T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI)

BAKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ
[Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]

Doktora Tezi

Furkan Öztürk

Ankara 2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI)

BAKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ
[Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]

Doktora Tezi

Furkan Öztürk

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak

Ankara 2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
(ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI)

BAKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ
[Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

Tez Sınavı Tarihi ....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(....../....../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

....

İmzası

....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Osmanlı Edebiyatı'nın 16. yüzyıldaki en önemli şairlerinden biri olan 'Sultanü'ş-Şuarâ' Bakî üzerine epey çalışma yapılmıştır. Onun biyografisi ve tarihî kişiliği ile ilgili tartışmalar (saraç-serraç), sanatçı yönü, Osmanlı şiirine Necatî'den sonra getirdiği ivme ve bunun Nedim'e kadar sürdürülebilen çizgisi Osmanlı Edebiyatı araştırmacıları tarafından ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca Divan'ındaki ses ve söz sanatları, soyut kavramların tahlilleri, siyasi ve askerî unsurlar, gramer özellikleri ve bunların sayısal verileri yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Sabahattin Küçük'ün tenkitli metninin esas alındığı bu tez ile, yukarıda söz edilen çalışmaları bir ileri seviyeye götürerek Bakî'nin sözvarlığının ortaya çıkarıltılması düşünülmüştür. Ayrıca Küçük'ün sağlam ve güvenilir bir metin ortaya koyması ve Bakî Divanı'nın tahlilinin henüz yapılmamış olması, tez için Bakî Divanı'nın seçilmesinde büyük rol oynamıştır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için önce divan, mesnevi ve diğer edebi eserlerin sağlam kurulmuş metinlerinin mutlaka ortaya çıkarılmış olması büyük önem taşımaktadır.

Bu tez, Osmanlı şiiri çalışmaları içinde büyük bir yeri olan tahlil çalışmalarının (Şeyhî, Ahmet Paşa, Necatî, Hayalî, Nevî Divanları) sözlük biçiminde sunumu olarak da okunabilir. Ancak bu çalışmada divan tahlillerindeki sınıflandırma (din, insan, toplum, tabiat) sistemi esas alınmamış, alfabetik bir dizelgede Bakî Divanı'nın sözvarlığı ortaya konmak istenmiştir. Bakî'nin ortaya çıkarılan bu söz varlığını hangi bağlamlarda kullandığını tespit de önemli görülmüştür.

Bu tezle üç şey amaçlanmıştır. Birincisi, Osmanlı şiirinde üslûp çalışmalarının bilimsel bir temele dayandırılarak somut verilerin ışığında yapılabilmesi için Bakî Divanı'nın sözvarlığını sıklıklarıyla ortaya çıkartmaktır. Tezin ikinci önemli amacı;

ortaya konan bu söz varlığını eş zamanlı bir yöntemle anlamlandırmak ve bağlamlı dizin (concordance) temelinde işlevsel bir sözlük haline getirmektir. İşlevsel anlamları ortaya çıkarabilmek için hem bağlama hem de tarihsel sözlük ve kaynaklara gidilmiştir. Eş zamanlı (synchronic) bir yöntemle yapılan anlamlandırma çalışması, sözcüklerin veya söyleyiş kalıplarının bağlama göre nasıl değiştiğini tespit etmeye de yaramıştır. Ayrıca bu yönüyle tez, Bâkî'nin yaşadığı yüzyılın kültür yapısını da (şiire dönüştürülmüş biçimiyle) konu edinmiştir. Bu konu ile ilgili açıklama ve değerlendirmeler yapılırken eski ve yeni birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Tezin üçüncü amacı ise bir gün tamamlanacağı umulan Türkçe'nin Tarihsel Sözlüğü için Bakî Divanı'nın sözvarlığını ortaya çıkararak küçük bir katkı sağlamaktır.

Tezin teknik aşamalarında yardım aldığım Muammer Eroğlu ve Dr. Yücel Dağlı'ya; anlamlandırma aşamalarında önerilerinden çokça yararlandığım araştırma görevlileri Ramazan Bardakçı, Ülkü Çetinkaya, Mustafa Arslan, Ayşe Yıldız'a; Dr. Bilal Çakıcı'ya; Yrd. Doç. Dr. Ali Emre Özyıldırım'a; emekli olana kadar danışmanlığımı yürüten Prof. Dr. Cem Dilçin'e; tezimi büyük bir titizlikle kontrol ederek görüşleri ve eleştirileri ile tezin şekillenmesinde büyük emeği geçen tez danışmanım Doç. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'a; ve tez sürecinde yardımını hiç esirgemeyen eşim Fulya'ya teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Sözlükbiliminde (Lexicography), bir dilin temel sözvarlığını[1] (deyimlerini, atasözlerini, kalıplaşmış sözlerini, terimlerini, çeviri sözcüklerini) içeren sözlükler, dizinsel, düzensel ve bağlamsal olmak üzere üç türde incelenir. 'Dizinsel sözlükler' en bilineni olup içindeki sözcüklerin alfabetik olarak dizilmesi ve anlamlandırılmasıyla oluşturulur. İkinci tür olan 'düzensel sözlükler', birbiri ile kavramsal bağları olan sözcüklerin bir araya getirilmesi ile meydana getirilir. Eş ve Karşıt Anlamlılar Sözlükleri, Terim Sözlükleri bunların en önemlilerindendir. Üçüncü tür olan 'bağlamsal sözlükler'de ise maddelerin anlamları verilmeyip, bunların kullanıldıkları cümleler/dizeler ya bütünüyle ya da gereği kadar uzunlukta verilir.[2] Bu çalışma, yukarıda işlevleri belirtilen sözlük türlerinden üçüncüsü olan 'bağlamsal sözlükler' içine girmektedir. Ayrıca, Bakî Divanı üzerine yapılan bu çalışma, bağlamsal sözlük ile birlikte işlevsel sözlüğü de içinde barındırmaktadır.

Berke Vardar, 'bağlamlı dizin' (concordance) terimini sözlüğünde şöyle açıklamaktadır: 'Sözlükbilgisinde, bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge. Bağlamlı dizinler, öğelerin işlevlerini belirleme olanağı verdiğinden araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan araçlardır.'[3] Ayrıca Özcan Başkan, 'bağlamlı

---

[1] 'Sözvarlığı' terimini ilk defa Almanca 'Wortbestand' teriminden çevirerek kullanan dilbilimci Doğan Aksan olmuştur. Bkz. Doğan Aksan, *Türkçenin Sözvarlığı, [Türk Dilinin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar'*, Engin Yay., Ankara 2000, s. 7; ayrıca 'kelime hazinesi', 'sözcük dağarcığı', 'sözcük dağarı', 'sözcük gömüsü', 'vokabüler' gibi terimler de kullanılmaktadır. Bu çalışmada, 'sözvarlığı' terimi yeğlenmiştir.

[2] Sözlükbilim ve sözlük türleri için genel ve öz bilgiler için bkz. Özcan Başkan, *Bildirişim, (İnsan-dili ve Ötesi)*, Multilingual Yay., İstanbul 2003, s. 149-153.

[3] Krş. Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul 2002, s. 32; İngilizce ve Fransızcası 'concordance', Almancası 'konkordanz' olan bu terimi, Berke Vardar 'bağlamlı dizin' olarak karşılamıştır. Berke Vardar, Özcan Başkan'ın 'bağlamsal sözlük' diye adlandırdığı kavrama sözlüğünde yer vermemesine karşın her iki dilbilimcinin de tanımladıkları sözlük biçimi aynıdır. Bu çalışmada 'bağlamlı dizin' kavramı yeğlenmiş olup bundan sonraki bölümlerde bu terim kullanılacaktır.

dizin'lerin kullanışlarını ve bunlarla ilgili bir örneği de şöyle vermektedir: '... herhangi bir sözcüğün kullanımına bakan birisi, bu sözcük belli bir metinde kaç kere geçmişse, o kadar da tümceyi bulabilmektedir. O zaman da, hem belli bir sözcüğün ne kadar sık kullanıldığı anlaşılmakta, hem de o sözcüğün belli bir tümce bağlamı içindeki kullanımı ortaya çıkmaktadır. Ne var ki, bir metindeki her bir sözcüğü tek tek alıp da, bunların kullanıldıkları her bir tümceyi bütünü ile veya parçalı olarak tek tek yazmak çok zahmetli bir iş olduğundan, İngiliz dilinde ancak Kutsal Kitap ve Shakespeare eserleri için bu tür bağlamsal sözlükler vardır... Bir örnek olarak İstiklâl Marşı alınıp bunun içerisinden, sözgelimi (millet) maddesi hazırlanacak olsa şöyle bir şey ortaya çıkacaktır.

MİLLET

... O benim MİLLETimin yıldızıdır	kıta 1, satır 3
... O benim MİLLETimindir ancak	kıta 1, satır 4
... Hakka tapan MİLLETimin istiklâl	kıta 2, satır 4
	kıta 10, satır 5'[4]

Özcan Başkan'ın bu açıklamaları ve örnekleminden anlaşılacağı üzere 'bağlamlı dizinler', sözlükbiliminde farklı kullanımlarıyla diğer standart sözlüklerden ayrı bir metodla hazırlanmış özel sözlükler olarak değerlendirilmektedir. Bağlamlı dizinler, kelimelerin geçtiği bağlamları bütün olarak verdiğinden ve bunları belirleme kolaylığından dolayı araştırmacılar için büyük bir önem taşımaktadır. Araştırmacı, bir metin içinde geçen kelimenin geçtiği yer ve bağlamları, fazla zaman harcamadan kolaylıkla görebilme olanağına kavuşmaktadır.

Hollanda'daki oryantalistik çalışmaları içinde Leiden Üniversitesinin yürüttüğü Concordance (Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, veya El-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Hadisi'n-Nebevî) projesinden de bahsedilmelidir. Concordance, Kitab-ı Sitte , Sünen (Dârimî), Muvatta (İmam Malik) ve Müsned (İmam Ahmet b. Hanbel) gibi hadis külliyatlarını içeren bir yapıtdır. Bu muazzam çalışma Kadıoğlu

[4] Özcan Başkan, *age*, s. 150.

tarafından şöyle açıklanmaktadır. "...Concordance bu kaynaklarda yer alan hadislerde geçen kelimelerin alfabatik olarak sıralandığı ve ilgili kelimenin geçtiği hadisin hangi kaynağın neresinde kayıtlı olduğunu bulmaya yarayan bir indeks niteliğindedir."[5] Bu yönüyle concordance çalışmaları Şarkiyat araştırmalarında da önemli bir yere sahiptir.

Tezin altyapısını oluşturan bağlamlı dizin bölümü, Batı ve Doğu'da yapılan bağlamlı dizin modelleri göz önüne alınarak ortaya konmuştur. Batı'da Özcan Başkan'ın da belirttiği üzere ilkin kutsal kitapların bağlamlı dizinleri üzerinde çalışılmış, sonraları Shakespeare'den Proust'a değin büyük şair ve yazarların yapıtlarından oluşan külliyatlarının bağlamlı dizinleri ortaya çıkarılmıştır.[6] Batı'da bu çalışmaların gözle görülür derecede bu kadar artmasının bir sebebi de hiç şüphesiz bilgisayar teknolojisindeki büyük gelişme ve bunun sosyal bilimler alanına yansımasıdır. Bunun yanında Doğu Edebiyatlarında bağlamlı dizini çıkartılarak işlenmiş çalışma olarak yalnız Hafız Divanı tespit edilebilmiştir.[7]

Çalışmada, Sabahattin Küçük'ün hazırladığı 'Bakî Divanı (Tenkitli Basım)' temel alınmıştır.[8] Sözü edilen bu çalışmada onaltı numarada bulunan gazel,

---

[5] İsmail Hakkı Kadı, "Hollanda'da Şarkiyat Araştırmaları", *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, (Ağustos-Eylül-Ekim) 2002, S. 20, s. 98-100.

[6] Eugene F. Shewmaker, *Shakespeare's Language [A Glossary of Unfamiliar Words in Shakespeare's Plays and Poems]*, Facts On File, Inc., Newyork 1996; John Bartlett, A. M., *A Complete Concordance or Verbal Index to Words, Phrases and Passages ın the Dramatıc Works of Shakespeare with a Supplementary Concordance to the Poems*, St. Martin's Press, Newyork 1990; J.L. Dawson, P:D. Holland, Mckitterick, *A Concordance to The Complete Poems and Plays of T. S. Eliot*, Faber and Faber Limited, London 1995; Michele Aina Barale, *Concordance to Samuel Beckett's Trilleogy: Molloy, Malone Dies, and The Unnamable*, Garland Pub.,1988; James Haule, M., *A Concordance to The Novels of Virginia Woolf*, Garland Pub.,New York 1991; Peter L. Hays, *A Concordance to Hemingway's In Our Time*, G:K. Hall, Boston 1990; Frances Stern, *A Concordance to Proust*, Barnes/Noble Books, Lanham 1993; Elizabeth Wiley, *Concordance to The Poetry Of Allan Poe*, Susquehanna Universty Presses, Pennslyvania 1989.

[7] M. Sıddıkıyân, E. Mirâbidinî, Ferheng-i Vâje-nümâ-yı Hâfız [A Concordance to the Poems of Hâfız], Tahran 1392.

[8] Sabahattin Küçük, *Bâkî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, TDK Yay. Ankara 1994.

1 ‘Ayn-i ‘Ālī ol iki nergis-i cādūña fidā
Yā zülāl-i lebüñe yā ruẖ-ı nīkūña fidā

2 Elifi serv gibi bāġ-ı maḥabbetde bu gün
Ḳad-i mevzūnuñ ile ol iki bāzūña fidā

3 Lāmı erbāb-ı ġamuñ ḳadd-i dü-tāsı mānend
Zülf-i merġūbuñ ile kākül-i ẖoş-būña fidā

4 Yāsı her laḥẓa kemānuñ gibi pīçīde olup
Ġamuñ oḳları ile ol iki ebrūña fidā

5 Merdüm-i dīde gibi Bāḳī ḳalan noḳṭaları
Ol iki ya ḳaşuñ altındaki Hindūña fidā

son zamanlarda yayımlanan bir yazıda[9] Bakî'ye ait olmadığı ispatlandığı için çalışmaya alınmamıştır. Bu yazıya göre, Sadeddin Nüzhet Ergun ve Sabahattin Küçük neşirlerinde yer alan bu akrostişli gazel, yalnızca İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde 1637 yılında istinsah edilmiş T.2889 numaralı nüshada bulunmaktadır. Oysaki aynı gazel Gelibolulu Âlî'nin daha hayatta iken 1567 yılında istinsah edilmiş ilk divanının nüshalarında bulunmaktadır. Ayrıca Bakî, Nevî, Hayalî ve Nefî gibi şairlerin hiçbiri mahlaslarını matlada kullanma yoluna gitmezken Âlî ayırt edici bir özellik olarak bir çok gazelinin matla beyitlerinde mahlas kullanmıştır. Ayrıca Aksoyak'a göre akrostişli bu gazelin makta beytindeki 'mim' ise Âlî'nin adına yani Mustafa'ya işaret ediyor olmalıdır. Öte yandan Bakî Divanının sonunda bulunan Farsça şiirler de çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Küçük'ün yayımladığı Bakî Divanı'nda 27 kaside, 9 musammat, 548 gazel, 21 kıta, 31 matla' bulunmaktadır. Çalışma genelinde beyit esas alınırken yalnızca musammatlar bölümündeki tahmis ve muhammes nazım biçimlerinde dize esas alınmıştır. Çünkü musammatlar kısmında bulunan tahmislerdeki model şiirleri (zemin

---

[9] İ. Hakkı Aksoyak, 'Gelibolulu Mustafa Âlî ve Bâkî'nin Münasebetleri [Künhü'l-Ahbâr ve Divanlarına Göre]', *Osmanlı Araştırmaları*, S. XXV, İstanbul 2005, s. 69-82.

şiir) oluşturan beyitler çalışmaya alınmamıştır. Metin transkripsiyonlu olarak çalışmada yer almıştır. Bakî Divanı'nın tenkitli basımında iki satır halindeki beyitler;

1 Hengām-ı şeb ki küngüre-i ḳaṣr-ı āsmān
Zeyn olmış idi şuʿlelenüp şemʿ-i aḫterān

2 Ḫayl-i kevākib içre yanup meşʿal-i Ḳamer
Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük aşamasına geçilirken;

K1/1 Hengām-ı şeb ki küngüre-i ḳaṣr-ı āsmān / Zeyn olmış idi şuʿlelenüp şemʿ-i aḫterān
K1/2 Ḫayl-i kevākib içre yanup meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

biçiminde tek satır haline getirilmiş ve her satıra şiir sırası ile beyit/dize numaralarını gösteren bir kısaltma verilmiştir. Örneğin 'K1/1' kısaltması, Bakî Divanı'nın şiir düzeninde ilk kasidenin ilk beytini gösterirken;

M5/III/2 Cāna ol la'l-i muṣaffādur mey-i bezm-i ṣafā

dizesindeki 'M5/III/2' kısaltması, divan düzeninde 5 numaralı musammatın III. bendindeki 2. beyti göstermekte;

G59/4 Bir Ḳul oğlı āfetüñ kūyında ḳaldı cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz görinmez n'eylesün bī-çāreler

beytindeki 'G59/4' kısaltması ise, divan düzeninde 59. sırada bulunan gazelin 4. beytine işaret etmektedir. Satırda yerden tasarruf için, beyit/dizelerin sayfa numaraları gösterilme yoluna gidilmemiştir.

Tek satır haline getirilen beyit/dizeler, concordance programıyla alfabetik olarak dökümlenmiştir. Tek satır haline getirildikten sonra 117 sayfa olan divan metni, concordance programına girdikten sonra 1450 sayfalık bir metne dönüşmüştür. Aşağıda concordance çalışmasının aşamalarını göstermek için 'Ş' harfinin başından örnek bir kesit verilmiştir. Bu kesitin ikinci sütununda alfabetik olarak sözcüklerin sıralandığı görülmektedir. Çalışmanın concordance işleminden sonraki işlenmemiş ilk hali olan bu dökümlenen dizinde, beyitlerin kesik ve bölünmüş olduğu görülmektedir.

I. AŞAMA

K20/11	Ya nûndur görinür âhırında	Şa’bânun / Ya râdur ol Ramazân evveline olmış
M1/V/5	gamundan aglamaya şeyh u	şâbdan [M1/V/6] Yansun yakılsun âteş-i hecrünle
M2/III/3	ol lutf u kerem kânına	şâd u handân [M2/III/4] Âh kim hâb u hayâl
G37/1	/ Eyledün mürdelerün rûhını	şâd [G37/2] Beni yâd eyledün ihyâ itdün / Öldiler
G38/2	sabûhı güldürelüm k’ola rûhı	şâd [G38/3] Sofî safâ-yı câm ile dilden keder
G141/1	Dil kayd-ı ‘aklı selb ideli	şâd olup gider / San tıfldur ki hâceden âzâd
G289/1	ol / Açıl derûn-ı gonca gibi	şâd u hurrem ol [G289/2] Sahn-ı harîm-i vaslına
G300/1	Gül gibi olmak dilersen	şâd u hurrem ey gönül / Lâle-veş elden düşürme
G300/3	içün hergiz ne gam-gîn ol ne	şâd / Ber-karâr olmaz bilürsin hâl-i ‘âlem ey
G331/1	Eyledi müjde-i gül bülbüli	şâd u hurrem / Goncanun gönli açıldı güle düşdi
M3/IV/1	Sultân Murâd [M3/IV/1]	Şâd olun kim Pâdişâh-ı dâd-güsterdür gelen /
G116/5	aldanma Bâkî / Gam u	şâdî hayâl-i hâba benzer [G117/1] Rindler
G444/4	[G444/4] Bihişt şevkına	şâdîlig eyleyüp vâ’iz / Miyân-ı meclise atıldı yek
G491/7	efzûn itdi [G491/7] Bâkıyâ	şâdîlık eylerse ‘aceb mi agyâr / Çarh anun tâli’ini
G208/5	anun havzı / Sarây-ı şevka	şâdırvân olupdur Bâkıyâ meclis [G209/1] Zülf-i
K1/4	u safâda hurrem ü handân u	şâd-mân [K1/5] Bu çarh-ı çenberîde tutup devr

II. AŞAMA

Görüldüğü üzere kesik kesik olan bu tanıklar, Baki Divanı’ndan yararlanılarak bütün bir beyit haline getirilmiş ve aranılan sözcükler koyu (bold) olarak tespit edilmiştir.

K20/11 Ya nūndur görinür āẖırında **Şaʿbānuñ** / Ya rādur ol Ramażān evveline olmış dāl

G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn **ol** ne **şād** / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

M3/IV/1 **Şād oluñ** kim Pādişāh-ı dād-güsterdür gelen / Ḫusrev-i ʿādil şehenşāh-ı muẓafferdür gelen

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli **şād olup gider** / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / Gelsün ol luṭf u kerem kānına **şād u ḫandān**

G331/1 **Eyledi** müjde-i gül bülbüli **şād u ḫurrem** / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi **şād u ḫurrem ol**

G300/1 Gül gibi **olmaḳ** dilerseñ **şād u ḫurrem** ey göñül / Lāle-veş elden düşürme cāmı bir dem ey göñül

G444/4 Bihişt şevḳına **şādīliġ eyleyüp** vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda

G491/7 Bāḳıyā **şādīlıḳ eylerse** ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi

G208/5 Ḳadeḥ fıskıyye mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa **şādırvān** olupdur Bāḳıyā meclis

M4/V/3 **Şād-mān** erbāb-ı ʿuzletdür hemān Bāḳī melūl

Bu aşamalardan sonra beyitlerin arasına girilerek ana ve ara maddebaşları tespit edilmiştir. Ayrıca, maddebaşlarının yanına köşeli parantez içinde tanıkların sıklık sayıları (frequence) da gösterilmiştir.

III. AŞAMA

Şaʿbān [1]

K20/11 Ya nūndur görinür āḫırında **Şaʿbānuñ** / Ya rādur ol Ramażān evveline olmış dāl

şād olmak [2]

G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn **ol** ne **şād** / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

M3/IV/1 **Şād oluñ** kim Pādişāh-ı dād-güsterdür gelen / Ḫusrev-i ʿādil şehenşāh-ı muẓafferdür gelen

şād olup gitmek [1]

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli **şād olup gider** / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider

şād u ḫandān [1]

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / Gelsün ol luṭf u kerem kānına **şād u ḫandān**

şād u ḫurrem eylemek [1]

G331/1 **Eyledi** müjde-i gül bülbüli **şād u ḫurrem** / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

şād u ḫurrem olmak [2]

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi **şād u ḫurrem ol**

G300/1 Gül gibi **olmaḳ** dilerseñ **şād u ḫurrem** ey göñül / Lāle-veş elden düşürme cāmı bir dem ey göñül

şādīliġ eylemek [2]

G444/4 Bihişt şevḳına **şādīliġ eyleyüp** vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda

G491/7 Bāḳıyā **şādīlıḳ eylerse** ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi

şādırvān [1]

G208/5 Ḳadeḥ fısḳıyye mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa **şādırvān** olupdur Bāḳıyā meclis

şād-mān [1]

M4/V/3 **Şād-mān** erbāb-ı ʿuzletdür hemān Bāḳī melūl

Görüldüğü üzere ana maddebaşları girinti ile gösterilmekte, ara maddebaşları sayfanın soluna yaslandırılmıştır. Üzerinde çalışılan bağlamlı dizin yardımıyla (concordance) bir yapıttaki somut verileri derli toplu olarak ortaya koymak ve söz yapılarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Bağlamlı dizinden sonraki aşama olan işlevsel sözlük ise, anlam-bağlam ilişkisi temeline dayanmaktadır. Bağlam terimiyle sözü edilen 'dilbilim bağlamı' (context linguistic)'dır. Doğan Aksan, bağlam hakkında şunları söylemektedir: ' ... Bir göstergenin, birlikte bulunduğu öteki göstergelerle oluşturduğu ve anlamını aydınlatan bu bütüne bağlam (context) adını veriyoruz. Göstergenin bağlama göre değer kazanması, dilin bir dizge olduğunu da kanıtlar. Geleneksel dilbilgisinde, hatta dilbilimin eski dönemlerinde, kimi bilginlerce sözcükler, içi boş kutular olarak düşünülmüştür. Saussuare'ün gösterge kuramı ve daha sonraki çalışmalarda dizge anlayışının genelleşmesiyle sözcüklerin dil içindeki yeri ve dolayısıyla bağlam kavramı önem kazanmıştır. Bağlamsal anlam (contextual meaning) terimi de kullanılmıştır.'[10] Bağlam ve anlam ilişkisi konusunda bir çok dilbilimcinin farklı farklı görüşleri vardır.[11]

---

[10] bkz. Doğan Aksan, *Anlambilim [Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi]*, Engin Yay., 4. baskı, Ankara 2006, s. 74-78.

[11] Bu tartışmalar için bkz. Cemal Çakır, 'Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kök Anlambilim ve Art Anlambilim', *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, C. 24, S. 3, s. 245-255; ayrıca dilsel bağlam için bkz. F. R. Palmer, *Semantik [Yeni Bir Anlambilim Projesi]* , çev. Ramazan Ertürk, Kitâbiyât Yay., Ankara 2001, s. 111-120.

Bu görüşlere çalışmada yer verilmemekle birlikte Osmanlı şiirinde anlamların bağlama göre nasıl değiştiği ve çağrışım imkânları kazandığı Bakî Divanı'ndan alınan örnek tanıklarla gösterilmeye çalışılmıştır. Seçilen tanıklar, farklı farklı sözcük türleri ve söyleyiş kalıplarından olup bunların şiirsel sözdiziminde nasıl işlevler yüklendikleri ve şairin bu dil öğelerini kullanış biçimleri gösterilmek istenmiştir. Ortaya konan bu söz varlığı, eş zamanlı (synchronic) bir yöntemle anlamlandırılmış ve işlevsel bir sözlük haline getirilmiştir. Bunun için de hem bağlama hem de tarihsel sözlük ve kaynaklara gidilmiştir. Eş zamanlı yöntemle yapılan anlamlandırmayla, metnin içerdiği problemlerin ortaya konup çözülmesi de umulmuştur. Aşağıda, çalışmadan alınan sekiz örnek kesit verilmiş olup sözcüklerin bağlama göre nasıl farklı anlam değerleri yüklendikleri bu örneklerle daha iyi anlaşılacağı ümit edilmektedir.

Örneğin 'alınmak' fiiline bakılınca Bakî Divanı'nda beş tanıklık bir kullanım sıklığına sahip olduğu görülür. Bu beş tanık, üç farklı anlamda kullanılmıştır. Bu anlamlardan 'incinmek, gücenmek' ve 'elde edilmek' anlamları bugün bilinmesine ve standart dilde kullanılmasına karşın 'aldanmak, sevdaya düşmek, tutulmak' anlam değerleri bugünün okuyucusu ve araştırmacısı için arkaik durumdadır. Bu yönüyle işlevsel sözlük, bir sözcüğün farklı farklı bağlamlarda kazandığı anlam değerleri ve çağrışım olanaklarını belirlemede önemli bir yer tutmasının yanında tarihsel sözlükler için de en azından Bakî Divanı metni yönüyle önemli bir tanık hazinesi durumundadır.

KESİT I

alınmak [5]

1. incinmek, gücenmek

G424/5 Bāde ḫaylī **alındı** meclisde / Öpdiler sāḳīyi dudağında

G11/4 Dest-i miḥnetden **alınmaya** yaḳam / Ger olursa iki ʿālem bir yaña

2. elde edilmek

M6/II/3 Bāġ-ı bihişt çünki **alınmaz** bedel virüp

3. aldanmak ‖ sevdaya düşmek, tutulmak, kapılmak; diğer şairlerden üç farklı tanık için bkz. TS. C. I, s. 104; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 86. (‘alınmak’ md.)

G220/3 **Alındı** ʿaşḳuña dil ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ

G33/3 **Alınmazdı** göñül yār olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi kec-bāze ger ruḫ

Yine ‘çeng eylemek’ birleşik fiiline bakıldığında bir müzik enstrümanı olan ‘çeng’in sahip olduğu anlam vurgusundan artık uzaklaşılmış olarak ‘eğmek, iki büklüm etmek’ anlamına dönüşmüş olduğu görülür. Bu tanıklarda ‘çeng’, yanlızca şeklinden dolayı uzak çağrışım alanı oluşturarak şiirin anlam düzlemlerine katılmakta ve estetik bir işlev yüklenmektedir. Ancak Osmanlı şiirinin diliçi çeviri çalışmalarında, bu bağlamda geçen ‘çeng eylemek’ birleşik fiilinin, ‘eğmek, boyunu iki büklüm etmek’ olarak günümüz Türkçe’sine çevrilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bütün bunların yanında ‘çeng urmak’ çok farklı bir bağlam ve anlam ekseninde ‘el vurmak’, ‘saza başlamak’ anlamında kullanılmıştır.

KESİT II

çeng eylemek [2]

1. eğmek, iki büklüm etmek

G75/4 Pīrlikde bu dü-tā ḳaddümi **çeng eylemege** / Neydügin bilmeyüp ol tāze cevānum özenür

2. çenge çevirmek ‖ iki büklüm etmek

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin ney ḳāmetin **çeng eyledüñ** / Pādişehsin itdügüñ şimden girü ḳānūn olur

çeng itmek [1] çeng diye vermek (mutrib’e) ‖ boyun eğmek

G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i servi ḫam / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā **çeng itdiler**

çeng urmak [1] el vurmak ‖ başlamak

K1/4 Bezm-i felekde **urmış** idi Zühre sāza **çeng** / ʿĪş u ṣafāda ḫurrem ü ḫandān u ṣād-mān

Bakî divanı’nda ‘ad’ sözcüğünün farklı bağlamlarda kullanımına ilişkin toplam onsekiz tanıklık kullanım sıklığının olduğu görülmektedir. Bunlardan dört tanık

dışında hepsi deyimdir. Bu deyimlerin içinde ‘ad çekmek’ gibi günümüzde kullanılmayan deyimler de yer almaktadır.

KESİT III

ad [4]

1. isim

G375/1 Ruḫsāruña ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān / ʿAbd-i Ḥabeşīdür **adı** reyḥān

2. unvan [soy göstergesi, bkz. ‘şerīf’ md.]

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf **aduñla** müşerref ḳabāle-i iḳbāl

3. nam, şöhret, şan

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına **aduña** kim / Cān u dilden ide Ḥassān aña yüz biñ taḥsīn

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz olsalar aʿdā zebān-dırāz / **Aduñ** añılsa cümle eḥibbā ḳulaḳ çeker

ad çekmek [2] hatırlamak, anmak, adını söylemek

G487/7 Rez duḫterinüñ **adı çekilse** ʿaceb degül / Ḫınnālar oldı illere ḳarşu ayaġını

K12/5 Ne **çeker adını** aṣḥāb-ı riyā ikide bir / Ṭutalum rind-i gedā bir iki peymāne çeker

ad ḳomak [2] bir adla adlandırmak, ad koymak.

K3/27 Suḫan maṭlaʿından güneş gibi ṭoġsun / **Ḳosunlar** şerīf **adını** genc-i gevher

G15/6 Ruḫlaruñ vaṣfında Bāḳī bir ġazel naẓm itdi kim / Ehl-i diller **ḳodılar adını** mirʾātü'ṣ-ṣafā

adı ḳalmak [2] yalnız ismi, namı kalmak

K27/19 Cihānda bir ḳurı **adı ḳalupdur** çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin bu gün Āb-ı ḥayāt aḥkāmını icrā

G192/6 Minnet Ḫudāya devlet-i dünyā fenā bulur / Bāḳī **ḳalur** ṣaḥīfe-i ʿālemde **adumuz**

adı var (kendi yok) [1] kıymetinin olmayıp sadece adının anılması.

G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ āyīne rūy-ı enverüñ / **Adı var** cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ

adın añmak [1] bahsetmek, söz etmek

G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i şevḳuñle yanmadın / ʿĀşıḳ maḥabbet **adın añar mı** utanmadın

adın añmamak [5] adını ağzına almamak, bir şey hakkında bilerek söz etmeme, bahsetmeme.

M1/VI/2 Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / Ser-keşlik **adın añmadı** bir daḫı bānları

M6/II/2 Zühd **adın añma** ṭabʿa n'idersin kesel virüp

G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre baḳ seyr it ḫam-ı ebrūsını / **Adın añma** ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında bārī dostlar / **Adumuz añmañ** mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan nişāne yoḳ / Yār **adın añma** ʿaḳluñ eger saña yār ise

adın yād itmek [adın añmak] [1] bahsetmek, söz etmek

G374/1 **Yād ider** lebleri yanında nebātuñ **adın** / Var ise bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın

Bakî Divanı'nın sözvarlığı içinde çeviri ve yarı çeviri deyimler de önemli yer tutmaktadır. Çalışmada bütün bu dil öğelerine eş zamanlı bir yöntemle yaklaşılmıştır. Bunların içinde ilenç sözleri, Farsçadan yarı çeviri yoluyla dile yerleşmiş deyimlerden seçilen 'bāme çıḳmaya', 'bāmdan düşmek' ve 'şādīliġ/ḳ eylemek' gibi örnekler incelendiği vakit, bu söyleyiş kalıplarının şiir sözdizimi içinde değişen anlamları hemen farkedilir. Farsça 'bâm' sözcüğüyle kurulmuş 'bâme çıḳmaya' söyleyiş kalıbı temel Osmanlıca sözlüklerine bakılarak 'dama çıkmak' olarak anlamlandırılabilir. Fakat şiir sözdizimi içinde bu söyleyiş kalıbına bu anlam değerinin verilemeyeceğini aynı dizede yine bir ilenç belirten diğer bir söyleyiş kalıbı 'şâma irişmeye' ile Bakî'nin dizeyi 'bâm-şâm' karşıtlığında düzenlemesi ve Türkçe'deki 'akşamdan sabaha çıkmamak' deyiminin varlığı kanıtlamaktadır. Yine aynı çerçevede, 'şâdîliġ/ḳ eylemek' tanığına bakıldığında 'şâdî' kelimesine temel başvuru sözlüklerinin hemen hemen hepsinde 'sevinç, keyiflilik, mutluluk' anlamları verildiği görülür ve bundan yola çıkarak 'şâdîliġ/ḳ eylemek' söyleyiş kalıbına 'mutlu olmak, sevinmek' gibi anlamlar verilebilir. Ancak 'şâdî' sözcüğüne Mütercim Asım'ın Burhân-ı Kâtı'da verdiği anlamlardan biri olan 'maymun tabir olunan cânvere denir, çingeneler oynatırlar. Türkî'de şadi ıtlâk eyledikleri küçük ve ziyadesiyle hassas nevidir. Bir nevine şebek tabir ederler.' tanımına başvurulunca şairin vermek istediği anlamın 'mutlu olmak, sevinmek'in ötesinde vâiz ve ağyâr'ın kaba davranışlarını imleyen 'şaklabanlık/şebeklik etmek' olacağı daha iyi anlaşılır. İkinci dizelerdeki 'yek muʿallaḳ' ve 'meymūn itmek' söyleyişleri, diliçi çeviride bu anlamların verilmesinin daha uygun olduğu fikrini daha da sağlamlaştırmaktadır. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının bu dil öğelerini bütün olarak görmeye ve anlamlandırmaya katkısı yönüyle önemli olduğu düşünülmektedir.

KESİT IV

bāme çıḳmaya [1] ‘sabaha varmasın, sabaha çıkmadan ölsün’ anlamında bir ilenç sözü

G474/4 Bāmuñda pās-bānlıġuñ itmezse māh-ı nev / Şāma irişmeye dilerin **bāme çıḳmaya**

bāmdan düşmek [1] Tahir Olgun, Farsça’da ‘ez-bām üftāden’ deyiminin duyulması istenilmeyen bir şeyin ortaya çıkması ve kime aitse onu utandırması durumunda kullanıldığını belirtmektedir. Ayrıca, bununla ilgili olarak hilalin tasının düşmesinin onun cılızlığının görünmesi olabileceğini ileri sürmektedir. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 312-313. (‘leğen’ md.)

K25/15 **Bāmdan düşdi** dilā ṭaşt-ı meh-i nev bu gice / Güft ü gūy ile pür olsa n’ola şehr ü bāzār

şādīliġ/ḳ eylemek [2] şebeklik/şaklabanlık yapmak ‖ sevinmek, neşelenmek; ‘şādī’nin maymun/şebek anlamı için bkz. BURHÂN, s. 703; TS. C. V, s. 3643.

G444/4 Bihişt şevḳına **şādīliġ eyleyüp** vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda

G491/7 Bāḳıyā **şādīlıḳ eylerse** ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi

Osmanlı şiirini günümüz Türkçesine aktarmada zarf, edat ve bağlaçların anlamlandırılmasının da çok önemli olduğu düşünülmektedir. Bunların şiir bütünlüğü içinde, metne kattığı anlam inceliklerinin ortaya çıkması yönüyle çok önemli işlevlerinin olduğu unutulmamalıdır. Aşağıda örnek olarak ‘çü’ ve ‘çün’ edat/zarflarının kullanıldıkları yerler ve bağlam içinde kazandıkları anlamlar verilmeye çalışılmıştır.

KESİT V

çü [7]

1. ne vakit ki, -dığında/ -diğinde

K20/22 Dem-i veġāda **çü** pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

G150/3 **Çü** zülfi ḥalḳalarından görine ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān ülker

2. mademki

K20/33 Elüñdedür **çü** bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur **çü** meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i esbāb nedür

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ ṣun var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı **çü** açıḳlıḳ zamānıdur

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ **çü** ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum

3. çünkü

G488/7 Māʾil ol ʿīş u nūşa ey Bāḳī / Bī-vefādur **çü** ʿālem-i fānī

çünkim [4]

1. diye

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler **çünkim** muḳīm-i künc-i vīrān ol

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül **çünkim** / Ṭaḳınur farḳına bir dāne gül-i ter ḫātem

2. –ınca/ince

M7/I/2 Degül **çünkim** müyesser lemʿa-i ḫurşīde neẓẓāre

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi **çünkim** Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine revzenler aç firdevs-i aʿlādan

Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının edebiyat, dil ve üslup çalışmaları için önem taşıyacağı umulmaktadır. Edebiyatta dil kullanımı (üslup) çalışmalarının bilimsel bir temele dayanması için belli aşamalarda somut verilerden hareket etmek büyük önem taşımaktadır. Bu yönüyle işlevsel sözlük bir yapıtta bağıntılı dizin yardımıyla ortaya konan sözvarlığını, eş zamanlı yöntemle ele almayı ve tespit etmeyi gerektirmektedir. Tarihsel yapıtların sözvarlığına eş zamanlı bir yöntemle bakmaktan amaç, Türkçe konuşma dilinin temel kalıplarına, şehirli diline Bakî'nin tasarrufu ve bütün bunları nasıl şiir diline dönüştürdüğünün tespitidir. Kesit VI'da görüleceği üzere, 'var açıl!', 'ṣad hezārān āferīn', 'alnuñ açuḳ yüzüñ aġ', 'Allāhum Nūḥ ʿömrin virsün', 'güzelüm', 'güher göster güher', 'ya ne' gibi şehirli dilinin konuşma kalıpları, Bakî'nin şiir sanatında çok önemli işlevler taşımaktadır. Öte yandan 'ya andadur ya bundadur' örneğinde olduğu gibi oyunlarda tekrarlanagelen tekerlemeler de bu kalıplaşmış söz öğelerinin diğer bir yönüdür.

KESİT VI

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri **var açıl**

G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / **Ṣad hezārān āferīn** ammā ki istiġnāsına

G227/3 Gül gibi ter-dāmene teşbīh iden kimdür seni / Yāsemen gibi cihānda **alnuñ açuḳ yüzüñ aġ**

K13/15 **Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum** ḫaṭādan ṣaḳlasun / Yıḳsa bünyād-ı sarāy-ı ʿālemi ṭūfān eger

G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı **ya andadur ya bundadur**

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / **Güher göster güher** meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

G106/5 Hep derd ü belādur **güzelüm** ʿaşḳ u maḥabbet / ʿĀlemde hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādur

G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe nisbet **güzelüm**

G437/3 Bezm-i meydür **güzelüm** ḳan ola şāyed arada / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ mestāne

G361/4 Anuñ'çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ **var çıḳar** yārāne söylersin

G106/1 Cānāne cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādur / Aġyār elemin çekdügümüz **ya ne** belādur

Ayrıca divandaki deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler ve alıntılar da ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede Bâkî'nin üslubunu oluşturan öğelerden biri, işlevsel sözlük aracılığıyla daha somut olarak görülebilmektedir. Bu dil öğelerini tespit için, Ahmed Badî[12], Pakalın[13], E. Kemal Eyüpoğlu[14], Ömer Asım Aksoy[15], Metin Yurtbaşı[16], Mehmet Yılmaz[17] gibi uzmanların sözlüklerine başvurulmuştur. Ayrıca bunların yanında Tarama ve Derleme sözlükleri de bu dil öğelerini tespitte çok yararlı olmuş çalışmalardandır.

KESİT VII

işi altun itmek/olmak **[2]** işini yoluna koymak, işler yolunda gitmek; bkz. TS. C. III, s. 2116. ‖ ilm-i kimya'da cisimlerin altına dönüştürülmesi

G347/7 **İşüñ altun ider** kār-ı maḥabbet rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün fennüñde zer-gersin

G95/3 İbrīḳ-i zerden sāḳıyā laʿl-i müẕābı ḳıl revān / **Altun olur işüñ** hemān kibrīt-i aḥmer kendidür

işini başa iletmek **[1]** işi sonlandırmak, işini bitirmek, bkz. TS. C. III, s.

G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma bir kez ṣarılañ / **Başa iletdi işin** ʿālemde destāruñ gibi

defterden ḳazınmak **[1]** terketmek, dostluğu kesmek ‖ 'defterden silmek'

G434/5 Yār **defterden** yine Bāḳī **ḳazınmaḳ** var dimiş / Yañlış añlatmış ʿadūlar ben ḳulın sulṭānuma

---

[12] Müberra Gürgendereli, Süreyya Ali Beyzadeoğlu, *Edirneli Ahmed Badi Efendi, Armağan, Proverbs and Idoms in the Classical Ottoman Poetry,* The Departmen of Near Eastern Languages, Harvard 2003.
[13] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3 Cilt, MEB Yay., İstanbul 2004.
[14] E. Kemal Eyüboğlu, *Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler 1-2 cilt,*

[15] Ömer Asım Aksoy, *Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü, 2 cilt*, İnkılap Yay., İstanbul 1998.
[16] Metin Yurtbaşı, *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü,* Ankara 1996.
[17] Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

deftere geçmek [1] kaydedilmek, hak kazanmak

G481/1 Zülfüñe bend eyle ben mecnūnı didüm dil-bere / Didi ḳayd itdüm seni dīvāne **geçdüñ deftere**

defterini dürmek [1] geçersiz kılmak, ortadan kaldırmak

G440/2 **Defterin** bād-ı ṣabā lü'lū-yı lālānuñ **dürer** / İlter olsa dişlerüñ vaṣfın ʿAdenden cānibe

el ḳarmamak [1] el uzatmak ‖ engellemek; bkz. TS. C. IV, s. 2318-19.

G203/1 Gerçi dil ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh **el ḳaramaz**

el ṣunmak [1] el uzatmak ‖ cüret etmek, yeltenmek; TS. C. III, s. 1445.

G538/3 Turuncī ġabġabuña **el ṣuna** diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

el süvār olmak [1] meleke kazanmak, işleklik kazanmak, meşkli olmak; TS. C. III, s. 1447.

K6/18 **El süvār oldı** kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

el ṭarlıġı [1] fakirlik, parasızlık

G495/6 Kāseler ṣun bize meclisde ġınā virmez ayaḳ / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi **el ṭarlıġı**

el arḳası (yire) ḳomak [1] pes etmek, aczini itiraf etmek; TS. C. III, s. 1420. ‖ Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 367. ('pes' md.)

G24/4 Rüstem-i Zālüñ ṭutışdum pençesin burdum idi / **Ḳodı el arḳası** didi dest ber-bālā-yı dest

el bir eylemek/itmek [2] el birliği yapmak, birleşmek, anlaşmak

G157/4 Zülfüñ **el bir eyleyüp** ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya andadur ya bundadur

G177/1 Ne revādur ki müjeñle ḳaşuñ **el bir ideler** / Beni öldürmek içün re'y ile tedbīr ideler

taḥiyyāt ve's-selām [1] 'Allah uzun ömürler versin' (dua sözü)

M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i āfāḳ müstedām / Rūḥ-ı revān-ı Şāha **Taḥiyyāt ve's-selām**

Osmanlı Edebiyatı uzmanları, Osmanlı İmparatorluğunun Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki bütün görkem ve zenginliğinin Bakî'nin şiirlerinde başarılı bir biçimde yansıtıldığı konusunda birleşmektedirler. Osmanlı şenliklerindeki gösteri sanatlarından giyim kuşama, değerli taşlardan saltanat göstergelerine kadar bütün tarihsel öğeler Bakî Divanı'nda şiire dönüşmekte ve böylelikle estetik işlevler yüklenmektedirler. Bu yönüyle tez, Bâkî'nin yaşadığı yüzyılın kültür yapısını da (şiire dönüştürülmüş biçimiyle) konu edinmektedir. Bu konu ile ilgili açıklama ve değerlendirmeler yapılırken eski ve yeni birçok kaynağa gidilmiştir.

KESİT VIII

akçe ṣaçmak [1] gösteri yapan bir kişi üzerine para saçılması geleneği, kılıçla hüner gösterisi (şemşīr-bāz) bağlamıyla metinde yer almaktadır.

G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile şemşīr-bāz-ı berḳ / Çoḳ **akçe ṣaçdı** üstine ebr-i güher-nis̱ār

pehlevān [4]

1. pehlivan (güreşçi bağlamında)

K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı āḫır görüp şāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde āferīnler **pehlevān**

1.1. pehlivan ‖ en cesuru/en yiğiti (şairlikte)

K22/31 **Pehlevān-ı** ʿarṣa-i naẓmem diyen ferzāneler / Bir iki zār u zebūnumdur żaʿīf ü nā-tevān

2. kemankeş

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān çeker / Şol **pehlevāna** döndi ki iki kemān çeker

3. savaşçı asker; bkz. MENINSKI, C. I, süt. 960.

M1/VI/5 Şemşīr gibi rūy-ı zemīne ṭaraf ṭaraf / Ṣalduñ demür ḳuşaḳlu cihān **pehlevānları**

terāzū [2]

1. denge değneği (cambazların ipte yürürken denge sağlamak için kullandıkları uzun sırık); bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 144.

K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā **terāzū** ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde vebāl

2. terazi ‖ Hz. Yusuf'un tartılarak satılması

G351/2 Hemān ol Yūsuf-ı s̱ānī iner ancaḳ **terāzūdan** / ʿAdīl olmaz gerekse iki ʿālem bir yaña olsun

āsmānī [1] havaî fişek; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 175; OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 117. (Vehbî'nin Surnâme'sinden alıntı)

K7/14 Lāle hāven yaḳdı sūsen **āsmānīler** yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

dāl tāc [1] sarıksız başlık; Ahmet Talat Onay, bu beyti tanık göstererek '....eski zamanlarda da ağır ve büyük bir yük olan kavukların secdede düşmesi ihtimalinden dolayı namazda çıkarıldığı, sarıksız taç giyildiği anlaşılıyor' demekte ve bayram merasimleri veya diğer törenlerde, bu taçların sorguçlu, mücevherli olduğunu, ayrıca görkemli görünmek için de her zamankinden büyük sarıldığını eklemektedir. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 161; ayrıca bkz. KOÇU, s. 85.

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur irte ṣalāt-ı ʿīda / **Dāl tācın** başına geydi sipihr-i ġaddār

fāḫir libās [2] gösterişli, kıymetli şık elbise; 'güzel, şa'şa'alı, şanlı, ihtişamlı (libâs-ı fâhir, hil'at-ı fâhire) krş. SALÂHÎ, s. 176; ayrıca bkz. 'libās-ı fāḫir' md. G160/2'deki tanığa 'bayramlık elbise' anlamı da verilebilir.

G160/2 Meydān-ı ʿīd-gehde perī-çihreler gibi / **Fāḫir libāslar** ile ḫıram itdi nev-bahār

G470/4 **Fāḫir libāsa** ḳoydı eşcār-ı bāğı devrān / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi erġavāne

faḫr [1] üzeri dilimlere bölünmüş tac; 'Yokluk benim övüncümdür' mealindeki hadise dayanarak tasavvuf erbabı, yokluk yolunun yolcuları olduklarını gösteren serpuşlarına, tac ve sikkelerine bu adı verirler.' TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 119; ayrıca 'fahr', 'fahr-i Edhemî', 'fahr-i Hüseynî' için bkz. PAKALIN, C. I, s. 583; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 196. (görsel malzeme açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir) ‖ övgü, iftihar

Kt7/2 Başdan bu **faḫr** saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña ġarrā firengiler

Bir şair veya yazarın dil kullanımını belirleme, üslubunu inceleme metotları Genel Edebiyat Bilimi tarafından ortaya konulup tespit edilmiştir. Üslup incelemelerine farklı edebiyat kuramları, edebiyat bilimine yaklaşımları nispetinde çeşitli öneriler getirmektedirler. Bu tez, tarihsel bir metin (Bakî Divanı) olduğu için eş zamanlı bir yöntemle çalışılması gerekmiştir. Ayrıca anlambilimin ortaya koyduğu yöntemler de (tespit edilen anlamların değişimi, genişlemesi, daralması vb.) çalışmaya yön vermiştir. Baki'nin dil kullanımını / üslubunu ortaya çıkarmada, söz varlığını belirlemede, tezin temelini oluşturan bağıntılı dizinin büyük ölçüde yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Günümüz ve çağının eleştirmenlerince 16. yüzyılın en büyük yapıtlarından biri sayılan Bâkî Divanı'nın söz varlığının hem sayısal hem de anlamsal olarak tespiti ve bunların Osmanlı Edebiyatı uzmanlarınca değerlendirilerek Bâkî ve diğer büyük Osmanlı şairlerinin dil kullanımlarının (üslup) ortaya çıkartılmasına yönelik yeni çalışmaların yapılması bu tezi hazırlayanın en büyük dileğidir.

BAĞLAMLI DİZİN ve İŞLEVSEL SÖZLÜK

SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU

1. Alfabetik bir sıralama esas alınmış olup madde başları içeriden ara madde başları kenardan başlatılmıştır.

2. Bağlamlı dizin (concordance) sözlüklerinin amacı standart sözlükler gibi sözvarlığını oluşturan dil öğelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için model alınan bağlamlı dizin sözlükleri gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiş; kelime kökeni, türü vb. bilgileri gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır.

3. Bakî Divanı sözlüğünü oluşturan bütün sözvarlıklarının sıklıkları [frequence] köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

4. Sözvarlığını oluşturan tanıklar sıralanırken önce alfabetik sıralama sonra divan düzenindeki sıralama esas alınmıştır.

5. Bazı tanıklardaki işlevsel anlamlar ortaya çıkarılırken alt kategorik anlamlar da özellikle belirtilmiştir. Örnek olarak;

acımak **[3]**

1. merhamet etmek

G393/5 Nice ağlayamam kim **acımaz** yār / İdersem yaşumı ey Bāḳī ʿummān

G165/4 Benüm'çün **acıyup** aġlar görenler zaḫm-ı şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep yanuñda ḳalmışdur

1.1. merhamet etmek ‖ tadı kaçmak

G41/1 Kūh-ı ʿaşḳuñda olursam Ferhād / **Acıyup** eyleye Şīrīn lebi dād

6. Çalışmada dipnot kullanma yerine kaynak eserlere kısaltma verilme yoluna gidilmiştir. Kısaltma verilirken tutulan yol, kullanıcı kolaylığı sağlamak için bazen yazar ismine bazen de eser ismine göre düzenlenmiştir. Örneğin, Kamûs-ı Osmânî yerine SALAHÎ kısaltması, Mütercim Âsım yerine KÂMÛS veya BURHÂN kısaltması gibi.

7. Sözlükte yalnızca özel durumlarda bilgilerin dipnotla verilmesi yoluna gidilmiştir. Söz gelişi, ‘kadeh duası’, ‘eğri-toğru’ gibi maddeler bunlardan bazılarıdır.

8. Mecazlık ve yan anlamlar ‖ işareti ile verilmiştir.

9. Bazı madde başlarında ilgili başka bir madde başına gönderme yapılmıştır. Örneğin; felek ṭāḳı [1] bkz. ‘ṭāḳ-ı felek’ md.; āb-ı ḥayvān [5] bkz. ‘āb-ı ḥayāt’ md. olduğu gibi.

10. Deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler (dua, beddua, hayır duası vb.) gibi dil öğeleri italikle gösterilmiştir. Bu dil öğelerini belirtmek için ayrıca kısaltma verme yoluna gidilmemiştir.

11. Anlamlandırmada zorlamaya gidilmemiş, anlamı açıklanamayan sözcük veya sözcük gruplarından oluşan tanıklar ? işareti ile belirtilmiştir. Söz gelimi, ‘akl-ı küll’, ‘Delü Musannif’ gibi.

12. Bunun yanında anlamı açık olan, işlevsel bir değeri olmayan bazı tanıklara standart sözlüklerde olduğu gibi illa bir anlam verilmeye çalışılmamış, boş bırakılmıştır.

KISALTMA	**SÖZLÜK BİBLİYOGRAFYASI**
AKBAYAR	Akbayar, Nuri, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2001.
OKÇULUK TERİMLERİ	Aksoyak, İsmail Hakkı, 'Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri', **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 1995, S. I, s. 81-94.
ALPARSLAN	Alparslan, Ali, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, YKY, İstanbul 1999.
OSMANLI MİTOLOGYASI	And, Metin, **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası**, Akbank Yay., İstanbul 1998.
OSMANLI ŞENLİKLERİ	------, **4o Gün 40 Gece [Osmanlı Düğünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları**], Toprakbank Yay., İstanbul 2000.
BURHÂN	Ahmed Âsım, **Burhân-ı Kâtı‘** (haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs) , TDK.Yay., Ankara 2000.
KÂMÛS	------, **Okyânûsü'l-Basît fî-Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît**, 3 C., İstanbul 1268.
LO	Ahmet Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmânî** (haz.: Recep Toparlı), TDK Yay., Ankara 2000.
AHTERÎ	Ahterî, Mustafa bin Şemseddin, **Ahterî-i Kebîr**, İstanbul, 2 C., 1310 [1892].
HASBAHÇE	Atasoy, Nurhan, **15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 2005.
DERVİŞ ÇEYİZİ	------, **Derviş Çeyizi, Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000.
DANKOFF	Dankoff, Robert, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü** (Katkılarıyla İngilizceden çev. Semih Tezcan), TDAD Yay., İstanbul 2004.
DS	**Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, C. I-VII, TDK. Yay., Ankara 1963-82.
DİLÇİN	Dilçin, Cem, **Studies on Fuzulî's Divan**, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yay., 2001.
TASAVVUFTAN DİLİMİZE	Gölpınarlı, Abdülbaki, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkilap Kitabevi, İstanbul 2004.

TÜRK LUGATI	Hüseyin Kâzım Kadri, **Türk Lugatı [Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lugatları]**, 4 C. İstanbul 1928-45.
KOÇU	Koçu, Reşat Ekrem, **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yay., Ankara 1967.
KUYUMCULUK TERİMLERİ	Kuşoğlu, Mehmet Zeki, **Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlükleri**, Ötüken Yay., İstanbul 2006.
LL	Mehmet Esat Efendi, **Lehçetü'l-Lugat** (haz. Ahmet Kırkkılıç), TDK.Yay., Ankara 1999.
SALÂHÎ	Mehmed Salâhî , **Kâmûs-ı Osmânî**, İstanbul 1329 [1911].
MENINSKI	Meninski, Franciscus a Mesgnien, **Thesaurus Linuarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum**, 6 C., yay. Mehmet Ölmez, Simurg Yay., İstanbul 2000.
PAKALIN	Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 3 C., MEB.Yay., İstanbul 2004.
LEXICON	Redhouse, James W, **Türkish and English Lexicon** (2.bas.) Çağrı Yay., İstanbul 1992.
STEINGASS	Steingass, F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beirut 1998.
TS	**Tarama Sözlüğü [XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesi İle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tarama Sözlüğü]**, (3.bas.), 8 C., Ankara 1995.
TOPALOĞLU	Topaloğlu, Ahmet, **Kuran Tercümesi (Sözlük)**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1978.
TUHFE-İ ŞÂHİDÎ	Verburg, Antoinette C., "The Tuhfe-i Şâhidî: Sixteenth Century Persian-Ottoman Dictionary in Rhyme", **Archivum Ottomanicum**, nr.15, s. 5-87, 1997.
FERHENG	Ziya Şükün, **Farsça-Türkçe Lugat, Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ**, MEB.Yay., İstanbul 1996.
LEVEND	Levend, Agâh Sırrı, **Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar**, 4.bas., İstanbul 1984.
MAZMUNLAR ve İZAHI	Onay, Ahmet Talay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı** (haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Kitabevi, Ankara 2000.

PALA	Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara 1995.
OKÇU	Okçu, Naci, **Telaffuzlu Türkçe Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü**, Simurg Yay., İstanbul 2001.
YAZMA KİTAP SANATLARI	Özen, Mine Esiner, **Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü**, İÜ. Fen Fakültesi Basım Atölyesi, İstanbul 1985.
ÖZTUNA	Öztuna, Yılmaz, **Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2000.
TIETZE	Tietze, Andreas, **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (A-E)**, Simurg Yay., C. I, İstanbul 2002.
MİTOLOJİK UNSURLAR	Tökel, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar (Şahıslar Mitolojisi)**, Akçağ Yay., Ankara 2000.
YILMAZ	Yılmaz, Mehmet, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler [Ansiklopedik Sözlük],** Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

KISALTMA ve İŞARETLER

age.	adı geçen eser
bas.	baskı
bkz.	bakınız
C.	cilt
çev.	çeviren
G	gazel
haz.	hazırlayan
K	kaside
krş.	karşılaştırınız
Kt	kıta
M	musammat
md.	maddesi/maddeleri
Mtl	matla
öl.	ölüm tarihi
S.	sayı
s.	sayfa
süt.	sütun
Yay.	yayınları
yay.	yayımlayan
ǁ	yan anlam, mecazlık anlam
[...]	köşeli parantez (sıklıkları göstermek için)
/	şiir numarası ile beyit numarası arasındaki işaret

A/Ā

a **[4]**

1. Buyruk bildiren eylemlerden sonra anlamı pekiştirmek ve yapılan işin doğallığını belirtmek için gelen ek

G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā sözleri ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā ṭoldur **a** şol ḳan olacağı içelüm

G520/2 Bi'llāh ey naḫl-i ter ol şīve-i reftār nedür / Serv-i āzāduña ḳul eyledüñ **a** şimşādı

2. Kutsal nesnelere karşı gösterilen saygı pekiştirmesi

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem n'ola **a** Kaʿbem **a** ḳıblem

āb **[28]**

1. su

G66/4 **Ābı** ḫoş ḫāki hevā ehline ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt **ābına** ḳandurmış

G279/3 Yaḳan **āb** üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

G531/2 Geh **āb-veş** giryān idüp geh bād-veş pūyān idüp / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin gidermez sīneden / **Āb** naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez āyīneden

1.1. berraklık ve arılık bağlamında;

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i ruḫ-ı dost / **Āb-ı** ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf

1.2. af ve bağışlanma bağlamında;

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre **āb-ı** maġfiret / Var ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

1.3. yansıtıcı bir yüzey olan 'āb' , bağlamla ilintili olarak 'ayna' metaforuna bağlı durgun bir su birikintisi olarak da izlenebilmektedir.

K17/7 Gösterdi **āb** ʿaks-i gül-i bāġı nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / Yāsemen şāne ṣabā māşıṭa **āb** āyīne-dār

G14/2 Dilde envār-ı mihr-i ruḫsāruñ / **Ābda** māh-tābdur gūyā

G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde **āb** / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb

G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i māh-ı ʿālem-ārādur miyān-ı **ābda**

1.4. yanağın güzelliği, etkileyiciliği

G463/2 Ḫaṭ degüldür görinen **āb-ı** ʿiẕārında velī / Bī-vefālıḳ o mehüñ kir getürüpdür yüzine

G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ **āb-ı** ʿārıżuñda / Gören dir ṣuya ʿaks-i lāle düşdi

2. akarsu

G99/2 Bir **ābdur** ki aḳduġı yir lāle-zār olur / Tīġuñ ki gül-sitān-ı ṣafā cūy-bārıdur

G107/5 Cūy-ı ḥüsn **ābı** ṭaşup çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür

G158/3 Ṭurmaz ayaġın almaġa ḳaṣd eyler anuñ **āb** / Ser-keşlik ider var ise tenhāda ṣanavber

G507/6 Şāyed ol servi kenāre getürem ey Bāḳī / Varayın yüz süreyin ayaġına **āb** gibi

G521/1 Gül-şende kūyuñ işideli serv oturmadı / Zencīrlerle baġladılar **āb** ṭurmadı

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine **āb** ṭolandı / Gül-zāra girüp her yaña ṣalındı bulandı

3. gözyaşı

G29/5 Vücūdum ḫānesin seyle virür Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu **āb** olur bāʿiṡ

G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi **āb** efşān idüp / Bād-veş sildüm anı pāk ü mücellā eyledüm

4. sel

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz **āb-ı** firāvān ġıll u ġış

5. keskinlik, sağlamlık; her iki beyitte de kılıç bağlamıyla yer almaktadır. ‘āb’ bu beyitlerde, keskinlik ve kılıca su verilerek sağlamlık kazanması yönüyle üstünlük, görkem ve hakimiyet göstergesi olarak da okunmalıdır. Bu özelliğiyle ‘āb’ın ‘menevişli kılıçtan kinaye’ olması hakkında bkz. FERHENG, C. I, s. 2.

G494/5 Cihānuñ ḫār u ḫāşākin götürsün **āb-ı** şemşīrüñ / Gül-istān eylesün rūy-ı zemīni düşmenüñ ḳanı

M1/I/7 Baş egdi **āb-ı** tīġına küffār-ı Üngürūs / Şemşīri gevherini pesend eyledi Freng

6. şarap

G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı baḥr-i nīl-gūn üzre / Şafaḳdan dem urur **āb-ı** şarāb-ālūdı deryānuñ

7. yağmur; rahmet simgesi olarak yağmur, susuzluk kaynaklı bir bekleyiş ve özlemi göstermektedir.

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / **Āb-ı** seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür

G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ **ābın** teşne-dillerden dirīġ itme / Bu deştüñ baġrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā

āb u āteş **[2]** su ve ateş ‖ ‘hilm ve gazab’ anlamı için bkz. TÜRK LUGATI, C. I, s. 2.

G279/2 Miyān-ı **āb u āteş** oldı cāy-ı keştī-i şahbā / Baturdı rūzgār āyīn-i ʿīşın bezm-i rindānuñ

G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış ḳażā hem-reng o ḫadd-i meh-veşe / Gör ne yüzden imtizāc itdürmiş **āb u āteşe**

āb u gil **[3]**

1. Su ve toprak ‖ varlık, dünya, doğa.

K18/30 **Āb u gil** müşg ü gül-āb ola çemen ṣaḥnında / Būy-ı ḫulḳıyla güẕār itse nesīm-i esḥār

G287/5 Ṣaḥn-ı çemende nefḥa-i bād-ı bahār ile / Bāḳī gül-āb u ġāliye-misk oldı **āb u gil**

2. beden

G312/5 Vücūduñ ḫākini ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı maʿnā açılur bu **āb u gilden** bil

āb u hevā **[4]** iklim ‖ büyüleyici ve hoş ortam

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı dem ḳanı ḥabābuñ ʿīşa / İʿtidāl üzre görüp **āb u hevāsın** ḳadeḥüñ

G508/1 Ḫoş geldi baña mey-gedenüñ **āb u hevāsı** / Va’llāhi güzel yirde yapılmış yıḳılası

mey- āb/ nāy-hevā paralelliğinde;

G105/4 Bāġ-ı ṭarab u ʿīşa mey-i nāb u dem-i nāy / Ḥaḳḳā bu ʿaceb ḫūb u laṭīf **āb u hevādur**

eşk- āb/ āh-hevā paralelliğinde;

G148/5 Mülk-i ġamda eşk ü āh egler beni / Ol yirüñ **āb u hevāsı** ḫoş gelür

āb u tāb **[2]**

1.parlaklık, güzellik

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep **āb u tāb-ı** cevher-i cām u ṣafā-yı mül

2. canlılık, tazelik, körpelik.

M2/I/5 **Āb u tābın** giderüp tef-i semūm-ı ḳahrı / Berg-i nīlūfere döndürdi gül-i ḫandānı

āb-ı āteş-nāk [1] ateşli su ‖ şarap

G316/2 Şarāb-ı laʿl-fām u zevrāḳ-ı zerrīni terk itdüm / Ben ol keştī ile ol **āb-ı āteş-nākden** geçdüm

āb-ı cūy [4] akarsu, ırmak

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı **āb-ı cūy** Şaṭ / Yāsemenler ṣu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ

G337/7 Cilā-yı āyīne-i **āb-ı cūyı** seyr itdüm / Ṣafā-yı meşreb-i şāh-ı cihāna beñzetdüm

G392/1 Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine rūy-ı zemīn / **Āb-ı cū** Kevs̱er aña nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn

G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā bāġda **āb-ı cūya** / Beñzemiş ʿaks-i ruḫuñ gördi bir içim ṣuya

āb-ı çeşm [2] gözyaşı

G69/6 Giryān o Leylī-veş n'ola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / Mecnūnuñ **āb-ı çeşmine** ḫāk-i beyābān teşnedür

G142/3 **Āb-ı çeşmüm** baḥr ider hāmūnı ṭuġyān eylese / Ṣarṣar-ı āhum ṭoḳınsa ṭaġlar hāmūn olur

āb-ı çeşme-i çeşm [1] gözyaşı pınarının suyu

G60/5 Yeñmez **āb-ı çeşme-i çeşmüm** dökinse lez̠zetin / Şehd-i şīrīn-i maḥabbet şol ḳadar ḳuvvetlüdür

āb-ı dīde [1] gözyaşı

G303/1 Raḥm eyle **āb-ı dīde-i** gevher-nis̱āre gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it kenāre gel

āb-ı ḥayāt [6] Ölümsüzlük verdiğine inanılan efsanevî kutsal su. "Ölümsüzlük", Gılgamış'tan Lokman Hekim'e birçok doğu edebiyatı anlatılarında önemli bir metafordur. 'âb-ı hayât" anlatısı, Hızır, İlyas, İskender ve karanlıklar ülkesi ile birlikte Divan şiirinde çeşitli bağlamlarda en çok kullanılan leitmotiflerdendir. Bakî Divanı'nda canlılık, susuzluğu giderme, şiirin niteliği ve etkileyiciliği bağlamlarında geçmektedir. Hüseyin Kazım Kadri, şiirin bir niteleyicisi olarak, "nâzik ve rûh-bahş söz" mecazlı anlamını vermektedir. Krş. TL, C.I, s.2. 'âb-ı hayât' için daha geniş bilgi için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 55; OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 36. (konu ile ilgili minyatürler bakımından çok önemli); PALA, s.15

G9/7 Lūle-i ḫāme ile çeşme-i dilden Bāḳī / Eyledi ḳā'ide-i **āb-ı ḥayātı** icrā

K27/19 Cihānda bir ḳurı adı ḳalupdur çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin bu gün **Āb-ı ḥayāt** aḥkāmını icrā

G69/1 **Āb-ı ḥayāt-ı** laʿlüñe ser-çeşme-i cān teşnedür / Ṣun cürʿa-i cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür

G208/3 Şarāb **āb-ı ḥayāt** u cām-ı zerrīn āfitāb olsa / Cinān içre gerekmez baña cānān olmasa meclis

G365/4 Sāḳī-i devr minnet ile ṣunsa içmezin / **Āb-ı ḥayātı** cām-ı zer-i āfitābdan

G418/6 Bāḳī edā-yı ḫūb ile vaṣf itse leblerüñ / Ḳand-i nebāt ḥall ider **āb-ı ḥayāt** ile

āb-ı ḥayvān [5] bkz. 'āb-ı ḥayāt' md.

G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i cān teşnedür / Ṣun cürʿa-i cām-ı lebüñ kim **āb-ı ḥayvān** teşnedür

G214/9 Nükte-i lāʿl-i revān-baḫş ile ey Bāḳī yine / Ẓulmet-ābād-ı midāduñ **āb-ı ḥayvān** gizlemiş

G217/3 Teşne-diller vādī-i hicrānda sensüz yandılar / Ḫıżr-veş ey laʿl-i nābı **āb-ı ḥayvānum** yetiş

K5/31 Benem ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim ṭurmaz revān eyler / Dilinden **Āb-ı ḥayvānı** gözinden dürr-i ġalṭānı

K14/25 Ḫudāvendā sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / Aḳıtdı ṭabʿ-ı pāküñ ayaġına **Āb-ı ḥayvānı**

āb-ı Kevs̱er [2] bkz. 'çeşme-i āb-ı Kevs̱er' md.

G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür cemālüñ ol dehen gūyā / Leb-ā-leb **āb-ı Kevs̱erle** ṭolu bir laʿlden kūze

āb-ı nāb [2] berrak su

G14/1 ʿĀrıżuñ **āb-ı nābdur** gūyā / Ẕeḳanuñ bir ḥabābdur gūyā

K24/35 Ḫūb olur ʿārıżuñ üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / **Āb-ı nāb** içre ṭurur tāze vü ḫoş-ter sünbül

āb-ı rengīn [1] şarap ‖ kandilin içindeki renkli su

G32/4 Devr-i meclis ki ṣafā cāmiʿinüñ çenberidür / **Āb-ı rengīn** ile ḳandīl-i fürūzānı ḳadeḥ

āb-ı revān [16]

1. akarsu, ırmak

K8/14 Dilerse aḳıdur **āb-ı revānı** ḫāk-i Tebrīze / Dilerse ḫāk-i Tebrīzi döker **āb-ı revān** üzre

K22/3 Berg-i bīdi bāġda **āb-ı revān** üzre görüp / Didiler aḳmış ġılāfından bu tīġ-i zer-nişān

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı **āb-ı revān** müjgānı cārūdur

G182/4 Sīm-tenler cūy-bār-ı eşkümi aḳıtdılar / Der-kenār olmaġ içün **āb-ı revāna** girdiler

G338/2 Ben **āb-ı revān** itmek cān üzre gözüm yaşın / Tek meyl-i kenār itsün ol serv-i ḫırāmānum

G390/2 Erġavānī cāmeñi görüp n'ola ḳan aġlasam / Yaraşur **āb-ı revāna** ḳarşu zīrā erġavān

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā bisāṭ-ı nev ṣalup āẕer / Girihler baġladı bād-ı ṣabā **āb-ı revān** üzre

G481/2 Bāġda **āb-ı revān** üzre dökilür berg-i bīd / Cūylar dīdāruñuñ reşkiyle düşdi ḫançere

G499/4 Cūy-bār-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm / Görinür **āb-ı revān** içinde nīlūfer gibi

G510/3 Şemşīri ki bu sīne-i pür-dāġa ṣalupdur / Bir **āb-ı revāndur** ki gül-istāne ṣalındı

G526/2 Ser-keşlik eylemezse o servüñ ayaġına / Yüzler süriyü varayın **āb-ı revān** gibi

G545/1 Gel bāġa temāşā idegör **āb-ı revānı** / Seyr eyle nedür sürʿat-i ʿömr-i güẕerānı

G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi düşerse ṭañ mı eşk-i çeşmüme / Bāġda **āb-ı revāndur** serv-i dil-cūnuñ yiri

G379/4 **Āb-ı revān-ı** gül-şen-i emn ü emān yiter / Tīġ-i cihān-güşā-yı şehenşāh-ı pāk-dīn

2. şiir ve sözün akıcılık, güzellik ve büyüleyiciliği

K17/10 Bāḳī ne deñlü sözlerüñ **āb-ı revān** ise / Aḳar ṣu gibi yirde gerek rūy-ı iʿtiẕār

K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken ḫāme ṭurmaz deprenür / Neydür anı gūyiyā lerzān ider **āb-ı revān**

āb-ı rūy [4] bkz. 'yüz ṣuyı' md.

1. parlaklık ‖ değer, itibar, şeref

K12/10 **Āb-ı rūyın** gören ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb ṣanur sīne-i ʿuryāne çeker

M3/II/3 Çeşme-sār-ı sebze-zār-ı devletinden reşḥadur / **Āb-ı rūy-ı** ḫançer-i kişver-güşā-yı salṭanat

2. yüz akı, övünç, iftihar ‖ seçilmiş, güzide

G13/4 Mükedder ḳılmasun gerd-i küdūret çeşme-i cānı / Bilürsin **āb-ı rūy-ı** milket-i ʿOs̱mānīyüz cānā

G213/3 **Āb-ı rūyuñdan** irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş

āb-ı rūy-ı vüzerā [1] vezirlerin yüz akı ‖ Ahmet Paşa

M2/V/6 **Āb-ı rūy-ı vüzerā** Ḥażret-i Aḥmed Pāşā / Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudāvend-i cihān-dār olsun

āb-ı vaṣl [2] vuslat suyu ‖ vuslat ümidi

G48/2 Ġāyetde teşne idi göñül **āb-ı vaṣluña** / Ṣusızlıġını kesdi o şemşīr-i āb-dār

G156/5 Bāḳīye **āb-ı vaṣluñ** irmez ise / Āteş-i hecr ile yanur kül olur

āb-ı Zemzem [1] zemzem suyu; Kabe yakınlarındaki meşhur kuyunun kutsal suyuna verilen ad. Nef'î metinlerarasılıkla Bakî'nin ikinci dizesini şöyle dönüştürür;

'Tavāfa kaʿbe-i kūyuñ be-ḳavl-i Bāḳī-i merḥūm
Derūn-ı dilde niyyet **āb-ı Zemzemden** muṣaffādur'

G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / Derūn-ı dilde niyyet **āb-ı Zemzemden** muṣaffādur

āb-ı zindegānī [1] bkz. 'āb-ı ḥayāt' md.

G54/7 Ṣafā-yı şiʿr-i Bāḳī bāʿis̱-i mihr ü maḥabbetdür / Bu **āb-ı zindegānī** ol ḥayāt-ı cāvidānīdür

āb-ı zülāl **[10]**

1. Bakî, bu terkibi tanık olarak gösterilen beyitlerde, sevgilinin ağzından dökülen sözden hareketle şiirsel yetisi ve kendi şiirinin niteliğini anlatma bağlamlarında kullanmıştır.

K21/25 Terāne eylese bülbül çemende güftārum / Gelüp öñinde zemīn-būs iderdi **āb-ı zülāl**

G90/6 Dil çeşme-i belāġat aña lūledür ḳalem / **Āb-ı zülāli** şiʿr-i selāset-şiʿārdur

G92/4 Eşʿārum içre vaṣf-ı leb-i yār gūyiyā / **Āb-ı zülāl** içinde yatur laʿl-pāredür

G260/1 Āyīne-i cemāl-i ḥaḳīḳat-nümā yüzüñ / **Āb-ı zülāl-i** çeşme-i ṣıdḳ u ṣafā sözüñ

G451/6 Bāḳī leṭāfet-i ġazel-i āb-dāruñı / Ḥaḳḳā budur ki görmedük **āb-ı zülālde**

2. saf, berrak su

G124/4 Naḳş-ı ḫadd-i lāle-reng ol ʿārıż-ı pākīzede / Berg-i güldür gūyiyā **āb-ı zülāl** üstindedür

G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına **āb-ı zülāl** olmaz şebīh / Dostum āyīneye baḳ görmek isterseñ naẓīr

G294/3 Nic'olur gördi ṣafā āyīne-i ḥüsnüñde / Yirlere geçdi ḥayādan utanup **āb-ı zülāl**

G69/3 **Āb-ı zülāl-i** vaṣluña muḥtāc tenhā dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür

G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / **Āb-ı zülāl-i** ḫançerin gösterüp işte mā didi

ābād olmak **[4]**

1. yıkılmamak, sürmek ‖ ebedî ayakta kalmak

K27/23 Nigeh-dāruñ Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān olsun / Cihān ṭurduḳça **ābād olsun** ol ṭāḳ-ı felek-fersā

G141/2 Maʿmūre-i derūnı ḫarāb itdi ġam velī / Maḥrūsa-i maḥabbetüñ **ābād olup** gider

2. şenlenmek, bayındır olmak

G33/5 Dil-i Bāḳī nice **ābād olur** kim / Yıḳar ol ġamze-i fettān yaḳar ruḫ

G323/4 Menzil-i ʿīş u ṭarāb ḫurrem ü **ābād olsun** / Yıḳalum zerḳ u riyā deyrini vīrān idelüm

ābādān **[1]** gelişip güzelleşmiş, bakımlı, bayındır durumda olma

K2/29 Ravża-i dīn ü çemen-zār-ı şerīʿat olalı / Maṭar-ı luṭfuñ ile milket-i Rūm **ābādān**

abdāl **[8]** Kökleri melametî düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğer aksesuarları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağlamaları, esrar kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklıklarını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.

K21/1 Aġardı berf ile yir yir çemende cism-i nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i **abdāl**

G267/2 Nic'olur daġlaruñ işler ise ey **abdāl** / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde bir iki pūluñ

G58/1 Cürʿa-dān **abdāla** gerçi maḫzenü'l-esrārdur / Rind-i dürd-āşāma sāġar maṭlaʿu'l-envārdur

G138/1 ʿĀşıḳ ki sūz-ı ʿaşḳ ile ʿuryān olup gezer / **Abdāldur** ki ʿālemi ḥayrān olup gezer

G72/4 Aña ʿaşḳ **abdālınuñ** rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid ḳatı ḳattāl olur

G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i dāġ olur destār ile cāme / Budur **abdāllar** ʿaşḳuñda ʿuryān olmaġa bāʿiṡ

G105/2 **Abdāllaruz** n'eyleyelüm tāc u ḳabāyı / Dervīşlerüñ tācı fenā başı ḳabādur

G454/2 Tāzeler derd-i dili miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / Dāġın **abdāluñ** ider māh-ı Muḥarrem tāze

āb-dār **[10]**

1. parıltılı, ışıltılı ‖ keskin, sağlam. Ayrıca "suyu iyi verilmiş, menevişli" anlamları için krş. FZ., C.I, s.10.

K9/12 Nuṣret yüzini oldı nümāyende ʿāleme / Āyīne-veş elinde o şemşīr-i **āb-dār**

G48/2 Ġāyetde teşne idi göñül āb-ı vaṣluña / Ṣusızlıġını kesdi o şemşīr-i **āb-dār**

2. güzel, zarif (şiir/söz). Aşağıdaki tanıkların hepsinde, gazelin daha geniş anlamıyla şiirin niteleyicisi olarak geçmektedir. Ayrıca güzel şiir ve sözün meyveye benzetilmesi nedeniyle beyitlerde "tazelik" anlamını da göz önünde bulundurmak gerekir.

G101/5 Bāḳī yanardı tāb-ı teb-i hecr-i yār ile / Ṣu sepmeyeydi yüregine şiʿr-i **āb-dār**

G331/6 **Āb-dār** olsa n'ola mīve-i şiʿr-i Bāḳī / Urmadı kimse bu bāġ içre daḫı böyle ḳalem

G152/7 Bāḳī nihāl-i maʿrifetüñ mīve-i teri / ʿĀrif ḳatında bir ġazel-i **āb-dārdur**

G320/5 Ṣalup şemşīr-i naẓm-ı **āb-dārı** dehre Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb açdum

G398/8 Sevād-ı ḫaṭda naẓm-ı **āb-dārum** / Çemen-zār içre olmışdur aḳar ṣu

G451/6 Bāḳī leṭāfet-i ġazel-i **āb-dāruñı** / Ḥaḳḳā budur ki görmedük āb-ı zülālde

3. renkli, parlak (mücevher)

G311/3 Dürc-i dehānı var ise billūr ḥoḳḳadur / Andan görinür iki laṭīf **āb-dār** laʿl

G257/4 Güler bu güfte-i rengīni gūşvār idinüp / Ruḫına şevḳ viren laʿl-i **āb-dārı** görüñ

ʿabd **[1]** köle, bende ‖ padişahın saraya bağlı hizmetkârları

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ kem ḳulı Cem **ʿabd-i** ḥaḳīri Ḫāḳān

ʿabd-i Memlūkī **[1]** Memlüklü köle

K7/22 **ʿAbd-i Memlūkī** gibi ḫāk-i cenābı ḫıdmetin / Seyyid-i ṣāḥib-velāyet Ḫān-ı Gīlān eyledi

ʿabd-i Ḥabeşī **[1]** Habeşli bir köle (siyah tenli olması bağlamıyla)

G375/1 Ruḫsāruña ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān / **ʿAbd-i Ḥabeşīdür** adı reyḥān

ʿabes̱ **[2]** boş, boşuna

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol āhū saña ṣayd olmaz **ʿabes̱** yābāne söylersin

G426/2 Ṭutalum Kaʿbe-i tevfīḳ-i ilāhī yolını / Bu beyābānda **ʿabes̱** gezmeyelüm āvāre

ʿabes̱ yire **[1]** boşu boşuna, gereksiz yere

G443/3 Hüner ehli zamānede gülmez / ʿĀḳil itmez **ʿabes̱ yire** ḫande

āb-gīne **[1]** sürahi/kadeh; Tuhfe-i Şahidî'de 'sırça (cam)' karşılığı veriliyor. Krş. ŞAHİDÎ, s. 70.

G329/4 **Āb-gīne** içinde mey gibidür / Leb-i laʿlüñ ḫayāli dilde müdām

āb-gūn **[1]** hava rengi, mavi, saydam

Kt2/1 Ḳalmayup ferri düşdi destinden / Ḫançer-i **āb-gūnı** Behrāmuñ

ʿabher **[1]** nergis; '...nergis ve zerrîn ta'bîr olınan şükûfeye dinür ve yâsemîne dinür ve başka bir şükûfe ismidür ki Fârisî'de ana bustân-ı efrûz dirler Türkî'de bustân güzeli ve mîr-i âşıkân ta'bîr iderler." krş. KÂMÛS, C.2, s. 20.; "nergis, zerrîn kadeh denilen çiçek, abher-i asfar.' krş. SALÂHÎ, s.132.

K24/28 Ḥāline ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ / Göz açup ide naẓar niteki **ʿabher** sünbül

ʿabīr **[1]** çeşitli ot, kök ve maddelerin özel karışımıyla elde edilen güzel koku; Mütercim Âsım, bu kokunun terkibini Tuhfe-i Tıbbiyye'den alıntılayarak şöyle açıklar: '...sıfatı sandal-ı ebyaz, üç cüz mû didükleri kök ve sünbül kökü ve gül-i ahmer ve sünbül-i hindî ve îrsâ

ve turunc çiçegi ve igde çiçegi ve topalak ve nârenc her birinden bir cüz ve mikdâr-ı kalîl misk be-gâyet ince sahk idüp terkîb iderler.' krş. KÂMÛS, C. II, s. 19; 'gökçek kokulu otlardan yapılan tîb'; krş. AHTERÎ, s. 276.

G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin **ʿabīr** itdi

ʿabīr ü ʿanber [1] abir ve amber

G228/3 Ḫāk-i rehüñden irdi meger ṣubḥ-dem nesīm / Rūy-ı **ʿabīr ü ʿanber** ile ṭoldı bu ṭaraf

ābnūs [1] abanoz; sert, dayanıklı, cila tutan siyah ağaç; diğer anlamları için; bkz. BURHÂN, s. 7; PAKALIN, s. 4.

G212/3 Ruḫsār-ı ṣāf u pāki ḫam-ı zülf-i yārda / Āyīnedür ki deste vü pervāzı **ābnūs**

ʿaceb [27]

1. hoş, müstesna, farklı

K27/2 **ʿAceb** beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz degme dīvānda / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā **ʿaceb** naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur

G61/6 Sulṭān-ı ʿaşḳa bende ṣatar şimdi kendüyi / Bāḳī de ḥaḳ budur ki **ʿaceb** pādişāhdur

G105/4 Bāġ-ı ṭarab u ʿīşa mey-i nāb u dem-i nāy / Ḥaḳḳā bu **ʿaceb** ḫūb u laṭīf āb u hevādur

G218/2 Bir secde ile ḳıldı ruḫ-ı āfitābı zer / Ḫāk-i cenāb-ı dost **ʿaceb** kīmyā imiş

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında **ʿaceb** rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün

G416/6 Pā-būsuñ özler oldı görelden izüñ tozın / Bāḳī **ʿaceb** ḫayāle döşendi ġubār ile

2. acayip, korkunç

K14/21 Neheng-āsā dil-āverler ʿadūyı yutdılar gitdi / **ʿAceb** deryā imiş ḥaḳḳā bu leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī

3. nadir olarak

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler tenhā / **ʿAceb** ḫālīligin buldı riyā ehli bu meydānuñ

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb açdum / **ʿAceb** ferḫunde geldi fāl-i aḥvālüm kitāb açdum

4. öyle ki, şaşırtıcı, hayranlık uyandıracak biçimde

K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn **ʿaceb** kendin perīşān eyledi

G121/1 Göñlin alup ġonca-veş āl ile dil-teng itdiler / Bülbül-i şūrīdeye güller **ʿaceb** reng itdiler

G134/5 Ḫalḳ-ı cihānı naḳşına eyler firīfte / Naḳḳāş-ı rūzgār **ʿaceb** rengler geçer

G263/5 Küḥl-i ḫāk-i pāy-i yāri çeşmüñe / Sürmeden Bāḳī **ʿaceb** sūd eyledüñ

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin dökmez yire / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez **ʿaceb** devrān olur

G228/5 Bir māhdur ki cevresin almış sitāreler / Bezm-i şarāba gice **ʿaceb** şevḳ virdi def

G267/1 Dil-rübālarla **ʿaceb** kes̱reti var her yoluñ / Geçemez ḫūblarından göñül İstanbūluñ

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına söz geçmedi hergiz / İnṣāf **ʿaceb** teng imiş ey ġonca dehānuñ

G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden **ʿaceb** ṭabʿuñ müsellem ṭutdı hep / Siḥr-āferīnān-ı ʿArab pākīze-gūyān-ı ʿAcem

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / **ʿAceb** ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ farḳı ḫātemden

G514/5 Göñül virdük bu fānī mülke Bāḳī / **ʿAceb** ġafletde ḳalduḳ hey meded hey

5. acaba

G164/6 Düşdi Bāḳī belālara dimedüñ / **ʿAceb** ol derde mübtelā n'eyler

G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ derd-i fürḳatden / **ʿAceb** bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳınde bir ḳaç beyti yandurdum / **ʿAceb** ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm

G343/4 **ʿAceb** ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar hem

G426/5 **ʿAceb** ol ṭāʿat u taḳvā diyü zuʿm itdügümüz / Varıcaḳ n'olsa gerekdür naẓar-ı Cebbāre

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i ter mi **ʿaceb** / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

ʿaceb degül/olmamak [6] şaşılmaz, garip değil

G304/1 Gül gülse dā'im aġlasa bülbül **ʿaceb degül** / Zīrā kimine aġla dimişler kimine gül

G255/4 Sevdā-yi ḥāl-i yār ile ey dil **ʿaceb degül** / Meyl-i ḳaranfül ārzū-yı fülfül eyleseñ

G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy **olmaz ʿaceb** / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı gör

G487/7 Rez duḫterinüñ adı çekilse **ʿaceb degül** / Ḫınnālar oldı illere ḳarşu ayaġını

K20/43 **ʿAceb degüldür** eger olsa nükte-i ḳalemüm / Ser-i ʿadū-yı bed-endīşe ḍarbet-i kūpāl

K19/12 Nusḫa yazdursa **ʿaceb olmaya** bādām üzre / Teb-i hicrāna ʿilāc eylemek ister ḫātem

ʿaceb mi [21] tuhaf mı, şaşılır mı; bkz. 'ṭañ mı' md.

K18/22 Dehen-i ġonca-i ter dürlü leṭā'if söyler / Gülüp açılsa **ʿaceb mi** gül-i rengīn-ruḫsār

G43/4 Derd-i maḥabbet eylese cismi **ʿaceb mi** zerd / İksīr-i ʿaşḳ-ı pāk ile altun olur cesed

G191/7 Ser-firāz olsaḳ bu devr içre **ʿaceb mi** Bāḳıyā / Biz ṣürāḥī-veş bu gün rengīn-edāya mālikūz

G197/4 Ġayra baş egmesek **ʿaceb midür** / İşigi secde-gāha mensūbuz

G224/5 Bāḳī **ʿaceb mi** şiʿr-i dil-efrūzuñ itseler / Erbāb-ı ʿaşḳ cemʿ olıcaḳ encümende şemʿ

G262/4 Rez duḫterini sīneye çeksem **ʿaceb midür** / Cevrinden özge nesnesi yoḳ bī-vefālaruñ

G263/3 Diñmese yaşum **ʿaceb mi** ey göñül / Ḫānemi āh ile pür-dūd eyledüñ

G276/2 ʿĀşıḳuñ āh u enīn olsa **ʿaceb mi** kārı / Nāle vü zār olur eglenceleri bīmāruñ

G291/4 Yazıldı ḫaddüñ üzre ḫaṭuñ ẓāhir olmadın / Dirsem **ʿaceb mi** zülfüñe ṭuġrā-yı bī-miṣāl

G307/7 Mey içüp mest-i müdām olsa **ʿaceb mi** Bāḳī / Derd ü ġamsuz güẕerān eyleye bir sāʿat bul

G311/6 Dirsem **ʿaceb mi** ḫātem-i Cem devr-i meclise / Elmās cām-ı sāde mey-i ḫoş-güvār laʿl

G420/7 Bāḳī **ʿaceb mi** seng-i belā irse pāyine / Her kim bu reh-güẕār-ı fenādan mürūr ide

G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse **ʿaceb mi** aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi

G492/3 Eksük olmaz sīneden gül gibi tāze dāġlar / Nāleler ḳılsa **ʿaceb mi** mürġ-i dil bülbül gibi

G497/5 Hemīşe ḳāmet-i bālāñı vaṣf ider Bāḳī / Bülend-mertebe olsa **ʿaceb mi** eşʿārı

G512/5 Lebine öykünür ol ḫusrev-i şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā ḫalḳ **ʿaceb mi** mezelense şekeri

G548/3 Kūyına varsa **ʿaceb mi** dil-berüñ gāhī raḳīb / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / **ʿAceb mi** dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı

K21/6 Cihānı berf ile yaḫ ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / **ʿAceb mi** yir yüzine çıḳsa hep defā'in-i māl

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / **ʿAceb mi** çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i yā Hū

G514/2 **ʿAceb mi** şekl-i ṭūmār olsa ġonca / İder ḥüsn-i ruḫuñ gül defterin ṭay

acebā [2] acaba

G269/5 Bāḳī yine ṣaçıldı nemek bāde-i nāba / Bilsek **ʿacebā** aṣlı nedür bu şeker-ābuñ

G479/3 **ʿAcebā** bād-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā gördi geçer / Dil-i āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya

ʿAcem [4]

1. İran ülkesi

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola şāh-ı **ʿAcem** gibi

G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden ʿaceb ṭabʿuñ müsellem ṭutdı hep / Siḥr-āferīnān-ı ʿArab pākīze-gūyān-ı **ʿAcem**

2. İran ‖ Türk musikisinde bir mürekkep makam; bkz. ÖZTUNA, s. 1.

G419/6 Ser-āġāz itdi nev-rūz-ı **ʿAcemden** bülbül-i şeydā / Ḳılup bir ṣavt peydā fetḥ -i Āẕerbāycān üzre

3. İranlı, İran halkından olan kimse; Arapların ilk müslüman ettikleri kavim İranlılar olduğundan Araptan gayri olanlar için kullanılan ‘Acem’ sözü, İranlılar’a ad olmuştur.

K6/16 Şād-mān olsun **ʿAcemler** gözleri aydın yine / Mīr Ḫaydar nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i Īrān gelür

ʿAcem mülki [1] İran ülkesi

K11/14 Degülsin medḥine ḳādir ne deñlü ṭutsalar māhir / Gerekse Rūmda Bāḳī **ʿAcem mülkinde** Selmān ol

acı [3]

1. üzücü, sert (söz)

G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum **acı** söz ile / Lebüñ emdürmez iseñ ṭatlu dilüñ bārī gerek

2. üzüntü, dert

M1/III/2 Bu **acılarla** çeşm-i nücūm olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden çıḳan duḫān

G83/4 Cān **acısını** ḫaste-i derd-i firāḳ olup / Dil-dāde-i nigār-ı sitem-kār olan bilür

acımak [3]

1. merhamet etmek

G393/5 Nice ağlayamam kim **acımaz** yār / İdersem yaşumı ey Bāḳī ʿummān

G165/4 Benüm’çün **acıyup** ağlar görenler zaḫm-ı şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep yanuñda ḳalmışdur

1.1. merhamet etmek ‖ tadı kaçmak

G41/1 Kūh-ı ʿaşḳuñda olursam Ferhād / **Acıyup** eyleye Şīrīn lebi dād

ʿāciz ü der-mānde [4] âciz, garib

Mtl 3 Ḫayliden ḳaldı göñül ḫāk-i der-i cānāndedür / Mübtelā-yı derd ü ġam bir **ʿāciz ü der-māndedür**

ʿāciz olmak [3] âciz kalmak

K3/29 Şenāsında Bāḳī-ṣıfat **ola ʿāciz** / Hezārān ola ʿandelīb-i suḫan-ver

G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / **ʿĀciz olduḳ** dostum ve’l-ḥāṣıl ol ġammāzdan

G414/7 Derd-i ʿaşḳ artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / **ʿĀciz olmışdur** eṭibbā aña dermān itmede

ʿacūz u pīre-zen [1] dünyanın, feleğin ve geçiciliğin sembolü yaşlı kadın, kocakarı

G341/4 **ʿAcūz u pīre-zen** dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum

ʿacūz-ı dehr [3] kocakarı dünya, bkz. ‘çarḫ-ı ʿacūze’ md.

G304/5 Bāḳī **ʿacūz-ı dehre** er olmaz zebūn olan / Merdān-ı rāh-ı ʿaşḳ dimezler aña recül

G498/5 Zebūn olmaz **ʿacūz-ı dehre** Bāḳī / Bu meydāne begüm merdāne geldi

G503/5 Bāḳī **ʿacūz-ı dehre** zebūn olma key ṣaḳın / Merdāne baş ayaġuñı meydāne er gibi

ʿacz [2]

1. acizlik, tutsaklık (büyüden dolayı tesir altına girme)

K20/32 Kemend-i **ʿacz** ile olmazdı dest ü pā beste / Bu bendi geçmese baña zamāne-i muḫtāl

2. yetersizlik, çaresizlik

G306/7 Bāḳī-veş āḫır eyledi **ʿaczin** müşāhade / Evrāḳın itdi defterinüñ tārumār gül

aç (ac) [1] aç

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz daḫı **ac** olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan

açılmak [40]

1. ağız açmak

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi **açıldı** ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i dürr-i nāb açdum

2. ferahlamak, rahatlamak

G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene gül gibi gül **açıl**

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / **Açıl** derūn-ı ġonca gibi şād u ḫurrem ol

G55/1 **Açıl** bāġuñ gül ü nesrīni ol ruḫsārı görsünler / Ṣalın serv ü ṣanavber şīve-i retfārı görsünler

G426/8 Ḳatı el virdi hevā ġāyet **açılduḳ** ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre

G245/4 Çemende ġonca-i dil neyle gülsün **açılsun** / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ

3 . tekrar faaliyete geçmek

G21/2 Ola kim bāb-ı mey-gede **açıla** / Diyelüm yā Müfettiḥe'l-ebvāb

4. büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak, açmak (çiçek için)

K11/7 Yüzüñ ey ġonca-leb dürme bize cevr eyleyüp ṭurma / **Açıl** gül gibi ḫandān ol ṣalın serv-i ḫırāmān ol

K18/22 Dehen-i ġonca-i ter dürlü leṭā'if söyler / Gülüp **açılsa** ʿaceb mi gül-i rengīn-ruḫsār

G33/2 Ḳatı **açılmasun** devrüñde ġonca / İñen ʿarż itmesün gül-berg-i ter ruḫ

G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde **açılmış** gül-i bī-ḫārı gör

G86/5 Ġam degül Bāḳī iñen **açılmasa** ol gül-ʿiẕār / Ser-girān olurlar ekẟer ġonca-i nev-ḫīzler

G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde **açılmış** verd-i raʿnādur

G153/3 Ṣaḥn-ı çemende ṣubḥ-dem **açılduġı** bu kim / Ḥüsnüñ güline ġonca-i raʿnā ḳulaḳ çeker

G176/4 Gūyiyā yir yir **açılmış** lālelerdür ḫākde / Sīne üstinde görinen tāze tāze dāġlar

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı ṣafāda iñen **açılduġı** yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ

G296/1 Yılda bir **açılup** ancaḳ şen olur bāġda gül / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül

G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ görmek dilerseñ Bāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında **açılmış** tāze gül

G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe geldi nāze gül / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi **açıldı** tāze gül

G338/1 Şeb-nem gibi ṣaçılsun ḳoñ eşk-i firāvānum / Güller gibi **açılsun** tek ġonca-i ḫandānum

G345/2 Bülbül-i müştāḳuñuñ aġladuġın yār işidüp / Ḫārlarla **açılur** mı verd-i ḫandānum benüm

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek demidür jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı gül **açıldı** güzellendi çemen

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda **açıla** süfre-i gül / Yiridür nergis alursa ele cām-ı zerrīn

G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde gümişden bir ṭabaḳdur ol / **Açılmış** aḳ güldür ya leṭāfet gül-sitānında

G452/1 **Açılsa** ġonca mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa

G499/5 Ṣad hezārān nev-bahār olsa bu fānī bāġda / Bir gül-i bī-ḫār **açılmaz** Bāḳıyā sāġar gibi

G507/5 Bād gīsūların açduḳça görinür ruḫ-ı yār / Bāġ-ı cennetde **açılmış** gül-i sīr-āb gibi

G514/4 Gül-istān-ı ġamuñdur ṣaḥn-ı sīne / **Açılmış** aḳ güldür penbe-i key

5. aşığın var olan yarasının tekrar derinleşmesi, işlemesi

G55/3 **Açıldı** dāġlar sīnemde çāk itdüm girībānum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārı görsünler

G335/1 Ṣafā gül-zārıdur sīnem gül-i bī-ḫārdur dāġum / Maḥabbet gül-şeninde **açılan** gül-nārdur dāġum

G452/3 Elinden sāḳī-i dehrüñ ne ḳanlar yutduġum görseñ / **Açılsa** lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār olsa

6. içini dökmek, dertleşmek, sırrını paylaşmak

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif hem-nişīnüñ merd-i ʿārif ḳıl / **Açılma** ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

G163/4 **Açılma** cām-ı bāde-i gül-gūna ġonca-vār / Nāzüklik ile laʿl-i lebüñden ḫaber çeker

K27/4 Ḥarīm-i ḫāṣa yol virmez **açılmaz** şaḫṣ-ı nā-dāna / Nigār-ı pāk-dāmendür münaḳḳaş perdesi gūyā

G361/1 Tesellī virmez ey dil derdüñ ol cānāne söylersin / **Açılmaz** saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin

G175/2 Gül dirin gülmez **açılmaz** baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep yüzine gül didügüme terdür

7. körlükten kurtulup görmeye başlama

K2/3 Rūşen oldı **açılup** dīde-i Yaʿḳūb-ı emel / Demidür menzil-i ʿişret ola Beytü'l-aḥzān

8. meydana gelmek, zuhur etmek (manevî haller için)

G312/5 Vücūduñ ḫākini ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı maʿnā **açılur** bu āb u gilden bil

9. ortaya çıkmak

G427/2 ʿUşşāḳ idemez ol ḳad-i mevzūnı der-āġūş / **Açılmayıcaḳ** ḫayme gibi nice ḫazīne

açıl! **[1]** uzaklaş!, var git! (defol); bkz. TIETZE, s. 93. (‘açılmak’ md.)

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri var **açıl**

açmak [26]

1. kapalı veya bağlı bir şeyi açık hale getirmek ‖ ferahlamak, rahatlamak

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi çünkim Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine revzenler **aç** firdevs-i aʿlādan

2. (çiçek için) açılmak, gonca halinden çıkmak

G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat bañā nāz idüp / **Aç** verd-i bāġ-ı behçeti ey gül-ʿiẕār gül

G323/1 Nev-bahār oldı gelüñ ʿazm-i gül-istān idelüm / **Açalum** ġonca-i ḳalbi gül-i ḫandān idelüm

G340/2 Ġonca-veş dāġ-ı sīnemüz **açalum** / Gül gibi keşf-i rāza başlayalum

G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın **açar** lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i yāsemīn

3. sıkıntıyı gidermek, (gönüle) ferahlık vermek

K2/9 Ḥamdüliʾllāh viṣāl-i Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl / Ḳalbümüz **açdı** yine niteki verd-i ḫandān

4. çevirmek (sayfa)

G243/1 Nev-bahār **açdı** cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı gül-şende bülbüller sebaḳ

5. çözmek, açığa çıkarmak, görünecek duruma getirmek

G358/5 Ġoncalar dügmelerin çözdi bahār oldı diyü / Sīnesin **açdı** girībānını çāk itdi semen

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin **açup** bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār

6. yarayı derinleştirmek

G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol gözi mekkāre ġāyet ḫoş gelür / Yāre **açarsam** revādur yāre ġāyet ḫoş gelür

G429/1 Peykānuñ **açdı** zaḫmumı cism-i ḫarābda / Güller bitürdi ḳaṭre-i bārān türābda

7. yakışmak, farkedilir olmak

G537/4 **Açdı** ol ġonca-i raʿnāyı libās-ı gül-gūn / Düşdi ruḫsārına zülfi başuma sevdāsı

8. konuşmaya ya da ötmeye başlamak

G308/8 **Açduḳça** ġonca beçce-i bülbül gibi dehān / Alduḳça jāle beyżaların zīr-i bāl gül

9. örtüsünü kaldırmak, görünür hale getirmek

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb **açdum** / ʿAceb ferḫunde geldi fāl-i aḥvālüm kitāb açdum

G470/1 **Açdı** gülüñ niḳābın bād irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

10. dağıtmak, savurmak (saç bağlamında)

G507/5 Bād gīsūların **açduḳça** görinür ruḫ-ı yār / Bāġ-ı cennetde açılmış gül-i sīr-āb gibi

11. ortaya çıkarmak

K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür būy-ı baḫūr-ı Meryem / **Açdı** zanbaḳ Yed-i Beyżāyı kef-i Mūsā-vār

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / İçinden gene peydā oldı bir künc-i ḫarāb **açdum**

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi açıldı ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i dürr-i nāb **açdum**

12. feth etmek

G320/5 Ṣalup şemşīr-i naẓm-ı āb-dārı dehre Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb **açdum**

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / **Açup** iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı

13. söz etmek, bahs etmek.

G405/4 Ṣofī gelicek **açma** ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne ṭuyurma

14. göstermek

G9/2 Ser-i zülfiyle ḫaṭın örter imiş dirler o şūḫ / **Açmadı** kimseye ammā orayı bād-ı ṣabā

G468/7 Saña **açmaz** efendi gerçi Bāḳī / Ġamuñdan gögsin itdi pāre pāre

15. kolları iki yöne uzatmak

G543/2 Ṭonatdı dāġ ile bāzūlarını ol gül-endāmuñ / **Açınca** ḳolların eṭrāfı gūyā gül-sitān itdi

16. belli etmeden, çaktırmadan

Mtl 18 Ellerin dil-ber yüzine ṭutdı ṣanmañ nāzdan / ʿĀşıḳa bu vech ile yüz gösterür **açmazdan**

açmaz **[1]** satrançta karşıdakini içinden çıkılması zor bir oyuna düşürme; şahı koruyan taşın yerinden oynatılamaması durumu (‘beydaḳ’, ‘şāh’, ‘ferzāne’ ile birlikte); bkz. TIETZE, s. 94. ‖ gizlice, asıl niyetini belli etmeden; MENINSKI, süt. 65.

G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa şāhum göñül ferzānesin **açmazdan**

açuḳlıḳ zamānı **[1]** rahatlık/ferahlık zamanı ‖ bahar

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ şun var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı çü **açuḳlıḳ zamānıdur**

ad **[4]**

1. isim

G375/1 Ruḫsāruña ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān / ʿAbd-i Ḥabeşīdür **adı** reyḥān

2. unvan [soy göstergesi, bkz. şerīf maddesi]

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf **aduñla** müşerref ḳabāle-i iḳbāl

3. nam, şöhret, şan

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına **aduña** kim / Cān u dilden ide Ḥassān aña yüz biñ taḥsīn

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz olsalar aʿdā zebān-dırāz / **Aduñ** añılsa cümle eḥibbā ḳulaḳ çeker

ad çekmek **[2]** hatırlamak, anmak, adını söylemek

G487/7 Rez duḫterinüñ **adı çekilse** ʿaceb degül / Ḫınnālar oldı illere ḳarşu ayaġını

K12/5 Ne **çeker adını** aṣḥāb-ı riyā ikide bir / Ṭutalum rind-i gedā bir iki peymāne çeker

ad ḳomak **[2]** bir adla adlandırmak, ad koymak.

K3/27 Suḫan maṭlaʿından güneş gibi ṭoġsun / **Ḳosunlar** şerīf **adını** genc-i gevher

G15/6 Ruḫlaruñ vaṣfında Bāḳī bir ġazel naẓm itdi kim / Ehl-i diller **ḳodılar adını** mirʾātü'ṣ-ṣafā

adı ḳalmak **[2]** yalnız ismi, namı kalmak

K27/19 Cihānda bir ḳurı **adı ḳalupdur** çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin bu gün Āb-ı ḥayāt aḥkāmını icrā

G192/6 Minnet Ḫudāya devlet-i dünyā fenā bulur / Bāḳī **ḳalur** ṣaḥīfe-i ʿālemde **adumuz**

adı var (kendi yok) **[1]** kıymetinin olmayıp sadece adının anılması.

G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ āyīne rūy-ı enverüñ / **Adı var** cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ

adın añmak **[1]** bahsetmek, söz etmek

G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i şevḳuñle yanmadın / ʿĀşıḳ maḥabbet **adın añar mı** utanmadın

adın añmamak **[5]** adını ağzına almamak, bir şey hakkında bilerek söz etmeme, bahsetmeme.

M1/VI/2 Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / Ser-keşlik **adın añmadı** bir daḫı bānları

M6/II/2 Zühd **adın añma** ṭabʿa n'idersin kesel virüp

G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre baḳ seyr it ḫam-ı ebrūsını / **Adın añma** ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında bārī dostlar / **Adumuz añmañ** mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan nişāne yoḳ / Yār **adın añma** ʿaḳluñ eger saña yār ise

adın yād itmek [adın añmak] **[1]** bahsetmek, söz etmek

G374/1 **Yād ider** lebleri yanında nebātuñ **adın** / Var ise bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın

aʿdā **[15]** bkz. 'ser-i aʿdā' md.

1. düşmanlar

K5/14 İderler reh-nümālıḳlar ʿadem mülkine **aʿdāya** / Ġuzātuñ ellerinde nīzeler şemʿ-i şeb-istānī

K8/12 Zamāne āteş urdı ḫırmen-i **aʿdā-yı** bed-kīşe / Düşelden şuʿle-i şemşīri Aẕerbāycān üzre

K14/6 Yıḳıldı ḫānümān-ı baḫtı ber-bād oldı **aʿdānuñ** / Revān oldı nesīm-i fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz olsalar **aʿdā** zebān-dırāz / Aduñ añılsa cümle eḥibbā ḳulaḳ çeker

G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin dīde-i **aʿdāya** küḥl itdi / Ne Tebrīzin ḳodı ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī kemend-i keyd-i **aʿdāya** / ʿİnāyet Ḥażret-i Ḥaḳdan kerem Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

1.1. düşmanların kanı bağlamında;

K2/23 Ġāzīler pāy-i semendin yine ḫınnāladılar / Ḫūn-ı **aʿdāyı** o dem k'eylediler seyl-i revān

K14/24 Dem-i **aʿdā** ile deşt-i cihānı lāle-zār itdi / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı Tatāruñ tīr-bārānı

2. Bakî'yi çekemeyen diğer kimseler için (daha çok şairler)

G233/7 Olmaz ey Bāḳī-i bī-dil **ser-i aʿdā** pā-māl / Yine sen ṭabʿ semendine süvār olmayıcaḳ

G199/5 Zebān-ı ṭāʿn-ı **aʿdādan** perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i āzār ururlar kāne incinmez

G362/5 **Aʿdāya** baş egdüremez kimse Bāḳıyā / Şemşīr gibi olmayıcaḳ ser-be-ser zebān

G212/6 Evṣāf-ı laʿlüñ ile pür-efsūndur sözüm / K'eyler oḳınsa çihre-i **aʿdāyı** senderūs

3. âşıka göre rakibler (aynı sevgiliye gönlünü kaptıranlardan her biri)

G496/1 Olmayaydum ʿāleme ʿaşḳuñla rüsvā kāşḳī / Gülmeyeydi ḥālüme hecrüñde **aʿdā** kāşḳī

G34/6 **Aʿdā** yanuñda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bāḳī ġamuñda zār u dil-efgār u derd-mend

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / **Ser-i aʿdāyı** nihāyet añasın maḳṭaʿda

aʿdā-yı dīn **[3]** din düşmanları, kâfirler

K1/23 Tīġuñ ʿadem diyārına rūşen ṭarīḳdur / **Aʿdā-yı dīni** ṭurma ḳılıçdan geçür hemān

K23/9 Behrām eline ḫançer alup ḳaṣd ider ya ḫod / **Aʿdā-yı dīn** ü düşmen-i İslāma intiḳām

G155/3 Çemende berg-i sūsen gökde māh-ı nev degül peydā / Çeker **aʿdā-yı dīn** üzre zemīn ü āsmān ḫançer

ādāb **[2]** yerleşmiş görgü kuralları, teşrifat

G348/3 Cān nis̱ār itmekdür evvel şarṭ bezm-i ʿaşḳına / Maḥrem olmaz bilmeyen **ādāb-ı** ṣoḥbet neydügin

G96/4 **Ādāb-ı** bezm-i vuṣlatı pervāneden görüñ / Bülbül gibi degül-dürür ol ehl-i ḥāldür

ʿadālet **[1]** adil olma, hakbilirlik, ideal padişah tipinin en önemli niteliği

K2/28 Saña Kisrīyi **ʿadāletde** muʿādil ṭutsam / Fażladur sende olan devlet-i dīn ü īmān

ādem [17]

1. insan

M1/I/4 İnsān odur ki āyīne-veş ḳalbi ṣāf ola / Sīneñde n'eyler **ādem** iseñ kīne-i peleng

G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl alıcı bir perī imiş / **Ādem** ṣanurdum ol ṣanemi gerçi ṣūretā

G203/3 Her perī-rūnuñ olur meyli raḳīb-i dīve / Cān u dil virmek ile bunlara **ādem** yaramaz

G423/7 Mey içüp mest-i müdām olmayıcaḳ ey Bāḳī / Ne göñül baġlasun **ādem** bu ḫarāb-ābāde

G93/6 Mey-i laʿl **ādeme** ziyān itmez / Belki ser-māye-i saʿādet olur

G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür **ādeme** nūrāniyyet / Reng-i rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil

G332/5 **Ādemüñ** ehl-i riyā sözleri ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā ṭoldur a şol ḳan olacaġı içelüm

2. kişi ‖ adam

G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada biñ **ādem** öldürür / Ḫūnī gözüñ ki āhū-yı merdüm-şikārdur

G133/1 Biñ mübtelāyı miḥnet ile her dem öldürür / Dil-ber mülāyim olmayıcaḳ **ādem** öldürür

M9/IV/5 Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda **ādem** var

G63/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda **ādem** var

3. insan ‖ Hz. Âdem

G300/4 Gül-şen-i kūyında meʾvā bulsa ol ḥūrī-veşüñ / İḫtiyār eyler mi bāġ-ı ḫuldi **ādem** ey göñül

G331/4 Dāne-i ḫāline baḳ cennet-i ruḫsārında / Nice ṣabr eylesün Allāhı severseñ **ādem**

G426/4 Mülk-i bāḳī dir iken bāġ-ı İremden çıḳdı / Yine maġrūr olur **ādem** bu fenā gül-zāre

G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez **ādem** ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

4. yaşam, insan ömrü

G211/4 ʿĀḳil oldur gelmeye dünyā metāʿından ġurūr / Müddet-i devr-i felek bir demdür **ādem** bir nefes

ādem mi görür! **[1]** kimseyi beğenmeme yönüyle

G338/6 Nāz uyḫusına varmış ʿālemden olup fāriġ / **Ādem mi görür** şimdi ol gözleri mestānum

ādemler begenmemek **[1]** kimseyi beğenmemek, herkeste bir kusur bulmak. "-ler" çoğul eki beğenmeme eylemini abartmak için kullanılmıştır.

G515/1 Yār olup aġyāra **ādemler begenmez** ol perī / Kendüye hem-rāz idindi yaʿni bizden yigleri

ādem geçinmek **[1]** önceleri değeri yokken sonra değer verilir olmak, adamdan sayılmak.

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile **ādem geçinsün** her ḳaba cāhil / Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

ādem olmak **[1]** iyi, şahsiyet sahibi, ideal bir insan (şiir bağlamında "insān-ı kāmil") olmak.

G289/7 Bāḳī ḫıṣāl-i merdüm-i nāḳıṣ-vücūdı ḳo / İnsān-ı kāmil olmaġa saʿy eyle **ādem ol**

ādem oġlanı **[1]** insanoğlu "...nât ve nâs gibi benî Âdem ma'nâsınadur. LL. s. 14; ayrıca bkz.; TOPALOĞLU, s. 4.

K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı livāsı ẓıllına ʿālem / Ziyāde leşger-i mūr u melaḫdan **ādem oġlanı**

ʿadem [3] soyut bir kavram olan "ʿadem"; diyar, mülk, kûy, şehir, iklim ve bağ gibi sözcüklerle gidilecek yer (ölüm/ahiret) kavramını ve yolculuk metaforunu imlemektedir.

G171/1 Ālāyiş-i dünyādan el çekmege niyyet var / Yaḳında **ʿadem** dirler bir şehre ʿazīmet var

K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki ʿadūsı zamānede / Rāḥat yirini bulmaya kūy-ı **ʿadem** gibi

G147/1 Ruḫuñ gül-berg-i būstān-ı İremdür / Dehānuñ ġonca-i bāġ-ı **ʿademdür**

ʿadem diyārı **[2]** öte dünya, ahiret ‖ ölüm

K1/23 Tīġuñ **ʿadem diyārına** rūşen ṭarīḳdur / Aʿdā-yı dīni ṭurma ḳılıçdan geçür hemān

G245/5 **ʿAdem diyārına** çoḳdan giderdüm ey Bāḳī / Şarāb-ı **ʿaşḳ** ile reftāra iḳtidārum yoḳ

ʿadem mülki **[1]** yokluk ülkesi ‖ ölüm; bkz. 'mülk-i ʿadem' md.

K5/14 İderler reh-nümālıḳlar **ʿadem mülkine** aʿdāya / Ġuzātuñ ellerinde nīzeler şemʿ-i şeb-istānī

ʿadem iḳlīmi **[1]** yokluk ülkesi ‖ ölüm

Kt21/1 **ʿAdem iḳlīmine** ʿazm eyledi çünkim Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine revzenler aç firdevs-i aʿlādan

ādemī[1] insan, insanoğlu

G457/4 ʿĀḳıbet bī-hūş olur ṭāḳat getürmez **ādemī** / Sāḳī-i devrüñ ṭoḳuz cām-ı zümürrüd-fāmına

ʿAden [3] Aden denizi; bkz. ʿṣāhil-i baḥr-i ʿAden' md.

G440/2 Defterin bād-ı ṣabā lüʾlū-yı lālānuñ dürer / İlter olsa dişlerüñ vaṣfın **ʿAdenden** cānibe

ʿādet [5]

1. görenek, usul, ritüel

G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / Yār bilmez mi ṭolu üstinde **ʿādet** neydügin

2. yaraşan, yakışan

G390/5 Serv-ḳadsin serve **ʿādet** sebz-pūş olmaġ iken / Erġavānī cāmeye girmek neden ey nev-cevān

3. huy, davranış, alışkanlık

G247/4 Dil-berlerüñ ey ġonca-dehen **ʿādeti** budur / Gül ruḫlarını ara öpüp ara ṣarılmaḳ

G280/1 İḥsān u cūd u maʿdelet oldıysa **ʿādetüñ** / Ḫurşīd ü māha fer vire necm-i saʿādetüñ

4. tabiat

G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül eşk-i revānum görse yār / **ʿĀdeti** tefrīḥ-i ruḫ itmekdür aḳar ṣularuñ

ʿadīl [1] eşit, denk, benzer; 'bir nesneyi bir nesne ile berâberleşdirmek ma'nâsınadur' bkz. KÂMÛS, s. 282-283.

G351/2 Hemān ol Yūsuf-ı s̱ānī iner ancaḳ terāzūdan / **ʿAdīl** olmaz gerekse iki ʿālem bir yaña olsun

ʿādil [14]

1. adaletli, hakbilir (aşağıdaki tanıkların hepsinde, kasidelerde anlatılan ideal padişah prototipinin en başta gelen niteliği olarak geçmektedir.)

K2/33 Bārekaʾllāh zehī Pādişeh-i **ʿādil** kim / Şarḳdan ġarba degin buldı cihān emn ü emān

K3/8 Ḫudāvend-i kāmil şehenşāh-ı **ʿādil** / Cihān-dār-ı muḳbil şeh-i dād-güster

K4/2 Şeh-i **ʿādil** Süleymān Ḫān-ı Ġāzī / Muʿizzü'd-devle sulṭānü's-selāṭīn

K5/7 Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı **ʿādil** şāh-ı deryā-dil / Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı sulṭānī

K7/17 Şāh-ı **ʿādil** Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi reşk-i gül-istān eyledi

M3/IV/1 Şād oluñ kim Pādişāh-ı dād-güsterdür gelen / Ḫusrev-i **ʿādil** şehenşāh-ı muẓafferdür gelen

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı ḫudāvend-i kerīm / Sulṭān-ı **ʿādil** Ḫān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

G392/6 Ḫān Meḥemmed şeh-i **ʿādil** ki zamān-ı ʿadli / ʿĪd u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı tezyīn

G419/8 Duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı **ʿādil** bizden ey Bāḳī / Ḥimāyet ol nigeh-dār-ı zemīn ü āsmān üzre

G470/6 Yaʿnī o şāh-ı muḳbil ol nükte-dān-ı kāmil / Ṣāḥib-ḳırān-ı **ʿādil** Sulṭān Selīm Ḫāne

G494/7 Duʿāmuz oldur ey Bāḳi ḫaṭādan ṣaḳlasun Bārī / Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı **ʿādil** Şeh Süleymānı

G500/3 Ḳapuñda dād umar ey şāh-ı **ʿādil** / Dil-i mecnūnı gör dīvāne geldi

G500/4 Cihānda ʿadl u dād u fażl u iḥsān / Şeh-i **ʿādil** Süleymān Ḫāne geldi

2. sakinin mecliste hak gözeterek şarap dağıtması

G369/4 Ḫoş **ʿādil** idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı almasa ḳanmadın

ʿadl [15] adalet, hakkaniyet, doğruluk

K1/14 Cemşīd-i ʿīş ü ʿişret ü Dārā-yı dār u gīr / Kisrī-i **ʿadl** ü reʾfet ü İskender-i zamān

K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim nesīm-i **ʿadl** ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi reşk-i gül-istān eyledi

G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i bahār / Zencīr-i **ʿadl** çekdi çemen-zāra cūy-bār

G88/1 **ʿAdl** ile faṣl-ı nev-bahār Kisrī-i nām-dārdur / Taḫt-ı zümürrüd üzre gül Ḫusrev-i kām-kārdur

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun mülūk el baġlasun / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı **ʿadle** dīvān eylesün
K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla memālik rūşen / Ḫançer-i **ʿadli** cilāsıyla cihān pür-lemeʿān
K7/18 ʿĀlemi gül gibi ḫandān itdi devr-i devleti / ʿAhd-i **ʿadli** iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi
M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı nesīm-i ḫulḳı ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı **ʿadli** āfāḳı gül-istān eylesün
G392/6 Ḫān Meḥemmed şeh-i ʿādil ki zamān-ı **ʿadli** / ʿĪd u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı tezyīn
G77/10 Tīr-i cefā-yı çarḫ-ı sitem-gerden iñleme / Şemşīr-i **ʿadl-i** ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör
K6/11 Şehr-i dārüʾl-mülk-i **ʿadlin** seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān gelür
K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde ḫalāʾiḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde **ʿadlinde** zamān emn ü emān üzre
G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i āfāḳı nesīm / Pādişāhuñ micmer-i **ʿadlinde** ṣandal yaḳdılar
G122/10 Āsūde ẓıll-ı rāyet-i **ʿadlinde** kāʾināt / Kevn ü mekāna sāye ṣalan şāḫ-sārı gör
K1/21 **ʿAdluñ** ḳatında cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

ʿadl ü dād [2] adalet

K1/16 Ol şeh-süvār-ı memleket-i **ʿadl ü dād** kim / Atı öñince olsa revā ḫusrevān revān
G500/4 Cihānda **ʿadl ü dād** u fażl u iḥsān / Şeh-i ʿādil Süleymān Ḫāne geldi

ʿadl ü dād-ı ʿÖmer [1] Hz. Ömer'in adaleti (Kanunî Süleyman'a övgü bağlamında)

K2/27 **ʿAdl ü dād-ı ʿÖmer** ü ṣıdḳ u ṣafā-yı Ṣıddīḳ / ʿİlm ü ʿirfān-ı ʿAlī ḥilm ü ḥayā-yı ʿOs̱mān

ʿadl u iḥsān [1] adalet ve cömertlik (ideal doğu hükümdarlarının en önemli iki niteliği)

K5/2 Ṭoġup gün gibi zerrīn tāc ile burc-ı saʿādetden / Yitişdi şarḳdan ġarba żiyā-yı **ʿadl u iḥsānı**

ʿadū [19]

1. savaşılan düşman

K14/18 Ser-encām-ı **ʿadū** āḫır ne ḥāle irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ çevgānı
K16/13 Kesr-i **ʿadū** vü fetḥ -i memālik ʿaleʾd-devām **/** Gürz-i girānı kelle-i düşmende żam gibi
K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı **ʿadūda** şikeste ḫār
G434/5 Yār defterden yine Bāḳī ḳazınmaḳ var dimiş / Yañlış añlatmış **ʿadūlar** ben ḳulın sulṭānuma
K14/36 Belā gird-ābına ṣalsun **ʿadūñı** nā-bedīd itsün / Fenā deryāsına ġarḳ eyleyen Firʿavn u Hāmānı
K14/10 Şeh-i kişver-sitān Sulṭān Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī kim / **ʿAdūnuñ** ʿırḳını ḳaṭʿ eyledi şemşīr-i bürrānı
G155/5 **ʿAdūnuñ** ḳılsun endāmın ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / Bitürsün bāġ-ı nuṣretde nihāl-i erġavān ḫançer
G155/2 **ʿAdūñuñ** tīġ-i kāfir gibi lerzān itdi endāmın / Miyānına ṭaḳındı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān ḫançer
K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki **ʿadūsı** zamānede / Rāḥat yirini bulmaya kūy-ı ʿadem gibi
K14/21 Neheng-āsā dil-āverler **ʿadūyı** yutdılar gitdi / ʿAceb deryā imiş ḥaḳḳā bu leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī
K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa nükte-i ḳalemüm / Ser-i **ʿadū-yı** bed-endīşe ḍarbet-i kūpāl
K14/12 **ʿAdūyı** dil-figār itdi peleng-āsā şikār itdi / Muḥaṣṣal āşikār itdi neberd-i Şīr-i Yezdānı

2. şairin hasımları, birinin kötülüğünü isteyen kimse (rakip)

G54/4 İşigüñde beni ey meh bulur bir gün **ʿadū** nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür belā-yı nā-gehānīdür
G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle cihān ṭoldı bu gün / Yine var ise **ʿadū** eyledi yārine nifāḳ
G465/5 Baña **ʿadū** yanında cefālar ider o serv / Nā-gāh yolda rāst gelürse ḳażāyile
G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / **ʿAdūlar** nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler
G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı **ʿadūyı** zaʿferān
G220/5 Elüñde ḫātem-i fażl u belāġat ey Bāḳī / **ʿAdū-yı** kec-naẓar inkār iderse gözine baş

āfāḳ [20]

1. bütün varlık âlemi, dünya

K5/10 Elinde Ḥażret-i Dāvūduñ āhendür ki mūm oldı / Żiyā-baḫş olsa **āfāḳa** n'ola şemşīr-i bürrānı
K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek tā devr ide **āfāḳı** heft aḫter bile
K15/11 Żiyā-baḫş olsun **āfāḳa** cemāl-i ʿālem-efrūzı / Fürūzān eyledükçe ṭalʿat-i nev-rūz dünyāyı
K19/31 Nāmuñ **āfāḳa** ṣalar nefḥa-i ʿūd u ʿanber / Meclis-i devletüñe olalı micmer ḫātem
K21/13 Ser-i efāżıl-ı **āfāḳ** müftī-i ʿālem / Sipihr-i fażl u kemāl āfitāb-ı cāh u celāl
M1/IV/1 Olsun ġamuñda bencileyin zār u bī-ḳarār / **Āfāḳı** gezsün aġlayuraḳ ebr-i nev-bahār
M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i **āfāḳ** müstedām / Rūḥ-ı revān-ı Şāha Taḥiyyāt ve's-selām
G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i **āfāḳı** nesīm / Pādişāhuñ micmer-i ʿadlinde ṣandal yaḳdılar
G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı **āfāḳı** nesīm-i bād-ı nev-rūzī / Fürūzān oldı ḫurşīdüñ çerāġ-ı ʿālem-efrūzı
Kt3/1 **Āfāḳı** şehā maʿdeletüñ nūrı pür itsün / Ḫurşīd gibi encümen-i dehre çerāġ ol

2. her yer, etraf, bütün çevre

G232/1 Şeb-i tārīk görinür gözüme rūz-ı firāḳ / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı ser-ā-ser **āfāḳ**
G351/3 Çemende bülbül āvāzı naṣīḥat diñledür mi gör / Bahār irsün yine **āfāḳ** pür-ṣīt u ṣadā olsun
M5/VII/3 Ser-nüviştüm ḥālidür **āfāḳa** rūşen ḳılduġum
G537/1 ʿĀlemi tāze bahār itdi ruḫ-ı zībāsı / Virdi **āfāḳa** żiyā ṭalʿat-i meh-sīmāsı
K19/16 Göz ḳulaġ oldı ser-ā-ser gözedür **āfāḳı** / Bulalı ḳurb-i vezīr-i şeh-i kişver ḫātem
M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı nesīm-i ḫulḳı ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı ʿadli **āfāḳı** gül-istān eylesün
G39/1 Ḳıldı **āfāḳı** münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd
G170/4 Didüm müşgīn ṣaçuñ mıdur muʿaṭṭar iden **āfāḳı** / Perīşān eyleyüp kāküllerini didi kim budur
G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ ṣun var ise bāḳī / Temāşā eyle **āfāḳı** çü açıḳlıḳ zamānıdur
G540/4 Ḫaste çeşmi nigār beste ḳılup / Göze göstermez oldı **āfāḳı**

āfāḳı ṭutmak **[4]**

1. şöhret bulmak, herkesce tanınmak

K17/9 Mülk-i süḫanda nevbetümüz çaldı rūzgār / **Āfāḳı ṭutdı** velvele-i kūs-ı iştihār
G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile ṭoldı kāʾināt / **Āfāḳı ṭutdı** velvele-i kūs-ı şöhretüñ

2. her tarafa yayılmak, etrafı kaplamak

M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i nücūm olsun eşk-bār / **Āfāḳı ṭutsun** āteş-i dilden çıḳan duḫān
G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre hergiz çāre yoḳ / Bāḳıyā **āfāḳı ṭutdı** nāle-i şeb-gīrler

āferīn ! [3] beğenme, takdir etme duygusunu anlatır; bravo!, çok yaşa!

G407/1 **Āferīn** ol rūzgāruñ Ḥayder-i Kerrārına / Ẕü'l-feḳār olmaz muʿādil tīġ-i cevher-dārına
G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān **āferīn** ammā ki istiġnāsına
G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi gören taṣvīrin / **Āferīn** anı ḳalemden çıḳaran üstāde

āferīnler! [2] beğenme ve takdirin yoğunluğu ve çoşkunluğu yönüyle

K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı āḫır görüp ṣāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde **āferīnler** pehlevān
G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı cāmesin rehn itdi Ḳays / **Āferīnler** ol melāmet bezminüñ ḳallāşına

āfet [6]

1. musibet, bela, felaket

K22/24 **Āfet-i** bād-ı ḫazāndan tā ebed maḥfūẓ olur / Bāġ-ı dehre ḥüsn-i tedbīrüñ olursa bāġ-bān
G348/1 Şimdi bildürdi cihāna ġamzeñ **āfet** neydügin / ʿĀleme gösterdi ol ḳāmet ḳıyāmet neydügin

2. insanın aklını başından alacak kadar şuh ve çekici güzel

G219/5 Bu gün Bāḳīye ol **āfet** viṣālin vaʿdeler ḳılmış / Yalanlar söylemiş miskīni gerçekden inandurmış

G430/1 Cāme-ḫᵛāb ol **āfeti** aldukça tenhā ḳoynına / Ṣanuram ebrüñ girür māh-ı şeb-ārā ḳoynına
G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm dil-dār ḥüsn ile / Cihān içinde çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki **āfetler**
G59/4 Bir Ḳul oġlı **āfetüñ** kūyında ḳaldı cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz görinmez n'eylesün bī-çāreler

āfet-i cān (āfet-i dil ü cān) [2] eziyet veren, ıztırap çektiren güzel

G75/1 Ḳanumı içmege ol **āfet-i cānum** özenür / Meyl ider ölmege dil rūḥ-ı revānum özenür
G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey **āfet-i dil ü cān** ḳadr-i ḥüsni bil bārī

āfet-i devrān (āfet-i devr-i zamāne) [6] dünya güzeli, bütün herkesi kendine hayran bırakan çekici güzel

G32/3 Meclis-i mey ki bedenlerle ḥiṣār olmışdur / Şehr-i ʿişretdür anuñ **āfet-i devrānı** ḳadeḥ
G272/5 Baġrumı ḫūn eyledüñ şemşīr-i istiġnā ile / N'eyledüñ hey **āfet-i devrān** yine ḳan eyledüñ
G277/3 Ḳandasın biz de gel ey **āfet-i devrān** görelüm / Nice bir öpe ḳuca görişe ṭavḳ u kemerüñ
G382/1 Bildüñ mi sen de kendüñi ey bī-vefā nesin / Āşūb-ı dehr ü **āfet-i devr-i zamānesin**
G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū zülf-i cādū bulsa ger / Öykünürdi āfitāb ol **āfet-i devrānuma**
G526/3 Devr içre gerçi sen de ser-āmedsin ey güneş / Olmayasın ol **āfet-i devr-i zamān** gibi

āfet-i devr-i zamān [1] zamanın felaketleri, belâları

M1/VIII/9 Āsīb-i dehr ü **āfet-i devr-i zamāneden** / Ḥıfẓ u ḥimāyet eyle o ṣāḥib-saʿādeti

āfitāb [37] güneş

K22/34 Her seḥer ṣaḥn-ı zümürrüd-gūn-ı gerdūn üstine / **Āfitāb** altun ṭabaḳdan tā ola gevher-feşān
K25/2 **Āfitāb** üzre meger ḫāme-i dest-i ḳudret / Çekdi bir med nitekim ḥācib-i rūy-ı dil-dār
M1/V/6 Yansun yaḳılsun āteş-i hecrüñle **āfitāb** / Derdüñle ḳara çullara girsün seḥābdan
G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde āb / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı **āfitāb**
G20/1 Şöyle olmış cām-ı ʿaşḳ-ı yārdan mest ü ḫarāb / Kendüsin dīvārdan dīvāra urmış **āfitāb**
G86/4 Meclis-i ʿaşḳuñda çengī Zühre deffāf **āfitāb** / N'eylesün raḳṣ itmesün mi ẕerre-i nāçīzler
G147/9 Beyāż-ı ṣubḥ-dem bir levḥ-i sīmīn / Şuʿāʿ-i **āfitāb** altun ḳalemdür
G208/2 Piyāle ʿaksi mirʾāt-ı felekde **āfitāb** olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā meclis
G208/3 Şarāb āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn **āfitāb** olsa / Cinān içre gerekmez baña cānān olmasa meclis
G256/1 Ṣubḥ-ı vaṣl-ı yārdur bezm-i şarāb itmek gerek / Sāġar-ı zerrīni reşk-i **āfitāb** itmek gerek
G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū zülf-i cādū bulsa ger / Öykünürdi **āfitāb** ol āfet-i devrānuma
G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa evinden seḥerī / **Āfitāb** aña ber-ā-ber gelemez meydāne
G253/3 Yüzleri böyle ḳararmazdı eger ey māh-rū / **Āfitāba** ṭapmayaydı ṭurra-i hindūlaruñ
G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / **Āfitāba** ger hilāl ebrū vü Nāhīd olsa ḫāl
G2/5 Zer-efşān ol kef-i iḥsān ile seyr eyle ʿālemde / Cihān-gerd ü cevān-merd-i cihān ol **āfitāb-āsā**
G469/4 Rūyında laʿli üzre ḫaṭ-ı müşg-bār-ı yār / Şīrīnlik yazar şeref-i **āfitābda**
G365/4 Sāḳī-i devr minnet ile ṣunsa içmezin / Āb-ı ḥayātı cām-ı zer-i **āfitābdan**
G14/5 Ṭutdı mihri cihānı ol māhuñ / Pertev-i **āfitābdur** gūyā
G100/2 Maġrūr olma pādişehüm ḥüsn-i ṣūrete / Bir **āfitābdur** ki serīʿu'z-zevāldur
G241/2 Ḫoş şevḳ virdi meclise mihr-i münīr-vār / Ṣan ḳurṣ-ı **āfitābdur** ey meh-liḳā ḳabaḳ
G88/3 Pertev-i **āfitābı** gör yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāk-sārdur
G218/2 Bir secde ile ḳıldı ruḫ-ı **āfitābı** zer / Ḫāk-i cenāb-ı dost ʿaceb kīmyā imiş
K1/40 Tā şemʿ-i **āfitāb-ı** cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān
K21/13 Ser-i efāżıl-ı āfāḳ müftī-i ʿālem / Sipihr-i fażl u kemāl **āfitāb-ı** cāh u celāl
M3/III/2 Ḥüsn-i reʾyüñ **āfitāb-ı** bī-zevāl-i mülk ü dīn / Luṭf-ı ṭabʿuñ nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı maʿdelet

G19/3 Kān-ı mihr ü maḥabbetüñdendür / Güher-i **āfitāb-ı** ʿālem-tāb

G92/2 Öykünse ḫaddüñe ne ġam ey **āfitāb-ı** ḥüsn / Māh-ı sipihr kemdür o ne yüzi ḳaradur

G98/5 Seng-i felāḫan ursa eger dest-i rūzgār / Ḳandīl-i **āfitāb-ı** münevver şikest olur

G197/5 Yaḳamaz bedr-i **āfitāb-ı** sitem / Bir yüce bār-gāha mensūbuz

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / **Āfitāb-ı** baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

G168/1 Kevkeb-i baḫtum benüm bürc-i hilāl üstindedür / **Āfitāb-ı** ṭāliʿum her gün zevāl üstindedür

G217/7 Bir güherdür ṭabʿ-ı Bāḳī kān-ı imkān içre kim / **Āfitāb-ı** luṭf-ı sulṭān ile bulmış perveriş

G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında yāruñ çarḫ bir ḳandīldür / **Āfitāb-ı** ʿālem-efrūz aña bir rūşen fetīl

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / **Āfitāb-ı** ḥüsne pīrāhen yaḳasın şarḳ ide

G215/3 Teʿāla'llāh ne ebrūlardur ol ḥüsn **āfitābında** / Ġamından ḳāmeti māh-ı şeb-efrūzuñ hilāl olmış

G132/1 Cemālüñ **āfitābından** alup nūr / Meh-i tābāna döndi cām-ı billūr

K9/2 Gün gibi tāc-ı devlet-i şāhī ṭulūʿ idüp / Kevn ü mekāna virdi żiyā **āfitāb-vār**

āfitāb-ı ʿālem-ārā [3] dünyayı aydınlatan güneş

G110/5 Bāḳıyā ol **āfitāb-ı ʿālem-ārā** germ olup / Māhdan ġarrā yirüm var dirse vechi vardur

K22/17 **Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı** sipihr-i fażl o kim / Buldı re'y-i enveri feyżiyle nūr u fer cihān

M3/I/7 **Āfitāb-ı ʿālem-ārā** gibi zerrīn tāc ile / Taḫt-ı sīmīn üzre ṣaldı ferr-i devlet ṣubḥ-dem

āfitāb ṭoġmak [1] güneş doğmak; bkz. 'gün ṭoġmak' md.

G365/1 Cānā görinse ṭarf-ı ʿiẕāruñ niḳābdan / Ḫalḳ **āfitāb ṭoġdı** ṣanurlar seḥābdan

āfitāb-ṭalʿat [1] yanağı güneş gibi parlak olan (güzel)

G401/1 Ol **āfitāb-ṭalʿata** kim dirse māh-rū / Olsun cihānda meh gibi dā'im siyāh-rū

ʿafv [1] günahları bağışlama anlamında ilahî bir sıfat

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi dāmen-i **ʿafv-i** Settār / Rūḥ-ı pākine ġıdā leẕẕet-i dīdār olsun

afyon [2] Ak haşhaştan çıkarılan sütün pıhtılaşmasıyla elde edilen madde. Verilen tanıklarda, keyif verici niteliği ve her derde deva bir ilaç olarak görülen tiryakın içeriğinde afyon bulunması yönüyle yer almaktadır. Kaynaklar, Osmanlı toplumunda esrar kullanımının hoş görülmezken, afyonun üst sınıflarca kullanılan itibarlı bir keyif verici olduğunu belirtmektedir. Şeyhülislam Esat Efendi, "Azacığı devâdır. Çoğu zehr-i kâtildir. Kaçan gül yağı ile hall edip sürseler, mücâftan olan baş ağrısını defeder" demektedir. Bkz. LL., s. 15.

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i belāya ḳāniʿ ol **afyon** ise gitdi

G316/3 Ġamuñ **afyonını** tiryāk diyü baña ʿarż itme / Yüri ṣaġ ol benüm ʿömrüm ben ol tiryākden geçdüm

aġ aḳça [1] Halk ağzında, Osmanlı kültürü ve günlük yaşamında ufak gümüş para yerine kullanılan bir deyiş. Akçe, Osmanlı devletinin ilk gümüş para birimidir. Bkz. PAKALIN, C. I, s. 32-34; KUYUMCULUK SÖZLÜĞÜ, s. 17.

G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi görenler rūy-ı zerdümden / Velī **aġ aḳçadur** eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum

aġaca ḳaşınmak [1] ağaca kaşınmak ('götüñi yırtmak' paralelliğinde) ‖ 'aġac'ın değnek, sopa/erkeklik uzvu, phallus anlamları ve Boratav'dan bir tanık için bkz. TIETZE, s. 109.

Kt11/3 Yüri var bulduġuñ **aġaca ḳaşınma** miskīn / Sen anuñ'çün götüñi yırtar iseñ ol olmaz

āgāh [1] sırlara vakıf olan, basiret sahibi (insan-ı kâmil'in en önemli niteliği)

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i **āgāha** bu gül-şende besdür bir varaḳ

āgāh eylemek/ itmek [2] haberdar etmek

G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı ṣafā incinmesün / Gāh gāh anı özinden **eylemez āgāh** şevḳ

G339/5 Ṣoḥbet-i ḫāṣ eylemek maḳṣūd idindüm Bāḳıyā / Cānı **āgāh itmedin** cānānı peydā eyledüm

aġarmak [2] toprağın kar tutması, beyazlaşmak, ak olmak

K21/1 **Aġardı** berf ile yir yir çemende cism-i nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl

K21/10 Döşendi berf ser-ā-pāy ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / **Aġardı** rūy-ı zemīn ṣanki taḫta-i remmāl

āġāz itmek/eylemek [3] başlamak (özellikle söze ve musikiye başlamak); bkz. TIETZE, s. 110.

G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī naẓīr olmaz bu muʿciz naẓmuña / Şiʿre **āġāz itseler** şimden girü seḫḫārlar

G126/1 Göñül almaġa gelür şīveye **āġāz eyler** / Dil-i bī-çāreyi ben ʿarż idicek nāz eyler

G253/1 Fitneye **āġāz idelden** ġamze-i cādūlaruñ / Geh görinür gāh görinmez hilāl ebrūlaruñ

aġırlamak [1] misafire saygı göstererek ikramda bulunmak

Mtl 8 Ḳıymaduñ sākin-i kūyuñ olana peykānuñ / Bir içim ṣu ile **aġırlamaduñ** mihmānuñ

aġırlanmaḳ [1] kendisine ikramda bulunulmak, saygı ve itibar gösterilmek

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān eksük gerekmez aradan / Yaḫşı **aġırlanmaḳ** ister ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd

aġırlıḳ [1] damadın çeyiz masrafı olarak geline verdiği para, başlık ‖ itibar, kıymet, değer;bkz. TS. C. I, s. 40. ‖ sert, keskinlik

G278/3 Rez duḫterini virmediler kimseye ḳaldı / **Aġırlıġını** almadılar rıṭl-ı girānuñ

aġız [14]

1. ağız

G49/2 **Aġzı** laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber yiter

G169/5 Çemende ġoncaya baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ **aġzına** nisbet ṭarāveti yoḳdur

G422/6 Ḳafes-i ġamda n'ola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele **aġzumda** ya şekker yirine

G159/3 **Aġzumuz** şīrīn ider bir nükte-i rengīn ile / Laʿl-i nābuñ ey yüzi gül-şen ne nāzük cān olur

K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze nigīn / Dostum görmedüm **aġzuñ** gibi ḫoş-ter ḫātem

G120/4 **Aġzuñ** içre diş midür ya ġonca içre jāle mi / Kevkeb-i dürrī midür ya lüʾlū-yı lālā mıdur

G450/2 **Aġzuñ** içre ey leṭāfet gül-sitānı ol zebān / Ḳırmızı gül yapraġıdur ġonca-i sīr-ābda

K24/37 Nice teşbīh idem **aġzuña** bir ebkem ġonca / Nice nisbet ḳılam ol zülfe ber-ā-ber sünbül

G228/1 Ey dürr-i pāk **aġzuña** nisbet senüñ ṣadef / Deryā sevāḥilinde yatur pāre-i ḫazef

2. ağız ‖ dudak

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir būse daʿvā ḳıl yüri / Söylemezse öp hemān **aġzın** sükūt iḳrārdur

G241/1 Ḳaṣd eyler **aġzuñ** öpmek içün dāʾimā ḳabaḳ / Olur boġazı iplü degüldür şehā ḳabaḳ

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur **aġzuñ** leb-ā-leb sükkerī şerbet / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

G99/3 Zülfüñ duḫān-ı meşʿale-i bezm-i ḥüsndür / **Aġzuñ** çerāġ-ı luṭf u melāḥat şirārıdur

aġız bir itmek [1] söz birliği yapmak, aynı şeyleri söylemeye karar vermek, birlikte hareket etmek

G298/3 **Aġız bir idüp** söylemek āsān idi yāre / Zaḫmuñla gelüp olsa eger ḫançeri yek- dil

aġzı ṣulanmaḳ [2] imrenmek, elde etmeyi istemek

G346/4 ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger şerbet-i laʿlüñ bulamaz / Hele **aġzı ṣulanur** çāh-ı zenaḫdānuñdan

G524/2 Beñzetdi dehānuñda olan ḥabb-i nebāta / Şeb-nem göricek ġonca hemān **aġzı ṣulandı**

aġzı dadın bilmemek [1] her şeyin güzelini, iyisini seçmeyi bilememek

G374/1 Yād ider lebleri yanında nebātuñ adın / Var ise **bilmez** o şīrīn-dehen **aġzı dadın**

aġzı ḳara [1] şom ağızlı, her şeyi kötüye yoran kimse

G161/5 Nice aġyār gibi **aġzı ḳara** var gerçi / İtlerinüñ seg-i tāzī gibi mümtāzı geçer

aġzı süt kokmak [1]

G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i zülfine cānlar esīr / Ġamzesinden ḳan ṭamar **aġzında** ammā **būy-ı şīr**

aġzın açmak [1] beklemek

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca **aġzın açdı** meyl-i pistān eyledi

aġzı şīrīn itmek [2] ağzını tatlandırmak; bkz. 'deheni şīrīn eylemek' md.

K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i ġam itse telḫ-kām / Şehd **şīrīn itmez aġzın** ʿāşıḳuñ sükker bile

G159/3 **Aġzumuz şīrīn ider** bir nükte-i rengīn ile / Laʿl-i nābuñ ey yüzi gül-şen ne nāzük cān olur

aġzın yaḳmak [1]

G532/3 Āteşīn ruḫsārı üzre ḫāli vaṣfında sözüm / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ **aġzın yaḳar** fülfül gibi

aġzına almaḳ [2] anmak, sözünü etmek, bahsetmek ‖ öpmek

G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ **alsa aġzına** / Meclisde çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ

G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ laʿlüñ **alsa aġzına** / Döymez ol nāzük-lebüñ beñzer ki dendān zaḫmına

aġzına virmek [1]

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ **virüp aġzına** dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi

aġzını aramaḳ [1] yoklamak ‖ ağız aramak, öğrenmeye çalışmak

K19/41 Gerçi nāzüklik ile **aġzın arar** engüştüñ / Dimez ammā dehenüñ sırrını gizler ḫātem

aġzından düşmemek [1] dilinden düşmemek, her zaman sözünü etmek, devamlı bahsetmek

G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u ḳand-i laʿl-i nābuñ **düşmez aġzından** / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i şekker-ḫāyı söyletseñ

G434/4 **Düşmese aġzumdan** ol şīrīn-dehānuñ lebleri / Vaṣf-ı laʿlin ṭurmasam ẕikr eylesem yārānuma

aġzuñdan ḫaber çıḳmamak [1] ağzını sıkı tutmak ‖ sırrını paylamamak

G272/4 **Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber** sırr-ı nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı cānda pinhān eyledüñ

aġlamak [32] gözyaşı dökmek

G304/1 Gül gülse dā'im aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine **aġla** dimişler kimine gül

G478/5 Vaṣl-ı nigāre irüp olmadı ber-murād ol / **Aġla** gözüm yan ey dil Bāḳī-i nā-murāde

G465/4 Ey çarḫ nice cevr idüp **aġladasın** beni / İller yüzine gülüci bir bī-vefāyile

G345/2 Bülbül-i müştāḳuñuñ **aġladuġın** yār işidüp / Ḫārlarla açılur mı verd-i ḫandānum benüm

G134/4 Yollarda görse **aġladuġum** baña ṭaş atar / Gāhī bu çeşm-i eşk-feşānı siler geçer

G57/3 Göñlüm aḳıtdı şimdi beni ṭurmaz **aġladur** / Ol şūḫ-ı dil-sitān ile hep mā-cerā budur

G221/3 Sīm-i eşküñ yolına ḫārc eylemekden **aġlama** / Yā nedür ey ʿāşıḳ-ı şūrīde dünyādan ġaraż

G28/3 Girye ḳılsam ne ʿaceb ḫāk-i rehinden dūram / Hep ġarīb **aġlamaġa** ḥubb-i vaṭandur bāʿis̱

G507/2 **Aġlamaḳdan** ġam-ı hicrān ile bī-hūş oldum / ʿAḳlumı ḳanlu yaşum aldı mey-i nāb gibi

M1/V/5 Ṭıfl-ı sirişki yirlere girsün duʿām odur / Her kim ġamuñdan **aġlamaya** şeyḫ u şābdan

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür eṭfāli giryān eyleyen / **Aġlamazdı** ṭıfl-ı dil olsa elinde nān eger

K13/5 **Aġlamazdum** zaḫm-ı ḫārından bu fānī gül-şenüñ / Bir güle baksa hele ol ġonca-i ḫandān eger

G525/4 **Aġlamazdum** bu ḳadar zār u zebūn olduġuma / Ḳalsa bir pāre ġamuñ çekmege ṭāḳat bāḳī

M2/II/8 **Aġlañ** ey ḫayl-i yetīmān u ġarīban **aġlañ** / Yād idüp niʿmet-i Sulṭānı firāvān **aġlañ**

K19/48 Ṣararup miḥnet ile beñzi ḳızarmış çeşmi / Var ise baḫt-ı siyeh-kāruma **aġlar** ḫātem

G128/2 Göñül iñler ġamuñdan dem-be-dem rūḥ-ı revān **aġlar** / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur

G165/4 Benüm'çün acıyup **aġlar** görenler zaḫm-ı şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep yanuñda ḳalmışdur

G267/3 Dökilür ḳaṭreleri ʿāşıḳ-ı mehcūr **aġlar** / Yıldızı düşkün olur pādişehüm maʿzūlüñ

G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin **aġlar** dīde-i ḫūn-bārdur dāġum

G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem **aġlar** ṣürāḥī şemʿ-i enver hem

G421/5 Şöyle **aġlar** merdüm-i çeşmüm ki ġarḳ itdi özin / Gūyiyā bir ṭıfldur ol şimdi girdi yaşına

G322/4 Bilürsin nūr-ı dīdem tūtiyāya ḳatılur cevher / N'ola **aġlarsa** ḫāk-i pāyüñe çeşm-i güher-pāşum

G430/3 Niçün **aġlarsın** felekden bilsem ey şeb-nem seni / Çün girürsin her zamān bir verd-i raʿnā ḳoynına

G304/1 Gül gülse dā'im **aġlasa** bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine gül

M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp çözsün **aġlasun** / Dāmāne döksün eşk-i firāvānı kūh-sār

G282/5 Künc-i ġamda ḳo **aġlasun** Bāḳī / Yār sevmek anuñ nesine gerek

M2/IV/1 Bir yire cemʿ olalum ḫāṭırı maḥzūnlar ile / Zār zār **aġlaşalum** dīde-i pür-ḫūnlar ile

M2/II/3 Hep o göz yaşlarıdur aḳdı bisāṭ-ı arża / **Aġlaşur** ehl-i semā Ḥażret-i Sulṭān üzre

G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem **aġlaya** her bār gül güle

G393/5 Nice **aġlayamam** kim acımaz yār / İdersem yaşumı ey Bāḳī ʿummān

G176/2 Şöyle beñzer mübtelādur bir perī dīdārına / Eşk-i ʿāşıḳ gibi **aġlayup** aḳar ırmaġlar

M1/IV/1 Olsun ġamuñda bencileyin zār u bī-ḳarār / Āfāḳı gezsün **aġlayuraḳ** ebr-i nev-bahār

aġlamış ṣūret(lü) [2] ağlamış yüzlü; yüzü ağlamaklı (ağlamaktan yüzünün kızarması bağlamında) ‖ çirkin

G60/3 Sen ṭarāvet bāġınuñ bir ġonca-i ḫandānısın / Jāle düşmiş tāze gül bir **aġlamış ṣūretlüdür**

G309/5 Varmaz erbāb-ı ṣafā meclisüñe ey vāʿiẓ / **Aġlamış ṣūretüñe** kimse heves-nāk degül

aġlayu aġlayu [1] ağlaya ağlaya

G364/3 **Aġlayu aġlayu** gözden çıḳdum āḫır ḳaṭre-vār / Ayru düşdüm çeşm-i ḫūn-bārum gibi dem-sāzdan

aġlayup iñlemek [1] ağlayıp inlemek

G507/1 **Aġlayup iñlemeden** derd ile dolāb gibi / Oldı çihremde yaşum yolları mīzāb gibi

āġūş [1] kucak

G58/4 Dām-ı **āġūş** içre düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i eşküm egerçi lü'lū-yı şeh-vārdur

aġu [1] zehir ‖ acı, dert, ıztırap

Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı k'anda bu ġamgīn göñül / Devr elinden ṭās ṭās **aġuyı** bir dem içmeye

aġyār [29]

1. rakip, sevgilinin dost edindiği kimseler

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı **aġyār** umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür

G81/2 Yār ise maḥrem-i **aġyār** göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa n'ola ġayret demidür

G82/3 Yola ʿazm itmiş ol ser-keş baña yā Hū dimez bir kez / Çeküp atı başın **aġyār** ile ṭurmış vedāʿ eyler

G161/5 Nice **aġyār** gibi aġzı ḳara var gerçi / İtlerinüñ seg-i tāzī gibi mümtāzı geçer

G222/4 Aldılar ol şemʿ-i bezm-ārāyı **aġyār** ortaya / Ẓāhir oldı nükte-i lā ḫayre illā fi'l-vasaṭ

G355/7 Cām zehr-ālūd ise gelsün kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā **aġyār** elinden sāġar-ı Cem gelmesün

G391/4 Sen **aġyār** ile devr itdür şehā peymāneyi dā'im / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün

G398/3 Degül mi bezm-i vaṣl-ı yār firdevs / Belā-yı ṣoḥbet-i **aġyār** ṭamu

G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse ʿaceb mi **aġyār** / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi

G495/2 Dili dil-ber yapar **aġyār** yıḳılsun gitsün / Gelmesün görmeyelüm kendüye miʿmārlıġı
G502/3 Āşinā olmasun **aġyār** ile dirdüm olduñ / Çekdügüm derd ü belālar hep o ġayretler idi
G57/5 **Aġyār** diñler oldı pes-i perdeden bizi / ʿĀlemde ehl-i ʿaşḳa görinmez belā budur
G106/1 Cānāne cefā ḳılsa n'olacāna ṣafādur / **Aġyār** elemin çekdügümüz ya ne belādur
G535/3 Zaḫm urdı velī yaralarum ṣarmadı ol yār / **Aġyār** işidüp tā dimeye yāre ṣarıldı
G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i **aġyāra** / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ
G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i **aġyāra** ḳondurmış ṣabā / Yükledük ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ minnetin
G515/1 Yār olup **aġyāra** ādemler begenmez ol perī / Kendüye hem-rāz idindi yaʿni bizden yigleri
G126/5 Bend-i zülfinden elem çekme iñen ey Bāḳī / Seni **aġyārdan** ol ḳayd ile mümtāz eyler
G164/2 Cevr-i **aġyārdur** belāyı iden / Yoġsa yār itdügi cefā n'eyler
G40/5 Gice tenhā işigi ḫākine yüzler süreyin / Ṣaḳınuñ kimse ḫaber virmesün **aġyāre** meded
G249/6 Degenek lāzım oldı **aġyāre** / Olmaġ ister ḳapunda der-bānuñ
G11/3 Yār **aġyārı** ṣavar düşnām ile / Defʿ olur ṣan kim duʿā ile belā
G92/3 Ḫālüñ ḫayāli ḫāṭır-ı **aġyārı** ḳıldı cāy / Gūyā ḳarañu gicede rūşen sitāredür
G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i dil-ber / Gelür kūy-ı nigāra her gice **aġyārı** ṭuymazsın
G422/3 Görmese yār ġażab-nāk olıcaḳ **aġyārı** / Ḫışm idüp ʿāşıḳın āzārlar itler yirine
G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı **aġyārı** / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler ekṡer nīş-i zenbūrı
G543/3 Lebin **aġyār**-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi
G188/5 Görüp **aġyāruñ** elinde ayaġın dil-dāruñ / Bāḳī ġamdan çeküben yaḳasını çāk eyler

2. düşmanlar, dost olmayan kimseler

G326/1 **Aġyāra** ḳıldı ḫançer ile ġamzesi hücūm / Küffāra çekdi tīġını ṣan pādişāh-ı Rūm

āh [88]

1. Manevi bir acıyı, pişmanlık ve ümitsizlik duygusunu pekiştirmeye yarayan ses taklidi sözcük

G423/1 Elüm irmez n'ideyin **āh** o boyı şimşāde / İdeyin minneti yirden göke dek feryāde
G479/2 Āh ider dil baḳup ol ṭurra-i müşgīn-būya / Eṡer itmez n'idelüm **āh** o gözi āhūya
G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin öldürür **āh** işte burası
M2/III/4 **Āh kim** ḫᵛāb u ḫayāl oldı bu devletler hep / Ṭurmadı ʿaksine devr eyledi çarḫ-ı gerdān
G414/1 Ṭaġıdup her yaña zülfin ʿanber-efşān itmede / **Āh kim** bī-dillerin ḫāṭır-perīşān itmede
G436/1 Mübtelā oldı göñül cām-ı şarāb-ı nāba / **Āh kim** zevraḳ-ı dil düşdi yine gird-āba
G476/4 ʿĀlem-i vuṣlatdadur her dem raḳīb / **Āh kim** ʿāşıḳlaruñ hicrānda
G481/4 **Āh kim** ol serv-i bālānuñ irişmez gūşına / Gerçi kūyında olan feryādum irdi göklere
G488/5 **Āh kim** düşdi nā-gehān göñlüm / Göricek ol çeh-i zenaḫdānı
G491/6 Ruḫına māʾil iken sevdi ʿiẕārını göñül / **Āh kim** derdümi günden güne efzūn itdi
G493/3 Kimse bilmezdi derūnum rāzın / **Āh kim** göz yaşı ġammāz oldı
G534/1 **Āh kim** sevdüm yine bir dil-ber-i raʿnācuġı / Şimdiden biñ var yanında ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

2. âşığın acı, yanıp yakılma, ümitsizlik gibi psikolojik hallerinin ateş, duman vb. benzetmeliklerle sembolü ‖ inilti, feryat

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile āteş urup giñ yirden / Şerer-i **āh** ile ālūde duḫānum gözedür
G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i **āh** ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre döndi günbed-i heft āsmānı gör
G148/5 Mülk-i ġamda eşk ü **āh** egler beni / Ol yirüñ āb u hevāsı ḫoş gelür
G168/5 Yire geçse yiridür ehl-i fażīlet çünki **āh** / ʿİzz u cāhuñ ḫār u ḫas deryā-miṡāl üstindedür
G263/3 Diñmese yaşum ʿaceb mi ey göñül / Ḫānemi **āh** ile pür-dūd eyledüñ

G265/4 Raḳīb yanını tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur ḳarşusında **āh** o köpek
G295/5 Geşt itme deşt-i ḥasreti āhuñla Bāḳıyā / Ṣayd-ı kemend-i **āh** olur āhū degüldür ol
G526/4 Ey **āh** māhuñ irişemezsin ḳulaġına / Başuñ gerekse göklere irsün fiġān gibi
G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla ḳaçan kim dilden āh u zār olur / **Āh** dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur
G61/1 Ḥarf-i ġama devāt u ḳalem şekl-i āhdur / Aña mürekkeb **āhda** dūd-ı siyāhdur
G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā tīr-i **āhdan** / Ger gök demür olursa felekler deler geçer
G61/1 Ḥarf-i ġama devāt u ḳalem şekl-i **āhdur** / Aña mürekkeb āhda dūd-ı siyāhdur
G57/6 Āheng-i **āhı** ṭurma hemān eyle ey göñül / Sāz u nevā-yı ʿaşḳa münāsib hevā budur
G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā gül-şene varduġum bu kim / Naġme-i **āhı** bülbülüñ nāleme sāz-kārdur
G94/2 Şihāb ṣanma felekde giceyle ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i **āhı** yarasıdur
G72/2 Tāb-ı zülfüñle göñül ḳılduḳça **āh-ı** āteşīn / Dūd-ı dil cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur
G75/6 Tīr-i **āh-ı** seḥerī çekdügüm ister dil-dār / Çekeyin n’olsa gerek ḳaşı kemānum özenür
G118/3 Görinen encüm-i eflāk degüldür ey meh / Dūd-ı **āh-ı** şerer-ālūd-ı dil ü cānumdur
G156/3 Ġam-ı zülfüñle dūd-ı **āh-ı** kebūd / Lācüverdī laṭīf sünbül olur
G263/4 Her şeb ey dil **āh-ı** āteş-nākden / Çarḫ-ı bed-mihrüñ yirin od eyledüñ
G362/4 Ceng itmege sitāre-i baḫtumla eyledüm / Bu **āh-ı** pür-şirārumı bir tīġ-i zer-nişān
G450/4 Berḳ-i **āh-ı** sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda
G462/2 Rūşen ḳılalı meşʿale-i **āh-ı** derūnum / Ġālib görinür gicelerüm gündüzüm üzre
G22/4 Cevşen-i pūlād-ı çarḫı çāk çāk itdüm daḫı / **Āh-ı** āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı dürüst
G340/3 Dil-i saḫt-ı nigārı nerm idelüm / **Āh-ı** āhen-güdāza başlayalum
G210/4 Oda yandı hezāruñ **āhından** / Ṣanma zeyn oldı güller ile ḳafes
G480/1 İrmedi hīç pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle **āhlar** çıḳdı felekler bāmına
K10/3 Sāye-i ḳaddüñde **āhum** başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā belki şeh-i kişver bile
M9/IV/3 Ṭolanur peyk-i **āhum** kūyuñı şām u seḥer her gün
G15/3 Gömgök itdi sille-i **āhum** sipihrüñ ṣūretin / Gök yüzine baḳ inanmazsañ eger ey meh-liḳā
G17/4 Ne ṭaşlar başdı seng-endāz-ı **āhum** deyr-i gerdūna / Düşen altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb
G36/3 Günbed-i çarḫ u şuʿle-i **āhum** / Tīġ-i elmās u miġfer-i pūlād
G50/2 Benüm dūd-ı kebūd-ı nār-ı **āhum** başdan aşmışdur / Senüñ zülf-i siyāhuñ ayaġuñla baş ber-ā-berdür
G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i bād-ı **āhum** / ʿĀleme lerze düşer günbed-i Keyvān ditrer
G84/7 Bāḳī sipihr **āhum** oḳına siper ṭutar / Farḳ-ı felekde ẓāhir olan ṣanma hāledür
G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ dūdıdur felek / Mihr-i sipihr **āhum** odından şirāredür
G246/5 Felek ṭāḳındaki ḳandīl-i māhı / Uyarmaz Bāḳī **āhum** giceler yoḳ
G272/2 Āsmān-ı mihrüñe **āhum** şirārıdur nücūm / Şuʿle-i dāġ-ı derūnum māh-ı tābān eyledüñ
G281/3 Bālā-yı serde āteş-i **āhum** duḫānını / Şāh-ı maḥabbet üstine bir sāye-bān ṭutuñ
G283/5 Döne döne anı zār itmez idi **āhum** eger / Bāḳī çarḫına ṭoḳınmasa idi gerdūnuñ
G321/1 Rūşen ola tā işigüñe varmaġa rāhum / Yil mūmlarını yaḳdı gice şuʿle-i **āhum**
G327/3 ʿAlev-i āteş-i **āhum** degül eflāke çıḳan / Aḫter-i baḫtuma bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm
G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i **āhum** felekden ser-bülend itdüm
G355/2 Sāz-ı **āhum** baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken bir daḫı hem-dem gelmesün
G378/3 Şerer-ālūde görüp dūd-ı kebūd-ı **āhum** / Ṣandılar gök yüzidür encüm ile olmış zeyn
G382/3 Ḳandīl gibi dīde pür-āb u dilümde tāb / Eflāke çekdüm āteş-i **āhum** zebānesin
G461/4 İrmese bir dem eger mevc-i sirişküm her yaña / Şuʿle-i **āhum** zemīn ü āsmānı ḫarḳ ide
G512/1 Çıḳsa eflāke n’ola āteş-i **āhum** şereri / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey māh yiri

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i **āhum** yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri
G540/2 Kilk-i **āhum** yazarsa sūz-ı dili / Dutışur nüh sipihrüñ evrāḳı
G319/3 **Āhum** ṭolanur ṣubḥa degin gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür döne döne eşk-i revānum
G397/1 **Āhum** göge boyandı göge gök boyanmadın / Yandum o şemʿ şevḳine pervāne yanmadın
G290/3 Pervānedür ki yaḳdı perin şemʿ-i **āhuma** / Farḳ-ı felekde münḫasif olmış ḳamer degül
G382/6 Ey çarḫ gerçi cānuma geçdi cefāñ oḳı / Ammā ḫadeng-i **āhuma** sen de nişānesin
G489/7 Fiġānum ile felek çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / Berīd-i **āhuma** gūy-ı sipihr zeng oldı
G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dāʾim ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı **āhumdan** zemīn ü āsmān ditrer
G258/4 Nār-ı **āhumdan** ḥaẕer ḳıl ey sipihr-i pīre-zen / Ṭutışur bir gün ṣaḳın ol āsmānī çenberüñ
G201/3 **Āhumdan** öñürdi yitişür ḳapuña eşküm / Germiyyet ile şöyle gider bād yitişmez
M5/VII/2 Bezm-i ʿaşḳı şemʿ-i **āhumla** müzeyyen ḳılduġum
G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı **āhumla** gül-āb
G44/5 Ḫāk-i rāhuñ ideyin **āhumla** / Rūzgār içre ġamuñla ber-bād
G128/4 Şirār-ı nār-ı **āhumla** sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur
G225/4 Ṭop-ı **āhumla** ider ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ
G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i **āhumla** ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ
G94/1 Nişāne sūz-ı dile **āhumuñ** şirāresidür / Belī belāyı iden ʿāşıḳa sitāresidür
G265/2 Ḫadeng-i **āhumuñ** eflāke seyr ider güẕerin / Ḥicābı şöyle çeker yirlere geçer nāvek
G15/1 Baña çoḳ cevr itdügüñʾçün ey sipihr-i bī-vefā / **Āhumuñ** dūd-ı kebūdı uydı ulaşdı saña
G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı ḥüsnüñ nesīm-i **āhumuñdur** hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden bil
G346/6 Şemʿ-veş cān viricek başuñ ucından ey dil / Şuʿle-i **āhuñ** ola sīne-i sūzānuñdan
G361/2 Varup Mecnūn gibi **āhuñ** kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol āhū saña ṣayd olmaz ʿabeŝ yābāne söylersin
K11/12 Dilā **āhuñla** yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol
G295/5 Geşt itme deşt-i ḥasreti **āhuñla** Bāḳıyā / Ṣayd-ı kemend-i āh olur āhū degüldür ol

āh ṣarṣarı [1] bkz. 'ṣarṣar-ı āh' md.

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle **āhum ṣarṣarı** / Kūh deşt ü deşt bāġ u bāġ sünbül-zār olur

āhum yili [5] bkz. 'bād-ı āhum' md.

G139/1 Eser **āhum yili** kūyuñda cism-i nā-tevān ditrer / Çemen ṣaḥnında gūyā bāddan berg-i ḫazān ditrer
G322/1 Maḥabbet baḥridür **āhum yilinden** mevc urur yaşum / Melāmet fülkidür ser aña lengerdür iki ḳaşum
G344/1 Gül-istān-ı cihānı bāda virmişdür dem-i serdüm / Ṣaḳın **āhum yilinden** ey nihāl-i nāz-perverdüm
G468/4 Yıḳar bünyād-ı çarḫı **bād-ı āhum** / Efendi nesne döymez rūzgāre
G47/6 **Āhum yili** çıḳardı sipihri hevālara / Mānend-i gird-bād ki ʿummāne ṣarmaşur

āh-ı seḥer-gāh [3] âşığın seher vakti çıkarttığı âh

G125/4 Ser-i kūyuñda benüm **āh-ı seḥer-gāhlarum** / Ne bilür ʿaşḳ elemin çekmedi ol daḫı uyur
G483/3 Dehri bir **āh-ı seḥer-gehleri** ber-bād eyler / ʿĀlemi seyle virür gözlerinüñ yaşları
G483/4 Ṣanma şeb-dīz ile bir **āh-ı seḥer-gāhların** / Mey-i gül-gūn olur olursa ayaḳdaşları

āh-ı serd [3] şiddetli ah

G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i efsürdeyi **āh-ı serdüm** / Ṭoḳınup ṭurduġı dem nāvek-i cānān ditrer
M7/II/2 Ocaġın sīne-i germüñ fürūzān eyler **āh-ı serd**
G516/3 Ḫazān beñzüm zemistān **āh-ı serdüm** / Yüzüñ evvel-bahār olmış ḳaşuñ yay

āh çekmek [1]

G71/3 Baḳma çarḫ-ı ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / Dilden **āhum** çekdügi şemşīr-i āteş-bārı gör

āh eylemek **[1]** beddua etmek, ilenmek

G321/3 Luṭf eyle iñen ḳullaruña cevri çoġ itme / **Āh eylemesün** kimseye ẓulm eyleme şāhum

āh itmek **[10]** inlemek, feryat etmek, şikayet etmek

G56/5 Cāna rāḥatdur ser-i kūyuñda **āh itdükleri** / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre ġāyet ḫoş gelür

G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile **āh idicek** ben her dem / Şerer-i āteş-i dil ʿazmini eflāk eyler

G263/2 Ḫāli sevdāsıyla **āh itdüñ** dilā / Cān meşāmın ʿanber-ālūd eyledüñ

G354/4 Ḳāmetüñ yādına bir **āh ideyin** kim dūdı / Gül-şen-i ʿaşḳuña bir serv-i ḫırāmān olsun

G471/6 Sūz-ı ʿaşḳuñla bir şeb **āh idicek** / Ḳorḳaram oda yanar kāşāne

G479/2 **Āh ider** dil baḳup ol ṭurra-i müşgīn-būya / E̱ser itmez n'idelüm āh o gözi āhūya

G538/2 Olupdur çār-pāre ney gibi **āh itmeden** baġrum / Meger kim bezm-i ʿaşḳuñ sāḳıyā bu oldı ḳānūnı

Kt18/1 Yaşum dökilür **āh idicek** dīde-i terden / Berg-i gül-i bādām gibi bād-ı seḥerden

G53/3 **Āh itme** naʿl-i esbi nişānın görüp dilā / Şāyed kimesne işide yirüñ ḳulaġı var

G81/4 ʿAşḳuñı ṣaḳlar idüm sīnede ammā şimdi / **Āh idersem** beni ʿayb eyleme fürḳat demidür

āh u efġān eylemek/itmek **[2]** ağlamak, sızlanmak ‖ feryat etmek , inlemek

G450/5 İḫtiyārı yoḳ ḳapuñda **āh u efġān itmege** / Pādişāhum Bāḳīyi maʿẕūr ṭut ol bābda

M1/IV/2 Ṭutsun cihānı nāle-i mürġān ṣubḥ-dem / Güller yolınsun **āh u fiġān eylesün** hezār

āh u fiġān u zār **[1]** ağlayıp inleme

G149/2 Ġamuñdan nevbet-i **āh u fiġān u zāra** ḳudret yoḳ / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi başḳa mehterdür

āh u enīn **[1]** ağlayıp inleme

G276/2 ʿĀşıḳuñ **āh u enīn** olsa ʿaceb mi kārı / Nāle vü zār olur eglenceleri bīmāruñ

āh u nāle **[5]** inleme ve feryat

M1/IV/8 Āheng-i **āh u nāleleri** idelüm bülend / Eṣḥāb-ı derdi cūşa getürsün bu heft bend

G103/5 Oldı çemende bāliş-i ġonca kenār-ı ḫār / Mürġ-i seḥer iderse n'ola **āh u nāleler**

G112/1 Ne dem kim ġamuñ cāna hem-rāz olur / Yaşum **āh u nālemle** dem-sāz olur

G303/5 Bāḳī dem urma seyr-i maḳāmāt-ı ʿaşḳdan/ Geç **āh u nāle** naġmelerinden ḳarāre gel

G446/2 ʿUşşāḳ-vār şevḳ ile ḥuccāc raḳṣ ider / Āheng-i **āh u nālelerümden** Ḥicāzda

āh u efġān /fiġān **[2]** ah ve feryat

G345/3 Hīç bilür mi mey yirine dem-be-dem ḳan yutduġum / İşidür mi ney yirine **āh u efġānum** benüm

G432/1 Ḳalupdur eşk-i çeşmüm gerçi kim ḫāk-i meẕelletde / Bi-ḥamdi'llāh hele **āh u fiġānum** evc-i rifʿatde

āh u vāh **[1]** sızlanıp ağlama ‖ pişmanlık

G62/2 Bencileyin günin geçürür **āh u vāh** ile / Sencileyin vefāsuzı her kim sever geçer

āh u zār **[2]** dert, ıztırap

G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla ḳaçan kim dilden **āh u zār** olur / Āh dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur

G178/2 Ḫār-ı hecrüñde görüp ḥālüm baña öykündiler / Bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem **āh u zārum** aldılar

aḥbāb **[2]** dostlar, bildik, tanıdık, sevilen kimseler

M2/III/5 Gelüp **aḥbāb** serīrüñde seni görmeyicek / Ḳanı Sulṭān diyü eflāke irişsün efġān

G55/4 Ten-i zārumda pehlūm üstüḫānı ṣayılur bir bir / Beni seyr itmeyen **aḥbāb** mūsīḳārı görsünler

ʿahd **[7]**

1. söz verme, söze sadık kalma

G22/3 Dil-berüñ **ʿahdi** bütün ammā vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

G520/5 Cevre ḳatlanmaḳ olurdı n'idelüm ey Bāḳī / **ʿAhd-i** ḫūbān gibi yoḳ ṣabrumuzuñ bünyādı

2. devir, zaman ‖ bir padişahın saltanat süreci

G377/3 ʿĪş u ṣafā-yı **ʿahd-i** Cem ü devr-i cāmı gör / Baḥs̱ itme rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan

K9/17 **ʿAhdi** zamānı emn ü emān-ı cihāniyān / Şāh-ı ḫuceste-ṭāliʿ u ferḫunde-rūzgār

K7/18 ʿĀlemi gül gibi ḫandān itdi devr-i devleti / **ʿAhd-i** ʿadli iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi

G35/5 **ʿAhdüñde** eger ʿāleme bir daḫı gelürse / Ḳullıḳlar ider sen yüzi ḫurşīde Feraḫşād

K23/30 Ser-rişte-i murādı n'ola elde bulsa ol / Ḥabl-i metīn-i **ʿahdüñe** ḳılmışdur iʿtiṣām

ʿahd itmek **[1]** yemin etmek, kendi kendine söz vermek

G184/4 Ölmedin yoluña cān virmege **ʿahd itmiş** idüm / Şol zamān ʿālem-i ervāḥa ki mūtū didiler

ʿahdine ṭurmak **[3]** sözünde durmak; bütün tanıklar, feleğin dönekliği (dönmesi) bağlamında geçmektedir.

K13/3 Aldanurdum gül-bün-i ʿömrüñ yüze güldügine / **ʿAhdine ṭursa** zamāne dönmese devrān eger

G205/4 Behre-mend eyler idi būs-ı lebüñden cānı / Dönmese **ṭursa** eger **ʿahdine** peymāne biraz

G265/5 S̱ebāt-ı dehre ṭayanmaḳ olurdı ey Bāḳī / **Ṭuraydı ʿahdine** ʿālemde dönmeyeydi felek

ʿahd ü peymān **[2]** yemin, kuvvetle verilen söz

G22/2 Olsa ʿirfān ehline cānān olınca şöyle kim / Zülf-i müşgīni şikeste **ʿahd ü peymānı** dürüst

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste **ʿahd ü peymānı** dürüst

ʿahd-i şebābda **[1]** gençliliğinde, gençken

G469/2 Devr-i gül irdi tāze cevāndur cihān yine / Saʿy eyle ʿĪş u ʿişrete **ʿahd-i şebābda**

aḫḍar **[4]** yeşil, yemyeşil. Aşağıdaki tanıklara göre "aḫḍar", gökyüzü ve denizin niteleyicisi durumundadır. Bu yönüyle "aḫḍar", yeşil ve mor arası maviye çalan rengi de karşılamaktadır. 'ahdar siyâh nesneye dinür, ...beyâzla siyâh beyninde siyâha akreb levn olduğundan siyâha ıtlak olınur.' bkz. KÂMÛS: C. I, s. 841; 'yeşil, koyu kahverengi, siyah' STEINGASS, s. 25.

K3/24 Yazınmaġa mānend-i naẓm-ı S̱üreyyā / Varaḳlar zer-efşān ider çarḫ-ı **aḫḍar**

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i **aḫḍar** u lenger sünbül

G287/3 Deryā-yı **aḫḍar** oldı çemen mevc urup yatur / Rūy-ı zemīni faṣl-ı bahār itdi yem yeşil

G175/3 Seyr-i deryāya ne ḥācet dem-i ṣaḥrā geldi / Gūyiyā ṣaḥn-ı çemen şimdi yem-i **aḫḍardur**

āhen **[4]** demir ‖ kılıç

K5/10 Elinde Ḥażret-i Dāvūduñ **āhendür** ki mūm oldı / Żiyā-baḫş olsa āfāḳa n'ola şemşīr-i bürrānı

G407/4 Āteş-i rezm içre ya **āhendür** oldı āl reng / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G326/3 Şemşīr-i tāb-nāk u żiyā-baḫşı gūyiyā / **Āhendür** oldı Ḥażret-i Dāvūd elinde mūm

G236/2 Nār-ı miḥnet nerm ider ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / **Āhen-i** pūlād ise altun ider iksīr-i ʿaşḳ

āheng **[4]**

1. sazlardaki perdelerin veya insan sesinin belirli sese göre ayarlanması, akort; ÖZTUNA, s. 7.

G317/6 Ḥarem-i vaṣla reh-i rāst maḥabbet yolıdur / Rāh-ı ʿuşşāḳdan **āheng-i** ḥicāz eyleyelüm

G57/6 **Āheng-i** āhı ṭurma hemān eyle ey göñül / Sāz u nevā-yı ʿaşḳa münāsib hevā budur

2. kulağa güzel gelen ses, hoş sadâ

M1/IV/8 **Āheng-i** āh u nāleleri idelüm bülend / Eṣḥāb-ı derdi cūşa getürsün bu heft bend

G446/2 ʿUşşāḳ-vār şevḳ ile ḥuccāc raḳṣ ider / **Āheng-i** āh u nālelerümden Ḥicāzda

āheng eylemek [1] yönelmek, teşebbüs etmek ‖ bülbül için şakımaya başlamak

K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi seḥerden **eyler āhengi** / Ṣanur güllerle zeyn olmış ḳafesdür bülbül-i şeydā

āheng itmek [1] aynı ahenge katılmak, iştirak etmek

G121/5 Ruḫlaruñ medḥin ser-āġāz itdi Bāḳī bāġda / Düşdiler hep yanına bülbüller **āheng itdiler**

āheng olmamak [1] sazların akortu tutmaması

G204/1 Derd u ġam bezmine ḳaddüm gibi bir çeng olmaz / Nāylar nālelerüm sāzına **āheng olmaz**

āhen-ger [1] demirci, demir işleyen

G140/1 Sīnesin tīrüñe ṭutardı siper / Göbegin kesdüginde **āhen-ger**

āhen-güdāz [1] demir eritme

G340/3 Dil-i saḫt-ı nigārı nerm idelüm / Āh-ı **āhen-güdāza** başlayalum

āhenīn [1] demir gibi sağlam, dayanıklı, sert

G383/4 Ḫançer-i elmās-ı ġamzeñ var iken ḫūnī gözüñ / Çekmesün ʿālemde tīġ-i **āhenīnüñ** minnetin

āḫer [1] başka, diğer, öbür

K19/54 Bedel olmaz buña zīrā ki senüñ nāmuñadur / Ṭutamaz mühr-i Süleymān yirin **āḫer** ḫātem

āheste āheste [1] yavaş yavaş, ağır ağır

G445/1 Nesīm-i ṣubḥ eser cān-baḫş olup **āheste āheste** / Cihānda böyle cān virmiş degüldür daḫı bir ḫaste

aḫger [2] ateş koru

K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ bağrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine **aḫger** ḫātem

G189/4 Ṣanki kūyuñda felek encüm-i seyyāre ile / Bir nice **aḫger** ile tūde-i ḫākisterdür

aḫger-i sūzān [2] yakıcı kor

K10/7 Tāb-ı dilden **aḫger-i sūzāna** döndi gözlerüm / Bu mes̱eldür kim yanar ḫuşküñ yanınca ter bile

K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger āteş-i raḫşān görse / Ḳızara **aḫger-i sūzān** nitekim dāne-i nār

āḫır [31]

1. sonunda, nihayet

K14/18 Ser-encām-ı ʿadū **āḫır** ne ḥāle irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ çevgānı

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim **āḫır** dil-i düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

K16/5 Sen saġ ol ey viṣāli ḥayāt-ı cihān olan / Ben bu firāḳa döymeyem **āḫır** ölem gibi

K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı **āḫır** görüp şāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde āferīnler pehlevān

M8/VI/2 Diyelüm semʿa nidā iricek **āḫır** Lebbeyk

G10/4 Evvel vefāya vaʿdeler itmişken ey ṣanem / Cevr itdüñ **āḫır** eylemedüñ vaʿdeye vefā

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni **āḫır** öldürür / Mestlik pāyāne yitse irişür elbette ḫᵛāb

G45/3 Cefā-yı yār ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur **āḫır** gelür ʿitāb leẕīẕ

G113/5 Laʿl-i nāb oldı göz yaşı **āḫır** / Bu ḫaber gūş-ı dil-sitāne deger

G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden aldı el / Göklerde uçdı **āḫır** efendi hümāyı gör

G195/5 Ol āhūyı saña ṣayd ola ṣanma iltiyāmından / Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳıyā **āḫır** şikār olmaz

G238/4 Pāy-māl olmada **āḫır** şütür-i gerdūna / Pādişāh ile gedāsı hele yeksān ancaḳ

G275/3 Zīr-i ḫāk olsa gerek menzilüñ **āḫır** n'idelüm / Māline mālik imişsin ṭutalum Ḳārūnuñ

G306/7 Bāḳī-veş **āḫır** eyledi ʿaczin müşāhade / Evrāḳın itdi defterinüñ tārumār gül

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / Gitdi elden naḳd-i cān **āḫır** görün maġbūnluġum

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp **āḫır** giriftār-ı kemend itdüm

G364/3 Aġlayu aġlayu gözden çıḳdum **āḫır** ḳaṭre-vār / Ayru düşdüm çeşm-i ḫūn-bārum gibi dem-sāzdan

G468/3 Miyān-ı baḥr-i istiġnādan **āḫır** / Gelürsin rūzgār ile kenāre

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber baġlamış ḫūnī gözin / Ġarḳ-ı ḫūn **āḫır** o çeşm-i ḫışm-nāk eyler beni

G540/5 Bāḳıyā gör ḫarāb ider **āḫır** / Seyl-i eşküm bu nīl-gūn ṭāḳı

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden geçdi **āḫır** cān evin vardı mekān itdi

M1/I/3 **Āḫır** mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / Devrān elinden irse gerek cām-ı ʿĪşa seng

M1/VI/7 **Āḫır** çalındı kūs-ı raḥīl itdüñ irtiḥāl / Evvel ḳonaġuñ oldı cinān būstānları

G96/3 Bār-ı ġam-ı maḥabbeti yüklenme ey göñül / **Āḫır** taḥammül itmeyesin iḥtimāldür

G382/7 Bāḳī yolında döke şaça ḫarç idüp gözüm / **Āḫır** düketdi naḳd-i sirişküm ḫızānesin

G416/3 **Āḫır** peyām-ı vaṣl ile gül-berg-i ter gibi / İrdi ḫuceste nāmeleri rūzgār ile

G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ irmedin / **Āḫır** müyesser oldı hele biñ belāyile

2. son

G96/1 Şām-ı firāḳuñ **āḫırı** ṣubḥ-ı viṣāldür / Mihr-i münīri pertev-i nūr-ı cemāldür

G286/2 Sāḳıyā sür cām-ı gül-rengi degül vaḳt-i direng / Ġāyet-i evvel-bahār u **āḫır-ı** eyyām-ı gül

K20/11 Ya nūndur görinür **āḫırında** Şaʿbānuñ / Ya rādur ol Ramażān evveline olmış dāl

3. sonsuza kadar, ebedî

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse **āḫır** pāy-dār olmaz / Müdām elden ḳoma ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz

āḫır olmak [3] sona ermek, bitmek

M1/I/2 Añ ol güni ki **āḫır olup** nev-bahār-ı ʿömr / Berg-i ḫazāne dönse gerek rūy-ı lāle-reng

G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr **āḫır olur** mevt irişür zād yitişmez

G533/2 Bezm-i kes̱retden biz eñ evvel götürdük ayaġı / Meclis **āḫır oldı** gitdi bāde sāḳī ḳalmadı

āḫır-ı kār [2] işin sonunda, nihayet (āḫırü'l-emr)

K18/32 Güneşi keff-i zer-efşānına beñzer dir idüm / Almasa māha ʿaṭā eyledügin **āḫır-ı kār**

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa girüp ayaġı evvel çekdüm / Mā-sivādan götüri **āḫır-ı kār** el çekdüm

āḫir-zamān [1] dünyanın sonunun yaklaştığı, kıyametin kopmasının yakın olduğu kabul edilen zaman ‖ fitne ve fesadın kıyametin yaklaştığını gösterecek kadar yaygınlaştığı zaman

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i **āḫir-zamānı** gör

āḫiret [1] ölümden sonraki dünya, öbür dünya

G449/4 İşitdük **āḫiretde** ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / Naẓīr olur mı hey ṣofī mey ü maḥbūba dünyāda

aḥkām [2] buyruklar, hükümler, emirler

G457/2 Emrine rām oldılar sulṭān-ı ʿaşḳuñ kāʾināt / Ḳaşlaruñ tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler **aḥkāmına**

K27/19 Cihānda bir ḳurı adı ḳalupdur çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin bu gün Āb-ı ḥayāt **aḥkāmını** icrā

aḥḳar [1] kıymetsiz ‖ pek aciz, küçük

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki **aḥḳar** nergis / Keremüñ gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

aḫlaṣu'l-ʿibād [1] kulların en ihlaslısı

G38/6 Bāḳī kifāyet eyler işāret efendüñe / Maḫlaṣ yerine yazdurasın **aḫlaṣu'l-ʿibād**

aḥmaḳ [1] kalın kafalı, anlayışsız, aklı kıt

G162/5 Ḳalem-i ṣunʿ-ı Ḥaḳda sehv olmaz / Öyle idrāk idenler **aḥmaḳdur**

Aḥmed [2] Hz. Muhammed

K3/31 İlāhī be-āb-ı ruḫ-ı āl-i **Aḥmed** / Be-nūr-ı cebīn-i mübīn-i Peyem-ber

Mtl 26 Nā-geh görince pertev-i ruḫsār-ı **Aḥmedi** / Bī-iḫtiyār zāhidüñ īmānı gevredi

Aḥmed-i Muḫtār **[1]** Hz. Muhammed

K25/24 Ne ʿaceb fażlına nā-dān eger inkār itse / İtdi mi **Aḥmed-i Muḫtāra** Ebū Cehl iḳrār

aḥmer **[4]** kırmızı (gül, yakut ve şarabın niteleyicisi olarak)

K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i leb-i dil-ber ḫātem / Cām-ı zerrīn ile çeksün mey-i **aḥmer** ḫātem

G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı **aḥmer** içre lüʾlūdur

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca gül-i **aḥmer** çeker

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i **aḥmer** gibi

aḥsent **[1]** aferin, bravo (aḥsente ‘güzel yaptın’)

G10/5 Vaṣṣāfısın o serv-ḳadüñ rāstı bu kim / Ṭabʿ-ı bülend-ṭarzuña **aḥsent** Bāḳıyā

aḫşama ḳarşu **[1]** akşama doğru

G402/4 Ġarīb **aḫşama ḳarşu** zār u ser-gerdān olur ġāyet / Perīşān olduġı oldur göñül hep zülfüñe ḳarşu

aḫter **[5]** yıldız; verilen tanıklarda ‘aḫter’ yücelik ve görkem sembolü

K19/23 Burc-ı devletdür eli eylese peydā ne ʿaceb / Heyʾet-i māh-ı nev ü ṣūret-i **aḫter** ḫātem

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey **aḫter** / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller

G379/5 Bāḳī işigi ḫākine ṭutsun kimüñ ki var / **Aḫter** gibi bülend-naẓar çeşm-i dūr-bīn

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre ṭutmış mīl-i zerrīnin şihāb / Küḥl içün her **aḫter-i** gerdūn-cenābuñ ʿaynına

G513/3 Her şirārın **aḫter-i** devlet bilürdi Kūh-ken / Sīne-i ḫārādan āteşler çıḳarsa tīşesi

aḫter-i baḫt **[2]** talihli/uğurlu yıldız ‖ Türkçe’de “yıldızı düşmek”, “yıldızı parlamak” deyimleri de bu mecazlık anlamı içermektedir.

G401/4 Bürc-i şerefde **aḫter-i baḫtum** ṭulūʿ ider / Gösterse yār manẓaradan gāh gāh rū

G327/3 ʿAlev-i āteş-i āhum degül eflāke çıḳan / **Aḫter-i baḫtuma** bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm

aḫter-i ferḫunde(-fer) **[2]** kutlu/uğurlu yıldız

G17/2 Egerçi gök yüzinde **aḫter-i ferḫunde-fer** çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen güher kevkeb

G32/2 Felek-i ʿişrete bir **aḫter-i ferḫunde** iken / Yine Mirrīḫ-ṣıfat ṭurma döker ḳanı ḳadeḥ

āhū **[15]**

1. güzel ve iri (göz için)

G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi **āhū** / O bir şemşīr-i bürrāna varur şīr-i dil-āverdür

G67/5 Bī-baṣar farḳ idemez ḳanda baṣar ol **āhū** / Yine izi tozını dīde-i bīnā gözedür

G184/3 Nāfeye beñzedicek ḫālüñi erbāb-ı naẓar / Nergis-i mestüñi yād eyleyüp **āhū** didiler

G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey gözi **āhū** / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde ʿanber bu

G479/2 Āh ider dil baḳup ol ṭurra-i müşgīn-būya / Eṡer itmez n’idelüm āh o gözi **āhūya**

2. ceylan, gazal ‖ mec. dilber, güzel

G295/5 Geşt itme deşt-i ḥasreti āhuñla Bāḳıyā / Ṣayd-ı kemend-i āh olur **āhū** degüldür ol

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol **āhū** saña ṣayd olmaz ʿabeṡ yābāne söylersin

G398/7 Gelüp miskīnlik itdi ḫāl-i yāre / Ḫaṭādan nāfe-i müşgīn-i **āhū**

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin irgürse dest-i Çīne bād / Eylemezdi sünbül-i müşgīne **āhū** ser-fürū

G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti geşt ider bir demde bir **āhū**

G385/2 Dāġlarla bedenüm olsa n’ola naḳş-ı peleng / Ben ol **āhū-beçe-i** şīr-şikārı severin

G265/4 Raḳīb yanını tenhā ḳomaz ol **āhūnuñ** / Geçer hemān oturur ḳarşusında āh o köpek
K5/22 Ḳafā-dār oldılar şīr ü peleng **āhūya** ṣaḥrāda / İderler şol ḳadar şimdi riʿāyet ḥaḳḳ-ı cīrānı
G195/5 Ol **āhūyı** saña ṣayd ola ṣanma iltiyāmından / Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳıyā āḫır şikār olmaz
G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada biñ ādem öldürür / Ḫūnī gözüñ ki **āhū-yı** merdüm-şikārdur

āhū-yı Ḫuten/ Çīn [5] Huten/Çin ahusu (güzel koku ve göz bağlamında)

K18/45 Ṭurralar milket-i Çīn nāfe-i müşgīn ol ḫāl / Gözüñ **āhū-yı Ḫuten** ġamzelerüñdür Tātār
K26/23 Kime kīn itdi yine çīni var ebrūlaruñuñ / Olmış ol çeşm-i ġazālānelerüñ **āhū-yı Çīn**
G368/2 Görüp çīn-i ebrū-yı müşgīnüñi / Siyeh çeşmüñi ṣandum **āhū-yı Çīn**
G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ nāfeden / Dil götürmez ḥāṣılı **āhū-yı Çīnüñ** minnetin
G467/2 Var ise ṭurra-i müşgīnüñüñ āşüftesidür / Bī-sebeb düşmedi **āhū-yı Ḫuten** ṣaḥrāya

aḥvāl [10]

1. olup bitenler, olaylar

K2/57 Emr-i ʿālī yine dergāh-ı muʿallāñuñdur / Hele biz eyleyelüm vāḳiʿ-i **aḥvāli** beyān
G73/3 İltifat-ı ḥāl-i dervīşe ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep bilür **aḥvāli** şāh-ı kām-rān bilmezlenür

2. durum, hal, vaziyet (Çokluk bildiren “aḥvāl”, bu örneklerde tekil olarak geçmektedir.)

G110/4 Gevher-i eşküm eriyüp şu gibi aḳsa n’ola/ Böyledür **aḥvāli** her kim ʿāşıḳ-ı dīdārdur
G142/6 Gāh gāhī gūşe-i çeşmüñle ḳılmazsañ nigāh / Bāḳī-i bī-çārenüñ **aḥvāli** dīger-gūn olur
G144/2 Zülfüñüñ dest-resin ṭuydı meger ruḫlaruña / Bāġda sünbülüñ **aḥvāli** perīşān dirler
G89/5 N’ola raḥm eylemezse Bāḳıyā **aḥvāl-i** ʿuşşāḳa / Dil-i sengīni cānānuñ raḳībe ḳatı māʾildür
G432/5 Eger Bāḳīnüñ **aḥvālinden** istifsār iderlerse / Ġam-ı dil-dāra hem-dem vaḳti ḫoş devletde ʿizzetde
M5/VI/3 Bu perīşān olmış **aḥvālüm** görüp raḥm itmedüñ
G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb açdum / ʿAceb ferḫunde geldi fāl-i **aḥvālüm** kitāb açdum
G321/4 Dildür saña ʿarż itmege **aḥvālümi** gūyā / Ḳabrümdeki ḫāk üzre biten tāze giyāhum

aḥvel baḳmak [1] şaşı bakmak

G7/4 Görmez mis̱āl-i ḳāmetüñi çeşm-i rāst-bīn / **Aḥvel baḳa** meger ki görenler naẓīr aña

āʿid [1] dair, ilgili

G42/2 Żamīrin şikest itme erbāb-ı ʿaşḳuñ / Yine saña rāciʿ yine saña **āʿid**

aḳ gül [4] beyaz renkli gül (saflık ve temizlik göstergesi)

G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde gümişden bir ṭabaḳdur ol / Açılmış **aḳ güldür** ya leṭāfet gül-sitānında
G514/4 Gül-istān-ı ġamuñdur ṣaḥn-ı sīne / Açılmış **aḳ güldür** penbe-i key
M2/V/7 **Aḳ gül** ġoncaları gibi güzel körpelerin / Ḫār-ı āzārdan Allāh nigeh-dār olsun
G407/7 Dāʾim ey Bāḳī budur şāhuñ yüzi aġ olduġı / **Aḳ güldür** ṭalʿat-ı ḫūbı cihān gül-zārına

aḳıtmak [16]

1. gözyaşı dökmek

G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / **Aḳıdursam** ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ
G539/3 Dehre-i dehr-i denī bāġ-ı belāda yaşumı / Ḳaṭre ḳaṭre **aḳıdur** mānend-i tāk eyler beni
G111/3 Gül-zār-ı ḥüsni olmaz idi böyle sebze-zār / **Aḳıtmayaydı** yaşumı çoḳ çoḳ o gül-ʿiẕār

1.2. kanlı gözyaşı dökmek

M8/II/2 Gözlerümden **aḳıdur** kendü görinmez o perī
G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan **aḳıdursa** n’ola ġayret demidür
M7/IV/2 **Aḳıtdı** çeşme-i çeşmüm ġamından nice demler dem

G144/5 Laʿl-gūn ḳaṭreler **aḳıtduġı** demler çeşmüm / Ayaġuñ ṭopraġına kān-ı Bedaḫşān dirler

G147/3 O laʿl-i nāb içün ḫūn-āb **aḳıtma** / Mey-i gül-gūnı ḫoş gördüm bu demdür

2. dökmek

G328/10 **Aḳıdup** ḥalḳ-ı şīşeden mey-i nāb / Ḫūn-ı ḳurbān gibi revān idelüm

2.1. dökmek (su), sulamak

G134/7 Gül-zār-ı cāna ṣu **aḳıdur** ṣanki Bāḳıyā / Dilden sinān-ı ġamzeleri şöyle ter geçer

3. suyun bir yerden başka bir yere doğru gitmesini sağlamak

K8/14 Dilerse **aḳıdur** āb-ı revānı ḫāk-i Tebrīze / Dilerse ḫāk-i Tebrīzi döker āb-ı revān üzre

G182/4 Sīm-tenler cūy-bār-ı eşkümi **aḳıtdılar** / Der-kenār olmaġ içün āb-ı revāna girdiler

4. kendine doğru çekmek, cezbetmek

G57/3 Göñlüm **aḳıtdı** şimdi beni ṭurmaz aġladur / Ol şūḫ-ı dil-sitān ile hep mā-cerā budur

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / **Aḳıtdı** kendüye şiʿrüm revān-ı pāk-i Selmānı

K14/25 Ḫudāvendā sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / **Aḳıtdı** ṭabʿ-ı pāküñ ayaġına Āb-ı ḥayvānı

G497/2 Göñüllerini cihān ḫalḳınuñ senüñ ʿaşḳuñ / **Aḳıtdı** kendüye deryā niteki enhārı

aḳmak [25]

1. gözyaşı dökmek

G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ **aḳan** ṣuları dem gibi gelür

G193/2 Evtār-ı çeng-i bezm-i ṣafādur ṣanur gören / Künc-i belāda gözden **aḳan** iki rūdumuz

G150/1 **Aḳar** yaşum olıcaḳ dīdeden nihān ülker / Diler ki göstere çeşm-i güher-feşān ülker

M2/II/3 Hep o göz yaşlarıdur **aḳdı** bisāṭ-ı arża / Aġlaşur ehl-i semā Ḥażret-i Sulṭān üzre

G141/3 Kūyuñ yolında döne döne **aḳdı** göz yaşı / Seyl-āb-ı dīde Dicle-i Baġdād olup gider

G114/2 **Aḳsa** eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk seyl ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur

G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşḳuñ dil nihān itdi / **Aḳup** cūy-ı sirişk ol sırrı ḫayfā kim ʿayān itdi

1.2. kanlı gözyaşı dökmek

G529/1 Çeşmümden **aḳan** ḫūn ile sāġar ṭola yazdı / Meclisde geçen gice yine ḳan ola yazdı

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana döner gözden **aḳanum** / Oynar yüregüm derd ile diñmez ḫafeḳānum

G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum **aḳsa** dem-ā-dem ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi ḫançer-i āzār-ı firāḳ

G397/3 Ḫūnīn olup **aḳardı** yaşum ırmaġı müdām / Cūş u ḫurūş ile ṣular aḳup bulanmadın

2. akmak (su için)

G176/2 Şöyle beñzer mübtelādur bir perī dīdārına / Eşk-i ʿāşıḳ gibi aġlayup **aḳar** ırmaġlar

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı dil ṭurmaz **aḳar** ḫod o ḳad-i dil-cūya

K17/5 Dolāb ḳurdı ḳavs-i ḳuzaḫ bāġ-ı ʿāleme / Mīz-āb gibi her yañadan **aḳdı** cūy-bār

G99/2 Bir ābdur ki **aḳduġı** yir lāle-zār olur / Tīġuñ ki gül-sitān-ı ṣafā cūy-bārıdur

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿişyān üzre kim / **Aḳduġı** yirde ḳomaz āb-ı firāvān ġıll u ġış

G283/2 Gözümüñ ḳanlu yaşı devlet-i ʿaşḳuñda şehā / ʿAynına almaz olupdur **aḳışın** Ceyḫūnuñ

G397/3 Ḫūnīn olup aḳardı yaşum ırmaġı müdām / Cūş u ḫurūş ile ṣular **aḳup** bulanmadın

K13/11 Feyż-i envār-ı kef-i zer-baḫşı besdür ʿāleme / **Aḳmaz** olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān eger

G233/1 Baḳmadı bāġa göñül yār ile yār olmayıcaḳ / **Aḳmadı** ṣu gibi gül-zāre bahār olmayıcaḳ

3. meyletmek; bkz. TS. C. I, s. 73.

G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına **aḳdılar**

4. sıyrılmak, ortaya çıkmak (-den/dan akmak) ‘kılıfından, kınından çıkmak’ özel anlamıyla geçer; bkz. TS. C. I, s. 74.

K22/3 Berg-i bīdi bāġda āb-ı revān üzre görüp / Didiler **aḳmış** ġılāfından bu tīġ-i zer-nişān

5. bol bol para gelmek, zenginleşmek ‖ “su gibi akmak” (para için) deyimi de bu anlamda kullanılmaktadır.

M4/IV/3 Her ṭarafdan **aḳsa** dünyā mālı gelse lā-yuʿad

G371/3 Her yañadan ayaġına altun **aḳup** gelür / Eşcār-ı bāġ himmet umar cūy-bārdan

6. süzülmek

G378/1 **Aḳsa** gözden ḳad-i mevzūnı ġamından iki ʿayn / İki mıṣrāʿ döner ḳaşlarumuz ẕü’l-baḥreyn

aḳar ṣu [8]

1. bu tanıklarda ‘akar su’, Bakî’nin şiir sanatının ayırtedici bir niteliği olarak yer almaktadır; bkz. ‘āb-dār’ md.

K17/10 Bāḳī ne deñlü sözlerüñ āb-ı revān ise / **Aḳar ṣu** gibi yirde gerek rūy-ı iʿtiẕār

K21/24 Selāset-i kelimātum ṣafā-yı eşʿārum / **Aḳar ṣu** gibi ḳılupdur ḳulūbı hep meyyāl

G398/8 Sevād-ı ḫaṭda naẓm-ı āb-dārum / Çemen-zār içre olmışdur **aḳar ṣu**

G46/6 N’ola meyl itseler eşʿāruña erbāb-ı ṣafā / Bāḳıyā şiʿr degüldür bu bir **aḳar ṣudur**

2. ırmak, nehir ‖ gözyaşı

G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül eşk-i revānum görse yār / ʿĀdeti tefrīḥ-i ruḫ itmekdür **aḳar ṣularuñ**

G458/1 Göñül aḳdı gözüm yaşı gibi ol ḳadd-i dil-cūya / Niçün meyl itmez ol serv-i ḫırāmānum **aḳar ṣuya**

3. ömrün çabucak gelip geçmesinin sembolü

G316/6 Metāʿ-ı dehr bir puldur **aḳar ṣu** ʿömr-i müstaʿcel / Anuñ’çün Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

4. insan-ı kâmil (geleneksel evrensel insan tipi)

G289/4 **Aḳar ṣu** gibi irmege bir baḥr-i kāmile / Seyr it basīṭ-i ḫākde seyyāḥ-ı ʿālem ol

aḳça(e) [3] Osmanlılar’da kullanılanılan para, gümüş sikke; daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, s. 32-34; KUYUMCULUK SÖZLÜĞÜ, s. 17.

1. gözyaşı

M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize eşk-i sefīd ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam ṭālibiyüz **aḳçeler** altunlar ile

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri vaḳtidür şimden girü / **Aḳça** döküp dīdeden bir bir ḥisāb itmek gerek

2. kar

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ **aḳçe** düşdi yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı ceyb-i cibāl

aḳçe ṣaçmak [1] gösteri yapan bir kişi üzerine para saçılması geleneği, kılıçla hüner gösterisi (şemşīr-bāz) bağlamıyla metinde yer almaktadır.

G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile şemşīr-bāz-ı berḳ / Çoḳ **aḳçe ṣaçdı** üstine ebr-i güher-nis̱ār

ʿāḳ [1] anne ve babaya asi olan hayırsız evlat ‖ dikbaşlı, asi

Kt10/1 Şīr-dilsin Bāḳıyā āzürde-ḫāṭır olma sen / Ṭaʿn u teşnīʿ itseler bir nice **ʿāḳ-ı** bī-hüner

ʿāḳıbet [22] sonunda, nihayet

M4/III/1 Ṭāʿat-i Ḥaḳ mūnis-i bezm-i beḳādur **ʿāḳıbet**

M4/III/2 Ṣıḥḥat-i cān u beden senden cüdādur **ʿāḳıbet**

M4/III/3 Bād-ı ṣarṣardur fenā ʿālem hebādur **ʿāḳıbet**

G77/3 Çekdi ḳapuñ gedālığına **ʿāḳıbet** ṣaçuñ / ʿÖmr-i dırāz u salṭanat-ı cāvidānı gör

G88/2 Cām-ı ġurūr **ʿāḳıbet** ʿālemi görmez eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur

G124/7 Rūy-ı baḫtı bedr olur bürc-i şerefde **ʿāḳıbet** / Her ki māh-ı nev gibi kesb-i kemāl üstindedür

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i ġamzeñ şāne-veş / Zülfüñe tek **ʿāḳıbet** olsun müyesser dest-res

G219/3 Dimeñ Mecnūna gelmiş **ʿāḳıbet** Leylādan istiġnā / Belā-yı **ʿaşḳ** o ser-gerdānı cānından uṣandurmış

G225/4 Ṭop-ı āhumla ider ḫayl-i sirişküm **ʿāḳıbet** / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ

G341/5 Ser-i zülfi ucında **ʿāḳıbet** ser terkini urdum / Girüp meydāne Bāḳī ṭopumı çevgāne ṭapşurdum

G381/5 Laʿl-i şīrīnüñ ümīdin ḳılsa göñlüm **ʿāḳıbet** / Pārelerdüm Kūh-ken gibi nice ḫārāyı ben

G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i ruḫuñla **ʿāḳıbet** / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ dāmına

G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / Zamāne gösterür Behrām olursañ **ʿāḳıbet** gūrı

K12/13 Ṭāliʿuñla nice bir ceng ü cidāl ey Bāḳī / **ʿĀḳıbet** kevkeb-i baḫtuñ seni dīvāne çeker

K22/26 Cürʿa-i cām-ı belā-encām-ı ġam bī-hūş idüp / **ʿĀḳıbet** ḳıldı ḫumār-ı derd ü miḥnet ser-girān

M2/V/4 **ʿĀḳıbet** yoḳlıḳ imiş kār-ı cihān ey Bāḳī / Nʾidelüm Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān var olsun

G157/5 **ʿĀḳıbet** kim ser-fürū ḳılmaz gedā vü şāhdan / Bār-gāh-ı ʿaşḳa kim aʿlā vü ednā bundadur

G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur ʿāşıḳ-ı miḥnet-zede kim / **ʿĀḳıbet** hīçe ṣatar ḫᵛāce-i bāzār-ı firāḳ

G384/6 Seni bir ṣūret-i zībā ile aldar ammā / **ʿĀḳıbet** saña ne yüz göstere dünyā göresin

G457/4 **ʿĀḳıbet** bī-hūş olur ṭāḳat getürmez ādemī / Sāḳī-i devrüñ ṭoḳuz cām-ı zümürrüd-fāmına

G495/5 Virelüm cānı dilā būs-ı dehān-ı yāre / **ʿĀḳıbet** yoḳlıġa tebdīl iderüz varlıġı

G509/3 Medḥ iderdüñ lebleri devrinde ey pīr-i muġān / **ʿĀḳıbet** īmānuña döndürdiler peymāneyi

ʿāḳıbet-i kār **[1]** işin sonu ‖ neticede, sonuçta; bkz. ʻāḫır-ı kārʼ md.

G545/2 N'eyler seni bildüñ mi hevā **ʿāḳıbet-i kār** / Gör bād-ı vezān üzre giden berg-i ḫazānı

ʿāḳıbetü'l-emr **[3]** işin sonu ‖ neticede, sonuçta

K1/11 Ḳıldı bu ḥāli dīde-i ʿibret müşāhade / Ṭuydı bu sırrı **ʿāḳıbetü'l-emr** gūş-ı cān

G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür bezme ṣafā vir / Çün kār-ı cihān **ʿāḳıbetü'l-emr** fenādur

G134/6 Geçmez tenaʿʿumından o kim bezm-i ʿālemüñ / Cām-ı fenāyı **ʿāḳıbetü'l-emr** içer geçer

aḳın ṣalmak **[2]** düşmanı yıldırma amacıyla akarcasına hızlı süvari saldırısı yapmak, talan etmek, baskın yapmak; bkz. TS, C. I, s. 72.

K18/5 Leşger-i ebr çemen mülkine **aḳın ṣaldı** / Ṭurma yaġmada yine niteki yaġı Tātār

M6/VII/1 Seyl-āb gibi **ṣaldı** belā leşgeri **aḳın**

ʿāḳil **[12]** akıl sahibi, olgun insan; "ʿāḳil" dünya isteklerine karşı mesafeli, hikmet sahibi, yarın kaygısı taşımayan, cömert ve bu yönleriyle de "rind"i hatırlatan kişi.

G1/5 Zer ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat **ʿāḳil** odur kim / Gül gibi olan naḳdi ḳoya sāġare cānā

G38/1 Gerdūn-ı dūna **ʿāḳil** iseñ ḳılma iʿtimād / Dönsün piyāle devr-i Ḳamerden budur murād

G213/5 Peyker-i zerd ü nizārum var iken **ʿāḳil** midür / Heyʾet-i Mecnūn yazan ṣūret-ger-i dīvāne naḳş

G348/2 Baña derdüñ evvelā bildürmedi dünyā nedür / Gerçi **ʿāḳil** bilmedi dünyāda rāḥat neydügin

G413/3 Meydān-ı ġama çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir merd bulınmaz bu ḳadar **ʿāḳil** içinde

G211/4 **ʿĀḳil** oldur gelmeye dünyā metāʿından ġurūr / Müddet-i devr-i felek bir demdür ādem bir nefes

G403/3 **ʿĀḳil** odur ki şimdi ḳoyup pend-i nāṣiḥi / ʿĪş u tanaʿʿum eyleye ḳavl-i ḥakīm ile

G443/3 Hüner ehli zamānede gülmez / **ʿĀḳil** itmez ʿabes̱ yire ḫande

Kt20/1 **ʿĀḳil** odur kim cihānda yād idüp ʿiṣyānını / Dūd-ı āhından dem-ā-dem gözlerin nem-nāk ide

G299/4 ʿİşve-i dehre göñül virmez o kim **ʿāḳildür** / Almadı behre begüm kimse bu dünyādan bil

G506/1 Getürür başuma ferdāları dünyā ġamını / Nice **ʿāḳildür** o kim çekmeye ferdā ġamını

K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḥs̱ eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim **ʿāḳile** anlar ḳatı nā-dān gelür

ʿaḳl [28] akıl

M6/IV/1 H̱āṭır ḫarāb u **ʿaḳl** müşevveş sen irmeseñ

G10/2 Ṣabr u ḳarār u **ʿaḳl** alıcı bir perī imiş / Ādem ṣanurdum ol ṣanemi gerçi ṣūretā

G22/6 Bāḳıyā fennüñde ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / Ḥamdüli'llāh ṭabʿ mevzūn **ʿaḳl** mīzānı dürüst

G416/4 Eṭvār-ı ʿaşḳı itmedi çün iḫtiyār **ʿaḳl** / Andan ferāġat eyleyelüm iḫtiyār ile

G283/4 Başdan mürġ-i **ʿaḳıl** uçmaz idi başından / Ṭıfllar üstine ṭaş atmasalar Mecnūnuñ

G528/4 Laʿl-i lebüñle ṭalʿatuñ ravża-i Cennetü'n-naʿīm / Ḳaddüñe Cebreʾīl-i **ʿaḳl** Sidre-i müntehā didi

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne niçün ola pāy-ı **ʿaḳla** ʿıḳāl

K20/26 Kef ile gerçi terāzū-yı **ʿaḳla** urmış idüm / H̱afīf geldi ḳatı keffe-i seḥāb-ı s̱iḳāl

K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i **ʿaḳla** taṣarruf ne pāy-ı fikre mecāl

M9/II/3 Gerekmez **ʿaḳla** yār olmaḳ ḫarābāt ehli ve'l-ḥāṣıl

G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim **ʿaḳla** cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur

G131/5 Zülfi endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmūʿ ileden **ʿaḳlı** perīşan getürür

G141/1 Dil ḳayd-ı **ʿaḳlı** selb ideli şād olup gider / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider

G182/2 Gözlerüñ ṣabr u ḳarār u **ʿaḳlı** tārāc itdiler / Şol ḥarāmīler gibi kim kār-bāna girdiler

G527/4 Hümāyūn-bāl açup şeh-bāz-ı zülfüñ / Tezerv-i **ʿaḳlı** nā-geh ala düşdi

G426/3 Çarḫ-ı kec-revde ḳalur **ʿaḳl-ı** mühendis ḥayrān / Bir yirin uyduramaz cedvele vü pergāre

G275/1 Elemin Ḳaysa ḳıyās itme dil-i maḥzūnuñ / **ʿAḳlı** yoġ idi ne derdi var idi Mecnūnuñ

G328/3 Çekelüm ḥükm-i ʿaşḳa ṭuġrāyı / **ʿAḳlı** bī-nām u bī-nişān idelüm

G236/4 **ʿAḳlumı** itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ

ʿaḳl-ı dāniş-endūz [1] bilgi toplayan akıl

G530/4 Bize esrārını açmaz meye ṭaʿn itmeden geçmez / Gel ey sāḳī geçür bundan bu **ʿaḳl-ı dāniş-endūzı**

***ʿaḳlını aldırmak* [1]** kendini tamamen kaptırmak, gözü bir şey görmemek; bu deyim günümüz Türkçesinde kullanılmamaktadır.

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan **ʿaḳlın aldurur** / Şevḳ ile içse kişi meyi ḳatı mest olur

***ʿaḳlını almak* [3]** büyük bir etkilenmeyle aklını kullanamamak, güzelliği ile büyülemek

G84/2 Ḳarşumda āller geyüp ol lāle-ruḫ yine / Gül-gūnīlerle **ʿaḳlum alur** ṣan piyāledür

G507/2 Aġlamaḳdan ġam-ı hicrān ile bī-hūş oldum / **ʿAḳlumı** ḳanlu yaşum **aldı** mey-i nāb gibi

G35/6 İbrāmı gel ey sāḳī-i gül-çihre ḳo sen de / **Almışdur** olan **ʿaḳlumuz** ol şūḫ-ı perī-zād

***ʿaḳlı başına gelmemek* [1]** kendini toparlayamamak, kendine gelememek

M2/IV/3 Şöyle bī-hūş u ḫarāb eyledi efsāne-i ġam / **ʿAḳlumuz başumuza gelmeye** efsūnlar ile

***ʿaḳlı başına yār olmak* [1]**

G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan nişāne yoḳ / Yār adın añma **ʿaḳluñ eger saña yār ise**

***ʿaḳlını başına cemʿ eylemek* [1]** delice, çılgınca düşünce ve işleri bırakarak akıllıca davranmak

G410/4 Düşmesin silsile-i zülf-i perīşānuña dil / **ʿAḳlını başına cemʿ eylesün** ol dīvāne

***ʿaḳlını meftūn itmek* [1]** aklını başından almak

G491/1 **ʿAḳlumı** ġamze-i cādūları **meftūn itdi** / Göñlümi silsile-i mūları mecnūn itdi

ʿaḳl-ı kül [1]

G162/3 N'eylesün ḳābil olmayınca püser / **ʿAḳl-ı kül** kim pederden eşfaḳdur

aḳrān [5]

1. makam, mevki ve derece bakımından birbirleriyle uygun durumda bulunan kişiler; emsal

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya ser-ā-ser ems̱āl / Buldılar mertebe-i ʿāliye cümle **aḳrān**

K2/49 Miḥnet-i faḳr belā ġayret-i **aḳrān** müşkil / Fuḳarā bendelerüñ arada deng ü ḥayrān

K7/26 H̱ıdmet-i ḫāk-i cenābından gelen ḳadr ü şeref / Ser-firāz-ı ehl-i dil mümtāz-ı **aḳrān** eyledi

G446/5 Bāḳī ḳarīn-i fürḳatüñ olmaḳ revā mıdur / **Aḳrān** içinde böyle iken imtiyāzda

2. denk, eş (bu bağlamda yalnızca tekil anlamda kullanılır, ayrıca bkz. 'ems̱āl' md.)

K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / Keremde aña ne **aḳrān** seḫāda ne ems̱āl

ʿaks [24]

1.1. ayna veya kadehten yansıyan bir nesnenin hayali, görüntüsü

G208/2 Piyāle **ʿaksi** mirʾāt-ı felekde āfitāb olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā meclis

G407/3 H̱ūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / **ʿAks-i** āteş düşdi ya āyīne-i ruḫsārına

G15/5 **ʿAks-i** ḫāl-i ʿārıżından sāḳī-i gül-çihrenüñ / Lāle-i sīr-āb olur cām-ı şarāb-ı dil-güşā

G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver ṣanur gören / **ʿAks-i** ʿiẕār-i sāḳīyi cām-ı şarābda

G499/2 Sāḳıyā **ʿaks-i** ʿiẕāruñdan fürūġ-ı cām-ı mey / Rūşen eyler bezmi ḫurşīd-i żiyā-güster gibi

G478/2 Cem ḳomadı elinden içdi müdām cāmı / **ʿAks-i** lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda

G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / **ʿAks-i** māh-ı ʿālem-ārādur miyān-ı ābda

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta **ʿaks-i** pertev-i ḫāver düşer

G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi **ʿaks-i** ruḫ-ı zībādan bil

G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil **ʿaks-i** yārdan / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan

G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz **ʿaksi** geçer mihr-i münevver yirine

G373/3 Görinen encüm degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / **ʿAksidür** āyīne-i eflāke düşmişdür ʿayān

G9/3 Āteş urmış yüzi gül ḫırmenine ol māhuñ / Devr-i sāġarda ruḫı **ʿaksini** ḳılmış peydā

G130/8 ʿArż itdi beñzer āyīne-i gülde **ʿaksini** / Rūy-ı ʿarūs-ı baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār

1.2. ırmak veya havuzda oluşan yansı, görüntü

K17/7 Gösterdi āb **ʿaks-i** gül-i bāġı nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār

G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ āb-ı ʿārıżuñda / Gören dir ṣuya **ʿaks-i** lāle düşdi

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya ṣandum göricek **ʿaks-i** mehi

G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā bāġda āb-ı cūya / Beñzemiş **ʿaks-i** ruḫuñ gördi bir içim ṣuya

G185/2 Nihāl-i serv-i bālāñuñ görenler **ʿaksini** ṣuda / Ayaġuñ öpmege düşmiş saña üftādedür dirler

1.3. yansıma ile göz veya gözyaşında oluşan görüntü, her üç tanıkta da yanağın yansıması bağlamında geçmektedir.

G95/1 **ʿAks-i** ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür

G548/2 Ḳāmetüñ **ʿaksi** düşerse ṭañ mı eşk-i çeşmüme / Bāġda āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ yiri

G128/1 Ruḫun **ʿaksiyle** ṣaḥn-ı dīde bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i ser-bülendüñ ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur

2. ters, zıt yönde

M2/III/4 Āh kim ḫᵛāb u ḫayāl oldı bu devletler hep / Ṭurmadı **ʿaksine** devr eyledi çarḫ-ı gerdān

K13/4 H̱ᵛār u zār olmazdı bülbül ḫāre yār olmazdı gül / **ʿAksine** devr itmeyeydi günbed-i gerdān eger

ala düşmek [1] tuzağa düşmek ‖ az kalsın alacaktı

G527/4 Hümāyūn-bāl açup şeh-bāz-ı zülfüñ / Tezerv-i ʿaḳlı nā-geh **ala düşdi**

āl [17]

1. kırmızı renkli

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı **āl** reng / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G489/2 Ġamuñla farḳuma bir tāze naʿl kesmiş idüm / Başumda **āle** boyanmış per-i küleng oldı

K20/4 Şu sīb şekline girdi şafaḳda cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı **al**

2. Tanıklarda pembeye kaçan, nar çiçeği renginde olan, parlak kırmızı anlamında giysinin niteleyicisi olarak kullanılmıştır.

K7/8 Nev-ʿarūs-ı gül gibi pīrāhen-i **āl** üstine / Lāle dürr-i jaleden gūy-ı girībān eyledi

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa libās-ı **āl** ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

G487/2 Gül-şende lāle ṣanma ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir **āl** dest-māl ile sildi yañaġını

3. yanağın rengi

G527/1 Dil-i pāk ol ʿiẕār-ı **āle** düşdi / Gül-i rengīne gūyā jāle düşdi

G242/5 Ḳaddüñ nihāli ruḫlaruñ **āli** gerek bize / Gül deste deste tāze fidanlar ḳucaḳ ḳucaḳ

K3/31 İlāhī be-āb-ı ruḫ-ı **āl-i** Aḥmed / Be-nūr-ı cebīn-i mübīn-i Peyem-ber

G527/3 Siyāh aṭlas gibi zülfüñ yaraşdı / ʿİẕār-ı **āl-i** müşgīn-ḫāle düşdi

G311/4 Nāzük nihāli ol leb ü ruḫsār-ı **āl** ile / Bir şāḫdur ki olmış aña berg ü bār laʿl

G204/5 **Āl** ile ruḫlaruñ alsun dil-i Bāḳīyi hemān / Aña ey şūḫ-ı cihān böyle güzel reng olmaz

4. kanlı gözyaşı

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i **āl** ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

G215/1 Benem şol laʿl-i mey-gūnuñ ġamından eşki **āl** olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir sifāl olmış

M5/VI/1 Gözdeki ḫūn-ābe-i **ālüm** görüp raḥm itmedüñ

G131/4 Eşk-i ḥasret yüzümüz **āl** ider añduḳça lebin / Mey-i gül-gūn içerüz beñzümüze ḳan getürür

5. kan

G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i şemşīrüñ yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre **āl** olur

K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum silmedin elüm **ale** / Ayaḳda ḳaldum eyā maʿdin-i kerem elüm al

āl fānūs [2] kırmızı fanus (ışığı niteleme yönüyle)

G466/4 **Āl fānūs** ile geldi giceden gül-zāra / Virdi ṣaḥn-ı çemenüñ yollarına fer lāle

G140/5 Gice sāḳī delīl-i rāh oldı / **Āl fānūs** elindeki sāġar

āl ḳaranfül [1] kırmızı karanfil

G284/1 ʿAşḳuñla ḳılup ḳāmetini dāl ḳaranfül / ʿArż itdi saña mūy-ı sefīd **āl ḳaranfül**

āl vālā [1] kırmızı ipek kumaş; 'kırmızı valalar yüzyıllar boyunca gelinlere duvak olarak da kullanılmıştır. Köylerimizde gelin duvağı hala al valadan olur.' bkz. KOÇU, s. 237; TS, C. V, s. 4142-43. Tanıkta, amber veya miskin sarıldığı saklandığı kırmızı bez bağlamında geçmektedir.

G85/6 Ḫāl-i yāruñ müşg bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / **Āl vālāya** ṣarupdur ṣanmañuz ʿaṭṭārlar

al al olmak [1] kızarmak, kıpkırmızı olmak

G215/4 Yine ol ġonca-leb bülbüllerüñ ḳanına girmişdür / Güzellik var bu gün ġāyet ḳızarmış **al al olmış**

āller geymek [2] kırmızı renkli giysiler giymek

G532/1 **Āller geymiş** ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider bülbül gibi

G84/2 Ḳarşumda **āller geyüp** ol lāle-ruḫ yine / Gül-gūnīlerle ʿaḳlum alur ṣan piyāledür

āl [7] hile, kurnazlık, düzen ‖ yanak ve dudağın kırmızılığı

G121/1 Göñlin alup ġonca-veş **āl** ile dil-teng itdiler / Bülbül-i şūrīdeye güller ʿaceb reng itdiler

G124/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ üzre ḫāl-i fettānuñ senüñ / Fitneden ḫālī degül her laḥẓa **āl** üstindedür

G151/2 Fitneler ḳaynadup ey dost n'ider ḫāl u ḫaṭuñ / Göñül almaġa ruḫuñ eyledügi **āl** yiter

G343/1 Öpelden laʿlüñi **āl** ile bāde cām u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem aġlar ṣūrāḥī şemʿ-i enver hem

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng **āl** ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G437/1 Lebüñi **āl** ile öpmiş ola mı peymāne / İçeyin ölmez isem ḳanını ḳana ḳana

G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i meclis piyāleyi / **Āl** ile öpdi diyü leb-i laʿl-i dil-beri

āl-i ʿOs̱mān **[1]** Osmanlı hanedanı /sülalesi

K15/10 Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī **āl-i ʿOs̱mānuñ** ser-efrāzı / Cihānuñ kār-sāzı ol sezā-yı kār-fermāyī

ala **[1]** ala doğan; bkz. TS. C. I, s. 81.

G518/5 Dil-i Bāḳīyi ser-i zülfüñ elinden cānā / Çeküben ḫışm ile çeşm-i siyehüñ **ala** gibi

aʿlā **[15]**

1. pek yüce, en yüce

K20/19 Nesebde pāyesi **aʿlā** ḥasebde bī-hem-tā / Keremde aña ne aḳrān seḫāda ne ems̱āl

G8/3 Göklere irdi yine gül-bāng-i mürġ-i ḫoş-nevā / Ṣaḥn-ı gül-şen gördi bir **aʿlā** maḳām-ı dil-güşā

G66/4 Ābı ḫoş ḫāki hevā ehline ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir **aʿlā** yiridür

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı **aʿlā** gözedür

2. şerefli, yüksek

K2/47 İrdiler pāye-i **aʿlāya** ser-ā-ser ems̱āl / Buldılar mertebe-i ʿāliye cümle aḳrān

3. daha yüksek, daha yüce

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya baġlandı ṭınāb-ı kibriyā / Çarḫdan **aʿlā** ḳurıldı sāye-bān-ı maʿdelet

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Maʿmūruñdan **aʿlā** olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

G315/2 Göze göstermez ise ṭañ mı beni her ednā / Ki naẓar farḳ idecek mertebeden **aʿlāyem**

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse n'ola nā-dānı felek / Dā'imā nāḳışı **aʿlāya** çıḳarur miʿyār

G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli bilürüz **aʿlādur** / Ḳutlu gündür o gün ammā ḳatı çoḳ ferdāsı

4. daha güzel, daha hoş

G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden **aʿlā** edā eder / Ḥaḳḳ-ı suḫanda ḥāṣıl efendi edā budur

5. iyi, güzel

G398/9 Ya ḫod bir nev-ḫaṭ **aʿlā** dil-rübādur / İki mıṣrāʿ olupdur aña ebrū

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir **aʿlā** ġazel didüm / Ġarrā laṭīf ü dil-keş ü ġāyet güzel didüm

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār zībādur / Ḳamer **aʿlā** ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ **aʿlā** kākülüñ aʿlādan aʿlādur

aʿlā vü ednā **[1]** soylu ve soysuz ‖ zengin ve fakir

G157/5 ʿĀḳıbet kim ser-fürū ḳılmaz gedā vü şāhdan / Bār-gāh-ı ʿaşḳa kim **aʿlā vü ednā** bundadur

aʿlādan aʿlā **[2]** pek güzel, iyinin de iyisi, fevkalade

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār zībādur / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr **aʿlādan aʿlādur**

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ **aʿlādan aʿlādur**

ʿalā'iḳ **[2]** tasavvuf terminolojisinde insanı Hakka erişmekten alıkoyan dünyalık bağlar, ilgiler; bkz. "izz u ʿalā'iḳ' md.

G251/4 **ʿAlā'iḳdan** mücerred ol ser-i kūyında mesken bul / Mesīḥā-veş mekānı āsmāndur ehl-i tecrīdüñ

G82/5 Saçuñ tārına peyveste ḳılursa rişte-i cānı / **ʿAlā'iḳden** geçüp Bāḳī cihāndan inḳıṭāʿ eyler

ʿalāḳa [1] arzu, meyil, istek

G418/3 Ḳılma **ʿalāḳa** ʿāleme rūḥ-ı mücerred ol / Yaʿnī muḳayyed olma ḳuyūd-ı cihāt ilea

ʿalāmet [1] nişan, belirti, işaret

G542/4 Gel ẓuhūr it ḳandasın ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim cihānda ẓāhir olmaduḳ **ʿalāmet** ḳalmadı

ālāyiş [1] gösteriş, debdebe, süs ‖ kötülük; 'alāyishi dunyawīya, the corruptions of the world' bkz. STEINGASS, s.92.

G171/1 **Ālāyiş-i** dünyādan el çekmege niyyet var / Yaḳında ʿadem dirler bir şehre ʿazīmet var

alçaḳ [4]

1. yer

G202/2 Çeşm-i sitāre gibi biz **alçaġa** nāẓır olmazuz / Himmetümüz bülenddür ḳaddüñedür neẓāremüz

2. yere yakın

G398/4 İdermiş zülfüñe perrini teşbīh / Ḳatı **alçaḳ** ḳaçar geh geh piristū

3. mütevazi, alçak gönüllülük

G444/5 Semend-i ṭabʿa süvār oldı ʿazm ider Bāḳī / Belāġat ehline yā Hū göñüller **alçaḳda**

4. kötü davranışlarda bulunan, soysuz, bayağı kimseler

G274/5 İltifāt itme bu **alçaḳlara** sen ey Bāḳī / Himmetüñ mürġ-i hümāyūnı hümādan yüksek

alçaḳlıḳ [1] bayağılık ‖ küçüklük

G307/4 Meclis-i vaʿẓa oturmaḳ ḳatı **alçaḳlıḳdur** / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş rifʿat bul

aldamak [1] kandırmak, aldatmak ; bkz. TS, C. I, s. 93-96.

G384/6 Seni bir ṣūret-i zībā ile **aldar** ammā / ʿĀḳıbet saña ne yüz göstere dünyā göresin

aldanmak [4]

1. yanılmak, hataya düşmek ‖ dünyalık gururlara kapılıp kanmak

G116/5 Cihān efsānedür **aldanma** Bāḳī / Ġam u şādī ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer

G77/4 **Aldanma** cāh u baḫtına ḳalmaz bu rūzgār / Bāġ u bahārı n'eyledi bād-ı ḫazānı gör

2. inanmak, kanmak

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid **aldanmaz** göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

K13/3 **Aldanurdum** gül-bün-i ʿömrüñ yüze güldügine / ʿAhdine ṭursa zamāne dönmese devrān eger

ʿale'd-devām [1] sürekli, durmaksızın

K16/13 Kesr-i ʿadū vü fetḥ -i memālik **ʿale'd-devām** / Gürz-i girānı kelle-i düşmende żam gibi

ʿale'l-ḫuṣūṣ [1] bilhassa, hele hele

G497/1 Esirgemek gerege ʿāşıḳ-ı dil-efġārı / **ʿAle'l-ḫuṣūṣ** ki bir bī-vefā ola yāri

ʿale'l-icmāl [1] özet olarak

K20/28 Ṣaḥā'if olsa felekler nihāl-i Sidre ḳalem / Yazılmaya keremi defteri **ʿale'l-icmāl**

ʿalem [6] sancak, bayrak ‖ ' ʿalem'in Osmanlı kültür tarihindeki yeri ve önemi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 47-49.

K16/9 Ḳadr-i bülend ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i mülūk-i ʿālem içinde **ʿalem** gibi

M1/V/8 Derd ü ġamuñla çāk-i girībān idüp ḳalem / Pīrāhenini pārelesün ġuṣṣadan **ʿalem**

G146/3 Uydurup leşger-i ʿuşşāḳını ol şāh-ı cihān / Nāz ile ṣalını ṣalını **ʿalem** gibi gelür

G153/2 Māh-ı **ʿalem** ki menzili evc-i hevādadur / Reftāra gelse ol ḳad-i bālā ḳulaḳ çeker
G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñle ḫırām itse **ʿalem** gibi ḳalem / Leşger-i saṭrı çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf
K1/24 Deryā-mis̱āl ʿaskerüñ içre **ʿalemlerüñ** / Fetḥ ü ẓafer sefīnesine açdı bād-bān

ʿālem [155]

1. kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin tümü ‖ yeryüzü, dünya

K1/9 Āyā bu zīb ü zīnet-i **ʿālem** nedür diyü / ʿİbret göziyle nāẓır iken dehre nāgehān
K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı **ʿālem** / Rūḥdur cismi cihān milketine ḥükmi revān
K3/5 Ṭolar būy-ı müşgīn-i zülfüñle **ʿālem** / Döner nāfe-i miske çarḫ-ı müdevver
K3/9 Vücūd-ı şerīfiyle dünyā müşerref / Żamīr-i münīriyle **ʿālem** münevver
K3/17 Buḫār-ı baḫūrıyla **ʿālem** dimāġın / Ḳılupdur muʿaṭṭar o kilk-i muʿanber
K6/11 Şehr-i dārü'l-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i **ʿālem** dih-i vīrān gelür
K16/9 Ḳadr-i bülend ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i mülūk-i **ʿālem** içinde ʿalem gibi
K21/13 Ser-i efāżıl-ı āfāḳ müftī-i **ʿālem** / Sipihr-i fażl u kemāl āfitāb-ı cāh u celāl
M1/V/1 Gün ṭoġdı Şāh-ı **ʿālem** uyanmaz mı ḫᵛābdan / Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i gerdūn-cenābdan
M4/III/3 Bād-ı ṣarṣardur fenā **ʿālem** hebādur ʿāḳıbet
G36/5 Bāḳī hecrüñ ġamıyla cān virdi / Dād ey pādişāh-ı **ʿālem** dād
G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden müzeyyen her ṭaraf **ʿālem** temāşādur
G127/1 Temāşā-gāh-ı ʿuşşāḳ ol cemāl-i ʿālem-ārādur / Ser-i kūyında **ʿālem** mest ü şeydā bir temāşādur
G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar cümle **ʿālem** ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ
G147/8 Dem-i taḥrīr-i elṭāfında **ʿālem** / Ṭufeyl-i ḫāme-i müşgīn-raḳamdur
G185/1 Lebüñle çeşmüñe **ʿālem** bizi dil-dādedür dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek bādedür dirler
G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı **ʿālem** nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ
G246/3 Gelürse bir yire naḳḳāş-ı **ʿālem** / Bu resm ile seni taṣvīr ider yoḳ
G289/4 Aḳar ṣu gibi irmege bir baḥr-i kāmile / Seyr it basīṭ-i ḫākde seyyāḥ-ı **ʿālem** ol
G318/2 Ṣaḥn-ı felekde cilve-ger ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / Bāġ-ı cihān pür-nūr u fer **ʿālem** gül-istān-ı İrem
G331/2 ʿĀlemüñ n'eyleyeyin bāġ u bahārın sensüz / Baña sen ruḫları gül-zār ile ḫoşdur **ʿālem**
G478/4 Gir bir nemed içine āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı **ʿālem** ol var gez ṣūret-i gedāda
G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen mülk-i **ʿālem** Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni
G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme **ʿālem** böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı ḳafes
G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vaż'-ı nā-hemvār-ı **ʿālem** kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ
G494/3 Yüri Rūm illerin seyr it ḫırāmān eyle yanuñca / **ʿĀlem** gibi sehī-ḳāmet nigār-ı pāk-dāmānı
K16/2 **ʿĀlem** ḥarīm-i ḥürmet-i kūyuñda muḥterem / Vaṣluñ ḥarām ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi
G78/2 **ʿĀlem** müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser
G318/1 **ʿĀlem** ḥayāt-ı nev bulur cānlar baġışlar dem-be-dem / Enfās-ı Rūḥu'llāhdur gūyā nesīm-i ṣubḥ-dem
G416/1 İrdi bahār müjde-i vaṣl-ı nigār ile / **ʿĀlem** muʿaṭṭar oldı nesīm-i bahār ile
K22/9 Salṭanat tācın geyen **ʿālemde** maġrūr olmasun / Nice sulṭān börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān
G2/5 Zer-efşān ol kef-i iḥsān ile seyr eyle **ʿālemde** / Cihān-gerd ü cevān-merd-i cihān ol āfitāb-āsā
G42/5 Sözinden ne ġam Bāḳıyā müddeʿīnüñ / Saña mā'il olınca **ʿālemde** şāhid
G48/5 Ḫaylī dimāġ bağladı **ʿālemde** Bāḳıyā / Ḫāl-i nigāra beñzeyeli nāfe-i Tatār
G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār **ʿālemde** yemden incinür
G165/5 Re'īs-i baḥr-i naẓm olduñ bu gün **ʿālemde** ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ ṭabʿ-ı dür-efşānuñda ḳalmışdur
G191/3 Cismümüz şekl-i muraḳḳaʿdur ser-ā-ser dāġdan / Şimdilik **ʿālemde** bir kühne ḳabāya māliküz

G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber **ʿālemde** yoḳ bir hem-nefes
G245/1 Kemāl u fażl ile **ʿālemde** iftiḫārum yoḳ / Melāmet eylese ʿaşḳuñ cihāna ʿārum yoḳ
G265/5 S̱ebāt-ı dehre ṭayanmaḳ olurdı ey Bāḳī / Ṭuraydı ʿahdine **ʿālemde** dönmeyeydi felek
G315/5 Bāḳıyā dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün **ʿālemde** / Dem-i cān-baḫş ile naẓm içre bu gün ʿĪsāyem
G383/1 Dil çeker ol tār-ı mūy-ı ʿanberīnüñ minnetin / İstemez **ʿālemde** zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin
G383/4 Ḫançer-i elmās-ı ġamzeñ var iken ḫūnī gözüñ / Çekmesün **ʿālemde** tīġ-i āhenīnüñ minnetin
G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur **ʿālemde** ʿanber bu
G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma bir kez ṣarılañ / Başa iletdi işin **ʿālemde** destāruñ gibi
G545/3 Bir cāy-ı ḫaṭar olmasa **ʿālemde** nedendür / Ebrüñ bu gözi yaşı vü berḳuñ ḫafeḳānı
Kt1/7 Gerçi kāmillere **ʿālemde** nihāyet yoḳdur / Minnet Allāha seni cümleden itmiş ekmel
G1/4 Sen seng-dilüñ şol ki derūnında yir eyler / **ʿĀlemde** hemān sikke ḳazar mermere cānā
G57/5 Aġyār diñler oldı pes-i perdeden bizi / **ʿĀlemde** ehl-i ʿaşḳa görinmez belā budur
G106/5 Hep derd ü belādur güzelüm ʿaşḳ u maḥabbet / **ʿĀlemde** hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādur
G193/1 **ʿĀlemde** ẕerre deñlü degülken vücūdumuz / Müşkil budur ki ẕerreden artuḳ ḥasūdumuz
G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice üstāda yitişdi **/ ʿĀlemde** bu gün aña bir üstād yitişmez
G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda ḫaṭṭuñ irişse benefşenüñ / **ʿĀlemde** kimse almazdı manḳıra bāġını
Mtl 27 Ḥalvetde enīs eyleyüp ol şūḫ-ı cihānı / **ʿĀlemde** müyesser ola mı ʿīş-ı nihānı
G338/6 Nāz uyḫusına varmış **ʿālemden** olup fāriġ / Ādem mi görür şimdi ol gözleri mestānum
G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur maḳṣūd **ʿālemden**
G367/1 Ġaraż yār ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür maḳṣūd bu
G409/3 Gerçi **ʿālemden** ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān āferīn ammā ki istiġnāsına
G455/5 Ḳayd-ı **ʿālemden** ḫalāṣ ol cām-ı mey nūş eyle kim / Niceler nā-būd olur dünyā bu dünyādur yine
G147/5 Meh-i ḥüsnüñ olupdur şöhre-i şehr / Bütün **ʿālemde** ḳaddüñ ḫod ʿalemdür
G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i **ʿālemdür** cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ
K9/12 Nuṣret yüzini oldı nümāyende **ʿāleme** / Āyīne-veş elinde o şemşīr-i āb-dār
K13/11 Feyż-i envār-ı kef-i zer-baḫşı besdür **ʿāleme** / Aḳmaz olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān eger
M1/II/7 Cān u cihānı gözlerimüz görmese n'ola/ Rūşen cemāli **ʿāleme** ḫurşīd ü māh idi
M1/VIII/1 Ḳılduḳça Şāh-ı **ʿāleme** Ḥaḳ fażl u raḥmeti / Virsün cihānda Ḥażret-i Pāşāya devleti
M3/I/1 Ṭāliʿ oldı neyyir-i iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem / Şuʿle ṣaldı **ʿāleme** necm-i hidāyet ṣubḥ-dem
G59/3 Sen meh-i bedrüñ żiyāsın virmek olmaz **ʿāleme** / İttifāḳī bir yire cemʿ olsalar meh-pāreler
G202/3 Nevbet-i iştihārumuz bām-ı felekde çalınur / Ġulġule ṣaldı **ʿāleme** velvele-i neḳāremüz
G204/4 İçeyin **ʿāleme** rüsvāy olayın n'olsa gerek / ʿĀşıḳam ʿāşıḳ-ı bed-nāma ġam-ı neng olmaz
G218/3 Āvāzeyi bu **ʿāleme** Dāvūd gibi ṣal / Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş
G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i **ʿālemdür** cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ
G236/5 Lerze virdi **ʿāleme** ṣaldı zemīne zelzele / Ġulġul-i kūs u nefīr-i ṣīt-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ
G287/2 İtdi nis̱ār **ʿāleme** kef-i nesīm sīm / Gül-şende şāḫ-ı gül gibi sen de dökil ṣaçıl
G418/3 Ḳılma ʿalāḳa **ʿāleme** rūḥ-ı mücerred ol / Yaʿnī muḳayyed olma ḳuyūd-ı cihāt ile
G437/4 Rāzumı nāle ile ʿāleme fāş itdi göñül / Bizi rüsvāy-ı cihān eyledi bir dīvāne
G496/1 Olmayaydum **ʿāleme** ʿaşḳuñla rüsvā kāşkī / Gülmeyeydi ḥālüme hecrüñde aʿdā kāşkī
K6/12 **ʿĀleme** çekdi simāṭ-ı niʿmet-i bī-minnetin / Şāhlar şeh-zādeler der-gāhına mihmān gelür
G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i bād-ı āhum / **ʿĀleme** lerze düşer günbed-i Keyvān ditrer
K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile **ʿālemi** yek-ser ḫātem
M1/IV/6 Deryālar itse **ʿālemi** çeşm-i güher-feşān / Gelmez vücūda sencileyin dürr-i şāh-vār

G68/4 Gözeden **ʿālemi** müjgānuñ ile ġamzeñdür / Dime ey şāh-ı cihān tīġ u sinānum gözedür

G71/6 Görme ey zāhid günāhum çoḳluġın şol **ʿālemi** / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

G88/2 Cām-ı ġurūr ʿāḳıbet **ʿālemi** görmez eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur

G118/2 Ḫᵛāb-ı ġafletde yatur baḫt-ı siyāhum ammā / Giceler **ʿālemi** bī-dār iden efġānumdur

G138/1 Āşıḳ ki sūz-ı ʿaşḳ ile ʿuryān olup gezer / Abdāldur ki **ʿālemi** ḥayrān olup gezer

G138/6 Faṣl-ı ḫazānı gör ki gelür ayaġına zer / Ebr-i bahār **ʿālemi** giryān olup gezer

G259/1 Dilā cihānı sirişkümle pür-şarāb itdüñ / Behey ḫarāb olası **ʿālemi** ḫarāb itdüñ

G299/1 Fitne-i **ʿālemi** ol ḳāmet-i raʿnādan bil / Her belā kim yitişür ʿālem-i bālādan bil

G387/2 Bir zīnet itdi **ʿālemi** naḳḳāş-ı ṣunʿ kim / Ḥayretde ḳaldı naḳşına ṣūret-nigār-ı Çīn

G512/4 Gözüme **ʿālemi** göstermez idüm nergis-vār / Ṣaḥn-ı gül-şende alaydum elüme cām-ı zeri

Kt3/3 Dārā-yı cihān eylemesün **ʿālemi** sensüz / Her ḳanda iseñ pādişehüm dünyede ṣaġ ol

G259/4 Şemīm-i nāfe-i ḫālinden ey nesīm-i seḥer / Dimāġ-ı **ʿālemi** pür-būy-ı müşg-i nāb itdüñ

G528/5 Nüktelerüñde Bāḳıyā **ʿālem-i** ʿaşḳı seyr iden / Meşreb-i ṣāf ü pāküñe Cām-ı cihān-nümā didi

K7/18 **ʿĀlemi** gül gibi ḫandān itdi devr-i devleti / ʿAhd-i ʿadli iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi

M4/IV/1 **ʿĀlemi** gözden geçürseñ eyleseñ biñ yıl raṣad

G144/6 Gözlerüm yaşı fenā virdi dile ey Bāḳī / **ʿĀlemi** ġarḳ ider ol baḥr-i firāvān dirler

G184/1 Ehl-i diller şiken-i zülfüñe şebbū didiler / **ʿĀlemi** ḳıldı muʿaṭṭar nice şeb bu didiler

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / **ʿĀlemi** bir laḥẓada bārān-ı eşküm ġarḳ ide

G483/3 Dehri bir āh-ı seḥer-gehleri ber-bād eyler / **ʿĀlemi** seyle virür gözlerinüñ yaşları

G537/1 **ʿĀlemi** tāze bahār itdi ruḫ-ı zībāsı / Virdi āfāḳa żiyā ṭalʿat-i meh-sīmāsı

G348/6 Ġarḳ ider **ʿālemleri** bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / Var ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

M4/II/2 Merd-i fāriġ **ʿālemüñ** mümtāz ü müstes̱nāsıdur

G533/3 Şevḳ u ẕevḳ ehli çekildi biz daḫı yā Hū didük / Ẕevḳi gitdi **ʿālemüñ** ehl-i meẕāḳı ḳalmadı

G66/4 Ābı ḫoş ḫāki hevā ehline ġāyet dil-keş / **ʿĀlemüñ** kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür

G331/2 **ʿĀlemüñ** n'eyleyeyin bāġ u bahārın sensüz / Baña sen ruḫları gül-zār ile ḫoşdur ʿālem

G171/4 Bu ḥālet ile ey dil ṣaġ olmada **ʿālemde** / Derd ü ġam-ı dil-ber ile ölmekde leṭāfet var

G325/3 **ʿĀleme** leylī ṣaçuñ sevdāsın iẓhār eylerin / Nev-bahār eyyāmıdur bir gün ṭutar mecnūnluġum

G392/7 **ʿĀleme** ʿīd-i saʿīd ol yiter ey Bāḳī kim / Ola pāyende saʿādetde şehenşāh-ı güzīn

K1/12 Kim bu niẓāmı virmedi **ʿālem** sarāyına / İllā ki yümn-i devlet-i Şāh-ı cihān-sitān

K13/15 Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum ḫaṭādan ṣaḳlasun / Yıḳsa bünyād-ı sarāy-ı **ʿālemi** ṭūfān eger

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil mānend-i şekl-i Ẕü'l-feḳār / Ḫānḳāh-ı **ʿālemüñ** naḳş eylesün dīvārına

K5/39 Żiyā-baḫş ol rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫurşīde / Semend-i baḫtuñ itsün ʿarṣa-i **ʿālemde** cevlānı

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki raḫşına / Cevlān deminde ʿarṣa-i **ʿālem** gelürdi teng

G66/6 Cilve-i ḥüsn-i ruḫuñ virdi revāc u revnaḳ / ʿArṣa-i **ʿāleme** kim seyr ü temāşā yiridür

G494/2 Bahār oldı dem-i seyr ü temāşādur ḫudāvendā / Semend-i ʿazmüñ itsün ʿarṣa-i **ʿālemde** cevlānı

G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / Gevherüñ nāmın ide ṣafḥa-i **ʿālemden** ḥak

K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı **ʿālem** ʿarṣa-i maḥşer bile

M6/I/3 Çün tāzelendi gül-şen-i **ʿālem** bahār ile

G102/1 Bāġ u bahār-ı gül-şen-i **ʿālem** ḫazānludur / Bezm-i ṣafā hemīşe gül ü erġavānludur

G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile gül-şen-i **ʿālem** tāze

K24/44 Gerçi sünbül çoġ olur gül-şen-i **ʿālemdür** bu / Līk rengīn ü muṭarrā olamaz her sünbül

G373/5 Gelmeye sen gül-ʿiẕārı vaṣf ider bülbül-ṣıfat / Gül-sitān-ı **ʿāleme** Bāḳī gibi bir nükte-dān

G305/6 Çekmezdi ḫārḫārını gül-zār-ı **ʿālemüñ** / İñletmeyeydi bülbülini zār zār gül

G178/2 Ḫār-ı hecrüñde görüp ḥālüm baña öykündiler / Bülbülān-ı bāġ-ı **ʿālem** āh u zārum aldılar
K17/5 Dolāb ḳurdı ḳavs-i ḳuzaḫ bāġ-ı **ʿāleme** / Mīz-āb gibi her yañadan aḳdı cūy-bār
K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı **ʿālemi** reşk-i gül-istān eyledi
G152/3 Ġāfil geçürme furṣatı kim bāġ-ı **ʿālemüñ** / Gül devri gibi devleti nā-pāy-dārdur
K2/31 Maḥv olupdur ser-i şemşīr-i cihān-gīrüñ ile / Levḥ-i **ʿālemde** olan naḳş-ı ḍalāl u ṭuġyān
G192/6 Minnet Ḫudāya devlet-i dünyā fenā bulur / Bāḳī ḳalur ṣaḥīfe-i **ʿālemde** adumuz
G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum eksem n'ola/ Ḫırmen-i **ʿālemde** ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı kāh şevḳ
G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül ʿārıż-ı rengīni gül / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı **ʿālem** şöyle zībādur yine
G134/6 Geçmez tenaʿʿumından o kim bezm-i **ʿālemüñ** / Cām-ı fenāyı ʿāḳıbetüʾl-emr içer geçer

2. herkes, insan topluluğu

K3/10 O Şāh-ı felek-ḳadr kim der-gehine / Mülūk-i cihān bende **ʿālem** musaḫḫar
K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı livāsı ẓıllına **ʿālem** / Ziyāde leşger-i mūr u melaḫdan ādem oġlanı
M4/III/3 Bād-ı ṣarṣardur fenā **ʿālem** hebādur ʿāḳıbet
G129/6 Maġrūr idüñ vefāsına bir şūḫuñ ey göñül / Rüsvāy-ı **ʿālem** eyledi şimdi cefāyı gör
G238/1 Ḥāl-i **ʿālem** ezelī böyle perīşān ancaḳ / Kimi ḫandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ
G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn ol ne şād / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i **ʿālem** ey göñül
G355/6 Naʿre-i mestānemi gūş eyleyüp dil-ber dimiş / Kūyuma bir daḫı ol rüsvāy-ı **ʿālem** gelmesün
G370/5 Ḫalḳ-ı **ʿālem** Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb andan bu deñlü mübtelāyı nʾeylesün
G492/1 Ḫalḳ-ı **ʿālem** gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi
G538/1 Ṣaçuñ sevdāsı şeydā ideli ben zār u maḥzūnı / Unutdı ḫalḳ-ı **ʿālem** ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı
G542/2 Nefse nefsī oldı **ʿālem** her kişi ḥayretdedür / Kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat ḳalmadı
G348/1 Şimdi bildürdi cihāna ġamzeñ āfet neydügin / **ʿĀleme** gösterdi ol ḳāmet ḳıyāmet neydügin

3. kendine has bir özellik, bir başkalık

M9/III/5 Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında **ʿālem** var
G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey / Bunda bir şāhāne ṭavr u özge **ʿālem** vardur
G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında **ʿālem** var
G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur **ʿālemi** ammā / İki kāse mey içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı
G147/5 Meh-i ḥüsnüñ olupdur şöhre-i şehr / Bütün ʿālemde ḳaddüñ ḫod **ʿalemdür**
G278/6 Bāḳī çemen-i cānda meger perveriş itdüñ / Bir **ʿālemi** var rūḥ ile ol serv-i revānuñ
G160/3 Cām-ı şarāb-ı nāb ile rindān-ı mey-gede / Öz **ʿāleminde** her biri bir şāh-ı tāc-dār
G234/4 Gözüme özge **ʿālemler** temāşā itdürür sīneñ / Nice sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ
G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / Şol derūnuñ **ʿāleminde** mevc uran deryāya baḳ

4. gençlik zamanı

G523/4 Cevānlıḳ **ʿālemi** gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi
M2/IV/2 Gülmenüñ oynamanuñ **ʿālemi** gitdi şimdi / Ḥālümüz söyleşelüm ḥāli diger-gūnlar ile

ʿālem-i bālā [3] yüce âlem

K25/34 Ḳāḍī-i maḥkeme-i **ʿālem-i bālā** Bircīs / Müşkilin müftī-i reʾyüñden ider istifsār
G299/1 Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan bil / Her belā kim yitişür **ʿālem-i bālādan** bil
G409/1 Gör ne ḫilʿatdur naẓar ḳıl sünbül-i raʿnāsına / **ʿĀlem-i bālādan** inmiş ḳāmet-i zībāsına

ʿālem-i ervāḥ [1] ruhlar âlemi

G184/4 Ölmedin yoluña cān virmege ʿahd itmiş idüm / Şol zamān **ʿālem-i ervāḥa** ki mūtū didiler

ʿālem-i ḥayret [1] tasavvufta dervişin tecellilerle hayran olduğu âlem; bkz. ULUDAĞ, s. 231.

G238/5 Bāḳıyā ḫānḳāh-ı **'ālem-i ḥayretde** hemān / Her gelen kimse bu esrār ile ḥayrān ancaḳ

'ālem-i kevn [1] varlık âlemi

G192/4 Zühd u ṣalāḥa eylemezüz iltica hele / Ṭutdı egerçi **'ālem-i kevni** fesādumuz

'ālem-i fānī [1] gelip geçici dünya

G488/7 Māʿil ol ʿīş u nūşa ey Bāḳī / Bī-vefādur çü **'ālem-i fānī**

'ālem-i ʿulvī [3] yüce âlem

K21/8 Meger ki **'ālem-i ʿulvīde** nev-bahār oldı / Döker şükūfe-i bādāmı ṣaḥn-ı bāġa şimāl

G74/5 **'Ālem-i ʿulve** ʿurūc it mele'-i aʿlā gör / Ḳalma şol pāyede kim anda edānī görinür

M2/II/4 Mātemin ṭutsa n'ola **'ālem-i ʿulvīde** melek / Sāye-i raḥmet-i Raḥmān idi insān üzre

'ālem-i vaḥdet [1] 'âlem-i kesret' karşıtlığında;

G24/1 **'Ālem-i vaḥdetde** ey sāḳī bizi mest-i Elest / İtdi iḳrār-ı ṣafā mey-ḫanesinde şöyle mest

'ālem-i vuṣlat [5] vuslat alemi

G360/1 Ḫayāl-i **'ālem-i vuṣlat** ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur maḳṣūd ʿālemden

G490/3 Ṭoġmadı ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı devlet ʿāşıḳa / Dil-rübā kim **'ālem-i vuṣlatda** ʿuryān olmadı

G494/1 Bahār-ı **'ālem-i vuṣlatda** ol sulṭān-ı ḫūbānı / Temāşā itdügüm gündür baña nev-rūz-ı sulṭānī

G476/4 **'Ālem-i vuṣlatdadur** her dem raḳīb / Āh kim ʿāşıḳlaruñ hicrānda

G342/4 **'Ālem-i vuṣlatuñ** riyāż-ı bihişt / Mātem-i fürḳatüñ ʿaẕāb-ı caḥīm

'ālem ḫalḳı [1] bkz. 'ḫalḳ-ı ʿālem' md.

G235/1 Geçdi **'ālem ḫalḳına** ḥükm-i revān-ı tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

***'āleme gelmek* [1]** dünyaya gelmek

G35/5 ʿAhdüñde eger **'āleme** bir daḫı **gelürse** / Ḳullıḳlar ider sen yüzi ḫurşīde Feraḫşād

***'ālemi ṭutmak* [4]** bkz. 'cihānı ṭutmak' md.

K10/2 Nefḥa-i ʿanber **ṭutar** zülfi ḫamından **'ālemi** / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer bile

M3/IV/3 Nefḥa-i müşgīn-nesīm-i ḫulḳı **ṭutdı 'ālemi** / Her ṭarafdan şimdi būy-ı ʿūd u ʿanberdür gelen

G240/2 Ṣavt-ı mürġān-ı çemen **'ālemi ṭutdı** gerçi / Muṭrıbā n'eyleyelümnaḳş-ı nigār olmayıcaḳ

G286/4 Ṣavt-ı mürġ u naʿre-i mestāne **ṭutdı 'ālemi** / Ḥāṣılı hengāmeden ḫālī degül hengām-ı gül

'ālemüñ sulṭānı [1] bkz. 'sulṭān-ı ʿālem' md.

G191/2 Ḫānümānı n'eylerüz bu günbed-i mīnāda biz / **'Ālemüñ sulṭānıyuz** ṣırça sarāya māliküz

'ālem-ārā [3] cihanı süsleyen; 'āfitāb-ı ʿālem-ārā', 'cemāl-i ʿālem-ārā' md.

K3/26 Aña cild-i ġarrā müzehheb muṭallā / Meh-i **'ālem-ārā** vü ḫurşīd-i enver

G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i māh-ı **'ālem-ārādur** miyān-ı ābda

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i **'ālem-ārāsın** / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar hem

'ālem-efrūz [4] dünyayı aydınlatan, cihana ışık saçan

G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında yāruñ çarḫ bir ḳandīldür / Āfitāb-ı **'ālem-efrūz** aña bir rūşen fetīl

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / Virür naʿl-i semendüñ şuʿle mihr-i **'ālem-efrūze**

K15/11 Żiyā-baḫş olsun āfāḳa cemāl-i **'ālem-efrūzı** / Fürūzān eyledükçe ṭalʿat-i nev-rūz dünyāyı

G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳı nesīm-i bād-ı nev-rūzī / Fürūzān oldı ḫurşīdüñ çerāġ-ı **'ālem-efrūzı**

'ālem-gerd [1] dünyayı dolaşan

M7/II/1 Çerāġın şemʿ-i dāġumdan yaḳar ḫurşīd-i **'ālem-gerd**

'ālem-gīr [2]

1. dünyayı fetheden

G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i **ʿālem-gīr-i** ʿaşḳ

2. dünyaya yayılan, dünyayı kaplayan/tutan

G236/5 Lerze virdi ʿāleme ṣaldı zemīne zelzele / Ġulġul-i kūs u nefīr-i ṣīt-i **ʿālem-gīr-i** ʿaşḳ

ʿālem-penāh [1] güvenle sığınılacak mekân (padişahlar için kullanılır)

G61/5 Naʿl u elifler ile göñülde nişān-ı ʿaşḳ / Ṭuġrā-yı ḥükm-i ḫusrev-i **ʿālem-penāhdur**

ʿālem-sūz [4]

1. cihanı yakan

G198/3 Hemīşe ḫurrem ü ḫandān elinde sāġar-ı zer / Felekde olmaya gün gibi rind-i **ʿālem-sūz**

G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīs̱-i ʿaşḳ-ı **ʿālem-sūz-ı** yāri ya ne söylersin

G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i **ʿālem-sūz-ı** ʿaşḳ / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı

2. cihanı yakan ‖ mec. çok güzel, çok çekici

G143/1 Göñül bir rind-i **ʿālem-sūz** şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister

ʿālem-tāb [13]

1. cihanı aydınlatan

G19/3 Kān-ı mihr ü maḥabbetüñdendür / Güher-i āfitāb-ı **ʿālem-tāb**

G29/2 Semāʿa girse n'ola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i **ʿālem-tāb** olur bāʿis̱

G60/1 ʿĀrıżuñ ḫurşīd-i **ʿālem-tāb** māhiyyetlüdür / Anuñ içün ḥüsnüñüñ bāzārı germiyyetlüdür

G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür viren ḫalvet-sarāy-ı cāna lemʿ / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i **ʿālem-tāb** şemʿ

M5/II/2 Pençe-i ḫurşīd-i **ʿālem-tāba** ḥüsnüñ dest-gīr

G116/2 Fürūġ-ı dāġ-ı ʿaşḳuñ sīnem üzre / Şuʿāʿ-i mihr-i **ʿālem-tāba** beñzer

G490/3 Ṭoġmadı ḫurşīd-i **ʿālem-tāb-ı** devlet ʿāşıḳa / Dil-rübā kim ʿālem-i vuṣlatda ʿuryān olmadı

G442/5 Çün teb-i ʿaşḳıyla yāruñ Bāḳıyā sūzān degül / Bu ḥarāretler nedür ḫurşīd-i **ʿālem-tābda**

G227/1 Sīnesine yaḳmada şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i **ʿālem-tābdan** yaḳar çerāġ

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz raġbet sipihrüñ ẕerrece / Mihr-i **ʿālem-tābına** māh-ı cihān-ārāsına

2. cihanı aydınlatan ‖ mec. güneş yüzlü sevgili

G58/6 Mihr-i **ʿālem-tāb** olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / Aña nisbet māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur

G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i **ʿālem-tāb** ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser

G438/4 Niçün ol ḫurşīd-i **ʿālem-tāba** öykündüñ diyü / Māh-ı nev ḫançer çeker mihr-i dıraḫşān üstine

ālet [1] nesne, orantıyı oluşturan uzuvlar

G313/1 **Ālet-i** ḥüsni mükemmel ḳad-i dil-cū da güzel / Ol siyeh gözler ile ḥaḳ bu ki ebrū da güzel

ʿalev [3]

1. yalım, alaz

G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir **ʿalev**

2. yalım ‖ mec. parlak kılıç

G327/3 **ʿAlev-i** āteş-i āhum degül eflāke çıḳan / Aḫter-i baḫtuma bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm

K5/13 **ʿAlevlerdür** duḫān içre görinür tīġler gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı rezm-gāhı ḳılsa ẓulmānī

alın [2] yüzün kaşların üzerinden saçlara kadar olan kısmı

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış **alnına** ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış külāh-gūşeye tār-ı külāledür

G61/3 Ḥaddüñ ḳatında mihr-i felek bir zavalludur / **Alnuñ** yanında bedr ise bir sīr-i māhdur

alnı açuḳ yüzi aġ **[1]** utanılacak bir şeyi olmayan ‖ namuslu

G227/3 Gül gibi ter-dāmene teşbīh iden kimdür seni / Yāsemen gibi cihānda **alnuñ açuḳ yüzüñ aġ**

ʿAlī [2] Hulefâ-yı Râşidîn'in dördüncüsü, Hz. Peygamberin damadı

K23/10 Cirm-i ḳamer hilāl ile ʿayn-ı **ʿAlī** yazar / ʿĪd-i şerīfe irmek içün ḳadr ü iḥtirām

G255/5 Destüñde Ẕü'l-feḳār-ı **ʿAlī** nevk-i ḫāmedür / Bāḳī semend-i ṭabʿuñ olur Düldül eyleseñ

ʿAlī-ṣıfat [1] Hz. Ali gibi kahramanca savaşan

K9/15 Eyler hücūmı düşmen-i dīne **ʿAlī-ṣıfat** / Şemşīr-i ḫūn-feşānı ḳılur kār-ı Zü'l-feḳār

ʿAlī Pāşā [2] Sadrazam Semiz Ali Paşa

K18/28 Āsmān-pāye hümā-sāye **ʿAlī Pāşā** kim / İremez ṭāḳ-i celāline kemend-i efkār

K19/18 Kerem-i keff-i güher-pāş-ı **ʿAlī Pāşādan** / Buldı zerrīn-kemer ü tāc-ı mücevher ḫātem

ʿālī [6] yüce, büyük ‖ görkemli, gösterişli

G208/1 Gel ey sāḳī bulınmaz böyle **ʿālī** dil-güşā meclis / Getür cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā meclis

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dā'im ḳıyām-ı rifʿatüñ ḳā'im / Cihāna sāye ṣalduḳça bu **ʿālī** çetr-i zer-dūzī

K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i **ʿālīde** / Ṭaḳa engüşt-i hilāle meh-i enver ḫātem

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya ser-ā-ser emsāl / Buldılar mertebe-i **ʿāliye** cümle aḳrān

K25/27 Ṣadr-ı **ʿālīye** geçürse n'ola nā-dānı felek / Dā'imā nāḳışı aʿlāya çıḳarur miʿyār

K2/42 Ol zamān kim birisin medrese-i **ʿāliyenüñ** / Eyledüñ aña kemāl-i keremüñden iḥsān

ʿālī-naẓar [2] yüce nazarlı

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken gökde yir kevkeb / İşigüñ cānibin gözler zehī **ʿālī-naẓar** kevkeb

G318/7 Ḫurşīd-veş pür-nūr u fer Nāhīd-veş rūşen-güher / Keyvān-ṣıfat **ʿālī-naẓar** şāhenşeh-i encüm-ḥaşem

ʿālī-şān [11]

1. padişah övgüsü bağlamında şan ve şerefi yüce

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / Ṣan nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı **ʿālī-şān** gelür

K13/12 Ḳaṣr-ı ḳadrüñ āsmān eyler olursa dest-gīr / Himmet-i vālā-yı şāhenşāh-ı **ʿālī-şān** eger

G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i sulṭān-ı **ʿālī-şān** içün / Destinde şāḫ-ı gül ṭutar laʿlīn ṭabaḳ lü'lū-yı ter

M2/I/4 Düşmen-i ehl-i keremdür felek-i sifle-nevāz / Görüñüz n'itdi o Şeh-zāde-i **ʿālī-şānı**

Kt21/2 İşitdüm fevtin ol Sulṭān-ı **ʿālī-şānuñ** ey Bāḳī / Didüm tārīḫin ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan

2. sevgiliyi niteleme bağlamında şanı yüce, şerefli

G395/1 Söylemez küsmiş baña cānāne söyleñ söylesün / N'eyledüm ol yār-ı **ʿālī-şāne** söyleñ söylesün

G408/7 Ḳul olursañ Bāḳıyā ol şāh-ı **ʿālī-şāne** ol / Kim virilmiş ʿizz u devlet dīnine dünyāsına

G410/2 Ḳaldum ayaḳda ser-i zülf-i perīşānı gibi / Dil viren böyle m'olur dil-ber-i **ʿālī-şāne**

G500/1 Sitem ol ḫusrev-i ḫūbāne geldi / Kerem sulṭān-ı **ʿālī-şāne** geldi

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ sulṭān-ı **ʿālī-şānısın** / Mihr ü māh iki ḳuluñ girmiş ḳabā-yı zer-keşe

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz cānā / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı **ʿālī-şānıyuz** cānā

ʿalīl [1] hasta, illetli; bkz. 'çeşm-i ʿalīl' md.

G162/4 Yig bilür ṭabʿ-ı nükte-dānı ḥakīm / Ol ki ḥāl-i **ʿalīle** evfaḳdur

alḳışlamak [1] hayır duası yapmak, övmek

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ duʿālar eyler **alḳışlar** / Bir iki sen de sög bārī duʿā olsun s̱enā olsun

Allāh [5]

1. Tanrı, Hudâ

G92/5 Çeşm-i ḥaḳāret ile naẓar ḳılma dostum / ʿUşşāḳ-ı ḫaste-ḥāli de **Allāh** yaradur

M2/IV/8 Minnet **Allāha** kemāl-i kerem-i Rabbānī / Eyledi iki cihān devletini erzānī

G317/1 Mā-sivādan ṭamaʿ-ı nuṣreti az eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı çoḳ **Allāha** niyāz eyleyelüm

Kt1/7 Gerçi kāmillere ʿālemde nihāyet yoḳdur / Minnet **Allāha** seni cümleden itmiş ekmel

G192/2 Baş egmezüz edānīye dünyā-yı dūn içün / **Allāhadur** tevekkülümüz iʿtimādumuz

Allāh **[4]** şaşkınlık, hayranlık, çoşkunluk gibi duyguların yoğunluğunu anlatmak için

K9/7 **Allāh** ki dökdi ṣaçdı felek ḫalḳa vārını / Şükrāne-i cemāl-i cihān-bān-ı şehriyār

G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār geçermiş / **Allāh** nice beñzer dil-i nā-şāde ṣanavber

G242/3 Yād-ı lebüñle ʿişret içün būstānlara / **Allāh** çekildi bāde-i gül-gūn ḳabaḳ ḳabaḳ

G526/5 Tīr-i ġamuñ nişānesidür diyü Bāḳīyi / **Allāh** ki ḫalḳ çekdi çevürdi kemān gibi

Allāh bilür **[1]** bana öyle geliyor ki

G467/4 Nāzenīnā daḫı sen ṭıfl iken **Allāh bilür** / Seni emzürmege ne cānlar eritdi dāye

Allāh ḫaṭādan ṣaḳlasun **[1]** kalıplaşmış dua sözü

K13/15 Nūḥ ʿömrin virsün **Allāhum ḫaṭādan ṣaḳlasun** / Yıḳsa bünyād-ı sarāy-ı ʿālemi ṭūfān eger

Allāh müyesser eyleye **[1]** Allah nasip etsin

K19/57 Mūmdur mülk-i cihān saña duʿām ol ki hemān / ʿAn-ḳarīb **eyleye Allāh müyesser** ḫātem

Allāh nigeh-dār olsun **[1]** 'Allah korusun' anlamında dua sözü

M2/V/7 Aḳ gül ġoncaları gibi güzel körpelerin / Ḫār-ı āzārdan **Allāh nigeh-dār olsun**

Allāh Nūḥ ʿömri virsün **[1]** Allah uzun ömür versin

K13/15 **Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum** ḫaṭādan ṣaḳlasun / Yıḳsa bünyād-ı sarāy-ı ʿālemi ṭūfān eger

Allāh oñara **[1]** Allah rast getirsin

G510/6 **Allāh oñara** düşmeye gird-āb-ı belāya / ʿAşḳuñda göñül zevraḳı ʿummāne ṣalındı

Allāhı severseñ **[3]** 'eğer Allah'ını seviyorsan' yalvarma anlamını taşıyan kalıplaşmış söz

G40/2 Zaḫm-ı sīnemden oḳuñ pārelerin hep alma / Ṭursun **Allāhı severseñ** hele bir pāre meded

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded **Allāhı severseñ** ḳatı zībā yiridür

G331/4 Dāne-i ḫāline baḳ cennet-i ruḫsārında / Nice ṣabr eylesün **Allāhı severseñ** ādem

Allāhu aʿlem **[1]** Allah daha iyi bilir ya, zannederim ki

G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o māhuñ menzilin / ʿAşḳ ser-gerdānıdur **Allāhu aʿlem** ey göñül

alınmak [5]

1. incinmek, gücenmek

G424/5 Bāde ḫaylī **alındı** meclisde / Öpdiler sāḳīyi dudağında

G11/4 Dest-i miḥnetden **alınmaya** yaḳam / Ger olursa iki ʿālem bir yaña

2. elde edilmek

M6/II/3 Bāġ-ı bihişt çünki **alınmaz** bedel virüp

3. aldanmak ‖ sevdaya düşmek, tutulmak, kapılmak; diğer şairlerden üç farklı tanık için bkz. TS. C. I, s. 104; MAZMUNLAR ve İZAHI, s.86. ('alınmak' md.)

G220/3 **Alındı** ʿaşḳuña dil ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ

4. aldanmak ‖ satrançta taş almak

G33/3 **Alınmazdı** göñül yār olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi kec-bāze ger ruḫ

almak [66]

1. almak

G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile ger ölem ey ḳaşı ya / Üstüḫānum **alalar** ḳavs ile zih-gīr ideler

G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı **almasa** ḳanmadın

K1/25 Minḳārına dilerse **alur** çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān

K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün naṣībin rūzgār **alsun** / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / Şol būseler ki andan **alur** ḳan bahāsıdur

2. (kadehi) tutmak

G254/3 Cām-ı gül-gūn **al** ele nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

G314/5 Öykünürmiş ʿiẕār-ı dil-dāra / Göricek Bāḳıyā güli ele **al**

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā **al** derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

G373/4 **Al** ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān

G512/4 Gözüme ʿālemi göstermez idüm nergis-vār / Ṣaḥn-ı gül-şende **alaydum** elüme cām-ı zeri

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer **almış** ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke tā dīde-i gerdūna ġubār

G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey ammā dönmiş / Bu gün **almışlar** ele bir yire gelmiş ẓūrefā

G524/5 Bāḳīyi mey-i nāba yemīn itdi dimişler / Gül gibi ele sāġar **alup** içmez ol andı

G200/2 Rind olan cām **alur** eline müdām / Lāle-veş nev-bahāre ḳatlanmaz

G156/1 Sāḳıyā cām-ı mey ne ḫoş gül olur / Eline kim **alursa** bülbül olur

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda açıla süfre-i gül / Yiridür nergis **alursa** ele cām-ı zerrīn

3. elde etmek

G272/3 Ġamzeñ oḳın çeşm-i fettānuñ yine **almış** ele / Şöyle beñzer dostum kāfir müselmān eyledüñ

G485/2 Göñlümüz **alur** ele zülf-i dil-āvīzüñ hele / Vechden ḫāric degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi

4. fethetmek

G433/1 Dili **al** ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ yüri var ḫayr eyle

G433/5 Ḫayra gir dilde yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili **al** ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle

G103/1 Cünd-i şitāyı ṭaşa ṭutup yine jāleler / Ḳaṣd itdiler ki milket-i gül-zārı **alalar**

K5/16 Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsin / Ki raḫş-ı himmetüñ evvel ḳademde **aldı** meydānı

M1/VIII/6 Ġayret kemerlerini ḳuşandı ḳılıç gibi / **Aldı** Ḥiṣārı virdi Ḫudā feth ü nuṣreti

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi ḥiṣārum **aldılar**

M1/VI/6 **Alduñ** hezār büt-gedeyi mescid eyledüñ / Nāḳūs yirlerinde oḳutduñ eẕānları

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı **alsun** taḫt-ı Ḫāḳānı

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur **alsunlar** Ḫorāsānı

5. göze sürme çekmek

G107/3 ʿAynına ṣanma ġubārı **ala** erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden esrār-ı leb-i dil-berdür

G3/4 ʿAynuma **almam** zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā

G283/2 Gözümüñ ḳanlu yaşı devlet-i ʿaşḳuñda şehā / ʿAynına **almaz** olupdur aḳışın Ceyḫūnuñ

G515/5 **Almaz** oldum Bāḳıyā küḥl-i cilāyı ʿaynuma / Tūtiyā-yı çeşm idelden ḫāk-pāy-ı dil-beri

G148/2 **Almazın** küḥl-i cilāyı ʿaynuma / Ḫāk-pāyuñ tūtiyāsı ḫoş gelür

6. çalmak ‖ kapmak

G182/3 Cān evinden ḫānümānum **aldı** düzd-i ġamzeler / Olmadı hīç kimse vāḳıf nāzükāne girdiler

G306/5 **Aldı** seḥerden üsküfini bāz-ı ġoncanuñ / İtdi çemende bülbül-i zārı şikār gül

K3/3 Göñül naḳdini **aldı** ʿayyār-ı ġamzeñ / Ġamuñdan virüp cāna dārū-yı hüş-ber

G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden şikārum **aldılar**

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz **aldılar** elden cāmı / Vāḳıf itmeñ ṣaḳınuñ kimseyi esrāra meded

G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl **alıcı** bir perī imiş / Ādem ṣanurdum ol ṣanemi gerçi ṣūretā

G219/2 Göñüller naḳdin **almış** yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış

7. kaybetmek

K18/23 Güher-i furṣatı **aldurma** ṣaḳın devr-i felek / Sīm ü zerle gözüñi boyamasun nergis-vār

8. istememek

G548/4 Bir ḥużūrum var-durur kūyuñda olmaḳdan şehā / ʿArż olınsa **almazam** baña Ferīdūnuñ yiri

G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda ḫaṭṭuñ irişse benefşenüñ / ʿĀlemde kimse **almazdı** manḳıra bāġını

G104/3 Yanına **alsun** diyü kāfir gözüñ ġamzeñ gibi / Girdiler şimdi çelīpā şekline şemşīrler

9. aldatmak

G204/5 Āl ile ruḫlaruñ **alsun** dil-i Bāḳīyi hemān / Aña ey şūḫ-ı cihān böyle güzel reng olmaz

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ **alsun** bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

10. elde etmek

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden **alur** nūrı

G132/1 Cemālüñ āfitābından **alup** nūr / Meh-i tābāna döndi cām-ı billūr

G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ **alurduḳ** nāfeden / Dil götürmez ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ minnetin

11. dizilmek

G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın **alurlar** yoluñ / Rāh-ı gül-zāre döner yolları İstanbūluñ

12. nasiplenmek

G299/4 ʿİşve-i dehre göñül virmez o kim ʿāḳildür / **Almadı** behre begüm kimse bu dünyādan bil

G309/6 **Almadı** būy-ı maḥabbetden eẟer şunlar kim / Ġonca-veş dilleri ḫūn sīneleri çāk degül

G389/2 Gül gibi pāreledüñ sīnemüzi ʿaşḳ ile līk / **Almaduḳ** būy-ı vefā ġonca-i ḫandānuñdan

13. satın almak

K22/7 Rāygān **aldum** ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān

14. elinden almak, ayırmak

G178/5 Sīneme çeksem elifler dāġlar yaḳsam n’ola/ Bāḳıyā bir serv-ḳāmet gül-ʿiẕārum **aldılar**

G178/1 Başdan meclisde sāḳīler ḳarārum aldılar / Çekdiler evvel elümden iḫtiyārum **aldılar**

15. kabul etmek

G43/2 Nā-dān elinden **alma** eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i devlet yeden bi-yed

G486/3 Naḳd-i revānı **almada** bī-iḫtiyār iken / Eşküm güherlerini o ʿayyār silmedi

G288/1 Ḳaddüñ nihāli hem-ser-i serv-i sehī degül / Ṭūbāyı **alma** sāyeñe ol kūtehi degül

G278/3 Rez duḫterini virmediler kimseye ḳaldı / Aġırlıġını **almadılar** rıṭl-ı girānuñ

16. haber almak

G225/2 **Almaġa** āvāze-i pāy-i semendüñ gūş-i cān / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

G282/4 Mıṣr-ı ḥüsn içre ey şeh-i ḫūbān / **Almaġa** vaṣluñı ḫazīne gerek

17. tekrar geri almak

K18/32 Güneşi keff-i zer-efşānına beñzer dir idüm / **Almasa** māha ʿaṭā eyledügin āḫır-ı kār

18. götürmek

M2/II/6 Cism-i pākin götürüp ḫākden **aldı** Rıḍvān / Döşedi ḫᵛāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre

19. taş almak (satranç terimi)

G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / **Almaġa** şāhum göñül ferzānesin açmazdan

20. yudumlamak ‖ tatmak

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden **alur** bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı

21. kaplamak

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı **ḥayret almışdur** / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste

alsa yürüyivirse! **[1]**

Mtl 17 Öykünürmiş serv-i ḫoş-reftāre naḫl-i būstān / Kāşkī **alsa yürüyivirse** ey serv-i revān

alt **[8]**

1. alt

K2/48 Ne revādur fużalā ḳala ḳıbāb **altında** / Kim görüpdür k'ola deryāyı ḥabāb içre nihān

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse tāc ü günbed **altında** / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

2. aşağı taraf

K25/3 Ḳamerüñ **altına** yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

3. taban, bir nesnenin yere temas eden tarafı

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı **altına** miskī ḥarīr

G151/3 Ayaġuñ **altına** baḳ eyle naẓar ben ḫāke / Şeh-süvārum yiter itdüñ beni pā-māl yiter

G482/5 Ayaġuñ **altında** ḫāk olduġı'çün ey meh zemīn / Eşk-i Bāḳī ḳıldı anuñ laʿl īs̱ār üstine

4. iç

K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki **altında** çarḫ-ı şuʿbede-bāz / Ḳoyınca mühre-i mihri güm eyledi fi'l-ḥāl

5. yağmura maruz kalmış biçimde

G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler bār-ı belāñ **altındadur** / Derd-mend üftādeler görseñ ne ḥāl üstindedür

altun **[13]** bkz. 'ḳızıl altun' md.

1. altın

K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd **altun** ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān

M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize eşk-i sefīd ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam ṭālibiyüz aḳçeler **altunlar** ile

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür **altun** ḥall ile yir yir nişān

G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ yazılur eks̱eri **altun** / Rūyuñda ḳaşuñ zerd olur ise n'ola şāhā

G17/4 Ne ṭaşlar baṣdı seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna / Düşen **altun** ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb

G310/7 Bāḳıyā ser-levḥa-i eşʿārı tezhīb eyle kim / Müşkilüñ luṭf-ı şehenşāh itdi **altun** gibi ḥal

G371/3 Her yañadan ayaġına **altun** aḳup gelür / Eşcār-ı bāġ himmet umar cūy-bārdan

K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine gül-şene seḥāb / **Altun** göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār

K22/23 Meclisüñde ḳalbi **altun** gibi ṣāfī olmayan / Ḳāl ocaġından ḫalāṣ olmaz ḳılursañ imtiḥān

2. simya ilminde nesneyi altına çevirme işi bağlamında;

G43/4 Derd-i maḥabbet eylese cismi ʿaceb mi zerd / İksīr-i ʿaşḳ-ı pāk ile **altun** olur cesed

G142/4 Pūte-i hicrān içinde sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī **altun** olur

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk **altun** ider iksīr-i ʿaşḳ

G236/2 Nār-ı miḥnet nerm ider ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i pūlād ise **altun** ider iksīr-i ʿaşḳ

altun ḳalemler **[4]** altın kalem ‖ ışın (bütün tanıklar gökyüzü bağlamında)

K3/23 Debīr-i felek yazmaġa vāridātın / Eşi‚‚a getürmişdür **altun ḳalemler**

K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev **altun ḳalem** şihāb / Erḳāmdur nücūm u felek defter-i ṣıyām

G147/9 Beyāż-ı ṣubḥ-dem bir levḥ-i sīmīn / Şuʿāʿ-i āfitāb **altun ḳalemdür**

G428/4 Lāyıḳ budur ki vaṣf-ı ruḫuñ mihr-i āsmān / **Altun ḳalemle** yaza meh-i enver üstine

altun tebsi [1]

K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa ser-tā-pā dökilmiş berg-i zer / Ṣandum **altun tebsiler** ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān

altun ṭabaḳ [1] altın tabak ‖ şafak, tan kızıllığı

K22/34 Her seḥer ṣaḥn-ı zümürrüd-gūn-ı gerdūn üstine / Āfitāb **altun ṭabaḳdan** tā ola gevher-feşān

altun tellü per [1] altın telli kanat ‖ sorguç

K18/6 Farḳına bir nice **per** ṭaḳınur **altun tellü** / Ḫayl-i ezhāra meger zanbaḳ olupdur ser-dār

altun beneklü cāme [1] altın işlemeli, bkz. TS. C. I, s.507. (‘benek altunlu’ md.)

G135/5 Gül ü nergis yine **altun beneklü** cāme geymişler / Libāsı lālenüñ egninde bir dībā-yı zībādur

altun silsile [1] altın zincir/gerdanlık

G236/6 Gerden-i mihre eşi‚‚a ṭaḳdı **altun silsile** / Sīm-tenler ideli dīvāne-i zencīr-i ʿaşḳ

altun piyāle [2] altın kadeh

G311/9 Bāġ içre dökse cürʿasın **altun piyālesi** / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl

G456/1 Geyer gül-şende laʿlīn tāc lāle / Elinde nergisün **altun piyāle**

altun çerāġ/ ḳandīl [2]

G487/1 Berfüñ eritdi bād-ı ṣabā baġrı yaġını / Yaḳdı çemende nergisüñ **altun çerāġını**

K25/40 Nitekim her ser-i māh ola bir **altun ḳandīl** / Zīver-i dāʾire-i çenber-i çarḫ-ı devvār

altun cedvel çekmek [1] el yazması kitapların etrafını çizgilerle çerçevelemek; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 9.

Kt1/9 Nitekim levḥ-i zer-efşānına çarḫuñ **çekile** / Ṣubḥ-dem şaʿşaʿa-i mihrden **altun cedvel**

altun ḳaplu āyīne [1] altın çerçeveli murassa ayna

G8/1 Gün yüzin ʿarż eyledi nev-rūzda ol meh-liḳā / Mihr **altun ḳaplu bir āyīne** virdi rū-nümā

altun varaḳ [1] ince tirşeler arasında çekiçle dövülerek inceltilen altın levhalar ‖ sarı yapraklar; iyi bir altın varak için yaklaşık onbin çekiç darbesi gereklidir; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, 3.

K22/1 Gül-şene **altun varaḳlar** zeyn idüp bād-ı ḫazān / Gūyiyā zer-kūblar dükkānı oldı gül-sitān

altunlu [1] altın işlemeli

Kt8/2 Derme çatma geydürür iller libāsı şiʿrine / Ḫilʿat-i naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ **altunludur**

altunlu çenber [1] altın veya sırma işlemeli yemeni, ayrıca bu çemberler üç köşe haline getirilip uçları altınla bağlanırmış; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 150-151. (‘çenber’ md.)

K23/5 Çarḫ-ı ʿacūze baġlanup **altunlu çenberin** / Bir nev-ʿarūs gibi ider nāz ile ḫırām

ālūde [3]

1. karışmış

K20/29 Şu cāmı ṣundı baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / Şarābı zehr ile **ālūde** dārū-yı ḳattāl

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile āteş urup giñ yirden / Şerer-i āh ile **ālūde** duḫānum gözedür

2. bulaşmış

G102/3 **Ālūdedür** hemīşe dem-i zaḫm-ı sīneden / Bilmez miyin o ġamze-i ḫūnī ne ḳanludur

ālūde-dāmen [1] laubali ‖ günahkâr

G316/4 Beni **ālūde-dāmen** ṣaña vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm

ālūde ḳılmak [1] kirletmek

G76/6 Ḫūn-ı eşküm bir zamān **ālūde ḳıldı** işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o demden incinür

ʿām [1] halk

K9/4 Ḳıldı zemīni berf gibi naḳd-i sīme ġarḳ / İnʿām-ı **ʿām-ı** şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār

aʿmā [1] kör

G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye **aʿmā** żiyādan ḥaẓ

āmāc [1] nişan tahtası, hedef; TÜRK OKÇULUĞU, s. 59; ayrıca bkz; ‘hedef itmek’, ‘hedef olmak’ md.

G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ ṣanma ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına **āmāc** olmadan

āmāl [1] emeller, istekler

K20/34 Seḥāb-ı mekremet ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / Nem-i seḫāñ ile ser-sebz gül-şen-i **āmāl**

amānsuz [1] aman vermeyen, acımasız

G380/6 Gözleri ṣabr u selāmet mülkini tārāc ider / Bir **amānsuz** ġamzesi Tātār dirseñ işte sen

amān virmemek [1] fırsat vermemek, göz açtırmamak

K11/6 Zamāne eylemez ḥürmet **amān virmez** dem-i furṣat / Gerek dervīş-i dil-rīş ol gerek şāh-ı cihān-bān ol

ʿamel [2]

1. dinî davranış, hayırlı ve iyi iş

G135/7 Eger dünyā vü dīn emrinde nāfiʿ bir **ʿamel** dirseñ / Duʿā-yı devlet-i sulṭān muʿizz-i dīn ü dünyādur

2. maksat, amaç ‖ amel defteri; İslam’a göre kulların dünyada iken yaptıkları işlerin yazıldığı defter

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ **ʿamelüm** / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür emelüm

āmīn [2] dua ve iyi dileklerden sonra ‘Allah kabul etsin/öyle olsun’ anlamında kullanılan kalıp söz

K4/19 Belālardan emīn olsun cihānda / İlāhī izzetüñ ḥaḳḳıçün **āmīn**

K26/32 Söz tamām oldı niyāz eyleyelüm der-gāha / İşidüp diye feleklerde melekler **āmīn**

ammā [50]

1. fakat, ancak, ama

K19/41 Gerçi nāzüklik ile aġzın arar engüştüñ / Dimez **ammā** dehenüñ sırrını gizler ḫātem

M9/III/4 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd **ammā**

M9/IV/5 Yüzüñi göremez yıllarca **ammā** bunda ādem var

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün **ammā** vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

G5/2 Cān almada nāzüklik ile laʿlüñe söz yoḳ / Ḫālüñ daḫı bir dāne-durur fitnede **ammā**

G9/2 Ser-i zülfiyle ḫaṭın örter imiş dirler o şūḫ / Açmadı kimseye **ammā** orayı bād-ı ṣabā

G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey **ammā** dönmiş / Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş ẓürefā

G37/2 Beni yād eyledüñ iḥyā itdüñ / Öldiler gitdiler **ammā** ḥussād

G46/3 Gerçi ḫāl u ḫaṭuñ āşüftesi çoḳdur **ammā** / Beni dīvāne ḳılan silsile-i gīsūdur

G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd **ammā** / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var

G63/4 Ruḫuñ bāğın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / Yüzüñi göremez yıllarca **ammā** bunda ādem var

G73/1 Ḥadden efzūn mihrüm ol nā-mihribān bilmezlenür/ Hep bilür çoḳ sevdügüm **ammā** hemān bilmezlenür

G81/4 ʿAşḳuñı ṣaḳlar idüm sīnede **ammā** şimdi / Āh idersem beni ʿayb eyleme fürḳat demidür

G113/4 Zer-i nāb oldı rūy-ı zerd **ammā** / Ḳaçan ol ḫāk-i āsitāne deger

G118/2 Ḫᵛāb-ı ġafletde yatur baḫt-ı siyāhum **ammā** / Giceler ʿālemi bī-dār iden efġānumdur

G118/5 Ẓāhirā gerçi gedā-ṣūretem **ammā** Bāḳī / Maḫzen-i genc-i maʿānī dil-i vīrānumdur

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül **ammā** meclis-ārādur

G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i zülfine cānlar esīr / Ġamzesinden ḳan ṭamar aġzında **ammā** būy-ı şīr

G167/4 Ḥisāb olmaz benüm yolında cānlar virdügüm **ammā** / Baña bir būse virse kendü yüz kerre ḥisāb eyler

G195/5 Ol āhūyı saña ṣayd ola ṣanma iltiyāmından / Öñüñce ḳaçar **ammā** Bāḳıyā āḫır şikār olmaz

G200/6 Belki dil ṣabr ideydi **ammā** ʿömr / Vaʿde-i vaṣl-ı yāre ḳatlanmaz

G233/3 Bī-ḥisāb itdi ḫaṭuñ ʿāşıḳa cevri **ammā** / Kimse daʿvā idemez rūz-ı şümār olmayıcaḳ

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür **ammā** / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā **ammā** / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı söyletseñ

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde **ammā** nām-ı gül

G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ pādişehsin dostum / Şānuña lāyıḳ degül **ammā** cefālar bilmiş ol

G315/4 Ṣūretā gerçi gedā şeklin urındum **ammā** / Mesned-i memleket-i maʿrifete Dārāyem

G356/4 Yüz sürmek umar pāyüñe üftādeler **ammā** / Nevbet mi deger kimseye dāmānuñ ucından

G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı görince cān / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola **ammā** be-şarṭ-ı ān

G363/2 Seni Yūsufla güzellikde ṣorarlarsa baña / Yūsufı bilmezin **ammā** seni raʿnā bilürin

G376/3 Jāle düşmiş berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ḫançerüñ / Berkdür ey seng-dil **ammā** demürden ṭaşdan

G384/6 Seni bir ṣūret-i zībā ile aldar **ammā** / ʿĀḳıbet saña ne yüz göstere dünyā göresin

G392/4 Ṣūretā çīn görinür çihre-i gülde **ammā** / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn

G408/2 Baḳmaz **ammā** sendedür gül gibi gūşı n'eylesün / Küḥl-i istiġnā çekilmiş nergis-i raʿnāsına

G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān āferīn **ammā** ki istiġnāsına

G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz öper zülf-i siyeh-rū göz göre / Hīç yüz virmezsin **ammā** ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

G449/4 İşitdük āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş **ammā** / Naẓīr olur mı hey ṣofī mey ü maḥbūba dünyāda

G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā āsāndur **ammā** ḳorḳarın / Döymeyem sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına

G459/4 Olur laʿl-i muṣaffā dil-keş **ammā** / Naẓīr olmaz şarāb-ı dil-güşāya

G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş Kūh-ken ʿaşḳa / Bu devr içre ḳabūl itmezler **ammā** şāhid-i zūrı

G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer şemʿ-i şeb-efrūz **ammā** / Şevḳ pervānededür k'oda yaḳar bāl ü peri

G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli bilürüz aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün **ammā** ḳatı çoḳ ferdāsı

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey serv-i revān **ammā** / Bu gün Bāḳī yine ġamzeñ oḳın ḫāṭır-nişān itdi

G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi **ammā** / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi **ammā** / İki kāse mey içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

G382/6 Ey çarḫ gerçi cānuma geçdi cefāñ oḳı / **Ammā** ḫadeng-i āhuma sen de nişānesin

G474/3 Vāʿiẓ çıḳarsa kürsīye her cumʿa ġam degül / **Ammā** bolayki luṭf ide bayrama çıḳmaya

G521/2 Öykündi gerçi çeşmüme çoḳ çeşme lūlesi / **Ammā** ḳulaġın iller anuñ az burmadı

G521/5 Bāḳī lebinden oldı bize ḥayf o ẓālimüñ / **Ammā** ne çāre n'eyleyelüm kimse ṣormadı

2. sözü pekiştirmek, kuvvetlendirmek için

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür **ammā** begüm āyīne-i pūlād

ana **[1]** anne

G534/2 Nice şīrīn olmasun kim süd yerine **anası** / Sükker ile beslemiş ol ṭūṭī-i gūyācuġı

anacuk **[1]** annecik

G534/3 Ṭaḳınur göz degmesün diyü ḥamā'il boynına / Ṣaḳınur yavuz naẓardan n'eylesün **anacuġı**

añılmak **[3]**

1. hatırlanmak, akla getirilmek

G153/1 Ḳaşuñ **añılsa** ġurre-i ġarrā ḳulaḳ çeker / Ḥaḳḳā budur ki ḥüsnüñe dünyā ḳulaḳ çeker

2. söz edilmek, zikredilmek

G207/4 Vaṣf ideli miyān u lebin ol perī-veşüñ / Nāzük ḫayāl ile **añılur** ḳīl ü ḳālümüz

3. adlandırılmak ‖ adı dillerde dolaşmak

G20/4 Ṣaḫne-i devrān n'ola çekse çevürse dem-be-dem / İki ḳanludur **añılmış** bāde-i nāb u kebāb

añmak **[13]**

1. hatırlamak, akla getirmek

M1/I/2 **Añ** ol güni ki āḫır olup nev-bahār-ı ʿömr / Berg-i ḫazāne dönse gerek rūy-ı lāle-reng

K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / Var ise dehrüñ fenāsın **añdı** mīr-i ʿāşıḳān

G131/4 Eşk-i ḥasret yüzümüz āl ider **añduḳça** lebin / Mey-i gül-gūn içerüz beñzümüze ḳan getürür

M1/IV/4 **Añduḳça** būy-ı ḫulḳuñı derdüñle lāle-veş / Olsun derūn-ı nāfe-i müşg-i Tātār tār

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ **añan** ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi meyi ḳatı mest olur

G538/4 İkisinüñ daḫı bir benden özge vāriṡi yoḳdur / Cihānda ben var iken kim **añar** Ferhād u Mecnūnı

M1/III/1 Döksün seḥāb ḳaddin **añup** ḳaṭre ḳaṭre ḳan / İtsün nihāl-i nārveni naḫl-i erġavān

2. adını anmak, söz etmek, zikretmek

G484/6 **Añarlar** devlet-i şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān yād olınduḳça bile meẕkūr olur mūrı

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı nihāyet **añasın** maḳṭaʿda

G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı ḳafes / Kūy-ı yāri **añıcaḳ** uçmaḳ diler cānum benüm

G148/4 Ḥūr u ġılmān **añma** kim her ʿāşıḳa / Kendü yār-ı bī-vefāsı ḫoş gelür

G72/4 **Añma** ʿaşḳ abdālınuñ rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid ḳatı ḳattāl olur

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat **añsam** dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

ān **[3]**

1. zaman, vakit

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi her **ān** ditrer

G168/3 Devlete meyl eylemez dānā-yı maḥmiyyü'l-cenāb / Kim bilür bir **āndur** ol da intiḳāl üstindedür

2. an, lahza

G109/1 Bir **ān** içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

ān **[2]** cazibe, alım ‖ an, lahza

G196/1 Gören dil **ān-ı** ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol **āne** ḳatlanmaz

aña **[79]**

1. ona

G519/3 Ḫalāṣ eyler mi şol cānı kimesne / Ki **aña** ḥalḳa-i ejder ola cāy

K1/26 Çevgān urupdur **aña** ezel dest-i himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki döner gūy-ı āsmān

K18/48 Ḳoma Bāḳī ḳuluñı cürʿa-ṣıfat ayaḳda / Dest-gīr ol **aña** ey dāver-i ʿālī-miḳdār

K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i ḳafes-i zer-gerdür / Dāġlar dilde olupdur **aña** yir yir ḫātem
K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / Keremde **aña** ne aḳrān seḫāda ne ems̱āl
K21/15 Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī Ebu'ṣ-suʿūd ol kim / Feżā'il içre efāżıl olupdur **aña** ʿıyāl
K24/3 Oldı gül-şen yine bir dil-ber-i müşgīn merġūl / Şol ḳadar virdi **aña** zīnet ü zīver sünbül
K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına aduña kim / Cān u dilden ide Ḥassān **aña** yüz biñ taḥsīn
K27/11 İrem bāġı **aña** nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā
G1/6 Ben şāh-naẓar rind-i cihān **aña** direm kim / Nergis gibi göz dikmeye sīm ü zere cānā
G4/5 Rifʿatde āsmāna deger āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i encüm irişmez **aña** bahā
G6/5 Vefā ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek **aña** cānā yaraşur saña istiġnā
G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı felekdür mesīr **aña** / Degmez gedālar içre işigüñde yir **aña**
G7/4 Görmez mis̱āl-i ḳāmetüñi çeşm-i rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki görenler naẓīr **aña**
G7/5 Bāḳī suḫanda farḳ-ı sipihre ḳadem başar / Luṭf-ı Ḫudā olursa eger dest-gīr **aña**
G21/3 Ṣofī kim ider idi meyli **aña** / Ḳalbe ger virmese ṣafā mey-i nāb
G103/2 Ṣaḥn-ı çemende şöyle ḳırıldı zücāc-ı yaḫ / Seng-i felāḫan urdı meger **aña** lāleler
G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice üstāda yitişdi / ʿĀlemde bu gün **aña** bir üstād yitişmez
G206/4 Ḫoş gelür **aña** rebāb āvāzesi ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez
G275/5 Yāre ʿarż eyleyemez çihre-i zerdin Bāḳī / Virdügi rengi görüñ **aña** mey-i gül-gūnuñ
G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum **aña** münāsib hīç bir nāzük ḫayāl
G194/4 İde gör var ise luṭfuñ beni söyler ṣanma / Gencdür naḳd-i viṣālüñ **aña** iḳrār olmaz
G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi ḳaṭʿā cevāb **aña** ṭayandı ḫançerüñ
G298/1 Her tīr-i belā ḳavs-i ḳażādan k'ola nāzil / Ṣaḥrā-yı dil-i ehl-i vefādur **aña** menzil
G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre er olmaz zebūn olan / Merdān-ı rāh-ı ʿaşḳ dimezler **aña** recül
G329/7 Kime vaṣf eylesem şehā seni dir / Bāḳıyā oldum **aña** ben de ġulām
G344/6 Dil-i dermānde-i Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / Belā küncinde bir bir çekdügüm derdüm **aña** dirdüm
G414/7 Derd-i ʿaşḳ artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur eṭibbā **aña** dermān itmede
G508/4 Zībā yaraşur ḫilʿat-i nāz o boyı serve / İki ḳolumı ḳılsam **aña** bil ṭolaması
G523/6 Ne ġam endīşe-i ẕilletden ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet reh-beri luṭfın **aña** kim dest-gīr itdi
G535/2 ʿArż itdüm **aña** nāme ile lü'lū-yı eşküm / Cān riştesi mektūb-ı dürer-bāre ṣarıldı
K2/56 Serverā tevsen-i eyyām ḳatı ser-keşdür / **Aña** luṭf eyle iñen eyleme irḫā-yı ʿinān
K5/24 **Aña** her gūşeden bir ṭaʿne ṭaşın ḳondururlardı / Nigīnüñle muʿārıż görseler mühr-i Süleymānı
K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ḳaṣr-ı muʿallā kim / **Aña** miʿmār ola tedbīr-i ṣāḥib-re'y-i mülk-ārā
G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / **Aña** nisbet māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur
G127/5 Edāsı ḫūbdur maʿnāsı raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / **Aña** reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur
G204/5 Āl ile ruḫlaruñ alsun dil-i Bāḳīyi hemān / **Aña** ey şūḫ-ı cihān böyle güzel reng olmaz
G417/7 Olur atuñ öñince āsmān peyk-i cihān-peymā / **Aña** ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i çarḫ ser-mūze

2. onun için

K2/42 Ol zamān kim birisin medrese-i ʿāliyenüñ / Eyledüñ **aña** kemāl-i keremüñden iḥsān
K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı māh-ı Kenʿān ṭalʿatuñ görse / Saña Yūsuf diyeydi iller **aña** Yūsuf-ı s̱ānī
K9/22 Destinde ḫāme fażl u belāġat nihālidür / Medḥ ü s̱enā-yı şāh-ı cihān **aña** berg ü bār
K23/6 Yā nāḫunı görindi felek bir pelengdür / K'olmışdur **aña** ḳulle-i kūh-ı cefā maḳām
K23/16 Devrān içinde **aña** bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye vaḳt-i selām lām
G7/2 Ṭaḳdı hilāl ḥalḳasını gūş-ı ḫidmete / Oldı sipihr bende-i fermān-peẕīr **aña**
G7/3 Yüz sürmez idi südde-i devlet-me'ābına / Ḳul olmayaydı ḫusrev-i gerdūn-serīr **aña**

G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer cān-ı mübtelā / Zād-ı reh **aña** ġuṣṣa vü nāle nevāledür
G90/6 Dil çeşme-i belāġat **aña** lūledür ḳalem / Āb-ı zülāli şiʿr-i selāset-şiʿārdur
G105/7 Bāḳī n'olapervāz-ı bülend itse ġazelde / Bāl ü per **aña** himmet-i yārān-ı ṣafādur
G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz **aña** bāl ü perdür
G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe rind-i mey-ḫᵛāra / Çemende şāḫ-ı sünbül **aña** bir ṭuġrā-yı ġarrādur
G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd **aña** ḫoş zīb ü zīverdür
G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān **aña** / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer çeker
G294/1 Esb-i nāz ile beni yār ḳılupdur pā-māl / Naʿller şekli **aña** sīnede olmışdur dāl
G365/2 Laʿlüñden itme tīġ-i müjeñ birle cānı menʿ / Mümkin degüldür **aña** kesilmek şarābdan
G427/5 Pürdür güher-i pāk ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā dil-i dānādur **aña** sīne sefīne
G417/5 Cihāna tā ebed zīnet vire bu gevher ey Bāḳī / **Aña** ḳıymet olur mı devlet-i dünyā-yı deh-rūze
G471/2 Ṭālib-i şemʿ-i vaṣl olınca kişi / Oda yanmaḳdan **aña** pervā ne
G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan bilmez dü ʿālemden ḫaber / **Aña** hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşkī
G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / **Aña** lālā geçinür Ḫusrev ü Şīrīn dadı

3. ona nispetle, ona göre

K25/33 Bir güherdür söz **aña** ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār
K25/33 Bir güherdür söz aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen **aña** dürr-i şeh-vār
G311/4 Nāzük nihāli ol leb ü ruḫsār-ı āl ile / Bir şāḫdur ki olmış **aña** berg ü bār laʿl
G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında yāruñ çarḫ bir ḳandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz **aña** bir rūşen fetīl
G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden mevc urur yaşum / Melāmet fülkidür ser **aña** lengerdür iki ḳaşum
G392/1 Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū Kevs̱er **aña** nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn
G398/9 Ya ḫod bir nev-ḫaṭ aʿlā dil-rübādur / İki mıṣrāʿ olupdur **aña** ebrū
K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir günbed-i zer-kār felek / **Aña** bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i kāh-keşān
G61/1 Ḥarf-i ġama devāt u ḳalem şekl-i āhdur / **Aña** mürekkeb āhda dūd-ı siyāhdur
K3/26 **Aña** cild-i ġarrā müzehheb muṭallā / Meh-i ʿālem-ārā vü ḫurşīd-i enver
G274/4 Kimse ḥall eylemedi müşkil-i rāz-ı felegi / Var ise ʿıḳd-ı S̱üreyyādur **aña** noḳṭa-i şek

4. oraya

K18/20 Zanbaḳuñ ġoncasıdur bāġa gümiş bāzū-bend / Zaʿferān ile yazılmış **aña** ḫaṭṭ-ı ṭūmār
K25/38 Rifʿatum ḳaṣrı ṣala saṭḥ-ı semāya sāye / Eger olursa **aña** bānī-i luṭfuñ miʿmār
K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü encüm / Bir çemendür ki dökilmiş **aña** berg-i nesrīn

5. orada

G314/4 Ḫaymedür gözlerüm ṭınāb müjem / N'ola ger ḳonsa **aña** şāh-ı ḫayāl

6. oradan

G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet **aña** ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında*

7. onunla

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i ḥavādis̱den özge bulmadılar / Ṣolar ki kendülerin **aña** ṭutdılar ems̱āl
G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa evinden seḥerī / Āfitāb **aña** ber-ā-ber gelemez meydāne

anda [13]

1. orada

K2/51 Bu faḳīr **anda** ṭurup ḫidmete meşġūl oldum / İtmeyüp ẕerrece saʿyinde ḳuṣūr u noḳṣān
K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze ne ḫoş yaraşur **anda** seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer ḫātem

G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it mele’-i aʿlā gör / Ḳalma şol pāyede kim **anda** edānī görinür
G100/4 Mevzūn ḳaddi şiʿr-i bülendüm miṡālidür / Nāzük miyānı **anda** bir ince ḫayāldür
G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i ser **anda** bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür
G217/2 Ruḫların teşbīh idersem n’olacennet bāğına / Eksük olmaz tāze şeftālūler **anda** yaz u ḳış
G231/2 Münʿakis olmaz imiş **anda** ḫayāl-i ruḫ-ı dost / Āb-ı ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf
Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi **anda** kelāmı bāḳī
K19/21 Nice deryā diyemem keff-i güher-rīzine kim / **Anda** ġavvāṣ-ṣıfat buldı güherler ḫātem
K19/44 **Anda** zehr ola vü tiryāk leb-i dil-berde / Dehen-i yāre ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem
G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya **andadur** ya bundadur

2. oraya

G56/4 Bir ʿaceb dārü’ş-şifādur kūyı derd ehline kim / **Anda** hep nā-ḫoş varan bī-çāre ġāyet ḫoş gelür
G131/5 Zülfi endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / **Anda** mecmūʿ ileden ʿaḳlı perīşan getürür

andan

1. ondan

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / Şol būseler ki **andan** alur ḳan bahāsıdur
G175/1 Serv ile ḳāmetüñe kimse dimez hem-serdür / Müntehā ḳāmetüñ **andan** daḫı bālā-terdür
G250/2 ʿAraḳlar eyler ise bāġ-ı ʿārıżuñ gül-geşt / İñende olmasun **andan** efendi ter zülfüñ
G264/1 Şikāyet cevr-i dil-berden dil-i şeydāyı söyletseñ / Günāh **andan** yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı söyletseñ
G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb **andan** bu deñlü mübtelāyı n’eylesün
G416/4 Eṭvār-ı ʿaşḳı itmedi çün iḫtiyār ʿaḳl / **Andan** ferāġat eyleyelüm iḫtiyār ile

2. ondan ötürü

K4/12 Ne deryādur bu şiʿrüñ baḥri yā Rab / Ki **andan** kā’ināt olmış güher-çīn

3. oradan

G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki **andan** ire būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa bād-ı bahārdan
G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn **andan** ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe

4. ondan sonra

G289/3 Kesb-i leṭāfet eyle nesīm-i seḥer gibi / **Andan** derūn-ı perde-i esrāra maḥrem ol

5. ondan daha çok

G60/2 Cāme-i dībā ile ḫurşīd zībālanmasun / Şimdi **andan** ḫilʿat-i ḥüsnüñ senüñ şöhretlüdür

6. aradan, arasından (dudakların arasından iki dişin görünmesi imgesi)

G311/3 Dürc-i dehānı var ise billūr ḥoḳḳadur / **Andan** görinür iki laṭīf āb-dār laʿl

anı **[36]** onu

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen yimişdür boz doġanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh işidüp **anı**
K14/29 Bilürsin **anı** mürġ-i beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı
K18/43 Reşk-i dendānuñ ile ḫançere düşdi jāle / Berg-i sūsende gören itdi ṣanur **anı** ḳarār
K18/51 Ḫām var ise eger micmere-i naẓmumda / Dāmen-i luṭfuñ **anı** setr ider ey faḫr-i kibār
K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken ḫāme ṭurmaz deprenür / Neydür **anı** gūyiyā lerzān ider āb-ı revān
K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle pür olsun ḥaremüñ / Görüp īmāna gele **anı** ṣanem-ḫāne-i Çīn
G21/4 Cümle bīmāra ey ṭabīb **anı** vir / Hīç şerbet nemī-resed be-şarāb
G62/5 Her kim ki meyl ider zen-i dünyāya Bāḳıyā / Merdāneler içinde **anı** ṣanma er geçer
G82/2 Güzeller şevḳıne ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle ṣanur **anı** semāʿ eyler

G101/3 Ḳılsun hemīşe **anı** emān-ı Ḫudā nigāh / İtmez nigāh ḥālüme gerçi o ġamze-kār
G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup **anı** nihān ider
G177/5 Görse seyrinde seni bir gice nā-geh Bāḳī / Hep muʿabbirler **anı** vuṣlata tāʿbīr ideler
G179/2 Ucından zülfüñüñ çoḳ baş kesildi / Meded ʿömrüm **anı** bir pāre kesdür
G230/2 Cism-i laṭīfüñ oldı senüñ dürr-i şāh-vār / Ḥıfẓ itmek içün **anı** olupdur cihān ṣadef
G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı ṣafā incinmesün / Gāh gāh **anı** özinden eylemez āgāh şevḳ
G283/5 Döne döne **anı** zār itmez idi āhum eger / Bāḳī çarḫına ṭoḳınmasa idi gerdūnuñ
G291/1 Ṣaḥrālara düşerse n'ola nāfe-i ġazāl / Sevdālara ṣalupdur **anı** dil-berā o ḫāl
G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi āb efşān idüp / Bād-veş sildüm **anı** pāk ü mücellā eyledüm
G339/4 Bir ciger ḳalmışdı **anı** da kebāb itdüm hemān / Dāġ-ı ḫūn-ālūdelerden cām-ı ṣahbā eyledüm
G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde **anı** ben merdāne ṭapşurdum
G358/1 Naġamāt eylemege başladı ṣanma **anı** sen / Ehl-i sūzuñ ṣanemā āteşin üfler ney-zen
G362/1 Cānān odur ki meyl ide **anı** görince cān / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān
G403/4 Urmañ gedā-yı kūy-ı ḫarābāta seng-i ṭaʿn / Ḳoñ **anı** kendü ḥāline Rabb-i Raḥīm ile
G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi gören taṣvīrin / Āferīn **anı** ḳalemden çıḳaran üstāde
G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış **anı** ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruḫsār üstine
G482/4 Olduġı'çün naʿl-i esb-i dil-bere ḳaşum şebīh / İtdi **anı** merdüm-i çeşmüm güher-bār üstine
G515/2 İtlerüñden ġayrıyı görmez raḳībuñ gözleri / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin **anı** ey perī
Kt2/2 Bilmeyen **anı** ṣandı kim yaḫdur / İlişüpdür kenārına bāmuñ
Kt12/2 Geyicek Emriyā olursın **anı** / Boynuzı egri bir geyik boġası
G162/2 Çoġ olur güft u gūy-ı bī-ḥāṣıl / **Anı** gūş eyle kim muṣaddaḳdur
G281/6 Bāḳī şarāb-ı ʿaşḳ ile rüsvāy olup gezer / **Anı** gerekse yaḫşı gerekse yaman ṭutuñ
G346/8 Dür-i fażl ile muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur Bāḳī / **Anı** dūr itme benüm pādişehüm yanuñdan
G368/3 Sücūd itdi miḥrāb-ı ebrūña māh / **Anı** bilmeyenler ṣanurlar cebīn
G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / **Anı** yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ söylesün
G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / **Anı** defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi
Kt15/2 **Anı** Delü Muṣannife baġışla sen hemān / Varsun götini silsün o da bir faḳīrdür

anlar [7] onlar

K4/10 Egerçi noḳṭadur ṣūretde **anlar** / Velī maʿnā yüzinde ḫāl-i müşgīn
K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḥs eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle **anlar** ḳatı nā-dān gelür
G177/2 Müşg ü ʿanber ezilürken göricek kākülüñi / Yine **anlar** başuñ üstinde senüñ yir ideler
K7/25 **Anlar** itdi ḫākden eflāke gerçi ser-firāz / Menzilin şāh-ı cihān eyvān-ı Keyvān eyledi
K2/25 Ser-i aʿdāñı boyar ḳana dem-ā-dem ḳılıcuñ / **Anlara** ḫalḳ anuñ'çün didiler sürḫ-serān
G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda / Līkin **anlardan** hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür
G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler **anlardan** kişi yārāne incinmez

anuñ'çün [12] onun için

K2/25 Ser-i aʿdāñı boyar ḳana dem-ā-dem ḳılıcuñ / Anlara ḫalḳ **anuñ'çün** didiler sürḫ-serān
G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre **anuñ'çün** Kūh-ken ser-dārdur
G421/2 Ġayrıdan ḫālī **anuñ'çün** eyledüm dil ḫānesin / Tā senüñ raḫt-ı ġam-ı ʿaşḳuñ içine ṭaşına
Kt11/3 Yüri var bulduġuñ aġaca ḳaşınma miskīn / Sen **anuñ'çün** götüñi yırtar iseñ ol olmaz
G13/3 Zamāne bizde gevher sezdügiçün dil-ḫırāş eyler / **Anuñ'çün** baġrumuz ḫūndur maʿārif kānıyuz cānā
G251/2 Şikest olduġına rāżī degüldi revnaḳ-ı ʿişret / **Anuñ'çün** düşmedi bir dem elinden cām Cemşīdüñ

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / **Anuñ'çün** ditrer endāmı çemende bāddan bīdüñ

G316/6 Metāʿ-ı dehr bir puldur aḳar şu ʿömr-i müstaʿcel / **Anuñ'çün** Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

G361/4 **Anuñ'çün** ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ var çıḳar yārāne söylersin

G459/2 Hümā-yı evc-i istiġnādur ol māh / **Anuñ'çün** böyle māʾildür hevāya

G468/6 Ḳıyāmı ḳāmet-i bālāña eyler / **Anuñ'çün** mescide girmez menāre

ʿanber **[6]** okyanusların bazı kesimlerinden toplanarak parfüm, merhem, krem vb. yapımında kullanılan güzel kokulu madde. Anberin kültür tarihi yönüyle taşıdığı önem ve gündelik yaşamdaki karşılığı için bkz. PAKALIN, C. I, s. 61-62; ayrıca bkz. 'ʿabīr ü ʿanber', 'ʿūd u ʿanber', 'misk ü ʿanber', 'müşg ü ʿanber' md.

K10/2 Nefḥa-i **ʿanber** ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer bile

K24/19 Olamaz reh-güẕeri ḫākine hem-pā **ʿanber** / İdemez ṭurrasına kendüyi hem-ser sünbül

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i şimşād pest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı **ʿanber** şikest olur

G98/1 Laʿlüñ ḳatında ḳıymet-i gevher şikest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı **ʿanber** şikest olur

G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde **ʿanber** bu

K18/50 Puḫtedür ġayrılar eşʿārı velī puḫte piyaz / Ḫām **ʿanberdür** eger ḫām ise de bu eşʿār

ʿanber-ālūd **[1]** amber kokulu

G263/2 Ḫāli sevdāsıyla āh itdüñ dilā / Cān meşāmın **ʿanber-ālūd** eyledüñ

ʿanber-āmīz **[1]** amber taşıyan, amber sürülmüş (saç)

G313/3 Yaluñuz gerden-i zībāsı degül ḥālet-baḫş / **ʿAnber-āmīz** o zülfeyn ile gīsū da güzel

ʿanber-bū/y **[2]** amber kokulu

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim görür ya tozını ol ḫaṭ-ı **ʿanber-būnuñ**

G492/2 Zülf-i **ʿanber-būyuñuñ** sevdālarıdur dostum / ʿĀşıḳuñ ḥālin perīşān eyleyen sünbül gibi

ʿanber-efşān/feşān **[5]** amber saçan (saç ve sakal için)

G375/1 Ruḫsāruña ḫaṭṭ-ı **ʿanber-efşān** / ʿAbd-i Ḥabeşīdür adı reyḥān

G414/1 Ṭaġıdup her yaña zülfin **ʿanber-efşān** itmede / Āh kim bī-dillerin ḫāṭır-perīşān itmede

G249/3 Göricek sīn-i miske beñzetdüm / Şāne-i zülf-i **ʿanber-efşānuñ**

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i **ʿanber-feşāna** baḳ / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı gör

G154/5 Sürdükçe nīzelerle yanuñdan müjeñ dili / Ḳullāblarla ṭurra-i **ʿanber-feşān** çeker

ʿanber-sāye **[1]** amber gibi kokan

G467/3 ʿAnberīn ḫaṭṭuñ anuñ sāyesidür ḫaddüñde / Kim göñül baġlamaz ol ṭurra-i **ʿanber-sāye**

ʿanber-şemīm **[2]** amber kokulu

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā **ʿanber-şemīm** oldı ṣabā / Gül-zāra gelse ġālibā urmaz Ḫutenden nāfe dem

G403/1 İrdi nesīm nefḥa-i **ʿanber-şemīm** ile / Eṭrāf-ı bāġ u rāġ pür oldı nesīm ile

ʿanberīn **[6]** amber kokulu, amberli

K23/34 Ḫatm oldı söz duʿā-yı cemīlüñ maḥallidür / K'ola raḥīk-i cām-ı s̱enā **ʿanberīn** ḫıtām

G209/4 Bāzār-ı dehr içinde gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i ʿiẕār-ı yār gibi **ʿanberīn** meges

G212/5 Ebrū-yı **ʿanberīn** ile miḥrāb-ı dīndür / Ruḫsār-ı āteşīn ile ol ḳıble-i Mecūs

G467/3 **ʿAnberīn** ḫaṭṭuñ anuñ sāyesidür ḫaddüñde / Kim göñül baġlamaz ol ṭurra-i ʿanber-sāye

G14/6 Bāḳıyā ḫāl-i **ʿanberīni** anuñ / Nāfe-i müşg-i nābdur gūyā

G383/1 Dil çeker ol tār-ı mūy-ı **ʿanberīnüñ** minnetin / İstemez ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin

anberīn-girībān **[1]** yakası amber kokulu

G375/3 Zülf-i siyehüñ mübārek olsun / Ẕī-ḫilʿat-i **ʿanberīn-girībān**

ʿanberīn-gīsū **[1]** saçı amber gibi kokan

G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ nūrı fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı **ʿanberīn-gīsū** nihāl-i sīm-sīmādur

anca **[2]** o kadar, onca

G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur **anca** dil-āverler düşer

G421/7 Naḳş-ı ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / Ṣafḥa-i eşʿārda **anca** ḳalemler aşına

ancaḳ **[20]**

1. öyle ki, onun gibi

G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā **ancaḳ** / Musaḫḫar cümle ʿālem ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā **ancaḳ**

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā **ancaḳ**

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ es̱er ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳaya **ancaḳ**

G234/4 Gözüme özge ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / Nice sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā **ancaḳ**

G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden ṣaḳınmaḳ sūd-mend olmaz / Rıżādur çāresi ʿaşḳuñ görinmez bir belā **ancaḳ**

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā **ancaḳ**

G234/7 Żarūrī ser-fürū ḳıldı edāña düşmen ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i ṭabʿuñ Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā **ancaḳ**

G238/1 Ḥāl-i ʿālem ezelī böyle perīşān **ancaḳ** / Kimi ḫandān kimi giryān kimi nālān **ancaḳ**

G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı cānān **ancaḳ**

G238/3 Bu cihān kimine ḳaṣr-ı ṭarab u ʿīş u ṣafā / Kiminüñ miḥnet ile başına zindān **ancaḳ**

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır şütür-i gerdūna / Pādişāh ile gedāsı hele yeksān **ancaḳ**

G238/5 Bāḳıyā ḫānḳāh-ı ʿālem-i ḥayretde hemān / Her gelen kimse bu esrār ile ḥayrān **ancaḳ**

G351/2 Hemān ol Yūsuf-ı s̱ānī iner **ancaḳ** terāzūdan / ʿAdīl olmaz gerekse iki ʿālem bir yaña olsun

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Şu ṣorsaḳ pür-ḫumār **ancaḳ** şu içsek bādedür dirler

2. ama, fakat

G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫᵛāce **ancaḳ** şübhe hicrānuñda ḳalmışdur

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur **ancaḳ** ey kebūter sen / Hevā-yı ʿaşḳ-ı dil-ber neydügin bilmezsin oynarsın

3. zar zor, güç bela

M1/VIII/4 Ḫalḳ-ı cihāna ḳırḳ sekiz gün ṭuyurmayup / Bir hafta ḳıldı ġayrılar **ancaḳ** bu ḥāleti

4. yalnızca, sadece

G296/1 Yılda bir açılup **ancaḳ** şen olur bāġda gül / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül

G348/9 Mā-verā-yı perde-i esrāra bulmaz kimse rāh / Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen **ancaḳ** ḥaḳīḳat neydügin

G207/1 **Ancaḳ** raḳīb cevri degül infiʿālümüz / Ḫaṭ geldi laʿl-i yāre odur bu melālümüz

and içmek **[1]** yemin etmek

G524/5 Bāḳīyi mey-i nāba yemīn itdi dimişler / Gül gibi ele sāġar alup **içmez ol andı**

ʿandelīb/ān **[4]** bülbül/ler

G85/1 Ḫār-ı ġamda **ʿandelīb** eyler fiġān u zārlar / Ġoncalarla ṣalınur ṣaḥn-ı çemende ḫārlar

K26/37 **ʿAndelībān-ı** ḫoş-elḥān-ı gül-istān-ı s̱enā / İdeler medḥüñ ile ḫoş naġamāt-ı rengīn

G29/3 Ṣurāḥī nālesin artursa n'ola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı **ʿandelībe** çün gül-i sīr-āb olur bāʿis̱

K3/29 S̱enāsında Bāḳī-ṣıfat ola ʿāciz / Hezārān ola **ʿandelīb-i** suḫan-ver

ʿandelīb-i zār **[1]** bkz. 'bülbül-i zār', 'mürġ-i zār' md.

G380/1 Bir lebi ġonca yüzi gül-zār dirseñ işte sen / Ḫār-ı ġamda **ʿandelīb-i zār** dirseñ işte ben

ʿan-ḳarīb [2] pek yakın zamanda

G198/5 Henūz ġonca murāḳıb derūn-ı perdede gül / Ümīd bu ki ide **ʿan-ḳarīb** keşf-i rümūz

K19/57 Mūmdur mülk-i cihān saña duʿām ol ki hemān / **ʿAn-ḳarīb** eyleye Allāh müyesser ḫātem

ʿAnḳā [3]

1. İslam kültüründe çeşitli nitelikleriyle geçen çok önemli mitologya kuşlarından biridir. Simurg ve Zümrüdüanka adlarıyla da bilinir. Şehname ve Falnâme'den seçilmiş minyatürler ve bunların yorumları için bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 295-302.

G381/6 Āsitān-ı yārda mesken bulursam Bāḳıyā / Ḳāfda seyr itdürem **ʿAnḳāya** istiġnāyı ben

G315/1 N'ola dehr içre nişānum yoġ ise **ʿAnḳāyem** / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem

2. varlık, zenginlik

K1/25 Minḳārına dilerse alur çarḫı dāne-vār / **ʿAnḳā-yı** Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān

añlamak [9]

1. kavramak, idrak etmek

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / Hüner esrār-ı maʿnā **añlamaḳdur** lafẓ-ı muġlaḳdan

G58/3 Her gedā-ṭabʿ **añlamaz** āyīn-i Cemdür bezm-i mey / Bunda bir şāhāne ṭavr u özge ʿālem vardur

G192/5 Meyden ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur ġaraż hemān / Erbāb-ı ẓāhir **añlayamazlar** murādumuz

2. farketmek, farkına varmak

G325/4 Vaz geldi cāna dil-ber tīr-i müjgān urmadan / **Añlamışdur** ol perī-ṣūret meger vurġunluġum

K4/16 Kemālin **añlayup** bir bir öñinde / Ḳomışlar yüz yire şāhān-ı pīşīn

G275/2 Ey ser-efrāz geçen kimse ne ġaddār idügin / Başuña ṭoḳunıcaḳ **añlayasın** gerdūnuñ

G266/5 **Añlamaz** dehr-i denī merdüm-i dānā ḳadrin / Bāḳıyā minnetini çekmeyelüm her gūluñ

3. hissetmek, sezinlemek

G474/7 Bāḳī ḥarīr-i zülfi gibi şöyle **añlaram** / Sā'ir ḳumāş o serv-i gül-endāme çıḳmaya

G288/4 Meclisde būseñe ṭolaşur şöyle **añların** / Cāmuñ efendi bir ġarażı var tehī degül

añlanmak [1] anlaşılmak, bilinmek; bu arkaik kelime ile ilgili sekiz tanığı krş. TS, C. I, s.161-162.

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ eṡer ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan **añlanur** ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

añlatmak [1] nakletmek, söylemek

G434/5 Yār defterden yine Bāḳī ḳazınmaḳ var dimiş / Yañlış **añlatmış** ʿadūlar ben ḳulın sulṭānuma

ʿār [2] 'melamet' kavramı bağlamında utanma, utanç

G166/3 Ḳoyup nāmūs ile **ʿārı** düşüp kūy-ı ḫarābāta / Yürür çāk-i girībān olup erbāb-ı melāmetler

G245/1 Kemāl u fażl ile ʿālemde iftiḫārum yoḳ / Melāmet eylese ʿaşḳuñ cihāna **ʿārum** yoḳ

ʿār itmek [1] utanmak

G96/2 **ʿĀr itse** ṭañ mı içmege bezm-i Cem içre cām / Her kim segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür

ʿArab [1] Arap dilinin şiirselliğini, bağlam içinde ise büyüleyiciliğini Acem paralelliğinde imlemektedir.

G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden ʿaceb ṭabʿuñ müsellem ṭutdı hep / Siḥr-āferīnān-ı **ʿArab** pākīze-gūyān-ı ʿAcem

ara [12]

1. iki şeyin arası

K2/49 Miḥnet-i faḳr belā ġayret-i aḳrān müşkil / Fuḳarā bendelerüñ **arada** deng ü ḥayrān

G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı miyānuñ kemer gibi / Cānā niteki ḫançer-i hicrān **aradadur**

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi **arasın** kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

G544/5 Dil-i maḥzūn bulurdı ḳahve vü berş ile Bāḳī ẕevḳ / Dirīġā **aradan** ẕevḳ-i dil-i maḥzūn ise gitdi

2. yer, mahal

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur çü meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen **arada** bu ṣūret-i esbāb nedür

G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı ḳo göñül gel / Neng ile nām ṣığmaz ʿaşḳ ile bir **arada**

Mtl 25 Nihān olmaz maḥabbet gizlü ḳalmaz ʿāşıḳuñ şūrı / Ne mümkindür gele bir **araya** mestī vü mestūrī

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān eksük gerekmez **aradan** / Yaḫşı aġırlanmaḳ ister ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd

3. içinde, arasında (Bu tanık, TS'de 'Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ **ara** dāġım fetīli şemʿ-i cemʿ' biçiminde bulunmaktadır, krş. C. I ,s.182.)

G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ **arada** ġam fetīli şemʿ-i cemʿ

G327/4 Nuḳra-i eşküm ile sīm-keş oldum şimdi / Müjemüñ **aralarından** bir iki tel çekdüm

ara.....ara [1] ara sıra, bazen

G247/4 Dil-berlerüñ ey ġonca-dehen ʿādeti budur / Gül ruḫlarını **ara** öpüp **ara** ṣarılmaḳ

arada ḳan olmak [1] araları bozuk olmak ‖ kan davası olmak

G437/3 Bezm-i meydür güzelüm **ḳan ola** şāyed **arada** / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ mestāne

araya girmek [1] arasına girmek ‖ barış sağlamaya çalışmak

G467/7 Kemer eylerdi ḳolın ince bilüñe Bāḳī / **Girmese** ḫançer-i ḫūn-rīzüñ eger **araya**

ʿaraḳ [4] ter

G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı meydendür cebīn-i ġonca-i terde **ʿaraḳ**

G438/1 Düşse zülfinden **ʿaraḳ** ruḫsār-ı cānān üstine / Gūyiyā şeb-nem düşer gül-berg-i ḫandān üstine

G442/1 Dāne dāne ol **ʿaraḳlar** ṭurra-i pür-tābda / Ḳaṭre ḳaṭre jālelerdür sünbül-i sīr-ābda

G250/2 **ʿAraḳlar** eyler ise bāġ-ı ʿārıżuñ gül-geşt / İñende olmasun andan efendi ter zülfüñ

ʿaraḳ-nāk [3] terli

G33/4 Ṭarāvet kesb ider olsañ **ʿaraḳ-nāk** / Olur berg-i semenden tāze-ter ruḫ

G150/5 ʿİẕār-ı yār **ʿaraḳ-nāk** olınca ey Bāḳī / Görenler itdi ṣanur māh ile ḳırān ülker

G487/2 Gül-şende lāle ṣanma **ʿaraḳ-nāk** olup çemen / Bir āl dest-māl ile sildi yañaġını

ʿaraḳ-rīz [1] terleyen, ter döken

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı **ʿaraḳ-rīz-i** yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri var açıl

ʿaraḳ-rīz olmak [1] terlemek, ter dökmek

K8/2 Ten-i pāki **ʿaraḳ-rīz olmış** ol serv-i gül-endāmuñ / Dökilmiş ḳaṭre-i şeb-nem nihāl-i erġavān üzre

ārām [2]

1. rahat, huzur

G435/5 Terk iderdi mey ü maḥbūb hevāsın Bāḳī / Cānda ṣabr u dil-i āvārede **ārām** olsa

2. durma, kalma ‖ ömür (gül için)

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i **ārām-ı** gül

ārām-geh -i mürġ [1] kuş yuvası; bkz. 'mürġ āşiyānesi' md.

G524/4 **Ārām-geh-i mürġ** idi dirler ser-i Mecnūn / Meydān-ı maḥabbetde ne başlar yuvalandı

ārām-ı cān [1] gönül rahatlığı, huzur ‖ sevgili

G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez cānum / Ser-i kūyında cānānuñ ġaraż **ārām-ı cānumdur**

ārām (iḫtiyār) itmek/eylemek [5] durmak, kalmak

G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde **ārām iḫtiyār itmek** / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç

Bir tanık dışında diğerleri olumsuz biçimdedir. Olumsuz tanıklara, rahat edememek, duramamak, bulunduğu yerde kalamamak anlamları verilebilir.

G67/2 Menzilin bāġ-ı İrem ḳılsalar **itmez ārām** / Ehl-i dil cennet-i kūyuñ gibi meʾvā gözedür

G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende **ārām eylemez** cānum / Ser-i kūyında cānānuñ ġaraż ārām-ı cānumdur

G240/3 Menzilin bāġ-ı bihişt eyleseñ **itmez ārām** / Cānda ṣabr u dil-i şeydāda ḳarār olmayıcaḳ

G171/2 Uçdı bu feżālardan mürġ-i dil-i nālānum / **Ārām idemez** oldum efkār-ı seyāḥat var

aramak [2] bulmaya çalışmak, yoklamak, araştırmak

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise **ara** meded

G242/4 Dün gice ol ġazāli ḳaçurmış raḳīb-i seg / İtler gibi **aradı** bulınca yataḳ yataḳ

arayı arayı bulmak [1] araya araya bulmak (bulmanın imkânsızlığı yönüyle)

K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil ḳaldı derūn-ı baḥr-i ḥayretde / Ṣanur **arayı arayı bulam** ol dürr-i yek-tāyı

ʿarʿar [5] ardıç ağaçı, yaban dağ servisi.

G119/2 Ger ölürsem ḥasret-i ḳaddiyle ol servüñ beni / Bir yire defn eyleñüz kim sāye-i **ʿarʿar** düşer

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā yirde **ʿarʿar** hem

sevgilinin zarif ve uzun boyu ile nispet edilerek olumsuzlandığı bağlamlarda;

G217/4 Geçdi sen serv-i semen-sīmā ṭururken ser-firāz / Gördi **ʿarʿar** lā-cerem bād-ı ṣabādan serzeniş

G398/1 Ḳıyām itdi çemende yāre ḳarşu / Çenār u **ʿarʿar** u şimşād ḳamu

G169/2 Egerçi **ʿarʿar-ı** bāġuñ bülend ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet leṭāfeti yoḳdur

ārāste ḳılmak [1] hayranlık uyandıracak biçimde süslemek, düzenlemek ‖ yaratmak

K18/17 Şīşe-i çarḫda gör bunca muraṣṣaʿ naḫli / Nice **ārāste ḳılmış** yine ṣunʿ-ı Cebbār

ārāyiş [1] süs, ziynet

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez **ārāyiş-i** dünyāya dil / Rūy-ı zerd ü gevher-i eşküm zer ü zīver yiter

ārāyiş itmek / eylemek [2] süslemek ‖ yenilemek, tazelemek

K15/3 Cihāna zīb ü fer virdi yine meşşāṭa-i ḳudret / ʿArūs-ı nev gibi **ārāyiş itdi** kühne dünyāyı

K26/33 Nitekim māşıṭa-i dehr ʿarūs-ı çemenüñ / Çihresin **eyleye ārāyiş-i** zīb ü tezyīn

ard [3]

1. arkasından, peşi sıra

G240/4 Her ġazāluñ tek ü pū itmede **ardınca** göñül / Şāhlar eglenemez ṣayd u şikār olmayıcaḳ

G319/4 Cānāne giden nāmedeki mühr degüldür / **Ardınca** ḳalur reşk ile çeşm-i nigerānum

2. sonunda

G214/7 Biñ ḥicāb-ı kibriyā **ardında** göstermez yüzin / Kendüyi gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān gizlemiş

ʿārif [12]

1. bilgiye sezgi yoluyla ulaşmış, gördüğünü fazla düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayabilecek nitelikteki kişi; zahit tipi karşıtlığında mükemmel insan [insan-ı kâmil]

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif hem-nişīnüñ merd-i **ʿārif** ḳıl / Açılma ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i **ʿārif** / Sücūduñdan ġaraż zīrā rıżā-yı Rabb-i aʿlādur

G74/2 Sīnesin itse ḳaçan kān-ı maʿārif **ʿārif** / Ḳılsa her ḥarfe naẓar bir nice maʿnī görinür

G151/5 Ehl-i dil cāme-i dībā ile zībālanmaz / Bāḳıyā **ʿārif** olan kimseye bir şāl yiter

G200/8 Sözi vāʿiẓ dırāz ider **ʿārif** / Ol aṣıl yādgāre ḳatlanmaz

G406/2 Cihānuñ fenāsın bilen rind-i **ʿārif** / Muḳayyed gerekmez bahār u ḫazāne

G277/4 ʿĀşıḳa kühl-i cilā yāruñ ayaġı tozıdur / Ḥāṣılı bendesiyüz **ʿārif-i** ṣāḥib-naẓaruñ

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / **ʿĀrif-i** āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ

G360/3 Nihānī ʿişrete māniʿ degüldür kisvet ey zāhid / İçerler bunda **ʿārifler** ṭoluyı tāc-ı Edhemden

K6/11 Şehr-i dārü'l-mülk-i ʿadlin seyr iden **ʿāriflere** / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān gelür

2. Bakî'nin şiirini hakkıyla takdir edebilecek, kavrayabilecek kimse/ler

G152/7 Bāḳī nihāl-i maʿrifetüñ mīve-i teri / **ʿĀrif** ḳatında bir ġazel-i āb-dārdur

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i evṣāfuñla dīvānum benüm / **ʿĀrif** almış ḳoynına mānend-i ʿummān gizlemiş

ʿārife bir gül yiter [1]

K19/14 Bu gül-istānda **yiter ʿārife bir gül** çünkim / Ṭaḳınur farḳına bir dāne gül-i ter ḫātem

ʿārif-i yegāne [1] eşsiz/müstesna arif ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/14 Ol fāżıl-ı zamāne lebīb-i ḥabīb-i ḫalḳ / Ol **ʿārif-i yegāne** edīb-i bülend-nām

Arisṭo [1] Osmanlı edebiyatı metinlerinde daha çok müslüman bir bilge olarak kabul gören eski Yunan filozofu. Şiir bağlamında Aristo ve öğrencisi İskender, padişahın kalemi ve silahını taşıyan kişilerdir; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 91-92.

K3/13 Ne yaña buyursa revādur getürmek / Devātın **Arisṭo** silāḥın Sikender

ʿārıż [23] yanak

G54/6 Çerāġı māh-ı enverden yaḳar ol **ʿārıż** u gerden / Girībānuñ senüñ bezm-i leṭāfet şemʿ-dānıdur

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı **ʿārıż** incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb **ʿārıżı** nūrı / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i **ʿārıż-ı** dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer

G124/4 Naḳş-ı ḫadd-i lāle-reng ol **ʿārıż-ı** pākīzede / Berg-i güldür gūyiyā āb-ı zülāl üstindedür

G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i **ʿārıż-ı** yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı cānān ancaḳ

G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül **ʿārıż-ı** rengīni gül / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı ʿālem şöyle zībādur yine

G15/5 ʿAks-i ḫāl-i **ʿārıżından** sāḳī-i gül-çihrenüñ / Lāle-i sīr-āb olur cām-ı şarāb-ı dil-güşā

K24/35 Ḫūb olur **ʿārıżuñ** üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Āb-ı nāb içre ṭurur tāze vü ḫoş-ter sünbül

G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim **ʿārıżuñ** üzre görinür / Döndi dendāneleri şekline sīn-i semenüñ

G250/2 ʿAraḳlar eyler ise bāġ-ı **ʿārıżuñ** gül-geşt / İñende olmasun andan efendi ter zülfüñ

G14/1 **ʿĀrıżuñ** āb-ı nābdur gūyā / Ẕeḳanuñ bir ḥabābdur gūyā

G15/4 Gözüme ʿālem görinmez görmesem ruḫsāruñı / **ʿĀrıżuñ** mirʾātıdur āyīne-i ʿālem-nümā

G60/1 **ʿĀrıżuñ** ḫurşīd-i ʿālem-tāb māhiyyetlüdür / Anuñ içün ḥüsnüñüñ bāzārı germiyyetlüdür

G67/7 **ʿĀrıżuñ** ḥasreti bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil ḫaste yatur iki gözi mā gözedür

G145/4 **ʿĀrıżuñ** mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum āyīneye baḳ görmek isterseñ naẓīr

G217/1 **ʿĀrıżuñ** fīrdevs-i aʿlā ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / Būse-i laʿlüñ alan ḫoş mīve-i zībā imiş

G425/3 **ʿĀrıżuñ** ṭurmaz öper zülf-i siyeh-rū göz göre / Hīç yüz virmezsin ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

G431/1 **ʿĀrıżuñ** ḳılmış ḳażā hem-reng o ḫadd-i meh-veşe / Gör ne yüzden imtizāc itdürmiş āb u āteşe

G144/3 Ḫançer-i ġamze-i ḫūn-rīzüñe tīġ-i Ḥayder / Ṣafḥa-i **ʿārıżuña** muṣḥaf-ı ʿOs̱mān dirler

G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ āb-ı **ʿārıżuñda** / Gören dir ṣuya ʿaks-i lāle düşdi

G12/2 **ʿĀrıżuñda** ol iki zülf-i girih-gīrüñ senüñ / Ṣuya ḳonmış iki ġarrā tāze sünbüldür baña

G18/1 Ey ṣafā-yı **ʿārıżuñdan** çeşme-i ḫurşīde āb / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb

ʿārıż-ı gül-gūn [2] gül renkli yanak

G124/2 **ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ** üzre ḫāl-i fettānuñ senüñ / Fitneden ḫālī degül her laḥẓa āl üstindedür

G399/2 **ʿĀrıż-ı gül-gūnunuñ** dā'im ḫaṭ-ı fermānına / Ḫᵛāh u nā-ḫᵛāh eyler ol zülf-i semen-bū ser-fürū

ʿārıż u ḫadd [1] yanaklar

G6/3 Nedür bu **ʿārıż u ḫadd** ü nedür bu çeşm ü ebrūlar / Nedür bu ḫāl-i Hindūlar nedür bu ḥabbetü's-sevdā

ʿārıż u ruḫsār [1] yanaklar

G119/5 **ʿĀrıż u ruḫsāruñı** vaṣf itse Bāḳī her ḳaçan / Şiʿri ey gül-çihre anuñ böyle rengīn-ter düşer

armaġān itmek [1] hediye etmek, bağışlamak

G88/4 Ḫāk-i rehüñ ṣabā yili ʿāşıḳa **armaġān ider** / Ḥaḳ bu ki ayaġuñ tozı tuḫfe-i rūzgārdur

ʿarṣa [19]

1. savaş alanı

K2/24 Ṭop idüp kellelerin **ʿarṣada** tīġuñ dāyim / Düşmen-i dīni bu üslūba ḳılur ser-gerdān

G359/5 Ey nice ser-efrāzlaruñ kellesi ṭopı / Ġaltān ola bu **ʿarṣada** çevgānuñ elinden

K1/6 Bir tīġ-i zer-nişān ile girmişdi **ʿarṣaya** / Şemşīr-bāz-ı maʿreke-i ṣaḥn-ı āsmān

2. er meydanı, beceri sergilenecek meydan (şiirsel yeti bağlamında)

K20/42 Benem bu **ʿarṣada** kim raḫş-ı ṭabʿı depredicek / Vücūdı ḫaṣm ola pāmāl olursa Rüstem-i Zāl

G201/5 Bu **ʿarṣada** Bāḳī nice üstāda yitişdi / ʿĀlemde bu gün aña bir üstād yitişmez

G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu **ʿarṣada** / Nā-geh ṭoḳındı tīr-i maḥabbet ḳażāyı gör

K22/29 Destüme alsam ḳalem naẓm-ı bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı **ʿarṣa-i** mülk-i maʿānī vü beyān

K22/31 Pehlevān-ı **ʿarṣa-i** naẓmem diyen ferzāneler / Bir iki zār u zebūnumdur żaʿīf ü nā-tevān

3. (geniş ve boş) meydan, yer

K23/36 Hem-vāre tā ki edhem-i zerrīn-sitām-ı çarḫ / Naʿl-i zer ile eyleye bu **ʿarṣada** ḫırām

K1/13 Bālā-nişīn-i mesned-i şāhān-ı tāc-dār / Vālā-nişān-ı maʿreke-i **ʿarṣa-i** Keyān

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı **ʿarṣa-i** ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev ḳala ester bile

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ **ʿarṣa-i** rindāne girdüñ merd-i meydān ol

K16/8 Ol şeh-süvār-ı **ʿarṣa-i** iḳbāl ü baḫt kim / Şāhān-ı dehr atı öñince ḫadem gibi

M1/VIII/2 Ṣāḥib-ḳırān-ı **ʿarṣa-i** iḳlīm-i salṭanat / Ol dem ki ḳıldı mülk-i beḳāya ʿazīmeti

G417/8 Cihānda **ʿarṣa-i** iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / Virür naʿl-i semendüñ şuʿle mihr-i ʿālem-efrūze

K2/35 **ʿArṣa-i** medḥ ü s̱enānuñ bulımaz pāyānın / Peyk-i endīşe eger biñ yıl olursa pūyān

K2/45 **ʿArṣa-i** baḥs̱e girüp cevherümüz ʿarż itdük / Tīġ-veş her birümüz şimdi ḳalupdur ʿuryān

K6/22 **ʿArṣa-i** sīmīn-i ṣubḥ üstinde dā'im gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

G483/2 **ʿArṣa-i** ʿaşḳda gör Ḥażret-i Mevlānāyı / Ṭurmayup daḫı döner üstine yoldaşları

ʿarṣa-i ceng ü cidāl [1] savaş meydanı

G451/5 Eṣḥāb-ı zühd bezm-i füsūn u fesānede / Erbāb-ı ʿaşḳ **ʿarṣa-i ceng ü cidālde**

ʿarṣa-i maḥşer [1] mahşer yeri

K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem **ʿarṣa-i maḥşer** bile

ʿarṣa-i ʿālem/dehr [5] dünya, yeryüzü

K5/39 Żiyā-bahş ol rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫurşīde / Semend-i baḫtuñ itsün **ʿarṣa-i ʿālemde** cevlānı

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki raḫşına / Cevlān deminde **ʿarṣa-i ʿālem** gelürdi teng

G494/2 Bahār oldı dem-i seyr ü temāşādur ḫudāvendā / Semend-i ʿazmüñ itsün **ʿarṣa-i ʿālemde** cevlānı

G66/6 Cilve-i ḥüsn-i ruḫuñ virdi revāc u revnaḳ / **ʿArṣa-i ʿāleme** kim seyr ü temāşā yiridür

G471/5 Süm-i esbine ruḫ süren o şehüñ / **ʿArṣa-i dehrde** oldı ferzāne

ʿarṣa-i zemīn [2] dünya, yeryüzü

K1/36 Eflāke çıḳdı velvele-i **ʿarṣa-i zemīn** / İndi zemīne ġulġule-i āsmāniyān

K9/13 Ḫālī degüldi zelzeleden **ʿarṣa-i zemīn** / Evvel ḳademde virdi cihān mülkine ḳarār

ʿarṣa-i kevn ü mekān [2] dünya, yeryüzü

M1/III/7 Çāpük-süvār-ı **ʿarṣa-i kevn ü mekān** idi / İḳbāl ü ʿizzet olmış idi yār ü hem-ʿinān

G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol şeh-i Ḫayder-şecāʿat şevḳine / **ʿArṣa-i kevn ü mekānı** geşt ider Düldül gibi

arslan [1] cesaret, sağlamlık ve kuvvet gibi niteliklere sahip kahramanın (padişah/sevgili) benzetildiği yırtıcı hayvan

G337/9 Ḳolında şāhid-i baḫtı görince ol şāhı / Şikāra pençe uran **arslana** beñzetdüm

ʿarş [2] İslâm kozmolojisine göre, kürsinin üzerinde bulunan bütün kâinatı çevreleyen gök

K20/14 Hemān bu ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı Pāşādur / Ki ṭāḳ-ı **ʿarşa** aṣıldı bu şeb hilāl-miŝāl

M1/III/5 Ḳıldı firāz-ı küngüre-i **ʿarşı** cilve-gāh / Lāyıḳ degüldi şānına ḥaḳḳā bu ḫāk-dān

ʿarş-ı Raḥmānī [1] arş ‖ ʻAllahın dokuzuncu kat gökte tasavvur olunan tahtı manasına olarak kullanılır bir tabirdi. Bu tasavvur, Allah'ın kudret ve azametinin tecellisinden kinayeydi. Yoksa hakikatte böyle bir yer mevcut değildir....Bu makamda Arşü'r-Rahman, Arş-ı Âlâ tabirleri kullanılırdı.' Bkz. PAKALIN, C. I, s. 87.

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭāʾifān-ı **ʿarş-ı Raḥmānī**

artmak [9] çoğalmak, fazlalaşmak

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā **artar** / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā **artar**

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā **artar**

G64/3 Bu nüh dolābı gerdān eyleyen seyl-āb-ı eşkümdür/ Yaşum ser-çeşmesinden baḥs̱ idersem mā-cerā **artar**

G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā **artar**

G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz żiyā **artar**

G64/6 Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ duʿā-yı ṣubḥ-gāhından / Belālar eksilür cāh u celāl u kibriyā **artar**

G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez insāna / Kerem gördükçe ey Bāḳī gedālardan recā **artar**

G414/7 Derd-i ʿaşḳ **artar** ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur eṭibbā aña dermān itmede

arturmak [3]

1. (yavaş yavaş) miktarını çoğaltmak

K24/45 N'ola ḳadr ü şerefüñ sāl-be-sāl olsa mezīd / Her yıl **arturmadadur** dāneyi dirler sünbül

2. yükseltmek, şiddetlendirmek (ses için)

G29/3 Ṣurāḥī nālesin **artursa** n'ola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı ʿandelībe çün gül-i sīr-āb olur bāʿis̱

3. çoğaltmak, daha etkili duruma getirmek

G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / **Arturur** belki şeb-i tār şuʿāʿın ḳamerüñ

artuḳ [1] fazla

G193/1 ʿĀlemde ẕerre deñlü degülken vücūdumuz / Müşkil budur ki ẕerreden **artuḳ** ḥasūdumuz

ʿarūs [4] gelin

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı **ʿarūs-ı** çemene / Yāsemen şāne ṣabā māşıṭa āb āyīne-dār

K26/33 Nitekim māşıṭa-i dehr **ʿarūs-ı** çemenüñ / Çihresin eyleye ārāyiş-i zīb ü tezyīn

G130/8 ʿArż itdi beñzer āyīne-i gülde ʿaksini / Rūy-ı **ʿarūs-ı** baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār

K21/23 **ʿArūs-ı** dehre s̱enāñı benem ḳılāde ḳılan / Güher edā-yı girān-māye rişte ince ḫayāl

ʿarus-ı nev [1] yeni gelin

K15/3 Cihāna zīb ü fer virdi yine meşşāṭa-i ḳudret / **ʿArūs-ı nev** gibi ārāyiş itdi kühne dünyāyı

arż [3] yeryüzü

K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi basīṭ-i **arża** iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi felek ol şāha erzānī

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer **arża** irişür zilzāl

M2/II/3 Hep o göz yaşlarıdur aḳdı bisāṭ-ı **arża** / Aġlaşur ehl-i semā Ḥażret-i Sulṭān üzre

ʿarż itmek/eylemek [26]

1. göstermek

K2/45 ʿArṣa-i baḫşe girüp cevherümüz **ʿarż itdük** / Tīġ-veş her birümüz şimdi ḳalupdur ʿuryān

K10/9 Bāḳıyā çarḫ-ı sitem-kāruñ ne cevr itdüklerin / Yek-be-yek **ʿarż it** ki şāh-ı maʿdelet-güster bile

G8/1 Gün yüzin **ʿarż eyledi** nev-rūzda ol meh-liḳā / Mihr altun ḳaplu bir āyīne virdi rū-nümā

G11/5 Eşk-i çeşmüm yāre **ʿarż itdüm** didi / Bāḳıyā maʿlūm oldı mā-cerā

G15/2 Eşkümüñ gevherlerin dizdüm işigi ṭaşına / Yāre **ʿarż idem** diyü silmiş raḳīb-i bed-liḳā

G31/3 Bir pāre nān-ı ḫuşk ile ʿömrüñ geçerse ger / Açma bu rāzı kimseye **ʿarż itme** iḥtiyāc

G33/1 Baña **ʿarż itmesün** mihr-i seḥer ruḫ / Degül ḫaddüñ gibi ferḫunde ferruḫ

G33/2 Ḳatı açılmasun devrüñde ġonca / İñen **ʿarż itmesün** gül-berg-i ter ruḫ

G191/6 Tīre-dildür lāle-i Nuʿmānı **ʿarż itmeñ** bize / Gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşāya māliküz

G227/5 Şemʿ-veş sūz-ı derūnın **ʿarż ider** Bāḳī saña / Yana yana ḳalmadı bī-çārenüñ baġrında yaġ

G266/4 Ḳad-i bālāya göre şīve-i reftār gerek / Ey ṣanavber bize **ʿarż itme** iñende ṭūluñ

G316/3 Ġamuñ afyonını tiryāk diyü baña **ʿarż itme** / Yüri ṣaġ ol benüm ʿömrüm ben ol tiryākden geçdüm

G363/5 Bāḳıyā gül-şen-i firdevsi baña **ʿarż itme** / Āsitānın ben anuñ menzil ü meʾvā bilürin

G130/8 **ʿArż itdi** beñzer āyīne-i gülde ʿaksini / Rūy-ı ʿarūs-ı baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār

G480/2 **ʿArż idince** şīve-i reftārını bād-ı ṣabā / Lerze düşdi serv-i bāġuñ cümle-i endāmına

G284/1 ʿAşḳuñla ḳılup ḳāmetini dāl ḳaranfül / **ʿArż itdi** saña mūy-ı sefīd āl ḳaranfül

2. (büyük bir saygı ile) ifade etmek, bildirmek

K2/40 Serverā devr-i felekden yine şekvāmuz var / Ṭapuña **ʿarż idelüm** ruḫṣat olursa el-ān

G321/4 Dildür saña **ʿarż itmege** aḥvālümi gūyā / Ḳabrümdeki ḫāk üzre biten tāze giyāhum

G467/1 Ḳāmeti vaṣfını **ʿarż eylediler** Ṭūbāya / Ser-fürū eyledi ol serv-i sehī-bālāya

G207/5 Geh şiʿr ü geh ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / **ʿArż iderüz** nezāket ile ḥasb-i ḥālümüz

G470/5 Mektūbın elde ṭutmış zanbaḳ reh-i çemende / **ʿArż ide** tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre

G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i pīr-i mey-fürūş / **ʿArż eyle** naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel

G535/2 **ʿArż itdüm** aña nāme ile lüʾlū-yı eşküm / Cān riştesi mektūb-ı dürer-bāre ṣarıldı

3. takdim etmek, huzura çıkarmak

G126/1 Göñül almaġa gelür şīveye āġāz eyler / Dil-i bī-çāreyi ben **ʿarż idicek** nāz eyler

G296/5 Dūd-ı āhın yine Bāḳī şerer-ālūd itdi / Yāre **ʿarż eyledi** bir dāne zer-efşān sünbül*

4. göstermekten çekinmek, utanmak

G275/5 Yāre **ʿarż eyleyemez** çihre-i zerdin Bāḳī / Virdügi rengi görüñ aña mey-i gül-gūnuñ

ʿarż ide gelmek [1] (büyük bir saygı ile) söyleyivermek, bildirmek.

K20/39 Dilümde şekker-i şükr-i fevāżıl-ı keremüñ / Ṭapuña **ʿarż ide geldüm** ne ise mā-fi'l-bāl

ʿarż ḳılmak [1] (büyük bir saygı ile) ifade etmek, bildirmek

K13/9 Derd ü miḥnet çekme der-gāhında ey Bāḳī yüri / **ʿArż ḳıl** bilmezse ḥālüñ ḥażret-i Sulṭān eger

ʿarż olınmak [2] sunulmak, takdim edilmek

G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı ġam dīdede eşk dem-be-dem / **ʿArż olınur** cenābuña gizlümüz āşikāremüz

G548/4 Bir ḥużūrum var-durur kūyuñda olmaḳdan şehā / **ʿArż olınsa** almazam baña Ferīdūnuñ yiri

ʿarż-ı dīdār ḳılmak/eylemek [2] yüzünü göstermek ‖ ortaya çıkmak

K18/42 Gül gibi gül-şene **ḳılsañ** n'ola **ʿarż-ı dīdār** / Ḫayli dökildi şaçıldı yoluña faṣl-ı bahār

K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra gelüp **eyledi ʿarż-ı dīdār** / Jālelerden ṭaḳınup gūşına gevher sünbül

ʿarż-ı cemāl itmek [1] yüzünün göstermek, güzelliğini ortaya çıkarmak

G308/1 Gül-şende **itdi** nāz ile **ʿarż-ı cemāl** gül / Ḳıldı belālu bülbüli āşüfte-ḥāl gül

ʿarż-ı ḥüsn itmek [1] güzelliğini göstermek, ortaya koymak

G340/1 **ʿArż-ı ḥüsn it** niyāza başlayalum / Naġme-i ʿaşḳa tāze başlayalum

ʿarż-ı iftiḳār eylemek [1] muhtaç (fakir) olduğunu bildirmek; aynı anlamda bkz. 'ʿarż -ı iḥtiyāc eylemek' md.

K9/20 Bāḳī duʿācı pīr ḳuluñ geldi ḫusrevā / **Eyler** cenāb-ı ḥażretüñe **ʿarż-ı iftiḳār**

ʿarż-ı iḫlāṣ eylemek [1] içten bağlılığını, gönülden gelen dostluğunu söylemek, bildirmek

G3/5 Şiʿr ü inşādan murādı ʿāşıḳ-ı bī-çārenüñ / **ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür** yāre Bāḳī ve'd-duʿā

ʿarż-ı iḥtiyāc eylememek [1] ihtiyacı olduğunu belli etmemek, yoksulluğunu gizlemek; bkz. 'iḥtiyāc ʿarż itmemek' md.

K23/31 Gerdūn-ı dūna **eylemez** ol **ʿarż-ı iḥtiyāc** / Ṭapuñ ṭururken eyleye mi minnet-i li'ām

ʿarż-ı ʿiẕār itmek [1] yüzünü (yanağını) göstermek

G305/1 Lü'lū-yı jāleden ṭaḳınup gūşvār gül / **İtdi** çemende nāz ile **ʿarż-ı ʿiẕār** gül

ārzū [3] istek ‖ özlem

G221/4 **Ārzū-yı** cilve-i naḫl-i revānuñdur senüñ / Bāġda seyr-i ḫırām-ı serv-i bālādan ġaraż

G383/5 **Ārzū-yı** ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ nāfeden / Dil götürmez ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ minnetin

G480/3 **Ārzū-yı** dāne-i ḫāl-i ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ dāmına

ārzū itmek/eylemek [12] arzulamak, çok istemek ‖ özlemek

M3/I/3 Çoḳdan **eylerdi** cemāl-i bā-kemālin **ārzū** / Ber-murād oldı hele tāc-ı saʿādet ṣubḥ-dem

G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ **ārzū eyler** / Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur

G69/2 Cān laʿlin **eyler ārzū** yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı şeftālū dilerse cān u dil / Mīve-i bī-vaḳt **iderler ārzū** bīmārlar

G365/3 Ḳanmaz şarāb-ı nāba lebüñ **ārzū iden** / Sīr-āb olur mı teşne-i Kevs̱er serābdan

G530/6 Şu ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden **ārzū eyler** / Nihāl-i ḳāmet-i nīzeñ gerek ẕihninde merkūzi

G75/3 **Ārzū eyler imiş** bār-ı belā çekdügümi / Çekeyin bārī çün ol şūḫ-ı cihānum özenür

G294/4 **Ārzū eylemezin** salṭanat-ı dünyāyı / Ḫidmet-i ḫāk-i der-i yār yiter cāh u celāl

G509/1 **Ārzū eyler** kemend-i kākül-i cānāneyi / Baġlasañ zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda **ārzū-yı** berg-i ʿīş **eyler** / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre

G255/4 Sevdā-yi ḥāl-i yār ile ey dil ʿaceb degül / Meyl-i ḳaranfül **ārzū-yı** fülfül **eyleseñ**

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan **ārzū-yı** berg-i ʿīş **eyler** / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre

ʿāṣā [2]

1. Hz. Musa'nın elinde mucize olarak yılana dönüşen asa

K24/12 Yine Firʿavn-ı şitā ceyşine Mūsā-mānend / Eyledi elde **ʿaṣāsını** bir ejder sünbül

2. yaşlılık günlerinde kullanılan değnek bağlamında kullanılmıştır; yaşlıların asa kullanma kültürünün arkasında, asaya dayanmanın Hz. Peygamber âdeti veya sünneti olarak görülmesi de göz önünde tutulmalıdır; bkz. PAKALIN, C. I, s. 91-92.

G77/5 Pīrāne-ser elüñde **ʿaṣā-veş** piyāle ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı ḥavādis̱ ṭayanı gör

ʿāṣā ile tāc [1] Osmanlı kültüründe derviş çeyizini oluşturan en önemli mistik nesnelerden (tac ve hırka ile birlikte) biri. Asanın Osmanlı mistik kültüründe taşıdığı sembolik anlam alanları ve görsel belgeler için bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 254-257. Bu bağlamda asa, tac ile birlikte tarikat sembollerinden çok, üstünlük ve kuvvet göstergesi olarak geçmektedir. Bu semboller, yırtık bir hırkaya (jende) yeğlenmiştir.

G443/4 Terkin urdum **ʿāṣā ile tācuñ** / Geyeli pīr-i ʿaşḳdan jende

Āṣaf [1] Hz. Süleymanın Âsaf bin Berhiyâ adlı meşhur veziri; zamanla kelime yaygınlık kazanarak vezir kavramına ad olmuştur.

M1/VIII/5 Tedbīri gör ki irmedi kimse ḫayāline / **Āṣaf** cihāna gelse göreydi vezāreti

āṣaf-ı Cem-ʿaẓamet [1] Cem gibi görkemli vezir ‖ sadrazam Ali Paşa

K18/27 Ṣāḥib-i tīġ u ḳalem mālik-i cām u ḫātem / **Āṣaf-ı Cem-ʿaẓamet** dāver-i Cemşīd-veḳār

āṣaf-ı ṣaf-der [1] düşman saflarını yaran vezir ‖ sadrazam Ali Paşa

K19/51 Ḳoma ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / Elde ḫoş yaraşur ey **Āṣaf-ı ṣaf-der** ḫātem

āsān [3] kolay

G200/5 Tevbe **āsān** idi velī ʿāşıḳ / Bāde-i ḫoş-güvāre ḳatlanmaz

G298/3 Aġız bir idüp söylemek **āsān** idi yāre / Zaḫmuñla gelüp olsa eger ḫançeri yek- dil

G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā **āsāndur** ammā ḳorḳarın / Döymeyem sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına

āsān eylemek [1] kolaylaştırmak

M3/V/3 Kār-gāh-ı dīn ü devletde düşen düşvār işin / Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti luṭfından **āsān eylesün**

āsān gelmek [1] kolay gelmek

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil belādur dostum / Yoluña ölmek egerçi ʿāşıḳa **āsān gelür**

āsān olmak [1] kolaylaşmak, kolay olmak

G217/5 Kār-ı düşvār olsa ḳıl ʿazm-i cenāb-ı mey-fürūş / Himmet-i merdān ile **āsān olur** her müşkil iş

ās̱ār [4] (bir şeyin varlığını ortaya koyan) nişaneler, alâmetler, belirtiler

K4/3 Ne ḫoş ḳıldı görüñ **ās̱ār-ı** luṭfı / Cihān-ı ṣūret ü maʿnāyı tezyīn

G415/4 Rūşen itdi gün gibi **ās̱ār-ı** ḥüsn-i ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler çerāġın pertev-i envār ile

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / **Ās̱ār-ı** mihr gün gibi kendin ʿayān ider
G152/2 Būy-ı nesīm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahār / **Ās̱ār-ı** fażl u raḥmet-i Perverdigārdur

āsāyiş [2] huzur, rahat

M2/I/1 Cāy-ı **āsāyiş** olur ṣanma cihān-ı fānī / Eyleme ḳaṣd-ı ʿimāret bu ḫarāb eyvānı
M4/V/1 Menzil-i **āsāyiş-i** ʿuḳbāya isterseñ vüṣūl

āsāyiş itmek [1] dinlenmek, rahata ermek, huzur bulmak

G413/2 Derdüñle ölüp ḫᵛāb-ı ʻadem içre yatandur / **Āsāyiş ider** var ise bu menzil içinde

ʿasel [1] bal

G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / **ʻAsel** cemʿ eyleyen nūş eyler ekṡer nīş-i zenbūrı

aṣfer [1] sarı, solgun

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı **aṣfer** ḫātem

aṣḥāb-ı riyā [1] ikiyüzlüler, riyakârlar

K12/5 Ne çeker adını **aṣḥāb-ı riyā** ikide bir / Ṭutalum rind-i gedā bir iki peymāne çeker

āsīb [3] zarar, felaket, musibet, bela

K16/11 **Āsīb-i** rūzgār-ı ḫazāndan emīn ola / Gül-zār-ı ʿömr-i devleti bāġ-ı İrem gibi
M1/VIII/9 **Āsīb-i** dehr ü āfet-i devr-i zamāneden / Ḥıfẓ u ḥimāyet eyle o ṣāḥib-saʿādeti
G83/3 **Āsīb-i** rūzgārı gül-istān-ı dehrde / Sen serv-i gül-ʿiẕāra hevā-dār olan bilür

āsitān [19] kapı önü, eşik

G357/1 İrdüm fiġān u zār ile ol **āsitāne** ben / Çıḳdum kemend-i nāle ile āsmāne ben
G4/5 Rifʿatde āsmāna deger **āsitānesi** / Ḳıymetde naḳd-i encüm irişmez aña bahā
K9/8 Ol **āsitānı** ḳıble-i iḳbāl u baḫt olan / Sulṭān Meḥemmed aʿẓam-ı şāhān-ı tāc-dār
G115/3 Şöyle fütāde mestem ḫāk-i der-i muġānda / Görenler **āsitān-ı** mey-ḫānedür ṣanurlar
G333/6 Bilürsin yüz sürerler **āsitān-ı** Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem n’olaa Kaʿbem a ḳıblem
G419/9 Bahār oldı yine yüzler süre geldi gül ü lāle / Ġubār-ı **āsitān-ı** ḫusrev-i kişver-sitān üzre
G453/2 Maḳāmın **āsitān-ı** yār idenler / Ḳoyup gitmez Ṣıfāḥān u Ḥicāza
G536/3 Varayın ḳan aġlayayın **āsitān-ı** yārda / Fürḳatinde ḳana yudı dīde-i pür-nem beni
G60/7 Kīmyādur Bāḳıyā ḫāk-i cenāb-ı mey-fürūş / **Āsitānı** ḫidmetinden ḳaçma bir devletlüdür
G381/6 **Āsitān-ı** yārda mesken bulursam Bāḳıyā / Ḳāfda seyr itdürem ʿAnḳāya istiġnāyı ben
G136/5 Bāḳıyā baş egme dehr-i dūna çün rūy-ı niyāz / **Āsitān-i** Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur
G363/5 Bāḳıyā gül-şen-i firdevsi baña ʿarż itme / **Āsitānın** ben anuñ menzil ü meʾvā bilürin
K5/28 Gedā-yı **āsitānuñ** āsmāna ser-fürū ḳılmaz / Begenmez ḥāṣılı kem-ter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı
M5/II/3 Her gedā-yı **āsitānuñ** bir şeh-i ṣāḥib-serīr
G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i **āsitānuñ** ārzū eyler / Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur
G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ günlerin görsün gözüm nūrı / Ġubār-ı **āsitānuñ** çeşm-i cāna tūtiyā olsun
K7/31 Secde-gāh itsün cihāna ḫāk-i der-gāhuñ o kim / **Āsitānuñ** ḳıble-i iḳbāl-i şāhān eyledi
G66/1 Cennet-i kūyuña meyl eylese Ṭūbā yiridür / **Āsitānuñ** dilese gökde Mesīḥā yiridür
K23/28 Ey Ḫᵛāce-i yegāne senüñ **āsitānuña** / Bāḳī kemīne bende geçer kemterīn ġulām

āsitānı ḫāki/ ḫāk-i āsitān [6] Bu tanıkların hepsinde ‘āsitān’, toprak kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Kapı veya kapı eşiğini imleyen bu söz kalıbı, Osmanlı yüksek kültüründe çok

önemli bir simgedir. Özellikle saray kapısı ve eşiği, ulaşılması veya yaklaşılması arzulanan, yüz sürülen bir otorite mekânı olarak görülür.

G113/4 Zer-i nāb oldı rūy-ı zerd ammā / Ḳaçan ol **ḫāk-i āsitāne** deger

K6/13 **Āsitānı ḫākini** ḳıldı Ḳırım ḫānı ḳonaḳ / İrte bir gün seyr idüñ ḫāḳān-ı Türk-istān gelür

K10/12 **Āsitānı ḫākine** muḥtāc muṭlaḳ ḫās u ʿām / Yaluñuz ḳullar degül taḫtında sulṭānlar bile

K22/18 Ayağı ṭoprağıdur küḥl-i cevāhir encüme / **Āsitānı ḫākidür** iklīl-i farḳ-ı Farḳadān

G348/11 **Āsitānı ḫākini** mesken ḳılan kem-ter gedā / Gösterür Dārālara dārāt u şevket neydügin

G221/1 **Āsitānuñ ḫākidür** firdevs-i aʿlādan ġaraż /Ḳāmetüñdür ravża-i cennetde Ṭūbādan ġaraż

āsitānı ṭoprağı **[1]** bkz. ‘ayağı ṭoprağı’ md.

M3/II/2 **Āsitānı ṭoprağından** tūtiyā-yı çeşm-i baḫt / Ḫāk-i pāyı cevherinden kīmyā-yı salṭanat

āsitān-būs **[1]** (saygı ifadesi olarak) eşiğini öpen

G530/2 Dil-i mecnūna şimdi yig gelür leyli nehārından / Olaldan **āsitān-būsuñ** şeb-i tārīkde rūzī

āsiyāb **[2]** su değirmeni

G2/2 Hevāñ içre ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür **āsiyāb-āsā**

G252/5 Cūy-ı eşküm yeñilmez ey Bāḳī / Çoḳ döner daḫı **āsiyāb-ı** felek

āsiyā-seng **[1]** değirmen taşı

G297/4 Cūy-ı eşküm şöyle ṭuġyān itdi kim bir gün hemān / Āsmānuñ **āsiyā-sengin** yuvalar bilmiş ol

ʿasker **[1]** asker topluluğu ‖ ordu

K1/24 Deryā-mis̱āl **ʿaskerüñ** içre ʿalemlerüñ / Fetḥ ü ẓafer sefīnesine açdı bād-bān

aṣıl **[3]**

1. soy, nesep

G230/1 Ey **aṣlı** pāk nesli güzīn zübde-i ḫalef / Virdüñ cihāna şems-i münevver gibi şeref

2. kaynak, kök (neden yapıldığı)

G269/5 Bāḳī yine ṣaçıldı nemek bāde-i nāba / Bilsek ʿacebā **aṣlı** nedür bu şeker-ābuñ

3. özellikle, bilhassa, en çok

G200/8 Sözi vāʿiẓ dırāz ider ʿārif / Ol **aṣıl** yādkāre ḳatlanmaz

aṣılmak **[2]**

1. asılmak

G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ gördiler / Nūrdan ḳandīl **aṣılmış** ṣandılar miḥrābda

2. arşa hançer asmak

K20/14 Hemān bu ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı Pāşādur / Ki ṭāḳ-ı ʿarşa **aṣıldı** bu şeb hilāl-mis̱āl

aṣlā **[5]** hiçbir zaman, kesinlikle

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / Geldi ḳış başdı velīkin virmedi **aṣlā** emān

G67/3 Ġamze **aṣlā** gözine kimseyi hīç ildürmez / Yine dil ḫastesin ol nergis-i şehlā gözedür

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki **aṣlā** ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

G258/3 Nūş iden cām-ı lebüñ ölmekden **aṣlā** ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevs̱erüñ

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ ciger **aṣlā** görinmez başdan

āsmān **[25]** gök, gökyüzü; bkz. ‘ḳażā-yı āsmānī’, ‘zemīn ü āsmān’, ‘heft āsmān’ md.

K1/6 Bir tīġ-i zer-nişān ile girmişdi ʿarṣaya / Şemşīr-bāz-ı maʿreke-i ṣaḥn-ı **āsmān**

K1/26 Çevgān urupdur aña ezel dest-i himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki döner gūy-ı **āsmān**

K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi māh-ı **āsmān**

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin **āsmān** siyāh / Geysün libās-ı mātem-i Şāhı bütün cihān

G4/3 Ümmīd-i ḫāk-būs-ı cenābuñla **āsmān** / Yıllar-durur ki ḳāmetini eyledi dü-tā

G417/7 Olur atuñ öñince **āsmān** peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i çarḫ ser-müze

G428/4 Lāyıḳ budur ki vaṣf-ı ruḫuñ mihr-i **āsmān** / Altun ḳalemle yaza meh-i enver üstine

G162/1 **Āsmān** kim libāsı ezraḳdur / Delḳ-pūşān-ı zerḳa mülḥaḳdur

K5/28 Gedā-yı āsitānuñ **āsmāna** ser-fürū ḳılmaz / Begenmez ḥāṣılı kem-ter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı

G4/5 Rifʿatde **āsmāna** deger āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i encüm irişmez aña bahā

K27/1 Teʿāla’llāh zehī ṭāḳ-ı bülend-i **āsmān-āsā** / Hezār aḥsent ey burc-ı felek-ḳadr u semā-sīmā

K26/4 Görinür ṣaḥn-ı çemenden yine şāḫ-ı nergis / **Āsmāndan** nitekim hey’et-i ʿıḳd-ı Pervīn

G251/4 ʿAlā’iḳdan mücerred ol ser-i kūyında mesken bul / Mesīḥā-veş mekānı **āsmāndur** ehl-i tecrīdüñ

K14/14 Ṡüreyyā ṣanmañ üstinde görince şīr-i gerdūnı / Atıldı **āsmāne** kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı

G113/1 Ḥaremüñ ravża-i cināne deger / İşigüñ ṭāḳ-ı **āsmāne** deger

G183/2 Mā’ī cāmeñ üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ nāz ile / Ṣan melekler **āsmāne** ey ḳamer ejder çeker

G357/1 İrdüm fiġān u zār ile ol āsitāne ben / Çıḳdum kemend-i nāle ile **āsmāne** ben

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet **āsmān-ı** maʿdelet

G311/8 Ḫurşīd-i **āsmān-ı** saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı kāne baġışlar hezār laʿl

G272/2 **Āsmān-ı** mihrüñe āhum şirārıdur nücūm / Şuʿle-i dāġ-ı derūnum māh-ı tābān eyledüñ

G315/3 İltifāt eylemezem ẕerre ḳadar nā-dāne / **Āsmān-ı** hünere mihr-i cihān-ārāyem

G448/2 Ṭaḳınsun pālehengin şeh-süvārum aylandursın / Cihāna nūr u fer virsün güzellik **āsmānında**

K5/3 Beşāretler zemīne **āsmānuñ** gözleri aydın / Cihānı rūşen itdi pertev-i envār-ı Yezdānī

M3/V/2 **Āsmānuñ** gūşe-i bām-ı zümürrüd-fāmına / Ḳadri ṭāvūsı çıḳup gün gibi cevlān eylesün

G297/4 Cūy-ı eşküm şöyle ṭuġyān itdi kim bir gün hemān / **Āsmānuñ** āsiyā-sengin yuvalar bilmiş ol

āsmānī [1] havaî fişek; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 175; OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 117. (Vehbî’nin Surnâme’sinden alıntı)

K7/14 Lāle hāven yaḳdı sūsen **āsmānīler** yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

āsmānī çenber [1] mavi renkli yemeni/çenber ‖ gökyüzü; felek-kocakarı bağlamında bkz. ‘altunlu çenber’ md.

G258/4 Nār-ı āhumdan ḥaẕer ḳıl ey sipihr-i pīre-zen / Ṭutışur bir gün ṣaḳın ol **āsmānī çenberüñ**

āsmāniyān [1] melekler

K1/36 Eflāke çıḳdı velvele-i ʿarṣa-i zemīn / İndi zemīne ġulġule-i **āsmāniyān**

āsmān-pāye [1] payesi gök kadar yüce olan ‖ Semiz Ali Paşa için övgü

K18/28 **Āsmān-pāye** hümā-sāye ʿAlī Pāşā kim / İremez ṭāḳ-i celāline kemend-i efkār

āsmān eylemek [1] göğe çıkarmak, yüceltmek

K13/12 Ḳaṣr-ı ḳadrüñ **āsmān eyler** olursa dest-gīr / Himmet-i vālā-yı şāhenşāh-ı ʿālī-şān eger

ʿaṣr [1] zaman, devir

G429/3 Ḳan içmek ola bāde-i gül-gūn içilmeye / Mollā-yı **ʿaṣr** böyle mi görmiş kitābda

āsūde [2] mutlu, rahat, sıkıntı ve üzüntülerden uzak

K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde ḫalā’iḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān **āsūde** ʿadlinde zamān emn ü emān üzre

G122/10 **Āsūde** ẓıll-ı rāyet-i ʿadlinde kā’ināt / Kevn ü mekāna sāye ṣalan şāḫ-sārı gör

āsūde olmak/ḳılmak [2] rahat ve mutlu olmak, müsterih olmak

K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola niteki tīġ-i ḫurşīd / Sāye-i salṭanatuñda **ola āsūde** cihān

M1/VIII/3 Ol cism-i pāki cānı gibi eyledi nihān / **Āsūde ḳıldı** ḥāl-i sipāh u raʿiyyeti

āsūde ḳılmamak [3]

1. sıkıntıdan kurtaramamak, rahatlatamamak

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan dimāġum şol ḳadar āşüfte kim / Mey degül **āsūde ḳılmaz** dārū-yı hüş-ber bile

2. rahat bırakmayan, sıkıntıya yol açan

M9/II/5 Ki bī-hūş olmasam **āsūde ḳılmaz** bende bir ġam var

G63/2 Beni ʿayb eylemeñ dāʾim olursam mest-i lā-yaʿḳil / Ki bī-hūş olmasam **āsūde ḳılmaz** bende bir ġam var

aşmak [1] yükselmek

G35/1 Feryāduma irmezse n'ola ol boyı şimşād / Kūyında feleklerden **aşar** nāle vü feryād

ʿāşıḳ [97]

1. âşık

G138/1 **ʿĀşıḳ** ki sūz-ı ʿaşḳ ile ʿuryān olup gezer / Abdāldur ki ʿālemi ḥayrān olup gezer

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider ḫūn-ābe-i eşkin döker / Beñzine bir pāre **ʿāşıḳ** derd-mendüñ ḳan gelür

G132/4 Gehī vuṣlatda **ʿāşıḳ** gāh mehcūr / Bu dünyādur gehī mātem gehī sūr

G142/4 Pūte-i hicrān içinde sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur **ʿāşıḳ** velī altun olur

G171/3 Nūş eylese bir **ʿāşıḳ** tā ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i feleküñ bilmem cāmında ne ḥālet var

G176/2 Şöyle beñzer mübtelādur bir perī dīdārına / Eşk-i **ʿāşıḳ** gibi aġlayup aḳar ırmaġlar

G199/4 Döker **ʿāşıḳ** yoluñda dāne dāne gevher-i eşki / Yatur ḫāk-i meẕelletde yine bir dāne incinmez

G200/5 Tevbe āsān idi velī **ʿāşıḳ** / Bāde-i ḫoş-güvāre ḳatlanmaz

G214/2 Dilde şol **ʿāşıḳ** ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān gizlemiş

G216/5 Bundan ziyāde **ʿāşıḳ** ferḫunde-fāl olur mı / Rūz-ı ezelde ḳurʿa naḳş-ı nigāre düşmiş

G236/2 Nār-ı miḥnet nerm ider **ʿāşıḳ** mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i pūlād ise altun ider iksīr-i ʿaşḳ

G346/7 Ser-i şemşīrüñ ile ṭoġrasalar ḫāme-ṣıfat / Baş ḳaldurmaya **ʿāşıḳ** ḫaṭ-ı fermānuñdan

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa derd ile **ʿāşıḳ** niyāzda / Bāṭıl taṣavvur itmede zāhid namāzda

G458/3 Şu **ʿāşıḳ** kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / Şan ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya

G489/6 Maḥabbet içre giriftār-ı hecr olan **ʿāşıḳ** / Deñizlere düşüben ṭuʿme-i neheng oldı

G530/6 Şu **ʿāşıḳ** kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / Nihāl-i ḳāmet-i nīzeñ gerek ẕihninde merkūzi

G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey **ʿāşıḳ** / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin tozı

G241/5 **ʿĀşıḳ** ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ alsa aġzına / Meclisde çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ

G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i şevḳuñle yanmadın / **ʿĀşıḳ** maḥabbet adın añar mı utanmadın

G504/3 **ʿĀşıḳ** güşāde-meşreb olur cām-ı mey gibi / Hem-dem idinse kendüsine ṭañ mı sāġarı

G513/1 **ʿĀşıḳ** öldürmekdür ol māhuñ tamām endīşesi / Yolına cān virmedür eksüklünüñ kem pīşesi

G39/7 **ʿĀşıḳa** iḥsān ise maḳṣūd elüñde dostum / Dest-būsuñdur muḥaṣṣal Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil belādur dostum / Yoluña ölmek egerçi **ʿāşıḳa** āsān gelür

K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i ḥürmet-i kūyuñda muḥterem / Vaṣluñ ḥarām **ʿāşıḳa** ṣayd-ı Ḥarem gibi

G44/1 Nāz ile **ʿāşıḳa** ḳılmazsın dād / Hey elā gözlüm elüñden feryād

G88/4 Ḫāk-i rehüñ ṣabā yili **ʿāşıḳa** armaġān ider / Ḥaḳ bu ki ayaġuñ tozı tuḫfe-i rūzgārdur

G94/1 Nişāne sūz-ı dile āhumuñ şirāresidür / Belī belāyı iden **ʿāşıḳa** sitāresidür

G109/3 Ḥüsnüñ ḫayāli vaṣluñ ümīdiyle **ʿāşıḳa** / Nār-ı cāḥīmi gül-şen-i bāġ-ı cinān ider

G148/4 Ḥūr u ġılmān añma kim her **ʿāşıḳa** / Kendü yār-ı bī-vefāsı ḫoş gelür
G179/1 Ḫayālüñ **ʿāşıḳa** eglence besdür / Viṣālüñ istemek zāʾid hevesdür
G233/3 Bī-ḥisāb itdi ḫaṭuñ **ʿāşıḳa** cevri ammā / Kimse daʿvā idemez rūz-ı şümār olmayıcaḳ
G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi yiter vech-i maʿāş / Bir cihetden **ʿāşıḳa** dīnār u dirhem gelmesün
G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı **ʿāşıḳa** bād-ı bahārdan
G388/1 Geh cefā ḳılsun niyāz ehline geh nāz eylesün / Nāz iderse **ʿāşıḳa** ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün
G404/3 Gūş ṭutup münāfıḳa cevri ḳo yār-ı ṣādıḳa / Dil-ber odur ki **ʿāşıḳa** müşfik ü mihrbān ola
G476/3 Dem-be-dem dil üzredür biz **ʿāşıḳa** / Tīzlik var ḫançer-i cānānda
G490/3 Ṭoġmadı ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı devlet **ʿāşıḳa** / Dil-rübā kim ʿālem-i vuṣlatda ʿuryān olmadı
G495/1 Var iken ḫançerinüñ **ʿāşıḳa** dil-dārlıġı / Ġam degül eylese peykānı dil-āzārlıġı
Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı **ʿāşıḳa** / Rüstem irmez Ḳahramān-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf
M5/III/1 **ʿĀşıḳa** yād-ı lebüñ cām-ı şarāb-ı dil-güşā
G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / **ʿĀşıḳa** sevdā-yı vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ
G277/4 **ʿĀşıḳa** küḥl-i cilā yāruñ ayaġı tozıdur / Ḥāṣılı bendesiyüz ʿārif-i ṣāḥib-naẓaruñ
Mtl 18 Ellerin dil-ber yüzine ṭutdı ṣanmañ nāzdan / **ʿĀşıḳa** bu vech ile yüz gösterür açmazdan
K7/2 Bülbül-i şūrīde-dil ḳıldı niyāz-ı **ʿāşıḳān** / Ġonca-i ġannāc nāz-ı nāzenīnān eyledi
K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / Var ise dehrüñ fenāsın añdı mīr-i **ʿāşıḳān**
G281/4 Ey **ʿāşıḳān-ı** ġam-zede ʿīş u ṣafāyı ḳoñ / Kūy-ı belāda her biriñüz bir mekān ṭutuñ
G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i **ʿāşıḳda** bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar
G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī **ʿāşıḳda** ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz
G214/1 Sīne-i **ʿāşıḳda** sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i cān gizlemiş
G133/3 Çeşmüñ şu resme **ʿāşıḳı** ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan Rüstem öldürür
G133/4 Ṭursun yirinde ġamze-i ḳattāl-i ḫūn-feşān / Başdan belālu **ʿāşıḳı** ol perçem öldürür
G231/4 ʿAşḳdur bu geçürür ʿāşıḳı başdan cāndan / **ʿĀşıḳun** yoluña cān virdügini ṣanma güẕāf
G414/3 Kendü güller gibi ḫandān līk çeşm-i **ʿāşıḳı** / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi giryān itmede
G56/3 Eylese cevr ü cefā mihr ü vefādur ġāyeti / Ḥaḳ budur kim **ʿāşıḳ-ı** ġam-ḫᵛāra ġāyet ḫoş gelür
G62/1 Ġonca lebüñe **ʿāşıḳ-ı** ḫūnīn-ciger geçer / Nergis gözüñe bende-i ṣāḥib-naẓar geçer
G204/4 İçeyin ʿāleme rüsvāy olayın n'olsa gerek / ʿĀşıḳam **ʿāşıḳ-ı** bed-nāma ġam-ı neng olmaz
G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur **ʿāşıḳ-ı** miḥnet-zede kim / ʿĀḳıbet hīçe ṣatar ḫᵛāce-i bāzār-ı firāḳ
G267/3 Dökilür ḳaṭreleri **ʿāşıḳ-ı** mehcūr aġlar / Yılduzı düşkün olur pādişehüm maʿzūlüñ
G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine **ʿāşıḳ-ı** nālāne söyleñ söylesün
G410/6 Yazmadı defterine **ʿāşıḳ-ı** Mecnūn-ṣıfatı / Ḥāṣılı ṣıġmadı bir deftere bir dīvāne
G431/4 Üstüñe düşmez ne deñlü mest olursa zāhidā / Böyle istiġnā virilmiş **ʿāşıḳ-ı** dürdī-keşe
Mtl 12 Meşrebi **ʿāşıḳ-ı** mey-ḫᵛāre-ṣıfat ṣāf degül / Daʿvī-i ṣıdḳ u ṣafā ṣofīye inṣāf degül
G51/5 **ʿĀşıḳı** bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ider / Memleket seyr itdürür ʿaşḳuñ vilāyet gösterür
G203/2 **ʿĀşıḳı** şürb-i müdām eylese maʿẕūr ṭutuñ / Gözine gelmiyecek sevdügine yalvaramaz
G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür laʿl-i lebüñ / **ʿĀşıḳ-ı** bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin
G354/1 Tende bir kühne ḳabā elde biraz nān olsun / **ʿĀşıḳ-ı** bī-ser ü pā başına sulṭān olsun
G536/5 Būy-ı zülfinden ṣabā geldi dem urdı cānuma / **ʿĀşıḳ-ı** āşüfte itdi Bāḳıyā ol dem beni
G422/3 Görmese yār ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / Ḫışm idüp **ʿāşıḳın** āzārlar itler yirine
G373/1 Çihresinde görinen ṣanmañ o ḫūnīnüñ dehān / **ʿĀşıḳın** ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan
G161/1 Dil-i ḫūnīnüñ o tīr-i müje dem-sāzı geçer / Nīze-i ġamzesinüñ **ʿāşıḳına** nāzı geçer
G435/1 Sīneye çekmege bir serv-i dil-ārām olsa / Ser-keş olmasa iñen **ʿāşıḳına** rām olsa

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre girüp **ʿāşıḳlar** itdiler semāʿ / Ehl-i diller ʿaşḳ odına yana yana girdiler
K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i ʿaşḳuñ olan **ʿāşıḳlara** / Dāġı gül dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān gelür
G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol ṣanemüñ derd ü belā / Yoġsa **ʿāşıḳlara** şīrīn lebi ḥāżır ḥelvā
G173/2 Belā **ʿāşıḳlara** rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm derd-i hicrānuñ dil-i bīmāre düşmişdür
G485/5 Ögmesün **ʿāşıḳlara** vāʿiẓ riyāż-ı cenneti / Bāġ-ı ḫurrem olmaz ehl-i ʿaşḳa dīdāruñ gibi
G105/1 **ʿĀşıḳlara** çün derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / Yā ẕevḳ u ṣafā derdine düşmek ne belādur
G166/1 Ḳaçan kim nāz ile reftār iderler serv-ḳāmetler / Ḳopar **ʿāşıḳlaruñ** başına ol demde ḳıyāmetler
G476/4 ʿĀlem-i vuṣlatdadur her dem raḳīb / Āh kim **ʿāşıḳlaruñ** hicrānda
G67/6 **ʿĀşıḳuñ** düşmeni çoḳ baḥre dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā gözedür
G442/3 Gör viṣālüñ gicesi şevḳ-ı derūnın **ʿāşıḳun** / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā şeb-i meh-tābda
K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i ġam itse telḫ-kām / Şehd şīrīn itmez aġzın **ʿāşıḳuñ** sükker bile
G49/3 Ḫᵛāce ursun başına destār-ı mermerşāhīyi / Lāubālī **ʿāşıḳuñ** farḳında bir sāġar yiter
G427/4 Āyīne gibi herkese yüz virmesün ol māh / Bir baġrı yanuḳ **ʿāşıḳuñ** uġrar nefesine
Mtl 25 Nihān olmaz maḥabbet gizlü ḳalmaz **ʿāşıḳuñ** şiʿri / Ne mümkindür gele bir araya mestī vü mestūrī
G231/4 ʿAşḳdur bu geçürür ʿāşıḳı başdan cāndan / **ʿĀşıḳun** yoluña cān virdügini ṣanma güẕāf
K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin gerçi kemān-ı ʿaşḳı / **ʿĀşıḳuñ** Rüstem-i Destān ile ḫasmāne çeker
G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā vefāsı süst olur / **ʿĀşıḳuñ** göñli şikeste ʿahd ü peymānı dürüst
G46/4 **ʿĀşıḳuñ** ḳaʿr-ı yem-i ġuṣṣa-i hicrānuñda / Ṣadef-i dīde-i ġam-dīdesi pür-lüʾlūdur
G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı nihān-ı vaṣluña / **ʿĀşıḳuñ** rāzın derūn-ı cānda pinhān eyledüñ
G276/2 **ʿĀşıḳuñ** āh u enīn olsa ʿaceb mi kārı / Nāle vü zār olur eglenceleri bīmāruñ
G385/5 **ʿĀşıḳuñ** raḳṣda hem-pālarıdur dest-efşān / Bāḳıyā anuñ içün serv ü çenārı severin
G492/2 Zülf-i ʿanber-būyuñuñ sevdālarıdur dostum / **ʿĀşıḳuñ** ḥālin perīşān eyleyen sünbül gibi
K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek **ʿāşıḳuñdan** dostum yalan gelür

2. tutkun, sevdalı olma

G23/2 **ʿĀşıḳ-ı** dīdār-ı pāküñdür meger kim cūylar / Cüst ü cū eyler seni ey serv-i bālā semt semt
G6/5 Vefā ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī **ʿāşıḳdur** / Niyāz itmek aña cānā yaraşur saña istiġnā
G204/4 İçeyin ʿāleme rüsvāy olayın nʾolsa gerek / **ʿĀşıḳam** ʿāşıḳ-ı bed-nāma ġam-ı neng olmaz

ʿāşıḳ-ı bī-çāre [2] zavallı âşık

G3/5 Şiʿr ü inşādan murādı **ʿāşıḳ-ı** bī-çārenüñ / ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür yāre Bāḳī veʾd-duʿā
G124/5 **ʿĀşıḳ-ı** bī-çāreler bār-ı belāñ altındadur / Derd-mend üftādeler görseñ ne ḥāl üstindedür

ʿāşıḳ-ı bī-dil [5] çekingen/yüreksiz âşık ‖ sevdalı/melankolik âşık

K8/4 Ḥamāʾil gibi dāʾim dāġ-ı derdüm **ʿāşıḳ-ı bī-dil** / Ḳosun baş üstine dirse nʾolavaʾllāhi cān üzre
G242/7 Bāḳī işigi ḫākine düşmiş niyāz ider / Miskīn fütāde **ʿāşıḳ-ı bī-dil** babaḳ babaḳ
G272/1 **ʿĀşıḳ-ı bī-dillere** cevr-i firāvān eyledüñ / Müstedām ol dostum luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ
G425/2 **ʿĀşıḳ-ı bī-dil** ruḫ-ı zerd ile yaşdansun ḳoluñ / Yaraşur zerrīn ḥamāʾil sāʿid-i sīmīnüñe
G532/3 Āteşīn ruḫsārı üzre ḫāli vaṣfında sözüm / **ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ** aġzın yaḳar fülfül gibi

ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil [2] sabırsız ve sevdalı âşık

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden **ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil** bir pāre ḳand ister
G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile Mecnūn-ı şeydādan bedel / **ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u dil** kim var dirseñ işte ben

ʿāşıḳ-ı dīdār [3] güzel yüzlüye âşık

G110/4 Gevher-i eşküm eriyüp şu gibi aḳsa nʾola/ Böyledür aḥvāli her kim **ʿāşıḳ-ı dīdārdur**
G380/3 Pāyine yüzler sürer her serv-i dil-cūnuñ revān / Şu gibi bir **ʿāşıḳ-ı dīdār** dirseñ işte ben

G83/2 ʿAşḳuñ ġamıyla sırrını eşk-i revānumuñ / Cūyā-yı yār u **ʿāşıḳ-ı dīdār** olan bilür

ʿāşıḳ-ı dil-efgār [2] gönlü yaralı âşık

G497/1 Esirgemek gerege **ʿāşıḳ-ı dil-efgārı** / ʿAleʾl-ḫuṣūṣ ki bir bī-vefā ola yāri

Mtl 7 Teninde şerḥaları **ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ** / Hırāş-ı pençesidür şīr-i ʿaşḳ-ı ḫūn-ḫᵛāruñ

ʿāşıḳ-ı dīvāne [2] divane âşık

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi dāʾim / Ser-i kūyuñ ṭolaşup **ʿāşıḳ-ı dīvāneler** dönsün

G254/1 Ey ṣabā dil raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / **ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi** zencīr-i zülf-i yāre çek

ʿāşıḳ-ı ḫaste-dil [2] gönlü hasta âşık

G464/2 **ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ** niteki fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı ʿaşḳuñla yanupdur cigeri döne döne

G537/5 İltifāt ile bulur mürdeleri gerçi ḥayāt / **ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili** öldürür istiġnāsı

ʿāşıḳ-ı miskīn [2] âciz/zavallı âşık

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ **ʿāşıḳ-ı miskīni** āḫır öldürür / Mestlik pāyāne yitse irişür elbette ḫᵛāb

G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz öper zülf-i siyeh-rū göz göre / Hīç yüz virmezsin ammā **ʿāşıḳ-ı miskīnüñe**

ʿāşıḳ-ı nā-kām [2] bahtsız âşık

G474/1 Bend-i ḳabā çözilmeye tā cāme çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl **ʿāşıḳ-ı nā-kāme** çıḳmaya

G474/6 Dāʾim revā mı ġayra çıḳa tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe daḫı **ʿāşıḳ-i nā-kāme** çıḳmaya

ʿāşıḳ-ı rüsvā [2] perişan âşık

G188/1 Mest olup **ʿāşıḳ-ı rüsvā** yaḳasın çāk eyler / Düşüben kūy-ı ḫarābāta özin ḫāk eyler

G381/1 Māh-rūlar bī-ʿaded bir **ʿāşıḳ-ı rüsvāyı** ben / Yitmeye biñ pāre ḳılsam bu dil-i şeydāyı ben

ʿāşıḳ-ı şeydā [6] çılgın âşık

G3/1 Yār işiginde dinildi **ʿāşıḳ-ı şeydā** baña / Ḥaḳ dimişler tenzilüʾl-esmāʾü min ṣavbiʾs-semā

G66/5 Nām u neng ehli ne bilsün reviş-i rindānı / Mey-gede bencileyin **ʿāşıḳ-ı şeydā** yiridür

G149/4 İzüñ tozına urmış rūy-ı zerdin **ʿāşıḳ-ı şeydā** / Fenā ehli ḳatında ḫāk ü zer yaʿnī ber-ā-berdür

G166/2 Benüm bilmezdi kimse **ʿāşıḳ-ı şeydālıġum** hergiz / Tenümde tāze tāze yaḳmasam dāġ-ı maḥabbetler

G408/1 Ḫūblar māʾildür elbet **ʿāşıḳ-ı şeydāsına** / Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ baḳma istiġnāsına

G534/1 Āh kim sevdüm yine bir dil-ber-i raʿnācuġı / Şimdiden biñ var yanında **ʿāşıḳ-ı şeydācuġı**

ʿāşıḳ-ı şūrīde [2] hali perişan âşık

K5/31 Benem ol **ʿāşıḳ-ı şūrīde** kim ṭurmaz revān eyler / Dilinden Āb-ı ḥayvānı gözinden dürr-i ġalṭānı

G221/3 Sīm-i eşküñ yolına ḫarc eylemekden aġlama / Yā nedür ey **ʿāşıḳ-ı şūrīde** dünyādan ġaraż

ʿāşıḳ-ı teşne-ciger [2] ciğeri susuz âşık ‖ sevdâlı âşık

G184/5 Gördiler ḫançerüñüñ zaḫmı virür cāna ḥayāt / **ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler** bir içim şu didiler

G346/4 **ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger** şerbet-i laʿlüñ bulamaz / Hele aġzı ṣulanur çāh-ı zenaḫdānuñdan

ʿāşıḳ-ı zār [6] inleyip ağlayan âşık

K18/54 Nitekim lālelere şeb-nem olup üftāde / Güllere bülbül-i şeydā geçine **ʿāşıḳ-ı zār**

K24/10 Var ise bencileyin **ʿāşıḳ-ı zār** olmışdur / Gök gök itmiş döginüp cismini yir yir sünbül

K25/4 Bir güneş yüzlü firāḳında felek ḥasret ile / Var ise ḫançere düşdi nitekim **ʿāşıḳ-ı zār**

G223/4 Be-her taḳdīr olur māʾil güzeller **ʿāşıḳ-ı zāra** / Ṭabīb olanlar elbette iderler mübtelādan ḥaẓ

G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey cān **ʿāşıḳ-ı zāra** hele bir pāre eglensün

G404/1 Müşkil imiş ki dil-rübā ṭıfl ola dil-sitān ola / **ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā** pīr ola nā-tevān ola

ʿāşıḳ olmak [1] sevdalanmak, aşka düşmek, gönül vermek

G174/3 **ʿĀşıḳ** oldum bir sipāhī-zādeye / Ḫışm idüp baña levendin gösterür

ʿāşıḳlıḳ zamānı [1] sevdalanma/aşka tutulma zamanı

G181/1 Bahār eyyāmı geldi tāze **ʿāşıḳlıḳ zamānıdur** / Ṣular cūş itdügi demdür bulanıḳlıḳ zamānıdur

āşikār itmek [4]

1. göstermek, meydana çıkarmak

K14/12 ʿAdūyı dil-figār itdi peleng-āsā şikār itdi / Muḥaṣṣal **āşikār itdi** neberd-i Şīr-i Yezdānı

G273/2 Gül gibi pīrāhen-i nāmūsı ṣad-çāk eyleyüp / Lāle-veş dāġ-ı nihānum **āşikār itsem gerek**

G306/1 Reşk-i ruḫuñla olmasa ger dil-figār gül / Dāġ-ı nihānın **itmez idi āşikār** gül

2. belli etmek, görülebilir hale getirmek

G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı yārda ḫaṭ ṣanma görinen / Ẕerrātdur ki mihr-i münīr **itdi āşikār**

āşikār ḳılmak [1] göstermek, meydana çıkarmak

K17/1 Gül meclisinde lāle yine **ḳıldı āşikār** / Āyīn-i bezm-i ʿişret-i Cemşīd-i kām-kār

āşikār olmak [2] açılmak, görünmek

G101/2 Çāk itmeyeydi sīnemi şemşīr-i cevr-i yār / Derd-i derūnum **olmaz idi** ḫalḳa **āşikār**

G452/3 Elinden sāḳī-i dehrüñ ne ḳanlar yutduġum görseñ / Açılsa lāle-veş dāġ-ı nihānum **āşikār olsa**

aşınmak [1] (kalemin sürtünmesi sonucu) incelmek, düzleşmek, yıpranmak

G421/7 Naḳş-ı ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / Ṣafḥa-i eşʿārda anca ḳalemler **aşına**

āşinā [5]

1. tanıdık, dost

G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā yigdür / Cihānda yār-i ḥādis̱den ḳadīmī **āşinā** yigdür

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / Kişi ġurbet diyārında idermiş **āşinādan** ḥaẓ

G297/2 Gerçi ser-gerdān idüp ṣalduñ belā gird-ābına / Yüz çevürmezler ḳadīmī **āşinālar** bilmiş ol

2. haberdar, tanışık

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes **āşinā** / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

3. tanıdık, dost ‖ yüzücü

G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur **āşinālar** baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir

āşinā olmamak [1] yüz göz olmamak, dost olmamak

G502/3 **Āşinā olmasun** aġyār ile dirdüm olduñ / Çekdügüm derd ü belālar hep o ġayretler idi

āşinālıḳ virmemek [1] selamlamadan geçmek, tanımamazlıktan gelmek; ‘āşinālıḳ itmek’ el ile selam vermek, tanıdığını, bildiğini anlatan bir vaz’ u hareket, iltifat, izhâr-ı teveccüh bkz. TÜRK LUGATI, C. I, s. 86.

G73/2 **Āşinālıḳ virmeyüp** bīgāne resmin ḳullanur / Nāz ider her gördügince bir zamān bilmezlenür

āşiyān/e [4] kuş yuvası

K19/15 Beyża-i ṭāʾir-i devletdür o dürr-i şeh-vār / **Āşiyān** şeklini baġlarsa n’ola ger ḫātem

K20/10 Ḳanadı gūşesidür **āşiyāneden** görinür / Ferāġa vardı meger şāh-bāz-ı zerrīn-bāl

G43/2 Nā-dān elinden alma eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı **āşiyāne**-i devlet yeden bi-yed

G382/5 Gāhī cenāb-ı Leylīye mektūb uçurmaġa / Urındı Ḳays başına mürġ **āşiyānesin**

āşiyān yapmak [1] yuvalanmak, barınmak

K22/28 Himmetüñ şimşādınuñ şāh-ı bülendi var iken / Ḳanda **yapsun** şāh-bāz-ı ṭabʿ-ı Bāḳī **āşiyān**

ʿaşḳ **[225]** bkz. ʻbezm-i ʿaşḳʼ, ʻcām-ı ʿaşḳʼ, ʻmarīż-i ʿaşḳʼ, ʻmeclis-i ʿaşḳʼ, ʻzencīr-i ʿaşḳʼ md.

M8/II/1 Ḳaynadup nār-ı ġam-ı **ʿaşḳ** ile ḫūn-ı cigeri
G36/1 Bulmaġ isterdi **ʿaşḳ** içinde murād / Yār-ı Şīrīn degül midür Ferhād
G44/6 Şiʿr-i Bāḳīye naẓīr olmaz hīç / Fenn-i **ʿaşḳ** içre olupdur üstād
G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez bī-hüşān-ı **ʿaşḳ** / Mānend-i şāne dilleri mestāne ṣarmaşur
G47/5 Meydān-ı **ʿaşḳ** içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur
G61/5 Naʿl u elifler ile göñülde nişān-ı **ʿaşḳ** / Ṭuġrā-yı ḥükm-i ḫusrev-i ʿālem-penāhdur
G72/4 Añma **ʿaşḳ** abdālınuñ rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid ḳatı ḳattāl olur
G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i **ʿaşḳ** iden üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür
G121/4 Dil derūn-ı sīnede laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i **ʿaşḳ** / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā ceng itdiler
G125/4 Ser-i kūyuñda benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / Ne bilür **ʿaşḳ** elemin çekmedi ol daḫı uyur
G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür cez̠be-i **ʿaşḳ** / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān ditrer
G138/1 Āşıḳ ki sūz-ı **ʿaşḳ** ile ʿuryān olup gezer / Abdāldur ki ʿālemi ḥayrān olup gezer
G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki **ʿaşḳ** odına yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister
G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine gelse şeh-i **ʿaşḳ** / Bile endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi gelür
G172/4 Baḥr-i **ʿaşḳ** içre şināver geçinenler ne bilür / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür
G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı **ʿaşḳ** iken elden şikārum aldılar
G182/5 Ḥalḳa-i z̠ikre girüp ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / Ehl-i diller **ʿaşḳ** odına yana yana girdiler
G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb āvāzesi ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı **ʿaşḳ** olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez
G210/1 Sīneñe **ʿaşḳ** ile elifler kes / Bilsün ol servi sevdügüñ her kes
G219/3 Dimeñ Mecnūna gelmiş ʿāḳıbet Leylādan istiġnā / Belā-yı **ʿaşḳ** o ser-gerdānı cānından uṣandurmış
G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı **ʿaşḳ** arada ġam fetīli şemʿ-i cemʿ
G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı tīr-i **ʿaşḳ** / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ
G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i **ʿaşḳ**
G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil baġlama / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin şīr-i **ʿaşḳ**
G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i **ʿaşḳ**
G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i **ʿaşḳ**
G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i **ʿaşḳ**
G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler helāk oldum meded / Cānuma kār eyledi şimden girü teʾs̱īr-i **ʿaşḳ**
G235/7 Bāḳīyi zār u zebūn itdüñ yigitlik bu mıdur / Sen tevānā nev-cevān ol nā-tevān bir pīr-i **ʿaşḳ**
G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ şīr-i **ʿaşḳ** / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i **ʿaşḳ**
G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i **ʿaşḳ**
G236/3 Ḫusrevāne penc-nevbet çaldı heft-iḳlīmde / Nüh ḳıbābın yanḳulandurdı sipihrüñ mīr-i **ʿaşḳ**
G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı bī-tedbīr-i **ʿaşḳ**
G236/5 Lerze virdi ʿāleme ṣaldı zemīne zelzele / Ġulġul-i kūs u nefīr-i ṣīt-i ʿālem-gīr-i **ʿaşḳ**
G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen şuʿle-i şemşīr-i **ʿaşḳ**
G236/8 Ḫānḳāhdan ṭoġru ʿazm itse n'olamey-ḫāneye / Bāḳīyi çün böyle irşād eylemişdür pīr-i **ʿaşḳ**
G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu **ʿaşḳ** olmaz müstemir / Gāh miḥnet gāh ḥasret gāh fürḳat gāh şevḳ
G245/5 ʿAdem diyārına çoḳdan giderdüm ey Bāḳī / Şarāb-ı **ʿaşḳ** ile reftāra iḳtidārum yoḳ
G264/7 Kelām-ı **ʿaşḳ** ey Bāḳī ser-ā-ser sırr-ı vaḥdetdür / Murādı cümlenüñ birdür bütün dünyāyı söyletseñ
G281/1 Ey reh-revān-ı **ʿaşḳ** reh-i rāstān ṭutuñ / Mürşīd gerekse dāmen-i pīr-i muġān ṭutuñ

G281/6 Bāḳī şarāb-ı **ʿaşḳ** ile rüsvāy olup gezer / Anı gerekse yaḫşı gerekse yaman ṭutuñ
G299/2 Ḥālet-i **ʿaşḳ** iledür ādeme nūrāniyyet / Reng-i rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil
G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre er olmaz zebūn olan / Merdān-ı rāh-ı **ʿaşḳ** dimezler aña recül
G344/4 Mürīd-i **ʿaşḳ** oldum ben tecerrüd iḫtiyār itdüm / Eger meyl eyler isem bir zen-i dünyāya nā-merdüm
G370/3 Göñlin egler nāle-i zencīr ile mecnūn-ı **ʿaşḳ** / Naġme-i ʿūd u ṣadā-yı çeng ü nāyı nʾeylesün
G386/4 Sīm-i sirişki ḫarc iderin ḫāk-i pāyüñe / İksīr-i **ʿaşḳ** ṭālibiyin cevher isterin
G386/7 Bāḳī gedā-yı mey-gede-i **ʿaşḳ** olup yine / Bezm-i ġamından ol ṣanemüñ sāġar isterin
G389/2 Gül gibi pāreledüñ sīnemüzi **ʿaşḳ** ile līk / Almaduḳ būy-ı vefā ġonca-i ḫandānuñdan
G397/6 Bāḳī yanardı āteş-i **ʿaşḳ** ile odlara / Ṭāḳ-ı felekde meşʿale-i mihr yanmadın
G405/4 Ṣofī gelicek açma ṣaḳın **ʿaşḳ** ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne ṭuyurma
G414/7 Derd-i **ʿaşḳ** artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur eṭibbā aña dermān itmede
G473/5 Olur **ʿaşḳ** içre ḫūn-ı dīde rīzān / Dil-i ʿuşşāḳ-ı ġam-perver şikeste
G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı ḳo göñül gel / Neng ile nām ṣıġmaz **ʿaşḳ** ile bir arada
G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i ʿālem-sūz-ı **ʿaşḳ** / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı
G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü ġam-ı **ʿaşḳ** diger-gūn itdi
G509/6 Zāhidā **ʿaşḳ** içre teʾs̱īr eylemez Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin diñlemez efsāneyi
G518/2 Żaʿfdan şöyle ġam-ı **ʿaşḳ** ile nā-peydāyem / Ki hemān ṣīt u ṣadām işidilür nāle gibi
G536/2 Būy-ı **ʿaşḳ** ile ṣarıldum nāfe gibi posta / Bir ḳılına aṣmadı ol kākül-i pür-ḫam beni
K24/11 **ʿAşḳ** sevdālarına uġramasa ḳalmaz idi / Mūy-ı jülīde ile bir ten-i lāġar sünbül
G58/5 **ʿAşḳ** ile ḳaddüñ büküp Ẕüʾn-Nūn-ı vaḳt olsañ yine / Kām-rān ol kimsedür kim Mālik-i Dīnārdur
G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o māhuñ menzilin / **ʿAşḳ** ser-gerdānıdur Allāhu aʿlem ey göñül
G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül çihre-i zer / **ʿAşḳ** ser-nāmesine levḥa yazup ḥal çekdüm
G496/5 **ʿAşḳ** ile ser-mest olan bilmez dü ʿālemden ḫaber / Aña hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşkī
G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi genc-i maḥabbetle bu gün / **ʿAşḳ** bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem ṣarrāfı
K19/10 Vādī-i **ʿaşḳa** düşüp tāze cevān sevdi meger / Bükdi ḳaddin nitekim pīr-i muʿammer ḫātem
M6/II/1 Erkān-ı **ʿaşḳa** zerḳ u riyādan ḫalel virüp
M6/III/1 Terk eyle zühdi mezheb-i rindān-ı **ʿaşḳa** gir
G49/4 Pādişāh-ı **ʿaşḳa** besdür gūşe-i külḫan serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister yiter
G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey pādişāh-ı **ʿaşḳa** genc-i ḫusrevānīdür
G57/6 Āheng-i āhı ṭurma hemān eyle ey göñül / Sāz u nevā-yı **ʿaşḳa** münāsib hevā budur
G61/6 Sulṭān-ı **ʿaşḳa** bende ṣatar şimdi kendüyi / Bāḳī de ḥaḳ budur ki ʿaceb pādişāhdur
G83/5 Sevdā-yı zülf-i yār ile Bāḳī ne çekdügin / Bend-i kemend-i **ʿaşḳa** giriftār olan bilür
G100/5 Bār-ı belā-yı **ʿaşḳa** heves ḳılma Bāḳıyā / Zīrā taḥammül itmeyesin iḥtimāldur
G157/5 ʿĀḳıbet kim ser-fürū ḳılmaz gedā vü şāhdan / Bār-gāh-ı **ʿaşḳa** kim aʿlā vü ednā bundadur
G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i **ʿaşḳa** ṭalalar yir yir
G192/1 Fermān-ı **ʿaşḳa** cān ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i ḳażāya ẕerre ḳadar yoḳ ʿinādumuz
G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı **ʿaşḳa** olupdur mübtelā meclis
G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı **ʿaşḳa** bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış
G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar cümle ʿālem **ʿaşḳa** bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ
G235/2 Pend ile dīvāne-i **ʿaşḳa** selāsil baġlama / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ
G252/3 Naʿre-i mest-i **ʿaşḳa** beñzedemez / Lāf çatlatmasun iñende tüfek
G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı cānı şevḳum var yine / Şemʿ-i **ʿaşḳa** yaḳmaġa pervāne-āsā perr ü bāl
G328/3 Çekelüm ḥükm-i **ʿaşḳa** ṭuġrāyı / ʿAḳlı bī-nām u bī-nişān idelüm

G340/1 ʿArż-ı ḥüsn it niyāza başlayalum / Naġme-i **ʿaşḳa** tāze başlayalum
G351/1 Nice bir mübtelā-yı **ʿaşḳa** hicrānı belā olsun / İlāhī kendü gibi bī-vefāya mübtelā olsun
G421/4 Bāde-i **ʿaşḳa** vücūdı cāmesin rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol melāmet bezminüñ ḳallāşına
G486/4 Meydān-ı **ʿaşḳa** derd ile ḫaṣmāne girdi dil / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi
G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş Kūh-ken **ʿaşḳa** / Bu devr içre ḳabūl itmezler ammā şāhid-i zūrı
G512/2 Şemʿ-dān süfresidür hāle degüldür görinen / Ḳodılar encümen-i **ʿaşḳa** çerāġ-ı ḳameri
G523/3 Binā-yı **ʿaşḳa** ṭūfān-ı ḥavādiṡ kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā bennā-yı ḳudret kār-gīr itdi
G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı **ʿaşḳa** mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni
G495/3 **ʿAşḳa** Manṣūr eger olmasa fermān-berdār / İḫtiyār itmez idi kendüye ber-dārlıġı
G121/3 Cān u dil baḥs-i kitāb-ı **ʿaşḳda** bülbülleri / Ġonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler
G441/3 Ḫāṭır kenāre māʾil iken baḥr-i **ʿaşḳda** / Gird-āba ṣaldı fülk-i dili rūzgār ise
G483/2 ʿArṣa-i **ʿaşḳda** gör Ḥażret-i Mevlānāyı / Ṭurmayup daḫı döner üstine yoldaşları
G521/4 Bir dil mi var ki zülfine dīvāne ḳılmayup / Dārüʾş-şifā-yı **ʿaşḳda** zencīre urmadı
G303/5 Bāḳī dem urma seyr-i maḳāmāt-ı **ʿaşḳdan**/ Geç āh u nāle naġmelerinden ḳarāre gel
G443/4 Terkin urdum ʿāṣā ile tācuñ / Geyeli pīr-i **ʿaşḳdan** jende
G80/4 Bālā-yı ser-nişīmen-i şeh-bāz-ı **ʿaşḳdur** / Farḳumda naʿl ṣūreti şāhīn yuvasıdur
G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i **ʿaşḳdur** anca dil-āverler düşer
G288/5 Bāḳī peleng-i ḳulle-i küh-sār-ı **ʿaşḳdur** / Sālūs u zerḳ bīşesinüñ rūbehi degül
G231/4 **ʿAşḳdur** bu geçürür ʿāşıḳı başdan cāndan / ʿĀşıḳun yoluña cān virdügini ṣanma güzāf
K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin gerçi kemān-ı **ʿaşḳı** / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile ḫasmāne çeker
M5/VII/2 Bezm-i **ʿaşḳı** şemʿ-i āhumla müzeyyen ḳılduġum
G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol ebrū ḳavvās / Rāh-ı **ʿaşḳı** bu gün ol ḳaşı kemānum gözedür
G91/5 Bir pādişāh-ı ḥüsne ḳul olduḳ ki Bāḳıyā / Anuñ esīr-i **ʿaşḳı** olupdur cevān u pīr
G145/2 Hey gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i **ʿaşḳı** cevān olmazdan evvel itdi pīr
G161/2 Kimse pervāz uramaz **ʿaşḳı** hevāsında anuñ / Gördügüñ şūḫ-ı cihān Rūm ili şeh-bāzı geçer
G264/4 Ḥadīs-i **ʿaşḳı** ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı söyletseñ
G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı **ʿaşḳı** ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol ṣadādan yig
G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe geldi nāze gül / Rāz-ı **ʿaşḳı** der-miyān itdi açıldı tāze gül
G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı **ʿaşḳı** fehm eyle biraz sen de bu dilden bil
G395/3 Derd-i **ʿaşḳı** ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ söylesün
G416/4 Eṭvār-ı **ʿaşḳı** itmedi çün iḫtiyār ʿaḳl / Andan ferāġat eyleyelüm iḫtiyār ile
G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā **ʿaşḳı** ḳo göñül gel / Neng ile nām ṣıġmaz ʿaşḳ ile bir arada
G497/3 Ne derd-i **ʿaşḳı** bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil bārī
G505/5 Virildi cāna ey Bāḳī nigāruñ manṣıb-ı **ʿaşḳı** / Elifler naʿllerdür sīnede ṭuġrā-yı menşūrı
G508/2 Menʿ eyler imiş mesʾele-i **ʿaşḳı** müderris / Ey ḫᵛāce anuñ var ise yaḳlaşdı ḳażāsı
G528/5 Nükterelüñde Bāḳıyā ʿālem-i **ʿaşḳı** seyr iden / Meşreb-i ṣāf ü pāküñe Cām-ı cihān-nümā didi
G20/1 Şöyle olmış cām-ı **ʿaşḳ-ı** yārdan mest ü ḫarāb / Kendüsin dīvārdan dīvāra urmış āfitāb
G43/4 Derd-i maḥabbet eylese cismi ʿaceb mi zerd / İksīr-i **ʿaşḳ-ı** pāk ile altun olur cesed
G87/1 Dil derd-i **ʿaşḳ-ı** yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı bādedür
G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın **ʿaşḳ-ı** ḥüsn-i yār / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ
G322/2 Peleng-i **ʿaşḳ-ı** yāruñ bīşesidür mūy-ı jülīdem / Diyār-ı derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm başum
G330/1 Ḫaste-i derd-i **ʿaşḳ-ı** cānānem / Mübtelā-yı belā-yı hicrānem
G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı **ʿaşḳ-ı** yārdur dāġum

G361/1 Tesellī virmez ey dil derdüñ ol cānāne söylersin / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin
G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı **ʿaşḳ-ı** yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün
G441/1 Ten pāy-māl ü serde ġam-ı **ʿaşḳ-ı** yār ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül iḫtiyār ise
G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek **ʿaşḳ-ı** yār ile / Mihr-i sipihre ṣanma küsūf irdi ayile
G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi
G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı **ʿaşḳ-ı** yār ḳaddüm bükdi pīr itdi
Mtl 7 Teninde şerḥaları ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / Hırāş-ı pençesidür şīr-i **ʿaşḳ-ı** ḫūn-ḫᵛāruñ
G328/1 **ʿAşḳı** bülbül gibi beyān idelüm / Ḥālümüz gül gibi ʿayān idelüm
G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa ṭañ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller **ʿaşḳına** nūş itmek içün dostgānīdür
G142/4 Pūte-i hicrān içinde sīm-tenler **ʿaşḳına** / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī altun olur
G348/3 Cān nis̱ār itmekdür evvel şarṭ bezm-i **ʿaşḳına** / Maḥrem olmaz bilmeyen ādāb-ı ṣoḥbet neydügin
M8/III/2 Ġālib olsañ reh-i **ʿaşḳında** bu gün Kūh-kene
G285/3 Cāmiʿ-i **ʿaşḳında** yāruñ çarḫ bir ḳandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir rūşen fetīl
G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā **ʿaşḳında** yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb andan bu deñlü mübtelāyı nʾeylesün
G458/4 Felekde ay u gün sen şehriyāruñ şehr-i **ʿaşḳında** / Kesilmiş başlardur kim dikildi burc u bārūya
G31/4 Mecnūnı gör ki ḳomadı **ʿaşḳını** Leylīnüñ / Nāmūs u nengi ḳodı vü terk itdi taḫt u tāc
G381/2 **ʿAşḳınuñ** sevdāsına düşdüm yitürdüm kendümi / Ḳanda buldum bilmezin ol şūḫ-ı bī-pervāyı ben
G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür **ʿaşḳıyla** yāruñ kāʾināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl
G442/5 Çün teb-i **ʿaşḳıyla** yāruñ Bāḳıyā sūzān degül / Bu ḥarāretler nedür ḫurşīd-i ʿālem-tābda
G186/4 Dilā bir nev-cevānı sev vefāsı olsun olmasun / Cihānda **ʿaşḳsuz** olmaḳdan ise mübtelā yigdür
G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i **ʿaşḳum** yazmaġa / Tīġ-i dil-ber şerḥalardan sīneme mısṭar çeker
G216/6 Ḳısmetde tīr-i **ʿaşḳun** Bāḳīye oldı rūzī / Sehm-i saʿādet ol gün ol dil-figāre düşmiş
K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i ḥüsnüñ güneş gibi / Ṭoldı ṣadā-yı **ʿaşḳuñ** ile kāḫ-ı Kün fe-kān
K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i **ʿaşḳuñ** olan ʿāşıḳlara / Dāġı gül dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān gelür
K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña **ʿaşḳuñ** ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan dostum yalan gelür
K10/5 Küşte-i şemşīr-i **ʿaşḳuñ** ḫākden ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile
G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde muṭrib-i **ʿaşḳuñ** / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā
G13/1 Ezelden şāh-ı **ʿaşḳuñ** bende-i fermānıyuz cānā / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz cānā
G20/5 Derd-i **ʿaşḳuñ** ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır öldürür / Mestlik pāyāne yitse irişür elbette ḫᵛāb
G51/5 ʿĀşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ider / Memleket seyr itdürür **ʿaşḳuñ** vilāyet gösterür
G59/6 Derdine dil zaḫmınuñ ʿaşḳuñla dermān eyledüm / Şimdi **ʿaşḳuñ** derdine düşdüm bulınmaz çāreler
G104/1 Çekdi zencīre beni **ʿaşḳuñ** nitekim şīrler / Eşk-i çeşmüm iki yanumdan iki zencīrler
G115/1 Medhūş-ı cām-ı laʿlüñ mestānedür ṣanurlar / Mest-i şarāb-ı **ʿaşḳuñ** dīvānedür ṣanurlar
G116/2 Fürūġ-ı dāġ-ı **ʿaşḳuñ** sīnem üzre / Şuʿāʿ-i mihr-i ʿālem-tāba beñzer
G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i **ʿaşḳuñ** ne bend ü ne kemend ister
G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i **ʿaşḳuñ** ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları dem gibi gelür
G163/2 Ḫurşīd esīr-i **ʿaşḳuñ** olupdur eşiʿʿadan / Boynında ṭavḳ-ı şevḳ ile zencīr-i zer çeker
G188/3 Sūziş-i **ʿaşḳuñ** ile āh idicek ben her dem / Şerer-i āteş-i dil ʿazmini eflāk eyler
G194/3 Nice pinhān ideyin sīnede dāġ-ı **ʿaşḳuñ** / Gül gibi ẓāhir olan nesneye inkār olmaz
G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı **ʿaşḳuñ** itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān gizlemiş
G216/3 Būs u kenāruñ özler **ʿaşḳuñ** ġamında diller / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol kenāre düşmüş
G223/2 Ġam-ı **ʿaşḳuñ** cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / Kişi ġurbet diyārında idermiş āşinādan ḥaẓ
G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden ṣaḳınmaḳ sūd-mend olmaz / Rıżādur çāresi **ʿaşḳuñ** görinmez bir belā ancaḳ

G245/1 Kemāl u fażl ile ʿālemde iftiḫārum yoḳ / Melāmet eylese **ʿaşḳuñ** cihāna ʿārum yoḳ
G273/4 Eyleyüp zühdüñ binā-yı süst-bünyādın ḫarāb / Ḫāne-i **ʿaşḳuñ** esāsın üstüvār itsem gerek
G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı **ʿaşḳuñ** ile ṭoldı kāʾināt / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı şöhretüñ
G302/5 Göklere irgürdi Bāḳī ġulġul-i **ʿaşḳuñ** senüñ / Ṣalmadın rūy-ı zemīne ḥüsn ile āvāze gül
G352/3 Der ü der-gāhına sulṭān-ı **ʿaşḳuñ** ser-fürū eyler / Esīr-i tāc-dār olsun gedā-yı ḫāk-sār olsun
G389/4 Cez̠be-i **ʿaşḳuñ** ile olmasa mecẕūb güneş / Her seḥer atmaz idi kendüyi eyvānuñdan
G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın
G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı **ʿaşḳuñ** odı çıḳdı bir ʿalev
G416/5 Biñ mübtelāyı **ʿaşḳuñ** ider her birini zār / Gül gibi kim muʿāmele eyler hezār ile
G421/2 Ġayrıdan ḫālī anuñʾçün eyledüm dil ḫānesin / Tā senüñ raḫt-ı ġam-ı **ʿaşḳuñ** içine ṭaşına
G457/1 Sancaġın dikmezden evvel māh çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i **ʿaşḳuñ** nāmına
G457/2 Emrine rām oldılar sulṭān-ı **ʿaşḳuñ** kāʾināt / Ḳaşlaruñ tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler aḥkāmına
G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ **ʿaşḳuñ** belāsından helāk oldı / Ṣan ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya
G478/1 Olmasa sūz-ı **ʿaşḳuñ** dilde eger ziyāde / Ḫākister olmaz idüm yanup bu ben fütāde
G496/1 Olmayaydum ʿāleme **ʿaşḳuñla** rüsvā kāşkī / Gülmeyeydi ḥālüme hecrüñde aʿdā kāşkī
G497/2 Göñüllerini cihān ḫalḳınuñ senüñ **ʿaşḳuñ** / Aḳıtdı kendüye deryā niteki enhārı
G507/4 Göñlümi rūşen ider şuʿle-i dāġ-ı **ʿaşḳuñ** / Pertev-i meşʿale-i mihr-i cihān-tāb gibi
G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i **ʿaşḳuñ** daḫı ṭıfl-ı nev-āmūzı
G543/1 Elinden geldügince rāz-ı **ʿaşḳuñ** dil nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı ḥayfā kim ʿayān itdi
G308/4 Cām-ı şarābı içmez elinde ṭutar ṭurur / **ʿAşḳuñ** meyinden oldı meger bī-mecāl gül
G83/2 **ʿAşḳuñ** ġamıyla sırrını eşk-i revānumuñ / Cūyā-yı yār u ʿāşıḳ-ı dīdār olan bilür
G154/3 Gelmez vücūda naḳd-i viṣālüñ taṣavvurı / **ʿAşḳuñ** metāʿı ḫʷāceleri çoḳ ziyān çeker
G220/3 Alındı **ʿaşḳuña** dil ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ
G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı **ʿaşḳuña** yoḳ hīç kenār / Būse luṭf eyle hele bārī kenār olmayıcaḳ
G354/4 Ḳāmetüñ yādına bir āh ideyin kim dūdı / Gül-şen-i **ʿaşḳuña** bir serv-i ḫırāmān olsun
G528/2 Derd ü maḥabbet ehlini **ʿaşḳuña** daʿvet eyleyen / Gel berü maʿşer-i belā derd ü ġama ṣalā didi
G220/2 Olurdı pūte-i **ʿaşḳuñda** yanmaġa rāżī / Bulaydı şaṣt-ı ġamuñdan dil-i fikende ḫalāṣ
G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i dāġ olur destār ile cāme / Budur abdāllar **ʿaşḳuñda** ʿuryān olmaġa bāʿis̠
G41/1 Kūh-ı **ʿaşḳuñda** olursam Ferhād / Acıyup eyleye Şīrīn lebi dād
G42/3 Yiter kirpügüm kūy-ı **ʿaşḳuñda** cārūb / Üzilsün kesilsün hemān rīş-i zāhid
G245/2 Hezār mertebe **ʿaşḳuñda** ġālibem Ḳaysa / Nihāyet ey ṣanem ol deñlü iştihārum yoḳ
G283/2 Gözümüñ ḳanlu yaşı devlet-i **ʿaşḳuñda** şehā / ʿAynına almaz olupdur aḳışın Ceyḫūnuñ
G325/1 Kimseye **ʿaşḳuñda** iẓhār itmedüm meftūnluġum / Bildiler ḥāl-i derūnum gördiler maḥzūnluġum
G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür **ʿaşḳuñda** dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı dil-i sūzānum
G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye Mecnūn dil içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil içinde
G284/2 Farḳında ḳılup yāsemeni dāġına penbe / **ʿAşḳuñda** geçer baş açuḳ abdāl ḳaranfül
G510/6 Allāh oñara düşmeye gird-āb-ı belāya / **ʿAşḳuñda** göñül zevraḳı ʿummāne ṣalındı
K10/4 Sūz-ı **ʿaşḳuñdan** dimāġum şol ḳadar āşüfte kim / Mey degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber bile
G81/4 **ʿAşḳuñı** ṣaḳlar idüm sīnede ammā şimdi / Āh idersem beni ʿayb eyleme fürḳat demidür
G59/6 Derdine dil zaḫmınuñ **ʿaşḳuñla** dermān eyledüm / Şimdi ʿaşḳuñ derdine düşdüm bulınmaz çāreler
G114/1 Sūz-ı **ʿaşḳuñla** ḳaçan kim dilden āh u zār olur / Āh dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur
G211/1 Pür-hevādur ney gibi **ʿaşḳuñla** ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes
G243/2 Gül gül oldı bāde-i **ʿaşḳuñla** rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı meydendür cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ

G381/3 Bir ḥarāret baġladum tāb-ı teb-i **ʿaşḳuñla** kim / Sūzumı defʿ eylemez nūş eylesem deryāyı ben

G406/1 Cihān cevr ider derd-i **ʿaşḳuñla** cāne / Seni sevmek oldı bahāne cihāne

G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ niteki fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı **ʿaşḳuñla** yanupdur cigeri döne döne

G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı **ʿaşḳuñla** yaşum gird-ābı / Ġarḳ idüpdür ṣanemā çeşm-i teri döne döne

G471/6 Sūz-ı **ʿaşḳuñla** bir şeb āh idicek / Ḳorḳaram oda yanar kāşāne

G496/1 Olmayaydum ʿāleme **ʿaşḳuñla** rüsvā kāşkī / Gülmeyeydi ḥālüme hecrüñde aʿdā kāşkī

G284/1 **ʿAşḳuñla** ḳılup ḳāmetini dāl ḳaranfül / ʿArż itdi saña mūy-ı sefīd āl ḳaranfül

G446/3 **ʿAşḳuñla** Zühre çarḫda gerdūn semāʿda / Ḫurşīd ü māh şevḳ ile sūz u güdāzda

G370/4 Mübtelā-yı **ʿaşḳuñuñ** dermāndan istiġnāsı var / Derdüñe muʿtād olan diller devāyı n'eylesün

G376/4 Ḫānḳāh-ı **ʿaşḳuñuñ** mihmānlarıdur cān u dil / Tekyedür ḫālī degül evbāşdan ḳallāşdan

G211/3 **ʿAşḳuñuñ deryāsına** nisbet vücūd-ı kāʾināt / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas

G502/1 **ʿAşḳuñuñ** zaḥmeti ḫod cānuma raḥmetler idi / Dostum cevr ü cefālar da ne zaḥmetler idi

ʿaşḳ ehli [7] âşıklar

G436/5 Ṭāḳ-ı ebrū-yı nigārı göreli ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı **ʿaşḳ ehli** daḫı miḥrāba

G485/7 Nükte-i mihr ü maḥabbetdür ser-ā-ser Bāḳıyā / Bulmaya **ʿaşḳ ehli** bir eglence eşʿāruñ gibi

G529/2 Pend eylemiş ol sāde-ruḫa zāhid-i nā-dān / **ʿAşḳ ehli** hücūm eyledi rīşin yola yazdı

G106/4 **ʿAşḳ ehline** ṣol cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur

G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki **ʿaşḳ ehline** vaṣl-ı yārdur maḳṣūd ʿālemden

G477/4 **ʿAşḳ ehline** ḫādeng-i belā nā-gehān irer / Tīr-i ḳażādan umma ḫalāṣ iḥtirāz ile

G80/3 Ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ki daḫı ḥicāb-ı ḫafādadur / **ʿAşḳ ehlinüñ** efendi görinmez belāsıdur

ʿaşḳ eri [2] âşık/gönül adamı; bkz. 'merd-i ʿaşḳ' md.

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil **ʿaşḳ eri** ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan sīne kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz **ʿaşḳ eri** derd-i dilüñ iḫfāsına

ʿaşḳ hevāsı [1] aşk hevesi; bkz. 'hevā-yı ʿaşḳ' md.

G503/1 **ʿAşḳuñ hevāsı** esdi nesīm-i seḥer gibi / Eşküm dökildi pāyüñe gül-berg-i ter gibi

ʿaşḳ ili [1] aşk ülkesi/diyarı

G362/2 Cānā metāʿ-ı mihrüñe dil müşterī iken / Olmamış idi **ʿaşḳ** iline kārvān revān

ʿaşḳ sırrı [1]

G496/7 Maḥrem-i esrār-ı maʿnā hem-zebān-ı ḥāl yoḳ / **ʿAşḳ sırrın** ḳılmasañ Bāḳī hüveydā kāşkī

ʿaşḳ şarābı [2]

G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur **ʿaşḳuñ şarābından** şafaḳ

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp **ʿaşḳuñ şarābın** kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

ʿaşḳ yolı [3] bkz. 'rāh-ı ʿaşḳ', 'maḥabbet yolı' md.

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm **ʿaşḳuñ yolında** dāġ-ı sīnemde / İçinden gene peydā oldı bir künc-i ḫarāb açdum

G376/5 Bāḳīyi ġam öldürür **ʿaşḳuñ yolında** ḳorḳarın / Şimdi mi çekdi belāyı rāh-rev yoldaşdan

G242/2 **ʿAşḳuñ yolında** bulmadı dil emn ü rāḥatı / Tātār-ı ġamzeñ eyledi yaġmā ḳonaḳ ḳonaḳ

ʿaşḳ u maḥabbet [2]

G106/5 Hep derd ü belādur güzelüm **ʿaşḳ u maḥabbet** / ʿĀlemde hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādur

G479/4 Aṣdı ḥallāc-ṣıfat **ʿaşḳ u maḥabbet** yayın / Atılup penbe gibi dil o kemān-ebrūya

ʿaşḳ-ı mecāz [1] ilahî aşk karşıtlığında;

G453/4 Ḥaḳīḳat sırrına vāḳıf degülsin / ʿAlāḳañ var ise **ʿaşḳ-ı mecāza**

ʿaşḳ yolında baş gitmek **[1]** her şeyi göze almak

G210/5 **ʿAşḳ yolında baş gide** Bāḳī / Başdan gitmeye hevā vü heves

āşūb **[3]** karışıklık, kargaşa ‖ hiddet, gazab;

G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü ḫāl ü ḫaṭ ile yār / **Āşūb-ı** dehr ü fitne-i devr-i Ḳamer geçer

āşūb u fitne **[1]** bkz. 'fitne vü āşūb' md.

G242/6 Mesken ṭutalı ol ḫam-ı ebrūda çeşm-i yār / **Āşūb u fitne** gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ

āşūb-ı cān **[1]** gönülde fırtınalar koparan, insanı allak bullak eden (güzel)

G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / Gerçi kim dil derdin ol **āşūb-ı cān** bilmezlenür

āşūb-ı dehr **[1]** dünyayı birbirine katan (güzel)

G382/1 Bildüñ mi sen de kendüñi ey bī-vefā nesin / **Āşūb-ı dehr** ü āfet-i devr-i zamānesin

āşüfte **[10]**

1. aşktan perişan, sevdalı

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan dimāġum şol ḳadar **āşüfte** kim / Mey degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber bile

K24/31 Ġam-ı gīsūñ ile **āşüfte** degül ger sünbül / Ne içün böyle perīşān olur eks̱er sünbül

G479/3 ʿAcebā bād-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā gördi geçer / Dil-i **āşüfteyi** ol ṭurra-i müşgīn-būya

G536/5 Būy-ı zülfinden ṣabā geldi dem urdı cānuma / ʿĀşıḳ-ı **āşüfte** itdi Bāḳıyā ol dem beni

K26/24 Dil-i **āşüfte-ṣıfat** cevr ile pā-māl itme / Hindū-yı ḥalḳa-be-gūşuñdur o zülf-i miskīn

2. hayran, tutkun

G439/2 Zülfi zencīrine **āşüfte** göñül bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol dīvāne

G334/1 **Āşüfte** bend-i silsile-i zülfüñe nesīm / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G46/3 Gerçi ḫāl u ḫaṭuñ **āşüftesi** çoḳdur ammā / Beni dīvāne ḳılan silsile-i gīsūdur

G467/2 Var ise ṭurra-i müşgīnüñüñ **āşüftesidür** / Bī-sebeb düşmedi āhū-yı Ḫuten ṣaḥrāya

G203/4 Şāneden zaḫm irişür diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı **āşüfteyi** zülfin ṭaramaz

āşüfte-dil **[2]** gönlü perişan (âşık) ‖ avare

G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe **āşüfte-dil** / Çīn-i zülfüñ bend ider bir gün ḫaṭālar bilmiş ol

Kt6/2 Tīrüñe ey sīm-ten olsun nişān **āşüfte-dil** / Ḫoş yaraşur ol miyāne ḫançer-i zerrīn-ġılāf

āşüfte-ḥāl **[1]** hali perişan

K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi **āşüfte-ḥāl** / Sünbül-i miskīn ʿaceb kendin perīşān eyledi

āşüfte-ḥāl ḳılmak **[1]** aklını başından almak, perişan etmek

G308/1 Gül-şende itdi nāz ile ʿarż-ı cemāl gül / **Ḳıldı** belālu bülbüli **āşüfte-ḥāl** gül

āşüfte olmak **[4]** tutkun olmak, meftun olmak, hayran kalmak

G397/2 **Āşüfte olup** ol göze ḥayrān u zār idüm / Nergis henüz ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

G19/1 Olsa zülfi o gül-ʿiẕāra niḳāb / **Olur āşüfte** sünbül-i sīr-āb

G189/3 Görmedin dīde yüzin **oldı** göñül **āşüfte** / Göñlüme çeşm-i güher-bār bu yüzden terdür

G233/4 Gül-şen-i kūyuña varmaġa göñül yüz gereke / Gül-i ruḫsāruña **āşüfte** hezār **olmayıcaḳ**

at **[1]**

G174/4 Yügrük **atuñ** ḳılıcuñ keskin didüm / Gāh tīġın geh semendin gösterür

atı(un) öñince **[4]** atının önü sıra, atının önünde

K16/8 Ol şeh-süvār-ı ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫt kim / Şāhān-ı dehr **atı öñince** ḫadem gibi

K1/16 Ol şeh-süvār-ı memleket-i ʿadl ü dād kim / **Atı öñince** olsa revā ḫusrevān revān

G87/4 Ferzāne-i cihānsın o ruḫlarla sen bu gün / Şāhān-ı ḥüsn **atuñ öñince** piyādedür

G417/7 Olur **atuñ öñince** āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i çarḫ ser-mūze

atı başın çekmek **[1]** atını durdurmak ‖ atın yularından tutmak

G82/3 Yola ʿazm itmiş ol ser-keş baña yā Hū dimez bir kez / **Çeküp atı başın** aġyār ile ṭurmış vedāʿ eyler

at ṣalmak **[1]** at sürerek düşmana hücum etmek; altı tanık için krş. TS. C. I, s. 279.

G180/1 Naṭʿ-ı zemīne **at ṣalıcaḳ** fāris-i bahār / Düşdi şükūfeler hep öñine piyāde-vār

ata [2]

1. ata, eskiler

G177/4 Beni öldürmege gel ey püser ihmāl itme / **Atalar** dimediler ḫayr işi teʾḫīr ideler

2. baba

G546/5 Tırāş itdi ser-i aʿdāyı bir bir tīġ-i bürrānı / **Atañ** fetḥ itdi kürsiyy-i bilād-ı Berber-istānı

ʿaṭā [8]

1. cömertlik, ihsan, bağış (ideal hükümdar tipinin en önemli özelliği olan cömertlik bağlamında)

K9/5 Deryā-yı keffi mevc-i **ʿaṭā** urdı şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile zeyn oldı her kenār

K19/19 Eli iḥsān u **ʿaṭā** mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb ger ola ġarḳ-ı zer ü zīver ḫātem

K26/11 Menbaʿ-ı mekremet ü luṭf Meḥemmed Çelebi / Vāhib-i fażl u **ʿaṭā** ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn

M1/II/3 Kem-ter gedāyı az **ʿaṭāsı** ḳılurdı bay / Bir luṭfı çoḳ mürüvveti çoḳ pādişāh idi

K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı yemīn itmek olur / Ki **ʿaṭāsından** irer baḥre ġınā kāne yesār

K20/27 **ʿAṭā-yı** kān-ı kef-i zer-feşānına nisbet / Nevāl ü feyż-i seḥāb-ı s̱iḳāl bir mis̱ḳāl

2. hediye, ihsan

G398/10 Cihān enfās-ı müşgīnüñle ṭoldı / Saña Ḥaḳdan **ʿaṭādur** Bāḳıyā bu

ʿaṭā-baḫş [1] bağışta bulunan, cömert (hükümdar)

G484/7 Ḫudāvend-i **ʿaṭā-baḫş** u kerem-güster ki devrinde /Gedā-yı bī-ser ü pālar geyer sincāb u semmūrı

ʿaṭā eylemek/ ḳılmak [4] vermek, ihsan etmek, bağışlamak

K18/32 Güneşi keff-i zer-efşānına beñzer dir idüm / Almasa māha **ʿaṭā eyledügin** āḫır-ı kār

K23/33 Luṭfuñ zülālin **eyle ʿaṭā** teşne-dillere / Ey menbaʿ-ı mekārim ü ser-çeşme-i kirām

Kt17/1 Luṭf idüp ol şeh-i firişte-ḫıṣāl / Ḳuzılar **eylemiş** ḳulına **ʿaṭā**

G519/5 **ʿAṭā ḳıl** Bāḳīye luṭfuñ İlāhī / Saña muḥtāc eger yoḫsul eger bay

āteş [35]

1. ateş rengi, kor

M6/IV/3 Güller çemende görinür **āteş** sen irmeseñ

2. ud, misk ve anberin üzerine koyulduğu kor

G50/1 Ruḫuñ **āteş** ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür

G263/1 Ḳaddümi çeng eşkümi rūd eyledüñ / Cismüm **āteş** cānumı ʿūd eyledüñ

3. şarap rengi

G279/3 Yaḳan āb üzre **āteş** ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

4. kızıllık, kor rengi

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i **āteş** düşdi ya āyīne-i ruḫsārına

G422/5 Işınurdum yirüme nār-ı firāḳa nisbet / Ben olaydum eger **āteşde** semender yirine

G136/4 Maʿnīde bir dūd peydā ḳılmış **āteşdür** cihān / Ṣūretā bir ḫūb kāşī ḳubbelü kāşānedür

5. kızgın, yakıcı

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne **āteşdür** maḥabbet odı kim bağrum kebāb eyler

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese **āteş-i** dāġ-ı ḥirmān

K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger **āteş-i** raḫşān görse / Ḳızara aḫker-i sūzān nitekim dāne-i nār

6. aşk, ayrılık ve azabın yakıcı etkisi bağlamında

K21/30 Hezār bār belā pūtesinde ḳāl oldum / Henūz **āteş-i** miḥnetde yoḳ ḫalāṣa mecāl

M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i nücūm olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun **āteş-i** dilden çıḳan duḫān

M1/V/6 Yansun yaḳılsun **āteş-i** hecrüñle āfitāb / Derdüñle ḳara çullara girsün seḥābdan

G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde zülāl-i viṣālde / Cān **āteş-i** firāḳda ḫāṭır hevādadur

G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile āh idicek ben her dem / Şerer-i **āteş-i** dil ʿazmini eflāk eyler

G281/3 Bālā-yı serde **āteş-i** āhum duḫānını / Şāh-ı maḥabbet üstine bir sāye-bān ṭutuñ

G327/3 ʿAlev-i **āteş-i** āhum degül eflāke çıḳan / Aḫter-i baḫtuma bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm

G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı **āteş-i** endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı **āteş-i** āhum felekden ser-bülend itdüm

G382/3 Ḳandīl gibi dīde pür-āb u dilümde tāb / Eflāke çekdüm **āteş-i** āhum zebānesin

G397/6 Bāḳī yanardı **āteş-i** ʿaşḳ ile odlara / Ṭāḳ-ı felekde meşʿale-i mihr yanmadın

G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi meyden cüdālıḳ derdidür / Yoḫsa gelmez **āteş-i** sūzān kebābuñ ʿaynına

G512/1 Çıḳsa eflāke n'ola **āteş-i** āhum şereri / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey māh yiri

K2/19 **Āteş-i** şuʿle-i şemşīr-i cihān-tābından / Küfr ü ilḥād kütüb-ḫānesin itdi sūzān

G22/5 **Āteş-i** sūz-ı firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider bir demde dil deryā-yı ʿUmmānı dürüst

G156/5 Bāḳīye āb-ı vaṣluñ irmez ise / **Āteş-i** hecr ile yanur kül olur

G328/5 Zer gibi ḳalbi ṣāf olan gelsün / **Āteş-i** meyde imtiḥān idelüm

G407/4 **Āteş-i** rezm içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G358/1 Naġamāt eylemege başladı ṣanma anı sen / Ehl-i sūzuñ ṣanemā **āteşin** üfler ney-zen

M2/III/8 Meded Allāh meded ʿavn ü ʿināyet senden / Bu firāḳ **āteşine** döymege ṭāḳat senden

G34/3 Bu cism-i zerd ü zār u nizār ile nice bir / Yanam firāḳuñ **āteşine** nitekim sipend

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ ḫışm **āteşine** yaḳmaġa / Vardılar ġammāzlar şāh-ı cihāna çaḳdılar

G259/2 Şarāb ṣoḥbetin illerle eyledüñ varduñ / Firāḳuñ **āteşine** bağrumı kebāb itdüñ

G92/6 Bāḳī derūnum **āteşinüñ** dūdıdur felek / Mihr-i sipihr āhum odından şirāredür

G463/5 Göremez külḫan-ı sīnemde olan **āteşümi** / Bāḳıyā girsem eger menḳal-i nāruñ gözine

āteşler çıḳarmak [1] ateşler saçmak

G513/3 Her şirārın aḫter-i devlet bilürdi Kūh-ken / Sīne-i ḫārādan **āteşler çıḳarsa** tīşesi

āteş-bār [3]

1. ateş yağdıran

G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla ḳaçan kim dilden āh u zār olur / Āh dūd u dūd ebr ü ebr **āteş-bār** olur

2. ateş saçan

G71/3 Baḳma çarḫ-ı ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / Dilden āhum çekdügi şemşīr-i **āteş-bārı** gör

G22/4 Cevşen-i pūlād-ı çarḫı çāk çāk itdüm daḫı / Āh-ı **āteş-bārumuñ** şemşīr-i bürrānı dürüst

āteş-bāz [3] Osmanlı düğün ve sünnet gösterilerinde şenlik fişeklerini yapan ve kullanan sanatkâr; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.175; OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 107-111. (görsel malzeme açısından çok önemli)

G18/2 Gice ḥüsnüñ şevḳıne encüm sürūr u sūrda / Çarḫ **āteş-bāzdur** gūyā elinde māh-tāb

G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı döndi çemen bezminde **āteş-bāze** gül

K7/13 Yaḳdılar nergisleri eṭrāfa ṣaçıldı şirār / Bād **āteş-bāzlar** gibi gül-efşān eyledi

āteşīn [4]

1. ateşli, yakıcı

G72/2 Tāb-ı zülfüñle göñül ḳılduḳça āh-ı **āteşīn** / Dūd-ı dil cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur

2. ateş renkli, parlak ‖ kırmızı (yanak)

G212/5 Ebrū-yı ʿanberīn ile miḥrāb-ı dīndür / Ruḫsār-ı **āteşīn** ile ol ḳıble-i Mecūs

G58/2 Gül-sitān-ı bezme sāġar ġonca-i sīr-āb ise / **Āteşīn** ruḫsārı sāḳīnüñ de bir gül-nārdur

G532/3 **Āteşīn** ruḫsārı üzre ḫāli vaṣfında sözüm / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ aġzın yaḳar fülfül gibi

āteş-nāk [1] ateşli, kızgın

G263/4 Her şeb ey dil āh-ı **āteş-nākden** / Çarḫ-ı bed-mihrüñ yirin od eyledüñ

āteş-tāb [3] (hançer ve kılıç bağlamında) ateş gibi parlak ve yakıcı

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i **āteş-tābda**

K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i **āteş-tābı** / Sāde-rū ḫūb ṣanur sīne-i ʿuryāne çeker

G530/8 Derūna şuʿle ṣaldı tīġ-i **āteş-tābı** gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ berḳ-i şemşīr-i cihān-sūzı

āteş ḳomak [1] ateş bırakmak

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i gül yanmaġ içün / Gül-sitān milkine **āteş ḳodı** yir yir lāle

āteşler ṣaçmak [1]

G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ **āteşler ṣaçar** ol ʿayn-i cādūdur

āteş urmak [4]

1. yakmak, yok etmek; bkz. ‘ḫırmen’ md.

K8/12 Zamāne **āteş urdı** ḫırmen-i aʿdā-yı bed-kīşe / Düşelden şuʿle-i şemşīri Aẕerbāycān üzre

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile **āteş urup** giñ yirden / Şerer-i āh ile ālūde duḫānum gözedür

2. ateşlemek ‖ çiçekler açmak, rengârenk olmak

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne nice tāzelenmesün / Gül ḫırmenine **āteş uran** nev-bahārı gör

G9/3 **Āteş urmış** yüzi gül ḫırmenine ol māhuñ / Devr-i sāġarda ruḫı ʿaksini ḳılmış peydā

ʿāṭıfet [3]

1. cömertlik, ihsan etme

K26/30 Ḥāṣıl ey kān-ı kerem irdi bu gün ol dem kim / Es̱er-i **ʿāṭıfet** ü luṭf ẓuhūr ide hemīn

2. şefkat, merhamet, esirgeme

K20/36 Sezā-yı merḥamet ü müstaḥıḳḳ-ı **ʿāṭıfetem** / Nevāl-i fażluñ iderseñ maḥallidür ifżāl

M2/II/7 Ser-be-ser ṣalmış idi sāye-i fażl u iḥsān / Şeh-per-i **ʿāṭıfeti** ḫayl-i yetīmān üzre

aṭlas [1] İpekten dokunmuş esvaplık bir kumaş olup daima düz renklidir ve üzerinde hiçbir tezyini motif bulunmaz.... el ile dokunulduğu zaman kendine has tatlı bir hışırtı çıkarır.’ Bkz. KOÇU, s. 17-18.

G527/3 Siyāh **aṭlas** gibi zülfüñ yaraşdı / ʿİẕār-ı āl-i müşgīn-ḫāle düşdi

aṭlas u dībā [3] atlas ve diba; ‘diba: ... çiçek nakışları dokunmuş lüks bir ipekli kumaşın adı, bazen türlü renklerdeki çiçeklerin ipekleri arasına altın teller de atılırdı.’ KOÇU, s. 89-90.

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün yolına ebr-i bārānī / Ser-ā-ser **aṭlas u dībā** döşetsün mihr-i raḫşānī

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir şūḫ-ı sīm-endāma dönmişdür / Der ü dīvārı zeyn olmış ser-ā-ser **aṭlas u dībā**

M8/IV/3 Baḳmadum **aṭlas u dībāsına** dehrüñ bir kez

aṭlas u eksūn [1] atlas ve iksun; ‘eksûn: siyah renkli kıymetli kumaş’

M2/IV/7 Ḳapusında işigi ḫidmetin eyler ġılmān / Ḥūrīler ḳarşu ṭurur **aṭlas u eksūnlar** ile

atılmak [4]

1. dökülmek

G132/2 Ṣürāḥī hem-nişīnüñ hem-demüñ cām / Niçün ben cürʿa gibi **atılam** dūr

2. saldırmak

K14/14 S̱üreyyā ṣanmañ üstinde görince şīr-i gerdūnı / **Atıldı** āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı

3. bir yere doğru fırlamak ‖ didilmek (pamuk için)

G479/4 Aṣdı ḥallāc-ṣıfat ʿaşḳ u maḥabbet yayın / **Atılup** penbe gibi dil o kemān-ebrūya

4. zıplamak ‖ konmak, yerleşmek

G444/4 Bihişt şevḳına şādīliġ eyleyüp vāʿiẓ / Miyān-ı meclise **atıldı** yek muʿallaḳda?

atmak [6]

1. fırlatmak

G134/4 Yollarda görse aġladuġum baña ṭaş **atar** / Gāhī bu çeşm-i eşk-feşānı siler geçer

K17/6 Çarḫ oḳlarını **atdı** yine gül-şene seḥāb / Altun göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār

G230/4 **Atduñ** ḫadeng fażl u belāġat nişānına / Tīr-i murāduña ola her maḳṣaduñ hedef

G283/4 Başdan mürġ-i aḳıl uçmaz idi başından / Ṭıfllar üstine ṭaş **atmasalar** Mecnūnuñ

2. kendini bırakmak ‖ intihar etmek

G428/3 Ṭurrañdan indi ġamzeñe cān-bāz-ı dil yine / Çenberden **atdı** kendüsini ḫançer üstine

G389/4 Ceẕbe-i ʿaşḳuñ ile olmasa meczūb güneş / Her seḥer **atmaz** idi kendüyi eyvānuñdan

ʿaṭṭār [2] güzel koku, baharat satan dükkan; bkz. ‘ṭabla-i ʿaṭṭār’ md.

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına **ʿaṭṭār-ı** nev-bahār / Muḥtāc dest-i himmetine ḫʷāce-i ḫazān

G85/6 Ḥāl-i yāruñ müşg bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / Āl vālāya ṣarupdur ṣanmañuz **ʿaṭṭārlar**

ʿavām [1] halk ‖ herkes

G220/1 **ʿAvām** oḳur seni tesḫīr içün hemīşe ḫavāṣ / Bu muḫlişüñ işi dāʾim maḥabbet ü iḫlāṣ

āvāralıḳ vaḳti [1] gezip tozma zamanı ‖ gönlünce divanelik etme zamanı

G123/4 Şu gibi zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi / Ḥāṣılı **āvāralıḳ** vaḳti bahār eyyāmıdur

āvāre [7]

1. perişan, şaşkın, zavallı

G122/5 Dīvānelik zamānıdur **āvāre** göñlini / Zencīrlerle żabṭ idemez cūy-bārı gör

G353/1 Ṣaçuñ zencīrine bend it dil-i **āvāre** eglensün / Muḳayyed ḳıl biraz ol zülf-i müşgīn-tāre eglensün

G435/5 Terk iderdi mey ü maḥbūb hevāsın Bāḳī / Cānda ṣabr u dil-i **āvārede** ārām olsa

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend **āvāreyi** varmış ṭolandurmış

2. evinden ayrı düşmüş, adı sanı belirsiz

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir **āvāre** müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl

3. aşktan perişan olan, sevdalı (kimseler)

G59/1 Cāmuñ eṭrāfın ḳaçan kim seyr ider **āvāreler** / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā devr ider seyyāreler

G480/4 Bezm-i ġamda cām-ı ʿaşḳuñ nūş ide **āvāreler** / Bāde-i nābuñ yazuḳ cām-ı sürūr-encāmına

āvāre düşmek **[1]** şaşkına dönmek, düşkün olmak

G173/1 Göñül cām-ı lebüñle sāḳıyā **āvāre düşmişdür** / Görelden çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre düşmişdür

āvāre gezmek **[1]** aylak aylak dolaşmak; bkz. 'āvāre reften'

G426/2 Ṭutalum Kaʿbe-i tevfīḳ-i ilāhī yolını / Bu beyābānda ʿabes̱ gezmeyelüm **āvāre**

āvāre ḳılmak **[1]** başıboş bırakmak

G27/2 Hevā-yı zülfi **ḳılmışdur** seni ey ebr **āvāre** / Gözüñ yaşı budur seyl-i firāvān olmaġa bāʿis̱

ʿavārif [1] ihsanlar, iyilikler

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden kefi bez̠l-i **ʿavārifden** / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

āvāz/e [7]

1. (kuş) cıvıltısı

G301/3 Sīnesin çāk eyledi mest-i ṣabūḥīler gibi / Ṣubḥ-dem mürġ-i çemenden gūş idüp **āvāze** gül

G78/4 Ḫᵛāb-ı ʿademden dīde-i ezhārı bī-dār eyledi / Taḥrīk-i bād-ı ṣubḥ-dem **āvāze-i** mürġ-i seḥer

G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr **āvāzesinden** kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā artar

2. (bülbül) şakıması

G351/3 Çemende bülbül **āvāzı** naṣīḥat diñledür mi gör / Bahār irsün yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun

2. (ayak) sesi

G225/2 Almaġa **āvāze-i** pāy-i semendüñ gūş-i cān / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

3. hoş sadâ

G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb **āvāzesi** ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i ter ü **āvāz-ı** ḥazīn

āvāzı boġılmak **[1]** sesi kısılmak

G269/3 Esbāb-ı ṭarab seyl-i mey-i nāb ile gitdi / **Āvāzı boġıldı** giderek çeng ü rebābuñ

āvāz(e) ṣalmak **[3]**

1. (çıkan gürültüyle) düşmanı dehşete düşürmek

K14/16 Çalındı kūslar ṭabl u neḳāre **ṣaldı āvāze** / Dügün bayram idi gūyā ġuzāta ceng meydānı

2. nam ve şöhret bulmak ‖ haykırmak

G302/5 Göklere irgürdi Bāḳī ġulġul-i ʿaşḳuñ senüñ / **Ṣalmadın** rūy-ı zemīne ḥüsn ile **āvāze** gül

G218/3 **Āvāzeyi** bu ʿāleme Dāvūd gibi **ṣal** / Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş

āvāze virmek **[1]** ses vermek (telli çalgılar gibi)

G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey **virsün āvāze** / Tek olsun yār māʾil naġme-i evtāre eglensün

āvāze-i tekbīr [1] tekbir sadâsı ‖ iftitah tekbiri

G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme **āvāze-i tekbīr-i** ʿaşḳ

āvīze [1] asılı şey(ler)

K27/7 Nedür ol gūşe-i bāmındaki **āvīzeler** dirseñ / O zībā ṭurraya bir şānedür kim itdiler peydā

ʿavn [1] ihsan, yardım

K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı fenādan nigāh ide / Dāmān-ı **ʿavn** u ʿiṣmet-i dārende-i cihān

ʿavn ü ʿināyet [1] yardım ve iyilik (Allah'tan gelen)

M2/III/8 Meded Allāh meded **ʿavn ü ʿināyet** senden / Bu firāḳ āteşine döymege ṭāḳat senden

ʿavret [1] karı, zevce

Kt13/1 Emrīnüñ iñen **ʿavreti** hīç evde oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü eliyle

ay [6]

1. yaklaşık otuz günlük zaman parçası

G89/2 ʿİẕār-ı yāre **ay** ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / Velī ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir **ay** içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / **Ayda** bir kez ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

2. gök cismi, kamer, mah

G458/4 Felekde **ay** u gün sen şehriyāruñ şehr-i ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim dikildi burc u bārūya

G467/5 Pençe-i mihri burarsa n'ola ḥüsniyle o māh / Beñzer engüşti hilāle kef-i desti **aya**

G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i sipihre ṣanma küsūf irdi **ay ile**

ayda bir kez [1]

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / **Ayda bir kez** ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

ay ile segirtmek [1] ay ile yarışmak; çocukların göz yanılmasıyla ayı hareket halinde görerek onunla yarışmak için koşması bağlamında kullanılmaktadır.

G465/1 Diller revāne oldılar ol meh-liḳāyile / Eṭfāl-i şehr ṣanki **segirdürler ay ile**

āyā [3] acaba (şaşkınlık ve merak bağlamında)

G144/4 Kimlerüñ rūşen ider menzilin **āyā** bilsem / Giceler seyre çıḳar ol meh-i tābān dirler

K1/9 **Āyā** bu zīb ü zīnet-i ʿālem nedür diyü / ʿİbret göziyle nāẓır iken dehre nāgehān

G510/1 Reftāre gelüp nāz ile mestāne ṣalındı / **Āyā** ne belādur ki yine cāne ṣalındı

ayaḳ [13]

1. ayak

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı **ayaġı** altına miskī ḥarīr

G180/7 Bāḳī bu demde seyr-i gül-istān idenlerüñ / **Ayaġına** çemen zer ü gevher ider nis̱ār

G424/6 Sāḳī rez duḫterinüñ ol engüşt / Sīm ḫalḫālidür **ayaġında**

G487/7 Rez duḫterinüñ adı çekilse ʿaceb degül / Ḥınnālar oldı illere ḳarşu **ayaġını**

G482/5 **Ayaġuñ** altında ḫāk olduġı'çün ey meh zemīn / Eşk-i Bāḳī ḳıldı anuñ laʿl īs̱ār üstine

G151/3 **Ayaġuñ** altına baḳ eyle naẓar ben ḫāke / Şeh-süvārum yiter itdüñ beni pā-māl yiter

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli **ayaḳdan**

2. ayaklı şarap kadehi

G147/2 **Ayaġ** elde ṭolu ḫūn-ı kebūter / Bi-ḥamdi'llāh yine dem der-ḳademdür

G445/2 **Ayaġı** elde ʿīş eyler çemende baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret ezelden nergis-i meste

G188/5 Görüp aġyāruñ elinde **ayaġın** dil-dāruñ / Bāḳī ġamdan çeküben yaḳasını çāk eyler

K14/25 Ḫudāvendā sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / Aḳıtdı ṭabʿ-ı pāküñ **ayaġına** Āb-ı ḥayvānı

G495/6 Kāseler ṣun bize meclisde ġınā virmez **ayaḳ** / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi el ṭarlıġı

G444/1 Metāʿ-ı bāde-i gül-reng şimdi **ayaḳda** / Ḳumāş-ı zühd ü riyā ṭurmayup ṣatılmaḳda

ayaġa ṣalmak **[1]** hor görmek, küçük düşürmek

G100/1 Yıllar-durur yoluñda senüñ pāy-māldur / Miskīn zülfüñ **ayaġa ṣalma** vebāldur

ayaġı elden ḳomamak **[2]** kadehi (bir an olsun) elden bırakmamak ‖ devamlı içmek

G323/2 **Ḳomayup** lāle gibi **elden ayaġı** bir dem / Mest olup ġonca-ṣıfat çāk-ı girībān idelüm

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām **elden ḳoma ayaġı** furṣat ber-ḳarār olmaz

ayaġı gil içinde ḳalmak **[1]** ayağı çamura saplanmak ‖ yarı yolda kalmak, aciz kalmak; bkz. 'pā-der-gil' md.

G413/5 Göz yaşını şol deñlü revān eyledi Bāḳī / **Ḳaldı** reh-i ʿaşḳuñda **ayaġı gil içinde**

ayaġı gūr içre **[1]** bir ayağı çukurda

G31/5 Ḥayretde ḳaluram göricek Bāḳī nergisi / Bunca zer ile **ayaġı gūr içre** gözi ac

ayaġı merdāne basmak **[1]** kimseye boyun eğmemek, dimdik ayakta kalmak

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre zebūn olma key ṣaḳın / **Merdāne baṣ ayaġuñı** meydāne er gibi

ayaġı tozı/ṭopraġı **[13]** Bkz. 'ḫāk-i ḳadem', 'ḫāk-i pāy'; geçtiği bağlama göre, hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu, Osmanlı şiirinde çok önemli bir simgedir. Bu simge, diğer bir yönüyle hükümdarın/sevgilinin geçtiği yolun önemini ve değerini de göstermektedir. Çünkü geçilen yerin tozu ve toprağı göze sürme yapılacak kadar, ona yüz sürülecek kadar değerli ve kutsal bir nesne olarak alımlanmaktadır.

M1/II/2 Gerdūn **ayaġı tozına** eylerdi ser-fürū / Dünyāya ḫāk-i bār-gehi secde-gāh idi

G277/4 ʿĀşıḳa küḥl-i cilā yāruñ **ayaġı tozıdur** / Ḥāṣılı bendesiyüz ʿārif-i ṣāḥib-naẓaruñ

G401/3 Ruḫsār-ı zerdi ḫāke bulaşmış benüm gibi / Beñzer **ayaġı ṭopraġına** sürdi māh rū

K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i tāc-ı selāṭīn-i cihān / **Ayaġı ṭopraġıdur** sürme-i ʿayn-ı aʿyān

K12/8 **Ayaġı ṭopraġı** tāc-ı ser-i eşrāf-ı cihān / Sürme-i ḫāk-i rehin dīde-i aʿyāne çeker

K22/18 **Ayaġı ṭopraġıdur** küḥl-i cevāhir encüme / Āsitānı ḫākidür iklīl-i farḳ-ı Farḳadān

Kt9/2 Ḥaḳ-şinās ehl-i naẓar yārānuñ / **Ayaġı tozı** ser-efgendesiyüz

G88/4 Ḫāk-i rehüñ ṣabā yili ʿāşıḳa armaġān ider / Ḥaḳ bu ki **ayaġuñ tozı** tuḫfe-i rūzgārdur

G17/1 **Ayaġuñ ṭopraġın** özler bulurken gökde yir kevkeb / İşigüñ cānibin gözler zehī ʿālī-naẓar kevkeb

G20/2 Nāfe ḳıldı zülf-i müşgīnüñ görüp ser-ber-zemīn / **Ayaġuñ ṭopraġına** miskīnlik itdi müşg-i nāb

G39/3 **Ayaġuñ tozıyla** vezn itmez birin ehl-i naẓar / Ṭopṭolu Yūsuf-liḳālarla bu gün mīzān-ı ʿīd

G144/5 Laʿl-gūn ḳaṭreler aḳıtduġı demler çeşmüm / **Ayaġuñ ṭopraġına** kān-ı Bedaḫşān dirler

G273/1 Çeşm-i pür-ḫūnum yoluñda eşk-bār itsem gerek / **Ayaġuñ tozına** gevherler niṡār itsem gerek

ayaġın ṭurmak **[1]** (saygı ifadesi olarak) ayakta durmak, dikilmek ‖ ayak divanı; bkz. PAKALIN, C. I, s. 117-118.

M3/V/5 Ḳarşusında **ayaġın ṭursun** mülūk el baġlasun / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün

ayaġın şikest itmek **[1]** ayağını kesmek, engellemek ‖ kadehin kırılması

G269/1 Devrān **ayaġın** şöyle şikest itdi şarābuñ / Gūyā ki mey-i nāba gözi degdi ḥabābuñ

ayaġın yirlere basmamak **[1]** sevinçten yerinde duramamak (aşığın düştüğü durum bağlamında)

G471/4 Ḫāk-i rāh olduġum görüp **ayaġın / Yirlere baṣmaz** oldı cānāne

ayaġına aḳmak **[2]** gitmek ‖ meyletmek

G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ **ayaġına aḳdılar**

K20/35 Bu gül-şen içre seni serv-i ser-firāz görüp / Şu gibi **ayaġuña aḳdı** ḫāṭır-ı meyyāl

ayaġına yüz sürmek **[2]**

G526/2 Ser-keşlik eylemezse o servüñ **ayaġına / Yüzler süriyü** varayın āb-ı revān gibi

G507/6 Şāyed ol servi kenāre getürem ey Bāḳī / Varayın **yüz süreyin ayaġına** āb gibi

ayaġına gelmek **[2]** zahmetsizce elde etmek, ulaşmak

G138/6 Faṣl-ı ḫazānı gör ki **gelür ayaġına** zer / Ebr-i bahār ʿālemi giryān olup gezer

G371/3 Her yañadan **ayaġına** altun aḳup **gelür** / Eşcār-ı bāġ himmet umar cūy-bārdan

ayaḳ almak **[2]**

1. kadehi ele almak, içmek ‖ alt etmek (güreş terimi)

G269/2 Keyfiyyet-i esrāra döşendi ẓürefā hep / Yārān **ayaġın almada** ḥayrān mey-i nābuñ

2. çelme takmak ‖ itibardan düşürmek

G158/3 Ṭurmaz **ayaġın almaġa** ḳaṣd eyler anuñ āb / Ser-keşlik ider var ise tenhāda ṣanavber

ayaḳ baṣmaḳ **[2]** bkz. 'ḳadem baṣmak' md.

1. girmek

G186/3 **Ayaḳ baṣmaḳ** ne lāzım meclis-i ʿuşşāḳa ey ṣofī / Raḳīb-i bed-liḳā ile ıraḳdan merḥabā yigdür

2. geçip gitmek ‖ çiğnemek

G507/3 Başumı kesdügine rāżıyem ol ḫūnīnüñ / **Ayaġın baṣsa** yüzüm üstine ḳaṣṣāb gibi

ayaḳ çekmek **[3]**

1. yenmek, alt etmek ‖ ayağını kaydırmak

G205/2 **Çekemez** kimse **ayaġum** diyü lāf urma iñen / Sāḳıyā elleşelüm gel berü meydāne biraz

G189/5 Bāḳıyā duḫter-i rez girdi yine meydāne / **Ayaġın** kim **çekebilürse** er oğlı erdür

2. terketmek ‖ içki içmek

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa girüp **ayaġı** evvel **çekdüm** / Mā-sivādan götüri āḫır-ı kār el çekdüm

ayaḳ götürmek **[2]** ayak çekmek, çekilip gitmek

G533/2 Bezm-i kes̱retden biz eñ evvel **götürdük ayaġı** / Meclis āḫir oldı gitdi bāde sāḳī ḳalmadı

G184/2 **Götürüp ayaġı** rindān-ı selef kes̱retden / Çekdiler cām-ı fenāyı bize yā Hū didiler

ayaḳ(lar)da ḳalmak **[4]** şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez olmak

G441/1 Ten pāy-māl ü serde ġam-ı ʿaşḳ-ı yār ise / **Ayaḳda ḳaldum** elde degül iḫtiyār ise

K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum silmedin elüm ale / **Ayaḳda ḳaldum** eyā maʿdin-i kerem elüm al

G410/2 **Ḳaldum ayaḳda** ser-i zülf-i perīşānı gibi / Dil viren böyle m'olur dil-ber-i ʿālī-şāne

G2/1 **Ayaḳlarda ḳalur** sünbül o zülf-i nīm-tāb-āsā / Ṣaçuñla baḥs̱ iderse başa çıḳmaz müşg-i nāb-āsā

ayaḳda ḳomak **[4]**

1. kadehte bırakmamak ‖ ayaklar altında bırakmamak

K18/48 **Ḳoma** Bāḳī ḳuluñı cürʿa-ṣıfat **ayaḳda** / Dest-gīr ol aña ey dāver-i ʿālī-miḳdār

K22/27 Cürʿa-veş **ayaḳda ḳodı** sāḳī-i devrān beni / Dest-gīr ol ey emīr-i meclis-i devr-i zamān

2. ayaklar altında bırakmamak ‖ değer vermek

K19/51 **Ḳoma ayaḳda** bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / Elde ḫoş yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı saʿādet elde degül / **Ayaḳda ḳodı** zamāne niteki zer ḫalḫāl

ayaḳ öpmek **[4]**

G250/4 **Ayaġuñ öpmeden** el çekmez ol virür başın / Ḳoyupdur ey boyı şimşād o yolda ser zülfüñ

G185/2 Nihāl-i serv-i bālāñuñ görenler ʿaksini ṣuda / **Ayaġuñ öpmege** düşmiş saña üftādedür dirler

G260/5 Kimi **ayaġuñ öpmege** ṣarḳar kimi elüñ / Bāḳīye besdür ey gül-i ḫandān güler yüzüñ

G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün bile ṣalınduġı yitmez / **Ayaġın öpmege** ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı

ayaḳ seyrin itmek **[1]** gezinmek ‖ içki içmek için gezinmek

G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde serv-ḳadler mest-i nāz olmış / **İderdük** biz de **ayaḳ seyrin** olsa dest-i yār elde

ayaḳ sürmek **[2]** kadeh sunmak, şarap ikram etmek

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / **Sür** ey sāḳī **ayaġı** mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ **sür ayaġı** meclisde yārān teşnedür

ayaġuñla baş ber-ā-ber (olmak) **[1]** "layık olmayan kimseler baş oldu, değerli kimseler onların idaresine girdi" anlamında kalıplaşmış bir söz; deyim günümüzde "ayaklar baş, başlar ayak oldu" biçimindedir.

G50/2 Benüm dūd-ı kebūd-ı nār-ı āhum başdan aşmışdur / Senüñ zülf-i siyāhuñ **ayaġuñla baş ber-ā-berdür**

ayaḳdaş **[2]** yoldaş, arkadaş ‖ bezm meclisinin müdavimleri ‖ yeniçeri

G483/4 Ṣanma şeb-dīz ile bir āh-ı seḥer-gāhların / Mey-i gül-gūn olur olursa **ayaḳdaşları**

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan ġayrı **ayaḳdaşum**

ayaḳlamak **[2]** ayak altına almak, çiğnemek

G540/3 Ḫāk-i rāh olduġın görüp cānān / Ḳatı **ayaḳlar** oldı ʿuşşāḳı

G169/4 Sipāh-ı ġam n'ola **ayaḳlar** ise ʿuşşāḳı / Raʿiyyetine o şāhuñ riʿāyeti yoḳdur

ayaḳlandurmak **[1]** ayağa kaldırmak, yardım etmek

G173/5 Meded Bāḳīye ey pīr-i muġān bir cürʿa himmet ḳıl / Elin alup **ayaḳlandur** ki ol bī-çāre düşmişdür

aʿyān **[9]** bir yerin ileri gelenleri ‖ çok zengin kimseler için kullanıldığıyla ilgili ve Osmanlı toplumu içindeki yeri ve siyasî işlevleri için bkz. PAKALIN, C.I, s.120-123.

M9/IV/1 Görem diyü seni **aʿyān-ı** erbāb-ı naẓar her gün

G542/1 Ey göñül **aʿyān-ı** devlet içre himmet ḳalmadı / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı

Bu tanıklarda göze sürme çekme bağlamında kullanılmıştır. Bütün tanıklarda göze sürme çeken kimselerin "aʿyān" olması, kelimenin ayrıca "ʿayn"ın çokluk biçimi olmasıyla ilişkindir.

K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i tāc-ı selāṭīn-i cihān / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i ʿayn-ı **aʿyān**

K7/23 Ṭurmadı çekdi Ṣıfāhān semtine bād-ı ṣabā / Ḫāk-i pāyın sürme-i eşraf u **aʿyān** eyledi

M2/III/2 Der-i der-gāhına ʿazm eylesün eşrāf-ı diyār / İşigi ḫākine yüzler süre gelsün **aʿyān**

G342/2 Küḥl idinmek ġubār-ı maḳdemüñi / Cümle **aʿyān** içinde resm-i ḳadīm

K12/8 Ayaġı ṭopraġı tāc-ı ser-i eşrāf-ı cihān / Sürme-i ḫāk-i rehin dīde-i **aʿyāne** çeker

K8/13 Hirāsān oldı **aʿyān-ı** Ḫorāsān gözlerin açdı / Ṣabā gerd-i siyāhın sürmesiyle İṣfahān üzre

M3/I/5 Nā-gehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti / Rūşen oldı dīde-i **aʿyān-ı** devlet ṣubḥ-dem

ʿayān **[2]**

1. gözle görülür biçimde, açıkça

K22/20 Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümā-yı ṭabʿına / Cümle-i dünyā vü mā-fīhā muṣavverdür **ʿayān**

2. akis, görüntü, yansı

G373/3 Görinen encüm degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / ʿAksidür āyīne-i eflāke düşmişdür **ʿayān**

ʿayān itmek [5]

1. oluşturmak, meydana getirmek

G43/3 Gösterdi gāh zülfi ḳarasın gehī ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i dost **ʿayān itdi** cezr ü med

2. göstermek, aşikâr etmek

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / Ās̱ār-ı mihr gün gibi kendin **ʿayān ider**

3. açıklamak, ortaya koymak

G328/1 ʿAşḳı bülbül gibi beyān idelüm / Ḥālümüz gül gibi **ʿayān idelüm**

4. (sırrı) ifşâ etmek, ortaya koymak

G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşḳuñ dil nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı ḥayfā kim **ʿayān itdi**

G112/3 **ʿAyān itdi** bir bir nihān rāzumı / Dilā eşk-i çeşmüm ne ġammāz olur

ʿayān olmak [3]

1. belirmek, ortaya çıkmak

K1/10 Eṭrāfa ṣaldı ṣaʿṣaʿasın gūşe gūşe mihr / **Oldı** ufuḳda mühr-i Süleymān gibi **ʿayān**

2. görünür hale gelmek, aşikâr olmak

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile bu gün **oldı** eyā kān-ı kerem / Bir nice faẓl senüñ şān-ı şerīfüñde **ʿayān**

3. görünmek, belirginleşmek

G150/3 Çü zülfi ḥalḳalarından görine ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā **olur ʿayān** ülker

ʿayār [1] saflık, halislik ölçüsü (altın, gümüş gibi madenlerin)

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim **ʿayār-ı** zer bile

āyāt [1] ayetler

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı **āyāt-ı** raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun ḥall ile yir yir nişān

āyāt-ı beyyināt [1] açık ayetler ‖ delillendirilmiş, ispatlanmış (ayetler)

G403/6 Ḥüsnüñ kemāle irdügin is̱bāt ider ḫaṭuñ / **Āyāt-ı beyyināt-ı** Kelām-ı Ḳadīm ile

ʿayb eylememek [3] ayıplamamak, kınamak

M9/II/4 Beni **ʿayb eylemeñ** dāʾim olursam mest-i lā-yaʿkil

G63/2 Beni **ʿayb eylemeñ** dāʾim olursam mest-i lā-yaʿḳil / Ki bī-hūş olmasam āsūde ḳılmaz bende bir ġam var

G81/4 ʿAşḳuñı ṣaḳlar idüm sīnede ammā şimdi / Āh idersem beni **ʿayb eyleme** fürḳat demidür

āyet [1] Kur'an ayeti

G242/1 Yazdı bahār **āyet-i** ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ

āyet-i Nūn ve'l-Ḳalem [1] "Nûn. Kaleme ve kalemle (yazdıklarına) andolsun." (Kalem, 68/1); ilgili tanıklar için bkz. YILMAZ, s.132.

K19/29 Yazdı ḫoş **āyet-i Nūn ve'l-Ḳalem** engüştüñde / Ne midād istedi ne ḫāme ne mısṭar ḫātem

āyet-i Nūr [1] "Kad-cāʾeküm mine'llāhi nūrun ve kitābün mübīn" {Gerçekten size Allah'tan bir nur ve açık bir kitap geldi.} Maide, 5/15, ilgili tanıklar için bkz. YILMAZ, s.133.

G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāra ol ḫaṭṭ-ı cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış **āyet-i Nūrı**

ayıḳlıḳ zamānı [1]

G181/2 Çemende şu gibi ṣofī şarāb içmek gerek şimdi / Behey ṣofī bu mevsimler ne **ayıḳlıḳ zamānıdur**

ayılmamak [1] sarhoşluktan kurtulamamak, kendine gelememek

G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek **ayılmaz** / Bezm-i feleküñ bilmem cāmında ne ḥālet var

āyīn [3]

1. kanun, adet, düzen (hükümdarın tasarrufu bağlamında)

K4/4 Virüp fażl u kemāli ḫusrevāne / Maʿānī mülkine **tertīb ü āyīn**

2. tarz, usul; kendine özgü merasim, davranış kalıpları

K25/29 Ezelī böyledür **āyīn-i** sipihr-i ġaddār / Ki gülüñ ḫᵛāb-gehi ḫār ola ḫāruñ gül-zār

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / Baturdı rūzgār **āyīn-i** ʿīşın bezm-i rindānuñ

āyīn ü üslūb [1] tarz, davranış

K5/26 Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur cihān gül-zārınuñ bānı / Müsellemdür saña **āyīn ü üslūb-ı** cihān-bānī

āyīn-i Cem(şīd) [2]

K17/1 Gül meclisinde lāle yine ḳıldı āşikār / **Āyīn-i** bezm-i ʿişret-i **Cemşīd-i** kām-kār

G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz **āyīn-i Cemdür** bezm-i mey / Bunda bir şāhāne ṭavr u özge ʿālem vardur

āyīne [63] ayna

K19/4 İdüp elmāsdan **āyīne** vü zerden şāne / Gösterür ḫalḳa yine şīve-i duḫter ḫātem

K26/21 Ruḫuña beñzer idi **āyīne** olsa rengīn / Öykünürdi lebüñe laʿl olaydı şīrīn

G97/4 Zinhār eline **āyīne** virmeñ o kāfirüñ / Zīrā görince ṣūretini büt-perest olur

G212/4 Cām-ı cihān-nümā-yı cemālin göreydi ger / İtmezdi vażʿ-ı **āyīne** ferzend-i Fīlekūs

G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ **āyīne** rūy-ı enverüñ / Adı var cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ

G260/2 Sen yüz virelden **āyīne** buldı bu raġbeti / Ḥasret degüldi ṣūretine ḫalḳ o yüzsüzüñ

G478/4 Gir bir nemed içine **āyīne** gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var gez ṣūret-i gedāda

G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan laʿl-i şeker-bāruñ gibi / Ḳanda gördi ṭūṭī bir **āyīne** ruḫsāruñ gibi

G43/5 **Āyīne** gibi ḫalḳa mürāʾīlik eylemez / Bāḳī ṣafā-yı ḫāṭır ile geydi bir nemed

G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i yārdan / **Āyīne** gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan

G427/4 **Āyīne** gibi herkese yüz virmesün ol māh / Bir baġrı yanuḳ ʿāşıḳuñ uġrar nefesine

G295/3 Jengār ṣanduñ **āyīnede** naḳş-ı ḫaṭṭuñı / Yañlış görişdüñ ey yüzi gül o degüldür ol

G94/4 ʿİẕār-ı sādesi üzre ṣan ol ruḫ-ı rengīn / Görinür **āyīneden** laʿl-i gūşvāresidür

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin gidermez sīneden / Āb naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez **āyīneden**

K23/26 **Āyīnedür** ki ṣūret-i iḳbāli gösterür / Ṣaḥn-ı sarāy-ı devleti ferşinde her ruḫām

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / **Āyīnedür** ammā begüm āyīne-i pūlād

G212/3 Ruḫsār-ı ṣāf u pāki ḫam-ı zülf-i yārda / **Āyīnedür** ki deste vü pervāzı ābnūs

K4/14 Pes-i **āyīne-i** ṭabʿından itdi / Yine ṭūṭī-ṣıfat Bāḳīye telḳīn

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i nuṣret yüzin / Gün gibi **āyīne-i** tīġuñ nümāyān eyledi

K14/30 Hemān **āyīne-i** sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı şāhāne / Müberrā ġıll u ġışdan ḳalbi ṣāf u sāde sulṭānī

K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i gül-i bāġı nitekim / Nuṣret yüzini **āyīne-i** tīġ-i şehriyār

K21/26 Velīkin **āyīne-i** ṭabʿ-ı ṣafvet-āyīnüñ / Bu rūzgārda var ṣūretinde gerd-i melāl

G57/1 Baḳ cām-ı ʿīşa **āyīne-i** pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı necm-i hüdā budur

G130/8 ʿArż itdi beñzer **āyīne-i** gülde ʿaksini / Rūy-ı ʿarūs-ı baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer **āyīne-i** ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş

G226/3 Gerd-i kederden **āyīne-i** ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur fežā-yı bāġ

G239/1 Zāhidā ʿibret gözin aç ṣūret-i zībāya baḳ / Bir naẓar **āyīne-i** ṣunʿ-ı cihān-ārāya baḳ

G240/5 Bāḳıyā şāhid-i maḳṣūd olur çihre-nümā / Ṣāf u pāk **āyīne-i** dilde ġubār olmayıcaḳ

G294/3 Nic'olur gördi ṣafā **āyīne-i** ḥüsnüñde / Yirlere geçdi ḥayādan utanup āb-ı zülāl

G337/7 Cilā-yı **āyīne-i** āb-ı cūyı seyr itdüm / Ṣafā-yı meşreb-i şāh-ı cihāna beñzetdüm

G352/2 Cemālüñ pertevinden nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / Güneş **āyīne-i** ḥüsnüñ felek āyīne-dār olsun

G373/3 Görinen encüm degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / ʿAksidür **āyīne-i** eflāke düşmişdür ʿayān

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş düşdi ya **āyīne-i** ruḫsārına

G408/3 Pertev-i mihr-i melāḥat ṣaldılar ṣubḥ-ı ezel / Ṣafḥa-i **āyīne-i** ruḫsār-ı meh-sīmāsına

G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı **āyīne-i** zamāne

G537/3 Yine **āyīne-i** nev-rūzda peydā oldı / Nev-bahāruñ seḥerī ḥüsn-i cihān-ārāsı

Kt1/4 Ḫāk-i pāyüñle olur çeşm-i cihān-bīn rūşen / Gerd-i rāhuñla bulur **āyīne-i** cān ṣayḳal

G260/1 **Āyīne-i** cemāl-i ḥaḳīḳat-nümā yüzüñ / Āb-ı zülāl-i çeşme-i ṣıdḳ u ṣafā sözüñ

K21/7 Pür oldı şāḫları üzre yaḫdan **āyīneler** / Ġarīb ṣūrete girdi bu faṣl içinde ġazāl

G420/1 Göster rūḫuñ ki nūr-ı tecellī ẓuhūr ide / Ḫurşīd gibi **āyīneler** feyż-i nūr ide

G425/6 Cilve-gāh-ı şāhid-i maʿnā olaldan Bāḳıyā / Reşk ider **āyīneler** ṭabʿ-ı ṣafā-āyīnüñe

G463/1 Ol perī-rū güzelüñ oldı muḳābil yüzine / Yine **āyīnenüñ** ey dil görinür var gözine

G129/4 **Āyīnenüñ** ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / Mirʾāt-ı ḥüsn-i yāre naẓar ḳıl ṣafāyı gör

K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı pertev-i nūr-ı ḳıdem gibi / Rūşen cemālüñ **āyīnesi** ṣubḥ-dem gibi

M6/VI/3 Bulmış cemāli **āyīnesi** māh-veş cilā

G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī sūzān gehī nālān / Felek **āyīnesi** göstermeyeydi dürlü ṣūretler

G309/2 Pertev-i mihrüñ ile buldı kemālin ḫurşīd / Ḳameri n'eyleyelüm **āyīnesi** pāk degül

G349/2 Olur ḳābil-i feyż-i nūr-ı Ḳıdem / Güneş gibi **āyīnesi** pāk olan

G541/5 Kim ide vaṣf-ı cemālüñ senüñ **āyīne-ṣıfat** / Bāḳī-i ṭabʿ gibi olmaya hīç vaṣṣāfı

G427/1 **Āyīne**-ṣıfat ṣāf gerek ṣafḥa-i sīne / Gün gibi żiyā-güster ola rūy-ı zemīne

K26/20 Mülhim-i ġayb göñül **āyīnesin** ḳarşu ṭutup / Eyledi ṭūṭī-i cāna bu kelāmı telḳīn

G384/7 Bāḳıyā cilve ḳılur ṣūret-i iḳbāl ol dem / Ki göñül **āyīnesin** pāk ü mücellā göresin

K19/46 Düşse **āyīnesine** pertev-i nūr-ı ḫaddüñ / Vire ḫurşīd-i cihān-tāb gibi fer ḫātem

M1/I/4 İnsān odur ki **āyīne-veş** ḳalbi ṣāf ola / Sīneñde n'eylerādem iseñ kīne-i peleng

G106/3 İzüñ tozına sürdi yüzin **āyīne-veş** dil / Maḳṣūd benüm pādişehüm kesb-i ṣafādur

K9/12 Nuṣret yüzini oldı nümāyende ʿāleme / **Āyīne-veş** elinde o şemşīr-i āb-dār

G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum **āyīneye** baḳ görmek isterseñ naẓīr

G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i **āyīneyi** ʿaks-i ruḫ-ı zībādan bil

aynanın hediye olarak verilmesi yönüyle

G8/1 Gün yüzin ʿarż eyledi nev-rūzda ol meh-liḳā / Mihr altun ḳaplu bir **āyīne** virdi rū-nümā

āyīne-i āb **[1]** su aynası; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 105.

G399/4 Bāġa gel **āyīne-i āb** üzre gāhī cilve ḳıl / Eylesün ol ḳāmete her serv-i dil-cū ser-fürū

āyīne-i devrān **[1]** talih, kader

G51/3 ʿĪd-gehde varalum dolāba dil-ber seyrine / Görelüm **āyīne-i devrān** ne ṣūret gösterür

āyīne-i idrāk **[2]** idrak aynası

G74/7 İdeli ḫāk-i cenābuñ ruḫ-ı Bāḳīde es̱er / Baḳsa **āyīne-i idrāke** tesellī görinür

G309/4 Mey içüp virmedüñ **āyīne-i idrāke** cilā / Gider ey şeyḫ-i riyā-pīşe bu idrāk degül

āyīne-dār **[6]** Osmanlı toplumunda özellikle varlıklı kimseler giyinirken onlara ayna tutanlar hakkında kullanılır. Hamam ve berber kültüründe "āyīne-dār"ın işlevi için bkz. PAKALIN, C. I, s.125.

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / Yāsemen şāne ṣabā māşıṭa āb **āyīne-dār**

K25/35 Bu ḳadar nūrı güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine **āyīne-dār**

G233/6 Ṭalʿat-i şāhid-i iḳbāl nümāyān olmaz / Sīne-i ehl-i ṣafā **āyīne-dār** olmayıcaḳ

G352/2 Cemālüñ pertevinden nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / Güneş āyīne-i ḥüsnüñ felek **āyīne-dār** olsun

G122/1 Mirʾāt-ı gülde ḥüsn-i dil-efrūz-ı yāri gör / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate **āyīne-dārı** gör

K14/31 Mücellā sīnesi **āyīne-dār-ı** şāhid-i ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-pezīr-i rāz-ı pinhānī

āyīne-i ʿālem-nümā [8] dünyayı gösteren ayna

K22/20 Ṣafḥa-i **āyīne-i ʿālem-nümā**-yı ṭabʿına / Cümle-i dünyā vü mā-fīhā muṣavverdür ʿayān

M3/II/1 Ṭabʿı mirʾāt-i cemāl-i cān-fezā-yı salṭanat / Sīnesi **āyīne-i ʿālem-nümā**-yı salṭanat

G3/3 Mülk-i ʿīş u ʿişretüñ olsaḳ n'ola İskenderi / Oldı elde cāmumuz **āyīne-i ʿālem-nümā**

G15/4 Gözüme ʿālem görinmez görmesem ruḫsārūñı / ʿĀrıżuñ mirʾātıdur **āyīne-i ʿālem-nümā**

G191/1 Biz ki ṭabʿ-ı pāk ü ḳalb-i pür-ṣafāya māliküz / Gūyiyā **āyīne-i ʿālem-nümāya** māliküz

G234/4 Gözüme özge ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / Nice sīne bu ḫod **āyīne-i ʿālem-nümā** ancaḳ

G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ ṣafāda cām-ı Cemden ḫoş / Mücellā sīnesi **āyīne-i ʿālem-nümādan** yig

G370/2 Kāʾinātuñ seyr iden naḳşın ṣafā-yı cāmdan / Ṣafḥa-i **āyīne-i ʿālem-nümāyı** n'eylesün

āyīne-i Çīn [1] tunçtan yapılmış ayna; Ahmet Talat Onay, Burhân-ı Kâtı' Tercümesi'nden alıntılayarak 'tunç madeninden düzülmüş bir nevi hassalu âyînedür' açıklamasını vererek Bakî'nin bu beytini tanık olarak göstermektedir. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.104.

G392/4 Ṣūretā çīn görinür çihre-i gülde ammā / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur **āyīne-i Çīn**

āyīne-i İskender [2] Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna. Bununla ilgili anlatılar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 107-108; LEVEND, s. 177-178; ayrıca bkz. 'mirʾāt-ı İskender' md.

G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ āyīne rūy-ı enverüñ / Adı var cām-ı Cem ü **āyīne-i İskenderüñ**

G4/2 Cām-ı sarāyuñ olmadan el-ḥaḳ ṣafā budur / **Āyīne-i Sikender** ü Cām-ı cihān-nümā

āyīne-i pūlād [1] çelik ayna

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür ammā begüm **āyīne-i pūlād**

āyīne-sīmā [2] ayna yüzlü

G384/5 Ṣūret-i mihrine ey dil ḳatı maġrūr olma / Bī-vefādur felek-i **āyīne-sīmā** göresin

K25/23 Sīne-i **āyīne-sīmāsına** beñzerdi eger / Ṣafḥa-i māh-ı şeb-efrūzda olmasa ġubār

ayırmak [2]

1. (birbirinden) uzaklaştırmak, koparmak

G322/5 **Ayırdı** siḥr idüp yāri sipihr-i pīre-zen benden / Ne luʿb itdi baña gör biʾllāhi oynaşum

2. parçalara ayırmak, parçalamak

G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan üşüp **ayırdılar** / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden şikārum aldılar

aylandurmak [1] dolaştırmak, gezdirmek; bkz. TS, C. I, s. 329. (verilen bütün tanıklarda 'at aylandurmak' bağlamında geçmektedir.)

G448/2 Ṭaḳınsun pālehengin şeh-süvārum **aylandursın** / Cihāna nūr u fer virsün güzellik āsmānında

ʿayn [7]

1. göz

K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i tāc-ı selāṭīn-i cihān / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i **ʿayn-ı** aʿyān

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre ṭutmış mīl-i zerrīnin şihāb / Küḥl içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ **ʿaynına**

G472/6 Nev-bahār eyyāmıdur yaz uyḫusından Bāḳıyā / Döndi nergis merdüm-i maḫmūr-ı ḫᵛābuñ **ʿaynına**

2. kendi

G378/4 Şöyle raʿnālıġı var nergis-i şehlānuñ kim / Çeşmüñe nisbet iderlerse ne ġayr ola ne **ʿayn**

2. kendisi, ta kendisi

G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol **ʿayn-i** cādūdur

G172/2 Başuma **ʿayn-i** belādur şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫᵛāb nedür

3. ayın harfi (ع) ‖ göz

G465/6 Şekl-i dehānuñ eyledi levḥ-i ḳalemde mīm / Cānā ol **iki ʿaynı***yazan iki yāyile

ʿayn-ı ʿAlī [1] Ali kelimesinin ilk harfi (ع)

K23/10 Cirm-i ḳamer hilāl ile **ʿayn-ı ʿAlī** yazar / ʿĪd-i şerīfe irmek içün ḳadr ü iḥtirām

ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eylemek [1] müşfik bir gözle bakmak

K24/28 Ḥāline **ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ** / Göz açup ide naẓar niteki ʿabher sünbül

ʿaynına almamak [3] gözüne sürmemek, sürme çekmemek ‖ itibar etmemek, önemsememek

G148/2 **Almazın** küḥl-i cilāyı **ʿaynuma** / Ḫāk-pāyuñ tūtiyāsı ḫoş gelür

G3/4 **ʿAynuma almam** zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā

G107/3 **ʿAynına** ṣanma ġubārı **ala** erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden esrār-ı leb-i dil-berdür

ʿaynına almaz olmak [2] itibar etmemek, pek önemsememek ‖ gözüne sürmekten vazgeçmek

G283/2 Gözümüñ ḳanlu yaşı devlet-i ʿaşḳuñda şehā / **ʿAynına almaz olupdur** aḳışın Ceyḫūnuñ

G515/5 **Almaz oldum** Bāḳıyā küḥl-i cilāyı **ʿaynuma** / Tūtiyā-yı çeşm idelden ḫāk-pāy-ı dil-beri

ʿaynına çekmek [1] gözüne sürme çekmek

G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül dürler dökerdi **çekseler** / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsından seḥābuñ **ʿaynına**

ʿaynına gelmek [2] göz değmek, nazara uğramak

G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi meyden cüdālıḳ derdidür / Yoḫsa **gelmez** āteş-i sūzān kebābuñ **ʿaynına**

G472/1 Var ise **geldi** şarāb-ı laʿl-i nābuñ **ʿaynına** / Kim görinmez bāde-i gül-gūn ḥabābuñ ʿaynına

ʿaynına görinmemek [1] kaçmak, yakınında bulunmamak ‖ değeri olmamak

G472/1 Var ise geldi şarāb-ı laʿl-i nābuñ ʿaynına / Kim **görinmez** bāde-i gül-gūn ḥabābuñ **ʿaynına**

ʿaynına şīrīn görinmek [1] gözüne güzel görünmek

G472/5 Devr-i laʿlüñde ne ẕevḳin buldı bilsem şekkerüñ / Var ise **şīrīn görinmişdür** ẕübābuñ **ʿaynına**

ayrılmak [5]

1. ayrı düşmek, uzaklaşmak

G389/3 Niçün ol yāre raḳībā didüñ īmānumsın / Göreyin **ayrılasın** ṣon demi īmānuñdan

G89/2 ʿİẕār-ı yāre ay ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / Velī **ayrılmadı** yanından anuñ bir nice yıldur

K6/6 Senden **ayrılmaḳ** ḳatı müşkil belādur dostum / Yoluña ölmek egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

2. (bir şeyden) çıkmak

G334/2 **Ayrıldı** dil ṣadef gibi sen dürr-i pākden / Şemşīr-i hecrüñ eyledi bī-çāreyi dü-nīm

G139/4 Şu **māhī gibi** kim ḫāk üzre düşmiş **ṣudan ayrılmış** / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer

ayru [3]

1. başka

M7/IV/3 Dil-i mecrūḥa şemşīrinden **ayru** urmadı merhem

G79/7 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı dūr itme dīdeden / Ġamzeñden **ayru** kimsesi yoḳdur iler çeker

2. uzak

G115/5 Zülfüñden **ayru** Bāḳī bir ḥāl ile yürür kim / Zencīrden boşanmış dīvānedür ṣanurlar

ayru düşmek [2] ayrı kalmak, ayrılmak

M1/V/3 Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur kendü ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki **ayru düşüpdür** gül-ābdan

G364/3 Aġlayu aġlayu gözden çıḳdum āḫır ḳaṭre-vār / **Ayru düşdüm** çeşm-i ḫūn-bārum gibi dem-sāzdan

ayruḳ [1] bundan böyle, bundan sonra

K1/30 Görsün nihāl-i serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / **Ayruḳ** çemende beslemesün bāġ-bān bān

ʿayyār [1] hırsız, hilekâr, dolandırıcı ‖

G486/3 Naḳd-i revānı almada bī-iḫtiyār iken / Eşküm güherlerini o **ʿayyār** silmedi

ʿayyār-ı ġamze [2] bu iki tanıkta "ayyār', 'dārū-yı hüş-ber' ile birlikte kullanılmıştır. Ahmet Talat Onay, Kemal Üçok'tan aktararak ayyarların sırtında bir dağarcık (içinde bir sapan ve kaya, dârû-yı huşber, hançer ve elbise) taşıdıklarını, çıplak denecek şekilde gezdiklerini, gece düşman ordularına yaklaşınca dârû-yı huşberi saçıp düşmanları uyuttuklarını ve böylelikle casusluk yaptıklarını kaydeder. Güzelin davetkâr göz süzmeleri veya göz kırpmaları ile ilintili olarak aşığın gönlünü çalması, aklını alması bağlamında gamze ile birlikte kullanılmaktadır. "Ayyār'ın tarihsel anlam açımlamaları ve bununla ilgili tanık beyitler için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.109; GÖLPINARLI, s. 38.

G95/6 Geh bī-dil ü bī-hūş ider geh mest ü geh medhūş ider / **ʿAyyāre-i ġamzeñ** ġamı dārū-yı hüş-ber kendidür

K3/3 Göñül naḳdini aldı **ʿayyār-ı ġamzeñ** / Ġamuñdan virüp cāna dārū-yı hüş-ber

az [4]

1. çok az miktarda

M1/II/3 Kem-ter gedāyı **az** ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir luṭfı çoḳ mürüvveti çoḳ pādişāh idi

G317/1 Mā-sivādan ṭamaʿ-ı nuṣreti **az** eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı çoḳ Allāha niyāz eyleyelüm

2. seyrek, nadir

G112/5 Çoġ olmaz bu ṭarza ġazel Bāḳıyā / Güzel söz güherdür güher **az** olur

G521/2 Öykündi gerçi çeşmüme çoḳ çeşme lūlesi / Ammā ḳulaġın iller anuñ **az** burmadı

az olmak [3]

1. azalmak

K2/55 Beẕl ile **az ola mı** niʿmet-i cūd u keremüñ / Yimeden eksile mi ḫᵛān-ı Ḥalīlü'r-Raḥmān

2. azını zor bulmak

G493/5 Bāḳıyā mihr ü vefāsın o mehüñ / Çoḳ ṭamaʿ eyler idük **az oldı**

3. kısa sürmek

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / **Az olur** gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül

ʿaẕāb-ı caḥīm [1] cehennem azabı

G342/4 ʿĀlem-i vuṣlatuñ riyāż-ı bihişt / Mātem-i fürḳatüñ **ʿaẕāb-ı caḥīm**

ʿaẕāb eylemek [1] acı çektirmek

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ **ʿaẕāb eyler**

āzāde [2]

1. kurtulmuş, yakasını sıyırmış ‖ kafası dinç, rahat

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma ṣalınsun ṣabā ile / **Āzādedür** nihāl bu gün berg ü bārdan

2. kulluk kaydından kurtulup hür olmuş kimse

K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne çeküp gerden-i teslīmlerin / Nice **āzādeleri** eyledi çāker ḫātem

āzād eylemek [1] (esir veya köleleri) kulluk kaydından kurtarıp hürriyetini geri vermek

G267/4 Bend-i fürḳatde ḳoma bendeñi **āzād eyle** / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz efendi ḳuluñ

āzād itmek [1] serbest bırakmak, salıvermek

G506/5 Kākülüñ bend-i belādan beni **āzād itsün** / Alayın boynuma ol zülf-i semen-sā ġamını

āzād olmak [1] eski mahalle mekteplerinde tatil zamanı çocukları serbest bırakma; bu gelenek ve ritüeller için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 109.

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli şād olup gider / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden **āzād olup** gider

āzād olmamak [2]

1. serbest kalamamak, hürriyetine kavuşamamak

G37/5 Ḳāmetüñ ḳulluġına düşmeyicek / **Olmadı** serv-i ḫırāmān **āzād**

2. rahat olamamak

G207/2 Bend-i belādan **olmaduḳ āzād** bir nefes / Zülfüñ hevāsı olalı dilde ḫayālümüz

āzāde vü fāriġ [1] azade ve hür

G523/5 Cihānda başuma sulṭān iken **āzāde vü fāriġ** / Beni zencīr-i ʿaşḳuñ boynı baġlu bir esīr itdi

aʿżam [2] en büyük

G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı nūr-ı **aʿżamdan?**

K9/8 Ol āsitānı ḳıble-i iḳbāl u baḫt olan / Sulṭān Meḥemmed **aʿẓam-ı** şāhān-ı tāc-dār

ʿaẓamet [1] büyüklük, görkem, ihtişam (Şeyhülislam Ebussuud Efendi hakkında)

K21/17 Şu deñlü şān-ı şerīfinde var anuñ **ʿaẓamet** / Ki kendüsin yitürür meclisine gelse celāl

āzār [3]

1. zarar verici, incitici

G199/5 Zebān-ı ṭāʿn-ı aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i **āzār** ururlar kāne incinmez

M2/V/7 Aḳ gül ġoncaları gibi güzel körpelerin / Ḫār-ı **āzārdan** Allāh nigeh-dār olsun

2. (yürek) parçalayan, üzüntü verici

G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum aḳsa dem-ā-dem ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi ḫançer-i **āzār-ı** firāḳ

āzār itmemek [1] rahat bırakmamak

G149/3 Raḳīb **āzār ider** yār işiginde eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür

āzārlamak [1] çıkışmak, paylamak (sert sözlerle)

G422/3 Görmese yār ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / Ḫışm idüp ʿāşıḳın **āzārlar** itler yirine

ʿaẕb-i furāt **[1]** Fırat'ın tadı (çok tatlı ve susuzluğu kesen), 'milh-i ücâc' karşıtlığında ‖ 'hāẕā ʿaẕābün furātun ve hāẕā milḥun ücācun' {O, iki denizi birbirine salmıştır. Bu, tatlı ve susuzluğu giderici; şu, tuzlu ve acıdır.} Furkan, 25/53; bkz. YILMAZ, s. 26.

G418/5 Laʿlüñden alsa leẕẕeti milḥ-i ücāc-i baḥr / Baḥs̱ eyler idi çeşme-i **ʿaẕb-i furāt** ile

ʿaẕb olmak **[1]** hoş olmak, memnuniyet vermek

G45/3 Cefā-yı yār ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb **ʿaẕb olur** āḫır gelür ʿitāb leẕīẕ

āẕer **[2]**

1. ateş

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā bisāṭ-ı nev ṣalup **āẕer** / Girihler bağladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

2. Hz. İbrahim'in babası veya amcası olduğu ileri sürülen kişi; çeşitli kaynaklarda put yapım ustası olduğu üzerinde durulmakta ve bu yüzden Hz. İbrahim ile ters düşmelerinden söz edilmektedir.

G473/4 Ġamuñdan ṣūret-i Erjeng bī-hūş / Firāḳuñdan büt-i **Āẕer** şikeste

āẕer virmek **[1]** ateşe vermek, yakmak

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı **vire āẕer** sünbül

Āẕerbāycān **[2]**

K8/12 Zamāne āteş urdı ḫırmen-i aʿdā-yı bed-kīşe / Düşelden şuʿle-i şemşīri **Āẕerbāycān** üzre

G419/6 Ser-āġāz itdi nev-rūz-ı ʿAcemden bülbül-i şeydā / Ḳılup bir ṣavt peydā fetḥ -i **Āẕerbāycān** üzre

ʿazīmet **[1]** gidiş, yöneliş

G171/1 Ālāyiş-i dünyādan el çekmege niyyet var / Yaḳında ʿadem dirler bir şehre **ʿazīmet** var

ʿazīmet ḳılmak **[2]**

1. sabır ve kararlılıkla devam etmek

K21/31 Duʿā-yı devletine **ḳıl ʿazīmet** ey Bāḳī / Murād neydügi maʿlūm ẓāhir oldı meʾāl

2. gitmek, yola çıkmak

M1/VIII/2 Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿarṣa-i iḳlīm-i salṭanat / Ol dem ki **ḳıldı** mülk-i beḳāya **ʿazīmeti**

ʿazīz-i Mıṣr **[1]** ülkenin ulusu, en güçlüsü (Kanuni Sultan Süleyman) ‖ Mısır'ın ve İskenderiye'nin ulusu, hâkimi (Hz. Yusuf); 've ʿazīz, pādişāha ıṭlāḳ olınur… selefde İskenderiyye ile Mıṣr sulṭānınuñ laḳab-ı maḫṣūṣları idi'; KÂMÛS, C. II, s. 187.

M1/VII/2 Pīr-i **ʿAzīz-i Mıṣr-ı** vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

ʿazīz olmak **[1]** daha değerli, daha kıymetli olmak

K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ **ʿazīz oldı** disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan dostum yalan gelür

aẕl-i ebed **[1]** görevden uzaklaştırılma

Mtl 23 Ne ġam **ʿaẕl-i ebed** nefy-i beled olduñsa ey Bāḳī / Cihānuñ manṣıb u cāhı degüldür kimseye bāḳī

ʿazm **[4]**

1. gidilen yer

G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile āh idicek ben her dem / Şerer-i āteş-i dil **ʿazmini** eflāk eyler

2. binilen (at)

G494/2 Bahār oldı dem-i seyr ü temāşādur ḫudāvendā / Semend-i **ʿazmüñ** itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña Cemşīd baş eger / Naʿl-i semend-i **ʿazmüñe** Dārā ḳulaḳ çeker

3. sallanan (kılıç)

K23/20 Bāzū-yı saʿyı gerden-i maḳṣūda ṣalmadın / Şemşīr-i ʿ**azmi** olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām

ʿazm eylemek [4] gitmek, yönelmek

K26/9 Bāġa **ʿazm eyle** yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki meclis-i maḫdūm-ı güzīn

M2/III/2 Der-i der-gāhına **ʿazm eylesün** eşrāf-ı diyār / İşigi ḫākine yüzler süre gelsün aʿyān

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine **ʿazm eyledi** çünkim Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine revzenler aç firdevs-i aʿlādan

G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / **ʿAzm eyle** ṭarf-ı gül-şene gül gibi gül açıl

ʿazm itmek [11] gitmek, yönelmek

K9/24 Her ḳanda **ʿazm iderseñ** ola reh-ber ü refīḳ / Tevfīḳ-i Rabb-i ʿizzet ü teʾyīd-i Kirdigār

G82/3 Yola **ʿazm itmiş** ol ser-keş baña yā Hū dimez bir kez / Çeküp atı başın aġyār ile ṭurmış vedāʿ eyler

G236/8 Ḫānḳāhdan ṭoġru **ʿazm itse** n'ola mey-ḫāneye / Bāḳīyi çün böyle irşād eylemişdür pīr-i ʿaşḳ

G374/2 Zülfüñüñ ḳaldı göñül mürġi Ḳara Bāġında / Ruḫuñuñ görmege **ʿazm itmiş** iken Baġdādın

G444/5 Semend-i ṭabʿa süvār oldı **ʿazm ider** Bāḳī / Belāġat ehline yā Hū göñüller alçaḳda

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb irdi diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış **ider** sürʿat ile **ʿazm-i** kenār

G84/5 Kūyuñdan **itse ʿazm-i** sefer cān-ı mübtelā / Zād-ı reh aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür

G323/1 Nev-bahār oldı gelüñ **ʿazm-i** gül-istān **idelüm** / Açalum ġonca-i ḳalbi gül-i ḫandān idelüm

Kt4/1 Ne yaña **ʿazm-i** hümāyūn **iderseñ** ola şehā / Nesīm-i ṣubḥ-ı saʿādet yoluñda ferrāşuñ

G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān naʿre-zen efġān-künān / **ʿAzm-i** kūy-ı dil-rübā **itdüm** olup der-rāh-ı şevḳ

ʿazm ḳılmak [1] gitmek, yönelmek

G217/5 Kār-ı düşvār olsa **ḳıl ʿazm-i** cenāb-ı mey-fürūş / Himmet-i merdān ile āsān olur her müşkil iş

ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan [1] Kanuni'nin ölümüne tarih

Kt21/2 İşitdüm fevtin ol Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ ey Bāḳī / Didüm tārīḫin **ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan**

āzürde [2] rahatsız, incinmiş

G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ ṣanma ten **āzürdedür** / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan

G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı cihānda ḳanı bir nāzük-ṭabʿ / Sīnesi gül gibi **āzürde-i** ḫāşāk degül

āzürde-dil/ḫāṭır [2] gönlü kırık

G359/4 Laʿl-i leb-i dil-dāra özin nisbet idelden / **Āzürde-dilem** pençe-i mercānuñ elinden

Kt10/1 Şīr-dilsin Bāḳıyā **āzürde-ḫāṭır** olma sen / Ṭaʿn u teşnīʿ itseler bir nice ʿāḳ-ı bī-hüner

ʿazze ve cel [1] 'aziz ve şanı yüce olsun' anlamında Sultan Murat'a dua

Kt1/11 Ḥāris-i memleket ü devlet ü iḳbālüñ ola / Mālikü'l-mülk Ḫudāvend-i cihān **ʿazze ve cel**

B

babaḳ babaḳ **[1]** korka korka, çekine çekine; TS, C. I, s. 357; DS, C. I, s. 450; bu söz kalıbını Sadettin Nüzhet Ergun[18], "bibak" şeklinde tespit etmiştir. Fatih Köksal, çeşitli tanıklamalar yardımıyla bu söz kalıbının yazım biçiminin "be bak, be bak" {hele bir bak/ bak bak} olması gerektiği savını ileri sürmektedir.[19]

G242/7 Bāḳī işigi ḫākine düşmiş niyāz ider / Miskīn fütāde ʿāşıḳ-ı bī-dil **babaḳ babaḳ**

bāb **[5]**

1. husus, konu, mesele ‖ kapı

G450/5 İḫtiyārı yoḳ ḳapuñda āh u efġān itmege / Pādişāhum Bāḳīyi maʿẕūr ṭut ol **bābda**

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa iḫtiyār yoḳ / Va'llāhi bī-günāhın efendi bu **bābda**

2. kapı

K19/36 Fetḥ-i **bāb-ı** keremi her ki ḳapuñdan bilmez / İḥtiyācı eline ḥalḳa-i her der ḫātem

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña **bāb-ı** genc-i iksīr-i fenā

G21/2 Ola kim **bāb-ı** mey-gede açıla / Diyelüm yā Müfettiḥe'l-ebvāb

bād **[18]** yel

G180/2 Sildi süpürdi ṣaḥn-ı çemende ġubārı **bād** / Yeldi yopurdı ṭurmadı ferrāş-ı rūzgār

G201/3 Āhumdan öñürdi yitişür ḳapuña eşküm / Germiyyet ile şöyle gider **bād** yitişmez

G354/2 Yüri ey **bād** elüñ kendüñe çek zülfinden / Nice bir ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ perīşān olsun

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin irgürse dest-i Çīne **bād** / Eylemezdi sünbül-i müşgīne āhū ser-fürū

G403/2 Yaḳlaşdı ol ki **bād** ola enfās-ı ʿĪsevī / Şāḫ-ı gül ide baḥs̱ dıraḫt-ı Kelīm ile

G470/1 Açdı gülüñ niḳābın **bād** irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ yitürse **bād** / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya

K7/13 Yaḳdılar nergisleri eṭrāfa şaçıldı şirār / **Bād** āteş-bāzlar gibi gül-efşān eyledi

G131/1 **Bād** şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān getürür / Naẓar-ı ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān getürür

G507/5 **Bād** gīsūların açduḳça görinür ruḫ-ı yār / Bāġ-ı cennetde açılmış gül-i sīr-āb gibi

G139/1 Eser āhum yili kūyuñda cism-i nā-tevān ditrer / Çemen ṣaḥnında gūyā **bāddan** berg-i ḫazān ditrer

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñ'çün ditrer endāmı çemende **bāddan** bīdüñ

G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i **bād-ı** āhum / ʿĀleme lerze düşer günbed-i Keyvān ditrer

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş piyāle ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa **bād**-ı ḥavādiṣ ṭayanı gör

G468/4 Yıḳar bünyād-ı çarḫı **bād**-ı āhum / Efendi nesne döymez rūzgāre

G479/3 ʿAcebā **bād**-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā gördi geçer / Dil-i āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya

G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi āb efşān idüp / **Bād-veş** sildüm anı pāk ü mücellā eyledüm

G531/2 Geh āb-veş giryān idüp geh **bād-veş** pūyān idüp / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

bāda virmek **[1]** yele vermek ‖ boş geçirmek, hebâ etmek; bkz. "yele vermek" TS. C.VI, s.4497.

---

[18] Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bakî Divanı*, Suhûlet Kitap Yurdu, İstanbul 1935, s.228.
[19] Fatih Köksal, "Edebiyatımızda Kalıp Sözler ve Divan Şiirinden Dört Örnek" *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*, Akçağ Yay.,Ankara 2005, s.372-375.

G344/1 Gül-istān-ı cihānı **bāda virmişdür** dem-i serdüm / Ṣaḳın āhum yilinden ey nihāl-i nāz-perverdüm

bād-ı bahār(ī) **[6]** bahar yeli ‖ baharın müjdecisi olma ve etrafı güzel kokulara boğma bağlamlarında geçmektedir.

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür **bād-ı bahār** esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül

G8/4 Micmer-i gülde nesīm-i ṣubḥ-gāhī ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i gül-zārda **bād-ı bahārī** ʿıṭr-sā

G276/3 Nev-bahār oldı yine geldi cünūn eyyāmı / Ṭaḳdı zencīrlerin **bād-ı bahār** enhāruñ

G287/5 Ṣaḥn-ı çemende nefḥa-i **bād-ı bahār** ile / Bāḳī gül-āb u ġāliye-misk oldı āb u gil

G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa **bād-ı bahārdan**

G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i ṣabā merḥabā diyü / **Bād-ı bahāra** ṭurra-i cānāne ṣarmaşur

bād-ı fenā **[1]** yok edici rüzgar ‖ ecel, ölüm

K1/41 Şemʿ-i beḳāñı **bād-ı fenādan** nigāh ide / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i cihān

bād-ı ḫazān **[9]** hazan yeli

K22/1 Gül-şene altun varaḳlar zeyn idüp **bād-ı ḫazān** / Gūyiyā zer-kūblar dükkānı oldı gül-sitān

K22/9 Salṭanat tācın geyen ʿālemde maġrūr olmasun / Nice sulṭān börkin almışdur begüm **bād-ı ḫazān**

K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden gül-şen-i baḫtı maṣūn / Nitekim **bād-ı ḫazāndan** ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān

K22/24 Āfet-i **bād-ı ḫazāndan** tā ebed maḥfūẓ olur / Bāġ-ı dehre ḥüsn-i tedbīrüñ olursa bāġ-bān

G77/4 Aldanma cāh u baḫtın ḳalmaz bu rūzgār / Bāġ u bahārı n’eyledi **bād-ı ḫazānı** gör

G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile tende dil ü cān ditrer / Esicek **bād-ı ḫazān** berg-i dıraḫtān ditrer

G138/7 Evrāḳ-ı bāġa n’eyledi **bād-ı ḫazānı** gör / Bāḳī ġamuñda şöyle perīşān olup gezer

G224/3 **Bād-ı ḫazān** irişmedin ir ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i bahāra nergis olupdur çemende şemʿ

G371/2 Eşcār-ı bāġ ḫırḳa-i tecrīde girdiler / **Bād-ı ḫazān** çemende el aldı çenārdan

bād-ı hevā **[1]** bedavadan, masrafsız, beleş

K21/2 Zemīne **bād-ı hevādan** çoḳ aḳçe düşdi yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı ceyb-i cibāl

bād-ı nesīm **[1]** hafif ve ılık esen meltem

G342/3 Ḫaber-i būy-ı zülfüñ alınca / Ne hevālarda yeldi **bād-ı nesīm**

bād-ı nev-rūzī **[1]** ilkbahar yeli ‖ doğanın canlanması ve tazelenmesini müjdeleme bağlamında

K7/9 Her yaña mektūb uçurdı **bād-ı nev-rūzī** yine / Berg-i nesrīni kebūter gibi perrān eyledi

G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳı nesīm-i **bād-ı nev-rūzī** / Fürūzān oldı ḫurşīdüñ çerāġ-ı ʿālem-efrūzı

bād-ı ṣabā **[9]** ilkbahar rüzgarı, serin ve güzel hava; Mütercim Asım, ‘kuzeydoğudan esen poyraz yeli’ açıklamasını yapar. Bkz. BURHÂN, s. 41.

K7/23 Ṭurmadı çekdi Ṣıfāhān semtine **bād-ı ṣabā** / Ḫāk-i pāyın sürme-i eşraf u aʿyān eyledi

G9/2 Ser-i zülfiyle ḫaṭın örter imiş dirler o şūḫ / Açmadı kimseye ammā orayı **bād-ı ṣabā**

G127/3 Tekellefsüz gelür **bād-ı ṣabā** tārāc ider bir gün / Çemen bezminde gūyā süfre-i gül ḫˇān-ı yaġmādur

G217/4 Geçdi sen serv-i semen-sīmā ṭururken ser-firāz / Gördi ʿarʿar lā-cerem **bād-ı ṣabādan** serzeniş

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā bisāṭ-ı nev ṣalup āẕer / Girihler bağladı **bād-ı ṣabā** āb-ı revān üzre

G440/2 Defterin **bād-ı ṣabā** lüʾlū-yı lālānuñ dürer / İlter olsa dişlerüñ vaṣfın ʿAdenden cānibe

G467/6 Ḫāk-i pāyın ṣaḳın ey **bād-ı ṣabā** nergisden / Ḥayfdur küḥl-i cilā dīde-i nā-bīnāya

G480/2 ʿArż idince şīve-i reftārını **bād-ı ṣabā** / Lerze düşdi serv-i bāġuñ cümle-i endāmına

G487/1 Berfüñ eritdi **bād-ı ṣabā** bağrı yaġını / Yaḳdı çemende nergisüñ altun çerāġını

bād-ı ṣarṣar [1] fırtına, bora

M4/III/3 **Bād-ı ṣarṣardur** fenā ʿālem hebādur ʿāḳıbet

bād-ı seḥer [6] sabahleyin esen hafif ve serin yel

Kt18/1 Yaşum dökilür āh idicek dīde-i terden / Berg-i gül-i bādām gibi **bād-ı seḥerden**

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup **bād-ı seḥer** / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār

K26/2 İrişür **bād-ı seḥerden** nefeḥāt-ı cennāt / Mevsim-i Ürdibihişt irdi bihişt oldı zemīn

G123/3 Mevc urur **bād-ı seḥerden** sebze-i ter mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

Kt18/1 Yaşum dökilür āh idicek dīde-i terden / Berg-i gül-i bādām gibi **bād-ı seḥerden**

G318/5 **Bād-ı seḥerden** ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı ḫudāvend-i kerīm / Sulṭān-ı ʿādil Ḫān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

bād-ı seḥer-gāh [1] sabah yeli

G4/6 Her gūşesinde micmere-gerdān nesīm-i ṣubḥ / Her ṣuffesinde **bād-ı seḥer-gāh** ʿıṭr-sā

bād-ı ṣubḥ [6] sabah yeli

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı **bād-ı ṣubḥ** ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün ʿīd irdi ḳurbān ol

G78/4 Ḫˇāb-ı ʿademden dīde-i ezhārı bī-dār eyledi / Taḥrīk-i **bād-ı ṣubḥ-dem** āvāze-i mürġ-i seḥer

G210/3 Ḫākümi kūy-ı yāre irgürdüñ / Ṭurma ey **bād-ı ṣubḥ** olup esen es

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin buldı çıḳardı **bād-ı ṣubḥ** / Zīr-i dāmānında ol zülf-i perīşān gizlemiş

G228/2 Baḥr-i muḥīṭ-i eşküme ger dil uzatmasa / Deryā yüzine urmaz idi **bād-ı ṣubḥ** kef

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür çemen / **Bād-ı ṣubḥ** itmişdür altun ḥall ile yir yir nişān

bād-ı şimāl [1] poyraz yeli; bkz. ‘bād-ı ṣabā’ md.

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına bir dem ḳarīn olursa eger / Ṣuyı gül-āb ide ṭoprağı müşg bād-ı şimāl

bād-ı vezān [1] esen yel

G545/2 N’eyler seni bildüñ mi hevā ʿāḳıbet-i kār / Gör **bād-ı vezān** üzre giden berg-i ḫazānı

bād-bān [2] yelken

G153/6 Keştīde **bād-bān** u ṣu içre ṣadef degül / Emvāc-ı baḥr-i eşküme deryā ḳulaḳ çeker

K14/20 Çıḳup yelkenlüler Rūmī siperden **bād-bānlarla** / Yine gösterdiler cūş u ḫurūş-ı baḥr-i ʿummānı

bād-bān açmak [2] yelken açmak ‖ hazırlanıp yola çıkmak

K1/24 Deryā-miṣāl ʿaskerüñ içre ʿalemlerüñ / Fetḥ ü ẓafer sefīnesine **açdı bād-bān**

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb irdi diyü keştī-i hilāl / **Bād-bān açmış** ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

bād-pāy [1] ayağına çabuk, hızlı koşan ‖ ‘bād-pāy-ı devlet’ kullanımı ‘at’ metaforunu çağrıştırmaktadır.

M3/I/5 Nā-gehān bir toz ḳopardı **bād-pāy-ı** devleti / Rūşen oldı dīde-i aʿyān-ı devlet ṣubḥ-dem

bādām [1] uçları çekik, iri gözler ‖ ‘badem gözlü’

G460/2 Olıcaḳ yār gibi dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt / Teni pālūde-i ter gözleri **bādām** olsa

bādām üzre nusḫa yazdurmak [1] Ahmet Talat Onay, Ferid Kam ve Tahir Olgun’un görüşlerini de aktararak “sıtmayı defetmek için okurlar, sıtma bağlarlar, kağıta muska yazarak sıtmalının boynuna asarlardı. Bu muska badem üzerine de yazılırmış” demekte ve Bakî’nin aşağıdaki beytini tanık olarak göstermektedir. Daha geniş bilgi ve “ḫātem” ile ilgisi için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 112.

K19/12 **Nusḫa yazdursa** ʿaceb olmaya **bādām üzre** / Teb-i hicrāna ʿilāc eylemek ister ḫātem

bādām-naḳşī kemḫā **[1]** badem nakışlı kaftan; 'kemḫā' için bkz. KOÇU, s. 153.

G470/4 Fāḫir libāsa ḳoydı eşcār-ı bāġı devrān / **Bādām-naḳşī kemḫā** geydürdi erġavāne

bāde **[26]**

1. kadeh

K26/18 Meclis-i ʿişretine **bāde** şafaḳ bādiye çarḫ / Nuḳl encüm meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn

G352/6 Çıḳarsun keştī-i **bāde** kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan kenāre keştī-i **bāde** / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan

G533/2 Bezm-i keṣretden biz eñ evvel götürdük ayaġı / Meclis āḫir oldı gitdi **bāde** sāḳī ḳalmadı

K24/34 **Bāde-i** laʿlüñe hem-şīre şarāb-ı gül-fām / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña birāder sünbül

G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi getür **bādeyi** ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

2. şarap

G169/1 İçilse **bāde** lebüñsüz ḥarāreti yoḳdur / Şeker yinilse sözüñsüz ḥalāveti yoḳdur

G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken **bāde** göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i pür-melāl gül

G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile **bāde** cām u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem aġlar ṣūrāḥī şemʿ-i enver hem

G423/5 Mey-i nāb ile şarāb olsun iki ḳāfiyesi / Bir ġazel söyleyeyin laʿlüñe ḥarf-i **bāde**

G18/5 **Bade** nūş itseñ kenār-ı cāma gelse leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb

G424/5 **Bāde** ḫaylī alındı meclisde / Öpdiler sāḳīyi dudaġında

G205/1 Ḳızarur **bādeden** ol nergis-i mestāne biraz / Mey-i nāb içse gözi māʾil olur ḳana biraz

G423/6 Rūz-ı şekk irdi yaḳīn geldi meh-i rūze yine / **Bādeden** reng-peẕīr olsa gerek seccāde

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı **bādedür**

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek **bādedür** dirler

G418/1 Sāḳī-i pāk-meşreb ü pākīze-ẕāt ile / Saʿy it ṣafāya **bāde-i** ṣāfī-ṣıfat ile

G460/3 Gül gibi **bāde-i** rengīne ne ibrām gerek / Zāhidüñ ḳanın içerdüm eger ibrām olsa

G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş çünki bu ṣoḥbet bāḳī / Mey-i gül-gūn içelüm **bāde-i** cennet bāḳī

G329/6 Vuṣlatuñ ʿīdına irersem eger / **Bāde-i** laʿlüñ ile ṣavmı ṣıyām

G332/6 **Bāde-i** mihr ü vefā sāġarıdur ey Bāḳī / N'ola devr eyler ise bezm-i cihānı ġazelüm

G385/4 **Bāde-i** ṣāf-ı ṣafā-baḫşda ḥayrānem ben / Ne küdūret götürür dil ne ġubārı severin

G31/1 Göstermeseydi **bādesini** sāġar-ı zücāc / Ẕevḳ itmez idi bezm-i ṣafādan göñül mizāc

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ alsun **bādeyi** / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

3. mest eden, kendinden geçiren

G243/2 Gül gül oldı **bāde-i** ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı meydendür cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ

G421/4 **Bāde-i** ʿaşḳa vücūdı cāmesin rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol melāmet bezminüñ ḳallāşına

bāde-i engūr **[1]** üzüm şarabı

G97/5 Bāḳī çeker mi **bāde-i engūr** minnetin / Her kim ki mest-i cürʿa-i cām-ı Elest olur

bāde-i gül-gūn **[11]**

1. gül rengi kırmızı şarap

M9/I/4 Ne cām-ı **bāde-i gül-gūna** beñzer yār-ı hem-dem var

G63/1 Ne cām-ı **bāde-i gül-gūna** beñzer yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var

G163/4 Açılma cām-ı **bāde-i gül-gūna** ġonca-vār / Nāzüklik ile laʿl-i lebüñden ḫaber çeker

G204/3 Olamaz meşreb-i rindāna muvāfıḳ şol kim / Cām-veş **bāde-i gül-gūn** ile hem-reng olmaz

G242/3 Yād-ı lebüñle ʿişret içün būstānlara / Allāh çekildi **bāde-i gül-gūn** ḳabaḳ ḳabaḳ

G386/6 Meylüm cihānda **bāde-i gül-gūnadur** benüm / Maʿcūn olursa bārī leb-i dil-ber isterin

G429/3 Ḳan içmek ola **bāde-i gül-gūn** içilmeye / Mollā-yı ʿaṣr böyle mi görmiş kitābda

G472/1 Var ise geldi şarāb-ı laʿl-i nābuñ ʿaynına / Kim görinmez **bāde-i gül-gūn** ḥabābuñ ʿaynına

G499/1 Ṭutsa cām-ı **bāde-i gül-gūnı** verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi

2. gül rengi şarap kadehi

G20/3 Ṭoḳınupdur **bāde-i gül-gūna** çeşm-i rūzgār / Sāġar üzre ṣanmañuz peydā olur yir yir ḥabāb

G59/5 Sāḳıyā gül-gūne-veş gel **bāde-i gül-gūnı** sür / Lāle-reng olsun ḳızarsun ol iki ruḫsāreler

bāde-i gül-reng **[2]** gül renkli, kırmızı şarap

G444/1 Metāʿ-ı **bāde-i gül-reng** şimdi ayaḳda / Ḳumāş-ı zühd ü riyā ṭurmayup ṣatılmaḳda

K18/21 Cām-ı zerrīni ṭolu **bāde-i gül-reng** itmiş / Gül-i raʿnā seḥerī ḳılmaġ içün defʿ-i ḫumār

bāde-i ḥamrā **[2]** kırmızı şarap

G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür ādeme nūrāniyyet / Reng-i rūy-ı ḳadeḥi **bāde-i ḥamrādan** bil

G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i cām-i leb-i cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā **bāde-i ḥamrā** ġamı

bāde-i ḫoş-güvār **[1]** hoş içimli/lezzetli şarap; bkz. ‘mey-i ḫoş-güvār’, ‘şarāb-ı ḫoş-güvār’, ‘cām-ı ḫoş-güvār’ md.

G200/5 Tevbe āsān idi velī ʿāşıḳ / **Bāde-i ḫoş-güvāre** ḳatlanmaz

bāde-i nāb **[3]** saf şarap

G269/5 Bāḳī yine ṣaçıldı nemek **bāde-i nāba** / Bilsek ʿacebā aṣlı nedür bu şeker-ābuñ

G249/2 **Bāde-i nābdur** leb-i laʿlüñ / Sāġar-ı sīmdür zenaḫdānuñ

G480/4 Bezm-i ġamda cām-ı ʿaşḳuñ nūş ide āvāreler / **Bāde-i nābuñ** yazuḳ cām-ı sürūr-encāmına

bāde-i nāb u kebāb **[1]** saf şarap ve kebap (‘iki ḳanlu’ paralelliğinde)

G20/4 Ṣaḫne-i devrān n’ola çekse çevürse dem-be-dem / İki ḳanludur añılmış **bāde-i nāb u kebāb**

bādī olmak **[1]** neden olmak

G520/3 Ey ṣabā zülf-i dil-āvīzini taḥrīk itdüñ / Bu ḳadar fitne vü āşūba sen **olduñ bādī**

bādiye **[1]** badya, ağzı geniş yayvan su kabı, krş. ‘badya’ maddebaşı olarak TÜRK LUGATI, C. I, s. 576; TS, C. I, s. 362.

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde şafaḳ **bādiye** çarḫ / Nuḳl encüm meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn

bāġ **[114]** Osmanlı bahçeleri ve hasbahçeleri için bkz. HASBAHÇE, s. 19-33; ayrıca bkz. ‘ṣaḥn-ı bāġ’ md.

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra döndi **bāġ** / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına **bāġ** / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül

M6/I/1 Geşt ü güẕār-ı **bāġ** ne ḫoşdur nigār ile

G88/2 Cām-ı ġurūr ʿāḳıbet ʿālemi görmez eyledi / Nergis-i **bāġ** gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur

G111/1 Bir ḥüsn daḫı bağladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı **bāġ** ḫūb olur olsa benefşe-zār

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle āhum ṣarṣarı / Kūh deşt ü deşt **bāġ** u **bāġ** sünbül-zār olur

G152/5 Żāyiʿ geçürme ʿömri bu dem künc-i ġamda kim / Menzil kenār-ı **bāġ** u leb-i cūy-bārdur

G226/1 Feryāda geldi bülbül-i destān-serā-yı **bāġ** / Yaʿnī zamān-ı ʿīşdur eyler ṣalā-yı **bāġ**

G226/2 ʿĪş u ṣafāya ḫāṭırumuz ṭurmayup çeker / Sünbüller oldı silsile-i müşg-sā-yı **bāġ**

G226/3 Gerd-i kederden āyīne-i ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur feżā-yı **bāġ**

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i sarāy-ı **bāġ**

G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü hengām-ı ʾīşdur / Virmek gerek ne ḥālet ise muḳteżā-yı **bāġ**
G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya **bāġ** / Ḫayl-i şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl gül
G331/3 Var ise tāzeledi **bāġ-ı** nihāl-i emelin / Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem
G371/2 Eşcār-ı **bāġ** ḫırḳa-i tecrīde girdiler / Bād-ı ḫazān çemende el aldı çenārdan
G371/3 Her yañadan ayaġına altun aḳup gelür / Eşcār-ı **bāġ** himmet umar cūy-bārdan
G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī hevā-yı **bāġ** u meyl-i būstān / Gül-şen-i firdevs olan ḫāṭır ḫayāl-i yār ile
G455/1 Devr-i gül eyyām-ı ʿīş u nūş-ı şahbādur yine / Mevsim-i gül-geşt-i **bāġ** u seyr-i ṣaḥrādur yine
G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı ġulġul-i mürġān-ı **bāġ** / Dem-be-dem başında servüñ şūr u ġavġādur yine
G457/3 Öykünür sen serv-i sīm-endāma beñzer serv-i **bāġ** / Yāsemenler dikdiler ṭolaşdılar endāmına
Kt3/2 Geh nāfe gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / Geh ġonca gibi gül-şene gel zīnet-i **bāġ** ol
G311/9 **Bāġ** içre dökse cürʿasın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl
G385/1 **Bāġ** pür-naḳş u nigār oldı bahārı severin / Māʾilem naḳşına ġāyetde nigārı severin
K18/20 Zanbaḳuñ ġoncasıdur **bāġa** gümiş bāzū-bend / Zaʿferān ile yazılmış aña ḫaṭṭ-ı ṭūmār
K22/4 Reh-güẕār-ı **bāġa** ser-tā-pā dökilmiş berg-i zer / Ṣandum altun tebsiler ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān
K22/21 Rāh-ı **bāġa** berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi māh-ı āsmān
K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla güẕār eylemese **bāġa** nesīm / İdemez ḫalḳ dimāġını muʿaṭṭar sünbül
K24/26 Nūr-baḫş olsa eger **bāġa** çerāġ-ı luṭfuñ / Şemʿ-vār eyleye eṭrāfı münevver sünbül
K26/6 Nergis-i **bāġa** naẓar ḳıl ne dimekdür bu kim / Cām-ı zerrīn ile ʿīş eyleye bir ḫāk-nişīn
M6/III/3 Bir ḳaç piyāle bāde çeküp deyr-i **bāġa** ir
G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i **bāġa** zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse ḫˇān-ı yaġmādur
G138/7 Evrāḳ-ı **bāġa** n'eyledi bād-ı ḫazānı gör / Bāḳī ġamuñda şöyle perīşān olup gezer
G233/1 Baḳmadı **bāġa** göñül yār ile yār olmayıcaḳ / Aḳmadı şu gibi gül-zāre bahār olmayıcaḳ
G324/4 Fürḳatüñde **bāġa** vardum ḥasret-i bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp servi der-āġūş eyledüm
G379/2 Cārū-keş oldı sünbül-i ter **bāġa** nitekim / Ṣaḥn-ı bihişte ṭurra-i müşgīn-i ḥūr-ı ʿīn
G418/2 Şekker dökerdi **bāġa** mükerrer şitāda berf / Ebr-i bahār geldi pür itdi nebāt ile
G545/1 Gel **bāġa** temāşā idegör āb-ı revānı / Seyr eyle nedür sürʿat-i ʿömr-i güẕerānı
K26/1 **Bāġa** reşk itse revā ravża-i firdevs-i berīn / Şol ḳadar zīnet ü fer virdi yine Ferverdīn
K26/9 **Bāġa** ʿazm eyle yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki meclis-i maḫdūm-ı güzīn
G373/2 **Bāġa** sen serv-i revānı bir ḳadem başsun diyü / Ḫaylī dökildi ṣaçıldı yoluña berg-i ḫazān
G399/4 **Bāġa** gel āyīne-i āb üzre gāhī cilve ḳıl / Eylesün ol ḳāmete her serv-i dil-cū ser-fürū
G494/4 Nihāl-i serv-i **bāġ-āsā** nesīm-i fetḥ ü nuṣretden / Ṣalınsun nāz ile nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī
K22/3 Berg-i bīdi **bāġda** āb-ı revān üzre görüp / Didiler aḳmış ġılāfından bu tīġ-i zer-nişān
G121/5 Ruḫlaruñ medḥin ser-āġāz itdi Bāḳī **bāġda** / Düşdiler hep yanına bülbüller āheng itdiler
G130/6 Bir kīse içre lāle bu gün bezm-i **bāġda** / Ġayb itdi jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār
G180/3 Ṭāvūs-vār cilveler itmekde **bāġda** / Gūyā ki nev-ʿarūsa dönüpdür şükūfe-zār
G194/1 Dehen-i ġoncada ol laʿl-i şeker-bār olmaz / Bülbül-i **bāġda** bu leẕẕet-i güftār olmaz
G268/2 Serv ü şimşādı yürütmez ṭaʿn-ı bülbül **bāġda** / Seyr idelden cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ
G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile **bāġda** seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i çemenüñ pāyine sīmīn ḫalḫāl
G296/1 Yılda bir açılup ancaḳ şen olur **bāġda** gül / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül
G301/1 Döndi bezm-i **bāġda** bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze gül
G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre beḳā yoḳ bu **bāġda** / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre gel
G455/4 Gösterür ṣaḥn-ı gül-istān çarḫ-ı mīnādan nişān / Şāḫ-ı nergis **bāġda** şekl-i Ṡüreyyādur yine
G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā **bāġda** āb-ı cūya / Beñzemiş ʿaks-i ruḫuñ gördi bir içim ṣuya

G499/5 Ṣad hezārān nev-bahār olsa bu fānī **bāġda** / Bir gül-i bī-ḫār açılmaz Bāḳıyā sāġar gibi
K22/5 **Bāġda** gerdān ider evrāḳı ṣanmañ gird-bād / İndiler seyyāreler ḳılmaġa seyr-i būstān
G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / **Bāġda** bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst
G144/2 Zülfüñüñ dest-resin ṭuydı meger ruḫlaruña / **Bāġda** sünbülüñ aḥvāli perīşān dirler
G221/4 Ārzū-yı cilve-i naḫl-i revānuñdur senüñ / **Bāġda** seyr-i ḫırām-ı serv-i bālādan ġaraż
G248/1 Ḫaṭ-ı ruḫsāruña teşbīh idüp ey şūḫ senüñ / **Bāġda** ġonca biraz rīşine güldi çemenüñ
G248/3 **Bāġda** dürr-i ʿAden gibi yine yāsemenüñ / Cigerin deldi bu gün şīve-i çāh-ı ẕeḳanuñ
G434/2 **Bāġda** dolābı çoḳ çekdi çevürdi bāġ-bān / Öykünür diyü ġamuñda nāle vü efġānuma
G481/2 **Bāġda** āb-ı revān üzre dökilür berg-i bīd / Cūylar dīdāruñuñ reşkiyle düşdi ḫançere
G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi düşerse ṭañ mı eşk-i çeşmüme / **Bāġda** āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ yiri
K24/32 Var ise ṭurralaruñ bāġ-ı cinān sünbülidür / Ḳopmadı **bāġdan** ol resme muʿanber sünbül
K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i gül-i **bāġı** nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār
K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü **bāġı** nitekim ebr-i bahār
G328/6 Gelmesün bezm-i ʿīşa nā-maḥrem / Nergis-i **bāġı** dīde-bān idelüm
G470/4 Fāḫir libāsa ḳoydı eşcār-ı **bāġı** devrān / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi erġavāne
G5/5 İller yiye şeftālūsını **bāġ-ı** cemālüñ / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī nice bir diye eyvā
G71/4 Seyr-i **bāġ-ı** bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör
G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı **bāġ-ı** ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur
G141/5 Biz ṭālib-i teveccüh-i iḳbāl-i rūzgār / Gül-berg-i **bāġ-ı** ʿömr ise ber-bād olup gider
G147/1 Ruḫuñ gül-berg-i būstān-ı İremdür / Dehānuñ ġonca-i **bāġ-ı** ʿademdür
G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun endāmın ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / Bitürsün **bāġ-ı** nuṣretde nihāl-i erġavān ḫançer
G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i **bāġ-ı** ʿuḳbā bundadur / Cennet evṣāfın ḳılur vāʿiẓ temāşā bundadur
G159/2 Şol göñül kim devr ider pīrāmen-i **bāġ-ı** ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca ser-gerdān olur
G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer nālelerüm / Dūd-ı dil **bāġ-ı** ġamuñ serv-i ser-efrāzı geçer
G183/3 Gül-şen-i **bāġ-ı** maḥabbetde diker tāze nihāl / Her elif kim sīneme ol ḳāmeti ʿarʿar çeker
G250/2 ʿAraḳlar eyler ise **bāġ-ı** ʿārıżuñ gül-geşt / İñende olmasun andan efendi ter zülfüñ
G270/2 Lāle-veş **bāġ-ı** ṣafāda iñen açılduġı yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ
G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat baña nāz idüp / Aç verd-i **bāġ-ı** behçeti ey gül-ʿiẕār gül
G331/3 Var ise tāzeledi **bāġ-ı** nihāl-i emelin / Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem
G420/3 Ṭāvūs gibi cilve ḳılup **bāġ-ı** ʿīşumuz / Reşk-i cinān u ravża-i Rıḍvān u ḥūr ide
G425/4 Ey nihāl-i **bāġ-ı** ḥüsn andan ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe
G490/2 Ġonca-i ümmīd-i **bāġ-ı** ʿömri ḫandān görmedi / Dīde kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı
G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / Mīve-i **bāġ-ı** ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı
K1/27 **Bāġ-ı** s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur şu gibi revān
K18/35 **Bāġ-ı** cūdında nihāl-i kereminden derilür / Luṭf-ı bī-minnetinüñ mīvelerinden her bār
K18/49 **Bāġ-ı** medḥüñde olur cümleye ġālib tenhā / Baḥs̱ içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār
K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk / **Bāġ-ı** fażlında ṭoḳuz dānelü bir ter sünbül
K24/21 **Bāġ-ı** luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar nergis / Keremüñ gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül
K26/12 **Bāġ-ı** ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü encüm / Bir çemendür ki dökilmiş aña berg-i nesrīn
G105/4 **Bāġ-ı** ṭarab u ʿīşa mey-i nāb u dem-i nāy / Ḥaḳḳā bu ʿaceb ḫūb u laṭīf āb u hevādur
G290/2 **Bāġ-ı** ümīd içinde dilā mīve-i viṣāl / Bir mīve-i ġarībdür olur biter degül
G301/5 **Bāġ-ı** ḥüsn-i şāha baḳ görmek dilerseñ Bāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze gül
G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol gül-i gül-zār-ı cān / **Bāġ-ı** ḥüsn içre nihāl-i erġavān olmış hemān

G485/5 Ögmesün ʿāşıḳlara vāʿiẓ riyāż-ı cenneti / **Bāġ-ı** ḫurrem olmaz ehl-i ʿaşḳa dīdāruñ gibi

G487/4 **Bāġ-ı** ruḫuñda ḫaṭṭuñ irişse benefşenüñ / ʿĀlemde kimse almazdı manḳıra bāġını

M9/IV/4 Ruḫuñ **bāġın** raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün

G63/4 Ruḫuñ **bāġın** raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda ādem var

K15/1 Cihān **bāġına** virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı ʿiẕārı **bāġına** ḫaṭ ṣanma zinhār

G217/2 Ruḫların teşbīh idersem n'ola cennet **bāġına** / Eksük olmaz tāze şeftālūler anda yaz u ḳış

G424/2 Leb-i cānāne gibi ġonca-i ter / Ḳopmadı daḫı dehr **bāġında**

G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda ḫaṭṭuñ irişse benefşenüñ / ʿĀlemde kimse almazdı manḳıra **bāġını**

G60/3 Sen ṭarāvet **bāġınuñ** bir ġonca-i ḫandānısın / Jāle düşmiş tāze gül bir aġlamış ṣūretlüdür

G449/3 Disem bir būse vir cānā dir iḥsān itdi mi Leylā / Cemāli **bāġınuñ** şeftālūsından Ḳays-ı nā-şāde

G55/1 Açıl **bāġuñ** gül ü nesrīni ol ruḫsārı görsünler / Ṣalın serv ü ṣanavber şīve-i retfārı görsünler

G128/2 Göñül iñler ġamuñdan dem-be-dem rūḥ-ı revān aġlar / Bu **bāġuñ** çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur

G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu **bāġuñ** degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend ister

G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı **bāġuñ** bülend ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet leṭāfeti yoḳdur

G480/2 ʿArż idince şīve-i reftārını bād-ı ṣabā / Lerze düşdi serv-i **bāġuñ** cümle-i endāmına

K26/5 **Bāġuñ** evrāḳ-ı bahār u ḳaṭerāt-ı şeb-nem / Dāmenin eyledi pür-sīm ü zer ü dürr-i şemīn

bāġ u bahār [5] bkz. 'bahār u bāġ' md.

G123/2 Zīnet-i **bāġ u bahār** olmış nihāl-i erġavān / ʿĪd-gehde ṣalınur maḥbūb-ı müsteṣnā mıdur

G306/3 Bezminde sürdi lāle muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı emīr-i meclis-i **bāġ u bahār** gül

G331/2 'Ālemüñ n'eyleyeyin **bāġ u bahārın** sensüz / Baña sen ruḫları gül-zār ile ḫoşdur 'ālem

G77/4 Aldanma cāh u baḫtın ḳalmaz bu rūzgār / **Bāġ u bahārı** n'eyledi bād-ı ḫazānı gör

G102/1 **Bāġ u bahār-ı** gül-şen-i ʿālem ḫazānludur / Bezm-i ṣafā hemīşe gül ü erġavānludur

bāġ u būstān [3] bağ bahçe, çiçekli bahçeler

K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz **bāġ u būstān** üzre

G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı **bāġ u būstān** üzre

K22/33 **Bāġ u būstān** içre tā ola bisāṭ-ı sebzeye / Ṣubḥ-dem berg-ı ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem çekān

bāġ u gül-istān [4] bağ bahçe, gül kokulu bahçeler

M2/II/1 Ebr-i bārān ki yaġar **bāġ u gül-istān** üzre / Ḳaṭreler kim dökilür sünbül ü reyḥān üzre

G122/9 Seyr ü ṣāfa-yı **bāġ u gülistān** ise ġaraż / Gül-zār-ı ḥüsn-i pādişeh-i kām-kārı gör

G128/1 Ruḫun ʿaksiyle ṣaḥn-ı dīde **bāġ u gül-sitānumdur** / Nihāl-i ser-bülendüñ ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur

G305/4 Dīdār-ı dost **bāġ u gül-istān** yiter baña / Zülf-i nigār sünbül ü ruḫsār-ı yār gül

bāġ u rāġ [3] yemyeşil bahçelik ve çimenlikler

G403/1 İrdi nesīm nefḫa-i ʿanber-şemīm ile / Eṭrāf-ı **bāġ u rāġ** pür oldı nesīm ile

G23/1 Lāle-ḫadler ḳıldılar gül-geşt-i ṣaḥrā semt semt / **Bāġ u rāġı** gezdiler idüp temāşā semt semt

K7/5 Ṭaġılup cünd-i şitā fetḥ oldı mülk-i **bāġ u rāġ** / Leşger-i ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

bāġ-ı belā [4] belâ bahçesi ‖ aşk bahçesi

G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken bāde göz yaşı / **Bāġ-ı belāda** dāġ-ı dil-i pür-melāl gül

G539/3 Dehre-i dehr-i denī **bāġ-ı belāda** yaşumı / Ḳaṭre ḳaṭre aḳıdur mānend-i tāk eyler beni

G359/7 Bāḳī nice bir fāḫte-veş **bāġ-ı belāda** / Nālān olam ol serv-i ḫırāmānuñ elinden

K26/8 Ġonca-veş **bāġ-ı belāda** nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i dil ü çīn-i cebīn

bāġ-ı cihān/'ālem [13] dünya bahçesi ‖ dünya

G152/3 Ġāfil geçürme furṣatı kim **bāġ-ı ʿālemüñ** / Gül devri gibi devleti nā-pāy-dārdur
K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı **bāġ-ı ʿālemi** reşk-i gül-istān eyledi
K17/5 Dolāb ḳurdı ḳavs-i ḳuzaḫ **bāġ-ı ʿāleme** / Mīz-āb gibi her yañadan aḳdı cūy-bār
G178/2 Ḫār-ı hecrüñde görüp ḥālüm baña öykündiler / Bülbülān-ı **bāġ-ı ʿālem** āh u zārum aldılar
K1/38 Ḥüsnüñ güliyle **bāġ-ı cihān** gül-şen-i İrem / Her sū hezār bülbül ü ṣad gūne dāstān
K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i **bāġ-ı cihānda** cevlān
K8/7 Göñül **bāġ-ı cihānda** ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem hezār bār / Faṣl-ı şitāda **bāġ-ı cihān** buldı nev-bahār
G41/4 Oñmasun bitmesün ey serv-i revān / Göreyin **bāġ-ı cihānda** şimşād
G309/7 Bāḳıyā **bāġ-ı cihānda** ḳanı bir nāzük-ṭabʿ / Sīnesi gül gibi āzürde-i ḫāşāk degül
G419/7 Göñül **bāġ-ı cihāndan** ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
G456/3 Felek cevlān ider **bāġ-ı cihānda** / Düm-i ṭāvūs naḳşın virdi hāle
G308/9 **Bāġ-ı cihānda** gül gibi ḫandān u ḫurrem ol / Bezm-i ṣafāda ey şeh-i ferḫunde-fāl gül
G318/2 Ṣaḥn-ı felekde cilve-ger ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / **Bāġ-ı cihān** pür-nūr u fer ʿālem gül-istān-ı İrem
K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan tā ebed maḥfūẓ olur / **Bāġ-ı dehre** ḥüsn-i tedbīrüñ olursa bāġ-bān

bāġ-ı İrem [4] cennet bahçesi ‖ İrem bağları

K2/1 İtdi şehri şeref-i maḳdem-i Sulṭān-ı cihān / Reşk-i **bāġ-ı İrem** ü ġayret-i gül-zār-ı cinān
K16/11 Āsīb-i rūzgār-ı ḫazāndan emīn ola / Gül-zār-ı ʿömr-i devleti **bāġ-ı İrem** gibi
G67/2 Menzilin **bāġ-ı İrem** ḳılsalar itmez ārām / Ehl-i dil cennet-i kūyuñ gibi meʾvā gözedür
G426/4 Mülk-i bāḳī dir iken **bāġ-ı İremden** çıḳdı / Yine maġrūr olur ādem bu fenā gül-zāre

bāġ-ı Rıḍvān [2] cennet bahçesi

K4/11 Edāsı Selsebīl-i **bāġ-ı Rıḍvān** / Ḥurūfı ravżadan gelmiş reyāḥīn
G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet **bāġ-ı Rıḍvāna** / Ṣuyın Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi

bāġ-ı cinān [3] cennet bahçesi

K24/32 Var ise ṭurralaruñ **bāġ-ı cinān** sünbülidür / Ḳopmadı bāġdan ol resme muʿanber sünbül
G109/3 Ḥüsnüñ ḫayāli vaṣluñ ümīdiyle ʿāşıḳa / Nār-ı cāḥīmi gül-şen-i **bāġ-ı cinān** ider
G337/11 Edā-yı Bāḳīyi vaṣfında selsebīl ṣanup / Riyāż-ı baḫtını **bāġ-ı cināna** beñzetdüm

bāġ-ı bihişt [3] cennet bahçesi

G240/3 Menzilin **bāġ-ı bihişt** eyleseñ itmez ārām / Cānda ṣabr u dil-i şeydāda ḳarār olmayıcaḳ
M6/II/3 **Bāġ-ı bihişt** çünki alınmaz bedel virüp
G386/2 **Bāġ-ı bihişt-i** kūyına yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa bāl ü per isterin

bāġ-ı cennet [2] cennet bahçesi

G39/4 Ṣalınur her şāḫ-ı gül nāzük nihāl-i erġavān / **Bāġ-ı cennetden** nişān virdi bahār-istān-ı ʿīd
G507/5 Bād gīsūların açduḳça görinür ruḫ-ı yār / **Bāġ-ı cennetde** açılmış gül-i sīr-āb gibi

bāġ-ı ḫuld [1] cennet bahçesi; bkz. ‘riyāż-ı ḫuld’ md.

G300/4 Gül-şen-i kūyında meʾvā bulsa ol ḥūrī-veşüñ / İḫtiyār eyler mi **bāġ-ı ḫuldi** ādem ey göñül

bāġ-ı ḳuds [1] cennet bahçesi

M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya ṭāvūs-ı **bāġ-ı ḳuds** / Ferr-i hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri gör

bāġ-bān [7] bahçıvan

K1/30 Görsün nihāl-i serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ çemende beslemesün **bāġ-bān** bān
K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan tā ebed maḥfūẓ olur / Bāġ-ı dehre ḥüsn-i tedbīrüñ olursa **bāġ-bān**

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i pür-ḫūn **bāġ-bān** / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca gül-i aḥmer çeker

G434/2 Bāġda dolābı çoḳ çekdi çevürdi **bāġ-bān** / Öykünür diyü ġamuñda nāle vü efġānuma

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi yolup **bāġ-bān-ı** çarḫ / Mānend-i berf yollarına eyledi niṣār

K6/3 **Bāġ-bān-ı** gül-şen-i ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / Dāġı gül dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān gelür

G395/4 Ḫār zaḫmından neler çekdügümi gül-zārda / **Bāġ-bān**-ı bülbül-i giryāne söyleñ söylesün

Baġdād [3]

G141/3 Kūyuñ yolında döne döne aḳdı göz yaşı / Seyl-āb-ı dīde Dicle-i **Baġdād** olup gider

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i **Baġdād** oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler şu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ

G374/2 Zülfüñüñ ḳaldı göñül mürġi Ḳara Bāġında / Ruḫuñuñ görmege ʿazm itmiş iken **Baġdādın**

baġır [3]

1. iç ‖ sine, gögüs

G13/3 Zamāne bizde gevher sezdügiçün dil-ḫırāş eyler / Anuñ'çün **baġrumuz** ḫūndur maʿārif kānıyuz cānā

G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı cefā / **Baġrumuz** yaḳdı senüñ ḥasret-i ḫāl-i dehenüñ

2. ciğer

G538/2 Olupdur çār-pāre ney gibi āh itmeden **baġrum** / Meger kim bezm-i ʿaşḳuñ sāḳıyā bu oldı ḳānūnı

baġrı pür-ḫūn itmek/eylemek **[2]** içi kanla dolmak ‖ perişan etmek

K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ **baġrını pür-ḫūn itmiş** / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine aḫger ḫātem

G272/5 **Baġrumı ḫūn eyledüñ** şemşīr-i istiġnā ile / N'eyledüñ hey āfet-i devrān yine ḳan eyledüñ

baġrına baṣmak **[2]** kucaklamak, sarılmak; bkz. 'ḳara bağrına başmak' md.

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne **başdı baġrına** seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem

G268/3 Sāde-pehlū olmadum nāzük-beden bir şūḫ ile / **Başmayınca baġruma** şemşīr-i bürrānuñ senüñ

baġrı kebāb eylemek/itmek **[2]** içi yanmak, muzdarip olmak

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim **baġrum kebāb eyler**

G259/2 Şarāb ṣoḥbetin illerle eyledüñ varduñ / Firāḳuñ āteşine **baġrumı kebāb itdüñ**

baġrı yanmış **[1]**

G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ ābın teşne-dillerden dirīġ itme / Bu deştüñ **baġrı yanmış** Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā

baġrı yanuḳ **[1]** dertli, kederli, bağrı kara

G427/4 Āyīne gibi herkese yüz virmesün ol māh / Bir **baġrı yanuḳ** ʿāşıḳuñ uġrar nefesine

baġrını delmek **[4]**

1. dizmek için içini oymak ‖ içine işlemek, ıztırap duymak

G253/5 Ḫurdeler geçmiş-durur dendānuñ evṣāfında kim / Ḫāme-i Bāḳī **delüpdür baġrını** lüʾlūlaruñ

G503/4 Ser-rişte-i viṣāl daḫı girmedi ele / **Baġrum delindi** hecr ile dürr ü güher gibi

2. içine işlemek, müteessir etmek

K2/8 Nice dem derd ile dem-beste ḳalup ġonca-ṣıfat / **Baġrumuz delmiş** idi miḥnet-i ḫār-ı hicrān

G501/5 Bāḳıyā bezm-i belāda neye döndük görseñ / Nāy-veş **baġrumuzı** nāle vü efġān **deldi**

baġrı yaġı erimek **[1]** muzdarip ve perişan olmak, ‖ 'içinin yağı erimek'

G487/1 Berfüñ **eritdi** bād-ı ṣabā **baġrı yaġını** / Yaḳdı çemende nergisüñ altun çerāġını

baġrında yaġ ḳalmamak **[1]**

G227/5 Şemʿ-veş sūz-ı derūnın ʿarż ider Bāḳī saña / Yana yana **ḳalmadı** bī-çārenüñ **baġrında yaġ**

baġışlamak [3]

1. karşılıksız vermek, hibe etmek

Kt15/2 Anı Delü Muṣannife **bağışla** sen hemān / Varsun götini silsün o da bir faḳīrdür

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı kāne **bağışlar** hezār laʿl

2. sevdiklerine bırakmak, hayatta kalmasına izin vermek (Allah tarafından); ‘Allah bağışlasın’ günümüzde kullanılan bir deyiştir.

Kt17/2 Dāʾimā ḳıl duʿāyı ey Bāḳī /Ḳuzıların **bağışlasun** Mevlā

baġlamak [20]

1. şiir söylemek

G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil **baġla** bir ʿıḳd-ı güher / Lüʾlū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i efkāre çek

2. şakımak

G8/2 Nev-bahāruñ naḳşına bir ṣavt-ı rengīn **baġladı** / Başladı sāz u nevāya bülbül-i destān-serā

3. sarmak

G48/5 Ḫaylī dimāġ **baġladı** ʿālemde Bāḳıyā / Ḫāl-i nigāra beñzeyeli nāfe-i Tatār

4. meydana çıkmak, hâsıl olmak

G111/1 Bir ḥüsn daḫı **baġladı** ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār

G381/3 Bir ḥarāret **baġladum** tāb-ı teb-i ʿaşḳuñla kim / Sūzumı defʿ eylemez nūş eylesem deryāyı ben

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān **baġlasun** / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül

5. zincirlerle bağlamak

G521/1 Gül-şende kūyuñ işideli serv oturmadı / Zencīrlerle **baġladılar** āb ṭurmadı

G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil **baġlama** / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ

6. nakşetmek, oyalamak

G456/2 Çemende ʿīşa gelmiş ġonca-i ter / Biraz gül **baġlamış** bir dest-māle

7. (şeklini) almak

G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram zencīr şeklin **baġlamışdur** Selsebīl

M8/V/1 Boynuña ḥīle kemendin biri **baġlar** nā-gāh

8. durdurmak, engellemek, alıkoymak

G176/5 Başını alur giderdi Bāḳī derdüñden senüñ / N’eylesün ey serv-ḳad ümmīd-i vaṣluñ **baġlar**

K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / **Baġlar** şihāb gerden-i gerdūna rīsmān

G41/2 **Baġlar** Sünbülede ey meh-rū / Vaṣf-ı zülfüñdeki şiʿrüm üstād

K19/15 Beyża-i ṭāʾir-i devletdür o dürr-i şeh-vār / Āşiyān şeklini **baġlarsa** n’ola ger ḫātem

G524/3 **Baġlarsañ** eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz / Tā rişte-i cān ṭurrası tārına ulandı

G438/2 Bulmaz ol ruḫsār ile ol ḳadd-i zībā ḥāletin / **Baġlasañ** bir deste gül serv-i ḫırāmān üstine

G509/1 Ārzū eyler kemend-i kākül-i cānāneyi / **Baġlasañ** zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi

G80/2 Rişteyle **baġlayup** lebin ol şūḫ didi kim / Mihmān-ı ḫˇān-ı vaṣluma bu diş kirāsıdur

9. tutmamak, layık görmemek

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ yirin umma ṣofī / **Baġlamaz** kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine

baġlamalu [1] zincirlik (deli)

G295/4 Zencīr-i zülf-i dil-bere dīvāne olmayan / **Baġlamaludur** ey göñül uṣlu degüldür ol

baġlanmak [4]

1. ulaşmak

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya **baġlandı** ṭınāb-ı kibriyā / Çarḫdan aʿlā ḳurıldı sāye-bān-ı maʿdelet

2. takmak

K23/5 Çarḫ-ı ʿacūze **baġlanup** altunlu çenberin / Bir nev-ʿarūs gibi ider nāz ile ḫırām

3. söylenmek

M3/III/7 Hep bu beyt-i dil-keş üzre **baġlanur** gūş eyleseñ / Ṣavt u naḳş-ı bülbülān-ı gül-sitān-ı maʿdelet

4. sarılmak

G447/3 Müşgīn ṣaçuñda ey yüzi gül cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki **baġlana** bir deste sünbüle

baġlu [1] (zincirlerle) sarılmış

G503/2 Bend-i belā-yı zülfüñ ile künc-i ġamda dil / Zencīrlerle **baġlu** yatur şīr-i ner gibi

bahā [2]

1. paha, değer

G4/5 Rifʿatde āsmāna deger āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i encüm irişmez aña **bahā**

2. paha, değer ‖ bahā/ne

G382/2 Saña **bahā** ne idi cefā-pīşe olmasañ / Ḥaḳḳā budur ki bī-bedel ü bī-bahānesin

bā-ḫaber [1] haberdar

G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden **bā-ḫaber** ʿālemde yoḳ bir hem-nefes

bahāne [1] vesile, sebep

G260/3 Bāʿiŝ cemālüñ oldı cihānuñ ẓuhūrına / Ḫurşīddür **bahāne** vücūdına gündüzüñ

bahāne olmak [1] vesile olmak, sebep olmak

G406/1 Cihān cevr ider derd-i ʿaşḳuñla cāne / Seni sevmek **oldı bahāne** cihāne

bahār [30] bkz. 'tāze bahār' md.

K18/1 Rūḥ-baḫş oldı Mesīḥā-ṣıfat enfās-ı **bahār** / Açdılar dīdelerin ḫᵛāb-ı ʿademden ezhār

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle **bahār**

K18/8 Döşedi mihr-i felek yolları dībālar ile / İtdi teşrīf çemen mülkini sulṭān-ı **bahār**

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı **bahār** esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül

K26/5 Bāġuñ evrāḳ-ı **bahār** u ḳaṭerāt-ı şeb-nem / Dāmenin eyledi pür-sīm ü zer ü dürr-i şemīn

M6/I/3 Çün tāzelendi gül-şen-i ʿālem **bahār** ile

G123/4 Şu gibi zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi / Ḥāṣılı āvāralıḳ vaḳti **bahār** eyyāmıdur

G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i **bahār** / Zencīr-i ʿadl çekdi çemen-zāra cūy-bār

G130/3 Güller siperler ile üleşdi fīloriyi / Mülk-i şitāyı ġāret idüp leşger-i **bahār**

G152/2 Būy-ı nesīm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı **bahār** / Āṣār-ı fażl u raḥmet-i Perverdigārdur

G180/1 Naṭʿ-ı zemīne at ṣalıcaḳ fāris-i **bahār** / Düşdi şükūfeler hep öñine piyāde-vār

G233/1 Baḳmadı bāġa göñül yār ile yār olmayıcaḳ / Aḳmadı şu gibi gül-zāre **bahār** olmayıcaḳ

G242/1 Yazdı **bahār** āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ

G287/5 Ṣaḥn-ı çemende nefḥa-i bād-ı **bahār** ile / Bāḳī gül-āb u ġāliye-misk oldı āb u gil

G358/5 Ġoncalar dügmelerin çözdi **bahār** oldı diyü / Sīnesin açdı girībānını çāk itdi semen

G406/2 Cihānuñ fenāsın bilen rind-i ʿārif / Muḳayyed gerekmez **bahār** u ḫazāne

G416/1 İrdi **bahār** müjde-i vaṣl-ı nigār ile / ʿĀlem muʿaṭṭar oldı nesīm-i **bahār** ile

G460/5 Bāḳıyā ʿīş-ı **bahār** eyler idük meclisde / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

G466/3 Būy-ı müşgīn-i **bahār** irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer lāle
K26/3 Demidür lāle yaḳa bezm-i **bahāra** meşʿal / Ġonca-i zanbaḳ ola nergise şemʿ-i bālīn
G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i ṣabā merḥabā diyü / Bād-ı **bahāra** ṭurra-i cānāne ṣarmaşur
G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i servi ḫam / Muṭrib-i bezm-i **bahāra** gūyiyā çeng itdiler
G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin ir ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i **bahāra** nergis olupdur çemende şemʿ
G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı ʻāşıḳa bād-ı **bahārdan**
G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā varmasun mı yaġmāya / Çemen diyārına leşger çeken **bahārı** görüñ
G385/1 Bāġ pür-naḳş u nigār oldı **bahārı** severin / Māʾilem naḳşına ġāyetde nigārı severin
Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i **bahār-ı** iḥsān / Nem-i cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı emel
G494/1 **Bahār-ı** ʿālem-i vuṣlatda ol sulṭān-ı ḫūbānı / Temāşā itdügüm gündür baña nev-rūz-ı sulṭānī
G331/2 ʻĀlemüñ n'eyleyeyin bāġ u **bahārın** sensüz / Baña sen ruḫları gül-zār ile ḫoşdur ʻālem
K24/46 Götürüp tā ki şehenşāh-ı **bahāruñ** tūġın / Getüre cünd-i şitā üstine leşger sünbül

bahār u bāġ [1] bkz. ʻbāġ u bahārʼ md.

G257/1 **Bahār u bāġ** ise maḳṣūd ḥüsn-i yāri görüñ / Ġaraż cinān ise kūy-ı nigāra varı görüñ

bahār u gül ü erġavān [1] ʻruḫ-ı dil-berʼ, ʻcām-ı sāḳīʼ karşıtlığında;

G406/4 Ruḫ-ı dil-ber ü cām-ı sāḳī naẓarda / Ne minnet **bahār u gül ü erġavāne**

bahār günleri/ eyyāmı [3] bkz. ʻcünun eyyamı/nev-bahar eyyamıʼ md.

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / **Bahār günleri** olur seḥerde ḫ̬āb leẕīẕ
G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār iñler / **Bahār eyyāmıdur** şimden girü ṣīt u ṣadā artar
G181/1 **Bahār eyyāmı** geldi tāze ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / Ṣular cūş itdügi demdür bulanıḳlıḳ zamānıdur

bahār irmek/olmak [4] bahar gelmek/yaklaşmak

G351/3 Çemende bülbül āvāzı naṣīḥat diñledür mi gör / **Bahār irsün** yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun
G419/9 **Bahār oldı** yine yüzler süre geldi gül ü lāle / Ġubār-ı āsitān-ı ḫusrev-i kişver-sitān üzre
G452/2 Getürsem pendini bir bir yirine vāʿiẓ-i şehrüñ / **Bahār olsa** nigār olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa
G494/2 **Bahār oldı** dem-i seyr ü temāşādur ḫudāvendā / Semend-i ʿazmüñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

bahārī [1] bahara ait ‖ bahar; vezin gereği *nispet i*'si kullanılmıştır, anlamda bir değişiklik yoktur.

G8/4 Micmer-i gülde nesīm-i ṣubḥ-gāhī ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i gül-zārda bād-ı **bahārī** ʿıṭr-sā

bahār-istān [2] çiçekli, yeşillik bahçe

G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı ḳażā levḥ-i **bahār-istāne** naḳş / Baġladı nev-rūzda bülbül bir üstādāne naḳş
G39/4 Ṣalınur her şāḫ-ı gül nāzük nihāl-i erġavān / Bāġ-ı cennetden nişān virdi **bahār-istān-ı** ʿīd

baḥr [29]

1. deniz

G142/3 Āb-ı çeşmüm **baḥr** ider hāmūnı ṭuġyān eylese / Ṣarṣar-ı āhum ṭoḳınsa ṭaġlar hāmūn olur
G418/5 Laʿlüñden alsa leẕẕeti milḥ-i ücāc-i **baḥr** / Baḥs eyler idi çeşme-i ʿaẕb-i furāt ile
G334/3 Ḳadr ü şerefde sen güher-i kān-ı salṭanat / **Baḥr** içre dürr-i nāb gözi yaşlu bir yetīm
K25/33 Bir güherdür söz aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / ʿİlm bir **baḥr-durur** sen aña dürr-i şeh-vār
K9/11 ʿİlmi ḳatında **baḥre** niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha neden nisbet-i veḳār
K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı yemīn itmek olur / Ki ʿaṭāsından irer **baḥre** ġınā kāne yesār
K25/9 Māhı ṣayd itmek içün **baḥre** ṣalup ḳullābın / Meh-i nev ṭutdı meger sāḥil-i deryāda ḳarār
G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ **baḥre** dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā gözedür

G316/1 İrişdüm **baḥre** cūy-āsā basīṭ-i ḫākden geçdüm / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm
K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner **baḥr-i** fażīlet kān-ı ʿirfān ol
K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil ḳaldı derūn-ı **baḥr-i** ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı
G29/4 Firāḳ-ı dürr-i dendānuñla cārī gözlerüm yaşı / Bu **baḥr-i** bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur bāʿiṣ
G52/5 Kenār-ı **baḥr-i** naẓma yine dürler dizmiş ey Bāḳī / Süṭūr-ı defter-i şiʿrüñ meger emvāc-ı deryādur
G153/6 Keştīde bād-bān u ṣu içre ṣadef degül / Emvāc-ı **baḥr-i** eşküme deryā ḳulaḳ çeker
G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū **baḥr-i** belāya māliküz
G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet vücūd-ı kā'ināt / Mevc-i **baḥr-i** bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas
G239/2 Dildür ol **baḥr-i** ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / Ṣol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ
G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı **baḥr-i** nīl-gūn üzre / Şafaḳdan dem urur āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ
G282/2 Geçmege **baḥr-i** ġamdan ey sāḳī / Zevraḳ-ı mey gibi sefīne gerek
G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-niṣāre gel / Emvāc-ı **baḥr-i** eşkümi seyr it kenāre gel
G468/3 Miyān-ı **baḥr-i** istiġnādan āḫır / Gelürsin rūzgār ile kenāre
G531/5 Bāḳī-ṣıfat virdüñ elem itdüñ gözüm yaşını yem / Ḳılduñ ġarīḳ-i **baḥr-i** ġam deryālara ṣalduñ beni
K18/52 **Baḥr-i** eşʿār yiter urdı süṭūr emvācın / Demidür k'ide duʿā dürlerini zīb-i kenār
K19/20 **Baḥr-i** elṭāf-ı keremdür kef-i gevher-baḫşı / N'ola gird-āb-ṣıfat olsa müdevver ḫātem
G134/1 Cūy-ı fenāyı ḫalḳ birer ikişer geçer / **Baḥr-i** belādan ehl-i tecerrüd yüzer geçer
G433/2 **Baḥr-i** sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle
G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli **baḥrinüñ** gird-āba dönmişdür miyānında
G216/3 Būs u kenāruñ özler ʿaşḳuñ ġamında diller / Zevraḳları bu **baḥruñ** hep ol kenāre düşmüş

2. aruz bahri

K4/12 Ne deryādur bu şiʿrüñ **baḥri** yā Rab / Ki andan kā'ināt olmış güher-çīn

baḥr-i ʿaşḳ [3] aşk denizi; bkz. 'maḥabbet baḥri' md.

G441/3 Ḫāṭır kenāre mā'il iken **baḥr-i ʿaşḳda** / Gird-āba ṣaldı fülk-i dili rūzgār ise
G172/4 **Baḥr-i ʿaşḳ** içre şināver geçinenler ne bilür / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür
G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar **baḥr-i ʿaşḳa** ṭalalar yir yir

baḥr-i firāvān [2] çoşkun deniz

K27/14 Cihān-ı himmetüñ **baḥr-i firāvānı** Ferīdūn Beg / Ki üstine ḥabāb olmış anuñ ol ḳubbe-i ʿulyā
G144/6 Gözlerüm yaşı fenā virdi dile ey Bāḳī / ʿĀlemi ġarḳ ider ol **baḥr-i firāvān** dirler

baḥr-i kāmil [1] engin deniz ‖ insan-ı kâmil, ârif; bkz. 'insān-ı kāmil' md.

G289/4 Aḳar ṣu gibi irmege bir **baḥr-i kāmile** / Seyr it basīṭ-i ḫākde seyyāḥ-ı ʿālem ol

baḥr-i muḥīṭ [2] engin okyanus

G84/6 Bir bezme mīr-i meclis olupdur göñül k'aña / **Baḥr-i muḥīṭ** cürʿa vü gerdūn piyāledür
G228/2 **Baḥr-i muḥīṭ-i** eşküme ger dil uzatmasa / Deryā yüzine urmaz idi bād-ı ṣubḥ kef

baḥr-i naẓm [3] nazım denizi

G165/5 Re'īs-i **baḥr-i naẓm** olduñ bu gün ʿālemde ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ ṭabʿ-ı dür-efşānuñda ḳalmışdur
G220/4 O dürri vaṣf iderin ḳarşu **baḥr-i naẓmumda** / Sözüm güherlerine ser-fürū ider ġavvāṣ
K2/38 **Baḥr-i naẓm** içre bu gün dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur nitekim gevher-i kān

baḥr-i ʿummān [2] okyanus

K2/44 Şeref-i ḫidmetine yüz süre geldük gūyā / Cūylar kim olalar ṭālib-i **baḥr-i ʿummān**
K14/20 Çıḳup yelkenlüler Rūmī siperden bād-bānlarla / Yine gösterdiler cūş u ḫurūş-ı **baḥr-i ʿummānı**

baḥr u ber [3] deniz ve kara ‖ bütün varlık âlemi; kâinat

K1/15 Sulṭān-ı şarḳ u ġarb şehenşāh-ı **baḥr u ber** / Dārā-yı dehr Şāh Süleymān-ı kām-rān

G78/6 Sulṭān Murād-ı tāc-ver fermān-revā-yı **baḥr u ber** / Ṣāḥib-ḳırān-ı dād-ger şāhenşeh-i ʿālī-naẓar

G79/4 Ḫuşk u ter ile ḳāniʿ olan ʿīş u nūşda / Dünyā ġamını pādişeh-i **baḥr u ber** çeker

baḥr u kān [3] dünya nimetleri

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı memleket-i luṭf u cūd o kim / Mebẕūl ḫˇān-ı luṭfına maḥṣūl-i **baḥr u kān**

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden kefi beẕl-i ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı fażīlet **baḥr u kān** üzre

K13/7 Ḫarc kim bī-daḫl ola mevcūd olan nā-būd olur / Olsa mālüñ fi'l-mes̱el maḥṣūl-i **baḥr u kān** eger

baḥs̱ [7]

1. sohbet, lakırtı

G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice ḫāl-i ruḫuñla **baḥs̱** içün gelmiş meger kevkeb

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire eyler müdām baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġarażı ḫod ḥarām **baḥs̱**

2. bahse tutuşma, boy ölçüşme

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde olur cümleye ġālib tenhā / **Baḥs̱** içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār

K2/45 ʿArṣa-i **baḥs̱e** girüp cevherümüz ʿarż itdük / Tīġ-veş her birümüz şimdi ḳalupdur ʿuryān

2. konu, mesele

G121/3 Cān u dil **baḥs̱-i** kitāb-ı ʿaşḳda bülbülleri / Ġonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler

G121/4 Dil derūn-ı sīnede laʿlüñle ḳıldı **baḥs̱-i** ʿaşḳ / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā ceng itdiler

G264/3 Leb-i laʿlüñle mey **baḥs̱inde** ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

baḥs̱ u cedel / cidāl [2] kavga, çekişme

K20/31 Hemīşe ṣanʿat u pīşem dem-ā-dem endīşem / Özümle **baḥs̱ u cedel** yılduzumla ceng ü cidāl

G205/5 Nice bir daġdaġa-i **baḥs̱ u cidāl** ey Bāḳī / Varalum ʿīş idelüm meclis-i rindāne biraz

baḥs̱-i ḳażā vü ḳader [1] kaza ve kader konusu (çok tartışılması yönüyle)

G503/3 Ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı geh görinür gāh olur nihān / Çıḳmaz beyāża **baḥs̱-i ḳażā vü ḳader** gibi

baḥs̱ eylemek/itmek [16]

1. söz etmek, konuşmak

K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü **baḥs̱ eyleyen** cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳile anlar ḳatı nā-dān gelür

G64/3 Bu nüh dolābı gerdān eyleyen seyl-āb-ı eşkümdür / Yaşum ser-çeşmesinden **baḥs̱ idersem** mā-cerā artar

G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i suḫandur nizāʿı ḳo / İlzām iderler **itme** ṣaḳın iltizām **baḥs̱**

G377/3 ʿĪş u ṣafā-yı ʿahd-i Cem ü devr-i cāmı gör / **Baḥs̱ itme** rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan

M1/VI/1 Tīġuñ içürdi düşmene zaḫm-ı zebānları / **Baḥs̱ itmez** oldı kimse kesildi lisānları

G252/4 **Baḥs̱ idüp** bir daḳīḳa ḥüsnüñden / Ḥāle māh-ı sipihre aṣdı elek

2. çekişmek, (birbirleriyle) boy ölçüşmeye kalkmak, bahse tutuşmak; bu bağlamdaki tanıkların hepsinde “ile” bağlaçı ile kurulan bir söz dizimini görmekteyiz.

G2/1 Ayaḳlarda ḳalur sünbül o zülf-i nīm-tāb-āsā / Ṣaçuñla **baḥs̱ iderse** başa çıḳmaz müşg-i nāb-āsā

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire **eyler** müdām **baḥs̱** / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġarażı ḫod ḥarām baḥs̱

G25/2 Üstād eline girmedi nā-puḫtedür henūz / Nāzük tenüñle **eylemesün** sīm-i ḫām **baḥs̱**

G25/3 Gül ġoncasınuñ olmadı mesmūʿ sözleri / Laʿlüñle gerçi **eyledi** mā-lā-kelām **baḥs̱**

G25/5 Erbāb-ı ʿaşḳ ceng ider eṣḥāb-ı zühd ile / Maḳṣūd sensin **eyleseler** ḫāṣ u ʿām **baḥs̱**

G25/6 Ḥüsnüñ ḳatında ṭoġmaduġa döndi her biri / Ḫurşīd ü māh **eyler iken** ṣubḥ u şām **baḥs̱**

G403/2 Yaḳlaşdı ol ki bād ola enfās-ı ʿĪsevī / Şāḫ-ı gül **ide baḥs̱** dıraḫt-ı Kelīm ile

G224/1 **Baḥs̱ itmesün** ʿiẕāruñ ile encümende şemʿ / Ḳanda çerāġ-ı māh-ı şeb-efrūz ḳanda şemʿ

G287/4 **Baḥs̱ eyleme** ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri var açıl

G418/5 Laʿlüñden alsa leẕẕeti milḥ-i ücāc-i baḥr / **Baḥs̱ eyler idi** çeşme-i ʿaẕb-i furāt ile

baḥs̱ götürmemek [1] tartışma kaldırmamak, münakaşa kaldırmayacak biçimde açık ve kesin olmak ‖ münakaşa götürmemek

G25/4 Bülbül nevā-yı nāleme ḳılmaz muʿāraża / Zīrā **götürmez** ey yüzi gül her maḳām **baḥs̱**

baḫt [34] talih, kısmet ‖ mutluluk

K1/42 Bezmüñde **baḫt** sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı sipihr sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān

K21/29 Nigīn-i **baḫt** u sivār-ı saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki zer ḫalḫāl

M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından tūtiyā-yı çeşm-i **baḫt** / Ḫāk-i pāyı cevherinden kīmyā-yı salṭanat

G403/9 Minnet Ḫudāya **baḫt** müsāʿid sitāre yār / İḳbāl-i Ḫān Murād-ı saʿādet-nedīm ile

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / **Baḫt** pāyende Ḫudā yār saʿādet bāḳī

M3/II/6 Kim biri bir dil-ber-i zerrīn-külāh-ı **baḫtdur** / Ol biri bir şāhid-i laʿlīn-ḳabā-yı salṭanat

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı **baḫtı** cevlān eylesün / Nüh felek tā devr ide āfāḳı heft aḫter bile

K14/6 Yıḳıldı ḫānümān-ı **baḫtı** ber-bād oldı aʿdānuñ / Revān oldı nesīm-i fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden gül-şen-i **baḫtı** maṣūn / Nitekim bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān

G124/7 Rūy-ı **baḫtı** bedr olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / Her ki māh-ı nev gibi kesb-i kemāl üstindedür

G337/9 Ḳolında şāhid-i **baḫtı** görince ol şāhı / Şikāra pençe uran arslana beñzetdüm

G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı **baḫtı** āyīne-i zamāne

K1/39 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa yüz ṭutalum ber-mezīd ola / Cāh u celāl-i salṭanat u **baḫt-ı** cāvidān

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / Mis̱āl-i çihre-i **baḫt-ı** edīb-i ferruḫ-fāl

G130/8 ʿArż itdi beñzer āyīne-i gülde ʿaksini / Rūy-ı ʿarūs-ı **baḫt-ı** şehenşāh-ı kām-kār

G466/9 Zīnet-i gül-şen-i iḳbāle yiter ey Bāḳī / Çihre-i **baḫt-ı** şehenşāh-ı muẓaffer lāle

G530/9 Diler Bāḳī Ḫudādan ol ḫudāvend-i cihān-dānā / Beḳā-yı **baḫt-ı** bih-rūzı devām-ı fetḥ-i fīrūzı

G546/1 Bi-ḥamdiʾllāh ki yārī ḳıldı ferr-i **baḫt-ı** sulṭānī / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā fetḥ -i Şirvānı

G239/3 **Baḫt-ı** bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / Bāri bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı ġam idüp düşmenüñüñ / Pençe-i **baḫtın** ider beste-i şeş-der ḫātem

G77/4 Aldanma cāh u **baḫtın** ḳalmaz bu rūzgār / Bāġ u bahārı n'eyledi bād-ı ḫazānı gör

G337/11 Edā-yı Bāḳīyi vaṣfında selsebīl ṣanup / Riyāż-ı **baḫtını** bāġ-ı cināna beñzetdüm

G168/1 Kevkeb-i **baḫtum** benüm bürc-i hilāl üstindedür / Āfitāb-ı ṭāliʿum her gün zevāl üstindedür

G401/4 Bürc-i şerefde aḫter-i **baḫtum** ṭulūʿ ider / Gösterse yār manẓaradan gāh gāh rū

G518/4 Umarın kevkeb-i **baḫtum** ire burc-i şerefe / Sīneye ol meh-i tābānı çekem hāle gibi

G327/3 ʿAlev-i āteş-i āhum degül eflāke çıḳan / Aḫter-i **baḫtuma** bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm

G362/4 Ceng itmege sitāre-i **baḫtumla** eyledüm / Bu āh-ı pür-şirārumı bir tīġ-i zer-nişān

G197/3 Kevkeb-i **baḫtumuz** saʿīd olmaz / Çünki baḫt-ı siyāha mensūbuz

K5/39 Żiyā-baḫş ol rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫurşīde / Semend-i **baḫtuñ** itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

K12/13 Ṭāliʿuñla nice bir ceng ü cidāl ey Bāḳī / ʿĀḳıbet kevkeb-i **baḫtuñ** seni dīvāne çeker

K18/55 Gül gibi ḫurrem ü ḫandān ola rūy-ı **baḫtuñ** / Sāġar-ı ʿīşuñ ola lāle-ṣıfat cevher-dār

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi **baḫtuñ** gözi dāʾim bī-dār

G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i **baḫtuñ** güneşden tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı **baḫtuña** lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

baḫt-ı bī-dār [2] iyi talih ‖ bahtı uyanık, talihi açık

K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i encüm / Ki çeşm-i **baḫt-ı bī-dārı** yiter dehrüñ nigeh-bānı

G256/3 Devlet-i dünyā ḫayāl-i ḫˇāba beñzer nesnedür / **Baḫt-ı bī-dār** isteyenler terk-i ḫˇāb itmek gerek

baḫt-ı sitīze-kār [1] inatçı talih ‖ makus talih

M1/III/8 Ser-keşlik itdi tevsen-i **baḫt-ı sitīze-kār** / Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı Kirdigār

baḫt-ı siyāh [3] kötü talih, kara yazı

G118/2 Ḫˇāb-ı ġafletde yatur **baḫt-ı siyāhum** ammā / Giceler ʿālemi bī-dār iden efġānumdur

G197/3 Kevkeb-i baḫtumuz saʿīd olmaz / Çünki **baḫt-ı siyāha** mensūbuz

G458/2 Baña devlet yüzin göstermeyen **baḫt-ı siyāhumdur** / Ḳara zülfüñ ki çekmiş perde ol ruḫsār-ı nīkūya

baḫt-ı siyeh-kār [1] karanlık talih ‖ kötü talih

K19/48 Ṣararup miḥnet ile beñzi ḳızarmış çeşmi / Var ise **baḫt-ı siyeh-kāruma** aġlar ḫātem

baḫt u devlet [4] kutluluk, ululuk

K8/9 Nişān-ı **baḫt u devlet** gevher-i kān-ı saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı **baḫt u devlet** āsmān-ı maʿdelet

G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı **baḫt u devleti** bām-ı felekde cilve-ger

G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ görmek dilerseñ Bāḳıyā / **Baḫt u devlet** nev-bahārında açılmış tāze gül

baḫt u saʿādet [3] mutluluk

M2/I/8 Mihr ü māh-ı felek-i **baḫt u saʿādet** Sulṭān / Şemʿ-i eyvān-ı serā-perde-i ʿiṣmet Sulṭān

M4/I/3 Var iken **baḫt u saʿādet** ḳuvvet ü ḳudret gibi

G72/5 Serde ey Bāḳī ġam-ı zülf-i hümāyūn-fāl var / Sāye-i **baḫt u saʿādet** māye-i iḳbāl olur

baḫt u iḳbāl [1] parlak ve yüksek mevki

G294/5 Bāḳıyā baña gedā-yı der-i yār olmaḳdur / Māye-i ʿizz u şeref pāye-i **baḫt u iḳbāl**

baḫt u ʿizzet ü iḳbāl [1] parlak ve yüksek mevki

K9/25 Eyyām-ı ʿömr ü devlet ü iclāl müstedām / Bünyād-ı **baḫt u ʿizzet ü iḳbāl** üstüvār

baḫtiyār [1] talihli, mesut

K9/4 Ḳıldı zemīni berf gibi naḳd-i sīme ġarḳ / İnʿām-ı ʿām-ı şāh-ı cevān-merd-i **baḫtiyār**

baḫūr [3] tütsü; çeşitli tören ve toplantılarda, kötü kokuları gidermek için buhurdanlık içinde yakılarak güzel kokulu dumanından yararlanılan madde. Günlük ağacının çeşitli işlemlerinden geçirilerek kurutulmuş kabukları. Salahî, “aselbend, ud ağacı, misk, ladin gibi mevâd-ı ıtriyyeden mürekkeb bir şeydir, ateşde yakılırsa etrafa güzel koku yayar” açıklamasını yapmaktadır. Krş. SALÂHÎ, s.105.; KÂMÛS, C. I, s. 759. Şeyhülislam Esad Efendi, bunun mübarek gecelerde yakmak için misk ve aselbend ile karıştırılıp satıldığı bilgisini vermektedir; krş. LL, s. 138. ‖ Hz. Meryem’in doğum sırasında yapıştığı çiçek

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ **baḫūr-ı** misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür

G54/5 **Baḫūr-ı** micmer-i ḥüsn ü bahādur ḫāl-i ruḫsāruñ / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa ṭurra-i müşgīn duḫānıdur

K3/17 Buḫār-ı **baḫūrıyla** ʿālem dimāġın / Ḳılupdur muʿaṭṭar o kilk-i muʿanber

baḫūr-ı Meryem [2] Türkçe’de “Meryem ana eli” ile karşılanan, köküne “tomuz ağırşağı” adı verilen bir bitki. Krş. KÂMÛS, C. I, s. 759. Çoğu sözlük ve kaynaklar, bu bitkinin eski tıpta ilaç olarak kullanıldığını belirtmektedir. Bu bitkinin oluşumu ile ilgili anlatı için bkz. PALA, s. 89.

Aşağıdaki tanıklarda güzel kokulu ve etkileyici olması ile İsa peygamber bağlamlarında geçmektedir.

K15/5 İrişdi ḫākden būy-ı **baḫūr-ı Meryem** eflāke / Muʿaṭṭar eyledi göklerde dāmān-ı Mesīḥāyı

K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür būy-ı **baḫūr-ı Meryem** / Açdı zanbaḳ Yed-i Beyżāyı kef-i Mūsā-vār

baʿīd [1] (onu tanımlamaktan) uzak, yetersiz

K23/12 İllā ki māh-ı ʿīda bu sözler **baʿīddür** / Erbāb-ı ʿaḳl öñinde ḥaḳīḳat budur kelām

bāʿiṡ [25] sebeb (olan şey)

G26/1 Yaşumuz dökmege ol dürr-i ʿAdendür **bāʿiṡ** / Göñlümüz düşmege ol çāh-ı ẕeḳandur **bāʿiṡ**

G26/2 Ṭurra-i ṭāliʿumuñ böyle perīşānlıġına / Yine ol zülf-i pür-āşūb u fitendür **bāʿiṡ**

G26/3 Sünbülüñ niyyetidür başuma sevdā getüren / Çekdügüm miḥnete göñlümde bitendür **bāʿiṡ**

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i meẕelletde bu tendür **bāʿiṡ**

G26/5 Ḳafes-i ġamda yatur ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı suḫandur **bāʿiṡ**

G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz çünki ḥayrān olmaġa **bāʿiṡ** / Nedür lāʿl-i lebüñ çaḳ böyle ḫandān olmaġa **bāʿiṡ**

G27/2 Hevā-yı zülfi ḳılmışdur seni ey ebr āvāre / Gözüñ yaşı budur seyl-i firāvān olmaġa **bāʿiṡ**

G27/3 Olurken rūz u şeb hem-sāye ol ruḫsār-ı zībāya / Nedür zülf-i dil-āvīzüñ perīşān olmaġa **bāʿiṡ**

G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i dāġ olur destār ile cāme / Budur abdāllar ʿaşḳuñda ʿuryān olmaġa **bāʿiṡ**

G27/5 Meger başuñ ser-i kūyında ṭop olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa **bāʿiṡ**

G28/1 Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandur **bāʿiṡ** / Revnaḳ-ı bezm-i güle mürġ-i çemendür **bāʿiṡ**

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür **bāʿiṡ**

G28/3 Girye ḳılsam ne ʿaceb ḫāk-i rehinden dūram / Hep ġarīb aġlamaġa ḥubb-i vaṭandur **bāʿiṡ**

G28/4 Perde-i nāleleri çıḳsa Ḥüseynīye n’ola / Dili zār itmege ol vech-i ḥasendür **bāʿiṡ**

G28/5 Ṭūṭīyi leẕẕet-i güftārı giriftār eyler / Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu fendür **bāʿiṡ**

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i leb-i sīr-āb olur **bāʿiṡ** / Dem-ā-dem ḳana ey sāḳī şarāb-ı nāb olur **bāʿiṡ**

G29/2 Semāʿa girse n’ola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur **bāʿiṡ**

G29/3 Ṣurāḥī nālesin artursa n’ola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı ʿandelībe çün gül-i sīr-āb olur **bāʿiṡ**

G29/4 Firāḳ-ı dürr-i dendānuñla cārī gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur **bāʿiṡ**

G29/5 Vücūdum ḫānesin seyle virür Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu āb olur **bāʿiṡ**

G54/7 Ṣafā-yı şiʿr-i Bāḳī **bāʿiṡ-i** mihr ü maḥabbetdür / Bu āb-ı zindegānī ol ḥayāt-ı cāvidānīdür

bāʿiṡ olmak [1] yol açmak, sebep olmak

G260/3 **Bāʿiṡ** cemālüñ **oldı** cihānuñ ẓuhūrına / Ḫurşīddür bahāne vücūdına gündüzüñ

Bāḳī-i dil-ḫaste [4]

G267/5 Yoluña **Bāḳī-i dil-ḫaste** revān eyler idi / Tuḥfe-i cān-ı ḥaḳīr olsa eger maḳbūlüñ

G390/6 Ḳanına girmiş boyınca **Bāḳī-i dil-ḫastenüñ** / Erġavānī cāme geymiş ṣanmañ ol serv-i revān

G120/5 **Bāḳī-i dil-ḫasteye** cevr-i firāvān itmeden / Ḳaṣduñ öldürmek mi yoġsa nāz u istiġnā mıdur

G480/5 **Bāḳī-i dil-ḫasteye** cevr ü cefālar eylemek / Ol güzeller pādişāhınuñ düşer mi şānına

baḳmak [40]

1. gözleri bir şey üzerine çevirmek

G15/3 Gömgök itdi sille-i āhum sipihrüñ ṣūretin / Gök yüzine **baḳ** inanmazsañ eger ey meh-liḳā

G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna **baḳ** / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna **baḳ** / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı gör

G108/5 Dökilen ḳanlara **baḳ** dīde-i giryānından / Dostum Bāḳīye raḥm eyleyecek demlerdür

G124/3 Sāʿid-i sāḳī ile cām-ı mey-i gül-gūna **baḳ** / Bir gül-i sīr-ābdur gūyā nihāl üstindedür
G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum āyīneye **baḳ** görmek isterseñ naẓīr
G151/3 Ayaġuñ altına **baḳ** eyle naẓar ben ḫāke / Şeh-süvārum yiter itdüñ beni pā-māl yiter
G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre **baḳ** seyr it ḫam-ı ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ
G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha **baḳ** görmek dilerseñ Bāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze gül
G331/4 Dāne-i ḫāline **baḳ** cennet-i ruḫsārında / Nice ṣabr eylesün Allāhı severseñ ādem
G57/1 **Baḳ** cām-ı ʿĪşa āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı necm-i hüdā budur
G122/7 **Baḳ** sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden nişāne ḳalan yādgārı gör
G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre **baḳanlar** ḳaşına / Sāye-i perr-i hümā düşmiş ṣanurlar başına
G67/4 Ḫam-ı ebrūña **baḳar** vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi dünyā gözedür
G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine **baḳdılar** / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına aḳdılar
G440/3 Görmesün kimse ṣaḳın diyü lebin dişler baña / **Baḳduġumca** ol büt-i şekker-şikenden cānibe
G114/5 Ġoncaya **baḳsa** lebüñsüz çeşm-i Bāḳī bir naẓar / Ġonca berg ü berg ḫār u ḫār ḫançer-dār olur
G74/7 İdeli ḫāk-i cenābuñ ruḫ-ı Bāḳīde eṡer / **Baḳsa** āyīne-i idrāke tesellī görinür
G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer bir laḥẓa **baḳsañ** ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum ve'l-ḥāṣıl ol ġammāzdan
G479/2 Āh ider dil **baḳup** ol ṭurra-i müşgīn-būya / Eṡer itmez n'idelüm āh o gözi āhūya

2. hikmet dolu gözlerle seyretmek, temâşâ etmek

G239/1 Zāhidā ʿibret gözin aç ṣūret-i zībāya **baḳ** / Bir naẓar āyīne-i ṣunʿ-ı cihān-ārāya **baḳ**
G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya **baḳ**
G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / Bāri bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya **baḳ**
G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm içre ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i gül-zārı seyr it lāle-i ḥamrāya **baḳ**
G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya **baḳ**
G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle baḳsañ yiter baña / **Baḳ** sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül
K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı ḫārından bu fānī gül-şenüñ / Bir güle **baḳsa** hele ol ġonca-i ḫandān eger
G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle **baḳsañ** yiter baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül
G169/5 Çemende ġoncaya **baḳup** dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ aġzına nisbet ṭarāveti yoḳdur

3. üzerinde durma(mak), meyl etme(mek), önem verme(mek); bu anlamdaki tanıkların hepsi olumsuz biçimlerde kullanılmıştır.

G408/1 Ḫūblar māʾildür elbet ʿāşıḳ-ı şeydāsına / Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ **baḳma** istiġnāsına
G71/3 **Baḳma** çarḫ-ı ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / Dilden āhum çekdügi şemşīr-i āteş-bārı gör
G233/1 **Baḳmadı** bāġa göñül yār ile yār olmayıcaḳ / Aḳmadı şu gibi gül-zāre bahār olmayıcaḳ
M8/IV/3 **Baḳmadum** aṭlas u dībāsına dehrüñ bir kez
G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa **baḳmaz** ṭāḳ-ı eyvān istemez
G414/5 **Baḳmaz** ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn hergiz ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede
G408/2 **Baḳmaz** ammā sendedür gül gibi gūşı n'eylesün / Küḥl-i istiġnā çekilmiş nergis-i raʿnāsına

4. gözlemek, seyretmek

G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ʿīda **baḳmaḳdan**
M1/II/8 Ḫurşīde **baḳsa** gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür / Zīrā görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür
G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz **baḳsun** felekden sebʿa-i seyyāre eglensün

bā-kemāl [1] kemale erişmiş

M3/I/3 Çoḳdan eylerdi cemāl-i **bā-kemālin** ārzū / Ber-murād oldı hele tāc-ı saʿādet ṣubḥ-dem

bāḳī [14]

1. sonsuza kadar hükmünü sürdürecek (ferman)

K2/58 Zehre-i çūn u çirā kimsede yoḳdur ḥāşā / Südde-i devletüñüñdür yine **bāḳī** fermān

2. arta kalan (şarap)

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ ṣun var ise **bāḳī** / Temāşā eyle āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

G540/1 İrdi vaḳt-i ṣabāḥ ey sāḳī / Bize ṣun var ise mey-i **bāḳī**

G292/6 Çoḳ tehī devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede **bāḳī** hele sāḳī berü gel

Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda kelāmı **bāḳī**

3. geriye, bundan sonra

G525/4 Aġlamazdum bu ḳadar zār u zebūn olduġuma / Ḳalsa bir pāre ġamuñ çekmege ṭāḳat **bāḳī**

4. ebedî, ölümsüz

G426/4 Mülk-i **bāḳī** dir iken bāġ-ı İremden çıḳdı / Yine maġrūr olur ādem bu fenā gül-zāre

G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş çünki bu ṣoḥbet bāḳī / Mey-i gül-gūn içelüm bāde-i cennet **bāḳī**

G525/2 Ḫˇābda almış idüm būs-ı leb-i cānānı / Cān dimaġında daḫı şimdi o leẕẕet **bāḳī**

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost yitiş / Hele bir pāre daḫı tende ḥarāret **bāḳī**

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende Ḫudā yār saʿādet **bāḳī**

G533/5 Ġam degül Bāḳī beḳā semtine ḳılsa irtiḥāl / Nice şehler bu fenā mülkinde **bāḳī** ḳalmadı

Mtl 10 Dāʾim olmaz devr-i gül devrān ise **bāḳī** degül / Gel begüm dönsün ḳadeḥ bundan yig olmaz devr-i gül

Mtl 23 Ne ġam ʿaẕl-i ebed nefy-i beled olduñsa ey Bāḳī / Cihānuñ manṣıb u cāhı degüldür kimseye **bāḳī**

bāḳī ḳalmak [3]

G525/1 Sāḳıyā **ḳalmaz imiş** çünki bu ṣoḥbet **bāḳī** / Mey-i gül-gūn içelüm bāde-i cennet bāḳī

G192/6 Minnet Ḫudāya devlet-i dünyā fenā bulur / **Bāḳī ḳalur** ṣaḥīfe-i ʿālemde adumuz

G218/3 Āvāzeyi bu ʿāleme Dāvūd gibi ṣal / **Bāḳī ḳalan** bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş

Bāḳī ḳuluñ [4] Bakî kulunuz! (nazik ve mütevazi konuşma kalıbı); bkz. ‘ben ḳuluñ’ md.

K18/48 Ḳoma **Bāḳī ḳuluñı** cürʿa-ṣıfat ayaḳda / Dest-gīr ol aña ey dāver-i ʿālī-miḳdār

G87/5 Menʿ eyleme yanuñca sürinsün ḳo sāye-vār / **Bāḳī ḳuluñ** da pādişehüm bir fütādedür

G145/5 Ḫusrevā **Bāḳī ḳuluñ** naẓm içre Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn olmışdur iḥsānuñ ẓahīr

G148/6 Ġayrı dermān istemez **Bāḳī ḳuluñ** / Zaḫmına derdüñ devāsı ḫoş gelür

Bāḳī-i bī-dil [3] sevdalı Bakî (âşık); bkz. ‘‘āşıḳ-ı bī-dil’ md.

G203/5 Ḥarem-i vuṣlatuña iẕn-i şerīf olmayıcaḳ / İşigüñ Kaʿbesine **Bāḳī-i bī-dil** varamaz

G233/7 Olmaz ey **Bāḳī-i bī-dil** ser-i aʿdā pā-māl / Yine sen ṭabʿ semendine süvār olmayıcaḳ

G239/5 Ḥāl-i zār-ı **Bāḳī-i bī-dilden** isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ

bāl ü per [8]

1. kanat ‖ kol kanat germe, destek

K14/3 Eşiʿʿa **bāl ü per** oldı güneş zeyn itdi eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem gösterdi cevlānı

K24/16 Bürüdi kendinüñ eṭrāfını **bāl ü per** ile / Yine ṭāvūs-ṣıfat cilveler eyler sünbül

G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz aña **bāl ü perdür**

2. kanat

G115/4 Dāġ-ı siyehler ile cism-i nizār u zerdi / Bir **bāl ü perri** yanmış pervānedür ṣanurlar

G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa **bāl ü per** isterin

G464/7 Ṭolaşaldan ruḫı şemʿine dil-i ser-geşte / Yaḳdı pervāne-ṣıfat **bāl ü peri** döne döne

G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer şemʿ-i şeb-efrūz ammā / Şevḳ pervānededür k’oda yaḳar **bāl ü peri**

G105/7 Bāḳī n'ola pervāz-ı bülend itse ġazelde / **Bāl ü per** aña himmet-i yārān-ı ṣafādur

bāl açmak [1] kanat çırpmak

G284/4 Maḳṣūdı bu kim lāle-ṣıfat göstere pervāz / Ruḫsārı hevāsında **açar bāl** ḳaranfül

bālā [11]

1. boy

G506/3 Alayın başuma ol kākül-i müşgīn elemin / Çekeyin her ne belā ise o **bālā** ġamını

G324/4 Fürḳatüñde bāġa vardum ḥasret-i **bālāñ** ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp servi der-āġūş eyledüm

G408/8 Ḫān Murād ol pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā k'anuñ / Salṭanat ḥaḳḳā ḳabā-yı rāstdur **bālāsına**

K3/21 O güftār-ı mevzūn u reftār-ı dil-keş / O sīmā-yı maṭbūʿ u **bālā-yı** ḫoş-ter

G128/5 Yaşum deryādur ey Bāḳī içinde şāḫ-ı mercānı / Ḫayāl-i naḫl-i **bālā-yı** nihāl-i erġavānumdur

G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i **bālā-yı** yār olan / Sevdā-yı zülfi başuña düşsün belāyı gör

G97/3 Reftāra gelse ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām ile / **Bālā-yı** yāre serv-i çemen zīr-dest olur

2. üst

K1/8 **Bālā-yı** çarḫ-ı heftüme Keyvān-ı kühne-sāl / Oturmış idi niteki Hindū-yı pīl-bān

G80/4 **Bālā-yı** ser-nişīmen-i şeh-bāz-ı ʿaşḳdur / Farḳumda naʿl ṣūreti şāhīn yuvasıdur

G193/3 Tāc-ı zümürrüdī görinür var ise meger / **Bālā-yı** serde illere dūd-ı kebūdumuz

G281/3 **Bālā-yı** serde āteş-i āhum duḫānını / Şāh-ı maḥabbet üstine bir sāye-bān ṭutuñ

bālā-nişīn [1] en yükseğinde oturan ‖ önde gelen, saygın

K1/13 **Bālā-nişīn-i** mesned-i şāhān-ı tāc-dār / Vālā-nişān-ı maʿreke-i ʿarṣa-i Keyān

bālā-ter [2] daha yüksek

G108/3 Zülfine gerçi hemān sünbül-i ter hem-serdür / İkisinden de siyeh kāküli **bālā-terdür**

G175/1 Serv ile ḳāmetüñe kimse dimez hem-serdür / Müntehā ḳāmetüñ andan daḫı **bālā-terdür**

bālīn [1] yastık; bkz. 'şemʿ-i bālīn' md.

G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer her şeb ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle niçün yüz virürsin dostum **bālīnüñe**

bāliş [2] yastık

G422/7 İşigüñ ṭaşı ile ḫāk-i ḥarīmüñ besdür / Bāḳī-i ḫaste-dile **bāliş** ü bister yirine

G103/5 Oldı çemende **bāliş-i** ġonca kenār-ı ḫār / Mürġ-i seḥer iderse n'ola āh u nāleler

bām [9]

1. ufuk

G401/2 Ṣandum kenār-ı **bāmda** ol māh-ı tāmdur / Ḫurşīd ufuḳda göstericek ṣubḥ-gāh rū

2. kubbe

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i **bām-ı** zümürrüd-fāmına / Ḳadri ṭāvūsı çıḳup gün gibi cevlān eylesün

3. gökkubbe, gökyüzü

G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti **bām-ı** felekde cilve-ger

G202/3 Nevbet-i iştihārumuz **bām-ı** felekde çalınur / Ġulġule ṣaldı ʿāleme velvele-i neḳāremüz

4. tepe

G457/1 Sancaġın dikmezden evvel māh çarḫuñ **bāmına** / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ nāmına

5. kat

G480/1 İrmedi hīç pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle āhlar çıḳdı felekler **bāmına**

6. tavan

K27/7 Nedür ol gūşe-i **bāmındaki** āvīzeler dirseñ / O zībā ṭurraya bir şānedür kim itdiler peydā

7. saçak

Kt2/2 Bilmeyen anı ṣandı kim yaḫdur / İlişüpdür kenārına **bāmuñ**

8. ev, mekân

G474/4 **Bāmuñda** pās-bānlıġuñ itmezse māh-ı nev / Şāma irişmeye dilerin bāme çıḳmaya

bāme çıḳmaya! **[1]** ‘sabaha varmasın, sabaha çıkmadan ölsün!’ anlamında ilenç sözü ‖ akşamdan sabaha çıkmamak

G474/4 Bāmuñda pās-bānlıġuñ itmezse māh-ı nev / Şāma irişmeye dilerin **bāme çıḳmaya**

bāmdan düşmek **[1]** Tahir Olgun, Farsça’da ‘ez-bām üftāden’ deyimini duyulması istenilmeyen bir şeyin ortaya çıkması ve kime aitse onu utandırması durumunda kullanıldığını belirtmektedir. Ayrıca, bununla ilgili olarak hilalin tasının düşmesinin onun cılızlığının görünmesi olabileceğini ileri sürmektedir.[20] Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 312-313. (leğen mad.)

K25/15 **Bāmdan düşdi** dilā ṭaşt-ı meh-i nev bu gice / Güft ü gūy ile pür olsa n’ola şehr ü bāzār

bān **[5]** Mütercim Asım, kelimeye sorgun ağacı ve sultanî söğüt anlamını vermektedir. krş. BURHĀN, s. 49. Aşağıdaki tanıklarda düzgün, uzun ve alımlı olması ve sevgilinin boyuna nispet edilme bağlamlarında geçmektedir.

K1/30 Görsün nihāl-i serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ çemende beslemesün bāġ-bān **bān**

K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler **bān** gelür

G154/2 Çeksün livā-yı salṭanat-ı ḥüsni ḳadd-i yār / Ol ḳāmeti ne serv ü ṣanavber ne **bān** çeker

G337/2 Nihāl-i **bān** ile her yanı şöyle zeyn olmış / Çemen vilāyetini şehr-i bāna beñzetdüm

K5/26 Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur cihān gül-zārınuñ **bānı** / Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı cihān-bānī

bān **[1]** Macaristan, Romanya gibi ülkelerde küçük prenslere verilen ad; “kral” (Polonezce) krş. DANKOFF, s. 82. Ayrıca “ileri gelen, bey” anlamları için krş. TS, C. I, s. 396.

M1/VI/2 Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / Ser-keşlik adın añmadı bir daḫı **bānları**

bānī **[1]** inşa eden, bina eden

K25/38 Rifʿatum ḳaṣrı ṣala saṭḥ-ı semāya sāye / Eger olursa aña **bānī**-i luṭfuñ miʿmār

bar **[1]** var

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca **bar** / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca **bar**

bār **[8]** yük ‖ mec. keder, ıztırap

G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler **bār-ı** belāñ altındadur / Derd-mend üftādeler görseñ ne ḥāl üstindedür

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm **bār-ı** ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

M2/I/2 Menzil-i **bār-ı** belā kühne-serādur dünyā / Künc-i rāḥat yiri ẓann eyleme bu vīrānı

G44/2 Var ise çekmege her **bār-ı** ġamuñ / Ḫar gibi oldı raḳībüñ muʿtād

G75/3 Ārzū eyler imiş **bār-ı** belā çekdügümi / Çekeyin bārī çün ol şūḫ-ı cihānum özenür

G96/3 **Bār-ı** ġam-ı maḥabbeti yüklenme ey göñül / Āḫır taḥammül itmeyesin iḥtimāldür

G100/5 **Bār-ı** belā-yı ʿaşḳa heves ḳılma Bāḳıyā / Zīrā taḥammül itmeyesin iḥtimāldur

G154/6 **Bār-ı** girān-ı ġuṣṣayı çekmez şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi rıṭl-ı girān çeker

---

[20] Tahir Olgun, Bakî’ye Dair, s. 67, İstanbul 1938.

bārān [7] yağmur; bkz. 'hevā-yı bārān', 'ḳaṭre-i bārān' md.

K22/2 Rişte-i **bārān** gümiş tel sīm-keş ebr-i ḥarīf / İki çarḫa döndiler gūyā zemīn ü āsmān

Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ dil çeşm-i giryān ḥarcanur / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i **bārān** ḥarcanur

K23/24 Keff-i yem-i yemīni nem-i cūdın itse feyż / **Bārān** yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

G47/1 Zülfüñ ki tār-ı eşk-i firāvāne ṣarmaşur / Sünbüldür ol ki riște-i **bārāne** ṣarmaşur

K24/23 Bulsa **bārān-ı** seḫāñ ile eger neşv ü nemā / Ḳad-i bālā çeke mānend-i ṣanavber sünbül

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada **bārān**-ı eşküm ġarḳ ide

G295/1 Ebr-i bahār-ı ʿişvedür ebrū degüldür ol / **Bārān-ı** ḥüsn riştesidür mū degüldür ol

bārān yaġmak [2] yağmur yağmak

K13/8 Lā-cerem bir gün zemīn-i ḫuşk olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından **yaġmasa** bir nice dem **bārān** eger

M2/II/1 Ebr-i **bārān** ki **yaġar** bāġ u gül-istān üzre / Ḳaṭreler kim dökilür sünbül ü reyḥān üzre

bārānī [1] yağmur; kelimenin 'yeniçeri yağmurluğu, çuha' anlamları olmasına rağmen bu tanıkta vezinden dolayı nispet i'si aldığı anlaşılmaktadır.

K14/8 Dür ü gevher niṣār itsün yolına ebr-i **bārānī** / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün mihr-i raḫşānī

Bāreka'llāh [2]

1. Beğeni ve övgüyü dile getirmek için 'Allah mübarek etsin, hayırlı uğurlu olsun, maşallah' anlamında bir dua sözü. Bu sözden sonra genellikle 'zehī' kelimesi kullanılır. Kur'an'da 'tebāreka'llāh' şeklinde geçmektedir. (Araf, 7/54; Mü'minûn, 23/14; Gâfir, 40/64) Bkz. YILMAZ, s.27.

K2/33 **Bāreka'llāh** zehī Pādişeh-i ʿādil kim / Şarḳdan ġarba degin buldı cihān emn ü emān

2. 'cemāl ve celāl' karşıtlığının bir kişide toplanması nedeniyle şaşakalmışlığı ve hayranlık duygusunu vurgulamak için 'Allah Allah, ne güzel, ne eşsiz, ne garip' anlamlarında kullanılan bir söz kalıbı.

G314/3 Dir görenler dem-i ġażabda seni / **Bāreka'llāh** zehī cemāl u celāl

bār-gāh /bār-geh [12] izinle ve saygıyla girilen yer; 'hayme-i selâtin ki otağ tabir olunur izin ve ruhsatla duhul olunacak mahal olmak münasebetiyle onda alem-i has oldu.' BURHÂN, s. 50.

1. dergâh, dergâh-ı âlî

G197/5 Yaḳamaz bedr-i āfitāb-ı sitem / Bir yüce **bār-gāha** mensūbuz

G256/4 Gün gibi rifʿatde olmaḳ isteyen gerdūn-ṣıfat / Bir muʿallā **bār-gāha** intisāb itmek gerek

2. saray

M2/I/6 Ḳanı ol küngüre-i tāc-ı saʿādet güheri / Ḳanı ol **bār-geh-i** luṭf u kerem sulṭānı

G417/9 Muʿallā **bār-gāhuñda** güneş bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek bir dāne pīrūze

G4/1 Ey **bār-gāh-ı** dil-keş ü eyvān-ı dil-güşā / Dāmet leke's-saʿādetü ve'l-ʿızz u ve'l-ʿulā

3. huzur, makam

G426/1 Gelüñüz yüz ṭutalum **bār-geh-i** Ġaffāre / Cān u dilden gelelüm tevbe vü istiġfāre

G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ esīr oldı ḳapusında göñül / İntisāb itdi gedā **bār-geh-i** sulṭāne

G157/5 ʿĀḳıbet kim ser-fürū ḳılmaz gedā vü şāhdan / **Bār-gāh-ı** ʿaşḳa kim aʿlā vü ednā bundadur

K21/16 O kim yazılmış ezel ṭāḳ-ı **bār-gāhında** / Melāẕ u melceʾ-i erbāb-ı fażl u ehl-i kemāl

4. otağ

M1/II/2 Gerdūn ayaġı tozına eylerdi ser-fürū / Dünyāya ḫāk-i **bār-gehi** secde-gāh idi

M2/II/5 Bu fenā gül-şeninüñ ḫār u ḫasından göçürüp / Ḳurdılar **bār-gehin** ravża-i Rıḍvān üzre

G466/2 Salṭanat **bār-gehin** ḳurdı yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı Cemşīd çemen tāc-ı Sikender lāle

bār-gāh-ı ʿadl [1] taht

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun mülūk el baġlasun / Kendü çıḳsun **bār-gāh-ı ʿadle** dīvān eylesün

bāri [13]

1. hiç olmazsa, en azından

G471/3 Kīşden çoḳ çıḳarduñ ey ḳaşı ya / Oḳ gibi **bāri** atma yābāne

G254/5 Sīne bir eglenceden ḫālī gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen ḳādir degülsin **bārī** miskīn yara çek

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ duʿālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de sög **bārī** duʿā olsun ṡenā olsun

G435/2 Biz daḫı ḳāʾilüz inṣāfa dilā būs u kenār / Her gün olmasa hele **bārī** her aḫşam olsa

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil **bārī**

G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / **Bāri** bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

1.1. hiç olmazsa, en azından ‖ ağız barı

G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / Būse luṭf eyle hele **bārī** kenār olmayıcaḳ

G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum acı söz ile / Lebüñ emdürmez iseñ ṭatlu dilüñ **bārī** gerek

G386/6 Meylüm cihānda bāde-i gül-gūnadur benüm / Maʿcūn olursa **bārī** leb-i dil-ber isterin

2. bir defa olsun

G205/3 Cāna kār eylemesün dārū-yı ḳattāl-i ġamı / Mey-i gül-gūn içelüm **bārī** ḥakīmāne biraz

3. madem, öyleyse

M1/IV/7 Ey dil bu demde sensin olan baña hem-nefes / Gel nāy gibi iñleyelüm **bārī** zār zār

G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı belā çekdügümi / Çekeyin **bārī** çün ol şūḫ-ı cihānum özenür

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında **bārī** dostlar / Adumuz añmañ mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

Bārī [1] Allah, yaratıcı

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine **Bārī** muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

Bārī ḫaṭādan ṣaḳlasun [1] ‘Allah hatadan korusun’ anlamında dua sözü

G494/7 Duʿāmuz oldur ey Bāḳi **ḫaṭādan ṣaḳlasun Bārī** / Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil Şeh Süleymānı

Bārī vücūdın ḥıfẓ ide [1] ‘Allah seni korusun’ anlamında dua sözü

K14/34 Niyāz it Ḥaḳḳa ey Bāḳī **vücūdın ḥıfẓ ide Bārī** / Ḫaṭālardan nigeh-dār olsun ol Dārā-yı devrānı

Bārī-i Müteʿāl [1] Yüce Allah

K20/12 Götürdi perdeyi gözden görindi ḥalḳa-i der / Bu gice gök ḳapusın açdı **Bārī-i Müteʿāl**

Bārī Teʿālā [4] ‘Yüce Allah, ulu Allah’ anlamına gelen bu kalıp söz, saygı ifadesi olarak Allah yerine de kullanılmaktadır. (Allahu Teâlâ, Allah Teâlâ)

K15/1 Cihān bāġına virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle ṣunʿ-ı Ḥażret-i **Bārī Teʿālāyı**

K25/36 Bu feżāʾil ki saña **Bārī Teʿālā** virmiş / İtmeyüpdür daḫı bir nāḳil-i aḫbār iḫbār

G157/7 İctināb it ṣoḥbet-i ehl-i riyādan Bāḳıyā / Kim rıżā-yı Ḥażret-i **Bārī Teʿālā** bundadur

G546/1 Bi-ḥamdiʾllāh ki yārī ḳıldı ferr-i baḫt-ı sulṭānī / Müyesser eyledi **Bārī Teʿālā** fetḥ -i Şirvānı

bārīk-bīn [1] incelikleri görebilen, kılı kırk yaran (kimse)

K1/32 **Bārīk-bīn** olanlar ider ḳaşlaruñ ḫayāl / Dendānuñı taṣavvur ider ṭabʿ-ı ḫurde-dān

barmaġ **[1]** parmak

K19/28 Görinür naķş-ı nigīninde sevād-ı mührüñ / Devletüñ **barmaġına** māh-ı münevver ħātem

barmaġ götürmek **[1]** şehadet için parmağını kaldırmak

G131/2 Göricek muʿcize-i naķşını ṣūret-ger-i Çīn / **Götürüp** ħāme-ṣıfat **barmaġın** īmān getürür

barmaġ ile göstermek **[1]** beğendiğini belli etmek, farklı olduğunu hissettirmek

G314/2 **Gösterür** gül-şen içre ķāmetüñi / **Barmaġ ile** biri birine nihāl

baṣar **[1]** göz

G197/2 Tūtiyā-yı **baṣar** leṭāfetde / Yine bir ħāk-i rāha mensūbuz

baṣmak **[4]**

1. mühür basmak

G383/3 Dostum her seng-dil bilmez dehānuñ ķıymetin / Cāna **baṣ** ol ħātem-i gevher-nigīnüñ minnetin

2. ayak basmak ‖ bastığı yeri görmemek, yaptığından haberi olmamak

G67/5 Bī-baṣar farķ idemez ķanda **baṣar** ol āhū / Yine izi tozını dīde-i bīnā gözedür

3. kaplamak, bürümek, etkisini hissettirmek

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraħt / Geldi ķış **baṣdı** velīkin virmedi aṣlā emān

4. ayak basmak, girmek ‖ fethetmek

M1/VI/3 Her ķanda **baṣsa** pāy-ı semendüñ niṣār içün / Ħānlar yoluñda cümle revān itdi cānları

basīṭ-i arż **[1]** yeryüzü, dünya

K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi **basīṭ-i arża** iķbāli / Ne deñlü ķılsa taʿẓīmi felek ol şāha erzānī

basīṭ-i ħāk **[4]**

1. toprak, yer

K9/18 Devrān **basīṭ-i ħāke** niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ħāṭıra ġubār

G419/3 **Basīṭ-i ħāke** bir ġarrā bisāṭ-ı nev ṣalup āẕer / Girihler baġladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

2. dünya

G289/4 Aķar ṣu gibi irmege bir baḥr-i kāmile / Seyr it **basīṭ-i ħākde** seyyāḥ-ı ʿālem ol

G316/1 İrişdüm baḥre cūy-āsā **basīṭ-i ħākden** geçdüm / Bisāṭ-ı ķurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm

basṭ itmek **[1]** yaymak, sermek

K14/7 Bisāṭ-ı emni **basṭ itdi** basīṭ-i arża iķbāli / Ne deñlü ķılsa taʿẓīmi felek ol şāha erzānī

baş **[34]**

1. (hayvan ve insan için) tane ‖ gönül

G179/2 Ucından zülfüñüñ çoķ **baş** kesildi / Meded ʿömrüm anı bir pāre kesdür

K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne laʿl-i lebüñe / Zülfüñe ķaç **başı** var ola ber-ā-ber sünbül

2. yara

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ķana müstaġrıķ ciger aṣlā görinmez **başdan**

G156/2 Dir gören tāze dāġı **başumda** / Ne güzel ķırmızı ķaranfül olur

3. önce, ilkin, evvelden ‖ baş

G133/4 Ṭursun yirinde ġamze-i ķattāl-i ħūn-feşān / **Başdan** belālu ʿāşıķı ol perçem öldürür

G178/1 **Başdan** meclisde sāķīler ķarārum aldılar / Çekdiler evvel elümden iħtiyārum aldılar

G283/4 **Başdan** mürġ-i aķıl uçmaz idi başından / Ṭıfllar üstine ṭaş atmasalar Mecnūnuñ

G210/5 ʿAşḳ yolında baş gide Bāḳī / **Başdan** gitmeye hevā vü heves

4. baş, kafa

K24/47 Ser-i aʿdāña ṭaḳa seng-i melāmet güller / Ola düşmenlerüñüñ **başına** şeş-per sünbül

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur irte ṣalāt-ı ʿīda / Dāl tācın **başına** geydi sipihr-i ġaddār

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur gice var ise meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī **başına** güller sünbül

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ **başına**

G394/2 Pādişehseñ terk-i tāc u kisvet itmekdür yoluñ / Pādişāh olmaz kişi **başında** bir tāc olmadan

G283/4 Başdan mürġ-i aḳıl uçmaz idi **başından** / Ṭıfllar üstine ṭaş atmasalar Mecnūnuñ

G112/2 Ser-i nīzeñe **irgüren başını** / Cihān ḫalḳı içre ser-efrāz olur

G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı yāruñ bīşesidür mūy-ı jülīdem / Diyār-ı derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm **başum**

G27/5 Meger **başuñ** ser-i kūyında ṭop olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa bāʿiṣ

G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i perr-i hümā düşmiş ṣanurlar **başına**

Kt7/2 **Başdan** bu faḫr saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña ġarrā firengiler

5. tek başına

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup tācına ṣoḳmış / Ṭağlarda külüng atduġı dem **başına** Ferhād

G354/1 Tende bir kühne ḳabā elde biraz nān olsun / ʿĀşıḳ-ı bī-ser ü pā **başına** sulṭān olsun

6. üzeri, üst

G171/6 Ser terkine ḳāʾildür dünyāya göñül virmez / Terk ehlinüñ ey Bāḳī **başında** saʿādet var

G296/4 Kendü **başında** degül mi niçün ol meh bilmez / Dil-i miskīne ne bend eyledügin ol kākül

G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı ġulġul-i mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem **başında** servüñ şūr u ġavġādur yine

G492/4 Kākülüñ sevdālarından düşdi göñlüm zülfüñe / Bir belā daḫı ol oldı **başuma** kākül gibi

G523/5 Cihānda **başuma** sulṭān iken āzāde vü fāriġ / Beni zencīr-i ʿaşḳuñ boynı baġlu bir esīr itdi

G537/4 Açdı ol ġonca-i raʿnāyı libās-ı gül-gūn / Düşdi ruḫsārına zülfi **başuma** sevdāsı

G172/2 **Başuma ʿ**ayn-i belādur şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫˇāb nedür

G169/3 Hevā-yı kāküli bir yaña bir yaña zülfi / **Başumda** derd ü belānuñ nihāyeti yoḳdur

G489/2 Ġamuñla farḳuma bir tāze naʿl kesmiş idüm / **Başumda** āle boyanmış per-i küleng oldı

G140/3 Yazdı sevdāñı **başumuzda** ḳażā / Ḳayd olındı rüʾūsa ḥükm-i ḳader

G286/1 Yaluñuz bülbül degül mest-i şarāb-ı cām-ı gül / **Başumuzda** ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı gül

G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün **başuña** ḫum-ḫāneler dönsün

7. alın ‖ ʻalın yazısıʼ

G410/7 Bāḳıyā çün ezelī **başuña** yazu bu imiş / Ser-fürū eyle ḳalem gibi ḫaṭ-ı fermāne

baş u cān **[1]** baş ve can ‖ ölüm

G82/4 Beni daʿvā-yı ḳatlüñden murāduñ **baş u cān ise** / Yoluña hey benüm ʿömrüm senüñle kim nizāʿ eyler

başaçuḳ **[1]** korkusuz pervasız; bkz. TS. C. I, s. 417.

G53/4 Lāle çemende **başı açuḳ** ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı ḫāl-i yār ile muḫtel dimāġı var

baş açuḳ abdāl **[2]** bkz. ʻabdālʼ md.

G18/4 Ḥasret-i cām-ı lebüñ şol deñlü teʾṣīr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey **baş açuḳ abdāluñ** ḥabāb

G284/2 Farḳında ḳılup yāsemeni dāġına penbe / ʿAşḳuñda geçer **baş açuḳ abdāl** ḳaranfül

baş açuḳ delü **[1]** zır deli

G424/3 Ruḫuñuñ lāle **baş açuḳ delüsi** / Ḫāli sevdāsı var dimāġında

baş egmek **[12]**

G136/5 Bāḳıyā **baş egme** dehr-i dūna çün rūy-ı niyāz / Āsitān-i Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña Cemşīd **baş eger** / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker

G197/4 Ġayra **baş egmesek** ʿaceb midür / İşigi secde-gāha mensūbuz

G241/4 Bezmüñde gerçi sāġar-ı ṣahbāya **baş eger** / Bedr-i münīre dil uzadur dil-berā ḳabaḳ

G344/5 Ṭabīb-i şehre **baş egmem** güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür derdüm

G362/5 Aʿdāya **baş egdüremez** kimse Bāḳıyā / Şemşīr gibi olmayıcaḳ ser-be-ser zebān

G394/1 Çarḫa **baş egme** göñül hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan

G399/5 Dürr-i naẓmuñ Bāḳıyā **baş egdürür** ṭāliblere / Kim żarūrī itdürür ġavvāṣa lü'lū ser-fürū

M1/I/7 **Baş egdi** āb-ı tīġına küffār-ı Üngürūs / Şemşīri gevherini pesend eyledi Freng

G192/2 **Baş egmezüz** edānīye dünyā-yı dūn içün / Allāhadur tevekkülümüz iʿtimādumuz

G262/3 **Baş egmez oldı** gūşe-i miḥrāb-ı ṭāʿate / Ebrūlarına secde ḳılan dil-rübālaruñ

G408/6 Geç otur sedd-i Sikender gibi künc-i ʿuzlete / **Başuñ egme** dehr-i dūnuñ efser-i Dārāsına

baş ḳaldurmak **[2]** başını yukarı kaldıramamak ‖ isyan etmek

G445/2 Ayaġı elde ʿīş eyler çemende **baş ḳaldurmaz** / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret ezelden nergis-i meste

G346/7 Ser-i şemşīrüñ ile ṭoġrasalar ḫāme-ṣıfat / **Baş ḳaldurmaya** ʿāşıḳ ḫaṭ-ı fermānuñdan

baş/ başlar kesmek **[3]** başını kesmek

G179/2 Ucından zülfüñüñ çoḳ **baş kesildi** / Meded ʿömrüm anı bir pāre kesdür

G356/1 **Başlar kesilür** zülf-i perīşānuñ ucından / Ḳanlar dökilür ġamze-i bürrānuñ ucından

G507/3 **Başumı kesdügine** rāżıyem ol ḫūnīnüñ / Ayaġın baṣsa yüzüm üstine ḳaṣṣāb gibi

baş üstine ḳomak **[1]** başı üstünde taşımak ‖ değer vermek

K8/4 Ḥamā'il gibi dā'im dāġ-ı derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / **Ḳosun baş üstine** dirse n'ola va'llāhi cān üzre

baş yazusı **[1]** alın yazısı ‖ kader

G140/2 **Başumuñ yazusını** hep gördüm / Benem erbāb-ı ʿaşḳa ser-defter

başa çıḳmak **[2]** iddia etmek ‖ şımarmak; bkz. TS. C. I, s. 417.

G2/1 Ayaḳlarda ḳalur sünbül o zülf-i nīm-tāb-āsā / Ṣaçuñla baḥs iderse **başa çıḳmaz** müşg-i nāb-āsā

K12/2 Kim **çıḳar başa** ser-i zülf-i girih-gīrüñ ile / Yine ol silsile cevrin dil-i dīvāne çeker

başa iletmek **[1]** tamamlamak, sona erdirmek; bkz. TS. C. I, s. 418.

G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma bir kez ṣarılañ / **Başa iletdi** işin ʿālemde destāruñ gibi

başa sevdā getürmek **[1]**

G26/3 Sünbülüñ niyyetidür **başuma sevdā getüren** / Çekdügüm miḥnete göñlümde bitendür bāʿis̱

başa ferdāları getürmek **[1]** başa endişe/gam getirmek ‖ başa sevda getirmek

G506/1 **Getürür başuma ferdāları** dünyā ġamını / Nice ʿāḳildür o kim çekmeye ferdā ġamını

başa sevdā düşmek **[1]**

G537/4 Açdı ol ġonca-i raʿnāyı libās-ı gül-gūn / **Düşdi** ruḫsārına zülfi **başuma sevdāsı**

başdan aşmak **[2]**

G50/2 Benüm dūd-ı kebūd-ı nār-ı āhum **başdan aşmışdur** / Senüñ zülf-i siyāhuñ ayaġuñla baş ber-ā-berdür

G441/4 Cevr ü cefālar itmede ḫod **başdan aşdı** çarḫ / Ṭurmaz ʿitāb u nāz ider ol şīve-kār ise

başdan cāndan geçmek **[1]**

G231/4 ʿAşḳdur bu **geçürür** ʿāşıḳı **başdan cāndan** / ʿĀşıḳun yoluña cān virdügini ṣanma güẕāf

başdan gitmemek **[1]** sevda başdan gitmemek

G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye **başdan** hevā-yı būy-ı zülf-i dil-rübā

başı göklere irmek [4]

K23/25 Gün gibi **başı göklere irdi** şu kimsenüñ / Kim ẕerre deñlü eyledi şānında ihtimām

K11/8 N'ola ḫurşīd-veş **başuñ göge irdiyse** ḥüsn içre / Ser-efrāz-ı cihān ol çāre-sāz-ı derd-mendān ol

G289/5 **Başuñ** gerekse **göklere irsün** güneş gibi / Dervīşlik dilerseñ eger ẕerreden kem ol

G526/4 Ey āh māhuñ irişemezsin ḳulağına / **Başuñ** gerekse **göklere irsün** fiġān gibi

başı ḫoş [2] arası iyi; bkz. TS. C. I, s. 431.

G206/5 Derd-i yār ile şunuñ kim **başı ḫoşdur** Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür derdine dermān istemez

G408/4 İşigüñ ṭaşıyla **başı ḫoş** gedā-yı kūyuñuñ / Ser-fürū ḳılmaz sipihrüñ günbed-i mīnāsına

başı ḳabā [2] başı kabak, başı kazınmış

G105/2 Abdāllaruz n'eyleyelüm tāc u ḳabāyı / Dervīşlerüñ tācı fenā **başı ḳabādur**

G106/2 Her tāc olamaz faḳr u fenā şāhına ser-tāc / Terk ehlinüñ ey ḫ̬āce biraz **başı ḳabadur**

başın açmak [1]

G387/4 Şükr-i Ḫudāya **başın açar** lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i yāsemīn

başın tutmak [1]

G110/3 **Ṭutdı başın** tīşe-i merge ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñ'çün Kūh-ken ser-dārdur

başın muraḳḳaʿına çekmek [1] başını hırkasına çekmek

G228/7 Esrār keşfin itmek için ṣofī Bāḳıyā / **Başın muraḳḳaʿına çeker** nitekim keşef

başın virmek [1]

G250/4 Ayaġuñ öpmeden el çekmez ol **virür başın** / Ḳoyupdur ey boyı şimşād o yolda ser zülfüñ

başına aḳçe dizmek [1] küçük çocukların alınlarına nazar boncuğuyla birlikte altın veya gümüş para bağlama geleneği, konuyla ilgili bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 82.

K18/11 Dāye-i ebr yine ġoncalaruñ şeb-nemden / **Başına aḳçe dizer** niteki eṭfāl-i ṣıġār

başına almak [1] üstlenmek ‖ arzulamak

G506/3 **Alayın başuma** ol kākül-i müşgīn elemin / Çekeyin her ne belā ise o bālā ġamını

başına gün ṭoġmak [2]

K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ bu gün **başına gün ṭoġdı** / Yine tāb-ı rikābından cihānı ḳıldı nūrānī

G420/2 Ol **gün ṭoġar mı başa** ki ṣubḥ-ı viṣāl irüp / Ḥüsnüñ żiyāsı ẓulmet-i hicrānı dūr ide

başına ḥāl getürmek [1]

K21/27 Feżā-yı faḳr u felāketde ṣavlecān-ı ḳażā / **Getürdi** gūy-ṣıfat döne döne **başuma ḥāl**

başına ḳaḳmak [1]

G117/4 Bir iki mismārına var ise göz dikdüñ diyü / **Başına** ġammāzuñ erbāb-ı ẓarāfet **ḳaḳdılar**

başına ḳıyāmetler ḳopmak [1]

G166/1 Ḳaçan kim nāz ile reftār iderler serv-ḳāmetler / **Ḳopar** ʿāşıḳlaruñ **başına** ol demde **ḳıyāmetler**

başına odlar yaḳmak [1] başını belaya sokmak

G487/3 **Odlar yaḳardı başına** mürġuñ çemende gül / Şeb-nem ṣuvarmayaydı seḥerden ḳulağını

(kendi) başına sulṭān olmak [1] İbrahim Edhem

G354/1 Tende bir kühne ḳabā elde biraz nān olsun / ʿĀşıḳ-ı bī-ser ü pā **başına sulṭān olsun**

başına teng olmak [2] başına dar gelmek; bkz. MENINSKI, C. I, süt. 1435.

K2/20 Tāc-dārā **başına teng ola** tāc-ı Dārā / Ḫidmet-i ḫāk-i derüñ bilmez ise rifʿat-i şān

G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ seng-i ġamuñ zaḫmından / Günbed-i çarḫ-ı felek **başumuza teng olmaz**

başına urınmak/urmak [2] başına giymek; bkz. TS. C. I, s. 437.

G382/5 Gāhī cenāb-ı Leylīye mektūb uçurmaġa / **Urındı** Ḳays **başına** mürġ āşiyānesin

G49/3 Ḫˇāce **ursun başına** destār-ı mermerşāhīyi / Lāubālī ʿāşıḳuñ farḳında bir sāġar yiter

başına ṭoḳunmak [1] başına gelmek

G275/2 Ey ser-efrāz geçen kimse ne ġaddār idügin / **Başuña ṭoḳunıcaḳ** anlayasın gerdūnuñ

başına üşmek [1] başına toplanmak

G161/4 **Başına** mürġ-i çemen gibi **üşer** nālelerüm / Dūd-ı dil bāġ-ı ġamuñ serv-i ser-efrāzı geçer

başına zindān (olmak) [1]

G238/3 Bu cihān kimine ḳaṣr-ı ṭarab u ʿīş u ṣafā / Kiminüñ miḥnet ile **başına zindān** ancaḳ

başına odlar yaḳmak [1]

G487/3 **Odlar yaḳardı başına** mürġuñ çemende gül / Şeb-nem ṣuvarmayaydı seḥerden ḳulaġını

başını ṭaşdan ṭaşa dögmek [1]

K18/37 İşigi ṭaşı imiş yüz sürecek ḥayf diyü / **Ṭaşdan ṭaşa döger başını** şimdi enhār

başını alup gitmek [1]

G176/5 **Başını alur giderdi** Bāḳī derdüñden senüñ / N'eylesün ey serv-ḳad ümmīd-i vaṣluñ baġlar

baş(lar) üzre yir eylemek [2]

K24/7 Beñzer ol būy-ı dil-āvīz ile mūy-ı yāre / **Başlar üzre** n'ola ger **eyler** ise **yir** sünbül

G177/2 Müşg ü ʿanber ezilürken göricek kākülüñi / Yine anlar **başuñ üstinde** senüñ **yir ideler**

başlar yitürmek [1] başını ortaya koymak ‖ başlar kesilmek

G98/3 **Başlar yitürse** meclis-i ʿaşḳuñda ġam degül / Bezm-i şarābda nice sāġar şikest olur

başlar yuvalanmak [1] başlar yuvarlanmak, başlar gitmek ‖ yuva yapmak; bkz. TS. C. VI, s. 4736-38.

G524/4 Ārām-geh-i mürġ idi dirler ser-i Mecnūn / Meydān-ı maḥabbetde ne **başlar yuvalandı**

başları fidā olmak [1] ölümü göze almak

G483/1 Müstedām **ola** fenā kūyınuñ evbāşları / Kim olur bir biri yolında **fidā başları**

başum yüzüm üzre [1] emrin üstüne

G462/1 Ḫāk-i ḳademüñ küḥli gelürse gözüm üzre / Kūyuñ yolınuñ ḫidmeti **başum yüzüm üzre**

başuñ ucı [1] yanıbaşı

G346/6 Şemʿ-veş cān viricek **başuñ ucından** ey dil / Şuʿle-i āhuñ ola sīne-i sūzānuñdan

başuña sevdā düşmek [2]

G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i bālā-yı yār olan / **Sevdā**-yı zülfi **başuña düşsün** belāyı gör

G496/3 Bend-i zülfüñden ne miḥnet çekdügin bilseñ göñül / **Başuña** kākül gibi **düşse** bu **sevdā** kāşkī

başḳa [4]

1. bilinenlerin dışında

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum **başḳa** sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā belki şeh-i kişver bile

2. farklı, değişik

G259/5 Ṣaçı kelāmın o deñlü uzatduñ ey Bāḳī / İki ṣaḥīfe yiri **başḳa** bir kitāb itdüñ

3. müstakil ‖ daha büyük

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ alsun bādeyi / **Başḳa** bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

4. başlı başına, müstakil ‖ değişik

G149/2 Ġamuñdan nevbet-i āh u fiġān u zāra ḳudret yoḳ / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi **başḳa** mehterdür

başḳa başına **[1]** başlı başına, tek başına, ayrı; bkz. TS. C. I, s. 442.

G175/4 N’ola gül şevḳıne çalup çaġurursa bülbül / Muṭrıbā ol daḫı **başḳa başına** mehterdür

başlamak [18]

1. girişmek

G34/2 Bāzārlarda **başladı** naḫli ṭonatmaġa / Dil baġlayalı ḳāmet-i zībāña naḫl-bend

G8/2 Nev-bahāruñ naḳşına bir ṣavt-ı rengīn baġladı / **Başladı** sāz u nevāya bülbül-i destān-serā

Mtl 6 Būseyle mürde dilleri iḥyāya **başladuñ** / İḥyā-yı muʿcizāt-ı Mesīḥāya başladuñ

Mtl 6 Būseyle mürde dilleri iḥyāya başladuñ / İḥyā-yı muʿcizāt-ı Mesīḥāya **başladuñ**

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne **başlar** lāle-i laʿlīn-ḳabā

G295/2 Ṭāvūsdur ki ravżada cevlāna **başlamış** / Ruḫsāruñ üzre zülf-i semen-bū degüldür ol

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʿiẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa **başlarsın** ġarīb efsāne söylersin

2. okumaya başlamak

G110/2 Manṭıḳu’ṭ-ṭayr oḳumaġa **başladı** mürġ-i çemen / Gūşe-i gül-zār şimdi külbe-i ʿAṭṭārdur

G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan **başladı** gül-şende bülbüller sebaḳ

3. koyulmak, harekete geçmek

G358/1 Naġamāt eylemege **başladı** ṣanma anı sen / Ehl-i sūzuñ ṣanemā āteşin üfler ney-zen

G310/2 **Başladı** gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı gül bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel

Mtl 11 Ṭutdı gül-şende yine bülbül-i ḫoş-ḫˇān menzil / **Başlasun** devre ḳadeḥ oldı müzeyyen maḥfil

G340/1 ʿArż-ı ḥüsn it niyāza **başlayalum** / Naġme-i ʿaşḳa tāze **başlayalum**

G340/2 Ġonca-veş dāġ-ı sīnemüz açalum / Gül gibi keşf-i rāza **başlayalum**

G340/3 Dil-i saḫt-ı nigārı nerm idelüm / Āh-ı āhen-güdāza **başlayalum**

G340/4 Ġam-ı zülfin çeküp ıraḳlardan / Fikr-i dūr u dırāza **başlayalum**

G340/5 Gitmesün sāġar elden ey Bāḳī / Ṣanʿat-ı şīşe-bāza **başlayalum**

G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i mey ḳulḳul eylese / Bülbül terāne **başlayıcaḳ** uysa bülbüle

baṭ [1] kaz

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler ṣu yüzinde seyr ider mānend-i **baṭ**

batmak [2]

1. saplanmak

G439/1 Düşse göñlüm n’ola ol ḫançer-i ḫūn-efşāne / Müjeñ oḳlarınuñ eylükleri **batdı** cāne

2. yok olmak ‖ modası geçmek

G537/2 **Batdı** sāl-ı kühenüñ ṣīt u ṣadāsı şimdi / Çıḳdı mürġ-i çemenüñ naġme-i nev-peydāsı

baturmak [1] yok etmek, kasıp kavurmak

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / **Baturdı** rūzgār āyīn-i ʿīşın bezm-i rindānuñ

bāṭıl [4]

1. hak karşıtı (hak ve batıl’daki), doğruluk ve gerçekliği olmayan şeyler

G420/6 **Bāṭıl** hemīşe bāṭıl u bīhūdedür velī / Müşkil budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan ẓuhūr ide

2. boş, esassız, temelsiz (şeyler)

G42/4 Ferāġat güzel sevmeden tevbe meyden / Zehī reʾy-i **bāṭıl** zehī fikr-i fāsid

G426/7 Bu taṣavvurlar eger **bāṭıl** olursa nicʼolur / Ḳatı ḥayret yiridür bir gözüñ aç bī-çāre

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa derd ile ʿāşıḳ niyāzda / **Bāṭıl** taṣavvur itmede zāhid namāzda

bāṭıl u bīhūde [1] boş, temelsiz, çürük (şeyler)

G420/6 Bāṭıl hemīşe **bāṭıl u bīhūdedür** velī / Müşkil budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan ẓuhūr ide

bāṭın [2]

1. iç

G61/4 Ḫum gibi sen de taṣfiye-i **bāṭın** it yüri / Dergāh-ı mey-fürūş ulu ḫānḳāhdur?

2. iç ‖ sır dolu, gizli

G192/5 Meyden ṣafā-yı **bāṭın-ı** ḫumdur ġaraż hemān / Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar murādumuz

baṭṭāl itmek [1] hükümsüz kılmak, değerini kaybetmek (ṭayy itdi/ baṭṭāl itdi; aynı eyleme bağlanmaktadırlar.)

K20/20 Seḫāda Ḫātem-i Ṭay defterini ṭayy **itdi** / Ġazāda Seyyid-i Ġāzī ḥikāyetin **baṭṭāl**

bā-vücūd [1]

G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i şemşīrüñ yiter perr-i küleng / **Bā-vücūd** ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur

bay [1] zengin, varlıklı (kimse)

G519/5 ʿAṭā ḳıl Bāḳīye luṭfuñ İlāhī / Saña muḥtāc eger yoḫsul eger **bay**

bay ḳılmak [1] zengin etmek, varlıklı kılmak

M1/II/3 Kem-ter gedāyı az ʿaṭāsı **ḳılurdı bay** / Bir luṭfı çoḳ mürüvveti çoḳ pādişāh idi

bayraḳ [1] sancak

K2/22 Eyledi leşger-i manṣūruñ o **bayraḳlar** ile / Vādī-i nuṣret ü deşt-i ẓaferi lāle-sitān

bayram [2]

K20/47 Giceñ şerefde şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ **bayram** / Nevāl ü niʿmet ile ḫ̌ān-ı ʿīş māl-ā-māl

G460/1 Devlet el virse yüzin gördügüm eyyām olsa / Merḥabā eylesem ol şūḫ ile **bayram** olsa

bayrama çıḳmaya! [1] bayram namazına çıkmasın ‖ bayrama kadar ölsün ! anlamında ilenç sözü.

G474/3 Vāʿiẓ çıḳarsa kürsīye her cumʿa ġam degül / Ammā bolayki luṭf ide **bayrama çıḳmaya**

bāz [1] üsküflü doğan

G306/5 Aldı seḥerden üsküfini **bāz-ı** ġoncanuñ / İtdi çemende bülbül-i zārı şikār gül

bāz eylemek [1] açmak

G317/3 Her tezervüñ nice bir ṣaydı hevāsında yilüp / Dāʾimā ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini **bāz eyleyelüm**

bāzār [6]

1. çarşı, alış veriş yeri

G30/4 Bu **bāzār** içre düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

Kt10/2 Görme misin itlerüñ ġavġāsını **bāzārda** / İltifāt itmez güẕār eyler ḫırāmān şīr-i ner

G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur ʿāşıḳ-ı miḥnet-zede kim / ʿĀḳıbet hīçe ṣatar ḫ̌āce-i **bāzār**-ı firāḳ

G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi genc-i maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ **bāzārınuñ** ey ḫ̌āce benem ṣarrāfı

G34/2 **Bāzārlarda** başladı naḫli ṭonatmaġa / Dil baġlayalı ḳāmet-i zībāña naḫl-bend

2. pazarlık, revaç

G60/1 ʿĀrıżuñ ḫurşīd-i ʿālem-tāb māhiyyetlüdür / Anuñ içün ḥüsnüñüñ **bāzārı** germiyyetlüdür

bāzār-ı dehr [2] dünya

G209/4 **Bāzār-ı dehr** içinde gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i ʿiẕār-ı yār gibi ʿanberīn meges

G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile **bāzār-ı dehrde** / Cevr-i liʾām u miḥnet-i eyyām sūdumuz

bāzāre düşmek [1] kötü yola düşmek, değerinden kaybetmek

G173/3 Benefşe kendüyi zülfüñe teşbīh itse incinme / Ki ol bir şāhid-i kāşānedür **bāzāre düşmişdür**

bāzīçe-i taḳdīr [1] kader oyunu

K14/19 Dil-āverler oyunlar oynadı küffāre ol gün kim / Gören **bāzīçe-i taḳdīrüñ** oldı deng ü ḥayrānı

bāzū [4] bkz. ‘zūr-ı bāzū’ md.

1. pazı

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile mūy-ı miyānına naẓar / Cümleten bī-bedel ü sāʿid ü **bāzū** da güzel

G543/2 Ṭonatdı dāġ ile **bāzūlarını** ol gül-endāmuñ / Açınca ḳolların eṭrāfı gūyā gül-sitān itdi

2. kol

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i **bāzūñ** ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

K23/20 **Bāzū-yı** saʿyı gerden-i maḳṣūda ṣalmadın / Şemşīr-i ʿazmi olmadı hem-ḫˇābe-i niyām?

be [1] teklifsiz konuşmalarda dikkati çekmek için kullanılan bir ünlem ‖ Rumeli ağzı

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin **be** ṣofī ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen ḳıṣṣadur sevmek sevilmek māteḳaddemden

be [4] için; verilen tanıklarda peşisıra söylenen kalıplaşmış dua sözlerinden sonra ‘hakkı için’ anlamında;

K3/31 İlāhī **be**-āb-ı ruḫ-ı āl-i Aḥmed / **Be**-nūr-ı cebīn-i mübīn-i Peyem-ber

K3/32 **Be**-dīn-i güzīn-i Nebiyy-i mükerrem / **Be**-rūḥ-ı revān-ı Resūl-i muṭahhar

bebr [1] kaplan; Mütercim Asım, ‘bebr’e Türkçe’de (halk ağzında) ‘böbür’ dendiğini ve onun Hindistan’da yaşadığını söylemektedir. Bunun yanında ‘bebr’in İran anlatılarındaki yeri için bkz. BURHÂN, s. 54.

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / **Bebr-i** yabāna ḳarşu varur vaḳt-i kār-zār

beççe [1] yavru

G308/8 Açduḳça ġonca **beççe-i** bülbül gibi dehān / Alduḳça jāle beyżaların zīr-i bāl gül

Bedaḫşān vilāyeti ḳılmak [1] Bedahşan vilayetine çevirmek (lalenin kızıllığı bağlamında) ‖ Afganistan’da “laʿl-i Bedaḫşān” adı verilen bir çeşit yakutu ve başka kıymetli taşlarıyla ünlenmiş bir yer. Bazı kaynaklar, buranın çok meşhur olmasının sebebini, maden kaynaklarından çok madenlerin burada çok güzel işlenmesine bağlamaktadırlar. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.119; BURHĀN, s. 55; ayrıca bkz. ‘kān-ı Bedaḫşān’, ‘laʿl-i Bedaḫşān’ md.

K17/4 Ṣaḥrāyı **ḳıldı** lāle **Bedaḫşān vilāyeti** / Gül-zārı itdi tāze çemen mülk-i sebze-zār

bedāyiʿ-nigār [1] güzel resimler yapan (kalem)

G504/5 Bāḳī ṣarīr-i kilk-i **bedāyiʿ-nigārdur** / Şeh-bāz-ı dest-i fikretümüñ ṣīt-i şeh-peri

bedel [2]

1. değer, karşılık

G113/6 Bilüñe yoḳ **bedel** velī ṣaçuñuñ / Girihin çözseñ ol miyāne deger

2. (–den) başka, yerine

G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile Mecnūn-ı şeydādan **bedel** / ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u dil kim var dirseñ işte ben

bedel-i mā-yeteḥallel [1] Vücudun tükettiği sıvıyı tamamlayan yiyecek veya içeçekler ‖ şarap; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 119.

G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı dili dīde düketdi gördüm / Mey-i nābı **bedel-i mā-yeteḥallel** çekdüm

bedel virmek [1] para vermek, karşılığını vermek

M6/II/3 Bāġ-ı bihişt çünki alınmaz **bedel virüp**

bedel olmamak [1] yerini tutmamak, değerinde olmamak

K19/54 **Bedel olmaz** buña zīrā ki senüñ nāmuñadur / Ṭutamaz mühr-i Süleymān yirin āḫer ḫātem

beden [7]

1. vücut ‖ kale duvarları ile cevrilmiş (hisar)

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla **beden** gibi ḥiṣārum aldılar

G32/3 Meclis-i mey ki **bedenlerle** ḥiṣār olmışdur / Şehr-i ʿişretdür anuñ āfet-i devrānı ḳadeḥ

2. vücut

M4/III/2 Ṣıḥḥat-i cān u **beden** senden cüdādur ʿāḳıbet?

G167/5 Yitişgil ölmedin ey cān ṭabībi dest-gīr ol kim / **Bedenden** cān-ı Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler

K24/9 **Beden-i** pāki neden böyle olurdı ḫoş-bū / Olmasa müşg ü gül-āb ile muḫammer sünbül

G327/6 **Beden-i** zerd ü nizārumla degül çihre-i zer / ʿAşḳ ser-nāmesine levḥa yazup ḥal çekdüm

G385/2 Dāġlarla **bedenüm** olsa n'ola naḳş-ı peleng / Ben ol āhū-beçe-i şīr-şikārı severin

bedenden geçmek [1] dünya bağlarından arınmak, dünya işlerinden elini eteğini çekmek

G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen **bedenden geç**

bed-endīşe [1] başkaları hakkında kötülük düşünen, kötü kalpli

K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa nükte-i ḳalemüm / Ser-i ʿadū-yı **bed-endīşe** ḍarbet-i kūpāl

bed-ḫᵛāh [2] kötü niyetli ‖ tabiatsız, ahlaksız

K3/19 Naẓar ehline mīl-i kuḥlü'l-cevāhir / Reg-i cān-ı **bed-ḫᵛāha** nebtīz ü nişter?

G543/3 Lebin aġyār-ı **bed-ḫᵛāhuñ** virüp aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi

bed-kīşe [1] dinsiz

K8/12 Zamāne āteş urdı ḫırmen-i aʿdā-yı **bed-kīşe** / Düşelden şuʿle-i şemşīri Aẕerbāycān üzre

bed-liḳā [2] suratsız, çirkin (rakip)

G15/2 Eşkümüñ gevherlerin dizdüm işigi ṭaşına / Yāre ʿarż idem diyü silmiş raḳīb-i **bed-liḳā**

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım meclis-i ʿuşşāḳa ey ṣofī / Raḳīb-i **bed-liḳā** ile ıraḳdan merḥabā yigdür

bed-mihr [2] merhametsiz, şefkatsiz (felek)

G46/5 Şol ḳadar cevr ider oldı baña çarḫ-ı **bed-mihr** / Ṣanki bir dil-ber-i meh-rūy u hilāl-ebrūdur

G263/4 Her şeb ey dil āh-ı āteş-nākden / Çarḫ-ı **bed-mihrüñ** yirin od eyledüñ

bed-nām [1] adı kötüye çıkmış (aşık) ‖ rüsvâ-yı âlem, dile düşmüş

G204/4 İçeyin ʿāleme rüsvāy olayın n'olsa gerek / ʿĀşıḳam ʿāşıḳ-ı **bed-nāma** ġam-ı neng olmaz

bedīʿ **[1]** bir benzeri ve örneği olmayan yeni (şiir) ‖ Belagat ilmini oluşturan üç bölümden biri (diğer ikisi ma'anî ve beyan)

K22/29 Destüme alsam ḳalem naẓm-ı **bedīʿümle** benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i mülk-i maʿānī vü beyān

bedr **[6]** dolunay

G61/3 Ḫaddüñ ḳatında mihr-i felek bir zavalludur / Alnuñ yanında **bedr** ise bir sīr-i māhdur

G124/7 Rūy-ı baḫtı **bedr** olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / Her ki māh-ı nev gibi kesb-i kemāl üstindedür

G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i **bedr** ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler yir yir

G197/5 Yaḳamaz **bedr-i** āfitāb-ı sitem / Bir yüce bār-gāha mensūbuz

G241/4 Bezmüñde gerçi sāġar-ı şahbāya baş eger / **Bedr-i** münīre dil uzadur dil-berā ḳabaḳ

G59/3 Sen meh-i **bedrüñ** żiyāsın virmek olmaz ʿāleme / İttifāḳī bir yire cemʿ olsalar meh-pāreler

bedraḳa **[1]** kılavuz

Kt1/6 Kime kim reh-ber ola **bedraḳa-i** iḥsānuñ / Yolına ḳarşu ṭutar şemʿ-i hidāyet meşʿal

be-ġāyet **[1]** pek fazlasıyla

G168/4 Manṣıb-ı ʿizz u ʿalāʾiḳdan ʿalāḳa ḳaṭʿ iden / Merd-i dānādur **be-ġāyet** ḥüsn-i ḥāl üstindedür

begenmemek **[2]** hor görmek

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı **begenmez** ḳatı aʿlā gözedür

K5/28 Gedā-yı āsitānuñ āsmāna ser-fürū ḳılmaz / **Begenmez** ḥāṣılı kem-ter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı

beg **[4]**

1. güzeller/dilberler

M8/I/1 Rāyet-i fitne çeküp ol ḳad-i dil-cū **begler**

M8/I/2 Üşdiler yanına her şūḫ-ı cefā-ḫū **begler**

M8/I/3 Bir yire geldi nice ġamzesi cādū **begler**

2. bey (varlıklı kimseler bağlamında)

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı güzeller belki **begler** hem

begüm! **[13]** efendim!, canım! karşılığında Rumeliye özgü bir hitap biçimi

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür ammā **begüm** āyīne-i pūlād

G90/3 Ḳucmaḳ degül ġaraż seni dīdārdur murād / Deryā-yı iştiyāḳ **begüm** bī-kenārdur

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte fehm eyle **begüm** ḫaylīce rengīn yirdür

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden terdür / Ṣaḳın incinme **begüm** ḫaylīce rengīn yirdür

G319/2 Zerd oldı yüzüm derd ile ṣan kim yereḳāndur / Luṭf eyle **begüm** dökme benüm yoḳ yire ḳanum

G502/5 Ten-i Bāḳīyi ser-ā-pā ḳılıcuñ pārelese / Şöyle va'llāhi **begüm** cānına minnetler idi

Mtl 10 Dāʾim olmaz devr-i gül devrān ise bāḳī degül / Gel **begüm** dönsün ḳadeḥ bundan yig olmaz devr-i gül

G132/5 Ṣaçuñ zencīri sevdāsında Bāḳī / **Begüm** dīvānedür dīvāne maʿẕūr

G165/3 **Begüm** merdümlik it kendü ciger-gūşeñ gibi besle / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda ḳalmışdur

K22/9 Salṭanat tācın geyen ʿālemde maġrūr olmasun / Nice sulṭān börkin almışdur **begüm** bād-ı ḫazān

G45/4 Ne deñlü şerbet ile yaraşursa her niʿmet / Şarāb-ı telḫ ile olur **begüm** kebāb leẕīẕ

G299/4 ʿİşve-i dehre göñül virmez o kim ʿāḳildür / Almadı behre **begüm** kimse bu dünyādan bil

G498/5 Zebūn olmaz ʿacūz-ı dehre Bāḳī / Bu meydāne **begüm** merdāne geldi

behcet **[1]** güzellik ‖ güleryüzlülük ('yüz dürmek' karşıtlığında)

G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat bañā nāz idüp / Aç verd-i bāġ-ı **behceti** ey gül-ʿiẕār gül

be-her taḳdīr [1] her ne halde olursa olsun

G223/4 **Be-her taḳdīr** olur mā'il güzeller ʿāşıḳ-ı zāra / Ṭabīb olanlar elbette iderler mübtelādan ḥaẓ

behey! [2]

1. teklifsiz konuşmalarda kullanılan bir ünlem

G181/2 Çemende şu gibi ṣofī şarāb içmek gerek şimdi / **Behey** ṣofī bu mevsimler ne ayıḳlıḳ zamānıdur

2. kızgınlı, öfke ve azarlamanın yağunluğunu ünlemle anlatmada kullanılır.

G259/1 Dilā cihānı sirişkümle pür-şarāb itdüñ / **Behey** ḫarāb olası ʿālemi ḫarāb itdüñ

Behmen [2] ululuk ve görkem sembolü İran hükümdarı; geniş bilgi için MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 114-117.

M7/III/2 Sezā-vār olmaz ol ṣadre eger Dārā eger **Behmen**

G514/1 Çemende lāle geydi efser-i Key / Elinde tāc u taḫt-ı **Behmen**-i dey

Behrām [6]

1. Merih (Mirrîh) gezegeni, cellad-ı felek adı da verilmiştir. Bir elde kılıç veya hançer diğer elde kesik baş tutarak minyatürleştirilmiştir. Daha geniş bilgi ve minyatürler için bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 342.

K23/9 **Behrām** eline ḫançer alup ḳaṣd ider ya ḫod / Aʿdā-yı dīn ü düşmen-i İslāma intiḳām

K14/13 Didi **Behrām-ı** düşmen-kām gördi ḍarb-ı şemşīrin / Ḳoluña ḳuvvet ey rūz-ı veġānuñ Şāh-ı Merdānı

G494/6 Felekden seyr idüp rezmüñ disün **Behrām-ı** ḫaṣm-efgen / Hezār aḥsent ey rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

Kt2/1 Ḳalmayup ferri düşdi destinden / Ḫançer-i āb-gūnı **Behrāmuñ**

2. İran mitolojisinin önde gelen kahramanlarından biri olup adalet ve cesareti ile tanınmış ideal hükümdar tipi

G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / Zamāne gösterür **Behrām** olursañ ʿāḳıbet gūrı

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i **Behrām**-ı gül

Behrām-ı Gūr [1] Devamlı yaban eşeği avladığı veya kızgın davranışlarından dolayı bu adı almıştır. Bir gün yaban eşeğinin arkasından bir mağaraya girmiş ve bir daha çıkmamıştır. Bu anlatıdan ötürü, "behre" kelimesiyle birlikte "gûr" kelimesinin mezar anlamından da yararlanarak, dünyanın geçiciliği ve ölümün gerçekliliği vurgulanmıştır; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 62; LEVEND, s. 162.

G511/5 Cihān mülkinden ey Bāḳī ne ḥāṣıl / Bilürsin behre-i **Behrām-ı Gūrı**

Behrām-ı vaḳt [1] zamanın Behrâm'ı ‖ Kanuni Süleyman

M1/VII/4 **Behrām-ı vaḳti** gūra yitürdi bu ṣayd-gāh / Var işigine ḫidmet-i Şāh Erdşīri gör

behre [3]

1. pay, hisse

G299/4 ʿİşve-i dehre göñül virmez o kim ʿāḳildür / Almadı **behre** begüm kimse bu dünyādan bil

2. kısmet, nasip ‖ mezar, ölüm

G511/5 Cihān mülkinden ey Bāḳī ne ḥāṣıl / Bilürsin **behre-i** Behrām-ı Gūrı

3. kısmet, nasip

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet **behre-i** Behrām-ı gül

behre-mend eylemek [1] nasiplenmek

G205/4 **Behre-mend eyler idi** būs-ı lebüñden cānı / Dönmese ṭursa eger ʿahdine peymāne biraz

beḳā [8] ebedîlik, devamlılık

G135/6 Ne reng ü būya meftūn ol ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu fānīden **beḳā** itmez temennā şol ki dānādur

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre **beḳā** yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre gel

M4/III/1 Ṭāʿat-i Ḥaḳ mūnis-i bezm-i **beḳādur** ʿāḳıbet

K1/41 Şemʿ-i **beḳāñı** bād-ı fenādan nigāh ide / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i cihān

M1/VIII/2 Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿarṣa-i iḳlīm-i salṭanat / Ol dem ki ḳıldı **mülk-i beḳāya** ʿazīmeti

K23/27 Dehre devām-ı devletidür ġāyetü'l-münā / Çarḫa **beḳā-yı** ʿizzetidür müntehe'l-merām

G348/7 Ḥaḳdan isterseñ naʿīm-i cāvidānı iste kim / Gördüñ işitdüñ **beḳā-yı** ʿömr ü devlet neydügin

G530/9 Diler Bāḳī Ḫudādan ol ḫudāvend-i cihān-dānā / **Beḳā-yı** baḫt-ı bih-rūzı devām-ı fetḥ-i fīrūzı

beḳā semti [1] ahiret

G533/5 Ġam degül Bāḳī **beḳā semtine** ḳılsa irtiḥāl / Nice şehler bu fenā mülkinde bāḳī ḳalmadı

beḳāya ʿazm itmek [1] öte dünyaya gitmek, ölmek (kalıplaşmış ölüm ifadesi)

Kt21/2 İşitdüm fevtin ol Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ ey Bāḳī / Didüm tārīḫin **ʿazm itdi beḳāya** dār-ı dünyādan

be-kām [1] muradınca, isteği doğrultusunda

K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn **be-kām**-ı dil / Ecrām rām devlet ü iḳbāl müstedām

beklemek [1] gözlemek ‖ yolunu gözlemek

G517/2 Şāyed teraḥḥum ide görüp ḫāk-sārını / ʿÖmrüm geçince **bekleyeyin** reh-güẕārını

belā [59] bkz. 'kūy-i belā', 'künc-i belā', 'maʿşer-i belā' md.

1. belâ

G218/5 Zülfüñ esīri Bāḳī-i bī-çāre dostum / Bir mübtelā-yı bend-i kemend-i **belā** imiş

G247/5 Żāyiʿ ola mı bunca **belā** dünyede Bāḳī / Yā Rabbi naṣīb ola mı dil-dāra ṣarılmaḳ

G316/5 Muġaylān-ı **belā** ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

G351/1 Nice bir mübtelā-yı ʿaşḳa hicrānı **belā** olsun / İlāhī kendü gibi bī-vefāya mübtelā olsun

G356/2 Peykān-ı **belā** cānuma işler geçer oldı / Ey ḳaşları ya nāvek-i müjgānuñ ucından

G370/1 Dil giriftār-ı **belā** dil-ber hevāyī n'eylesün / Dāme düşmez yirlere ḳonmaz hümāyı n'eylesün

G172/2 Başuma ʿayn-i **belādur** şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫ˘āb nedür

G249/4 Bir **belādur** ṣalındı ʿuşşāḳa / Dostum ḳāmet-i ḫıramānuñ

G468/5 **Belādur** gel bu sevdādan geç ey dil / Ṭolaşma ḥalḳa-i zülf-i nigāre

G64/6 Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ duʿā-yı ṣubḥ-gāhından / **Belālar** eksilür cāh u celāl u kibriyā artar

G262/1 Gönder efendi sīneme tīr-i **belālaruñ** / Olsun siper belālaruña mübtelālaruñ

G262/1 Gönder efendi sīneme tīr-i belālaruñ / Olsun siper **belālaruña** mübtelālaruñ

G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler bār-ı **belāñ** altındadur / Derd-mend üftādeler görseñ ne ḥāl üstindedür

G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i **belāya** māliküz

G510/6 Allāh oñara düşmeye gird-āb-ı **belāya** / ʿAşḳuñda göñül zevraḳı ʿummāne ṣalındı

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i **belāya** ḳāniʿ ol afyon ise gitdi

G94/1 Nişāne sūz-ı dile āhumuñ şirāresidür / Belī **belāyı** iden ʿāşıḳa sitāresidür

G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i bālā-yı yār olan / Sevdā-yı zülfi başuña düşsün **belāyı** gör

G164/2 Cevr-i aġyārdur **belāyı** iden / Yoġsa yār itdügi cefā n'eyler

K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī yiter çekdük / Cefā-yı devr-i gerdūnı **belā-yı** çarḫ-ı gerdānı

G100/5 Bār-ı **belā-yı** ʿaşḳa heves ḳılma Bāḳıyā / Zīrā taḥammül itmeyesin iḥtimāldur
G330/1 Ḫaste-i derd-i ʿaşḳ-ı cānānem / Mübtelā-yı **belā-yı** hicrānem
G503/2 Bend-i **belā-yı** zülfüñ ile künc-i ġamda dil / Zencīrlerle baġlu yatur şīr-i ner gibi
G143/2 **Belā-yı** bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister
G219/3 Dimeñ Mecnūna gelmiş ʿāḳıbet Leylādan istiġnā / **Belā-yı** ʿaşḳ o ser-gerdānı cānından uṣandurmış
G398/3 Degül mi bezm-i vaṣl-ı yār firdevs / **Belā-yı** ṣoḥbet-i aġyār ṭamu
G510/1 Reftāre gelüp nāz ile mestāne ṣalındı / Āyā ne **belādur** ki yine cāne ṣalındı
G344/6 Dil-i dermānde-i Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / **Belā** küncinde bir bir çekdügüm derdüm aña dirdüm
K19/47 Sīnemüñ dāġı ile cism-i dü-tā-yı zerdüm / Ḳıldı engüşt-i **belāda** beni bir zer ḫātem
G130/7 Güller ṣafāda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bülbül **belāda** bencileyin zār u bī-ḳarār
G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı **belāda** lāleler yir yir
G321/2 Hem-reng-i peleng itdi beni kūh-ı **belāda** / Cismümde ser-ā-pā görinen dāġ-ı siyāhum
G134/1 Cūy-ı fenāyı ḫalḳ birer ikişer geçer / Baḥr-i **belādan** ehl-i tecerrüd yüzer geçer

2. sıkıntı, dert

K2/49 Miḥnet-i faḳr **belā** ġayret-i aḳrān müşkil / Fuḳarā bendelerüñ arada deng ü ḥayrān
G209/5 Bāḳī hevā-yı ʿaşḳ ne müşkil **belā** imiş / Benden naṣīḥat ister iseñ eyleme heves
G382/4 Müşkil **belā** degül mi vefāsuz güzel sevüp / Ġuṣṣayla yata derd ü ġam ile uyanasın
G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ **belāsından** helāk oldı / Ṣan ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya
M8/V/3 Bu **belāya** bulımaz çāre ne dervīş ü ne şāh
G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ irmedin / Āḫır müyesser oldı hele biñ **belāyile**
G105/1 ʿĀşıḳlara çün derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / Yā ẕevḳ u ṣafā derdine düşmek ne **belādur**
G106/1 Cānāne cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādur / Aġyār elemin çekdügümüz ya ne **belādur**
K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm **belādan** buldı reng-i zaʿferān

3. felaket, musibet

K11/4 Ḳo emvāc-ı **belā** gelsün naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol
M6/VII/1 Seyl-āb gibi ṣaldı **belā** leşgeri aḳın
G11/3 Yār aġyārı ṣavar düşnām ile / Defʿ olur ṣan kim duʿā ile **belā**
G79/5 Seyf-i **belā** vü sehm-i ḳażāya siper gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u kemān-ı hüner çeker
G298/1 Her tīr-i **belā** ḳavs-i ḳażādan k'ola nāzil / Ṣaḥrā-yı dil-i ehl-i vefādur aña menzil
G299/1 Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan bil / Her **belā** kim yitişür ʿālem-i bālādan bil
K14/5 Cihān emn ü emān buldı yine şemşīr-i pūlādın / **Belā** Ye'cūcına sedd eyledi İskender-i s̱ānī

4. eziyet, mihnet

K21/30 Hezār bār **belā** pūtesinde ḳāl oldum / Henūz āteş-i miḥnetde yoḳ ḫalāṣa mecāl
M2/I/2 Menzil-i bār-ı **belā** kühne-serādur dünyā / Künc-i rāḥat yiri ẓann eyleme bu vīrānı
G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı **belā** çekdügümi / Çekeyin bārī çün ol şūḫ-ı cihānum özenür

5. ölüm

G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i **belā** irse pāyine / Her kim bu reh-güẕār-ı fenādan mürūr ide
G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i **belā** nā-gehān irer / Tīr-i ḳażādan umma ḫalāṣ iḥtirāz ile
G492/4 Kākülüñ sevdālarından düşdi göñlüm zülfüñe / Bir **belā** daḫı ol oldı başuma kākül gibi

6. evet, tamam

G528/1 Derd ü belā vü ġam baña ʿīş u ṣafā saña didi / Şol ki ezelde derdüñe ḳā'il olup **belā** didi
G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / **Belā** bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de üftāde

7. aşk, sevda

G173/2 **Belā** ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm derd-i hicrānuñ dil-i bīmāre düşmişdür

8. iş

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil **belādur** dostum / Yoluña ölmek egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

belā gird-ābına ṣalmak [2] bkz. 'gird-āb-ı belā' md.

K14/36 **Belā gird-ābına ṣalsun** ʿadūñı nā-bedīd itsün / Fenā deryāsına ġarḳ eyleyen Firʿavn u Hāmānı

G297/2 Gerçi ser-gerdān idüp **ṣalduñ belā gird-ābına** / Yüz çevürmezler ḳadīmī āşinālar bilmiş ol

belā vü derd [1]

G163/5 Bāḳī hemīşe gör bu ḫum-ı nīl-gūnı kim / Dürd-i **belā vü derdini** merd-i hüner çeker

belā-yı nā-gehānī [1] ansızın gelen bela ve dert

G54/4 İşigüñde beni ey meh bulur bir gün ʿadū nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür **belā-yı nā-gehānīdür**

belā-encām [1] sonu belalı

K22/26 Cürʿa-i cām-ı **belā-encām**-ı ġam bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet ḳıldı ḫumār-ı derd ü miḥnet ser-girān

belā-engīz [1] bela oynatan

G145/2 Hey gice ṭıfl-ı **belā-engīz** olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan evvel itdi pīr

belā-keş [1] bela çeken ‖ bir belaya düşüp tahammül etmeye çalışan

G48/3 Zülfi elinden almaġa cān-ı **belā-keşi** / Boynın ḳulaġın öpdi girībān u gūşvār

belālardan emīn olsun! [1] kalıplaşmış dua ifadesi

K4/19 **Belālardan emīn olsun** cihānda / İlāhī izzetüñ ḥaḳḳıçün āmīn

belālara düşmek [1]

G164/6 **Düşdi** Bāḳī **belālara** dimedüñ / ʿAceb ol derde mübtelā n'eyler

belā bezmi [2] bkz. 'bezm-i belā' md.

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / Döner her şeb **belā bezminde** cām-ı zer-nişānumdur

G388/3 Būs-ı laʿlin isteyen ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş kendin **belā bezmine** dem-sāz eylesün

belā çekmek [4] sıkıntı/eziyet çekmek

G81/3 Çoḳ **belā çekdi** senüñ çeng-i ġamunda dil-i zār / Nāy-veş nāleler eylerse şikāyet demidür

G346/1 Ne **belālar çekile** zülf-i perīşānuñdan / Ne fiten ḳopsa gerek nergis-i fettānuñdan

G248/5 Elüñ irişmedi ol serve diyü ey Bāḳī / Ṭaʿn u teşnīʿi **belāsın çekerüz** irişenüñ

G376/5 Bāḳīyi ġam öldürür ʿaşḳuñ yolında ḳorḳarın / Şimdi mi **çekdi belāyı** rāh-rev yoldaşdan

belāġat [7] şiir söyleme yeteneği

K22/30 Ben kemend-endāz-ı meydān-ı **belāġat** olalı / Ḥalḳa-i teslīme geçmişdür ser-i gerden-keşān

G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün hem-cenāḥ yoḳ / Ṭabʿ-ı bülendüñ evc-i **belāġat** hümāsıdur

G90/6 Dil çeşme-i **belāġat** aña lūledür ḳalem / Āb-ı zülāli şiʿr-i selāset-şiʿārdur

K5/33 **Belāġat** kūsın urdum ḫusrevāne heft kişverde / Suḫan menşūrına çekdüm bu gün ṭuġrā-yı Ḫāḳānī

K20/41 **Belāġat** içre ben ol şeh-süvār-ı meydānem / Ki eyledüm şuʿarā-yı zamāneyi pā-māl

G320/5 Ṣalup şemşīr-i naẓm-ı āb-dārı dehre Bāḳī-veş / **Belāġat** kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb açdum

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i **belāġatda** / Velī olmaz deb-istān-ı ṣenāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı

belālu [2] gamlı, dertli

G133/4 Ṭursun yirinde ġamze-i ḳattāl-i ḫūn-feşān / Başdan **belālu** ʿāşıḳı ol perçem öldürür

G308/1 Gül-şende itdi nāz ile ʿarż-ı cemāl gül / Ḳıldı **belālu** bülbüli āşüfte-ḥāl gül

belī **[5]** tastik etme anlamında ‘evet’

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister **belī** kār-ı ẓafer-kirdārına

K2/32 Ḫalḳ rāḥatda seḥāb-ı keremüñ feyżinden / **Belī** uyḫu getürür ṭabʿa hevā-yı bārān

G94/1 Nişāne sūz-ı dile āhumuñ şirāresidür / **Belī** belāyı iden ʿāşıḳa sitāresidür

G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / **Belī** ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz

G473/6 **Belī** bezm ehli bī-hūş olsa Bāḳī / Olur mey rīḫte sāġar şikeste

belki **[7]**

1. hatta, üstelik

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā **belki** şeh-i kişver bile

G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur **belki** şeb-i tār şuʿāʿın ḳamerüñ

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı güzeller **belki** begler hem

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / **Belki** eñ kem ḳulı Cem ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān

G93/6 Mey-i laʿl ādeme ziyān itmez / **Belki** ser-māye-i saʿādet olur

2. bile

G102/5 Ol lebler ile aş yirer **belki** ḳanuma / İmrenmesün dehānı meded iki cānludur

3. olabilir ki, ola ki

G200/6 **Belki** dil ṣabr ideydi ammā ʿömr / Vaʿde-i vaṣl-ı yāre ḳatlanmaz

bellü **[1]** malum, herkesce bilinen

G270/3 Cām-ı mey böyle şikest olacaġı **bellü idi** / Ḫalḳ çoḳdan oḳumışlardı duʿāsın ḳadeḥüñ

bellü olmak **[1]** ortaya çıkmak, aşikâr olmak

G224/2 Çün ṣubḥ olınca **bellü olur** yüzi ḳarası / Germ olmasun o ḥüsn ile ey māh iñende şemʿ

belürmek **[2]**

1. görünmek, farkedilmek

G484/1 **Belürmez** ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri

2. tüyü bitmek, çıkmak (sakal için)

G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni **belürsin** göresin tozı

ben dil-ḫaste **[1]** ben gönlü hasta (âşık)

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ bi'llāhi **ben dil-ḫasteye** / Künc-i tārīk içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi

ben faḳīr **[1]**

G91/2 Ḥüsnüñ zekātınuñ eger ey ḫᵛāce-i cemāl / Bir müsteḥaḳḳın ister iseñ işte **ben faḳīr**

ben fütāde **[1]** ben sevdalı/tutkun

G478/1 Olmasa sūz-ı ʿaşḳuñ dilde eger ziyāde / Ḫākister olmaz idüm yanup bu **ben fütāde**

ben ḳuluñ **[2]** Bakî kulunuz! (alçakgönüllü ve nazik konuşmalarda söyleyiş kalıbı); bkz. ‘Bāḳī ḳuluñ’ md.

G434/5 Yār defterden yine Bāḳī ḳazınmaḳ var dimiş / Yañlış añlatmış ʿadūlar **ben ḳulın** sulṭānuma

K7/27 Ḫusrevā sen ser-veri ol şāh-ı şāhān eyleyen / **Ben ḳuluñ** erbāb-ı ṭabʿa mīr-i mīrān eyledi

ben żaʿīfin **[1]** ben zayıf kulun ‖ ben âşığın

G526/1 Terk itdi **ben żaʿīfini** gitdi revān gibi / Gelmek müyesser olmadı bir daḫı cān gibi

ben zār u bīmār **[1]** ben zavallı (âşık)

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek **ben zār u bīmārı** / Hele gāhī gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār var olsun

ben zār u maḥzūn [1] ben zavallı perişan (âşık)

G538/1 Ṣaçuñ sevdāsı şeydā ideli **ben zār u maḥzūnı** / Unutdı ḫalḳ-ı ʿālem ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı

bencileyin [5] benim gibi

K24/10 Var ise **bencileyin** ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / Gök gök itmiş döginüp cismini yir yir sünbül

M1/IV/1 Olsun ġamuñda **bencileyin** zār u bī-ḳarār / Āfāḳı gezsün aġlayuraḳ ebr-i nev-bahār

G66/5 Nām u neng ehli ne bilsün reviş-i rindānı / Mey-gede **bencileyin** ʿāşıḳ-ı şeydā yiridür

G130/7 Güller ṣafāda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bülbül belāda **bencileyin** zār u bī-ḳarār

G62/2 **Bencileyin** günin geçürür āh u vāh ile / Sencileyin vefāsuzı her kim sever geçer

benān [1] parmaklar ‖ kamış kalemin boğumları

K19/37 Şol ḳadar irdi hedāyā şeref-i medḥüñle / Ki **benān**-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser ḫātem

bend [15]

1. bukağı, eskiden tutsakların ayaklarına takılan ve ucuna pranga bağlanan demir halka (bende çekmek=zincire vurmak), bkz. MENİNSKİ, C. I, süt. 896-897.

G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne **bend** ü ne kemend ister

2. kılıç bağı; ‘sağ omuzdan geçirilerek bele doğru takılan ipek kurdela anlamı’ için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 231.

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı ḍarb-ı tīġuñ sīnede **bend-i** ḥamāʾildür

3. bağ (saç kıvrımı bağlamında)

G143/2 Belā-yı **bend-i** zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister

G156/4 Rişte-i mūy-ı dil-bere ṭolaşan / Beste-i **bend-i** zülf ü kākül olur

G334/1 Āşüfte **bend-i** silsile-i zülfüñe nesīm / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G126/5 **Bend-i** zülfinden elem çekme iñen ey Bāḳī / Seni aġyārdan ol ḳayd ile mümtāz eyler

G496/3 **Bend-i** zülfüñden ne miḥnet çekdügin bilseñ göñül / Başuña kākül gibi düşse bu sevdā kāşkī

G527/5 Ṣaçuñ **bendinde** dil derdin ṣorarsañ / Ġarīb üftāde müşkil ḥāle düşdi

G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse **bendinden** ḫalāṣ olmaz / Zamāne gösterür Behrām olursañ ʿāḳıbet gūrı

K7/11 Zülf-i dil-ber **bendine** düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn ʿaceb kendin perīşān eyledi

G199/3 Dil-i ṣad-çāk o mūy-ı müşg-būnuñ **bendine** ḳalmaz / Çeker zülf-i dil-āvīzüñ cefāsın şāne incinmez

G267/4 **Bend-i** fürḳatde ḳoma bendeñi āzād eyle / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz efendi ḳuluñ

4. halka

G218/5 Zülfüñ esīri Bāḳī-i bī-çāre dostum / Bir mübtelā-yı **bend-i** kemend-i belā imiş

G83/5 Sevdā-yı zülf-i yār ile Bāḳī ne çekdügin / **Bend-i** kemend-i ʿaşḳa giriftār olan bilür

5. kuşak

G474/1 **Bend-i** ḳabā çözilmeye tā cāme çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya

bend ü zencīr [1] pranga ve zincir

G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil baġlama / **Bend ü zencīr** eslemez zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ

bend-i belā [3] belâ bağı/halkası

G207/2 **Bend-i belādan** olmaduḳ āzād bir nefes / Zülfüñ hevāsı olalı dilde ḫayālümüz

G506/5 Kākülüñ **bend-i belādan** beni āzād itsün / Alayın boynuma ol zülf-i semen-sā ġamını

G503/2 **Bend-i belā-yı** zülfüñ ile künc-i ġamda dil / Zencīrlerle baġlu yatur şīr-i ner gibi

bend eylemek [3]

1. bağlamak

G296/4 Kendü başında degül mi niçün ol meh bilmez / Dil-i miskīne ne **bend eyledügin** ol kākül

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān bağlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan **bend eylesün** şīrāze gül

2. bağlamak ‖ asmak

G481/1 Zülfüñe **bend eyle** ben mecnūnı didüm dil-bere / Didi ḳayd itdüm seni dīvāne geçdüñ deftere

bend geçmek [2] kemend geçirmek

G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ **bend geçmişdür** / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç

K20/32 Kemend-i ʿacz ile olmazdı dest ü pā beste / Bu **bendi geçmese** baña zamāne-i muḫtāl

bend itmek [5] bağlamak ‖ zincirlemek

K5/27 Cünūnın gördiler cūlar nihāl-i sīm-sīmāña / Gümiş zencīr ile **bend itdiler** serv-i ḫırāmānı

G297/5 Rişte-i cānumda zülfüñ bir girih **bend itdi** kim / Ḥalline ḳādir degül müşkil-güşālar bilmiş ol

G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ **bend ider** bir gün ḫaṭālar bilmiş ol

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / Ṣaçuñla **bend idüp** āḫır giriftār-ı kemend itdüm

G353/1 Ṣaçuñ zencīrine **bend it** dil-i āvāre eglensün / Muḳayyed ḳıl biraz ol zülf-i müşgīn-tāre eglensün

bende çekmek [1] bağlamak, zincire vurmak

G172/1 Göñlümi **bende çeken** kākül-i pür-tāb nedür / Cānuma ḫurde geçen gevher-i nā-yāb nedür

bende [17] kul, köle, hizmetkâr ‖ imparatorluk kul sisteminde padişahın saraya bağlı hizmetkâr ve askerleri

K3/10 O Şāh-ı felek-ḳadr kim der-gehine / Mülūk-i cihān **bende** ʿālem musaḫḫar

K21/20 Kemīne-bende-i dīrīneñem ḫudāvendā / Bu **bende** cānibini luṭfuñ itmesün ihmāl

K23/28 Ey Ḫˇāce-i yegāne senüñ āsitānuña / Bāḳī kemīne **bende** geçer kemterīn ġulām

G35/2 Devrüñde güle niçün olur **bende** benefşe / Üstine ḳılıçlar mı ṭutar sūsen-i āzād

G61/6 Sulṭān-ı ʿaşḳa **bende** ṣatar şimdi kendüyi / Bāḳī de ḥaḳ budur ki ʿaceb pādişāhdur

G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül **bende** geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol dīvāne

G443/2 Zülfüñüñ boynı bağlu ḳulları çoḳ / Geçmedük kimse ḳalmadı **bende**

G62/1 Ġonca lebüñe ʿāşıḳ-ı ḫūnīn-ciger geçer / Nergis gözüñe **bende-i** ṣāḥib-naẓar geçer

G88/3 Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī ruḫuñ fütādesi **bende-i** ḫāk-sārdur

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz **bende-i** muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

G368/5 Ṣorarsañ ḳapuñda şehā Bāḳīyi / Ġulām-ı kemīn **bende-i** kemterīn

G443/1 Nergis-i mest bezm-i gül-şende / Çeşmüñe **bende-i** ser-efgende

G267/4 Bend-i fürḳatde ḳoma **bendeñi** āzād eyle / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz efendi ḳuluñ

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir **bendesin** sulṭān ider / Bir ḳulın ṣalsun diyār-ı Çīne ḫāḳān eylesün

G277/4 ʿĀşıḳa küḥl-i cilā yāruñ ayağı tozıdur / Ḥāṣılı **bendesiyüz** ʿārif-i ṣāḥib-naẓaruñ

Kt9/1 Söz degül dürr ü güher naẓm itsem / Ḳadr ü ḳıymet bilenüñ **bendesiyüz**

G148/1 İllere mihr ü vefāsı ḫoş gelür / **Bendeye** cevr ü cefāsı ḫoş gelür

bende-i fermān [3] emir kulu ‖ fermanlı (elinde satış belgesi olan) köle

G7/2 Ṭaḳdı hilāl ḥalḳasını gūş-ı ḫidmete / Oldı sipihr **bende-i fermān-pezīr** aña

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ **bende-i fermānıyuz** cānā / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz cānā

G85/2 **Bende-i fermān** olup gīsū-yı kāfir-kīşüñe / Ḫidmete bil bağlayupdur ey ṣanem zünnārlar

bende-nevāz [1] hizmetindekilere iyi davranan, onları hoş tutan patron (padişah)

G317/2 Biñ günāh eylese bir ḳul yine rızḳın kesmez / Şükr-i inʿām-ı şeh-i **bende-nevāz** eyleyelüm

benefşe [10]

1. Kanunî'nin sakallarını betimleme bağlamında;

K4/7 Ya ḫod zības ter ü tāze **benefşe** / Der-āġūş eylemiş gül-berg-i nesrīn

2. siyaha çalan gök mavisi (mor) rengi

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın **benefşe** mülk-i Mıṣra döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

3. siyah ben

K15/4 Zamāne ḫāl-i Hindū-yı **benefşe** zīnetin görsün / Niṣār itsün Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı

Mtl 20 Ġam-ı ḫālüñle ser-gerdān **benefşe** / Gehī ṭop oldı geh çevgān **benefşe**

4. gül karşıtlığında başının eğri olması, boyunun kısa olması ‖ kimi zaman kölelere benefşe, sünbül, zanbak gibi adlar verilmesi

G35/2 Devrüñde güle niçün olur bende **benefşe** / Üstine ḳılıçlar mı ṭutar sūsen-i āzād

5. her yerde yetişmesi, dağlık taşlık yerlerde bitmesi bağlamında kullanılmıştır.

G35/3 Bir ġonca **benefşe** ḳoparup tācına ṣoḳmış / Ṭaġlarda külüng atduġı dem başına Ferhād

6. sakal çağrışımıyla devlet fermanındaki yazı

G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür **benefşe** rind-i mey-ḫᵛāra / Çemende şāḫ-ı sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur

7. pazarlarda deste deste satılması bağlamıyla geçer ‖ bkz. 'bāzāre düşmek' md.

G173/3 **Benefşe** kendüyi zülfüñe teşbīh itse incinme / Ki ol bir şāhid-i kāşānedür bāzāre düşmişdür

G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda ḫaṭṭuñ irişse **benefşenüñ** / ʿĀlemde kimse almazdı manḳıra bāġını

benefşe-zār [3] menekşe bahçesi/tarlası

K17/3 Döndi diyār-ı Rūma semenlerle ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā sevād-ı mülk-i Ḥabeşdür **benefşe-zār**

G111/1 Bir ḥüsn daḫı bağladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa **benefşe-zār**

G337/3 Diyār-ı Rūma gülistānın eyledüm teşbīh / **Benefşe-zārını** Hindū-sitāna beñzetdüm

bengi [1] esrarkeş ‖ Bakî, 'bir iki bengiler' deyişiyle kendi şairlik yeteneğini çekemeyen kimseleri imlemektedir.

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki genc-i gevher-i naẓm oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ ḫayālüñe bir iki **bengiler**

beñiz [3] yüz, yüz rengi

G516/3 Ḫazān **beñzüm** zemistān āh-ı serdüm / Yüzüñ evvel-bahār olmış ḳaşuñ yay

G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü **beñzüm** oldı leymūnī

G257/3 Mey içdügüñ lebi yādına bildi **beñzümden** / Ne reng virdi baña cām-ı ḫoş-güvārı görüñ

beñzine ḳan gelmek/getürmek [2] kanlanıp canlanmak, sağlık kazanmak

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider ḫūn-ābe-i eşkin döker / **Beñzine** bir pāre ʿāşıḳ derd-mendüñ **ḳan gelür**

G131/4 Eşk-i ḥasret yüzümüz āl ider añduḳça lebin / Mey-i gül-gūn içerüz **beñzümüze ḳan getürür**

beñzi ṣararmak [3] beti benzi atmak, yüzünün rengi sararmak

K19/48 **Ṣararup** miḥnet ile **beñzi** ḳızarmış çeşmi / Var ise baḫt-ı siyeh-kāruma ağlar ḫātem

G489/4 **Ṣarardı beñzi** ḥasedden benümle yāri görüp / Raḳīb-i rū-siyehe bir ġarīb reng oldı

G393/4 N'ola nergis gibi **beñzüm ṣararsa** / Naẓar ḳılmaz baña ol çeşm-i fettān

bennā [2] mimar

K19/6 Tā ki **bennā-yı** ḳader yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate manẓar ḫātem

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı ḥavādiṣ kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā **bennā-yı** ḳudret kār-gīr itdi

beñzemek [56]

1. benzemek

G47/7 Ol ḳāmet üzre zülf-i semen-būya **beñzedi** / Şol yāsemen ki serv-i ḫırāmāne ṣarmaşur
G102/2 Der-bend-i ġamda **beñzedi** ḥaḳḳā o ġamzeler / Reh-zenlere ki elleri tīr ü kemānludur
G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre **beñzedi** ferş-i sarāy-ı bāġ
G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir uçurdı göklere / **Beñzedi** bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül
G166/5 Birine **beñzemez** ben sevdügüm dil-dār ḥüsn ile / Cihān içinde çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki āfetler
G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i vaṣluñda cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı ġamzeñ **beñzemez** ḫār-ı muġaylān zaḫmına
G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā bāġda āb-ı cūya / **Beñzemiş** ʿaks-i ruḫuñ gördi bir içim ṣuya
K18/32 Güneşi keff-i zer-efşānına **beñzer** dir idüm / Almasa māha ʿaṭā eyledügin āḫır-ı kār
K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne **beñzer** ḫātem
K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe **beñzer** bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile ger ḫaṭṭ-ı muʿanber ḫātem
K22/14 Şöyle **beñzer** kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun ḥall ile yir yir nişān
K24/13 Nev-ʿarūs-ı çemene māşıṭadur faṣl-ı bahār / Kim anuñ ḫāme-i müşgīnine **beñzer** sünbül
K26/21 Ruḫuña **beñzer idi** āyīne olsa rengīn / Öykünürdi lebüñe laʿl olaydı şīrīn
G18/6 Dehri enfāsuñ muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / Ṭīb-i ḫāṭır virdi **beñzer** ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb
G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına **beñzer** bir hilāl / Māh-ı tābān bunca yıllardur miṣālin ḳaralar
G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna **beñzer** yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var
G116/1 Ruḫuñ berg-i gül-i sīr-āba **beñzer** / Leb-i laʿlüñ şarāb-ı nāba beñzer
G116/2 Fürūġ-ı dāġ-ı ʿaşḳuñ sīnem üzre / Şuʿāʿ-i mihr-i ʿālem-tāba **beñzer**
G116/3 İşigüñ Mescid-i Aḳṣāya mānend / Yüzüñ ḳıble ḳaşuñ miḥrāba **beñzer**
G116/4 Ser-i zülf-i siyeh-kāruñ şeb-i tār / ʿİẕāruñ pertevi meh-tāba **beñzer**
G116/5 Cihān efsānedür aldanma Bāḳī / Ġam u şādī ḫayāl-i ḫʷāba **beñzer**
G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ ṣafḥa-i māh üzredür / Sīne **beñzer** şāne-i zülfüñ ki sāl üstindedür
G135/3 Miṣāl-i ḫūn-ı ḳurbāndur şaḳāʾiḳ ṣaḥn-ı gül-şende / Cihān pür-şūr u ġavġā şöyle **beñzer** ʿīd-i eḍḥādur
G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār geçermiş / Allāh nice **beñzer** dil-i nā-şāde ṣanavber
G176/2 Şöyle **beñzer** mübtelādur bir perī dīdārına / Eşk-i ʿāşıḳ gibi aġlayup aḳar ırmaġlar
G216/2 Eşküm götürdi gitdi kūyına cism-i zerdüm / Berg-i ḫazāne **beñzer** bir cūy-bāre düşmiş
G216/8 Farḳında ol siyeh per ẓıll-ı hümāya **beñzer** / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş
G256/3 Devlet-i dünyā ḫayāl-i ḫʷāba **beñzer nesnedür** / Baḫt-ı bī-dār isteyenler terk-i ḫʷāb itmek gerek
G272/3 Ġamzeñ oḳın çeşm-i fettānuñ yine almış ele / Şöyle **beñzer** dostum kāfir müselmān eyledüñ
G285/4 Yollar itdi çihre-i zerdümde seyl-i eşk ile / Çeşm-i giryān **beñzer** ol saḳḳāya kim eyler sebīl
G293/2 Rūy u mūy-ı yāre **beñzer nesne** daḫı görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl
G329/3 Sīme **beñzer** diyenlerüñ tenüñi / Hele ey dost sözleri ḳatı ḫām
G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ laʿlüñ alsa aġzına / Döymez ol nāzük-lebüñ **beñzer ki** dendān zaḫmına
G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i cānuñ / Şol çengdeki naġmeye **beñzer** ḳıl içinde
G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i Īrān ṣandı **beñzer** ṭurma vīrān itmede
G423/3 Nāle **beñzer** tenümüñ didi gören taṣvīrin / Āferīn anı ḳalemden çıḳaran üstāde
G431/5 Maʿnī-i pākīze ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / Sīm-ten dil-dāre **beñzer kim** libāsı yaraşa
G457/3 Öykünür sen serv-i sīm-endāma **beñzer** serv-i bāġ / Yāsemenler dikdiler ṭolaşdılar endāmına
G462/4 Gözden ṣaḳınur ḫāk-i derin **beñzer** o māhuñ / Āhum dütüni perde çeker yılduzum üzre

G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i ḫançeri ṣad-pāre sīnede / Māhīye **beñzer** ol ki düşe dāme çıḳmaya
G499/3 Mürġ-i cānı şöyle **beñzer itmek** isterler şikār / Ol ḳara gözler süzildi iki şāhīnler gibi
G509/4 Tāzeler ol sünbül-i müşgīni **beñzer** yāsemīn / Eylemiş peydā gümiş dendānelü bir şāneyi
K24/7 **Beñzer** ol būy-ı dil-āvīz ile mūy-ı yāre / Başlar üzre n'ola ger eyler ise yir sünbül
G201/1 Feryāduma ol ḳāmeti şimşād yitişmez / **Beñzer ki** anuñ gūşına feryād yitişmez
G371/5 Bāḳī çemende ḫaylī perīşān imiş varaḳ / **Beñzer ki** bir şikāyeti var rūzgārdan
G401/3 Ruḫsār-ı zerdi ḫāke bulaşmış benüm gibi / **Beñzer** ayaġı ṭopraġına sürdi māh rū
G436/2 Ser-i zülfüñde iken çeşmüñe meyl itse göñül / **Beñzer** ol ṭıfla varur evvel-i şebden ḫˇāba
G467/5 Pençe-i mihri burarsa n'ola ḥüsniyle o māh / **Beñzer** engüşti hilāle kef-i desti aya
K25/23 Sīne-i āyīne-sīmāsına **beñzerdi** eger / Ṣafḥa-i māh-ı şeb-efrūzda olmasa ġubār
G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra **beñzersin** / Elüñde ṭurmayup cām-ı şarāb-ı erġavān ditrer
G48/5 Ḫaylī dimāġ baġladı ʿālemde Bāḳıyā / Ḫāl-i nigāra **beñzeyeli** nāfe-i Tatār
G5/1 Ḥüsn ile saña öykünemez çün gül-i raʿnā / Ḥüzn ile baña **beñzeyemez** bülbül-i şeydā

2. gibi

K1/17 Ser-keşlik itdi emrine **beñzer** peleng-i çarḫ / Zencīr ile getürdi yine keh-keşān Keşān
M9/I/4 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna **beñzer** yār-ı hem-dem var
G130/8 ʿArż itdi **beñzer** āyīne-i gülde ʿaksini / Rūy-ı ʿarūs-ı baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār
G466/1 Jālelerden ṭaḳınur tācına gevher lāle / Şāh olupdur çemen iḳlīmine **beñzer** lāle

beñzetmek [25]

G184/3 Nāfeye **beñzedicek** ḫālüñi erbāb-ı naẓar / Nergis-i mestüñi yād eyleyüp āhū didiler
G468/2 Saña taṣvīr-i māhı **beñzedince** / Ne gözler nūrını dökdi sitāre
G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i Çīne **beñzedür** / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur
G417/1 Ne ʿīde **beñzedür** rūz-ı viṣālüñ dil ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre irişenler irer ol rūz-ı fīrūze
G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn andan ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı **beñzedürlermiş** leb-i şīrīnüñe
G262/5 Şehr içre ḫalḳ bir birine gösterür beni / Mihri hilāle **beñzedeli** meh-liḳālaruñ
G403/5 Devrān nihāl-i servi saña **beñzedem** diyü / Besler kenār-ı cūyda nāz u naʿīm ile
G252/3 Naʿre-i mest-i ʿaşḳa **beñzedemez** / Lāf çatlatmasun iñende tüfek
G288/3 Sulṭān-ı çār-bāliş-i iḳlīm-i dehre dil / Kem-ter gedānı **beñzedemez** sen şehi degül
G524/2 **Beñzetdi** dehānuñda olan ḥabb-i nebāta / Şeb-nem göricek ġonca hemān aġzı ṣulandı
G291/2 Naʿl-i süm-i semendüñe **benzetdiler** diyü / Saḳf-ı sipihre degdi küleh-gūşe-i hilāl
G504/1 **Beñzetdiler** o māha diyü mihr-i enveri / Biri birine ḳoydı fiġānum felekleri
G249/3 Göricek sīn-i miske **beñzetdüm** / Şāne-i zülf-i ʿanber-efşānuñ
G337/1 Çemende servi ḳad-i dil-sitāna **beñzetdüm** / Nihāli dil-ber-i nāzük-miyāna **beñzetdüm**
G337/2 Nihāl-i bān ile her yanı şöyle zeyn olmış / Çemen vilāyetini şehr-i bāna **beñzetdüm**
G337/3 Diyār-ı Rūma gülistānın eyledüm teşbīh / Benefşe-zārını Hindū-sitāna **beñzetdüm**
G337/4 Gül ü şaḳāyıḳuñ ol reng-i rūların gördüm / Ḥicābı ġālib iki dil-sitāna **beñzetdüm**
G337/5 Ṣabā ile ḥarekātın görüp nihāllerüñ / Tevāżuʿ ehli birer nev-cevāna **beñzetdüm**
G337/6 Tedārük eyle bu çaġlar geçer gider ḳalmaz / Zamān-ı furṣatı seyl-i revāna **beñzetdüm**
G337/7 Cilā-yı āyīne-i āb-ı cūyı seyr itdüm / Ṣafā-yı meşreb-i şāh-ı cihāna **beñzetdüm**
G337/8 Güli çemende serīr-i zümürridīn üzre / Selīm Ḫān-ı sipihr-āsitāna **beñzetdüm**
G337/9 Ḳolında şāhid-i baḫtı görince ol şāhı / Şikāra pençe uran arslana **beñzetdüm**
G337/10 Cemāl-i devleti gül gibi ḫurrem ü ḫandān / Bisāṭ-ı ʿişretini gül-sitāna **beñzetdüm**

G337/11 Edā-yı Bāḳīyi vaṣfında selsebīl ṣanup / Riyāż-ı baḫtını bāġ-ı cināna **beñzetdüm**

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre **beñzetmişsin** ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller

ber-ā-ber [6]

1. karşı

K24/37 Nice teşbīh idem aġzuña bir ebkem ġonca / Nice nisbet ḳılam ol zülfe **ber-ā-ber** sünbül

2. aynı anda

G137/6 Şāh u dervīşe **ber-ā-ber** yitişür ceẕbe-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān ditrer

3. birlikte

G413/3 Meydān-ı ġama çıḳmaġa Mecnūna **ber-ā-ber** / Bir merd bulınmaz bu ḳadar ʿāḳil içinde

G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa evinden seḥerī / Āfitāb aña **ber-ā-ber** gelemez meydāne

G37/3 Tīġ-i hecrüñle **ber-ā-ber** ḳıldı / Nāvek-i ġamzelerüñ zaḫmı żiyād

4. aynı değer ve kıymette

G149/4 İzüñ tozına urmış rūy-ı zerdin ʿāşıḳ-ı şeydā / Fenā ehli ḳatında ḫāk ü zer yaʿnī **ber-ā-berdür**

ber-ā-ber olmak [4]

1. bir olmak, aynı olmak

M6/VII/2 Tīr-i ḳażāya **oldı ber-ā-ber** ıraḳ yaḳın

2. denk olmak ‖ bir tutmak

K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk leb-i dil-berde / Dehen-i yāre ḳaçan **ola ber-ā-ber** ḫātem

K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne laʿl-i lebüñe / Zülfüñe ḳaç başı var **ola ber-ā-ber** sünbül

K24/43 Naẓm-ı eşḫāṣa ḳıyās eyleme Bāḳī şiʿrin / **Ola mı** her giyeh-i ḫuşke **ber-ā-ber** sünbül

berāt [1] Osmanlı devlet yapılanmasında, bazı görev ve memuriyetlere başlama yetkisini vermek için, üstüne padişah tuğrası basılarak verilen izin ve atama emrini barındıran belge; beratlar divanî ile yazılmış olup bunlara menşur da denmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 205.

G5/3 Ṭuġrāsı **berātuñ** yazılur eks̱eri altun / Rūyuñda ḳaşuñ zerd olur ise n’ola şāhā

berāt-ı hümāyūn [1] padişah fermanı

G154/4 Ḥaḳḳā bu kim **berāt-ı hümāyūn**-ı ḥüsnine / Ebrū-yı dil-firībi ne ġarrā nişān çeker

ber-bād eylemek [2]

1. yıkmak, mahvetmek

G483/3 Dehri bir āh-ı seḥer-gehleri **ber-bād eyler /** ʿĀlemi seyle virür gözlerinüñ yaşları

2. öteye beriye savurmak

G36/2 Defter-i fażl u dāniş evrāḳın / Ṣarṣar-ı āhum **eyledi ber-bād**

ber-bād itmek [2]

1. bitirmek

G41/5 Dāne-i ḫāl-i siyah ey Bāḳī / Ḫirmen-i ʿömrümi **itdi ber-bād**

2. savurmak

G44/5 Ḫāk-i rāhuñ **ideyin** āhumla / Rūzgār içre ġamuñla **ber-bād**

ber-bād ḳılmak [1] yok etmek

M1/VII/5 **Ber-bād ḳıldı** taḫt-ı Süleymānı rūzgār / Sulṭān Selīm Ḫān-ı Sikender-serīri gör

ber-bād olmak [1] harap olmak, yok olmak

K14/6 Yıḳıldı ḫānümān-ı baḫtı **ber-bād oldı** aʿdānuñ / Revān oldı nesīm-i fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

ber-bād olup gitmek [1] yavaş yavaş azalmak, yok olmaya yüz tutmak (ömür için)

G141/5 Biz ṭālib-i teveccüh-i iḳbāl-i rūzgār / Gül-berg-i bāġ-ı ʿömr ise **ber-bād olup gider**

Berber-istān [1] Berberistan ülkesi

G546/5 Tırāş itdi ser-i aʿdāyı bir bir tīġ-i bürrānı / Atañ fetḥ itdi kürsiyy-i bilād-ı **Berber-istānı**

ber-dār itmek [1] asmak, sallandırmak, darağacına çekmek

G502/2 Kāşkī cānı ṣaçuñ dārına **ber-dār itseñ** / Ḫakden refʿ idi bī-çāreye rifʿatler idi

ber-dārlıḳ [1] asılma, darağacına çekilme

G495/3 ʿAşḳa Manṣūr eger olmasa fermān-berdār / İḫtiyār itmez idi kendüye **ber-dārlıġı**

berf [8] kar; iki tanık dışında diğer tanıklar kışı betimleyen kasidelerin *'nesîb'* bölümlerinde geçmektedir.

K9/4 Ḳıldı zemīni **berf** gibi naḳd-i sīme ġarḳ / İnʿām-ı ʿām-ı şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi yolup bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i **berf** yollarına eyledi niṣār

K21/1 Aġardı **berf** ile yir yir çemende cism-i nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl

K21/6 Cihānı **berf** ile yaḫ ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / ʿAceb mi yir yüzine çıḳsa hep defāʾin-i māl

K21/10 Döşendi **berf** ser-ā-pāy ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / Aġardı rūy-ı zemīn ṣanki taḫta-i remmāl

G418/2 Şekker dökerdi bāġa mükerrer şitāda **berf** / Ebr-i bahār geldi pür itdi nebāt ile

K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i çarḫuñ zamāne ḫarrāṭı / Döker tırāşesini kūh u deşte **berf-miṣāl**

G487/1 **Berfüñ** eritdi bād-ı ṣabā baġrı yaġını / Yaḳdı çemende nergisüñ altun çerāġını

berg [11] yaprak

G114/5 Ġoncaya baḳsa lebüñsüz çeşm-i Bāḳī bir naẓar / Ġonca **berg** ü **berg** ḫār u ḫār ḫançer-dār olur

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı **berg-i** ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-ṣebāta imtinān üzre

G110/1 Nergis üzre **berg-i** zerd u jāleler kim vardur / Er çerāġına dizilmiş dirhem ü dīnārdur

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her **berg-i** ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ

G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer **berg-i** yāsemīn

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer **berg-i** levḥ-i gül-sitān üzre

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı **berg-i** ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-ṣebāta imtinān üzre

K18/18 **Berg-i** ezhārı hevā şöyle çıḳardı felege / Pür-kevākib görinür günbed-i çarḫ-ı devvār

sonbahar bağlamında;

K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil ṭūṭī iken **berg-i** çenār / Zerd olup ser-pençe-i şeh-bāza dönmişdür hemān

G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile tende dil ü cān ditrer / Esicek bād-ı ḫazān **berg-i** dıraḫtān ditrer

G371/1 Nām u nişāne ḳalmadı faṣl-ı bahāra / Düşdi çemende **berg-i** dıraḫt iʿtibārdan

berg-i bīd [2] söğüt yaprağı ‖ şeklinden dolayı hançer ve kılıç bağlamlarında

G481/2 Bāġda āb-ı revān üzre dökilür **berg-i bīd** / Cūylar dīdāruñuñ reşkiyle düşdi ḫançere

K22/3 **Berg-i bīdi** bāġda āb-ı revān üzre görüp / Didiler aḳmış ġılāfından bu tīġ-i zer-nişān

berg-i dıraḫt [2] ağaçların yaprakları

G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile tende dil ü cān ditrer / Esicek bād-ı ḫazān **berg-i dıraḫtān** ditrer

G371/1 Nām u nişāne ḳalmadı faṣl-ı bahāra / Düşdi çemende **berg-i dıraḫt** iʿtibārdan

berg-i gül [9] gülün pürüzsüz, kadife gibi olan kırmızı yaprağı; tanıkların çoğunda yanak/kırmızılık bağlamında yer almaktadır. ‖ Ayrıca, 'mevsiminde birkaç defa açılan ufak, kokulu bir çeşit gül' anlamı için bkz. SALÂHÎ, s.132.

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı **berg-i gül** ola ḫaṭ-ı defter sünbül

G46/1 Ruḫuñ ey ġonca-dehen **berg-i gül-i** ḫod-rūdur / Dir gören zülf-i siyeh-kāruñ içün şeb-būdur

G116/1 Ruḫuñ **berg-i gül-i** sīr-āba beñzer / Leb-i laʿlüñ şarāb-ı nāba beñzer

G213/2 Bulmaya ol ḫadd-i gül-gūn üzre ḫaṭṭuñ ḥāletin / Müşg-i terden yazsalar **berg-i gül-i** ḫandāne naḳş

G380/2 Lebleri mül ṣaçları sünbül yañaġı **berg-i gül** / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen

G107/1 **Berg-i gülden** ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte fehm eyle begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G124/4 Naḳş-ı ḫadd-i lāle-reng ol ʿārıż-ı pākīzede / **Berg-i güldür** gūyiyā āb-ı zülāl üstindedür

G454/3 Rūz-ı hecrinde güler dāne-i eşküm göricek / **Berg-i güldür** ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze

Kt18/1 Yaşum dökilür āh idicek dīde-i terden / **Berg-i gül-i** bādām gibi bād-ı seḥerden

berg-i gül-i raʿnā [1] bu tanıkta da kan ve kırmızılık bağlamında geçerek 'gül-i raʿnā'nın renkli yaprağını imlemektedir.

G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan **berg-i gül-i raʿnā mıdur**

berg-i gül-i sefīd [1] 'beyaz gül'ün kar gibi yollara saçılması bağlamında geçer.

K9/6 **Berg-i gül-i sefīdi** yolup bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i berf yollarına eyledi niṡār

berg-i gül-i ter [2] taze gül yaprağı

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede **berg-i gül-i ter** kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür

G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / Bir avuç **berg-i gül-i ter** ḳoydı gūyā ḳoynına

berg-i ḫazān [7]

1. sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak

K22/33 Bāġ u būstān içre tā ola bisāṭ-ı sebzeye / Ṣubḥ-dem **berg-i ḫazāndan** ḳaṭre-i şeb-nem çekān

K22/12 Jāle vü **berg-i ḫazāndan** pür-zer ü gevher çemen / Gül-şene varın niṡār itdi meger deryā vü kān

G373/2 Bāġa sen serv-i revānı bir ḳadem başsun diyü / Ḫaylī dökildi ṣaçıldı yoluña **berg-i ḫazān**

G216/2 Eşküm götürdi gitdi kūyına cism-i zerdüm / **Berg-i ḫazāne** beñzer bir cūy-bāre düşmiş

G139/1 Eser āhum yili kūyuñda cism-i nā-tevān ditrer / Çemen ṣaḥnında gūyā bāddan **berg-i ḫazān** ditrer

2. bu iki tanıkta, 'berg-i ḫazān' ölümü, ölüm zamanını ve ayrıca 'G545/2'de tabutu çağrıştırmaktadır.

G545/2 N'eyler seni bildüñ mi hevā ʿāḳıbet-i kār / Gör bād-ı vezān üzre giden **berg-i ḫazānı**

M1/I/2 Añ ol güni ki āḫır olup nev-bahār-ı ʿömr / **Berg-i ḫazāne** dönse gerek rūy-ı lāle-reng

berg-i nesrīn [2] nesrin yaprakları

K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü encüm / Bir çemendür ki dökilmiş aña **berg-i nesrīn**

K7/9 Her yaña mektūb uçurdı bād-ı nev-rūzī yine / **Berg-i nesrīni** kebūter gibi perrān eyledi

berg-i nīlūfer [2] nilüfer yaprağı ('rūy-ı zerd' paralelliği; 'gül-i ḫandān' karşıtlığı)

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i ġam eşk-i çeşm-i ter yiter / Rūy-ı zerd ol cūy-bāra **berg-i nīlūfer** yiter

M2/I/5 Āb u tābın giderüp teff-i semūm-ı ḳahrı / **Berg-i nīlūfere** döndürdi gül-i ḫandānı

berg-i semen [2] yasemin yaprağı

K18/14 Pīrehen **berg-i semen** gūy-ı girībān şeb-nem / Gül-sitān oldı bu gün bir ṣanem-i lāle-ʿiẕār

G33/4 Ṭarāvet kesb ider olsañ ʿaraḳ-nāk / Olur **berg-i semenden** tāze-ter ruḫ

berg-i sūsen **[4]** sûsen yaprağı (sivri ve uzun yapraklarından dolayı kılıç, mızrak ve hançere benzetilmesi yönüyle)

G155/3 Çemende **berg-i sūsen** gökde māh-ı nev degül peydā / Çeker aʿdā-yı dīn üzre zemīn ü āsmān ḫançer

G376/3 Jāle düşmiş **berg-i sūsendür** murasṣaʿ ḫançerüñ / Berkdür ey seng-dil ammā demürden ṭaşdan

K7/6 ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi cünd-i şitānuñ nev-bahār / **Berg-i sūsen** ḫidmet-i şemşīr-i bürrān eyledi

K18/43 Reşk-i dendānuñ ile ḫançere düşdi jāle / **Berg-i sūsende** gören itdi ṣanur anı ḳarār

berg-i zer **[2]** altın yapraklar ‖ sarı yapraklar

K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa ser-tā-pā dökilmiş **berg-i zer** / Ṣandum altun tebsiler ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān

K22/21 Rāh-ı bāġa **berg-i zer** düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi māh-ı āsmān

berg ü bār **[3]**

1. sermaye, kazanç

K9/22 Destinde ḫāme fażl u belāġat nihālidür / Medḥ ü s̱enā-yı şāh-ı cihān aña **berg ü bār**

2. yaprak ve meyve

G311/4 Nāzük nihāli ol leb ü ruḫsār-ı āl ile / Bir şāḫdur ki olmış aña **berg ü bār** laʿl

3. yaprak ve meyve ‖ yük

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma ṣalınsun ṣabā ile / Āzādedür nihāl bu gün **berg ü bārdan**

berg ü nevā **[1]** azık, günlük maîşet

G304/3 Bezm-i ṣafā vü ʿīşa salādur bilenlere / Ṣīt u ṣadā-yı bülbül ü **berg ü nevā-yı** gül

berg ü sāz **[1]** işret araç gereçleri

G477/1 Gül gibi ʿişret olmaz ise **berg ü sāz** ile / Sünbül gibi geçinmek olur bir piyāz ile

berīd **[1]** ulak, haberci

G489/7 Fiġānum ile felek çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / **Berīd-i** āhuma gūy-ı sipihr zeng oldı

berīn **[3]** kadri yüksek, yüce; aşağıdaki iki tanıkta cennetin niteleyicisi bağlamında;

K26/1 Bāġa reşk itse revā ravża-i firdevs-i **berīn** / Şol ḳadar zīnet ü fer virdi yine Ferverdīn

G392/1 Reşk-i firdevs-i **berīn** oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū Kevs̱er aña nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn

alışılmışın dışında bu tanıkta ‘çarh’, olumlu anlamda nitelenmiştir.

G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı **berīne** yaz / Görsün felekde söz nic’olur ḫaṣm-ı nā-be-kār

berḳ **[4]** şimşek

G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile şemşīr-bāz-ı **berḳ** / Çoḳ aḳçe ṣaçdı üstine ebr-i güher-nis̱ār

G530/8 Derūna şuʿle ṣaldı tīġ-i āteş-tābı gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ **berḳ-i** şemşīr-i cihān-sūzı

G450/4 **Berḳ-i** āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

G545/3 Bir cāy-ı ḫaṭar olmasa ʿālemde nedendür / Ebrüñ bu gözi yaşı vü **berḳuñ** ḫafeḳānı

berḳ-reftār **[1]** şimşek gibi hareket eden, hızlı

K14/24 Dem-i aʿdā ile deşt-i cihānı lāle-zār itdi / Sipāh-ı **berḳ-reftār-ı** Tatāruñ tīr-bārānı

berḳ itmek **[1]** şimşek çakar gibi parıldatmak

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim **berḳ ide** / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı eşküm ġarḳ ide

berk **[1]** daha sert

G376/3 Jāle düşmiş berg-i sūsendür murasṣaʿ ḫançerüñ / **Berkdür** ey seng-dil ammā demürden ṭaşdan

ber-ḳarār olmamak **[2]**

1. her zaman ele geçmemek

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām elden ḳoma ayaġı furṣat **ber-ḳarār olmaz**

2. devamlı aynı olmamak, aynı kararda devam etmemek

G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn ol ne şād / **Ber-ḳarār olmaz** bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

ber-kemāl [1] mükemmel, kemale ermiş (güzellik)

G291/5 Ṣāḥib-cemālüñ ehl-i kemālüñ muḥibbiyüz / Bāḳī ḳul eyledi bizi ol ḥüsn-i **ber-kemāl**

ber-mezīd olmak [1] 'artarak devam etsin, çoğalsın' anlamında dua sözü

K1/39 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa yüz ṭutalum **ber-mezīd ola** / Cāh u celāl-i salṭanat u baḫt-ı cāvidān

ber-murād olmak [2] muradına ermek, arzusuna kavuşmak

G478/5 Vaṣl-ı nigāre irüp **olmadı ber-murād** ol / Aġla gözüm yan ey dil Bāḳī-i nā-murāde

M3/I/3 Çoḳdan eylerdi cemāl-i bā-kemālin ārzū / **Ber-murād oldı** hele tāc-ı saʿādet ṣubḥ-dem

ber-pā [1] ayakta, yıkılmamış

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi **ber-pā**

berr [1] toprak ‖ ülke

G474/2 **Berr**-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ yitürse bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya

berr ü baḥr [1] dünya, kâinat

K21/33 Eyādī-i keremüñ **berr ü baḥre** şāmil ola / Niteki eyleye her cānibe şümūl-i şimāl

berş [1] afyonlu şurup; 'eski zamanlarda kahvehanelerde tiryaki müşterilere kahveden evvel bir fincan berş şurubundan vermek adetmiş'; daha geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 124. Aşağıdaki tanıkta, berş, kahve ile geçmektedir.

G544/5 Dil-i maḥzūn bulurdı ḳahve vü **berş** ile Bāḳī ẕevḳ / Dirīġā aradan ẕevḳ-i dil-i maḥzūn ise gitdi

ber-ṭaraf [1] ortadan kalkmış, yok olmuş

G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı yār der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz **ber-ṭaraf** gibi

ber-ter [1] daha yüksek ‖ değerli, kıymetli

M5/I/2 **Ber-ter** olsa menzilüñ ḫurşīd-i enverden maḥal

berü gel! [7] yaklaş!, bu tarafa gel!

G292/1 Gitdi hecr irdi dem-i vaṣl u telāḳī **berü gel** / Olalum bezm-i maḥabbetde mülāḳī **berü gel**

G292/2 Sāḳıyā sāġarı ṣun hecr ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı **berü gel**

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ yiridür raḳṣ uralum dest-efşān / Virelüm zelzeleye ṭāḳ u revāḳı **berü gel**

G292/4 Ṣunma laʿl-i şeker-efşānuñı bī-ẕevḳlere / Eyle şīrīn dehen-i ehl-i meẕāḳı **berü gel**

G292/5 Ḫıṭṭa-i Rūmdadur ʿırḳ-ı nihāl-i iḳbāl / Özleme ḫāk-i Ḫorāsān u ʿIrāḳı **berü gel**

G292/6 Çoḳ tehī devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede bāḳī hele sāḳī **berü gel**

G292/7 Umaruz himmet-i merdān-ı ṭarīḳat yitişe / Nā-gehān bir gün efendüm diye Bāḳī **berü gel**

bes [9] yeter, kâfi

G355/2 Sāz-ı āhum baña **bes** bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken bir daḫı hem-dem gelmesün

K13/11 Feyż-i envār-ı kef-i zer-baḫşı **besdür** ʿāleme / Aḳmaz olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān eger

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa **besdür** gūşe-i külḫan serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister yiter

G179/1 Ḫayālüñ ʿāşıḳa eglence **besdür** / Viṣālüñ istemek zāʾid hevesdür

G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā **besdür** perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ arada ġam fetīli şemʿ-i cemʿ

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende **besdür** bir varaḳ

G260/5 Kimi ayaġuñ öpmege ṣarḳar kimi elüñ / Bāḳīye **besdür** ey gül-i ḫandān güler yüzüñ

G367/5 İşāret **besdür** ey Bāḳī saña ser-māye-i devlet / Ḫudāvend-i ḳader-ḳudret şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan

G422/7 İşigüñ ṭaşı ile ḫāk-i ḥarīmüñ **besdür** / Bāḳī-i ḫaste-dile bāliş ü bister yirine

beslemek [4]

1. bakmak, üzerine titremek

G165/3 Begüm merdümlik it kendü ciger-gūşeñ gibi **besle** / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda ḳalmışdur

2. yetiştirmek

K1/30 Görsün nihāl-i serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ çemende **beslemesün** bāġ-bān bān

G403/5 Devrān nihāl-i servi saña beñzedem diyü / **Besler** kenār-ı cūyda nāz u naʿīm ile

3. karnını doyurmak

G534/2 Nice şīrīn olmasun kim süd yerine anası / Sükker ile **beslemiş** ol ṭūṭī-i gūyācuġı

beste [2] bağlı

G90/1 Dil **beste-i** kemend-i ser-i zülf-i yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur

G309/3 Çoḳ yanuñca ṣalınur şimdi ser-efgendelerüñ / Şeh-süvārum saña kim **beste-i** fitrāk degül?

beste ḳılmak [3]

1. bağlamak ‖ kaptırmak (gönlünü)

G47/3 Göñlin o zülfe **beste ḳılan** cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki deste-i reyḥāne ṣarmaşur

2. kapatmak

G335/2 Der-i ümmīdi **ḳıldum beste** ḫūbānuñ vefāsından / Görinür sīnede yir yir ser-i mismārdur dāġum

G540/4 Ḫaste çeşmi nigār **beste ḳılup** / Göze göstermez oldı āfāḳı

beste-i şeş-der itmek [1] altı kapıyı kapatmak (satranç terimi)

K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı ġam idüp düşmenüñüñ / Pençe-i baḫtın **ider beste-i şeş-der** ḫātem

beste olmak [2]

1. kapılmak, tutulmak

G156/4 Rişte-i mūy-ı dil-bere ṭolaşan / **Beste-i** bend-i zülf ü kākül **olur**

2. bağlanmak

K20/32 Kemend-i ʿacz ile **olmazdı** dest ü pā **beste** / Bu bendi geçmese baña zamāne-i muḫtāl

beşāret [2]

1. müjde

M3/I/6 Nevbet ol Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihānuñdur diyü / Çaldılar eflākdan kūs-ı **beşāret** ṣubḥ-dem

2. sevinç, mutluluk

G93/9 Dostdan yek işāret ey Bāḳī / Cāna ṣad mūcib-i **beşāret** olur

beşāretler! **[1]** müjdeler!, iyi haberler!

K5/3 **Beşāret**ler zemīne āsmānuñ gözleri aydın / Cihānı rūşen itdi pertev-i envār-ı Yezdānī

be-şarṭ-ı ān [1] şartıyla, o şartla ki

G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı görince cān / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola ammā **be-şarṭ-ı ān**

beşer [1] insanlar, insanoğlu

G274/7 Yaʿnī sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / Yirde meddāḥı **beşer** gökde ṣenā-ḫ̌ānı melek

beşik [1]

G138/4 Dil-ber **beşikden** ögrenür oldı ṣalınmaġı / Her ṭıfl-ı nā-resīde ḫırāmān olup gezer

beter [1] çok fena, çok kötü

G336/1 **Beter** buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp āḫır giriftār-ı kemend itdüm

beyābān [3]

1. çöl

G69/6 Giryān o Leylī-veş n'ola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / Mecnūnuñ āb-ı çeşmine ḫāk-i **beyābān** teşnedür

2. ıssız, yaban yer; dağ başı

G206/1 Var mı bir dīvāne kim geşt-i **beyābān** istemez / ʿUzlet idüp ḫalḳdan bir beyt-i aḥzān istemez

G426/2 Ṭutalum Kaʿbe-i tevfīḳ-i ilāhī yolını / Bu **beyābānda** ʿabes gezmeyelüm āvāre

beyān [2]

1. belagatin teşbih, mecaz, kinaye gibi anlatım yollarını gösteren bölümü

K22/29 Destüme alsam ḳalem naẓm-ı bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i mülk-i maʿānī vü **beyān**

2. güzel söyleme, söze dökme

G470/7 Ẕāt-ı kerīmi vaṣfın Bāḳī ne gūne ḳılsun / Melḥūẓ olan maʿānī mümkin degül **beyāne**

beyān eylemek [1] anlatmak

K2/57 Emr-i ʿālī yine dergāh-ı muʿallāñuñdur / Hele biz **eyleyelüm** vāḳiʿ-i aḥvāli **beyān**

beyān itmek [1] söylemek ‖ şakımak

G328/1 ʿAşḳı bülbül gibi **beyān idelüm** / Ḥālümüz gül gibi ʿayān idelüm

beyāż [3]

1. ak

K4/8 **Beyāżı** ġurre-i ṣubḥ-ı saʿādet / Sevādı sürme-i çeşm-i cihān-bīn

2. boş kağıt (üstüne çekilen tuğra) ‖ 'beyâz üzerine hatt-ı hümâyûn', padişahların doğrudan doğruya kendileri yazmak veya yazdırmak suretiyle verdikleri emir

G52/3 **Beyāż-ı** ṣafḥa-i ruḫsāruñ üzre zülf-i pür-çīnüñ / Miṣālin görmemişdür kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur

3. boş kağıt (hattatlar tarafından üzerine yazı yazılan)

G547/2 **Beyāż-ı** ṣafḥa-i ruḫsāra ol ḫaṭṭ-ı cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış āyet-i Nūrı

beyāż-ı ṣubḥ-dem [1] tan vakti, tan aydınlığı

G147/9 **Beyāż-ı ṣubḥ-dem** bir levḥ-i sīmīn / Şuʿāʿ-i āfitāb altun ḳalemdür

beyāż düşdi! [1] 'beyaz düştü', reml terimlerinden olup 'uğurlu geldi' anlamındadır. ' ‖•| ', reml ilmindeki özel işaretidir. Daha geniş bilgi için bkz. LEVEND, s.220-221; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 375-376.

K21/12 **Beyāż düşdi** hele şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / Miṣāl-i çihre-i baḫt-ı edīb-i ferruḫ-fāl

beyāża çıḳmamak [1] kaza ve kader konusunu bir sonuca bağlayamamak ‖ yeni beliren sakalların tam olarak seçilmemesi ‖ beyaza çekmek (yazıyı temize çekmek); bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 7.

G503/3 Ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı geh görinür gāh olur nihān / **Çıḳmaz beyāża** baḥs-i ḳażā vü ḳader gibi

beydaḳ [1] satrançta piyade denilen taş ‖ yüzdeki ben

G364/2 **Beydaḳ-ı** ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa şāhum göñül ferzānesin açmazdan

beyt [2] bu iki tanıktaki 'beyt', Sultan Murat Han'a yazılmış Terci-i Bend'in tekrarlanan *vasıta beyt*ine (Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān mu'izz-i salṭanat Sulṭān Murād) geçişi imlemektedir.

M3/III/7 Hep bu **beyt-i** dil-keş üzre bağlanur gūş eyleseñ / Ṣavt u naḳş-ı bülbülān-ı gül-sitān-ı maʿdelet

M3/IV/7 Dest-gīr-i ehl-i dil kimdür diyü fāl eyledüm / İşbu **beyt-i** rūşen ü pākīze-gevherdür gelen

beyt-i muṣannaʿ [1] sanatlı, sanatkâr elinden çıkmış (beyit)

K27/2 ʿAceb **beyt-i muṣannaʿdur** bulınmaz degme dīvānda / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

beyt yandurmak [1] beyit düzmek, söylemek

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳında bir ḳaç **beyti yandurdum** / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm

beyt-i aḥzān [1] yas ve matem evi, hüzünler evi ‖ Hz. Yakup'un oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra çekildiği kulübe

G206/1 Var mı bir dīvāne kim geşt-i beyābān istemez / ʿUzlet idüp ḫalḳdan bir **beyt-i aḥzān** istemez

Beyt-i Maʿmūr [2] Hz. Âdem ile yeryüzüne indirilip tufan'dan sonra tekrar Kâbe'nin hizasında yedinci kat göğe çıkarıldığına inanılan köşk, tapınak; geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.125.

G333/2 Ḥarīm-i **Beyt-i Maʿmūruñdan** aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

G125/5 Ruḫlaruñ medḥini eflāke çıḳardı Bāḳī / Şevḳden ṭoldı bu gün nūr ile **Beytü'l-Maʿmūr**

Beytü'l-aḥzān/ḫazen [2] Hz. Yakup'un oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra çekildiği kulübe ‖ hüzünler evi

K2/3 Rūşen oldı açılup dīde-i Yaʿḳūb-ı emel / Demidür menzil-i ʿişret ola **Beytü'l-aḥzān**

G531/4 Yūsuf gibi ʿizzetde sen Yaʿḳūb-veş miḥnetde ben / Dil sākin-i **Beytü'l-ḫazen** tenhālara ṣalduñ beni

Beytü'l-Ḥarām [1] Kâbe

G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşḥ-i cām bu zemzem olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler **Beytü'l-Ḥarām** pīr-i muġān şeyḫü'l-ḥarem

beyża [3] yumurta

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i **beyża-i** pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı

G78/3 Faṣl-ı şitāda **beyża-i** sīmīn idi gūy-ı zemīn / Aldı ḳanadı altına sīmürġ-i zerrīn-bāl ü per

K19/15 **Beyża-i** ṭā'ir-i devletdür o dürr-i şeh-vār / Āşiyān şeklini bağlarsa n'ola ger ḫātem

bezenmek [1] donanmak, süslenmek

K18/53 Lālelerle **bezene** niteki deşt ü ṣaḥrā / Nitekim güller ile zeyn ola dest ü destār

beẕl [2]

1. esirgemeden bol bol dağıtma, harcama

K2/55 **Beẕl** ile az ola mı niʿmet-i cūd u keremüñ / Yimeden eksile mi ḫ˅ān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān

2. kerem, ihsan

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden kefi **beẕl-i** ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler iṣbāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

beẕl itmek [1] saçmak

K13/1 Cān virürdüm cevher-i cān istese cānān eger / **Beẕl iderdüm** yolına ẕī-ḳıymet olsa cān eger

bezm [91] yiyip içilerek sohbet edilen, belli başlı ritüelleri olan ziyafet yeri, meclis; ayrıca bezmin zamanı, kuralları, sakinin işlevi, oturuş düzeni, müzik ve şiir, kadehin sunulma ritüelleri için bkz. LEVEND, s. 307-322.

K18/12 Mevsim-i rezm degüldür dem-i **bezm** irdi diyü / Sūsenüñ ḫançerini ṭutdı ser-ā-pā jengār
G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu **bezm** içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā
G239/4 Cām-veş kimdür bu **bezm** içre ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i gül-zārı seyr it lāle-i ḥamrāya baḳ
G428/1 Mestāne düşmişin bu gice sāġar üstine / Sāḳī-i **bezm** didi yüzüñ güller üstine
G5/4 **Bezm** içre ṣurāḥī gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī lebüñe ḳan yaġı oldı mey-i ḥamrā
G261/3 Cām-ı mey **bezmde** bir dil-ber-i raʿnādur kim / Çihre-i nāzüki gül-berg-i muṭarrādan yig
K3/15 Ṣaçar **bezme** nūrı döker rezme nārı / O tāc-ı muraṣṣaʿ o tīġ-i mücevher
G58/2 Gül-sitān-ı **bezme** sāġar ġonca-i sīr-āb ise / Āteşīn ruḫsārı sāḳīnüñ de bir gül-nārdur
G71/4 Seyr-i bāġ-ı **bezme** gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör
G84/6 Bir **bezme** mīr-i meclis olupdur göñül k'aña / Baḥr-i muḥīṭ cürʿa vü gerdūn piyāledür
G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür **bezme** ṣafā vir / Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetü'l-emr fenādur
G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu **bezme** zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz
G270/5 Bāḳıyā dün gice meclisde gül-efşānlar ile / Māh-tāb itmiş idük **bezme** żiyāsın ḳadeḥüñ
G328/2 Jāle-veş **bezme** varumuz ṣaçalum / Zeri gül gibi der-miyān idelüm
G286/6 **Bezme** gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül
G499/2 Sāḳıyā ʻaks-i ʻiẕāruñdan fürūġ-ı cām-ı mey / Rūşen eyler **bezmi** ḫurşīd-i żiyā-güster gibi
G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi görsün ṣürāḥī üstine / Şemʿ-i **bezmi** devr iderken görmeyen pervāneyi
K16/7 Meşhūr **bezm-i** devlet-i şāh-ı yegānede / Ṭabʿuñ ṣafā-yı meşreb ile Cām-ı Cem gibi
K17/1 Gül meclisinde lāle yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i **bezm-i** ʿişret-i Cemşīd-i kām-kār
K26/3 Demidür lāle yaḳa **bezm-i** bahāra meşʿal / Ġonca-i zanbaḳ ola nergise şemʿ-i bālīn
M3/III/1 Sensin ey çeşm-i çerāġ-ı dūdmān-ı maʿdelet / Şemʿ-i nūr-efşān-ı **bezm-i** ḫānedān-ı maʿdelet
M4/III/1 Ṭāʿat-i Ḥaḳ mūnis-i **bezm-i** beḳādur ʿāḳıbet
M9/I/3 Ne mānend-i ḫayāl-i yār **bezm-i** dilde maḥrem var
M9/V/1 Ṣıyup seng-i ḥavādiş yine cām-ı **bezm-i** ʿuşşāḳı
G28/1 Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandur bāʿiş / Revnaḳ-ı **bezm-i** güle mürġ-i çemendür bāʿiş
G51/1 Lāleler **bezm-i** çemende cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde ḫusrev-i gül ʿīşa ruḫṣat gösterür
G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa ṭāñ mı **bezm-i** fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür
G54/6 Çerāġı māh-ı enverden yaḳar ol ʿārıż u gerden / Girībānuñ senüñ **bezm-i** leṭāfet şemʿ-dānıdur
G90/5 Bāḳī sürūd-i **bezm-i** ṭarab-ḫāne-i ḫayāl / Ṣavt u ṣarīr-i ḫāme-i gevher-niṣārdur
G96/4 Ādāb-ı **bezm-i** vuṣlatı pervāneden görüñ / Bülbül gibi degül-dürür ol ehl-i ḥāldür
G99/3 Zülfüñ duḫān-ı meşʿale-i **bezm-i** ḥüsndür / Aġzuñ çerāġ-ı luṭf u melāḥat şirārıdur
G99/5 Cām-ı zer ile buldı żiyā **bezm-i** devleti / Nergis ki taḫt-gāh-ı çemen tāc-dārıdur
G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar **bezm-i** āfāḳı nesīm / Pādişāhuñ micmer-i ʿadlinde ṣandal yaḳdılar
G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i servi ḫam / Muṭrib-i **bezm-i** bahāra gūyiyā çeng itdiler
G130/6 Bir kīse içre lāle bu gün **bezm-i** bāġda / Ġayb itdi jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār
G134/6 Geçmez tenaʿʿumından o kim **bezm-i** ʿālemüñ / Cām-ı fenāyı ʿāḳıbetü'l-emr içer geçer
G195/1 Dilā **bezm-i** cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām elden ḳoma ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz
G256/1 Ṣubḥ-ı vaṣl-ı yārdur **bezm-i** şarāb itmek gerek / Sāġar-ı zerrīni reşk-i āfitāb itmek gerek
G301/1 Döndi **bezm-i** bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze gül

G324/2 ʿİşret-i **bezm-i** viṣāl-i yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı devri ferāmūş eyledüm
G328/6 Gelmesün **bezm-i** ʿīşa nā-maḥrem / Nergis-i bāġı dīde-bān idelüm
G332/6 Bāde-i mihr ü vefā sāġarıdur ey Bāḳī / N'ola devr eyler ise **bezm-i** cihānı ġazelüm
G359/3 İl **bezm-i** vefāñ içre ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ elinden
G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i **bezm-i** cihān eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı almasa ḳanmadın
G391/1 Müheyyā oldı meclis sāḳıyā peymāneler dönsün / Bu **bezm-i** rūḥ-baḫşuñ şevḳine mestāneler dönsün
G391/5 Bu **bezm-i** dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di gelsün ehl-i diller gelmesün bīgāneler dönsün
G398/3 Degül mi **bezm-i** vaṣl-ı yār firdevs / Belā-yı ṣoḥbet-i aġyār ṭamu
G400/5 Bāḳī çek imdi cām-ı ġam-ı **bezm-i** fürḳatin / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı sev
G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i **bezm-i** viṣālde
G451/5 Eṣḥāb-ı zühd **bezm-i** füsūn u fesānede / Erbāb-ı ʿaşḳ ʿarṣa-i ceng ü cidālde
G505/1 Çerāġ-ı **bezm-i** vaṣl olmaġa bir şeb ʿārıżı nūrı / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī
G523/1 Şarāb-ı **bezm-i** ġam ẕevḳın ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden süʾāl eyleñ faḳīr itdi
K1/4 **Bezm-i** felekde urmış idi Zühre sāza çeng / ʿĪş u ṣafāda ḫurrem ü ḫandān u şād-mān
G14/4 **Bezm-i** ġamda dü çeşm-i pür-ḫūnum / İki şīşe şarābdur gūyā
G69/4 **Bezm-i** ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı meclisde yārān teşnedür
G125/2 **Bezm-i** hecrüñde müjeñ nişteri mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr
G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek ayılmaz / **Bezm-i** feleküñ bilmem cāmında ne ḥālet var
G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin ir ṣaḥn-ı bāġa kim / **Bezm-i** bahāra nergis olupdur çemende şemʿ
G241/3 **Bezm-i** ġamuñda ṣanma ḳabaḳ minnetin çekem / Eşküm şarāb u dīdelerümdür baña ḳabaḳ
G243/3 **Bezm-i** şevḳuñ içre devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ
G308/6 **Bezm-i** ġam içre olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i pür-melāl gül
G386/7 Bāḳī gedā-yı mey-gede-i ʿaşḳ olup yine / **Bezm-i** ġamından ol ṣanemüñ sāġar isterin
G418/4 Şeş-ḫāne-i zamāne degül çünki sāz-kār / **Bezm-i** cihāna ḳılma naẓar iltifāt ile
G437/3 **Bezm-i** meydür güzelüm ḳan ola şāyed arada / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ mestāne
G480/4 **Bezm-i** ġamda cām-ı ʿaşḳuñ nūş ide āvāreler / Bāde-i nābuñ yazuḳ cām-ı sürūr-encāmına
G533/2 **Bezm-i** keṣretden biz eñ evvel götürdük ayaġı / Meclis āḫir oldı gitdi bāde sāḳī ḳalmadı
G127/3 Tekellefsüz gelür bād-ı ṣabā tārāc ider bir gün / Çemen **bezminde** gūyā süfre-i gül ḫˇān-ı yaġmādur
G135/1 Ṣafā **bezminde** şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu şahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur
G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ cihān **bezminde** diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer
G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı döndi çemen **bezminde** āteş-bāze gül
G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı gül **bezminde** taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel
G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen **bezminde** / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle
G306/3 **Bezminde** sürdi lāle muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı emīr-i meclis-i bāġ u bahār gül
K25/19 Füṣeḥā vü büleġā **bezmine** mīr-i meclis / ʿUlemā vü fużalā zümresine şāh-süvār
G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam **bezmine** yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim baġrum kebāb eyler
G204/1 Derd u ġam **bezmine** ḳaddüm gibi bir çeng olmaz / Nāylar nālelerüm sāzına āheng olmaz
G372/2 Viṣālüñ **bezmine** tek maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun
G412/5 Niṣār it **bezmine** Bāḳī bu dürr-i pāki seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār elde
G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı cāmesin rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol melāmet **bezminüñ** ḳallāşına
G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur giceler / **Bezmümüzde** şemʿ-i rūşen şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ
K19/38 Tuḥfe-i **bezmüñ** içün bu ġazel-i rengīni / Levḥ-i zerrīne yazup eylesün ez-ber ḫātem
G13/5 Cihānı cām-ı naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu **bezmüñ** şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz cānā

G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i **bezmüñ** ayaġına aḳdılar

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣaññma vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ **bezmüñ** gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm

G343/3 Görüp **bezmüñde** sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benüm'çün ʿūd u micmer hem

K1/42 **Bezmüñde** baḫt sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı sipihr sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān

G241/4 **Bezmüñde** gerçi sāġar-ı ṣahbāya baş eger / Bedr-i münīre dil uzadur dil-berā ḳabaḳ

G8/7 Ġonca-veş cām-ı dil-i Bāḳīyi pür-ḫūn itdiler / Dem-be-dem zārī ḳılur gül-zār-ı **bezmüñden** cüdā

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i **bezmüñe** tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

K24/29 **Bezmüñe** gelmek ile bu ne kerāmetdür kim / Dimeye ṣayf u şitā bitüre micmer sünbül

G381/1 Māh-rūlar bī-ʿaded bir ʿāşıḳ-ı rüsvāyı ben / Yitmeye biñ pāre ḳılsam bu dil-i şeydāyı ben

bezm ehli **[3]** belli bir şehir kültürü ve görgüsüne sahip olup bezmin kural ve teşrifatını iyi bilen kişiler ‖ âşıklar

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O **bezm ehlinde** ḳalmaz cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum

G473/6 Belī **bezm ehli** bī-hūş olsa Bāḳī / Olur mey rīḫte sāġar şikeste

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın ḳılsañ bu **bezm ehline** feyż / Ṣulḥa müncer olsa bu bīhūde ġavġā kāşḳī

bezm-i belā **[3]** bkz. 'belā bezmi' md.

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile **bezm-i belādadur** / Ḳad çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı bādedür

G501/5 Bāḳıyā **bezm-i belāda** neye döndük görseñ / Nāy-veş baġrumuzı nāle vü efġān deldi

G365/5 **Bezm-i belāda** nāle vü āhuñla Bāḳıyā / Müstaġnīyüz terāne-i çeng ü rebābdan

bezm-i ʿaşḳ **[4]** aşk meclisi

G348/3 Cān niṣār itmekdür evvel şarṭ **bezm-i ʿaşḳına** / Maḥrem olmaz bilmeyen ādāb-ı ṣoḥbet neydügin

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı **bezm-i ʿaşḳuñdan** yıḳar bir kāse Faġfūrı

G538/2 Olupdur çār-pāre ney gibi āh itmeden baġrum / Meger kim **bezm-i ʿaşḳuñ** sāḳıyā bu oldı ḳānūnı

M5/VII/2 **Bezm-i ʿaşḳı** şemʿ-i āhumla müzeyyen ḳılduġum

bezm-i Cem **[1]** Cem meclisi; geleneğe göre ilk olarak içki meclisini kuran Cem olduğundan, her türlü içki ve sohbet meclisine 'bezm-i Cem' veya genellemeyle 'bezm' denmiştir. Cem İran'ın mitolojik tarihinde bir padişah olduğu için 'hükümdar meclisi', 'sultan meclisi' anlamına da gelmektedir. Geniş bilgi için bkz. GÖLPINARLI 2004, s. 408; LEVEND;

G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege **bezm-i Cem** içre cām / Her kim segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür

bezm-i ezel **[2]** 'bezm-i elest'; Klasik İslamî Doğu Edebiyatlarındaki geleneğe göre, 'elest meclisi'nde aşk şarabı sunulmuş ve âşıklar sevgililerine o zaman tutulmuşlardır. 'Mtl 28'de Bakî, sözü edilen bezmde kendisine 'nazım kadehi' sunulduğunu söyleyerek bu bilgiyi şiirsel yetisinin kaynağı olarak sunmaktadır.

G498/4 Dil-i pür-ḫūn baña **bezm-i ezelden** / Leb-ā-leb bir ṭolu peymāne geldi

Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ **bezm-i ezelde** sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda kelāmı bāḳī

bezm-i gül-şen **[1]** meclise benzeyen gülbahçesi (şekil ve renk yönüyle)

G443/1 Nergis-i mest **bezm-i gül-şende** / Çeşmüñe bende-i ser-efgende

bezm-i ḫudāvend **[1]** efendi meclisi ‖ Kadızâde'nin meclisi

K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir ḫūb ser-ā-ser geydi / Ola tā **bezm-i ḫudāvende** felek ḫidmet-kār

bezm-i ʿīş **[3]** zevk ü safa meclisi

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i ter mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı **bezm-i ʿīş** olmış yeşil ḫārā mıdur

G160/4 Ṣun **bezm-i ʿīşa** destüñi kim cām-ı mey gibi / Girmez elüñe bir gül-i ter bī-cefā-yı ḫār

G164/3 Gelemez **bezm-i ʿīşa** vāʿiẓ ü şeyḫ / Bunda nā-sāz u nā-sezā n'eyler

bezm-i ʿīş u ʿişret [1] zevk ü safa/eğlence meclisi

G303/2 Zāhid ne lāzım ehl-i dile kīne-i şütür / Gir **bezm-i ʿīş u ʿişrete** sen de ḳıṭāre gel

bezm-i ʿişret [1] zevk ü safa/eğlence meclisi

K18/39 Eylemez kimse bu gün kimse elinden nāle / **Bezm-i ʿişretde** meger muṭrıb elinden evtār

bezm-i keṡret [2] dünya

G273/5 **Bezm-i keṡretden** çekildi cām-veş Bāḳī göñül / Tekye-i vaḥdetde ʿuzlet iḫtiyār itsem gerek

G533/2 **Bezm-i keṡretden** biz eñ evvel götürdük ayaġı / Meclis āḫir oldı gitdi bāde sāḳī ḳalmadı

bezm-i maḥabbet [2] aşk meclisi ‖ sohbet meclisi

K8/3 Gören **bezm-i maḥabbetde** vücūdum naḫl-i gül ṣandı / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre

G292/1 Gitdi hecr irdi dem-i vaṣl u telāḳī berü gel / Olalum **bezm-i maḥabbetde** mülāḳī berü gel

bezm-i mey [2] şarap meclisi

G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz āyīn-i Cemdür **bezm-i mey** / Bunda bir şāhāne ṭavr u özge ʿālem vardur

G515/4 **Bezm-i meyde** būse-i laʿl-i nigāra ḳaṣd ider / Gögsine ursa n'ola cāmuñ ṣurāḥī ḫançeri

bezm-i rindān [1] rintler meclisi; bkz. 'meclis-i rindān' md.

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / Baturdı rūzgār āyīn-i ʾīşın **bezm-i rindānuñ**

bezm-i ṣafā [9] zevk ü safâ meclisi

M5/III/2 Cāna ol laʿl-i muṣaffādur mey-i **bezm-i ṣafā**

G31/1 Göstermeseydi bādesini sāġar-ı zücāc / Ẕevḳ itmez idi **bezm-i ṣafādan** göñül mizāc

G193/2 Evtār-ı çeng-i **bezm-i ṣafādur** ṣanur gören / Künc-i belāda gözden aḳan iki rūdumuz

G392/2 Demidür **bezm-i ṣafāda** açıla süfre-i gül / Yiridür nergis alursa ele cām-ı zerrīn

G102/1 Bāġ u bahār-ı gül-şen-i ʿālem ḫazānludur / **Bezm-i ṣafā** hemīşe gül ü erġavānludur

G154/7 Bāḳī ġamuñda ḫūn-ı ciger yutsa gūyiyā / **Bezm-i ṣafāda** cām-ı mey-i erġavān çeker

G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ göñülde ġam / **Bezm-i ṣafāda** cām-ı mey-i erġavān ṭutuñ

G308/9 Bāġ-ı cihānda gül gibi ḫandān u ḫurrem ol / **Bezm-i ṣafāda** ey şeh-i ferḫunde-fāl gül

G318/3 **Bezm-i ṣafā** vü reşḥ-i cām bu zemzem olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler Beytü'l-Ḥarām pīr-i muġān şeyḫü'l-ḥarem

bezm-i ṣafā vü ʿīş [1] zevk ü safa/eğlence meclisi

G304/3 **Bezm-i ṣafā vü ʿīşa** salādur bilenlere / Ṣīt u ṣadā-yı bülbül ü berg ü nevā-yı gül

bezm-i şarāb [3] şarap sohpeti/meclisi; bkz. 'şarāb ṣoḥbeti' md.

G12/1 Gül-sitān **bezm-i şarāb** u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña

G98/3 Başlar yitürse meclis-i ʿaşḳuñda ġam degül / **Bezm-i şarābda** nice sāġar şikest olur

G228/5 Bir māhdur ki cevresin almış sitāreler / **Bezm-i şarāba** gice ʿaceb şevḳ virdi def

bezm-ārā [1] meclisi süsleyen, şenlendiren

G222/4 Aldılar ol şemʿ-i **bezm-ārāyı** aġyār ortaya / Ẓāhir oldı nükte-i lā ḫayre illā fi'l-vasaṭ

bıraḳmak [1] kendi haline bırakmak, bir yana itmek ‖ 'yüz üstü bırakmak'; 'yarı yolda bırakmak'

G352/5 **Bıraḳdı** yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār var olsun

bī-ʿaded [1] sayısız, bir çok

K19/50 **Bī-ʿaded** ḫātem ile ṭapuña geldi Bāḳī / Ki nice Rūm ḫarācını deger her ḫātem

bī-bahāne [1] kusursuz

G382/2 Saña bahā ne idi cefā-pīşe olmasañ / Ḥaḳḳā budur ki bī-bedel ü **bī-bahānesin**

bī-bāk [1] yürekli, cesur

G349/5 Bu rāh-ı ḫaṭar-nākdan Bāḳıyā / Güẕār itmez illā ki **bī-bāk** olan

bī-baṣar [2] basiretsiz

G79/1 Kūyūñ ġubārı minnetin ehl-i naẓar çeker / Küḥl-i cilā żarūretini **bī-baṣar** çeker

G67/5 **Bī-baṣar** farḳ idemez ḳanda baṣar ol āhū / Yine izi tozını dīde-i bīnā gözedür

bī-bedel [4] eşsiz, benzersiz

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile mūy-ı miyānına naẓar / Cümleten **bī-bedel** ü sāʿid ü bāzū da güzel

G382/2 Saña bahā ne idi cefā-pīşe olmasañ / Ḥaḳḳā budur ki **bī-bedel** ü bī-bahānesin

Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda eskidi dīvānuñ Emriyā / Söz yoḳ egerçi **bī-bedel** ü bī-naẓīrdür

G451/2 Mużmer ḫayāl-i laʿl-i lebüñ her laṭīfede / Müdġam miyān-ı **bī-bedelüñ** her ḫayālde

bī-bünyād [3] temeli çürük

G239/3 Baḫt-ı **bī-bünyād** içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / Bāri bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı dehr-i **bī-bünyād** içün / Neydügin bilse meʾāl-i ḥāl-i dünyā kāşḳī

G29/5 Vücūdum ḫānesin seyle virür Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı dār-ı **bī-bünyāduma** bu āb olur bāʿiṣ

bī-cefā [1]

G160/4 Ṣun bezm-i ʿīşa destüñi kim cām-ı mey gibi / Girmez elüñe bir gül-i ter **bī-cefā-yı** ḫār

bī-cev [1] arpasız ‖ aç

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice **bī-cev** ḳala ester bile

bī-çāre [16] zavallı, düşkün ‖ bahtı yüzüne gülmeyen âşık

K26/31 Lāyıḳ-ı devlet ü şāyeste-i iḳbāl oldur / Ḳalmaya **Bāḳī-i bī-çāre** melūl ü ġamgīn

G40/6 Mededüñ ḳalmadı feryād u fiġān eyleyecek / Saña kimden ire ey **Bāḳī-i bī-çāre** meded

G56/4 Bir ʿaceb dārüʾş-şifādur kūyı derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş varan **bī-çāre** ġāyet ḫoş gelür

G173/5 Meded Bāḳīye ey pīr-i muġān bir cürʿa himmet ḳıl / Elin alup ayaḳlandur ki ol **bī-çāre** düşmişdür

G218/5 Zülfüñ esīri Bāḳī-i **bī-çāre** dostum / Bir mübtelā-yı bend-i kemend-i belā imiş

G247/3 Öpdüm elini ḳucmaġa bilin edeb itdüm / Güldi didi bilmez daḫı **bī-çāre** ṣarılmaḳ

G426/7 Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa nicʼolur / Ḳatı ḥayret yiridür bir gözüñ aç **bī-çāre**

G59/4 Bir Ḳul oġlı āfetüñ kūyında ḳaldı cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz görinmez nʼeylesün **bī-çāreler**

G124/5 ʿĀşıḳ-ı **bī-çāreler** bār-ı belāñ altındadur / Derd-mend üftādeler görseñ ne ḥāl üstindedür

G3/5 Şiʿr ü inşādan murādı ʿāşıḳ-ı **bī-çārenüñ** / ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür yāre Bāḳī veʾd-duʿā

G142/6 Gāh gāhī gūşe-i çeşmüñle ḳılmazsañ nigāh / Bāḳī-i **bī-çārenüñ** aḥvāli dīger-gūn olur

G227/5 Şemʿ-veş sūz-ı derūnın ʿarż ider Bāḳī saña / Yana yana ḳalmadı **bī-çārenüñ** baġrında yaġ

K24/20 Geldi bir Hindū-yı **bī-çāre-ṣıfat** işigüñe / Ġarażı bu ki ḳapuñda ola çāker sünbül

G502/2 Kāşḳī cānı ṣaçuñ dārına ber-dār itseñ / Ḫaḳden refʿ idi **bī-çāreye** rifʿatler idi

G126/1 Göñül almaġa gelür şīveye āġāz eyler / Dil-i **bī-çāreyi** ben ʿarż idicek nāz eyler

G334/2 Ayrıldı dil ṣadef gibi sen dürr-i pākden / Şemşīr-i hecrüñ eyledi **bī-çāreyi** dü-nīm

biçmek [2] (giysi için) kumaş kesmek

M5/V/1 Ḳaddüñe ḫılʿat **biçelden** ḥüsni ḫayyāt-ı ḳażā

Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı felek / Egnüme ḫilʿat diyü miḥnet libāsın **biçmeye**

bīd [1] söğüt; bkz. 'berg-i bīd' md.

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñ'çün ditrer endāmı çemende bāddan **bīdüñ**

bī-dād [2] acımasız, amansız (başa inen kılıç ve taş bağlamında)

M7/IV/1 Egerçi tīġ-i **bī-dādı** derūnum ṭoġradı muḥkem

G12/3 Seng-i **bī-dāduñla** serde zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i destārda rengīn ḳaranfüldür baña

bī-dād-ger [1] zalim, gaddar, merhametsiz

G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i **bī-dād-ger** / Mülk-i Īrān ṣandı beñzer ṭurma vīrān itmede

bī-daḫl olmak [1] tekrar cebe girmemek

K13/7 Ḫarc kim **bī-daḫl ola** mevcūd olan nā-būd olur / Olsa mālüñ fi'l-mes̱el maḥṣūl-i baḥr u kān eger

bī-dār [2] açık ‖ uğurlu, bereketli, talihli; bkz. 'baḫt md.'

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ gözi dā'im **bī-dār**

M2/V/5 Daḫı ol duḫter-i saʿd-aḫter-i pākīze-güher / Çeşm-i Nāhīd gibi rūşen ü **bī-dār** olsun

bī-dār eylemek [1] (ölüm uykusundan) uyandırmak

G78/4 Ḫ̌āb-ı ʿademden dīde-i ezhārı **bī-dār eyledi** / Taḥrīk-i bād-ı ṣubḥ-dem āvāze-i mürġ-i seḥer

bī-dār itmek [1] uyandırmak

G118/2 Ḫ̌āb-ı ġafletde yatur baḫt-ı siyāhum ammā / Giceler ʿālemi **bī-dār iden** efġānumdur

bī-dār olmamak [1] uyanmamak

G194/5 Şöyle nāz uyḫusına varmış o yār ey Bāḳī / Ki cihān ḫalḳı fiġān eylese **bī-dār olmaz**

bī-derd [3] dertsiz, aşk acısını bilmeyen ve çekmeyen (kişi), ham

G31/2 **Bī-derd** olana eylemede ṭurmadın devā / Ol cān ṭabīb ḫastesine eylemez ʿilāc

G95/5 **Bī-derd** iken dil gūyiyā bir miġfer-i pūlād idi / Şimdi ḫadeng-i cevr ile tāc-ı ḳalender kendidür

G496/2 Zāhide 'aşḳuñ ġamın hem-ḥāl ṣandum söyledüm / Ḳılmayaydum derdümi **bī-derde** ifşā kāşkī

bī-dil [2] sevdalılar, tutkun âşıklar; bkz. ''āşıḳ-ı bī-dil' md.

G414/1 Ṭağıdup her yaña zülfin ʿanber-efşān itmede / Āh kim **bī-dillerin** ḫāṭır-perīşān itmede

G271/4 Seni cāndan seven **bī-dillerüñ** luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

bī-dil ü bī-hūş itmek [1] sevdalara salıp başı dönmek

G95/6 Geh **bī-dil ü bī-hūş ider** geh mest ü geh medhūş ider / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı dārū-yı hüş-ber kendidür

bī-direng [1] durup dinlenmeyen, kararsız (dünya)

M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng / Tā key hevā-yı meşġale-i dehr-i **bī-direng**

bī-emān [1] amansız

G77/7 Devrinde kimse görmedi emn ü selāmeti / Uydı zamāne ṭavrına ol **bī-emānı** gör

bī-encām [1] sonsuz, nihayetsiz

G423/4 Sāḳıyā cām-ı şarāb u felek-i **bī-encām** / Şīşelerdür biri pür-bād u biri pür-bāde

bīgāne [3]

1. kayıtsız, umursamama, tanımamazlıktan gelme

G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp **bīgāne** resmin ḳullanur / Nāz ider her gördügince bir zamān bilmezlenür

2. yabancı, ham (kimseler)

G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di gelsün ehl-i diller gelmesün **bīgāneler** dönsün

G317/7 Cān u dilden ṣaḳın esrār-ı ġamın ey Bāḳī / Dime **bīgāneleri** maḥrem-i rāz eyleyelüm

bī-ġayr eylemek [1] boşaltmak

G433/4 Cānı defʿ eyle dilā gelse ḫayāl-i cānān / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm ḫāneyi **bī-ġayr eyle**

bī-ġış [1] saf, halis

G431/2 Gūşına ṭaḳmış iki laʿl-i muṣaffā leblerüñ / Hep budur revnaḳ viren cām-ı şarāb-ı **bī-ġışa**

bī-ġışş u ġıl [1] saf, halis ‖ çersiz çöpsüz

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i **bī-ġışş u ġılden** bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden bil

bī-günāh [2] masum

G411/2 **Bī-günāh** öldürmede ġamzeñ ne kāfir nesnedür / Nice maẓlūm uġradı ol nā-müselmān zaḫmına

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa iḫtiyār yoḳ / Va'llāhi **bī-günāhın** efendi bu bābda

bī-ḥadd ü pāyān [1] pek çok, sürüyle

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi maʿnā ḫāṭıra **bī-ḥadd ü bī-pāyān** gelür

bī-ḥadd ü pāyān eylesün [1] 'devamlı arttırsın, bereketlendirsin' anlamında dua sözü

M3/V/4 Tār-ı zülf ü ṭurra-i ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / Sāl-i iḳbālin Ḫudā **bī-ḥadd ü pāyān eylesün**

Bi-ḥamdi'llāh [7] 'Allah'a şükürler olsun' anlamında kalıp dua sözü; bkz. 'ḥamdüli'llāh' md. (fâilâtün tefilesinde 'ḥamdüli'llāh', mefâîlün tefilesinde 'bi-ḥamdi'llāh' olarak geçer.); bir yerin fethi, tahta geçiş, içinde bulunulan duruma şükretme bağlamlarında kullanılmıştır.

K5/1 **Bi-ḥamdi'llāh** şeref buldı yine mülk-i Süleymānī / Cülūs itdi saʿādet taḫtına İskender-i s̱ānī

K14/1 **Bi-ḥamdi'llāh** refīḳ oldı yine tevfīḳ-i Rabbānī / Muẓaffer ḳıldı sulṭān-ı cevān-baḫt-ı cihān-bānı

M9/V/5 **Bi-ḥamdi'llāh** ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var

G147/2 Ayaġ elde ṭolu ḫūn-ı kebūter / **Bi-ḥamdi'llāh** yine dem der-ḳademdür

G432/1 Ḳalupdur eşk-i çeşmüm gerçi kim ḫāk-i meẕelletde / **Bi-ḥamdi'llāh** hele āh u fiġānum evc-i rifʿatde

G546/1 **Bi-ḥamdi'llāh** ki yārī ḳıldı ferr-i baḫt-ı sulṭānī / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā fetḥ -i Şirvānı

G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī / **Bi-ḥamdi'llāh** ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var

bī-ḫazān [1] terütaze, capcanlı (hep ilkbaharı yaşayan)

M3/III/2 Ḥüsn-i reʾyüñ āfitāb-ı bī-zevāl-i mülk ü dīn / Luṭf-ı ṭabʿuñ nev-bahār-ı **bī-ḫazān**-ı maʿdelet

bī-hem-tā [3] eşi bulunmaz, benzersiz

K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā ḥasebde **bī-hem-tā** / Keremde aña ne aḳrān seḫāda ne ems̱āl

G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i **bī-hem-tā** ile / Ṣad hezārān āferīn ammā ki istiġnāsına

G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān ṣaġ olsun / Ġayra minnet ḳomadı himmet-i **bī-hem-tāsı**

bī-ḥisāb [1] pek çok

G233/3 **Bī-ḥisāb** itdi ḫaṭuñ ʿāşıḳa cevri ammā / Kimse daʿvā idemez rūz-ı şümār olmayıcaḳ

bihişt [7]

1. cennet

K26/2 İrişür bād-ı seḥerden nefeḥāt-ı cennāt / Mevsim-i Ürdibihişt irdi **bihişt** oldı zemīn

M6/II/3 Bāġ-ı **bihişt** çünki alınmaz bedel virüp

G342/4 ʿĀlem-i vuṣlatuñ riyāż-ı **bihişt** / Mātem-i fürḳatüñ ʿaẕāb-ı caḥīm

G444/4 **Bihişt** şevḳına şādīliġ eyleyüp vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda

2. cennet ‖ bahar bahçesi

G240/3 Menzilin bāġ-ı **bihişt** eyleseñ itmez ārām / Cānda ṣabr u dil-i şeydāda ḳarār olmayıcaḳ

G379/2 Cārū-keş oldı sünbül-i ter bāġa nitekim / Ṣaḥn-ı **bihişte** ṭurra-i müşgīn-i ḥūr-ı ʿīn

G386/2 Bāġ-ı **bihişt-i** kūyına yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa bāl ü per isterin

bihişt-i cāvidān [2] ebedî cennet; bkz. ʻnaʿīm-i cāvidān' md.

K8/1 Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o ḳadd-i dil-sitān üzre / Döşenmiş sāye-i Ṭūbā **bihişt-i cāvidān** üzre

G417/3 **Bihişt-i cāvidānīdür** cemālüñ ol dehen gūyā / Leb-ā-leb āb-ı Kevṣerle ṭolu bir laʿlden kūze

bih-rūz [1] iyi günlü, mübarek (bahtlı)

G530/9 Diler Bāḳī Ḫudādan ol ḫudāvend-i cihān-dānā / Beḳā-yı baḫt-ı **bih-rūzı** devām-ı fetḥ-i fīrūzı

bīhūde [3]

1. faydasız, boş

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın ḳılsañ bu bezm ehline feyż / Ṣulḥa müncer olsa bu **bīhūde** ġavġā kāşkī

G420/6 Bāṭıl hemīşe bāṭıl u **bīhūdedür** velī / Müşkil budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan ẓuhūr ide

2. boşuna

G430/2 Ṣubḥ-dem ey fāḫte **bīhūde** efġān eyleme / Çün girürsin her gice bir serv-i bālā ḳoynına

bīhūde yire [2] yok yere, boşu boşuna

G141/6 **Bīhūde yire** cevri güzeller çoġ itmesün / Bāḳī cefā vü miḥnete muʿtād olup gider

G522/1 Ḳıymet gerekse ḳavlüñe dürr-i Necef gibi / **Bīhūde yire** açma dehānuñ ṣadef gibi

bī-hūş [1] perişan

G473/4 Ġamuñdan ṣūret-i Erjeng **bī-hūş** / Firāḳuñdan büt-i Āzer şikeste

bī-hūş u ḫarāb eylemek [1] aklını darmadağın etmek

M2/IV/3 Şöyle **bī-hūş u ḫarāb eyledi** efsāne-i ġam / ʿAḳlumuz başumuza gelmeye efsūnlar ile

bī-hūş itmek [2] kendinden geçirmek, aklını başından almak ‖ sarhoş etmek

K22/26 Cürʿa-i cām-ı belā-encām-ı ġam **bī-hūş idüp** / ʿĀḳıbet ḳıldı ḫumār-ı derd ü miḥnet ser-girān

G95/6 Geh bī-dil ü **bī-hūş ider** geh mest ü geh medhūş ider / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı dārū-yı hūş-ber kendidür

bī-hūş olmak [7] kendinden geçmek, kendini kaybetmek

M9/II/5 Ki **bī-hūş olmasam** āsūde ḳılmaz bende bir ġam var

G63/2 Beni ʿayb eylemeñ dāʾim olursam mest-i lā-yaʿḳil / Ki **bī-hūş olmasam** āsūde ḳılmaz bende bir ġam var

G71/5 Cām içüp hem-vāre **bī-hūş olduġum** maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör

G457/4 ʿĀḳıbet **bī-hūş olur** ṭāḳat getürmez ādemī / Sāḳī-i devrüñ ṭoḳuz cām-ı zümürrüd-fāmına

G473/6 Belī bezm ehli **bī-hūş olsa** Bāḳī / Olur mey rīḫte sāġar şikeste

G507/2 Aġlamaḳdan ġam-ı hicrān ile **bī-hūş oldum** / ʿAḳlumı ḳanlu yaşum aldı mey-i nāb gibi

G511/4 Düşürdi efser-i iḳbāli serden / İçüp **bī-hūş olan** cām-ı ġurūrı

bī-hūşān [1] aşk sarhoşları

G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez **bī-hūşān-ı** ʿaşḳ / Mānend-i şāne dilleri mestāne ṣarmaşur

bī-hüner [1] beceriksiz, elinden iş gelmeyen (kimseler)

Kt10/1 Şīr-dilsin Bāḳıyā āzürde-ḫāṭır olma sen / Ṭaʿn u teşnīʿ itseler bir nice ʿāḳ-ı **bī-hüner**

Bih-zād [2] İran'ın mitolojik tarihinde meşhur bir ressam ve minyatür sanatkârı, Ferhat u Şirin mesnevilerinde Ferhat'ın babası

G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti virmez ṣanemā naḳşına **Bih-zād**

G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ müje-i ḫūn-ālūd / Ḳatı çoḳ renk virüpdür ḳalem-i **Bih-zāde**

bī-iḫtiyār [2]

1. isteksiz, gönülsüz

G486/3 Naḳd-i revānı almada **bī-iḫtiyār** iken / Eşküm güherlerini o ʿayyār silmedi

2. gayri ihtiyari, elinde olmaksızın

Mtl 26 Nā-geh görince pertev-i ruḫsār-ı Aḥmedi / **Bī-iḫtiyār** zāhidüñ īmānı gevredi

bī-irādet [1] istemeden, samimiyetsiz

G93/8 Ṭāʿat u maʿṣiyet ne kim ḳılsam / Şöyle ṣanmañ ki **bī-irādet** olur

bi-ḳadri'l-imkān [1] el verdiğince, elimizden geldiği kadar

K2/50 Bir yıl emrüñle binā ḫidmetine nāẓır olup / Gördük ol maṣlaḥat-ı ḫayrı **bi-ḳadri'l-imkān**

bī-ḳarār [1] yerinde duramayan ‖ dönek (felek için)

K23/21 Fażlı feżāsı içre bu eflāk-i **bī-ḳarār** / Evc-i hevāda yidi muʿallaḳ döner ḥamām

bī-kenār [1] engin, uçsuz bucaksız ‖ anlatılamayacak kadar çok

G90/3 Ḳucmaḳ degül ġaraż seni dīdārdur murād / Deryā-yı iştiyāḳ begüm **bī-kenārdur**

bī-kerān [2] uçsuz buçaksız, engin

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet vücūd-ı kāʾināt / Mevc-i baḥr-i **bī-kerān** üzre bir avuç ḫār u ḫas

G29/4 Firāḳ-ı dürr-i dendānuñla cārī gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i **bī-kerāna** ol dür-i nā-yāb olur bāʿiṣ

bī-kes [1] kimsesiz, garip

G380/5 Fürḳatüñde teşne-leb ḫāṭır-perīşān ḫaste-dil / Künc-i ġamda **bī-kes** ü bīmār dirseñ işte ben

bī-ḳıymet eylemek [1] hor görmek, değerli bulmamak

K15/9 Sözin lüʾlū-yı lālādan zamāne ṭutdı ẕī-ḳıymet / Neden şāh-ı cihān **bī-ḳıymet eyler** böyle lālāyı

bī-ḳıymet olmak [1] hor görülmek, beğenilmemek

G244/4 Şöyle **bī-ḳıymet olur** ʿāşıḳ-ı miḥnet-zede kim / ʿĀḳıbet hīçe ṣatar ḫˇāce-i bāzār-ı firāḳ

bī-ḳuṣūr [1] köşksüz kasırsız (Sultan Murad'ın yanında Dara ve İskender'in yatacak yerinin olmaması yönüyle)

M3/V/6 Şevket-i İskender ü dārāt-ı Dārā **bī-ḳuṣūr** / Mesnedin şimden girü taḫt-ı Süleymān eylesün

bil [6] bel

G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o servüñ **biline** / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür

G231/1 **Bilini** diḳḳat idüp fehm idemez mūy-şikāf / Deheni sırrını her kim ki bilürse inṣāf

G247/2 Olmadı müyesser baña bir serv-i revānuñ / Laʿlini öpüp **biline** bir pāre ṣarılmaḳ

G467/7 Kemer eylerdi ḳolın ince **bilüñe** Bāḳī / Girmese ḫançer-i ḫūn-rīzüñ eger araya

G113/6 **Bilüñe** yoḳ bedel velī ṣaçuñuñ / Girihin çözseñ ol miyāne deger

G346/5 Görüp ol sāʿid-i sīmīni gümişden **bilüñi** / İştihā keskin olur ḫançer-i bürrānuñdan

bil baġlamak [1] hazırlanmak, başlamak ‖ (hizmete) âmâde olmak; '*kemer besten*', 'emre muntazır olmak' anlamı için bkz. FERHENG, C. III, s. 1577; STEINGASS, s. 1049.

G85/2 Bende-i fermān olup gīsū-yı kāfir-kīşüñe / Ḫidmete **bil baġlayupdur** ey ṣanem zünnārlar

bil ṭolaması [1] bel dolaması kuşak ‖ beline sarılmak

G508/4 Zībā yaraşur ḫilʿat-i nāz o boyı serve / İki ḳolumı ḳılsam aña **bil ṭolaması**

bilini bükmek [3]

1. kamburlaştırmak ‖ olgunluk vermek

G332/4 Benem ol şāẖ-ı nihāl-i çemen-i miḥnet kim / Mīve-i maʿrifet ü fażl u hüner **bükdi bilüm**

2. çaresiz bırakmak, hakkından gelmek

G134/2 Reşk-i zülāl-i ẖançeri ẖalḳuñ **bilin büker** / Şehr-i dile gelince hezārān kemer geçer

K12/3 Ḳaşlaruñ **bükdi bilin** gerçi kemān-ı ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile ẖasmāne çeker

bilini ḳuçmak **[4]** beline sarılmak, kucaklamak

G247/3 Öpdüm elini **ḳucmaġa bilin** edeb itdüm / Güldi didi bilmez daẖı bī-çāre ṣarılmaḳ

G439/5 Cān niṣār eyledi Bāḳī **bilini ḳuçmaḳ** içün / Der-miyān itdi bu gün varını dervīşāne

G9/1 **Bilini ḳuçmadadur** ol ṣanemüñ derd ü belā / Yoġsa ʿāşıḳlara şīrīn lebi ḥāżır ḥelvā

G246/1 Ḳadeḥden ġayrı bir laʿlüñ öper yoḳ / Kemerden ġayrı **bilüñi ḳucar** yoḳ

bilmek [116]

1. bilmek

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin **bil** / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

G299/1 Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan **bil** / Her belā kim yitişür ʿālem-i bālādan bil

G299/1 Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan bil / Her belā kim yitişür ʿālem-i bālādan **bil**

G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür ādeme nūrāniyyet / Reng-i rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan **bil**

G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i ruẖ-ı zībādan **bil**

G299/4 ʿİşve-i dehre göñül virmez o kim ʿāḳildür / Almadı behre begüm kimse bu dünyādan **bil**

G299/5 Devlet-i dār-ı cihān devr-i zamān ey Bāḳī / Pāy-dār olmaduġın ḳıṣṣa-i Dārādan **bil**

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden **bil** / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden **bil**

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden **bil**

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin ḳırmaz / Kesilmek var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden **bil**

G312/3 Ḫaṭ u ẖāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden **bil**

G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı ḥüsnüñ nesīm-i āhumuñdur hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden **bil**

G312/5 Vücūduñ ẖākini ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı maʿnā açılur bu āb u gilden **bil**

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle **bil** gökde nice ḳırān ola

G414/7 Derd-i ʿaşḳ artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle **bil** / ʿĀciz olmışdur eṭibbā aña dermān itmede

G531/1 Ḫaṭṭum ḥisābın **bil** didüñ ġavġālara ṣalduñ beni / Zülfüm ẖayālin ḳıl didüñ sevdālara ṣalduñ beni

2. anlamak, farkına varmak, bilebilmek

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum **bildi** devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına miskī ḥarīr

G257/3 Mey içdügüñ lebi yādına **bildi** beñzümden / Ne reng virdi baña cām-ı ẖoş-güvārı görüñ

G505/4 Fenāsın **bildi** dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda iẓhār itmedüm meftūnluġum / **Bildiler** ḥāl-i derūnum gördiler maḥzūnluġum

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş **bildüm** / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum

G398/2 Görüp zülfüñ ʿiẕāruñ üzre **bildüm** / Muḳarrer batmaz imiş ṣuya cādū

G472/5 Devr-i laʿlüñde ne ẕevḳin buldı **bilsem** şekkerüñ / Var ise şīrīn görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

G210/1 Sīneñe ʿaşḳ ile elifler kes / **Bilsün** ol servi sevdügüñ her kes

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol **bilür** kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ẖoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

Mtl 4 Her derd ü her seḳāmete ḥāẕıḳ ṭabīb olur / İllā marīż-i ʿaşḳa bulınmaz devā **bilür**

G73/1 Ḥadden efzūn mihrüm ol nā-mihribān bilmezlenür / Hep **bilür** çoḳ sevdügüm ammā hemān bilmezlenür

G73/3 İltifat-ı ḥāl-i dervīşe ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep **bilür** aḥvāli şāh-ı kām-rān bilmezlenür

G83/1 Dil derdini ġamuñla dil-efgār olan **bilür** / Bīmār ḥālini yine bīmār olan **bilür**

G83/1 Dil derdini ġamuñla dil-efgār olan **bilür** / Bīmār ḥālini yine bīmār olan **bilür**

G83/2 ʿAşḳuñ ġamıyla sırrını eşk-i revānumuñ / Cūyā-yı yār u ʿāşıḳ-ı dīdār olan **bilür**

G83/3 Āsīb-i rūzgārı gül-istān-ı dehrde / Sen serv-i gül-ʿiẕāra hevā-dār olan **bilür**

G83/4 Cān acısını ḫaste-i derd-i firāḳ olup / Dil-dāde-i nigār-ı sitem-kār olan **bilür**

G83/5 Sevdā-yı zülf-i yār ile Bāḳī ne çekdügin / Bend-i kemend-i ʿaşḳa giriftār olan **bilür**

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i perīşāne çeker / **Bilür** ol mūy ġamın her ne ise şāne çeker

G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol leb-i şekker-feşān üzre / Meẕāḳ ehli **bilürler** şehd-i nābuñ farḳın ol femden

G150/4 Metāʿ-ı ḥüsni **bilürlerdi** ne ḳumāş idügin / Sen olmasañ eger ey şūḫ-ı dil-sitān ülker

3. sanmak

G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī felek rām oldı ṭut / Bī-vefā dünyā hele ben **bildügüm** dünyā mıdur

4. tanımak (kendini)

G382/1 **Bildüñ mi** sen de kendüñi ey bī-vefā nesin / Āşūb-ı dehr ü āfet-i devr-i zamānesin

5. göstermek

G348/1 Şimdi **bildürdi** cihāna ġamzeñ āfet neydügin / ʿĀleme gösterdi ol ḳāmet ḳıyāmet neydügin

G348/2 Baña derdüñ evvelā **bildürmedi** dünyā nedür / Gerçi ʿāḳil bilmedi dünyāda rāḥat neydügin

6. kabul etmek, sanmak

G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp ḳanlu yaşın gül-şen **bilen** / Eylemez serve naẓar seyr-i gül-istān istemez

7. hakikat sırlarını bilmek

G348/9 Mā-verā-yı perde-i esrāra bulmaz kimse rāh / Ḥażret-i Ḥaḳdur **bilen** ancaḳ ḥaḳīḳat neydügin

G406/2 Cihānuñ fenāsın **bilen** rind-i ʿārif / Muḳayyed gerekmez bahār u ḫazāne

G304/3 Bezm-i ṣafā vü ʿīşa salādur **bilen**l**ere** / Ṣīt u ṣadā-yı bülbül ü berg ü nevā-yı gül

G23/5 Bir ḳadem baş luṭf ile gel gül-şene ey serv-ḳad / **Bileler eksükligin** her serv-i bālā semt semt

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan **bilme** ẓılden bil

9. görmek

G348/2 Baña derdüñ evvelā bildürmedi dünyā nedür / Gerçi ʿāḳil **bilmedi** dünyāda rāḥat neydügin

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol perī **bilmedi** ḳadr-i gevheri / Ṭālib ola bu demleri bulmaya bir zamān ola

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp yār **bilmedi** / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i dil-dūzı ilmedi

10. öğrenmek

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür **bilmek** dilerseñ ol sevād / Yaḳdı yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli **bilmek** isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

G247/3 Öpdüm elini ḳucmaġa bilin edeb itdüm / Güldi didi **bilmez** daḫı bī-çāre ṣarılmaḳ

G269/5 Bāḳī yine ṣaçıldı nemek bāde-i nāba / **Bilsek** ʿacebā aṣlı nedür bu şeker-ābuñ

G430/3 Niçün aġlarsın felekden **bilsem** ey şeb-nem seni / Çün girürsin her zamān bir verd-i raʿnā ḳoynına

G366/5 Güzeller ṭıfl iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin **bilürler** daḫı ḳundaḳdan

11. kimbilir

G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i felekuñ **bilmem** cāmında ne ḥālet var

G545/2 N'eyler seni **bildüñ mi** hevā ʿāḳıbet-i kār / Gör bād-ı vezān üzre giden berg-i ḫazānı

12. tanımak

G82/2 Güzeller şevḳıne ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / Velī her **bilmeyen** eyle ṣanur anı semāʿ eyler

K26/22 Secde ḳıldı göricek māh ḳaşuñ miḥrābın / **Bilmeyen** şöyle ḫayāl eyledi kim ola cebīn

Kt2/2 **Bilmeyen** anı ṣandı kim yaḫdur / İlişüpdür kenārına bāmuñ

G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı **bilmez** kimse ḥikmet neydügin

G363/2 Seni Yūsufla güzellikde ṣorarlarsa baña / Yūsufı **bilmezin** ammā seni raʿnā bilürin

G363/2 Seni Yūsufla güzellikde ṣorarlarsa baña / Yūsufı bilmezin ammā seni raʿnā **bilürin**

13. haberdar olmamak

G348/3 Cān niṣār itmekdür evvel şarṭ bezm-i ʿaşḳına / Maḥrem olmaz **bilmeyen** ādāb-ı ṣoḥbet neydügin

G368/3 Sücūd itdi miḥrāb-ı ebrūña māh / Anı **bilmeyenler** ṣanurlar cebīn

G75/4 Pīrlikde bu dü-tā ḳaddümi çeng eylemege / Neydügin **bilmeyüp** ol tāze cevānum özenür

K2/20 Tāc-dārā başına teng ola tāc-ı Dārā / Ḫidmet-i ḫāk-i derüñ **bilmez ise** rifʿat-i şān

K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi her ki ḳapuñdan **bilmez** / İḥtiyācı eline ḥalḳa-i her der ḫātem

14. bilmemezlikten gelmek

G296/4 Kendü başında degül mi niçün ol meh **bilmez** / Dil-i miskīne ne bend eyledügin ol kākül

15. çok iyi bilmek ‖ bal gibi bilmek

G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / Yār **bilmez mi** ṭolu üstinde ʿādet neydügin

G102/3 Ālūdedür hemīşe dem-i zaḫm-ı sīneden / **Bilmez miyin** o ġamze-i ḫūnī ne ḳanludur

16. haberdar olmak

G348/10 Şah işiginden ḳıl istimdād-ı himmet Bāḳıyā / Çarḫ dūn-perverdür ol **bilmez** mürüvvet neydügin

G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan **bilmez** dü ʿālemden ḫaber / Aña hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşḳī

G545/4 **Bilmez** bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i fenādur / Pāyende ṣanan ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı

G166/2 Benüm **bilmezdi** kimse ʿāşıḳ-ı şeydālıġum hergiz / Tenümde tāze tāze yaḳmasam dāġ-ı maḥabbetler

G493/3 Kimse **bilmezdi** derūnum rāzın / Āh kim göz yaşı ġammāz oldı

G188/2 **Bilmezem** nice göreyüm ben o māhuñ yüzini / Baḳıcaḳ gün yüzine gözünü nem-nāk eyler

K13/9 Derd ü miḥnet çekme der-gāhında ey Bāḳī yüri / ʿArż ḳıl **bilmezse** ḥālüñ ḥażret-i Sulṭān eger

G345/3 Hīç **bilür** mi mey yirine dem-be-dem ḳan yutduġum / İşidür mi ney yirine āh u efġānum benüm

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı **bilürsin** ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil bārī

K10/9 Bāḳıyā çarḫ-ı sitem-kāruñ ne cevr itdüklerin / Yek-be-yek ʿarż it ki şāh-ı maʿdelet-güster **bile**

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur ancaḳ ey kebūter sen / Hevā-yı ʿaşḳ-ı dil-ber neydügin **bilmezsin** oynarsın

G348/5 Zāhidā olmaz riyā māniʿ nihānī ʿişrete / Gūlsin ġāyetde **bilmezsin** ẓarāfet neydügin

G396/4 Ḳo cengi çeng-i ʻaşḳuñ n'eydügin **bilmezsin** ey vāʻiẓ / Ne raʻnā söyler ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin **bilse** meʾāl-i ḥāl-i dünyā kāşḳī

G144/4 Kimlerüñ rūşen ider menzilin āyā **bilsem** / Giceler seyre çıḳar ol meh-i tābān dirler

G496/3 Bend-i zülfüñden ne miḥnet çekdügin **bilseñ** göñül / Başuña kākül gibi düşse bu sevdā kāşḳī

17. hatırlamamak

G381/2 ʿAşḳınuñ sevdāsına düşdüm yitürdüm kendümi / Ḳanda buldum **bilmezin** ol şūḫ-ı bī-pervāyı ben

18. emin olamamak

Kt12/1 Geydügüñ eski püski şol ḳapamañ / Ḳotan mı **bilmezin** yā ḫod boġası

G346/3 **Bilmezin** sīne midür sīmden āyīne midür / Yine yüz gösteren ol çāk-ı girībānuñdan

G363/4 **Bilmezin** n'eyleye derd ü ġam-ı cānāne baña / Ne müdārāya meded var ne müdāvā bilürin

19. işini görmek

Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti hīç evde oturmaz / Ol **bilüp** ider ḫidmetini kendü eliyle

20. kabul etmek, görmek

Kt20/2 Künc-i ʿuzlet iḫtiyār idüp varup bir gūşede / Ḫāk **bilüp** kendözin ölmezden evvel ḫāk ide

G363/1 Ser-i kūyuñ ṣanemā cennet-i aʿlā **bilürin** / Müntehā ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā bilürin

G363/1 Ser-i kūyuñ ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin / Müntehā ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā **bilürin**

G363/5 Bāḳıyā gül-şen-i firdevsi baña ʿarż itme / Āsitānın ben anuñ menzil ü meʾvā **bilürin**

G513/3 Her şirārın aḫter-i devlet **bilürdi** Kūh-ken / Sīne-i ḫārādan āteşler çıḳarsa tīşesi

21. hissetmek, anlamak

G363/3 Zāʾil olmaz heves-i zülf-i siyāhuñ dilden / Ḥāṣıl olmayacaġın gerçi bu sevdā **bilürin**

G363/4 Bilmezin n'eyleye derd ü ġam-ı cānāne baña/ Ne müdārāya meded var ne müdāvā **bilürin**

22. keşfetmek

G231/1 Bilini diḳḳat idüp fehm idemez mūy-şikāf / Deheni sırrını her kim ki **bilürse** inṣāf

23. çok iyi bildiğin gibi, bildiğin üzere

G45/1 Riyāż-ı ḥüsnde olmış o laʿl-i nāb leẕīẕ / Cihān içinde **bilürsin** olur şarāb leẕīẕ

G45/5 Ġazellerüñde lebi vaṣfın eyle ey Bāḳī / Şekerle olsa **bilürsin** olur ḫoş-āb leẕīẕ

G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil baġlama / Bend ü zencīr eslemez zīrā **bilürsin** şīr-i ʿaşḳ

G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür **bilürsin** muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ

G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn ol ne şād / Ber-ḳarār olmaz **bilürsin** ḥāl-i ʿālem ey göñül

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyādan ṣāf ider / Zer **bilürsin** ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda

G509/6 Zāhidā ʿaşḳ içre teʾsīr eylemez Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil **bilürsin** diñlemez efsāneyi

K14/29 **Bilürsin** anı mürġ-i beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı

G13/4 Mükedder ḳılmasun gerd-i küdūret çeşme-i cānı / **Bilürsin** āb-ı rūy-ı milket-i ʿOs̱mānīyüz cānā

G17/5 Maḥabbet dāġı yaḳ sīneñde ferr-i devlet isterseñ / **Bilürsin** olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb

G322/4 **Bilürsin** nūr-ı dīdem tūtiyāya ḳatılur cevher / N'ola aġlarsa ḫāk-i pāyüñe çeşm-i güher-pāşum

G333/6 **Bilürsin** yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem n'ola a Kaʿbem a ḳıblem

G511/5 Cihān mülkinden ey Bāḳī ne ḥāṣıl / **Bilürsin** behre-i Behrām-ı Gūrı

G307/6 Bī-riyā merd-i Ḫudāsın **bilürüz** ey ṣofī / Ġarażuñ raḥmet-i Ḥaḳdur o ḳadar raḥmet bul

G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli **bilürüz** aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün ammā ḳatı çoḳ ferdāsı

bilmezlenmek [5]

1. bilmezlikten gelmek, bilmez görünmek

G73/1 Ḥadden efzūn mihrüm ol nā-mihribān **bilmezlenür** / Hep bilür çoḳ sevdügüm ammā hemān **bilmezlenür**

G73/3 İltifat-ı ḥāl-i dervīşe ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep bilür aḥvāli şāh-ı kām-rān **bilmezlenür**

G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / Gerçi kim dil derdin ol āşūb-ı cān **bilmezlenür**

2. yapmacıktan görmezden gelmek

G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp bīgāne resmin ḳullanur / Nāz ider her gördügince bir zamān **bilmezlenür**

G73/5 Nāz u istiġnā ile Bāḳīye ṭoḳınmaz geçer / Rāst gelse yolda ol serv-i revān **bilmezlenür**

bilmezlik [1] cahillik

G517/3 Ṣarf itdi dīde sīm-i sirişkin vefañ içün / **Bilmezlik** ile yoḳ yire ḫarc itdi varını

bilmiş ol! **[9]** haberin olsun!, iyi bil!, bkz. TS, C. I, s. 569.

G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi vefālar **bilmiş ol** / Rūḥa rāḥatdur ġamuñ cāna ṣafālar **bilmiş ol**

G297/2 Gerçi ser-gerdān idüp ṣalduñ belā gird-ābına / Yüz çevürmezler ḳadīmī āşinālar **bilmiş ol**

G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ pādişehsin dostum / Şānuña lāyıḳ degül ammā cefālar **bilmiş ol**

G297/4 Cūy-ı eşküm şöyle ṭuġyān itdi kim bir gün hemān / Āsmānuñ āsiyā-sengin yuvalar **bilmiş ol**

G297/5 Rişte-i cānumda zülfüñ bir girih bend itdi kim / Ḥalline ḳādir degül müşkil-güşālar **bilmiş ol**

G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ bend ider bir gün ḫaṭālar **bilmiş ol**

G297/7 Pister-i hicrānda dā'im zār u bīmār olmada / Ölmege cānlar virürler mübtelālar **bilmiş ol**

G297/8 İltifātuñ Bāḳīyi dünyāya maḥsūd eyledi / Hep senüñdür çekdügi derd ü belālar **bilmiş ol**

bilād [1] beldeler, topraklar

G546/5 Tırāş itdi ser-i aʿdāyı bir bir tīġ-i bürrānı / Atañ fetḥ itdi kürsiyy-i **bilād-ı** Berber-istānı

Bilāl [1] Bilâl-i Habeşî, Hz. Peygamberin azatlı kölesi ‖ Osmanlılarda köle ve hizmetçiler genelde, Mercan, Yakut, Bilal gibi isimler verilmekteydi. Bilâl, siyahî olması nedeniyle dudak üzerindeki beni göstermektedir.

G375/2 Ol ḫāl-i siyeh **Bilāl** ü lebler / Yāḳūt biri birisi mercān

bi'l-cümle [1] tümden, tamamen

G339/1 Dün gice dil ḫānesin **bi'l-cümle** tenhā eyledüm / Ḳapu yapdum ġayra keṣretden müberrā eyledüm

bile [20]

1. birlikte, beraber

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher **bile** / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev ḳala ester **bile**

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek tā devr ide āfāḳı heft aḫter **bile**

G484/6 Añarlar devlet-i şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān yād olındukça **bile** meẕkūr olur mūrı

G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün **bile** ṣalındugı yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı

G240/1 Seyr-i gül-şende ne ḥāṣıl **bile** yār olmayıcaḳ / Şāḫ-ı gülden ne biter tāze bahār olmayıcaḳ

G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine gelse şeh-i ʿaşḳ / **Bile** endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi gelür

2. dahi, de

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer **bile**

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā belki şeh-i kişver **bile**

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan dimāġum şol ḳadar āşüfte kim / Mey degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber **bile**

K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer **bile**

K10/6 Cān virür çoḳdur ser-i kūyuñda ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer **bile**

K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i ġam itse telḫ-kām / Şehd şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ sükker **bile**

K10/13 Cānına minnet bilür Dārāyı der-bān eylese / Ḥaḳ bu kim Dārā degül yanınca İskender **bile**

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı ser-i Ḳayser **bile**

K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc muṭlaḳ ḫās u ʿām / Yaluñuz ḳullar degül taḫtında sulṭānlar **bile**

3. ile

K10/2 Nefḥa-i ʿanber ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer **bile**

bile olmak [1] beraberinde rehin tutulmak

K10/10 Ḫayli demdür ḫırḳa rehn-i ḫāne-i ḫammārdur / Ḫavfum oldur ki **ola** dīvān ile defter **bile**

bilece [1] birlikte, beraber

K23/2 Cām-ı hilāli hep **bilece** gördiler bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı Ḫudā rūzeyi ḥarām

bilesince [1] yanında, beraberinde

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar daḫı / Ḳanda gitse **bilesince** ṣalınur lālācuġı

bi'llāh [4] 'Allah için', 'Allah hakkı için' anlamında kalıplaşmış yemin sözü

G120/3 Mürde-i derd ü ġama cānlar baġışlar cürʿası / Sāḳıyā **bi'llāh** mey-i ḥamrā dem-i ʿĪsā mıdur

G520/2 **Bi'llāh** ey naḫl-i ter ol şīve-i reftār nedür / Serv-i āzāduña ḳul eyledüñ a şimşādı

G322/5 Ayırdı siḥr idüp yāri sipihr-i pīre-zen benden / Ne luʿb itdi baña gör **bi'llāhi** oynaşum

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ **bi'llāhi** ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi

billūr [2]

1. pırıltılı, parlak ‖ kristal

G132/1 Cemālüñ āfitābından alup nūr / Meh-i tābāna döndi cām-ı **billūr**

2. şeffaf, berrak

G311/3 Dürc-i dehānı var ise **billūr** ḥoḳḳadur / Andan görinür iki laṭīf āb-dār laʿl

bī-maġz [1] beyinsiz ‖ akılsız

K14/22 Ser-i **bī-maġz-ı** düşmenden feżāda kāseler ṭoldı / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī

bīmār [16] hasta

K18/46 Dil-i mecrūḥa şifā-baḫş ruḫ u laʿlüñdür / Gül-be-şekkerle bulur ḳuvveti ṭabʿ-ı **bīmār**

G83/1 Dil derdini ġamuñla dil-efgār olan bilür / Bīmār ḥālini yine **bīmār** olan bilür

G380/5 Fürḳatüñde teşne-leb ḫāṭır-perīşān ḫaste-dil / Künc-i ġamda bī-kes ü **bīmār** dirseñ işte ben

G83/1 Dil derdini ġamuñla dil-efgār olan bilür / **Bīmār** ḥālini yine bīmār olan bilür

G21/4 Cümle **bīmāra** ey ṭabīb anı vir / Hīç şerbet nemī-resed be-şarāb

G157/3 Mürdeye cānlar virür **bīmāra** ṣıḥḥat lebleri / Ḥikmet-i Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur

G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / Ṣan ol **bīmārdur** ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya

G56/5 Cāna rāḥatdur ser-i kūyuñda āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i **bīmāre** ġāyet ḫoş gelür

G330/2 Çeşm-i **bīmārı** gibi ḫaste-dilem / Ser-i zülfi gibi perīşānem

G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı **bīmārı** bilmez kimse ḥikmet neydügin

G396/3 Ṭabībüm eyle müstaġnīsin ehl-i derd ḥālinden / Ki ḳapuñda fiġān u zār iden **bīmārı** ṭuymazsın

G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür / Pister-i ġamda yatur Bāḳī-i **bīmār-ı** firāḳ

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı şeftālū dilerse cān u dil / Mīve-i bī-vaḳt iderler ārzū **bīmārlar**

G276/2 ʿĀşıḳuñ āh u enīn olsa ʿaceb mi kārı / Nāle vü zār olur eglenceleri **bīmāruñ**

G332/2 Yitişinceydi hemān derdine ben **bīmāruñ** / Mīve-i vaṣlına yāruñ n'ideyin irmez elüm

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ bi'llāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre ḳaldum çeşm-i **bīmāruñ** gibi

bī-mecāl olmak [2] bitkin düşmek, dermansız kalmak

G308/4 Cām-ı şarābı içmez elinde ṭutar ṭurur / ʿAşḳun meyinden **oldı** meger **bī-mecāl** gül

G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / **Bī-mecāl olduḳ** ġam-ı dehr ile öldürdi kesel

bī-meẕāḳ [1] zevksiz

G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı **bī-meẕāḳ** itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ

bī-minnet [3]

1. zahmetsizce, kolayca

G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri **bī-minnet** / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış

2. karşılıksız, gönülden kopan

K6/12 ʿĀleme çekdi simāṭ-ı niʿmet-i **bī-minnetin** / Şāhlar şeh-zādeler der-gāhına mihmān gelür

K18/35 Bāġ-ı cūdında nihāl-i kereminden derilür / Luṭf-ı **bī-minnetinüñ** mīvelerinden her bār

bī-miṣāl [2] eşsiz, benzersiz

G124/1 Ḥalḳa ḥalḳa zülf kim ol ḫaṭṭ u ḫāl üstindedür / Şekl-i ṭuġrādur miṣāl-i **bī-miṣāl** üstindedür

G291/4 Yazıldı ḫaddüñ üzre ḫaṭuñ ẓāhir olmadın / Dirsem ʿaceb mi zülfüñe ṭuġrā-yı **bī-miṣāl**

bī-mūcib [1] sebebsiz yere

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña **bī-mūcib** ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

biñ [11]

1. pek çok

K6/2 Vaṣl-ı yāra cān ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse **biñ** naḳd-i revāne bir demi erzān gelür

K13/14 Gelmeye bir daḫı miṣli dehre **biñ** saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek yanınca çār erkān eger

G317/2 **Biñ** günāh eylese bir ḳul yine rızḳın kesmez / Şükr-i inʿām-ı şeh-i bende-nevāz eyleyelüm

2. binlerce, pek çok

G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada **biñ** ādem öldürür / Ḫūnī gözüñ ki āhū-yı merdüm-şikārdur

G199/1 Eger **biñ** zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez / Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne incinmez

G393/1 Çeker göz göre ġamzeñ tīġ-i bürrān / Diler kim eyleye bir demde **biñ** ḳan

G133/1 **Biñ** mübtelāyı miḥnet ile her dem öldürür / Dil-ber mülāyim olmayıcaḳ ādem öldürür

G416/5 **Biñ** mübtelāyı ʿaşḳuñ ider her birini zār / Gül gibi kim muʿāmele eyler hezār ile

3. binlercesi, pek çok (kimse)

G534/1 Āh kim sevdüm yine bir dil-ber-i raʿnācuġı / Şimdiden **biñ** var yanında ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

G214/7 **Biñ** ḥicāb-ı kibriyā ardında göstermez yüzin / Kendüyi gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān gizlemiş

4. bin kez, pek çok

G451/3 **Biñ** meşk iderse ṣafḥa-i çarḫ üzre māh-ı nev / Ebrū-yı yāre öykünebilmez miṣālde

biñ belāyile [1] büyük bir zahmetle, güçlükle; 'bir kerre-biñ belā' karşıtlığının anlamı pekiştirdiği gözden kaçmamalıdır.

G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ irmedin / Āḫır müyesser oldı hele **biñ belāyile**

biñ kerre [1] defalarca, çok kez

K4/5 Yine naẓm eylemiş bir ʿıḳd-ı gevher / İder **biñ kerre** Ḥassān görse taḥsīn

biñ kez [1] çok defa, binlerce kez

G536/4 Benden ögren gel ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / İtmezem terk günde **biñ kez** öldürürken ġam beni

biñ ʿömre virmemek [1] daha değerli saymamak, değişmemek

G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi **biñ ʿömre virmezin** / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña kūy-i dil-rübā

biñ pāre ḳılmak [1] lime lime etmek, parçalara ayırmak; kızgınlığın yoğunluğunu ve şiddetini vurgulamaktadır.

G381/1 Māh-rūlar bī-ʿaded bir ʿāşıḳ-ı rüsvāyı ben / Yitmeye **biñ pāre ḳılsam** bu dil-i şeydāyı ben

biñ şevḳ ile [1] büyük bir çoşkuyla/sevinçle

K2/4 Ol zamān irdi ki **biñ şevḳ ile** ṭāvūs-ı neşāṭ / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı cihānda cevlān

biñ günāh eylemek [1]

G317/2 **Biñ günāh eylese** bir ḳul yine rızḳın kesmez / Şükr-i inʿām-ı şeh-i bende-nevāz eyleyelüm

biñ ḳan eylemek [1] bkz. 'ḳan eylemek' md. ('bir dem' paralelliğinde)

G393/1 Çeker göz göre ġamzeñ tīġ-i bürrān / Diler kim **eyleye** bir demde **biñ ḳan**

biñ yıl [2] çok uzun zaman

K2/35 ʿArṣa-i medḥ ü ṡenānuñ bulımaz pāyānın / Peyk-i endīşe eger **biñ yıl** olursa pūyān

M4/IV/1 ʿĀlemi gözden geçürseñ eyleseñ **biñ yıl** raṣad

binā [4] yapı

G273/4 Eyleyüp zühdüñ **binā**-yı süst-bünyādın ḫarāb / Ḫāne-i ʿaşḳuñ esāsın üstüvār itsem gerek

G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim ḳıyām itsün / Felekler saḳfı ṭurduḳça **binā**-yı ʿömrüñ erkānı

G523/3 **Binā**-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı ḥavādiṡ kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā bennā-yı ḳudret kār-gīr itdi

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / **Binā**-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

binā ḫidmeti [1] bina eminliği; mimardan farklı olarak padişahlara ait kasır, külliye ve benzeri yapıların yapımında veya onarımında malzeme ve işçi sağlayan, harcamaları takip ederek hesapları tutmakla sorumlu kişi, daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 234.; Mehmet Çavuşoğlu, bu ve devamındaki beyitlerden, sözü edilen bu hizmetin, o zamanda yapımı süren Süleymaniye Külliyesi olduğunu söylemektedir.[21]

K2/50 Bir yıl emrüñle **binā ḫidmetine** nāẓır olup / Gördük ol maṣlaḥat-ı ḫayrı bi-ḳadri'l-imkān

bīnā [1] iyi gören ‖ mec. basiretli, kalp gözü açık; 'bī-baṣar' karşıtlığında anlamlandırmak gerekir.

G67/5 Bī-baṣar farḳ idemez ḳanda baṣar ol āhū / Yine izi tozını dīde-i **bīnā** gözedür

bī-nām u nişān [2]

1. yalnız başına, adı sanı bilinmez bir durumda

K2/46 Ẕillet ü miḥnet ile şimdi tamām üç yıldur / Yaturuz zāviye-i hücrede **bī-nām u nişān**

2. rüştünü ispat etmeksizin

G307/2 Gelme **bī-nām u nişān** ehl-i ḫarābāt içre / Yüri var şehr-i melāmetde biraz şöhret bul

bī-nām u bī-nişān itmek [1] anmamak, (tuğrada) yer vermemek

G328/3 Çekelüm ḥükm-i ʿaşḳa ṭuġrāyı / ʿAḳlı **bī-nām u bī-nişān idelüm**

bī-naẓīr [2] eşi benzeri olmayan

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey mihr-i **bī-naẓīr** / Şeb-rev diyü ṭutıldı giceyle meh-i münīr

Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda eskidi dīvānuñ Emriyā / Söz yoḳ egerçi bī-bedel ü **bī-naẓīrdür**

bī-nihāyet [1] geniş, engin, sonu olmayan

K6/21 **Bī-nihāyet** luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

binmek [2] oturmak

G410/5 ʿĪd yaḳlaşdı ṣalıncaġa **binüp** ṣalına mı / Yine ol Yūsuf-ı ṡānī gire mi mīzāne

G446/4 Üftādeler şikeste vü mecrūḥ u pāy-māl / Ḫūbān semend-i nāza **binüp** türktāzda

bī-pāyān [2]

1. sınırsız

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü **bī-pāyān** gelür

2. sonu gelmeyen

G395/2 Nāz ile güftāre gelmezse helāk eyler beni / Ol cefā vü cevri **bī-pāyāne** söyleñ söylesün

bī-pervā [1] korkmaksızın, çekinmeden; bkz. 'şūḫ-ı bī-pervā' md.

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle **bī-pervā** bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

bir ʿaceb [4] bir hoş, bir tuhaf

---

[21] Mehmet Çavuşoğlu, 'Bâkî', *DİA*, C. 4, s. 537.

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla **bir ʿaceb** şāhāne meclisdür / Düşinde görmedi Cem böyle ʿişret-ḫāne-i zībā

G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i ser anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet **bir ʿaceb** mey-ḫānedür

G56/4 **Bir ʿaceb** dārü'ş-şifādur kūyı derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş varan bī-çāre ġāyet ḫoş gelür

G148/3 **Bir ʿaceb** dārü'ş-şifādur kūy-i yār / Ḫaste varan mübtelāsı ḫoş gelür

bir ān [2]

G168/3 Devlete meyl eylemez dānā-yı maḥmiyyü'l-cenāb / Kim bilür **bir āndur** ol da intiḳāl üstindedür

G109/1 **Bir ān** içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

bir avuç [3]

1. azıcık ‖ değersiz

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet vücūd-ı kā'ināt / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre **bir avuç** ḫār u ḫas

2. bir avucu dolduracak kadar ‖ azıcık

G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / **Bir avuç** berg-i gül-i ter ḳoydı gūyā ḳoynına

G518/1 Sīne dāġın görüp ol ġonca-dehen lāle gibi / **Bir avuç** ḳanuma girmek diledi jāle gibi?bak

bir ay içre [1] bir ayda

G222/3 Bir Gülistān yazdı **bir ay içre** faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

bir bir [9] tek tek, birer birer

K4/16 Kemālin añlayup **bir bir** öñinde / Ḳomışlar yüz yire şāhān-ı pīşīn

G55/4 Ten-i zārumda pehlūm üstüḫānı ṣayılur **bir bir** / Beni seyr itmeyen aḥbāb mūsīḳārı görsünler

G112/3 ʿAyān itdi **bir bir** nihān rāzumı / Dilā eşk-i çeşmüm ne ġammāz olur

G452/2 Getürsem pendini **bir bir** yirine vāʿiẓ-i şehrüñ / Bahār olsa nigār olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa

G546/5 Tırāş itdi ser-i aʿdāyı **bir bir** tīġ-i bürrānı / Atañ fetḥ itdi kürsiyy-i bilād-ı Berber-istānı

G344/6 Dil-i dermānde-i Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / Belā küncinde **bir bir** çekdügüm derdüm aña dirdüm

G301/2 Elden evrāḳın ṣalup **bir bir** uçurdı göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri vaḳtidür şimden girü / Aḳça döküp dīdeden **bir bir** ḥisāb itmek gerek

bir biri yolında [1] birbirlerinin yerine

G483/1 Müstedām ola fenā kūyınuñ evbāşları / Kim olur **bir biri yolında** fidā başları

bir böyle [1] böylesine tuhaf

G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez yem ḳılduġum / Görmedüm **bir böyle** ḫār ʿālemde yemden incinür

bir cihet [1] hiçbir taraf

G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi yiter vech-i maʿāş / **Bir cihetden** ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün

bir çaḳım ḳav [1] bir çakımlık kav

G200/7 **Bir çaḳım ḳav** olur ġamuñda göñül / Ṭutışur bir şirāre ḳatlanmaz

bir çāre meded ! [1]

G40/1 Eylesün laʿlini dermān dil-i bīmāra meded / Dostlar işte ben öldüm baña **bir çāre meded**

bir cürʿa [1] bir yudum, birazcık

G173/5 Meded Bāḳīye ey pīr-i muġān **bir cürʿa** himmet ḳıl / Elin alup ayaḳlandur ki ol bī-çāre düşmişdür

bir daḫı [10] bir daha, artık, bundan sonra

K13/14 Gelmeye **bir daḫı** miṣli dehre biñ saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek yanınca çār erkān eger

K19/52 Bulımaz dā'iresin bu güher-i nā-yābuñ / İtmesün **bir daḫı** bu devrde zer-ger ḫātem

K25/36 Bu feżā'il ki saña Bārī Teʿālā virmiş / İtmeyüpdür **daḫı bir** nāḳil-i aḥbār iḫbār

M1/VI/2 Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / Ser-keşlik adın añmadı **bir daḫı** bānları

G9/5 Meclis-i meyde leb-i yāre ṭolaşur dirler / Elüme girmeye mi **bir daḫı** cām-ı ṣahbā

G35/5 ʿAhdüñde eger ʿāleme **bir daḫı** gelürse / Ḳullıḳlar ider sen yüzi ḫurşīde Feraḫşād

G68/5 Çeşm-zaḫm-ı felegi n'eyledi gör ey Bāḳī / Dime **bir daḫı** beni şāh-ı cihānum gözedür

G355/6 Naʿre-i mestānemi gūş eyleyüp dil-ber dimiş / Kūyuma **bir daḫı** ol rüsvāy-ı ʿālem gelmesün

G355/2 Sāz-ı āhum baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken **bir daḫı** hem-dem gelmesün

G526/1 Terk itdi ben żaʿīfini gitdi revān gibi / Gelmek müyesser olmadı **bir daḫı** cān gibi

bir daḳīḳa [1] kısacık

G252/4 Baḥs̱ idüp **bir daḳīḳa** ḥüsnüñden / Ḥāle māh-ı sipihre aṣdı elek

bir dāne [6]

1. bir tane, tek bir

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül çünkim / Ṭaḳınur farḳına **bir dāne** gül-i ter ḫātem

G296/5 Dūd-ı āhın yine Bāḳī şerer-ālūd itdi / Yāre ʿarż eyledi **bir dāne** zer-efşān sünbül

2. eşsiz, yegâne

G5/2 Cān almada nāzüklik ile laʿlüñe söz yoḳ / Ḫālüñ daḫı **bir dāne-durur** fitnede ammā

G329/5 Olmasañ ger cihānda **bir dāne** / Zülfüñ olmazdı cān mürġına dām

G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek **bir dāne** pīrūze

3. bir kez olsun, bir kere de olsa

G199/4 Döker ʿāşıḳ yoluñda dāne dāne gevher-i eşki / Yatur ḫāk-i mez̠elletde yine **bir dāne** incinmez

bir dem [22]

1. bir an

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından erir **bir demde** Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

K6/2 Vaṣl-ı yāra cān ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse biñ naḳd-i revāne **bir demi** erzān gelür

G211/4 ʿĀḳil oldur gelmeye dünyā metāʿından ġurūr / Müddet-i devr-i felek **bir demdür** ādem bir nefes

G461/4 İrmese **bir dem** eger mevc-i sirişküm her yaña / Şuʿle-i āhum zemīn ü āsmānı ḥarḳ ide

Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı k'anda bu ġamgīn göñül / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı **bir dem** içmeye

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına **bir dem** ḳarīn olursa eger / Ṣuyı gül-āb ide ṭopraġı müşg bād-ı şimāl

2. bir ara

M6/VIII/1 Gül gibi şiʿr-i Bāḳīye **bir dem** ḳulaġuñ ur

G163/3 Miḥnet-sarāy-ı dehre gelüp ʿīş u nūş iden / **Bir dem** ḫoş olsa bir nice gün derd-i ser çeker

3. bir zaman

M9/I/1 Ne hengām-ı ṣafā-yı ʿişret-i mül gibi **bir dem** var

G270/1 Bir iki gün çekelüm cevr ü cefāsın ḳadeḥüñ / Sürevüz **bir dem** ola z̠evḳ u ṣafāsın ḳadeḥüñ

G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ derd-i fürḳatden / ʿAceb **bir dem** mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz

4. bir nefes

G22/5 Āteş-i sūz-ı firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider **bir demde** dil deryā-yı ʿUmmānı dürüst

G187/5 Sipihrüñ bu ṭoḳuz peymānesin **bir demde** ey Bāḳī / Maḥabbet meclisinde nūş ider mestāneler vardur

K27/18 Hezārān mürdeye **bir demde** luṭfuñ tāze cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

5. hemen

G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı ġamuñ pençesindedür / Luṭfuñ meded yitişmez ise **bir dem** öldürür

G270/1 Bir iki gün çekelüm cevr ü cefāsın ḳadeḥüñ / Sürevüz **bir dem** ola ẕevḳ u ṣafāsın ḳadeḥüñ

6. hiçbir an/ hiç

G300/1 Gül gibi olmaḳ dilerseñ şād u ḫurrem ey göñül / Lāle-veş elden düşürme cāmı **bir dem** ey göñül

G323/2 Ḳomayup lāle gibi elden ayaġı **bir dem** / Mest olup ġonca-ṣıfat çāk-ı girībān idelüm

G286/6 Bezme gelse **bir dem** eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül

7. bir nefeslik zaman, bir an

G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti geşt ider **bir demde** bir āhū

G501/2 Müje-i dīde-i pür-nem gibi ter-dest olmaz / Yine **bir demde** nice laʿl-i Bedaḫşān deldi

G155/4 Şehā **bir dem** ney-i ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer

bir deste [3]

G438/2 Bulmaz ol ruḫsār ile ol ḳadd-i zībā ḥāletin / Baġlasañ **bir deste** gül serv-i ḫırāmān üstine

G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken geldi / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni sünbül ṣundı **bir deste**

G447/3 Müşgīn ṣaçuñda ey yüzi gül cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki baġlana **bir deste** sünbüle

bir ġamze ile [1] bir göz süzüşüyle ‖ bir göz işaretiyle (bir ġamze-biñ ādem karşıtlığında)

G90/2 **Bir ġamze ile** laḥẓada biñ ādem öldürür / Ḫūnī gözüñ ki āhū-yı merdüm-şikārdur

bir gün [18]

1. sonra, ilerde, eninde sonunda, mutlaka

K6/23 Ḫaṣm-ı gerden-keş izüñ tozına ḳılsun ser-fürū / Ser-fürū ḳılmazsa **bir gün** kellesi ġalṭān gelür

K13/8 Lā-cerem **bir gün** zemīn-i ḫuşk olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından yaġmasa bir nice dem bārān eger

G54/4 İşigüñde beni ey meh bulur **bir gün** ʿadū nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür belā-yı nā-gehānīdür

G127/3 Tekellefsüz gelür bād-ı ṣabā tārāc ider **bir gün** / Çemen bezminde gūyā süfre-i gül ḫˇān-ı yaġmādur

G159/6 Pertevin **bir gün** ṣalar mihr-i ʿināyet Bāḳıyā / Ẕerre-i nāçīzler ḫurşīd-i nūr-efşān olur

G258/4 Nār-ı āhumdan ḥaẕer ḳıl ey sipihr-i pīre-zen / Ṭutışur **bir gün** ṣaḳın ol āsmānī çenberüñ

G264/6 Ne dillerden ne dürler dökdügin deryā-ṣıfat görseñ / Ḫurūş u cūş ile **bir gün** dil- i dānāyı söyletseñ

G292/7 Umaruz himmet-i merdān-ı ṭarīḳat yitişe / Nā-gehān **bir gün** efendüm diye Bāḳī berü gel

G297/4 Cūy-ı eşküm şöyle ṭuġyān itdi kim **bir gün** hemān / Āsmānuñ āsiyā-sengin yuvalar bilmiş ol

G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ bend ider **bir gün** ḫaṭālar bilmiş ol

G311/5 Degdi dehānı söyledi **bir gün** ḳulaġuma / Gūyā ṭaḳıldı gūşuma bir gūşvār laʿl

G325/3 ʿĀleme leylī ṣaçuñ sevdāsın iẓhār eylerin / Nev-bahār eyyāmıdur **bir gün** ṭutar mecnūnluġum

G350/4 Keş-ā-keşden elüñde cāme-i cism ey dil-i şeydā / Çeker çāk eylerin **bir gün** ne saña ne baña olsun

G384/3 Çekinür silsile-i zülf-i siyeh-kāruña dil / Beni dīvāne ḳılur **bir gün** o sevdā göresin

G521/3 Cemʿ oldı eşḳiyā ile **bir gün** raḳīb-i ḫar / Ehl-i şeḳādan üstine kimse oturmadı

G539/1 Derd-i çeşmüñ gördügümce derd-nāk eyler beni / Gözlerüñ derdi senüñ **bir gün** helāk eyler beni

G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı sīnemüz örtile mevc-i eşk ile / **Bir gün** ola ki Bāḳıyā görmeye kimse ḳaramuz

2. hiçbir zaman

G302/3 Uymadı **bir gün** hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider dā'im nesīm-i ṣubḥ ile pervāze gül

bir gice [3]

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh **bir gice** bī-cev ḳala ester bile

G177/5 Görse seyrinde seni **bir gice** nā-geh Bāḳī / Hep muʿabbirler anı vuṣlata tāʿbīr ideler

G534/5 Dünyede öldügüme hīç ġam yimezdüm Bāḳıyā / **Bir gice** pehlūya çeksem ol melek-sīmācuġı

bir gözüñ aç! [1] uyanık ol!

G426/7 Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa nic'olur / Ḳatı ḥayret yiridür **bir gözüñ aç** bī-çāre

bir gūne [1] farklı, bir çeşit, müstesna

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ **bir gūne** vardur ʿālemi ammā / İki kāse mey içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

bir hafta [1]

M1/VIII/4 Ḫalḳ-ı cihāna ḳırḳ sekiz gün ṭuyurmayup / **Bir hafta** ḳıldı ġayrılar ancaḳ bu ḥāleti

bir Ḫudāyile ben bilürin [1] bir Allah bilir, bir ben bilirim

G465/3 Hecrüñ ġamıyla dīde ne demler geçürdügin / Fürḳat şebinde **ben bilürin bir Ḫudāyile**

bir ḥiṣṣe [2] bir pay, bir hisse

G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez / Ucından tek hemān **bir ḥiṣṣe** çıḳsun cāne incinmez

G474/6 Dā'im revā mı ġayra çıḳa tīġ u ḫançerüñ / **Bir ḥiṣṣe** daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

bir içim ṣu [6]

1. bir içimlik, birazcık; ölmeden önce hastaya verilen su ‖ 'bir içim su'

G184/5 Gördiler ḫançerüñüñ zaḫmı virür cāna ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler **bir içim** ṣu didiler

G528/3 Dil **bir içim** ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte mā didi

G258/5 **Bir içim** ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı ḫançerüñ

Mtl 8 Ḳıymaduñ sākin-i kūyuñ olana peykānuñ / **Bir içim** ṣu ile aġırlamaduñ mihmānuñ

2. çok güzel, çok hoş

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pāküñ **bir içim ṣudur** / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur

G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā bāġda āb-ı cūya / Beñzemiş ʿaks-i ruḫuñ gördi **bir içim ṣuya**

bir iki [11]

1. birkaç

G267/2 Nic'olur daġlaruñ işler ise ey abdāl / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde **bir iki** pūluñ

G327/4 Nuḳra-i eşküm ile sīm-keş oldum şimdi / Müjemüñ aralarından **bir iki** tel çekdüm

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki genc-i gevher-i naẓm oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ ḫayālüñe **bir iki** bengiler

K22/31 Pehlevān-ı ʿarṣa-i naẓmem diyen ferzāneler / **Bir iki** zār u zebūnumdur żaʿīf ü nā-tevān

G117/4 **Bir iki** mismārına var ise göz dikdüñ diyü / Başına ġammāzuñ erbāb-ı ẓarāfet ḳaḳdılar

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / **Bir iki** derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış

G484/4 Gice ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / **Bir iki** tāziyāneyle bu gün söyletdi ṭanbūrı

G270/1 **Bir iki** gün çekelüm cevr ü cefāsın ḳadeḥüñ / Sürevüz bir dem ola ẕevḳ u ṣafāsın ḳadeḥüñ

G384/1 Seyre çıḳsun ne temāşā ola peydā göresin / **Bir iki** gün hele ṣabr eyle temāşā göresin

2. biraz

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ duʿālar eyler alḳışlar / **Bir iki** sen de sög bārī duʿā olsun şenā olsun

K12/5 Ne çeker adını aṣḥāb-ı riyā ikide bir / Ṭutalum rind-i gedā **bir iki** peymāne çeker

bir iki çekmek [1] birkaç yudum içmek

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan kenāre keştī-i bāde / Necāt ümmīdin eylerseñ **bir iki çek** bu zevraḳdan

bir iki pūl [2] tavladaki birkaç taş

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ işler ise ey dil-i zār / Çürimiş nerd-i maḥabbetde **bir iki pūluñ**

G267/2 Nic'olur daġlaruñ işler ise ey abdāl / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde **bir iki pūluñ**

bir ḳaç [3]

1. üç beş tane

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳınde **bir ḳaç** beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm

2. bir iki, birkaç defa

M6/III/3 **Bir ḳaç** piyāle bāde çeküp deyr-i bāġa ir

G152/1 Sāḳī zamān-ı ʿīş-ı mey-i ḫoş-güvārdur / **Bir ḳaç** piyāle nūş idelüm nev-bahārdur

bir ḳaç gün [2]

G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / Bāri **bir ḳaç gün** ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle **bir ḳaç gün** muvāfıḳ rūzgār olsun

bir ḳaṭre [3] bir damlacık

G216/1 Pākīze-dil ṣafādan ruḫsār-ı yāre düşmiş / **Bir ḳaṭre** şeb-nem olmış bir lāle-zāre düşmiş

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri **bir ḳaṭre** āb-ı maġfiret / Var ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden **bir ḳaṭresin** dökmez yire / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez ʿaceb devrān olur

bir ḳaṭre ḳan şıçramak [1]

G373/1 Çihresinde görinen ṣanmañ o ḫūnīnüñ dehān / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken **şıçramış bir ḳaṭre ḳan**

bir kerre [2] bir defacık

G298/5 Bāḳīyi ḳalem eyledi şemşīr-i fīrāḳuñ / **Bir kerre** naṣīb olmadı taḳbīl-i enāmil

G465/7 **Bir kerre** būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ irmedin / Āḫır müyesser oldı hele biñ belāyile

bir kez [6] bir defa, bir kerecik, bir defa olsun

M8/IV/3 Baḳmadum aṭlas u dībāsına dehrüñ **bir kez**

G10/3 **Bir kez** ṭavāfın itmegi biñ ʿömre virmezin / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña kūy-i dil-rübā

G82/3 Yola ʿazm itmiş ol ser-keş baña yā Hū dimez **bir kez** / Çeküp atı başın aġyār ile ṭurmış vedāʿ eyler

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / Ayda **bir kez** ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma **bir kez** ṣarılañ / Başa iletdi işin ʿālemde destāruñ gibi

G511/2 Deger **bir kez** yüzin görmek o māhuñ / Güneş ḳurṣı gibi yüz bin filori

***bir ḳılca ḳalmak* [1]** kıl kadar, incecik kalmak

K18/44 Geçemez çenber-i gīsū-yı girih-gīrüñden / Gerçi kim żaʿf ile **bir ḳılca ḳalupdur** dil-i zār

***bir ḳılına aṣmamak* [1]** önem vermemek ‖ bir saç teline asmayı layık görmemek

G536/2 Būy-ı ʿaşḳ ile ṣarıldum nāfe gibi posta / **Bir ḳılına aṣmadı** ol kākül-i pür-ḫam beni

bir laḥẓa [4]

1. çok kısa bir an

M7/I/1 Ne mümkindür naẓar **bir laḥẓa** ḥüsn-i ṭalʿat-i yāre

G126/4 Göreyin ṭur seni **bir laḥẓa** disem yollarda / Baña ol şūḫ-ı cihān şīveyi ṭurmaz eyler

G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer **bir laḥẓa** baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum ve'l-ḥāṣıl ol ġammāzdan

2. hemencecik, çarçabuk, anında

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi **bir laḥẓada** bārān-ı eşküm ġarḳ ide

bir mişḳāl [1] pek az, çok az ‖ 1.3-1.5 dirhem; 20-24 kırat; 4.009-4.80 gr değerinde ağırlık ölçüsü. Ayrıca 'miktar' anlamını da taşımaktadır. Geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. II, s. 546.

K20/27 ʿAṭā-yı kān-ı kef-i zer-feşānına nisbet / Nevāl ü feyż-i seḥāb-ı s̱iḳāl **bir mis̱ḳāl**

bir naẓar [3]

1. bir an olsun

M9/III/2 Kesilmezdüm yanından **bir naẓar** ḫançer gibi ḳaṭʿā

G114/5 Ġoncaya baḳsa lebüñsüz çeşm-i Bāḳī **bir naẓar** / Ġonca berg ü berg ḫār u ḫār ḫançer-dār olur

2. bir ara

G239/1 Zāhidā ʿibret gözin aç ṣūret-i zībāya baḳ / **Bir naẓar** āyīne-i ṣunʿ-ı cihān-ārāya baḳ

bir nefes **[4]** bir an

G207/2 Bend-i belādan olmaduḳ āzād **bir nefes** / Zülfüñ hevāsı olalı dilde ḫayālümüz

G211/4 ʿĀḳil oldur gelmeye dünyā metāʿından ġurūr / Müddet-i devr-i felek bir demdür ādem **bir nefes**

G261/4 **Bir nefes** hem-dem olup defʿ-i melāl eyleyecek / Bulmadum dünyede cām-ı mey-i ḥamrādan yig

G511/3 Hezārān mülk ü māl ü cāhdan yig / Cihānda **bir nefes** ḳalbüñ ḥużūrı

bir nice **[6]**

1. bir çok, pek çok

K18/6 Farḳına **bir nice** per ṭaḳınur altun tellü / Ḫayl-i ezhāra meger zanbaḳ olupdur ser-dār

G74/2 Sīnesin itse ḳaçan kān-ı maʿārif ʿārif / Ḳılsa her ḥarfe naẓar **bir nice** maʿnī görinür

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile bu gün oldı eyā kān-ı kerem / **Bir nice** faẓl senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

G189/4 Ṣanki kūyuñda felek encüm-i seyyāre ile / **Bir nice** aḫker ile tūde-i ḫākisterdür

2. bir takım

Kt10/1 Şīr-dilsin Bāḳıyā āzürde-ḫāṭır olma sen / Ṭaʿn u teşnīʿ itseler **bir nice** ʿāḳ-ı bī-hüner

3. birkaç

G163/3 Miḥnet-sarāy-ı dehre gelüp ʿīş u nūş iden / Bir dem ḫoş olsa **bir nice** gün derd-i ser çeker

bir nice dem **[1]** pek uzun zaman

K13/8 Lā-cerem bir gün zemīn-i ḫuşk olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından yaġmasa **bir nice dem** bārān eger

bir nice yıldur **[1]** uzun yıllardan beri

G89/2 ʿİẕār-ı yāre ay ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / Velī ayrılmadı yanından anuñ **bir nice yıldur**

bir pāre **[15]**

1. biraz, birazcık

G40/2 Zaḫm-ı sīnemden oḳuñ pārelerin hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ hele **bir pāre meded**

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider ḫūn-ābe-i eşkin döker / Beñzine **bir pāre** ʿāşıḳ derd-mendüñ ḳan gelür

G106/6 Vaʾllāhi ġazel söylemeden çoḳdan uṣanduḳ / Maḳṣūd hemān ḥāside **bir pāre** eẕādur

G179/2 Ucından zülfüñüñ çoḳ baş kesildi / Meded ʿömrüm anı **bir pāre** kesdür

G247/2 Olmadı müyesser baña bir serv-i revānuñ / Laʿlini öpüp biline **bir pāre** ṣarılmaḳ

G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele **bir pāre** eglensün

G525/4 Aġlamazdum bu ḳadar zār u zebūn olduġuma / Ḳalsa **bir pāre** ġamuñ çekmege ṭāḳat bāḳī

G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā **bir pāre** gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile öldürdi kesel

G502/4 Gelse ol şūḫ-ı cefā-pīşe dil-i vīrānı / Tīşe-i cevr ile **bir pāre** meremmetler idi

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost yitiş / Hele **bir pāre** daḫı tende ḥarāret bāḳī

2. bir parça

K25/13 Ḳodı **bir pāre** yaḫı ṭās-ı zer-endūda felek / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil **bir pāre** ḳand ister

G31/3 **Bir pāre** nān-ı ḫuşk ile ʿömrüñ geçerse ger / Açma bu rāzı kimseye ʿarż itme iḥtiyāc

3. birkaç damla

G529/3 **Bir pāre** yaşum tāzeledi vādī-i derdi / Mecnūn gideli lāle-i miḥnet ṣola yazdı

G254/2 Ola kim **bir pāre** yaşın diñdürüp ḳanın kese / H̱āk-i pāyuñ tūtiyāsın dīde-i ẖūn-bāre çek

bir pul [1] değersiz (küçük alışverişlerde kullanılan bakır para, mangır) ‖ 'bir pula değmez' 'bir pul etmemek'

G316/6 Metāʿ-ı dehr **bir puldur** aḳar şu ʿömr-i müstaʿcel / Anuñ'çün Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

bir sāʿat [1]

G307/7 Mey içüp mest-i müdām olsa ʿaceb mi Bāḳī / Derd ü ġamsuz güẕerān eyleye **bir sāʿat** bul

bir şeb [2] bir gece

G471/6 Sūz-ı ʿaşḳuñla **bir şeb** āh idicek / Ḳorḳaram oda yanar kāşāne

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa **bir şeb** ʿārıżı nūrı / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī

bir ṭaʿne [1]

K5/24 Aña her gūşeden **bir ṭaʿne** ṭaşın ḳondururlardı / Nigīnüñle muʿārıż görseler mühr-i Süleymānı

bir yaña... bir yaña [1] bir tarafta... bir tarafta; bkz. TS. C. VI, s. 4264.

G169/3 Hevā-yı kāküli **bir yaña bir yaña** zülfi / Başumda derd ü belānuñ nihāyeti yoḳdur

bir yañadan [1] bir taraftan; bkz. TS. C. VI, s. 4264.

G441/2 Maḥbūb u mey mülāzemetinden ḳaçardı dil / Geldi yitişdi **bir yañadan** nev-bahār ise

bir yanı ṣarı bir yanı al [1]

K20/4 Şu sīb şekline girdi şafaḳda cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola **bir yanı ṣarı bir yanı al**

bir yıl [1]

K2/50 **Bir yıl** emrüñle binā ẖidmetine nāẓır olup / Gördük ol maṣlaḥat-ı ẖayrı bi-ḳadri'l-imkān

bir yir [6] aynı yer

K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler cihān eşʿārumı / Medḥüñ itsem **bir yire** mecmūʿ-ı ins ü cān gelür

K7/3 Çıḳdı **bir yirden** ṣadā vü ṣīt-ı mürġān-ı çemen / Gūyiyā eṭfāl-i mekteb ẖatm-i Ḳurʾān eyledi

G1/3 Ḥaşr ide mi **bir yirde** senüñle beni devrān / Ḥasret ḳala mı yoġsa dem-i maḥşere cānā

G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey ammā dönmiş / Bu gün almışlar ele **bir yire** gelmiş ẓürefā

G1/2 **Bir yirde** ki pertev ṣala envār-ı tecellī / Ḥācet mi ḳalur mihr ü meh-i envere cānā

G119/2 Ger ölürsem ḥasret-i ḳaddiyle ol servüñ beni / **Bir yire** defn eyleñüz kim sāye-i ʿarʿar düşer

bir yire cemʿ olmak [2] bir araya gelmek

M2/IV/1 **Bir yire cemʿ olalum** ẖāṭırı maḥzūnlar ile / Zār zār ağlaşalum dīde-i pür-ẖūnlar ile

G59/3 Sen meh-i bedrüñ żiyāsın virmek olmaz ʿāleme / İttifāḳī **bir yire cemʿ olsalar** meh-pāreler

bir yire cemʿ eylemek [1] bir araya getirmek

G302/4 **Bir yire cemʿ eylemiş** evrāḳ-ı nāz u şīveyi / Rişte-i cānından itmiş bülbülüñ şīrāze gül

bir yire gelmek [3] bir araya toplanmak

M8/I/3 **Bir yire geldi** nice ġamzesi cādū begler

G246/3 **Gelürse bir yire** naḳḳāş-ı ʿālem / Bu resm ile seni taṣvīr ider yoḳ

K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler cihān eşʿārumı / Medḥüñ itsem **bir yire** mecmūʿ-ı ins ü cān **gelür**

bir zamān [7]

G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp bīgāne resmin ḳullanur / Nāz ider her gördügince **bir zamān** bilmezlenür

G76/6 H̱ūn-ı eşküm **bir zamān** ālūde ḳıldı işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o demden incinür

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli ẖʷānın özler kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ **bir zamān** ditrer

G155/4 Şehā bir dem ney-i ẖāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı **bir zamān** ẖançer

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük **bir zamān** mühr-i Süleymān gizlemiş

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol perī bilmedi ḳadr-i gevheri / Ṭālib ola bu demleri bulmaya **bir zamān** ola

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi dil-berüñ gāhī raḳīb / Cennet idi **bir zamān** İblīs-i melʿūnuñ yiri

biri [1] hiç kimse

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya **biri** dest uramaz / Çoġ olur gerçi ser-i fikri girībāne çeker

bir(i) birine [7] birbirine, biri ötekine/ile/nüñ

G51/2 Mevsim-i gül ʿīd ile yār u muṣāḥib düşdiler / **Bir birine** iki dil-berdür maḥabbet gösterür

G121/4 Dil derūn-ı sīnede laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / **Bir biriyle** iki bülbül gūyiyā ceng itdiler

G262/5 Şehr içre ḫalḳ **bir birine** gösterür beni / Mihri hilāle beñzedeli meh-liḳālaruñ

G174/2 Dil-rübālar māʾil-i ʿuşşāḳ olur / **Bir birine** derd-mendin gösterür

G103/6 Şāḫ-ı gül ü nihāl-i semen **biri birinüñ** / İrdi o dem ki ḳolını boynına ṣalalar

G314/2 Gösterür gül-şen içre ḳāmetüñi / Barmaġ ile **biri birine** nihāl

G522/5 Vaṣf-ı cemāl-i yār ile Bāḳī ġazellerin / **Biri birine** ṣundı güzeller tuḥaf gibi

bir birine urmak [1] birbirine katmak

G48/4 Yāḳūt u laʿli **bir birine urdı** lebleri / İdüp nis̱ār sözde nice dürr-i şāh-vār

biri birine ḳoymak [2] birbirine düşürmek

G504/1 Beñzetdiler o māha diyü mihr-i enveri / **Biri birine ḳoydı** fiġānum felekleri

K14/27 Mis̱āl-i ḥalḳa-i zülf-i girih-gīr-i ḫam-ender-ḫam / **Biri birine ḳoydı** tīġ-i ḳahruñ kāfir-istānı

birāder [1] erkek kardeş (hem-şīre karşıtlığında)

K24/34 Bāde-i laʿlüñe hem-şīre şarāb-ı gül-fām / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña **birāder** sünbül

bī-raġbet itmek [1] revaçtan düşürmek

K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı **itdi bī-raġbet** / Mücellā mermeri mevcin görenler ṣandılar ḫārā

bī-raḥm [2] merhametsiz, gaddar

G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger çarḫ **bī-raḥm** olmasa / Pister-i ḫār üzre n'eyler nāzenīn endām-ı gül

G452/4 N'olur **bī-raḥm** u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / Göñüller iñlese şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa

Bircīs [3] müşteri, jüpiter gezegeni; gök mitologyasında Hürmüz, Erendiz, Sakıt adlarıyla da bilinir. Çok uğurlu bir gezegen kabul edildiğinden, sa'd-ı ekber (büyük kutluluk) diye nitelenir. Mutluluk, kutluluk ve uğur getirici özelliklere sahip 'Bircīs', minyatürlerde elinde kitap tutan bir bilge olarak betimlenir. Bilginler ve vezirlerin bu gezegenin etkisindeki kişiler olduklarına inanılır. Daha geniş bilgi için bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 342. Öyleki Sutan Selim'in hocası olan (K23/22) .....ve devrinin büyük bir bilgini olan Kadızâde için yazılmış kasidelerde (K25/34), bu iki büyük bilgin farklı biçimlerde Bircis ile karşılaştırılmaktadırlar.

K23/22 **Bircīs** işigi ḫākine olurdı çihre-sāy / Olmasa ger cibāh-ı efāżıldan izdiḥām

K25/34 Ḳāḍī-i maḥkeme-i ʿālem-i bālā **Bircīs** / Müşkilin müftī-i reʾyüñden ider istifsār

Kanuni için yazılmış bu kasidenin beytinde, 'Bircīs' etrafı aydınlatan, güneşin (Kanuni) doğmasından önce karanlıktaki işleri düzenleyen biri olarak çizilir.

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı umūr-ı cihān içün / Yaḳmışdı şemʿ-i fikreti **Bircīs-i** nükte-dān

birer [1] her biri

G337/5 Ṣabā ile ḥarekātın görüp nihāllerüñ / Tevāżuʿ ehli **birer** nev-cevāna beñzetdüm

birer ikişer [1] azar azar

G134/1 Cūy-ı fenāyı ḫalḳ **birer ikişer** geçer / Baḥr-i belādan ehl-i tecerrüd yüzer geçer

biri (bir) [1] birer birer

M8/V/2 Çıḳarur ṭoġru yoluñdan biri **eyler güm-rāh**

bī-riyā [3] içi dışı bir, samimi

G307/6 **Bī-riyā** merd-i Ḫudāsın bilürüz ey ṣofī / Ġarażuñ raḥmet-i Ḥaḳdur o ḳadar raḥmet bul

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i **bī-riyādan** yig

G164/4 **Bī-riyādur** bisāṭ-ı ʿīş u ṣafā / Ṣaḥn-ı cennetde būriyā n'eyler

birle [6]

1. ile birlikte

K4/18 Ḫudā virsün serīr-i salṭanatda / Saʿādet tācı **birle** ʿizz ü temkīn

G115/2 Cān u cenān-ı şeydā **birle** ten-i ḫarābı / Dīvāneler yatağı vīrānedür ṣanurlar

2. ile

K5/35 Niṣār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe **birle** kān-ı imkānı

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā **birle** ġubār

K23/18 Envār-ı mihri **birle** münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı **birle** muʿaṭṭar meşām-ı şām

G365/2 Laʿlüñden itme tīġ-i müjeñ **birle** cānı menʿ / Mümkin degüldür aña kesilmek şarābdan

bī-ṣabr [3]

G51/5 ʿĀşıḳı **bī-ṣabr u ārām eyleyüp** seyyāḥ ider / Memleket seyr itdürür ʿaşḳuñ vilāyet gösterür

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı **bī-ṣabr u dil** bir pāre ḳand ister

G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile Mecnūn-ı şeydādan bedel / ʿĀşıḳ-ı **bī-ṣabr u dil** kim var dirseñ işte ben

bisāṭ [10]

1. çimen

K22/33 Bāġ u būstān içre tā ola **bisāṭ-ı** sebzeye / Ṣubḥ-dem berg-i ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem çekān

G379/1 Ṣaḥrālara döşendi **bisāṭ-ı** zümürrüdīn / Devlet anuñ ki lāle-ruḫı oldı hem-nişīn

2. yaygı, kilim

K14/7 **Bisāṭ-ı** emni basṭ itdi basīṭ-i arża iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi felek ol şāha erzānī

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i ter mi ʿaceb / Yā **bisāṭ-ı** bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā **bisāṭ-ı** nev ṣalup āẕer / Girihler baġladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

G429/2 Dürdi **bisāṭ-ı** ʿīşı ḳodı yādgār gül / Rengin şarāb-ı nābda būyın gül-ābda

G164/4 Bī-riyādur **bisāṭ-ı** ʿīş u ṣafā / Ṣaḥn-ı cennetde būriyā n'eyler

G198/1 **Bisāṭ-ı** ʿīşa ḳadem basdı nāz ile nev-rūz / Şükūfe perde-sarāy-ı ʿademden itdi bürūz

G316/1 İrişdüm baḥre cūy-āsā basīṭ-i ḫākden geçdüm **/ Bisāṭ-ı** ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm

G337/10 Cemāl-i devleti gül gibi ḫurrem ü ḫandān **/ Bisāṭ-ı** ʿişretini gül-sitāna beñzetdüm

bisāṭ-ı arż [1] yeryüzü

M2/II/3 Hep o göz yaşlarıdur aḳdı **bisāṭ-ı arża** / Aġlaşur ehl-i semā Ḥażret-i Sulṭān üzre

bī-s̱ebāt [2]

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı **bī-s̱ebāta** imtinān üzre

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı **bī-s̱ebāta** imtinān üzre

bī-sebeb [1] sebebsiz yere, boş yere

G467/2 Var ise ṭurra-i müşgīnüñüñ āşüftesidür / **Bī-sebeb** düşmedi āhū-yı Ḫuten ṣaḥrāya

bī-ser ü pā [1] perişan, zavallı, sefil

G354/1 Tende bir kühne ḳabā elde biraz nān olsun / ʿĀşıḳ-ı **bī-ser ü pā** başına sulṭān olsun

bister [3] yatak, döşek

K24/39 Ruḫlaruñ üzre yatur zülf-i semen-sā gūyā / Gül-i terden idinür kendüye **bister** sünbül

G422/7 İşigüñ ṭaşı ile ḫāk-i ḥarīmüñ besdür / Bāḳī-i ḫaste-dile bāliş ü **bister** yirine

G122/4 Ḫāmūş yatma **bister**-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel merġ-zāra ġulġule-i mürġ-i zārı gör

bister-i sincāb [1] sincap kürkünden yapılmış yatak; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 404. (‘sincap yatak’ md.)

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür gūşe-i külḫan serīr / **Bister-i sincāb** ise maḳṣūd ḫākister yiter

bī-sütūn [2] Ferhat’ın tünel açtığı kayalık dağ

G227/2 **Bī-sütūnı** gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ

G51/6 **Bī-sütūn-ı** ġamda Bāḳī seng-i miḥnet kesmede / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣanʿat gösterür

bī-şerʿ [1] şeriata muhalif olarak ‖ kanunsuz (çeng ve ney bağlamında)

K1/20 Devrüñde kimse cevr-i sitem-gerden iñlemez / **Bī-şerʿ** ider iderse eger çeng ü ney fiġān

bīşe [3] orman

G513/4 Cism-i pür-dāġ u ten-i zerd ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış maḥabbet **bīşesi**

G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı yāruñ **bīşesidür** mūy-ı jülīdem / Diyār-ı derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm başum

G288/5 Bāḳī peleng-i ḳulle-i küh-sār-ı ʿaşḳdur / Sālūs u zerḳ **bīşesinüñ** rūbehi degül

bī-tedbīr [1] akıl almayan, akıllar durgunluk veren

G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı **bī-tedbīr-i** ʿaşḳ

bī-tekellüf [1] kendiliğinden ‖ haddini aşarak

G425/1 **Bī-tekellüf** yüz sürer her şeb ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle niçün yüz virürsin dostum bālīnüñe

bitmek [8]

1. çıkmak, filizlenmek

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre **biten** ney gibi her ān ditrer

G240/1 Seyr-i gül-şende ne ḥāṣıl bile yār olmayıcaḳ / Şāḫ-ı gülden ne **biter** tāze bahār olmayıcaḳ

G100/3 Ḳadd-i bülend ü ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı yār / Gül-zār-ı iʿtidālde **bitmiş** nihāldür

G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / **Bitüpdür** ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda lāleler yir yir

2. yeşermek

G321/4 Dildür saña ʿarż itmege aḥvālümi gūyā / Ḳabrümdeki ḫāk üzre **biten** tāze giyāhum

3. hâsıl olmak, meydana gelmek

G26/3 Sünbülüñ niyyetidür başuma sevdā getüren / Çekdügüm miḥnete göñlümde **bitendür** bāʿiṣ

G290/2 Bāġ-ı ümīd içinde dilā mīve-i viṣāl / Bir mīve-i ġarībdür olur **biter** degül?

4. yetişip büyümek (insanlar için)

G41/4 Oñmasun **bitmesün** ey serv-i revān / Göreyin bāġ-ı cihānda şimşād

bitürmek [7]

1. filizlendirmek

G429/1 Peykānuñ açdı zaḫmumı cism-i ḫarābda / Güller **bitürdi** ḳaṭre-i bārān türābda

G462/3 Güller **bitüre** gül-şen ola ḫāk-i mezārum / Peykānuñ eger ṣu sepelerse tozum üzre

2. peyda etmek, ortaya çıkarmak

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / **Bitüre** ḫāre gül ü lāle vü mermer sünbül

K24/29 Bezmüñe gelmek ile bu ne kerāmetdür kim / Dimeye ṣayf u şitā **bitüre** micmer sünbül

G311/9 Bāġ içre dökse cürʿasın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla **bitüre** şāḫ-ı enār laʿl

G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun endāmın ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / **Bitürsün** bāġ-ı nuṣretde nihāl-i erġavān ḫançer

K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / **Bitürür** ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem

bī-tūşe **[1]** azıksız

K12/12 Ehl-i dil gūşe-i **bī-tūşe-i** miḥnetde yatur / Ḫᵛān-ı iḥsānı felek merdüm-i nā-dāne çeker

bī-vaḳt **[1]** mevsimsiz

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı şeftālū dilerse cān u dil / Mīve-i **bī-vaḳt** iderler ārzū bīmārlar

bī-vefā **[15]**

1. yerinde durmayan ‖ dönek, sadakatsiz (dünya/felek için)

G15/1 Baña çoḳ cevr itdügüñ'çün ey sipihr-i **bī-vefā** / Āhumuñ dūd-ı kebūdı uydı ulaşdı saña

G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne daḫı görmedüm / Gerçi gördüm **bī-vefā** dünyāda nice māh u sāl

G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī felek rām oldı ṭut / **Bī-vefā** dünyā hele ben bildügüm dünyā mıdur

G384/5 Ṣūret-i mihrine ey dil ḳatı maġrūr olma / **Bī-vefādur** felek-i āyīne-sīmā göresin

2. gelip geçici

G488/7 Māʿil ol ʿīş u nūşa ey Bāḳī / **Bī-vefādur** çü ʿālem-i fānī

3. ikiyüzlülük, riyakârlık

G465/4 Ey çarḫ nice cevr idüp aġladasın beni / İller yüzine gülüci bir **bī-vefāyile**

4. uçarı, muhabbet ve vefadan uzak, hayırsız, aldırışsız (sevgili için)

G382/1 Bildüñ mi sen de kendüñi ey **bī-vefā** nesin / Āşūb-ı dehr ü āfet-i devr-i zamānesin

G497/1 Esirgemek gerege ʿāşıḳ-ı dil-efġārı / ʿAle'l-ḫuṣūṣ ki bir **bī-vefā** ola yāri

G262/4 Rez duḫterini sīneye çeksem ʿaceb midür / Cevrinden özge nesnesi yoḳ **bī-vefālaruñ**

G148/4 Ḥūr u ġılmān añma kim her ʿāşıḳa / Kendü yār-ı **bī-vefāsı** ḫoş gelür

G351/1 Nice bir mübtelā-yı ʿaşḳa hicrānı belā olsun / İlāhī kendü gibi **bī-vefāya** mübtelā olsun

G400/5 Bāḳī çek imdi cām-ı ġam-ı bezm-i fürḳatin / Kim didi saña yār gibi **bī-vefāyı** sev

G536/1 Gördiler ol **bī-vefāyı** terk ider her dem beni / Özlerine eylediler nāleler hem-dem beni

bī-vefālıḳ **[1]** muhabbetsizlik, umursamazlık

G463/2 Ḫaṭ degüldür görinen āb-ı ʿiẕārında velī / **Bī-vefālıḳ** o mehüñ kir getürüpdür yüzine

bī-vefālıḳ yüzini göstermek **[1]** ikiyüzlülük/riyakârlık yüzünü göstermek

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe degin çaḳ bu ḳadar / **Bī-vefālıḳ yüzini göstere** mirʾāt-ı zamān

bi-yed **[1]** eliyle

G43/2 Nā-dān elinden alma eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i devlet yeden **bi-yed**

bī-zevāl **[1]** hiç batmayan

M3/III/2 Ḥüsn-i reʾyüñ āfitāb-ı **bī-zevāl-i** mülk ü dīn / Luṭf-ı ṭabʿuñ nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı maʿdelet

bī-ẕevḳ **[1]** zevksizler ‖ rakipler

G292/4 Ṣunma laʿl-i şeker-efşānuñı **bī-ẕevḳlere** / Eyle şīrīn dehen-i ehl-i meẕāḳı berü gel

boġası [1] astarlık ince bez, çulha; bkz. TS. C. I, s. 627; DS. C. II, s. 726; 'Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü'nde 'astarlık bir bez olan boğası; amele, ırgat sırtı için gömleklik olarak kullanılmıştır' açıklaması yer almakta ve bir yanaşmayı betimleyen bir örnekte bu yönüyle tanıklanmaktadır. Bu anlam, Emrî için yazılmış bu beyitteki küçümseme anlamıyla örtüşmektedir. Bkz. KOÇU, s. 41. Ayrıca bkz. 'geyik boğası' md.

Kt12/1 Geydügüñ eski püski şol ḳapamañ / Ḳotan mı bilmezin yā ḫod **boġası**

boġazı iplü [1] boğazından ip geçirilmiş olan (su kabaklarına ip bağlanması yönüyle)

G241/1 Ḳaṣd eyler aġzuñ öpmek içün dā'imā ḳabaḳ / Olur **boġazı iplü** degüldür şehā ḳabaḳ

boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla silmek [1]

Kt13/2 Oġlancuġı yestehliyicek ḳalḳar o miskīn / Kendüsi **siler boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla**

bolay ki [1] ola ki, belki

G474/3 Vā'iẓ çıḳarsa kürsīye her cum'a ġam degül / Ammā **bolay ki** luṭf ide bayrama çıḳmaya

boyanmak [4]

1. ulaşmak, erişmek

G397/1 Āhum göge **boyandı** göge gök boyanmadın / Yandum o şem' şevḳine pervāne yanmadın

2. boyanmak

K20/37 **Boyandı** ḳanlu yaşum silmedin elüm ale / Ayaḳda ḳaldum eyā ma'din-i kerem elüm al

G397/1 Āhum göge boyandı göge gök **boyanmadın** / Yandum o şem' şevḳine pervāne yanmadın

G489/2 Ġamuñla farḳuma bir tāze na'l kesmiş idüm / Başumda āle **boyanmış** per-i küleng oldı

boyı serv [2] servi boylu uzun sevgili

G158/5 Bāḳī o **boyı serve** hevā-dār geçermiş / Allāh nice beñzer dil-i nā-şāde ṣanavber

G508/4 Zībā yaraşur ḫil'at-i nāz o **boyı serve** / İki ḳolumı ḳılsam aña bil ṭolaması

boyı şimşād [4] servi boylu uzun sevgili

G35/1 Feryāduma irmezse n'ola ol **boyı şimşād** / Kūyında feleklerden aşar nāle vü feryād

G158/1 Küh-sārda olsa n'ola üftāde ṣanavber / Üftāde geçer sen **boyı şimşāde** ṣanavber

G250/4 Ayaġuñ öpmeden el çekmez ol virür başın / Ḳoyupdur ey **boyı şimşād** o yolda ser zülfüñ

G423/1 Elüm irmez n'ideyin āh o **boyı şimşāde** / İdeyin minneti yirden göke dek feryāde

boyınca [2] boylu boyunca

M1/V/7 Yād eylesün hünerlerüñi ḳanlar aġlasun / Tīġuñ **boyınca** ḳaraya batsun ḳırābdan

G390/6 Ḳanına girmiş **boyınca** Bāḳī-i dil-ḫastenüñ / Erġavānī cāme geymiş ṣanmañ ol serv-i revān

boyun [5]

1. kefil ‖ 'vebali boynuna'

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb 'ārıżı nūrı / Kefīli **boynıdur** ol meh-liḳānuñ şem'-i kāfūrī

2. boyun

K24/5 Yazdurup müşg ile **boynına** ḥamā'il ṭaḳdı / Kendüye itmek içün ḫalḳı musaḫḫar sünbül

G534/3 Ṭaḳınur göz degmesün diyü ḥamā'il **boynına** / Ṣaḳınur yavuz naẓardan n'eylesün anacuġı

G163/2 Ḫurşīd esīr-i 'aşḳuñ olupdur eşi''adan / **Boynında** ṭavḳ-ı şevḳ ile zencīr-i zer çeker

M8/V/1 **Boynuña** ḥīle kemendin biri baġlar nā-gāh

boynı baġlu ḳul / esīr [2] azat kabul etmez, bkz. TÜRK LUGATI, C. I, s. 808.

G443/2 Zülfüñüñ **boynı baġlu** ḳulları çoḳ / Geçmedük kimse ḳalmadı bende

G523/5 Cihānda başuma sulṭān iken āzāde vü fāriġ / Beni zencīr-i ʿaşḳuñ **boynı baġlu** bir esīr itdi

boynını burmak **[1]** boynunu bükmek; TS. C. I, s. 651.

G414/2 Ṭurralar **boynın burup** ḥüsnin temāşālanmada / Zülfi ṭāvūsı İrem bāġında cevlān itmede

boynına almak **[2]** üzerine almak, üstlenmek; TS. C. I, s. 649.

G506/5 Kākülüñ bend-i belādan beni āzād itsün / **Alayın boynuma** ol zülf-i semen-sā ġamını

G266/3 Devr-i ġamzeñde senüñ kimseye ḫançer çekmez / **Boynuma alurın** ey şūḫ-ı dil-ārā ḳoluñ

boynını ḳulaġın öpmek **[1]** çok yalvarıp yakarmak

G48/3 Zülfi elinden almaġa cān-ı belā-keşi / **Boynın ḳulaġın öpdi** girībān u gūşvār

boynuzı egri [1]

Kt12/2 Geyicek Emriyā olursın anı / **Boynuzı egri** bir geyik boġası

boz doġan [1] gürz, topuz, şeşper; demir, bakır veya ağaçtan yapılan sapından tutularak düşmana vurularak kullanılan, baş tarafı doğan kuşu biçiminde olan silah, daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 241; TS. C. I, s. 659. ‖ Aydın'da armutu ünlü bir belde, bkz. AKBAYAR, s. 26.

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen yimişdür **boz doġanı** kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh işidüp anı

börk almak [1] tahttan indirmek ‖ Osmanlı ordusunda uzun zaman resmi kıyafet olarak kullanılan kadife, cuha ve hayvan postundan yapılmış başlık; verilen tanıktan börkün yeniçeri askerlerinin yanında padişahlar tarafından da giyildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'nde 'Fatih Sultan Mehmet zamanına gelinceye kadar padişahlarla umera başlarına yayabaşı börkü giyerlerdi' diye açıklama vardır. Krş. PAKALIN, C. I, s. 244; PALA, s. 95; aynı kullanım Naima'da 'nice sultanların başı börksüz' (XVII.yy.) krş.TS. C. I, s. 669.

K22/9 Salṭanat tācın geyen ʿālemde maġrūr olmasun / Nice sulṭān **börkin almışdur** begüm bād-ı ḫazān

böylesi [1] bunun gibi, bu biçimde

G282/1 Ḫūbda çihre ile sīne gerek / Baña maḥbūb **böylesine** gerek

bu bābda [1] bu konuda, bu hususta

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa iḫtiyār yoḳ / Va'llāhi bī-günāhın efendi **bu bābda**

bu gün [48]

K2/2 Şād-mān oldı **bu gün** devr-i kühen-sāl yine / Vuṣlat-ı Yūsuf ile niteki pīr-i Kenʿān

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile **bu gün** oldı eyā kān-ı kerem / Bir nice fażl senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

K2/38 Baḥr-i naẓm içre **bu gün** dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur nitekim gevher-i kān

K5/33 Belāġat kūsın urdum ḫusrevāne heft kişverde / Suḫan menşūrına çekdüm **bu gün** ṭuġrā-yı Ḫāḳānī

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur **bu gün** ʿīd irdi ḳurbān ol

K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ **bu gün** başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından cihānı ḳıldı nūrānī

K18/14 Pīrehen berg-i semen gūy-ı girībān şeb-nem / Gül-sitān oldı **bu gün** bir ṣanem-i lāle-ʿiẕār

K18/25 Lāle ṣaḥrāyı **bu gün** kān-ı Bedaḫşān itdi / Jāle gül-zāre nişār eyledi dürr-i şeh-vār

K18/39 Eylemez kimse **bu gün** kimse elinden nāle / Bezm-i ʿişretde meger muṭrıb elinden evtār

K19/53 Ḫātem-i naẓma **bu gün** kimse bu ḥükmi viremez / Nice müfsidler ider gerçi müzevver ḫātem

K20/33 Elüñdedür çü **bu gün** ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

K23/16 Devrān içinde aña **bu gün** māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye vaḳt-i selām lām

K25/28 Bir olur mıydı **bu gün** ḳıymet-i ehl ü nā-ehl / Nāḳıd-ı çarḫ eger eylese teşḫīṣ-i ʿayār

K26/7 Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür meger eṭrāf-ı çemen / Dest-i mihr anuñ içün oldı **bu gün** gevher-çīn

K26/30 Ḥāṣıl ey kān-ı kerem irdi **bu gün** ol dem kim / Es̱er-i ʿāṭıfet ü luṭf ẓuhūr ide hemīn

K27/19 Cihānda bir ḳurı adı ḳalupdur çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin **bu gün** Āb-ı ḥayāt aḥkāmını icrā

M8/III/2 Ġālib olsañ reh-i ʿaşḳında **bu gün** Kūh-kene

G39/3 Ayaġuñ tozıyla vezn itmez birin ehl-i naẓar / Ṭopṭolu Yūsuf-liḳālarla **bu gün** mīzān-ı ʿīd

G57/2 Laʿl-i nigāra cān disem is̱bāta ḳādirin / Erbāb-ı ʿaşḳ öñinde **bu gün** müddeʿā budur

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş **bu gün** / Aña nisbet māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur

G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol ebrū ḳavvās / Rāh-ı ʿaşḳı **bu gün** ol ḳaşı kemānum gözedür

G80/5 Bāḳī suḫanda saña **bu gün** hem-cenāḥ yoḳ / Ṭabʿ-ı bülendüñ evc-i belāġat hümāsıdur

G87/4 Ferzāne-i cihānsın o ruḫlarla sen **bu gün** / Şāhān-ı ḥüsn atuñ öñince piyādedür

G125/5 Ruḫlaruñ medḥini eflāke çıḳardı Bāḳī / Şevḳden ṭoldı **bu gün** nūr ile Beytü'l-Maʿmūr

G130/6 Bir kīse içre lāle **bu gün** bezm-i bāġda / Ġayb itdi jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār

G165/5 Reʾīs-i baḥr-i naẓm olduñ **bu gün** ʿālemde ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ ṭabʿ-ı dür-efşānuñda ḳalmışdur

G191/7 Ser-firāz olsaḳ bu devr içre ʿaceb mi Bāḳıyā / Biz ṣürāḥī-veş **bu gün** rengīn-edāya māliküz

G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice üstāda yitişdi / ʿĀlemde **bu gün** aña bir üstād yitişmez

G215/4 Yine ol ġonca-leb bülbüllerüñ ḳanına girmişdür / Güzellik var **bu gün** ġāyet ḳızarmış al al olmış

G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle cihān ṭoldı **bu gün** / Yine var ise ʿadū eyledi yārine nifāḳ

G248/3 Bāġda dürr-i ʿAden gibi yine yāsemenüñ / Cigerin deldi **bu gün** şīve-i çāh-ı ẕeḳanuñ

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle bī-pervā **bu gün** / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

G255/2 Gül devri ʿīş mevsimidür muṭrıbā **bu gün** / Bülbül-ṣıfat çemende biraz ġulġul eyleseñ

G305/3 Bir dil-sitāne döndi **bu gün** ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār gül

G323/3 İçelüm laʿl-i müẕābı ṣaçalum cürʿaları / Ḫāk-i gül-zārı **bu gün** kān-ı Bedaḫşān idelüm

G347/7 İşüñ altun ider kār-ı maḥabbet rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī **bu gün** fennüñde zer-gersin

G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña kişver-i suḫan / Geçdüm serīr-i naẓma **bu gün** ḫusrevāne ben

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma ṣalınsun ṣabā ile / Āzādedür nihāl **bu gün** berg ü bārdan

G439/5 Cān nis̱ār eyledi Bāḳī bilini ḳuçmaḳ içün / Der-miyān itdi **bu gün** varını dervīşāne

G484/4 Gice ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle **bu gün** söyletdi ṭanbūrı

G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi genc-i maḥabbetle **bu gün** / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫˇāce benem ṣarrāfı

G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey ammā dönmiş / **Bu gün** almışlar ele bir yire gelmiş ẓürefā

G187/2 Cihāna ṣavt-ı zencīr-i cünūnı ġulġule ṣalmış / **Bu gün** virānelerde ey perī dīvāneler vardur

G219/5 **Bu gün** Bāḳīye ol āfet viṣālin vaʿdeler ḳılmış / Yalanlar söylemiş miskīni gerçekden inandurmış

G459/5 Ferāmūş it ġam-ı ferdāyı Bāḳī / **Bu gün** ṣıḥḥatteyüz minnet Ḫudāya

G501/1 Sīne gencīnesini ḫançer-i cānān deldi / **Bu gün** ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān deldi

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey serv-i revān ammā / **Bu gün** Bāḳī yine ġamzeñ oḳın ḫāṭır-nişān itdi

K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ **bu gün** başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından cihānı ḳıldı nūrānī

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma ṣalınsun ṣabā ile / Āzādedür nihāl **bu gün** berg ü bārdan

bu gün baña ise irte ṣaña [1] bugün banaysa yarın sana

G105/3 Dünyāda çeker miḥneti erbāb-ı maḥabbet / Ey ṣofī **bu gün baña ise irte ṣañadur**

bu deñlü [4] bu kadar, bu kadar çok

K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı ḳıyām-ı devletine / Yiter uzandı **bu deñlü** ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl

M1/VIII/7 Rāḥat yüzini görmedi çalışdı cān ile / Çekdi Efendi yolına **bu deñlü** zaḥmeti

G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb andan **bu deñlü** mübtelāyı n'eylesün

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / **Bu deñlü** nesne niçün ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl

bu dem **[8]** bu zaman ‖ şimdi

M1/IV/7 Ey dil **bu demde** sensin olan baña hem-nefes / Gel nāy gibi iñleyelüm bārī zār zār

G2/2 Hevāñ içre ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem **bu demdür** āsiyāb-āsā

G103/7 Bāḳī **bu demde** ḥayf ola ehl-i meẕāḳ eger / Künc-i belā vü gūşe-i miḥnetde ḳalalar

G147/3 O laʿl-i nāb içün ḫūn-āb aḳıtma / Mey-i gül-gūnı ḫoş gördüm **bu demdür**

G152/5 Żāyiʿ geçürme ʿömri **bu dem** künc-i ġamda kim / Menzil kenār-ı bāġ u leb-i cūy-bārdur

G180/7 Bāḳī **bu demde** seyr-i gül-istān idenlerüñ / Ayaġına çemen zer ü gevher ider niṡār

K1/26 Çevgān urupdur aña ezel dest-i himmetüñ / Ol dem **bu dem-durur** ki döner gūy-ı āsmān

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol perī bilmedi ḳadr-i gevheri / Ṭālib ola **bu demleri** bulmaya bir zamān ola

bu devrde **[1]** bu zamanda ‖ artık

K19/52 Bulımaz dāʾiresin bu güher-i nā-yābuñ / İtmesün bir daḫı **bu devrde** zer-ger ḫātem

bu devr içre/içinde **[5]** bu zamanda, şimdi

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze gelüp **bu devr içre** / Riyāżet ile ire peyker-i hilāle hüzāl

K23/32 Ḫātem **bu devr içinde** geleydi cihāna ger / İtmek dilerdi süfre-i cūduñdan iġtinām

G191/7 Ser-firāz olsaḳ **bu devr içre** ʿaceb mi Bāḳıyā / Biz ṣürāḥī-veş bu gün rengīn-edāya māliküz

G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş Kūh-ken ʿaşḳa / **Bu devr içre** ḳabūl itmezler ammā şāhid-i zūrı

Mtl 13 **Bu devr içinde** benem pādişāh-ı mülk-i suḫan / Baña ṣunıldı ḳaṣīde baña virildi ġazel

bu faṣl içinde **[2]** bu mevsimde ‖ kışın; bkz. 'faṣl-ı şitā' md.

K21/5 **Bu faṣl içinde** şu kim ṣabrı ḳaldı ser-māye / Olur nihāl-i çemen gibi ġarḳ-ı māl u menāl

K21/7 Pür oldı şāḫları üzre yaḫdan āyīneler / Ġarīb ṣūrete girdi **bu faṣl içinde** ġazāl

bu ḳadar **[9]** bu denli çok, bunca

K2/53 Sūz-ı dilden **bu ḳadar** yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese āteş-i dāġ-ı ḥirmān

K25/35 **Bu ḳadar** nūrı güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine āyīne-dār

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe degin çaḳ **bu ḳadar** / Bī-vefālıḳ yüzini göstere mirʾāt-ı zamān

G413/3 Meydān-ı ġama çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir merd bulınmaz **bu ḳadar** ʿāḳil içinde

G520/3 Ey ṣabā zülf-i dil-āvīzini taḥrīk itdüñ / **Bu ḳadar** fitne vü āşūba sen olduñ bādī

G525/4 Aġlamazdum **bu ḳadar** zār u zebūn olduġuma / Ḳalsa bir pāre ġamuñ çekmege ṭāḳat bāḳī

G545/5 Bāḳī gider endīşe-i dünyāyı göñülden / Degmez **bu ḳadar** raġbete bu menzil-i fānī

K25/35 **Bu ḳadar** nūrı güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine āyīne-dār

G520/3 Ey ṣabā zülf-i dil-āvīzini taḥrīk itdüñ / **Bu ḳadar** fitne vü āşūba sen olduñ bādī

bu şeb/gice **[8]** bu gece

K20/14 Hemān bu ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı Pāşādur / Ki ṭāḳ-ı ʿarşa aṣıldı **bu şeb** hilāl-miṡāl

K23/2 Cām-ı hilāli hep bilece gördiler **bu şeb** / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı Ḫudā rūzeyi ḥarām

K25/15 Bāmdan düşdi dilā ṭaşt-ı meh-i nev **bu gice** / Güft ü gūy ile pür olsa n'ola şehr ü bāzār

G428/1 Mestāne düşmişin **bu gice** sāġar üstine / Sāḳī-i bezm didi yüzüñ güller üstine

G520/4 Hem-demümdür şeb-i fürḳatde diyü ḫaste göñül / Ögerek göge çıḳardı **bu gice** feryādı

K20/12 Götürdi perdeyi gözden görindi ḥalḳa-i der / **Bu gice** gök ḳapusın açdı Bārī-i Müteʿāl

G489/1 **Bu gice** leşger-i ḫˇāb ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı dīde sipāh-ı sirişke teng oldı

G489/5 Yüzin eline alup geldi meclise ṣofī / **Bu gice** rişte-i tesbīḥi tār-ı çeng oldı

bu ṭaraf [1] burası

G228/3 Ḫāk-i rehüñden irdi meger ṣubḥ-dem nesīm / Rūy-ı ʿabīr ü ʿanber ile ṭoldı **bu ṭaraf**

bu tārīḫe degin [1] bu zamana kadar

M2/III/7 Kimse ummazdı **bu tārīḫe degin** çaḳ bu ḳadar / Bī-vefālıḳ yüzini göstere mirʾāt-ı zamān

bu ṭarz [1] bunun gibi ‖ bu üslüpta

G112/5 Çoġ olmaz **bu ṭarza** ġazel Bāḳıyā / Güzel söz güherdür güher az olur

bu üslūba [1] böylelikle

K2/24 Ṭop idüp kellelerin ʿarṣada tīġuñ dāyim / Düşmen-i dīni **bu üslūba** ḳılur ser-gerdān

bu yüzden [1] bunun için, bu sebeble

G189/3 Görmedin dīde yüzin oldı göñül āşüfte / Göñlüme çeşm-i güher-bār **bu yüzden** terdür

bunca [5] bu kadar çok, böylesi

K18/17 Şīşe-i çarḫda gör **bunca** muraṣṣaʿ naḫli / Nice ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı Cebbār

G247/5 Żāyiʿ ola mı **bunca** belā dünyede Bāḳī / Yā Rabbi naṣīb ola mı dil-dāra ṣarılmaḳ

G31/5 Ḥayretde ḳaluram göricek Bāḳī nergisi / **Bunca** zer ile ayaġı gūr içre gözi ac

G330/4 **Bunca** cevr ü cefā baña nice bir / Hāy kāfir hele müselmānem

G197/6 Cünd-i ġam şāhısın ne ġam Bāḳī / **Bunca** ḫayl ü sipāha mensūbuz

bunca yıllardur [1] uzun zamandan beri, eskiden beri

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān **bunca yıllardur** mis̱ālin ḳaralar

bunda [17]

1. burada

M2/IV/5 Niʿmet-i raḥmet-i Raḥmāna yitişdi o velī / Biz ciger ḫūnı yirüz **bunda** ciger-ḫūnlar ile

M9/IV/5 Yüzüñi göremez yıllarca ammā **bunda** ādem var

G63/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / Yüzüñi göremez yıllarca ammā **bunda** ādem var

G360/3 Nihānī ʿişrete mānīʿ degüldür kisvet ey zāhid / İçerler **bunda** ʿārifler ṭoluyı tāc-ı Edhemden

G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey / **Bunda** bir şāhāne ṭavr u özge ʿālem vardur

G164/3 Gelemez bezm-i ʿĪşa vāʿiẓ ü şeyḫ / **Bunda** nā-sāz u nā-sezā n'eyler

G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i bāġ-ı ʿuḳbā **bundadur** / Cennet evṣāfın ḳılur vāʿiẓ temāşā **bundadur**

G157/2 Ḥūr u Kevs̱erden mey ü maḥbūb ise maḳṣūd eger / ʿĪş u nūş esbābı hep ḥāżır müheyyā **bundadur**

G157/3 Mürdeye cānlar virür bīmāra ṣıḥḥat lebleri / Ḥikmet-i Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā **bundadur**

G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya andadur ya **bundadur**

G157/5 ʿĀḳıbet kim ser-fürū ḳılmaz gedā vü şāhdan / Bār-gāh-ı ʿaşḳa kim aʿlā vü ednā **bundadur**

G157/6 Hāy u hūy-ı ḫānḳāh u naʿre-i mestāneden / Hep viṣālüñ küncidür maḳṣūd ġavġā **bundadur**

G157/7 İctināb it ṣoḥbet-i ehl-i riyādan Bāḳıyā / Kim rıżā-yı Ḥażret-i Bārī Teʿālā **bundadur**

G530/4 Bize esrārını açmaz meye ṭaʿn itmeden geçmez / Gel ey sāḳī geçür **bundan** bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

2. buraya

G184/6 İltifātuñ göricek Bāḳīye ḳapuñda şehā / Ḥased ehli nice bir **bunda** gelür bu didiler

G417/2 Temāşā **bunda** kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı künc-i riyāżetde ṭutarlar ehl-i dil rūze

bundan yig [1] buradan iyi, bundan iyisi

Mtl 10 Dāʾim olmaz devr-i gül devrān ise bāḳī degül / Gel begüm dönsün ḳadeḥ **bundan yig** olmaz devr-i gül

bundan ziyāde [1] bundan fazla, bundan çok

G216/5 **Bundan ziyāde** ʿāşıḳ ferḫunde-fāl olur mı / Rūz-ı ezelde ḳurʿa naḳş-ı nigāre düşmiş

bundan artuḳ [1] bundan böyle, bundan başka

G282/3 Būseyi eksük eylemez cānān / **Bundan artuḳ** baña daḫı ne gerek

bundan ziyāde [1]

G216/5 **Bundan ziyāde** ʿāşıḳ ferḫunde-fāl olur mı / Rūz-ı ezelde ḳurʿa naḳş-ı nigāre düşmiş

burası [1] bu yeri ‖ bu/rāsı

G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin öldürür āh işte **burası**

Bū ʿAlī-ḥikmet [1] İbn-i Sina hikmetli; Doğu edebiyatlarında bilim, hikmet ve felsefenin sembolü olan İbn-i Sina, şiirlerde daha çok 'Bū ʿAlī' kısaltmasıyla kullanılagelmiştir. Daha geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 254; LEVEND, 151-152.

K25/20 **Bū ʿAlī-ḥikmet** ü Ḫātem-kef ü Nuʿmān-meẕheb / Muṣṭafā-ḫulḳ u Mesīḥā-dem ü Yūsuf-dīdār

bucaḳ bucaḳ gizlenür olmak **[1]** köşe köşe kaçmak, saklanmak, görünmek istememek

G242/6 Mesken ṭutalı ol ḫam-ı ebrūda çeşm-i yār / Āşūb u fitne **gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ**

bucaḳda ḳalmak **[1]** köşe bucakta kalmak

Kt15/1 **Ḳaldı bucaḳda** eskidi dīvānuñ Emriyā / Söz yoḳ egerçi bī-bedel ü bī-naẓīrdür

budaġ [1] ince dal, filiz

G424/1 Ṭıfl iken dāyesi ḳucaġında / Gül idi ḳopmaduḳ **budaġında**

buḫār [1] buğu, kokulu buhar (duman)

K3/17 **Buḫār-ı** baḫūrıyla ʿālem dimāġın / Ḳılupdur muʿaṭṭar o kilk-i muʿanber

Buḫārī [1] 'El-Cāmiʿu's-sahīh' (halk arasında 'Sahih-i Buhārī' diye şöhret bulan) adlı eseriyle tanınmış büyük hadisçi ‖ baca

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / **Buḫārīden** gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

buḫūr itmek [1] ateşe veya buhurdana sandal dalı atmak, tütsülemek

G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp yaḳdum maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı **buḫūr idüp** müheyyā eyledüm

bulmak [27]

1. bulmak

K5/23 Felek ġırbāl ile zer **buldı** dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı

K19/21 Nice deryā diyemem keff-i güher-rīzine kim / Anda ġavvāṣ-ṣıfat **buldı** güherler ḫātem

2. aramak

G307/1 Ehl-i dil cānlara meyl it şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ kānlara ḳıl gevher-i ẕī-ḳıymet **bul**

3. ermek, erişmek, kavuşmak

K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem hezār bār / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı cihān **buldı** nev-bahār

G346/4 ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger şerbet-i laʿlüñ **bulamaz** / Hele aġzı ṣulanur çāh-ı zenaḫdānuñdan

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya ser-ā-ser ems̱āl / **Buldılar** mertebe-i ʿāliye cümle aḳrān

4. dönmek, cevrilmek

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan **buldı** reng-i zaʿferān

5. rastgelmek, görmek

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb ḫālīligin **buldı** riyā ehli bu meydānuñ

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ cihān mülkinde **buldum** şād-mān oldum / Kişi ġurbet diyārında idermiş āşinādan ḥaẓ

Kt11/3 Yüri var **bulduġuñ** aġaca ḳaşınma miskīn / Sen anuñʾçün götüñi yırtar iseñ ol olmaz

G194/2 **Bulmadum** cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur yār velī yār-ı vefā-dār olmaz

G261/4 Bir nefes hem-dem olup defʿ-i melāl eyleyecek / **Bulmadum** dünyede cām-ı mey-i ḥamrādan yig

K5/35 Nis̱ār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher **bulmaḳ** / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

G485/7 Nükte-i mihr ü maḥabbetdür ser-ā-ser Bāḳıyā / **Bulmaya** ʿaşḳ ehli bir eglence eşʿāruñ gibi

K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe beñzer **bulsa** / Ḫāl-i müşgīn ile ger ḫaṭṭ-ı muʿanber ḫātem

G219/4 **Bulup** saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış

G336/1 Beter **buldum** dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp āḫır giriftār-ı kemend itdüm

6. erişmek, ulaşmak

G381/2 ʿAşḳınuñ sevdāsına düşdüm yitürdüm kendümi / Ḳanda **buldum** bilmezin ol şūḫ-ı bī-pervāyı ben

7. hesaplamak

K19/52 **Bulımaz** dāʾiresin bu güher-i nā-yābuñ / İtmesün bir daḫı bu devrde zer-ger ḫātem

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i ḥavādis̱den özge **bulmadılar** / Şolar ki kendülerin aña ṭutdılar ems̱āl

8. hatırlamak, akla gelmek

G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / **Bulmadum** aña münāsib hīç bir nāzük ḫayāl

9. nasip olmak, ulaşmak

K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki ʿadūsı zamānede / Rāḥat yirini **bulmaya** kūy-ı ʿadem gibi

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol perī bilmedi ḳadr-i gevheri / Ṭālib ola bu demleri **bulmaya** bir zamān ola

K19/18 Kerem-i keff-i güher-pāş-ı ʿAlī Pāşādan / **Buldı** zerrīn-kemer ü tāc-ı mücevher ḫātem

10. sahip olmak, edinmek

G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū zülf-i cādū **bulsa** ger / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma

K6/7 **Bulsa** cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür

11. enselemek, yakalamak

G54/4 İşigüñde beni ey meh **bulur** bir gün ʿadū nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür belā-yı nā-gehānīdür

bulınca **[1]** buluncaya kadar

G242/4 Dün gice ol ġazāli ḳaçurmış raḳīb-i seg / İtler gibi aradı **bulınca** yataḳ yataḳ

bulı virmek **[1]** buluvermek, hemencecik bulmak

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel **bulı vir** ḳanda ise ara meded

bulmaġ olmak **[1]** bulunmak, var olmak

G379/3 Çīn içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda **bulmaġ olur** ṣad hezār çīn

bulup çıḳarmak **[1]** arayıp bulmak

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin **buldı çıḳardı** bād-ı ṣubḥ / Zīr-i dāmānında ol zülf-i perīşān gizlemiş

bulınmak **[8]**

1. var olmak, mevcut olmak

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur **bulınmaz** degme dīvānda / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

G208/1 Gel ey sāḳī **bulınmaz** böyle ʿālī dil-güşā meclis / Getür cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā meclis

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i cān-fezādan yig / Müferriḥ ḥab **bulınmaz** ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan yig

G413/3 Meydān-ı ġama çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir merd **bulınmaz** bu ḳadar ʿāḳil içinde

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / **Bulınmaz** bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

G367/2 **Bulınmaz** cāy-ı engüşt ol leb-i şekker-feşān üzre / Meẕāḳ ehli bilürler şehd-i nābuñ farḳın ol femden

K4/15 Şikār itmek nedür maʿnā hümāsın / **Bulınsa** ṭabʿ-ı şāhī gibi şāhīn

2. görünmek

G484/4 Gice ḳan oldı meclisde **bulındı** bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle bu gün söyletdi ṭanbūrı

bulanmak [2] karışmak ‖ salınmak, hıram etmek

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine āb ṭolandı / Gül-zāra girüp her yaña **şalındı bulandı**

G397/3 Ḫūnīn olup aḳardı yaşum ırmağı müdām / Cūş u ḫurūş ile ṣular **aḳup bulanmadın**

bulanıḳlıḳ zamānı [1] suların bulanık akdığı zaman (bahar mevsimi) ‖ bahar günlerinde salınıp gezme, dolaşma zamanı (“āşıḳlıḳ zamānı’ paralelliğinde)

G181/1 Bahār eyyāmı geldi tāze ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / Ṣular cūş itdügi demdür **bulanıḳlıḳ zamānıdur**

bulaşıḳ [1] sıçramak, değmek

G454/4 Sīneden ḳan **bulaşıḳ** penbe-i dāğum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne döner tam tāze

bulaşmak [1]

G401/3 Ruḫsār-ı zerdi ḫāke **bulaşmış** benüm gibi / Beñzer ayağı ṭoprağına sürdi māh rū

būm-ı şūm [1] uğursuz baykuş

G326/4 Gelmez senüñle maʿrekeye ḫaṣm-ı kūr-baḫt / Olmaz hümā-yı devlete hem-sāye **būm-ı şūm**

bunca yıllardur [1] yıllardan beri, uzun zamandır

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān **bunca yıllardur** mis̱ālin ḳaralar

burc [3]

1. burç

K19/23 **Burc-ı** devletdür eli eylese peydā ne ʿaceb / Heyʾet-i māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter ḫātem

G64/5 Güzellik **burcına** bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz żiyā artar

2. Feridun Bey’in köşkünün kubbesi

K27/1 Teʿālaʾllāh zehī ṭāḳ-ı bülend-i āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey **burc-ı** felek-ḳadr u semā-sīmā

burc-i hilāl [1] yengeç/ seretān burcu; Kamer gezegenine bağlı olduğu için, ‘burc-ı hilāl’ ismi de verilmiştir. Bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 320.

G168/1 Kevkeb-i baḫtum benüm **burc-i hilāl** üstindedür / Āfitāb-ı ṭāliʿum her gün zevāl üstindedür

burc-ı saʿādet [2] saadet burcu

K5/2 Ṭoġup gün gibi zerrīn tāc ile **burc-ı saʿādetden** / Yitişdi şarḳdan ġarba żiyā-yı ʿadl u iḥsānı

K20/18 Revāḳ-ı manẓar-ı dīvānı ṭāḳ-ı eyvānı / Hilāl-i **burc-ı saʿādet** sipihr-i cāh u celāl

burc-i şeref [3] Gezegenlerle burçlar arasında vebâl (düşüş), şeref (yükselme) ve hubût (güçten düşme) ilişkileri vardır. Her burcun vebâli, şerefi ve hubûtu vardır. ‘Burc-i şeref’ mutluluk zamanının, baht açıklığının sembolüdür. Bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 313.

G124/7 Rūy-ı baḫtı bedr olur **burc-i şerefde** ʿāḳıbet / Her ki māh-ı nev gibi kesb-i kemāl üstindedür

G401/4 **Burc-i şerefde** aḫter-i baḫtum ṭulūʿ ider / Gösterse yār manẓaradan gāh gāh rū

G518/4 Umarın kevkeb-i baḫtum ire **burc-ı şerefe** / Sīneye ol meh-i tābānı çekem hāle gibi

burc u bārū [1] kale duvarları ile bunlarla bitişik olarak belli aralıklarla yapılan çıkıntılı kuleler, bkz. PAKALIN, C. I, s. 246; LEXICON, s. 353.

G458/4 Felekde ay u gün sen şehriyāruñ şehr-i ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim dikildi **burc u bārūya**

būriyā [1] hasır ‖ bu riyâ

G164/4 Bī-riyādur bisāṭ-ı ʿīş u ṣafā / Ṣaḥn-ı cennetde **būriyā** n'eyler

būs [3] öpme

G205/4 Behre-mend eyler idi **būs-ı** lebüñden cānı / Dönmese ṭursa eger ʿahdine peymāne biraz

G495/5 Virelüm cānı dilā **būs-ı** dehān-ı yāre / ʿĀḳıbet yoḳlıġa tebdīl iderüz varlıġı

G388/3 **Būs-ı** laʿlin isteyen ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş kendin belā bezmine dem-sāz eylesün

būs u kenār [2] öpüp kucaklama, krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 128.

G435/2 Biz daḫı ḳāʾilüz inṣāfa dilā **būs u kenār** / Her gün olmasa hele bārī her aḫşam olsa

G216/3 **Būs u kenāruñ** özler ʿaşḳuñ ġamında diller / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol kenāre düşmüş

būs almak/itmek [2] öpmek

G525/2 Ḫˇābda **almış** idüm **būs-ı** leb-i cānānı / Cān dimaġında daḫı şimdi o leẕẕet bāḳī

G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin **būs itdi** muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin tozı

būse [9]

1. öpücük

G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb **būse** temennā ḳılsam / Ey lebi ġonca ʿiẕāruñ gül-i şeftālūdur

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir **būse** daʿvā ḳıl yüri / Söylemezse öp hemān aġzın sükūt iḳrārdur

G274/2 Dehenüñ var ise bir **būse** ḳıl iḳrār didüm / Nāz ile yoḳ didi ol ġonca-i ḫandān gülerek

G515/4 Bezm-i meyde **būse-i** laʿl-i nigāra ḳaṣd ider / Gögsine ursa n'ola cāmuñ ṣurāḥī ḫançeri

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / Şol **būseler** ki andan alur ḳan bahāsıdur

G433/1 Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir **būseye** ṣatduḳ yüri var ḫayr eyle

Mtl 6 **Būseyle** mürde dilleri iḥyāya başladuñ / İḥyā-yı muʿcizāt-ı Mesīḥāya başladuñ

2. dudak ‖ öpme

G137/5 Var ise **būseñe** ṣarḳar senüñ ol zer mengūş / Ruḫlaruñ üzre ṭurup ey gül-i ḫandān ditrer

G288/4 Meclisde **būseñe** ṭolaşur şöyle añların / Cāmuñ efendi bir ġarażı var tehī degül

būse-i Dārā [1] Büyük İskender'in Pers kralı Dara'yı yenip İran'ı fethettiği anlatısını anıştırma

G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender yaraşur farḳında / Ol ki zīr-i ḳademi **būse-i Dārā** yiridür

būse almak [3] öpmek, öpücük çalmak

G217/1 ʿĀrıżuñ fīrdevs-i aʿlā ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / **Būse-i** laʿlüñ **alan** ḫoş mīve-i zībā imiş

G465/7 Bir kerre **būseñ alımaduḳ** ḫaṭṭuñ irmedin / Āḫır müyesser oldı hele biñ belāyile

G468/1 Ḳanāʿat ḳıl göñül pā-būs-ı yāre / Elinden **būse alınmaz** ne çāre

būse luṭf eylemek [1] öpmeye izin vermek

G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / **Būse luṭf eyle** hele bārī kenār olmayıcaḳ

būse virmek [2] bir kez öptürmek, öpücük vermek

G167/4 Ḥisāb olmaz benüm yolında cānlar virdügüm ammā / Baña bir **būse virse** kendü yüz kerre ḥisāb eyler

G449/3 Disem bir **būse vir** cānā dir iḥsān itdi mi Leylā / Cemāli bāġınuñ şeftālūsından Ḳays-ı nā-şāde

būseyi eksük eylememek [1] devamlı öpücük vermek ‖ nazlanmamak

G282/3 **Būseyi eksük eylemez** cānān / Bundan artuḳ baña daḫı ne gerek

būstān [6] bahçe ‖ güzel kokulu çiçek bahçesi

K1/34 Ḳıldı sücūd ḫaddüñe ḳarşu gül ü semen / İtdi ḳıyām ḳāmetüñe serv-i **būstān**

K22/13 Gevher-i sīr-āb şeb-nem gūş-vār-ı zer varaḳ / Ṣaḥn-ı **būstān** oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān
Mtl 17 Öykünürmiş serv-i ḫoş-reftāre naḫl-i **būstān** / Kāşkī alsa yürüyivirse ey serv-i revān
G242/3 Yād-ı lebüñle ʿişret içün **būstānlara** / Allāh çekildi bāde-i gül-gūn ḳabaḳ ḳabaḳ
G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey naḫl-i **būstānum** / Cemālüñ nūrına zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler
G345/4 Sebzeler dil uzadup ṭopraġa sürerler yüzin / Kimseden incinmesün bu naḫl-i **būstānum** benüm

būstān-ı İrem [1] cennet bahçesi; bkz. cinān būstānları

G147/1 Ruḫuñ gül-berg-i **būstān-ı İremdür** / Dehānuñ ġonca-i bāġ-ı ʿademdür

būy [17]

1. güzel koku

K3/5 Ṭolar **būy-ı** müşgīn-i zülfüñle ʿālem / Döner nāfe-i miske çarḫ-ı müdevver
K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin **būy-ı** gül erzān eyledi
K15/5 İrişdi ḫākden **būy-ı** baḫūr-ı Meryem eflāke / Muʿaṭṭar eyledi göklerde dāmān-ı Mesīḥāyı
K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür **būy-ı** baḫūr-ı Meryem / Açdı zanbaḳ Yed-i Beyżāyı kef-i Mūsā-vār
K24/7 Beñzer ol **būy-ı** dil-āvīz ile mūy-ı yāre / Başlar üzre n'ola ger eyler ise yir sünbül
M3/IV/3 Nefḥa-i müşgīn-nesīm-i ḫulḳı ṭutdı ʿālemi / Her ṭarafdan şimdi **būy-ı** ʿūd u ʿanberdür gelen
G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye başdan hevā-yı **būy-ı** zülf-i dil-rübā
G342/3 Ḫaber-i **būy-ı** zülfüñ alınca / Ne hevālarda yeldi bād-ı nesīm
G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire **būy-ı** vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa bād-ı bahārdan
G152/2 **Būy-ı** nesīm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahār / Āṣār-ı fażl u raḥmet-i Perverdigārdur
G399/3 **Būy-ı** zülfüñ şemmesin irgürse dest-i Çīne bād / Eylemezdi sünbül-i müşgīne āhū ser-fürū
G466/3 **Būy-ı** müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer lāle
G536/2 **Būy-ı** ʿaşḳ ile ṣarıldum nāfe gibi posta / Bir ḳılına aṣmadı ol kākül-i pür-ḫam beni
G536/5 **Būy-ı** zülfinden ṣabā geldi dem urdı cānuma / ʿĀşıḳ-ı āşüfte itdi Bāḳıyā ol dem beni
G429/2 Dürdi bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı yādgār gül / Rengin şarāb-ı nābda **būyın** gül-ābda

2. koku ‖ iz, işaret

G389/2 Gül gibi pāreledüñ sīnemüzi ʿaşḳ ile līk / Almaduḳ **būy-ı** vefā ġonca-i ḫandānuñdan

3. koku ‖ kısmet

G309/6 Almadı **būy-ı** maḥabbetden eṡer şunlar kim / Ġonca-veş dilleri ḫūn sīneleri çāk degül

būy-ı ḫulḳ [4] yaratılıştan gelen güzel koku (övgü bağlamında)

K1/19 Müştāḳ **būy-ı ḫulḳına** ʿaṭṭār-ı nev-bahār / Muḥtāc dest-i himmetine ḫˇāce-i ḫazān
M1/IV/4 Añduḳça **būy-ı ḫulḳuñı** derdüñle lāle-veş / Olsun derūn-ı nāfe-i müşg-i Tātār tār
K18/30 Āb u gil müşg ü gül-āb ola çemen ṣaḥnında / **Būy-ı ḫulḳıyla** güẕār itse nesīm-i esḥār
K24/22 **Būy-ı ḫulḳuñla** güẕār eylemese bāġa nesīm / İdemez ḫalḳ dimāġını muʿaṭṭar sünbül

buyurmak [4]

1. emretmek

G546/4 **Buyur** kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı
K3/13 Ne yaña **buyursa** revādur getürmek / Devātın Arisṭo silāḥın Sikender
M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı döşensün yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup eyvān-ı saʿādetde **buyursun** Sulṭān

2. söylemek, demek

G469/3 İnkār itme ṣofī şarābuñ menāfiʿin / Üstād-ı ḥikmet öyle **buyurmış** kitābda

bükā [1] ağlayış, ağlama

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i ʿāşıḳda **bükā** artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar

bülbül [58] bülbül; bkz. 'mürg-i seher' md.

K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı cihān gül-şen-i İrem / Her sū hezār **bülbül** ü ṣad gūne dāstān
K13/4 Ḫᵛār u zār olmazdı **bülbül** ḫāre yār olmazdı gül / ʿAksine devr itmeyeydi günbed-i gerdān eger
K21/25 Terāne eylese **bülbül** çemende güftārum / Gelüp öñinde zemīn-būs iderdi āb-ı zülāl
G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında **bülbül** ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst
G121/4 Dil derūn-ı sīnede laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / Bir biriyle iki **bülbül** gūyiyā ceng itdiler
G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur **bülbül** gül ammā meclis-ārādur
G156/1 Sāḳıyā cām-ı mey ne ḫoş gül olur / Eline kim alursa **bülbül** olur
G175/4 Nʾola gül şevḳıne çalup çaġurursa **bülbül** / Muṭrıbā ol daḫı başḳa başına mehterdür
G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas **bülbül** giriftār-ı ḳafes
G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı ḳażā levḥ-i bahār-istāne naḳş / Baġladı nev-rūzda **bülbül** bir üstādāne naḳş
G242/1 Yazdı bahār āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından oḳudı **bülbül** sebaḳ sebaḳ
G255/1 Sāḳī elüñde bülbüleyi **bülbül** eyleseñ / İçseñ şarābı ruḫlaruñı gül gül eyleseñ
G268/2 Serv ü şimşādı yürütmez ṭaʿn-ı **bülbül** bāġda / Seyr idelden cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ
G286/1 Yaluñuz **bülbül** degül mest-i şarāb-ı cām-ı gül / Başumuzda ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı gül
G296/2 Naḳşlar baġladı nev-rūz hevāsında çemen / Eylesün ḫūb edālarla terennüm **bülbül**
G302/1 Ṣubḥ-dem **bülbül** niyāz itdükçe geldi nāze gül / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı tāze gül
G304/1 Gül gülse dāʾim aġlasa **bülbül** ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine gül
G304/3 Bezm-i ṣafā vü ʿīşa salādur bilenlere / Ṣīt u ṣadā-yı **bülbül** ü berg ü nevā-yı gül
G308/8 Açduḳça ġonca beççe-i **bülbül** gibi dehān / Alduḳça jāle beyżaların zīr-i bāl gül
G310/1 Naḳş-ı gül seyr it çemende ṣavt-ı **bülbül** diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel
G328/1 ʿAşḳı **bülbül** gibi beyān idelüm / Ḥālümüz gül gibi ʿayān idelüm
G351/3 Çemende **bülbül** āvāzı naṣīḥat diñledür mi gör / Bahār irsün yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun
G355/2 Sāz-ı āhum baña bes **bülbül** gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken bir daḫı hem-dem gelmesün
G361/4 Anuñ'çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey **bülbül** / Hezārān hem-zebānuñ var çıḳar yārāne söylersin
G396/1 Fenāya virdi **bülbül** zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın
G400/3 Ṭutdı çemende nāle-i **bülbül** cihānı līk / Gülde ne çāre olmasa gūş-ı suḫan-şinev
G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı **bülbül** naḳş-ı bāġ u būstān üzre
G447/2 Şol deñlü itdi güllere **bülbül** şeṭāreti / Düşdi çemende ḳaṭre-i şeb-nem güle güle
G449/1 Dilā **bülbül** ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de üftāde
G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī **bülbül** gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi
G492/3 Eksük olmaz sīneden gül gibi tāze dāġlar / Nāleler ḳılsa 'aceb mi mürġ-i dil **bülbül** gibi
G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider **bülbül** gibi
G25/4 **Bülbül** nevā-yı nāleme ḳılmaz muʿāraża / Zīrā götürmez ey yüzi gül her maḳām baḥs̱
G96/4 Ādāb-ı bezm-i vuṣlatı pervāneden görüñ / **Bülbül** gibi degül-dürür ol ehl-i ḥāldür
G130/7 Güller ṣafāda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / **Bülbül** belāda bencileyin zār u bī-ḳarār
G387/7 **Bülbül** edā-yı medḥ-i gül ü gül-sitān ider / Bāḳī duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn
G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / **Bülbül** dem-ā-dem aġlaya her bār gül güle
G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i mey ḳulḳul eylese / **Bülbül** terāne başlayıcaḳ uysa bülbüle
G470/3 **Bülbülde** ṣavt-ı rengīn güllerde ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen Nigār-ḫāne
G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı **bülbüldür** baña
G488/1 Baña ebrū-yı rūy-ı cānānī / **Bülbüle** gūşe-i gül- istānī

G308/1 Gül-şende itdi nāz ile ʿarż-ı cemāl gül / Ḳıldı belālu **bülbüli** āşüfte-ḥāl gül
G331/1 Eyledi müjde-i gül **bülbüli** şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem
G238/2 Kimisi **bülbül-i nālān-ı** gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı cānān ancaḳ
G194/1 Dehen-i ġoncada ol laʿl-i şeker-bār olmaz / **Bülbül-i** bāġda bu leẕẕet-i güftār olmaz
G323/5 Oḳusun vaṣf-ı ruḫ-ı yār ile Bāḳī şiʿrin / **Bülbül-i** gül-şeni meclisde ġazel-ḫ˘ān idelüm
G305/6 Çekmezdi ḫārḫārını gül-zār-ı ʿālemüñ / İñletmeyeydi **bülbülini** zār zār gül
K3/28 Feṣāḥat gül-istānı içre dem-ā-dem / Ṣu gibi revān ide **bülbüller** ez-ber
G121/5 Ruḫlaruñ medḥin ser-āġāz itdi Bāḳī bāġda / Düşdiler hep yanına **bülbüller** āheng itdiler
G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı gül-şende **bülbüller** sebaḳ
G453/1 Geçüp güller serīr-i ʿizz u nāza / Seḥerden geldi **bülbüller** niyāza
G121/3 Cān u dil baḥs̱-i kitāb-ı ʿaşḳda **bülbülleri** / Ġonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler
G215/4 Yine ol ġonca-leb **bülbüllerüñ** ḳanına girmişdür / Güzellik var bu gün ġāyet ḳızarmış al al olmış
G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā gül-şene varduġum bu kim / Naġme-i āhı **bülbülüñ** nāleme sāz-kārdur
G302/4 Bir yire cemʿ eylemiş evrāḳ-ı nāz u şīveyi / Rişte-i cānından itmiş **bülbülüñ** şīrāze gül
G332/3 **Bülbülüñ** medḥ idüp ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe nisbet güzelüm
G373/5 Gelmeye sen gül-ʿiẕārı vaṣf ider **bülbül-ṣıfat** / Gül-sitān-ı ʿāleme Bāḳī gibi bir nükte-dān
G255/2 Gül devri ʾīş mevsimidür muṭrıbā bu gün / **Bülbül-ṣıfat** çemende biraz ġulġul eyleseñ

bülbül-i destān-serā [2] destan okuyan (şakıyan) bülbül ‖ meddah gibi gül ile macerasını bütün âleme destan eylemesi nedeniyle bu şekilde nitelenir.

G8/2 Nev-bahāruñ naḳşına bir ṣavt-ı rengīn bağladı / Başladı sāz u nevāya **bülbül-i destān-serā**
G226/1 Feryāda geldi **bülbül-i destān-serā-yı** bāġ / Yaʿnī zamān-ı ʾīşdur eyler ṣalā-yı bāġ

bülbül-i giryān [1] ağlayan bülbül

G395/4 Ḫār zaḫmından neler çekdügümi gül-zārda / Bāġ-bān-ı **bülbül-i giryāne** söyleñ söylesün

bülbül-i gūyā [1] şakıyan bülbül

G341/2 Ruḫı gül-gūnına ol ġoncanuñ dil mürġını virdüm / Yine bir **bülbül-i gūyā** gül-i ḫandāne ṭapşurdum

bülbül-i ḫoş-ḫ˘ān [2] güzel okuyan bülbül (gazelhânlık yönüyle)

G70/5 Bāḳıyā var ise dil **bülbül-i ḫoş-ḫ˘ān** dilidür / Şevḳ ile ḳılsa ḳaçan nāle vü efġān ditrer
Mtl 11 Ṭutdı gül-şende yine **bülbül-i ḫoş-ḫ˘ān** menzil / Başlasun devre ḳadeḥ oldı müzeyyen maḥfil

bülbül-i ḫoş-naġme [1] güzel sesli bülbül

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde olur cümleye ġālib tenhā / Baḥs̱ içün gelse eger **bülbül-i ḫoş-naġme** hezār

bülbül-i müştāḳ [1] hasretle bekleyen/özleyen bülbül ‖ âşık

G345/2 **Bülbül-i müştāḳuñuñ** aġladuġın yār işidüp / Ḫārlarla açılur mı verd-i ḫandānum benüm

bülbül-i rengīn-edā [1] güzel şakıyan bülbül ‖ Bakî

K1/37 Bāḳī-ṣıfat ne **bülbül-i rengīn-edā** gele / Ne ola ṭalʿatuñ gibi ferḫunde gül-sitān

bülbül-i şeydā [5] aşk mecnunu bülbül ‖ çılgın aşık

K18/54 Nitekim lālelere şeb-nem olup üftāde / Güllere **bülbül-i şeydā** geçine ʿāşıḳ-ı zār
K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi seḥerden eyler āhengi / Ṣanur güllerle zeyn olmış ḳafesdür **bülbül-i şeydā**
G5/1 Ḥüsn ile saña öykünemez çün gül-i raʿnā / Ḥüzn ile baña beñzeyemez **bülbül-i şeydā**
G419/6 Ser-āġāz itdi nev-rūz-ı ʿAcemden **bülbül-i şeydā** / Ḳılup bir ṣavt peydā fetḥ -i Āẕerbāycān üzre
G497/4 Çemende jāle-durur ṣanma **bülbül-i şeydā** / Ṣuladı eşk ile ṣaḥn-ı sarāy-ı gül-zārı

bülbül-i şīrīn-güftār [1] tatlı sözlü/hoş sohpet bülbül

K18/29 Şāh-ı gül neşv ü nemā bulsa nem-i luṭfından / Ola her ġonca-i ter **bülbül-i şīrīn-güftār**

bülbül-i şūrīde [5] karasevdalı bülbül

G149/2 Ġamuñdan nevbet-i āh u fiġān u zāra ḳudret yoḳ / Çemende **bülbül-i şūrīde** şimdi başḳa mehterdür

G302/3 Uymadı bir gün hevā-yı **bülbül-i şūrīdeye** / Meyl ider dā'im nesīm-i ṣubḥ ile pervāze gül

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen gösterdi gül çīnī ḳabā / **Bülbül-i şūrīde** hāy u hūy-ı mestān eyledi

G121/1 Göñlin alup ġonca-veş āl ile dil-teng itdiler / **Bülbül-i şūrīdeye** güller ʿaceb reng itdiler

G532/4 Vaṣf-ı ḥüsninde ser-āġāz itdi dil nev-rūzda / **Bülbül-i şūrīdenüñ** itdükleri ġulġul gibi

bülbül-i şūrīde-dil [1] perişan gönüllü bülbül

K7/2 **Bülbül-i şūrīde-dil** ḳıldı niyāz-ı ʿāşıḳān / Ġonca-i ġannāc nāz-ı nāzenīnān eyledi

bülbül-i şūrīde-ḥāl [1] hali perişan bülbül

M6/VIII/2 Derd-i derūnı **bülbül-i şūrīde-ḥāle** ṣor

bülbül-i zār [2] dermansız, perişan bülbül; bkz. ‘ʿandelīb-i zār’, ‘mürġ-i zār’ md.

G482/1 Gül ġam-ı ḫaṭṭuñla düşmiş ḫançer-i ḫār üstine / Gelmiş efġān eyler anuñ **bülbül-i zār** üstine

G306/5 Aldı seḥerden üsküfini bāz-ı ġoncanuñ / İtdi çemende **bülbül-i zārı** şikār gül

bülbülān [3] bülbüller

M3/III/7 Hep bu beyt-i dil-keş üzre baġlanur gūş eyleseñ / Ṣavt u naḳş-ı **bülbülān-ı** gül-sitān-ı maʿdelet

G178/2 Ḫār-ı hecrüñde görüp ḥālüm baña öykündiler / **Bülbülān-ı** bāġ-ı ʿālem āh u zārum aldılar

G324/5 Nāleler ḳıldum ser-i kūyında yāruñ Bāḳıyā / **Bülbülān-ı** gül-sitān-ı dehri ḫāmūş eyledüm

bülbüle [2] kadeh; küçük testi, emzikli su kabı anlamındaki ‘kilindir’ karşılığı için bkz. TUHFE-İ ŞÂHİDÎ, s. 62.‖ şarap

G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i mey ḳulḳul eylese / Bülbül terāne başlayıcaḳ uysa **bülbüle**

G255/1 Sāḳī elüñde **bülbüleyi** bülbül eyleseñ / İçseñ şarābı ruḫlaruñı gül gül eyleseñ

büleġā [1] beliğ kimseler ‖ şairler, edipler zümresi

K25/19 Füṣeḥā vü **büleġā** bezmine mīr-i meclis / ʿUlemā vü fużalā zümresine şāh-süvār

bülend [14]

1. yüce

K16/9 Ḳadr-i **bülend** ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i mülūk-i ʿālem içinde ʿalem gibi

G100/4 Mevzūn ḳaddi şiʿr-i **bülendüm** miṡālidür / Nāzük miyānı anda bir ince ḫayāldür

G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i gül-şen-i ebyātsın / Eyledi naẓm-ı **bülendüñ** ḥāṣılı Selmānı pest

G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün hem-cenāḥ yoḳ / Ṭabʿ-ı **bülendüñ** evc-i belāġat hümāsıdur

2. uzun

G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i **bülend** ister

G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ **bülend** ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet leṭāfeti yoḳdur

K22/28 Himmetüñ şimşādınuñ şāh-ı **bülendi** var iken / Ḳanda yapsun şāh-bāz-ı ṭabʿ-ı Bāḳī āşiyān

K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i **bülend-i** ḳaddin özler bān gelür

3. yüksek

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i eşkümle reng-āmīz idi / Yazmadın naḳḳāş-ı ḳudret bu **bülend** eyvāne naḳş

K27/1 Teʿāla'llāh zehī ṭāḳ-ı **bülend-i** āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey burc-ı felek-ḳadr u semā-sīmā

4. fazla, çok

G463/4 Ḳāmet-i naḫl-i ḫırāmānuña öykünmez idi / Himmeti ḫaylī **bülend** olmasa servüñ özine

G202/2 Çeşm-i sitāre gibi biz alçaġa nāẓır olmazuz / Himmetümüz **bülenddür** ḳaddüñedür neẓāremüz

bülend itmek [1] yükseltmek

M1/IV/8 Āheng-i āh u nāleleri **idelüm bülend** / Eṣḥāb-ı derdi cūşa getürsün bu heft bend

bülend-āvāze [1] gür ve yüksek bir sesle, haykırırcasına

G271/6 **Bülend-āvāze** ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol ṣadādan yig

bülend-himmet [2] yüce himmetli, yüksek görüşlü ‖ gayretli, çalışkan

G93/3 Ḳāmetüñ cilvesin dirīġ itme / Pādişehler **bülend-himmet** olur

K20/16 **Bülend-himmet-i** devrān Ḳubād Pāşā kim / Hilāl-i çarḫa maḥal meclisinde ṣaff-ı niʿāl

bülend-kevkebe [1] yüksek yıldızlı ‖ talihli; bkz. 'bülend-aḫter'

G77/9 Şāh-i **bülend-kevkebe** māh-ı felek-cenāb / Sulṭān Murād Ḫān-ı sipihr-āsitānı gör

bülend-mertebe [1] derecesi yüksek ‖ değerli

G497/5 Hemīşe ḳāmet-i bālāñı vaṣf ider Bāḳī / **Bülend-mertebe** olsa ʿaceb mi eşʿārı

bülend-nām [1] adı yüce ‖ namlı, şöhretli

K23/14 Ol fāżıl-ı zamāne lebīb-i ḥabīb-i ḫalḳ / Ol ʿārif-i yegāne edīb-i **bülend-nām**

bülend-naẓar [1] yüce görüşlü, yüksek himmetli

G379/5 Bāḳī işigi ḫākine ṭutsun kimüñ ki var / Aḫter gibi **bülend-naẓar** çeşm-i dūr-bīn

bülend-ṭarz [1] seçkin, hemen farkına varılabilen (şairlik yeteneği veya şiir)

G10/5 Vaṣṣāfısın o serv-ḳadüñ rāstı bu kim / Ṭabʿ-ı **bülend-ṭarzuña** aḥsent Bāḳıyā

bünāgūş [2] kulak memesi ‖ kulak

G276/6 Jāleler ṭamlamaġ ister gül-i terden gūyā / Görinen dürr-i **bünāgūşı** degüldür yāruñ

G6/4 Miyānuñ rişte-i cān mı gümiş āyīne mi sīneñ / **Bünāgūşuñla** mengūşuñ gül ile jāledür gūyā

bünyād [5]

1. temel

K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür **bünyādı** ser-tā-pā

2. asıl, esas

G520/5 Cevre ḳatlanmaḳ olurdı n'idelüm ey Bāḳī / ʿAhd-i ḫūbān gibi yoḳ ṣabrumuzuñ **bünyādı**

3. bina

K13/15 Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum ḫaṭādan ṣaḳlasun / Yıḳsa **bünyād-ı** sarāy-ı ʿālemi ṭūfān eger

G468/4 Yıḳar **bünyād-ı** çarḫı bād-ı āhum / Efendi nesne döymez rūzgāre

K9/25 Eyyām-ı ʿömr ü devlet ü iclāl müstedām / **Bünyād-ı** baḫt u ʿizzet ü iḳbāl üstüvār

bünyād eylememek [1] inşâ etmemek, kurmamak

G44/4 Bulmasun kimse ḳuṣūrum dir iseñ / **Eyleme** ḳaṣr-ı cefāyı **bünyād**

bürūz itmek [1] belirmek, meydana çıkmak ‖ filizlenmek, yeşillenmek

G198/1 Bisāṭ-ı ʿĪşa ḳadem basdı nāz ile nev-rūz / Şükūfe perde-sarāy-ı ʿademden **itdi bürūz**

bürümek [1] sarmak; krş. TS, C. I, s. 743.

K24/16 **Bürüdi** kendinüñ eṭrāfını bāl ü per ile / Yine ṭāvūs-ṣıfat cilveler eyler sünbül

büt [5] güzel, sevgili

M6/III/2 Naḳd-i revānı bir **büt-i** zībā-cemāle vir

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol **büt-i** meh-veş bu gün / Aña nisbet māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur

G440/3 Görmesün kimse ṣaḳın diyü lebin dişler baña / Baḳduġumca ol **büt-i** şekker-şikenden cānibe

G473/4 Ġamuñdan ṣūret-i Erjeng bī-hūş / Firāḳuñdan **büt-i** Āzer şikeste

G520/1 Oldı dil bir **büt-i** şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña lālā geçinür Ḫusrev ü Şīrīn dadı

büt-i Çīn [2]

G433/1 Dili al ey **büt-i** Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ yüri var ḫayr eyle

G433/5 Ḫayra gir dilde yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili al ey **büt-i** Çīn ḫayruña bir deyr eyle

büt-gede [1] put evi ‖ tapınak

M1/VI/6 Alduñ hezār **büt-gedeyi** mescid eyledüñ / Nāḳūs yirlerinde oḳutduñ eẕānları

büt-perest olmak [1] puta tapmak ‖ dinden çıkmak

G97/4 Zinhār eline āyīne virmeñ o kāfirüñ / Zīrā görince ṣūretini **büt-perest olur**

C

cā-be-cā [1] yer yer

K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / **Cā-be-cā** ṣanma çemende görinenler sünbül

caʿd-ı muʿanber [1] anber kokulu kıvırcık saç; 'caʿd-ı zülf-i muʿanber' olarak da geçer, bkz. SALÂHÎ, s. 208.

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen **caʿd-ı muʿanber** sünbül

cādū [6] cadı, büyücü ‖ büyüleyici; Osmanlı şiirinde bir görüşte insanı allak bullak eden, efsunlayan iri gözlü güzeller için kullanılmıştır.

1. gamze bağlamında;

M8/I/3 Bir yire geldi nice ġamzesi **cādū** begler

G491/1 ʿAḳlumı ġamze-i **cādūları** meftūn itdi / Göñlümi silsile-i mūları mecnūn itdi

G253/1 Fitneye āġāz idelden ġamze-i **cādūlaruñ** / Geh görinür gāh görinmez hilāl ebrūlaruñ

2. göz bağlamında;

G380/4 Zülfi sāḥir ṭurrası ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi **cādū** ġamzesi mekkār dirseñ işte sen

G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i **cādūdur**

3. saç bağlamında;

G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū zülf-i **cādū** bulsa ger / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma

cādū ṣuya batmaz imiş [1] cadıların suya batmayacağı inancı

G398/2 Görüp zülfüñ ʿiẕāruñ üzre bildüm / Muḳarrer **batmaz imiş ṣuya cādū**

cāh [5] makam, mevki

K11/10 Ḳabā-yı **cāh** ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

K16/9 Ḳadr-i bülend ü **cāh** ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i mülūk-i ʿālem içinde ʿalem gibi

K25/26 Ne şeref **cāh** ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār

G192/3 Biz müttekā-yı zer-keş-i **cāha** ṭayanmazuz / Ḥaḳḳuñ kemāl-i luṭfınadur istinādumuz

G511/3 Hezārān mülk ü māl ü **cāhdan** yig / Cihānda bir nefes ḳalbüñ ḥużūrı

cāh u celāl [5]

1. yüce makam

K1/39 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa yüz ṭutalum ber-mezīd ola / **Cāh u celāl**-i salṭanat u baḫt-ı cāvidān

K20/18 Revāḳ-ı manẓar-ı dīvānı ṭāḳ-ı eyvānı / Hilāl-i burc-i saʿādet sipihr-i **cāh u celāl**

K21/13 Ser-i efāżıl-ı āfāḳ müftī-i ʿālem / Sipihr-i fażl u kemāl āfitāb-ı **cāh u celāl**

2. makam, mevki olarak

G294/4 Ārzū eylemezin salṭanat-ı dünyāyı / Ḫidmet-i ḫāk-i der-i yār yiter **cāh u celāl**

3. derece, rütbe (manevi haller bağlamında)

G64/6 Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ duʿā-yı ṣubḥ-gāhından / Belālar eksilür **cāh u celāl u kibriyā** artar

cāh u baḫt [1] makam ve talih

G77/4 Aldanma **cāh u baḫtına** ḳalmaz bu rūzgār / Bāġ u bahārı n'eyledi bād-ı ḫazānı gör

cāhil [1] deneyimsiz, toy; bkz. 'ḳaba cāhil' md.

G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne **cāhildür**

cāhil ü nā-dān olmak [1] kör cahil olmak

G542/5 **Cāhil ü nā-dān olıgör** ister iseñ mertebe / Kim kemāl ehline Bāḳī şimdi raġbet ḳalmadı

cāhilceler [1] alçaklar

K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḥs̱ eyleyen **cāhilceler** / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle anlar ḳatı nā-dān gelür

cā'iz olmamak [1] yasak olmamak, sakıncalı olmamak

G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe secde ḳılmaḳ **cā'iz olmasa** / Cihānda secde-gāh olmazdı kūy-ı Muṣṭafā ḳıblem

cām [71]

1. kadeh

K18/27 Ṣāḥib-i tīġ u ḳalem mālik-i **cām** u ḫātem / Āṣāf-ı Cem-ʿaẓamet dāver-i Cemşīd-veḳār

K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür kenār-ı **cām**

G25/1 Laʿlüñle **cām** yoḳ yire eyler müdām baḫs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġaraż ḫod ḥarām baḫs̱

G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler gözinden ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn sirişki **cām** çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G200/2 Rind olan **cām** alur eline müdām / Lāle-veş nev-bahāre ḳatlanmaz

G251/2 Şikest olduġına rāżī degüldi revnaḳ-ı ʿişret / Anuñ'çün düşmedi bir dem elinden **cām** Cemşīdüñ

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i **cām** u ṣafā-yı mül

G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde **cām** u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem aġlar ṣürāḥī şemʿ-i enver hem

G435/3 Mevsim-i gülde n'olur medrese vü mescidden / Leb-i cūy u leb-i cānān u leb-i **cām** olsa

G522/3 Şol dil ki **cām** gibi el üzre ṭutardı Cem / Dest-i zamāne yirlere çaldı ḫazef gibi

G258/1 **Cām** laʿlüñdür senüñ āyīne rūy-ı enverüñ / Adı var cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / **Cām** ṣınmış mey dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı

G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı **cāma** gelse leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb

G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler felek bir cāmdur / **Cāmda** bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ

G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler felek bir **cāmdur** / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ

K20/29 Şu **cāmı** şundı baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / Şarābı zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl

G2/7 Ṭutarken **cāmı** nāşī gelse tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

G40/3 Güher-i **cāmı** yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise ara meded

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz aldılar elden **cāmı** / Vāḳıf itmeñ ṣaḳınuñ kimseyi esrāra meded

G106/4 ʿAşḳ ehline şol **cāmı** ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur

G139/3 Ḳamer **cāmı** bu eyvān üzre dā'im ṣunduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān ditrer

G300/1 Gül gibi olmaḳ dilerseñ şād u ḫurrem ey göñül / Lāle-veş elden düşürme **cāmı** bir dem ey göñül

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i **cāmı** kāne baġışlar hezār laʿl

K6/7 Bulsa **cām-ı** laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür

K23/34 Ḫatm oldı söz duʿā-yı cemīlüñ maḥallidür / K'ola raḥīk-i **cām-ı** s̱enā ʿanberīn ḫıtām

M7/V/2 Bulur **cām-ı** viṣālinden ölümlü ḫasteler ṣıḥḥat

M9/V/1 Ṣıyup seng-i ḥavādis̱ yine **cām-ı** bezm-i ʿuşşāḳı

G8/7 Ġonca-veş **cām-ı** dil-i Bāḳīyi pür-ḫūn itdiler / Dem-be-dem zārī ḳılur gül-zār-ı bezmüñden cüdā

G13/5 Cihānı **cām-ı** naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz cānā

G20/1 Şöyle olmış **cām-ı** ʿaşḳ-ı yārdan mest ü ḫarāb / Kendüsin dīvārdan dīvāra urmış āfitāb

G54/3 Leb-ā-leb **cām-ı** dil ḫūn olsa ṭañ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür

G286/1 Yaluñuz bülbül degül mest-i şarāb-ı **cām-ı** gül / Başumuzda ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı gül
G330/3 N'ola ṣabrum yaḳası çāk olsa / Mest ü medhūş-ı **cām-ı** hicrānem
G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī yiter meclisde / Şuʿle-i **cām-ı** şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen
G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm **cām-ı** hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan
G400/5 Bāḳī çek imdi **cām-ı** ġam-ı bezm-i fürḳatin / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı sev
G406/4 Ruḫ-ı dil-ber ü **cām-ı** sāḳī naẓarda / Ne minnet bahār u gül ü erġavāne
G511/4 Düşürdi efser-i iḳbāli serden / İçüp bī-hūş olan **cām-ı** ġurūrı
G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i **cām-ı** maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi
K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / **Cām-ı** sipihr sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān
K23/2 **Cām-ı** hilāli hep bilece gördiler bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı Ḫudā rūzeyi ḥarām
G4/2 **Cām-ı** sarāyuñ olmadan el-ḥaḳ ṣafā budur / Āyīne-i Sikender ü Cām-ı cihān-nümā
G88/2 **Cām-ı** ġurūr ʿāḳıbet ʿālemi görmez eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur
G93/2 **Cām-ı** derdüñle dil ḥużūr eyler / Rāh-ı vaṣluñla rūḥ rāḥat olur
G537/8 **Cām-ı** ḫurşīd-i cihān-tāba żiyā feyż eyler / Ḫātem-i devletinüñ şaʿşaʿa-i elmāsı
Mtl 28 **Cām-ı** naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda kelāmı bāḳī
G374/4 Cürʿa-i **cāmın** eger ṣunsa yitişdürmek olur / Pīr-i deyrüñ nice terk eyleyelüm irşādın
G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i feleküñ bilmem **cāmında** ne ḥālet var
G3/3 Mülk-i ʿīş u ʿişretüñ olsaḳ n'ola İskenderi / Oldı elde **cāmumuz** āyīne-i ʿālem-nümā
G117/1 Rindler **cāmuñ** ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına aḳdılar
G513/2 Ben şarābuñ incesin **cāmuñ** ṭolusın gözlerin / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil şīşesi
G515/4 Bezm-i meyde būse-i laʿl-i nigāra ḳaṣd ider / Gögsine ursa n'ola **cāmuñ** ṣurāḥī ḫançeri
G59/1 **Cāmuñ** eṭrāfın ḳaçan kim seyr ider āvāreler / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā devr ider seyyāreler
G241/6 Ol vāṣıṭayla laʿl-i leb-i dil-beri öper / **Cāmuñ** yüzine gülse n'ola Bāḳıyā ḳabaḳ
G288/4 Meclisde būseñe ṭolaşur şöyle añların / **Cāmuñ** efendi bir ġarażı var tehī degül
G273/5 Bezm-i kes̱retden çekildi **cām-veş** Bāḳī göñül / Tekye-i vaḥdetde ʿuzlet iḫtiyār itsem gerek
G204/3 Olamaz meşreb-i rindāna muvāfıḳ şol kim / **Cām-veş** bāde-i gül-gūn ile hem-reng olmaz
G239/4 **Cām-veş** kimdür bu bezm içre ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i gül-zārı seyr it lāle-i ḥamrāya baḳ

2. şarap

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı **cām** ile dilden keder gider / Rindān-ı sīne-ṣāf ile gel eyleme ʿinād
G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege bezm-i Cem içre **cām** / Her kim segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür
G132/2 Ṣūrāḥī hem-nişīnüñ hem-demüñ **cām** / Niçün ben cürʿa gibi atılam dūr
G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i devrān yaraşur / Sāḳī-i devr-i felek **cām** ṣunarsa el çek
G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşh-i **cām** bu zemzem olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler Beytü'l-Ḥarām pīr-i muġān şeyḫü'l-ḥarem
G71/5 **Cām içüp** hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör
G355/7 **Cām** zehr-ālūd ise gelsün kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār elinden sāġar-ı Cem gelmesün
G541/1 **Cām** gibi diler iseñ k'ola ḳalbüñ ṣāfī / Çeke gör ṣofī ṣafā ile şarāb-ı ṣāfī
G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı **cāmdan** ġayrı nişān-ı devlet-i Cemden
G370/2 Kā'inātuñ seyr iden naḳşın ṣafā-yı **cāmdan** / Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümāyı n'eylesün
G478/2 Cem ḳomadı elinden içdi müdām **cāmı** / ʿAks-i lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda
K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene **cām-ı** keremüñ / Ṭuta nergis-ṣıfat elde ḳadeḥ-i zer sünbül
K22/26 Cürʿa-i **cām-ı** belā-encām-ı ġam bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet ḳıldı ḫumār-ı derd ü miḥnet ser-girān

cām-ı ʿaşḳ [2] aşk şarabı

G496/6 **Cām-ı ʿaşḳuñ** cürʿasın ḳılsañ bu bezm ehline feyż / Ṣulḥa müncer olsa bu bīhūde ġavġā kāşkī

G480/4 Bezm-i ġamda **cām-ı ʿaşḳuñ** nūş ide āvāreler / Bāde-i nābuñ yazuḳ cām-ı sürūr-encāmına

cām-ı bāde-i gül-gūn [4] gül renkli şarap kadehi

M9/I/4 Ne **cām-ı bāde-i gül-gūna** beñzer yār-ı hem-dem var

G63/1 Ne **cām-ı bāde-i gül-gūna** beñzer yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var

G163/4 Açılma **cām-ı bāde-i gül-gūna** ġonca-vār / Nāzüklik ile laʿl-i lebüñden ḫaber çeker

G499/1 Ṭutsa **cām-ı bāde-i gül-gūnı** verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi

cām-ı mey-i gül-gūn [2] gül renkli şarap kadehi

G124/3 Sāʿid-i sāḳī ile **cām-ı mey-i gül-gūna** baḳ / Bir gül-i sīr-ābdur gūyā nihāl üstindedür

G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel **cām-ı mey-i gül-gūna** baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör

cām-ı mey-i gül-reng [1] gül renkli şarap kadehi

G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı dil-ber devridür / Döndi ey **cām-ı mey-i gül-reng** devrānuñ senüñ

cām-ı billūr [1] billur kadeh

G132/1 Cemālüñ āfitābından alup nūr / Meh-i tābāna döndi **cām-ı billūr**

cām-ı Cem [6] Cem'in kadehi

G24/2 Nice **cām-ı Cem** nice mirʾāt-ı İskender dilā / Dest-i miḥnetden cefā ṭaşıyla bulmışdur şikest

G147/4 Semendüñ naʿli mirʾāt-ı Sikender / Seg-i kūyuñ sifāli **cām-ı Cemdür**

G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ āyīne rūy-ı enverüñ / Adı var **cām-ı Cem** ü āyīne-i İskenderüñ

G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ ṣafāda **cām-ı Cemden** ḫoş / Mücellā sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan yig

K16/7 Meşhūr bezm-i devlet-i şāh-ı yegānede / Ṭabʿuñ ṣafā-yı meşreb ile **Cām-ı Cem** gibi

K19/2 Nām ile tutdı cihān mülkin olursa ṭañ mı / Mālik-i **Cām-ı Cem** ü tāc-ı Sikender ḫātem

cām-ı cihān-nümā [4] dünyayı gösteren kadeh ‖ dünyayı gösteren ayna; bkz. ʻāyīne-i ʿālem-nümā' md.

G478/2 Cem ḳomadı elinden içdi müdām cāmı / ʿAks-i lebüñ görelden **cām-ı cihān-nümāda**

G4/2 Cām-ı sarāyuñ olmadan el-ḥaḳ ṣafā budur / Āyīne-i Sikender ü **Cām-ı cihān-nümā**

G212/4 **Cām-ı cihān-nümā-yı** cemālin göreydi ger / İtmezdi vażʿ-ı āyīne ferzend-i Fīlekūs

G528/5 Nüktelerüñde Bāḳıyā ʿālem-i ʿaşḳı seyr iden / Meşreb-i ṣāf ü pāküñe **Cām-ı cihān-nümā** didi

cām-ı cihān-nümā-yı Sikender [1]

G98/4 Seng-i cefā-yı dehr ile mirʾāt-ı dil degül / **Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender** şikest olur

cām-ı dıraḫşān [1] parlak kadeh

K5/15 Müs̱elles̱ gösterür dāyim temāşā eyleseñ elde / Meger kim pāre-i elmāsdur **cām-ı dıraḫşānı**

cām-ı Elest [1] Elest bezminin şarabı

G97/5 Bāḳī çeker mi bāde-i engūr minnetin / Her kim ki mest-i cürʿa-i **cām-ı Elest** olur

cām-ı fenā [3] yokluk şarabı ‖ ölüm

G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene **cām-ı fenāyı** bir zamān ḫançer

G184/2 Götürüp ayağı rindān-ı selef kes̱retden / Çekdiler **cām-ı fenāyı** bize yā Hū didiler

G134/6 Geçmez tenaʿʿumından o kim bezm-i ʿālemüñ / **Cām-ı fenāyı** ʿāḳıbetüʾl-emr içer geçer

cām-ı gül-reng [4] gül renkli şarap/kadeh

K27/6 Görüp ol **cām-ı gül-rengi** seḥerden eyler āhengi / Ṣanur güllerle zeyn olmış ḳafesdür bülbül-i şeydā

G286/2 Sāḳıyā sür **cām-ı gül-rengi** degül vaḳt-i direng / Ġāyet-i evvel-bahār u āḫır-ı eyyām-ı gül

G140/6 Bāḳıyā hem-dem ü hevā-dāruñ / **Cām-ı gül-reng** ile ḥabāb yiter

G275/4 Mey-i rāḥat dileyü çekme ġam-ı devrānı / **Cām-ı gül-reng** yiter saña dil-i pür-ḫūnuñ

cām-ı gül-gūn [3] gül renkli şarap/kadeh

K6/5 **Cām-ı gül-gūn** nūş ider ḫūn-ābe-i eşkin döker / Beñzine bir pāre ʿāşıḳ derd-mendüñ ḳan gelür

G254/3 **Cām-ı gül-gūn** al ele nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

G328/9 Hem-rikāb itdi ʿīdı ḫusrev-i gül / **Cām-ı gül-gūnı** hem-ʿinān idelüm

cām-ı ḫoş-güvār [1] hoş içimli/lezzetli şarap; bkz. ‘mey-i ḫoş-güvār’, ‘şarāb-ı ḫoş-güvār’, ‘bāde-i ḫoş-güvār’ md.

G257/3 Mey içdügüñ lebi yādına bildi beñzümden / Ne reng virdi baña **cām-ı ḫoş-güvārı** görüñ

cām-ı ʿīş [3] yaşam kadehi

M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / Devrān elinden irse gerek **cām-ı ʿīşa** seng

G57/1 Baḳ **cām-ı ʿīşa** āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı necm-i hüdā budur

G328/4 Gül gibi **cām-ı ʿīşı** güldürelüm / Rūḥ-ı Cemşīdi şād-mān idelüm

cām-ı ʿişret [5] işret kadehi

K20/9 Ya **cām-ı ʿişret-i** Dārā ya tāc-ı Kisrādur / Ṭolaşdurur bu cihānı sipihr olup dellāl

G51/1 Lāleler bezm-i çemende **cām-ı ʿişret** gösterür / Devletinde ḫusrev-i gül ʿīşa ruḫṣat gösterür

G367/4 Fürūġ-ı **cām-ı ʿişretden** ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i Cemden

G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden çekildüm **cām-ı ʿişretden** / Kebābum dil şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde

G159/5 **Cām-ı ʿişret** nūş iden bir ḳaṭresin dökmez yire / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez ʿaceb devrān olur

cām-ı laʿl [7] la’l renkli şarap

G115/1 Medhūş-ı **cām-ı laʿlüñ** mestānedür ṣanurlar / Mest-i şarāb-ı ʿaşḳuñ dīvānedür ṣanurlar

G212/2 Meclisde **cām-ı laʿl-i** lebüñ vaṣfın eyledüm / Taḥsīnler itdi cürʿa baña ḳıldı ḫāk-būs

G223/3 Ṣafā-yı **cām-ı laʿlüñden** ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ

G252/1 Umaruz **cām-ı laʿlüñi** emmek / Çoḳ çekilmişdür ol ümīde emek

G264/2 Firāḳ-ı **cām-ı laʿlüñle** ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ

G484/2 Raḥīḳ-i **cām-ı laʿlüñden** alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı

G383/6 **Cām-ı laʿlüñ** cürʿasın luṭf eyle dürdī-keşlere / Çekmesün erbāb-ı himmet her denīnüñ minnetin

cām-ı leb [7] şarap renkli dudak

G18/4 Ḥasret-i **cām-ı lebüñ** şol deñlü teʾs̱īr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey baş açuḳ abdāluñ ḥabāb

G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i cān teşnedür / Ṣun cürʿa-i **cām-ı lebüñ** kim āb-ı ḥayvān teşnedür

G173/1 Göñül **cām-ı lebüñle** sāḳıyā āvāre düşmişdür / Görelden çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre düşmişdür

G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i **cām-ı lebüñ** alsa aġzına / Meclisde çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ

G258/3 Nūş iden **cām-ı lebüñ** ölmekden aṣlā ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevs̱erüñ

G348/4 Ḥasret-i **cām-ı lebi** çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / Yār bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin

G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i **cām-i leb-i** cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā ġamı

cām-ı mey [17] şarap kadehi

G9/6 Öykünürdi lebüñe **cām-ı mey** ammā dönmiş / Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş ẓürefā

G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u **cām-ı mey** güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña

G29/2 Semāʿa girse n’ola **cām-ı meyden** zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿis̱

G156/1 Sāḳıyā **cām-ı mey** ne ḫoş gül olur / Eline kim alursa bülbül olur

G160/4 Ṣun bezm-i ʿīşa destüñi kim **cām-ı mey** gibi / Girmez elüñe bir gül-i ter bī-cefā-yı ḫār

G357/3 Yād-ı lebüñle **cām-ı mey-i** laʿl-fām içün / Kūy-ı muġānı geşt iderin ḫāne ḫāne ben

G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden ḫalāṣ ol **cām-ı mey** nūş eyle kim / Niceler nā-būd olur dünyā bu dünyādur yine

G499/2 Sāḳıyā ʻaks-i ʻiẕāruñdan fürūġ-ı **cām-ı mey** / Rūşen eyler bezmi ḫurşīd-i żiyā-güster gibi

G504/3 ʿĀşıḳ güşāde-meşreb olur **cām-ı mey** gibi / Hem-dem idinse kendüsine ṭañ mı sāġarı

G509/2 Gerdiş-i **cām-ı meyi** görsün ṣürāḥī üstine / Şemʿ-i bezmi devr iderken görmeyen pervāneyi

K18/24 **Cām-ı mey** ḳaṭreleri sübḥa-i mercān olsun / Gelüñüz zerḳ u riyādan idelüm istiġfār

G93/5 **Cām-ı mey** ṣadr-ı mey-gede kimine / Tāc-ı devlet serīr-i ʿizzet olur

G93/7 Gāh rind-i gedāya feyż irişür / **Cām-ı mey** meşʿal-i hidāyet olur

G310/5 **Cām-ı mey** ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile öldürdi kesel

G261/3 **Cām-ı mey** bezmde bir dil-ber-i raʿnādur kim / Çihre-i nāzüki gül-berg-i muṭarrādan yig

G270/3 **Cām-ı mey** böyle şikest olacağı bellü idi / Ḫalḳ çoḳdan oḳumışlardı duʿāsın ḳadeḥüñ

G338/4 **Cām-ı mey-i** ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı dil-i sūzānum

cām-ı mey-i ḥamrā [1] kırmızı şarap kadehi

G261/4 Bir nefes hem-dem olup defʿ-i melāl eyleyecek / Bulmadum dünyede **cām-ı mey-i ḥamrādan** yig

cām-ı muṣaffā [4] arıtılmış berrak şarap

G208/1 Gel ey sāḳī bulınmaz böyle ʿālī dil-güşā meclis / Getür **cām-ı muṣaffāyı** kim olsun pür-ṣafā meclis

G261/1 Bir ṣafā-baḫş ḳanı **cām-ı muṣaffādan** yig / Bir ṭarab-sāz mı var sāġar-ı ṣahbādan yig

G261/2 Ḳanı bir **cām-ı muṣaffā** gibi ṣāfī-meşreb / Ṣafḥa-i sīnesi mirʾāt-ı mücellādan yig

G350/1 Ele **cām-ı muṣaffā** al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

cām-ı ṣabūḥ(ī) [2] sabahleyin mahmurluk gidermek için içilen şarap

G38/2 Sāḳī şarāb rūşen imiş çün revān-ı Cem / **Cām-ı ṣabūḥı** güldürelüm kʾola rūḥı şād

G95/2 Şām-ı ġamuñda sākin-i ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / **Cām-ı ṣabūḥī** ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver kendidür

cām-ı sāde [1] parlak kadeh

G311/6 Dirsem ʿaceb mi ḫātem-i Cem devr-i meclise / Elmās **cām-ı sāde** mey-i ḫoş-güvār laʿl

cām-ı ṣāf [1] halis şarap

G198/7 Derūna tāb-ı ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne **cām-ı ṣāfda** buldum ṣafā ne sāzda sūz

cām-ı ṣahbā [3] şarap kadehi

G9/5 Meclis-i meyde leb-i yāre ṭolaşur dirler / Elüme girmeye mi bir daḫı **cām-ı ṣahbā**

G29/3 Ṣurāḥī nālesin artursa nʾola **cām-ı ṣahbādan** / Fiġān-ı ʿandelībe çün gül-i sīr-āb olur bāʿiẟ

G339/4 Bir ciger ḳalmışdı anı da kebāb itdüm hemān / Dāġ-ı ḫūn-ālūdelerden **cām-ı ṣahbā** eyledüm

cām-ı sürūr-encām [3] sonu neşe olan kadeh/şarap

K5/30 Getür **cām-ı sürūr-encāmı** ey sāḳī yiter çekdük / Cefā-yı devr-i gerdūnı belā-yı çarḫ-ı gerdānı

G286/1 Yaluñuz bülbül degül mest-i şarāb-ı cām-ı gül / Başumuzda ḥālet-i **cām-ı sürūr-encām-ı** gül

G480/4 Bezm-i ġamda cām-ı ʿaşḳuñ nūş ide āvāreler / Bāde-i nābuñ yazuḳ **cām-ı sürūr-encāmına**

cām-ı şarāb [9] şarap kadehi

G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek **cām-ı şarāb-āsā**

G373/4 Al ele **cām-ı şarāb-ı** laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān

G391/2 Dilā **cām-ı şarāb-ı** ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün

G423/4 Sāḳıyā **cām-ı şarāb** u felek-i bī-encām / Şīşelerdür biri pür-bād u biri pür-bāde

G431/2 Gūşına ṭaḳmış iki laʿl-i muṣaffā leblerüñ / Hep budur revnaḳ viren **cām-ı şarāb-ı** bī-ġışa

G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver ṣanur gören / ʿAks-i ʿiẕār-i sāḳīyi **cām-ı şarābda**

G80/1 **Cām-ı şarāb** laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / Şol būseler ki andan alur ḳan bahāsıdur

G308/4 **Cām-ı şarābı** içmez elinde ṭutar ṭurur / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl gül

G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / **Cām-ı şarāb-ı** vuṣlatı almasa ḳanmadın

cām-ı şarāb-ı dil-güşā **[4]** iç ferahlatıcı kadeh/şarap

M5/III/1 ʿĀşıḳa yād-ı lebüñ **cām-ı şarāb-ı dil-güşā**

G15/5 ʿAks-i ḫāl-i ʿārıżından sāḳī-i gül-çihrenüñ / Lāle-i sīr-āb olur **cām-ı şarāb-ı dil-güşā**

G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken ġonca-i ḫāṭır / Elüñde gül gibi **cām-ı şarāb-ı dil-güşā** yigdür

G191/6 Tīre-dildür lāle-i Nuʿmānı ʿarż itmeñ bize / Gül gibi **cām-ı şarāb-ı dil-güşāya** māliküz

cām-ı şarāb-ı erġavān **[3]** erguvan renkli şarap kadehi

G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / Elüñde ṭurmayup **cām-ı şarāb-ı erġavān** ditrer

G154/7 Bāḳī ġamuñda ḫūn-ı ciger yutsa gūyiyā / Bezm-i ṣafāda **cām-ı mey-i erġavān** çeker

G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda **cām-ı mey-i erġavān** ṭutuñ

cām-ı şarāb-ı nāb **[6]** saf şarap kadehi

G89/3 Ṣürāḥī üştür-i ser-mestdür gerden-firāz olmış / Lebüñ şevḳi ile **cām-ı şarāb-ı nāb** ḳandildür

G436/1 Mübtelā oldı göñül **cām-ı şarāb-ı nāba** / Āh kim zevraḳ-ı dil düşdi yine gird-āba

G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i ruḫuñ **cām-ı şarāb-ı nābda** / ʿAks-i māh-ı ʿālem-ārādur miyān-ı ābda

G53/5 **Cām-ı şarāb-ı nāb** gibi dil-rübā ḳanı / Laʿlīn ṭuṭaġı dür dişi gül-gūn yañaġı var

G99/6 Çeşm ü çerāġ-ı merdüm-i ṣāḥib-naẓar yiter / **Cām-ı şarāb-ı nāb** ki Cem yādgārıdur

G160/3 **Cām-ı şarāb-ı nāb** ile rindān-ı mey-gede / Öz ʿāleminde her biri bir şāh-ı tāc-dār

cām-ı zer **[5]** altın kadeh

K13/2 ʿĪd ü gül hem-ṣoḥbet oldı **cām-ı zer** ṣundı hilāl / Göklere çıḳsa yiridür naʿre-i mestān eger

G79/2 Nergis çemende ġonca-i laʿlüñ ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar **cām-ı zer** çeker

G365/4 Sāḳī-i devr minnet ile ṣunsa içmezin / Āb-ı ḥayātı **cām-ı zer-i** āfitābdan

G512/4 Gözüme ʿālemi göstermez idüm nergis-vār / Ṣaḥn-ı gül-şende alaydum elüme **cām-ı zeri**

G99/5 **Cām-ı zer** ile buldı żiyā bezm-i devleti / Nergis ki taḫt-gāh-ı çemen tāc-dārıdur

cām-ı zer-nişān **[1]** altın işlemeli kadeh

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / Döner her şeb belā bezminde **cām-ı zer-nişānumdur**

cām-ı zer-nigār **[3]** altın işlemeli kadeh

G160/5 Gül-gūn olurdı çihre-i Bāḳī şafaḳ gibi / Devrān ṣunaydı destine bir **cām-ı zer-nigār**

G257/5 Piyāle devrini devrāndan ögrenür Bāḳī / Felekde gerdiş iden **cām-ı zer-nigārı** görüñ

G412/1 Şebān-geh māh-ı nev gösterdi **cām-ı zer-nigār** elde / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār elde

cām-ı zerrīn **[6]** altın işlemeli kadeh ‖ papatya

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde şafaḳ bādiye çarḫ / Nuḳl encüm meh ü ḫurşīd iki **cām-ı zerrīn**

G208/3 Şarāb āb-ı ḥayāt u **cām-ı zerrīn** āfitāb olsa / Cinān içre gerekmez baña cānān olmasa meclis

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda açıla süfre-i gül / Yiridür nergis alursa ele **cām-ı zerrīn**

K18/21 **Cām-ı zerrīni** ṭolu bāde-i gül-reng itmiş / Gül-i raʿnā seḥerī ḳılmaġ içün defʿ-i ḫumār

K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i leb-i dil-ber ḫātem / **Cām-ı zerrīn** ile çeksün mey-i aḥmer ḫātem

K26/6 Nergis-i bāġa naẓar ḳıl ne dimekdür bu kim / **Cām-ı zerrīn** ile ʿīş eyleye bir ḫāk-nişīn

cām-ı zümürrüd-fām **[2]** zümrüt renki kadeh

K27/21 Sipihrüñ nitekim **cām-ı zümürrüd-fāmı** devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ tā nüh günbed-i ḫaḍrā

G457/4 ʿĀḳıbet bī-hūş olur ṭāḳat getürmez ādemī / Sāḳī-i devrüñ ṭoḳuz **cām-ı zümürrüd-fāmına**

cāme **[6]** bkz. 'altun beneklü cāme', 'erġavānī cāme', 'kebūd cāme', 'māʾī cāme' 'zer-beft cāme' md.

G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i dāġ olur destār ile **cāme** / Budur abdāllar ʿaşḳuñda ʿuryān olmaġa bāʿis̱

G474/1 Bend-i ḳabā çözilmeye tā **cāme** çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya

G350/4 Keş-ā-keşden elüñde **cāme-i** cism ey dil-i şeydā / Çeker çāk eylerin bir gün ne saña ne baña olsun

G489/3 Ḳarardı mühre-i dāġum ḳızardı şerḥalarum / Bu cism-i zerd baña **cāme-i** se-reng oldı

M4/I/1 **Cāme-i** ṣıḥḥat Ḫudādan ḫalḳa bir ḫılʿat gibi

G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı **cāmesin** rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol melāmet bezminüñ ḳallāşına

cāme-i dībā **[3]** ipekli elbise

G151/5 Ehl-i dil **cāme-i dībā** ile zībālanmaz / Bāḳıyā ʿārif olan kimseye bir şāl yiter

G39/2 **Cāme-i dībā** ile ṭāvūs-ı zerrīn-bāldür / Dil-rübā kim eyler ol reftār ile cevlān-ı ʿīd

G60/2 **Cāme-i dībā** ile ḫurşīd zībālanmasun / Şimdi andan ḫilʿat-i ḥüsnüñ senüñ şöhretlüdür

cāme-ḫᵛāb **[1]** yatak

G430/1 **Cāme-ḫᵛāb** ol āfeti alduḳça tenhā ḳoynına / Ṣanuram ebrüñ girür māh-ı şeb-ārā ḳoynına

Cāmī-i devrān **[1]** zamanın Camî'si ‖ Bakî

G13/5 Cihānı cām-ı naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de **Cāmī-i devrānıyuz** cānā

cāmiʿ **[3]** cami

G229/5 **Cāmiʿ** içre göre tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf

G32/4 Devr-i meclis ki ṣafā **cāmiʿinüñ** çenberidür / Āb-ı rengīn ile ḳandīl-i fürūzānı ḳadeḥ

G285/3 **Cāmiʿ-i** ʿaşḳında yāruñ çarḫ bir ḳandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir rūşen fetīl

cān **[112]** bkz. 'ḥırz-ı cān', 'dīde-i cān', 'çeşm-i cān', 'çeşme-i cān' md.

K1/11 Ḳıldı bu ḥāli dīde-i ʿibret müşāhade / Ṭuydı bu sırrı ʿāḳıbetü'l-emr **gūş-ı cān**

K1/28 Cān olmayaydı ol dehen ey şūḫ-ı dil-sitān / Niçün olurdı **cān** gibi ya dīdeden nihān

K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı **cān**

K6/2 Vaṣl-ı yāra **cān** ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse biñ naḳd-i revāne bir demi erzān gelür

K6/4 Nūş-ı **cān** eyler göñül cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur / Tārumār eyler yine ol gözleri mestān gelür

K13/1 Cān virürdüm cevher-i cān istese cānān eger / Bez̠l iderdüm yolına ẕī-ḳıymet olsa **cān** eger

G31/2 Bī-derd olana eylemede ṭurmadın devā / Ol **cān** ṭabīb ḫastesine eylemez ʿilāc

G57/2 Laʿl-i nigāra **cān** disem is̱bāta ḳādirin / Erbāb-ı ʿaşḳ öñinde bu gün müddeʿā budur

G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i **cān** teşnedür / Ṣun cürʿa-i cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür

G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim **cān** teşne cānān teşnedür

G70/1 Nīzesi cānuma vü nīzesine **cān** ditrer / Yār kim ṭoġru ola üstine yārān ditrer

G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / Gerçi kim dil derdin ol āşūb-ı **cān** bilmezlenür

G109/7 Vaṣlına **cān** dilerse dirīġ itme Bāḳıyā / Zinhār ġāfil olma seni imtiḥān ider

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ nişteri mıżrābından / Reg-i **cān** nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr

G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde **cān** ditrer

G159/3 Aġzumuz şīrīn ider bir nükte-i rengīn ile / Laʿl-i nābuñ ey yüzi gül-şen ne nāzük **cān** olur

G167/5 Yitişgil ölmedin ey **cān** ṭabībi dest-gīr ol kim / Bedenden **cān**-ı Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler

G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa **cān** ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i ḳażāya ẕerre ḳadar yoḳ ʿinādumuz

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i **cān** līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i **cān** gizlemiş

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / Gitdi elden naḳd-i **cān** āḫır görün maġbūnluġum
G338/2 Ben āb-ı revān itmek **cān** üzre gözüm yaşın / Tek meyl-i kenār itsün ol serv-i ḫırāmānum
G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı **cān** imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum
G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey **cān** ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre eglensün
G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı görince **cān** / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān
G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol gül-i gül-zār-ı **cān** / Bāġ-ı ḥüsn içre nihāl-i erġavān olmış hemān
G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ ṣanma ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider **cān** tīr-i müjgānına āmāc olmadan
G526/1 Terk itdi ben żaʿīfini gitdi revān gibi / Gelmek müyesser olmadı bir daḫı **cān** gibi
Kt1/4 Ḫāk-i pāyüñle olur çeşm-i cihān-bīn rūşen / Gerd-i rāhuñla bulur āyīne-i **cān** ṣayḳal
Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey **cān** / Ebr-i siyāh içinde gizlendi māh-ı tābān
K1/28 **Cān** olmayaydı ol dehen ey şūḫ-ı dil-sitān / Niçün olurdı cān gibi ya dīdeden nihān
G69/2 **Cān** laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür
G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde zülāl-i viṣālde / **Cān** āteş-i firāḳda ḫāṭır hevādadur
G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i zülf-i yārdur / **Cān** ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur
G263/2 Ḫāli sevdāsıyla āh itdüñ dilā / **Cān** meşāmın ʿanber-ālūd eyledüñ
G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi cānāne ṭuyurma / **Cān** içre nihān eyle velī cāna ṭuyurma
G501/3 **Cān** ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i tenden çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi
G525/2 Ḫᵛābda almış idüm būs-ı leb-i cānānı / **Cān** dimaġında daḫı şimdi o leẕẕet bāḳī
K3/3 Göñül naḳdini aldı ʿayyār-ı ġamzeñ / Ġamuñdan virüp **cāna** dārū-yı hüş-ber
K26/20 Mülhim-i ġayb göñül āyīnesin ḳarşu ṭutup / Eyledi ṭūṭī-i **cāna** bu kelāmı telḳīn
G106/1 Cānāne cefā ḳılsa n'ola **cāna** ṣafādur / Aġyār elemin çekdügümüz ya ne belādur
G112/1 Ne dem kim ġamuñ **cāna** hem-rāz olur / Yaşum āh u nālemle dem-sāz olur
G134/7 Gül-zār-ı **cāna** ṣu aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / Dilden sinān-ı ġamzeleri şöyle ter geçer
G184/5 Gördiler ḫançerüñüñ zaḫmı virür **cāna** ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler bir içim ṣu didiler
G194/2 Bulmadum **cāna** ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur yār velī yār-ı vefā-dār olmaz
G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür viren ḫalvet-sarāy-ı **cāna** lemʿ / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i ʿālem-tāb şemʿ
G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi vefālar bilmiş ol / Rūḥa rāḥatdur ġamuñ **cāna** ṣafālar bilmiş ol
G325/4 Vaz geldi **cāna** dil-ber tīr-i müjgān urmadan / Añlamışdur ol perī-ṣūret meger vurġunluġum
G349/3 Nedür **cāna** mirʾāt-ı ḥüsn-i ezel / Güzel fehm ider ṣāḥib-idrāk olan
G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi cānāne ṭuyurma / Cān içre nihān eyle velī **cāna** ṭuyurma
G505/5 Virildi **cāna** ey Bāḳī nigāruñ manṣıb-ı ʿaşḳı / Elifler naʿllerdür sīnede ṭuġrā-yı menşūrı
M5/III/2 **Cāna** ol laʿl-i muṣaffādur mey-i bezm-i ṣafā
G56/5 **Cāna** rāḥatdur ser-i kūyuñda āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre ġāyet ḫoş gelür
G93/9 Dostdan yek işāret ey Bāḳī / **Cāna** ṣad mūcib-i beşāret olur
G383/3 Dostum her seng-dil bilmez dehānuñ ḳıymetin / **Cāna** baş ol ḫātem-i gevher-nigīnüñ minnetin
G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı **cānda** pinhān eyledüñ
G278/6 Bāḳī çemen-i **cānda** meger perveriş itdüñ / Bir ʿālemi var rūḥ ile ol serv-i revānuñ
G240/3 Menzilin bāġ-ı bihişt eyleseñ itmez ārām / **Cānda** ṣabr u dil-i şeydāda ḳarār olmayıcaḳ
G435/5 Terk iderdi mey ü maḥbūb hevāsın Bāḳī / **Cānda** ṣabr u dil-i āvārede ārām olsa
K6/8 Ṣādıḳam **cāndan** baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan dostum yalan gelür
G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña **cāndan** ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur
G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey naḫl-i bālā gül-şen-i **cāndur** / Nesīm-i nev-bahārī gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç
G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār itmek / Senüñ **cāndur** yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen şehüñ vaṣlın n'ola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse umar **cāndur** ṭutalum kim muḥāl olmış
G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez / Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun **cāne** incinmez
G406/1 Cihān cevr ider derd-i ʿaşḳuñla **cāne** / Seni sevmek oldı bahāne cihāne
G439/1 Düşse göñlüm n'ola ol ḫançer-i ḫūn-efşāne / Müjeñ oḳlarınuñ eylükleri batdı **cāne**
G510/1 Reftāre gelüp nāz ile mestāne ṣalındı / Āyā ne belādur ki yine **cāne** ṣalındı
M1/VIII/3 Ol cism-i pāki **cānı** gibi eyledi nihān / Āsūde ḳıldı ḥāl-i sipāh u raʿiyyeti
G94/5 Ḥayāt bulsa n'ola vaṣl-ı yār ile Bāḳī / Dehānı **cānı** leb-i laʿli cānı pāresidür
G205/4 Behre-mend eyler idi būs-ı lebüñden **cānı** / Dönmese ṭursa eger ʿahdine peymāne biraz
G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı **cānı** şevḳum var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa yaḳmaġa pervāne-āsā perr ü bāl
G365/2 Laʿlüñden itme tīġ-i müjeñ birle **cānı** menʿ / Mümkin degüldür aña kesilmek şarābdan
G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i **cānı** rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i Cemden
G372/5 Dirīġ eyler mi Bāḳī **cānı** ḳurbān olduġum senden / Fidā yoluña varı tek hemān ʿīd-ı viṣāl olsun
G499/3 Mürġ-i **cānı** şöyle beñzer itmek isterler şikār / Ol ḳara gözler süzildi iki şāhīnler gibi
G502/2 Kāşkī **cānı** ṣaçuñ dārına ber-dār itseñ / Ḫakden refʿ idi bī-çāreye rifʿatler idi
G519/3 Ḫalāṣ eyler mi şol **cānı** kimesne / Ki ana ḥalḳa-i ejder ola cāy
K3/19 Naẓar ehline mīl-i kuḥlü'l-cevāhir / Reg-i **cān-ı** bed-ḫᵛāha nebtīz ü nişter
K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi **cān-ı** ʿadūda şikeste ḫār
K12/4 Yāre ser ḳılsa fidā mūr-ṣıfat **cān-ı** żaʿif / Pīş-keş pāy-ı melaḫdur ki Süleymāna çeker
G48/3 Zülfi elinden almaġa **cān-ı** belā-keşi / Boynın ḳulaġın öpdi girībān u gūşvār
G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer **cān-ı** mübtelā / Zād-ı reh aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür
G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it **cān-ı** miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister
G167/5 Yitişgil ölmedin ey **cān** ṭabībi dest-gīr ol kim / Bedenden **cān-ı** Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler
G267/5 Yoluña Bāḳī-i dil-ḫaste revān eyler idi / Tuḥfe-i **cān-ı** ḥaḳīr olsa eger maḳbūlüñ
G372/2 Viṣālüñ bezmine tek maḥrem eyle **cān-ı** maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun
G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı **cān-ı** nālānum bu gül-zāra / Çemen bülbülleri şimden girü ḫāmūş u lāl olsun
G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur **cān-ı** maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ yiri
G339/5 Ṣoḥbet-i ḫāṣ eylemek maḳṣūd idindüm Bāḳıyā / **Cānı** āgāh itmedin cānānı peydā eyledüm
G433/4 **Cānı** defʿ eyle dilā gelse ḫayāl-i cānān / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle
K6/20 Oḳudukça naʿtuñı her gūşeden gūş itmege **/ Cān-ı** Selmān rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür
G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i zülfine **cānlar** esīr / Ġamzesinden ḳan ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr
G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i **cānum** özenür / Meyl ider ölmege dil rūḥ-ı revānum özenür
G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez **cānum** / Ser-i kūyında cānānuñ ġaraż ārām-ı cānumdur
G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar **cānum** / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler
G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı ḳafes / Kūy-ı yāri añıcaḳ uçmaḳ diler **cānum** benüm
G319/5 **Cānum** özenür kim ḳomaya şīşede Bāḳī / Meclisde didüm ben de görince ḳoma **cānum**
G70/1 Nīzesi **cānuma** vü nīzesine cān ditrer / Yār kim ṭoġru ola üstine yārān ditrer
G502/1 ʿAşḳuñuñ zaḥmeti ḫod **cānuma** raḥmetler idi / Dostum cevr ü cefālar da ne zaḥmetler idi
G536/5 Būy-ı zülfinden ṣabā geldi dem urdı **cānuma** / ʿĀşıḳ-ı āşüfte itdi Bāḳıyā ol dem beni
G172/1 Göñlümi bende çeken kākül-i pür-tāb nedür / **Cānuma ḫurde geçen** gevher-i nā-yāb nedür
M8/IV/1 Pāk-rū tāze-cevāndur baña **cānumdan** eʿaz
G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene ḥākim olan **cānumdur** / Sīnede tīr-i ġam-ı ġamze-i cānānumdur
G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez **cānum** / Ser-i kūyında cānānuñ ġaraż ārām-ı **cānumdur**
G263/1 Ḳaddümi çeng eşkümi rūd eyledüñ / Cismüm āteş **cānumı ʿ**ūd eyledüñ

G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün **cānumuz** / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile öldürdi kesel

G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre ḳamerdür görinen / **Cānumuz** ʿaksi geçer mihr-i münevver yirine

G268/5 Nükte-i rengīn ile elfāẓuñ ey Bāḳī revān / Laʿl-i dil-berdür meger ser-çeşme-i **cānuñ** senüñ

G278/1 Görmez işigi Kaʿbesin ol ḳıble-i **cānuñ** / Çöp düşdi meger kim gözine ḳıble-nümānuñ

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i **cānuñ** / Şol çengdeki naġmeye beñzer ḳıl içinde

G307/1 Ehl-i dil **cānlara** meyl it şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ kānlara ḳıl gevher-i ẕī-ḳıymet bul

cān u beden [1] can ve beden

M4/III/2 Ṣıḥḥat-i **cān u beden** senden cüdādur ʿāḳıbet

cān u cihān [1] can ve dünya

M1/II/7 **Cān u cihānı** gözlerimüz görmese n'ola / Rūşen cemāli ʿāleme ḫurşīd ü māh idi

cān u cenān-ı şeydā [1] meczup ve cinler

G115/2 **Cān u cenān-ı şeydā** birle ten-i ḫarābı / Dīvāneler yataġı vīrānedür ṣanurlar

cān u dil [8]

1. gönül

K8/6 Ḥarīm-i **cān u dilde** tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre

G59/4 Bir Ḳul oġlı āfetüñ kūyında ḳaldı **cān u dil** / Ḳapuya çıḳmaz görinmez n'eylesün bī-çāreler

G68/3 Ḫirmen-i **cān u dile** āteş urup giñ yirden / Şerer-i āh ile ālūde duḫānum gözedür

G69/4 Bezm-i ġamında **cān u dil** yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı meclisde yārān teşnedür

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı şeftālū dilerse **cān u dil** / Mīve-i bī-vaḳt iderler ārzū bīmārlar

G121/3 **Cān u dil** baḥs̱-i kitāb-ı ʿaşḳda bülbülleri / Ġonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler

2. can ve gönül; bu beyitlerde iki varlık olarak karşımıza çıkarlar. Bunu çoklu söz yapılarından anlamaktayız.

G376/4 Ḫānḳāh-ı ʿaşḳuñuñ mihmānlarıdur **cān u dil** / Tekyedür ḫālī degül evbāşdan ḳallāşdan

G317/7 **Cān u dilden** ṣaḳın esrār-ı ġamın ey Bāḳī / Dime bīgāneleri maḥrem-i rāz eyleyelüm

cān u dil virmek [1] canını ortaya koymak

G203/3 Her perī-rūnuñ olur meyli raḳīb-i dīve / **Cān u dil virmek** ile bunlara ādem yaramaz

cān mürġı [1] can kuşu; bkz. 'mürġ-i cān' md.

G329/5 Olmasañ ger cihānda bir dāne / Zülfüñ olmazdı **cān mürġına** dām

cān-ı nā-tevān [2] zavallı can

G47/3 Göñlin o zülfe beste ḳılan **cān-ı nā-tevān** / Ol riştedür ki deste-i reyḥāne ṣarmaşur

G447/3 Müşgīn ṣaçuñda ey yüzi gül **cān-ı nā-tevān** / Ol riştedür ki baġlana bir deste sünbüle

cān-baḫş [6]

1. hayat bağışlayan, hayat veren (Hz. İsa)

G315/5 Bāḳıyā dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün ʻālemde / Dem-i **cān-baḫş** ile naẓm içre bu gün ʻĪsāyem

G384/2 Leb-i **cān-baḫşı** ile mürdeler iḥyā itsün / Nic'olur muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā göresin

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i **cān-baḫş-ı** lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür

2. can veren

G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i **cān-baḫş-ı** dil-ber devridür / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ

G221/2 Mürdeler iḥyā ider enfās-ı müşgīnüñ senüñ / Nuṭḳ-ı **cān-baḫşuñdur** iʿcāz-ı Mesīḥādan ġaraż

G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i cām-i leb-i **cān-baḫşuñı** ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā ġamı

cān-baḫş olmak **[1]** can bağışlamak ‖ gönlü ferahlatmak

G445/1 Nesīm-i ṣubḥ eser **cān-baḫş olup** āheste āheste / Cihānda böyle cān virmiş degüldür daḫı bir ḫaste

cān acısı **[1]** aşk acısı, gönül yarası

G83/4 **Cān acısını** ḫaste-i derd-i firāḳ olup / Dil-dāde-i nigār-ı sitem-kār olan bilür

cān almak **[1]** gönlü esir etmek ‖ öldürmek

G5/2 **Cān almada** nāzüklik ile laʿlüñe söz yoḳ / Ḫālüñ daḫı bir dāne-durur fitnede ammā

cān atmak **[1]** şiddetle arzulamak, çok heveslenmek

K6/14 Bir ḫaṭā ẓann eyleyüp ebrūların çīn eylese / **Cān atar** der-gāhına Faġfūr ile Ḫāḳān gelür

cān baş üzre! **[1]** memnuniyetle, seve seve, emredersiniz!; bkz. 'cānına minnet/ler!'

K8/4 Ḥamāʾil gibi dāʾim dāġ-ı derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / Ḳosun **baş** üstine dirse nʾola vaʾllāhi **cān üzre?**

cān bulmak **[1]** canlanmak, yenilenmek

K18/2 Taze **cān buldı** cihān irdi nebātāta ḥayāt / Ellerinde ḥarekāt eyleseler serv ü çenār

cān borcı **[1]** ölüm

G325/2 Laʿlüñe teslīm ider **cān borcın** inkār itmezin / Ḳılmasun ġamzeñ teḳāżī çekmesün medyūnluġum

cān cāna olmak **[1]** baş başa kalmak, sarılmak; 'cān cāna gömlek yabāna' bkz. MENİNSKİ, C. I, süt. 1564.

G298/4 **Cān cāna olurduḳ** dem-i vuṣlatda senüñle / Sīnem eger ey rūḥ-ı revān olmasa ḥāʾil

cān evi **[3]** kalp

G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil **cān evinde** ṣaḳlayup anı nihān ider

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden geçdi āḫir **cān evin** vardı mekān itdi

G182/3 **Cān evinden** ḫānümānum aldı düzd-i ġamzeler / Olmadı hīç kimse vāḳıf nāzükāne girdiler

cān gelmek **[1]** canlanmak, güçlenmek

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme **cān gelür**

can kulağıyla dinlemek **[2]** büyük bir dikkatle dinlemek

K6/19 Şimdi **gūş-ı cān ile diñler** cihān eşʿārumı / Medḥüñ itsem bir yire mecmūʿ-ı ins ü cān gelür

G225/2 **Almaġa** āvāze-i pāy-i semendüñ **gūş-i cān** / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

cān(ını) ḳurtarmak **[1]** ölümden kurtulmak

G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i vaṣluñda **cān ḳurtarmadı** / Zaḫm-ı ġamzeñ beñzemez ḫār-ı muġaylān zaḫmına

cān nis̱ār itmek **[2]** ölümü göze almak, canından geçmek ‖ her şeyden vazgeçmek

G348/3 **Cān nis̱ār itmekdür** evvel şarṭ bezm-i ʿaşḳına / Maḥrem olmaz bilmeyen ādāb-ı ṣoḥbet neydügin

G439/5 **Cān nis̱ār eyledi** Bāḳī bilini ḳuçmaḳ içün / Der-miyān itdi bu gün varını dervīşāne

cān riştesi **[3]** can ipliği; bkz. 'rişte-i cān' maddesi.

G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey **cān riştesi** şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ **cān riştesin** / Aḳıdursam ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ

G535/2 ʿArż itdüm aña nāme ile lüʾlū-yı eşküm / **Cān riştesi** mektūb-ı dürer-bāre ṣarıldı

cān u dilden **[2]** büyük bir içtenlikle, samimiyetle

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına aduña kim / **Cān u dilden** ide Ḥassān aña yüz biñ taḥsīn

G426/1 Gelüñüz yüz ṭutalum bār-geh-i Ġaffāre / **Cān u dilden** gelelüm tevbe vü istiġfāre

cān virmek **[8]**

1. ölmeyi göze almak, canını ortaya koymak

K13/1 **Cān virürdüm** cevher-i cān istese cānān eger / Bezl iderdüm yolına ẕī-ḳıymet olsa cān eger

K10/6 **Cān virür** çoḳdur ser-i kūyuñda ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer bile

G495/5 **Virelüm cānı** dilā būs-ı dehān-ı yāre / ʿĀḳıbet yoḳlıġa tebdīl iderüz varlıġı

2. ölmek

G36/5 Bāḳī hecrüñ ġamıyla **cān virdi** / Dād ey pādişāh-ı ʿālem dād

G517/5 **Cān virdi** şevḳ-i ḥüsnüñe Bāḳī-i ḫaste-dil / Pür-nūr ide Ḫudā-yı Teʿālā mezārını

G346/6 Şemʿ-veş **cān viricek** başuñ ucından ey dil / Şuʿle-i āhuñ ola sīne-i sūzānuñdan

G445/1 Nesīm-i ṣubḥ eser cān-baḫş olup āheste āheste / Cihānda böyle **cān virmiş** degüldür daḫı bir ḫaste

3. hayat vermek, canlandırmak

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde luṭfuñ tāze **cān virdi** / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

cān yidürmek **[1]** canını vermek

M8/III/1 **Cān yidürseñ** eger ol ḫusrev-i şīrīn-dehene

cāna cānlar ḳatmak **[1]** çok neşelenmek, yaşama sevinci artmak

K6/9 **Cānuma cānlar ḳatar** gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / Ṣan nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür

cāna degmek **[1]**

G113/2 Ḫançerüñ sīnemi delerse eger / Şöyle bir ḫayr ider ki **cāna deger**

cāna kār eylemek **[3]** içine işlemek, yer etmek

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / **Cāna kār eylemese** āteş-i dāġ-ı ḥirmān

G205/3 **Cāna kār eylemesün** dārū-yı ḳattāl-i ġamı / Mey-i gül-gūn içelüm bārī ḥakīmāne biraz

G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler helāk oldum meded / **Cānuma kār eyledi** şimden girü teʾs̱īr-i ʿaşḳ

cāndan başdan geçmek **[1]** varlık kaygısını bırakmak, uğruna ölümü göze almak

G231/4 ʿAşḳdur bu **geçürür** ʿāşıḳı **başdan cāndan** / ʿĀşıḳun yoluña cān virdügini ṣanma güzāf

cāndan sevmek **[1]** tüm kalbiyle sevmek

G271/4 Seni **cāndan seven** bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

cānı özenmek **[1]** canı istemek

G319/5 **Cānum özenür** kim ḳomaya şīşede Bāḳī / Meclisde didüm ben de görince ḳoma cānum

cānı mı var **[2]**

K18/38 Serverā **cānı mı var** devletüñ eyyāmında / Sünbülüñ ṭurrasına el uzada şāḫ-ı çenār

K24/33 Ġoncanuñ **cānı mı var** öyküne laʿl-i lebüñe / Zülfüñe ḳaç başı var ola ber-ā-ber sünbül

cānı pāresi **[1]** canının içi, cancağızı

G94/5 Ḥayāt bulsa n'ola vaṣl-ı yār ile Bāḳī / Dehānı cānı leb-i laʿli **cānı pāresidür**

cān/lar revān eylemek **[2]** (yoluna) canlar vermek

G378/5 İrmedin rūz-ı firāḳ **eyleyelüm cānı revān** / Bāḳıyā çün dinilür ey güne ḳatlanmaz deyn

M1/VI/3 Her ḳanda başsa pāy-ı semendüñ nis̱ār içün / Ḫānlar yoluñda cümle **revān itdi cānları**

cānına geçmek **[1]** çok fazla tesir etmek; bkz. 'cāna kār eylemek'

G382/6 Ey çarḫ gerçi **cānuma geçdi** cefāñ oḳı / Ammā ḫadeng-i āhuma sen de nişānesin

cānına işleyip geçmek **[1]** bkz. 'cānına geçmek' md.

G356/2 Peykān-ı belā **cānuma işler geçer** oldı / Ey ḳaşları ya nāvek-i müjgānuñ ucından

cānına ḳaṣd itmek **[1]** öldürmeye niyetlenmek

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān görüp yāri / Ne **ḳaṣd-ı cān ider** ol ġamze-i ḫūn-ḫˇārı ṭuymazsın

cānına minnet bilmek **[1]** memnun olmak, seve seve kabullenmek, razı olmak

K10/13 **Cānına minnet bilür** Dārāyı der-bān eylese / Ḥaḳ bu kim Dārā degül yanınca İskender bile

cānına minnet/ler! **[2]** memnuniyetle, seve seve, hay hay!

G502/5 Ten-i Bāḳīyi ser-ā-pā ḳılıcuñ pārelese / Şöyle va'llāhi begüm **cānına minnetler** idi

G262/2 Mihr ü vefālar itmez iseñ dostum n'ola / **Minnet degül mi cānuma** cevr ü cefālaruñ

cānından uṣandurmak **[1]** bezdirmek

G219/3 Dimeñ Mecnūna gelmiş ʿāḳıbet Leylādan istiġnā / Belā-yı ʿaşḳ o ser-gerdānı **cānından uṣandurmış**

cānlar baġışlamak **[2]**

G120/3 Mürde-i derd ü ġama **cānlar baġışlar** cürʿası / Sāḳıyā bi'llāh mey-i ḥamrā dem-i ʿĪsā mıdur

G318/1 ʿĀlem ḥayāt-ı nev bulur **cānlar baġışlar** dem-be-dem / Enfās-ı Rūḥu'llāhdur gūyā nesīm-i ṣubḥ-dem

cānlar eritmek **[1]** çok uğraşmak ‖ canına dişine takmak

G467/4 Nāzenīnā daḫı sen ṭıfl iken Allāh bilür / Seni emzürmege ne **cānlar eritdi** dāye

cānlar virmek **[3]**

1. canını ortaya koymak

G206/5 Derd-i yār ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege **cānlar virür** derdine dermān istemez

G297/7 Pister-i hicrānda dā'im zār u bīmār olmada / Ölmege **cānlar virürler** mübtelālar bilmiş ol

2. hayat vermek

G157/3 Mürdeye **cānlar virür** bīmāra ṣıḥḥat lebleri / Ḥikmet-i Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur

cānlar fidā **[1]**

G290/1 **Cānlar fidā** maḥabbet-i cānāne ser degül / Erbāb-ı ʿaşḳa terk-i ser itmek hüner degül

cān ile çalışmak **[1]** canla başla çalışmak ‖ çok gayret etmek

M1/VIII/7 Rāḥat yüzini görmedi **çalışdı cān ile** / Çekdi Efendi yolına bu deñlü zaḥmeti

cānā **[30]** sevgilim, canım ‖ ey dost

G1/1 Ḫurşīd-i ruḫuñ kendüyi kim göstere **cānā** / Minnet mi ḳalur mihr-i żiyā-güstere **cānā**

G1/2 Bir yirde ki pertev ṣala envār-ı tecellī / Ḥācet mi ḳalur mihr ü meh-i envere **cānā**

G1/3 Ḥaşr ide mi bir yirde senüñle beni devrān / Ḥasret ḳala mı yoġsa dem-i maḥşere **cānā**

G1/4 Sen seng-dilüñ şol ki derūnında yir eyler / ʿĀlemde hemān sikke ḳazar mermere **cānā**

G1/5 Zer ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan naḳdi ḳoya sāġare **cānā**

G1/6 Ben şāh-naẓar rind-i cihān aña direm kim / Nergis gibi göz dikmeye sīm ü zere **cānā**

G1/7 Ṭūṭī gibi ḫoş nükteler ögretdi dehānuñ / Bāḳī gibi üstād-ı suḫan-pervere **cānā**

G1/8 Redd olmaz o leblerden olan ṭurma duʿā ḳıl / Dārā-yı cihān Şāh-ı Ferīdūn-fere **cānā**

G6/5 Vefā ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña **cānā** yaraşur saña istiġnā

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz **cānā** / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz **cānā**

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz **cānā** / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz **cānā**

G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ ābın teşne-dillerden dirīġ itme / Bu deştüñ baġrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz **cānā**

G13/3 Zamāne bizde gevher sezdügiçün dil-ḫırāş eyler / Anuñ'çün baġrumuz ḫūndur maʿārif kānıyuz **cānā**

G13/4 Mükedder ḳılmasun gerd-i küdūret çeşme-i cānı / Bilürsin āb-ı rūy-ı milket-i ʿOs̱mānīyüz **cānā**

G13/5 Cihānı cām-ı naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz **cānā**

G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram **cānā** gözümden ter düşer
G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre **cānā** ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur
G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ sevdāsına **cānā** göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar
G188/4 Dil-i dīvāne senüñ görmeyeli zülf ü ruḫuñ / Ṣanma **cānā** giceden gündüzi idrāk eyler
G442/3 Gör viṣālüñ gicesi şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur **cānā** şeb-i meh-tābda
G449/3 Disem bir būse vir **cānā** dir iḥsān itdi mi Leylā / Cemāli bāġınuñ şeftālūsından Ḳays-ı nā-şāde
G516/1 Görinmez dāġdan cismüm ser-ā-pāy / Beni yaḳmaġa **cānā** ḳalmadı cāy
G518/5 Dil-i Bāḳīyi ser-i zülfüñ elinden **cānā** / Çeküben ḫışm ile çeşm-i siyehüñ ala gibi
G69/5 **Cānā** zülāl-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür
G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı miyānuñ kemer gibi / **Cānā** niteki ḫançer-i hicrān aradadur
G362/2 **Cānā** metāʿ-ı mihrüñe dil müşterī iken / Olmamış idi ʿaşḳ iline kārvān revān
G365/1 **Cānā** görinse ṭarf-ı ʿiẕāruñ niḳābdan / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı ṣanurlar seḥābdan
G369/3 **Cānā** ḫayālüñ egler idi ḫaste göñlümi / Ṣubḥ-ı ezelde ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın
G400/1 **Cānā** şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev
G465/6 Şekl-i dehānuñ eyledi levḥ-i ḳalemde mīm / **Cānā** ol iki ʿaynı yazan iki yāyile

cānān [47] sevgili, yar

K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı **cānān** gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür
K13/1 Cān virürdüm cevher-i cān istese **cānān** eger / Beẕl iderdüm yolına ẕī-ḳıymet olsa cān eger
G22/2 Olsa ʿirfān ehline **cānān** olınca şöyle kim / Zülf-i müşgīni şikeste ʿahd ü peymānı dürüst
G60/4 Ḫançer-i **cānān** ecel cāmına ṭurmaz şu ḳatar / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar leẕẕetlüdür
G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne **cānān** teşnedür
G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i efsürdeyi āh-ı serdüm / Ṭoḳınup ṭurduġı dem nāvek-i **cānān** ditrer
G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i **cānān** getürür / Naẓar-ı ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān getürür
G208/3 Şarāb āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn āfitāb olsa / Cinān içre gerekmez baña **cānān** olmasa meclis
G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i **cānān** gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i cān gizlemiş
G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı **cānān** ancaḳ
G282/3 Būseyi eksük eylemez **cānān** / Bundan artuḳ baña daḫı ne gerek
G393/3 Yolında nūrdur gūyā ki ḫurşīd / Ḳabā-yı ezraḳ üzre rūy-ı **cānān**
G433/4 Cānı defʿ eyle dilā gelse ḫayāl-i **cānān** / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle
G435/3 Mevsim-i gülde n'olur medrese vü mescidden / Leb-i cūy u leb-i **cānān** u leb-i cām olsa
G438/1 Düşse zülfinden ʿaraḳ ruḫsār-ı **cānān** üstine / Gūyiyā şeb-nem düşer gül-berg-i ḫandān üstine
G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı **cānān** olmadı
G501/1 Sīne gencīnesini ḫançer-i **cānān** deldi / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān deldi
G540/3 Ḫāk-i rāh olduġın görüp **cānān** / Ḳatı ayaḳlar oldı ʿuşşāḳı
G362/1 **Cānān** odur ki meyl ide anı görince cān / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān
G476/3 Dem-be-dem dil üzredür biz ʿāşıḳa / Tīzlik var ḫançer-i **cānānda**
Mtl 3 Ḫayliden ḳaldı göñül ḫāk-i der-i **cānāndedür** / Mübtelā-yı derd ü ġam bir ʿāciz ü der-māndedür
G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i ṣabā merḥabā diyü / Bād-ı bahāra ṭurra-i **cānāne** ṣarmaşur
G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i **cānāne** ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz
G251/5 Gedā-yı kūy-ı **cānāne** ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ
G290/1 Cānlar fidā maḥabbet-i **cānāne** ser degül / Erbāb-ı ʿaşḳa terk-i ser itmek hüner degül
G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı der-i **cānāne** ṭapşurdum / Varup dārü'ş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum
G361/1 Tesellī virmez ey dil derdüñ ol **cānāne** söylersin / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin

G363/4 Bilmezin n'eyleye derd ü ġam-ı **cānāne** baña / Ne müdārāya meded var ne müdāvā bilürin

G395/1 Söylemez küsmiş baña **cānāne** söyleñ söylesün / N'eyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ söylesün

G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi **cānāne** ṭuyurma / Cān içre nihān eyle velī cāna ṭuyurma

G410/1 Meded öldürdi beni derd ü ġam-ı **cānāne** / Ḳābil olmaz dil-i dīvāne ise dermāne

G424/2 Leb-i **cānāne** gibi ġonca-i ter / Ḳopmadı daḫı dehr bāġında

G471/4 Ḫāk-i rāh olduġum görüp ayaġın / Yirlere başmaz oldı **cānāne**

G106/1 **Cānāne** cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādur / Aġyār elemin çekdügümüz ya ne belādur

G319/4 **Cānāne** giden nāmedeki mühr degüldür / Ardınca ḳalur reşk ile çeşm-i nigerānum

G330/1 Ḫaste-i derd-i ʿaşḳ-ı **cānānem** / Mübtelā-yı belā-yı hicrānem

G421/6 Meclis-i **cānāneye** sāḳī çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

G509/1 Ārzū eyler kemend-i kākül-i **cānāneyi** / Baġlasañ zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi

G339/5 Ṣoḥbet-i ḫāṣ eylemek maḳṣūd idindüm Bāḳıyā / Cānı āgāh itmedin **cānānı** peydā eyledüm

G525/2 Ḫᵛābda almış idüm būs-ı leb-i **cānānı** / Cān dimaġında daḫı şimdi o leẕẕet bāḳī

G488/1 Baña ebrū-yı rūy-ı **cānānī** / Bülbüle gūşe-i gül- istānī

G434/1 Ḳorḳum oldur göz dege ḫāk-i der-i **cānānuma** / Yoġsa küḥl-āsā çekerdüm çeşm-i ḫūn-efşānuma

G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene ḥākim olan cānumdur / Sīnede tīr-i ġam-ı ġamze-i **cānānumdur**

G89/5 N'ola raḥm eylemezse Bāḳıyā aḥvāl-i ʿuşşāḳa / Dil-i sengīni **cānānuñ** raḳībe ḳatı māʾildür

G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez cānum / Ser-i kūyında **cānānuñ** ġaraż ārām-ı cānumdur

G249/1 Ḫaṭṭ-ı laʿliyle ḳaşı **cānānuñ** / Bir rubāʿīsidür Gülistānuñ

Kt16/2 Yine bir şūḫ-ı cefā-pīşe güzel **cānānuñ** / Uġrın uġrın baḳışı göñlümi tālān itdi

cān-bāz **[2]** Gerilen ipler üzerinde bedeni çeşitli şekillere sokarak oyun sergileyen kişi; kaynaklar Osmanlı şenliklerinde canbazların ipler üzerinde sergiledikleri oyunlardan ve bu konuda Türklerin ne kadar ileri olduklarından övgüyle bahsetmektedir. Bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 142-147; K14/17'de bir savaş sahnesi betimlendiğinden buradaki 'cān-bāz'ı savaşırken gösterilen çeviklik, cengâverlik olarak anlamak gerekir.

K14/17 Kimi şemşīr-bāz oldı kimi **cān-bāz** bu ḫalḳuñ / Temāşā eyleseñ ol günde görseñ ḥāl-i insānı

G428/3 Ṭurrañdan indi ġamzeñe **cān-bāz-ı** dil yine / Çenberden atdı kendüsini ḫançer üstine

cān-fezā **[5]**

1. iç açan, cana can katan

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i **cān-fezādan** yig / Müferriḥ ḥab bulınmaz ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan yig

K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / **Cān-fezādur** niteki meclis-i maḫdūm-ı güzīn

M3/II/1 Ṭabʿı mirʾāt-i cemāl-i **cān-fezā-yı** salṭanat / Sīnesi āyīne-i ʿālem-nümā-yı salṭanat

M9/I/2 Ne sāz-ı muṭrıb-āsā **cān-fezā-yı** mürde-i ġam var

2. cana can katan (Hz. İsa bağlamında)

M5/III/3 Rūḥ-baḫş olmış Mesīḥā-veş o laʿl-i **cān-fezā**

cānib **[7]** taraf, yön

G440/1 Ḳarşu ṭutdum sīne-i ṣad-çāki senden **cānibe** / Gönder ey ḳaşı kemānum tīri benden **cānibe**

G440/2 Defterin bād-ı ṣabā lüʾlū-yı lālānuñ dürer / İlter olsa dişlerüñ vaṣfın ʿAdenden **cānibe**

G440/3 Görmesün kimse ṣaḳın diyü lebin dişler baña / Baḳduġumca ol büt-i şekker-şikenden **cānibe**

G440/4 Seyr idelden gül-şen-i ḥüsnüñde ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü çemenden **cānibe**

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur yolunda Ferhāduñ geçer / Māʾil ol gel Bāḳī-i şīrīn-suḫanden **cānibe**

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken gökde yir kevkeb / İşigüñ **cānibin** gözler zehī ʿālī-naẓar kevkeb

K21/20 Kemīne-bende-i dīrīneñem ḫudāvendā / Bu bende **cānibini** luṭfuñ itmesün ihmāl

cān-perver [1] cana can katan, iç açıcı

K26/29 Ne ʿaceb ger ola bu naẓm-ı revān rūḥ-efzā / Ki senüñ midḥat-i **cān-perverüñe** oldı ḳarīn

cān-şikār [1] avcı

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı **cān-şikār** elde

cārī [1] akmakta

G29/4 Firāḳ-ı dürr-i dendānuñla **cārī** gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur bāʿis̱

cārū/b [4] süpürge (kirpik bağlamında)

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı āb-ı revān müjgānı **cārūdur**

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat destine **cārūb** almış / Ki ide ḫidmet-i ḫāk-i der-i dāver sünbül

G42/3 Yiter kirpügüm kūy-ı ʿaşḳuñda **cārūb** / Üzilsün kesilsün hemān rīş-i zāhid

G483/7 Ġarażı bu ki fenā mey-gedesinde Bāḳī / Ḳıla müjgānını **cārūb** ola ferrāşları

cārū-keş [1] süpürücü

G379/2 **Cārū-keş** oldı sünbül-i ter bāġa nitekim / Ṣaḥn-ı bihişte ṭurra-i müşgīn-i ḥūr-ı ʿīn

cāvidān [6] ebedî, sonsuz; ‘bihişt-i cāvidān’, ‘naʿīm-i cāvidān’ md.

K1/39 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa yüz ṭutalum ber-mezīd ola / Cāh u celāl-i salṭanat u baḫt-ı **cāvidān**

K22/35 Mesned-i rifʿatde genc-efşān-ı iḥsān ol müdām / ʿÖmr ü devlet pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet **cāvidān**

G281/5 Dünyā evinde olmayıcaḳ bir ḥużūr-ı ḳalb / Fānī cihānı n’eyleyelüm **cāvidān** ṭutuñ

G113/7 Elüñ ol zülfe degmek ey Bāḳī / Ḥāṣılı ʿömr-i **cāvidāne** deger

G77/3 Çekdi ḳapuñ gedālıġına ʿāḳıbet ṣaçuñ / ʿÖmr-i dırāz u salṭanat-ı **cāvidānı** gör

G54/7 Ṣafā-yı şiʿr-i Bāḳī bāʿis̱-i mihr ü maḥabbetdür / Bu āb-ı zindegānī ol ḥayāt-ı **cāvidānīdür**

cavḳ cavḳ [1] bölük bölük, kısım kısım; bkz. ‘cavḳ cavḳ sipāh sevk itmekle’ MENINSKI, C. I, süt. 1680.

G23/3 Leşger-i ġam geldi dil şehrine ḳondı **cavḳ cavḳ** / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

cāy [9]

G516/1 Görinmez dāġdan cismüm ser-ā-pāy / Beni yaḳmaġa cānā ḳalmadı **cāy**

G519/3 Ḫalāṣ eyler mi şol cānı kimesne / Ki ana ḥalḳa-i ejder ola **cāy**

M9/I/5 Ne ṣadr-ı gūşe-i mey-ḫāne gibi **cāy**-ı ḫurrem var

G30/2 Saña **cāy**-ı ḫırām ey naḫl-i bālā gül-şen-i cāndur / Nesīm-i nev-bahārī gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç

G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i mey-ḫāne gibi **cāy**-ı ḫurrem var

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı **cāy-ı** keştī-i ṣahbā / Baturdı rūzgār āyīn-i ʿīşın bezm-i rindānuñ

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice **cāy-ı** pākden geçdüm

G545/3 Bir **cāy-ı** ḫaṭar olmasa ʿālemde nedendür / Ebrüñ bu gözi yaşı vü berḳuñ ḫafeḳānı

M2/I/1 **Cāy-ı** āsāyiş olur ṣanma cihān-ı fānī / Eyleme ḳaṣd-ı ʿimāret bu ḫarāb eyvānı

cāy-ı engüşt bulmak [2] kusur/hata bulmak

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde **bulmaz cāy-ı engüşt** iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ farḳı ḫātemden

G367/2 **Bulınmaz cāy-ı engüşt** ol leb-i şekker-feşān üzre / Meẕāḳ ehli bilürler şehd-i nābuñ farḳın ol femden

cāy-ı iltica [1] sığınak, sığınılacak yer

G271/7 Umūruñ Ḥaḳḳa tevfīz it tevekkül eyle ey Baḳī / Ki **cāy-ı ilticā** olmaz cenāb-ı Kibriyādan yig

cāy itmek [1] yer açmak

G413/5 **Cāy itmiş** idi Leylīye Mecnūn dil içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil içinde

cāy ḳılmak [1] yer edinmek

G92/3 Ḫālüñ ḫayāli ḫāṭır-ı aġyārı **ḳıldı cāy** / Gūyā ḳarañu gicede rūşen sitāredür

Cebbār [3]

K18/17 Şīşe-i çarḫda gör bunca muraṣṣaʿ naḫli / Nice ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı **Cebbār**

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı **Celīl ü Cebbār**

G426/5 ʿAceb ol ṭāʿat u taḳvā diyü zuʿm itdügümüz / Varıcaḳ n'olsa gerekdür naẓar-ı **Cebbāre**

cebīn [6]

1. alın

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i dil ü çīn-i **cebīn**

K3/31 İlāhī be-āb-ı ruḫ-ı āl-i Aḥmed / Be-nūr-ı **cebīn-i** mübīn-i Peyem-ber

G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı meydendür **cebīn-i** ġonca-i terde ʿaraḳ

G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla **cebīnüñ** gördiler / Nūrdan ḳandīl aṣılmış ṣandılar miḥrābda

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver **cebīn-i** ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

2. korkak

G368/3 Sücūd itdi miḥrāb-ı ebrūña māh / Anı bilmeyenler ṣanurlar **cebīn**

cebīn olmak [1] korkmak

K26/22 Secde ḳıldı göricek māh ḳaşuñ miḥrābın / Bilmeyen şöyle ḫayāl eyledi kim **ola cebīn**

Cebreʾīl [1] Cebrail

G528/4 Laʿl-i lebüñle ṭalʿatuñ ravża-i Cennetü'n-naʿīm / Ḳaddüñe **Cebreʾīl-i** ʿaḳl Sidre-i müntehā didi

cedd [1] baba

G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin dīde-i aʿdāya küḥl itdi / Ne Tebrīzin ḳodı **ceddüñ** ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

ced-ber-ced [1] soyca, nesiller boyunca

G546/3 Şehenşāh-ı felek-mesned şeh ü şeh-zāde **ced-ber-ced** / Murād ibni Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī

cedvel [1] çizim aleti

G426/3 Çarḫ-ı kec-revde ḳalur ʿaḳl-ı mühendis ḥayrān / Bir yirin uyduramaz **cedvele** vü pergāre

cedvel çekmek [1] yazma kitaplarda levhaların sayfa kenarlarına çizgi çekmek (kırmızı veya başka renkli cedvel de olabilir); bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 9.

G327/2 Sīnem üzre görinen ḳanlu elifler ṣanmañ / Ṣafḥa-i derd ü ġama sürḫ ile **cedvel çekdüm**

cedvel-i zer çekmek [1] altın tozuyla sayfa kenarlarına çizgi çekmek ‖ tan kızıllığını oluşturan çizgi

K3/25 Yanar şemʿ-i Nāhid öñinde şihābuñ / **Çeker** her gice ṣubḥa dek **cedvel-i zer**

cefā [22] eziyet, sıkıntı

K23/6 Yā nāḫunı görindi felek bir pelengdür / K'olmışdur aña ḳulle-i kūh-ı **cefā** maḳām

M5/V/3 Çāk idüpdür gerçi kim ṣabrum girībānın **cefā**

G24/2 Nice cām-ı Cem nice mirʾāt-ı İskender dilā / Dest-i miḥnetden **cefā** ṭaşıyla bulmışdur şikest

G112/4 Nihāl-i **cefā** şāḫıdur ḳadd-i yār / Anuñ mīvesi şīve vü nāz olur

G164/2 Cevr-i aġyārdur belāyı iden / Yoġsa yār itdügi **cefā** n'eyler

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde **cefā** ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ
G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı **cefā** / Baġrumuz yaḳdı senüñ ḥasret-i ḫāl-i dehenüñ
G317/4 Māhdan māhīye dek ṣaldı **cefā** ḳullābın / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i zülfüñ ne dırāz eyleyelüm
G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm seng-i **cefā** zaḫmından / Yaşumı cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi
G84/3 Ṭāḳ-ı **cefāda** manẓara-i çeşm-i dil-rübā / Kūy-i belāda ḫāne-i cāna ḥavāledür
G6/5 Vefā ummaz **cefādan** yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña cānā yaraşur saña istiġnā
G409/5 Bāḳıyā tīġ-i **cefādan** sīne kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri derd-i dilüñ iḫfāsına
G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ pādişehsin dostum / Şānuña lāyıḳ degül ammā **cefālar** bilmiş ol
G382/6 Ey çarḫ gerçi cānuma geçdi **cefāñ** oḳı / Ammā ḫadeng-i āhuma sen de nişānesin
G171/5 Gitdükçe ḫarāb eyler mülk-i dil-i vīrānı / Dehrüñ bu **cefāsından** bir şāha şikāyet var
G44/4 Bulmasun kimse ḳuṣūrum dir iseñ / Eyleme ḳaṣr-ı **cefāyı** bünyād
G129/6 Maġrūr idüñ vefāsına bir şūḫuñ ey göñül / Rüsvāy-ı ʿālem eyledi şimdi **cefāyı** gör
G77/10 Tīr-i **cefā-yı** çarḫ-ı sitem-gerden iñleme / Şemşīr-i ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör
G98/4 Seng-i **cefā-yı** dehr ile mirʾāt-ı dil degül / Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender şikest olur
G111/4 Esdürmeyeydi ṣarṣar-ı āhum **cefā-yı** yār / Mirʾāt-ı ḥüsni olmaz idi böyle pür-ġubār
K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī yiter çekdük / **Cefā-yı** devr-i gerdūnı belā-yı çarḫ-ı gerdānı
G45/3 **Cefā-yı** yār ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır gelür ʿitāb leẕīẕ

cefā vü cevr [5] eziyet, azap

G2/6 Yüzüm üzre ḳadem baṣmaz **cefā vü cevrden** geçmez / Yolında ḳılduġumdan nʾoldı ben cismüm türāb-āsā
G249/7 Bāḳī senden **cefā vü cevr** ummaz / Eger olursa luṭfuñ iḥsānuñ
G395/2 Nāz ile güftāre gelmezse helāk eyler beni / Ol **cefā vü cevri** bī-pāyāne söyleñ söylesün
G486/2 Zülfüñ gibi yanuñca ṣalınmaḳ diler göñül / Tīġ-i **cefā vü cevr** ile senden kesilmedi
G486/5 Ebrūlaruñ ġamıyla kemān oldı ḳāmeti / Baḳī **cefā vü cevrüñ** elinden çekilmedi

cefā vü miḥnet [1] eziyet, azap

G141/6 Bīhūde yire cevri güzeller çoġ itmesün / Bāḳī **cefā vü miḥnete** muʿtād olup gider

cefā çekmek [2] katlanmak

G381/4 Hep senüñʾçündür benüm dünyā **cefāsın çekdügüm** / Yoġsa ʿömrüm varı sensüz nʾeylerin dünyāyı ben
G199/3 Dil-i ṣad-çāk o mūy-ı müşg-būnuñ bendine ḳalmaz / **Çeker** zülf-i dil-āvīzüñ **cefāsın** şāne incinmez

cefā itmek/eylemek [2] eziyet etmek, (aşığı) sıkıntıya sokmak

G297/1 Her **cefā** kim **eyledüñ** geldi vefālar bilmiş ol / Rūḥa rāḥatdur ġamuñ cāna ṣafālar bilmiş ol
G465/5 Baña ʿadū yanında **cefālar ider** o serv / Nā-gāh yolda rāst gelürse ḳażāyile

cefā ḳılmak [2] eziyet etmek, azap vermek

G106/1 Cānāne **cefā ḳılsa** nʾola cāna ṣafādur / Aġyār elemin çekdügümüz ya ne belādur
G388/1 Geh **cefā ḳılsun** niyāz ehline geh nāz eylesün / Nāz iderse ʿāşıḳa ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün

cefā-ḫū [2]

M8/I/2 Üşdiler yanına her şūḫ-ı **cefā-ḫū** begler
G452/4 Nʾolur bī-raḥm u sengīn-dil **cefā-ḫū** tünd ü ser-keşden / Göñüller iñlese şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa

cefā-pīşe olmak [1] durmaksızın zulm etmek, eziyet etmek

G382/2 Saña bahā ne idi **cefā-pīşe olmasañ** / Ḥaḳḳā budur ki bī-bedel ü bī-bahānesin

cehl [1] cahillik

G426/6 Ẓulmet-i **cehlde** cevher diyü cemʿ itdügümüz / Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzda seng-i ḫāre

celāl [3]

1. yücelik, ululuk

K21/17 Şu deñlü şān-ı şerīfinde var anuñ ʿaẓamet / Ki kendüsin yitürür meclisine gelse **celāl**

K18/28 Āsmān-pāye hümā-sāye ʿAlī Pāşā kim / İremez ṭāḳ-i **celāline** kemend-i efkār

2. hışım (sevgilinin güzelliğiyle birlikte sahip olduğu diğer önemli nitelik)

G314/3 Dir görenler dem-i ġażabda seni / Bārekaʾllāh zehī cemāl u **celāl**

Celīl ü Cebbār [1] Allah

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı **Celīl ü Cebbār**

cemʿ eylemek [1] toplamak

G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel **cemʿ eyleyen** nūş eyler eks̱er nīş-i zenbūrı

cemʿ itmek [4] toplamak

G72/1 Zülf-i pür-ḫam çün ruḫuñ üzre perīşān-ḥāl olur / Kendüsin **cemʿ idemez** ol nice māh u sāl olur

G426/6 Ẓulmet-i cehlde cevher diyü **cemʿ itdügümüz** / Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzda seng-i ḫāre

G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / **Cemʿ idüp** ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle

Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ dil çeşm-i giryān ḥarcanur / **Cemʿ ider** deryā-yı ʿummān ebr-i bārān ḥarcanur

cemʿ olmak [4]

1. toplanmak

G104/4 Şuʿle-i şemʿ-i cemāli şevḳıne **cemʿ oldılar** / Bir çerāġ idindiler ol nev-cevānı pīrler

G224/5 Bāḳī ʿaceb mi şiʿr-i dil-efrūzuñ itseler / Erbāb-ı ʿaşḳ **cemʿ olıcaḳ** encümende şemʿ

2. bir araya gelmek

G521/3 **Cemʿ oldı** eşḳiyā ile bir gün raḳīb-i ḫar / Ehl-i şeḳādan üstine kimse oturmadı

G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim **cemʿ olupdur** hāleler yir yir

Cem [12] Cem ile ilgili anlatılar ve bunların Osmanlı şiirindeki yansımaları için; MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 125-142 ile s. 408-409; MAZMUNLAR ve İZAHI, s.136-137; PALA, s. 108-109; ayrıca bkz. 'ḫātem-i Cem', 'sāġar-ı Cem/Cemşīd' md.

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ kem ḳulı **Cem** ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb şāhāne meclisdür / Düşinde görmedi **Cem** böyle ʿişret-ḫāne-i zībā

G38/2 Sāḳī şarāb rūşen imiş çün revān-ı **Cem** / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm k'ola rūḥı şād

G99/6 Çeşm ü çerāġ-ı merdüm-i ṣāḥib-naẓar yiter / Cām-ı şarāb-ı nāb ki **Cem** yādgārıdur

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / 'Īş-i mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı **Cem**

G377/3 'Īş u ṣafā-yı 'ahd-i **Cem** ü devr-i cāmı gör / Baḥŝ itme rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan

G478/2 **Cem** ḳomadı elinden içdi müdām cāmı / ʿAks-i lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda

G522/3 Şol dil ki cām gibi el üzre ṭutardı **Cem** / Dest-i zamāne yirlere çaldı ḫazef gibi

G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişān-ı devlet-i **Cemden**

G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i **Cemden**

G377/2 Devr-i piyāle devlet-i **Cemden** ḫaber virür / Her bir ḥabābı remz ile bir tāc-dārdan

G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i **Cemle** naḳş görindi zamān zemīn

cemāl [39]

1. yüz ‖ güzel yüz

G91/2 Ḥüsnüñ zekātınuñ eger ey ḫᵛāce-i **cemāl** / Bir müsteḥaḳḳın ister iseñ işte ben faḳīr

G314/3 Dir görenler dem-i ġażabda seni / Bāreka᾽llāh zehī **cemāl** u celāl
G96/1 Şām-ı firāḳuñ āḫırı ṣubḥ-ı viṣāldür / Mihr-i münīri pertev-i nūr-ı **cemāldür**
M1/II/7 Cān u cihānı gözlerimüz görmese n'ola / Rūşen **cemāli** ʿāleme ḫurşīd ü māh idi
M6/VI/3 Bulmış **cemāli** āyīnesi māh-veş cilā
G104/4 Şuʿle-i şemʿ-i **cemāli** şevḳıne cemʿ oldılar / Bir çerāġ idindiler ol nev-cevānı pīrler
K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı felek ḫalḳa vārını / Şükrāne-i **cemāl-i** cihān-bān-ı şehriyār
K15/11 Żiyā-baḫş olsun āfāḳa **cemāl-i** ʿālem-efrūzı / Fürūzān eyledükçe ṭalʿat-i nev-rūz dünyāyı
M1/VII/1 Bāḳī **cemāl-i** Pādişeh-i dil-peẕīri gör / Mirʾāt-i ṣunʿ-ı Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri gör
M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı mirʾāt-ı **cemāl-i** Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem
M3/I/3 Çoḳdan eylerdi **cemāl-i** bā-kemālin ārzū / Ber-murād oldı hele tāc-ı saʿādet ṣubḥ-dem
M3/II/1 Ṭabʿı mirʾāt-i **cemāl-i** cān-fezā-yı salṭanat / Sīnesi āyīne-i ʿālem-nümā-yı salṭanat
G77/8 Bāḳī **cemāl-i** şāha nigāh eyle aç gözüñ / Çeşm ü çerāġ-ı dūde-i ʿOs̱māniyānı gör
G260/1 Āyīne-i **cemāl-i** ḥaḳīḳat-nümā yüzüñ / Āb-ı zülāl-i çeşme-i ṣıdḳ u ṣafā sözüñ
G522/5 Vaṣf-ı **cemāl-i** yār ile Bāḳī ġazellerin / Biri birine ṣundı güzeller tuḥaf gibi
G360/5 **Cemāli** şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı nūr-ı aʿżamdan
G449/3 Disem bir būse vir cānā dir iḥsān itdi mi Leylā / **Cemāli** bāġınuñ şeftālūsından Ḳays-ı nā-şāde
G198/6 **Cemāl-i** yāre naẓar ḳıl derūnuñ it rūşen / Ki nūr-baḫşdur ol ṭalʿat-i cihān-efrūz
G337/10 **Cemāl-i** devleti gül gibi ḫurrem ü ḫandān / Bisāṭ-ı ʿişretini gül-sitāna beñzetdüm
G212/4 Cām-ı cihān-nümā-yı **cemālin** göreydi ger / İtmezdi vażʿ-ı āyīne ferzend-i Fīlekūs
K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı pertev-i nūr-ı ḳıdem gibi / Rūşen **cemālüñ** āyīnesi ṣubḥ-dem gibi
M5/I/1 Ey **cemālüñ** pertev-i envār-ı ṣubḥ-ı lem-yezel
G5/5 İller yiye şeftālūsını bāġ-ı **cemālüñ** / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī nice bir diye eyvā
G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde āb / Şuʿle-i şemʿ-i **cemālüñ** nūr-baḫş-ı āfitāb
G24/3 Ṣūret-i eṣnāmdan döndi saña itdi sücūd / Rāhib-i deyri **cemālüñ** eyledi Yezdān-perest
G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür **cemālüñ** Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ
G243/1 Nev-bahār açdı **cemālüñ** muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı gül-şende bülbüller sebaḳ
G260/3 Bāʿiŝ **cemālüñ** oldı cihānuñ ẓuhūrına / Ḫurşīddür bahāne vücūdına gündüzüñ
G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden **cemālüñ** nev-bahār olsun
G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür **cemālüñ** ol dehen gūyā / Leb-ā-leb āb-ı Kevs̱erle ṭolu bir laʿlden kūze
G132/1 **Cemālüñ** āfitābından alup nūr / Meh-i tābāna döndi cām-ı billūr
G132/3 **Cemālüñ** şevḳıne döymez göñüller / Tecellī tābına ṣabr eylemez Ṭūr
G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / **Cemālüñ** nūrına zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler
G352/2 **Cemālüñ** pertevinden nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / Güneş āyīne-i ḥüsnüñ felek āyīne-dār olsun
G498/1 Göñül şevḳ-i ruḫuñla yana geldi / **Cemālüñ** şemʿine pervāne geldi
G538/5 **Cemālüñ** muṣḥafını dil-berā gördükçe bu Bāḳī / Oḳur Veʾş-şems yüzüñe ḳaşuña sūre-i Nūnı
G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / **Cemālüñden** müzeyyen her ṭaraf ʿālem temāşādur
G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāra ol ḫaṭṭ-ı **cemālüñle** / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış āyet-i Nūrı

2. güzellik ‖ güzel yüz

G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / **Cemāli** baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında

cemāl-i ʿālem-ārā [2] dünyayı aydınlatan yüz (güneş benzerliği yönüyle)

G127/1 Temāşā-gāh-ı ʿuşşāḳ ol **cemāl-i ʿālem-ārādur** / Ser-i kūyında ʿālem mest ü şeydā bir temāşādur
G320/1 **Cemāl-i ʿālem-ārāsından** ol māhuñ niḳāb açdum / ʿAceb ferḫunde geldi fāl-i aḥvālüm kitāb açdum

cemīl [3] güzel

G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i **cemīl** / Ṣanuram zencīr şeklin baġlamışdur Selsebīl

K23/34 Ḫatm oldı söz **duʿā-yı cemīlüñ** maḥallidür / K'ola raḥīḳ-i cām-ı s̱enā ʿanberīn ḫıtām

K25/35 Bu ḳadar nūrı güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i **cemīlüñ** yüzine āyīne-dār

cemʿiyyet-i ḫāṭır bulmak [1] huzur bulmak

K6/4 Nūş-ı cān eyler göñül **cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur** / Tārumār eyler yine ol gözleri mestān gelür

Cemşīd [8] bkz. 'Cem' 'keyḫusrev', 'şāh', 'dāver', 'ḫusrev' md.

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña **Cemşīd** baş eger / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker

G466/2 Salṭanat bār-gehin ḳurdı yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı **Cemşīd** çemen tāc-ı Sikender lāle

G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / **Cemşīdden** nişāne ḳalan yādgārı gör

G54/2 Daḫı **Cemşīdi** yād eyler gözinden ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G328/4 Gül gibi cām-ı ʿīşı güldürelüm / Rūḥ-ı **Cemşīdi** şād-mān idelüm

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa **Cemşīdi** / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı

K17/1 Gül meclisinde lāle yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i bezm-i ʿişret-i **Cemşīd-i** kām-kār

G251/2 Şikest olduġına rāżī degüldi revnaḳ-ı ʿişret / Anuñ'çün düşmedi bir dem elinden cām **Cemşīdüñ**

Cemşīd-i ʿīş ü ʿişret [1] işret meclisinin büyük padişahı ‖ Kanunî Süleyman

K1/14 **Cemşīd-i ʿīş ü ʿişret** ü Dārā-yı dār u gīr / Kisrī-i ʿadl ü reʾfet ü İskender-i zamān

Cemşīd-i Keyḫusrev-güher [1] Keyhüsrev yaratılışlı padişah

G318/6 Keyḫusrev-i Cemşīd-fer **Cemşīd-i Keyḫusrev-güher** / Dārā-yı İskender-ẓafer İskender-i Dārā-ḥaşem

cenāb [7] huzur, kapı ‖ eşik; bkz. 'ḫāk-i cenāb' md.

K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı devletüñde kāʾināt / Ḫalḳ iḳbāl-i **cenāb-ı** pāk-i Yezdān eyledi

G217/5 Kār-ı düşvār olsa ḳıl ʿazm-i **cenāb-ı** mey-fürūş / Himmet-i merdān ile āsān olur her müşkil iş

G382/5 Gāhī **cenāb-ı** Leylīye mektūb uçurmaġa / Urındı Ḳays başına mürġ āşiyānesin

K23/15 Mihr-i sipihr-i mekremet ol kim **cenābına** / Gökden hilāl iki bükilüp virür selām

K9/21 Mevrūs̱dur **cenābuña** memlūk ṭapuña / Lāyıḳ degül ki devr-i zamān ide ḫᵛār u zār

G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı ġam dīdede eşk dem-be-dem / ʿArż olınur **cenābuña** gizlümüz āşikāremüz

K5/8 Penāh-ı dīn ü devlet pādişāh-ı āsmān-rifʿat / **Cenāb-ı** Şeh Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī

Cenāb-ı Ḥaḳḳ [3] Allah

K9/1 Minnet **Cenāb-ı Ḥaḳḳa** dem-ā-dem hezār bār / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı cihān buldı nev-bahār

K17/12 Yüz sür **Cenāb-ı Ḥaḳḳa** niyāz u tażarruʿ it / Olsun mezīd ʿömr-i Ḫudāvend-i rūzgār

G155/7 Tażarruʿ demleri geldi **Cenāb-ı Ḥaḳḳa** ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber dilin ḳılsun revān ḫançer

cenāb-ı ḥażret [2] yüce huzura

K9/20 Bāḳī duʿācı pīr ḳuluñ geldi ḫusrevā / Eyler **cenāb-ı ḥażretüñe** ʿarż-ı iftiḳār

G65/4 **Cenāb-ı Ḥażrete** yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif / Sücūduñdan ġaraż zīrā rıżā-yı Rabb-i aʿlādur

cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān [1] yüce Sultanın huzuru

G500/5 Diler kim dād ola Bāḳī felekden / **Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne** geldi

cenāb-ı Kibriyā [1] yüce Allah

G271/7 Umūruñ Ḥaḳḳa tevfīz it tevekkül eyle ey Baḳī / Ki cāy-ı ilticā olmaz **cenāb-ı Kibriyādan** yig

cenāb-ı şāh [1] padişahın huzuru

G352/7 **Cenāb-ı şāha** ey Bāḳī nis̱ār it lüʾlū-yı naẓmuñ / Bu ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde dürr-i şāh-vār olsun

cenāḥ [1] kanat

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben ḳaçurdum Ḳāfa sīmurġı / **Cenāḥ-ı** himmeti ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum

ceng [3]

1. savaş

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl reng / **Ceng** āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G484/3 Hezārān ʿöẕr-i leng eyler ḳaçar meydāna gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ daʿvet itse **cenge** Tīmūrı

2. kavga, çekişme

G396/4 Ḳo **cengi** çeng-i ʿaşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey vāʿiẓ / Ne raʿnā söyler ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

ceng ü cidāl [4] mücadele etme, kavga etme

K12/13 Ṭāliʿuñla nice bir **ceng ü cidāl** ey Bāḳī / ʿĀḳıbet kevkeb-i baḫtuñ seni dīvāne çeker

K20/31 Hemīşe ṣanʿat u pīşem dem-ā-dem endīşem / Özümle baḥs̱ u cedel yılduzumla **ceng ü cidāl**

G372/4 Ser-i kūyuñda ger ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri öldür ne **ceng ü ne cidāl** olsun

G451/5 Eṣḥāb-ı zühd bezm-i füsūn u fesānede / Erbāb-ı ʿaşḳ ʿarṣa-i **ceng ü cidālde**

ceng itmek [4] savaşmak

G25/5 Erbāb-ı ʿaşḳ **ceng ider** eṣḥāb-ı zühd ile / Maḳṣūd sensin eyleseler ḫāṣ u ʿām baḥs̱

G121/4 Dil derūn-ı sīnede laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā **ceng itdiler**

G229/3 Leşger-i eşk-i firāvān ile **ceng itmek** içün / Gönderür mevclerin lücce-i ʿummān ṣaf ṣaf

G362/4 **Ceng itmege** sitāre-i baḫtumla eyledüm / Bu āh-ı pür-şirārumı bir tīġ-i zer-nişān

ceng olmak [1] savaşılmak

G489/1 Bu gice leşger-i ḫᵛāb ile ḫaylī **ceng oldı** / Feżā-yı dīde sipāh-ı sirişke teng oldı

ceng meydānı [2] savaş meydanı

K14/16 Çalındı kūslar ṭabl u neḳāre ṣaldı āvāze / Dügün bayram idi gūyā ġuzāta **ceng meydānı**

G407/5 **Ceng meydānında** yā ḫod ḳırmızı dībā geyer / Rezm-gāhuñ tā mehābet göstere küffārına

cenge ṭurmak [1] savaşa hazırlanmak

G229/1 Müje ḫaylin dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf / Gūyiyā **cenge ṭurur** nīze-güẕārān ṣaf ṣaf

cennet [7]

G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş çünki bu ṣoḥbet bāḳī / Mey-i gül-gūn içelüm bāde-i **cennet** bāḳī

Mtl 1 Ḳaysı **cennet** mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i bāġ-ı ʿuḳbā bundadur / **Cennet** evṣāfın ḳılur vāʿiẓ temāşā bundadur

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi dil-berüñ gāhī raḳīb / **Cennet** idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

G67/2 Menzilin bāġ-ı İrem ḳılsalar itmez ārām / Ehl-i dil **cennet-i** kūyuñ gibi meʾvā gözedür

G331/4 Dāne-i ḫāline baḳ **cennet-i** ruḫsārında / Nice ṣabr eylesün Allāhı severseñ ādem

G66/1 **Cennet-i** kūyuña meyl eylese Ṭūbā yiridür / Āsitānuñ dilese gökde Mesīḥā yiridür

cennet cehennem [1]

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ mirʾāt-ı ḳalbüñ ṣāf ṭut / Ḫāṭıra endīşe-i **cennet cehennem** gelmesün

cennet-i aʿlā [1] sekiz cennetten biri

G363/1 Ser-i kūyuñ ṣanemā **cennet-i aʿlā** bilürin / Müntehā ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā bilürin

cennetü'l-meʾvā [1] sekiz cennetten biri

K27/12 Zülālinden ʿibāretdür nesīminden kināyetdür / Ṣafā-yı çeşme-i Kevs̱er hevā-yı **Cennetü'l-meʾvā**

cennet bāġı **[1]** cennet bahçesi; bkz. 'bāġ-ı cennet', 'bāġ-ı bihişt', 'bāġ-ı ḳuds', 'bāġ-ı cinān', 'bāġ-ı Rıḍvān', 'bāġ-ı İrem'

G217/2 Ruḫların teşbīh idersem n'ola **cennet bāġına** / Eksük olmaz tāze şeftālūler anda yaz u ḳış

ceres **[4]** çan; 'evvel zamanda seferlerde göçmek vaktinde ceres çaldırırlarmış. Herkes uyansın diye.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, 145-146.

G41/3 Dil **ceres** gibi Ḥicāz-ı kūyuñ / Yād idüp ṭurmadın eyler feryād

G209/3 Güftāra ḳādir olsa eger çalmasa dili / Taḳrīr iderdi derd-i derūnum saña **ceres**

G210/2 N'ola dilden fiġān u zār itsem / Dili ucından iñlemez mi **ceres**

G179/5 Ser-i kūyuñdaki efġān-ı Bāḳī / Ḥicāzuñ ḳāfilesinde **ceresdür**

cerī **[1]** yürekli, cesur

G504/4 Yaruñ raḳībi gibi iti görmedüm daḫı / Olmaya gerçi eşk-i revānum gibi **cerī**

cesed **[1]** üzerine iksir ilavesiyle kıymetli maden elde edilen madde (kimya terimi), ilm-i kimya ve terimleri için bkz. LEVEND, s. 189-194. ‖ cisim; 'cesed ile cism ma'naca farksız gibi ise de mevki'-i isti'malce çok farklıdır. Cism cesedin yerine kullanabilir fakat cesed cismin makamında isti'mal olunsa –merhum Naci Efendi'nin lugat kitabında yazdığı vech ile- gülünc olur' krş. SALAHÎ, s. 208.

G43/4 Derd-i maḥabbet eylese cismi ʿaceb mi zerd / İksīr-i ʿaşḳ-ı pāk ile altun olur **cesed**

cevāb **[2]** bkz. 'ṣāfī cevāb' md.

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı zülfüñden faḳīhe bir sü'āl itdüm / **Cevāba** ḳādir olmadı ḥerīfi endbend itdüm

G490/4 Bir **cevāb** itdüm temennā ol dehān-ı tengden / Ḥāṣılı söz geçmedi güftāre imkān olmadı

cevāb virmek **[1]**

G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / **Virmedi** ḳaṭʿā **cevāb** aña ṭayandı ḫançerüñ

cevād **[1]** cömert, kerîm

K20/21 Kef-i **cevādı** pür eyler seḥāb dāmānın / Seḥāb egerçi virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

cevāhir **[4]** mücevher; daha çok elmas, yakut, zümrüt gibi taşlar için

K22/18 Ayaġı ṭopraġıdur küḥl-i **cevāhir** encüme / Āsitānı ḫākidür iklīl-i farḳ-ı Farḳadān

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i **cevāhir** ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı güzīn

G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken dür dişi vaṣfın / Dāmān-ı müjem dökdi **cevāhir** sözüm üzre

K18/26 Dāmenin **dürr ü cevāhirle** pür itdi gül-i ter / Ki ide ḫāk-i der-i Ḥażret-i Pāşāya nis̱ār

cevān **[3]** genç; bkz. 'tāze cevān' md.

G145/2 Hey gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı **cevān** olmazdan evvel itdi pīr

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir sīm-ten nigāre / Her bir nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad **cevāne**

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i **cevān-ı** çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

cevān u pīr **[1]** genç yaşlı ‖ herkes

G91/5 Bir pādişāh-ı ḥüsne ḳul olduḳ ki Bāḳıyā / Anuñ esīr-i ʿaşḳı olupdur **cevān u pīr**

cevān-baḫt **[1]** bahtı açık, talihli, bahtiyar

G406/5 Demüñ ʿĪşa ṣarf eyle Bāḳī niyāzuñ / **Cevān-baḫt** sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırāne

cevānlıḳ ʿālemi **[1]** gençlik günleri

G523/4 **Cevānlıḳ ʿālemi** gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

cevān-merd [1] cömert, eliaçık

G2/5 Zer-efşān ol kef-i iḥsān ile seyr eyle ʿālemde / Cihān-gerd ü **cevān-merd-i** cihān ol āfitāb-āsā

cevher [9]

1. mücevher; daha çok elmas, yakut, zümrüt gibi taşlar için kullanılmaktadır.

G322/4 Bilürsin nūr-ı dīdem tūtiyāya ḳatılur **cevher** / N'ola aġlarsa ḫāk-i pāyüñe çeşm-i güher-pāşum

G375/5 Bāḳī sözi gibi **cevher** itsün / Perverde iderse kān-ı imkān

G386/4 Sīm-i sirişki ḫarc iderin ḫāk-i pāyüñe / İksīr-i ʿaşḳ ṭālibiyin **cevher** isterin

G426/6 Ẓulmet-i cehlde **cevher** diyü cemʿ itdügümüz / Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzda seng-i ḫāre

G149/5 Şikest eylerse nā-dān sözlerüñ ġam çekme ey Bāḳī / Yine ehl-i başīret tūtiyā eyler bu **cevherdür**

G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi **cevhere**

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı **cevher-i cām** u ṣafā-yı mül

M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından tūtiyā-yı çeşm-i baḫt / Ḫāk-i pāyı **cevherinden** kīmyā-yı salṭanat

2. kabiliyet, hüner, ustalık

K2/45 ʿArṣa-i baḫşe girüp **cevherümüz** ʿarż itdük / Tīġ-veş her birümüz şimdi ḳalupdur ʿuryān

cevher-dār [4] mücevherli, mücevher süslemeli

K18/55 Gül gibi ḫurrem ü ḫandān ola rūy-ı baḫtuñ / Sāġar-ı ʿīşuñ ola lāle-ṣıfat **cevher-dār**

G392/3 Lāleler kāselere döndi k'ola **cevher-dār** / Jālelerle görinür gül ṣadef-i dürr-i ṡemīn

G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn zirihler seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i **cevher-dārı** gör

G407/1 Āferīn ol rūzgāruñ Ḥayder-i Kerrārına / Ẕü'l-feḳār olmaz muʿādil tīġ-i **cevher-dārına**

cevherī [1] mücevherle dolu

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre kevākib içre hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki **cevherī** ḫalḫāl

cevherī terkīb [1] ?

G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / **Cevherī terkīb** isterseñ leb-i dil-ber yiter

cevher-i cān [2]

1. canımın canı ‖ hayat

K13/1 Cān virürdüm **cevher-i cān** istese cānān eger / Beẕl iderdüm yolına ẕī-ḳıymet olsa cān eger

2. gönül

G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim **cevher-i cān** gizlemiş

cevlān [5] gezme

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki raḫşına / **Cevlān** deminde ʿarṣa-i ʿālem gelürdi teng

G295/2 Ṭāvūsdur ki ravżada **cevlāna** başlamış / Ruḫsāruñ üzre zülf-i semen-bū degüldür ol

G498/2 Ḫam-ı zülfüñ ki devr eyler yanaġuñ / İrem ṭāvūsıdur **cevlāne** geldi

M1/VII/7 **Cevlāne** gitdi ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri gör

K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı güneş zeyn itdi eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem gösterdi **cevlānı**

cevlān-ı ʿīd [1] bayram gezmesi

G39/2 Cāme-i dībā ile ṭāvūs-ı zerrīn-bāldür / Dil-rübā kim eyler ol reftār ile **cevlān-ı ʿīd**

cevlān eylemek [2] gezinmek, dolanmak

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı **cevlān eylesün** / Nüh felek tā devr ide āfāḳı heft aḫter bile

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i bām-ı zümürrüd-fāmına / Ḳadri ṭāvūsı çıḳup gün gibi **cevlān eylesün**

cevlān itmek [6] gezinmek, dolanmak

K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / **İde** ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı cihānda **cevlān**
G72/2 Tāb-ı zülfüñle göñül ḳılduḳça āh-ı āteşīn / Dūd-ı dil **cevlān ider** ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur
G414/2 Ṭurralar boynın burup ḥüsnin temāşālanmada / Zülfi ṭāvūsı İrem bāġında **cevlān itmede**
G456/3 Felek **cevlān ider** bāġ-ı cihānda / Düm-i ṭāvūs naḳşın virdi hāle
K5/39 Żiyā-baḫş ol rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫurşīde / Semend-i baḫtuñ **itsün** ʿarṣa-i ʿālemde **cevlānı**
G494/2 Bahār oldı dem-i seyr ü temāşādur ḫudāvendā / Semend-i ʿazmüñ **itsün** ʿarṣa-i ʿālemde **cevlānı**

cevr **[30]** eziyet, azap; incitici söz veya davranışlar (sevgiliden gelen); ‘cevr’ yalın kullanımlarda ‘ile’ edatıyla kullanılmıştır.

K26/24 Dil-i āşüfte-ṣıfat **cevr ile** pā-māl itme / Hindū-yı ḥalḳa-be-gūşuñdur o zülf-i miskīn
G39/6 Şimdi tīġ-i **cevr ile** öldürme ḳurbān olduġum / ʿĪd-ı Edḥā geldüginde idesin ḳurbān-ı ʿīd
G86/3 Yaḳdılar dil kişverin **cevr ile** tālān itdiler / Dil-berān-ı şūḫ u şehr-āşūb u şūr-engīzler
G95/5 Bī-derd iken dil gūyiyā bir miġfer-i pūlād idi / Şimdi ḫadeng-i **cevr ile** tāc-ı ḳalender kendidür
G138/2 Eşküm döker sitāre gibi **cevr ile** o māh / Ḫurşīd gibi ḫurrem ü ḫandān olup gezer
G502/4 Gelse ol şūḫ-ı cefā-pīşe dil-i vīrānı / Tīşe-i **cevr ile** bir pāre meremmetler idi
G475/3 İllere luṭf u kerem eyleyicek sulṭānum / **Cevr ile** ḳahrı baña eyleme iḥsān eyle
G517/1 **Cevr ile** terk ider mi kişi şehr-i yārını / Lāyıḳ mıdur ki terk ide ḳul şehriyārını
G141/6 Bīhūde yire **cevri** güzeller çoġ itmesün / Bāḳī cefā vü miḥnete muʿtād olup gider
G207/1 Ancaḳ raḳīb **cevri** degül infiʿālümüz / Ḫaṭ geldi laʿl-i yāre odur bu melālümüz
G233/3 Bī-ḥisāb itdi ḫaṭuñ ʿāşıḳa **cevri** ammā / Kimse daʿvā idemez rūz-ı şümār olmayıcaḳ
G321/3 Luṭf eyle iñen ḳullaruña **cevri** çoġ itme / Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme şāhum
G404/3 Gūş ṭutup münāfıḳa **cevri** ḳo yār-ı ṣādıḳa / Dil-ber odur ki ʿāşıḳa müşfik ü mihrbān ola
G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi **cevrin** gör geçenden geç
K1/20 Devrüñde kimse **cevr-i** sitem-gerden iñlemez / Bī-şerʿ ider iderse eger çeng ü ney fiġān
G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile ten yara yaradur / Şemşīr-i **cevr-i** yār ile dil pāre pāredür
G101/2 Çāk itmeyeydi sīnemi şemşīr-i **cevr-i** yār / Derd-i derūnum olmaz idi ḫalḳa āşikār
G120/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye **cevr-i** firāvān itmeden / Ḳaṣduñ öldürmek mi yoġsa nāz u istiġnā mıdur
G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi **cevr-i** rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i belāya mālikiüz
G234/2 Şikāyet **cevr-i** dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ
G264/1 Şikāyet **cevr-i** dil-berden dil-i şeydāyı söyletseñ / Günāh andan yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı söyletseñ
G272/1 ʿĀşıḳ-ı bī-dillere **cevr-i** firāvān eyledüñ / Müstedām ol dostum luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ
G359/1 Çāk oldı yaḳam **cevr-i** firāvānuñ elinden / Ṣad-pāre iken dāmen-i dil anuñ elinden
G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm seng-i cefā zaḫmından / Yaşumı **cevr-i** firāvān ile Ceyḫūn itdi
G164/2 **Cevr-i** aġyārdur belāyı iden / Yoġsa yār itdügi cefā n’eyler
G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile bāzār-ı dehrde / **Cevr-i** liʾām u miḥnet-i eyyām sūdumuz
K12/2 Kim çıḳar başa ser-i zülf-i girih-gīrüñ ile / Yine ol silsile **cevrin** dil-i dīvāne çeker
G350/2 Ne yād eyle geçen **cevrin** ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun
G262/4 Rez duḫterini sīneye çeksem ʿaceb midür / **Cevrinden** özge nesnesi yoḳ bī-vefālaruñ
G172/3 Seng-i **cevrüñle** ne dem dökse göñül şīşesini / Gözlerümden dökilür ḳaṭre-i nā-yāb nedür

cevr ü cefā **[7]** incitici söz veya davranışlar (sevgiliden gelen)

G146/1 Yārdan **cevr ü cefā** luṭf u kerem gibi gelür / Ġayrdan mihr ü vefā derd ü elem gibi gelür
G148/1 İllere mihr ü vefāsı ḫoş gelür / Bendeye **cevr ü cefāsı** ḫoş gelür
G191/5 Yaḳdı yandurdı ġamuñda dostum düşmen beni / Didi kim biz dūzaḫ-ı **cevr ü cefāya** mālikiüz

G262/2 Mihr ü vefālar itmez iseñ dostum n'ola / Minnet degül mi cānuma **cevr ü cefālaruñ**

G330/4 Bunca **cevr ü cefā** baña nice bir / Hāy kāfir hele müselmānem

G502/1 ʿAşḳuñuñ zaḥmeti ḫod cānuma raḥmetler idi / Dostum **cevr ü cefālar** da ne zaḥmetler idi

G10/1 **Cevr ü cefāña** ḳā'il olurdum velī şehā / Maḫṣūṣ olaydı ol da cihānda hemān baña

cevr ü sitem [2]

K1/21 ʿAdluñ ḳatında **cevr ü sitem** dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

G76/1 Dil ne miḥnetden ḳaçar hergiz ne ġamdan incinür / Hecr elinden çekdügi **cevr ü sitemden** incinür

cevr eylemek [2] incitmek

K25/7 Keh-rübā sübḥasın aldı ele çarḫ-ı sālūs / Ḫalḳa **cevr eylemeden** yaʿnī ider istiġfār

cevr eyleyüp ṭurmak [1] devamlı eziyet etmek

K11/7 Yüzüñ ey ġonca-leb dürme bize **cevr eyleyüp ṭurma** / Açıl gül gibi ḫandān ol ṣalın serv-i ḫırāmān ol

cevr ü cefā çekmek [2] eziyetini çekmek, sıkıntısını çekmek

G357/5 **Cevr ü cefāñı çekmege** sevdi göñül seni / Derd ü belāya geldüm efendi cihāne ben

G270/1 Bir iki gün **çekelüm cevr ü cefāsın** ḳadeḥüñ / Sürevüz bir dem ola ẕevḳ u ṣafāsın ḳadeḥüñ

cevr ü cefā eylemek [3] çok eziyet etmek, incitmek, çektirmek

G475/1 Baña **cevr ile cefā eyleme** iḥsān eyle / Ġayrıya mihr ü vefā eyleme iḥsān eyle

G480/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye **cevr ü cefālar eylemek** / Ol güzeller pādişāhınuñ düşer mi şānına

G56/3 **Eylese cevr ü cefā** mihr ü vefādur ġāyeti / Ḥaḳ budur kim ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāra ġāyet ḫoş gelür

cevr itmek [6] (aşığın) gönlünü kırmak, incitmek, çektirmek

K10/9 Bāḳıyā çarḫ-ı sitem-kāruñ ne **cevr itdüklerin** / Yek-be-yek ʿarż it ki şāh-ı maʿdelet-güster bile

G15/1 Baña çoḳ **cevr itdügüñ'çün** ey sipihr-i bī-vefā / Āhumuñ dūd-ı kebūdı uydı ulaşdı saña

G46/5 Şol ḳadar **cevr ider** oldı baña çarḫ-ı bed-mihr / Ṣanki bir dil-ber-i meh-rūy u hilāl-ebrūdur

G406/1 Cihān **cevr ider** derd-i ʿaşḳuñla cāne / Seni sevmek oldı bahāne cihāne

G465/4 Ey çarḫ nice **cevr idüp** aġladasın beni / İller yüzine gülüci bir bī-vefāyile

G10/4 Evvel vefāya vaʿdeler itmişken ey ṣanem / **Cevr itdüñ** āḫır eylemedüñ vaʿdeye vefā

cevr ü cefālar itmek [1] çok çektirmek, çok incitmek

G441/4 **Cevr ü cefālar itmede** ḫod başdan aşdı çarḫ / Ṭurmaz ʿitāb u nāz ider ol şīve-kār ise

cevre ḳatlanmaḳ [1] sabretmek

G520/5 **Cevre ḳatlanmaḳ** olurdı n'idelüm ey Bāḳī / ʿAhd-i ḫūbān gibi yoḳ ṣabrumuzuñ bünyādı

cevşen [1] zırh

G22/4 **Cevşen-i** pūlād-ı çarḫı çāk çāk itdüm daḫı / Āh-ı āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı dürüst

ceyb-i cibāl [2] vadi

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ aḳçe düşdi yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı **ceyb-i cibāl**

G403/7 Ṭoldurdı gerçi cūd u seḫā gösterüp felek / **Ceyb-i cibāl** ü dāmen-i ṣaḥrāyı sīm ile

Ceyḫūn [1]

G283/2 Gözümüñ ḳanlu yaşı devlet-i ʿaşḳuñda şehā / ʿAynına almaz olupdur aḳışın **Ceyḫūnuñ**

ceyḫūn itmek [1] akıtmak ‖ Ceyhun'a döndürmek

G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm seng-i cefā zaḫmından / Yaşumı cevr-i firāvān ile **Ceyḫūn itdi**

ceyş [2] asker, ordu

K26/14 Defʿ-i Ye'cūc-ı ġama işigidür sedd-i sedīd / Menʿ-i **ceyş-i** eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

K24/12 Yine Firʿavn-ı şitā **ceyşine** Mūsā-mānend / Eyledi elde ʿaṣāsını bir ejder sünbül

cez̠be-i ʿaşḳ [2] aşkın kendinden geçirme hâli

G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür **cez̠be-i ʿaşḳ** / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān ditrer

G389/4 **Cez̠be-i ʿaşḳuñ** ile olmasa mecẕūb güneş / Her seḥer atmaz idi kendüyi eyvānuñdan

cezr ü med [1]

G43/3 Gösterdi gāh zülfi ḳarasın gehī ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i dost ʿayān itdi **cezr ü med**

cibāh [1] alınlar

K23/22 Bircīs işigi ḫākine olurdı çihre-sāy / Olmasa ger **cibāh-ı** efāżıldan izdiḥām

Cibrīl-i emīn [1] Cebrail

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs kemān-ı Rüstem / Nāvek-i reʾyine per şeh-per-i **Cibrīl-i emīn**

ciger [5] ciğer

G339/4 Bir **ciger** ḳalmışdı anı da kebāb itdüm hemān / Dāġ-ı ḫūn-ālūdelerden cām-ı ṣahbā eyledüm

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ **ciger** aṣlā görinmez başdan

M7/II/3 **Ciger** pür-zaḫm-ı hicrān şerḥa şerḥa cism-i ġam-perverd

G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ niteki fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı ʿaşḳuñla yanupdur **cigeri** döne döne

G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i kūyuñ bir lāle-zāre dönmiş / Ḫūn itdügüñ **cigerler** hep pāre pāre düşmiş

ciger-dūz [1] ciğer delen

G417/4 Ne ḥālet ḥāṣıl itmişdür kim oldı böyle ḳan ḥayrān / Gözini dikdi ḳaldı zaḫmum ol tīr-i **ciger-dūze**

ciger-gūşe [1] evlat

G165/3 Begüm merdümlik it kendü **ciger-gūşeñ** gibi besle / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda ḳalmışdur

ciger-ḫūn [1] ciğeri kanlı ‖ acı çeken âşık

M2/IV/5 Niʿmet-i raḥmet-i Raḥmāna yitişdi o velī / Biz ciger ḫūnı yirüz bunda **ciger-ḫūnlar** ile

ciger-ḫūn olmak [1] ciğeri kanlı olmak ‖ acı çekmek

G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm içre **ciger-ḫūn olmayan** / Ġonca-i gül-zārı seyr it lāle-i ḥamrāya baḳ

ciger-sūz [1] ciğer yakan ‖ etkileyici

G181/5 Senüñ naẓm-ı **ciger-sūzuñ** ṭutupdur dehri ey Bāḳī / Gözin açsun ḳamu şāʿir uyanıḳlıḳ zamānıdur

ciger ḫūnı [3] bkz. ‘ḫūn-ı ciger’ md.

1. kanlı ciğer

M2/IV/5 Niʿmet-i raḥmet-i Raḥmāna yitişdi o velī / Biz **ciger ḫūnı** yirüz bunda ciger-ḫūnlar ile

2. ciğer kanı

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle nāy u **ciger ḫūnı** bādedür

M9/II/2 **Ciger ḫūn-ābesin** demdür olursam nūş idüp ḳanzil

ciger ḳanı nūş itmek [1] bkz. ‘ḳan içmek’ md.

G544/1 Dilā nūş it **ciger ḳanın** mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i belāya ḳāniʿ ol afyon ise gitdi

***cigerini delmek* [1]** çok acıtmak, çok üzmek

G248/3 Bāġda dürr-i ʿAden gibi yine yāsemenüñ / **Cigerin deldi** bu gün şīve-i çāh-ı ẕeḳanuñ

***cigerini pārelemek* [1]** ciğeri doğranmak ‖ çok acı çekmek

G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum aḳsa dem-ā-dem ne ʿaceb / **Cigerüm pāreledi** ḫançer-i āzār-ı firāḳ

cihān [144] bkz. ‘şūḫ-ı cihān’ md.

1. dünya

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı umūr-ı **cihān** içün / Yaḳmışdı şemʿ-i fikreti Bircīs-i nükte-dān
K1/25 Minḳārına dilerse alur çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür **cihān**
K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı **cihān** gül-şen-i İrem / Her sū hezār bülbül ü ṣad gūne dāstān
K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı fenādan nigāh ide / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i **cihān**
K2/1 İtdi şehri şeref-i maḳdem-i Sulṭān-ı **cihān** / Reşk-i bāġ-ı İrem ü ġayret-i gül-zār-ı cinān
K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur cismi **cihān** milketine ḥükmi revān
K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i tāc-ı selāṭīn-i **cihān** / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i ʿayn-ı aʿyān
K2/16 Tāc-dārān-ı **cihān** sāye-nişīn-i ʿalemi / Ser-firāzān-ı memālik yolına ser-bāzān
K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla memālik rūşen / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla **cihān** pür-lemeʿān
K2/33 Bārekaʾllāh zehī Pādişeh-i ʿādil kim / Şarḳdan ġarba degin buldı **cihān** emn ü emān
K2/34 Levḥaşaʾllāh zehī salṭanat-ı ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa **cihān** cümle muṭīʿ-i fermān
K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola niteki tīġ-i ḫurşīd / Sāye-i salṭanatuñda ola āsūde **cihān**
K3/10 O Şāh-ı felek-ḳadr kim der-gehine / Mülūk-i **cihān** bende ʿālem musaḫḫar
K5/26 Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur **cihān** gül-zārınuñ bānı / Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı cihān-bānī
K8/8 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet Ḫān Murād ol kim / Vücūdı sāye-i luṭf-ı ilāhīdür **cihān** üzre
K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem hezār bār / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı **cihān** buldı nev-bahār
K11/8 Nʾola ḫurşīd-veş başuñ göge irdiyse ḥüsn içre / Ser-efrāz-ı **cihān** ol çāre-sāz-ı derd-mendān ol
K12/8 Ayaġı ṭopraġı tāc-ı ser-i eşrāf-ı **cihān** / Sürme-i ḫāk-i rehin dīde-i aʿyāne çeker
K14/33 Sikendersin ḳarīnüñ feylesofān-ı **cihān** olsun / Ḥakīmān-ı zamāne hīçe ṣaymaz şaḫṣ-ı nā-dānı
K16/5 Sen saġ ol ey viṣāli ḥayāt-ı **cihān** olan / Ben bu firāḳa döymeyem āḫır ölem gibi
K18/2 Taze cān buldı **cihān** irdi nebātāta ḥayāt / Ellerinde ḥarekāt eyleseler serv ü çenār
K19/57 Mūmdur mülk-i **cihān** saña duʿām ol ki hemān / ʿAn-ḳarīb eyleye Allāh müyesser ḫātem
K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı sipihr-i fażl o kim / Buldı reʾy-i enveri feyżiyle nūr u fer **cihān**
M1/VI/5 Şemşīr gibi rūy-ı zemīne ṭaraf ṭaraf / Ṣalduñ demür ḳuşaḳlu **cihān** pehlevānları
M2/V/4 ʿĀḳıbet yoḳlıḳ imiş kār-ı cihān ey Bāḳī / Nʾidelüm Şāh-ı cevān-baḫt-ı **cihān** var olsun
G1/6 Ben şāh-naẓar rind-i **cihān** aña direm kim / Nergis gibi göz dikmeye sīm ü zere cānā
G2/5 Zer-efşān ol kef-i iḥsān ile seyr eyle ʿālemde / Cihān-gerd ü cevān-merd-i **cihān** ol āfitāb-āsā
G75/7 Dimez ol ḫusrev-i ḫūbān-ı **cihān** ey Bāḳī / Laʿl-i şīrīnüme Ferhād-ı zamānum özenür
G136/4 Maʿnīde bir dūd peydā ḳılmış āteşdür **cihān** / Ṣūretā bir ḫūb kāşī ḳubbelü kāşānedür
G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ **cihān** bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer
G230/2 Cism-i laṭīfüñ oldı senüñ dürr-i şāh-vār / Ḥıfẓ itmek içün anı olupdur **cihān** ṣadef
G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle **cihān** ṭoldı bu gün / Yine var ise ʿadū eyledi yārine nifāḳ
G238/3 Bu **cihān** kimine ḳaṣr-ı ṭarab u ʿīş u ṣafā / Kiminüñ miḥnet ile başına zindān ancaḳ
G299/5 Devlet-i dār-ı **cihān** devr-i zamān ey Bāḳī / Pāy-dār olmaduġın ḳıṣṣa-i Dārādan bil
G318/2 Ṣaḥn-ı felekde cilve-ger ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / Bāġ-ı **cihān** pür-nūr u fer ʿālem gül-istān-ı İrem
G334/4 Sensüz cināne ḳalmadı meylüm **cihān** degül / Kūyuñ riyāż-ı ḫuld viṣālüñ yiter naʿīm
G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i bezm-i **cihān** eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı almasa ḳanmadın
G407/7 Dāʾim ey Bāḳī budur şāhuñ yüzi aġ olduġı / Aḳ güldür ṭalʿat-ı ḫūbı **cihān** gül-zārına
G469/2 Devr-i gül irdi tāze cevāndur **cihān** yine / Saʿy eyle ʿīş u ʿişrete ʿahd-i şebābda
G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı **cihān** ṣaġ olsun / Ġayra minnet ḳomadı himmet-i bī-hem-tāsı
K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde ḫalāʾiḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / **Cihān** āsūde ʿadlinde zamān emn ü emān üzre
K14/5 **Cihān** emn ü emān buldı yine şemşīr-i pūlādın / Belā Yeʾcūcına sedd eyledi İskender-i s̱ānī

K15/1 **Cihān** bāġına virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı
K21/34 **Cihān** musaḫḫar-ı fermān ola murādātuñ / Müyesser eyleye dāʾim Müyessirüʾl-aʿmāl
K27/23 Nigeh-dāruñ Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān olsun / **Cihān** ṭurduḳça ābād olsun ol ṭāḳ-ı felek-fersā
G116/5 **Cihān** efsānedür aldanma Bāḳī / Ġam u şādī ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer
G135/3 Mis̱āl-i ḫūn-ı ḳurbāndur şaḳāʾiḳ ṣaḥn-ı gül-şende / **Cihān** pür-şūr u ġavġā şöyle beñzer ʿīd-i eḍḥādur
G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm dil-dār ḥüsn ile / **Cihān** içinde çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki āfetler
G234/6 **Cihān** rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ
G398/10 **Cihān** enfās-ı müşgīnüñle ṭoldı / Saña Ḥaḳdan ʿaṭādur Bāḳıyā bu
G406/1 **Cihān** cevr ider derd-i ʿaşḳuñla cāne / Seni sevmek oldı bahāne cihāne
G456/4 **Cihān** pür-būy-ı müşg-i nāfe-i Çīn / Ḥamel burcında seyr eyler ġazāle
K7/31 Secde-gāh itsün **cihāna** ḫāk-i der-gāhuñ o kim / Āsitānuñ ḳıble-i iḳbāl-i şāhān eyledi
M1/VIII/5 Tedbīri gör ki irmedi kimse ḫayāline / Āṣaf **cihāna** gelse göreydi vezāreti
G19/2 Dūd-ı āhum ruḫuñ hevāsıyıla / Ebr olur yaġdurur **cihāna** gül-āb
G230/1 Ey aṣlı pāk nesli güzīn zübde-i ḫalef / Virdüñ **cihāna** şems-i münevver gibi şeref
G348/1 Şimdi bildürdi **cihāna** ġamzeñ āfet neydügin / ʿĀleme gösterdi ol ḳāmet ḳıyāmet neydügin
G418/4 Şeş-ḫāne-i zamāne degül çünki sāz-kār / Bezm-i **cihāna** ḳılma naẓar iltifāt ile
K15/3 **Cihāna** zīb ü fer virdi yine meşşāṭa-i ḳudret / ʿArūs-ı nev gibi ārāyiş itdi kühne dünyāyı
G187/2 **Cihāna** ṣavt-ı zencīr-i cünūnı ġulġule ṣalmış / Bu gün virānelerde ey perī dīvāneler vardur
G417/5 **Cihāna** tā ebed zīnet vire bu gevher ey Bāḳī / Aña ḳıymet olur mı devlet-i dünyā-yı deh-rūze
G448/2 Ṭaḳınsun pālehengin şeh-süvārum aylandursın / **Cihāna** nūr u fer virsün güzellik āsmānında
G530/10 Niẓām-ı devletüñ dāʾim ḳıyām-ı rifʿatüñ ḳāʾim / **Cihāna** sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī
K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı **cihānda** cevlān
K4/19 Belālardan emīn olsun **cihānda** / İlāhī izzetüñ ḥaḳḳıçün āmīn
K8/7 Göñül bāġ-ı **cihānda** ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
K21/22 Kerīm özüñle mükerrem **cihānda** luṭf u kerem / Şerīf aduñla müşerref ḳabāle-i iḳbāl
M1/VIII/1 Ḳılduḳça Şāh-ı ʿāleme Ḥaḳ fażl u raḥmeti / Virsün **cihānda** Ḥażret-i Pāşāya devleti
M1/VIII/8 Yā Rab kemāl-i luṭfuña ḳaldı senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ **cihānda** tamām itdi ḫidmeti
G10/1 Cevr ü cefāña ḳāʾil olurdum velī şehā / Maḫṣūṣ olaydı ol da **cihānda** hemān baña
G41/4 Oñmasun bitmesün ey serv-i revān / Göreyin bāġ-ı **cihānda** şimşād
G195/1 Dilā bezm-i **cihānda** kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām elden ḳoma ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz
G227/3 Gül gibi ter-dāmene teşbīh iden kimdür seni / Yāsemen gibi **cihānda** alnuñ açuḳ yüzüñ aġ
G308/9 Bāġ-ı **cihānda** gül gibi ḫandān u ḫurrem ol / Bezm-i ṣafāda ey şeh-i ferḫunde-fāl gül
G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı **cihānda** ḳanı bir nāzük-ṭabʿ / Sīnesi gül gibi āzürde-i ḫāşāk degül
G329/5 Olmasañ ger **cihānda** bir dāne / Zülfüñ olmazdı cān mürġına dām
G386/6 Meylüm **cihānda** bāde-i gül-gūnadur benüm / Maʿcūn olursa bārī leb-i dil-ber isterin
G401/1 Ol āfitāb-ṭalʿata kim dirse māh-rū / Olsun **cihānda** meh gibi dāʾim siyāh-rū
G441/5 Bāḳī **cihānda** resm-i vefādan nişāne yoḳ / Yār adın añma ʿaḳluñ eger saña yār ise
G456/3 Felek cevlān ider bāġ-ı **cihānda** / Düm-i ṭāvūs naḳşın virdi hāle
G542/4 Gel ẓuhūr it ḳandasın ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim **cihānda** ẓāhir olmaduḳ ʿalāmet ḳalmadı
Kt20/1 ʿĀḳil odur kim **cihānda** yād idüp ʿiṣyānını / Dūd-ı āhından dem-ā-dem gözlerin nem-nāk ide
G169/6 **Cihañda** derd ü belāñı çeker gider Bāḳī / Ölürse dünyede senden ferāġati yoḳdur
K4/17 **Cihānda** geydügince şāh-ı encüm / Zümürrüd taḫtı üzre tāc-ı zerrīn
K27/19 **Cihānda** bir ḳurı adı ḳalupdur çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin bu gün Āb-ı ḥayāt aḥkāmını icrā

K27/22 **Cihānda** sāġar-ı devlet murāduñ üzre devr itsün / Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser Ḥażret-i Mevlā
G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā yigdür / **Cihānda** yār-i ḥādiṡden ḳadīmī āşinā yigdür
G186/4 Dilā bir nev-cevānı sev vefāsı olsun olmasun / **Cihānda** ʿaşḳsuz olmaḳdan ise mübtelā yigdür
G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe secde ḳılmaḳ cāʾiz olmasa / **Cihānda** secde-gāh olmazdı kūy-ı Muṣṭafā ḳıblem
G350/5 Niṡār itdümse ḫāk-i der-gehinden ġayra ey Bāḳī / **Cihānda** lüʾlū-yı menṡūr-ı naẓmum hep hebā olsun
G417/8 **Cihānda** ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / Virür naʿl-i semendüñ şuʿle mihr-i ʿālem-efrūze
G445/1 Nesīm-i ṣubḥ eser cān-baḫş olup āheste āheste / **Cihānda** böyle cān virmiş degüldür daḫı bir ḫaste
G500/4 **Cihānda** ʿadl u dād u fażl u iḥsān / Şeh-i ʿādil Süleymān Ḫāne geldi
G511/3 Hezārān mülk ü māl ü cāhdan yig / **Cihānda** bir nefes ḳalbüñ ḥużūrı
G523/5 **Cihānda** başuma sulṭān iken āzāde vü fāriġ / Beni zencīr-i ʿaşḳuñ boynı baġlu bir esīr itdi
G538/4 İkisinüñ daḫı bir benden özge vāriṡi yoḳdur / **Cihānda** ben var iken kim añar Ferhād u Mecnūnı
K14/9 Güneşdür ṭalʿatı gūyā **cihāndan** defʿ u refʿ itdi / Ẓalām-i ẓulm u ʿudvānı ḍalāl-i küfr ü ṭuġyānı
K17/2 Gül-zāre gel ki cümle **cihāndan** nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur seyr-i her diyār
G82/5 Saçuñ tārına peyveste ḳılursa rişte-i cānı / ʿAlāʾiḳden geçüp Bāḳī **cihāndan** inḳıṭāʿ eyler
G419/7 Göñül bāġ-ı **cihāndan** ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-ṡebāta imtinān üzre
K7/16 Devr-i gül ṣanmañ **cihānı** böyle tezyīn eyleyen / Yümn-i iḳbāl-i Ḫudāvend-i cihān-bān eyledi
K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ bu gün başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından **cihānı** ḳıldı nūrānī
K14/24 Dem-i aʿdā ile deşt-i **cihānı** lāle-zār itdi / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı Tatāruñ tīr-bārānı
K20/9 Ya cām-ı ʿişret-i Dārā ya tāc-ı Kisrādur / Ṭolaşdurur bu **cihānı** sipihr olup dellāl
K26/26 Ebr-i nīsān gibi bu kilk-i güher-bārına / Eyledi gūş-ı **cihānı** ṣadef-i dürr-i ṡemīn
M5/V/2 Gün gibi yaḳduñ **cihānı** ey meh-i zerrīn-ḳabā
G218/4 Görmez **cihānı** gözlerümüz yāri görmese / Mirʾāt-ı ḥüsni var ise ʿālem-nümā imiş
G259/1 Dilā **cihānı** sirişkümle pür-şarāb itdüñ / Behey ḫarāb olası ʿālemi ḫarāb itdüñ
G332/6 Bāde-i mihr ü vefā sāġarıdur ey Bāḳī / Nʾola devr eyler ise bezm-i **cihānı** ġazelüm
G344/1 Gül-istān-ı **cihānı** bāda virmişdür dem-i serdüm / Ṣaḳın āhum yilinden ey nihāl-i nāz-perverdüm
G392/6 Ḫān Meḥemmed şeh-i ʿādil ki zamān-ı ʿadli / ʿĪd u nev-rūz gibi ḳıldı **cihānı** tezyīn
G398/6 Yaḳardı tāb-ı ruḫsārı **cihānı** / Güneşde olsa ger ol çeşm ü ebrū
G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı **cihānı** ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev
G545/4 Bilmez bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i fenādur / Pāyende ṣanan ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı **cihānı**
G469/1 Yoḳdur ṡebāt çünki **cihān**-ı ḫarābda / Birdür hezār sāl ile yek-dem ḥisābda
K5/3 Beşāretler zemīne āsmānuñ gözleri aydın / **Cihānı** rūşen itdi pertev-i envār-ı Yezdānī
K5/4 Perī gözden nihān olmaḳ ne mümkindür zamānında / **Cihānı** şöyle nūrānī ḳılupdur rūy-ı raḫşānı
K5/37 Zümürrüd taḫtına çıḳduḳça şāh-ı leşger-i encüm / **Cihānı** efser-i zerrīn ile ḳılduḳça nūrānī
K21/6 **Cihānı** berf ile yaḫ ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / ʿAceb mi yir yüzine çıḳsa hep defāʾin-i māl
G13/5 **Cihānı** cām-ı naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz cānā
G250/5 Miṡāl-i ḥüsnüñe ṭāvūs ḳuyruġı çekeli / **Cihānı** ḥükmüñe rām itdi ser-be-ser zülfüñ
K3/7 **Cihān-ı** kerem Ḫān Süleymān-ı Ġāzī / Şeh-i āsmān-taḫt u ḫurşīd-efser
K4/1 **Cihān-ı** maʿdelet kān-ı mürüvvet / Penāh-ı mülk ü millet nuṣratüʾd-dīn
K4/3 Ne ḫoş ḳıldı görüñ āṡār-ı luṭfı / **Cihān-ı** ṣūret ü maʿnāyı tezyīn
K5/9 Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿatdur / **Cihān-ı** salṭanatda ol saʿādet taḫtınuñ ḫānı
K8/8 **Cihān-ı** maʿdelet kān-ı mürüvvet Ḫān Murād ol kim / Vücūdı sāye-i luṭf-ı ilāhīdür cihān üzre
K27/14 **Cihān-ı** himmetüñ baḥr-i firāvānı Ferīdūn Beg / Ki üstine ḥabāb olmış anuñ ol ḳubbe-i ʿulyā
G87/4 Ferzāne-i **cihānsın** o ruḫlarla sen bu gün / Şāhān-ı ḥüsn atuñ öñince piyādedür

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı **cihānsın** kim işigüñde / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı güzeller belki begler hem

K14/37 Hemīşe fetḥ -i fīrūzı livāña iltivā itsün / Ḳapuña iltica ḳılsun **cihānuñ** ḫān u ḫāḳānı

G260/3 Bāʿiŝ cemālüñ oldı **cihānuñ** ẓuhūrına / Ḫurşīddür bahāne vücūdına gündüzüñ

K15/10 Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī āl-i ʿOs̱mānuñ ser-efrāzı / **Cihānuñ** kār-sāzı ol sezā-yı kār-fermāyī

G406/2 **Cihānuñ** fenāsın bilen rind-i ʿārif / Muḳayyed gerekmez bahār u ḫazāne

G494/5 **Cihānuñ** ḫār u ḫāşākin götürsün ab-ı şemşīrüñ / Gül-istān eylesün rūy-ı zemīni düşmenüñ ḳanı

Mtl 23 Ne ġam ʿaz̠l-i ebed nefy-i beled olduñsa ey Bāḳī / **Cihānuñ** manṣıb u cāhı degüldür kimseye bāḳī

M3/I/6 Nevbet ol Şāh-ı **ce**vān-baḫt-ı **cihānuñdur** diyü / Çaldılar eflākdan kūs-ı beşāret ṣubḥ-dem

2. herkes, bütün insanlar

K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler **cihān** eşʿārumı / Medḥüñ itsem bir yire mecmūʿ-ı ins ü cān gelür

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh / Geysün libās-ı mātem-i Şāhı bütün **cihān**

G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle **cihān** / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi dünyā gözedür

G245/1 Kemāl u fażl ile ʿālemde iftiḫārum yoḳ / Melāmet eylese ʿaşḳuñ **cihāna** ʿārum yoḳ

G406/1 Cihān cevr ider derd-i ʿaşḳuñla cāne / Seni sevmek oldı bahāne **cihāne**

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde **cihānı** ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste

G402/1 **Cihānuñ** göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i yā Hū

3. zaman

G45/1 Riyāż-ı ḥüsnde olmış o laʿl-i nāb lez̠īz̠ / **Cihān** içinde bilürsin olur şarāb lez̠īz̠

cihān-ı fānī [1] bkz. ‘fānī cihān’ md.

M2/I/1 Cāy-ı āsāyiş olur ṣanma **cihān-ı fānī** / Eyleme ḳaṣd-ı ʿimāret bu ḫarāb eyvānı

cihāne gelmek [1] doğmak, dünyaya gelmek

G357/5 Cevr ü cefāñı çekmege sevdi göñül seni / Derd ü belāya **geldüm** efendi **cihāne** ben

cihān ḫalḳı [3] bkz. ‘ḫalḳ-ı cihān’ md.

G112/2 Ser-i nīzeñe irgüren başını / **Cihān ḫalḳı** içre ser-efrāz olur

G497/2 Göñüllerini **cihān ḫalḳınuñ** senüñ ʿaşḳuñ / Aḳıtdı kendüye deryā niteki enhārı

G194/5 Şöyle nāz uyḫusına varmış o yār ey Bāḳī / Ki **cihān ḫalḳı** fiġān eylese bī-dār olmaz

cihān mülki [4] dünya; bkz. ‘mülk-i cihān’ md.

K19/2 Nām ile tutdı **cihān mülkin** olursa ṭañ mı / Mālik-i Cām-ı Cem ü tāc-ı Sikender ḫātem

K9/13 Ḫālī degüldi zelzeleden ʿarṣa-i zemīn / Evvel ḳademde virdi **cihān mülkine** ḳarār

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ **cihān mülkinde** buldum şād-mān oldum / Kişi ġurbet diyārında idermiş āşinādan ḥaẓ

G511/5 **Cihān mülkinden** ey Bāḳī ne ḥāṣıl / Bilürsin behre-i Behrām-ı Gūrı

cihān-ārā [4] dünyayı süsleyen

G537/3 Yine āyīne-i nev-rūzda peydā oldı / Nev-bahāruñ seḥerī ḥüsn-i **cihān-ārāsı**

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz raġbet sipihrüñ z̠errece / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı **cihān-ārāsına**

G239/1 Zāhidā ʿibret gözin aç ṣūret-i zībāya baḳ / Bir naẓar āyīne-i ṣunʿ-ı **cihān-ārāya** baḳ

G315/3 İltifāt eylemezem z̠erre ḳadar nā-dāne / Āsmān-ı hünere mihr-i **cihān-ārāyem**

cihān-bān [4] dünyayı görüp gözeten

K7/16 Devr-i gül ṣanmañ cihānı böyle tezyīn eyleyen / Yümn-i iḳbāl-i Ḫudāvend-i **cihān-bān** eyledi

K14/1 Bi-ḥamdiʾllāh refīḳ oldı yine tevfīḳ-i Rabbānī / Muẓaffer ḳıldı sulṭān-ı cevān-baḫt-ı **cihān-bānı**

K5/26 Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur cihān gül-zārınuñ bānı / Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı **cihān-bānī**

K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı felek ḫalḳa vārını / Şükrāne-i cemāl-i **cihān-bān-ı** şehriyār

cihān-dār [2] dünya hâkimi (padişah)

M2/V/6 Āb-ı rūy-ı vüzerā Ḥażret-i Aḥmed Pāşā / Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudāvend-i **cihān-dār** olsun

G530/9 Diler Bāḳī Ḫudādan ol ḫudāvend-i **cihān-dārā** / Beḳā-yı baḫt-ı bih-rūzı devām-ı fetḥ-i fīrūzı

cihān-dār-ı muḳbil [1] ikbal sahibi hükümdar ‖ Kanunî Süleyman

K3/8 Ḫudāvend-i kāmil şehenşāh-ı ʿādil / **Cihān-dār-ı** muḳbil şeh-i dād-güster

cihān-efrūz [2] dünyayı aydınlatan

yüz bağlamında;

G198/6 Cemāl-i yāre naẓar ḳıl derūnuñ it rūşen / Ki nūr-baḫşdur ol ṭalʿat-i **cihān-efrūz**

bayrak, sancak bağlamında;

K2/5 Mehçe-i rāyet-i manṣūr-ı **cihān-efrūzı** / Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden yine oldı tābān

cihān-gerd [1] dünyayı dolaşan

G2/5 Zer-efşān ol kef-i iḥsān ile seyr eyle ʿālemde / **Cihān-gerd** ü cevān-merd-i cihān ol āfitāb-āsā

cihān-gīr [3]

1. dünyayı fethetmiş, hükmü altına almış

K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre niyām-ı şebden / Çıḳara tīġ-i **cihān-gīrini** mihr-i raḫşān

K2/31 Maḥv olupdur ser-i şemşīr-i **cihān-gīrüñ** ile / Levḥ-i ʿālemde olan naḳş-ı ḍalāl u ṭuġyān

2. dünyayı tutan, bütün dünyada bilinen

Kt8/2 Derme çatma geydürür iller libāsı şiʿrine / Ḫilʿat-i naẓm-ı **cihān-gīrüñ** senüñ altunludur

cihān-güşā [1] dünyayı fethetmiş

G379/4 Āb-ı revān-ı gül-şen-i emn ü emān yiter / Tīġ-i **cihān-güşā-yı** şehenşāh-ı pāk-dīn

cihān-sūz [1] dünyayı yakan ‖ dünyayı fetheden

G530/8 Derūna şuʿle ṣaldı tīġ-i āteş-tābı gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ berḳ-i şemşīr-i **cihān-sūzı**

cihān-tāb [9] dünyayı aydınlatan

güneş bağlamında;

K19/46 Düşse āyīnesine pertev-i nūr-ı ḫaddüñ / Vire ḫurşīd-i **cihān-tāb** gibi fer ḫātem

G507/4 Göñlümi rūşen ider şuʿle-i dāġ-ı ʿaşḳuñ / Pertev-i meşʿale-i mihr-i **cihān-tāb** gibi

K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı **cihān-tāba** ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān

K13/10 Ol ki ḫurşīd-i **cihān-tāba** zekāt-ı zer virür / Kāse-gerdān olsa şehrinde meh-i tābān eger

G378/2 İltifāt eylese üftādelere yāre ne ʿār / Ḫākden pertev-i ḫurşīd-i **cihān-tāba** ne şeyn

G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i **cihān-tāba** żiyā feyż eyler / Ḫātem-i devletinüñ şaʿşaʿa-i elmāsı

K25/25 Güneşüñ ẕerre ḳadar ḳadrine noḳṣān gelmez / Eylese nūr-ı **cihān-tābını** ḫuffāş inkār

kılıç bağlamında;

K2/19 Āteş-i şuʿle-i şemşīr-i **cihān-tābından** / Küfr ü ilḥād kütüb-ḫānesin itdi sūzān

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i **cihān-tābuñ** ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı eşküm ġarḳ ide

cihāniyān [1] halk, insanlar

K9/17 ʿAhdi zamānı emn ü emān-ı **cihāniyān** / Şāh-ı ḫuceste-ṭāliʿ u ferḫunde-rūzgār

cihān ġavġāsı [1] yaşam meşgalesi, hayat kavgası

G408/5 Vaḳtine mālik olan dervīşdür sulṭān-ı vaḳt / ʿİzz u cāh-ı salṭanat degmez **cihān ġavġāsına**

cihāna gelmek [1] dünyaya gelmek ‖ doğmak

K23/32 Ḫātem bu devr içinde **geleydi cihāna** ger / İtmek dilerdi süfre-i cūduñdan iġtinām

cihānı ṭutmak **[4]** bkz. ‘‘ālemi ṭutmak’ md.

1. her yere yayılmak

K1/35 **Ṭutdı cihānı** pertev-i ḥüsnüñ güneş gibi / Ṭoldı ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı Kün fe-kān

G14/5 **Ṭutdı** mihri **cihānı** ol māhuñ / Pertev-i āfitābdur gūyā

2. her yerden duyulmak

G400/3 **Ṭutdı** çemende nāle-i bülbül **cihānı** līk / Gülde ne çāre olmasa gūş-ı suḫan-şinev

M1/IV/2 **Ṭutsun cihānı** nāle-i mürġān ṣubḥ-dem / Güller yolınsun āh u fiġān eylesün hezār

cihāt **[1]** dünya meşgaleleri bağlamında

G418/3 Ḳılma ʿalāḳa ʿāleme rūḥ-ı mücerred ol / Yaʿnī muḳayyed olma ḳuyūd-ı **cihāt** ile

cilā **[3]**

1. açıklık

G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla **cilā** ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur

2. parıltı

K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla memālik rūşen / Ḫançer-i ʿadli **cilāsıyla** cihān pür-lemeʿān

G337/7 **Cilā-yı** āyīne-i āb-ı cūyı seyr itdüm / Ṣafā-yı meşreb-i şāh-ı cihāna beñzetdüm

cilā-yı tūtiyā **[1]** sürme

G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan yitişdi dīde-i cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i der-gāhuñ **cilā-yı tūtiyādan** yig

cilā bulmak **[1]** parlamak

M6/VI/3 **Bulmış** cemāli āyīnesi māh-veş **cilā**

cilā virmek **[2]** parlatmak

G309/4 Mey içüp **virmedüñ** āyīne-i idrāke **cilā** / Gider ey şeyḫ-i riyā-pīşe bu idrāk degül

G366/1 **Cilā vir** çeşme ey sāḳī mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan

cild **[1]** yazma kitap cildi; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 10-11; ayrıca bkz. ‘erġavānī cild’ md.

K3/26 Aña **cild-i** ġarrā müzehheb muṭallā / Meh-i ʿālem-ārā vü ḫurşīd-i enver

cilve **[6]**

1. salınarak gezme

G221/4 Ārzū-yı **cilve-i** naḫl-i revānuñdur senüñ / Bāġda seyr-i ḫırām-ı serv-i bālādan ġaraż

G268/2 Serv ü şimşādı yürütmez ṭaʿn-ı bülbül bāġda / Seyr idelden **cilve-i** naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ

2. tecelli, hoş görünüş

G66/6 **Cilve-i** ḥüsn-i ruḫuñ virdi revāc u revnaḳ / ʿArṣa-i ʿāleme kim seyr ü temāşā yiridür

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / **Cilve-i** ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze gül

G93/3 Ḳāmetüñ **cilvesin** dirīġ itme / Pādişehler bülend-himmet olur

3. işvelenme

G6/1 Nedür bu ḫandeler bu ʿişveler bu nāz u istiġnā / Nedür bu **cilveler** bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

cilve-gāh **[1]** görünme yeri ‖ yurt

G66/2 Ḳaddüñüñ **cilve-gehi** sīne-i pür-dāġumdur / Ṣaḥn-ı gül-şen nitekim serv-i dil-ārā yiridür

cilve-gāh ḳılmak **[1]** yurt tutmak, yurt edinmek

M1/III/5 **Ḳıldı** firāz-ı küngüre-i ʿarşı **cilve-gāh** / Lāyıḳ degüldi şānına ḥaḳḳā bu ḫāk-dān

cilve-gāh olmak [1] ortaya çıkmak, görünmek

G425/6 **Cilve-gāh-ı** şāhid-i maʿnā **olaldan** Bāḳıyā / Reşk ider āyīneler ṭabʿ-ı ṣafā-āyīnüñe

cilve-ger [2] görünmekte ‖ gezinmekte

G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı felekde **cilve-ger**

G318/2 Ṣaḥn-ı felekde **cilve-ger** ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / Bāġ-ı cihān pür-nūr u fer ʿālem gül-istān-ı İrem

cilve ḳılmak [6]

1. görünmek ‖ gezinmek, salınmak

G399/4 Bāġa gel āyīne-i āb üzre gāhī **cilve ḳıl**/ Eylesün ol ḳāmete her serv-i dil-cū ser-fürū

G420/3 Ṭāvūs gibi **cilve ḳılup** bāġ-ı ʾĪşumuz / Reşk-i cinān u ravża-i Rıḍvān u ḥūr ide

2. görünmek

M1/V/1 Gün ṭoġdı Şāh-ı ʿālem uyanmaz mı ḫᵛābdan / **Ḳılmaz mı cilve** ḫayme-i gerdūn-çenābdan

G122/3 Dil-beste olma terligine tāze ġoncanuñ / Ol pīrehende **cilve ḳılan** gül-ʿiẕārı gör

3. tecelli etmek

G384/7 Bāḳıyā **cilve ḳılur** ṣūret-i iḳbāl ol dem / Ki göñül āyīnesin pāk ü mücellā göresin

4. görünmek, yatmak

G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye Mecnūn dil içinde / Bir ṣūret idi **cilve ḳılan** maḥmil içinde

cilveler eylemek [1] gezinmek, dolaşmak ‖ salınmak (bir güzelin hoşa giden yürüyüşünden)

K24/16 Bürüdi kendinüñ eṭrāfını bāl ü per ile / Yine ṭāvūs-ṣıfat **cilveler eyler** sünbül

cilveler itmek [1] gezinmek, dolaşmak ‖ salınmak

G180/3 Ṭāvūs-vār **cilveler itmekde** bāġda / Gūyā ki nev-ʿarūsa dönüpdür şükūfe-zār

cinān [4] cennet

G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd ḥüsn-i yāri görüñ / Ġaraż **cinān** ise kūy-ı nigāra varı görüñ

G420/3 Ṭāvūs gibi cilve ḳılup bāġ-ı ʾĪşumuz / Reşk-i **cinān** u ravża-i Rıḍvān u ḥūr ide

G208/3 Şarāb āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn āfitāb olsa / **Cinān** içre gerekmez baña cānān olmasa meclis

G334/4 Sensüz **cināne** ḳalmadı meylüm cihān degül / Kūyuñ riyāż-ı ḫuld viṣālüñ yiter naʿīm

cinān būstānları [1] cennet bahçeleri

M1/VI/7 Āḫır çalındı kūs-ı raḥīl itdüñ irtiḥāl / Evvel ḳonaġuñ oldı **cinān būstānları**

cirm-i ḳamer [2] ayın bedeni/cismi ‖ ayın bulunduğu yer

K20/4 Şu sīb şekline girdi şafaḳda **cirm-i ḳamer** / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı al

K23/10 **Cirm-i ḳamer** hilāl ile ʿayn-ı ʿAlī yazar / ʿĪd-i şerīfe irmek içün ḳadr ü iḥtirām

cism [29] vücut, beden

G350/4 Keş-ā-keşden elüñde cāme-i **cism** ey dil-i şeydā / Çeker çāk eylerin bir gün ne saña ne baña olsun

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle **cisme** cān gelür

M4/I/2 Bir libās-ı fāḫir olmaz **cisme** ol kisvet gibi

K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur **cismi** cihān milketine ḥükmi revān

G43/4 Derd-i maḥabbet eylese **cismi** ʿaceb mi zerd / İksīr-i ʿaşḳ-ı pāk ile altun olur cesed

K21/1 Aġardı berf ile yir yir çemende **cism-i** nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl

M1/VIII/3 Ol **cism-i** pāki cānı gibi eyledi nihān / Āsūde ḳıldı ḥāl-i sipāh u raʿiyyeti

M5/VI/2 Yollar üzre **cism-i** pā-mālüm görüp raḥm itmedüñ

M7/II/3 Ciger pür-zaḫm-ı hicrān şerḥa şerḥa **cism-i** ġam-perverd
G170/1 Degül pehlū efendi **cism-i** pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur
G429/1 Peykānuñ açdı zaḫmumı **cism-i** ḫarābda / Güller bitürdi ḳaṭre-i bārān türābda
G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki kūy-ı yārda / Ṣūret-i dīvārdan **cism-i** nizārum farḳ ide
M2/II/6 **Cism-i** pākin götürüp ḫākden aldı Rıḍvān / Döşedi ḫᵛāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre
G429/4 **Cism-i** ḥaḳīr ḫāk-i meẕelletde pāy-māl / Ḫāṭır hevā-yı dil-ber-i ʿālī-cenābda
G486/1 **Cism-i** żaʿīf ü zārı görüp yār bilmedi / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i dil-dūzı ilmedi
G513/4 **Cism-i** pür-dāġ u ten-i zerd ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış maḥabbet bīşesi
G458/5 Yine **cisminde** Bāḳī ḫançerüñle yaralar çizdi / Ṣanasın sāde-rū bir dil-rübāyı çekdi pehlūya
K19/9 **Cismine** naʿl kesüp farḳına bir dāġ urmış / Var ise sevdi meger yār-ı sitem-ger ḫātem
K24/10 Var ise bencileyin ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / Gök gök itmiş döginüp **cismini** yir yir sünbül
G2/6 Yüzüm üzre ḳadem başmaz cefā vü cevrden geçmez / Yolında ḳılduġumdan n’oldı ben **cismüm** türāb-āsā
G516/1 Görinmez dāġdan **cismüm** ser-ā-pāy / Beni yaḳmaġa cānā ḳalmadı cāy
K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa dönüp ḫūn-ı eşk ile / **Cismüm** boyandı ḳana ser-ā-pā ḳalem gibi
G263/1 Ḳaddümi çeng eşkümi rūd eyledüñ / **Cismüm** āteş cānumı ʿūd eyledüñ
G321/2 Hem-reng-i peleng itdi beni kūh-ı belāda / **Cismümde** ser-ā-pā görinen dāġ-ı siyāhum
G548/5 Dirhem-i eşküm dükenmez nice demdür Bāḳıyā / Ḫāk-i **cismümdür** meger kim māl-i Ḳārūnuñ yiri
G191/3 **Cismümüz** şekl-i muraḳḳaʿdur ser-ā-ser dāġdan / Şimdilik ʿālemde bir kühne ḳabāya māliküz
G193/4 Zer-beft cāme geydi ser-ā-ser ṣanur gören / İtse iḥāṭa **cismümüzi** yanar odumuz
G390/4 Erġavānī cāmeñ içre oldı **cismüñ** ey perī / Erġavānī cild ile gūyā kitāb-ı Gül-sitān
G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā **cismünde** cān ditrer

cism-i dü-tā [2] iki büklüm vücut

K19/47 Sīnemüñ dāġı ile **cism-i dü-tā-yı** zerdüm / Ḳıldı engüşt-i belāda beni bir zer ḫātem
G413/4 Bu **cism-i dü-tā** içre fiġānı reg-i cānuñ / Şol çengdeki naġmeye beñzer ḳıl içinde

cism-i laṭīf [2] güzel/nazik vücut

G84/1 Gül-gūn ḳabāsı ol ṣanemüñ ṣanki lāledür / **Cism-i laṭīfi** lāle-i ḥamrāda jāledür
G230/2 **Cism-i laṭīfüñ** oldı senüñ dürr-i şāh-vār / Ḥıfẓ itmek içün anı olupdur cihān ṣadef

cism-i nā-tevān [2] zayıf vücut

K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde vücūdum naḫl-i gül ṣandı / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu **cism-i nā-tevān** üzre
G139/1 Eser āhum yili kūyuñda **cism-i nā-tevān** ditrer / Çemen ṣaḥnında gūyā bāddan berg-i ḫazān ditrer

cism-i nizār u zerd [1] sararmış/sıska vücut

G115/4 Dāġ-ı siyehler ile **cism-i nizār u zerdi** / Bir bāl ü perri yanmış pervānedür ṣanurlar

cism-i zerd [3] sararmış/sıska vücut

G190/4 Görinen **cism-i zerdümde** degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda lāleler yir yir
G216/2 Eşküm götürdi gitdi kūyına **cism-i zerdüm** / Berg-i ḫazāne beñzer bir cūy-bāre düşmiş
G489/3 Ḳarardı mühre-i dāġum ḳızardı şerḥalarum / Bu **cism-i zerd** baña cāme-i se-reng oldı

cism-i zerd ü zār u nizār [1] sararmış/sıska vücut

G34/3 Bu **cism-i zerd ü zār u nizār** ile nice bir / Yanam firāḳuñ āteşine nitekim sipend

cū [2] ırmak ‖ ‘kenār-ı cū’ su kenarı diye de okunabilir.

G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine gül devrini görsek / Kenār-ı **cūda** ʿīş itdükçe dil-ber der-kenār olsa
K5/27 Cünūnın gördiler **cūlar** nihāl-i sīm-sīmāña / Gümiş zencīr ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı

cūʿ u ẕillet [1] açlık, sefalet

K13/6 **Cūʿ u ẕillet** derdidür eṭfāli giryān eyleyen / Aġlamazdı ṭıfl-ı dil olsa elinde nān eger

cūd [6] cömertlik, ihsan; bu kavramları çağrıştıran kef (el), ebr, nem (çiy) bağlamlarında kullanılmıştır; bkz. 'kef-i cūd' md.

K23/24 Keff-i yem-i yemīni nem-i **cūdın** itse feyż / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

K20/24 Mis̱āl-i **cūdına** ʿunvān yazar debīr-i felek / Mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl

K18/35 Bāġ-ı **cūdında** nihāl-i kereminden derilür / Luṭf-ı bī-minnetinüñ mīvelerinden her bār

K23/32 Ḫātem bu devr içinde geleydi cihāna ger / İtmek dilerdi süfre-i **cūduñdan** iġtinām

K24/24 Ebr-i **cūduñdan** eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü mermer sünbül

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i bahār-ı iḥsān / Nem-i **cūduñla** ter ü tāze gül-istān-ı emel

cūd u kerem [1] ihsan ve bağış

K2/55 Bez̠l ile az ola mı niʿmet-i **cūd u keremüñ** / Yimeden eksile mi ḫᵛān-ı Ḥalīlü'r-Raḥmān

cūd u kerem vaḳti [1] ihsan ve bağış zamanı

K2/52 Ḥāṣılı **cūd u kerem vaḳti** irişdi şimdi / Luṭfuña nāẓıruz ey Pādişeh-ı ʿālī-şān

cūd u seḫā [2] cömertlik

K9/3 Ḫurşīd gibi pertev-i **cūd u seḫā** ile / Rūy-ı zemīne ṣaçdı zer-i kāmilü'l-ʿayār

G403/7 Ṭoldurdı gerçi **cūd u seḫā** gösterüp felek / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i ṣaḥrāyı sīm ile

cumʿa [1] Cuma namazı

G474/3 Vāʿiẓ çıḳarsa kürsīye her **cumʿa** ġam degül / Ammā bolayki luṭf ide bayrama çıḳmaya

cūş u ḫurūş [2] çoşkunluk

K14/20 Çıḳup yelkenlüler Rūmī siperden bād-bānlarla / Yine gösterdiler **cūş u ḫurūş-ı** baḥr-i ʿummānı

G397/3 Ḫūnīn olup aḳardı yaşum ırmaġı müdām / **Cūş u ḫurūş** ile ṣular aḳup bulanmadın

cūş eylemek [2] çoşup taşmak

M9/II/1 Leb-i mey-gūn-ı sāḳī yādına **cūş eyleyüp** ey dil

G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı sāḳī ṣundı çün nūş eyledüm / İrdi bir ḥālet ki deryālar gibi **cūş eyledüm**

cūş itmek [3] çoşup taşmak

G23/4 Giryeden cūy-ı sirişküm sū-be-sū oldı revān / Yine Ḳulzüm gibi **cūş itdi** bu deryā semt semt

G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile **cūş ideli** / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları dem gibi gelür

G181/1 Bahār eyyāmı geldi tāze ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / Ṣular **cūş itdügi** demdür bulanıḳlıḳ zamānıdur

cūşa getürmek [1] kendinden geçirmek, çoşturmak

M1/IV/8 Āheng-i āh u nāleleri idelüm bülend / Eṣḥāb-ı derdi **cūşa getürsün** bu heft bend

cūy [7] akarsu, ırmak

G316/1 İrişdüm baḥre **cūy-āsā** basīṭ-i ḫākden geçdüm / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm

G107/5 **Cūy-ı** ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / **Cūy-ı** dil ṭurmaz aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya

G23/2 ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı pāküñdür meger kim **cūylar** / Cüst ü cū eyler seni ey serv-i bālā semt semt

K2/44 Şeref-i ḫidmetine yüz süre geldük gūyā / **Cūylar** kim olalar ṭālib-i baḥr-i ʿummān

M2/II/2 **Cūylar** kim ṭolanur dāmen-i ṣaḥrālarda / Jāleler kim görinür lāle-i Nuʿmān üzre

G481/2 Bāġda āb-ı revān üzre dökilür berg-i bīd / **Cūylar** dīdāruñuñ reşkiyle düşdi ḫançere

cūy-ı eşk [2] göz yaşı

G252/5 **Cūy-ı eşküm** yeñilmez ey Bāķī / Çoķ döner daħı āsiyāb-ı felek

G297/4 **Cūy-ı eşküm** şöyle ṭuġyān itdi kim bir gün hemān / Āsmānuñ āsiyā-sengin yuvalar bilmiş ol

cūy-ı fenā [1] yokluk ırmağı ‖ ölüm

G134/1 **Cūy-ı fenāyı** ħalķ birer ikişer geçer / Baḥr-i belādan ehl-i tecerrüd yüzer geçer

cūy-ı sirişk [3] göz yaşı

G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşķuñ dil nihān itdi / Aķup **cūy-ı sirişk** ol sırrı ḥayfā kim ʿayān itdi

G23/4 Giryeden **cūy-ı sirişküm** sū-be-sū oldı revān / Yine Ķulzüm gibi cūş itdi bu deryā semt semt

G414/5 Baķmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn hergiz ḥālüme / Nīl-veş **cūy-ı sirişküm** ṭurma ṭuġyān itmede

cūy-bār [10] akarsu, ırmak

K17/5 Dolāb ķurdı ķavs-i ķuzaħ bāġ-ı ʿāleme / Mīz-āb gibi her yañadan aķdı **cūy-bār**

G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i bahār / Zencīr-i ʿadl çekdi çemen-zāra **cūy-bār**

G180/5 Ṣaḥn-ı çemende servi kenār eylesem diyü / Dökilmede ṣaçılmada eṭrāfa **cūy-bār**

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ķomadı dilde ķarār / **Cūy-bār** içre biten ney gibi her ān ditrer

G49/1 **Cūy-bār-ı** vādī-i ġam eşk-i çeşm-i ter yiter / Rūy-ı zerd ol **cūy-bāra** berg-i nīlūfer yiter

G371/3 Her yañadan ayaġına altun aķup gelür / Eşcār-ı bāġ himmet umar **cūy-bārdan**

G216/2 Eşküm götürdi gitdi kūyına cism-i zerdüm / Berg-i ħazāne beñzer bir **cūy-bāre** düşmiş

G122/5 Dīvānelik zamānıdur āvāre göñlini / Zencīrlerle żabṭ idemez **cūy-bārı** gör

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i ġam eşk-i çeşm-i ter yiter / Rūy-ı zerd ol **cūy-bāra** berg-i nīlūfer yiter

G99/2 Bir ābdur ki aķduġı yir lāle-zār olur / Tīġuñ ki gül-sitān-ı ṣafā **cūy-bārıdur**

cūy-bār-ı eşk [2] göz yaşı

G182/4 Sīm-tenler **cūy-bār-ı eşkümi** aķıtdılar / Der-kenār olmaġ içün āb-ı revāna girdiler

G499/4 **Cūy-bār-ı eşküm** içre çihre-i zerdüm benüm / Görinür āb-ı revān içinde nīlūfer gibi

cūyā [1] isteyen, arzulayan

G83/2 ʿAşķuñ ġamıyla sırrını eşk-i revānumuñ / **Cūyā-yı** yār u ʿāşıķ-ı dīdār olan bilür

cübbe vü destār [1] cüppe ve sarık; 'Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü'nde cüppe ve beyaz tülbend sarığın, ilmiye sınıfına yani medrese softalarına, cami ve mescitlerdeki imam, müezzin ve kayyum efendilere ait ayıredici bir özellik, bir nişan olduğu yazılıdır. Krş. KOÇU, s. 57-58. Beyitte bu bilgilere paralel, zahid tipinin ayırdedici simgesi olan aksesuarlar bağlamında yer almaktadır.

G307/5 Zāhid ol s̱iķlet ile uçmaġa ḥāżırlanma / Çıķar ol **cübbe vü destārı** biraz ħiffet bul

cüdā [3]

1. ayrı

G8/7 Ġonca-veş cām-ı dil-i Bāķīyi pür-ħūn itdiler / Dem-be-dem zārī ķılur gül-zār-ı bezmüñden **cüdā**

G139/4 Şu māhī gibi kim ħāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden **cüdā** cismünde cān ditrer

2. uzak

M4/III/2 Ṣıḥḥat-i cān u beden senden **cüdādur** ʿāķıbet

cüdā olmak [1] ayrılmak, uzaklaşmak

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm **cüdā oldum** mekānumdan / Bu yirlerde ġarībem yoķ-durur yanuñca hem-derdüm

cüdālıķ [1] ayrılık

G472/2 Ķanlu yaşlar dökdügi meyden **cüdālıķ** derdidür / Yoħsa gelmez āteş-i sūzān kebābuñ ʿaynına

cüllāb [1] şerbet

G11/2 Leblerüñde ḫaṭṭuñ ey şīrīn-dehen / Mūrlar **cüllāba** düşmiş gūyiyā

cülūs itmek [1] tahta oturmak

K5/1 Bi-ḥamdi'llāh şeref buldı yine mülk-i Süleymānī / **Cülūs itdi** saʿādet taḫtına İskender-i s̱ānī

cümle [19]

1. bütün

K2/39 Ḫākden ḳaldur eyā dāver-i dīn-perver kim / Nusḫadur **cümle** ser-ā-pāy Ḥadīs̱ ü Ḳur'ān

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya ser-ā-ser ems̱āl / Buldılar mertebe-i ʿāliye **cümle** aḳrān

K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın yiridür **cümle** ḳaçan / Esb-i nāzı felek ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki **cümle** bahār

M1/VI/3 Her ḳanda baṣsa pāy-ı semendüñ nis̱ār içün / Ḫānlar yoluñda **cümle** revān itdi cānları

M9/V/3 Perīşān olsa **cümle** defter-i eşʿāruñ evrāḳı

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz olsalar aʿdā zebān-dırāz / Aduñ añılsa **cümle** eḥibbā ḳulaḳ çeker

K7/30 **Cümle** yek-dildür duʿā-yı devletüñde kā'ināt / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i Yezdān eyledi

G21/4 **Cümle** bīmāra ey ṭabīb anı vir / Hīç şerbet nemī-resed be-şarāb

G277/6 **Cümle** tedbīr pes-i perdeden üstāduñdur / İḫtiyārī mi ṣanursın ḥarekātın ṣuverüñ

G342/2 Küḥl idinmek ġubār-ı maḳdemüñi / **Cümle** aʿyān içinde resm-i ḳadīm

G480/2 ʿArż idince şīve-i reftārını bād-ı ṣabā / Lerze düşdi serv-i bāġuñ **cümle-i** endāmına

K22/20 Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümā-yı ṭabʿına / **Cümle-i** dünyā vü mā-fīhā muṣavverdür ʿayān

2. herkes

G57/7 Bāḳī kelāmı **cümleden** aʿlā edā eder / Ḥaḳḳ-ı suḫanda ḥāṣıl efendi edā budur

G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ irişür **cümleden** evvel / Ol mertebeye saʿy ile zühhād yitişmez

Kt1/7 Gerçi kāmillere ʿālemde nihāyet yoḳdur / Minnet Allāha seni **cümleden** itmiş ekmel

G264/7 Kelām-ı ʿaşḳ ey Bāḳī ser-ā-ser sırr-ı vaḥdetdür / Murādı **cümlenüñ** birdür bütün dünyāyı söyletseñ

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde olur **cümleye** ġālib tenhā / Baḥs̱ içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār

3. herşey

Kt1/8 Der-geh-i Ḥaḳḳa niyāz eyleyelüm ey Bāḳī / **Cümleden** der-geh-i sulṭāna duʿādur efḍal

cümle ʿālem [1] herkes, bütün insanlar

G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar **cümle ʿālem** ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ

cümle cihān [2]

1. bütün her şey

K17/2 Gül-zāre gel ki **cümle cihāndan** nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur seyr-i her diyār

2. herkes

K2/34 Levḥaşa'llāh zehī salṭanat-ı ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa **cihān cümle** muṭīʿ-i fermān

cümleten [1] hepsi birlikte

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile mūy-ı miyānına naẓar / **Cümleten** bī-bedel ü sāʿid ü bāzū da güzel

cünbiş [1] oyun

G420/5 Devr-i zamāne **cünbişi** nā-dānlıḳ üzredür / Nā-dān ḳomaz ki merdüm-i dānā ḥużūr ide

cünbiş ḳılmak [1] oyun oynamak ‖ hile yapmak

K14/26 Ne **cünbiş ḳıldı** kim āḫır dil-i düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

cünd **[6]** asker

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil **cünd-i** nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

G197/6 **Cünd-i** ġam şāhısın ne ġam Bāḳī / Bunca ḫayl ü sipāha mensūbuz

kış bağlamında;

K7/5 Ṭağılup **cünd-i** şitā fetḥ oldı mülk-i bāġ u rāġ / Leşger-i ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

K7/6 ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi **cünd-i** şitānuñ nev-bahār / Berg-i sūsen ḫidmet-i şemşīr-i bürrān eyledi

K24/46 Götürüp tā ki şehenşāh-ı bahāruñ tūġın / Getüre **cünd-i** şitā üstine leşger sünbül

G103/1 **Cünd-i** şitāyı ṭaşa ṭutup yine jāleler / Ḳaṣd itdiler ki milket-i gül-zārı alalar

cünūn **[2]** delilik, çılgınlık

K5/27 **Cünūnın** gördiler cūlar nihāl-i sīm-sīmāña / Gümiş zencīr ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı

G187/2 Cihāna ṣavt-ı zencīr-i **cünūnı** ġulġule ṣalmış / Bu gün virānelerde ey perī dīvāneler vardur

cünūn eyyāmı **[1]** çılgınlık zamanı ‖ bahar mevsimi; bu mevsimde cinnetin arttığı söylenmektedir.

G276/3 Nev-bahār oldı yine geldi **cünūn eyyāmı** / Ṭaḳdı zencīrlerin bād-ı bahār enhāruñ

cünūn mülki **[1]** divaneler memleketi

G544/4 O Leylī-veş ġamından n'ola olsam pādişāh-ı ġam / **Cünūn mülkin** baña ışmarladı Mecnūn ise gitdi

cürʿa **[23]**

1. yudum

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden **cürʿa** ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür

M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek **cürʿa** gibi ḫāk / Devrān elinden irse gerek cām-ı ʿĪşa seng

G84/6 Bir bezme mīr-i meclis olupdur göñül k'aña / Baḥr-i muḥīṭ **cürʿa** vü gerdūn piyāledür

G132/2 Ṣürāḥī hem-nişīnüñ hem-demüñ cām / Niçün ben **cürʿa** gibi atılam dūr

G212/2 Meclisde cām-ı laʿl-i lebüñ vaṣfın eyledüm / Taḥsīnler itdi **cürʿa** baña ḳıldı ḫāk-būs

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir **cürʿa** Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz **cürʿadan** ġayrı ayaḳdaşum

G120/3 Mürde-i derd ü ġama cānlar bağışlar **cürʿası** / Sāḳıyā bi'llāh mey-i ḥamrā dem-i ʿĪsā mıdur

G183/1 Meclisüñde şol ki dā'im sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i ġam tālānına her **cürʿası** leşger çeker

K18/48 Ḳoma Bāḳī ḳuluñı **cürʿa-şıfat** ayaḳda / Dest-gīr ol aña ey dāver-i ʿālī-miḳdār

G311/9 Bāġ içre dökse **cürʿasın** altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl

G383/6 Cām-ı laʿlüñ **cürʿasın** luṭf eyle dürdī-keşlere / Çekmesün erbāb-ı himmet her denīnüñ minnetin

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ **cürʿasın** ḳılsañ bu bezm ehline feyż / Ṣulḥa müncer olsa bu bīhūde ġavġā kāşkī

K22/27 **Cürʿa-veş** ayaḳda ḳodı sāḳī-i devrān beni / Dest-gīr ol ey emīr-i meclis-i devr-i zamān

Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / **Cürʿa-veş** ḳalmış idi anda kelāmı bāḳī

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin dökmez yire / Ehl-i dil bir **cürʿaya** degmez ʿaceb devrān olur

G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir **cürʿadur** ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ

G97/5 Bāḳī çeker mi bāde-i engūr minnetin / Her kim ki mest-i **cürʿa-i** cām-ı Elest olur

G311/7 Nūş itmeyince **cürʿa-i** şāh-ı cihānı ḫāk / Kān içre ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār laʿl

K22/26 **Cürʿa-i** cām-ı belā-encām-ı ġam bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet ḳıldı ḫumār-ı derd ü miḥnet ser-girān

2. kadehin sonundaki damla ‖ öpücük

G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i cān teşnedür / Ṣun **cürʿa-i** cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür

G506/2 Sāḳıyā **cürʿa-i** cām-i leb-i cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā ġamı

G374/4 **Cür'a-i** cāmın eger ṣunsa yitişdürmek olur / Pīr-i deyrüñ nice terk eyleyelüm irşādın

cür'a-rīz olmak [1] dökülmek

K24/27 **Cür'a-rīz olsa** eger gül-şene cām-ı keremüñ / Ṭuta nergis-ṣıfat elde ḳadeḥ-i zer sünbül

cür'a ṣaçmak [3] meclisin önemli ritüellerinden biri olan kadehteki son yudumu dökmek

G483/6 **Cür'a ṣaçdıḳları** yir kān-ı Bedaḫşāna deger / La'l ü yāḳūtı n'ider mey-gede ḳallāşları

G523/2 **Ṣaçıldı cür'a-i** cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin 'abīr itdi

G323/3 İçelüm la'l-i müẕābı **şaçalum cür'aları** / Ḫāk-i gül-zārı bu gün kān-ı Bedaḫşān idelüm

cür'a-dān [1] Abdalların kemerlerine astıkları çakı, çakmak ve esrar mahfazası; daha geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 143-144; TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s.70-71.

G58/1 **Cür'a-dān** abdāla gerçi maḫzenü'l-esrārdur / Rind-i dürd-āşāma sāġar maṭla'u'l-envārdur

cürm [1] suç, kabahat

G38/4 Lāyıḳ budur ki biz ḳılavuz **cürme** i'tirāf / Vābeste-i 'ināyetidür mebde' ü me'ād

cürm ü 'iṣyān [1] suç, kabahat ‖ günah

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it **cürm ü 'iṣyān** üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz āb-ı firāvān ġıll u ġış

cüst ü cū eylemek [1] aramak

G23/2 'Āşıḳ-ı dīdār-ı pāküñdür meger kim cūylar / **Cüst ü cū eyler** seni ey serv-i bālā semt semt

Ç

çaġ **[1]** zaman, mevsim ‖ yaş

G337/6 Tedārük eyle bu **çaġlar** geçer gider ḳalmaz / Zamān-ı furṣatı seyl-i revāna beñzetdüm

çaġlamak **[2]** çağıldamak, taşıp dökülmek, çoşmak (su için)

G315/1 N'ola dehr içre nişānum yoġ ise ʿAnḳāyem / Ne ʿaceb seyl gibi **çaġlamasam** deryāyem

G64/4 Ṣular **çaġlar** ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā artar

çāh-ı ʿadem **[1]** yokluk kuyusu (Hz. Yusuf'un atıldığı kuyu) ‖ ölüm

G308/2 Geldi ẓuhūra **çāh-ı ʿademden** çıḳup yine / Mīzāne girdi Yūsuf-ı Kenʿān-mis̱āl gül

çāh-ı ẕeḳan/ zenaḫdān **[5]** çene çukuru

G26/1 Yaşumuz dökmege ol dürr-i ʿAdendür bāʿis̱ / Göñlümüz düşmege ol **çāh-ı ẕeḳandur** bāʿis̱

G248/3 Bāġda dürr-i ʿAden gibi yine yāsemenüñ / Cigerin deldi bu gün şīve-i **çāh-ı ẕeḳanuñ**

G165/1 Göñül Yūsuf gibi **çāh-ı zenaḫdānuñda** ḳalmışdur / Ḫalāṣ eyle benüm şāhum ki zindānuñda ḳalmışdur

G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ içre şināver geçinenler ne bilür / Düşmese **çāh-ı zenaḫdānuña** gird-āb nedür

G346/4 ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger şerbet-i laʿlüñ bulamaz / Hele aġzı ṣulanur **çāh-ı zenaḫdānuñdan**

çaḳ **[2]** bkz. TS. C. II, s. 795-798.

1. ta, tam; 'ta bu zamana kadar'

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe degin **çaḳ** bu ḳadar / Bī-vefālıḳ yüzini göstere mirʾāt-ı zamān

2. sırf, sadece

G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz çünki ḥayrān olmaġa bāʿis̱ / Nedür lāʿl-i lebüñ **çaḳ** böyle ḫandān olmaġa bāʿis̱

çaḳmak **[1]** gammazlamak, kovlamak; bkz. TS, C. II, s. 803.

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ ḫışm āteşine yaḳmaġa / Vardılar ġammāzlar şāh-ı cihāna **çaḳdılar**

çāk **[1]** yara

G309/6 Almadı būy-ı maḥabbetden es̱er şunlar kim / Ġonca-veş dilleri ḫūn sīneleri **çāk** degül

çāk-i pīrehen **[1]** gömlek yırtmacı; Mütercim Asım, kaftan ve çadır yırtmacına da bu adın verildiğini söylemektedir; bkz. BURHÂN, s. 127.

K7/12 Lāle **çāk-i pīrehen** gösterdi gül çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

çāk-ı girībān **[1]** yaka yırtmacı, yakanın kesilip açılmış olan yeri; bu bağlamda 'çāk-ı girībān itmek' veya 'yaḳasın çāk eylemek'te olduğu gibi üzüntü ve kendini kaybetme anlamı değil, gömleğin yırtmaçlarından güzelin vücudunun görünmesi imgesi vardır.

G346/3 Bilmezin sīne midür sīmden āyīne midür / Yine yüz gösteren ol **çāk-ı girībānuñdan**

çāk eylemek **[2]** parçalamak ‖ yaralar çizmek

G301/3 Sīnesin **çāk eyledi** mest-i ṣabūḥīler gibi / Ṣubḥ-dem mürġ-i çemenden gūş idüp āvāze gül

G350/4 Keş-ā-keşden elüñde cāme-i cism ey dil-i şeydā / Çeker **çāk eylerin** bir gün ne saña ne baña olsun

çāk çāk eylemek **[1]** parça parça etmek ‖ incitmek

G539/4 Ṭurra-i müşgīnüñe olmazsa rūzī dest-res / Şāne-veş minşār-ı miḥnet **çāk çāk eyler** beni

çāk itmek **[1]** yaralar çizmek, parçalamak

G101/2 **Çāk itmeyeydi** sīnemi şemşīr-i cevr-i yār / Derd-i derūnum olmaz idi ḫalḳa āşikār

çāk çāk itmek **[2]**

1. parça parça etmek, parçalamak

G22/4 Cevşen-i pūlād-ı çarḫı **çāk çāk itdüm** daḫı / Āh-ı āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı dürüst

2. yaralar çizmek

G211/2 **Çāk çāk itsün** beni şemşīr-i ġamzeñ şāne-veş / Zülfüñe tek ʿāḳıbet olsun müyesser dest-res

çāk-ı girībān itmek **[2]**

1. (kendinden geçme ile) yaka paça yırtmak, parçalamak

G323/2 Ḳomayup lāle gibi elden ayaġı bir dem / Mest olup ġonca-ṣıfat **çāk-ı girībān idelüm**

2. inlemek (kalemin yazarken çıkarttığı cızırtılı ses)

M1/V/8 Derd ü ġamuñla **çāk-i girībān idüp** ḳalem / Pīrāhenini pārelesün ġuṣṣadan ʿalem

çāk-i girībān olmak **[1]** yaka paça yırtmak ‖ kendinden geçmek

G166/3 Ḳoyup nāmūs ile ʿārı düşüp kūy-ı ḫarābāta / Yürür **çāk-i girībān olup** erbāb-ı melāmetler

çāker **[2]** kul, köle, bende

K24/20 Geldi bir Hindū-yı bī-çāre-ṣıfat işigüñe / Ġarażı bu ki ḳapuñda ola **çāker** sünbül

M6/V/1 Olsun hezār-ı zār u dil-efgār **çākerüñ**

çāker eylemek **[1]** kul köle yapmak

K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne çeküp gerden-i teslīmlerin / Nice āzādeleri **eyledi çāker** ḫātem

çalmak **[3]**

1. vurmak, çarpmak ‖ ‘taşa çalmak’

M6/VII/3 Seng-i fenāya **çaldı** hevā ṣabr zevraḳın

2. üflemek

G358/2 Meclis-i ʿaşḳda ney-zen ne **çalar** yanumda / Ġam-ı hecrüñle ser-āġāz idicek nāleye ben

3. (gönlü titremek) ‖cesaret etmek

G209/3 Güftāra ḳādir olsa eger **çalmasa** dili / Taḳrīr iderdi derd-i derūnum saña ceres

çalup çaġurmak **[1]** çalıp söylemek ‖ eğlenmek, âlem yapmak

G175/4 N’ola gül şevḳıne **çalup çaġurursa** bülbül / Muṭrıbā ol daḫı başḳa başına mehterdür

çalġusuz oynamak **[1]** müziksiz oynamak ‖ ‘çalmadan oynamak’ (keyiflenmek, çok heveslenmek)

G82/2 Güzeller şevḳıne ṣoḥbetde ṣofī **çalġusuz oynar** / Velī her bilmeyen eyle ṣanur anı semāʿ eyler

çalışmak **[1]** savaşmak, bkz. TS. C. II, s. 811-812. ‖ çalışıp çabalamak

M1/VIII/7 Rāḥat yüzini görmedi **çalışdı** cān ile / Çekdi Efendi yolına bu deñlü zaḥmeti

çāpük **[1]** çevik, becerikli

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı **çāpük-i** Yūsuf-naẓīri gör

çāpük-süvār **[3]** (iyi ve hızlı) at binicisi

K10/11 Ḳorḳaram **çāpük-süvār-ı** ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev ḳala ester bile

Sultan Selim’i övme bağlamında;

K5/16 Ḫudāvendā sen ol **çāpük-süvār-ı** mülk ü devletsin / Ki raḫş-ı himmetüñ evvel ḳademde aldı meydānı

Sultan Süleyman'a övgü bağlamında;

M1/III/7 **Çāpük-süvār-ı** ʿarṣa-i kevn ü mekān idi / İḳbāl ü ʿizzet olmış idi yār ü hem-ʿinān

çār erkān [1] bütün dünya ‖ dört unsur (hava, su, ateş, toprak)

K13/14 Gelmeye bir daḫı mis̱li dehre biñ saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek yanınca **çār erkān** eger

çār-bāliş [1] taht; padişahların üzerine oturduğu dört katlı yastık

G288/3 Sulṭān-ı **çār-bāliş-i** iḳlīm-i dehre dil / Kem-ter gedānı beñzedemez sen şehi degül

çāre [5]

1. deva, ilaç

M8/V/3 Bu belāya bulımaz **çāre** ne dervīş ü ne şāh

2. yol, çıkar yol

G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre hergiz **çāre** yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i şeb-gīrler

G59/6 Derdine dil zaḫmınuñ ʿaşḳuñla dermān eyledüm / Şimdi ʿaşḳuñ derdine düşdüm bulınmaz **çāreler**

G202/1 Gūş senüñ ḫaberlerüñ almaġa olsa **çāremüz** / Kāş ḳulaġumuz ḳadar eyleyelerdi pāremüz

G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden ṣaḳınmaḳ sūd-mend olmaz / Rıżādur **çāresi** ʿaşḳuñ görinmez bir belā ancaḳ

çāre ! [1]

G59/7 Şāh-bāz-ı ṭabʿumuñ pervāzın urmaz kimseler / **Çāre** ey Bāḳī hemān olur öñince varalar

çāre-sāz [1] çare bulucu ‖ yol gösterici

K11/8 N'ola ḫurşīd-veş başuñ göge irdiyse ḥüsn içre / Ser-efrāz-ı cihān ol **çāre-sāz-ı** derd-mendān ol

çarḫ [62]

1. felek

K1/17 Ser-keşlik itdi emrine beñzer peleng-i **çarḫ** / Zencīr ile getürdi yine keh-keşān Keşān

K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri **çarḫ** gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı gül erzān eyledi

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi yolup bāġ-bān-ı **çarḫ** / Mānend-i berf yollarına eyledi nis̱ār

K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne ḥāle irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh **çarḫ** çevgānı

K23/36 Hem-vāre tā ki edhem-i zerrīn-sitām-ı **çarḫ** / Naʿl-i zer ile eyleye bu ʿarṣada ḫırām

K25/28 Bir olur mıydı bu gün ḳıymet-i ehl ü nā-ehl / Nāḳıd-ı **çarḫ** eger eylese teşḫīṣ-i ʿayār

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde şafaḳ bādiye **çarḫ** / Nuḳl encüm meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn

G2/2 Hevāñ içre ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı **çarḫ** ol dem bu demdür āsiyāb-āsā

G4/4 Ḫalḳ-ı cihāna melceʾ olaldan penāhına / Ḫurşīd-i **çarḫ** sāye gibi eyler ilticā

G36/3 Günbed-i **çarḫ** u şuʿle-i āhum / Tīġ-i elmās u miġfer-i pūlād

G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı Mirrīḫ-i **çarḫ** / Rūy-ı yāre öykünür diyü mehe ḫançer çeker

G227/4 Māh-ı **çarḫ** üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / Yaḳdı yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ

G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında yāruñ **çarḫ** bir ḳandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir rūşen fetīl

G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger **çarḫ** bī-raḥm olmasa / Pister-i ḫār üzre n'eyler nāzenīn endām-ı gül

G417/7 Olur atuñ öñince āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i **çarḫ** ser-mūze

G441/4 Cevr ü cefālar itmede ḫod başdan aşdı **çarḫ** / Ṭurmaz ʿitāb u nāz ider ol şīve-kār ise

G451/3 Biñ meşk iderse ṣafḥa-i **çarḫ** üzre māh-ı nev / Ebrū-yı yāre öykünebilmez mis̱ālde

G465/4 Ey **çarḫ** nice cevr idüp aġladasın beni / İller yüzine gülüci bir bī-vefāyile

K17/6 **Çarḫ** oḳlarını atdı yine gül-şene seḥāb / Altun göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār

G18/2 Gice ḥüsnüñ şevḳıne encüm sürūr u sūrda / **Çarḫ** āteş-bāzdur gūyā elinde māh-tāb

G32/1 Pür olup devr idicek meclis-i mestānı ḳadeḥ / **Çarḫ** olur ḥalḳa-i rindān meh-i tābānı ḳadeḥ
G71/5 Cām içüp hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / **Çarḫ** peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör
G124/8 **Çarḫ** yüz döndürmedin gül-şende ʿīş it Bāḳıyā / Sebzeler zībā hevālar iʿtidāl üstindedür
G183/5 **Çarḫ** bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer çeker
G348/10 Şah işiginden ḳıl istimdād-ı himmet Bāḳıyā / **Çarḫ** dūn-perverdür ol bilmez mürüvvet neydügin
G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse ʿaceb mi aġyār / **Çarḫ** anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi
K20/16 Bülend-himmet-i devrān Ḳubād Pāşā kim / Hilāl-i **çarḫa** maḥal meclisinde ṣaff-ı niʿāl
G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i dehr **çarḫa** dutar şeb-çerāġını
K23/27 Dehre devām-ı devletidür ġāyetü'l-münā / **Çarḫa** beḳā-yı ʿizzetidür müntehe'l-merām
G394/1 **Çarḫa** baş egme göñül hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan
K18/17 Şīşe-i **çarḫda** gör bunca muraṣṣaʿ naḫli / Nice ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı Cebbār
G326/2 Ol kim livā-yı fetḥ ü ẓafer reh-berin çeker / Ṣaḥn-ı feżā-yı **çarḫda** ser-ʿasker-i nücūm
G446/3 ʿAşḳuñla Zühre **çarḫda** gerdūn semāʿda / Ḫurşīd ü māh şevḳ ile sūz u güdāzda
M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya baġlandı ṭınāb-ı kibriyā / **Çarḫdan** aʿlā ḳurıldı sāye-bān-ı maʿdelet
G512/1 Çıḳsa eflāke n'ola āteş-i āhum şereri / **Çarḫdur** encüm-i seyyārenüñ ey māh yiri
K1/25 Minḳārına dilerse alur **çarḫı** dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān
G22/4 Cevşen-i pūlād-ı **çarḫı** çāk çāk itdüm daḫı / Āh-ı āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı dürüst
G468/4 Yıḳar bünyād-ı **çarḫı** bād-ı āhum / Efendi nesne döymez rūzgāre
K1/5 Bu **çarḫ-ı** çenberīde ṭutup devr uṣūlini / Deffāf-ı mihr ḳılmış idi çihresin nihān
K1/8 Bālā-yı **çarḫ-ı** heftüme Keyvān-ı kühne-sāl / Oturmış idi niteki Hindū-yı pīl-bān
K3/5 Ṭolar būy-ı müşgīn-i zülfüñle ʿālem / Döner nāfe-i miske **çarḫ-ı** müdevver
K3/24 Yazınmaġa mānend-i naẓm-ı S̱üreyyā / Varaḳlar zer-efşān ider **çarḫ-ı** aḫḍar
K10/9 Bāḳıyā **çarḫ-ı** sitem-kāruñ ne cevr itdüklerin / Yek-be-yek ʿarż it ki şāh-ı maʿdelet-güster bile
K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında **çarḫ-ı** şuʿbede-bāz / Ḳoyınca mühre-i mihri güm eyledi fi'l-ḥāl
K25/7 Keh-rübā sübḥasın aldı ele **çarḫ-ı** sālūs / Ḫalḳa cevr eylemeden yaʿnī ider istiġfār
G19/5 Oldı deryā-yı eşküme nisbet / Günbed-i **çarḫ-ı** nīl-reng ḥabāb
G46/5 Şol ḳadar cevr ider oldı baña **çarḫ-ı** bed-mihr / Ṣanki bir dil-ber-i meh-rūy u hilāl-ebrūdur
G71/3 Baḳma **çarḫ-ı** ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / Dilden āhum çekdügi şemşīr-i āteş-bārı gör
G77/10 Tīr-i cefā-yı **çarḫ-ı** sitem-gerden iñleme / Şemşīr-i ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör
G153/4 Ṭāḳ-ı felekde hāle degüldür o meh-veşüñ / Mihr-i ruḫına **çarḫ-ı** muʿallā ḳulaḳ çeker
G263/4 Her şeb ey dil āh-ı āteş-nākden / **Çarḫ-ı** bed-mihrüñ yirin od eyledüñ
G426/3 **Çarḫ-ı** kec-revde ḳalur ʿaḳl-ı mühendis ḥayrān / Bir yirin uyduramaz cedvele vü pergāre
G464/8 Ḳaṭre-i eşkine öykündi diyü Bāḳīnüñ / **Çarḫ-i** ḥakkāk yonupdur güheri döne döne
G283/5 Döne döne anı zār itmez idi āhum eger / Bāḳī **çarḫına** ṭoḳınmasa idi gerdūnuñ
K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ yaraşur **çarḫuñ** ecrāmı / Semendüñ sīne-bendinde gül-i zer māh-ı tābānı
K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i **çarḫuñ** zamāne ḫarrāṭı / Döker tırāşesini kūh u deşte berf-mis̱āl
G457/1 Sancaġın dikmezden evvel māh **çarḫuñ** bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ nāmına
Kt1/9 Nitekim levḥ-i zer-efşānına **çarḫuñ** çekile / Ṣubḥ-dem şaʿşaʿa-i mihrden altun cedvel
G136/3 **Çarḫuñ** ey dil umma bu şırça sarāyından s̱ebāt / Kim nice mīrās̱a girmiş ḫāne-i vīrānedür

2. yay; 'ayak yardımıyla kurulan, kolları çelikten yapılmış harp yayı, arbalet. Gövdesi tüfenk biçimindedir'; krş. TÜRK OKÇULUĞU, s. 63. ‖ felek

G382/6 Ey **çarḫ** gerçi cānuma geçdi cefāñ oḳı / Ammā ḫadeng-i āhuma sen de nişānesin

K22/2 Rişte-i bārān gümiş tel sīm-keş ebr-i ḥarīf **/** İki **çarḫa** döndiler gūyā zemīn ü āsmān

G232/2 Yine bir ḳaşı hilālüñ sitemi **çarḫ** gibi / Ḳaddümi ḳıldı kemer ṭāḳatümi eyledi ṭāḳ

çarḫ-ı ʿacūze **[1]** kocakarı dünya/felek, bkz. ‘ʿacūz-ı dehr’

K23/5 **Çarḫ-ı ʿacūze** bağlanup altunlu çenberin / Bir nev-ʿarūs gibi ider nāz ile ḫırām

çarḫ-ı berīn **[1]** arş-ı a’lâ bk.

G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i **çarḫ-ı berīne** yaz / Görsün felekde söz nicʾolur ḫaṣm-ı nā-be-kār

çarḫ-ı devvār **[2]** durmadan dönen felek

K18/18 Berg-i ezhārı hevā şöyle çıḳardı felege / Pür-kevākib görinür günbed-i **çarḫ-ı devvār**

K25/40 Nitekim her ser-i māh ola bir altun ḳandīl / Zīver-i dāʾire-i çenber-i **çarḫ-ı devvār**

çarḫ-ı felek **[1]** felek çarkı

G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ seng-i ġamuñ zaḫmından / Günbed-i **çarḫ-ı felek** başumuza teng olmaz

çarḫ-ı ġaddār **[1]** merhametsiz felek; bkz. ‘sipihr-i ġaddār’ md.

G164/1 **Çarḫ-ı ġaddārda** vefā n’eyler / Kāse-i ser-nigūnda mā n’eyler

çarḫ-ı gerdān **[3]** durmadan dönen felek

K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī yiter çekdük / Cefā-yı devr-i gerdūnı belā-yı **çarḫ-ı gerdānı**

M2/III/4 Āh kim ḫᵛāb u ḫayāl oldı bu devletler hep / Ṭurmadı ʿaksine devr eyledi **çarḫ-ı gerdān**

K7/28 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm eyledi şemşīrüñi / **Çarḫ-ı gerdān** tīġuñ elmāsın dıraḫşān eyledi

çarḫ-ı mīnā(-fām) **[2]** mavi gökyüzü

G59/1 Cāmuñ eṭrāfın ḳaçan kim seyr ider āvāreler / **Çarḫ-ı mīnā-fāmı** gūyā devr ider seyyāreler

G455/4 Gösterür ṣaḥn-ı gül-istān **çarḫ-ı mīnādan** nişān / Şāḫ-ı nergis bāġda şekl-i S̱üreyyādur yine

çarḫ-ı pīre-zen **[1]** kocakarı dünya/felek, bkz. ‘ʿacūz-ı dehr’; ‘

K23/4 Mūy-ı sefīdi ḥalḳasını **çarḫ-ı pīre-zen** / İsterdi daḫı eyleye ḫalḳ-ı cihāna dām

çarḫa girmek **[1]** dönmeye başlamak ‖ dervişin semâ etmeye başlaması

G397/4 Döne döne ṭolanur idüm kūyını anuñ / **Çarḫa girüp** felek daḫı ṭoḳuz ṭolanmadın

çār-pāre olmak **[1]** paramparça olmak ‖ ‘Türk musikisinde bir usul vurma âleti; ÖZTUNA, s. 64; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 252-253.

G538/2 **Olupdur çār-pāre** ney gibi āh itmeden bağrum / Meger kim bezm-i ʿaşḳuñ sāḳıyā bu oldı ḳānūnı

çār-sū **[3]** çarşı

M3/I/4 Şeş cihātı rūşen itdi ṭalʿatından gün gibi / Buldı zīnet **çār-sū-yı** mülk ü millet ṣubḥ-dem

G190/5 Ḳaçan mestāne gezseñ **çār-sū-yı** dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan nāleler yir yir

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / **Çār-sū-yı** dehr içinde gice gündüz zer çeker

çār-sūy-ı zer-gerān **[1]** kuyumcular çarşısı

K22/13 Gevher-i sīr-āb şeb-nem gūş-vār-ı zer varaḳ / Ṣaḥn-ı būstān oldı gūyā **çār-sūy-ı zer-gerān**

çeh-i zenaḫdān **[1]** bkz. ‘çāh-ı ẕeḳan/zenaḫdān’

G488/5 Āh kim düşdi nā-gehān göñlüm / Göricek ol **çeh-i zenaḫdānı**

çeküp çevürmek **[4]**

G434/2 Bāġda dolābı çoḳ **çekdi çevürdi** bāġ-bān / Öykünür diyü ġamuñda nāle vü efġānuma

G526/5 Tīr-i ġamuñ nişānesidür diyü Bāḳīyi / Allāh ki ḫalḳ **çekdi çevürdi** kemān gibi

G504/2 **Çekdi çevürdi** sāḳī-i meclis piyāleyi / Āl ile öpdi diyü leb-i laʿl-i dil-beri

G20/4 Şaḫne-i devrān n’ola **çekse çevürse** dem-be-dem / İki ḳanludur añılmış bāde-i nāb u kebāb

çekip gitmek [1] çekip durmak

G169/6 Cihañda derd ü belāñı **çeker gider** Bāḳī / Ölürse dünyede senden ferāġati yoḳdur

çekān olmak [1] damlamak

K22/33 Bāġ u būstān içre tā **ola** bisāṭ-ı sebzeye / Ṣubḥ-dem berg-ı ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem **çekān**

çekmek [41]

1. çekmek

G254/1 Ey ṣabā dil raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre **çek** / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi zencīr-i zülf-i yāre çek

G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i bahār / Zencīr-i ʿadl **çekdi** çemen-zāra cūy-bār

G75/6 Tīr-i āh-ı seḥerī **çekdügüm** ister dil-dār / Çekeyin n'olsa gerek ḳaşı kemānum özenür

2. kürek çekmek ‖ içtirmek

G200/4 Ḳullanur zevraḳ-ı meyi sāḳī / **Çekdürür** rūzgāre ḳatlanmaz

3. sürme çekmek

G254/2 Ola kim bir pāre yaşın diñdürüp ḳanın kese / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsın dīde-i ḫūn-bāre **çek**

G434/1 Ḳorḳum oldur göz dege ḫāk-i der-i cānānuma / Yoġsa küḥl-āsā **çekerdüm** çeşm-i ḫūn-efşānuma

G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül dürler dökerdi **çekseler** / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsından seḥābuñ ʿaynına

4. tavlamak, kandırmak

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre **çek**

5. dizmek, sıralamak

G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lü'lū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i efkāre **çek**

6. içmek, yudumlamak

G400/5 Bāḳī **çek** imdi cām-ı ġam-ı bezm-i fürḳatin / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı sev

G184/2 Götürüp ayaġı rindān-ı selef keşretden / **Çekdiler** cām-ı fenāyı bize yā Hū didiler

G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı dili dīde düketdi gördüm / Mey-i nābı bedel-i mā-yeteḥallel **çekdüm**

G79/2 Nergis çemende ġonca-i laʿlüñ ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar cām-ı zer **çeker**

G154/6 Bār-ı girān-ı ġuṣṣayı çekmez şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi rıṭl-ı girān **çeker**

G154/7 Bāḳī ġamuñda ḫūn-ı ciger yutsa gūyiyā / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān **çeker**

G163/5 Bāḳī hemīşe gör bu ḫum-ı nīl-gūnı kim / Dürd-i belā vü derdini merd-i hüner **çeker**

G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin **çekme** ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā

K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i leb-i dil-ber ḫātem / Cām-ı zerrīn ile **çeksün** mey-i aḥmer ḫātem

7. gitmek ‖ esmek

K7/23 Ṭurmadı **çekdi** Ṣıfāhān semtine bād-ı ṣabā / Ḫāk-i pāyın sürme-i eşraf u aʿyān eyledi

8. getirmek

G77/3 **Çekdi** ḳapuñ gedālıġına ʿāḳıbet ṣaçuñ / ʿÖmr-i dırāz u salṭanat-ı cāvidānı gör

9. kapmak

G178/1 Başdan meclisde sāḳīler ḳarārum aldılar / **Çekdiler** evvel elümden iḫtiyārum aldılar

10. asmak

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i perīşāne **çeker** / Bilür ol mūy ġamın her ne ise şāne çeker

K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne **çeküp** gerden-i teslīmlerin / Nice āzādeleri eyledi çāker ḫātem

11. katlanmak, tahammül etmek ‖ bela çekmek

K12/2 Kim çıḳar başa ser-i zülf-i girih-gīrüñ ile / Yine ol silsile cevrin dil-i dīvāne **çeker**

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān **çeker** / Şol pehlevāna döndi ki iki kemān çeker

G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı belā çekdügümi / **Çekeyin** bārī çün ol şūḫ-ı cihānum özenür

G154/6 Bār-ı girān-ı ġuṣṣayı **çekmez** şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi rıṭl-ı girān çeker

G305/6 **Çekmezdi** ḫārḫārını gül-zār-ı ʿālemüñ / İñletmeyeydi bülbülini zār zār gül

G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı belā **çekdügümi** / Çekeyin bārī çün ol şūḫ-ı cihānum özenür

12. yarışmak, çekişmek

K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin gerçi kemān-ı ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile ḫasmāne **çeker**

13. tarafına götürmek

K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın yiridür cümle ḳaçan / Esb-i nāzı felek ol ḫusrev-i ḫūbāne **çeker**

14. yapıştırmak (sarılmak, kendine çekmek bağlamında) ‖ hançer çekmek

K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb ṣanur sīne-i ʿuryāne **çeker**

15. bir makama getirmek

K12/14 Devlet-i şāh-ı cevān-baḫta duʿā ḳıl ki seni / Kimse çekmez ilerü himmet-i şāhāne **çeker**

16. çengele, kancaya asmak bağlamında;

G154/5 Sürdükçe nīzelerle yanuñdan müjeñ dili / Ḳullāblarla ṭurra-i ʿanber-feşān **çeker**

17. sürümek

G163/2 Ḫurşīd esīr-i ʿaşḳuñ olupdur eşiʿʿadan / Boynında ṭavḳ-ı şevḳ ile zencīr-i zer **çeker**

18. tartmak

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer **çeker**

19. artmak

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ eflāke seyr ider güẕerin / Ḥicābı şöyle **çeker** yirlere geçer nāvek

20. atmak, fırlatmak ‖ yay çekmek (kçuluk bağlamında)

G75/6 Tīr-i āh-ı seḥerī çekdügüm ister dil-dār / **Çekeyin** n’olsa gerek ḳaşı kemānum özenür

21. getirmek

G436/4 Kūyuña ġayrıları **çekse** raḳīb-i ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle döner ḳadd-i dü-tā dolāba

22. kapatmak, örtmek

G339/3 Perde-i ʿizzet **çeküp** yaḳdum maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp müheyyā eyledüm

23. aklını meşgul etmek

G325/2 Laʿlüñe teslīm ider cān borcın inkār itmezin / Ḳılmasun ġamzeñ teḳāżī **çekmesün** medyūnluġum

çeke görmek [1] içivermek

G541/1 Cām gibi diler iseñ k’ola ḳalbüñ ṣāfī / **Çeke gör** ṣofī ṣafā ile şarāb-ı ṣāfī

çekip çāk eylemek [1] çekip yırtmak/parçalamak

G350/4 Keş-ā-keşden elüñde cāme-i cism ey dil-i şeydā / **Çeker çāk eylerin** bir gün ne saña ne baña olsun

çekilmek [9]

1. girmek

G242/3 Yād-ı lebüñle ʿişret içün būstānlara / Allāh **çekildi** bāde-i gül-gūn ḳabaḳ ḳabaḳ

2. ayrılmak, elini eteğini çekmek

G273/5 Bezm-i keẟretden **çekildi** cām-veş Bāḳī göñül / Tekye-i vaḥdetde ʿuzlet iḫtiyār itsem gerek

G533/3 Şevḳ u ẕevḳ ehli **çekildi** biz daḫı yā Hū didük / Ẕevḳi gitdi ʿālemüñ ehl-i meẕāḳı ḳalmadı

G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden **çekildüm** cām-ı ʿişretden/Kebābum dil şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde

3. asılmak (Mansur) ‖ gitmek

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ **çekildi** dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

4. kurtulamamak

G486/5 Ebrūlaruñ ġamıyla kemān oldı ḳāmeti / Baḳī cefā vü cevrüñ elinden **çekilmedi**

5. sürmelenmek

G408/2 Baḳmaz ammā sendedür gül gibi gūşı n'eylesün / Küḥl-i istiġnā **çekilmiş** nergis-i raʿnāsına

6. yükselmek

G347/4 **Çekilmiş** ḳaddüñ eflāke dökilmiş sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin

7. dönmek

G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i küleng / **Çekilür** kūyuña mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf

çekinmek [1] içi çekmek, çok arzulamak, bkz. TS, C. II, s. 848. ‖ tutulmak, sevdalanmak

G384/3 **Çekinür** silsile-i zülf-i siyeh-kāruña dil / Beni dīvāne ḳılur bir gün o sevdā göresin

çelīpā [1] haç, farklı tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 148.

G104/3 Yanına alsun diyü kāfir gözüñ ġamzeñ gibi / Girdiler şimdi **çelīpā** şekline şemşīrler

çemen [81] bahçe; 'bāğ, bostan, gülistan ve mevzi-i hürrem manasınadır.' bkz. BURHÂN, s. 135. 'Çemen' bugün anladığımız kırsal, yeşillik, çimenlik yer anlamlarından daha çok bütün öğeleri ve teşrifatıyla oturmuş bir klasik Osmanlı bahçesini imlemektedir.

K17/4 Ṣaḥrāyı ḳıldı lāle Bedaḫşān vilāyeti / Gül-zārı itdi tāze **çemen** mülk-i sebze-zār?(çimen)

K18/3 Döşedi yine **çemen** naṭʿ-ı zümürrüd-fāmın / Sīm-i ḫām olmış iken ferş-i ḥarīm-i gül-zār?

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim ṣabrı ḳaldı ser-māye / Olur nihāl-i **çemen** gibi ġarḳ-ı māl u menāl

K22/12 Jāle vü berg-i ḫazāndan pür-zer ü gevher **çemen** / Gül-şene varın nis̱ār itdi meger deryā vü kān

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür **çemen** / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun ḥall ile yir yir nişān?

K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur **çemen** / Yaraşur yazılsa ger medḥ-i edīb-i nükte-dān

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ **çemen** ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

K26/7 Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür meger eṭrāf-ı **çemen** / Dest-i mihr anuñ içün oldı bu gün gevher-çīn

G97/3 Reftāra gelse ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām ile / Bālā-yı yāre serv-i **çemen** zīr-dest olur

G99/5 Cām-ı zer ile buldı żiyā bezm-i devleti / Nergis ki taḫt-gāh-ı **çemen** tāc-dārıdur

G180/7 Bāḳī bu demde seyr-i gül-istān idenlerüñ / Ayaġına **çemen** zer ü gevher ider nis̱ār

G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u **çemen** seyrine dil / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ

G284/3 Ḳad serv-i **çemen** yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül

G287/3 Deryā-yı aḫḍar oldı **çemen** mevc urup yatur / Rūy-ı zemīni faṣl-ı bahār itdi yem yeşil

G296/2 Naḳşlar bağladı nev-rūz hevāsında **çemen** / Eylesün ḫūb edālarla terennüm bülbül

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek demidür jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı gül açıldı güzellendi **çemen**

G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar lāle-i **çemen** / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i yāsemīn

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar eṭfāl-i **çemen** / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı libās-ı rengīn

G466/2 Salṭanat bār-gehin ḳurdı yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı Cemşīd **çemen** tāc-ı Sikender lāle

G487/2 Gül-şende lāle ṣanma ʿaraḳ-nāk olup **çemen** / Bir āl dest-māl ile sildi yañaġını

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / **Çemen** bülbülleriyle ṣubḥ-dem ẕikr eyle Mevlāyı

G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı cān-ı nālānum bu gül-zāra / **Çemen** bülbülleri şimden girü ḫāmūş u lāl olsun

G456/5 **Çemen** pür-mevc bir deryā ṣadef gül / İçinde lüʾlū-yı şeh-vār jāle

K1/30 Görsün nihāl-i serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ **çemende** beslemesün bāġ-bān bān
K21/1 Aġardı berf ile yir yir **çemende** cism-i nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl
K21/25 Terāne eylese bülbül **çemende** güftārum / Gelüp öñinde zemīn-būs iderdi āb-ı zülāl
K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma **çemende** görinenler sünbül
M6/IV/3 Güller **çemende** görinür āteş sen irmeseñ
G51/1 Lāleler bezm-i **çemende** cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde ḫusrev-i gül ʿīşa ruḫṣat gösterür
G53/4 Lāle **çemende** başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı ḫāl-i yār ile muḫtel dimāġı var
G79/2 Nergis **çemende** ġonca-i laʿlüñ ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar cām-ı zer çeker
G103/3 Çözdi **çemende** ṭurraların sünbül-i ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı mūyını müşgīn külāleler
G103/5 Oldı **çemende** bāliş-i ġonca kenār-ı ḫār / Mürġ-i seḥer iderse n'ola āh u nāleler
G180/4 ʿĪşuñ zamānı ʿişretüñ eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i **çemende** ṣalar ellerin çenār
G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin ir ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i bahāra nergis olupdur **çemende** şemʿ
G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñ'çün ditrer endāmı **çemende** bāddan bīdüñ
G255/2 Gül devri ʾĪş mevsimidür muṭrıbā bu gün / Bülbül-ṣıfat **çemende** biraz ġulġul eyleseñ
G305/1 Lü'lū-yı jāleden ṭaḳınup gūşvār gül / İtdi **çemende** nāz ile ʻarż-ı ʻiẕār gül
G306/5 Aldı seḥerden üsküfini bāz-ı ġoncanuñ / İtdi **çemende** bülbül-i zārı şikār gül
G310/1 Naḳş-ı gül seyr it **çemende** ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿĪş ehline ṣāliḥ ʿamel
G337/8 Güli **çemende** serīr-i zümürridīn üzre / Selīm Ḫān-ı sipihr-āsitāna beñzetdüm
G371/1 Nām u nişāne ḳalmadı faṣl-ı bahārdan / Düşdi **çemende** berg-i dıraḫt iʿtibārdan
G371/2 Eşcār-ı bāġ ḫırḳa-i tecrīde girdiler / Bād-ı ḫazān **çemende** el aldı çenārdan
G371/5 Bāḳī **çemende** ḫaylī perīşān imiş varaḳ / Beñzer ki bir şikāyeti var rūzgārdan
G398/1 Ḳıyām itdi **çemende** yāre ḳarşu / Çenār u ʿarʿar u şimşād ḳamu
G400/3 Ṭutdı **çemende** nāle-i bülbül cihānı līk / Gülde ne çāre olmasa gūş-ı suḫan-şinev
G445/2 Ayaġı elde ʿĪş eyler **çemende** baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret ezelden nergis-i meste
G447/2 Şol deñlü itdi güllere bülbül şeṭāreti / Düşdi **çemende** ḳaṭre-i şeb-nem güle güle
G447/5 Bāḳī **çemende** şīşe-i mey ḳulḳul eylese / Bülbül terāne başlayıcaḳ uysa bülbüle
G470/5 Mektūbın elde ṭutmış zanbaḳ reh-i **çemende** / ʿArż ide tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre
G477/2 Ṣaf ṣaf **çemende** serv dizilsün selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre ṣalın ʿizz ü nāz ile
G487/1 Berfüñ eritdi bād-ı ṣabā baġrı yaġını / Yaḳdı **çemende** nergisüñ altun çerāġını
G487/3 Odlar yaḳardı başına mürġuñ **çemende** gül / Şeb-nem ṣuvarmayaydı seḥerden ḳulaġını
G510/2 Eglendi biraz ḳaddi hevāsiyle **çemende** / Dil mürġi ḳonup serv-i ḫırāmāne ṣalındı
Mtl 21 Şimşād u serv yüz yire ḳorlar niyāz ile / Sen kim **çemende** ṣalınasın ʿizz u nāz ile
G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe rind-i mey-ḫᵛāra / **Çemende** şāḫ-ı sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur
G149/2 Ġamuñdan nevbet-i āh u fiġān u zāra ḳudret yoḳ / **Çemende** bülbül-i şūrīde şimdi başḳa mehterdür
G155/3 **Çemende** berg-i sūsen gökde māh-ı nev degül peydā / Çeker aʿdā-yı dīn üzre zemīn ü āsmān ḫançer
G169/5 **Çemende** ġoncaya baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ aġzına nisbet ṭarāveti yoḳdur
G181/2 **Çemende** ṣu gibi ṣofī şarāb içmek gerek şimdi / Behey ṣofī bu mevsimler ne ayıḳlıḳ zamānıdur
G245/4 **Çemende** ġonca-i dil neyle gülsün açılsun / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ
G337/1 **Çemende** servi ḳad-i dil-sitāna beñzetdüm / Nihāli dil-ber-i nāzük-miyāna beñzetdüm
G351/3 **Çemende** bülbül āvāzı naṣīḥat diñledür mi gör / Bahār irsün yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun
G453/3 Ṭururlar ḳıble-i kūyına ḳarşu / **Çemende** servler ṣaf ṣaf namāza
G456/2 **Çemende** ʿĪşa gelmiş ġonca-i ter / Biraz gül baġlamış bir dest-māle
G497/4 **Çemende** jāle-durur ṣanma bülbül-i şeydā / Ṣuladı eşk ile ṣaḥn-ı sarāy-ı gül-zārı

G514/1 **Çemende** lāle geydi efser-i Key / Elinde tāc u taḫt-ı Behmen-i dey

G440/4 Seyr idelden gül-şen-i ḥüsnüñde ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü **çemenden** cānibe

K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü encüm / Bir **çemendür** ki dökilmiş aña berg-i nesrīn

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı **çemene** / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle bahār

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı **çemene** / Yāsemen şāne ṣabā māşıṭa āb āyīne-dār

K21/9 Sevāḥil-i **çemene** çıḳdı genc-i bād-āverd / Yöneldi Ḫusrev-i nev-rūza devlet ü iḳbāl

K24/8 Yine gömgök tere batmış çıḳa geldi **çemene** / Nev-bahār irdi diyü virdi ḫaberler sünbül

K24/13 Nev-ʿarūs-ı **çemene** māşıṭadur faṣl-ı bahār / Kim anuñ ḫāme-i müşgīnine beñzer sünbül

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḫa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i **çemene** bir ġazel-i ter sünbül

K18/41 Geşt iderken **çemen**-i medḥ ü şenāñı ḫāṭır / Lāyiḥ oldı dile nā-gāh bu şiʿr-i hem-vār

G278/6 Bāḳī **çemen**-i cānda meger perveriş itdüñ / Bir ʿālemi var rūḥ ile ol serv-i revānuñ

G332/4 Benem ol şāḫ-ı nihāl-i **çemen-i** miḥnet kim / Mīve-i maʿrifet ü fażl u hüner bükdi bilüm

K26/33 Nitekim māşıṭa-i dehr ʿarūs-ı **çemenüñ** / Çihresin eyleye ārāyiş-i zīb ü tezyīn

G248/1 Ḫaṭ-ı ruḫsāruña teşbīh idüp ey şūḫ senüñ / Bāġda ġonca biraz rīşine güldi **çemenüñ**

G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i **çemenüñ** pāyine sīmīn ḫalḫāl

çemen-zār [5] bahçe

G398/8 Sevād-ı ḫaṭda naẓm-ı āb-dārum / **Çemen-zār** içre olmışdur aḳar ṣu

G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i bahār / Zencīr-i ʿadl çekdi **çemen-zāra** cūy-bār

G524/1 Eṭrāf-ı **çemen-zārı** yine āb ṭolandı / Gül-zāra girüp her yaña ṣalındı bulandı

K2/29 Ravża-i dīn ü **çemen-zār-ı** şerīʿat olalı / Maṭar-ı luṭfuñ ile milket-i Rūm ābādān

G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı **çemen-zār-ı** cefā / Bağrumuz yaḳdı senüñ ḥasret-i ḫāl-i dehenüñ

çemen-zār-ı cennet [1] cennet bahçesi, bkz. ‘bāġ-ı ḳuds’, ‘bāġ-ı bihişt’, ‘bāġ-ı cennet’, ‘bāġ-ı ḫuld’, ‘bāġ-ı Rıḍvān’ ‘bāġ-ı cinān’, ‘bāġ-ı İrem’

K3/16 Ḫaṭ-ı naẓm-ı pāki **çemen-zār-ı cennet** / Elinde ḳalem çeşme-i āb-ı Kevs̱er

çemen bezmi [3] bahçe meclisi; açık mekanda yapılan eğlence

G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı döndi **çemen bezminde** āteş-bāze gül

G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı **çemen bezminde** / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle

G127/3 Tekellefsüz gelür bād-ı ṣabā tārāc ider bir gün / **Çemen bezminde** gūyā süfre-i gül ḫᵛān-ı yaġmādur

çemen bülbülleri [2]

G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı cān-ı nālānum bu gül-zāra / **Çemen bülbülleri** şimden girü ḫāmūş u lāl olsun

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / **Çemen bülbülleriyle** ṣubḥ-dem ẕikr eyle Mevlāyı

çemen eṭfāli [1] çemen çocukları ‖ taze fidanlar, çiçeker

K18/10 **Çemen eṭfālinüñ** uyḫuların uçurdı yine / Ṣubḥ-dem ġulġule-i fāḫte gül-bāng-ı hezār

çemen mülki [2] çemen ülkesi ‖ bahçe

K18/5 Leşger-i ebr **çemen mülkine** aḳın ṣaldı / Ṭurma yaġmada yine niteki yaġı Tātār

K18/8 Döşedi mihr-i felek yolları dībālar ile / İtdi teşrīf **çemen mülkini** sulṭān-ı bahār

çemen ṣaḥnı [3] bahçe, çimenlik, bkz. ‘ṣaḥn-ı çemen’

K18/30 Āb u gil müşg ü gül-āb ola **çemen ṣaḥnında** / Būy-ı ḫulḳıyla güẕār itse nesīm-i esḥār

G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş ḳarşuña / Servler ṭurmış **çemen ṣaḥnında** ḳāmet gösterür

G139/1 Eser āhum yili kūyuñda cism-i nā-tevān ditrer / **Çemen ṣaḥnında** gūyā bāddan berg-i ḫazān ditrer

çemen iḳlīmi [1] çemen ülkesi ‖ bahçe, çimenlik, bkz. ‘iḳlīm-i çemen’, ‘çemen mülki’

G466/1 Jālelerden ṭaḳınur tācına gevher lāle / Şāh olupdur **çemen iḳlīmine** beñzer lāle

çemen diyārı **[1]** bahçe, çimenlik

G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā varmasun mı yaġmāya / **Çemen diyārına** leşger çeken bahārı görüñ

çemen vilāyeti **[1]** çemen şehri ‖ bahçe, çimenlik

G337/2 Nihāl-i bān ile her yanı şöyle zeyn olmış / **Çemen vilāyetini** şehr-i bāna beñzetdüm

çenār **[3]** çınar; bkz. 'serv ü çenār', 'şāẖ-ı çenār' md.

K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil ṭūṭī iken berg-i **çenār** / Zerd olup ser-pençe-i şeh-bāza dönmişdür hemān

G180/4 ʿĪşuñ zamānı ʿişretüñ eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar ellerin **çenār**

G371/2 Eşcār-ı bāġ ẖırḳa-i tecrīde girdiler / Bād-ı ẖazān çemende el aldı **çenārdan**

çenār u ʿarʿar u şimşād **[1]**

G398/1 Ḳıyām itdi çemende yāre ḳarşu / **Çenār u ʿarʿar u şimşād** ḳamu

çenber **[5]** bkz. 'altunlu çenber', 'āsmānī çenber'

1. canbazların gösteri yaptığı halka ‖ güzelin saç kıvrımı; bk. AND.

G428/3 Ṭurrañdan indi ġamzeñe cān-bāz-ı dil yine / **Çenberden** atdı kendüsini ẖançer üstine

2. kaş

G108/4 Ḥalḳa-i zülfi ẖayāli gözümüzden gitmez / Gūyiyā çeşm-i ʿalīl üzre siyeh **çenberdür**

3. feleğin yuvarlaklığını niteleme bağlamında;

K19/3 Meşʿal-i māhdur ol gevher-i şeb-tāb meger / Geçinür **çenber-i** gerdūn ile hem-ser ẖātem

K25/40 Nitekim her ser-i māh ola bir altun ḳandīl / Zīver-i dāʾire-i **çenber-i** çarẖ-ı devvār

4. kandillerin asıldığı yuvarlak halka

G32/4 Devr-i meclis ki ṣafā cāmiʿinüñ **çenberidür** / Āb-ı rengīn ile ḳandīl-i fürūzānı ḳadeḥ

çenberden geçmek **[1]** kurtulmak, başarmak ‖ cambazların daire şeklindeki çemberden geçmesi, geniş bilgi için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 151.

K18/44 **Geçemez çenber-i** gīsū-yı girih-gīrüñden / Gerçi kim żaʿf ile bir ḳılca ḳalupdur dil-i zār

çenber-i eflākden geçmek **[1]** 'feleğin çemberinden geçmek' ‖ çok uğraşmak, sıkıntı çekmek; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, 'çenberden geçmek' maddesi, s.151.

G316/1 İrişdüm baḥre cūy-āsā basīṭ-i ẖākden geçdüm / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm **çenber-i eflākden geçdüm**

çenberī **[1]** yuvarlak halka ‖ musiki meclislerinde oturma düzeni

K1/5 Bu çarẖ-ı **çenberīde** ṭutup devr uṣūlini / Deffāf-ı mihr ḳılmış idi çihresin nihān

çeng **[13]** yay şeklinde eğri Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış bir âlet; ÖZTUNA, s. 66.

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / Ḳad **çeng** ü nāle nāy u ciger ẖūnı bādedür

G204/1 Derd u ġam bezmine ḳaddüm gibi bir **çeng** olmaz / Nāylar nālelerüm sāzına āheng olmaz

G263/1 Ḳaddümi **çeng** eşkümi rūd eyledüñ / Cismüm āteş cānumı ʿūd eyledüñ

G396/4 Ḳo cengi çeng-i 'aşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey vāʿiẓ / Ne raʿnā söyler ol **çeng** ile mūsīḳārı ṭuymazsın

G489/5 Yüzin eline alup geldi meclise ṣofī / Bu gice rişte-i tesbīḥi tār-ı **çeng** oldı

G493/1 **Çeng** çün nāleme dem-sāz oldı / Sāzlar içre ser-efrāz oldı

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i cānuñ / Şol **çengdeki** naġmeye beñzer ḳıl içinde

G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ **çeng-i** ġamunda dil-i zār / Nāy-veş nāleler eylerse şikāyet demidür

G82/1 Göñül her naġme kim **çeng-i** ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler

G193/2 Evtār-ı **çeng-i** bezm-i ṣafādur ṣanur gören / Künc-i belāda gözden aḳan iki rūdumuz

G196/4 Göñül **çeng-i** maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i **çeng-i** dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ

G396/4 Ḳo cengi **çeng-i** ʿaşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey vāʿiẓ / Ne raʿnā söyler ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

çeng ü nāy/ney [5] çeng ve ney

G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı **çeng ü nāy** olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı gör

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı **çeng ü nāyı** söyletseñ

G279/5 Semāʿ-ı **çeng ü nāy** u devr-i sāġar devleti döndi / Ṣafāsın süre gör ey ṣofī-i sālūs devrānuñ

G370/3 Göñlin egler nāle-i zencīr ile mecnūn-ı ʿaşḳ / Naġme-i ʿūd u ṣadā-yı **çeng ü nāyı** n'eylesün

K1/20 Devrüñde kimse cevr-i sitem-gerden iñlemez / Bī-şerʿ ider iderse eger **çeng** ü ney fiġān

çeng ü rebāb [2] çeng ve rebab

G269/3 Esbāb-ı ṭarab seyl-i mey-i nāb ile gitdi / Āvāzı boġıldı giderek **çeng ü rebābuñ**

G365/5 Bezm-i belāda nāle vü āhuñla Bāḳıyā / Müstaġnīyüz terāne-i **çeng ü rebābdan**

çeng eylemek [2]

1. eğmek, iki büklüm olmak

G75/4 Pīrlikde bu dü-tā ḳaddümi **çeng eylemege** / Neydügin bilmeyüp ol tāze cevānum özenür

2. çenge çevirmek ‖ iki büklüm etmek

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin ney ḳāmetin **çeng eyledüñ** / Pādişehsin itdügüñ şimden girü ḳānūn olur

çeng itmek [1] çeng diye vermek (mutrib'e) ‖ boyun eğmek

G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i servi ḫam / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā **çeng itdiler**

çeng urmak [1] el vurmak ‖ başlamak

K1/4 Bezm-i felekde **urmış** idi Zühre sāza **çeng** / ʿĪş u ṣafāda ḫurrem ü ḫandān u şād-mān

çengī [1] rakkas veya rakkase

G86/4 Meclis-i ʿaşḳuñda **çengī** Zühre deffāf āfitāb / N'eylesün raḳṣ itmesün mi ẕerre-i nāçīzler

çerāġ [23]

1. ışık dilberi

G104/4 Şuʿle-i şemʿ-i cemāli şevḳıne cemʿ oldılar / Bir **çerāġ** idindiler ol nev-cevānı pīrler

2. kandil, mum

Kt3/1 Āfāḳı şehā maʿdeletüñ nūrı pür itsün / Ḫurşīd gibi encümen-i dehre **çerāġ** ol

G224/4 Olsun **çerāġı** ruḫlaruñuñ rūşen ey ṣanem / Yaḳduḳça mihr ü māh bu deyr-i kühende şemʿ

K24/26 Nūr-baḫş olsa eger bāġa **çerāġ-ı** luṭfuñ / Şemʿ-vār eyleye eṭrāfı münevver sünbül

M1/VIII/10 Dā'im **çerāġ-ı** devlet ü baḫtın münevver it / İki cihānda göñli murādın müyesser it

G53/1 Mihr-i ruḫuñla dilde kimüñ tāze dāġı var / Tāb-ı **çerāġ-ı** şems u ḳamerden ferāġı var

G99/3 Zülfüñ duḫān-ı meşʿale-i bezm-i ḥüsndür / Aġzuñ **çerāġ-ı** luṭf u melāḥat şirārıdur

G224/1 Baḥs̱ itmesün ʿiẕāruñ ile encümende şemʿ / Ḳanda **çerāġ-ı** māh-ı şeb-efrūz ḳanda şemʿ

G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī yiter meclisde / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz **çerāġ-ı** rūşen

G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür **çerāġ-ı** devlet-i Cemden

G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu **çerāġ-ı** ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri

G512/2 Şemʿ-dān süfresidür hāle degüldür görinen / Ḳodılar encümen-i ʿaşḳa **çerāġ-ı** ḳameri

G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳı nesīm-i bād-ı nev-rūzī / Fürūzān oldı ḫurşīdüñ **çerāġ-ı** ʿālem-efrūzı

K20/3 **Çerāġ-ı** māha yine bir filori dikdi güneş / Gören kimesne kenārın meh-i nev itdi ḫayāl

G52/2 **Çerāġ-ı** ḥüsnüñüñ nūrı fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū nihāl-i sīm-sīmādur

G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / **Çerāġ-ı** ḥüsnine günden güne ṭurmaz żiyā artar

G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / **Çerāġ-ı** ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış

G223/5 **Çerāġ-ı** māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ

G265/1 **Çerāġ-ı** ḥüsni ışıḳdur o meh-veşüñ girçek / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir güzel kūçek

G505/1 **Çerāġ-ı** bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb ʿārıżı nūrı / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī

G546/9 **Çerāġ-ı** kevkeb-i baḫtuñ güneşden tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı

G415/4 Rūşen itdi gün gibi ās̱ār-ı ḥüsn-i ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler **çerāġın** pertev-i envār ile

G424/4 Ṣadaḳāt u zekāt-ı çeşmüñdür / Sīm ü zer nergisüñ **çerāġında**

çerāġ yaḳmak **[5]** ateş almak; bkz. 'çerağ uyandırmak/çerağ uyarmak' MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 155; GÖLPINARLI 2004, s.74-75. Ayrıca, 'çerāġ yaḳmak' {çerāğ efruhten} deyişi için krş. MENİNSKİ, C. I, süt. 1595.

G227/1 Sīnesine yaḳmada şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan **yaḳar çerāġ**

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına hilāl / Tā kim **çerāġ-ı** māhı **yaḳup** refʿ ola ẓalām

G54/6 **Çerāġı** māh-ı enverden **yaḳar** ol ʿārıż u gerden / Girībānuñ senüñ bezm-i leṭāfet şemʿ-dānıdur

G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / **Yaḳar** ḥüsn-i dil-efrūzı **çerāġı** nūr-ı aʿżamdan

M7/II/1 **Çerāġın** şemʿ-i dāġumdan **yaḳar** ḫurşīd-i ʿālem-gerd

çerāġ-efrūz **[1]** çerağ aydınlığı

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / **Çerāġ-efrūz-ı** ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ

çeşm **[62]** göz

G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü **çeşm** nergis-i şehlā ʿiẕār gül

G366/1 Cilā vir **çeşme** ey sāḳī mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan

K19/48 Ṣararup miḥnet ile beñzi ḳızarmış **çeşmi** / Var ise baḫt-ı siyeh-kāruma aġlar ḫātem

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ dişleri vaṣfın yazup / Nusḫa-i **çeşmi** sevādın pür-ġubār itsem gerek

G424/7 İki ḫançer ṭaḳınmış ey Bāḳī / Ḫaste **çeşmi** ṣolında ṣaġında

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ **çeşmi** dem-beste

G540/4 Ḫaste **çeşmi** nigār beste ḳılup / Göze göstermez oldı āfāḳı

K4/8 Beyāżı ġurre-i ṣubḥ-ı saʿādet / Sevādı sürme-i **çeşm-i** cihān-bīn

K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i encüm / Ki **çeşm-i** baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ nigeh-bānı

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı derūn u derd-i dil ü **çeşm-i** eşk-bār

M1/III/2 Bu acılarla **çeşm-i** nücūm olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden çıḳan duḫān

M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından tūtiyā-yı **çeşm-i** baḫt / Ḫāk-i pāyı cevherinden kīmyā-yı salṭanat

G7/4 Görmez mis̱āl-i ḳāmetüñi **çeşm-i** rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki görenler naẓīr aña

G14/4 Bezm-i ġamda dü **çeşm-i** pür-ḫūnum / İki şīşe şarābdur gūyā

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse **çeşm-i** ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar

G84/3 Ṭāḳ-ı cefāda manẓara-i **çeşm-i** dil-rübā / Kūy-i belāda ḫāne-i cāna ḥavāledür

G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i zülf-i yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i **çeşm-i** nigārdur

G114/5 Ġoncaya baḳsa lebüñsüz **çeşm-i** Bāḳī bir naẓar / Ġonca berg ü berg ḫār u ḫār ḫançer-dār olur

G134/4 Yollarda görse aġladuġum baña ṭaş atar / Gāhī bu **çeşm-i** eşk-feşānı siler geçer

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı **çeşm-i** pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca gül-i aḥmer çeker

G187/4 Sevād-ı **çeşm-i** ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur
G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ derd-i fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur **çeşm-i** pür-ḫūn eşk-bār olmaz
G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma **çeşm-i** aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ
G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı **çeşm-i** Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ
G242/6 Mesken ṭutalı ol ḫam-ı ebrūda **çeşm-i** yār / Āşūb u fitne gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ
G379/5 Bāḳī işigi ḫākine ṭutsun kimüñ ki var / Aḫter gibi bülend-naẓar **çeşm-i** dūr-bīn
G414/3 Kendü güller gibi ḫandān līk **çeşm-i** ʿāşıḳı / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi giryān itmede
G442/4 Jālelerdür lāle-i sīr-āba düşmiş gūyiyā / Dürr-i dendānuñ ḫayāli **çeşm-i** pür-ḫūn-ābda
G473/2 O **çeşm-i** nā-tevān u zülf elinden / Göñüller ḫaste ḫāṭırlar şikeste
G476/5 Seyl-i eşküm içre **çeşm-i** dür-feşān / Bāḳıyā gūyā ṣadef ʿummānda
G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber baġlamış ḫūnī gözin / Ġarḳ-ı ḫūn āḫir o **çeşm-i** ḫışm-nāk eyler beni
Kt1/4 Ḫāk-i pāyüñle olur **çeşm-i** cihān-bīn rūşen / Gerd-i rāhuñla bulur āyīne-i cān ṣayḳal
G380/4 Zülfi sāḥir ṭurrası ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / **Çeşmi** cādū ġamzesi mekkār dirseñ işte sen
K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / **Çeşm-i** encüm gibi baḫtuñ gözi dāʾim bī-dār
M2/V/5 Daḫı ol duḫter-i saʿd-aḫter-i pākīze-güher / **Çeşm-i** Nāhīd gibi rūşen ü bī-dār olsun
G74/1 Terk-i dünyī-i denī ḫalḳa tedennī görinür / **Çeşm-i** ʿuşşāḳa ne dünyī vü ne ʿuḳbī görinür
G202/2 **Çeşm-i** sitāre gibi biz alçaġa nāẓır olmazuz / Himmetümüz bülenddür ḳaddüñedür neẓāremüz
G273/1 **Çeşm-i** pür-ḫūnum yoluñda eşk-bār itsem gerek / Ayaġuñ tozına gevherler niṡār itsem gerek
G416/2 **Çeşm-i** ümīdi eyledi rūşen nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigār ile
G317/3 Her tezervüñ nice bir ṣaydı hevāsında yilüp / Dāʾimā ḥırṣ u ṭamaʿ **çeşmini** bāz eyleyelüm
G144/5 Laʿl-gūn ḳaṭreler aḳıtduġı demler **çeşmüm** / Ayaġuñ ṭopraġına kān-ı Bedaḫşān dirler
G228/6 Eşküm gibi ġamuñla ḳılup terk-i ḫānümān / İtdüm yoluñda varumı **çeşmüm** gibi telef
G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi **çeşmüm** ṭolu ḳan eyledi / Yār bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin
G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ **çeşmüm** yanına gelse dem urmaz yaşdan
G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin **çeşmüm** / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle
K16/3 **Çeşmüm** devāt-ı surḫa dönüp ḫūn-ı eşk ile / Cismüm boyandı ḳana ser-ā-pā ḳalem gibi
G492/5 **Çeşmüm** üzre görinen ḫūn-ābe ṣanma Bāḳıyā / Gözüme geldi şarāb-ı ʿaşḳ-ı dil-ber mül gibi
K6/1 Rāh-ı **çeşmümden** dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür
G529/1 **Çeşmümden** aḳan ḫūn ile sāġar ṭola yazdı / Meclisde geçen gice yine ḳan ola yazdı
G521/2 Öykündi gerçi **çeşmüme** çoḳ çeşme lūlesi / Ammā ḳulaġın iller anuñ az burmadı
G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile **çeşmüñ** gösterür ṡuʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i **cādū**dur
G539/1 Derd-i **çeşmüñ** gördügümce derd-nāk eyler beni / Gözlerüñ derdi senüñ bir gün helāk eyler beni
G133/3 **Çeşmüñ** şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan Rüstem öldürür
G424/4 Ṣadaḳāt u zekāt-ı **çeşmüñdür** / Sīm ü zer nergisüñ çerāġında
G185/1 Lebüñle **çeşmüñe** ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek bādedür dirler
G263/5 Küḥl-i ḫāk-i pāy-i yāri **çeşmüñe** / Sürmeden Bāḳī ʿaceb sūd eyledüñ
G436/2 Ser-i zülfüñde iken **çeşmüñe** meyl itse göñül / Beñzer ol ṭıfla varur evvel-i şebden ḫᵛāba
Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / Rüstem irmez Ḳahramān-ı **çeşmüñe** rūz-ı meṣāf
G378/4 Şöyle raʿnālıġı var nergis-i şehlānuñ kim / **Çeşmüñe** nisbet iderlerse ne ġayr ola ne ʿayn
G443/1 Nergis-i mest bezm-i gül-şende / **Çeşmüñe** bende-i ser-efgende
G368/2 Görüp çīn-i ebrū-yı müşgīnüñi / Siyeh **çeşmüñi** ṣandum āhū-yı Çīn
G142/6 Gāh gāhī gūşe-i **çeşmüñle** ḳılmazsañ nigāh / Bāḳī-i bī-çārenüñ aḥvāli dīger-gūn olur

çeşm-i ʿalīl **[2]** bkz. ʿḫaste çeşmʾ md.

G108/4 Ḥalḳa-i zülfi ḫayāli gözümüzden gitmez / Gūyiyā **çeşm-i ʿalīl** üzre siyeh çenberdür

G285/5 Muntaẓır olsa nʾola nergis ġubār-ı kūyına / Tūtiyāya Bāḳıyā muḥtāc olur **çeşm-i ʿalīl**

çeşm-i bīmār [2] bkz. 'ḫaste çeşm' md.

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ biʾllāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre ḳaldum **çeşm-i bīmāruñ** gibi

G330/2 **Çeşm-i bīmārı** gibi ḫaste-dilem / Ser-i zülfi gibi perīşānem

çeşm-i cān [2] gönül gözü ‖ ibret gözü

K15/2 Uyandur **çeşm-i cānı** ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / Çemen bülbülleriyle ṣubḥ-dem ẕikr eyle Mevlāyı

G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ günlerin görsün gözüm nūrı / Ġubār-ı āsitānuñ **çeşm-i cāna** tūtiyā olsun

çeşm-i giryān [2] bkz. 'dīde-i giryān' md.

G285/4 Yollar itdi çihre-i zerdümde seyl-i eşk ile / **Çeşm-i giryān** beñzer ol saḳḳāya kim eyler sebīl

Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ dil **çeşm-i giryān** ḫarcanur / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i bārān ḫarcanur

çeşm-i güher-bār [2] inci/mücevher yağdıran göz

M7/I/3 Ġubār-ı der-gehin küḥl itmedin **çeşm-i güher-bāre**

G189/3 Görmedin dīde yüzin oldı göñül āşüfte / Göñlüme **çeşm-i güher-bār** bu yüzden terdür

çeşm-i güher-feşān [2] inci/mücevher saçan göz

M1/IV/6 Deryālar itse ʿālemi **çeşm-i güher-feşān** / Gelmez vücūda sencileyin dürr-i şāh-vār

G150/1 Aḳar yaşum olıcaḳ dīdeden nihān ülker / Diler ki göstere **çeşm-i güher-feşān** ülker

çeşm-i güher-pāş [2] inci/mücevher saçan göz

G483/5 Gözüme ḫāk ile yeksān görinür dürr ü güher / Ḫāke yaş dökse ḳaçan **çeşm-i güher-pāşları**

G322/4 Bilürsin nūr-ı dīdem tūtiyāya ḳatılur cevher / Nʾola aġlarsa ḫāk-i pāyüñe **çeşm-i güher-pāşum**

çeşm-i ḥaḳāret ile [1] hakir görerek

G92/5 **Çeşm-i ḥaḳāret ile** naẓar ḳılma dostum / ʿUşşāḳ-ı ḫaste-ḥāli de Allāh yaradur

çeşm-i ḫūn-bār [2] kanlar saçan göz; bkz. 'dīde-i ḫūn-bār' md.

K18/47 Degme bir gevheri kirpügine ṣalındurmaz / Göreli laʿl-i revān-baḫşuñı **çeşm-i ḫūn-bār**

G364/3 Aġlayu aġlayu gözden çıḳdum āḫır ḳaṭre-vār / Ayru düşdüm **çeşm-i ḫūn-bārum** gibi dem-sāzdan

çeşm-i ḫūn-efşān/feşān [3] kan saçan göz

G434/1 Ḳorḳum oldur göz dege ḫāk-i der-i cānānuma / Yoġsa küḥl-āsā çekerdüm **çeşm-i ḫūn-efşānuma**

G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler gözinden ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn sirişki cām **çeşm-i ḫūn-feşānıdur**

G362/3 Mihmān olınca derd ü ġamuñ dilde mā-ḥażar / İki enār dāneledi **çeşm-i ḫūn-feşān**

çeşm-i mest [2] baygın göz, sarhoş bakışlı göz

G21/5 Virdi dil **çeşm-i mestüñe** Bāḳī / Hīç niʿmet nemī-resed be-kebāb

G173/1 Göñül cām-ı lebüñle sāḳıyā āvāre düşmişdür / Görelden **çeşm-i mestüñ** ḫāne-i ḫammāre düşmişdür

çeşm-i mükeḥḥal [1] sürmeli göz

K24/4 Çihre gül sīne semen **çeşm-i mükeḥḥal** nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

çeşm-i nāẓır [1] bakan göz (güneşe bakamama yönüyle)

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir **çeşm-i nāẓırdan** nihān / Kendü envārında kendin mihr-i raḫşān gizlemiş

çeşm-i nigerān [1] bakan gözler ‖ kaygılı gözler

G319/4 Cānāne giden nāmedeki mühr degüldür / Ardınca ḳalur reşk ile **çeşm-i nigerānum**

çeşm-i siyeh [1] siyah gözler; bkz. 'siyeh çeşm', 'siyeh gözler' md.

G518/5 Dil-i Bāḳīyi ser-i zülfüñ elinden cānā / Çeküben ḫışm ile **çeşm-i siyehüñ** ala gibi

çeşm-i ter **[3]** yaşlı, ıslak göz

M9/IV/2 Ḳapuñdan ḥalḳa-i der gibi gitmez **çeşm-i ter** her gün

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i ġam eşk-i **çeşm-i ter** yiter / Rūy-ı zerd ol cūy-bāra berg-i nīlūfer yiter

G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı ʿaşḳuñla yaşum gird-ābı / Ġarḳ idüpdür ṣanemā **çeşm-i teri** döne döne

çeşm-i fettān **[2]** işveli göz ‖ güzel

G393/4 N'ola nergis gibi beñzüm ṣararsa / Naẓar ḳılmaz baña ol **çeşm-i fettān**

G272/3 Ġamzeñ oḳın **çeşm-i fettānuñ** yine almış ele / Şöyle beñzer dostum kāfir müselmān eyledüñ

çeşm ü ebrū **[4]** kaş göz ‖ güzellik

G6/3 Nedür bu ʿārıż u ḫadd ü nedür bu **çeşm ü ebrūlar** / Nedür bu ḫāl-i Hindūlar nedür bu ḥabbetü'ṣ-sevdā

G398/6 Yaḳardı tāb-ı ruḫsārı cihānı / Güneşde olsa ger ol **çeşm ü ebrū**

G434/3 **Çeşm ü ebrū** ḫāl-i Hindū zülf-i cādū bulsa ger / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma

G493/2 Māhdan çihre-i zībā-yı nigār / **Çeşm ü ebrū** ile mümtāz oldı

çeşm ü çerāġ **[2]** göz nuru ‖ seçkin, güzide (evlat)

G77/8 Bāḳī cemāl-i şāha nigāh eyle aç gözüñ / **Çeşm ü çerāġ-ı** dūde-i ʿOs̱māniyānı gör

G99/6 **Çeşm ü çerāġ-ı** merdüm-i ṣāḥib-naẓar yiter / Cām-ı şarāb-ı nāb ki Cem yādgārıdur

çeşm ü çerāġ-ı cān **[1]** canımın içi, gözümün nuru (güzel)

G293/4 Gördüm ol **çeşm ü çerāġ-ı cānı** şevḳum var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa yaḳmaġa pervāne-āsā perr ü bāl

çeşm-i çerāġ **[1]** göz nuru ‖ evlat

M3/III/1 Sensin ey **çeşm-i çerāġ-ı** dūdmān-ı maʿdelet / Şemʿ-i nūr-efşān-ı bezm-i ḫānedān-ı maʿdelet

çeşm-zaḫm **[1]** nazar, göz değmesi

G68/5 **Çeşm-zaḫm-ı** felegi n'eyledi gör ey Bāḳī / Dime bir daḫı beni şāh-ı cihānum gözedür

çeşm-i ġazālāne **[2]** ceylan bakışlı gözler

K26/23 Kime kīn itdi yine çīni var ebrūlaruñuñ / Olmış ol **çeşm-i ġazālānelerüñ** āhū-yı Çīn

G508/7 Meddāḥ olalı **çeşm-i ġazālāneñe** Bāḳī / Ögrendi ġazel ṭarzını Rūmuñ şuʿarāsı

çeşmi ṭoḳınmak **[1]** gözü değmek ‖ nazar değmek

G20/3 **Ṭoḳınupdur** bāde-i gül-gūna **çeşm-i** rūzgār / Sāġar üzre ṣanmañuz peydā olur yir yir ḥabāb

çeşme **[9]** çeşme ‖ pınar

G521/2 Öykündi gerçi çeşmüme çoḳ **çeşme** lūlesi / Ammā ḳulaġın iller anuñ az burmadı

K13/11 Feyż-i envār-ı kef-i zer-baḫşı besdür ʿāleme / Aḳmaz olsa **çeşme-i** ḫurşīd-i nūr-efşān eger

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ gevherinden feyżin eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı **çeşme-i** ḫurşīd-i enverdür gelen

G9/7 Lūle-i ḫāme ile **çeşme-i** dilden Bāḳī / Eyledi ḳā'ide-i āb-ı ḥayātı icrā

G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan **çeşme-i** ḫurşīde āb / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb

G90/6 Dil **çeşme-i** belāġat aña lūledür ḳalem / Āb-ı zülāli şiʿr-i selāset-şiʿārdur

G260/1 Āyīne-i cemāl-i ḥaḳīḳat-nümā yüzüñ / Āb-ı zülāl-i **çeşme-i** ṣıdḳ u ṣafā sözüñ

G418/5 Laʿlüñden alsa lez̠z̠eti milḥ-i ücāc-i baḥr / Baḥs̱ eyler idi **çeşme-i** ʿaẕb-i furāt ile

G528/3 Dil bir içim ṣu istedi **çeşme-i** laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte mā didi

çeşme-i cān **[1]** gönül pınarı

G13/4 Mükedder ḳılmasun gerd-i küdūret **çeşme-i cānı** / Bilürsin āb-ı rūy-ı milket-i ʿOs̱mānīyüz cānā

çeşme-i çeşm **[4]** göz çeşmesi ‖ göz bebeği

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / **Çeşme-i çeşme** nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

M7/IV/2 Aḳıtdı **çeşme-i çeşmüm** ġamından nice demler dem

G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / **Çeşme-i çeşmüñ** aḳan ṣuları dem gibi gelür

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / **Çeşme-i çeşme** nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

çeşme-i Ḫıżr **[1]** âb-ı hayat; bkz. 'āb-ı hayāt' maddesi

K27/19 Cihānda bir ḳurı adı ḳalupdur **çeşme-i Ḫıżruñ** / Sen eylersin bu gün Āb-ı ḥayāt aḥkāmını icrā

çeşme-i Kevs̱er **[3]** Kevser çeşmesi; bkz. 'Kevs̱er', 'āb-ı Kevs̱er' md.

K3/16 Ḫaṭ-ı naẓm-ı pāki çemen-zār-ı cennet / Elinde ḳalem **çeşme-i āb-ı Kevs̱er**

K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i leb-i laʿlüñe mānend olmaz / Bulsa ger perveriş-i **çeşme-i Kevs̱er** sünbül

K27/12 Zülālinden ʿibāretdür nesīminden kināyetdür / Ṣafā-yı **çeşme-i Kevs̱er** hevā-yı Cennetü'l-me'vā

çeşme-sār **[2]** çeşmelik

G128/2 Göñül iñler ġamuñdan dem-be-dem rūḥ-ı revān aġlar / Bu bāġuñ **çeşme-sārı** hep benüm eşk-i revānumdur

M3/II/3 **Çeşme-sār-ı** sebze-zār-ı devletinden reşḥadur / Āb-ı rūy-ı ḫançer-i kişver-güşā-yı salṭanat

çetr-i hümāyūn **[1]** padişah otağı ‖ 'otağ-ı hümâyûn' MAZMUNLAR ve İZAHI, s.153.

M2/IV/6 Ḳondı ṣaḥn-ı çemene ravża-i firdevs içre / Sāye-bānlar ḳurılup **çetr-i hümāyūnlar** ile

çetr-i zer-dūzī **[1]** padişah otağı; 'otağ-ı hümâyûn'; 'padişahlar seferde iken altında oturdukları açık çadır veya gölgeliktir. Bu gölgelikler altın sırma işlemeli atlas kadifeden yapılırmış.' Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 153.

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dā'im ḳıyām-ı rifʿatüñ ḳā'im / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī **çetr-i zer-dūzī**

çevgān **[9]** ucu eğri cirit sopası; bkz. PAKALIN, C. I, s. 359.

G27/5 Meger başuñ ser-i kūyında ṭop olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda **çevgān olmaġa** bāʿis̱

Mtl 20 Ġam-ı ḫālüñle ser-gerdān benefşe / Gehī ṭop oldı geh **çevgān** benefşe

K1/26 **Çevgān urupdur** aña ezel dest-i himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki döner gūy-ı āsmān

G341/5 Ser-i zülfi ucında ʿāḳıbet ser terkini urdum / Girüp meydāne Bāḳī ṭopumı **çevgāne** ṭapşurdum

K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne ḥāle irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ **çevgānı**

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dā'im gūy-ı zer / Tā ḫam-ı **çevgān-ı** gerdūn içre ser-gerdān gelür

K25/16 **Urdı çevgān-ı** zeri gūy-ı zümürrüd-gūna / Meh-i ʿīd oldı yine tevsen-i gerdūna süvār

G280/3 Zinhār uzatma destüñi dīnār u dirheme / Ṣal mihr ü māh ṭopına **çevgān-ı** himmetüñ

G359/5 Ey nice ser-efrāzlaruñ kellesi ṭopı / Ġaltān ola bu ʿarṣada **çevgānuñ** elinden

cevresin almak **[1]** kuşatmak, cevrelemek

G228/5 Bir māhdur ki **cevresin almış** sitāreler / Bezm-i şarāba gice ʿaceb şevḳ virdi def

çıḳmak **[42]**

1. gelivermek

K24/8 Yine gömgök tere batmış **çıḳa geldi** çemene / Nev-bahār irdi diyü virdi ḫaberler sünbül

2. dönmek

G426/6 Ẓulmet-i cehlde cevher diyü cemʿ itdügümüz / Ḳorkum oldur **çıḳa** ol rūzda seng-i ḫāre

3. düşmek, nasip olmak

G474/6 Dā'im revā mı ġayra çıḳa tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme **çıḳmaya**

G474/1 Bend-i ḳabā çözilmeye tā cāme çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme **çıḳmaya**

G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez /Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe **çıḳsun** cāne incinmez

4. yükselmek, erişmek

M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i nücūm olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden **çıḳan** duḫān

G327/3 ʿAlev-i āteş-i āhum degül eflāke **çıḳan** / Aḫter-i baḫtuma bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm

G464/6 Dīde-i encüme küḥl olmaġ içün eflāke / Gird-bād ile **çıḳar** ḫāk-i deri döne döne

G464/1 **Çıḳar** eflāke derūnum şereri döne döne / Dökilür ḫāke yaşum ḳaṭreleri döne döne

K1/36 Eflāke **çıḳdı** velvele-i ʿarṣa-i zemīn / İndi zemīne ġulġule-i āsmāniyān

K24/38 Dūdlar **çıḳdı** yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül

G455/3 Günbed-i eflāke **çıḳdı** ġulġul-i mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem başında servüñ şūr u ġavġādur yine

G480/1 İrmedi hīç pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle āhlar **çıḳdı** felekler bāmına

G357/1 İrdüm fiġān u zār ile ol āsitāne ben / **Çıḳdum** kemend-i nāle ile āsmāne ben

G512/1 **Çıḳsa** eflāke n'ola āteş-i āhum şereri / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey māh yiri

5. (tahta) oturmak

G79/2 Nergis çemende ġonca-i laʿlüñ ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre **çıḳar** cām-ı zer çeker

K5/37 Zümürrüd taḫtına **çıḳduḳça** şāh-ı leşger-i encüm / Cihānı efser-i zerrīn ile ḳılduḳça nūrānī

M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı döşensün yine ḳaṣr u dīvān / **Çıḳup** eyvān-ı saʿādetde buyursun Sulṭān

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun mülūk el baġlasun / Kendü **çıḳsun** bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün

6. göstermek

K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre niyām-ı şebden / **Çıḳara** tīġ-i cihān-gīrini mihr-i raḫşān

7. yükselmek (ses)

K7/3 **Çıḳdı** bir yirden ṣadā vü ṣīt-ı mürġān-ı çemen / Gūyiyā eṭfāl-i mekteb ḫatm-i Ḳurʾān eyledi

G537/2 Batdı sāl-ı kühenüñ ṣīt u ṣadāsı şimdi / **Çıḳdı** mürġ-i çemenüñ naġme-i nev-peydāsı

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi **çıḳsa** her yirden sipihre naʿre-i yā Hū

8. vaaz etmeye çıkmak

G474/3 Vāʿiẓ **çıḳarsa kürsīye** her cumʿa ġam degül / Ammā bolayki luṭf ide bayrama çıḳmaya?

9. ulaşmak, gelmek

K21/9 Sevāḥil-i çemene **çıḳdı** genc-i bād-āverd / Yöneldi Ḫusrev-i nev-rūza devlet ü iḳbāl

10. ortaya çıkmak, gözükmek

G198/2 Ne ḫūb-dem ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / Nücūm indi yire yir yüzine **çıḳdı** künūz

G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı **çıḳdı** bir ʿalev

K21/6 Cihānı berf ile yaḫ ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / ʿAceb mi yir yüzine **çıḳsa** hep defāʾin-i māl

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / **Çıḳmış** külāh-gūşeye tār-ı külāledür

11. kovulmak, çıkmak

G426/4 Mülk-i bāḳī dir iken bāġ-ı İremden **çıḳdı** / Yine maġrūr olur ādem bu fenā gül-zāre

12. ayrılmak ‖ 'cān çıkmak'

G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i tenden **çıḳdı** / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi

13. yetmemek (kumaş)

G474/7 Bāḳī ḥarīr-i zülfi gibi şöyle añlaram / Sāʾir ḳumāş o serv-i gül-endāme **çıḳmaya**

14. kurtulamamak

G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i ḫançeri ṣad-pāre sīnede / Māhīye beñzer ol ki düşe dāme **çıḳmaya**

15. görünmek

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül **çıḳsa** libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i bām-ı zümürrüd-fāmına / Ḳadri ṭāvūsı **çıḳup** gün gibi cevlān eylesün

16. yükselmek

G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup **çıḳmış** o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür

17. saldırmak, hücum etmek

K14/20 **Çıḳup** yelkenlüler Rūmī siperden bād-bānlarla / Yine gösterdiler cūş u ḫurūş-ı baḥr-i ʿummānı

18. ayrılmak, dışarı çıkmak

G439/4 Zer devātın ṭaḳınup **çıḳsa** evinden seḥerī / Āfitāb aña ber-ā-ber gelemez meydāne

19. çekmek ‖ (kılıç ve hançeri) kınından çıkarmak

G474/6 Dāʾim revā mı ġayra **çıḳa** tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

20. doğmak, (gül için) filizlenmek

G308/2 Geldi ẓuhūra çāh-ı ʿademden **çıḳup** yine / Mīzāne girdi Yūsuf-ı Kenʿān-mis̱āl gül

21. varmak

G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ yitürse bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma **çıḳmaya**

22. düşmemek (elbisenin vücuttan çıkması yönüyle)

G474/1 Bend-i ḳabā çözilmeye tā cāme **çıḳmaya** / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya

çıḳar ! **[1]** gider!, tutar!

G361/4 Anuñ'çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ var **çıḳar** yārāne söylersin

çıḳarmak **[10]**

1. uçurmak, yükseltmek

K18/18 Berg-i ezhārı hevā şöyle **çıḳardı** felege / Pür-kevākib görinür günbed-i çarḫ-ı devvār

G47/6 Āhum yili **çıḳardı** sipihri hevālara / Mānend-i gird-bād ki ʿummāne ṣarmaşur

2. atmak, terketmek

G307/5 Zāhid ol s̱iḳlet ile uçmaġa ḥāẓırlanma / **Çıḳar** ol cübbe vü destārı biraz ḫiffet bul

3. yaratmak

G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi gören taṣvīrin / Āferīn anı ḳalemden **çıḳaran** üstāde

4. terlemek

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn **çıḳardı** tāb-ı āhumla gül-āb

5. yükseltmek

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse n'ola nā-dānı felek / Dāʾimā nāḳışı aʿlāya **çıḳarur** miʿyār

6. ulaşmak, yanaşmak

G90/4 Gird-āb-ı ġamda ṣarṣar-ı āhumla fülk-i dil / Elbette bir kenāra **çıḳar** rūzgārdur

7. getirmek

G352/6 **Çıḳarsun** keştī-i bāde kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun

G366/3 **Çıḳarsun** lücce-i ġamdan kenāre keştī-i bāde / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan

8. almak, boşaltmak

G427/3 İnṣāf budur kim **çıḳarup** misk-i ġazāli / İzüñ tozını ṭolduralar nāfe-i Çīne

çıñ çıñ ötmek **[1]** çın çın çınlamak (her yeri kaplayacak kuvvetle)

G489/7 Fiġānum ile felek **çıñ çıñ ötdi** ey Bāḳī / Berīd-i āhuma gūy-ı sipihr zeng oldı

çignetmek **[1]** ezdirmek, (atın) ayakları altında bırakmak

G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı semend-i nāza **çignetme** / İñende ḥüsne maġrūr olma sulṭānum bu dünyādur

çihre [19] yüz

G282/1 H̱ūbda **çihre** ile sīne gerek / Baña maḥbūb böylesine gerek

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / H̱aṭ müşg-i H̱uten **çihre** semen ẖāl ḳaranfül

K24/4 **Çihre** gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / H̱aṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / Mis̱āl-i **çihre-i** baẖt-ı edīb-i ferruẖ-fāl

G160/5 Gül-gūn olurdı **çihre-i** Bāḳī şafaḳ gibi / Devrān ṣunaydı destine bir cām-ı zer-nigār

G212/6 Evṣāf-ı laʿlüñ ile pür-efsūndur sözüm / K'eyler oḳınsa **çihre-i** aʿdāyı senderūs

G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül **çihre-i** zer / ʿAşḳ ser-nāmesine levḥa yazup ḥal çekdüm

G383/2 Gerd-i rāhın **çihre-i** aġyāra ḳondurmış ṣabā / Yükledük ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ minnetin

G392/4 Ṣūretā çīn görinür **çihre-i** gülde ammā / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn

G493/2 Māhdan **çihre-i** zībā-yı nigār / Çeşm ü ebrū ile mümtāz oldı

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baẖş / **Çihre-i** dil-ber ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı ḥazīn

G261/3 Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i raʿnādur kim / **Çihre-i** nāzüki gül-berg-i muṭarrādan yig

G466/9 Zīnet-i gül-şen-i iḳbāle yiter ey Bāḳī / **Çihre-i** baẖt-ı şehenşāh-ı muẓaffer lāle

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın ḳapladı ebr-i sefīd / **Çihre-i** tābānuñuñ kim indi destār üstine

G507/1 Aġlayup iñlemeden derd ile dolāb gibi / Oldı **çihremde** yaşum yolları mīzāb gibi

K1/5 Bu çarẖ-ı çenberīde ṭutup devr uṣūlini / Deffāf-ı mihr ḳılmış idi **çihresin** nihān

K26/33 Nitekim māşıṭa-i dehr ʿarūs-ı çemenüñ / **Çihresin** eyleye ārāyiş-i zīb ü tezyīn

G373/1 **Çihresinde** görinen ṣanmañ o ẖūnīnüñ dehān / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan

G131/3 **Çihresinden** lebi yādıyla gelür dil gūyā / Şarḳdan ẖᵛāce gelür laʿl-i Bedaẖşān getürür

çihre-i zerd [6] âşıklık göstergesi olarak sararmış yüz; ayrıca 'zerd (altın)' ve yüz bağlamında da kullanılmıştır.

G275/5 Yāre ʿarż eyleyemez **çihre-i zerdin** Bāḳī / Virdügi rengi görüñ aña mey-i gül-gūnuñ

G285/4 Yollar itdi **çihre-i zerdümde** seyl-i eşk ile / Çeşm-i giryān beñzer ol saḳḳāya kim eyler sebīl

G355/4 Eşk-i sīm ü **çihre-i zerdi** yiter vech-i maʿāş / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün

G499/4 Cūy-bār-ı eşküm içre **çihre-i zerdüm** benüm / Görinür āb-ı revān içinde nīlūfer gibi

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / **Çihre-i zerdüm** belādan buldı reng-i zaʿferān

G285/2 Secde-i ẖāk-i ser-i kūyuñla māh-ı çār-deh / **Çihre-i zerdin** ġubār-ālūde ḳılmış bir z̠elīl

çihre-nümā olmak [1] yüz göstermek ('şāhid' için)

G240/5 Bāḳıyā şāhid-i maḳṣūd **olur çihre-nümā** / Ṣāf u pāk āyīne-i dilde ġubār olmayıcaḳ

çihre-sāy olmak [1] yüz sürmek

K23/22 Bircīs işigi ẖākine **olurdı çihre-sāy** / Olmasa ger cibāh-ı efāżıldan izdiḥām

çīn [6]

1. kıvrım

G379/3 Çīn içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār **çīn**

K3/6 Meger **çīn-i** zülfüñde pinhān olupdur / Ġubār-ı der-i şehriyār-ı muẓaffer

G368/2 Görüp **çīn-i** ebrū-yı müşgīnüñi / Siyeh çeşmüñi ṣandum āhū-yı Çīn

G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / **Çīn-i** zülfüñ bend ider bir gün ẖaṭālar bilmiş ol

2. öfke, dargınlık ‖ 'kaş çatmak'

K26/23 Kime kīn itdi yine **çīni** var ebrūlaruñuñ / Olmış ol çeşm-i ġazālānelerüñ āhū-yı Çīn

3. yüz buruşukluğu ‖ kızgınlık

G392/4 Ṣūretā **çīn** görinür çihre-i gülde ammā / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn

Çīn [14] bkz. 'nāfe-i Çīn', 'ṣūret-ger-i Çīn'; 'ṣūret-nigār-ı Çīn' md.

K8/5 ʿİẕār-ı nāzenīnin pür-ġubār-ı müşg-i **Çīn** itmiş / Yüz urmış ḫāk-i pāy-ı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı **Çīn** muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi

K18/45 Ṭurralar milket-i **Çīn** nāfe-i müşgīn ol ḫāl / Gözüñ āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür Tātār

K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle pür olsun ḥaremüñ / Görüp īmāna gele anı ṣanem-ḫāne-i **Çīn**

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i **Çīn** / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl

G379/3 **Çīn** içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār çīn

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı **Çīn** oldı / Zemīn naḳşın gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

G456/4 Cihān pür-būy-ı müşg-i nāfe-i **Çīn** / Ḥamel burcında seyr eyler ġazāle

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn güllerde ṣūret-i **Çīn** / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen Nigār-ḫāne

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir ḳulın ṣalsun diyār-ı **Çīne** ḫāḳān eylesün

G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i **Çīne** beñzedür / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor **Çīne** var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kāʾinātı ṭurma yil

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin irgürse dest-i **Çīne** bād / Eylemezdi sünbül-i müşgīne āhū ser-fürū

G129/2 Var ey Ḫutende ḫāli gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı **Çīni** geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı gör

çīn-i cebīn [1] alın kırışığı ‖ can sıkkınlığı

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i dil ü **çīn-i cebīn**

Çīn ü Māçīn [1] Çin ülkesi

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün **Çīn ü Māçīne** / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı

Çīn ü Faġfūr [1] bütün alem, her yer

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki kāse mey içre seyr iderler **Çīn ü Faġfūrı**

çīn çīn [1] büklüm büklüm

G6/2 Nedür bu pīç pīç ü **çīn çīn** ü ḫam-be-ḫam kākül / Nedür bu ṭurralar bu ḥalḳa ḥalḳa zülf-i müşg-āsā

çīnī ḳabā [1] sırlı kaftan

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen gösterdi gül **çīnī ḳabā** / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

çizmek [3] resmetmek

1. açmak, dilmek

G458/5 Yine cisminde Bāḳī ḫançerüñle yaralar **çizdi** / Ṣanasın sāde-rū bir dil-rübāyı çekdi pehlūya

2. resmetmek, şekillendirmek

K21/11 Nişān-ı pāy-ı vuḥūş u ṭuyūr ṣaḥrāda / **Çizildi** rīk-i sefīd üzre gūyiyā eşkāl

K25/11 **Çizmege** dāʾire-i şemse-i māhı felege / Aldı üstād-ı zamān destine zerrīn pergār

çoġ/çoḳ [44] çok

K24/44 Gerçi sünbül **çoġ** olur gül-şen-i ʿālemdür bu / Līk rengīn ü muṭarrā olamaz her sünbül

G141/6 Bīhūde yire cevri güzeller **çoġ** itmesün / Bāḳī cefā vü miḥnete muʿtād olup gider

G321/3 Luṭf eyle iñen ḳullaruña cevri **çoġ** itme / Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme şāhum

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī **çoġ** alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya biri dest uramaz / **Çoġ** olur gerçi ser-i fikri girībāne çeker

G112/5 **Çoġ** olmaz bu ṭarza ġazel Bāḳıyā / Güzel söz güherdür güher az olur

G162/2 **Çoġ** olur güft u gūy-ı bī-ḥāṣıl / Anı gūş eyle kim muṣaddaḳdur
K21/2 Zemīne bād-ı hevādan **çoḳ** aḳçe düşdi yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı ceyb-i cibāl
M1/II/3 Kem-ter gedāyı az ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir luṭfı **çoḳ** mürüvveti **çoḳ** pādişāh idi
M1/II/3 Kem-ter gedāyı az ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir luṭfı **çoḳ** mürüvveti **çoḳ** pādişāh idi
G15/1 Baña **çoḳ** cevr itdügüñʾçün ey sipihr-i bī-vefā / Āhumuñ dūd-ı kebūdı uydı ulaşdı saña
G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña **çoḳ** bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç
G67/6 Āşıḳuñ düşmeni **çoḳ** baḥre dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā gözedür
G73/1 Ḥadden efzūn mihrüm ol nā-mihribān bilmezlenür/ Hep bilür **çoḳ** sevdügüm ammā hemān bilmezlenür
G79/6 Her kim keşīde ṭutmaya destin o ṭurradan / Zinhār ġaflet eylemesün **çoḳ** żarar çeker
G154/3 Gelmez vücūda naḳd-i viṣālüñ taṣavvurı / ʿAşḳuñ metāʿı ḫᵛāceleri **çoḳ** ziyān çeker
G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet **çoḳ** ʿaẕāb eyler
G179/2 Ucından zülfüñüñ **çoḳ** baş kesildi / Meded ʿömrüm anı bir pāre kesdür
G214/4 Sīne **çoḳ** seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş
G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ alsa aġzına / Meclisde **çoḳ** laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ
G317/1 Mā-sivādan ṭamaʿ-ı nuṣreti az eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı **çoḳ** Allāha niyāz eyleyelüm
G402/3 Ḳapuñda **çoḳ** revān oldı daḫı **çoḳ** seyl olur yaşum / Mes̱eldür aḳduġı yirde dimişler yine aḳar ṣu
G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ müje-i ḫūn-ālūd / Ḳatı **çoḳ** renk virüpdür ḳalem-i Bih-zāde
G434/2 Bāġda dolābı **çoḳ** çekdi çevürdi bāġ-bān / Öykünür diyü ġamuñda nāle vü efġānuma
G443/2 Zülfüñüñ boynı baġlu ḳulları **çoḳ** / Geçmedük kimse ḳalmadı bende
G471/3 Kīşden **çoḳ** çıḳarduñ ey ḳaşı ya / Oḳ gibi bāri atma yābāne
G485/3 Sīm-sīmā serv-bālā meh-liḳālar **çoḳ** velī / Kimsede yoḳdur senüñ evżāʿ u eṭvāruñ gibi
G521/2 Öyköndi gerçi çeşmüme **çoḳ** çeşme lūlesi / Ammā ḳulaġın iller anuñ az burmadı
G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli bilürüz aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün ammā ḳatı **çoḳ** ferdāsı
G81/3 **Çoḳ** belā çekdi senüñ çeng-i ġamunda dil-i zār / Nāy-veş nāleler eylerse şikāyet demidür
G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile şemşīr-bāz-ı berḳ / **Çoḳ** aḳçe şaçdı üstine ebr-i güher-nis̱ār
G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / **Çoḳ** olur yār velī yār-ı vefā-dār olmaz
G252/1 Umaruz cām-ı laʿlüñi emmek / **Çoḳ** çekilmişdür ol ümīde emek
G252/5 Cūy-ı eşküm yeñilmez ey Bāḳī / **Çoḳ** döner daḫı āsiyāb-ı felek
G256/2 **Çoḳ** direng itmez bize bu şīşe-i pīrūze-reng / Sāḳıyā laʿl-i müẕābı ṣun şitāb itmek gerek
G292/6 **Çoḳ** tehī devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede bāḳī hele sāḳī berü gel
G297/6 **Çoḳ** ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ bend ider bir gün ḫaṭālar bilmiş ol
G309/3 **Çoḳ** yanuñca ṣalınur şimdi ser-efgendelerüñ / Şeh-süvārum saña kim beste-i fitrāk degül
G493/5 Bāḳıyā mihr ü vefāsın o mehüñ / **Çoḳ** ṭamaʿ eyler idük az oldı
K10/6 Cān virür **çoḳdur** ser-i kūyuñda ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer bile
G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer **çoḳdur** / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen güher kevkeb
G46/3 Gerçi ḫāl u ḫaṭuñ āşüftesi **çoḳdur** ammā / Beni dīvāne ḳılan silsile-i gīsūdur
G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm dil-dār ḥüsn ile / Cihān içinde **çoḳdur** Bāḳıyā gerçi ki āfetler

çoḳdan [4]

1. çoktandır, uzun zamandan beri

G106/6 Vaʾllāhi ġazel söylemeden **çoḳdan** uṣanduḳ / Maḳṣūd hemān ḥāside bir pāre eẕādur
M3/I/3 **Çoḳdan** eylerdi cemāl-i bā-kemālin ārzū / Ber-murād oldı hele tāc-ı saʿādet ṣubḥ-dem

2. çok eskiden, çok önceleri

G245/5 ʿAdem diyārına **çoḳdan** giderdüm ey Bāḳī / Şarāb-ı ʿaşḳ ile reftāra iḳtidārum yoḳ

G270/3 Cām-ı mey böyle şikest olacağı bellü idi / Ḫalḳ **çoḳdan** oḳumışlardı duʿāsın ḳadeḥüñ

çoḳ çoḳ [2] çok fazla, bol bol

G111/3 Gül-zār-ı ḥüsni olmaz idi böyle sebze-zār / Aḳıtmayaydı yaşumı **çoḳ çoḳ** o gül-ʿiẕār

G217/6 Göz yaşın **çoḳ çoḳ** revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz āb-ı firāvān ġıll u ġış

çoḳluḳ [1] fazlalık, bolluk (olumsuz anlamda)

G71/6 Görme ey zāhid günāhum **çoḳluġın** şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

çözmek [9]

1. düğümlü veya ilikli bir şeyi açmak (düğme bağlamında)

G277/1 Ġoncalar içre nihān eyleme gül-berg-i terüñ / Yaʿnī seyr eyleyelüm sīneñi **çöz** dügmelerüñ

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı külehin / Gögsinüñ dügmelerin **çözdi** ser-ā-ser sünbül

G358/5 Ġoncalar dügmelerin **çözdi** bahār oldı diyü / Sīnesin açdı girībānını çāk itdi semen

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / **Çözdi** gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār

2. bağlı veya sarılı bir şeyi açmak (kuşak bağlamında)

G487/8 Mestāne ṣoydı o mehi Bāḳī geçen gice / Nāzüklik ile **çözdi** muḳaddem ḳuşaġını

G474/1 Bend-i ḳabā **çözilmeye** tā cāme çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya

3. örülmüş saçı açmak

G103/3 **Çözdi** çemende ṭurraların sünbül-i ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı mūyını müşgīn külāleler

G113/6 Bilüñe yoḳ bedel velī ṣaçuñuñ / Girihin **çözseñ** ol miyāne deger

M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp **çözsün** aġlasun / Dāmāne döksün eşk-i firāvānı kūh-sār

çü [7]

1. ne vakit ki, -dığında -diğinde/

K20/22 Dem-i veġāda **çü** pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

G150/3 **Çü** zülfi ḥalḳalarından görine ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān ülker

2. mademki

K20/33 Elüñdedür **çü** bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur **çü** meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i esbāb nedür

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ ṣun var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı **çü** açıḳlıḳ zamānıdur

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ **çü** ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum

3. çünkü

G488/7 Māʾil ol ʿīş u nūşa ey Bāḳī / Bī-vefādur **çü** ʿālem-i fānī

çün [23]

1. mademki

G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı belā çekdügümi / Çekeyin bārī **çün** ol şūḫ-ı cihānum özenür

G105/1 ʿĀşıḳlara **çün** derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / Yā ẕevḳ u ṣafā derdine düşmek ne belādur

G410/7 Bāḳıyā **çün** ezelī başuña yazu bu imiş / Ser-fürū eyle ḳalem gibi ḫaṭ-ı fermāne

G416/4 Eṭvār-ı ʿaşḳı itmedi **çün** iḫtiyār ʿaḳl / Andan ferāġat eyleyelüm iḫtiyār ile

G531/3 Vaṣlum dilersin **çün** didüñ luṭf idüben olsun didüñ / Yarın didüñ bir gün didüñ ferdālara ṣalduñ beni

G430/2 Ṣubḥ-dem ey fāḫte bīhūde efġān eyleme / **Çün** girürsin her gice bir serv-i bālā ḳoynına

G430/3 Niçün aġlarsın felekden bilsem ey şeb-nem seni / **Çün** girürsin her zamān bir verd-i raʿnā ḳoynına

G442/5 **Çün** teb-i ʿaşḳıyla yāruñ Bāḳıyā sūzān degül / Bu ḥarāretler nedür ḫurşīd-i ʿālem-tābda

2. nasıl ki

G5/1 Ḥüsn ile saña öykünemez **çün** gül-i raʿnā / Ḥüzn ile baña beñzeyemez bülbül-i şeydā

3. gibi

G38/2 Sāḳī şarāb rūşen imiş **çün** revān-ı Cem / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm kʾola rūḥı şād

4. ne vakit ki; -ında/inde; -ınca/-ince

K2/6 Umaruz kim bulına Kaʿbe-i maḳṣūda vüṣūl / Geçdi **çün** devlet ile yirlü yirine erkān

G72/1 Zülf-i pür-ḫam **çün** ruḫuñ üzre perīşān-ḥāl olur / Kendüsin cemʿ idemez ol nice māh u sāl olur

G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı sāḳī ṣundı **çün** nūş eyledüm / İrdi bir ḥālet ki deryālar gibi cūş eyledüm

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i ġama bir heft-ser ejder / Ḫayāl-i zülfini **çün** bu dil-i vīrāne ṭapşurdum

G493/1 Çeng **çün** nāleme dem-sāz oldı / Sāzlar içre ser-efrāz oldı

M6/I/3 **Çün** tāzelendi gül-şen-i ʿālem bahār ile

5. çünkü

G29/3 Ṣurāḥī nālesin artursa nʾola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı ʿandelībe **çün** gül-i sīr-āb olur bāʿis̱

G136/5 Bāḳıyā baş egme dehr-i dūna **çün** rūy-ı niyāz / Āsitān-i Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur

G230/5 Bāḳī kemāl-i vaṣfı ne mümkin duʿāya gel / Ḫayrüʾl-kelāmi muḫtaṣarun didi **çün** selef

G236/8 Ḫānḳāhdan ṭoġru ʿazm itse nʾola mey-ḫāneye / Bāḳīyi **çün** böyle irşād eylemişdür pīr-i ʿaşḳ

G378/5 İrmedin rūz-ı firāḳ eyleyelüm cānı revān / Bāḳıyā **çün** dinilür ey güne ḳatlanmaz deyn

G224/2 **Çün** ṣubḥ olınca bellü olur yüzi ḳarası / Germ olmasun o ḥüsn ile ey māh iñende şemʿ

G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür bezme ṣafā vir / **Çün** kār-ı cihān ʿāḳıbetüʾl-emr fenādur

çünki [9] çünkü, zira

K3/22 Selāṭīne dīvān olur **çünki** lāzım / Nʾola ḳılsa tertīb-i dīvān u defter

M6/II/3 Bāġ-ı bihişt **çünki** alınmaz bedel virüp

G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz **çünki** ḥayrān olmaġa bāʿis̱ / Nedür lāʿl-i lebüñ çaḳ böyle ḫandān olmaġa bāʿis̱

G168/5 Yire geçse yiridür ehl-i fażīlet **çünki** āh / ʿİzz u cāhuñ ḫār u ḫas deryā-mis̱āl üstindedür

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ **çünki** göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem

G418/4 Şeş-ḫāne-i zamāne degül **çünki** sāz-kār / Bezm-i cihāna ḳılma naẓar iltifāt ile

G469/1 Yoḳdur s̱ebāt **çünki** cihān-ı ḫarābda / Birdür hezār sāl ile yek-dem ḥisābda

G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş **çünki** bu ṣoḥbet bāḳī / Mey-i gül-gūn içelüm bāde-i cennet bāḳī

G197/3 Kevkeb-i baḫtumuz saʿīd olmaz / **Çünki** baḫt-ı siyāha mensūbuz

çünkim [4]

1. diye

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler **çünkim** muḳīm-i künc-i vīrān ol

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül **çünkim** / Ṭaḳınur farḳına bir dāne gül-i ter ḫātem

2. –ınca/ince

M7/I/2 Degül **çünkim** müyesser lemʿa-i ḫurşīde neẓẓāre

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi **çünkim** Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine revzenler aç firdevs-i aʿlādan

çürimek [3]

1. tavlada taş kaybetmek

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ işler ise ey dil-i zār / **Çürimiş** nerd-i maḥabbetde bir iki pūluñ

G267/2 Nicʾolur daġlaruñ işler ise ey abdāl / **Çürimiş** rāh-ı maḥabbetde bir iki pūluñ

2. dökmek, harcamak (varını yoğunu dökmek)

G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın **çüritdi** cevhere

D/Ḍ

dād [3]

1. adalet, hak ‖ kısmet, nasip

G500/3 Ḳapuñda **dād** umar ey şāh-ı ʿādil / Dil-i mecnūnı gör dīvāne geldi

2. adalet

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem **dād-ı** Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

3. figan ‖ ‘dād bir, feryad iki’

Kt18/2 Geh laʿlüñe şekker ezilür gāh mey-i nāb / Feryād mey-i nābdan u **dād** şekerden

dād...............dād ! [1] meded............meded!, ‘insaf...........insaf!

G36/5 Bāḳī hecrüñ ġamıyla cān virdi / **Dād** ey pādişāh-ı ʿālem **dād**

dād eylemek [1] esirgemek ‖ tatlanmak

G41/1 Kūh-ı ʿaşḳuñda olursam Ferhād / Acıyup **eyleye** Şīrīn lebi **dād**

dād ḳılmak [1] acımak, esirgemek

G44/1 Nāz ile ʿāşıḳa **ḳılmazsın dād** / Hey elā gözlüm elüñden feryād

dād olmak [1] sızlanmak, şikayetçi olmak

G500/5 Diler kim **dād ola** Bāḳī felekden / Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne geldi

dād-ı Ḥaḳ [1] Allah vergisi, ilahi takdir

Kt11/2 **Dād-ı Ḥaḳdur** bu süḫan her kişinüñ Bāḳī-vār / Ṭarz-ı eşʿārı pesendīde vü maḳbūl olmaz

dad [1] tat

G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn andan **ne dadı dalı var** / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe

dadı [1] dadı

G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña lālā geçinür Ḫusrev ü Şīrīn **dadı**

dāġ [46] abdâl/derviş’lerin baş ve göğüslerine dağ vurmaları; dâğın tedavide kullanımı; meczupları hem zayıf düşürmek hem de cinlerini yakmak için başlarına dâğ vurma ve üzerine de pamuk yapıştırma adetleri ile ilgili inanış ve ritüeller için geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.159-160; ayrıca bkz. ‘penbe-i dāġ’, ‘tāze dāġ’, ‘tāze tāze dāġ’ md.

G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i **dāġ** olur destār ile cāme / Budur abdāllar ʿaşḳuñda ʿuryān olmaġa bāʿiṡ

G514/3 Ḥarāretden dilinde lālenüñ **dāġ** / Ḫacāletden yüzinde güllerüñ ḫay

G543/2 Ṭonatdı **dāġ** ile bāzūlarını ol gül-endāmuñ / Açınca ḳolların eṭrāfı gūyā gül-sitān itdi

G191/3 Cismümüz şekl-i muraḳḳaʿdur ser-ā-ser **dāġdan** / Şimdilik ʿālemde bir kühne ḳabāya māliküz

G516/1 Görinmez **dāġdan** cismüm ser-ā-pāy / Beni yaḳmaġa cānā ḳalmadı cāy

K19/47 Sīnemüñ **dāġı** ile cism-i dü-tā-yı zerdüm / Ḳıldı engüşt-i belāda beni bir zer ḫātem

G454/1 Nem-i eşkümle göñül **dāġı** dem-ā-dem tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese āteş-i **dāġ-ı** ḥirmān

K8/4 Ḥamā'il gibi dā'im **dāġ-ı** derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / Ḳosun baş üstine dirse n'ola va'llāhi cān üzre
G114/3 Yansa **dāġ-ı** sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / Nār nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur
G116/2 Fürūġ-ı **dāġ-ı** ʿaşḳuñ sīnem üzre / Şuʿāʿ-i mihr-i ʿālem-tāba beñzer
G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür **dāġ-ı** ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda lāleler yir yir
G194/3 Nice pinhān ideyin sīnede **dāġ-ı** ʿaşḳuñ / Gül gibi ẓāhir olan nesneye inkār olmaz
G219/1 Göñül **dāġ-ı** ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış
G272/2 Āsmān-ı mihrüñe āhum şirārıdur nücūm / Şuʿle-i **dāġ-ı** derūnum māh-ı tābān eyledüñ
G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda **dāġ-ı** dil-i pür-melāl gül
G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında **dāġ-ı** sīnemde / İçinden gene peydā oldı bir künc-i ḫarāb açdum
G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur **dāġ-ı** dil-i sūzānum
G340/2 Ġonca-veş **dāġ-ı** sīnemüz açalum / Gül gibi keşf-i rāza başlayalum
G507/4 Göñlümi rūşen ider şuʿle-i **dāġ-ı** ʿaşḳuñ / Pertev-i meşʿale-i mihr-i cihān-tāb gibi
K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / **Dāġı** gül dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān gelür
K9/19 **Dāġ-ı** vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste ḫār
G68/1 **Dāġ-ı** ġam naḳd-i dil ü raḫt-ı revānum gözedür / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum gözedür
G122/6 **Dāġ-ı** derūn-ı sīne nice tāzelenmesün / Gül ḫırmenine āteş uran nev-bahārı gör
G339/4 Bir ciger ḳalmışdı anı da kebāb itdüm hemān / **Dāġ-ı** ḫūn-ālūdelerden cām-ı ṣahbā eyledüm
G466/6 **Dāġ-ı** hicrān elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar gül gibi sāġar lāle
G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle baḳsañ yiter baña / Baḳ sīne **dāġın** eyledüm ey gül-ʿiẕār gül
G518/1 Sīne **dāġın** görüp ol ġonca-dehen lāle gibi / Bir avuç ḳanuma girmek diledi jāle gibi
G454/2 Tāzeler derd-i dili miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / **Dāġın** abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze
G284/2 Farḳında ḳılup yāsemeni **dāġına** penbe / ʿAşḳuñda geçer baş açuḳ abdāl ḳaranfül
G501/4 Tīrüñüñ ey ḳaşı ya manḳıra geçmez saʿyı / Sīnemüñ **dāġını** ol ḫançer-i bürrān deldi
G55/3 Açıldı **dāġlar** sīnemde çāk itdüm girībānum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārı görsünler
G176/1 Nār-ı hecrüñle olan sīnemde yir yir **dāġlar** / Ḥālüme raḥm itdüginden dem-be-dem ḳan aġlar
K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i ḳafes-i zer-gerdür / **Dāġlar** dilde olupdur aña yir yir ḫātem
G327/5 **Dāġlar** naʿl ü eliflerle degül peyveste / Ṣafḥa-i sīneye bir ḫaṭṭ-ı müselsel çekdüm
G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ **dāġların** şekl-i S̱üreyyā göresin
G385/2 **Dāġlarla** bedenüm olsa n'ola naḳş-ı peleng / Ben ol āhū-beçe-i şīr-şikārı severin
G267/2 Nic'olur **daġlaruñ** işler ise ey abdāl / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde bir iki pūluñ
G335/1 Ṣafā gül-zārıdur sīnem gül-i bī-ḫārdur **dāġum** / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārdur **dāġum**
G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / Görinür sīnede yir yir ser-i mismārdur **dāġum**
G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi görenler rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur **dāġum**
G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur **dāġum**
G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur **dāġum**
G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i **dāġum** güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i āhum felekden ser-bülend itdüm
G489/3 Ḳarardı mühre-i **dāġum** ḳızardı şerḥalarum / Bu cism-i zerd baña cāme-i se-reng oldı
M7/II/1 Çerāġın şemʿ-i **dāġumdan** yaḳar ḫurşīd-i ʿālem-gerd

dāġ-ı maḥabbet [2] aşk yarası; bkz. 'maḥabbet dāġı' md.

G369/2 Pertev ṣalardı sīnede **dāġ-ı maḥabbetüñ** / Ṣaḥn-ı felekde meşʿale-i mihr yanmadın
G166/2 Benüm bilmezdi kimse ʿāşıḳ-ı şeydālıġum hergiz / Tenümde tāze tāze yaḳmasam **dāġ-ı maḥabbetler**

dāġ-ı nihān [3] gizli dağ ‖ görünmeyen yara

G273/2 Gül gibi pīrāhen-i nāmūsı ṣad-çāk eyleyüp / Lāle-veş **dāġ-ı nihānum** āşikār itsem gerek

G452/3 Elinden sāḳī-i dehrüñ ne ḳanlar yutduġum görseñ / Açılsa lāle-veş **dāġ-ı nihānum** āşikār olsa

G306/1 Reşk-i ruḫuñla olmasa ger dil-figār gül / **Dāġ-ı nihānın** itmez idi āşikār gül

dāġ-ı siyāh/siyeh **[4]** kurumuş/kararmış yara

G321/2 Hem-reng-i peleng itdi beni kūh-ı belāda / Cismümde ser-ā-pā görinen **dāġ-ı siyāhum**

G202/5 **Dāġ-ı siyāh-ı** sīnemüz örtile mevc-i eşk ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā görmeye kimse ḳaramuz

G89/4 Degül **dāġ-ı siyehler** nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı ḍarb-ı tīġuñ sīnede bend-i ḥamā'ildür

G115/4 **Dāġ-ı siyehler** ile cism-i nizār u zerdi / Bir bāl ü perri yanmış pervānedür ṣanurlar

dāġ urmak **[2]** dağlamak, yara açmak

K19/9 Cismine naʿl kesüp farḳına bir **dāġ urmış** / Var ise sevdi meger yār-ı sitem-ger ḫātem

G393/2 **Urupdur** lāleye mihr-i ruḫuñ **dāġ** / İdüpdür sünbüli zülfüñ perīşān

dāġ üzre dāġ urınmak **[1]** yara üstüne yara açmak

G465/8 **Dāġ üzre dāġ urındı** felek ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i sipihre ṣanma küsūf irdi ayile

dāġ yaḳmak **[9]** dağlamak, ateşle yara açmak; bkz. MENINSKI, C.II, süt. 2005.

M1/III/4 **Yaḳsun** derūn-ı sīne-i ins ü perīde **dāġ** / Nār-ı firāḳ-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān

G227/1 Sīnesine **yaḳmada** şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile **dāġ** / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / **Yaḳdı** yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine **dāġ**

K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ baġrını pür-ḫūn itmiş / **Dāġ yaḳmaġa** ḳomış gögsine aḫger ḫātem

G150/2 Fetīli şuʿle virür tāze **dāġlar yaḳdum** / Murādum ol ki ide sīnede mekān ülker

G178/5 Sīneme çeksem elifler **dāġlar yaḳsam** n'ola / Bāḳıyā bir serv-ḳāmet gül-ʿiẕārum aldılar

G385/3 **Yaḳma dāġum** göricek sen de beni ey ṣofī / Severin n'eyleyin ol lāle-ʿiẕārı severin

G17/5 Maḥabbet **dāġı yaḳ** sīneñde ferr-i devlet isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb

G166/2 Benüm bilmezdi kimse ʿāşıḳ-ı şeydālıġum hergiz / Tenümde tāze tāze **yaḳmasam dāġ-ı** maḥabbetler

daġdaġa **[1]** gürültü patırtı

G205/5 Nice bir **daġdaġa-i** baḫs u cidāl ey Bāḳī / Varalum ʿīş idelüm meclis-i rindāne biraz

daḫı **[46]** bkz. 'bir daḫı' md.

1. bu zamana kadar, şimdiye dek

K19/17 Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimedi kimse **daḫı** / İdeli ḫidmet-i Pāşā-yı dil-āver ḫātem

G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne **daḫı** görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl

G331/6 Āb-dār olsa n'ola mīve-i şiʻr-i Bāḳī / Urmadı kimse bu bāġ içre **daḫı** böyle ḳalem

G445/1 Nesīm-i ṣubḥ eser cān-baḫş olup āheste āheste / Cihānda böyle cān virmiş degüldür **daḫı** bir ḫaste

G504/4 Yaruñ raḳībi gibi iti görmedüm **daḫı** / Olmaya gerçi eşk-i revānum gibi cerī

2. henüz

G397/4 Döne döne ṭolanur idüm kūyını anuñ / Çarḫa girüp felek **daḫı** ṭoḳuz ṭolanmadın

G424/2 Leb-i cānāne gibi ġonca-i ter / Ḳopmadı **daḫı** dehr bāġında

G467/4 Nāzenīnā **daḫı** sen ṭıfl iken Allāh bilür / Seni emzürmege ne cānlar eritdi dāye

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar **daḫı** / Ḳanda gitse bilesince ṣalınur lālācuġı

M3/III/6 Salṭanat menşūrına ism-i şerīfüñ yazdılar / **Daḫı** peydā olmadın nām u nişān-ı maʿdelet

3. yine

K23/4 Mūy-ı sefīdi ḥalḳasını çarḫ-ı pīre-zen / İsterdi **daḫı** eyleye ḫalḳ-ı cihāna dām

G22/4 Cevşen-i pūlād-ı çarḫı çāk çāk itdüm **daḫı** / Āh-ı āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı dürüst

G76/6 Ḫūn-ı eşküm bir zamān ālūde ḳıldı işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā **daḫı** o demden incinür

4. bundan sonra, artık

G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz **daḫı** sīnem rebāb-āsā

G117/2 Keştī-i ṣahbā keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz **daḫı** / Ṭutdılar ḳanlu gibi muḥkem resenler ṭaḳdılar

M2/V/5 **Daḫı** ol duḫter-i saʿd-aḫter-i pākīze-güher / Çeşm-i Nāhīd gibi rūşen ü bī-dār olsun

G400/4 Öykündügiʾçün işigüñe ey şeh-i cihān / **Daḫı** ne ḳulplar ṭaḳa eflāke māh-ı nev

G436/5 Ṭāḳ-ı ebrū-yı nigārı göreli ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı ʿaşḳ ehli **daḫı** miḥrāba

5. dahi, de

G5/2 Cān almada nāzüklik ile laʿlüñe söz yoḳ / Ḫālüñ **daḫı** bir dāne-durur fitnede ammā

6. üstelik, bundan başka

G75/2 Ṭıfldur pend-i peder diñlemez ol māh **daḫı** / Şīr-i māder yirine içmege ḳanum özenür

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er yoḳ **daḫı** pehlū da güzel

7. daha çok

G80/3 Ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ki **daḫı** ḥicāb-ı ḫafādadur / ʿAşḳ ehlinüñ efendi görinmez belāsıdur

8. başka

G111/1 Bir ḥüsn **daḫı** bağladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār

G282/3 Būseyi eksük eylemez cānān / Bundan artuḳ baña **daḫı** ne gerek

9. bile, da/de

G125/4 Ser-i kūyuñda benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / Ne bilür ʿaşḳ elemin çekmedi ol **daḫı** uyur

G175/4 Nʾola gül şevḳıne çalup çaġurursa bülbül / Muṭrıbā ol **daḫı** başḳa başına mehterdür

G247/3 Öpdüm elini ḳucmaġa bilin edeb itdüm / Güldi didi bilmez **daḫı** bī-çāre ṣarılmaḳ?

G435/2 Biz **daḫı** ḳāʾilüz inṣāfa dilā būs u kenār / Her gün olmasa hele bārī her aḫşam olsa

G492/4 Kākülüñ sevdālarından düşdi göñlüm zülfüñe / Bir belā **daḫı** ol oldı başuma kākül gibi

G508/6 Dünyā deger ol māh-liḳā dil-ber-i ġarrā / Yūsufda **daḫı** yoḳdur anuñ ḥüsn ü bahāsı

G533/3 Şevḳ u ẕevḳ ehli çekildi biz **daḫı** yā Hū didük / Ẕevḳi gitdi ʿālemüñ ehl-i meẕāḳı ḳalmadı

G538/4 İkisinüñ **daḫı** bir benden özge vāris̱i yoḳdur / Cihānda ben var iken kim añar Ferhād u Mecnūnı

G474/6 Dāʾim revā mı ġayra çıḳa tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe **daḫı** ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ **daḫı** ṭıfl-ı nev-āmūzı

10. daha da

G175/1 Serv ile ḳāmetüñe kimse dimez hem-serdür / Müntehā ḳāmetüñ andan **daḫı** bālā-terdür

11. çünkü

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz **daḫı** ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan

12. hâlâ

G402/3 Ḳapuñda çoḳ revān oldı **daḫı** çoḳ seyl olur yaşum / Mes̱eldür aḳduġı yirde dimişler yine aḳar ṣu

G503/4 Ser-rişte-i viṣāl **daḫı** girmedi ele / Baġrum delindi hecr ile dürr ü güher gibi

G525/2 Ḫʷābda almış idüm būs-ı leb-i cānānı / Cān dimaġında **daḫı** şimdi o leẕẕet bāḳī

G54/2 **Daḫı** Cemşīdi yād eyler gözinden ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G417/2 Temāşā bunda kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / **Daḫı** künc-i riyāżetde ṭutarlar ehl-i dil rūze

G483/2 ʿArṣa-i ʿaşḳda gör Ḥażret-i Mevlānāyı / Ṭurmayup **daḫı** döner üstine yoldaşları

13. beri

G366/5 Güzeller ṭıfl iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin bilürler **daḫı** ḳundaḳdan

14. yeni yeni

G276/4 Gül-şene nergis ü gül ḫaylī leṭāfet virdi / Şimdi açıldı **daḫı** yüzi gözi gül-zāruñ

15. daha

G252/5 Cūy-ı eşküm yeñilmez ey Bāḳī / Çoḳ döner **daḫı** āsiyāb-ı felek

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost yitiş / Hele bir pāre **daḫı** tende ḥarāret bāḳī

dā'im [24] sürekli, daima, her zaman

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde **dā'im** gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

K8/4 Ḥamā'il gibi **dā'im** dāġ-ı derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / Ḳosun baş üstine dirse nʾola vaʾllāhi cān üzre

K21/34 Cihān musaḫḫar-ı fermān ola murādātuñ / Müyesser eyleye **dā'im** Müyessirüʾl-aʿmāl

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ gözi **dā'im** bī-dār

M9/II/4 Beni ʿayb eylemeñ **dā'im** olursam mest-i lā-yaʿkil

G63/2 Beni ʿayb eylemeñ **dā'im** olursam mest-i lā-yaʿḳil / Ki bī-hūş olmasam āsūde ḳılmaz bende bir ġam var

G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre **dā'im** ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān ditrer

G147/10 Ḳo şiʿri Bāḳıyā **dā'im** niyāz it / Duʿāʾ-i devlet-i sulṭān ehemdür

G183/1 Meclisüñde şol ki **dā'im** sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i ġam tālānına her cürʿası leşger çeker

G220/1 ʿAvām oḳur seni tesḫīr içün hemīşe ḫavāṣ / Bu muḫlişüñ işi **dā'im** maḥabbet ü iḫlāṣ

G279/7 Şu meclis içre kim **dā'im** ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿĪşı insānuñ

G297/7 Pister-i hicrānda **dā'im** zār u bīmār olmada / Ölmege cānlar virürler mübtelālar bilmiş ol

G302/3 Uymadı bir gün hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider **dā'im** nesīm-i ṣubḥ ile pervāze gül

G304/1 Gül gülse **dā'im** aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine gül

G388/5 Mā'il ol Bāḳī-ṣıfat **dā'im** hümālar ṣaydına / Şāh-bāz-ı himmetüñ göklerde pervāz eylesün

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi **dā'im** / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün

G399/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñuñ **dā'im** ḫaṭ-ı fermānına / Ḫᵛāh u nā-ḫᵛāh eyler ol zülf-i semen-bū ser-fürū

G401/1 Ol āfitāb-ṭalʿata kim dirse māh-rū / Olsun cihānda meh gibi **dā'im** siyāh-rū

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i kāküli **dā'im** / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān ebrūsı peyveste

G530/10 Niẓām-ı devletüñ **dā'im** ḫıyām-ı rifʿatüñ ḳā'im / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī

M1/VIII/10 **Dā'im** çerāġ-ı devlet ü baḫtın münevver it / İki cihānda göñli murādın müyesser it

G407/7 **Dā'im** ey Bāḳī budur şāhuñ yüzi aġ olduġı / Aḳ güldür ṭalʿat-ı ḫūbı cihān gül-zārına

G474/6 **Dā'im** revā mı ġayra çıḳa tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

dā'im olmamak [1] sürüp gitmemek

Mtl 10 **Dā'im olmaz** devr-i gül devrān ise bāḳī degül / Gel begüm dönsün ḳadeḥ bundan yig olmaz devr-i gül

dā'imā [5] sürekli olarak, devamlı

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā **dā'imā** artar

G241/1 Ḳaṣd eyler aġzuñ öpmek içün **dā'imā** ḳabaḳ / Olur boġazı iplü degüldür şehā ḳabaḳ

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse nʾola nā-dānı felek / **Dā'imā** nāḳışı aʿlāya çıḳarur miʿyār

G317/3 Her tezervüñ nice bir ṣaydı hevāsında yilüp / **Dā'imā** ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini bāz eyleyelüm

Kt17/2 **Dā'imā** ḳıl duʿāyı ey Bāḳī /Ḳuzıların baġışlasun Mevlā

dā'ire [4]

1. daire

K25/11 Çizmege **dā'ire-i** şemse-i māhı felege / Aldı üstād-ı zamān destine zerrīn pergār

K25/40 Nitekim her ser-i māh ola bir altun ḳandīl / Zīver-i **dā'ire-i** çenber-i çarḫ-ı devvār

K19/52 Bulımaz **dā'iresin** bu güher-i nā-yābuñ / İtmesün bir daḫı bu devrde zer-ger ḫātem

2. tef; bkz. ÖZTUNA, s. 72. ‖ aruz bahri

G443/5 Bulamaz dest-res bu **dā'ireye** / Bāḳıyā şimdi degme gūyende

dāl **[2]** 'dal-naʿl bağlamında' ‖ {د} şekli

G294/1 Esb-i nāz ile beni yār ḳılupdur pā-māl / Naʿller şekli aña sīnede olmışdur **dāl**

G529/4 Yoluñda delīl oldı dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her **dāl** ki naʿl-i süm-i esbüñ yola yazdı

dāl tāc **[1]** sarıksız başlık; Ahmet Talat Onay, bu beyti tanık göstererek '....eski zamanlarda da ağır ve büyük bir yük olan kavukların secdede düşmesi ihtimalinden dolayı namazda çıkarıldığı, sarıksız taç giyildiği anlaşılıyor' demekte ve bayram merasimleri veya diğer törenlerde, bu taçların sorguçlu, mücevherli olduğunu, ayrıca görkemli görünmek için de her zamankinden büyük sarıldığını eklemektedir. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 161; ayrıca bkz. KOÇU, s. 85.

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur irte ṣalāt-ı ʿīda / **Dāl tācın** başına geydi sipihr-i ġaddār

dāl olmak **[1]** delalet etmek ‖ {د} harfi

K20/11 Ya nūndur görinür āḫırında Şaʿbānuñ / Ya rādur ol Ramażān evveline **olmış dāl**

dāl ḳılmak **[1]** (boyu) iki büklüm olmak ‖ {د} harfi

G284/1 ʿAşḳuñla **ḳılup** ḳāmetini **dāl** ḳaranfül / ʿArż itdi saña mūy-ı sefīd āl ḳaranfül

ḍalāl **[1]** sapıklık, sapkınlık

K14/9 Güneşdür ṭalʿatı gūyā cihāndan defʿ u refʿ itdi / Ẓalām-i ẓulm u ʿudvānı **ḍalāl-i** küfr ü ṭuġyānı

ḍalāl u ṭuġyān **[1]** azgınlık, taşkınlık

K2/31 Maḥv olupdur ser-i şemşīr-i cihān-gīrüñ ile / Levḥ-i ʿālemde olan naḳş-ı **ḍalāl u ṭuġyān**

dal **[1]** dal ('nihāl' bağlamında)

G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn andan ne dadı **dalı** var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe

dām **[3]** tuzak

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin **dām-ı** tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i **dām-ı** zerḳ ide

G58/4 **Dām-ı** āġūş içre düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i eşküm egerçi lü'lū-yı şeh-vārdur

dām eylemek **[1]** tuzak kurmak ‖ kandırmak

K23/4 Mūy-ı sefīdi ḥalḳasını çarḫ-ı pīre-zen / İsterdi daḫı **eyleye** ḫalḳ-ı cihāna **dām**

dām ḳurmak **[1]** kapan kurmak (yem taneleri koyarak kuş yakalamak için); krş. G329/5, G480/3

K25/12 Māh-ı nev **dām ḳurup** dökdi kevākib erzen / Umaruz k'ola yine ʿīş u ṣafā mürġi şikār

dām olmak **[1]** tuzak kurmak (yem-kuş bağlamında)

G329/5 Olmasañ ger cihānda bir dāne / Zülfüñ **olmazdı** cān mürġına **dām**

dāme düşmek **[3]**

1. tuzağa düşmek ‖ avlanmak

G370/1 Dil giriftār-ı belā dil-ber hevāyī n'eylesün / **Dāme düşmez** yirlere ḳonmaz hümāyı n'eylesün

G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i ruḫuñla ʿāḳıbet / **Düşdi** ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ **dāmına**

2. ağa/oltaya takılmak

G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i ḫançeri ṣad-pāre sīnede / Māhīye beñzer ol ki **düşe dāme** çıḳmaya

dām-geh [1] tuzak ‖ dünya

M1/I/1 Ey pāy-bend-i **dām-geh-i** ḳayd-ı nām u neng / Tā key hevā-yı meşġale-i dehr-i bī-direng

dāmān [20]

1. etek (dağ)

M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp çözsün ağlasun / **Dāmāne** döksün eşk-i firāvānı kūh-sār

2. uç

G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken dür dişi vaṣfın / **Dāmān-ı** müjem dökdi cevāhir sözüm üzre

3. etek

K15/5 İrişdi ḫākden būy-ı baḫūr-ı Meryem eflāke / Muʿaṭṭar eyledi göklerde **dāmān-ı** Mesīḥāyı

K15/7 Ne mümkin dest-res **dāmān-ı** vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen ḳāvī dil-dār her-cāyī

K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı fenādan nigāh ide / **Dāmān-ı** ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i cihān

K20/21 Kef-i cevādı pür eyler seḥāb **dāmānın** / Seḥāb egerçi virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

G306/2 Gül-zāre gel ki pāyüñe ḳaṣd-ı nis̱ār içün / **Dāmānın** itdi pür-güher-i şāh-vār gül

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / Zīr-i **dāmānında** ol zülf-i perīşān gizlemiş

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ **dāmānındaki** ḳanı

G165/3 Begüm merdümlik it kendü ciger-gūşeñ gibi besle / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki **dāmānuñda** ḳalmışdur

K20/21 Kef-i cevādı pür eyler seḥāb dāmānın / Seḥāb egerçi virür **dāmen** ile vaḳt-i nevāl

K21/4 Zemīne **dāmen-i** ebr ile ṣaçdı sīmi felek / Bu ḥāleti göricek māʾil oldı tāze nihāl

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi **dāmen-i** ʿafv-i Settār / Rūḥ-ı pākine ġıdā leẕẕet-i dīdār olsun

G281/1 Ey reh-revān-ı ʿaşḳ reh-i rāstān ṭutuñ / Mürşīd gerekse **dāmen-i** pīr-i muġān **ṭutuñ**

G359/1 Çāk oldı yaḳam cevr-i firāvānuñ elinden / Ṣad-pāre iken **dāmen-i** dil anuñ elinden

G535/1 Kūyında göñül **dāmen-i** dil-dāre ṣarıldı / Ḥācī gibi kim Kaʿbede estāre ṣarıldı

K12/11 **Dāmen-i** şāhid-i maʿnāya biri dest uramaz / Çoġ olur gerçi ser-i fikri girībāne çeker

K18/51 Ḫām var ise eger micmere-i naẓmumda / **Dāmen-i** luṭfuñ anı setr ider ey faḫr-i kibār

K18/26 **Dāmenin** dürr ü cevāhirle pür itdi gül-i ter / Ki ide ḫāk-i der-i Ḥażret-i Pāşāya nis̱ār

K26/5 Bāġuñ evrāḳ-ı bahār u ḳaṭerāt-ı şeb-nem / **Dāmenin** eyledi pür-sīm ü zer ü dürr-i s̱emīn

dāmān ucı [1] etek ucu ‖ etek öpme (dāmen-būs) geleneği

G356/4 Yüz sürmek umar pāyüñe üftādeler ammā / Nevbet mi deger kimseye **dāmānuñ ucından**

dāmen-gīr olmak [1] saldırmak (köpek) ‖ şikayet etmek (sevgiliye duyurmak anlamında)

G396/2 Görüp ben zārı **dāmen-gīr olursın** ey seg-i dil-ber / Gelür kūy-ı nigāra her gice aġyārı ṭuymazsın

dāmānı çāk olmak [2] Hz. Yusuf'un elbisesinin eteklerinin yırtılması bağlamında;

1. eteği yırtılmak ‖ açılmak

K15/6 Gülüñ pīrāhen-i Yūsuf gibi **dāmānı çāk olmış** / Nesīm-i perde-der ḳıldı meger mekr-i Zelīḫāyı

2. eteği yırtılmak

G359/6 Fāş itmez idi rāz-ı dili Yūsuf-ı Kenʿān / **Çāk olmasa dāmānı** Züleyḫānuñ elinden

dāmen-i küh-sār [2] dağ kenarı ‖ yaban

K21/32 Hemīşe tā ḳıla keff-i direm-feşān-ı ṣabā / Şitāda **dāmen-i küh-sār** u deşti māl-ā-māl

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı **dāmen-i küh-sārda** micmer lāle

dāmen-i ṣaḥrā **[3]** kır ova

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ aḳçe düşdi yine / Pür itdi **dāmen-i ṣaḥrāyı** ṭoldı ceyb-i cibāl

M2/II/2 Cūylar kim ṭolanur **dāmen-i ṣaḥrālarda** / Jāleler kim görinür lāle-i Nūʿmān üzre

G403/7 Ṭoldurdı gerçi cūd u seḫā gösterüp felek / Ceyb-i cibāl ü **dāmen-i ṣaḥrāyı** sīm ile

dāmet leke'sʾ-saʿādetü ve'l-ʿızz u ve'l-ʿulā **[1]** 'Mutluluğun, şerefin ve yüceliğin daim olsun' (dua sözü)

G4/1 Ey bār-gāh-ı dil-keş ü eyvān-ı dil-güşā / **Dāmet leke'sʾ-saʿādetü ve'l-ʿızz u ve'l-ʿulā**

dānā **[3]** arif; bkz. 'dil-i dānā' md.

G168/6 ʿUnfuvān-ı ṣıḥḥate ey Bāḳī maġrūr olma kim / Lā-cerem her ḥayy-i **dānā** irtiḥāl üstindedür

G135/6 Ne reng ü būya meftūn ol ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu fānīden beḳā itmez temennā şol ki **dānādur**

G168/3 Devlete meyl eylemez **dānā-yı** maḥmiyyü'l-cenāb / Kim bilür bir āndur ol da intiḳāl üstindedür

dānā-dil **[1]** uyanık ‖ ârif

G405/4 Ṣofī gelicek açma ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīs̱in / **Dānā-dil iseñ** sırruñı nā-dāne ṭuyurma

dāne **[6]**

1. tane (ben)

K24/30 **Dāne** ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül

G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ **dāneler** vardur

2. tohum, habbe

K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı fażlında **ṭoḳuz dānelü** bir ter sünbül

G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i ḫāküm ḳaçan / **Dāne-veş** dihḳān-ı devrān zīr-i ḫāk eyler beni

2.1. (bitkiler için) 'tane bağlamak' tohumları tane haline gelmek

K24/45 N'ola ḳadr ü şerefüñ sāl-be-sāl olsa mezīd / Her yıl arturmadadur **dāneyi** dirler sünbül

3. yem

K1/25 Minḳārına dilerse alur çarḫı **dāne-vār** / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān

dāne-i eşk **[3]** gözyaşı damlası

G30/4 Bu bāzār içre düşmez **dāne-i eşküm** gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

G454/3 Rūz-ı hecrinde güler **dāne-i eşküm** göricek / Berg-i güldür ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze

G58/4 Dām-ı āġūş içre düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / **Dāne-i eşküm** egerçi lü'lū-yı şeh-vārdur

dāne-i gendüm **[1]** buğday tanesi

G237/4 **Dāne-i gendüm** taḥammül ḳılduġum eksem n'ola / Ḫırmen-i ʿālemde ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı kāh şevḳ

dāne-i ḫāl **[3]** (vücuttaki) ben

G480/3 Ārzū-yı **dāne-i ḫāl-i** ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ dāmına

G41/5 **Dāne-i ḫāl-i** siyah ey Bāḳī / Ḫirmen-i ʿömrümi itdi ber-bād

G331/4 **Dāne-i ḫāline** baḳ cennet-i ruḫsārında / Nice ṣabr eylesün Allāhı severseñ ādem

dāne-i lü'lū **[1]** inci tanesi ‖ diş

G313/6 Söylese lafẓ-ı dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her **dāne-i lü'lū** da güzel

dāne-i nār **[1]** nar tanesi

K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger āteş-i raḫşān görse / Ḳızara aḫker-i sūzān nitekim **dāne-i nār**

dāne-i tesbīḥ **[1]** tesbih tanesi

G461/3 **Dāne-i tesbīḥüñe** ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

dāne çekmek [1] tane taşımak ‖ yem götürmek

K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin getürür **dāne çeker**

dāne divşürmek [1] tane toplamak ‖ savaşta başlar kesmek

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi **dāne divşürse** elinde tīġ-i bürrānı

dāne dāne [4] damla damla

K16/4 Derdüm ḥisāba gelmedi ḳıldum muḥāsebe / Göz yaşı **dāne dāne** dökildi raḳam gibi

G199/4 Döker ʿāşıḳ yoluñda **dāne dāne** gevher-i eşki / Yatur ḫāk-i meẕelletde yine bir **dāne** incinmez

G357/2 Lü'lū dişüñ ġamıyla şirişküm güherlerin / Dizdüm ümīd riştesine **dāne dāne** ben

G442/1 **Dāne dāne** ol ʿaraḳlar ṭurra-i pür-tābda / Ḳaṭre ḳaṭre jālelerdür sünbül-i sīr-ābda

dānelemek [1] bitirmek ‖ 'mısırı koçanından ayırmak' anlamı içn bkz. DS. C. 10, s. 3819.

G362/3 Mihmān olınca derd ü ġamuñ dilde mā-ḥażar / İki enār **dāneledi** çeşm-i ḫūn-feşān

dāniş-perver [1] âlim dostu

Kt1/1 Ey şehenşāh-ı kerem-güster ü **dāniş-perver** / Sāye-i luṭf-i Ḫudā pertev-i envār-ı ezel

dār [1] beden; bkz. diğer dizeki 'vücūd ḫānesi' paralelliğinde

G29/5 Vücūdum ḫānesin seyle virür Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı **dār-ı** bī-bünyāduma bu āb olur bāʿiṡ

dār-ı cihān [1] dünya

G299/5 Devlet-i **dār-ı cihān** devr-i zamān ey Bāḳī / Pāy-dār olmaduġın ḳıṣṣa-i Dārādan bil

dār-ı ġurbet [1] gurbet eli (diyarı)

G432/3 Der-i dil-dārdan dūram diyār-ı ġamda mehcūram / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum **dār-ı ġurbetde**

dār-ı ʿuḳbā [1] ahiret

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi **dār-ı ʿuḳbāya** / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

dārü'l-ġurūr [1] dünya (dünyanın bir 'aldanma yeri' olarak algılanması bağlamında)

G420/4 Rāḥat yüzini ḫᵛābda görmez şu kimse kim / Meyl-i ḥużūr-ı menzil-i **dārü'l-ġurūr** ide

dārü'l-mülk [1] ülke, memleket (bir padişahın saltanat sürdüğü yer bağlamında)

K6/11 Şehr-i **dārü'l-mülk-i** ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān gelür

dārü'ş-şifā [4]

1. hastahane

G56/4 Bir ʿaceb **dārü'ş-şifādur** kūyı derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş varan bī-çāre ġāyet ḫoş gelür

G148/3 Bir ʿaceb **dārü'ş-şifādur** kūy-i yār / Ḫaste varan mübtelāsı ḫoş gelür

2. tımarhane, bimarhane

G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı der-i cānāne ṭapşurdum / Varup **dārü'ş-şifāya** yine bir dīvāne ṭapşurdum

G521/4 Bir dil mi var ki zülfine dīvāne ḳılmayup / **Dārü'ş-şifā-yı** ʿaşḳda zencīre urmadı

dār [1] darağacı

G502/2 Kāşḳī cānı ṣaçuñ **dārına** ber-dār itseñ / Ḫakden refʿ idi bī-çāreye rifʿatler idi

Dārā [12] bkz. 'tāc-ı Dārā', 'efser-i Dārā' md.

1. Osmanlı şiirinde 'İskender' ile yaptıkları savaş ve bu savaştaki yenilgisiyle geçer. Verilen tanıklarda İskender'e karşın olumsuz bir hükümdar imajı vardır. Verilen tanıklarda, 'rikāb-dār',

'būse-i Dārā', 'deryūze eylemek' deyişleri İskender'e karşı Dārā'yı konumlandırmaktadır. Bkz. TÖKEL, 150-156.

K9/10 **Dārā** revā ki ġāşiyesin ala dūşına / Lāyıḳ budur ki ola Sikender rikāb-dār

K10/13 Cānına minnet bilür Dārāyı der-bān eylese / Ḥaḳ bu kim **Dārā** degül yanınca İskender bile

G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender yaraşur farḳında / Ol ki zīr-i ḳademi būse-i **Dārā** yiridür

G417/6 Niçün maḥrūm ola sā'iller ey şāh-ı Sikender-der / Revādur kāhuña **Dārā** gelüp eylerse deryūze

1.2. bu bağlamlarda Dārā, Osmanlı padişahı karşıtlığında ele alınarak yine olumsuz bir hükümdar imajı çizilir.

K10/13 Cānına minnet bilür **Dārāyı** der-bān eylese / Ḥaḳ bu kim Dārā degül yanınca İskender bile

M7/III/2 Sezā-vār olmaz ol ṣadre eger **Dārā** eger Behmen

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña Cemşīd baş eger / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe **Dārā** ḳulaḳ çeker

2. heybet ve görkem sembolü Pers kralı

K20/9 Ya cām-ı ʿişret-i **Dārā** ya tāc-ı Kisrādur / Ṭolaşdurur bu cihānı sipihr olup dellāl

M3/V/6 Şevket-i İskender ü dārāt-ı **Dārā** bī-ḳuṣūr / Mesnedin şimden girü taḫt-ı Süleymān eylesün

G261/5 Bāḳıyā mey-gedenüñ ehl-i ḫarābāt içre / Ḫidmet-i ḫāk-i deri devlet-i **Dārādan** yig

3. padişah

G348/11 Āsitānı ḫākini mesken ḳılan kem-ter gedā / Gösterür **Dārālara** dārāt u şevket neydügin

G315/4 Ṣūretā gerçi gedā şeklin urındum ammā / Mesned-i memleket-i maʿrifete **Dārāyem**

dārā-yı dār u gīr [1] savaşçı padişah (bezm-rezm karşıtlığında) ‖ Sultan Süleyman

K1/14 Cemşīd-i ʿīş ü ʿişret ü **Dārā-yı dār u gīr** / Kisrī-i ʿadl ü re'fet ü İskender-i zamān

dārā-yı dehr [1] dünya hakimi, cihan hükümdarı

K1/15 Sulṭān-ı şarḳ u ġarb şehenşāh-ı baḥr u ber / **Dārā-yı dehr** Şāh Süleymān-ı kām-rān

dārā-yı cihān [2]

1. cihan hükümdarı

G1/8 Redd olmaz o leblerden olan ṭurma duʿā ḳıl / **Dārā-yı cihān** Şāh-ı Ferīdūn-fere cānā

2. Allah

Kt3/3 **Dārā-yı cihān** eylemesün ʿālemi sensüz / Her ḳanda iseñ pādişehüm dünyede ṣaġ ol

dārā-yı devrān [1] cihan hükümdarı

K14/34 Niyāz it Ḥaḳḳa ey Bāḳī vücūdın ḥıfẓ ide Bārī / Ḫaṭālardan nigeh-dār olsun ol **Dārā-yı devrānı**

dārā-yı İskender-ḳadem [1] İskender yürüyüşlü padişah ‖

M3/IV/2 Dāver-i Dārā-ḫaşem **Dārā-yı İskender-ḳadem** / Ḫusrev-i fermān-revā-yı heft kişverdür gelen

dārā-yı İskender-ẓafer [1] İskender gibi zaferler kazanan padişah

G318/6 Keyḫusrev-i Cemşīd-fer Cemşīd-i Keyḫusrev-güher / **Dārā-yı İskender-ẓafer** İskender-i Dārā-ḥaşem

Dārā-sipāh [1] Dârâ ordulu ‖ güçlü ordulu; Dârâ'nın en önemli özelliklerinden biri de çok büyük bir orduya sahip olmasıdır.

M1/II/1 Ḥaḳḳā ki zīb ü zīnet-i iḳbāl ü cāh idi / Şāh-ı Sikender-efser ü **Dārā-sipāh** idi

dārāt [1] heybet, görkem, debdebe

M3/V/6 Şevket-i İskender ü **dārāt-ı** Dārā bī-ḳuṣūr / Mesnedin şimden girü taḫt-ı Süleymān eylesün

dārāt u şevket [1] ihtişam, azamet, görkem

G348/11 Āsitānı ḫākini mesken ḳılan kem-ter gedā / Gösterür Dārālara **dārāt u şevket** neydügin

ḍarb [2] (kılıçla) vuruş

K14/13 Didi Behrām-ı düşmen-kām gördi **ḍarb-ı** şemşīrin / Ḳoluña ḳuvvet ey rūz-ı veġānuñ Şāh-ı Merdānı

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı **ḍarb-ı** tīġuñ sīnede bend-i ḥamā'ildür

ḍarbet [1] darbe, vuruş (düşmanın başına gürz ile vurma)

K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa nükte-i ḳalemüm / Ser-i ʿadū-yı bed-endīşe **ḍarbet-i kūpāl**

ḍarb urmak [1] darbe vurmak

G356/3 Dil **ḍarbın urur** ḳalbe firāḳuñda dem-ā-dem / Ḳan aġlasa zaḫmum n'ola peykānuñ ucından

dārende-i cihān [1] Allah

K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı fenādan nigāh ide / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i **dārende-i cihān**

dārū-yı hüş-ber [3]

1. keyif verici ve uyuşturucu özelliği olan, içeni veya koklayanı uyutan afyon terkibi, bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 162; STEİNGASS, s. 497.

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan dimāġum şol ḳadar āşüfte kim / Mey degül āsūde ḳılmaz **dārū-yı hüş-ber** bile

2. her iki tanıkta da ''ayyār-ı ġamze' ile kullanılmıştır; ayyarların bu terkibi nasıl kullandıkları ile bkz. 'ayyār-ı gamze' maddesi.

K3/3 Göñül naḳdini aldı ʿayyār-ı ġamzeñ / Ġamuñdan virüp cāna **dārū-yı hüş-ber**

G95/6 Geh bī-dil ü bī-hūş ider geh mest ü geh medhūş ider / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı **dārū-yı hüş-ber** kendidür

dārū-yı ḳattāl [2] sert ve etkili bir keyif verici (şarap bağlamında)

K20/29 Şu cāmı ṣundı baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / Şarābı zehr ile ālūde **dārū-yı ḳattāl**

G205/3 Cāna kār eylemesün **dārū-yı ḳattāl**-i ġamı / Mey-i gül-gūn içelüm bārī ḥakīmāne biraz

dāstān [1] cıvıltı, nağme

K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı cihān gül-şen-i İrem / Her sū hezār bülbül ü ṣad gūne **dāstān**

daʿvā [2]

1. mesele, sorun

G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep **daʿvāların** şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

2. dava

G82/4 Beni **daʿvā-yı** ḳatlüñden murāduñ baş u cān ise / Yoluña hey benüm ʿömrüm senüñle kim nizāʿ eyler

daʿvā idememek [1] hakkını arayamamak

G233/3 Bī-ḥisāb itdi ḫaṭuñ ʿāşıḳa cevri ammā / Kimse **daʿvā idemez** rūz-ı şümār olmayıcaḳ

daʿvā ḳılmak [1] istemek

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir būse **daʿvā ḳıl** yüri / Söylemezse öp hemān aġzın sükūt iḳrārdur

dāver [1] bağlamına göre adil hükümdar, hâkim, vezirler, âlimler hakkında ‖ Müftizâde Mehmet Çelebi

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat destine cārūb almış / Ki ide ḫidmet-i ḫāk-i der-i **dāver** sünbül

dāver-i ʿālī-miḳdār [1] kadri yüce vezir ‖ sadrazam Ali Paşa

K18/48 Ḳoma Bāḳī ḳuluñı cürʿa-ṣıfat ayaḳda / Dest-gīr ol aña ey **dāver-i ʿālī-miḳdār**

dāver-i bülend-aḫter [1] yıldızı yüksek (talihi açık) vezir ‖ Kubad Paşa

K20/15 Emīr-i şāh-naẓar **dāver-i bülend-aḫter** / Vezīr-i ḫūb-siyer ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl

dāver-i Cemşīd-maḥal **[1]** Cem makamlı padişah ‖ Kanuni Süleyman

Kt1/2 Ḫᵛāce-i rūy-ı zemīn pādişeh-i devr-i zamān / Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet **dāver-i Cemşīd-maḥal**

dāver-i Cemşīd-veḳār **[1]** Cem haysiyetli vezir ‖ sadrazam Ali Paşa

K18/27 Ṣāḥib-i tīġ u ḳalem mālik-i cām u ḫātem / Āṣāf-ı Cem-ʿaẓamet **dāver-i Cemşīd-veḳār**

dāver-i Dārā-ḫaşem **[1]** Dârâ görkemli padişah ‖ Sultan Murad

M3/IV/2 **Dāver-i Dārā-ḫaşem** Dārā-yı İskender-ḳadem / Ḫusrev-i fermān-revā-yı heft kişverdür gelen

dāver-i devrān **[5]** cihan padişahı ‖ Sultan Murad

M3/I/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / **Dāver-i devrān** muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/II/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / **Dāver-i devrān** muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/III/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / **Dāver-i devrān** muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/IV/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / **Dāver-i devrān** muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/V/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / **Dāver-i devrān** muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

dāver-i devr-i zamān **[1]** zamanın cihan padişahı ‖ Kanuni Süleyman

K2/13 **Dāver-i devr-i zamān** Şāh Süleymān ol kim / Yüz sürer pāy-i semendine mülūk-i devrān

dāver-i dīn-perver **[1]** dini koruyan padişah ‖ Kanuni Süleyman

K2/39 Ḫākden ḳaldur eyā **dāver-i dīn-perver** kim / Nusḫadur cümle ser-ā-pāy Ḥadīs̱ ü Ḳurʾān

dāver-i ferḫunde-aḫter **[1]** yıldızı parlak (talihi açık) padişah ‖ Baba Efendi

K22/16 Ḫᵛāce-i ʿālī-naẓar ser-çeşme-i fażl u hüner / **Dāver-i ferḫunde-aḫter** kām-baḫş u kāmrān

dāver-i Ḫāḳān-saṭvet **[1]** Hakanlara boyun eğdiren padişah ‖ Kanuni Süleyman

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet **dāver-i Ḫāḳān-saṭvet** / Belki eñ kem ḳulı Cem ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān

daʿvet itmek/eylemek **[2]** çağırmak

G484/3 Hezārān ʿöẕr-i leng eyler ḳaçar meydāna gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ **daʿvet itse** cenge Tīmūrı

G528/2 Derd ü maḥabbet ehlini ʿaşḳuña **daʿvet eyleyen** / Gel berü maʿşer-i belā derd ü ġama ṣalā didi

daʿvī **[1]** iddia, taslama; tasavvuftaki da’vâ-ma’nâ karşıtlığı için bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 81; ULUDAĞ, s. 136.

Mtl 12 Meşrebi ʿāşıḳ-ı mey-ḫᵛāre-ṣıfat ṣāf degül / **Daʿvī-i** ṣıdḳ u ṣafā ṣofīye inṣāf degül

Dāvūd **[1]** Calud ile savaşı bağlamında iyi bir savaşçı olması, zırh yapmak için demirin yumuşatılmasının yanı sıra sesinin güzelliğiyle ünlü peygamber; aşağıdaki tanıkta gür ve kalın ses bağlamında geçer. bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 163; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 163; PALA, s. 133. Ayrıca bkz. ‘Ḥażret-i Dāvūd’ md.

G218/3 Āvāzeyi bu ʿāleme **Dāvūd** gibi ṣal / Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş

dāye **[4]** sütnine, dadı, bkz. PAKALIN, C. I, s. 407.

G467/4 Nāzenīnā daḫı sen ṭıfl iken Allāh bilür / Seni emzürmege ne cānlar eritdi **dāye**

G424/1 Ṭıfl iken **dāyesi** ḳucağında / Gül idi ḳopmaduḳ budağında

bulut bağlamında;

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi **dāye-i** ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca ağzın açdı meyl-i pistān eyledi

K18/11 **Dāye-i** ebr yine ġoncalaruñ şeb-nemden / Başına aḳçe dizer niteki eṭfāl-i ṣıġār

dāyim **[3]** sürekli, devamlı

K2/24 Ṭop idüp kellelerin ʿarṣada tīġuñ **dāyim** / Düşmen-i dīni bu üslūba ḳılur ser-gerdān

K5/15 Müs̱elles̱ gösterür **dāyim** temāşā eyleseñ elde / Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı dıraḫşānı

K5/38 Ser-efrāz ol serīr-i salṭanatda gün gibi **dāyim** / Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

debīr [1] kâtip

G447/1 Yazmış **debīr-i** ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār gül güle

debīr-i çarḫ [1] Utarit (Merkür); minyatürlerde rahle başında yazı yazarken görülmektedir. Şiir ve inşanın; şairlik ve katipliğin sembolüdür. Bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 347; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 449. (Utarit md.)

K1/3 Dest urmış idi kilk-i şihāba **debīr-i çarḫ** / Ṭuġrā-nüvīs-i ḥükm-i Ḫudāvend-i ins ü cān

debīr-i ezel [1] ezel yazıcısı ‖ kader

K20/17 O kim **debīr-i ezel** çekdi kilk-i ḳudretle / Şerīf nāmına tevḳīʿ-nāme-i iḳbāl

debīr-i felek [2] Utarit (Merkür); bkz. 'debīr-i çarḫ' md.

K20/24 Mis̱āl-i cūdına ʿunvān yazar **debīr-i felek** / Mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl

K3/23 **Debīr-i felek** yazmaġa vāridātın / Eşiʿʿa getürmişdür altun ḳalemler

deb-istān [1] mektep

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda / Velī olmaz **deb-istān-ı** s̱enāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı

def [5] tef ; Türk musikisinde bir usul vurma aleti; ÖZTUNA, s. 78-79.

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup **def** sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

G209/2 Kim gūş ururdı ḳavline meclisde **def** gibi / Nāy olmayaydı nāle-i ʿuşşāḳa hem-nefes

G228/5 Bir māhdur ki cevresin almış sitāreler / Bezm-i şarāba gice ʿaceb şevḳ virdi **def**

G522/2 Gūş eyle rāzı perde-i sāz u terāneden / Her yaña ṭut ḳulaġuñı meclisde **def** gibi

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh **defdür** / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

defʿ [1] savmak ‖ yok etmek

K26/14 **Defʿ-i** Yeʾcūc-ı ġama işigidür sedd-i sedīd / Menʿ-i ceyş-i eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

defʿ eylemek [3]

1. gidermek, kandırmak (susuzluk bağlamında)

G381/3 Bir ḥarāret baġladum tāb-ı teb-i ʿaşḳuñla kim / Sūzumı **defʿ eylemez** nūş eylesem deryāyı ben

2. savuşturmak, kovmak

G433/4 Cānı **defʿ eyle** dilā gelse ḫayāl-i cānān / Ṣoḥbet-i ḫāṣ idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle

G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı **defʿ eylediler** şerʿ ile ḳānūn ise gitdi

defʿ itmek [3]

1. gidermek, dindirmek

G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı **defʿ ider** / Şīrīn lebin dehānuma alsam niteki ḳand

2. iyileştirmek, onarmak

G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ zehrini **defʿ itmez** ey Bāḳī devā / İllā şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber kendidür

3. kaldırmak

G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / **Defʿ itdi** nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ

defʿ u refʿ itmek [1] savuşturmak, ortadan kaldırmak ‖ hükümsüz kılmak

K14/9 Güneşdür ṭalʿatı gūyā cihāndan **defʿ u refʿ itdi** / Ẓalām-i ẓulm u ʿudvānı ḍalāl-i küfr ü ṭuġyānı

def'-i ḫumār ḳılmak [1] baş ağrısından kurtulmak (sarhoşluktan)

K18/21 Cām-ı zerrīni ṭolu bāde-i gül-reng itmiş / Gül-i ra'nā seḥerī **ḳılmaġ** içün **def'-i ḫumār**

def'-i melāl eylemek [1] hüzünleri savmak ‖ neşelenmek

G261/4 Bir nefes hem-dem olup **def'-i melāl eyleyecek** / Bulmadum dünyede cām-ı mey-i ḥamrādan yig

def' olmak [1] savuşturmak

G11/3 Yār aġyārı ṣavar düşnām ile / **Def' olur** ṣan kim du'ā ile belā

defā'in-i māl [1] gömüler, defineler

K21/6 Cihānı berf ile yaḫ ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / 'Aceb mi yir yüzine çıḳsa hep **defā'in-i māl**

deffāf [2] defçi ‖ güneş

G86/4 Meclis-i 'aşḳuñda çengī Zühre **deffāf** āfitāb / N'eylesün raḳṣ itmesün mi ẕerre-i nāçīzler

K1/5 Bu çarḫ-ı çenberīde ṭutup devr uṣūlini / **Deffāf-ı** mihr ḳılmış idi çihresin nihān

defn eylemek [1] gömmek

G119/2 Ger ölürsem ḥasret-i ḳaddiyle ol servüñ beni / Bir yire **defn eyleñüz** kim sāye-i 'ar'ar düşer

defter [9]

1. defter

K20/28 Ṣaḥā'if olsa felekler nihāl-i Sidre ḳalem / Yazılmaya keremi **defteri** 'ale'l-icmāl

K23/7 Yā **defter-i** sipihrde re'y-i resīddür / Deyn-i ṣıyāmı ḫalḳ edā itdiler tamām

K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev altun ḳalem şihāb / Erḳāmdur nücūm u felek **defter-i** ṣıyām

K26/16 **Defter-i** devletine miḥver-i eflāk ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i fīrūze nigīn

G36/2 **Defter-i** fażl u dāniş evrāḳın / Ṣarṣar-ı āhum eyledi ber-bād

G410/6 Yazmadı **defterine** 'āşıḳ-ı Mecnūn-ṣıfatı / Ḥāṣılı ṣıġmadı bir deftere bir dīvāne

G306/7 Bāḳī-veş āḫır eyledi 'aczin müşāhade / Evrāḳın itdi **defterinüñ** tārumār gül

2. şairlerin henüz bir 'divan' oluşturamayacak sayıdaki şiirlerini bir araya getirdikleri eserlere 'defter' veya 'mecmua' denmektedir.

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı **defter** sünbül

G189/2 Ġonca mecmū'asınuñ her varaḳ-ı rengīni / Vaṣf-ı la'l-i leb-i dil-dāruma bir **defterdür**

defter-i eş'ār/şi'r [2] bkz. 'şi'r defteri' md.

M9/V/3 Perīşān olsa cümle **defter-i eş'āruñ** evrāḳı

G52/5 Kenār-ı baḥr-i naẓma yine dürler dizmiş ey Bāḳī / Süṭūr-ı **defter-i şi'rüñ** meger emvāc-ı deryādur

defter ü dīvān [2]

1. (divan ve defter) şiir kitabı

G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñle ḫırām itse 'alem gibi ḳalem / Leşger-i saṭrı çeker **defter ü dīvān** ṣaf ṣaf

2. şiirler

G389/5 Ḫusrev-i mülk-i suḫan olduġum ey Bāḳī / Fehm ider ehl-i naẓar **defter ü dīvānuñdan**

defter yazmak [1] şiir yazmak

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına **defter yazsam** / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül

defterden ḳazınmak [1] terketmek, dostluğu kesmek ‖ 'defterden silmek'

G434/5 Yār **defterden** yine Bāḳī **ḳazınmaḳ** var dimiş / Yañlış añlatmış 'adūlar ben ḳulın sulṭānuma

deftere geçmek [1] kaydedilmek, hak kazanmak

G481/1 Zülfüñe bend eyle ben mecnūnı didüm dil-bere / Didi ḳayd itdüm seni dīvāne **geçdüñ deftere**

deftere ṣıġmamak [1] anlatmakla yazmakla ifade edilememek

G410/6 Yazmadı defterine ʿāşıḳ-ı Mecnūn-ṣıfatı / Ḥāṣılı **ṣıġmadı** bir **deftere** bir dīvāne

defterini dürmek [1] geçersiz kılmak, ortadan kaldırmak

G440/2 **Defterin** bād-ı ṣabā lüʾlū-yı lālānuñ **dürer** / İlter olsa dişlerüñ vaṣfın ʿAdenden cānibe

defterini ṭay(y) itmek [2] defterini dürmek

G514/2 ʿAceb mi şekl-i ṭūmār olsa ġonca / **İder** ḥüsn-i ruḫuñ gül **defterin ṭay**

K20/20 Seḫāda Ḥātem-i Ṭay **defterini ṭayy itdi** / Ġazāda Seyyid-i Ġāzī ḥikāyetin baṭṭāl

degenek [1] değnek ‖ sopa (ağyâra sopa atmak bağlamında)

G249/6 **Degenek** lāzım oldı aġyāre / Olmaġ ister ḳapunda der-bānuñ

degin [4] -e kadar

K2/33 Bārekaʾllāh zehī Pādişeh-i ʿādil kim / Şarḳdan ġarba **degin** buldı cihān emn ü emān

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe **degin** çaḳ bu ḳadar / Bī-vefālıḳ yüzini göstere mirʾāt-ı zamān

G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa **degin** gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür döne döne eşk-i revānum

G464/3 Pister-i ġamda gözüm giceler uyḫu görmez / İderin ṣubḥa **degin** nāleleri döne döne

degişmemek [2] yeğlememek, tercih etmemek

G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya **degişmez** ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā ġamından ḫāk olan / Nergis-i ḳabrin **degişmez** ḫūşe-i Pervīnüñe

degme [6] herhangi bir, olur olmaz, sıradan ‖ en seçkin, en üstün

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz **degme** dīvānda / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ **degme** şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend ister

G443/5 Bulamaz dest-res bu dāʾireye / Bāḳıyā şimdi **degme** gūyende

K18/47 **Degme** bir gevheri kirpügine ṣalındurmaz / Göreli laʿl-i revān-baḫşuñı çeşm-i ḫūn-bār

G236/1 **Degme** naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i ʿaşḳ

G389/1 Ḫavf ider ṣanma beni ḫançer-i bürrānuñdan / **Degme** nesneyle kesilmem ṣanemā yanuñdan

degmek [22]

1. yükselmek, erişmek

G291/2 Naʿl-i süm-i semendüñe benzetdiler diyü / Saḳf-ı sipihre **degdi** küleh-gūşe-i hilāl

2. dokunmak

G311/5 **Degdi dehānı** söyledi bir gün ḳulaġuma / Gūyā ṭaḳıldı gūşuma bir gūşvār laʿl

3. düşmek (pay)

G519/4 Gedāya ḳısmet-i rūz-ı ezelden / Leked-kūb-ı melāmetdür **degen** pāy

4. ulaşmak, erişmek

G113/5 Laʿl-i nāb oldı göz yaşı āḫır / Bu ḫaber gūş-ı dil-sitāne **deger**

G113/6 Bilüñe yoḳ bedel velī ṣaçuñuñ / Girihin çözseñ ol miyāne **deger**

5. ulaşmak, erişmek ‖ bedel, eş

G4/5 Rifʿatde āsmāna **deger** āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i encüm irişmez aña bahā

G113/1 Ḥaremüñ ravża-i cināne **deger** / İşigüñ ṭāḳ-ı āsmāne **deger**

G113/3 Oḳlaruñ sehmi sīneye iricek / Ser-i peykānuñ üstüḫāne **deger**

G113/4 Zer-i nāb oldı rūy-ı zerd ammā / Ḳaçan ol ḫāk-i āsitāne **deger**

G113/7 Elüñ ol zülfe degmek ey Bāḳī / Ḥāṣılı ʿömr-i cāvidāne **deger**

6. gelmek (sıra veya nöbet)

G356/4 Yüz sürmek umar pāyüñe üftādeler ammā / Nevbet mi **deger** kimseye dāmānuñ ucından

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña **degüp** / Dehlūda gūş-ı Ḫusreve irdi ṣadā-yı kūs

7. bedel, eş

K19/50 Bī-ʿaded ḫātem ile ṭapuña geldi Bāḳī / Ki nice Rūm ḫarācını **deger** her ḫātem

G483/6 Cürʿa ṣaçdıḳları yir kān-ı Bedaḫşāna **deger** / Laʿl ü yāḳūtı n'ider mey-gede ḳallāşları

G511/2 **Deger** bir kez yüzin görmek o māhuñ / Güneş ḳurṣı gibi yüz bin filori

8. dokunmak, ilişmek

G113/7 Elüñ ol zülfe **degmek** ey Bāḳī / Ḥāṣılı ʿömr-i cāvidāne deger

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar od içre atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur **degse** şirār-ı naʿli sindānı

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli ḫ'ānın özler kim / Teni pālūde-i ter gibi **degseñ** bir zamān ditrer

9. kıymeti olmamak

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin dökmez yire / Ehl-i dil bir cürʿaya **degmez** ʿaceb devrān olur

G545/5 Bāḳī gider endīşe-i dünyāyı göñülden / **Degmez** bu ḳadar raġbete bu menzil-i fānī

G408/5 Vaḳtine mālik olan dervīşdür sulṭān-ı vaḳt / ʿİzz u cāh-ı salṭanat **degmez** cihān ġavġāsına

10. (yer) kalmamak

G7/1 Ḫurşīd kim fezā-yı felekdür mesīr aña / **Degmez** gedālar içre işigüñde yir aña

degürmek [2] değdirmek, dokundurmak

K23/3 Kibrītini **degürdi** şafaḳ nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola ẓalām

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ **degürmişdür** / Anuñ'çün ditrer endāmı çemende bāddan bīdüñ

dehān/dehen [35] ağız

G329/2 Ḳaş rā ḳad elif **dehān** ise mīm / Ḳılduñ ey māh ḫalḳı emrüñe rām

G373/1 Çihresinde görinen ṣanmañ o ḫūnīnüñ **dehān** / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan

G102/5 Ol lebler ile aş yirer belki ḳanuma / İmrenmesün **dehānı** meded iki cānludur

G311/3 Dürc-i **dehānı** var ise billūr ḥoḳḳadur / Andan görinür iki laṭīf āb-dār laʿl

G101/1 Dil milketini yaḳdı ḫayāl-i **dehān-ı** yār / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir şirār

G495/5 Virelüm cānı dilā būs-ı **dehān-ı** yāre / ʿĀḳıbet yoḳlıġa tebdīl iderüz varlıġı

G94/5 Ḥayāt bulsa n'ola vaṣl-ı yār ile Bāḳī / **Dehānı** cānı leb-i laʿli cānı pāresidür

G190/1 **Dehān-ı** ġonca-i ḥamrāda gūyā jāleler yir yir / Olupdur laʿl-i dil-berde dilā tebḫāleler yir yir

G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / Şīrīn lebin **dehānuma** alsam niteki ḳand

G1/7 Ṭūṭī gibi ḫoş nükteler ögretdi **dehānuñ** / Bāḳī gibi üstād-ı suḫan-pervere cānā

G124/6 Mīmdür gūyā **dehānuñ** ṣafḥa-i māh üzredür / Sīne beñzer şāne-i zülfüñ ki sāl üstindedür

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına söz geçmedi hergiz / İnṣāf ʿaceb teng imiş ey ġonca **dehānuñ**

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca **dehānuñ** farḳı ḫātemden

G383/3 Dostum her seng-dil bilmez **dehānuñ** ḳıymetin / Cāna baş ol ḫātem-i gevher-nigīnüñ minnetin

G465/6 Şekl-i **dehānuñ** eyledi levḥ-i ḳalemde mīm / Cānā ol iki ʿaynı yazan iki yāyile

G147/1 Ruḫuñ gül-berg-i būstān-ı İremdür / **Dehānuñ** ġonca-i bāġ-ı ʿademdür

G353/3 **Dehānuñ** teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre eglensün

G459/3 ʿİẕāruñ yādı bir rengīn laṭīfe / **Dehānuñ** ẕikri bir şīrīn ḥikāye

G524/2 Beñzetdi **dehānuñda** olan ḥabb-i nebāta / Şeb-nem göricek ġonca hemān aġzı ṣulandı

G246/4 Didüm var mı **dehānuñla** miyānuñ / Didi kim söyleme ortada var yoḳ
K1/28 Cān olmayaydı ol **dehen** ey şūḫ-ı dil-sitān / Niçün olurdı cān gibi ya dīdeden nihān
K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca **dehen** caʿd-ı muʿanber sünbül
G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre **dehen** ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül
G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür cemālüñ ol **dehen** gūyā / Leb-ā-leb āb-ı Kevs̱erle ṭolu bir laʿlden küze
G231/1 Bilini diḳḳat idüp fehm idemez mūy-şikāf / **Deheni** sırrını her kim ki bilürse inṣāf
K18/22 **Dehen-i** ġonca-i ter dürlü leṭāʾif söyler / Gülüp açılsa ʿaceb mi gül-i rengīn-ruḫsār
K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk leb-i dil-berde / **Dehen-i** yāre ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem
K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi ola mı ḫandān yāḳūt / **Dehen-i** yār gibi ḳanı suḫan-ver ḫātem
G194/1 **Dehen-i** ġoncada ol laʿl-i şeker-bār olmaz / Bülbül-i bāġda bu lez̠zet-i güftār olmaz
G518/3 Seg raḳībe nicʾolur göstereyin ölmez isem / **Dehen-i** yāre uyuzlanmaġı tebḫāle gibi
K19/40 Şekl-i ḫāl ü **dehenüñ** ḫātem-i pīrūze nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem
K19/41 Gerçi nāzüklik ile aġzın arar engüştüñ / Dimez ammā **dehenüñ** sırrını gizler ḫātem
G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı cefā / Baġrumuz yaḳdı senüñ ḥasret-i ḫāl-i **dehenüñ**
G108/2 **Dehenüñ** ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz aña bāl ü perdür
G274/2 **Dehenüñ** var ise bir būse ḳıl iḳrār didüm / Nāz ile yoḳ didi ol ġonca-i ḫandān gülerek

dehān-ı teng [3] küçücük ağız

G490/4 Bir cevāb itdüm temennā ol **dehān-ı tengden** / Ḥāṣılı söz geçmedi güftāre imkān olmadı
G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni ışıḳdur o meh-veşüñ girçek / **Dehān-ı teng-i** dil-āvizi bir güzel küçek
K19/45 **Dehen-i teng-i** dil-āvīzüñe beñzer bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile ger ḫaṭṭ-ı muʿanber ḫātem

dehān açmak [2] ağız açmak

G308/8 **Açduḳça** ġonca beççe-i bülbül gibi **dehān** / Alduḳça jāle beyżaların zīr-i bāl gül
G522/1 Ḳıymet gerekse ḳavlüñe dürr-i Necef gibi / Bīhūde yire **açma dehānuñ** ṣadef gibi

deheni şīrīn eylemek [1] ağzını tatlandırmak; bkz. ‘ağzın şīrīn itmek’ md.

G292/4 Ṣunma laʿl-i şeker-efşānuñı bī-z̠evḳlere / **Eyle şīrīn dehen-i** ehl-i mez̠āḳı berü gel

Dehlū [1] Hindistan’da tarihî Delhi şehri ‖ Hüsrev-i Dehlevî; Ayrıca, ‘Dihlīde’ ve ‘Dihlūda’ varyantları tespit edildiği görülmektedir.

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña degüp / **Dehlūda** gūş-ı Ḫusreve irdi ṣadā-yı kūs

dehr [51] dünya/felek

K16/8 Ol şeh-süvār-ı ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫt kim / Şāhān-ı **dehr** atı öñince ḫadem gibi
K20/29 Şu cāmı ṣundı baña ser-verā bu sāḳī-i **dehr** / Şarābı zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl
K24/18 Fāżıl-ı **dehr** Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dānelü bir ter sünbül
K26/33 Nitekim māşıṭa-i **dehr** ʿarūs-ı çemenüñ / Çihresin eyleye ārāyiş-i zīb ü tezyīn
M1/VIII/9 Āsīb-i **dehr** ü āfet-i devr-i zamāneden / Ḥıfẓ u ḥimāyet eyle o ṣāḥib-saʿādeti
G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü ḫāl ü ḫaṭ ile yār / Āşūb-ı **dehr** ü fitne-i devr-i Ḳamer geçer
G98/4 Seng-i cefā-yı **dehr** ile mirʾāt-ı dil degül / Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender şikest olur
G138/5 Sulṭāna ḳayd-ı salṭanat-ı **dehr** pāy-bend / Dervīş kendü başına sulṭān olup gezer
G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı **dehr** içinde gice gündüz zer çeker
G209/4 Bāzār-ı **dehr** içinde gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i ʿiz̠ār-ı yār gibi ʿanberīn meges
G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı **dehr** ile öldürdi kesel
G315/1 Nʾola **dehr** içre nişānum yoġ ise ʿAnḳāyem / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem
G316/6 Metāʿ-ı **dehr** bir puldur aḳar şu ʿömr-i müstaʿcel / Anuñʾçün Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

G424/2 Leb-i cānāne gibi ġonca-i ter / Ḳopmadı daḫı **dehr** bāġında
G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i **dehr** çarḫa dutar şeb-çerāġını
K25/8 **Dehr** bir şāḫ-ı sipend urdı felek micmerine / Meh-i nev ṣanma şafaḳda görinen zerd ü nizār
G83/3 Āsīb-i rūzgārı gül-istān-ı **dehrde** / Sen serv-i gül-ʿiẕāra hevā-dār olan bilür
G180/6 Sen ḫār ile ṣalınmada gül-zār-ı **dehrde** / Ben zār olam revā mıdur ey serv-i gül-ʿiẕār
G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile bāzār-ı **dehrde** / Cevr-i liʾām u miḥnet-i eyyām sūdumuz
G471/5 Süm-i esbine ruḫ süren o şehüñ / ʿArṣa-i **dehrde** oldı ferzāne
K1/9 Āyā bu zīb ü zīnet-i ʿālem nedür diyü / ʿİbret göziyle nāẓır iken **dehre** nāgehān
K13/14 Gelmeye bir daḫı miẕli **dehre** biñ saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek yanınca çār erkān eger
K21/23 ʿArūs-ı **dehre** s̱enāñı benem ḳılāde ḳılan / Güher edā-yı girān-māye rişte ince ḫayāl
K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan tā ebed maḥfūẓ olur / Bāġ-ı **dehre** ḥüsn-i tedbīrüñ olursa bāġ-bān
K25/14 Es̱eridür görinen urdı miḥekk-i şāma / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i **dehre** felek bir dīnār
K26/27 Gerden-i **dehre** yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı güzīn
G163/3 Miḥnet-sarāy-ı **dehre** gelüp ʿīş u nūş iden / Bir dem ḫoş olsa bir nice gün derd-i ser çeker
G265/5 S̱ebāt-ı **dehre** ṭayanmaḳ olurdı ey Bāḳī / Ṭuraydı ʿahdine ʿālemde dönmeyeydi felek
G288/3 Sulṭān-ı çār-bāliş-i iḳlīm-i **dehre** dil / Kem-ter gedānı beñzedemez sen şehi degül
G299/4 ʿİşve-i **dehre** göñül virmez o kim ʿāḳildür / Almadı behre begüm kimse bu dünyādan bil
G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ leṭāfetin / Gül-zār-ı **dehre** gerçi gelüpdür hezār gül
G320/5 Ṣalup şemşīr-i naẓm-ı āb-dārı **dehre** Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb açdum
G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı **dehre** / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer lāle
Kt3/1 Āfāḳı şehā maʿdeletüñ nūrı pür itsün / Ḫurşīd gibi encümen-i **dehre** çerāġ ol
K23/27 **Dehre** devām-ı devletidür ġāyetüʾl-münā / Çarḫa beḳā-yı ʿizzetidür münteheʾl-merām
G123/5 **Dehre** meftūn olma ey Bāḳī felek rām oldı ṭut / Bī-vefā dünyā hele ben bildügüm dünyā mıdur
G190/5 Ḳaçan mestāne gezseñ çār-sū-yı **dehri** ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan nāleler yir yir
G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i **dehri** ġam-ı devri ferāmūş eyledüm
G324/5 Nāleler ḳıldum ser-i kūyında yāruñ Bāḳıyā / Bülbülān-ı gül-sitān-ı **dehri** ḫāmūş eyledüm
M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng / Tā key hevā-yı meşġale-i **dehr-i** bī-direng
G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i **dehr-i** dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle naḳş görindi zamān zemīn
G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı **dehr-i** bī-bünyād içün / Neydügin bilse meʾāl-i ḥāl-i dünyā kāşkī
G18/6 **Dehri** enfāsuñ muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / Ṭīb-i ḫāṭır virdi beñzer ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb
G483/3 **Dehri** bir āh-ı seḥer-gehleri ber-bād eyler / ʿĀlemi seyle virür gözlerinüñ yaşları
K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter **dehrüñ** nigeh-bānı
K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / Var ise **dehrüñ** fenāsın añdı mīr-i ʿāşıḳān
M8/IV/3 Baḳmadum aṭlas u dībāsına **dehrüñ** bir kez
G341/4 ʿAcūz u pīre-zen **dehrüñ** çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum
G452/3 Elinden sāḳī-i **dehrüñ** ne ḳanlar yutduġum görseñ / Açılsa lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār olsa
G484/5 Kemend-endāz-ı **dehrüñ** kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / Zamāne gösterür Behrām olursañ ʿāḳıbet gūrı
G171/5 Gitdükçe ḫarāb eyler mülk-i dil-i vīrānı / **Dehrüñ** bu cefāsından bir şāha şikāyet var

dehr-i denī [4] alçak dünya ‖ kahpe felek

G232/4 Merd iseñ **dehr-i denī** mekrine meftūn olma / Er odur kim vire bu pīre-zen-i dehre ṭalāḳ
G266/5 Añlamaz **dehr-i denī** merdüm-i dānā ḳadrin / Bāḳıyā minnetini çekmeyelüm her gūluñ
G321/5 Bāḳī dilemez **dehr-i denī** salṭanatın dil / Yār işiginüñ ḫidmetidür devlet ü cāhum
G539/3 Dehre-i **dehr-i denī** bāġ-ı belāda yaşumı / Ḳaṭre ḳaṭre aḳıdur mānend-i tāk eyler beni

dehr-i dūn [2] alçak dünya ‖ kahpe felek

G136/5 Bāḳıyā baş egme **dehr-i dūna** çün rūy-ı niyāz / Āsitān-i Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur

G408/6 Geç otur sedd-i Sikender gibi künc-i ʿuzlete / Başuñ egme **dehr-i dūnuñ** efser-i Dārāsına

dehr-i fānī [1] gelip geçici dünya

G360/4 Metāʿ-ı **dehr-i fānīden** bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişān-ı devlet-i Cemden

dehre [1] bahçe için eğri budama bıçağı (‘tahra’ sözcüğünün eski şekli)

G539/3 **Dehre-i** dehr-i denī bāġ-ı belāda yaşumı / Ḳaṭre ḳaṭre aḳıdur mānend-i tāk eyler beni

dehri ṭutmak [1] bkz. “ālemi ṭutmak’, ‘cihānı ṭutmak’ md.

G181/5 Senüñ naẓm-ı ciger-sūzuñ **ṭutupdur dehri** ey Bāḳī / Gözin açsun ḳamu şāir uyanıḳlıḳ zamānıdur

deh-rūze [1] on günlük dünya ‖ üç günlük dünya (dünyanın gelip geçiciliği bağlamında)

G417/5 Cihāna tā ebed zīnet vire bu gevher ey Bāḳī / Aña ḳıymet olur mı devlet-i dünyā-yı **deh-rūze**

dek [2] kadar, değin

G317/4 Māhdan māhīye **dek** ṣaldı cefā ḳullābın / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i zülfüñ ne dırāz eyleyelüm

G423/1 Elüm irmez n’ideyin āh o boyı şimşāde / İdeyin minneti yirden göke **dek** feryāde

delmek [7]

1. yarmak ‖ ‘bağrını/ciğerini/içini delmek’

G113/2 Ḫançerüñ sīnemi **delerse** eger / Şöyle bir ḫayr ider ki cāna deger

G501/4 Tīrüñüñ ey ḳaşı ya manḳıra geçmez saʿyı / Sīnemüñ dāġını ol ḫançer-i bürrān **deldi**

G501/1 Sīne gencīnesini ḫançer-i cānān **deldi** / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān deldi

2. oymak, kazmak

G501/1 Sīne gencīnesini ḫançer-i cānān deldi / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān **deldi**

3. saplamak

G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile **deldüm** şu deñlü kim / Kef-gīre döndi günbed-i heft āsmānı gör

4. delmek

G501/2 Müje-i dīde-i pür-nem gibi ter-dest olmaz / Yine bir demde nice laʿl-i Bedaḫşān **deldi**

G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i tenden çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān **deldi**

delip geçmek [1] delip geçmek, aşmak

G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā tīr-i āhdan / Ger gök demür olursa felekler **deler geçer**

Delü Muṣannif [1]

Kt15/2 Anı **Delü Muṣannife** bağışla sen hemān / Varsun götini silsün o da bir faḳīrdür

delīl olmak [1] örnek olmak

G529/4 Yoluñda **delīl oldı** dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her dāl ki naʿl-i süm-i esbüñ yola yazdı

delīl-i rāh olmak [1] yol göstermek ‖ kılavuzluk etmek

G140/5 Gice sāḳī **delīl-i rāh oldı** / Āl fānūs elindeki sāġar

delīl ü reh-ber [1] kılavuz, yol gösterici

Kt4/2 Öñüñce peyk-i hidāyet **delīl ü reh-ber** ola / Yanuñca Ḫıżr ʿaleyhiʾs-selām yoldaşuñ

delḳ-pūşān-ı zerḳ [1] riyakârlık hırkasını giyenler ‖ kaba sofular

G162/1 Āsmān kim libāsı ezraḳdur / **Delḳ-pūşān-ı zerḳa** mülḥaḳdur

dellāl [2] tellâl

K20/9 Ya cām-ı ʿişret-i Dārāya tāc-ı Kisrādur / Ṭolaşdurur bu cihānı sipihr olup **dellāl**

M6/V/3 **Dellāl**-i ḥüsni mürġ-i çemendür gül-i terüñ

dem [47]

1. zaman, an

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup tācına ṣoḳmış / Ṭaġlarda külüng atduġı **dem** başına Ferhād

G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i efsürdeyi āh-ı serdüm / Ṭoḳınup ṭurduġı **dem** nāvek-i cānān ditrer

G181/1 Bahār eyyāmı geldi tāze ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / Ṣular cūş itdügi **demdür** bulanıḳlıḳ zamānıdur

K11/6 Zamāne eylemez ḥürmet amān virmez **dem-i** furṣat / Gerek dervīş-i dil-rīş ol gerek şāh-ı cihān-bān ol

K18/12 Mevsim-i rezm degüldür **dem-i** bezm irdi diyü / Sūsenüñ ḫançerini ṭutdı ser-ā-pā jengār

G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ **dem-i** vaṣlında ʿālem var

G292/1 Gitdi hecr irdi **dem-i** vaṣl u telāḳī berü gel / Olalum bezm-i maḥabbetde mülāḳī berü gel

G298/4 Cān cāna olurduḳ **dem-i** vuṣlatda senüñle / Sīnem eger ey rūḥ-ı revān olmasa ḥāʾil

G175/3 Seyr-i deryāya ne ḥācet **dem-i** ṣaḥrā geldi / Gūyiyā ṣaḥn-ı çemen şimdi yem-i aḫḍardur

G494/2 Bahār oldı **dem-i** seyr ü temāşādur ḫudāvendā / Semend-i ʿazmüñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

K20/22 **Dem-i** veġāda çü pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

M9/III/3 **Dem-i** fürḳat degüldür ḳavl-i muḫtār-ı ulüʾl-ārā

G45/2 **Dem-i** viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / Bahār günleri olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ

G81/1 **Dem-i** ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

K2/54 Merḥamet mevsimi ihṣān **demidür** sulṭānum / Luṭf ḳıl her ne ise devletüñe lāyıḳ olan

G81/1 **Dem-i** ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

G81/1 **Dem-i** ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa nʾola ġayret **demidür**

G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ çeng-i ġamunda dil-i zār / Nāy-veş nāleler eylerse şikāyet **demidür**

G81/4 ʿAşḳuñı ṣaḳlar idüm sīnede ammā şimdi / Āh idersem beni ʿayb eyleme fürḳat **demidür**

G81/5 Miḥneti dil ser-i zülfinde çeker ey Bāḳī / Kāfir-istāna düşen kimsede miḥnet **demidür**

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek **demidür** jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı gül açıldı güzellendi çemen

G437/5 ʿĪş u işret **demidür** çekme ġam-ı devrānı / Bāḳıyā gel berü sāġar çekelüm rindāne

K2/3 Rūşen oldı açılup dīde-i Yaʿḳūb-ı emel / **Demidür** menzil-i ʿişret ola Beytüʾl-aḥzān

K18/52 Baḥr-i eşʿār yiter urdı süṭūr emvācın / **Demidür** kʾide duʿā dürlerini zīb-i kenār

K26/3 **Demidür** lāle yaḳa bezm-i bahāra meşʿal / Ġonca-i zanbaḳ ola nergise şemʿ-i bālīn

G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına rengīn ġazeli / **Demidür** nūş-ı meyüñ mevsimidür eşʿāruñ

G392/2 **Demidür** bezm-i ṣafāda açıla süfre-i gül / Yiridür nergis alursa ele cām-ı zerrīn

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki raḫşına / Cevlān **deminde** ʿarṣa-i ʿālem gelürdi teng

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet geldi revācın bulduġı **demler** / Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı gül-istānı

G155/7 Tażarruʿ **demleri** geldi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber dilin ḳılsun revān ḫançer

G406/5 **Demüñ** ʾĪşa ṣarf eyle Bāḳī niyāzuñ / Cevān-baḫt sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırāne

1.2. zaman ‖ kan

G147/2 Ayaġ elde ṭolu ḫūn-ı kebūter / Bi-ḥamdiʾllāh yine **dem** der-ḳademdür

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı **dem** ḳanı ḥabābuñ ʿĪşa / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

M9/II/2 Ciger ḫūn-ābesin **demdür** olursam nūş idüp ḳanzil

G144/5 Laʿl-gūn ḳaṭreler aḳıtduġı **demler** çeşmüm / Ayaġuñ ṭopraġına kān-ı Bedaḫşān dirler

G108/5 Dökilen ḳanlara baḳ dīde-i giryānından / Dostum Bāḳīye raḥm eyleyecek **demlerdür**

G175/5 Şöyle şol ḳan olacağı bize ṣunsun Bāḳī / Nev-bahār irdi gedālar içecek **demlerdür**

2. kan

M7/IV/2 Aḳıtdı çeşme-i çeşmüm ġamından nice demler **dem**

G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları **dem** gibi gelür

G102/3 Ālūdedür hemīşe **dem-i** zaḫm-ı sīneden / Bilmez miyin o ġamze-i ḫūnī ne ḳanludur

K14/24 **Dem-i** aʿdā ile deşt-i cihānı lāle-zār itdi / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı Tatāruñ tīr-bārānı

G76/6 Ḫūn-ı eşküm bir zamān ālūde ḳıldı işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o **demden** incinür

3. nefes

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u **dem-i** iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül

G315/5 Bāḳıyā dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün ʿālemde / **Dem-i** cān-baḫş ile naẓm içre bu gün ʿĪsāyem

4. âh

G344/1 Gül-istān-ı cihānı bāda virmişdür **dem-i** serdüm / Ṣaḳın āhum yilinden ey nihāl-i nāz-perverdüm

5. -iken

G147/8 **Dem-i** taḥrīr-i elṭāfında ʿālem / Ṭufeyl-i ḫāme-i müşgīn-raḳamdur

dem-i ġażabda [1] kızgınken, hiddetliyken

G314/3 Dir görenler **dem-i** ġażabda seni / Bārekaʾllāh zehī cemāl u celāl

dem-i ʿĪsā [2] İsa’nın nefesi

G120/3 Mürde-i derd ü ġama cānlar bağışlar cürʿası / Sāḳıyā biʾllāh mey-i ḥamrā **dem-i ʿĪsā** mıdur

K18/19 **Dem-i ʿĪsā** dirilür būy-ı baḫūr-ı Meryem / Açdı zanbaḳ Yed-i Beyżāyı kef-i Mūsā-vār

dem-i maḥşer [1] mahşer zamanı

G1/3 Ḥaşr ide mi bir yirde senüñle beni devrān / Ḥasret ḳala mı yoġsa **dem-i maḥşere** cānā

dem-i nāy [2] ney sesi

G105/4 Bāġ-ı ṭarab u ʿīşa mey-i nāb u **dem-i nāy** / Ḥaḳḳā bu ʿaceb ḫūb u laṭīf āb u hevādur

G105/5 Geh ḳulḳul-i mey göñlüm açar gāh **dem-i nāy** / Maḳṣūd benüm pādişehüm ḥüsn-i edādur

dem-i vaṣl [2] kavuşma zamanı

M9/III/5 Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ **dem-i vaṣlında** ʿālem var

G64/1 **Dem-i vaṣluñ** irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar

dem urmak [7] - den bahsetmek, söz etmek (aşık için imkansız olan bir şeyden)

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden **dem urdı** bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün ʿīd irdi ḳurbān ol

G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı baḥr-i nīl-gūn üzre / Şafaḳdan **dem urur** āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ

G303/5 Bāḳī **dem urma** seyr-i maḳāmāt-ı ʿaşḳdan/ Geç āh u nāle naġmelerinden ḳarāre gel

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra gelse ġālibā **urmaz** Ḫutenden nāfe **dem**

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne yaşuñdan **dem ur** hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm yanına gelse **dem urmaz** yaşdan

G536/5 Būy-ı zülfinden ṣabā geldi **dem urdı** cānuma / ʿĀşıḳ-ı āşüfte itdi Bāḳıyā **ol dem** beni

dem dem [1] ara sıra

G331/5 Dil-i şūrīdeye ḳıl pend ü naṣīḥat geh geh / Nefesüñ gelsün eyā ṣofī-i nāṣiḥ **dem dem**

demler geçürmek [1] zaman geçirmek

G465/3 Hecrüñ ġamıyla dīde ne **demler geçürdügin** / Fürḳat şebinde ben bilürin bir Ḫudāyile

dem-sāz [2]

1. dost, arkadaş

G161/1 Dil-i ḫūnīnüñ o tīr-i müje **dem-sāzı** geçer / Nīze-i ġamzesinüñ ʿāşıḳına nāzı geçer

2. dost, arkadaş ‖ sevgili

G364/3 Aġlayu aġlayu gözden çıḳdum āḫır ḳaṭre-vār / Ayru düşdüm çeşm-i ḫūn-bārum gibi **dem-sāzdan**

dem-sāz eylemek [1] uymak, aynı ahenkte etkileyicilikle söyleyebilmek

G388/3 Būs-ı laʿlin isteyen ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş kendin belā bezmine **dem-sāz eylesün**

dem-sāz geçinmek [1] uymak

G463/3 Naġme-i nāleme **dem-sāz geçinmezdi** benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger uymasa iller sözine

dem-sāz olmak [2] dost olmak, sırdaş olmak

G112/1 Ne dem kim ġamuñ cāna hem-rāz olur / Yaşum āh u nālemle **dem-sāz olur**

G493/1 Çeng çün nāleme **dem-sāz oldı** / Sāzlar içre ser-efrāz oldı

dem-ā-dem [20]

1. her zaman, daima, her an

K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa **dem-ā-dem** hezār bār / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı cihān buldı nev-bahār

K20/31 Hemīşe ṣanʿat u pīşem **dem-ā-dem** endīşem / Özümle baḥs̱ u cedel yılduzumla ceng ü cidāl

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde **dem-ā-dem** ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ gözi dāʾim bī-dār

Kt20/1 ʿĀḳil odur kim cihānda yād idüp ʿiṣyānını / Dūd-ı āhından **dem-ā-dem** gözlerin nem-nāk ide

K3/30 Duʿā idelüm rūy-ı iḳbāl u baḫtı / **Dem-ā-dem** ola gül gibi tāze vü ter

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden kefi bez̠l-i ʿavārifden / **Dem-ā-dem** eyler is̱bāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

K27/8 **Dem-ā-dem** sīm ü zer micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i müşg-āsā

G27/5 Meger başuñ ser-i kūyında ṭop olmaḳ hevāsıdur / **Dem-ā-dem** Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa bāʿis̱

1.1. her zaman, daima, her an ‖ ‘dem’ (kanın yoğunluğu ve aşığın ızdırap duygusunu kuvvetlendirmektedir.)

K2/25 Ser-i aʿdāñı boyar ḳana **dem-ā-dem** ḳılıcuñ / Anlara ḫalḳ anuñ'çün didiler sürḫ-serān

G142/1 Hecr-i laʿlüñle **dem-ā-dem** göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

G159/1 Hecr-i laʿlüñle **dem-ā-dem** dīde ḫūn-efşān olur / Gözlerüm sildükçe destüm pençe-i mercān olur

G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum aḳsa **dem-ā-dem** ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi ḫançer-i āzār-ı firāḳ

G300/2 Devr elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan gözden **dem-ā-dem** ey göñül

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i **dem-ā-dem** gelmesün

G356/3 Dil ḍarbın urur ḳalbe firāḳuñda **dem-ā-dem** / Ḳan aġlasa zaḫmum nʼola peykānuñ ucından

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i leb-i sīr-āb olur bāʿis̱ / **Dem-ā-dem** ḳana ey sāḳī şarāb-ı nāb olur bāʿis̱

G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı **dem-ā-dem** tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze

1.2. her zaman, daima, her an ‖ ‘dem’ (nağme/ses)

K3/28 Feṣāḥat gül-istānı içre **dem-ā-dem** / Ṣu gibi revān ide bülbüller ez-ber

G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül **dem-ā-dem** aġlaya her bār gül güle

1.3. her zaman, daima, her an ‖ ‘dem’ (nefes)

G516/4 Virür z̠evḳ ehline şevḳi **dem-ā-dem** / Şeb-i ʿişretde bir yil mūmıdur nāy

dem-be-dem [12]

1.1. her zaman, daima, her an ‖ ‘dem’ (kan)

G20/4 Ṣaḫne-i devrān n'ola çekse çevürse **dem-be-dem** / İki ḳanludur añılmış bāde-i nāb u kebāb
G109/2 Küh-sār-ı ġamda göz yaşı hecrüñle **dem-be-dem** / Ḫāşāk u ḫārı şāḫ-ı gül ü erġavān ider
G128/2 Göñül iñler ġamuñdan **dem-be-dem** rūḥ-ı revān aġlar / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur
G176/1 Nār-ı hecrüñle olan sīnemde yir yir dāġlar / Ḥālüme raḥm itdüginden **dem-be-dem** ḳan aġlar
G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı ġam dīdede eşk **dem-be-dem** / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz
G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar hem / Benüm'çün **dem-be-dem** aġlar ṣürāḥī şemʿ-i enver hem
G345/3 Hīç bilür mi mey yirine **dem-be-dem** ḳan yutduġum / İşidür mi ney yirine āh u efġānum benüm
G8/7 Ġonca-veş cām-ı dil-i Bāḳīyi pür-ḫūn itdiler / **Dem-be-dem** zārī ḳılur gül-zār-ı bezmüñden cüdā
G414/3 Kendü güller gibi ḫandān līk çeşm-i ʿāşıḳı / **Dem-be-dem** ebr-i bahārī gibi giryān itmede
G476/3 **Dem-be-dem** dil üzredür biz ʿāşıḳa / Tīzlik var ḫançer-i cānānda

1.2. her zaman, daima, her an ‖ 'dem' (nefes)

G318/1 ʿĀlem ḥayāt-ı nev bulur cānlar baġışlar **dem-be-dem** / Enfās-ı Rūḥu'llāhdur gūyā nesīm-i ṣubḥ-dem

1.3. her zaman, daima, her an ‖ 'dem' (naǧme/ses)

G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı ġulġul-i mürġān-ı bāġ / **Dem-be-dem** başında servüñ şūr u ġavġādur yine

dem-beste [2]

1. hevesli

G186/5 Güşāde olmaġa **dem-beste iken** ġonca-i ḫāṭır / Elüñde gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā yigdür

2. şaşkın

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi **dem-beste**

dem-beste ḳalmak [1] suskun kalmak, dili bağlı

K2/8 Nice dem derd ile **dem-beste ḳalup** ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i ḫār-ı hicrān

dem-beste vü deng itmek [1] susturmak ‖ şaşırtmak

G121/3 Cān u dil baḥs̱-i kitāb-ı ʿaşḳda bülbülleri / Ġonca-veş söyletmeyüp **dem-beste vü deng itdiler**

demʿ aḳıtmak [1] kan dökmek; bkz. 'kanlar dökmek' md.

G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / **Aḳıdursam** ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi **demʿ**

demür [1]

G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā tīr-i āhdan / Ger gök **demür** olursa felekler deler geçer

demürden ṭaşdan [1]

G376/3 Jāle düşmiş berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ḫançerüñ / Berkdür ey seng-dil ammā **demürden ṭaşdan**

demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları [1] savaşçı asker; bkz. MENINSKI, C. I, süt. 960.

M1/VI/5 Şemşīr gibi rūy-ı zemīne ṭaraf ṭaraf / Ṣalduñ **demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları**

dendān [10] diş

K3/2 Ne zībā yaraşmış o leblerle **dendān** / Ne ḫūb imtizāc eylemiş şīr ü şekker
G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ laʿlüñ alsa aġzına / Döymez ol nāzük-lebüñ beñzer ki **dendān** zaḫmına
G190/2 Dilerlerse dür-i **dendān-ı** laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir
K18/43 Reşk-i **dendānuñ** ile ḫançere düşdi jāle / Berg-i sūsende gören itdi ṣanur anı ḳarār
G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm **dendānuñ** / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer içre lü'lūdur
G253/5 Ḫurdeler geçmiş-durur **dendānuñ** evṣāfında kim / Ḫāme-i Bāḳī delüpdür baġrını lüʿlūlaruñ
G442/4 Jālelerdür lāle-i sīr-āba düşmiş gūyiyā / Dürr-i **dendānuñ** ḫayāli çeşm-i pür-ḫūn-ābda
G476/2 Ḥoḳḳa-i laʿlüñde **dendānuñ** senüñ / Jāle ṣandum ġonca-i ḫandānda

K1/32 Bārīk-bīn olanlar ider ḳaşlaruñ ḫayāl / **Dendānuñı** taṣavvur ider ṭabʿ-ı ḫurde-dān

G29/4 Firāḳ-ı dürr-i **dendānuñla** cārī gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur bāʿiṡ

dendāne [2]

1. diş

G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim ʿārıżuñ üzre görinür / Döndi **dendāneleri** şekline sīn-i semenüñ

2. tarak dişleri

G509/4 Tāzeler ol sünbül-i müşgīni beñzer yāsemīn / Eylemiş peydā gümiş **dendānelü** bir şāneyi

deng ü ḥayrān [2] şaşkın

K2/49 Miḥnet-i faḳr belā ġayret-i aḳrān müşkil / Fuḳarā bendelerüñ arada **deng ü ḥayrān**

deng ü ḥayrān olmak **[1]** şaşakalmak, afallamak

K14/19 Dil-āverler oyunlar oynadı küffāre ol gün kim / Gören bāzīçe-i taḳdīrüñ **oldı deng ü ḥayrānı**

deñiz [2]

G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel **deñiz** yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle

G489/6 Maḥabbet içre giriftār-ı hecr olan ʿāşıḳ / **Deñizlere** düşüben ṭuʿme-i neheng oldı

depretmek [4]

1. hareketlenmek, kıpırdanmak (at için)

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i semendi **deprense** / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

2. koşturmak (at için)

K20/42 Benem bu ʿarṣada kim raḫş-ı ṭabʿı **depredicek** / Vücūdı ḫaṣm ola pāmāl olursa Rüstem-i Zāl

3. titremek, kımıldanmak, oynamak

K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken ḫāme ṭurmaz **deprenür** / Neydür anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / **Depret** elüñ sür ayağı meclisde yārān teşnedür

der [9] kapı

G294/5 Bāḳıyā baña gedā-yı **der-i** yār olmaḳdur / Māye-i ʿizz u şeref pāye-i baḫt u iḳbāl

G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı **der-i** cānāne ṭapşurdum / Varup dārü'ş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum

G432/3 **Der-i** dil-dārdan dūram diyār-ı ġamda mehcūram / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde

M6/V/2 Ḳılsun fiġān u nāleler üftāde-i **derüñ**

1.1. 'kapı' kavramı, özel olarak saray ve harem halkını göstermesi nedeniyle Osmanlı kültüründe çok önemli bir sembol olarak görülmektedir. 'Kapı'nın tarihsel anlam değerleri için bkz. PAKALIN, C. II, s. 166.

G352/3 **Der** ü der-gāhına sulṭān-ı ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / Esīr-i tāc-dār olsun gedā-yı ḫāk-sār olsun

K3/6 Meger çīn-i zülfüñde pinhān olupdur / Ġubār-ı **der-i** şehriyār-ı muẓaffer

K19/35 Var ise irdi **der-i** luṭfuña şeyʾ lillāhe / K'eylemiş kāsesini pür-zer ü gevher ḫātem

M2/III/2 **Der-i** der-gāhına ʿazm eylesün eşrāf-ı diyār / İşigi ḫākine yüzler süre gelsün aʿyān

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında ḫoş mevzūn u dil-keşdür / **Der-i** devlet-sarāy-ı dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

der-i muġān [1] meyhane

G115/3 Şöyle fütāde mestem ḫāk-i **der-i muġānda** / Görenler āsitān-ı mey-ḫānedür ṣanurlar

der-i ümmīd [1] ümit kapısı (umutların gerçekleştirileceği yer bağlamında)

G335/2 **Der-i ümmīdi** ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / Görinür sīnede yir yir ser-i mismārdur dāġum

der ü dīvār [1] kapı duvar ‖ her yer (Feridun Bey'in sarayı bağlamında)

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir şūḫ-ı sīm-endāma dönmişdür / **Der ü dīvārı** zeyn olmış ser-ā-ser aṭlas u dībā

der ü deşt [1] kır ova ‖ her yer

Kt3/2 Geh nāfe gibi eyle **der ü deşti** muʿaṭṭar / Geh ġonca gibi gül-şene gel zīnet-i bāġ ol

der-āġūş eylemek/itmek [3] kucaklamak

G324/4 Fürḳatüñde bāġa vardum ḥasret-i bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp servi **der-āġūş eyledüm**

G427/2 ʿUşşāḳ **idemez** ol ḳad-i mevzūnı **der-āġūş** / Açılmayıcaḳ ḫayme gibi nice ḫazīne

K4/7 Ya ḫod zībā ter ü tāze benefşe / **Der-āġūş eylemiş** gül-berg-i nesrīn

der-bān [2] kapıcı

K10/13 Cānına minnet bilür Dārāyı **der-bān** eylese / Ḥaḳ bu kim Dārā degül yanınca İskender bile

G249/6 Degenek lāzım oldı aġyāre / Olmaġ ister ḳapunda **der-bānuñ**

der-bend [1] geçit, boğaz

G102/2 **Der-bend-i** ġamda beñzedi ḥaḳḳā o ġamzeler / Reh-zenlere ki elleri tīr ü kemānludur

derd [59]

1. dert, gam

K2/8 Nice dem **derd** ile dem-beste ḳalup ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i ḫār-ı hicrān

K11/2 Eger taḥṣīl-i **derd** itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler çünkim muḳīm-i künc-i vīrān ol

G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi sīnemden özgeye / Ṭaʿn-ı ḥasūd **derd** ile ḳaddüm kemān ider

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana döner gözden aḳanum / Oynar yüregüm **derd** ile diñmez ḫafeḳānum

G319/2 Zerd oldı yüzüm **derd** ile ṣan kim yereḳāndur / Luṭf eyle begüm dökme benüm yoḳ yire ḳanum

G387/5 Uyḫu gözine girmez ider sūz-ı **derd** ile / Vaḳt-i seḥerde mürġ-i çemen nāle-i ḥazīn

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa **derd** ile ʿāşıḳ niyāzda / Bāṭıl taṣavvur itmede zāhid namāzda

G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili **derd** ile dermānde ḳoyup / Ġayrı derdine devā eyleme iḥsān eyle

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa **derd** ile ḫaṣmāne girdi dil / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi

G507/1 Aġlayup iñlemeden **derd** ile dolāb gibi / Oldı çihremde yaşum yolları mīzāb gibi

Mtl 4 Her **derd** ü her seḳāmete ḥāẕıḳ ṭabīb olur / İllā marīż-i ʿaşḳa bulınmaz devā bilür

M7/V/3 Ġaraż dermān ise Bāḳī yüri var **derde** ḳıl himmet

G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne **derde** mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler

G164/6 Düşdi Bāḳī belālara dimedüñ / ʿAceb ol **derde** mübtelā n'eyler

G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne **derde** mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler

G275/1 Elemin Ḳaysa ḳıyās itme dil-i maḥzūnuñ / ʿAḳlı yoġ idi ne **derdi** var idi Mecnūnuñ

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi vādī-i **derdi** / Mecnūn gideli lāle-i miḥnet ṣola yazdı

G539/1 Derd-i çeşmüñ gördügümce derd-nāk eyler beni / Gözlerüñ **derdi** senüñ bir gün helāk eyler beni

G83/4 Cān acısını ḫaste-i **derd-i** firāḳ olup / Dil-dāde-i nigār-ı sitem-kār olan bilür

G173/2 Belā ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm **derd-i** hicrānuñ dil-i bīmāre düşmişdür

G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ **derd-i** fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz

G223/1 N'ola gelse dil-i mecrūḥa **derd-i** dil-rübādan ḥaẓ / İder ḫaste ne deñlü nā-ümīd olsa devādan ḥaẓ

G206/5 **Derd-i** yār ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür derdine dermān istemez

G539/1 **Derd-i** çeşmüñ gördügümce derd-nāk eyler beni / Gözlerüñ derdi senüñ bir gün helāk eyler beni

K13/6 Cūʿ u ẕillet **derdidür** eṭfāli giryān eyleyen / Aġlamazdı ṭıfl-ı dil olsa elinde nān eger

G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi meyden cüdālıḳ **derdidür** / Yoḫsa gelmez āteş-i sūzān kebābuñ ʿaynına

G2/8 Ḥasūduñ dürd-i **derdin** çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā
G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / Gerçi kim dil **derdin** ol āşūb-ı cān bilmezlenür
G527/5 Ṣaçuñ bendinde dil **derdin** ṣorarsañ / Ġarīb üftāde müşkil ḥāle düşdi
G59/6 **Derdine** dil zaḫmınuñ ʿaşḳuñla dermān eyledüm / Şimdi ʿaşḳuñ **derdine düşdüm** bulınmaz çāreler
G105/1 ʿĀşıḳlara çün derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / Yā ẕevḳ u ṣafā **derdine düşmek** ne belādur
G206/5 Derd-i yār ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür **derdine** dermān istemez
G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili derd ile dermānde ḳoyup / Ġayrı **derdine** devā eyleme iḥsān eyle
G59/6 **Derdine** dil zaḫmınuñ ʿaşḳuñla dermān eyledüm / Şimdi ʿaşḳuñ derdine düşdüm bulınmaz çāreler
G490/5 **Derdine** dil zaḫmınuñ luṭf eyle dermān ol didüm / Şol ḳadar minnetler itdüm yāre dermān olmadı
K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ **derdini** keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol
G83/1 Dil **derdini** ġamuñla dil-efgār olan bilür / Bīmār ḥālini yine bīmār olan bilür
K8/4 Ḥamāʾil gibi dāʾim dāġ-ı **derdüm** ʿāşıḳ-ı bī-dil / Ḳosun baş üstine dirse nʾola vaʾllāhi cān üzre
G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür **derdüm**
G344/6 Dil-i dermānde-i Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / Belā küncinde bir bir çekdügüm **derdüm** aña dirdüm
K16/4 **Derdüm** ḥisāba gelmedi ḳıldum muḥāsebe / Göz yaşı dāne dāne dökildi raḳam gibi
G491/6 Ruḫına māʾil iken sevdi ʿiẕārını göñül / Āh kim **derdümi** günden güne efzūn itdi
G496/2 Zāhide ʿaşḳuñ ġamın hem-ḥāl ṣandum söyledüm / Ḳılmayaydum **derdümi** bī-derde ifşā kāşkī
G148/6 Ġayrı dermān istemez Bāḳī ḳuluñ / Zaḫmına **derdüñ** devāsı ḫoş gelür
G271/3 Maḥabbet leẕẕetin idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür **derdüñ** dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan yig
G348/2 Baña **derdüñ** evvelā bildürmedi dünyā nedür / Gerçi ʿāḳil bilmedi dünyāda rāḥat neydügin
G359/2 Ḳaddüm bükilüp **derdüñ** ile döndi kemāne / Ḳullāb-ı ser-i zülf-i perīşānuñ elinden
G361/1 Tesellī virmez ey dil **derdüñ** ol cānāne söylersin / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin
G176/5 Başını alur giderdi Bāḳī **derdüñden** senüñ / N'eylesün ey serv-ḳad ümmīd-i vaṣluñ baġlar
G528/1 Derd ü belā vü ġam baña ʿīş u ṣafā saña didi / Şol ki ezelde **derdüñe** ḳāʾil olup belā didi
G370/4 Mübtelā-yı ʿaşḳuñuñ dermāndan istiġnāsı var / **Derdüñe** muʿtād olan diller devāyı nʾeylesün
G405/1 Ṣabr eyle dilā **derdüñi** cānāne ṭuyurma / Cān içre nihān eyle velī cāna ṭuyurma
M1/IV/4 Añduḳça būy-ı ḫulḳuñı **derdüñile** lāle-veş / Olsun derūn-ı nāfe-i müşg-i Tātār tār
G93/2 Cām-ı **derdüñile** dil ḥużūr eyler / Rāh-ı vaṣluñla rūḥ rāḥat olur
G413/2 **Derdüñile** ölüp ḫᵛāb-ı ʿadem içre yatandur / Āsāyiş ider var ise bu menzil içinde

2. yas

M1/V/6 Yansun yaḳılsun āteş-i hecrüñle āfitāb / **Derdüñile** ḳara çullara girsün seḥābdan

3. illet, hastalık

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz **derddür** derdüm
G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün **derd-i** ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān
G332/2 Yitişinceydi hemān **derdine** ben bīmāruñ / Mīve-i vaṣlına yāruñ nʾideyin irmez elüm

derd-i ʿaşḳ **[7]** aşk derdi

G87/1 Dil **derd-i ʿaşḳ-ı** yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı bādedür
G330/1 Ḫaste-i **derd-i ʿaşḳ-ı** cānānem / Mübtelā-yı belā-yı hicrānem
G406/1 Cihān cevr ider **derd-i ʿaşḳuñla** cāne / Seni sevmek oldı bahāne cihāne
G497/3 Ne **derd-i ʿaşḳı** bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil bārī
G20/5 **Derd-i ʿaşḳuñ** ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır öldürür / Mestlik pāyāne yitse irişür elbette ḫᵛāb
G395/3 **Derd-i ʿaşḳı** ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ söylesün

G414/7 **Derd-i ʿaşḳ** artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur eṭibbā aña dermān itmede

derd-i derūn [4] gönül derdi

G209/3 Güftāra ḳādir olsa eger çalmasa dili / Taḳrīr iderdi **derd-i** derūnum saña ceres

G506/4 Dil olup **derd-i** derūnum saña taḳrīr itse / Ḫançerüñ söylese görseñ dil-i şeydā ġamını

M6/VIII/2 **Derd-i** derūnı bülbül-i şūrīde-ḥāle ṣor

G101/2 Çāk itmeyeydi sīnemi şemşīr-i cevr-i yār / **Derd-i** derūnum olmaz idi ḫalḳa āşikār

derd-i dil [4] gönül derdi

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı derūn u **derd-i dil** ü çeşm-i eşk-bār

G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan sīne kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri **derd-i dilüñ** iḫfāsına

G454/2 Tāzeler **derd-i dili** miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / Dāġın abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze

G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / **Derd-i dilden** bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes

derd-i maḥabbet [2] aşk derdi

G43/4 **Derd-i maḥabbet** eylese cismi ʿaceb mi zerd / İksīr-i ʿaşḳ-ı pāk ile altun olur cesed

G99/4 ʿUşşāḳı zīr-i ḫāke iletse n'ola ġamuñ / **Derd-i maḥabbet** ehl-i dilüñ yār-ı ġārıdur

derd-i ser çekmek [1] baş ağrısı çekmek

G163/3 Miḥnet-sarāy-ı dehre gelüp ʿīş u nūş iden / Bir dem ḫoş olsa bir nice gün **derd-i ser çeker**

derd ü belā [8]

G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol ṣanemüñ **derd ü belā** / Yoġsa ʿāşıḳlara şīrīn lebi ḥāżır ḥelvā

G105/1 ʿĀşıḳlara çün **derd ü belā** ẕevḳ u ṣafādur / Yā ẕevḳ u ṣafā derdine düşmek ne belādur

G106/5 Hep **derd ü belādur** güzelüm ʿaşḳ u maḥabbet / ʿĀlemde hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādur

G169/3 Hevā-yı kāküli bir yaña bir yaña zülfi / Başumda **derd ü belānuñ** nihāyeti yoḳdur

G169/6 Cihañda **derd ü belāñı** çeker gider Bāḳī / Ölürse dünyede senden ferāġati yoḳdur

G297/8 İltifātuñ Bāḳīyi dünyāya maḥsūd eyledi / Hep senüñdür çekdügi **derd ü belālar** bilmiş ol

G502/3 Āşinā olmasun aġyār ile dirdüm olduñ / Çekdügüm **derd ü belālar** hep o ġayretler idi

G357/5 Cevr ü cefāñı çekmege sevdi göñül seni / **Derd ü belāya** geldüm efendi cihāne ben

derd ü belā vü ġam [1]

G528/1 **Derd ü belā vü ġam** baña ʿīş u ṣafā saña didi / Şol ki ezelde derdüñe ḳā'il olup belā didi

derd ü elem [1]

G146/1 Yārdan cevr ü cefā luṭf u kerem gibi gelür / Ġayrdan mihr ü vefā **derd ü elem** gibi gelür

derd ü ġam [21]

G120/3 Mürde-i **derd ü ġama** cānlar baġışlar cürʿası / Sāḳıyā bi'llāh mey-i ḥamrā dem-i ʿĪsā mıdur

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger ney fiġān eyler / Meger **derd ü ġam**-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

G229/6 Ehl-i dil **derd ü ġamuñ** niʿmetine müstaġraḳ / Dizilirler keremüñ ḫᵛānına mihmān ṣaf ṣaf

G327/2 Sīnem üzre görinen ḳanlu elifler ṣanmañ / Ṣafḥa-i **derd ü ġama** sürḫ ile cedvel çekdüm

G362/3 Mihmān olınca **derd ü ġamuñ** dilde mā-ḥażar / İki enār dāneledi çeşm-i ḫūn-feşān

G363/4 Bilmezin n'eyleye **derd ü ġam**-ı cānāne baña / Ne müdārāya meded var ne müdāvā bilürin

G382/4 Müşkil belā degül mi vefāsuz güzel sevüp / Ġuṣṣayla yata **derd ü ġam** ile uyanasın

G410/1 Meded öldürdi beni **derd ü ġam**-ı cānāne / Ḳābil olmaz dil-i dīvāne ise dermāne

G438/6 Ġam degül gelse dile Bāḳī pey-ā-pey **derd ü ġam** / Eksük olmaz tekyedür mihmān mihmān üstine

G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi **derd ü ġam**-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi

G528/2 **Derd** ü maḥabbet ehlini ʿaşḳuña daʿvet eyleyen / Gel berü maʿşer-i belā **derd ü ġama** ṣalā didi

Mtl 2 Kesb ider **derd ü ġamuñ** dil çeşm-i giryān ḫarcanur / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i bārān ḫarcanur

Mtl 3 Ḫayliden ḳaldı göñül ḫāk-i der-i cānāndedür / Mübtelā-yı **derd ü ġam** bir ʿāciz ü der-māndedür

M1/V/8 **Derd ü ġamuñla** çāk-i girībān idüp ḳalem / Pīrāhenini pārelesün ġuṣṣadan ʿalem

M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize eşk-i sefīd ü ruḫ-ı zerd / **Derd ü ġam** ṭālibiyüz aḳçeler altunlar ile

G28/5 Ṭūṭīyi leẕẕet-i güftārı giriftār eyler / **Derd ü ġam** çekmege Bāḳīye bu fendür bāʿiṣ

G75/5 **Derd u ġam** ḳaddümi ḫam ḳılsa göñül çekmez elem / Kemer itmek diler ol mūy-miyānum özenür

G168/2 Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline vaṣl iẓhār idüp / **Derd ü ġam** şerḥinde ṭabʿum ḳīl u ḳāl üstindedür

G171/4 Bu ḥālet ile ey dil ṣaġ olmada ʿālemde / **Derd ü ġam**-ı dil-ber ile ölmekde leṭāfet var

G204/1 **Derd u ġam** bezmine ḳaddüm gibi bir çeng olmaz / Nāylar nālelerüm sāzına āheng olmaz

G307/7 Mey içüp mest-i müdām olsa ʿaceb mi Bāḳī / **Derd ü ġamsuz** güẕerān eyleye bir sāʿat bul

derd ü miḥnet [3]

K22/26 Cürʿa-i cām-ı belā-encām-ı ġam bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet ḳıldı ḫumār-ı **derd ü miḥnet** ser-girān

G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı yāruñ bīşesidür mūy-ı jülīdem / Diyār-ı **derd ü miḥnet** kūh-sārıdur benüm başum

K13/9 **Derd ü miḥnet** çekme der-gāhında ey Bāḳī yüri / ʿArż ḳıl bilmezse ḥālüñ ḥażret-i Sulṭān eger

derd ü maḥabbet ehli [1] âşıklar

G528/2 **Derd ü maḥabbet ehlini** ʿaşḳuña daʿvet eyleyen / Gel berü maʿşer-i belā derd ü ġama ṣalā didi

derd ehli [1] aşıklar

G56/4 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur kūyı **derd ehline** kim / Anda hep nā-ḫoş varan bī-çāre ġāyet ḫoş gelür

derdüñ ne! [1] daha ne istiyorsun!

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı **nedür derdüñ** / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol

derd-mend [9] dertli ‖ âşık

G34/6 Aʿdā yanuñda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bāḳī ġamuñda zār u dil-efgār u **derd-mend**

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki **derd-mend** āvāreyi varmış ṭolandurmış

Mtl 15 Bāḳīye ḫoş bulındı bu ḳaḥṭ-ı keremde ġam / Ol **derd-mend** şimdi ne yir olmasaydı ġam

G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler bār-ı belāñ altındadur / **Derd-mend** üftādeler görseñ ne ḥāl üstindedür

K11/8 N'ola ḫurşīd-veş başuñ göge irdiyse ḥüsn içre / Ser-efrāz-ı cihān ol çāre-sāz-ı **derd-mendān** ol

G353/6 Şarāb-ı dil-güşā egler dil-i mehcūrı ey Bāḳī / İlet ol **derd-mendi** ḫāne-i ḫammāre eglensün

G174/2 Dil-rübālar māʾil-i ʿuşşāḳ olur / Bir birine **derd-mendin** gösterür

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider ḫūn-ābe-i eşkin döker / Beñzine bir pāre ʿāşıḳ **derd-mendüñ** ḳan gelür

G161/6 Yār Bāḳīyle ne hem-ḫāne ne hem-rāh-ı sefer / **Derd-mendüñ** bu recālarla ḳışı yazı geçer

derd-nāk eylemek [1] kederlendirmek

G539/1 Derd-i çeşmüñ gördügümce **derd-nāk eyler** beni / Gözlerüñ derdi senüñ bir gün helāk eyler beni

der-gāh [21]

1. kapı, eşik (saray kapısı)

M1/II/4 Ḫāk-i cenāb-ı ḥażreti **der-gāh-ı** devleti / Fażl u belāġat ehline ümmīd-gāh idi

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı **der-gāh-ı** refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

G155/6 Nişār itdi ġazā yolına **der-gāh-ı** şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn meh-i nev zer-nişān ḫançer

K6/10 Ḫān Murād ol kāʾinātuñ ḳıble-i iḳbāli kim / Kaʿbe-i **der-gāhına** şāhān u dervīşān gelür

K13/9 Derd ü miḥnet çekme **der-gāhında** ey Bāḳī yüri / ʿArż ḳıl bilmezse ḥālüñ ḥażret-i Sulṭān eger

G170/5 O şāhuñ **der-geh-i** pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı āb-ı revān müjgānı cārūdur

G547/5 Ġubār-ı **der-geh-i** şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ ister seyr idüñ mūrı

K26/14 Def'-i Ye'cūc-ı ġama işigidür sedd-i sedīd / Men'-i ceyş-i eleme **der-gehidür** ḥıṣn-ı ḥaṣīn
M7/I/3 Ġubār-ı **der-gehin** küḥl itmedin çeşm-i güher-bāre
G350/5 Nis̱ār itdümse ḫāk-i **der-gehinden** ġayra ey Bāḳī / Cihānda lü'lū-yı mens̱ūr-ı naẓmum hep hebā olsun
K3/10 O Şāh-ı felek-ḳadr kim **der-gehine** / Mülūk-i cihān bende ʿālem musaḫḫar
K17/8 Ol kim ġubār-ı **der-gehine** intisāb ile / Eflāke irdi küngüre-i tāc-ı iftiḫār
M2/III/2 Der-i **der-gāhına** ʿazm eylesün eşrāf-ı diyār / İşigi ḫākine yüzler süre gelsün aʿyān
G352/3 Der ü **der-gāhına** sulṭān-ı ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / Esīr-i tāc-dār olsun gedā-yı ḫāk-sār olsun
K7/31 Secde-gāh itsün cihāna ḫāk-i **der-gāhuñ** o kim / Āsitānuñ ḳıble-i iḳbāl-i şāhān eyledi
G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan yitişdi dīde-i cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i **der-gāhuñ** cilā-yı tūtiyādan yig
Kt1/8 Der-geh-i Ḥaḳḳa niyāz eyleyelüm ey Bāḳī / Cümleden **der-geh-i** sulṭāna duʿādur efḍal

1.1. kapı, eşik (saray kapısı) ‖ padişah

K11/13 İrişdükçe seḥer-gāha münācāt eyle **der-gāha** / Devām-ı devlet-i şāha duʿā-gūy u s̱enā-ḫᵛān ol
K26/32 Söz tamām oldı niyāz eyleyelüm **der-gāha** / İşidüp diye feleklerde melekler āmīn

1.2. kapı, eşik (saray kapısı) ‖ huzur, makam

K6/14 Bir ḫaṭā ẓann eyleyüp ebrūların çīn eylese / Cān atar **der-gāhına** Faġfūr ile Ḫāḳān gelür

2. meyhane ‖ tekke

G61/4 Ḫum gibi sen de taṣfiye-i bāṭın it yüri / **Dergāh-ı** mey-fürūş ulu ḫānḳāhdur

der-gāh-ı Ḥaḳḳ [3] Allah'ın huzuru, katı

K1/39 **Der-gāh-ı Ḥaḳḳa** yüz ṭutalum ber-mezīd ola / Cāh u celāl-i salṭanat u baḫt-ı cāvidān
G446/1 **Der-gāh-ı Ḥaḳḳa** derd ile ʿāşıḳ niyāzda / Bāṭıl taṣavvur itmede zāhid namāzda
Kt1/8 **Der-geh-i Ḥaḳḳa** niyāz eyleyelüm ey Bāḳī / Cümleden der-geh-i sulṭāna duʿādur efḍal

dergāh-ı muʿallā [1] saray ‖ padişah

K2/57 Emr-i ʿālī yine **dergāh-ı muʿallāñuñdur** / Hele biz eyleyelüm vāḳiʿ-i aḥvāli beyān

derilmek [1] toplanmak

K18/35 Bāġ-ı cūdında nihāl-i kereminden **derilür** / Luṭf-ı bī-minnetinüñ mīvelerinden her bār

der-ḳadem [1] ayakta ‖ kadehte

G147/2 Ayaġ elde ṭolu ḫūn-ı kebūter / Bi-ḥamdi'llāh yine dem **der-ḳademdür**

der-kenār [1] kenarda, göz önünde

G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri ḳaʿr-ı yem-i ġamdan / Kenāra çıḳmasun hergiz ki gevher **der-kenār** olmaz

der-kenār olmak [2]

1. kucakta olmak

G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine gül devrini görsek / Kenār-ı cūda ʿīş itdükçe dil-ber **der-kenār olsa**

2. kucaklaşmak

G182/4 Sīm-tenler cūy-bār-ı eşkümi aḳıtdılar / **Der-kenār olmaġ** içün āb-ı revāna girdiler

dermān [8]

1. şifa, devâ, ilaç

M7/V/3 Ġaraż **dermān** ise Bāḳī yüri var derde ḳıl himmet
G148/6 Ġayrı **dermān** istemez Bāḳī ḳuluñ / Zaḫmına derdüñ devāsı ḫoş gelür
G206/5 Derd-i yār ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür derdine **dermān** istemez
G370/4 Mübtelā-yı ʿaşḳuñuñ **dermāndan** istiġnāsı var / Derdüñe muʿtād olan diller devāyı n'eylesün

G410/1 Meded öldürdi beni derd ü ġam-ı cānāne / Ḳābil olmaz dil-i dīvāne ise **dermāne**

G411/5 Sīne-i mecrūḥ-ı mehcūruñ oñulmaz yarası / Merhem-i vaṣluñ olur olursa **dermān** zaḫmına

G40/1 Eylesün laʿlini **dermān** dil-i bīmāra meded / Dostlar işte ben öldüm baña bir çāre meded

2. yardım

G542/2 Nefse nefsī oldı ʿālem her kişi ḥayretdedür / Kimseden hīç kimseye **dermāna** ṭāḳat ḳalmadı

dermān eylemek [1] şifa vermek, iyileştirmek

G59/6 Derdine dil zaḫmınuñ ʿaşḳuñla **dermān eyledüm** / Şimdi ʿaşḳuñ derdine düşdüm bulınmaz çāreler

dermān itmek [2] şifa vermek, iyileştirmek

G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli **dermān itmede** / Gerçi kim dil derdin ol āşūb-ı cān bilmezlenür

G414/7 Derd-i ʿaşḳ artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur eṭibbā aña **dermān itmede**

dermān olmak [1] şifa vermek, iyileştirmek

G490/5 Derdine dil zaḫmınuñ luṭf eyle **dermān ol** didüm / Şol ḳadar minnetler itdüm yāre **dermān olmadı**

der-mānde [2] aciz, dermansız

G344/6 Dil-i **dermānde-i** Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / Belā küncinde bir bir çekdügüm derdüm aña dirdüm

G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili derd ile **dermānde** ḳoyup / Ġayrı derdine devā eyleme iḥsān eyle

derme çatma [1] gelişigüzel, özen göstermeksizin

Kt8/2 **Derme çatma** geydürür iller libāsı şiʿrine / Ḫilʿat-i naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ altunludur

der-miyān [1] ortada, açıkta

G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı yār **der-miyān** / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

der-miyān itmek [3]

1. açığa vurmak, bildirmek (sır bağlamında)

G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe geldi nāze gül / Rāz-ı ʿaşḳı **der-miyān itdi** açıldı tāze gül

2. ortaya dökmek, ortaya koymak

G328/2 Jāle-veş bezme varumuz ṣaçalum / Zeri gül gibi **der-miyān idelüm**

G439/5 Cān nis̱ār eyledi Bāḳī bilini ḳuçmaḳ içün / **Der-miyān itdi** bu gün varını dervīşāne

der-rāh-ı şevḳ olmak [1] aşk yoluna koyulmak

G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān naʿre-zen efġān-künān / ʿAzm-i kūy-ı dil-rübā itdüm olup **der-rāh-ı** şevḳ

derūn [30]

1. gönül

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı **derūn** u derd-i dil ü çeşm-i eşk-bār

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla yazıludur ṣafḥa-i **derūn** / Odlara yaḳma yazuġ efendi günāhdur

G198/7 **Derūna** tāb-ı ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda buldum ṣafā ne sāzda sūz

G530/8 **Derūna** şuʿle ṣaldı tīġ-i āteş-tābı gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ berḳ-i şemşīr-i cihān-sūzı

G141/2 Maʿmūre-i **derūnı** ḫarāb itdi ġam velī / Maḥrūsa-i maḥabbetüñ ābād olup gider

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl **derūn-ı** ġonca gibi şād u ḫurrem ol

G226/3 Gerd-i kederden āyīne-i ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā **derūn-ı** ehl-i ṣafādur feżā-yı bāġ

G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / **Derūn-ı** dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur

G227/5 Şemʿ-veş sūz-ı **derūnın** ʿarż ider Bāḳī saña / Yana yana ḳalmadı bī-çārenüñ baġrında yaġ

G442/3 Gör viṣālüñ gicesi şevḳ-ı **derūnın** ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā şeb-i meh-tābda

G1/4 Sen seng-dilüñ şol ki **derūnında** yir eyler / ʿĀlemde hemān sikke ḳazar mermere cānā

G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda iẓhār itmedüm meftūnluġum / Bildiler ḥāl-i **derūnum** gördiler maḥzūnluġum

G462/2 Rūşen ḳılalı meşʿale-i āh-ı **derūnum** / Ġālib görinür gicelerüm gündüzüm üzre

G464/1 Çıḳar eflāke **derūnum** şereri döne döne / Dökilür ḫāke yaşum ḳaṭreleri döne döne

G493/3 Kimse bilmezdi **derūnum** rāzın / Āh kim göz yaşı ġammāz oldı

G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / **Derūnum** ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı **derūnumda** / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı

G198/6 Cemāl-i yāre naẓar ḳıl **derūnuñ** it rūşen / Ki nūr-baḫşdur ol ṭalʿat-i cihān-efrūz

G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / Şol **derūnuñ** ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al **derūnuñ** pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün naṣībin rūzgār alsun / **Derūnuñ** derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol

G2/3 **Derūnuñ** pür-maʿārif hem-nişīnüñ merd-i ʿārif ḳıl / Açılma ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

2. iç

K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil ḳaldı **derūn-ı** baḥr-i ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı

M1/IV/4 Añduḳça būy-ı ḫulḳuñı derdüñle lāle-veş / Olsun **derūn-ı** nāfe-i müşg-i Tātār tār

G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın **derūn-ı** cānda pinhān eyledüñ

3. arka

G198/5 Henūz ġonca murāḳıb **derūn-ı** perdede gül / Ümīd bu ki ide ʿan-ḳarīb keşf-i rümūz

G289/3 Kesb-i leṭāfet eyle nesīm-i seḥer gibi / Andan **derūn-ı** perde-i esrāra maḥrem ol

4. bağır, göğüs

M7/IV/1 Egerçi tīġ-i bī-dādı **derūnum** ṭoġradı muḥkem

G92/6 Bāḳī **derūnum** āteşinüñ dūdıdur felek / Mihr-i sipihr āhum odından şirāredür

G272/2 Āsmān-ı mihrüñe āhum şirārıdur nücūm / Şuʿle-i dāġ-ı **derūnum** māh-ı tābān eyledüñ

derūn-ı dilden [1] can u gönülden, samimi olarak

G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī **derūn-ı dilden** istiġfārı gör

derūn-ı sīne [4]

1. bağır, göğüs (‘dāġ’ veya ‘dāġlama’ bağlamında)

M1/III/4 Yaḳsun **derūn-ı sīne-i** ins ü perīde dāġ / Nār-ı firāḳ-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān

G122/6 Dāġ-ı **derūn-ı sīne** nice tāzelenmesün / Gül ḫırmenine āteş uran nev-bahārı gör

2. kalp, gönül

M7/III/1 Ḫayālüñ taḫt-gāhıdur **derūn-ı sīne-i** rūşen

G121/4 Dil **derūn-ı sīnede** laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā ceng itdiler

dervīş [5] derviş; Osmanlı kültüründeki yeri ve derviş ile ilgili söz kalıpları için bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 86-87.

G74/6 Olamazsın ḥarem-i vaṣlına maḥrem **dervīş** / Sende mādām ki taḳṣīr ü tevānī görinür

G138/5 Sulṭāna ḳayd-ı salṭanat-ı dehr pāy-bend / **Dervīş** kendü başına sulṭān olup gezer

G408/5 Vaḳtine mālik olan **dervīşdür** sulṭān-ı vaḳt / ʿİzz u cāh-ı salṭanat degmez cihān ġavġāsına

G73/3 İltifat-ı ḥāl-i **dervīşe** ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep bilür aḥvāli şāh-ı kām-rān bilmezlenür

G105/2 Abdāllaruz nʾeyleyelüm tāc u ḳabāyı / **Dervīşlerüñ** tācı fenā başı ḳabādur

dervīş-i dil-rīş [2] gönlü yaralı ‖ kederli dertli derviş

K11/6 Zamāne eylemez ḥürmet amān virmez dem-i furṣat / Gerek **dervīş-i dil-rīş** ol gerek şāh-ı cihān-bān ol

G64/6 Dil-i **dervīş-i dil-rīşüñ** duʿā-yı ṣubḥ-gāhından / Belālar eksilür cāh u celāl u kibriyā artar

dervīşāne **[1]** dervişçe

G439/5 Cān niŝār eyledi Bāķī bilini ķuçmaķ içün / Der-miyān itdi bu gün varını **dervīşāne**

dervīşlik **[1]**

G289/5 Başuñ gerekse göklere irsün güneş gibi / **Dervīşlik** dilerseñ eger źerreden kem ol

deryā **[45]** deniz

K22/12 Jāle vü berg-i ħazāndan pür-zer ü gevher çemen / Gül-şene varın niŝār itdi meger **deryā** vü kān
K27/16 Śadef gūşın müzeyyen ķılmaġ içün dürr-i lafžından / Kelāmın istimāʿ eyler pes-i dīvārdan **deryā**
G23/4 Giryeden cūy-ı sirişküm sū-be-sū oldı revān / Yine Ķulzüm gibi cūş itdi bu **deryā** semt semt
G67/6 Āşıķuñ düşmeni çoķ baĥre dönüpdür yaşı / İki zevraķdur iki dīdesi **deryā** gözedür
G153/6 Keştīde bād-bān u śu içre śadef degül / Emvāc-ı baĥr-i eşküme **deryā** ķulaķ çeker
G430/4 Dür dişüñ vaśfında şiʿrüm defterin gördi meger / Kim śadef mecmūʿasını śaldı **deryā** ķoynına
G442/3 Gör viśālüñ gicesi şevķ-ı derūnın ʿāşıķun / Seyr-i **deryā** ħūb olur cānā şeb-i meh-tābda
G456/5 Çemen pür-mevc bir **deryā** śadef gül / İçinde lüʾlū-yı şeh-vār jāle
G497/2 Göñüllerini cihān ħalķınuñ senüñ ʿaşķuñ / Aķıtdı kendüye **deryā** niteki enhārı
G228/1 Ey dürr-i pāk aġzuña nisbet senüñ śadef / **Deryā** sevāĥilinde yatur pāre-i ħazef
G228/2 Baĥr-i muĥīţ-i eşküme ger dil uzatmasa / **Deryā** yüzine urmaz idi bād-ı śubĥ kef
G427/5 Pürdür güher-i pāk ile mecmūʿa-i Bāķī / **Deryā** dil-i dānādur aña sīne sefīne
K25/9 Māhı śayd itmek içün baĥre śalup ķullābın / Meh-i nev ţutdı meger sāĥil-i **deryāda** ķarār
G52/5 Kenār-ı baĥr-i nažma yine dürler dizmiş ey Bāķī / Süţūr-ı defter-i şiʿrüñ meger emvāc-ı **deryādur**
G324/1 Zevraķ-ı śahbāyı sāķī śundı çün nūş eyledüm / İrdi bir ĥālet ki **deryālar** gibi cūş eyledüm
G531/5 Bāķī-śıfat virdüñ elem itdüñ gözüm yaşını yem / Ķılduñ ġarīķ-i baĥr-i ġam **deryālara** śalduñ beni
Kt5/1 Küh-sāra irse şuʿle-i şemşīr-i heybeti / **Deryālara** atardı özin ħavfdan peleng
G168/5 Yire geçse yiridür ehl-i fażīlet çünki āh / ʿİzz u cāhuñ ħār u ħas **deryā-miŝāl** üstindedür
G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı baĥr-i nīl-gūn üzre / Şafaķdan dem urur āb-ı şarāb-ālūdı **deryānuñ**
G175/3 Seyr-i **deryāya** ne ĥācet dem-i śaĥrā geldi / Gūyiyā śaĥn-ı çemen şimdi yem-i aħđardur
G239/2 Dildür ol baĥr-i ĥaķīķatden vücūduñ mülkine / Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran **deryāya** baķ
Kt5/2 **Deryāya** düşse sāye-i tīġ-i mehābeti / Pertāb iderdi kendüyi śaĥrālara neheng
G315/1 Nʾola dehr içre nişānum yoġ ise ʿAnķāyem / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam **deryāyem**
K2/48 Ne revādur fużalā ķala ķıbāb altında / Kim görüpdür kʾola **deryāyı** ĥabāb içre nihān
G381/3 Bir ĥarāret baġladum tāb-ı teb-i ʿaşķuñla kim / Sūzumı defʿ eylemez nūş eylesem **deryāyı** ben
G287/3 **Deryā-yı** aħđar oldı çemen mevc urup yatur / Rūy-ı zemīni faśl-ı bahār itdi yem yeşil
G420/8 Hem-vāre tā ki zevraķ-ı zerrīn-i māh-ı nev / **Deryā-yı** nīl-gūn-ı felekden ʿubūr ide

1.1. cömertlik bağlamında;

K5/20 Seħā resminde ĥaddinden tecāvüz eylemez **deryā** / Kef-i cūduñ ţaşırġatmaz kerem vaķtinde ʿummānı
K19/21 Nice **deryā** diyemem keff-i güher-rīzine kim / Anda ġavvāś-śıfat buldı güherler ħātem
K19/19 Eli iĥsān u ʿaţā mevcin urur **deryādur** / Ne ʿaceb ger ola ġarķ-ı zer ü zīver ħātem
M2/I/7 Ķanı ol dürr-i dil-efrūz-ı seħā **deryāsı** / Ķanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet kānı
K9/5 **Deryā-yı** keffi mevc-i ʿaţā urdı şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile zeyn oldı her kenār

1.2. sayıca çokluğu ve yoğunluğu kuvvetlendirme bağlamında;

K14/21 Neheng-āsā dil-āverler ʿadūyı yutdılar gitdi / ʿAceb **deryā** imiş ĥaķķā bu leşger-gāh-ı ʿOŝmānī
K4/12 Ne **deryādur** bu şiʿrüñ baĥri yā Rab / Ki andan kāʾināt olmış güher-çīn
G128/5 Yaşum **deryādur** ey Bāķī içinde şāħ-ı mercānı / Ħayāl-i naħl-i bālā-yı nihāl-i erġavānumdur

M1/IV/6 **Deryālar** itse ʿālemi çeşm-i güher-feşān / Gelmez vücūda sencileyin dürr-i şāh-vār
G191/4 Yaşumuz **deryālara** döndürdi cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i belāya māliküz
K14/36 Belā gird-ābına ṣalsun ʿadūñı nā-bedīd itsün / Fenā **deryāsına** ġarḳ eyleyen Firʿavn u Hāmānı
G211/3 ʿAşḳuñuñ **deryāsına** nisbet vücūd-ı kāʾināt / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas
G19/5 Oldı **deryā-yı** eşküme nisbet / Günbed-i çarḫ-ı nīl-reng ḥabāb
G233/2 Ey ki **deryā-yı** ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / Būse luṭf eyle hele bārī kenār olmayıcaḳ
K23/23 **Deryā-yı** ʿilme dür gibi ġavvās olanlara / Virdi zamāne ḫidmeti silkinde intiẓām
G43/3 Gösterdi gāh zülfi ḳarasın gehī ḳaşın / **Deryā-yı** ḥüsn-i dost ʿayān itdi cezr ü med
G90/3 Ḳucmaḳ degül ġaraż seni dīdārdur murād / **Deryā-yı** iştiyāḳ begüm bī-kenārdur
G420/9 **Deryā-yı** ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i kerāmet ṣudūr ide

deryā-miṡāl [1] derya gibi ‖ pek çok, binlerce (askerlerin sayıca çokluğu bağlamında;)

K1/24 **Deryā-miṡāl** ʿaskerüñ içre ʿalemlerüñ / Fetḥ ü ẓafer sefīnesine açdı bād-bān

deryā-ṣıfat [1] derya gibi ‖ ‘dil- i dānā’ (insan-ı kâmil)

G264/6 Ne dillerden ne dürler dökdügin **deryā-ṣıfat** görseñ / Ḫurūş u cūş ile bir gün dil- i dānāyı söyletseñ

deryā-yı Nīl [1] Nil nehri; ‘deryā’nın nehir anlamı için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 166.

K13/8 Lā-cerem bir gün zemīn-i ḫuşk olur **deryā-yı Nīl** / Menbaʿından yaġmasa bir nice dem bārān eger

deryā-yı raḥmet [1] bkz. ‘maġfiret deryāsı’ md.

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / Var ḳıyās it vüsʿat-i **deryā-yı raḥmet** neydügin

deryā-yı ʿummān [4] okyanus

K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen **deryā-yı ʿummān** ol
G22/5 Āteş-i sūz-ı firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider bir demde dil **deryā-yı ʿUmmānı** dürüst
G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc tenhā dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb **deryā-yı ʿUmmān** teşnedür
Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ dil çeşm-i giryān ḥarcanur / Cemʿ ider **deryā-yı ʿummān** ebr-i bārān ḥarcanur

deryūze eylemek [1] dilenmek

G417/6 Niçün maḥrūm ola sāʾiller ey şāh-ı Sikender-der / Revādur kāhuña Dārā gelüp **eylerse deryūze**

dest [20]

1. el

K7/19 Zūr-ı **dest-i** devleti gürz-i girān-ı saṭveti / Düşmen üzre ḥamle-i Sām u Nerīmān eyledi
K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne **dest-i** ʿaḳla taṣarruf ne pāy-ı fikre mecāl
G98/5 Seng-i felāḫan ursa eger **dest-i** rūzgār / Ḳandīl-i āfitāb-ı münevver şikest olur
G153/5 Şemşīr-i **dest-i** ḳahruña Cemşīd baş eger / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker
G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde serv-ḳadler mest-i nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa **dest-i** yār elde
G504/5 Bāḳī ṣarīr-i kilk-i bedāyiʿ-nigārdur / Şeh-bāz-ı **dest-i** fikretümüñ ṣīt-i şeh-peri
G510/7 Bāḳī görelüm nʾola gerek **dest-i** ḳażādan / Şeh-bāz-ı dil ol kebk-i ḫırāmāne ṣalındı
G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey dökilmiş **dest-i** sāḳī ḳalmadı
K19/33 **Dest-i** ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa görinür / Dīde-i düşmenüñe ḥalḳa-i ejder ḫātem
K26/7 Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür meger eṭrāf-ı çemen / **Dest-i** mihr anuñ içün oldı bu gün gevher-çīn
G522/3 Şol dil ki cām gibi el üzre ṭutardı Cem / **Dest-i** zamāne yirlere çaldı ḫazef gibi
K9/22 **Destinde** ḫāme fażl u belāġat nihālidür / Medḥ ü s̱enā-yı şāh-ı cihān aña berg ü bār
G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i sulṭān-ı ʿālī-şān içün / **Destinde** şāḫ-ı gül ṭutar laʿlīn ṭabaḳ lüʾlū-yı ter
Kt2/1 Ḳalmayup ferri düşdi **destinden** / Ḫançer-i āb-gūnı Behrāmuñ

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat **destine** cārūb almış / Ki ide ḫidmet-i ḫāk-i der-i dāver sünbül

G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i tāb-ı mülden / Şuʿle-i sāġar-ı mey **destine** yaḳmış ḥınnā

G160/5 Gül-gūn olurdı çihre-i Bāḳī şafaḳ gibi / Devrān ṣunaydı **destine** bir cām-ı zer-nigār

G159/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem dīde ḫūn-efşān olur / Gözlerüm sildükçe **destüm** pençe-i mercān olur

G255/5 **Destüñde** Ẕüʾl-feḳār-ı ʿAlī nevk-i ḫāmedür / Bāḳī semend-i ṭabʿuñ olur Düldül eyleseñ

2. taraf, -e doğru

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin irgürse **dest-i** Çīne bād / Eylemezdi sünbül-i müşgīne āhū ser-fürū

dest-i himmet [2] himmet eli ‖ yardım, lutuf

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı nev-bahār / Muḥtāc **dest-i** himmetine ḫᵛāce-i ḫazān

K1/26 Çevgān urupdur aña ezel **dest-i** himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki döner gūy-ı āsmān

dest-i ḳudret [1] kudret eli ‖ Allah

K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i **dest-i ḳudret** / Çekdi bir med nitekim ḥācib-i rūy-ı dil-dār

dest-i miḥnet [2] musibet/belâ eli

G24/2 Nice cām-ı Cem nice mirʾāt-ı İskender dilā / **Dest-i miḥnetden** cefā ṭaşıyla bulmışdur şikest

G11/4 **Dest-i miḥnetden** alınmaya yaḳam / Ger olursa iki ʿālem bir yaña

dest açmak [1] avuç açmak ‖ dilenmek

K25/22 Eline girmek içün fażla-i ḫᵛān-ı keremi / Meh-i nev **destin açar** niteki şaḫṣ-ı cerrār

dest irmek [1] bkz. ‘el(i) irmek’ md.

G43/2 Nā-dān elinden alma eger **irse destüñe** / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i devlet yeden bi-yed

dest ṣunmak [2] el uzatmak; bkz. ‘el uzatmak’ md.

G187/1 Öper meclisde laʿl-i dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar **destin** ser-i zülf-i nigāra şāneler vardur

G160/4 Ṣun bezm-i ʿīşa **destüñi** kim cām-ı mey gibi / Girmez elüñe bir gül-i ter bī-cefā-yı ḫār

dest urmak [2] el sürmek, dokunmak, el atmak

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya biri **dest uramaz** / Çoġ olur gerçi ser-i fikri girībāne çeker

K1/3 **Dest urmış idi** kilk-i şihāba debīr-i çarḫ / Ṭuġrā-nüvīs-i ḥükm-i Ḫudāvend-i ins ü cān

dest uzatmak [1]

G280/3 Zinhār **uzatma destüñi** dīnār u dirheme / Ṣal mihr ü māh ṭopına çevgān-ı himmetüñ

destin keşīde ṭutmak [1] elini çekmek

G79/6 Her kim **keşīde ṭutmaya destin** o ṭurradan / Zinhār ġaflet eylemesün çoḳ żarar çeker

destine almak [3] eline almak; bkz. ‘ele almak’ md.

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat **destine** cārūb **almış** / Ki ide ḫidmet-i ḫāk-i der-i dāver sünbül

K25/11 Çizmege dāʾire-i şemse-i māhı felege / **Aldı** üstād-ı zamān **destine** zerrīn pergār

K22/29 **Destüme alsam** ḳalem naẓm-ı bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i mülk-i maʿānī vü beyān

dest ber-bālā-yı dest [1] ‘el elden üstündür’ atasözü

G24/4 Rüstem-i Zālüñ ṭutışdum pençesin burdum idi / Ḳodı el arḳası didi **dest ber-bālā-yı dest**

dest-būs [1] el öpme (bayramda el öpme geleneği bağlamında;)

G39/7 Āşıḳa iḥsān ise maḳṣūd elüñde dostum / **Dest-būsuñdur** muḥaṣṣal Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd

dest-bürd [1] kuvvet, üstünlük ‖ el çabukluğu (güreş bağlamında)

K22/11 **Dest-bürd-i** ṣarṣarı āḫır görüp şāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde āferīnler pehlevān

dest-efşān [3]

1. el çırpma

G237/3 Pāy-kūbān **dest-efşān** naʿre-zen efġān-künān / ʿAzm-i kūy-ı dil-rübā itdüm olup der-rāh-ı şevḳ

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ yiridür raḳṣ uralum **dest-efşān** / Virelüm zelzeleye ṭāḳ u revāḳı berü gel

2. el sallamak ‖ yaprak sallanması; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 166-167.

G385/5 ʿĀşıḳuñ raḳṣda hem-pālarıdur **dest-efşān** / Bāḳıyā anuñ içün serv ü çenārı severin

dest-gīr [4]

1. kul, esir

K23/29 Ḫāk-i derüñ sücūdın ider bir fütādedür / Luṭf eyle **dest-gīri** ol itsün biraz ḳıyām

2. yardımcı, dost

M5/II/2 Pençe-i ḫurşīd-i ʿālem-tāba ḥüsnüñ **dest-gīr**

M3/IV/7 **Dest-gīr-i** ehl-i dil kimdür diyü fāl eyledüm / İşbu beyt-i rūşen ü pākīze-gevherdür gelen

G274/6 **Dest-gīrüñ** yine şāhenşeh-i devrān yaraşur / Sāḳī-i devr-i felek cām ṣunarsa el çek

dest-gīr itmek [1] elinden tutmak ‖ yardım etmek

G523/6 Ne ġam endīşe-i ẕilletden ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet reh-beri luṭfın aña kim **dest-gīr itdi**

dest-gīr olmak [6] yardımcı olmak, yardım etmek, himmet etmek

K13/12 Ḳaṣr-ı ḳadrüñ āsmān eyler **olursa dest-gīr** / Himmet-i vālā-yı şāhenşāh-ı ʿālī-şān eger

G7/5 Bāḳī suḫanda farḳ-ı sipihre ḳadem başar / Luṭf-ı Ḫudā **olursa** eger **dest-gīr** aña

G167/5 Yitişgil ölmedin ey cān ṭabībi **dest-gīr ol** kim / Bedenden cān-ı Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler

G465/9 Ümmīd-i vaṣl-ı yārdan el çekme Bāḳıyā / Şāyed ki **dest-gīr ola** bir merḥabāyile

K18/48 Ḳoma Bāḳī ḳuluñı cürʿa-ṣıfat ayaḳda / **Dest-gīr ol** aña ey dāver-i ʿālī-miḳdār

K22/27 Cürʿa-veş ayaḳda ḳodı sāḳī-i devrān beni / **Dest-gīr ol** ey emīr-i meclis-i devr-i zamān

dest ü destār [1] el ve sarık (sarığın bir kenarına iliştirilmesi geleneği) ‖ her yer

K18/53 Lālelerle bezene niteki deşt ü ṣaḥrā / Nitekim güller ile zeyn ola **dest ü destār**

dest ü pā beste olmak [1] eli kolu bağlı olmak ‖ çaresiz kalmak; bkz. MENİNSKİ, C. II, süt. 2074.

K20/32 Kemend-i ʿacz ile **olmazdı dest ü pā beste** / Bu bendi geçmese baña zamāne-i muḫtāl

destān-serā [1] bülbül

G78/7 **Destān-serā-yı** midḥati şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı felekde cilve-ger

destār [7]

1. taçların üzerine katlanıp şerit haline getirilerek sarılan ince kumaş ve tülbent; bkz. KOÇU, s. 87, 203; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 204-208.

G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i dāġ olur **destār** ile cāme / Budur abdāllar ʿaşḳuñda ʿuryān olmaġa bāʿiẟ

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın ḳapladı ebr-i sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim indi **destār** üstine

G400/2 **Destār-ı** ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı şeyḫ / Devr-i lebüñde mey-gedelerde yatur girev

G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma bir kez ṣarılañ / Başa iletdi işin ʿālemde **destāruñ** gibi

2. sarık kenarı (bir çiçek iliştirilmesi bağlamında;)

G12/3 Seng-i bī-dāduñla serde zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i **destārda** rengīn ḳaranfüldür baña

G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla yansam dūd-ı dil / Gūşe-i **destārdan** peydā olur sünbül gibi

3. sarık ucu

M3/II/4 Gūşe-i **destārına** ṣandum otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına perr-i hümā-yı salṭanat

destār-ı mermerşāhī [1] çok ince bezden dokunmuş bir sarık çeşidi

G49/3 Ḫᵛāce ursun başına **destār-ı mermerşāhīyi** / Lāubālī ʿāşıḳuñ farḳında bir sāġar yiter

deste [2] demet, tutam

G47/3 Göñlin o zülfe beste ḳılan cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki **deste-i** reyḥāne ṣarmaşur

G524/3 Baġlarsañ eger **deste-i** reyḥān ile ṭurmaz / Tā rişte-i cān ṭurrası tārına ulandı

deste vü pervāz [1] sapı ve kenarları (aynanın etrafına konulan oymalı ince uzun tahta parçaları anlamında)

G212/3 Ruḫsār-ı ṣāf u pāki ḫam-ı zülf-i yārda / Āyīnedür ki **deste vü pervāzı** ābnūs

deste deste [1] demet demet, tutam tutam

G242/5 Ḳaddüñ nihāli ruḫlaruñ āli gerek bize / Gül **deste deste** tāze fidanlar ḳucaḳ ḳucaḳ

destī [1] testi

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir **destī** gerek zīrā raḳībuñ başına

dest-māl [3] mendil, (kırmızı renk ve gül ile birlikte)

G308/7 Luṭfuñdan irdi Bāḳīye rengīn filoriler / Gūyā ṣaçıldı meclise bir **dest-māl** gül

G487/2 Gül-şende lāle ṣanma ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir āl **dest-māl** ile sildi yañaġını

G456/2 Çemende ʿĪşa gelmiş ġonca-i ter / Biraz gül baġlamış bir **dest-māle**

dest-res [5]

1. el uzatma, erişme, dokunma

K15/7 Ne mümkin **dest-res** dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen ḳāvī dil-dār her-cāyī

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i ġamzeñ şāne-veş / Zülfüñe tek ʿāḳıbet olsun müyesser **dest-res**

G144/2 Zülfüñüñ **dest-resin** ṭuydı meger ruḫlaruña / Bāġda sünbülüñ aḥvāli perīşān dirler

G539/4 Ṭurra-i müşgīnüñe olmazsa rūzī **dest-res** / Şāne-veş minşār-ı miḥnet çāk çāk eyler beni

2. güç, kudret ‖ imkan

G443/5 Bulamaz **dest-res** bu dāʾireye / Bāḳıyā şimdi degme gūyende

dest-res olmak [2] ulaşmak, el uzatmak

G209/1 Zülf-i nigāre şāne-veş **olursa dest-res** / Miḳrāż gibi rişte-i peyvend-i ġayrı kes

dest-yār [1] yardımcı ‖ dost

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda rāyet-i iḳbāli pāy-merd / Rūz-ı veġāda ḳabża-i şemşīri **dest-yār**

deşt [8]

1. ova; TUHFE-İ ŞÂHİDÎ, s. 66.

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle āhum ṣarṣarı / Kūh **deşt** ü **deşt** bāġ u bāġ sünbül-zār olur

K2/22 Eyledi leşger-i manṣūruñ o bayraḳlar ile / Vādī-i nuṣret ü **deşt-i** ẓaferi lāle-sitān

K14/24 Dem-i aʿdā ile **deşt-i** cihānı lāle-zār itdi / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı Tatāruñ tīr-bārānı

G295/5 Geşt itme **deşt-i** ḥasreti āhuñla Bāḳıyā / Ṣayd-ı kemend-i āh olur āhū degüldür ol

G414/4 **Deşt-i** ġamda her yaña tenler getürdi seyl-i ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede

G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ ābın teşne-dillerden dirīġ itme / Bu **deştüñ** baġrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā

G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu **deştüñ** şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i ʿaşḳ

2. çöl

G548/1 Nice yıldur **deşt-i** ġamdur cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ yiri

deşt-i fenā [1] yokluk çölü ‖ ölüm

M1/VI/4 **Deşt-i fenāda** mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları

deşt-i Ḫuten [1] Huten sahrası

G487/5 Ḫālüñ ḫaberleriyle muʿaṭṭar ḳılur nesīm / **Deşt-i Ḫutende** nāfe-i misküñ dimāġını

deşt ü ṣaḥrā [1] kır ova ‖ her yer, bütün doğa

K18/53 Lālelerle bezene niteki **deşt ü ṣaḥrā** / Nitekim güller ile zeyn ola dest ü destār

devā [7]

1. ilaç

G479/6 Bir **devā** ṣor dil-i bīmāra lebinden Baḳī / Hele ṣabr eyle biraz varsun o yār uyḫuya

G223/1 N'ola gelse dil-i mecrūḥa derd-i dil-rübādan ḥaẓ / İder ḫaste ne deñlü nā-ümīd olsa **devādan** ḥaẓ

G271/3 Maḥabbet leẕẕetin idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa **devādan** yig

G148/6 Ġayrı dermān istemez Bāḳī ḳuluñ / Zaḫmına derdüñ **devāsı** ḫoş gelür

G370/4 Mübtelā-yı ʿaşḳuñuñ dermāndan istiġnāsı var / Derdüñe muʿtād olan diller **devāyı** n'eylesün

G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ zehrini defʿ itmez ey Bāḳī **devā** / İllā şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber kendidür

2. çare ‖ ilaç

Mtl 4 Her derd ü her seḳāmete ḥāẕıḳ ṭabīb olur / İllā marīż-i ʿaşḳa bulınmaz **devā** bilür

devā eylemek [2] ilaç vermek, iyileştirmek

G31/2 Bī-derd olana **eylemede** ṭurmadın **devā** / Ol cān ṭabīb ḫastesine eylemez ʿilāc

G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili derd ile dermānde ḳoyup / Ġayrı derdine **devā eyleme** iḥsān eyle

devāsuz derd [2] çaresiz, tedbirsiz (onulmaz) dert

G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu **devāsuz derdi** hep göñlüm / Ne derde mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram **devāsuz derddür** derdüm

devām [3] sürme, sürüp gitme

K23/27 Dehre **devām-ı** devletidür ġāyetü'l-münā / Çarḫa beḳā-yı ʿizzetidür müntehe'l-merām

G530/9 Diler Bāḳī Ḫudādan ol ḫudāvend-i cihān-dānā / Beḳā-yı baḫt-ı bih-rūzı **devām-ı** fetḥ-i fīrūzı

K11/13 İrişdükçe seḥer-gāha münācāt eyle der-gāha / **Devām-ı** devlet-i şāha duʿā-gūy u s̱enā-ḫᵛān ol

devāt [2] divit; kalemleri koyacak bir kutu yanında kapaklı hokkasıyla, beldeki kuşağa çaprazlamasına sokularak taşınan ufak bir yazı takımı; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 16.

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi **devāt** / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına miskī ḥarīr

K3/13 Ne yaña buyursa revādur getürmek / **Devātın** Arisṭo silāḥın Sikender

devāt-ı surḫ [1] kırmızı mürekkep dolu bir hokka; ' mürekkep konulan hokka, kalemliğin yanına yapıştırılırdı. Hokkaların biri mürekkep diğeri lâl denilen kırmızı mürekkep koymaya yarayan iki bölümleri olduğu gibi...' bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 16.

K16/3 Çeşmüm **devāt-ı surḫa** dönüp ḫūn-ı eşk ile / Cismüm boyandı ḳana ser-ā-pā ḳalem gibi

devāt u ḳalem [1] divit ve kalem ‖ şekil olarak 'āh' (آه)şekli

G61/1 Ḥarf-i ġama **devāt u ḳalem** şekl-i āhdur / Aña mürekkeb āhda dūd-ı siyāhdur

devlet [67] mutluluk ‖ talih ‖ makam

K2/6 Umaruz kim bulına Kaʿbe-i maḳṣūda vüṣūl / Geçdi çün **devlet** ile yirlü yirine erkān

K26/31	Lāyıḳ-ı **devlet** ü şāyeste-i iḳbāl oldur / Ḳalmaya Bāḳī-i bī-çāre melūl ü ġamgīn
K27/22	Cihānda sāġar-ı **devlet** murāduñ üzre devr itsün / Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser Ḥażret-i Mevlā
M3/I/5	Nā-gehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti / Rūşen oldı dīde-i aʿyān-ı **devlet** ṣubḥ-dem
M3/I/7	Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile / Taḫt-ı sīmīn üzre ṣaldı ferr-i **devlet** ṣubḥ-dem
G17/5	Maḥabbet dāġı yaḳ sīneñde ferr-i **devlet** isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb
G43/2	Nā-dān elinden alma eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i **devlet** yeden bi-yed
G93/5	Cām-ı mey ṣadr-ı mey-gede kimine / Tāc-ı **devlet** serīr-i ʿizzet olur
G367/5	İşāret besdür ey Bāḳī saña ser-māye-i **devlet** / Ḫudāvend-i ḳader-ḳudret şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan
G438/3	Kāküli ṣanmañ görinen ṭāʾir-i **devlet** hümā / Sāye ṣalmışdur o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine
G490/3	Ṭoġmadı ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı **devlet** ʿāşıḳa / Dil-rübā kim ʿālem-i vuṣlatda ʿuryān olmadı
G513/3	Her şirārın aḫter-i **devlet** bilürdi Kūh-ken / Sīne-i ḫārādan āteşler çıḳarsa tīşesi
G542/1	Ey göñül aʿyān-ı **devlet** içre himmet ḳalmadı / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı
K2/7	**Devlet** iḳbāl ḳılup eyledi ṭāliʿ yārī / Ḥāṣılı üstümüze döndi sipihr-i gerdān
G379/1	Ṣaḥrālara döşendi bisāṭ-ı zümürrüdīn / **Devlet** anuñ ki lāle-ruḫı oldı hem-nişīn
G415/2	**Devlet** anuñ kim ḫayāl-i yār ola eglencesi / Ḫurrem ol dem kim geçer endīşe-i dil-dār ile
G460/1	**Devlet** el virse yüzin gördügüm eyyām olsa / Merḥabā eylesem ol şūḫ ile bayram olsa
K19/15	Beyża-i ṭāʾir-i **devletdür** o dürr-i şeh-vār / Āşiyān şeklini baġlarsa nʾola ger ḫātem
K19/23	Burc-ı **devletdür** eli eylese peydā ne ʿaceb / Heyʾet-i māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter ḫātem
G127/4	Ḫaṭ-ı menşūr-ı **devletdür** benefşe rind-i mey-ḫᵛāra / Çemende şāḫ-ı sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur
G326/4	Gelmez senüñle maʿrekeye ḫaṣm-ı kūr-baḫt / Olmaz hümā-yı **devlete** hem-sāye būm-ı şūm
G168/3	**Devlete** meyl eylemez dānā-yı maḥmiyyüʾl-cenāb / Kim bilür bir āndur ol da intiḳāl üstindedür
K7/18	ʿĀlemi gül gibi ḫandān itdi devr-i **devleti** / ʿAhd-i ʿadli iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi
K7/19	Zūr-ı dest-i **devleti** gürz-i girān-ı saṭveti / Düşmen üzre ḥamle-i Sām u Nerīmān eyledi
K16/11	Āsīb-i rūzgār-ı ḫazāndan emīn ola / Gül-zār-ı ʿömr-i **devleti** bāġ-ı İrem gibi
K16/12	Pā-māl-i esb-i **devleti** küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi
K17/13	Ḳadr ü şerefde her gicesi Leyletüʾl-berāt / Eyyām-ı ʿömr-i **devleti** nev-rūz u nev-bahār
K23/26	Āyīnedür ki ṣūret-i iḳbāli gösterür / Ṣaḥn-ı sarāy-ı **devleti** ferşinde her ruḫām
M1/II/4	Ḫāk-i cenāb-ı ḥażreti der-gāh-ı **devleti** / Fażl u belāġat ehline ümmīd-gāh idi
M1/VIII/1	Ḳılduḳça Şāh-ı ʿāleme Ḥaḳ fażl u raḥmeti / Virsün cihānda Ḥażret-i Pāşāya **devleti**
M3/I/5	Nā-gehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı **devleti** / Rūşen oldı dīde-i aʿyān-ı devlet ṣubḥ-dem
G99/5	Cām-ı zer ile buldı żiyā bezm-i **devleti** / Nergis ki taḫt-gāh-ı çemen tāc-dārıdur
G152/3	Ġāfil geçürme furṣatı kim bāġ-ı ʿālemüñ / Gül devri gibi **devleti** nā-pāy-dārdur
G337/10	Cemāl-i **devleti** gül gibi ḫurrem ü ḫandān / Bisāṭ-ı ʿişretini gül-sitāna beñzetdüm
K1/12	Kim bu niẓāmı virmedi ʿālem sarāyına / İllā ki yümn-i **devlet-i** Şāh-ı cihān-sitān
K2/28	Saña Kisrīyi ʿadāletde muʿādil ṭutsam / Fażladur sende olan **devlet-i** dīn ü īmān
K9/2	Gün gibi tāc-ı **devlet-i** şāhī ṭulūʿ idüp / Kevn ü mekāna virdi żiyā āfitāb-vār
K11/13	İrişdükçe seḥer-gāha münācāt eyle der-gāha / Devām-ı **devlet-i** şāha duʿā-gūy u s̱enā-ḫᵛān ol
K16/7	Meşhūr bezm-i **devlet-i** şāh-ı yegānede / Ṭabʿuñ ṣafā-yı meşreb ile Cām-ı Cem gibi
G43/1	Ey dil gerekse vāsıṭa-i **devlet-i** ebed / Olmaz nigāruñ işigi ṭaşı gibi sened
G261/5	Bāḳıyā mey-gedenüñ ehl-i ḫarābāt içre / Ḫidmet-i ḫāk-i deri **devlet-i** Dārādan yig
G283/2	Gözümüñ ḳanlu yaşı **devlet-i** ʿaşḳuñda şehā / ʿAynına almaz olupdur aḳışın Ceyḫūnuñ
G360/4	Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişān-ı **devlet-i Cemden**
G367/4	Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı **devlet-i Cemden**

G377/2 Devr-i piyāle **devlet-i** Cemden ḫaber virür / Her bir ḥabābı remz ile bir tāc-dārdan
G484/6 Añarlar **devlet-i** şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān yād olınduḳça bile meẕkūr olur mūrı
K12/14 **Devlet-i** şāh-ı cevān-baḫta duʿā ḳıl ki seni / Kimse çekmez ilerü himmet-i şāhāne çeker
M2/V/1 Lāyıḳ-ı maġfiret-i Ḥażret-i Ġaffār olsun / **Devlet-i** nā-mütenāhīye sezā-vār olsun
G299/5 **Devlet-i** dār-ı cihān devr-i zamān ey Bāḳī / Pāy-dār olmaduġın ḳıṣṣa-i Dārādan bil
K23/27 Dehre devām-ı **devletidür** ġāyetü'l-münā / Çarḫa beḳā-yı ʿizzetidür müntehe'l-merām
K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā terāzū ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı **devletinde** vebāl
M3/IV/5 **Devletinde** miḥnet-i devrāndan ey Bāḳī ne ġam / Ḥamdüli'llāh Pādişāh-ı bende-perverdür gelen
G51/1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʿişret gösterür / **Devletinde** ḫusrev-i gül ʿīşa ruḫṣat gösterür
M3/II/3 Çeşme-sār-ı sebze-zār-ı **devletinden** reşḥadur / Āb-ı rūy-ı ḫançer-i kişver-güşā-yı salṭanat
K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı ḫıyām-ı **devletine** / Yiter uzandı bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl
K26/16 Defter-i **devletine** miḥver-i eflāk ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i fīrūze nigīn
M2/IV/8 Minnet Allāha kemāl-i kerem-i Rabbānī / Eyledi iki cihān **devletini** erzānī
G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i cihān-tāba żiyā feyż eyler / Ḫātem-i **devletinüñ** şaʿşaʿa-i elmāsı
M2/III/4 Āh kim ḫᵛāb u ḫayāl oldı bu **devletler** hep / Ṭurmadı ʿaksine devr eyledi çarḫ-ı gerdān
G60/7 Kīmyādur Bāḳıyā ḫāk-i cenāb-ı mey-fürūş / Āsitānı ḫidmetinden ḳaçma bir **devletlüdür**
K18/38 Serverā cānı mı var **devletüñ** eyyāmında / Sünbülüñ ṭurrasına el uzada şāḫ-ı çenār
G530/10 Niẓām-ı **devletüñ** dā'im ḫıyām-ı rifʿatüñ ḳā'im / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī
K19/28 Görinür naḳş-ı nigīninde sevād-ı mührüñ / **Devletüñ** barmaġına māh-ı münevver ḫātem
K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı **devletüñde** kā'ināt / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i Yezdān eyledi
K2/54 Merḥamet mevsimi ihṣān demidür sulṭānum / Luṭf ḳıl her ne ise **devletüñe** lāyıḳ olan
K19/31 Nāmuñ āfaḳa ṣalar nefḥa-i ʿūd u ʿanber / Meclis-i **devletüñe** olalı micmer ḫātem
K2/58 Zehre-i çūn u çirā kimsede yoḳdur ḥāşā / Südde-i **devletüñüñdür** yine bāḳī fermān

devletde ʿizzetde [1]

G432/5 Eger Bāḳīnüñ aḥvālinden istifsār iderlerse / Ġam-ı dil-dāra hem-dem vaḳti ḫoş **devletde ʿizzetde**

devlet-i dünyā [5] dünya saadeti ‖ baht

G96/5 Reşk itme ʿömr-i **devlet-i dünyāya** Bāḳıyā / Kim ḫᵛāb-ı ġaflet içre hemān bir ḫayāldür
G192/6 Minnet Ḫudāya **devlet-i dünyā** fenā bulur / Bāḳī ḳalur ṣaḥīfe-i ʿālemde adumuz
G417/5 Cihāna tā ebed zīnet vire bu gevher ey Bāḳī / Aña ḳıymet olur mı **devlet-i dünyā-yı** deh-rūze
G256/3 **Devlet-i dünyā** ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer nesnedür / Baḫt-ı bī-dār isteyenler terk-i ḫᵛāb itmek gerek
G300/3 **Devlet-i dünyā** içün hergiz ne ġam-gīn ol ne şād / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

devlet ü baḫt [1]

M1/VIII/10 Dā'im çerāġ-ı **devlet ü baḫtın** münevver it / İki cihānda göñli murādın müyesser it

devlet ü baḫt u saʿādet [1]

G230/3 Ḥaḳ virdi saña **devlet ü baḫt u saʿādeti** / Baġlarsa n'ola ḳarşuña ehl-i kemāl ṣaf

devlet ü iḳbāl [4]

K9/9 Farḳında tāc-ı **devlet ü iḳbāl** ser-firāz / Taḫtında taḫt-ı ʿizzet ü baḫt eyler iftiḫār
K21/9 Sevāḥil-i çemene çıḳdı genc-i bād-āverd / Yöneldi Ḫusrev-i nev-rūza **devlet ü iḳbāl**
K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı dil / Ecrām rām **devlet ü iḳbāl** müstedām
Kt1/11 Ḥāris-i memleket ü **devlet ü iḳbālüñ** ola / Mālikü'l-mülk Ḫudāvend-i cihān ʿazze ve cel

devlet ü cāh [1] makam mevki ‖ herşey

G321/5 Bāḳī dilemez dehr-i denī salṭanatın dil / Yār işiginüñ ḫidmetidür **devlet ü cāhum**

devlet-sarāy [1] mutluluk sarayı

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında ḫoş mevzūn u dil-keşdür / Der-i **devlet-sarāy-ı** dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

devlet yüzin göstermemek [1] mutluluğu tattırmamak ‖ şansı dönmemek

G458/2 Baña **devlet yüzin göstermeyen** baḫt-ı siyāhumdur / Ḳara zülfüñ ki çekmiş perde ol ruḫsār-ı nīkūya

devleti dönmek [1] talihi dönmek ‖ tekrar başlamak

G279/5 Semāʿ-ı çeng ü nāy u devr-i sāġar **devleti döndi** / Ṣafāsın süre gör ey ṣofī-i sālūs devrānuñ

devr [26]

1. zaman

K7/18 ʿĀlemi gül gibi ḫandān itdi **devr-i** devleti / ʿAhd-i ʿadli iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi

K20/40 Elümde sāġar-ı ʿişret emīr-i meclis idüm / Zamāne olmasa **devr-i** edānī vü erzāl

G102/4 **Devr-i** ruḫuñda ḳaldı ḳamer künc-i ḫānede / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur

G266/3 **Devr-i** ġamzeñde senüñ kimseye ḫançer çekmez / Boynuma alurın ey şūḫ-ı dil-ārā ḳoluñ

G274/1 **Devr-i** laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / Gevherüñ nāmın ide ṣafḥa-i ʿālemden ḥak

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı şeyḫ / **Devr-i** lebüñde mey-gedelerde yatur girev

G472/5 **Devr-i** laʿlüñde ne ẕevḳin buldı bilsem şekkerüñ / Var ise şīrīn görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı dil-ber **devridür** / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ **devrinde** ammā nām-ı gül

G484/7 Ḫudāvend-i ʿaṭā-baḫş u kerem-güster ki **devrinde** /Gedā-yı bī-ser ü pālar geyer sincāb u semmūrı

G509/3 Medḥ iderdüñ lebleri **devrinde** ey pīr-i muġān / ʿĀḳıbet īmānuña döndürdiler peymāneyi

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i sīm / **Devrinde** tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār

G77/7 **Devrinde** kimse görmedi emn ü selāmeti / Uydı zamāne ṭavrına ol bī-emānı gör

K5/18 Felekler farḳına baṣdı ḳadem **devrüñde** fażl ehli / Nice pā-māl ide dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı

K5/21 Perīşān itmedi **devrüñde** hergiz kimseyi kimse / Meger meclisde yārān-ı ṣafā gül-berg-i ḫandānı

G33/2 Ḳatı açılmasun **devrüñde** ġonca / İñen ʿarż itmesün gül-berg-i ter ruḫ

K1/20 **Devrüñde** kimse cevr-i sitem-gerden iñlemez / Bī-şerʿ ider iderse eger çeng ü ney fiġān

G35/2 **Devrüñde** güle niçün olur bende benefşe / Üstine ḳılıçlar mı ṭutar sūsen-i āzād

2. dünya, felek

G365/4 Sāḳī-i **devr** minnet ile ṣunsa içmezin / Āb-ı ḥayātı cām-ı zer-i āfitābdan

G211/5 **Devr** elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı ḳafes

G300/2 **Devr** elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey göñül

Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı kʾanda bu ġamgīn göñül / **Devr** elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye

G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı **devri** ferāmūş eyledüm

K2/2 Şād-mān oldı bu gün **devr-i** kühen-sāl yine / Vuṣlat-ı Yūsuf ile niteki pīr-i Kenʿān

G457/4 ʿĀḳıbet bī-hūş olur ṭāḳat getürmez ādemī / Sāḳī-i **devrüñ** ṭoḳuz cām-ı zümürrüd-fāmına

3. dönme; mecliste kadehin dönmesi bağlamında bkz. ‘devr-i ḳadeḥ/ sāġar/ piyāle/cām’

Mtl 11 Ṭutdı gül-şende yine bülbül-i ḫoş-ḫᵛān menzil / Başlasun **devre** ḳadeḥ oldı müzeyyen maḥfil

devr içre/ içinde [2] bu zamanda, şimdi; bkz. ‘bu devr içre/içinde’ md.

G526/3 **Devr içre** gerçi sen de ser-āmedsin ey güneş / Olmayasın ol āfet-i devr-i zamān gibi

M4/IV/2 **Devr içinde** ṭurmasañ görseñ hezārān nīk ü bed

devr-i gerdūn [1] kader, talih

K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī yiter çekdük / Cefā-yı **devr-i gerdūnı** belā-yı çarḫ-ı gerdānı

devr-i gül **[5]** gül mevsimi ‖ bahar

K7/16 **Devr-i gül** ṣanmañ cihānı böyle tezyīn eyleyen / Yümn-i iḳbāl-i Ḫudāvend-i cihān-bān eyledi

Mtl 10 Dā'im olmaz **devr-i gül** devrān ise bāḳī degül / Gel begüm dönsün ḳadeḥ bundan yig olmaz **devr-i gül**

G287/1 **Devr-i gül** irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene gül gibi gül açıl

G455/1 **Devr-i gül** eyyām-ı ʿīş u nūş-ı ṣahbādur yine / Mevsim-i gül-geşt-i bāġ u seyr-i ṣaḥrādur yine

G469/2 **Devr-i gül** irdi tāze cevāndur cihān yine / Saʿy eyle ʿīş u ʿişrete ʿahd-i şebābda

devr-i dā'im ile **[1]** sürekli dönerek

G130/4 Eflāk **devr-i dā'im ile** ṭurmayup ṣular / Neşv ü nemāda tāze vü ter ṣaḥn-ı sebze-zār

devr-i felek **[4]** kader, talih ‖ hayat

K2/40 Serverā **devr-i felekden** yine şekvāmuz var / Ṭapuña ʿarż idelüm ruḫṣat olursa el-ān

K18/23 Güher-i furṣatı aldurma ṣaḳın **devr-i felek** / Sīm ü zerle gözüñi boyamasun nergis-vār

G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i devrān yaraşur / Sāḳī-i **devr-i felek** cām ṣunarsa el çek

G211/4 ʿĀḳil oldur gelmeye dünyā metāʿından ġurūr / Müddet-i **devr-i felek** bir demdür ādem bir nefes

devr-i ḳadeḥ/ sāġar/ piyāle/cām **[6]** (meclisde) kadehin sırayla dönüşü; bkz. 'devr-i meclis' md.

K19/7 Ḥalḳadur **devr-i ḳadeḥ** laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫᵛāreye ḫoşdur ṭolu sāġar ḫātem

G279/5 Semāʿ-ı çeng ü nāy u **devr-i sāġar** devleti döndi / Ṣafāsın süre gör ey ṣofī-i sālūs devrānuñ

G9/3 Āteş urmış yüzi gül ḫırmenine ol māhuñ / **Devr-i sāġarda** ruḫı ʿaksini ḳılmış peydā

G212/1 Ḫūn-ı kebūter ile pür olup yine kü'ūs / **Devr-i piyāle** göstere mi dīde-i hurūs

G377/2 **Devr-i piyāle** devlet-i Cemden ḫaber virür / Her bir ḥabābı remz ile bir tāc-dārdan

G377/3 'Īş u ṣafā-yı 'ahd-i Cem ü **devr-i cāmı** gör / Baḥŝ itme rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan

devr-i Ḳamer **[2]** halk arasında 'ahir zaman'; İslam kozmolojisine göre bütün gezegenlerin devirleri bitmiş en son olarak Kamer gezegeni devretmektedir. Bu devirde çok fitneler çıkmakla birlikte sonunda kıyametin kopacağına inanılır. Osmanlı şiirindeki anlam ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 169.

G38/1 Gerdūn-ı dūna ʿāḳil iseñ ḳılma iʿtimād / Dönsün piyāle **devr-i Ḳamerden** budur murād

G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü ḫāl ü ḫaṭ ile yār / Āşūb-ı dehr ü fitne-i **devr-i Ḳamer** geçer

devr-i meclis **[2]** Mecliste kadehin dönüşü; Abdülbaki Gölpınarlı, bu ritüeli şöyle anlatır: "Eskiden şarap veya rakı içenler yer sofrasının çevresine otururlar, meclisin en güzel ve genci sakilik eder ve herkes bir kadehten içerdi. Saki, önce meclisin en büyüğüne sunar, sonra sırasıyla herkese verirdi. Kadehi sağ eliyle tutar, şişe de sol elinde dururdu. Herkese kaldıracağı derecede sunar ve hiç kimse kadehte bir parçacık içki bile bırakamazdı. Meclisin en büyüğünden başlayıp yine ona kadar herkese sırasıyla şarap veya rakı sunması, meclisde bir devir yapar, en son kendisi de içip kadehi doldurarak önüne koyardı ki buna 'devr-i meclis' denirdi." Bkz. GÖLPINARLI 2004, s. 410; ayrıca bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.169.

G311/6 Dirsem ʿaceb mi ḫātem-i Cem **devr-i meclise** / Elmās cām-ı sāde mey-i ḫoş-güvār laʿl

G32/4 **Devr-i meclis** ki ṣafā cāmiʿinüñ çenberidür / Āb-ı rengīn ile ḳandīl-i fürūzānı ḳadeḥ

devr-i zamān **[5]**

1. kader, talih

Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i vażʿ itse eger **devr-i zamān** / Her kişi dünyāda geh maḥzūn olur geh şād-mān

G420/5 **Devr-i zamāne** cünbişi nā-dānlıḳ üzredür / Nā-dān ḳomaz ki merdüm-i dānā ḥużūr ide

G299/5 Devlet-i dār-ı cihān **devr-i zamān** ey Bāḳī / Pāy-dār olmaduġın ḳıṣṣa-i Dārādan bil

K9/21 Mevrūṣdur cenābuña memlūk ṭapuña / Lāyıḳ degül ki **devr-i zamān** ide ḫᵛār u zār

2. zaman (içinde bulunulan zaman)

K22/27 Cürʿa-veş ayaḳda ḳodı sāḳī-i devrān beni / Dest-gīr ol ey emīr-i meclis-i **devr-i zamān**

devr eylemek [7] dönüp dolaşmak ‖ ‘devr-i meclis (kadeh dolaştırma)’

K27/21 Sipihrüñ nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı **devr eyler** / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ tā nüh günbed-i ḫaḍrā

M2/III/4 Āh kim ḫᵛāb u ḫayāl oldı bu devletler hep / Ṭurmadı ʿaksine **devr eyledi** çarḫ-ı gerdān

G13/5 Cihānı cām-ı naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi **devr eyler** / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz cānā

G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre **devr eyler** felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ

G279/7 Şu meclis içre kim dāʾim ṭoḳuz peymāne **devr eyler** / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿīşı insānuñ

G332/6 Bāde-i mihr ü vefā sāġarıdur ey Bāḳī / Nʾola **devr eyler** ise bezm-i cihānı ġazelüm

G498/2 Ḫam-ı zülfüñ ki **devr eyler** yanaġuñ / İrem ṭāvūsıdur cevlāne geldi

devr itmek [9] dönüp dolaşmak, (kendi etrafında) hareket etmek ‖ ‘devr-i meclis (kadeh dolaştırma’

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek tā **devr ide** āfāḳı heft aḫter bile

K13/4 Ḫᵛār u zār olmazdı bülbül ḫāre yār olmazdı gül / ʿAksine **devr itmeyeydi** günbed-i gerdān eger

K27/22 Cihānda sāġar-ı devlet murāduñ üzre **devr itsün** / Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser Ḥażret-i Mevlā

G32/1 Pür olup **devr idicek** meclis-i mestānı ḳadeḥ / Çarḫ olur ḥalḳa-i rindān meh-i tābānı ḳadeḥ

G59/1 Cāmuñ eṭrāfın ḳaçan kim seyr ider āvāreler / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā **devr ider** seyyāreler

G159/2 Şol göñül kim **devr ider** pīrāmen-i bāġ-ı ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca ser-gerdān olur

G292/6 Çoḳ tehī **devr ide** bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede bāḳī hele sāḳī berü gel

G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi görsün ṣūrāḥī üstine / Şemʿ-i bezmi **devr iderken** görmeyen pervāneyi

G300/5 **Devr ider** Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o māhuñ menzilin / ʿAşḳ ser-gerdānıdur Allāhu aʿlem ey göñül

devr itdürmek [1] döndürmek ‖ ‖ ‘devr-i meclis (kadeh dolaştırma’

G391/4 Sen aġyār ile **devr itdür** şehā peymāneyi dāʾim / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün

devr uṣūlini ṭutmak [1] dönerek raks etmek

K1/5 Bu çarḫ-ı çenberīde **ṭutup devr uṣūlini** / Deffāf-ı mihr ḳılmış idi çihresin nihān

devrān [35]

1. zaman

K2/13 Dāver-i devr-i zamān Şāh Süleymān ol kim / Yüz sürer pāy-i semendine mülūk-i **devrān**

K20/16 Bülend-himmet-i **devrān** Ḳubād Pāşā kim / Hilāl-i çarḫa maḥal meclisinde ṣaff-ı niʿāl

G42/1 Ne **devrān** muvāfıḳ ne ṭāliʿ müsāʿid / Ḳolın boynuma ṣalmaz ol sīm- sāʿid

G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr içre şimdi şöhre-i **devrān** olup gezer

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin dökmez yire / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez ʿaceb **devrān** olur

G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i **devrān** yaraşur / Sāḳī-i devr-i felek cām ṣunarsa el çek

G286/8 Bāḳıyā **devrān** sitem-ger çarḫ bī-raḥm olmasa / Pister-i ḫār üzre nʾeyler nāzenīn endām-ı gül

G470/4 Fāḫir libāsa ḳoydı eşcār-ı bāġı **devrān** / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi erġavāne

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi **devrān** ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı

G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı **devrān** zīr-i ḫāk eyler beni

G13/5 Cihānı cām-ı naẓmum şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i **devrānıyuz** cānā
G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı dil-ber devridür / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng **devrānuñ** senüñ
G279/5 Semāʿ-ı çeng ü nāy u devr-i sāġar devleti döndi / Ṣafāsın süre gör ey ṣofī-i sālūs **devrānuñ**

2. felek, dünya

K13/3 Aldanurdum gül-bün-i ʿömrüñ yüze güldügine / ʿAhdine ṭursa zamāne dönmese **devrān** eger
K22/27 Cürʿa-veş ayaḳda ḳodı sāḳī-i **devrān** beni / Dest-gīr ol ey emīr-i meclis-i devr-i zamān
M1/I/8 Yüz yire ḳodı luṭf ile gül-berg-i ter gibi / Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i **devrān** güher gibi
G1/3 Ḥaşr ide mi bir yirde senüñle beni **devrān** / Ḥasret ḳala mı yoġsa dem-i maḥşere cānā
G20/4 Ṣaḫne-i **devrān** n'ola çekse çevürse dem-be-dem / İki ḳanludur añılmış bāde-i nāb u kebāb
G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / Yaḳdı yāre ṣunmaġa **devrān** turunç üstine dāġ
K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / **Devrān** ufuḳda vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān
K9/18 **Devrān** basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār
K23/37 **Devrān** muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı dil / Ecrām rām devlet ü iḳbāl müstedām
M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / **Devrān** elinden irse gerek cām-ı ʿīşa seng
G78/1 Dīvān ider vaḳt-i seḥer nev-rūz-ı sulṭānī meger / **Devrān** ufuḳdan gösterür taḫt-ı zümürrüd tāc-ı zer
G160/5 Gül-gūn olurdı çihre-i Bāḳī şafaḳ gibi / **Devrān** ṣunaydı destine bir cām-ı zer-nigār
G269/1 **Devrān** ayaġın şöyle şikest itdi şarābuñ / Gūyā ki mey-i nāba gözi degdi ḥabābuñ
G403/5 **Devrān** nihāl-i servi saña beñzedem diyü / Besler kenār-ı cūyda nāz u naʿīm ile
M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey tīr-i kec-endāz-ı felek / Merdüm-i dīde-i **devrāna** ṭoḳındı peykān
M3/IV/5 Devletinde miḥnet-i **devrāndan** ey Bāḳī ne ġam / Ḥamdüliʾllāh Pādişāh-ı bende-perverdür gelen
G257/5 Piyāle devrini **devrāndan** ögrenür Bāḳī / Felekde gerdiş iden cām-ı zer-nigārı görüñ
G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i **devrānı** defʿ ider / Şīrīn lebin dehānuma alsam niteki ḳand

3. talih

Mtl 10 Dāʾim olmaz devr-i gül **devrān** ise bāḳī degül / Gel begüm dönsün ḳadeḥ bundan yig olmaz devr-i gül

4. dünya

G275/4 Mey-i rāḥat dileyü çekme ġam-ı **devrānı** / Cām-ı gül-reng yiter saña dil-i pür-ḫūnuñ
G437/5 ʿĪş u işret demidür çekme ġam-ı **devrānı** / Bāḳıyā gel berü sāġar çekelüm rindāne
G19/6 Ġam-ı **devrān**-ı dūnı çekme yüri / Bāḳıyā ol hemīşe mest ü ḫarāb

devrān içinde [1] zamanında, şimdi; bkz. 'bu devr içre/içinde'

K23/16 **Devrān içinde** aña bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye vaḳt-i selām lām

dey [1] kış

G514/1 Çemende lāle geydi efser-i Key / Elinde tāc u taḫt-ı Behmen-i **dey**

deyn güne ḳatlanmaz! [1] borcu günü geçirilmez!

G378/5 İrmedin rūz-ı firāḳ eyleyelüm cānı revān / Bāḳıyā çün dinilür ey **güne ḳatlanmaz deyn**

deyn-i ṣıyām [1] oruç borcu

K23/7 Yā defter-i sipihrde reʾy-i resīddür / **Deyn-i ṣıyāmı** ḫalḳ edā itdiler tamām

deyr [8]

1. manastır

G433/1 Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir **deyr** eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ yüri var ḫayr eyle
G433/5 Ḫayra gir dilde yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir **deyr** eyle
G24/3 Ṣūret-i eṣnāmdan döndi saña itdi sücūd / Rāhib-i **deyri** cemālüñ eyledi Yezdān-perest

G224/4 Olsun çerāġı ruḫlaruñuñ rūşen ey ṣanem / Yaḳduḳça mihr ü māh bu **deyr-i** kühende şemʿ

G323/4 Menzil-i ʾĪş u ṭarāb ḫurrem ü ābād olsun / Yıḳalum zerḳ u riyā **deyrini** vīrān idelüm

G374/4 Cürʿa-i cāmın eger ṣunsa yitişdürmek olur / Pīr-i **deyrüñ** nice terk eyleyelüm irşādın

2. meyhane

M6/III/3 Bir ḳaç piyāle bāde çeküp **deyr-i** bāġa ir

3. dünya

G17/4 Ne ṭaşlar başdı seng-endāz-ı āhum **deyr-i** gerdūna / Düşen altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb

dıraḫşān **[3]** parlak

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye gāhī küdūret kesb ider ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i **dıraḫşān** ol

K5/15 Müs̱elles̱ gösterür dāyim temāşā eyleseñ elde / Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı **dıraḫşānı**

G137/7 Bāḳıyā pīrehenin ṣanma o māhuñ lerzān / Üstine pertev-i ḫurşīd-i **dıraḫşān** ditrer

dıraḫşān eylemek **[1]** parlatmak

K7/28 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm eyledi şemşīrüñi / Çarḫ-ı gerdān tīġuñ elmāsın **dıraḫşān eyledi**

dıraḫt **[3]** ağaç; bkz. ‘berg-i dıraḫt’ md.

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne **dıraḫt** / Geldi ḳış başdı velīkin virmedi aṣlā emān

dıraḫt-ı Kelīm **[1]** Hz. Musa’nın Tur dağında Allah’la konuşması yönüyle; ‘enfās-ı ʿĪsevī’ paralelliğinde;

G403/2 Yaḳlaşdı ol ki bād ola enfās-ı ʿĪsevī / Şāḫ-ı gül ide baḥs̱ **dıraḫt-ı Kelīm** ile

dırāz eylemek/itmek **[3]** uzatmak

K20/44 Duʿāya başla **dırāz itme** ḳıṣṣayı Bāḳī / Ki fehm olındı muḥaṣṣal muʿayyen oldı meʾāl

G200/8 Sözi vāʿiẓ **dırāz ider** ʿārif / Ol aṣıl yādgāre ḳatlanmaz

G317/4 Māhdan māhīye dek ṣaldı cefā ḳullābın / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i zülfüñ ne **dırāz eyleyelüm**

dībā **[3]** bkz. ‘cāme-i dībā’, ‘ḳırmızı dībā’ md.

K18/8 Döşedi mihr-i felek yolları **dībālar** ile / İtdi teşrīf çemen mülkini sulṭān-ı bahār

G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa **dībālar** geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd

G135/5 Gül ü nergis yine altun beneklü cāme geymişler / Libāsı lālenüñ egninde bir **dībā-yı** zībādur

Dicle **[1]** Dicle nehri

G141/3 Kūyuñ yolında döne döne aḳdı göz yaşı / Seyl-āb-ı dīde **Dicle**-i Baġdād olup gider

dīdār **[6]** bkz. ‘lez̲z̲et-i dīdār’, ‘ṭālib-i dīdār’ md.

1. yüz, güzel yüz ‖

G99/1 Dil merġ-zār-ı mihr ü vefā mürġ-i zārıdur / **Dīdār-ı** yār ḥüsn ü bahā nev-bahārıdur

G305/4 **Dīdār-ı** dost bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i nigār sünbül ü ruḫsār-ı yār gül

G176/2 Şöyle beñzer mübtelādur bir perī **dīdārına** / Eşk-i ʿāşıḳ gibi aġlayup aḳar ırmaġlar

G485/5 Ögmesün ʿāşıḳlara vāʿiẓ riyāż-ı cenneti / Bāġ-ı ḫurrem olmaz ehl-i ʿaşḳa **dīdāruñ** gibi

G481/2 Bāġda āb-ı revān üzre dökilür berg-i bīd / Cūylar **dīdāruñuñ** reşkiyle düşdi ḫançere

2. seyir, seyretme

G90/3 Ḳucmaḳ degül ġaraż seni **dīdārdur** murād / Deryā-yı iştiyāḳ begüm bī-kenārdur

dīde **[40]** göz

G87/2 Ten ḫāk-i rehde **dīde** zülāl-i viṣālde / Cān āteş-i firāḳda ḫāṭır hevādadur

G109/6 Rāh-ı vefāda yitüre diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı **dīde** yollara yir yir nişān ider

G128/1 Ruḫun ʿaksiyle ṣaḥn-ı **dīde** bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i ser-bülendüñ ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur
G141/3 Kūyuñ yolında döne döne aḳdı göz yaşı / Seyl-āb-ı **dīde** Dicle-i Baġdād olup gider
G159/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem **dīde** ḫūn-efşān olur / Gözlerüm sildükçe destüm pençe-i mercān olur
G189/3 Görmedin **dīde** yüzin oldı göñül āşüfte / Göñlüme çeşm-i güher-bār bu yüzden terdür
G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı dili **dīde** düketdi gördüm / Mey-i nābı bedel-i mā-yeteḥallel çekdüm
G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i **dil ü dīde** hep yoluña sulṭānum
G382/3 Ḳandīl gibi **dīde** pür-āb u dilümde tāb / Eflāke çekdüm āteş-i āhum zebānesin
G465/3 Hecrüñ ġamıyla **dīde** ne demler geçürdügin / Fürḳat şebinde ben bilürin bir Ḫudāyile
G473/5 Olur ʿaşḳ içre ḫūn-ı **dīde** rīzān / Dil-i ʿuşşāḳ-ı ġam-perver şikeste
G489/1 Bu gice leşger-i ḫᵛāb ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı **dīde** sipāh-ı sirişke teng oldı
G517/3 Ṣarf itdi **dīde** sīm-i sirişkin vefañ içün / Bilmezlik ile yoḳ yire ḫarc itdi varını
K26/25 Ḫūn-ı dil ṣanma görinenleri müjgānumda / **Dīde** gül-zār-ı ʿiẕāruñdan olupdur gül-çīn
G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / **Dīde** dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur
G490/2 Ġonca-i ümmīd-i bāġ-ı ʿömri ḫandān görmedi / **Dīde** kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı
G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ **dīdede** berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür
G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı ġam **dīdede** eşk dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz
G79/7 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı dūr itme **dīdeden** / Ġamzeñden ayru kimsesi yoḳdur iler çeker
G114/2 Aḳsa eşküm **dīdeden** ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk seyl ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur
G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri vaḳtidür şimden girü / Aḳça döküp **dīdeden** bir bir ḥisāb itmek gerek
G244/2 **Dīdeden** ḳanlu yaşum aḳsa dem-ā-dem ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi ḫançer-i āzār-ı firāḳ
K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde **dīde-i** encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ nigeh-bānı
K12/8 Ayaġı ṭopraġı tāc-ı ser-i eşrāf-ı cihān / Sürme-i ḫāk-i rehin **dīde-i** aʿyāne çeker
K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer almış ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke tā **dīde-i** gerdūna ġubār
M3/I/5 Nā-gehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti / Rūşen oldı **dīde-i** aʿyān-ı devlet ṣubḥ-dem
G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı yem-i ġuṣṣa-i hicrānuñda / Ṣadef-i **dīde-i** ġam-dīdesi pür-lüʾlūdur
G67/5 Bī-başar farḳ idemez ḳanda başar ol āhū / Yine izi tozını **dīde-i** bīnā gözedür
G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı maʿşūḳa iken **dīde-i** Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i Leylī görinür
G78/4 Ḫᵛāb-ı ʿademden **dīde-i** ezhārı bī-dār eyledi / Taḥrīk-i bād-ı ṣubḥ-dem āvāze-i mürġ-i seḥer
G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı **dīde-i** Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış
G303/1 Raḥm eyle āb-ı **dīde-i** gevher-niẟāre gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it kenāre gel
G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin **dīde-i** aʿdāya küḥl itdi / Ne Tebrīzin ḳodı ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı
K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa görinür / **Dīde-i** düşmenüñe ḥalḳa-i ejder ḫātem
G464/6 **Dīde-i** encüme küḥl olmaġ içün eflāke / Gird-bād ile çıḳar ḫāk-i deri döne döne
K18/1 Rūḥ-baḫş oldı Mesīḥā-ṣıfat enfās-ı bahār / Açdılar **dīdelerin** ḫᵛāb-ı ʿademden ezhār
G241/3 Bezm-i ġamuñda ṣanma ḳabaḳ minnetin çekem / Eşküm şarāb u **dīdelerümdür** baña ḳabaḳ
G246/2 Pür oldı **dīdemüz** ḫāk-i rehüñle / Eẟer yilden velīkin hīç eẟer yoḳ
G369/5 Kesb-i hevā-yı ʿaşḳ ide gör Bāḳıyā hemān / Dil ḫānesine revzen-i **dīdeñ** ḳapanmadın
G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ baḥre dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur iki **dīdesi** deryā gözedür

dīde-i cān **[1]** can gözü; bkz. ‘çeşm-i cān’ md.

G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan yitişdi **dīde-i** cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan yig

dīde-i giryān **[3]** ağlayan göz; bkz. ‘çeşm-i giryān’ md.

G108/5 Dökilen ḳanlara baḳ **dīde-i giryānından** / Dostum Bāḳīye raḥm eyleyecek demlerdür

G137/2 Gözlerüm segridügi bu ki ḫayālüñ üzre / Göricek lerze ṭutar **dīde-i giryān** ditrer
G229/5 Cāmiʿ içre göre tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda gezer **dīde-i giryān** ṣaf ṣaf

dīde-i ḫūn-bār [4] kan saçan göz; bkz. 'çeşm-i ḫūn-bār' md.

G56/2 Tūtiyānuñ minnetin keḥḥāl ḳahrın çekmeden / Ḫāk-i pāyüñ **dīde-i ḫūn-bāre** ġāyet ḫoş gelür
G254/2 Ola kim bir pāre yaşın diñdürüp ḳanın kese / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsın **dīde-i ḫūn-bāre** çek
G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar **dīde-i ḫūn-bārdur** dāġum
G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā **dīde-i ḫūn-pāşdan** / Nūḥ çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan

dīde-i nā-bīnā [1] kör göz

G467/6 Ḫāk-i pāyın ṣaḳın ey bād-ı ṣabā nergisden / Ḥayfdur küḥl-i cilā **dīde-i nā-bīnāya**

dīde-i pür-ḫūn [1] kanlı göz

M2/IV/1 Bir yire cemʿ olalum ḫāṭırı maḥzūnlar ile / Zār zār aġlaşalum **dīde-i pür-ḫūnlar** ile

dīde-i pür-nem [2] ıslak göz

G501/2 Müje-i **dīde-i pür-nem** gibi ter-dest olmaz / Yine bir demde nice laʿl-i Bedaḫşān deldi
G536/3 Varayın ḳan aġlayayın āsitān-ı yārda / Fürḳatinde ḳana yudı **dīde-i pür-nem** beni

dīde-i ʿibret [1] ibret gözü ‖ ibretle

K1/11 Ḳıldı bu ḥāli **dīde-i ʿibret** müşāhade / Ṭuydı bu sırrı ʿāḳıbetüʾl-emr gūş-ı cān

dīde-i hurūs [1] horoz gözü ‖ şarap

G212/1 Ḫūn-ı kebūter ile pür olup yine kü'ūs / Devr-i piyāle göstere mi **dīde-i hurūs**

dīde-i ter [1] ıslak gözler; bkz. 'çeşm-i ter' md.

Kt18/1 Yaşum dökilür āh idicek **dīde-i terden** / Berg-i gül-i bādām gibi bād-ı seḥerden

dīde-i Yaʿḳūb [1] Yakup'un gözü ‖ Yusuf'un kaçırılması

K2/3 Rūşen oldı açılup **dīde-i Yaʿḳūb-ı** emel / Demidür menzil-i ʿişret ola Beytüʾl-aḥzān

dīdeden nihān olmak [2] gözden kaybolmak; bkz. 'gözden nihān olmaḳ' md.

K1/28 Cān olmayaydı ol dehen ey şūḫ-ı dil-sitān / Niçün **olurdı** cān gibi ya **dīdeden nihān**
G150/1 Aḳar yaşum **olıcaḳ dīdeden nihān** ülker / Diler ki göstere çeşm-i güher-feşān ülker

dīde-bān [2] gözcü ‖ Osmanlı kültüründeki yeri için bkz. PAKALIN, C.I, s. 450.

G328/6 Gelmesün bezm-i ʿīşa nā-maḥrem / Nergis-i bāġı **dīde-bān** idelüm
G68/1 Dāġ-ı ġam naḳd-i dil ü raḫt-ı revānum gözedür / **Dīde-bān** oldı meger ḫāne-i cānum gözedür

diger-gūn itmek [1] değiştirmek ‖ alt üst etmek

G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü ġam-ı ʿaşḳ **diger-gūn itdi**

diger-gūn olmak [1] değişmek, başkalaşmak ‖ çok kötü olmak

G142/6 Gāh gāhī gūşe-i çeşmüñle ḳılmazsañ nigāh / Bāḳī-i bī-çārenüñ aḥvāli **dīger-gūn olur**

dih-i vīrān [1] harap bir köy

K6/11 Şehr-i dārüʾl-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem **dih-i vīrān** gelür

dihḳān [1] çiftçi

G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş **dihḳān-ı** devrān zīr-i ḫāk eyler beni

diḳḳat(ler) ile [2] pür dikkat

G508/5 **Diḳḳatler ile** seyr iderüz yāri ser-ā-pā / Görmez mi idük biz de eger olsa vefāsı
G313/5 Eyledüm **diḳḳat ile** mūy-ı miyānına naẓar / Cümleten bī-bedel ü sāʿid ü bāzū da güzel

diḳḳatlü [1] incelikli, zarif ‖ nazlı

G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda / Līkin anlardan hilāl ebrūlaruñ **diḳḳatlüdür**

diḳḳat itmek [2] dikkatle bakmak

G231/1 Bilini **diḳḳat idüp** fehm idemez mūy-şikāf / Deheni sırrını her kim ki bilürse inṣāf

G293/3 **Diḳḳat itdüm** şol ḳadar vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum aña münāsib hīç bir nāzük ḫayāl

dikme [1] ağaç fidanı, bkz. TS. C. II, s. 1144.

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ **dikmesidür** gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar hem

dikmek [4] bkz. ‘sancaḳ dikmek’, ‘tūġ dikmek’ md.

1. dikmek

K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir filori **dikdi** güneş / Gören kimesne kenārın meh-i nev itdi ḫayāl

G458/4 Felekde ay u gün sen şehriyāruñ şehr-i ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim **dikildi** burc u bārūya

2. fidan dikmek

G183/3 Gül-şen-i bāġ-ı maḥabbetde **diker** tāze nihāl / Her elif kim sīneme ol ḳāmeti ʿarʿar çeker

3. dik atmak ‖ oku avalndırarak atmak; bkz. TÜRK OKÇULUĞU, s. 65.

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim **diküpdür** tīr-i dil-dūzı

diküp ṭolaşmak [1] bu birleşik yapının ‘degüp ṭolaşmak’ olabileceği düşünülmektedir.

G457/3 Öykünür sen serv-i sīm-endāma beñzer serv-i bāġ / Yāsemenler **dikdiler ṭolaşdılar** endāmına

dil [252] gönül

K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı **dil** / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı derūn u derd-i **dil** ü çeşm-i eşk-bār

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey **dil** / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün ʿīd irdi ḳurbān ol

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür eṭfāli giryān eyleyen / Aġlamazdı ṭıfl-ı **dil** olsa elinde nān eger

K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı **dil** ḳaldı derūn-ı baḥr-i ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı

K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı **dil** / Ecrām rām devlet ü iḳbāl müstedām

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i **dil** ü çīn-i cebīn

K26/25 Ḫūn-ı **dil** ṣanma görinenleri müjgānumda / Dīde gül-zār-ı ʿiẕāruñdan olupdur gül-çīn

M1/IV/7 Ey **dil** bu demde sensin olan baña hem-nefes / Gel nāy gibi iñleyelüm bārī zār zār

M8/VI/1 Bāḳıyā gel olalum Kaʿbe-i **dil** yolına peyk

M9/II/1 Leb-i mey-gūn-ı sāḳī yādına cūş eyleyüp ey **dil**

G14/3 Naḳş-ı ḥüsn-i ḫaṭuñla ṣafḥa-i **dil** / Bir muṣavver kitābdur gūyā

G22/5 Āteş-i sūz-ı firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider bir demde **dil** deryā-yı ʿUmmānı dürüst

G30/1 Gel ey **dil** ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

G43/1 Ey **dil** gerekse vāsıṭa-i devlet-i ebed / Olmaz nigāruñ işigi ṭaşı gibi sened

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne **dil** ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i dünyāya **dil** / Rūy-ı zerd ü gevher-i eşküm zer ü zīver yiter

G54/3 Leb-ā-leb cām-ı **dil** ḫūn olsa ṭāñ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey **dil** / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

G67/1 Mürġ-i **dil** ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı aʿlā gözedür

G68/1 Dāġ-ı ġam naḳd-i **dil** ü raḫt-ı revānum gözedür / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum gözedür

G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc tenhā **dil** degül / Ḥāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür

G70/5 Bāḳıyā var ise **dil** bülbül-i ḫoş-ḫᵛān dilidür / Şevḳ ile ḳılsa ḳaçan nāle vü efġān ditrer

G72/2 Tāb-ı zülfüñle göñül ḳılduḳça āh-ı āteşīn / Dūd-ı **dil** cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur
G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / Gerçi kim **dil** derdin ol āşūb-ı cān bilmezlenür
G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i cānum özenür / Meyl ider ölmege **dil** rūḥ-ı revānum özenür
G81/5 Miḥneti **dil** ser-i zülfinde çeker ey Bāḳī / Kāfir-istāna düşen kimsede miḥnet demidür
G86/3 Yaḳdılar **dil** kişverin cevr ile tālān itdiler / Dil-berān-ı şūḫ u şehr-āşūb u şūr-engīzler
G90/4 Gird-āb-ı ġamda ṣarṣar-ı āhumla fülk-i **dil** / Elbette bir kenāra çıḳar rūzgārdur
G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile ten yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i yār ile **dil** pāre pāredür
G93/2 Cām-ı derdüñle **dil** ḥużūr eyler / Rāh-ı vaṣluñla rūḥ rāḥat olur
G95/5 Bī-derd iken **dil** gūyiyā bir miġfer-i pūlād idi / Şimdi ḫadeng-i cevr ile tāc-ı ḳalender kendidür
G98/4 Seng-i cefā-yı dehr ile mirʾāt-ı **dil** degül / Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender şikest olur
G106/3 İzüñ tozına sürdi yüzin āyīne-veş **dil** / Maḳṣūd benüm pādişehüm kesb-i ṣafādur
G131/3 Çihresinden lebi yādıyla gelür **dil** gūyā / Şarḳdan ḫᵛāce gelür laʿl-i Bedaḫşān getürür
G136/1 Ḫūn-ı **dil** mey kāse-i ser anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür
G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla **dil** / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür
G136/3 Çarḫuñ ey **dil** umma bu ṣırça sarāyından s̱ebāt / Kim nice mīrās̱a girmiş ḫāne-i vīrānedür
G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden **dil** ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur
G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u **dil** bir pāre ḳand ister
G151/4 Ġarażuñ ṣayd ise ey **dil** o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı naẓar-ı himmetüñi ṣal yiter
G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i **dil** ḥāṣılı ya andadur ya bundadur
G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer nālelerüm / Dūd-ı **dil** bāġ-ı ġamuñ serv-i ser-efrāzı geçer
G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister **dil** / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur
G171/4 Bu ḥālet ile ey **dil** ṣaġ olmada ʿālemde / Derd ü ġam-ı dil-ber ile ölmekde leṭāfet var
G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile āh idicek ben her dem / Şerer-i āteş-i **dil** ʿazmini eflāk eyler
G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey **dil** / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir
G196/1 Gören **dil** ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz
G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i **dil** ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar pervāne ḳatlanmaz
G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki **dil** vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz
G200/6 Belki **dil** ṣabr ideydi ammā ʿömr / Vaʿde-i vaṣl-ı yāre ḳatlanmaz
G203/1 Gerçi **dil** ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh el ḳaramaz
G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey **dil** var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş
G220/3 Alındı ʿaşḳuña **dil** ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ
G221/5 Bāḳıyā **dil** mülkini dil-ber niçün tārāc ider / Pādişāh olan nedür şehrini yaġmādan ġaraż
G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa **dil** mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ
G242/2 ʿAşḳuñ yolında bulmadı **dil** emn ü rāḥatı / Tātār-ı ġamzeñ eyledi yaġmā ḳonaḳ ḳonaḳ
G245/4 Çemende ġonca-i **dil** neyle gülsün açılsun / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ
G254/1 Ey ṣabā **dil** raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi zencīr-i zülf-i yāre çek
G254/4 Dür dişi vaṣfında ey **dil** baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lüʾlū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i efkāre çek
G255/4 Sevdā-yi ḥāl-i yār ile ey **dil** ʿaceb degül / Meyl-i ḳaranfül ārzū-yı fülfül eyleseñ
G260/4 Şāhīn eline düşmişe döndi tezerv-i **dil** / İndi süzildi üstine iki ḳara gözüñ
G263/4 Her şeb ey **dil** āh-ı āteş-nākden / Çarḫ-ı bed-mihrüñ yirin od eyledüñ
G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u çemen seyrine **dil** / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ
G278/4 Şol jāle düşen sūsen-i āzāde-veş ey **dil** / Dür dişlerinüñ vaṣfı gerek vird-i zebānuñ
G283/1 Kim çeker yasını ey **dil** o kemān-ebrūnuñ / Kim görür ya tozını ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

G288/3 Sulṭān-ı çār-bāliş-i iḳlīm-i dehre **dil** / Kem-ter gedānı beñzedemez sen şehi degül

G312/2 Çeker **dil** miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin ḳırmaz / Kesilmek var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

G321/5 Bāḳī dilemez dehr-i denī salṭanatın **dil** / Yār işiginüñ ḫidmetidür devlet ü cāhum

G334/2 Ayrıldı **dil** ṣadef gibi sen dürr-i pākden / Şemşīr-i hecrüñ eyledi bī-çāreyi dü-nīm

G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i **dil** ü dīde hep yoluña sulṭānum

G339/1 Dün gice **dil** ḫānesin bi'l-cümle tenhā eyledüm / Ḳapu yapdum ġayra kes̱retden müberrā eyledüm

G346/6 Şemʿ-veş cān viricek başuñ ucından ey **dil** / Şuʿle-i āhuñ ola sīne-i sūzānuñdan

G359/1 Çāk oldı yaḳam cevr-i firāvānuñ elinden / Ṣad-pāre iken dāmen-i **dil** anuñ elinden

G361/1 Tesellī virmez ey **dil** derdüñ ol cānāne söylersin / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin

G362/2 Cānā metāʿ-ı mihrüñe **dil** müşterī iken / Olmamış idi ʿaşḳ iline kārvān revān

G364/1 Nāle-i **dil** ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir **dil** pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun

G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i **dil** ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan

G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile Mecnūn-ı şeydādan bedel / ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u **dil** kim var dirseñ işte ben

G384/3 Çekinür silsile-i zülf-i siyeh-kāruña **dil** / Beni dīvāne ḳılur bir gün o sevdā göresin

G384/5 Ṣūret-i mihrine ey **dil** ḳatı maġrūr olma / Bī-vefādur felek-i āyīne-sīmā göresin

G385/4 Bāde-i ṣāf-ı ṣafā-baḫşda ḥayrānem ben / Ne küdūret götürür **dil** ne ġubārı severin

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı **dil** cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

G410/4 Düşmesin silsile-i zülf-i perīşānuña **dil** / ʿAḳlını başına cemʿ eylesün ol dīvāne

G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye Mecnūn **dil** içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil içinde

G417/1 Ne ʿīde beñzedür rūz-ı viṣālüñ **dil** ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre irişenler irer ol rūz-ı fīrūze

G419/1 Nevā-yı **dil** hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

G421/2 Ġayrıdan ḫālī anuñ'çün eyledüm **dil** ḫānesin / Tā senüñ raḫt-ı ġam-ı ʿaşḳuñ içine ṭaşına

G428/3 Ṭurrañdan indi ġamzeñe cān-bāz-ı **dil** yine / Çenberden atdı kendüsini ḫançer üstine

G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum **dil** şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde

G436/1 Mübtelā oldı göñül cām-ı şarāb-ı nāba / Āh kim zevraḳ-ı **dil** düşdi yine gird-āba

G441/2 Maḥbūb u mey mülāzemetinden ḳaçardı **dil** / Geldi yitişdi bir yañadan nev-bahār ise

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı **dil** / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

G463/1 Ol perī-rū güzelüñ oldı muḳābil yüzine / Yine āyīnenüñ ey **dil** görinür var gözine

G468/5 Belādur gel bu sevdādan geç ey **dil** / Ṭolaşma ḥalḳa-i zülf-i nigāre

G476/3 Dem-be-dem **dil** üzredür biz ʿāşıḳa / Tīzlik var ḫançer-i cānānda

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda **dil** varaḳın şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa gül kesemez böyle kāz ile

G478/5 Vaṣl-ı nigāre irüp olmadı ber-murād ol / Aġla gözüm yan ey **dil** Bāḳī-i nā-murāde

G479/2 Āh ider **dil** baḳup ol ṭurra-i müşgīn-būya / Es̱er itmez n'idelüm āh o gözi āhūya

G479/4 Aṣdı ḥallāc-ṣıfat ʿaşḳ u maḥabbet yayın / Atılup penbe gibi **dil** o kemān-ebrūya

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı **dil** ṭurmaz aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile ḫaṣmāne girdi **dil** / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi

G500/2 Ḳaçup **dil** tāb-ı ḫurşīd-i sitemden / Penāh-ı sāye-i Yezdāne geldi

G503/2 Bend-i belā-yı zülfüñ ile künc-i ġamda **dil** / Zencīrlerle baġlu yatur şīr-i ner gibi

G510/7 Bāḳī görelüm n'ola gerek dest-i ḳażādan / Şeh-bāz-ı **dil** ol kebk-i ḫırāmāne ṣalındı

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ ṭolusın gözlerin / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı **dil** şīşesi

G520/1 Oldı **dil** bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña lālā geçinür Ḫusrev ü Şīrīn dadı

G521/4 Bir **dil** mi var ki zülfine dīvāne ḳılmayup / Dārü'ş-şifā-yı ʿaşḳda zencīre urmadı

G522/3 Şol **dil** ki cām gibi el üzre ṭutardı Cem / Dest-i zamāne yirlere çaldı ḫazef gibi
G527/5 Ṣaçuñ bendinde **dil** derdin ṣorarsañ / Ġarīb üftāde müşkil ḥāle düşdi
G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla yansam dūd-ı **dil** / Gūşe-i destārdan peydā olur sünbül gibi
G532/4 Vaṣf-ı ḥüsninde ser-āġāz itdi **dil** nev-rūzda / Bülbül-i şūrīdenüñ itdükleri ġulġul gibi
G541/3 Ṭoludur **dil** ḳafesi genc-i maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem ṣarrāfı
G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşḳuñ **dil** nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı ḥayfā kim ʿayān itdi
G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey **dil** ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler eks̱er nīş-i zenbūrı
Kt19/2 Ġam-ı **dil** taġyīr-i vażʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda geh maḥzūn olur geh şād-mān
Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ **dil** çeşm-i giryān ḥarcanur / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i bārān ḥarcanur
G41/3 **Dil** ceres gibi Ḥicāz-ı kūyuñ / Yād idüp ṭurmadın eyler feryād
G57/4 **Dil** mūy-ı yāri memleket-i Çīne beñzedür / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur
G76/1 **Dil** ne miḥnetden ḳaçar hergiz ne ġamdan incinür / Hecr elinden çekdügi cevr ü sitemden incinür
G79/3 **Dil** kişverini ol yürüyişler ḫarāb ider / Ḳaddüñ nihāli rāyet-i fetḥ ü ẓafer çeker
G83/1 **Dil** derdini ġamuñla dil-efgār olan bilür / Bīmār ḥālini yine bīmār olan bilür
G87/1 **Dil** derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı bādedür
G90/1 **Dil** beste-i kemend-i ser-i zülf-i yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur
G90/6 **Dil** çeşme-i belāġat aña lūledür ḳalem / Āb-ı zülāli şiʿr-i selāset-şiʿārdur
G99/1 **Dil** merġ-zār-ı mihr ü vefā mürġ-i zārıdur / Dīdār-ı yār ḥüsn ü bahā nev-bahārıdur
G101/1 **Dil** milketini yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı yār / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir şirār
G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / **Dil** cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider
G121/4 **Dil** derūn-ı sīnede laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā ceng itdiler
G141/1 **Dil** ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli şād olup gider / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider
G200/1 **Dil** teb-i hecr-i yāre ḳatlanmaz / Kimse iḥrāḳ-i nāre ḳatlanmaz
G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / **Dil** esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ
G356/3 **Dil** ḍarbın urur ḳalbe firāḳuñda dem-ā-dem / Ḳan aġlasa zaḫmum n'ola peykānuñ ucından
G369/5 Kesb-i hevā-yı ʿaşḳ ide gör Bāḳıyā hemān / **Dil** ḫānesine revzen-i dīdeñ ḳapanmadın
G370/1 **Dil** giriftār-ı belā dil-ber hevāyī n'eylesün / Dāme düşmez yirlere ḳonmaz hümāyı n'eylesün
G383/1 **Dil** çeker ol tār-ı mūy-ı ʿanberīnüñ minnetin / İstemez ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin
G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ nāfeden / **Dil** götürmez ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ minnetin
G451/4 **Dil** mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde
G481/3 **Dil** lebüñ yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi cevhere
G493/4 **Dil** giriftār-ı ser-i zülfüñ olup / Ṣayd-ı ser-pençe-i şeh-bāz oldı
G506/4 **Dil** olup derd-i derūnum saña taḳrīr itse / Ḫançerüñ söylese görseñ dil-i şeydā ġamını
G528/3 **Dil** bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte mā didi
G531/4 Yūsuf gibi ʿizzetde sen Yaʿḳūb-veş miḥnetde ben / **Dil** sākin-i Beytü'l-ḫazen tenhālara ṣalduñ beni
K8/6 Ḥarīm-i cān u **dilde** tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre
K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i ḳafes-i zer-gerdür / Dāġlar **dilde** olupdur aña yir yir ḫātem
M7/III/3 Yaraşmaz mesned-i ḫalvet-sarāy-ı **dilde** illā sen
M9/I/3 Ne mānend-i ḫayāl-i yār bezm-i **dilde** maḥrem var
G53/1 Mihr-i ruḫuñla **dilde** kimüñ tāze dāġı var / Tāb-ı çerāġ-ı şems u ḳamerden ferāġı var
G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / **Derūn-ı dilde** niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur
G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı **dilde** ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi her ān ditrer
G93/4 Ḳomadı **dilde** ġıll u ġış mey-i nāb / Ne güzel ḫāṣıyetlü şerbet olur

G207/2 Bend-i belādan olmaduḳ āzād bir nefes / Zülfüñ hevāsı olalı **dilde** ḫayālümüz

G240/5 Bāḳıyā şāhid-i maḳṣūd olur çihre-nümā / Ṣāf u pāk āyīne-i **dilde** ġubār olmayıcaḳ

G280/4 Bir **dilde** meyl ü mihr ü maḥabbet vaṭan ṭuta / Ḳalmaz ḳarārı ṣabr u sükūn u selāmetüñ

G329/4 Āb-gīne içinde mey gibidür / Leb-i laʿlüñ ḫayāli **dilde** müdām

G362/3 Mihmān olınca derd ü ġamuñ **dilde** mā-ḥażar / İki enār dāneledi çeşm-i ḫūn-feşān

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i **dilde** / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

G433/5 Ḫayra gir **dilde** yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle

G478/1 Olmasa sūz-ı ʿaşḳuñ **dilde** eger ziyāde / Ḫākister olmaz idüm yanup bu ben fütāde

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum **dilde** peykānuñ / Göñülden geçdi āḫir cān evin vardı mekān itdi

G14/2 **Dilde** envār-ı mihr-i ruḫsāruñ / Ābda māh-tābdur gūyā

G202/4 **Dilde** ḫırāş-ı ḫār-ı ġam dīdede eşk dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz

G214/2 **Dilde** şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān gizlemiş

G214/3 **Dilde** mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

G522/4 **Dilde** ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı yār der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

K2/53 Sūz-ı **dilden** bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese āteş-i dāġ-ı ḥirmān

K10/7 Tāb-ı **dilden** aḫker-i sūzāna döndi gözlerüm / Bu mes̠eldür kim yanar ḫuşküñ yanınca ter bile

M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i nücūm olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun āteş-i **dilden** çıḳan duḫān

G9/7 Lūle-i ḫāme ile çeşme-i **dilden** Bāḳī / Eyledi ḳāʾide-i āb-ı ḥayātı icrā

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı cām ile **dilden** keder gider / Rindān-ı sīne-ṣāf ile gel eyleme ʿinād

G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı **dilden** istiġfārı gör

G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla ḳaçan kim **dilden** āh u zār olur / Āh dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur

G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı **dilden** nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi himmet-i merdān-ı rūzgār

G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde **dilden** dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

G210/2 Nʾola **dilden** fiġān u zār itsem / Dili ucından iñlemez mi ceres

G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i **dilden** bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes

G278/5 Ḫançer-ṣıfat iẓhār-ı ṣafā eyledi **dilden** / Nāzüklik ile göñlümüz almaġa miyānuñ

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu **dilden** bil

G363/3 Zāʾil olmaz heves-i zülf-i siyāhuñ **dilden** / Ḥāṣıl olmayacaġın gerçi bu sevdā bilürin

G466/6 Dāġ-ı hicrān elemin ḳılmaġa **dilden** bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar gül gibi sāġar lāle

G71/3 Baḳma çarḫ-ı ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / **Dilden** āhum çekdügi şemşīr-i āteş-bārı gör

G134/7 Gül-zār-ı cāna ṣu aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / **Dilden** sinān-ı ġamzeleri şöyle ter geçer

G239/2 **Dildür** ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

G321/4 **Dildür** saña ʿarż itmege aḥvālümi gūyā / Ḳabrümdeki ḫāk üzre biten tāze giyāhum

K6/1 Rāh-ı çeşmümden **dile** tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür

K18/41 Geşt iderken çemen-i medḥ ü s̠enāñı ḫāṭır / Lāyiḥ oldı **dile** nā-gāh bu şiʿr-i hem-vār

G94/1 Nişāne sūz-ı **dile** āhumuñ şirāresidür / Belī belāyı iden ʿāşıḳa sitāresidür

G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i **dile** gelince hezārān kemer geçer

G144/6 Gözlerüm yaşı fenā virdi **dile** ey Bāḳī / ʿĀlemi ġarḳ ider ol baḥr-i firāvān dirler

G438/6 Ġam degül gelse **dile** Bāḳī pey-ā-pey derd ü ġam / Eksük olmaz tekyedür mihmān mihmān üstine

G154/5 Sürdükçe nīzelerle yanuñdan müjeñ **dili** / Ḳullāblarla ṭurra-i ʿanber-feşān çeker

G209/3 Güftāra ḳādir olsa eger çalmasa **dili** / Taḳrīr iderdi derd-i derūnum saña ceres

G252/2 Ḳatı eller **dili** ser-i zülfüñ / Dilek ey şūḫ-ı şīve-kār dilek

G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı **dili** dīde düketdi gördüm / Mey-i nābı bedel-i mā-yeteḥallel çekdüm

G359/6 Fāş itmez idi rāz-ı **dili** Yūsuf-ı Kenʿān / Çāk olmasa dāmānı Züleyḫānuñ elinden

G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler **dili** ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur maḳṣūd ʿālemden

G441/3 Ḫāṭır kenāre māʾil iken baḥr-i ʿaşḳda / Gird-āba ṣaldı fülk-i **dili** rūzgār ise

G454/2 Tāzeler derd-i **dili** miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / Dāġın abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze

G540/2 Kilk-i āhum yazarsa sūz-ı **dili** / Dutışur nüh sipihrüñ evrāḳı

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır **dil-i** düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

G74/4 Sīne pür-şuʿle-i şevḳ olsa **dil-i** Mūsī-vār / Nār ẓann eyledügüñ nūr-ı tecellī görinür

G129/1 Kūyuñ gedāsı oldı **dil-i** mübtelāyı gör / Sevdā-yı mülk ü salṭanat eyler gedāyı gör

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını **dil-i** nā-tevān çeker / Şol pehlevāna döndi ki iki kemān çeker

G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār geçermiş / Allāh nice beñzer **dil-i** nā-şāde ṣanavber

G199/2 Ġam u ġuṣṣa **dil-i** ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan kişi yārāne incinmez

G220/2 Olurdı pūte-i ʿaşḳunda yanmaġa rāżī / Bulaydı şaṣt-ı ġamuñdan **dil-i** fikende ḫalāṣ

G275/4 Mey-i rāḥat dileyü çekme ġam-ı devrānı / Cām-ı gül-reng yiter saña **dil-i** pür-ḫūnuñ

G298/1 Her tīr-i belā ḳavs-i ḳażādan kʾola nāzil / Ṣaḥrā-yı **dil-i** ehl-i vefādur aña menzil

G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı **dil-i** pür-melāl gül

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid **dil-i** bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden bil

G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda **dil-i** pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı **dil-i** sūzānum

G338/5 Sen gül gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / İñler ḳafes-i tende mürġ-i **dil-i** nālānum

G353/6 Şarāb-ı dil-güşā egler **dil-i** mehcūrı ey Bāḳī / İlet ol derd-mendi ḫāne-i ḫammāre eglensün

G448/4 Düşer fülk-i **dil-i** ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā **dil-i** ḫūnīn-i Ferhāde

G464/7 Ṭolaşaldan ruḥı şemʿine **dil-i** ser-geşte / Yaḳdı pervāne-ṣıfat bāl ü peri döne döne

K8/10 **Dili** dürr-i maʿārifden kefi beẕl-i ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

G28/4 Perde-i nāleleri çıḳsa Ḥüseynīye nʾola / **Dili** zār itmege ol vech-i ḥasendür bāʿis̱

G433/1 **Dili** al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ yüri var ḫayr eyle

G433/5 Ḫayra gir dilde yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / **Dili** al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle

G495/2 **Dili** dil-ber yapar aġyār yıḳılsun gitsün / Gelmesün görmeyelüm kendüye miʿmārlıġı

K26/24 **Dil-i** āşüfte-ṣıfat cevr ile pā-māl itme / Hindū-yı ḥalḳa-be-gūşuñdur o zülf-i miskīn

G64/6 **Dil-i** dervīş-i dil-rīşüñ duʿā-yı ṣubḥ-gāhından / Belālar eksilür cāh u celāl u kibriyā artar

G126/1 Göñül almaġa gelür şīveye āġāz eyler / **Dil-i** bī-çāreyi ben ʿarż idicek nāz eyler

G146/4 **Dil-i** pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları dem gibi gelür

G161/1 **Dil-i** ḫūnīnüñ o tīr-i müje dem-sāzı geçer / Nīze-i ġamzesinüñ ʿāşıḳına nāzı geçer

G296/4 Kendü başında degül mi niçün ol meh bilmez / **Dil-i** miskīne ne bend eyledügin ol kākül

G333/4 **Dil-i** pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

G340/3 **Dil-i** saḫt-ı nigārı nerm idelüm / Āh-ı āhen-güdāza başlayalum

G341/1 **Dil-i** pür-derd-i mecrūḥı der-i cānāne ṭapşurdum / Varup dārüʾş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum

G344/6 **Dil-i** dermānde-i Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / Belā küncinde bir bir çekdügüm derdüm aña dirdüm

G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki gören / **Dil-i** ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle

G473/5 Olur ʿaşḳ içre ḫūn-ı dīde rīzān / **Dil-i** ʿuşşāḳ-ı ġam-perver şikeste

G479/3 ʿAcebā bād-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā gördi geçer / **Dil-i** āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya

G498/4 **Dil-i** pür-ḫūn baña bezm-i ezelden / Leb-ā-leb bir ṭolu peymāne geldi

G527/1 **Dil-i** pāk ol ʿiẕār-ı āle düşdi / Gül-i rengīne gūyā jāle düşdi

G527/6 Ezelde ḳurʿa-i mihr ü maḥabbet / **Dil-i** fīrūz-ı ferruḫ-fāle düşdi

G70/5 Bāḳıyā var ise dil bülbül-i ḫoş-ḫᵛān **dilidür** / Şevḳ ile ḳılsa ḳaçan nāle vü efġān ditrer
G514/3 Ḥarāretden **dilinde** lālenüñ dāġ / Ḫacāletden yüzinde güllerüñ ḫay
K5/31 Benem ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim ṭurmaz revān eyler / **Dilinden** Āb-ı ḥayvānı gözinden dürr-i ġalṭānı
G216/3 Būs u kenāruñ özler ʿaşḳuñ ġamında **diller** / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol kenāre düşmüş
G370/4 Mübtelā-yı ʿaşḳuñuñ dermāndan istiġnāsı var / Derdüñe muʿtād olan **diller** devāyı nʾeylesün
G465/1 **Diller** revāne oldılar ol meh-liḳāyile / Eṭfāl-i şehr ṣanki segirdürler ay ile
G264/6 Ne **dillerden** ne dürler dökdügin deryā-ṣıfat görseñ / Ḫurūş u cūş ile bir gün dil-i dānāyı söyletseñ
G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i şāne **dilleri** mestāne ṣarmaşur
G309/6 Almadı būy-ı maḥabbetden es̱er şunlar kim / Ġonca-veş **dilleri** ḫūn sīneleri çāk degül
Mtl 6 Būseyle mürde **dilleri** iḥyāya başladuñ / İḥyā-yı muʿcizāt-ı Mesīḥāya başladuñ
G382/3 Ḳandīl gibi dīde pür-āb u **dilümde** tāb / Eflāke çekdüm āteş-i āhum zebānesin
K20/39 **Dilümde** şekker-i şükr-i fevāżıl-ı keremüñ / Ṭapuña ʿarż ide geldüm ne ise mā-fīʾl-bāl
G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum acı söz ile / Lebüñ emdürmez iseñ ṭatlu **dilüñ** bārī gerek
G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan sīne kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri derd-i **dilüñ** iḫfāsına

dil ḫastesi [1] bkz. ‘göñül ḫastesi’, ‘ḫaste göñül’ md.

G67/3 Ġamze aṣlā gözine kimseyi hīç ildürmez / Yine **dil ḫastesin** ol nergis-i şehlā gözedür

dil mürġı [2] gönül kuşu; bkz. ‘göñül mürġi’, ‘mürġ-i dil’ md.

G341/2 Ruḫı gül-gūnına ol ġoncanuñ **dil mürġını** virdüm / Yine bir bülbül-i gūyā gül-i ḫandāne ṭapşurdum
G510/2 Eglendi biraz ḳaddi hevāsiyle çemende / **Dil mürġi** ḳonup serv-i ḫırāmāne ṣalındı

dil şehri [1] bkz. ‘göñül şehri’ md.

G23/3 Leşger-i ġam geldi **dil şehrine** ḳondı cavḳ cavḳ / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

dil zevraḳı [2] bkz. ‘zevraḳ-ı dil’ md.

G152/6 **Dil zevraḳını** lücce-i ġamdan hevā-yı ʿaşḳ / Elbette bir kenāra atar rūzgārdur
G410/3 Rūzgāruñ sitemin gör düşürüp gīsūña / Yine **dil zevraḳını** ṣaldı Fireng-istāne

dil zaḫmı [2] gönül yarası

G59/6 Derdine **dil zaḫmınuñ** ʿaşḳuñla dermān eyledüm / Şimdi ʿaşḳuñ derdine düşdüm bulınmaz çāreler
G490/5 Derdine **dil zaḫmınuñ** luṭf eyle dermān ol didüm / Şol ḳadar minnetler itdüm yāre dermān olmadı

dil ü cān [7] gönül ve can ‖ gönül

G118/3 Görinen encüm-i eflāk degüldür ey meh / Dūd-ı āh-ı şerer-ālūd-ı **dil ü cānumdur**
G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile tende **dil ü cān** ditrer / Esicek bād-ı ḫazān berg-i dıraḫtān ditrer
G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa **dil ü cāndan** sipend ister
G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı **dil ü cān** ṣaf ṣaf
G338/3 Yād-ı ser-i zülfüñle gül-zār-ı **dil ü cānda** / Sünbüller ider peydā efkār-ı perīşānum
G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i **dil ü cān** ḳadr-i ḥüsni bil bārī
G353/2 **Dil ü cān** nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / Tek olsun yār māʾil naġme-i evtāre eglensün

dil-i āvāre [2] avare gönül

G353/1 Ṣaçuñ zencīrine bend it **dil-i āvāre** eglensün / Muḳayyed ḳıl biraz ol zülf-i müşgīn-tāre eglensün
G435/5 Terk iderdi mey ü maḥbūb hevāsın Bāḳī / Cānda ṣabr u **dil-i āvārede** ārām olsa

dil-i Bāḳī [7] Bakî’nin gönlü

G8/7 Ġonca-veş cām-ı **dil-i Bāḳīyi** pür-ḫūn itdiler / Dem-be-dem zārī ḳılur gül-zār-ı bezmüñden cüdā
G33/5 **Dil-i Bāḳī** nice ābād olur kim / Yıḳar ol ġamze-i fettān yaḳar ruḫ

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek **dil-i Bāḳī** / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

G204/5 Āl ile ruḫlaruñ alsun **dil-i Bāḳīyi** hemān / Aña ey şūḫ-ı cihān böyle güzel reng olmaz

G356/5 Mürġ-i **dil-i Bāḳīyi** görüñ fāḫte-āsā / Efġān ider ol serv-i ḫırāmānuñ ucından

G516/5 Nişān itsün **dil-i Bāḳīyi** ġamzeñ / Öñine hep müjeñ oḳlarını yay

G518/5 **Dil-i Bāḳīyi** ser-i zülfüñ elinden cānā / Çeküben ḫışm ile çeşm-i siyehüñ ala gibi

dil-i bīmār [5] hasta gönül

G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne derde mübtelā oldı **dil-i bīmārı** görsünler

G40/1 Eylesün laʿlini dermān **dil-i bīmāra** meded / Dostlar işte ben öldüm baña bir çāre meded

G173/2 Belā ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm derd-i hicrānuñ **dil-i bīmāre** düşmişdür

G271/3 Maḥabbet leẕẕetin idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ **dil-i bīmār-ı** ʿuşşāḳa devādan yig

G479/6 Bir devā ṣor **dil-i bīmāra** lebinden Baḳī / Hele ṣabr eyle biraz varsun o yār uyḫuya

dil-i dānā [3] ârif/bilge gönül

G264/6 Ne dillerden ne dürler dökdügin deryā-ṣıfat görseñ / Ḫurūş u cūş ile bir gün **dil- i dānāyı** söyletseñ

G427/5 Pürdür güher-i pāk ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā **dil-i dānādur** aña sīne sefīne

G299/3 **Dil-i dānāya** şeref pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i ruḫ-ı zībādan bil

dil-i dīvāne [7] deli/çılgın gönül

K12/2 Kim çıḳar başa ser-i zülf-i girih-gīrüñ ile / Yine ol silsile cevrin **dil-i dīvāne** çeker

G123/4 Ṣu gibi zencīrler ṭutmaz **dil-i dīvāneyi** / Ḥāṣılı āvāralıḳ vaḳti bahār eyyāmıdur

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi muḥkem ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı **dil-i dīvāne** ḳatlanmaz

G336/1 Beter buldum **dil-i dīvāneyi** her çend pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp āḫır giriftār-ı kemend itdüm

G410/1 Meded öldürdi beni derd ü ġam-ı cānāne / Ḳābil olmaz **dil-i dīvāne** ise dermāne

G509/1 Ārzū eyler kemend-i kākül-i cānāneyi / Baġlasañ zencīrler ṭutmaz **dil-i dīvāneyi**

G188/4 **Dil-i dīvāne** senüñ görmeyeli zülf ü ruḫuñ / Ṣanma cānā giceden gündüzi idrāk eyler

dil-i maḥzūn [3] mahzun gönül

G275/1 Elemin Ḳaysa ḳıyās itme **dil-i maḥzūnuñ** / ʿAḳlı yoġ idi ne derdi var idi Mecnūnuñ

G186/1 **Dil-i maḥzūna** vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā yigdür / Cihānda yār-i ḥādiṡden ḳadīmī āşinā yigdür

G544/5 **Dil-i maḥzūn** bulurdı ḳahve vü berş ile Bāḳī ẕevḳ / Dirīġā aradan ẕevḳ-i **dil-i maḥzūn** ise gitdi

dil-i mecnūn [2] çılgın gönül

G500/3 Ḳapuñda dād umar ey şāh-ı ʿādil / **Dil-i mecnūnı** gör dīvāne geldi

G530/2 **Dil-i mecnūna** şimdi yig gelür leyli nehārından / Olaldan āsitān-būsuñ şeb-i tārīkde rūzī

dil-i mecrūḥ [4] yaralı gönül

G203/4 Şāneden zaḫm irişür diyü **dil-i mecrūḥa** / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı āşüfteyi zülfin ṭaramaz

G223/1 Nʾola gelse **dil-i mecrūḥa** derd-i dil-rübādan ḥaẓ / İder ḫaste ne deñlü nā-ümīd olsa devādan ḥaẓ

K18/46 **Dil-i mecrūḥa** şifā-baḫş ruḫ u laʿlüñdür / Gül-be-şekkerle bulur ḳuvveti ṭabʿ-ı bīmār

M7/IV/3 **Dil-i mecrūḥa** şemşīrinden ayru urmadı merhem

dil-i ṣad-çāk [2] paramparça olmuş gönül

G199/3 **Dil-i ṣad-çāk** o mūy-ı müşg-būnuñ bendine ḳalmaz / Çeker zülf-i dil-āvīzüñ cefāsın şāne incinmez

K12/1 **Dil-i ṣad-çāki** ser-i zülf-i perīşāne çeker / Bilür ol mūy ġamın her ne ise şāne çeker

dil-i sengīn [1] bkz. 'sengīn-dil' md.

G89/5 Nʾola raḥm eylemezse Bāḳıyā aḥvāl-i ʿuşşāḳa / **Dil-i sengīni** cānānuñ raḳībe ḳatı māʾildür

dil-i şeydā [6] deli/çılgın gönül

G240/3 Menzilin bāġ-ı bihişt eyleseñ itmez ārām / Cānda ṣabr u **dil-i şeydāda** ḳarār olmayıcaḳ

G264/1 Şikāyet cevr-i dil-berden **dil-i şeydāyı** söyletseñ / Günāh andan yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı söyletseñ

G350/4 Keş-ā-keşden elüñde cāme-i cism ey **dil-i şeydā** / Çeker çāk eylerin bir gün ne saña ne baña olsun

G381/1 Māh-rūlar bī-ʿaded bir ʿāşıḳ-ı rüsvāyı ben / Yitmeye biñ pāre ḳılsam bu **dil-i şeydāyı** ben

G506/4 Dil olup derd-i derūnum saña taḳrīr itse / Ḫançerüñ söylese görseñ **dil-i şeydā** ġamını

Kt16/1 ʿÖmrüm olduḳça güzel sevmeyeyin dirdüm līk / N'ideyin bu **dil-i şeydā** beni yalan itdi

dil-i şūrīde [1] uslanmaz deli gönül

G331/5 **Dil-i şūrīdeye** ḳıl pend ü naṣīḥat geh geh / Nefesüñ gelsün eyā ṣofī-i nāṣiḥ dem dem

dil-i vīrān [4] harap/yıkık gönül

G118/5 Ẓāhirā gerçi gedā-ṣūretem ammā Bāḳī / Maḫzen-i genc-i maʿānī **dil-i vīrānumdur**

G171/5 Gitdükçe ḫarāb eyler mülk-i **dil-i vīrānı** / Dehrüñ bu cefāsından bir şāha şikāyet var

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i ġama bir heft-ser ejder / Ḫayāl-i zülfini çün bu **dil-i vīrāne** ṭapşurdum

G502/4 Gelse ol şūḫ-ı cefā-pīşe **dil-i vīrānı** / Tīşe-i cevr ile bir pāre meremmetler idi

dil-i zār [3] perişan/zavallı gönül

K18/44 Geçemez çenber-i gīsū-yı girih-gīrüñden / Gerçi kim żaʿf ile bir ḳılca ḳalupdur **dil-i zār**

G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ çeng-i ġamunda **dil-i zār** / Nāy-veş nāleler eylerse şikāyet demidür

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ işler ise ey **dil-i zār** / Çürimiş nerd-i maḥabbetde bir iki pūluñ

dil baġlamak [2] gönül vermek ‖ âşık olmak

G422/1 Ṭutalum mihri görem ṭalʿat-i dil-ber yirine / Kime **dil baġlayam** ol zülf-i muʿanber yirine

G34/2 Bāzārlarda başladı naḫli ṭonatmaġa / **Dil baġlayalı** ḳāmet-i zībāña naḫl-bend

dil virmek [4] gönül vermek, bağlanmak ‖ âşık olmak

G21/5 **Virdi dil** çeşm-i mestüñe Bāḳī / Hīç niʿmet nemī-resed be-kebāb

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol şāha **dil virdüm** hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi ḥiṣārum aldılar

G490/1 Zülfüñe **dil virmeyen** ḫāṭır-perīşān olmadı / Pāyüñe yüz sürmeyen ḫāk ile yeksān olmadı

G410/2 Ḳaldum ayaḳda ser-i zülf-i perīşānı gibi / **Dil viren** böyle m'olur dil-ber-i ʿālī-şāne

dilden gidermek [1] bkz. 'göñülden gidermek' md.

G280/5 **Dilden giderdi** ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ

dil [2] dil

G155/7 Tażarruʿ demleri geldi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber **dilin** ḳılsun revān ḫançer

G210/2 N'ola dilden fiġān u zār itsem / **Dili** ucından iñlemez mi ceres

dil çeynemek [1] sözü ağızda gevelemek; bkz. TS. C.II, s. 1147.

G516/2 Göñül ṣāfī cevāb ister lebinden / **Dilin çeyner** o ṭūṭī-i şeker-ḫāy

dil uzatmak [3] ileri geri konuşmak

G228/2 Baḥr-i muḥīṭ-i eşküme ger **dil uzatmasa** / Deryā yüzine urmaz idi bād-ı ṣubḥ kef

G241/4 Bezmüñde gerçi sāġar-ı ṣahbāya baş eger / Bedr-i münīre **dil uzadur** dil-berā ḳabaḳ

G345/4 Sebzeler **dil uzadup** ṭopraġa sürerler yüzin / Kimseden incinmesün bu naḫl-i būstānum benüm

dilinden düşürmemek [1]

G539/5 Ẕikrüñi **dilden düşürmez** sebze-i ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı devrān zīr-i ḫāk eyler beni

dilā [23] ey gönül

K25/15 Bāmdan düşdi **dilā** ṭaşt-ı meh-i nev bu gice / Güft ü gūy ile pür olsa n'ola şehr ü bāzār

G24/2 Nice cām-ı Cem nice mir'āt-ı İskender **dilā** / Dest-i miḥnetden cefā ṭaşıyla bulmışdur şikest
G53/3 Āh itme naʿl-i esbi nişānın görüp **dilā** / Şāyed kimesne işide yirüñ ḳulaġı var
G190/1 Dehān-ı ġonca-i ḥamrāda gūyā jāleler yir yir / Olupdur laʿl-i dil-berde **dilā** tebḫāleler yir yir
G235/5 Şāh-ı kişverden **dilā** gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ
G263/2 Ḫāli sevdāsıyla āh itdüñ **dilā** / Cān meşāmın ʿanber-ālūd eyledüñ
G290/2 Bāġ-ı ümīd içinde **dilā** mīve-i viṣāl / Bir mīve-i ġarībdür olur biter degül
G405/1 Ṣabr eyle **dilā** derdüñi cānāne ṭuyurma / Cān içre nihān eyle velī cāna ṭuyurma
G433/4 Cānı defʿ eyle **dilā** gelse ḫayāl-i cānān / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle
G435/2 Biz daḫı ḳā'ilüz inṣāfa **dilā** būs u kenār / Her gün olmasa hele bārī her aḫşam olsa
G495/5 Virelüm cānı **dilā** būs-ı dehān-ı yāre / ʿĀḳıbet yoḳlıġa tebdīl iderüz varlıġı
K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / **Dilā** hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol
K11/12 **Dilā** āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol
G112/3 ʿAyān itdi bir bir nihān rāzumı / **Dilā** eşk-i çeşmüm ne ġammāz olur
G186/4 **Dilā** bir nev-cevānı sev vefāsı olsun olmasun / Cihānda ʿaşḳsuz olmaḳdan ise mübtelā yigdür
G195/1 **Dilā** bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām elden ḳoma ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz
G259/1 **Dilā** cihānı sirişkümle pür-şarāb itdüñ / Behey ḫarāb olası ʿālemi ḫarāb itdüñ
G347/1 **Dilā** teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin
G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde kenār-ı ʿişret-ābāde / **Dilā** ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun
G391/2 **Dilā** cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün
G449/1 **Dilā** bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de üftāde
G459/1 **Dilā** meyl itme vaṣl-ı dil-rübāya / Hevā-yı salṭanat düşmez gedāya
G544/1 **Dilā** nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i belāya ḳāniʿ ol afyon ise gitdi

dil-ārā [1] gönülleri süsleyen

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i **dil-ārādur** / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur

dil-āver [6]

1. yürekli, cesur

K19/17 Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimedi kimse daḫı / İdeli ḫidmet-i Pāşā-yı **dil-āver** ḫātem
G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi āhū / O bir şemşīr-i bürrāna varur şīr-i **dil-āverdür**
G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı **dil-āverdür** yine naḫcīr-i ʿaşḳ
G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca **dil-āverler** düşer

1.1. yürekli, yiğit ‖ savaşçı, gazi

K14/21 Neheng-āsā **dil-āverler** ʿadūyı yutdılar gitdi / ʿAceb deryā imiş ḥaḳḳā bu leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī
K14/19 **Dil-āverler** oyunlar oynadı küffāre ol gün kim / Gören bāzīçe-i taḳdīrüñ oldı deng ü ḥayrānı

dil-āvīz [6] gönlü cezbeden, hoş

K24/7 Beñzer ol būy-ı **dil-āvīz** ile mūy-ı yāre / Başlar üzre n'ola ger eyler ise yir sünbül
G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni ışıḳdur o meh-veşüñ girçek / Dehān-ı teng-i **dil-āvizi** bir güzel kūçek
M2/I/3 Felegüñ ḳaṣr-ı **dil-āvīzine** meftūn olma / Nice mīrās̱a girüpdür bu sarāy-ı fānī
Kt8/1 Ṭabʿ-ı sāḥir-pīşeñe Bāḳī göñüller meyl ider / Şekker-i şiʿr-i **dil-āvīzüñ** meger efsūnludur
K19/45 Dehen-i teng-i **dil-āvīzüñe** beñzer bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile ger ḫaṭṭ-ı muʿanber ḫātem
G354/5 Bāḳıyā söyle biraz lebleri esrārından / Ehl-i dil naẓm-ı **dil-āvīzüñe** ḥayrān olsun

dil-dārlıġ [1] düşkünlük, tutkunluk

G495/1 Var iken ḫançerinüñ ʿāşıḳa **dil-dārlıġı** / Ġam degül eylese peykānı dil-āzārlıġı

dil-ber **[71]** güzel (gönlü kendine çeken) ‖ sevgili

K4/13 Nice nāzükdür ol şiʿr-i şeker-bār / Leb-i **dil-ber** gibi şīrīn ü rengīn

K7/11 Zülf-i **dil-ber** bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn ʿaceb kendin perīşān eyledi

K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i leb-i **dil-ber** ḫātem / Cām-ı zerrīn ile çeksün mey-i aḥmer ḫātem

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i **dil-ber** ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı ḥazīn

G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i **dil-ber** sen bedenden geç

G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i **dil-ber** yiter

G76/6 Ḫūn-ı eşküm bir zamān ālūde ḳıldı işigin / Baña **dil-ber** Bāḳıyā daḫı o demden incinür

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı **dil-ber** düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer

G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i **dil-ber** gibi bir serv-i bülend ister

G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin her-cāyī **dil-ber** yolına / Yüzi açılmış güzel gül gibi ter-dāmān olur

G171/4 Bu ḥālet ile ey dil ṣaġ olmada ʿālemde / Derd ü ġam-ı **dil-ber** ile ölmekde leṭāfet var

G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i **dil-ber** şerḥalardan sīneme mısṭar çeker

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini **dil-ber** niçün tārāc ider / Pādişāh olan nedür şehrini yaġmādan ġaraż

G235/6 Dil-rübā **dil-ber** sever dirler helāk oldum meded / Cānuma kār eyledi şimden girü teʾs̱īr-i ʿaşḳ

G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı **dil-ber** devridür / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ

G325/4 Vaz geldi cāna **dil-ber** tīr-i müjgān urmadan / Añlamışdur ol perī-ṣūret meger vurġunluġum

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur ancaḳ ey kebūter sen / Hevā-yı ʿaşḳ-ı **dil-ber** neydügin bilmezsin oynarsın

G355/6 Naʿre-i mestānemi gūş eyleyüp **dil-ber** dimiş / Kūyuma bir daḫı ol rüsvāy-ı ʿālem gelmesün

G370/1 Dil giriftār-ı belā **dil-ber** hevāyī nʾeylesün / Dāme düşmez yirlere ḳonmaz hümāyı nʾeylesün

G386/6 Meylüm cihānda bāde-i gül-gūnadur benüm / Maʿcūn olursa bārī leb-i **dil-ber** isterin

G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i **dil-ber** / Gelür kūy-ı nigāra her gice aġyārı ṭuymazsın

G406/4 Ruḫ-ı **dil-ber** ü cām-ı sāḳī naẓarda / Ne minnet bahār u gül ü erġavāne

G422/1 Ṭutalum mihri görem ṭalʿat-i **dil-ber** yirine / Kime dil baġlayam ol zülf-i muʿanber yirine

G452/4 Nʾolur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / Göñüller iñlese şūḫ olsa **dil-ber** şīve-kār olsa

G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine gül devrini görsek / Kenār-ı cūda ʿīş itdükçe **dil-ber** der-kenār olsa

G492/5 Çeşmüm üzre görinen ḫūn-ābe ṣanma Bāḳıyā / Gözüme geldi şarāb-ı ʻaşḳ-ı **dil-ber** mül gibi

G495/2 Dili **dil-ber** yapar aġyār yıḳılsun gitsün / Gelmesün görmeyelüm kendüye miʿmārlıġı

G513/5 Tāze **dil-ber** sevdi Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir güzel eglencesi var bir laṭīf endīşesi

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi **dil-ber** baġlamış ḫūnī gözin / Ġarḳ-ı ḫūn āḫir o çeşm-i ḫışm-nāk eyler beni

G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden leb-i **dil-ber** gibi maʿcūn ise gitdi

Mtl 18 Ellerin **dil-ber** yüzine ṭutdı ṣanmañ nāzdan / ʿĀşıḳa bu vech ile yüz gösterür açmazdan

G133/1 Biñ mübtelāyı miḥnet ile her dem öldürür / **Dil-ber** mülāyim olmayıcaḳ ādem öldürür

G138/4 **Dil-ber** beşikden ögrenür oldı ṣalınmaġı / Her ṭıfl-ı nā-resīde ḫırāmān olup gezer

G404/3 Gūş ṭutup münāfıḳa cevri ḳo yār-ı ṣādıḳa / **Dil-ber** odur ki ʿāşıḳa müşfik ü mihrbān ola

K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk leb-i **dil-berde** / Dehen-i yāre ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem

G190/1 Dehān-ı ġonca-i ḥamrāda gūyā jāleler yir yir / Olupdur laʿl-i **dil-berde** dilā tebḫāleler yir yir

G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i **dil-berden** cüdā cismünde cān ditrer

G234/2 Şikāyet cevr-i **dil-berden** ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ

G264/1 Şikāyet cevr-i **dil-berden** dil-i şeydāyı söyletseñ / Günāh andan yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı söyletseñ

G51/2 Mevsim-i gül ʿīd ile yār u muṣāḥib düşdiler / Bir birine iki **dil-berdür** maḥabbet gösterür

G107/3 ʿAynına ṣanma ġubārı ala erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden esrār-ı leb-i **dil-berdür**

G149/3 Raḳīb āzār ider yār işiginde eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı **dil-berdür**

G189/1 Naẓm-ı rengīnüme kim vaṣf-ı leb-i **dil-berdür** / Diyemez kimse naẓīre ḳatı rengīn-terdür

G268/5 Nükte-i rengīn ile elfāẓuñ ey Bāḳī revān / Laʿl-i **dil-berdür** meger ser-çeşme-i cānuñ senüñ

G156/4 Rişte-i mūy-ı **dil-bere** ṭolaşan / Beste-i bend-i zülf ü kākül olur

G295/4 Zencīr-i zülf-i **dil-bere** dīvāne olmayan / Baġlamaludur ey göñül uṣlu degüldür ol

G481/1 Zülfüñe bend eyle ben mecnūnı didüm **dil-bere** / Didi ḳayd itdüm seni dīvāne geçdüñ deftere

G482/4 Olduġı'çün naʿl-i esb-i **dil-bere** ḳaşum şebīh / İtdi anı merdüm-i çeşmüm güher-bār üstine

G187/1 Öper meclisde laʿl-i **dil-beri** peymāneler vardur / Ṣunar destin ser-i zülf-i nigāra şāneler vardur

G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i **dil-beri** ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir

G241/6 Ol vāṣıtayla laʿl-i leb-i **dil-beri** öper / Cāmuñ yüzine gülse n'ola Bāḳıyā ḳabaḳ

G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i meclis piyāleyi / Āl ile öpdi diyü leb-i laʿl-i **dil-beri**

G515/5 Almaz oldum Bāḳıyā küḥl-i cilāyı ʿaynuma / Tūtiyā-yı çeşm idelden ḫāk-pāy-ı **dil-beri**

K24/3 Oldı gül-şen yine bir **dil-ber-i** müşgīn merġūl / Şol ḳadar virdi aña zīnet ü zīver sünbül

M3/II/6 Kim biri bir **dil-ber-i** zerrīn-külāh-ı baḫtdur / Ol biri bir şāhid-i laʿlīn-ḳabā-yı salṭanat

G46/5 Şol ḳadar cevr ider oldı baña çarḫ-ı bed-mihr / Ṣanki bir **dil-ber-i** meh-rūy u hilāl-ebrūdur

G47/8 Pehlūya çekse tīġuñı Bāḳī ṣafā bulur / Ṣan sāde-rūy **dil-ber-i** ʿuryāne ṣarmaşur

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir **dil-ber-i** meh-pāre çek

G261/3 Cām-ı mey bezmde bir **dil-ber-i** raʿnādur kim / Çihre-i nāzüki gül-berg-i muṭarrādan yig

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir **dil-ber-i** ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze gül

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin ḳırmaz / Kesilmek var ise ol **dil-ber-i** peymān-güsilden bil

G337/1 Çemende servi ḳad-i dil-sitāna beñzetdüm / Nihāli **dil-ber-i** nāzük-miyāna beñzetdüm

G386/1 Hergiz ne ḳadr u cāh u ne sīm ü zer isterin / Bir serv boylu **dil-ber-i** sīmīn-ber isterin

G394/4 Var ise ol **dil-ber-i** serrāc ṣayd itmek diler / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur maḳṣūdı serrāc olmadan

G410/2 Ḳaldum ayaḳda ser-i zülf-i perīşānı gibi / Dil viren böyle m'olur **dil-ber-i** ʿālī-şāne

G460/2 Olıcaḳ yār gibi **dil-ber-i** şīrīn-ḥarekāt / Teni pālūde-i ter gözleri bādām olsa

G508/6 Dünyā deger ol māh-liḳā **dil-ber-i** ġarrā / Yūsufda daḫı yoḳdur anuñ ḥüsn ü bahāsı

G534/1 Āh kim sevdüm yine bir **dil-ber-i** raʿnācuġı / Şimdiden biñ var yanında ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

G247/4 **Dil-berlerüñ** ey ġonca-dehen ʿādeti budur / Gül ruḫlarını ara öpüp ara ṣarılmaḳ

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi **dil-berüñ** gāhī raḳīb / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

G22/3 **Dil-berüñ** ʿahdi bütün ammā vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

dil-ber-i ʿālī-cenāb [2]

G429/4 Cism-i ḥaḳīr ḫāk-i meẕelletde pāy-māl / Ḫāṭır hevā-yı **dil-ber-i ʿālī-cenābda**

G408/1 Ḫūblar māʾildür elbet ʿāşıḳ-ı şeydāsına / **Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ** baḳma istiġnāsına

dil-ber-i şūḫ [3] işveli, cilveli, neşeli güzel

M9/III/5 Mülāyim **dil-ber-i şūḫuñ** dem-i vaṣlında ʿālem var

G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim **dil-ber-i şūḫuñ** dem-i vaṣlında ʿālem var

G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir uçurdı göklere / Beñzedi bir **dil-ber-i şūḫ-ı** kebūter-bāze gül

dil-ber seyri [1] güzel seyretme, gözetleme

G51/3 ʿĪd-gehde varalum dolāba **dil-ber seyrine** / Görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret gösterür

dil-berā [4] ey güzel

G241/4 Bezmüñde gerçi sāġar-ı ṣahbāya baş eger / Bedr-i münīre dil uzadur **dil-berā** ḳabaḳ

G291/1 Ṣaḥrālara düşerse n'ola nāfe-i ġazāl / Sevdālara ṣalupdur anı **dil-berā** o ḫāl

G538/5 Cemālüñ muṣḥafını **dil-berā** gördükçe bu Bāḳī / Oḳur Ve'ş-şems yüzüñe ḳaşuña sūre-i Nūnı

G86/3 Yaḳdılar dil kişverin cevr ile tālān itdiler / **Dil-berān-ı** şūḫ u şehr-āşūb u şūr-engīzler

dil-beste olmak [1] gönül bağlamak, gönül vermek, kendini kaptırmak

G122/3 **Dil-beste olma** terligine tāze ġoncanuñ / Ol pīrehende cilve ḳılan gül-ʿiẕārı gör

dil-dāde [4] gönül vermiş ‖ âşık

G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende **dil-dāde** / Belā bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de üftāde

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi **dil-dādedür** dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek bādedür dirler

G83/4 Cān acısını ḫaste-i derd-i firāḳ olup / **Dil-dāde-i** nigār-ı sitem-kār olan bilür

G278/2 **Dil-dādelerüñ** ḥaḳḳına söz geçmedi hergiz / İnṣāf ʿaceb teng imiş ey ġonca dehānuñ

dil-dār [20] güzel ‖ sevgili

K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen ḳāvī **dil-dār** her-cāyī

K19/8 Reşk-i laʿl-i leb-i **dil-dār** ḳurutmış ḳanın / N'ola ger böyle naḥīf olsa vü lāġar ḫātem

K19/49 Laʿl-i **dil-dār** gibi ola mı ḫandān yāḳūt / Dehen-i yār gibi ḳanı suḫan-ver ḫātem

K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i dest-i ḳudret / Çekdi bir med nitekim ḥācib-i rūy-ı **dil-dār**

G75/6 Tīr-i āh-ı seḥerī çekdügüm ister **dil-dār** / Çekeyin n'olsa gerek ḳaşı kemānum özenür

G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm **dil-dār** ḥüsn ile / Cihān içinde çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki āfetler

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür yoḳlar ġam-ı **dil-dār** var olsun

G415/2 Devlet anuñ kim ḫayāl-i yār ola eglencesi / Ḫurrem ol dem kim geçer endīşe-i **dil-dār** ile

G207/5 Geh şiʿr ü geh ġazel diyü **dil-dāra** Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile ḥasb-i ḥālümüz

G247/5 Żāyiʿ ola mı bunca belā dünyede Bāḳī / Yā Rabbi naṣīb ola mı **dil-dāra** ṣarılmaḳ

G314/5 Öykünürmiş ʿiẕār-ı **dil-dāra** / Göricek Bāḳıyā güli ele al

G359/4 Laʿl-i leb-i **dil-dāra** özin nisbet idelden / Āzürde-dilem pençe-i mercānuñ elinden

G432/5 Eger Bāḳīnüñ aḥvālinden istifsār iderlerse / Ġam-ı **dil-dāra** hem-dem vaḳti ḫoş devletde ʿizzetde

G355/7 Cām zehr-ālūd ise gelsün kef-i **dil-dārdan** / Bāḳıyā aġyār elinden sāġar-ı Cem gelmesün

G432/3 Der-i **dil-dārdan** dūram diyār-ı ġamda mehcūram / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum **dār-ı** ġurbetde

G431/5 Maʿnī-i pākīze ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / Sīm-ten **dil-dāre** beñzer kim libāsı yaraşa

G535/1 Kūyında göñül dāmen-i **dil-dāre** ṣarıldı / Ḥācī gibi kim Kaʿbede estāre ṣarıldı

G189/2 Ġonca mecmūʿasınuñ her varaḳ-ı rengīni / Vaṣf-ı laʿl-i leb-i **dil-dāruma** bir defterdür

G188/5 Görüp aġyāruñ elinde ayağın **dil-dāruñ** / Bāḳī ġamdan çeküben yaḳasını çāk eyler

G276/1 Giceler kākülī sevdāsı ile **dil-dāruñ** / Ḥaddi pāyānı mı var dūr u dırāz efkāruñ

dil-dārlıḳ [1] düşkünlük, tutkunluk

G495/1 Var iken ḫançerinüñ ʿāşıḳa **dil-dārlıġı** / Ġam degül eylese peykānı dil-āzārlıġı

dil-dūz [2] yüreğe saplanan

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp yār bilmedi / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i **dil-dūzı** ilmedi

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i **dil-dūzı**

dilemek [30] istemek, arzulamak

G518/1 Sīne dāġın görüp ol ġonca-dehen lāle gibi / Bir avuç ḳanuma girmek **diledi** jāle gibi

G321/5 Bāḳī **dilemez** dehr-i denī salṭanatın dil / Yār işiginüñ ḫidmetidür devlet ü cāhum

G488/6 Sākinān-ı ḥarīm-i kūy-ı ḥabīb / **Dilemezler** riyāż-ı Rıḍvānı

G75/5 Derd u ġam ḳaddümi ḫam ḳılsa göñül çekmez elem / Kemer itmek **diler** ol mūy-miyānum özenür

G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı ḳafes / Kūy-ı yāri añıcaḳ uçmaḳ **diler** cānum benüm

G394/4 Var ise ol dil-ber-i serrāc ṣayd itmek **diler** / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur maḳṣūdı serrāc olmadan

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek **diler** gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde

G486/2 Zülfüñ gibi yanuñca ṣalınmaḳ **diler** göñül / Tīġ-i cefā vü cevr ile senden kesilmedi

G541/1 Cām gibi **diler** iseñ k'ola ḳalbüñ ṣāfī / Çeke gör ṣofī ṣafā ile şarāb-ı ṣāfī

G150/1 Aḳar yaşum olıcaḳ dīdeden nihān ülker / **Diler** ki göstere çeşm-i güher-feşān ülker

G393/1 Çeker göz göre ġamzeñ tīġ-i bürrān / **Diler** kim eyleye bir demde biñ ḳan

G500/5 **Diler** kim dād ola Bāḳī felekden / Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne geldi

G530/9 **Diler** Bāḳī Ḫudādan ol ḫudāvend-i cihān-dānā / Beḳā-yı baḫt-ı bih-rūzı devām-ı fetḥ-i fīrūzı

K23/32 Ḫātem bu devr içinde geleydi cihāna ger / İtmek **dilerdi** süfre-i cūduñdan iġtinām

G474/4 Bāmuñda pās-bānlıġuñ itmezse māh-ı nev / Şāma irişmeye **dilerin** bāme çıḳmaya

G190/2 **Dilerlerse** dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir

K1/25 Minḳārına **dilerse** alur çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı şeftālū **dilerse** cān u dil / Mīve-i bī-vaḳt iderler ārzū bīmārlar

G109/7 Vaṣlına cān **dilerse** dirīġ itme Bāḳıyā / Zinhār ġāfil olma seni imtiḥān ider

G342/1 Ḫāne-i ḳalbüm eylesün termīm / Kaʿbe yapmaḳ **dilerse** İbrāhīm

K8/14 **Dilerse** aḳıdur āb-ı revānı ḫāk-i Tebrīze / **Dilerse** ḫāk-i Tebrīzi döker āb-ı revān üzre

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ **dilerseñ** Mıṣra sulṭān ol

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek **dilerseñ** ol sevād / Yaḳdı yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ

G289/5 Başuñ gerekse göklere irsün güneş gibi / Dervīşlik **dilerseñ** eger ẕerreden kem ol

G300/1 Gül gibi olmaḳ **dilerseñ** şād u ḫurrem ey göñül / Lāle-veş elden düşürme cāmı bir dem ey göñül

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger ḳurbān **dilerseñ** yoluña cānlar fidā ḳıblem

G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ görmek **dilerseñ** Bāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze gül

G531/3 Vaṣlum **dilersin** çün didüñ luṭf idüben olsun didüñ / Yarın didüñ bir gün didüñ ferdālara ṣalduñ beni

G66/1 Cennet-i kūyuña meyl eylese Ṭūbā yiridür / Āsitānuñ **dilese** gökde Mesīḥā yiridür

G275/4 Mey-i rāḥat **dileyü** çekme ġam-ı devrānı / Cām-ı gül-reng yiter saña dil-i pür-ḫūnuñ

dil-efgār [1] gönlü yaralı

G83/1 Dil derdini ġamuñla **dil-efgār** olan bilür / Bīmār ḥālini yine bīmār olan bilür

dil-efrūz [5] gönle ferahlık veren, neşe veren ‖ hoş

G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar ḥüsn-i **dil-efrūzı** çerāġı nūr-ı aʿżamdan

M2/I/7 Ḳanı ol dürr-i **dil-efrūz-ı** seḫā deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet kānı

G122/1 Mirʾāt-ı gülde ḥüsn-i **dil-efrūz-ı** yāri gör / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate āyīne-dārı gör

G545/4 Bilmez bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i fenādur / Pāyende ṣanan ḳaṣr-ı **dil-efrūz-ı** cihānı

G224/5 Bāḳī ʿaceb mi şiʿr-i **dil-efrūzuñ** itseler / Erbāb-ı ʿaşḳ cemʿ olıcaḳ encümende şemʿ

dilek...........dilek [1] şefaat(meded).............şefaat (meded); bkz. TS. C.II, s. 1149.

G252/2 Ḳatı eller dili ser-i zülfüñ / **Dilek** ey şūḫ-ı şīve-kār **dilek**

dil-figār [1] gönlü yaralı (aşık) ‖ Bakî

G216/6 Ḳısmetde tīr-i ʿaşḳun Bāḳīye oldı rūzī / Sehm-i saʿādet ol gün ol **dil-figāre** düşmiş

dil-figār itmek [1] kalbinden yaralamak ‖ yok etmek

K14/12 ʿAdūyı **dil-figār itdi** peleng-āsā şikār itdi / Muḥaṣṣal āşikār itdi neberd-i Şīr-i Yezdānı

dil-figār olmak [1] kalbi yaralanmak ‖ incinmek

G306/1 Reşk-i ruḫuñla **olmasa** ger **dil-figār** gül / Dāġ-ı nihānın itmez idi āşikār gül

dil-firīb [2] gönül avutan, cazibeli

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı **dil-firīb** / Levḥ-i żamīre yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl

G154/4 Ḥaḳḳā bu kim berāt-ı hümāyūn-ı ḥüsnine / Ebrū-yı **dil-firībi** ne ġarrā nişān çeker

dil-güşā [5] iç açıcı, gönlü ferahlık veren (daha çok mekânları niteleme bağlamında)

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında ḫoş mevzūn u dil-keşdür / Der-i devlet-sarāy-ı **dil-güşā** bir maṭlaʿ-ı ġarrā

M6/VI/1 Virmiş ʿiẕār-ı yāra ṣafā ḫaṭṭ-ı **dil-güşā**

G4/1 Ey bār-gāh-ı dil-keş ü eyvān-ı **dil-güşā** / Dāmet leke'ṣ-saʿādetü ve'l-ʿızz u ve'l-ʿulā

G208/1 Gel ey sāḳī bulınmaz böyle ʿālī **dil-güşā** meclis / Getür cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā meclis

G391/5 Bu bezm-i **dil-güşāya** maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di gelsün ehl-i diller gelmesün bīgāneler dönsün

dil-ḫırāş eylemek [1] cefa etmek, üzmek

G13/3 Zamāne bizde gevher sezdügiçün **dil-ḫırāş eyler** / Anuñ'çün bağrumuz ḫūndur maʿārif kānıyuz cānā

dil-keş [10]

1. gönül çekici, gönül cezbedici

K3/21 O güftār-ı mevzūn u reftār-ı **dil-keş** / O sīmā-yı maṭbūʿ u bālā-yı ḫoş-ter

M3/III/7 Hep bu beyt-i **dil-keş** üzre bağlanur gūş eyleseñ / Ṣavt u naḳş-ı bülbülān-ı gül-sitān-ı maʿdelet

M6/IV/2 Gül-zār-ı cennet olmaya **dil-keş** sen irmeseñ

G4/1 Ey bār-gāh-ı **dil-keş** ü eyvān-ı dil-güşā / Dāmet leke'ṣ-saʿādetü ve'l-ʿızz u ve'l-ʿulā

G66/4 Ābı ḫoş ḫāki hevā ehline ġāyet **dil-keş** / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür

G421/3 Ṣūret-i zībāya meyl itsem baña ṭaʿn eyleme / Var su'āl it böyle **dil-keş** naḳş iden naḳḳāşına

G459/4 Olur laʿl-i muṣaffā **dil-keş** ammā / Naẓīr olmaz şarāb-ı dil-güşāya

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir aʿlā ġazel didüm / Ġarrā laṭīf ü **dil-keş** ü ġāyet güzel didüm

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında ḫoş mevzūn u **dil-keşdür** / Der-i devlet-sarāy-ı dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

1.1. gönül çekici, gönül cezbedici ‖ Türk Musikisinde mürekkep bir makam, bkz. ÖZTUNA, s. 95.

G388/2 Nāle ḳılsun ḳāmetüñ yādına mürġ-i ḫoş-nevā / Rāstdan bir naġme-i **dil-keş** ser-āġāz eylesün

dil-pesend itmek [1] gönlünce yapmak, beğenerek yapmak

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳında bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş **dil-pesend itdüm**

dil-rübā [19] gönül çalan, gönül hırsızı ‖ güzel, sevgili

G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye başdan hevā-yı būy-ı zülf-i **dil-rübā**

G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi biñ ʿömre virmezin / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña kūy-i **dil-rübā**

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi **dil-rübā** ḳanı / Laʿlīn ṭuṭağı dür dişi gül-gūn yañağı var

G84/3 Ṭāḳ-ı cefāda manẓara-i çeşm-i **dil-rübā** / Kūy-i belāda ḫāne-i cāna ḥavāledür

G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı **dil-rübā** yigdür / Cihānda yār-i ḥādis̱den ḳadīmī āşinā yigdür

G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān naʿre-zen efġān-künān / ʿAzm-i kūy-ı **dil-rübā** itdüm olup der-rāh-ı şevḳ

G404/1 Müşkil imiş ki **dil-rübā** ṭıfl ola dil-sitān ola / ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā pīr ola nā-tevān ola

G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i **dil-rübā** ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi kenārını

G39/2 Cāme-i dībā ile ṭāvūs-ı zerrīn-bāldür / **Dil-rübā** kim eyler ol reftār ile cevlān-ı ʿīd

G235/6 **Dil-rübā** dil-ber sever dirler helāk oldum meded / Cānuma kār eyledi şimden girü te's̱īr-i ʿaşḳ

G490/3 Ṭoġmadı ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı devlet ʿāşıḳa / **Dil-rübā** kim ʿālem-i vuṣlatda ʿuryān olmadı

G223/1 N'ola gelse dil-i mecrūḥa derd-i **dil-rübādan** ḥaẓ / İder ḫaste ne deñlü nā-ümīd olsa devādan ḥaẓ

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i cān-fezādan yig / Müferriḥ ḥab bulınmaz ḫāl-i rūy-ı **dil-rübādan** yig

G398/9 Ya ḫod bir nev-ḫaṭ aʿlā **dil-rübādur** / İki mıṣrāʿ olupdur aña ebrū

G174/2 **Dil-rübālar** mā'il-i ʿuşşāḳ olur / Bir birine derd-mendin gösterür

G267/1 **Dil-rübālarla** ʿaceb kes̱reti var her yoluñ / Geçemez ḫūblarından göñül İstanbūluñ

G262/3 Baş egmez oldı gūşe-i miḥrāb-ı ṭāʿate / Ebrūlarına secde ḳılan **dil-rübālaruñ**

G459/1 Dilā meyl itme vaṣl-ı **dil-rübāya** / Hevā-yı salṭanat düşmez gedāya

G458/5 Yine cisminde Bāḳī ḫançerüñle yaralar çizdi / Ṣanasın sāde-rū bir **dil-rübāyı** çekdi pehlūya

dil-sitān [7]

1. gönül alıcı,

K8/1 Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o ḳadd-i **dil-sitān** üzre / Döşenmiş sāye-i Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i **dil-sitān** üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

G337/1 Çemende servi ḳad-i **dil-sitāna** beñzetdüm / Nihāli dil-ber-i nāzük-miyāna beñzetdüm

G113/5 Laʿl-i nāb oldı göz yaşı āḫır / Bu ḫaber gūş-ı **dil-sitāne** deger

2. güzel/dilber

G404/1 Müşkil imiş ki dil-rübā ṭıfl ola **dil-sitān** ola / ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā pīr ola nā-tevān ola

G337/4 Gül ü şaḳāyıḳuñ ol reng-i rūların gördüm / Ḥicābı ġālib iki **dil-sitāna** beñzetdüm

G305/3 Bir **dil-sitāne** döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār gül

dil-teng [1] gönlü daralmış (âşık)

K26/19 Ġonca-veş ṭabʿ pes-i perde-i ʿuzletde seḥer / Sākin olmışdı ser-efgende vü **dil-teng** ü ġamīn

dil-teng itmek [2] canını sıkmak

G121/1 Göñlin alup ġonca-veş āl ile **dil-teng itdiler** / Bülbül-i şūrīdeye güller ʿaceb reng itdiler

G268/1 Ġoncayı **dil-teng ider** laʿl-i dür-efşānuñ senüñ / Lāleye ḫoş reng ider gül-berg-i ḫandānuñ senüñ

dimāġ [11]

1. burun

G48/5 Ḫaylī **dimāġ** baġladı ʿālemde Bāḳıyā / Ḫāl-i nigāra beñzeyeli nāfe-i Tatār

G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür **dimāġ-ı** ʿāşıḳa bād-ı bahārdan

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi **dimāġ-ı** dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer lāle

G259/4 Şemīm-i nāfe-i ḫālinden ey nesīm-i seḥer / **Dimāġ-ı** ʿālemi pür-būy-ı müşg-i nāb itdüñ

K3/17 Buḫār-ı baḫūrıyla ʿālem **dimāġın** / Ḳılupdur muʿaṭṭar o kilk-i muʿanber

K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla güẕār eylemese bāġa nesīm / İdemez ḫalḳ **dimāġını** muʿaṭṭar sünbül

G487/5 Ḫālüñ ḫaberleriyle muʿaṭṭar ḳılur nesīm / Deşt-i Ḫutende nāfe-i misküñ **dimāġını**

2. akıl

G53/4 Lāle çemende başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı ḫāl-i yār ile muḫtel **dimāġı** var

G525/2 Ḫᵛābda almış idüm būs-ı leb-i cānānı / Cān **dimaġında** daḫı şimdi o leẕẕet bāḳī

G424/3 Ruḫuñuñ lāle baş açuḳ delüsi / Ḫāli sevdāsı var **dimāġında**

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan **dimāġum** şol ḳadar āşüfte kim / Mey degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber bile

dīn [4] bkz. ‘mülk ü dīn’ md.

K2/29 Ravża-i **dīn** ü çemen-zār-ı şerīʿat olalı / Maṭar-ı luṭfuñ ile milket-i Rūm ābādān

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü’l-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı **dīn**

G212/5 Ebrū-yı ʿanberīn ile miḥrāb-ı **dīndür** / Ruḫsār-ı āteşīn ile ol ḳıble-i Mecūs

K2/11 Ḥāfıẓ-ı **dīn-i** ḳavī ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī / Ṭāyiʿ-i emr-i Ḫudā tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳurʾān

dīn ü devlet [1]

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden **dīn ü devlet** ḫaymesi ber-pā

dīn ü dünyā [1]

G135/7 Eger dünyā vü dīn emrinde nāfiʿ bir ʿamel dirseñ / Duʿā-yı devlet-i sulṭān muʿizz-i **dīn ü dünyādur**

dīn ü īmān [1]

K2/28 Saña Kisrīyi ʿadāletde muʿādil ṭutsam / Fażladur sende olan devlet-i **dīn ü īmān**

dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün [1] 'Muhammed dini hakkı için' yemin sözü (Muhammed-İsa paralelliğinde)

G315/5 Bāḳıyā **dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün** ʿālemde / Dem-i cān-baḫş ile naẓm içre bu gün ʿĪsāyem

dīnine dünyāsına [1]

G408/7 Ḳul olursañ Bāḳıyā ol şāh-ı ʿālī-şāne ol / Kim virilmiş ʿizz u devlet **dīnine dünyāsına**

dīnār [1] altın para, bkz. PAKALIN, s. 451-452; ayrıca bkz. 'kızıl dinar' md.

K25/14 E̱seridür görinen urdı miḥekk-i şāma / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i dehre felek bir **dīnār**

dīnār u dirhem [2]

1. altın ve gümüş ‖ para

G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi yiter vech-i maʿāş / Bir cihetden ʿāşıḳa **dīnār u dirhem** gelmesün

1.1. olumsuz anlamda 'dünya nimetleri' bağlamında;

G280/3 Zinhār uzatma destüñi **dīnār u dirheme** / Ṣal mihr ü māh ṭopına çevgān-ı himmetüñ

diñlemek [4]

1. dinlemek

G509/6 Zāhidā ʿaşḳ içre teʾs̱īr eylemez Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin **diñlemez** efsāneyi

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür **diñler** ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

G57/5 Aġyār **diñler** oldı pes-i perdeden bizi / ʿĀlemde ehl-i ʿaşḳa görinmez belā budur

1.1. dinlemek ‖ kulak asmamak, önemsememek

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim **diñler** ey vāʿiẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın ġarīb efsāne söylersin

diñle gelmek [1] dinleyip durmak

G310/1 Naḳş-ı gül seyr it çemende ṣavt-ı bülbül **diñle gel** / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel

diñlenmek [1] dinlenmek

G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ cihān bezminde **diñlensün** / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer

diñmek [3]

1. (gözyaşının) azalması bağlamında;

G254/2 Ola kim bir pāre yaşın **diñdürüp** ḳanın kese / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsın dīde-i ḫūn-bāre çek

G263/3 **Diñmese** yaşum ʿaceb mi ey göñül / Ḫānemi āh ile pür-dūd eyledüñ

2. durmak, sona ermek

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana döner gözden aḳanum / Oynar yüregüm derd ile **diñmez** ḥafeḳānum

direm-feşān [1] gümüş (para) saçan

K21/32 Hemīşe tā ḳıla keff-i **direm-feşān-ı** ṣabā / Şitāda dāmen-i küh-sār u deşti māl-ā-māl?

direng itmek [1] oyalamak, avutmak

G256/2 Çoḳ **direng itmez** bize bu şīşe-i pīrūze-reng / Sāḳıyā laʿl-i müẕābı şun şitāb itmek gerek

dirgürmek [1] diriltmek

G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ **dirgürür** laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin

dirhem **[1]** gümüş (para)

G548/5 **Dirhem**-i eşküm dükenmez nice demdür Bāḳıyā / Ḫāk-i cismümdür meger kim māl-i Ḳārūnuñ yiri

dirhem ü dīnār **[1]** gümüş ve altın (para)

G110/1 Nergis üzre berg-i zerd u jāleler kim vardur / Er çerāġına dizilmiş **dirhem ü dīnārdur**

dirīġ **[1]** eyvah!, yazık!

G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / **Dirīġ** elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi

dirīġ itmek **[5]** esirgemek, sakınmak

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ gevherinden feyżin **eyler mi dirīġ** / Nūr-baḫş-ı çeşme-i ḫurşīd-i enverdür gelen

G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ ābın teşne-dillerden **dirīġ itme** / Bu deştüñ baġrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā

G93/3 Ḳāmetüñ cilvesin **dirīġ itme** / Pādişehler bülend-himmet olur

G109/7 Vaṣlına cān dilerse **dirīġ itme** Bāḳıyā / Zinhār ġāfil olma seni imtiḥān ider

G372/5 **Dirīġ eyler mi** Bāḳī cānı ḳurbān olduġum senden / Fidā yoluña varı tek hemān ʿīd-ı viṣāl olsun

dirīġā **[3]** çok yazık!, eyvahlar olsun!

G542/3 Ey **dirīġā** luṭf u iḥsānuñ ḳapusın yapdılar / Ẕikri ḫayr olsun dinür ṣāḥib-saʿādet ḳalmadı

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / **Dirīġā** dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi

G544/5 Dil-i maḥzūn bulurdı ḳahve vü berş ile Bāḳī ẕevḳ / **Dirīġā** aradan ẕevḳ-i dil-i maḥzūn ise gitdi

dirilmek **[2]**

1. taslamak, davasında bulunmak, bkz. TS. C.II, s. 1173 ‖ Hz. İsa bağlamında canlanmak.

K18/19 Dem-i ʿĪsā **dirilür** būy-ı baḫūr-ı Meryem / Açdı zanbaḳ Yed-i Beyżāyı kef-i Mūsā-vār

2. geçinmek, anlaşmak, uyuşmak, bkz. TS. C.II, s. 1174‖ Hz. İsa bağlamında canlanmak.

G161/3 Lebler ile nice zībā **dirilür** mürdeleri / Gerçi üftādeleri ġamze-i ġammāzı geçer

dīrīne **[1]** eski

K21/20 Kemīne-bende-i **dīrīneñem** ḫudāvendā / Bu bende cānibini luṭfuñ itmesün ihmāl

diş **[3]** diş; bkz. 'dür', 'lüʾlū' md.

G120/4 Aġzuñ içre **diş midür** ya ġonca içre jāle mi / Kevkeb-i dürrī midür ya lüʾlū-yı lālā mıdur

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ **dişleri** vaṣfın yazup / Nusḫa-i çeşmi sevādın pür-ġubār itsem gerek

G440/2 Defterin bād-ı ṣabā lüʾlū-yı lālānuñ dürer / İlter olsa **dişlerüñ** vaṣfın ʿAdenden cānibe

diş kirāsı **[1]** Eski Ramazanlarda, iftara gelen konuklara 'dişleriniz aşındı, teşekkür ediyoruz' anlamında verilen hediye; daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 455. ‖ 'kiraz' (güzelin dudağını iple sıkarak kiraz şekline sokması bağlamında) Ayrıca 'şiir ve kaside caizesi' anlamı için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 172.

G80/2 Rişteyle baġlayup lebin ol şūḫ didi kim / Mihmān-ı ḫᵛān-ı vaṣluma bu **diş kirāsıdur**

dişlemek **[1]** ısırtmak ‖ öptürmek

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına **dişletdi** / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi

ditremek **[18]** titremek

1. titremek, sallanmak

G70/1 Nīzesi cānuma vü nīzesine cān **ditrer** / Yār kim ṭoġru ola üstine yārān ditrer

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi her ān **ditrer**

G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i efsürdeyi āh-ı serdüm / Ṭoḳınup ṭurduġı dem nāvek-i cānān **ditrer**

G70/5 Bāḳıyā var ise dil bülbül-i ḫoş-ḫᵛān dilidür / Şevḳ ile ḳılsa ḳaçan nāle vü efġān **ditrer**

G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile tende dil ü cān **ditrer** / Esicek bād-ı ḫazān berg-i dıraḫtān **ditrer**

G137/2 Gözlerüm segridügi bu ki ḫayālüñ üzre / Göricek lerze ṭutar dīde-i giryān **ditrer**

G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā mīli gibi / Ser-i peykān-ı ġamuñda ten-i ʿuryān **ditrer**

G137/4 Teşne-dildür şu ḳadar ḫūn-ı müselmān üzre / Tīġ-i kāfir gibi ol ġamze-i bürrān **ditrer**

G137/5 Var ise būseñe ṣarḳar senüñ ol zer mengūş / Ruḫlaruñ üzre ṭurup ey gül-i ḫandān **ditrer**

G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür cezbe-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān **ditrer**

G137/7 Bāḳıyā pīrehenin ṣanma o māhuñ lerzān / Üstine pertev-i ḫurşīd-i dıraḫşān **ditrer**

G139/1 Eser āhum yili kūyuñda cism-i nā-tevān **ditrer** / Çemen ṣaḥnında gūyā bāddan berg-i ḫazān **ditrer**

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli ḫᵛānın özler kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān **ditrer**

G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dā'im ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān **ditrer**

G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān **ditrer**

G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / Elüñde ṭurmayup cām-ı şarāb-ı erġavān **ditrer**

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñ'çün **ditrer** endāmı çemende bāddan bīdüñ

2. sarsılmak

G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i bād-ı āhum / ʿĀleme lerze düşer günbed-i Keyvān **ditrer**

dīv **[1]** cin (Süleyman-yüzük anlatılarında 'dīv', bazen dev, bazen de cin veya şeytan olarak geçmektedir. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 172. (Onay, Süleyman bağlamında 'div'i dev olarak anlamlandırmıştır.) Ayrıca bkz.OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 166. (Taberî'ye göre Sahr adındaki şeytandır.)

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / **Dīv** işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

dīv-i raḳīb **[1]** şeytan rakip (birinci dizedeki melek karşıtlığında)

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melā'ik yaraşur merdümlere / Uymasun **dīv-i raḳībüñ** ol perī iġvāsına

dīvān **[6]**

1. divan (şiir kitabı bağlamında)

K3/22 Selāṭīne **dīvān** olur çünki lāzım / N'ola ḳılsa tertīb-i dīvān u defter

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz degme **dīvānda** / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān oldı nitekim / **Dīvān-ı** naẓm-ı Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl gül

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i evṣāfuñla **dīvānum** benüm / ʿĀrif almış ḳoynına mānend-i ʿummān gizlemiş

Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda eskidi **dīvānuñ** Emriyā / Söz yoḳ egerçi bī-bedel ü bī-naẓīrdür

2. kapı ‖ huzur, makam

G500/3 Ḳapuñda dād umar ey şāh-ı ʿādil / Dil-i mecnūnı gör **dīvāne** geldi

dīvān u defter **[2]**

1. divan oluşturmak (şiir yazmak bağlamında)

K3/22 Selāṭīne dīvān olur çünki lāzım / N'ola ḳılsa tertīb-i **dīvān u defter**

2. divan ve mecmua ‖ herşey, varı yoğu ('hırkayı meyhaneciye rehin bırakmak)

K10/10 Ḫayli demdür ḫırḳa rehn-i ḫāne-i ḫammārdur / Ḫavfum oldur ki ola **dīvān ile defter** bile

dīvān eylemek/itmek **[2]** divan kurmak (devlet işleri için meclis toplamak)

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun mülūk el baġlasun / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle **dīvān eylesün**

G78/1 **Dīvān ider** vaḳt-i seḥer nev-rūz-ı sulṭānī meger / Devrān ufuḳdan gösterür taḫt-ı zümürrüd tāc-ı zer

dīvān baġlamak [1] divan (şiir kitabı) oluşturmak

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze **dīvān baġlasun** / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül

dīvāne çekmek [1] divan önüne çıkartmak (hesap verme yönüyle)

K12/13 Ṭāliʿuñla nice bir ceng ü cidāl ey Bāḳī / ʿĀḳıbet kevkeb-i baḫtuñ seni **dīvāne çeker**

dīvāne [22] meczup (aşkın buyruğu altında aklını kaybetmiş kimse); bkz. 'ḳıpḳızıl dīvāne' md.

G132/5 Ṣaçuñ zencīri sevdāsında Bāḳī / Begüm dīvānedür **dīvāne** maʿẕūr

G206/1 Var mı bir **dīvāne** kim geşt-i beyābān istemez / ʿUzlet idüp ḫalḳdan bir beyt-i aḥzān istemez

G213/5 Peyker-i zerd ü nizārum var iken ʿāḳil midür / Heyʾet-i Mecnūn yazan ṣūret-ger-i **dīvāne** naḳş

G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı der-i cānāne ṭapşurdum / Varup dārüʾş-şifāya yine bir **dīvāne** ṭapşurdum

G410/4 Düşmesin silsile-i zülf-i perīşānuña dil / ʿAḳlını başına cemʿ eylesün ol **dīvāne**

G410/6 Yazmadı defterine ʿāşıḳ-ı Mecnūn-ṣıfatı / Ḥāṣılı ṣıġmadı bir deftere bir **dīvāne**

G437/4 Rāzumı nāle ile ʿāleme fāş itdi göñül / Bizi rüsvāy-ı cihān eyledi bir **dīvāne**

G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol **dīvāne**

G481/1 Zülfüñe bend eyle ben mecnūnı didüm dil-bere / Didi ḳayd itdüm seni **dīvāne** geçdüñ deftere

G386/3 Ṣaḥrā vü kūhı geşt ü güẕār itdügüm bu kim / **Dīvāne** göñlüm egleyecek bir yir isterin

G115/1 Medhūş-ı cām-ı laʿlüñ mestānedür ṣanurlar / Mest-i şarāb-ı ʿaşḳuñ **dīvānedür** ṣanurlar

G115/5 Zülfüñden ayru Bāḳī bir ḥāl ile yürür kim / Zencīrden boşanmış **dīvānedür** ṣanurlar

G132/5 Ṣaçuñ zencīri sevdāsında Bāḳī / Begüm **dīvānedür** dīvāne maʿẕūr

G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer **dīvānedür** sünbül / Ġam-ı ḫālüñle yanup lāleler küh-sāre düşmişdür

G235/2 Pend ile **dīvāne-i** ʿaşḳa selāsil baġlama / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ

G236/6 Gerden-i mihre eşiʿʿa ṭaḳdı altun silsile / Sīm-tenler ideli **dīvāne-i** zencīr-i ʿaşḳ

G187/2 Cihāna ṣavt-ı zencīr-i cünūnı ġulġule ṣalmış / Bu gün virānelerde ey perī **dīvāneler** vardur

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi dāʾim / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı **dīvāneler** dönsün

G115/2 Cān u cenān-ı şeydā birle ten-i ḫarābı / **Dīvāneler** yataġı vīrānedür ṣanurlar

G158/2 **Dīvāne-ṣıfat** böyle niçün ṭaġlara düşdi / Olmadı ise ḳaddüñe üftāde ṣanavber

G254/1 Ey ṣabā dil raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / ʿĀşıḳ-ı **dīvāneyi** zencīr-i zülf-i yāre çek

K20/18 Revāḳ-ı manẓar-ı **dīvānı** ṭāḳ-ı eyvānı / Hilāl-i burc-i saʿādet sipihr-i cāh u celāl

dīvāne ḳılmak [3] delirtmek, kendinden geçmek

G46/3 Gerçi ḫāl u ḫaṭuñ āşüftesi çoḳdur ammā / Beni **dīvāne ḳılan** silsile-i gīsūdur

G384/3 Çekinür silsile-i zülf-i siyeh-kāruña dil / Beni **dīvāne ḳılur** bir gün o sevdā göresin

G521/4 Bir dil mi var ki zülfine **dīvāne ḳılmayup** / Dārüʾş-şifā-yı ʿaşḳda zencīre urmadı

dīvāne olmak [1] bağlanmak ‖ delirtmek, kendinden geçmek

G295/4 Zencīr-i zülf-i dil-bere **dīvāne olmayan** / Baġlamaludur ey göñül uṣlu degüldür ol

dīvāne dil [1] deli gönül, bkz. 'dil-i dīvāne'

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / **Dīvāne dil** ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

dīvānelik zamānı [1] bahar

G122/5 **Dīvānelik zamānıdur** āvāre göñlini / Zencīrlerle żabṭ idemez cūy-bārı gör

dīvār [3] duvar

G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki kūy-ı yārda / Ṣūret-i **dīvārdan** cism-i nizārum farḳ ide

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / Aña nisbet māh-ı enver ṣūret-i **dīvārdur**

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil mānend-i şekl-i Ẕü'l-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün **dīvārına**

(kendini) dīvārdan dīvāra urmak **[1]** kendini kaybetmek

G20/1 Şöyle olmış cām-ı ʿaşḳ-ı yārdan mest ü ḫarāb / Kendüsin **dīvārdan dīvāra urmış** āfitāb

diyār **[6]** ülke, el

K17/2 Gül-zāre gel ki cümle cihāndan nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur seyr-i her **diyār**

M2/III/2 Der-i der-gāhına ʿazm eylesün eşrāf-ı **diyār** / İşigi ḫākine yüzler süre gelsün aʿyān

G432/3 Der-i dil-dārdan dūram **diyār-ı** ġamda mehcūram / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde

G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı yāruñ bīşesidür mūy-ı jülīdem / **Diyār-ı** derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm başum

G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā varmasun mı yaġmāya / Çemen **diyārına** leşger çeken bahārı görüñ

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / Kişi ġurbet **diyārında** idermiş āşinādan ḥaẓ

diyār-ı Çīn **[1]** Çin ülkesi

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir ḳulın ṣalsun **diyār-ı Çīne** ḫāḳān eylesün

diyār-ı Rūm **[2]** Anadolu ‖ Osmanlı ülkesi (Hindistan ve Habeş karşıtlığında)

K17/3 Döndi **diyār-ı Rūma** semenlerle ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā sevād-ı mülk-i Ḥabeşdür benefşe-zār

G337/3 **Diyār-ı Rūma** gülistānın eyledüm teşbīh / Benefşe-zārını Hindū-sitāna beñzetdüm

diyār-ı ġurbete düşmek **[1]** gurbet ele düşmek; bkz. 'dār-ı ġurbet', 'ġurbet diyārı' md.

G344/3 **Diyār-ı ġurbete düşdüm** cüdā oldum mekānumdan / Bu yirlerde ġarībem yoḳ-durur yanuñca hem-derdüm

dizmek **[3]**

1. dizmek, sıralamak, istiflemek

G15/2 Eşkümüñ gevherlerin **dizdüm** işigi ṭaşına / Yāre ʿarż idem diyü silmiş raḳīb-i bed-liḳā

G357/2 Lü'lū dişüñ ġamıyla şirişküm güherlerin / **Dizdüm** ümīd riştesine dāne dāne ben

2. hizaya sokmak, sıraya sokmak (askerler için)

G229/1 Müje ḫaylin **dizer** ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf / Gūyiyā cenge ṭurur nīze-güẕārān ṣaf ṣaf

dizilmek **[8]**

1. oturmak

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ niʿmetine müstaġraḳ / **Dizilirler** keremüñ ḫᵛānına mihmān ṣaf ṣaf

2. hizaya geçmek

G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş **dizilmiş** ḳarşuña / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür

G477/2 Ṣaf ṣaf çemende serv **dizilsün** selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre ṣalın ʿizz ü nāz ile

3. dikilmek (muma iliştirilerek)

G110/1 Nergis üzre berg-i zerd u jāleler kim vardur / Er çerāġına **dizilmiş** dirhem ü dīnārdur

4. yerleşmek

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına ʿuşşāḳ **dizilmiş** gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede her cānibe erkān ṣaf ṣaf

G135/4 **Dizilmiş** lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur

5. dizmek, sıralamak, istiflemek

G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm dendānuñ / **Dizilmiş** ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer içre lü'lūdur

G52/5 Kenār-ı baḥr-i naẓma yine dürler **dizmiş** ey Bāḳī / Süṭūr-ı defter-i şiʿrüñ meger emvāc-ı deryādur

dolāb **[7]** Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 178.

1. çark (gök kuşağını ve gökyüzünü şekil olarak niteleme bağlamında)

K17/5 **Dolāb** ḳurdı ḳavs-i ḳuzaḫ bāġ-ı ʿāleme / Mīz-āb gibi her yañadan aḳdı cūy-bār

G2/2 Hevāñ içre ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner **dolāb-ı** çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā

2. su dolabı (gözleri bağlı bir beygir tarafından kuyudan su çıkarmaya yarayan çark)

G507/1 Aġlayup iñlemeden derd ile **dolāb** gibi / Oldı çihremde yaşum yolları mīzāb gibi

G434/2 Bāġda **dolābı** çoḳ çekdi çevürdi bāġ-bān / Öykünür diyü ġamuñda nāle vü efġānuma

G436/4 Kūyuña ġayrıları çekse raḳīb-i ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle döner ḳadd-i dü-tā **dolāba**

3. bayramlarda binilen salıncak, dönme dolap, atlıkarınca; bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 58. (Metin And, bunları 'büyük oyuncaklar' altbaşlığıyla incelemiştir.)

G51/3 ʿĪd-gehde varalum **dolāba** dil-ber seyrine / Görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret gösterür

G464/5 ʿĪd-gāhuñ göreyin iñlesün ol **dolābı** / İle seyr itdürür ol sīm-beri döne döne

dost [12]

1. sevgili

G43/3 Gösterdi gāh zülfi ḳarasın gehī ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i **dost** ʿayān itdi cezr ü med

G151/2 Fitneler ḳaynadup ey **dost** n'ider ḫāl u ḫaṭuñ / Göñül almaġa ruḫuñ eyledügi āl yiter

G218/2 Bir secde ile ḳıldı ruḫ-ı āfitābı zer / Ḫāk-i cenāb-ı **dost** ʿaceb kīmyā imiş

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i ruḫ-ı **dost** / Āb-ı ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf

G305/4 Dīdār-ı **dost** bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i nigār sünbül ü ruḫsār-ı yār gül

G329/3 Sīme beñzer diyenlerüñ tenüñi / Hele ey **dost** sözleri ḳatı ḫām

G428/2 Peykān-ı **dost** ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ nihāl-i tīri nice ditrer üstine

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey **dost** yitiş / Hele bir pāre daḫı tende ḥarāret bāḳī

G93/9 **Dostdan** yek işāret ey Bāḳī / Cāna ṣad mūcib-i beşāret olur

2. arkadaş, dost

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında bārī **dostlar** / Adumuz añmañ mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / Dirīġā **dostlar** meclisde ol meh yine ḳan itdi

G40/1 Eylesün laʿlini dermān dil-i bīmāra meded / **Dostlar** işte ben öldüm baña bir çāre meded

dostum! [22]

1. dost (Sultan Murad'a hitap bağlamında)

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil belādur **dostum** / Yoluña ölmek egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan **dostum** yalan gelür

2. sevgilim

G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi meyl itme **dostum** / Düşmez giyāha hem-ser ola serv-i ser-bülend

G39/7 Āşıḳa iḥsān ise maḳṣūd elüñde **dostum** / Dest-būsuñdur muḥaṣṣal Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd

G92/5 Çeşm-i ḥaḳāret ile naẓar ḳılma **dostum** / ʿUşşāḳ-ı ḫaste-ḥāli de Allāh yaradur

G191/5 Yaḳdı yandurdı ġamuñda **dostum** düşmen beni / Didi kim biz dūzaḫ-ı cevr ü cefāya māliküz

G218/5 Zülfüñ esīri Bāḳī-i bī-çāre **dostum** / Bir mübtelā-yı bend-i kemend-i belā imiş

G262/2 Mihr ü vefālar itmez iseñ **dostum** n'ola / Minnet degül mi cānuma cevr ü cefālaruñ

G262/6 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı iñletme **dostum** / Maḳbūl olur duʿāsı ṣaḳın mübtelālaruñ

G272/1 ʿĀşıḳ-ı bī-dillere cevr-i firāvān eyledüñ / Müstedām ol **dostum** luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ

G272/3 Ġamzeñ oḳın çeşm-i fettānuñ yine almış ele / Şöyle beñzer **dostum** kāfir müselmān eyledüñ

G274/3 Telḫ-kām itme beni **dostum** acı söz ile / Lebüñ emdürmez iseñ ṭatlu dilüñ bārī gerek

G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ pādişehsin **dostum** / Şānuña lāyıḳ degül ammā cefālar bilmiş ol

G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ **dostum** veʾl-ḥāṣıl ol ġammāzdan

G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer her şeb ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle niçün yüz virürsin **dostum** bālīnüñe

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze nigīn / **Dostum** görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem

G108/5 Dökilen ḳanlara baḳ dīde-i giryānından / **Dostum** Bāḳīye raḥm eyleyecek demlerdür

G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / **Dostum** āyīneye baḳ görmek isterseñ naẓīr

G249/4 Bir belādur ṣalındı ʿuşşāḳa / **Dostum** ḳāmet-i ḫırāmānuñ

G383/3 **Dostum** her seng-dil bilmez dehānuñ ḳıymetin / Cāna baş ol ḫātem-i gevher-nigīnüñ minnetin

G502/1 ʿAşḳuñuñ zaḥmeti ḫod cānuma raḥmetler idi / **Dostum** cevr ü cefālar da ne zaḥmetler idi

dostgānī [1] Ahmet Talat Onay, Burhân-ı Kâtı' ve Ferheng-i Şuurî'den alıntılayarak "mecliste dostlar arasında 'filânın aşkına' (şerefe) diye içilen veya ikram edilen içki kadehi" anlamını vermektedir. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 175.

G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa ṭāñ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün **dostgānīdür**

döginmek [1] dağlamak, yara açmak; bkz. TS. C. II, s. 1126-1127.

K24/10 Var ise bencileyin ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / Gök gök itmiş **döginüp** cismini yir yir sünbül

dökmek [17]

1. serpmek, koymak, saçmak

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup **dökdi** kevākib erzen / Umaruz kʾola yine ʿīş u ṣafā mürġi şikār

2. saçmak ‖ gözyaşı akıtmak

G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken dür dişi vaṣfın / Dāmān-ı müjem **dökdi** cevāhir sözüm üzre

3. döktürmek

G264/6 Ne dillerden ne dürler **dökdügin** deryā-ṣıfat görseñ / Ḫurūş u cūş ile bir gün dil- i dānāyı söyletseñ

4. bırakmak, atmak

K3/15 Ṣaçar bezme nūrı **döker** rezme nārı / O tāc-ı muraṣṣaʿ o tīġ-i mücevher

K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i çarḫuñ zamāne ḫarrāṭı / **Döker** tıraşesini kūh u deşte berf-mis̱āl

G418/2 Şekker **dökerdi** bāġa mükerrer şitāda berf / Ebr-i bahār geldi pür itdi nebāt ile

M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp çözsün aġlasun / Dāmāne **döksün** eşk-i firāvānı kūh-sār

5. akıtmak (göz yaşı)

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider ḫūn-ābe-i eşkin **döker** / Beñzine bir pāre ʿāşıḳ derd-mendüñ ḳan gelür

G199/4 **Döker** ʿāşıḳ yoluñda dāne dāne gevher-i eşki / Yatur ḫāk-i mez̤elletde yine bir dāne incinmez

G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül dürler **dökerdi** çekseler / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsından seḥābuñ ʿaynına

G172/3 Seng-i cevrüñle ne dem dökse göñül şīşesini / Gözlerümden **dökilür** ḳaṭre-i nā-yāb nedür

G338/7 **Döksün** güher-i eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep yoluña sulṭānum

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri vaḳtidür şimden girü / Aḳça **döküp** dīdeden bir bir ḥisāb itmek gerek

6. boşaltmak

K8/14 Dilerse aḳıdur āb-ı revānı ḫāk-i Tebrīze / Dilerse ḫāk-i Tebrīzi **döker** āb-ı revān üzre

7. vermek (ağaç ve çiçek)

K21/8 Meger ki ʿālem-i ʿulvīde nev-bahār oldı / **Döker** şükūfe-i bādāmı ṣaḥn-ı bāġa şimāl

8. (yere) atmak

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin **dökmez** yire / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez ʿaceb devrān olur

G311/9 Bāġ içre **dökse** cürʿasın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl

döke ṣaça [1] döke döke

G382/7 Bāḳī yolında **döke ṣaça** ḫarç idüp gözüm / Āḫır düketdi naḳd-i sirişküm ḫızānesin

döküp ṣaçmak [1] harcamak

K9/7 Allāh ki **dökdi ṣaçdı** felek ḫalḳa vārını / Şükrāne-i cemāl-i cihān-bān-ı şehriyār

dökilmek [15]

1. yağmak

G419/5 Muraṣṣaʿ sāye-bānından **dökildi** ebr-i nīsānuñ / Dür ü yāḳūt-ı rummānī nihāl-i erġavān üzre

K18/16 Dür ü yāḳūt ile bir naḫl-i muraṣṣaʿ ṣandum / Erġavān üzre **dökilmiş** ḳaṭerāt-ı emṭār

2. akmak (göz yaşı)

G108/5 **Dökilen** ḳanlara baḳ dīde-i giryānından / Dostum Bāḳīye raḥm eyleyecek demlerdür

G172/3 Seng-i cevrüñle ne dem dökse göñül şīşesini / Gözlerümden **dökilür** ḳaṭre-i nā-yāb nedür

G267/3 **Dökilür** ḳaṭreleri ʿāşıḳ-ı mehcūr aġlar / Yılduzı düşkün olur pādişehüm maʿzūlüñ

3. kaplamak

K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa ser-tā-pā **dökilmiş** berg-i zer / Ṣandum altun tebsiler ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān

K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü encüm / Bir çemendür ki **dökilmiş** aña berg-i nesrīn

4. inmek, uzanmak (saç, zülüf vb.)

G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke **dökilmiş** sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin

K8/1 **Dökilmiş** zülf-i müşg-āsā o ḳadd-i dil-sitān üzre / Döşenmiş sāye-i Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

5. dökülmek, boşalmak

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey **dökilmiş** dest-i sāḳī ḳalmadı

6. damlamak

K8/2 Ten-i pāki ʿaraḳ-rīz olmış ol serv-i gül-endāmuñ / **Dökilmiş** ḳaṭre-i şeb-nem nihāl-i erġavān üzre

M2/II/1 Ebr-i bārān ki yaġar bāġ u gül-istān üzre / Ḳaṭreler kim **dökilür** sünbül ü reyḥān üzre

K25/32 Noḳṭalar kim **dökilür** ḫāme-i müşgīnüñden / Her biri şāhid-i maʿnāya olur ḫāl-i ʿiẕār

7. düşmek

G481/2 Bāġda āb-ı revān üzre **dökilür** berg-i bīd / Cūylar dīdāruñuñ reşkiyle düşdi ḫançere

G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm **dökinse** leẕẕetin / Şehd-i şīrīn-i maḥabbet şol ḳadar ḳuvvetlüdür

dökilüp ṣaçılmak [5] harcanmak, çalışıp çabalamak ‖ açılmak, soyunmak

G287/2 İtdi nis̱ār ʿāleme kef-i nesīm sīm / Gül-şende şāḫ-ı gül gibi sen de **dökil ṣaçıl**

K18/42 Gül gibi gül-şene ḳılsañ nʾola ʿarż-ı dīdār / Ḫayli **dökildi ṣaçıldı** yoluña faṣl-ı bahār

G373/2 Bāġa sen serv-i revānı bir ḳadem baṣsun diyü / Ḫaylī **dökildi ṣaçıldı** yoluña berg-i ḫazān

G368/4 İzüñ tozına yüzlerin sürmege / **Dökildi ṣaçıldı** gül ü yāsemīn

G180/5 Ṣaḥn-ı çemende servi kenār eylesem diyü / **Dökilmede ṣaçılmada** eṭrāfa cūy-bār

döndürmek [5]

1. benzetmek, çevirmek

M2/I/5 Āb u tābın giderüp teff-i semūm-ı ḳahrı / Berg-i nīlūfere **döndürdi** gül-i ḫandānı

G191/4 Yaşumuz deryālara **döndürdi** cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i belāya mālikiz

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya **döndürdi** devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı

Mtl 5 Tāze tāze dāġlarla ḳanlu ḳanlu şerḥalar / Ḫırḳa-i Hindūya **döndürdi** ten-i ṣad-çākimüz

2. dolaştırmak

G509/3 Medḥ iderdüñ lebleri devrinde ey pīr-i muġān / ʿĀḳıbet īmānuña **döndürdiler** peymāneyi

dönmek [55]

1. benzemek, andırmak, ...gibi olmak

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra **döndi** bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

K10/7 Tāb-ı dilden aḫker-i sūzāna **döndi** gözlerüm / Bu mes̱eldür kim yanar ḫuşküñ yanınca ter bile

G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre **döndi** günbed-i heft āsmānı gör

G132/1 Cemālüñ āfitābından alup nūr / Meh-i tābāna **döndi** cām-ı billūr

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān çeker / Şol pehlevāna **döndi** ki iki kemān çeker

G260/4 Şāhīn eline düşmişe **döndi** tezerv-i dil / İndi süzildi üstine iki ḳara gözüñ

G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı **döndi** çemen bezminde āteş-bāze gül

G305/3 Bir dil-sitāne **döndi** bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār gül

G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile **döndi** kemāne / Ḳullāb-ı ser-i zülf-i perīşānuñ elinden

G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle **döndi** ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār peykān zaḫmına

G447/4 Sīnemde zaḫmuñ içre olan penbe-i fetīl / Ol yāsemīne **döndi** ki ḳorlar ḳaranfüle

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe **döndi** bir sīm-ten nigāre / Her bir nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad cevāne

K17/3 **Döndi** diyār-ı Rūma semenlerle ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā sevād-ı mülk-i Ḥabeşdür benefşe-zār

G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim ʿārıżuñ üzre görinür / **Döndi** dendāneleri şekline sīn-i semenüñ

G301/1 **Döndi** bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze gül

G308/3 **Döndi** ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya bāġ / Ḫayl-i şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl gül

G472/6 Nev-bahār eyyāmıdur yaz uyḫusından Bāḳıyā / **Döndi** nergis merdüm-i maḫmūr-ı ḫᵛābuñ ʿaynına

K22/2 Rişte-i bārān gümiş tel sīm-keş ebr-i ḫarīf / İki çarḫa **döndiler** gūyā zemīn ü āsmān

G501/5 Bāḳıyā bezm-i belāda neye **döndük** görseñ / Nāy-veş baġrumuzı nāle vü efġān deldi

G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın alurlar yoluñ / Rāh-ı gül-zāre **döner** yolları İstanbūluñ

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana **döner** gözden aḳanum / Oynar yüregüm derd ile diñmez ḫafeḳānum

G378/1 Aḳsa gözden ḳad-i mevzūnı ġamından iki ʿayn / İki mıṣrāʿ **döner** ḳaşlarumuz ẕü'l-baḥreyn

G436/4 Kūyuña ġayrıları çekse raḳīb-i ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle **döner** ḳadd-i dü-tā dolāba

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne **döner** tam tāze

K3/5 Ṭolar būy-ı müşgīn-i zülfüñle ʿālem / **Döner** nāfe-i miske çarḫ-ı müdevver

G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i kūyuñ bir lāle-zāre **dönmiş** / Ḫūn itdügüñ cigerler hep pāre pāre düşmiş

K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil ṭūṭī iken berg-i çenār / Zerd olup ser-pençe-i şeh-bāza **dönmişdür** hemān

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir şūḫ-ı sīm-endāma **dönmişdür** / Der ü dīvārı zeyn olmış ser-ā-ser aṭlas u dībā

G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba **dönmişdür** miyānında

K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa **dönüp** ḫūn-ı eşk ile / Cismüm boyandı ḳana ser-ā-pā ḳalem gibi

G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ baḥre **dönüpdür** yaşı / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā gözedür

G180/3 Ṭāvūs-vār cilveler itmekde bāġda / Gūyā ki nev-ʿarūsa **dönüpdür** şükūfe-zār

G392/3 Lāleler kāselere **döndi** k'ola cevher-dār / Jālelerle görinür gül ṣadef-i dürr-i s̱emīn

2. değişmek (talihi dönmek)

K2/7 Devlet iḳbāl ḳılup eyledi ṭāliʿ yārī / Ḥāṣılı üstümüze **döndi** sipihr-i gerdān

3. vazgeçmek, geri dönmek

G24/3 Ṣūret-i eṣnāmdan **döndi** saña itdi sücūd / Rāhib-i deyri cemālüñ eyledi Yezdān-perest

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ evvel luṭf ile / Ṣoñra **döndüñ** mübtelā-yı ḫār-ı hicrān eyledüñ
G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di gelsün ehl-i diller gelmesün bīgāneler **dönsün**
G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey ammā **dönmiş** / Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş ẓürefā

4. caymak, vazgeçmek

G205/4 Behre-mend eyler idi būs-ı lebüñden cānı / **Dönmese** ṭursa eger ʿahdine peymāne biraz
G265/5 S̱ebāt-ı dehre ṭayanmaḳ olurdı ey Bāḳī / Ṭuraydı ʿahdine ʿālemde **dönmeyeydi** felek

5. geçmek ‖ bozulmak, değişmek

G279/5 Semāʿ-ı çeng ü nāy u devr-i sāġar devleti **döndi** / Ṣafāsın süre gör ey ṣofī-i sālūs devrānuñ
G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı dil-ber devridür / **Döndi** ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ

6. dönmek (kendi etrafında hareket etmek)

K1/26 Çevgān urupdur aña ezel dest-i himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki **döner** gūy-ı āsmān
G252/5 Cūy-ı eşküm yeñilmez ey Bāḳī / Çoḳ **döner** daḫı āsiyāb-ı felek
G2/2 Hevāñ içre ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / **Döner** dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā
K13/3 Aldanurdum gül-bün-i ʿömrüñ yüze güldügine / ʿAhdine ṭursa zamāne **dönmese** devrān eger

7. sema etmek

G483/2 ʿArṣa-i ʿaşḳda gör Ḥażret-i Mevlānāyı / Ṭurmayup daḫı **döner** üstine yoldaşları

8. dolaşmak

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / **Döner** her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur
G452/5 Piyāle **dönse** ey Bāḳī yine gül devrini görsek / Kenār-ı cūda ʿīş itdükçe dil-ber der-kenār olsa
G391/1 Müheyyā oldı meclis sāḳıyā peymāneler **dönsün** / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ şevḳine mestāneler **dönsün**
Mtl 10 Dāʾim olmaz devr-i gül devrān ise bāḳī degül / Gel begüm **dönsün** ḳadeḥ bundan yig olmaz devr-i gül
G38/1 Gerdūn-ı dūna ʿāḳil iseñ ḳılma iʿtimād / **Dönsün** piyāle devr-i Ḳamerden budur murād
G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler **dönsün**
G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler **dönsün**

9. dönüp durmak

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi dāʾim / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler **dönsün**

dönse gerek **[1]** benzeyecek, andıracak,....gibi olacak

M1/I/2 Añ ol güni ki āḫır olup nev-bahār-ı ʿömr / Berg-i ḫazāne **dönse gerek** rūy-ı lāle-reng

döne döne **[14]**

K21/27 Feżā-yı faḳr u felāketde ṣavlecān-ı ḳażā / Getürdi gūy-ṣıfat **döne döne** başuma ḥāl
G141/3 Kūyuñ yolında **döne döne** aḳdı göz yaşı / Seyl-āb-ı dīde Dicle-i Baġdād olup gider
G231/5 Bāḳıyā ister iseñ ḳalbe ṣafā virmek eger / Kaʿbe-i kūyına var **döne döne** eyle ṭavāf
G283/5 **Döne döne** anı zār itmez idi āhum eger / Bāḳī çarḫına ṭoḳınmasa idi gerdūnuñ
G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa degin gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür **döne döne** eşk-i revānum
G397/4 **Döne döne** ṭolanur idüm kūyını anuñ / Çarḫa girüp felek daḫı ṭoḳuz ṭolanmadın
G464/1 Çıḳar eflāke derūnum şereri **döne döne** / Dökilür ḫāke yaşum ḳaṭreleri **döne döne**
G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ niteki fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı ʿaşḳuñla yanupdur cigeri **döne döne**
G464/3 Pister-i ġamda gözüm giceler uyḫu görmez / İderin ṣubḥa degin nāleleri **döne döne**
G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı ʿaşḳuñla yaşum gird-ābı / Ġarḳ idüpdür ṣanemā çeşm-i teri **döne döne**
G464/5 ʿĪd-gāhuñ göreyin iñlesün ol dolābı / İle seyr itdürür ol sīm-beri **döne döne**
G464/6 Dīde-i encüme küḥl olmaġ içün eflāke / Gird-bād ile çıḳar ḫāk-i deri **döne döne**

G464/7 Ṭolaşaldan ruḫı şemʿine dil-i ser-geşte / Yaḳdı pervāne-ṣıfat bāl ü peri **döne döne**

G464/8 Ḳaṭre-i eşkine öykündi diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i ḥakkāk yonupdur güheri **döne döne**

döşemek [4] sermek, yaymak, açmak; bkz. TS. C. II, s. 1242.

K18/3 **Döşedi** yine çemen naṭʿ-ı zümürrüd-fāmın / Sīm-i ḫām olmış iken ferş-i ḥarīm-i gül-zār

K18/8 **Döşedi** mihr-i felek yolları dībālar ile / İtdi teşrīf çemen mülkini sulṭān-ı bahār

M2/II/6 Cism-i pākin götürüp ḫākden aldı Rıḍvān / **Döşedi** ḫᵛāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün yolına ebr-i bārānī / Ser-ā-ser aṭlas u dībā **döşetsün** mihr-i raḫşānī

döşenmek [6] bkz. TS. C. II, s. 1243-44.

1. kendini vermek, düşkünlük göstermek; TS. C.II, s.1244.

G269/2 Keyfiyyet-i esrāra **döşendi** ẓürefā hep / Yārān ayaġın almada ḥayrān mey-i nābuñ

2. serilmek, yayılmak (yaygı için)

G379/1 Ṣaḥrālara **döşendi** bisāṭ-ı zümürrüdīn / Devlet anuñ ki lāle-ruḫı oldı hem-nişīn

K21/10 **Döşendi** berf ser-ā-pāy ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / Aġardı rūy-ı zemīn ṣanki taḫta-i remmāl

3. inmek, uzanmak, salınmak (saç için)

G50/3 Düşüp ol ḳadd-i bālādan **döşenmiş** ḫāk-i rāh üzre / Muʿanber zülfi gūyā sāye-i serv ü ṣanavberdür

K8/1 Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o ḳadd-i dil-sitān üzre / **Döşenmiş** sāye-i Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

4. yerleştirilmek, düzenlenmek

M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı **döşensün** yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup eyvān-ı saʿādetde buyursun Sulṭān

döymemek [7] TS. C. II, s. 1244-45.

1. tahammül edememek, dayanamamak, katlanamamak

M2/III/8 Meded Allāh meded ʿavn ü ʿināyet senden / Bu firāḳ āteşine **döymege** ṭāḳat senden

K16/5 Sen saġ ol ey viṣāli ḥayāt-ı cihān olan / Ben bu firāḳa **döymeyem** āḫır ölem gibi

G146/2 Fürḳat-i yār ḳatı zār u zebūn itdi beni / **Döymeyem** miḥnet-i hicrāna ölem gibi gelür

G468/4 Yıḳar bünyād-ı çarḫı bād-ı āhum / Efendi nesne **döymez** rūzgāre

2. tahammül edememek, dayanamamak ‖ doyamamak

G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā āsāndur ammā ḳorḳarın / **Döymeyem** sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına

G132/3 Cemālüñ şevḳıne **döymez** göñüller / Tecellī tābına ṣabr eylemez Ṭūr

G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ laʿlüñ alsa aġzına / **Döymez** ol nāzük-lebüñ beñzer ki dendān zaḫmına

duʿā [11]

K18/52 Baḥr-i eşʿār yiter urdı süṭūr emvācın / Demidür k'ide **duʿā** dürlerini zīb-i kenār

G11/3 Yār aġyārı ṣavar düşnām ile / Defʿ olur ṣan kim **duʿā** ile belā

G333/7 Yüzüñ görüp nʾola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler müstecāb olur **duʿā** ḳıblem

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ duʿālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de sög bārī **duʿā** olsun s̱enā olsun

Kt1/8 Der-geh-i Ḥaḳḳa niyāz eyleyelüm ey Bāḳī / Cümleden der-geh-i sulṭāna **duʿādur** efḍal

K9/23 Ümmīd o kim **duʿāña** ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı derūn u derd-i dil ü çeşm-i eşk-bār

K23/35 Dürr-i **duʿāñı** zeyn idelüm tā ki yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām

G262/6 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı iñletme dostum / Maḳbūl olur **duʿāsı** ṣaḳın mübtelālaruñ

K20/45 El aç **duʿā-yı** ḳıyām-ı ḫıyām-ı devletine / Yiter uzandı bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl

G64/6 Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ **duʿā-yı** ṣubḥ-gāhından / Belālar eksilür cāh u celāl u kibriyā artar

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / **Duʿā-yı** müstecāb-ı ṭāʾifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

du'ā-yı devlet [3] saltanatının devamı için dua

K7/30 Cümle yek-dildür **du'ā-yı devletüñde** kā'ināt / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i Yezdān eyledi

K8/15 **Du'ā-yı devletinden** ṣoñra vācib saña ey Bāḳī / Tevekküldür Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān üzre

K21/31 **Du'ā-yı devletine** ḳıl 'azīmet ey Bāḳī / Murād neydügi ma'lūm ẓāhir oldı me'āl

du'ā'-i devlet-i sulṭān [2] sultanın hükümranlığının devamı için dua

G147/10 Ḳo şi'ri Bāḳıyā dā'im niyāz it / **Du'ā'-i devlet-i sulṭān** ehemdür

G135/7 Eger dünyā vü dīn emrinde nāfi' bir 'amel dirseñ / **Du'ā-yı devlet-i sulṭān** mu'izz-i dīn ü dünyādur

du'ā-yı devlet-i sulṭān-ı 'ādil [1] adaletli sultanın hükümranlığının devamı için dua

G419/8 **Du'ā-yı devlet-i sulṭān-ı 'ādil** bizden ey Bāḳī / Ḥimāyet ol nigeh-dār-ı zemīn ü āsmān üzre

du'ā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn [1] İslam sultanının hükümranlığının devamı için dua

G387/7 Bülbül edā-yı medḥ-i gül ü gül-sitān ider / Bāḳī **du'ā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn**

Du'ā-yı devlet-i şāh-ı cihāna [1] cihan hükümdarının saltanatının devamı için dua

K5/36 **Du'ā-yı devlet-i şāh-ı cihāna** başla ey Bāḳī / Ḫudā pāyende ḳılsun tāc u taḫt-ı ẓıll-ı Yezdānı

du'ā-yı cemīl [1] güzel dua ‖ makbul dua

K23/34 Ḫatm oldı söz **du'ā-yı cemīlüñ** maḥallidür / K'ola raḥīḳ-i cām-ı s̱enā 'anberīn ḫıtām

du'ām ol ki / du'ām odur / du'āmuz oldur / du'āsı ol kim / du'āya başla [5] kalıplaşmış duaya başlama ifadeleri

K19/57 Mūmdur mülk-i cihān saña **du'ām ol ki** hemān / 'An-ḳarīb eyleye Allāh müyesser ḫātem

K20/44 **Du'āya başla** dırāz itme ḳıṣṣayı Bāḳī / Ki fehm olındı muḥaṣṣal mu'ayyen oldı me'āl

M1/V/5 Ṭıfl-ı sirişki yirlere girsün **du'ām odur** / Her kim ġamuñdan aġlamaya şeyḫ u şābdan

G494/7 **Du'āmuz oldur** ey Bāḳi ḫaṭādan ṣaḳlasun Bārī / Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı 'ādil Şeh Süleymānı

G546/8 **Du'āsı** Bāḳī-i üftādenüñ **ol kim** ḳıyām itsün / Felekler saḳfı ṭurduḳça binā-yı 'ömrüñ erkānı

du'ā ḳılmak [3] dua etmek, Allah'a yalvarmak

K12/14 Devlet-i şāh-ı cevān-baḫta **du'ā ḳıl** ki seni / Kimse çekmez ilerü himmet-i şāhāne çeker

G1/8 Redd olmaz o leblerden olan ṭurma **du'ā ḳıl** / Dārā-yı cihān Şāh-ı Ferīdūn-fere cānā

Kt17/2 Dā'imā **ḳıl du'āyı** ey Bāḳī /Ḳuzıların baġışlasun Mevlā

du'ā itmek [1] dua etmek, Allah'a yalvarmak

K3/30 **Du'ā idelüm** rūy-ı iḳbāl u baḫtı / Dem-ā-dem ola gül gibi tāze vü ter

du'ālar eylemek [1] beğenilen bir şey karşısında övmek ve iyi dileklerde bulunmak; ayrıca '-ler' eki 'beğenme' duygusunun yoğunluğunu pekiştirmektedir.

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ **du'ālar eyler** alḳışlar / Bir iki sen de sög bārī **du'ā** olsun s̱enā olsun

du'āya gelmek [1] duaya başlamak

G230/5 Bāḳī kemāl-i vaṣfı ne mümkin **du'āya gel** / Ḫayrü'l-kelāmi muḫtaṣarun didi çün selef

du'ācı [1] duacı ‖ Divan'da dua etmekle görevli kişi, bkz. PAKALIN, C.I, s. 478-479.

K9/20 Bāḳī **du'ācı** pīr ḳuluñ geldi ḫusrevā / Eyler cenāb-ı ḥażretüñe 'arż-ı iftiḳār

du'ā-gūy [1] duacı ‖ Osmanlı'da törenlerde veya resmi toplantılarda dua eden kimse. Bkz. PAKALIN, C. I, s. 479.

K11/13 İrişdükçe seḥer-gāha münācāt eyle der-gāha / Devām-ı devlet-i şāha **du'ā-gūy** u s̱enā-ḫᵛān ol

dūd [9] duman; bkz. 'duḫān' md.

G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla ḳaçan kim dilden āh u zār olur / Āh **dūd** u **dūd** ebr ü ebr āteş-bār olur

G136/4 Maʿnīde bir **dūd** peydā ḳılmış āteşdür cihān / Ṣūretā bir ḫūb kāşī ḳubbelü kāşānedür

G354/4 Ḳāmetüñ yādına bir āh ideyin kim **dūdı** / Gül-şen-i ʿaşḳuña bir serv-i ḫırāmān olsun

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa **dūd-ı** micmerdür

G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla yansam **dūd-ı** dil / Gūşe-i destārdan peydā olur sünbül gibi

G72/2 Tāb-ı zülfüñle göñül ḳılduḳça āh-ı āteşīn / **Dūd-ı** dil cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur

G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer nālelerüm / **Dūd-ı** dil bāġ-ı ġamuñ serv-i ser-efrāzı geçer

G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ **dūdıdur** felek / Mihr-i sipihr āhum odından şirāredür

K24/38 **Dūdlar** çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül

dūd-ı āh **[8]** çekilen ateşli ahlardan çıkan duman ‖ yürek yangını

G197/1 Her nefes **dūd-ı āha** mensūbuz / Yaʿnī dūd-ı siyāha mensūbuz

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü **dūd-ı āhıdur** zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ

G19/2 **Dūd-ı āhum** ruḫuñ hevāsıyıla / Ebr olur yaġdurur cihāna gül-āb

G118/3 Görinen encüm-i eflāk degüldür ey meh / **Dūd-ı āh-ı** şerer-ālūd-ı dil ü cānumdur

G206/3 **Dūd-ı āhın** serv idüp ḳanlu yaşın gül-şen bilen / Eylemez serve naẓar seyr-i gül-istān istemez

G232/1 Şeb-i tārīk görinür gözüme rūz-ı firāḳ / **Dūd-ı āhumla** meger ṭoldı ser-ā-ser āfāḳ

G296/5 **Dūd-ı āhın** yine Bāḳī şerer-ālūd itdi / Yāre ʿarż eyledi bir dāne zer-efşān sünbül

Kt20/1 ʿĀḳil odur kim cihānda yād idüp ʿiṣyānını / **Dūd-ı āhından** dem-ā-dem gözlerin nem-nāk ide

dūd-ı kebūd **[7]** lacivert /mor duman

K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / Dāġı gül **dūd-ı kebūdı** sünbül ü reyḥān gelür

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere **dūd-ı kebūdı** vire āẕer sünbül

G15/1 Baña çoḳ cevr itdügüñ'çün ey sipihr-i bī-vefā / Āhumuñ **dūd-ı kebūdı** uydı ulaşdı saña

G50/2 Benüm **dūd-ı kebūd-ı** nār-ı āhum başdan aşmışdur / Senüñ zülf-i siyāhuñ ayaġuñla baş ber-ā-berdür

G193/3 Tāc-ı zümürrüdī görinür var ise meger / Bālā-yı serde illere **dūd-ı kebūdumuz**

G378/3 Şerer-ālūde görüp **dūd-ı kebūd-ı** āhum / Ṣandılar gök yüzidür encüm ile olmış zeyn

G156/3 Ġam-ı zülfüñle **dūd-ı āh-ı kebūd** / Lācüverdī laṭīf sünbül olur

dūd-ı siyāh **[2]** kara duman

G61/1 Ḥarf-i ġama devāt u ḳalem şekl-i āhdur / Aña mürekkeb āhda **dūd-ı siyāhdur**

G197/1 Her nefes dūd-ı āha mensūbuz / Yaʿnī **dūd-ı siyāha** mensūbuz

dūde-i ʿOs̱māniyān **[1]** Osmanlı soyu/sülâlesi

G77/8 Bāḳī cemāl-i şāha nigāh eyle aç gözüñ / Çeşm ü çerāġ-ı **dūde-i ʿOs̱māniyānı** gör

dudaḳ **[1]**

G424/5 Bāde ḫaylī alındı meclisde / Öpdiler sāḳīyi **dudaġında**

dūdmān-ı maʿdelet **[1]** Osmanlı soyu/sülâlesi ('ḫānedān-ı maʿdelet' parelelliğinde); bkz. 'dūde-i ʿOs̱māniyān' md.

M3/III/1 Sensin ey çeşm-i çerāġ-ı **dūdmān-ı maʿdelet** / Şemʿ-i nūr-efşān-ı bezm-i ḫānedān-ı maʿdelet

duḫān **[8]** duman; bkz. 'dūd' md.

K5/13 ʿAlevlerdür **duḫān** içre görinür tīġler gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı rezm-gāhı ḳılsa ẓulmānī

M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i nücūm olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden çıḳan **duḫān**

G99/3 Zülfüñ **duḫān-ı** meşʿale-i bezm-i ḥüsndür / Aġzuñ çerāġ-ı luṭf u melāḥat şirārıdur

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / **Duḫān-ı** ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i müşg-āsā

G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum güneşden tāb-nāk oldı / **Duḫān-ı** āteş-i āhum felekden ser-bülend itdüm

G54/5 Baḫūr-ı micmer-i ḥüsn ü bahādur ḫāl-i ruḫsāruñ / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa ṭurra-i müşgīn **duḫānıdur**

G281/3 Bālā-yı serde āteş-i āhum **duḫānını** / Şāh-ı maḥabbet üstine bir sāye-bān ṭutuñ

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile āteş urup giñ yirden / Şerer-i āh ile ālūde **duḫānum** gözedür

duḫter [1] kız ‖ Mihrümah Sultan ‖ bkz. ‘şīve-i duḫter’ md.

M2/V/5 Daḫı ol **duḫter-i** saʿd-aḫter-i pākīze-güher / Çeşm-i Nāhīd gibi rūşen ü bī-dār olsun

duḫter-i rez [3] üzüm kızı ‖ şarap; tanıklar ve ilgili anlatılar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 177-178, ayrıca bkz. ‘rez duḫteri’ maddesi.

M8/IV/2 Gelmedi yanuma zen ḳısmı meger **duḫter-i rez**

G189/5 Bāḳıyā **duḫter-i rez** girdi yine meydāne / Ayaġın kim çekebilürse er oġlı erdür

G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı cāma gelse leblerüñ / **Duḫter-i rez** gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb

dūn [2] alçak, soysuz; bkz. ‘gerdūn-ı dūn’; ‘dünyā-yı dūn’; ‘dehr-i dūn’

G34/4 Her **dūna** şāḫ-ı gül gibi meyl itme dostum / Düşmez giyāha hem-ser ola serv-i ser-bülend

G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / Gün gibi evc-i felekde yiri her bir **dūnuñ**

dūn-nevāz [1] alçakları okşayan ‖ alçakları koruyan, alçaklara arka çıkan

G403/8 Baḳī velīk biz felek-i **dūn-nevāzdan** / Müstaġnīyüz mürüvvet-i şāh-ı kerīm ile

dūn-perver [1] soysuzu koruyan

G348/10 Şah işiginden ḳıl istimdād-ı himmet Bāḳıyā / Çarḫ **dūn-perverdür** ol bilmez mürüvvet neydügin

dūr [3] uzak

G132/2 Ṣürāḥī hem-nişīnüñ hem-demüñ cām / Niçün ben cürʿa gibi atılam **dūr**

G28/3 Girye ḳılsam ne ʿaceb ḫāk-i rehinden **dūram** / Hep ġarīb aġlamaġa ḥubb-i vaṭandur bāʿis̱

G432/3 Der-i dil-dārdan **dūram** diyār-ı ġamda mehcūram / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde

dūr u dırāz [2] uzun uzadıya ‖ saçın uzunluğu

G276/1 Giceler kāküli sevdāsı ile dil-dāruñ / Ḥaddi pāyānı mı var **dūr u dırāz** efkāruñ

G340/4 Ġam-ı zülfin çeküp ıraḳlardan / Fikr-i **dūr u dırāza** başlayalum

dūr itmek [4] uzaklaştırmak

G79/7 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı **dūr itme** dīdeden / Ġamzeñden ayru kimsesi yoḳdur iler çeker

G346/8 Dür-i fażl ile muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur Bāḳī / Anı **dūr itme** benüm pādişehüm yanuñdan

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın **dūr itme** ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan

G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki ṣubḥ-ı viṣāl irüp / Ḥüsnüñ żiyāsı ẓulmet-i hicrānı **dūr ide**

dūr-bīn [1] uzakları gören ‖ akıllı, basiret ve tedbir sahibi (kişi), bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 179.

G379/5 Bāḳī işigi ḫākine ṭutsun kimüñ ki var / Aḫter gibi bülend-naẓar çeşm-i **dūr-bīn**

durmak [1] vazgeçmek, geri durmak; bkz. TS. C. II, s. 1267.

G395/5 Bāḳıyā diñ **durmasun** güftāra ṭāḳat var iken / Vaḳtidür ol ḫusrev-i devrāne söyleñ söylesün

ḍurūb [1] darbeler, vurmalar ‖ ‘ḍurūb-ı ems̱āl’ md.

K21/18 **Ḍurūb-ı** tīġ-i ḥavādis̱den özge bulmadılar / Şolar ki kendülerin aña ṭutdılar ems̱āl

dūş [2] omuz

K9/10 Dārā revā ki ġāşiyesin ala **dūşına** / Lāyıḳ budur ki ola Sikender rikāb-dār

K23/13 Peyk-i zamāne zer teberin **dūşına** alup / İrgürdi Ḫᵛāce ḫidmetine ʿĪddan peyām

dūşīne [1] dün geceki, dün akşamki

G139/5 Mey-i **dūşīneden** Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / Elüñde ṭurmayup cām-ı şarāb-ı erġavān ditrer

dutmak [1] (ışıktan) faydalanmasını sağlamak, yansıtmak

G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i dehr çarḫa **dutar** şeb-çerāġını

dutışmak [1] alev almak, yanmaya başlamak

G540/2 Kilk-i āhum yazarsa sūz-ı dili / **Dutışur** nüh sipihrüñ evrāḳı

dūzaḫ [2] cehennem

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam **dūzaḫ-ı** hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

G191/5 Yaḳdı yandurdı ġamuñda dostum düşmen beni / Didi kim biz **dūzaḫ-ı** cevr ü cefāya māliküz

dü çeşm-i pür-ḫūn [1] iki kanlı göz

G14/4 Bezm-i ġamda **dü çeşm-i pür-ḫūnum** / İki şīşe şarābdur gūyā

dü ʿālem [1] iki dünya ‖ dünya ve ahiret

G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan bilmez **dü ʿālemden** ḫaber / Aña hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşkī

dügme [4] düğme; bütün tanıklarda, göğsünün düğmelerini açmak bağlamında;

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ **dügmelerin** nāḫun-ı ḫār

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı külehin / Gögsinüñ **dügmelerin** çözdi ser-ā-ser sünbül

G358/5 Ġoncalar **dügmelerin** çözdi bahār oldı diyü / Sīnesin açdı girībānını çāk itdi semen

G277/1 Ġoncalar içre nihān eyleme gül-berg-i terüñ / Yaʿnī seyr eyleyelüm sīneñi çöz **dügmelerüñ**

dügün bayram [1] sevinçli, neşeli (bir iş) ‖ 'düğün bayram etmek'

K14/16 Çalındı kūslar ṭabl u neḳāre ṣaldı āvāze / **Dügün bayram idi** gūyā ġuzāta ceng meydānı

düḫūl [1] girmek

K27/17 **Düḫūl**-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

dükenmek [3] tüketmek, bitirmek

G548/5 Dirhem-i eşküm **dükenmez** nice demdür Bāḳıyā / Ḫāk-i cismümdür meger kim māl-i Ḳārūnuñ yiri

G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı dili dīde **düketdi** gördüm / Mey-i nābı bedel-i mā-yeteḥallel çekdüm

G382/7 Bāḳī yolında döke ṣaça ḫarç idüp gözüm / Āḫır **düketdi** naḳd-i sirişküm ḫızānesin

dükkān [1]

K22/1 Gül-şene altun varaḳlar zeyn idüp bād-ı ḫazān / Gūyiyā zer-kūblar **dükkānı** oldı gül-sitān

Düldül [3] Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'e hediye ettiği atın adı; bütün tanıklarda Bakî, şiirinin üstünlüğünü vurgulama bağlamında kullanmıştır.

G255/5 Destüñde Ẕü'l-feḳār-ı ʿAlī nevk-i ḫāmedür / Bāḳī semend-i ṭabʿuñ olur **Düldül** eyleseñ

G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol şeh-i Ḫayder-şecāʿat şevḳine / ʿArṣa-i kevn ü mekānı geşt ider **Düldül** gibi

G12/5 Ḥayder-i Kerrārıyam meydān-ı naẓmuñ Bāḳıyā / Nevk-i ḫāme Ẕü'l-feḳār u ṭabʿ **Düldüldür** baña

düm-i ṭāvūs [1] tavus kuyruğu

G456/3 Felek cevlān ider bāġ-ı cihānda / **Düm-i ṭāvūs** naḳşın virdi hāle

dün [2] gece

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda **dün** gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er yoḳ daḫı pehlū da güzel

G138/3 **Dün** ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr içre şimdi şöhre-i devrān olup gezer

dün gice [3] dün gece, geçen gece

G270/5 Bāḳıyā **dün gice** meclisde gül-efşānlar ile / Māh-tāb itmiş idük bezme żiyāsın ḳadeḥüñ
G242/4 **Dün gice** ol ġazāli ḳaçurmış raḳīb-i seg / İtler gibi aradı bulınca yataḳ yataḳ
G339/1 **Dün gice** dil ḫānesin bi'l-cümle tenhā eyledüm / Ḳapu yapdum ġayra kes̱retden müberrā eyledüm

dü-nīm eylemek [1] iki parçaya ayırmak

G334/2 Ayrıldı dil ṣadef gibi sen dürr-i pākden / Şemşīr-i hecrüñ **eyledi** bī-çāreyi **dü-nīm**

dünyā/dünye [42] dünya; bkz. 'zen-i dünyā' md.

K3/9 Vücūd-ı şerīfiyle **dünyā** müşerref / Żamīr-i münīriyle ʿālem münevver
K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i **dünyā**
M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā kühne-serādur **dünyā** / Künc-i rāḥat yiri ẓann eyleme bu vīrānı
G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi **dünyā** gözedür
G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī felek rām oldı ṭut / Bī-vefā **dünyā** hele ben bildügüm **dünyā mıdur**
G153/1 Ḳaşuñ añılsa ġurre-i ġarrā ḳulaḳ çeker / Ḥaḳḳā budur ki ḥüsnüñe **dünyā** ḳulaḳ çeker
G348/2 Baña derdüñ evvelā bildürmedi **dünyā** nedür / Gerçi ʿāḳil bilmedi dünyāda rāḥat neydügin
G381/4 Hep senüñ'çündür benüm **dünyā** cefāsın çekdügüm / Yoġsa ʿömrüm varı sensüz n'eylerin dünyāyı ben
G384/6 Seni bir ṣūret-i zībā ile aldar ammā / ʿĀḳıbet saña ne yüz göstere **dünyā** göresin
G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden ḫalāṣ ol cām-ı mey nūş eyle kim / Niceler nā-būd olur **dünyā** bu dünyādur yine
G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin bilse meʾāl-i ḥāl-i **dünyā** kāşkī
G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne daḫı görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā **dünyāda** nice māh u sāl
G348/2 Baña derdüñ evvelā bildürmedi dünyā nedür / Gerçi ʿāḳil bilmedi **dünyāda** rāḥat neydügin
G449/4 İşitdük āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / Naẓīr olur mı hey ṣofī mey ü maḥbūba **dünyāda**
Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i vażʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi **dünyāda** geh maḥzūn olur geh şād-mān
G105/3 **Dünyāda** çeker miḥneti erbāb-ı maḥabbet / Ey ṣofī bu gün baña ise irte ṣañadur
G171/1 Ālāyiş-i **dünyādan** el çekmege niyyet var / Yaḳında ʿadem dirler bir şehre ʿazīmet var
G221/3 Sīm-i eşküñ yolına ḫārc eylemekden aġlama / Yā nedür ey ʿāşıḳ-ı şūrīde **dünyādan** ġaraż
G299/4 ʿİşve-i dehre göñül virmez o kim ʿāḳildür / Almadı behre begüm kimse bu **dünyādan** bil
Kt21/2 İşitdüm fevtin ol Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ ey Bāḳī / Didüm tārīḫin ʿazm itdi beḳāya dār-ı **dünyādan**
G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı semend-i nāza çignetme / İñende ḥüsne maġrūr olma sulṭānum bu **dünyādur**
G132/4 Gehī vuṣlatda ʿāşıḳ gāh mehcūr / Bu **dünyādur** gehī mātem gehī sūr
G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden ḫalāṣ ol cām-ı mey nūş eyle kim / Niceler nā-būd olur dünyā bu **dünyādur** yine
G505/4 Fenāsın bildi **dünyānuñ** çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı
G408/7 Ḳul olursañ Bāḳıyā ol şāh-ı ʿālī-şāne ol / Kim virilmiş ʿizz u devlet dīnine **dünyāsına**
G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i **dünyāya** dil / Rūy-ı zerd ü gevher-i eşküm zer ü zīver yiter
G171/6 Ser terkine ḳāʾildür **dünyāya** göñül virmez / Terk ehlinüñ ey Bāḳī başında saʿādet var
G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / Bāri bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile **dünyāya** baḳ
G297/8 İlṭifātuñ Bāḳīyi **dünyāya** maḥsūd eyledi / Hep senüñdür çekdügi derd ü belālar bilmiş ol
M1/II/2 Gerdūn ayaġı tozına eylerdi ser-fürū / **Dünyāya** ḫāk-i bār-gehi secde-gāh idi
K15/3 Cihāna zīb ü fer virdi yine meşşāṭa-i ḳudret / ʿArūs-ı nev gibi ārāyiş itdi kühne **dünyāyı**
K15/11 Żiyā-baḫş olsun āfāḳa cemāl-i ʿālem-efrūzı / Fürūzān eyledükçe ṭalʿat-i nev-rūz **dünyāyı**
G264/7 Kelām-ı ʿaşḳ ey Bāḳī ser-ā-ser sırr-ı vaḥdetdür / Murādı cümlenüñ birdür bütün **dünyāyı** söyletseñ
G294/4 Ārzū eylemezin salṭanat-ı **dünyāyı** / Ḫidmet-i ḫāk-i der-i yār yiter cāh u celāl
G381/4 Hep senüñ'çündür benüm dünyā cefāsın çekdügüm / Yoġsa ʿömrüm varı sensüz n'eylerin **dünyāyı** ben
G519/2 Felek bir ejdehā-yı heft-serdür / Ṭolanmış genc-i **dünyāyı** ser-ā-pāy

G545/5 Bāḳī gider endīşe-i **dünyāyı** göñülden / Degmez bu ḳadar raġbete bu menzil-i fānī

G169/6 Cihañda derd ü belāñı çeker gider Bāḳī / Ölürse **dünyede** senden ferāġati yoḳdur

G247/5 Żāyiʿ ola mı bunca belā **dünyede** Bāḳī / Yā Rabbi naṣīb ola mı dil-dāra ṣarılmaḳ

G261/4 Bir nefes hem-dem olup defʿ-i melāl eyleyecek / Bulmadum **dünyede** cām-ı mey-i ḥamrādan yig

Kt3/3 Dārā-yı cihān eylemesün ʿālemi sensüz / Her ḳanda iseñ pādişehüm **dünyede** ṣaġ ol

G534/5 **Dünyede** öldügüme hīç ġam yimezdüm Bāḳıyā / Bir gice pehlūya çeksem ol melek-sīmācuġı

dünyā vü dīn **[1]** bkz. ‘dīn ü dünyā’ md.

G135/7 Eger **dünyā vü dīn** emrinde nāfiʿ bir ʿamel dirseñ / Duʿā-yı devlet-i sulṭān muʿizz-i dīn ü dünyādur

dünyā vü ʿuḳbā **[1]** dünya ve ahiret

G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan bilmez dü ʿālemden ḫaber / Aña hergiz olmasa **dünyā vü ʿuḳbā** kāşkī

dünyā evi **[1]**

G281/5 **Dünyā evinde** olmayıcaḳ bir ḥużūr-ı ḳalb / Fānī cihānı nʾeyleyelüm cāvidān ṭutuñ

dünyā ġamı **[2]**

G506/1 Getürür başuma ferdāları **dünyā ġamını** / Nice ʿāḳildür o kim çekmeye ferdā ġamını

G79/4 Ḫuşk u ter ile ḳāniʿ olan ʿīş u nūşda / **Dünyā ġamını** pādişeh-i baḥr u ber çeker

dünyā mālı **[1]**

M4/IV/3 Her ṭarafdan aḳsa **dünyā mālı** gelse lā-yuʿad

dünyā vü mā-fīhā **[1]** dünya ve içindekiler

K22/20 Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümā-yı ṭabʿına / Cümle-i **dünyā vü mā-fīhā** muṣavverdür ʿayān

dünyā metāʿı **[1]** dünya malı; bkz. ‘metāʿ-ı dehr’ md.

G211/4 ʿĀḳil oldur gelmeye **dünyā metāʿından** ġurūr / Müddet-i devr-i felek bir demdür ādem bir nefes

dünyā-yı dūn **[2]** alçak/aşağılık dünya

G192/2 Baş egmezüz edānīye **dünyā-yı dūn** içün / Allāhadur tevekkülümüz iʿtimādumuz

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey ṭālib-i **dünyā-yı dūn** / Var ise rāḥat yiri ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

dünyā-yı fānī **[1]** geçici/ölümlü dünya

K5/18 Felekler farḳına başdı ḳadem devrüñde fażl ehli / Nice pā-māl ide **dünyā-yı fānī** ehl-i ʿirfānı

dünyā(lara) degmek **[1]** çok değerli olmak

G508/6 **Dünyā deger** ol māh-liḳā dil-ber-i ġarrā / Yūsufda daḫı yoḳdur anuñ ḥüsn ü bahāsı

dünyī-i denī **[1]** alçak/aşağılık dünya

G74/1 Terk-i **dünyī-i denī** ḫalḳa tedennī görinür / Çeşm-i ʿuşşāḳa ne dünyī vü ne ʿuḳbī görinür

dür(r) **[20]** inci

K23/23 Deryā-yı ʿilme **dür** gibi ġavvās olanlara / Virdi zamāne ḫidmeti silkinde intiẓām

K18/16 **Dür** ü yāḳūt ile bir naḫl-i muraṣṣaʿ ṣandum / Erġavān üzre dökilmiş ḳaṭerāt-ı emṭār

G419/5 Muraṣṣaʿ sāye-bānından dökildi ebr-i nīsānuñ / **Dür** ü yāḳūt-ı rummānī nihāl-i erġavān üzre

G190/2 Dilerlerse **dür-i** dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir

G346/8 **Dür-i** fażl ile muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur Bāḳī / Anı dūr itme benüm pādişehüm yanuñdan

G52/5 Kenār-ı baḥr-i naẓma yine **dürler** dizmiş ey Bāḳī / Süṭūr-ı defter-i şiʿrüñ meger emvāc-ı deryādur

K18/52 Baḥr-i eşʿār yiter urdı süṭūr emvācın / Demidür kʾide duʿā **dürlerini** zīb-i kenār

G220/4 O **dürri** vaṣf iderin ḳarşu baḥr-i naẓmumda / Sözüm güherlerine ser-fürū ider ġavvāṣ

K7/8 Nev-ʿarūs-ı gül gibi pīrāhen-i āl üstine / Lāle **dürr-i** jaleden gūy-ı girībān eyledi

K8/10 Dili **dürr-i** maʿārifden kefi beẕl-i ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

K14/32 Hemān oldur niyāzum senden ey Keyḫusrev-i s̱ānī / Ki gūş-ı hūşa mengūş eyle **dürr-i** pend-i pīrānı

K27/16 Ṣadef gūşın müzeyyen ḳılmaġ içün **dürr-i** lafẓından / Kelāmın istimāʿ eyler pes-i dīvārdan deryā

M2/I/7 Ḳanı ol **dürr-i** dil-efrūz-ı seḫā deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet kānı

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü **dürr-i** encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā

G29/4 Firāḳ-ı **dürr-i** dendānuñla cārī gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur bāʿis̱

G214/5 Bir ṣadefdür **dürr-i** evṣāfuñla dīvānum benüm / ʿĀrif almış ḳoynına mānend-i ʿummān gizlemiş

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u **dürr-i** kerāmet ṣudūr ide

K23/35 **Dürr-i** duʿāñı zeyn idelüm tā ki yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām

G399/5 **Dürr-i naẓmuñ** Bāḳıyā baş egdürür ṭāliblere / Kim żarūrī itdürür ġavvāṣa lüʾlū ser-fürū

G442/4 Jālelerdür lāle-i sīr-āba düşmiş gūyiyā / **Dürr-i** dendānuñ ḫayāli çeşm-i pür-ḫūn-ābda

dürr-i ʿAden [3] Aden denizinden çıkan değerli inci

G26/1 Yaşumuz dökmege ol **dürr-i ʿAdendür** bāʿis̱ / Göñlümüz düşmege ol çāh-ı ẕeḳandur bāʿis̱

G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü **dürr-i ʿAdenden** geç

G248/3 Bāġda **dürr-i ʿAden** gibi yine yāsemenüñ / Cigerin deldi bu gün şīve-i çāh-ı ẕeḳanuñ

dürr-i bünāgūş [1] inci küpe

G276/6 Jāleler ṭamlamaġ ister gül-i terden gūyā / Görinen **dürr-i bünāgūşı** degüldür yāruñ

dürr-i ġalṭān [1] yuvarlanan inci ‖ gözyaşı

K5/31 Benem ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim ṭurmaz revān eyler / Dilinden Āb-ı ḥayvānı gözinden **dürr-i ġalṭānı**

dürr-i girān-māye [1] kıymetli iri inci

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün **dürr-i girān-māye** iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur nitekim gevher-i kān

dürr-i nāb [3] beyaz ve parlak inci

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi açıldı ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i **dürr-i nāb** açdum

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi açıldı ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i **dürr-i nāb** açdum

G334/3 Ḳadr ü şerefde sen güher-i kān-ı salṭanat / Baḥr içre **dürr-i nāb** gözi yaşlu bir yetīm

dür-i nā-yāb [1] benzersiz/müstesna inci

G29/4 Firāḳ-ı dürr-i dendānuñla cārī gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i bī-kerāna ol **dür-i nā-yāb** olur bāʿis̱

dürr-i Necef [1]

G522/1 Ḳıymet gerekse ḳavlüñe **dürr-i Necef** gibi / Bīhūde yire açma dehānuñ ṣadef gibi

dürr-i pāk [3] tertemiz inci

G228/1 Ey **dürr-i pāk** aġzuña nisbet senüñ ṣadef / Deryā sevāḥilinde yatur pāre-i ḫazef

G334/2 Ayrıldı dil ṣadef gibi sen **dürr-i pākden** / Şemşīr-i hecrüñ eyledi bī-çāreyi dü-nīm

G412/5 Nis̱ār it bezmine Bāḳī bu **dürr-i pāki** seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār elde

dürr-i s̱emīn [1] kıymetli iri inci; bkz. ʻṣadef-i dürr-i s̱emīnʼ md.

G383/7 Silk-i gevher maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı ter yiter / Bāḳıyā çekmez göñül **dürr-i s̱emīnüñ** minnetin

dür-i sīr-āb [1] iri inci tanesi

K19/24 **Dür-i sīr-āb** ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem

dürr-i şeh-vār [7] iri taneli inci

M1/IV/6 Deryālar itse ʿālemi çeşm-i güher-feşān / Gelmez vücūda sencileyin **dürr-i şāh-vār**

G48/4 Yāḳūt u laʿli bir birine urdı lebleri / İdüp nis̱ār sözde nice **dürr-i şāh-vār**

G230/2 Cism-i laṭīfüñ oldı senüñ **dürr-i şāh-vār** / Ḥıfẓ itmek içün anı olupdur cihān ṣadef
G352/7 Cenāb-ı şāha ey Bāḳī nis̱ār it lüʾlū-yı naẓmuñ / Bu ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde **dürr-i şāh-vār** olsun
K18/25 Lāle ṣaḥrāyı bu gün kān-ı Bedaḫşān itdi / Jāle gül-zāre nis̱ār eyledi **dürr-i şeh-vār**
K19/15 Beyża-i ṭāʾir-i devletdür o **dürr-i şeh-vār** / Āşiyān şeklini baġlarsa nʾola ger ḫātem
K25/33 Bir güherdür söz aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña **dürr-i şeh-vār**

dürr-i yek-tā [2] eşsiz/benzersiz inci

K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil ḳaldı derūn-ı baḥr-i ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol **dürr-i yek-tāyı**
G408/9 **Dürr-i yektā-yı** saʿādet zīb ü zīver tācına / Gevher-i vālā-yı nuṣret ḫançer-i elmāsına

dür diş [5] inci diş

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi dil-rübā ḳanı / Laʿlīn ṭuṭaġı **dür dişi** gül-gūn yañaġı var
G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken **dür dişi** vaṣfın / Dāmān-ı müjem dökdi cevāhir sözüm üzre
G254/4 **Dür dişi** vaṣfında ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lüʾlū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i efkāre çek
G278/4 Şol jāle düşen sūsen-i āzāde-veş ey dil / **Dür dişlerinüñ** vaṣfı gerek vird-i zebānuñ
G430/4 **Dür dişüñ** vaṣfında şiʿrüm defterin gördi meger / Kim ṣadef mecmūʿasını ṣaldı deryā ḳoynına

dürler dökmek [2]

1. güzel ve hikmetli sözler söylemek ‖ şiir söylemek

G264/6 Ne dillerden ne **dürler dökdügin** deryā-ṣıfat görseñ / Ḫurūş u cūş ile bir gün dil- i dānāyı söyletseñ

2. ağlamak ‖ yalvarmak

G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül **dürler dökerdi** çekseler / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsından seḥābuñ ʿaynına

dür ü gevher/ güher/cevāhir [6] inci ve mücevher

K18/26 Dāmenin **dürr ü cevāhirle** pür itdi gül-i ter / Ki ide ḫāk-i der-i Ḥażret-i Pāşāya nis̱ār
K11/9 Şeref virmez **dür ü gevher** kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner baḥr-i fażīlet kān-ı ʿirfān ol
K14/8 **Dür ü gevher** nis̱ār itsün yolına ebr-i bārānī / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün mihr-i raḫşānī
K23/24 Keff-i yem-i yemīni nem-i cūdın itse feyż / Bārān yirine **dürr ü güher** yaġdurur ġamām
G483/5 Gözüme ḫāk ile yeksān görinür **dürr ü güher** / Ḫāke yaş dökse ḳaçan çeşm-i güher-pāşları
G503/4 Ser-rişte-i viṣāl **daḫı** girmedi ele / Baġrum delindi hecr ile **dürr ü güher** gibi

dürr ü güher naẓm itmek [2] inci ve mücevher dizmek ‖ şiir söylemek

K25/37 Kelimātum yirine **dürr ü güher naẓm itsem** / İdemez mertebe-i fażluñı eşʿār işʿār
Kt9/1 Söz degül **dürr ü güher naẓm itsem** / Ḳadr ü ḳıymet bilenüñ bendesiyüz

dürre [1] iri inci

G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi **dürre-i** dürc-i feṣāḥat nükte-perversin

dürrī [1] parlak yıldız

G120/4 Aġzuñ içre diş midür ya ġonca içre jāle mi / Kevkeb-i **dürrī midür** ya lüʾlū-yı lālā mıdur

dürc [3]

1. kutu

G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi dürre-i **dürc-i** feṣāḥat nükte-perversin

2. mücevher kutusu ‖ küçük ağız

G311/3 **Dürc-i** dehānı var ise billūr ḥoḳḳadur / Andan görinür iki laṭīf āb-dār laʿl
G313/6 Söylese lafẓ-ı dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / **Dürc-i** laʿlindeki her dāne-i lüʾlū da güzel

dürd [2] tortu, (dürd-derd)

G2/8 Ḥasūduñ **dürd-i** derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā

G163/5 Bāḳī hemīşe gör bu ḫum-ı nīl-gūnı kim / **Dürd-i** belā vü derdini merd-i hüner çeker

dürd-āşām **[1]** kalender meşrep ‖ tortulu şarap içme bağlamında;

G58/1 Cürʿa-dān abdāla gerçi maḫzenü'l-esrārdur / Rind-i **dürd-āşāma** sāġar maṭlaʿu'l-envārdur

dürdī-keş **[2]** kalender meşrep ‖ tortulu şarap içme bağlamında;

G431/4 Üstüñe düşmez ne deñlü mest olursa zāhidā / Böyle istiġnā virilmiş ʿāşıḳ-ı **dürdī-keşe**

G383/6 Cām-ı laʿlüñ cürʿasın luṭf eyle **dürdī-keşlere** / Çekmesün erbāb-ı himmet her denīnüñ minnetin

dür-efşān/feşān **[3]** inci saçan ‖ gülümseme

G268/1 Ġoncayı dil-teng ider laʿl-i **dür-efşānuñ** senüñ / Lāleye ḫoş reng ider gül-berg-i ḫandānuñ senüñ

G165/5 Reʾīs-i baḥr-i naẓm olduñ bu gün ʿālemde ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ ṭabʿ-ı **dür-efşānuñda** ḳalmışdur

G476/5 Seyl-i eşküm içre çeşm-i **dür-feşān** / Bāḳıyā gūyā ṣadef ʿummānda

dü-reng **[1]** iki yüzlü

G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i dehr-i **dü-renge** kim / Eşkāl-i Cemle naḳş görindi zamān zemīn

dürmek **[1]** sarmak, toplamak ‖ (meclisi) sona erdirme; ayrıca bkz. 'defterini dürmek'; 'yüzüñi dürmek' maddeleri.

G429/2 **Dürdi** bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı yādgār gül / Rengin şarāb-ı nābda būyın gül-ābda

dürer **[1]** inci taneleri ‖ diş

G541/2 Lebüñüñ ṣāfiyesi vire diyü ṣāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ virdi **dürer** yā Ṣāfī

dürer-bār **[2]** inci saçan

G535/2 ʿArż itdüm aña nāme ile lüʾlū-yı eşküm / Cān riştesi mektūb-ı **dürer-bāre** ṣarıldı

G313/6 Söylese lafẓ-ı **dürer-bārına** söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her dāne-i lüʾlū da güzel

dürlü **[2]** çeşit çeşit, farklı farklı

K18/22 Dehen-i ġonca-i ter **dürlü** leṭāʾif söyler / Gülüp açılsa ʿaceb mi gül-i rengīn-ruḫsār

G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī sūzān gehī nālān / Felek āyīnesi göstermeyeydi **dürlü** ṣūretler

dürlü dürlü **[1]** çeşit çeşit, farklı farklı

G343/5 Görüp bu **dürlü dürlü** naẓm-ı pāküm şermden Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı lüʾlū-yı ter hem

dürüst **[7]**

1. düzgün, doğru, hatasız ‖ mükemmel biçimde

G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı **dürüst** / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst

2. yakası yırtılmamış

G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı **dürüst**

3. tam ‖özü sözü doğru

G22/2 Olsa ʿirfān ehline cānān olınca şöyle kim / Zülf-i müşgīni şikeste ʿahd ü peymānı **dürüst**

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste ʿahd ü peymānı **dürüst**

4. dengede, terazide

G22/6 Bāḳıyā fennüñde ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / Ḥamdüli'llāh ṭabʿ mevzūn ʿaḳl mīzānı **dürüst**

5. bütün

G22/4 Cevşen-i pūlād-ı çarḫı çāk çāk itdüm daḫı / Āh-ı āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı **dürüst**

G22/5 Āteş-i sūz-ı firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider bir demde dil deryā-yı ʿUmmānı **dürüst**

düşmek [83]

1. düşmek

Kt2/1 Ḳalmayup ferri **düşdi** destinden / Ḫançer-i āb-gūnı Behrāmuñ
G17/4 Ne ṭaşlar başdı seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna / **Düşen** altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb
K8/12 Zamāne āteş urdı ḫırmen-i aʿdā-yı bed-kīşe / **Düşelden** şuʿle-i şemşīri Aẕerbāycān üzre
K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer **düşmiş** degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi māh-ı āsmān
G11/2 Leblerüñde ḫaṭṭuñ ey şīrīn-dehen / Mūrlar cüllāba **düşmiş** gūyiyā
G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre **düşmiş** ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer
G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre **düşmiş** ṣanki bir mūdur
G216/2 Eşküm götürdi gitdi kūyına cism-i zerdüm / Berg-i ḫazāne beñzer bir cūy-bāre **düşmiş**

2. inmek ‖ yağmak

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ aḳçe **düşdi** yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı ceyb-i cibāl

3. damlamak ‖ meyletmek

G331/1 Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı güle **düşdi** şeb-nem
G527/1 Dil-i pāk ol ʿiẕār-ı āle düşdi / Gül-i rengīne gūyā jāle **düşdi**
G18/3 Ṣanma şeb-nemdür **düşen** hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb
G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram cānā gözümden ter **düşer**
G438/1 Düşse zülfinden ʿaraḳ ruḫsār-ı cānān üstine / Gūyiyā şeb-nem **düşer** gül-berg-i ḫandān üstine
K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle **düşmiş** gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem
G60/3 Sen ṭarāvet bāġınuñ bir ġonca-i ḫandānısın / Jāle **düşmiş** tāze gül bir aġlamış ṣūretlüdür
G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle **düşmiş** ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh elinde yā muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur
G216/1 Pākīze-dil ṣafādan ruḫsār-ı yāre düşmiş / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir lāle-zāre **düşmiş**
G376/3 Jāle **düşmiş** berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ḫançerüñ / Berkdür ey seng-dil ammā demürden ṭaşdan
G442/4 Jālelerdür lāle-i sīr-āba **düşmiş** gūyiyā / Dürr-i dendānuñ ḫayāli çeşm-i pür-ḫūn-ābda
G304/2 Pākīze-ṭabʿ u ṣāf-dil ü pāk-meşrebüz / Ḥüsnüñ güline **düşse** nʾola jāle-veş göñül
G438/1 **Düşse** zülfinden ʿaraḳ ruḫsār-ı cānān üstine / Gūyiyā şeb-nem düşer gül-berg-i ḫandān üstine

3.1. güle güle düşmek (çok gülmek yönüyle)

G447/2 Şol deñlü itdi güllere bülbül şeṭāreti / **Düşdi** çemende ḳaṭre-i şeb-nem güle güle

4. rastlamak, tesadüf etmek ‖ nasip olmak, kısmet olmak

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel **düşdi** / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün
G527/6 Ezelde ḳurʿa-i mihr ü maḥabbet / Dil-i fīrūz-ı ferruḫ-fāle **düşdi**
G216/5 Bundan ziyāde ʿāşıḳ ferḫunde-fāl olur mı / Rūz-ı ezelde ḳurʿa naḳş-ı nigāre **düşmiş**
G216/6 Ḳısmetde tīr-i ʿaşḳun Bāḳīye oldı rūzī / Sehm-i saʿādet ol gün ol dil-figāre **düşmiş**
G173/2 Belā ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm derd-i hicrānuñ dil-i bīmāre **düşmişdür**

5. yansımak, aksetmek

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş **düşdi** ya āyīne-i ruḫsārına
G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ āb-ı ʿārıżuñda / Gören dir ṣuya ʿaks-i lāle **düşdi**
G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i ḫāver **düşer**
G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden **düşer** levḥ-i żamīr-i kāne naḳş
G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi **düşerse** ṭañ mı eşk-i çeşmüme / Bāġda āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ yiri
G198/7 Derūna tāb-ı ruḫı **düşmeyince** ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda buldum ṣafā ne sāzda sūz

G216/7 Reşk eylesün zamāne Sulṭān Murād Ḫāna / Hep pertev-i saʿādet ol kām-kāre **düşmiş**

G373/3 Görinen encüm degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / ʿAksidür āyīne-i eflāke **düşmişdür** ʿayān

K19/46 **Düşse** āyīnesine pertev-i nūr-ı ḫaddüñ / Vire ḫurşīd-i cihān-tāb gibi fer ḫātem

6. yakalanmak

G436/1 Mübtelā oldı göñül cām-ı şarāb-ı nāba / Āh kim zevraḳ-ı dil **düşdi** yine gird-āba

G448/4 **Düşer** fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında

K7/11 Zülf-i dil-ber bendine **düşmiş** gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn ʿaceb kendin perīşān eyledi

7. tuzağa düşmek

G488/5 Āh kim **düşdi** nā-gehān göñlüm / Göricek ol çeh-i zenaḫdānı

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / **Düşersin** dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

G26/1 Yaşumuz dökmege ol dürr-i ʿAdendür bāʿis̱ / Göñlümüz **düşmege** ol çāh-ı ẕeḳandur bāʿis̱

G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ içre şināver geçinenler ne bilür / **Düşmese** çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür

G510/6 Allāh oñara **düşmeye** gird-āb-ı belāya / ʿAşḳuñda göñül zevraḳı ʿummāne ṣalındı

G58/4 Dām-ı āġūş içre **düşmez** ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i eşküm egerçi lüʾlū-yı şeh-vārdur

G410/3 Rūzgāruñ sitemin gör **düşürüp** gīsūña / Yine dil zevraḳını ṣaldı Fireng-istāne

8. meyletmek, müptela olmak ‖ kapılmak, yakalanmak

G492/4 Kākülüñ sevdālarından **düşdi** göñlüm zülfüñe / Bir belā daḫı ol oldı başuma kākül gibi

G527/1 Dil-i pāk ol ʿiẕār-ı āle **düşdi** / Gül-i rengīne gūyā jāle düşdi

G176/3 **Düşeli** şīrīn lebüñ sevdāsına cānā göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar

G278/4 Şol jāle **düşen** sūsen-i āzāde-veş ey dil / Dür dişlerinüñ vaṣfı gerek vird-i zebānuñ

G410/4 **Düşmesin** silsile-i zülf-i perīşānuña dil / ʿAḳlını başına cemʿ eylesün ol dīvāne

G37/5 Ḳāmetüñ ḳulluġına **düşmeyicek** / Olmadı serv-i ḫırāmān āzād

G216/1 Pākīze-dil ṣafādan ruḫsār-ı yāre **düşmiş** / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir lāle-zāre düşmiş

9. sarkmak

G527/3 Siyāh aṭlas gibi zülfüñ yaraşdı / ʿİẕār-ı āl-i müşgīn-ḫāle **düşdi**

G185/2 Nihāl-i serv-i bālāñuñ görenler ʿaksini ṣuda / Ayaġuñ öpmege **düşmiş** saña üftādedür dirler

G50/3 **Düşüp** ol ḳadd-i bālādan döşenmiş ḫāk-i rāh üzre / Muʿanber zülfi gūyā sāye-i serv ü ṣanavberdür

10. uğramak, duçâr olmak

G527/5 Ṣaçuñ bendinde dil derdin ṣorarsañ / Ġarīb üftāde müşkil ḥāle **düşdi**

K11/5 **Düşer** bir ʿuḳdeye gāhī küdūret kesb ider ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

G105/1 ʿĀşıḳlara çün derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / Yā ẕevḳ u ṣafā derdine **düşmek** ne belādur

11. yakışmak, yaraşmak, uygun gelmek

G51/2 Mevsim-i gül ʿīd ile yār u muṣāḥib **düşdiler** / Bir birine iki dil-berdür maḥabbet gösterür

G119/5 ʿĀrıż u ruḫsāruñı vaṣf itse Bāḳī her ḳaçan / Şiʿri ey gül-çihre anuñ böyle rengīn-ter **düşer**

G459/1 Dilā meyl itme vaṣl-ı dil-rübāya / Hevā-yı salṭanat **düşmez** gedāya

G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi meyl itme dostum / **Düşmez** giyāha hem-ser ola serv-i ser-bülend

G216/8 Farḳında ol siyeh per ẓıll-ı hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre **düşmiş**

12. toplanmak, üşüşmek

G121/5 Ruḫlaruñ medḥin ser-āġāz itdi Bāḳī bāġda / **Düşdiler** hep yanına bülbüller āheng itdiler

13. vaki olmak, başına gelmek

M3/V/3 Kār-gāh-ı dīn ü devletde **düşen** düşvār işin / Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti luṭfından āsān eylesün

14. aklına gelmek

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber **düşer** / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer

15. şehit olmak, savaşta ölmek

G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca dil-āverler **düşer**

16. yıkılmak, yığılmak

G488/4 Göz ḳarardur **düşerdi** ḫāk-i rehin / Görse ger sürme-i Ṣıfāḥānī

G428/1 Mestāne **düşmişin** bu gice sāġar üstine / Sāḳī-i bezm didi yüzüñ güller üstine

17. yolu düşmek, gitmek

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra **düşersek** demidür jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı gül açıldı güzellendi çemen

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına **düşmek** murād ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

G81/5 Miḥneti dil ser-i zülfinde çeker ey Bāḳī / Kāfir-istāna **düşen** kimsede miḥnet demidür

18. gelmek

G30/4 Bu bāzār içre **düşmez** dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

19. ayrılmak, parçalanmak

G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i kūyuñ bir lāle-zāre dönmiş / Ḫūn itdügüñ cigerler hep pāre pāre **düşmiş**

20. girmek, sığınmak, kapanmak

G242/7 Bāḳī işigi ḫākine **düşmiş** niyāz ider / Miskīn fütāde ʿāşıḳ-ı bī-dil babaḳ babaḳ

G173/1 Göñül cām-ı lebüñle sāḳıyā āvāre düşmişdür / Görelden çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre **düşmişdür**

21. sefil olmak, çaresiz kalmak

G173/5 Meded Bāḳīye ey pīr-i muġān bir cürʿa himmet ḳıl / Elin alup ayaḳlandur ki ol bī-çāre **düşmişdür**

22. sahile vurmak

G216/3 Būs u kenāruñ özler ʿaşḳuñ ġamında diller / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol kenāre **düşmiş**

23. kendini atmak

G489/6 Maḥabbet içre giriftār-ı hecr olan ʿāşıḳ / Deñizlere **düşüben** ṭuʿme-i neheng oldı

24. girmek

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa **düşüp** tāze cevān sevdi meger / Bükdi ḳaddin nitekim pīr-i muʿammer ḫātem

25. yere düşürmek ‖ kaybetmek

G511/4 **Düşürdi** efser-i iḳbāli serden / İçüp bī-hūş olan cām-ı ġurūrı

düş [1] rüya

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb şāhāne meclisdür **/ Düşinde** görmedi Cem böyle ʿişret-ḫāne-i zībā

düşkün [1] bkz. ‘yılduzı düşkün’ md.

G185/4 Ḳapuñda ḫāk-i rāh olmaḳ baña vaʾllāhi rifʿatdür / Egerçi kim beni **düşkün** ṣanup üftādedür dirler

düşmen [19] düşman

K14/15 Elinden ol ḳadar **düşmen** yimişdür boz doġanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh işidüp anı

K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān **düşmen** ḳāvī dil-dār her-cāyī

G191/5 Yaḳdı yandurdı ġamuñda dostum **düşmen** beni / Didi kim biz dūzaḫ-ı cevr ü cefāya māliküz

G234/7 Żarūrī ser-fürū ḳıldı edāña **düşmen** ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i ṭabʿuñ Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā ancaḳ

K7/19 Zūr-ı dest-i devleti gürz-i girān-ı saṭveti / **Düşmen** üzre ḥamle-i Sām u Nerīmān eyledi

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i **düşmende** yir itdi / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

K16/13 Kesr-i ʿadū vü fetḥ -i memālik ʿaleʾd-devām / Gürz-i girānı **kelle-i düşmende** żam gibi

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı **düşmenden** feżāda kāseler ṭoldı / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī
G407/3 Ḫūn-ı **düşmenden** mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş düşdi ya āyīne-i ruḫsārına
M1/VI/1 Tīġuñ içürdi **düşmene** zaḫm-ı zebānları / Baḥs̱ itmez oldı kimse kesildi lisānları
G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün **düşmene** cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer
M3/II/5 **Düşmene** ṣalınsa tīġ-i ḫūn-feşānı yaraşur / Yiridür olsa ḫırāmān ol livā-yı salṭanat
G67/6 Āşıḳuñ **düşmeni** çoḳ baḥre dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā gözedür
M2/I/4 **Düşmen-i** ehl-i keremdür felek-i sifle-nevāz / Görüñüz n'itdi o Şeh-zāde-i ʿālī-şānı
Mtl 9 Kesdi ʿırḳın Ḳarġa-zādedür diyen **düşmenlerüñ** / Zāġlanmış bir ḳılıçdur Bāḳıyā şiʿrüñ senüñ
K24/47 Ser-i aʿdāña ṭaḳa seng-i melāmet güller / Ola **düşmenlerüñüñ** başına şeş-per sünbül
K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa görinür / Dīde-i **düşmenüñe** ḥalḳa-i ejder ḫātem
K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı ġam idüp **düşmenüñüñ** / Pençe-i baḫtın ider beste-i şeş-der ḫātem

düşmen ḳanı [1]

G494/5 Cihānuñ ḫār u ḫāşākin götürsün ab-ı şemşīrüñ / Gül-istān eylesün rūy-ı zemīni **düşmenüñ ḳanı**

düşmen-i dīn [3] din düşmanı ‖ kafir

K9/15 Eyler hücūmı **düşmen-i dīne** ʿAlī-ṣıfat / Şemşīr-i ḫūn-feşānı ḳılur kār-ı Zü'l-feḳār
K2/24 Ṭop idüp kellelerin ʿarṣada tīġuñ dāyim / **Düşmen-i dīni** bu üslūba ḳılur ser-gerdān
K7/20 Sillesiyle kendüye geldi şecāʿat lā-cerem / **Düşmen-i dīne** hücūm-ı şīr-i ġarrān eyledi

düşmen-i İslām [1] İslam düşmanı ‖ kafir

K23/9 Behrām eline ḫançer alup ḳaṣd ider ya ḫod / Aʿdā-yı dīn ü **düşmen-i İslāma** intiḳām

düşmen-kām [1] işi düşmanlık olan

K14/13 Didi Behrām-ı **düşmen-kām** gördi ḍarb-ı şemşīrin / Ḳoluña ḳuvvet ey rūz-ı veġānuñ Şāh-ı Merdānı

düşnām [2] küfür, sövüp sayma

G11/3 Yār aġyārı ṣavar **düşnām** ile / Defʿ olur ṣan kim duʿā ile belā
G350/3 Gedā gūş itse **düşnāmuñ** duʿālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de sög bārī duʿā olsun s̱enā olsun

düşvār iş [1] zor, güç iş; bkz. 'kār-ı düşvār', 'müşkil iş' maddeleri.

M3/V/3 Kār-gāh-ı dīn ü devletde düşen **düşvār işin** / Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti luṭfından āsān eylesün

dü-tā [1] iki kat, iki büklüm

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i **dü-tāya** rūy-ı zerd-i nāya baḳ

dü-tā eylemek [1] iki büklüm yapmak, belini bükmek

G4/3 Ümmīd-i ḫāk-būs-ı cenābuñla āsmān / Yıllar-durur ki ḳāmetini **eyledi dü-tā**

dü-tā ḳılmak [1] iki büklüm yapmak, belini bükmek

G529/4 Yoluñda delīl oldı **dü-tā ḳılmaġa** ḳaddüm / Her dāl ki naʿl-i süm-i esbüñ yola yazdı

dü-tā ḳadd [1] iki büklüm boy, beli iki büklüm; bkz. 'ḳadd-i dü-tā' md.

G75/4 Pīrlikde bu **dü-tā ḳaddümi** çeng eylemege / Neydügin bilmeyüp ol tāze cevānum özenür

dütün [2] duman

G462/4 Gözden ṣaḳınur ḫāk-i derin beñzer o māhuñ / Āhum **dütüni** perde çeker yılduzum üzre
G535/4 Göklerde gören gice ṣanur kāh-keşāndur / Āhum **dütüni** günbed-i devvāre ṣarıldı

düzd [1] hırsız

G182/3 Cān evinden ḫānümānum aldı **düzd-i** ġamzeler / Olmadı hīç kimse vāḳıf nāzükāne girdiler

E

eʿaz **[1]** daha aziz, daha değerli

M8/IV/1 Pāk-rū tāze-cevāndur baña cānumdan **eʿaz**

ebdān **[1]** bedenler, vücutlar ‖ varlık

G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı **ebdān** içre ol kim cevher-i cān gizlemiş

ebed **[1]** ebedî, sonsuz

G43/1 Ey dil gerekse vāsıṭa-i devlet-i **ebed** / Olmaz nigāruñ işigi ṭaşı gibi sened

ebkem **[1]** dilsiz, ağzı var dili yok

K24/37 Nice teşbīh idem aġzuña bir **ebkem** ġonca / Nice nisbet ḳılam ol zülfe ber-ā-ber sünbül

ebr **[15]** bulut

K18/5 Leşger-i **ebr** çemen mülkine aḳın ṣaldı / Ṭurma yaġmada yine niteki yaġı Tātār

K18/11 Dāye-i **ebr** yine ġoncaları̃ şeb-nemden / Başına aḳçe dizer niteki eṭfāl-i ṣıġār

K21/4 Zemīne dāmen-i **ebr** ile ṣaçdı sīmi felek / Bu ḥāleti göricek māʾil oldı tāze nihāl

G27/2 Hevā-yı zülfi ḳılmışdur seni ey **ebr** āvāre / Gözüñ yaşı budur seyl-i firāvān olmaġa bāʿis̱

G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla ḳaçan kim dilden āh u zār olur / Āh dūd u dūd **ebr** ü **ebr** āteş-bār olur

G19/2 Dūd-ı āhum ruḫuñ hevāsıyıla / **Ebr** olur yaġdurur cihāna gül-āb

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı **ebre** girür ḫusrevā felek / Yād eyledükçe luṭfuñı terler ḥicābdan

K22/2 Rişte-i bārān gümiş tel sīm-keş **ebr-i** ḥarīf / İki çarḫa döndiler gūyā zemīn ü āsmān

G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile şemşīr-bāz-ı berḳ / Çoḳ aḳçe ṣaçdı üstine **ebr-i** güher-nis̱ār

G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider **ebr-i** ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın ḳapladı **ebr-i** sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim indi destār üstine

K24/24 **Ebr-i** cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü mermer sünbül

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey cān / **Ebr-i** siyāh içinde gizlendi māh-ı tābān

G430/1 Cāme-ḫᵛāb ol āfeti alduḳça tenhā ḳoynına / Ṣanuram **ebrüñ** girür māh-ı şeb-ārā ḳoynına

G545/3 Bir cāy-ı ḫaṭar olmasa ʿālemde nedendür / **Ebrüñ** bu gözi yaşı vü berḳuñ ḫafeḳānı

ebr-i bārān(ī) **[3]** yağmur bulutu

Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ dil çeşm-i giryān ḥarcanur / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān **ebr-i bārān** ḥarcanur

M2/II/1 **Ebr-i bārān** ki yaġar bāġ u gül-istān üzre / Ḳaṭreler kim dökilür sünbül ü reyḥān üzre

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün yolına **ebr-i bārānī** / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün mihr-i raḫşānī

ebr-i bahār(ī) **[13]** bahar bulutu

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi dāye-i **ebr-i bahār** / Ṭıfl-ı ġonca aġzın açdı meyl-i pistān eyledi

G438/5 Zīr-i zülfüñde görenler ḫaṭṭuñı **ebr-i bahār** / Sāye ṣalmış ṣandılar ṣaḥn-ı gül-istān üstine

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ **ebr-i bahār-ı** iḥsān / Nem-i cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı emel

G111/2 **Ebr-i bahār-ı** ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı ʿiẕārı bāġına ḫaṭ ṣanma zinhār

G138/6 Faṣl-ı ḫazānı gör ki gelür ayaġına zer / **Ebr-i bahār** ʿālemi giryān olup gezer

G295/1 **Ebr-i bahār-ı** ʿişvedür ebrū degüldür ol / Bārān-ı ḥüsn riştesidür mū degüldür ol

G418/2 Şekker dökerdi bāġa mükerrer şitāda berf / **Ebr-i bahār** geldi pür itdi nebāt ile

K7/5 Ṭaġılup cünd-i şitā fetḥ oldı mülk-i bāġ u rāġ / Leşger-i **ebr-i bahārī** tīr-bārān eyledi
K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı nitekim **ebr-i bahār**
M1/IV/1 Olsun ġamuñda bencileyin zār u bī-ḳarār / Āfāḳı gezsün aġlayuraḳ **ebr-i nev-bahār**
G339/2 Gözlerüm **ebr-i bahārī** gibi āb efşān idüp / Bād-veş sildüm anı pāk ü mücellā eyledüm
G414/3 Kendü güller gibi ḫandān līk çeşm-i ʿāşıḳı / Dem-be-dem **ebr-i bahārī** gibi giryān itmede
G490/2 Ġonca-i ümmīd-i bāġ-ı ʿömri ḫandān görmedi / Dīde kim **ebr-i bahārī** gibi giryān olmadı

ebr-i nīsān(ī) **[3]** nisan bulutu ‖ nisan yağmuru

G419/5 Muraṣṣaʿ sāye-bānından dökildi **ebr-i nīsānuñ** / Dür ü yāḳūt-ı rummānī nihāl-i erġavān üzre
K26/26 **Ebr-i nīsān** gibi bu kilk-i güher-bārına / Eyledi gūş-ı cihānı ṣadef-i dürr-i s̱emīn
K5/19 Kef-i cūduñ keremler kim ḳılupdur ehl-i ʿirfāna / Ol iḥsānı gül ü nesrīne ḳılmaz **ebr-i nīsānī**

ebrū **[30]** kaş

G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol **ebrū** ḳavvās / Rāh-ı ʿaşḳı bu gün ol ḳaşı kemānum gözedür
G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / Āfitāba ger hilāl **ebrū** vü Nāhīd olsa ḫāl
G295/1 Ebr-i bahār-ı ʿişvedür **ebrū** degüldür ol / Bārān-ı ḥüsn riştesidür mū degüldür ol
G313/1 Ālet-i ḥüsni mükemmel ḳad-i dil-cū da güzel / Ol siyeh gözler ile ḥaḳ bu ki **ebrū** da güzel
G398/9 Ya ḫod bir nev-ḫaṭ aʿlā dil-rübādur / İki mıṣrāʿ olupdur aña **ebrū**
G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı **ebrū** ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i ser-i kū ser-fürū
G242/6 Mesken ṭutalı ol ḫam-ı **ebrūda** çeşm-i yār / Āşūb u fitne gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ
G215/3 Teʿāla'llāh ne **ebrūlardur** ol ḥüsn āfitābında / Ġamından ḳāmeti māh-ı şeb-efrūzuñ hilāl olmış
G262/3 Baş egmez oldı gūşe-i miḥrāb-ı ṭāʿate / **Ebrūlarına** secde ḳılan dil-rübālaruñ
G59/2 Yazamaz **ebrūlaruñ** rāsına beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān bunca yıllardur mis̱ālin ḳaralar
G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda / Līkin anlardan **hilāl ebrūlaruñ** diḳḳatlüdür
G253/1 Fitneye āġāz idelden ġamze-i cādūlaruñ / Geh görinür gāh görinmez **hilāl ebrūlaruñ**
G310/3 Nazenīn **ebrūlaruñ** ḥaḳḳā ki ḳılmış ḳıl ḳalem / Ḥüsnüñi şol dem ki taṣvīr itmiş üstād-ı ezel
G329/1 Ol iki zülf-i müşg-i ġāliye-fām / Olmış **ebrūlaruñ** hilāline lām
G154/1 **Ebrūlaruñ** ġamını dil-i nā-tevān çeker / Şol pehlevāna döndi ki iki kemān çeker
G486/5 **Ebrūlaruñ** ġamıyla kemān oldı ḳāmeti / Baḳī cefā vü cevrüñ elinden çekilmedi
K26/23 Kime kīn itdi yine çīni var **ebrūlaruñuñ** / Olmış ol çeşm-i ġazālānelerüñ āhū-yı Çīn
G67/4 Ḫam-ı **ebrūña** baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi dünyā gözedür
G232/3 Ṭutdı **ebrūña** yüzin mihr-i ʿiẕāruñla göñül / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ
G368/3 Sücūd itdi miḥrāb-ı **ebrūña** māh / Anı bilmeyenler ṣanurlar cebīn
G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i kāküli dā'im / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān **ebrūsı** peyveste
G71/1 Künc-i **ebrūsın** ḫayāl it gūşe-i gül-zārı gör / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı gör
G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre baḳ seyr it ḫam-ı **ebrūsını** / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ
K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme hey'et-i **ebrū-yı** nigār
G368/2 Görüp çīn-i **ebrū-yı** müşgīnüñi / Siyeh çeşmüñi ṣandum āhū-yı Çīn
G436/5 Ṭāḳ-ı **ebrū-yı** nigārı göreli ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı ʿaşḳ ehli daḫı miḥrāba
G488/1 Baña **ebrū-yı** rūy-ı cānānī / Bülbüle gūşe-i gül- istānī
G154/4 Ḥaḳḳā bu kim berāt-ı hümāyūn-ı ḥüsnine / **Ebrū-yı** dil-firībi ne ġarrā nişān çeker
G212/5 **Ebrū-yı** ʿanberīn ile miḥrāb-ı dīndür / Ruḫsār-ı āteşīn ile ol ḳıble-i Mecūs
G451/3 Biñ meşk iderse ṣafḥa-i çarḫ üzre māh-ı nev / **Ebrū-yı** yāre öykünebilmez mis̱ālde

ebrūları çīn eylemek **[1]** kaşlarını çatmak ‖ kızmak

K6/14 Bir ḫaṭā ẓann eyleyüp **ebrūların çīn eylese** / Cān atar der-gāhına Faġfūr ile Ḫāḳān gelür

Ebū Cehl [1] Hz. Muhammed ve İslam'ın düşmanlarından biri

K25/24 Ne ʿaceb fażlına nā-dān eger inkār itse / İtdi mi Aḥmed-i Muḫtāra **Ebū Cehl** iḳrār

Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī [1] ikinci Ebu Hanife ‖ Ebussuud Efendi

K21/15 **Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī** Ebu's-suʿūd ol kim / Feżāʾil içre efāżıl olupdur aña ʿıyāl

Ebu's-suʿūd [1] Şeyhülislam Ebussuud Efendi

K21/15 Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī **Ebu's-suʿūd** ol kim / Feżāʾil içre efāżıl olupdur aña ʿıyāl

ebyāt [2] beyitler ‖ şiir

K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer gül-zār-ı medḥüñde / Bu **ebyātı** terennüm ḳıldı bir mürġ-i ḫoş-elḥānī

G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i gül-şen-i **ebyātsın** / Eyledi naẓm-ı bülendüñ ḥāṣılı Selmānı pest

ecel cāmı [1] ecel kadehi ‖ 'ecel şerbetini içmek'

G60/4 Ḫançer-i cānān **ecel cāmına** ṭurmaz şu ḳatar / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar leẕẕetlüdür

ecel peymānesi [1] ecel kadehi ‖ 'ecel şerbetini içmek'

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / **Ecel peymānesin** ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış

ecrām [2] bütün varlıklar, herşey

K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı dil / **Ecrām** rām devlet ü iḳbāl müstedām

K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ yaraşur çarḫuñ **ecrāmı** / Semendüñ sīne-bendinde gül-i zer māh-ı tābānı

edā [11]

1. karşılık, şükür

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ **edā** mümkin degül / Gerçi maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

2. şiir/gazel ‖ sanat (şiir söyleme bağlamında) ayrıca bkz. TOLASA, s. 367. (elfāz ve edā kavramlarının tezkirelerde kullanışı için)

G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden aʿlā edā eder / Ḥaḳḳ-ı suḫanda ḥāṣıl efendi **edā** budur

G337/11 **Edā-yı** Bāḳīyi vaṣfında selsebīl ṣanup / Riyāż-ı baḫtını bāġ-ı cināna beñzetdüm

G234/7 Żarūrī ser-fürū ḳıldı **edāña** düşmen ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i ṭabʿuñ Ẕüʾl-feḳār-ı Murtażā ancaḳ

3. söz

G127/5 **Edāsı** ḫūbdur maʿnāsı raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur

G162/8 Virdi ḥaḳḳ-ı **edāyı** maʿnāya / Ḳavl-i Bāḳī ki mā-bihiʾl-ḥaḳdur

K21/23 ʿArūs-ı dehre s̱enāñı benem ḳılāde ḳılan / Güher **edā-yı** girān-māye rişte ince ḫayāl

G296/2 Naḳşlar bağladı nev-rūz hevāsında çemen / Eylesün ḫūb **edālarla** terennüm bülbül

K4/11 **Edāsı** Selsebīl-i bāġ-ı Rıḍvān / Ḥurūfı ravżadan gelmiş reyāḥīn

K17/11 Ḳandan gedā-yı bī-ser ü pālar senüñ gibi / Ḳandan **edā-yı** medḥ-i şehenşāh-ı tāc-dār

4. söyleyiş, terennüm

G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri şevḳıne gül ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş **edālar** ne güzel yirlerdür

edā-yı ḫūb ile [2] güzel bir söyleyişiyle (şiir/gazel bağlamında)

G418/6 Bāḳī **edā-yı ḫūb ile** vaṣf itse leblerüñ / Ḳand-i nebāt ḥall ider āb-ı ḥayāt ile

G431/5 Maʿnī-i pākīze ey Bāḳī **edā-yı ḫūb ile** / Sīm-ten dil-dāre beñzer kim libāsı yaraşa

edā itmek [3]

1. ödemek

K23/7 Yā defter-i sipihrde re'y-i resīddür / Deyn-i ṣıyāmı ḫalḳ **edā itdiler** tamām

2. söylemek (şiir/gazel bağlamında)

G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden aʿlā **edā eder** / Ḥaḳḳ-ı suḫanda ḥāṣıl efendi edā budur

3. terennüm etmek, şakımak

G387/7 Bülbül **edā-yı** medḥ-i gül ü gül-sitān **ider** / Bāḳī duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn

edā ḳılmak [1] söylemek, terennüm etmek

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile **ḳılmaz edā** ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı söyletseñ

edānī [2]

1. alçak

G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it mele'-i aʿlā gör / Ḳalma şol pāyede kim anda **edānī** görinür

2. alçak, soysuz kimseler

G192/2 Baş egmezüz **edānīye** dünyā-yı dūn içün / Allāhadur tevekkülümüz iʿtimādumuz

edānī vü erzāl [1] soysuz ve alçaklar

K20/40 Elümde sāġar-ı ʿişret emīr-i meclis idüm / Zamāne olmasa devr-i **edānī vü erzāl**

e'd-dālü ʿale'l-ḫayri ke-fāʿil [1] 'Bir hayra sebep olan onu yapmış gibidir' (hadis)

G298/2 Ḳaddüm gibi ḫāk-i ḳademüñ öpdi naʿl-çeñ / Meşhūrdur **e'd-dālü ʿale'l-ḫayri ke-fāʿil**

edeb itmek [1] utanmak

G247/3 Öpdüm elini ḳucmaġa bilin **edeb itdüm** / Güldi didi bilmez daḫı bī-çāre ṣarılmaḳ

edhem [1] karayağız at

K23/36 Hem-vāre tā ki **edhem-i** zerrīn-sitām-ı çarḫ / Naʿl-i zer ile eyleye bu ʿarṣada ḫırām

edīb-i bülend-nām [1] adı yüce edip/çelebi (zarif ve edepli kişilik) ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/14 Ol fāżıl-ı zamāne lebīb-i ḥabīb-i ḫalḳ / Ol ʿārif-i yegāne **edīb-i bülend-nām**

edīb-i ferruḫ-fāl [1] bahtı açık, uğurlu/talihli edip (zarif ve edepli kişilik) ‖ Ebussuud Efendi

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / Mis̱āl-i çihre-i baḫt-ı **edīb-i ferruḫ-fāl**

edīb-i nükte-dān [1] nükteli söz söyleyen edip (zarif ve edepli kişilik) ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa ger medḥ-i **edīb-i nükte-dān**

ednā [1] çok aşağı, alçak

G315/2 Göze göstermez ise ṭañ mı beni her **ednā** / Ki naẓar farḳ idecek mertebeden aʿlāyem

ednā işaret [1] en küçük işaret, en ufak el işareti

K23/17 Münḳād emr ü nehyine eṣḥāb-ı iʿtibār / **Ednā işaretine** ẕevi'l-iḥtirām rām

edyān [1] dinler ve milletler ‖ bütün dünya

Kt1/10 Ola vaṣfuñla müzeyyen ṣafaḥāt-ı eyyām / Ṭola medḥüñle kütüb-ḫāne-i **edyān u milel**

efāżıl [2] en faziletli ‖ en değerli

K21/15 Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī Ebu's-suʿūd ol kim / Feżā'il içre **efāżıl** olupdur aña ʿıyāl

K23/22 Bircīs işigi ḫākine olurdı çihre-sāy / Olmasa ger cibāh-ı **efāżıldan** izdiḥām

efḍal [1] daha çok, daha fazla

Kt1/8 Der-geh-i Ḥaḳḳa niyāz eyleyelüm ey Bāḳī / Cümleden der-geh-i sulṭāna duʿādur **efḍal**

efendi! [18]

G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden aʿlā edā eder / Ḥaḳḳ-ı suḫanda ḥāṣıl **efendi** edā budur

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla yazıludur ṣafḥa-i derūn / Odlara yaḳma yazuġ **efendi** günāhdur

G80/3 Ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ki daḫı ḥicāb-ı ḫafādadur / ʿAşḳ ehlinüñ **efendi** görinmez belāsıdur

G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden aldı el / Göklerde uçdı āḫır **efendi** hümāyı gör

G170/1 Degül pehlū **efendi** cism-i pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur

G250/2 ʿAraḳlar eyler ise bāġ-ı ʿārıżuñ gül-geşt / İñende olmasun andan **efendi** ter zülfüñ

G262/1 Gönder **efendi** sīneme tīr-i belālaruñ / Olsun siper belālaruña mübtelālaruñ

G267/4 Bend-i fürḳatde ḳoma bendeñi āzād eyle / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz **efendi** ḳuluñ

G288/4 Meclisde būseñe ṭolaşur şöyle añların / Cāmuñ **efendi** bir ġarażı var tehī degül

G357/5 Cevr ü cefāñı çekmege sevdi göñül seni / Derd ü belāya geldüm **efendi** cihāne ben

G468/7 Saña açmaz **efendi** gerçi Bāḳī / Ġamuñdan gögsin itdi pāre pāre

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa iḫtiyār yoḳ / Va'llāhi bī-günāhın **efendi** bu bābda

M1/VIII/7 Rāḥat yüzini görmedi çalışdı cān ile / Çekdi **Efendi** yolına bu deñlü zaḥmeti

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / **Efendi** ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

G444/3 Şarābı zevraḳ ile içmenüñ zamānı degül / **Efendi** keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda

G468/4 Yıḳar bünyād-ı çarḫı bād-ı āhum / **Efendi** nesne döymez rūzgāre

G292/7 Umaruz himmet-i merdān-ı ṭarīḳat yitişe / Nā-gehān bir gün **efendüm** diye Bāḳī berü gel

G38/6 Bāḳī kifāyet eyler işāret **efendüñe** / Maḫlaṣ yerine yazdurasın aḫlaṣu'l-ʿibād

efġān [3] feryat, haykırma

M2/III/5 Gelüp aḥbāb serīrüñde seni görmeyicek / Ḳanı Sulṭān diyü eflāke irişsün **efġān**

G179/5 Ser-i kūyuñdaki **efġān**-ı Bāḳī / Ḥicāzuñ ḳāfilesinde ceresdür

G118/2 Ḫᵛāb-ı ġafletde yatur baḫt-ı siyāhum ammā / Giceler ʿālemi bī-dār iden **efġānumdur**

efġān eylemek/itmek [4] feryat etmek, haykırmak

G430/2 Ṣubḥ-dem ey fāḫte bīhūde **efġān eyleme** / Çün girürsin her gice bir serv-i bālā ḳoynına

G482/1 Gül ġam-ı ḫaṭṭuñla düşmiş ḫançer-i ḫār üstine / Gelmiş **efġān eyler** anuñ bülbül-i zār üstine

G229/4 Gökde **efġān iderek** ṣanma geçer ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf

G356/5 Mürġ-i dil-i Bāḳīyi görüñ fāḫte-āsā / **Efġān ider** ol serv-i ḫırāmānuñ ucından

efġān-künān [1] feryat ederek, haykırarak

G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān naʿre-zen **efġān-künān** / ʿAzm-i kūy-ı dil-rübā itdüm olup der-rāh-ı şevḳ

efgār [1] yaralı

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü **efgār-ı** firāḳ / Dil esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ

efgende [1] tutkun, âşık

G104/2 Naʿl kesmiş farḳına her biri olmış sīne-rīş / Nāvek-i müjgānuñuñ **efgendesidür** tīrler

efkār [4] endişe, tasa

K18/28 Āsmān-pāye hümā-sāye ʿAlī Pāşā kim / İremez ṭāḳ-i celāline kemend-i **efkār**

G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lü'lū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i **efkāre** çek

G338/3 Yād-ı ser-i zülfüñle gül-zār-ı dil ü cānda / Sünbüller ider peydā **efkār-ı** perīşānum

G276/1 Giceler kāküli sevdāsı ile dil-dāruñ / Ḥaddi pāyānı mı var dūr u dırāz **efkāruñ**

efkār-ı seyāḥat [1] seyahat fikri

G171/2 Uçdı bu feżālardan mürġ-i dil-i nālānum / Ārām idemez oldum **efkār-ı seyāḥat** var

eflāk [18] felekler ‖ gökyüzü

K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim **eflāk** / Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dānelü bir ter sünbül

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i **eflāk** üzre / Rā yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i **eflāk** ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i fīrūze nigīn

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ **eflāk** ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i meẕelletde bu tendür bāʿis̱

G118/3 Görinen encüm-i **eflāk** degüldür ey meh / Dūd-ı āh-ı şerer-ālūd-ı dil ü cānumdur

G147/7 O ḫurşīd-i sipihr-i salṭanat kim / Öñinde ḳāmet-i **eflāk** ḫamdur

G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile āh idicek ben her dem / Şerer-i āteş-i dil ʿazmini **eflāk** eyler

G309/1 Ehl-i tecrīd ki kūyuñda yiri ḫāk degül / Pāye-i ḳadri Mesīḥā gibi **eflāk** degül

G130/4 **Eflāk** devr-i dāʾim ile ṭurmayup ṣular / Neşv ü nemāda tāze vü ter ṣaḥn-ı sebze-zār

M3/I/6 Nevbet ol Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihānuñdur diyü / Çaldılar **eflākdan** kūs-ı beşāret ṣubḥ-dem

K7/25 Anlar itdi ḫākden **eflāke** gerçi ser-firāz / Menzilin şāh-ı cihān eyvān-ı Keyvān eyledi

K15/5 İrişdi ḫākden būy-ı baḫūr-ı Meryem **eflāke** / Muʿaṭṭar eyledi göklerde dāmān-ı Mesīḥāyı

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ **eflāke** seyr ider güẕerin / Ḥicābı şöyle çeker yirlere geçer nāvek

G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ **eflāke** dökilmiş sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin

G373/3 Görinen encüm degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / ʿAksidür āyīne-i **eflāke** düşmişdür ʿayān

G400/4 Öykündügiʾçün işigüñe ey şeh-i cihān / Daḫı ne ḳulplar ṭaḳa **eflāke** māh-ı nev

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ **eflāk-ı** meʿālīye medār

K23/21 Fażlı feżāsı içre bu **eflāk-i** bī-ḳarār / Evc-i hevāda yidi muʿallaḳ döner ḥamām

eflāke çekmek [1] göklere çıkartmak

G382/3 Ḳandīl gibi dīde pür-āb u dilümde tāb / **Eflāke çekdüm** āteş-i āhum zebānesin

eflāke çıḳmak [6] göklere çıkmak, yükselmek

G327/3 ʿAlev-i āteş-i āhum degül **eflāke çıḳan** / Aḫter-i baḫtuma bir tīġ-i muṣayḳal çekdüm

G455/3 Günbed-i **eflāke çıḳdı** ġulġul-i mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem başında servüñ şūr u ġavġādur yine

G464/1 **Çıḳar eflāke** derūnum şereri döne döne / Dökilür ḫāke yaşum ḳaṭreleri döne döne

G512/1 **Çıḳsa eflāke** nʾola āteş-i āhum şereri / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey māh yiri

G464/6 Dīde-i encüme kühl olmaġ içün **eflāke** / Gird-bād ile **çıḳar** ḫāk-i deri döne döne

K1/36 **Eflāke çıḳdı** velvele-i ʿarṣa-i zemīn / İndi zemīne ġulġule-i āsmāniyān

eflāke çıḳarmak [1] göklere çıkarmak, yükseltmek; bkz. ‘göğe çıkarmak’ md.

G125/5 Ruḫlaruñ medḥini **eflāke çıḳardı** Bāḳī / Şevḳden ṭoldı bu gün nūr ile Beytüʾl-Maʿmūr

eflāke irişmek [3] göklere ulaşmak, yükselmek; bkz. ‘göklere irmek’, ‘eflāka irmek’ md.

M2/III/5 Gelüp aḥbāb serīrüñde seni görmeyicek / Ḳanı Sulṭān diyü **eflāke irişsün** efġān

G65/2 Ḥaremden naʿre-i Lebbeyke Lebbeyk **irdi eflāke** / Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādur

K17/8 Ol kim ġubār-ı der-gehine intisāb ile / **Eflāke irdi** küngüre-i tāc-ı iftiḫār

efsāne [4]

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʿiẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın ġarīb **efsāne** söylersin

G116/5 Cihān **efsānedür** aldanma Bāḳī / Ġam u şādī ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer

M2/IV/3 Şöyle bī-hūş u ḫarāb eyledi **efsāne-i** ġam / ʿAḳlumuz başumuza gelmeye efsūnlar ile

G509/6 Zāhidā ʿaşḳ içre teʾs̱īr eylemez Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin diñlemez **efsāneyi**

efser [2] taç

K19/1 Zer ü gevherle ḳılup zīver-i **efser** ḫātem / Zīb ü zīnetde geçer hem-ser-i Ḳayser ḫātem

G511/4 Düşürdi **efser-i** iḳbāli serden / İçüp bī-hūş olan cām-ı ġurūrı

efser-i Dārā [1] Dârâ'nın tacı ‖ görkem, heybet, gösteriş (dünyanın olumsuz anlam değerleri bağlamında)

G408/6 Geç otur sedd-i Sikender gibi künc-i ʿuzlete / Başuñ egme dehr-i dūnuñ **efser-i Dārāsına**

efser-i Ḫāḳān [1] Hakan'ın tacı ('Kayser' paralelliğinde)

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / **Efser-i Ḫāḳān** degül tāc-ı ser-i Ḳayser bile

efser-i Key [1] padişah tacı (Fars hükümdarları bağlamında)

G514/1 Çemende lāle geydi **efser-i Key** / Elinde tāc u taḫt-ı Behmen-i dey

efser-i zerrīn [1] altın taç ‖ parlak taç; bkz. 'zerrīn tāc' md.

K5/37 Zümürrüd taḫtına çıḳduḳça şāh-ı leşger-i encüm / Cihānı **efser-i zerrīn** ile ḳılduḳça nūrānī

efsūn [1] sihir, büyü

M2/IV/3 Şöyle bī-hūş u ḫarāb eyledi efsāne-i ġam / ʿAḳlumuz başumuza gelmeye **efsūnlar** ile

efsūnlu [1] şerbetli, okunmuş

Kt8/1 Ṭabʿ-ı sāḥir-pīşeñe Bāḳī göñüller meyl ider / Şekker-i şiʿr-i dil-āvīzüñ meger **efsūnludur**

efsürde [1] solgun, solmuş

G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i **efsürdeyi** āh-ı serdüm / Ṭoḳınup ṭurduġı dem nāvek-i cānān ditrer

efşān itmek [1] saçmak

G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi āb **efşān idüp** / Bād-veş sildüm anı pāk ü mücellā eyledüm

efşān-per [1]

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda dil varaḳın şöyle ṭoġradı / **Efşān-per** olsa gül kesemez böyle kāz ile

efżāl [1] faziletler, himmetler

K21/21 Maʿārif ehline ḳapuñdan irişür maʿrūf / Feżāʾil ehline ṭapuñdan irişür **efżāl**

efżal-i ehl-i zamān [1] zaman ariflerinin en faziletlisi ‖ Kadızâde

K25/18 Vāris̱-i ʿilm-i Nebī Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / **Efżal-i ehl-i zamān** eşref-i eşrāf u kibār

efzūn itmek [1] arttırmak, çoğaltmak

G491/6 Ruḫına māʾil iken sevdi ʿiẕārını göñül / Āh kim derdümi günden güne **efzūn itdi**

efzūn olmak [1] artmak, çoğalmak

G142/2 Ol melāḥat Mıṣrınuñ Yūsuf-cemāli şevḳıne / Seyl-i eşküm Nīl-veş günden güne **efzūn olur**

eger yoḫsul eger bay [1] fakir de zengin de ‖ herkes

G519/5 ʿAṭā ḳıl Bāḳīye luṭfuñ İlāhī / Saña muḥtāc **eger yoḫsul eger bay**

egerçi [20] her ne kadar, ise de, gerçi

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil belādur dostum / Yoluña ölmek **egerçi** ʿāşıḳa āsān gelür

K20/21 Kef-i cevādı pür eyler seḥāb dāmānın / Seḥāb **egerçi** virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

M1/II/5 Ḥükm-i ḳażāya virdi rıżāyı **egerçi** kim / Şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh idi

G58/4 Dām-ı āġūş içre düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i eşküm **egerçi** lüʾlū-yı şeh-vārdur

G102/4 Devr-i ruḫuñda ḳaldı ḳamer künc-i ḫānede / Nāmı **egerçi** ḫaylī zamāndur nişānludur

G192/4 Zühd u ṣalāḥa eylemezüz ilticā hele / Ṭutdı **egerçi** ʿālem-i kevni fesādumuz

G245/3 Ḥużūr-ı pīre yitişdüm **egerçi** her fende / Velī güzelleri sevmekde iḫtiyārum yoḳ
G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ **egerçi** kenārını
Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda eskidi dīvānuñ Emriyā / Söz yoḳ **egerçi** bī-bedel ü bī-naẓīrdür
K3/4 **Egerçi** ser-āmed geçer şāḫ-ı sünbül / Muʿanber ṣaçuñla ḳaçan ola hem-ser
K4/10 **Egerçi** noḳṭadur ṣūretde anlar / Velī maʿnā yüzinde ḫāl-i müşgīn
K5/34 **Egerçi** pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda / Velī olmaz deb-istān-ı s̱enāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı
K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / **Egerçi** ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā
M7/IV/1 **Egerçi** tīġ-i bī-dādı derūnum ṭoġradı muḥkem
G17/2 **Egerçi** gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen güher kevkeb
G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / **Egerçi** ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur
G169/2 **Egerçi** ʿarʿar-ı bāġuñ bülend ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet leṭāfeti yoḳdur
G185/4 Ḳapuñda ḫāk-i rāh olmaḳ baña vaʾllāhi rifʿatdür / **Egerçi** kim beni düşkün ṣanup üftādedür dirler
G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / **Egerçi** dürre-i dürc-i feṣāḥat nükte-perversin
G547/3 **Egerçi** ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki kāse mey içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

egilmek [1] kamburlaşmak

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / **Egildüm** bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

egin [4] sırt, üst; TS. C. III, s. 1390-1394.

G135/5 Gül ü nergis yine altun beneklü cāme geymişler / Libāsı lālenüñ **egninde** bir dībā-yı zībādur
G71/2 Ṭurralar **egnindeki** müşgīn zirihler seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı gör
G129/3 Peşmīne geydi **egnine** zülfüñden aldı el / Göklerde uçdı āḫır efendi hümāyı gör
Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı felek / **Egnüme** ḫilʿat diyü miḥnet libāsın biçmeye

eglence [8]

M9/V/4 Ṣafā-yı ṣafvet-i ṭabʿuñ yiter **eglence** ey Bāḳī
G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i ṭabʿuñ yiter **eglence** ey Bāḳī / Bī-ḥamdiʾllāh ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var
G179/1 Ḫayālüñ ʿāşıḳa **eglence** besdür / Viṣālüñ istemek zāʾid hevesdür
G485/7 Nükte-i mihr ü maḥabbetdür ser-ā-ser Bāḳıyā / Bulmaya ʿaşḳ ehli bir **eglence** eşʿāruñ gibi
G254/5 Sīne bir **eglenceden** ḫālī gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen ḳādir degülsin bārī miskīn yara çek
G276/2 ʿĀşıḳuñ āh u enīn olsa ʿaceb mi kārı / Nāle vü zār olur **eglenceleri** bīmāruñ
G415/2 Devlet anuñ kim ḫayāl-i yār ola **eglencesi** / Ḫurrem ol dem kim geçer endīşe-i dil-dār ile
G513/5 Tāze dil-ber sevdi Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir güzel **eglencesi** var bir laṭīf endīşesi

eglemek [3] avutmak, oyalamak

G148/5 Mülk-i ġamda eşk ü āh **egler** beni / Ol yirüñ āb u hevāsı ḫoş gelür
G353/6 Şarāb-ı dil-güşā **egler** dil-i mehcūrı ey Bāḳī / İlet ol derd-mendi ḫāne-i ḫammāre eglensün
G369/3 Cānā ḫayālüñ **egler** idi ḫaste göñlümi / Ṣubḥ-ı ezelde ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

eglenmek [9]

1. oyalanmak, vakit geçirmek

G510/2 **Eglendi** biraz ḳaddi hevāsiyle çemende / Dil mürġi ḳonup serv-i ḫırāmāne ṣalındı
G240/4 Her ġazāluñ tek ü pū itmede ardınca göñül / Şāhlar **eglenemez** ṣayd u şikār olmayıcaḳ
G353/1 Ṣaçuñ zencīrine bend it dil-i āvāre **eglensün** / Muḳayyed ḳıl biraz ol zülf-i müşgīn-tāre **eglensün**
G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / Tek olsun yār māʾil naġme-i evtāre **eglensün**
G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre **eglensün**
G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz baḳsun felekden sebʿa-i seyyāre **eglensün**

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre **eglensün**

G353/6 Şarāb-ı dil-güşā egler dil-i mehcūrı ey Bāḳī / İlet ol derd-mendi ḫāne-i ḫammāre **eglensün**

2. durmak

G286/6 Bezme gelse bir dem **eglenmez** gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül

egri **[1]** rakip[22]; bkz. 'boynuzı egri' md.

G398/5 Ṭaḳılur saña ḫançer gibi **egri** / Atılur oḳ gibi yābāne ṭoġru

ehem **[1]** en önemlisi, en mühimi

G147/10 Ḳo şiʿri Bāḳıyā dāʾim niyāz it / Duʿāʾ-i devlet-i sulṭān **ehemdür**

eḥibbā **[1]** tanıdıklar, bildikler, dostlar

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz olsalar aʿdā zebān-dırāz / Aduñ añılsa cümle **eḥibbā** ḳulaḳ çeker

ehl ü nā-ehl **[1]** âlim cahil

K25/28 Bir olur mıydı bu gün ḳıymet-i **ehl ü nā-ehl** / Nāḳıd-ı çarḫ eger eylese teşḫīṣ-i ʿayār

ehl-i ʿaşḳ **[5]** âşıklar

G57/5 Aġyār diñler oldı pes-i perdeden bizi / ʿĀlemde **ehl-i ʿaşḳa** görinmez belā budur

G485/5 Ögmesün ʿāşıḳlara vāʿiẓ riyāż-ı cenneti / Bāġ-ı ḫurrem olmaz **ehl-i ʿaşḳa** dīdāruñ gibi

G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı ṣanmañ **ehl-i ʿaşḳuñ** iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde zīrā kimseye hīç iḫtiyār olmaz

G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge ġam-ı Şīrīn ile / **Ehl-i ʿaşḳ** içre anuñʾçün Kūh-ken ser-dārdur

G142/5 **Ehl-i ʿaşḳuñ** nālesin ney ḳāmetin çeng eyledüñ / Pādişehsin itdügüñ şimden girü ḳānūn olur

ehl-i baṣīret **[1]** basiret sahipleri ‖ ârifler

G149/5 Şikest eylerse nā-dān sözlerüñ ġam çekme ey Bāḳī / Yine **ehl-i baṣīret** tūtiyā eyler bu cevherdür

ehl-i derd **[3]** dert sahibleri ‖ âşıklar

M9/III/4 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler **ehl-i derd** ammā

G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler **ehl-i derd** ammā / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var

G396/3 Ṭabībüm eyle müstaġnīsin **ehl-i derd** ḥālinden / Ki ḳapuñda fiġān u zār iden bīmārı ṭuymazsın

ehl-i dil **[19]** âşıklar ‖ gönül adamları, ârifler

K7/26 Ḫıdmet-i ḫāk-i cenābından gelen ḳadr ü şeref / Ser-firāz-ı **ehl-i dil** mümtāz-ı aḳrān eyledi

M3/IV/7 Dest-gīr-i **ehl-i dil** kimdür diyü fāl eyledüm / İşbu beyt-i rūşen ü pākīze-gevherdür gelen

G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān getürür / Naẓar-ı **ehl-i dile** küḥl-i Ṣıfāhān getürür

G303/2 Zāhid ne lāzım **ehl-i dile** kīne-i şütür / Gir bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de ḳıtāre gel

G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di gelsün **ehl-i diller** gelmesün bīgāneler dönsün

G407/6 Tīġı resmin **ehl-i dil** mānend-i şekl-i Ẕüʾl-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına

G417/2 Temāşā bunda kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı künc-i riyāżetde ṭutarlar **ehl-i dil** rūze

G99/4 ʿUşşāḳı zīr-i ḫāke iletse nʾola ġamuñ / Derd-i maḥabbet **ehl-i dilüñ** yār-ı ġārıdur

K12/12 **Ehl-i dil** gūşe-i bī-tūşe-i miḥnetde yatur / Ḫᵛān-ı iḥsānı felek merdüm-i nā-dāne çeker

G15/6 Ruḫlaruñ vaṣfında Bāḳī bir ġazel naẓm itdi kim / **Ehl-i diller** ḳodılar adını mirʾātü'ṣ-ṣafā

G67/2 Menzilin bāġ-ı İrem ḳılsalar itmez ārām / **Ehl-i dil** cennet-i kūyuñ gibi meʾvā gözedür

G151/5 **Ehl-i dil** cāme-i dībā ile zībālanmaz / Bāḳıyā ʿārif olan kimseye bir şāl yiter

G229/6 **Ehl-i dil** derd ü ġamuñ niʿmetine müstaġraḳ / Dizilirler keremüñ ḫᵛānına mihmān ṣaf ṣaf

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin dökmez yire / **Ehl-i dil** bir cürʿaya degmez ʿaceb devrān olur

---

[22] Cemal Kurnaz, 'Ok Doğru, Yay Eğri', *Divan Dünyası*, s. 51-57.

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre girüp ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / **Ehl-i diller** ʿaşḳ odına yana yana girdiler
G184/1 **Ehl-i diller** şiken-i zülfüñe şebbū didiler / ʿĀlemi ḳıldı muʿaṭṭar nice şeb bu didiler
G283/3 **Ehl-i diller** geçinür ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / Gün gibi evc-i felekde yiri her bir dūnuñ
G307/1 **Ehl-i dil** cānlara meyl it şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ kānlara ḳıl gevher-i ẕī-ḳıymet bul
G354/5 Bāḳıyā söyle biraz lebleri esrārından / **Ehl-i dil** naẓm-ı dil-āvīzüñe ḥayrān olsun

ehl-i fażīlet [1] fazilet sahipleri ‖ ârifler

G168/5 Yire geçse yiridür **ehl-i fażīlet** çünki āh / ʿİzz u cāhuñ ḫār u ḫas deryā-miŝāl üstindedür

ehl-i ḥāl [1] derviş yaratılışlı

G96/4 Ādāb-ı bezm-i vuṣlatı pervāneden görüñ / Bülbül gibi degül-dürür ol **ehl-i ḥāldür**

ehl-i ḫarābāt [2] harabat topluluğu/meyhane müdavimleri ‖ rintler

G261/5 Bāḳıyā mey-gedenüñ **ehl-i ḫarābāt** içre / Ḫidmet-i ḫāk-i deri devlet-i Dārādan yig
G307/2 Gelme bī-nām u nişān **ehl-i ḫarābāt** içre / Yüri var şehr-i melāmetde biraz şöhret bul

ehl-i ʿirfān [1] ârifler, irfan sahipleri; krş. ‘‘irfān ehli’ md.

K5/19 Kef-i cūduñ keremler kim ḳılupdur **ehl-i ʿirfāna** / Ol iḥsānı gül ü nesrīne ḳılmaz ebr-i nīsānī

ehl-i kemāl [3] ilim ve fazilet sahipleri, kâmil insanlar

K21/16 O kim yazılmış ezel ṭāḳ-ı bār-gāhında / Melāẕ u melceʾ-i erbāb-ı fażl u **ehl-i kemāl**
G230/3 Ḥaḳ virdi saña devlet ü baḫt u saʿādeti / Baġlarsa nʾola ḳarşuña **ehl-i kemāl** ṣaf
G291/5 Ṣāḥib-cemālüñ **ehl-i kemālüñ** muḥibbiyüz / Bāḳī ḳul eyledi bizi ol ḥüsn-i ber-kemāl

ehl-i kerem [1] cömertler

M2/I/4 Düşmen-i **ehl-i keremdür** felek-i sifle-nevāz / Görüñüz nʾitdi o Şeh-zāde-i ʿālī-şānı

ehl-i maḥabbet [1] âşıklar

G448/4 Düşer fülk-i dil-i **ehl-i maḥabbet** aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında

ehl-i meẕāḳ [3] zevk sahipleri, ehl-i keyf, rind meşrep

G292/4 Ṣunma laʿl-i şeker-efşānuñı bī-ẕevḳlere / Eyle şīrīn dehen-i **ehl-i meẕāḳı** berü gel
G533/3 Şevḳ u ẕevḳ ehli çekildi biz daḫı yā Hū didük / Ẕevḳi gitdi ʿālemüñ **ehl-i meẕāḳı** ḳalmadı
G103/7 Bāḳī bu demde ḥayf ola **ehl-i meẕāḳ** eger / Künc-i belā vü gūşe-i miḥnetde ḳalalar

ehl-i mürüvvet [1] insanlık, yardımseverlik

G542/1 Ey göñül aʿyān-ı devlet içre himmet ḳalmadı / Kimden umarsın kerem **ehl-i mürüvvet** ḳalmadı

ehl-i naẓar [6] bir şey hakkında geniş ve derin bilgisi bulunan kişiler/görüş sahipleri ‖ ârif

G39/3 Ayaġuñ tozıyla vezn itmez birin **ehl-i naẓar** / Ṭopṭolu Yūsuf-liḳālarla bu gün mīzān-ı ʿīd
G79/1 Kūyūñ ġubārı minnetin **ehl-i naẓar** çeker / Küḥl-i cilā żarūretini bī-baṣar çeker
G169/5 Çemende ġoncaya baḳup dimiş bir **ehl-i naẓar** / O yāruñ aġzına nisbet ṭarāveti yoḳdur
G389/5 Ḫusrev-i mülk-i suḫan olduġum ey Bāḳī / Fehm ider **ehl-i naẓar** defter ü dīvānuñdan
G461/5 Bāḳıyā **ehl-i naẓar** oldur ki kūy-ı yārda / Ṣūret-i dīvārdan cism-i nizārum farḳ ide
Kt9/2 Ḥaḳ-şinās **ehl-i naẓar** yārānuñ / Ayaġı tozı ser-efgendesiyüz

ehl-i nefes [1] sözü tesirli tasavvuf erbabı

G179/3 Nʾola ger ṣoḥbetine ṭālib olsaḳ / Ḳatı şevḳ ehlidür **ehl-i nefesdür**

ehl-i riyā [2] riyakârlar, ikiyüzlüler

G157/7 İctināb it ṣoḥbet-i **ehl-i riyādan** Bāḳıyā / Kim rıżā-yı Ḥażret-i Bārī Teʿālā bundadur
G332/5 Ādemüñ **ehl-i riyā** sözleri ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā ṭoldur a şol ḳan olacaġı içelüm

ehl-i ṣafā [3] gönlü şen kimseler ‖ gönül adamları

G226/3 Gerd-i kederden āyīne-i ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı **ehl-i ṣafādur** feżā-yı bāġ

G233/6 Ṭalʿat-i şāhid-i iḳbāl nümāyān olmaz / Sīne-i **ehl-i ṣafā** āyīne-dār olmayıcaḳ

G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i cām-i leb-i cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün **ehl-i ṣafā** bāde-i ḥamrā ġamı

ehl-i semā [1] melekler

M2/II/3 Hep o göz yaşlarıdur aḳdı bisāṭ-ı arża / Aġlaşur **ehl-i semā** Ḥażret-i Sulṭān üzre

ehl-i sūz [1] gönlü yanık kimseler ‖ âşık

G358/1 Naġamāt eylemege başladı ṣanma anı sen / **Ehl-i sūzuñ** ṣanemā āteşin üfler ney-zen

ehl-i şeḳā [1] haydutlar, eşkıya takımı

G521/3 Cemʿ oldı eşḳiyā ile bir gün raḳīb-i ḫar / **Ehl-i şeḳādan** üstine kimse oturmadı

ehl-i tecerrüd [1] dervişler ‖ ârifler

G134/1 Cūy-ı fenāyı ḫalḳ birer ikişer geçer / Baḥr-i belādan **ehl-i tecerrüd** yüzer geçer

ehl-i tecrīd [2] dervişler ‖ ârifler

G251/4 ʿAlāʾiḳdan mücerred ol ser-i kūyında mesken bul / Mesīḥā-veş mekānı āsmāndur **ehl-i tecrīdüñ**

G309/1 **Ehl-i tecrīd** ki kūyuñda yiri ḫāk degül / Pāye-i ḳadri Mesīḥā gibi eflāk degül

ehl-i vefā [2] âşıklar

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde cefā **ehl-i vefāya** bir ṣafā ancaḳ

G298/1 Her tīr-i belā ḳavs-i ḳażādan k'ola nāzil / Ṣaḥrā-yı dil-i **ehl-i vefādur** aña menzil

ehl-i yaḳīn [1] Allah adamları

K26/15 Nisbet olınsa eger fażlına ẓannum bu kim / Menzil-i vehmdedür muʿteḳad-ı **ehl-i yaḳīn**

ejdehā [1] kanatlı, dört ayaklı, yedi başlı olarak hayal edilen mitolojik yaratık. Bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 302; ancak verilen tanıkta definelerin koruyucusu yılan bağlamında geçmekedir, bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 165. ('define' md.)

G133/2 Genc-i viṣāl ṭālibini **ejdehā-ṣıfat** / Ol ḥalḳa ḥalḳa zülf-i ḫam-ender-ḫam öldürür

ejdehā-yı heft-ser [1] yedi başlı ejderha; bkz. 'heft-ser ejder' md.

G519/2 Felek bir **ejdehā-yı heft-serdür** / Ṭolanmış genc-i dünyāyı ser-ā-pāy

ejder [3]

1. kanatlı, dört ayaklı, yedi başlı olarak hayal edilen mitolojik yaratık.

K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa görinür / Dīde-i düşmenüñe ḥalḳa-i **ejder** ḫātem

G519/3 Ḫalāṣ eyler mi şol cānı kimesne / Ki ana ḥalḳa-i **ejder** ola cāy

3. Hz. Musa'nın mucizesi ‖ Metin And, Hz. Musa'nın Firavun'un önünde asasını yılana dönüştürdüğünde minyatürde yılan yerine ejderha görülmekte olduğunu söylemektedir. Bkz. AND 1998, s. 303.

K24/12 Yine Firʿavn-ı şitā ceyşine Mūsā-mānend / Eyledi elde ʿaṣāsını bir **ejder** sünbül

ejder çekmek [1] meleklerin göğe ejder çekmesi inancı

G183/2 Māʾī cāmeñ üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ nāz ile / Ṣan melekler āsmāne ey ḳamer **ejder çeker**

ekmel itmek [1] mükemmel/kusursuz yaratmak

Kt1/7 Gerçi kāmillere ʿālemde nihāyet yoḳdur / Minnet Allāha seni cümleden **itmiş ekmel**

ekmek [1] tohum atmak

G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum **eksem** n'ola / Ḫırmen-i ʿālemde ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı kāh şevḳ

eks̱er [4] genellikle, çoğunlukla, çok zaman

K24/31 Ġam-ı gīsūñ ile āşüfte degül ger sünbül / Ne içün böyle perīşān olur **ekser** sünbül

G86/5 Ġam degül Bāḳī iñen açılmasa ol gül-ʿiẕār / Ser-girān olurlar **ekser** ġonca-i nev-ḫīzler

G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler **ekser** nīş-i zenbūrı

G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ yazılur **ekseri** altun / Rūyuñda ḳaşuñ zerd olur ise n'ola şāhā

eksilmek [2] azalmak

K2/55 Beẕl ile az ola mı niʿmet-i cūd u keremüñ / Yimeden **eksile mi** ḫᵛān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān

G64/6 Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ duʿā-yı ṣubḥ-gāhından / Belālar **eksilür** cāh u celāl u kibriyā artar

eksük gerekmemek [1] eksik etmemek, her zaman bulundurmak

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān **eksük gerekmez** aradan / Yaḫşı aġırlanmaḳ ister ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd

eksük eylememek [1] eksik etmemek, her zaman (öpmek)

G282/3 Būseyi **eksük eylemez** cānān / Bundan artuḳ baña daḫı ne gerek

eksük olmamak [4]

1. hep bulunmak, her zaman var olmak

G217/2 Ruḫların teşbīh idersem n'ola cennet bāġına / **Eksük olmaz** tāze şeftālūler anda yaz u ḳış

2. (misafiri) eksik olmamak

G438/6 Ġam degül gelse dile Bāḳī pey-ā-pey derd ü ġam / **Eksük olmaz** tekyedür mihmān mihmān üstine

3. yok olmamak, iyileşmemek

G491/3 **Eksük olmaz** ten-i ṣad-pāreden işler yara / Baña bu işleri hep ṭāliʿ-i vārūn itdi

G492/3 **Eksük olmaz** sīneden gül gibi tāze dāġlar / Nāleler ḳılsa ʿaceb mi mürġ-i dil bülbül gibi

eksüklik [1] kusur, noksanlık

G23/5 Bir ḳadem baṣ luṭf ile gel gül-şene ey serv-ḳad / Bileler **eksükligin** her serv-i bālā semt semt

eksüklü [1] âciz, kemter (âşık); bkz. TS. C. III, s. 1412-13.

G513/1 ʿĀşıḳ öldürmekdür ol māhuñ tamām endīşesi / Yolına cān virmedür **eksüklünüñ** kem pīşesi

el [94]

1. el

K5/15 Müs̱elles̱ gösterür dāyim temāşā eyleseñ **elde** / Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı dıraḫşānı

K24/12 Yine Firʿavn-ı şitā ceyşine Mūsā-mānend / Eyledi **elde** ʿaṣāsını bir ejder sünbül

K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene cām-ı keremüñ / Ṭuta nergis-ṣıfat **elde** ḳadeḥ-i zer sünbül

G3/3 Mülk-i ʿīş u ʿişretüñ olsaḳ n'ola İskenderi / Oldı **elde** cāmumuz āyīne-i ʿālem-nümā

G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi ġamın yazmaġ istesem / Ṭāḳat getürmez **elde** ḳalemler şikest olur

G147/2 Ayaġ **elde** ṭolu ḫūn-ı kebūter / Bi-ḥamdi'llāh yine dem der-ḳademdür

G351/4 Tehī-dest olsañ ey rind-i gedā ġam çekme kim **elde** / Zer-i sürḫ olmasun gül-gūn şarāb-ı dil-güşā olsun

G354/1 Tende bir kühne ḳabā **elde** biraz nān olsun / ʿĀşıḳ-ı bī-ser ü pā başına sulṭān olsun

G406/3 Mey-i lāle-reng **elde** meclis müheyyā / Ne ḥācet zamān-ı gül ü gül-sitāne

G412/1 Şebān-geh māh-ı nev gösterdi cām-ı zer-nigār **elde** / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār **elde**

G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde serv-ḳadler mest-i nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i yār **elde**

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār **elde**

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār **elde**

G412/5 Nis̱ār it bezmine Bāḳī bu dürr-i pāki seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār **elde**

G445/2 Ayaġı **elde** ʿīş eyler çemende baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret ezelden nergis-i meste

G445/5 Bir **elde** Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken geldi / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni sünbül ṣundı bir deste

G470/5 Mektūbın **elde** ṭutmış zanbaḳ reh-i çemende / ʿArż ide tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre

K19/51 Ḳoma ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / **Elde** ḫoş yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz aldılar **elden** cāmı / Vāḳıf itmeñ ṣaḳınuñ kimseyi esrāra meded

G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken **elden** şikārum aldılar

G524/5 Bāḳīyi mey-i nāba yemīn itdi dimişler / Gül gibi **ele** sāġar alup içmez ol andı

G350/1 **Ele** cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

K19/23 Burc-ı devletdür **eli** eylese peydā ne ʿaceb / Heyʾet-i māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter ḫātem

K19/19 **Eli** iḥsān u ʿaṭā mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb ger ola ġarḳ-ı zer ü zīver ḫātem

K9/12 Nuṣret yüzini oldı nümāyende ʿāleme / Āyīne-veş **elinde** o şemşīr-i āb-dār

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür eṭfāli giryān eyleyen / Aġlamazdı ṭıfl-ı dil olsa **elinde** nān eger

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse **elinde** tīġ-i bürrānı

G2/4 Kemānçe şekline girdüm **elinde** muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā

G18/2 Gice ḥüsnüñ şevḳıne encüm sürūr u sūrda / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā **elinde** māh-tāb

G77/1 Ḫūnī göz ile ol müje vü ebruvānı gör / Tīr ü kemān **elinde** iki Türkmānı gör

G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh **elinde** yā muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur

G188/5 Görüp aġyāruñ **elinde** ayaġın dil-dāruñ / Bāḳī ġamdan çeküben yaḳasını çāk eyler

G198/3 Hemīşe ḫurrem ü ḫandān **elinde** sāġar-ı zer / Felekde olmaya gün gibi rind-i ʿālem-sūz

G308/4 Cām-ı şarābı içmez **elinde** ṭutar ṭurur / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl gül

G326/3 Şemşīr-i tāb-nāk u żiyā-baḫşı gūyiyā / Āhendür oldı Ḥażret-i Dāvūd **elinde** mūm

K3/16 Ḫaṭ-ı naẓm-ı pāki çemen-zār-ı cennet / **Elinde** ḳalem çeşme-i āb-ı Kevs̱er

K3/18 Zamān-ı kitābetde kilk ü mürekkeb / **Elinde** olur var ise ʿūd u ʿanber

K5/10 **Elinde** Ḥażret-i Dāvūduñ āhendür ki mūm oldı / Żiyā-baḫş olsa āfāḳa nʾola şemşīr-i bürrānı

K20/6 **Elinde** muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

G456/1 Geyer gül-şende laʿlīn tāc lāle / **Elinde** nergisün altun piyāle

G514/1 Çemende lāle geydi efser-i Key / **Elinde** tāc u taḫt-ı Behmen-i dey

G140/5 Gice sāḳī delīl-i rāh oldı / Āl fānūs **elindeki** sāġar

G478/2 Cem ḳomadı **elinden** içdi müdām cāmı / ʿAks-i lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda

K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi her ki ḳapuñdan bilmez / İḥtiyācı **eline** ḥalḳa-i her der ḫātem

K23/9 Behrām **eline** ḫançer alup ḳaṣd ider ya ḫod / Aʿdā-yı dīn ü düşmen-i İslāma intiḳām

K25/5 Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur şeb-i ʿīd irdi diyü / Muṭrıb-ı çarḫ **eline** aldı meger mūsīḳār

G97/4 Zinhār **eline** āyīne virmeñ o kāfirüñ / Zīrā görince ṣūretini büt-perest olur

G200/2 Rind olan cām alur **eline** müdām / Lāle-veş nev-bahāre ḳatlanmaz

G156/1 Sāḳıyā cām-ı mey ne ḫoş gül olur / **Eline** kim alursa bülbül olur

Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti hīç evde oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü **eliyle**

G102/2 Der-bend-i ġamda beñzedi ḥaḳḳā o ġamzeler / Reh-zenlere ki **elleri** tīr ü kemānludur

G180/4 ʿĪşuñ zamānı ʿişretüñ eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar **ellerin** çenār

K5/14 İderler reh-nümālıḳlar ʿadem mülkine aʿdāya / Ġuzātuñ **ellerinde** nīzeler şemʿ-i şeb-istānī

K20/40 **Elümde** sāġar-ı ʿişret emīr-i meclis idüm / Zamāne olmasa devr-i edānī vü erzāl

G260/5 Kimi ayaġuñ öpmege ṣarḳar kimi **elüñ** / Bāḳīye besdür ey gül-i ḫandān güler yüzüñ

G113/7 **Elüñ** ol zülfe degmek ey Bāḳī / Ḥāṣılı ʿömr-i cāvidāne deger
M9/V/5 Bi-ḥamdi'llāh ne ġam yirsin **elüñde** sāġar-ı Cem var
G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdi'llāh ne ġam yirsin **elüñde** sāġar-ı Cem var
G77/5 Pīrāne-ser **elüñde** ʿaṣā-veş piyāle ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı ḥavādiṡ ṭayanı gör
G255/1 Sāḳī **elüñde** bülbüleyi bülbül eyleseñ / İçseñ şarābı ruḫlaruñı gül gül eyleseñ
G350/4 Keş-ā-keşden **elüñde** cāme-i cism ey dil-i şeydā / Çeker çāk eylerin bir gün ne saña ne baña olsun
G50/5 Zer-i ḫāliṣ gibi rengīn olup gitmekde eşʿāruñ / **Elüñde** ḫāme ey Bāḳī meger kibrīt-i aḥmerdür
G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / **Elüñde** ṭurmayup cām-ı şarāb-ı erġavān ditrer
G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken ġonca-i ḫāṭır / **Elüñde** gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā yigdür
G220/5 **Elüñde** ḫātem-i fażl u belāġat ey Bāḳī / ʿAdū-yı kec-naẓar inkār iderse gözine baṣ
K20/33 **Elüñdedür** çü bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

2. sebebiyle, nedeniyle

K18/39 Eylemez kimse bu gün kimse **elinden** nāle / Bezm-i ʿişretde meger muṭrıb elinden evtār
K18/39 Eylemez kimse bu gün kimse elinden nāle / Bezm-i ʿişretde meger muṭrıb **elinden** evtār
M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / Devrān **elinden** irse gerek cām-ı ʿĪşa seng
G43/2 Nā-dān **elinden** alma eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i devlet yeden bi-yed
G76/1 Dil ne miḥnetden ḳaçar hergiz ne ġamdan incinür / Hecr **elinden** çekdügi cevr ü sitemden incinür
G203/1 Gerçi dil ṭurrañ **elinden** yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh **el** ḳaramaz
G211/5 Devr **elinden** Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı ḳafes
G300/2 Devr **elinden** kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey göñül
G355/7 Cām zehr-ālūd ise gelsün kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār **elinden** sāġar-ı Cem gelmesün
G359/1 Çāk oldı yaḳam cevr-i firāvānuñ **elinden** / Ṣad-pāre iken dāmen-i dil anuñ elinden
G359/1 Çāk oldı yaḳam cevr-i firāvānuñ elinden / Ṣad-pāre iken dāmen-i dil anuñ **elinden**
G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile döndi kemāne / Ḳullāb-ı ser-i zülf-i perīşānuñ **elinden**
G359/3 İl bezm-i vefāñ içre ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ **elinden**
G359/4 Laʿl-i leb-i dil-dāra özin nisbet idelden / Āzürde-dilem pençe-i mercānuñ **elinden**
G359/5 Ey nice ser-efrāzlaruñ kellesi ṭopı / Ġaltān ola bu ʿarṣada çevgānuñ **elinden**
G359/6 Fāş itmez idi rāz-ı dili Yūsuf-ı Kenʿān / Çāk olmasa dāmānı Züleyḫānuñ **elinden**
G359/7 Bāḳī nice bir fāḫte-veş bāġ-ı belāda / Nālān olam ol serv-i ḫırāmānuñ **elinden**
G473/2 O çeşm-i nā-tevān u zülf **elinden** / Göñüller ḫaste ḫāṭırlar şikeste
G486/5 Ebrūlaruñ ġamıyla kemān oldı ḳāmeti / Baḳī cefā vü cevrüñ **elinden** çekilmedi
Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı k'anda bu ġamgīn göñül / Devr **elinden** ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye
K14/15 **Elinden** ol ḳadar düşmen yimişdür boz doġanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh işidüp anı
G452/3 **Elinden** sāḳī-i dehrüñ ne ḳanlar yutduġum görseñ / Açılsa lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār olsa
G468/1 Ḳanāʿat ḳıl göñül pā-būs-ı yāre / **Elinden** būse alınmaz ne çāre
G252/2 Ḳatı **eller** dili ser-i zülfüñ / Dilek ey şūḫ-ı şīve-kār dilek
K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum silmedin **elüm** ale / Ayaḳda ḳaldum eyā maʿdin-i kerem elüm al
G178/1 Başdan meclisde sāḳīler ḳarārum aldılar / Çekdiler evvel **elümden** iḫtiyārum aldılar
G39/7 Āşıḳa iḥsān ise maḳṣūd **elüñde** dostum / Dest-būsuñdur muḥaṣṣal Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd
G44/1 Nāz ile ʿāşıḳa ḳılmazsın dād / Hey elā gözlüm **elüñden** feryād

el açmak **[1]** elini kaldırmak (dua için) ‖ başlamak

K20/45 **El aç** duʿā-yı ḳıyām-ı ḫıyām-ı devletine / Yiter uzandı bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl

el almak **[3]** tas. bir dervişe intisap etmek; TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 107; TS. C. III, s. 1419.

G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden **aldı el** / Göklerde uçdı āḫır efendi hümāyı gör

G371/2 Eşcār-ı bāġ ḫırḳa-i tecrīde girdiler / Bād-ı ḫazān çemende **el aldı** çenārdan

K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum silmedin elüm ale / Ayaḳda ḳaldum eyā maʿdin-i kerem **elüm al**

el arḳası yirde **[1]** pes diyerek, aczini kabul ederek; TS. C. III, s. 1420 ‖ 'Pehlivanlar güreşirken yenileceğini anlayan, elinin arkasını yere vurarak pes derse güreş sona erer. Pes diyen yarı mağlup sayılır.' Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 367. ('pes' md.)

K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı āḫır görüp şāḫ-ı çenār / Didi **el arḳası yirde** āferīnler pehlevān

el arḳası (yire) ḳomak **[1]** pes etmek, aczini itiraf etmek; TS. C. III, s. 1420. ‖ Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 367. ('pes' md.)

G24/4 Rüstem-i Zālüñ ṭutışdum pençesin burdum idi / **Ḳodı el arḳası** didi dest ber-bālā-yı dest

el baġlamak **[2]**

1. elleri kavuşmuş olarak durmak (büyük bir kimsenin huzurunda saygıdan)

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun mülūk **el baġlasun** / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün

2. namazda elleri kavuşturmak

G229/9 Ḳadrüñi seng-i muṣallāda bilüp ey Bāḳī / Ṭurup **el baġlayalar** ḳarşuña yārān ṣaf ṣaf

el bir eylemek/itmek **[2]** el birliği yapmak, birleşmek, anlaşmak

G157/4 Zülfüñ **el bir eyleyüp** ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya andadur ya bundadur

G177/1 Ne revādur ki müjeñle ḳaşuñ **el bir ideler** / Beni öldürmek içün reʾy ile tedbīr ideler

el çekmek **[6]**

1. ilgisini kesmek, sarf-ı nazar etmek

G171/1 Ālāyiş-i dünyādan **el çekmege** niyyet var / Yaḳında ʿadem dirler bir şehre ʿazīmet var

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa girüp ayaġı evvel çekdüm / Mā-sivādan götüri āḫır-ı kār **el çekdüm**

2. vazgeçmek

G250/4 Ayaġuñ öpmeden **el çekmez** ol virür başın / Ḳoyupdur ey boyı şimşād o yolda ser zülfüñ

G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i devrān yaraşur / Sāḳī-i devr-i felek cām ṣunarsa **el çek**

G465/9 Ümmīd-i vaṣl-ı yārdan **el çekme** Bāḳıyā / Şāyed ki dest-gīr ola bir merḥabāyile

M9/V/2 **Elin çekse** ḳadeḥ ṣunmaḳdan erbāb-ı dile sāḳī

G354/2 Yüri ey bād **elüñ** kendüñe **çek** zülfinden / Nice bir ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ perīşān olsun

el ḳarmamak **[1]** el uzatmak ‖ engellemek; bkz. TS. C. IV, s. 2318-19.

G203/1 Gerçi dil ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh **el ḳaramaz**

el ṣunmak **[1]** el uzatmak ‖ cüret etmek, yeltenmek; TS. C. III, s. 1445.

G538/3 Turuncī ġabġabuña **el ṣuna** diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

el süvār olmak **[1]** meleke kazanmak, işleklik kazanmak, meşkli olmak; TS. C. III, s. 1447.

K6/18 **El süvār oldı** kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

el ṭarlıġı **[1]** fakirlik, parasızlık

G495/6 Kāseler ṣun bize meclisde ġınā virmez ayaḳ / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi **el ṭarlıġı**

el uzatmak **[1]** uzanmak ‖ cüret etmek, yeltenmek, teşebbüs etmek; bkz. 'el ṣunmak' md.

K18/38 Serverā cānı mı var devletüñ eyyāmında / Sünbülüñ ṭurrasına **el uzada** şāḫ-ı çenār

el üzre ṭutmak **[1]** el üstünde tutmak ‖ büyük bir saygı ve sevgi göstermek, incitmemek

G522/3 Şol dil ki cām gibi **el üzre ṭutardı** Cem / Dest-i zamāne yirlere çaldı ḫazef gibi

el virmek **[2]** izin vermek

G426/8 Ḳatı **el virdi** hevā ġāyet açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre

G460/1 Devlet **el virse** yüzin gördügüm eyyām olsa / Merḥabā eylesem ol şūḫ ile bayram olsa

elde bulmak **[1]** hazır bulmak

K23/30 Ser-rişte-i murādı n'ola **elde bulsa** ol / Ḥabl-i metīn-i ʿahdüñe ḳılmışdur iʿtiṣām

elde degül **[2]** elinde olmamak

G441/1 Ten pāy-māl ü serde ġam-ı ʿaşḳ-ı yār ise / Ayaḳda ḳaldum **elde degül** iḫtiyār ise

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı saʿādet **elde degül** / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki zer ḫalḫāl

elden ḳo(ma)mak **[3]** elden bırakmamak, hiç terketmemek

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām **elden ḳoma** ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz

G323/2 **Ḳomayup** lāle gibi **elden** ayaġı bir dem / Mest olup ġonca-ṣıfat çāk-ı girībān idelüm

G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / **Ḳoyup elden** felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler

elden gitmek **[3]** yok olmak, elden kaçmak

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / **Gitdi elden** naḳd-i cān āḫır görün maġbūnluġum

G340/5 **Gitmesün** sāġar **elden** ey Bāḳī / Ṣanʿat-ı şīşe-bāza başlayalum

G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ **elden** leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise **gitdi**

elden ṣalmak **[1]** bırakmak

G301/2 **Elden** evrāḳın **ṣalup** bir bir uçurdı göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül

ele almak **[12]**

1. ele geçirmek

G272/3 Ġamzeñ oḳın çeşm-i fettānuñ yine **almış ele** / Şöyle beñzer dostum kāfir müselmān eyledüñ

G485/2 Göñlümüz **alur ele** zülf-i dil-āvīzüñ hele / Vechden ḫāric degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi

2. elinde tutmak, eline almak

G173/5 Meded Bāḳīye ey pīr-i muġān bir cürʿa himmet ḳıl / **Elin alup** ayaḳlandur ki ol bī-çāre düşmişdür

G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey ammā dönmiş / Bu gün **almışlar ele** bir yire gelmiş ẓurefā

G512/4 Gözüme ʿālemi göstermez idüm nergis-vār / Ṣaḥn-ı gül-şende **alaydum elüme** cām-ı zeri

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda açıla süfre-i gül / Yiridür nergis **alursa ele** cām-ı zerrīn

G373/4 **Al ele** cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān

G314/5 Öykünürmiş ʿiẕār-ı dil-dāra / Göricek Bāḳıyā güli **ele al**

G306/6 Rengīn varaḳlar **aldı ele** tā ki eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār gül

G254/3 Cām-ı gül-gūn **al ele** nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer **almış ele** keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke tā dīde-i gerdūna ġubār

K25/7 Keh-rübā sübḥasın **aldı ele** çarḫ-ı sālūs / Ḫalḳa cevr eylemeden yaʿnī ider istiġfār

ele getürmek **[1]** ele geçirmek, yakalamak; TS. C. III, s. 1425.

G200/3 Gül-i maḳṣūd **ele getürmez** o kim / Zaḫmet-i zaḫm-ı ḫāre ḳatlanmaz

ele girmek **[4]**

1. ele geçirmek, yakalanmak; TS. C. III, s. 1428-29.

G503/4 Ser-rişte-i viṣāl daḫı **girmedi ele** / Baġrum delindi hecr ile dürr ü güher gibi

G160/4 Ṣun bezm-i ʿīşa destüñi kim cām-ı mey gibi / **Girmez elüñe** bir gül-i ter bī-cefā-yı ḫār

G9/5 Meclis-i meyde leb-i yāre ṭolaşur dirler / **Elüme girmeye** mi bir daḫı cām-ı ṣahbā

2. elde etmek

K25/22 **Eline girmek** içün fażla-i ḫᵛān-ı keremi / Meh-i nev destin açar niteki şaḫṣ-ı cerrār

el(i) irmek **[4]** gücü yetmemek, ulaşamamak

G310/6 Üstümüzden yil gibi geçsün ṣabānuñ himmeti / İstemezse **irdügin** ol serv-i sīm-endāma **el**

G423/1 **Elüm irmez** nʾideyin āh o boyı şimşāde / İdeyin minneti yirden göke dek feryāde

G248/5 **Elüñ irişmedi** ol serve diyü ey Bāḳī / Ṭaʿn u teşnīʿi belāsın çekerüz irişenüñ

G332/2 Yitişinceydi hemān derdine ben bīmāruñ / Mīve-i vaṣlına yāruñ nʾideyin **irmez elüm**

elden düş(ür)memek **[3]** devamlı elde tutmak, düşkün olmak

G265/3 Piyāle **düşmez elümden** hemīşe lāle-ṣıfat / Şirār-i nār-ı ġamuñdan ṭutışdı yandı yürek

G300/1 Gül gibi olmaḳ dilerseñ şād u ḫurrem ey göñül / Lāle-veş **elden düşürme** cāmı bir dem ey göñül

G251/2 Şikest olduġına rāżī degüldi revnaḳ-ı ʿişret / Anuñʾçün **düşmedi** bir dem **elinden** cām Cemşīdüñ

elden ḳomamak **[3]** elden bırakmamak

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām **elden ḳoma** ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz

G478/2 Cem **ḳomadı elinden** içdi müdām cāmı / ʿAks-i lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda

G323/2 **Ḳomayup** lāle gibi elden ayaġı bir dem / Mest olup ġonca-ṣıfat çāk-ı girībān idelüm

elinden almak **[1]** elinden kurtarmak

G48/3 Zülfi **elinden almaġa** cān-ı belā-keşi / Boynın ḳulaġın öpdi girībān u gūşvār

elinden çekmek **[1]** elinden kurtarmak

G518/5 Dil-i Bāḳīyi ser-i zülfüñ **elinden** cānā / **Çeküben** ḫışm ile çeşm-i siyehüñ ala gibi

elinden geldügince **[1]** gücü yettiğince, elinden geldiği kadar

G543/1 **Elinden geldügince** rāz-ı ʿaşḳuñ dil nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı ḥayfā kim ʿayān itdi

eline düşmek **[1]** buyruğu altına girmek

G260/4 Şāhīn **eline düşmişe** döndi tezerv-i dil / İndi süzildi üstine iki ḳara gözüñ

elini öpmek **[1]**

G247/3 **Öpdüm elini** ḳucmaġa bilin edeb itdüm / Güldi didi bilmez daḫı bī-çāre ṣarılmaḳ

ellerinde **[1]** isteseler

K18/2 Taze cān buldı cihān irdi nebātāta ḥayāt / **Ellerinde** ḥarekāt eyleseler serv ü çenār

ellerini yüzine ṭutmak **[1]** yüzünü elleriyle kapatmak

Mtl 18 **Ellerin** dil-ber **yüzine ṭutdı** ṣanmañ nāzdan / ʿĀşıḳa bu vech ile yüz gösterür açmazdan

elüñ depretmek **[1]** elini çabuk tutmak

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / **Depret elüñ** sür ayaġı meclisde yārān teşnedür

elā gözlüm! **[1]**

G44/1 Nāz ile ʿāşıḳa ḳılmazsın dād / Hey **elā gözlüm** elüñden feryād

el-ān **[1]** hemen şimdi

K2/40 Serverā devr-i felekden yine şekvāmuz var / Ṭapuña ʿarż idelüm ruḫṣat olursa **el-ān**

elbet **[1]** mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak

G408/1 Ḫūblar māʾildür **elbet** ʿāşıḳ-ı şeydāsına / Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ baḳma istiġnāsına

elbette [5] mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır öldürür / Mestlik pāyāne yitse irişür **elbette** ḫᵛāb

G174/1 Sevdügüm ḳadd-i bülendin gösterür / Ḫūb olan **elbette** kendin gösterür

G223/4 Be-her taḳdīr olur māʾil güzeller ʿāşıḳ-ı zāra / Ṭabīb olanlar **elbette** iderler mübtelādan ḥaẓ

G90/4 Gird-āb-ı ġamda ṣarṣar-ı āhumla fülk-i dil / **Elbette** bir kenāra çıḳar rūzgārdur

G152/6 Dil zevraḳını lücce-i ġamdan hevā-yı ʿaşḳ / **Elbette** bir kenāra atar rūzgārdur

elek aṣmak [1]

G252/4 Baḥs̱ idüp bir daḳīḳa ḥüsnüñden / Ḥāle māh-ı sipihre **aṣdı elek**

elem [5] gam, keder, hüzün, ıztırap

K26/14 Defʿ-i Yeʾcūc-ı ġama işigidür sedd-i sedīd / Menʿ-i ceyş-i **eleme** der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

G146/4 Dil-i pür-ḫūn **elem-i** ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları dem gibi gelür

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i **elem-i** hecr ü giriftār-ı firāḳ

G275/1 **Elemin** Ḳaysa ḳıyās itme dil-i maḥzūnuñ / ʿAḳlı yoġ idi ne derdi var idi Mecnūnuñ

G466/6 Dāġ-ı hicrān **elemin** ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar gül gibi sāġar lāle

elem çekmek [6]

1. üzülmemek, tasalanmamak

G75/5 Derd u ġam ḳaddümi ḫam ḳılsa göñül **çekmez elem** / Kemer itmek diler ol mūy-miyānum özenür

G126/5 Bend-i zülfinden **elem çekme** iñen ey Bāḳī / Seni aġyārdan ol ḳayd ile mümtāz eyler

2. sabretmek, tahammül etmek

G106/1 Cānāne cefā ḳılsa nʾola cāna ṣafādur / Aġyār **elemin çekdügümüz** ya ne belādur

G125/4 Ser-i kūyuñda benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / Ne bilür ʿaşḳ **elemin çekmedi** ol daḫı uyur

G506/3 Alayın başuma ol kākül-i müşgīn **elemin / Çekeyin** her ne belā ise o bālā ġamını

3. zahmetine katlanmak, çilesini çekmek, emek çekmek

K2/43 Bu ṭarīḳuñ nice yıl künc-i medārisde yatup / **Elemin çekmiş** iken her birümüz nice zamān

elem virmek [2] acı vermek, ıztırap vermek

G290/4 Şemşīr-i hecr yaralarıdur **elem viren** / Zaḫm-ı ḫadeng-i ḳavs-ı ḳażā ol ḳadar degül

G531/5 Bāḳī-ṣıfat **virdüñ elem** itdüñ gözüm yaşını yem / Ḳılduñ ġarīḳ-i baḥr-i ġam deryālara ṣalduñ beni

elenmek [1] elekten geçirilmek

G397/5 Mihr ile raḳṣ iderdi tozum ẕerre-veş benüm / Ġırbāl ile bu ḫāk-i vücūdum **elenmedin**

elfāẓ [1] sözler, bkz. ʻelfāzʼ teriminin şiir ve şair eleştirisindeki kullanımları için TOLASA, s. 367-369.

G268/5 Nükte-i rengīn ile **elfāẓuñ** ey Bāḳī revān / Laʿl-i dil-berdür meger ser-çeşme-i cānuñ senüñ

el-ḥaḳ [1] doğrusu, gerçekten

G4/2 Cām-ı sarāyuñ olmadan **el-ḥaḳ** ṣafā budur / Āyīne-i Sikender ü Cām-ı cihān-nümā

elḥān [1] şakıma (bülbül bağlamında) ‖ nağme, terennüm

G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa **elḥānı** dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst

elif [1] güzelin boyu bağlamında;

G329/2 Ḳaş rā ḳad **elif** dehān ise mīm / Ḳılduñ ey māh ḫalḳı emrüñe rām

elifler naʿller [1] elif ve nal şeklindeki yaralar; bkz. ʻḳanlu eliflerʼ md.

G505/5 Virildi cāna ey Bāḳī nigāruñ manṣıb-ı ʿaşḳı / **Elifler naʿllerdür** sīnede ṭuġrā-yı menşūrı

elif(ler) çekmek [2] (göğüse) elif biçimli dikine yaralar açmak; bkz. TS. C. III, s. 1433. (elif kesmek, nal kesmek maddesi); bkz. 'ḳanlu elifler çekmek', 'sīneye elif çekmek' md.

G210/1 Sīneñe ʿaşḳ ile **elifler kes** / Bilsün ol servi sevdügüñ her kes

G460/4 Ḥasret-i ḳaddüñ ile ḳanlu **elifler çeksem** / Sīnede her biri bir serv-i gül-endām olsa

elleşmek [1] güreşe tutuşmak‖ oynaşmak

G205/2 Çekemez kimse ayaġum diyü lāf urma iñen / Sāḳıyā **elleşelüm** gel berü meydāne biraz

elmās [8]

1. elmas (değerli taş bağlamında); bkz. 'pāre-i elmās' md.

G311/6 Dirsem ʿaceb mi ḫātem-i Cem devr-i meclise / **Elmās** cām-ı sāde mey-i ḫoş-güvār laʿl

K19/4 İdüp **elmāsdan** āyīne vü zerden şāne / Gösterür ḫalḳa yine şīve-i duḫter ḫātem

G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i cihān-tāba żiyā feyż eyler / Ḫātem-i devletinüñ şaʿşaʿa-i **elmāsı**

2. çelik; tanıklarda hançer ve kılıcın niteleyicisi bağlamında sert ve keskin kılıç/hançer anlamlarında; 'keskin kılıç, bıçak ve hançer makulesi âlâta....ıtlâk olunur' krş. BURHĀN, s. 209; 'Yunanî'den aslı azamas olup sert çelik manasınadır....' krş. SALĀHİ, s. 171; ayrıca bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 189-190.

G36/3 Günbed-i çarḫ u şuʿle-i āhum / Tīġ-i **elmās** u miġfer-i pūlād

G407/2 Laʿl ü yāḳūt eyledi **elmās** tīġından revān / Ḫalḳ taḥsīn itdiler şemşīr-i gevher-bārına

G383/4 Ḫançer-i **elmās**-ı ġamzeñ var iken ḫūnī gözüñ / Çekmesün ʿālemde tīġ-i āhenīnüñ minnetin

K7/28 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm eyledi şemşīrüñi / Çarḫ-ı gerdān tīġuñ **elmāsın** dıraḫşān eyledi

G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet zīb ü zīver tācına / Gevher-i vālā-yı nuṣret ḫançer-i **elmāsına**

elṭāf [6]

1. lutuflar, iyilikler (padişahtan gelen)

K7/24 Bāḳīye eżʿāfın iḥsān eyledi **elṭāf**-ı şāh / Ol kerem kim Şeh Selīm ü Ḫān Süleymān eyledi

K19/20 Baḥr-i **elṭāf**-ı keremdür kef-i gevher-baḫşı / N'ola gird-āb-ṣıfat olsa müdevver ḫātem

G147/8 Dem-i taḥrīr-i **elṭāfında** ʿālem / Ṭufeyl-i ḫāme-i müşgīn-raḳamdur

K19/34 Görür **elṭāfuñ** ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem

1.1. lutuflar, iyilikler (Allah'tan gelen)

G280/7 Ezmānı tā muḥīṭ ola **elṭāf**-ı Ẕi'l-celāl / Bāḳī hemīşe ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ

G122/2 Her naḳş u her nigār ki ḳılsañ müşāhade / **Elṭāf**-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ-i Perverdigārı gör

elṭāf u ḥüsn [1] güzellikler

G451/1 **Elṭāf u ḥüsn** ü ḫulḳ u melāḥat kemālde / Endām u şekl ü ḳāmet ü ḳadd iʿtidālde

emān-ı Ḫudā [1] Allah'ın merhameti/himayesi

G101/3 Ḳılsun hemīşe anı **emān-ı Ḫudā** nigāh / İtmez nigāh ḥālüme gerçi o ġamze-kār

emān virmemek [1] rahat vermemek ‖ insaf etmemek, bağışlamamak

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / Geldi ḳış başdı velīkin **virmedi** aṣlā **emān**

emdürmek [1] öptürmek

G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum acı söz ile / Lebüñ **emdürmez** iseñ ṭatlu dilüñ bārī gerek

emek çekilmek [1] emek vermek, çalışmak, zahmet çekmek

G252/1 Umaruz cām-ı laʿlüñi emmek / Çoḳ **çekilmişdür** ol ümīde **emek**

emel [4] istek, arzu

K2/3 Rūşen oldı açılup dīde-i Yaʿḳūb-ı **emel** / Demidür menzil-i ʿişret ola Beytü'l-aḥzān

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i bahār-ı iḥsān / Nem-i cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı **emel**

G331/3 Var ise tāzeledi bāġ-ı nihāl-i **emelin** / Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür **emelüm**

emīn olmak [1] korunmak, zarar görmemek

K16/11 Āsīb-i rūzgār-ı ḫazāndan **emīn ola** / Gül-zār-ı ʿömr-i devleti bāġ-ı İrem gibi

emīn-i dīn ü düvel [1] din ve devletin başı/sorumlusu (şeyhülislam Ebussuud Efendi bağlamında) ‖ Osmanlı devletinde bir işin başındaki sorumlu memur, bina emini, fetva emini vb.; bkz. PAKALIN, C. I, s. 525.

K21/14 İmām-ı ṣaff-ı efāżıl emīr-i ḫayl-i kirām / **Emīn-i dīn ü düvel** ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl

emīr-i ḫayl-i kirām [1] kerem sahipleri/yüce insanların başı ‖ Ebussuud Efendi

K21/14 İmām-ı ṣaff-ı efāżıl **emīr-i ḫayl-i kirām** / Emīn-i dīn ü düvel ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl

emīr-i şāh-naẓar [1] şah bakışlı emir ‖ Kubat Paşa

K20/15 **Emīr-i şāh-naẓar** dāver-i bülend-aḫter / Vezīr-i ḫūb-siyer ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl

emīr-i meclis [3]

1. meclis ritüelinde meclisi yöneten kimse

K20/40 Elümde sāġar-ı ʿişret **emīr-i meclis** idüm / Zamāne olmasa devr-i edānī vü erzāl

G306/3 Bezminde sürdi lāle muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı **emīr-i meclis-i** bāġ u bahār gül

1.1. Baba Efendi (Filipeli Mahmut Efendi bağlamında)

K22/27 Cürʿa-veş ayaḳda ḳodı sāḳī-i devrān beni / Dest-gīr ol ey **emīr-i meclis-i** devr-i zamān

emmek [2]

1. öpmek

G544/2 Leb-i laʿlini **emmek** mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi

1.1. içmek ‖ öpmek

G252/1 Umaruz cām-ı laʿlüñi **emmek** / Çoḳ çekilmişdür ol ümīde emek

emn [1] huzur, emniyet

K14/7 Bisāṭ-ı **emni** basṭ itdi basīṭ-i arża iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi felek ol şāha erzānī

emn ü emān [3] huzur ve güven

K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde ḫalāʾiḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde ʿadlinde zamān **emn ü emān** üzre

K9/17 ʿAhdi zamānı **emn ü emān-ı** cihāniyān / Şāh-ı ḫuceste-ṭāliʿ u ferḫunde-rūzgār

G379/4 Āb-ı revān-ı gül-şen-i **emn ü emān** yiter / Tīġ-i cihān-güşā-yı şehenşāh-ı pāk-dīn

emn ü emān bulmak [2] huzur ve güvene erişmek

K2/33 Bārekaʾllāh zehī Pādişeh-i ʿādil kim / Şarḳdan ġarba degin **buldı** cihān **emn ü emān**

K14/5 Cihān **emn ü emān buldı** yine şemşīr-i pūlādın / Belā Yeʾcūcına sedd eyledi İskender-i s̱ānī

emn ü rāḥat [1] güven ve huzur

G242/2 ʿAşḳuñ yolında bulmadı dil **emn ü rāḥatı** / Tātār-ı ġamzeñ eyledi yaġmā ḳonaḳ ḳonaḳ

emn ü selāmet [1] güven ve huzur

G77/7 Devrinde kimse görmedi **emn ü selāmeti** / Uydı zamāne ṭavrına ol bī-emānı gör

emr [5]

1.buyruk

G37/6 Bāḳīye **emr** nedür sulṭānum / Saña ḳul oldı muṭī u münḳād

K1/17 Ser-keşlik itdi **emrine** beñzer peleng-i çarḫ / Zencīr ile getürdi yine keh-keşān Keşān

Kt19/1 Nice yıllar ʿizz u iḳbāl ile olduñ kām-rān / Ser-figende **emrüñe** meʾmūr idi ḫalḳ-ı cihān

K2/50 Bir yıl **emrüñle** binā ḫidmetine nāẓır olup / Gördük ol maṣlaḥat-ı ḫayrı bi-ḳadriʾl-imkān

2. iş

G135/7 Eger dünyā vü dīn **emrinde** nāfiʿ bir ʿamel dirseñ / Duʿā-yı devlet-i sulṭān muʿizz-i dīn ü dünyādur

emr-i ʿālī [1] padişah buyruğu

K2/57 **Emr-i ʿālī** yine dergāh-ı muʿallāñuñdur / Hele biz eyleyelüm vāḳiʿ-i aḥvāli beyān

emr ü nehy [1] buyruk ve yasak

K23/17 Münḳād **emr ü nehyine** eṣḥāb-ı iʿtibār / Ednā işaretine ẕeviʾl-iḥtirām rām

emrine rām olmak [1] emri altına girmek, emrine âmâde olmak

G457/2 **Emrine rām oldılar** sulṭān-ı ʿaşḳuñ kāʾināt / Ḳaşlaruñ tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler aḥkāmına

emrüñe rām ḳılmak [1] emri altına sokmak

G329/2 Ḳaş rā ḳad elif dehān ise mīm / **Ḳılduñ** ey māh ḫalḳı **emrüñe rām**

Emrī [4] (öl. 1575) Edirneli Osmanlı şairi; Bakî ile tartışmaları yönüyle (Bakî, yalnızca Emrî söz konusu olduğu zaman edep dışı söylemlere başvurmaktadır.)

Kt11/1 Şāʿir olup kişi söz söylemege ey **Emrī** / Bizdeki ṭabʿ gerek sencileyin gūl olmaz

Kt12/2 Geyicek **Emriyā** olursın anı / Boynuzı egri bir geyik boġası

Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda eskidi dīvānuñ **Emriyā** / Söz yoḳ egerçi bī-bedel ü bī-naẓīrdür

Kt13/1 **Emrīnüñ** iñen ʿavreti hīç evde oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü eliyle

ems̱āl [2]

1. yaşıtlar

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya ser-ā-ser **ems̱āl** / Buldılar mertebe-i ʿāliye cümle aḳrān

2. eş, benzer

K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / Keremde aña ne aḳrān seḫāda ne **ems̱āl**

ems̱āl ṭutmak [1] bir tutmak, eşit görmek ‖ ‘durûb- emsâl’/ ‘durûb-ı emsâl’

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i ḥavādis̱den özge bulmadılar / Şolar ki kendülerin aña **ṭutdılar ems̱āl**

emṭār [1] yağmurlar

K18/16 Dür ü yāḳūt ile bir naḫl-i muraṣṣaʿ ṣandum / Erġavān üzre dökilmiş ḳaṭerāt-ı **emṭār**

emvāc [4] dalgalar

K11/4 Ḳo **emvāc-ı** belā gelsün naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol

G52/5 Kenār-ı baḥr-i naẓma yine dürler dizmiş ey Bāḳī / Süṭūr-ı defter-i şiʿrüñ meger **emvāc-ı** deryādur

G153/6 Keştīde bād-bān u ṣu içre ṣadef degül / **Emvāc-ı** baḥr-i eşküme deryā ḳulaḳ çeker

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-nis̱āre g**el** / **Emvāc-ı** baḥr-i eşkümi seyr it kenāre gel

emvāc urmak [1] dalgalanmak

K18/52 Baḥr-i eşʿār yiter **urdı** süṭūr **emvācın** / Demidür kʾide duʿā dürlerini zīb-i kenār

emzürmek [1] meme vermek, emzirmek ‖ beslemek

G467/4 Nāzenīnā daḫı sen ṭıfl iken Allāh bilür / Seni **emzürmege** ne cānlar eritdi dāye

eñ [1] en

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki **eñ** kem ḳulı Cem ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān

eñ evvel [1] ilk önce, ilk defa

G533/2 Bezm-i kes̱retden biz **eñ evvel** götürdük ayaġı / Meclis āḫir oldı gitdi bāde sāḳī ḳalmadı

enām [1] halk, insanlar

K20/33 Elüñdedür çü bu gün ḥall-i müşkilāt-ı **enām** / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

enāmil [1] parmak uçları; bkz. 'taḳbīl-i enāmil' md.

K20/33 Elüñdedür çü bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / **Enāmil-i** keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

enār [2] nar

G311/9 Bāġ içre dökse cürʿasın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı **enār** laʿl

G362/3 Mihmān olınca derd ü ġamuñ dilde mā-ḥażar / İki **enār** dāneledi çeşm-i ḫūn-feşān

encüm [19] yıldızlar

K4/17 Cihānda geydügince şāh-ı **encüm** / Zümürrüd taḫtı üzre tāc-ı zerrīn

K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i **encüm** / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ nigeh-bānı?

K5/37 Zümürrüd taḫtına çıḳduḳça şāh-ı leşger-i **encüm** / Cihānı efser-i zerrīn ile ḳılduḳça nūrānī

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i **encüm** gibi baḫtuñ gözi dāʾim bī-dār?

K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü **encüm** / Bir çemendür ki dökilmiş aña berg-i nesrīn

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde şafaḳ bādiye çarḫ / Nuḳl **encüm** meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn

G4/5 Rifʿatde āsmāna deger āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i **encüm** irişmez aña bahā

G18/2 Gice ḥüsnüñ şevḳıne **encüm** sürūr u sūrda / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā elinde māh-tāb

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı **encüm** gibi nergis şöyle kim / Mestler farḳ eylemez yirden gögi eyler ġalaṭ

G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / Nuḳl **encüm** mey şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl

G373/3 Görinen **encüm** degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / ʿAksidür āyīne-i eflāke düşmişdür ʿayān

G378/3 Şerer-ālūde görüp dūd-ı kebūd-ı āhum / Ṣandılar gök yüzidür **encüm** ile olmış zeyn

K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan miyān-ı **encümde** / Ṭaḳıldı gerden-i gerdūna ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl

K22/18 Ayaġı ṭopraġıdur küḥl-i cevāhir **encüme** / Āsitānı ḫākidür iklīl-i farḳ-ı Farḳadān

G464/6 Dīde-i **encüme** küḥl olmaġ içün eflāke / Gird-bād ile çıḳar ḫāk-i deri döne döne?

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü dürr-i **encümi** / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā

G118/3 Görinen **encüm-i** eflāk degüldür ey meh / Dūd-ı āh-ı şerer-ālūd-ı dil ü cānumdur

G189/4 Ṣanki kūyuñda felek **encüm-i** seyyāre ile / Bir nice aḫker ile tūde-i ḫākisterdür

G512/1 Çıḳsa eflāke n'ola āteş-i āhum şereri / Çarḫdur **encüm-i** seyyārenüñ ey māh yiri

encümen [4] meclis; bütün tanıklarda 'şemʿ/ çerāġ' ve 'encümen' bağlamlarında;

G224/1 Baḥs̱ itmesün ʿiẕāruñ ile **encümende** şemʿ / Ḳanda çerāġ-ı māh-ı şeb-efrūz ḳanda şemʿ

G224/5 Bāḳī ʿaceb mi şiʿr-i dil-efrūzuñ itseler / Erbāb-ı ʿaşḳ cemʿ olıcaḳ **encümende** şemʿ

G512/2 Şemʿ-dān süfresidür hāle degüldür görinen / Ḳodılar **encümen-i** ʿaşḳa çerāġ-ı ḳameri

Kt3/1 Āfāḳı şehā maʿdeletüñ nūrı pür itsün / Ḫurşīd gibi **encümen-i** dehre çerāġ ol

encümen-i Muṣṭafā [1] Hz. Peygamberin meclisi (yakınındakiler)

G308/3 Döndi ṣafāda **encümen-i Muṣṭafāya** bāġ / Ḫayl-i şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl gül

endām [4]

1. beden, vücut

G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun **endāmın** ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / Bitürsün bāġ-ı nuṣretde nihāl-i erġavān ḫançer

G457/3 Öykünür sen serv-i sīm-endāma beñzer serv-i bāġ / Yāsemenler dikdiler ṭolaşdılar **endāmına**

G480/2 ʿArż idince şīve-i reftārını bād-ı ṣabā / Lerze düşdi serv-i bāġuñ cümle-i **endāmına**

2. fidan

G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger çarḫ bī-raḥm olmasa / Pister-i ḫār üzre nʾeyler nāzenīn **endām-ı** gül

endām u şekl [1] boy bos

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü ḫulḳ u melāḥat kemālde / **Endām u şekl** ü ḳāmet ü ḳadd iʿtidālde

endāmı ditremek [1] sallanmak ‖ içi (yüreği) titremek, korkmak

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñʾçün **ditrer endāmı** çemende bāddan bīdüñ

endāmın lerzān itmek [1] içini (yüreğini) titretmek, korkutmak

G155/2 ʿAdūñuñ tīġ-i kāfir gibi **lerzān itdi endāmın** / Miyānına ṭaḳındı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān ḫançer

endbend itmek [1] şaşırtmak ‖ utandırmak; bkz. TS. C. III, s. 1446 (‘endikmek’ md.)

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı zülfüñden faḳīhe bir süʾāl itdüm / Cevāba ḳādir olmadı ḥerīfi **endbend itdüm**

endīşe [12]

1. gam

K12/7 Mūr-ı **endīşe** ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin getürür dāne çeker

G415/2 Devlet anuñ kim ḫayāl-i yār ola eglencesi / Ḫurrem ol dem kim geçer **endīşe-i** dil-dār ile

2. korku, kaygı

G523/6 Ne ġam **endīşe-i** ẕilletden ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet reh-beri luṭfın aña kim dest-gīr itdi

G545/5 Bāḳī gider **endīşe-i** dünyāyı göñülden / Degmez bu ḳadar raġbete bu menzil-i fānī

3. düşünce, hayal, fikir

K5/35 Nis̱ār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i **endīşe** birle kān-ı imkānı

K2/35 ʿArṣa-i medḥ ü s̱enānuñ bulımaz pāyānın / Peyk-i **endīşe** eger biñ yıl olursa pūyān

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ mirʾāt-ı ḳalbüñ ṣāf ṭut / Ḫāṭıra **endīşe-i** cennet cehennem gelmesün

G432/4 Ḫayāl-i ḫāl u ḫaṭṭuñdan beni ḫālī olur ṣanma / Göñülden çıḳmaz ol **endīşeler** vaḥdetde kes̱retde

K20/31 Hemīşe ṣanʿat u pīşem dem-ā-dem **endīşem** / Özümle baḥs̱ u cedel yılduzumla ceng ü cidāl

G513/1 ʿĀşıḳ öldürmekdür ol māhuñ tamām **endīşesi** / Yolına cān virmedür eksüklünüñ kem pīşesi

G513/5 Tāze dil-ber sevdi Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir güzel eglencesi var bir laṭīf **endīşesi**

3.1. hayal ‖ korku

G131/5 Zülfi **endīşesine** varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmūʿ ileden ʿaḳlı perīşan getürür

endūh [2] gam, keder, tasa

G225/4 Ṭop-ı āhumla ider ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i **endūhı** ḳamʿ

G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i **endūh-ı** ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

endūh u belā [1] gam, sıkıntı

G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine gelse şeh-i ʿaşḳ / Bile **endūh u belā** ḫayl u ḥaşem gibi gelür

enfās [4]

1. nefesler (güzel kokulu/misk kokulu ve canlandırma, tazelendirme bağlamlarında)

G221/2 Mürdeler iḥyā ider **enfās-ı** müşgīnüñ senüñ / Nuṭḳ-ı cān-baḫşuñdur iʿcāz-ı Mesīḥādan ġaraż

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver cebīn-i ṣubḥ / **Enfās-ı** ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

2. söz; Bakî’nin şiirinin etkisi yönüyle;

G398/10 Cihān **enfās-ı** müşgīnüñle ṭoldı / Saña Ḥaḳdan ʿaṭādur Bāḳıyā bu

G18/6 Dehri **enfāsuñ** muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / Ṭīb-i ḫāṭır virdi beñzer ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb

enfās-ı bahār [1] baharda esen ılık ve hafif rüzgar

K18/1 Rūḥ-baḫş oldı Mesīḥā-ṣıfat **enfās-ı bahār** / Açdılar dīdelerin ḫᵛāb-ı ʿademden ezhār

enfās-ı ʿĪsevī [1] Hz. İsa'nın ölüleri dirilten nefesi (baharın gelişi bağlamında)

G403/2 Yaḳlaşdı ol ki bād ola **enfās-ı ʿĪsevī** / Şāḫ-ı gül ide baḫş dıraḫt-ı Kelīm ile

enfās-ı Rūḥu'llāh [1] Hz. İsa'nın ölüleri dirilten nefesi (baharın gelişi bağlamında)

G318/1 ʿĀlem ḥayāt-ı nev bulur cānlar bağışlar dem-be-dem / **Enfās-ı Rūḥu'llāhdur** gūyā nesīm-i ṣubḥ-dem

engüşt [8] parmak; bkz. 'cāy-ı engüşt' md.

G424/6 Sāḳī rez duḫterinüñ ol **engüşt** / Sīm ḫalḫālidür ayağında

G467/5 Pençe-i mihri burarsa n'ola ḥüsniyle o māh / Beñzer **engüşti** hilāle kef-i desti aya

K19/47 Sīnemüñ dāġı ile cism-i dü-tā-yı zerdüm / Ḳıldı **engüşt-i** belāda beni bir zer ḫātem

K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i ʿālīde / Ṭaḳa **engüşt-i** hilāle meh-i enver ḫātem

G76/2 Ḳatlüme **engüşt-i** yār itsün işāret ġam degül / Ḳanġı nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden incinür

K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i **engüştinde** / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem

K19/41 Gerçi nāzüklik ile aġzın arar **engüştüñ** / Dimez ammā dehenüñ sırrını gizler ḫātem

K19/29 Yazdı ḫoş āyet-i Nūn ve'l-Ḳalem **engüştüñde** / Ne midād istedi ne ḫāme ne mısṭar ḫātem

engüşt-i muḥannā [1] kınalı parmak

G366/2 Ne zībādur ol **engüşt-i muḥannā** pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan

engüşterī [1] yüzük

K19/27 Felek **engüşterī-i** ḳadrüñe pīrūze nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi yek-ser ḫātem

enhār [3] nehirler, ırmaklar

K18/37 İşigi ṭaşı imiş yüz sürecek ḥayf diyü / Ṭaşdan ṭaşa döger başını şimdi **enhār**

G497/2 Göñüllerini cihān ḫalḳınuñ senüñ ʿaşḳuñ / Aḳıtdı kendüye deryā niteki **enhārı**

G276/3 Nev-bahār oldı yine geldi cünūn eyyāmı / Ṭaḳdı zencīrlerin bād-ı bahār **enhāruñ**

enīs eylemek [1] dost edinmek

Mtl 27 Ḥalvetde **enīs eyleyüp** ol şūḫ-ı cihānı / ʿĀlemde müyesser ola mı ʿīş-ı nihānı

envāʿ [1] çeşit çeşit

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem geydiler **envāʿ-ı** libās-ı rengīn

envār [12]

1. nurlar, ışıklar

M2/V/3 Merḳad-i pākin idüp şemʿ-i hidāyet rūşen / Meşhed-i ṭāhiri müstaġrıḳ-ı **envār** olsun

G415/4 Rūşen itdi gün gibi ās̱ār-ı ḥüsn-i ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler çerāġın pertev-i **envār** ile

K5/3 Beşāretler zemīne āsmānuñ gözleri aydın / Cihānı rūşen itdi pertev-i **envār-ı** Yezdānī

M3/I/2 Kā'inātı ḳıldı mir'āt-ı cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı **envār-ı** hidāyet Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem

M5/I/1 Ey cemālüñ pertev-i **envār-ı** ṣubḥ-ı lem-yezel

G1/2 Bir yirde ki pertev ṣala **envār-ı** tecellī / Ḥācet mi ḳalur mihr ü meh-i envere cānā

Kt1/1 Ey şehenşāh-ı kerem-güster ü däniş-perver / Sāye-i luṭf-i Ḫudā pertev-i **envār-ı** ezel

2. parıltı

K13/11 Feyż-i **envār-ı** kef-i zer-baḫşı besdür ʿāleme / Aḳmaz olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān **eger**

G14/2 Dilde **envār-ı** mihr-i ruḫsāruñ / Ābda māh-tābdur gūyā

G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki **envār-ı** saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i Cemden

K23/18 **Envār-ı** mihri birle münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü **envārında** kendin mihr-i raḫşān gizlemiş

enver [3] parlak

G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar hem / Benümʾçün dem-be-dem aġlar ṣürāḥī şemʿ-i **enver** hem

K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı sipihr-i fażl o kim / Buldı reʾy-i **enveri** feyżiyle nūr u fer cihān

G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ āyīne rūy-ı **enverüñ** / Adı var cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ

er [4]

1. koca

G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre **er** olmaz zebūn olan / Merdān-ı rāh-ı ʿaşḳ dimezler aña recül

G232/4 Merd iseñ dehr-i denī mekrine meftūn olma / **Er** odur kim vire bu pīre-zen-i dehre ṭalāḳ

2. yiğit, erkek

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre zebūn olma key ṣaḳın / Merdāne baş ayaġuñı meydāne **er** gibi

G107/4 Mīve-i vaṣlına bir ḳāmeti Ṭūbā güzelüñ / Zāhidā her kim irişdiyse yitişmiş **erdür**

er geçmek [1] adam geçinmek, yiğit geçinmek

G62/5 Her kim ki meyl ider zen-i dünyāya Bāḳıyā / Merdāneler içinde anı ṣanma **er geçer**

er çerāġı [1] seyyah dervişlerin, abdalların bir tepsi içine mum dikip yakarak para toplamaları geleneği; daha geniş açıklama ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 192-193.

G110/1 Nergis üzre berg-i zerd u jāleler kim vardur / **Er çerāġına** dizilmiş dirhem ü dīnārdur

er oġlı er [1] yiğit oğlu yiğit ‖ cesur, kahraman

G189/5 Bāḳıyā duḫter-i rez girdi yine meydāne / Ayaġın kim çekebilürse **er oġlı erdür**

erbāb-ı ʿaḳl [1] akıl sahipleri

K23/12 İllā ki māh-ı ʿīda bu sözler baʿīddür / **Erbāb-ı ʿaḳl** öñinde ḥaḳīḳat budur kelām

erbāb-ı ʿaşḳ [8] âşıklar

G42/2 Żamīrin şikest itme **erbāb-ı ʿaşḳuñ** / Yine saña rāciʿ yine saña āʿid

G140/2 Başumuñ yazusını hep gördüm / Benem **erbāb-ı ʿaşḳa** ser-defter

G25/5 **Erbāb-ı ʿaşḳ** ceng ider eṣḥāb-ı zühd ile / Maḳṣūd sensin eyleseler ḫāṣ u ʿām baḥs

G57/2 Laʿl-i nigāra cān disem is̱bāta ḳādirin / **Erbāb-ı ʿaşḳ** öñinde bu gün müddeʿā budur

G141/4 **Erbāb-ı ʿaşḳa** ṣabr u tesellī ṭarīḳi yoḳ / Varan ḥarīm-i kūyuña nā-şād olup gider

G224/5 Bāḳī ʿaceb mi şiʿr-i dil-efrūzuñ itseler / **Erbāb-ı ʿaşḳ** cemʿ olıcaḳ encümende şemʿ

G290/1 Cānlar fidā maḥabbet-i cānāne ser degül / **Erbāb-ı ʿaşḳa** terk-i ser itmek hüner degül

G451/5 Eṣḥāb-ı zühd bezm-i füsūn u fesānede / **Erbāb-ı ʿaşḳ** ʿarṣa-i ceng ü cidālde

erbāb-ı dil [1] âşıklar ‖ gönül adamları, ârifler; bkz. ʻehl-i dilʼ md.

M9/V/2 Elin çekse ḳadeḥ ṣunmaḳdan **erbāb-ı dile** sāḳī

erbāb-ı fażl [1] faziletli kişiler, erdem sahipleri

K21/16 O kim yazılmış ezel ṭāḳ-ı bār-gāhında / Melāẕ u melceʾ-i **erbāb-ı fażl** u ehl-i kemāl

erbāb-ı himmet [1] himmet sahipleri

G383/6 Cām-ı laʿlüñ cürʿasın luṭf eyle dürdī-keşlere / Çekmesün **erbāb-ı himmet** her denīnüñ minnetin

erbāb-ı maḥabbet [1] âşıklar

G105/3 Dünyāda çeker miḥneti **erbāb-ı maḥabbet** / Ey ṣofī bu gün baña ise irte ṣañadur

erbāb-ı meclis [1] meclisdekiler

G255/3 Söyletseñ ey ṣurāḥī sen **erbāb-ı meclisi** / Muṭrıb ferāġat eyleyicek ḳulḳul eyleseñ

erbāb-ı melāmet [1] melâmetî/kalenderî dervişler

G166/3 Ḳoyup nāmūs ile ʿārı düşüp kūy-ı ḫarābāta / Yürür çāk-i girībān olup **erbāb-ı melāmetler**

erbāb-ı naẓm [1] şairler

G127/5 Edāsı ḫūbdur maʿnāsı raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren **erbāb-ı naẓmı** hep bu maʿnādur

erbāb-ı naẓar [3] görüş sahipleri

G184/3 Nāfeye beñzedicek ḫālüñi **erbāb-ı naẓar** / Nergis-i mestüñi yād eyleyüp āhū didiler

G107/3 ʿAynına ṣanma ġubārı ala **erbāb-ı naẓar** / Bizi ḥayrān iden esrār-ı leb-i dil-berdür

M9/IV/1 Görem diyü seni aʿyān-ı **erbāb-ı naẓar** her gün

erbāb-ı ṣafā [2] gönül adamları, gönlü şen kimseler

G46/6 N'ola meyl itseler eşʿāruña **erbāb-ı ṣafā** / Bāḳıyā şiʿr degüldür bu bir aḳar ṣudur

G309/5 Varmaz **erbāb-ı ṣafā** meclisüñe ey vāʿiẓ / Aġlamış ṣūretüñe kimse heves-nāk degül

erbāb-ı suḫan [2] şairler

G28/1 Şöhret-i ḥüsnüñe **erbāb-ı suḫandur** bāʿiṡ / Revnaḳ-ı bezm-i güle mürġ-i çemendür bāʿiṡ

M5/IV/2 Naʿl-i şeb-dīz-i ḫaṭuñdur dirler **erbāb-ı suḫan**

erbāb-ı ṭabʿ [1] şairler

K7/27 Ḫusrevā sen ser-veri ol şāh-ı şāhān eyleyen / Ben ḳuluñ **erbāb-ı ṭabʿa** mīr-i mīrān eyledi

erbāb-ı ʿuzlet [1] dünyadan elini eteğini çeken kimseler

M4/V/3 Şād-mān **erbāb-ı ʿuzletdür** hemān Bāḳī melūl

erbāb-ı vefā [1] vefalılar

G333/1 Ṭapuñdur Kaʿbe-i ʿulyā-yı eṣḥāb-ı ṣafā ḳıblem / Ḳapuñdur Mescid-i Aḳṣā-yı **erbāb-ı vefā** ḳıblem

erbāb-ı ẓāhir [1] zâhir uleması, kaba softa

G192/5 Meyden ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur ġaraż hemān / **Erbāb-ı ẓāhir** añlayamazlar murādumuz

erbāb-ı ẓarāfet [1] zarifler

G117/4 Bir iki mismārına var ise göz dikdüñ diyü / Başına ġammāzuñ **erbāb-ı ẓarāfet** ḳaḳdılar

erenler himmeti [1]

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / **Erenler himmetinde** anı ben merdāne ṭapşurdum

erġavān [7] erguvan; İstanbul'un büyük bahçeleri ve hasbahçelerindeki erguvan çiçeğinin yeri için bkz. HASBAHÇE, s. 139-140; ayrıca bkz. 'nihāl-i erġavān', 'naḫl-i erġavān', 'şarāb-ı erġavān', 'mey-i erġavān' maddeleri.

G109/2 Küh-sār-ı ġamda göz yaşı hecrüñle dem-be-dem / Ḫāşāk u ḫārı şāḫ-ı gül ü **erġavān** ider

G390/2 Erġavānī cāmeñi görüp n'ola ḳan aġlasam / Yaraşur āb-ı revāna ḳarşu zīrā **erġavān**

K18/16 Dür ü yāḳūt ile bir naḫl-i muraṣṣaʿ ṣandum / **Erġavān** üzre dökilmiş ḳaṭerāt-ı emṭār

G406/4 Ruḫ-ı dil-ber ü cām-ı sāḳī naẓarda / Ne minnet bahār u gül ü **erġavāne**

G470/4 Fāḫir libāsa ḳoydı eşcār-ı bāġı devrān / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi **erġavāne**

G466/5 **Erġavānlar** ṭutışup ḫırmen-i gül yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı yir yir lāle

G102/1 Bāġ u bahār-ı gül-şen-i ʿālem ḫazānludur / Bezm-i ṣafā hemīşe gül ü **erġavānludur**

erġavānī cāme [6] erguvan renkli elbise ‖ kırmızı elbise

G390/3 Lāle-zār itmiş leṭāfet gül-sitānın ser-te-ser / Ruḫlaruñla **erġavānī cāmeñ** ey naḫl-i revān

G390/1 **Erġavānī cāme** geymiş ol gül-i gül-zār-ı cān / Bāġ-ı ḥüsn içre nihāl-i erġavān olmış hemān

G390/2 **Erġavānī cāmeñi** görüp n'ola ḳan aġlasam / Yaraşur āb-ı revāna ḳarşu zīrā erġavān

G390/4 **Erġavānī cāmeñ** içre oldı cismüñ ey perī / Erġavānī cild ile gūyā kitāb-ı Gül-sitān

G390/5 Serv-ḳadsin serve ʿādet sebz-pūş olmaġ iken / **Erġavānī cāmeye** girmek neden ey nev-cevān

G390/6 Ḳanına girmiş boyınca Bāḳī-i dil-ḫastenüñ / **Erġavānī cāme** geymiş ṣanmañ ol serv-i revān

erġavānī cild [1] erguvan renkli kitap cildi

G390/4 Erġavānī cāmeñ içre oldı cismüñ ey perī / **Erġavānī cild** ile gūyā kitāb-ı Gül-sitān

erimek [2]

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından **erir** bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

G110/4 Gevher-i eşküm **eriyüp** ṣu gibi aḳsa n'ola / Böyledür aḥvāli her kim ʿāşıḳ-ı dīdārdur

Erjeng [1] Mani'nin ünlü resimlerinin bulunduğu kitap; geniş bilgi için bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 232-239.

G473/4 Ġamuñdan ṣūret-i **Erjeng** bī-hūş / Firāḳuñdan büt-i Āzer şikeste

erḳām [1] yazılar, sayılar

K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev altun ḳalem şihāb / **Erḳāmdur** nücūm u felek defter-i ṣıyām

erkān [5]

1. ileri gelenler, başta gelenler

K2/6 Umaruz kim bulına Kaʿbe-i maḳṣūda vüṣūl / Geçdi çün devlet ile yirlü yirine **erkān**

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede her cānibe **erkān** ṣaf ṣaf

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i ḥürmet-i kūyın maḳām idin / **Erkān-ı** Kaʿbe gibi muʿazzez mükerrem ol

2. direkler, sütunlar

G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim ḳıyām itsün / Felekler saḳfı ṭurduḳça binā-yı ʿömrüñ **erkānı**

3. âdâb, esas

M6/II/1 **Erkān**-ı ʿaşḳa zerḳ u riyādan ḫalel virüp

erzān gelmek [1] ucuza gelmek ‖ az gelmek

K6/2 Vaṣl-ı yāra cān ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse biñ naḳd-i revāne bir demi **erzān gelür**

erzān eylemek [1] ucuzlatmak, azaltmak

K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı gül **erzān eyledi**

erzānī [1] liyakatla ‖ bolca

K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi basīṭ-i arża iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi felek ol şāha **erzānī**

erzānī eylemek/ḳılmak [2]

1. bağışlamak, hediye etmek

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i luṭfın **ḳılaydı erzānī** / Siyāh şālını terk ide geymeyeydi leyāl

2. bağışlamak

M2/IV/8 Minnet Allāha kemāl-i kerem-i Rabbānī / **Eyledi** iki cihān devletini **erzānī**

erzen [1] kuş yemi, darı

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup dökdi kevākib **erzen** / Umaruz k'ola yine ʿīş u ṣafā mürġi şikār

esmek [8] esmek

G210/3 Ḫākümi kūy-ı yāre irgürdüñ / Ṭurma ey bād-ı ṣubḥ olup esen **es**

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı bahār **esdi** yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül

G503/1 ʿAşḳuñ hevāsı **esdi** nesīm-i seḥer gibi / Eşküm dökildi pāyüñe gül-berg-i ter gibi

G111/4 **Esdürmeyeydi** ṣarṣar-ı āhum cefā-yı yār / Mirʾāt-ı ḥüsni olmaz idi böyle pür-ġubār

G445/1 Nesīm-i ṣubḥ **eser** cān-baḫş olup āheste āheste / Cihānda böyle cān virmiş degüldür daḫı bir ḫaste

G139/1 **Eser** āhum yili kūyuñda cism-i nā-tevān ditrer / Çemen ṣaḥnında gūyā bāddan berg-i ḫazān ditrer

G246/2 Pür oldı dīdemüz ḫāk-i rehüñle / **Eser** yilden velīkin hīç es̱er yoḳ

G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile tende dil ü cān ditrer / **Esicek** bād-ı ḫazān berg-i dıraḫtān ditrer

esen olmak [1] sağ salim, afiyette, selâmette olmak; bkz. TS. C. III, s. 1529.

G210/3 Ḫākümi kūy-ı yāre irgürdüñ / Ṭurma ey bād-ı ṣubḥ **olup esen** es

esās [3] temel

G546/7 **Esās**-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

G273/4 Eyleyüp zühdüñ binā-yı süst-bünyādın ḫarāb / Ḫāne-i ʿaşḳuñ **esāsın** üstüvār itsem gerek

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı ḥavādis̱ kār-ger olmaz / **Esāsın** gūyiyā bennā-yı ḳudret kār-gīr itdi

esb [3] at; bkz. ‘naʿl-i esb’ md.

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / **Esb** nā-geh bir gice bī-cev ḳala ester bile

K16/12 Pā-māl-i **esb-i** devleti küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi

G471/5 Süm-i **esbine** ruḫ süren o şehüñ / ʿArṣa-i dehrde oldı ferzāne

esb-i nāz [2] naz atı; bkz. ‘semend-i nāz’ md.

G294/1 **Esb-i nāz** ile beni yār ḳılupdur pā-māl / Naʿller şekli aña sīnede olmışdur dāl

K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın yiridür cümle ḳaçan / **Esb-i nāzı** felek ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker

esbāb [4]

1. vasıta

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur çü meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i **esbāb** nedür

2. unsurlar, öğeler

G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı görince cān / **Esbāb**-ı ḥüsni ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān

3. eşyalar, gereçler (meclisi oluşturan öğeler bağlamında)

G157/2 Ḥūr u Kevs̱erden mey ü maḥbūb ise maḳṣūd eger / ʿĪş u nūş **esbābı** hep ḥāżır müheyyā bundadur

G269/3 **Esbāb-ı** ṭarab seyl-i mey-i nāb ile gitdi / Āvāzı boġıldı giderek çeng ü rebābuñ

esbābdan emlākden geçmek [1] malı mülkü terketmek, dünya nimetlerine sırt çevirmek

G316/6 Metāʿ-ı dehr bir puldur aḳar ṣu ʿömr-i müstaʿcel / Anuñʾçün Bāḳıyā **esbābdan emlākden geçdüm**

es̱er [6] iz, işaret, nişan

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ **es̱er** ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

G246/2 Pür oldı dīdemüz ḫāk-i rehüñle / Eser yilden velīkin hīç **es̱er** yoḳ

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan **es̱er** yoḳ daḫı pehlū da güzel

Mtl 19 Nʾola mūdan **es̱er** olmasa hīç ol serv-ḳāmetde / Şeb olmaz hep ser-ā-ser rūz olur dirler ḳıyāmetde

K25/14 **Es̱eridür** görinen urdı miḥekk-i şāma / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i dehre felek bir dīnār

K26/30 Ḥāṣıl ey kān-ı kerem irdi bu gün ol dem kim / **Es̱er-i** ʿāṭıfet ü luṭf ẓuhūr ide hemīn

es̱er almamak [1] nasiplenmemek, tesir etmemek

G309/6 **Almadı** būy-ı maḥabbetden **es̱er** şunlar kim / Ġonca-veş dilleri ḫūn sīneleri çāk degül

es̱er itmek [2] iz bırakmak, tesir etmek

G74/7 **İdeli** ḫāk-i cenābuñ ruḫ-ı Bāḳīde **es̱er** / Baḳsa āyīne-i idrāke tesellī görinür

G479/2 Āh ider dil baḳup ol ṭurra-i müşgīn-būya / **Es̱er itmez** n'idelüm āh o gözi āhūya

es̱er yil [1] esen yel

G246/2 Pür oldı dīdemüz ḫāk-i rehüñle / **Es̱er yilden** velīkin hīç es̱er yoḳ

Eṣḥāb u Āl [1] sahabeler ve Hz. Peygamberin ailesi

G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya bāġ / Ḫayl-i şükūfe zümre-i **Eṣḥāb u Āl** gül

eṣḥāb-ı derd [1] yas tutanlar (Kanunî için)

M1/IV/8 Āheng-i āh u nāleleri idelüm bülend / **Eṣḥāb-ı derdi** cūşa getürsün bu heft bend

eṣḥāb-ı iʿtibār [1] devrin önde gelenleri, itibarlılar

K23/17 Münḳād emr ü nehyine **eṣḥāb-ı iʿtibār** / Ednā işaretine ẕevi'l-iḥtirām rām

eṣḥāb-ı ṣafā [1] gönül adamları, ârifler; bkz. 'erbāb-ı ṣafā', 'ehl-i ṣafā' md.

G333/1 Ṭapuñdur Kaʿbe-i ʿulyā-yı **eṣḥāb-ı ṣafā** ḳıblem / Ḳapuñdur Mescid-i Aḳṣā-yı erbāb-ı vefā ḳıblem

eṣḥāb-ı riyā [1] riyâkârlar

G374/5 Kesilüp ṣoḥbet-i **eṣḥāb-ı riyādan** Bāḳī / Kesmedi pīr-i ḫarābātdan istimdādın

eṣḥāb-ı zühd [2] zâhidler, bkz. 'erbāb-ı ẓāhir' md.

G25/5 Erbāb-ı ʿaşḳ ceng ider **eṣḥāb-ı zühd** ile / Maḳṣūd sensin eyleseler ḫāṣ u ʿām baḥs̱

G451/5 **Eṣḥāb-ı zühd** bezm-i füsūn u fesānede / Erbāb-ı ʿaşḳ ʿarṣa-i ceng ü cidālde

esḥār [1] seherler, sabahlar

K18/30 Āb u gil müşg ü gül-āb ola çemen ṣaḥnında / Būy-ı ḫulḳıyla güẕār itse nesīm-i **esḥār**

esīr [7] tutsak ‖ müptela, düşkün

G218/5 Zülfüñ **esīri** Bāḳī-i bī-çāre dostum / Bir mübtelā-yı bend-i kemend-i belā imiş

G91/5 Bir pādişāh-ı ḥüsne ḳul olduḳ ki Bāḳıyā / Anuñ **esīr-i** ʿaşḳı olupdur cevān u pīr

G163/2 Ḫurşīd **esīr-i** ʿaşḳuñ olupdur eşiʿʿadan / Boynında ṭavḳ-ı şevḳ ile zencīr-i zer çeker

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil **esīr-i** elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ

G290/5 İki cihāna virmedi bir yār-i sādeyi / Bāḳī **esīr-i** ḳayd-ı nuḳūş u ṣuver degül

G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / **Esīr-i** miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister

G352/3 Der ü der-gāhına sulṭān-ı ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / **Esīr-i** tāc-dār olsun gedā-yı ḫāk-sār olsun

esīr itmek [1] tutsak etmek, kendine bağlamak

G523/5 Cihānda başuma sulṭān iken āzāde vü fāriġ / Beni zencīr-i ʿaşḳuñ boynı baġlu bir **esīr itdi**

esīr olmak [2] müptelâ olmak, kendini kaptırmak, buyruğu altına girmek

G145/1 **Oldı** bir ṭıfluñ kemend-i zülfine cānlar **esīr** / Ġamzesinden ḳan ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr

G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ **esīr oldı** ḳapusında göñül / İntisāb itdi gedā bār-geh-i sulṭāne

esirgemek [2] bkz. TS. C. III, s. 1536-39.

1. şefkat göstermek, üzmemek ‖ himaye etmek

G497/1 **Esirgemek** gerege ʿāşıḳ-ı dil-efġārı / ʿAle'l-ḫuṣūṣ ki bir bī-vefā ola yāri

2. acımak, merhamet etmek

G432/3 Der-i dil-dārdan dūram diyār-ı ġamda mehcūram / Müselmānlar **esirgeñ** ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde

eski püski [1] yırtık pırtık

Kt12/1 Geydügüñ **eski püski** şol ḳapamañ / Ḳotan mı bilmezin yā ḫod boġası

eskimek [1] rağbet görmemek, zamanı (modası) geçmek

Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda **eskidi** dīvānuñ Emriyā / Söz yoḳ egerçi bī-bedel ü bī-naẓīrdür

eslememek [1] aldırış etmemek, dinlememek

G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil baġlama / Bend ü zencīr **eslemez** zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ

eṣnām [1] putlar ‖ güzeller

G24/3 Ṣūret-i **eṣnāmdan** döndi saña itdi sücūd / Rāhib-i deyri cemālüñ eyledi Yezdān-perest

esrār [14]

1. sırlar, gizler

G228/7 **Esrār** keşfin itmek için ṣofī Bāḳıyā / Başın muraḳḳaʿına çeker nitekim keşef

G289/3 **Kesb-i** leṭāfet eyle nesīm-i seḥer gibi / Andan derūn-ı perde-i **esrāra** maḥrem ol

G348/9 Mā-verā-yı perde-i **esrāra** bulmaz kimse rāh / Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen ancaḳ ḥaḳīḳat neydügin

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / Hüner **esrār-ı** maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

G496/7 Maḥrem-i **esrār-ı** maʿnā hem-zebān-ı ḥāl yoḳ / ʿAşḳ sırrın ḳılmasañ Bāḳī hüveydā kāşkī

2. esrar (uyuşturucu anlamında) ‖ sır, giz

G238/5 Bāḳıyā ḫānḳāh-ı ʿālem-i ḥayretde hemān / Her gelen kimse bu **esrār** ile ḥayrān ancaḳ

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz aldılar elden cāmı / Vāḳıf itmeñ ṣaḳınuñ kimseyi **esrāra** meded

G269/2 Keyfiyyet-i **esrāra** döşendi ẓürefā hep / Yārān ayaġın almada ḥayrān mey-i nābuñ

G72/4 Añma ʿaşḳ abdālınuñ rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ **esrārı** ey zāhid ḳatı ḳattāl olur

G107/3 ʿAynına ṣanma ġubārı ala erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden **esrār-ı** leb-i dil-berdür

G317/7 Cān u dilden ṣaḳın **esrār-ı** ġamın ey Bāḳī / Dime bīgāneleri maḥrem-i rāz eyleyelüm

G354/5 Bāḳıyā söyle biraz lebleri **esrārından** / Ehl-i dil naẓm-ı dil-āvīzüñe ḥayrān olsun

G530/4 Bize **esrārını** açmaz meye ṭaʿn itmeden geçmez / Gel ey sāḳī geçür bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

G405/3 **Esrāruñı** keşf eyleme taḥṣīl-i mizāc it / Nūş eyle mey-i nābı ḥakīmāne ṭuyurma

e'ṣ-saʿyü ileyk [1] niyet ederek, yönelerek

M8/VI/3 Girelüm rāh-ı Ḫudāya diyüp **e'ṣ-saʿyü ileyk**

estār [1] (Kabe) örtüsü, perdesi

G535/1 Kūyında göñül dāmen-i dil-dāre ṣarıldı / Ḥācī gibi kim Kaʿbede **estāre** ṣarıldı

ester [1] katır

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev ḳala **ester** bile

eşʿār [17] şiirler; bkz. 'defter-i eşʿār' md.

K18/50 Puḫtedür ġayrılar eşʿārı velī puḫte piyaz / Ḫām ʿanberdür eger ḫām ise de bu **eşʿār**

K18/52 Baḥr-i **eşʿār** yiter urdı süṭūr emvācın / Demidür k'ide duʿā dürlerini zīb-i kenār

K25/37 Kelimātum yirine dürr ü güher naẓm itsem / İdemez mertebe-i fażluñı **eşʿār** işʿār

G421/7 Naḳş-ı ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / Ṣafḥa-i **eşʿārda** anca ḳalemler aşına

K18/50 Puḫtedür ġayrılar **eşʿārı** velī puḫte piyaz / Ḫām ʿanberdür eger ḫām ise de bu eşʿār

K26/28 Ser-verā şiʿr degül nuṭḳ-ı Mesīḥādur bu / Ṭutalum ġayrīler **eşʿārı** ola siḥr-i mübīn

G310/7 Bāḳıyā ser-levḥa-i **eşʿārı** tezhīb eyle kim / Müşkilüñ luṭf-ı şehenşāh itdi altun gibi ḥal

G497/5 Hemīşe ḳāmet-i bālāñı vaṣf ider Bāḳī / Bülend-mertebe olsa ʿaceb mi **eşʿārı**

Kt11/2 Dād-ı Ḥaḳdur bu süḫan her kişinüñ Bāḳī-vār / Ṭarz-ı **eşʿārı** pesendīde vü maḳbūl olmaz
K26/36 Şöyle **eşʿār-ı** güher-bār oḳına aduña kim / Cān u dilden ide Ḥassān aña yüz biñ taḥsīn
K21/24 Selāset-i kelimātum ṣafā-yı **eşʿārum** / Aḳar şu gibi ḳılupdur ḳulūbı hep meyyāl
G92/4 **Eşʿārum** içre vaṣf-ı leb-i yār gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde yatur laʿl-pāredür
K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler cihān **eşʿārumı** / Medḥüñ itsem bir yire mecmūʿ-ı ins ü cān gelür
G50/5 Zer-i ḫāliṣ gibi rengīn olup gitmekde **eşʿāruñ** / Elüñde ḫāme ey Bāḳī meger kibrīt-i aḥmerdür
G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına rengīn ġazeli / Demidür nūş-ı meyüñ mevsimidür **eşʿāruñ**
G485/7 Nükte-i mihr ü maḥabbetdür ser-ā-ser Bāḳıyā / Bulmaya ʿaşḳ ehli bir eglence **eşʿāruñ** gibi
G46/6 Nʾola meyl itseler **eşʿāruña** erbāb-ı ṣafā / Bāḳıyā şiʿr degüldür bu bir aḳar ṣudur

eşcār [1] ağaçlar

K18/7 Dikdi leşger-geh-i ezhāra ṣanavber tūġın / Ḫaymeler ḳurdı yine ṣaḥn-ı çemende **eşcār**

eşcār-ı bāġ [3]

1. bahçedeki ağaçlar

G470/4 Fāḫir libāsa ḳoydı **eşcār-ı bāġı** devrān / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi erġavāne
G371/3 Her yañadan ayaġına altun aḳup gelür / **Eşcār-ı bāġ** himmet umar cūy-bārdan

2. bahçedeki ağaçlar ‖ dervişler

G371/2 **Eşcār-ı bāġ** ḫırḳa-i tecrīde girdiler / Bād-ı ḫazān çemende el aldı çenārdan

eşfaḳ [1] daha şefkatli, daha müşfik

G162/3 N'eylesün ḳābil olmayınca püser / ʿAḳl-ı kül kim pederden **eşfaḳdur**

eşḫāṣ [1] başkaları

K24/43 Naẓm-ı **eşḫāṣa** ḳıyās eyleme Bāḳī şiʿrin / Ola mı her giyeh-i ḫuşke ber-ā-ber sünbül

eşheb [1] kır at

K10/15 **Eşheb-i** zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek tā devr ide āfāḳı heft aḫter bile

eşiʿʿa [4] ışık

G236/6 Gerden-i mihre **eşiʿʿa** ṭaḳdı altun silsile / Sīm-tenler ideli dīvāne-i zencīr-i ʿaşḳ
K3/23 Debīr-i felek yazmaġa vāridātın / **Eşiʿʿa** getürmişdür altun ḳalemler
K14/3 **Eşiʿʿa** bāl ü per oldı güneş zeyn itdi eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem gösterdi cevlānı
G163/2 Ḫurşīd esīr-i ʿaşḳuñ olupdur **eşiʿʿadan** / Boynında ṭavḳ-ı şevḳ ile zencīr-i zer çeker

eşk [55] gözyaşı; bkz. 'seyl-i eşk', 'seyl-āb-ı eşk' md.

K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa dönüp ḫūn-ı **eşk** ile / Cismüm boyandı ḳana ser-ā-pā ḳalem gibi
G148/5 Mülk-i ġamda **eşk** ü āh egler beni / Ol yirüñ āb u hevāsı ḫoş gelür
G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı ġam dīdede **eşk** dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz
G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı sīnemüz örtile mevc-i **eşk** ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā görmeye kimse ḳaramuz
G349/1 Olur sebze-zār-ı hüner ḫāk olan / Nem-i **eşk** ile ḫāki nem-nāk olan
G497/4 Çemende jāle-durur ṣanma bülbül-i şeydā / Ṣuladı **eşk** ile ṣaḥn-ı sarāy-ı gül-zārı
G114/2 Aḳsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / **Eşk** seyl ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur
G199/4 Döker ʿāşıḳ yoluñda dāne dāne gevher-i **eşki** / Yatur ḫāk-i meẕelletde yine bir dāne incinmez
G215/1 Benem şol laʿl-i mey-gūnuñ ġamından **eşki** āl olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir sifāl olmış
G338/7 Döksün güher-i **eşki** Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep yoluña sulṭānum
M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize **eşk-i** sefīd ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam ṭālibiyüz aḳçeler altunlar ile
G213/6 Rūy-ı zerd ü **eşk-i** ḫūnīnüñle ey Bāḳī yüri / Yaza gör ḫāk-i cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne naḳş

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice **eşk-i** dem-ā-dem gelmesün

G491/4 Rūz-ı fürḳatde hücūm eyleyüp **eşk-i** gül-gūn / Sipeh-i ṣabr u sükūn üzre şebīḫūñ itdi

G510/4 Kūyında revān eyledügüm **eşk-i** maḥabbet / Kevs̱er ṣuyıdur ravża-i Rıḍvāne ṣalındı

G131/4 **Eşk-i** ḥasret yüzümüz āl ider añduḳça lebin / Mey-i gül-gūn içerüz beñzümüze ḳan getürür

G176/2 Şöyle beñzer mübtelādur bir perī dīdārına / **Eşk-i** ʿāşıḳ gibi aġlayup aḳar ırmaġlar

G355/4 **Eşk-i** sīm ü çihre-i zerdi yiter vech-i maʿāş / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün

G482/5 Ayaġuñ altında ḫāk olduġı'çün ey meh zemīn / **Eşk-i** Bāḳī ḳıldı anuñ laʿl īs̱ār üstine

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider ḫūn-ābe-i **eşkin** döker / Beñzine bir pāre ʿāşıḳ derd-mendüñ ḳan gelür

G464/8 Ḳaṭre-i **eşkine** öykündi diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i ḥakkāk yonupdur güheri döne döne

K10/1 Ḳadr-i **eşküm** ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i **eşküm** gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i dünyāya dil / Rūy-ı zerd ü gevher-i **eşküm** zer ü zīver yiter

G58/4 Dām-ı āġūş içre düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i **eşküm** egerçi lü'lū-yı şeh-vārdur

G76/4 Ḳāmeti servin nem-i **eşküm** ser-efrāz eyledi / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden incinür

G76/6 Ḫūn-ı **eşküm** bir zamān ālūde ḳıldı işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o demden incinür

G110/4 Gevher-i **eşküm** eriyüp ṣu gibi aḳsa n'ola / Böyledür aḥvāli her kim ʿāşıḳ-ı dīdārdur

G114/2 Aḳsa **eşküm** dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk seyl ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur

G201/3 Āhumdan öñürdi yitişür ḳapuña **eşküm** / Germiyyet ile şöyle gider bād yitişmez

G252/5 Cūy-ı **eşküm** yeñilmez ey Bāḳī / Çoḳ döner daḫı āsiyāb-ı felek

G297/4 Cūy-ı **eşküm** şöyle ṭuġyān itdi kim bir gün hemān / Āsmānuñ āsiyā-sengin yuvalar bilmiş ol

G327/4 Nuḳra-i **eşküm** ile sīm-keş oldum şimdi / Müjemüñ aralarından bir iki tel çekdüm

G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi görenler rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur **eşküm** ḳızıl dīnārdur dāġum

G454/3 Rūz-ı hecrinde güler dāne-i **eşküm** göricek / Berg-i güldür ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı **eşküm** ġarḳ ide

G499/4 Cūy-bār-ı **eşküm** içre çihre-i zerdüm benüm / Görinür āb-ı revān içinde nīlūfer gibi

G535/2 ʿArż itdüm aña nāme ile lü'lū-yı **eşküm** / Cān riştesi mektūb-ı dürer-bāre ṣarıldı

G548/5 Dirhem-i **eşküm** dükenmez nice demdür Bāḳıyā / Ḫāk-i cismümdür meger kim māl-i Ḳārūnuñ yiri

G216/2 **Eşküm** götürdi gitdi kūyına cism-i zerdüm / Berg-i ḫazāne beñzer bir cūy-bāre düşmiş

G228/6 **Eşküm** gibi ġamuñla ḳılup terk-i ḫānümān / İtdüm yoluñda varumı çeşmüm gibi telef

G241/3 Bezm-i ġamuñda ṣanma ḳabaḳ minnetin çekem / **Eşküm** şarāb u dīdelerümdür baña ḳabaḳ

G486/3 Naḳd-i revānı almada bī-iḫtiyār iken / **Eşküm** güherlerini o ʿayyār silmedi

G503/1 ʿAşḳuñ hevāsı esdi nesīm-i seḥer gibi / **Eşküm** dökildi pāyüñe gül-berg-i ter gibi

G19/5 Oldı deryā-yı **eşküme** nisbet / Günbed-i çarḫ-ı nīl-reng ḥabāb

G153/6 Keştīde bād-bān u ṣu içre ṣadef degül / Emvāc-ı baḥr-i **eşküme** deryā ḳulaḳ çeker

G228/2 Baḥr-i muḥīṭ-i **eşküme** ger dil uzatmasa / Deryā yüzine urmaz idi bād-ı ṣubḥ kef

G182/4 Sīm-tenler cūy-bār-ı **eşkümi** aḳıtdılar / Der-kenār olmaġ içün āb-ı revāna girdiler

G263/1 Ḳaddümi çeng **eşkümi** rūd eyledüñ / Cismüm āteş cānumı ʿūd eyledüñ

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-nis̱āre gel / Emvāc-ı baḥr-i **eşkümi** seyr it kenāre gel

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i **eşkümle** reng-āmīz idi / Yazmadın naḳḳāş-ı ḳudret bu bülend eyvāne naḳş

G454/1 Nem-i **eşkümle** göñül dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze

G15/2 **Eşkümüñ** gevherlerin dizdüm işigi ṭaşına / Yāre ʿarż idem diyü silmiş raḳīb-i bed-liḳā

G221/3 Sīm-i **eşküñ** yolına ḫarc eylemekden aġlama / Yā nedür ey ʿāşıḳ-ı şūrīde dünyādan ġarażı

G138/2 **Eşküm döker** sitāre gibi cevr ile o māh / Ḫurşīd gibi ḫurrem ü ḫandān olup gezer

eşk-i çeşm **[7]** gözyaşı

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i ġam **eşk-i çeşm-i** ter yiter / Rūy-ı zerd ol cūy-bāra berg-i nīlūfer yiter

G112/3 ʿAyān itdi bir bir nihān rāzumı / Dilā **eşk-i çeşmüm** ne ġammāz olur

G432/1 Ḳalupdur **eşk-i çeşmüm** gerçi kim ḫāk-i meẕelletde / Bi-ḥamdi'llāh hele āh u fiġānum evc-i rifʿatde

G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum dil şarābum **eşk-i çeşmüm** künc-i ʿuzletde

G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi düşerse ṭañ mı **eşk-i çeşmüme** / Bāġda āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ yiri

G11/5 **Eşk-i çeşmüm** yāre ʿarż itdüm didi / Bāḳıyā maʿlūm oldı mā-cerā

G104/1 Çekdi zencīre beni ʿaşḳuñ nitekim şīrler / **Eşk-i çeşmüm** iki yanumdan iki zencīrler

eşk-i firāvān **[4]** çok, aşırı gözyaşları

M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp çözsün aġlasun / Dāmāne döksün **eşk-i firāvānı** kūh-sār

G47/1 Zülfüñ ki tār-ı **eşk-i firāvāne** ṣarmaşur / Sünbüldür ol ki rişte-i bārāne ṣarmaşur

G229/3 Leşger-i **eşk-i firāvān** ile ceng itmek içün / Gönderür mevclerin lücce-i ʿummān ṣaf ṣaf

G338/1 Şeb-nem gibi ṣaçılsun ḳoñ **eşk-i firāvānum** / Güller gibi açılsun tek ġonca-i ḫandānum

eşk-i revān **[6]** akan gözyaşları

G70/3 Güzer-i **eşk-i revānum** ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi her ān ditrer

G83/2 ʿAşḳuñ ġamıyla sırrını **eşk-i revānumuñ** / Cūyā-yı yār u ʿāşıḳ-ı dīdār olan bilür

G128/2 Göñül iñler ġamuñdan dem-be-dem rūḥ-ı revān aġlar / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm **eşk-i revānumdur**

G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül **eşk-i revānum** görse yār / ʿĀdeti tefrīḥ-i ruḫ itmekdür aḳar ṣularuñ

G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa degin gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür döne döne **eşk-i revānum**

G504/4 Yaruñ raḳībi gibi iti görmedüm daḫı / Olmaya gerçi **eşk-i revānum** gibi cerī

eşk-bār **[1]** yağmur gibi gözyaşı döken/çok ağlayan (göz)

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı derūn u derd-i dil ü çeşm-i **eşk-bār**

eşk-bār itsem gerek **[1]** gözyaşı dökeceğim ‖ ağlayacağım

G273/1 Çeşm-i pür-ḫūnum yoluñda **eşk-bār itsem gerek** / Ayaġuñ tozına gevherler niẟār itsem gerek

eşk-bār olmak **[2]** gözyaşı dökmek ‖ çok ağlamak

M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i nücūm **olsun eşk-bār** / Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden çıḳan duḫān

G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ derd-i fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn **eşk-bār olmaz**

eşk-feşān **[1]** iki gözü iki çeşme, çok ağlayan (göz)

G134/4 Yollarda görse aġladuġum baña ṭaş atar / Gāhī bu çeşm-i **eşk-feşānı** siler geçer

eşkāl **[3]** şekiller, suretler

K21/11 Nişān-ı pāy-ı vuḥūş u ṭuyūr ṣaḥrāda / Çizildi rīk-i sefīd üzre gūyiyā **eşkāl**

G35/4 **Eşkāl-i** vefā resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür ammā begüm āyīne-i pūlād

G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / **Eşkāl-i** Cemle naḳş görindi zamān zemīn

eşkāl u elvān eylemek **[1]** rengârenk olmak, şekilden şekile girmek

K7/7 Nevbet-i sūr u sürūr oldı ṭonandı her nihāl / Naḫl-bend-i nev-bahār **eşkāl u elvān eyledi**

eşḳiyā **[1]** haydutlar

G521/3 Cemʿ oldı **eşḳiyā** ile bir gün raḳīb-i ḫar / Ehl-i şeḳādan üstine kimse oturmadı

eşrāf **[2]** seçkinler, ileri gelenler

K12/8 Ayağı ṭopraġı tāc-ı ser-i **eşrāf**-ı cihān / Sürme-i ḫāk-i rehin dīde-i aʿyāne çeker

M2/III/2 Der-i der-gāhına ʿazm eylesün **eşrāf**-ı diyār / İşigi ḫākine yüzler süre gelsün aʿyān

eşrāf u aʿyān [1] ileri gelenler, itibar sahipleri, seçkinler

K7/23 Ṭurmadı çekdi Ṣıfāhān semtine bād-ı ṣabā / Ḫāk-i pāyın sürme-i **eşrāf u aʿyān** eyledi

eşref-i eşrāf u kibār [1] itibar sahiplerinin en şereflisi ‖ Kadızâde

K25/18 Vāris̱-i ʿilm-i Nebī Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / Efżal-i ehl-i zamān **eşref-i eşrāf u kibār**

eşyā [1] (yaratılmış olan) şeyler, nesneler

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur çü meẓāhirdeki **eşyā** Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i esbāb nedür

eṭfāl [2] çocuklar

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür **eṭfāli** giryān eyleyen / Aġlamazdı ṭıfl-ı dil olsa elinde nān eger

G465/1 Diller revāne oldılar ol meh-liḳāyile / **Eṭfāl-i** şehr ṣanki segirdürler ay ile

eṭfāl-i çemen [1] çemen çocukları ‖ taze fidanlar/ çiçek fidanları; bkz. 'çemen eṭfāli' md.

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar **eṭfāl-i çemen** / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı libās-ı rengīn

eṭfāl-i mekteb [1] okul çocukları

K7/3 Çıḳdı bir yirden ṣadā vü ṣīt-ı mürġān-ı çemen / Gūyiyā **eṭfāl-i mekteb** ḫatm-i Ḳurʾān eyledi

eṭfāl-i ṣıġār [1] küçük çocuklar

K18/11 Dāye-i ebr yine ġoncalaruñ şeb-nemden / Başına aḳçe dizer niteki **eṭfāl-i ṣıġār**

eṭibbā [1] doktorlar, tabipler

G414/7 Derd-i ʿaşḳ artar ʿilāç itdükçe Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur **eṭibbā** aña dermān itmede

eṭrāf [16]

1. her yer

K7/13 Yaḳdılar nergisleri **eṭrāfa** ṣaçıldı şirār / Bād āteş-bāzlar gibi gül-efşān eyledi

G180/5 Ṣaḥn-ı çemende servi kenār eylesem diyü / Dökilmede ṣaçılmada **eṭrāfa** cūy-bār

G346/2 Ḳāmetüñ nice ḳıyāmet ḳoparup **eṭrāfa** / Ne ḫaberler ṣalına serv-i ḫırāmānuñdan

K1/10 **Eṭrāfa** ṣaldı ṣaʿṣaʿasın gūşe gūşe mihr / Oldı ufuḳda mühr-i Süleymān gibi ʿayān

K24/26 Nūr-baḫş olsa eger bāġa çerāġ-ı luṭfuñ / Şemʿ-vār eyleye **eṭrāfı** münevver sünbül

G541/4 Nʾola zeyn olsa yine meclisümüz güller ile / Gözümüñ ḳanlu yaşı eyledi pür **eṭrāfı**

G543/2 Ṭonatdı dāġ ile bāzūlarını ol gül-endāmuñ / Açınca ḳolların **eṭrāfı** gūyā gül-sitān itdi

K7/15 Ṭutdı **eṭrāfın** benefşe mülk-i Mıṣra döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

2. çevre

K26/7 Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür meger **eṭrāf-ı** çemen / Dest-i mihr anuñ içün oldı bu gün gevher-çīn

G111/1 Bir ḥüsn daḫı baġladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / **Eṭrāf-ı** bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār

G403/1 İrdi nesīm nefḥa-i ʿanber-şemīm ile / **Eṭrāf-ı** bāġ u rāġ pür oldı nesīm ile

G524/1 **Eṭrāf-ı** çemen-zārı yine āb ṭolandı / Gül-zāra girüp her yaña ṣalındı bulandı

K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı güneş zeyn itdi **eṭrāfın** / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem gösterdi cevlānı

G59/1 Cāmuñ **eṭrāfın** ḳaçan kim seyr ider āvāreler / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā devr ider seyyāreler

G229/8 Kūyuñ **eṭrāfına** ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede her cānibe erkān ṣaf ṣaf

K24/16 Bürüdi kendinüñ **eṭrāfını** bāl ü per ile / Yine ṭāvūs-ṣıfat cilveler eyler sünbül

eṭvār [1] edâ, haller

G416/4 **Eṭvār-ı** ʿaşḳı itmedi çün iḫtiyār ʿaḳl / Andan ferāġat eyleyelüm iḫtiyār ile

ev [2]

Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti hīç **evde** oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü eliyle

G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa **evinden** seḥerī / Āfitāb aña ber-ā-ber gelemez meydāne

evbāş [2] ayak takımı, başıboş, serseri

G376/4 Ḫānḳāh-ı ʿaşḳuñuñ mihmānlarıdur cān u dil / Tekyedür ḫālī degül **evbāşdan** ḳallāşdan

G483/1 Müstedām ola fenā kūyınuñ **evbāşları** / Kim olur bir biri yolında fidā başları

evc [5] gök ‖ gökyüzünün en yüksek noktası, doruk, yüce

M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı **evc-i** saʿādet-mesīri gör

G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün hem-cenāḥ yoḳ / Ṭabʿ-ı bülendüñ **evc-i** belāġat hümāsıdur

G99/7 Bāḳī hümā-yı **evc-i** saʿādet zamānede / Şāhīn baḳışlu Şāh Selīmüñ şikārıdur

G459/2 Hümā-yı **evc-i** istiġnādur ol māh / Anuñʾçün böyle māʾildür hevāya

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı **evc-i** istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i yā Hū

evc-i felek [1] gökyüzü

G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / Gün gibi **evc-i felekde** yiri her bir dūnuñ

evc-i hevā [2] gökyüzü

G153/2 Māh-ı ʿalem ki menzili **evc-i hevādadur** / Reftāra gelse ol ḳad-i bālā ḳulaḳ çeker

K23/21 Fażlı feżāsı içre bu eflāk-i bī-ḳarār / **Evc-i hevāda** yidi muʿallaḳ döner ḥamām

evc-i rifʿat [1] gökler; 'ḫāk-i meẕelletde' (ayaklar altında)-'evc-i rifʿatde' (göklerde) karşıtlığında;

G432/1 Ḳalupdur eşk-i çeşmüm gerçi kim ḫāk-i meẕelletde / Bi-ḥamdiʾllāh hele āh u fiġānum **evc-i rifʿatde**

evfaḳ [1] pek uygun

G162/4 Yig bilür ṭabʿ-ı nükte-dānı ḥakīm / Ol ki ḥāl-i ʿalīle **evfaḳdur**

evrāḳ [10] yaprak; bkz. 'ḫazān evrāḳı' md.

K22/5 Bāġda gerdān ider **evrāḳı** ṣanmañ gird-bād / İndiler seyyāreler ḳılmaġa seyr-i būstān

M9/V/3 Perīşān olsa cümle defter-i eşʿāruñ **evrāḳı**

G540/2 Kilk-i āhum yazarsa sūz-ı dili / Dutışur nüh sipihrüñ **evrāḳı**

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet geldi revācın bulduġı demler / Zer-efşān eylesün nergisler **evrāḳ-ı** gül-istānı

K26/5 Bāġuñ **evrāḳ-ı** bahār u ḳaṭerāt-ı şeb-nem / Dāmenin eyledi pür-sīm ü zer ü dürr-i s̱emīn

G302/4 Bir yire cemʿ eylemiş **evrāḳ-ı** nāz u şīveyi / Rişte-i cānından itmiş bülbülüñ şīrāze gül

G138/7 **Evrāḳ-ı** bāġa nʾeyledi bād-ı ḫazānı gör / Bāḳī ġamuñda şöyle perīşān olup gezer

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm **evrāḳın** perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan buldı reng-i zaʿferān

G36/2 Defter-i fażl u dāniş **evrāḳın** / Ṣarṣar-ı āhum eyledi ber-bād

G306/7 Bāḳī-veş āḫır eyledi ʿaczin müşāhade / **Evrāḳın** itdi defterinüñ tārumār gül

evrāḳ uçurmak [1]

G301/2 Elden **evrāḳın** ṣalup bir bir **uçurdı** göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül

evṣāf [5] güzellikler

G35/7 Rengīn ider **evṣāf-ı** ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti virmez ṣanemā naḳşına Bih-zād

G212/6 **Evṣāf-ı** laʿlüñ ile pür-efsūndur sözüm / Kʾeyler oḳınsa çihre-i aʿdāyı senderūs

G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i bāġ-ı ʿuḳbā bundadur / Cennet **evṣāfın** ḳılur vāʿiẓ temāşā bundadur

G253/5 Ḫurdeler geçmiş-durur dendānuñ **evṣāfında** kim / Ḫāme-i Bāḳī delüpdür baġrını lüʾlūlaruñ

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i **evṣāfuñla** dīvānum benüm / ʿĀrif almış ḳoynına mānend-i ʿummān gizlemiş

evtār [3] teller

K18/39 Eylemez kimse bu gün kimse elinden nāle / Bezm-i ʿişretde meger muṭrıb elinden **evtār**

G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / Tek olsun yār māʾil naġme-i **evtāre** eglensün

G193/2 **Evtār-ı** çeng-i bezm-i ṣafādur ṣanur gören / Künc-i belāda gözden aḳan iki rūdumuz

evvel [12]

1. önce

K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene **evvel** ḫas u ḫār

G145/2 Hey gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan **evvel** itdi pīr

G178/1 Başdan meclisde sāḳīler ḳarārum aldılar / Çekdiler **evvel** elümden iḫtiyārum aldılar

G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ irişür cümleden **evvel** / Ol mertebeye saʿy ile zühhād yitişmez

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ **evvel** luṭf ile / Ṣoñra döndüñ mübtelā-yı ḫār-ı hicrān eyledüñ

G457/1 Sancaġın dikmezden **evvel** māh çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ nāmına

G10/4 **Evvel** vefāya vaʿdeler itmişken ey ṣanem / Cevr itdüñ āḫır eylemedüñ vaʿdeye vefā

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / **Evvel** ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı gör

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına düşmek murād ise / **Evvel** ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

2. ilk olarak, ilk önce

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa girüp ayaġı **evvel** çekdüm / Mā-sivādan götüri āḫır-ı kār el çekdüm

3. birinci, ilk

M1/VI/7 Āḫır çalındı kūs-ı raḥīl itdüñ irtiḥāl / **Evvel** ḳonaġuñ oldı cinān būstānları

4. ön, baş

K20/11 Ya nūndur görinür āḫırında Şaʿbānuñ / Ya rādur ol Ramażān **evveline** olmış dāl

evvel-i şebden [1] akşamdan

G436/2 Ser-i zülfüñde iken çeşmüñe meyl itse göñül / Beñzer ol ṭıfla varur **evvel-i şebden** ḫᵛāba

evvel bahār [3] ilkbahar

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider **evvel bahār** olduḳça mā artar

G286/2 Sāḳıyā sür cām-ı gül-rengi degül vaḳt-i direng / Ġāyet-i **evvel-bahār** u āḫır-ı eyyām-ı gül

G516/3 Ḫazān beñzüm zemistān āh-ı serdüm / Yüzüñ **evvel-bahār** olmış ḳaşuñ yay

evvel ḳadem [2]

1. hemen

K5/16 Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsin / Ki raḫş-ı himmetüñ **evvel ḳademde** aldı meydānı

2. ilk iş olarak

K9/13 Ḫālī degüldi zelzeleden ʿarṣa-i zemīn / **Evvel ḳademde** virdi cihān mülkine ḳarār

evvel şarṭ [1] ilk şart/ilk iş

G348/3 Cān nis̱ār itmekdür **evvel şarṭ** bezm-i ʿaşḳına / Maḥrem olmaz bilmeyen ādāb-ı ṣoḥbet neydügin

evvelā [1] önceleri

G348/2 Baña derdüñ **evvelā** bildürmedi dünyā nedür / Gerçi ʿāḳil bilmedi dünyāda rāḥat neydügin

evżāʿ [1] haller, vaziyetler

G71/5 Cām içüp hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi **evżāʿ**-ı nā-hem-vārı gör

evżāʿ u eṭvār [1] edâ, duruş ‖ güzellik

G485/3 Sīm-sīmā serv-bālā meh-liḳālar çoḳ velī / Kimsede yoḳdur senüñ **evżāʿ u eṭvāruñ** gibi

eyā [6] ey

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile bu gün oldı **eyā** kān-ı kerem / Bir nice faẓl senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

K2/37 İrdi Selmāna sözi şiʿri kemālin buldı / Luṭfuña ḳaldı **eyā** ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

K2/39 Ḫākden ḳaldur **eyā** dāver-i dīn-perver kim / Nusḫadur cümle ser-ā-pāy Ḥadīs̱ ü Ḳurʾān

K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum silmedin elüm ale / Ayaḳda ḳaldum **eyā** maʿdin-i kerem elüm al

G101/4 Ḥaḳḳā budur ki şimdiye dek rāst gelmedüm / Ḳaddüñ gibi nihāle **eyā** serv-i gül-ʿiẕār

G158/4 Reftār yolın göster **eyā** naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī ḳaddüñe istāde ṣanavber

eylük [1] okun ucundaki sivri kemik veya demir kısmı

G439/1 Düşse göñlüm n'ola ol ḫançer-i ḫūn-efşāne / Müjeñ oḳlarınuñ **eylükleri** batdı cāne

eyvā [2] eyvâh ‖ ayva

G5/5 İller yiye şeftālūsını bāġ-ı cemālüñ / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī nice bir diye **eyvā**

G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey māh / Günüm **eyvā** ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

eyvā ḳopmak [1] feryatlar kopmak, çığlıklar yükselmek

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen yimişdür boz doġanı kim / Ḳızılelmadan **eyvā** ḳopdı nā-geh işidüp anı

eyvān [9]

1. saray, köşk

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i eşkümle reng-āmīz idi / Yazmadın naḳḳāş-ı ḳudret bu bülend **eyvāne** naḳş

G4/1 Ey bār-gāh-ı dil-keş ü **eyvān-ı** dil-güşā / Dāmet lekeʾs-saʿādetü veʾl-ʿızz u veʾl-ʿulā

M2/I/8 Mihr ü māh-ı felek-i baḫt u saʿādet Sulṭān / Şemʿ-i **eyvān-ı** serā-perde-i ʿiṣmet Sulṭān

2. bina

M2/I/1 Cāy-ı āsāyiş olur ṣanma cihān-ı fānī / Eyleme ḳaṣd-ı ʿimāret bu ḫarāb **eyvānı**

3. kemer

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı zerrīn-ser ü sīmīn-ḳabā ḳıldı / Livā-yı ṣubḥ-ı nūrānī gibi rūşen bu **eyvānı**

G139/3 Ḳamer cāmı bu **eyvān** üzre dāʾim ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān ditrer

G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ güneşden tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ **eyvānı**

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i **eyvān-ı** ḳaṣr-ı kibriyā-yı salṭanat

G389/4 Ceẕbe-i ʿaşḳuñ ile olmasa mecẕūb güneş / Her seḥer atmaz idi kendüyi **eyvānuñdan**

eyvān-ı Keyvān [2] Zuhal'in (Satürn) katı/göğü, yedinci kat gök ‖ Zuhal gezegeni; gök mitolojisine göre en uzak gezegen olması ve bundan hareketle yedinci gökte oturup oradan dünyaya nezaret etmesi bilgisinden hareketle 'yüce bir makam' bağlamında kullanılmıştır. Bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 341; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 471.

K5/28 Gedā-yı āsitānuñ āsmāna ser-fürū ḳılmaz / Begenmez ḥāṣılı kem-ter ḳuluñ **eyvān-ı Keyvānı**

K7/25 Anlar itdi ḫākden eflāke gerçi ser-firāz / Menzilin şāh-ı cihān **eyvān-ı Keyvān** eyledi

eyvān-ı muraṣṣaʿ [1] mücevher süslü kasır

K19/55 Tā bu **eyvān-ı muraṣṣaʿ** kemer-i ʿālīde / Ṭaḳa engüşt-i hilāle meh-i enver ḫātem

eyvān-ı saʿādet [1] saadet kasrı, divanhane

M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı döşensün yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup **eyvān-ı saʿādetde** buyursun Sulṭān

eyyām [15]

1. zaman, devir

K2/56 Serverā tevsen-i **eyyām** ḳatı ser-keşdür / Aña luṭf eyle iñen eyleme irḫā-yı ʿinān

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i ṭāliʿ-i **eyyām** / Mis̱āl-i çihre-i baḫt-ı edīb-i ferruḫ-fāl

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i **eyyām** telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister
G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile bāzār-ı dehrde / Cevr-i liʾām u miḥnet-i **eyyām** sūdumuz
Kt1/10 Ola vaṣfuñla müzeyyen ṣafaḥāt-ı **eyyām** / Ṭola medḥüñle kütüb-ḫāne-i edyān u milel
G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse nūş it zehr-i **eyyāmı** / Ḫayāl-i laʿl-i nābı tek şarāb-ı ḫoş-güvār olsun
K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā terāzū ile yürür / Ki ṣādır olmaya **eyyām-ı** devletinde vebāl
G454/2 Tāzeler derd-i dili miḥnet-i **eyyām-ı** firāḳ / Dāġın abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze
K9/25 **Eyyām-ı** ʿömr ü devlet ü iclāl müstedām / Bünyād-ı baḫt u ʿizzet ü iḳbāl üstüvār
K17/13 Ḳadr ü şerefde her gicesi Leyletüʾl-berāt / **Eyyām-ı** ʿömr-i devleti nev-rūz u nev-bahār
G152/4 **Eyyām-ı** zühd ü mevsim-i zerḳ u riyā degül / Hengām-ı ʿīş u ʿişret ü geşt ü güẕārdur
K18/38 Serverā cānı mı var devletüñ **eyyāmında** / Sünbülüñ ṭurrasına el uzada şāḫ-ı çenār

2. fırsat, uygun ve elverişli zaman

G460/1 Devlet el virse yüzin gördügüm **eyyām** olsa / Merḥabā eylesem ol şūḫ ile bayram olsa
G455/1 Devr-i gül **eyyām-ı** ʿīş u nūş-ı ṣahbādur yine / Mevsim-i gül-geşt-i bāġ u seyr-i ṣaḥrādur yine
G180/4 ʿĪşuñ zamānı ʿişretüñ **eyyāmıdur** diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar ellerin çenār

eyyām-ı gül [1] gül mevsimi ‖ ilkbahar

G286/2 Sāḳıyā sür cām-ı gül-rengi degül vaḳt-i direng / Ġāyet-i evvel-bahār u āḫır-ı **eyyām-ı gül**

eyyām-ı ʿīd [1] bayram

G417/2 Temāşā bunda kim faṣl-ı bahār **eyyām-ı ʿīd** oldı / Daḫı künc-i riyāżetde ṭutarlar ehl-i dil rūze

eẕā [1] eziyet etme, sıkıntı verme ‖ kıskandırma, incitme

G106/6 Vaʾllāhi ġazel söylemeden çoḳdan uṣanduḳ / Maḳṣūd hemān ḥāside bir pāre **eẕādur**

eżʿāf [1] kat kat fazlası

K7/24 Bāḳīye **eżʿāfın** iḥsān eyledi elṭāf-ı şāh / Ol kerem kim Şeh Selīm ü Ḫān Süleymān eyledi

eẕānlar oḳutmak [1] cami yaptırmak ‖ fetihten sonra kiliseleri camiye çevirme geleneği

M1/VI/6 Alduñ hezār büt-gedeyi mescid eyledüñ / Nāḳūs yirlerinde **oḳutduñ eẕānları**

ezber eylemek/itmek [3] ezberlemek

G155/7 Tażarruʿ demleri geldi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / **İdüp** Fetḥ āyetin **ezber** dilin ḳılsun revān ḫançer
K3/28 Feṣāḥat gül-istānı içre dem-ā-dem / Ṣu gibi revān **ide** bülbüller **ez-ber**
K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu ġazel-i rengīni / Levḥ-i zerrīne yazup **eylesün ez-ber** ḫātem

ezel [10] bkz. ‘ṣubḥ-ı ezel’ md.

1. ezelden, çok eskiden beri

K1/26 Çevgān urupdur aña **ezel** dest-i himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki döner gūy-ı āsmān
K21/16 O kim yazılmış **ezel** ṭāḳ-ı bār-gāhında / Melāẕ u melceʾ-i erbāb-ı fażl u ehl-i kemāl
G2/2 Hevāñ içre **ezel** bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā
G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet **ezel** ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār gül güle

2. ezel

G349/3 Nedür cāna mirʾāt-ı ḥüsn-i **ezel** / Güzel fehm ider ṣāḥib-idrāk olan
G408/3 Pertev-i mihr-i melāḥat ṣaldılar ṣubḥ-ı **ezel** / Ṣafḥa-i āyīne-i ruḫsār-ı meh-sīmāsına
Kt1/1 Ey şehenşāh-ı kerem-güster ü dāniş-perver / Sāye-i luṭf-i Ḫudā pertev-i envār-ı **ezel**
G369/3 Cānā ḫayālüñ egler idi ḫaste göñlümi / Ṣubḥ-ı **ezelde** ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

3. Elest bezmi

G528/1 Derd ü belā vü ġam baña ʿīş u ṣafā saña didi / Şol ki **ezelde** derdüñe ḳāʾil olup belā didi

G527/6 **Ezelde** ḳurʿa-i mihr ü maḥabbet / Dil-i fīrūz-ı ferruḫ-fāle düşdi

ezelden [2] çok eskiden beri ‖ ‘elest’ yaratıldığından beri

G445/2 Ayaġı elde ʿīş eyler çemende baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret **ezelden** nergis-i meste

G13/1 **Ezelden** şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz cānā / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz cānā

ezelī [3] çok eskiden beri, devamlı

G238/1 Ḥāl-i ʿālem **ezelī** böyle perīşān ancaḳ / Kimi ḫandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ

G410/7 Bāḳıyā çün **ezelī** başuña yazu bu imiş / Ser-fürū eyle ḳalem gibi ḫaṭ-ı fermāne

K25/29 **Ezelī** böyledür āyīn-i sipihr-i ġaddār / Ki gülüñ ḫʷāb-gehi ḫār ola ḫāruñ gül-zār

ezhār [5] çiçekler

K18/1 Rūḥ-baḫş oldı Mesīḥā-ṣıfat enfās-ı bahār / Açdılar dīdelerin ḫʷāb-ı ʿademden **ezhār**

K18/6 Farḳına bir nice per ṭaḳınur altun tellü / Ḫayl-i **ezhāra** meger zanbaḳ olupdur ser-dār

K18/7 Dikdi leşger-geh-i **ezhāra** ṣanavber tūġın / Ḫaymeler ḳurdı yine ṣaḥn-ı çemende eşcār

K18/18 Berg-i **ezhārı** hevā şöyle çıḳardı felege / Pür-kevākib görinür günbed-i çarḫ-ı devvār

G78/4 Ḫʷāb-ı ʿademden dīde-i **ezhārı** bī-dār eyledi / Taḥrīk-i bād-ı ṣubḥ-dem āvāze-i mürġ-i seḥer

ezilmek [3]

1. öykünmek

G98/2 Meclisde laʿl-i yāre iñende **ezilmesün** / Vaʾllāhi yoġsa kelle-i şekker şikest olur

2. karşısında çaresiz kalmak, ezik hissetmek

Kt18/2 Geh laʿlüñe şekker **ezilür** gāh mey-i nāb / Feryād mey-i nābdan u dād şekerden

G177/2 Müşg ü ʿanber **ezilürken** göricek kākülüñi / Yine anlar başuñ üstinde senüñ yir ideler

ezmān [1] zaman ‖ kâinat

G280/7 **Ezmānı** tā muḥīṭ ola elṭāf-ı Ẕiʾl-celāl / Bāḳī hemīşe ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ

ezraḳ [1] gök rengi, mavi

G162/1 Āsmān kim libāsı **ezraḳdur** / Delḳ-pūşān-ı zerḳa mülḥaḳdur

F

Faġfūr [2] Çin imparatoru; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 205.

K6/14 Bir ḫaṭā ẓann eyleyüp ebrūların çīn eylese / Cān atar der-gāhına **Faġfūr** ile Ḫāḳān gelür

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse **Faġfūrı**

fāḫir libās [2] gösterişli, kıymetli şık elbise; 'güzel, şa'şa'alı, şanlı, ihtişamlı (libâs-ı fâhir, hil'at-ı fâhire) krş. SALÂHÎ, s. 176; ayrıca bkz. 'libās-ı fāḫir' md. G160/2'deki tanığa 'bayramlık elbise' anlamı da verilebilir.

G160/2 Meydān-ı ʿīd-gehde perī-çihreler gibi / **Fāḫir libāslar** ile ḫıram itdi nev-bahār

G470/4 **Fāḫir libāsa** ḳoydı eşcār-ı bāġı devrān / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi erġavāne

faḫr [1] üzeri dilimlere bölünmüş tac; 'Yokluk benim övüncümdür' mealindeki hadise dayanarak tasavvuf erbabı, yokluk yolunun yolcuları olduklarını gösteren serpuşlarına, tac ve sikkelerine bu adı verirler.' TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 119; ayrıca 'fahr', 'fahr-i Edhemî', 'fahr-i Hüseynî' için bkz. PAKALIN, C. I, s. 583; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 196. (görsel malzeme açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir) ‖ övgü, iftihar

Kt7/2 Başdan bu **faḫr** saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña ġarrā firengiler

faḫr-i kibār [1] zürefânın (zarif, kültürlü, kibar) övüncü, kıvancı ‖ Ali Paşa

K18/51 Ḫām var ise eger micmere-i naẓmumda / Dāmen-i luṭfuñ anı setr ider ey **faḫr-i kibār**

fāḫte [4] kumru, üveyik; daha geniş bilgi ve Osmanlı şiirindeki kullanımları için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 206. (Onay, 'fahte-serv' maddesinde Bakî'den üç tanık getirmiştir.)

K18/10 Çemen eṭfālinüñ uyḫuların uçurdı yine / Ṣubḥ-dem ġulġule-i **fāḫte** gül-bāng-ı hezār

G430/2 Ṣubḥ-dem ey **fāḫte** bīhūde efġān eyleme / Çün girürsin her gice bir serv-i bālā ḳoynına

G356/5 Mürġ-i dil-i Bāḳīyi görüñ **fāḫte-āsā** / Efġān ider ol serv-i ḫırāmānuñ ucından

G359/7 Bāḳī nice bir **fāḫte-veş** bāġ-ı belāda / Nālān olam ol serv-i ḫırāmānuñ elinden

faḳīh [1] fıkıh/din bilgini ‖ zâhid

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı zülfüñden **faḳīhe** bir süʾāl itdüm / Cevāba ḳādir olmadı ḥerīfi endbend itdüm

faḳīr [4]

1. 'ben', 'bendeniz' anlamında;

G523/1 Şarāb-ı bezm-i ġam ẕevḳın ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden süʾāl eyleñ **faḳīr** itdi

1.1. Bakî

K2/51 Bu **faḳīr** anda ṭurup ḫidmete meşġūl oldum / İtmeyüp ẕerrece saʿyinde ḳuṣūr u noḳṣān

2. yoksul, muhtaç ‖ düşkün, aciz

Kt15/2 Anı Delü Muṣannife bağışla sen hemān / Varsun götini silsün o da bir **faḳīrdür**

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān **faḳīrüñ** çeşmi dem-beste

faḳr [2]

1. fakirlik, yoksulluk

K2/49 Miḥnet-i **faḳr** belā ġayret-i aḳrān müşkil / Fuḳarā bendelerüñ arada deng ü ḥayrān

2. miskinlik/dervişlik

G206/2 **Faḳr** küncin iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

faḳr u felāket [1] sıkıntı ve belâ

K21/27 Feżā-yı **faḳr u felāketde** ṣavlecān-ı ḳażā / Getürdi gūy-ṣıfat döne döne başuma ḥāl

faḳr u fenā [1] fakirlik ve fenâ

G106/2 Her tāc olamaz **faḳr u fenā** şāhına ser-tāc / Terk ehlinüñ ey ḫᵛāce biraz başı ḳabadur

fāl-i aḥvāl [1] fal; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 207-208.

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb açdum / ʿAceb ferḫunde geldi **fāl-i aḥvālüm** kitāb açdum

fāl eylemek [1] fal açmak, fal bakmak ‖ kitap açmak

M3/IV/7 Dest-gīr-i ehl-i dil kimdür diyü **fāl eyledüm** / İşbu beyt-i rūşen ü pākīze-gevherdür gelen

fānī [3] gelip geçici ‖ ölümlü dünya; bkz.‘‘ālem-i fānī’, ‘cihān-ı fānī’, ‘sarāy-ı fānī’, ‘dehr-i fānī’, ‘dünyā-yı fānī’ md.

K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı ḫārından bu **fānī** gül-şenüñ / Bir güle baksa hele ol ġonca-i ḫandān eger

G499/5 Ṣad hezārān nev-bahār olsa bu **fānī** bāġda / Bir gül-i bī-ḫār açılmaz Bāḳıyā sāġar gibi

G135/6 Ne reng ü būya meftūn ol ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu **fānīden** beḳā itmez temennā şol ki dānādur

fānī cihān [1] gelip geçici dünya, bkz. ‘cihān-ı fānī’ md.

G281/5 Dünyā evinde olmayıcaḳ bir ḥużūr-ı ḳalb / **Fānī cihānı** n’eyleyelüm cāvidān ṭutuñ

fānī mülk [2] ölümlü dünya

G514/5 Göñül virdük bu **fānī mülke** Bāḳī / ʿAceb ġafletde ḳalduḳ hey meded hey

K5/18 Felekler farḳına baṣdı ḳadem devrüñde fażl ehli / Nice pā-māl ide **dünyā-yı fānī** ehl-i ʿirfānı

fānūs-ı ḫayāl [1] üzerindeki şekil ve resimleri, içinde yanan mum veya kandil etkisiyle büyütüp yansıtan döner fener (fānūs-ı gerdān); bkz. STEINGASS, s. 905; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 208.

G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ niteki **fānūs-ı ḫayāl** / Nār-ı ʿaşḳuñla yanupdur cigeri döne döne

fāriġ [1] vazgeçme, el çekme

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül **fāriġ** kemend-i kāküli dā’im / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān ebrūsı peyveste

fāriġ olmak [2]

1. uzak durmak, geri durmak

G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden **fāriġ ol** / Bāri bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

2. fırsat bulmak ‖ (dünyadan) el etek çekmek

G338/6 Nāz uyḫusına varmış ʿālemden **olup fāriġ** / Ādem mi görür şimdi ol gözleri mestānum

fāris [2] (at) binicisi, atlı ‖ usta, hünerli (K6/18 için şairlikte at oynatabilen kimse ‖ Bakî)

K6/18 El süvār oldı kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā **fāris-i** meydān gelür

G180/1 Naṭʿ-ı zemīne at ṣalıcaḳ **fāris-i** bahār / Düşdi şükūfeler hep öñine piyāde-vār

farḳ [24]

1. fark, başkalık, ayrım

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ **farḳı** ḫātemden

G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol leb-i şekker-feşān üzre / Meẕāḳ ehli bilürler şehd-i nābuñ **farḳın** ol femden

2. tepe, üst

G7/5 Bāḳī suḫanda **farḳ-ı** sipihre ḳadem başar / Luṭf-ı Ḫudā olursa eger dest-gīr aña

G72/3 **Farḳ-ı** serde şekl-i şemşīrüñ yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur

G84/7 Bāḳī sipihr āhum oḳına siper ṭutar / **Farḳ-ı** felekde ẓāhir olan ṣanma hāledür

G160/1 **Farḳ-ı** felekde ẓāhir olup tāc-ı zer-nigār / Üsküflerin menārelerüñ ḳapdı rūzgār

G290/3 Pervānedür ki yaḳdı perin şemʿ-i āhuma / **Farḳ-ı** felekde münḫasif olmış ḳamer degül

K5/18 Felekler **farḳına** başdı ḳadem devrüñde fażl ehli / Nice pā-māl ide dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı

3. baş

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i kān-ı saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı **farḳ-ı** ḫusrevān üzre

K22/18 Ayaġı ṭopraġıdur küḥl-i cevāhir encüme / Āsitānı ḫākidür iklīl-i **farḳ-ı** Farḳadān

K19/9 Cismine naʿl kesüp **farḳına** bir dāġ urmış / Var ise sevdi meger yār-ı sitem-ger ḫātem

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül çünkim / Ṭaḳınur **farḳına** bir dāne gül-i ter ḫātem

K20/5 Ṣarındı meh yine bir ḫūb Yūsufī destār / Ṣoḳındı **farḳına** bir dāne ince sīm hilāl

K24/1 Urınup **farḳına** bir tāc-ı mücevher sünbül / Oldı iḳlīm-i çemen taḫtına ser-ver sünbül

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış **farḳına** perr-i hümā-yı salṭanat

G104/2 Naʿl kesmiş **farḳına** her biri olmış sīne-rīş / Nāvek-i müjgānuñuñ efgendesidür tīrler

K18/6 **Farḳına** bir nice per ṭaḳınur altun tellü / Ḫayl-i ezhāra meger zanbaḳ olupdur ser-dār

G49/3 Ḫᵛāce ursun başına destār-ı mermerşāhīyi / Lāubālī ʿāşıḳuñ **farḳında** bir sāġar yiter

G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender yaraşur **farḳında** / Ol ki zīr-i ḳademi būse-i Dārā yiridür

K9/9 **Farḳında** tāc-ı devlet ü iḳbāl ser-firāz / Taḫtında taḫt-ı ʿizzet ü baḫt eyler iftiḫār

G216/8 **Farḳında** ol siyeh per ẓıll-ı hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş

G284/2 **Farḳında** ḳılup yāsemeni dāġına penbe / ʿAşḳuñda geçer baş açuḳ abdāl ḳaranfül

G489/2 Ġamuñla **farḳuma** bir tāze naʿl kesmiş idüm / Başumda āle boyanmış per-i küleng oldı

G80/4 Bālā-yı ser-nişīmen-i şeh-bāz-ı ʿaşḳdur / **Farḳumda** naʿl ṣūreti şāhīn yuvasıdur

farḳ eylemek/itmek [4] ayırt etmek, seçmek

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı encüm gibi nergis şöyle kim / Mestler **farḳ eylemez** yirden gögi eyler ġalaṭ

G67/5 Bī-başar **farḳ idemez** ḳanda başar ol āhū / Yine izi tozını dīde-i bīnā gözedür

G315/2 Göze göstermez ise ṭañ mı beni her ednā / Ki naẓar **farḳ idecek** mertebeden aʿlāyem

G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki kūy-ı yārda / Ṣūret-i dīvārdan cism-i nizārum **farḳ ide**

Farḳadān [1] Küçükayı takım yıldızındaki iki parlak yıldız (‘encüm’ paralelliğinde)

K22/18 Ayaġı ṭopraġıdur küḥl-i cevāhir encüme / Āsitānı ḫākidür iklīl-i farḳ-ı **Farḳadān**

faṣl-ı bahār [7] ilkbahar

K18/42 Gül gibi gül-şene ḳılsañ nʾola ʿarż-ı dīdār / Ḫayli dökildi ṣaçıldı yoluña **faṣl-ı bahār**

K24/13 Nev-ʿarūs-ı çemene māşıṭadur **faṣl-ı bahār** / Kim anuñ ḫāme-i müşgīnine beñzer sünbül

G287/3 Deryā-yı aḫḍar oldı çemen mevc urup yatur / Rūy-ı zemīni **faṣl-ı bahār** itdi yem yeşil

G371/1 Nām u nişāne ḳalmadı **faṣl-ı bahārdan** / Düşdi çemende berg-i dıraḫt iʿtibārdan

G417/2 Temāşā bunda kim **faṣl-ı bahār** eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı künc-i riyāżetde ṭutarlar ehl-i dil rūze

G466/2 Salṭanat bār-gehin ḳurdı yine **faṣl-ı bahār** / Taḫt-ı Cemşīd çemen tāc-ı Sikender lāle

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn güllerde ṣūret-i Çīn / **Faṣl-ı bahār** Mānī gül-şen Nigār-ḫāne

faṣl-ı ḫazān [1] güz, sonbahar

G138/6 **Faṣl-ı ḫazānı** gör ki gelür ayağına zer / Ebr-i bahār ʿālemi giryān olup gezer

faṣl-ı nev-bahār [2] bahar mevsimi

G88/1 ʿAdl ile **faṣl-ı nev-bahār** Kisrī-i nām-dārdur / Taḫt-ı zümürrüd üzre gül Ḫusrev-i kām-kārdur

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre **faṣl-ı nev-bahār** / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

faṣl-ı şitā [2] kış; bkz. 'bu faṣl içinde' md.

K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem hezār bār / **Faṣl-ı şitāda** bāġ-ı cihān buldı nev-bahār

G78/3 **Faṣl-ı şitāda** beyża-i sīmīn idi gūy-ı zemīn / Aldı ḳanadı altına sīmürġ-i zerrīn-bāl ü per

faṣṣ [1] yüzük taşı

K19/22 Var ise necm-i hidāyetdür o **faṣṣ-ı** rūşen / K'olur anuñla nice sālike reh-ber ḫātem

faṣṣ-ı pīrūze [1] firuze taşı (yüzüğe konan)

K19/5 **Faṣṣ-ı pīrūze** ne ḫoş yaraşur anda seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer ḫātem

fāş itmek [2] (sırrı) açığa çıkarmak, ifşâ etmek

G437/4 Rāzumı nāle ile ʿāleme **fāş itdi** göñül / Bizi rüsvāy-ı cihān eyledi bir dīvāne

G359/6 **Fāş itmez** idi rāz-ı dili Yūsuf-ı Kenʿān / Çāk olmasa dāmānı Züleyḫānuñ elinden

fażīlet [2] ilim

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden kefi beẕl-i ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı **fażīlet** baḥr u kān üzre

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner baḥr-i **fażīlet** kān-ı ʿirfān ol

fāżıl-ı dehr [1] zamanın âlimi/hocası ‖ Karamanlı Mehmet Efendi (müderris/Bakî'nin hocası)

K24/18 **Fāżıl-ı dehr** Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dānelü bir ter sünbül

fāżıl-ı zamāne [1] zamanın âlimi/hocası ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/14 Ol **fāżıl-ı zamāne** lebīb-i ḥabīb-i ḫalḳ / Ol ʿārif-i yegāne edīb-i bülend-nām

fażl [11]

1. cömertlik, iyilik

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile bu gün oldı eyā kān-ı kerem / Bir nice **fażl** senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı sipihr-i **fażl** o kim / Buldı re'y-i enveri feyżiyle nūr u fer cihān

G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i ḳażāya siper gerek / Her kim ki tīġ-i **fażl** u kemān-ı hüner çeker

G346/8 Dür-i **fażl** ile muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur Bāḳī / Anı dūr itme benüm pādişehüm yanuñdan

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i şāhdan / Lü'lū-yı **fażl** u dürr-i kerāmet ṣudūr ide

2. ilim irfan ‖ hüner

K23/21 **Fażlı** feżāsı içre bu eflāk-i bī-ḳarār / Evc-i hevāda yidi muʿallaḳ döner ḥamām

K25/24 Ne ʿaceb **fażlına** nā-dān eger inkār itse / İtdi mi Aḥmed-i Muḫtāra Ebū Cehl iḳrār

K26/15 Nisbet olınsa eger **fażlına** ẓannum bu kim / Menzil-i vehmdedür muʿteḳad-ı ehl-i yaḳīn

K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı **fażlında** ṭoḳuz dānelü bir ter sünbül

K20/36 Sezā-yı merḥamet ü müstaḥıḳḳ-ı ʿāṭıfetem / Nevāl-i **fażluñ** iderseñ maḥallidür ifżāl

K25/37 Kelimātum yirine dürr ü güher naẓm itsem / İdemez mertebe-i **fażluñı** eşʿār işʿār

fażl-ı Ḥaḳ [1] Allah'ın lutfu/ merhameti

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i **fażl-ı Ḥaḳdan** luṭfa mażhardur gelen

fażl-ı Rabbānī [1] Allah'ın lutfu/merhameti

G546/2 İrişdi nev-be-nev nuṣret o manṣūr oldı her nevbet / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı **fażl-ı Rabbānī**

fażl u belāġat [3] hüner, maharet, ustalık (şairlik/sanatsal yaratı bağlamında)

K9/22 Destinde ḫāme **fażl u belāġat** nihālidür / Medḥ ü s̱enā-yı şāh-ı cihān aña berg ü bār

G220/5 Elüñde ḫātem-i **fażl u belāġat** ey Bāḳī / ʿAdū-yı kec-naẓar inkār iderse gözine baṣ

G230/4 Atduñ ḫadeng **fażl u belāġat** nişānına / Tīr-i murāduña ola her maḳṣaduñ hedef

fażl u belāġat ehli [1] usta, hünerli sanatçılar/şairler

M1/II/4 Ḫāk-i cenāb-ı ḥażreti der-gāh-ı devleti / **Fażl u belāġat ehline** ümmīd-gāh idi

fażl u dāniş [1] ilim irfan ‖ hüner

G36/2 Defter-i **fażl u dāniş** evrāḳın / Ṣarṣar-ı āhum eyledi ber-bād

fażl u hüner [2] hüner, maharet, ustalık (şairlik/sanatsal yeti bağlamında) bkz. ‘fażl u belāġat’

K2/41 Muḳtedā-yı ʿulemā Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / Maʿdin-i **fażl u hüner** menbaʿ-ı ʿilm ü ʿirfān

K22/16 Ḫᵛāce-i ʿālī-naẓar ser-çeşme-i **fażl u hüner** / Dāver-i ferḫunde-aḫter kām-baḫş u kāmrān

fażl u iḥsān [2] cömertlik, yardımseverlik

G500/4 Cihānda ʿadl u dād u **fażl u iḥsān** / Şeh-i ʿādil Süleymān Ḫāne geldi

M2/II/7 Ser-be-ser ṣalmış idi sāye-i **fażl u iḥsān** / Şeh-per-i ʿāṭıfeti ḫayl-i yetīmān üzre

fażl u kemāl [3] ilim irfan ‖ hüner, ustalık

K4/4 Virüp **fażl u kemāli** ḫusrevāne / Maʿānī mülkine tertīb ü āyīn

M3/IV/4 Ṣāḥib-i **fażl u kemālüñ** virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa mażhardur gelen

G245/1 **Kemāl u fażl** ile ʿālemde iftiḫārum yoḳ / Melāmet eylese ʿaşḳuñ cihāna ʿārum yoḳ

fażl u raḥmet [1] lutuf, merhamet

G152/2 Būy-ı nesīm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahār / Ās̱ār-ı **fażl u raḥmet-i** Perverdigārdur

fażl u raḥmet ḳılmak [1] lutuf/merhamet göstermek

M1/VIII/1 Ḳılduḳça Şāh-ı ʿāleme Ḥaḳ **fażl u raḥmeti** / Virsün cihānda Ḥażret-i Pāşāya devleti?

fażl ehli [1] âlimler/ârifler

K5/18 Felekler farḳına baṣdı ḳadem devrüñde **fażl ehli** / Nice pā-māl ide dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı

fażla [2]

1. çokça, ziyade

K2/28 Saña Kisrīyi ʿadāletde muʿādil ṭutsam / **Fażladur** sende olan devlet-i dīn ü īmān

2. artık, artan

K25/22 Eline girmek içün **fażla-i** ḫᵛān-ı keremi / Meh-i nev destin açar niteki şaḫṣ-ı cerrār

fehm eylemek [3] anlamak, idrak etmek

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte **fehm eyle** begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi **fehm eylemezler** sādedür dirler

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı **fehm eyle** biraz sen de bu dilden bil

fehm itmek [4]

1. farketmek, seçmek

G231/1 Bilini diḳḳat idüp **fehm idemez** mūy-şikāf / Deheni sırrını her kim ki bilürse inṣāf

G389/5 Ḫusrev-i mülk-i suḫan olduġum ey Bāḳī / **Fehm ider** ehl-i naẓar defter ü dīvānuñdan

2. anlamak

G349/3 Nedür cāna mirʾāt-ı ḥüsn-i ezel / Güzel **fehm ider** ṣāḥib-idrāk olan

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı **fehm itme** / Hüner esrār-ı maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

fehm olınmak [1] anlaşılmak

K20/44 Duʿāya başla dırāz itme ḳıṣṣayı Bāḳī / Ki **fehm olındı** muḥaṣṣal muʿayyen oldı meʾāl

felek [96] bkz. 'ṣaḥn-ı felek' md.

1. devamlı şikayet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) ‖ dünya

G68/5 Çeşm-zaḫm-ı **felegi** n'eyledi gör ey Bāḳī / Dime bir daḫı beni şāh-ı cihānum gözedür
G70/2 Şöyle ṣarṣar **felegi** ṣadme-i bād-ı āhum / ʿĀleme lerze düşer günbed-i Keyvān ditrer
G274/4 Kimse ḥall eylemedi müşkil-i rāz-ı **felegi** / Var ise ʿıḳd-ı S̱üreyyādur aña noḳṭa-i şek
M2/I/3 **Felegüñ** ḳaṣr-ı dil-āvīzine meftūn olma / Nice mīrās̱a girüpdür bu sarāy-ı fānī
K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın yiridür cümle ḳaçan / Esb-i nāzı **felek** ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker
K12/12 Ehl-i dil gūşe-i bī-tūşe-i miḥnetde yatur / Ḫᵛān-ı iḥsānı **felek** merdüm-i nā-dāne çeker
K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi basīṭ-i arża iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi **felek** ol şāha erzānī
K23/6 Yā nāḫunı görindi **felek** bir pelengdür / K'olmışdur aña ḳulle-i kūh-ı cefā maḳām
K25/4 Bir güneş yüzlü firāḳında **felek** ḥasret ile / Var ise ḫançere düşdi nitekim ʿāşıḳ-ı zār
K25/8 Dehr bir şāḫ-ı sipend urdı **felek** micmerine / Meh-i nev ṣanma şafaḳda görinen zerd ü nizār
K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı ṭās-ı zer-endūda **felek** / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār
K25/14 Es̱eridür görinen urdı miḥekk-i şāma / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i dehre **felek** bir dīnār
K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir ḫūb ser-ā-ser geydi / Ola tā bezm-i ḫudāvende **felek** ḫidmet-kār
K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse n'ola nā-dānı **felek** / Dāʾimā nāḳışı aʿlāya çıḳarur miʿyār
M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey tīr-i kec-endāz-ı **felek** / Merdüm-i dīde-i devrāna ṭoḳındı peykān
G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i sünbül ü reyḥān **felek** / Gitmeye başdan hevā-yı būy-ı zülf-i dil-rübā
G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī **felek** rām oldı ṭut / Bī-vefā dünyā hele ben bildügüm dünyā mıdur
G252/5 Cūy-ı eşküm yeñilmez ey Bāḳī / Çoḳ döner daḫı āsiyāb-ı **felek**
G265/5 S̱ebāt-ı dehre ṭayanmaḳ olurdı ey Bāḳī / Ṭuraydı ʿahdine ʿālemde dönmeyeydi **felek**
G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i **felek** / Gevherüñ nāmın ide ṣafḥa-i ʿālemden ḥak
G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına **felek** ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār var olsun
G397/4 Döne döne ṭolanur idüm kūyını anuñ / Çarḫa girüp **felek** daḫı ṭoḳuz ṭolanmadın
G425/5 Ey **felek** ol gözleri şehlā ġamından ḫāk olan / Nergis-i ḳabrin degişmez ḫūşe-i Pervīnüñe
Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı **felek** / Egnüme ḫilʿat diyü miḥnet libāsın biçmeye
K5/23 **Felek** ġırbāl ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı
K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / **Felek** maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / **Felek** nā-mihribān düşmen ḳāvī dil-dār her-cāyī
G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī sūzān gehī nālān / **Felek** āyīnesi göstermeyeydi dürlü ṣūretler
G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / **Felek** maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
G519/2 **Felek** bir ejdehā-yı heft-serdür / Ṭolanmış genc-i dünyāyı ser-ā-pāy
G456/3 **Felek** cevlān ider bāġ-ı cihānda / Düm-i ṭāvūs naḳşın virdi hāle
K2/40 Serverā devr-i **felekden** yine şekvāmuz var / Ṭapuña ʿarż idelüm ruḫṣat olursa el-ān
G430/3 Niçün ağlarsın **felekden** bilsem ey şeb-nem seni / Çün girürsin her zamān bir verd-i raʿnā ḳoynına
G500/5 Diler kim dād ola Bāḳī **felekden** / Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne geldi
M2/I/4 Düşmen-i ehl-i keremdür **felek-i** sifle-nevāz / Görüñüz n'itdi o Şeh-zāde-i ʿālī-şānı
G384/5 Ṣūret-i mihrine ey dil ḳatı maġrūr olma / Bī-vefādur **felek-i** āyīne-sīmā göresin
G403/8 Baḳī velīk biz **felek-i** dūn-nevāzdan / Müstaġnīyüz mürüvvet-i şāh-ı kerīm ile

2. gökyüzü

K18/18 Berg-i ezhārı hevā şöyle çıḳardı **felege** / Pür-kevākib görinür günbed-i çarḫ-ı devvār
K25/11 Çizmege dā'ire-i şemse-i māhı **felege** / Aldı üstād-ı zamān destine zerrīn pergār
K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir günbed-i zer-kār **felek** / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i kāh-keşān
K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı **felek** ḫalḳa vārını / Şükrāne-i cemāl-i cihān-bān-ı şehriyār
K18/8 Döşedi mihr-i **felek** yolları dībālar ile / İtdi teşrīf çemen mülkini sulṭān-ı bahār
K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile ṣaçdı sīmi **felek** / Bu ḥāleti göricek mā'il oldı tāze nihāl
K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev altun ḳalem şihāb / Erḳāmdur nücūm u **felek** defter-i ṣıyām
M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre girür ḫusrevā **felek** / Yād eyledükçe luṭfuñı terler ḥicābdan
G61/3 Ḫaddüñ ḳatında mihr-i **felek** bir zavalludur / Alnuñ yanında bedr ise bir sīr-i māhdur
G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ dūdıdur **felek** / Mihr-i sipihr āhum odından şirāredür
G189/4 Ṣanki kūyuñda **felek** encüm-i seyyāre ile / Bir nice aḫker ile tūde-i ḫākisterdür
G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ seng-i ġamuñ zaḫmından / Günbed-i çarḫ-ı **felek** başumuza teng olmaz
G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler **felek** bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ
G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kā'ināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī **felek** sāġar hilāl
G352/2 Cemālüñ pertevinden nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / Güneş āyīne-i ḥüsnüñ **felek** āyīne-dār olsun
G368/1 Saña kūyuñ içre olana ḳarīn / Melek hem-nişīn ü **felek** şeh-nişīn
G403/7 Ṭoldurdı gerçi cūd u seḫā gösterüp **felek** / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i ṣaḥrāyı sīm ile
G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda **felek** bir dāne pīrūze
G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı **felek** ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i sipihre ṣanma küsūf irdi ayile
G489/7 Fiġānum ile **felek** çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / Berīd-i āhuma gūy-ı sipihr zeng oldı
K19/27 **Felek** engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi yek-ser ḫātem
K1/4 Bezm-i **felekde** urmış idi Zühre sāza çeng / ʿĪş u ṣafāda ḫurrem ü ḫandān u şād-mān
K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün **felekde** dīde-i encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ nigeh-bānı
G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı **felekde** cilve-ger
G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden **felekde** Zühre sāzın istimāʿ eyler
G84/7 Bāḳī sipihr āhum oḳına siper ṭutar / Farḳ-ı **felekde** ẓāhir olan ṣanma hāledür
G94/2 Şihāb ṣanma **felekde** giceyle ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i āhı yarasıdur
G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / Görsün **felekde** söz nic'olur ḫaṣm-ı nā-be-kār
G153/4 Ṭāḳ-ı **felekde** hāle degüldür o meh-veşüñ / Mihr-i ruḫına çarḫ-ı muʿallā ḳulaḳ çeker
G160/1 Farḳ-ı **felekde** ẓāhir olup tāc-ı zer-nigār / Üsküflerin menārelerüñ ḳapdı rūzgār
G202/3 Nevbet-i iştihārumuz bām-ı **felekde** çalınur / Ġulġule ṣaldı ʿāleme velvele-i neḳāremüz
G208/2 Piyāle ʿaksi mir'āt-ı **felekde** āfitāb olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā meclis
G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / Gün gibi evc-i **felekde** yiri her bir dūnuñ
G290/3 Pervānedür ki yaḳdı perin şemʿ-i āhuma / Farḳ-ı **felekde** münḫasif olmış ḳamer degül
G397/6 Bāḳī yanardı āteş-i ʿaşḳ ile odlara / Ṭāḳ-ı **felekde** meşʿale-i mihr yanmadın
G198/3 Hemīşe ḫurrem ü ḫandān elinde sāġar-ı zer / **Felekde** olmaya gün gibi rind-i ʿālem-sūz
G257/5 Piyāle devrini devrāndan ögrenür Bāḳī / **Felekde** gerdiş iden cām-ı zer-nigārı görüñ
G458/4 **Felekde** ay u gün sen şehriyāruñ şehr-i ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim dikildi burc u bārūya
G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i āhum **felekden** ser-bülend itdüm
G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz baḳsun **felekden** sebʿa-i seyyāre eglensün
G420/8 Hem-vāre tā ki zevraḳ-ı zerrīn-i māh-ı nev / Deryā-yı nīl-gūn-ı **felekden** ʿubūr ide
G494/6 **Felekden** seyr idüp rezmüñ disün Behrām-ı ḫaṣm-efgen / Hezār aḥsent ey rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ güneşden tāb-nāk olmış / **Felekden** ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı
G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı **felekdür** mesīr aña / Degmez gedālar içre işigüñde yir aña
K27/23 Nigeh-dāruñ Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān olsun / Cihān ṭurduḳça ābād olsun ol ṭāḳ-ı **felek-fersā**
M2/I/8 Mihr ü māh-ı **felek-i** baḫt u saʿādet Sulṭān / Şemʿ-i eyvān-ı serā-perde-i ʿiṣmet Sulṭān
G423/4 Sāḳıyā cām-ı şarāb u **felek-i** bī-encām / Şīşelerdür biri pür-bād u biri pür-bāde
K2/21 **Felek-i** salṭanatuñ sebʿa-i seyyāresidür / Kām-kārā o yedi ser-ʿalem-i nūr-efşān
G32/2 **Felek-i** ʿişrete bir aḫter-i ferḫunde iken / Yine Mirrīḫ-ṣıfat ṭurma döker ḳanı ḳadeḥ
K20/28 Ṣaḥāʾif olsa **felekler** nihāl-i Sidre ḳalem / Yazılmaya keremi defteri ʿaleʾl-icmāl
G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā tīr-i āhdan / Ger gök demür olursa **felekler** deler geçer
G480/1 İrmedi hīç pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle āhlar çıḳdı **felekler** bāmına
K5/18 **Felekler** farḳına başdı ḳadem devrüñde fażl ehli / Nice pā-māl ide dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı
G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / **Felekler** güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün
G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim ḳıyām itsün / **Felekler** saḳfı ṭurduḳça binā-yı ʿömrüñ erkānı
K26/32 Söz tamām oldı niyāz eyleyelüm der-gāha / İşidüp diye **feleklerde** melekler āmīn
G35/1 Feryāduma irmezse nʾola ol boyı şimşād / Kūyında **feleklerden** aşar nāle vü feryād
G504/1 Beñzetdiler o māha diyü mihr-i enveri / Biri birine ḳoydı fiġānum **felekleri**
G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i **feleküñ** bilmem cāmında ne ḥālet var

felek ṭāḳı [1] bkz. ‘ṭāḳ-ı felek’ md.

G246/5 **Felek ṭāḳındaki** ḳandīl-i māhı / Uyarmaz Bāḳī āhum giceler yoḳ

felek-cenāb [2] felek makamlı ‖ yüce

G77/9 Şāh-i bülend-kevkebe māh-ı **felek-cenāb** / Sulṭān Murād Ḫān-ı sipihr-āsitānı gör
G429/5 Bāḳī kim ola dirse o şāh-ı **felek-cenāb** / Kem-ter kemīne südde-i devlet-meʾābda

felek-ḳadr [1] yüce

K27/1 Teʿālaʾllāh zehī ṭāḳ-ı bülend-i āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey burc-ı **felek-ḳadr** u semā-sīmā

felek-rifʿat [1] yüce

K19/6 Tā ki bennā-yı ḳader yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı **felek-rifʿate** manẓar ḫātem

fem [1] ağız

G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol leb-i şekker-feşān üzre / Meẕāḳ ehli bilürler şehd-i nābuñ farḳın ol **femden**

fenā [20]

1. yokluk, yok olma

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı **fenā** birle ġubār
G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i belā irse pāyine / Her kim bu reh-güẕār-ı **fenādan** mürūr ide
G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür bezme ṣafā vir / Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetüʾl-emr **fenādur**
G545/4 Bilmez bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i **fenādur** / Pāyende ṣanan ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı
G134/1 Cūy-ı **fenāyı** ḫalḳ birer ikişer geçer / Baḥr-i belādan ehl-i tecerrüd yüzer geçer
M6/VII/3 Seng-i **fenāya** çaldı hevā ṣabr zevraḳın

1.1. yokluk ‖ ölüm

M1/VI/4 Deşt-i **fenāda** mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları
K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı **fenādan** nigāh ide / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i cihān

2. gelip geçici

M2/II/5 Bu **fenā** gül-şeninüñ ḫār u ḫasından göçürüp / Ḳurdılar bār-gehin ravża-i Rıḍvān üzre

M4/III/3 Bād-ı ṣarṣardur **fenā** ʿālem hebādur ʿāḳıbet

G426/4 Mülk-i bāḳī dir iken bāġ-ı İremden çıḳdı / Yine maġrūr olur ādem bu **fenā** gül-zāre

G483/7 Ġarażı bu ki **fenā** mey-gedesinde Bāḳī / Ḳıla müjgānını cārūb ola ferrāşları

G533/5 Ġam degül Bāḳī beḳā semtine ḳılsa irtiḥāl / Nice şehler bu **fenā** mülkinde bāḳī ḳalmadı

K14/36 Belā gird-ābına ṣalsun ʿadūñı nā-bedīd itsün / **Fenā** deryāsına ġarḳ eyleyen Firʿavn u Hāmānı

K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / Var ise dehrüñ **fenāsın** añdı mīr-i ʿāşıḳān

G406/2 Cihānuñ **fenāsın** bilen rind-i ʿārif / Muḳayyed gerekmez bahār u ḫazāne

G505/4 **Fenāsın** bildi dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

3. yokluk, hiçlik ‖ ‘fenâfillah’; bkz. TASAVVUF TERİMLERİ, s. 188.

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i **fenā**

G105/2 Abdāllaruz n’eyleyelüm tāc u ḳabāyı / Dervīşlerüñ tācı **fenā** başı ḳabādur

G483/1 Müstedām ola **fenā** kūyınuñ evbāşları / Kim olur bir biri yolında fidā başları

fenā ehli [1] dervişler, tarikat erbabı

G149/4 İzüñ tozına urmış rūy-ı zerdin ʿāşıḳ-ı şeydā / **Fenā ehli** ḳatında ḫāk ü zer yaʿnī ber-ā-berdür

fenā bulmak [2] yok olmak, ortadan kalkmak

G192/6 Minnet Ḫudāya devlet-i dünyā **fenā bulur** / Bāḳī ḳalur ṣaḥīfe-i ʿālemde adumuz

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki **fenā bula** teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

fenā(ya) virmek [3]

1. sele vermek

G144/6 Gözlerüm yaşı **fenā virdi** dile ey Bāḳī / ʿĀlemi ġarḳ ider ol baḥr-i firāvān dirler

2. yok etmek, kasıp kavurmak

G101/1 Dil milketini yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı yār / **Virdi fenāya** gösgötüri şehri bir şirār

G396/1 **Fenāya virdi** bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın

fen(n) [6]

1. sanat ‖ şiir (Bakî’nin şiirdeki üstatlığı bağlamında)

G28/5 Ṭūṭīyi leẕẕet-i güftārı giriftār eyler / Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu **fendür** bāʿis̱

G22/6 Bāḳıyā **fennüñde** ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / Ḥamdüli’llāh ṭabʿ mevzūn ʿaḳl mīzānı dürüst

G347/7 İşüñ altun ider kār-ı maḥabbet rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün **fennüñde** zer-gersin

2. hüner, marifet ‖ ilim

G245/3 Ḥużūr-ı pīre yitişdüm egerçi her **fende** / Velī güzelleri sevmekde iḫtiyārum yoḳ

G89/1 Göñül tekmīl-i **fenn-i** ʿaşḳ iden üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür

G44/6 Şiʿr-i Bāḳīye naẓīr olmaz hīç / **Fenn-i** ʿaşḳ içre olupdur üstād

fenn-i belāġat [1] şiir sanatı ‖ güzel söz söyleme

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül **fenn-i belāġatda** / Velī olmaz deb-istān-ı s̱enāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı

fenn-i suḫan [1] şiir ‖ söz ilmi (belagat)

G25/7 Bāḳī ferīd-i **fenn-i suḫandur** nizāʿı ḳo / İlzām iderler itme ṣaḳın iltizām baḥs̱

ferāġ [1] el çekme, el çekmişlik, vazgeçme

G53/1 Mihr-i ruḫuñla dilde kimüñ tāze dāġı var / Tāb-ı çerāġ-ı şems u ḳamerden **ferāġı** var

ferāġa varmak [1] dinlenmeye çekilmek, uykuya varmak

K20/10 Ḳanadı gūşesidür āşiyāneden görinür / **Ferāġa vardı** meger şāh-bāz-ı zerrīn-bāl

ferāġat **[4]**

1. el çekme, vazgeçme

M4/V/2 Ḥubb-i dünyādan **ferāġat** gibi olmaz ṭoġrı yol

G42/4 **Ferāġat** güzel sevmeden tevbe meyden / Zehī re'y-i bāṭıl zehī fikr-i fāsid

G169/6 Cihañda derd ü belāñı çeker gider Bāḳī / Ölürse dünyede senden **ferāġati** yoḳdur

3. huzur, rahat

G20/6 Bāḳīye senden **ferāġat** virdi ey gerdūn-ı dūn / Südde-i devlet-me'āb-ı pādişāh-ı kām-yāb

ferāġat eylemek **[2]**

1. dinlenmek, ara vermek (sazendeler bağlamında)

G255/3 Söyletseñ ey ṣurāḥī sen erbāb-ı meclisi / Muṭrıb **ferāġat eyleyicek** ḳulḳul eyleseñ

2. el çekmek, vazgeçmek

G416/4 Eṭvār-ı ʿaşḳı itmedi çün iḫtiyār ʿaḳl / Andan **ferāġat eyleyelüm** iḫtiyār ile

feraḥ virmek **[1]** neşelendirmek, içini açmak ‖ kadeh sunmak

G404/5 Baḳīye sāḳıyā **feraḥ vir** ki fenā bula teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

feraḥ-baḫş **[1]** iç açıcı (şiir/beyit)

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz degme dīvānda / **Feraḥ-baḫş** u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

Feraḫşād **[1]** 'Ḫurşīd ü Feraḫşād' mesnevisinin erkek kahramanı

G35/5 ʿAhdüñde eger ʿāleme bir daḫı gelürse / Ḳullıḳlar ider sen yüzi ḫurşīde **Feraḫşād**

ferāmūş eylemek/itmek **[1]** unutmak

G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı devri **ferāmūş eyledüm**

G459/5 **Ferāmūş it** ġam-ı ferdāyı Bāḳī / Bu gün ṣıḥḥatteyüz minnet Ḫudāya

ferdā **[1]** ertesi günü

G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli bilürüz aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün ammā ḳatı çoḳ **ferdāsı**

ferdālara ṣalmak **[1]** kandırmak, avutmak

G531/3 Vaṣlum dilersin çün didüñ luṭf idüben olsun didüñ / Yarın didüñ bir gün didüñ **ferdālara ṣalduñ** beni

ferdā ġamı **[1]** yarın endişesi/kaygısı

G506/1 Getürür başuma ferdāları dünyā ġamını / Nice ʿāḳildür o kim çekmeye **ferdā ġamını**

Ferhād **[10]** Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı; Şehname'de ele alınışı ile İran ve Osmanlı şairlerince işleniş biçimleri hakkında bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 433-441; ayrıca bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 210.

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup tācına ṣoḳmış / Ṭaġlarda külüng atduġı dem başına **Ferhād**

G36/1 Bulmaġ isterdi ʿaşḳ içinde murād / Yār-ı Şīrīn degül midür **Ferhād**

G41/1 Kūh-ı ʿaşḳuñda olursam **Ferhād** / Acıyup eyleye Şīrīn lebi dād

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i **Ferhāde**

G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ **Ferhādı** / Aña lālā geçinür Ḫusrev ü Şīrīn dadı

G75/7 Dimez ol ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān ey Bāḳī / Laʿl-i şīrīnüme **Ferhād-ı** zamānum özenür

G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ sevdāsına cānā göñül / Ḫoş gelür **Ferhād-veş** ben nā-tevāne ṭaġlar

âşıklıkta ve sanatta model alma, karşılaştırma hatta hafife alma bağlamlarında;

G380/7 Bāḳıyā **Ferhād** ile Mecnūn-ı şeydādan bedel / ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u dil kim var dirseñ işte ben

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i miḥnet kesmede / Şöyle üstād oldı kim **Ferhāda** ṣanʿat gösterür

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur yolunda **Ferhāduñ** geçer / Māʾil ol gel Bāḳī-i şīrīn-suḫanden cānibe

Ferhād u Mecnūn [1] ben/âşık (Bakî) karşıtlığında en ünlü aşk kahramanları olarak Ferhat ile Mecnun (küçümseme ve hafife alma bağlamında)

G538/4 İkisinüñ daḫı bir benden özge vāriṡi yoḳdur / Cihānda ben var iken kim añar **Ferhād u Mecnūnı**

ferḫunde [3]

1. iç açıcı, güzel, parlak

K1/37 Bāḳī-ṣıfat ne bülbül-i rengīn-edā gele / Ne ola ṭalʿatuñ gibi **ferḫunde** gül-sitān

G33/1 Baña ʿarż itmesün mihr-i seḥer ruḫ / Degül ḫaddüñ gibi **ferḫunde** ferruḫ

2. uğurlu, kutlu

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb açdum / ʿAceb **ferḫunde** geldi fāl-i aḥvālüm kitāb açdum

ferḫunde-fāl [1] talihli, şanslı

G216/5 Bundan ziyāde ʿāşıḳ **ferḫunde-fāl** olur mı / Rūz-ı ezelde ḳurʿa naḳş-ı nigāre düşmiş

ferīd [1] biricik, eşsiz ‖ inci

G25/7 Bāḳī **ferīd-i** fenn-i suḫandur nizāʿı ḳo / İlzām iderler itme ṣaḳın iltizām baḥs̱

Ferīdūn [1] Şehname'de yeryüzü padişahı olması, adaleti, doğruluğu, iyilikseverliği ile anılan Pers kralı; verilen tanıkta Feridun'un makamı ile sevilen (padişah/sevgili) kişinin eşiği, yöresi arasındaki karşıtlık vurgulanmaktadır. Feridun ile ilgili söylenceler ve Hint mitolojisi ile bağıntıları için bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 166-173.

G548/4 Bir ḥużūrum var-durur kūyuñda olmaḳdan şehā / ʿArż olınsa almazam baña **Ferīdūnuñ** yiri

Ferīdūn Beg [1] Feridun Ahmed Bey; nişancı (öl. 1583)

K27/14 Cihān-ı himmetüñ baḥr-i firāvānı **Ferīdūn Beg** / Ki üstine ḥabāb olmış anuñ ol ḳubbe-i ʿulyā

fermān [5]

1. emir, buyruk

K2/34 Levḥaşaʾllāh zehī salṭanat-ı ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa cihān cümle muṭīʿ-i **fermān**

K2/58 Zehre-i çūn u çirā kimsede yoḳdur ḥāşā / Südde-i devletüñüñdür yine bāḳī **fermān**

G192/1 **Fermān-ı** ʿaşḳa cān ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i ḳażāya ẕerre ḳadar yoḳ ʿinādumuz

K21/34 Cihān musaḫḫar-ı **fermān** ola murādātuñ / Müyesser eyleye dāʾim Müyessirüʾl-aʿmāl

2. berat, buyrultu

K19/26 Ṭavḳ-ı **fermāne** çeküp gerden-i teslīmlerin / Nice āzādeleri eyledi çāker ḫātem

fermān-berdār [1] itaat etme, baş eğme

G495/3 ʿAşḳa Manṣūr eger olmasa **fermān-berdār** / İḫtiyār itmez idi kendüye ber-dārlıġı

fermān-dih [1] hükmü geçen, baş eğdiren

G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i **fermān-dih-i** şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar cümle ʿālem ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ

fermān-revā [1] emirlerini tutduğu, baş eğdiren

M3/IV/2 Dāver-i Dārā-ḫaşem Dārā-yı İskender-ḳadem / Ḫusrev-i **fermān-revā-yı** heft kişverdür gelen

fermān-revā-yı baḥr u ber [1] dünyaya hükmü geçen, herkesin baş eğdiği ‖ dünya hükümdarı (Sultan Murad)

G78/6 Sulṭān Murād-ı tāc-ver **fermān-revā-yı baḥr u ber** / Ṣāḥib-ḳırān-ı dād-ger şāhenşeh-i ʿālī-naẓar

ferrāş [5]

1. kilim vb. yaygıları seren, yayan kimse ‖ yaygıcı; geniş bilgi için bkz. PAKALIN, s. 608-609.

K18/4 Yine **ferrāş-ı** ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle bahār

2. yerleri süpürmekle görevli kimse, hizmetçi

G180/2 Sildi süpürdi ṣaḥn-ı çemende ġubārı bād / Yeldi yopurdı ṭurmadı **ferrāş-ı** rūzgār

G483/7 Ġarażı bu ki fenā mey-gedesinde Bāḳī / Ḳıla müjgānını cārūb ola **ferrāşları**

K24/17 Yine **ferrāş-ṣıfat** destine cārūb almış / Ki ide ḫidmet-i ḫāk-i der-i dāver sünbül

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola şehā / Nesīm-i ṣubḥ-ı saʿādet yoluñda **ferrāşuñ**

ferr [4] şan, şeref, iktidar

M3/I/7 Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile / Taḫt-ı sīmīn üzre ṣaldı **ferr-i** devlet ṣubḥ-dem

G17/5 Maḥabbet dāġı yaḳ sīneñde **ferr-i** devlet isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb

G546/1 Bi-ḥamdi'llāh ki yārī ḳıldı **ferr-i** baḫt-ı sulṭānī / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā fetḥ -i Şirvānı

M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / **Ferr-i** hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri gör

fer virmek [4] aydınlatmak, nurlandırmak

K19/46 Düşse āyīnesine pertev-i nūr-ı ḫaddüñ / **Vire** ḫurşīd-i cihān-tāb gibi **fer** ḫātem

G280/1 İḥsān u cūd u maʿdelet oldıysa ʿādetüñ / Ḫurşīd ü māha **fer vire** necm-i saʿādetüñ

G466/4 Āl fānūs ile geldi giceden gül-zāra / **Virdi** ṣaḥn-ı çemenüñ yollarına **fer** lāle

G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü **fer vire** ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri

ferri ḳalmamak [1] takati kalmamak

Kt2/1 **Ḳalmayup ferri** düşdi destinden / Ḫançer-i āb-gūnı Behrāmuñ

ferruḫ [1] kutlu, mübarek, güzel ‖ fer-ruḫ (aydınlık yüzlü/nur yüzlü)

G33/1 Baña ʿarż itmesün mihr-i seḥer ruḫ / Degül ḫaddüñ gibi ferḫunde **ferruḫ**

ferruḫ-fāl [2] bahtı açık, talihli, uğurlu

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / Mis̱āl-i çihre-i baḫt-ı edīb-i **ferruḫ-fāl**

G527/6 Ezelde ḳurʿa-i mihr ü maḥabbet / Dil-i fīrūz-ı **ferruḫ-fāle** düşdi

ferş [4]

1. yaygı, kilim

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı **ferş-i** sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār

2. zemin

K18/3 Döşedi yine çemen naṭʿ-ı zümürrüd-fāmın / Sīm-i ḫām olmış iken **ferş-i** ḥarīm-i gül-zār

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre beñzedi **ferş-i** sarāy-ı bāġ

K23/26 Āyīnedür ki ṣūret-i iḳbāli gösterür / Ṣaḥn-ı sarāy-ı devleti **ferşinde** her ruḫām

ferş itmek [1] (yoluna) sermek, döşemek

K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin **ferş itdi** māh-ı āsmān

Ferverdīn [1] Celâlî takviminde baharın ilk ayı; krş. BURHĀN, s. 252.

K26/1 Bāġa reşk itse revā ravża-i firdevs-i berīn / Şol ḳadar zīnet ü fer virdi yine **Ferverdīn**

feryād [9]

1. imdat, meded

G44/1 Nāz ile ʿāşıḳa ḳılmazsın dād / Hey elā gözlüm elüñden **feryād**

Kt18/2 Geh laʿlüñe şekker ezilür gāh mey-i nāb / **Feryād** mey-i nābdan u dād şekerden

2. haykırış, çığlık, bağırtı

G201/1 Feryāduma ol ḳāmeti şimşād yitişmez / Beñzer ki anuñ gūşına **feryād** yitişmez

G423/1 Elüm irmez nʾideyin āh o boyı şimşāde / İdeyin minneti yirden göke dek **feryāde**

G520/4 Hem-demümdür şeb-i fürḳatde diyü ḫaste göñül / Ögerek göge çıḳardı bu gice **feryādı**

G481/4 Āh kim ol serv-i bālānuñ irişmez gūşına / Gerçi kūyında olan **feryādum** irdi göklere

G35/1 **Feryāduma** irmezse nʾola ol boyı şimşād / Kūyında feleklerden aşar nāle vü feryād

G201/1 **Feryāduma** ol ḳāmeti şimşād yitişmez / Beñzer ki anuñ gūşına feryād yitişmez

3. inleme

G374/3 Beni öldürmedügin merḥametinden ṣanmañ / Ḫoş olur gūş idicek ḫastelerüñ **feryādın**

feryād eylemek [1] bağırıp çığırmak

G41/3 Dil ceres gibi Ḥicāz-ı kūyuñ / Yād idüp ṭurmadın **eyler feryād**

feryād u fiġān eylemek [1] bağırıp haykırmak

G40/6 Mededüñ ḳalmadı **feryād u fiġān eyleyecek** / Saña kimden ire ey Bāḳī-i bī-çāre meded

feryāda gelmek [1] feryat etmeye başlamak ‖ içten içe ötmeye başlamak (bülbül için)

G226/1 **Feryāda geldi** bülbül-i destān-serā-yı bāġ / Yaʿnī zamān-ı ʾīşdur eyler ṣalā-yı bāġ

ferzāne [4] satrançta vezir; bütün tanıklarda, satrançtaki şah-vezir terimleri göz önünde tutulmalıdır.

1. âlim, bilgin, filozof

G471/5 Süm-i esbine ruḫ süren o şehüñ / ʿArṣa-i dehrde oldı **ferzāne**

1.1. âlim, bilgin ‖ şair

K22/31 Pehlevān-ı ʿarṣa-i naẓmem diyen **ferzāneler** / Bir iki zār u zebūnumdur żaʿīf ü nā-tevān

2. seçkin, müstesna, eşsiz

G87/4 **Ferzāne-i** cihānsın o ruḫlarla sen bu gün / Şāhān-ı ḥüsn atuñ öñince piyādedür

3. satrançta vezir

G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa şāhum göñül **ferzānesin** açmazdan

ferzend-i Fīlekūs [1] Makedonya Kralı Philip'in oğlu (Fīlekūs/ Fīlefūs krş. STEINGASS, s. 938) ‖ Büyük İskender

G212/4 Cām-ı cihān-nümā-yı cemālin göreydi ger / İtmezdi vażʿ-ı āyīne **ferzend-i** Fīlekūs

fesād [2]

1. kargaşa, karışıkık

G38/5 Fikr-i meʾāl ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa giren mebdeʾ-i **fesād**

2. bozukluk, fenalık

G192/4 Zühd u ṣalāḥa eylemezüz ilticā hele / Ṭutdı egerçi ʿālem-i kevni **fesādumuz**

feṣāḥat [2]

G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi dürre-i dürc-i **feṣāḥat** nükte-perversin

K3/28 **Feṣāḥat** gül-istānı içre dem-ā-dem / Ṣu gibi revān ide bülbüller ez-ber

fetḥ [5]

1. fetih, savaşla ele geçirme, zaptetme

K14/6 Yıķıldı ḫānümān-ı baḫtı ber-bād oldı aʿdānuñ / Revān oldı nesīm-i **fetḥ** ile taḫt-ı Süleymānī

K16/13 Kesr-i ʿadū vü **fetḥ -i** memālik ʿaleʾd-devām / Gürz-i girānı kelle-i düşmende żam gibi

G419/6 Ser-āġāz itdi nev-rūz-ı ʿAcemden bülbül-i şeydā / Ķılup bir ṣavt peydā **fetḥ -i Āẕerbāycān** üzre

G546/1 Bi-ḥamdiʾllāh ki yārī ķıldı ferr-i baḫt-ı sulṭānī / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā **fetḥ -i Şirvānı**

2. açılma, açma

K19/36 **Fetḥ-i** bāb-ı keremi her ki ķapuñdan bilmez / İḥtiyācı eline ḥalķa-i her der ḫātem

fetḥ -i fīrūz **[2]** uğurlu/kutlu fetihler

K14/37 Hemīşe **fetḥ -i fīrūzı** livāña iltivā itsün / Ķapuña ilticā ķılsun cihānuñ ḫān u ḫāķānı

G530/9 Diler Bāķī Ḫudādan ol ḫudāvend-i cihān-dānā / Beķā-yı baḫt-ı bih-rūzı devām-ı **fetḥ-i fīrūzı**

Fetḥ āyeti **[1]** ‘İnnā fetaḥnā leke fetḥan mübīnā’ {‘Biz sana apaçık bir fetih verdik’ Fetih 48/1}; Osmanlı şiirindeki tanıklardan kılıç ve hançerlerin üzerinde bu ayetin yazılı olduğu anlaşılmaktadır.

Tīginde yazdı āyet-i ‘Fethun mübīn’i Hak
Her müşkilātın eyledi ol Kirdigār feth (Aşkî) Bkz. YILMAZ, s. 56.

G155/7 Tażarruʿ demleri geldi Cenāb-ı Ḥaķķa ey Bāķī / İdüp **Fetḥ āyetin** ezber dilin ķılsun revān ḫançer

fetḥ ü nuṣret **[1]** fetih ve zafer

M1/VIII/6 Ġayret kemerlerini ķuşandı ķılıç gibi / Aldı Ḥiṣārı virdi Ḫudā **fetḥ ü nuṣreti**

G494/4 Nihāl-i serv-i bāġ-āsā nesīm-i **fetḥ ü nuṣretden** / Ṣalınsun nāz ile nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī

fetḥ ü ẓafer **[3]** fetih ve zafer

K1/24 Deryā-miẟāl ʿaskerüñ içre ʿalemlerüñ / **Fetḥ ü ẓafer** sefīnesine açdı bād-bān

G326/2 Ol kim livā-yı **fetḥ ü ẓafer** reh-berin çeker / Ṣaḥn-ı feżā-yı çarḫda ser-ʿasker-i nücūm

G79/3 Dil kişverini ol yürüyişler ḫarāb ider / Ķaddüñ nihāli rāyet-i **fetḥ ü ẓafer** çeker

fetḥ itmek **[1]** ele geçirilmek, zaptedilmek

G546/5 Tıraş itdi ser-i aʿdāyı bir bir tīġ-i bürrānı / Atañ **fetḥ itdi** kürsiyy-i bilād-ı Berber-istānı

fetḥ olmak **[2]**

1. ele geçirilmek, zaptedilmek

K7/5 Ṭaġılup cünd-i şitā **fetḥ oldı** mülk-i bāġ u rāġ / Leşger-i ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

2. açılmak

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / **Fetḥ olaldan** baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā

fetīl **[6]**

1. kandil fitili; ‘kandilde kullanılan iplik örgü ve bükme’ krş. TL. C. III, s. 611.

G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşķında yāruñ çarḫ bir ķandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir rūşen **fetīl**

G384/4 O mehüñ şevķına yir yir yaķayın nice **fetīl** / Sīnemüñ dāġların şekl-i ẟüreyyā göresin

G225/5 Ġam şebinde Bāķıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānķāh-ı ʿaşķ arada ġam **fetīli** şemʿ-i cemʿ

G150/2 **Fetīli** şuʿle virür tāze dāġlar yaķdum / Murādum ol ki ide sīnede mekān ülker

2. ince bez (‘dāġ’ bağlamında)

G447/4 Sīnemde zaḫmuñ içre olan penbe-i **fetīl** / Ol yāsemīne döndi ki ķorlar ķaranfüle

G27/4 Yaķarlar hep **fetīl-i** dāġ olur destār ile cāme / Budur abdāllar ʿaşķuñda ʿuryān olmaġa bāʿiẟ

fettān **[1]** fitneci ‖ gönlü kendine çeken

G124/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ üzre ḫāl-i **fettānuñ** senüñ / Fitneden ḫālī degül her laḥẓa āl üstindedür

fevāżıl [1] faziletler, erdemler

K20/39 Dilümde şekker-i şükr-i **fevāżıl-ı** keremüñ / Ṭapuña ʿarż ide geldüm ne ise mā-fi'l-bāl

fevt [1] ölüm

Kt21/2 İşitdüm **fevtin** ol Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ ey Bāḳī / Didüm tārīḫin ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan

feylesof [1] filozof

G530/3 Ḥakīm-i **feylesof** oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ daḫı ṭıfl-ı nev-āmūzı

feylesofān-ı cihān [1] dünyadaki filozoflar ‖ Aristo-İskender bağlamında

K14/33 Sikendersin ḳarīnüñ **feylesofān**-ı cihān olsun / Ḥakīmān-ı zamāne hīçe ṣaymaz şaḫṣ-ı nā-dānı

Feyyāż-ı Muṭlaḳ [1] Allah

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī kemend-i keyd-i aʿdāya / ʿİnāyet Ḥażret-i Ḥaḳdan kerem **Feyyāż-ı Muṭlaḳdan**

feyż [9]

1. Allah tarafından kula lutfedilen ilham, varidat; bkz. ULUDAĞ, s. 192.

G93/7 Gāh rind-i gedāya **feyż** irişür / Cām-ı mey meşʿal-i hidāyet olur

G349/2 Olur ḳābil-i **feyż-i** nūr-ı Ḳıdem / Güneş gibi āyīnesi pāk olan

2. bereket, bolluk

K2/32 Ḫalḳ rāḥatda seḥāb-ı keremüñ **feyżinden** / Belī uyḫu getürür ṭabʿa hevā-yı bārān

K13/11 **Feyż-i** envār-ı kef-i zer-baḫşı besdür ʿāleme / Aḳmaz olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān eger

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ gevherinden **feyżin** eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı çeşme-i ḫurşīd-i enverdür gelen

K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı sipihr-i fażl o kim / Buldı re'y-i enveri **feyżiyle** nūr u fer cihān

G243/5 Ḫūbdur ḥüsn-i ʿamel taḳvā vü ṭāʿat gerçi kim / Māniʿ olmaz nesne ey Bāḳī olınca **feyż-i** Ḥaḳ

3. ihsan, kerem

K22/22 Eyleyüpdür **feyż-i** ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin perverde kān-ı Kün fe-kān

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim **feyż-i** cāmı kāne bağışlar hezār laʿl

feyż-i nūr itmek [1] nur saçmak, etrafı aydınlatmak

G420/1 Göster rūḫuñ ki nūr-ı tecellī ẓuhūr ide / Ḫurşīd gibi āyīneler **feyż-i nūr ide**

feyż eylemek/itmek [2] vermek, bağışlamak

G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i cihān-tāba żiyā **feyż eyler** / Ḫātem-i devletinüñ şaʿşaʿa-i elmāsı

K23/24 Keff-i yem-i yemīni nem-i cūdın **itse feyż** / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

feyż ḳılmak [1] bağışlamak, lutfetmek

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın **ḳılsañ** bu bezm ehline **feyż** / Ṣulḥa müncer olsa bu bīhūde ġavġā kāşkī

feżā [8]

1. savaş meydanı

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı düşmenden **feżāda** kāseler ṭoldı / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī

2. gök

G171/2 Uçdı bu **feżālardan** mürġ-i dil-i nālānum / Ārām idemez oldum efkār-ı seyāḥat var

K21/27 **Feżā-yı** faḳr u felāketde ṣavlecān-ı ḳażā / Getürdi gūy-ṣıfat döne döne başuma ḥāl

3. uçsuz bucaksız genişlik

K23/21 Fażlı **feżāsı** içre bu eflāk-i bī-ḳarār / Evc-i hevāda yidi muʿallaḳ döner ḥamām

G7/1 Ḫurşīd kim **feżā-yı** felekdür mesīr aña / Degmez gedālar içre işigüñde yir aña

G226/3 Gerd-i kederden āyīne-i ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur **feżā-yı** bāġ

G326/2 Ol kim livā-yı fetḥ ü ẓafer reh-berin çeker / Ṣaḥn-ı **feżā-yı** çarḫda ser-ʿasker-i nücūm

G489/1 Bu gice leşger-i ḫᵛāb ile ḫaylī ceng oldı / **Feżā-yı** dīde sipāh-ı sirişke teng oldı

feżā'il [3]

1. faziletler, hünerler

K25/36 Bu **feżā'il** ki saña Bārī Teʿālā virmiş / İtmeyüpdür daḫı bir nāḳil-i aḥbār iḫbār

2. fazletliler, ilim sahipleri

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı **feżā'il** ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı meʿālīye medār?

K21/15 Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī Ebu's-suʿūd ol kim / **Feżā'il** içre efāżıl olupdur aña ʿıyāl

feżā'il ehli [1] faziletliler, ilim sahipleri

K21/21 Maʿārif ehline ḳapuñdan irişür maʿrūf / **Feżā'il ehline** ṭapuñdan irişür efżāl

fısḳıyye [1] fıskiye (şadırvanı oluşturan bir öğe bağlamında)

G208/5 Ḳadeḥ **fısḳıyye** mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa ṣādırvān olupdur Bāḳıyā meclis

fiġān [6]

1. feryat, haykırma (âh bağlamında)

G526/4 Ey āh māhuñ irişemezsin ḳulaġına / Başuñ gerekse göklere irsün **fiġān** gibi

G504/1 Beñzetdiler o māha diyü mihr-i enveri / Biri birine ḳoydı **fiġānum** felekleri

G489/7 **Fiġānum** ile felek çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / Berīd-i āhuma gūy-ı sipihr zeng oldı

2. acı inilti, çığlık

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre **fiġānı** reg-i cānuñ / Şol çengdeki naġmeye beñzer ḳıl içinde

G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan **fiġān-ı** mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan

3. şakıma ‖ içli içli ötüş

G29/3 Ṣurāḥī nālesin artursa n'ola cām-ı ṣahbādan / **Fiġān-ı** ʿandelībe çün gül-i sīr-āb olur bāʿis̱

fiġān u nāle [1] feryat, inilti

G86/2 Sen yatursın mesned-i ḥüsn üzre ḫᵛāb-ı nāzda / Ḫalḳı uyutmaz **fiġān u nāle-i** şeb-ḫīzler

fiġān eylemek [2]

1. haykırıp bağırma

G194/5 Şöyle nāz uyḫusına varmış o yār ey Bāḳī / Ki cihān ḫalḳı **fiġān eylese** bī-dār olmaz

2. inlemek (içli içli ses vermek bağlamında)

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger ney **fiġān eyler** / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

fiġān itmek [1] inlemek, içli içli ses vermek

K1/20 Devrüñde kimse cevr-i sitem-gerden iñlemez / Bī-şerʿ ider **iderse** eger çeng ü ney **fiġān**

fiġān u nāleler ḳılmak [1] feryat edip inlemek

M6/V/2 **Ḳılsun fiġān u nāleler** üftāde-i derüñ

fiġān u zār [1] feryat ve âh (ile)

G357/1 İrdüm **fiġān u zār** ile ol āsitāne ben / Çıḳdum kemend-i nāle ile āsmāne ben

fiġān u zār itmek [2]

1. feryat edip inlemek

G210/2 N'ola dilden **fiġān u zār itsem** / Dili ucından iñlemez mi ceres

2. inleyip çare dilenen

G396/3 Ṭabībüm eyle müstaġnīsin ehl-i derd ḥālinden / Ki ḳapuñda **fiġān u zār iden** bīmārı ṭuymazsın

fiġān u zārlar eylemek **[1]** acı acı ötmek ‖ feryat edip inlemek

G85/1 Ḫār-ı ġamda ʿandelīb **eyler fiġān u zārlar** / Ġoncalarla ṣalınur ṣaḥn-ı çemende ḫārlar

fikende **[1]** yere çalınmış, gözden çıkarılmış (gönül); sözlüklerde 'figende/efgende' şekli daha çok kullanılır.

G220/2 Olurdı pūte-i ʿaşḳunda yanmaġa rāżī / Bulaydı şaṣt-ı ġamuñdan dil-i **fikende** ḫalāṣ

fikr **[12]**

1. fikir

K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i ʿaḳla taṣarruf ne pāy-ı **fikre** mecāl

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya biri dest uramaz / Çoġ olur gerçi ser-i **fikri** girībāne çeker

K20/13 Gelüñ bu **fikri** ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne niçün ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl

G38/5 **Fikr-i** meʾāl ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa giren mebdeʾ-i fesād

2. akıl, zihin

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam **fikrüm** evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan buldı reng-i zaʿferān

3. hayal

G119/1 Her ḳaçan göñlüme **fikr-i** ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ **fikr-i** lebüñdür emelüm

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne **fikr-i** mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʿīş itmege hecrüñde yiter / Nāle ney göz yaşı mey **fikr-i** viṣālüñ gül-şen

G513/5 Tāze dil-ber sevdi Bāḳī şimdi **fikr-i** vaṣl ider / Bir güzel eglencesi var bir laṭīf endīşesi

G340/4 Ġam-ı zülfin çeküp ıraḳlardan / **Fikr-i dūr u dırāza** başlayalum

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ ṭolusın gözlerin / **Fikr-i** laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil şīşesi

fikr-i bī-ḥāṣıl ḳalmak **[1]** düşünemez hale gelmek, aklı başından gitmek

G220/3 Alındı ʿaşḳuña dil **ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl** / Sipāhī gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ

fikr-i fāsid **[1]** bozuk fikir

G42/4 Ferāġat güzel sevmeden tevbe meyden / Zehī reʾy-i bāṭıl zehī **fikr-i fāsid**

fikret **[2]** düşünme, tefekkür

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı umūr-ı cihān içün / Yaḳmışdı şemʿ-i **fikreti** Bircīs-i nükte-dān

G504/5 Bāḳī ṣarīr-i kilk-i bedāyiʿ-nigārdur / Şeh-bāz-ı dest-i **fikretümüñ** ṣīt-i şeh-peri

fi'l-cümle **[1]** eninde sonunda

G91/3 **Fi'l-cümle** öykünürdi senüñ ġamzeñ oḳına / İller ḳanadı ile uçar olmayaydı tīr

fi'l-ḥāl **[1]** o anda, hemen

K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında çarḫ-ı şuʿbede-bāz / Ḳoyınca mühre-i mihri güm eyledi **fi'l-ḥāl**

fi'l-meṣel **[1]** mesela

K13/7 Ḫarc kim bī-daḫl ola mevcūd olan nā-būd olur / Olsa mālüñ **fi'l-meṣel** maḥṣūl-i baḥr u kān eger

filori **[4]** üzeri zambak çiçekli, ilkin Floransa'da basılarak sonraları Avrupa'da ve Osmanlı ülkesinde kullanılan altın para; daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 629-630.

G511/2 Deger bir kez yüzin görmek o māhuñ / Güneş ḳurşı gibi yüz bin **filori**

G308/7 Luṭfuñdan irdi Bāḳīye rengīn **filoriler** / Gūyā şaçıldı meclise bir dest-māl gül

G130/3 Güller siperler ile üleşdi **filoriyi** / Mülk-i şitāyı ġāret idüp leşger-i bahār

er çırağına (mum) dikilen altın imgesi bağlamında; bkz. 'er çerāġı' md.

K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir **filori** dikdi güneş / Gören kimesne kenārın meh-i nev itdi ḫayāl

firāḳ [30] ayrılık, hicran

M2/III/8 Meded Allāh meded ʿavn ü ʿināyet senden / Bu **firāḳ** āteşine döymege ṭāḳat senden

G83/4 Cān acısını ḫaste-i derd-i **firāḳ** olup / Dil-dāde-i nigār-ı sitem-kār olan bilür

G232/1 Şeb-i tārīk görinür gözüme rūz-ı **firāḳ** / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı ser-ā-ser āfāḳ

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı **firāḳ** / Dil esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı **firāḳ**

G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum aḳsa dem-ā-dem ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi ḫançer-i āzār-ı **firāḳ**

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe ḳāfile-i ṣabr u sükūn / Ḳarşu ṭutdı yolına meşʿale-i nār-ı **firāḳ**

G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur ʿāşıḳ-ı miḥnet-zede kim / ʿĀḳıbet hīçe ṣatar ḫᵛāce-i bāzār-ı **firāḳ**

G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür / Pister-i ġamda yatur Bāḳī-i bīmār-ı **firāḳ**

G378/5 İrmedin rūz-ı **firāḳ** eyleyelüm cānı revān / Bāḳıyā çün dinilür ey güne ḳatlanmaz deyn

G454/2 Tāzeler derd-i dili miḥnet-i eyyām-ı **firāḳ** / Dāġın abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze

K16/5 Sen saġ ol ey viṣāli ḥayāt-ı cihān olan / Ben bu **firāḳa** döymeyem āḫır ölem gibi

G422/5 Işınurdum yirüme nār-ı **firāḳa** nisbet / Ben olaydum eger āteşde semender yirine

G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde zülāl-i viṣālde / Cān āteş-i **firāḳda** ḫāṭır hevādadur

G207/3 Gīsūlaruñ **firāḳı** helāk eyledi bizi / Boynuña alma ey ṣaçı Leylā vebālümüz

G292/2 Sāḳıyā sāġarı ṣun hecr ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı **firāḳı** berü gel

M1/III/4 Yaḳsun derūn-ı sīne-i ins ü perīde dāġ / Nār-ı **firāḳ-ı** Şāh Süleymān-ı kām-rān

G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan **firāḳ-ı** dil-rübā yigdür / Cihānda yār-i ḥādiṡden ḳadīmī āşinā yigdür

G29/4 **Firāḳ-ı** dürr-i dendānuñla cārī gözlerüm yaşı / Bu baḥr-i bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur bāʿiṡ

G264/2 **Firāḳ-ı** cām-ı laʿlüñle ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ

K25/4 Bir güneş yüzlü **firāḳında** felek ḥasret ile / Var ise ḫançere düşdi nitekim ʿāşıḳ-ı zār

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ **firāḳıyla** / Ṭutışdı odlara yandı benümʾçün ʿūd u micmer hem

G22/5 Āteş-i sūz-ı **firāḳuñ** bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider bir demde dil deryā-yı ʿUmmānı dürüst

G34/3 Bu cism-i zerd ü zār u nizār ile nice bir / Yanam **firāḳuñ** āteşine nitekim sipend

G96/1 Şām-ı **firāḳuñ** āḫırı ṣubḥ-ı viṣāldür / Mihr-i münīri pertev-i nūr-ı cemāldür

G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i **firāḳuñ** ki gören / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle

G525/3 Beni öldürdi **firāḳuñ** meded ey dost yitiş / Hele bir pāre daḫı tende ḥarāret bāḳī

G298/5 Bāḳīyi ḳalem eyledi şemşīr-i **firāḳuñ** / Bir kerre naṣīb olmadı taḳbīl-i enāmil

G259/2 Şarāb ṣoḥbetin illerle eyledüñ varduñ / **Firāḳuñ** āteşine baġrumı kebāb itdüñ

G356/3 Dil ḍarbın urur ḳalbe **firāḳuñda** dem-ā-dem / Ḳan aġlasa zaḫmum nʾola peykānuñ ucından

G473/4 Ġamuñdan ṣūret-i Erjeng bī-hūş / **Firāḳuñdan** büt-i Āzer şikeste

firāvān [14] çok çok; bkz. 'baḥr-i firāvān' md.

M2/II/8 Aġlañ ey ḫayl-i yetīmān u ġarīban aġlañ / Yād idüp niʿmet-i Sulṭānı **firāvān** aġlañ

G27/2 Hevā-yı zülfi ḳılmışdur seni ey ebr āvāre / Gözüñ yaşı budur seyl-i **firāvān** olmaġa bāʿiṡ

G120/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr-i **firāvān** itmeden / Ḳaṣduñ öldürmek mi yoġsa nāz u istiġnā mıdur

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i **firāvān** gizlemiş

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz āb-ı **firāvān** ġıll u ġış

G229/3 Leşger-i eşk-i **firāvān** ile ceng itmek içün / Gönderür mevclerin lücce-i ʿummān ṣaf ṣaf

G272/1 ʿĀşıḳ-ı bī-dillere cevr-i **firāvān** eyledüñ / Müstedām ol dostum luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ

G311/10 Hem-vāre pāy-i taḫt-ı şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn sözünden eyle **firāvān** nis̱ār laʿl

G415/3 Ḫᵛān-ı iḥsān-ı **firāvān** çekdi şīrīn sözlerüñ / Niʿmetu'llāhīlere ol laʿl-i şekker-bār ile

G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm seng-i cefā zaḫmından / Yaşumı cevr-i **firāvān** ile Ceyḫūn itdi

G47/1 Zülfüñ ki tār-ı eşk-i **firāvāne** ṣarmaşur / Sünbüldür ol ki rişte-i bārāne ṣarmaşur

M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp çözsün aġlasun / Dāmāne döksün eşk-i **firāvānı** kūh-sār

G338/1 Şeb-nem gibi ṣaçılsun ḳoñ eşk-i **firāvānum** / Güller gibi açılsun tek ġonca-i ḫandānum

G359/1 Çāk oldı yaḳam cevr-i **firāvānuñ** elinden / Ṣad-pāre iken dāmen-i dil anuñ elinden

Firʿavn [1] Musa peygamber zamanında yaşayan Mısır hükümdarı; ordusu ve Kızıldeniz'de boğulmaları bağlamında geçmektedir; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 213.

K24/12 Yine **Firʿavn-ı** şitā ceyşine Mūsā-mānend / Eyledi elde ʿaṣāsını bir ejder sünbül

Firʿavn u Hāmān [1] Firavun ve veziri

K14/36 Belā gird-ābına ṣalsun ʿadūñı nā-bedīd itsün / Fenā deryāsına ġarḳ eyleyen **Firʿavn u Hāmānı**

firāz [1] tepe, yukarı

M1/III/5 Ḳıldı **firāz-ı** küngüre-i ʿarşı cilve-gāh / Lāyıḳ degüldi şānına ḥaḳḳā bu ḫāk-dān

firdevs [2] cennet; bkz. 'ravża-i firdevs', 'gül-şen-i firdevs'

G398/3 Degül mi bezm-i vaṣl-ı yār **firdevs** / Belā-yı ṣoḥbet-i aġyār ṭamu

G392/1 Reşk-i **firdevs-i** berīn oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū Kevs̱er aña nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn

firdevs-i aʿlā [4] cennet, bkz. 'cennet-i aʿlā' md.

K15/1 Cihān bāġına virdi revnaḳ-ı **firdevs-i aʿlāyı** / Temāşā eyle ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

G221/1 Āsitānuñ ḫākidür **firdevs-i aʿlādan** ġaraż /Ḳāmetüñdür ravża-i cennetde Ṭūbādan ġaraż

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi çünkim Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine revzenler aç **firdevs-i aʿlādan**

G217/1 ʿĀrıżuñ **firdevs-i aʿlā** ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / Būse-i laʿlüñ alan ḫoş mīve-i zībā imiş

firengi [1] kırmızı al (kumaş); bkz. STEINGASS, s. 922. ('ruddy of pleasing aspect' {görünümü hoş kırmızı) ‖ Frenk

Kt7/2 Başdan bu faḫr saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña ġarrā **firengiler**

F(i)reng-istān [2] Frenk ülkeleri (Osmanlıların Batı Avrupa için kullandıkları terim)

G410/3 Rūzgāruñ sitemin gör düşürüp gīsūña / Yine dil zevraḳını ṣaldı **Fireng-istāne**

K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe **Freng-istāna** tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler bān gelür

firīfte eylemek [1] aldatmak, kandırmak

G134/5 Ḫalḳ-ı cihānı naḳşına **eyler firīfte** / Naḳḳāş-ı rūzgār ʿaceb rengler geçer

fīrūz [2] uğurlu, kutlu

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādan ol meh-rū / Zehī sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i **fīrūz**

G527/6 Ezelde ḳurʿa-i mihr ü maḥabbet / Dil-i **fīrūz-ı** ferruḫ-fāle düşdi

fīrūze [1] firuze renkli, gök rengi, mavi

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i eflāk ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i **fīrūze** nigīn

fiten ḳopmak [1] kargaşalık çıkartmak, fitne koparmak

G346/1 Ne belālar çekile zülf-i perīşānuñdan / Ne **fiten ḳopsa gerek** nergis-i fettānuñdan

fitne [6]

1. fitne fesat ‖ ben/boy-fitne bağıntısı

M8/I/1 Rāyet-i **fitne** çeküp ol ḳad-i dil-cū begler

G151/1 Leşger-i **fitne** saña ḫayl-i ḫaṭ u ḫāl yiter / Tīġ lāzım degül ol ġamze-i ḳattāl yiter

G5/2 Cān almada nāzüklik ile laʿlüñe söz yoḳ / Ḫālüñ daḫı bir dāne-durur **fitnede** ammā

G124/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ üzre ḫāl-i fettānuñ senüñ / **Fitneden** ḫālī degül her laḥẓa āl üstindedür

2. kargaşa

G299/1 **Fitne-i** ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan bil / Her belā kim yitişür ʿālem-i bālādan bil

3. ortalığı karıştırma, fesat

G253/1 **Fitneye** āġāz idelden ġamze-i cādūlaruñ / Geh görinür gāh görinmez hilāl ebrūlaruñ

fitne-i devr-i Ḳamer [1] ahir zaman fitnesi

G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü ḫāl ü ḫaṭ ile yār / Āşūb-ı dehr ü **fitne-i devr-i Ḳamer** geçer

fitne-i āḫir-zamān [1] ahir zaman fitnesi

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / Evvel ẓuhūr-ı **fitne-i āḫir-zamānı** gör

fitne vü āşūb [1] kargaşa, fesat

G520/3 Ey ṣabā zülf-i dil-āvīzini taḥrīk itdüñ / Bu ḳadar **fitne vü āşūba** sen olduñ bādī

fitne vü āşūb u ġavġā ḳopmak [1] kargaşa/fesat çıkmak, ortalık birbirine girmek

G23/3 Leşger-i ġam geldi dil şehrine ḳondı cavḳ cavḳ / **Ḳopdı** yir yir **fitne vü āşūb u ġavġā** semt semt

fitneler ḳaynatmak [1] ortalığı birbirine katma, fitneler koparmak

G151/2 **Fitneler ḳaynadup** ey dost n'ider ḫāl u ḫaṭuñ / Göñül almaġa ruḫuñ eyledügi āl yiter

fitrāk [1] atın terkileri (her iki tarafta bulunan terkilere bir şeyler asılması bağlamında)

G309/3 Çoḳ yanuñca ṣalınur şimdi ser-efgendelerüñ / Şeh-süvārum saña kim beste-i **fitrāk** degül

Freng [1] kafirler ‖ Avrupalılar

M1/I/7 Baş egdi āb-ı tīġına küffār-ı Üngürūs / Şemşīri gevherini pesend eyledi **Freng**

fuḳarā bendeler [1] biz ‖ Bakî ve dostları

K2/49 Miḥnet-i faḳr belā ġayret-i aḳrān müşkil / **Fuḳarā bendelerüñ** arada deng ü ḥayrān

furṣat [4]

K11/6 Zamāne eylemez ḥürmet amān virmez dem-i **furṣat** / Gerek dervīş-i dil-rīş ol gerek şāh-ı cihān-bān ol

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / Müdām elden ḳoma ayaġı **furṣat** ber-ḳarār olmaz

K18/23 Güher-i **furṣatı** aldurma ṣaḳın devr-i felek / Sīm ü zerle gözüñi boyamasun nergis-vār

G337/6 Tedārük eyle bu çaġlar geçer gider ḳalmaz / Zamān-ı **furṣatı** seyl-i revāna beñzetdüm

furṣatı ġāfil geçürmemek [1] fırsatı kaçırmamak

G152/3 **Ġāfil geçürme furṣatı** kim bāġ-ı ʿālemüñ / Gül devri gibi devleti nā-pāy-dārdur

fużalā [1] ilim irfan sahipleri, faziletli kimseler

K2/48 Ne revādur **fużalā** ḳala ḳıbāb altında / Kim görüpdür k'ola deryāyı ḥabāb içre nihān

fülfül [2] karabiber (ben-karabiber bağıntısı)

G255/4 Sevdā-yi ḫāl-i yār ile ey dil ʿaceb degül / Meyl-i ḳaranfül ārzū-yı **fülfül** eyleseñ

G532/3 Āteşīn ruḫsārı üzre ḫāli vaṣfında sözüm / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ aġzın yaḳar **fülfül** gibi

fülk [4] gemi, sandal (gönül- gemi bağlamında)

G90/4 Gird-āb-ı ġamda ṣarṣar-ı āhumla **fülk-i** dil / Elbette bir kenāra çıḳar rūzgārdur

G441/3 Ḫāṭır kenāre mā'il iken baḥr-i ʿaşḳda / Gird-āba ṣaldı **fülk-i** dili rūzgār ise

G448/4 Düşer **fülk-i** dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında

G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden mevc urur yaşum / Melāmet **fülkidür** ser aña lengerdür iki ḳaşum

fürḳat [18] ayrılık, hicran

G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu ʿaşḳ olmaz müstemir / Gāh miḥnet gāh ḥasret gāh **fürḳat** gāh şevḳ

G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı **fürḳat** ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde

G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa ṭāñ mı bezm-i **fürḳatde** / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür

G267/4 Bend-i **fürḳatde** ḳoma bendeñi āzād eyle / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz efendi ḳuluñ

G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı ġam-ı **fürḳatde** ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum

G491/4 Rūz-ı **fürḳatde** hücūm eyleyüp eşk-i gül-gūn / Sipeh-i ṣabr u sükūn üzre şebīḫūñ itdi

G520/4 Hem-demümdür **şeb-i fürḳatde** diyü ḫaste göñül / Ögerek göge çıḳardı bu gice feryādı

G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ derd-i **fürḳatden** / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz

G225/3 Yaḳdı nār-ı **fürḳat-i** şehd-i lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ

G146/2 **Fürḳat-i** yār ḳatı zār u zebūn itdi beni / Döymeyem miḥnet-i hicrāna ölem gibi gelür

G400/5 Bāḳī çek imdi cām-ı ġam-ı bezm-i **fürḳatin** / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı sev

G536/3 Varayın ḳan aġlayayın āsitān-ı yārda / **Fürḳatinde** ḳana yudı dīde-i pür-nem beni

G342/4 ʿĀlem-i vuṣlatuñ riyāż-ı bihişt / Mātem-i **fürḳatüñ** ʿaẕāb-ı caḥīm

G446/5 Bāḳī ḳarīn-i **fürḳatüñ** olmaḳ revā mıdur / Aḳrān içinde böyle iken imtiyāzda

G85/5 **Fürḳatüñde** ṭañ mı şeftālū dilerse cān u dil / Mīve-i bī-vaḳt iderler ārzū bīmārlar

G324/4 **Fürḳatüñde** bāġa vardum ḥasret-i bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp servi der-āġūş eyledüm

G380/5 **Fürḳatüñde** teşne-leb ḫāṭır-perīşān ḫaste-dil / Künc-i ġamda bī-kes ü bīmār dirseñ işte ben

G415/1 **Fürḳatüñde** göñlüm eglerdüm gül-i gül-zār ile / Gül de gitdi yaluñuz ḳaldum ġamuñda zār ile

fürḳat demi [1] ayrılık zamanı

G81/4 ʿAşḳuñı ṣaḳlar idüm sīnede ammā şimdi / Āh idersem beni ʿayb eyleme **fürḳat demidür**

fürḳat şebi [1] ayrılık gecesi; bkz. 'şeb-i fürkat' md.

G465/3 Hecrüñ ġamıyla dīde ne demler geçürdügin / **Fürḳat şebinde** ben bilürin bir Ḫudāyile

fürūġ [6] parlaklık, ışık ‖ ateş, şule

G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ nūrı **fürūġ-ı** şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū nihāl-i sīm-sīmādur

G499/2 Sāḳıyā 'aks-i 'iẕāruñdan **fürūġ-ı** cām-ı mey / Rūşen eyler bezmi ḫurşīd-i żiyā-güster gibi

G116/2 **Fürūġ-ı** dāġ-ı ʿaşḳuñ sīnem üzre / Şuʿāʿ-i mihr-i ʿālem-tāba beñzer

G208/2 Piyāle ʿaksi mirʾāt-ı felekde āfitāb olsun / **Fürūġ-ı** sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā meclis

G336/3 **Fürūġ-ı** şuʿle-i dāġum güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i āhum felekden ser-bülend itdüm

G367/4 **Fürūġ-ı** cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i Cemden

fürūzān [1] parlak

G32/4 Devr-i meclis ki ṣafā cāmiʿinüñ çenberidür / Āb-ı rengīn ile ḳandīl-i **fürūzānı** ḳadeḥ

fürūzān eylemek [2]

1. canlandırmak (rüzgarla ateşin canlanması), tutuşturmak

M7/II/2 Ocaġın sīne-i germüñ **fürūzān eyler** āh-ı serd

2. aydınlatmak

K15/11 Żiyā-baḫş olsun āfāḳa cemāl-i ʿālem-efrūzı / **Fürūzān eyledükçe** ṭalʿat-i nev-rūz dünyāyı

fürūzān olmak [3] parlamak, ışık vermek, aydınlatmak

G279/4 Hilāl-āsā **fürūzān oldı** baḥr-i nīl-gūn üzre / Şafaḳdan dem urur āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ

G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳı nesīm-i bād-ı nev-rūzī / **Fürūzān oldı** ḫurşīdüñ çerāġ-ı ʿālem-efrūzı

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / **Fürūzān olmaġa** gül-nār ḫaddüñden alur nūrı

füṣeḥā vü büleġā bezmi [1] zürefâ (kültürlü, kibar) meclisi ‖ şairler

K25/19 **Füṣeḥā vü büleġā bezmine** mīr-i meclis / ʿUlemā vü fużalā zümresine şāh-süvār

füsūn u fesāne [1] dedikodu

G451/5 Eṣḥāb-ı zühd bezm-i **füsūn u fesānede** / Erbāb-ı ʿaşḳ ʿarṣa-i ceng ü cidālde

fütāde [6]

1. düşkün, biçare

G115/3 Şöyle **fütāde** mestem ḫāk-i der-i muġānda / Görenler āsitān-ı mey-ḫānedür ṣanurlar

G242/7 Bāḳī işigi ḫākine düşmiş niyāz ider / Miskīn **fütāde** ʿāşıḳ-ı bī-dil babaḳ babaḳ

K23/29 Ḫāk-i derüñ sücūdın ider bir **fütādedür** / Luṭf eyle dest-gīri ol itsün biraz ḳıyām

G87/5 Menʿ eyleme yanuñca sürinsün ḳo sāye-vār / Bāḳī ḳuluñ da pādişehüm bir **fütādedür**

2. tutkun, âşık

G88/3 Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī ruḫuñ **fütādesi** bende-i ḫāk-sārdur

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ **fütādesi** bir ḫāk-isār laʿl

G/Ġ

ġabġab **[3]** gıdık, çenenin altındaki yumuşak gerdan (elma ve turunç bağlamında)

G488/3 Sībdür **ġabġabı** ruḫı nārenc / Leb-i rengīni laʿl-i rummānī

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı **ġabġabla** beden gibi ḥiṣārum aldılar

G538/3 Turuncī **ġabġabuña** el ṣuna diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

ġaddār **[1]** merhametsiz, zalim

G275/2 Ey ser-efrāz geçen kimse ne **ġaddār** idügin / Başuña ṭoḳunıcaḳ anlayasın gerdūnuñ

Ġaffār **[2]** mağfiret edici (esmâ-i hüsnâ'dan) ‖ Allah; bkz. 'Ḥażret-i Ġaffār' md.

G426/1 Gelüñüz yüz ṭutalum bār-geh-i **Ġaffāre** / Cān u dilden gelelüm tevbe vü istiġfāre

G71/6 Görme ey zāhid günāhum çoḳluġın şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen **Ġaffārı** gör

ġāfil olmamak **[2]** gafil avlanmak, boş bulunmak

G53/6 Bāḳī gözinden eyle ḥaẕer ṣorma leblerin / Zinhār **ġāfil olma** şarābuñ yaṣaġı var

G109/7 Vaṣlına cān dilerse dirīġ itme Bāḳıyā / Zinhār **ġāfil olma** seni imtiḥān ider

ġaflet gözi **[1]** Hakk'tan gafil olma, onun zikrinden mahrum olma ‖ 'gaflet perdesi', 'gaflet basmak'

G122/8 Bāḳī nesīm gibi sebük-ḫīz olup seḥer / **Ġaflet gözini** ḫᵛāb-ı girāndan uyarı gör

ġaflet eylemek **[1]** gafil avlanmak, boş bulunmak

G79/6 Her kim keşīde ṭutmaya destin o ṭurradan / Zinhār **ġaflet eylemesün** çoḳ żarar çeker

ġafletde ḳalmak **[1]** gaflete düşmek, farkına varamamak

G514/5 Göñül virdük bu fānī mülke Bāḳī / ʿAceb **ġafletde ḳalduḳ** hey meded hey

ġaflet uyḫusı **[1]** etrafında olup bitenden habersiz olma; bkz. 'ḫᵛāb-ı ġaflet', 'bister-i ġaflet' md.

M1/I/5 ʿİbret gözinde niceye dek **ġaflet uyḫusı** / Yitmez mi saña vāḳıʿa-i Şāh-ı şīr-ceng

gāh **[1]**

1. zaman olur

G93/7 **Gāh** rind-i gedāya feyż irişür / Cām-ı mey meşʿal-i hidāyet olur

2. an, vakit, -iken

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar **gāh-ı** ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna ḳarşu varur vaḳt-i kār-zār

gāh.....geh **[1]** bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G174/4 Yügrük atuñ ḳılıcuñ keskin didüm / **Gāh** tīġın **geh** semendin gösterür

gāh.....gehī **[3]** bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G43/3 Gösterdi **gāh** zülfi ḳarasın **gehī** ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i dost ʿayān itdi cezr ü med

G162/6 Şu ḳadar var ki iḳtiżā-yı ḳażā / **Gāh** mübrem **gehī** muʿallaḳdur

G142/6 **Gāh gāhī** güşe-i çeşmüñle ḳılmazsañ nigāh / Bāḳī-i bī-çārenüñ aḥvāli dīger-gūn olur

gāh gāh **[2]**

1. zaman zaman

G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı ṣafā incinmesün / **Gāh gāh** anı özinden eylemez āgāh şevḳ

2. ara sıra

G401/4 Bürc-i şerefde aḫter-i baḫtum ṭulūʿ ider / Gösterse yār manẓaradan **gāh gāh** rū

gāh.....gāh [1] bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh, ara.....ara

G330/2 Şemʿ-veş ṣubḥ olınca şevḳumdan / **Gāh** ḫandān u **gāh** giryānem

gāh.....gāh.....gāh.....gāh [1] kimi.....kimi..... kimi.....kimi, kâh.....kâh..... kâh.....kâh

G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu ʿaşḳ olmaz müstemir / **Gāh** miḥnet **gāh** ḥasret **gāh** fürḳat **gāh** şevḳ

gāhī [7] ara sıra, bazen, zaman olur

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye **gāhī** küdūret kesb ider ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele **gāhī** gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār var olsun

G399/4 Bāġa gel āyīne-i āb üzre **gāhī** cilve ḳıl / Eylesün ol ḳāmete her serv-i dil-cū ser-fürū

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler **gāhī** / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi dil-berüñ **gāhī** raḳīb / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

M1/V/4 **Gāhī** ḥicāb-ı ebre girür ḫusrevā felek / Yād eyledükçe luṭfuñı terler ḥicābdan

G134/4 Yollarda görse aġladuġum baña ṭaş atar / **Gāhī** bu çeşm-i eşk-feşānı siler geçer

G382/5 **Gāhī** cenāb-ı Leylīye mektūb uçurmaġa / Urındı Ḳays başına mürġ āşiyānesin

ġalaṭ eylemek [1] yanılmak, ayırtedememek

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı encüm gibi nergis şöyle kim / Mestler farḳ eylemez yirden gögi **eyler ġalaṭ**

ġālib [2]

1. ağır basma, hâkim

G462/2 Rūşen ḳılalı meşʿale-i āh-ı derūnum / **Ġālib** görinür gicelerüm gündüzüm üzre

2. üstün

G245/2 Hezār mertebe ʿaşḳuñda **ġālibem** Ḳaysa / Nihāyet ey ṣanem ol deñlü iştihārum yoḳ

ġālib olmak [3]

1. ağır basmak

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib **olınca** şevḳ-i dil **ġālib** / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar pervāne ḳatlanmaz

2. üstün gelmek

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde **olur** cümleye **ġālib** tenhā / Baḥs̱ içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār

M8/III/2 **Ġālib olsañ** reh-i ʿaşḳında bu gün Kūh-kene

ġālibā [2]

1. görünüşe bakılırsa, öyle görünüyor ki

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra gelse **ġālibā** urmaz Ḫutenden nāfe dem

2. sanırım, anlaşılan

G175/2 Gül dirin gülmez açılmaz baña ol ġonca-dehen / **Ġālibā** hep yüzine gül didügüme terdür

ġāliye-misk [1] galiyeden çıkarılan kalemis de denen güzel koku

G287/5 Ṣaḥn-ı çemende nefḥa-i bād-ı bahār ile / Bāḳī gül-āb u **ġāliye-misk** oldı āb u gil

ġāliye-fām [1] siyah renkli

G329/1 Ol iki zülf-i müşg-i **ġāliye-fām** / Olmış ebrūlaruñ hilāline lām

ġalṭān **[1]** yuvarlanarak

K6/23 Ḫaṣm-ı gerden-keş izüñ tozına ḳılsun ser-fürū / Ser-fürū ḳılmazsa bir gün kellesi **ġalṭān** gelür

ġaltān olmak **[1]** yuvarlanmak ‖ kellesi gitmek

G359/5 Ey nice ser-efrāzlaruñ kellesi ṭopı / **Ġaltān ola** bu ʿarṣada çevgānuñ elinden

ġam **[179]** kaygı, tasa, keder; bkz. 'derd ü ġam', 'dünyā ġamı' 'künc-i ġam' md.

K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i **ġam** itse telḫ-kām / Şehd şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ sükker bile

K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı **ġam** idüp düşmenüñüñ / Pençe-i baḫtın ider beste-i şeş-der ḫātem

K22/25 Ṣarṣar-ı **ġam** fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan buldı reng-i zaʿferān

K22/26 Cürʿa-i cām-ı belā-encām-ı **ġam** bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet ḳıldı ḫumār-ı derd ü miḥnet ser-girān

M2/IV/3 Şöyle bī-hūş u ḫarāb eyledi efsāne-i **ġam** / ʿAḳlumuz başumuza gelmeye efsūnlar ile

M9/I/2 Ne sāz-ı muṭrıb-āsā cān-fezā-yı mürde-i **ġam** var

M9/II/5 Ki bī-hūş olmasam āsūde ḳılmaz bende bir **ġam** var

G23/3 Leşger-i **ġam** geldi dil şehrine ḳondı cavḳ cavḳ / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi **ġam** öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise ara meded

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i **ġam** eşk-i çeşm-i ter yiter / Rūy-ı zerd ol cūy-bāra berg-i nīlūfer yiter

G63/2 Beni ʿayb eylemeñ dāʾim olursam mest-i lā-yaʿḳil / Ki bī-hūş olmasam āsūde ḳılmaz bende bir **ġam** var

G68/1 Dāġ-ı **ġam** naḳd-i dil ü raḫt-ı revānum gözedür / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum gözedür

G119/3 Ṭañ mı **ġam** öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca dil-āverler düşer

G141/2 Maʿmūre-i derūnı ḫarāb itdi **ġam** velī / Maḥrūsa-i maḥabbetüñ ābād olup gider

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ **ġam** bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim baġrum kebāb eyler

G169/4 Sipāh-ı **ġam** n'ola ayaḳlar ise ʿuşşāḳı / Raʿiyyetine o şāhuñ riʿāyeti yoḳdur

G183/1 Meclisüñde şol ki dāʾim sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i **ġam** tālānına her cürʿası leşger çeker

G183/4 Kātib-i **ġam** nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i dil-ber şerḥalardan sīneme mısṭar çeker

G197/6 Cünd-i **ġam** şāhısın ne ġam Bāḳī / Bunca ḫayl ü sipāha mensūbuz

G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı **ġam** dīdede eşk dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz

G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ arada **ġam** fetīli şemʿ-i cemʿ

G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ göñülde **ġam** / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān ṭutuñ

G308/6 Bezm-i **ġam** içre olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i pür-melāl gül

G351/4 Tehī-dest olsañ ey rind-i gedā **ġam çekme** kim elde / Zer-i sürḫ olmasun gül-gūn şarāb-ı dil-güşā olsun

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında bārī dostlar / Adumuz añmañ mübārek ḫāṭıra **ġam** gelmesün

G376/5 Bāḳīyi **ġam** öldürür ʿaşḳuñ yolında ḳorḳarın / Şimdi mi çekdi belāyı rāh-rev yoldaşdan

G523/1 Şarāb-ı bezm-i **ġam** ẕevḳın ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden süʾāl eyleñ faḳīr itdi

G531/5 Bāḳī-ṣıfat virdüñ elem itdüñ gözüm yaşını yem / Ḳılduñ ġarīḳ-i baḥr-i **ġam** deryālara ṣalduñ beni

G536/4 Benden ögren gel ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / İtmezem terk günde biñ kez öldürürken **ġam** beni

G544/4 O Leylī-veş ġamından n'ola olsam pādişāh-ı **ġam** / Cünūn mülkin baña ışmarladı Mecnūn ise gitdi

Mtl 15 Bāḳīye ḫoş bulındı bu ḳaḥṭ-ı keremde **ġam** / Ol derd-mend şimdi ne yir olmasaydı **ġam**

Mtl 15 Bāḳīye ḫoş bulındı bu ḳaḥṭ-ı keremde **ġam** / Ol derd-mend şimdi ne yir olmasaydı ġam

G225/5 **Ġam** şebinde Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ arada ġam fetīli şemʿ-i cemʿ

G330/5 Bāḳıyā ḫᵛān-ı vaṣla irmez isem / **Ġam** tenūrında nice bir yanam

K26/14 Defʿ-i Yeʾcūc-ı **ġama** işigidür sedd-i sedīd / Menʿ-i ceyş-i eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i **ġama** tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

G61/1 Ḥarf-i **ġama** devāt u ḳalem şekl-i āhdur / Aña mürekkeb āhda dūd-ı siyāhdur

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i **ġama** bir heft-ser ejder / Ḫayāl-i zülfini çün bu dil-i vīrāne ṭapşurdum
G413/3 Meydān-ı **ġama** çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir merd bulınmaz bu ḳadar ʿāḳil içinde
G14/4 Bezm-i **ġamda** dü çeşm-i pür-ḫūnum / İki şīşe şarābdur gūyā
G26/5 Ḳafes-i **ġamda** yatur ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı suḫandur bāʿiṣ
G36/4 Şeş-der-i **ġamda** zār ḳaldı göñül / Olmadı vuṣlatuñ ḳapusı güşād
G51/6 Bī-sütūn-ı **ġamda** Bāḳī seng-i miḥnet kesmede / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣanʿat gösterür
G85/1 Ḫār-ı **ġamda** ʿandelīb eyler fiġān u zārlar / Ġoncalarla ṣalınur ṣaḥn-ı çemende ḫārlar
G90/4 Gird-āb-ı **ġamda** ṣarṣar-ı āhumla fülk-i dil / Elbette bir kenāra çıḳar rūzgārdur
G102/2 Der-bend-i **ġamda** beñzedi ḥaḳḳā o ġamzeler / Reh-zenlere ki elleri tīr ü kemānludur
G109/2 Küh-sār-ı **ġamda** göz yaşı hecrüñle dem-be-dem / Ḫāşāk u ḫārı şāḫ-ı gül ü erġavān ider
G148/5 Mülk-i **ġamda** eşk ü āh egler beni / Ol yirüñ āb u hevāsı ḫoş gelür
G237/1 Şām-ı **ġamda** ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ
G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür / Pister-i **ġamda** yatur Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ
G380/1 Bir lebi ġonca yüzi gül-zār dirseñ işte sen / Ḫār-ı **ġamda** ʿandelīb-i zār dirseñ işte ben
G414/4 Deşt-i **ġamda** her yaña tenler getürdi seyl-i ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede
G422/6 Ḳafes-i **ġamda** nʾola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda ya şekker yirine
G432/3 Der-i dil-dārdan dūram diyār-ı **ġamda** mehcūram / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde
G464/3 Pister-i **ġamda** gözüm giceler uyḫu görmez / İderin ṣubḥa degin nāleleri döne döne
G480/4 Bezm-i **ġamda** cām-ı ʿaşḳuñ nūş ide āvāreler / Bāde-i nābuñ yazuḳ cām-ı sürūr-encāmına
G515/3 Şām-ı **ġamda** meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri
G76/1 Dil ne miḥnetden ḳaçar hergiz ne **ġamdan** incinür / Hecr elinden çekdügi cevr ü sitemden incinür
G152/6 Dil zevraḳını lücce-i **ġamdan** hevā-yı ʿaşḳ / Elbette bir kenāra atar rūzgārdur
G188/5 Görüp aġyāruñ elinde ayaġın dil-dāruñ / Bāḳī **ġamdan** çeküben yaḳasını çāk eyler
G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri ḳaʿr-ı yem-i **ġamdan** / Kenāra çıḳmasun hergiz ki gevher der-kenār olmaz
G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle ne çekdi sāġar-ı **ġamdan** / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ
G282/2 Geçmege baḥr-i **ġamdan** ey sāḳī / Zevraḳ-ı mey gibi sefīne gerek
G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı **ġamdan** sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum
G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili **ġamdan** / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur maḳṣūd ʿālemden
G366/3 Çıḳarsun lücce-i **ġamdan** kenāre keştī-i bāde / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan
K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i **ġamdur** vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin getürür dāne çeker
G548/1 Nice yıldur deşt-i **ġamdur** cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ yiri
G95/6 Geh bī-dil ü bī-hūş ider geh mest ü geh medhūş ider / ʿAyyāre-i ġamzeñ **ġamı** dārū-yı hüş-ber kendidür
G205/3 Cāna kār eylemesün dārū-yı ḳattāl-i **ġamı** / Mey-i gül-gūn içelüm bārī ḥakīmāne biraz
G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i cām-i leb-i cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā **ġamı**
M8/II/1 Ḳaynadup nār-ı **ġam-ı** ʿaşḳ ile ḫūn-ı cigeri
G92/1 Tīr-i **ġam-ı** nigār ile ten yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i yār ile dil pāre pāredür
G96/3 Bār-ı **ġam-ı** maḥabbeti yüklenme ey göñül / Āḫır taḥammül itmeyesin iḥtimāldür
G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge **ġam-ı** Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñʾçün Kūh-ken ser-dārdur
G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene ḥākim olan cānumdur / Sīnede tīr-i **ġam-ı** ġamze-i cānānumdur
G171/4 Bu ḥālet ile ey dil ṣaġ olmada ʿālemde / Derd ü **ġam-ı** dil-ber ile ölmekde leṭāfet var
G204/4 İçeyin ʿāleme rüsvāy olayın nʾolsa gerek / ʿĀşıḳam ʿāşıḳ-ı bed-nāma **ġam-ı** neng olmaz
G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü **ġam-ı** ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis
G233/2 Ey ki deryā-yı **ġam-ı** ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / Būse luṭf eyle hele bārī kenār olmayıcaḳ

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı **ġam-ı** ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ
G275/4 Mey-i rāḥat dileyü çekme **ġam-ı** devrānı / Cām-ı gül-reng yiter saña dil-i pür-ḫūnuñ
G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ **ġam-ı** dehr ile öldürdi kesel
G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri **ġam-ı** devri ferāmūş eyledüm
G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı **ġam-ı** fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum
G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür yoḳlar **ġam-ı** dil-dār var olsun
G363/4 Bilmezin n'eyleye derd ü **ġam-ı** cānāne baña / Ne müdārāya meded var ne müdāvā bilürin
G400/5 Bāḳī çek imdi cām-ı **ġam-ı** bezm-i fürḳatin / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı sev
G410/1 Meded öldürdi beni derd ü **ġam-ı** cānāne / Ḳābil olmaz dil-i dīvāne ise dermāne
G421/2 Ġayrıdan ḫālī anuñ'çün eyledüm dil ḫānesin / Tā senüñ raḫt-ı **ġam-ı** ʿaşḳuñ içine ṭaşına
G437/5 ʿĪş u işret demidür çekme **ġam-ı** devrānı / Bāḳıyā gel berü sāġar çekelüm rindāne
G441/1 Ten pāy-māl ü serde **ġam-ı** ʿaşḳ-ı yār ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül iḫtiyār ise
G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i **ġam-ı** fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde
G464/4 Zevraḳ-āsā **ġam-ı** ʿaşḳuñla yaşum gird-ābı / Ġarḳ idüpdür ṣanemā çeşm-i teri döne döne
G482/1 Gül **ġam-ı** ḫaṭṭuñla düşmiş ḫançer-i ḫār üstine / Gelmiş efġān eyler anuñ bülbül-i zār üstine
G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü **ġam-ı** ʿaşḳ diger-gūn itdi
G501/3 Cān **ġam-ı** ġamzeñ ile maḥbes-i tenden çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi
G507/2 Aġlamaḳdan **ġam-ı** hicrān ile bī-hūş oldum / ʿAḳlumı ḳanlu yaşum aldı mey-i nāb gibi
G518/2 Żaʿfdan şöyle **ġam-ı** ʿaşḳ ile nā-peydāyem / Ki hemān ṣīt u ṣadām işidilür nāle gibi
K24/31 **Ġam-ı** gīsūñ ile āşüfte degül ger sünbül / Ne içün böyle perīşān olur ekṡer sünbül
M9/III/4 **Ġam-ı** hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā
G19/6 **Ġam-ı** devrān-ı dūnı çekme yüri / Bāḳıyā ol hemīşe mest ü ḫarāb
G63/3 **Ġam-ı** hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var
G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer dīvānedür sünbül / **Ġam-ı** ḫālüñle yanup lāleler küh-sāre düşmişdür
G223/2 **Ġam-ı** ʿaşḳuñ cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / Kişi ġurbet diyārında idermiş āşināndan ḥaẓ
G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / **Ġam-ı** laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin
G358/2 Meclis-i ʿaşḳda ney-zen ne çalar yanumda / **Ġam-ı** hecrüñle ser-āġāz idicek nāleye ben
G372/1 **Ġam-ı** ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun
G432/5 Eger Bāḳīnüñ aḥvālinden istifsār iderlerse / **Ġam-ı** dil-dāra hem-dem vaḳti ḫoş devletde ʿizzetde
Kt19/2 **Ġam-ı** dil taġyīr-i vażʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda geh maḥzūn olur geh şād-mān
Mtl 20 **Ġam-ı** ḫālüñle ser-gerdān benefşe / Gehī ṭop oldı geh çevgān benefşe
K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i perīşāne çeker / Bilür ol mūy **ġamın** her ne ise şāne çeker
G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi **ġamın** yazmaġ istesem / Ṭāḳat getürmez elde ḳalemler şikest olur
G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı **ġamın** ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ
G317/7 Cān u dilden ṣaḳın esrār-ı **ġamın** ey Bāḳī / Dime bīgāneleri maḥrem-i rāz eyleyelüm
G496/2 Zāhide ʻaşḳuñ **ġamın** hem-ḥāl ṣandum söyledüm / Ḳılmayaydum derdümi bī-derde ifşā kāşkī
G69/4 Bezm-i **ġamında** cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı meclisde yārān teşnedür
G216/3 Būs u kenāruñ özler ʿaşḳuñ **ġamında** diller / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol kenāre düşmüş
M7/IV/2 Aḳıtdı çeşme-i çeşmüm **ġamından** nice demler dem
G215/1 Benem şol laʿl-i mey-gūnuñ **ġamından** eşki āl olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir sifāl olmış
G378/1 Aḳsa gözden ḳad-i mevzūnı **ġamından** iki ʿayn / İki mıṣrāʿ döner ḳaşlarumuz ẕü'l-baḥreyn
G386/7 Bāḳī gedā-yı mey-gede-i ʿaşḳ olup yine / Bezm-i **ġamından** ol ṣanemüñ sāġar isterin
G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā **ġamından** ḫāk olan / Nergis-i ḳabrin degişmez ḫūşe-i Pervīnüñe

G544/4 O Leylī-veş **ġamından** n'ola olsam pādişāh-ı ġam / Cünūn mülkin baña ışmarladı Mecnūn ise gitdi
G215/3 Teʿāla'llāh ne ebrūlardur ol ḥüsn āfitābında / **Ġamından** ḳāmeti māh-ı şeb-efrūzuñ hilāl olmış
G47/4 Zülfüñ **ġamını** vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i şāne dilleri mestāne ṣarmaşur
G154/1 Ebrūlaruñ **ġamını** dil-i nā-tevān çeker / Şol pehlevāna döndi ki iki kemān çeker
G506/3 Alayın başuma ol kākül-i müşgīn elemin / Çekeyin her ne belā ise o bālā **ġamını**
G506/4 Dil olup derd-i derūnum saña taḳrīr itse / Ḫançerüñ söylese görseñ dil-i şeydā **ġamını**
G506/5 Kākülüñ bend-i belādan beni āzād itsün / Alayın boynuma ol zülf-i semen-sā **ġamını**
G506/6 Bu şikāyet nedür inṣāf idelüm ey Bāḳī / Sen ṣafāsın süresin il mi çeker ya **ġamını**
G36/5 Bāḳī hecrüñ **ġamıyla** cān virdi / Dād ey pādişāh-ı ʿālem dād
G83/2 ʿAşḳuñ **ġamıyla** sırrını eşk-i revānumuñ / Cūyā-yı yār u ʿāşıḳ-ı dīdār olan bilür
G357/2 Lü'lū dişüñ **ġamıyla** şirişküm güherlerin / Dizdüm ümīd riştesine dāne dāne ben
G465/3 Hecrüñ **ġamıyla** dīde ne demler geçürdügin / Fürḳat şebinde ben bilürin bir Ḫudāyile
G486/5 Ebrūlaruñ **ġamıyla** kemān oldı ḳāmeti / Baḳī cefā vü cevrüñ elinden çekilmedi
G44/2 Var ise çekmege her bār-ı **ġamuñ** / Ḫar gibi oldı raḳībüñ muʿtād
G99/4 ʿUşşāḳı zīr-i ḫāke iletse n'ola **ġamuñ** / Derd-i maḥabbet ehl-i dilüñ yār-ı ġārıdur
G109/6 Rāh-ı vefāda yitüre diyü **ġamuñ** beni / Ḫūn-āb-ı dīde yollara yir yir nişān ider
G112/1 Ne dem kim **ġamuñ** cāna hem-rāz olur / Yaşum āh u nālemle dem-sāz olur
G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı **ġamuñ** pençesindedür / Luṭfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür
G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer nālelerüm / Dūd-ı dil bāġ-ı **ġamuñ** serv-i ser-efrāzı geçer
G194/2 Bulmadum cāna **ġamuñ** gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur yār velī yār-ı vefā-dār olmaz
G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ seng-i **ġamuñ** zaḫmından / Günbed-i çarḫ-ı felek başumuza teng olmaz
G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi vefālar bilmiş ol / Rūḥa rāḥatdur **ġamuñ** cāna ṣafālar bilmiş ol
G525/4 Aġlamazdum bu ḳadar zār u zebūn olduġuma / Ḳalsa bir pāre **ġamuñ** çekmege ṭāḳat bāḳī
G526/5 Tīr-i **ġamuñ** nişānesidür diyü Bāḳīyi / Allāh ki ḫalḳ çekdi çevürdi kemān gibi
G316/3 **Ġamuñ** afyonını tiryāk diyü baña ʿarż itme / Yüri ṣaġ ol benüm ʿömrüm ben ol tiryākden geçdüm
G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ çeng-i **ġamunda** dil-i zār / Nāy-veş nāleler eylerse şikāyet demidür
M1/IV/1 Olsun **ġamuñda** bencileyin zār u bī-ḳarār / Āfāḳı gezsün aġlayuraḳ ebr-i nev-bahār
G34/6 Aʿdā yanuñda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bāḳī **ġamuñda** zār u dil-efgār u derd-mend
G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i **ġamuñda** iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler
G95/2 Şām-ı **ġamuñda** sākin-i ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver kendidür
G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā mīli gibi / Ser-i peykān-ı **ġamuñda** ten-i ʿuryān ditrer
G138/7 Evrāḳ-ı bāġa n'eyledi bād-ı ḫazānı gör / Bāḳī **ġamuñda** şöyle perīşān olup gezer
G154/7 Bāḳī **ġamuñda** ḫūn-ı ciger yutsa gūyiyā / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān çeker
G191/5 Yaḳdı yandurdı **ġamuñda** dostum düşmen beni / Didi kim biz dūzaḫ-ı cevr ü cefāya māliküz
G200/7 Bir çaḳım ḳav olur **ġamuñda** göñül / Ṭutışur bir şirāre ḳatlanmaz
G241/3 Bezm-i **ġamuñda** ṣanma ḳabaḳ minnetin çekem / Eşküm şarāb u dīdelerümdür baña ḳabaḳ
G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ irmedi pāyāne yitdi ʿömr / Şām-ı **ġamuñda** şemʿ gibi yana yana ben
G386/5 Rūz-ı **ġamuñda** ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / Kendüm helāke ḳaṣd iderin ḫançer isterin
G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i gül-zār ile / Gül de gitdi yaluñuz ḳaldum **ġamuñda** zār ile
G434/2 Bāġda dolābı çoḳ çekdi çevürdi bāġ-bān / Öykünür diyü **ġamuñda** nāle vü efġānuma
G477/3 Ġamzeñ **ġamuñda** dil varaḳın şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa gül kesemez böyle kāz ile
M1/V/5 Ṭıfl-ı sirişki yirlere girsün duʿām odur / Her kim **ġamuñdan** aġlamaya şeyḫ u şābdan
G128/2 Göñül iñler **ġamuñdan** dem-be-dem rūḥ-ı revān aġlar / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur

G220/2 Olurdı pūte-i ʿaşḳunda yanmaġa rāżī / Bulaydı şaṣt-ı **ġamuñdan** dil-i fikende ḫalāṣ

G265/3 Piyāle düşmez elümden hemīşe lāle-ṣıfat / Şirār-i nār-ı **ġamuñdan** ṭutışdı yandı yürek

K3/3 Göñül naḳdini aldı ʿayyār-ı ġamzeñ / **Ġamuñdan** virüp cāna dārū-yı hüş-ber

G149/2 **Ġamuñdan** nevbet-i āh u fiġān u zāra ḳudret yoḳ / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi başḳa mehterdür

G468/7 Saña açmaz efendi gerçi Bāḳī / **Ġamuñdan** gögsin itdi pāre pāre

G473/4 **Ġamuñdan** ṣūret-i Erjeng bī-hūş / Firāḳuñdan büt-i Āzer şikeste

G514/4 Gül-istān-ı **ġamuñdur** ṣaḥn-ı sīne / Açılmış aḳ güldür penbe-i key

G475/2 Ṣunuben ḫᵛān-ı viṣālüñi raḳībe her dem / **Ġamuñı** baña ġıdā eyleme iḥsān eyle

G44/5 Ḫāk-i rāhuñ ideyin āhumla / Rūzgār içre **ġamuñla** ber-bād

G83/1 Dil derdini **ġamuñla** dil-efgār olan bilür / Bīmār ḥālini yine bīmār olan bilür

G219/1 Göñül dāġ-ı **ġamuñla** sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış

G228/6 Eşküm gibi **ġamuñla** ḳılup terk-i ḫānümān / İtdüm yoluñda varumı çeşmüm gibi telef

G489/2 **Ġamuñla** farḳuma bir tāze naʿl kesmiş idüm / Başumda āle boyanmış per-i küleng oldı

ġam u ġuṣṣa [1] dert ve keder

G199/2 **Ġam u ġuṣṣa** dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan kişi yārāne incinmez

ġam u şādī [1] hüzünlü ve neşeli

G116/5 Cihān efsānedür aldanma Bāḳī / **Ġam u şādī** ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer

ġam-ı zülf [5] bkz. 'zülfüñ ġamı' md.

G72/5 Serde ey Bāḳī **ġam-ı zülf-i** hümāyūn-fāl var / Sāye-i baḫt u saʿādet māye-i iḳbāl olur

G114/4 Kūhdan geçse **ġam-ı zülfüñle** āhum ṣarṣarı / Kūh deşt ü deşt bāġ u bāġ sünbül-zār olur

K24/36 Lāle reşk-i ruḫ-ı gül-gūnuñ ile pā-der-gil / **Ġam-ı zülfüñle** perīşān u mükedder sünbül

G156/3 **Ġam-ı zülfüñle** dūd-ı āh-ı kebūd / Lācüverdī laṭīf sünbül olur

G340/4 **Ġam-ı zülfin** çeküp ıraḳlardan / Fikr-i dūr u dırāza başlayalum

ġam-ı ferdā [1] yarın kaygısı, istikbal tasası, gelecek endişesi

G459/5 Ferāmūş it **ġam-ı ferdāyı** Bāḳī / Bu gün ṣıḥḥatteyüz minnet Ḫudāya

ġam-dīde [1] gamlı, kederli

G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı yem-i ġuṣṣa-i hicrānuñda / Ṣadef-i dīde-i **ġam-dīdesi** pür-lüʾlūdur

ġam-gīn [1] bkz. 'melūl ü ġam-gīn' md.

Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı kʾanda bu **ġam-gīn** göñül / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye

ġam-gīn olmak [1] tasalanmak, üzülmek

G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne **ġam-gīn ol** ne şād / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

ġam-ḫᵛār [1] gam çeken, üzgün ‖ 'ġam yimek'

G56/3 Eylese cevr ü cefā mihr ü vefādur ġāyeti / Ḥaḳ budur kim ʿāşıḳ-ı **ġam-ḫᵛāra** ġāyet ḫoş gelür

ġam-perver [1] gamlı, tasalı

G473/5 Olur ʿaşḳ içre ḫūn-ı dīde rīzān / Dil-i ʿuşşāḳ-ı **ġam-perver** şikeste

ġam-perverd [1] gam besleyen, gamlı

M7/II/3 Ciger pür-zaḫm-ı hicrān şerḥa şerḥa cism-i **ġam-perverd**

ġam-zede [1] gamlı, kederli

G281/4 Ey ʿāşıḳān-ı **ġam-zede** ʿīş u ṣafāyı ḳoñ / Kūy-ı belāda her biriñüz bir mekān ṭutuñ

ġam degül! [9] ne çıkar, zararı yok, aldırma!

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār itsün işāret **ġam degül** / Ḳangı nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden incinür

G98/3 Başlar yitürse meclis-i ʿaşḳuñda **ġam degül** / Bezm-i şarābda nice sāġar şikest olur

G253/4 Ḫurrem olsa **ġam degül** eşk-i revānum görse yār / ʿĀdeti tefrīḥ-i ruḫ itmekdür aḳar ṣularuñ

G474/3 Vāʿiẓ çıḳarsa kürsīye her cumʿa **ġam degül** / Ammā bolayki luṭf ide bayrama çıḳmaya

G86/5 **Ġam degül** Bāḳī iñen açılmasa ol gül-ʿiẕār / Ser-girān olurlar ekẟer ġonca-i nev-ḫīzler

G125/3 Leblerüñ māʾili ḳaçmaz ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / **Ġam degül** ṭālib-i nūş olana nīş-i zenbūr

G438/6 **Ġam degül** gelse dile Bāḳī pey-ā-pey derd ü ġam / Eksük olmaz tekyedür mihmān mihmān üstine

G495/1 Var iken ḫançerinüñ ʿāşıḳa dil-dārlıġı / **Ġam degül** eylese peykānı dil-āzārlıġı

G533/5 **Ġam degül** Bāḳī beḳā semtine ḳılsa irtiḥāl / Nice şehler bu fenā mülkinde bāḳī ḳalmadı

ġam çekmek **[3]** üzülmek, tasalanmak, kaygılanmak

G149/5 Şikest eylerse nā-dān sözlerüñ **ġam çekme** ey Bāḳī / Yine ehl-i baṣīret tūtiyā eyler bu cevherdür

G211/5 Devr elinden Bāḳıyā **ġam çekme** ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı ḳafes

G496/4 **Ġam çeken** māl ü metāʿ-ı dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin bilse meʾāl-i ḥāl-i dünyā ķāşkī

ġam yimek **[5]** bkz. TS. C. III, s. 1610-1611.

1. dertlenmek, kederlenmek

M9/V/5 Bi-ḥamdiʾllāh ne **ġam yirsin** elüñde sāġar-ı Cem var

G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdiʾllāh ne **ġam yirsin** elüñde sāġar-ı Cem var

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine **ġam yimez** / Ayda bir kez ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

2. korkmak, endişelenmek, üzülmek

G258/3 Nūş iden cām-ı lebüñ ölmekden aṣlā **ġam yimez** / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevẟerüñ

G534/5 Dünyede öldügüme hīç **ġam yimezdüm** Bāḳıyā / Bir gice pehlūya çeksem ol melek-sīmācuġı

ġamām **[1]** bulut

K23/24 Keff-i yem-i yemīni nem-i cūdın itse feyż / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur **ġamām**

ġammāz **[6]** koğucu, gammaz ‖ kaşla gözle işaret etmek, fitlemek

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ ḫışm āteşine yaḳmaġa / Vardılar **ġammāzlar** şāh-ı cihāna çaḳdılar

G117/4 Bir iki mismārına var ise göz dikdüñ diyü / Başına **ġammāzuñ** erbāb-ı ẓarāfet ḳaḳdılar

gözyaşı bağlamında;

G112/3 ʿAyān itdi bir bir nihān rāzumı / Dilā eşk-i çeşmüm ne **ġammāz** olur

G493/3 Kimse bilmezdi derūnum rāzın / Āh kim göz yaşı **ġammāz** oldı

gamze bağlamında;

G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum veʾl-ḥāṣıl ol **ġammāzdan**

G161/3 Lebler ile nice zībā dirilür mürdeleri / Gerçi üftādeleri ġamze-i **ġammāzı** geçer

ġamze **[54]** süzerek göz ucu ile bakış ‖ gözle işaret etmek; ‘El-ġamz...ve göz ile yahud göz kapağını kapamak ile ya kaş ile işaret eylemek ma’nâsınadır...’ krş. KÂMÛS, C. II, s. 191; ayrıca bkz. ‘tātār-ı ġamze’ md.

G67/3 **Ġamze** aṣlā gözine kimseyi hīç ildürmez / Yine dil ḫastesin ol nergis-i şehlā gözedür

K12/6 Sīneme nīzelerin ol müjeler ṭoġrıldur / Üstüme ḫançerin ol **ġamze-i** mestāne çeker

G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen **ġamze-i** ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür velī ol **ġamze-i** ser-tīzler

G102/3 Ālūdedür hemīşe dem-i zaḫm-ı sīneden / Bilmez miyin o **ġamze-i** ḫūnī ne ḳanludur

G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene ḥākim olan cānumdur / Sīnede tīr-i ġam-ı **ġamze-i** cānānumdur

G144/3 Ḫançer-i **ġamze-i** ḫūn-rīzüñe tīġ-i Ḥayder / Ṣafḥa-i ʿārıżuña muṣḥaf-ı ʿOs̱mān dirler

G161/3 Lebler ile nice zībā dirilür mürdeleri / Gerçi üftādeleri **ġamze-i** ġammāzı geçer

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān görüp yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol **ġamze-i** ḫūn-ḫᵛārı ṭuymazsın

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp yār bilmedi / Geçdi ḫandeng-i **ġamze-i** dil-dūzı ilmedi

G101/3 Ḳılsun hemīşe anı emān-ı Ḫudā nigāh / İtmez nigāh ḥālüme gerçi o **ġamze-kār**

G60/6 Gerçi kim ol **ġamzeler** nāzük geçerler nāzda / Līkin anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür

G102/2 Der-bend-i ġamda beñzedi ḥaḳḳā o **ġamzeler** / Reh-zenlere ki elleri tīr ü kemānludur

G182/3 Cān evinden ḫānümānum aldı düzd-i **ġamzeler** / Olmadı hīç kimse vāḳıf nāzükāne girdiler

G68/2 **Ġamzeler** tīġ-zen olmışdur ol ebrū ḳavvās / Rāh-ı ʿaşḳı bu gün ol ḳaşı kemānum gözedür

G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn zirihler seyrin it / **Ġamzeler** ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı gör

Kt6/1 **Ġamzelerden** tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / Rüstem irmez Ḳahramān-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf

G134/7 Gül-zār-ı cāna ṣu aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / Dilden sinān-ı **ġamzeleri** şöyle ter geçer

G37/3 Tīġ-i hecrüñle ber-ā-ber ḳıldı / Nāvek-i **ġamzelerüñ** zaḫmı żiyād

G437/3 Bezm-i meydür güzelüm ḳan ola şāyed arada / Çekmesün ḫançerini **ġamzelerüñ** mestāne

K18/45 Ṭurralar milket-i Çīn nāfe-i müşgīn ol ḫāl / Gözüñ āhū-yı Ḫuten **ġamzelerüñdür** Tātār

G91/3 Fiʾl-cümle öykünürdi senüñ **ġamzeñ** oḳına / İller ḳanadı ile uçar olmayaydı tīr

G104/3 Yanına alsun diyü kāfir gözüñ **ġamzeñ** gibi / Girdiler şimdi çelīpā şekline şemşīrler

G109/1 Bir ān içinde **ġamzeñ** oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

G155/1 İderken tīr-i müjgānuñ gibi ḥükmin revān ḫançer / Görüp şemşīr-i **ġamzeñ** kendüden geçdi hemān ḫançer

G199/1 Eger biñ zaḫm ura **ġamzeñ** ten-i ʿuryāne incinmez / Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne incinmez

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i **ġamzeñ** şāne-veş / Zülfüñe tek ʿāḳıbet olsun müyesser dest-res

G250/3 Ḳatuñda ḳanlar idüp oldı muʿteber **ġamzeñ** / Yanuñda yollara indi idindi yir zülfüñ

G325/2 Laʿlüñe teslīm ider cān borcın inkār itmezin / Ḳılmasun **ġamzeñ** teḳāżī çekmesün medyūnluġum

G348/1 Şimdi bildürdi cihāna **ġamzeñ** āfet neydügin / ʿĀleme gösterdi ol ḳāmet ḳıyāmet neydügin

G348/8 Öldürür ḳattāl-i **ġamzeñ** dirgürür laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin

G364/4 Muttaṣıl **ġamzeñ** geçer bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum veʾl-ḥāṣıl ol ġammāzdan

G376/2 Tīr-i **ġamzeñ** nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ ciger aṣlā görinmez başdan

G383/4 Ḫançer-i elmās-ı **ġamzeñ** var iken ḫūnī gözüñ / Çekmesün ʿālemde tīġ-i āhenīnüñ minnetin

G393/1 Çeker göz göre **ġamzeñ** tīġ-i bürrān / Diler kim eyleye bir demde biñ ḳan

G411/2 Bī-günāh öldürmede **ġamzeñ** ne kāfir nesnedür / Nice maẓlūm uġradı ol nā-müselmān zaḫmına

G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i vaṣluñda cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı **ġamzeñ** beñzemez ḫār-ı muġaylān zaḫmına

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı **ġamzeñ** şāh-bāz-ı cān-şikār elde

G501/3 Cān ġam-ı **ġamzeñ** ile maḥbes-i tenden çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi

G516/5 Nişān itsün dil-i Bāḳīyi **ġamzeñ** / Öñine hep müjeñ oḳlarını yay

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey serv-i revān ammā / Bu gün Bāḳī yine **ġamzeñ** oḳın ḫāṭır-nişān itdi

G272/3 **Ġamzeñ** oḳın çeşm-i fettānuñ yine almış ele / Şöyle beñzer dostum kāfir müselmān eyledüñ

G477/3 **Ġamzeñ** ġamuñda dil varaḳın şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa gül kesemez böyle kāz ile

G266/3 Devr-i **ġamzeñde** senüñ kimseye ḫançer çekmez / Boynuma aluṛın ey şūḫ-ı dil-ārā ḳoluñ

G79/7 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı dūr itme dīdeden / **Ġamzeñden** ayru kimsesi yoḳdur iler çeker

G68/4 Gözeden ʿālemi müjgānuñ ile **ġamzeñdür** / Dime ey şāh-ı cihān tīġ u sinānum gözedür

G386/5 Rūz-ı ġamuñda **ġamzeñe** meyl itdügüm bu kim / Kendüm helāke ḳaṣd iderin ḫançer isterin

G428/3 Ṭurrañdan indi **ġamzeñe** cān-bāz-ı dil yine / Çenberden atdı kendüsini ḫançer üstine

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı **ġamzeñle** ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile şan Rüstem öldürür

M8/I/3 Bir yire geldi nice **ġamzesi** cādū begler

G326/1 Aġyāra ḳıldı ḫançer ile **ġamzesi** hücūm / Küffāra çekdi tīġını şan pādişāh-ı Rūm

G73/4 **Ġamzesi** zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / Gerçi kim dil derdin ol āşūb-ı cān bilmezlenür

G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i zülfine cānlar esīr / **Ġamzesinden** ḳan ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr

G161/1 Dil-i ḫūnīnüñ o tīr-i müje dem-sāzı geçer / Nīze-i **ġamzesinüñ** ʿāşıḳına nāzı geçer

ġamze-i bürrān [2] keskin bakış

G137/4 Teşne-dildür şu ḳadar ḫūn-ı müselmān üzre / Tīġ-i kāfir gibi ol **ġamze-i bürrān** ditrer

G356/1 Başlar kesilür zülf-i perīşānuñ ucından / Ḳanlar dökilür **ġamze-i bürrānuñ** ucından

ġamze-i cādū [2] büyüleyici/sihirli bakış

G253/1 Fitneye āġāz idelden **ġamze-i cādūlaruñ** / Geh görinür gāh görinmez hilāl ebrūlaruñ

G491/1 ʿAḳlumı **ġamze-i cādūları** meftūn itdi / Göñlümi silsile-i mūları mecnūn itdi

ġamze-i fettān [2] cezbedici/süzen bakış (aşığın gönlünü allak bullak eden bakış bağlamında)

G33/5 Dil-i Bāḳī nice ābād olur kim / Yıḳar ol **ġamze-i fettān** yaḳar ruḫ

G229/1 Müje ḫaylin dizer ol **ġamze-i fettān** ṣaf ṣaf / Gūyiyā cenge ṭurur nīze-güẕārān ṣaf ṣaf

ġamze-i ḳattāl [2] öldürücü bakış

G133/4 Ṭursun yirinde **ġamze-i ḳattāl-i** ḫūn-feşān / Başdan belālu ʿāşıḳı ol perçem öldürür

G151/1 Leşger-i fitne saña ḫayl-i ḫaṭ u ḫāl yiter / Tīġ lāzım degül ol **ġamze-i ḳattāl** yiter

ġamzesi mekkār [1] hilekâr/düzenbaz gamzeli

G380/4 Zülfi sāḥir ṭurrası ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi cādū **ġamzesi mekkār** dirseñ işte sen

ġamzesi Tātār [1] bkz. 'tātār-ı ġamze' md.

G380/6 Gözleri ṣabr u selāmet mülkini tārāc ider / Bir amānsuz **ġamzesi Tātār** dirseñ işte sen

ġanī [2]

1. gözü tok, doymuş ‖ 'gönlü gani'

G409/3 Gerçi ʿālemden **ġanīdür** ḥüsn-i bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān āferīn ammā ki istiġnāsına

2. zengin

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / **Ġanīnüñ** gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste

Ġānī-i Muṭlaḳ [1] mutlak zengin (esma-i hüsnâ'dan)

G162/7 Ṭāʿat u maʿṣıyet ʿibāde çıḳar / Ḥaḳ Teʿālā **Ġānī-i Muṭlaḳdur**

ġannāc [1] çok nazlı/işveli

K7/2 Bülbül-i şūrīde-dil ḳıldı niyāz-ı ʿāşıḳān / Ġonca-i **ġannāc** nāz-ı nāzenīnān eyledi

ġaraż [18]

1. gaye, maksat, amaç

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini dil-ber niçün tārāc ider / Pādişāh olan nedür şehrini yaġmādan **ġaraż**

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire eyler müdām baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse **ġaraż** ḫod ḥarām baḥs̱

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif / Sücūduñdan **ġaraż** zīrā rıżā-yı Rabb-i aʿlādur

G90/3 Ḳucmaḳ degül **ġaraż** seni dīdārdur murād / Deryā-yı iştiyāḳ begüm bī-kenārdur

G122/9 Seyr ü ṣāfa-yı bāġ u gülistān ise **ġaraż** / Gül-zār-ı ḥüsn-i pādişeh-i kām-kārı gör

G192/5 Meyden ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur **ġaraż** hemān / Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar murādumuz

G221/1 Āsitānuñ ḫākidür firdevs-i aʿlādan **ġaraż** /Ḳāmetüñdür ravża-i cennetde Ṭūbādan **ġaraż**

G221/2 Mürdeler iḥyā ider enfās-ı müşgīnüñ senüñ / Nuṭḳ-ı cān-baḫşuñdur iʿcāz-ı Mesīḥādan **ġaraż**

G221/3 Sīm-i eşküñ yolına ḫārc eylemekden aġlama / Yā nedür ey ʿāşıḳ-ı şūrīde dünyādan **ġaraż**

G221/4 Ārzū-yı cilve-i naḫl-i revānuñdur senüñ / Bāġda seyr-i ḫırām-ı serv-i bālādan **ġaraż**

M7/V/3 **Ġaraż** dermān ise Bāḳī yüri var derde ḳıl himmet

G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd ḥüsn-i yāri görüñ / **Ġaraż** cinān ise kūy-ı nigāra varı görüñ

G367/1 **Ġaraż** yār ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür maḳṣūd bu ʿālemden

G449/5 Sözüm diñle muġannī naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / **Ġaraż** saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut ḳavl-i üstāde

G151/4 **Ġarażuñ** ṣayd ise ey dil o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı naẓar-ı himmetüñi ṣal yiter

G307/6 Bī-riyā merd-i Ḫudāsın bilürüz ey ṣofī / **Ġarażuñ** raḥmet-i Ḥaḳdur o ḳadar raḥmet bul

2. arzu, istek

G288/4 Meclisde būseñe ṭolaşur şöyle añların / Cāmuñ efendi bir **ġarażı** var tehī degül

G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez cānum / Ser-i kūyında cānānuñ **ġaraż** ārām-ı cānumdur

ġarażı bu ki **[2]** arzusu bu ki, maksadı bu ki

K24/20 Geldi bir Hindū-yı bī-çāre-ṣıfat işigüñe / **Ġarażı bu ki** ḳapuñda ola çāker sünbül

G483/7 **Ġarażı bu ki** fenā mey-gedesinde Bāḳī / Ḳıla müjgānını cārūb ola ferrāşları

ġāret itmek **[1]** yağmalamak, talan etmek

G130/3 Güller siperler ile üleşdi filoriyi / Mülk-i şitāyı **ġāret idüp** leşger-i bahār

ġarīb **[8]**

1. gurbet ellerde kalmış ‖ âşık

G28/3 Girye ḳılsam ne ʿaceb ḫāk-i rehinden dūram / Hep **ġarīb** aġlamaġa ḥubb-i vaṭandur bāʿiṡ

G402/4 **Ġarīb** aḫşama ḳarşu zār u ser-gerdān olur ġāyet / Perīşān olduġı oldur göñül hep zülfüñe ḳarşu

2. yapayalnız, gurbette

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm cüdā oldum mekānumdan / Bu yirlerde **ġarībem** yoḳ-durur yanuñca hem-derdüm

3. tuhaf, acayip

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʻiẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın **ġarīb** efsāne söylersin

G489/4 Ṣarardı beñzi ḥasedden benümle yāri görüp / Raḳīb-i rū-siyehe bir **ġarīb** reng oldı

K21/7 Pür oldı şāḫları üzre yaḫdan āyīneler / **Ġarīb** ṣūrete girdi bu faṣl içinde ġazāl

G290/2 Bāġ-ı ümīd içinde dilā mīve-i viṣāl / Bir mīve-i **ġarībdür** olur biter degül

4. zavallı, kimsesiz

G527/5 Ṣaçuñ bendinde dil derdin ṣorarsañ / **Ġarīb** üftāde müşkil ḥāle düşdi

ġarīḳ ḳılmak **[1]** boğmak, batırmak

G531/5 Bāḳī-ṣıfat virdüñ elem itdüñ gözüm yaşını yem / **Ḳılduñ ġarīḳ-i** baḥr-i ġam deryālara ṣalduñ beni

ġarḳ ḳılmak **[1]** boğmak (nurlara garketmek)

M3/I/2 Kāʾinātı **ḳıldı** mirʾāt-ı cemāl-i Şāhdan / **Ġarḳ-ı** envār-ı hidāyet Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem

ġarḳ eylemek **[2]** boğmak

K14/36 Belā gird-ābına ṣalsun ʿadūñı nā-bedīd itsün / Fenā deryāsına **ġarḳ eyleyen** Firʿavn u Hāmānı

G71/6 Görme ey zāhid günāhum çoḳluġın şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına **ġarḳ eyleyen** Ġaffārı gör

ġarḳ-ı ḫūn eylemek **[1]** kanlar içinde bırakmak, kana bulamak

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber baġlamış ḫūnī gözin / **Ġarḳ-ı ḫūn** āḫir o çeşm-i ḫışm-nāk **eyler** beni

ġarḳ itmek [7]

1. batırmak, sular altında bırakmak

G144/6 Gözlerüm yaşı fenā virdi dile ey Bāḳī / ʿĀlemi **ġarḳ ider** ol baḥr-i firāvān dirler

G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle **ġarḳ itdi** ḫadeng-i yār peykān zaḫmına

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı eşküm **ġarḳ ide**

G491/5 Nīle **ġarḳ itdi** tenüm seng-i cefā zaḫmından / Yaşumı cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi

G348/6 **Ġarḳ ider** ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / Var ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı ʿaşḳuñla yaşum gird-ābı / **Ġarḳ idüpdür** ṣanemā çeşm-i teri döne döne

1.1. sular altında bırakmak ‖ (kendini) kaybetmek

G421/5 Şöyle aġlar merdüm-i çeşmüm ki **ġarḳ itdi** özin / Gūyiyā bir ṭıfldur ol şimdi girdi yaşına

ġarḳ ḳılmak [1] -e boğmak, ...ile doldurmak

K9/4 **Ḳıldı** zemīni berf gibi naḳd-i sīme **ġarḳ** / İnʿām-ı ʿām-ı şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār

ġarḳ olmak [2] -e boğmak, ihsan etmek, ...ile doldurmak

K19/19 Eli iḥsān u ʿaṭā mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb ger **ola ġarḳ-ı** zer ü zīver ḫātem

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim ṣabrı ḳaldı ser-māye / **Olur** nihāl-i çemen gibi **ġarḳ-ı** māl u menāl

ġarḳa-i raḥmet olmak [1] rahmet deryasına batmak ‖ rahmet ile dolmak

M2/V/8 **Ġarḳa-i raḥmet ola** rūḥ-ı revān-ı Sulṭān / Ḥūrīler mūnis ola gül-şen-i firdevs mekān

ġarrā [11] bkz. 'ṭuġrā-yı ġarrā', 'ġurre-i ġarrā', 'nice ġarrā' md.

1. parlak

K3/26 Aña cild-i **ġarrā** müzehheb muṭallā / Meh-i ʿālem-ārā vü ḫurşīd-i enver

K22/15 Bir yeşil **ġarrā** zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa ger medḥ-i edīb-i nükte-dān

G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir **ġarrā** ḳızıl altunı yandurmış

2. meşhur; 'illustrious' bkz. LEXİCON, s. 1338.

G23/6 Şiʿr-i Bāḳī sebʿa-i iḳlīme olduḳça revān / Oḳınursa yiridür bu naẓm-ı **ġarrā** semt semt

G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı gül bezminde taḳsīm itdi bir **ġarrā** ġazel

3. daha güzel; bkz. LEXİCON, s. 1338.

G110/5 Bāḳıyā ol āfitāb-ı ʿālem-ārā germ olup / Māhdan **ġarrā** yirüm var dirse vechi vardur

4. şaşaalı, gösterişli, göz alıcı

G12/2 ʿĀrıżuñda ol iki zülf-i girih-gīrüñ senüñ / Ṣuya ḳonmış iki **ġarrā** tāze sünbüldür baña

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir **ġarrā** bisāṭ-ı nev ṣalup āẕer / Girihler baġladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

Kt7/2 Başdan bu faḫr saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña **ġarrā** firengiler

5. güzel, hoş; 'fair (women)' bkz. LEXICON, s. 1338.

G508/6 Dünyā deger ol māh-liḳā dil-ber-i **ġarrā** / Yūsufda daḫı yoḳdur anuñ ḥüsn ü bahāsı

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir aʿlā ġazel didüm / **Ġarrā** laṭīf ü dil-keş ü ġāyet güzel didüm

ġarrā maṭlaʿ [1] güzel/göz alıcı matla'; bkz. 'maṭlaʿ-ı ġarrā' md.

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı ḳader ḳılmış bu **ġarrā maṭlaʿı** / Zīnet-i eyvān-ı ḳaṣr-ı kibriyā-yı salṭanat

ġāşiye [1] at haşası; at eyerinin altına örtülen sırmalı veya şerit süslemeli, sahibinin servetine göre kıymetli taşlarla bezenmiş örtü ‖ 'ġāşiye ber-dūş' (şiir bağlamında Sultan III. Mehmed'in atının gaşiyesi)

K9/10 Dārā revā ki **ġāşiyesin** ala dūşına / Lāyıḳ budur ki ola Sikender rikāb-dār

gāv [1] öküz ‖ 'gāv-ı zemīn' (eskiden dünyayı boynuzunda taşıdığına inanılan öküz)

G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i aġyāra ḳondurmış ṣabā / Yükledük ol **gāve** hep rūy-ı zemīnüñ minnetin

ġavġā [6] kavga

G157/6 Hāy u hūy-ı ḫānḳāh u naʿre-i mestāneden / Hep viṣālüñ küncidür maḳṣūd **ġavġā** bundadur

G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥsinde **ġavġā** ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın ḳılsañ bu bezm ehline feyż / Ṣulḥa müncer olsa bu bīhūde **ġavġā** kāşkī

G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb āvāzesi **ġavġāsı** yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez

Kt10/2 Görme misin itlerüñ **ġavġāsını** bāzārda / İltifāt itmez güẕār eyler ḫırāmān şīr-i ner

G372/4 Ser-i kūyuñda ger **ġavġā-yı** ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri öldür ne ceng ü ne cidāl olsun

ġavġālara ṣalmak [1] kavgalara atmak/bırakmak

G531/1 Ḫaṭṭum ḥisābın bil didüñ **ġavġālara ṣalduñ** beni / Zülfüm ḫayālin ḳıl didüñ sevdālara ṣalduñ beni

ġavvās [4] dalgıç

G220/4 O dürri vaṣf iderin ḳarşu baḥr-i naẓmumda / Sözüm güherlerine ser-fürū ider **ġavvāṣ**

G399/5 Dürr-i naẓmuñ Bāḳıyā baş egdürür ṭāliblere / Kim żarūrī itdürür **ġavvāṣa** lü'lū ser-fürū

K15/8 Ṭalup **ġavvāṣ-ı** dil ḳaldı derūn-ı baḥr-i ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı

K19/21 Nice deryā diyemem keff-i güher-rīzine kim / Anda **ġavvāṣ-ṣıfat** buldı güherler ḫātem

ġavvās olmak [1] dalmak ‖ ilimle uğraşmak

K23/23 Deryā-yı ʿilme dür gibi **ġavvās olanlara** / Virdi zamāne ḫidmeti silkinde intiẓām

ġayb itmek [1] sır etmek, görünmez olmak (hokkabazın hüneri bağlamıyla)

G130/6 Bir kīse içre lāle bu gün bezm-i bāġda / **Ġayb itdi** jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār

ġaybī [1] gayb âlemi

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i **ġaybī** / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-peẕīr-i rāz-ı pinhānī

ġāyet [18]

1. çok, pek, epey

G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol gözi mekkāre **ġāyet** ḫoş gelür / Yāre açarsam revādur yāre **ġāyet** ḫoş gelür

G56/2 Tūtiyānuñ minnetin keḥḥāl ḳahrın çekmeden / Ḫāk-i pāyüñ dīde-i ḫūn-bāre **ġāyet** ḫoş gelür

G56/3 Eylese cevr ü cefā mihr ü vefādur ġāyeti / Ḥaḳ budur kim ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāra **ġāyet** ḫoş gelür

G56/5 Cāna rāḥatdur ser-i kūyuñda āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre **ġāyet** ḫoş gelür

G66/4 Ābı ḫoş ḫāki hevā ehline **ġāyet** dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür

G86/1 Gerçi **ġāyet** mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür velī ol ġamze-i ser-tīzler

G215/4 Yine ol ġonca-leb bülbüllerüñ ḳanına girmişdür / Güzellik var bu gün **ġāyet** ḳızarmış al al olmış

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende **ġāyet** müddet-i ārām-ı gül

G402/4 Ġarīb aḫşama ḳarşu zār u ser-gerdān olur **ġāyet** / Perīşān olduġı oldur göñül hep zülfüñe ḳarşu

G426/8 Ḳatı el virdi hevā ġāyet açılduḳ **ġāyet** / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir aʿlā ġazel didüm / Ġarrā laṭīf ü dil-keş ü **ġāyet** güzel didüm

G348/5 Zāhidā olmaz riyā māniʿ nihānī ʿişrete / Gūlsin **ġāyetde** bilmezsin ẓarāfet neydügin

G385/1 Bāġ pür-naḳş u nigār oldı bahārı severin / Mā'ilem naḳşına **ġāyetde** nigārı severin

G48/2 **Ġāyetde** teşne idi göñül āb-ı vaṣluña / Ṣusızlıġını kesdi o şemşīr-i āb-dār

2. sonra, dönerken ‖ çok

G56/4 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur kūyı derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş varan bī-çāre **ġāyet** ḫoş gelür

3. sonunda, nihayet

G426/8 Ḳatı el virdi hevā **ġāyet** açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre

4. gaye, amaç

G56/3 Eylese cevr ü cefā mihr ü vefādur **ġāyeti** / Ḥaḳ budur kim ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāra ġāyet ḫoş gelür

5. son

G286/2 Sāḳıyā sür cām-ı gül-rengi degül vaḳt-i direng / **Ġāyet-i** evvel-bahār u āḫır-ı eyyām-ı gül

ġāyete irmek [2] sona ermek

K25/39 **İrdi** söz **ġāyete** Bāḳī ne dimek lāzımdur / Ḥāl maʿlūm ḫod ey Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi **ġāyete irdi** sepīde-dem / Ruḫsār-ı ḫūb-ı ḫusrev-i rūşen-żamīri gör

ġāyetü'l-münā [1] 'müntehe'l-merām' paralelliğinde

K23/27 Dehre devām-ı devletidür **ġāyetü'l-münā** / Çarḫa beḳā-yı ʿizzetidür müntehe'l-merām

ġayr [8]

1. masiva ‖ dünya işleri

G339/1 Dün gice dil ḫānesin bi'l-cümle tenhā eyledüm / Ḳapu yapdum **ġayra** kes̱retden müberrā eyledüm

G350/5 Nis̱ār itdümse ḫāk-i der-gehinden **ġayra** ey Bāḳī / Cihānda lü'lū-yı mens̱ūr-ı naẓmum hep hebā olsun

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı **ġayrı** maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

2. başkası/başkaları

G378/4 Şöyle raʿnālıġı var nergis-i şehlānuñ kim / Çeşmüñe nisbet iderlerse ne **ġayr** ola ne ʿayn

G474/6 Dā'im revā mı **ġayra** çıḳa tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

G197/4 **Ġayra** baş egmesek ʿaceb midür / İşigi secde-gāha mensūbuz

G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān ṣaġ olsun / **Ġayra** minnet ḳomadı himmet-i bī-hem-tāsı

G146/1 Yārdan cevr ü cefā luṭf u kerem gibi gelür / **Ġayrdan** mihr ü vefā derd ü elem gibi gelür

ġayret [4]

1. kıskançlık

K2/49 Miḥnet-i faḳr belā **ġayret-i** aḳrān müşkil / Fuḳarā bendelerüñ arada deng ü ḥayrān

2. kıskandırarak

K2/1 İtdi şehri şeref-i maḳdem-i Sulṭān-ı cihān / Reşk-i bāġ-ı İrem ü **ġayret-i** gül-zār-ı cinān

3. sabır

G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa n'ola **ġayret** demidür

4. çabalar ‖ kıskançlıklar

G502/3 Āşinā olmasun aġyār ile dirdüm olduñ / Çekdügüm derd ü belālar hep o **ġayretler** idi

ġayret-i ḥūr [1] hurileri kıskandıran dilber; bkz. 'reşk-i ḥūrī' md.

G125/1 Hele ben şöyle ḳıyās eylerin ey **ġayret-i ḥūr** / Kūyuña nisbet ola gül-şen-i cennetde ḳuṣūr

***ġayret kemerini kuşanmak* [1]** canla başla savaşmak; bkz.TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 124, 181; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 230-233.

M1/VIII/6 **Ġayret kemerlerini ḳuşandı** ḳılıç gibi / Aldı Ḥiṣārı virdi Ḫudā fetḥ ü nuṣreti

ġayrı [15]

1. başkası/başkaları

G421/2 **Ġayrıdan** ḫālī anuñ'çün eyledüm dil ḫānesin / Tā senüñ raḫt-ı ġam-ı ʿaşḳuñ içine ṭaşına

K18/50 Puḫtedür **ġayrılar** eşʿārı velī puḫte piyaz / Ḫām ʿanberdür eger ḫām ise de bu eşʿār

M1/VIII/4 Ḫalḳ-ı cihāna ḳırḳ sekiz gün ṭuyurmayup / Bir hafta ḳıldı **ġayrılar** ancaḳ bu ḥāleti

G395/3 Derd-i ʿaşḳı **ġayrıdan** ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ söylesün

G436/4 Kūyuña **ġayrıları** çekse raḳīb-i ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle döner ḳadd-i dü-tā dolāba

G475/1 Baña cevr ile cefā eyleme iḥsān eyle / **Ġayrıya** mihr ü vefā eyleme iḥsān eyle

G515/2 İtlerüñden **ġayrıyı** görmez raḳībuñ gözleri / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin anı ey perī

G209/1 Zülf-i nigāre şāne-veş olursa dest-res / Miḳrāż gibi rişte-i peyvend-i **ġayrı** kes?

K26/28 Ser-verā şiʿr degül nuṭḳ-ı Mesīḥādur bu / Ṭutalum **ġayrīler** eşʿārı ola siḥr-i mübīn

2. –den başka

G246/1 Ḳadeḥden **ġayrı** bir laʿlüñ öper yoḳ / Kemerden **ġayrı** bilüñi ḳucar yoḳ

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan **ġayrı** ayaḳdaşum

G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan **ġayrı** nişān-ı devlet-i Cemden

G367/1 Ġaraż yār ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan **ġayrı** nedür maḳṣūd bu ʿālemden

3. artık, bundan böyle

G148/6 **Ġayrı** dermān istemez Bāḳī ḳuluñ / Zaḫmına derdüñ devāsı ḫoş gelür

G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili derd ile dermānde ḳoyup / **Ġayrı** derdine devā eyleme iḥsān eyle

ġazā [2] savaş

K9/14 Ṣaff-ı **ġazāda** rāyet-i iḳbāli pāy-merd / Rūz-ı veġāda ḳabża-i şemşīri dest-yār

K20/20 Seḫāda Ḥātem-i Ṭay defterini ṭayy itdi / **Ġazāda** Seyyid-i Ġāzī ḥikāyetin baṭṭāl

ġazā yolına [1] gaza yolunda ‖ savaşırken

G155/6 Niṣār itdi **ġazā yolına** der-gāh-ı şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn meh-i nev zer-nişān ḫançer

ġażab-nāk olmak [1] öfkelenmek, hiddetlenmek

G422/3 Görmese yār **ġażab-nāk olıcaḳ** aġyārı / Ḫışm idüp ʿāşıḳın āzārlar itler yirine

ġazāl [5]

1. yapraklar (sonbaharda kuruması ve dökülmesi bağlamında)

K21/7 Pür oldı şāḫları üzre yaḫdan āyīneler / Ġarīb ṣūrete girdi bu faṣl içinde **ġazāl**

2. ahu, ceylan

G291/1 Ṣaḥrālara düşerse n'ola nāfe-i **ġazāl** / Sevdālara ṣalupdur anı dil-berā o ḥāl

G427/3 İnṣāf budur kim çıḳarup misk-i **ġazāli** / İzüñ tozını ṭolduralar nāfe-i Çīne

3. ahu, ceylan ‖ güzel

G242/4 Dün gice ol **ġazāli** ḳaçurmış raḳīb-i seg / İtler gibi aradı bulınca yataḳ yataḳ

G240/4 Her **ġazāluñ** tek ü pū itmede ardınca göñül / Şāhlar eglenemez ṣayd u şikār olmayıcaḳ

ġazāle [1] ceylan yavrusu ‖ güneş; 'el-gızāle, sihābe vezninde güneşe ıtlāk olunur', bkz. KÂMÛS, C. III, s. 302-303.

G456/4 Cihān pür-būy-ı müşg-i nāfe-i Çīn / Ḥamel burcında seyr eyler **ġazāle**

ġazel [15] gazel

G15/6 Ruḫlaruñ vaṣfında Bāḳī bir **ġazel** naẓm itdi kim / Ehl-i diller ḳodılar adını mirʾātü'ṣ-ṣafā
G112/5 Çoġ olmaz bu ṭarza **ġazel** Bāḳıyā / Güzel söz güherdür güher az olur
G207/5 Geh şiʿr ü geh **ġazel** diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile ḥasb-i ḥālümüz
G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı gül bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā **ġazel**
G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn **ġazel** düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün
Mtl 13 Bu devr içinde benem pādişāh-ı mülk-i suḫan / Baña ṣunıldı ḳaṣīde baña virildi **ġazel**
G105/7 Bāḳī nʾola pervāz-ı bülend itse **ġazelde** / Bāl ü per aña himmet-i yārān-ı ṣafādur
G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına rengīn **ġazeli** / Demidür nūş-ı meyüñ mevsimidür eşʿāruñ
K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu **ġazel-i** rengīni / Levḥ-i zerrīne yazup eylesün ez-ber ḫātem
K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir **ġazel-i** ter sünbül
G152/7 Bāḳī nihāl-i maʿrifetüñ mīve-i teri / ʿĀrif ḳatında bir **ġazel-i** āb-dārdur
G451/6 Bāḳī leṭāfet-i **ġazel-i** āb-dāruñı / Ḥaḳḳā budur ki görmedük āb-ı zülālde
G522/5 Vaṣf-ı cemāl-i yār ile Bāḳī **ġazellerin** / Biri birine ṣundı güzeller tuḥaf gibi
G45/5 **Ġazellerüñde** lebi vaṣfın eyle ey Bāḳī / Şekerle olsa bilürsin olur ḫoş-āb leẕīẕ
G332/6 Bāde-i mihr ü vefā sāġarıdur ey Bāḳī / Nʾola devr eyler ise bezm-i cihānı **ġazelüm**

ġazel ṭarzı [1]

G508/7 Meddāḥ olalı çeşm-i ġazālāneñe Bāḳī / Ögrendi **ġazel ṭarzını** Rūmuñ şuʿarāsı

ġazel dimek [2] gazel söylemek

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir aʿlā **ġazel didüm** / Ġarrā laṭīf ü dil-keş ü ġāyet güzel didüm
G165/5 Reʾīs-i baḥr-i naẓm olduñ bu gün ʿālemde ey Bāḳī / **Ġazel dimek** senüñ ṭabʿ-ı dür-efşānuñda ḳalmışdur

ġazel söylemek [2] gazel okumak

G106/6 Vaʾllāhi **ġazel söylemeden** çoḳdan uṣanduḳ / Maḳṣūd hemān ḥāside bir pāre eẕādur
G423/5 Mey-i nāb ile şarāb olsun iki ḳāfiyesi / Bir **ġazel söyleyeyin** laʿlüñe ḥarf-i bāde

ġazel-ḫᵛān [1] gazel okuyucu

G323/5 Oḳusun vaṣf-ı ruḫ-ı yār ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i gül-şeni meclisde **ġazel-ḫᵛān** idelüm

ġāzī [2]

1. gazi

M1/VI/8 Minnet Ḫudāya iki cihānda ḳılup saʿīd / Nām-ı şerīfüñ eyledi hem **ġāzī** hem şehīd

2. savaşcı/kahraman

K2/23 **Ġāzīler** pāy-i semendin yine ḫınnāladılar / Ḫūn-ı aʿdāyı o dem kʾeylediler seyl-i revān

geçmek [65] bkz. TS. C. III, s. 1619-20.

1. vazgeçmek

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden **geç** / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden **geç**
G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden **geç**
G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden **geç**
G468/5 Belādur gel bu sevdādan **geç** ey dil / Ṭolaşma ḥalḳa-i zülf-i nigāre
G316/3 Ġamuñ afyonını tiryāk diyü baña ʿarż itme / Yüri ṣaġ ol benüm ʿömrüm ben ol tiryākden **geçdüm**
G316/6 Metāʿ-ı dehr bir puldur aḳar şu ʿömr-i müstaʿcel / Anuñʾçün Bāḳıyā esbābdan emlākden **geçdüm**
G267/1 Dil-rübālarla ʿaceb kes̱reti var her yoluñ / **Geçemez** ḫūblarından göñül İstanbūluñ
G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül **geçmek** diler gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde
G2/6 Yüzüm üzre ḳadem baṣmaz cefā vü cevrden **geçmez** / Yolında ḳılduġumdan nʾoldı ben cismüm türāb-āsā

G530/4 Bize esrārını açmaz meye ṭaʿn itmeden **geçmez** / Gel ey sāḳī geçür bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

G134/6 **Geçmez** tenaʿʿumından o kim bezm-i ʿālemüñ / Cām-ı fenāyı ʿāḳıbetüʾl-emr içer geçer

2. geçinmek, kendini...saymak

G275/2 Ey ser-efrāz **geçen** kimse ne ġaddār idügin / Başuña ṭoḳunıcaḳ anlayasın gerdūnuñ

K3/4 Egerçi ser-āmed **geçer** şāẖ-ı sünbül / Muʿanber şaçuñla ḳaçan ola hem-ser

K23/28 Ey Ḫᵛāce-i yegāne senüñ āsitānuña / Bāḳī kemīne bende **geçer** kemterīn ġulām

G62/1 Ġonca lebüñe ʿāşıḳ-ı ẖūnīn-ciger **geçer** / Nergis gözüñe bende-i ṣāḥib-naẓar **geçer**

G62/2 Bencileyin günin geçürür āh u vāh ile / Sencileyin vefāsuzı her kim sever **geçer**

G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü ẖāl ü ẖaṭ ile yār / Āşūb-ı dehr ü fitne-i devr-i Ḳamer **geçer**

G73/5 Nāz u istiġnā ile Bāḳīye ṭoḳınmaz **geçer** / Rāst gelse yolda ol serv-i revān bilmezlenür

G134/3 Irmaz gözini sāġar-ı meyden ḥabāb-vār / Her rūzgār-dīde ki ṣāḥib-naẓar **geçer**

G158/1 Küh-sārda olsa nʾola üftāde ṣanavber / Üftāde **geçer** sen boyı şimşāde ṣanavber

G161/1 Dil-i ẖūnīnüñ o tīr-i müje dem-sāzı **geçer** / Nīze-i ġamzesinüñ ʿāşıḳına nāzı geçer

G161/2 Kimse pervāz uramaz ʿaşḳı hevāsında anuñ / Gördügüñ şūẖ-ı cihān Rūm ili şeh-bāzı **geçer**

G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer nālelerüm / Dūd-ı dil bāġ-ı ġamuñ serv-i ser-efrāzı **geçer**

G161/5 Nice aġyār gibi aġzı ḳara var gerçi / İtlerinüñ seg-i tāzī gibi mümtāzı **geçer**

G284/2 Farḳında ḳılup yāsemeni dāġına penbe / ʿAşḳuñda **geçer** baş açuḳ abdāl ḳaranfül

G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül bende **geçer** / Kendüsin lāyıḳ-ı ẖidmet ṣanur ol dīvāne

G512/3 Gerçi şevḳ ehli **geçer** şemʿ-i şeb-efrūz ammā / Şevḳ pervānededür kʾoda yaḳar bāl ü peri

G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük **geçerler** nāzda / Līkin anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür

G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār **geçermiş** / Allāh nice beñzer dil-i nā-şāde ṣanavber

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur yolunda Ferhāduñ **geçer** / Māʾil ol gel Bāḳī-i şīrīn-suẖanden cānibe

G161/3 Lebler ile nice zībā dirilür mürdeleri / Gerçi üftādeleri ġamze-i ġammāzı **geçer**

3. delip geçmek

G30/3 Neden bu menzil-i ẖākīde ārām iẖtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden **geç**

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden **geçdi** āẖir cān evin vardı mekān itdi

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp yār bilmedi / **Geçdi** ẖandeng-i ġamze-i dil-dūzı ilmedi

G316/1 İrişdüm baḥre cūy-āsā basīṭ-i ẖākden **geçdüm** / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm

G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ **geçer** bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum veʾl-ḥāṣıl ol ġammāzdan

4. es geçmek, atlamak ‖ (bir besteyi) meşketmek

G303/5 Bāḳī dem urma seyr-i maḳāmāt-ı ʿaşḳdan/ **Geç** āh u nāle naġmelerinden ḳarāre gel

5. gelip geçmek, geçip gitmek

G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı / Nice Kisrā **geçdi** ṭāḳ u ṭumṭurāḳı ḳalmadı

G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile **geçdi** vü beñzüm oldı leymūnī

G387/6 Bir ẖᵛāb-ı ġaflet içre ẖayāl-i muḥālde / **Geçdi** nesīm-i ṣubḥ gibi ʿömr-i nāzenīn

G415/2 Devlet anuñ kim ẖayāl-i yār ola eglencesi / Ḫurrem ol dem kim **geçer** endīşe-i dil-dār ile

6. ileri geçmek, üstünlük sağlamak

G217/4 **Geçdi** sen serv-i semen-sīmā ṭururken ser-firāz / Gördi ʿarʿar lā-cerem bād-ı ṣabādan serzeniş

K19/1 Zer ü gevherle ḳılup zīver-i efser ẖātem / Zīb ü zīnetde **geçer** hem-ser-i Ḳayser ẖātem

M5/IV/3 Kimdür ol ruẖsāre-i gül-gūn ile senden **geçen**

7. kurtulmak, aşmak

G316/2 Şarāb-ı laʿl-fām u zevrāḳ-ı zerrīni terk itdüm / Ben ol keştī ile ol āb-ı āteş-nākden **geçdüm**

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden **geçdüm**

G282/2 **Geçmege** baḥr-i ġamdan ey sāḳī / Zevraḳ-ı mey gibi sefīne gerek

8. görmek

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden **geçdüm**

9. (tahta) oturmak

G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña kişver-i suḫan / **Geçdüm** serīr-i naẓma bu gün ḫusrevāne ben

10. kurtulmak ‖ geçebilmek

K18/44 **Geçemez** çenber-i gīsū-yı girih-gīrüñden / Gerçi kim żaʿf ile bir ḳılca ḳalupdur dil-i zār

11. geçmek ‖ esmek

G310/6 Üstümüzden yil gibi **geçsün** ṣabānuñ himmeti / İstemezse irdügin ol serv-i sīm-endāma el

12. geçmiş, geçmişte yaptığın

G350/2 Ne yād eyle **geçen** cevrin ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

13. karşıya geçmek

G134/1 Cūy-ı fenāyı ḫalḳ birer ikişer **geçer** / Baḥr-i belādan ehl-i tecerrüd yüzer **geçer**

G444/2 Kenār-ı ʾīş u ṣafāya **geçilse** ṭolmış ile / Yine pür olsa mey-i ḫoş-güvār zevraḳda

14. uzanmak

G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile gelince hezārān kemer **geçer**

15. kendinden geçmek

G134/6 Geçmez tenaʿʿumından o kim bezm-i ʿālemüñ / Cām-ı fenāyı ʿāḳıbetüʾl-emr içer **geçer**

16. uçmak

G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma **geçer** ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf

17. gammazlamak, koğulamak

G479/3 ʿAcebā bād-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā gördi **geçer** / Dil-i āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya

18. (bende) geçirmek

G443/2 Zülfüñüñ boynı baġlu ḳulları çoḳ / **Geçmedük** kimse ḳalmadı bende

19. tahta çıkmak

G453/1 **Geçüp** güller serīr-i ʿizz u nāza / Seḥerden geldi bülbüller niyāza

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye **geçürse** nʾola nā-dānı felek / Dāʾimā nāḳışı aʿlāya çıḳarur miʿyār

20. yerleşmek, yerini almak

K2/6 Umaruz kim bulına Kaʿbe-i maḳṣūda vüṣūl / **Geçdi** çün devlet ile yirlü yirine erkān

G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz ʿaksi **geçer** mihr-i münevver yirine

21. esmek

G114/4 Kūhdan **geçse** ġam-ı zülfüñle āhum ṣarṣarı / Kūh deşt ü deşt bāġ u bāġ sünbül-zār olur

22. geçen bendler

G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör **geçenden** geç

geç otur [1]

G408/6 **Geç otur** sedd-i Sikender gibi künc-i ʿuzlete / Başuñ egme dehr-i dūnuñ efser-i Dārāsına

geçüp oturmak [1] (karşısına) kurulmak

G265/4 Raḳīb yanını tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / **Geçer** hemān **oturur** ḳarşusında āh o köpek

geçüp gitmek **[1]** gelip geçmek

G337/6 Tedārük eyle bu çağlar **geçer gider** ḳalmaz / Zamān-ı furṣatı seyl-i revāna beñzetdüm

geçen gice **[2]** dün gece

G487/8 Mestāne ṣoydı o mehi Bāḳī **geçen gice** / Nāzüklik ile çözdi muḳaddem ḳuşağını

G529/1 Çeşmümden aḳan ḫūn ile sāġar ṭola yazdı / Meclisde **geçen gice** yine ḳan ola yazdı

geçinmek **[8]** bkz. TS. C. III, s. 1617.

1. kendini...gibi saymak, ...gibi görmek

K18/54 Nitekim lālelere şeb-nem olup üftāde / Güllere bülbül-i şeydā **geçine** ʿāşıḳ-ı zār

G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ içre şināver **geçinenler** ne bilür / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür

G463/3 Naġme-i nāleme dem-sāz **geçinmezdi** benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger uymasa iller sözine

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem **geçinsün** her ḳaba cāhil / Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña lālā **geçinür** Ḫusrev ü Şīrīn dadı

K19/3 Meşʿal-i māhdur ol gevher-i şeb-tāb meger / **Geçinür** çenber-i gerdūn ile hem-ser ḫātem

2. ömür sürmek

G477/1 Gül gibi ʿişret olmaz ise berg ü sāz ile / Sünbül gibi **geçinmek** olur bir piyāz ile

G283/3 Ehl-i diller **geçinür** ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / Gün gibi evc-i felekde yiri her bir dūnuñ

geçkin **[1]** tesirli, pek geçen, çok işleyen ‖ sarhoş; bkz. TS. C. III, s. 1618.

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı **geçkindür** velī ol ġamze-i ser-tīzler

geçürmek **[1]** vazgeçirmek, feragat ettirmek; bkz. TS. C. III, s. 1621.

G530/4 Bize esrārını açmaz meye ṭaʿn itmeden geçmez / Gel ey sāḳī **geçür** bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

gedā **[21]** dilenci ‖ fakir; bkz. ‘kem-ter gedā’ md.

K13/13 Biz **gedā** mihmāniyüz lāyıḳ görürse ḥükm anuñ / İşiginde nāne muḥtāc olduġın mihmān eger

G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ esīr oldı ḳapusında göñül / İntisāb itdi **gedā** bār-geh-i sulṭāne

G350/3 **Gedā** gūş itse düşnāmuñ duʿālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de sög bārī duʿā olsun s̱enā olsun

G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı felekdür mesīr aña / Degmez **gedālar** içre işigüñde yir aña

G175/5 Şöyle şol ḳan olacaġı bize ṣunsun Bāḳī / Nev-bahār irdi **gedālar** içecek demlerdür

G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez insāna / Kerem gördükçe ey Bāḳī **gedālardan** recā artar

G129/1 Kūyuñ **gedāsı** oldı dil-i mübtelāyı gör / Sevdā-yı mülk ü salṭanat eyler gedāyı gör

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır şütür-i gerdūna / Pādişāh ile **gedāsı** hele yeksān ancaḳ

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ **gedāsı** bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl

G459/1 Dilā meyl itme vaṣl-ı dil-rübāya / Hevā-yı salṭanat düşmez **gedāya**

G519/4 **Gedāya** ḳısmet-i rūz-ı ezelden / Leked-kūb-ı melāmetdür degen pāy

G129/1 Kūyuñ gedāsı oldı dil-i mübtelāyı gör / Sevdā-yı mülk ü salṭanat eyler **gedāyı** gör

M5/II/3 Her **gedā-yı** āsitānuñ bir şeh-i ṣāḥib-serīr

G294/5 Bāḳıyā baña **gedā-yı** der-i yār olmaḳdur / Māye-i ʿizz u şeref pāye-i baḫt u iḳbāl

G352/3 Der ü der-gāhına sulṭān-ı ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / Esīr-i tāc-dār olsun **gedā-yı** ḫāk-sār olsun

G386/7 Bāḳī **gedā-yı** mey-gede-i ʿaşḳ olup yine / Bezm-i ġamından ol ṣanemüñ sāġar isterin

G403/4 Urmañ **gedā-yı** kūy-ı ḫarābāta seng-i ṭaʿn / Ḳoñ anı kendü ḥāline Rabb-i Raḥīm ile

G408/4 İşigüñ ṭaşıyla başı ḫoş **gedā-yı** kūyuñuñ / Ser-fürū ḳılmaz sipihrüñ günbed-i mīnāsına

K5/28 **Gedā-yı** āsitānuñ āsmāna ser-fürū ḳılmaz / Begenmez ḥāṣılı kem-ter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / **Gedā-yı** kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol

G251/5 **Gedā-yı** kūy-ı cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ

gedā şeklin urınmak [1] dilenci kılığına girmek; bkz. 'ṣūret-i gedā' md.

G315/4 Ṣūretā gerçi **gedā şeklin urındum** ammā / Mesned-i memleket-i ma'rifete Dārāyem

gedā-ṣūret [1] dilenci kılıklı; bkz. 'ṣūret-i gedā' md.

G118/5 Ẓāhirā gerçi **gedā-ṣūretem** ammā Bāḳī / Maḥzen-i genc-i maʿānī dil-i vīrānumdur

gedā-ṭabʿ [1] dilenci yaratılışlı ('şāhāne ṭavr' karşıtlığında)

G58/3 Her **gedā-ṭabʿ** añlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey / Bunda bir şāhāne ṭavr u özge ʿālem vardur

gedā vü şāh [1] dilenci ve padişah

G157/5 ʿĀḳıbet kim ser-fürū ḳılmaz **gedā vü şāhdan** / Bār-gāh-ı ʿaşḳa kim aʿlā vü ednā bundadur

gedā-yı bī-ser ü pā [3] zavallı dilenciler/fakirler ‖ kendi başına buyruk/başı boş dervişler

K17/11 Ḳandan **gedā-yı bī-ser ü pālar** senüñ gibi / Ḳandan edā-yı medḥ-i şehenşāh-ı tāc-dār

G52/4 **Gedā-yı bī-ser ü pāyı** semend-i nāza çignetme / İñende ḥüsne maġrūr olma sulṭānum bu dünyādur

G484/7 Ḫudāvend-i ʿaṭā-baḫş u kerem-güster ki devrinde /**Gedā-yı bī-ser ü pālar** geyer sincāb u semmūrı

geh.....gāh [5] bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G253/1 Fitneye āġāz idelden ġamze-i cādūlaruñ / **Geh** görinür **gāh** görinmez hilāl ebrūlaruñ

G284/5 **Geh** şīşe **gehī** kühne-sifāl ile ḳılur ʿīş / Bāḳī-veş olup ʿişrete meyyāl ḳaranfül

G503/3 Ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı **geh** görinür **gāh** olur nihān / Çıḳmaz beyāża baḫş-i ḳażā vü ḳader gibi

G105/5 **Geh** ḳulḳul-i mey göñlüm açar **gāh** dem-i nāy / Maḳṣūd benüm pādişehüm ḥüsn-i edādur

Kt18/2 **Geh** laʿlüñe şekker ezilür **gāh** mey-i nāb / Feryād mey-i nābdan u dād şekerden

geh.....geh [9] bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G207/5 **Geh** şiʿr ü **geh** ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile ḥasb-i ḥālümüz

G388/1 **Geh** cefā ḳılsun niyāz ehline **geh** nāz eylesün / Nāz iderse ʿāşıḳa ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün

G531/2 **Geh** āb-veş giryān idüp **geh** bād-veş pūyān idüp / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i važʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda **geh** maḥzūn olur **geh** şād-mān

Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i važʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda **geh** maḥzūn olur **geh** şād-mān

G207/5 **Geh** şiʿr ü **geh** ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile ḥasb-i ḥālümüz

G388/1 **Geh** cefā ḳılsun niyāz ehline **geh** nāz eylesün / Nāz iderse ʿāşıḳa ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün

G531/2 **Geh** āb-veş giryān idüp **geh** bād-veş pūyān idüp / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

Kt3/2 **Geh** nāfe gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / **Geh** ġonca gibi gül-şene gel zīnet-i bāġ ol

geh.....geh.....geh [3] kimi.....kimi..... kimi, kâh.....kâh..... kâh

G95/6 **Geh** bī-dil ü bī-hūş ider **geh** mest ü **geh** medhūş ider / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı dārū-yı hüş-ber kendidür

G280/6 **Geh** şīve eyle bendene **geh** nāz u **geh** ʿitāb / İrdi zamānı luṭf u kerem ḳıl ʿināyetüñ

G280/6 **Geh** şīve eyle bendene **geh** nāz u **geh** ʿitāb / İrdi zamānı luṭf u kerem ḳıl ʿināyetüñ

geh geh [2] bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G331/5 Dil-i şūrīdeye ḳıl pend ü naṣīḥat **geh geh** / Nefesüñ gelsün eyā ṣofī-i nāṣiḥ dem dem

G398/4 İdermiş zülfüñe perrini teşbīh / Ḳatı alçaḳ ḳaçar **geh geh** peristū

gehī.....gāh [1] bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G132/4 **Gehī** vuṣlatda ʿāşıḳ **gāh** mehcūr / Bu dünyādur gehī mātem gehī sūr

gehī.....geh [1] bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

Mtl 20 Ġam-ı ḫālüñle ser-gerdān benefşe / **Gehī** ṭop oldı **geh** çevgān benefşe

gehī.....gehī **[1]** bazan.....bazan, kimi.....kimi, kâh.....kâh

G132/4 Gehī vuṣlatda ʿāşıḳ gāh mehcūr / Bu dünyādur **gehī** mātem **gehī** sūr

gehī.....gehī..... gehī **[2]** kimi.....kimi..... kimi, kâh.....kâh..... kâh

G166/4 Olur mıydum **gehī** giryān **gehī** sūzān **gehī** nālān / Felek āyīnesi göstermeyeydi dürlü ṣūretler

G132/4 **Gehī** vuṣlatda ʿāşıḳ gāh mehcūr / Bu dünyādur **gehī** mātem **gehī** sūr

gelmek **[137]**

1. gelmek

G331/5 Dil-i şūrīdeye ḳıl pend ü naṣīḥat geh geh / Nefesüñ **gelsün** eyā ṣofī-i nāṣiḥ dem dem

G355/7 Cām zehr-ālūd ise **gelsün** kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār elinden sāġar-ı Cem gelmesün

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze **gelüp** bu devr içre / Riyāżet ile ire peyker-i hilāle hüzāl

G163/3 Miḥnet-sarāy-ı dehre **gelüp** ʿīş u nūş iden / Bir dem ḫoş olsa bir nice gün derd-i ser çeker

G298/3 Aġız bir idüp söylemek āsān idi yāre / Zaḫmuñla **gelüp** olsa eger ḫançeri yek- dil

G417/6 Niçün maḥrūm ola sāʾiller ey şāh-ı Sikender-der / Revādur kāhuña Dārā **gelüp** eylerse deryūze

K21/25 Terāne eylese bülbül çemende güftārum / **Gelüp** öñinde zemīn-būs iderdi āb-ı zülāl

M2/III/5 **Gelüp** aḥbāb serīrüñde seni görmeyicek / Ḳanı Sulṭān diyü eflāke irişsün efġān

G398/7 **Gelüp** miskīnlik itdi ḫāl-i yāre / Ḫaṭādan nāfe-i müşgīn-i āhū

G543/4 **Gelüp** ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden geçdi āḫir cān evin vardı mekān itdi

G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ leṭāfetin / Gül-zār-ı dehre gerçi **gelüpdür** hezār gül

G127/3 Tekellefsüz **gelür** bād-ı ṣabā tārāc ider bir gün / Çemen bezminde gūyā süfre-i gül ḫᵛān-ı yaġmādur

M4/IV/3 Her ṭarafdan aḳsa dünyā mālı **gelse** lā-yuʿad

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī **gelse** tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ gevherinden feyżin eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı çeşme-i ḫurşīd-i enverdür **gelen**

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa maẓhardur **gelen**

K7/26 Ḫıdmet-i ḫāk-i cenābından **gelen** ḳadr ü şeref / Ser-firāz-ı ehl-i dil mümtāz-ı aḳrān eyledi

K1/37 Bāḳī-ṣıfat ne bülbül-i rengīn-edā **gele** / Ne ola ṭalʿatuñ gibi ferḫunde gül-sitān

G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm yanına **gelse** dem urmaz yaşdan

G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile **gelince** hezārān kemer geçer

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre **geldi** dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca aġzın açdı meyl-i pistān eyledi

K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan dostum yalan **gelür**

G126/1 Göñül almaġa **gelür** şīveye āġāz eyler / Dil-i bī-çāreyi ben ʿarż idicek nāz eyler

G462/1 Ḫāk-i ḳademüñ küḥli **gelürse** gözüm üzre / Kūyuñ yolınuñ ḫidmeti başum yüzüm üzre

2. gelmek ‖ buyurmak, şereflendirmek

K17/2 Gül-zāre **gel** ki cümle cihāndan nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur seyr-i her diyār

G23/5 Bir ḳadem baṣ luṭf ile **gel** gül-şene ey serv-ḳad / Bileler eksükligin her serv-i bālā semt semt

G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme **gel** cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör

G177/4 Beni öldürmege **gel** ey püser ihmāl itme / Atalar dimediler ḫayr işi teʾḫīr ideler

G277/3 Ḳandasın biz de **gel** ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir öpe ḳuca görişe ṭavḳ u kemerüñ

G289/1 Gül-zāra **gel** nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi şād u ḫurrem ol

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre beḳā yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre **gel**

G306/2 Gül-zāre **gel** ki pāyüñe ḳaṣd-ı niṣār içün / Dāmānın itdi pür-güher-i şāh-vār gül

G399/4 Bāġa **gel** āyīne-i āb üzre gāhī cilve ḳıl / Eylesün ol ḳāmete her serv-i dil-cū ser-fürū

Kt3/2 Geh nāfe gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / Geh ġonca gibi gül-şene **gel** zīnet-i bāġ ol

G122/4 Ḫāmūş yatma bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / **Gel** merġ-zāra ġulġule-i mürġ-i zārı gör
G545/1 **Gel** bāġa temāşā idegör āb-ı revānı / Seyr eyle nedür sürʿat-i ʿömr-i güẕerānı
G418/2 Şekker dökerdi bāġa mükerrer şitāda berf / Ebr-i bahār **geldi** pür itdi nebāt ile
K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / **Geldi** bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle bahār
K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / **Geldi** ḳış başdı velīkin virmedi aṣlā emān
M3/IV/1 Şād oluñ kim Pādişāh-ı dād-güsterdür **gelen** / Ḫusrev-i ʿādil şehenşāh-ı muẓafferdür **gelen**
M3/IV/2 Dāver-i Dārā-ḫaşem Dārā-yı İskender-ḳadem / Ḫusrev-i fermān-revā-yı heft kişverdür **gelen**
M3/IV/5 Devletinde miḥnet-i devrāndan ey Bāḳī ne ġam / Ḥamdüli'llāh Pādişāh-ı bende-perverdür **gelen**
K24/29 Bezmüñe **gelmek** ile bu ne kerāmetdür kim / Dimeye ṣayf u şitā bitüre micmer sünbül
K6/17 Ḳanı ol **gelmez** diyü baḥs̱ eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle anlar ḳatı nā-dān gelür
G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice ḫāl-i ruḫuñla baḥs̱ içün **gelmiş** meger kevkeb
M1/VIII/5 Tedbīri gör ki irmedi kimse ḫayāline / Āṣaf cihāna **gelse** göreydi vezāreti
G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine **gelse** şeh-i ʿaşḳ / Bile endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi gelür
G286/6 Bezme **gelse** bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül
G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra **gelse** ġālibā urmaz Ḫutenden nāfe dem
G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di **gelsün** ehl-i diller gelmesün bīgāneler dönsün
M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / **Gelsün** ol luṭf u kerem kānına şād u ḫandān
K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra **gelüp** eyledi ʿarż-ı dīdār / Jālelerden ṭaḳınup gūşına gevher sünbül
K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / Ṣan nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān **gelür**
K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra **gelür** gül-şene evvel ḫas u ḫār
K6/2 Vaṣl-ı yāra cān ile oldur ḫırīdār olduġum / **Gelse** biñ naḳd-i revāne bir demi erzān gelür
G438/6 Ġam degül **gelse** dile Bāḳī pey-ā-pey derd ü ġam / Eksük olmaz tekyedür mihmān mihmān üstine
G502/4 **Gelse** ol şūḫ-ı cefā-pīşe dil-i vīrānı / Tīşe-i cevr ile bir pāre meremmetler idi
K11/4 Ḳo emvāc-ı belā **gelsün** naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol
G328/5 Zer gibi ḳalbi ṣāf olan **gelsün** / Āteş-i meyde imtiḥān idelüm
K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān **gelür** / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān **gelür**
K6/4 Nūş-ı cān eyler göñül cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur / Tārumār eyler yine ol gözleri mestān **gelür**
K6/13 Āsitānı ḫākini ḳıldı Ḳırım ḫānı ḳonaḳ / İrte bir gün seyr idüñ ḫāḳān-ı Türk-istān **gelür**
K6/14 Bir ḫaṭā ẓann eyleyüp ebrūların çīn eylese / Cān atar der-gāhına Faġfūr ile Ḫāḳān **gelür**
K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler bān **gelür**
K6/16 Şād-mān olsun ʿAcemler gözleri aydın yine / Mīr Ḫaydar nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i Īrān **gelür**
K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı her gūşeden gūş itmege / Cān-ı Selmān rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān **gelür**
K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dā'im gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān **gelür**
K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden **gelür** diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā
G131/3 Çihresinden lebi yādıyla **gelür** dil gūyā / Şarḳdan ḫᵛāce **gelür** laʿl-i Bedaḫşān getürür
G184/6 İltifātuñ göricek Bāḳīye ḳapuñda şehā / Ḥased ehli nice bir bunda **gelür** bu didiler
G371/3 Her yañadan ayaġına altun aḳup **gelür** / Eşcār-ı bāġ himmet umar cūy-bārdan
G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i dil-ber / **Gelür** kūy-ı nigāra her gice aġyārı ṭuymazsın
G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa **gelmiş** dizilmiş ḳarşuña / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür
G456/2 Çemende ʿĪşa **gelmiş** ġonca-i ter / Biraz gül baġlamış bir dest-māle
K9/20 Bāḳī duʿācı pīr ḳuluñ **geldi** ḫusrevā / Eyler cenāb-ı ḥażretüñe ʿarż-ı iftiḳār
K6/18 El süvār oldı kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān **gelür**
K6/10 Ḫān Murād ol kā'inātuñ ḳıble-i iḳbāli kim / Kaʿbe-i der-gāhına şāhān u dervīşān **gelür**

3. gelmek ‖ çekilmek (kenara)

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-nis̱āre gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it kenāre **gel**

G468/3 Miyān-ı baḥr-i istiġnādan āḫır / **Gelürsin** rūzgār ile kenāre

4. katılmak

G303/2 Zāhid ne lāzım ehl-i dile kīne-i şütür / Gir bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de ḳıṭāre **gel**

5. yönelmek, yanaşmak

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur yolunda Ferhāduñ geçer / Māʾil ol **gel** Bāḳī-i şīrīn-suḫanden cānibe

6. yaklaşmak (zamanı gelmek)

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet **geldi** revācın bulduġı demler / Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı gül-istānı

G155/7 Tażarruʿ demleri **geldi** Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber dilin ḳılsun revān ḫançer

G175/3 Seyr-i deryāya ne ḥācet dem-i ṣaḥrā **geldi** / Gūyiyā ṣaḥn-ı çemen şimdi yem-i aḫḍardur

G181/1 Bahār eyyāmı **geldi** tāze ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / Ṣular cūş itdügi demdür bulanıḳlıḳ zamānıdur

G276/3 Nev-bahār oldı yine **geldi** cünūn eyyāmı / Ṭaḳdı zencīrlerin bād-ı bahār enhāruñ

G39/6 Şimdi tīġ-i cevr ile öldürme ḳurbān olduġum / ʿĪd-ı Edḥā **geldüginde** idesin ḳurbān-ı ʿīd

7. çıkagelmek

G23/3 Leşger-i ġam **geldi** dil şehrine ḳondı cavḳ cavḳ / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

G466/4 Āl fānūs ile **geldi** giceden gül-zāra / Virdi ṣaḥn-ı çemenüñ yollarına fer lāle

G489/5 Yüzin eline alup **geldi** meclise ṣofī / Bu gice rişte-i tesbīḥi tār-ı çeng oldı

G536/5 Būy-ı zülfinden ṣabā **geldi** dem urdı cānuma / ʿĀşıḳ-ı āşüfte itdi Bāḳıyā ol dem beni

8. bulmak, karşılaşmak

G297/1 Her cefā kim eyledüñ **geldi** vefālar bilmiş ol / Rūḥa rāḥatdur ġamuñ cāna ṣafālar bilmiş ol

9. denk gelmek, çıkmak, rastgelmek

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb açdum / ʿAceb ferḫunde **geldi** fāl-i aḥvālüm kitāb açdum

M3/IV/7 Dest-gīr-i ehl-i dil kimdür diyü fāl eyledüm / İşbu beyt-i rūşen ü pākīze-gevherdür **gelen**

10. hatıra gelmek

G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken **geldi** / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni sünbül ṣundı bir deste

11. dönmek

G498/1 Göñül şevḳ-i ruḫuñla yana geldi / Cemālüñ şemʿine pervāne **geldi**

12. sunulmak

G498/4 Dil-i pür-ḫūn baña bezm-i ezelden / Leb-ā-leb bir ṭolu peymāne **geldi**

13. girmek, ayak basmak

G498/5 Zebūn olmaz ʿacūz-ı dehre Bāḳī / Bu meydāne begüm merdāne **geldi**

G164/3 **Gelemez** bezm-i ʿīşa vāʿiẓ ü şeyḫ / Bunda nā-sāz u nā-sezā nʾeyler

G405/4 Ṣofī **gelicek** açma ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne ṭuyurma

G355/6 Naʿre-i mestānemi gūş eyleyüp dil-ber dimiş / Kūyuma bir daḫı ol rüsvāy-ı ʿālem **gelmesün**

G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā herkes / Di gelsün ehl-i diller **gelmesün** bīgāneler dönsün

G328/6 **Gelmesün** bezm-i ʿīşa nā-maḥrem / Nergis-i bāġı dīde-bān idelüm

G495/2 Dili dil-ber yapar aġyār yıḳılsun gitsün / **Gelmesün** görmeyelüm kendüye miʿmārlıġı

K21/17 Şu deñlü şān-ı şerīfinde var anuñ ʿaẓamet / Ki kendüsin yitürür meclisine **gelse** celāl

14. sığınmak

G500/2 Ḳaçup dil tāb-ı ḫurşīd-i sitemden / Penāh-ı sāye-i Yezdāne **geldi**

G500/5 Diler kim dād ola Bāḳī felekden / Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne **geldi**

15. çıkmak (divana/huzura) ‖ divaneleşmek (Mecnun bağlamında)

G500/3 Ḳapuñda dād umar ey şāh-ı ʿādil / Dil-i mecnūnı gör dīvāne **geldi**

16. verilmek, lutfedilmek

G500/4 Cihānda ʿadl u dād u fażl u iḥsān / Şeh-i ʿādil Süleymān Ḫāne **geldi**

17. yüz sürmek (eşiğe)

K24/20 **Geldi** bir Hindū-yı bī-çāre-ṣıfat işigüñe / Ġarażı bu ki ḳapuñda ola çāker sünbül

18. zuhur etmek, ortaya çıkmak

M8/II/3 Ṣanmañuz nevʿ-i beşerden **gele** bu şīveleri

19. çıkmak (meydana çıkmak)

G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa evinden seḥerī / Āfitāb aña ber-ā-ber **gelemez** meydāne

K4/11 Edāsı Selsebīl-i bāġ-ı Rıḍvān / Ḥurūfı ravżadan **gelmiş** reyāḥīn

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde olur cümleye ġālib tenhā / Baḥs̱ içün **gelse** eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār

20. yayılmak

M3/IV/3 Nefḥa-i müşgīn-nesīm-i ḫulḳı ṭutdı ʿālemi / Her ṭarafdan şimdi būy-ı ʿūd u ʿanberdür **gelen**

21. yaklaşmak

G307/2 **Gelme** bī-nām u nişān ehl-i ḫarābāt içre / Yüri var şehr-i melāmetde biraz şöhret bul

M8/IV/2 **Gelmedi** yanuma zen ḳısmı meger duḫter-i rez

22. (geri) dönmek

G526/1 Terk itdi ben żaʿīfini gitdi revān gibi / **Gelmek** müyesser olmadı bir daḫı cān gibi

23. akmak (gözyaşları)

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem **gelmesün**

24. istememek, arzu etmemek

G355/2 Sāz-ı āhum baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken bir daḫı hem-dem **gelmesün**

G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi yiter vech-i maʿāş / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem **gelmesün**

G355/7 Cām zehr-ālūd ise gelsün kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār elinden sāġar-ı Cem **gelmesün**

25. (bundan sonra) gelmemek

K13/14 **Gelmeye** bir daḫı mis̱li dehre biñ saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek yanınca çār erkān eger

G373/5 **Gelmeye** sen gül-ʿiẕārı vaṣf ider bülbül-ṣıfat / Gül-sitān-ı ʿāleme Bāḳī gibi bir nükte-dān

26. cesaret edememek

G326/4 **Gelmez** senüñle maʿrekeye ḫaṣm-ı kūr-baḫt / Olmaz hümā-yı devlete hem-sāye būm-ı şūm

27. yapışmak, değmek

G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı cāma **gelse** leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb

28. canlanmak (hayal)

G433/4 Cānı defʿ eyle dilā **gelse** ḫayāl-i cānān / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle

29. dökülmek, kapatmak

G498/3 **Gelüp** kāfir ṣaçuñ ruḫsāruñ üzre / Yüzüñ nūrın görüp īmāne geldi

30. gibi gelmek

K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / Dāġı gül dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān **gelür**

K6/11 Şehr-i dārü'l-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān **gelür**

K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḥs̱ eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle anlar ḳatı nā-dān **gelür**

G45/3 Cefā-yı yār ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır **gelür** ʿitāb leẕīẕ

G146/1 Yārdan cevr ü cefā luṭf u kerem gibi **gelür** / Ġayrdan mihr ü vefā derd ü elem gibi **gelür**

G146/2 Fürḳat-i yār ḳatı zār u zebūn itdi beni / Döymeyem miḥnet-i hicrāna ölem gibi **gelür**

G146/3 Uydurup leşger-i ʿuşşāḳını ol şāh-ı cihān / Nāz ile ṣalını ṣalını ʿalem gibi **gelür**

G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları dem gibi **gelür**

G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine gelse şeh-i ʿaşḳ / Bile endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi **gelür**

gel! [21] gel hele! ‖ hadi

M8/VI/1 Bāḳıyā **gel** olalum Kaʿbe-i dil yolına peyk

G35/6 İbrāmı **gel** ey sāḳī-i gül-çihre ḳo sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol şūḫ-ı perī-zād

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā **gel** bulı vir ḳanda ise ara meded

G59/5 Sāḳıyā gül-gūne-veş **gel** bāde-i gül-gūnı sür / Lāle-reng olsun ḳızarsun ol iki ruḫsāreler

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā **gel** çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-nis̱āre **gel** / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it kenāre gel

G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre **gel**

G468/5 Belādur **gel** bu sevdādan geç ey dil / Ṭolaşma ḥalḳa-i zülf-i nigāre

G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı ḳo göñül **gel** / Neng ile nām ṣıġmaz ʿaşḳ ile bir arada

G536/4 Benden ögren **gel** ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / İtmezem terk günde biñ kez öldürürken ġam beni

M1/IV/7 Ey dil bu demde sensin olan baña hem-nefes / **Gel** nāy gibi iñleyelüm bārī zār zār

M6/VIII/3 **Gel** bir kenāra meclis-i mihr ü vefāyı ḳur

G30/1 **Gel** ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / **Gel** ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

G208/1 **Gel** ey sāḳī bulınmaz böyle ʿālī dil-güşā meclis / Getür cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā meclis

G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / **Gel** deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle

G530/4 Bize esrārını açmaz meye ṭaʿn itmeden geçmez / **Gel** ey sāḳī geçür bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

G542/4 **Gel** ẓuhūr it ḳandasın ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim cihānda ẓāhir olmaduḳ ʿalāmet ḳalmadı

Mtl 10 Dāʾim olmaz devr-i gül devrān ise bāḳī degül / **Gel** begüm dönsün ḳadeḥ bundan yig olmaz devr-i gül

gel berü! [1] yaklaş!, bu tarafa gel!

G205/2 Çekemez kimse ayaġum diyü lāf urma iñen / Sāḳıyā elleşelüm **gel berü** meydāne biraz

gel bu sevdādan geç! [1]

G468/5 Belādur **gel bu sevdādan geç** ey dil / Ṭolaşma ḥalḳa-i zülf-i nigāre

gel gör! [1]

G57/1 Baḳ cām-ı ʿĪşa āyīne-i pür-ṣafā budur / **Gel gör** ḥabāb-ı sāġarı necm-i hüdā budur

gel ʿinād eyleme! [1] inadı bırak!

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı cām ile dilden keder gider / Rindān-ı sīne-ṣāf ile **gel eyleme ʿinād**

gelmiş! [1] tutmuş!

G482/1 Gül ġam-ı ḫaṭṭuñla düşmiş ḫançer-i ḫār üstine / **Gelmiş** efġān eyler anuñ bülbül-i zār üstine

gelüp geçmek [1] esip geçmek

G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey naḫl-i bālā gül-şen-i cāndur / Nesīm-i nev-bahārī gibi **gel** ṣaḥn-ı çemenden **geç**

gelüp yetişmek [1] yaklaşmak

G441/2 Maḥbūb u mey mülāzemetinden ḳaçardı dil / **Geldi yitişdi** bir yañadan nev-bahār ise

gelüñ/gelüñüz! [4] gelin hele! ‖ hadi!

G323/1 Nev-bahār oldı **gelüñ** ʿazm-i gül-istān idelüm / Açalum ġonca-i ḳalbi gül-i ḫandān idelüm

K20/13 **Gelüñ** bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne niçün ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl

K18/24 Cām-ı mey ḳaṭreleri sübḥa-i mercān olsun / **Gelüñüz** zerḳ u riyādan idelüm istiġfār

G426/1 **Gelüñüz** yüz ṭutalum bār-geh-i Ġaffāre / Cān u dilden gelelüm tevbe vü istiġfāre

gelüp yoḳlamak [1] gelip ilişmek/dokunmak

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī **gelür yoḳlar** ġam-ı dil-dār var olsun

genc [11] hazine

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni **genc itdiler** çünkim muḳīm-i künc-i vīrān ol

G194/4 İde gör var ise luṭfuñ beni söyler ṣanma / **Gencdür** naḳd-i viṣālüñ aña iḳrār olmaz

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı **genc-i** iksīr-i fenā

G118/5 Ẓāhirā gerçi gedā-ṣūretem ammā Bāḳī / Maḫzen-i **genc-i** maʿānī dil-i vīrānumdur

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede **genc-i** firāvān gizlemiş

G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi **genc-i** maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem ṣarrāfı

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki **genc-i** gevher-i naẓm oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ ḫayālüñe bir iki bengiler

hazineyi bekleyen ejderha/yılan bağlamında;

G341/3 Nigeh-bān eyledüm **genc-i** ġama bir heft-ser ejder / Ḫayāl-i zülfini çün bu dil-i vīrāne ṭapşurdum

G473/3 Ruḫ-ı zībāsı bir **genc-i** güşāde / Kemend-i zülfi mār-ı ser-şikeste

G519/2 Felek bir ejdehā-yı heft-serdür / Ṭolanmış **genc-i** dünyāyı ser-ā-pāy

G133/2 **Genc-i** viṣāl ṭālibini ejdehā-ṣıfat / Ol ḥalḳa ḥalḳa zülf-i ḫam-ender-ḫam öldürür

genc-i bād-āverd [1] Hüsrev-i Perviz'in hazinesi; Ahmet Talat Onay, Osmanlı şiirinde sıkça kullanılan bu anlatıyı şöyle açıklar: 'İran hükümdarlarından Husrev, Rum kayseri üzerine harp açıp yürüyünce Kayser hazineleri gemilere yükletip sarp adalara göndermiştir. Fakat rüzgar gemileri Hüsrev'in sahillerine attığından hazineler ele geçirilmiş ve adına 'genc-i bâd-âverde', genc-i bâd-âverd' denilmiştir...' daha geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 217. ('genc-i bâd-âver' md.); BURHÂN, s. 272. Ayrıca bkz. 'bād-ı hevā' md. ('bedavadan' anlamı yönüyle)

K21/9 Sevāḥil-i çemene çıḳdı **genc-i bād-āverd** / Yöneldi Ḫusrev-i nev-rūza devlet ü iḳbāl

genc-i defīn [1] define (yer altındaki hazineler bağlamında)

K26/13 Kef-i kān ḫāṣiyetinden görüp iḥsān nic'olur / Yirlere geçdi ḥayādan utanup **genc-i defīn**

genc-i gevher [1] inci hazinesi (şiir bağlamında)

K3/27 Suḫan maṭlaʿından güneş gibi ṭoġsun / Ḳosunlar şerīf adını **genc-i gevher**

genc-efşān olmak [1] hazineler dağıtmak

K22/35 Mesned-i rifʿatde **genc-efşān-ı** iḥsān **ol** müdām / ʿÖmr ü devlet pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

gencīne [1] hazine

G501/1 Sīne **gencīnesini** ḫançer-i cānān deldi / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān deldi

gene [1] yine

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / İçinden **gene** peydā oldı bir künc-i ḫarāb açdum

ger [35] eğer

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet **ger** mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol
K19/8 Reşk-i laʿl-i leb-i dil-dār ḳurutmış ḳanın / N'ola **ger** böyle naḥīf olsa vü lāġar ḫātem
K19/15 Beyża-i ṭā'ir-i devletdür o dürr-i şeh-vār / Āşiyān şeklini baġlarsa n'ola **ger** ḫātem
K19/19 Eli iḥsān u ʿaṭā mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb **ger** ola ġarḳ-ı zer ü zīver ḫātem
K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe beñzer bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile **ger** ḫaṭṭ-ı muʿanber ḫātem
K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa **ger** medḥ-i edīb-i nükte-dān
K23/22 Bircīs işigi ḫākine olurdı çihre-sāy / Olmasa **ger** cibāh-ı efāżıldan izdiḥām
K23/32 Ḫātem bu devr içinde geleydi cihāna **ger** / İtmek dilerdi süfre-i cūduñdan iġtinām
K24/7 Beñzer ol būy-ı dil-āvīz ile mūy-ı yāre / Başlar üzre n'ola **ger** eyler ise yir sünbül
K24/31 Ġam-ı gīsūñ ile āşüfte degül **ger** sünbül / Ne içün böyle perīşān olur eks̱er sünbül
K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i leb-i laʿlüñe mānend olmaz / Bulsa **ger** perveriş-i çeşme-i Kevs̱er sünbül
K25/26 Ne şeref cāh ile **ger** olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār
K26/29 Ne ʿaceb **ger** ola bu naẓm-ı revān rūḥ-efzā / Ki senüñ midḥat-i cān-perverüñe oldı ḳarīn
M9/III/1 Beni ol ḳaşı ya **ger** atmasa yābāna tīr-āsā
G21/3 Ṣofī kim ider idi meyli aña / Ḳalbe **ger** virmese ṣafā mey-i nāb
G31/3 Bir pāre nān-ı ḫuşk ile ʿömrüñ geçerse **ger** / Açma bu rāzı kimseye ʿarż itme iḥtiyāc
G33/3 Alınmazdı göñül yār olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi kec-bāze **ger** ruḫ
G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile **ger** ölem ey ḳaşı ya / Üstüḫānum alalar ḳavs ile zih-gīr ideler
G179/3 N'ola **ger** ṣoḥbetine ṭālib olsaḳ / Ḳatı şevḳ ehlidür ehl-i nefesdür
G212/4 Cām-ı cihān-nümā-yı cemālin göreydi **ger** / İtmezdi vażʿ-ı āyīne ferzend-i Fīlekūs
G228/2 Baḥr-i muḥīṭ-i eşküme **ger** dil uzatmasa / Deryā yüzine urmaz idi bād-ı ṣubḥ kef
G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i ruḫ-ı dost / Āb-ı ṣāfī olamaz **ger** ṭurılup olmasa ṣaf
G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / Āfitāba **ger** hilāl ebrū vü Nāhīd olsa ḫāl
G306/1 Reşk-i ruḫuñla olmasa **ger** dil-figār gül / Dāġ-ı nihānın itmez idi āşikār gül
G314/4 Ḫaymedür gözlerüm ṭınāb müjem / N'ola **ger** ḳonsa aña şāh-ı ḫayāl
G329/5 Olmasañ **ger** cihānda bir dāne / Zülfüñ olmazdı cān mürġına dām
G372/4 Ser-i kūyuñda **ger** ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri öldür ne ceng ü ne cidāl olsun
G398/6 Yaḳardı tāb-ı ruḫsārı cihānı / Güneşde olsa **ger** ol çeşm ü ebrū
G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū zülf-i cādū bulsa **ger** / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma
G488/4 Göz ḳarardur düşerdi ḫāk-i rehin / Görse **ger** sürme-i Ṣıfāḥānī
K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / **Ger** tīġ-i Ḳahramān ola ya ḫod hüsām-ı Sām
K24/25 **Ger** ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül
G11/4 Dest-i miḥnetden alınmaya yaḳam / **Ger** olursa iki ʿālem bir yaña
G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā tīr-i āhdan / **Ger** gök demür olursa felekler deler geçer
G119/2 **Ger** ölürsem ḥasret-i ḳaddiyle ol servüñ beni / Bir yire defn eyleñüz kim sāye-i ʿarʿar düşer

gerçekden [1] sahiden, hakikaten

G219/5 Bu gün Bāḳīye ol āfet viṣālin vaʿdeler ḳılmış / Yalanlar söylemiş miskīni **gerçekden** inandurmış

gerçi [51] her ne kadar, ...ise de ('ammā', 'velī', 'līk', 'velīkin' edatları ile birlikte)

K7/25 Anlar itdi ḫākden eflāke **gerçi** ser-firāz / Menzilin şāh-ı cihān eyvān-ı Keyvān eyledi
K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin **gerçi** kemān-ı ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile ḫasmāne çeker

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya biri dest uramaz / Çoġ olur **gerçi** ser-i fikri girībāne çeker
K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu ḥükmi viremez / Nice müfsidler ider **gerçi** müzevver ḫātem
K20/26 Kef ile **gerçi** terāzū-yı ʿaḳla urmış idüm / Ḫafīf geldi ḳatı keffe-i seḥāb-ı s̱iḳāl
G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl alıcı bir perī imiş / Ādem ṣanurdum ol ṣanemi **gerçi** ṣūretā
G25/3 Gül ġoncasınuñ olmadı mesmūʿ sözleri / Laʿlüñle **gerçi** eyledi mā-lā-kelām baḥs̱
G58/1 Cürʿa-dān abdāla **gerçi** maḫzenü'l-esrārdur / Rind-i dürd-āşāma sāġar maṭlaʿu'l-envārdur
G101/3 Ḳılsun hemīşe anı emān-ı Ḫudā nigāh / İtmez nigāh ḥālüme **gerçi** o ġamze-kār
G108/3 Zülfine **gerçi** hemān sünbül-i ter hem-serdür / İkisinden de siyeh kākülі bālā-terdür
G118/5 Ẓāhirā **gerçi** gedā-ṣūretem ammā Bāḳī / Maḫzen-i genc-i maʿānī dil-i vīrānumdur
G161/5 Nice aġyār gibi aġzı ḳara var **gerçi** / İtlerinüñ seg-i tāzī gibi mümtāzı geçer
G240/2 Ṣavt-ı mürġān-ı çemen ʿālemi ṭutdı **gerçi** / Muṭrıbā n'eyleyelüm naḳş-ı nigār olmayıcaḳ
G241/4 Bezmüñde **gerçi** sāġar-ı ṣahbāya baş eger / Bedr-i münīre dil uzadur dil-berā ḳabaḳ
G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ leṭāfetin / Gül-zār-ı dehre **gerçi** gelüpdür hezār gül
G315/4 Ṣūretā **gerçi** gedā şeklin urındum ammā / Mesned-i memleket-i maʿrifete Dārāyem
G335/3 Beni müflis ṣanur **gerçi** görenler rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum
G363/3 Zā'il olmaz heves-i zülf-i siyāhuñ dilden / Ḥāṣıl olmayacaġın **gerçi** bu sevdā bilürin
G382/6 Ey çarḫ **gerçi** cānuma geçdi cefāñ oḳı / Ammā ḫadeng-i āhuma sen de nişānesin
G403/7 Ṭoldurdı **gerçi** cūd u seḫā gösterüp felek / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i ṣaḥrāyı sīm ile?
G468/7 Saña açmaz efendi **gerçi** Bāḳī / Ġamuñdan gögsin itdi pāre pāre
G490/6 Bāḳıyā germ oldı **gerçi** mihr-i ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı
G504/4 Yaruñ raḳībi gibi iti görmedüm daḫı / Olmaya **gerçi** eşk-i revānum gibi cerī
G521/2 Öykündi **gerçi** çeşmüme çoḳ çeşme lūlesi / Ammā ḳulaġın iller anuñ az burmadı
G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı yār der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı **gerçi** biraz ber-ṭaraf gibi
G526/3 Devr içre **gerçi** sen de ser-āmedsin ey güneş / Olmayasın ol āfet-i devr-i zamān gibi
G537/5 İltifāt ile bulur mürdeleri **gerçi** ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili öldürür istiġnāsı
K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / **Gerçi** maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür
K18/40 Şerʿa uymaz n'idelüm nāle vü zār eyler ise / **Gerçi** ḳānūna uyar zemzeme-i mūsīḳār
K19/41 **Gerçi** nāzüklik ile aġzın arar engüştüñ / Dimez ammā dehenüñ sırrını gizler ḫātem
K22/10 **Gerçi** merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / Geldi ḳış baṣdı velīkin virmedi aṣlā emān
K24/44 **Gerçi** sünbül çoġ olur gül-şen-i ʿālemdür bu / Līk rengīn ü muṭarrā olamaz her sünbül
G46/3 **Gerçi** ḫāl u ḫaṭuñ āşüftesi çoḳdur ammā / Beni dīvāne ḳılan silsile-i gīsūdur
G86/1 **Gerçi** ġāyet mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür velī ol ġamze-i ser-tīzler
G142/4 Pūte-i hicrān içinde sīm-tenler ʿaşḳına / **Gerçi** yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī altun olur
G161/3 Lebler ile nice zībā dirilür mürdeleri / **Gerçi** üftādeleri ġamze-i ġammāzı geçer
G203/1 **Gerçi** dil ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh el ḳaramaz
G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne daḫı görmedüm / **Gerçi** gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl
G297/2 **Gerçi** ser-gerdān idüp ṣalduñ belā gird-ābına / Yüz çevürmezler ḳadīmī āşinālar bilmiş ol
G348/2 Baña derdüñ evvelā bildürmedi dünyā nedür / **Gerçi** ʿāḳil bilmedi dünyāda rāḥat neydügin
G409/3 **Gerçi** ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān āferīn ammā ki istiġnāsına
G481/4 Āh kim ol serv-i bālānuñ irişmez gūşına / **Gerçi** kūyında olan feryādum irdi göklere
G512/3 **Gerçi** şevḳ ehli geçer şemʿ-i şeb-efrūz ammā / Şevḳ pervānededür k'oda yaḳar bāl ü peri
Kt1/7 **Gerçi** kāmillere ʿālemde nihāyet yoḳdur / Minnet Allāha seni cümleden itmiş ekmel

gerçi ki/kim [7] her ne kadar, ...ise de

M5/V/3 Çāk idüpdür **gerçi kim** ṣabrum girībānın cefā
G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm dil-dār ḥüsn ile / Cihān içinde çoḳdur Bāḳıyā **gerçi ki** āfetler
G243/5 Ḫūbdur ḥüsn-i ʿamel taḳvā vü ṭāʿat **gerçi kim** / Mānıʿ olmaz nesne ey Bāḳī olınca feyż-i Ḥaḳ
G432/1 Ḳalupdur eşk-i çeşmüm **gerçi kim** ḫāk-i meẕelletde / Bi-ḥamdi'llāh hele āh u fiġānum evc-i rifʿatde
K18/44 Geçemez çenber-i gīsū-yı girih-gīrüñden / **Gerçi kim** żaʿf ile bir ḳılca ḳalupdur dil-i zār
G60/6 **Gerçi kim** ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda / Līkin anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür
G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca laʿli dermān itmede / **Gerçi kim** dil derdin ol āşūb-ı cān bilmezlenür

gerd [4] toz

K21/26 Velīkin āyīne-i ṭabʿ-ı ṣafvet-āyīnüñ / Bu rūzgārda var ṣūretinde **gerd-i** melāl
G13/4 Mükedder ḳılmasun **gerd-i** küdūret çeşme-i cānı / Bilürsin āb-ı rūy-ı milket-i ʿOs̱mānīyüz cānā
G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı **gerd-i** riyādan ṣāf ider / Zer bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda
G226/3 **Gerd-i** kederden āyīne-i ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur feżā-yı bāġ

gerd-i rāh [3] güzelin yürüdüğü yolun tozu

G271/5 Güşāyiş **gerd-i rāhuñdan** yitişdi dīde-i cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan yig
G383/2 **Gerd-i rāhın** çihre-i aġyāra ḳondurmış ṣabā / Yükledük ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ minnetin
Kt1/4 Ḫāk-i pāyüñle olur çeşm-i cihān-bīn rūşen / **Gerd-i rāhuñla** bulur āyīne-i cān ṣayḳal

gerd-i siyāh [2] siyah toz

K5/13 ʿAlevlerdür duḫān içre görinür tīġler gūyā / Ne dem **gerd-i siyāhı** rezm-gāhı ḳılsa ẓulmānī
K8/13 Hirāsān oldı aʿyān-ı Ḫorāsān gözlerin açdı / Ṣabā **gerd-i siyāhın** sürmesiyle İṣfahān üzre

gerdān eylemek [2]

1. dolaştırmak

K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri çarḫ **gerdān eyledi** / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı gül erzān eyledi

2. döndürmek

G64/3 Bu nüh dolābı **gerdān eyleyen** seyl-āb-ı eşkümdür / Yaşum ser-çeşmesinden baḥs̱ idersem mā-cerā artar

gerdān ider [1] dönen ‖ uçuşan

K22/5 Bāġda **gerdān ider** evrāḳı ṣanmañ gird-bād / İndiler seyyāreler ḳılmaġa seyr-i būstān

gerden [9] boyun, gerdan (kolye ve muska takmak bağlamında)

G54/6 Çerāġı māh-ı enverden yaḳar ol ʿārıż u **gerden** / Girībānuñ senüñ bezm-i leṭāfet şemʿ-dānıdur
K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / Baġlar şihāb **gerden-i** gerdūna rīsmān
K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne çeküp **gerden-i** teslīmlerin / Nice āzādeleri eyledi çāker ḫātem
K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan miyān-ı encümde / Ṭaḳıldı **gerden-i** gerdūna ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl
K23/20 Bāzū-yı saʿyı **gerden-i** maḳṣūda ṣalmadın / Şemşīr-i ʿazmi olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām
G313/3 Yaluñuz **gerden-i** zībāsı degül ḥālet-baḫş / ʿAnber-āmīz o zülfeyn ile gīsū da güzel
K26/27 **Gerden-i** dehre yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı güzīn
G236/6 **Gerden-i** mihre eşiʿʿa ṭaḳdı altun silsile / Sīm-tenler ideli dīvāne-i zencīr-i ʿaşḳ
G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet **gerdenüñdür** şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden alur nūrı

gerden-firāz [1] boynu yukarıda ‖ serkeş, kendini beğenmiş

G89/3 Ṣürāḥī üştür-i ser-mestdür **gerden-firāz** olmış / Lebüñ şevḳi ile cām-ı şarāb-ı nāb ḳandildür

gerden-keş [2] dikbaşlı, asi

K6/23 Ḫaṣm-ı **gerden-keş** izüñ tozına ḳılsun ser-fürū / Ser-fürū ḳılmazsa bir gün kellesi ġalṭān gelür
K22/30 Ben kemend-endāz-ı meydān-ı belāġat olalı / Ḥalḳa-i teslīme geçmişdür ser-i **gerden-keşān**

gerdiş [2] dönüş

K23/37 Devrān muṭīʿ u **gerdiş-i** gerdūn be-kām-ı dil / Ecrām rām devlet ü iḳbāl müstedām

G509/2 **Gerdiş-i** cām-ı meyi görsün ṣürāḥī üstine / Şemʿ-i bezmi devr iderken görmeyen pervāneyi

gerdiş itmek [1] dönmek

G257/5 Piyāle devrini devrāndan ögrenür Bāḳī / Felekde **gerdiş iden** cām-ı zer-nigārı görüñ

gerdūn [25]

1. felek ‖ dünya

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dāʾim gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı **gerdūn** içre ser-gerdān gelür

K14/23 Meger kim uġramış **gerdūn** öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

K19/3 Meşʿal-i māhdur ol gevher-i şeb-tāb meger / Geçinür çenber-i **gerdūn** ile hem-ser ḫātem

K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki zer-ger-i **gerdūn** / Ṣalup bu pūteye nār-ı şafaḳda eyler ḳāl

K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i **gerdūn** be-kām-ı dil / Ecrām rām devlet ü iḳbāl müstedām

M1/II/2 **Gerdūn** ayaġı tozına eylerdi ser-fürū / Dünyāya ḫāk-i bār-gehi secde-gāh idi

K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / Baġlar şihāb gerden-i **gerdūna** rīsmān

K25/16 Urdı çevgān-ı zeri gūy-ı zümürrüd-gūna / Meh-i ʿīd oldı yine tevsen-i **gerdūna** süvār

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer almış ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke tā dīde-i **gerdūna** ġubār

G17/4 Ne ṭaşlar baṣdı seng-endāz-ı āhum deyr-i **gerdūna** / Düşen altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır şütür-i **gerdūna** / Pādişāh ile gedāsı hele yeksān ancaḳ

K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī yiter çekdük / Cefā-yı devr-i **gerdūnı** belā-yı çarḫ-ı gerdānı

K14/14 Şüreyyā ṣanmañ üstinde görince şīr-i **gerdūnı** / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı

K25/30 Ser-verā miḥver-i **gerdūn-ı** feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı meʿālīye medār

G275/2 Ey ser-efrāz geçen kimse ne ġaddār idügin / Başuña ṭoḳunıcaḳ anlayasın **gerdūnuñ**

G283/5 Döne döne anı zār itmez idi āhum eger / Bāḳī çarḫına ṭoḳınmasa idi **gerdūnuñ**

2. gökyüzü

K22/34 Her seḥer ṣaḥn-ı zümürrüd-gūn-ı **gerdūn** üstine / Āfitāb altun ṭabaḳdan tā ola gevher-feşān

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i **gerdūn** çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

G84/6 Bir bezme mīr-i meclis olupdur göñül kʾaña / Baḥr-i muḥīṭ cürʿa vü **gerdūn** piyāledür

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter günbed-i **gerdūn** / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur

G155/6 Niṣār itdi ġazā yolına der-gāh-ı şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer **gerdūn** meh-i nev zer-nişān ḫançer

G446/3 ʿAşḳuñla Zühre çarḫda **gerdūn** semāʿda / Ḫurşīd ü māh şevḳ ile sūz u güdāzda

K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan miyān-ı encümde / Ṭaḳıldı gerden-i **gerdūna** ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i **gerdūnda** hergiz ol ṣadādan yig

G256/4 Gün gibi rifʿatde olmaḳ isteyen **gerdūn-ṣıfat** / Bir muʿallā bār-gāha intisāb itmek gerek

gerdūn-ı dūn [4] alçak felek

G20/6 Bāḳīye senden ferāġat virdi ey **gerdūn-ı dūn** / Südde-i devlet-meʾāb-ı pādişāh-ı kām-yāb

K23/31 **Gerdūn-ı dūna** eylemez ol ʿarż-ı iḥtiyāc / Ṭapuñ ṭururken eyleye mi minnet-i liʾām

M1/II/6 **Gerdūn-ı dūna** zār u zebūn oldı ṣanmañuz / Maḳṣūdı terk-i cāh ile ḳurb-i İlāh idi

G38/1 **Gerdūn-ı dūna** ʿāḳil iseñ ḳılma iʿtimād / Dönsün piyāle devr-i Ḳamerden budur murād

gerdūn-cenāb [1] felek gibi yüce makamlı

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre ṭutmış mīl-i zerrīnin şihāb / Küḥl içün her aḫter-i **gerdūn-cenābuñ** ʿaynına

gerdūn-çenāb **[1]** Ahmet Talat Onay, bu tanığı göstererek 'cenāb'ın 'çenāb' okunması gerektiğini söylemektedir. 'çenâb: çadır tepesindeki ağırşak; Bakî'nin şu beytindeki 'çenâb' sözünü 'cenâb' veya 'tınâb' okumak hatadır.' Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 230.

M1/V/1 Gün ṭoġdı Şāh-ı ʿālem uyanmaz mı ḫᵛābdan / Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i **gerdūn-cenābdan**

gerdūn-serīr **[1]** felek gibi yüce tahtlı

G7/3 Yüz sürmez idi südde-i devlet-meʾābına / Ḳul olmayaydı ḫusrev-i **gerdūn-serīr** aña

germek **[1]** (yay) germek

G163/1 Ḳaşuñ kemānı kendüyi ḫaylī **gerer** çeker / Ḳorḳum bu sīne tīr-i müjeñden żarar çeker

germ **[1]** sıcak

M7/II/2 Ocağın sīne-i **germüñ** fürūzān eyler āh-ı serd

germ olmak **[4]**

1. hararetlenmek, kızışmak ‖ kızmak, öfkelenmek

G110/5 Bāḳıyā ol āfitāb-ı ʿālem-ārā **germ olup** / Māhdan ġarrā yirüm var dirse vechi vardur

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi **germ oldı** ḫurşīdüñ

2. hararetlenmek ‖ etrafı ısıtmak

G490/6 Bāḳıyā **germ oldı** gerçi mihr-i ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı

3. kızışmak ‖ birbirlerine yaklaşmak

G224/2 Çün ṣubḥ olınca bellü olur yüzi ḳarası / **Germ olmasun** o ḥüsn ile ey māh iñende şemʿ

germiyyet **[2]**

1. süratle

G201/3 Āhumdan öñürdi yitişür ḳapuña eşküm / **Germiyyet ile** şöyle gider bād yitişmez

2. hararetli (pazarlık bağlamında) ‖ kalabalık

G60/1 ʿĀrıżuñ ḫurşīd-i ʿālem-tāb māhiyyetlüdür / Anuñ içün ḥüsnüñüñ bāzārı **germiyyetlüdür**

geşt **[1]** gezme, dolaşma

G206/1 Var mı bir dīvāne kim **geşt-i** beyābān istemez / ʿUzlet idüp ḫalḳdan bir beyt-i aḥzān istemez

geşt itmek **[5]** dolaşmak, gezmek

G357/3 Yād-ı lebüñle cām-ı mey-i laʿl-fām içün / Kūy-ı muġānı **geşt iderin** ḫāne ḫāne ben

G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti **geşt ider** bir demde bir āhū

G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol şeh-i Ḫayder-şecāʿat şevḳine / ʿArṣa-i kevn ü mekānı **geşt ider** Düldül gibi

K18/41 **Geşt iderken** çemen-i medḥ ü s̱enāñı ḫāṭır / Lāyiḥ oldı dile nā-gāh bu şiʿr-i hem-vār

G295/5 **Geşt itme** deşt-i ḥasreti āhuñla Bāḳıyā / Ṣayd-ı kemend-i āh olur āhū degüldür ol

geşt ü güẕār **[2]** gezip dolaşma

G152/4 Eyyām-ı zühd ü mevsim-i zerḳ u riyā degül / Hengām-ı ʿīş u ʿişret ü **geşt ü güẕārdur**

M6/I/1 **Geşt ü güẕār-ı** bāġ ne ḫoşdur nigār ile

geşt ü güẕār itmek **[3]** gezip dolaşmak

G129/2 Var ey Ḫutende ḫāli gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni **geşt ü güẕār it** Ḫaṭāyı gör

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor Çīne var / Ey ṣabā **geşt ü güẕār it** kāʾinātı ṭurma yil

G386/3 Ṣaḥrā vü kūhı **geşt ü güẕār itdügüm** bu kim / Dīvāne göñlüm egleyecek bir yir isterin

getürmek **[15]**

1. getirmek

K1/17 Ser-keşlik itdi emrine beñzer peleng-i çarḫ / Zencīr ile **getürdi** yine keh-keşān Keşān

G507/6 Şāyed ol servi kenāre **getürem** ey Bāḳī / Varayın yüz süreyin ayaġına āb gibi

K3/13 Ne yaña buyursa revādur **getürmek** / Devātın Arisṭo silāḥın Sikender

G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın **getürmiş** Kūh-ken ʿaşḳa / Bu devr içre ḳabūl itmezler ammā şāhid-i zūrı

K3/23 Debīr-i felek yazmaġa vāridātın / Eşiʿʿa **getürmişdür** altun ḳalemler

G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān **getürür** / Naẓar-ı ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān getürür

G131/3 Çihresinden lebi yādıyla gelür dil gūyā / Şarḳdan ḫᵛāce gelür laʿl-i Bedaḫşān **getürür**

G131/5 Zülfi endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmūʿ ileden ʿaḳlı perīşan **getürür**

2. sunmak, vermek

G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi **getür** bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi **getür** bezme ṣafā vir / Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetü'l-emr fenādur

K5/30 **Getür** cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī yiter çekdük / Cefā-yı devr-i gerdūnı belā-yı çarḫ-ı gerdānı

G208/1 Gel ey sāḳī bulınmaz böyle ʿālī dil-güşā meclis / **Getür** cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā meclis

3. sürüklemek

G414/4 Deşt-i ġamda her yaña tenler **getürdi** seyl-i ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede

4. akla düşürmek

K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin **getürür** dāne çeker

5. (sürme) çekmek

G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān getürür / Naẓar-ı ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān **getürür**

gevher [26] elmas ‖ mücevher ‖ inci; bkz. "ıḳd-ı gevher' md.

K3/27 Suḫan maṭlaʿından güneş gibi ṭoġsun / Ḳosunlar şerīf adını genc-i **gevher**

K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem kān-ı **gevher** ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol

G98/1 Laʿlüñ ḳatında ḳıymet-i **gevher** şikest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri ḳaʿr-ı yem-i ġamdan / Kenāra çıḳmasun hergiz ki **gevher** der-kenār olmaz

G383/7 Silk-i **gevher** maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı ter yiter / Bāḳıyā çekmez göñül dürr-i s̱emīnüñ minnetin

G417/5 Cihāna tā ebed zīnet vire bu **gevher** ey Bāḳī / Aña ḳıymet olur mı devlet-i dünyā-yı deh-rūze

G466/1 Jālelerden ṭaḳınur tācına **gevher** lāle / Şāh olupdur çemen iḳlīmine beñzer lāle

G473/1 Lebüñden leẕẕet-i şekker şikeste / Sözüñden ḳıymet-i **gevher** şikeste

G195/3 Kenār itsem diyen ol **gevheri** ḳaʿr-ı yem-i ġamdan / Kenāra çıḳmasun hergiz ki gevher der-kenār olmaz

G307/1 Ehl-i dil cānlara meyl it şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ kānlara ḳıl **gevher-i** ẕī-ḳıymet bul

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki genc-i **gevher-i** naẓm oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ ḫayālüñe bir iki bengiler

K22/13 **Gevher-i** sīr-āb şeb-nem gūş-vār-ı zer varaḳ / Ṣaḥn-ı būstān oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān

G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet zīb ü zīver tācına / **Gevher-i** vālā-yı nuṣret ḫançer-i elmāsına

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i pāküñ **gevherin** perverde kān-ı Kün fe-kān

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol vücūd-ı pākdür / **Gevherin** ḥaḳḳā ki iẓhār itdi kān-ı maʿdelet

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ **gevherinden** feyżin eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı çeşme-i ḫurşīd-i enverdür gelen

M1/I/7 Baş egdi āb-ı tīġına küffār-ı Üngürūs / Şemşīri **gevherini** pesend eyledi Freng

G273/1 Çeşm-i pür-ḫūnum yoluñda eşk-bār itsem gerek / Ayaġuñ tozına **gevherler** nis̱ār itsem gerek

G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı **gevhersin**

G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / **Gevherüñ** nāmın ide ṣafḥa-i ʿālemden ḥak

gözyaşı bağlamında;

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i **gevher** bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşküm gibi **gevher** / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

K18/47 Degme bir **gevheri** kirpügine ṣalındurmaz / Göreli laʿl-i revān-baḫşuñı çeşm-i ḫūn-bār

G15/2 Eşkümüñ **gevherlerin** dizdüm işigi ṭaşına / Yāre ʿarż idem diyü silmiş raḳīb-i bed-liḳā

küpe bağlamında;

K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra gelüp eyledi ʿarż-ı dīdār / Jālelerden ṭaḳınup gūşına **gevher** sünbül

G510/5 Ṣalındı yürek żaʿf ile sīnemde ḳaçan kim / Gūşındaki ol **gevher-i** yek-dāne ṣalındı

gevher sezmek **[1]** cevher görmek ‖ değer bulmak

G13/3 Zamāne bizde **gevher sezdügiçün** dil-ḫırāş eyler / Anuñ'çün baġrumuz ḫūndur maʿārif kānıyuz cānā

gevher-i eşk **[3]** gözyaşı mücevheri/incisi

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i dünyāya dil / Rūy-ı zerd ü **gevher-i eşküm** zer ü zīver yiter

G199/4 Döker ʿāşıḳ yoluñda dāne dāne **gevher-i eşki** / Yatur ḫāk-i meẕelletde yine bir dāne incinmez

G110/4 **Gevher-i eşküm** eriyüp ṣu gibi aḳsa n'ola / Böyledür aḥvāli her kim ʿāşıḳ-ı dīdārdur

gevher-i kān **[3]** mücevher madeni

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur nitekim **gevher-i kān**

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet **gevher-i kān-ı** saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem **gevher-i kān** ol

gevher-i nā-yāb **[3]**

1. emsalsiz/yegâne mücevher/inci

M2/I/7 Ḳanı ol dürr-i dil-efrūz-ı seḫā deryāsı / Ḳanı ol **gevher-i nā-yāb-ı** mürüvvet kānı

G172/1 Göñlümi bende çeken kākül-i pür-tāb nedür / Cānuma ḫurde geçen **gevher-i nā-yāb** nedür

2. emsalsiz mücevher/inci ‖ sevgili

G114/2 Aḳsa eşküm dīdeden ol **gevher-i nā-yāb** içün / Eşk seyl ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur

gevher-i şeb-tāb **[1]** ateş böceğine benzeyen mücevher

K19/3 Meşʿal-i māhdur ol **gevher-i şeb-tāb** meger / Geçinür çenber-i gerdūn ile hem-ser ḫātem

gevher-baḫş **[1]** mücevherler saçan ‖ cömert

K19/20 Baḥr-i elṭāf-ı keremdür kef-i **gevher-baḫşı** / N'ola gird-āb-ṣıfat olsa müdevver ḫātem

gevher-bār **[1]** mücevherler yağdıran ‖ kanlar döken (kılıç)

G407/2 Laʿl ü yāḳūt eyledi elmās tīġından revān / Ḫalḳ taḥsīn itdiler şemşīr-i **gevher-bārına**

gevher-çīn olmak **[1]** inciler toplamak

K26/7 Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür meger eṭrāf-ı çemen / Dest-i mihr anuñ içün **oldı** bu gün **gevher-çīn**

gevher-feşān olmak **[1]** mücevherler saçmak ‖ ışık saçmak

K22/34 Her seḥer ṣaḥn-ı zümürrüd-gūn-ı gerdūn üstine / Āfitāb altun ṭabaḳdan tā **ola gevher-feşān**

gevher-nigīn **[1]** elmas taşlı (yüzük)

G383/3 Dostum her seng-dil bilmez dehānuñ ḳıymetin / Cāna baş ol ḫātem-i **gevher-nigīnüñ** minnetin

gevher-nis̱ār **[2]**

1. inciler saçan ‖ güzel sözler söyleyen

G90/5 Bāḳī sürūd-i bezm-i ṭarab-ḫāne-i ḫayāl / Ṣavt u ṣarīr-i ḫāme-i **gevher-nis̱ārdur**

2. inciler saçan (göz yaşları bağlamında)

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i **gevher-nis̱āre** gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it kenāre gel

geymek [21] bkz. TS. C. III, s. 1681.

1. (başına) takmak, takınmak

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur irte ṣalāt-ı ʿīda / Dāl tācın başına **geydi** sipihr-i ġaddār

G514/1 Çemende lāle **geydi** efser-i Key / Elinde tāc u taḫt-ı Behmen-i dey

K22/9 Salṭanat tācın **geyen** ʿālemde maġrūr olmasun / Nice sulṭān börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān

G456/1 **Geyer** gül-şende laʿlīn tāc lāle / Elinde nergisün altun piyāle

K4/17 Cihānda **geydügince** şāh-ı encüm / Zümürrüd taḫtı üzre tāc-ı zerrīn

2. giymek, giyinmek

K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir ḫūb ser-ā-ser **geydi** / Ola tā bezm-i ḫudāvende felek ḫidmet-kār

G193/4 Zer-beft cāme **geydi** ser-ā-ser ṣanur gören / İtse iḥāṭa cismümüzi yanar odumuz

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem **geydiler** envāʿ-ı libās-ı rengīn

Kt12/1 **Geydügüñ** eski püski şol ḳapamañ / Ḳotan mı bilmezin yā ḫod boġası

G470/4 Fāḫir libāsa ḳoydı eşcār-ı bāġı devrān / Bādām-naḳşī kemḫā **geydürdi** erġavāne

Kt8/2 Derme çatma **geydürür** iller libāsı şiʿrine / Ḫilʿat-i naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ altunludur

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod ḳırmızı dībā **geyer** / Rezm-gāhuñ tā mehābet göstere küffārına

G484/7 Ḫudāvend-i ʿaṭā-baḫş u kerem-güster ki devrinde /Gedā-yı bī-ser ü pālar **geyer** sincāb u semmūrı

Kt12/2 **Geyicek** Emriyā olursın anı / Boynuzı egri bir geyik boġası

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i luṭfın ḳılaydı erzānī / Siyāh şālını terk ide **geymeyeydi** leyāl

G390/1 Erġavānī cāme **geymiş** ol gül-i gül-zār-ı cān / Bāġ-ı ḥüsn içre nihāl-i erġavān olmış hemān

G390/6 Ḳanına girmiş boyınca Bāḳī-i dil-ḫastenüñ / Erġavānī cāme **geymiş** ṣanmañ ol serv-i revān

G532/1 Allar **geymiş** ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider bülbül gibi

G135/5 Gül ü nergis yine altun beneklü cāme **geymişler** / Libāsı lālenüñ egninde bir dībā-yı zībādur

G84/2 Ḳarşumda āller **geyüp** ol lāle-ruḫ yine / Gül-gūnīlerle ʿaḳlum alur ṣan piyāledür

3. bürünmek ‖ karalar giymek

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh / **Geysün** libās-ı mātem-i Şāhı bütün cihān

geyürmek [2] Bkz. TS. C. III, s. 1709.

1. bayramlık giydirmek

G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa dībālar **geyürdi** māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd

2. kaftan giydirmek

Kt7/2 Başdan bu faḫr saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat **geyürdi** naẓmuña ġarrā firengiler

geyik boġası [1] geyik, sığır vesaire erkeği' Krş. LO, s. 58. ‖ geyik ağası ('boġa'nın Sırpça 'efendi' anlamıyla ilintili

Kt12/2 Geyicek Emriyā olursın anı / Boynuzı egri bir **geyik boġası**

gezmek [16] dolaşmak

G478/4 Gir bir nemed içine āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var **gez** ṣūret-i gedāda

G23/1 Lāle-ḫadler ḳıldılar gül-geşt-i ṣaḥrā semt semt / Bāġ u rāġı **gezdiler** idüp temāşā semt semt

G138/1 Āşıḳ ki sūz-ı ʿaşḳ ile ʿuryān olup **gezer** / Abdāldur ki ʿālemi ḥayrān olup **gezer**

G138/2 Eşküm döker sitāre gibi cevr ile o māh / Ḫurşīd gibi ḫurrem ü ḫandān olup **gezer**

G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr içre şimdi şöhre-i devrān olup **gezer**

G138/4 Dil-ber beşikden ögrenür oldı ṣalınmaġı / Her ṭıfl-ı nā-resīde ḫırāmān olup **gezer**

G138/5 Sulṭāna ḳayd-ı salṭanat-ı dehr pāy-bend / Dervīş kendü başına sulṭān olup **gezer**

G138/6 Faṣl-ı ḫazānı gör ki gelür ayaġına zer / Ebr-i bahār ʿālemi giryān olup **gezer**

G138/7 Evrāḳ-ı bāġa n'eyledi bād-ı ḫazānı gör / Bāḳī ġamuñda şöyle perīşān olup **gezer**

G182/6 Sīne-i pür-dāġ-ı Bāḳīde **gezer** nāveklerüñ / Serv-ḳadler ġonca-femler gül-sitāne girdiler

G229/5 Cāmiʿ içre göre tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda **gezer** dīde-i giryān ṣaf ṣaf

G281/6 Bāḳī şarāb-ı ʿaşḳ ile rüsvāy olup **gezer** / Anı gerekse yaḫşı gerekse yaman ṭutuñ

G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī **gezer** nice ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti geşt ider bir demde bir āhū

G426/2 Ṭutalum Kaʿbe-i tevfīḳ-i ilāhī yolını / Bu beyābānda ʿabes̱ **gezmeyelüm** āvāre

G190/5 Ḳaçan mestāne **gezseñ** çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan nāleler yir yir

M1/IV/1 Olsun ġamuñda bencileyin zār u bī-ḳarār / Āfāḳı **gezsün** aġlayuraḳ ebr-i nev-bahār

ġılāf [1] kın

K22/3 Berg-i bīdi bāġda āb-ı revān üzre görüp / Didiler aḳmış **ġılāfından** bu tīġ-i zer-nişān

ġıll u ġış [5] kin ve fesat ‖ düşmanlık ve hile

K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı şāhāne / Müberrā **ġıll u ġışdan** ḳalbi ṣāf u sāde sulṭānī

G93/4 Ḳomadı dilde **ġıll u ġış** mey-i nāb / Ne güzel ḫāṣıyetlü şerbet olur

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz āb-ı firāvān **ġıll u ġış**

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyādan ṣāf ider / Zer bilürsin **ġıll u ġışdan** pāk olur tīz-ābda

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i mis / **Ġıll u ġışdan** ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

ġılmān [1] cennette hizmet eden delikanlılar ('ḥūrīler' paralelliğinde)

M2/IV/7 Ḳapusında işigi ḫidmetin eyler **ġılmān** / Ḥūrīler ḳarşu ṭurur aṭlas u eksūnlar ile

ġıdā [3]

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi dāmen-i ʿafv-i Settār / Rūḥ-ı pākine **ġıdā** lez̠z̠et-i dīdār olsun

G475/2 Ṣunuben ḫᵛān-ı viṣālüñi raḳībe her dem / Ġamuñı baña **ġıdā** eyleme iḥsān eyle

G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa **ġıdādur**

ġınā irmek [1] gına gelmek ‖ usanmak

K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı yemīn itmek olur / Ki ʿaṭāsından **irer** baḥre **ġınā** kāne yesār

ġınā virmemek [1] yetmemek, kesmemek

G495/6 Kāseler ṣun bize meclisde **ġınā virmez** ayaḳ / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi el ṭarlıġı

ġırbāl [2] kalbur (tahta bir çembere gerilmiş, delikli deri ve kafes kafes telden yapılmış elek)

K5/23 Felek **ġırbāl** ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı

G397/5 Mihr ile raḳṣ iderdi tozum z̠erre-veş benüm / **Ġırbāl** ile bu ḫāk-i vücūdum elenmedin

gice [25] geceleyin, bu gece; bkz. 'ḳarañu gice', 'şeb-i tār', 'şeb-i tārīk' md.

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur **gice** var ise meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī başına güller sünbül

G145/2 Hey **gice** ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan evvel itdi pīr? Her gice!

G228/5 Bir māhdur ki cevresin almış sitāreler / Bezm-i şarāba **gice** ʿaceb şevḳ virdi def

G321/1 Rūşen ola tā işigüñe varmaġa rāhum / Yil mūmlarını yaḳdı **gice** şuʿle-i āhum

G535/4 Göklerde gören **gice** ṣanur kāh-keşāndur / Āhum dütüni günbed-i devvāre ṣarıldı

G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / **Gice** ḫāl-i ruḫuñla baḥs̠ içün gelmiş meger kevkeb

G18/2 **Gice** ḥüsnüñ şevḳıne encüm sürūr u sūrda / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā elinde māh-tāb

G40/5 **Gice** tenhā işigi ḫākine yüzler süreyin / Ṣaḳınuñ kimse ḫaber virmesün aġyāre meded

G140/5 **Gice** sāḳī delīl-i rāh oldı / Āl fānūs elindeki sāġar

G336/4 **Gice** şemʿ-i ruḫuñ şevḳında bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm

G484/4 **Gice** ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle bu gün söyletdi ṭanbūrı

G188/4 Dil-i dīvāne senüñ görmeyeli zülf ü ruḫuñ / Ṣanma cānā **giceden** gündüzi idrāk eyler

G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur **giceler** / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ

G246/5 Felek ṭāḳındaki ḳandīl-i māhı / Uyarmaz Bāḳī āhum **giceler** yoḳ

G464/3 Pister-i ġamda gözüm **giceler** uyḫu görmez / İderin ṣubḥa degin nāleleri döne döne

G71/7 **Giceler** ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı gör

G118/2 Ḫᵛāb-ı ġafletde yatur baḫt-ı siyāhum ammā / **Giceler** ʿālemi bī-dār iden efġānumdur

G144/4 Kimlerüñ rūşen ider menzilin āyā bilsem / **Giceler** seyre çıḳar ol meh-i tābān dirler

G276/1 **Giceler** kāküli sevdāsı ile dil-dāruñ / Ḥaddi pāyānı mı var dūr u dırāz efkāruñ

G422/2 **Giceler** ṣanma sipihr üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz ʿaksi geçer mihr-i münevver yirine

G462/2 Rūşen ḳılalı meşʿale-i āh-ı derūnum / Ġālib görinür **gicelerüm** gündüzüm üzre

K20/47 **Giceñ** şerefde şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ bayram / Nevāl ü niʿmet ile ḫᵛān-ı ʿīş māl-ā-māl

G442/3 Gör viṣālüñ **gicesi** şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā şeb-i meh-tābda

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey mihr-i bī-naẓīr / Şeb-rev diyü ṭutıldı **giceyle** meh-i münīr

G94/2 Şihāb ṣanma felekde **giceyle** ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i āhı yarasıdur

giceden [1] akşamdan, geceleyin

G466/4 Āl fānūs ile geldi **giceden** gül-zāra / Virdi ṣaḥn-ı çemenüñ yollarına fer lāle

gice gündüz [1] gece gündüz (‘mihr ile meh’ paralelliğinde) ‖ durmaksızın, devamlı

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde **gice gündüz** zer çeker

gitmek [9]

1. uçmak ‖ ‘kelle koltukta’

G210/5 ʿAşḳ yolında baş **gide** Bāḳī / Başdan gitmeye hevā vü heves

2. terketmek

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi vādī-i derdi / Mecnūn **gideli** lāle-i miḥnet ṣola yazdı

3. göndermek

G319/4 Cānāne **giden** nāmedeki mühr degüldür / Ardınca ḳalur reşk ile çeşm-i nigerānum

4. dökülmek (hazan yaprakları bağlamında)

G545/2 N’eyler seni bildüñ mi hevā ʿāḳıbet-i kār / Gör bād-ı vezān üzre **giden** berg-i ḫazānı

5. akmak

G141/3 Kūyuñ yolında döne döne aḳdı göz yaşı / Seyl-āb-ı dīde Dicle-i Baġdād olup **gider**

6. esmek

G201/3 Āhumdan öñürdi yitişür ḳapuña eşküm / Germiyyet ile şöyle **gider** bād yitişmez

7. geri dönmek

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez **gider** ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül

8. göçmek ‖ ölmek

G245/5 ʿAdem diyārına çoḳdan **giderdüm** ey Bāḳī / Şarāb-ı ʿaşḳ ile reftāra iḳtidārum yoḳ

9. yok olmak ‖ gidermek

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı cām ile dilden keder **gider** / Rindān-ı sīne-ṣāf ile gel eyleme ʿinād

gidermek [5] yok etmek; bkz. TS. C. III, s. 1697-1700.

G309/4 Mey içüp virmedüñ āyīne-i idrāke cilā / **Gider** ey şeyḫ-i riyā-pīşe bu idrāk degül

G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / **Gider** ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / **Gidere** dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin **gidermez** sīneden / Āb naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez āyīneden

M2/I/5 Āb u tābın **giderüp** teff-i semūm-ı ḳahrı / Berg-i nīlūfere döndürdi gül-i ḫandānı

giderek [1] gitgide, zaman geçtikçe

G269/3 Esbāb-ı ṭarab seyl-i mey-i nāb ile gitdi / Āvāzı boġıldı **giderek** çeng ü rebābuñ

gil [2]

1. çamur

G413/5 Göz yaşını şol deñlü revān eyledi Bāḳī / Ḳaldı reh-i ʻaşḳuñda ayaġı **gil** içinde

2. toprak

G433/5 Nefesüñ rūḥ virüp tā ola mürġ-i bāmuñ / Ey Mesīḥā-dem ölürsem **gilümi** ṭayr eyle

giñ yir [1] otluk/çalılık ‖ uzaktan[23]

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile āteş urup **giñ yirden** / Şerer-i āh ile ālūde duḫānum gözedür

girān [2] ağır; bkz. ʻrıṭl-ı girānʼ, ʻgürz-i girānʼ, ʻḫᵛāb-ı girānʼ md.

G154/6 Bār-ı **girān-ı** ġuṣṣayı çekmez şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi rıṭl-ı girān çeker

G122/8 Bāḳī nesīm gibi sebük-ḫīz olup seḥer / Ġaflet gözini ḫᵛāb-ı **girāndan** uyarı gör

girān-māye [3] değerli, kıymetli

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün dürr-i **girān-māye** iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur nitekim gevher-i kān

K21/23 ʿArūs-ı dehre s̱enāñı benem ḳılāde ḳılan / Güher edā-yı **girān-māye** rişte ince ḫayāl

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i **girān-māye-i** Şeyḫüʾl-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

girçek [2] Bkz. TS. C. III, s. 1651-1652.

1. dürüst, sadık (yalan söylememe bağlamında)

K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma **girçek** ʿāşıḳuñdan dostum yalan gelür

2. gerçekte, aslında

G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni ışıḳdur o meh-veşüñ **girçek** / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir güzel kūçek

gird-āb [5] girdap

G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ içre şināver geçinenler ne bilür / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña **gird-āb** nedür

G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ **gird-āba** dönmişdür miyānında

G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı ʿaşḳuñla yaşum **gird-ābı** / Ġarḳ idüpdür ṣanemā çeşm-i teri döne döne

G90/4 **Gird-āb-ı** ġamda ṣarṣar-ı āhumla fülk-i dil / Elbette bir kenāra çıḳar rūzgārdur

K19/20 Baḥr-i elṭāf-ı keremdür kef-i gevher-baḫşı / Nʾola **gird-āb-ṣıfat** olsa müdevver ḫātem

gird-āb-ı belā [1] bela girdabı; bkz. ʻbelā gird-ābına ṣalmak ʼ md.

G510/6 Allāh oñara düşmeye **gird-āb-ı belāya** / ʿAşḳuñda göñül zevraḳı ʿummāne ṣalındı

gird-āba düşmek [1] girdaba tutulmak ‖ başı belaya girmek

---

[23] Bkz. Mehmet Çavuşoğlu, ʻgen yakadanʼ, *Divanlar Arasında*, Ankara 1998.

G436/1 Mübtelā oldı göñül cām-ı şarāb-ı nāba / Āh kim zevraḳ-ı dil **düşdi** yine **gird-āba**

gird-āba ṣalmak [1] girdaba atmak

G441/3 Ḫāṭır kenāre mā'il iken baḥr-i ʿaşḳda / **Gird-āba ṣaldı** fülk-i dili rūzgār ise

gird-bād [3] hortum

K22/5 Bāġda gerdān ider evrāḳı ṣanmañ **gird-bād** / İndiler seyyāreler ḳılmaġa seyr-i būstān

G464/6 Dīde-i encüme küḥl olmaġ içün eflāke / **Gird-bād** ile çıḳar ḫāk-i deri döne döne

G47/6 Āhum yili çıḳardı sipihri hevālara / Mānend-i **gird-bād** ki ʿummāne ṣarmaşur

girev yatmak [1] rehin tutulmak

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı şeyḫ / Devr-i lebüñde mey-gedelerde **yatur girev**

girībān [4]

1. yaka

G48/3 Zülfi elinden almaġa cān-ı belā-keşi / Boynın ḳulaġın öpdi **girībān** u gūşvār

G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz **girībānı** dürüst

2. koyun, sine

G488/2 Menzil-i māhdur ḫam-ı zülfi / Maṭlaʿ-ı mihrdür **girībānı**

G54/6 Çerāġı māh-ı enverden yaḳar ol ʿārıż u gerden / **Girībānuñ** senüñ bezm-i leṭāfet şemʿ-dānıdur

girībāne çekmek [1] bağrına basmak ‖ sahiplenmek

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya biri dest uramaz / Çoġ olur gerçi ser-i fikri **girībāne çeker**

girībānı çāk itmek [3] yaka yırtmak (üzüntüden, gamdan); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 458. ('yaka yırtmak' md.)

M5/V/3 **Çāk idüpdür** gerçi kim ṣabrum **girībānın** cefā

G358/5 Ġoncalar dügmelerin çözdi bahār oldı diyü / Sīnesin açdı **girībānını çāk itdi** semen

G55/3 Açıldı dāġlar sīnemde **çāk itdüm girībānum** / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārı görsünler

giriftār [2] düşmüş, uğramış

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i elem-i hecr ü **giriftār-ı** firāḳ

G370/1 Dil **giriftār-ı** belā dil-ber hevāyī n'eylesün / Dāme düşmez yirlere ḳonmaz hümāyı n'eylesün

giriftār-ı ḳafes [2] kafes esiri/tutsağı

G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül **giriftār-ı ḳafes**

G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā **giriftār-ı ḳafes** / Kūy-ı yāri añıcaḳ uçmaḳ diler cānum benüm

giriftār eylemek/itmek [2]

1. tutsak etmek

G28/5 Ṭūṭīyi leẕẕet-i güftārı **giriftār eyler** / Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu fendür bāʿiṡ

2. yakalamak

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp āḫır **giriftār-ı** kemend **itdüm**

giriftār olmak [3]

1. yakalanmak, tutulmak

G83/5 Sevdā-yı zülf-i yār ile Bāḳī ne çekdügin / Bend-i kemend-i ʿaşḳa **giriftār olan** bilür

G493/4 Dil **giriftār-ı** ser-i zülfüñ **olup** / Ṣayd-ı ser-pençe-i şeh-bāz oldı

2. düşmek, uğramak

G489/6 Maḥabbet içre **giriftār-ı** hecr **olan** ʿāşıḳ / Deñizlere düşüben ṭuʿme-i neheng oldı

girih [3]

1. düğüm

G297/5 Rişte-i cānumda zülfüñ bir **girih** bend itdi kim / Ḥalline ḳādir degül müşkil-güşālar bilmiş ol

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / **Girih-i** ḫāṭır u teşvīş-i dil ü çīn-i cebīn

2. bağ

G113/6 Bilüñe yoḳ bedel velī ṣaçuñuñ / **Girihin** çözseñ ol miyāne deger

girih girih olmak [1] düğüm düğüm olmak

K1/29 Ruḫsāruñ üzre ṭurralar **olmış girih girih** / Gūyā Ḥicāza baġladılar Şāmiyān miyān

girihler baġlamak [1] düğümler atmak

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā bisāṭ-ı nev ṣalup āẕer / **Girihler baġladı** bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

girişme [1] (göz) işareti ‖ işve, naz

G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i zülf-i yārdur / Cān ḫaste-i **girişme-i** çeşm-i nigārdur

girmek [32]

1. katılmak

M6/III/1 Terk eyle zühdi mezheb-i rindān-ı ʿaşḳa **gir**

G303/2 Zāhid ne lāzım ehl-i dile kīne-i şütür / **Gir** bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de ḳıtāre gel

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār **girmiş** ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre **girüp** ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / Ehl-i diller ʿaşḳ odına yana yana girdiler

2. girmek

G478/4 **Gir** bir nemed içine āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var gez ṣūret-i gedāda

G182/3 Cān evinden ḫānümānum aldı düzd-i ġamzeler / Olmadı hīç kimse vāḳıf nāzükāne **girdiler**

G182/4 Sīm-tenler cūy-bār-ı eşkümi aḳıtdılar / Der-kenār olmaġ içün āb-ı revāna **girdiler**

3. girmek

G182/6 Sīne-i pür-dāġ-ı Bāḳīde gezer nāveklerüñ / Serv-ḳadler ġonca-femler gül-sitāne **girdiler**

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri **girmiş** ṣuya ṣandum göricek ʻaks-i mehi

4. (şekil/şeklini) almak

K20/4 Şu sīb şekline **girdi** şafaḳda cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı al

K21/7 Pür oldı şāḫları üzre yaḫdan āyīneler / Ġarīb ṣūrete **girdi** bu faṣl içinde ġazāl

G104/3 Yanına alsun diyü kāfir gözüñ ġamzeñ gibi / **Girdiler** şimdi çelīpā şekline şemşīrler

G2/4 Kemānçe şekline **girdüm** elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā

5. giymek/giyinmek

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi **girdi** libās-ı nāze gül

G371/2 Eşcār-ı bāġ ḫırḳa-i tecrīde **girdiler** / Bād-ı ḫazān çemende el aldı çenārdan

G390/5 Serv-ḳadsin serve ʿādet sebz-pūş olmaġ iken / Erġavānī cāmeye **girmek** neden ey nev-cevān

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ sulṭān-ı ʿālī-şānısın / Mihr ü māh iki ḳuluñ **girmiş** ḳabā-yı zer-keşe

6. ayak basmak

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile ḫaṣmāne **girdi** dil / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne **girdüñ** merd-i meydān ol

K1/6 Bir tīġ-i zer-nişān ile **girmişdi** ʿarṣaya / Şemşīr-bāz-ı maʿreke-i ṣaḥn-ı āsmān

K2/45 ʿArṣa-i baḫçe **girüp** cevherümüz ʿarż itdük / Tīġ-veş her birümüz şimdi ḳalupdur ʿuryān

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa **girüp** ayaġı evvel çekdüm / Mā-sivādan götüri āḫır-ı kār el çekdüm

7. saplanmak

G182/1 Oḳlaruñ kim tende zaḫm-ı ḫūn-feşāna **girdiler** / Öldürüp ben ḫasteyi yoḳ yire ḳana girdiler

8. saldırmak

G182/2 Gözlerüñ ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı tārāc itdiler / Şol ḥarāmīler gibi kim kār-bāna **girdiler**

9. koyulmak

M8/VI/3 **Girelüm** rāh-ı Ḫudāya diyüp eʾs-saʿyü ileyk

10. başlamak

G29/2 Semāʿa **girse** nʾola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿiẟ

11. kaybolmak

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre **girür** ḫusrevā felek / Yād eyledükçe luṭfuñı terler ḥicābdan

12. (ateşe) atmak/atılmak

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre girüp ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / Ehl-i diller ʿaşḳ odına yana yana **girdiler**

G136/2 Yanar od içre **girür** şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür

13. bürünmek

G38/5 Fikr-i meʾāl ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa **giren** mebdeʾ-i fesād

14. sığmak

G468/6 Ḳıyāmı ḳāmet-i bālāña eyler / Anuñʾçün mescide **girmez** menāre

15. akmak

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine āb ṭolandı / Gül-zāra **girüp** her yaña ṣalındı bulandı

giryān **[5]** bkz. ‘dīde-i giryān’, ‘çeşm-i giryān’ md.

1. ağlamaklı

G166/4 Olur mıydum gehī **giryān** gehī sūzān gehī nālān / Felek āyīnesi göstermeyeydi dürlü ṣūretler

G238/1 Ḥāl-i ʿālem ezelī böyle perīşān ancaḳ / Kimi ḫandān kimi **giryān** kimi nālān ancaḳ

2. ağlayarak

G69/6 **Giryān** o Leylī-veş nʾola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / Mecnūnuñ āb-ı çeşmine ḫāk-i beyābān teşnedür

3. ağlamakta

G330/2 Şemʿ-veş ṣubḥ olınca şevḳumdan / Gāh ḫandān u gāh **giryānem**

4. ağlayan

G395/4 Ḫār zaḫmından neler çekdügümi gül-zārda / Bāġ-bān-ı bülbül-i **giryāne** söyleñ söylesün

giryān eylemek **[1]** ağlatmak

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür eṭfāli **giryān eyleyen** / Aġlamazdı ṭıfl-ı dil olsa elinde nān eger

giryān itmek **[2]**

1. akmak ‖ ağlamak

G531/2 Geh āb-veş **giryān idüp** geh bād-veş pūyān idüp / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

2. ağlamak

G414/3 Kendü güller gibi ḫandān līk çeşm-i ʿāşıḳı / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi **giryān itmede**

giryān olmak **[3]**

1. ağlayarak

G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña **giryān olup** / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram cānā gözümden ter düşer

2. göz yaşı dökmek ‖ yağmak

G138/6 Faṣl-ı ḫazānı gör ki gelür ayağına zer / Ebr-i bahār ʿālemi **giryān olup** gezer

G490/2 Ġonca-i ümmīd-i bāġ-ı ʿömri ḫandān görmedi / Dīde kim ebr-i bahārī gibi **giryān olmadı**

giryeden [1] ağlamaktan

G23/4 **Giryeden** cūy-ı sirişküm sū-be-sū oldı revān / Yine Ḳulzüm gibi cūş itdi bu deryā semt semt

girye ḳılmak [1] göz yaşı dökmek

G28/3 **Girye ḳılsam** ne ʿaceb ḫāk-i rehinden dūram / Hep ġarīb ağlamaġa ḥubb-i vaṭandur bāʿis̱

gīsū [7] saç (omuza dökülmesi yönüyle)

G313/3 Yaluñuz gerden-i zībāsı degül ḥālet-baḫş / ʿAnber-āmīz o zülfeyn ile **gīsū** da güzel

G46/3 Gerçi ḫāl u ḫaṭuñ āşüftesi çoḳdur ammā / Beni dīvāne ḳılan silsile-i **gīsūdur**

G507/5 Bād **gīsūların** açduḳça görinür ruḫ-ı yār / Bāġ-ı cennetde açılmış gül-i sīr-āb gibi

G207/3 **Gīsūlaruñ** firāḳı helāk eyledi bizi / Boynuña alma ey ṣaçı Leylā vebālümüz

K24/31 Ġam-ı **gīsūñ** ile āşüfte degül ger sünbül / Ne içün böyle perīşān olur eks̱er sünbül

G410/3 Rūzgāruñ sitemin gör düşürüp **gīsūña** / Yine dil zevraḳını ṣaldı Fireng-istāne

G85/2 Bende-i fermān olup **gīsū-yı** kāfir-kīşüñe / Ḫidmete bil bağlayupdur ey ṣanem zünnārlar

gīsū-yı girih-gīr [1] dolaşık saçlar ‖ lüle lüle saçlar; bkz. ‘zülf-i girih-gīr’

K18/44 Geçemez çenber-i **gīsū-yı girih-gīrüñden** / Gerçi kim żaʿf ile bir ḳılca ḳalupdur dil-i zār

gīsū-yı müşgīn-tār [1] bkz. ‘zülf-i müşgīn-tār’ md.

G254/1 Ey ṣabā dil raḫtın ol **gīsū-yı müşgīn-tāre** çek / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi zencīr-i zülf-i yāre çek

gitmek [26]

1. gitmek

M1/VII/7 Cevlāne **gitdi** ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri gör

K10/2 Nefḫa-i ʿanber ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / Ḳanda **gitse** iki yanında iki micmer bile

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar daḫı / Ḳanda **gitse** bilesince ṣalınur lālācuġı

G526/1 Terk itdi ben żaʿīfini **gitdi** revān gibi / Gelmek müyesser olmadı bir daḫı cān gibi

2. solmak

M1/V/3 Reng-i ʿiz̠ārı **gitdi** yatur kendü ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i gül-zār ile / Gül de **gitdi** yaluñuz ḳaldum ġamuñda zār ile

3. geçmek

M2/IV/2 Gülmenüñ oynamanuñ ʿālemi **gitdi** şimdi / Ḥālümüz söyleşelüm ḥāli diger-gūnlar ile

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi **gitdi** ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

G533/3 Şevḳ u z̠evḳ ehli çekildi biz daḫı yā Hū didük / Z̠evḳi **gitdi** ʿālemüñ ehl-i mez̠āḳı ḳalmadı

4. bitmek

G11/1 Nev-bahār irişdi vü **gitdi** şitā / Keyfe yuhyiʾl-arża baʿde mevtihā

G533/2 Bezm-i kes̱retden biz eñ evvel götürdük ayağı / Meclis āḫir oldı **gitdi** bāde sāḳī ḳalmadı

5. akıp gitmek, sürüklenmek

G269/3 Esbāb-ı ṭarab seyl-i mey-i nāb ile **gitdi** / Āvāzı boġıldı giderek çeng ü rebābuñ

6. bitmek ‖ yasaklanmak

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise **gitdi** / Yüri zehr-i belāya ḳāniʿ ol afyon ise **gitdi**

7. çekip gitmek

G544/4 O Leylī-veş ġamından nʼola olsam pādişāh-ı ġam / Cünūn mülkin baña ısmarladı Mecnūn ise **gitdi**

8. sona ermek

G544/5 Dil-i maḥzūn bulurdı ḳahve vü berş ile Bāḳī ẕevḳ / Dirīġā aradan ẕevḳ-i dil-i maḥzūn ise **gitdi**

G292/1 **Gitdi** hecr irdi dem-i vaṣl u telāḳī berü gel / Olalum bezm-i maḥabbetde mülāḳī berü **gel**

9. göç etmek

G244/3 **Gitdi** mülk-i ʿademe ḳāfile-i ṣabr u sükūn / Ḳarşu ṭutdı yolına meşʿale-i nār-ı firāḳ

10. yok olmak

G533/1 **Gitdi** Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı / Nice Kisrā geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı ḳalmadı

G140/4 Tābı **gitmez** o zülf-i şeb-rengüñ / Oldı hem-sāye-i meh-i enver

11. zamanla, gitgide

G171/5 **Gitdükçe** ḫarāb eyler mülk-i dil-i vīrānı / Dehrüñ bu cefāsından bir şāha şikāyet var

12. düşmek

G340/5 **Gitmesün** sāġar elden ey Bāḳī / Ṣanʿat-ı şīşe-bāza başlayalum

G508/3 **Gitmez** o mehüñ rā gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin öldürür āh işte burası

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / **Gitdi** elden naḳd-i cān āḫır görün maġbūnluġum

13. ayrılmak ‖ bitmek

M9/IV/2 Ḳapuñdan ḥalḳa-i der gibi **gitmez** çeşm-i ter her gün

14. elden gitmek, elinden alınmak

G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise **gitdi**

G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise **gitdi**

giyāh [2] ot

G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi meyl itme dostum / Düşmez **giyāha** hem-ser ola serv-i ser-bülend

G321/4 Dildür saña ʿarż itmege aḥvālümi gūyā / Ḳabrümdeki ḫāk üzre biten tāze **giyāhum**

giyeh-i ḫuşk [1] kuru ot

K24/43 Naẓm-ı eşḫāṣa ḳıyās eyleme Bāḳī şiʿrin / Ola mı her **giyeh-i ḫuşke** ber-ā-ber sünbül

gizlemek [11] saklamak

G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān **gizlemiş** / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i cān **gizlemiş**

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān **gizlemiş**

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān **gizlemiş**

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān **gizlemiş**

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i evṣāfuñla dīvānum benüm / ʿĀrif almış ḳoynına mānend-i ʿummān **gizlemiş**

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / Zīr-i dāmānında ol zülf-i perīşān **gizlemiş**

G214/7 Biñ ḥicāb-ı kibriyā ardında göstermez yüzin / Kendüyi gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān **gizlemiş**

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü envārında kendin mihr-i raḫşān **gizlemiş**

G214/9 Nükte-i laʿl-i revān-baḫş ile ey Bāḳī yine / Ẓulmet-ābād-ı midāduñ āb-ı ḥayvān **gizlemiş**

K19/41 Gerçi nāzüklik ile aġzın arar engüştüñ / Dimez ammā dehenüñ sırrını **gizler** ḫātem

gizlenmek [2] saklanmak

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey cān / Ebr-i siyāh içinde **gizlendi** māh-ı tābān

G242/6 Mesken ṭutalı ol ḫam-ı ebrūda çeşm-i yār / Āşūb u fitne **gizlenür** oldı bucaḳ bucaḳ

gizlü ḳalmamak [1] saklı kalmamak

Mtl 25 Nihān olmaz maḥabbet **gizlü ḳalmaz** ʿāşıḳuñ şūrı / Ne mümkindür gele bir araya mestī vü mestūrī

gizlü āşikār [1] gizli açık ‖ herşey

G202/4 Dilde ḫırāş-ı ḫār-ı ġam dīdede eşk dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña **gizlümüz āşikāremüz**

ġonca [77]

1. gonca

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı **ġonca** aġzın açdı meyl-i pistān eyledi

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen **ġonca** dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

K24/37 Nice teşbīh idem aġzuña bir ebkem **ġonca** / Nice nisbet ḳılam ol zülfe ber-ā-ber sünbül

G33/2 Ḳatı açılmasun devrüñde **ġonca** / İñen ʿarż itmesün gül-berg-i ter ruḫ

G35/3 Bir **ġonca** benefşe ḳoparup tācına ṣoḳmış / Ṭaġlarda külüng atduġı dem başına Ferhād

G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb būse temennā ḳılsam / Ey lebi **ġonca** ʿiẕāruñ gül-i şeftālūdur

G103/5 Oldı çemende bāliş-i **ġonca** kenār-ı ḫār / Mürġ-i seḥer iderse n’ola āh u nāleler

G120/4 Aġzuñ içre diş midür ya **ġonca** içre jāle mi / Kevkeb-i dürrī midür ya lü’lū-yı lālā mıdur

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey **ġonca** gül-i aḥmer çeker

G198/5 Henūz **ġonca** murāḳıb derūn-ı perdede gül / Ümīd bu ki ide ʿan-ḳarīb keşf-i rümūz

G248/1 Ḫaṭ-ı ruḫsāruña teşbīh idüp ey şūḫ senüñ / Bāġda **ġonca** biraz rīşine güldi çemenüñ

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına söz geçmedi hergiz / İnṣāf ʿaceb teng imiş ey **ġonca** dehānuñ

G286/3 Buldı zīnet lü’lū-yı şeh-vār-ı şeb-nemden yine / Tāc-ı laʿl-i **ġonca** vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı gül

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı **ġonca** gibi şād u ḫurrem ol

G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter **ġonca** leb-i mey-gūnuñ / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez gül ü mül

G308/8 Açduḳça **ġonca** beççe-i bülbül gibi dehān / Alduḳça jāle beyżaların zīr-i bāl gül

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey **ġonca** dehānuñ farḳı ḫātemden

G380/1 Bir lebi **ġonca** yüzi gül-zār dirseñ işte sen / Ḫār-ı ġamda ʿandelīb-i zār dirseñ işte ben

G419/4 Gül ü **ġonca** yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

G452/1 Açılsa **ġonca** mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa

G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı **ġonca** gibi zer lāle

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi **ġonca** baña tenhā ḳalurdı gül gibi

G514/2 ʿAceb mi şekl-i ṭūmār olsa **ġonca** / İder ḥüsn-i ruḫuñ gül defterin ṭay

Kt3/2 Geh nāfe gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / Geh **ġonca** gibi gül-şene gel zīnet-i bāġ ol

G62/1 **Ġonca** lebüñe ʿāşıḳ-ı ḫūnīn-ciger geçer / Nergis gözüñe bende-i ṣāḥib-naẓar geçer

G114/5 Ġoncaya baḳsa lebüñsüz çeşm-i Bāḳī bir naẓar / **Ġonca** berg ü berg ḫār u ḫār ḫançer-dār olur

G189/2 **Ġonca** mecmūʿasınuñ her varaḳ-ı rengīni / Vaṣf-ı laʿl-i leb-i dil-dāruma bir defterdür

G85/3 **Ġonca-āsā** ḳan ile ṭolmış göñüller açmaġı / Leblerüñden ögrenür var ise şīrīn-kārlar

G194/1 Dehen-i **ġoncada** ol laʿl-i şeker-bār olmaz / Bülbül-i bāġda bu leẕẕet-i güftār olmaz

G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / **Ġoncada** pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur

G8/5 Leblerin yād eylese yāruñ lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider şīrīn ḥikāyet **ġonca-i** rengīn-edā

G79/2 Nergis çemende **ġonca-i** laʿlüñ ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar cām-ı zer çeker

G86/5 Ġam degül Bāḳī iñen açılmasa ol gül-ʿiẕār / Ser-girān olurlar ekser **ġonca-i** nev-ḫīzler

G108/1 Lebüñe dirler ise **ġonca-i** gülden terdür / Ṣaḳın incinme begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G147/1 Ruḫuñ gül-berg-i būstān-ı İremdür / Dehānuñ **ġonca-i** bāġ-ı ʿademdür

G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken **ġonca-i** ḫāṭır / Elüñde gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā yigdür
G190/1 Dehān-ı **ġonca-i** ḥamrāda gūyā jāleler yir yir / Olupdur laʿl-i dil-berde dilā tebḫāleler yir yir
G222/5 Ḫaṭṭ-ı laʿlin Bāḳıyā ol **ġonca-i** nev-rüstenüñ / Seyr idenler didiler ḫandānuñ olmaḳdur bu ḫaṭ
G245/4 Çemende **ġonca-i** dil neyle gülsün açılsun / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ
G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen **ġonca-i** gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül
G323/1 Nev-bahār oldı gelüñ ʿazm-i gül-istān idelüm / Açalum **ġonca-i** ḳalbi gül-i ḫandān idelüm
G449/2 Nümūne **ġonca-i** gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde
K7/2 Bülbül-i şūrīde-dil ḳıldı niyāz-ı ʿāşıḳān / **Ġonca-i** ġannāc nāz-ı nāzenīnān eyledi
G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm içre ciger-ḫūn olmayan / **Ġonca-i** gül-zārı seyr it lāle-i ḥamrāya baḳ
G490/2 **Ġonca-i** ümmīd-i bāġ-ı ʿömri ḫandān görmedi / Dīde kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı
G277/1 **Ġoncalar** içre nihān eyleme gül-berg-i terüñ / Yaʿnī seyr eyleyelüm sīneñi çöz dügmelerüñ
G358/5 **Ġoncalar** dügmelerin çözdi bahār oldı diyü / Sīnesin açdı girībānını çāk itdi semen
M2/V/7 Aḳ gül **ġoncaları** gibi güzel körpelerin / Ḫār-ı āzārdan Allāh nigeh-dār olsun
G85/1 Ḫār-ı ġamda ʿandelīb eyler fiġān u zārlar / **Ġoncalarla** ṣalınur ṣaḥn-ı çemende ḫārlar
G411/4 **Ġoncalarla** zeyn olınmış naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār peykān zaḫmına
K18/11 Dāye-i ebr yine **ġoncalaruñ** şeb-nemden / Başına aḳçe dizer niteki eṭfāl-i ṣıġār
G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir **ġoncanuñ** ḳalmaz girībānı dürüst
G122/3 Dil-beste olma terligine tāze **ġoncanuñ** / Ol pīrehende cilve ḳılan gül-ʿiẕārı gör
G306/5 Aldı seḥerden üsküfini bāz-ı **ġoncanuñ** / İtdi çemende bülbül-i zārı şikār gül
G341/2 Ruḫı gül-gūnına ol **ġoncanuñ** dil mürġını virdüm / Yine bir bülbül-i gūyā gül-i ḫandāne ṭapşurdum
K24/33 **Ġoncanuñ** cānı mı var öyküne laʿl-i lebüñe / Zülfüñe ḳaç başı var ola ber-ā-ber sünbül
G331/1 Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem / **Ġoncanuñ** göñli açıldı güle düşdi şeb-nem
K18/20 Zanbaḳuñ **ġoncasıdur** bāġa gümiş bāzū-bend / Zaʿferān ile yazılmış aña ḫaṭṭ-ı ṭūmār
K2/8 Nice dem derd ile dem-beste ḳalup **ġonca-ṣıfat** / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i ḫār-ı hicrān
G1/5 Zer ṣaḳlamaya **ġonca-ṣıfat** ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan naḳdi ḳoya sāġare cānā
G287/1 Devr-i gül irdi **ġonca-ṣıfat** olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene gül gibi gül açıl
G305/5 Dürme yüzüñi **ġonca-ṣıfat** baña nāz idüp / Aç verd-i bāġ-ı behçeti ey gül-ʿiẕār gül
G323/2 Ḳomayup lāle gibi elden ayaġı bir dem / Mest olup **ġonca-ṣıfat** çāk-ı girībān idelüm
G25/3 Gül **ġoncasınuñ** olmadı mesmūʿ sözleri / Laʿlüñle gerçi eyledi mā-lā-kelām baḥs̱
G163/4 Açılma cām-ı bāde-i gül-gūna **ġonca-vār** / Nāzüklik ile laʿl-i lebüñden ḫaber çeker
G121/1 Göñlin alup **ġonca-veş** āl ile dil-teng itdiler / Bülbül-i şūrīdeye güller ʿaceb reng itdiler
K26/8 **Ġonca-veş** bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i dil ü çīn-i cebīn
K26/19 **Ġonca-veş** ṭabʿ pes-i perde-i ʿuzletde seḥer / Sākin olmışdı ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn
G8/7 **Ġonca-veş** cām-ı dil-i Bāḳīyi pür-ḫūn itdiler / Dem-be-dem zārī ḳılur gül-zār-ı bezmüñden cüdā
G121/3 Cān u dil baḥs̱-i kitāb-ı ʿaşḳda bülbülleri / **Ġonca-veş** söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler
G309/6 Almadı būy-ı maḥabbetden es̱er şunlar kim / **Ġonca-veş** dilleri ḫūn sīneleri çāk degül
G328/7 Meclisüñ şūḫ-ı gül-ʿiẕārların / **Ġonca-veş** mest-i ser-girān idelüm
G340/2 **Ġonca-veş** dāġ-ı sīnemüz açalum / Gül gibi keşf-i rāza başlayalum
G169/5 Çemende **ġoncaya** baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ aġzına nisbet ṭarāveti yoḳdur
G114/5 **Ġoncaya** baḳsa lebüñsüz çeşm-i Bāḳī bir naẓar / Ġonca berg ü berg ḫār u ḫār ḫançer-dār olur
G268/1 **Ġoncayı** dil-teng ider laʿl-i dür-efşānuñ senüñ / Lāleye ḫoş reng ider gül-berg-i ḫandānuñ senüñ

2. esrar; ‘gül tomurcuklarına gonca denilmesi yapraklarının toplu olmasından esrara da ad verilmesi yuğurulmasından ve toplu bir hale getirilmesinden ileri geldiği tahmin olunabilir.’ Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 202.

G524/2 Beñzetdi dehānuñda olan ḥabb-i nebāta / Şeb-nem göricek **ġonca** hemān aġzı ṣulandı

ġonca-i ḫandān [8] açılmış gül ‖ gül ‖ sevgili

K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı ḫārından bu fānī gül-şenüñ / Bir güle baksa hele ol **ġonca-i ḫandān** eger

G60/3 Sen ṭarāvet bāġınuñ bir **ġonca-i ḫandānısın** / Jāle düşmiş tāze gül bir aġlamış ṣūretlüdür

G274/2 Dehenüñ var ise bir būse ḳıl iḳrār didüm / Nāz ile yoḳ didi ol **ġonca-i ḫandān** gülerek

G296/1 Yılda bir açılup ancaḳ şen olur bāġda gül / Ḳanı ol **ġonca-i ḫandān** gibi şūḫ u şengül

G338/1 Şeb-nem gibi ṣaçılsun ḳoñ eşk-i firāvānum / Güller gibi açılsun tek **ġonca-i ḫandānum**

G361/1 Tesellī virmez ey dil derdüñ ol cānāne söylersin / Açılmaz saña gūyā **ġonca-i ḫandāne** söylersin

G389/2 Gül gibi pāreledüñ sīnemüzi ʿaşḳ ile līk / Almaduḳ būy-ı vefā **ġonca-i ḫandānuñdan**

G476/2 Ḥoḳḳa-i laʿlüñde dendānuñ senüñ / Jāle ṣandum **ġonca-i ḫandānda**

ġonca-i sīr-āb [2] taze/körpe gonca; bkz. ‘gül-i sīr-āb’ md.

G58/2 Gül-sitān-ı bezme sāġar **ġonca-i sīr-āb** ise / Āteşīn ruḫsārı sāḳīnüñ de bir gül-nārdur

G450/2 Aġzuñ içre ey leṭāfet gül-sitānı ol zebān / Ḳırmızı gül yapraġıdur **ġonca-i sīr-ābda**

ġonca-i ter [6] taze/körpe gonca ‖ sevgili

K3/1 Ḫaṭ-ı müşg-fāmuñla ey **ġonca-i ter** / Şekerdür o lebler mümessek mükerrer

K18/22 Dehen-i **ġonca-i ter** dürlü leṭāʾif söyler / Gülüp açılsa ʿaceb mi gül-i rengīn-ruḫsār

K18/29 Şāḫ-ı gül neşv ü nemā bulsa nem-i luṭfından / Ola her **ġonca-i ter** bülbül-i şīrīn-güftār

G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı meydendür cebīn-i **ġonca-i terde** ʿaraḳ

G424/2 Leb-i cānāne gibi **ġonca-i ter** / Ḳopmadı daḫı dehr bāġında

G456/2 Çemende ʿīşa gelmiş **ġonca-i ter** / Biraz gül baġlamış bir dest-māle

ġonca-i raʿnā [4] sarılı kırmızılı ebruli gül

G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş **ġonca-i raʿnā mıdur** / Şāh elinde yā muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur

G153/3 Ṣaḥn-ı çemende ṣubḥ-dem açılduġı bu kim / Ḥüsnüñ güline **ġonca-i raʿnā** ḳulaḳ çeker

G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ **ġonca-i raʿnāyı** söyletseñ

G537/4 Açdı ol **ġonca-i raʿnāyı** libās-ı gül-gūn / Düşdi ruḫsārına zülfi başuma sevdāsı

ġonca-i zanbaḳ [1] bkz. ‘zanbaḳ ġoncası’ md.

K26/3 Demidür lāle yaḳa bezm-i bahāra meşʿal / **Ġonca-i zanbaḳ** ola nergise şemʿ-i bālīn

ġonca-dehen/fem [6] gonca ağızlı (küçük ve güzel ağızlı)

M6/I/2 Bir nev-resīde **ġonca-dehen** gül-ʿiẕār ile

G46/1 Ruḫuñ ey **ġonca-dehen** berg-i gül-i ḫod-rūdur / Dir gören zülf-i siyeh-kāruñ içün şeb-būdur

G175/2 Gül dirin gülmez açılmaz baña ol **ġonca-dehen** / Ġālibā hep yüzine gül didügüme terdür

G247/4 Dil-berlerüñ ey **ġonca-dehen** ʿādeti budur / Gül ruḫlarını ara öpüp ara ṣarılmaḳ

G518/1 Sīne dāġın görüp ol **ġonca-dehen** lāle gibi / Bir avuç ḳanuma girmek diledi jāle gibi

G182/6 Sīne-i pür-dāġ-ı Bāḳīde gezer nāveklerüñ / Serv-ḳadler **ġonca-femler** gül-sitāne girdiler

ġonca-leb [4] gonca dudaklı

K11/7 Yüzüñ ey **ġonca-leb** dürme bize cevr eyleyüp ṭurma / Açıl gül gibi ḫandān ol ṣalın serv-i ḫırāmān ol

G215/4 Yine ol **ġonca-leb** bülbüllerüñ ḳanına girmişdür / Güzellik var bu gün ġāyet ḳızarmış al al olmış

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol **ġonca-leb** / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı gül

G547/4 O **ġonca-leb** yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler eks̱er nīş-i zenbūrı

göbek **[2]** kalkanın bombeli ve motifli tarafı ‖ ‘göbeği kesilmek’ (G140/1)

K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine gül-şene seḥāb / Altun **göbeklü** bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār

G140/1 Sīnesin tīrüñe ṭutardı siper / **Göbegin kesdüginde** āhen-ger

göçürmek **[1]** nakletmek; TS. C. III, s. 1723. ‖ kurtarmak

M2/II/5 Bu fenā gül-şeninüñ ḫār u ḫasından **göçürüp** / Ḳurdılar bār-gehin ravża-i Rıḍvān üzre

gök **[20]**

1. gök, gökyüzü

G397/1 Āhum göge boyandı göge **gök** boyanmadın / Yandum o şemʿ şevḳine pervāne yanmadın

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı encüm gibi nergis şöyle kim / Mestler farḳ eylemez yirden **gögi** eyler ġalaṭ

G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā tīr-i āhdan / Ger **gök** demür olursa felekler deler geçer

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken **gökde** yir kevkeb / İşigüñ cānibin gözler zehī ʿālī-naẓar kevkeb

G66/1 Cennet-i kūyuña meyl eylese Ṭūbā yiridür / Āsitānuñ dilese **gökde** Mesīḥā yiridür

G155/3 Çemende berg-i sūsen **gökde** māh-ı nev degül peydā / Çeker aʿdā-yı dīn üzre zemīn ü āsmān ḫançer

G183/7 Bāḳıyā **gökde** şihāb atılmadı Mirrīḫ-i çarḫ / Rūy-ı yāre öykünür diyü mehe ḫançer çeker

G274/7 Yaʿnī sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / Yirde meddāḥı beşer **gökde** s̱enā-ḫᵛānı melek

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür **gökde** Ṭūbā yirde ʿarʿar hem

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil **gökde** nice ḳırān ola

G229/4 **Gökde** efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf

K23/15 Mihr-i sipihr-i mekremet ol kim cenābına / **Gökden** hilāl iki bükilüp virür selām

G423/1 Elüm irmez nʾideyin āh o boyı şimşāde / İdeyin minneti yirden **göke** dek feryāde

K15/5 İrişdi ḫākden būy-ı baḫūr-ı Meryem eflāke / Muʿaṭṭar eyledi **göklerde** dāmān-ı Mesīḥāyı

G388/5 Māʾil ol Bāḳī-ṣıfat dāʾim hümālar ṣaydına / Şāh-bāz-ı himmetüñ **göklerde** pervāz eylesün

G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden aldı el / **Göklerde** uçdı āḫır efendi hümāyı gör

G535/4 **Göklerde** gören gice ṣanur kāh-keşāndur / Āhum dütüni günbed-i devvāre ṣarıldı

G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir uçurdı **göklere** / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül

G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa degin **gökleri** ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür döne döne eşk-i revānum

2. mavi

G397/1 Āhum göge boyandı **göge** gök boyanmadın / Yandum o şemʿ şevḳine pervāne yanmadın

göge boyanmak **[1]** göklere çıkmak/yükselmek

G397/1 Āhum **göge boyandı** göge gök boyanmadın / Yandum o şemʿ şevḳine pervāne yanmadın

göge çıḳarmak **[1]** göklere yükseltmek ‖ aşırı şekilde övmek

G520/4 Hem-demümdür şeb-i fürḳatde diyü ḫaste göñül / Ögerek **göge çıḳardı** bu gice feryādı

gök ḳapusı **[1]** gök kapısı ‖ samanyolu; bkz. TS. C. III, s. 1738.

K20/12 Götürdi perdeyi gözden görindi ḥalḳa-i der / Bu gice **gök ḳapusın** açdı Bārī-i Müteʿāl

gök yüzi **[3]** gök, gökyüzü

G17/2 Egerçi **gök yüzinde** aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen güher kevkeb

G378/3 Şerer-ālūde görüp dūd-ı kebūd-ı āhum / Ṣandılar **gök yüzidür** encüm ile olmış zeyn

G15/3 Gömgök itdi sille-i āhum sipihrüñ ṣūretin / **Gök yüzine** baḳ inanmazsañ eger ey meh-liḳā

gök gök itmek **[1]** morartmak, göğertmek; bkz. TS. C. III, s. 1727, 1738. (‘göğertmek’ ve ‘gök urmak’ md.)

K24/10 Var ise bencileyin ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / **Gök gök itmiş** döginüp cismini yir yir sünbül

göklere çıḳmak **[1]** göklere yükselmek/erişmek

K13/2 ʿĪd ü gül hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer ṣundı hilāl / **Göklere çıḳsa** yiridür naʿre-i mestān eger

göklere irmek **[3]** göklere çıkmak/yükselmek

G8/3 **Göklere irdi** yine gül-bāng-i mürġ-i ḫoş-nevā / Ṣaḥn-ı gül-şen gördi bir aʿlā maḳām-ı dil-güşā

M1/III/6 Mürġ-i revānı **göklere** irdi hümā gibi / Ḳaldı ḥażīż-i ḫākde bir iki üstüḫān

G481/4 Āh kim ol serv-i bālānuñ irişmez gūşına / Gerçi kūyında olan feryādum **irdi göklere**

göklere irgürmek **[1]** göklere çıkartmak/yükseltmek; ‘irgürmek’ için bkz. TS. C. III, s. 1521-1528. (‘erürmek’ md.)

G302/5 **Göklere irgürdi** Bāḳī ġulġul-i ʿaşḳuñ senüñ / Ṣalmadın rūy-ı zemīne ḥüsn ile āvāze gül

gögüs **[3]** bağır, sine

K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ bağrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa ḳomış **gögsine** aḫger ḫātem

G515/4 Bezm-i meyde būse-i laʿl-i nigāra ḳaṣd ider / **Gögsine** ursa n’ola cāmuñ ṣurāḥī ḫançeri

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı külehin / **Gögsinüñ** dügmelerin çözdi ser-ā-ser sünbül

gögsini germek **[2]** gururlanmak, övünmek; TS. C. III, s. 1729.

G129/7 **Gögsin gererdi** zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh ṭoḳındı tīr-i maḥabbet ḳażāyı gör

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile **gögsüñ ger** / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

gögsin pāre pāre itmek **[1]** göğsünü parçalamak ‖ çok üzülmek/gamlanmak

G468/7 Saña açmaz efendi gerçi Bāḳī / Ġamuñdan **gögsin itdi pāre pāre**

gömgök **[1]** aşırı derecede; TS. C. III, s. 1745.

K24/8 Yine **gömgök** tere batmış çıḳa geldi çemene / Nev-bahār irdi diyü virdi ḫaberler sünbül

gömgök itmek **[1]** morartmak

G15/3 **Gömgök itdi** sille-i āhum sipihrüñ ṣūretin / Gök yüzine baḳ inanmazsañ eger ey meh-liḳā

göndermek **[3]**

1. atmak

G262/1 **Gönder** efendi sīneme tīr-i belālaruñ / Olsun siper belālaruña mübtelālaruñ

G440/1 Ḳarşu ṭutdum sīne-i ṣad-çāki senden cānibe / **Gönder** ey ḳaşı kemānum tīri benden cānibe

2. salmak (asker)

G229/3 Leşger-i eşk-i firāvān ile ceng itmek içün / **Gönderür** mevclerin lücce-i ʿummān ṣaf ṣaf

göñül **[114]**

M1/VIII/10 Dā’im çerāġ-ı devlet ü baḫtın münevver it / İki cihānda **göñli** murādın müyesser it

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ **göñli** şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

G47/3 **Göñlin** o zülfe beste ḳılan cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki deste-i reyḥāne ṣarmaşur

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki **göñlinde** / Ne baṣdı bağrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem

G481/5 Ṣūret itdüñ şiʿrüñi girdüñ nigāruñ **göñline** / Bāḳıyā bu naḳş ile sen nükte ḳazduñ mermere

G122/5 Dīvānelik zamānıdur āvāre **göñlini** / Zencīrlerle żabṭ idemez cūy-bārı gör

G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep **göñlüm** / Ne derde mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler

G381/5 Laʿl-i şīrīnüñ ümīdin ḳılsa **göñlüm** ʿāḳıbet / Pārelerdüm Kūh-ken gibi nice ḫārāyı ben

G488/5 Āh kim düşdi nā-gehān **göñlüm** / Göricek ol çeh-i zenaḫdānı
G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi
G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola **göñlüm** / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi
G26/3 Sünbülüñ niyyetidür başuma sevdā getüren / Çekdügüm miḥnete **göñlümde** bitendür bāʿiṡ
G119/1 Her ḳaçan **göñlüme** fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer
G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa **göñlüme** nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ
G189/3 Görmedin dīde yüzin oldı göñül āşüfte / **Göñlüme** çeşm-i güher-bār bu yüzden terdür
G369/3 Cānā ḫayālüñ egler idi ḫaste **göñlümi** / Ṣubḥ-ı ezelde ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın
Kt16/2 Yine bir şūḫ-ı cefā-pīşe güzel cānānuñ / Uġrın uġrın baḳışı **göñlümi** tālān itdi
G172/1 **Göñlümi** bende çeken kākül-i pür-tāb nedür / Cānuma ḫurde geçen gevher-i nā-yāb nedür
G491/1 ʿAḳlumı ġamze-i cādūları meftūn itdi / **Göñlümi** silsile-i mūları mecnūn itdi
G507/4 **Göñlümi** rūşen ider şuʿle-i dāġ-ı ʿaşḳuñ / Pertev-i meşʿale-i mihr-i cihān-tāb gibi
G414/6 **Göñlümüz** maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i Īrān ṣandı beñzer ṭurma vīrān itmede
K5/34 Egerçi pīr-i dānādur **göñül** fenn-i belāġatda / Velī olmaz deb-istān-ı ṡenāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı
K6/4 Nūş-ı cān eyler **göñül** cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur / Tārumār eyler yine ol gözleri mestān gelür
K26/20 Mülhim-i ġayb **göñül** āyīnesin ḳarşu ṭutup / Eyledi ṭūṭī-i cāna bu kelāmı telḳīn
G31/1 Göstermeseydi bādesini sāġar-ı zücāc / Ẕevḳ itmez idi bezm-i ṣafādan **göñül** mizāc
G33/3 Alınmazdı **göñül** yār olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi kec-bāze ger ruḫ
G36/4 Şeş-der-i ġamda zār ḳaldı **göñül** / Olmadı vuṣlatuñ ḳapusı güşād
G48/2 Ġāyetde teşne idi **göñül** āb-ı vaṣluña / Ṣusızlıġını kesdi o şemşīr-i āb-dār
G57/6 Āheng-i āhı ṭurma hemān eyle ey **göñül** / Sāz u nevā-yı ʿaşḳa münāsib hevā budur
G72/2 Tāb-ı zülfüñle **göñül** ḳılduḳça āh-ı āteşīn / Dūd-ı dil cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur
G75/5 Derd u ġam ḳaddümi ḫam ḳılsa **göñül** çekmez elem / Kemer itmek diler ol mūy-miyānum özenür
G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār **göñül** hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa nʾola ġayret demidür
G84/6 Bir bezme mīr-i meclis olupdur **göñül** kʾaña / Baḥr-i muḥīṭ cürʿa vü gerdūn piyāledür
G96/3 Bār-ı ġam-ı maḥabbeti yüklenme ey **göñül** / Āḫır taḥammül itmeyesin iḥtimāldür
G129/6 Maġrūr idüñ vefāsına bir şūḫuñ ey **göñül** / Rüsvāy-ı ʿālem eyledi şimdi cefāyı gör
G159/2 Şol **göñül** kim devr ider pīrāmen-i bāġ-ı ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca ser-gerdān olur
G172/3 Seng-i cevrüñle ne dem dökse **göñül** şīşesini / Gözlerümden dökilür ḳaṭre-i nā-yāb nedür
G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ sevdāsına cānā **göñül** / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar
G189/3 Görmedin dīde yüzin oldı **göñül** āşüfte / Göñlüme çeşm-i güher-bār bu yüzden terdür
G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz **göñül** ol āne ḳatlanmaz
G200/7 Bir çaḳım ḳav olur ġamuñda **göñül** / Ṭutışur bir şirāre ḳatlanmaz
G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin mihr-i ʿiẕāruñla **göñül** / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ
G233/1 Baḳmadı bāġa **göñül** yār ile yār olmayıcaḳ / Aḳmadı şu gibi gül-zāre bahār olmayıcaḳ
G233/4 Gül-şen-i kūyuña varmaġa **göñül** yüz gereke / Gül-i ruḫsāruña āşüfte hezār olmayıcaḳ
G240/4 Her ġazāluñ tek ü pū itmede ardınca **göñül** / Şāhlar eglenemez ṣayd u şikār olmayıcaḳ
G247/1 İsterse nʾola ḫaste **göñül** yāre ṣarılmaḳ / Mecrūḥ olıcaḳ lāzım olur yara ṣarılmaḳ
G263/3 Diñmese yaşum ʿaceb mi ey **göñül** / Ḫānemi āh ile pür-dūd eyledüñ
G267/1 Dil-rübālarla ʿaceb keṡreti var her yoluñ / Geçemez ḫūblarından **göñül** İstanbūluñ
G273/5 Bezm-i keṡretden çekildi cām-veş Bāḳī **göñül** / Tekye-i vaḥdetde ʿuzlet iḫtiyār itsem **gerek**
G295/4 Zencīr-i zülf-i dil-bere dīvāne olmayan / Baġlamaludur ey **göñül** uṣlu degüldür ol
G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter ġonca leb-i mey-gūnuñ / Saña meyl itdi **göñül** baña gerekmez gül ü mül

G300/1 Gül gibi olmaḳ dilerseñ şād u ḫurrem ey **göñül** / Lāle-veş elden düşürme cāmı bir dem ey **göñül**
G300/2 Devr elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey **göñül**
G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn ol ne şād / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey **göñül**
G300/4 Gül-şen-i kūyında meʾvā bulsa ol ḥūrī-veşüñ / İḫtiyār eyler mi bāġ-ı ḫuldi ādem ey **göñül**
G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o māhuñ menzilin / ʿAşḳ ser-gerdānıdur Allāhu aʿlem ey **göñül**
G304/2 Pākīze-ṭabʿ u ṣāf-dil ü pāk-meşrebüz / Ḥüsnüñ güline düşse nʾola jāle-veş **göñül**
G357/5 Cevr ü cefāñı çekmege sevdi **göñül** seni / Derd ü belāya geldüm efendi cihāne ben
G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa şāhum **göñül** ferzānesin açmazdan
G383/7 Silk-i gevher maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı ter yiter / Bāḳıyā çekmez **göñül** dürr-i s̱emīnüñ minnetin
G384/7 Bāḳıyā cilve ḳılur ṣūret-i iḳbāl ol dem / Ki **göñül** āyīnesin pāk ü mücellā göresin
G394/1 Çarḫa baş egme **göñül** hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan
G402/4 Ġarīb aḫşama ḳarşu zār u ser-gerdān olur ġāyet / Perīşān olduġı oldur **göñül** hep zülfüñe ḳarşu
G411/1 Nice demdür ṣabr ider ol tīġ-i bürrān zaḫmına / Şimdi ḳatlanmaz **göñül** şemşīr-i hicrān zaḫmına
G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi **göñül** geçmek diler gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde
G436/1 Mübtelā oldı **göñül** cām-ı şarāb-ı nāba / Āh kim zevraḳ-ı dil düşdi yine gird-āba
G436/2 Ser-i zülfüñde iken çeşmüñe meyl itse **göñül** / Beñzer ol ṭıfla varur evvel-i şebden ḫᵛāba
G437/4 Rāzumı nāle ile ʿāleme fāş itdi **göñül** / Bizi rüsvāy-ı cihān eyledi bir dīvāne
G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte **göñül** bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol dīvāne
G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ esīr oldı ḳapusında **göñül** / İntisāb itdi gedā bār-geh-i sulṭāne
G454/1 Nem-i eşkümle **göñül** dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze
G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz **göñül** / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide
G468/1 Ḳanāʿat ḳıl **göñül** pā-būs-ı yāre / Elinden būse alınmaz ne çāre
G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı ḳo **göñül** gel / Neng ile nām ṣıġmaz ʿaşḳ ile bir arada
G486/2 Zülfüñ gibi yanuñca ṣalınmaḳ diler **göñül** / Tīġ-i cefā vü cevr ile senden kesilmedi
G491/6 Ruḫına māʾil iken sevdi ʿiẕārını **göñül** / Āh kim derdümi günden güne efzūn itdi
G496/3 Bend-i zülfüñden ne miḥnet çekdügin bilseñ **göñül** / Başuña kākül gibi düşse bu sevdā kāşḳī
G510/6 Allāh oñara düşmeye gird-āb-ı belāya / ʿAşḳuñda **göñül** zevraḳı ʿummāne ṣalındı
G520/4 Hem-demümdür şeb-i fürḳatde diyü ḫaste **göñül** / Ögerek göge çıḳardı bu gice feryādı
G535/1 Kūyında **göñül** dāmen-i dil-dāre ṣarıldı / Ḥācī gibi kim Kaʿbede estāre ṣarıldı
G542/1 Ey **göñül** aʿyān-ı devlet içre himmet ḳalmadı / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı
Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı kʾanda bu ġamgīn **göñül** / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye
Mtl 3 Ḫayliden ḳaldı **göñül** ḫāk-i der-i cānāndedür / Mübtelā-yı derd ü ġam bir ʿāciz ü der-māndedür
K3/3 **Göñül** naḳdini aldı ʿayyār-ı ġamzeñ / Ġamuñdan virüp cāna dārū-yı hüş-ber
K8/7 **Göñül** bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
G50/4 **Göñül** tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi āhū / O bir şemşīr-i bürrāna varur şīr-i dil-āverdür
G65/3 **Göñül** ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur
G82/1 **Göñül** her naġme kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler
G89/1 **Göñül** tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür
G126/2 Ne hümā ḳaydı ser-i zülfi hevāsında baña / **Göñül** o mertebelerden yüce pervāz eyler
G128/2 **Göñül** iñler ġamuñdan dem-be-dem rūḥ-ı revān aġlar / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur
G139/2 **Göñül** bir nāzük-endāmuñ viṣāli ḫᵛānın özler kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer
G143/1 **Göñül** bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister
G165/1 **Göñül** Yūsuf gibi çāh-ı zenaḫdānuñda ḳalmışdur / Ḫalāṣ eyle benüm şāhum ki zindānuñda ḳalmışdur

G173/1 **Göñül** cām-ı lebüñle sāḳıyā āvāre düşmişdür / Görelden çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre düşmişdür
G196/4 **Göñül** çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz
G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / **Göñül** ḥaẓẓ eyler anlardan kişi yārāne incinmez
G219/1 **Göñül** dāġ-ı ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış
G419/7 **Göñül** bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre
G458/1 **Göñül** aḳdı gözüm yaşı gibi ol ḳadd-i dil-cūya / Niçün meyl itmez ol serv-i ḫırāmānum aḳar ṣuya
G498/1 **Göñül** şevḳ-i ruḫuñla yana geldi / Cemālüñ şemʿine pervāne geldi
G516/2 **Göñül** ṣāfī cevāb ister lebinden / Dilin çeyner o ṭūṭī-i şeker-ḫāy
K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri **göñülde** şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste ḫār
G61/5 Naʿl u elifler ile **göñülde** nişān-ı ʿaşḳ / Ṭuġrā-yı ḥükm-i ḫusrev-i ʿālem-penāhdur
G109/4 Ṣanmañ **göñülde** ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / Ās̱ār-ı mihr gün gibi kendin ʿayān ider
G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ **göñülde** ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān ṭutuñ
G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / **Göñülden** geçdi āḫir cān evin vardı mekān itdi
G132/3 Cemālüñ şevḳına döymez **göñüller** / Tecellī tābına ṣabr eylemez Ṭūr
G444/5 Semend-i ṭabʿa süvār oldı ʿazm ider Bāḳī / Belāġat ehline yā Hū **göñüller** alçaḳda
Kt8/1 Ṭabʿ-ı sāḥir-pīşeñe Bāḳī **göñüller** meyl ider / Şekker-i şiʿr-i dil-āvīzüñ meger efsūnludur
G219/2 **Göñüller** naḳdin almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış
G452/4 N'olur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / **Göñüller** iñlese şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa
G473/2 O çeşm-i nā-tevān u zülf elinden / **Göñüller** ḫaste ḫāṭırlar şikeste
G497/2 **Göñüllerini** cihān ḫalḳınuñ senüñ ʿaşḳuñ / Aḳıtdı kendüye deryā niteki enhārı

göñli açılmak [2] gönlü ferahlamak, içi açılmak

G331/1 Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ **göñli açıldı** güle düşdi şeb-nem
G181/4 **Açılsun göñlümüz** sāḳī ḳadeḥ ṣun var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

göñli düşmek [2] âşık olmak, tutulmak; TS. C. III, s. 1768.

G439/1 **Düşse göñlüm** n'ola ol ḫançer-i ḫūn-efşāne / Müjeñ oḳlarınuñ eylükleri batdı cāne
G26/1 Yaşumuz dökmege ol dürr-i ʿAdendür bāʿis̱ / **Göñlümüz düşmege** ol çāh-ı ẕeḳandur bāʿis̱

göñli şikeste [1] gönlü kırık/incinmiş ‖ mahzun

G215/1 Benem şol laʿl-i mey-gūnuñ ġamından eşki āl olmış / Ḫarābāt ehline **göñli şikeste** bir sifāl olmış

göñlini açmak [1] gönlünü ferahlandırmak, içini açmak; bkz. TS. C. III, s. 1761.

G105/5 Geh ḳulḳul-i mey **göñlüm açar** gāh dem-i nāy / Maḳṣūd benüm pādişehüm ḥüsn-i edādur

göñlini aḳıtmak [1] gönlünü çelmek, gönlünü meylettirmek; bkz. TS. C. III, s. 1763.

G57/3 **Göñlüm aḳıtdı** şimdi beni ṭurmaz aġladur / Ol şūḫ-ı dil-sitān ile hep mā-cerā budur

göñlini almak [7]

1. hayranlık içinde bırakmak ‖ sevindirmek, memnun etmek

G402/1 Cihānuñ **göñlin aldı** evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i yā Hū

2. gönlünü çelmek/kapmak ‖ ilgilenmek ‖ kandırmak

G121/1 **Göñlin alup** ġonca-veş āl ile dil-teng itdiler / Bülbül-i şūrīdeye güller ʿaceb reng itdiler
G278/5 Ḫançer-ṣıfat iẓhār-ı ṣafā eyledi dilden / Nāzüklik ile **göñlümüz almaġa** miyānuñ
G485/2 **Göñlümüz alur** ele zülf-i dil-āvīzüñ hele / Vechden ḫāric degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi
G151/2 Fitneler ḳaynadup ey dost n'ider ḫāl u ḫaṭuñ / **Göñül almaġa** ruḫuñ eyledügi āl yiter
G126/1 **Göñül almaġa** gelür şīveye āġāz eyler / Dil-i bī-çāreyi ben ʿarż idicek nāz eyler

G250/1 **Göñüller alduġın** inkār ider meger zülfüñ / Elini muṣḥafa urmış yemīn ider zülfüñ

göñlini eglemek **[3]** gönlünü eğlendirmek, avutmak

G370/3 **Göñlin egler** nāle-i zencīr ile mecnūn-ı ʿaşḳ / Naġme-i ʿūd u ṣadā-yı çeng ü nāyı nʾeylesün

G386/3 Ṣaḥrā vü kūhı geşt ü güẕār itdügüm bu kim / Dīvāne **göñlüm egleyecek** bir yir isterin

G415/1 Fürḳatüñde **göñlüm eglerdüm** gül-i gül-zār ile / Gül de gitdi yaluñuz ḳaldum ġamuñda zār ile

gönlini ḫarāb ḳılmak **[1]** gönlünü yıkmak ‖ gönlünü kırmak

G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān **göñlümi ḳıldı ḫarāb** / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ

gönlini şikār itmek **[1]** gönlünü avlamak ‖ kendisine âşık etmek

G34/1 **İtdi şikār gönlümi** bir şūḫ-ı şeh-levend / Müjgānı tīr ü ḳaşı kemān ṭurrası kemend

göñül ḫānesi **[1]** gönül evi; bkz. TS. C. III, s. 1768. (‘göñül evi’ md.)

G186/6 Şeb-i fürḳatde ey Bāḳī ṭulūʿ-ı mihr-i enverden / Bu **göñlüm ḫānesin** rūşen iden ol meh-liḳā yigdür

göñül ḫastesi **[1]** ‘ḫaste göñül’, ‘dil ḫastesi’ md.

G541/2 Lebüñüñ şāfiyesi vire diyü şāfī cevāb / Bu **göñül ḫastesinüñ** virdi dürer yā Şāfī

göñül ḫoşluḳları müyesser ḳılsun! **[1]** (Allah) gönül hoşlukları nasip etsin! (dua sözü)

K27/22 Cihānda sāġar-ı devlet murāduñ üzre devr itsün / **Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser** Ḥażret-i Mevlā

göñül mürġi **[2]** gönül kuşu; bkz. ‘mürġ-i dil’, ‘dil mürġi’ md.

G374/2 Zülfüñüñ ḳaldı **göñül mürġi** Ḳara Bāġında / Ruḫuñuñ görmege ʿazm itmiş iken Baġdādın

G143/3 Ḳarār itmez **göñül mürġi** bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend ister

göñül şehri **[1]** bkz. ‘dil şehri’

G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı **göñül şehrine** gelse şeh-i ʿaşḳ / Bile endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi gelür

göñül baġlamak **[2]** gönül vermek, kalben bağlanmak; bkz. TS. C. III, s. 1764.

G467/3 ʿAnberīn ḫaṭṭuñ anuñ sāyesidür ḫaddüñde / Kim **göñül baġlamaz** ol ṭurra-i ʿanber-sāye

G423/7 Mey içüp mest-i müdām olmayıcaḳ ey Bāḳī / Ne **göñül baġlasun** ādem bu ḫarāb-ābāde

göñül virmek **[4]** gönül bağlamak, severek bağlanmak

G171/6 Ser terkine ḳāʾildür dünyāya **göñül virmez** / Terk ehlinüñ ey Bāḳī başında saʿādet var

G299/4 ʿİşve-i dehre **göñül virmez** o kim ʿāḳildür / Almadı behre begüm kimse bu dünyādan bil

G454/5 Olıcaḳ ḫūb **göñül virmege** ʿirfān ehli / Şiʿr-i Bāḳī gibi hem şūḫ gerek hem tāze

G514/5 **Göñül virdük** bu fānī mülke Bāḳī / ʿAceb ġafletde ḳalduḳ hey meded hey

göñülden çıḳmamak **[1]** unutulmamak

G432/4 Ḫayāl-i ḫāl u ḫaṭṭuñdan beni ḫālī olur ṣanma / **Göñülden çıḳmaz** ol endīşeler vaḥdetde keẟretde

göñülden gidermek **[1]** gönlünden atmak, gönülden çıkarmak; bkz. ‘dilden gidermek’ md.

G545/5 Bāḳī **gider** endīşe-i dünyāyı **göñülden** / Degmez bu ḳadar raġbete bu menzil-i fānī

göñüller açmaġı **[1]**

G85/3 Ġonca-āsā ḳan ile ṭolmış **göñüller açmaġı** / Leblerüñden ögrenür var ise şīrīn-kārlar

gör! **[64]**

K18/17 Şīşe-i çarḫda **gör** bunca muraṣṣaʿ naḫli / Nice ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı Cebbār

K19/24 Dür-i sīr-āb ile **gör** gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem

M1/VII/1 Bāḳī cemāl-i Pādişeh-i dil-peẕīri **gör** / Mirʾāt-i ṣunʿ-ı Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri **gör**

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri **gör**

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi sepīde-dem / Ruḫsār-ı ḫūb-ı ḫusrev-i rūşen-żamīri **gör**

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra yitürdi bu ṣayd-gāh / Var işigine ḫidmet-i Şāh Erdşīri **gör**
M1/VII/5 Ber-bād ḳıldı taḫt-ı Süleymānı rūzgār / Sulṭān Selīm Ḫān-ı Sikender-serīri **gör**
M1/VII/6 Vardı peleng-i kūh-ı veġā ḫᵛāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı kibriyāda ṭuran nerre şīri **gör**
M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri **gör**
M1/VIII/5 Tedbīri **gör** ki irmedi kimse ḫayāline / Āṣaf cihāna gelse göreydi vezāreti
G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin **gör** geçenden geç
G31/4 Mecnūnı **gör** ki ḳomadı ʿaşḳını Leylīnüñ / Nāmūs u nengi ḳodı vü terk itdi taḫt u tāc
G68/5 Çeşm-zaḫm-ı felegi n'eyledi **gör** ey Bāḳī / Dime bir daḫı beni şāh-ı cihānum gözedür
G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it gūşe-i gül-zārı **gör** / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı **gör**
G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn zirihler seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı **gör**
G71/3 Baḳma çarḫ-ı ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / Dilden āhum çekdügi şemşīr-i āteş-bārı **gör**
G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı **gör**
G71/5 Cām içüp hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı **gör**
G71/6 Görme ey zāhid günāhum çoḳluġın şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı **gör**
G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı **gör**
G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it meleʾ-i aʿlā **gör** / Ḳalma şol pāyede kim anda edānī görinür
G77/1 Ḫūnī göz ile ol müje vü ebruvānı **gör** / Tīr ü kemān elinde iki Türkmānı **gör**
G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı **gör**
G77/3 Çekdi ḳapuñ gedālıġına ʿāḳıbet ṣaçuñ / ʿÖmr-i dırāz u salṭanat-ı cāvidānı **gör**
G77/4 Aldanma cāh u baḫtına ḳalmaz bu rūzgār / Bāġ u bahārı n'eyledi bād-ı ḫazānı **gör**
G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre döndi günbed-i heft āsmānı **gör**
G77/7 Devrinde kimse görmedi emn ü selāmeti / Uydı zamāne ṭavrına ol bī-emānı **gör**
G77/8 Bāḳī cemāl-i şāha nigāh eyle aç gözüñ / Çeşm ü çerāġ-ı dūde-i ʿOs̱māniyānı **gör**
G77/9 Şāh-i bülend-kevkebe māh-ı felek-cenāb / Sulṭān Murād Ḫān-ı sipihr-āsitānı **gör**
G77/10 Tīr-i cefā-yı çarḫ-ı sitem-gerden iñleme / Şemşīr-i ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı **gör**
G88/3 Pertev-i āfitābı **gör** yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāk-sārdur
G122/1 Mirʾāt-ı gülde ḥüsn-i dil-efrūz-ı yāri **gör** / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate āyīne-dārı **gör**
G122/2 Her naḳş u her nigār ki ḳılsañ müşāhade / Elṭāf-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ-i Perverdigārı **gör**
G122/3 Dil-beste olma terligine tāze ġoncanuñ / Ol pīrehende cilve ḳılan gül-ʿiẕārı **gör**
G122/4 Ḫāmūş yatma bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel merġ-zāra ġulġule-i mürġ-i zārı **gör**
G122/5 Dīvānelik zamānıdur āvāre göñlini / Zencīrlerle żabṭ idemez cūy-bārı **gör**
G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne nice tāzelenmesün / Gül ḫırmenine āteş uran nev-bahārı **gör**
G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden nişāne ḳalan yādgārı **gör**
G122/9 Seyr ü ṣāfa-yı bāġ u gülistān ise ġaraż / Gül-zār-ı ḥüsn-i pādişeh-i kām-kārı **gör**
G122/10 Āsūde ẓıll-ı rāyet-i ʿadlinde kāʾināt / Kevn ü mekāna sāye ṣalan şāḫ-sārı **gör**
G129/1 Kūyuñ gedāsı oldı dil-i mübtelāyı **gör** / Sevdā-yı mülk ü salṭanat eyler gedāyı **gör**
G129/2 Var ey Ḫutende ḫāli gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı **gör**
G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden aldı el / Göklerde uçdı āḫır efendi hümāyı **gör**
G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / Mirʾāt-ı ḥüsn-i yāre naẓar ḳıl ṣafāyı **gör**
G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i bālā-yı yār olan / Sevdā-yı zülfi başuña düşsün belāyı **gör**
G129/6 Maġrūr idüñ vefāsına bir şūḫuñ ey göñül / Rüsvāy-ı ʿālem eyledi şimdi cefāyı **gör**
G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh ṭoḳındı tīr-i maḥabbet ḳażāyı **gör**
G138/6 Faṣl-ı ḫazānı **gör** ki gelür ayaġına zer / Ebr-i bahār ʿālemi giryān olup gezer

G138/7 Evrāḳ-ı bāġa n'eyledi bād-ı ḫazānı **gör** / Bāḳī ġamuñda şöyle perīşān olup gezer
G163/5 Bāḳī hemīşe **gör** bu ḫum-ı nīl-gūnı kim / Dürd-i belā vü derdini merd-i hüner çeker
G322/5 Ayırdı siḥr idüp yāri sipihr-i pīre-zen benden / Ne luʿb itdi baña **gör** bi'llāhi oynaşum
G351/3 Çemende bülbül āvāzı naṣīḥat diñledür mi **gör** / Bahār irsün yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun
G377/3 ʿĪş u ṣafā-yı ʿahd-i Cem ü devr-i cāmı **gör** / Baḥŝ itme rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan
G410/3 Rūzgāruñ sitemin **gör** düşürüp gīsūña / Yine dil zevraḳını ṣaldı Fireng-istāne
G483/2 ʿArṣa-i ʿaşḳda **gör** Ḥażret-i Mevlānāyı / Ṭurmayup daḫı döner üstine yoldaşları
G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini **gör** nice meymūn itdi
G500/3 Ḳapuñda dād umar ey şāh-ı ʿādil / Dil-i mecnūnı **gör** dīvāne geldi
G540/5 Bāḳıyā **gör** ḫarāb ider āḫir / Seyl-i eşküm bu nīl-gūn ṭāḳı
M4/II/3 **Gör** ne dir ol kim sözi gūyā Mesīḥ enfāsıdur
G347/2 **Gör** ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi dürre-i dürc-i feṣāḥat nükte-perversin
G409/1 **Gör** ne ḫilʿatdur naẓar ḳıl sünbül-i raʿnāsına / ʿĀlem-i bālādan inmiş ḳāmet-i zībāsına
G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış ḳażā hem-reng o ḫadd-i meh-veşe / **Gör** ne yüzden imtizāc itdürmiş āb u āteşe
G442/3 **Gör** viṣālüñ gicesi şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā şeb-i meh-tābda
G545/2 N'eyler seni bildüñ mi hevā ʿāḳıbet-i kār / **Gör** bād-ı vezān üzre giden berg-i ḫazānı

göre [2] nispetle

G126/3 Ḳāmet-i naḫle **göre** ḥālet-i reftār olsa / Yine bu şīveyi ol serv-i ser-efrāz eyler
G266/4 Ḳad-i bālāya **göre** şīve-i reftār gerek / Ey ṣanavber bize ʿarż itme iñende ṭūluñ

görmek [230]

K14/13 Didi Behrām-ı düşmen-kām **gördi** ḍarb-ı şemşīrin / Ḳoluña ḳuvvet ey rūz-ı veġānuñ Şāh-ı Merdānı
G8/3 Göklere irdi yine gül-bāng-i mürġ-i ḫoş-nevā / Ṣaḥn-ı gül-şen **gördi** bir aʿlā maḳām-ı dil-güşā
G294/3 Nic'olur **gördi** ṣafā āyīne-i ḥüsnüñde / Yirlere geçdi ḥayādan utanup āb-ı zülāl
G430/4 Dür dişüñ vaṣfında şiʿrüm defterin **gördi** meger / Kim ṣadef mecmūʿasını ṣaldı deryā ḳoynına
G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā bāġda āb-ı cūya / Beñzemiş ʿaks-i ruḫuñ **gördi** bir içim ṣuya
G479/3 ʿAcebā bād-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā **gördi** geçer / Dil-i āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya
G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan laʿl-i şeker-bāruñ gibi / Ḳanda **gördi** ṭūṭī bir āyīne ruḫsāruñ gibi
M1/VI/2 **Gördi** nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / Ser-keşlik adın añmadı bir daḫı bānları
G217/4 Geçdi sen serv-i semen-sīmā ṭururken ser-firāz / **Gördi** ʿarʿar lā-cerem bād-ı ṣabādan serzeniş
K5/27 Cünūnın **gördiler** cūlar nihāl-i sīm-sīmāña / Gümiş zencīr ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı
K23/2 Cām-ı hilāli hep bilece **gördiler** bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı Ḫudā rūzeyi ḥarām
G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda iẓhār itmedüm meftūnluġum / Bildiler ḥāl-i derūnum **gördiler** maḥzūnluġum
G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ **gördiler** / Nūrdan ḳandīl aṣılmış ṣandılar miḥrābda
G184/5 **Gördiler** ḫançerüñüñ zaḫmı virür cāna ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler bir içim ṣu didiler
G536/1 **Gördiler** ol bī-vefāyı terk ider her dem beni / Özlerine eylediler nāleler hem-dem beni
G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp bīgāne resmin ḳullanur / Nāz ider her **gördügince** bir zamān bilmezlenür
G460/1 Devlet el virse yüzin **gördügüm** eyyām olsa / Merḥabā eylesem ol şūḫ ile bayram olsa
G539/1 Derd-i çeşmüñ **gördügümce** derd-nāk eyler beni / Gözlerüñ derdi senüñ bir gün helāk eyler beni
G161/2 Kimse pervāz uramaz ʿaşḳı hevāsında anuñ / **Gördügüñ** şūḫ-ı cihān Rūm ili şeh-bāzı geçer
K2/50 Bir yıl emrüñle binā ḫidmetine nāẓır olup / **Gördük** ol maṣlaḥat-ı ḫayrı bi-ḳadri'l-imkān
G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez insāna / Kerem **gördükçe** ey Bāḳī gedālardan recā artar
G538/5 Cemālüñ muṣḥafını dil-berā **gördükçe** bu Bāḳī / Oḳur Ve'ş-şems yüzüñe ḳaşuña sūre-i Nūnı

G140/2 Başumuñ yazusını hep **gördüm** / Benem erbāb-ı ʿaşḳa ser-defter
G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne daḫı görmedüm / Gerçi **gördüm** bī-vefā dünyāda nice māh u sāl
G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün **gördüm** o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er yoḳ daḫı pehlū da güzel
G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı dili dīde düketdi **gördüm** / Mey-i nābı bedel-i mā-yeteḥallel çekdüm
G337/4 Gül ü şaḳāyıḳuñ ol reng-i rūların **gördüm** / Ḥicābı ġālib iki dil-sitāna beñzetdüm
G293/4 **Gördüm** ol çeşm ü çerāġ-ı cānı şevḳum var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa yaḳmaġa pervāne-āsā perr ü bāl
G303/4 **Gördüñ** ḳabā-yı ʿömre beḳā yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre gel
G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma vāʿiẓ mest **gördüñse** / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm
G229/5 Cāmiʿ içre **göre** tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf
G416/6 Pā-būsuñ özler oldı **görelden** izüñ tozın / Bāḳī ʿaceb ḫayāle döşendi ġubār ile
G478/2 Cem ḳomadı elinden içdi müdām cāmı / ʿAks-i lebüñ **görelden** cām-ı cihān-nümāda
G173/1 Göñül cām-ı lebüñle sāḳıyā āvāre düşmişdür / **Görelden** çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre düşmişdür
G436/5 Ṭāḳ-ı ebrū-yı nigārı **göreli** ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı ʿaşḳ ehli daḫı miḥrāba
K18/47 Degme bir gevheri kirpügine ṣalındurmaz / **Göreli** laʿl-i revān-baḫşuñı çeşm-i ḫūn-bār
G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u çemen seyrine dil / **Göreli** gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ
G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān **görelüm** / Nice bir öpe ḳuca görişe ṭavḳ u kemerüñ
G510/7 Bāḳī **görelüm** nʾola gerek dest-i ḳażādan / Şeh-bāz-ı dil ol kebk-i ḫırāmāne ṣalındı
G422/1 Ṭutalum mihri **görem** ṭalʿat-i dil-ber yirine / Kime dil baġlayam ol zülf-i muʿanber yirine
M9/IV/1 **Görem** diyü seni aʿyān-ı erbāb-ı naẓar her gün
G463/5 **Göremez** külḫan-ı sīnemde olan āteşümi / Bāḳıyā girsem eger menḳal-i nāruñ gözine
K12/10 Āb-ı rūyın **gören** ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb ṣanur sīne-i ʿuryāne çeker
K18/43 Reşk-i dendānuñ ile ḫançere düşdi jāle / Berg-i sūsende **gören** itdi ṣanur anı ḳarār
G46/1 Ruḫuñ ey ġonca-dehen berg-i gül-i ḫod-rūdur / Dir **gören** zülf-i siyeh-kāruñ içün şeb-būdur
G156/2 Dir **gören** tāze dāġı başumda / Ne güzel ḳırmızı ḳaranfül olur
G193/2 Evtār-ı çeng-i bezm-i ṣafādur ṣanur **gören** / Künc-i belāda gözden aḳan iki rūdumuz
G193/4 Zer-beft cāme geydi ser-ā-ser ṣanur **gören** / İtse iḥāṭa cismümüzi yanar odumuz
G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / Ayda bir kez ḫāl-i ruḫsārın **gören** meh-rūlaruñ
G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn naḳşın **gören** tercīḥ ider şimdi zamān üzre
G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi **gören** taṣvīrin / Āferīn anı ḳalemden çıḳaran üstāde
G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki **gören** / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle
G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver ṣanur **gören** / ʿAks-i ʿiẕār-i sāḳīyi cām-ı şarābda
G535/4 Göklerde **gören** gice ṣanur kāh-keşāndur / Āhum dütüni günbed-i devvāre ṣarıldı
K8/3 **Gören** bezm-i maḥabbetde vücūdum naḫl-i gül ṣandı / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre
K14/19 Dil-āverler oyunlar oynadı küffāre ol gün kim / **Gören** bāzīçe-i taḳdīrüñ oldı deng ü ḥayrānı
K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir filori dikdi güneş / **Gören** kimesne kenārın meh-i nev itdi ḫayāl
G196/1 **Gören** dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz
G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ āb-ı ʿārıżuñda / **Gören** dir ṣuya ʿaks-i lāle düşdi
K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri mevcin **görenler** ṣandılar ḫārā
G7/4 Görmez mis̱āl-i ḳāmetüñi çeşm-i rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki **görenler** naẓīr aña
G165/4 Benümʾçün acıyup aġlar **görenler** zaḫm-ı şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep yanuñda ḳalmışdur
G185/2 Nihāl-i serv-i bālāñuñ **görenler** ʿaksini ṣuda / Ayaġuñ öpmege düşmiş saña üftādedür dirler
G314/3 Dir **görenler** dem-i ġażabda seni / Bārekaʾllāh zehī cemāl u celāl
G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi **görenler** rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum

G392/4 Ṣūretā çīn görinür çihre-i gülde ammā / Bir ṣafā var ki **görenler** ṣanur āyīne-i Çīn
G438/5 Zīr-i zülfüñde **görenler** ḫaṭṭuñı ebr-i bahār / Sāye ṣalmış ṣandılar ṣaḥn-ı gül-istān üstine
G115/3 Şöyle fütāde mestem ḫāk-i der-i muġānda / **Görenler** āsitān-ı mey-ḫānedür ṣanurlar
G150/5 ʿİẕār-ı yār ʿaraḳ-nāk olınca ey Bāḳī / **Görenler** itdi ṣanur māh ile ḳırān ülker
G190/3 **Görenler** ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler yir yir
G448/5 **Görenler** ol kemerde Bāḳıyā ṭāḳ-ı melāḥatde / Yazılmış şemsedür dirler güzellik ḫānümānında
G384/1 Seyre çıḳsun ne temāşā ola peydā **göresin** / Bir iki gün hele ṣabr eyle temāşā **göresin**
G384/2 Leb-i cān-baḫşı ile mürdeler iḥyā itsün / Nicʾolur muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā **göresin**
G384/3 Çekinür silsile-i zülf-i siyeh-kāruña dil / Beni dīvāne ḳılur bir gün o sevdā **göresin**
G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ dāġların şekl-i S̱üreyyā **göresin**
G384/5 Ṣūret-i mihrine ey dil ḳatı maġrūr olma / Bī-vefādur felek-i āyīne-sīmā **göresin**
G384/6 Seni bir ṣūret-i zībā ile aldar ammā / ʿĀḳıbet saña ne yüz göstere dünyā **göresin**
G384/7 Bāḳıyā cilve ḳılur ṣūret-i iḳbāl ol dem / Ki göñül āyīnesin pāk ü mücellā **göresin**
G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin **göresin** tozı
M1/VIII/5 Tedbīri gör ki irmedi kimse ḫayāline / Āṣaf cihāna gelse **göreydi** vezāreti
G212/4 Cām-ı cihān-nümā-yı cemālin **göreydi** ger / İtmezdi vażʿ-ı āyīne ferzend-i Fīlekūs
G464/5 ʿĪd-gāhuñ **göreyin** iñlesün ol dolābı / İle seyr itdürür ol sīm-beri döne döne
G41/4 Oñmasun bitmesün ey serv-i revān / **Göreyin** bāġ-ı cihānda şimşād
G126/4 **Göreyin** ṭur seni bir laḥẓa disem yollarda / Baña ol şūḫ-ı cihān şīveyi ṭurmaz eyler
G389/3 Niçün ol yāre raḳībā didüñ īmānumsın / **Göreyin** ayrılasın ṣon demi īmānuñdan
G188/2 Bilmezem nice **göreyüm** ben o māhuñ yüzini / Baḳıcaḳ gün yüzine gözünü nem-nāk eyler
K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile ṣaçdı sīmi felek / Bu ḥāleti **göricek** māʾil oldı tāze nihāl
K26/22 Secde ḳıldı **göricek** māh ḳaşuñ miḥrābın / Bilmeyen şöyle ḫayāl eyledi kim ola cebīn
G31/5 Ḥayretde ḳaluram **göricek** Bāḳī nergisi / Bunca zer ile ayaġı gūr içre gözi ac
G177/2 Müşg ü ʿanber ezilürken **göricek** kākülüñi / Yine anlar başuñ üstinde senüñ yir ideler
G184/6 İltifātuñ **göricek** Bāḳīye ḳapuñda şehā / Ḥased ehli nice bir bunda gelür bu didiler
G319/1 Laʿlüñ **göricek** ḳana döner gözden aḳanum / Oynar yüregüm derd ile diñmez ḫafeḳānum
G385/3 Yaḳma dāġum **göricek** sen de beni ey ṣofī / Severin nʾeyleyin ol lāle-ʿiẕārı severin
G454/3 Rūz-ı hecrinde güler dāne-i eşküm **göricek** / Berg-i güldür ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze
G524/2 Beñzetdi dehānuñda olan ḥabb-i nebāta / Şeb-nem **göricek** ġonca hemān aġzı ṣulandı
Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya ṣandum **göricek** ʿaks-i mehi
G131/2 **Göricek** muʿcize-i naḳşını ṣūret-ger-i Çīn / Götürüp ḫāme-ṣıfat barmaġın īmān getürür
G137/2 Gözlerüm segridügi bu ki ḫayālüñ üzre / **Göricek** lerze ṭutar dīde-i giryān ditrer
G249/3 **Göricek** sīn-i miske beñzetdüm / Şāne-i zülf-i ʿanber-efşānuñ
G314/5 Öykünürmiş ʿiẕār-ı dil-dāra / **Göricek** Bāḳıyā güli ele al
G488/5 Āh kim düşdi nā-gehān göñlüm / **Göricek** ol çeh-i zenaḫdānı
K14/14 S̱üreyyā ṣanmañ üstinde **görince** şīr-i gerdūnı / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı
M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür / Zīrā **görince** ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür
G97/4 Zinhār eline āyīne virmeñ o kāfirüñ / Zīrā **görince** ṣūretini büt-perest olur
G319/5 Cānum özenür kim ḳomaya şīşede Bāḳī / Meclisde didüm ben de **görince** ḳoma cānum
G337/9 Ḳolında şāhid-i baḫtı **görince** ol şāhı / Şikāra pençe uran arslana beñzetdüm
G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı **görince** cān / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān
Mtl 26 Nā-geh **görince** pertev-i ruḫsār-ı Aḥmedi / Bī-iḫtiyār zāhidüñ īmānı gevredi

G71/6 **Görme** ey zāhid günāhum çoḳluġın şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör
Kt10/2 **Görme misin** itlerüñ ġavġāsını bāzārda / İltifāt itmez güẕār eyler ḫırāmān şīr-i ner
K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb şāhāne meclisdür / Düşinde **görmedi** Cem böyle ʿişret-ḫāne-i zībā
M1/VIII/7 Rāḥat yüzini **görmedi** çalışdı cān ile / Çekdi Efendi yolına bu deñlü zaḥmeti
G77/7 Devrinde kimse **görmedi** emn ü selāmeti / Uydı zamāne ṭavrına ol bī-emānı gör
G305/7 Bāḳī birinde **görmedi** ḫaddüñ leṭāfetin / Gül-zār-ı dehre gerçi gelüpdür hezār gül
G490/2 Ġonca-i ümmīd-i bāġ-ı ʿömri ḫandān **görmedi** / Dīde kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı
G189/3 **Görmedin** dīde yüzin oldı göñül āşüfte / Göñlüme çeşm-i güher-bār bu yüzden terdür
G451/6 Bāḳī leṭāfet-i ġazel-i āb-dāruñı / Ḥaḳḳā budur ki **görmedük** āb-ı zülālde
K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze nigīn / Dostum **görmedüm** aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem
G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne daḫı **görmedüm** / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl
G504/4 Yaruñ raḳībi gibi iti **görmedüm** daḫı / Olmaya gerçi eşk-i revānum gibi cerī
G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez yem ḳılduġum / **Görmedüm** bir böyle ḫār ʿālemde yemden incinür
G374/2 Zülfüñüñ ḳaldı göñül mürġi Ḳara Bāġında / Ruḫuñuñ **görmege** ʿazm itmiş iken Baġdādın
G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum āyīneye baḳ **görmek** isterseñ naẓīr
G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ **görmek** dilerseñBāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze gül
G511/2 Deger bir kez yüzin **görmek** o māhuñ / Güneş ḳurṣı gibi yüz bin filori
G52/3 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāruñ üzre zülf-i pür-çīnüñ / Miẟālin **görmemişdür** kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur
M1/II/7 Cān u cihānı gözlerimüz **görmese** nʾola / Rūşen cemāli ʿāleme ḫurşīd ü māh idi
G218/4 Görmez cihānı gözlerümüz yāri **görmese** / Mirʾāt-ı ḥüsni var ise ʿālem-nümā imiş
G422/3 **Görmese** yār ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / Ḫışm idüp ʿāşıḳın āzārlar itler yirine
G15/4 Gözüme ʿālem görinmez **görmesem** ruḫsāruñı / ʿĀrıżuñ mirʾātıdur āyīne-i ʿālem-nümā
G440/3 **Görmesün** kimse ṣaḳın diyü lebin dişler baña / Baḳduġumca ol büt-i şekker-şikenden cānibe
G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı sīnemüz örtile mevc-i eşk ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā **görmeye** kimse ḳaramuz
G188/4 Dil-i dīvāne senüñ **görmeyeli** zülf ü ruḫuñ / Ṣanma cānā giceden gündüzi idrāk eyler
G495/2 Dili dil-ber yapar aġyār yıḳılsun gitsün / Gelmesün **görmeyelüm** kendüye miʿmārlıġı
G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi görsün ṣürāḥī üstine / Şemʿ-i bezmi devr iderken **görmeyen** pervāneyi
M2/III/5 Gelüp aḥbāb serīrüñde seni **görmeyicek** / Ḳanı Sulṭān diyü eflāke irişsün efġān
G88/2 Cām-ı ġurūr ʿāḳıbet ʿālemi **görmez** eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur
G420/4 Rāḥat yüzini ḫᵛābda **görmez** şu kimse kim / Meyl-i ḥużūr-ı menzil-i dārüʾl-ġurūr ide
G464/3 Pister-i ġamda gözüm giceler uyḫu **görmez** / İderin ṣubḥa degin nāleleri döne döne
G515/2 İtlerüñden ġayrıyı **görmez** raḳībuñ gözleri / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin anı ey perī
G7/4 **Görmez** miẟāl-i ḳāmetüñi çeşm-i rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki görenler naẓīr aña
G218/4 **Görmez** cihānı gözlerümüz yāri görmese / Mirʾāt-ı ḥüsni var ise ʿālem-nümā imiş
G278/1 **Görmez** işigi Kaʿbesin ol ḳıble-i cānuñ / Çöp düşdi meger kim gözine ḳıble-nümānuñ
G508/5 Diḳḳatler ile seyr iderüz yāri ser-ā-pā / **Görmez mi idük** biz de eger olsa vefāsı
G429/3 Ḳan içmek ola bāde-i gül-gūn içilmeye / Mollā-yı ʿaṣr böyle mi **görmiş** kitābda
K1/22 Lerzende **görse** ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / Baġlar şihāb gerden-i gerdūna rīsmān
K4/5 Yine naẓm eylemiş bir ʿıḳd-ı gevher / İder biñ kerre Ḥassān **görse** taḥsīn
K5/29 ẟenā-hᵛānuñ olurdı māh-ı Kenʿān ṭalʿatuñ **görse** / Saña Yūsuf diyeydi iller aña Yūsuf-ı ẟānī
K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger āteş-i raḫşān **görse** / Ḳızara aḫker-i sūzān nitekim dāne-i nār
G134/4 Yollarda **görse** aġladuġum baña ṭaş atar / Gāhī bu çeşm-i eşk-feşānı siler geçer
G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül eşk-i revānum **görse** yār / ʿĀdeti tefrīḥ-i ruḫ itmekdür aḳar ṣularuñ

G428/5 Nūşīn lebinde ḫaṭṭını kim **görse** Bāḳıyā / Şīrīnlik yazıldı ṣanur şekker üstine
G177/5 **Görse** seyrinde seni bir gice nā-geh Bāḳī / Hep muʿabbirler anı vuṣlata taʿbīr ideler
G488/4 Göz ḳarardur düşerdi ḫāk-i rehin / **Görse** ger sürme-i Ṣıfāḥānī
G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine gül devrini **görsek** / Kenār-ı cūda ʿīş itdükçe dil-ber der-kenār olsa
K5/24 Aña her gūşeden bir ṭaʿne ṭaşın ḳondururlardı / Nigīnüñle muʿārıż **görseler** mühr-i Süleymānı
G285/1 Zülfüñi **görsem** ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram zencīr şeklin baġlamışdur Selsebīl
G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / Velī **görsem** yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde
K14/17 Kimi şemşīr-bāz oldı kimi cān-bāz bu ḫalḳuñ / Temāşā eyleseñ ol günde **görseñ** ḥāl-i insānı
M4/IV/2 Devr içinde ṭurmasañ **görseñ** hezārān nīk ü bed
G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler bār-ı belāñ altındadur / Derd-mend üftādeler **görseñ** ne ḥāl üstindedür
G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı **görseñ** ġonca-i raʿnāyı söyletseñ
G264/6 Ne dillerden ne dürler dökdügin deryā-ṣıfat **görseñ** / Ḫurūş u cūş ile bir gün dil- i dānāyı söyletseñ
G452/3 Elinden sāḳī-i dehrüñ ne ḳanlar yutduġum **görseñ** / Açılsa lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār olsa
G501/5 Bāḳıyā bezm-i belāda neye döndük **görseñ** / Nāy-veş baġrumuzı nāle vü efġān deldi
G506/4 Dil olup derd-i derūnum saña taḳrīr itse / Ḫançerüñ söylese **görseñ** dil-i şeydā ġamını
G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / **Görseñ** nihāl-i tīri nice ditrer üstine
K5/6 Biraz uyḫu yüzin **görsün** felekde dīde-i encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ nigeh-bānı
K15/4 Zamāne ḫāl-i Hindū-yı benefşe zīnetin **görsün** / Nis̱ār itsün Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı
G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ günlerin **görsün** gözüm nūrı / Ġubār-ı āsitānuñ çeşm-i cāna tūtiyā olsun
G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi **görsün** ṣürāḥī üstine / Şemʿ-i bezmi devr iderken görmeyen pervāneyi
K1/30 **Görsün** nihāl-i serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ çemende beslemesün bāġ-bān bān
G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / **Görsün** felekde söz nicʾolur ḫaṣm-ı nā-be-kār
G55/1 Açıl bāġuñ gül ü nesrīni ol ruḫsārı **görsünler** / Ṣalın serv ü ṣanavber şīve-i retfārı **görsünler**
G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne derde mübtelā oldı dil-i bīmārı **görsünler**
G55/3 Açıldı dāġlar sīnemde çāk itdüm girībānum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārı **görsünler**
G55/4 Ten-i zārumda pehlūm üstüḫānı ṣayılur bir bir / Beni seyr itmeyen aḥbāb mūsīḳārı **görsünler**
G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / Gitdi elden naḳd-i cān āḫır **görün** maġbūnluġum
K4/3 Ne ḫoş ḳıldı **görüñ** āṡār-ı luṭfı / Cihān-ı ṣūret ü maʿnāyı tezyīn
G96/4 Ādāb-ı bezm-i vuṣlatı pervāneden **görüñ** / Bülbül gibi degül-dürür ol ehl-i ḥāldür
G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd ḥüsn-i yāri **görüñ** / Ġaraż cinān ise kūy-ı nigāra varı **görüñ**
G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā varmasun mı yaġmāya / Çemen diyārına leşger çeken bahārı **görüñ**
G257/3 Mey içdügüñ lebi yādına bildi beñzümden / Ne reng virdi baña cām-ı ḫoş-güvārı **görüñ**
G257/4 Güler bu güfte-i rengīni gūşvār idinüp / Ruḫına şevḳ viren laʿl-i āb-dārı **görüñ**
G257/5 Piyāle devrini devrāndan ögrenür Bāḳī / Felekde gerdiş iden cām-ı zer-nigārı **görüñ**
G275/5 Yāre ʿarż eyleyemez çihre-i zerdin Bāḳī / Virdügi rengi **görüñ** aña mey-i gül-gūnuñ
G356/5 Mürġ-i dil-i Bāḳīyi **görüñ** fāḫte-āsā / Efġān ider ol serv-i ḫırāmānuñ ucından
M2/I/4 Düşmen-i ehl-i keremdür felek-i sifle-nevāz / **Görüñüz** nʾitdi o Şeh-zāde-i ʿālī-şānı
K20/35 Bu gül-şen içre seni serv-i ser-firāz **görüp** / Ṣu gibi ayaġuña aḳdı ḫāṭır-ı meyyāl
K22/3 Berg-i bīdi bāġda āb-ı revān üzre **görüp** / Didiler aḳmış ġılāfından bu tīġ-i zer-nişān
K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı āḫır **görüp** şāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde āferīnler pehlevān
K26/13 Kef-i kān ḫāṣiyetinden **görüp** iḥsān nicʾolur / Yirlere geçdi ḥayādan utanup genc-i defīn
M5/VI/1 Gözdeki ḫūn-ābe-i ālüm **görüp** raḥm itmedüñ
M5/VI/2 Yollar üzre cism-i pā-mālüm **görüp** raḥm itmedüñ

M5/VI/3 Bu perīşān olmış aḥvālüm **görüp** raḥm itmedüñ

G20/2 Nāfe ḳıldı zülf-i müşgīnüñ **görüp** ser-ber-zemīn / Ayaġuñ ṭopraġına miskīnlik itdi müşg-i nāb

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ **görüp** ölmek / Bahār günleri olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ

G53/3 Āh itme naʿl-i esbi nişānın **görüp** dilā / Şāyed kimesne işide yirüñ ḳulaġı var

G178/2 Ḫār-ı hecrüñde **görüp** ḥālüm baña öykündiler / Bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem āh u zārum aldılar

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın **görüp** ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi ḥiṣārum aldılar

G185/5 Ruḫuñ vaṣfıyla Bāḳīnüñ **görüp** güftār-ı rengīnin / Naẓardan düşmesün luṭf eyle merdüm-zādedür dirler

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı dem ḳanı ḥabābuñ ʿīşa / İʿtidāl üzre **görüp** āb u hevāsın ḳadeḥüñ

G324/4 Fürḳatüñde bāġa vardum ḥasret-i bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum **görüp** servi der-āġūş eyledüm

G333/7 Yüzüñ **görüp** n'ola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler müstecāb olur duʿā ḳıblem

G337/5 Ṣabā ile ḥarekātın **görüp** nihālleri / Tevāżuʿ ehli birer nev-cevāna beñzetdüm

G378/3 Şerer-ālūde **görüp** dūd-ı kebūd-ı āhum / Ṣandılar gök yüzidür encüm ile olmış zeyn

G390/2 Erġavānī cāmeñi **görüp** n'ola ḳan aġlasam / Yaraşur āb-ı revāna ḳarşu zīrā erġavān

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān **görüp** yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i ḫūn-ḫᵛārı ṭuymazsın

G471/4 Ḫāk-i rāh olduġum **görüp** ayaġın / Yirlere başmaz oldı cānāne

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı **görüp** yār bilmedi / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i dil-dūzı ilmedi

G489/4 Ṣarardı beñzi ḥasedden benümle yāri **görüp** / Raḳīb-i rū-siyehe bir ġarīb reng oldı

G498/3 Gelüp kāfir ṣaçuñ ruḫsāruñ üzre / Yüzüñ nūrın **görüp** īmāne geldi

G518/1 Sīne dāġın **görüp** ol ġonca-dehen lāle gibi / Bir avuç ḳanuma girmek diledi jāle gibi

G535/5 Bāḳī **görüp** ol pīreheni yāre ṣarılmış / Ṣandum ki semen ḳadd-i sefīdāre ṣarıldı

G540/3 Ḫāk-i rāh olduġın **görüp** cānān / Ḳatı ayaḳlar oldı ʿuşşāḳı

K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle pür olsun ḥaremüñ / **Görüp** īmāna gele anı ṣanem-ḫāne-i Çīn

K27/6 **Görüp** ol cām-ı gül-rengi seḥerden eyler āhengi / Ṣanur güllerle zeyn olmış ḳafesdür bülbül-i şeydā

G155/1 İderken tīr-i müjgānuñ gibi ḥükmin revān ḫançer / **Görüp** şemşīr-i ġamzeñ kendüden geçdi hemān ḫançer

G188/5 **Görüp** aġyāruñ elinde ayaġın dil-dāruñ / Bāḳī ġamdan çeküben yaḳasını çāk eyler

G251/1 **Görüp** tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

G343/3 **Görüp** bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benüm'çün ʿūd u micmer hem

G343/5 **Görüp** bu dürlü dürlü naẓm-ı pāküm şermden Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı lü'lū-yı ter hem

G346/5 **Görüp** ol sāʿid-i sīmīni gümişden bilüñi / İştihā keskin olur ḫançer-i bürrānuñdan

G368/2 **Görüp** çīn-i ebrū-yı müşgīnüñi / Siyeh çeşmüñi ṣandum āhū-yı Çīn

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān **görüp** yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i ḫūn-ḫᵛārı ṭuymazsın

G398/2 **Görüp** zülfüñ ʿiẕāruñ üzre bildüm / Muḳarrer batmaz imiş ṣuya cādū

K2/48 Ne revādur fużalā ḳala ḳıbāb altında / Kim **görüpdür** k'ola deryāyı ḥabāb içre nihān

G172/2 Başuma ʿayn-i belādur şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne **görür** rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫᵛāb nedür

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim **görür** ya tozını ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

K19/34 **Görür** elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem

görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret gösterür! [1]

G51/3 ʿĪd-gehde varalum dolāba dil-ber seyrine / **Görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret gösterür**

görüp işitmek [1] görüp öğrenmek ‖ ders almak

G348/7 Ḥaḳdan isterseñ naʿīm-i cāvidānı iste kim / **Gördüñ işitdüñ** beḳā-yı ʿömr ü devlet neydügin

görinmek [64]

K20/12 Götürdi perdeyi gözden **görindi** ḥalḳa-i der / Bu gice gök ḳapusın açdı Bārī-i Müteʿāl
K23/6 Yā nāḫunı **görindi** felek bir pelengdür / Kʾolmışdur aña ḳulle-i kūh-ı cefā maḳām
G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle naḳş **görindi** zamān zemīn
G150/3 Çü zülfi ḥalḳalarından **görine** ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān ülker
K25/8 Dehr bir şāḫ-ı sipend urdı felek micmerine / Meh-i nev ṣanma şafaḳda **görinen** zerd ü nizār
K25/14 Es̱eridür **görinen** urdı miḥekk-i şāma / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i dehre felek bir dīnār
G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı yārda ḫaṭ ṣanma **görinen** / Ẕerrātdur ki mihr-i münīr itdi āşikār
G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda **görinen** sīm dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer içre lüʾlūdur
G176/4 Gūyiyā yir yir açılmış lālelerdür ḫākde / Sīne üstinde **görinen** tāze tāze dāġlar
G321/2 Hem-reng-i peleng itdi beni kūh-ı belāda / Cismümde ser-ā-pā **görinen** dāġ-ı siyāhum
G327/2 Sīnem üzre **görinen** ḳanlu elifler ṣanmañ / Ṣafḥa-i derd ü ġam**a** sürḫ ile cedvel çekdüm
G373/1 Çihresinde **görinen** ṣanmañ o ḫūnīnüñ dehān / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan
G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre ḳamerdür **görinen** / Cānumuz ʿaksi geçer mihr-i münevver yirine
G438/3 Kāküli ṣanmañ **görinen** ṭāʾir-i devlet hümā / Sāye ṣalmışdur o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine
G463/2 Ḫaṭ degüldür **görinen** āb-ı ʿiẕārında velī / Bī-vefālıḳ o mehüñ kir getürüpdür yüzine
G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi
G512/2 Şemʿ-dān süfresidür hāle degüldür **görinen** / Ḳodılar encümen-i ʿaşḳa çerāġ-ı ḳameri
G118/3 **Görinen** encüm-i eflāk degüldür ey meh / Dūd-ı āh-ı şerer-ālūd-ı dil ü cānumdur
G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur çü meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / **Görinen** arada bu ṣūret-i esbāb nedür
G190/4 **Görinen** cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda lāleler yir yir
G276/6 Jāleler ṭamlamaġ ister gül-i terden gūyā / **Görinen** dürr-i bünāgūşı degüldür yāruñ
G373/3 **Görinen** encüm degül gūyā ḫazān evrāḳınuñ / ʿAksidür āyīne-i eflāke düşmişdür ʿayān
K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende **görinenler** sünbül
K26/25 Ḫūn-ı dil ṣanma **görinenleri** müjgānumda / Dīde gül-zār-ı ʿiẕāruñdan olupdur gül-çīn
M8/II/2 Gözlerümden aḳıdur kendü **görinmez** o perī
G59/4 Bir Ḳul oġlı āfetüñ kūyında ḳaldı cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz **görinmez** nʾeylesün bī-çāreler
G253/1 Fitneye āġāz idelden ġamze-i cādūlaruñ / Geh görinür gāh **görinmez** hilāl ebrūlaruñ
G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ ciger aṣlā **görinmez** başdan
G516/1 **Görinmez** dāġdan cismüm ser-ā-pāy / Beni yaḳmaġa cānā ḳalmadı cāy
G365/1 Cānā **görinse** ṭarf-ı ʿiẕāruñ niḳābdan / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı ṣanurlar seḥābdan
G333/7 Yüzüñ görüp nʾola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / **Görinse** Kaʿbe dirler müstecāb olur duʿā ḳıblem
K5/13 ʿAlevlerdür duḫān içre **görinür** tīġler gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı rezm-gāhı ḳılsa ẓulmānī
K18/18 Berg-i ezhārı hevā şöyle çıḳardı felege / Pür-kevākib **görinür** günbed-i çarḫ-ı devvār
K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa **görinür** / Dīde-i düşmenüñe ḥalḳa-i ejder ḫātem
K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi **görinür** pūlınuñ mis̱āl-i hilāl
K20/10 Ḳanadı gūşesidür āşiyāneden **görinür** / Ferāġa vardı meger şāh-bāz-ı zerrīn-bāl
K20/11 Ya nūndur **görinür** āḫırında Şaʿbānuñ / Ya rādur ol Ramażān evveline olmış dāl
K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu **görinür** kenār-ı cām
M2/II/2 Cūylar kim ṭolanur dāmen-i ṣaḥrālarda / Jāleler kim **görinür** lāle-i Nūʿmān üzre
M6/IV/3 Güller çemende **görinür** āteş sen irmeseñ
G74/1 Terk-i dünyī-i denī ḫalḳa tedennī **görinür** / Çeşm-i ʿuşşāḳa ne dünyī vü ne ʿuḳbī **görinür**
G74/2 Sīnesin itse ḳaçan kān-ı maʿārif ʿārif / Ḳılsa her ḥarfe naẓar bir nice maʿnī **görinür**
G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı maʿşūḳa iken dīde-i Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i Leylī **görinür**

G74/4 Sīne pür-şuʿle-i şevḳ olsa dil-i Mūsī-vār / Nār ẓann eyledügüñ nūr-ı tecellī **görinür**

G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it meleʾ-i aʿlā gör / Ḳalma şol pāyede kim anda edānī **görinür**

G74/6 Olamazsın ḥarem-i vaṣlına maḥrem dervīş / Sende mādām ki taḳṣīr ü tevānī **görinür**

G74/7 İdeli ḫāk-i cenābuñ ruḫ-ı Bāḳīde es̱er / Baḳsa āyīne-i idrāke tesellī **görinür**

G193/3 Tāc-ı zümürrüdī **görinür** var ise meger / Bālā-yı serde illere dūd-ı kebūdumuz

G232/1 Şeb-i tārīk **görinür** gözüme rūz-ı firāḳ / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı ser-ā-ser āfāḳ

G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim ʿārıżuñ üzre **görinür** / Döndi dendāneleri şekline sīn-i semenüñ

G253/1 Fitneye āġāz idelden ġam**ze-i** cādūlaruñ / Geh **görinür** gāh görinmez hilāl ebrūlaruñ

G311/3 Dürc-i dehānı var ise billūr ḥoḳḳadur / Andan **görinür** iki laṭīf āb-dār laʿl

G392/3 Lāleler kāselere döndi kʾola cevher-dār / Jālelerle **görinür** gül ṣadef-i dürr-i s̱emīn

G392/4 Ṣūretā çīn **görinür** çihre-i gülde ammā / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur **görinür** tīġ-i āteş-tābda

G462/2 Rūşen ḳılalı meşʿale-i āh-ı derūnum / Ġālib **görinür** gicelerüm gündüzüm üzre

G503/3 Ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı geh **görinür** gāh olur nihān / Çıḳmaz beyāża baḥs̱-i ḳażā vü ḳader gibi

G507/5 Bād gīsūların açduḳça **görinür** ruḫ-ı yār / Bāġ-ı cennetde açılmış gül-i sīr-āb gibi

K19/28 **Görinür** naḳş-ı nigīninde sevād-ı mührüñ / Devletüñ barmaġına māh-ı münevver ḫātem

K26/4 **Görinür** ṣaḥn-ı çemenden yine ṣāḫ-ı nergis / Āsmāndan nitekim heyʾet-i ʿıḳd-ı Pervīn

G94/4 ʿİẕār-ı sādesi üzre ṣan ol ruḫ-ı rengīn / **Görinür** āyīneden laʿl-i gūşvāresidür

G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / **Görinür** sīnede yir yir ser-i mismārdur dāġum

G448/1 Gümişden pāleheng ol naḫl-i bālānuñ miyānında / **Görinür** māh-ı tābāndur nihāl-i serv yanında

G499/4 Cūy-bār-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm / **Görinür** āb-ı revān içinde nīlūfer gibi

görinmez belā **[3]** görünmez kaza (beklenmedik bir zamanda başa gelen bela bağlamında)

G57/5 Aġyār diñler oldı pes-i perdeden bizi / ʿĀlemde ehl-i ʿaşḳa **görinmez belā** budur

G80/3 Ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ki daḫı ḥicāb-ı ḫafādadur / ʿAşḳ ehlinüñ efendi **görinmez belāsıdur**

G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden ṣaḳınmaḳ sūd-mend olmaz / Rıżādur çāresi ʿaşḳuñ **görinmez bir belā** ancaḳ

görişmek **[2]**

1. görmek

G295/3 Jengār ṣanduñ āyīnede naḳş-ı ḫaṭṭuñı / Yañlış **görişdüñ** ey yüzi gül o degüldür ol

2. sevişmek

G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir öpe ḳuca **görişe** ṭavḳ u kemerüñ

gösgötüri **[1]** toptan, tamamen; TS. C. III, s. 1784.

G101/1 Dil milketini yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı yār / Virdi fenāya **gösgötüri** şehri bir şirār

göstermek **[44]**

1. göstermek

G158/4 Reftār yolın **göster** eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī ḳaddüñe istāde ṣanavber

G420/1 **Göster** rūḫuñ ki nūr-ı tecellī ẓuhūr ide / Ḫurşīd gibi āyīneler feyż-i nūr ide

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen **gösterdi** gül çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı güneş zeyn itdi eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem **gösterdi** cevlānı

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i düşmende yir itdi / Meger **gösterdi** ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

G348/1 Şimdi bildürdi cihāna ġamzeñ āfet neydügin / ʿĀleme **gösterdi** ol ḳāmet ḳıyāmet neydügin

G412/1 Şebān-geh māh-ı nev **gösterdi** cām-ı zer-nigār elde / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār elde

K17/7 **Gösterdi** āb ʿaks-i gül-i bāğı nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār

G43/3 **Gösterdi** gāh zülfi ḳarasın gehī ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i dost ʿayān itdi cezr ü med

G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād irdi gül-sitāne / **Gösterdi** rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

K14/20 Çıḳup yelkenlüler Rūmī siperden bād-bānlarla / Yine **gösterdiler** cūş u ḫurūş-ı baḥr-i ʿummānı

G1/1 Ḫurşīd-i ruḫuñ kendüyi kim **göstere** cānā / Minnet mi ḳalur mihr-i żiyā-güstere cānā

G150/1 Aḳar yaşum olıcaḳ dīdeden nihān ülker / Diler ki **göstere** çeşm-i güher-feşān ülker

G212/1 Ḫūn-ı kebūter ile pür olup yine kü'ūs / Devr-i piyāle **göstere** mi dīde-i hurūs

G284/4 Maḳṣūdı bu kim lāle-ṣıfat **göstere** pervāz / Ruḫsārı hevāsında açar bāl ḳaranfül

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod ḳırmızı dībā geyer / Rezm-gāhuñ tā mehābet **göstere** küffārına

G518/3 Seg raḳībe nicʾolur **göstereyin** ölmez isem / Dehen-i yāre uyuzlanmağı tebḫāle gibi

G31/1 **Göstermeseydi** bādesini sāġar-ı zücāc / Ẕevḳ itmez idi bezm-i ṣafādan göñül mizāc

G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī sūzān gehī nālān / Felek āyīnesi **göstermeyeydi** dürlü ṣūretler

M5/I/3 Sende **göstermiş** kemāl-i ṣunʿın Üstād-ı ezel

G403/7 Ṭoldurdı gerçi cūd u seḫā **gösterüp** felek / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i ṣaḥrāyı sīm ile

2. işaret etmek

G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin **gösterüp** işte mā didi

K5/15 Müs̱elles̱ **gösterür** dāyim temāşā eyleseñ elde / Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı dıraḫşānı

K23/26 Āyīnedür ki ṣūret-i iḳbāli **gösterür** / Ṣaḥn-ı sarāy-ı devleti ferşinde her ruḫām

G51/1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʿişret **gösterür** / Devletinde ḫusrev-i gül ʿīşa ruḫṣat gösterür

G51/2 Mevsim-i gül ʿīd ile yār u muṣāḥib düşdiler / Bir birine iki dil-berdür maḥabbet **gösterür**

G51/3 ʿĪd-gehde varalum dolāba dil-ber seyrine / Görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret **gösterür**

G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş ḳarşuña / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet **gösterür**

G51/5 ʿĀşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ider / Memleket seyr itdürür ʿaşḳuñ vilāyet **gösterür**

3. öğretmek

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i miḥnet kesmede / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣanʿat **gösterür**

G78/1 Dīvān ider vaḳt-i seḥer nev-rūz-ı sulṭānī meger / Devrān ufuḳdan **gösterür** taḫt-ı zümürrüd tāc-ı zer

G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ **gösterür** s̱uʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur

G174/1 Sevdügüm ḳadd-i bülendin **gösterür** / Ḫūb olan elbette kendin gösterür

G174/2 Dil-rübālar māʾil-i ʿuşşāḳ olur / Bir birine derd-mendin **gösterür**

G174/3 ʿĀşıḳ oldum bir sipāhī-zādeye / Ḫışm idüp baña levendin **gösterür**

G174/4 Yügrük atuñ ḳılıcuñ keskin didüm / Gāh tīġın geh semendin **gösterür**

G174/5 Bāḳī mecnūnuñ olup-durur didüm / Ol ṣaçı Leylā kemendin **gösterür**

G262/5 Şehr içre ḫalḳ bir birine **gösterür** beni / Mihri hilāle beñzedeli meh-liḳālaruñ

G355/1 Gün yüzin hem **gösterür** hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / Zamāne **gösterür** Behrām olursañ ʿāḳıbet gūrı

K19/4 İdüp elmāsdan āyīne vü zerden şāne / **Gösterür** ḫalḳa yine şīve-i duḫter ḫātem

G314/2 **Gösterür** gül-şen içre ḳāmetüñi / Barmaġ ile biri birine nihāl

G348/11 Āsitānı ḫākini mesken ḳılan kem-ter gedā / **Gösterür** Dārālara dārāt u şevket neydügin

G455/4 **Gösterür** ṣaḥn-ı gül-istān çarḫ-ı mīnādan nişān / Şāḫ-ı nergis bāġda şekl-i S̱üreyyādur yine

götini silsün! [1]

Kt15/2 Anı Delü Muṣannife baġışla sen hemān / Varsun **götini silsün** o da bir faḳīrdür

götüñi yırtmak [1] kıçını yırtmak ‖ çok uğraşmak/didinmek

Kt11/3 Yüri var bulduġuñ aġaca ḳaşınma miskīn / Sen anuñ'çün **götüñi yırtar** iseñ ol olmaz

götürmek [7] Bkz. TS. C. III, s. 1787-1793.

1. sürüklemek

G216/2 Eşküm **götürdi** gitdi kūyına cism-i zerdüm / Berg-i ḫazāne beñzer bir cūy-bāre düşmiş

2. kaldırmak

K20/12 **Götürdi** perdeyi gözden görindi ḥalḳa-i der / Bu gice gök ḳapusın açdı Bārī-i Müteʿāl

K24/46 **Götürüp** tā ki şehenşāh-ı bahāruñ tūġın / Getüre cünd-i şitā üstine leşger sünbül

M2/II/6 Cism-i pākin **götürüp** ḫākden aldı Rıḍvān / Döşedi ḫᵛāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre

3. yok etmek, ortadan kaldırmak

G494/5 Cihānuñ ḫār u ḫāşākin **götürsün** ab-ı şemşīrüñ / Gül-istān eylesün rūy-ı zemīni düşmenüñ ḳanı

4. tahammül etmek, taşımak

G385/4 Bāde-i ṣāf-ı ṣafā-baḫşda ḥayrānem ben / Ne küdūret **götürür** dil ne ġubārı severin

G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ nāfeden / Dil **götürmez** ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ minnetin

götüri [1] büsbütün, tamamıyla; bkz. TS. C. III, s. 1793.

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa girüp ayaġı evvel çekdüm / Mā-sivādan **götüri** āḫır-ı kār el çekdüm

göz [46]

G77/1 Ḫūnī **göz** ile ol müje vü ebruvānı gör / Tīr ü kemān elinde iki Türkmānı gör

G335/5 Ḳızardı **göz** gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum

M5/VI/1 **Gözdeki** ḫūn-ābe-i ālüm görüp raḥm itmedüñ

G193/2 Evtār-ı çeng-i bezm-i ṣafādur ṣanur gören / Künc-i belāda **gözden** aḳan iki rūdumuz

G300/2 Devr elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan **gözden** dem-ā-dem ey göñül

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana döner **gözden** aḳanum / Oynar yüregüm derd ile diñmez ḥafeḳānum

G378/1 Aḳsa **gözden** ḳad-i mevzūnı ġamından iki ʿayn / İki mıṣrāʿ döner ḳaşlarumuz ẕü'l-baḥreyn

G397/2 Āşüfte olup ol **göze** ḥayrān u zār idüm / Nergis henüz ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

G315/1 N'ola dehr içre nişānum yoġ ise ʿAnḳāyem / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ **gözi** dā'im bī-dār

G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ **gözi** üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i perr-i hümā düşmiş ṣanurlar başına

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / **Gözi** saḳḳā yaşı āb-ı revān müjgānı cārūdur

K5/31 Benem ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim ṭurmaz revān eyler / Dilinden Āb-ı ḥayvānı **gözinden** dürr-i ġalṭānı

G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler **gözinden** ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G67/3 Ġamze aṣlā **gözine** kimseyi hīç ildürmez / Yine dil ḫastesin ol nergis-i şehlā gözedür

G306/4 Luṭfuñ **göziyle** bir güle baḳsañ yiter baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ **gözleri** ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste

G460/2 Olıcaḳ yār gibi dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt / Teni pālūde-i ter **gözleri** bādām olsa

G515/2 İtlerüñden ġayrıyı görmez raḳībuñ **gözleri** / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin anı ey perī

G380/6 **Gözleri** ṣabr u selāmet mülkini tārāc ider / Bir amānsuz ġamzesi Tātār dirseñ işte sen

M1/II/7 Cān u cihānı **gözlerimüz** görmese n'ola / Rūşen cemāli ʿāleme ḫurşīd ü māh idi

K10/7 Tāb-ı dilden aḫker-i sūzāna döndi **gözlerüm** / Bu mes̱eldür kim yanar ḫuşküñ yanınca ter bile

G314/4 Ḫaymedür **gözlerüm** ṭınāb müjem / N'ola ger ḳonsa aña şāh-ı ḫayāl

G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i zār / **Gözlerüm** ḳan aḳıdursa n'ola ġayret demidür

G159/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem dīde ḫūn-efşān olur / **Gözlerüm** sildükçe destüm pençe-i mercān olur

G339/2 **Gözlerüm** ebr-i bahārī gibi āb efşān idüp / Bād-veş sildüm anı pāk ü mücellā eyledüm
M8/II/2 **Gözlerümden** aḳıdur kendü görinmez o perī
G172/3 Seng-i cevrüñle ne dem dökse göñül şīşesini / **Gözlerümden** dökilür ḳaṭre-i nā-yāb nedür
G218/4 Görmez cihānı **gözlerümüz** yāri görmese / Mirʾāt-ı ḥüsni var ise ʿālem-nümā imiş
G372/2 Viṣālüñ bezmine tek maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī **gözlerüñ** ḳanum ḥelāl olsun
G182/2 **Gözlerüñ** ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı tārāc itdiler / Şol ḥarāmīler gibi kim kār-bāna girdiler
G539/1 Derd-i çeşmüñ gördügümce derd-nāk eyler beni / **Gözlerüñ** derdi senüñ bir gün helāk eyler beni
G172/2 Başuma ʿayn-i belādur şeb-i hecrüñde **gözüm**/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫᵛāb nedür
G382/7 Bāḳī yolında döke ṣaça ḫarç idüp **gözüm** / Āḫır düketdi naḳd-i sirişküm ḫızānesin
G478/5 Vaṣl-ı nigāre irüp olmadı ber-murād ol / Aġla **gözüm** yan ey dil Bāḳī-i nā-murāde
G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram cānā **gözümden** ter düşer
G232/1 Şeb-i tārīk görinür **gözüme** rūz-ı firāḳ / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı ser-ā-ser āfāḳ
G234/4 **Gözüme** özge ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / Nice sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ
G283/2 **Gözümüñ** ḳanlu yaşı devlet-i ʿaşḳuñda şehā / ʿAynına almaz olupdur aḳışın Ceyḫūnuñ
G530/5 **Gözümüñ** ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı
G541/4 Nʾola zeyn olsa yine meclisümüz güller ile / **Gözümüñ** ḳanlu yaşı eyledi pür eṭrāfı
G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada biñ ādem öldürür / Ḫūnī **gözüñ** ki āhū-yı merdüm-şikārdur
G104/3 Yanına alsun diyü kāfir **gözüñ** ġamzeñ gibi / Girdiler şimdi çelīpā şekline şemşīrler
G383/4 Ḫançer-i elmās-ı ġamzeñ var iken ḫūnī **gözüñ** / Çekmesün ʿālemde tīġ-i āhenīnüñ minnetin
K18/45 Ṭurralar milket-i Çīn nāfe-i müşgīn ol ḫāl / **Gözüñ** āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür Tātār
G62/1 Ġonca lebüñe ʿāşıḳ-ı ḫūnīn-ciger geçer / Nergis **gözüñe** bende-i ṣāḥib-naẓar geçer

göz ü ḳaş u ġamze **[1]** ‘āşūb-ı dehr’ paralelliğinde

G62/4 Bu **göz ü ḳaş u ġamze** vü ḫāl ü ḫaṭ ile yār / Āşūb-ı dehr ü fitne-i devr-i Ḳamer geçer

göz açmak **[3]**

G181/5 Senüñ naẓm-ı ciger-sūzuñ ṭutupdur dehri ey Bāḳī / **Gözin açsun** ḳamu şāʿir uyanıḳlıḳ zamānıdur
G77/8 Bāḳī cemāl-i şāha nigāh eyle **aç gözüñ** / Çeşm ü çerāġ-ı dūde-i ʿOs̱māniyānı gör
K24/28 Ḥāline ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ / **Göz açup** ide naẓar niteki ʿabher sünbül

göz degmek **[3]** nazar değmek, göze gelmek; bkz. TS. C. III, s. 1811; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 69.

G434/1 Ḳorḳum oldur **göz dege** ḫāk-i der-i cānānuma / Yoġsa küḥl-āsā çekerdüm çeşm-i ḫūn-efşānuma
G269/1 Devrān ayaġın şöyle şikest itdi şarābuñ / Gūyā ki mey-i nāba **gözi degdi** ḥabābuñ
G534/3 Ṭaḳınur **göz degmesün** diyü ḥamāʾil boynına / Ṣaḳınur yavuz naẓardan nʾeylesün anacuġı

göz dikmek **[4]** bir şey elde etmeyi aklına koymak

G1/6 Ben şāh-naẓar rind-i cihān aña direm kim / Nergis gibi **göz dikmeye** sīm ü zere cānā
G117/4 Bir iki mismārına var ise **göz dikdüñ** diyü / Başına ġammāzuñ erbāb-ı ẓarāfet ḳaḳdılar
G543/5 Ḳadüñ servine **göz dikmişdi** ey serv-i revān ammā / Bu gün Bāḳī yine ġamzeñ oḳın ḫāṭır-nişān itdi
G417/4 Ne ḥālet ḥāṣıl itmişdür kim oldı böyle ḳan ḥayrān / **Gözini dikdi ḳaldı** zaḫmum ol tīr-i ciger-dūze

göz göre **[2]** göz göre göre

G393/1 Çeker **göz göre** ġamzeñ tīġ-i bürrān / Diler kim eyleye bir demde biñ ḳan
G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz öper zülf-i siyeh-rū **göz göre** / Hīç yüz virmezsin ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

göz ḳarartmak **[1]** kendini kaybetmek; bkz. TS. C. III, s. 1824. (‘göz karartmak’ md.)

G488/4 **Göz ḳarardur** düşerdi ḫāk-i rehin / Görse ger sürme-i Ṣıfāḥānī

göz ḳıpmak **[2]** göz kırpmak, göz işareti yapmak; TS. C. III, s. 1824.

G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ **göz ḳıpduġın** iller / Gice ḫāl-i ruḫuñla baḥs̱ içün gelmiş meger kevkeb

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ **göz ḳıpduġın** iller

göz segirmek **[1]** göz seyrimek; yerine ve zamanına göre iyi ve kötüye işaret etmesi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 219.

G137/2 **Gözlerüm segridügi** bu ki ḫayālüñ üzre / Göricek lerze ṭutar dīde-i giryān ditrer

göz ḳulaġ olmak **[1]** göz kulak kesilmek ‖ olanca dikkatiyle gözlemek

K19/16 **Göz ḳulaġ oldı** ser-ā-ser gözedür āfāḳı / Bulalı ḳurb-i vezīr-i şeh-i kişver ḫātem

göz nūrı dökmek **[1]** emek harcamak

G468/2 Saña taṣvīr-i māhı beñzedince / Ne **gözler nūrını dökdi** sitāre

göz yaşı **[24]** bkz. ‘eşk’ ve ‘eşk-i çeşm’ md.

M2/II/3 Hep o **göz yaşlarıdur** aḳdı bisāṭ-ı arża / Aġlaşur ehl-i semā Ḥażret-i Sulṭān üzre

G109/2 Küh-sār-ı ġamda **göz yaşı** hecrüñle dem-be-dem / Ḫāṣāk u ḫārı ṣāḫ-ı gül ü erġavān ider

G113/5 Laʿl-i nāb oldı **göz yaşı** āḫır / Bu ḫaber gūş-ı dil-sitāne deger

G141/3 Kūyuñ yolında döne döne aḳdı **göz yaşı** / Seyl-āb-ı dīde Dicle-i Baġdād olup gider

G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem **göz yaşı** mey-gūn olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken bāde **göz yaşı** / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i pür-melāl gül

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʾīş itmege hecrüñde yiter / Nāle ney **göz yaşı** mey fikr-i viṣālüñ gül-şen

G442/2 Rūy-ı zerdi **göz yaşı** gerd-i riyādan ṣāf ider / Zer bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda

G493/3 Kimse bilmezdi derūnum rāzın / Āh kim **göz yaşı** ġammāz oldı

K16/4 Derdüm ḥisāba gelmedi ḳıldum muḥāsebe / **Göz yaşı** dāne dāne dökildi raḳam gibi

G217/6 **Göz yaşın** çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz āb-ı firāvān ġıll u **ġış**

G413/5 **Göz yaşını** ṣol deñlü revān eyledi Bāḳī / Ḳaldı reh-i ʻaşḳuñda ayaġı gil içinde

G545/3 Bir cāy-ı ḫaṭar olmasa ʿālemde nedendür / Ebrüñ bu **gözi yaşı** vü berḳuñ ḫafeḳānı

G483/3 Dehri bir āh-ı seḥer-gehleri ber-bād eyler / ʿĀlemi seyle virür **gözlerinüñ yaşları**

G29/4 Firāḳ-ı dürr-i dendānuñla cārī **gözlerüm yaşı** / Bu baḥr-i bī-kerāna ol dür-i nā-yāb olur bāʿis̱

G144/6 **Gözlerüm yaşı** fenā virdi dile ey Bāḳī / ʿĀlemi ġarḳ ider ol baḥr-i firāvān dirler

G76/5 **Gözlerüm yaşını** ṣofī istemez yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār ʿālemde yemden incinür

G29/5 Vücūdum ḫānesin seyle virür Bāḳī **gözüm yaşı** / Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu āb olur bāʿis̱

G338/2 Ben āb-ı revān itmek cān üzre **gözüm yaşın** / Tek meyl-i kenār itsün ol serv-i ḫırāmānum

G458/1 Göñül aḳdı **gözüm yaşı** gibi ol ḳadd-i dil-cūya / Niçün meyl itmez ol serv-i ḫırāmānum aḳar ṣuya

G531/5 Bāḳī-ṣıfat virdüñ elem itdüñ **gözüm yaşını** yem / Ḳılduñ ġarīḳ-i baḥr-i ġam deryālara ṣalduñ beni

G29/1 **Gözüm yaşına** ol lāʿl-i leb-i sīr-āb olur bāʿis̱ / Dem-ā-dem ḳana ey sāḳī şarāb-ı nāb olur bāʿis̱

G312/5 Vücūduñ ḫākini ter ṭut **gözün yaşıyla** ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı maʿnā açılur bu āb u gilden bil

G27/2 Hevā-yı zülfi ḳılmışdur seni ey ebr āvāre / **Gözüñ yaşı** budur seyl-i firāvān olmaġa bāʿis̱

gözden perdeyi götürmek **[1]** gözden perdeyi kaldırmak

K20/12 **Götürdi perdeyi gözden** görindi ḥalḳa-i der / Bu gice gök ḳapusın açdı Bārī-i Müteʿāl

gözden çıḳmak **[1]** gözden akmak ‖ gözünden düşmek ‖ gözden olmak; bkz. TS. C. III, s. 1811.

G364/3 Aġlayu aġlayu **gözden çıḳdum** āḫır ḳaṭre-vār / Ayru düşdüm çeşm-i ḫūn-bārum gibi dem-sāzdan

gözden geçürmek **[1]**

M4/IV/1 ʿĀlemi **gözden geçürseñ** eyleseñ biñ yıl raṣad

gözden nihān olmaḳ **[1]** gözden kaybolmak; bkz. 'dīdeden nihān olmak' md.

K5/4 Perī **gözden nihān olmaḳ** ne mümkindür zamānında / Cihānı şöyle nūrānī ḳılupdur rūy-ı raḫşānı

gözden ṣaḳınmak **[1]** gözünden esirgemek

G462/4 **Gözden ṣaḳınur** ḫāk-i derin beñzer o māhuñ / Āhum dütüni perde çeker yılduzum üzre

göze göstermemek **[3]**

G315/2 **Göze göstermez** ise ṭañ mı beni her ednā / Ki naẓar farḳ idecek mertebeden aʿlāyem

G512/4 **Gözüme** ʿālemi **göstermez** idüm nergis-vār / Ṣaḥn-ı gül-şende alaydum elüme cām-ı zeri

G540/4 Ḫaste çeşmi nigār beste ḳılup / **Göze göstermez** oldı āfāḳı

göze nem gelmek **[1]** göz kamaşmak ‖ yaş gelmek

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir **göze nem gelmesün** / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

gözi ac **[1]** aç gözlü, haris

G31/5 Ḥayretde ḳaluram göricek Bāḳī nergisi / Bunca zer ile ayağı gūr içre **gözi ac**

gözi āhū **[3]** ahu gözlü

G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey **gözi āhū** / O bir şemşīr-i bürrāna varur şīr-i dil-āverdür

G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey **gözi āhū** / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde ʿanber bu

G479/2 Āh ider dil baḳup ol ṭurra-i müşgīn-būya / Es̱er itmez n'idelüm āh o **gözi āhūya**

gözi māʾil olmak **[1]** gözü kaymak ‖ arzulamak

G205/1 Ḳızarur bādeden ol nergis-i mestāne biraz / Mey-i nāb içse **gözi māʾil olur** ḳana biraz

gözi mekkār **[1]** hilekâr göz

G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol **gözi mekkāre** ġāyet ḫoş gelür / Yāre açarsam revādur yāre ġāyet ḫoş gelür

gözi uyku görmemek **[1]** gözü uyku tutmamak

G464/3 Pister-i ġamda **gözüm** giceler **uyḫu görmez** / İderin ṣubḥa degin nāleleri döne döne

gözi yaşlu bir yetīm **[1]**

G334/3 Ḳadr ü şerefde sen güher-i kān-ı salṭanat / Baḥr içre dürr-i nāb **gözi yaşlu bir yetīm**

gözinden gitmemek **[1]** gözünde tütmek

G108/4 Ḥalḳa-i zülfi ḫayāli **gözümüzden gitmez** / Gūyiyā çeşm-i ʿalīl üzre siyeh çenberdür

gözinden ḥaẕer eylemek **[1]** gözünden sakınmak/esirgemek

G53/6 Bāḳī **gözinden eyle ḥaẕer** ṣorma leblerin / Zinhār ġāfil olma şarābuñ yaṣaġı var

gözine ʿālem görinmemek **[1]** dünya gözünde olmamak

G15/4 **Gözüme ʿālem görinmez** görmesem ruḫsāruñı / ʿĀrıżuñ mirʾātıdur āyīne-i ʿālem-nümā

gözine ʿālemi göstermemek **[1]** dünya gözünde olmamak

G512/4 **Gözüme ʿālemi göstermez** idüm nergis-vār / Ṣaḥn-ı gül-şende alaydum elüme cām-ı zeri

gözüme ḫāk ile yeksān görinmek **[1]** gözünde olmamak

G483/5 **Gözüme ḫāk ile yeksān görinür** dürr ü güher / Ḫāke yaş dökse ḳaçan çeşm-i güher-pāşları

gözine baṣmak **[1]** gözüne sokmak ‖ mühür basmak

G220/5 Elüñde ḫātem-i fażl u belāġat ey Bāḳī / ʿAdū-yı kec-naẓar inkār iderse **gözine baṣ**

gözine gelmek **[1]** gözünün önünden geçmek ‖ hayalinde canlanmak

G492/5 Çeşmüm üzre görinen ḫūn-ābe ṣanma Bāḳıyā / **Gözüme geldi** şarāb-ı ʿaşḳ-ı dil-ber mül gibi

gözine görinür var! **[1]** gözüne görünecek bela var!

G463/1 Ol perī-rū güzelüñ oldı muḳābil yüzine / Yine āyīnenüñ ey dil **görinür var gözine**

gözine çöp düşmek **[1]** gözüne çöp batmak

G278/1 Görmez işigi Kaʿbesin ol ḳıble-i cānuñ / **Çöp düşdi** meger kim **gözine** ḳıble-nümānuñ

gözine gelmemek **[1]** gözünün önüne gelmek ‖ önemsemek

G203/2 ʿĀşıḳı şürb-i müdām eylese maʿẕūr ṭutuñ / **Gözine gelmiyecek** sevdügine yalvaramaz

gözine girmek **[1]** içine girmek ‖ sevgisini kazanmak

G463/5 Göremez külḫan-ı sīnemde olan āteşümi / Bāḳıyā **girsem** eger manḳal-i nāruñ **gözine**

gözine ṭoḳınmamak **[1]** gözüne ilişmemek/çarpmamak

G209/4 Bāzār-ı dehr içinde **gözüme ṭoḳınmadı** / Ḫāl-i ʿiẕār-ı yār gibi ʿanberīn meges

gözine ẓāhir olmak **[1]** göze görünmek ‖ ortaya çıkmak

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / **Ẓāhir oldı gözüme** heyʾet-i ebrū-yı nigār

gözini ḫūnī bağlamak **[1]** gözünü kan bürümek

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber **baġlamış ḫūnī gözin** / Ġarḳ-ı ḫūn āḫir o çeşm-i ḫışm-nāk eyler beni

gözini ırmamak **[1]** gözünü üstünden ayırmamak

G134/3 **Irmaz gözini** sāġar-ı meyden ḥabāb-vār / Her rūzgār-dīde ki ṣāḥib-naẓar geçer

gözünü nem-nāk itmek **[2]** gözünü yaşartmak/kamaştırmak

Kt20/1 ʿĀḳil odur kim cihānda yād idüp ʿiṣyānını / Dūd-ı āhından dem-ā-dem **gözlerin nem-nāk ide**

G188/2 Bilmezem nice göreyüm ben o māhuñ yüzini / Baḳıcaḳ gün yüzine **gözünü nem-nāk eyler**

gözine uyḫu girmemek **[1]** uyuyamak

G387/5 **Uyḫu gözine girmez** ider sūz-ı derd ile / Vaḳt-i seḥerde mürġ-i çemen nāle-i ḥazīn

gözlerden gizlemek **[1]**

G214/7 Biñ ḥicāb-ı kibriyā ardında göstermez yüzin / Kendüyi **gözlerden** ol sulṭān-ı ḫūbān **gizlemiş**

gözleri aydın! **[3]**

K5/3 Beşāretler zemīne āsmānuñ **gözleri aydın** / Cihānı rūşen itdi pertev-i envār-ı Yezdānī

K6/16 Şād-mān olsun ʿAcemler **gözleri aydın** yine / Mīr Ḫaydar nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i Īrān gelür

G377/5 Bāḳī yitişdi **gözlerüñ aydın** nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigārdan

gözleri ḳamaşmak **[1]** hayranlık içinde olmak ‖ bakamaz olmak; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 219.

G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / **Ḳamaşdı gözlerüm** cām-ı hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan

gözleri mestān **[3]**

K6/4 Nūş-ı cān eyler göñül cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur / Tārumār eyler yine ol **gözleri mestān** gelür

G338/6 Nāz uyḫusına varmış ʿālemden olup fāriġ / Ādem mi görür şimdi ol **gözleri mestānum**

G405/2 Zinhār ṣaḳın mey yirine ḳanuñ içerler / Keyfiyyetüñ ol **gözleri mestāne** ṭuyurma

gözleri şehlā **[1]** şehla gözlü

G425/5 Ey felek ol **gözleri şehlā** ġamından ḫāk olan / Nergis-i ḳabrin degişmez ḫūşe-i Pervīnüñe

gözleri ṭola gelmek **[1]** gözleri doluvermek

M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa **gözleri** ḫalḳuñ **ṭola gelür** / Zīrā görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür

gözleri yollarda ḳalmak **[1]** hasretle beklemek

M1/V/2 **Yollarda ḳaldı gözlerümüz** gelmedi ḫaber / Ḫāk-i cenāb-ı südde-i devlet-meʾābdan

gözlerini açmak **[1]**

K8/13 Hirāsān oldı aʿyān-ı Ḫorāsān **gözlerin açdı** / Ṣabā gerd-i siyāhın sürmesiyle İṣfahān üzre

gözüm nūrı! **[2]** sevgiliye söylenen kalıplaşmış hitap sözü (nûr-ı aynım)

G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ günlerin görsün **gözüm nūrı** / Ġubār-ı āsitānuñ çeşm-i cāna tūtiyā olsun

G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / **Gözüm nūrı** ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ

(yüzüm) gözüm üzre **[1]** ‘başum yüzüm üzre’ paralelliğinde

G462/1 Ḫāk-i ḳademüñ küḥli gelürse **gözüm üzre** / Kūyuñ yolınuñ ḫidmeti başum yüzüm üzre

gözüñi boyamak **[1]** gözünü boyamak ‖ aldatmak, kandırmak

K18/23 Güher-i furṣatı aldurma ṣaḳın devr-i felek / Sīm ü zerle **gözüñi boyamasun** nergis-vār

gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimemek **[1]** kusur bulmamak

K19/17 **Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimedi** kimse daḫı / İdeli ḫidmet-i Pāşā-yı dil-āver ḫātem

gözetmek **[17]** Bkz. TS. C. III, s. 1818.

1. görüp gözetmek, korumak

G68/4 **Gözeden** ʿālemi müjgānuñ ile ġamzeñdür / Dime ey şāh-ı cihān tīġ u sinānum gözedür

G67/3 Ġamze aṣlā gözine kimseyi hīç ildürmez / Yine dil ḫastesin ol nergis-i şehlā **gözedür**

G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol ebrū ḳavvās / Rāh-ı ʿaşḳı bu gün ol ḳaşı kemānum **gözedür**

G68/4 Gözeden ʿālemi müjgānuñ ile ġamzeñdür / Dime ey şāh-ı cihān tīġ u sinānum **gözedür**

G68/5 Çeşm-zaḫm-ı felegi n’eyledi gör ey Bāḳī / Dime bir daḫı beni şāh-ı cihānum **gözedür**

2. gözlemek, gözetlemek

K19/16 Göz ḳulaġ oldı ser-ā-ser **gözedür** āfāḳı / Bulalı ḳurb-i vezīr-i şeh-i kişver ḫātem

G68/1 Dāġ-ı ġam naḳd-i dil ü raḫt-ı revānum gözedür / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum **gözedür**

3. kollamak, aramak

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā **gözedür** / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı aʿlā gözedür

G67/5 Bī-baṣar farḳ idemez ḳanda baṣar ol āhū / Yine izi tozını dīde-i bīnā **gözedür**

4. istemek, arzulamak

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı aʿlā **gözedür**

G67/2 Menzilin bāġ-ı İrem ḳılsalar itmez ārām / Ehl-i dil cennet-i kūyuñ gibi meʾvā **gözedür**

G67/7 ʿĀrıżuñ ḥasreti bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil ḫaste yatur iki gözi mā **gözedür**

G68/1 Dāġ-ı ġam naḳd-i dil ü raḫt-ı revānum **gözedür** / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum gözedür

5. (hasretle) beklemek

G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi dünyā **gözedür**

G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı viṣālüñ **gözedür** / Pister-i ġamda yatur Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ

6. seyretmek

G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ baḥre dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā **gözedür**

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile āteş urup giñ yirden / Şerer-i āh ile ālūde duḫānum **gözedür**

gözlemek **[2]**

1. beklemek, görüp gözetmek

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken gökde yir kevkeb / İşigüñ cānibin **gözler** zehī ʿālī-naẓar kevkeb

2. aramak, istemek

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ ṭolusın **gözlerin** / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil şīşesi

ġubār [26]

1. toz, ince toprak; tanıklarda sevgili/padişahın kapısı veya eşiğinde bulunan ve gönülden temizlenmesi gereken toz bağlamlarında geçmektedir.

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra **ġubār**

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā birle **ġubār**

K25/23 Sīne-i āyīne-sīmāsına beñzerdi eger / Ṣafḥa-i māh-ı şeb-efrūzda olmasa **ġubār**

G240/5 Bāḳıyā şāhid-i maḳṣūd olur çihre-nümā / Ṣāf u pāk āyīne-i dilde **ġubār** olmayıcaḳ

G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it **ġubārdan**

G180/2 Sildi süpürdi ṣaḥn-ı çemende **ġubārı** bād / Yeldi yopurdı ṭurmadı ferrāş-ı rūzgār

K17/8 Ol kim **ġubār-ı** der-gehine intisāb ile / Eflāke irdi küngüre-i tāc-ı iftiḫār

G130/2 Sildi **ġubār-ı** ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi himmet-i merdān-ı rūzgār

G131/1 Bād şol dem ki **ġubār-ı** reh-i cānān getürür / Naẓar-ı ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān getürür

G149/3 Raḳīb āzār ider yār işiginde eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā **ġubār-ı** kūy-ı dil-berdür

G213/7 Şeh Selīm ol kim **ġubār-ı** naʿl-i şeb-rengi yazar / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

G285/5 Muntaẓır olsa nʾola nergis **ġubār-ı** kūyına / Tūtiyāya Bāḳıyā muḥtāc olur çeşm-i ʿalīl

K3/6 Meger çīn-i zülfüñde pinhān olupdur / **Ġubār-ı** der-i şehriyār-ı muẓaffer

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i kān-ı saʿādetdür / **Ġubār-ı** naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

G27/1 **Ġubār-ı** ḫaṭṭuñ olmaz çünki ḥayrān olmaġa bāʿiṡ / Nedür lāʿl-i lebüñ çaḳ böyle ḫandān olmaġa bāʿiṡ

G419/9 Bahār oldı yine yüzler süre geldi gül ü lāle / **Ġubār-ı** āsitān-ı ḫusrev-i kişver-sitān üzre

G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / **Ġubār-ı** ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin tozı

G544/3 **Ġubār-ı** ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi

G547/5 **Ġubār-ı** der-geh-i şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ ister seyr idüñ mūrı

1.1. toz ‖ sürme

G79/1 Kūyūñ **ġubārı** minnetin ehl-i naẓar çeker / Küḥl-i cilā żarūretini bī-baṣar çeker

G107/3 ʿAynına ṣanma **ġubārı** ala erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden esrār-ı leb-i dil-berdür

G342/2 Küḥl idinmek **ġubār-ı** maḳdemüñi / Cümle aʿyān içinde resm-i ḳadīm

M7/I/3 **Ġubār-ı** der-gehin küḥl itmedin çeşm-i güher-bāre

G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ günlerin görsün gözüm nūrı / **Ġubār-ı** āsitānuñ çeşm-i cāna tūtiyā olsun

G546/6 **Ġubār-ı** naʿl-i esbin dīde-i aʿdāya küḥl itdi / Ne Tebrīzin ḳodı ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

2. gubârî yazı ile (‘ġubār ile’/‘ġubārīle’); hat sanatında gözle görülemeyecek kadar küçük yazı stili; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 22.

G416/6 Pā-būsuñ özler oldı görelden izüñ tozın / Bāḳī ʿaceb ḫayāle döşendi **ġubār** ile

ġubār çekmek [1] sürme çekmek

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer almış ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden **çeke** tā dīde-i gerdūna **ġubār**

ġubār-ālūd [1] tozlu, toza bulanmış (yanak)

K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd-i **ġubār-ālūdına** / Var ise dehrüñ fenāsın añdı mīr-i ʿāşıḳān

ġubār-ālūde ḳılmak [1] toza bulamak, tozlamak (alın bağlamında)

G285/2 Secde-i ḫāk-i ser-i kūyuñla māh-ı çār-deh / Çihre-i zerdin **ġubār-ālūde ḳılmış** bir ẕelīl

ġufrān [1] merhamet

M2/II/6 Cism-i pākin götürüp ḫākden aldı Rıḍvān / Döşedi ḫᵛāb-gehin ġurfe-i **ġufrān** üzre

gūl [3] ahmak

Kt11/1 Şā'ir olup kişi söz söylemege ey Emrī / Bizdeki ṭab' gerek sencileyin **gūl** olmaz

G348/5 Zāhidā olmaz riyā māni' nihānī 'işrete / **Gūlsin** ġāyetde bilmezsin ẓarāfet neydügin

G266/5 Añlamaz dehr-i denī merdüm-i dānā ḳadrin / Bāḳıyā minnetini çekmeyelüm her **gūluñ**

ġulām [3] kul ‖ 'gulâm-ı der' kapıkulu; bkz. PAKALIN, C. I, s. 679.

K23/28 Ey Ḫᵛāce-i yegāne senüñ āsitānuña / Bāḳī kemīne bende geçer kemterīn **ġulām**

G329/7 Kime vaṣf eylesem şehā seni dir / Bāḳıyā oldum aña ben de **ġulām**

G368/5 Ṣorarsañ ḳapuñda şehā Bāḳīyi / **Ġulām**-ı kemīn bende-i kemterīn

ġulġul/ ġulġule [6] bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 301.

1. çığlık, feryat

G302/5 Göklere irgürdi Bāḳī **ġulġul-i** 'aşḳuñ senüñ / Ṣalmadın rūy-ı zemīne ḥüsn ile āvāze gül

2. ötüşme, cıvıltı

G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı **ġulġul-i** mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem başında servüñ şūr u ġavġādur yine

G122/4 Ḫāmūş yatma bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel merġ-zāra **ġulġule-i** mürġ-i zārı gör

3. kû kû (kumru sesi); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 206. (fâhte-serv md.)

K18/10 Çemen eṭfālinüñ uyḫuların uçurdı yine / Ṣubḥ-dem **ġulġule-i** fāḫte gül-bāng-ı hezār

4. velvele, gürültü

G236/5 Lerze virdi 'āleme ṣaldı zemīne zelzele / **Ġulġul-i** kūs u nefīr-i ṣīt-i 'ālem-gīr-i 'aşḳ

5. avâze

K1/36 Eflāke çıḳdı velvele-i 'arṣa-i zemīn / İndi zemīne **ġulġule-i** āsmāniyān

ġulġul eylemek [1] ötmek, cıvıldamak ‖ şarkı söylemek

G255/2 Gül devri 'īş mevsimidür muṭrıbā bu gün / Bülbül-ṣıfat çemende biraz **ġulġul eyleseñ**

ġulġul itmek [1] şakımak, cıvıldamak

G532/4 Vaṣf-ı ḥüsninde ser-āġāz itdi dil nev-rūzda / Bülbül-i şūrīdenüñ **itdükleri ġulġul** gibi

ġulġule ṣalmak [2] gürültüye boğmak, velveleye vermek

G187/2 Cihāna ṣavt-ı zencīr-i cünūnı **ġulġule ṣalmış** / Bu gün virānelerde ey perī dīvāneler vardur

G202/3 Nevbet-i iştihārumuz bām-ı felekde çalınur / **Ġulġule ṣaldı** 'āleme velvele-i neḳāremüz

gūr [1] mezar

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti **gūra** yitürdi bu ṣayd-gāh / Var işigine ḫidmet-i Şāh Erdşīri gör

G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / Zamāne gösterür Behrām olursañ 'āḳıbet **gūrı**

ġurbet [1] gariplik ‖ sevgiliden ayrı kalma hali

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı **ġurbet** ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ

ġurbet diyārı [1] bkz. 'dār-ı ġurbet', 'diyār-ı ġurbete düşmek' md.

G223/2 Ġam-ı 'aşḳuñ cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / Kişi **ġurbet diyārında** idermiş āşinādan ḥaẓ

ġurfe [1] köşk

M2/II/6 Cism-i pākin götürüp ḫakden aldı Rıḍvān / Döşedi ḫᵛāb-gehin **ġurfe-i** ġufrān üzre

ġurre [1] sabahın ilk ışıkları, fecir

K4/8 Beyāżı **ġurre-i** ṣubḥ-ı sa'ādet / Sevādı sürme-i çeşm-i cihān-bīn

ġurre-i ġarrā [1] hilâl

G153/1 Ḳaşuñ añılsa **ġurre-i ġarrā** ḳulaḳ çeker / Ḥaḳḳā budur ki ḥüsnüñe dünyā ḳulaḳ çeker

ġurūr **[2]** kibir

G88/2 Cām-ı **ġurūr** ʿāḳıbet ʿālemi görmez eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur

G511/4 Düşürdi efser-i iḳbāli serden / İçüp bī-hūş olan cām-ı **ġurūrı**

ġurūr gelmemek **[1]** kibirlenmemek, gurura kapılmamak

G211/4 ʿĀḳil oldur **gelmeye** dünyā metāʿından **ġurūr** / Müddet-i devr-i felek bir demdür ādem bir nefes

ġuṣṣa **[12]** gam, keder, tasa

G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer cān-ı mübtelā / Zād-ı reh aña **ġuṣṣa** vü nāle nevāledür

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı **ġuṣṣa** pāy-māl olsun

M1/V/8 Derd ü ġamuñla çāk-i girībān idüp ḳalem / Pīrāhenini pārelesün **ġuṣṣadan** ʿalem

G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i **ġuṣṣadan** pür-ḫūn olur

G34/5 Telḫ-i şarāb-ı **ġuṣṣa-i** devrānı defʿ ider / Şīrīn lebin dehānuma alsam niteki ḳand

G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı yem-i **ġuṣṣa-i** hicrānuñda / Ṣadef-i dīde-i ġam-dīdesi pür-lüʾlüdur

G317/4 Māhdan māhīye dek ṣaldı cefā ḳullābın / Ḳıṣṣa-i **ġuṣṣa-i** zülfüñ ne dırāz eyleyelüm

G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i yār geldi yāduma / **Ġuṣṣa-i** dehri ġam-ı devri ferāmūş eyledüm

G355/5 **Ġuṣṣamuz** yād eyleyüp yanında bārī dostlar / Adumuz añmañ mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

G130/2 Sildi ġubār-ı **ġuṣṣayı** dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi himmet-i merdān-ı rūzgār

G154/6 Bār-ı girān-ı **ġuṣṣayı** çekmez şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi rıṭl-ı girān çeker

G382/4 Müşkil belā degül mi vefāsuz güzel sevüp / **Ġuṣṣayla** yata derd ü ġam ile uyanasın

gūş **[12]** kulak

G202/1 **Gūş** senüñ ḫaberlerüñ almaġa olsa çāremüz / Kāş ḳulaġumuz ḳadar eyleyelerdi pāremüz

G408/2 Baḳmaz ammā sendedür gül gibi **gūşı** nʾeylesün / Küḥl-i istiġnā çekilmiş nergis-i raʿnāsına

K26/26 Ebr-i nīsān gibi bu kilk-i güher-bārına / Eyledi **gūş-ı** cihānı ṣadef-i dürr-i s̱emīn

G7/2 Ṭaḳdı hilāl ḥalḳasını **gūş-ı** ḫidmete / Oldı sipihr bende-i fermān-peẕīr aña

G400/3 Ṭutdı çemende nāle-i bülbül cihānı līk / Gülde ne çāre olmasa **gūş-ı** suḫan-şinev

K27/16 Ṣadef **gūşın** müzeyyen ḳılmaġ içün dürr-i lafẓından / Kelāmın istimāʿ eyler pes-i dīvārdan deryā

K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra gelüp eyledi ʿarż-ı dīdār / Jālelerden ṭaḳınup **gūşına** gevher sünbül

G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı cāma gelse leblerüñ / Duḫter-i rez **gūşına** gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb

G201/1 Feryāduma ol ḳāmeti şimşād yitişmez / Beñzer ki anuñ **gūşına** feryād **yitişmez**

G431/2 **Gūşına** ṭaḳmış iki laʿl-i muṣaffā leblerüñ / Hep budur revnaḳ viren cām-ı şarāb-ı bī-**ġış**a

G510/5 Ṣalındı yürek żaʿf ile sīnemde ḳaçan kim / **Gūşındaki** ol gevher-i yek-dāne ṣalındı

G311/5 Degdi dehānı söyledi bir gün ḳulaġuma / Gūyā ṭaḳıldı **gūşuma** bir gūşvār laʿl

gūş-ı cān **[1]** can kulağı

K1/11 Ḳıldı bu ḥāli dīde-i ʿibret müşāhade / Ṭuydı bu sırrı ʿāḳıbetüʾl-emr **gūş-ı cān**

gūş-i cān almak **[1]** can kulağıyla dinlemek

G225/2 **Almaġa** āvāze-i pāy-i semendüñ **gūş-i cān** / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

gūş-ı hūşa mengūş eylemek **[1]** akıl kulağına küpe yapmak ‖ ‘kulağına küpe yapmak’

K14/32 Hemān oldur niyāzum senden ey Keyḫusrev-i s̱ānī / Ki **gūş-ı hūşa mengūş eyle** dürr-i pend-i pīrānı

gūş eylemek **[6]**

1. dinlemek, kulak vermek

M3/III/7 Hep bu beyt-i dil-keş üzre baġlanur **gūş eyleseñ** / Ṣavt u naḳş-ı bülbülān-ı gül-sitān-ı maʿdelet

G162/2 Çoġ olur güft u gūy-ı bī-ḥāṣıl / Anı **gūş eyle** kim muṣaddaḳdur

G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u ḳand-i laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz **gūş eyleseñ** ṭūṭī-i şekker-ḫāyı söyletseñ

G522/2 **Gūş eyle** rāzı perde-i sāz u terāneden / Her yaña ṭut ḳulaġuñı meclisde def gibi

G449/5 Sözüm diñle muġannī naġmesin **gūş eyle** ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut ḳavl-i üstāde

2. duymak, işitmek

G355/6 Naʿre-i mestānemi **gūş eyleyüp** dil-ber dimiş / Kūyuma bir daḫı ol rüsvāy-ı ʿālem gelmesün

gūşına degmek **[1]** kulağına çalınmak

G113/5 Laʿl-i nāb oldı göz yaşı āḫır / Bu ḫaber **gūş-ı** dil-sitāne **deger**

gūşına irmek/irişmek **[2]** kulağına gelmek

G481/4 Āh kim ol serv-i bālānuñ **irişmez gūşına** / Gerçi kūyında olan feryādum irdi göklere

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña degüp / Dehlūda **gūş-ı** Ḫusreve **irdi** ṣadā-yı kūs

gūş itmek [4]

1. dinlemek

K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı her gūşeden **gūş itmege** / Cān-ı Selmān rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür

G301/3 Sīnesin çāk eyledi mest-i ṣabūḥīler gibi / Ṣubḥ-dem mürġ-i çemenden **gūş idüp** āvāze gül

G374/3 Beni öldürmedügin merḥametinden ṣanmañ / Ḫoş olur **gūş idicek** ḫastelerüñ feryādın

2. işitmek

G350/3 Gedā **gūş itse** düşnāmuñ duʿālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de sög bārī duʿā olsun s̱enā olsun

gūş ṭutmak **[2]** kulak vermek; bkz. TS. C. IV, s. 2718. (‘kulak tutmak’ md.)

G8/6 **Gūş ṭutsa** şāh-ı gül çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

G404/3 **Gūş ṭutup** münāfıḳa cevri ḳo yār-ı ṣādıḳa / Dil-ber odur ki ʿāşıḳa müşfik ü mihrbān ola

gūş urmak **[1]** kulak vermek ‖ ehemmiyet vermek, itibar etmek; bkz. TS. C. IV, s. 2719-20. (‘kulak urmak md.)

G209/2 Kim **gūşururdı** ḳavline meclisde def gibi / Nāy olmayaydı nāle-i ʿuşşāḳa hem-nefes

gūşe [17] bkz. ‘her gūşeden’ md.

1. köşe, bucak

Kt20/2 Künc-i ʿuzlet iḫtiyār idüp varup bir **gūşede** / Ḫāk bilüp kendözin ölmezden evvel ḫāk ide

K12/12 Ehl-i dil **gūşe-i** bī-tūşe-i miḥnetde yatur / Ḫᵛān-ı iḥsānı felek merdüm-i nā-dāne çeker

M9/I/5 Ne ṣadr-ı **gūşe-i** mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür **gūşe-i** külḫan serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister yiter

G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it **gūşe-i** gül-zārı gör / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı gör

G103/7 Bāḳī bu demde ḥayf ola ehl-i meẕāḳ eger / Künc-i belā vü **gūşe-i** miḥnetde ḳalalar

G435/4 Künc-i mey-ḫāne ile **gūşe-i** gül-şen birdür / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

G488/1 Baña ebrū-yı rūy-ı cānānī / Bülbüle **gūşe-i** gül- istānī

G110/2 Manṭıḳuʾṭ-ṭayr oḳumaġa başladı mürġ-i çemen / **Gūşe-i** gül-zār şimdi külbe-i ʿAṭṭārdur

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / **Gūşe-i** vīrānede genc-i firāvān gizlemiş

G262/3 Baş egmez oldı **gūşe-i** miḥrāb-ı ṭāʿate / Ebrūlarına secde ḳılan dil-rübālaruñ

2. kenar, uç

K27/7 Nedür ol **gūşe-i** bāmındaki āvīzeler dirseñ / O zībā ṭurraya bir şānedür kim itdiler peydā

M3/V/2 Āsmānuñ **gūşe-i** bām-ı zümürrüd-fāmına / Ḳadri ṭāvūsı çıḳup gün gibi cevlān eylesün

M3/II/4 **Gūşe-i** destārına ṣandum otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına perr-i hümā-yı salṭanat
G12/3 Seng-i bī-dāduñla serde zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / **Gūşe-i** destārda rengīn ḳaranfüldür baña
G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla yansam dūd-ı dil / **Gūşe-i** destārdan peydā olur sünbül gibi
K20/10 Ḳanadı **gūşesidür** āşiyāneden görinür / Ferāġa vardı meger şāh-bāz-ı zerrīn-bāl

gūşe gūşe **[1]** taraf taraf, yer yer

K1/10 Eṭrāfa ṣaldı şaʿşaʿasın **gūşe gūşe** mihr / Oldı ufuḳda mühr-i Süleymān gibi ʿayān

gūşe-i çeşm **[1]** gözucu

G142/6 Gāh gāhī **gūşe-i çeşmüñle** ḳılmazsañ nigāh / Bāḳī-i bī-çārenüñ aḥvāli dīger-gūn olur

gūşe-i ʿuzlet **[1]** uzlet köşesi ‖ tasavvuf terminolojisinde görünürde insanların içinde olduğu halde kalben yalnız kalma hali; bkz. TASAVVUF TERİMLERİ, s. 543-544.

K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it **gūşe-i ʿuzletde** pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol

gūşvār **[3]** küpe; bkz. ʻlaʿl-i gūşvāreʼ, ʻgūşvār laʿlʼ md.

G48/3 Zülfi elinden almaġa cān-ı belā-keşi / Boynın ḳulaġın öpdi girībān u **gūşvār**
G257/4 Güler bu güfte-i rengīni **gūşvār** idinüp / Ruḫına şevḳ viren laʿl-i āb-dārı görüñ
G305/1 Lüʾlū-yı jāleden ṭaḳınup **gūşvār** gül / İtdi çemende nāz ile ʻarż-ı ʻiẕār gül

gūş-vār-ı zer **[1]** altın küpe

K22/13 Gevher-i sīr-āb şeb-nem **gūş-vār-ı zer** varaḳ / Ṣaḥn-ı būstān oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān

gūy **[5]**

1. top

K1/26 Çevgān urupdur aña ezel dest-i himmetüñ / Ol dem bu dem-durur ki döner **gūy-ı** āsmān
G489/7 Fiġānum ile felek çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / Berīd-i āhuma **gūy-ı** sipihr zeng oldı
K21/27 Feżā-yı faḳr u felāketde ṣavlecān-ı ḳażā / Getürdi **gūy-ṣıfat** döne döne başuma ḥāl?

2. polo topu (çevgān bağlamında)

K25/16 Urdı çevgān-ı zeri **gūy-ı** zümürrüd-gūna / Meh-i ʿīd oldı yine tevsen-i gerdūna süvār

3. yumurta

G78/3 Faṣl-ı şitāda beyża-i sīmīn idi **gūy-ı** zemīn / Aldı ḳanadı altına sīmürġ-i zerrīn-bāl ü per

gūy-ı girībān **[2]** düğme

K18/14 Pīrehen berg-i semen **gūy-ı girībān** şeb-nem / Gül-sitān oldı bu gün bir ṣanem-i lāle-ʿiẕār
K7/8 Nev-ʿarūs-ı gül gibi pīrāhen-i āl üstine / Lāle dürr-i jaleden **gūy-ı girībān** eyledi

gūy-ı zer **[1]** altın top ‖ güneş

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dāʾim **gūy-ı zer** / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

gūyende **[1]** söz ustası ‖ şair

G443/5 Bulamaz dest-res bu dāʾireye / Bāḳıyā şimdi degme **gūyende**

ġuzāt **[2]** gaziler ‖ Osmanlı askerleri

K14/16 Çalındı kūslar ṭabl u neḳāre ṣaldı āvāze / Dügün bayram idi gūyā **ġuzāta** ceng meydānı
K5/14 İderler reh-nümālıḳlar ʿadem mülkine aʿdāya / **Ġuzātuñ** ellerinde nīzeler şemʿ-i şeb-istānī

güft u gūy **[1]** dedikodu

K25/15 Bāmdan düşdi dilā ṭaşt-ı meh-i nev bu gice / **Güft ü gūy** ile pür olsa nʾola şehr ü bāzār

güft u gūy-ı bī-ḥāṣıl **[1]** asılsız dedikodu

G162/2 Çoġ olur **güft u gūy-ı bī-ḥāṣıl** / Anı gūş eyle kim muṣaddaḳdur

güftār [8]

1. söz

G194/1 Dehen-i ġoncada ol laʿl-i şeker-bār olmaz / Bülbül-i bāġda bu leẕẕet-i **güftār** olmaz

G28/5 Ṭūṭīyi leẕẕet-i **güftārı** giriftār eyler / Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu fendür bāʿiṡ

K3/21 O **güftār-ı** mevzūn u reftār-ı dil-keş / O sīmā-yı maṭbūʿ u bālā-yı ḫoş-ter

2. şiir

G185/5 Ruḫuñ vaṣfıyla Bāḳīnüñ görüp **güftār-ı** rengīnin / Naẓardan düşmesün luṭf eyle merdüm-zādedür dirler

K21/25 Terāne eylese bülbül çemende **güftārum** / Gelüp öñinde zemīn-būs iderdi āb-ı zülāl

3. söz söyleme

G395/5 Bāḳıyā diñ durmasun **güftāra** ṭāḳat var iken / Vaḳtidür ol ḫusrev-i devrāne söyleñ söylesün

G209/3 **Güftāra** ḳādir olsa eger çalmasa dili / Taḳrīr iderdi derd-i derūnum saña ceres

4. şiir söyleme

G318/9 ʿĪş u tanaʿʿum vaḳtidür sāz u terennüm vaḳtidür / Bāḳī tekellüm vaḳtidür **güftāre** saʿy it lā-cerem

güftār itmek [1] şiir söylemek

G455/6 Leblerüñ vaṣfında şekker-rīz olup **güftār ider** / Bāḳī-i şīrīn-suḫan ṭūṭī-i gūyādur yine

güftāre gelmek **[1]** dile gelmek, konuşmaya başlamak; bkz. TS. C. V, s. 3552.

G395/2 Nāz ile **güftāre gelmezse** helāk eyler beni / Ol cefā vü cevri bī-pāyāne söyleñ söylesün

güftāre getürmek **[1]** konuşturmak, söz söyletmek; bkz. TS. C. V, s. 3553.

G426/9 Bāḳīyi leẕẕet-i vaṣluñ ṭamaʿı söyletdi / Ṭūṭīyi şevḳ-i şekerdür **getüren güftāre**

güftāre imkān olmamak [1]

G490/4 Bir cevāb itdüm temennā ol dehān-ı tengden / Ḥāṣılı söz geçmedi **güftāre imkān olmadı**

güfte [1] nükte, espri (gülmek bağlamında)

G257/4 Güler bu **güfte-i** rengīni gūşvār idinüp / Ruḫına şevḳ viren laʿl-i āb-dārı görüñ

güher [26] bkz. ‘ʿıḳd-ı güher’ md.

1. mücevher ‖ elmas, yakut, zeberced, la’l, firuze vb. Bkz. BURHÂN, s. 282. (gevher md.)

K5/35 Niṡār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir **güher** bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü **güher** lafẓ-ı güzīn

M1/I/8 Yüz yire ḳodı luṭf ile gül-berg-i ter gibi / Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i devrān **güher** gibi

G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen **güher** kevkeb

G112/5 Çoġ olmaz bu ṭarza ġazel Bāḳıyā / Güzel söz güherdür **güher** az olur

K21/23 ʿArūs-ı dehre ṡenāñı benem ḳılāde ḳılan / **Güher** edā-yı girān-māye rişte ince ḫayāl

K25/33 Bir **güherdür** söz aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār

G112/5 Çoġ olmaz bu ṭarza ġazel Bāḳıyā / Güzel söz **güherdür** güher az olur

G217/7 Bir **güherdür** ṭabʿ-ı Bāḳī kān-ı imkān içre kim / Āfitāb-ı luṭf-ı sulṭān ile bulmış perveriş

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / Söz **güherdür** ne bilür ḳadrini nā-dān güherüñ

M2/I/6 Ḳanı ol küngüre-i tāc-ı saʿādet **güheri** / Ḳanı ol bār-geh-i luṭf u kerem sulṭānı

G464/8 Ḳaṭre-i eşkine öykündi diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i ḥakkāk yonupdur **güheri** döne döne

K2/15 Ḫāk-i rāhı **güher-i** tāc-ı selāṭīn-i cihān / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i ʿayn-ı aʿyān

G334/3 Ḳadr ü şerefde sen **güher-i** kān-ı salṭanat / Baḥr içre dürr-i nāb gözi yaşlu bir yetīm

G338/7 Döksün **güher-i** eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep yoluña sulṭānum

K2/10 **Güher-i** kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur cismi cihān milketine ḥükmi revān

K2/17 **Güher-i** tācı żiyāsıyla memālik rūşen / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla cihān pür-lemeʿān

K18/23 **Güher-i** furṣatı aldurma ṣaḳın devr-i felek / Sīm ü zerle gözüñi boyamasun nergis-vār

G19/3 Kān-ı mihr ü maḥabbetüñdendür / **Güher-i** āfitāb-ı ʿālem-tāb

G40/3 **Güher-i** cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise ara meded

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / Söz güherdür ne bilür ḳadrini nā-dān **güherüñ**

2. inci

G427/5 Pürdür **güher-i** pāk ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā dil-i dānādur aña sīne sefīne

K19/21 Nice deryā diyemem keff-i güher-rīzine kim / Anda ġavvāṣ-ṣıfat buldı **güherler** ḫātem

G357/2 Lüʾlū dişüñ ġamıyla şirişküm **güherlerin** / Dizdüm ümīd riştesine dāne dāne ben

G220/4 O dürri vaṣf iderin ḳarşu baḥr-i naẓmumda / Sözüm **güherlerine** ser-fürū ider ġavvāṣ

G486/3 Naḳd-i revānı almada bī-iḫtiyār iken / Eşküm **güherlerini** o ʿayyār silmedi

güher göster güher! [1] meydan okuma bağlamında

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / **Güher göster güher** meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

güher-i nā-yāb [1] bkz. ‘gevher-i nā-yāb’ md.

K19/52 Bulımaz dāʾiresin bu **güher-i nā-yābuñ** / İtmesün bir daḫı bu devrde zer-ger ḫātem

güher-bār [3]

1. içinde inci gibi güzel sözler barındıran

K26/36 Şöyle eşʿār-ı **güher-bār** oḳına aduña kim / Cān u dilden ide Ḥassān aña yüz biñ taḥsīn

2. gözyaşı

G482/4 Olduġıʾçün naʿl-i esb-i dil-bere ḳaşum şebīh / İtdi anı merdüm-i çeşmüm **güher-bār** üstine

3. inci döken ‖ güzel söz

K26/26 Ebr-i nīsān gibi bu kilk-i **güher-bārına** / Eyledi gūş-ı cihānı ṣadef-i dürr-i s̱emīn

güher-çīn olmak [1] inci toplamak ‖ feyiz almak

K4/12 Ne deryādur bu şiʿrüñ baḥri yā Rab / Ki andan kāʾināt olmış **güher-çīn**

güher-nis̱ār [1] inci saçan ‖ yağmur

G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile şemşīr-bāz-ı berḳ / Çoḳ aḳçe ṣaçdı üstine ebr-i **güher-nis̱ār**

güher-rīz [2] inciler döken ‖ ihsanlarda bulunan (el ve cömert yaratılış bağlamında)

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i **güher-rīz-i** şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i kerāmet ṣudūr ide

K19/21 Nice deryā diyemem keff-i **güher-rīzine** kim / Anda ġavvāṣ-ṣıfat buldı güherler ḫātem

gül [189] bkz. ‘berg-i gül’, ‘süfre-i gül’, ‘şāḫ-ı gül’, ‘yüzi gül’, md.

1. gül

K3/30 Duʿā idelüm rūy-ı iḳbāl u baḫtı / Dem-ā-dem ola **gül** gibi tāze vü ter

K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / Dāġı **gül** dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān gelür

K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı **gül** erzān eyledi

K7/8 Nev-ʿarūs-ı **gül** gibi pīrāhen-i āl üstine / Lāle dürr-i jaleden gūy-ı girībān eyledi

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen gösterdi **gül** çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

K7/14 Lāle hāven yaḳdı sūsen āsmānīler yine / Şāh-ı **gül** taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

K7/18 ʿĀlemi **gül** gibi ḫandān itdi devr-i devleti / ʿAhd-i ʿadli iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi

K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde vücūdum naḫl-i **gül** ṣandı / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre
K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte **gül** / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste ḫār
K11/7 Yüzüñ ey ġonca-leb dürme bize cevr eyleyüp ṭurma / Açıl **gül** gibi ḫandān ol ṣalın serv-i ḫırāmān ol
K13/2 ʿĪd ü **gül** hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer ṣundı hilāl / Göklere çıḳsa yiridür naʿre-i mestān eger
K13/4 Ḫᵛār u zār olmazdı bülbül ḫāre yār olmazdı **gül** / ʿAksine devr itmeyeydi günbed-i gerdān eger
K24/4 Çihre **gül** sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül
K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre **gül** ü lāle vü mermer sünbül
M1/V/3 Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur kendü ḫuşk-leb / Şol **gül** gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan
G6/4 Miyānuñ rişte-i cān mı gümiş āyīne mi sīneñ / Bünāgūşuñla mengūşuñ **gül** ile jāledür gūyā
G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı **gül** çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā
G51/1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde ḫusrev-i **gül** ʿīşa ruḫṣat gösterür
G60/3 Sen ṭarāvet bāġınuñ bir ġonca-i ḫandānısın / Jāle düşmiş tāze **gül** bir aġlamış ṣūretlüdür
G88/1 ʿAdl ile faṣl-ı nev-bahār Kisrī-i nām-dārdur / Taḫt-ı zümürrüd üzre **gül** Ḫusrev-i kām-kārdur
G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri şevḳıne **gül** ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş edālar ne güzel yirlerdür
G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül **gül** ammā meclis-ārādur
G128/3 Temāşā-yı **gül** ü gül-şende ārām eylemez cānum / Ser-i kūyında cānānuñ ġaraż ārām-ı cānumdur
G152/2 Būy-ı nesīm ü reng-i **gül** ü revnaḳ-ı bahār / Ās̱ār-ı fażl u raḥmet-i Perverdigārdur
G154/6 Bār-ı girān-ı ġuṣṣayı çekmez şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende **gül** gibi rıṭl-ı girān çeker
G156/1 Sāḳıyā cām-ı mey ne ḫoş **gül** olur / Eline kim alursa bülbül olur
G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin her-cāyī dil-ber yolına / Yüzi açılmış güzel **gül** gibi ter-dāmān olur
G175/4 N'ola **gül** şevḳıne çalup çaġurursa bülbül / Muṭrıbā ol daḫı başḳa başına mehterdür
G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken ġonca-i ḫāṭır / Elüñde **gül** gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā yigdür
G198/5 Henūz ġonca murāḳıb derūn-ı perdede **gül** / Ümīd bu ki ide ʿan-ḳarīb keşf-i rümūz
G272/6 Bāḳīyi **gül** gibi ḫandān itdüñ evvel luṭf ile / Ṣoñra döndüñ mübtelā-yı ḫār-ı hicrān eyledüñ
G286/1 Yaluñuz bülbül degül mest-i şarāb-ı cām-ı **gül** / Başumuzda ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı **gül**
G286/3 Buldı zīnet lü'lū-yı şeh-vār-ı şeb-nemden yine / Tāc-ı laʿl-i ġonca vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı **gül**
G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı **gül**
G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet müddet-i ārām-ı **gül**
G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı **gül**
G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger çarḫ bī-raḥm olmasa / Pister-i ḫār üzre n'eyler nāzenīn endām-ı **gül**
G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene **gül** gibi gül açıl
G296/1 Yılda bir açılup ancaḳ şen olur bāġda **gül** / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül
G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze **gül** / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze **gül**
G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir uçurdı göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze **gül**
G301/3 Sīnesin çāk eyledi mest-i ṣabūḥīler gibi / Ṣubḥ-dem mürġ-i çemenden gūş idüp āvāze **gül**
G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze **gül**
G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ görmek dilerseñBāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze **gül**
G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe geldi nāze **gül** / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı tāze **gül**
G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı döndi çemen bezminde āteş-bāze **gül**
G302/3 Uymadı bir gün hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider dā'im nesīm-i ṣubḥ ile pervāze **gül**
G302/4 Bir yire cemʿ eylemiş evrāḳ-ı nāz u şīveyi / Rişte-i cānından itmiş bülbülüñ şīrāze **gül**
G302/5 Göklere irgürdi Bāḳī ġulġul-i ʿaşḳuñ senüñ / Ṣalmadın rūy-ı zemīne ḥüsn ile āvāze **gül**
G304/3 Bezm-i ṣafā vü ʿīşa salādur bilenlere / Ṣīt u ṣadā-yı bülbül ü berg ü nevā-yı **gül**

G304/1 Gül gülse dā’im aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine **gül**

G304/1 Gül gülse dā’im aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine **gül**

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma penbe-i ṣubḥ ile nev-bahār / Urdı sipihr saḳfına bir yādgār **gül**

G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār **gül**

G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i nigār sünbül ü ruḫsār-ı yār **gül**

G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat bañā nāz idüp / Aç verd-i bāġ-ı behçeti ey gül-ʿiẕār **gül**

G305/6 Çekmezdi ḫārḫārını gül-zār-ı ʿālemüñ / İñletmeyeydi bülbülini zār zār **gül**

G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ leṭāfetin / Gül-zār-ı dehre gerçi gelüpdür hezār **gül**

G306/1 Reşk-i ruḫuñla olmasa ger dil-figār **gül** / Dāġ-ı nihānın itmez idi āşikār **gül**

G306/2 Gül-zāre gel ki pāyüñe ḳaṣd-ı niẟār içün / Dāmānın itdi pür-güher-i şāh-vār **gül**

G306/3 Bezminde sürdi lāle muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı emīr-i meclis-i bāġ u bahār **gül**

G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle baḳsañ yiter baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār **gül**

G306/5 Aldı seḥerden üsküfini bāz-ı ġoncanuñ / İtdi çemende bülbül-i zārı şikār **gül**

G306/6 Rengīn varaḳlar aldı ele tā ki eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār **gül**

G306/7 Bāḳī-veş āḫır eyledi ʿaczin müşāhade / Evrāḳın itdi defterinüñ tārumār **gül**

G308/1 Gül-şende itdi nāz ile ʿarż-ı cemāl **gül** / Ḳıldı belālu bülbüli āşüfte-ḥāl **gül**

G308/2 Geldi ẓuhūra çāh-ı ʿademden çıḳup yine / Mīzāne girdi Yūsuf-ı Kenʿān-miẟāl **gül**

G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya bāġ / Ḫayl-i şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl **gül**

G308/4 Cām-ı şarābı içmez elinde ṭutar ṭurur / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl **gül**

G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān oldı nitekim / Dīvān-ı naẓm-ı Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl **gül**

G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i pür-melāl **gül**

G308/7 Luṭfuñdan irdi Bāḳīye rengīn filoriler / Gūyā ṣaçıldı meclise bir dest-māl **gül**

G308/8 Açduḳça ġonca beççe-i bülbül gibi dehān / Alduḳça jāle beyżaların zīr-i bāl **gül**

G308/9 Bāġ-ı cihānda **gül** gibi ḫandān u ḫurrem ol / Bezm-i ṣafāda ey şeh-i ferḫunde-fāl **gül**

G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı cihānda ḳanı bir nāzük-ṭabʿ / Sīnesi **gül** gibi āzürde-i ḫāşāk degül

G310/1 Naḳş-ı **gül** seyr it çemende ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel

G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı **gül** bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel

G328/1 ʿAşḳı bülbül gibi beyān idelüm / Ḥālümüz **gül** gibi ʿayān idelüm

G328/2 Jāle-veş bezme varumuz ṣaçalum / Zeri **gül** gibi der-miyān idelüm

G328/9 Hem-rikāb itdi ʿīdı ḫusrev-i **gül** / Cām-ı gül-gūnı hem-ʿinān idelüm

G331/1 Eyledi müjde-i **gül** bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

G337/10 Cemāl-i devleti **gül** gibi ḫurrem ü ḫandān / Bisāṭ-ı ʿişretini gül-sitāna beñzetdüm

G338/5 Sen **gül** gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / İñler ḳafes-i tende mürġ-i dil-i nālānum

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek demidür jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı **gül** açıldı güzellendi çemen

G361/4 Anuñ’çün ġonca-i **gül** rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ var çıḳar yārāne söylersin

G387/7 Bülbül edā-yı medḥ-i **gül** ü gül-sitān ider / Bāḳī duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn

G392/3 Lāleler kāselere döndi k’ola cevher-dār / Jālelerle görinür **gül** ṣadef-i dürr-i ẟemīn

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey **gül** zārı ṭuymazsın

G408/2 Baḳmaz ammā sendedür **gül** gibi gūşı n’eylesün / Küḥl-i istiġnā çekilmiş nergis-i raʿnāsına

G429/2 Dürdi bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı yādgār **gül** / Rengin şarāb-ı nābda būyın gül-ābda

G438/2 Bulmaz ol ruḫsār ile ol ḳadd-i zībā ḥāletin / Baġlasañ bir deste **gül** serv-i ḫırāmān üstine

G445/5 Bir elde Bāḳıyā **gül** gibi sāġar var iken geldi / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni sünbül ṣundı bir deste

G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār **gül** güle

G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül ʿārıż-ı rengīni **gül** / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı ʿālem şöyle zībādur yine

G456/2 Çemende ʿĪşa gelmiş ġonca-i ter / Biraz **gül** bağlamış bir dest-māle

G456/5 Çemen pür-mevc bir deryā ṣadef **gül** / İçinde lüʾlū-yı şeh-vār jāle

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i **gül** yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı yir yir lāle

G466/6 Dāġ-ı hicrān elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar **gül** gibi sāġar lāle

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda dil varaḳın şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa **gül** kesemez böyle kāz ile

G487/3 Odlar yaḳardı başına mürġuñ çemende **gül** / Şeb-nem ṣuvarmayaydı seḥerden ḳulaġını

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem **gül** seveydi kāşḳī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı **gül** gibi

G492/3 Eksük olmaz sīneden **gül** gibi tāze dāġlar / Nāleler ḳılsa ʻaceb mi mürġ-i dil bülbül gibi

G514/2 ʿAceb mi şekl-i ṭūmār olsa ġonca / İder ḥüsn-i ruḫuñ **gül** defterin ṭay

G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler nihāl-i **gül** gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider bülbül gibi

K18/42 **Gül** gibi gül-şene ḳılsañ nʾola ʿarż-ı dīdār / Ḫayli dökildi ṣaçıldı yoluña faṣl-ı bahār

K18/55 **Gül** gibi ḫurrem ü ḫandān ola rūy-ı baḫtuñ / Sāġar-ı ʿĪşuñ ola lāle-ṣıfat cevher-dār

M1/IV/5 **Gül** ḥasretüñle yollara ṭutsun ḳulaġını / Nergis gibi ḳıyāmete dek çeksün intiẓār

M3/V/1 **Gül** gibi ḫalḳı nesīm-i ḫulḳı ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı ʿadli āfāḳı gül-istān eylesün

M6/VIII/1 **Gül** gibi şiʿr-i Bāḳīye bir dem ḳulaġuñ ur

G1/5 Zer ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / **Gül** gibi olan naḳdi ḳoya sāġare cānā

G22/1 **Gül** yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst

G25/3 **Gül** ġoncasınuñ olmadı mesmūʿ sözleri / Laʿlüñle gerçi eyledi mā-lā-kelām baḥs̱

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne nice tāzelenmesün / **Gül** ḫırmenine āteş uran nev-bahārı gör

G191/6 Tīre-dildür lāle-i Nuʿmānı ʿarż itmeñ bize / **Gül** gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşāya mālikü̇z

G194/3 Nice pinhān ideyin sīnede dāġ-ı ʿaşḳuñ / **Gül** gibi ẓāhir olan nesneye inkār olmaz

G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / **Gül** naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı ḳafes

G227/3 **Gül** gibi ter-dāmene teşbīh iden kimdür seni / Yāsemen gibi cihānda alnuñ açuḳ yüzüñ aġ

G242/1 Yazdı bahār āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / **Gül** muṣḥafından oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ

G242/5 Ḳaddüñ nihāli ruḫlaruñ āli gerek bize / **Gül** deste deste tāze fidanlar ḳucaḳ ḳucaḳ

G247/4 Dil-berlerüñ ey ġonca-dehen ʿādeti budur / **Gül** ruḫlarını ara öpüp ara ṣarılmaḳ

G273/2 **Gül** gibi pīrāhen-i nāmūsı ṣad-çāk eyleyüp / Lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār itsem gerek

G300/1 **Gül** gibi olmaḳ dilerseñ şād u ḫurrem ey göñül / Lāle-veş elden düşürme cāmı bir dem ey göñül

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre beḳā yoḳ bu bāġda / **Gül** gibi sen de pīreheni pāre pāre gel

G304/1 **Gül** gülse dāʾim aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine gül

G328/4 **Gül** gibi cām-ı ʿĪşı güldürelüm / Rūḥ-ı Cemşīdi şād-mān idelüm

G340/2 Ġonca-veş dāġ-ı sīnemüz açalum / **Gül** gibi keşf-i rāza başlayalum

G389/2 **Gül** gibi pāreledüñ sīnemüzi ʿaşḳ ile līk / Almaduḳ būy-ı vefā ġonca-i ḫandānuñdan

G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i gül-zār ile / **Gül** de gitdi yaluñuz ḳaldum ġamuñda zār ile

G424/1 Ṭıfl iken dāyesi ḳucaġında / **Gül** idi ḳopmaduḳ budaġında

G460/3 **Gül** gibi bāde-i rengīne ne ibrām gerek / Zāhidüñ ḳanın içerdüm eger ibrām olsa

G477/1 **Gül** gibi ʿişret olmaz ise berg ü sāz ile / Sünbül gibi geçinmek olur bir piyāz ile

G482/1 **Gül** ġam-ı ḫaṭṭuñla düşmiş ḫançer-i ḫār üstine / Gelmiş efġān eyler anuñ bülbül-i zār üstine

G524/5 Bāḳīyi mey-i nāba yemīn itdi dimişler / **Gül** gibi ele sāġar alup içmez ol andı

G8/4 Micmer-i **gülde** nesīm-i ṣubḥ-gāhī ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i gül-zārda bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

G122/1 Mirʾāt-ı **gülde** ḥüsn-i dil-efrūz-ı yāri gör / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate āyīne-dārı gör

G130/8 ʿArż itdi beñzer āyīne-i **gülde** ʿaksini / Rūy-ı ʿarūs-ı baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār

G392/4 Ṣūretā çīn görinür çihre-i **gülde** ammā / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn
G400/3 Ṭutdı çemende nāle-i bülbül cihānı līk / **Gülde** ne çāre olmasa gūş-ı suḫan-şinev
G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i **gülden** terdür / Ṣaḳın incinme begüm ḫaylīce rengīn yirdür
G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u cām-ı mey **güldür** baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña
G514/3 Ḥarāretden dilinde lālenüñ dāġ / Ḫacāletden yüzinde **güllerüñ** ḫay
K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı ḫārından bu fānī gül-şenüñ / Bir **güle** baksa hele ol ġonca-i ḫandān eger
G28/1 Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandur bāʿiṡ / Revnaḳ-ı bezm-i **güle** mürġ-i çemendür bāʿiṡ
G35/2 Devrüñde **güle** niçün olur bende benefşe / Üstine ḳılıçlar mı ṭutar sūsen-i āzād
G306/4 Luṭfuñ göziyle bir **güle** baḳsañ yiter baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül
G331/1 Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı **güle** düşdi şeb-nem
G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i **güle** / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār **gül güle**
G314/5 Öykünürmiş ʿiẕār-ı dil-dāra / Göricek Bāḳıyā **güli** ele al
K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i **gül-i** bāġı nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār
K18/22 Dehen-i ġonca-i ter dürlü leṭāʾif söyler / Gülüp açılsa ʿaceb mi **gül-i** rengīn-ruḫsār
K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş **gül-i** nesrīne ne beñzer ḫātem
G85/4 Sünbül-i ter zülfüñüñ Hindī ġulāmıdur senüñ / Ḫāk-sārıdur **gül-i** ruḫsāruñuñ gül-zārlar
G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı **gül-i** ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı cānān ancaḳ
G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol **gül-i** gül-zār-ı cān / Bāġ-ı ḥüsn içre nihāl-i erġavān olmış hemān
G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm **gül-i** gül-zār ile / Gül de gitdi yaluñuz ḳaldum ġamuñda zār ile
G337/8 **Güli** çemende serīr-i zümürridīn üzre / Selīm Ḫān-ı sipihr-āsitāna beñzetdüm
G200/3 **Gül-i** maḳṣūd ele getürmez o kim / Zaḫmet-i zaḫm-ı ḫāre ḳatlanmaz
G233/4 Gül-şen-i kūyuña varmaġa göñül yüz gereke / **Gül-i** ruḫsāruña āşüfte hezār olmayıcaḳ
G312/5 Vücūduñ ḫākini ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / **Gül-i** gül-zār-ı maʿnā açılur bu āb u gilden bil
G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı dem-ā-dem tāze / **Gül-i** ruḫsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze
K18/53 Lālelerle bezene niteki deşt ü ṣaḥrā / Nitekim **güller** ile zeyn ola dest ü destār
K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur gice var ise meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī başına **güller** sünbül
G121/1 Göñlin alup ġonca-veş āl ile dil-teng itdiler / Bülbül-i şūrīdeye **güller** ʿaceb reng itdiler
G210/4 Oda yandı hezāruñ āhından / Ṣanma zeyn oldı **güller** ile ḳafes
G387/1 Gül-şende ḳurdılar yine taḫt-ı zümürrüdīn / Sulṭān-ı ʿīd **güller** ile oldı hem-nişīn
G414/3 Kendü **güller** gibi ḫandān līk çeşm-i ʿāşıḳı / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi giryān itmede
G428/1 Mestāne düşmişin bu gice sāġar üstine / Sāḳī-i bezm didi yüzüñ **güller** üstine
G453/1 Geçüp **güller** serīr-i ʿizz u nāza / Seḥerden geldi bülbüller niyāza
G541/4 N'ola zeyn olsa yine meclisümüz **güller** ile / Gözümüñ ḳanlu yaşı eyledi pür eṭrāfı
M1/IV/2 Ṭutsun cihānı nāle-i mürġān ṣubḥ-dem / **Güller** yolınsun āh u fiġān eylesün hezār
M6/IV/3 **Güller** çemende görinür āteş sen irmeseñ
G130/3 **Güller** siperler ile üleşdi fīloriyi / Mülk-i şitāyı ġāret idüp leşger-i bahār
G130/7 **Güller** ṣafāda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bülbül belāda bencileyin zār u bī-ḳarār
G338/1 Şeb-nem gibi şaçılsun ḳoñ eşk-i firāvānum / **Güller** gibi açılsun tek ġonca-i ḫandānum
G429/1 Peykānuñ açdı zaḫmumı cism-i ḫarābda / **Güller** bitürdi ḳaṭre-i bārān türābda
G462/3 **Güller** bitüre gül-şen ola ḫāk-i mezārum / Peykānuñ eger şu sepelerse tozum üzre
G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn **güllerde** ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen Nigār-ḫāne
G447/2 Şol deñlü itdi **güllere** bülbül şeṭāreti / Düşdi çemende ḳaṭre-i şeb-nem güle güle
K18/54 Nitekim lālelere şeb-nem olup üftāde / **Güllere** bülbül-i şeydā geçine ʿāşıḳ-ı zār

K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi seḥerden eyler āhengi / Ṣanur **güllerle** zeyn olmış ḳafesdür bülbül-i şeydā

G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu **gülleruñ** ruḫsārına şeb-nem de üftāde

G514/3 Ḥarāretden dilinde lālenüñ dāġ / Ḫacāletden yüzinde **gülleruñ** ḫay

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende **gülüñ** dügmelerin nāḫun-ı ḫār

K25/29 Ezelī böyledür āyīn-i sipihr-i ġaddār / Ki **gülüñ** ḫʷāb-gehi ḫār ola ḫāruñ gül-zār

G470/1 Açdı **gülüñ** niḳābın bād irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

K15/6 **Gülüñ** pīrāhen-i Yūsuf gibi dāmānı çāk olmış / Nesīm-i perde-der ḳıldı meger mekr-i Zelīḫāyı

K24/47 Ser-i aʿdāña ṭaḳa seng-i melāmet **güller** / Ola düşmenlerüñüñ başına şeş-per sünbül

2. çiçek

Kt18/1 Yaşum dökilür āh idicek dīde-i terden / Berg-i **gül-i** bādām gibi bād-ı seḥerden

G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb būse temennā ḳılsam / Ey lebi ġonca ʿiẕāruñ **gül-i** şeftālūdur

gül ü erġavān [1]

G102/1 Bāġ u bahār-ı gül-şen-i ʿālem ḫazānludur / Bezm-i ṣafā hemīşe **gül ü erġavānludur**

gül ü ġonca [1]

G419/4 **Gül ü ġonca** yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

gül ü gül-sitāne [1]

G406/3 Mey-i lāle-reng elde meclis müheyyā / Ne ḥācet zamān-ı **gül ü gül-sitāne**

gül ü lāle [1]

G419/9 Bahār oldı yine yüzler süre geldi **gül ü lāle** / Ġubār-ı āsitān-ı ḫusrev-i kişver-sitān üzre

gül ü mül [1] gül ve şarap (‘ruḫ’ ve ‘ġonca’ paralelliğinde)

G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter ġonca leb-i mey-gūnuñ / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez **gül ü mül**

gül ü nergis [1] bkz. ‘nergis ü gül’ md.

G135/5 **Gül ü nergis** yine altun beneklü cāme geymişler / Libāsı lālenüñ egninde bir dībā-yı zībādur

gül ü reyḥān [1]

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i **gül ü reyḥāne** ḳatlanmaz

gül ü semen [1]

K1/34 Ḳıldı sücūd ḫaddüñe ḳarşu **gül ü semen** / İtdi ḳıyām ḳāmetüñe serv-i būstān

gül ü şaḳāyıḳ [1]

G337/4 **Gül ü şaḳāyıḳuñ** ol reng-i rūların gördüm / Ḥicābı ġālib iki dil-sitāna beñzetdüm

gül ü nesrīn [2]

K5/19 Kef-i cūduñ keremler kim ḳılupdur ehl-i ʿirfāna / Ol iḥsānı **gül ü nesrīne** ḳılmaz ebr-i nīsānī

G55/1 Açıl bāġuñ **gül ü nesrīni** ol ruḫsārı görsünler / Ṣalın serv ü ṣanavber şīve-i retfārı görsünler

gül ü şimşād u çemen [1]

G276/5 Māʾil olmaz **gül ü şimşād u çemen** seyrine dil / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ

gül ü yāsemīn [1]

G368/4 İzüñ tozına yüzlerin sürmege / Dökildi ṣaçıldı **gül ü yāsemīn**

gül devri [4] gül mevsimi || bahar; bkz. ‘devr-i gül’, ‘eyyām-ı gül’, ‘hengām-ı gül’

G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine **gül devrini** görsek / Kenār-ı cūda ʿīş itdükçe dil-ber der-kenār olsa

G152/3 Ġāfil geçürme furṣatı kim bāġ-ı ʿālemüñ / **Gül devri** gibi devleti nā-pāy-dārdur

G255/2 **Gül devri** ʾīş mevsimidür muṭrıbā bu gün / Bülbül-ṣıfat çemende biraz ġulġul eyleseñ

G152/3 Ġāfil geçürme furṣatı kim bāġ-ı ʿālemüñ / **Gül devri** gibi devleti nā-pāy-dārdur

gül gibi muʿāmele eylemek [1] gül gibi geçinmek

G416/5 Biñ mübtelāyı ʿaşḳuñ ider her birini zār / **Gül gibi kim muʿāmele eyler** hezār ile

gül ḫırmeni [1] gül harmanı

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne nice tāzelenmesün / **Gül ḫırmenine** āteş uran nev-bahārı gör

gül meclisi [1] şarap meclisi

K17/1 **Gül meclisinde** lāle yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i bezm-i ʿişret-i Cemşīd-i kām-kār

gül-i aḥmer [1] kırmızı gül

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca **gül-i aḥmer** çeker

gül-i bī-ḫār [3] dikensiz gül

G499/5 Ṣad hezārān nev-bahār olsa bu fānī bāġda / Bir **gül-i bī-ḫār** açılmaz Bāḳıyā sāġar gibi

G335/1 Ṣafā gül-zārıdur sīnem **gül-i bī-ḫārdur** dāġum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārdur dāġum

G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış **gül-i bī-ḫārı** gör

gül-i ḫandān [7]

M2/I/5 Āb u tābın giderüp teff-i semūm-ı ḳahrı / Berg-i nīlūfere döndürdi **gül-i ḫandānı**

G137/5 Var ise būseñe ṣarḳar senüñ ol zer mengūş / Ruḫlaruñ üzre ṭurup ey **gül-i ḫandān** ditrer

G213/2 Bulmaya ol ḫadd-i gül-gūn üzre ḫaṭṭuñ ḥāletin / Müşg-i terden yazsalar berg-i **gül-i ḫandāne** naḳş

G260/5 Kimi ayaġuñ öpmege ṣarḳar kimi elüñ / Bāḳīye besdür ey **gül-i ḫandān** güler yüzüñ

G323/1 Nev-bahār oldı gelüñ ʿazm-i gül-istān idelüm / Açalum ġonca-i ḳalbi **gül-i ḫandān** idelüm

G341/2 Ruḫı gül-gūnına ol ġoncanuñ dil mürġını virdüm / Yine bir bülbül-i gūyā **gül-i ḫandāne** ṭapşurdum

G471/1 Gül-şen isterseñ işte mey-ḫāne / **Gül-i ḫandān** gerekse peymāne

gül-i ḫod-rū [1] yaban gülü

G46/1 Ruḫuñ ey ġonca-dehen berg-i **gül-i ḫod-rūdur** / Dir gören zülf-i siyeh-kāruñ içün şeb-būdur

gül-i sefīd [1] beyaz gül

K9/6 Berg-i **gül-i sefīdi** yolup bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i berf yollarına eyledi nis̱ār

gül-i rengīn [2] güzel parlak gül

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış **gül-i rengīne** döner tam tāze

G527/1 Dil-i pāk ol ʿiẕār-ı āle düşdi / **Gül-i rengīne** gūyā jāle düşdi

gül-i sīr-āb [4] suya kanmış gül ‖taze/körpe gül; bkz. ‘ġonca-i sīr-āb’ md.

G29/3 Ṣurāḥī nālesin artursa nʾola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı ʿandelībe çün **gül-i sīr-āb** olur bāʿis̱

G116/1 Ruḫuñ berg-i **gül-i sīr-āba** beñzer / Leb-i laʿlüñ şarāb-ı nāba beñzer

G124/3 Sāʿid-i sāḳī ile cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Bir **gül-i sīr-ābdur** gūyā nihāl üstindedür

G507/5 Bād gīsūların açduḳça görinür ruḫ-ı yār / Bāġ-ı cennetde açılmış **gül-i sīr-āb** gibi

gül-i ter [12] taze gül

K18/26 Dāmenin dürr ü cevāhirle pür itdi **gül-i ter** / Ki ide ḫāk-i der-i Ḥażret-i Pāşāya nis̱ār

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül çünkim / Ṭaḳınur farḳına bir dāne **gül-i ter** ḫātem

M6/V/3 Dellāl-i ḥüsni mürġ-i çemendür **gül-i terüñ**

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i **gül-i ter** kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür

G160/4 Ṣun bezm-i ʿīşa destüñi kim cām-ı mey gibi / Girmez elüñe bir **gül-i ter** bī-cefā-yı ḫār

G276/6 Jāleler ṭamlamaġ ister **gül-i terden** gūyā / Görinen dürr-i bünāgūşı degüldür yāruñ

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı ʿarak-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey **gül-i ter** yüri var açıl

G296/3 Ruḫlaruñdur **gül-i ter** ġonca leb-i mey-gūnuñ / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez gül ü mül

G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol şāḫ-ı **gül-i ter** didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe nisbet güzelüm

G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / Bir avuç berg-i **gül-i ter** ḳoydı gūyā ḳoynına

K24/39 Ruḫlaruñ üzre yatur zülf-i semen-sā gūyā / **Gül-i terden** idinür kendüye bister sünbül

K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / **Gül-i ter** ṣoñra gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār

gül-i raʿnā [3] içi kırmızı dışı sarı gül

G5/1 Ḥüsn ile saña öykünemez çün **gül-i raʿnā** / Ḥüzn ile baña beñzeyemez bülbül-i şeydā

G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i **gül-i raʿnā mıdur**

K18/21 Cām-ı zerrīni ṭolu bāde-i gül-reng itmiş / **Gül-i raʿnā** seḥerī ḳılmaġ içün defʿ-i ḫumār

gül-i zer [1]

K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ yaraşur çarḫuñ ecrāmı / Semendüñ sīne-bendinde **gül-i zer** māh-ı tābānı

gül gül eylemek [1] pempe pembe allanmak

G255/1 Sāḳī elüñde bülbüleyi bülbül eyleseñ / İçseñ şarābı ruḫlaruñı **gül gül eyleseñ**

gül gül olmak [2] pembe bembe allanmak

G243/2 **Gül gül oldı** bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı meydendür cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ

G328/8 **Gül gül olsun** ruḫ-ı semen-rūyān / Ṣubḥ-dem seyr-i gül-sitān idelüm

gül-āb [6] gülsuyu; bkz. 'müşg ü gül-āb'

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına bir dem ḳarīn olursa eger / Ṣuyı **gül-āb** ide ṭopraġı müşg bād-ı şimāl

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla **gül-āb**

G19/2 Dūd-ı āhum ruḫuñ hevāsıyıla / Ebr olur yaġdurur cihāna **gül-āb**

G287/5 Ṣaḥn-ı çemende nefḥa-i bād-ı bahār ile / Bāḳī **gül-āb** u ġāliye misk oldı āb u gil

G429/2 Dürdi bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı yādgār gül / Rengin şarāb-ı nābda būyın **gül-ābda**

M1/V/3 Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur kendü ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür **gül-ābdan**

gül-bāng [2] bülbül şakıması/cıvıltısı; 'gulbāng, bu dahi o manayadır, bülbül avāzına da denir' BURHĀN, s. 296. ‖ 'askerin davul çalımırken, Kalenderlerin, kudümlerini çalıp bir yere gidecekleri vakit, içlerinden birinin pek yüce sesle okuduğu kısa cümleli dualara denir...' TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 133; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 222.

K18/10 Çemen eṭfālinüñ uyḫuların uçurdı yine / Ṣubḥ-dem ġulġule-i fāḫte **gül-bāng-ı** hezār

G8/3 Göklere irdi yine **gül-bāng-i** mürġ-i ḫoş-nevā / Ṣaḥn-ı gül-şen gördi bir aʿlā maḳām-ı dil-güşā

gül-berg [4] gül yaprağı

K4/7 Ya ḫod zībā ter ü tāze benefşe / Der-āġūş eylemiş **gül-berg-i** nesrīn

G147/1 Ruḫuñ **gül-berg-i** būstān-ı İremdür / Dehānuñ ġonca-i bāġ-ı ʿademdür

G261/3 Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i raʿnādur kim / Çihre-i nāzüki **gül-berg-i** muṭarrādan yig

G141/5 Biz ṭālib-i teveccüh-i iḳbāl-i rūzgār / **Gül-berg-i** bāġ-ı ʿömr ise ber-bād olup gider

gül-berg-i ḫandān [3] parlak güzel gül yaprağı

K5/21 Perīşān itmedi devrüñde hergiz kimseyi kimse / Meger meclisde yārān-ı ṣafā **gül-berg-i ḫandānı**

G268/1 Ġoncayı dil-teng ider laʿl-i dür-efşānuñ senüñ / Lāleye ḫoş reng ider **gül-berg-i ḫandānuñ** senüñ

G438/1 Düşse zülfinden ʿaraḳ ruḫsār-ı cānān üstine / Gūyiyā şeb-nem düşer **gül-berg-i ḫandān** üstine

gül-berg-i ter [5] taze gül yaprağı

M1/I/8 Yüz yire ḳodı luṭf ile **gül-berg-i ter** gibi / Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i devrān güher gibi

G33/2 Ḳatı açılmasun devrüñde ġonca / İñen ʿarż itmesün **gül-berg-i ter** ruḫ

G277/1 Ġoncalar içre nihān eyleme **gül-berg-i terüñ** / Yaʿnī seyr eyleyelüm sīneñi çöz dügmelerüñ

G416/3 Āḫır peyām-ı vaṣl ile **gül-berg-i ter** gibi / İrdi ḫuceste nāmeleri rūzgār ile

G503/1 ʿAşḳuñ hevāsı esdi nesīm-i seḥer gibi / Eşküm dökildi pāyüñe **gül-berg-i ter** gibi

gül-be-şekker [1] gül reçeli (gül yaprağından yapılan macun kıvamındaki tatlı); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 223.

K18/46 Dil-i mecrūḥa şifā-baḫş ruḫ u laʿlüñdür / **Gül-be-şekkerle** bulur ḳuvveti ṭabʿ-ı bīmār

gül-bün [2] gül fidanı

K13/3 Aldanurdum **gül-bün-i** ʿömrüñ yüze güldügine / ʿAhdine ṭursa zamāne dönmese devrān eger

K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör **gül-bün-i** engüştinde / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem

gül-çihre [2] gül yüzlü; bkz. 'sāḳī-i gül-çihre' md.

G35/6 İbrāmı gel ey sāḳī-i **gül-çihre** ḳo sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol şūḫ-ı perī-zād

G119/5 ʿĀrıż u ruḫsāruñı vaṣf itse Bāḳī her ḳaçan / Şiʿri ey **gül-çihre** anuñ böyle rengīn-ter düşer

gül-çīn olmak [1] gül dermek

K26/25 Ḫūn-ı dil ṣanma görinenleri müjgānumda / Dīde gül-zār-ı ʿiẕāruñdan **olupdur gül-çīn**

gül-efşān [2] güller saçan (güzeller)

G270/5 Bāḳıyā dün gice meclisde **gül-efşānlar** ile / Māh-tāb itmiş idük bezme żiyāsın ḳadeḥüñ

G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā **gül-efşānlar** yine / Ḥāṣılı döndi çemen bezminde āteş-bāze gül

gül-efşān eylemek [1] (etrafa) gül saçmak

K7/13 Yaḳdılar nergisleri eṭrāfa ṣaçıldı şirār / Bād āteş-bāzlar gibi **gül-efşān eyledi**

gül-endām [1] narin vücutlu (âşık)

G543/2 Ṭonatdı dāġ ile bāzūlarını ol **gül-endāmuñ** / Açınca ḳolların eṭrāfı gūyā gül-sitān itdi

gül-fām [1] gül renkli ‖ kırmızı

K24/34 Bāde-i laʿlüñe hem-şīre şarāb-ı **gül-fām** / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña birāder sünbül

gül-geşt [1] gül seyri, gül safası ‖ dolaşma, gezinti

G455/1 Devr-i gül eyyām-ı ʿīş u nūş-ı ṣahbādur yine / Mevsim-i **gül-geşt-i** bāġ u seyr-i ṣaḥrādur yine

gül-geşt eylemek [1] gül seyrine çıkmak ‖ dolaşmak

G250/2 ʿAraḳlar **eyler** ise bāġ-ı ʿārıżuñ **gül-geşt** / İñende olmasun andan efendi ter zülfüñ

gül-geşt ḳılmak [1] gül seyrine çıkmak ‖ dolaşmak

G23/1 Lāle-ḫadler **ḳıldılar gül-geşt-i** ṣaḥrā semt semt / Bāġ u rāġı gezdiler idüp temāşā semt semt

gül-gūn [12] gül renkli; bkz. 'ʿārıż-ı gül-gūn', 'bāde-i gül-gūn', 'cām-ı gül-gūn', 'şarāb-ı gül-gūn', 'mey-i gül-gūn' md.

M5/IV/3 Kimdür ol **ruḫsāre-i gül-gūn** ile senden geçen

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi dil-rübā ḳanı / Laʿlīn ṭuṭaġı dür dişi **gül-gūn** yañaġı var

G213/2 Bulmaya ol **ḫadd-i gül-gūn** üzre ḫaṭṭuñ ḥāletin / Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i ḫandāne naḳş

G351/4 Tehī-dest olsañ ey rind-i gedā ġam çekme kim elde / Zer-i sürḫ olmasun **gül-gūn** şarāb-ı dil-güşā olsun

G491/4 Rūz-ı fürḳatde hücūm eyleyüp eşk-i **gül-gūn** / Sipeh-i ṣabr u sükūn üzre şebīḫūñ itdi

G537/4 Açdı ol ġonca-i raʿnāyı libās-ı **gül-gūn** / Düşdi ruḫsārına zülfi başuma sevdāsı

G84/1 **Gül-gūn** ḳabāsı ol ṣanemüñ ṣanki lāledür / Cism-i laṭīfi lāle-i ḥamrāda jāledür

G9/4 Ḳızarup ruḫları **gül-gūne-i** tāb-ı mülden / Şuʿle-i sāġar-ı mey destine yaḳmış ḫınnā

G59/5 Sāḳıyā **gül-gūne-veş** gel bāde-i gül-gūnı sür / Lāle-reng olsun ḳızarsun ol iki ruḫsāreler

G286/7 Sāġar-ı **gül-gūn-ı** ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı gül

G341/2 **Ruḫı gül-gūnına** ol ġoncanuñ dil mürġını virdüm / Yine bir bülbül-i gūyā gül-i ḫandāne ṭapşurdum

K24/36 Lāle reşk-i **ruḫ-ı gül-gūnuñ** ile pā-der-gil / Ġam-ı zülfüñle perīşān u mükedder sünbül

gül-gūn olmak [1] kızarmak

G160/5 **Gül-gūn olurdı** çihre-i Bāḳī şafaḳ gibi / Devrān ṣunaydı destine bir cām-ı zer-nigār

gül-gūnī [1] gül renkli elbise

G84/2 Ḳarşumda āller geyüp ol lāle-ruḫ yine / **Gül-gūnīlerle** ʿaḳlum alur ṣan piyāledür

gülistān/ gül-sitān [41] gül bahçesi ‖ bahçe; bkz. ‘ṣaḥn-ı gül-istān’, ‘kitāb-ı gül-sitān’

K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi reşk-i **gül-istān** eyledi

M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı nesīm-i ḫulḳı ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı ʿadli āfāḳı **gül-istān** eylesün

G323/1 Nev-bahār oldı gelüñ ʿazm-i **gül-istān** idelüm / Açalum ġonca-i ḳalbi gül-i ḫandān idelüm

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā **gül-istān** sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

G494/5 Cihānuñ ḫār u ḫāşākin götürsün ab-ı şemşīrüñ / **Gül-istān** eylesün rūy-ı zemīni düşmenüñ ḳanı

K19/14 Bu **gül-istānda** yiter ʿārife bir gül çünkim / Ṭaḳınur farḳına bir dāne gül-i ter ḫātem

G510/3 Şemşīri ki bu sīne-i pür-dāġa ṣalupdur / Bir āb-ı revāndur ki **gül-istāne** ṣalındı

K3/28 Feṣāḥat **gül-istānı** içre dem-ā-dem / Ṣu gibi revān ide bülbüller ez-ber

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet geldi revācın bulduġı demler / Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı **gül-istānı**

K26/37 ʿAndelībān-ı ḫoş-elḥān-ı **gül-istān-ı** s̱enā / İdeler medḥüñ ile ḫoş naġamāt-ı rengīn

G83/3 Āsīb-i rūzgārı **gül-istān-ı** dehrde / Sen serv-i gül-ʿiẕāra hevā-dār olan bilür

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i bahār-ı iḥsān / Nem-i cūduñla ter ü tāze **gül-istān-ı** emel

G344/1 **Gül-istān-ı** cihānı bāda virmişdür dem-i serdüm / Ṣaḳın āhum yilinden ey nihāl-i nāz-perverdüm

G488/1 Baña ebrū-yı rūy-ı cānānī / Bülbüle gūşe-i **gül-istānī**

G514/4 **Gül-istān-ı** ġamuñdur ṣaḥn-ı sīne / Açılmış aḳ güldür penbe-i key

G337/3 Diyār-ı Rūma **gülistānın** eyledüm teşbīh / Benefşe-zārını Hindū-sitāna beñzetdüm

G345/1 Bir ḫaber vir ey ṣabā n'oldı **gül-istānum** benüm / Kimler ile ṣalınur serv-i ḫırāmānum benüm

K1/37 Bāḳī-ṣıfat ne bülbül-i rengīn-edā gel**e** / Ne ola ṭalʿatuñ gibi ferḫunde **gül-sitān**

K22/1 Gül-şene altun varaḳlar zeyn idüp bād-ı ḫazān / Gūyiyā zer-kūblar dükkānı oldı **gül-sitān**

G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı **gül-sitān** / Tāb-ı meydendür cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ

G328/8 Gül gül olsun ruḫ-ı semen-rūyān / Ṣubḥ-dem seyr-i **gül-sitān** idelüm

G387/7 Bülbül edā-yı medḥ-i gül ü **gül-sitān** ider / Bāḳī duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn

G419/2 Ḥarīm-i **gül-sitān** reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn naḳşın gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i **gül-sitān** üzre

G543/2 Ṭonatdı dāġ ile bāzūlarını ol gül-endāmuñ / Açınca ḳolların eṭrāfı gūyā **gül-sitān** itdi

K18/14 Pīrehen berg-i semen gūy-ı girībān şeb-nem / **Gül-sitān** oldı bu gün bir ṣanem-i lāle-ʿiẕār

G12/1 **Gül-sitān** bezm-i şarāb u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña

G337/10 Cemāl-i devleti gül gibi ḫurrem ü ḫandān / Bisāṭ-ı ʿişretini **gül-sitāna** beñzetdüm

G182/6 Sīne-i pür-dāġ-ı Bāḳīde gezer nāveklerüñ / Serv-ḳadler ġonca-femler **gül-sitāne** girdiler

G406/3 Mey-i lāle-reng elde meclis müheyyā / Ne ḥācet zamān-ı gül ü **gül-sitāne**

G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād irdi **gül-sitāne** / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

G450/2 Aġzuñ içre ey leṭāfet **gül-sitānı** ol zebān / Ḳırmızı gül yapraġıdur ġonca-i sīr-ābda

K20/38 Ṭapuña yüz süre geldüm ṣafā-yı ḫāṭır ile / Zülāl gibi beni **gül-sitān-ı** luṭfuña ṣal

M3/III/7 Hep bu beyt-i dil-keş üzre baġlanur gūş eyleseñ / Ṣavt u naḳş-ı bülbülān-ı **gül-sitān-ı** maʿdelet

G99/2 Bir ābdur ki aḳduġı yir lāle-zār olur / Tīġuñ ki **gül-sitān-ı** ṣafā cūy-bārıdur

G324/5 Nāleler ḳıldum ser-i kūyında yāruñ Bāḳıyā / Bülbülān-ı **gül-sitān-ı** dehri ḫāmūş eyledüm

G58/2 **Gül-sitān-ı** bezme sāġar ġonca-i sīr-āb ise / Āteşīn ruḫsārı sāḳīnüñ de bir gül-nārdur

G183/6 **Gül-sitān-ı** tende oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca **gül-i** aḥmer çeker

G373/5 Gelmeye sen gül-ʿiẕārı vaṣf ider bülbül-ṣıfat / **Gül-sitān-ı** ʿāleme Bāḳī gibi bir nükte-dān

G390/3 Lāle-zār itmiş leṭāfet **gül-sitānın** ser-te-ser / Ruḫlaruñla erġavānī cāmeñ ey naḫl-i revān

G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde gümişden bir ṭabaḳdur ol / Açılmış aḳ güldür ya leṭāfet **gül-sitānında**

gül-sitān milki [1] gül bahçesi ülkesi

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i gül yanmaġ içün / **Gül-sitān** milkine āteş ḳodı yir yir lāle

gül-istān-ı İrem [1] cennet bahçesi

G318/2 Ṣaḥn-ı felekde cilve-ger ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / Bāġ-ı cihān pür-nūr u fer ʿālem **gül-istān-ı İrem**

Gülistān [2] Şirazlı Sadî'nin eseri

G222/3 Bir **Gülistān** yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G249/1 Ḫaṭṭ-ı laʿliyle ḳaşı cānānuñ / Bir rubāʿīsidür **Gülistānuñ**

gül-ʿiẕār [10] gül yanaklı güzel/sevgili; bkz. 'şūḫ-ı gül-ʿiẕār', 'serv-i gül-ʿiẕār'

M6/I/2 Bir nev-resīde ġonca-dehen **gül-ʿiẕār** ile

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına ṣanman o **gül-ʿiẕār** / Çıḳmış külāh-gūşeye tār-ı külāledür

G86/5 Ġam degül Bāḳī iñen açılmasa ol **gül-ʿiẕār** / Ser-girān olurlar ekẟer ġonca-i nev-ḫīzler

G111/3 Gül-zār-ı ḥüsni olmaz idi böyle sebze-zār / Aḳıtmayaydı yaşumı çoḳ çoḳ o **gül-ʿiẕār**

G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat baña nāz idüp / Aç verd-i bāġ-ı behçeti ey **gül-ʿiẕār** gül

G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle baḳsañ yiter baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey **gül-ʿiẕār** gül

G19/1 Olsa zülfi o **gül-ʿiẕāra** niḳāb / Olur āşüfte sünbül-i sīr-āb

G122/3 Dil-beste olma terligine tāze ġoncanuñ / Ol pīrehende cilve ḳılan **gül-ʿiẕārı** gör

G373/5 Gelmeye sen **gül-ʿiẕārı** vaṣf ider bülbül-ṣıfat / Gül-sitān-ı ʿāleme Bāḳī gibi bir nükte-dān

G178/5 Sīneme çeksem elifler dāġlar yaḳsam n'ola / Bāḳıyā bir serv-ḳāmet **gül-ʿiẕārum** aldılar

gülmek [12] gülmek ‖ gül

G175/2 Gül dirin gülmez açılmaz baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep yüzine **gül** didügüme terdür

G247/3 Öpdüm elini ḳucmaġa bilin edeb itdüm / **Güldi** didi bilmez daḫı bī-çāre ṣarılmaḳ

G454/3 Rūz-ı hecrinde **güler** dāne-i eşküm göricek / Berg-i güldür ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze

G257/4 **Güler** bu güfte-i rengīni gūşvār idinüp / Ruḫına şevḳ viren laʿl-i āb-dārı görüñ

G274/2 Dehenüñ var ise bir būse ḳıl iḳrār didüm / Nāz ile yoḳ didi ol ġonca-i ḫandān **gülerek**

G496/1 Olmayaydum ʿāleme ʿaşḳuñla rüsvā kāşkī / **Gülmeyeydi** ḥālüme hecrüñde aʿdā kāşkī

G443/3 Hüner ehli zamānede **gülmez** / ʿĀḳil itmez ʿabeẟ yire ḫande

G304/1 Gül **gülse** dā'im aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine gül

G304/1 Gül gülse dā'im aġlasa bülbül ʿaceb degül / Zīrā kimine aġla dimişler kimine **gül**

G175/2 **Gül** dirin gülmez açılmaz baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep yüzine gül didügüme terdür

G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār gül **güle**

G175/2 Gül dirin **gülmez** açılmaz baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep yüzine gül didügüme terdür

gülüp açılmak [6] gülüp eğlenmek/neşelenmek ‖ gülerken dişlerin görünmesi

G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene gül gibi **gül açıl**

G320/3 Leṭā᾿if söyledüm **güldi açıldı** ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i dürr-i nāb açdum

G338/5 Sen gül gibi gül-şende **gülmekde açılmaḳda** / Īñler ḳafes-i tende mürġ-i dil-i nālānum

G175/2 Gül dirin **gülmez açılmaz** baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep yüzine gül didügüme terdür

G245/4 Çemende ġonca-i dil neyle **gülsün açılsun** / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ

K18/22 Dehen-i ġonca-i ter dürlü leṭā᾿if söyler / **Gülüp açılsa** ʿaceb mi gül-i rengīn-ruḫsār

gülüp oynama [1]

M2/IV/2 **Gülmenüñ oynamanuñ** ʿālemi gitdi şimdi / Ḥālümüz söyleşelüm ḥāli diger-gūnlar ile

güldürmek [2] içmek, doldurmak ‖ gül rengine çevirmek (iki tanıkta da Cem'in ruhunu şad etmek bağlamında)

G38/2 Sāḳī şarāb rūşen imiş çün revān-ı Cem / Cām-ı ṣabūḥı **güldürelüm** k᾿ola rūḥı şād

G328/4 Gül gibi cām-ı ʿīşı **güldürelüm** / Rūḥ-ı Cemşīdi şād-mān idelüm

güler yüz [1]

G260/5 Kimi ayaġuñ öpmege ṣarḳar kimi elüñ / Bāḳīye besdür ey gül-i ḫandān **güler yüzüñ**

güle güle [1] gülerek ‖ gülüp katılmaktan

G447/2 Şol deñlü itdi güllere bülbül şeṭāreti / Düşdi çemende ḳaṭre-i şeb-nem **güle güle**

gül-nār [4] nar çiçeği

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa **gül-nār** ḫaddüñden alur nūrı

G58/2 Gül-sitān-ı bezme sāġar ġonca-i sīr-āb ise / Āteşīn ruḫsārı sāḳīnüñ de bir **gül-nārdur**

G335/1 Ṣafā gül-zārıdur sīnem gül-i bī-ḫārdur dāġum / Maḥabbet gül-şeninde açılan **gül-nārdur** dāġum

G55/3 Açıldı dāġlar sīnemde çāk itdüm girībānum / Maḥabbet gül-şeninde açılan **gül-nārı** görsünler

gül-şen [75] gül bahçesi ‖ bahçe; bkz. 'ṣaḥn-ı gül-şen' md.

K20/35 Bu **gül-şen** içre seni serv-i ser-firāz görüp / Ṣu gibi ayaġuña aḳdı ḫāṭır-ı meyyāl

K24/3 Oldı **gül-şen** yine bir dil-ber-i müşgīn merġūl / Şol ḳadar virdi aña zīnet ü zīver sünbül

K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler **gül-şen** ü bāġı nitekim ebr-i bahār

G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp ḳanlu yaşın **gül-şen** bilen / Eylemez serve naẓar seyr-i gül-istān istemez

G227/2 Bī-sütūnı **gül-şen** itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ

G314/2 Gösterür **gül-şen** içre ḳāmetüñi / Barmaġ ile biri birine nihāl

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʿīş itmege hecrüñde yiter / Nāle ney göz yaşı mey fikr-i viṣālüñ **gül-şen**

G435/4 Künc-i mey-ḫāne ile gūşe-i **gül-şen** birdür / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

G449/2 Nümūne ġonca-i **gül-şen** leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde

G462/3 Güller bitüre **gül-şen** ola ḫāk-i mezārum / Peykānuñ eger şu sepelerse tozum üzre

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn güllerde ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī **gül-şen** Nigār-ḫāne

G471/1 **Gül-şen** isterseñ işte mey-ḫāne / Gül-i ḫandān gerekse peymāne

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi **gül-şende** gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār

G124/8 Çarḫ yüz döndürmedin **gül-şende** ʿīş it Bāḳıyā / Sebzeler zībā hevālar iʿtidāl üstindedür

G128/3 Temāşā-yı gül ü **gül-şende** ārām eylemez cānum / Ser-i kūyında cānānuñ ġaraż ārām-ı cānumdur

G229/2 Seni seyr itmek içün reh-güẕer-i **gül-şende** / İki cānibde ṭurur serv-i ḫırāmān ṣaf ṣaf

G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı **gül-şende** bülbüller sebaḳ

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu **gül-şende** besdür bir varaḳ

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur **gül-şende** ġāyet müddet-i ārām-ı gül

G310/2 Başladı **gül-şende** mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı gül bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel

G338/5 Sen gül gibi **gül-şende** gülmekde açılmaḳda / İñler ḳafes-i tende mürġ-i dil-i nālānum
G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān **gül-şende** dil-dāde / Belā bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de üftāde
G456/1 Geyer **gül-şende** laʿlīn tāc lāle / Elinde nergisün altun piyāle
Mtl 11 Ṭutdı **gül-şende** yine bülbül-i ḫoş-ḫᵛān menzil / Başlasun devre ḳadeḥ oldı müzeyyen maḥfil
G103/4 **Gül-şende** başdı jāleleri ḳara baġrına / İrdi ṣafāya lāle-i ḫūnīn piyāleler
G287/2 İtdi nis̱ār ʿāleme kef-i nesīm sīm / **Gül-şende** şāḫ-ı gül gibi sen de dökil ṣaçıl
G308/1 **Gül-şende** itdi nāz ile ʿarż-ı cemāl gül / Ḳıldı belālu bülbüli āşüfte-ḥāl gül
G387/1 **Gül-şende** ḳurdılar yine taḫt-ı zümürrüdīn / Sulṭān-ı ʿīd güller ile oldı hem-nişīn
G487/2 **Gül-şende** lāle ṣanma ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir āl dest-māl ile sildi yañaġını
G521/1 **Gül-şende** kūyuñ işideli serv oturmadı / Zencīrlerle baġladılar āb ṭurmadı
K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine **gül-şene** seḥāb / Altun göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār
K18/42 Gül gibi **gül-şene** ḳılsañ nʼola ʿarż-ı dīdār / Ḫayli dökildi ṣaçıldı yoluña faṣl-ı bahār
K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger **gül-şene** cām-ı keremüñ / Ṭuta nergis-ṣıfat elde ḳadeḥ-i zer sünbül
K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür **gül-şene** evvel ḫas u ḫār
G23/5 Bir ḳadem baṣ luṭf ile gel **gül-şene** ey serv-ḳad / Bileler eksükligin her serv-i bālā semt semt
G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā **gül-şene** varduġum bu kim / Naġme-i āhı bülbülüñ nāleme sāz-kārdur
G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı **gül-şene** gül gibi gül açıl
Kt3/2 Geh nāfe gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / Geh ġonca gibi **gül-şene** gel zīnet-i bāġ ol
K22/1 **Gül-şene** altun varaḳlar zeyn idüp bād-ı ḫazān / Gūyiyā zer-kūblar dükkānı oldı gül-sitān
K22/12 Jāle vü berg-i ḫazāndan pür-zer ü gevher çemen / **Gül-şene** varın nis̱ār itdi meger deryā vü kān
G276/4 **Gül-şene** nergis ü gül ḫaylī leṭāfet virdi / Şimdi açıldı daḫı yüzi gözi gül-zāruñ
K7/10 Jāle ḳıldı her kenārı ṣāḥil-i baḥr-i ʿAden / Lāle ḫāk-i **gül-şeni** kān-ı Bedaḫşān eyledi
G323/5 Oḳusun vaṣf-ı ruḫ-ı yār ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i **gül-şeni** meclisde ġazel-ḫᵛān idelüm
K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü **gül-şen-i** medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur ṣu gibi revān
K6/3 Bāġ-bān-ı **gül-şen-i** ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / Dāġı gül dūd-ı kebūdı sünbül ü reyḥān gelür
K20/34 Seḥāb-ı mekremet ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / Nem-i seḫāñ ile ser-sebz **gül-şen-i** āmāl
K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden **gül-şen-i** baḫtı maṣūn / Nitekim bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān
K24/44 Gerçi sünbül çoġ olur **gül-şen-i** ʿālemdür bu / Līk rengīn ü muṭarrā olamaz her sünbül
M2/V/8 Ġarḳa-i raḥmet ola rūḥ-ı revān-ı Sulṭān / Ḥūrīler mūnis ola **gül-şen-i** firdevs mekān
M6/I/3 Çün tāzelendi **gül-şen-i** ʿālem bahār ile
G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i **gül-şen-i** ebyātsın / Eyledi naẓm-ı bülendüñ ḥāṣılı Selmānı pest
G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey naḫl-i bālā **gül-şen-i** cāndur / Nesīm-i nev-bahārī gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç
G102/1 Bāġ u bahār-ı **gül-şen-i** ʿālem ḫazānludur / Bezm-i ṣafā hemīşe gül ü erġavānludur
G109/3 Ḥüsnüñ ḫayāli vaṣluñ ümīdiyle ʿāşıḳa / Nār-ı cāḥīmi **gül-şen-i** bāġ-ı cinān ider
G125/1 Hele ben şöyle ḳıyās eylerin ey ġayret-i ḥūr / Kūyuña nisbet ola **gül-şen-i** cennetde ḳuṣūr
G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u çemen seyrine dil / Göreli **gül-şen-i** ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ
G363/5 Bāḳıyā **gül-şen-i** firdevsi baña ʿarż itme / Āsitānın ben anuñ menzil ü meʾvā bilürin
G379/4 Āb-ı revān-ı **gül-şen-i** emn ü emān yiter / Tīġ-i cihān-güşā-yı şehenşāh-ı pāk-dīn
G440/4 Seyr idelden **gül-şen-i** ḥüsnüñde ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü çemenden cānibe
G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile **gül-şen-i** ʿālem tāze
G466/9 Zīnet-i **gül-şen-i** iḳbāle yiter ey Bāḳī / Çihre-i baḫt-ı şehenşāh-ı muẓaffer lāle
G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / **Gül-şen-i** cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör
G120/1 Ṣalınan kūyında ol serv-i semen-sīmā mıdur / **Gül-şen-i** cennetde şāḫ-ı Sidre vü Ṭūbā mıdur

G183/3 **Gül-şen-i** bāġ-ı maḥabbetde diker tāze nihāl / Her elif kim sīneme ol ḳāmeti ʿarʿar çeker

G233/4 **Gül-şen-i** kūyuña varmaġa göñül yüz gereke / Gül-i ruḫsāruña āşüfte hezār olmayıcaḳ

G300/4 **Gül-şen-i** kūyında meʾvā bulsa ol ḥūrī-veşüñ / İḫtiyār eyler mi bāġ-ı ḫuldi ādem ey göñül

G354/4 Ḳāmetüñ yādına bir āh ideyin kim dūdı / **Gül-şen-i** ʿaşḳuña bir serv-i ḫırāmān olsun

G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī hevā-yı bāġ u meyl-i būstān / **Gül-şen-i** firdevs olan ḫāṭır ḫayāl-i yār ile

K3/20 Nesīm-i revān-baḫş-ı ṣubḥ-ı ṣafādan / Suḫan **gül-şeninde** ḫırāmān ṣanavber

G55/3 Açıldı dāġlar sīnemde çāk itdüm girībānum / Maḥabbet **gül-şeninde** açılan gül-nārı görsünler

G335/1 Ṣafā gül-zārıdur sīnem gül-i bī-ḫārdur dāġum / Maḥabbet **gül-şeninde** açılan gül-nārdur dāġum

G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke dökilmiş sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet **gül-şeninde** bir nihāl-i sāye-güstersin

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar nergis / Keremüñ **gül-şenine** sünbüle kem-ter sünbül

M2/II/5 Bu fenā **gül-şeninüñ** ḫār u ḫasından göçürüp / Ḳurdılar bār-gehin ravża-i Rıḍvān üzre

K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı ḫārından bu fānī **gül-şenüñ** / Bir güle baksa hele ol ġonca-i ḫandān eger

gül-şen-i İrem [1] cennet bahçesi

K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı cihān **gül-şen-i İrem** / Her sū hezār bülbül ü ṣad gūne dāstān

gül-zār [51] gül bahçesi ‖ bahçe; bkz. 'ṣaḥn-ı gül-zār' md.

K7/4 Mehd-i **gül-zār** üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca aġzın açdı meyl-i pistān eyledi

K18/3 Döşedi yine çemen naṭʿ-ı zümürrüd-fāmın / Sīm-i ḫām olmış iken ferş-i ḥarīm-i **gül-zār**

K25/29 Ezelī böyledür āyīn-i sipihr-i ġaddār / Ki gülüñ ḫᵛāb-gehi ḫār ola ḫāruñ **gül-zār**

G110/2 Manṭıḳuʾṭ-ṭayr oḳumaġa başladı mürġ-i çemen / Gūşe-i **gül-zār** şimdi külbe-i ʿAṭṭārdur

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i **gül-zār** / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül

G331/2 'Ālemüñ n'eyleyeyin bāġ u bahārın sensüz / Baña sen ruḫları **gül-zār** ile ḫoşdur 'ālem

G380/1 Bir lebi ġonca yüzi **gül-zār** dirseñ işte sen / Ḫār-ı ġamda ʿandelīb-i zār dirseñ işte ben

G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i **gül-zār** ile / Gül de gitdi yaluñuz ḳaldum ġamuñda zār ile

K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını taṣvīr itdüm / Olmadın ṣafḥa-i **gül-zāra** muṣavver sünbül

G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı cān-ı nālānum bu **gül-zāra** / Çemen bülbülleri şimden girü ḫāmūş u lāl olsun

G466/4 Āl fānūs ile geldi giceden **gül-zāra** / Virdi ṣaḥn-ı çemenüñ yollarına fer lāle

G289/1 **Gül-zāra** gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi şād u ḫurrem ol

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / **Gül-zāra** gelse ġālibā urmaz Ḫutenden nāfe dem

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine āb ṭolandı / **Gül-zāra** girüp her yaña ṣalındı bulandı

G8/4 Micmer-i gülde nesīm-i ṣubḥ-gāhī ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i **gül-zārda** bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

G395/4 Ḫār zaḫmından neler çekdügümi **gül-zārda** / Bāġ-bān-ı bülbül-i giryāne söyleñ söylesün

K18/25 Lāle ṣaḥrāyı bu gün kān-ı Bedaḫşān itdi / Jāle **gül-zāre** niṡār eyledi dürr-i şeh-vār

G233/1 Baḳmadı bāġa göñül yār ile yār olmayıcaḳ / Aḳmadı ṣu gibi **gül-zāre** bahār olmayıcaḳ

G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın alurlar yoluñ / Rāh-ı **gül-zāre** döner yolları İstanbūluñ

G426/4 Mülk-i bāḳī dir iken bāġ-ı İremden çıḳdı / Yine maġrūr olur ādem bu fenā **gül-zāre**

K17/2 **Gül-zāre** gel ki cümle cihāndan nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur seyr-i her diyār

G306/2 **Gül-zāre** gel ki pāyüñe ḳaṣd-ı niṡār içün / Dāmānın itdi pür-güher-i şāh-vār gül

G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it gūşe-i **gül-zārı** gör / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı gör

G103/1 Cünd-i şitāyı ṭaşa ṭutup yine jāleler / Ḳaṣd itdiler ki milket-i **gül-zārı** alalar

G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm içre ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i **gül-zārı** seyr it lāle-i ḥamrāya baḳ

G323/3 İçelüm laʿl-i müẕābı ṣaçalum cürʿaları / Ḫāk-i **gül-zārı** bu gün kān-ı Bedaḫşān idelüm

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile **gül-zārı** ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın

G497/4 Çemende jāle-durur ṣanma bülbül-i şeydā / Ṣuladı eşk ile ṣaḥn-ı sarāy-ı **gül-zārı**
K2/1 İtdi şehri şeref-i maḳdem-i Sulṭān-ı cihān / Reşk-i bāġ-ı İrem ü ġayret-i **gül-zār-ı cinān**
K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer **gül-zār-ı** medḥüñde / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir mürġ-i ḫoş-elḥānī
K26/25 Ḫūn-ı dil ṣanma görinenleri müjgānumda / Dīde **gül-zār-ı** ʿiẕāruñdan olupdur **gül**-çīn
G8/7 Ġonca-veş cām-ı dil-i Bāḳīyi pür-ḫūn itdiler / Dem-be-dem zārī ḳılur **gül-zār-ı** bezmüñden cüdā
G147/6 Meger ḫurrem ṭutan **gül-zār-ı** ḥüsnüñ / Nesīm-i luṭf-ı sulṭān-ı keremdür
G180/6 Sen ḫār ile ṣalınmada **gül-zār-ı** dehrde / Ben zār olam revā mıdur ey serv-i gül-ʿiẕār
G215/2 Temāşā ḳılmaġa **gül-zār-ı** ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış
G305/6 Çekmezdi ḫārḫārını **gül-zār-ı** ʿālemüñ / İñletmeyeydi bülbülini zār zār gül
G312/5 Vücūduñ ḫākini ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i **gül-zār-ı** maʿnā açılur bu āb u gilden bil
G338/3 Yād-ı ser-i zülfüñle **gül-zār-ı** dil ü cānda / Sünbüller ider peydā efkār-ı perīşānum
G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol **gül-i gül-zār-ı** cān / Bāġ-ı ḥüsn içre nihāl-i erġavān olmış hemān
K17/4 Ṣaḥrāyı ḳıldı lāle Bedaḫşān vilāyeti / **Gül-zārı** itdi tāze çemen mülk-i sebze-zār
K16/11 Āsīb-i rūzgār-ı ḫazāndan emīn ola / **Gül-zār-ı** ʿömr-i devleti bāġ-ı İrem gibi
G100/3 Ḳadd-i bülend ü ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı yār / **Gül-zār-ı** iʿtidālde bitmiş nihāldür
G111/3 **Gül-zār-ı** ḥüsni olmaz idi böyle sebze-zār / Aḳıtmayaydı yaşumı çoḳ çoḳ o gül-ʿiẕār
G122/9 Seyr ü ṣāfa-yı bāġ u gülistān ise ġaraż / **Gül-zār-ı** ḥüsn-i pādişeh-i kām-kārı gör
G134/7 **Gül-zār-ı** cāna şu aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / Dilden sinān-ı ġamzeleri şöyle ter geçer
G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ leṭāfetin / **Gül-zār-ı** dehre gerçi gelüpdür hezār gül
G335/1 Ṣafā **gül-zārıdur** sīnem gül-i bī-ḫārdur dāġum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārdur dāġum
G407/7 Dāʾim ey Bāḳī budur şāhuñ yüzi aġ olduġı / Aḳ güldür ṭalʿat-ı ḫūbı cihān **gül-zārına**
K5/26 Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur cihān **gül-zārınuñ** bānı / Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı cihān-bānī
G85/4 Sünbül-i ter zülfüñüñ Hindī ġulāmıdur senüñ / Ḫāk-sārıdur gül-i ruḫsāruñuñ **gül-zārlar**
G276/4 Gül-şene nergis ü gül ḫaylī leṭāfet virdi / Şimdi açıldı daḫı yüzi gözi **gül-zāruñ**

gül-zār-ı cennet [1] cennet bahçesi

M6/IV/2 **Gül-zār-ı cennet** olmaya dil-keş sen irmeseñ

gül-zār-ı cinān [1] cennet bahçesi

K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden gül-şen-i baḫtı maṣūn / Nitekim bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı **gül-zār-ı cinān**

güm eylemek [1] kaybetmek, yok etmek (hokkabazlık bağlamında)

K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında çarḫ-ı şuʿbede-bāz / Ḳoyınca mühre-i mihri **güm eyledi** fiʾl-ḥāl

güm güm ötmek [2]

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler **güm güm öter** günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur
G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler **güm güm ötsün** başuña ḫum-ḫāneler dönsün

gümiş [7] gümüş

K18/20 Zanbaḳuñ ġoncasıdur bāġa **gümiş** bāzū-bend / Zaʿferān ile yazılmış aña ḫaṭṭ-ı ṭūmār
G6/4 Miyānuñ rişte-i cān mı **gümiş** āyīne mi sīneñ / Bünāgūşuñla mengūşuñ gül ile jāledür gūyā
G509/4 Tāzeler ol sünbül-i müşgīni beñzer yāsemīn / Eylemiş peydā **gümiş** dendānelü bir şāneyi
G143/5 Murādı sīneye ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / Semend-i ṭabʿ-ı Bāḳī bir **gümişden** sīne-bend ister
G346/5 Görüp ol sāʿid-i sīmīni **gümişden** bilüñi / İştihā keskin olur ḫançer-i bürrānuñdan
G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde **gümişden** bir ṭabaḳdur ol / Açılmış aḳ güldür ya leṭāfet gül-sitānında
G448/1 **Gümişden** pāleheng ol naḫl-i bālānuñ miyānında / Görinür māh-ı tābāndur nihāl-i serv yanında

gümiş tel [1] gümüşçülük terimi; haddelerden geçirilerek inceltilmiş iplik kalınlığına getirilmiş gümüş; bkz. KUYUMCULUK TERİMLERİ, s. 220.

K22/2 Rişte-i bārān **gümiş tel** sīm-keş ebr-i ḥarīf / İki çarḫa döndiler gūyā zemīn ü āsmān

gümiş zencīr [1]

K5/27 Cünūnın gördiler cūlar nihāl-i sīm-sīmāña / **Gümiş zencīr** ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı

güm-rāh eylemek [1] dalalete düşürmek

M8/V/2 Çıḳarur ṭoġru yoluñdan biri **eyler güm-rāh**

gün [21]

1. güneş

K5/2 Ṭoġup **gün gibi** zerrīn tāc ile burc-ı saʿādetden / Yitişdi şarḳdan ġarba żiyā-yı ʿadl u iḥsānı

K5/38 Ser-efrāz ol serīr-i salṭanatda **gün gibi** dāyim / Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

M3/I/4 Şeş cihātı rūşen itdi ṭalʿatından **gün gibi** / Buldı zīnet çār-sū-yı mülk ü millet ṣubḥ-dem

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i bām-ı zümürrüd-fāmına / Ḳadri ṭāvūsı çıḳup **gün gibi** cevlān eylesün

G415/4 Rūşen itdi **gün gibi** ās̱ār-ı ḥüsn-i ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler çerāġın pertev-i envār ile

G458/4 Felekde ay u **gün** sen şehriyāruñ şehr-i ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim dikildi burc u bārūya

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i nuṣret yüzin / **Gün gibi** āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

K9/2 **Gün gibi** tāc-ı devlet-i şāhī ṭulūʿ idüp / Kevn ü mekāna virdi żiyā āfitāb-vār

K23/25 **Gün gibi** başı göklere irdi şu kimsenüñ / Kim ẕerre deñlü eyledi şānında ihtimām

M5/V/2 **Gün gibi** yaḳduñ cihānı ey meh-i zerrīn-ḳabā

G256/4 **Gün gibi** rifʿatde olmaḳ isteyen gerdūn-ṣıfat / Bir muʿallā bār-gāha intisāb itmek gerek

G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / **Gün gibi** evc-i felekde yiri her bir dūnuñ

G427/1 Āyīne-ṣıfat ṣāf gerek ṣafḥa-i sīne / **Gün gibi** żiyā-güster ola rūy-ı zemīne

2. gün ‖ zaman

K14/19 Dil-āverler oyunlar oynadı küffāre **ol gün** kim / Gören bāzīçe-i taḳdīrüñ oldı deng ü ḥayrānı

G204/2 Ḳanḳı **gündür** ki senüñ seng-i ġamuñ zaḫmından / Günbed-i çarḫ-ı felek başumuza teng olmaz

G494/1 Bahār-ı ʿālem-i vuṣlatda ol sulṭān-ı ḫūbānı / Temāşā itdügüm **gündür** baña nev-rūz-ı sulṭānī

G378/5 İrmedin rūz-ı firāḳ eyleyelüm cānı revān / Bāḳıyā çün dinilür ey **güne** ḳatlanmaz deyn

M1/I/2 Añ ol **güni** ki āḫır olup nev-bahār-ı ʿömr / Berg-i ḫazāne dönse gerek rūy-ı lāle-reng

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / Bahār **günleri** olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ

G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ **günlerin** görsün gözüm nūrı / Ġubār-ı āsitānuñ çeşm-i cāna tūtiyā olsun

G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey māh / **Günüm** eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

gün gibi [2] âşikar, ortada

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / Ās̱ār-ı mihr **gün gibi** kendin ʿayān ider

G198/3 Hemīşe ḫurrem ü ḫandān elinde sāġar-ı zer / Felekde olmaya **gün gibi** rind-i ʿālem-sūz

gün ṭoġmak [4] güneş doğmak

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem **gün ṭoġdı** ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen yaḳasın şarḳ ide

M1/V/1 **Gün ṭoġdı** Şāh-ı ʿālem uyanmaz mı ḫᵛābdan / Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i gerdūn-cenābdan

M1/VII/3 **Gün ṭoġdı** şimdi ġāyete irdi sepīde-dem / Ruḫsār-ı ḫūb-ı ḫusrev-i rūşen-żamīri gör

G305/2 **Gün ṭoġdı** ṣanma penbe-i ṣubḥ ile nev-bahār / Urdı sipihr saḳfına bir yādgār gül

gün yüz [3] güneş yüz

G188/2 Bilmezem nice göreyüm ben o māhuñ yüzini / Baḳıcaḳ **gün yüzine** gözünü nem-nāk eyler

G8/1 **Gün yüzin** ʿarż eyledi nev-rūzda ol meh-liḳā / Mihr altun ḳaplu bir āyīne virdi rū-nümā

G355/1 **Gün yüzin** hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

günde **[1]** her gün; bkz. TS. C. III, s. 1866.

G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / **Günde** ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider bülbül gibi

G536/4 Benden ögren gel ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / İtmezem terk **günde** biñ kez öldürürken ġam beni

günini geçürmek **[1]**

G62/2 Bencileyin **günin geçürür** āh u vāh ile / Sencileyin vefāsuzı her kim sever geçer

günden güne **[3]** gün geçtikçe, her gün biraz daha, gün günden

G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine **günden güne** ṭurmaz żiyā artar

G142/2 Ol melāḥat Mıṣrınuñ Yūsuf-cemāli şevḳıne / Seyl-i eşküm Nīl-veş **günden güne** efzūn olur

G491/6 Ruḫına māʾil iken sevdi ʿiẕārını göñül / Āh kim derdümi **günden güne** efzūn itdi

günāh **[3]**

G264/1 Şikāyet cevr-i dil-berden dil-i şeydāyı söyletseñ / **Günāh** andan yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı söyletseñ

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla yazıludur ṣafḥa-i derūn / Odlara yaḳma yazuġ efendi **günāhdur**

G71/6 Görme ey zāhid **günāhum** çoḳluġın şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

günbed **[12]** kümbet ‖ gökyüzü

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse tāc ü **günbed** altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir **günbed-i** zer-kār felek / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i kāh-keşān

K18/18 Berg-i ezhārı hevā şöyle çıḳardı felege / Pür-kevākib görinür **günbed-i** çarḫ-ı devvār

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i eflāk ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu **günbed-i** fīrūze nigīn

K27/21 Sipihrüñ nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ tā nüh **günbed-i** ḫaḍrā

G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i bād-ı āhum / ʿĀleme lerze düşer **günbed-i** Keyvān ditrer

G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre döndi **günbed-i** heft āsmānı gör

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter **günbed-i** gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur

G19/5 Oldı deryā-yı eşküme nisbet / **Günbed-i** çarḫ-ı nīl-reng ḥabāb

G36/3 **Günbed-i** çarḫ u şuʿle-i āhum / Tīġ-i elmās u miġfer-i pūlād

G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ seng-i ġamuñ zaḫmından / **Günbed-i** çarḫ-ı felek başumuza teng olmaz

G455/3 **Günbed-i** eflāke çıḳdı ġulġul-i mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem başında servüñ şūr u ġavġādur yine

günbed-i devvār **[1]** gökyüzü

G535/4 Göklerde gören gice ṣanur kāh-keşāndur / Āhum dütüni **günbed-i devvāre** ṣarıldı

günbed-i gerdān **[1]** gökyüzü

K13/4 Ḫᵛār u zār olmazdı bülbül ḫāre yār olmazdı gül / ʿAksine devr itmeyeydi **günbed-i gerdān** eger

günbed-i mīnā **[2]** mavi gökyüzü

G408/4 İşigüñ ṭaşıyla başı ḫoş gedā-yı kūyuñuñ / Ser-fürū ḳılmaz sipihrüñ **günbed-i mīnāsına**

G191/2 Ḫānümānı nʾeylerüz bu **günbed-i mīnāda** biz / ʿĀlemüñ sulṭānıyuz ṣırça sarāya māliküz

gündüz **[4]**

G188/4 Dil-i dīvāne senüñ görmeyeli zülf ü ruḫuñ / Ṣanma cānā giceden **gündüzi** idrāk eyler

G462/2 Rūşen ḳılalı meşʿale-i āh-ı derūnum / Ġālib görinür gicelerüm **gündüzüm** üzre

K20/47 Giceñ şerefde şeb-i Ḳadr ü **gündüzüñ** bayram / Nevāl ü niʿmet ile ḫᵛān-ı ʿīş māl-ā-māl

G260/3 Bāʿiŝ cemālüñ oldı cihānuñ ẓuhūrına / Ḫurşīddür bahāne vücūdına **gündüzüñ**

güneş **[19]**

K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i ḥüsnüñ **güneş** gibi / Ṭoldı ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı Kün fe-kān
K3/27 Suḫan maṭlaʿından **güneş** gibi ṭoġsun / Ḳosunlar şerīf adını genc-i gevher
K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı **güneş** zeyn itdi eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem gösterdi cevlānı
K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir filori dikdi **güneş** / Gören kimesne kenārın meh-i nev itdi ḫayāl
K25/35 Bu ḳadar nūrı **güneş** ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine āyīne-dār
G289/5 Başuñ gerekse göklere irsün **güneş** gibi / Dervīşlik dilerseñ eger ẕerreden kem ol
G389/4 Cezbe-i ʿaşḳuñ ile olmasa mecẕūb **güneş** / Her seḥer atmaz idi kendüyi eyvānuñdan
G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda **güneş** bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek bir dāne pīrūze
G526/3 Devr içre gerçi sen de ser-āmedsin ey **güneş** / Olmayasın ol āfet-i devr-i zamān gibi
G349/2 Olur ḳābil-i feyż-i nūr-ı Ḳıdem / **Güneş** gibi āyīnesi pāk olan
G352/2 Cemālüñ pertevinden nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / **Güneş** āyīne-i ḥüsnüñ felek āyīne-dār olsun
G511/2 Deger bir kez yüzin görmek o māhuñ / **Güneş** ḳurṣı gibi yüz bin filori
G398/6 Yaḳardı tāb-ı ruḫsārı cihānı / **Güneşde** olsa ger ol çeşm ü ebrū
K23/11 Nārencdür ṣarardı **güneşden** yanı disem / Olurdı bu mülāḥaẓa hem bir ḫayāl-i ḫām
G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum **güneşden** tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i āhum felekden ser-bülend itdüm
G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ **güneşden** tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı
K14/9 **Güneşdür** ṭalʿatı gūyā cihāndan defʿ u refʿ itdi / Ẓalām-i ẓulm u ʿudvānı ḍalāl-i küfr ü ṭuġyānı
K18/32 **Güneşi** keff-i zer-efşānına beñzer dir idüm / Almasa māha ʿaṭā eyledügin āḫır-ı kār
K25/25 **Güneşüñ** ẕerre ḳadar ḳadrine noḳṣān gelmez / Eylese nūr-ı cihān-tābını ḫuffāş inkār

güneş yüzlü [1] güneş yüzlü güzel; bkz. ‘gün yüzlü’ md.

K25/4 Bir **güneş yüzlü** firāḳında felek ḥasret ile / Var ise ḫançere düşdi nitekim ʿāşıḳ-ı zār

gürz-i girān [2] ağır topuz, bozdoğan, şeşber

K7/19 Zūr-ı dest-i devleti **gürz-i girān-ı** saṭveti / Düşmen üzre ḥamle-i Sām u Nerīmān eyledi
K16/13 Kesr-i ʿadū vü fetḥ -i memālik ʿaleʾd-devām / **Gürz-i girānı** kelle-i düşmende żam gibi

güşād/e [1] açık

G473/3 Ruḫ-ı zībāsı bir genc-i **güşāde** / Kemend-i zülfi mār-ı ser-şikeste

güşād olmak [2]

1. tavlada bir oyun

G36/4 Şeş-der-i ġamda zār ḳaldı göñül / **Olmadı** vuṣlatuñ ḳapusı **güşād**

2. açılmak

G186/5 **Güşāde olmaġa** dem-beste iken ġonca-i ḫāṭır / Elüñde gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā yigdür

güşāde-meşreb [1] içi dışı bir ‖ açık sözlü

G504/3 ʿĀşıḳ **güşāde-meşreb** olur cām-ı mey gibi / Hem-dem idinse kendüsine ṭañ mı sāġarı

güşāyiş [1] gözün açılması ‖ ferahlık

G271/5 **Güşāyiş** gerd-i rāhuñdan yitişdi dīde-i cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan yig

güvāhī [1] şahit olarak

G505/3 **Güvāhī** zūr-ı bāzūsın getürmiş Kūh-ken ʿaşḳa / Bu devr içre ḳabūl itmezler ammā şāhid-i zūrı

güvleye düşmek [1] bir şeyin üzerine aşırı bir istekle atılmak; TS. C. III, s. 1885.

G479/1 **Güvleyüp düşdi** ṣabā bāġda āb-ı cūya / Beñzemiş ʿaks-i ruḫuñ gördi bir içim ṣuya

güẕāf [1] anlamsız, saçma

G231/4 ʿAşḳdur bu geçürür ʿāşıḳı başdan cāndan / ʿĀşıḳun yoluña cān virdügini ṣanma **güẕāf**

güẕār eylemek [2]

1. geçmek ‖ esmek

K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla **güẕār eylemese** bāġa nesīm / İdemez ḫalḳ dimāġını muʿaṭṭar sünbül

2. geçip gitmek

Kt10/2 Görme misin itlerüñ ġavġāsını bāzārda / İltifāt itmez **güẕār eyler** ḫırāmān şīr-i ner

güẕār itmek [4]

1. geçmek ‖ esmek

K5/25 Ṣabā gibi **güẕār itdüm** seḥer gül-zār-ı medḥüñde / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir mürġ-i ḫoş-elḥānī

K18/30 Āb u gil müşg ü gül-āb ola çemen ṣaḥnında / Būy-ı ḫulḳıyla **güẕār itse** nesīm-i esḥār

2. vazgeçmek ‖ uçmak

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından **güẕār itmek** / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār elde

3. geçmek

G349/5 Bu rāh-ı ḫaṭar-nākdan Bāḳıyā / **Güẕār itmez** illā ki bī-bāk olan

güzel [29]

1. güzel, hoş

M2/V/7 Aḳ gül ġoncaları gibi **güzel** körpelerin / Ḫār-ı āzārdan Allāh nigeh-dār olsun

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu **güzel** ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur

G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin her-cāyī dil-ber yolına / Yüzi açılmış **güzel** gül gibi ter-dāmān olur

G204/5 Āl ile ruḫlaruñ alsun dil-i Bāḳīyi hemān / Aña ey şūḫ-ı cihān böyle **güzel** reng olmaz

G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni ışıḳdur o meh-veşüñ girçek / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir **güzel** küçek

G313/1 Ālet-i ḥüsni mükemmel ḳad-i dil-cū da **güzel** / Ol siyeh gözler ile ḥaḳ bu ki ebrū da **güzel**

G313/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫīzüm ile didi ne dirsin ruḫuma / Didüm ol rū da **güzel** ḫaṭṭ-ı semen-bū da **güzel**

G313/3 Yaluñuz gerden-i zībāsı degül ḥālet-baḫş / ʿAnber-āmīz o zülfeyn ile gīsū da **güzel**

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er yoḳ daḫı pehlū da **güzel**

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile mūy-ı miyānına naẓar / Cümleten bī-bedel ü sāʿid ü bāzū da **güzel**

G313/6 Söylese lafẓ-ı dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her dāne-i lüʾlū da **güzel**

G508/1 Ḫoş geldi baña mey-gedenüñ āb u hevāsı / Vaʾllāhi **güzel** yirde yapılmış yıḳılası

G513/5 Tāze dil-ber sevdi Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir **güzel** eglencesi var bir laṭīf endīşesi

Kt16/2 Yine bir şūḫ-ı cefā-pīşe **güzel** cānānuñ / Uġrın uġrın baḳışı göñlümi tālān itdi

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir aʿlā ġazel didüm / Ġarrā laṭīf ü dil-keş ü ġāyet **güzel** didüm

G349/3 Nedür cāna mirʾāt-ı ḥüsn-i ezel / **Güzel** fehm ider ṣāḥib-idrāk olan

2. dilber

G141/6 Bīhūde yire cevri **güzeller** çoġ itmesün / Bāḳī cefā vü miḥnete muʿtād olup gider

G223/4 Be-her taḳdīr olur māʾil **güzeller** ʿāşıḳ-ı zāra / Ṭabīb olanlar elbette iderler mübtelādan ḥaẓ

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı **güzeller** belki begler hem

G480/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr ü cefālar eylemek / Ol **güzeller** pādişāhınuñ düşer mi şānına

G522/5 Vaṣf-ı cemāl-i yār ile Bāḳī ġazellerin / Biri birine ṣundı **güzeller** tuḥaf gibi

G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa ṭāñ mı bezm-i fürḳatde / **Güzeller** ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür

G55/5 **Güzeller** mihribān olmaz dimek yañlışdur ey Bāḳī / Olur vaʾllāhi biʾllāhi hemān yalvarı görsünler

G82/2 **Güzeller** şevḳıne ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle ṣanur anı semāʿ eyler

G366/5 **Güzeller** ṭıfl iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin bilürler daḫı ḳundaḳdan

G453/5 Yaḳarlar Bāḳīyi nālān iderler / **Güzeller** mā'il olur sūz ü sāza

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem **güzellerden** şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür derdüm

G107/4 Mīve-i vaṣlına bir ḳāmeti Ṭūbā **güzelüñ** / Zāhidā her kim irişdiyse yitişmiş erdür

G463/1 Ol perī-rū **güzelüñ** oldı muḳābil yüzine / Yine āyīnenüñ ey dil görinür var gözine

güzel sevmek [5]

G42/4 Ferāġat **güzel sevmeden** tevbe meyden / Zehī re'y-i bāṭıl zehī fikr-i fāsid

G382/4 Müşkil belā degül mi vefāsuz **güzel sevüp** / Ġuṣṣayla yata derd ü ġam ile uyanasın

Kt16/1 ʿÖmrüm olduḳça **güzel sevmeyeyin** dirdüm līk / N'ideyin bu dil-i şeydā beni yalan itdi

G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / **Güzel sevmekde** zīrā kimseye hīç iḫtiyār olmaz

G245/3 Ḥużūr-ı pīre yitişdüm egerçi her fende / Velī **güzelleri sevmekde** iḫtiyārum yoḳ

güzel söz [1] güzel şiir

G112/5 Çoġ olmaz bu ṭarza ġazel Bāḳıyā / **Güzel söz** güherdür güher az olur

güzelüm! [3]

G106/5 Hep derd ü belādur **güzelüm** ʿaşḳ u maḥabbet / ʿĀlemde hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādur

G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe nisbet **güzelüm**

G437/3 Bezm-i meydür **güzelüm** ḳan ola şāyed arada / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ mestāne

güzellenmek [2] güzelleşmek; bkz. TS. C. III, s. 1890.

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek demidür jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı gül açıldı **güzellendi** çemen

K20/4 Şu sīb şekline girdi şafaḳda cirm-i ḳamer / **Güzellenüp** ola bir yanı ṣarı bir yanı al

güzellik [6]

1. güzellik

G431/3 Sen **güzellik** taḫtınuñ sulṭān-ı ʿālī-şānısın / Mihr ü māh iki ḳuluñ girmiş ḳabā-yı zer-keşe

G448/2 Ṭaḳınsun pālehengin şeh-süvārum aylandursın / Cihāna nūr u fer virsün **güzellik** āsmānında

G448/5 Görenler ol kemerde Bāḳıyā ṭāḳ-ı melāḥatde / Yazılmış şemsedür dirler **güzellik** ḫānümānında

G64/5 **Güzellik** burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz żiyā artar

G363/2 Seni Yūsufla **güzellikde** ṣorarlarsa baña / Yūsufı bilmezin ammā seni raʿnā bilürin

2. güzelleşmek için yüze sürülen allık; bkz. LO, s. 171.

G215/4 Yine ol ġonca-leb bülbüllerüñ ḳanına girmişdür / **Güzellik** var bu gün ġāyet ḳızarmış al al olmış

güẕer/ān [3] geçiş

G545/1 Gel bāġa temāşā idegör āb-ı revānı / Seyr eyle nedür sürʿat-i ʿömr-i **güẕerānı**

G70/3 **Güẕer-i** eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi her ān ditrer

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ eflāke seyr ider **güẕerin** / Ḥicābı şöyle çeker yirlere geçer nāvek

güẕer eylemek [1] geçmek

G349/4 Ḳaçan rāh-ı vaṣluñdan **eyler güẕer** / Bu seyl-āb-ı eşk üzre ḫāşāk olan

güẕerān eylemek [1] geçmek

G307/7 Mey içüp mest-i müdām olsa ʿaceb mi Bāḳī / Derd ü ġamsuz **güẕerān eyleye** bir sāʿat bul

güzīn [5]

1. beğenilen, gözde

K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki meclis-i maḫdūm-ı **güzīn**

2. güzel (söz bağlamında)

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı **güzīn**

3. seçkin, soylu

G230/1 Ey aṣlı pāk nesli **güzīn** zübde-i ḫalef / Virdüñ cihāna şems-i münevver gibi şeref

G392/7 ʿĀleme ʿīd-i saʿīd ol yiter ey Bāḳī kim / Ola pāyende saʿādetde şehenşāh-ı **güzīn**

K3/32 Be-dīn-i **güzīn-i** Nebiyy-i mükerrem / Be-rūḥ-ı revān-ı Resūl-i muṭahhar

H/Ḥ/Ḫ

ḥab [2] hap, esrar

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i cān-fezādan yig / Müferriḥ **ḥab** bulınmaz ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan yig

G524/2 Beñzetdi dehānuñda olan **ḥabb-i** nebāta / Şeb-nem göricek ġonca hemān aġzı ṣulandı

ḫᵛāb [8] bkz. 'maḫmūr-ı ḫᵛāb' md.

1. uyku

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır öldürür / Mestlik pāyāne yitse irişür elbette **ḫᵛāb**

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / Bahār günleri olur seḥerde **ḫᵛāb** leẕīẕ

G172/2 Başuma ʿayn-i belādur şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür **ḫᵛāb** nedür

G256/3 Devlet-i dünyā ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer nesnedür / Baḫt-ı bī-dār isteyenler **terk-i ḫᵛāb itmek** gerek

G489/1 Bu gice leşger-i **ḫᵛāb** ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı dīde sipāh-ı sirişke teng oldı

G420/4 Rāḥat yüzini **ḫᵛābda** görmez şu kimse kim / Meyl-i ḥużūr-ı menzil-i dārüʾl-ġurūr ide

M1/V/1 Gün ṭoġdı Şāh-ı ʿālem uyanmaz mı **ḫᵛābdan** / Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i gerdūn-cenābdan

2. rüya

G525/2 **Ḫᵛābda** almış idüm būs-ı leb-i cānānı / Cān dimaġında daḫı şimdi o leẕẕet bāḳī

ḫᵛāb u ḫayāl [1] rüya

M2/III/4 Āh kim **ḫᵛāb u ḫayāl** oldı bu devletler hep / Ṭurmadı ʿaksine devr eyledi çarḫ-ı gerdān

ḫᵛāb-ı ʿadem [5] ölüm uykusu

G413/2 Derdüñle ölüp **ḫᵛāb-ı ʿadem** içre yatandur / Āsāyiş ider var ise bu menzil içinde

K18/1 Rūḥ-baḫş oldı Mesīḥā-ṣıfat enfās-ı bahār / Açdılar dīdelerin **ḫᵛāb-ı ʿademden** ezhār

G369/3 Cānā ḫayālüñ egler idi ḫaste göñlümi / Ṣubḥ-ı ezelde **ḫᵛāb-ı ʿademden** uyanmadın

G397/2 Āşüfte olup ol göze ḥayrān u zār idüm / Nergis henüz **ḫᵛāb-ı ʿademden** uyanmadın

G78/4 **Ḫᵛāb-ı ʿademden** dīde-i ezhārı bī-dār eyledi / Taḥrīk-i bād-ı ṣubḥ-dem āvāze-i mürġ-i seḥer

ḫᵛāb-ı ġaflet [4] gaflet uykusu ‖ gaflet

G96/5 Reşk itme ʿömr-i devlet-i dünyāya Bāḳıyā / Kim **ḫᵛāb-ı ġaflet** içre hemān bir ḫayāldür

G387/6 Bir **ḫᵛāb-ı ġaflet** içre ḫayāl-i muḥālde / Geçdi nesīm-i ṣubḥ gibi ʿömr-i nāzenīn

G118/2 **Ḫᵛāb-ı ġafletde** yatur baḫt-ı siyāhum ammā / Giceler ʿālemi bī-dār iden efġānumdur

G509/5 **Ḫᵛāb-ı ġaflet** nice bir ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / Var ise rāḥat yiri ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

ḫᵛāb-ı girān [1] derin uyku

G122/8 Bāḳī nesīm gibi sebük-ḫīz olup seḥer / Ġaflet gözini **ḫᵛāb-ı girāndan** uyarı gör

ḫᵛāb-ı nāz [1] naz uykusu; bkz. 'nāz uyḫusına varmak' md.

G86/2 Sen yatursın mesned-i ḥüsn üzre **ḫᵛāb-ı nāzda** / Ḫalḳı uyutmaz fiġān u nāle-i şeb-ḫīzler

ḫᵛāb-ı rāḥat [2]

1. huzur uykusu

K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde ḫalāʾiḳ **ḫᵛāb-ı rāḥatde** / Cihān āsūde ʿadlinde zamān emn ü emān üzre

2. tembellik uykusu

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı **ḫᵛāb-ı rāḥatdan** seḥer-ḫīz ol / Çemen bülbülleriyle ṣubḥ-dem ẕikr eyle Mevlāyı

ḫᵛāba varmak **[1]** uykuya dalmak, uyumaya başlamak; bkz. TS. C. VI, s. 4041. ('uyḫuya varmak' md.)

G436/2 Ser-i zülfüñde iken çeşmüñe meyl itse göñül / Beñzer ol ṭıfla **varur** evvel-i şebden **ḫᵛāba**

ḫᵛāb-ı rāḥata varmak **[1]** ölüme gitmek; bkz. 'ḫᵛāba varmak' md.

M1/VII/6 **Vardı** peleng-i kūh-ı veġā **ḫᵛāb-ı rāḥate** / Küh-sār-ı kibriyāda ṭuran nerre şīri gör

ḫᵛāb-ālūd **[1]** uykulu

K21/28 Hemīşe nergis-i iḳbāl u baḫt **ḫᵛāb-ālūd** / Hemīşe ṭurra-i ṭāliʿ müşevveşü'l-aḥvāl

ḫᵛāb-geh **[2]** yatak

K25/29 Ezelī böyledür āyīn-i sipihr-i ġaddār / Ki gülüñ **ḫᵛāb-gehi** ḫār ola ḫāruñ gül-zār

M2/II/6 Cism-i pākin götürüp ḫākden aldı Rıḍvān / Döşedi **ḫᵛāb-gehin** ġurfe-i ġufrān üzre

ḥabāb **[15]** kabarcık (deniz ve şarap bağlamında)

K2/48 Ne revādur fużalā ḳala ḳıbāb altında / Kim görüpdür k'ola deryāyı **ḥabāb** içre nihān

K27/14 Cihān-ı himmetüñ baḥr-i firāvānı Ferīdūn Beg / Ki üstine **ḥabāb** olmış anuñ ol ḳubbe-i ʿulyā

G18/4 Ḥasret-i cām-ı lebüñ şol deñlü te's̱īr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey baş açuḳ abdāluñ **ḥabāb**

G19/5 Oldı deryā-yı eşküme nisbet / Günbed-i çarḫ-ı nīl-reng **ḥabāb**

G20/3 Ṭoḳınupdur bāde-i gül-gūna çeşm-i rūzgār / Sāġar üzre ṣanmañuz peydā olur yir yir **ḥabāb**

G140/6 Bāḳıyā hem-dem ü hevā-dāruñ / Cām-ı gül-reng ile **ḥabāb** yiter

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī **ḥabāb-āsā**

G117/1 Rindler cāmuñ **ḥabāb-āsā** yüzine baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına aḳdılar

G14/1 ʿĀrıżuñ āb-ı nābdur gūyā / Ẕeḳanuñ bir **ḥabābdur** gūyā

G377/2 Devr-i piyāle devlet-i Cemden ḫaber virür / Her bir **ḥabābı** remz ile bir tāc-dārdan

G57/1 Baḳ cām-ı ʿīşa āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör **ḥabāb-ı** sāġarı necm-i hüdā budur

G269/1 Devrān ayaġın şöyle şikest itdi şarābuñ / Gūyā ki mey-i nāba gözi degdi **ḥabābuñ**

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı dem ḳanı **ḥabābuñ** ʿīşa / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

G472/1 Var ise geldi şarāb-ı laʿl-i nābuñ ʿaynına / Kim görinmez bāde-i gül-gūn **ḥabābuñ** ʿaynına

G134/3 Irmaz gözini sāġar-ı meyden **ḥabāb-vār** / Her rūzgār-dīde ki ṣāḥib-naẓar geçer

ḫaber **[9]**

1. haber

M1/V/2 Yollarda ḳaldı gözlerümüz gelmedi **ḫaber** / Ḫāk-i cenāb-ı südde-i devlet-me'ābdan

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden **ḫaber** ṣor Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kā'ināt ṭurma yil

G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan bilmez dü ʿālemden **ḫaber** / Aña hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşkī

G137/1 **Ḫaber-i** hecrüñ ile tende dil ü cān ditrer / Esicek bād-ı ḫazān berg-i dıraḫtān ditrer

G346/2 Ḳāmetüñ nice ḳıyāmet ḳoparup eṭrāfa / Ne **ḫaberler** ṣalına serv-i ḫırāmānuñdan

G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan **ḫaberüñ**

G487/5 Ḫālüñ **ḫaberleriyle** muʿaṭṭar ḳılur nesīm / Deşt-i Ḫutende nāfe-i misküñ dimāġını

2. durum, hal

G113/5 Laʿl-i nāb oldı göz yaşı āḫır / Bu **ḫaber** gūş-ı dil-sitāne deger

3. söz, laf (G163/4)

G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan **ḫaber** sırr-ı nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı cānda pinhān eyledüñ

ḫaber almak **[2]** Bkz. ‘ḫaber bilmek’ TS. C. III, s. 1892.

G202/1 Gūş senüñ **ḫaberlerüñ almaġa** olsa çāremüz / Kāş ḳulaġumuz ḳadar eyleyelerdi pāremüz

G342/3 **Ḫaber-i** būy-ı zülfüñ **alınca** / Ne hevālarda yeldi bād-ı nesīm

ḫaber çekmek **[1]** ağzından laf çalmak

G163/4 Açılma cām-ı bāde-i gül-gūna ġonca-vār / Nāzüklik ile laʿl-i lebüñden **ḫaber çeker**

ḫaber virmek **[5]**

1. söylemek, bildirmek

G40/5 Gice tenhā işigi ḫākine yüzler süreyin / Ṣaḳınuñ kimse **ḫaber virmesün** aġyāre meded

G345/1 Bir **ḫaber vir** ey ṣabā n’oldı gül-istānum benüm / Kimler ile ṣalınur serv-i ḫırāmānum benüm

2. hatırlatmak

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı lebüñden **ḫaber virür** / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u ṣafā-yı mül

G377/2 Devr-i piyāle devlet-i Cemden **ḫaber virür** / Her bir ḥabābı remz ile bir tāc-dārdan

3. müjde vermek

K24/8 Yine gömgök tere batmış çıḳa geldi çemene / Nev-bahār irdi diyü **virdi ḫaberler** sünbül

Ḥabeş **[1]** Habeşistan; bkz. “ʿabd-i Ḥabeşī’ md.

K17/3 Döndi diyār-ı Rūma semenlerle ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā sevād-ı mülk-i **Ḥabeşdür** benefşe-zār

ḥabīb **[2]** sevgili

G488/6 Sākinān-ı ḥarīm-i kūy-ı **ḥabīb** / Dilemezler riyāż-ı Rıḍvānı

G333/5 Eger kūy-ı **ḥabībe** secde ḳılmaḳ cā’iz olmasa / Cihānda secde-gāh olmazdı kūy-ı Muṣṭafā ḳıblem

ḥabl-i metīn **[1]** sağlam ip ‖ Kur’an-ı Kerim

K23/30 Ser-rişte-i murādı n’ola elde bulsa ol / **Ḥabl-i metīn-i** ʿahdüñe ḳılmışdur iʿtiṣām

ḥabbetü’s-sevdā **[1]** çörekotu ‖ ben

G6/3 Nedür bu ʿārıż u ḫadd ü nedür bu çeşm ü ebrūlar / Nedür bu ḫāl-i Hindūlar nedür bu **ḥabbetü’s-sevdā**

ḫacālet **[1]** utanç

G514/3 Ḥarāretden dilinde lālenüñ dāġ / **Ḫacāletden** yüzinde güllerüñ ḫay

ḫᵛāce **[15]**

1. tüccar, tacir

G131/3 Çihresinden lebi yādıyla gelür dil gūyā / Şarḳdan **ḫᵛāce** gelür laʿl-i Bedaḫşān getürür

G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey **ḫᵛāce** ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur

G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi genc-i maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey **ḫᵛāce** benem ṣarrāfı

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı nev-bahār / Muḥtāc dest-i himmetine **ḫᵛāce-i** ḫazān

G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur ʿāşıḳ-ı miḥnet-zede kim / ʿĀḳıbet hīçe ṣatar **ḫᵛāce-i** bāzār-ı firāḳ

G154/3 Gelmez vücūda naḳd-i viṣālüñ taṣavvurı / ʿAşḳuñ metāʿı **ḫᵛāceleri** çoḳ ziyān çeker

2. hoca (müderris, mektep hocası, sufi, vaiz vb. bağlamında)

G106/2 Her tāc olamaz faḳr u fenā şāhına ser-tāc / Terk ehlinüñ ey **ḫᵛāce** biraz başı ḳabadur

G400/2 Destār-ı **ḫᵛāce** ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı şeyḫ / Devr-i lebüñde mey-gedelerde yatur girev

G508/2 Menʿ eyler imiş mesʾele-i ʿaşḳı müderris / Ey **ḫᵛāce** anuñ var ise yaḳlaşdı ḳażāsı

G49/3 **Ḫᵛāce** ursun başına destār-ı mermerşāhīyi / Lāubālī ʿāşıḳuñ farḳında bir sāġar yiter

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli şād olup gider / Şan ṭıfldur ki **ḫᵛāceden** āzād olup gider

G306/6 Rengīn varaḳlar aldı ele tā ki eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i **ḫᵛāce-i** ṣāḥib-veḳār gül

Kt1/5 Eyledi keşf ile iẓhār-ı kerāmet keremüñ / İtdi müşkillerümüz **ḫᵛāce-i** iḥsānuñ ḥal

2.1. Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/13 Peyk-i zamāne zer teberin dūşına alup / İrgürdi **Ḫᵛāce** ḫidmetine ʿīddan peyām

3. zengin

G91/2 Ḥüsnüñ zekātınuñ eger ey **ḫᵛāce-i** cemāl / Bir müsteḥaḳḳın ister iseñ işte ben faḳīr

ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl [2]

1. güzel ahlaklı hoca ‖ Kubad Paşa

K20/15 Emīr-i şāh-naẓar dāver-i bülend-aḫter / Vezīr-i ḫūb-siyer **ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl**

2. güzel ahlaklı hoca ‖ Ebussud Efendi

K21/14 İmām-ı ṣaff-ı efāżıl emīr-i ḫayl-i kirām / Emīn-i dīn ü düvel **ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl**

ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār [1] kadri yüce hoca ‖ Kadızade

K25/39 İrdi söz ġāyete Bāḳī ne dimek lāzımdur / Ḥāl maʿlūm ḫod ey **Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār**

ḫᵛāce-i ʿālī-naẓar [1] yüce fikirli hoca ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K22/16 **Ḫᵛāce-i ʿālī-naẓar** ser-çeşme-i fażl u hüner / Dāver-i ferḫunde-aḫter kām-baḫş u kāmrān

ḫᵛāce-i rūy-ı zemīn [1] yeryüzünün efendisi/sahibi ‖ Kanuni Süleyman; ‘ḫᵛāce’nin ‘sahip, efendi’ anlamları ve bununla ilgili tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 246-247.

Kt1/2 **Ḫᵛāce-i rūy-ı zemīn** pādişeh-i devr-i zamān / Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Cemşīd-maḥal

ḫ ᵛāce-i yegāne [1] Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/28 Ey **Ḫᵛāce-i yegāne** senüñ āsitānuña / Bāḳī kemīne bende geçer kemterīn ġulām

ḥācet ḳalmamak [1] (artık) ihtiyaç duyulmamak, gerek olmamak; bkz. ‘ne ḥācet’

G1/2 Bir yirde ki pertev ṣala envār-ı tecellī / **Ḥācet mi ḳalur** mihr ü meh-i envere cānā

ḥācī [2] hacı

G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi biñ ʿömre virmezin / Ey **ḥācī** saña Kaʿbe baña kūy-i dil-rübā

G535/1 Kūyında göñül dāmen-i dil-dāre ṣarıldı / **Ḥācī** gibi kim Kaʿbede estāre ṣarıldı

ḥācib [1] kaş

K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i dest-i ḳudret / Çekdi bir med nitekim **ḥācib-i** rūy-ı dil-dār

ḫadd [17] yanak/yanaklar

G124/4 Naḳş-ı **ḫadd-i** lāle-reng ol ʿārıż-ı pākīzede / Berg-i güldür gūyiyā āb-ı zülāl üstindedür

G213/2 Bulmaya ol **ḫadd-i** gül-gūn üzre ḫaṭṭuñ ḥāletin / Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i ḫandāne naḳş

G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış ḳażā hem-reng o **ḫadd-i** meh-veşe / Gör ne yüzden imtizāc itdürmiş āb u āteşe

K19/46 Düşse āyīnesine pertev-i nūr-ı **ḫaddüñ** / Vire ḫurşīd-i cihān-tāb gibi fer ḫātem

G33/1 Baña ʿarż itmesün mihr-i seḥer ruḫ / Degül **ḫaddüñ** gibi ferḫunde ferruḫ

G291/4 Yazıldı **ḫaddüñ** üzre ḫaṭuñ ẓāhir olmadın / Dirsem ʿaceb mi zülfüñe ṭuġrā-yı bī-mis̱āl

G305/7 Bāḳī birinde görmedi **ḫaddüñ** leṭāfetin / Gül-zār-ı dehre gerçi gelüpdür hezār gül

G61/3 **Ḫaddüñ** ḳatında mihr-i felek bir zavalludur / Alnuñ yanında bedr ise bir sīr-i māhdur

G476/1 **Ḫaddüñ** ey meh şol ḫaṭ-ı reyḥānda / Sūre-i Veʾş-Şemsdür Ḳurʾānda

G467/3 ʿAnberīn ḫaṭṭuñ anuñ sāyesidür **ḫaddüñde** / Kim göñül baġlamaz ol ṭurra-i ʿanber-sāye

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār **ḫaddüñden** alur nūrı

K1/34 Ḳıldı sücūd **ḫaddüñe** ḳarşu gül ü semen / İtdi ḳıyām ḳāmetüñe serv-i būstān

G92/2 Öykünse **ḫaddüñe** ne ġam ey āfitāb-ı ḥüsn / Māh-ı sipihr kemdür o ne yüzi ḳaradur

G53/2 Zülfüñ ḫamında **ḫaddüñi** ḫurşīde virmezin / Şemʿi nʾider şu kimse kʾanuñ şeb-çerāğı var

G440/4 Seyr idelden gül-şen-i ḥüsnüñde ḳadd ü **ḫaddüñi** / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü çemenden cānibe

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i **ḫaddüñle** nār / Nār nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ **ḫadüñ** yüzini ṭutmış nitekim ey cān / Ebr-i siyāh içinde gizlendi māh-ı tābān

ḥadd-i kemāle irmek [1] âşıklık mertebesine ulaşmak

G235/4 **İrmese ḥadd-i kemāle** ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

ḥadden efzūn [1] haddinden fazla, çok fazla

G73/1 **Ḥadden efzūn** mihrüm ol nā-mihribān bilmezlenür / Hep bilür çoḳ sevdügüm ammā hemān bilmezlenür

ḥaddi pāyānı mı var! başı sonu mu var!

G276/1 Giceler kākülі sevdāsı ile dil-dāruñ / **Ḥaddi pāyānı mı var** dūr u dırāz efkāruñ

ḥadden aşmak [1] haddini aşmak, aşırı kaçmak

G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥsinde ġavġā **ḥadden aşmışdur** / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

ḥaddinden tecāvüz eylememek [1] haddini aşmamak ‖ haddini bilmek

K5/20 Seḫā resminde **ḥaddinden tecāvüz eylemez** deryā / Kef-i cūduñ ṭaşırġatmaz kerem vaḳtinde ʿummānı

ḫadem [1] maiyet (padişahın önünde ve yanında bulunan ‘rikāb-dār’ gibi teşrifat görevlileri)

K16/8 Ol şeh-süvār-ı ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫt kim / Şāhān-ı dehr atı öñince **ḫadem** gibi

ḫadeng [12] ok

G230/4 Atduñ **ḫadeng** fażl u belāġat nişānına / Tīr-i murāduña ola her maḳṣaduñ hedef

K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / Tīr-i **ḫadengi** cān-ı ʿadūda şikeste ḫār

G77/6 Zaḫm-ı **ḫadeng-i** āh ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre döndi günbed-i heft āsmānı gör

G95/5 Bī-derd iken dil gūyiyā bir miġfer-i pūlād idi / Şimdi **ḫadeng-i** cevr ile tāc-ı ḳalender kendidür

G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden dil **ḫadeng-i** ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

G228/4 Zaḫm-ı **ḫadeng-i** yār saʿādet nişānıdur / Sīnem ideydi ol ḳaşı ya kāşkī hedef

G290/4 Şemşīr-i hecr yaralarıdur elem viren / Zaḫm-ı **ḫadeng-i** ḳavs-ı ḳażā ol ḳadar degül

G382/6 Ey çarḫ gerçi cānuma geçdi cefāñ oḳı / Ammā **ḫadeng-i** āhuma sen de nişānesin

G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi **ḫadeng-i** yār peykān zaḫmına

G477/4 ʿAşḳ ehline **ḫadeng-i** belā nā-gehān irer / Tīr-i ḳażādan umma ḫalāṣ iḥtirāz ile

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp yār bilmedi / Geçdi **ḫadeng-i** ġamze-i dil-dūzı ilmedi

G265/2 **Ḫadeng-i** āhumuñ eflāke seyr ider güẕerin / Ḥicābı şöyle çeker yirlere geçer nāvek

ḥadīs̱ [8]

1. yeni, taze (‘ḳadīmī’ karşıtlığında)

G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā yigdür / Cihānda yār-i **ḥādis̱den** ḳadīmī āşinā yigdür

2. söz

G241/5 ʿĀşıḳ **ḥadīs̱-i** cām-ı lebüñ alsa aġzına / Meclisde çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ

G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / **Ḥadīs̱-i** ‘aşḳ-ı ‘ālem-sūz-ı yāri ya ne söylersin

3. bahis, konu

G405/4 Ṣofī gelicek açma ṣaḳın ʿaşḳ **ḥadīs̱in** / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne ṭuyurma

G264/4 **Ḥadīs̱-i** ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı söyletseñ

G336/2 **Ḥadīs̱-i** tār-ı zülfüñden faḳīhe bir süʾāl itdüm / Cevāba ḳādir olmadı ḥerīfi endbend itdüm

4. kılıçların üzerine hakkedilen hadis

K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / **Ḥadīs̱-i** tīġ-i pulādın nice şerḥ ide Kirmānī

5. sohbet

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler **ḥadīs̱in** ṭālib-i maʿnā

Ḥadīs̱ ü Ḳur'ān [1] Hadis ve Kur'an

K2/39 Ḫākden ḳaldur eyā dāver-i dīn-perver kim / Nusḫadur cümle ser-ā-pāy **Ḥadīs̱ ü Ḳur'ān**

ḫafā [1] gizli, sırlı

G80/3 Ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ki daḫı ḥicāb-ı **ḫafādadur** / ʿAşḳ ehlinüñ efendi görinmez belāsıdur

ḫafeḳān [2]

1. çakış (şimşeğin çakması bağlamında)

G545/3 Bir cāy-ı ḫaṭar olmasa ʿālemde nedendür / Ebrüñ bu gözi yaşı vü berḳuñ **ḫafeḳānı**

2. çarpıntı ‖ sıkıntı

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana döner gözden aḳanum / Oynar yüregüm derd ile **diñmez ḫafeḳānum**

ḫafīf gelmek [1] az çekmek (kilo bakımından)

K20/26 Kef ile gerçi terāzū-yı ʿaḳla urmış idüm / **Ḫafīf geldi** ḳatı keffe-i seḥāb-ı s̱iḳāl

ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī [1] Allahın dininin muhafızı ('nebevī' paralelliğinde 'ḳavī' esmâ-i hüsnâ'dan) ‖ Kanunî Süleyman

K2/11 **Ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī** ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī / Ṭāyiʿ-i emr-i Ḫudā tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳur'ān

ḫ^vāh u nā- ḫ^vāḫ [1] ister istemez, zoraki

G399/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñuñ dā'im ḫaṭ-ı fermānına / **Ḫ^vāh u nā- ḫ^vāḫ** eyler ol zülf-i semen-bū ser-fürū

ḥā'il olmak [1] araya girmek

G298/4 Cān cāna olurduḳ dem-i vuṣlatda senüñle / Sīnem eger ey rūḥ-ı revān **olmasa ḥā'il**

ḥakk itmek [1] silmek, kazımak ‖ 'defterden silmek'; bkz. 'nāmeden ḥakk itmek' md.

G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / Gevherüñ nāmın **ide** ṣafḥa-i ʿālemden **ḥak**

ḥaḳ(ḳ) [20] bkz. 'Ḥażret-i Ḥaḳ', 'Cenāb-ı Ḥaḳḳ', 'dād-ı Ḥaḳḳ', 'der-gāh-ı Ḥaḳḳ' md.

1. Allah

M1/VIII/1 Ḳılduḳça Şāh-ı ʿāleme **Ḥaḳ** fażl u raḥmeti / Virsün cihānda Ḥażret-i Pāşāya devleti

M4/III/1 Ṭāʿat-i **Ḥaḳ** mūnis-i bezm-i beḳādur ʿāḳıbet

G230/3 **Ḥaḳ** virdi saña devlet ü baḫt u saʿādeti / Baġlarsa n'ola ḳarşuña ehl-i kemāl ṣaf

G243/5 Ḫūbdur ḥüsn-i ʿamel taḳvā vü ṭāʿat gerçi kim / Māniʿ olmaz nesne ey Bāḳī olınca feyż-i **Ḥaḳ**

G162/5 Ḳalem-i ṣunʿ-ı **Ḥaḳda** sehv olmaz / Öyle idrāk idenler aḥmaḳdur

K16/10 **Ḥaḳdan** niyāzum ol ki ʿadūsı zamānede / Rāḥat yirini bulmaya kūy-ı ʿadem gibi

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı **Ḥaḳdan** luṭfa maẓhardur gelen

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen şehüñ vaṣlın n'ola **Ḥaḳdan** / Ne deñlüyse umar cāndur ṭutalum kim muḥāl olmış

G348/7 **Ḥaḳdan** isterseñ naʿīm-i cāvidānı iste kim / Gördüñ işitdüñ beḳā-yı ʿömr ü devlet neydügin

G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına yāruñ irem diyü / **Ḥaḳdan** hemīşe uçmaġa bāl ü per isterin

G398/10 Cihān enfās-ı müşgīnüñle ṭoldı / Saña **Ḥaḳdan** ʿaṭādur Bāḳıyā bu

G420/6 Bāṭıl hemīşe bāṭıl u bīhūdedür velī / Müşkil budur ki ṣūret-i **Ḥaḳdan** ẓuhūr ide

G172/5 Nūr-ı **Ḥaḳdur** çü meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i esbāb nedür

K2/26 Luṭf-ı **Ḥaḳḳ** ile bu gün oldı eyā kān-ı kerem / Bir nice fażl senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

K14/34 Niyāz it **Ḥaḳḳa** ey Bāḳī vücūdın ḥıfẓ ide Bārī / Ḫaṭālardan nigeh-dār olsun ol Dārā-yı devrānı
G271/7 Umūruñ **Ḥaḳḳa** tevfīz it tevekkül eyle ey Baḳī / Ki cāy-ı ilticā olmaz cenāb-ı Kibriyādan yig
G192/3 Biz müttekā-yı zer-keş-i cāha ṭayanmazuz / **Ḥaḳḳuñ** kemāl-i luṭfınadur istinādumuz

2. doğru

G3/1 Yār işiginde dinildi ʿāşıḳ-ı şeydā baña / **Ḥaḳ** dimişler tenzilü'l-esmāʾü min ṣavbi's-semā

3. hakkını verme

G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden aʿlā edā eder / **Ḥaḳḳ-ı** suḫanda ḥāṣıl efendi edā budur

4. için

G278/2 Dil-dādelerüñ **ḥaḳḳına** söz geçmedi hergiz / İnṣāf ʿaceb teng imiş ey ġonca dehānuñ

ḥaḳ budur ki **[7]** doğrusu, gerçekte, aslında

G61/6 Sulṭān-ı ʿaşḳa bende ṣatar şimdi kendüyi / Bāḳī de **ḥaḳ budur ki** ʿaceb pādişāhdur
G313/1 Ālet-i ḥüsni mükemmel ḳad-i dil-cū da güzel / Ol siyeh gözler ile **ḥaḳ bu ki** ebrū da güzel
K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḫş eyleyen cāhilceler / **Ḥaḳ budur kim** ʿāḳıle anlar ḳatı nā-dān gelür
K10/13 Cānına minnet bilür Dārāyı der-bān eylese / **Ḥaḳ bu kim** Dārā degül yanınca İskender bile
G56/3 Eylese cevr ü cefā mihr ü vefādur ġāyeti / **Ḥaḳ budur kim** ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāra ġāyet ḫoş gelür
G85/7 **Ḥaḳ budur** Bāḳī naẓīr olmaz bu muʿciz naẓmuña / Şiʿre āġāz itseler şimden girü seḫḫārlar
G88/4 Ḫāk-i rehüñ ṣabā yili ʿāşıḳa armaġān ider / **Ḥaḳ bu ki** ayaġuñ tozı tuḫfe-i rūzgārdur

Ḥaḳ ḳulların ṣaḳlasun! **[1]** Allah kullarını korusun! (dua sözü)

G394/5 Pīre-zāl-i dehre Bāḳī kimse muḥtāc olmasun / **Ṣaḳlasun Ḥaḳ ḳulların** nā-merde muḥtāc olmadan

Ḥaḳ Teʿālā **[1]** yüce Allah

G162/7 Ṭāʿat u maʿṣıyet ʿibāde çıḳar / **Ḥaḳ Teʿālā** Ġānī-i Muṭlaḳdur

Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti **[1]** yüce Allah

M3/V/3 Kār-gāh-ı dīn ü devletde düşen düşvār işin / **Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti** luṭfından āsān eylesün

ḥaḳḳını virmek **[2]**

1. hakkını teslim etmek

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ **virdi ḥaḳḳın** rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa maẓhardur gelen

2. (sözü) güzel söyleme

G162/8 **Virdi ḥaḳḳ-ı** edāyı maʿnāya / Ḳavl-i Bāḳī ki mā-bihi'l-ḥaḳdur?

ḥaḳḳıçün **[1]**

K4/19 Belālardan emīn olsun cihānda / İlāhī izzetüñ **ḥaḳḳıçün** āmīn

ḥaḳ-şinās **[1]** hak gözeten, hak bilir

Kt9/2 **Ḥaḳ-şinās** ehl-i naẓar yārānuñ / Ayaġı tozı ser-efgendesiyüz

ḫāk **[61]**

1. toprak

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa **ḫāk** / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür
M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi **ḫāk** / Devrān elinden irse gerek cām-ı ʿĪşa seng
G139/4 Şu māhī gibi kim **ḫāk** üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer
G275/3 Zīr-i **ḫāk** olsa gerek menzilüñ āḫır n'idelüm / Māline mālik imişsin ṭutalum Ḳārūnuñ
G309/1 Ehl-i tecrīd ki kūyuñda yiri **ḫāk** degül / Pāye-i ḳadri Mesīḥā gibi eflāk degül
G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i şāh-ı cihānı **ḫāk** / Kān içre ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār laʿl

G321/4 Dildür saña ʿarż itmege aḥvālümi gūyā / Ḳabrümdeki **ḫāk** üzre biten tāze giyāhum
G349/1 Olur sebze-zār-ı hüner **ḫāk** olan / Nem-i eşk ile ḫāki nem-nāk olan
G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı devrān zīr-i **ḫāk** eyler beni
K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / **Ḫāk** içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür
G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc tenhā dil degül / **Ḫāk** üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür
Kt20/2 Künc-i ʿuzlet iḫtiyār idüp varup bir gūşede / **Ḫāk** bilüp kendözin ölmezden evvel ḫāk ide
M1/III/6 Mürġ-i revānı göklere irdi hümā gibi / Ḳaldı ḥażīż-i **ḫākde** bir iki üstüḫān
G176/4 Gūyiyā yir yir açılmış lālelerdür **ḫākde** / Sīne üstinde görinen tāze tāze dāġlar
G289/4 Aḳar ṣu gibi irmege bir baḥr-i kāmile / Seyr it basīṭ-i **ḫākde** seyyāḥ-ı ʿālem ol
K15/5 İrişdi **ḫākden** būy-ı baḫūr-ı Meryem eflāke / Muʿaṭṭar eyledi göklerde dāmān-ı Mesīḥāyı
G316/1 İrişdüm baḥre cūy-āsā basīṭ-i **ḫākden** geçdüm / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm
K9/18 Devrān basīṭ-i **ḫāke** niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār
G99/4 ʿUşşāḳı zīr-i **ḫāke** iletse nʾola ġamuñ / Derd-i maḥabbet ehl-i dilüñ yār-ı ġārıdur
G151/3 Ayaġuñ altına baḳ eyle naẓar ben **ḫāke** / Şeh-süvārum yiter itdüñ beni pā-māl yiter
G401/3 Ruḫsār-ı zerdi **ḫāke** bulaşmış benüm gibi / Beñzer ayaġı ṭopraġına sürdi māh rū
G419/3 Basīṭ-i **ḫāke** bir ġarrā bisāṭ-ı nev ṣalup āẕer / Girihler baġladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre
G66/4 Ābı ḫoş **ḫāki** hevā ehline ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür
K7/10 Jāle ḳıldı her kenārı ṣāhil-i baḥr-i ʿAden / Lāle **ḫāk-i** gül-şeni kān-ı Bedaḫşān eyledi
K8/14 Dilerse aḳıdur āb-ı revānı **ḫāk-i** Tebrīze / Dilerse **ḫāk-i** Tebrīzi döker āb-ı revān üzre
G69/6 Giryān o Leylī-veş nʾola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / Mecnūnuñ āb-ı çeşmine **ḫāk-i** beyābān teşnedür
G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol **ḫāk-i** ser-i kū ser-fürū
G422/7 İşigüñ ṭaşı ile **ḫāk-i** ḥarīmüñ besdür / Bāḳī-i ḫaste-dile bāliş ü bister yirine
G462/3 Güller bitüre gül-şen ola **ḫāk-i** mezārum / Peykānuñ eger ṣu sepelerse tozum üzre
G323/3 İçelüm laʿl-i müẕābı ṣaçalum cürʿaları / **Ḫāk-i** gül-zārı bu gün kān-ı Bedaḫşān idelüm
G548/5 Dirhem-i eşküm dükenmez nice demdür Bāḳıyā / **Ḫāk-i** cismümdür meger kim māl-i Ḳārūnuñ yiri
G30/3 Neden bu menzil-i **ḫākīde** ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç
K22/18 Ayaġı ṭopraġıdur küḥl-i cevāhir encüme / Āsitānı **ḫākidür** iklīl-i farḳ-ı Farḳadān
G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevẕer nebātın ney-şeker **ḫākin** ʿabīr itdi
K24/19 Olamaz reh-güẕeri **ḫākine** hem-pā ʿanber / İdemez ṭurrasına kendüyi hem-ser sünbül
G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i **ḫāküm** ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı devrān zīr-i ḫāk eyler beni
G3/2 **Ḫākümi** ide sifāl-i sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye başdan hevā-yı būy-ı zülf-i dil-rübā
G210/3 **Ḫākümi** kūy-ı yāre irgürdüñ / Ṭurma ey bād-ı ṣubḥ olup esen es

2. yer

K7/25 Anlar itdi **ḫākden** eflāke gerçi ser-firāz / Menzilin şāh-ı cihān eyvān-ı Keyvān eyledi
K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ **ḫākden** ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile
M2/II/6 Cism-i pākin götürüp **ḫākden** aldı Rıḍvān / Döşedi ḫᵛāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre
K2/39 **Ḫākden** ḳaldur eyā dāver-i dīn-perver kim / Nusḫadur cümle ser-ā-pāy Ḥadīẕ ü Ḳurʾān
G378/2 İltifāt eylese üftādelere yāre ne ʿār / **Ḫākden** pertev-i ḫurşīd-i cihān-tāba ne şeyn
G502/2 Kāşkī cānı ṣaçuñ dārına ber-dār itseñ / **Ḫākden** refʿ idi bī-çāreye rifʿatler idi
G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke dökilmiş sünbülüñ **ḫāke** / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin
G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı **ḫāke** sürer berg-i yāsemīn
G464/1 Çıḳar eflāke derūnum şereri döne döne / Dökilür **ḫāke** yaşum ḳaṭreleri döne döne
G349/1 Olur sebze-zār-ı hüner **ḫāk** olan / Nem-i eşk ile ḫāki nem-nāk olan

G483/5 Gözüme ḫāk ile yeksān görinür dürr ü güher / Ḫāke yaş dökse ḳaçan çeşm-i güher-pāşları

3. eşik

K7/31 Secde-gāh itsün cihāna **ḫāk-i** der-gāhuñ o kim / Āsitānuñ ḳıble-i iḳbāl-i şāhān eyledi

M1/II/2 Gerdūn ayağı tozına eylerdi ser-fürū / Dünyāya **ḫāk-i** bār-gehi secde-gāh idi

G65/3 Göñül **ḫāk-i** ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur

G113/4 Zer-i nāb oldı rūy-ı zerd ammā / Ḳaçan ol **ḫāk-i āsitāne** deger

G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan yitişdi dīde-i cāna / Ṣafā-yı **ḫāk-i** der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan yig

G285/2 Secde-i **ḫāk-i** ser-i kūyuñla māh-ı çār-deh / Çihre-i zerdin ġubār-ālūde ḳılmış bir ẕelīl

G350/5 Nis̱ār itdümse **ḫāk-i** der-gehinden ġayra ey Bāḳī / Cihānda lüʾlū-yı mens̱ūr-ı naẓmum hep hebā olsun

M1/II/4 **Ḫāk-i** cenāb-ı ḥażreti der-gāh-ı devleti / Fażl u belāġat ehline ümmīd-gāh idi

G216/4 **Ḫāk-i** ḥarīm-i kūyuñ bir lāle-zāre dönmiş / Ḫūn itdügüñ cigerler hep pāre pāre düşmiş

G289/6 **Ḫāk-i** ḥarīm-i ḥürmet-i kūyın maḳām idin / Erkān-ı Kaʿbe gibi muʿazzez mükerrem ol

4. toz

K12/8 Ayağı ṭoprağı tāc-ı ser-i eşrāf-ı cihān / Sürme-i **ḫāk-i** rehin dīde-i aʿyāne çeker

5. memleket

G292/5 Ḫıṭṭa-i Rūmdadur ʿırḳ-ı nihāl-i iḳbāl / Özleme **ḫāk-i** Ḫorāsān u ʿIrāḳı berü gel

ḫāk ü zer **[1]** toprak ve altın

G149/4 İzüñ tozına urmış rūy-ı zerdin ʿāşıḳ-ı şeydā / Fenā ehli ḳatında **ḫāk ü zer** yaʿnī ber-ā-berdür

ḫāk-i cenāb **[9]** eşik

K7/26 Ḫıdmet-i **ḫāk-i cenābından** gelen ḳadr ü şeref / Ser-firāz-ı ehl-i dil mümtāz-ı aḳrān eyledi

K7/22 ʿAbd-i Memlūkī gibi **ḫāk-i cenābı** ḫıdmetin / Seyyid-i ṣāḥib-velāyet Ḫān-ı Gīlān eyledi

G60/7 Kīmyādur Bāḳıyā **ḫāk-i cenāb-ı** mey-fürūş / Āsitānı ḫidmetinden ḳaçma bir devletlüdür

G74/7 İdeli **ḫāk-i cenābuñ** ruḫ-ı Bāḳīde es̱er / Baḳsa āyīne-i idrāke tesellī görinür

G213/6 Rūy-ı zerd ü eşk-i ḫūnīnüñle ey Bāḳī yüri / Yaza gör **ḫāk-i cenāb-ı** Ḥażret-i Sulṭāne naḳş

M1/V/2 Yollarda ḳaldı gözlerümüz gelmedi ḫaber / **Ḫāk-i cenāb-ı** südde-i devlet-meʾābdan

G218/2 Bir secde ile ḳıldı ruḫ-ı āfitābı zer / **Ḫāk-i cenāb-ı** dost ʿaceb kīmyā imiş

G377/5 Bāḳī yitişdi gözlerüñ aydın nesīm-i ṣubḥ / **Ḫāk-i cenāb-ı** sāye-i Perverdigārdan

G416/2 Çeşm-i ümīdi eyledi rūşen nesīm-i ṣubḥ / **Ḫāk-i cenāb-ı** sāye-i Perverdigār ile

ḫāk-i der **[11]** kapı ‖ eşik

K2/20 Tāc-dārā başına teng ola tāc-ı Dārā / Ḫidmet-i **ḫāk-i derüñ** bilmez ise rifʿat-i şān

K18/26 Dāmenin dürr ü cevāhirle pür itdi gül-i ter / Ki ide **ḫāk-i der-i** Ḥażret-i Pāşāya nis̱ār

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat destine cārūb almış / Ki ide ḫidmet-i **ḫāk-i der-i** dāver sünbül

G115/3 Şöyle fütāde mestem **ḫāk-i der-i** muġānda / Görenler āsitān-ı mey-ḫānedür ṣanurlar

G261/5 Bāḳıyā mey-gedenüñ ehl-i ḫarābāt içre / Ḫidmet-i **ḫāk-i deri** devlet-i Dārādan yig

G294/4 Ārzū eylemezin salṭanat-ı dünyāyı / Ḫidmet-i **ḫāk-i der-i** yār yiter cāh u celāl

G434/1 Ḳorḳum oldur göz dege **ḫāk-i der-i** cānānuma / Yoġsa küḥl-āsā çekerdüm çeşm-i ḫūn-efşānuma

G462/4 Gözden ṣaḳınur **ḫāk-i derin** beñzer o māhuñ / Āhum dütüni perde çeker yılduzum üzre

G464/6 Dīde-i encüme küḥl olmaġ içün eflāke / Gird-bād ile çıḳar **ḫāk-i deri** döne döne

Mtl 3 Ḫayliden ḳaldı göñül **ḫāk-i der-i** cānāndedür / Mübtelā-yı derd ü ġam bir ʿāciz ü der-māndedür

K23/29 **Ḫāk-i derüñ** sücūdın ider bir fütādedür / Luṭf eyle dest-gīri ol itsün biraz ḳıyām

ḫāk-i ḳadem **[3]** ayağı tozu/toprağı ‖ eşik

G298/2 Ḳaddüm gibi **ḫāk-i ḳademüñ** öpdi naʿl-çeñ / Meşhūrdur eʾd-dālü ʿaleʾl-ḫayri ke-fāʿil
G326/5 Bāḳī niṡār-ı **ḫāk-i ḳadem** ḳıl vücūdum / Şol günde kim irişe gele müjde-i ḳudūm
G462/1 **Ḫāk-i ḳademüñ** küḥli gelürse gözüm üzre / Kūyuñ yolınuñ ḫidmeti başum yüzüm üzre

ḫāk-i meẕelletde [5] ayaklar altında

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa **ḫāk-i meẕelletde** bu tendür bāʿiṡ
G199/4 Döker ʿāşıḳ yoluñda dāne dāne gevher-i eşki / Yatur **ḫāk-i meẕelletde** yine bir dāne incinmez
G283/3 Ehl-i diller geçinür **ḫāk-i meẕelletde** ẕelīl / Gün gibi evc-i felekde yiri her bir dūnuñ
G429/4 Cism-i ḥaḳīr **ḫāk-i meẕelletde** pāy-māl / Ḫāṭır hevā-yı dil-ber-i ʿālī-cenābda
G432/1 Ḳalupdur eşk-i çeşmüm gerçi kim **ḫāk-i meẕelletde** / Bi-ḥamdiʾllāh hele āh u fiġānum evc-i rifʿatde

ḫāk-i pāy [12]

1. hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu ‖ eşik; hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu, Osmanlı şiirinde çok önemli bir simgedir. Bkz. ‘ayağı tozı/ṭoprağı’ md.

G263/5 Küḥl-i **ḫāk-i pāy-i** yāri çeşmüñe / Sürmeden Bāḳī ʿaceb sūd eyledüñ
G322/4 Bilürsin nūr-ı dīdem tūtiyāya ḳatılur cevher / Nʾola aġlarsa **ḫāk-i pāyüñe** çeşm-i güher-pāşum
G386/4 Sīm-i sirişki ḫarc iderin **ḫāk-i pāyüñe** / İksīr-i ʿaşḳ ṭālibiyin cevher isterin
K7/23 Ṭurmadı çekdi Ṣıfāhān semtine bād-ı ṣabā / **Ḫāk-i pāyın** sürme-i eşraf u aʿyān eyledi
M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından tūtiyā-yı çeşm-i baḫt / **Ḫāk-i pāyı** cevherinden kīmyā-yı salṭanat
G56/2 Tūtiyānuñ minnetin keḥḥāl ḳahrın çekmeden / **Ḫāk-i pāyüñ** dīde-i ḫūn-bāre ġāyet ḫoş gelür
G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / **Ḫāk-i pāye** tuḫfe ey ġonca gül-i aḥmer çeker
G254/2 Ola kim bir pāre yaşın diñdürüp ḳanın kese / **Ḫāk-i pāyuñ** tūtiyāsın dīde-i ḫūn-bāre çek
G467/6 **Ḫāk-i pāyın** ṣaḳın ey bād-ı ṣabā nergisden / Ḥayfdur küḥl-i cilā dīde-i nā-bīnāya
G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül dürler dökerdi çekseler / **Ḫāk-i pāyuñ** tūtiyāsından seḥābuñ ʿaynına
Kt1/4 **Ḫāk-i pāyüñle** olur çeşm-i cihān-bīn rūşen / Gerd-i rāhuñla bulur āyīne-i cān ṣayḳal

2. huzur, kat

K8/5 ʿİẕār-ı nāzenīnin pür-ġubār-ı müşg-i Çīn itmiş / Yüz urmış **ḫāk-i pāy-ı** ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

ḫāk-i rāh/reh [15] padişah/sevgilinin yürüdüğü yer ‖ eşik

K5/23 Felek ġırbāl ile zer buldı dirler **ḫāk-i rāhuñda** / Miyān-ı hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı
G50/3 Düşüp ol ḳadd-i bālādan döşenmiş **ḫāk-i rāh** üzre / Muʿanber zülfi gūyā sāye-i serv ü ṣanavberdür
G87/2 Ten **ḫāk-i rehde** dīde zülāl-i viṣālde / Cān āteş-i firāḳda ḫāṭır hevādadur
G185/4 Ḳapuñda **ḫāk-i rāh** olmaḳ baña vaʾllāhi rifʿatdür / Egerçi kim beni düşkün ṣanup üftādedür dirler
G197/2 Tūtiyā-yı başar leṭāfetde / Yine bir **ḫāk-i rāha** mensūbuz
G246/2 Pür oldı dīdemüz **ḫāk-i rehüñle** / Eṡer yilden velīkin hīç eṡer yoḳ
G401/5 Kūyuñ yolında Bāḳī-i üftāde var iken / Ḥayfā o keff-i pāye süre **ḫāk-i rāh** rū
G530/7 Ṣabā **ḫāk-i rehin** būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin tozı
G488/4 Göz ḳarardur düşerdi **ḫāk-i rehin** / Görse ger sürme-i Ṣıfāḥānī
K2/15 **Ḫāk-i rāhı** güher-i tāc-ı selāṭīn-i cihān / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i ʿayn-ı aʿyān
G88/4 **Ḫāk-i rehüñ** ṣabā yili ʿāşıḳa armaġān ider / Ḥaḳ bu ki ayaġuñ tozı tuḫfe-i rūzgārdur
G44/5 **Ḫāk-i rāhuñ** ideyin āhumla / Rūzgār içre ġamuñla ber-bād
G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña giryān olup / **Ḫāk-i rāhuñ** ḳorḳaram cānā gözümden ter düşer
G228/3 **Ḫāk-i rehüñden** irdi meger ṣubḥ-dem nesīm / Rūy-ı ʿabīr ü ʿanber ile ṭoldı bu ṭaraf
G472/3 **Ḫāk-i rāh-ı** yāre ṭutmış mīl-i zerrīnin şihāb / Küḥl içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ ʿaynına

ḫāk-i rāh olmak [2] sevgilinin yolunda toprak olmak

G471/4 **Ḫāk-i rāh olduġum** görüp ayaġın / Yirlere baṣmaz oldı cānāne

G540/3 **Ḫāk-i rāh olduġın** görüp cānān / Ḳatı ayaḳlar oldı ʿuşşāḳı

ḫāk-i vücūd [2] varlık toprağı; bkz. 'vücūd ḫāki' md.

G397/5 Mihr ile raḳṣ iderdi tozum ẕerre-veş benüm / Ġırbāl ile bu **ḫāk-i vücūdum** elenmedin

G465/2 Ey kāş ṭavf-ı Kaʿbe-i kūy-ı nigār içün / Hem-rāh olaydı **ḫāk-i vücūdum** ṣabāyile

ḫāk-i ẕilletde [1] ayaklar altı; bkz. 'ḫāk-i meẕelletde' md.

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün dürr-i girān-māye iken / **Ḫāk-i ẕilletde** ḳalupdur nitekim gevher-i kān

ḫāk eylemek [1] arınmak (alçakgönüllülük bağlamında)

G188/1 Mest olup ʿāşıḳ-ı rüsvā yaḳasın çāk eyler / Düşüben kūy-ı ḫarābāta özin **ḫāk eyler**

ḫāk olmak [2]

G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā ġamından **ḫāk olan** / Nergis-i ḳabrin degişmez ḫūşe-i Pervīnüñe

G482/5 Ayaġuñ altında **ḫāk olduġı'çün** ey meh zemīn / Eşk-i Bāḳī ḳıldı anuñ laʿl īs̱ār üstine

ḫāk ile yeksān [1] aynı seviyede, bir, beraber

G483/5 Gözüme **ḫāk ile yeksān görinür** dürr ü güher / Ḫāke yaş dökse ḳaçan çeşm-i güher-pāşları

ḫāk ile yeksān olmak [1] yerle bir olmak

G490/1 Zülfüñe dil virmeyen ḫāṭır-perīşān olmadı / Pāyüñe yüz sürmeyen **ḫāk ile yeksān olmadı**

ḫāk-būs [1] (eşiği) toprağını öpme

G4/3 Ümmīd-i **ḫāk-būs-ı** cenābuñla āsmān / Yıllar-durur ki ḳāmetini eyledi dü-tā

ḫāk-būs ḳılmak [1] ayaklarına kapanıp yerleri öpmek

G212/2 Meclisde cām-ı laʿl-i lebüñ vaṣfın eyledüm / Taḥsīnler itdi cürʿa baña **ḳıldı ḫāk-būs**

ḫāk-dān [1] kara toprak ‖ mezar ('firāz-ı küngüre-i ʿarş' karşıtlığında)

M1/III/5 Ḳıldı firāz-ı küngüre-i ʿarşı cilve-gāh / Lāyıḳ degüldi şānına ḥaḳḳā bu **ḫāk-dān**

ḫākister [2] kül

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür gūşe-i külḫan serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd **ḫākister** yiter

G189/4 Ṣanki kūyuñda felek encüm-i seyyāre ile / Bir nice aḫker ile tūde-i **ḫākisterdür**

ḫākister olmak [1] kül olmak

G478/1 Olmasa sūz-ı ʿaşḳuñ dilde eger ziyāde / **Ḫākister olmaz idüm** yanup bu ben fütāde

ḫāk-nişīn [1] sefil, düşkün

K26/6 Nergis-i bāġa naẓar ḳıl ne dimekdür bu kim / Cām-ı zerrīn ile ʿīş eyleye bir **ḫāk-nişīn**

ḫāk-pāy [2] sevgilinin ayağı tozu/toprağı ‖ eşik

G515/5 Almaz oldum Bāḳıyā küḥl-i cilāyı ʿaynuma / Tūtiyā-yı çeşm idelden **ḫāk-pāy-ı** dil-beri

G148/2 Almazın küḥl-i cilāyı ʿaynuma / **Ḫāk-pāyuñ** tūtiyāsı ḫoş gelür

ḫāk-sār/ḫāk-isār [6]

1. perişan, hakir

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir **ḫāk-isār** laʿl

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti küffār-i **ḫāk-sār** / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi

G352/3 Der ü der-gāhına sulṭān-ı ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / Esīr-i tāc-dār olsun gedā-yı **ḫāk-sār** olsun

G88/3 Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī ruḫuñ fütādesi bende-i **ḫāk-sārdur**

G85/4 Sünbül-i ter zülfüñüñ Hindī ġulāmıdur senüñ / **Ḫāk-sārıdur** gül-i ruḫsāruñuñ gül-zārlar

2. âşık

G517/2 Şāyed teraḥḥum ide görüp **ḫāk-sārını** / ʿÖmrüm geçince bekleyeyin reh-güẕārını

ḫāḳān [5]

1. hükümdar

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir ḳulın ṣalsun diyār-ı Çīne **ḫāḳān** eylesün

2. Türkistan hükümdarı

K6/14 Bir ḫaṭā ẓann eyleyüp ebrūların çīn eylese / Cān atar der-gāhına Faġfūr ile **Ḫāḳān** gelür

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ kem ḳulı Cem ʿabd-i ḥaḳīri **Ḫāḳān**

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / Efser-i **Ḫāḳān** degül tāc-ı ser-i Ḳayser bile

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı **Ḫāḳānı**

ḫāḳān-ı Çīn [1] Çin hükümdarı

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti küffār-i ḫāk-sār / **Ḫāḳān-ı Çīn** muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi

ḫāḳān-ı Türk-istān [1] Türkistan hükümdarı

K6/13 Āsitānı ḫākini ḳıldı Ḳırım ḫānı ḳonaḳ / İrte bir gün seyr idüñ **ḫāḳān-ı Türk-istān** gelür

Ḫāḳān u Ḳayṣer [1]

K3/12 Mülūk-i zamāne öñince revāne / Rikāb-ı hümāyūnda **Ḫāḳān u Ḳayṣer**

ḥaḳīḳat [8]

1. hakikat

G312/1 **Ḥaḳīḳat** sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden bil

G453/4 **Ḥaḳīḳat** sırrına vāḳıf degülsin / ʿAlāḳañ var ise ʿaşḳ-ı mecāza

G239/2 Dildür ol baḥr-i **ḥaḳīḳatden** vücūduñ mülkine / Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

G122/1 Mirʾāt-ı gülde ḥüsn-i dil-efrūz-ı yāri gör / Ruḫsāre-i **ḥaḳīḳate** āyīne-dārı gör

2. doğru

K23/12 İllā ki māh-ı ʿīda bu sözler baʿīddür / Erbāb-ı ʿaḳl öñinde **ḥaḳīḳat** budur kelām

G348/9 Mā-verā-yı perde-i esrāra bulmaz kimse rāh / Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen ancaḳ **ḥaḳīḳat** neydügin

3. gerçek, hakiki

G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür **ḥaḳīḳat** misk odur ʿālemde ʿanber bu

4.işin iç yüzü

G94/3 Sevād-ı sübḥa-i ṣad-dāne şeyḫ-i sālūsuñ / **Ḥaḳīḳate** naẓar olınsa yüzi ḳarasıdur

ḥaḳīḳatde [1] gerçekte, aslına bakılırsa

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / **Ḥaḳīḳatde** cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ

ḥaḳīḳat-nümā [1] gerçekleri gösteren

G260/1 Āyīne-i cemāl-i **ḥaḳīḳat-nümā** yüzüñ / Āb-ı zülāl-i çeşme-i ṣıdḳ u ṣafā sözüñ

ḥaḳīḳat yolı [1] âşıklık yolu

G536/4 Benden ögren gel **ḥaḳīḳat yolını** ey yār kim / İtmezem terk günde biñ kez öldürürken ġam beni

ḥakīm [3] bilge

G162/4 Yig bilür ṭabʿ-ı nükte-dānı **ḥakīm** / Ol ki ḥāl-i ʿalīle evfaḳdur

G403/3 ʿĀḳil odur ki şimdi ḳoyup pend-i nāṣiḥi / ʿĪş u tanaʿʿum eyleye ḳavl-i **ḥakīm** ile

G530/3 **Ḥakīm-i** feylesof oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ daḫı ṭıfl-ı nev-āmūzı

ḥakīmān [2] bilgeler, âlimler

G405/3 Esrāruñı keşf eyleme taḥṣīl-i mizāc it / Nūş eyle mey-i nābı **ḥakīmāne** ṭuyurma

K14/33 Sikendersin ḳarīnüñ feylesofān-ı cihān olsun / **Ḥakīmān-ı** zamāne hīçe ṣaymaz şaḫṣ-ı nā-dānı

ḥakīmāne [1] bilgece

G205/3 Cāna kār eylemesün dārū-yı ḳattāl-i ġamı / Mey-i gül-gūn içelüm bārī **ḥakīmāne** biraz

ḥākim [1] şah, hükümdar

K7/21 Ṭāʿatinde baġlayup mānend-i Keyḫusrev kemer / **Ḥākim-i** Īrān ḳabūl-i pend-i pīrān eyledi

ḥākim olmak [1] hükmetmek

G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene **ḥākim olan** cānumdur / Sīnede tīr-i ġam-ı ġamze-i cānānumdur

ḥaḳīr [3]

1. kendi ‖ değersiz

G267/5 Yoluña Bāḳī-i dil-ḫaste revān eyler idi / Tuḥfe-i cān-ı **ḥaḳīr** olsa eger maḳbūlüñ

G429/4 Cism-i **ḥaḳīr** ḫāk-i meẕelletde pāy-māl / Ḫāṭır hevā-yı dil-ber-i ʿālī-cenābda

2. en düşkün

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ kem ḳulı Cem ʿabd-i **ḥaḳīri** Ḫāḳān

ḥaḳḳā [3]

1. doğrusu, gerçekte

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ **ḥaḳḳā** ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur

2. gerçekten de

G102/2 Der-bend-i ġamda beñzedi **ḥaḳḳā** o ġamzeler / Reh-zenlere ki elleri tīr ü kemānludur

G408/8 Ḫān Murād ol pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā kʾanuñ / Salṭanat **ḥaḳḳā** ḳabā-yı rāstdur bālāsına

ḥaḳḳā bu/budur ki [10] gerçekten de

K14/21 Neheng-āsā dil-āverler ʿadūyı yutdılar gitdi / ʿAceb deryā imiş **ḥaḳḳā bu** leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī

M1/III/5 Ḳıldı firāz-ı küngüre-i ʿarşı cilve-gāh / Lāyıḳ degüldi şānına **ḥaḳḳā bu** ḫāk-dān

G101/4 **Ḥaḳḳā budur ki** şimdiye dek rāst gelmedüm / Ḳaddüñ gibi nihāle eyā serv-i gül-ʿiẕār

G105/4 Bāġ-ı ṭarab u ʿīşa mey-i nāb u dem-i nāy / **Ḥaḳḳā bu** ʿaceb ḫūb u laṭīf āb u hevādur

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter günbed-i gerdūn / **Ḥaḳḳā bu** güzel ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur

G153/1 Ḳaşuñ añılsa ġurre-i ġarrā ḳulaḳ çeker / **Ḥaḳḳā budur ki** ḥüsnüñe dünyā ḳulaḳ çeker

G154/4 **Ḥaḳḳā bu kim** berāt-ı hümāyūn-ı ḥüsnine / Ebrū-yı dil-firībi ne ġarrā nişān çeker

G216/8 Farḳında ol siyeh per ẓıll-ı hümāya beñzer / **Ḥaḳḳā bu kim** yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş

G382/2 Saña bahā ne idi cefā-pīşe olmasañ / **Ḥaḳḳā budur ki** bī-bedel ü bī-bahānesin

G451/6 Bāḳī leṭāfet-i ġazel-i āb-dāruñı / **Ḥaḳḳā budur ki** görmedük āb-ı zülālde

ḥaḳḳā ki [3] gerçekten de

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol vücūd-ı pākdür / Gevherin **ḥaḳḳā ki** iẓhār itdi kān-ı maʿdelet

G310/3 Nazenīn ebrūlaruñ **ḥaḳḳā ki** ḳılmış ḳıl ḳalem / Ḥüsnüñi şol dem ki taṣvīr itmiş üstād-ı ezel

M1/II/1 **Ḥaḳḳā ki** zīb ü zīnet-i iḳbāl ü cāh idi / Şāh-ı Sikender-efser ü Dārā-sipāh idi

ḥakkāk [3] sanatkâr (maden, taş, tahta vb. üzerine şekiller kazıyan kişi); bkz. KUYUMCULUK SÖZLÜĞÜ, s. 100.

G464/8 Ḳaṭre-i eşkine öykündi diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i **ḥakkāk** yonupdur güheri döne döne

G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki **ḥakkāk**-i felek / Gevherüñ nāmın ide ṣafḥa-i ʿālemden ḥak
G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine mehüñ / **Ḥakkāk-i** dehr çarḫa dutar şeb-çerāġını

ḥāl [32]

1. hâl, durum

G115/5 Zülfüñden ayru Bāḳī bir **ḥāl** ile yürür kim / Zencīrden boşanmış dīvānedür ṣanurlar
G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler bār-ı belāñ altındadur / Derd-mend üftādeler görseñ ne **ḥāl** üstindedür
G168/4 Manṣıb-ı ʿizz u ʿalāʾiḳdan ʿalāḳa ḳaṭʿ iden / Merd-i dānādur be-ġāyet ḥüsn-i **ḥāl** üstindedür
K25/39 İrdi söz ġāyete Bāḳī ne dimek lāzımdur / **Ḥāl** maʿlūm ḫod ey Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār
K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne **ḥāle** irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ çevgānı
K1/11 Ḳıldı bu **ḥāli** dīde-i ʿibret müşāhade / Ṭuydı bu sırrı ʿāḳıbetüʾl-emr gūş-ı cān
M1/VIII/3 Ol cism-i pāki cānı gibi eyledi nihān / Āsūde ḳıldı **ḥāl-i** sipāh u raʿiyyeti
G73/3 İltifat-ı **ḥāl-i** dervīşe ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep bilür aḥvāli şāh-ı kām-rān bilmezlenür
G162/4 Yig bilür ṭabʿ-ı nükte-dānı ḥakīm / Ol ki **ḥāl-i** ʿalīle evfaḳdur
G255/4 Sevdā-yi **ḥāl-i** yār ile ey dil ʿaceb degül / Meyl-i ḳaranfül ārzū-yı fülfül eyleseñ
G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda iẓhār itmedüm meftūnluġum / Bildiler **ḥāl-i** derūnum gördiler maḥzūnluġum
G239/5 **Ḥāl-i** zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ
M5/VII/3 Ser-nüviştüm **ḥālidür** āfāḳa rūşen ḳılduġum
G335/5 Ḳızardı göz gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum **ḥālin** aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum
G470/5 Mektūbın elde ṭutmış zanbaḳ reh-i çemende / ʿArż ide tā ki **ḥālin** sulṭān-ı kām-kāre
G492/2 Zülf-i ʿanber-būyuñuñ sevdālarıdur dostum / ʿĀşıḳuñ **ḥālin** perīşān eyleyen sünbül gibi
G396/3 Ṭabībüm eyle müstaġnīsin ehl-i derd **ḥālinden** / Ki ḳapuñda fiġān u zār iden bīmārı ṭuymazsın
K24/28 **Ḥāline** ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ / Göz açup ide naẓar niteki ʿabher sünbül
G83/1 Dil derdini ġamuñla dil-efgār olan bilür / Bīmār **ḥālini** yine bīmār olan bilür
G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi cevr-i rūzgār / **Ḥāliyā** ey māh-rū baḥr-i belāya māliküz
G178/2 Ḫār-ı hecrüñde görüp **ḥālüm** baña öykündiler / Bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem āh u zārum aldılar
G101/3 Ḳılsun hemīşe anı emān-ı Ḫudā nigāh / İtmez nigāh **ḥālüme** gerçi o ġamze-kār
G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer bir laḥẓa baḳsañ **ḥālüme** / ʿĀciz olduḳ dostum veʾl-ḥāṣıl ol ġammāzdan
G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn hergiz **ḥālüme** / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede
G496/1 Olmayaydum ʿāleme ʿaşḳuñla rüsvā kāşkī / Gülmeyeydi **ḥālüme** hecrüñde aʿdā kāşkī
G176/1 Nār-ı hecrüñle olan sīnemde yir yir dāġlar / **Ḥālüme** raḥm itdüginden dem-be-dem ḳan aġlar
G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür mey-i rūḥ-efzāyı / **Ḥālümi** derd ü ġam-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi
G207/5 Geh şiʿr ü geh ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile **ḥasb-i ḥālümüz**
M2/IV/2 Gülmenüñ oynamanuñ ʿālemi gitdi şimdi / **Ḥālümüz** söyleşelüm ḥāli diger-gūnlar ile
G328/1 ʿAşḳı bülbül gibi beyān idelüm / **Ḥālümüz** gül gibi ʿayān idelüm
K13/9 Derd ü miḥnet çekme der-gāhında ey Bāḳī yüri / ʿArż ḳıl bilmezse **ḥālüñ** ḥażret-i Sulṭān eger

2. iş, bela

K21/27 Feżā-yı faḳr u felāketde ṣavlecān-ı ḳażā / Getürdi gūy-ṣıfat döne döne başuma **ḥāl**

ḥāl-i ʿālem/dünyā [3] dünya hali

G238/1 **Ḥāl-i ʿālem** ezelī böyle perīşān ancaḳ / Kimi ḫandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ
G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn ol ne şād / Ber-ḳarār olmaz bilürsin **ḥāl-i ʿālem** ey göñül
G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin bilse meʾāl-i **ḥāl-i dünyā** kāşkī

ḥāl-i insān [1] askerlerin hünerleri/kahramanlıkları

K14/17 Kimi şemşīr-bāz oldı kimi cān-bāz bu ḫalḳuñ / Temāşā eyleseñ ol günde görseñ **ḥāl-i insānı**

ḥāli diger-gūn **[1]** hali perişan ‖ âşık

M2/IV/2 Gülmenüñ oynamanuñ ʿālemi gitdi şimdi / Ḥālümüz söyleşelüm **ḥāli diger-gūnlar** ile

ḫāl **[47]** ben

K18/45 Ṭurralar milket-i Çīn nāfe-i müşgīn ol **ḫāl** / Gözüñ āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür Tātār

K19/40 Şekl-i **ḫāl** ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem

G151/2 Fitneler ḳaynadup ey dost nʾider **ḫāl** u ḫaṭuñ / Göñül almaġa ruḫuñ eyledügi āl yiter

G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda **ḫāl** olmış

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen **ḫāl** ḳaranfül

G291/1 Ṣaḥrālara düşerse nʾola nāfe-i ġazāl / Sevdālara ṣalupdur anı dil-berā o **ḫāl**

G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / Āfitāba ger hilāl ebrū vü Nāhīd olsa **ḫāl**

G312/3 Ḫaṭ u **ḫāl** öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

G432/4 Ḫayāl-i **ḫāl** u ḫaṭṭuñdan beni ḫālī olur ṣanma / Göñülden çıḳmaz ol endīşeler vaḥdetde kes̱retde

G495/4 **Ḫāl** u ḫaṭ milket-i Rūm üstine leşger çekdi / Virdiler kākül-i müşgīnüñe ser-dārlıġı

K25/32 Noḳṭalar kim dökilür ḫāme-i müşgīnüñden / Her biri şāhid-i maʿnāya olur **ḫāl-i** ʿiẕār

G15/5 ʿAks-i **ḫāl-i** ʿārıżından sāḳī-i gül-çihrenüñ / Lāle-i sīr-āb olur cām-ı şarāb-ı dil-güşā

G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı **ḫāl-i** ruḫuñ mānendi bir rūşen güher kevkeb

G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice **ḫāl-i** ruḫuñla baḥs̱ içün gelmiş meger kevkeb

G53/4 Lāle çemende başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı **ḫāl-i** yār ile muḫtel dimāġı var

G54/5 Baḫūr-ı micmer-i ḥüsn ü bahādur **ḫāl-i** ruḫsāruñ / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa ṭurra-i müşgīn duḫānıdur

G124/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ üzre **ḫāl-i** fettānuñ senüñ / Fitneden ḫālī degül her laḥẓa āl üstindedür

G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı cefā / Baġrumuz yaḳdı senüñ ḥasret-i **ḫāl-i** dehenüñ

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / Ayda bir kez **ḫāl-i** ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i cān-fezādan yig / Müferriḥ ḥab bulınmaz **ḫāl-i** rūy-ı dil-rübādan yig

G333/3 Ḫayāl-i **ḫāl-i** ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum **ḫāl-i** ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benümʾçün ʿūd u micmer hem

G364/2 Beydaḳ-ı **ḫāl-i** ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa şāhum göñül ferzānesin açmazdan

G398/7 Gelüp miskīnlik itdi **ḫāl-i** yāre / Ḫaṭādan nāfe-i müşgīn-i āhū

G480/3 Ārzū-yı dāne-i **ḫāl-i** ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ dāmına

G522/4 Dilde ḫayāl-i **ḫāl-i** ruḫ-ı yār der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

Mtl 31 Özüñ **ḫāl-i** ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller

G263/2 **Ḫāli** sevdāsıyla āh itdüñ dilā / Cān meşāmın ʿanber-ālūd eyledüñ

G424/3 Ruḫuñuñ lāle baş açuḳ delüsi / **Ḫāli** sevdāsı var dimāġında

G48/5 Ḫaylī dimāġ baġladı ʿālemde Bāḳıyā / **Ḫāl-i** nigāra beñzeyeli nāfe-i Tatār

G85/6 **Ḫāl-i** yāruñ müşg bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / Āl vālāya ṣarupdur ṣanmañuz ʿaṭṭārlar

G209/4 Bāzār-ı dehr içinde gözüme ṭoḳınmadı / **Ḫāl-i** ʿiẕār-ı yār gibi ʿanberīn meges

G311/2 **Ḫāl-i** ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl

K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup **ḫāli** ḫayālin getürür dāne çeker

G129/2 Var ey Ḫutende **ḫāli** gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı gör

G532/3 Āteşīn ruḫsārı üzre **ḫāli** vaṣfında sözüm / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ aġzın yaḳar fülfül gibi

G331/4 Dāne-i **ḫāline** baḳ cennet-i ruḫsārında / Nice ṣabr eylesün Allāhı severseñ ādem

G259/4 Şemīm-i nāfe-i **ḫālinden** ey nesīm-i seḥer / Dimāġ-ı ʿālemi pür-būy-ı müşg-i nāb itdüñ

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u **ḫālüñ** baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür
G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / Ruḫuñda **ḫālüñ** āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur
G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü **ḫālüñ** seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde ʿanber bu
G5/2 Cān almada nāzüklik ile laʿlüñe söz yoḳ / **Ḫālüñ** daḫı bir dāne-durur fitnede ammā
G92/3 **Ḫālüñ** ḫayāli ḫāṭır-ı aġyārı ḳıldı cāy / Gūyā ḳarañu gicede rūşen sitāredür
G487/5 **Ḫālüñ** ḫaberleriyle muʿaṭṭar ḳılur nesīm / Deşt-i Ḫutende nāfe-i misküñ dimāġını
G184/3 Nāfeye beñzedicek **ḫālüñi** erbāb-ı naẓar / Nergis-i mestüñi yād eyleyüp āhū didiler
G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer dīvānedür sünbül / Ġam-ı **ḫālüñle** yanup lāleler küh-sāre düşmişdür
Mtl 20 Ġam-ı **ḫālüñle** ser-gerdān benefşe / Gehī ṭop oldı geh çevgān benefşe

ḫāl-i ʿanberīn [1] amber kokulu ben

G14/6 Bāḳıyā **ḫāl-i ʿanberīni** anuñ / Nāfe-i müşg-i nābdur gūyā

ḫāl-i Hindū [3] Hintli ben

K15/4 Zamāne **ḫāl-i Hindū-yı** benefşe zīnetin görsün / Nis̱ār itsün Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı
G6/3 Nedür bu ʿārıż u ḫadd ü nedür bu çeşm ü ebrūlar / Nedür bu **ḫāl-i Hindūlar** nedür bu ḥabbetüʾs-sevdā
G434/3 Çeşm ü ebrū **ḫāl-i Hindū** zülf-i cādū bulsa ger / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma

ḫāl-i müşgīn [3] misk kokulu ben

K4/10 Egerçi noḳṭadur ṣūretde anlar / Velī maʿnā yüzinde **ḫāl-i müşgīn**
G383/5 Ārzū-yı **ḫāl-i müşgīnüñ** alurduḳ nāfeden / Dil götürmez ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ minnetin
K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe beñzer bulsa / **Ḫāl-i müşgīn** ile ger ḫaṭṭ-ı muʿanber ḫātem

ḫāl-i siyah/ siyeh [3] kara ben

G41/5 Dāne-i **ḫāl-i siyah** ey Bāḳī / Ḫirmen-i ʿömrümi itdi ber-bād
G179/4 ʿİẕāruñda şehā **ḫāl-i siyāhuñ** / Şeker üstine ḳonmış bir megesdür
G375/2 Ol **ḫāl-i siyeh** Bilāl ü lebler / Yāḳūt biri birisi mercān

ḫāl u ḫaṭ [2] ben ve sakal

G46/3 Gerçi **ḫāl u ḫaṭuñ** āşüftesi çoḳdur ammā / Beni dīvāne ḳılan silsile-i gīsūdur
G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü **ḫāl ü ḫaṭ** ile yār / Āşūb-ı dehr ü fitne-i devr-i Ḳamer geçer

Ḫala Sulṭān [1] Mihrümah Sultan

M2/III/3 **Ḫala Sulṭān** diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / Gelsün ol luṭf u kerem kānına şād u ḫandān

ḫalāʾiḳ [1] halk (‘memālik’ karşıtlığında) ‖ mahlûkat

K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde **ḫalāʾiḳ** ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde ʿadlinde zamān emn ü emān üzre

ḫalāṣ [2] kurtulma, kurtuluş

G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i belā nā-gehān irer / Tīr-i ḳażādan umma **ḫalāṣ** iḥtirāz ile
K21/30 Hezār bār belā pūtesinde ḳāl oldum / Henūz āteş-i miḥnetde yoḳ **ḫalāṣa** mecāl

ḫalāṣ bulmak [1] kurtulmak

G220/2 Olurdı pūte-i ʿaşḳunda yanmaġa rāżī / **Bulaydı** şaṣt-ı ġamuñdan dil-i fikende **ḫalāṣ**

ḫalāṣ eylemek/itmek [4] kurtarmak

G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat **ḫalāṣ eyler** dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur maḳṣūd ʿālemden
G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden **ḫalāṣ it** cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister
G165/1 Göñül Yūsuf gibi çāh-ı zenaḫdānuñda ḳalmışdur / **Ḫalāṣ eyle** benüm şāhum ki zindānuñda ḳalmışdur
G519/3 **Ḫalāṣ eyler mi** şol cānı kimesne / Ki ana ḥalḳa-i ejder ola cāy

ḫalāṣ olmak [5] kurtulmak

K22/23 Meclisüñde ḳalbi altun gibi ṣāfī olmayan / Ḳāl ocaġından **ḫalāṣ olmaz** ḳılursañ imtiḥān
G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden **ḫalāṣ olmaz** daḫı sīnem rebāb-āsā
G117/2 Keştī-i ṣahbā keş-ā-keşden **ḫalāṣ olmaz** daḫı / Ṭutdılar ḳanlu gibi muḥkem resenler ṭaḳdılar
G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden **ḫalāṣ ol** cām-ı mey nūş eyle kim / Niceler nā-būd olur dünyā bu dünyādur yine
G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse bendinden **ḫalāṣ olmaz** / Zamāne gösterür Behrām olursañ ʿāḳıbet gūrı

ḥalāvet [1] tat

G169/1 İçilse bāde lebüñsüz ḥarāreti yoḳdur / Şeker yinilse sözüñsüz **ḥalāveti** yoḳdur

hāle [8] ay ağılı, ayla

G153/4 Ṭāḳ-ı felekde **hāle** degüldür o meh-veşüñ / Mihr-i ruḫına çarḫ-ı muʿallā ḳulaḳ çeker
G456/3 Felek cevlān ider bāġ-ı cihānda / Düm-i ṭāvūs naḳşın virdi **hāle**
G512/2 Şemʿ-dān süfresidür **hāle** degüldür görinen / Ḳodılar encümen-i ʿaşḳa çerāġ-ı ḳameri
G518/4 Umarın kevkeb-i baḫtum ire burc-i şerefe / Sīneye ol meh-i tābānı çekem **hāle** gibi
G252/4 Baḥs̱ idüp bir daḳīḳa ḥüsnüñden / **Ḥāle** māh-ı sipihre aṣdı elek
K5/23 Felek ġırbāl ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı **hālede** seyr eyleyenler māh-ı tābānı
G84/7 Bāḳī sipihr āhum oḳına siper ṭutar / Farḳ-ı felekde ẓāhir olan ṣanma **hāledür**
G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim cemʿ olupdur **hāleler** yir yir

ḫalef [1] oğul

G230/1 Ey aṣlı pāk nesli güzīn zübde-i **ḫalef** / Virdüñ cihāna şems-i münevver gibi şeref

ḫalel virmek [2] halel getirmek, zarar vermek

M6/II/1 Erkān-ı ʿaşḳa zerḳ u riyādan **ḫalel virüp**
G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne **ḫalel virmez** o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur belki şeb-i tār şuʿāʿın ḳamerüñ

ḫalel-peẕīr olmamak [1] bozulmamak

G91/4 Ḫaṭdan żarar ne ḥüsnine yāruñ ki mūrdan / **Olmaz** niẓām-ı mülk-i Süleymān **ḫalel-peẕīr**

ḥālet [18]

1. hal, keyfiyet

M9/III/4 Ġam-ı hicrānda **ḥālet** var dimişler ehl-i derd ammā
G63/3 Ġam-ı hicrānda **ḥālet** var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var
G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i feleküñ bilmem cāmında ne **ḥālet** var
G171/4 Bu **ḥālet** ile ey dil ṣaġ olmada ʿālemde / Derd ü ġam-ı dil-ber ile ölmekde leṭāfet var
G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü hengām-ı ʿīşdur / Virmek gerek ne **ḥālet** ise muḳteżā-yı bāġ
G307/3 Ḳoyalum sāġarı zāhid saña hem-reng olalum / Bize keyfiyyet-i ṣahbā gibi bir **ḥālet** bul
G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı sāḳī ṣundı çün nūş eyledüm / İrdi bir **ḥālet** ki deryālar gibi cūş eyledüm
G417/4 Ne **ḥālet** ḥāṣıl itmişdür kim oldı böyle ḳan ḥayrān / Gözini dikdi ḳaldı zaḫmum ol tīr-i ciger-dūze
G437/2 Nūş-ı cām eyler iken meclis-i mestān içre / Lebüñ ol **ḥālet** ile girmemek olmaz ḳana
G237/2 Birʿaceb **ḥālet-durur** bu ʿaşḳ olmaz müstemir / Gāh miḥnet gāh ḥasret gāh fürḳat gāh şevḳ
K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile ṣaçdı sīmi felek / Bu **ḥāleti** göricek māʾil oldı tāze nihāl
M1/VIII/4 Ḫalḳ-ı cihāna ḳırḳ sekiz gün ṭuyurmayup / Bir hafta ḳıldı ġayrılar ancaḳ bu **ḥāleti**
G12/4 Mest ü medhūşam velī ḥālī mey-i engūrdan / Laʿl-i nābuñ **ḥāleti** keyfiyyet-i müldür baña
G63/5 Ṣafā-yı **ḥālet-i** ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdiʾllāh ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var
G126/3 Ḳāmet-i naḫle göre **ḥālet-i** reftār olsa / Yine bu şīveyi ol serv-i ser-efrāz eyler

G286/1 Yaluñuz bülbül degül mest-i şarāb-ı cām-ı gül / Başumuzda **ḥālet-i** cām-ı sürūr-encām-ı gül

G299/2 **Ḥālet-i** ʿaşḳ iledür ādeme nūrāniyyet / Reng-i rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil

2. keyif

G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne **ḥālet** kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ

ḥālet bulmamak [2] yakışmamak ‖ gibi olmamak

G213/2 **Bulmaya** ol ḫadd-i gül-gūn üzre ḫaṭṭuñ **ḥāletin** / Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i ḫandāne naḳş

G438/2 **Bulmaz** ol ruḫsār ile ol ḳadd-i zībā **ḥāletin** / Baġlasañ bir deste gül serv-i ḫırāmān üstine

ḥālet-baḫş [1] güzel

G313/3 Yaluñuz gerden-i zībāsı degül **ḥālet-baḫş** / ʿAnber-āmīz o zülfeyn ile gīsū da güzel

ḥālet-baḫş olmak [1] keyif vermek, ilham vermek

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline **ola** nitekim **ḥālet-baḫş** / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı ḥazīn

ḫalḫāl [7]

1. ayak bileziği

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre kevākib içre hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī **ḫalḫāl**

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki zer **ḫalḫāl**

G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i çemenüñ pāyine sīmīn **ḫalḫāl**

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer **ḫalḫāli** ayaḳdan

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm tā ki yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata **ḫalḫāl-i** iḥtişām

G424/6 Sāḳī rez duḫterinüñ ol engüşt / Sīm **ḫalḫālidür** ayaġında

2. güvercinin boynundaki halka

K19/30 Şeref-ı nām-ı şerīfüñden olursa ḫālī / Bulımaz raġbet-i **ḫalḫāl-i** kebūter ḫātem

ḫālī [1] tenhada

G12/4 Mest ü medhūşam velī **ḫālī** mey-i engūrdan / Laʿl-i nābuñ ḥāleti keyfiyyet-i müldür baña

(-den) ḫālī degül [6] ...-sız olmamak

G124/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ üzre ḫāl-i fettānuñ senüñ / Fitneden **ḫālī degül** her laḥẓa āl üstindedür

G254/5 Sīne bir eglenceden **ḫālī** gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen ḳādir degülsin bārī miskīn yara çek

G286/4 Ṣavt-ı mürġ u naʿre-i mestāne ṭutdı ʿālemi / Ḥāṣılı hengāmeden **ḫālī degül** hengām-ı gül

G376/4 Ḫānḳāh-ı ʿaşḳuñuñ mihmānlarıdur cān u dil / Tekyedür **ḫālī degül** evbāşdan ḳallāşdan

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i kāküli dā'im / Ulaşmaḳdan **degül ḫālī** kemān ebrūsı peyveste

K9/13 **Ḫālī degüldi** zelzeleden ʿarṣa-i zemīn / Evvel ḳademde virdi cihān mülkine ḳarār

ḫālī olmak [2]

1. uzaklaşmak

G432/4 Ḫayāl-i ḫāl u ḫaṭṭuñdan beni **ḫālī olur** ṣanma / Göñülden çıḳmaz ol endīşeler vaḥdetde keẟretde

2. boş olmak

K19/30 Şeref-ı nām-ı şerīfüñden **olursa ḫālī** / Bulımaz raġbet-i ḫalḫāl-i kebūter ḫātem

ḫālī olmak [1] boşaltmak, tenhalaştırmak

G421/2 Ġayrıdan **ḫālī** anuñ'çün **eyledüm** dil ḫānesin / Tā senüñ raḫt-ı ġam-ı ʿaşḳuñ içine ṭaşına

Ḫāliḳ-i Perverdigār [1] Allah

G122/2 Her naḳş u her nigār ki ḳılsañ müşāhade / Elṭāf-ı ṣunʿ-ı **Ḫāliḳ-i Perverdigārı** gör

ḫālīlik [1] tenhalık, ıssızlık

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb **ḫālīligin** buldı riyā ehli bu meydānuñ

ḫalḳ **[33]** ahali ‖ insanlar

K2/25 Ser-i aʿdāñı boyar ḳana dem-ā-dem ḳılıcuñ / Anlara **ḫalḳ** anuñ'çün didiler sürḫ-serān
K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ şandı şebān-geh **ḫalḳ** dāmānındaki ḳanı
K23/7 Yā defter-i sipihrde re'y-i resīddür / Deyn-i ṣıyāmı **ḫalḳ** edā itdiler tamām
K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla güẕār eylemese bāġa nesīm / İdemez **ḫalḳ** dimāġını muʿaṭṭar sünbül
K27/21 Sipihrüñ nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı **ḫalḳ** tā nüh günbed-i ḫaḍrā
G134/1 Cūy-ı fenāyı **ḫalḳ** birer ikişer geçer / Baḥr-i belādan ehl-i tecerrüd yüzer geçer
G260/2 Sen yüz virelden āyīne buldı bu raġbeti / Ḥasret degüldi ṣūretine **ḫalḳ** o yüzsüzüñ
G262/5 Şehr içre **ḫalḳ** bir birine gösterür beni / Mihri hilāle beñzedeli meh-liḳālaruñ
G512/5 Lebine öykünür ol ḫusrev-i şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā **ḫalḳ** ʿaceb mi mezelense şekeri
G526/5 Tīr-i ġamuñ nişānesidür diyü Bāḳīyi / Allāh ki **ḫalḳ** çekdi çevürdi kemān gibi
G527/7 Kemāle mā'il oldı ṭabʿ-ı Bāḳī / Maḥabbet **ḫalḳ** içinde māle düşdi
K2/32 **Ḫalḳ** rāḥatda seḥāb-ı keremüñ feyżinden / Belī uyḫu getürür ṭabʿa hevā-yı bārān
K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı devletüñde kā'ināt / **Ḫalḳ** iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i Yezdān eyledi
G270/3 Cām-ı mey böyle şikest olacaġı bellü idi / **Ḫalḳ** çoḳdan oḳumışlardı duʿāsın ḳadeḥüñ
G365/1 Cānā görinse ṭarf-ı ʿiẕāruñ niḳābdan / **Ḫalḳ** āfitāb ṭoġdı ṣanurlar seḥābdan
G407/2 Laʿl ü yāḳūt eyledi elmās tīġından revān / **Ḫalḳ** taḥsīn itdiler şemşīr-i gevher-bārına
K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı felek **ḫalḳa** vārını / Şükrāne-i cemāl-i cihān-bān-ı şehriyār
K19/4 İdüp elmāsdan āyīne vü zerden şāne / Gösterür **ḫalḳa** yine şīve-i duḫter ḫātem
M4/I/1 Cāme-i ṣıḥḥat Ḫudādan **ḫalḳa** bir ḫılʿat gibi
G43/5 Āyīne gibi **ḫalḳa** mürā'īlik eylemez / Bāḳī ṣafā-yı ḫāṭır ile geydi bir nemed
G74/1 Terk-i dünyī-i denī **ḫalḳa** tedennī görinür / Çeşm-i ʿuşşāḳa ne dünyī vü ne ʿuḳbī görinür
G101/2 Çāk itmeyeydi sīnemi şemşīr-i cevr-i yār / Derd-i derūnum olmaz idi **ḫalḳa** āşikār
K25/7 Keh-rübā sübḥasın aldı ele çarḫ-ı sālūs / **Ḫalḳa** cevr eylemeden yaʿnī ider istiġfār
G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / **Ḫalḳa** dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd
G206/1 Var mı bir dīvāne kim geşt-i beyābān istemez / ʿUzlet idüp **ḫalḳdan** bir beyt-i aḥzān istemez
K24/5 Yazdurup müşg ile boynına ḥamā'il ṭaḳdı / Kendüye itmek içün **ḫalḳı** musaḫḫar sünbül
M3/V/1 Gül gibi **ḫalḳı** nesīm-i ḫulḳı ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı ʿadli āfāḳı gül-istān eylesün
G329/2 Ḳaş rā ḳad elif dehān ise mīm / Ḳılduñ ey māh **ḫalḳı** emrüñe rām
G86/2 Sen yatursın mesned-i ḥüsn üzre ḫᵛāb-ı nāzda / **Ḫalḳı** uyutmaz fiġān u nāle-i şeb-ḫīzler
K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile **ḫalḳuñ** bu gün başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından cihānı ḳıldı nūrānī
K14/17 Kimi şemşīr-bāz oldı kimi cān-bāz bu **ḫalḳuñ** / Temāşā eyleseñ ol günde görseñ ḥāl-i insānı
M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa gözleri **ḫalḳuñ** ṭola gelür / Zīrā görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür
G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri **ḫalḳuñ** bilin büker / Şehr-i dile gelince hezārān kemer geçer

ḫalḳ-ı ʿālem **[3]** bütün insanlar; bkz. "ʿālem ḫalḳı' md.

G538/1 Ṣaçuñ sevdāsı şeydā ideli ben zār u maḥzūnı / Unutdı **ḫalḳ-ı ʿālem** ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı
G370/5 **Ḫalḳ-ı ʿālem** Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb andan bu deñlü mübtelāyı n'eylesün
G492/1 **Ḫalḳ-ı ʿālem** gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

ḫalḳ-ı cihān **[7]** bütün insanlar; bkz. 'cihān ḫalḳı' md.

K23/4 Mūy-ı sefīdi ḥalḳasını çarḫ-ı pīre-zen / İsterdi daḫı eyleye **ḫalḳ-ı cihāna** dām
G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı **ḫalḳ-ı cihān** oldı nitekim / Dīvān-ı naẓm-ı Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl gül

Kt19/1 Nice yıllar ʿizz u iḳbāl ile olduñ kām-rān / Ser-figende emrüñe meʾmūr idi **ḫalḳ-ı cihān**

K23/2 Cām-ı hilāli hep bilece gördiler bu şeb / **Ḫalḳ-ı cihāna** ḳıldı Ḫudā rūzeyi ḥarām

M1/VIII/4 **Ḫalḳ-ı cihāna** ḳırḳ sekiz gün ṭuyurmayup / Bir hafta ḳıldı ġayrılar ancaḳ bu ḥāleti

G4/4 **Ḫalḳ-ı cihāna** melceʾ olaldan penāhına / Ḫurşīd-i çarḫ sāye gibi eyler ilticā

G134/5 **Ḫalḳ-ı cihānı** naḳşına eyler firīfte / Naḳḳāş-ı rūzgār ʿaceb rengler geçer

ḥalḳa [9] Bkz. ‘MAZMUNLAR ve İZAHI’, s. 230.

1. halka

K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa görinür / Dīde-i düşmenüñe **ḥalḳa-i** ejder ḫātem

G519/3 Ḫalāṣ eyler mi şol cānı kimesne / Ki ana **ḥalḳa-i** ejder ola cāy

2. çember

K19/7 **Ḥalḳadur** devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫʷāreye ḫoşdur ṭolu sāġar ḫātem

3. küpe

G7/2 Ṭaḳdı hilāl **ḥalḳasını** gūş-ı ḫidmete / Oldı sipihr bende-i fermān-peẕīr aña

4. kıvrım

G30/1 Gel ey dil **ḥalḳa-i** müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

G150/3 Çü zülfi **ḥalḳalarından** görine ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān ülker

K23/4 Mūy-ı sefīdi **ḥalḳasını** çarḫ-ı pīre-zen / İsterdi daḫı eyleye ḫalḳ-ı cihāna dām

K14/27 Mis̱āl-i ḥalḳa-i **zülf**-i girih-gīr-i ḫam-ender-ḫam / Biri birine ḳoydı tīġ-i ḳahruñ kāfir-istānı

M5/IV/1 Ḥalḳa-i **zülf-i** siyāhuñ ey ṣaçı müşg-i Ḫuten

ḥalḳa-i zülf [3] bkz. ‘zülfi ḥalḳaları’ md.

G468/5 Belādur gel bu sevdādan geç ey dil / Ṭolaşma **ḥalḳa-i zülf-i** nigāre

G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it gūşe-i gül-zārı gör / **Ḥalḳa-i zülfin** ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı gör

G108/4 **Ḥalḳa-i zülfi** ḫayāli gözümüzden gitmez / Gūyiyā çeşm-i ʿalīl üzre siyeh çenberdür

ḥalḳa-i der [3]

1. kapı halkası

K20/12 Götürdi perdeyi gözden görindi **ḥalḳa-i der** / Bu gice gök ḳapusın açdı Bārī-i Müteʿāl

1.1. kapı halkası ‖ eskiden büyüklerin kapı halkasını tutarak yardım bekleme adeti; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 267. (‘kâbe halkası’ md.)

K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi her ki ḳapuñdan bilmez / İḥtiyācı eline **ḥalḳa-i her der** ḫātem

M9/IV/2 Ḳapuñdan **ḥalḳa-i der** gibi gitmez çeşm-i ter her gün

ḥalḳa-i rindān [3] mecliste daire şeklinde diziliş/oturuş

G32/1 Pür olup devr idicek meclis-i mestānı ḳadeḥ / Çarḫ olur **ḥalḳa-i rindān** meh-i tābānı ḳadeḥ

G32/5 Yaraşur **ḥalḳa-i rindāna** disem ey Bāḳī / Ḫatem-i Cemdür anuñ laʿl-i Bedaḫşānı ḳadeḥ

G208/5 Ḳadeḥ fısḳıyye mey şu **ḥalḳa-i rindān** anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis

ḥalḳa-i teslīme geçmek [1] idam ipinin düğümü başına geçmek

K22/30 Ben kemend-endāz-ı meydān-ı belāġat olalı / **Ḥalḳa-i teslīme geçmişdür** ser-i gerden-keşān

ḥalḳa-i ẕikre girmek [2] zikir halkası/çemberine girmek

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār **girmiş ḥalḳa-i ẕikre** / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış

G182/5 **Ḥalḳa-i ẕikre girüp** ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / Ehl-i diller ʿaşḳ odına yana yana girdiler

ḥalḳa ḥalḳa [5] kıvrım kıvrım (zülf bağlamında)

G6/2 Nedür bu pīç pīç ü çīn çīn ü ḫam-be-ḫam kākül / Nedür bu ṭurralar bu **ḥalḳa ḥalḳa** zülf-i müşg-āsā

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ **ḥalḳa ḥalḳa** dūd-ı micmerdür

G54/5 Baḫūr-ı micmer-i ḥüsn ü bahādur ḫāl-i ruḫsāruñ / Anuñ ol **ḥalḳa ḥalḳa** ṭurra-i müşgīn duḫānıdur

G133/2 Genc-i viṣāl ṭālibini ejdehā-ṣıfat / Ol **ḥalḳa ḥalḳa** zülf-i ḫam-ender-ḫam öldürür

G190/3 Görenler ruḫlaruñda **ḥalḳa ḥalḳa** zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler yir yir

G124/1 **Ḥalḳa ḥalḳa** zülf kim ol ḫaṭṭ u ḫāl üstindedür / Şekl-i ṭuġrādur mis̱āl-i bī-mis̱āl üstindedür

ḥalḳa-be-gūş **[1]** kulağı halkalı ‖ azatlı köle

K26/24 Dil-i āşüfte-ṣıfat cevr ile pā-māl itme / Hindū-yı **ḥalḳa-be-gūşuñdur** o zülf-i miskīn

ḥalḳ **[2]** boğaz

G328/10 Aḳıdup **ḥalḳ-ı** şīşeden mey-i nāb / Ḫūn-ı ḳurbān gibi revān idelüm

G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i **ḥalḳ-i** ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña

ḥall **[3]**

1. eritme ‖

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun **ḥall** ile yir yir nişān

2. çözmek, üstesinden gelmek

K20/33 Elüñdedür çü bu gün **ḥall-i** müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

G297/5 Rişte-i cānumda zülfüñ bir girih bend itdi kim / **Ḥalline** ḳādir degül müşkil-güşālar bilmiş ol

ḥal çekmek **[1]** açık renk kağıda yapılan halkârlarda desenlerin dış kenarına koyu altından tahrir çekmek; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 23. (‘halkâr’ md.)

G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül çihre-i zer / ʿAşḳ ser-nāmesine levḥa yazup **ḥal çekdüm**

ḥall eylemek/itmek **[2]**

1. çözmek, üstesinden gelmek

G274/4 Kimse **ḥall eylemedi** müşkil-i rāz-ı felegi / Var ise ʿıḳd-ı S̱üreyyādur aña noḳṭa-i şek

2. eritmek

G418/6 Bāḳī edā-yı ḫūb ile vaṣf itse leblerüñ / Ḳand-i nebāt **ḥall ider** āb-ı ḥayāt ile

ḥallāc-ṣıfat **[1]** hallaç gibi; pamukları tokmak ve yay ile kabartan kimse

G479/4 Aṣdı **ḥallāc-ṣıfat** ʿaşḳ u maḥabbet yayın / Atılup penbe gibi dil o kemān-ebrūya

ḥallāl ḳılmak **[1]** çözmeye yardımcı olmak

K20/33 Elüñdedür çü bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ **ḳıl** bu ʿuḳdeye **ḥallāl**

ḫalvet **[2]**

1. tenhada, yalnızken ‖ başbaşayken

Mtl 27 **Ḫalvetde** enīs eyleyüp ol şūḫ-ı cihānı / ʿĀlemde müyesser ola mı ʿīş-ı nihānı

2. yalnızlık, gurbet ‖ dervişlerin tek başına hücreye kapanması

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i **ḫalvetde** senüñ fikr-i lebüñdür emelüm

ḫalvet-sarāy **[3]** saray

K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe **ḫalvet-sarāy-ı** cān

M7/III/3 Yaraşmaz mesned-i **ḫalvet-sarāy-ı** dilde illā sen

G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür viren **ḫalvet-sarāy-ı** cāna lemʿ / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i ʿālem-tāb şemʿ

ḫam **[12]**

1. büklüm, kıvrım (zülf için)

G212/3 Ruḫsār-ı ṣāf u pāki **ḫam-ı** zülf-i yārda / Āyīnedür ki deste vü pervāzı ābnūs

G364/1 Nāle-i dil ol **ḫam-ı** zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan

G488/2 Menzil-i māhdur **ḫam-ı** zülfi / Maṭlaʿ-ı mihrdür girībānı

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / **Ḫam-ı** zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür

G498/2 **Ḫam-ı** zülfüñ ki devr eyler yanaġuñ / İrem ṭāvūsıdur cevlāne geldi

G53/2 Zülfüñ **ḫamında** ḫaddüñi ḫurşīde virmezin / Şemʿi nʾider şu kimse kʾanuñ şeb-çerāġı var

K10/2 Nefḥa-i ʿanber ṭutar zülfi **ḫamından** ʿālemi / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer bile

2. yay gibi (kaşın kıvrık yeri bağlamında)

G242/6 Mesken ṭutalı ol **ḫam-ı** ebrūda çeşm-i yār / Āşūb u fitne gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ

G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre baḳ seyr it **ḫam-ı** ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ

G67/4 **Ḫam-ı** ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi dünyā gözedür

3. eğrisi (çevganın eğri kısmı için)

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dāʾim gūy-ı zer / Tā **ḫam-ı** çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

4. iki büklüm

G147/7 O ḫurşīd-i sipihr-i salṭanat kim / Öñinde ḳāmet-i eflāk **ḫamdur**

ḫam ḳılmak **[2]** bükmek ‖ iki büklüm yapmak

G75/5 Derd u ġam ḳaddümi **ḫam ḳılsa** göñül çekmez elem / Kemer itmek diler ol mūy-miyānum özenür

G121/2 **Ḳıldı** mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i servi **ḫam** / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā çeng itdiler

ḫām **[4]** bkz. ‘sīm-i ḫām’, ‘ḫayāl-i ḫām’

1. ham, acemi işi

K18/50 Puḫtedür ġayrılar eşʿārı velī puḫte piyaz / Ḫām ʿanberdür eger **ḫām** ise de bu eşʿār

G329/3 Sīme beñzer diyenlerüñ tenüñi / Hele ey dost sözleri ḳatı **ḫām**

K18/51 **Ḫām** var ise eger micmere-i naẓmumda / Dāmen-i luṭfuñ anı setr ider ey faḫr-i kibār

2. saf (işlenmemiş)

K18/50 Puḫtedür ġayrılar eşʿārı velī puḫte piyaz / **Ḫām** ʿanberdür eger ḫām ise de bu eşʿār

ḥamāʾil **[4]** Bkz. KOÇU, s. 126-127; ayrıca bkz. ‘zerrīn ḥamāʾil’ md.

1. gümüşten dört köşe, kabartmalı veya telkârî tarzda yapılan, içine âyetler ve küçük din kitapları konan kab, muska; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 24.

K24/5 Yazdurup müşg ile boynına **ḥamāʾil** ṭaḳdı / Kendüye itmek içün ḫalḳı musaḫḫar sünbül

G534/3 Ṭaḳınur göz degmesün diyü **ḥamāʾil** boynına / Ṣaḳınur yavuz naẓardan nʾeylesün anacuġı

K8/4 **Ḥamāʾil** gibi dāʾim dāġ-ı derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / Ḳosun baş üstine dirse nʾola vaʾllāhi cān üzre

2. kılıç kayışı, nişan hamayili

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı ḍarb-ı tīġuñ sīnede bend-i **ḥamāʾildür**

ḥamām **[1]** güvercin

K23/21 Fażlı feżāsı içre bu eflāk-i bī-ḳarār / Evc-i hevāda yidi muʿallaḳ döner **ḥamām**

ḥamd-i pāk ḳılmak **[1]** can u gönülden şükretmek

G456/6 **Ḳıl** ey Bāḳī seḥer bülbülleriyle / Hezārān **ḥamd-i pāk** ol Lā-yezāle

ḫam-be-ḫam **[1]** kıvrım kıvrım, büklüm büklüm

G6/2 Nedür bu pīç pīç ü çīn çīn ü **ḫam-be-ḫam** kākül / Nedür bu ṭurralar bu ḥalḳa ḥalḳa zülf-i müşg-āsā

Ḥamdüli'llāh [3] 'Allaha hamdolsun!', 'şükürler olsun!'; YILMAZ, s. 59-60.

K2/9 **Ḥamdüli'llāh** viṣāl-i Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl / Ḳalbümüz açdı yine niteki verd-i ḫandān

M3/IV/5 Devletinde miḥnet-i devrāndan ey Bāḳī ne ġam / **Ḥamdüli'llāh** Pādişāh-ı bende-perverdür gelen

G22/6 Bāḳıyā fennüñde ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / **Ḥamdüli'llāh** ṭabʿ mevzūn ʿaḳl mīzānı dürüst

ḫāme [18] kamış kalem; bkz. 'nevk-i ḫāme' md.

K9/22 Destinde **ḫāme** fażl u belāġat nihālidür / Medḥ ü s̱enā-yı şāh-ı cihān aña berg ü bār

K19/29 Yazdı ḫoş āyet-i Nūn ve'l-Ḳalem engüştüñde / Ne midād istedi ne **ḫāme** ne mısṭar ḫātem

K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken **ḫāme** ṭurmaz deprenür / Neydür anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān

G9/7 Lūle-i **ḫāme** ile çeşme-i dilden Bāḳī / Eyledi ḳā'ide-i āb-ı ḥayātı icrā

G50/5 Zer-i ḫāliṣ gibi rengīn olup gitmekde eşʿāruñ / Elüñde **ḫāme** ey Bāḳī meger kibrīt-i aḥmerdür

K24/13 Nev-ʿarūs-ı çemene māşıṭadur faṣl-ı bahār / Kim anuñ **ḫāme-i** müşgīnine beñzer sünbül

K25/2 Āfitāb üzre meger **ḫāme-i** dest-i ḳudret / Çekdi bir med nitekim ḥācib-i rūy-ı dil-dār

G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı ruḫuñ **ḫāme-i** Bāḳī / Ol ṣūreti virmez ṣanemā naḳşına Bih-zād

G90/5 Bāḳī sürūd-i bezm-i ṭarab-ḫāne-i ḫayāl / Ṣavt u ṣarīr-i **ḫāme-i** gevher-nis̱ārdur

G147/8 Dem-i taḥrīr-i elṭāfında ʿālem / Ṭufeyl-i **ḫāme-i** müşgīn-raḳamdur

G253/5 Ḫurdeler geçmiş-durur dendānuñ evṣāfında kim / **Ḫāme-i** Bāḳī delüpdür baġrını lüʾlūlaruñ

K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde nem-i **ḫāmeñ** ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı nitekim ebr-i bahār

G155/4 Şehā bir dem ney-i **ḫāmeñ** cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi devāt / **Ḫāmenüñ** ṣaldı ayaġı altına miskī ḥarīr

G131/2 Göricek muʿcize-i naḳşını ṣūret-ger-i Çīn / Götürüp **ḫāme-ṣıfat** barmaġın īmān getürür

G346/7 Ser-i şemşīrüñ ile ṭoġrasalar **ḫāme-ṣıfat** / Baş ḳaldurmaya ʿāşıḳ ḫaṭ-ı fermānuñdan

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı **ḫāmesinden** dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

K6/18 El süvār oldı kümeyt-i **ḫāmeye** şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

ḫāme-i müşgīn [1] misk kokulu kalem (mürekkeplere misk karıştırılması yönüyle)

K25/32 Noḳṭalar kim dökilür **ḫāme-i müşgīnüñden** / Her biri şāhid-i maʿnāya olur ḫāl-i ʿiẕār

Ḥamel burcı [1] Koç burcu; güneşin koç burcuna girmesiyle nevruz başlar ve bu tarihler baharın başlangıcı kabul edilir; bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 314.

G456/4 Cihān pür-būy-ı müşg-i nāfe-i Çīn / **Ḥamel burcında** seyr eyler ġazāle

ḫam-ender-ḫam [2] kıvrım kıvrım, büklüm büklüm

K14/27 Mis̱āl-i ḥalḳa-i zülf-i girih-gīr-i **ḫam-ender-ḫam** / Biri birine ḳoydı tīġ-i ḳahruñ kāfir-istānı

G133/2 Genc-i viṣāl ṭālibini ejdehā-ṣıfat / Ol ḥalḳa ḥalḳa zülf-i **ḫam-ender-ḫam** öldürür

ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī [1] peygamber dininin koruyucusu ‖ Kanuni Süleyman

K2/11 Ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī **ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī** / Ṭāyiʿ-i emr-i Ḫudā tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳurʾān

ḥamle eylemek [1] hücum etmek, saldırmak, atılmak

K7/19 Zūr-ı dest-i devleti gürz-i girān-ı saṭveti / Düşmen üzre **ḥamle-i** Sām u Nerīmān **eyledi**

ḥammām [1] hamam

G313/4 Ṣaḥn-ı **ḥammāmda** dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er yoḳ daḫı pehlū da güzel

hāmūn [2] ova, sahra

G142/3 Āb-ı çeşmüm baḥr ider hāmūnı ṭuġyān eylese / Ṣarṣar-ı āhum ṭoḳınsa ṭaġlar **hāmūn** olur

G142/3 Āb-ı çeşmüm baḥr ider **hāmūnı** ṭuġyān eylese / Ṣarṣar-ı āhum ṭoḳınsa ṭaġlar hāmūn olur

ḫāmūş [1] miskin miskin

G122/4 **Ḫāmūş** yatma bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel merġ-zāra ġulġule-i mürġ-i zārı gör

ḫāmūş eylemek [1] susturmak

G324/5 Nāleler ḳıldum ser-i kūyında yāruñ Bāḳıyā / Bülbülān-ı gül-sitān-ı dehri **ḫāmūş eyledüm**

ḫāmūş u lāl olmak [1] suspus olmak, susmak

G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı cān-ı nālānum bu gül-zāra / Çemen bülbülleri şimden girü **ḫāmūş u lāl olsun**

ḫāmūşlıḳ [1] suskunluk

G318/10 **Ḫāmūşlıḳ** senden ʿaceb ṭabʿuñ müsellem ṭutdı hep / Siḥr-āferīnān-ı ʿArab pākīze-gūyān-ı ʿAcem

ḫᵛān [6] sofra ‖ lutuf, ikram

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı memleket-i luṭf u cūd o kim / Mebẕūl **ḫᵛān-ı** luṭfına maḥṣūl-i baḥr u kān

K20/47 Giceñ şerefde şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ bayram / Nevāl ü niʿmet ile **ḫᵛān-ı** ʿīş māl-ā-māl

K25/22 Eline girmek içün fażla-i **ḫᵛān-ı** keremi / Meh-i nev destin açar niteki şaḫṣ-ı cerrār

G448/3 Meger **ḫᵛān-ı** melāḥatde gümişden bir ṭabaḳdur ol / Açılmış aḳ güldür ya leṭāfet gül-sitānında

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli **ḫᵛānın** özler kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ niʿmetine müstaġraḳ / Dizilirler keremüñ **ḫᵛānına** mihmān ṣaf ṣaf

ḫᵛān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān [1] Halil İbrahim sofrası

K2/55 Bezl ile az ola mı niʿmet-i cūd u keremüñ / Yimeden eksile mi **ḫᵛān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān**

ḫᵛān-ı iḥsān [1] kerem sofrası

G64/7 Ṭoyılmaz **ḫᵛān-ı iḥsāna** ḳanāʿat gelmez insāna / Kerem gördükçe ey Bāḳī gedālardan recā artar

ḫᵛān-ı iḥsān çekmek [1] kerem sofrasını yaymak ‖ ziyafet vermek; bkz. TS. C. V, s. 3493. (‘sofra salmak’ md.)

K12/12 Ehl-i dil gūşe-i bī-tūşe-i miḥnetde yatur / **Ḫᵛān-ı iḥsānı** felek merdüm-i nā-dāne **çeker**

ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān çekmek [1] kerem sofrasının nimetlerini bolca yaymak ‖ ziyafet vermek

G415/3 **Ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān çekdi** şīrīn sözlerüñ / Niʿmetu'llāhīlere ol laʿl-i şekker-bār ile

ḫᵛān-ı yaġmā [2] çanak yağması; bu gelenekel ilgili bilgi ve minyatürler için bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 56.

G127/3 Tekellefsüz gelür bād-ı ṣabā tārāc ider bir gün / Çemen bezminde gūyā süfre-i gül **ḫᵛān-ı yaġmādur**

G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse **ḫᵛān-ı yaġmādur**

ḫᵛān-ı vaṣl [2] vuslat sofrası

G80/2 Rişteyle baġlayup lebin ol şūḫ didi kim / Mihmān-ı **ḫᵛān-ı vaṣluma** bu diş kirāsıdur

G330/5 Bāḳıyā **ḫᵛān-ı vaṣla** irmez isem / Ġam tenūrında nice bir yanam

ḫᵛān-ı viṣāl [2] vuslat sofrası; bkz. ‘viṣāl ḫᵛānı’ md.

G475/2 Ṣunuben **ḫᵛān-ı viṣālüñi** raḳībe her dem / Ġamuñı baña ġıdā eyleme iḥsān eyle

G95/4 Ḫūbān-ı şehrüñ ḫoş-teri şīrīn ü nāzük her yiri / **Ḫᵛān-ı viṣāle** sükkerī pālūde-i ter kendidür

ḫān [2] hükümdar

K5/9 Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿatdur / Cihān-ı salṭanatda ol saʿādet taḫtınuñ **ḫānı**

M1/VI/3 Her ḳanda başsa pāy-ı semendüñ nisār içün / **Ḫānlar** yoluñda cümle revān itdi cānları

ḫān u ḫāḳān [1] hükümdarlar

K14/37 Hemīşe fetḥ -i fīrūzı livāña iltivā itsün / Ḳapuña iltică ḳılsun cihānuñ **ḫān u ḫāḳānı**

Ḫān Murād [12] Murat Han

K6/10 **Ḫān Murād** ol kāʾinātuñ ḳıble-i iḳbāli kim / Kaʿbe-i der-gāhına şāhān u dervīşān gelür

K7/17 Şāh-ı ʿādil **Ḫān Murād** ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi reşk-i gül-istān eyledi

K7/24 Bāḳīye eżʿāfın iḥsān eyledi elṭāf-ı şāh / Ol kerem kim Şeh Selīm ü **Ḫān Süleymān** eyledi

K8/8 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet **Ḫān Murād** ol kim / Vücūdı sāye-i luṭf-ı ilāhīdür cihān üzre

M3/I/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet **Ḫān Murād** / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/II/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet **Ḫān Murād** / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/III/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet **Ḫān Murād** / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/IV/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet **Ḫān Murād** / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/V/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet **Ḫān Murād** / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

G65/6 Murāduñ **Ḫān Murāduñ** himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

G403/9 Minnet Ḫudāya baḫt müsāʿid sitāre yār / İḳbāl-i **Ḫān Murād-ı** saʿādet-nedīm ile

G408/8 **Ḫān Murād** ol pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā kʾanuñ / Salṭanat ḥaḳḳā ḳabā-yı rāstdur bālāsına

Ḫān Süleymān-ı Ġāzī [1]

K3/7 Cihān-ı kerem **Ḫān Süleymān-ı Ġāzī** / Şeh-i āsmān-taḫt u ḫurşīd-efser

Ḫān Selīm [1] Selim Han

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı ḫudāvend-i kerīm / Sulṭān-ı ʿādil **Ḫān Selīm** şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

Ḫān Meḥemmed [1] Mehmet Han

G392/6 **Ḫān Meḥemmed** şeh-i ʿādil ki zamān-ı ʿadli / ʿĪd u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı tezyīn

Ḫān-ı Gīlān [1] Gilan Hanı

K7/22 ʿAbd-i Memlūkī gibi ḫāk-i cenābı ḫıdmetin / Seyyid-i ṣāḥib-velāyet **Ḫān-ı Gīlān** eyledi

ḫançer [48] hançer ‖ kılıç; bkz. STEINGASS, s. 476. (sevgili/güzel'in keskin bakışı, kirpiği, kaşı bağlamında); Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü'nde şu bilgiler kayıtlıdır: 'tanzimattan önceki toplum hayatımızda hançer, erkek tuvaletinin, aynı zamanda mertlik nişanı olan en önemli süslerinden biriydi. Erkek çocuğun delikanlılık çağı, belindeki kuşağın kıvrımına sokulmuş bir hançer taşıması ile başlardı. Hançerin kını ve kabzası, memleketimizde yüzyıllar boyunca...irili ufaklı zümrütler, elmaslar, pırlantalar ile süslenmiş,...kadifeden ipekten altın sırma ile, incilerle işlenmiş kıymetli kumaşlardan esvapların, kaftanların arasında murassa bir hançer kabzası, göz kamaştıran şahane tuvalete ayrı bir revnak vermiştir.' Bkz. KOÇU, s. 127; ayrıca bkz. 'zer-nişān ḫançer' md.

K10/6 Cān virür çoḳdur ser-i kūyuñda ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir **ḫançer** bile

K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i **ḫançer** ḫātem

K23/9 Behrām eline **ḫançer** alup ḳaṣd ider ya ḫod / Aʿdā-yı dīn ü düşmen-i İslāma intiḳām

M9/III/2 Kesilmezdüm yanından bir naẓar **ḫançer** gibi ḳaṭʿā

G155/1 İderken tīr-i müjgānuñ gibi ḥükmin revān **ḫançer** / Görüp şemşīr-i ġamzeñ kendüden geçdi hemān **ḫançer**

G155/2 ʿAdūñuñ tīġ-i kāfir gibi lerzān itdi endāmın / Miyānına ṭaḳındı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān **ḫançer**

G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān **ḫançer**

G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun endāmın ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / Bitürsün bāġ-ı nuṣretde nihāl-i erġavān **ḫançer**

G155/7 Tażarruʿ demleri geldi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber dilin ḳılsun revān **ḫançer**

G326/1 Aġyāra ḳıldı **ḫançer** ile ġamzesi hücūm / Küffāra çekdi tīġını şan pādişāh-ı Rūm
G386/5 Rūz-ı ġamuñda ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / Kendüm helāke ḳaṣd iderin **ḫançer** isterin
G398/5 Ṭaḳılur saña **ḫançer** gibi egri / Atılur oḳ gibi yābāne ṭoġru
G424/7 İki **ḫançer** ṭaḳınmış ey Bāḳī / Ḫaste çeşmi ṣolında ṣaġında
G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi **ḫançer** kemerinden / Üftādelerin öldürür āh işte burası
G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran **ḫançerdür**
G134/2 Reşk-i zülāl-i **ḫançeri** ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile gelince hezārān kemer geçer
G298/3 Aġız bir idüp söylemek āsān idi yāre / Zaḫmuñla gelüp olsa eger **ḫançeri** yek- dil
G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i **ḫançeri** ṣad-pāre sīnede / Māhīye beñzer ol ki düşe dāme çıḳmaya
G515/4 Bezm-i meyde būse-i laʿl-i nigāra ḳaṣd ider / Gögsine ursa n'ola cāmuñ ṣurāḥī **ḫançeri**
K12/10 Āb-ı rūyın gören ol **ḫançer-i** āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb ṣanur sīne-i ʿuryāne çeker
M3/II/3 Çeşme-sār-ı sebze-zār-ı devletinden reşḥadur / Āb-ı rūy-ı **ḫançer-i** kişver-güşā-yı salṭanat
G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı miyānuñ kemer gibi / Cānā niteki **ḫançer-i** hicrān aradadur
G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum aḳsa dem-ā-dem ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi **ḫançer-i** āzār-ı firāḳ
G251/3 Peyām-ı **ḫançer-i** ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñ'çün ditrer endāmı çemende bāddan bīdüñ
G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet zīb ü zīver tācına / Gevher-i vālā-yı nuṣret **ḫançer-i** elmāsına
G439/1 Düşse göñlüm n'ola ol **ḫançer-i** ḫūn-efşāne / Müjeñ oḳlarınuñ eylükleri batdı cāne
G467/7 Kemer eylerdi ḳolın ince bilüñe Bāḳī / Girmese **ḫançer-i** ḫūn-rīzüñ eger araya
G476/3 Dem-be-dem dil üzredür biz ʿāşıḳa / Tīzlik var **ḫançer-i** cānānda
G482/1 Gül ġam-ı ḫaṭṭuñla düşmiş **ḫançer-i** ḫār üstine / Gelmiş efġān eyler anuñ bülbül-i zār üstine
G501/1 Sīne gencīnesini **ḫançer-i** cānān deldi / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān deldi
K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla memālik rūşen / **Ḫançer-i** ʿadli cilāsıyla cihān pür-lemeʿān
G60/4 **Ḫançer-i** cānān ecel cāmına ṭurmaz ṣu ḳatar / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar leẕẕetlüdür
G144/3 **Ḫançer-i** ġamze-i ḫūn-rīzüñe tīġ-i Ḥayder / Ṣafḥa-i ʿārıżuña muṣḥaf-ı ʿOs̱mān dirler
G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / **Ḫançer-i** ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı gül
G383/4 **Ḫançer-i** elmās-ı ġamzeñ var iken ḫūnī gözüñ / Çekmesün ʿālemde tīġ-i āhenīnüñ minnetin
Kt2/1 Ḳalmayup ferri düşdi destinden / **Ḫançer-i** āb-gūnı Behrāmuñ
G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i **ḫançerin** gösterüp işte mā didi
K18/12 Mevsim-i rezm degüldür dem-i bezm irdi diyü / Sūsenüñ **ḫançerini** ṭutdı ser-ā-pā jengār
G48/1 Ṭurmaz yanumda **ḫançerini** vaṣf ider nigār / Yaʿnī baña ṭoḳındurur ol şūḫ-ı şīve-kār
G495/1 Var iken **ḫançerinüñ** ʿāşıḳa dil-dārlıġı / Ġam degül eylese peykānı dil-āzārlıġı
G278/5 **Ḫançer-ṣıfat** iẓhār-ı ṣafā eyledi dilden / Nāzüklik ile göñlümüz almaġa miyānuñ
G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı **ḫançerüñ**
G376/3 Jāle düşmiş berg-i sūsendür **muraṣṣaʿ ḫançerüñ** / Berkdür ey seng-dil ammā demürden ṭaşdan
G474/6 Dā'im revā mı ġayra çıḳa tīġ u **ḫançerüñ** / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya
G113/2 **Ḫançerüñ** sīnemi delerse eger / Şöyle bir ḫayr ider ki cāna deger
G506/4 Dil olup derd-i derūnum saña taḳrīr itse / **Ḫançerüñ** söylese görseñ dil-i şeydā ġamını
G458/5 Yine cisminde Bāḳī **ḫançerüñle** yaralar çizdi / Ṣanasın sāde-rū bir dil-rübāyı çekdi pehlūya
G184/5 Gördiler **ḫançerüñüñ** zaḫmı virür cāna ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler bir içim ṣu didiler

ḫançer-i bürrān **[3]** keskin hançer

G346/5 Görüp ol sāʿid-i sīmīni gümişden bilüñi / İştihā keskin olur **ḫançer-i bürrānuñdan**
G389/1 Ḫavf ider ṣanma beni **ḫançer-i bürrānuñdan** / Degme nesneyle kesilmem ṣanemā yanuñdan
G501/4 Tīrüñüñ ey ḳaşı ya manḳıra geçmez saʿyı / Sīnemüñ dāġını ol **ḫançer-i bürrān** deldi

ḫançer-i zerrīn-ġılāf [2] altın kılıflı hançer

Kt6/2 Tīrüñe ey sīm-ten olsun nişān āşüfte-dil / Ḫoş yaraşur ol miyāne **ḫançer-i zerrīn-ġılāf**

K20/14 Hemān bu **ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı** Pāşādur / Ki ṭāḳ-ı ʿarşa aṣıldı bu şeb hilāl-mis̱āl

ḫançer çekmek [7]

G155/3 Çemende berg-i sūsen gökde māh-ı nev degül peydā / **Çeker** aʿdā-yı dīn üzre zemīn ü āsmān **ḫançer**

G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı Mirrīḫ-i çarḫ / Rūy-ı yāre öykünür diyü mehe **ḫançer çeker**

G266/3 Devr-i ġamzeñde senüñ kimseye **ḫançer çekmez** / Boynuma aluruñ ey şūḫ-ı dil-ārā ḳoluñ

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā **çekdi ḫançer** berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

G438/4 Niçün ol ḫurşīd-i ʿālem-tāba öykündüñ diyü / Māh-ı nev **ḫançer çeker** mihr-i dıraḫşān üstine

K12/6 Sīneme nīzelerin ol müjeler ṭoġrıldur / Üstüme **ḫançerin** ol ġamze-i mestāne **çeker**

G437/3 Bezm-i meydür güzelüm ḳan ola şāyed arada / **Çekmesün ḫançerini** ġamzelerüñ mestāne

ḫançer üstine atılmak [1] Bkz. ‘ḫançere düşmek’ md.

G428/3 Ṭurrañdan indi ġamzeñe cān-bāz-ı dil yine / Çenberden **atdı** kendüsini **ḫançer üstine**

ḫançere düşmek [3] ‘...hançer veya kılıcı kalp üzerine dayayıp hızla yere atılmağa ve bu suretle hançer göğüsten girip arkadan çıkarak intihar etmeye vaktiyle ‘hançere düşmek’ derlermiş.” Daha geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 232.

K18/43 Reşk-i dendānuñ ile **ḫançere düşdi** jāle / Berg-i sūsende gören itdi ṣanur anı ḳarār

K25/4 Bir güneş yüzlü firāḳında felek ḥasret ile / Var ise **ḫançere düşdi** nitekim ʿāşıḳ-ı zār

G481/2 Bāġda āb-ı revān üzre dökilür berg-i bīd / Cūylar dīdāruñuñ reşkiyle **düşdi ḫançere**

ḫançer-dār [1] hançerli

G114/5 Ġoncaya baḳsa lebüñsüz çeşm-i Bāḳī bir naẓar / Ġonca berg ü berg ḫār u ḫār **ḫançer-dār** olur

ḫandān [7] gülme; bkz. ‘verd-i ḫandān’, ‘gül-i ḫandān’, ‘ġonca-i ḫandān’ md.

G238/1 Ḥāl-i ʿālem ezelī böyle perīşān ancaḳ / Kimi **ḫandān** kimi giryān kimi nālān ancaḳ

G330/2 Şemʿ-veş ṣubḥ olınca şevḳumdan / Gāh **ḫandān** u gāh giryānem

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā **ḫandān** görüp yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i ḫūn-ḫ̌ārı ṭuymazsın

G414/3 Kendü güller gibi **ḫandān** līk çeşm-i ʿāşıḳı / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi giryān itmede

G490/2 Ġonca-i ümmīd-i bāġ-ı ʿömri **ḫandān** görmedi / Dīde kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı

G37/1 Leb-i **ḫandānuñ** ile ḳılduñ yād / Eyledüñ mürdelerüñ rūḥını şād

G222/5 Ḫaṭṭ-ı laʿlin Bāḳıyā ol ġonca-i nev-rüstenüñ / Seyr idenler didiler **ḫandānuñ** olmaḳdur bu ḫaṭ

ḫandān eylemek/itmek [3] gülüp açmak

M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı nesīm-i ḫulḳı **ḫandān eylesün** / Nev-bahār-ı ʿadli āfāḳı gül-istān eylesün

K7/18 ʿĀlemi gül gibi **ḫandān itdi** devr-i devleti / ʿAhd-i ʿadli iʿtidāl-i māh-ı nīsan eyledi

G272/6 Bāḳīyi gül gibi **ḫandān itdüñ** evvel luṭf ile / Ṣoñra döndüñ mübtelā-yı ḫār-ı hicrān eyledüñ

ḫandān olmak [4] gülüp açılmak

K11/7 Yüzüñ ey ġonca-leb dürme bize cevr eyleyüp ṭurma / Açıl gül gibi **ḫandān ol** ṣalın serv-i ḫırāmān ol

K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi **ola mı ḫandān** yāḳūt / Dehen-i yār gibi ḳanı suḫan-ver ḫātem

G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz çünki ḥayrān olmaġa bāʿis̱ / Nedür lāʿl-i lebüñ çaḳ böyle **ḫandān olmaġa** bāʿis̱

G138/2 Eşküm döker sitāre gibi cevr ile o māh / Ḫurşīd gibi ḫurrem ü **ḫandān olup** gezer

ḫandān u ḫurrem olmak [1] gülüp açılmak

G308/9 Bāġ-ı cihānda gül gibi **ḫandān u ḫurrem ol** / Bezm-i ṣafāda ey şeh-i ferḫunde-fāl gül

ḫande **[1]** gülüş

G6/1 Nedür bu **ḫandeler** bu ʿişveler bu nāz u istiġnā / Nedür bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

ḫande itmek **[1]** gülmek

G443/3 Hüner ehli zamānede gülmez / ʿĀḳil **itmez** ʿabes̱ yire **ḫande**

ḫāne ḫāne geşt itmek **[1]** ev ev dolaşmak/aramak

G357/3 Yād-ı lebüñle cām-ı mey-i laʿl-fām içün / Kūy-ı muġānı **geşt iderin ḫāne ḫāne** ben

ḫānedān-ı maʿdelet **[1]** Osmanlı hanedanı (‘dūdmān-ı maʿdelet’ parelelliğinde)

M3/III/1 Sensin ey çeşm-i çerāġ-ı dūdmān-ı maʿdelet / Şemʿ-i nūr-efşān-ı bezm-i **ḫānedān-ı maʿdelet**

ḫāne **[4]** ev

G273/4 Eyleyüp zühdüñ binā-yı süst-bünyādın ḫarāb / **Ḫāne-i** ʿaşḳuñ esāsın üstüvār itsem gerek

G263/3 Diñmese yaşum ʿaceb mi ey göñül / **Ḫānemi** āh ile pür-dūd eyledüñ

G29/5 Vücūdum **ḫānesin** seyle virür Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu āb olur bāʿis̱

G433/4 Cānı defʿ eyle dilā gelse ḫayāl-i cānān / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm **ḫāneyi** bī-ġayr eyle

ḫāne-i dil **[2]** bkz. ‘dil ḫānesi’, ‘göñül ḫānesi’ md.

G377/1 Rūşen gerekse **ḫāne-i dil** ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun **ḫāne-i dilde** / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

ḫāne-i cān **[3]** can evi ‖ kalp; bkz. ‘cān evi’ md.

G68/1 Dāġ-ı ġam naḳd-i dil ü raḫt-ı revānum gözedür / Dīde-bān oldı meger **ḫāne-i cānum** gözedür

G84/3 Ṭāḳ-ı cefāda manẓara-i çeşm-i dil-rübā / Kūy-i belāda **ḫāne-i cāna** ḥavāledür

K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / **Ḫāne-i cāna** żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür

ḫāne-i ḫammār **[3]** meyhane

K10/10 Ḫayli demdür ḫırḳa rehn-i **ḫāne-i ḫammārdur** / Ḫavfum oldur ki ola dīvān ile defter bile

G173/1 Göñül cām-ı lebüñle sāḳıyā āvāre düşmişdür / Görelden çeşm-i mestüñ **ḫāne-i ḫammāre** düşmişdür

G353/6 Şarāb-ı dil-güşā egler dil-i mehcūrı ey Bāḳī / İlet ol derd-mendi **ḫāne-i ḫammāre** eglensün

ḫāne-i ḳalb **[1]** gönül evi

G342/1 **Ḫāne-i ḳalbüm** eylesün termīm / Kaʿbe yapmaḳ dilerse İbrāhīm

ḫāne-i vīrāne **[1]** köhne ev ‖ dünya

G136/3 Çarḫuñ ey dil umma bu şırça sarāyından s̱ebāt / Kim nice mīrās̱a girmiş **ḫāne-i vīrānedür**

ḫānede ḳalmak **[1]** evde kalmak ‖ evlenememek

G102/4 Devr-i ruḫuñda **ḳaldı** ḳamer künc-i **ḫānede** / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur

ḫānḳāh **[7]** tekke

G157/6 Hāy u hūy-ı **ḫānḳāh** u naʿre-i mestāneden / Hep viṣālüñ küncidür maḳṣūd ġavġā bundadur

G236/8 **Ḫānḳāhdan** ṭoġru ʿazm itse n’ola mey-ḫāneye / Bāḳīyi çün böyle irşād eylemişdür pīr-i ʿaşḳ

G61/4 Ḫum gibi sen de taṣfiye-i bāṭın it yüri / Dergāh-ı mey-fürūş ulu **ḫānḳāhdur**

G238/5 Bāḳıyā **ḫānḳāh**-ı ʿālem-i ḥayretde hemān / Her gelen kimse bu esrār ile ḥayrān ancaḳ

G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / **Ḫānḳāh-ı** ʿaşḳ arada ġam fetīli şemʿ-i cemʿ

G376/4 **Ḫānḳāh-ı** ʿaşḳuñuñ mihmānlarıdur cān u dil / Tekyedür ḫālī degül evbāşdan ḳallāşdan

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil mānend-i şekl-i Ẕü’l-feḳār / **Ḫānḳāh-ı** ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına

ḫānümān **[4]**

1. yuva

K14/6 Yıḳıldı **ḫānümān-ı** baḫtı ber-bād oldı aʿdānuñ / Revān oldı nesīm-i fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

2. ev bark

G191/2 **Ḫānümānı** n'eylerüz bu günbed-i mīnāda biz / ʿĀlemüñ sulṭānıyuz ṣırça sarāya māliküz

3. saray

G448/5 Görenler ol kemerde Bāḳıyā ṭāḳ-ı melāḥatde / Yazılmış şemsedür dirler güzellik **ḫānümānında**

3. mal mülk; bu anlam için bkz. STEINGASS, s. 444.

G182/3 Cān evinden **ḫānümānum** aldı düzd-i ġamzeler / Olmadı hīç kimse vāḳıf nāzükāne girdiler

ḫar [3] eşek (rakip bağlamında)

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ yirin umma ṣofī / Baġlamaz kimse seni ol ḳapuda **ḫar** yirine

G521/3 Cemʿ oldı eşḳiyā ile bir gün raḳīb-i **ḫar** / Ehl-i şeḳādan üstine kimse oturmadı

G44/2 Var ise çekmege her bār-ı ġamuñ / **Ḫar** gibi oldı raḳībüñ muʿtād

ḫar-ṭabʿ [1] eşek huylu

G436/4 Kūyuña ġayrıları çekse raḳīb-i **ḫar-ṭabʿ** / Seyl-i eşkümle döner ḳadd-i dü-tā dolāba

ḫār [31] diken

K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste **ḫār**

K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine gül-şene seḥāb / Altun göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı **ḫār**

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı **ḫār**

K25/29 Ezelī böyledür āyīn-i sipihr-i ġaddār / Ki gülüñ ḫᵛāb-gehi **ḫār** ola ḫāruñ gül-zār

G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle **ḫār** ʿālemde yemden incinür

G103/5 Oldı çemende bāliş-i ġonca kenār-ı **ḫār** / Mürġ-i seḥer iderse n'ola āh u nāleler

G114/5 Ġoncaya baḳsa lebüñsüz çeşm-i Bāḳī bir naẓar / Ġonca berg ü berg **ḫār** u **ḫār** ḫançer-dār olur

G160/4 Ṣun bezm-i ʿīşa destüñi kim cām-ı mey gibi / Girmez elüñe bir gül-i ter bī-cefā-yı **ḫār**

G168/5 Yire geçse yiridür ehl-i fażīlet çünki āh / ʿİzz u cāhuñ **ḫār u ḫas** deryā-mis̱āl üstindedür

G180/6 Sen **ḫār** ile ṣalınmada gül-zār-ı dehrde / Ben zār olam revā mıdur ey serv-i gül-ʿiẕār

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı **ḫār** / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı gül

G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger çarḫ bī-raḥm olmasa / Pister-i **ḫār** üzre n'eyler nāzenīn endām-ı gül

G482/1 Gül ġam-ı ḫaṭṭuñla düşmiş ḫançer-i **ḫār** üstine / Gelmiş efġān eyler anuñ bülbül-i zār üstine

G395/4 **Ḫār** zaḫmından neler çekdügümi gül-zārda / Bāġ-bān-ı bülbül-i giryāne söyleñ söylesün

K13/4 Ḫᵛār u zār olmazdı bülbül **ḫāre** yār olmazdı gül / ʿAksine devr itmeyeydi günbed-i gerdān eger

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre **ḫāre** gül ü lāle vü mermer sünbül

G200/3 Gül-i maḳṣūd ele getürmez o kim / Zaḥmet-i zaḫm-ı **ḫāre** ḳatlanmaz

G426/6 Ẓulmet-i cehlde cevher diyü cemʿ itdügümüz / Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzda seng-i **ḫāre**

K2/8 Nice dem derd ile dem-beste ḳalup ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i **ḫār-ı** hicrān

G202/4 Dilde ḫırāş-ı **ḫār-ı** ġam dīdede eşk dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ evvel luṭf ile / Ṣoñra döndüñ mübtelā-yı **ḫār-ı** hicrān eyledüñ

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i **ḫār-ı** melāmet behre-i Behrām-ı gül

G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil **ḫār-ı** aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler eks̱er nīş-i zenbūrı

M2/V/7 Aḳ gül ġoncaları gibi güzel körpelerin / **Ḫār-ı** āzārdan Allāh nigeh-dār olsun

G85/1 **Ḫār-ı** ġamda ʿandelīb eyler fiġān u zārlar / Ġoncalarla ṣalınur ṣaḥn-ı çemende ḫārlar

G178/2 **Ḫār-ı** hecrüñde görüp ḥālüm baña öykündiler / Bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem āh u zārum aldılar

G380/1 Bir lebi ġonca yüzi gül-zār dirseñ işte sen / **Ḫār-ı** ġamda ʿandelīb-i zār dirseñ işte ben

K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı **ḫārından** bu fānī gül-şenüñ / Bir güle baksa hele ol ġonca-i ḫandān eger

G85/1 Ḫār-ı ġamda ʿandelīb eyler fiġān u zārlar / Ġoncalarla ṣalınur ṣaḥn-ı çemende **ḫārlar**

G345/2 Bülbül-i müştāḳuñuñ aġladuġın yār işidüp / **Ḫārlarla** açılur mı verd-i ḫandānum benüm

K25/29 Ezelī böyledür āyīn-i sipihr-i ġaddār / Ki gülüñ ḫᵛāb-gehi ḫār ola **ḫāruñ** gül-zār

ḫār-ı muġaylān **[1]** deve dikeni ‖ Kabe'nin etrafının deve dikenleri ile çevrilmesi

G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i vaṣluñda cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı ġamzeñ beñzemez **ḫār-ı muġaylān** zaḫmına

ḫār u ḫas **[3]**

1. çalıçırpı

M2/II/5 Bu fenā gül-şeninüñ **ḫār u ḫasından** göçürüp / Ḳurdılar bār-gehin ravża-i Rıḍvān üzre

2. çerçöp

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet vücūd-ı kāʾināt / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç **ḫār u ḫas**

2.1. çerçöp ‖ ayak takımı

G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i **ḫār u ḫas** bülbül giriftār-ı ḳafes

ḫār u ḫāşāk **[1]** çerçöp

G494/5 Cihānuñ **ḫār u ḫāşākin** götürsün ab-ı şemşīrüñ / Gül-istān eylesün rūy-ı zemīni düşmenüñ ḳanı

ḫᵛār u zār itmek **[1]** hor hakir duruma düşmek

K9/21 Mevrūs̱dur cenābuña memlūk ṭapuña / Lāyıḳ degül ki devr-i zamān **ide ḫᵛār u zār**

ḫᵛār u zār olmak **[1]** hor hakir olmak

K13/4 **Ḫᵛār u zār olmazdı** bülbül ḫāre yār olmazdı gül / ʿAksine devr itmeyeydi günbed-i gerdān eger

ḫārā **[4]**

1. düz renkli, üstünde mermer damarlarına benzeyen dalgalar bulunan menevişli bir kumaş; bkz. KOÇU, s. 128.

K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri mevcin görenler ṣandılar **ḫārā**

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i ter mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil **ḫārā mıdur**

2. sert taş, kaya

G513/3 Her şirārın aḫter-i devlet bilürdi Kūh-ken / Sīne-i **ḫārādan** āteşler çıḳarsa tīşesi

G381/5 Laʿl-i şīrīnüñ ümīdin ḳılsa göñlüm ʿāḳıbet / Pārelerdüm Kūh-ken gibi nice **ḫārāyı** ben

ḫarāb **[5]**

1. perişan, gamlı

M6/IV/1 Ḫāṭır **ḫarāb** u ʿaḳl müşevveş sen irmeseñ

G429/1 Peykānuñ açdı zaḫmumı cism-i **ḫarābda** / Güller bitürdi ḳaṭre-i bārān türābda

2. virane

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / İçinden gene peydā oldı bir künc-i **ḫarāb** açdum

G115/2 Cān u cenān-ı şeydā birle ten-i **ḫarābı** / Dīvāneler yataġı vīrānedür ṣanurlar

G469/1 Yoḳdur s̱ebāt çünki cihān-ı **ḫarābda** / Birdür hezār sāl ile yek-dem ḥisābda

ḫarāb eylemek **[6]** yıkıp dökmek, yok etmek

G171/5 Gitdükçe **ḫarāb eyler** mülk-i dil-i vīrānı / Dehrüñ bu cefāsından bir şāha şikāyet var

G273/4 **Eyleyüp** zühdüñ binā-yı süst-bünyādın **ḫarāb** / Ḫāne-i ʿaşḳuñ esāsın üstüvār itsem gerek

G79/3 Dil kişverini ol yürüyişler **ḫarāb ider** / Ḳaddüñ nihāli rāyet-i fetḥ ü ẓafer çeker

G141/2 Maʿmūre-i derūnı **ḫarāb itdi** ġam velī / Maḥrūsa-i maḥabbetüñ ābād olup gider

G540/5 Bāḳıyā gör **ḫarāb ider** āḫir / Seyl-i eşküm bu nīl-gūn ṭāḳı

G259/1 Dilā cihānı sirişkümle pür-şarāb itdüñ / Behey ḫarāb olası ʿālemi **ḫarāb itdüñ**

ḫarāb itmek [1] yıkık dökük, yıkılası

M2/I/1 Cāy-ı āsāyiş olur ṣanma cihān-ı fānī / Eyleme ḳaṣd-ı ʿimāret bu **ḫarāb** eyvānı

ḫarāb ḳılmak [1] yıkıp dökmek

G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi **ḳıldı ḫarāb** / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ

ḫarāb olası [1] yıkılası, yıkılmaya yüz tutmuş

G259/1 Dilā cihānı sirişkümle pür-şarāb itdüñ / Behey **ḫarāb olası** ʿālemi ḫarāb itdüñ

ḫarāb-ābād [1] viranelik ‖ dünya

G423/7 Mey içüp mest-i müdām olmayıcaḳ ey Bāḳī / Ne göñül baġlasun ādem bu **ḫarāb-ābāde**

ḫarābāt [2] rintlerin teselli aradığı neşe zerafet, zevk ve sanat mahalli olarak görülen içkili eğlence yeri; bkz. ‘kūy-ı ḫarābāt’ md.

G277/5 Zāhidā rind-i **ḫarābāta** iñen ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

G374/5 Kesilüp ṣoḥbet-i eṣḥāb-ı riyādan Bāḳī / Kesmedi pīr-i **ḫarābātdan** istimdādın

ḫarābāt ehli [2] rintler; bkz. ‘ehl-i ḫarābāt’ md.

M9/II/3 Gerekmez ʿaḳla yār olmaḳ **ḫarābāt ehli** veʾl-ḥāṣıl

G215/1 Benem şol laʿl-i mey-gūnuñ ġamından eşki āl olmış / **Ḫarābāt ehline** göñli şikeste bir sifāl olmış

ḫarābāt illeri [1]

G187/3 Seg-i kūyuñ sifālin sāġar-ı Cemşīde virmezler / **Ḫarābāt illerinde** sākin-i mey-ḫāneler vardur

ḥarām [1]

1. haram

K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i ḥürmet-i kūyuñda muḥterem / Vaṣluñ **ḥarām** ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi

2. buyhude, boş

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire eyler müdām baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġaraż ḫod **ḥarām** baḥs̱

ḥarām ḳılmak [1] yasaklamak

K23/2 Cām-ı hilāli hep bilece gördiler bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna **ḳıldı** Ḫudā rūzeyi **ḥarām**

ḥarāmī [2] haydut, eşkıya (gözler bağlamında)

G372/2 Viṣālüñ bezmine tek maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / İçerlerse **ḥarāmī** gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun

G182/2 Gözlerüñ ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı tārāc itdiler / Şol **ḥarāmīler** gibi kim kār-bāna girdiler

ḥarāret [4]

1. sıcaklık

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost yitiş / Hele bir pāre daḫı tende **ḥarāret** bāḳī

2. zevk, şevk

G169/1 İçilse bāde lebüñsüz **ḥarāreti** yoḳdur / Şeker yinilse sözüñsüz ḥalāveti yoḳdur

3. ateş

G442/5 Çün teb-i ʿaşḳıyla yāruñ Bāḳıyā sūzān degül / Bu **ḥarāretler** nedür ḫurşīd-i ʿālem-tābda

G514/3 **Ḥarāretden** dilinde lālenüñ dāġ / Ḫacāletden yüzinde güllerüñ ḫay

ḥarāret baġlamak [1] susamak

G381/3 Bir **ḥarāret baġladum** tāb-ı teb-i ʿaşḳuñla kim / Sūzumı defʿ eylemez nūş eylesem deryāyı ben

ḥarāret virmek [1] susatmak

G22/5 Āteş-i sūz-ı firāḳuñ bir **ḥarāret virdi** kim / Nūş ider bir demde dil deryā-yı ʿUmmānı dürüst

ḫarc [1] harcanan şey/para

K13/7 **Ḫarc** kim bī-daḫl ola mevcūd olan nā-būd olur / Olsa mālüñ fi'l-mes̱el maḥṣūl-i baḥr u kān eger

ḫarc itmek [2] akıtmak ‖ tüketmek

G386/4 Sīm-i sirişki **ḫarc iderin** ḫāk-i pāyüñe / İksīr-i ʿaşḳ ṭālibiyin cevher isterin

G382/7 Bāḳī yolında döke şaça **ḫarç idüp** gözüm / Āḫır düketdi naḳd-i sirişküm ḫızānesin

ḫarcanmak [1] harcamak; bkz. TS. C. III, s. 1899-1900.

Mtl 2 Kesb ider derd ü ġamuñ dil çeşm-i giryān **ḫarcanur** / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i bārān **ḫarcanur**

ḥarekāt [2]

1. hareketler ‖ oyunlar

G277/6 Cümle tedbīr pes-i perdeden üstāduñdur / İḫtiyārī mi ṣanursın **ḥarekātın** ṣuverüñ

2. yürüme, hareket etme

G337/5 Ṣabā ile **ḥarekātın** görüp nihāllerüñ / Tevāżuʿ ehli birer nev-cevāna beñzetdüm

ḥarekāt eylemek [1]

K18/2 Taze cān buldı cihān irdi nebātāta ḥayāt / Ellerinde **ḥarekāt eyleseler** serv ü çenār

ḥarem [9] bkz. 'ṣayd-ı Ḥarem' md.

1. harem (herkesin girmesine izin verilmeyen yer, sevgilinin mekanı bağlamında)

G74/6 Olamazsın **ḥarem-i** vaṣlına maḥrem dervīş / Sende mādām ki taḳṣīr ü tevānī görinür

K2/18 **Ḥarem-i** ḳadrine bir günbed-i zer-kār felek / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i kāh-keşān

G203/5 **Ḥarem-i** vuṣlatuña iẕn-i şerīf olmayıcaḳ / İşigüñ Kaʿbesine Bāḳī-i bī-dil varamaz

G317/6 **Ḥarem-i** vaṣla reh-i rāst maḥabbet yolıdur / Rāh-ı ʿuşşāḳdan āheng-i ḥicāz eyleyelüm

G113/1 **Ḥaremüñ** ravża-i cināne deger / İşigüñ ṭāḳ-ı āsmāne deger

2. Kâbe

G65/2 **Ḥaremden** naʿre-i Lebbeyke Lebbeyk irdi eflāke / Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādur

3. avlu

K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / İde ṣaḥn-ı **ḥarem-i** bāġ-ı cihānda cevlān

4. etraf, çevre

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / **Ḥarem-i** Kaʿbede her cānibe erkān ṣaf ṣaf

4.1. etraf, çevre ‖ Harem-i Hümayun

K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle pür olsun **ḥaremüñ** / Görüp īmāna gele anı ṣanem-ḫāne-i Çīn

ḥarf [3]

1. söz

G423/5 Mey-i nāb ile şarāb olsun iki ḳāfiyesi / Bir ġazel söyleyeyin laʿlüñe **ḥarf-i** bāde

G61/1 **Ḥarf-i** ġama devāt u ḳalem şekl-i āhdur / Aña mürekkeb āhda dūd-ı siyāhdur

2. taraf, yön; '...ve her nesnenin şefîri ve haddi ve vechi...' AHTERÎ, C. I, s. 231.

G74/2 Sīnesin itse ḳaçan kān-ı maʿārif ʿārif / Ḳılsa her **ḥarfe** naẓar bir nice maʿnī görinür

ḥarf u lafẓ [1] söz

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı **ḥarf u lafẓ** ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı söyletseñ

ḫargāh [1] çadır, otağ ‖ gökyüzü

G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn **ḫargāh** şevḳ

ḫārḫār çekmek [1] gam/kaygı çekmek; bkz. 'ġam çekmek', 'ġam yimek' md.

G305/6 **Çekmezdi ḫārḫārını** gül-zār-ı ʿālemüñ / İñletmeyeydi bülbülini zār zār gül

ḫāric [2] hariç, dışında (sakal-yüz bağlamında)

G485/2 Göñlümüz alur ele zülf-i dil-āvīzüñ hele / Vechden **ḫāric** degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi

G517/4 **Ḫāric** vecihden ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi kenārını

ḥarīf [2]

1\. sanatkar

K22/2 Rişte-i bārān gümiş tel sīm-keş ebr-i **ḥarīf** / İki çarḫa döndiler gūyā zemīn ü āsmān

2\. dost

G127/2 **Ḥarīf-i** sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

ḥarīm [16]

1\. iç

K16/2 ʿĀlem **ḥarīm-i** ḥürmet-i kūyuñda muḥterem / Vaṣluñ ḥarām ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / **Ḥarīm-i** bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

G419/2 **Ḥarīm-i** gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn naḳşın gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

2\. mübarek, mukaddes

G422/7 İşigüñ ṭaşı ile ḫāk-i **ḥarīmüñ** besdür / Bāḳī-i ḫaste-dile bāliş ü bister yirine

G65/3 Göñül ḫāk-i **ḥarīm-i** āsitānuñ ārzū eyler / Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādur

G216/4 Ḫāk-i **ḥarīm-i** kūyuñ bir lāle-zāre dönmiş / Ḫūn itdügüñ cigerler hep pāre pāre düşmiş

G289/6 Ḫāk-i **ḥarīm-i** ḥürmet-i kūyın maḳām idin / Erkān-ı Kaʿbe gibi muʿazzez mükerrem ol

3\. avlu

K18/3 Döşedi yine çemen naṭʿ-ı zümürrüd-fāmın / Sīm-i ḫām olmış iken ferş-i **ḥarīm-i** gül-zār

G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı **ḥarīm-i** bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur

G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa ṣabr u tesellī ṭarīḳi yoḳ / Varan **ḥarīm-i** kūyuña nā-şād olup gider

G289/2 Ṣaḥn-ı **ḥarīm-i** vaṣlına düşmek murād ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

G488/6 Sākinān-ı **ḥarīm-i** kūy-ı ḥabīb / Dilemezler riyāż-ı Rıḍvānı

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / **Ḥarīm-i** ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

G333/2 **Ḥarīm-i** Beyt-i Maʿmūruñdan aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

4\. ev

G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden **ḥarīm-i** cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i Cemden

K8/6 **Ḥarīm-i** cān u dilde tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre

ḥarīm-i ḫāṣ [1] tanıdık

K27/4 **Ḥarīm-i ḫāṣa** yol virmez açılmaz şaḫṣ-ı nā-dāna / Nigār-ı pāk-dāmendür münaḳḳaş perdesi gūyā

ḥarīr [2]

1\. harir kağıt ‖ harîr-i Hindî/Semerkandî

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına miskī **ḥarīr**

2\. ipek

G474/7 Bāḳī **ḥarīr-i** zülfi gibi şöyle añlaram / Sāʾir ḳumāş o serv-i gül-endāme çıḳmaya

ḥāris **[1]** koruyucu, muhafız

Kt1/11 **Ḥāris-i** memleket ü devlet ü iḳbālüñ ola / Mālikü'l-mülk Ḫudāvend-i cihān ʿazze ve cel

ḥarḳ itmek **[1]** yakıp yıkmak, ateşe vermek

G461/4 İrmese bir dem eger mevc-i sirişküm her yaña / Şuʿle-i āhum zemīn ü āsmānı **ḥarḳ ide**

ḫarrāṭ **[1]** çıkrıkçı

K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i çarḫuñ zamāne **ḫarrāṭı** / Döker tırāşesini kūh u deşte berf-mis̱āl

ḫas u ḫār **[1]** çerçöp ‖ önemsiz kişiler

K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene evvel **ḫas u ḫār**

ḫāṣ **[1]** hususi, özel

K27/17 Düḫūl-i meclis-i **ḫāṣına** ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

ḫāṣ u ʿām **[2]** seçkin ve avam ‖ halk, bütün insanlar

K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc muṭlaḳ **ḫāṣ u ʿām** / Yaluñuz ḳullar degül taḫtında sulṭānlar bile

G25/5 Erbāb-ı ʿaşḳ ceng ider eṣḥāb-ı zühd ile / Maḳṣūd sensin eyleseler **ḫāṣ u ʿām** baḥs̱

ḫāṣ itmek **[1]** toplamak ('tīmār' paralelliğinde)

G220/3 Alındı ʿaşḳuña dil ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki tīmārını **iderler ḫāṣ**

ḥasb-i ḥāl **[1]** hâl ‖ dert

G207/5 Geh şiʿr ü geh ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile **ḥasb-i ḥālümüz**

ḥaseb **[1]** asalet (baba tarafından gelen soyluluk bağlamında)

K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā **ḥasebde** bī-hem-tā / Keremde aña ne aḳrān seḫāda ne ems̱āl

ḥased **[2]** kıskançlık, çekememe

G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün derd-i **ḥased** rūy-ı ʿadūyı zaʿferān

G489/4 Ṣarardı beñzi **ḥasedden** benümle yāri görüp / Raḳīb-i rū-siyehe bir ġarīb reng oldı

ḥased ehli **[1]** kıskançlar

G184/6 İltifātuñ göricek Bāḳīye ḳapuñda şehā / **Ḥased ehli** nice bir bunda gelür bu didiler

ḥāsid **[1]** hasetçi, kıskanç

G106/6 Va'llāhi ġazel söylemeden çoḳdan uṣanduḳ / Maḳṣūd hemān **ḥāside** bir pāre eẕādur

ḥāṣıl **[4]**

1. semere, netice ‖ kazanç

K26/10 **Ḥāṣıl-ı** ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

2. hasılı, velhasıl, doğrusu

G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden aʿlā edā eder / Ḥaḳḳ-ı suḫanda **ḥāṣıl** efendi edā budur

K26/30 **Ḥāṣıl** ey kān-ı kerem irdi bu gün ol dem kim / Es̱er-i ʿāṭıfet ü luṭf ẓuhūr ide hemīn

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile ḫaṣmāne girdi dil / **Ḥāṣıl** şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi

ḥāṣıl itmek **[2]**

1. edinmek

G55/2 Ḳapuñda **ḥāṣıl itdi** bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne derde mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler

2. peyda etmek

G417/4 Ne ḥālet **ḥāṣıl itmişdür** kim oldı böyle ḳan ḥayrān / Gözini dikdi ḳaldı zaḫmum ol tīr-i ciger-dūze

ḥāṣıl olmak **[5]**

1. meydana gelmek, ortaya çıkmak

K17/2 Gül-zāre gel ki cümle cihāndan nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende **ḥāṣıl olur** seyr-i her diyār

G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i şāh-ı cihānı ḫāk / Kān içre **ḥāṣıl olmadı** kāmil-ʿayār laʿl

2. peyda etmek, belirmek

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir **ḥāṣıl ola** / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i dil ü çīn-i cebīn

G237/1 Şām-ı ġamda **ḥāṣıl olsa** göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ

3. gerçekleşmek, sonuçlanmak

G363/3 Zāʾil olmaz heves-i zülf-i siyāhuñ dilden / **Ḥāṣıl olmayacaġın** gerçi bu sevdā bilürin

ḥāṣılı **[15]** doğrusu, velhasıl, sözün kısası

K5/28 Gedā-yı āsitānuñ āsmāna ser-fürū ḳılmaz / Begenmez **ḥāṣılı** kem-ter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı

G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i gül-şen-i ebyātsın / Eyledi naẓm-ı bülendüñ **ḥāṣılı** Selmānı pest

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān eksük gerekmez aradan / Yaḫşı aġırlanmaḳ ister **ḥāṣılı** mihmān-ı ʿīd

G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil **ḥāṣılı** ya andadur ya bundadur

G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ nāfeden / Dil götürmez **ḥāṣılı** āhū-yı Çīnüñ minnetin

G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür cezbe-i ʿaşḳ / **Ḥaşılı** teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān ditrer

K2/7 Devlet iḳbāl ḳılup eyledi ṭāliʿ yārī / **Ḥāṣılı** üstümüze döndi sipihr-i gerdān

K.2/52 **Ḥāṣılı** cūd u kerem vaḳti irişdi şimdi / Luṭfuña nāẓıruz ey Pādişeh-ı ʿālī-şān

G113/7 Elüñ ol zülfe degmek ey Bāḳī / **Ḥāṣılı** ʿömr-i cāvidāne deger

G123/4 Şu gibi zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi / **Ḥāṣılı** āvāralıḳ vaḳti bahār eyyāmıdur

G277/4 ʿĀşıḳa küḥl-i cilā yāruñ ayaġı tozıdur / **Ḥāṣılı** bendesiyüz ʿārif-i ṣāḥib-naẓaruñ

G286/4 Ṣavt-ı mürġ u naʿre-i mestāne ṭutdı ʿālemi / **Ḥāṣılı** hengāmeden ḫālī degül hengām-ı gül

G302/2 Oldı ṣaḥn-ı bāġda peydā gül-efşānlar yine / **Ḥāṣılı** döndi çemen bezminde āteş-bāze gül

G410/6 Yazmadı defterine ʿāşıḳ-ı Mecnūn-ṣıfatı / **Ḥāṣılı** ṣıġmadı bir deftere bir dīvāne

G490/4 Bir cevāb itdüm temennā ol dehān-ı tengden / **Ḥāṣılı** söz geçmedi güftāre imkān olmadı

ḫāṣiyet **[3]**

1. cömertlik ‖ büyüklük

K26/13 Kef-i kān **ḫāṣiyetinden** görüp iḥsān nicʾolur / Yirlere geçdi ḥayādan utanup genc-i defīn

2. faydalı ‖ tesirli

G93/4 Ḳomadı dilde ġıll u ġış mey-i nāb / Ne güzel **ḫāṣıyetlü** şerbet olur

3. meziyet gösterme

G529/5 **Ḫāṣiyyet** ile yāre yaḳīn itmek içündür / Bāḳī ki biraz ḳanlu elifler ḳola yazdı

ḫaṣlet ü ḫūy **[1]** tabiat, huy

G409/2 **Ḫaṣlet ü ḫūy-ı** melāʾik yaraşur merdümlere / Uymasun dīv-i raḳībüñ ol perī iġvāsına

ḫaṣm **[4]** düşman

K20/42 Benem bu ʿarṣada kim raḫş-ı ṭabʿı depredicek / Vücūdı **ḫaṣm** ola pāmāl olursa Rüstem-i Zāl?

G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / Görsün felekde söz nicʾolur **ḫaṣm-ı** nā-be-kār

G326/4 Gelmez senüñle maʿrekeye **ḫaṣm-ı** kūr-baḫt / Olmaz hümā-yı devlete hem-sāye būm-ı şūm

K6/23 **Ḫaṣm-ı** gerden-keş izüñ tozına ḳılsun ser-fürū / Ser-fürū ḳılmazsa bir gün kellesi ġalṭān gelür

ḫasmāne **[3]** düşmanca

K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin gerçi kemān-ı ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile **ḫasmāne** çeker

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki merg ile **ḫaṣmāne** ṣarmaşur

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile **ḫaṣmāne** girdi dil / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi

ḫaṣm-efgen [1] düşmanları deviren

G494/6 Felekden seyr idüp rezmüñ disün Behrām-ı **ḫaṣm-efgen** / Hezār aḥsent ey rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

ḥasret [18]

1. özlem ‖ iştiyak

K25/4 Bir güneş yüzlü firāḳında felek **ḥasret** ile / Var ise ḫançere düşdi nitekim ʿāşıḳ-ı zār

G131/4 Eşk-i **ḥasret** yüzümüz āl ider añduḳça lebin / Mey-i gül-gūn içerüz beñzümüze ḳan getürür

G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu ʿaşḳ olmaz müstemir / Gāh miḥnet gāh **ḥasret** gāh fürḳat gāh şevḳ

G67/7 ʿĀrıżuñ **ḥasreti** bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil ḫaste yatur iki gözi mā gözedür

G295/5 Geşt itme deşt-i **ḥasreti** āhuñla Bāḳıyā / Ṣayd-ı kemend-i āh olur āhū degüldür ol

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre **ḥasret-i** ḫaddüñle nār / Nār nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur

G119/2 Ger ölürsem **ḥasret-i** ḳaddiyle ol servüñ beni / Bir yire defn eyleñüz kim sāye-i ʿarʿar düşer

G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı cefā / Baġrumuz yaḳdı senüñ **ḥasret-i** ḫāl-i dehenüñ

G324/4 Fürḳatüñde bāġa vardum **ḥasret-i** bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp servi der-āġūş eyledüm

K19/11 **Ḥasret-i** laʿl-i leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer ḫātem

K19/43 **Ḥasret-i** laʿl-i lebüñ baġrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine aḫger ḫātem

G18/4 **Ḥasret-i** cām-ı lebüñ şol deñlü teʾs̱īr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey baş açuḳ abdāluñ ḥabāb

G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / **Ḥasret-i** ʿīd ile māh-ı nevi dünyā gözedür

G294/2 **Ḥasret-i** ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i çemenüñ pāyine sīmīn ḫalḫāl

G348/4 **Ḥasret-i** cām-ı lebi çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / Yār bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin

G460/4 **Ḥasret-i** ḳaddüñ ile ḳanlu elifler çeksem / Sīnede her biri bir serv-i gül-endām olsa

M1/IV/5 Gül **ḥasretüñle** yollara ṭutsun ḳulaġını / Nergis gibi ḳıyāmete dek çeksün intiẓār

2. kavuşma

G1/3 Ḥaşr ide mi bir yirde senüñle beni devrān / **Ḥasret** ḳala mı yoġsa dem-i maḥşere cānā

Ḥassān [2] Sabit bin Hassan; 'Peygamberi öven düşmanlarını hicveden şiirleriyle tanınmıştır. Peygamber, ona Mescid-i Şerif içinde şiir inşadı için bir minber yaptırmışır... Edebiyatımızda belagat timsalidir.' Farklı tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 236-237; ayrıca bkz. 'Ḥażret-i Ḥassān' md.

K4/5 Yine naẓm eylemiş bir ʿıḳd-ı gevher / İder biñ kerre **Ḥassān** görse taḥsīn

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına aduña kim / Cān u dilden ide **Ḥassān** aña yüz biñ taḥsīn

ḫaste [11] bkz. 'ölümlü ḫaste' md.

1. hasta

G223/1 Nʾola gelse dil-i mecrūḥa derd-i dil-rübādan ḥaẓ / İder **ḫaste** ne deñlü nā-ümīd olsa devādan ḥaẓ

G445/1 Nesīm-i ṣubḥ eser cān-baḫş olup āheste āheste / Cihānda böyle cān virmiş degüldür daḫı bir **ḫaste**

G148/3 Bir ʿaceb dārüʾş-şifādur kūy-i yār / **Ḫaste** varan mübtelāsı ḫoş gelür

M7/V/2 Bulur cām-ı viṣālinden ölümlü **ḫasteler** ṣıḥḥat

G374/3 Beni öldürmedügin merḥametinden ṣanmañ / Ḫoş olur gūş idicek **ḫastelerüñ** feryādın

G31/2 Bī-derd olana eylemede ṭurmadın devā / Ol cān ṭabīb **ḫastesine** eylemez ʿilāc

G182/1 Oḳlaruñ kim tende zaḫm-ı ḫūn-feşāna girdiler / Öldürüp ben **ḫasteyi** yoḳ yire ḳana girdiler

2. düşkün, tutkun

G83/4 Cān acısını **ḫaste-i** derd-i firāḳ olup / Dil-dāde-i nigār-ı sitem-kār olan bilür

G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i zülf-i yārdur / Cān **ḫaste-i** girişme-i çeşm-i nigārdur

G330/1 **Ḫaste-i** derd-i ʿaşḳ-ı cānānem / Mübtelā-yı belā-yı hicrānem

3. yaralı

G473/2 O çeşm-i nā-tevān u zülf elinden / Göñüller **ḫaste** ḫāṭırlar şikeste

ḫaste çeşm **[2]** bkz. ‘çeşm-i ʿalīl’, ‘çeşm-i bīmār’ md.

G424/7 İki ḫançer ṭaḳınmış ey Bāḳī / **Ḫaste çeşmi** ṣolında ṣağında

G540/4 **Ḫaste çeşmi** nigār beste ḳılup / Göze göstermez oldı āfāḳı

ḫaste göñül **[3]** hasta gönül ‖ yaralı kalp; bkz. ‘göñül ḫastesi’, ‘dil ḫastesi’ md.

G247/1 İsterse n’ola **ḫaste göñül** yāre ṣarılmaḳ / Mecrūḥ olıcaḳ lāzım olur yara ṣarılmaḳ

G369/3 Cānā ḫayālüñ egler idi **ḫaste göñlümi** / Ṣubḥ-ı ezelde ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

G520/4 Hem-demümdür şeb-i fürḳatde diyü **ḫaste göñül** / Ögerek göge çıḳardı bu gice feryādı

ḫaste ḳalmak **[1]**

G432/3 Der-i dil-dārdan dūram diyār-ı ġamda mehcūram / Müselmānlar esirgeñ **ḫaste ḳaldum** dār-ı ġurbetde

ḫaste yatmak **[1]**

G67/7 ʿĀrıżuñ ḥasreti bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil **ḫaste yatur** iki gözi mā gözedür

ḫaste-dil **[7]** gönlü yaralı ‖ üzgün âşık; ‘ḫaste, fi’l-asl ḫasten masdarından ism-i meful olmak üzre mecruh dimektir; dil-ḫaste, ḫaste-dil, ḫaste-ḫāṭır gibi terkiplerde bu mana kasd olunabilir.’ Bkz. LN, s. 382.

G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī **ḫaste-dil** / Virmedi ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı ḫançerüñ

G380/5 Fürḳatüñde teşne-leb ḫāṭır-perīşān **ḫaste-dil** / Künc-i ġamda bī-kes ü bīmār dirseñ işte ben

G517/5 Cān virdi şevḳ-i ḥüsnüñe Bāḳī-i **ḫaste-dil** / Pür-nūr ide Ḫudā-yı Teʿālā mezārını

G422/7 İşigüñ ṭaşı ile ḫāk-i ḥarīmüñ besdür / Bāḳī-i **ḫaste-dile** bāliş ü bister yirine

G475/5 Bāḳī-i **ḫaste-dili** derd ile dermānde ḳoyup / Ġayrı derdine devā eyleme iḥsān eyle

G537/5 İltifāt ile bulur mürdeleri gerçi ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı **ḫaste-dili** öldürür istiġnāsı

G464/2 ʿĀşıḳ-ı **ḫaste-dilüñ** niteki fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı ʿaşḳuñla yanupdur cigeri döne döne

ḫaste-ḥāl **[2]** perişan

G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ **ḫaste-ḥāl** / Bir ṭabīb andan bu deñlü mübtelāyı n’eylesün

G92/5 Çeşm-i ḥaḳāret ile naẓar ḳılma dostum / ʿUşşāḳ-ı **ḫaste-ḥāli** de Allāh yaradur

ḫaste-ḫāṭır **[2]** gönlü yaralı ‖ tutkun, âşık

G79/7 Bāḳī-i **ḫaste-ḫāṭırı** dūr itme dīdeden / Ġamzeñden ayru kimsesi yoḳdur iler çeker

G262/6 Bāḳī-i **ḫaste-ḫāṭırı** iñletme dostum / Maḳbūl olur duʿāsı ṣaḳın mübtelālaruñ

ḥasūd **[3]** hasetçi, kıskanç ‖ düşman

G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi sīnemden özgeye / Ṭaʿn-ı **ḥasūd** derd ile ḳaddüm kemān ider

G193/1 ʿĀlemde ẕerre deñlü degülken vücūdumuz / Müşkil budur ki ẕerreden artuḳ **ḥasūdumuz**

G2/8 **Ḥasūduñ** dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā

ḥāşā **[1]** asla, katiyen ‖ haşa sümme haşa, tövbe tövbe

K2/58 Zehre-i çūn u çirā kimsede yoḳdur **ḥāşā** / Südde-i devletüñüñdür yine bāḳī fermān

ḫāşāk **[2]**

1. diken

G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı cihānda ḳanı bir nāzük-ṭabʿ / Sīnesi gül gibi āzürde-i **ḫāşāk** degül

2. çerçöp

G349/4 Ḳaçan rāh-ı vaṣluñdan eyler güẕer / Bu seyl-āb-ı eşk üzre **ḫāşāk** olan

ḫāşāk u ḫār [1] çerçöp

G109/2 Küh-sār-ı ġamda göz yaşı hecrüñle dem-be-dem / **Ḫāşāk u ḫārı** şāḫ-ı gül ü erġavān ider

ḥaşr itmek [1] buluşturmak ‖ kıyamet günü

G1/3 **Ḥaşr ide mi** bir yirde senüñle beni devrān / Ḥasret ḳala mı yoġsa dem-i maḥşere cānā

ḥaşr olmak [1] toplanmak

K14/11 Süleymān gibi **ḥaşr oldı** livāsı ẓıllına ʿālem / Ziyāde leşger-i mūr u melaḫdan ādem oġlanı

ḥaşre dek [1] kıyamete kadar

G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ tā **ḥaşre dek** ayılmaz / Bezm-i feleküñ bilmem cāmında ne ḥālet var

ḫaṭ(ṭ) [55] Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 237-239.

1. yeni beliren sakal ve bıyık/ayvatüyü

G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı ʿiẕārı bāġına **ḫaṭ** ṣanma zinhār

G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı yārda **ḫaṭ** ṣanma görinen / Ẕerrātdur ki mihr-i münīr itdi āşikār

G222/5 Ḫaṭṭ-ı laʿlin Bāḳıyā ol ġonca-i nev-rüstenüñ / Seyr idenler didiler ḫandānuñ olmaḳdur bu **ḫaṭ**

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / **Ḫaṭ** çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / **Ḫaṭ** müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül

G463/2 **Ḫaṭ** degüldür görinen āb-ı ʿiẕārında velī / Bī-vefālıḳ o mehüñ kir getürüpdür yüzine

G111/1 Bir ḥüsn daḫı baġladı **ḫaṭdan** ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār

G91/4 **Ḫaṭdan** żarar ne ḥüsnine yāruñ ki mūrdan / Olmaz niẓām-ı mülk-i Süleymān ḫalel-peẕīr

G248/1 **Ḫaṭ-ı** ruḫsāruña teşbīh idüp ey şūḫ senüñ / Bāġda ġonca biraz rīşine güldi çemenüñ

G9/2 Ser-i zülfiyle **ḫaṭın** örter imiş dirler o şūḫ / Açmadı kimseye ammā orayı bād-ı ṣabā

K4/9 Sevād-ı **ḫaṭṭ** içinde noḳṭalardan / Şeb-i tārīk içinde şekl-i Pervīn

G196/5 Yiter **ḫaṭṭ** u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz

G264/5 Nebāt-ı **ḫaṭṭ** u ḳand-i laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i şekker-ḫāyı söyletseñ

K4/6 Miẕāl-i ḫurde-i pīrūze **ḫaṭṭı** / Mücellā ṣafḥası bir levḥ-i sīmīn

G280/5 Dilden giderdi **ḫaṭṭı** ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ

G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı yār der-miyān / Sevdā-yı **ḫaṭṭı** gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe beñzer bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile ger **ḫaṭṭ-ı** muʿanber ḫātem

M6/VI/1 Virmiş ʿiẕār-ı yāra ṣafā **ḫaṭṭ-ı** dil-güşā

G485/2 Göñlümüz alur ele zülf-i dil-āvīzüñ hele / Vechden ḫāric degül **ḫaṭṭ-ı** siyeh-kāruñ gibi

G544/3 Ġubār-ı **ḫaṭṭ-ı** rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi

G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāra ol **ḫaṭṭ-ı** cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış āyet-i Nūrı

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā gül-istān sebzesi ol **ḫaṭṭ-ı** jengārıca bar

G77/2 **Ḫaṭṭ-ı** siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı gör

G80/3 **Ḫaṭṭ-ı** ruḫuñ ki daḫı ḥicāb-ı ḫafādadur / ʿAşḳ ehlinüñ efendi görinmez belāsıdur

G503/3 **Ḫaṭṭ-ı** ʿiẕārı geh görinür gāh olur nihān / Çıḳmaz beyāża baḥs̱-i ḳażā vü ḳader gibi

G428/5 Nūşīn lebinde **ḫaṭṭını** kim görse Bāḳıyā / Şīrīnlik yazıldı ṣanur şekker üstine

G214/6 **Ḫaṭṭınuñ** pīrūzesin buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / Zīr-i dāmānında ol zülf-i perīşān gizlemiş

G372/1 Ġam-ı **ḫaṭṭıyla** yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun
G531/1 **Ḫaṭṭum** ḥisābın bil didüñ ġavġālara ṣalduñ beni / Zülfüm ḫayālin ḳıl didüñ sevdālara ṣalduñ beni
G11/2 Leblerüñde **ḫaṭṭuñ** ey şīrīn-dehen / Mūrlar cüllāba düşmiş gūyiyā
G27/1 Ġubār-ı **ḫaṭṭuñ** olmaz çünki ḥayrān olmaġa bāʿiṡ / Nedür lāʿl-i lebüñ çaḳ böyle ḫandān olmaġa bāʿiṡ
G213/2 Bulmaya ol ḫadd-i gül-gūn üzre **ḫaṭṭuñ** ḥāletin / Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i ḫandāne naḳş
G467/3 ʿAnberīn **ḫaṭṭuñ** anuñ sāyesidür ḫaddüñde / Kim göñül baġlamaz ol ṭurra-i ʿanber-sāye
Mtl 16 **Ḫaṭṭuñ** ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey cān / Ebr-i siyāh içinde gizlendi māh-ı tābān
G295/3 Jengār ṣanduñ āyīnede naḳş-ı **ḫaṭṭuñı** / Yañlış görişdüñ ey yüzi gül o degüldür ol
G438/5 Zīr-i zülfüñde görenler **ḫaṭṭuñı** ebr-i bahār / Sāye ṣalmış ṣandılar ṣaḥn-ı gül-istān üstine
G482/1 Gül ġam-ı **ḫaṭṭuñla** düşmiş ḫançer-i ḫār üstine / Gelmiş efġān eyler anuñ bülbül-i zār üstine
K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda **ḫaṭuñ** naḳşını taṣvīr itdüm / Olmadın ṣafḥa-i gül-zāra muṣavver sünbül
G233/3 Bī-ḥisāb itdi **ḫaṭuñ** ʿāşıḳa cevri ammā / Kimse daʿvā idemez rūz-ı şümār olmayıcaḳ
G291/4 Yazıldı ḫaddüñ üzre **ḫaṭuñ** ẓāhir olmadın / Dirsem ʿaceb mi zülfüñe ṭuġrā-yı bī-miṡāl
G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda **ḫaṭuñ** naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür emelüm
G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i **ḫaṭuñ** yüzden cemālüñ nev-bahār olsun
G403/6 Ḥüsnüñ kemāle irdügin iṡbāt ider **ḫaṭuñ** / Āyāt-ı beyyināt-ı Kelām-ı Ḳadīm ile
G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i dil-rübā **ḫaṭuñ** / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi kenārını
M5/IV/2 Naʿl-i şeb-dīz-i **ḫaṭuñdur** dirler erbāb-ı suḫan
G547/1 **Ḫaṭuñdur** şām-ı ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden alur nūrı
G14/3 Naḳş-ı ḥüsn-i **ḫaṭuñla** ṣafḥa-i dil / Bir muṣavver kitābdur gūyā
G61/2 Naḳş-ı **ḫaṭuñla** yazıludur ṣafḥa-i derūn / Odlara yaḳma yazuġ efendi günāhdur

2. yazı

K24/30 Dāne **ḫaṭ** jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül
G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze **ḫaṭ** şeb-nem nuḳaṭ
G398/8 Sevād-ı **ḫaṭda** naẓm-ı āb-dārum / Çemen-zār içre olmışdur aḳar ṣu
K22/14 Şöyle beñzer kim **ḫaṭ-ı** āyāt-ı raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun ḥall ile yir yir nişān
K3/16 **Ḫaṭ-ı** naẓm-ı pāki çemen-zār-ı cennet / Elinde ḳalem çeşme-i āb-ı Kevṡer
G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān **ḫaṭdur** görinür tīġ-i āteş-tābda
K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola **ḫaṭ-ı** defter sünbül

ḫaṭ-ı ʿanber-bū [1] amber kokulu sakal/ayvatüyü

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim görür ya tozını ol **ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ**

ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān [1] amber kokusu saçan sakal/ayvatüyü

G375/1 Ruḫsāruña **ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān** / ʿAbd-i Ḥabeşīdür adı reyḥān

ḫaṭ-ı reyḥān [1] Reyhanî hat ‖ reyhan kokulu sakal/ayvatüyü

G476/1 Ḫaddüñ ey meh şol **ḫaṭ-ı reyḥānda** / Sūre-i Veʾş-Şemsdür Ḳurʾānda

ḫaṭṭ-ı semen-bū [1] yasemin kokulu sakal

G313/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫīzüm ile didi ne dirsin ruḫuma / Didüm ol rū da güzel **ḫaṭṭ-ı semen-bū** da güzel

ḫaṭṭ u ḫāl [3] sakal ve ben ‖ yanak

G124/1 Ḥalḳa ḥalḳa zülf kim ol **ḫaṭṭ u ḫāl** üstindedür / Şekl-i ṭuġrādur miṡāl-i bī-miṡāl üstindedür
G151/1 Leşger-i fitne saña ḫayl-i **ḫaṭ u ḫāl** yiter / Tīġ lāzım degül ol ġamze-i ḳattāl yiter
G312/3 **Ḫaṭ u ḫāl** öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

ẖaṭ-ı fermān [3] ferman hattı

G346/7 Ser-i şemşīrüñ ile ṭoġrasalar ẖāme-ṣıfat / Baş ḳaldurmaya ʿāşıḳ **ẖaṭ-ı fermānuñdan**

G399/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñuñ dā'im **ẖaṭ-ı fermānına/** H̱ᵛāh u nā-ẖᵛāh eyler ol zülf-i semen-bū ser-fürū

G410/7 Bāḳıyā çün ezelī başuña yazu bu imiş / Ser-fürū eyle ḳalem gibi **ẖaṭ-ı fermāne**

ẖaṭ-ı laʿl [3] yeni terlemiş bıyık

G360/2 **H̱aṭ-ı laʿlüñde** bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ farḳı ẖātemden

G222/5 **H̱aṭṭ-ı laʿlin** Bāḳıyā ol ġonca-i nev-rüstenüñ / Seyr idenler didiler ẖandānuñ olmaḳdur bu ẖaṭ

G249/1 **H̱aṭṭ-ı laʿliyle** ḳaşı cānānuñ / Bir rubāʿīsidür Gülistānuñ

ẖaṭ-ı menşūr [1] ferman hattı

G127/4 **H̱aṭ-ı menşūr-ı** devletdür benefşe rind-i mey-ẖᵛāra / Çemende şāẖ-ı sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur

ẖaṭṭ-ı müselsel çekmek [1] zincirleme kompozisyonlu hat yazmak ‖ yara açmak

G327/5 Dāġlar naʿl ü eliflerle degül peyveste / Ṣafḥa-i sīneye bir **ẖaṭṭ-ı müselsel** çekdüm

ẖaṭ-ı müşg-bār [1] misk kokulu sakal/ayvatüyü

G469/4 Rūyında laʿli üzre **ẖaṭ-ı müşg-bār-ı** yār / Şīrīnlik yazar şeref-i āfitābda

ẖaṭ-ı müşg-fām [1] misk renkli/siyah sakal

K3/1 **H̱aṭ-ı müşg-fāmuñla** ey ġonca-i ter / Şekerdür o lebler mümessek mükerrer

ẖaṭṭ-ı müşgīn [4] misk kokulu sakal/ayvatüyü

K24/40 **H̱aṭ-ı müşgīn-i** leb-i laʿlüñe mānend olmaz / Bulsa ger perveriş-i çeşme-i Kevs̱er sünbül

K24/35 H̱ūb olur ʿārıżuñ üstinde o **ẖaṭṭ-ı müşgīn** / Āb-ı nāb içre ṭurur tāze vü ẖoş-ter sünbül

G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne ẖalel virmez o **ẖaṭṭ-ı müşgīn** / Arturur belki şeb-i tār şuʿāʿın ḳamerüñ

G530/7 Ṣabā ẖāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı **ẖaṭṭ-ı müşgīni** belürsin göresin tozı

ẖaṭ-ı nev-ẖāste [2]

1. yeni terlemiş bıyık

G125/3 Leblerüñ mā'ili ḳaçmaz **ẖaṭ-ı nev-ẖāsteden** / Ġam degül ṭālib-i nūş olana nīş-i zenbūr

2. yeni belirmeye başlamış sakal/ayvatüyü

G248/2 **H̱aṭ-ı nev-ẖāste** kim ʿārıżuñ üzre görinür / Döndi dendāneleri şekline sīn-i semenüñ

ẖaṭ-ı nev-ẖīz [1] yeni belirmeye başlamış sakal/ayvatüyü

G313/2 **H̱aṭ-ı nev-ẖīzüm** ile didi ne dirsin ruẖuma / Didüm ol rū da güzel ẖaṭṭ-ı semen-bū da güzel

ẖaṭṭ-ı Nūrī [1] hattat Nurî'nin yazısı

G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruẖsāra ol ẖaṭṭ-ı cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ **ẖaṭṭ-ı Nūrī** mi ki yazmış āyet-i Nūrı

ẖaṭ-ı sebz [1] yeni terleyen bıyıklar; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 239. ('hatt-ı sebz' md.)

G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü **ẖaṭ-ı sebz** aña bāl ü perdür

ẖaṭṭ-ı ṭūmār [1] tomar haline getirilmiş yazı; (yazı ve tezhip kağıtlarının kıvrılmamasını, kırılmamasını, güneşden etkilenmemesi yönüyle)

K18/20 Zanbaḳuñ ġoncasıdur bāġa gümiş bāzū-bend / Zaʿferān ile yazılmış aña **ẖaṭṭ-ı ṭūmār**

ẖaṭ gelmek [1] sakal/ayvatüyü belirmek

G207/1 Ancaḳ raḳīb cevri degül infiʿālümüz / **H̱aṭ geldi** laʿl-i yāre odur bu melālümüz

ẖaṭṭ irmek [2] sakal/ayvatüyü belirmek

G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ **ẖaṭṭuñ irmedin** / Āẖır müyesser oldı hele biñ belāyile

G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda **ḫaṭṭuñ irişse** benefşenüñ / ʿĀlemde kimse almazdı manḳıra bāġını

Ḫaṭā **[2]** Bkz. PALA, s. 218.

1. Hatâ kenti

G398/7 Gelüp miskīnlik itdi ḫāl-i yāre / **Ḫaṭādan** nāfe-i müşgīn-i āhū

2. Hatâ kenti ‖ yalnız

G129/2 Var ey Ḫutende ḫāli gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni geşt ü güẕār it **Ḫaṭāyı** gör

ḫaṭā **[5]** kusur, yanlış ‖ Hatâ kenti

K6/14 Bir **ḫaṭā** ẓann eyleyüp ebrūların çīn eylese / Cān atar der-gāhına Faġfūr ile Ḫāḳān gelür

G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i Çīne beñzedür / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir **ḫaṭā** budur

G164/5 Seni hüşyār yazdılar beni mest / Ḳalem-i ṣunʿda **ḫaṭā** n’eyler

G479/3 ʿAcebā bād-ı suḫan-çīn ne **ḫaṭā** gördi geçer / Dil-i āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya

G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ bend ider bir gün **ḫaṭālar** bilmiş ol

ḫaṭā eylemek **[1]** kusurda bulunmak, yanlış yapmak

M2/III/6 Ne **ḫaṭā eyledüñ** ey tīr-i kec-endāz-ı felek / Merdüm-i dīde-i devrāna ṭoḳındı peykān

ḫaṭālardan nigeh-dār olsun! **[1]** Allah kusurlardan korusun! (dua sözü)

K14/34 Niyāz it Ḥaḳḳa ey Bāḳī vücūdın ḥıfẓ ide Bārī / **Ḫaṭālardan nigeh-dār olsun** ol Dārā-yı devrānı

ḫaṭar **[1]** korkunç, tehlikeli

G545/3 Bir cāy-ı **ḫaṭar** olmasa ʿālemde nedendür / Ebrüñ bu gözi yaşı vü berḳuñ ḫafeḳānı

ḫaṭar-nāk **[1]** tehlikeli, korkulu

G349/5 Bu rāh-ı **ḫaṭar-nākdan** Bāḳıyā / Güẕār itmez illā ki bī-bāk olan

ḫaṭāyī **[1]** merkezinde lotüsü andıran stilize edilmiş bir çiçek motifi ve etrafındaki dallarla stilize çiçek ve yapraklar bulunan süsleme biçimi; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 25.

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī **ḫaṭāyī** resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

ḫātem **[67]** yüzük ‖ mühür

K19/1 Zer ü gevherle ḳılup zīver-i efser **ḫātem** / Zīb ü zīnetde geçer hem-ser-i Ḳayser **ḫātem**

K19/2 Nām ile tutdı cihān mülkin olursa ṭañ mı / Mālik-i Cām-ı Cem ü tāc-ı Sikender **ḫātem**

K19/3 Meşʿal-i māhdur ol gevher-i şeb-tāb meger / Geçinür çenber-i gerdūn ile hem-ser **ḫātem**

K19/4 İdüp elmāsdan āyīne vü zerden şāne / Gösterür ḫalḳa yine şīve-i duḫter **ḫātem**

K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze ne ḫoş yaraşur anda seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer **ḫātem**

K19/6 Tā ki bennā-yı ḳader yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate manẓar **ḫātem**

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫᵛāreye ḫoşdur ṭolu sāġar **ḫātem**

K19/8 Reşk-i laʿl-i leb-i dil-dār ḳurutmış ḳanın / N’ola ger böyle naḥīf olsa vü lāġar **ḫātem**

K19/9 Cismine naʿl kesüp farḳına bir dāġ urmış / Var ise sevdi meger yār-ı sitem-ger **ḫātem**

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa düşüp tāze cevān sevdi meger / Bükdi ḳaddin nitekim pīr-i muʿammer **ḫātem**

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer **ḫātem**

K19/12 Nusḫa yazdursa ʿaceb olmaya bādām üzre / Teb-i hicrāna ʿilāc eylemek ister **ḫātem**

K19/13 Ṭavḳ-ı zerrīn ṭaḳınup yine ḳazıtmış ḳaşın / İḫtiyār eylemiş üslūb-ı Ḳalender **ḫātem**

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül çünkim / Ṭaḳınur farḳına bir dāne gül-i ter **ḫātem**

K19/15 Beyża-i ṭā’ir-i devletdür o dürr-i şeh-vār / Āşiyān şeklini baġlarsa n’ola ger **ḫātem**

K19/16 Göz ḳulaġ oldı ser-ā-ser gözedür āfāḳı / Bulalı ḳurb-i vezīr-i şeh-i kişver **ḫātem**

K19/17 Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimedi kimse daḫı / İdeli ḫidmet-i Pāşā-yı dil-āver **ḫātem**
K19/18 Kerem-i keff-i güher-pāş-ı ʿAlī Pāşādan / Buldı zerrīn-kemer ü tāc-ı mücevher **ḫātem**
K19/19 Eli iḥsān u ʿaṭā mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb ger ola ġarḳ-ı zer ü zīver **ḫātem**
K19/20 Baḥr-i elṭāf-ı keremdür kef-i gevher-baḫşı / N'ola gird-āb-ṣıfat olsa müdevver **ḫātem**
K19/21 Nice deryā diyemem keff-i güher-rīzine kim / Anda ġavvāṣ-ṣıfat buldı güherler **ḫātem**
K19/22 Var ise necm-i hidāyetdür o faṣṣ-ı rūşen / K'olur anuñla nice sālike reh-ber **ḫātem**
K19/23 Burc-ı devletdür eli eylese peydā ne ʿaceb / Hey'et-i māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter **ḫātem**
K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne beñzer **ḫātem**
K19/25 Ser-verā mūmlayup ism-i şerīfüñ ṣaḳlar / Kā'inātı ne ʿaceb ḳılsa musaḫḫar **ḫātem**
K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne çeküp gerden-i teslīmlerin / Nice āzādeleri eyledi çāker **ḫātem**
K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi yek-ser **ḫātem**
K19/28 Görinür naḳş-ı nigīninde sevād-ı mührüñ / Devletüñ barmaġına māh-ı münevver **ḫātem**
K19/29 Yazdı ḫoş āyet-i Nūn ve'l-Ḳalem engüştüñde / Ne midād istedi ne ḫāme ne mısṭar **ḫātem**
K19/30 Şeref-ı nām-ı şerīfüñden olursa ḫālī / Bulımaz raġbet-i ḫalḫāl-i kebūter **ḫātem**
K19/31 Nāmuñ āfaḳa ṣalar nefḥa-i ʿūd u ʿanber / Meclis-i devletüñe olalı micmer **ḫātem**
K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı ġam idüp düşmenüñüñ / Pençe-i baḫtın ider beste-i şeş-der **ḫātem**
K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger sille ṭoḳınsa görinür / Dīde-i düşmenüñe ḥalḳa-i ejder **ḫātem**
K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer **ḫātem**
K19/35 Var ise irdi der-i luṭfuña şey' lillāhe / K'eylemiş kāsesini pür-zer ü gevher **ḫātem**
K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi her ki ḳapuñdan bilmez / İḥtiyācı eline ḥalḳa-i her der **ḫātem**
K19/37 Şol ḳadar irdi hedāyā şeref-i medḥüñle / Ki benān-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser **ḫātem**
K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu ġazel-i rengīni / Levḥ-i zerrīne yazup eylesün ez-ber **ḫātem**
K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i leb-i dil-ber **ḫātem** / Cām-ı zerrīn ile çeksün mey-i aḥmer **ḫātem**
K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ **ḫātem-i** pīrūze nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter **ḫātem**
K19/41 Gerçi nāzüklik ile aġzın arar engüştüñ / Dimez ammā dehenüñ sırrını gizler **ḫātem**
K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i ḳafes-i zer-gerdür / Dāġlar dilde olupdur aña yir yir **ḫātem**
K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ baġrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine aḫger **ḫātem**
K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk leb-i dil-berde / Dehen-i yāre ḳaçan ola ber-ā-ber **ḫātem**
K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe beñzer bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile ger ḫaṭṭ-ı muʿanber **ḫātem**
K19/46 Düşse āyīnesine pertev-i nūr-ı ḫaddüñ / Vire ḫurşīd-i cihān-tāb gibi fer **ḫātem**
K19/47 Sīnemüñ dāġı ile cism-i dü-tā-yı zerdüm / Ḳıldı engüşt-i belāda beni bir zer **ḫātem**
K19/48 Ṣararup miḥnet ile beñzi ḳızarmış çeşmi / Var ise baḫt-ı siyeh-kāruma aġlar **ḫātem**
K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi ola mı ḫandān yāḳūt / Dehen-i yār gibi ḳanı suḫan-ver **ḫātem**
K19/50 Bī-ʿaded **ḫātem** ile ṭapuña geldi Bāḳī / Ki nice Rūm ḫarācını deger her **ḫātem**
K19/51 Ḳoma ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / Elde ḫoş yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der **ḫātem**
K19/52 Bulımaz dā'iresin bu güher-i nā-yābuñ / İtmesün bir daḫı bu devrde zer-ger **ḫātem**
K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu ḥükmi viremez / Nice müfsidler ider gerçi müzevver **ḫātem**
K19/54 Bedel olmaz buña zīrā ki senüñ nāmuñadur / Ṭutamaz mühr-i Süleymān yirin āḫer **ḫātem**
K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i ʿālīde / Ṭaḳa engüşt-i hilāle meh-i enver **ḫātem**
K19/56 Mesned-i ṣadr-ı vezāretde ser-efrāz olasın / Ḳıla teslīm şehenşāh-ı muẓaffer **ḫātem**
K19/57 Mūmdur mülk-i cihān saña duʿām ol ki hemān / ʿAn-ḳarīb eyleye Allāh müyesser **ḫātem**
K23/32 Ḫātem bu devr içinde geleydi cihāna ger / İtmek dilerdi süfre-i cūduñdan iġtinām
G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ farḳı **ḫātemden**

K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ **ḫātem-i** pīrūze nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter **ḫātem**

G214/3 Dilde mihr-i **ḫātem-i** laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

G220/5 Elüñde **ḫātem-i** fażl u belāġat ey Bāḳī / ʿAdū-yı kec-naẓar inkār iderse gözine baṣ

G383/3 Dostum her seng-dil bilmez dehānuñ ḳıymetin / Cāna baṣ ol **ḫātem-i** gevher-nigīnüñ minnetin

K19/53 **Ḫātem-i** naẓma bu gün kimse bu ḥükmi viremez / Nice müfsidler ider gerçi müzevver ḫātem

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i eflāk ḳalem / **Ḫātem-i** ḳadrine bu günbed-i fīrūze nigīn

G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / **Ḫātem-i** dil ḥāṣılı ya andadur ya bundadur

G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i cihān-tāba żiyā feyż eyler / **Ḫātem-i** devletinüñ şaʿşaʿa-i elmāsı

ḫātem-i Cem **[2]** Cem'in yüzüğü (üzerinde mühür bulunması, hükümdarlık sembolü olması bağlamıyla)

G311/6 Dirsem ʿaceb mi **ḫātem-i Cem** devr-i meclise / Elmās cām-ı sāde mey-i ḫoş-güvār laʿl

G32/5 Yaraşur ḥalḳa-i rindāna disem ey Bāḳī / **Ḫatem-i Cemdür** anuñ laʿl-i Bedaḫşānı ḳadeḥ

Ḫātem/Ḫātem-i Ṭay **[2]** edebiyatta kerem ve cömertlik sembolü, yollarını şaşıranlar gelip kendisine konuk olsun diye civardaki tepelere ateşler yaktırdığı söylenir. (Arapların Tay kabilesinden Abdullah bin Mesud'un oğlu); farklı beş tanık için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 237.

K23/32 **Ḫātem** bu devr içinde geleydi cihāna ger / İtmek dilerdi süfre-i cūduñdan iġtinām

K20/20 Seḫāda **Ḫātem-i Ṭay** defterini ṭayy itdi / Ġazāda Seyyid-i Ġāzī ḥikāyetin baṭṭāl

Ḫātem-kef **[1]** Hatem elli ‖ cömert

K25/20 Bū ʿAlī-ḥikmet ü **Ḫātem-kef** ü Nuʿmān-meẕheb / Muṣṭafā-ḫulḳ u Mesīḥā-dem ü Yūsuf-dīdār

ḫāṭır **[23]** gönül ‖ kalp; bkz. 'ṣafā-yı ḫāṭır', 'cemʿiyyet-i ḫāṭır bulmak' md.

K18/41 Geşt iderken çemen-i medḥ ü şenāñı **ḫāṭır** / Lāyiḥ oldı dile nā-gāh bu şiʿr-i hem-vār

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i **ḫāṭır** u teşvīş-i dil ü çīn-i cebīn

G18/6 Dehri enfāsuñ muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / Ṭīb-i **ḫāṭır** virdi beñzer ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb

G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde zülāl-i viṣālde / Cān āteş-i firāḳda **ḫāṭır** hevādadur

G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken ġonca-i **ḫāṭır** / Elüñde gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā yigdür

G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī hevā-yı bāġ u meyl-i būstān / Gül-şen-i firdevs olan **ḫāṭır** ḫayāl-i yār ile

M6/IV/1 **Ḫāṭır** ḫarāb u ʿaḳl müşevveş sen irmeseñ

G429/4 Cism-i ḥaḳīr ḫāk-i meẕelletde pāy-māl / **Ḫāṭır** hevā-yı dil-ber-i ʿālī-cenābda

G441/3 **Ḫāṭır** kenāre māʾil iken baḥr-i ʿaşḳda / Gird-āba ṣaldı fülk-i dili rūzgār ise

G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / **Ḫāṭır** ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi maʿnā **ḫāṭıra** bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir **ḫāṭıra** ġubār

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında bārī dostlar / Adumuz añmañ mübārek **ḫāṭıra** ġam gelmesün

K1/31 Laʿlüñ ḫayāli ḥoḳḳa-i **ḫāṭırda** var iken / Yāḳūt-ı nāba olmamış idi mekān kān

K24/42 Levḥ-i **ḫāṭırda** ḫaṭuñ naḳşını taṣvīr itdüm / Olmadın ṣafḥa-i gül-zāra muṣavver sünbül

G332/1 Levḥ-i **ḫāṭırda** ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür emelüm

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / Muṣaffā **ḫāṭırı** ṣūret-peẕīr-i rāz-ı pinhānī

K20/35 Bu gül-şen içre seni serv-i ser-firāz görüp / Ṣu gibi ayaġuña aḳdı **ḫāṭır-ı** meyyāl

G92/3 Ḫālüñ ḫayāli **ḫāṭır-ı** aġyārı ḳıldı cāy / Gūyā ḳarañu gicede rūşen sitāredür

G203/4 Şāneden zaḫm irişür diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur **ḫāṭır-ı** āşüfteyi zülfin ṭaramaz

G354/2 Yüri ey bād elüñ kendüñe çek zülfinden / Nice bir **ḫāṭır-ı** ʿuşşāḳ perīşān olsun

G473/2 O çeşm-i nā-tevān u zülf elinden / Göñüller ḫaste **ḫāṭırlar** şikeste

G440/4 Seyr idelden gül-şen-i ḥüsnüñde ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı **ḫāṭırum** serv ü çemenden cānibe

ḫāṭıra eylemek [1] hatırlamak

G317/5 Ṭutalum şīve-i rindān-ı ḳanāʿat-pīşe / Tā-be-key **ḫāṭıra-i** niʿmet ü nāz **eyleyelüm**

ḫāṭıra gelmek [3] akla gelmek, hatırına düşmek

M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür / Zīrā görince **ḫāṭıra** ol meh-liḳā **gelür**

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ mirʾāt-ı ḳalbüñ ṣāf ṭut / **Ḫāṭıra** endīşe-i cennet cehennem **gelmesün**

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi maʿnā **ḫāṭıra** bī-ḥadd ü bī-pāyān **gelür**

ḫāṭır-nişān [2]

1. gönlünü nişan (hedef) etmek

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey serv-i revān ammā / Bu gün Bāḳī yine ġamzeñ oḳın **ḫāṭır-nişān** itdi

2. aklımda, hayalimde

G128/1 Ruḫun ʿaksiyle ṣaḥn-ı dīde bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i ser-bülendüñ ḫaylīden **ḫāṭır-nişānumdur**

ḫāṭır-perīşān [1] perişan halli

G380/5 Fürḳatüñde teşne-leb **ḫāṭır-perīşān** ḫaste-dil / Künc-i ġamda bī-kes ü bīmār dirseñ işte ben

ḫāṭır-perīşān itmek [1] kendinden geçirmek, perişan hallere sokmak

G414/1 Ṭaġıdup her yaña zülfin ʿanber-efşān itmede / Āh kim bī-dillerin **ḫāṭır-perīşān itmede**

ḫāṭır-perīşān olmamak [1] perişan hallere girmemek

G490/1 Zülfüñe dil virmeyen **ḫāṭır-perīşān olmadı** / Pāyüñe yüz sürmeyen ḫāk ile yeksān olmadı

ḫāṭırı çekmek [1] içi çekmek, içi gitmek

G226/2 ʿĪş u ṣafāya **ḫāṭırumuz** ṭurmayup **çeker** / Sünbüller oldı silsile-i müşg-sā-yı bāġ

ḫāṭırı maḥzūnlar [1] yas tutanlar

M2/IV/1 Bir yire cemʿ olalum **ḫāṭırı maḥzūnlar** ile / Zār zār aġlaşalum dīde-i pür-ḫūnlar ile

ḫāṭırı mecrūḥ [1] gönlü yaralı

G269/4 Peymāne şikest oldı yatur ḫaylī zamāndur / Yanup yaḳılur **ḫāṭırı mecrūḥ** kebābuñ

ḫāṭırı teng eylemek [1] gönlü kararmak, içi çok sıkılmak

G495/6 Kāseler ṣun bize meclisde ġınā virmez ayaḳ / Sāḳıyā **ḫāṭırı teng eyledi** el ṭarlıġı

ḫāṭırı nerm olmak [1] gönlü yumuşamak

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ **ḫāṭırı nerm oldı** Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

ḫatm-i Ḳurʾān eylemek [1] Kur’an’ı hatmetmek

K7/3 Çıḳdı bir yirden ṣadā vü ṣīt-ı mürġān-ı çemen / Gūyiyā eṭfāl-i mekteb **ḫatm-i Ḳurʾān eyledi**

ḥavādiṡ [4] bela, felaket (keder verici olaylar bağlamında)

M9/V/1 Ṣıyup seng-i **ḥavādiṡ** yine cām-ı bezm-i ʿuşşāḳı

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş piyāle ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı **ḥavādiṡ** ṭayanı gör

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı **ḥavādiṡ** kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā bennā-yı ḳudret kār-gīr itdi

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i **ḥavādiṡden** özge bulmadılar / Şolar ki kendülerin aña ṭutdılar emṡāl

ḥavāle [1] yönelme ‖ kale

G84/3 Ṭāḳ-ı cefāda manẓara-i çeşm-i dil-rübā / Kūy-i belāda ḫāne-i cāna **ḥavāledür**

ḫavāṣ **[1]** bazı hastalıkları iyileştirmek veya manevi bir etki yapmak için okunan dualar ‖ bu duaları içeren kitap

G220/1 ʿAvām oḳur seni tesḫīr içün hemīşe **ḫavāṣ** / Bu muḫlişüñ işi dāʾim maḥabbet ü iḫlāṣ

hāven **[1]** fişek (şenlik ve festivalleri betimleme bağlamında) Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 174-175.

K7/14 Lāle **hāven** yaḳdı sūsen āsmānīler yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

ḫāver **[2]** güneş; 'ḫāver'in güneş anlamı için bkz. STEINGASS, s. 445.

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i pertev-i **ḫāver** düşer

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i **ḫāveri**

ḫavf **[3]** korku

Kt5/1 Küh-sāra irse şuʿle-i şemşīr-i heybeti / Deryālara atardı özin **ḫavfdan** peleng

K10/10 Ḫayli demdür ḫırḳa rehn-i ḫāne-i ḫammārdur / **Ḫavfum** oldur ki ola dīvān ile defter bile

K1/22 Lerzende görse **ḫavfuñ** ile teb ṭutar ṣanur / Baġlar şihāb gerden-i gerdūna rīsmān

ḫavf itmek **[1]** korkmak

G389/1 **Ḫavf ider** ṣanma beni ḫançer-i bürrānuñdan / Degme nesneyle kesilmem ṣanemā yanuñdan

ḥavrā **[1]** huriler ('ḥūr' siyah gözlü)

G187/4 Sevād-ı çeşm-i **ḥavrāya** degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

ḥavż **[3]** havuz

G208/5 Ḳadeḥ fıskıyye mey şu ḥalḳa-i rindān anuñ **ḥavżı** / Sarāy-ı şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pākūñ bir içim ṣudur / Miyānuñ **ḥavż-ı** sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ **ḥavżınuñ** her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya ṣandum göricek 'aks-i mehi

hāy kāfir! **[1]** hey kafir! (şikayeti vurgulama bağlamında)

G330/4 Bunca cevr ü cefā baña nice bir / **Hāy kāfir** hele müselmānem

hāy u hūy **[2]**

1. neşe sevinç

G135/6 Ne reng ü būya meftūn ol ne **hāy u hūya** ey Bāḳī / Bu fānīden beḳā itmez temennā şol ki dānādur

2. çığlık, inilti (zikir sesleri)

G157/6 **Hāy u hūy-ı** ḫānḳāh u naʿre-i mestāneden / Hep viṣālüñ küncidür maḳṣūd ġavġā bundadur

hāy u hūy eylemek **[1]** naralar atmak

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen gösterdi gül çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde **hāy u hūy-ı** mestān **eyledi**

ḫay **[1]** **?**

G514/3 Ḥarāretden dilinde lālenüñ dāġ / Ḫacāletden yüzinde güllerüñ **ḫay**

ḥayā **[2]** sıkılma, utanç

K26/13 Kef-i kān ḫāṣiyetinden görüp iḥsān nicʾolur / Yirlere geçdi **ḥayādan** utanup genc-i defīn

G294/3 Nic'olur gördi ṣafā āyīne-i ḥüsnüñde / Yirlere geçdi **ḥayādan** utanup āb-ı zülāl

ḫayāl **[42]** bkz. 'nāzük ḫayāl', 'fānūs-ı ḫayāl', 'ince ḫayāl' md.

1. hayal

G90/5 Bāḳī sürūd-i bezm-i ṭarab-ḫāne-i **ḫayāl** / Ṣavt u ṣarīr-i ḫāme-i gevher-niṡārdur

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i żamīre yazmadı ṣūret-ger-i **ḫayāl**

G314/4 Ḫaymedür gözlerüm ṭınāb müjem / N'ola ger ḳonsa aña şāh-ı **ḫayāl**

G451/2 Mużmer ḫayāl-i laʿl-i lebüñ her laṭīfede / Müdġam miyān-ı bī-bedelüñ her **ḫayālde**

K1/31 Laʿlüñ **ḫayāli** ḥoḳḳa-i ḫāṭırda var iken / Yāḳūt-ı nāba olmamış idi mekān kān

G19/4 Ḳaddüm ey şeh-süvār-ı ḥüsn itdi / Pāy-būsuñ **ḫayāli** şekl-i rikāb

G92/3 Ḫālüñ **ḫayāli** ḫāṭır-ı aġyārı ḳıldı cāy / Gūyā ḳarañu gicede rūşen sitāredür

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ **ḫayāli** sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür

G108/4 Ḥalḳa-i zülfi **ḫayāli** gözümüzden gitmez / Gūyiyā çeşm-i ʿalīl üzre siyeh çenberdür

G109/3 Ḥüsnüñ **ḫayāli** vaṣluñ ümīdiyle ʿāşıḳa / Nār-ı cāḥīmi gül-şen-i bāġ-ı cinān ider

G329/4 Āb-gīne içinde mey gibidür / Leb-i laʿlüñ **ḫayāli** dilde müdām

G442/4 Jālelerdür lāle-i sīr-āba düşmiş gūyiyā / Dürr-i dendānuñ **ḫayāli** çeşm-i pür-ḫūn-ābda

K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / Menzil **ḫayāl-i** laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

K19/39 Eyleyüp ʿīş-i **ḫayāl-i** leb-i dil-ber ḫātem / Cām-ı zerrīn ile çeksün mey-i aḥmer ḫātem

M9/I/3 Ne mānend-i **ḫayāl-i** yār bezm-i dilde maḥrem var

G101/1 Dil milketini yaḳdı **ḫayāl-i** dehān-ı yār / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir şirār

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda **ḫayāl-i** ruḫ-ı dost / Āb-ı ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf

G415/2 Devlet anuñ kim **ḫayāl-i** yār ola eglencesi / Ḫurrem ol dem kim geçer endīşe-i dil-dār ile

G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī hevā-yı bāġ u meyl-i būstān / Gül-şen-i firdevs olan ḫāṭır **ḫayāl-i** yār ile

G433/4 Cānı defʿ eyle dilā gelse **ḫayāl-i** cānān / Ṣoḥbet-i ḫās idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle

G451/2 Mużmer **ḫayāl-i** laʿl-i lebüñ her laṭīfede / Müdġam miyān-ı bī-bedelüñ her ḫayālde

G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / Ḫāṭır **ḫayāl-i** ʿişret-i bezm-i viṣālde

G474/5 Ḳaldı **ḫayāl-i** ḫançeri ṣad-pāre sīnede / Māhīye beñzer ol ki düşe dāme çıḳmaya

G522/4 Dilde **ḫayāl-i** ḫāl-i ruḫ-ı yār der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

G402/5 **Ḫayāli** her dem ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti geşt ider bir demde bir āhū

G128/5 Yaşum deryādur ey Bāḳī içinde şāḫ-ı mercānı / **Ḫayāl-i** naḫl-i bālā-yı nihāl-i erġavānumdur

G333/3 **Ḫayāl-i** ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i ġama bir heft-ser ejder / **Ḫayāl-i** zülfini çün bu dil-i vīrāne ṭapşurdum

G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse nūş it zehr-i eyyāmı / **Ḫayāl-i** laʿl-i nābı tek şarāb-ı ḫoş-güvār olsun

G360/1 **Ḫayāl-i** ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur maḳṣūd ʿālemden

G391/3 **Ḫayāl-i** şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

G432/4 **Ḫayāl-i** ḫāl u ḫaṭṭuñdan beni ḫālī olur ṣanma / Göñülden çıḳmaz ol endīşeler vaḥdetde keẟretde

G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken geldi / **Ḫayāl-i** kākül-i müşgīni sünbül ṣundı bir deste

K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli **ḫayālin** getürür dāne çeker

G531/1 Ḫaṭṭum ḥisābın bil didüñ ġavġālara ṣalduñ beni / Zülfüm **ḫayālin** ḳıl didüñ sevdālara ṣalduñ beni

G207/2 Bend-i belādan olmaduḳ āzād bir nefes / Zülfüñ hevāsı olalı dilde **ḫayālümüz**

G137/2 Gözlerüm segridügi bu ki **ḫayālüñ** üzre / Göricek lerze ṭutar dīde-i giryān ditrer

G369/3 Cānā **ḫayālüñ** egler idi ḫaste göñlümi / Ṣubḥ-ı ezelde ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

M7/III/1 **Ḫayālüñ** taḫt-gāhıdur derūn-ı sīne-i rūşen

G179/1 **Ḫayālüñ** ʿāşıḳa eglence besdür / Viṣālüñ istemek zāʾid hevesdür

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki genc-i gevher-i naẓm oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ **ḫayālüñe** bir iki bengiler

2. kuruntu, vehim

G96/5 Reşk itme ʿömr-i devlet-i dünyāya Bāḳıyā / Kim ḫᵛāb-ı ġaflet içre hemān bir **ḫayāldür**

ḫayāl-i ḫᵛāb **[2]** rüya

G116/5 Cihān efsānedür aldanma Bāḳī / Ġam u şādī **ḫayāl-i ḫᵛāba** beñzer

G256/3 Devlet-i dünyā **ḫayāl-i ḫᵛāba** beñzer nesnedür / Baḫt-ı bī-dār isteyenler terk-i ḫᵛāb itmek gerek

ḫayāl-i ḫām [1] ham hayal ‖ boş hayal

K23/11 Nārencdür ṣarardı güneşden yanı disem / Olurdı bu mülāḥaẓa hem bir **ḫayāl-i ḫām**

ḫayāl-i muḥāl [1] boş bir hayal (gerçekleşmesi imkansız hayal bağlamıyla)

G387/6 Bir ḫᵛāb-ı ġaflet içre **ḫayāl-i muḥālde** / Geçdi nesīm-i ṣubḥ gibi ʿömr-i nāzenīn

ḫayāl eylemek [2] hayal etmek

K26/22 Secde ḳıldı göricek māh ḳaşuñ miḥrābın / Bilmeyen şöyle **ḫayāl eyledi** kim ola cebīn

G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki gören / Dil-i ḫūnīni **ḫayāl eyledi** ḳaṭmer lāle

ḫayāl itmek [4]

K1/32 Bārīk-bīn olanlar **ider** ḳaşlaruñ **ḫayāl** / Dendānuñı taṣavvur ider ṭabʿ-ı ḫurde-dān

K11/1 Leb-i laʿlin **ḫayāl it** gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol

K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir filori dikdi güneş / Gören kimesne kenārın meh-i nev **itdi ḫayāl**

G71/1 Künc-i ebrūsın **ḫayāl it** gūşe-i gül-zārı gör / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı gör

ḫayāle döşenmek [1] hayallere dalmak ‖ esrar

G416/6 Pā-būsuñ özler oldı görelden izüñ tozın / Bāḳī ʿaceb **ḫayāle döşendi** ġubār ile

ḫayāline irmemek [2] aklına getirememek, düşünememek

M1/VIII/5 Tedbīri gör ki **irmedi** kimse **ḫayāline** / Āṣaf cihāna gelse göreydi vezāreti

ḥayāt [5] bkz. ‘āb-ı ḥayāt’ md.

K18/2 Taze cān buldı cihān irdi nebātāta **ḥayāt** / Ellerinde ḥarekāt eyleseler serv ü çenār

K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i **ḥayāt-ı** ʿālem / Rūḥdur cismi cihān milketine ḥükmi revān

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı **ḥayāt-ı** bī-s̱ebāta imtinān üzre

K16/5 Sen saġ ol ey viṣāli **ḥayāt-ı** cihān olan / Ben bu firāḳa döymeyem āḫır ölem gibi

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı **ḥayāt-ı** bī-s̱ebāta imtinān üzre

ḥayātum gül-şeni [1] hayatımın baharı ‖ gençlik çağı

G344/2 Teb-i tāb-ı maḥabbetden şu deñlü nā-tevānem kim / **Ḥayātum gül-şeninde** zaʿferān oldı ruḫ-ı zerdüm

ḥayāt-ı cāvidānī [1] ebedî bir yaşam (‘mihr ü maḥabbet’ paralelliğinde)

G54/7 Ṣafā-yı şiʿr-i Bāḳī bāʿis̱-i mihr ü maḥabbetdür / Bu āb-ı zindegānī ol **ḥayāt-ı cāvidānīdür**

ḥayāt-ı nev bulmak [1] taze can bulmak

G318/1 ʿĀlem **ḥayāt-ı nev bulur** cānlar baġışlar dem-be-dem / Enfās-ı Rūḥuʾllāhdur gūyā nesīm-i ṣubḥ-dem

ḥayāt-ı nev virmek [1] yeni bir yaşam bağışlamak

G334/5 Bāḳīye **virdi** müjde-i vaṣluñ **ḥayāt-ı nev** / ʿÖmrüñ mezīd pādişehüm yarıcuñ Ḳadīm

ḥayāt ābı [1] yaşam suyu

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış **ḥayāt ābına** ḳandurmış

ḥayāt bulmak [2]

1. canlanmak

G537/5 İltifāt ile **bulur** mürdeleri gerçi **ḥayāt** / ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili öldürür istiġnāsı

2. taze can bulmak

G94/5 **Ḥayāt bulsa** nʾola vaṣl-ı yār ile Bāḳī / Dehānı cānı leb-i laʿli cānı pāresidür

ḥayāt virmek **[1]** hayat bağışlamak, canlandırmak

G184/5 Gördiler ḫançerüñüñ zaḫmı **virür** cāna **ḥayāt** / ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler bir içim şu didiler

Ḥayder-i Kerrār **[2]** yiğit ‖ Hz. Ali (döne döne, tekrar tekrar savaşması bağlamında) bkz. 'tīġ-i Ḥayder' md.

G12/5 **Ḥayder-i Kerrārıyam** meydān-ı naẓmuñ Bāḳıyā / Nevk-i ḫāme Ẕü'l-feḳār u ṭabʿ Düldüldür baña

G407/1 Āferīn ol rūzgāruñ **Ḥayder-i Kerrārına** / Ẕü'l-feḳār olmaz muʿādil tīġ-i cevher-dārına

Ḥayder-şecāʿat **[1]** Haydar cesaretli

G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol şeh-i **Ḥayder-şecāʿat** şevḳine / ʿArṣa-i kevn ü mekānı geşt ider Düldül gibi

ḥayf! **[2]**

1. yazık!, eyvahlar olsun!

K18/37 İşigi ṭaşı imiş yüz sürecek **ḥayf** diyü / Ṭaşdan ṭaşa döger başını şimdi enhār

2. yazık!

G467/6 Ḫāk-i pāyın ṣaḳın ey bād-ı ṣabā nergisden / **Ḥayfdur** küḥl-i cilā dīde-i nā-bīnāya

ḥayf olmak **[2]** yazık olmak, ziyan olmak

G103/7 Bāḳī bu demde **ḥayf ola** ehl-i meẕāḳ eger / Künc-i belā vü gūşe-i miḥnetde ḳalalar

G521/5 Bāḳī lebinden **oldı** bize **ḥayf** o ẓālimüñ / Ammā ne çāre n'eyleyelüm kimse ṣormadı

ḥayfā! **[3]** yazık!, yazıklar olsun!

G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi **ḥayfā** mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ dāmına

G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşḳuñ dil nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı **ḥayfā** kim ʿayān itdi

G401/5 Kūyuñ yolında Bāḳī-i üftāde var iken / **Ḥayfā** o keff-i pāye süre ḫāk-i rāh rū

ḫayl **[10]**

1. süvari, asker

G151/1 Leşger-i fitne saña **ḫayl-i** ḫaṭ u ḫāl yiter / Tīġ lāzım degül ol ġamze-i ḳattāl yiter

G225/4 Ṭop-ı āhumla ider **ḫayl-i** sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ

K18/6 Farḳına bir nice per ṭaḳınur altun tellü / **Ḫayl-i** ezhāra meger zanbaḳ olupdur ser-dār

G183/1 Meclisüñde şol ki dā'im sāḳıyā sāġar çeker / **Ḫayl-i** ġam tālānına her cürʿası leşger çeker

G404/4 **Ḫayl-i** şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

G229/1 Müje **ḫaylin** dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf / Gūyiyā cenge ṭurur nīze-güẕārān ṣaf ṣaf

2. sürü

G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer **ḫayl-i** küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf

3. topluluk, zümre

K1/2 **Ḫayl-i** kevākib içre yanup meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

K16/9 Ḳadr-i bülend ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / **Ḫayl-i** mülūk-i ʿālem içinde ʿalem gibi

G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya bāġ / **Ḫayl-i** şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl gül

ḫayl u ḥaşem **[1]** maiyet (at sürüsü ve at koşumu ile birlikte) ‖ peşisıra

G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine gelse şeh-i ʿaşḳ / Bile endūh u belā **ḫayl u ḥaşem** gibi gelür

ḫayl ü sipāh **[1]** asker

G197/6 Cünd-i ġam şāhısın ne ġam Bāḳī / Bunca **ḫayl ü sipāha** mensūbuz

ḫayl-i yetīmān **[2]** yetim çocuklar

M2/II/7 Ser-be-ser ṣalmış idi sāye-i fażl u iḥsān / Şeh-per-i ʿāṭıfeti **ḫayl-i yetīmān** üzre

M2/II/8 Aġlañ ey **ḫayl-i yetīmān** u ġarīban aġlañ / Yād idüp niʿmet-i Sulṭānı firāvān aġlañ

ḫaylī **[9]** çokça, epeyce, oldukça

G163/1 Ḳaşuñ kemānı kendüyi **ḫaylī** gerer çeker / Ḳorḳum bu sīne tīr-i müjeñden żarar çeker

G276/4 Gül-şene nergis ü gül **ḫaylī** leṭāfet virdi / Şimdi açıldı daḫı yüzi gözi gül-zāruñ

G371/5 Bāḳī çemende **ḫaylī** perīşān imiş varaḳ / Beñzer ki bir şikāyeti var rūzgārdan

G424/5 Bāde **ḫaylī** alındı meclisde / Öpdiler sāḳīyi dudaġında

G463/4 Ḳāmet-i naḫl-i ḫırāmānuña öykünmez idi / Himmeti **ḫaylī** bülend olmasa servüñ özine

G489/1 Bu gice leşger-i ḫʷāb ile **ḫaylī** ceng oldı / Feżā-yı dīde sipāh-ı sirişke teng oldı

K18/42 Gül gibi gül-şene ḳılsañ nʾola ʿarż-ı dīdār / **Ḫayli** dökildi ṣaçıldı yoluña faṣl-ı bahār

G48/5 **Ḫaylī** dimāġ baġladı ʿālemde Bāḳıyā / Ḫāl-i nigāra beñzeyeli nāfe-i Tatār

G373/2 Bāġa sen serv-i revānı bir ḳadem baṣsun diyü / **Ḫaylī** dökildi ṣaçıldı yoluña berg-i ḫazān

ḫaylīden **[2]** epeyden beri

Mtl 3 **Ḫayliden** ḳaldı göñül ḫāk-i der-i cānāndedür / Mübtelā-yı derd ü ġam bir ʿāciz ü der-māndedür

G128/1 Ruḫun ʿaksiyle ṣaḥn-ı dīde bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i ser-bülendüñ **ḫaylīden** ḫāṭır-nişānumdur

ḫayli demdür **[2]** çok zamandır, epeydir

K10/10 **Ḫayli demdür** ḫırḳa rehn-i ḫāne-i ḫammārdur / Ḫavfum oldur ki ola dīvān ile defter bile

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı ṣafāda iñen açılduġı yoḳ / **Ḫaylī demdür** göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ

ḫaylī zamāndur **[2]** çok zamandır, epeydir

G102/4 Devr-i ruḫuñda ḳaldı ḳamer künc-i ḫānede / Nāmı egerçi **ḫaylī zamāndur** nişānludur

G269/4 Peymāne şikest oldı yatur **ḫaylī zamāndur** / Yanup yaḳılur ḫāṭırı mecrūḥ kebābuñ

ḫaylīce **[2]** epeyce, oldukça

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte fehm eyle begüm **ḫaylīce** rengīn yirdür

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden terdür / Ṣaḳın incinme begüm **ḫaylīce** rengīn yirdür

ḫayme **[4]** çadır

G427/2 ʿUşşāḳ idemez ol ḳad-i mevzūnı der-āġūş / Açılmayıcaḳ **ḫayme** gibi nice ḫazīne

G314/4 **Ḫaymedür** gözlerüm ṭınāb müjem / Nʾola ger ḳonsa aña şāh-ı ḫayāl

M1/V/1 Gün ṭoġdı Şāh-ı ʿālem uyanmaz mı ḫʷābdan / Ḳılmaz mı cilve **ḫayme-i** gerdūn-çenābdan

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet **ḫaymesi** ber-pā

ḫaymeler ḳurmak **[2]** çadırlar kurmak

K18/7 Dikdi leşger-geh-i ezhāra ṣanavber ṭūġın / **Ḫaymeler ḳurdı** yine ṣaḥn-ı çemende eşcār

G270/4 **Ḫaymeler ḳurduġı** dem ḳanı ḥabābuñ ʿīşa / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

ḫayr **[4]** hayır/hayırlı

G328/11 Hīç teʾḫīre yir yoḳ ey Bāḳī / Niyyet-i **ḫayrdur** hemān idelüm

K2/50 Bir yıl emrüñle binā ḫidmetine nāẓır olup / Gördük ol maṣlaḥat-ı **ḫayrı** bi-ḳadriʾl-imkān

G433/1 Dili al ey büt-i Çīn **ḫayruña** bir deyr eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ yüri var ḫayr eyle

G433/5 Ḫayra gir dilde yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili al ey büt-i Çīn **ḫayruña** bir deyr eyle

ḫayr işi teʾḫīr itmeyin **[1]** hayırlı işi ertelemeyin

G177/4 Beni öldürmege gel ey püser ihmāl itme / Atalar dimediler **ḫayr işi teʾḫīr ideler**

ḫayr eyle! **[2]** hayrını gör!

G433/1 Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ yüri var **ḫayr eyle**

ḫayr itmek [1] hayra girmek

G113/2 Ḫançerüñ sīnemi delerse eger / Şöyle bir **ḫayr ider** ki cāna deger

ḫayr olsun! [1] hayırlı uğurlu olsun!

G542/3 Ey dirīġā luṭf u iḥsānuñ ḳapusın yapdılar / Ẕikri **ḫayr olsun** dinür ṣāḥib-saʿādet ḳalmadı

ḫayra girmek [1]

G433/5 **Ḫayra gir** dilde yir it diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle

ḥayrān [4]

1. büyülenmiş ‖ şaşkın

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri **ḥayrān** faḳīrüñ çeşmi dem-beste

2. kendinden geçmiş ‖ esrar esrikliği; ‘esrarı çekerek veya esrarlı macun yutarak bir köşede her eyden bî-haber, mestane hayat geçiren kimsedir’ bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 199.

G238/5 Bāḳıyā ḫānḳāh-ı ʿālem-i ḥayretde hemān / Her gelen kimse bu esrār ile **ḥayrān** ancaḳ

G269/2 Keyfiyyet-i esrāra döşendi ẓürefā hep / Yārān ayaġın almada **ḥayrān** mey-i nābuñ

G385/4 Bāde-i ṣāf-ı ṣafā-baḫşda **ḥayrānem** ben / Ne küdūret götürür dil ne ġubārı severin

ḥayrān u zār [1] müptela, tutkun

G397/2 Āşüfte olup ol göze **ḥayrān u zār** idüm / Nergis henüz ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

ḥayrān itmek [1] kendinden geçirmek ‖ âşık etmek ‖ esrar

G107/3 ʿAynına ṣanma ġubārı ala erbāb-ı naẓar / Bizi **ḥayrān iden** esrār-ı leb-i dil-berdür

ḥayrān olmak [4]

1. kendinden geçirmek ‖ esrar

G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz çünki **ḥayrān olmaġa** bāʿis̱ / Nedür lāʿl-i lebüñ çaḳ böyle ḫandān olmaġa bāʿis̱

G138/1 Āşıḳ ki sūz-ı ʿaşḳ ile ʿuryān olup gezer / Abdāldur ki ʿālemi **ḥayrān olup** gezer

G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger **ḥayrān ola** göñlüm / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi

2. hayran kalmak, çok beğenmek

G354/5 Bāḳıyā söyle biraz lebleri esrārından / Ehl-i dil naẓm-ı dil-āvīzüñe **ḥayrān olsun**

ḥayrān ḳalmak [1] büyülenmek ‖ şaşakalmak

G426/3 Çarḫ-ı kec-revde **ḳalur** ʿaḳl-ı mühendis **ḥayrān** / Bir yirin uyduramaz cedvele vü pergāre

ḥayret [7]

1. şaşkınlık

K20/30 Şarāb-ı **ḥayret** ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i ʿaḳla taṣarruf ne pāy-ı fikre mecāl

G445/4 Temāşā-gāh-ı ḥüsnüñde cihānı **ḥayret** almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste

K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil ḳaldı derūn-ı baḥr-i **ḥayretde** / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı

2. şaşılası, garip

G426/7 Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa nicʾolur / Ḳatı **ḥayret** yiridür bir gözüñ aç bī-çāre

2.1. şaşılası, garip ‖ esrar

G238/5 Bāḳıyā ḫānḳāh-ı ʿālem-i **ḥayretde** hemān / Her gelen kimse bu esrār ile ḥayrān ancaḳ

3. şaşakalma

G542/2 Nefse nefsī oldı ʿālem her kişi **ḥayretdedür** / Kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat ḳalmadı

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar **ḥayretdeyem** / Ḳana müstaġrıḳ ciger aṣlā görinmez başdan

ḥayretde ḳalmak [2] şaşakalmak, çok şaşırmak

G31/5 **Ḥayretde ḳaluram** göricek Bāḳī nergisi / Bunca zer ile ayaġı gūr içre gözi ac

G387/2 Bir zīnet itdi ʿālemi naḳḳāş-ı ṣunʿ kim / **Ḥayretde ḳaldı** naḳşına ṣūret-nigār-ı Çīn

ḫayrü'l-kelāmi muḫtaṣarun [1] sözün hayırlısı kısa olanıdır

G230/5 Bāḳī kemāl-i vaṣfı ne mümkin duʿāya gel / **Ḫayrü'l-kelāmi muḫtaṣarun** didi çün selef

ḫayyāt [2] terzi

M5/V/1 Ḳaddüñe ḫılʿat biçelden ḥüsni **ḫayyāt-ı** ḳażā

Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu **ḫayyāṭ-ı** felek / Egnüme ḫilʿat diyü miḥnet libāsın biçmeye

ḥayy-i dānā [2] her insan

G168/6 ʿUnfuvān-ı ṣıḥḥate ey Bāḳī maġrūr olma kim / Lā-cerem her **ḥayy-i dānā** irtiḥāl üstindedür

ḥaẓ [2]

1. tat ‖ iz

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan **ḥaẓ**

2. tat ‖ pay, hisse

G223/1 N'ola gelse dil-i mecrūḥa derd-i dil-rübādan **ḥaẓ** / İder ḫaste ne deñlü nā-ümīd olsa devādan ḥaẓ

ḥaẓẓ eylemek [2] hoşlanmak, zevk duymak

G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü **eyleye** aʿmā żiyādan **ḥaẓ**

G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül **ḥaẓẓ eyler** anlardan kişi yārāne incinmez

ḥaẓẓ itmek [4]

1. hazzetmek

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / Kişi ġurbet diyārında **idermiş** āşinādan **ḥaẓ**

2. hoşlanmak

G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ **itmez** şarāb-ı dil-güşādan **ḥaẓ**

G223/4 Be-her taḳdīr olur māʾil güzeller ʿāşıḳ-ı zāra / Ṭabīb olanlar elbette **iderler** mübtelādan **ḥaẓ**

G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ ṣanma ten āzürdedür / **Ḥaẓẓ ider** cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan

ḫazān [4]

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı nev-bahār / Muḥtāc dest-i himmetine ḫᵛāce-i **ḫazān**

G516/3 **Ḫazān** beñzüm zemistān āh-ı serdüm / Yüzüñ evvel-bahār olmış ḳaşuñ yay

K16/11 Āsīb-i rūzgār-ı **ḫazāndan** emīn ola / Gül-zār-ı ʿömr-i devleti bāġ-ı İrem gibi

G406/2 Cihānuñ fenāsın bilen rind-i ʿārif / Muḳayyed gerekmez bahār u **ḫazāne**

ḫazānlu [1] solup sararmış

G102/1 Bāġ u bahār-ı gül-şen-i ʿālem **ḫazānludur** / Bezm-i ṣafā hemīşe gül ü erġavānludur

ḫazān evrāḳı [1] hazan yaprağı; bkz. 'berg-i ḫazān' md.

G373/3 Görinen encüm degül gūyā **ḫazān evrāḳınuñ** / ʿAksidür āyīne-i eflāke düşmişdür ʿayān

ḫazef [1] çömlek; bkz. 'pāre-i ḫazef' md.

G522/3 Şol dil ki cām gibi el üzre ṭutardı Cem / Dest-i zamāne yirlere çaldı **ḫazef** gibi

ḥaẕer eylemek [1] sakınmak

G53/6 Bāḳī gözinden **eyle ḥaẕer** ṣorma leblerin / Zinhār ġāfil olma şarābuñ yaṣaġı var

ḥaẕer ḳılmak [1] sakınmak

G258/4 Nār-ı āhumdan **ḥaẕer ḳıl** ey sipihr-i pīre-zen / Ṭutışur bir gün ṣaḳın ol āsmānī çenberüñ

ḥāẕıḳ olmak [1] mahir olmak ‖ çare bulmak

Mtl 4 Her derd ü her seḳāmete **ḥāẕıḳ** ṭabīb **olur** / İllā marīż-i ʿaşḳa bulınmaz devā bilür

ḥāżır ḥelvā [1] hazır helva (emek verilmeden erişilen şey bağlamında)

G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol ṣanemüñ derd ü belā / Yoġsa ʿāşıḳlara şīrīn lebi **ḥāżır ḥelvā**

ḥāżır müheyyā [1] hazır nazır (daima âmâde olma bağlamında)

G157/2 Ḥūr u Kevs̱erden mey ü maḥbūb ise maḳṣūd eger / ʿĪş u nūş esbābı hep **ḥāżır müheyyā** bundadur

ḥāżır itmek [1] hazırlamak

K10/6 Cān virür çoḳdur ser-i kūyuñda ḳurbān olmaġa / **Ḥāżır it** şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer bile

ḥāżır olmak [1] hazırlanmak

K25/6 Gūyiyā **ḥāżır olur** irte ṣalāt-ı ʿīda / Dāl tācın başına geydi sipihr-i ġaddār

ḥāẓırlanmamak [1] heveslenmemek

G307/5 Zāhid ol s̱iḳlet ile uçmaġa **ḥāẓırlanma** / Çıḳar ol cübbe vü destārı biraz ḫiffet bul

ḥazīn [2] kederli kederli, hüzünlü hüzünlü (hoş sada bağlamında)

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı **ḥazīn**

G387/5 Uyḫu gözine girmez ider sūz-ı derd ile / Vaḳt-i seḥerde mürġ-i çemen nāle-i **ḥazīn**

ḫazīne [2] hazine

G282/4 Mıṣr-ı ḥüsn içre ey şeh-i ḫūbān / Almaġa vaṣluñı **ḫazīne** gerek

G427/2 ʿUşşāḳ idemez ol ḳad-i mevzūnı der-āġūş / Açılmayıcaḳ ḫayme gibi nice **ḫazīne**

ḫāzin [1] hazinedar

M1/I/8 Yüz yire ḳodı luṭf ile gül-berg-i ter gibi / Ṣandūḳa ṣaldı **ḫāzin-i** devrān güher gibi

ḥażīż-i ḫāk [1] toprak, yer ‖ mezar

M1/III/6 Mürġ-i revānı göklere irdi hümā gibi / Ḳaldı **ḥażīż-i ḫākde** bir iki üstüḫān

Ḥażret-i Aḥmed Pāşā [1] Kara Ahmet Paşa Hazretleri

M2/V/6 Āb-ı rūy-ı vüzerā **Ḥażret-i Aḥmed Pāşā** / Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudāvend-i cihān-dār olsun

Ḥażret-i Bārī Teʿālā [2] Allah

K15/1 Cihān bāġına virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle ṣunʿ-ı **Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı**

G157/7 İctināb it ṣoḥbet-i ehl-i riyādan Bāḳıyā / Kim rıżā-yı **Ḥażret-i Bārī Teʿālā** bundadur

Ḥażret-i Dāvūd [2] Davut peygamber

K5/10 Elinde **Ḥażret-i Dāvūduñ** āhendür ki mūm oldı / Żiyā-baḫş olsa āfāḳa nʾola şemşīr-i bürrānı

G326/3 Şemşīr-i tāb-nāk u żiyā-baḫşı gūyiyā / Āhendür oldı **Ḥażret-i Dāvūd** elinde mūm

Ḥażret-i Ġaffār [1] Allah

M2/V/1 Lāyıḳ-ı maġfiret-i **Ḥażret-i Ġaffār** olsun / Devlet-i nā-mütenāhīye sezā-vār olsun

Ḥażret-i Ḥaḳ [2] Allah

G348/9 Mā-verā-yı perde-i esrāra bulmaz kimse rāh / **Ḥażret-i Ḥaḳdur** bilen ancaḳ ḥaḳīḳat neydügin

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī kemend-i keyd-i aʿdāya / ʿİnāyet **Ḥażret-i Ḥaḳdan** kerem Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

Ḥażret-i Ḥassān [1] bkz. ʻḤassānʼ md.

K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı her gūşeden gūş itmege / Cān-ı Selmān rūḥ-ı pāk-i **Ḥażret-i Ḥassān** gelür

Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīr [1] Allah

M1/VII/1 Bāḳī cemāl-i Pādişeh-i dil-peẕīri gör / Mirʾāt-i ṣunʿ-ı **Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri** gör

Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde [2] Kadızade Hazretleri

K2/41 Muḳtedā-yı ʿulemā **Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde** / Maʿdin-i fażl u hüner menbaʿ-ı ʿilm ü ʿirfān

K25/18 Vāris̱-i ʿilm-i Nebī **Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde** / Efżal-i ehl-i zamān eşref-i eşrāf u kibār

Ḥażret-i Pāşā [2]

1. Paşa Hazretleri ‖ Ali Paşa

K18/26 Dāmenin dürr ü cevāhirle pür itdi gül-i ter / Ki ide ḫāk-i der-i **Ḥażret-i Pāşāya** nis̱ār

2. Mehmet Paşa Hazretleri (veziriazam)

M1/VIII/1 Ḳılduḳça Şāh-ı ʿāleme Ḥaḳ fażl u raḥmeti / Virsün cihānda **Ḥażret-i Pāşāya** devleti

Ḥażret-i Mevlā [1] Allah

K27/22 Cihānda sāġar-ı devlet murāduñ üzre devr itsün / Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser **Ḥażret-i Mevlā**

Ḥażret-i Mevlānā [1] Mevlânâ Hazretleri

G483/2 ʿArṣa-i ʿaşḳda gör **Ḥażret-i Mevlānāyı** / Ṭurmayup daḫı döner üstine yoldaşları

ḥażret-i Sulṭān [3]

1. Sultan Hazretleri ‖ Sultan Mehmet

K13/9 Derd ü miḥnet çekme der-gāhında ey Bāḳī yüri / ʿArż ḳıl bilmezse ḥālüñ **ḥażret-i Sulṭān** eger

2. Sultan Hazretleri

G331/3 Var ise tāzeledi bāġ-ı nihāl-i emelin / Reşeḥāt-ı ḳalem-i **ḥażret-i sulṭān**-ı kerem

3. Sultan Hazretleri ‖ Mihrümah Sultan

M2/II/3 Hep o göz yaşlarıdur aḳdı bisāṭ-ı arża / Aġlaşur ehl-i semā **Ḥażret-i Sulṭān** üzre

Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫān [1] Sultan Süleyman Han Hazretleri

G136/5 Bāḳıyā baş egme dehr-i dūna çün rūy-ı niyāz / Āsitān-i **Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur**

hebā [1] yokluk

M4/III/3 Bād-ı ṣarṣardur fenā ʿālem **hebādur** ʿāḳıbet

hebā olmak [1] mahv olmak, yok olmak

G350/5 Nis̱ār itdümse ḫāk-i der-gehinden ġayra ey Bāḳī / Cihānda lüʾlū-yı mens̱ūr-ı naẓmum hep **hebā olsun**

hecr [33] ayrılık

G156/5 Bāḳīye āb-ı vaṣluñ irmez ise / Āteş-i **hecr** ile yanur kül olur

G244/1 Sīne mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i elem-i **hecr** ü giriftār-ı firāḳ

G290/4 Şemşīr-i **hecr** yaralarıdur elem viren / Zaḫm-ı ḫadeng-i ḳavs-ı ḳażā ol ḳadar degül

G292/1 Gitdi **hecr** irdi dem-i vaṣl u telāḳī berü gel / Olalum bezm-i maḥabbetde mülāḳī berü gel

G292/2 Sāḳıyā sāġarı ṣun **hecr** ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı berü gel

G475/4 Oḳ gibi ṭoġruyam atma beni yābāne şehā / Ḳāmetüm **hecr** ile ya eyleme iḥsān eyle

G489/6 Maḥabbet içre giriftār-ı **hecr** olan ʿāşıḳ / Deñizlere düşüben ṭuʿme-i neheng oldı

G503/4 Ser-rişte-i viṣāl daḫı girmedi ele / Baġrum delindi **hecr** ile dürr ü güher gibi

G76/1 Dil ne miḥnetden ḳaçar hergiz ne ġamdan incinür / **Hecr** elinden çekdügi cevr ü sitemden incinür

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı **hecre** ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i **hecri** / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil bārī

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen **hecr-i** ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

G101/5 Bāḳī yanardı tāb-ı teb-i **hecr-i** yār ile / Ṣu sepmeyeydi yüregine şiʿr-i āb-dār

G200/1 Dil teb-i **hecr-i** yāre ḳatlanmaz / Kimse iḥrāḳ-i nāre ḳatlanmaz

G142/1 **Hecr-i** laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

G159/1 **Hecr-i** laʿlüñle dem-ā-dem dīde ḫūn-efşān olur / Gözlerüm sildükçe destüm pençe-i mercān olur

G195/4 Ne ḳanlar aġların **hecrinde** yāruñ derd-i fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz

G454/3 Rūz-ı **hecrinde** güler dāne-i eşküm göricek / Berg-i güldür ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze

G36/5 Bāḳī **hecrüñ** ġamıyla cān virdi / Dād ey pādişāh-ı ʿālem dād

G137/1 Ḫaber-i **hecrüñ** ile tende dil ü cān ditrer / Esicek bād-ı ḫazān berg-i dıraḫtān ditrer

G334/2 Ayrıldı dil ṣadef gibi sen dürr-i pākden / Şemşīr-i **hecrüñ** eyledi bī-çāreyi dü-nīm

G465/3 **Hecrüñ** ġamıyla dīde ne demler geçürdügin / Fürḳat şebinde ben bilürin bir Ḫudāyile

G125/2 Bezm-i **hecrüñde** müjeñ nişteri mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr

G172/2 Başuma ʿayn-i belādur şeb-i **hecrüñde** gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫᵛāb nedür

G178/2 Ḫār-ı **hecrüñde** görüp ḥālüm baña öykündiler / Bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem āh u zārum aldılar

G258/5 Bir içim ṣu istedi **hecrüñde** Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı ḫançerüñ

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʾīş itmege **hecrüñde** yiter / Nāle ney göz yaşı mey fikr-i viṣālüñ gül-şen

G496/1 Olmayaydum ʿāleme ʿaşḳuñla rüsvā kāşkī / Gülmeyeydi ḥālüme **hecrüñde** aʿdā kāşkī

M1/V/6 Yansun yaḳılsun āteş-i **hecrüñle** āfitāb / Derdüñle ḳara çullara girsün seḥābdan

G37/3 Tīġ-i **hecrüñle** ber-ā-ber ḳıldı / Nāvek-i ġamzelerüñ zaḫmı żiyād

G109/2 Küh-sār-ı ġamda göz yaşı **hecrüñle** dem-be-dem / Ḫāşāk u ḫārı şāḫ-ı gül ü erġavān ider

G176/1 Nār-ı **hecrüñle** olan sīnemde yir yir dāġlar / Ḥālüme raḥm itdüginden dem-be-dem ḳan aġlar

G358/2 Meclis-i ʿaşḳda ney-zen ne çalar yanumda / Ġam-ı **hecrüñle** ser-āġāz idicek nāleye ben

hedāyā **[1]** hediyeler, armağanlar

K19/37 Şol ḳadar irdi **hedāyā** şeref-i medḥüñle / Ki benān-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser ḫātem

hedef itmek **[1]** nişangâh yapmak; bkz. ʻāmācʼ md; ʻyüksekde olan nişângâha bürcâs, zemînde bulunana hedef ıtlâk olunurʼ bkz. SALÂHÎ, s. 239.

G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i yār saʿādet nişānıdur / Sīnem **ideydi** ol ḳaşı ya kāşkī **hedef**

hedef olmak **[1]** nişangâh olmak; bkz. ʻāmācʼ md.

G230/4 Atduñ ḫadeng fażl u belāġat nişānına / Tīr-i murāduña **ola** her maḳṣaduñ **hedef**

heft aḫter **[3]** yedi yıldız (Ay, Utarit, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri, Zuhal gezegenleri)

K3/14 Eger peyk olurlarṣa lāyıḳ öñince / İnüp tāc-ı zerrīn ile **heft aḫter**

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek tā devr ide āfāḳı **heft aḫter** bile

K13/14 Gelmeye bir daḫı miṡli dehre biñ saʿy itseler / **Heft aḫter** nüh felek yanınca çār erkān eger

heft āsmān **[1]** yedi katlı gök

G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre döndi günbed-i **heft āsmānı** gör

heft bend **[1]** yedi bend ‖ Kanunî Süleyman Mersiyesi

M1/IV/8 Āheng-i āh u nāleleri idelüm bülend / Eṣḥāb-ı derdi cūşa getürsün bu **heft bend**

heft-iḳlīm **[1]** yedi kıta ‖ bütün dünya (Batlamyus coğrafyasına göre)

G236/3 Ḫusrevāne penc-nevbet çaldı **heft-iḳlīmde** / Nüh ḳıbābın yanḳulandurdı sipihrüñ mīr-i ʿaşḳ

heft kişver **[2]** yedi kıta ‖ bütün dünya (Batlamyus coğrafyasına göre)

K5/33 Belāġat kūsın urdum ḫusrevāne **heft kişverde** / Suḫan menşūrına çekdüm bu gün ṭuġrā-yı Ḫāḳānī

M3/IV/2 Dāver-i Dārā-ḫaşem Dārā-yı İskender-ḳadem / Ḫusrev-i fermān-revā-yı **heft kişverdür** gelen

heftüm [1] yedinci

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı **heftüme** Keyvān-ı kühne-sāl / Oturmış idi niteki Hindū-yı pīl-bān

heft-ser ejder [1] yedi başlı ejder (hazine bekçisi olma yönüyle)

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i ġama bir **heft-ser ejder** / Ḫayāl-i zülfini çün bu dil-i vīrāne ṭapşurdum

helāk [1] öldürme

G386/5 Rūz-ı ġamuñda ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / Kendüm **helāke** ḳaṣd iderin ḫançer isterin

helāk eylemek [4]

1. mahvetmek, perişan etmek

G72/4 Añma ʿaşḳ abdālınuñ rāzın **helāk eyler** seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid ḳatı ḳattāl olur

G207/3 Gīsūlaruñ firāḳı **helāk eyledi** bizi / Boynuña alma ey ṣaçı Leylā vebālümüz

G395/2 Nāz ile güftāre gelmezse **helāk eyler** beni / Ol cefā vü cevri bī-pāyāne söyleñ söylesün

2. öldürmek

G539/1 Derd-i çeşmüñ gördügümce derd-nāk eyler beni / Gözlerüñ derdi senüñ bir gün **helāk eyler** beni

helāk olmak [2] mahvolmak, perişan olmak

G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler **helāk oldum** meded / Cānuma kār eyledi şimden girü teʾs̱īr-i ʿaşḳ

G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından **helāk oldı** / Ṣan ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya

ḥelāl olsun! [1] helal hoş olsun! ‖ buna layıktır!

G372/2 Viṣālüñ bezmine tek maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum **ḥelāl olsun**

hele [23]

K13/5 Aġlamazdum zaḫm-ı ḫārından bu fānī gül-şenüñ / Bir güle baksa **hele** ol ġonca-i ḫandān eger

K21/12 Beyāż düşdi **hele** şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / Mis̱āl-i çihre-i baḫt-ı edīb-i ferruḫ-fāl

M3/I/3 Çoḳdan eylerdi cemāl-i bā-kemālin ārzū / Ber-murād oldı **hele** tāc-ı saʿādet ṣubḥ-dem

G40/2 Zaḫm-ı sīnemden oḳuñ pārelerin hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ **hele** bir pāre meded

G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī felek rām oldı ṭut / Bī-vefā dünyā **hele** ben bildügüm dünyā mıdur

G192/4 Zühd u ṣalāḥa eylemezüz ilticā **hele** / Ṭutdı egerçi ʿālem-i kevni fesādumuz

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır şütür-i gerdūna / Pādişāh ile gedāsı **hele** yeksān ancaḳ

G292/6 Çoḳ tehī devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede bāḳī **hele** sāḳī berü gel

G330/4 Bunca cevr ü cefā baña nice bir / Hāy kāfir **hele** müselmānem

G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra **hele** bir pāre eglensün

G384/1 Seyre çıḳsun ne temāşā ola peydā göresin / Bir iki gün **hele** ṣabr eyle temāşā göresin

G422/6 Ḳafes-i ġamda nʾola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ **hele** aġzumda ya şekker yirine

G432/1 Ḳalupdur eşk-i çeşmüm gerçi kim ḫāk-i meẕelletde / Bi-ḥamdiʾllāh **hele** āh u fiġānum evc-i rifʿatde

G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ irmedin / Āḫır müyesser oldı **hele** biñ belāyile

G485/2 Göñlümüz alur ele zülf-i dil-āvīzüñ **hele** / Vechden ḫāric degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi

K2/57 Emr-i ʿālī yine dergāh-ı muʿallāñuñdur / **Hele** biz eyleyelüm vāḳiʿ-i aḥvāli beyān

G125/1 **Hele** ben şöyle ḳıyās eylerin ey ġayret-i ḥūr / Kūyuña nisbet ola gül-şen-i cennetde ḳuṣūr

G248/4 **Hele** ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı cefā / Baġrumuz yaḳdı senüñ ḥasret-i ḫāl-i dehenüñ

G329/3 Sīme beñzer diyenlerüñ tenüñi / **Hele** ey dost sözleri ḳatı ḫām

G346/4 ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger şerbet-i laʿlüñ bulamaz / **Hele** aġzı ṣulanur çāh-ı zenaḫdānuñdan

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / **Hele** gāhī gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār var olsun

G479/6 Bir devā ṣor dil-i bīmāra lebinden Baḳī / **Hele** ṣabr eyle biraz varsun o yār uyḫuya

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost yitiş / **Hele** bir pāre daḫı tende ḥarāret bāḳī

hele bārī [2] hiç olmazsa

G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / Būse luṭf eyle **hele bārī** kenār olmayıcaḳ

G435/2 Biz daḫı ḳāʾilüz inṣāfa dilā būs u kenār / Her gün olmasa **hele bārī** her aḫşam olsa

hem [6]

1. zaten

K23/11 Nārencdür ṣarardı güneşden yanı disem / Olurdı bu mülāḥaẓa **hem** bir ḫayāl-i ḫām

2. üstelik, bir de

G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar **hem** / Benümʾçün dem-be-dem aġlar ṣürāḥī şemʿ-i enver **hem**

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı güzeller belki begler **hem**

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḥāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benümʾçün ʿūd u micmer **hem**

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar **hem**

G343/5 Görüp bu dürlü dürlü naẓm-ı pāküm şermden Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı lüʾlū-yı ter **hem**

hem.....hem [6]

M1/VI/8 Minnet Ḫudāya iki cihānda ḳılup saʿīd / Nām-ı şerīfüñ eyledi **hem** ġāzī **hem** şehīd

K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā **hem** kān-ı gevher ḳıl özüñ **hem** gevher-i kān ol

G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle **hem** rengīn ü **hem** şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler

G355/1 Gün yüzin **hem** gösterür **hem** dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

G454/5 Olıcaḳ ḫūb göñül virmege ʿirfān ehli / Şiʿr-i Bāḳī gibi **hem** şūḫ gerek **hem** tāze

G471/7 Bāḳıyā ṭarz-ı şiʿr böyle gerek / **Hem** ẓarīfāne **hem** levendāne

hem-cenāḥ [1] denk

G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün **hem-cenāḥ** yoḳ / Ṭabʿ-ı bülendüñ evc-i belāġat hümāsıdur

hem-dem [6] dost, arkadaş; bkz. 'yār-ı hem-dem' md.

G355/2 Sāz-ı āhum baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken bir daḫı **hem-dem** gelmesün

G432/5 Eger Bāḳīnüñ aḥvālinden istifsār iderlerse / Ġam-ı dil-dāra **hem-dem** vaḳti ḫoş devletde ʿizzetde

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb **hem-demdür** / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül **hem-dem-i** zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa nʾola ġayret demidür

G520/4 **Hem-demümdür** şeb-i fürḳatde diyü ḫaste göñül / Ögerek göge çıḳardı bu gice feryādı

G132/2 Ṣürāḥī hem-nişīnüñ **hem-demüñ** cām / Niçün ben cürʿa gibi atılam dūr

hem-dem eylemek [1] dost edinmek

G536/1 Gördiler ol bī-vefāyı terk ider her dem beni / Özlerine **eylediler** nāleler **hem-dem** beni

hem-dem idinmek [1] dost edinmek

G504/3 ʿĀşıḳ güşāde-meşreb olur cām-ı mey gibi / **Hem-dem idinse** kendüsine ṭañ mı sāġarı

hem-dem olmak [1] dostluk etmek/göstermek

G261/4 Bir nefes **hem-dem olup** defʿ-i melāl eyleyecek / Bulmadum dünyede cām-ı mey-i ḥamrādan yig

hem-dem ü hevā-dār [1] dost ve kafadar ('cām-ı gül-reng' ve 'ḥabāb' paralelliğinde)

G140/6 Bāḳıyā **hem-dem ü hevā-dāruñ** / Cām-ı gül-reng ile ḥabāb yiter

hem-derd [1] dert ortağı

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm cüdā oldum mekānumdan / Bu yirlerde ġarībem yoḳ-durur yanuñca **hem-derdüm**

hem-ḥāl **[1]** hâldaş

G496/2 Zāhide ʿaşḳuñ ġamın **hem-ḥāl** ṣandum söyledüm / Ḳılmayaydum derdümi bī-derde ifşā kāşkī

hem-ḫāne **[1]** dost

G161/6 Yār Bāḳīyle ne **hem-ḫāne** ne hem-rāh-ı sefer / Derd-mendüñ bu recālarla ḳışı yazı geçer

hem-ḫᵛābe-i niyām olmamak **[1]** kınına girmemek

K23/20 Bāzū-yı saʿyı gerden-i maḳṣūda ṣalmadın / Şemşīr-i ʿazmi **olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām**

hemīn **[1]** hemen ‖ her zaman

K26/30 Ḥāṣıl ey kān-ı kerem irdi bu gün ol dem kim / Es̱er-i ʿāṭıfet ü luṭf ẓuhūr ide **hemīn**

hem-ʿinān itmek **[1]** dost edinmek (‘hem-rikāb itmek’in paralelliğinde)

G328/9 Hem-rikāb itdi ʿīdı ḫusrev-i gül / Cām-ı gül-gūnı **hem-ʿinān idelüm**

hemīşe **[18]**

1. her zaman, hep, devamlı

G19/6 Ġam-ı devrān-ı dūnı çekme yüri / Bāḳıyā ol **hemīşe** mest ü ḫarāb

G101/3 Ḳılsun **hemīşe** anı emān-ı Ḫudā nigāh / İtmez nigāh ḥālüme gerçi o ġamze-kār

G102/1 Bāġ u bahār-ı gül-şen-i ʿālem ḫazānludur / Bezm-i ṣafā **hemīşe** gül ü erġavānludur

G102/3 Ālūdedür **hemīşe** dem-i zaḫm-ı sīneden / Bilmez miyin o ġamze-i ḫūnī ne ḳanludur

G163/5 Bāḳī **hemīşe** gör bu ḫum-ı nīl-gūnı kim / Dürd-i belā vü derdini merd-i hüner çeker

G220/1 ʿAvām oḳur seni tesḫīr içün **hemīşe** ḫavāṣ / Bu muḫliṣüñ işi dāʾim maḥabbet ü iḫlāṣ

G280/7 Ezmānı tā muḥīṭ ola elṭāf-ı Ẕiʾl-celāl / Bāḳī **hemīşe** ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ

G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan **hemīşe** uçmaġa bāl ü per isterin

G420/6 Bāṭıl **hemīşe** bāṭıl u bīhūdedür velī / Müşkil budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan ẓuhūr ide

G477/5 Bāḳī ṣafā-yı Kaʿbe-i vuṣlat murād ise / Saʿy it **hemīşe** saʿy iden irdi menāzile

K. 14/37 **Hemīşe** fetḥ -i fīrūzı livāña iltivā itsün / Ḳapuña ilticā ḳılsun cihānuñ ḫān u ḫāḳānı

K20/31 **Hemīşe** ṣanʿat u pīşem dem-ā-dem endīşem / Özümle baḥs̱ u cedel yılduzumla ceng ü cidāl

K20/46 **Hemīşe** tā meh-i rūze gelüp bu devr içre / Riyāżet ile ire peyker-i hilāle hüzāl

K21/28 **Hemīşe** nergis-i iḳbāl u baḫt ḫᵛāb-ālūd / **Hemīşe** ṭurra-i ṭāliʿ müşevveşüʾl-aḥvāl

K21/32 **Hemīşe** tā ḳıla keff-i direm-feşān-ı ṣabā / Şitāda dāmen-i küh-sār u deşti māl-ā-māl

G198/3 **Hemīşe** ḫurrem ü ḫandān elinde sāġar-ı zer / Felekde olmaya gün gibi rind-i ʿālem-sūz

G497/5 **Hemīşe** ḳāmet-i bālāñı vaṣf ider Bāḳī / Bülend-mertebe olsa ʿaceb mi eşʿārı

2. hiçbir zaman, asla

G265/3 Piyāle düşmez elümden **hemīşe** lāle-ṣıfat / Şirār-i nār-ı ġamuñdan ṭutışdı yandı yürek

hem-nefes **[4]** dost (ney bağlamında)

G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir **hem-nefes**

G355/2 Sāz-ı āhum baña bes bülbül gerekmez **hem-nefes** / Nāy-i nālem var iken bir daḫı hem-dem gelmesün

hem-nefes olmak **[2]** dost olmak

M1/IV/7 Ey dil bu demde sensin **olan** baña **hem-nefes** / Gel nāy gibi iñleyelüm bārī zār zār

G209/2 Kim gūş ururdı ḳavline meclisde def gibi / Nāy **olmayaydı** nāle-i ʿuşşāḳa **hem-nefes**

hem-nişīn **[4]** can dost/teklifsiz arkadaş

K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü iḳbāl **hem-nişīn** / Cām-ı sipihr sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān

G368/1 Saña kūyuñ içre olana ḳarīn / Melek **hem-nişīn** ü felek şeh-nişīn

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif **hem-nişīnüñ** merd-i ʿārif ḳıl / Açılma ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

G132/2 Ṣürāḥī **hem-nişīnüñ** hem-demüñ cām / Niçün ben cürʿa gibi atılam dūr

hem-nişīn olmak [2] dost/yakın arkadaş olmak

G379/1 Ṣaḥrālara döşendi bisāṭ-ı zümürrüdīn / Devlet anuñ ki lāle-ruḫı **oldı hem-nişīn**

G387/1 Gül-şende ḳurdılar yine taḫt-ı zümürrüdīn / Sulṭān-ı ʿīd güller ile **oldı hem-nişīn**

hem-pā [1] dost, arkadaş ‖ dansta el çırpmalarına refakat eden ayak hareketleri veya vuruşları

G385/5 ʿĀşıḳuñ raḳṣda **hem-pālarıdur** dest-efşān / Bāḳıyā anuñ içün serv ü çenārı severin

hem-pā olmak [1] ayak uydurmak ‖ dost olmak (‘hem-ser’ paralelliğinde)

K24/19 **Olamaz** reh-güẕeri ḫākine **hem-pā** ʿanber / İdemez ṭurrasına kendüyi hem-ser sünbül

hem-rāh-ı sefer [1] yol arkadaşı/yoldaş

G161/6 Yār Bāḳīyle ne hem-ḫāne ne **hem-rāh-ı sefer** / Derd-mendüñ bu recālarla ḳışı yazı geçer

hem-rāh olmak [1] yol arkadaşı/yoldaş olmak

G465/2 Ey kāş ṭavf-ı Kaʿbe-i kūy-ı nigār içün / **Hem-rāh olaydı** ḫāk-i vücūdum ṣabāyile

hem-rāz [1] sırdaş

G344/6 Dil-i dermānde-i Bāḳī gibi **hem-rāzum** olsaydı / Belā küncinde bir bir çekdügüm derdüm aña dirdüm

hem-rāz olmak [1] sırdaş/dost olmak

G112/1 Ne dem kim ġamuñ cāna **hem-rāz olur** / Yaşum āh u nālemle dem-sāz olur

hem-rāz idinmek [1] sırdaş/dost edinmek

G515/1 Yār olup aġyāra ādemler begenmez ol perī / Kendüye **hem-rāz idindi** yaʿni bizden yigleri

hem-reng itmek [1] benzetmek ‖ aynı renge bürünmek

G321/2 **Hem-reng-i** peleng **itdi** beni kūh-ı belāda / Cismümde ser-ā-pā görinen dāġ-ı siyāhum

hem-reng ḳılmak [1] benzetmek ‖ aynı renge bürünmek

G431/1 ʿĀrıżuñ **ḳılmış** ḳażā **hem-reng** o ḫadd-i meh-veşe / Gör ne yüzden imtizāc itdürmiş āb u āteşe

hem-reng olmak [2]

1. aynı renge bürünmek

G204/3 Olamaz meşreb-i rindāna muvāfıḳ şol kim / Cām-veş bāde-i gül-gūn ile **hem-reng olmaz**

2. uymak, tâbi olmak

G307/3 Ḳoyalum sāġarı zāhid saña **hem-reng olalum** / Bize keyfiyyet-i ṣahbā gibi bir ḥālet bul

hem-rikāb itmek [1] ?

G328/9 **Hem-rikāb itdi** ʿīdı ḫusrev-i gül / Cām-ı gül-gūnı hem-ʿinān idelüm

hem-sāye [2] komşu

G326/4 Gelmez senüñle maʿrekeye ḫaṣm-ı kūr-baḫt / Olmaz hümā-yı devlete **hem-sāye** būm-ı şūm

K2/36 Oldı vaṣf-ı suḫan-ārāñ ile şiʿr-i Bāḳī / Rifʿat-i pāyede **hem-sāye-i** naẓm-ı Selmān

hem-sāye olmak [2] komşu olmak

G140/4 Tābı gitmez o zülf-i şeb-rengüñ / **Oldı hem-sāye-i** meh-i enver

G27/3 **Olurken** rūz u şeb **hem-sāye** ol ruḫsār-ı zībāya / Nedür zülf-i dil-āvīzüñ perīşān olmaġa bāʿiṣ

hem-ser [3]

1. denk, eş

G175/1 Serv ile ḳāmetüñe kimse dimez **hem-serdür** / Müntehā ḳāmetüñ andan daḫı bālā-terdür

G288/1 Ḳaddüñ nihāli **hem-ser-i** serv-i sehī degül / Ṭūbāyı alma sāyeñe ol kūtehi degül

2. benzer

G108/3 Zülfine gerçi hemān sünbül-i ter **hem-serdür** / İkisinden de siyeh kāküli bālā-terdür

hem-ser geçmek/geçinmek [2] (kendini) bir/eş tutmak

K19/1 Zer ü gevherle ḳılup zīver-i efser ḫātem / Zīb ü zīnetde **geçer hem-ser-i** Ḳayser ḫātem

K19/3 Meşʿal-i māhdur ol gevher-i şeb-tāb meger / **Geçinür** çenber-i gerdūn ile **hem-ser** ḫātem

hem-ser itmek [2] (kendini) bir/denk tutmak ‖ benzetmek

K24/19 Olamaz reh-güẕeri ḫākine hem-pā ʿanber / **İdemez** ṭurrasına kendüyi **hem-ser** sünbül

G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı nev-cevānumla / Özüm luṭf-ı suḫanda **hem-ser-i** pīr-i Ḫocend **itdüm**

hem-ser ḳılmak [1] (kendini) bir/denk tutmak ‖ benzetmek

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer **ḳılur** ol ṭurraya **hem-ser** / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i müşg-āsā

hem-ser olmak [2] (kendini) bir/eş tutmak

K3/4 Egerçi ser-āmed geçer şāḫ-ı sünbül / Muʿanber ṣaçuñla ḳaçan **ola hem-ser**

G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi meyl itme dostum / Düşmez giyāha **hem-ser ola** serv-i ser-bülend

hem-sifāl [1] içki/meyhane arkadaşı

G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege bezm-i Cem içre cām / Her kim segān-ı kūyuñ ile **hem-sifāldür**

hem-ṣoḥbet olmak [1] sohbet arkadaşı olmak

K13/2 ʿĪd ü gül **hem-ṣoḥbet oldı** cām-ı zer ṣundı hilāl / Göklere çıḳsa yiridür naʿre-i mestān eger

hem-şīre [1] kız kardeş

K24/34 Bāde-i laʿlüñe **hem-şīre** şarāb-ı gül-fām / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña birāder sünbül

hem-vār [1] uygun, münasip

K18/41 Geşt iderken çemen-i medḥ ü ṡenāñı ḫāṭır / Lāyiḥ oldı dile nā-gāh bu şiʿr-i **hem-vār**

hem-vāre [4] daima, devamlı

G71/5 Cām içüp **hem-vāre** bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör

K23/36 **Hem-vāre** tā ki edhem-i zerrīn-sitām-ı çarḫ / Naʿl-i zer ile eyleye bu ʿarṣada ḫırām

G311/10 **Hem-vāre** pāy-i taḫt-ı şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn sözünden eyle firāvān niṡār laʿl

G420/8 **Hem-vāre** tā ki zevraḳ-ı zerrīn-i māh-ı nev / Deryā-yı nīl-gūn-ı felekden ʿubūr ide

hem-zānū [1] yan yana

G229/5 Cāmiʿ içre göre tā kimlere **hem-zānūsın** / Şekl-i saḳḳāda gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf

hem-zebān [1] kafadar/kafa dengi

G361/4 Anuñ'çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān **hem-zebānuñ** var çıḳar yārāne söylersin

hem-zebān-ı ḥāl [1] gönül diliyle (hâl dili) konuşan

G496/7 Maḥrem-i esrār-ı maʿnā **hem-zebān-ı ḥāl** yoḳ / ʿAşḳ sırrın ḳılmasañ Bāḳī hüveydā kāşkī

hengām [3] zaman, vakit

M9/I/1 Ne **hengām-ı** ṣafā-yı ʿişret-i mül gibi bir dem var

G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü **hengām-ı** ʾīşdur / Virmek gerek ne ḥālet ise muḳteżā-yı bāġ

G152/4 Eyyām-ı zühd ü mevsim-i zerḳ u riyā degül / **Hengām-ı** ʿīş u ʿişret ü geşt ü güẕārdur

hengām-ı gül [1] gül mevsimi ‖ bahar

G286/4 Ṣavt-ı mürġ u naʿre-i mestāne ṭutdı ʿālemi / Ḥāṣılı hengāmeden ḫālī degül **hengām-ı gül**

hengāme [1] ses ‖ şamata

G286/4 Ṣavt-ı mürġ u naʿre-i mestāne ṭutdı ʿālemi / Ḥāṣılı **hengāmeden** ḫālī degül hengām-ı gül

henūz [5] hâlâ, daha

G25/2 Üstād eline girmedi nā-puḫtedür **henūz** / Nāzük tenüñle eylemesün sīm-i ḫām baḫş

G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü **henūz** / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde

K21/30 Hezār bār belā pūtesinde ḳāl oldum / **Henūz** āteş-i miḥnetde yoḳ ḫalāṣa mecāl

G198/5 **Henūz** ġonca murāḳıb derūn-ı perdede gül / Ümīd bu ki ide ʿan-ḳarīb keşf-i rümūz

G397/2 Āşüfte olup ol göze ḥayrān u zār idüm / Nergis **henüz** ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

her aḫşam [1]

G435/2 Biz daḫı ḳāʾilüz inṣāfa dilā būs u kenār / Her gün olmasa hele bārī **her aḫşam** olsa

her ān [1]

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi **her ān** ditrer

her bār [2]

1. her tanesi, her biri (‘bār’ın meyve anlamı göz önünde bulundurulmalıdır.)

K18/35 Bāġ-ı cūdında nihāl-i kereminden derilür / Luṭf-ı bī-minnetinüñ mīvelerinden **her bār**

2. daima, her vakit

G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya **her bār** gül güle

her bir [12]

K2/43 Bu ṭarīḳuñ nice yıl künc-i medārisde yatup / Elemin çekmiş iken **her birümüz** nice zamān

K2/45 ʿArṣa-i baḥse girüp cevherümüz ʿarż itdük / Tīġ-veş **her birümüz** şimdi ḳalupdur ʿuryān

G25/6 Ḥüsnüñ ḳatında ṭoġmaduġa döndi **her biri** / Ḫurşīd ü māh eyler iken ṣubḥ u şām baḫş

G104/2 Naʿl kesmiş farḳına **her biri** olmış sīne-rīş / Nāvek-i müjgānuñuñ efgendesidür tīrler

G160/3 Cām-ı şarāb-ı nāb ile rindān-ı mey-gede / Öz ʿāleminde **her biri** bir şāh-ı tāc-dār

G281/4 Ey ʿāşıḳān-ı ġam-zede ʿīş u ṣafāyı ḳoñ / Kūy-ı belāda **her biriñüz** bir mekān ṭutuñ

G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i meẕelletde ẕelīl / Gün gibi evc-i felekde yiri **her bir** dūnuñ

G416/5 Biñ mübtelāyı ʿaşḳuñ ider **her birini** zār / Gül gibi kim muʿāmele eyler hezār ile

G460/4 Ḥasret-i ḳaddüñ ile ḳanlu elifler çeksem / Sīnede **her biri** bir serv-i gül-endām olsa

K25/32 Noḳṭalar kim dökilür ḫāme-i müşgīnüñden / **Her biri** şāhid-i maʿnāya olur ḫāl-i ʿiẕār

G377/2 Devr-i piyāle devlet-i Cemden ḫaber virür / **Her bir** ḥabābı remz ile bir tāc-dārdan

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir sīm-ten nigāre / **Her bir** nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad cevāne

her cānib [3] her taraf/yön

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede **her cānibe** erkān ṣaf ṣaf

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ **her cānibi** serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya ṣandum göricek ʻaks-i mehi

K.21/33 Eyādī-i keremüñ berr ü baḥre şāmil ola / Niteki eyleye **her cānibe** şümūl-i şimāl

her çend [1] her ne kadar

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi **her çend** pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp āḫır giriftār-ı kemend itdüm

her dem [6] her an ‖ daima

G133/1 Biñ mübtelāyı miḥnet ile **her dem** öldürür / Dil-ber mülāyim olmayıcaḳ ādem öldürür

G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile āh idicek ben **her dem** / Şerer-i āteş-i dil ʿazmini eflāk eyler

G402/5 Ḫayāli **her dem** ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti geşt ider bir demde bir āhū

G475/2 Şunuben ḫᵛān-ı viṣālüñi raḳībe **her dem** / Ġamuñı baña ġıdā eyleme iḥsān eyle

G476/4 ʿĀlem-i vuṣlatdadur **her dem** raḳīb / Āh kim ʿāşıḳlaruñ hicrānda

G536/1 Gördiler ol bī-vefāyı terk ider **her dem** beni / Özlerine eylediler nāleler hem-dem beni

her gice [6]

G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i dil-ber / Gelür kūy-ı nigāra **her gice** aġyārı ṭuymazsın

K17/13 Ḳadr ü şerefde **her gicesi** Leyletü'l-berāt / Eyyām-ı ʿömr-i devleti nev-rūz u nev-bahār

K3/25 Yanar şemʿ-i Nāhid öñinde şihābuñ / Çeker **her gice** ṣubḥa dek cedvel-i zer

K17/13 Ḳadr ü şerefde **her gicesi** Leyletü'l-berāt / Eyyām-ı ʿömr-i devleti nev-rūz u nev-bahār

G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i dil-ber / Gelür kūy-ı nigāra **her gice** aġyārı ṭuymazsın

G430/2 Ṣubḥ-dem ey fāḫte bīhūde efġān eyleme / Çün girürsin **her gice** bir serv-i bālā ḳoynına

her gūşe [3] her taraf , her yan

K5/24 Aña **her gūşeden** bir ṭaʿne ṭaşın ḳondururlardı / Nigīnüñle muʿārıż görseler mühr-i Süleymānı

K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı **her gūşeden** gūş itmege / Cān-ı Selmān rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür

G4/6 **Her gūşesinde** micmere-gerdān nesīm-i ṣubḥ / Her ṣuffesinde bād-ı seḥer-gāh ʿıṭr-sā

her gün [8]

M9/IV/1 Görem diyü seni aʿyān-ı erbāb-ı naẓar **her gün**

M9/IV/2 Ḳapuñdan ḥalḳa-i der gibi gitmez çeşm-i ter **her gün**

M9/IV/3 Ṭolanur peyk-i āhum kūyuñı şām u seḥer **her gün**

M9/IV/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider **her gün**

G63/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider **her gün** / Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda ādem var

G168/1 Kevkeb-i baḫtum benüm bürc-i hilāl üstindedür / Āfitāb-ı ṭāliʿum **her gün** zevāl üstindedür

G505/2 Ṭaḳılup yanına **her gün** bile ṣalınduġı yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı

G435/2 Biz daḫı ḳā'ilüz inṣāfa dilā būs u kenār / **Her gün** olmasa hele bārī her aḫşam olsa

her ḳaçan [2] her ne zaman

G119/5 ʿĀrıż u ruḫsāruñı vaṣf itse Bāḳī **her ḳaçan** / Şiʿri ey gül-çihre anuñ böyle rengīn-ter düşer

G119/1 **Her ḳaçan** göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mir'āta ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer

her ḳanda [3]

1. her nereye

K9/24 **Her ḳanda** ʿazm iderseñ ola reh-ber ü refīḳ / Tevfīḳ-i Rabb-i ʿizzet ü te'yīd-i Kirdigār

M1/VI/3 **Her ḳanda** baṣsa pāy-ı semendüñ niṡār içün / Ḫānlar yoluñda cümle revān itdi cānları

2. her nerede

Kt3/3 Dārā-yı cihān eylemesün ʿālemi sensüz / **Her ḳanda** iseñ pādişehüm dünyede ṣaġ ol

her kenār [2] her yer

K7/10 Jāle ḳıldı **her kenārı** ṣāhil-i baḥr-i ʿAden / Lāle ḫāk-i gül-şeni kān-ı Bedaḫşān eyledi

K9/5 Deryā-yı keffi mevc-i ʿaṭā urdı şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile zeyn oldı **her kenār**

her kes [1] herkes

G210/1 Sīneñe ʿaşḳ ile elifler kes / Bilsün ol servi sevdügüñ **her kes**

her ki [2] her kimse ki, hangi kimse ki

K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi **her ki** ḳapuñdan bilmez / İḥtiyācı eline ḥalḳa-i her der ḫātem

G124/7 Rūy-ı baḫtı bedr olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / **Her ki** māh-ı nev gibi kesb-i kemāl üstindedür

her kim [11] hangi kimse ki

G62/2 Bencileyin günin geçürür āh u vāh ile / Sencileyin vefāsuzı **her kim** sever geçer

G107/4 Mīve-i vaṣlına bir ḳāmeti Ṭūbā güzelüñ / Zāhidā **her kim** irişdiyse yitişmiş erdür

G110/4 Gevher-i eşküm eriyüp şu gibi aḳsa n'ola / Böyledür aḥvāli **her kim** ʿāşıḳ-ı dīdārdur

G231/1 Bilini diḳḳat idüp fehm idemez mūy-şikāf / Deheni sırrını **her kim** ki bilürse inṣāf

M1/V/5 Ṭıfl-ı sirişki yirlere girsün duʿām odur / **Her kim** ġamuñdan aġlamaya şeyḫ u şābdan

G62/5 **Her kim** ki meyl ider zen-i dünyāya Bāḳıyā / Merdāneler içinde anı ṣanma er geçer

G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i ḳażāya siper gerek / **Her kim** ki tīġ-i fażl u kemān-ı hüner çeker

G79/6 **Her kim** keşīde ṭutmaya destin o ṭurradan / Zinhār ġaflet eylemesün çoḳ żarar çeker

G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege bezm-i Cem içre cām / **Her kim** segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür

G97/5 Bāḳī çeker mi bāde-i engūr minnetin / **Her kim** ki mest-i cürʿa-i cām-ı Elest olur

G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i belā irse pāyine / **Her kim** bu reh-güẕār-ı fenādan mürūr ide

her kişi [4] herkes

G542/2 Nefse nefsī oldı ʿālem **her kişi** ḥayretdedür / Kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat ḳalmadı

Kt11/2 Dād-ı Ḥaḳdur bu süḫan **her kişinüñ** Bāḳī-vār / Ṭarz-ı eşʿārı pesendīde vü maḳbūl olmaz

G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür ceẕbe-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ **her kişi** yeksān ditrer

Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i vażʿ itse eger devr-i zamān / **Her kişi** dünyāda geh maḥzūn olur geh şād-mān

her ne belā ise [1]

G506/3 Alayın başuma ol kākül-i müşgīn elemin / Çekeyin **her ne belā ise** o bālā ġamını

her ne ise [2]

K2/54 Merḥamet mevsimi ihṣān demidür sulṭānum / Luṭf ḳıl **her ne ise** devletüñe lāyıḳ olan

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i perīşāne çeker / Bilür ol mūy ġamın **her ne ise** şāne çeker

her laḥẓa [1] her an

G124/2 ʿĀrıż-ı gül-gūnuñ üzre ḫāl-i fettānuñ senüñ / Fitneden ḫālī degül **her laḥẓa** āl üstindedür

her nefes [1] her nefeste ‖ her an

G197/1 **Her nefes** dūd-ı āha mensūbuz / Yaʿnī dūd-ı siyāha mensūbuz

her sū [1] her taraf/yer

K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı cihān gül-şen-i İrem / **Her sū** hezār bülbül ü ṣad gūne dāstān

her seḥer [3]

K2/59 **Her seḥer** tā ki nücūm üzre niyām-ı şebden / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini mihr-i raḫşān

K22/34 **Her seḥer** ṣaḥn-ı zümürrüd-gūn-ı gerdūn üstine / Āfitāb altun ṭabaḳdan tā ola gevher-feşān

G389/4 Ceẕbe-i ʿaşḳuñ ile olmasa meczūb güneş / **Her seḥer** atmaz idi kendüyi eyvānuñdan

her ṣubḥ [1]

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar **her ṣubḥ** şemʿ-i ḫāveri

her şeb [3] her gece

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / Döner **her şeb** belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer **her şeb** ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle niçün yüz virürsin dostum bālīnüñe

G263/4 **Her şeb** ey dil āh-ı āteş-nākden / Çarḫ-ı bed-mihrüñ yirin od eyledüñ

her ṭaraf [4] her yer

G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden müzeyyen **her ṭaraf** ʿālem temāşādur

G190/5 Ḳaçan mestāne gezseñ çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā **her ṭarafdan** nāleler yir yir

M3/IV/3 Nefḥa-i müşgīn-nesīm-i ḫulḳı ṭutdı ʿālemi / **Her ṭarafdan** şimdi būy-ı ʿūd u ʿanberdür gelen

M4/IV/3 **Her ṭarafdan** aḳsa dünyā mālı gelse lā-yuʿad

her yañ [9] her taraf/yer

G414/1 Ṭaġıdup **her yaña** zülfin ʿanber-efşān itmede / Āh kim bī-dillerin ḫāṭır-perīşān itmede

G414/4 Deşt-i ġamda **her yaña** tenler getürdi seyl-i ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine āb ṭolandı / Gül-zāra girüp **her yaña** ṣalındı bulandı

K7/9 **Her yaña** mektūb uçurdı bād-ı nev-rūzī yine / Berg-i nesrīni kebūter gibi perrān eyledi

G371/3 **Her yañadan** ayaġına altun aḳup gelür / Eşcār-ı bāġ himmet umar cūy-bārdan

G461/4 İrmese bir dem eger mevc-i sirişküm **her yaña** / Şuʿle-i āhum zemīn ü āsmānı ḥarḳ ide

G337/2 Nihāl-i bān ile **her yanı** şöyle zeyn olmış / Çemen vilāyetini şehr-i bāna beñzetdüm

G522/2 Gūş eyle rāzı perde-i sāz u terāneden / **Her yaña** ṭut ḳulaġuñı meclisde def gibi

K17/5 Dolāb ḳurdı ḳavs-i ḳuzaḫ bāġ-ı ʿāleme / Mīz-āb gibi **her yañadan** aḳdı cūy-bār

her yıl [1] yıldan yıla

K24/45 N'ola ḳadr ü şerefüñ sāl-be-sāl olsa mezīd / **Her yıl** arturmadadur dāneyi dirler sünbül

her yir [2] her taraf

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa **her yirden** sipihre naʿre-i yā Hū

G95/4 Ḫūbān-ı şehrüñ ḫoş-teri şīrīn ü nāzük **her yiri** / Ḫᵛān-ı viṣāle sükkerī pālūde-i ter kendidür

her zamān [1]

G430/3 Niçün aġlarsın felekden bilsem ey şeb-nem seni / Çün girürsin **her zamān** bir verd-i raʿnā ḳoynına

her-cāyī [2] şıpsevdi ‖ sebatsız, kararsız

K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen ḳāvī dil-dār **her-cāyī**

G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin **her-cāyī** dil-ber yolına / Yüzi açılmış güzel gül gibi ter-dāmān olur

hergiz [14] asla, hiçbir zaman, ömrübillah

K5/21 Perīşān itmedi devrüñde **hergiz** kimseyi kimse / Meger meclisde yārān-ı ṣafā gül-berg-i ḫandānı

G76/1 Dil ne miḥnetden ḳaçar **hergiz** ne ġamdan incinür / Hecr elinden çekdügi cevr ü sitemden incinür

G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre **hergiz** çāre yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i şeb-gīrler

G166/2 Benüm bilmezdi kimse ʿāşıḳ-ı şeydālıġum **hergiz** / Tenümde tāze tāze yaḳmasam dāġ-ı maḥabbetler

G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri ḳaʿr-ı yem-i ġamdan / Kenāra çıḳmasun **hergiz** ki gevher der-kenār olmaz

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda **hergiz** ol ṣadādan yig

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına söz geçmedi **hergiz** / İnṣāf ʿaceb teng imiş ey ġonca dehānuñ

G300/3 Devlet-i dünyā içün **hergiz** ne ġam-gīn ol ne şād / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne yaşuñdan dem ur **hergiz** / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

G394/1 Çarḫa baş egme göñül **hergiz** daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan

G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn **hergiz** ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma **hergiz** meyl-i dām-ı zerḳ ide

G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan bilmez dü ʿālemden ḫaber / Aña **hergiz** olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşkī

G386/1 **Hergiz** ne ḳadr u cāh u ne sīm ü zer isterin / Bir serv boylu dil-ber-i sīmīn-ber isterin

ḥerīf [1] adam, herifçioğlu

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı zülfüñden faḳīhe bir süʾāl itdüm / Cevāba ḳādir olmadı **ḥerīfi** endbend itdüm

herkes [3]

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla **herkes** āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya maḥrem olmaz Bāḳıyā **herkes** / Di gelsün ehl-i diller gelmesün bīgāneler dönsün

G427/4 Āyīne gibi **herkese** yüz virmesün ol māh / Bir bağrı yanuḳ ʿāşıḳuñ uġrar nefesine

hevā **[37]** ‘bād-ı hevā’, ‘evc-i hevā’ md.

1. rüzgar

K18/18 Berg-i ezhārı **hevā** şöyle çıḳardı felege / Pür-kevākib görinür günbed-i çarḫ-ı devvār

2. heves ‖ ihtiras

M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i **hevā** ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları

M6/VII/3 Seng-i fenāya çaldı **hevā** ṣabr zevraḳın

G545/2 N’eyler seni bildüñ mi **hevā** ʿāḳıbet-i kār / Gör bād-ı vezān üzre giden berg-i ḫazānı

3. makam, nağme

G57/6 Āheng-i āhı ṭurma hemān eyle ey göñül / Sāz u nevā-yı ʿaşḳa münāsib **hevā** budur

4. hava

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı **hevā** ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra gelse ġālibā urmaz Ḫutenden nāfe dem

G426/8 Ḳatı el virdi **hevā** ġāyet açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre

G56/5 Cāna rāḥatdur ser-i kūyuñda āh itdükleri / Ol **hevālar** Bāḳī-i bīmāre ġāyet ḫoş gelür

G124/8 Çarḫ yüz döndürmedin gül-şende ʿīş it Bāḳıyā / Sebzeler zībā **hevālar** iʿtidāl üstindedür

G47/6 Āhum yili çıḳardı sipihri **hevālara** / Mānend-i gird-bād ki ʿummāne ṣarmaşur

G342/3 Ḫaber-i būy-ı zülfüñ alınca / Ne **hevālarda** yeldi bād-ı nesīm

G296/2 Naḳşlar bağladı nev-rūz **hevāsında** çemen / Eylesün ḫūb edālarla terennüm bülbül

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ **hevāsından** güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār elde

5. gökyüzü

G459/2 Hümā-yı evc-i istiġnādur ol māh / Anuñ’çün böyle mā’ildür **hevāya**

6. aşk, sevda

G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde zülāl-i viṣālde / Cān āteş-i firāḳda ḫāṭır **hevādadur**

G196/2 **Hevādan** menʿ ider pendüñi muḥkem ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne ḳatlanmaz

G2/2 **Hevāñ** içre ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā

G429/4 Cism-i ḥaḳīr ḫāk-i meẕelletde pāy-māl / Ḫāṭır **hevā-yı** dil-ber-i ʿālī-cenābda

7. arzu, heves

G503/1 ʿAşḳuñ **hevāsı** esdi nesīm-i seḥer gibi / Eşküm dökildi pāyüñe gül-berg-i ter gibi

G435/5 Terk iderdi mey ü maḥbūb **hevāsın** Bāḳī / Cānda ṣabr u dil-i āvārede ārām olsa

G126/2 Ne hümā ḳaydı ser-i zülfi **hevāsında** baña / Göñül o mertebelerden yüce pervāz eyler

G161/2 Kimse pervāz uramaz ʿaşḳı **hevāsında** anuñ / Gördügüñ şūḫ-ı cihān Rūm ili şeh-bāzı geçer

G284/4 Maḳṣūdı bu kim lāle-ṣıfat göstere pervāz / Ruḫsārı **hevāsında** açar bāl ḳaranfül

G19/2 Dūd-ı āhum ruḫuñ **hevāsıyıla** / Ebr olur yağdurur cihāna gül-āb

G510/2 Eglendi biraz ḳaddi **hevāsiyle** çemende / Dil mürġi ḳonup serv-i ḫırāmāne ṣalındı

K27/12 Zülālinden ʿibāretdür nesīminden kināyetdür / Ṣafā-yı çeşme-i Kevs̱er **hevā-yı** Cennetü’l-me’vā

M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng / Tā key **hevā-yı** meşġale-i dehr-i bī-direng

G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye başdan **hevā-yı** būy-ı zülf-i dil-rübā

G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī **hevā-yı** bāġ u meyl-i būstān / Gül-şen-i firdevs olan ḫāṭır ḫayāl-i yār ile

G419/1 Nevā-yı dil **hevā-yı** vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

G27/2 **Hevā-yı** zülfi ḳılmışdur seni ey ebr āvāre / Gözüñ yaşı budur seyl-i firāvān olmaġa bāʿis̱

G27/5 Meger başuñ ser-i kūyında ṭop olmaḳ **hevāsıdur** / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa bāʿis̱

G169/3 **Hevā-yı** kāküli bir yaña bir yaña zülfi / Başumda derd ü belānuñ nihāyeti yoḳdur

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur ancaḳ ey kebūter sen / **Hevā-yı** ʿaşḳ-ı dil-ber neydügin bilmezsin oynarsın

G459/1 Dilā meyl itme vaṣl-ı dil-rübāya / **Hevā-yı** salṭanat düşmez gedāya

G302/3 Uymadı bir gün **hevā-yı** bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider dāʾim nesīm-i ṣubḥ ile pervāze gül

G317/3 Her tezervüñ nice bir ṣaydı **hevāsında** yilüp / Dāʾimā ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini bāz eyleyelüm

hevā ehli **[1]** âşıklar ‖ rindler

G66/4 Ābı ḫoş ḫāki **hevā ehline** ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür

hevā vü heves **[1]** sevda hâli ‖ şehvet duyguları

G210/5 ʿAşḳ yolında baş gide Bāḳī / Başdan gitmeye **hevā vü heves**

hevā-yı ʿaşḳ **[5]** aşk hevesi; bkz. “ʿaşḳ hevāsı’ md.

G152/6 Dil zevraḳını lücce-i ġamdan **hevā-yı ʿaşḳ** / Elbette bir kenāra atar rūzgārdur

G209/5 Bāḳī **hevā-yı ʿaşḳ** ne müşkil belā imiş / Benden naṣīḥat ister iseñ eyleme heves

G369/5 Kesb-i **hevā-yı ʿaşḳ** ide gör Bāḳıyā hemān / Dil ḫānesine revzen-i dīdeñ ḳapanmadın

G320/4 **Hevā-yı ʿaşḳuñ** içre ben ḳaçurdum Ḳāfa sīmurġı / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur ancaḳ ey kebūter sen / **Hevā-yı ʿaşḳ-ı** dil-ber neydügin bilmezsin oynarsın

hevā-yı bārān **[1]** yağmurlu hava

K2/32 Ḫalḳ rāḥatda seḥāb-ı keremüñ feyżinden / Belī uyḫu getürür ṭabʿa **hevā-yı bārān**

hevā-yı muʿtedil **[1]** ılık hava

G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı ḥüsnüñ nesīm-i āhumuñdur hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen **hevā-yı muʿtedilden** bil

hevā-dār **[1]** kafadar, dost

G158/5 Bāḳī o boyı serve **hevā-dār** geçermiş / Allāh nice beñzer dil-i nā-şāde ṣanavber

hevā-dār olmak **[1]** âşık/tutkun olmak

G83/3 Āsīb-i rūzgārı gül-istān-ı dehrde / Sen serv-i gül-ʿiẕāra **hevā-dār olan** bilür

hevāyī **[1]** şıpsevdi ‖ uçarı

G370/1 Dil giriftār-ı belā dil-ber **hevāyī** nʾeylesün / Dāme düşmez yirlere ḳonmaz hümāyı nʾeylesün

heves **[2]**

1. boş bir hayal

G179/1 Ḫayālüñ ʿāşıḳa eglence besdür / Viṣālüñ istemek zāʾid **hevesdür**

2. arzu, meyil

G363/3 Zāʾil olmaz **heves-i** zülf-i siyāhuñ dilden / Ḥāṣıl olmayacaġın gerçi bu sevdā bilürin

heves eylememek **[2]** heveslenmek

G209/5 Bāḳī hevā-yı ʿaşḳ ne müşkil belā imiş / Benden naṣīḥat ister iseñ **eyleme heves**

G366/5 Güzeller ṭıfl iken **eyler** ḳuculmaġa **heves** şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin bilürler daḫı ḳundaḳdan

heves ḳılmak **[1]** heveslenmek

G100/5 Bār-ı belā-yı ʿaşḳa **heves ḳılma** Bāḳıyā / Zīrā taḥammül itmeyesin iḥtimāldur

heves-nāk **[1]** hevesli

G309/5 Varmaz erbāb-ı ṣafā meclisüñe ey vāʿiẓ / Aġlamış ṣūretüñe kimse **heves-nāk** degül

hey! **[6]**

G181/3 Müdām içen münāfıḳdur dimiş minberde bir vāʿiẓ / Ne çāre **hey** müselmānlar münafıḳlıḳ zamānıdur

G272/5 Baġrumı ḫūn eyledüñ şemşīr-i istiġnā ile / N'eyledüñ **hey** āfet-i devrān yine ḳan eyledüñ

G449/4 İşitdük āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / Naẓīr olur mı **hey** ṣofī mey ü maḥbūba dünyāda

G44/1 Nāz ile ʿāşıḳa ḳılmazsın dād / **Hey** elā gözlüm elüñden feryād

G145/2 **Hey** gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan evvel itdi pīr

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i hecri / **Hey** āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil bārī

hey benüm ʿömrüm [1]

G82/4 Beni daʿvā-yı ḳatlüñden murāduñ baş u cān ise / Yoluña **hey benüm ʿömrüm** senüñle kim nizāʿ eyler

hey meded hey [1]

G514/5 Göñül virdük bu fānī mülke Bāḳī / ʿAceb ġafletde ḳalduḳ **hey meded hey**

heybet [1] azametli/görkemli

Kt5/1 Küh-sāra irse şuʿle-i şemşīr-i **heybeti** / Deryālara atardı özin ḫavfdan peleng

hey'et [4]

1. şekil, suret, görünüş

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme **hey'et-i** ebrū-yı nigār

K26/4 Görinür ṣaḥn-ı çemenden yine şāḫ-ı nergis / Āsmāndan nitekim **hey'et-i** ʿıḳd-ı Pervīn

K19/23 Burc-ı devletdür eli eylese peydā ne ʿaceb / **Hey'et-i** māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter ḫātem

2. resim

G213/5 Peyker-i zerd ü nizārum var iken ʿāḳil midür / **Hey'et-i** Mecnūn yazan ṣūret-ger-i dīvāne naḳş

hezār [13]

1. pek çok, binlerce

K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı cihān gül-şen-i İrem / Her sū **hezār** bülbül ü ṣad gūne dāstān

M1/VI/6 Alduñ **hezār** büt-gedeyi mescid eyledüñ / Nāḳūs yirlerinde oḳutduñ eẕānları

G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ leṭāfetin / Gül-zār-ı dehre gerçi gelüpdür **hezār** gül

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı kāne bağışlar **hezār** laʿl

G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ **hezārın** zār ider bülbül gibi

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin **hezāruñ** zārın ey gül zārı ṭuymazsın

2. bülbül

K18/10 Çemen eṭfālinüñ uyḫuların uçurdı yine / Ṣubḥ-dem ġulġule-i fāḫte gül-bāng-ı **hezār**

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde olur cümleye ġālib tenhā / Baḥs̱ içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme **hezār**

M1/IV/2 Ṭutsun cihānı nāle-i mürġān ṣubḥ-dem / Güller yolınsun āh u fiġān eylesün **hezār**

G233/4 Gül-şen-i kūyuña varmaġa göñül yüz gereke / Gül-i ruḫsāruña āşüfte **hezār** olmayıcaḳ

G416/5 Biñ mübtelāyı ʿaşḳuñ ider her birini zār / Gül gibi kim muʿāmele eyler **hezār** ile

G210/4 Oda yandı **hezāruñ** āhından / Ṣanma zeyn oldı güller ile ḳafes

M6/V/1 Olsun **hezār-ı** zār u dil-efgār çākerüñ

hezār bār [2] pek çok kere, binlerce defa

K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem **hezār bār** / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı cihān buldı nev-bahār

K21/30 **Hezār bār** belā pūtesinde ḳāl oldum / Henūz āteş-i miḥnetde yoḳ ḫalāṣa mecāl

hezār aḥsent! [3] binlerce aferin!

K27/1 Teʿāla'llāh zehī ṭāḳ-ı bülend-i āsmān-āsā / **Hezār aḥsent** ey burc-ı felek-ḳadr u semā-sīmā

G347/7 İşüñ altun ider kār-ı maḥabbet rūy-ı zerd ile / **Hezār aḥsent** ey Bāḳī bu gün fennüñde zer-gersin

G494/6 Felekden seyr idüp rezmüñ disün Behrām-ı ḫaṣm-efgen / **Hezār aḥsent** ey rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

hezār mertebe [1] bin kat daha

G245/2 **Hezār mertebe** ʿaşḳuñda ġālibem Ḳaysa / Nihāyet ey ṣanem ol deñlü iştihārum yoḳ

hezār sāl [1] bin yıl (‘yek-dem’ karşıtlığında)

G469/1 Yoḳdur s̱ebāt çünki cihān-ı ḫarābda / Birdür **hezār sāl** ile yek-dem ḥisābda

hezārān [11] binlerce, pek çok

M4/IV/2 Devr içinde ṭurmasañ görseñ **hezārān** nīk ü bed

G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile gelince **hezārān** kemer geçer

K3/29 S̱enāsında Bāḳī-ṣıfat ola ʿāciz / **Hezārān** ola ʿandelīb-i suḫan-ver

K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne ḥāle irişür dirken / **Hezārān** kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ çevgānı

K27/18 **Hezārān** mürdeye bir demde luṭfuñ tāze cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

G199/5 Zebān-ı ṭāʿn-ı aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / **Hezārān** tīşe-i āzār ururlar kāne incinmez

G361/4 Anuñ’çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / **Hezārān** hem-zebānuñ var çıḳar yārāne söylersin

G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / **Hezārān** kūh u deşti geşt ider bir demde bir āhū

G456/6 Ḳıl ey Bāḳī seḥer bülbülleriyle / **Hezārān** ḥamd-i pāk ol Lā-yezāle

G484/3 **Hezārān** ʿöẕr-i leng eyler ḳaçar meydāna gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ daʿvet itse cenge Tīmūrı

G511/3 **Hezārān** mülk ü māl ü cāhdan yig / Cihānda bir nefes ḳalbüñ ḥużūrı

ḥıfẓ u ḥimāyet eyle! [1] muhafaza eyle! (dua sözü)

M1/VIII/9 Āsīb-i dehr ü āfet-i devr-i zamāneden / **Ḥıfẓ u ḥimāyet eyle** o ṣāḥib-saʿādeti

ḥıfẓ itmek [1] muhafaza etmek ‖ korumak

G230/2 Cism-i laṭīfüñ oldı senüñ dürr-i şāh-vār / **Ḥıfẓ itmek** içün anı olupdur cihān ṣadef

ḫılāf itmek [1] karşı çıkmak ‖ yalancı çıkmak

G231/3 Kemerüm gibi miyānını kenār ide diyü / Ḳorḳaram vaʿde-i vaṣlına nigār **ide ḫılāf**

ḫınnā yakmak [1] kına yakmak

G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i tāb-ı mülden / Şuʿle-i sāġar-ı mey destine **yaḳmış ḫınnā**

ḫınnālamak [1] kınalamak

K2/23 Ġāzīler pāy-i semendin yine **ḫınnāladılar** / Ḫūn-ı aʿdāyı o dem k’eylediler seyl-i revān

ḫınnālar olmak [1] kınalamaya başlamak

G487/7 Rez duḫterinüñ adı çekilse ʿaceb degül / **Ḫınnālar oldı** illere ḳarşu ayağını

ḫırām [3] salınış ‖ naz ve edalı yürüyüş

G30/2 Saña cāy-ı **ḫırām** ey naḫl-i bālā gül-şen-i cāndur / Nesīm-i nev-bahārī gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol nīze **ḫırām-ı** ḳadd-i ḫūbānı

G221/4 Ārzū-yı cilve-i naḫl-i revānuñdur senüñ / Bāġda seyr-i **ḫırām-ı** serv-i bālādan ġarażı

ḫıram eylemek [2]

1. dolaşmak ‖ koşturmak (at için)

K23/36 Hem-vāre tā ki edhem-i zerrīn-sitām-ı çarḫ / Naʿl-i zer ile **eyleye** bu ʿarṣada **ḫırām**

2. salınmak

G532/1 Allar geymiş **ḫırām eyler** nihāl-i gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider bülbül gibi

ḫıram itmek [3]

1. salınmak ‖ boy göstermek

G160/2 Meydān-ı ʿīd-gehde perī-çihreler gibi / Fāḫir libāslar ile **ḫıram itdi** nev-bahār

2. gezinmek, salınmak

K23/5 Çarḫ-ı ʿacūze bağlanup altunlu çenberin / Bir nev-ʿarūs gibi **ider** nāz ile **ḫırām**

3. yürümek ‖ akmak

G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñile **ḫırām itse** ʿalem gibi ḳalem / Leşger-i saṭrı çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf

ḫırāmān [4] salınma, nazlı yürüyüş; bkz. ‘serv-i ḫırāmān’, ‘naḫl-i ḫırāmān’ md.

K3/20 Nesīm-i revān-baḫş-ı ṣubḥ-ı ṣafādan / Suḫan gül-şeninde **ḫırāmān** ṣanavber

Kt10/2 Görme misin itlerüñ ġavġāsını bāzārda / İltifāt itmez güẕār eyler **ḫırāmān** şīr-i ner

G510/7 Bāḳī görelüm n’ola gerek dest-i ḳażādan / Şeh-bāz-ı dil ol kebk-i **ḫırāmāne** ṣalındı

G249/4 Bir belādur ṣalındı ʿuşşāḳa / Dostum ḳāmet-i **ḫıramānuñ**

ḫırāmān eylemek [1] yürümek ‖ gezmek, dolaşmak

G494/3 Yüri Rūm illerin seyr it **ḫırāmān eyle** yanuñca / ʿĀlem gibi sehī-ḳāmet nigār-ı pāk-dāmānı

ḫırāmān olmak [2]

1. yürümek

M3/II/5 Düşmene ṣalınsa tīġ-i ḫūn-feşānı yaraşur / Yiridür **olsa ḫırāmān** ol livā-yı salṭanat

2. salınmak

G138/4 Dil-ber beşikden ögrenür oldı ṣalınmaġı / Her ṭıfl-ı nā-resīde **ḫırāmān olup** gezer

ḫırāmānī ḫırāmānī [1] salına salına

G494/4 Nihāl-i serv-i bāġ-āsā nesīm-i fetḥ ü nuṣretden / Ṣalınsun nāz ile nīzeñ **ḫırāmānī ḫırāmānī**

ḫırāş [2] tırmık izi

Mtl 7 Teninde şerḥaları ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / **Hırāş-ı** pençesidür şīr-i ʿaşḳ-ı ḫūn-ḫᵛāruñ

G202/4 Dilde **ḫırāş-ı** ḫār-ı ġam dīdede eşk dem-be-dem / ʿArż olınur cenābuña gizlümüz āşikāremüz

ḫırīdār olmaḳ [2] müşteri olmak

K6/2 Vaṣl-ı yāra cān ile oldur **ḫırīdār oldıġum** / Gelse biñ naḳd-i revāne bir demi erzān gelür

G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan **ḫırīdār olmaḳ** ister dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur

ḫırḳa [2]

1. hırka

K10/10 Ḫayli demdür **ḫırḳa** rehn-i ḫāne-i ḫammārdur / Ḫavfum oldur ki ola dīvān ile defter bile

2. derviş hırkası; bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 220-225.

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce **ḫırḳa-i** ṣofī ridā-yı şeyḫ / Devr-i lebüñde mey-gedelerde yatur girev

ḫırḳa-i Hindū [1] Hintlilerin hırkası (hırkanın yamalı, bölük pörçük olması bağlamında)

Mtl 5 Tāze tāze dāġlarla ḳanlu ḳanlu şerḥalar / **Ḫırḳa-i Hindūya** döndürdi ten-i ṣad-çākimüz

ḫırḳaya girmek [1] hırkaya bürünmek ‖ derviş olmak; bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 149.

G371/2 Eşcār-ı bāġ **ḫırḳa-i** tecrīde **girdiler** / Bād-ı ḫazān çemende el aldı çenārdan

ḫırmen [6]

1. harman ‖ ‘āteş urmak’

K8/12 Zamāne āteş urdı **ḫırmen-i** aʿdā-yı bed-kīşe / Düşelden şuʿle-i şemşīri Aẕerbāycān üzre

G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış **ḫırmen-i** ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum eksem n'ola / **Ḫırmen-i** ʿālemde ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı kāh şevḳ

G41/5 Dāne-i ḫāl-i siyah ey Bāḳī / **Ḫirmen-i** ʿömrümi itdi ber-bād

G68/3 **Ḫirmen-i** cān u dile āteş urup giñ yirden / Şerer-i āh ile ālūde duḫānum gözedür

2. harman ‖ hâle, ay ağılı; bu anlam için bkz. BURHÂN, s. 361. ('hirmen' md.)

G9/3 Āteş urmış yüzi gül **ḫırmenine** ol māhuñ / Devr-i sāġarda ruḫı ʿaksini ḳılmış peydā

ḫırmen-i gül [1] gül harmanı; bkz. 'gül ḫırmeni' md.

G466/5 Erġavānlar ṭutışup **ḫırmen-i gül** yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı yir yir lāle

ḫırmen-sūz [1] harman yakıcı

G335/4 Şirār-ı nār-ı **ḫırmen-sūz-ı** ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

ḥırṣ u ṭamaʿ [1] hırs ve açgözlülük

G317/3 Her tezervüñ nice bir ṣaydı hevāsında yilüp / Dāʾimā **ḥırṣ u ṭamaʿ** çeşmini bāz eyleyelüm

ḥırz-ı cān [2]

1. can sığınağı

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı pāke **ḥırz-ı cān** olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭāʾifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

2. can muskası

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur **ḥırz-ı cān** içün / Nişān-ı ḍarb-ı tīġuñ sīnede bend-i ḥamāʾildür

ḫıṣāl [1] huylar, hasletler

G289/7 Bāḳī **ḫıṣāl-i** merdüm-i nāḳıṣ-vücūdı ḳo / İnsān-ı kāmil olmaġa saʿy eyle ādem ol

ḥıṣn-ı ḥaṣīn [1] müstahkem kale ('sedd-i sedīd' paralelliğinde)

K26/14 Defʿ-i Yeʾcūc-ı ġama işigidür sedd-i sedīd / Menʿ-i ceyş-i eleme der-gehidür **ḥıṣn-ı ḥaṣīn**

ḫışm [3] hışım, öfke

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ **ḫışm** āteşine yaḳmaġa / Vardılar ġammāzlar şāh-ı cihāna çaḳdılar

G518/5 Dil-i Bāḳīyi ser-i zülfüñ elinden cānā / Çeküben **ḫışm** ile çeşm-i siyehüñ ala gibi

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / **Ḫışmuñ** yanında luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

ḫışm u kīn [1] öfke, gazap

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı **ḫışm u kīn** / Bebr-i yabāna ḳarşu varur vaḳt-i kār-zār

ḫışm itmek [2] öfkelenmek

G174/3 ʿĀşıḳ oldum bir sipāhī-zādeye / **Ḫışm idüp** baña levendin gösterür

G422/3 Görmese yār ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / **Ḫışm idüp** ʿāşıḳın āzārlar itler yirine

ḫışm-nāk [1] öfkeli, hışımlı

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber baġlamış ḫūnī gözin / Ġarḳ-ı ḫūn āḫir o çeşm-i **ḫışm-nāk** eyler beni

ḫıṭāb-ı müsteṭāb [1] güzel sözler/şiirler

G18/6 Dehri enfāsuñ muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / Ṭīb-i ḫāṭır virdi beñzer ol **ḫıṭāb-ı müsteṭāb**

ḫıtām olmak [1] son bulmak

K23/34 Ḫatm oldı söz duʿā-yı cemīlüñ maḫallidür / **K'ola** raḫīk-i cām-ı s̱enā ʿanberīn **ḫıtām**

ḫıṭṭa [1] diyar, ülke

K6/11 Şehr-i dārü'l-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / **Ḫıṭṭa-i** maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān gelür

ḫıṭṭa-i Īrān [1] İran memleketi

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı ḳahruñ ile **ḫıṭṭa-i Īrān** vīrān

ḫıṭṭa-i Rūm [1] Rum ülkesi ‖ Anadolu

G292/5 **Ḫıṭṭa-i Rūmdadur** ʿırḳ-ı nihāl-i iḳbāl / Özleme ḫāk-i Ḫorāsān u ʿIrāḳı berü gel

ḫıyām [2] çadırlar

K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı **ḫıyām-ı** devletine / Yiter uzandı bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dāʾim **ḫıyām-ı** rifʿatüñ ḳāʾim / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī

ḫızāne [1] hazineler

G382/7 Bāḳī yolında döke ṣaça ḫarç idüp gözüm / Āḫır düketdi naḳd-i sirişküm **ḫızānesin**

Ḫıżr-veş yetişmek [1] Hızır gibi yetişmek; bkz. 'çeşme-i Ḫıżr' md.

G217/3 Teşne-diller vādī-i hicrānda sensüz yandılar / **Ḫıżr-veş** ey laʿl-i nābı āb-ı ḥayvānum **yetiş**

Ḫıżr ʿaleyhiʾs-selām [1] Hızır Aleyhisselam (darda kalınınca yardım etmesi yönüyle)

Kt4/2 Öñüñce peyk-i hidāyet delīl ü reh-ber ola / Yanuñca **Ḫıżr ʿaleyhiʾs-selām** yoldaşuñ

ḥicāb [6]

1. utanç, utanma

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre girür ḫusrevā felek / Yād eyledükçe luṭfuñı terler **ḥicābdan**

2. perde, örtü

M1/V/4 Gāhī **ḥicāb-ı** ebre girür ḫusrevā felek / Yād eyledükçe luṭfuñı terler ḥicābdan

G80/3 Ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ki daḫı **ḥicāb-ı** ḫafādadur / ʿAşḳ ehlinüñ efendi görinmez belāsıdur

G214/7 Biñ **ḥicāb-ı** kibriyā ardında göstermez yüzin / Kendüyi gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān gizlemiş

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ eflāke seyr ider güẕerin / **Ḥicābı** şöyle çeker yirlere geçer nāvek

G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / Defʿ itdi nār u nūr **ḥicābını** ẓulmetüñ

ḥicāb eylemek [1] perdelemek, engel koymak

G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ nūrına zülf-i şeb-āsāsın **ḥicāb eyler**

ḥicābı ġālib [1] utangaç

G337/4 Gül ü şaḳāyıḳuñ ol reng-i rūların gördüm / **Ḥicābı ġālib** iki dil-sitāna beñzetdüm

Ḥicāz [7]

1. Hicaz

K1/29 Ruḫsāruñ üzre ṭurralar olmış girih girih / Gūyā **Ḥicāza** baġladılar Şāmiyān miyān

G453/2 Maḳāmın āsitān-ı yār idenler / Ḳoyup gitmez Ṣıfāḫān u **Ḥicāza**

G474/2 Berr-i **Ḥicāza** şemme-i zülfüñ yitürse bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya

G41/3 Dil ceres gibi **Ḥicāz-ı** kūyuñ / Yād idüp ṭurmadın eyler feryād

G179/5 Ser-i kūyuñdaki efġān-ı Bāḳī / **Ḥicāzuñ** ḳāfilesinde ceresdür

2. Hicaz makamı; bkz. ÖZTUNA, s. 148-153.

G317/6 Ḥarem-i vaṣla reh-i rāst maḥabbet yolıdur / Rāh-ı ʿuşşāḳdan āheng-i **ḥicāz** eyleyelüm

G446/2 ʿUşşāḳ-vār şevḳ ile ḥuccāc raḳṣ ider / Āheng-i āh u nālelerümden **Ḥicāzda**

hicrān [26] ayrılık ‖ ayrılık acısı

K2/8 Nice dem derd ile dem-beste ḳalup ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i ḫār-ı **hicrān**

M7/II/3 Ciger pür-zaḫm-ı **hicrān** şerḥa şerḥa cism-i ġam-perverd

G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı miyānuñ kemer gibi / Cānā niteki ḫançer-i **hicrān** aradadur

G142/4 Pūte-i **hicrān** içinde sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī altun olur

G219/4 Bulup saḳḳā-yı **hicrān** teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ evvel luṭf ile / Ṣoñra döndüñ mübtelā-yı ḫār-ı **hicrān** eyledüñ
G411/1 Nice demdür ṣabr ider ol tīġ-i bürrān zaḫmına / Şimdi ḳatlanmaz göñül şemşīr-i **hicrān** zaḫmına
G466/6 Dāġ-ı **hicrān** elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar gül gibi sāġar lāle
G507/2 Aġlamaḳdan ġam-ı **hicrān** ile bī-hūş oldum / ʿAḳlumı ḳanlu yaşum aldı mey-i nāb gibi
K19/12 Nusḫa yazdursa ʿaceb olmaya bādām üzre / Teb-i **hicrāna** ʿilāc eylemek ister ḫātem
G146/2 Fürḳat-i yār ḳatı zār u zebūn itdi beni / Döymeyem miḥnet-i **hicrāna** ölem gibi gelür
M9/III/4 Ġam-ı **hicrānda** ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā
G63/3 Ġam-ı **hicrānda** ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var
G217/3 Teşne-diller vādī-i **hicrānda** sensüz yandılar / Ḫıżr-veş ey laʿl-i nābı āb-ı ḥayvānum yetiş
G297/7 Pister-i **hicrānda** dāʾim zār u bīmār olmada / Ölmege cānlar virürler mübtelālar bilmiş ol
G476/4 ʿĀlem-i vuṣlatdadur her dem raḳīb / Āh kim ʿāşıḳlaruñ **hicrānda**
G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı **hicrāne** ḳatlanmaz
G330/1 Ḫaste-i derd-i ʿaşḳ-ı cānānem / Mübtelā-yı belā-yı **hicrānem**
G330/3 Nʾola ṣabrum yaḳası çāk olsa / Mest ü medhūş-ı cām-ı **hicrānem**
G225/4 Ṭop-ı āhumla ider ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i **hicrānı** ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ
G351/1 Nice bir mübtelā-yı ʿaşḳa **hicrānı** belā olsun / İlāhī kendü gibi bī-vefāya mübtelā olsun
G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki ṣubḥ-ı viṣāl irüp / Ḥüsnüñ żiyāsı ẓulmet-i **hicrānı** dūr ide
G173/2 Belā ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm derd-i **hicrānuñ** dil-i bīmāre düşmişdür
G359/3 İl bezm-i vefāñ içre ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i **hicrānuñ** elinden
G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı yem-i ġuṣṣa-i **hicrānuñda** / Ṣadef-i dīde-i ġam-dīdesi pür-lüʾlüdur
G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe **hicrānuñda** ḳalmışdur

hīç [12] katiyen, asla

G44/6 Şiʿr-i Bāḳīye naẓīr olmaz **hīç** / Fenn-i ʿaşḳ içre olupdur üstād
G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde zīrā kimseye **hīç** iḫtiyār olmaz
G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ **hīç** kenār / Būse luṭf eyle hele bārī kenār olmayıcaḳ
G246/2 Pür oldı dīdemüz ḫāk-i rehüñle / Es̱er yilden velīkin **hīç** es̱er yoḳ
G480/1 İrmedi **hīç** pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle āhlar çıḳdı felekler bāmına
G534/5 Dünyede öldügüme **hīç** ġam yimezdüm Bāḳıyā / Bir gice pehlūya çeksem ol melek-sīmācuġı
G541/5 Kim ide vaṣf-ı cemālüñ senüñ āyīne-ṣıfat / Bāḳī-i ṭabʿ gibi olmaya **hīç** vaṣṣāfı
Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti **hīç** evde oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü eliyle
Mtl 19 Nʾola mūdan es̱er olmasa **hīç** ol serv-ḳāmetde / Şeb olmaz hep ser-ā-ser rūz olur dirler ḳıyāmetde
G328/11 **Hīç** teʾḫīre yir yoḳ ey Bāḳī / Niyyet-i ḫayrdur hemān idelüm
G345/3 **Hīç** bilür mi mey yirine dem-be-dem ḳan yutduġum / İşidür mi ney yirine āh u efġānum benüm
G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz öper zülf-i siyeh-rū göz göre / **Hīç** yüz virmezsin ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

hīç kimse [3]

G182/3 Cān evinden ḫānümānum aldı düzd-i ġamzeler / Olmadı **hīç kimse** vāḳıf nāzükāne girdiler
G542/2 Nefse nefsī oldı ʿālem her kişi ḥayretdedür / Kimseden **hīç kimseye** dermāna ṭāḳat ḳalmadı
G67/3 Ġamze aṣlā gözine **kimseyi hīç** ildürmez / Yine dil ḫastesin ol nergis-i şehlā gözedür

hīç bir [1]

G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum aña münāsib **hīç bir** nāzük ḫayāl

hīçe ṣatmak [1] yok pahasına vermek; bkz. TS. C. III, s. 1919.

G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur ʿāşıḳ-ı miḥnet-zede kim / ʿĀḳıbet **hīçe ṣatar** ḫᵛāce-i bāzār-ı firāḳ

hīçe ṣaymamak [1] kâle almamak, önem vermemek; TS. C. V, s. 2301. (‘pula almamak/saymamak’ md.)

K14/33 Sikendersin ḳarīnüñ feylesofān-ı cihān olsun / Ḥakīmān-ı zamāne **hīçe ṣaymaz** şaḫṣ-ı nā-dānı

hidāyet [8] hak/doğru yol (mum, yıldız, rehber bağlamlarıyla)

M2/V/3 Merḳad-i pākin idüp şemʿ-i **hidāyet** rūşen / Meşhed-i ṭāhiri müstaġrıḳ-ı envār olsun

M3/I/1 Ṭāliʿ oldı neyyir-i iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem / Şuʿle ṣaldı ʿāleme necm-i **hidāyet** ṣubḥ-dem

M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı mirʾāt-ı cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı **hidāyet** Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem

G93/7 Gāh rind-i gedāya feyż irişür / Cām-ı mey meşʿal-i **hidāyet** olur

Kt1/6 Kime kim reh-ber ola bedraḳa-i iḥsānuñ / Yolına ḳarşu ṭutar şemʿ-i **hidāyet** meşʿal

Kt4/2 Öñüñce peyk-i **hidāyet** delīl ü reh-ber ola / Yanuñca Ḫıżr ʿaleyhiʾs-selām yoldaşuñ

G523/6 Ne ġam endīşe-i źilletden ey Bāḳī bu menzilde / **Hidāyet** reh-beri luṭfın aña kim dest-gīr itdi

K19/22 Var ise necm-i **hidāyetdür** o faṣṣ-ı rūşen / Kʾolur anuñla nice sālike reh-ber ḫātem

ḫidmet [20] hizmet (birinin işini görme, saygı duyulan birinin işlerini yapmaya hazır olma bağlamında) ayrıca bkz. ‘binā ḫidmeti’ md.

G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı **ḫidmet** ṣanur ol dīvāne

G7/2 Ṭaḳdı hilāl ḥalḳasını gūş-ı **ḫidmete** / Oldı sipihr bende-i fermān-peẕīr aña

G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her **ḫidmete** pervānedür

G85/2 Bende-i fermān olup gīsū-yı kāfir-kīşüñe / **Ḫidmete** bil baġlayupdur ey ṣanem zünnārlar

K23/23 Deryā-yı ʿilme dür gibi ġavvās olanlara / Virdi zamāne **ḫidmeti** silkinde intiẓām

M1/VIII/8 Yā Rab kemāl-i luṭfuña ḳaldı senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ cihānda tamām itdi **ḫidmeti**

G462/1 Ḫāk-i ḳademüñ küḥli gelürse gözüm üzre / Kūyuñ yolınuñ **ḫidmeti** başum yüzüm üzre

K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile **ḫidmet-i** ḫançer ḫātem

K7/26 **Ḫıdmet-i** ḫāk-i cenābından gelen ḳadr ü şeref / Ser-firāz-ı ehl-i dil mümtāz-ı aḳrān eyledi

K2/20 Tāc-dārā başına teng ola tāc-ı Dārā / **Ḫidmet-i** ḫāk-i derüñ bilmez ise rifʿat-i şān

G261/5 Bāḳıyā mey-gedenüñ ehl-i ḫarābāt içre / **Ḫidmet-i** ḫāk-i deri devlet-i Dārādan yig

G294/4 Ārzū eylemezin salṭanat-ı dünyāyı / **Ḫidmet-i** ḫāk-i der-i yār yiter cāh u celāl

G321/5 Bāḳī dilemez dehr-i denī salṭanatın dil / Yār işiginüñ **ḫidmetidür** devlet ü cāhum

K7/22 ʿAbd-i Memlūkī gibi ḫāk-i cenābı **ḫıdmetin** / Seyyid-i ṣāḥib-velāyet Ḫān-ı Gīlān eyledi

M2/IV/7 Ḳapusında işigi **ḫidmetin** eyler ġılmān / Ḥūrīler ḳarşu ṭurur aṭlas u eksūnlar ile

G60/7 Kīmyādur Bāḳıyā ḫāk-i cenāb-ı mey-fürūş / Āsitānı **ḫidmetinden** ḳaçma bir devletlüdür

K2/44 Şeref-i **ḫidmetine** yüz süre geldük gūyā / Cūylar kim olalar ṭālib-i baḥr-i ʿummān

K23/13 Peyk-i zamāne zer teberin dūşına alup / İrgürdi Ḫᵛāce **ḫidmetine** ʿīddan peyām

Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti hīç evde oturmaz / Ol bilüp ider **ḫidmetini** kendü eliyle

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar yanmaz idüm **ḫidmetüñe** / Cāna kār eylemese āteş-i dāġ-ı ḥirmān

ḫidmet-kār [1] hizmetkâr

K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir ḫūb ser-ā-ser geydi / Ola tā bezm-i ḫudāvende felek **ḫidmet-kār**

ḫidmet eylemek [1] hizmet etmek ‖ yardım etmek

K7/6 ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi cünd-i şitānuñ nev-bahār / Berg-i sūsen **ḫidmet-i** şemşīr-i bürrān **eyledi**

ḫidmet itmek [2] hizmet etmek, hizmetinde bulunmak

K19/17 Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimedi kimse daḫı / **İdeli ḫidmet-i** Pāşā-yı dil-āver ḫātem

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat destine cārūb almış / Ki **ide ḫidmet-i** ḫāk-i der-i dāver sünbül

ḫidmet ḳılmak [1] hizmet etmek

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde **ḫidmet ḳılmada** Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı āb-ı revān müjgānı cārūdur

ḫidmete meşġūl olmak [1] görev yapmak, hizmet etmek

K2/51 Bu faḳīr anda ṭurup **ḫidmete meşġūl oldum** / İtmeyüp ẕerrece saʿyinde ḳuṣūr u noḳṣān

ḫidmetini görmek [1] hizmetinde bulunmak

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra yitürdi bu ṣayd-gāh / Var işigine **ḫidmet-i** Şāh Erdşīri **gör**

ḫiffet bulmak [1] hafiflemek

G307/5 Zāhid ol s̱iḳlet ile uçmaġa ḥāẓırlanma / Çıḳar ol cübbe vü destārı biraz **ḫiffet bul**

ḥikmet [4]

1. sebep, neden

G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse **ḥikmet** neydügin

2. yaratılış sırları

G447/1 Yazmış debīr-i **ḥikmet** ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār gül güle

3. bilge

G469/3 İnkār itme ṣofī şarābuñ menāfiʿin / Üstād-ı **ḥikmet** öyle buyurmış kitābda

4. sır ‖ öğüt

G157/3 Mürdeye cānlar virür bīmāra ṣıḥḥat lebleri / **Ḥikmet-i** Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur

hilāl [26]

1. hilal

K13/2 ʿĪd ü gül hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer ṣundı **hilāl** / Göklere çıḳsa yiridür naʿre-i mestān eger

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre kevākib içre **hilāl** / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i **hilāl**

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına **hilāl** / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola ẓalām

K23/10 Cirm-i ḳamer **hilāl** ile ʿayn-ı ʿAlī yazar / ʿĪd-i şerīfe irmek içün ḳadr ü iḥtirām

K23/15 Mihr-i sipihr-i mekremet ol kim cenābına / Gökden **hilāl** iki bükilüp virür selām

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb irdi diyü keştī-i **hilāl** / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

G7/2 Ṭaḳdı **hilāl** ḥalḳasını gūş-ı ḫidmete / Oldı sipihr bende-i fermān-peẕīr aña

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına beñzer bir **hilāl** / Māh-ı tābān bunca yıllardur mis̱ālin ḳaralar

G168/1 Kevkeb-i baḫtum benüm bürc-i **hilāl** üstindedür / Āfitāb-ı ṭāliʿum her gün zevāl üstindedür

G291/2 Naʿl-i süm-i semendüñe benzetdiler diyü / Saḳf-ı sipihre degdi küleh-gūşe-i **hilāl**

G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / Āfitāba ger **hilāl** ebrū vü Nāhīd olsa ḫāl

G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī felek sāġar **hilāl**

G314/1 Yaraşur ey sipihr-i māh-cemāl / Ḳamerī yaḳa olsa saña **hilāl**

G279/4 **Hilāl-āsā** fīrūzān oldı baḥr-i nīl-gūn üzre / Şafaḳdan dem urur āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ

K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i ʿālīde / Ṭaḳa engüşt-i **hilāle** meh-i enver ḫātem

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze gelüp bu devr içre / Riyāżet ile ire peyker-i **hilāle** hüzāl

G262/5 Şehr içre ḫalḳ bir birine gösterür beni / Mihri **hilāle** beñzedeli meh-liḳālaruñ

G467/5 Pençe-i mihri burarsa nʾola ḥüsniyle o māh / Beñzer engüşti **hilāle** kef-i desti aya

K23/2 Cām-ı **hilāli** hep bilece gördiler bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı Ḫudā rūzeyi ḥarām

G417/7 Olur atuñ öñince āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer **hilāl-i** çarḫ ser-mūze

K20/16 Bülend-himmet-i devrān Ḳubād Pāşā kim / **Hilāl-i** çarḫa maḥal meclisinde ṣaff-ı niʿāl

K20/18 Revāḳ-ı manẓar-ı dīvānı ṭāḳ-ı eyvānı / **Hilāl-i** burc-i saʿādet sipihr-i cāh u celāl

G329/1 Ol iki zülf-i müşg-i ġāliye-fām / Olmış ebrūlaruñ **hilāline** lām

K20/14 Hemān bu ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı Pāşādur / Ki ṭāḳ-ı ʿarşa aṣıldı bu şeb **hilāl-mis̱āl**

2. hocaların ders verirken satırları takip etmek için kullandıkları kemik veya özel olarak yapılmış gümüş ve tunç alet (hocalar bunları sarıkları arasında muhafaza ederler); daha geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 245; PAKALIN, C. I, s. 831.

K20/5 Ṣarındı meh yine bir ḫūb Yūsufī destār / Ṣoḳındı farḳına bir dāne ince sīm **hilāl**

hilāl olmak [1] hilal şeklini almak ‖ iki büklüm olmak

G215/3 Teʿālaʾllāh ne ebrūlardur ol ḥüsn āfitābında / Ġamından ḳāmeti māh-ı şeb-efrūzuñ **hilāl olmış**

hilāl-i ʿīd [1] bayram hilali (bayramın geldiğini anlamak ve müjdelemek bağlamında); bkz. PAKALIN, C. I, s. 831. (‘hilâl-i ramazan’ md.)

G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı **hilāl-i ʿīda** baḳmaḳdan

hilāl ebrū [4] bkz. ‘ḳaşı hilāl’ md.

1. hilal kaşlı

G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol **hilāl-ebrū** / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz żiyā artar

G46/5 Şol ḳadar cevr ider oldı baña çarḫ-ı bed-mihr / Ṣanki bir dil-ber-i meh-rūy u **hilāl-ebrūdur**

2. hilal kaşlar

G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda / Līkin anlardan **hilāl ebrūlaruñ** diḳḳatlüdür

G253/1 Fitneye āġāz idelden ġamze-i cādūlaruñ / Geh görinür gāh görinmez **hilāl ebrūlaruñ**

ḫılʿat/ḫilʿat [9] padişah ve vezirler tarafından birine mükafat olarak giydirilen kıymetli kaftan ‖ ‘ḫilʿat giydirmek’; bkz. KOÇU, s. 130; PAKALIN, C. I, s. 834.

M4/I/1 Cāme-i ṣıḥḥat Ḫudādan ḫalḳa bir **ḫılʿat** gibi

M5/V/1 Ḳaddüñe **ḫılʿat** biçelden ḥüsni ḫayyāt-ı ḳażā

Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı felek / Egnüme **ḫilʿat** diyü miḥnet libāsın biçmeye

Kt7/2 Başdan bu faḫr saña yiter kim şeh-i cihān / **Ḫilʿat** geyürdi naẓmuña ġarrā firengiler

G409/1 Gör ne **ḫilʿatdur** naẓar ḳıl sünbül-i raʿnāsına / ʿĀlem-i bālādan inmiş ḳāmet-i zībāsına

K20/25 Eger ki **ḫilʿat-i** luṭfın ḳılaydı erzānī / Siyāh şālını terk ide geymeyeydi leyāl

G60/2 Cāme-i dībā ile ḫurşīd zībālanmasun / Şimdi andan **ḫilʿat-i** ḥüsnüñ senüñ şöhretlüdür

G508/4 Zībā yaraşur **ḫilʿat-i** nāz o boyı serve / İki ḳolumı ḳılsam aña bil ṭolaması

Kt8/2 Derme çatma geydürür iller libāsı şiʿrine / **Ḫilʿat-i** naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ altunludur

ḫılʿat-i fāḫire [1] çok kıymetli kaftan (Mihrümah Sultan bağlamında)

M2/V/2 **Ḫılʿat-i fāḫiresi** dāmen-i ʿafv-i Settār / Rūḥ-ı pākine ġıdā lez̠z̠et-i dīdār olsun

ḥīle [1] hile

M8/V/1 Boynuña **ḥīle** kemendin biri baġlar nā-gāh

ḥilm [1] yumuşak huyluluk

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / **Ḥilmi** yanında kūha neden nisbet-i veḳār

ḥilm ü ḥayā-yı ʿOs̱mān [1] Hz. Osman’ın haya ve yumuşak huyluluğu (Kanuni Süleyman’ı niteleme bağlamında)

K2/27 ʿAdl ü dād-ı ʿÖmer ü ṣıdḳ u ṣafā-yı Ṣıddīḳ / ʿİlm ü ʿirfān-ı ʿAlī **ḥilm ü ḥayā-yı ʿOs̱mān**

ḥimāyet ol! [1]

G419/8 Duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı ʿādil bizden ey Bāḳī / **Ḥimāyet ol** nigeh-dār-ı zemīn ü āsmān üzre

himmet [28]

1. yardım, ihsan ‖ lutuf

G348/10 Şah işiginden ḳıl istimdād-ı **himmet** Bāḳıyā / Çarḫ dūn-perverdür ol bilmez mürüvvet neydügin

G371/3 Her yañadan ayaġına altun aḳup gelür / Eşcār-ı bāġ **himmet** umar cūy-bārdan

G542/1 Ey göñül aʿyān-ı devlet içre **himmet** ḳalmadı / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı

G310/6 Üstümüzden yil gibi geçsün ṣabānuñ **himmeti** / İstemezse irdügin ol serv-i sīm-endāma el

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben ḳaçurdum Ḳāfa sīmurġı / Cenāḥ-ı **himmeti** ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum

K12/14 Devlet-i şāh-ı cevān-baḫta duʿā ḳıl ki seni / Kimse çekmez ilerü **himmet-i** şāhāne çeker

G105/7 Bāḳī n'ola pervāz-ı bülend itse ġazelde / Bāl ü per aña **himmet-i** yārān-ı ṣafādur

G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān ṣaġ olsun / Ġayra minnet ḳomadı **himmet-i** bī-hem-tāsı

G463/4 Ḳāmet-i naḫl-i ḫırāmānuña öykünmez idi / **Himmeti** ḫaylī bülend olmasa servüñ özine

K13/12 Ḳaṣr-ı ḳadrüñ āsmān eyler olursa dest-gīr / **Himmet-i** vālā-yı şāhenşāh-ı ʿālī-şān eger

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ **himmetinden** ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı nev-bahār / Muḥtāc dest-i **himmetine** ḫᵛāce-i ḫazān

K18/36 Manẓar-ı **himmetinüñ** küngüre-i rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā birle ġubār

K1/26 Çevgān urupdur aña ezel dest-i **himmetüñ** / Ol dem bu dem-durur ki döner gūy-ı āsmān

K5/16 Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsin / Ki raḫş-ı **himmetüñ** evvel ḳademde aldı meydānı

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i **himmetüñ** eflāk-ı meʿālīye medār

K27/14 Cihān-ı **himmetüñ** baḥr-i firāvānı Ferīdūn Beg / Ki üstine ḥabāb olmış anuñ ol ḳubbe-i ʿulyā

G280/3 Zinhār uzatma destüñi dīnār u dirheme / Ṣal mihr ü māh ṭopına çevgān-ı **himmetüñ**

G388/5 Māʾil ol Bāḳī-ṣıfat dāʾim hümālar ṣaydına / Şāh-bāz-ı **himmetüñ** göklerde pervāz eylesün

K22/28 **Himmetüñ** şimşādınuñ şāh-ı bülendi var iken / Ḳanda yapsun şāh-bāz-ı ṭabʿ-ı Bāḳī āşiyān

G274/5 İltifāt itme bu alçaḳlara sen ey Bāḳī / **Himmetüñ** mürġ-i hümāyūnı hümādan yüksek

G151/4 Ġarażuñ ṣayd ise ey dil o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı naẓar-ı **himmetüñi** ṣal yiter

2. manevi güç/yardım; TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 151-152.

G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi **himmet-i** merdān-ı rūzgār

G292/7 Umaruz **himmet-i** merdān-ı ṭarīḳat yitişe / Nā-gehān bir gün efendüm diye Bāḳī berü gel

G217/5 Kār-ı düşvār olsa ḳıl ʿazm-i cenāb-ı mey-fürūş / **Himmet-i** merdān ile āsān olur her müşkil iş

G233/5 Bulmadı saʿy ile ser-menzil-i maḳṣūda vüṣūl / **Himmet-i** merd-i Ḫudā sālike yār olmayıcaḳ

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler **himmetinde** anı ben merdāne ṭapşurdum

G202/2 Çeşm-i sitāre gibi biz alçaġa nāẓır olmazuz / **Himmetümüz** bülenddür ḳaddüñedür neẓāremüz

himmet ḳılmak [2]

1. çaba göstermek, gayret etmek

M7/V/3 Ġaraż dermān ise Bāḳī yüri var derde **ḳıl himmet**

2. yardım etmek

G173/5 Meded Bāḳīye ey pīr-i muġān bir cürʿa **himmet ḳıl** / Elin alup ayaḳlandur ki ol bī-çāre düşmişdür

Hindī ġulām [1] Hintli köle

G85/4 Sünbül-i ter zülfüñüñ **Hindī ġulāmıdur** senüñ / Ḫāk-sārıdur gül-i ruḫsāruñuñ gül-zārlar

Hindū [8] bkz. 'ḫırḳa-i Hindū' md.

1. Hintli

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı heftüme Keyvān-ı kühne-sāl / Oturmış idi niteki **Hindū-yı** pīl-bān

1.1. ben bağlamında;

G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i **Hindū** zülf-i cādū bulsa ger / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma

G6/3 Nedür bu ʿārıż u ḫadd ü nedür bu çeşm ü ebrūlar / Nedür bu ḫāl-i **Hindūlar** nedür bu ḥabbetü's-sevdā

K15/4 Zamāne ḫāl-i **Hindū-yı** benefşe zīnetin görsün / Nis̱ār itsün Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı

1.2. saç bağlamında;

G253/3 Yüzleri böyle ḳararmazdı eger ey māh-rū / Āfitāba ṭapmayaydı ṭurra-i **hindūlaruñ**

G89/2 ʿİẕār-ı yāre ay ile yanaşdı zülf-i **Hindūsı** / Velī ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur

2. Hintli ‖ köle

K24/20 Geldi bir **Hindū-yı** bī-çāre-ṣıfat işigüñe / Ġarażı bu ki ḳapuñda ola çāker sünbül

K26/24 Dil-i āşüfte-ṣıfat cevr ile pā-māl itme / **Hindū-yı** ḥalḳa-be-gūşuñdur o zülf-i miskīn

Hindū-sitān [1] Hintliler ülkesi ('diyār-ı Rūm' karşıtlığında)

G337/3 Diyār-ı Rūma gülistānın eyledüm teşbīh / Benefşe-zārını **Hindū-sitāna** beñzetdüm

hirāsān olmak [1] korkmak

K8/13 **Hirāsān oldı** aʿyān-ı Ḫorāsān gözlerin açdı / Ṣabā gerd-i siyāhın sürmesiyle İṣfahān üzre

ḥirmān [1] umutsuzluk ‖ yoksunluk

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese āteş-i dāġ-ı **ḥirmān**

ḥisāb [2]

1. hesap günü ‖ kıyamet günü

G469/1 Yoḳdur s̱ebāt çünki cihān-ı ḫarābda / Birdür hezār sāl ile yek-dem **ḥisābda**

2. sayı

G531/1 Ḫaṭṭum **ḥisābın** bil didüñ ġavġālara ṣalduñ beni / Zülfüm ḫayālin ḳıl didüñ sevdālara ṣalduñ beni

ḥisāb eylemek [1] hesaplamak ‖ ince ince düşünüp taşınmak

G167/4 Ḥisāb olmaz benüm yolında cānlar virdügüm ammā / Baña bir būse virse kendü yüz kerre **ḥisāb eyler**

ḥisāb itmek [1] düşünmek ‖ ölçüp biçmek

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri vaḳtidür şimden girü / Aḳça döküp dīdeden bir bir **ḥisāb itmek** gerek

ḥisāb olmamak [1] hesaba sığmamak

G167/4 **Ḥisāb olmaz** benüm yolında cānlar virdügüm ammā / Baña bir būse virse kendü yüz kerre ḥisāb eyler

ḥisāba gelmemek [1] hesap edilemeyecek kadar çok olmak

K16/4 Derdüm **ḥisāba gelmedi** ḳıldum muḥāsebe / Göz yaşı dāne dāne dökildi raḳam gibi

ḥiṣār [2]

1.1. kale

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi **ḥiṣārum** aldılar

1.2. Siget kalesi (Sokollu bağlamında)

M1/VIII/6 Ġayret kemerlerini ḳuşandı ḳılıç gibi / Aldı **Ḥiṣārı** virdi Ḫudā fetḥ ü nuṣreti

ḥiṣār olmak [1] kale gibi çevrilmek

G32/3 Meclis-i mey ki bedenlerle **ḥiṣār olmışdur** / Şehr-i ʿişretdür anuñ āfet-i devrānı ḳadeḥ

ḫod [7]

1. artık

K25/39 İrdi söz ġāyete Bāḳī ne dimek lāzımdur / Ḥāl maʿlūm **ḫod** ey Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār

G441/4 Cevr ü cefālar itmede **ḫod** başdan aşdı çarḫ / Ṭurmaz ʿitāb u nāz ider ol şīve-kār ise

2. hem

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire eyler müdām baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġaraż **ḫod** ḥarām baḥs̱

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı dil ṭurmaz aḳar **ḫod** o ḳad-i dil-cūya

3. bile, dahi

G147/5 Meh-i ḥüsnüñ olupdur şöhre-i şehr / Bütün ʿālemde ḳaddüñ **ḫod** ʿalemdür

G502/1 ʿAşḳuñuñ zaḥmeti **ḫod** cānuma raḥmetler idi / Dostum cevr ü cefālar da ne zaḥmetler idi

4. ta kendisi

G234/4 Gözüme özge ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / Nice sīne bu **ḫod** āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ

ḫod-bīn eylemek [1] bencilleştirmek ‖ böbürlendirmek

G515/2 İtlerüñden ġayrıyı görmez raḳībuñ gözleri / Böyle **ḫod-bīn eyleyen** hep sensin anı ey perī

ḫod-rāy [1] dik kafalı, başına buyruk

G519/1 Ḳomaz ser-keşligin bu nefs-i **ḫod-rāy** / Müdārā eyleseñ vay itmeseñ vay

ḥoḳḳa [9] bkz. ‘zer ḥoḳḳa’ md.

1. maden, billur, topraktan yapılan kutu (ağız bağlamında)

G49/2 Aġzı laʿlīn **ḥoḳḳa** yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber yiter

G311/3 Dürc-i dehānı var ise billūr **ḥoḳḳadur** / Andan görinür iki laṭīf āb-dār laʿl

K1/31 Laʿlüñ ḫayāli **ḥoḳḳa-i** ḫāṭırda var iken / Yāḳūt-ı nāba olmamış idi mekān kān

K21/3 Meger ki **ḥoḳḳa-i** çarḫuñ zamāne ḫarrāṭı / Döker tırāşesini kūh u deşte berf-mis̱āl

G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm dendānuñ / Dizilmiş **ḥoḳḳa-i** yāḳūt-ı aḥmer içre lüʾlūdur

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi açıldı **ḥoḳḳa-i** laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i dürr-i nāb açdum

G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur **ḥoḳḳa-i** laʿli / Egerçi dürre-i dürc-i feṣāḥat nükte-perversin

G476/2 **Ḥoḳḳa-i** laʿlüñde dendānuñ senüñ / Jāle ṣandum ġonca-i ḫandānda

2. hokkabaz hokkası

K20/7 Ne **ḥoḳḳadur** bu ki altında çarḫ-ı şuʿbede-bāz / Ḳoyınca mühre-i mihri güm eyledi fiʾl-ḥāl

ḥoḳḳa-bāz [1] el çabukluğuyla hokka oynatan kimse

G130/6 Bir kīse içre lāle bu gün bezm-i bāġda / Ġayb itdi jāle beyżaların **ḥoḳḳa-bāz-vār**

Ḫorāsān [2]

1. Horasan

K8/13 Hirāsān oldı aʿyān-ı **Ḫorāsān** gözlerin açdı / Ṣabā gerd-i siyāhın sürmesiyle İṣfahān üzre

2. harç (tuğla tozu ve süzme kireçten yapılan sıva harcı)

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar **Ḫorāsānı**

Ḫorāsān u ʿIrāḳ [1] Horasan ve Irak (‘ḫıṭṭa-i Rūm’ karşıtlığında)

G292/5 Ḫıṭṭa-i Rūmdadur ʿırḳ-ı nihāl-i iḳbāl / Özleme ḫāk-i **Ḫorāsān u ʿIrāḳı** berü gel

ḫoş [20] bkz. ‘başı ḫoş’, ‘vaḳti ḫoş’ md.

1. güzel, çok güzel, zarif

K19/29 Yazdı **ḫoş** āyet-i Nūn ve'l-Ḳalem engüştüñde / Ne midād istedi ne ḫāme ne mısṭar ḫātem

K19/51 Ḳoma ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / Elde **ḫoş** yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem

K26/37 ʿAndelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gül-istān-ı s̱enā / İdeler medḥüñ ile **ḫoş** naġamāt-ı rengīn

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında **ḫoş** mevzūn u dil-keşdür / Der-i devlet-sarāy-ı dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

G1/7 Ṭūṭī gibi **ḫoş** nükteler ögretdi dehānuñ / Bāḳī gibi üstād-ı suḫan-pervere cānā

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña **ḫoş** zīb ü zīverdür

G218/3 Āvāzeyi bu ʿāleme Dāvūd gibi ṣal / Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir **ḫoş** ṣadā imiş

G268/1 Ġoncayı dil-teng ider laʿl-i dür-efşānuñ senüñ / Lāleye **ḫoş** reng ider gül-berg-i ḫandānuñ senüñ

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳinde bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm **ḫoş** dil-pesend itdüm

G377/4 Şol **ḫoş** ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa bād-ı bahārdan

Kt6/2 Tīrüñe ey sīm-ten olsun nişān āşüfte-dil / **Ḫoş** yaraşur ol miyāne ḫançer-i zerrīn-ġılāf

G45/2 Dem-i viṣālde **ḫoşdur** yüzüñ görüp ölmek / Bahār günleri olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ

G331/2 ʿĀlemüñ n'eyleyeyin bāġ u bahārın sensüz / Baña sen ruḫları gül-zār ile **ḫoşdur** ʿālem

G412/1 Şebān-geh māh-ı nev gösterdi cām-ı zer-nigār elde / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem **ḫoşdur** şarāb-ı ḫoş-güvār elde

G241/2 **Ḫoş** şevḳ virdi meclise mihr-i münīr-vār / Ṣan ḳurṣ-ı āfitābdur ey meh-liḳā ḳabaḳ

2. tatlı

G66/4 Ābı **ḫoş** ḫāki hevā ehline ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā yiridür

G217/1 ʿĀrıżuñ firdevs-i aʿlā ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / Būse-i laʿlüñ alan **ḫoş** mīve-i zībā imiş

3. daha güzel

G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ ṣafāda cām-ı Cemden **ḫoş** / Mücellā sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan yig

4. aslında, gerçi

G369/4 **Ḫoş** ʿādil idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı almasa ḳanmadın

5. yaraşır

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫᵛāreye **ḫoşdur** ṭolu sāġar ḫātem

ḫoş bulınmak [1] hoş gelmek

Mtl 15 Bāḳīye **ḫoş bulındı** bu ḳaḥṭ-ı keremde ġam / Ol derd-mend şimdi ne yir olmasaydı ġam

ḫoş gelmek [14] hoşa gitmek ‖ hoş görünmek, güzel gelmek

G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol gözi mekkāre ġāyet **ḫoş gelür** / Yāre açarsam revādur yāre ġāyet **ḫoş gelür**

G56/2 Tūtiyānuñ minnetin keḥḥāl ḳahrın çekmeden / Ḫāk-i pāyüñ dīde-i ḫūn-bāre ġāyet **ḫoş gelür**

G56/3 Eylese cevr ü cefā mihr ü vefādur ġāyeti / Ḥaḳ budur kim ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāra ġāyet **ḫoş gelür**

G56/4 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur kūyı derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş varan bī-çāre ġāyet **ḫoş gelür**

G56/5 Cāna rāḥatdur ser-i kūyuñda āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre ġāyet **ḫoş gelür**

G148/1 İllere mihr ü vefāsı **ḫoş gelür** / Bendeye cevr ü cefāsı **ḫoş gelür**

G148/2 Almazın küḥl-i cilāyı ʿaynuma / Ḫāk-pāyuñ tūtiyāsı **ḫoş gelür**

G148/3 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur kūy-i yār / Ḫaste varan mübtelāsı **ḫoş gelür**

G148/4 Ḥūr u ġılmān añma kim her ʿāşıḳa / Kendü yār-ı bī-vefāsı **ḫoş gelür**

G148/5 Mülk-i ġamda eşk ü āh egler beni / Ol yirüñ āb u hevāsı **ḫoş gelür**

G148/6 Ġayrı dermān istemez Bāḳī ḳuluñ / Zaḫmına derdüñ devāsı **ḫoş gelür**

G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ sevdāsına cānā göñül / **Ḫoş gelür** Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar

G206/4 **Ḫoş gelür** aña rebāb āvāzesi ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez

G508/1 **Ḫoş geldi** baña mey-gedenüñ āb u hevāsı / Va'llāhi güzel yirde yapılmış yıḳılası

ḫoş geldüñ! [1] kalıplaşmış karşılama sözü

G47/2 **Ḫoş geldüñ** ey nesīm-i ṣabā merḥabā diyü / Bād-ı bahāra ṭurra-i cānāne ṣarmaşur

ḫoş görmek [3]

1. hoşgörüyle karşılamak

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm **ḫoş görür** şol kim ʿayār-ı zer bile

G547/4 O ġonca-leb yanında **ḫoş gör** ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler eks̱er nīş-i zenbūrı

2. müsamaha etmek, affetmek

G147/3 O laʿl-i nāb içün ḫūn-āb aḳıtma / Mey-i gül-gūnı **ḫoş gördüm** bu demdür

ḫoş olmak [2]

1. keyiflenmek

G163/3 Miḥnet-sarāy-ı dehre gelüp ʿīş u nūş iden / Bir dem **ḫoş olsa** bir nice gün derd-i ser çeker

2. hoşuna gitmek ‖ keyiflenmek

G374/3 Beni öldürmedügin merḥametinden ṣanmañ / **Ḫoş olur** gūş idicek ḫastelerüñ feryādın

ḫoş-āb [1] hoşaf

G45/5 Ġazellerüñde lebi vaṣfın eyle ey Bāḳī / Şekerle olsa bilürsin olur **ḫoş-āb** lez̠īẕ

ḫoş-bū olmak [1] hoş/güzel kokmak

K24/9 Beden-i pāki neden böyle **olurdı ḫoş-bū** / Olmasa müşg ü gül-āb ile muḫammer sünbül

ḫoş-dem olmak [1] hoşça vakitler geçirmek

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi **ḫoş-dem ol** / Açıl derūn-ı ġonca gibi şād u ḫurrem ol

ḫoş-elḥān [3] güzel sesli (bülbülün niteleyicisi olarak)

K18/9 Ṣubḥ-dem velvele-i nevbet-i şāhī mi degül / Ṣavt-ı mürġān-ı **ḫoş-elḥān** u ṣadā-yı kūh-sār

K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer gül-zār-ı medḥüñde / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir mürġ-i **ḫoş-elḥānī**

K26/37 ʿAndelībān-ı **ḫoş-elḥān-ı** gül-istān-ı s̱enā / İdeler medḥüñ ile ḫoş naġamāt-ı rengīn

ḫoş-ḫırām [3]

1. hoş sekişli

G58/4 Dām-ı āġūş içre düşmez ol tezerv-i **ḫoş-ḫırām** / Dāne-i eşküm egerçi lüʾlū-yı şeh-vārdur

2. hoş salınışlı

G98/6 Şimşād-ı **ḫoş-ḫırāmına** ol servüñ öykünüp / Reftāre gelse pāy-ı ṣanavber şikest olur

K5/26 Nihāl-i **ḫoş-ḫırāmuñdur** cihān gül-zārınuñ bānı / Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı cihān-bānī

ḫoş-meşreb [1] yaradılışı hoş

G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı **ḫoş-meşreb** gerek cām-ı şarāb-āsā

ḫoş-nesīm [1] daha hoş esişli/kokulu

G318/5 Bād-ı seḥerden **ḫoş-nesīm** ḫulḳ-ı ḫudāvend-i kerīm / Sulṭān-ı ʿādil Ḫān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

ḫoş-ter [3]

1. güzel, hoş

K3/21 O güftār-ı mevzūn u reftār-ı dil-keş / O sīmā-yı maṭbūʿ u bālā-yı **ḫoş-ter**

K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi **ḫoş-ter** ḫātem

2. en güzel

G95/4 Ḫūbān-ı şehrüñ **ḫoş-teri** şīrīn ü nāzük her yiri / Ḫᵛān-ı viṣāle sükkerī pālūde-i ter kendidür

ḫūb [15]

1. güzel, dilber

K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū **ḫūb** ṣanur sīne-i ʿuryāne çeker

K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir **ḫūb** ser-ā-ser geydi / Ola tā bezm-i ḫudāvende felek ḫidmet-kār

G454/5 Olıcaḳ **ḫūb** göñül virmege ʿirfān ehli / Şiʿr-i Bāḳī gibi hem şūḫ gerek hem tāze

G282/1 **Ḫūbda** çihre ile sīne gerek / Baña maḥbūb böylesine gerek

K12/9 **Ḫūblar** ṭutsa rikābın yiridür cümle ḳaçan / Esb-i nāzı felek ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker

G408/1 **Ḫūblar** māʾildür elbet ʿāşıḳ-ı şeydāsına / Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ baḳma istiġnāsına

G267/1 Dil-rübālarla ʿaceb kes̱reti var her yoluñ / Geçemez **ḫūblarından** göñül İstanbūluñ

2. hoş, güzel

K20/5 Ṣarındı meh yine bir **ḫūb** Yūsufī destār / Ṣoḳındı farḳına bir dāne ince sīm hilāl

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel **ḫūb** u ṣafā-baḫş ṣadādur

G136/4 Maʿnīde bir dūd peydā ḳılmış āteşdür cihān / Ṣūretā bir **ḫūb** kāşī ḳubbelü kāşānedür

G127/5 Edāsı **ḫūbdur** maʿnāsı raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur

G407/7 Dāʾim ey Bāḳī budur şāhuñ yüzi aġ olduġı / Aḳ güldür ṭalʿat-ı **ḫūbı** cihān gül-zārına

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi sepīde-dem / Ruḫsār-ı **ḫūb-ı** ḫusrev-i rūşen-żamīri gör

3. iyi

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey **ḫūb** hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

G243/5 **Ḫūbdur** ḥüsn-i ʿamel taḳvā vü ṭāʿat gerçi kim / Māniʿ olmaz nesne ey Bāḳī olınca feyż-i Ḥaḳ

ḫūb edā [1] güzel söyleyiş; bkz. ʻedā-yı ḫūbʼ md.

G296/2 Naḳşlar baġladı nev-rūz hevāsında çemen / Eylesün **ḫūb edālarla** terennüm bülbül

ḫūb u laṭīf [1] hoş, güzel

G105/4 Bāġ-ı ṭarab u ʿīşa mey-i nāb u dem-i nāy / Ḥaḳḳā bu ʿaceb **ḫūb u laṭīf** āb u hevādur

ḫūb olmak [5]

1. güzelleşmek

G111/1 Bir ḥüsn daḫı baġladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı bāġ **ḫūb olur** olsa benefşe-zār

2. güzel olmak

G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı görince cān / Esbāb-ı ḥüsni **ḫūb ola** ammā be-şarṭ-ı ān

G174/1 Sevdügüm ḳadd-i bülendin gösterür / **Ḫūb olan** elbette kendin gösterür

3. hoş/güzel olmak

G442/3 Gör viṣālüñ gicesi şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā **ḫūb olur** cānā şeb-i meh-tābda

4. hoş/güzel durmak

K24/35 **Ḫūb olur** ʿārıżuñ üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Āb-ı nāb içre ṭurur tāze vü ḫoş-ter sünbül

ḫūb-dem [1] güzel zamanlar

G198/2 Ne **ḫūb-dem** ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / Nücūm indi yire yir yüzine çıḳdı künūz

ḫūb u dil-efrūz eylemek [1] güzel ve etkileyici söylemek

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳınde bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb **ḫūb u dil-efrūz eyledüm** ḫoş dil-pesend itdüm

ḫūbān [6] güzeller/dilberler; bkz. ʻḫusrev-i ḫūbānʼ, ʻsulṭān-ı ḫūbānʼ, ʻşāhenşāh-ı ḫūbānʼ, ʻşeh-i ḫūbānʼ md.

G520/5 Cevre ḳatlanmaḳ olurdı nʾidelüm ey Bāḳī / ʿAhd-i **ḫūbān** gibi yoḳ ṣabrumuzuñ bünyādı

G446/4 Üftādeler şikeste vü mecrūḥ u pāy-māl / **Ḫūbān** semend-i nāza binüp türktāzda

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i **ḫūbānı**

M3/V/4 Tār-ı zülf ü ṭurra-i **ḫūbān-ı** müşgīn-mū gibi / Sāl-i iḳbālin Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün

G95/4 **Ḫūbān-ı** şehrüñ ḫoş-teri şīrīn ü nāzük her yiri / Ḫᵛān-ı viṣāle sükkerī pālūde-i ter kendidür

G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste **ḫūbānuñ** vefāsından / Görinür sīnede yir yir ser-i mismārdur dāġum

ḥubb-i dünyā [1] dünya sevgisi

M4/V/2 **Ḥubb-i dünyādan** ferāġat gibi olmaz ṭoġrı yol

ḥubb-i vaṭan [1] vatan hasreti

G28/3 Girye ḳılsam ne ʿaceb ḫāk-i rehinden dūram / Hep ġarīb aġlamaġa **ḥubb-i vaṭandur** bāʿiṡ

ḥuccāc [2] hacılar

G446/2 ʿUşşāḳ-vār şevḳ ile **ḥuccāc** raḳṣ ider / Āheng-i āh u nālelerümden Ḥicāzda

G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ yitürse bād / **Ḥuccāc** ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya

ḫuceste [1] mübarek, uğurlu

G416/3 Āḫır peyām-ı vaṣl ile gül-berg-i ter gibi / İrdi **ḫuceste** nāmeleri rūzgār ile

Ḫudā [11] Allah

K4/18 **Ḫudā** virsün serīr-i salṭanatda / Saʿādet tācı birle ʿizz ü temkīn

K5/36 Duʿā-yı devlet-i şāh-ı cihāna başla ey Bāḳī / **Ḫudā** pāyende ḳılsun tāc u taḫt-ı ẓıll-ı Yezdānı

K14/35 Ḫudāvendā **Ḫudā** ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭāʾifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

K23/2 Cām-ı hilāli hep bilece gördiler bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı **Ḫudā** rūzeyi ḥarām

M1/VIII/6 Ġayret kemerlerini ḳuşandı ḳılıç gibi / Aldı Ḥiṣārı virdi **Ḫudā** fetḥ ü nuṣreti

M3/V/4 Tār-ı zülf ü ṭurra-i ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / Sāl-i iḳbālin **Ḫudā** bī-ḥadd ü pāyān eylesün

G101/3 Ḳılsun hemīşe anı emān-ı **Ḫudā** nigāh / İtmez nigāh ḥālüme gerçi o ġamze-kār

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende **Ḫudā** yār saʿādet bāḳī

M4/I/1 Cāme-i ṣıḥḥat **Ḫudādan** ḫalḳa bir ḫılʿat gibi

G530/9 Diler Bāḳī **Ḫudādan** ol ḫudāvend-i cihān-dānā / Beḳā-yı baḫt-ı bih-rūzı devām-ı fetḥ-i fīrūzı

G387/4 Şükr-i **Ḫudāya** başın açar lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i yāsemīn

Ḫudā yolı [1] Allah yolu ‖ ‘sırat-ı müstakim’ bkz. ‘rāh-ı Ḫudā’

M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ **Ḫudā yolında** sebīl itdi ḳanları

Ḫudā-yı Teʿālā [1] Allah Teala

G517/5 Cān virdi şevḳ-i ḥüsnüñe Bāḳī-i ḫaste-dil / Pür-nūr ide **Ḫudā-yı Teʿālā** mezārını

Ḫudā ḥaḳḳı [1]

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol **Ḫudā ḥaḳḳı** / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ

ḫudāvend [4] padişah; bkz. ‘bezm-i ḫudāvend’ md.

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı **ḫudāvend-i** kerīm / Sulṭān-ı ʿādil Ḫān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

K17/12 Yüz sür Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz u tażarruʿ it / Olsun mezīd ʿömr-i **Ḫudāvend-i** rūzgār

G367/5 İşāret besdür ey Bāḳī saña ser-māye-i devlet / **Ḫudāvend-i** ḳader-ḳudret şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan

G484/7 **Ḫudāvend-i** ʿaṭā-baḫş u kerem-güster ki devrinde /Gedā-yı bī-ser ü pālar geyer sincāb u semmūrı

ḫudāvend-i cihān [4] cihan hükümdarı

G530/8 Derūna şuʿle ṣaldı tīġ-i āteş-tābı gūyā kim / **Ḫudāvend-i cihānuñ** berḳ-i şemşīr-i cihān-sūzı

Sultan Selim bağlamında;

K5/7 **Ḫudāvend-i cihān** sulṭān-ı ʿādil şāh-ı deryā-dil / Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı sulṭānī

Kanunî Süleyman bağlamında;

G494/7 Duʿāmuz oldur ey Bāḳi ḫaṭādan ṣaḳlasun Bārī / **Ḫudāvend-i cihān** sulṭān-ı ʿādil Şeh Süleymānı

Kt1/11 Ḥāris-i memleket ü devlet ü iḳbālüñ ola / Mālikü'l-mülk **Ḫudāvend-i cihān** ʿazze ve cel

ḫudāvend-i cihān-bān [1] cihan hükümdarı ‖ Sultan Murad

K7/16 Devr-i gül ṣanmañ cihānı böyle tezyīn eyleyen / Yümn-i iḳbāl-i **Ḫudāvend-i cihān-bān** eyledi

ḫudāvend-i cihān-dān [1] cihan hükümdarı

G530/9 Diler Bāḳī Ḫudādan ol **ḫudāvend-i cihān-dānā** / Beḳā-yı baḫt-ı bih-rūzı devām-ı fetḥ-i fīrūzı

ḫudāvend-i cihān-dār [1] cihan hükümdarı ‖

M2/V/6 Āb-ı rūy-ı vüzerā Ḥażret-i Aḥmed Pāşā / Maẓhar-ı luṭf-ı **Ḫudāvend-i cihān-dār** olsun

ḫudāvend-i ins ü cān [1] bütün varlıkların hükümdarı ‖ Allah

K1/3 Dest urmış idi kilk-i şihāba debīr-i çarḫ / Ṭuġrā-nüvīs-i ḥükm-i **Ḫudāvend-i ins ü cān**

ḫudāvend-i kāmil [1] kâmil padişah ‖ Kanunî Süleyman

K3/8 **Ḫudāvend-i kāmil** şehenşāh-ı ʿādil / Cihān-dār-ı muḳbil şeh-i dād-güster

ḫudāvend-i zemīn ü āsmān [2] yer ve göğün hükümdarı ‖ Allah

K8/15 Duʿā-yı devletinden ṣoñra vācib saña ey Bāḳī / Tevekküldür **Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān** üzre

K27/23 Nigeh-dāruñ **Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān** olsun / Cihān ṭurduḳça ābād olsun ol ṭāḳ-ı felek-fersā

ḫudāvendā! [5] padişahım! ‖ ey padişah!

K21/20 Kemīne-bende-i dīrīneñem **ḫudāvendā** / Bu bende cānibini luṭfuñ itmesün ihmāl

G494/2 Bahār oldı dem-i seyr ü temāşādur **ḫudāvendā** / Semend-i ʿazmüñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

K5/16 **Ḫudāvendā** sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsin / Ki raḫş-ı himmetüñ evvel ḳademde aldı meydānı

K14/25 **Ḫudāvendā** sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / Aḳıtdı ṭabʿ-ı pāküñ ayaġına Āb-ı ḥayvānı

K14/35 **Ḫudāvendā** Ḫudā ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭāʾifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

ḫuffāş [1] yarasa; farklı tanıklar ve daha geniş açıklama için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 248.

K25/25 Güneşüñ ẕerre ḳadar ḳadrine noḳṣān gelmez / Eylese nūr-ı cihān-tābını **ḫuffāş** inkār

ḫulḳ [5] yaratılış, tabiat (bütün tanıklar güzel koku bağlamında geçmektedir); ayrıca bkz. 'būy-ı ḫulḳ' md.

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı **ḫulḳı** birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

M3/IV/3 Nefḥa-i müşgīn-nesīm-i **ḫulḳı** ṭutdı ʿālemi / Her ṭarafdan şimdi būy-ı ʿūd u ʿanberdür gelen

M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı nesīm-i **ḫulḳı** ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı ʿadli āfāḳı gül-istān eylesün

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm **ḫulḳ-ı** ḫudāvend-i kerīm / Sulṭān-ı ʿādil Ḫān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

K20/23 Nesīm-i **ḫulḳına** bir dem ḳarīn olursa eger / Ṣuyı gül-āb ide ṭoprağı müşg bād-ı şimāl

ḫulḳ u melāḥat [1] şirinlilik ve tatlılık

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü **ḫulḳ u melāḥat** kemālde / Endām u şekl ü ḳāmet ü ḳadd iʿtidālde

ḫum [5] küp

G61/4 **Ḫum** gibi sen de taṣfiye-i bāṭın it yüri / Dergāh-ı mey-fürūş ulu ḫānḳāhdur

G192/5 Meyden ṣafā-yı bāṭın-ı **ḫumdur** ġaraż hemān / Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar murādumuz

G163/5 Bāḳī hemīşe gör bu **ḫum-ı** nīl-gūnı kim / Dürd-i belā vü derdini merd-i hüner çeker

G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / **Ḫum-ı** mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

G279/6 Şarāb-ı nābdan **ḫumlar** tehī ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb ḫālīligin buldı riyā ehli bu meydānuñ

ḫum-ḫāne [2] meyhane

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī **ḫum-ḫāneler** tenhā / ʿAceb ḫālīligin buldı riyā ehli bu meydānuñ

G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña **ḫum-ḫāneler** dönsün

ḫumār [3] (içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk

G258/3 Nūş iden cām-ı lebüñ ölmekden aṣlā ġam yimez / Kim **ḫumārı** olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevs̱erüñ

K22/26 Cürʿa-i cām-ı belā-encām-ı ġam bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet ḳıldı **ḫumār-ı** derd ü miḥnet ser-girān

G292/2 Sāḳıyā sāġarı ṣun hecr **ḫumārın** yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı berü gel

ḫūn [12] kan

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i **ḫūn** içre / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

G309/6 Almadı būy-ı maḥabbetden es̱er şunlar kim / Ġonca-veş dilleri **ḫūn** sīneleri çāk degül

G414/4 Deşt-i ġamda her yaña tenler getürdi seyl-i **ḫūn** / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede

G529/1 Çeşmümden aḳan **ḫūn** ile sāġar ṭola yazdı / Meclisde geçen gice yine ḳan ola yazdı

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber baġlamış ḫūnī gözin / Ġarḳ-ı **ḫūn** āḫir o çeşm-i ḫışm-nāk eyler beni

G13/3 Zamāne bizde gevher sezdügiçün dil-ḫırāş eyler / Anuñʾçün baġrumuz **ḫūndur** maʿārif kānıyuz cānā

G236/7 Zaḫmumuz **ḫūnı** mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ

G137/4 Teşne-dildür şu ḳadar **ḫūn-ı** müselmān üzre / Tīġ-i kāfir gibi ol ġamze-i bürrān ditrer

G327/7 Bāḳıyā **ḫūn-ı** dili dīde düketdi gördüm / Mey-i nābı bedel-i mā-yeteḥallel çekdüm

K2/23 Ġāzīler pāy-i semendin yine ḫınnāladılar / **Ḫūn-ı** aʿdāyı o dem kʾeylediler seyl-i revān

K26/25 **Ḫūn-ı** dil ṣanma görinenleri müjgānumda / Dīde gül-zār-ı ʿiẕāruñdan olupdur gül-çīn

G136/1 **Ḫūn-ı** dil mey kāse-i ser anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür

ḫūn-ı ciger [2] ciğer kanı; bkz. 'ciger ḫūnı' md.

M8/II/1 Ḳaynadup nār-ı ġam-ı ʿaşḳ ile **ḫūn-ı cigeri**

G154/7 Bāḳī ġamuñda **ḫūn-ı ciger** yutsa gūyiyā / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān çeker

ḫūn-ı çeşm [1] kanlı gözyaşı

G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş **ḫūn-ı çeşm-i** Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ

ḫūn-ı dīde [1] kanlı gözyaşı

G473/5 Olur ʿaşḳ içre **ḫūn-ı dīde** rīzān / Dil-i ʿuşşāḳ-ı ġam-perver şikeste

ḫūn-ı düşmen [1] düşman kanı

G407/3 **Ḫūn-ı düşmenden** mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş düşdi ya āyīne-i ruḫsārına

ḫūn-ı eşk [2] kanlı gözyaşı

G76/6 **Ḫūn-ı eşküm** bir zamān ālūde ḳıldı işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o demden incinür

K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa dönüp **ḫūn-ı eşk** ile / Cismüm boyandı ḳana ser-ā-pā ḳalem gibi

ḫūn-ı kebūter [2] güvercin kanı ‖ şarap; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 249.

G147/2 Ayaġ elde ṭolu **ḫūn-ı kebūter** / Bi-ḥamdiʾllāh yine dem der-ḳademdür

G212/1 **Ḫūn-ı kebūter** ile pür olup yine kü'ūs / Devr-i piyāle göstere mi dīde-i hurūs

ḫūn-ı ḳurbān [1] kurban kanı

G135/3 Mis̱āl-i **ḫūn-ı ḳurbāndur** şaḳāʾiḳ ṣaḥn-ı gül-şende / Cihān pür-şūr u ġavġā şöyle beñzer ʿīd-i eḍḥādur

G328/10 Aḳıdup ḥalḳ-ı şīşeden mey-i nāb / **Ḫūn-ı ḳurbān** gibi revān idelüm

ḫūn-ı zaḫm [1] yaradaki kan; bkz. 'zaḫm ḫūnı' md.

G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i şemşīrüñ yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki **ḫūn-ı zaḫmum** içre āl olur

ḫūn eylemek/itmek [2] kanatmak ‖ yaralamak

G272/5 Baġrumı **ḫūn eyledüñ** şemşīr-i istiġnā ile / N'eyledüñ hey āfet-i devrān yine ḳan eyledüñ

G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i kūyuñ bir lāle-zāre dönmiş / **Ḫūn itdügüñ** cigerler hep pāre pāre düşmiş

ḫūn olmak [1] kan dolmak

G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil **ḫūn olsa** ṭāñ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür

ḫūn-āb(e) [4]

1. kanlı gözyaşı

G147/3 O laʿl-i nāb içün **ḫūn-āb** aḳıtma / Mey-i gül-gūnı **ḫoş** gördüm bu demdür

G492/5 Çeşmüm üzre görinen **ḫūn-ābe** ṣanma Bāḳıyā / Gözüme geldi şarāb-ı ʿaşḳ-ı dil-ber mül gibi

M5/VI/1 Gözdeki **ḫūn-ābe-i** ālüm görüp raḥm itmedüñ

2. kan

M9/II/2 Ciger **ḫūn-ābesin** demdür olursam nūş idüp ḳanzil

ḫūn-ābe-i eşk [2] kanlı gözyaşı

K6/5 Cām-ı gül-gūn nūş ider **ḫūn-ābe-i eşkin** döker / Beñzine bir pāre ʿāşıḳ derd-mendüñ ḳan gelür

G213/4 İşigüñ **ḫūn-ābe-i eşkümle** reng-āmīz idi / Yazmadın naḳḳāş-ı ḳudret bu bülend eyvāne naḳş

ḫūn-āb-ı dīde [1] kanlı gözyaşı

G109/6 Rāh-ı vefāda yitüre diyü ġamuñ beni / **Ḫūn-āb-ı dīde** yollara yir yir nişān ider

ḫūn-ālūd [3] kanlı

G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı **ḫūn-ālūd** / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda lāleler yir yir

G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ müje-i **ḫūn-ālūd** / Ḳatı çoḳ renk virüpdür ḳalem-i Bih-zāde

G339/4 Bir ciger ḳalmışdı anı da kebāb itdüm hemān / Dāġ-ı **ḫūn-ālūdelerden** cām-ı ṣahbā eyledüm

ḫūn-efşān/feşān [5] kan dökücü ‖ kan saçıcı

G439/1 Düşse göñlüm n'ola ol ḫançer-i **ḫūn-efşāne** / Müjeñ oḳlarınuñ eylükleri batdı cāne

G133/4 Ṭursun yirinde ġamze-i ḳattāl-i **ḫūn-feşān** / Başdan belālu ʿāşıḳı ol perçem öldürür

G182/1 Oḳlaruñ kim tende zaḫm-ı **ḫūn-feşāna** girdiler / Öldürüp ben ḫasteyi yoḳ yire ḳana girdiler

K9/15 Eyler hücūmı düşmen-i dīne ʿAlī-ṣıfat / Şemşīr-i **ḫūn-feşānı** ḳılur kār-ı Zü'l-feḳār

M3/II/5 Düşmene ṣalınsa tīġ-i **ḫūn-feşānı** yaraşur / Yiridür olsa ḫırāmān ol livā-yı salṭanat

ḫūn-efşān olmak [1] kanlar saçmak

G159/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem dīde **ḫūn-efşān olur** / Gözlerüm sildükçe destüm pençe-i mercān olur

ḫūn-ḫ̌ār [2] kan dökücü ‖ zalim, gaddar

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān görüp yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i **ḫūn-ḫ̌ārı** ṭuymazsın

Mtl 7 Teninde şerḥaları ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / Hırāş-ı pençesidür şīr-i ʿaşḳ-ı **ḫūn-ḫ̌āruñ**

ḫūnī [2] kanlı ‖ zalim, gaddar

G102/3 Ālūdedür hemīşe dem-i zaḫm-ı sīneden / Bilmez miyin o ġamze-i **ḫūnī** ne ḳanludur

G165/4 Benüm'çün acıyup aġlar görenler zaḫm-ı şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey **ḫūnī** hep yanuñda ḳalmışdur

ḫūnī göz [4] gözü kanlı ‖ kanlı katil

G383/4 Ḫançer-i elmās-ı ġamzeñ var iken **ḫūnī gözüñ** / Çekmesün ʿālemde tīġ-i āhenīnüñ minnetin

G539/2 Ḳanlu baġlar gibi dil-ber baġlamış **ḫūnī gözin** / Ġarḳ-ı ḫūn āḫir o çeşm-i ḫışm-nāk eyler beni

G77/1 **Ḫūnī göz** ile ol müje vü ebruvānı gör / Tīr ü kemān elinde iki Türkmānı gör

G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada biñ ādem öldürür / **Ḫūnī gözüñ** ki āhū-yı merdüm-şikārdur

ḫūnīn [9] kanlı

G103/4 Gül-şende başdı jāleleri ḳara baġrına / İrdi ṣafāya lāle-i **ḫūnīn** piyāleler

G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki gören / Dil-i **ḫūnīni** ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i **ḫūnīn-i** Ferhāde

G12/3 Seng-i bī-dāduñla serde zaḫm-ı **ḫūnīnüm** ki var / Gūşe-i destārda rengīn ḳaranfüldür baña

G161/1 Dil-i **ḫūnīnüñ** o tīr-i müje dem-sāzı geçer / Nīze-i ġamzesinüñ ʿāşıḳına nāzı geçer

G373/1 Çihresinde görinen ṣanmañ o **ḫūnīnüñ** dehān / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan

G507/3 Başumı kesdügine rāżıyem ol **ḫūnīnüñ** / Ayaġın baṣsa yüzüm üstine ḳaṣṣāb gibi

G213/6 Rūy-ı zerd ü eşk-i **ḫūnīnüñle** ey Bāḳī yüri / Yaza gör ḫāk-i cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne naḳş

ḫūnīn kefen [1] kanlı kefen (‘āl vālā’ paralelliğinde)

G85/6 Ḫāl-i yāruñ müşg bir **ḫūnīn kefen** maḳtūlidür / Āl vālāya ṣarupdur ṣanmañuz ʿaṭṭārlar

ḫūnīn olmak [1] kanlanmak, kana boyanmak

G397/3 **Ḫūnīn olup** aḳardı yaşum ırmaġı müdām / Cūş u ḫurūş ile ṣular aḳup bulanmadın

ḫūnīn-ciger [1] ciğeri kanlı ‖ yüreği yaralı

G62/1 Ġonca lebüñe ʿāşıḳ-ı **ḫūnīn-ciger** geçer / Nergis gözüñe bende-i ṣāḥib-naẓar geçer

ḫūn-pāş [1] kanlar saçan

G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i **ḫūn-pāşdan** / Nūḥ çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan

ḫūn-rīz [4] kan dökücü ‖ zalim

G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i **ḫūn-rīzi** cevrin gör geçenden geç

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol nergis-i **ḫūn-rīzler** / Ḳatı geçkindür velī ol ġamze-i ser-tīzler

G467/7 Kemer eylerdi ḳolın ince bilüñe Bāḳī / Girmese ḫançer-i **ḫūn-rīzüñ** eger araya

G144/3 Ḫançer-i ġamze-i **ḫūn-rīzüñe** tīġ-i Ḥayder / Ṣafḥa-i ʿārıżuña muṣḥaf-ı ʿOs̱mān dirler

hūr [1] güneş

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / Nār nūr u nūr **hūr** u **hūr** pür-envār olur

ḥūr [3] huri ‖ ahu gözlü dilber

G420/3 Ṭāvūs gibi cilve ḳılup bāġ-ı ʾĪşumuz / Reşk-i cinān u ravża-i Rıḍvān u **ḥūr** ide

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i **ḥūrdan** bend eylesün şīrāze gül

G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕārūñ üzre ey **ḥūr-i** cemīl / Ṣanuram zencīr şeklin baġlamışdur Selsebīl

ḥūr u Kevs̱er [2] huri ve Kevser ırmağı (‘mey ü maḥbūb’ paralelliğinde)

G449/4 İşitdük āḫiretde **ḥūr u Kevs̱er** var imiş ammā / Naẓīr olur mı hey ṣofī mey ü maḥbūba dünyāda

G157/2 **Ḥūr u Kevs̱erden** mey ü maḥbūb ise maḳṣūd eger / ʿĪş u nūş esbābı hep ḥāżır müheyyā bundadur

ḥūr-ı ʿīn [3] ahu gözlü huri (gözünün siyahı çok siyah, beyazı çok beyaz olması yönüyle)

G379/2 Cārū-keş oldı sünbül-i ter bāġa nitekim / Ṣaḥn-ı bihişte ṭurra-i müşgīn-i **ḥūr-ı ʿīn**

G383/1 Dil çeker ol tār-ı mūy-ı ʿanberīnüñ minnetin / İstemez ʿālemde zülf-i **ḥūr-ı ʿīnüñ** minnetin

G392/1 Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū Kevs̱er aña nergis ü gül **ḥūr-ı ʿīn**

ḥūr u ġılmān [1] ‘yār-ı bī-vefā’ karşıtlığında; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 249-250.

G148/4 **Ḥūr u ġılmān** aňma kim her ʿāşıḳa / Kendü yār-ı bī-vefāsı ḫoş gelür

ḥūr-sīmā [1] huri yüzlü (güzeller/dilberler)

K26/35 **Ḥūr-sīmālar** ile şöyle pür olsun ḥaremüñ / Görüp īmāna gele anı ṣanem-ḫāne-i Çīn

ḫurde geçmek [1] isabet etmek

G172/1 Göñlümi bende çeken kākül-i pür-tāb nedür / Cānuma **ḫurde geçen** gevher-i nā-yāb nedür

ḫurde-i pīrūze [2] firuze kırıntıları ‖ ayvatüyü/sakal

K4/6 Mis̱āl-i **ḫurde-i pīrūze** ḫaṭṭı / Mücellā ṣafḥası bir levḥ-i sīmīn

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa **ḫurde-i pīrūze** ṣaḥrā sebze-zār olsa

ḫurdeler geçmek [1] nükteler, ince anlamlar söylemek

G253/5 **Ḫurdeler geçmiş-durur** dendānuñ evṣāfında kim / Ḫāme-i Bāḳī delüpdür baġrını lüʾlūlaruñ

ḫurde-dān [1] incelikten farkeden ‖ kıvrak zekalı

K1/32 Bārīk-bīn olanlar ider ḳaşlaruñ ḫayāl / Dendānuñı taṣavvur ider ṭabʿ-ı **ḫurde-dān**

ḥūrī [3] huri ‖ ahu gözlü dilber

M2/V/8 Ġarḳa-i raḥmet ola rūḥ-ı revān-ı Sulṭān / **Ḥūrīler** mūnis ola gül-şen-i firdevs mekān

M2/IV/7 Ḳapusında işigi ḫidmetin eyler ġılmān / **Ḥūrīler** ḳarşu ṭurur aṭlas u eksūnlar ile

G300/4 Gül-şen-i kūyında meʾvā bulsa ol **ḥūrī-veşüñ** / İḫtiyār eyler mi bāġ-ı ḫuldi ādem ey göñül

ḫurrem [7]

1. gönül açıcı, şen

M9/I/5 Ne ṣadr-ı gūşe-i mey-ḫāne gibi cāy-ı **ḫurrem** var

G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i mey-ḫāne gibi cāy-ı **ḫurrem** var

G485/5 Ögmesün ʿāşıḳlara vāʿiẓ riyāż-ı cenneti / Bāġ-ı **ḫurrem** olmaz ehl-i ʿaşḳa dīdāruñ gibi

G367/1 Ġaraż yār ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı **ḫurremden** / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür maḳṣūd bu ʿālemden

2. canlı, taze

G147/6 Meger **ḫurrem** ṭutan gül-zār-ı ḥüsnüñ / Nesīm-i luṭf-ı sulṭān-ı keremdür

2.1. canlı, taze ‖ bir yazı çeşiti; (‘ber-pā’ paralelliğinde)

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet sebzesi **ḫurrem** / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

3. sevinç, mutluluk

G415/2 Devlet anuñ kim ḫayāl-i yār ola eglencesi / **Ḫurrem** ol dem kim geçer endīşe-i dil-dār ile

ḫurrem olmak [1] sevinmek, mutlu olmak

G253/4 **Ḫurrem olsa** ġam degül eşk-i revānum görse yār / ʿĀdeti tefrīḥ-i ruḫ itmekdür aḳar ṣularuñ

ḫurrem ü ābād olmak [1] canlandırmak, ayakta tutmak (‘vīrān itmek’ karşıtlığında)

G323/4 Menzil-i ʿīş u ṭarāb **ḫurrem ü ābād olsun** / Yıḳalum zerḳ u riyā deyrini vīrān idelüm

ḫurrem ü ḫandān [4] neşeli ve güleryüzlü ‖ şen şakrak

K18/55 Gül gibi **ḫurrem ü ḫandān** ola rūy-ı baḫtuñ / Sāġar-ı ʿīşuñ ola lāle-ṣıfat cevher-dār

G337/10 Cemāl-i devleti gül gibi **ḫurrem ü ḫandān** / Bisāṭ-ı ʿişretini gül-sitāna beñzetdüm

G198/3 Hemīşe **ḫurrem ü ḫandān** elinde sāġar-ı zer / Felekde olmaya gün gibi rind-i ʿālem-sūz

G138/2 Eşküm döker sitāre gibi cevr ile o māh / Ḫurşīd gibi **ḫurrem ü ḫandān** olup gezer

ḫurrem u ḫandān u şād-mān [3] neşeli, güleryüzlü ve mutlu ‖ şen şakrak

K1/4 Bezm-i felekde urmış idi Zühre sāza çeng / ʿĪş u ṣafāda **ḫurrem ü ḫandān u şād-mān**

G34/6 Aʿdā yanuñda **ḫurrem u ḫandān u şād-mān** / Bāḳī ġamuñda zār u dil-efgār u derd-mend

G130/7 Güller ṣafāda **ḫurrem u ḫandān u şād-mān** / Bülbül belāda bencileyin zār u bī-ḳarār

ḫurrem-dīdār [1] güleryüzlü

K18/34 Manẓar-ı ḳaṣr-ı saʿādetden anuñ reʾyi gibi / Rūy göstermedi bir şāhid-i **ḫurrem-dīdār**

ḫurşīd **[36]** bkz. ‘yüzi ḫurşīd’ md.

K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola niteki tīġ-i **ḫurşīd** / Sāye-i salṭanatuñda ola āsūde cihān
G3/4 ʿAynuma almam zer-i **ḫurşīd** ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā
G60/2 Cāme-i dībā ile **ḫurşīd** zībālanmasun / Şimdi andan ḫilʿat-i ḥüsnüñ senüñ şöhretlüdür
G140/7 Biri **ḫurşīd** gibi rūşen-dil / Biri Nāhid gibi pāk-naẓar
G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat **ḫurşīd** o māhuñ menzilin / ʿAşḳ ser-gerdānıdur Allāhu aʿlem ey göñül
G309/2 Pertev-i mihrüñ ile buldı kemālin **ḫurşīd** / Ḳameri n’eyleyelüm āyīnesi pāk degül
G393/3 Yolında nūrdur gūyā ki **ḫurşīd** / Ḳabā-yı ezraḳ üzre rūy-ı cānān
G417/7 Olur atuñ öñince āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña **ḫurşīd** tāc-ı zer hilāl-i çarḫ ser-mūze
G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire **ḫurşīd** öñinde şemʿ-i kāfūri
K9/3 **Ḫurşīd** gibi pertev-i cūd u seḫā ile / Rūy-ı zemīne ṣaçdı zer-i kāmilü’l-ʿayār
K23/1 **Ḫurşīd** öñinde şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür kenār-ı cām
G7/1 **Ḫurşīd** kim feżā-yı felekdür mesīr aña / Degmez gedālar içre işigüñde yir aña
G138/2 Eşküm döker sitāre gibi cevr ile o māh / **Ḫurşīd** gibi ḫurrem ü ḫandān olup gezer
G163/2 **Ḫurşīd** esīr-i ʿaşḳuñ olupdur eşiʿʿadan / Boynında ṭavḳ-ı şevḳ ile zencīr-i zer çeker
G401/2 Ṣandum kenār-ı bāmda ol māh-ı tāmdur / **Ḫurşīd** ufuḳda göstericek ṣubḥ-gāh rū
G420/1 Göster rūḫuñ ki nūr-ı tecellī ẓuhūr ide / **Ḫurşīd** gibi āyīneler feyż-i nūr ide
Kt3/1 Āfāḳı şehā maʿdeletüñ nūrı pür itsün / **Ḫurşīd** gibi encümen-i dehre çerāġ ol
G260/3 Bāʿiŝ cemālüñ oldı cihānuñ ẓuhūrına / **Ḫurşīddür** bahāne vücūdına gündüzüñ
M7/I/2 Degül çünkim müyesser lemʿa-i **ḫurşīde** neẓẓāre
G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i **ḫurşīde** āb / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb
G53/2 Zülfüñ ḫamında ḫaddüñi **ḫurşīde** virmezin / Şemʿi n’ider şu kimse k’anuñ şeb-çerāġı var
G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i **ḫurşīde** tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş
M1/II/8 **Ḫurşīde** baḳsa gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür / Zīrā görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür
K22/22 Eyleyüpdür feyż-i **ḫurşīd-i** kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin perverde kān-ı Kün fe-kān
M7/II/1 Çerāġın şemʿ-i dāġumdan yaḳar **ḫurşīd-i** ʿālem-gerd
G147/7 O **ḫurşīd-i** sipihr-i salṭanat kim / Öñinde ḳāmet-i eflāk ḫamdur
G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi
G500/2 Ḳaçup dil tāb-ı **ḫurşīd-i** sitemden / Penāh-ı sāye-i Yezdāne geldi
G288/2 Kevn ü mekānı şevḳ-i ruḫuñ şöyle ṭutdı kim / **Ḫurşīdi** kimse ẕerreye ṣaymaz mehi degül
G1/1 **Ḫurşīd-i** ruḫuñ kendüyi kim göstere cānā / Minnet mi ḳalur mihr-i żiyā-güstere cānā
G4/4 Ḫalḳ-ı cihāna melceʾ olaldan penāhına / **Ḫurşīd-i** çarḫ sāye gibi eyler ilticā
G311/8 **Ḫurşīd-i** āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı kāne bagışlar hezār laʿl
G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı **ḫurşīdüñ**
G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳı nesīm-i bād-ı nev-rūzī / Fürūzān oldı **ḫurşīdüñ** çerāġ-ı ʿālem-efrūzı
K11/8 N’ola **ḫurşīd-veş** başuñ göge irdiyse ḥüsn içre / Ser-efrāz-ı cihān ol çāre-sāz-ı derd-mendān ol
G318/7 **Ḫurşīd-veş** pür-nūr u fer Nāhīd-veş rūşen-güher / Keyvān-ṣıfat ʿālī-naẓar şāhenşeh-i encüm-ḥaşem

ḫurşīd ü māh **[4]** güneş ve ay; bkz. ‘māh u ḫurşīd’ md.

M1/II/7 Cān u cihānı gözlerimüz görmese n’ola / Rūşen cemāli ʿāleme **ḫurşīd ü māh** idi
G25/6 Ḥüsnüñ ḳatında ṭoġmaduġa döndi her biri / **Ḫurşīd ü māh** eyler iken ṣubḥ u şām baḫş
G280/1 İḥsān u cūd u maʿdelet oldıysa ʿādetüñ / **Ḫurşīd ü māha** fer vire necm-i saʿādetüñ
G446/3 ʿAşḳuñla Zühre çarḫda gerdūn semāʿda / **Ḫurşīd ü māh** şevḳ ile sūz u güdāzda

ḫurşīd-i ʿālem-tāb [8] dünyayı aydınlatan güneş

M5/II/2 Pençe-i **ḫurşīd-i ʿālem-tāba** ḥüsnüñ dest-gīr

G29/2 Semāʿa girse n'ola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye **ḫurşīd-i ʿālem-tāb** olur bāʿis̱

G60/1 ʿĀrıżuñ **ḫurşīd-i ʿālem-tāb** māhiyyetlüdür / Anuñ içün ḥüsnüñüñ bāzārı germiyyetlüdür

G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i **ḫurşīd-i ʿālem-tāb** ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser

G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür viren ḫalvet-sarāy-ı cāna lemʿ / Olamaz ol meclise **ḫurşīd-i ʿālem-tāb** şemʿ

G438/4 Niçün ol **ḫurşīd-i ʿālem-tāba** öykündüñ diyü / Māh-ı nev ḫançer çeker mihr-i dıraḫşān üstine

G442/5 Çün teb-i ʿaşḳıyla yāruñ Bāḳıyā sūzān degül / Bu ḥarāretler nedür **ḫurşīd-i ʿālem-tābda**

G490/3 Ṭoġmadı **ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı** devlet ʿāşıḳa / Dil-rübā kim ʿālem-i vuṣlatda ʿuryān olmadı

ḫurşīd-i cihān-tāb [4] dünyayı aydınlatan güneş

K13/10 Ol ki **ḫurşīd-i cihān-tāba** zekāt-ı zer virür / Kāse-gerdān olsa şehrinde meh-i tābān eger

K19/46 Düşse āyīnesine pertev-i nūr-ı ḫaddüñ / Vire **ḫurşīd-i cihān-tāb** gibi fer ḫātem

G378/2 İltifāt eylese üftādelere yāre ne ʿār / Ḫākden pertev-i **ḫurşīd-i cihān-tāba** ne şeyn

G537/8 Cām-ı **ḫurşīd-i cihān-tāba** żiyā feyż eyler / Ḫātem-i devletinüñ şaʿşaʿa-i elmāsı

ḫurşīd-i dıraḫşān [3] parlak güneş

G137/7 Bāḳıyā pīrehenin ṣanma o māhuñ lerzān / Üstine pertev-i **ḫurşīd-i dıraḫşān** ditrer

G144/1 İşigüñ ḫākine ser-çeşme-i ḥayvān dirler / Ḳapuña maṭlaʿ-ı **ḫurşīd-i dıraḫşān** dirler

G354/3 Ruḫlaruñ şevḳine maṭlaʿ diyelüm ḳāfiyeler / Māh-ı tābān ile **ḫurşīd-i dıraḫşān** olsun

ḫurşīd-i enver [4] parlak güneş

K3/26 Aña cild-i ġarrā müzehheb muṭallā / Meh-i ʿālem-ārā vü **ḫurşīd-i enver**

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ gevherinden feyżin eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı çeşme-i **ḫurşīd-i enverdür** gelen

M5/I/2 Ber-ter olsa menzilüñ **ḫurşīd-i enverden** maḥal

G95/2 Şām-ı ġamuñda sākin-i ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem **ḫurşīd-i enver** kendidür

ḫurşīd-i nūr-efşān [3] nurlar saçan güneş

K13/11 Feyż-i envār-ı kef-i zer-baḫşı besdür ʿāleme / Aḳmaz olsa çeşme-i **ḫurşīd-i nūr-efşān** eger

G159/6 Pertevin bir gün ṣalar mihr-i ʿināyet Bāḳıyā / Ẕerre-i nāçīzler **ḫurşīd-i nūr-efşān** olur

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı naʿl-i şeb-rengi yazar / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i **ḫurşīd-i nūr-efşāne** naḳş

ḥurūf [1] harfler ‖ sözler (hem koku hem yazı biçimi bağlamında 'reyāḥīn' paralelliği)

K4/11 Edāsı Selsebīl-i bāġ-ı Rıḍvān / **Ḥurūfı** ravżadan gelmiş reyāḥīn

ḫurūş u cūş [1] çoşku ‖ 'ḫurūşa getirerek' çoşkuyla

G264/6 Ne dillerden ne dürler dökdügin deryā-ṣıfat görseñ / **Ḫurūş u cūş** ile bir gün dil- i dānāyı söyletseñ

Ḫusrev [18]

1. Hüsrev-i Pervîz (Hüsrev ü Şirin'in kahramanı)

G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña lālā geçinür **Ḫusrev** ü Şīrīn dadı

2. Hüsrev-i Dehlevî; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 250.

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña degüp / Dehlūda gūş-ı **Ḫusreve** irdi ṣadā-yı kūs

3. hükümdar

K6/16 Şād-mān olsun ʿAcemler gözleri aydın yine / Mīr Ḫaydar nūr-ı çeşm-i **ḫusrev-i** Īrān gelür

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi sepīde-dem / Ruḫsār-ı ḫūb-ı **ḫusrev-i** rūşen-żamīri gör

M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı **ḫusrev-i** āfāḳ müstedām / Rūḥ-ı revān-ı Şāha Taḥiyyāt ve’s-selām
M8/III/1 Cān yidürseñ eger ol **ḫusrev-i** şīrīn-dehene
G7/3 Yüz sürmez idi südde-i devlet-me’ābına / Ḳul olmayaydı **ḫusrev-i** gerdūn-serīr aña
G51/1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde **ḫusrev-i** gül ʿīşa ruḫṣat gösterür
G54/1 Piyāle **ḫusrev-i** mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür
G61/5 Naʿl u elifler ile göñülde nişān-ı ʿaşḳ / Ṭuġrā-yı ḥükm-i **ḫusrev-i** ʿālem-penāhdur
G234/1 Maḥabbet **ḫusrev-i** fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar cümle ʿālem ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ
G328/9 Hem-rikāb itdi ʿīdı **ḫusrev-i** gül / Cām-ı gül-gūnı hem-ʿinān idelüm
G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol **ḫusrev-i** bī-dād-ger / Mülk-i Īrān ṣandı beñzer ṭurma vīrān itmede
G512/5 Lebine öykünür ol **ḫusrev-i** şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā ḫalḳ ʿaceb mi mezelense şekeri
K21/9 Sevāḥil-i çemene çıḳdı genc-i bād-āverd / Yöneldi **Ḫusrev-i** nev-rūza devlet ü iḳbāl
M3/IV/2 Dāver-i Dārā-ḫaşem Dārā-yı İskender-ḳadem / **Ḫusrev-i** fermān-revā-yı heft kişverdür gelen
G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān oldı nitekim / Dīvān-ı naẓm-ı **Ḫusrev-i** ṣāḥib-kemāl gül
G389/5 **Ḫusrev-i** mülk-i suḫan olduġum ey Bāḳī / Fehm ider ehl-i naẓar defter ü dīvānuñdan

ḫusrev-i ʿādil [1] âdil padişah (Kanunî Süleyman bağlamında)

M3/IV/1 Şād oluñ kim Pādişāh-ı dād-güsterdür gelen / **Ḫusrev-i ʿādil** şehenşāh-ı muẓafferdür gelen

ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet [2] Cem heybetli padişah (Kanunî Süleyman bağlamında)

K2/12 **Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet** dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ kem ḳulı Cem ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān
Kt1/2 Ḫᵛāce-i rūy-ı zemīn pādişeh-i devr-i zamān / **Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet** dāver-i Cemşīd-maḥal

ḫusrev-i devrān [1] cihan hükümdarı

G395/5 Bāḳıyā diñ durmasun güftāra ṭāḳat var iken / Vaḳtidür ol **ḫusrev-i devrāne** söyleñ söylesün

ḫusrev-i ḫūbān [2] güzeller güzeli ‖ güzeller şâhı; bkz. ‘sulṭān-ı ḫūbān’, ‘şāhenşāh-ı ḫūbān’, ‘şeh-i ḫūbān’ md.

G500/1 Sitem ol **ḫusrev-i ḫūbāne** geldi / Kerem sulṭān-ı ʿālī-şāne geldi
K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın yiridür cümle ḳaçan / Esb-i nāzı felek ol **ḫusrev-i ḫūbāne** çeker

ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān [1] dünya güzellerinin şahı; bkz. ‘sulṭān-ı ḫūbān-ı cihān’ md.

G75/7 Dimez ol **ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān** ey Bāḳī / Laʿl-i şīrīnüme Ferhād-ı zamānum özenür

ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem [1] güneş alemli padişah (Kanunî Süleyman bağlamında)

K2/14 Şāh-ı Cemşīd-ḫaşem **Ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem** / Ser ü ser-dār-ı ser-efrāz-ı selāṭīn-i zamān

ḫusrev-i kām-kār [1] muradına ermiş hükümdar

G88/1 ʿAdl ile faṣl-ı nev-bahār Kisrī-i nām-dārdur / Taḫt-ı zümürrüd üzre gül **Ḫusrev-i kām-kārdur**

ḫusrev-i kişver-sitān [1] ülkeler fetheden büyük padişah/güzel; bkz. ‘şeh-i kişver-sitān’ md.

G419/9 Bahār oldı yine yüzler süre geldi gül ü lāle / Ġubār-ı āsitān-ı **ḫusrev-i kişver-sitān** üzre

ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān [1] divan sahibi padişah (Kanunî Süleyman bağlamında)

K2/37 İrdi Selmāna sözi şiʿri kemālin buldı / Luṭfuña ḳaldı eyā **ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān**

ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān [3] talihi mesut padişah ‖ ulu/heybetli padişah; ‘ṣāḥib-ḳırān’, sa’deyn denilen Zühre ve Müşteri yıldızlarının bir burçta, bir derece ve bir dakikada birleşmesi esnasında dünyaya gelen talihi mesut kimse demektir. Şiirimizde şevket ve satvet sahibi hükümdar manasında kullanılmıştır.’ bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 390. (‘sâhib-kırân’ md.)

K8/5 ʿİẕār-ı nāzenīnin pür-ġubār-ı müşg-i Çīn itmiş / Yüz urmış ḫāk-i pāy-ı **ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān** üzre

G77/10 Tīr-i cefā-yı çarḫ-ı sitem-gerden iñleme / Şemşīr-i ʿadl-i **ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı** gör

G155/2 ʿAdūñuñ tīġ-i kāfir gibi lerzān itdi endāmın / Miyānına ṭaḳındı **ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān** ḫançer

ḫusrevā **[5]** ey padişah ‖ padişahım

K9/20 Bāḳī duʿācı pīr ḳuluñ geldi **ḫusrevā** / Eyler cenāb-ı ḥażretüñe ʿarż-ı iftiḳār

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre girür **ḫusrevā** felek / Yād eyledükçe luṭfuñı terler ḥicābdan

K7/27 **Ḫusrevā** sen ser-veri ol şāh-ı şāhān eyleyen / Ben ḳuluñ erbāb-ı ṭabʿa mīr-i mīrān eyledi

G145/5 **Ḫusrevā** Bāḳī ḳuluñ naẓm içre Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn olmışdur iḥsānuñ ẓahīr

G440/5 **Ḫusrevā** yıllar-durur yolunda Ferhāduñ geçer / Māʾil ol gel Bāḳī-i şīrīn-suḫanden cānibe

ḫusrevān **[2]** hükümdarlar; bkz. ‘simāṭ-ı ḫusrevān’ md.

K1/16 Ol şeh-süvār-ı memleket-i ʿadl ü dād kim / Atı öñince olsa revā **ḫusrevān** revān

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i kān-ı saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı **ḫusrevān** üzre

ḫusrevāne **[4]** padişahlara yakışır biçimde ‖ ‘nevbet-i hüsrevânî’

K4/4 Virüp fażl u kemāli **ḫusrevāne** / Maʿānī mülkine tertīb ü āyīn

K5/33 Belāġat kūsın urdum **ḫusrevāne** heft kişverde / Suḫan menşūrına çekdüm bu gün ṭuġrā-yı Ḫāḳānī

G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña kişver-i suḫan / Geçdüm serīr-i naẓma bu gün **ḫusrevāne** ben

G236/3 **Ḫusrevāne** penc-nevbet çaldı heft-iḳlīmde / Nüh ḳıbābın yanḳulandurdı sipihrüñ mīr-i ʿaşḳ

ḫusrevānī **[1]** şahane, nefis ‖ ‘genc-i ḫusrevānī’ padişah hazinesi ‖ Hüsrev-i Pervîz’in hazinesi; bkz. BURHÂN, s. 375.

G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i **ḫusrevānīdür**

ḥussād **[1]** hasetçiler, kıskanç kimseler

G37/2 Beni yād eyledüñ iḥyā itdüñ / Öldiler gitdiler ammā **ḥussād**

hūş **[1]** akıl

K14/32 Hemān oldur niyāzum senden ey Keyḫusrev-i s̱ānī / Ki gūş-ı **hūşa** mengūş eyle dürr-i pend-i pīrānı

ḫūşe-i Pervīn **[1]** Süreyya başağı ‖ Ülker yıldızları; bkz. ‘ʿıḳd-ı Pervīn / S̱üreyyā’ md.

G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā ġamından ḫāk olan / Nergis-i ḳabrin degişmez **ḫūşe-i Pervīnüñe**

ḫuşk **[1]** kuru; bkz. ‘nān-ı ḫuşk’, ‘giyeh-i ḫuşk’

K13/8 Lā-cerem bir gün zemīn-**i ḫuşk** olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından yaġmasa bir nice dem bārān eger

ḫuşk u ter **[1]** kuru ve yaş

G79/4 **Ḫuşk u ter** ile ḳāniʿ olan ʿīş u nūşda / Dünyā ġamını pādişeh-i baḥr u ber çeker

ḫuşküñ yanınca ter bile yanar **[1]** Kurunun yanında yaş da yanar. (atasözü)

K10/7 Tāb-ı dilden aḫker-i sūzāna döndi gözlerüm / Bu mes̱eldür kim yanar **ḫuşküñ** yanınca ter bile

ḫuşk-leb **[2]**

1. dudağı kuru ‖ solgun

M1/V/3 Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur kendü **ḫuşk-leb** / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

2. ağzı kurumuş ‖ susuz

G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc tenhā dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış **ḫuşk-leb** deryā-yı ʿUmmān teşnedür

Ḫuten **[3]** misk ahularıyla ünlü Hıta memleketi; bkz. ‘deşt-i Ḫuten’, ‘müşg-i Ḫuten’, ‘āhū-yı Ḫuten’ md.

G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i Çīne beñzedür / İller sevād-ı mülk-i **Ḫuten** dir ḫaṭā budur

G129/2 Var ey **Ḫutende** ḫāli gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı gör

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra gelse ġālibā urmaz **Ḫutenden** nāfe dem

ḥużūr [3]

1. taraf, -e taraf

G420/4 Rāḥat yüzini ḫᵛābda görmez şu kimse kim / Meyl-i **ḥużūr-ı** menzil-i dārü'l-ġurūr ide

2. kat, makam

G245/3 **Ḥużūr-ı** pīre yitişdüm egerçi her fende / Velī güzelleri sevmekde iḫtiyārum yoḳ

3. memnuniyet, gönül rahatlığı

G548/4 Bir **ḥużūrum** var-durur kūyuñda olmaḳdan şehā / ʿArż olınsa almazam baña Ferīdūnuñ yiri

ḥużūr eylemek/itmek [2]

1. huzura kavuşmak/ermek

G93/2 Cām-ı derdüñle dil **ḥużūr eyler** / Rāh-ı vaṣluñla rūḥ rāḥat olur

2. huzur bulmak

G420/5 Devr-i zamāne cünbişi nā-dānlıḳ üzredür / Nā-dān ḳomaz ki merdüm-i dānā **ḥużūr ide**

ḥużūr-ı ḳalb [2] gönül rahatlığı; bkz. 'ḳalb ḥużūrı' md.

G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol / Bāri bir ḳaç gün **ḥużūr-ı ḳalb** ile dünyāya baḳ

G281/5 Dünyā evinde olmayıcaḳ bir **ḥużūr-ı ḳalb** / Fānī cihānı n'eyleyelüm cāvidān ṭutuñ

hücre [1] medrese veya derviş odası

K2/46 Ẕillet ü miḥnet ile şimdi tamām üç yıldur / Yaturuz zāviye-i **hücrede** bī-nām u nişān

hücūm eylemek [4]

1. üşüşmek, akın etmek ‖ (göz yaşı) boşalmak

G491/4 Rūz-ı fürḳatde **hücūm eyleyüp** eşk-i gül-gūn / Sipeh-i ṣabr u sükūn üzre şebīḫūñ itdi

2. üşüşüp hırpalamak

G529/2 Pend eylemiş ol sāde-ruḫa zāhid-i nā-dān / ʿAşḳ ehli **hücūm eyledi** rīşin yola yazdı

3. saldırmak

K9/15 **Eyler hücūmı** düşmen-i dīne ʿAlī-ṣıfat / Şemşīr-i ḫūn-feşānı ḳılur kār-ı Zü'l-feḳār

K7/20 Sillesiyle kendüye geldi şecāʿat lā-cerem / Düşmen-i dīne **hücūm-ı** şīr-i ġarrān **eyledi**

hücūm ḳılmak [1] saldırmak

G326/1 Aġyāra **ḳıldı** ḫançer ile ġamzesi **hücūm** / Küffāra çekdi tīġını ṣan pādişāh-ı Rūm

hüdā [2] hidayet

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı **hüdā** revnaḳ-ı dīn

G57/1 Baḳ cām-ı ʿīşa āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı necm-i **hüdā** budur

ḥükm [7]

1. emir, buyruk

K13/13 Biz gedā mihmāniyüz lāyıḳ görürse **ḥükm** anuñ / İşiginde nāne muḥtāc olduġın mihmān eger

K1/3 Dest urmış idi kilk-i şihāba debīr-i çarḫ / Ṭuġrā-nüvīs-i **ḥükm-i** Ḫudāvend-i ins ü cān

G61/5 Naʿl u elifler ile göñülde nişān-ı ʿaşḳ / Ṭuġrā-yı **ḥükm-i** ḫusrev-i ʿālem-penāhdur

2. hüküm, karar

K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu **ḥükmi** viremez / Nice müfsidler ider gerçi müzevver ḫātem

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār itsün işāret ġam degül / Ḳanġı nā-dāndur o kim **ḥükm-i** ḳalemden incinür

G140/3 Yazdı sevdāñı başumuzda ḳażā / Ḳayd olındı rü'ūsa **ḥükm-i** ḳader

3. ferman ‖ hükm-i hümayun

G328/3 Çekelüm **ḥükm-i** ʿaşḳa ṭuġrāyı / ʿAḳlı bī-nām u bī-nişān idelüm

ḥükm-i ḳażā [2] kazanın buyruğu; 'ḳażā'yı hem 'Allah'ın iradesi hem de 'kadı hükmü' anlamak gerekir.

M1/II/5 **Ḥükm-i ḳażāya** virdi rıżāyı egerçi kim / Şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh idi

G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādumuz / **Ḥükm-i ḳażāya** ẕerre ḳadar yoḳ ʿinādumuz

ḥükmi geçmek [1] hükmetmek

G235/1 **Geçdi** ʿālem ḫalḳına **ḥükm-i** revān-ı tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

ḥükmi revān [2] hükmü geçen

K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur cismi cihān milketine **ḥükmi revān**

G155/1 **İderken** tīr-i müjgānuñ gibi **ḥükmin revān** ḫançer / Görüp şemşīr-i ġamzeñ kendüden geçdi hemān ḫançer

ḥükmüñe rām itmek [1] hükmüne boyun eğdirmek

G250/5 Mis̱āl-i ḥüsnüñe ṭāvūs ḳuyruġı çekeli / Cihānı **ḥükmüñe rām itdi** ser-be-ser zülfüñ

hümā [17] Osmanlı şiirinde gölgesinin uğurluluğu, kanatları, çok yükseklerde uçması, Kaf dağında yaşaması gibi yönleriyle ele alınan efsanevî kuş; daha geniş bilgi için bkz. PALA, s. 238.

M1/III/6 Mürġ-i revānı göklere irdi **hümā** gibi / Ḳaldı ḥażīż-i ḫākde bir iki üstüḫān

G126/2 Ne **hümā** ḳaydı ser-i zülfi hevāsında baña / Göñül o mertebelerden yüce pervāz eyler

G218/1 Zülf-i siyāhı sāye-i perr-i **hümā** imiş / İḳlīm-i ḥüsne anuñ içün pādişā imiş

G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i perr-i **hümā** düşmiş ṣanurlar başına

G438/3 Kākülü ṣanmañ görinen ṭā'ir-i devlet **hümā** / Sāye ṣalmışdur o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine

G274/5 İltifāt itme bu alçaḳlara sen ey Bāḳī / Himmetüñ mürġ-i hümāyūnı **hümādan** yüksek

G388/5 Mā'il ol Bāḳī-ṣıfat dā'im **hümālar** ṣaydına / Şāh-bāz-ı himmetüñ göklerde pervāz eylesün

G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün hem-cenāḥ yoḳ / Ṭabʿ-ı bülendüñ evc-i belāġat **hümāsıdur**

K4/15 Şikār itmek nedür maʿnā **hümāsın** / Bulınsa ṭabʿ-ı şāhī gibi şāhīn

G216/8 Farḳında ol siyeh per ẓıll-ı **hümāya** beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş

G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden aldı el / Göklerde uçdı āḫır efendi **hümāyı** gör

G370/1 Dil giriftār-ı belā dil-ber hevāyī n'eylesün / Dāme düşmez yirlere ḳonmaz **hümāyı** n'eylesün

M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i **hümā-yı** evc-i saʿādet-mesīri gör

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına perr-i **hümā-yı** salṭanat

G99/7 Bāḳī **hümā-yı** evc-i saʿādet zamānede / Şāhīn baḳışlu Şāh Selīmüñ şikārıdur

G326/4 Gelmez senüñle maʿrekeye ḫaṣm-ı kūr-baḫt / Olmaz **hümā-yı** devlete hem-sāye būm-ı şūm

G459/2 **Hümā-yı** evc-i istiġnādur ol māh / Anuñ'çün böyle mā'ildür hevāya

hümā-pervāz [2] hüma uçuşlu (yükseklerde uçması yönüyle)

G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı zülf-i **hümā-pervāzdan** / Ṣan fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan

G151/4 Ġarażuñ ṣayd ise ey dil o **hümā-pervāzı** / Şāh-bāz-ı naẓar-ı himmetüñi ṣal yiter

hümā-sāye [1] hümâ gölgeli (cömertlik ve iyilikleriyle herkese kol kanat germe bağlamında)

K18/28 Āsmān-pāye **hümā-sāye** ʿAlī Pāşā kim / İremez ṭāḳ-i celāline kemend-i efkār

hümāyūn [2] mübarek, kutlu; bkz. ‘berāt-ı hümāyūn’,‘çetr-i hümāyūn’, ‘rikāb-ı hümāyūn’ md.

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i **hümāyūn** iderseñ ola şehā / Nesīm-i ṣubḥ-ı saʿādet yoluñda ferrāşuñ

G274/5 İltifāt itme bu alçaḳlara sen ey Bāḳī / Himmetüñ mürġ-i **hümāyūnı** hümādan yüksek

hümāyūn-bāl [1] hümayun kanatlı

G527/4 **Hümāyūn-bāl** açup şeh-bāz-ı zülfüñ / Tezerv-i ʿaḳlı nā-geh ala düşdi

hümāyūn-fāl [1] talihi uğurlu

G72/5 Serde ey Bāḳī ġam-ı zülf-i **hümāyūn-fāl** var / Sāye-i baḫt u saʿādet māye-i iḳbāl olur

hümāyūn-ṭāliʿ [1] talihi uğurlu

K5/9 Şehenşāh-ı **hümāyūn-ṭāliʿ** u ferḫunde-ṭalʿatdur / Cihān-ı salṭanatda ol saʿādet taḫtınuñ ḫānı

hüner [6]

1. marifet

G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i ḳażāya siper gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u kemān-ı **hüner** çeker

G349/1 Olur sebze-zār-ı **hüner** ḫāk olan / Nem-i eşk ile ḫāki nem-nāk olan

G315/3 İltifāt eylemezem ẕerre ḳadar nā-dāne / Āsmān-ı **hünere** mihr-i cihān-ārāyem

2. maharet

G290/1 Cānlar fidā maḥabbet-i cānāne ser degül / Erbāb-ı ʿaşḳa terk-i ser itmek **hüner** degül

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / **Hüner** esrār-ı maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

M1/V/7 Yād eylesün **hünerlerüñi** ḳanlar aġlasun / Tīġuñ boyınca ḳaraya batsun ḳırābdan

hüner ehli [1] arifler; ‘merd-i hüner’ md.

G443/3 **Hüner ehli** zamānede gülmez / ʿĀḳil itmez ʿabeṡ yire ḫande

hüner kesb it hüner! [1] marifet göster marifet! ‖ ilim öğren ilim!

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / **Hüner kesb it hüner** baḥr-i fażīlet kān-ı ʿirfān ol

ḥürmet [3] mübarek ‖ şerefli

K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i **ḥürmet-i** kūyuñda muḥterem / Vaṣluñ ḥarām ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i **ḥürmet-i** kūyın maḳām idin / Erkān-ı Kaʿbe gibi muʿazzez mükerrem ol

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i **ḥürmetüñ** ḳurbında ḳurbān ile irżādur

ḥürmet eylememek [1] göz açtırmamak

K11/6 Zamāne **eylemez ḥürmet** amān virmez dem-i furṣat / Gerek dervīş-i dil-rīş ol gerek şāh-ı cihān-bān ol

Hürmüz-i tāc-dār [1] Behmen’in oğlu, Nuşirevan’ın torunu (tahttan indirilerek gözüne mil çekilmesi); Ahmet Talat Onay, Gülistan Şerhi’nden ‘murassa altın tacı evvel o giydi’ bilgisini aktarıp Hürmüz’e Doğu Edebiyatlarında ‘Hürmüz-i tāc-dār’ denildiğini söylemektedir. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 64.

G88/2 Cām-ı ġurūr ʿāḳıbet ʿālemi görmez eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā **Hürmüz-i tāc-dārdur**

hüsām [1] kılıç

K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / Ger tīġ-i Ḳahramān ola ya ḫod **hüsām-ı** Sām

Ḥüseynīye çıkmak [1] Hüseynî makamına geçmek (‘vech-i ḥasen’ paralelliğinde) ; bkz. ÖZTUNA, s. 157-160.

G28/4 Perde-i nāleleri çıḳsa **Ḥüseynīye** n'ola / Dili zār itmege ol vech-i ḥasendür bāʿis̱

ḥüsn [107] güzellik

K11/8 N'ola ḫurşīd-veş başuñ göge irdiyse **ḥüsn** içre / Ser-efrāz-ı cihān ol çāre-sāz-ı derd-mendān ol

K27/9 Libās-ı **ḥüsn** ile bir şūḫ-ı sīm-endāma dönmişdür / Der ü dīvārı zeyn olmış ser-ā-ser aṭlas u dībā

G19/4 Ḳaddüm ey şeh-süvār-ı **ḥüsn** itdi / Pāy-būsuñ ḫayāli şekl-i rikāb

G86/2 Sen yatursın mesned-i **ḥüsn** üzre ḫᵛāb-ı nāzda / Ḫalḳı uyutmaz fiġān u nāle-i şeb-ḫīzler

G87/4 Ferzāne-i cihānsın o ruḫlarla sen bu gün / Şāhān-ı **ḥüsn** atuñ öñince piyādedür

G92/2 Öykünse ḫaddüñe ne ġam ey āfitāb-ı **ḥüsn** / Māh-ı sipihr kemdür o ne yüzi ḳaradur

G107/5 Cūy-ı **ḥüsn** ābı ṭaşup çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür

G111/1 Bir **ḥüsn** daḫı bağladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı yār / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār

G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm dil-dār **ḥüsn** ile / Cihān içinde çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki āfetler

G215/3 Teʿāla'llāh ne ebrūlardur ol **ḥüsn** āfitābında / Ġamından ḳāmeti māh-ı şeb-efrūzuñ hilāl olmış

G224/2 Çün ṣubḥ olınca bellü olur yüzi ḳarası / Germ olmasun o **ḥüsn** ile ey māh iñende şemʿ

G282/4 Mıṣr-ı **ḥüsn** içre ey şeh-i ḫūbān / Almaġa vaṣluñı ḫazīne gerek

G286/5 Ẕikr-i **ḥüsn** ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

G295/1 Ebr-i bahār-ı ʿişvedür ebrū degüldür ol / Bārān-ı **ḥüsn** riştesidür mū degüldür ol

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i **ḥüsn** eyledi girdi libās-ı nāze gül

G302/5 Göklere irgürdi Bāḳī ġulġul-i ʿaşḳuñ senüñ / Ṣalmadın rūy-ı zemīne **ḥüsn** ile āvāze gül

G340/1 ʿArż-ı **ḥüsn** it niyāza başlayalum / Naġme-i ʿaşḳa tāze başlayalum

G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol gül-i gül-zār-ı cān / Bāġ-ı **ḥüsn** içre nihāl-i erġavān olmış hemān

G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı **ḥüsn** hergiz ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede

G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı **ḥüsn** andan ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe

G5/1 **Ḥüsn** ile saña öykünemez çün gül-i raʿnā / Ḥüzn ile baña beñzeyemez bülbül-i şeydā

G45/1 Riyāż-ı **ḥüsnde** olmış o laʿl-i nāb leẕīẕ / Cihān içinde bilürsin olur şarāb leẕīẕ

G99/3 Zülfüñ duḫān-ı meşʿale-i bezm-i **ḥüsndür** / Aġzuñ çerāġ-ı luṭf u melāḥat şirārıdur

G111/2 Ebr-i bahār-ı **ḥüsndür** ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı ʿiẕārı bāġına ḫaṭ ṣanma zinhār

G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı semend-i nāza çignetme / İñende **ḥüsne** maġrūr olma sulṭānum bu dünyādur

G91/5 Bir pādişāh-ı **ḥüsne** ḳul olduḳ ki Bāḳıyā / Anuñ esīr-i ʿaşḳı olupdur cevān u pīr

G218/1 Zülf-i siyāhı sāye-i perr-i hümā imiş / İḳlīm-i **ḥüsne** anuñ içün pādişā imiş

G277/2 Revnaḳ-ı **ḥüsne** ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur belki şeb-i tār şuʿāʿın ḳamerüñ

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı **ḥüsne** pīrāhen yaḳasın şarḳ ide

M5/V/1 Ḳaddüñe ḫılʿat biçelden **ḥüsni** ḫayyāt-ı ḳażā

M6/V/3 Dellāl-i **ḥüsni** mürġ-i çemendür gül-i terüñ

G111/3 Gül-zār-ı **ḥüsni** olmaz idi böyle sebze-zār / Aḳıtmayaydı yaşumı çoḳ çoḳ o gül-ʿiẕār

G111/4 Esdürmeyeydi ṣarṣar-ı āhum cefā-yı yār / Mir'āt-ı **ḥüsni** olmaz idi böyle pür-ġubār

G150/4 Metāʿ-ı **ḥüsni** bilürlerdi ne ḳumāş idügin / Sen olmasañ eger ey şūḫ-ı dil-sitān ülker

G154/2 Çeksün livā-yı salṭanat-ı **ḥüsni** ḳadd-i yār / Ol ḳāmeti ne serv ü ṣanavber ne bān çeker

G218/4 Görmez cihānı gözlerümüz yāri görmese / Mir'āt-ı **ḥüsni** var ise ʿālem-nümā imiş

G265/1 Çerāġ-ı **ḥüsni** ışıḳdur o meh-veşüñ girçek / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir güzel kūçek

G313/1 Ālet-i **ḥüsni** mükemmel ḳad-i dil-cū da güzel / Ol siyeh gözler ile ḥaḳ bu ki ebrū da güzel

G362/1 Cānān odur ki meyl ide anı görince cān / Esbāb-ı **ḥüsni** ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i **ḥüsni** bil bārī

M7/I/1 Ne mümkindür naẓar bir laḥẓa **ḥüsn-i** ṭalʿat-i yāre

G43/3 Gösterdi gāh zülfi ḳarasın gehī ḳaşın / Deryā-yı **ḥüsn-i** dost ʿayān itdi cezr ü med
G66/6 Cilve-i **ḥüsn-i** ruḫuñ virdi revāc u revnaḳ / ʿArṣa-i ʿāleme kim seyr ü temāşā yiridür
G100/2 Maġrūr olma pādişehüm **ḥüsn-i** ṣūrete / Bir āfitābdur ki serīʿu'z-zevāldur
G122/1 Mirʾāt-ı gülde **ḥüsn-i** dil-efrūz-ı yāri gör / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate āyīne-dārı gör
G122/9 Seyr ü ṣāfa-yı bāġ u gülistān ise ġaraż / Gül-zār-ı **ḥüsn-i** pādişeh-i kām-kārı gör
G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / Mirʾāt-ı **ḥüsn-i** yāre naẓar ḳıl ṣafāyı gör
G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı **ḥüsn-i** yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış
G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd **ḥüsn-i** yāri görüñ / Ġaraż cinān ise kūy-ı nigāra varı görüñ
G258/2 Kāḫ-ı **ḥüsn-i** yāre baḳ seyr it ḫam-ı ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ
G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı **ḥüsn-i** yār / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ
G291/5 Ṣāḥib-cemālüñ ehl-i kemālüñ muḥibbiyüz / Bāḳī ḳul eyledi bizi ol **ḥüsn-i** ber-kemāl
G301/4 Vaṣf-ı **ḥüsn-i** yār ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül
G301/5 Bāġ-ı **ḥüsn-i** şāha baḳ görmek dilerseñBāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze gül
G349/3 Nedür cāna mirʾāt-ı **ḥüsn-i** ezel / Güzel fehm ider ṣāḥib-idrāk olan
G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar **ḥüsn-i** dil-efrūzı çerāġı nūr-ı aʿżamdan
G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür **ḥüsn-i** bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān āferīn ammā ki istiġnāsına
G415/4 Rūşen itdi gün gibi ās̱ār-ı **ḥüsn-i** ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler çerāġın pertev-i envār ile
G514/2 ʿAceb mi şekl-i ṭūmār olsa ġonca / İder **ḥüsn-i** ruḫuñ gül defterin ṭay
G537/3 Yine āyīne-i nev-rūzda peydā oldı / Nev-bahāruñ seḥerī **ḥüsn-i** cihān-ārāsı
G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i ʿirfān iledür / **Ḥüsn-i** āyīneyi ʿaks-i ruḫ-ı zībādan bil
G304/4 **Ḥüsn-i** ruḫuñla luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u ṣafā-yı mül
G196/1 Gören dil ān-ı **ḥüsnin** vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz
G414/2 Ṭurralar boynın burup **ḥüsnin** temāşālanmada / Zülfi ṭāvūsı İrem bāġında cevlān itmede
G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i **ḥüsninde** yāruñ dāneler vardur
G532/4 Vaṣf-ı **ḥüsninde** ser-āġāz itdi dil nev-rūzda / Bülbül-i şūrīdenüñ itdükleri ġulġul gibi
G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı **ḥüsnine** günden güne ṭurmaz żiyā artar
G91/4 Ḫaṭdan żarar ne **ḥüsnine** yāruñ ki mūrdan / Olmaz niẓām-ı mülk-i Süleymān ḫalel-pez̠īr
G154/4 Ḥaḳḳā bu kim berāt-ı hümāyūn-ı **ḥüsnine** / Ebrū-yı dil-firībi ne ġarrā nişān çeker
G467/5 Pençe-i mihri burarsa nʾola **ḥüsniyle** o māh / Beñzer engüşti **hilāle** kef-i desti aya
G539/6 Pertev-i **ḥüsniyle** rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni
K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i **ḥüsnüñ** güneş gibi / Ṭoldı ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı Kün fe-kān
M5/II/2 Pençe-i ḫurşīd-i ʿālem-tāba **ḥüsnüñ** dest-gīr
G18/2 Gice **ḥüsnüñ** şevḳıne encüm sürūr u sūrda / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā elinde māh-tāb
G60/2 Cāme-i dībā ile ḫurşīd zībālanmasun / Şimdi andan ḫilʿat-i **ḥüsnüñ** senüñ şöhretlüdür
G147/5 Meh-i **ḥüsnüñ** olupdur şöhre-i şehr / Bütün ʿālemde ḳaddüñ ḫod ʿalemdür
G147/6 Meger ḫurrem ṭutan gül-zār-ı **ḥüsnüñ** / Nesīm-i luṭf-ı sulṭān-ı keremdür
G223/5 Çerāġ-ı māh-ı **ḥüsnüñ** ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ
G242/1 Yazdı bahār āyet-i **ḥüsnüñ** varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ
G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı **ḥüsnüñ** nesīm-i āhumuñdur hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden bil
G352/2 Cemālüñ pertevinden nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / Güneş āyīne-i **ḥüsnüñ** felek āyīne-dār olsun
G421/1 Ol şeh-i **ḥüsnüñ** gözi üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i perr-i hümā düşmiş ṣanurlar başına
G421/7 Naḳş-ı **ḥüsnüñ** kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / Ṣafḥa-i eşʿārda anca ḳalemler aşına
G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı **ḥüsnüñ** egerçi kenārını

K16/1 **Ḥüsnüñ** żiyāsı pertev-i nūr-ı ḳıdem gibi / Rūşen cemālüñ āyīnesi ṣubḥ-dem gibi
G25/6 **Ḥüsnüñ** ḳatında ṭoġmaduġa döndi her biri / Ḫurşīd ü māh eyler iken ṣubḥ u şām baḥs̱
G91/2 **Ḥüsnüñ** zekātınuñ eger ey ḫᵛāce-i cemāl / Bir müsteḥaḳḳın ister iseñ işte ben faḳīr
G109/3 **Ḥüsnüñ** ḫayāli vaṣluñ ümīdiyle ʿāşıḳa / Nār-ı cāḥīmi gül-şen-i bāġ-ı cinān ider
G403/6 **Ḥüsnüñ** kemāle irdügin is̱bāt ider ḫaṭuñ / Āyāt-ı beyyināt-ı Kelām-ı Ḳadīm ile
G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki ṣubḥ-ı viṣāl irüp / **Ḥüsnüñ** żiyāsı ẓulmet-i hicrānı dūr ide
G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u çemen seyrine dil / Göreli gül-şen-i **ḥüsnüñde** ḳad u ruḫsāruñ
G294/3 Nic'olur gördi ṣafā āyīne-i **ḥüsnüñde** / Yirlere geçdi ḥayādan utanup āb-ı zülāl
G440/4 Seyr idelden gül-şen-i **ḥüsnüñde** ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü çemenden cānibe
G445/4 Temāşā-gāh-ı **ḥüsnüñde** cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste
G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış anı ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i **ḥüsnüñde** ruḫsār üstine
K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde tāb-ı **ḥüsnüñden** nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre
G252/4 Baḥs̱ idüp bir daḳīḳa **ḥüsnüñden** / Ḥāle māh-ı sipihre aṣdı elek
G225/1 Şemʿ-i **ḥüsnüñdür** viren ḫalvet-sarāy-ı cāna lemʿ / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i ʿālem-tāb şemʿ
G28/1 Şöhret-i **ḥüsnüñe** erbāb-ı suḫandur bāʿis̱ / Revnaḳ-ı bezm-i güle mürġ-i çemendür bāʿis̱
G153/1 Ḳaşuñ añılsa ġurre-i ġarrā ḳulaḳ çeker / Ḥaḳḳā budur ki **ḥüsnüñe** dünyā ḳulaḳ çeker
G250/5 Mis̱āl-i **ḥüsnüñe** ṭāvūs ḳuyruġı çekeli / Cihānı ḥükmüñe rām itdi ser-be-ser zülfüñ
G324/3 Terk idüp tāc u ḳabāyı şevḳ-i şemʿ-i **ḥüsnüñe** / Kendümi pervāne-āsā bir nemed-pūş eyledüm
G484/1 Belürmez **ḥüsnüñe** ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri
G517/5 Cān virdi şevḳ-i **ḥüsnüñe** Bāḳī-i ḫaste-dil / Pür-nūr ide Ḫudā-yı Teʿālā mezārını
G310/3 Nazenīn ebrūlaruñ ḥaḳḳā ki ḳılmış ḳıl ḳalem / **Ḥüsnüñi** şol dem ki taṣvīr itmiş üstād-ı ezel
G52/2 Çerāġ-ı **ḥüsnüñüñ** nūrı fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū nihāl-i sīm-sīmādur
G60/1 ʿĀrıżuñ ḫurşīd-i ʿālem-tāb māhiyyetlüdür / Anuñ içün **ḥüsnüñüñ** bāzārı germiyyetlüdür

ḥüsn güli [3] güzellik gülü

G153/3 Ṣaḥn-ı çemende ṣubḥ-dem açılduġı bu kim / **Ḥüsnüñ güline** ġonca-i raʿnā ḳulaḳ çeker
G304/2 Pākīze-ṭabʿ u ṣāf-dil ü pāk-meşrebüz / **Ḥüsnüñ güline** düşse nʾola jāle-veş göñül
K1/38 **Ḥüsnüñ güliyle** bāġ-ı cihān gül-şen-i İrem / Her sū hezār bülbül ü ṣad gūne dāstān

ḥüsn kitābı [1] güzellik kitabı; bkz. 'kitāb-ı ḥüsn' md.

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey **ḥüsn kitābın** oḳuyan / Meded Allāhı severseñ ḳatı zībā yiridür

ḥüsn-i ʿamel [1] hayır işleme

G243/5 Ḫūbdur **ḥüsn-i ʿamel** taḳvā vü ṭāʿat gerçi kim / Māniʿ olmaz nesne ey Bāḳī olınca feyż-i Ḥaḳ

ḥüsn-i edā [2] ?

G105/5 Geh ḳulḳul-i mey göñlüm açar gāh dem-i nāy / Maḳṣūd benüm pādişehüm **ḥüsn-i edādur**
G106/5 Hep derd ü belādur güzelüm ʿaşḳ u maḥabbet / ʿĀlemde hemān mihr ü vefā **ḥüsn-i edādur**

ḥüsn-i ḥāl [1] iyi hâl ‖ güzel ahlak

G168/4 Manṣıb-ı ʿizz u ʿalāʾiḳdan ʿalāḳa ḳaṭʿ iden / Merd-i dānādur be-ġāyet **ḥüsn-i ḥāl** üstindedür

ḥüsn-i ḫaṭ [1] güzel yazı ‖ ayvatüyü/sakal

G14/3 Naḳş-ı **ḥüsn-i ḫaṭuñla** ṣafḥa-i dil / Bir muṣavver kitābdur gūyā

hüsn-i reʾy [1] güzel fikirler ‖ ileri görüşlülük ('luṭf-ı ṭabʿ' paralelliğinde); bkz. 'reʾy-i cemīl' md.

M3/III/2 **Ḥüsn-i reʾyüñ** āfitāb-ı bī-zevāl-i mülk ü dīn / Luṭf-ı ṭabʿuñ nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı maʿdelet

ḥüsn-i tedbīr **[1]** iyi tedbir ‖ ileri görüşlülük

K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan tā ebed maḥfūẓ olur / Bāġ-ı dehre **ḥüsn-i tedbīrüñ** olursa bāġ-bān

ḥüsn ü bahā **[3]** güzellik ve zarafet

G54/5 Baḫūr-ı micmer-i **ḥüsn ü bahādur** ḫāl-i ruḫsāruñ / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa ṭurra-i müşgīn duḫānıdur

G99/1 Dil merġ-zār-ı mihr ü vefā mürġ-i zārıdur / Dīdār-ı yār **ḥüsn ü bahā** nev-bahārıdur

G508/6 Dünyā deger ol māh-liḳā dil-ber-i ġarrā / Yūsufda daḫı yoḳdur anuñ **ḥüsn ü bahāsı**

hüşyār **[2]**

1. uyanık

G29/2 Semāʿa girse nʾola cām-ı meyden zāhid-i **hüşyār** / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿis̱

2. ayık

G164/5 Seni **hüşyār** yazdılar beni mest / Ḳalem-i ṣunʿda ḫaṭā nʾeyler

hüveydā ḳılmamak **[1]** açığa çıkarmamak, kimseye duyurmamak

G496/7 Maḥrem-i esrār-ı maʿnā hem-zebān-ı ḥāl yoḳ / ʿAşḳ sırrın **ḳılmasañ** Bāḳī **hüveydā** kāşkī

hüzāl irmek **[1]** cılızlık gelmek, cılızlaşmak

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze gelüp bu devr içre / Riyāżet ile **ire** peyker-i hilāle **hüzāl**

ḥüzn **[2]**

1. gam, keder, tasa

G5/1 Ḥüsn ile saña öykünemez çün gül-i raʿnā / **Ḥüzn** ile baña beñzeyemez bülbül-i şeydā

2. hasret ‖ keder, üzüntü

G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / **Ḥüzn** içre ḳomaz ḳıṣṣayı iḫvāne ṭuyurma

I

ʿıḳāl [1] köstek, engel (ʿaḳl-ʿıḳāl bağıntısı)

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne niçün ola pāy-ı ʿaḳla **ʿıḳāl**

ʿıḳd-ı gevher/ güher [2] inci gerdanlık, ʻʿıḳd kılādeye dinür ki gerdānlıkdur' krş. KAMUS, C. I, s. 648. ‖ şiir

K4/5 Yine naẓm eylemiş bir **ʿıḳd-ı gevher** / İder biñ kerre Ḥassān görse taḥsīn

G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil bağla bir **ʿıḳd-ı güher** / Lüʾlū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i efkāre çek

ʿıḳd-ı leʾāl [1] inci gerdanlık

K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan miyān-ı encümde / Ṭaḳıldı gerden-i gerdūna ṣanki **ʿıḳd-ı leʾāl**

ʿıḳd-ı Pervīn / S̱üreyyā [2] Ülker yıldız kümesi

K26/4 Görinür ṣaḥn-ı çemenden yine ṣāẖ-ı nergis / Āsmāndan nitekim heyʾet-i **ʿıḳd-ı Pervīn**

G274/4 Kimse ḥall eylemedi müşkil-i rāz-ı felegi / Var ise **ʿıḳd-ı S̱üreyyādur** aña noḳṭa-i şek

ıraḳ [1] gurbet, uzak diyarlar

G340/4 Ġam-ı zülfin çeküp **ıraḳlardan** / Fikr-i dūr u dırāza başlayalum

ıraḳ yaḳın [1] uzak yakın ‖ her yer, herkes

M6/VII/2 Tīr-i ḳażāya oldı ber-ā-ber **ıraḳ yaḳın**

ıraḳdan merḥabā [1] uzaktan uzağa merhaba

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım meclis-i ʿuşşāḳa ey ṣofī / Raḳīb-i bed-liḳā ile **ıraḳdan merḥabā** yigdür

ʿırḳ [1] kök ‖ damar '...tamara dinür, Fārisi'de reg dinür, bedende olur ve ağaçda olur ki kökünde tamar tarzında tel tel saçaklardan ibāretdür ve her tarafa sürüp gider...' krş. KÂMÛS, C. III, s. 21.

G292/5 H̱ıṭṭa-i Rūmdadur **ʿırḳ-ı** nihāl-i iḳbāl / Özleme ẖāk-i H̱orāsān u ʿIrāḳı berü gel

ʿırḳını ḳaṭʿ eylemek [2] kökünü kurutmak ‖ yok etmek

K14/10 Şeh-i kişver-sitān Sulṭān Meḥemmed H̱ān-ı Ġāzī kim / ʿAdūnuñ **ʿırḳını ḳaṭʿ eyledi** şemşīr-i bürrānı

K7/6 **ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi** cünd-i şitānuñ nev-bahār / Berg-i sūsen ẖidmet-i şemşīr-i bürrān eyledi

ʿırḳını kesmek [1] kökünü kurutmak ‖ yok etmek

Mtl 9 **Kesdi ʿırḳın** Ḳarġa-zādedür diyen düşmenlerüñ / Zāġlanmış bir ḳılıçdur Bāḳıyā şiʿrüñ senüñ

ırmaġ [2] akarsu, nehir

G397/3 H̱ūnīn olup aḳardı yaşum **ırmaġı** müdām / Cūş u ẖurūş ile ṣular aḳup bulanmadın

G176/2 Şöyle beñzer mübtelādur bir perī dīdārına / Eşk-i ʿāşıḳ gibi aġlayup aḳar **ırmaġlar**

ıṣmarlamak [1] emanet etmek, bırakmak; bkz. TS. C. III, s. 1976-77.

G544/4 O Leylī-veş ġamından nʾola olsam pādişāh-ı ġam / Cünūn mülkin baña **ıṣmarladı** Mecnūn ise gitdi

ışıḳ [1] Bektaşî/melamî derviş; bkz. TS. C. III, s. 1998; TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 156-157. (ışık- küçek paralelliği bağlamında)

G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni **ışıḳdur** o meh-veşüñ girçek / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir güzel kūçek

ʿıyāl [1] çoluk çocuk, aile

K21/15 Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī Ebu's-suʿūd ol kim / Feżā'il içre efāżıl olupdur aña **ʿıyāl**

ıżṭırāb eylemek [1] ıztırap çekmek, acı çekmek

G167/5 Yitişgil ölmedin ey cān ṭabībi dest-gīr ol kim / Bedenden cān-ı Bāḳī ṭurmayuben **ıżṭırāb eyler**

İ/Ī

ʿibāde çıḳmak [1] ibadet yerine geçmek

G162/7 Ṭāʿat u maʿṣıyet **ʿibāde çıḳar** / Ḥaḳ Teʿālā Ġānī-i Muṭlaḳdur

ʿibāret [1] -den başka bir şey değil

K27/12 Zülālinden **ʿibāretdür** nesīminden kināyetdür / Ṣafā-yı çeşme-i Kevs̱er hevā-yı Cennetü'l-meʾvā

İblīs-i melʿūn [1] lanetlenmiş Şeytan ‖ rakip

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi dil-berüñ gāhī raḳīb / Cennet idi bir zamān **İblīs-i melʿūnuñ** yiri

İbrāhīm [1] İbrahim peygamber

G342/1 H̱āne-i ḳalbüm eylesün termīm / Kaʿbe yapmaḳ dilerse **İbrāhīm**

ibrām [4] ısrar

G460/3 Gül gibi bāde-i rengīne ne **ibrām** gerek / Zāhidüñ ḳanın içerdüm eger **ibrām** olsa

G35/6 **İbrāmı** gel ey sāḳī-i gül-çihre ḳo sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol şūẖ-ı perī-zād

G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā āsāndur ammā ḳorḳarın / Döymeyem sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ **ibrāmına**

G460/3 Gül gibi bāde-i rengīne ne ibrām gerek / Zāhidüñ ḳanın içerdüm eger **ibrām olsa**

ʿibret gözi [1] gönül/kalp gözü; bkz. 'dīde-i ʿibret'

M1/I/5 **ʿİbret gözinde** niceye dek ġaflet uyḫusı / Yitmez mi saña vāḳıʿa-i Şāh-ı şīr-ceng

ʿibret gözin açmak [1] gönül/kalp gözünü açmak

G239/1 Zāhidā **ʿibret gözin aç** ṣūret-i zībāya baḳ / Bir naẓar āyīne-i ṣunʿ-ı cihān-ārāya baḳ

ʿibret göziyle nāẓır (olmak) [1] gönül/kalp gözüyle bakmak

K1/9 Āyā bu zīb ü zīnet-i ʿālem nedür diyü / **ʿİbret göziyle nāẓır iken** dehre nāgehān

ibrīḳ-i zer [1] altın ibrik (şarap destisi bağlamında)

G95/3 **İbrīḳ-i zerden** sāḳıyā laʿl-i müẕābı ḳıl revān / Altun olur işüñ hemān kibrīt-i aḥmer kendidür

iʿcāz-ı Mesīḥā [2] İsa/Mesih'in mucizeleri (dudak ve nefes bağlamında)

G157/3 Mürdeye cānlar virür bīmāra ṣıḥḥat lebleri / Ḥikmet-i Loḳmān u **iʿcāz-ı Mesīḥā** bundadur

G221/2 Mürdeler iḥyā ider enfās-ı müşgīnüñ senüñ / Nuṭḳ-ı cān-baḫşuñdur **iʿcāz-ı Mesīḥādan** ġaraż

icrā eylemek [2] akıtmak ‖ yerine getirmek

K27/19 Cihānda bir ḳurı adı ḳalupdur çeşme-i H̱ıżruñ / Sen **eylersin** bu gün Āb-ı ḥayāt aḥkāmını **icrā**

G9/7 Lūle-i ḫāme ile çeşme-i dilden Bāḳī / **Eyledi** ḳāʾide-i āb-ı ḥayātı **icrā**

ictināb itmek [2]

1. kaçınmak, uzak durmak

G157/7 **İctināb it** ṣoḥbet-i ehl-i riyādan Bāḳıyā / Kim rıżā-yı Ḥażret-i Bārī Teʿālā bundadur

2. çekinmek, sakınmak

G259/3 Ne sende mihr ü vefā var ne bende ṣabr u ḳarār / O yoḳ bu yoḳ ne ʿaceb bizden **ictināb itdüñ**

içmek [31] içmek, yudumlamak (şarap bağlamında);

G478/2 Cem ḳomadı elinden **içdi** müdām cāmı / ʿAks-i lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda

G257/3 Mey **içdügüñ** lebi yādına bildi beñzümden / Ne reng virdi baña cām-ı ḫoş-güvārı görüñ

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr **içe** nev-cevān ola

G175/5 Şöyle şol ḳan olacaġı bize ṣunsun Bāḳī / Nev-bahār irdi gedālar **içecek** demlerdür

G323/3 **İçelüm** laʿl-i müẕābı ṣaçalum cürʿaları / Ḫāk-i gül-zārı bu gün kān-ı Bedaḫşān idelüm

G205/3 Cāna kār eylemesün dārū-yı ḳattāl-i ġamı / Mey-i gül-gūn **içelüm** bārī ḥakīmāne biraz

G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā sözleri ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā ṭoldur a şol ḳan olacaġı **içelüm**

G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş çünki bu ṣoḥbet bāḳī / Mey-i gül-gūn **içelüm** bāde-i cennet bāḳī

G181/3 Müdām **içen** münāfıḳdur dimiş minberde bir vāʿiẓ / Ne çāre hey müselmānlar münafıḳlıḳ zamānıdur

G134/6 Geçmez tenaʿʿumından o kim bezm-i ʿālemüñ / Cām-ı fenāyı ʿāḳıbetüʾl-emr **içer** geçer

G360/3 Nihānī ʿişrete māniʿ degüldür kisvet ey zāhid / **İçerler** bunda ʿārifler ṭoluyı tāc-ı Edhemden

G131/4 Eşk-i ḥasret yüzümüz āl ider añduḳça lebin / Mey-i gül-gūn **içerüz** beñzümüze ḳan getürür

G204/4 **İçeyin** ʿāleme rüsvāy olayın nʾolsa gerek / ʿĀşıḳam ʿāşıḳ-ı bed-nāma ġam-ı neng olmaz

G437/1 Lebüñi āl ile öpmiş ola mı peymāne / **İçeyin** ölmez isem ḳanını ḳana ḳana

G169/1 **İçilse** bāde lebüñsüz ḥarāreti yoḳdur / Şeker yinilse sözüñsüz ḥalāveti yoḳdur

G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı **içmege** bezm-i Cem içre cām / Her kim segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür

G181/2 Çemende ṣu gibi ṣofī şarāb **içmek** gerek şimdi / Behey ṣofī bu mevsimler ne ayıḳlıḳ zamānıdur

G444/3 Şarābı zevraḳ ile **içmenüñ** zamānı degül / Efendi keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda

G308/4 Cām-ı şarābı **içmez** elinde ṭutar ṭurur / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl gül

G365/4 Sāḳī-i devr minnet ile ṣunsa **içmezin** / Āb-ı ḥayātı cām-ı zer-i āfitābdan

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile **içse** kişi meyi ḳatı mest olur

G205/1 Ḳızarur bādeden ol nergis-i mestāne biraz / Mey-i nāb **içse** gözi māʾil olur ḳana biraz

G255/1 Sāḳī elüñde bülbüleyi bülbül eyleseñ / **İçseñ** şarābı ruḫlaruñı gül gül eyleseñ

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / **İçüp** ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

G511/4 Düşürdi efser-i iḳbāli serden / **İçüp** bī-hūş olan cām-ı ġurūrı

G71/5 Cām **içüp** hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör

G307/7 Mey **içüp** mest-i müdām olsa ʿaceb mi Bāḳī / Derd ü ġamsuz güẕerān eyleye bir sāʿat bul

G309/4 Mey **içüp** virmedüñ āyīne-i idrāke cilā / Gider ey şeyḫ-i riyā-pīşe bu idrāk degül

G423/7 Mey **içüp** mest-i müdām olmayıcaḳ ey Bāḳī / Ne göñül baġlasun ādem bu ḫarāb-ābāde

su ve zehir baġlamında;

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu **içsek** bādedür dirler

Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı kʾanda bu ġamgīn göñül / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem **içmeye**

içürmek [2]

1. açmak (dil yarası)

M1/VI/1 Tīġuñ **içürdi** düşmene zaḫm-ı zebānları / Baḥs̱ itmez oldı kimse kesildi lisānları

2. içirmek

G155/4 Şehā bir dem ney-i ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / **İçürsün** düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer

içinde [31]

1. içinde, içine

G456/5 Çemen pür-mevc bir deryā ṣadef gül / **İçinde** lüʾlū-yı şeh-vār jāle

K4/9 Sevād-ı ḫaṭṭ **içinde** noḳṭalardan / Şeb-i tārīk **içinde** şekl-i Pervīn

G92/4 Eşʿārum içre vaṣf-ı leb-i yār gūyiyā / Āb-ı zülāl **içinde** yatur laʿl-pāredür

G128/5 Yaşum deryādur ey Bāḳī **içinde** şāḫ-ı mercānı / Ḫayāl-i naḫl-i bālā-yı nihāl-i erġavānumdur

G329/4 Āb-gīne **içinde** mey gibidür / Leb-i laʿlüñ ḫayāli dilde müdām

G499/4 Cūy-bār-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm / Görinür āb-ı revān **içinde** nīlūfer gibi

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / **İçinden** gene peydā oldı bir künc-i ḫarāb açdum

G478/4 Gir bir nemed **içine** āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var gez ṣūret-i gedāda

2. altında

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk **içinde** mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür

3. arasında

K16/9 Ḳadr-i bülend ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i mülūk-i ʿālem **içinde** ʿalem gibi

K21/19 Nücūm **içinde** S̱üreyyā terāzū ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde vebāl

G62/5 Her kim ki meyl ider zen-i dünyāya Bāḳıyā / Merdāneler **içinde** anı ṣanma er geçer

G342/2 Küḥl idinmek ġubār-ı maḳdemüñi / Cümle aʿyān **içinde** resm-i ḳadīm

G413/3 Meydān-ı ġama çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir merd bulınmaz bu ḳadar ʿāḳil **içinde**

G446/5 Bāḳī ḳarīn-i fürḳatüñ olmaḳ revā mıdur / Aḳrān **içinde** böyle iken imtiyāzda

G527/7 Kemāle māʾil oldı ṭabʿ-ı Bāḳī / Maḥabbet ḫalḳ **içinde** māle düşdi

4. –da/-de

K23/16 Devrān **içinde** aña bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye vaḳt-i selām lām

G36/1 Bulmaġ isterdi ʿaşḳ **içinde** murād / Yār-ı Şīrīn degül midür Ferhād

G45/1 Riyāż-ı ḥüsnde olmış o laʿl-i nāb leẕīẕ / Cihān **içinde** bilürsin olur şarāb leẕīẕ

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ **içinde** ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

G109/1 Bir ān **içinde** ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

G142/4 Pūte-i hicrān **içinde** sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī altun olur

G166/5 Birine beñzemez ben sevdügüm dil-dār ḥüsn ile / Cihān **içinde** çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki āfetler

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr **içinde** gice gündüz zer çeker

G209/4 Bāzār-ı dehr **içinde** gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i ʿiẕār-ı yār gibi ʿanberīn meges

G290/2 Bāġ-ı ümīd **içinde** dilā mīve-i viṣāl / Bir mīve-i ġarībdür olur biter degül

G413/1 Cāy itmiş idi Leylīye Mecnūn dil **içinde** / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil **içinde**

G413/2 Derdüñle ölüp ḫˇāb-ı ʿadem içre yatandur / Āsāyiş ider var ise bu menzil **içinde**

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i cānuñ / Şol çengdeki naġmeye beñzer ḳıl **içinde**

G413/5 Göz yaşını şol deñlü revān eyledi Bāḳī / Ḳaldı reh-i ʿaşḳuñda ayağı gil **içinde**

5. arkasına

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey cān / Ebr-i siyāh **içinde** gizlendi māh-ı tābān

içre [90] Bkz. TS. C. III, s. 2008-11

1. -da/-de, içinde

K2/38 Baḥr-i naẓm **içre** bu gün dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur nitekim gevher-i kān

K2/48 Ne revādur fużalā ḳala ḳıbāb altında / Kim görüpdür kʾola deryāyı ḥabāb **içre** nihān

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dāʾim gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn **içre** ser-gerdān gelür

K3/28 Feṣāḥat gül-istānı **içre** dem-ā-dem / Ṣu gibi revān ide bülbüller ez-ber

K11/8 Nʾola ḫurşīd-veş başuñ göge irdiyse ḥüsn **içre** / Ser-efrāz-ı cihān ol çāre-sāz-ı derd-mendān ol

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn **içre** / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

K20/35 Bu gül-şen **içre** seni serv-i ser-firāz görüp / Ṣu gibi ayaġuña aḳdı ḫāṭır-ı meyyāl

K22/33 Bāġ u būstān **içre** tā ola bisāṭ-ı sebzeye / Ṣubḥ-dem berg-ı ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem çekān

K23/21 Fażlı feżāsı **içre** bu eflāk-i bī-ḳarār / Evc-i hevāda yidi muʿallaḳ döner ḥamām

K24/35 Ḫūb olur ʿārıżuñ üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Āb-ı nāb **içre** ṭurur tāze vü ḫoş-ter sünbül
M2/IV/6 Ḳondı ṣaḥn-ı çemene ravża-i firdevs **içre** / Sāye-bānlar ḳurılup çetr-i hümāyūnlar ile
G2/2 Hevāñ **içre** ezel bir ṣadme urdı ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā
G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm **içre** / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā
G5/4 Bezm **içre** ṣurāḥī gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī lebüñe ḳan yaġı oldı mey-i ḥamrā
G44/5 Ḫāk-i rāhuñ ideyin āhumla / Rūzgār **içre** ġamuñla ber-bād
G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār **içre** biten ney gibi her ān ditrer
G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i şemşīrüñ yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum **içre** āl olur
G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege bezm-i Cem **içre** cām / Her kim segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür
G96/5 Reşk itme ʿömr-i devlet-i dünyāya Bāḳıyā / Kim ḫᵛāb-ı ġaflet **içre** hemān bir ḫayāldür
G120/2 Zaḫm-ı sīnem **içre** cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur
G120/4 Aġzuñ **içre** diş midür ya ġonca **içre** jāle mi / Kevkeb-i dürrī midür ya lüʾlū-yı lālā mıdur
G130/6 Bir kīse **içre** lāle bu gün bezm-i bāġda / Ġayb itdi jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār
G136/2 Yanar od **içre** girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür
G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr **içre** şimdi şöhre-i devrān olup gezer
G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ naẓm **içre** Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn olmışdur iḥsānuñ ẓahīr
G153/6 Keştīde bād-bān u ṣu **içre** ṣadef degül / Emvāc-ı baḥr-i eşküme deryā ḳulaḳ çeker
G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer **içre** lüʾlūdur
G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ **içre** şināver geçinenler ne bilür / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür
G208/3 Şarāb āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn āfitāb olsa / Cinān **içre** gerekmez baña cānān olmasa meclis
G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān **içre** ol kim cevher-i cān gizlemiş
G217/7 Bir güherdür ṭabʿ-ı Bāḳī kān-ı imkān **içre** kim / Āfitāb-ı luṭf-ı sulṭān ile bulmış perveriş
G229/5 Cāmiʿ **içre** göre tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf
G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm **içre** ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i gül-zārı seyr it lāle-i ḥamrāya baḳ
G243/3 Bezm-i şevḳuñ **içre** devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ
G261/5 Bāḳıyā mey-gedenüñ ehl-i ḫarābāt **içre** / Ḫidmet-i ḫāk-i deri devlet-i Dārādan yig
G262/5 Şehr **içre** ḫalḳ bir birine gösterür beni / Mihri hilāle beñzedeli meh-liḳālaruñ
G279/7 Şu meclis **içre** kim dāʾim ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿīşı insānuñ
G282/4 Mıṣr-ı ḥüsn **içre** ey şeh-i ḫūbān / Almaġa vaṣluñı ḫazīne gerek
G308/6 Bezm-i ġam **içre** olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i pür-melāl gül
G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i şāh-ı cihānı ḫāk / Kān **içre** ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār laʿl
G311/9 Bāġ **içre** dökse cürʿasın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl
G314/2 Gösterür gül-şen **içre** ḳāmetüñi / Barmaġ ile biri birine nihāl
G315/1 Nʾola dehr **içre** nişānum yoġ ise ʿAnḳāyem / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem
G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ **içre** ben ḳaçurdum Ḳāfa sīmurġı / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum
G322/3 Ne meclis **içre** nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum
G331/6 Āb-dār olsa nʾola mīve-i şiʿr-i Bāḳī / Urmadı kimse bu bāġ **içre** daḫı böyle ḳalem
G334/3 Ḳadr ü şerefde sen güher-i kān-ı salṭanat / Baḥr **içre** dürr-i nāb gözi yaşlu bir yetīm
G359/3 İl bezm-i vefāñ **içre** ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ elinden
G368/1 Saña kūyuñ **içre** olana ḳarīn / Melek hem-nişīn ü felek şeh-nişīn
G379/3 Çīn **içre** yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār çīn
G387/6 Bir ḫᵛāb-ı ġaflet **içre** ḫayāl-i muḥālde / Geçdi nesīm-i ṣubḥ gibi ʿömr-i nāzenīn
G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol gül-i gül-zār-ı cān / Bāġ-ı ḥüsn **içre** nihāl-i erġavān olmış hemān

G390/4 Erġavānī cāmeñ **içre** oldı cismüñ ey perī / Erġavānī cild ile gūyā kitāb-ı Gül-sitān

G398/8 Sevād-ı ḫaṭda naẓm-ı āb-dārum / Çemen-zār **içre** olmışdur aḳar ṣu

G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi cānāne ṭuyurma / Cān **içre** nihān eyle velī cāna ṭuyurma

G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / Ḥüzn **içre** ḳomaz ḳıṣṣayı iḫvāne ṭuyurma

G407/4 Āteş-i rezm **içre** ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G413/2 Derdüñle ölüp ḫˇāb-ı ʿadem **içre** yatandur / Āsāyiş ider var ise bu menzil içinde

G413/4 Bu cism-i dü-tā **içre** fiġānı reg-i cānuñ / Şol çengdeki naġmeye beñzer ḳıl içinde

G437/2 Nūş-ı cām eyler iken meclis-i mestān **içre** / Lebüñ ol ḥālet ile girmemek olmaz ḳana

G447/4 Sīnemde zaḫmuñ **içre** olan penbe-i fetīl / Ol yāsemīne döndi ki ḳorlar ḳaranfüle

G450/2 Aġzuñ **içre** ey leṭāfet gül-sitānı ol zebān / Ḳırmızı gül yapraġıdur ġonca-i sīr-ābda

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk **içre** şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

G473/5 Olur ʿaşḳ **içre** ḫūn-ı dīde rīzān / Dil-i ʿuşşāḳ-ı ġam-perver şikeste

G476/5 Seyl-i eşküm **içre** çeşm-i dür-feşān / Bāḳıyā gūyā ṣadef ʿummānda

G477/2 Ṣaf ṣaf çemende serv dizilsün selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen **içre** ṣalın ʿizz ü nāz ile

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ biʾllāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk **içre** ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi

G489/6 Maḥabbet **içre** giriftār-ı hecr olan ʿāşıḳ / Deñizlere düşüben ṭuʿme-i neheng oldı

G499/4 Cūy-bār-ı eşküm **içre** çihre-i zerdüm benüm / Görinür āb-ı revān içinde nīlūfer gibi

G509/6 Zāhidā ʿaşḳ **içre** teʾs̱īr eylemez Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin diñlemez efsāneyi

G542/1 Ey göñül aʿyān-ı devlet **içre** himmet ḳalmadı / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki kāse mey **içre** seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

2. arasında

K1/2 Ḫayl-i kevākib **içre** yanup meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

K1/24 Deryā-mis̱āl ʿaskerüñ **içre** ʿalemlerüñ / Fetḥ ü ẓafer sefīnesine açdı bād-bān

K5/13 ʿAlevlerdür duḫān **içre** görinür tīġler gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı rezm-gāhı ḳılsa ẓulmānī

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre kevākib **içre** hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl

K21/15 Ebū Ḥanīfe-i s̱ānī Ebuʾs-suʿūd ol kim / Feżāʾil **içre** efāżıl olupdur aña ʿıyāl

G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı felekdür mesīr aña / Degmez gedālar **içre** işigüñde yir aña

G92/4 Eşʿārum **içre** vaṣf-ı leb-i yār gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde yatur laʿl-pāredür

G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ **içre** anuñʾçün Kūh-ken ser-dārdur

G112/2 Ser-i nīzeñe irgüren başını / Cihān ḫalḳı **içre** ser-efrāz olur

G277/1 Ġoncalar **içre** nihān eyleme gül-berg-i terüñ / Yaʿnī seyr eyleyelüm sīneñi çöz dügmelerüñ

G493/1 Çeng çün nāleme dem-sāz oldı / Sāzlar **içre** ser-efrāz oldı

3. -a/-e, içine

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar od **içre** atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli sindānı

G30/4 Bu bāzār **içre** düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey cān riştesi şimden girü dürr-i ʿAdenden geç

G58/4 Dām-ı āġūş **içre** düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i eşküm egerçi lüʾlū-yı şeh-vārdur

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn **içre** düşmiş ṣanki bir mūdur

G307/2 Gelme bī-nām u nişān ehl-i ḫarābāt **içre** / Yüri var şehr-i melāmetde biraz şöhret bul

4. -da/-de, hususunda

K20/41 Belāġat **içre** ben ol şeh-süvār-ı meydānem / Ki eyledüm şuʿarā-yı zamāneyi pā-māl

G44/6 Şiʿr-i Bāḳīye naẓīr olmaz hīç / Fenn-i ʿaşḳ **içre** olupdur üstād

ʿīd **[19]** bayram; bkz. ʻmübārek ʿīdʼ md.

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün **ʿīd** irdi ḳurbān ol
K25/5 Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur şeb-i **ʿīd** irdi diyü / Muṭrıb-ı çarḫ eline aldı meger mūsīḳār
G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı **ʿīd** / Ḫalḳa dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı **ʿīd**
G39/3 Ayaġuñ tozıyla vezn itmez birin ehl-i naẓar / Ṭopṭolu Yūsuf-liḳālarla bu gün mīzān-ı **ʿīd**
G39/4 Ṣalınur her şāḫ-ı gül nāzük nihāl-i erġavān / Bāġ-ı cennetden nişān virdi bahār-istān-ı **ʿīd**
G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i **ʿīd** ile māh-ı nevi dünyā gözedür
G387/1 Gül-şende ḳurdılar yine taḫt-ı zümürrüdīn / Sulṭān-ı **ʿīd** güller ile oldı hem-nişīn
M2/III/1 **ʿĪd** yaḳlaşdı döşensün yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup eyvān-ı saʿādetde buyursun Sulṭān
G392/6 Ḫān Meḥemmed şeh-i ʿādil ki zamān-ı ʿadli / **ʿĪd** u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı tezyīn
G410/5 **ʿĪd** yaḳlaşdı ṣalıncaġa binüp ṣalına mı / Yine ol Yūsuf-ı s̱ānī gire mi mīzāne
K23/13 Peyk-i zamāne zer teberin dūşına alup / İrgürdi Ḫᵛāce ḫidmetine **ʿīddan** peyām
G537/6 **ʿĪdden** rūz-ı viṣāli bilürüz aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün ammā ḳatı çoḳ ferdāsı
G417/1 Ne **ʿīde** beñzedür rūz-ı viṣālüñ dil ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre irişenler irer ol rūz-ı fīrūze
G328/9 Hem-rikāb itdi **ʿīdı** ḫusrev-i gül / Cām-ı gül-gūnı hem-ʿinān idelüm
G392/7 ʿĀleme **ʿīd-i** saʿīd ol yiter ey Bāḳī kim / Ola pāyende saʿādetde şehenşāh-ı güzīn
G329/6 Vuṣlatuñ **ʿīdına** irersem eger / Bāde-i laʿlüñ ile ṣavmı ṣıyām
G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ **ʿīdına** irgür / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

bahar ile bayramın aynı zamana denk gelmesi bağlamında;

G51/2 Mevsim-i gül **ʿīd** ile yār u muṣāḥib düşdiler / Bir birine iki dil-berdür maḥabbet gösterür
K13/2 **ʿĪd** ü gül hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer ṣundı hilāl / Göklere çıḳsa yiridür naʿre-i mestān eger

ʿīd-i Eḍḥā [3] Kurban bayramı

G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ **ʿīd-i Eḍḥādur** / Cemālüñden müzeyyen her ṭaraf ʿālem temāşādur
G135/3 Mis̱āl-i ḫūn-ı ḳurbāndur şaḳāʾiḳ ṣaḥn-ı gül-şende / Cihān pür-şūr u ġavġā şöyle beñzer **ʿīd-i eḍḥādur**
G39/6 Şimdi tīġ-i cevr ile öldürme ḳurbān olduġum / **ʿĪd-ı Eḍḥā** geldüginde idesin ḳurbān-ı ʿīd

ʿīd-i şerīf [1] Ramazan bayramı

K23/10 Cirm-i ḳamer hilāl ile ʿayn-ı ʿAlī yazar / **ʿĪd-i şerīfe** irmek içün ḳadr ü iḥtirām

ʿīd-ı viṣāl [1] vuslat bayramı; bkz. ‘viṣāl ʿīdı’, ‘vuṣlat ʿīdı’ md.

G372/5 Dirīġ eyler mi Bāḳī cānı ḳurbān olduġum senden / Fidā yoluña varı tek hemān **ʿīd-ı viṣāl** olsun

ʿīd-geh/gāh [6] bayram yeri (güzellerin bayram yerinde dolaşması ve dolaplarda sallanmaları, âşıkların ayak seyrine çıkmaları bağlamlarında)

G464/5 **ʿĪd-gāhuñ** göreyin iñlesün ol dolābı / İle seyr itdürür ol sīm-beri döne döne
G135/2 Nihāl-i nārven ṣaḥn-ı çemende ṣalınur gūyā / Miyān-ı **ʿīd-gehde** bir nigār-ı serv-i bālādur
G160/2 Meydān-ı **ʿīd-gehde** perī-çihreler gibi / Fāḫir libāslar ile ḫıram itdi nev-bahār
G412/2 Ṣalındı **ʿīd-gehde** serv-ḳadler mest-i nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i yār elde
G51/3 **ʿĪd-gehde** varalum dolāba dil-ber seyrine / Görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret gösterür
G123/2 Zīnet-i bāġ u bahār olmış nihāl-i erġavān / **ʿĪd-gehde** ṣalınur maḥbūb-ı müstes̱nā mıdur

idrāk [1] bkz. ‘āyīne-i idrāk’ md.

G309/4 Mey içüp virmedüñ āyīne-i idrāke cilā / Gider ey şeyḫ-i riyā-pīşe bu **idrāk** degül

idrāk eylemek/itmek [3]

1. anlamak, algılamak

G162/5 Ḳalem-i ṣunʿ-ı Ḥaḳda sehv olmaz / Öyle **idrāk idenler** aḥmaḳdur

2. farketmek

G188/4 Dil-i dīvāne senüñ görmeyeli zülf ü ruḫuñ / Ṣanma cānā giceden gündüzi **idrāk eyler**

3. tadına varmak

G271/3 Maḥabbet leẕẕetin **idrāk iden** miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan yig

ifşā kılmamak [1] açmamak, açıklamamak

G496/2 Zāhide ʿaşḳuñ ġamın hem-ḥāl ṣandum söyledüm / **Ḳılmayaydum** derdümi bī-derde **ifşā** kāşkī

iftiḫār [2]

1. şeref

K17/8 Ol kim ġubār-ı der-gehine intisāb ile / Eflāke irdi küngüre-i tāc-ı **iftiḫār**

2. övünç, gurur

G245/1 Kemāl u fażl ile ʿālemde **iftiḫārum** yoḳ / Melāmet eylese ʿaşḳuñ cihāna ʿārum yoḳ

iftiḫār eylemek [1] övünmek, şeref duymak

K9/9 Farḳında tāc-ı devlet ü iḳbāl ser-firāz / Taḫtında taḫt-ı ʿizzet ü baḫt **eyler iftiḫār**

ifżāl itmek [1] bağışlamak, lutfetmek

K20/36 Sezā-yı merḥamet ü müstaḥıḳḳ-ı ʿāṭıfetem / Nevāl-i fażluñ **iderseñ** maḥallidür **ifżāl**

iġtinām itmek [1] nasiplenmek

K23/32 Ḫātem bu devr içinde geleydi cihāna ger / **İtmek** dilerdi süfre-i cūduñdan **iġtinām**

iġvā [1] ayartma, baştan çıkarma

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melāʾik yaraşur merdümlere / Uymasun dīv-i raḳībüñ ol perī **iġvāsına**

iḥāṭa itmek [1] sarmak (elbise bağlamında)

G193/4 Zer-beft cāme geydi ser-ā-ser ṣanur gören / **İtse iḥāṭa** cismümüzi yanar odumuz

iḫbār itmek [1] bildirmek, rivayet etmek (tarihçi bağlamında)

K25/36 Bu feżāʾil ki saña Bārī Teʿālā virmiş / **İtmeyüpdür** daḫı bir nāḳil-i aḫbār **iḫbār**

iḫfā [1] gizleme, saklama

G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan sīne kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri derd-i dilüñ **iḫfāsına**

ihmāl itmemek [1]

1. gözden uzak tutmamak

K21/20 Kemīne-bende-i dīrīneñem ḫudāvendā / Bu bende cānibini luṭfuñ **itmesün ihmāl**

2. savsaklamamak

G177/4 Beni öldürmege gel ey püser **ihmāl itme** / Atalar dimediler ḫayr işi teʾḫīr ideler

iḥrāḳ-i nār [1] diri diri ateşte yanma ‖ ʿiḥrāḳ bi'n-nār (diri diri yakma cezası)

G200/1 Dil teb-i hecr-i yāre ḳatlanmaz / Kimse **iḥrāḳ-i nāre** ḳatlanmaz

iḥsān [11] cömertlik, lutuf ‖ bağış, hediye (padişah/sevgiliden beklenen iyilik)

K2/54 Merḥamet mevsimi **iḥsān** demidür sulṭānum / Luṭf ḳıl her ne ise devletüñe lāyıḳ olan

K22/35 Mesned-i rifʿatde genc-efşān-ı **iḥsān** ol müdām / ʿÖmr ü devlet pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

K26/13 Kef-i kān ḫāṣiyetinden görüp **iḥsān** nicʾolur / Yirlere geçdi ḥayādan utanup genc-i defīn

G39/7 Āşıḳa **iḥsān** ise maḳṣūd elüñde dostum / Dest-būsuñdur muḥaṣṣal Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd

G2/5 Zer-efşān ol kef-i **iḥsān** ile seyr eyle ʿālemde / Cihān-gerd ü cevān-merd-i cihān ol āfitāb-āsā

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i bahār-ı **iḥsān** / Nem-i cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı emel

K5/19 Kef-i cūduñ keremler kim ḳılupdur ehl-i ʿirfāna / Ol **iḥsānı** gül ü nesrīne ḳılmaz ebr-i nīsānī

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i **iḥsānuñ** / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül

G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ naẓm içre Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn olmışdur **iḥsānuñ** ẓahīr

Kt1/5 Eyledi keşf ile iẓhār-ı kerāmet keremüñ / İtdi müşkillerümüz ḫᵛāce-i **iḥsānuñ** ḥal

Kt1/6 Kime kim reh-ber ola bedraḳa-i **iḥsānuñ** / Yolına ḳarşu ṭutar şemʿ-i hidāyet meşʿal

iḥsān-ı ʿīd [1] bayram hediyesi/bağışı

G39/7 Āşıḳa iḥsān ise maḳṣūd elüñde dostum / Dest-būsuñdur muḥaṣṣal Bāḳīye **iḥsān-ı ʿīd**

iḥsān u ʿaṭā [1] lutuf ve cömertlik

K19/19 Eli **iḥsān u ʿaṭā** mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb ger ola ġarḳ-ı zer ü zīver ḫātem

iḥsān u cūd u maʿdelet [1] cömertlik ve adalet (padişah prototipinin en önemli iki özelliği)

G280/1 **İḥsān u cūd u maʿdelet** oldıysa ʿādetüñ / Ḫurşīd ü māha fer vire necm-i saʿādetüñ

iḥsān eylemek [4] vermek, bağışlamak, bahşetmek

K2/42 Ol zamān kim birisin medrese-i ʿāliyenüñ / **Eyledüñ** aña kemāl-i keremüñden **iḥsān**

K7/24 Bāḳīye eżʿāfın **iḥsān eyledi** elṭāf-ı şāh / Ol kerem kim Şeh Selīm ü Ḫān Süleymān eyledi

G272/1 ʿĀşıḳ-ı bī-dillere cevr-i firāvān eyledüñ / Müstedām ol dostum luṭf itdüñ **iḥsān eyledüñ**

G449/3 Disem bir būse vir cānā dir **iḥsān itdi mi** Leylā / Cemāli bāġınuñ şeftālūsından Ḳays-ı nā-şāde

iḥsān eyle! [6] lutfet!, büyüklük göster!, kerem et!

G475/1 Baña cevr ile cefā eyleme **iḥsān eyle** / Ġayrıya mihr ü vefā eyleme **iḥsān eyle**

G475/2 Ṣunuben ḫᵛān-ı viṣālüñi raḳībe her dem / Ġamuñı baña ġıdā eyleme **iḥsān eyle**

G475/3 İllere luṭf u kerem eyleyicek sulṭānum / Cevr ile ḳahrı baña eyleme **iḥsān eyle**

G475/4 Oḳ gibi ṭoġruyam atma beni yābāne şehā / Ḳāmetüm hecr ile ya eyleme **iḥsān eyle**

G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili derd ile dermānde ḳoyup / Ġayrı derdine devā eyleme **iḥsān eyle**

iḥtimāldür! [1] büyük olasalıkla!, büyük ihtimalle!

G100/5 Bār-ı belā-yı ʿaşḳa heves ḳılma Bāḳıyā / Zīrā taḥammül itmeyesin **iḥtimāldur**

G96/3 Bār-ı ġam-ı maḥabbeti yüklenme ey göñül / Āḫır taḥammül itmeyesin **iḥtimāldür**

ihtimām [1] gayret

K23/19 Şemşīr-i **ihtimāmına** nisbet kelīl ü künd / Ger tīġ-i Ḳahramān ola ya ḫod hüsām-ı Sām

ihtimām eylemek [1] ihtimam göstermek

K23/25 Gün gibi başı göklere irdi şu kimsenüñ / Kim ẕerre deñlü **eyledi** şānında **ihtimām**

iḫtiraʿ eylemek [1] bulmak (benzersiz bir şey söylemek) ‖ bestelemek

G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i ġamuñda **iḫtiraʿ eyler** / Ḳoyup elden felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler

iḥtirāz [1] kaçınma, sakınma

G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i belā nā-gehān irer / Tīr-i ḳażādan umma ḫalāṣ **iḥtirāz** ile

iḥtirāz itmek [1] sakınmak, çekinmek (içkiyi ulu orta içme bağlamında)

G40/4 **İḥtirāz itmedüñüz** aldılar elden cāmı / Vāḳıf itmeñ ṣaḳınuñ kimseyi esrāra meded

iḥtişām [1] gösterişli, görkemli, muhteşem

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm tā ki yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i **iḥtişām**

iḥtiyāc [1] nafaka

K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi her ki ḳapuñdan bilmez / **İḥtiyācı** eline ḥalḳa-i her der ḫātem

iḥtiyāc ʿarż itmemek **[1]** yoksulluğunu gizlemek, kimseye dilenmemek; bkz. ʻʻarż-ı iḥtiyāc eylememek' md.

G31/3 Bir pāre nān-ı ḫuşk ile ʿömrüñ geçerse ger / Açma bu rāzı kimseye **ʿarż itme iḥtiyāc**

iḫtiyār **[6]**

1. irade

G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde zīrā kimseye hīç **iḫtiyār** olmaz

G441/1 Ten pāy-māl ü serde ġam-ı ʿaşḳ-ı yār ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül **iḫtiyār** ise

G178/1 Başdan meclisde sāḳīler ḳarārum aldılar / Çekdiler evvel elümden **iḫtiyārum** aldılar

G245/3 Ḥużūr-ı pīre yitişdüm egerçi her fende / Velī güzelleri sevmekde **iḫtiyārum** yoḳ

2. kendi isteğimizle

G416/4 Eṭvār-ı ʿaşḳı itmedi çün iḫtiyār ʿaḳl / Andan ferāġat eyleyelüm **iḫtiyār** ile

3. yaşlı, ihtiyar ‖ tecrübeli

G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ **iḫtiyārıdur** / Güzel sevmekde zīrā kimseye hīç iḫtiyār olmaz

iḫtiyār itmek **[6]** yeğlemek, tercih etmek, seçmek

G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde ārām **iḫtiyār itmek** / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç

G206/2 Faḳr küncin **iḫtiyār itdi** şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

G273/5 Bezm-i kes̱retden çekildi cām-veş Bāḳī göñül / Tekye-i vaḥdetde ʿuzlet **iḫtiyār itsem gerek**

G344/4 Mürīd-i ʿaşḳ oldum ben tecerrüd **iḫtiyār itdüm** / Eger meyl eyler isem bir zen-i dünyāya nā-merdüm

Kt20/2 Künc-i ʿuzlet **iḫtiyār idüp** varup bir gūşede / Ḫāk bilüp kendözin ölmezden evvel ḫāk ide

G495/3 ʿAşḳa Manṣūr eger olmasa fermān-berdār / **İḫtiyār itmez idi** kendüye ber-dārlıġı

iḫtiyār itmemek **[1]** kabul etmek, katlanmak, razı olmak

G416/4 Eṭvār-ı ʿaşḳı **itmedi** çün **iḫtiyār** ʿaḳl / Andan ferāġat eyleyelüm iḫtiyār ile

iḫtiyār eylemek **[2]** yeğlemek, tercih etmek

K19/13 Ṭavḳ-ı zerrīn ṭaḳınup yine ḳazıtmış ḳaşın / **İḫtiyār eylemiş** üslūb-ı Ḳalender ḫātem

G300/4 Gül-şen-i kūyında meʾvā bulsa ol ḥūrī-veşüñ / **İḫtiyār eyler mi** bāġ-ı ḫuldi ādem ey göñül

iḫtiyār yoḳ! **[1]** elimde değil!

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa **iḫtiyār yoḳ** / Vaʾllāhi bī-günāhın efendi bu bābda

G450/5 **İḫtiyārı yoḳ** ḳapuñda āh u efġān itmege / Pādişāhum Bāḳīyi maʿẕūr ṭut ol bābda

iḫtiyārī **[1]** kendi iradesi ile, bilerek

G277/6 Cümle tedbīr pes-i perdeden üstāduñdur / **İḫtiyārī** mi ṣanursın ḥarekātın ṣuverüñ

iḫvān **[1]** dostlar, yakınlar ‖ Hz. Yusuf'un kardeşleri

G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / Ḥüzn içre ḳomaz ḳıṣṣayı **iḫvāne** ṭuyurma

iḥyā **[2]**

1. diriltme, hayat verme

Mtl 6 Būseyle mürde dilleri **iḥyāya** başladuñ / İḥyā-yı muʿcizāt-ı Mesīḥāya başladuñ

2. canlandırma, gerçekleştirme

Mtl 6 Būseyle mürde dilleri iḥyāya başladuñ / **İḥyā-yı** muʿcizāt-ı Mesīḥāya başladuñ

iḥyā eylemek/itmek **[4]**

1. canlandırmak, gerçekleştirmek

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde luṭfuñ tāze cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal **eyledüñ iḥyā**

2. sevindirmek, memnun etmek

G37/2 Beni yād eyledüñ **iḥyā itdüñ** / Öldiler gitdiler ammā ḥussād

3. diriltmek, hayat vermek

G221/2 Mürdeler **iḥyā ider** enfās-ı müşgīnüñ senüñ / Nuṭḳ-ı cān-baḫşuñdur iʿcāz-ı Mesīḥādan ġaraż

G384/2 Leb-i cān-baḫşı ile mürdeler **iḥyā itsün** / Nicʾolur muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā göresin

iḳbāl [21] mutluluk, saadet, baht, talih

K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü **iḳbāl** hem-nişīn / Cām-ı sipihr sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān

K20/17 O kim debīr-i ezel çekdi kilk-i ḳudretle / Şerīf nāmına tevḳīʿ-nāme-i **iḳbāl**

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf aduñla müşerref ḳabāle-i **iḳbāl**

K26/31 Lāyıḳ-ı devlet ü şāyeste-i **iḳbāl** oldur / Ḳalmaya Bāḳī-i bī-çāre melūl ü ġamgīn

G72/5 Serde ey Bāḳī ġam-ı zülf-i hümāyūn-fāl var / Sāye-i baḫt u saʿādet māye-i **iḳbāl** olur

G233/6 Ṭalʿat-i şāhid-i **iḳbāl** nümāyān olmaz / Sīne-i ehl-i ṣafā āyīne-dār olmayıcaḳ

G292/5 Ḫıṭṭa-i Rūmdadur ʿırḳ-ı nihāl-i **iḳbāl** / Özleme ḫāk-i Ḫorāsān u ʿIrāḳı berü gel

G384/7 Bāḳıyā cilve ḳılur ṣūret-i **iḳbāl** ol dem / Ki göñül āyīnesin pāk ü mücellā göresin

G466/9 Zīnet-i gül-şen-i **iḳbāle** yiter ey Bāḳī / Çihre-i baḫt-ı şehenşāh-ı muẓaffer lāle

G403/9 Minnet Ḫudāya baḫt müsāʿid sitāre yār / **İḳbāl-i** Ḫān Murād-ı saʿādet-nedīm ile

K6/10 Ḫān Murād ol kāʾinātuñ ḳıble-i **iḳbāli** kim / Kaʿbe-i der-gāhına şāhān u dervīşān gelür

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda rāyet-i **iḳbāli** pāy-merd / Rūz-ı veġāda ḳabża-i şemşīri dest-yār

K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi basīṭ-i arża **iḳbāli** / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi felek ol şāha erzānī

K23/26 Āyīnedür ki ṣūret-i **iḳbāli** gösterür / Ṣaḥn-ı sarāy-ı devleti ferşinde her ruḫām

G511/4 Düşürdi efser-i **iḳbāli** serden / İçüp bī-hūş olan cām-ı ġurūrı

K7/16 Devr-i gül ṣanmañ cihānı böyle tezyīn eyleyen / Yümn-i **iḳbāl-i** Ḫudāvend-i cihān-bān eyledi

K7/31 Secde-gāh itsün cihāna ḫāk-i der-gāhuñ o kim / Āsitānuñ ḳıble-i **iḳbāl-i** şāhān eyledi

G141/5 Biz ṭālib-i teveccüh-i **iḳbāl-i** rūzgār / Gül-berg-i bāġ-ı ʿömr ise ber-bād olup gider

G235/3 Ḳıble-i **iḳbāl-i** ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ

M3/V/4 Tār-ı zülf ü ṭurra-i ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / Sāl-i **iḳbālin** Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün

K5/38 Ser-efrāz ol serīr-i salṭanatda gün gibi dāyim / Münevver ḳılsun **iḳbālüñ** bu nüh fīrūze eyvānı

iḳbāl u baḫt [6] mutluluk ve talih

M1/VII/8 **İḳbāl ü baḫt-ı** ḫusrev-i āfāḳ müstedām / Rūḥ-ı revān-ı Şāha Taḥiyyāt veʾs-selām

K3/30 Duʿā idelüm rūy-ı **iḳbāl u baḫtı** / Dem-ā-dem ola gül gibi tāze vü ter

K9/8 Ol āsitānı ḳıble-i **iḳbāl u baḫt** olan / Sulṭān Meḥemmed aʿẓam-ı şāhān-ı tāc-dār

K16/8 Ol şeh-süvār-ı ʿarṣa-i **iḳbāl ü baḫt** kim / Şāhān-ı dehr atı öñince ḫadem gibi

K21/28 Hemīşe nergis-i **iḳbāl u baḫt** ḫᵛāb-ālūd / Hemīşe ṭurra-i ṭāliʿ müşevveşüʾl-aḥvāl

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i **iḳbāl ü baḫtuñ** şeh-süvārısın / Virür naʿl-i semendüñ şuʿle mihr-i ʿālem-efrūze

iḳbāl ü cāh [1] yüce makam

M1/II/1 Ḥaḳḳā ki zīb ü zīnet-i **iḳbāl ü cāh** idi / Şāh-ı Sikender-efser ü Dārā-sipāh idi

iḳbāl ü devlet [1] talih ve mutluluk

M3/I/1 Ṭāliʿ oldı neyyir-i **iḳbāl ü devlet** ṣubḥ-dem / Şuʿle ṣaldı ʿāleme necm-i hidāyet ṣubḥ-dem

iḳbāl ü ʿizzet [2] mevki ve itibar ‖ yücelik

M1/III/7 Çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i kevn ü mekān idi / **İḳbāl ü ʿizzet** olmış idi yār ü hem-ʿinān

K22/35 Mesned-i rifʿatde genc-efşān-ı iḥsān ol müdām / ʿÖmr ü devlet pāy-dār **iḳbāl ü ʿizzet** cāvidān

iḳbāl itmek [2] yönelmek, rağbet etmek ‖ karşılamaya çıkmak

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler **iḳbāl itsün** / Gelsün ol luṭf u kerem kānına şād u ḫandān?

K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı devletüñde kāʾināt / Ḫalḳ **iḳbāl-i** cenāb-ı pāk-i Yezdān **eyledi**

iḳbāl ḳılmak [1] yüzünü döndürmek, teveccüh etmek

K2/7 Devlet **iḳbāl ḳılup** eyledi ṭāliʿ yārī / Ḥāṣılı üstümüze döndi sipihr-i gerdān

iki ʿayn [1] iki göz (iki mıṣrāʿ paralelliğinde)

G378/1 Aḳsa gözden ḳad-i mevzūnı ġamından **iki ʿayn** / İki mıṣrāʿ döner ḳaşlarumuz ẕü'l-baḥreyn

iki ʿālem bir yaña olmak [2]

G11/4 Dest-i miḥnetden alınmaya yaḳam / Ger **olursa iki ʿālem bir yaña**

G351/2 Hemān ol Yūsuf-ı s̱ānī iner ancaḳ terāzūdan / ʿAdīl olmaz gerekse **iki ʿālem bir yaña olsun**

iki cihān [4] dünya ve ahiret

M1/VIII/10 Dāʾim çerāġ-ı devlet ü baḫtın münevver it / **İki cihānda** göñli murādın müyesser it

G290/5 **İki cihāna** virmedi bir yār-i sādeyi / Bāḳī esīr-i ḳayd-ı nuḳūş u ṣuver degül

M1/VI/8 Minnet Ḫudāya **iki cihānda** ḳılup saʿīd / Nām-ı şerīfüñ eyledi hem ġāzī hem şehīd

M2/IV/8 Minnet Allāha kemāl-i kerem-i Rabbānī / Eyledi **iki cihān** devletini erzānī

iki cānib [1] karşı karşıya dizilmiş

G229/2 Seni seyr itmek içün reh-güẕer-i gül-şende / **İki cānibde** ṭurur serv-i ḫırāmān ṣaf ṣaf

iki cānlu [1] gebe, hamile

G102/5 Ol lebler ile aş yirer belki ḳanuma / İmrenmesün dehānı meded **iki cānludur**

iki dīde [1] iki göz

G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ baḥre dönüpdür yaşı / İki zevraḳdur **iki dīdesi** deryā gözedür

iki gözü mā gözetmek [2] iki gözü su ummak/beklemek

G67/7 ʿĀrıżuñ ḥasreti bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil ḫaste yatur **iki gözi mā gözedür**

G244/5 Teşne-leb **iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür** / Pister-i ġamda yatur Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ

iki kara göz [1] bkz. 'ḳara gözler' md.

G260/4 Şāhīn eline düşmişe döndi tezerv-i dil / İndi süzildi üstine **iki ḳara gözüñ**

iki ḳanlu [1] katil, kan dökücü (şarap ve kebap bağlamında)

G20/4 Şaḫne-i devrān n'ola çekse çevürse dem-be-dem / **İki ḳanludur** añılmış bāde-i nāb u kebāb

iki kemān [1] pehlivan'ın kemankeş anlamı bağlamında;

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān çeker / Şol pehlevāna döndi ki **iki kemān** çeker

iki ḳul [1] 'mihr ü māh' paralelliğinde

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ sulṭān-ı ʿālī-şānısın / Mihr ü māh **iki ḳuluñ** girmiş ḳabā-yı zer-keşe

iki mıṣrāʿ [3]

K27/3 **İki mıṣrāʿ** iki yanında ḫoş mevzūn u dil-keşdür / Der-i devlet-sarāy-ı dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

G378/1 Aḳsa gözden ḳad-i mevzūnı ġamından iki ʿayn / **İki mıṣrāʿ** döner ḳaşlarumuz ẕü'l-baḥreyn

G398/9 Ya ḫod bir nev-ḫaṭ aʿlā dil-rübādur / **İki mıṣrāʿ** olupdur aña ebrū

iki micmer [1] iki buhurdan (yüzün iki tarafına düşen zülüf bağlamında)

K10/2 Nefḥa-i ʿanber ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer bile

iki ṣaḥīfe yir [1] iki sayfalık yer

G259/5 Ṣaçı kelāmın o deñlü uzatduñ ey Bāḳī / **İki ṣaḥīfe yiri** başḳa bir kitāb itdüñ

iki Türkmān [1] ‘müje vü ebruvān’ paralelliğinde

G77/1 Ḫūnī göz ile ol müje vü ebruvānı gör / Tīr ü kemān elinde **iki Türkmānı** gör

iki yan [4]

K10/2 Nefḥa-i ʿanber ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / Ḳanda gitse **iki yanında** iki micmer bile

K27/3 İki mıṣrāʿ **iki yanında** ḫoş mevzūn u dil-keşdür / Der-i devlet-sarāy-ı dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

G104/1 Çekdi zencīre beni ʿaşḳuñ nitekim şīrler / Eşk-i çeşmüm **iki yanumdan** iki zencīrler

G266/1 Serv-ḳāmetler **iki yanın** alurlar yoluñ / Rāh-ı gül-zāre döner yolları İstanbūluñ

ikide bir [1] sık sık

K12/5 Ne çeker adını aṣḥāb-ı riyā **ikide bir** / Ṭutalum rind-i gedā bir iki peymāne çeker

iklīl [1] taç

K22/18 Ayaġı ṭopraġıdur küḥl-i cevāhir encüme / Āsitānı ḫākidür **iklīl-i** farḳ-ı Farḳadān

iḳlīm [5] memleket, diyar

G218/1 Zülf-i siyāhı sāye-i perr-i hümā imiş / **İḳlīm-i** ḥüsne anuñ içün pādişā imiş

M1/VIII/2 Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿarṣa-i **iḳlīm-i** salṭanat / Ol dem ki ḳıldı mülk-i beḳāya ʿazīmeti

G118/1 Ṣanma **iḳlīm-i** tene ḥākim olan cānumdur / Sīnede tīr-i ġam-ı ġamze-i cānānumdur

G288/3 Sulṭān-ı çār-bāliş-i **iḳlīm-i** dehre dil / Kem-ter gedānı beñzedemez sen şehi degül

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd **iḳlīmine** bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

iḳlīm-i çemen [1] çemen ülkesi

K24/1 Urınup farḳına bir tāc-ı mücevher sünbül / Oldı **iḳlīm-i çemen** taḫtına ser-ver sünbül

iḳlīm-i Türk-istān [1] Türkistan ülkesi

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup **iḳlīm-i Türk-istānı** alsun taḫt-ı Ḫāḳānı

iḳrār [3]

1. söz

G194/4 İde gör var ise luṭfuñ beni söyler ṣanma / Gencdür naḳd-i viṣālüñ aña **iḳrār** olmaz

2.kabul etme, söz verme

G274/2 Dehenüñ var ise bir būse ḳıl **iḳrār** didüm / Nāz ile yoḳ didi ol ġonca-i ḫandān gülerek

3. bir şeyhe bağlanma ‖ şeyh; bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 160.

G24/1 ʿĀlem-i vaḥdetde ey sāḳī bizi mest-i Elest / İtdi **iḳrār**-ı ṣafā mey-ḫanesinde şöyle mest

iḳrār itmek [1] kabullenmek, tasdik etmek

K25/24 Ne ʿaceb fażlına nā-dān eger inkār itse / **İtdi mi** Aḥmed-i Muḫtāra Ebū Cehl **iḳrār**

iksīr [2] bütün madenleri altına çevirdiine inanılan kimya, cevher; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 256-257; LEVEND, s. 189-194.

G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına **iksīr** ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi cevhere

iksīr-i ʿaşḳ [4] aşk iksiri (altına çevirme bağlamında) ‖ aşkın lutfu/himmeti

G43/4 Derd-i maḥabbet eylese cismi ʿaceb mi zerd / **İksīr-i ʿaşḳ-ı** pāk ile altun olur cesed

G386/4 Sīm-i sirişki ḫarc iderin ḫāk-i pāyüñe / **İksīr-i ʿaşḳ** ṭālibiyin cevher isterin

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider **iksīr-i ʿaşḳ**

G236/2 Nār-ı miḥnet nerm ider ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i pūlād ise altun ider **iksīr-iʿaşḳ**

iksīr-i fenā [1] manevi himmet

G3/4 ʿAynuma almam zer-i ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i **iksīr-i fenā**

iḳtidār [1] güç, takat

G245/5 ʿAdem diyārına çoḳdan giderdüm ey Bāḳī / Şarāb-ı ʿaşḳ ile reftāra **iḳtidārum** yoḳ

iḳtiżā [1] gerçekleşme, vuku bulma

G162/6 Şu ḳadar var ki **iḳtiżā-yı** ḳażā / Gāh mübrem gehī muʿallaḳdur

il [2] el, yabancı

G359/3 **İl** bezm-i vefāñ içre ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ elinden

G506/6 Bu şikāyet nedür inṣāf idelüm ey Bāḳī / Sen ṣafāsın süresin **il mi** çeker ya ġamını

ʿilāc eylemek [2] çare bulmak, şifa vermek

K19/12 Nusḫa yazdursa ʿaceb olmaya bādām üzre / Teb-i hicrāna **ʿilāc eylemek** ister ḫātem

G31/2 Bī-derd olana eylemede ṭurmadın devā / Ol cān ṭabīb ḫastesine **eylemez ʿilāc**

ʿilāc itmek [1] deva bulmak, şifa bulmak

G414/7 Derd-i ʿaşḳ artar **ʿilāç itdükçe** Bāḳī şöyle bil / ʿĀciz olmışdur eṭibbā aña dermān itmede

ilāhī [7]

1. ʻey benim Allahımʼ anlamında dua sözü

K3/31 **İlāhī** be-āb-ı ruḫ-ı āl-i Aḥmed / Be-nūr-ı cebīn-i mübīn-i Peyem-ber

K4/19 Belālardan emīn olsun cihānda / **İlāhī** izzetüñ ḥaḳḳıçün āmīn

G223/6 **İlāhī** ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

G351/1 Nice bir mübtelā-yı ʿaşḳa hicrānı belā olsun / **İlāhī** kendü gibi bī-vefāya mübtelā olsun

G519/5 ʿAṭā ḳıl Bāḳīye luṭfuñ **İlāhī** / Saña muḥtāc eger yoḫsul eger bay

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi çünkim Süleymān Ḫān / **İlāhī** ḳabrine revzenler aç firdevs-i aʿlādan

2. Allahʼa ait, Allahʼtan gelen

G426/2 Ṭutalum Kaʿbe-i tevfīḳ-i **ilāhī** yolını / Bu beyābānda ʿabes̱ gezmeyelüm āvāre

ildürmemek [1] dokundurmamak, yaklaştırmamak, değdirmemek; bkz. TS, C. III, s. 2035.

G67/3 Ġamze aṣlā gözine kimseyi hīç **ildürmez** / Yine dil ḫastesin ol nergis-i şehlā gözedür

ilerü çekmek [1] ilerletmek, yükseltmek, TS, C. III, s. 2043.

K12/14 Devlet-i şāh-ı cevān-baḫta duʿā ḳıl ki seni / Kimse **çekmez ilerü** himmet-i şāhāne çeker

iletmek [2]

1. götürmek

G131/5 Zülfi endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmūʿ **ileden** ʿaḳlı perīşan getürür

2. göndermek

G353/6 Şarāb-ı dil-güşā egler dil-i mehcūrı ey Bāḳī / **İlet** ol derd-mendi ḫāne-i ḫammāre eglensün

iler çekmek [1] faydası olmak

G79/7 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı dūr itme dīdeden / Ġamzeñden ayru kimsesi yoḳdur **iler çeker**

ilḥād [1] küfür ‖ mülhid

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü mecmaʿ-ı **ilḥād** olalı / Şarṣar-ı ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i Īrān vīrān

il **[2]** ülke, diyar

G362/2 Cānā metāʿ-ı mihrüñe dil müşterī iken / Olmamış idi ʿaşḳ **iline** kārvān revān

G187/3 Seg-i kūyuñ sifālin sāġar-ı Cemşīde virmezler / Ḫarābāt **illerinde** sākin-i mey-ḫāneler vardur

iller **[14]** yabancılar, başkaları, herkes

G5/5 **İller** yiye şeftālūsını bāġ-ı cemālüñ / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī nice bir diye eyvā

G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i Çīne beñzedür / **İller** sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur

G91/3 Fiʾl-cümle öykünürdi senüñ ġamzeñ oḳına / **İller** ḳanadı ile uçar olmayaydı tīr

K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı māh-ı Kenʿān ṭalʿatuñ görse / Saña Yūsuf diyeydi **iller** aña Yūsuf-ı s̱ānī

G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın **iller** / Gice ḫāl-i ruḫuñla baḥs̱ içün gelmiş meger kevkeb

G463/3 Naġme-i nāleme dem-sāz geçinmezdi benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger uymasa **iller** sözine

G521/2 Öykündi gerçi çeşmüme çoḳ çeşme lūlesi / Ammā ḳulaġın **iller** anuñ az burmadı

Kt8/2 Derme çatma geydürür **iller** libāsı şiʿrine / Ḫilʿat-i naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ altunludur

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın **iller**

G148/1 **İllere** mihr ü vefāsı ḫoş gelür / Bendeye cevr ü cefāsı ḫoş gelür

G475/3 **İllere** luṭf u kerem eyleyicek sulṭānum / Cevr ile ḳahrı baña eyleme iḥsān eyle

G193/3 Tāc-ı zümürrüdī görinür var ise meger / Bālā-yı serde **illere** dūd-ı kebūdumuz

G487/7 Rez duḫterinüñ adı çekilse ʿaceb degül / Ḫınnālar oldı **illere** ḳarşu ayaġını

G259/2 Şarāb ṣoḥbetin **illerle** eyledüñ varduñ / Firāḳuñ āteşine baġrumı kebāb itdüñ

iller yüzine gülüci **[1]**

G465/4 Ey çarḫ nice cevr idüp aġladasın beni / **İller yüzine gülüci** bir bī-vefāyile

ilişmek **[1]** takılıp kalmak ‖ donmak

Kt2/2 Bilmeyen anı ṣandı kim yaḫdur / **İlişüpdür** kenārına bāmuñ

illā (ki) **[6]**

1. -dan/-den başkası

K1/12 Kim bu niẓāmı virmedi ʿālem sarāyına / **İllā ki** yümn-i devlet-i Şāh-ı cihān-sitān

M7/III/3 Yaraşmaz mesned-i ḫalvet-sarāy-ı dilde **illā** sen

G349/5 Bu rāh-ı ḫaṭar-nākdan Bāḳıyā / Güẕār itmez **illā ki** bī-bāk olan

2. muhakkak, doğrusu

K23/12 **İllā ki** māh-ı ʿīda bu sözler baʿīddür / Erbāb-ı ʿaḳl öñinde ḥaḳīḳat budur kelām

3. ancak, sadece

G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ zehrini defʿ itmez ey Bāḳī devā / **İllā** şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber kendidür

Mtl 4 Her derd ü her seḳāmete ḥāẕıḳ ṭabīb olur / **İllā** marīż-i ʿaşḳa bulınmaz devā bilür

ʿillet **[1]** dert

M7/V/1 Marīż-i **ʿillet-i** ʿaşḳa şarāb-ı laʿlidür şerbet

ʿilm **[4]** ilim

deniz bağlamında;

K25/33 Bir güherdür söz aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / **ʿİlm** bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār

K23/23 Deryā-yı **ʿilme** dür gibi ġavvās olanlara / Virdi zamāne ḫidmeti silkinde intiẓām

K9/11 **ʿİlmi** ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha neden nisbet-i veḳār

bahçe bağlamında;

K25/31 Ravża-i **ʿilm-i** ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı nitekim ebr-i bahār

ʿilm ü ʿirfān-ı ʿAlī [1] Ali'nin ilim ve irfanı (Kanunî Süleyman'ın nitelikleri bağlamında)

K2/27 ʿAdl ü dād-ı ʿÖmer ü ṣıdḳ u ṣafā-yı Ṣıddīḳ / **ʿİlm ü ʿirfān-ı ʿAlī** ḥilm ü ḥayā-yı ʿOs̱mān

ilmemek [1] tesir etmemek, TS. C. III, s. 2064.

G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp yār bilmedi / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i dil-dūzı **ilmedi**

iltmek [1] ulaştırmak, götürmek; TS. C.III, s 2065.

G440/2 Defterin bād-ı ṣabā lüʾlū-yı lālānuñ dürer / **İlter** olsa dişlerüñ vaṣfın ʿAdenden cānibe

ilticā eylemek/ḳılmak [3] himayesine girmek, sığınmak; ayrıca bkz. ʻcāy-ı ilticāʼ maddesi.

G4/4 Ḫalḳ-ı cihāna melceʾ olaldan penāhına / Ḫurşīd-i çarḫ sāye gibi **eyler ilticā**

G192/4 Zühd u ṣalāḥa **eylemezüz ilticā** hele / Ṭutdı egerçi ʿālem-i kevni fesādumuz

K14/37 Hemīşe fetḥ -i fīrūzı livāña iltivā itsün / Ḳapuña **ilticā ḳılsun** cihānuñ ḫān u ḫāḳānı

iltifāt [5]

1. arzu(yla), rağbet(le) (dünyaya bel bağlama anlamında)

G418/4 Şeş-ḫāne-i zamāne degül çünki sāz-kār / Bezm-i cihāna ḳılma naẓar **iltifāt ile**

G73/3 **İltifat-ı** ḥāl-i dervīşe ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep bilür aḥvāli şāh-ı kām-rān bilmezlenür

2. teveccüh, ilgi, güler yüz (güzel/sevgiliden gelen lutuf bağlamında)

G537/5 **İltifāt ile** bulur mürdeleri gerçi ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili öldürür istiġnāsı

G184/6 **İltifātuñ** göricek Bāḳīye ḳapuñda şehā / Ḥased ehli nice bir bunda gelür bu didiler

G297/8 **İlṭifātuñ** Bāḳīyi dünyāya maḥsūd eyledi / Hep senüñdür çekdügi derd ü belālar bilmiş ol

iltifāt eylemek/itmek [4]

1. rağbet etmek, ilgilenmek

G315/3 **İltifāt eylemezem** ẕerre ḳadar nā-dāne / Āsmān-ı hünere mihr-i cihān-ārāyem

G274/5 **İltifāt itme** bu alçaḳlara sen ey Bāḳī / Himmetüñ mürġ-i hümāyūnı hümādan yüksek

2. gönlünü almak, güler yüz göstermek

G378/2 **İltifāt eylese** üftādelere yāre ne ʿār / Ḫākden pertev-i ḫurşīd-i cihān-tāba ne şeyn

3. yüzünü çevirip bakmak, başını döndürmek

Kt10/2 Görme misin itlerüñ ġavġāsını bāzārda / **İltifāt itmez** güẕār eyler ḫırāmān şīr-i ner

iltivā itmek [1] sarılmak

K14/37 Hemīşe fetḥ -i fīrūzı livāña **iltivā itsün** / Ḳapuña ilticā ḳılsun cihānuñ ḫān u ḫāḳānı

iltiyām [1] yaralı olma ‖ yaralı ceylan

G195/5 Ol āhūyı saña ṣayd ola ṣanma **iltiyāmından** / Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳıyā āḫır şikār olmaz

iltizām itmemek [1] gerekli görmemek, (bahsi) kapatmak (münazara terimi)

G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i suḫandur nizāʿı ḳo / İlzām iderler itme ṣaḳın **iltizām** baḥs̱

ilzām itmek [1] susturmaya çalışmak, bastırmak (münazara terimi)

G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i suḫandur nizāʿı ḳo / İlzām iderler itme ṣaḳın iltizām baḥs̱

imām-ı ṣaff-ı efāżıl [1] faziletliler safının imamı/başı ‖ Kadızâde

K21/14 **İmām-ı ṣaff-ı efāżıl** emīr-i ḫayl-i kirām / Emīn-i dīn ü düvel ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl

***īmānumsun!* [1]** dostumsun!

G389/3 Niçün ol yāre raḳībā didüñ **īmānumsın** / Göreyin ayrılasın ṣon demi īmānuñdan

īmān getürmek **[1]** gönül rızasıyla müslüman olmak

G131/2 Göricek muʿcize-i naḳşını ṣūret-ger-i Çīn / Götürüp ḫāme-ṣıfat barmaġın **īmān getürür**

īmāna gelmek **[1]** müslüman olmak ‖ yola gelmek

K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle pür olsun ḥaremüñ / Görüp **īmāna gele** anı ṣanem-ḫāne-i Çīn

G498/3 Gelüp kāfir ṣaçuñ ruḫsāruñ üzre / Yüzüñ nūrın görüp **īmāne geldi**

īmānı gevremek **[1]** içi içini yemek, sıkıntı gelmek

Mtl 26 Nā-geh görince pertev-i ruḫsār-ı Aḥmedi / Bī-iḫtiyār zāhidüñ **īmānı gevredi**

īmānuña (kadar doldurmak) **[1]** ağzına kadar, tıka basa

G509/3 Medḥ iderdüñ lebleri devrinde ey pīr-i muġān / ʿĀḳıbet **īmānuña** döndürdiler peymāneyi

ʿimāret **[2]** mamur etme, bayındır etme

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / **ʿİmāret** buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

M2/I/1 Cāy-ı āsāyiş olur ṣanma cihān-ı fānī / Eyleme ḳaṣd-ı **ʿimāret** bu ḫarāb eyvānı

imdi **[1]** şimdi

G400/5 Bāḳī çek **imdi** cām-ı ġam-ı bezm-i fürḳatin / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı sev

imrenmek **[1]** canı istemek, arzulamak

G102/5 Ol lebler ile aş yirer belki ḳanuma / **İmrenmesün** dehānı meded iki cānludur

imtiḥān itmek **[2]** sınamak, denemek, yoklamak

G109/7 Vaṣlına cān dilerse dirīġ itme Bāḳıyā / Zinhār ġāfil olma seni **imtiḥān ider**

G328/5 Zer gibi ḳalbi ṣāf olan gelsün / Āteş-i meyde **imtiḥān idelüm**

imtiḥān ḳılmak **[1]** tecrübe etmek, yoklamak, sınamak

K22/23 Meclisüñde ḳalbi altun gibi ṣāfī olmayan / Ḳāl ocaġından ḫalāṣ olmaz **ḳılursañ imtiḥān**

imtinān üzre **[2]** başa kakmada

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta **imtinān üzre**

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta **imtinān üzre**

imtiyāz **[1]** ayrıcalıklı, üstün

G446/5 Bāḳī ḳarīn-i fürḳatüñ olmaḳ revā mıdur / Aḳrān içinde böyle iken **imtiyāzda**

imtizāc eylemek/itmek **[2]** uyuşmak

K3/2 Ne zībā yaraşmış o leblerle dendān / Ne ḫūb **imtizāc eylemiş** şīr ü şekker

G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış ḳażā hem-reng o ḫadd-i meh-veşe / Gör ne yüzden **imtizāc itdürmiş** āb u āteşe

ʿinād **[1]** itiraz ‖ asilik

G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i ḳażāya z̠erre ḳadar yoḳ **ʿinādumuz**

inʿām **[3]** lutuf, ihsan

K9/4 Ḳıldı zemīni berf gibi naḳd-i sīme ġarḳ / **İnʿām-ı** ʿām-ı şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār

G317/2 Biñ günāh eylese bir ḳul yine rızḳın kesmez / Şükr-i **inʿām-ı** şeh-i bende-nevāz eyleyelüm

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i **inʿāmuñ** / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü mermer sünbül

ʿinān-ı iḫtiyār elde ḳalmamak **[1]** yuları ele vermek dizginleri vermek, yuları kaptırmak ‖ kendi iradesiyle davranamamak; Cem Dilçin, benzer bağlamda ‘iḫtiyār’ın kökü olan

‘ḫayr’ın bir anlamının da ‘at’ olduğunu söyler. ‘El- ḫayr...ve at kısmına ıtlak olunur...’; bkz. DİLÇİN, s. 325; MENINSKI, C. I, süt. 368. (“inān-ı iḫtiyārı elden itmek’ md.)

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / Velī görsem yine **ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde**

inandırmak [1] kandırmak, ikna etmek

G219/5 Bu gün Bāḳīye ol āfet viṣālin vaʿdeler ḳılmış / Yalanlar söylemiş miskīni gerçekden **inandurmış**

inanmak [1] güvenmek

G15/3 Gömgök itdi sille-i āhum sipihrüñ ṣūretin / Gök yüzine baḳ **inanmazsañ** eger ey meh-liḳā

ʿināyet [5] lutuf, ihsan

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī kemend-i keyd-i aʿdāya / **ʿİnāyet** Ḥażret-i Ḥaḳdan kerem Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

G159/6 Pertevin bir gün ṣalar mihr-i **ʿināyet** Bāḳıyā / Ẕerre-i nāçīzler ḫurşīd-i nūr-efşān olur

G38/4 Lāyıḳ budur ki biz ḳılavuz cürme iʿtirāf / Vābeste-i **ʿināyetidür** mebdeʾ ü meʿād

K24/28 Ḥāline ʿayn-ı **ʿināyetle** nigāh eyler iseñ / Göz açup ide naẓar niteki ʿabher sünbül

G280/6 Geh şīve eyle bendene geh nāz u geh ʿitāb / İrdi zamānı luṭf u kerem ḳıl **ʿināyetüñ**

ince [2]

1. ince

K20/5 Ṣarındı meh yine bir ḫūb Yūsufī destār / Ṣoḳındı farḳına bir dāne **ince** sīm hilāl

2. çokça damıtılmış, kaliteli (şarap)

G513/2 Ben şarābuñ **incesin** cāmuñ ṭolusın gözlerin / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil şīşesi

ince ḫayāl [2]

K21/23 ʿArūs-ı dehre s̱enāñı benem ḳılāde ḳılan / Güher edā-yı girān-māye rişte **ince ḫayāl**

G100/4 Mevzūn ḳaddi şiʿr-i bülendüm mis̱ālidür / Nāzük miyānı anda bir **ince ḫayāldür**

ince bil [1] ince bel (güzelin en belirgin niteliği bağlamında)

G467/7 Kemer eylerdi ḳolın **ince bilüñe** Bāḳī / Girmese ḫançer-i ḫūn-rīzüñ eger araya

incinmek [18]

1. gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden terdür / Ṣaḳın **incinme** begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G173/3 Benefşe kendüyi zülfüñe teşbīh itse **incinme** / Ki ol bir şāhid-i kāşānedür bāzāre düşmişdür

G347/5 Leṭāfetde tenüñ bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān **incinmek** istersin iñen nāzük iñen tersin

G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı ṣafā **incinmesün** / Gāh gāh anı özinden eylemez āgāh şevḳ

G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan kişi yārāne **incinmez**

G199/3 Dil-i ṣad-çāk o mūy-ı müşg-būnuñ bendine ḳalmaz / Çeker zülf-i dil-āvīzüñ cefāsın şāne **incinmez**

G199/4 Döker ʿāşıḳ yoluñda dāne dāne gevher-i eşki / Yatur ḫāk-i meẕelletde yine bir dāne **incinmez**

G76/3 Olsa ḳahruñla muḳayyed luṭfıdur iḥsānıdur / Yār eger **incinse** de maḥż-ı keremden incinür

G76/3 Olsa ḳahruñla muḳayyed luṭfıdur iḥsānıdur / Yār eger incinse de maḥż-ı keremden **incinür**

2. zarar gelmek ‖ gücenmek

G345/4 Sebzeler dil uzadup ṭopraġa sürerler yüzin / Kimseden **incinmesün** bu naḫl-i būstānum benüm

G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne **incinmez** / Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne **incinmez**

G199/5 Zebān-ı ṭāʿn-ı aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i āzār ururlar kāne **incinmez**

3. sakınmak, kaçmak

G271/3 Maḥabbet leẕẕetin idrāk iden miḥnetden **incinmez** / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan yig

G76/1 Dil ne miḥnetden ḳaçar hergiz ne ġamdan **incinür** / Hecr elinden çekdügi cevr ü sitemden **incinür**

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār itsün işāret ġam degül / Ḳanġı nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden **incinür**

G76/4 Ḳāmeti servin nem-i eşküm ser-efrāz eyledi / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden **incinür**

G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār ʿālemde yemden **incinür**

G76/6 Ḫūn-ı eşküm bir zamān ālūde ḳıldı işigin / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o demden **incinür**

incitmek [1] zarar vermek, acıtmak

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż **incitmez** / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

inmek [10]

1. inmek

G198/2 Ne ḫūb-dem ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / Nücūm **indi** yire yir yüzine çıḳdı künūz

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın ḳapladı ebr-i sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim **indi** destār üstine

K22/5 Bāġda gerdān ider evrāḳı ṣanmañ gird-bād / **İndiler** seyyāreler ḳılmaġa seyr-i būstān

G351/2 Hemān ol Yūsuf-ı s̱ānī **iner** ancaḳ terāzūdan / ʿAdīl olmaz gerekse iki ʿālem bir yaña olsun

G409/1 Gör ne ḫilʿatdur naẓar ḳıl sünbül-i raʿnāsına / ʿĀlem-i bālādan **inmiş** ḳāmet-i zībāsına

K3/14 Eger peyk olurlarṣa lāyıḳ öñince / **İnüp** tāc-ı zerrīn ile heft aḫter

2. sarkmak

G428/3 Ṭurrañdan **indi** ġamzeñe cān-bāz-ı dil yine / Çenberden atdı kendüsini ḫançer üstine

3. kaplamak

K1/36 Eflāke çıḳdı velvele-i ʿarṣa-i zemīn / **İndi** zemīne ġulġule-i āsmāniyān

4. vurmak ‖ nâzil olmak

K5/12 **İner** Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın nice şerḥ ide Kirmānī

5. alçalmak

G260/4 Şāhīn eline düşmişe döndi tezerv-i dil / **İndi** süzildi üstine iki ḳara gözüñ

iñen [11]

1. çok, pek, fazla

K2/56 Serverā tevsen-i eyyām ḳatı ser-keşdür / Aña luṭf eyle **iñen** eyleme irḫā-yı ʿinān

G86/5 Ġam degül Bāḳī **iñen** açılmasa ol gül-ʿiẕār / Ser-girān olurlar eks̱er ġonca-i nev-ḫīzler

G126/5 Bend-i zülfinden elem çekme **iñen** ey Bāḳī / Seni aġyārdan ol ḳayd ile mümtāz eyler

G205/2 Çekemez kimse ayaġum diyü lāf urma **iñen** / Sāḳıyā elleşelüm gel berü meydāne biraz

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı ṣafāda **iñen** açılduġı yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ

G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta **iñen** ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

G321/3 Luṭf eyle **iñen** ḳullaruña cevri çoġ itme / Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme şāhum

G347/5 Leṭāfetde tenüñ bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān incinmek istersin **iñen** nāzük **iñen** tersin

G435/1 Sīneye çekmege bir serv-i dil-ārām olsa / Ser-keş olmasa **iñen** ʿāşıḳına rām olsa

G33/2 Ḳatı açılmasun devrüñde ġonca / **İñen** ʿarż itmesün gül-berg-i ter ruḫ

2. çoğu zaman

Kt13/1 Emrīnüñ **iñen** ʿavreti hīç evde oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü eliyle

iñende [6]

1. çok, pek, fazla

G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı semend-i nāza çignetme / **İñende** ḥüsne maġrūr olma sulṭānum bu dünyādur

G98/2 Meclisde laʿl-i yāre **iñende** ezilmesün / Vaʾllāhi yoġsa kelle-i şekker şikest olur
G224/2 Çün ṣubḥ olınca bellü olur yüzi ḳarası / Germ olmasun o ḥüsn ile ey māh **iñende** şemʿ
G252/3 Naʿre-i mest-i ʿaşḳa beñzedemez / Lāf çatlatmasun **iñende** tüfek
G266/4 Ḳad-i bālāya göre şīve-i reftār gerek / Ey ṣanavber bize ʿarż itme **iñende** ṭūluñ

2. daha çok

G250/2 ʿAraḳlar eyler ise bāġ-ı ʿārıżuñ gül-geşt / **İñende** olmasun andan efendi ter zülfüñ

infiʿāl [1] kırgınlık, gücenme, öfke

G207/1 Ancaḳ raḳīb cevri degül **infiʿālümüz** / Ḫaṭ geldi laʿl-i yāre odur bu melālümüz

inkār eylemek/itmek [6]

1. saklamak

G469/3 **İnkār itme** ṣofī şarābuñ menāfiʿin / Üstād-ı ḥikmet öyle buyurmış kitābda
G325/2 Laʿlüñe teslīm ider cān borcın **inkār itmezin** / Ḳılmasun ġamzeñ teḳāżī çekmesün medyūnluġum

2. kabul etmemek, yok saymak

K25/24 Ne ʿaceb fażlına nā-dān eger **inkār itse** / İtdi mi Aḥmed-i Muḫtāra Ebū Cehl iḳrār
K25/25 Güneşüñ ẕerre ḳadar ḳadrine noḳṣān gelmez / **Eylese** nūr-ı cihān-tābını ḫuffāş **inkār**
G220/5 Elüñde ḫātem-i fażl u belāġat ey Bāḳī / ʿAdū-yı kec-naẓar **inkār iderse** gözine baṣ
G250/1 Göñüller alduġın **inkār ider** meger zülfüñ / Elini muṣḥafa urmış yemīn ider zülfüñ

inkār olmak [1] yok sayılmak

G194/3 Nice pinhān ideyin sīnede dāġ-ı ʿaşḳuñ / Gül gibi ẓāhir olan nesneye **inkār olmaz**

inkisār bulmak [1] gücenmek, kalbi kırılmak

G311/1 Şīrīn lebüñ yanında olur şerm-sār laʿl / Rengīn sözüñ ḳatında **bulur inkisār** laʿl

inkisār-ı bāl ile [1] kolunu kanadını kırarak ‖ aciz bırakarak

K10/8 **İnkisār-ı bāl ile** zehr-i ġam itse telḫ-kām / Şehd şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ sükker bile

inḳıṭāʿ eylemek [1] elini eteğini çekmek

G82/5 Saçuñ tārına peyveste ḳılursa rişte-i cānı / ʿAlāʾiḳden geçüp Bāḳī cihāndan **inḳıṭāʿ eyler**

inḳıyād [1] boyun eğme, baş eğme, itaat (inḳıyād-ʿinād karşıtlığında)

G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var **inḳıyādumuz** / Ḥükm-i ḳażāya ẕerre ḳadar yoḳ ʿinādumuz

iñilemek [1] inlemek

G105/6 ʿUşşāḳ **iñiler** güm güm öter günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur

iñlemek [9]

1. inildemek ‖ yakınmak

G77/10 Tīr-i cefā-yı çarḫ-ı sitem-gerden **iñleme** / Şemşīr-i ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör
K1/20 Devrüñde kimse cevr-i sitem-gerden **iñlemez** / Bī-şerʿ ider iderse eger çeng ü ney fiġān
G210/2 Nʾola dilden fiġān u zār itsem / Dili ucından **iñlemez** mi ceres

2. inildemek ‖ ah etmek

G338/5 Sen gül gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / **İñler** ḳafes-i tende mürġ-i dil-i nālānum
G128/2 Göñül **iñler** ġamuñdan dem-be-dem rūḥ-ı revān aġlar / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur
G452/4 Nʾolur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / Göñüller **iñlese** şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa
M1/IV/7 Ey dil bu demde sensin olan baña hem-nefes / Gel nāy gibi **iñleyelüm** bārī zār zār

3. dönmek ‖ gıcırdamak

G464/5 ʿĪd-gāhuñ göreyin **iñlesün** ol dolābı / İle seyr itdürür ol sīm-beri döne döne

4. ötmek, uğuldamak

G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār **iñler** / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā artar

iñletmek [2] inildetmek ‖ incitmek, üzmek

G262/6 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı **iñletme** dostum / Maḳbūl olur duʿāsı ṣaḳın mübtelālaruñ

G305/6 Çekmezdi ḫārḫārını gül-zār-ı ʿālemüñ / **İñletmeyeydi** bülbülini zār zār gül

ins ü cān [2] insanlar ve cinler ‖ herkes

K1/3 Dest urmış idi kilk-i şihāba debīr-i çarḫ / Ṭuġrā-nüvīs-i ḥükm-i Ḫudāvend-i **ins ü cān**

K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler cihān eşʿārumı / Medḥüñ itsem bir yire mecmūʿ-ı **ins ü cān** gelür

ins ü perī [1] insanlar ve cinler ‖ herkes

M1/III/4 Yaḳsun derūn-ı sīne-i **ins ü perīde** dāġ / Nār-ı firāḳ-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān

inṣāf [5]

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına söz geçmedi hergiz / **İnṣāf** ʿaceb teng imiş ey ġonca dehānuñ

G427/3 **İnṣāf** budur kim çıḳarup misk-i ġazāli / İzüñ tozını ṭolduralar nāfe-i Çīne

G231/1 Bilini diḳḳat idüp fehm idemez mūy-şikāf / Deheni sırrını her kim ki bilürse **inṣāf**

Mtl 12 Meşrebi ʿāşıḳ-ı mey-ḫᵛāre-ṣıfat ṣāf degül / Daʿvī-i ṣıdḳ u ṣafā ṣofīye **inṣāf** degül

G435/2 Biz daḫı ḳāʾilüz **inṣāfa** dilā būs u kenār / Her gün olmasa hele bārī her aḫşam olsa

inṣāf itmek [1] merhamet etmek

G506/6 Bu şikāyet nedür **inṣāf idelüm** ey Bāḳī / Sen ṣafāsın süresin il mi çeker ya ġamını

insān [5]

M1/I/4 **İnsān** odur ki āyīne-veş ḳalbi ṣāf ola / Sīneñde nʾeyler ādem iseñ kīne-i peleng

M2/II/4 Mātemin ṭutsa nʾola ʿālem-i ʿulvīde melek / Sāye-i raḥmet-i Raḥmān idi **insān** üzre

G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez **insāna** / Kerem gördükçe ey Bāḳī gedālardan recā artar

K14/17 Kimi şemşīr-bāz oldı kimi cān-bāz bu ḫalḳuñ / Temāşā eyleseñ ol günde görseñ ḥāl-i **insānı**

G279/7 Şu meclis içre kim dāʾim ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿīşı **insānuñ**

insān-ı kāmil [1] kâmil insan, ârif; Allah'ın yeryüzündeki halifesi, ruhu, sureti olması, Hz. Muhammed'in nuru (hakikat-ı Muhammediye) olarak algılanması gibi konular için bkz. ULUDAĞ, s. 269-270; PAKALIN, C. II, s. 68-73.

G289/7 Bāḳī ḫıṣāl-i merdüm-i nāḳış-vücūdı ḳo / **İnsān-ı kāmil** olmaġa saʿy eyle ādem ol

intiḳāl üstinde [1] öbür dünyaya göçmek üzere, ölmeye yakın ‖ 'intiḳāl-i dār-ı beḳā itmek' (ölmek)

G168/3 Devlete meyl eylemez dānā-yı maḥmiyyüʾl-cenāb / Kim bilür bir āndur ol da **intiḳāl üstindedür**

intiḳāl itmek [1] ahirete göçmek, ölmek (Kanunî Süleyman bağlamında)

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd **itdi intiḳāl** / Mīr-i cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

intiḳām [1] öç alma ‖ savaş

K23/9 Behrām eline ḫançer alup ḳaṣd ider ya ḫod / Aʿdā-yı dīn ü düşmen-i İslāma **intiḳām**

intisāb [1] bağlanma, yakınlaşma ‖ tarikata girmek

K17/8 Ol kim ġubār-ı der-gehine **intisāb ile** / Eflāke irdi küngüre-i tāc-ı iftiḫār

intisāb itmek [2] bağlanmak, yakınlaşmak ‖ tarikata girmek

G256/4 Gün gibi rifʿatde olmaḳ isteyen gerdūn-ṣıfat / Bir muʿallā bār-gāha **intisāb itmek** gerek

G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ esīr oldı ḳapusında göñül / **İntisāb itdi** gedā bār-geh-i sulṭāne

intiẓām [1] dizmek (incileri dizmek) ‖ işleri düzene koymak

K23/23 Deryā-yı ʿilme dür gibi ġavvās olanlara / Virdi zamāne ḫidmeti silkinde **intiẓām**

intiẓār [1] hasret

G200/9 Neye dirlerse ḳatlanur Bāḳī / Miḥnet-i **intiẓāre** ḳatlanmaz

intiẓār çekmek [1] beklemek

M1/IV/5 Gül ḥasretüñle yollara ṭutsun ḳulaġını / Nergis gibi ḳıyāmete dek **çeksün intiẓār**

irmek [111]

1. ulaşmak

K2/37 **İrdi** Selmāna sözi şiʿri kemālin buldı / Luṭfuña ḳaldı eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña degüp / Dehlūda gūş-ı Ḫusreve **irdi** ṣadā-yı kūs

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār **irdi** dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer lāle

K6/15 Perçem-i tūġından **irdükçe** Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler bān gelür

G316/1 **İrişdüm** baḥre cūy-āsā basīṭ-i ḫākden geçdüm / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm

G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan **ire** būy-ı vaṣl-ı yār / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa bād-ı bahārdan

G518/4 Umarın kevkeb-i baḫtum **ire** burc-i şerefe / Sīneye ol meh-i tābānı çekem hāle gibi

K18/28 Āsmān-pāye hümā-sāye ʿAlī Pāşā kim / **İremez** ṭāḳ-i celāline kemend-i efkār

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / **İremez** ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā birle ġubār

G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / Tā **irişdi** ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ

G316/1 **İrişdüm** baḥre cūy-āsā basīṭ-i ḫākden geçdüm / Bisāṭ-ı ḳurbe irdüm çenber-i eflākden geçdüm

G526/4 Ey āh māhuñ **irişemezsin** ḳulaġına / Başuñ gerekse göklere irsün fiġān gibi

G4/5 Rifʿatde āsmāna deger āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i encüm **irişmez** aña bahā

G65/5 **İrişsün** Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża **irişür** zilzāl

M1/VIII/5 Tedbīri gör ki **irmedi** kimse ḫayāline / Āṣaf cihāna gelse göreydi vezāreti

G289/4 Aḳar ṣu gibi **irmege** bir baḥr-i kāmile / Seyr it basīṭ-i ḫākde seyyāḥ-ı ʿālem ol

G235/4 **İrmese** ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki **irmeye** bir ḫāṭıra ġubār

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki genc-i gevher-i naẓm oldı Bāḳıyā / **İrmez** senüñ ḫayālüñe bir iki bengiler

G156/5 Bāḳīye āb-ı vaṣluñ **irmez** ise / Āteş-i hecr ile yanur kül olur

G330/5 Bāḳıyā ḫᵛān-ı vaṣla **irmez** isem / Ġam tenūrında nice bir yanam

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger **irse** nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü mermer sünbül

M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / Devrān elinden **irse gerek** cām-ı ʿĪşa seng

Kt5/1 Küh-sāra **irse** şuʿle-i şemşīr-i heybeti / Deryālara atardı özin ḫavfdan peleng

G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki ṣubḥ-ı viṣāl **irüp** / Ḥüsnüñ żiyāsı ẓulmet-i hicrānı dūr ide

Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / Rüstem **irmez** Ḳahramān-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf

2. kavuşmak, nail olmak

G103/4 Gül-şende baṣdı jāleleri ḳara baġrına / **İrdi** ṣafāya lāle-i ḫūnīn piyāleler

G107/4 Mīve-i vaṣlına bir ḳāmeti Ṭūbā güzelüñ / Zāhidā her kim **irişdiyse** yitişmiş erdür

G104/5 **İrmege** ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre hergiz çāre yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i şeb-gīrler

G375/4 **İrüp** şerefe saʿīd olurdı / Ḳul olsa eger o māha Keyvān

G478/5 Vaṣl-ı nigāre **irüp** olmadı ber-murād ol / Aġla gözüm yan ey dil Bāḳī-i nā-murāde

3. gelmek

G103/6 Şāẖ-ı gül ü nihāl-i semen biri birinüñ / **İrdi** o dem ki ḳolını boynına ṣalalar

G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / **İrdi** yitişdi himmet-i merdān-ı rūzgār

G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı sāḳī ṣundı çün nūş eyledüm / **İrdi** bir ḥālet ki deryālar gibi cūş eyledüm

K18/12 Mevsim-i rezm degüldür dem-i bezm **irdi** diyü / Sūsenüñ ẖançerini ṭutdı ser-ā-pā jengār

K19/37 Şol ḳadar **irdi** hedāyā şeref-i medḥüñle / Ki benān-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser ẖātem

K26/30 Ḥāṣıl ey kān-ı kerem **irdi** bu gün ol dem kim / Es̱er-i ʿāṭıfet ü luṭf ẓuhūr ide hemīn

G292/1 Gitdi hecr **irdi** dem-i vaṣl u telāḳī berü gel / Olalum bezm-i maḥabbetde mülāḳī berü gel

G308/7 Luṭfuñdan **irdi** Bāḳīye rengīn filoriler / Gūyā ṣaçıldı meclise bir dest-māl gül

G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i sipihre ṣanma küsūf **irdi** ayile

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze gelüp bu devr içre / Riyāżet ile **ire** peyker-i hilāle hüzāl

G40/6 Mededüñ ḳalmadı feryād u fiġān eyleyecek / Saña kimden **ire** ey Bāḳī-i bī-çāre meded

K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı yemīn itmek olur / Ki ʿaṭāsından **irer** baḥre ġınā kāne yesār

G213/3 Āb-ı rūyuñdan **irer** āyīne-i ẖurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş

G477/4 ʿAşḳ ehline ẖādeng-i belā nā-gehān **irer** / Tīr-i ḳażādan umma ẖalāṣ iḥtirāz ile

M8/VI/2 Diyelüm semʿa nidā **iricek** āẖır Lebbeyk

K2/52 Ḥāṣılı cūd u kerem vaḳti **irişdi** şimdi / Luṭfuña nāẓıruz ey Pādişeh-ı ʿālī-şān

K26/2 **İrişür** bād-ı seḥerden nefeḥāt-ı cennāt / Mevsim-i Ürdibihişt **irdi** bihişt oldı zemīn

K21/21 Maʿārif ehline ḳapuñdan **irişür** maʿrūf / Fežāʾil ehline ṭapuñdan **irişür** efżāl

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni āẖır öldürür / Mestlik pāyāne yitse **irişür** elbette ẖᵛāb

G93/7 Gāh rind-i gedāya feyż **irişür** / Cām-ı mey meşʿal-i hidāyet olur

M6/IV/1 Ḫāṭır ẖarāb u ʿaḳl müşevveş sen **irmeseñ**

M6/IV/2 Gül-zār-ı cennet olmaya dil-keş sen **irmeseñ**

M6/IV/3 Güller çemende görinür āteş sen **irmeseñ**

4. gelip çatmak, yaklaşmak, erişmek

G130/1 **İrdi** nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i bahār / Zencīr-i ʿadl çekdi çemen-zāra cūy-bār

G280/6 Geh şīve eyle bendene geh nāz u geh ʿitāb / **İrdi** zamānı luṭf u kerem ḳıl ʿināyetüñ

G416/1 **İrdi** bahār müjde-i vaṣl-ı nigār ile / ʿĀlem muʿaṭṭar oldı nesīm-i bahār ile

G540/1 **İrdi** vaḳt-i ṣabāḥ ey sāḳī / Bize ṣun var ise mey-i bāḳī

K2/4 Ol zamān **irdi** ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı cihānda cevlān

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün ʿīd **irdi** ḳurbān ol

K24/8 Yine gömgök tere batmış çıḳa geldi çemene / Nev-bahār **irdi** diyü virdi ẖaberler sünbül

K25/5 Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur şeb-i ʿīd **irdi** diyü / Muṭrıb-ı çarẖ eline aldı meger mūsīḳār

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb **irdi** diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

K26/2 İrişür bād-ı seḥerden nefeḥāt-ı cennāt / Mevsim-i Ürdibihişt **irdi** bihişt oldı zemīn

G81/1 Dem-i ṣubḥ **irdi** getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

G175/5 Şöyle şol ḳan olacaġı bize ṣunsun Bāḳī / Nev-bahār **irdi** gedālar içecek demlerdür

G287/1 Devr-i gül **irdi** ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene gül gibi gül açıl

G423/6 Rūz-ı şekk **irdi** yaḳīn geldi meh-i rūze yine / Bādeden reng-peẕīr olsa gerek seccāde

G469/2 Devr-i gül **irdi** tāze cevāndur cihān yine / Saʿy eyle ʿīş u ʿişrete ʿahd-i şebābda

G392/5 Rūz-ı ʿīd **irdügini** ṭuydılar eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı libās-ı rengīn

G11/1 Nev-bahār **irişdi** vü gitdi şitā / Keyfe yuhyi'l-arża baʿde mevtihā
G224/3 Bād-ı ḫazān **irişmedin** ir ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i bahāra nergis olupdur çemende şemʿ
G64/1 Dem-i vaṣluñ **irişse** çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar
G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur mevt **irişür** zād yitişmez
G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ **irmedi** pāyāne yitdi ʿömr / Şām-ı ġamuñda şemʿ gibi yana yana ben
G378/5 **İrmedin** rūz-ı firāḳ eyleyelüm cānı revān / Bāḳıyā çün dinilür ey güne ḳatlanmaz deyn
G351/3 Çemende bülbül āvāzı naṣīḥat diñledür mi gör / Bahār **irsün** yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun

5. esmek

G403/1 **İrdi** nesīm nefḥa-i ʿanber-şemīm ile / Eṭrāf-ı bāġ u rāġ pür oldı nesīm ile
G416/3 Āḫır peyām-ı vaṣl ile gül-berg-i ter gibi / **İrdi** ḫuceste nāmeleri rūzgār ile
G228/3 Ḫāk-i rehüñden **irdi** meger ṣubḥ-dem nesīm / Rūy-ı ʿabīr ü ʿanber ile ṭoldı bu ṭaraf
G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād **irdi** gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

6. tazelenmek, canlanmak

K18/2 Taze cān buldı cihān **irdi** nebātāta ḥayāt / Ellerinde ḥarekāt eyleseler serv ü çenār

7. varmak, (gitmekleri ayır), ulaşmak

K19/35 Var ise **irdi** der-i luṭfuña şeyʾ lillāhe / Kʾeylemiş kāsesini pür-zer ü gevher ḫātem
M6/III/3 Bir ḳaç piyāle bāde çeküp deyr-i bāġa **ir**
G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin **ir** ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i bahāra nergis olupdur çemende şemʿ
G477/5 Bāḳī ṣafā-yı Kaʿbe-i vuṣlat murād ise / Saʿy it hemīşe saʿy iden **irdi** menāzile
K2/47 **İrdiler** pāye-i aʿlāya ser-ā-ser ems̱āl / Buldılar mertebe-i ʿāliye cümle aḳrān
G357/1 **İrdüm** fiġān u zār ile ol āsitāne ben / Çıḳdum kemend-i nāle ile āsmāne ben
G417/1 Ne ʿīde beñzedür rūz-ı viṣālüñ dil ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre irişenler **irer** ol rūz-ı fīrūze
G329/6 Vuṣlatuñ ʿīdına **irersem** eger / Bāde-i laʿlüñ ile ṣavmı ṣıyām
G417/1 Ne ʿīde beñzedür rūz-ı viṣālüñ dil ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre **irişenler** irer ol rūz-ı fīrūze
G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum **irişsün** Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı
K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne ḥāle **irişür** dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ çevgānı
G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ **irişür** cümleden evvel / Ol mertebeye saʿy ile zühhād yitişmez
K23/10 Cirm-i ḳamer hilāl ile ʿayn-ı ʿAlī yazar / ʿĪd-i şerīfe **irmek** içün ḳadr ü iḥtirām
G461/4 **İrmese** bir dem eger mevc-i sirişküm her yaña / Şuʿle-i āhum zemīn ü āsmānı ḥarḳ ide

7.1. varmak ‖ İrem

G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına yāruñ **irem** diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa bāl ü per isterin
K11/13 **İrişdükçe** seḥer-gāha münācāt eyle der-gāha / Devām-ı devlet-i şāha duʿā-gūy u s̱enā-ḫᵛān ol

8. dokunmak, isabet etmek

G113/3 Oḳlaruñ sehmi sīneye **iricek** / Ser-i peykānuñ üstüḫāne deger
G203/4 Şāneden zaḫm **irişür** diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı āşüfteyi zülfin ṭaramaz

9. elde edilmek, kazanılmak

G546/2 **İrişdi** nev-be-nev nuṣret o manṣūr oldı her nevbet / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı fażl-ı Rabbānī

10. yetişmek, erişmek

G248/5 Elüñ irişmedi ol serve diyü ey Bāḳī / Ṭaʿn u teşnīʿi belāsın çekerüz **irişenüñ**
G37/4 Yüri ey serv-i ser-efrāz yüri / Ḳad-i bālāña **irişmez** şimşād
G44/3 Yüri ey serv-i ser-efrāz yüri / Ḳad-i bālāña **irişmez** şimşād

G481/4 Āh kim ol serv-i bālānuñ **irişmez** gūşına / Gerçi kūyında olan feryādum irdi göklere

G480/1 **İrmedi** hīç pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle āhlar çıḳdı felekler bāmına

G35/1 Feryāduma **irmezse** n'ola ol boyı şimşād / Kūyında feleklerden aşar nāle vü feryād

11. çıkmak (sakal bağlamında)

G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda ḫaṭṭuñ **irişse** benefşenüñ / ʿĀlemde kimse almazdı manḳıra bāġını

G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ **irmedin** / Āḫır müyesser oldı hele biñ belāyile

12. takılmak

G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i belā **irse** pāyine / Her kim bu reh-güẕār-ı fenādan mürūr **ide**

irişe gelmek **[1]** erişivermek, gelmek

G326/5 Bāḳī nis̱ār-ı ḫāk-i ḳadem ḳıl vücūdum / Şol günde kim **irişe gele** müjde-i ḳudūm

Īrān **[4]**

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i **Īrān** vīrān

K6/16 Şād-mān olsun ʿAcemler gözleri aydın yine / Mīr Ḫaydar nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i **Īrān** gelür

K7/21 Ṭāʿatinde baġlayup mānend-i Keyḫusrev kemer / Ḥākim-i **Īrān** ḳabūl-i pend-i pīrān eyledi

G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i **Īrān** ṣandı beñzer ṭurma vīrān itmede

İrem bāġı **[2]** Âd'ın oğlu Şeddad'ın yaptırdığı yalancı cennet, Osmanlı şiirinde güzel ve bakımlı bahçeler için kullanımı ile ilgili bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 258; ayrıca krş. 'gül-şen-i İrem', 'gül-istān-ı İrem', 'bāġ-ı İrem' maddeleri.

K27/11 **İrem bāġı** aña nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā

G414/2 Ṭurralar boynın burup ḥüsnin temāşālanmada / Zülfi ṭāvūsı **İrem bāġında** cevlān itmede

İrem ṭāvūsı **[2]**

K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı güneş zeyn itdi eṭrāfın / **İrem ṭāvūsı** gibi ṣubḥ-dem gösterdi cevlānı

G498/2 Ḫam-ı zülfüñ ki devr eyler yanaġuñ / **İrem ṭāvūsıdur** cevlāne geldi

ʿirfān **[4]**

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i **ʿirfān** iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev ḳala ester bile

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner baḥr-i fażīlet kān-ı **ʿirfān** ol

G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i **ʿirfān** iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i ruḫ-ı zībādan bil

G307/4 Meclis-i vaʿẓa oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i **ʿirfāna** yitiş rifʿat bul

ʿirfān ehli **[2]** irfan sahipleri, ârifler

G22/2 Olsa **ʿirfān ehline** cānān olınca şöyle kim / Zülf-i müşgīni şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

G454/5 Olıcaḳ ḫūb göñül virmege **ʿirfān ehli** / Şiʿr-i Bāḳī gibi hem şūḫ gerek hem tāze

irgürmek **[5]** ulaştırmak, eriştirmek, yetiştirmek; TS. C, III, s. 1521. ('erürmek' md.); ayrıca bkz. 'peyām irgürmek' md.

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ ʿīdına **irgür** / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

G491/2 Sāḳıyā ölmedin **irgür** mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü ġam-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi

G210/3 Ḫākümi kūy-ı yāre **irgürdüñ** / Ṭurma ey bād-ı ṣubḥ olup esen es

G112/2 Ser-i nīzeñe **irgüren** başını / Cihān ḫalḳı içre ser-efrāz olur

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin **irgürse** dest-i Çīne bād / Eylemezdi sünbül-i müşgīne āhū ser-fürū

irḫā-yı ʿinān eylemek **[1]** dizginleri koyuvermek/gevşetmek; bkz. MENINSKI, C. I, süt. 137.

K2/56 Serverā tevsen-i eyyām ḳatı ser-keşdür / Aña luṭf eyle iñen **eyleme irḫā-yı ʿinān**

irşād **[1]** doğru yol, hak yol

G374/4 Cürʿa-i cāmın eger ṣunsa yitişdürmek olur / Pīr-i deyrüñ nice terk eyleyelüm **irşādın**

irşād eylemek **[1]** hak yolu göstermek, hidayete erdirmek

G236/8 Ḫānḳāhdan ṭoġru ʿazm itse nʾola mey-ḫāneye / Bāḳīyi çün böyle **irşād eylemişdür** pīr-i ʿaşḳ

irte **[1]** sabaha

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur **irte** ṣalāt-ı ʿīda / Dāl tācın başına geydi sipihr-i ġaddār

irte bir gün **[1]** yarın öbür gün

K6/13 Āsitānı ḫākini ḳıldı Ḳırım ḫānı ḳonaḳ / **İrte bir gün** seyr idüñ ḫāḳān-ı Türk-istān gelür

irtiḥāl itmek/ḳılmak **[2]** göç etmek ‖ ölmek

M1/VI/7 Āḫır çalındı kūs-ı raḥīl **itdüñ irtiḥāl** / Evvel ḳonaġuñ oldı cinān būstānları

G533/5 Ġam degül Bāḳī beḳā semtine **ḳılsa irtiḥāl** / Nice şehler bu fenā mülkinde bāḳī ḳalmadı

irtiḫāl üstinde **[1]** öbür dünyaya göçmek üzere hazır, ölmeye yakın ‖ ‘intiḳāl-i dār-ı beḳā itmek’ (ölmek) krş. ‘intiḳāl üstinde’ md.

G168/6 ʿUnfuvān-ı ṣıḥḥate ey Bāḳī maġrūr olma kim / Lā-cerem her ḥayy-i dānā **irtiḫāl üstindedür**

irżā **[1]** hoşnut, gönlü hoş

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile **irżādur**

ʿĪsā **[2]** bkz., ‘Ḥażret-i ʿĪsā’ md.

G315/5 Bāḳıyā dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün ‘ālemde / Dem-i cān-baḫş ile naẓm içre bu gün **ʿĪsāyem**

ʿĪsī-dem **[1]** İsa nefesli (sazendelerin sözlere can vermesi bağlamında) krş. ‘dem-i ʿĪsā’, ‘enfās-ı ʿĪsevī’ md.

G388/3 Būs-ı laʿlin isteyen ol muṭrıb-ı **ʿĪsī-demüñ** / Nāy-veş kendin belā bezmine dem-sāz eylesün

īs̱ār ḳılmak **[1]** saçmak, dökmek

G482/5 Ayaġuñ altında ḫāk olduġı’çün ey meh zemīn / Eşk-i Bāḳī **ḳıldı** anuñ laʿl **īs̱ār** üstine

is̱bāt **[1]** gösterme, meydana çıkaran

G57/2 Laʿl-i nigāra cān disem **is̱bāta** ḳādirin / Erbāb-ı ʿaşḳ öñinde bu gün müddeʿā budur

is̱bāt eylemek/itmek **[2]** göstermek, ortaya koymak

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden kefi beẕl-i ʿavārifden / Dem-ā-dem **eyler is̱bāt-ı** fażīlet baḥr u kān üzre

G403/6 Ḥüsnüñ kemāle irdügin **is̱bāt ider** ḫaṭuñ / Āyāt-ı beyyināt-ı Kelām-ı Ḳadīm ile

İṣfahān **[1]** İran’ın sürmesiyle ünlü bir şehri, bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 253.

K8/13 Hirāsān oldı aʿyān-ı Ḫorāsān gözlerin açdı / Ṣabā gerd-i siyāhın sürmesiyle **İṣfahān** üzre

İskender **[3]** Makedonyalı İskender

K10/13 Cānına minnet bilür Dārāyı der-bān eylese / Ḥaḳ bu kim Dārā degül yanınca **İskender** bile

M3/V/6 Şevket-i **İskender** ü dārāt-ı Dārā bī-ḳuṣūr / Mesnedin şimden girü taḫt-ı Süleymān eylesün

G3/3 Mülk-i ʿīş u ʿişretüñ olsaḳ nʾola **İskenderi** / Oldı elde cāmumuz āyīne-i ʿālem-nümā

İskender-i Dārā-ḥaşem **[1]** Dârâ haşmetli padişah

G318/6 Keyḫusrev-i Cemşīd-fer Cemşīd-i Keyḫusrev-güher / Dārā-yı İskender-ẓafer **İskender-i Dārā-ḥaşem**

İskender-i pākīze-meşreb **[1]** temiz yaratılışlı padişah

K14/25 Ḫudāvendā sen ol **İskender-i pākīze-meşrebsin** / Aḳıtdı ṭabʿ-ı pāküñ ayaġına Āb-ı ḥayvānı

İskender-i s̱ānī [2] ikinci İskender

Sultan Selim'i niteleme bağlamında;

K5/1 Bi-ḥamdi'llāh şeref buldı yine mülk-i Süleymānī / Cülūs itdi saʿādet taḫtına **İskender-i s̱ānī**

Sultan Mehmet'i niteleme bağlamında;

K14/5 Cihān emn ü emān buldı yine şemşīr-i pūlādın / Belā Ye'cūcına sedd eyledi **İskender-i s̱ānī**

İskender-i zamān [1] zamanın İskenderi (Kanuni Süleyman)

K1/14 Cemşīd-i ʿīş ü ʿişret ü Dārā-yı dār u gīr / Kisrī-i ʿadl ü re'fet ü **İskender-i zamān**

ʿiṣmet [2] iffet, masumiyet

M2/I/8 Mihr ü māh-ı felek-i baḫt u saʿādet Sulṭān / Şemʿ-i eyvān-ı serā-perde-i **ʿiṣmet** Sulṭān

K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı fenādan nigāh ide / Dāmān-ı **ʿavn u ʿiṣmet-i** dārende-i cihān?

ism [1] nam

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ **ismidür** / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

ism-i şerīf [2]

Ali Paşa'nın şerefli ismi bağlamında;

K19/25 Ser-verā mūmlayup **ism-i şerīfüñ** ṣaḳlar / Kā'inātı ne ʿaceb ḳılsa musaḫḫar ḫātem

Sultan Murat'ın şerefli ismi bağlamında;

M3/III/6 Salṭanat menşūrına **ism-i şerīfüñ** yazdılar / Daḫı peydā olmadın nām u nişān-ı maʿdelet

istāde [1] karşılamaya

G158/4 Reftār yolın göster eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī ḳaddüñe **istāde** ṣanavber

İstanbūl [2]

G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın alurlar yoluñ / Rāh-ı gül-zāre döner yolları **İstanbūluñ**

G267/1 Dil-rübālarla ʿaceb kes̱reti var her yoluñ / Geçemez ḫūblarından göñül **İstanbūluñ**

istemek [61]

1. dilemek, arzulamak

G348/7 Ḥaḳdan isterseñ naʿīm-i cāvidānı **iste** kim / Gördüñ işitdüñ beḳā-yı ʿömr ü devlet neydügin

G258/5 Bir içim şu **istedi** hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı ḫançerüñ

G528/3 Dil bir içim ṣu **istedi** çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte mā didi

G179/1 Ḫayālüñ ʿāşıḳa eglence besdür / Viṣālüñ **istemek** zā'id hevesdür

G383/1 Dil çeker ol tār-ı mūy-ı ʿanberīnüñ minnetin / **İstemez** ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin

G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī **istemez** yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār ʿālemde yemden incinür

G206/1 Var mı bir dīvāne kim geşt-i beyābān **istemez** / ʿUzlet idüp ḫalḳdan bir beyt-i aḥzān **istemez**

G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān **istemez**

G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp ḳanlu yaşın gül-şen bilen / Eylemez serve naẓar seyr-i gül-istān **istemez**

G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb āvāzesi ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān **istemez**

G310/6 Üstümüzden yil gibi geçsün ṣabānuñ himmeti / **İstemezse** irdügin ol serv-i sīm-endāma el

K19/12 Nusḫa yazdursa ʿaceb olmaya bādām üzre / Teb-i hicrāna ʿilāc eylemek **ister** ḫātem

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān eksük gerekmez aradan / Yaḫşı aġırlanmaḳ **ister** ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd

G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek **ister** ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür

G75/6 Tīr-i āh-ı seḥerī çekdügüm **ister** dil-dār / Çekeyin n'olsa gerek ḳaşı kemānum özenür

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand **ister**

G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ **ister** dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur
G209/5 Bāḳī hevā-yı ʿaşḳ ne müşkil belā imiş / Benden naṣīḥat **ister iseñ** eyleme heves
G231/5 Bāḳıyā **ister iseñ** ḳalbe ṣafā virmek eger / Kaʿbe-i kūyına var döne döne eyle ṭavāf
G249/6 Degenek lāzım oldı aġyāre / Olmaġ **ister** ḳapunda der-bānuñ
G276/6 Jāleler ṭamlamaġ **ister** gül-i terden gūyā / Görinen dürr-i bünāgūşı degüldür yāruñ
G361/5 Yanup yaḳılmaġ **ister** kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīŝ-i ʻaşḳ-ı ʻālem-sūz-ı yāri ya ne söylersin
G542/5 Cāhil ü nā-dān olıgör **ister iseñ** mertebe / Kim kemāl ehline Bāḳī şimdi raġbet ḳalmadı
G547/5 Ġubār-ı der-geh-i şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ **ister** seyr idüñ mūrı
K23/4 Mūy-ı sefīdi ḥalḳasını çarḫ-ı pīre-zen / **İsterdi** daḫı eyleye ḫalḳ-ı cihāna dām
G36/1 Bulmaġ **isterdi** ʿaşḳ içinde murād / Yār-ı Şīrīn degül midür Ferhād
G386/1 Hergiz ne ḳadr u cāh u ne sīm ü zer isterin / Bir serv boylu dil-ber-i sīmīn-ber **isterin**
G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa bāl ü per **isterin**
G386/4 Sīm-i sirişki ḫarc iderin ḫāk-i pāyüñe / İksīr-i ʿaşḳ ṭālibiyin cevher **isterin**
G386/5 Rūz-ı ġamuñda ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / Kendüm helāke ḳaṣd iderin ḫançer **isterin**
G386/6 Meylüm cihānda bāde-i gül-gūnadur benüm / Maʿcūn olursa bārī leb-i dil-ber **isterin**
G386/7 Bāḳī gedā-yı mey-gede-i ʿaşḳ olup yine / Bezm-i ġamından ol ṣanemüñ sāġar **isterin**
G499/3 Mürġ-i cānı şöyle beñzer itmek **isterler** şikār / Ol ḳara gözler süzildi iki şāhīnler gibi
G247/1 **İsterse** n’ola ḫaste göñül yāre ṣarılmaḳ / Mecrūḥ olıcaḳ lāzım olur yara ṣarılmaḳ
M4/V/1 Menzil-i āsāyiş-i ʿuḳbāya **isterseñ** vüṣūl
G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum āyīneye baḳ görmek **isterseñ** naẓīr
G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden **isterseñ** nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ
G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek **isterseñ** żiyādan bilme ẓılden bil
G348/7 Ḥaḳdan **isterseñ** naʿīm-i cāvidānı iste kim / Gördüñ işitdüñ beḳā-yı ʿömr ü devlet neydügin
G347/5 Leṭāfetde tenüñ bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān incinmek **istersin** iñen nāzük iñen tersin
K13/1 Cān virürdüm cevher-i cān **istese** cānān eger / Bez̠l **i**derdüm yolına ẕī-ḳıymet olsa cān eger
G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi ġamın yazmaġ **istesem /** Ṭāḳat getürmez elde ḳalemler şikest olur
G256/4 Gün gibi rifʿatde olmaḳ **isteyen** gerdūn-ṣıfat / Bir muʿallā bār-gāha intisāb itmek gerek
G388/3 Būs-ı laʿlin **isteyen** ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş kendin belā bezmine dem-sāz eylesün
G388/4 Pāy-būsın **isteyen** ol sāḳī-i gül-çihrenüñ / Kendüyi nergis gibi mest-i ser-endāz eylesün

2. aramak

K19/29 Yazdı ḫoş āyet-i Nūn veʾl-Ḳalem engüştüñde / Ne midād **istedi** ne ḫāme ne mısṭar ḫātem
G148/6 Ġayrı dermān **istemez** Bāḳī ḳuluñ / Zaḫmına derdüñ devāsı ḫoş gelür
G206/5 Derd-i yār ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür derdine dermān **istemez**
G91/2 Ḥüsnüñ zekātınuñ eger ey ḫᵛāce-i cemāl / Bir müsteḥaḳḳın **ister** iseñ işte ben faḳīr
G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend **ister** / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister
G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend **ister**
G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend **ister**
G143/5 Murādı sīneye ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / Semend-i ṭabʿ-ı Bāḳī bir gümişden sīne-bend **ister**
G516/2 Göñül ṣāfī cevāb **ister** lebinden / Dilin çeyner o ṭūṭī-i şeker-ḫāy
G386/1 Hergiz ne ḳadr u cāh u ne sīm ü zer **isterin /** Bir serv boylu dil-ber-i sīmīn-ber isterin
G386/3 Ṣaḥrā vü kūhı geşt ü güẕār itdügüm bu kim / Dīvāne göñlüm egleyecek bir yir **isterin**
G17/5 Maḥabbet dāġı yaḳ sīneñde ferr-i devlet **isterseñ /** Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb
G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb **isterseñ** leb-i dil-ber yiter

G471/1 Gül-şen **isterseñ** işte mey-ḫāne / Gül-i ḫandān gerekse peymāne
G256/3 Devlet-i dünyā ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer nesnedür / Baḫt-ı bī-dār **isteyenler** terk-i ḫᵛāb itmek gerek

3. gerektirmek

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl **ister** belī kār-ı ẓafer-kirdārına

istifsār itmek [2] sormak, öğrenmek istemek

K25/34 Ḳāḍī-i maḥkeme-i ʿālem-i bālā Bircīs / Müşkilin müftī-i reʾyüñden **ider istifsār**
G432/5 Eger Bāḳīnüñ aḥvālinden **istifsār iderlerse** / Ġam-ı dil-dāra hem-dem vaḳti ḫoş devletde ʿizzetde

istiġfār [1] tövbe etme

G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden **istiġfārı** gör

istiġfār itmek [2]

1. tövbe etmek (vazgeçmek anlamında) ‖ tesbih çekmek

K18/24 Cām-ı mey ḳaṭreleri sübḥa-i mercān olsun / Gelüñüz zerḳ u riyādan **idelüm istiġfār**

2. af dilemek ‖ tesbih çekme

K25/7 Keh-rübā sübḥasın aldı ele çarḫ-ı sālūs / Ḫalḳa cevr eylemeden yaʿnī **ider istiġfār**

istiġnā [12]

1. naz, işve

G6/5 Vefā ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña cānā yaraşur saña **istiġnā**
G272/5 Baġrumı ḫūn eyledüñ şemşīr-i **istiġnā ile** / Nʾeyledüñ hey āfet-i devrān yine ḳan eyledüñ
G408/2 Baḳmaz ammā sendedür gül gibi gūşı nʾeylesün / Küḥl-i **istiġnā** çekilmiş nergis-i raʿnāsına
G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i **istiġnāda** bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i yā Hū
G459/2 Hümā-yı evc-i **istiġnādur** ol māh / Anuñʾçün böyle māʾildür hevāya
G537/5 İltifāt ile bulur mürdeleri gerçi ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili öldürür **istiġnāsı**
G408/1 Ḫūblar māʾildür elbet ʿāşıḳ-ı şeydāsına / Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ baḳma **istiġnāsına**
G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / Ṣad hezārān āferīn ammā ki **istiġnāsına?**

2. tokgözlülük, gönül tokluğu

G431/4 Üstüñe düşmez ne deñlü mest olursa zāhidā / Böyle **istiġnā** virilmiş ʿāşıḳ-ı dürdī-keşe
G468/3 Miyān-ı baḥr-i **istiġnādan** āḫır / Gelürsin rūzgār ile kenāre
G370/4 Mübtelā-yı ʿaşḳuñuñ dermāndan **istiġnāsı** var / Derdüñe muʿtād olan diller devāyı nʾeylesün
G381/6 Āsitān-ı yārda mesken bulursam Bāḳıyā / Ḳāfda seyr itdürem ʿAnḳāya **istiġnāyı** ben

istiġnā gelmek [1] bıkmak

G219/3 Dimeñ Mecnūna **gelmiş** ʿāḳıbet Leylādan **istiġnā** / Belā-yı ʿaşḳ o ser-gerdānı cānından uṣandurmış

istimāʿ eylemek [2] dinlemek, kulak vermek

K27/16 Ṣadef gūşın müzeyyen ḳılmaġ içün dürr-i lafẓından / Kelāmın **istimāʿ eyler** pes-i dīvārdan deryā
G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde Zühre sāzın **istimāʿ eyler**

istimdād [1] devam etme

G374/5 Kesilüp ṣoḥbet-i eṣḥāb-ı riyādan Bāḳī / Kesmedi pīr-i ḫarābātdan **istimdādın**

istimdād ḳılmak [1] devam etmek

G348/10 Şah işiginden **ḳıl istimdād-ı** himmet Bāḳıyā / Çarḫ dūn-perverdür ol bilmez mürüvvet neydügin

istinād [1] dayanak ‖ güvenç, teslimiyet

G192/3 Biz müttekā-yı zer-keş-i cāha ṭayanmazuz / Ḥaḳḳuñ kemāl-i luṭfınadur **istinādumuz**

ʿiṣyān [1] günah, suç, kusur; bkz. STEINGASS, s. 852.

Kt20/1 ʿĀḳil odur kim cihānda yād idüp **ʿiṣyānını** / Dūd-ı āhından dem-ā-dem gözlerin nem-nāk ide

iş [2] hal, vaziyet

G220/1 ʿAvām oḳur seni tesḫīr içün hemīşe ḫavāṣ / Bu muḫlişüñ **işi** dāʾim maḥabbet ü iḫlāṣ

G491/3 Eksük olmaz ten-i ṣad-pāreden işler yara / Baña bu **işleri** hep ṭāliʿ-i vārūn itdi

işi kemāl-i kerem-i Settāre ḳalmak [1] işi Allah'a kalmak

G426/8 Ḳatı el virdi hevā ġāyet açılduḳ ġāyet / **İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre**

işi altun itmek/olmak [2] işini yoluna koymak, işler yolunda gitmek; bkz. TS. C. III, s. 2116. ‖ ilm-i kimya'da cisimlerin altına dönüştürülmesi

G347/7 **İşüñ altun ider** kār-ı maḥabbet rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün fennüñde zer-gersin

G95/3 İbrīḳ-i zerden sāḳıyā laʿl-i müẕābı ḳıl revān / **Altun olur işüñ** hemān kibrīt-i aḥmer kendidür

işini başa iletmek [1] işi sonlandırmak, işini bitirmek, bkz. TS. C. III, s.

G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma bir kez ṣarılañ / **Başa iletdi işin** ʿālemde destāruñ gibi

ʿīş [21]

1. hayat, ömür

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i **ʿīş** eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i **ʿīş** eyler / Felek maḥż-ı ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre

M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / Devrān elinden irse gerek cām-ı **ʿīşa** seng

G198/1 Bisāṭ-ı **ʿīşa** ḳadem basdı nāz ile nev-rūz / Şükūfe perde-sarāy-ı ʿademden itdi bürūz

K18/55 Gül gibi ḫurrem ü ḫandān ola rūy-ı baḫtuñ / Sāġar-ı **ʿīşuñ** ola lāle-ṣıfat cevher-dār

G406/5 Demüñ **ʿīşa** ṣarf eyle Bāḳī niyāzuñ / Cevān-baḫt sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırāne

K20/47 Giceñ şerefde şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ bayram / Nevāl ü niʿmet ile ḫᵛān-ı **ʿīş** māl-ā-māl

2. zevk ü safa, yiyip içme ‖ keyif

G51/1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde ḫusrev-i gül **ʿīşa** ruḫṣat gösterür

G456/2 Çemende **ʿīşa** gelmiş ġonca-i ter / Biraz gül bağlamış bir dest-māle

G226/1 Feryāda geldi bülbül-i destān-serā-yı bāġ / Yaʿnī zamān-ı **ʿīşdur** eyler ṣalā-yı bāġ

G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü hengām-ı **ʿīşdur** / Virmek gerek ne ḥālet ise muḳteżā-yı bāġ

G279/7 Şu meclis içre kim dāʾim ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı **ʿīşı** insānuñ

G429/2 Dürdi bisāṭ-ı **ʿīşı** ḳodı yādgār gül / Rengin şarāb-ı nābda būyın gül-ābda

G420/3 Ṭāvūs gibi cilve ḳılup bāġ-ı **ʿīşumuz** / Reşk-i cinān u ravża-i Rıḍvān u ḥūr ide

G180/4 **ʿīşuñ** zamānı ʿişretüñ eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar ellerin çenār

3. şarap

G57/1 Baḳ cām-ı **ʿīşa** āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı necm-i hüdā budur

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı dem ḳanı ḥabābuñ **ʿīşa** / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

G328/4 Gül gibi cām-ı **ʿīşı** güldürelüm / Rūḥ-ı Cemşīdi şād-mān idelüm

4. (şarap) içme, içim

G152/1 Sāḳī zamān-ı **ʿīş-ı** mey-i ḫoş-güvārdur / Bir ḳaç piyāle nūş idelüm nev-bahārdur

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / **ʿĪş-i** mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem

5. zevk ü safa âlemi

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / Baturdı rūzgār āyīn-i **ʿīşın** bezm-i rindānuñ

ʿĪş-ı bahār eylemek [1] baharın tadını çıkarmak/safasını sürmek

G460/5 Bāḳıyā **ʿīş-ı bahār eyler idük** meclisde / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

Īş-ı nihān [1] gizli işret; bkz. ʻnihānī ʿişretʼ md.

Mtl 27 Ḥalvetde enīs eyleyüp ol şūḫ-ı cihānı / ʿĀlemde müyesser ola mı **ʿīş-ı nihānı**

ʿĪş ehli [1] keyif ehli

G310/1 Naḳş-ı gül seyr it çemende ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur **ʿīş ehline** ṣāliḥ ʿamel

ʿĪş eylemek/itmek/ḳılmak [7] şarap içmek ‖ zevk ü sefa sürmek, keyiflenmek

G445/2 Ayağı elde **ʿīş eyler** çemende baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret ezelden nergis-i meste

K26/6 Nergis-i bāġa naẓar ḳıl ne dimekdür bu kim / Cām-ı zerrīn ile **ʿīş eyleye** bir ḫāk-nişīn

K19/39 **Eyleyüp ʿīş-i** ḫayāl-i leb-i dil-ber ḫātem / Cām-ı zerrīn ile çeksün mey-i aḥmer ḫātem

G205/5 Nice bir daġdaġa-i baḥs̱ u cidāl ey Bāḳī / Varalum **ʿīş idelüm** meclis-i rindāne biraz

G124/8 Çarḫ yüz döndürmedin gül-şende **ʿīş it** Bāḳıyā / Sebzeler zībā hevālar iʿtidāl üstindedür

G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine gül devrini görsek / Kenār-ı cūda **ʿīş itdükçe** dil-ber der-kenār olsa

G284/5 Geh şīşe gehī kühne-sifāl ile **ḳılur ʿīş** / Bāḳī-veş olup ʿişrete meyyāl ḳaranfül

ʿĪş mevsimi [1] zevk ü safa zamanı, bkz. ʻmevsim-i ʿīş u ṭarabʼ maddesi.

G255/2 Gül devri **ʿīş mevsimidür** muṭrıbā bu gün / Bülbül-ṣıfat çemende biraz ġulġul eyleseñ

ʿĪş u ʿişret [3] yeme içme, zevk ü sefa sürme

G3/3 Mülk-i **ʿīş u ʿişretüñ** olsaḳ n’ola İskenderi / Oldı elde cāmumuz āyīne-i ʿālem-nümā

G152/4 Eyyām-ı zühd ü mevsim-i zerḳ u riyā degül / Hengām-ı **ʿīş u ʿişret** ü geşt ü güẕārdur

G469/2 Devr-i gül irdi tāze cevāndur cihān yine / Saʿy eyle **ʿīş u ʿişrete** ʿahd-i şebābda

ʿĪş u işret demi [1] zevk ü sefa zamanı ‖ bahar

G437/5 **ʿĪş u işret demidür** çekme ġam-ı devrānı / Bāḳıyā gel berü sāġar çekelüm rindāne

ʿĪş u nūş [4] şarap içme ‖ keyif sürme

G79/4 Ḫuşk u ter ile ḳāniʿ olan **ʿīş u nūşda** / Dünyā ġamını pādişeh-i baḥr u ber çeker

G157/2 Ḥūr u Kevs̱erden mey ü maḥbūb ise maḳṣūd eger / **ʿĪş u nūş** esbābı hep ḥāżır müheyyā bundadur

G455/1 Devr-i gül eyyām-ı **ʿīş u nūş-ı** ṣahbādur yine / Mevsim-i gül-geşt-i bāġ u seyr-i ṣaḥrādur yine

G488/7 Māʿil ol **ʿīş u nūşa** ey Bāḳī / Bī-vefādur çü ʿālem-i fānī

ʿĪş u nūş itmek [1] şarap içmek ‖ keyif sürmek

G163/3 Miḥnet-sarāy-ı dehre gelüp **ʿīş u nūş iden** / Bir dem ḫoş olsa bir nice gün derd-i ser çeker

ʿĪş u ṣafā [10] zevk ü safa/yiyip içme

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup dökdi kevākib erzen / Umaruz k’ola yine **ʿīş u ṣafā** mürġi şikār

G164/4 Bī-riyādur bisāṭ-ı **ʿīş u ṣafā** / Ṣaḥn-ı cennetde būriyā n’eyler

G71/7 Giceler **ʿīş u ṣafā**-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı gör

G226/2 **ʿĪş u ṣafāya** ḫāṭırumuz ṭurmayup çeker / Sünbüller oldı silsile-i müşg-sā-yı bāġ

G238/3 Bu cihān kimine ḳaṣr-ı ṭarab u **ʿīş u ṣafā** / Kiminüñ miḥnet ile başına zindān ancaḳ

G281/4 Ey ʿāşıḳān-ı ġam-zede **ʿīş u ṣafāyı** ḳoñ / Kūy-ı belāda her biriñüz bir mekān ṭutuñ

G377/3 **ʿĪş u ṣafā-yı** ʻahd-i Cem ü devr-i cāmı gör / Baḥŝ itme rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan

G528/1 Derd ü belā vü ġam baña **ʿīş u ṣafā** saña didi / Şol ki ezelde derdüñe ḳā’il olup belā didi

K1/4 Bezm-i felekde urmış idi Zühre sāza çeng / **ʿĪş u ṣafāda** ḫurrem ü ḫandān u şād-mān

G444/2 Kenār-ı **ʿīş u ṣafāya** geçilse ṭolmış ile / Yine pür olsa mey-i ḫoş-güvār zevraḳda

ʿīş u tanaʿʿum vaḳti [1] zevk ü safa/ yeme içme zamanı ‖ bahar

G318/9 **ʿĪş u tanaʿʿum vaḳtidür** sāz u terennüm vaḳtidür / Bāḳī tekellüm vaḳtidür güftāre saʿy it lā-cerem

ʿīş u tanaʿʿum eylemek [1] yiyip içmek ‖ zevk ü safa sürmek

G403/3 ʿĀḳil odur ki şimdi ḳoyup pend-i nāṣiḥi / **ʿĪş u tanaʿʿum eyleye** ḳavl-i ḥakīm ile

ʿīş u ṭarab [1] çalıp oynama ‖ saz âlemi

G323/4 Menzil-i **ʿīş u ṭarāb** ḫurrem ü ābād olsun / Yıḳalum zerḳ u riyā deyrini vīrān idelüm

işʿār itmek [1] bildirmek, anlatmak

K25/37 Kelimātum yirine dürr ü güher naẓm itsem / **İdemez** mertebe-i fażluñı eşʿār **işʿār**

işāret [2] tek bir işaret, emâre

G367/5 **İşāret** besdür ey Bāḳī saña ser-māye-i devlet / Ḫudāvend-i ḳader-ḳudret şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan

G38/6 Bāḳī kifāyet eyler **işāret** efendüñe / Maḫlaṣ yerine yazdurasın aḫlaṣuʾl-ʿibād

işāret itmek [1] (eliyle) emir vermek

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār **itsün işāret** ġam degül / Ḳangı nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden incinür

işbu [1] işte bu

M3/IV/7 Dest-gīr-i ehl-i dil kimdür diyü fāl eyledüm / **İşbu** beyt-i rūşen ü pākīze-gevherdür gelen

işidilmek [1] duyulmak

G518/2 Żaʿfdan şöyle ġam-ı ʿaşḳ ile nā-peydāyem / Ki hemān ṣīt u ṣadām **işidilür** nāle gibi

işig [25] eşik ‖ kapı (kapı önündeki taş çıkıntı'dan)

G197/4 Ġayra baş egmesek ʿaceb midür / **İşigi** secde-gāha mensūbuz

M2/IV/7 Ḳapusında **işigi** ḫidmetin eyler ġılmān / Ḥūrīler ḳarşu ṭurur aṭlas u eksūnlar ile

G278/1 Görmez **işigi** Kaʿbesin ol ḳıble-i cānuñ / Çöp düşdi meger kim gözine ḳıble-nümānuñ

K26/14 Defʿ-i Yeʾcūc-ı ġama **işigidür** sedd-i sedīd / Menʿ-i ceyş-i eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

G76/6 Ḫūn-ı eşküm bir zamān ālūde ḳıldı **işigin** / Baña dil-ber Bāḳıyā daḫı o demden incinür

K13/13 Biz gedā mihmāniyüz lāyıḳ görürse ḥükm anuñ / **İşiginde** nāne muḥtāc olduġın mihmān eger

G3/1 Yār **işiginde** dinildi ʿāşıḳ-ı şeydā baña / Ḥaḳ dimişler tenziliʾl-esmāʾü min ṣavbiʾs-semā

G149/3 Raḳīb āzār ider yār **işiginde** eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür

G422/4 Yār **işiginde** raḳībüñ yirin umma ṣofī / Bağlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer almış ele keḥḥāl-ṣıfat / **İşiginden** çeke tā dīde-i gerdūna ġubār

G348/10 Şah **işiginden** ḳıl istimdād-ı himmet Bāḳıyā / Çarḫ dūn-perverdür ol bilmez mürüvvet neydügin

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra yitürdi bu ṣayd-gāh / Var **işigine** ḫidmet-i Şāh Erdşīri gör

G321/5 Bāḳī dilemez dehr-i denī salṭanatın dil / Yār **işiginüñ** ḫidmetidür devlet ü cāhum

M5/II/1 **İşigüñ** üftādesi kemter-gedā mihr-i münīr

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken gökde yir kevkeb / **İşigüñ** cānibin gözler zehī ʿālī-naẓar kevkeb

G113/1 Ḥaremüñ ravża-i cināne deger / **İşigüñ** ṭāḳ-ı āsmāne deger

G116/3 **İşigüñ** Mescid-i Aḳṣāya mānend / Yüzüñ ḳıble ḳaşuñ miḥrāba beñzer

G203/5 Ḥarem-i vuṣlatuña izn-i şerīf olmayıcaḳ / **İşigüñ** Kaʿbesine Bāḳī-i bī-dil varamaz

G213/4 **İşigüñ** ḫūn-ābe-i eşkümle reng-āmīz idi / Yazmadın naḳḳāş-ı ḳudret bu bülend eyvāne naḳş

G54/4 **İşigüñde** beni ey meh bulur bir gün ʿadū nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür belā-yı nā-gehānīdür

G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı felekdür mesīr aña / Degmez gedālar içre **işigüñde** yir aña

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim **işigüñde** / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı güzeller belki begler hem

K24/20 Geldi bir Hindū-yı bī-çāre-ṣıfat **işigüñe** / Ġarażı bu ki ḳapuñda ola çāker sünbül

G321/1 Rūşen ola tā **işigüñe** varmaġa rāhum / Yil mūmlarını yaḳdı gice şuʿle-i āhum

G400/4 Öyküñdügi'çün **işigüñe** ey şeh-i cihān / Daḫı ne ḳulplar ṭaḳa eflāke māh-ı nev

işigi ḫāki **[6]** eşik ‖ kapı; bkz. 'ayaġı tozı/ṭopraġı' md.

K23/22 Bircīs **işigi ḫākine** olurdı çihre-sāy / Olmasa ger cibāh-ı efāżıldan izdiḥām

G40/5 Gice tenhā **işigi ḫākine** yüzler süreyin / Ṣaḳınuñ kimse ḫaber virmesün aġyāre meded

G242/7 Bāḳī **işigi ḫākine** düşmiş niyāz ider / Miskīn fütāde ʿāşıḳ-ı bī-dil babaḳ babaḳ

G379/5 Bāḳī **işigi ḫākine** ṭutsun kimüñ ki var / Aḫter gibi bülend-naẓar çeşm-i dūr-bīn

M2/III/2 Der-i der-gāhına ʿazm eylesün eşrāf-ı diyār / **İşigi ḫākine** yüzler süre gelsün aʿyān

G144/1 **İşigüñ ḫākine** ser-çeşme-i ḥayvān dirler / Ḳapuña maṭlaʿ-ı ḫurşīd-i dıraḫşān dirler

işigi ṭaşı **[5]** eşik ‖ kapı

G43/1 Ey dil gerekse vāsıṭa-i devlet-i ebed / Olmaz nigāruñ **işigi ṭaşı** gibi sened

K18/37 **İşigi ṭaşı** imiş yüz sürecek ḥayf diyü / Ṭaşdan ṭaşa döger başını şimdi enhār

G422/7 **İşigüñ ṭaşı** ile ḫāk-i ḥarīmüñ besdür / Bāḳī-i ḫaste-dile bāliş ü bister yirine

G15/2 Eşkümüñ gevherlerin dizdüm **işigi ṭaşına** / Yāre ʿarż idem diyü silmiş raḳīb-i bed-liḳā

G408/4 **İşigüñ ṭaşıyla** başı ḫoş gedā-yı kūyuñuñ / Ser-fürū ḳılmaz sipihrüñ günbed-i mīnāsına

işigüñe yüz sürmek **[1]** lutuf dilemek, saygı ve bağlılık göstermek

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / **İşigüñe yüzüm sürsem** nʾola a Kaʿbem a ḳıblem

işitmek **[13]**

1. duymak, dinlemek

G53/3 Āh itme naʿl-i esbi nişānın görüp dilā / Şāyed kimesne **işide** yirüñ ḳulaġı var

K26/32 Söz tamām oldı niyāz eyleyelüm der-gāha / **İşidüp** diye feleklerde melekler āmīn

G345/3 Hīç bilür mi mey yirine dem-be-dem ḳan yutduġum / **İşidür** mi ney yirine āh u efġānum benüm

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / **İşitmezsin** hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın

G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥsinde ġavġā ḥadden aşmışdur / **İşitseñ** ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

2. haber almak, öğrenmek

G521/1 Gül-şende kūyuñ **işideli** serv oturmadı / Zencīrlerle baġladılar āb ṭurmadı

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen yimişdür boz doġanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh **işidüp** anı

G345/2 Bülbül-i müştāḳuñuñ aġladuġın yār **işidüp** / Ḫārlarla açılur mı verd-i ḫandānum benüm

G535/3 Zaḫm urdı velī yaralarum ṣarmadı ol yār / Aġyār **işidüp** tā dimeye yāre ṣarıldı

G118/4 Ney-şeker vaṣf-ı lebüñ yazduġum **işitdi** meger / Ki kemer-beste-i kilk-i şeker-efşānumdur

G449/4 **İşitdük** āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / Naẓīr olur mı hey ṣofī mey ü maḥbūba dünyāda

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv **işitdük** bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

Kt21/2 **İşitdüm** fevtin ol Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ ey Bāḳī / Didüm tārīḫin ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan

işlemek **[3]** (yara için) kanamak, kapanmamak

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ **işler** ise ey dil-i zār / Çürimiş nerd-i maḥabbetde bir iki pūluñ

G267/2 Nicʾolur daġlaruñ **işler** ise ey abdāl / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde bir iki pūluñ

G491/3 Eksük olmaz ten-i ṣad-pāreden **işler** yara / Baña bu işleri hep ṭāliʿ-i vārūn itdi

işret **[19]** bkz. 'cām-ı ʿişret', 'sāġar-ı ʿişret', 'meclis-i ʿişreti' md.

1. zevk ü safa ‖ şarap, içki içme

K2/3 Rūşen oldı açılup dīde-i Yaʿḳūb-ı emel / Demidür menzil-i **ʿişret** ola Beytüʾl-aḥzān

G226/5 Bāḳī zamān-ı **ʿişret** ü hengām-ı ʾĪşdur / Virmek gerek ne ḥālet ise muḳteżā-yı bāġ

G242/3 Yād-ı lebüñle **ʿişret** içün būstānlara / Allāh çekildi bāde-i gül-gūn ḳabaḳ ḳabaḳ
G251/2 Şikest olduġına rāżī degüldi revnaḳ-ı **ʿişret** / Anuñ'çün düşmedi bir dem elinden cām Cemşīdüñ
G477/1 Gül gibi **ʿişret** olmaz ise berg ü sāz ile / Sünbül gibi geçinmek olur bir piyāz ile
G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı **ʿişretde** açılmış verd-i raʿnādur
G516/4 Virür ẕevḳ ehline şevḳi dem-ā-dem / Şeb-i **ʿişretde** bir yil mūmıdur nāy
G32/3 Meclis-i mey ki bedenlerle ḥiṣār olmışdur / Şehr-i **ʿişretdür** anuñ āfet-i devrānı ḳadeḥ
G338/4 Cām-ı mey-i **ʿişretdür** ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı dil-i sūzānum
G32/2 Felek-i **ʿişrete** bir aḫter-i ferḫunde iken / Yine Mirrīḫ-ṣıfat ṭurma döker ḳanı ḳadeḥ
G284/5 Geh şīşe gehī kühne-sifāl ile ḳılur ʿīş / Bāḳī-veş olup **ʿişrete** meyyāl ḳaranfül
G337/10 Cemāl-i devleti gül gibi ḫurrem ü ḫandān / Bisāṭ-ı **ʿişretini** gül-sitāna beñzetdüm
G180/4 ʿĪşuñ zamānı **ʿişretüñ** eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar ellerin çenār
G324/2 **ʿİşret-i** bezm-i viṣāl-i yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı devri ferāmūş eyledüm
K17/1 Gül meclisinde lāle yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i bezm-i **ʿişret-i** Cemşīd-i kām-kār
G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i **ʿişret-i** bezm-i viṣālde

2. sarhoş ‖ zevk ü safa içinde

G293/5 Bāḳıyā **ʿişretdedür** ʿaşḳıyla yāruñ kā'ināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl

3. sarhoşluk, zevk

M9/I/1 Ne hengām-ı ṣafā-yı **ʿişret-i** mül gibi bir dem var

4. gönül eğlendirme

G367/1 Ġaraż yār ile **ʿişretdür** bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür maḳṣūd bu ʿālemden

ʿişret demi **[1]** içki içme zamanı ‖ zevk ü safa zamanı

G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı **ʿişret demidür**

ʿişret eyyāmı **[1]** içki içme zamanı ‖ zevk ü safa zamanı

G180/4 ʿĪşuñ zamānı **ʿişretüñ eyyāmıdur** diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar ellerin çenār

ʿişret ü ʿīş itmek **[1]** içki içmek ‖ yas tutmak (sevgiliden ayrılık nedeniyle)

G358/6 Bāḳīye **ʿişret ü ʿīş itmege** hecrüñde yiter / Nāle ney göz yaşı mey fikr-i viṣālüñ gül-şen

ʿişret-ābād **[2]**

1. meyhane

G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde kenār-ı **ʿişret-ābāde** / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun

2. âlem ‖ meyhane

G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i ser anda bir peymānedür / **ʿİşret-ābād**-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür

ʿişret-ḫāne **[1]** içki meclisi/âlemi

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb şāhāne meclisdür / Düşinde görmedi Cem böyle **ʿişret-ḫāne-i** zībā

ʿişret-sarāy **[1]** içki meclisi ‖ dünya

K27/21 Sipihrüñ nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur **ʿişret-sarāy-ı** ḫalḳ tā nüh günbed-i ḫaḍrā

işte **[3]**

G471/1 Gül-şen isterseñ **işte** mey-ḫāne / Gül-i ḫandān gerekse peymāne
G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin öldürür āh **işte** burası
G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp **işte** mā didi

işte ben **[6]**

G40/1 Eylesün laʿlini dermān dil-i bīmāra meded / Dostlar **işte ben** öldüm baña bir çāre meded

G91/2 Ḥüsnüñ zekātınuñ eger ey ḫᵛāce-i cemāl / Bir müsteḥaḳḳın ister iseñ **işte ben** faḳīr

G380/1 Bir lebi ġonca yüzi gül-zār dirseñ **işte sen** / Ḫār-ı ġamda ʿandelīb-i zār dirseñ **işte ben**

G380/3 Pāyine yüzler sürer her serv-i dil-cūnuñ revān / Şu gibi bir ʿāşıḳ-ı dīdār dirseñ **işte ben**

G380/5 Fürḳatüñde teşne-leb ḫāṭır-perīşān ḫaste-dil / Künc-i ġamda bī-kes ü bīmār dirseñ **işte ben**

G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile Mecnūn-ı şeydādan bedel / ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u dil kim var dirseñ **işte ben**

işte sen [3]

G380/2 Lebleri mül ṣaçları sünbül yañağı berg-i gül / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ **işte sen**

G380/4 Zülfi sāḥir ṭurrası ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi cādū ġamzesi mekkār dirseñ **işte sen**

G380/6 Gözleri ṣabr u selāmet mülkini tārāc ider / Bir amānsuz ġamzesi Tātār dirseñ **işte sen**

iştihā [1] arzu, şevk ‖ şehvet, cinsel istek

G346/5 Görüp ol sāʿid-i sīmīni gümişden bilüñi / **İştihā** keskin olur ḫançer-i bürrānuñdan

iştihār [3] nam, şöhret

K17/9 Mülk-i süḫanda nevbetümüz çaldı rūzgār / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı **iştihār**

G245/2 Hezār mertebe ʿaşḳuñda ġālibem Ḳaysa / Nihāyet ey ṣanem ol deñlü **iştihārum** yoḳ

G202/3 Nevbet-i **iştihārumuz** bām-ı felekde çalınur / Ġulġule ṣaldı ʿāleme velvele-i neḳāremüz

iştiyāḳ [1] arzu ‖ özlem

G90/3 Ḳucmaḳ degül ġaraż seni dīdārdur murād / Deryā-yı **iştiyāḳ** begüm bī-kenārdur

ʿişve [3]

1. güzellik

G295/1 Ebr-i bahār-ı **ʿişvedür** ebrū degüldür ol / Bārān-ı ḥüsn riştesidür mū degüldür ol

2. cazibe, alımlılık

G299/4 **ʿİşve-i** dehre göñül virmez o kim ʿāḳildür / Almadı behre begüm kimse bu dünyādan bil

3. kırıtma, cilve

G6/1 Nedür bu ḫandeler bu **ʿişveler** bu nāz u istiġnā / Nedür bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

ʿitāb [1] azar

G45/3 Cefā-yı yār ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır gelür **ʿitāb** leẕīẕ

ʿitāb eylemek [2] azarlamak, terslemek

G280/6 Geh şīve **eyle** bendene geh nāz u geh **ʿitāb** / İrdi zamānı luṭf u kerem ḳıl ʿ ināyetüñ

ʿitāb u nāz itmek [1] azarlamak, terslemek

G441/4 Cevr ü cefālar itmede ḫod başdan aşdı çarḫ / Ṭurmaz **ʿitāb u nāz ider** ol şīve-kār ise

it [6] köpek ‖ rakip

G504/4 Yaruñ raḳībi gibi **iti** görmedüm daḫı / Olmaya gerçi eşk-i revānum gibi cerī

G242/4 Dün gice ol ġazāli ḳaçurmış raḳīb-i seg / **İtler** gibi aradı bulınca yataḳ yataḳ

G422/3 Görmese yār ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / Ḫışm idüp ʿāşıḳın āzārlar **itler** yirine

G161/5 Nice aġyār gibi ağzı ḳara var gerçi / **İtlerinüñ** seg-i tāzī gibi mümtāzı geçer

Kt10/2 Görme misin **itlerüñ** ġavġāsını bāzārda / İltifāt itmez güẕār eyler ḫırāmān şīr-i ner

G515/2 **İtlerüñden** ġayrıyı görmez raḳībuñ gözleri / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin anı ey perī

iʿtibārdan düşmek [1] eskisi kadar kıymet verilmemek, itibarını kaybetmek

G371/1 Nām u nişāne ḳalmadı faṣl-ı bahārdan / **Düşdi** çemende berg-i dıraḫt **iʿtibārdan**

iʿtidāl [3]

G100/3 Ḳadd-i bülend ü ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı yār / Gül-zār-ı **iʿtidālde** bitmiş nihāldür

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü ḫulḳ u melāḥat kemālde / Endām u şekl ü ḳāmet ü ḳadd **iʿtidālde**

K7/18 ʿĀlemi gül gibi ḫandān itdi devr-i devleti / ʿAhd-i ʿadli **iʿtidāl-i** māh-ı nīsan eyledi

iʿtidāl üzre/üstinde [2] yumuşak, ılık (hava için)

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı dem ḳanı ḥabābuñ ʿīşa / **İʿtidāl üzre** görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

G124/8 Çarḫ yüz döndürmedin gül-şende ʿīş it Bāḳıyā / Sebzeler zībā hevālar **iʿtidāl üstindedür**

iʿtimād [1] teslimiyet, iman ‖ güven

G192/2 Baş egmezüz edānīye dünyā-yı dūn içün / Allāhadur tevekkülümüz **iʿtimādumuz**

iʿtimād ḳılmamak [1] güvenmemek, inanmamak

G38/1 Gerdūn-ı dūna ʿāḳil iseñ **ḳılma iʿtimād** / Dönsün piyāle devr-i Ḳamerden budur murād

iʿtirāf ḳılmak [1] itiraf etmek, ortaya koymak

G38/4 Lāyıḳ budur ki biz **ḳılavuz** cürme **iʿtirāf** / Vābeste-i ʿināyetidür mebdeʾ ü meʿād

iʿtirāz ehli [1] isyankâr, bozguncu

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt **iʿtirāz ehli** / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ farḳı ḫātemden

iʿtiṣām ḳılmak [1] sımsıkı sarılmak/tutunmak ‖ ‘Allah’ın ipine sıkı sıkı sarılın’

K23/30 Ser-rişte-i murādı nʼola elde bulsa ol / Ḥabl-i metīn-i ʿahdüñe **ḳılmışdur iʿtiṣām**

iʿtiẕār [1] af dileme

K17/10 Bāḳī ne deñlü sözlerüñ āb-ı revān ise / Aḳar şu gibi yirde gerek rūy-ı **iʿtiẕār**

ittifāḳī [1] sözleşip ‖ tesadüfen, rastgele

G59/3 Sen meh-i bedrüñ żiyāsın virmek olmaz ʿāleme / **İttifāḳī** bir yire cemʿ olsalar meh-pāreler

ʿiẕār [38] yanak

K25/32 Noḳṭalar kim dökilür ḫāme-i müşgīnüñden / Her biri şāhid-i maʿnāya olur ḫāl-i **ʿiẕār**

G305/1 Lüʼlū-yı jāleden ṭaḳınup gūşvār gül / İtdi çemende nāz ile ʿarż-ı **ʿiẕār** gül

G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü çeşm nergis-i şehlā **ʿiẕār** gül

K8/5 **ʿİẕār-ı** nāzenīnin pür-ġubār-ı müşg-i Çīn itmiş / Yüz urmış ḫāk-i pāy-ı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

G94/4 **ʿİẕār-ı** sādesi üzre ṣan ol ruḫ-ı rengīn / Görinür āyīneden laʿl-i gūşvāresidür

G150/5 **ʿİẕār-ı** yār ʿaraḳ-nāk olınca ey Bāḳī / Görenler itdi ṣanur māh ile ḳırān ülker

G527/3 Siyāh aṭlas gibi zülfüñ yaraşdı / **ʿİẕār-ı** āl-i müşgīn-ḫāle düşdi

M1/V/3 Reng-i **ʿiẕārı** gitdi yatur kendü ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı **ʿiẕārı** bāġına ḫaṭ ṣanma zinhār

G503/3 Ḫaṭṭ-ı **ʿiẕārı** geh görinür gāh olur nihān / Çıḳmaz beyāża baḥs̱-i ḳażā vü ḳader gibi

M6/VI/1 Virmiş **ʿiẕār-ı** yāra ṣafā ḫaṭṭ-ı dil-güşā

G111/1 Bir ḥüsn daḫı baġladı ḫaṭdan **ʿiẕār-ı** yār / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār

G111/5 Bāḳī **ʿiẕār-ı** yārda ḫaṭ ṣanma görinen / Ẕerrātdur ki mihr-i münīr itdi āşikār

G209/4 Bāzār-ı dehr içinde gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i **ʿiẕār-ı** yār gibi ʿanberīn meges

G287/4 Baḥs̱ eyleme **ʿiẕār-ı** ʿaraḳ-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri var açıl

G291/3 Şekl-i **ʿiẕār-ı** yār gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i żamīre yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl

G314/5 Öykünürmiş **ʿiẕār-ı** dil-dāra / Göricek Bāḳıyā güli ele al

G527/1 Dil-i pāk ol **ʿiẕār-ı** āle düşdi / Gül-i rengīne gūyā jāle düşdi

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan **ʿiẕār-ı** yār zībādur / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i **ʿiẕār-ı** yāre beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller
G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver ṣanur gören / ʿAks-i **ʿiẕār-i** sāḳīyi cām-ı şarābda
G89/2 **ʿİẕār-ı** yāre ay ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / Velī ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur
G463/2 Ḫaṭ degüldür görinen āb-ı **ʿiẕārında** velī / Bī-vefālıḳ o mehüñ kir getürüpdür yüzine
G491/6 Ruḫına māʾil iken sevdi **ʿiẕārını** göñül / Āh kim derdümi günden güne efzūn itdi
G116/4 Ser-i zülf-i siyeh-kāruñ şeb-i tār / ʿ**İẕāruñ** pertevi meh-tāba beñzer
G459/3 **ʿİẕāruñ** yādı bir rengīn laṭīfe / Dehānuñ ẕikri bir şīrīn ḥikāye
G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb būse temennā ḳılsam / Ey lebi ġonca **ʿiẕāruñ** gül-i şeftālūdur
G95/1 ʿAks-i **ʿiẕāruñ** dīdede berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür
G224/1 Baḥs̱ itmesün **ʿiẕāruñ** ile encümende şemʿ / Ḳanda çerāġ-ı māh-ı şeb-efrūz ḳanda şemʿ
G251/1 Görüp tāb-ı **ʿiẕāruñ** ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı ḫurşīdüñ
G285/1 Zülfüñi görsem **ʿiẕāruñ** üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram zencīr şeklin baġlamışdur Selsebīl
G365/1 Cānā görinse ṭarf-ı **ʿiẕāruñ** niḳābdan / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı ṣanurlar seḥābdan
G398/2 Görüp zülfüñ **ʿiẕāruñ** üzre bildüm / Muḳarrer batmaz imiş ṣuya cādū
G423/2 Yazmada naḳş-ı **ʿiẕāruñ** müje-i ḫūn-ālūd / Ḳatı çoḳ renk virüpdür ḳalem-i Bih-zāde
G179/4 **ʿİẕāruñda** şehā ḫāl-i siyāhuñ / Şeker üstine ḳonmış bir megesdür
K26/25 Ḫūn-ı dil ṣanma görinenleri müjgānumda / Dīde gül-zār-ı **ʿiẕāruñdan** olupdur gül-çīn
G499/2 Sāḳıyā ʿaks-i **ʿiẕāruñdan** fürūġ-ı cām-ı mey / Rūşen eyler bezmi ḫurşīd-i żiyā-güster gibi
G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin mihr-i **ʿiẕāruñla** göñül / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ

izdiḥām olmak [1] yer bulmak, sıra gelmek

K23/22 Bircīs işigi ḫākine olurdı çihre-sāy / **Olmasa** ger cibāh-ı efāżıldan **izdiḥām**

iẓhār-ı ḥaḳ [1] gerçeği açığa çıkarmak

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire eyler müdām baḥs̱ / **İẓhār-ı ḥaḳ** degülse ġaraż ḫod ḥarām baḥs̱

iẓhār eylemek/itmek [5]

1. göstermek, açığa vurmak

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol vücūd-ı pākdür / Gevherin ḥaḳḳā ki **iẓhār itdi** kān-ı maʿdelet
G168/2 Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline vaṣl **iẓhār idüp** / Derd ü ġam şerḥinde ṭabʿum ḳīl u ḳāl üstindedür
G325/3 ʿĀleme leylī ṣaçuñ sevdāsın **iẓhār eylerin** / Nev-bahār eyyāmıdur bir gün ṭutar mecnūnluġum
G278/5 Ḫançer-ṣıfat **iẓhār-ı** ṣafā **eyledi** dilden / Nāzüklik ile göñlümüz almaġa miyānuñ

2. belli etmek, açığa çıkarmak

G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda **iẓhār itmedüm** meftūnluġum / Bildiler ḥāl-i derūnum gördiler maḥzūnluġum

iẓhār-ı kerāmet eylemek [1] keramet göstermek

Kt1/5 **Eyledi** keşf ile **iẓhār-ı kerāmet** keremüñ / İtdi müşkillerümüz ḫᵛāce-i iḥsānuñ ḥal

izi tozı [7] (sevgili/güzelin) yürüdüğü yol; bkz. ‘ayağı tozı/ṭoprağı’ maddesi.

G67/5 Bī-başar farḳ idemez ḳanda başar ol āhū / Yine **izi tozını** dīde-i bīnā gözedür
G106/3 **İzüñ tozına** sürdi yüzin āyīne-veş dil / Maḳṣūd benüm pādişehüm kesb-i ṣafādur
G149/4 **İzüñ tozına** urmış rūy-ı zerdin ʿāşıḳ-ı şeydā / Fenā ehli ḳatında ḫāk ü zer yaʿnī ber-ā-berdür
G368/4 **İzüñ tozına** yüzlerin sürmege / Dökildi ṣaçıldı gül ü yāsemīn
G427/3 İnṣāf budur kim çıḳarup misk-i ġazāli / **İzüñ tozını** ṭolduralar nāfe-i Çīne
K6/23 Ḫaṣm-ı gerden-keş **izüñ tozına** ḳılsun ser-fürū / Ser-fürū ḳılmazsa bir gün kellesi ġalṭān gelür
G416/6 Pā-būsuñ özler oldı görelden **izüñ tozın** / Bāḳī ʿaceb ḫayāle döşendi ġubār ile

iẕn-i şerīf [1] özel izin ‖ padişah tarafından verilen izin

G203/5 Ḥarem-i vuṣlatuña **iẕn-i şerīf** olmayıcaḳ / İşigüñ Kaʿbesine Bāḳī-i bī-dil varamaz

ʿizz u ʿalāʾiḳ [1] şeref ve itibar

G168/4 Manṣıb-ı **ʿizz u ʿalāʾiḳdan** ʿalāḳa ḳaṭʿ iden / Merd-i dānādur be-ġāyet ḥüsn-i ḥāl üstindedür

ʿizz u cāh [2] makam ve mevki

G168/5 Yire geçse yiridür ehl-i fażīlet çünki āh / **ʿİzz u cāhuñ** ḫār u ḫas deryā-mis̱āl üstindedür

G408/5 Vaḳtine mālik olan dervīşdür sulṭān-ı vaḳt / **ʿİzz u cāh-ı** salṭanat degmez cihān ġavġāsına

ʿizz u devlet [1] şeref, yücelik, itibar

G408/7 Ḳul olursañ Bāḳıyā ol şāh-ı ʿālī-şāne ol / Kim virilmiş **ʿizz u devlet** dīnine dünyāsına

ʿizz u iḳbāl [1] şan ve şeref

Kt19/1 Nice yıllar **ʿizz u iḳbāl** ile olduñ kām-rān / Ser-figende emrüñe meʾmūr idi ḫalḳ-ı cihān

ʿizz u nāz [3] itibâr ve naz

G453/1 Geçüp güller serīr-i **ʿizz u nāza** / Seḥerden geldi bülbüller niyāza

G477/2 Ṣaf ṣaf çemende serv dizilsün selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre ṣalın **ʿizz ü nāz** ile

Mtl 21 Şimşād u serv yüz yire ḳorlar niyāz ile / Sen kim çemende ṣalınasın **ʿizz u nāz** ile

ʿizz u şeref [1] itibar ve şeref

G294/5 Bāḳıyā baña gedā-yı der-i yār olmaḳdur / Māye-i **ʿizz u şeref** pāye-i baḫt u iḳbāl

ʿizz ü temkīn [2] yücelik ve sağlamlık (uzun ömür)

K4/18 Ḫudā virsün serīr-i salṭanatda / Saʿādet tācı birle **ʿizz ü temkīn**

K26/11 Menbaʿ-ı mekremet ü luṭf Meḥemmed Çelebi / Vāhib-i fażl u ʿaṭā ṣāḥib-i **ʿizz ü temkīn**

ʿizzet [7]

1. kudretli, yüce (Allah)

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ ola reh-ber ü refīḳ / Tevfīḳ-i Rabb-i **ʿizzet** ü teʾyīd-i Kirdigār

M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı mirʾāt-ı cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i **ʿizzet** ṣubḥ-dem

2. şeref, itibar, kıymet

G93/5 Cām-ı mey ṣadr-ı mey-gede kimine / Tāc-ı devlet serīr-i **ʿizzet** olur

G339/3 Perde-i **ʿizzet** çeküp yaḳdum maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp müheyyā eyledüm

G531/4 Yūsuf gibi **ʿizzetde** sen Yaʿḳūb-veş miḥnetde ben / Dil sākin-i Beytüʾl-ḫazen tenhālara ṣalduñ beni

K23/27 Dehre devām-ı devletidür ġāyetüʾl-münā / Çarḫa beḳā-yı **ʿizzetidür** münteheʾl-merām?

3. hürmet, saygı

K4/19 Belālardan emīn olsun cihānda / İlāhī **izzetüñ** ḥaḳḳıçün āmīn

ʿizzet ü baḫt [1] şerefli ve parlak mevki

K9/9 Farḳında tāc-ı devlet ü iḳbāl ser-firāz / Taḫtında taḫt-ı **ʿizzet ü baḫt** eyler iftiḫār

ʿizzet ü iḳbāl ü devlet [1] şeref, itibar, mutluluk

G280/7 Ezmānı tā muḥīṭ ola elṭāf-ı Ẕiʾl-celāl / Bāḳī hemīşe **ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ**

J

jāle **[29]** çiy, şebnem; sabah vakti yaprak ve çimenlerde oluşan su damlacıkları

K18/43 Reşk-i dendānuñ ile ḫançere düşdi **jāle** / Berg-i sūsende gören itdi ṣanur anı ḳarār
K24/30 Dāne ḫaṭ **jāle** nuḳaṭ nefḫa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül
G120/4 Aġzuñ içre diş midür ya ġonca içre **jāle** mi / Kevkeb-i dürrī midür ya lüʾlū-yı lālā mıdur
G456/5 Çemen pür-mevc bir deryā ṣadef gül / İçinde lüʾlū-yı şeh-vār **jāle**
G518/1 Sīne dāġın görüp ol ġonca-dehen lāle gibi / Bir avuç ḳanuma girmek diledi **jāle** gibi
K7/10 **Jāle** ḳıldı her kenārı ṣāḥil-i baḥr-i ʿAden / Lāle ḫāk-i gül-şeni kān-ı Bedaḫşān eyledi
K18/25 Lāle ṣaḥrāyı bu gün kān-ı Bedaḫşān itdi / **Jāle** gül-zāre nis̱ār eyledi dürr-i şeh-vār
K22/12 **Jāle** vü berg-i ḫazāndan pür-zer ü gevher çemen / Gül-şene varın nis̱ār itdi meger deryā vü kān
G466/7 **Jāle** naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle
G476/2 Ḥoḳḳa-i laʿlüñde dendānuñ senüñ / **Jāle** ṣandum ġonca-i ḫandānda
K7/8 Nev-ʿarūs-ı gül gibi pīrāhen-i āl üstine / Lāle dürr-i **jaleden** gūy-ı girībān eyledi
G305/1 Lüʾlū-yı **jāleden** ṭaḳınup gūşvār gül / İtdi çemende nāz ile ʻarż-ı ʻiẕār gül
G497/4 Çemende **jāle-durur** ṣanma bülbül-i şeydā / Ṣuladı eşk ile ṣaḥn-ı sarāy-ı gül-zārı
G6/4 Miyānuñ rişte-i cān mı gümiş āyīne mi sīneñ / Bünāgūşuñla mengūşuñ gül ile **jāledür** gūyā
G84/1 Gül-gūn ḳabāsı ol ṣanemüñ ṣanki lāledür / Cism-i laṭīfi lāle-i ḥamrāda **jāledür**
G103/1 Cünd-i şitāyı ṭaşa ṭutup yine **jāleler** / Ḳaṣd itdiler ki milket-i gül-zārı alalar
G110/1 Nergis üzre berg-i zerd u **jāleler** kim vardur / Er çerāġına dizilmiş dirhem ü dīnārdur
G190/1 Dehān-ı ġonca-i ḥamrāda gūyā **jāleler** yir yir / Olupdur laʿl-i dil-berde dilā tebḫāleler yir yir
M2/II/2 Cūylar kim ṭolanur dāmen-i ṣaḥrālarda / **Jāleler** kim görinür lāle-i Nuʿmān üzre
G276/6 **Jāleler** ṭamlamaġ ister gül-i terden gūyā / Görinen dürr-i bünāgūşı degüldür yāruñ
K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra gelüp eyledi ʿarż-ı dīdār / **Jālelerden** ṭaḳınup gūşına gevher sünbül
G466/1 **Jālelerden** ṭaḳınur tācına gevher lāle / Şāh olupdur çemen iḳlīmine beñzer lāle
G442/1 Dāne dāne ol ʿaraḳlar ṭurra-i pür-tābda / Ḳaṭre ḳaṭre **jālelerdür** sünbül-i sīr-ābda
G442/4 **Jālelerdür** lāle-i sīr-āba düşmiş gūyiyā / Dürr-i dendānuñ ḫayāli çeşm-i pür-ḫūn-ābda
G103/4 Gül-şende baṣdı **jāleleri** ḳara baġrına / İrdi ṣafāya lāle-i ḫūnīn piyāleler
G392/3 Lāleler kāselere döndi kʾola cevher-dār / **Jālelerle** görinür gül ṣadef-i dürr-i s̱emīn
G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek demidür **jāle-ṣıfat** / Nev-bahār oldı gül açıldı güzellendi çemen
G304/2 Pākīze-ṭabʿ u ṣāf-dil ü pāk-meşrebüz / Ḥüsnüñ güline düşse nʾola **jāle-veş** göñül
G328/2 **Jāle-veş** bezme varumuz ṣaçalum / Zeri gül gibi der-miyān idelüm

jāle beyżalar **[2]** su damlacığı şeklindeki yumurtalar

G130/6 Bir kīse içre lāle bu gün bezm-i bāġda / Ġayb itdi **jāle beyżaların** ḥoḳḳa-bāz-vār
G308/8 Açduḳça ġonca beççe-i bülbül gibi dehān / Alduḳça **jāle beyżaların** zīr-i bāl gül

jāle düşmek **[6]** çiy düşmek; çiyin (şebnem) sabahleyin yaprak/çiçeklerde görülmesi bağlamında;

G123/1 Şāḫ-ı gülde **jāle düşmiş** ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh elinde yā muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur
G278/4 Şol **jāle düşen** sūsen-i āzāde-veş ey dil / Dür dişlerinüñ vaṣfı gerek vird-i zebānuñ

G527/1 Dil-i pāk ol ʿiẕār-ı āle düşdi / Gül-i rengīne gūyā **jāle düşdi**

K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i engüştinde / **Jāle düşmiş** gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem

G60/3 Sen ṭarāvet bāġınuñ bir ġonca-i ḫandānısın / **Jāle düşmiş** tāze gül bir aġlamış ṣūretlüdür

G376/3 **Jāle düşmiş** berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ḫançerüñ / Berkdür ey seng-dil ammā demürden ṭaşdan

jende geymek [1] hırka giymek ‖ dervişliğe soyunmak, ikrar vermek, bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 149; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 220-225. Ayrıca bkz. 'peşmīne geymek', 'nemed giymek' md.

G443/4 Terkin urdum ʿāṣā ile tācuñ / **Geyeli** pīr-i ʿaşḳdan **jende**

jengār [2]

1. pas, kir

G295/3 **Jengār** ṣanduñ āyīnede naḳş-ı ḫaṭṭuñı / Yañlış görişdüñ ey yüzi gül o degüldür ol

2. bakır yeşili

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı **jengārıca** bar

jengār ṭutmak [1] pas tutmak

K18/12 Mevsim-i rezm degüldür dem-i bezm irdi diyü / Sūsenüñ ḫançerini **ṭutdı** ser-ā-pā **jengār**

K/Ḳ

ḳaba cāhil [1] kara cahil, kör cahil

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her **ḳaba cāhil** / Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

ḳabā [7] önü açık kaftan; Onay, Sudî'nin Hafız şerhinden yola çıkarak şu açıklamayı yapıyor: 'meydanî denilen beyaz çizgili bir ipekli dokumadan yapılan yan etekleri çift yırtmaçlı, göğüs kısmı açık ve yakası topuğa kadar kesik ve bütün yakası sırma ve ipek gaytanla işlenmiş bir entari' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 264; KOÇU, s. 136; ayrıca bkz. 'kühne ḳabā', 'tāc u ḳabā' md.

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen gösterdi gül çīnī **ḳabā** / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

G474/1 Bend-i **ḳabā** çözilmeye tā cāme çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya

G84/1 Gül-gūn **ḳabāsı** ol ṣanemüñ ṣanki lāledür / Cism-i laṭīfi lāle-i ḥamrāda jāledür

G303/4 Gördüñ **ḳabā-yı** ʿömre beḳā yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre gel

G408/8 Ḫān Murād ol pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā k'anuñ / Salṭanat ḥaḳḳā **ḳabā-yı** rāstdur bālāsına

K11/10 **Ḳabā-yı** cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-i ʿuryān ol

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ sulṭān-ı ʿālī-şānısın / Mihr ü māh iki ḳuluñ girmiş **ḳabā-yı** zer-keşe

ḳabā-yı ezraḳ [1] mavi kaftan ‖ gökyüzü

G393/3 Yolında nūrdur gūyā ki ḫurşīd / **Ḳabā-yı ezraḳ** üzre rūy-ı cānān

ḳabaḳ [8]

1. su kabağı ‖ şarap kabı ; 'Eskiden şişe bol olmadığı, cam ve billurdan yapılmış eşyayı zenginler kullandığı ve ağırlığından cüppe altında taşınamadığı için şarap bu kabakların büyüklerine konurdu. Biraz küçüğü kadeh yerine kullanılırdı.' MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 264.

G241/1 Ḳaṣd eyler aġzuñ öpmek içün dā'imā **ḳabaḳ** / Olur boġazı iplü degüldür şehā ḳabaḳ

G241/2 Ḫoş şevḳ virdi meclise mihr-i münīr-vār / Ṣan ḳurṣ-ı āfitābdur ey meh-liḳā **ḳabaḳ**

G241/6 Ol vāṣıtayla laʿl-i leb-i dil-beri öper / Cāmuñ yüzine gülse n'ola Bāḳıyā **ḳabaḳ**

G241/4 Bezmüñde gerçi sāġar-ı ṣahbāya baş eger / Bedr-i münīre dil uzadur dil-berā **ḳabaḳ**

G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ alsa aġzına / Meclisde çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā **ḳabaḳ**

1.1. 'boğazı iplü' deyişi, 'kabak asmak' ritüeli bağlamında geçer ve kabak (şarap kadehi/tası) boğazı ipli olmadığı için sevgilinin dudaklarını öpmeye yeltenir; 'meyhanelerde kabak asmak adeta oturduğu köşeyi benimsemek, bir nevi balta asmak sayılırmış.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 265. ('kabak asmak' md.)

G241/1 Ḳaṣd eyler aġzuñ öpmek içün dā'imā ḳabaḳ / Olur boġazı iplü degüldür şehā **ḳabaḳ**

1.2. kadeh ‖ göz kapağı

G241/3 Bezm-i ġamuñda ṣanma ḳabaḳ minnetin çekem / Eşküm şarāb u dīdelerümdür baña **ḳabaḳ**

2. esrar

G241/3 Bezm-i ġamuñda ṣanma **ḳabaḳ** minnetin çekem / Eşküm şarāb u dīdelerümdür baña ḳabaḳ

ḳabaḳ ḳabaḳ [1] önden önden, ileri ileri

G242/3 Yād-ı lebüñle ʿişret içün būstānlara / Allāh çekildi bāde-i gül-gūn **ḳabaḳ ḳabaḳ**

ḳabāle [1] hüccet (bir iş veya yere ait iltizamın bir kimseye verildiğini gösteren belge); Ebussuud Efendi'nin 'şerīf adı'nın bulunduğu hücceti

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf aduñla müşerref **ḳabāle-i** iḳbāl

Kaʿbe [25]

G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi biñ ʿömre virmezin / Ey ḥācī saña **Kaʿbe** baña kūy-i dil-rübā

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i ḥürmet-i kūyın maḳām idin / Erkān-ı **Kaʿbe** gibi muʿazzez mükerrem ol

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Maʿmūruñdan aʿlā olmaya **Kaʿbe** / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne başdı baġrına seng-i siyāhı **Kaʿbe** yā ḳıblem

G333/7 Yüzüñ görüp n'ola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / Görinse **Kaʿbe** dirler müstecāb olur duʿā ḳıblem

G342/1 Ḫāne-i ḳalbüm eylesün termīm / **Kaʿbe** yapmaḳ dilerse İbrāhīm

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / Ḥarem-i **Kaʿbede** her cānibe erkān ṣaf ṣaf

G535/1 Kūyında göñül dāmen-i dil-dāre ṣarıldı / Ḥācī gibi kim **Kaʿbede** estāre ṣarıldı

K2/6 Umaruz kim bulına **Kaʿbe-i** maḳṣūda vüṣūl / Geçdi çün devlet ile yirlü yirine erkān

K6/10 Ḫān Murād ol kā'inātuñ ḳıble-i iḳbāli kim / **Kaʿbe-i** der-gāhına şāhān u dervīşān gelür

M8/VI/1 Bāḳıyā gel olalum **Kaʿbe-i** dil yolına peyk

G65/5 İrişsün **Kaʿbe-i** kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i **Kaʿbe-i** vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur mevt irişür zād yitişmez

G231/5 Bāḳıyā ister iseñ ḳalbe ṣafā virmek eger / **Kaʿbe-i** kūyına var döne döne eyle ṭavāf

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış ṭarīḳ-i **Kaʿbe-i** vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

G333/1 Ṭapuñdur **Kaʿbe-i** ʿulyā-yı eṣḥāb-ı ṣafā ḳıblem / Ḳapuñdur Mescid-i Aḳṣā-yı erbāb-ı vefā ḳıblem

G411/3 Kimse rāh-ı **Kaʿbe-i** vaṣluñda cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı ġamzeñ beñzemez ḫār-ı muġaylān zaḫmına

G426/2 Ṭutalum **Kaʿbe-i** tevfīḳ-i ilāhī yolını / Bu beyābānda ʿabes̱ gezmeyelüm āvāre

G465/2 Ey kāş ṭavf-ı **Kaʿbe-i** kūy-ı nigār içün / Hem-rāh olaydı ḫāk-i vücūdum ṣabāyile

G477/5 Bāḳī ṣafā-yı **Kaʿbe-i** vuṣlat murād ise / Saʿy it hemīşe saʿy iden irdi menāzile

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem n'ola a **Kaʿbem** a ḳıblem

G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ **Kaʿbesi** / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ

G278/1 Görmez işigi **Kaʿbesin** ol ḳıble-i cānuñ / Çöp düşdi meger kim gözine ḳıble-nümānuñ

G203/5 Ḥarem-i vuṣlatuña iẕn-i şerīf olmayıcaḳ / İşigüñ **Kaʿbesine** Bāḳī-i bī-dil varamaz

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem n'ola a **Kaʿbem** a ḳıblem

ḳābil-i feyż olmak [1] feyizlenebilmek, nasiplenebilmek

G349/2 **Olur ḳābil-i feyż-i** nūr-ı Ḳıdem / Güneş gibi āyīnesi pāk olan

ḳābil olmamak [2] kabullenmemek

G162/3 N'eylesün **ḳābil olmayınca** püser / ʿAḳl-ı kül kim pederden eşfaḳdur?

G410/1 Meded öldürdi beni derd ü ġam-ı cānāne / **Ḳābil olmaz** dil-i dīvāne ise dermāne

ḳabr [3] mezar

G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā ġamından ḫāk olan / Nergis-i **ḳabrin** degişmez ḫūşe-i Pervīnüñe

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi çünkim Süleymān Ḫān / İlāhī **ḳabrine** revzenler aç firdevs-i aʿlādan

G321/4 Dildür saña ʿarż itmege aḥvālümi gūyā / **Ḳabrümdeki** ḫāk üzre biten tāze giyāhum

ḳabūl eylemek [1] uymak, rıza göstermek

K7/21 Ṭāʿatinde bağlayup mānend-i Keyḫusrev kemer / Ḥākim-i Īrān **ḳabūl-i** pend-i pīrān **eyledi**

ḳabūl itmek [2] kabullenmek

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi **ḳabūl itmede** ḳalbüñ / Āyīnedür ammā begüm āyīne-i pūlād

G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş Kūh-ken ʿaşḳa / Bu devr içre **ḳabūl itmezler** ammā şāhid-i zūrı

ḳabża [2]

1. kılıç kabzası

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda rāyet-i iḳbāli pāy-merd / Rūz-ı veġāda **ḳabża-i** şemşīri dest-yār

2. usta, ehliyetli kemankeşlik ‖ pençe

K26/17 **Ḳabża-i** ḳudretine ḳavs kemān-ı Rüstem / Nāvek-i reʾyine per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

ḳaç [1] ne kadar, kaç tane

K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne laʿl-i lebüñe / Zülfüñe **ḳaç** başı var ola ber-ā-ber sünbül

ḳaçan [16] bkz. TS. C. IV, s. 2150-55.

1. nasıl, ne yüzle

K3/4 Egerçi ser-āmed geçer şāḫ-ı sünbül / Muʿanber ṣaçuñla **ḳaçan** ola hem-ser

K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk leb-i dil-berde / Dehen-i yāre **ḳaçan** ola ber-ā-ber ḫātem

2. ne zaman ki, her ne zaman, ne vakit

K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın yiridür cümle **ḳaçan** / Esb-i nāzı felek ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker

G59/1 Cāmuñ eṭrāfın **ḳaçan** kim seyr ider āvāreler / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā devr ider seyyāreler

G70/5 Bāḳıyā var ise dil bülbül-i ḫoş-ḫᵛān dilidür / Şevḳ ile ḳılsa **ḳaçan** nāle vü efġān ditrer

G74/2 Sīnesin itse **ḳaçan** kān-ı maʿārif ʿārif / Ḳılsa her ḥarfe naẓar bir nice maʿnī görinür

G114/1 Sūz-ı ʿaşḳuñla **ḳaçan** kim dilden āh u zār olur / Āh dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur

G461/1 Şuʿle-i tīġ-i cihān-tābuñ **ḳaçan** kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı eşküm ġarḳ ide

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar **ḳaçan** / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen yaḳasın şarḳ ide

G483/5 Gözüme ḫāk ile yeksān görinür dürr ü güher / Ḫāke yaş dökse **ḳaçan** çeşm-i güher-pāşları

G510/5 Ṣalındı yürek żaʿf ile sīnemde **ḳaçan** kim / Gūşındaki ol gevher-i yek-dāne ṣalındı

G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i ḫāküm **ḳaçan** / Dāne-veş dihḳān-ı devrān zīr-i ḫāk eyler beni

G113/4 Zer-i nāb oldı rūy-ı zerd ammā / **Ḳaçan** ol ḫāk-i āsitāne deger

G166/1 **Ḳaçan** kim nāz ile reftār iderler serv-ḳāmetler / Ḳopar ʿāşıḳlaruñ başına ol demde ḳıyāmetler

G190/5 **Ḳaçan** mestāne gezseñ çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan nāleler yir yir

G349/4 **Ḳaçan** rāh-ı vaṣluñdan eyler güẕer / Bu seyl-āb-ı eşk üzre ḫāşāk olan

ḳaçan ḳaçar [1] kaçan kaçana

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde ölümden **ḳaçan ḳaçar** / Dīvāne dil ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

ḳaçmak [9]

1. yüksünmek

G76/1 Dil ne miḥnetden **ḳaçar** hergiz ne ġamdan incinür / Hecr elinden çekdügi cevr ü sitemden incinür

G60/7 Kīmyādur Bāḳıyā ḫāk-i cenāb-ı mey-fürūş / Āsitānı ḫidmetinden **ḳaçma** bir devletlüdür

2. uzak durmak, kaçınmak

G441/2 Maḥbūb u mey mülāzemetinden **ḳaçardı** dil / Geldi yitişdi bir yañadan nev-bahār ise

3. uçmak

G398/4 İdermiş zülfüñe perrini teşbīh / Ḳatı alçaḳ **ḳaçar** geh geh peristū

4. korkup çekinmek

G484/3 Hezārān ʿöẕr-i leng eyler **ḳaçar** meydāna gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ daʿvet itse cenge Tīmūrı

5. koşmak, seğirtmek; bkz. TS. C. IV, s. 2157.

G195/5 Ol āhūyı saña ṣayd ola ṣanma iltiyāmından / Öñüñce **ḳaçar** ammā Bāḳıyā āḫır şikār olmaz

6. çekinmek

G125/3 Leblerüñ māʾili **ḳaçmaz** ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / Ġam degül ṭālib-i nūş olana nīş-i zenbūr

7. kaçıp gitmek

G267/4 Bend-i fürḳatde ḳoma bendeñi āzād eyle / Öldürürseñ de eger **ḳaçmaz** efendi ḳuluñ

8. kurtulmak

G500/2 **Ḳaçup** dil tāb-ı ḫurşīd-i sitemden / Penāh-ı sāye-i Yezdāne geldi

ḳaçurmak [2]

1. uçurmak

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben **ḳaçurdum** Ḳāfa sīmurġı / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum

2. kaybetmek

G242/4 Dün gice ol ġazāli **ḳaçurmış** raḳīb-i seg / İtler gibi aradı bulınca yataḳ yataḳ

ḳad(d) **[54]** boy

G329/2 Ḳaş rā **ḳad** elif dehān ise mīm / Ḳılduñ ey māh ḫalḳı emrüñe rām

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / **Ḳad** çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı bādedür

G284/3 **Ḳad** serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül

G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / **Ḳad** serv ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār gül

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne **ḳad-i** serv ne sīmā-yı semendür bāʿis̱

G337/1 Çemende servi **ḳad-i** dil-sitāna beñzetdüm / Nihāli dil-ber-i nāzük-miyāna beñzetdüm

G543/5 **Ḳadüñ** servine göz dikmişdi ey serv-i revān ammā / Bu gün Bāḳī yine ġamzeñ oḳın ḫāṭır-nişān itdi

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü ḫulḳ u melāḥat kemālde / Endām u şekl ü ḳāmet ü **ḳadd** iʿtidālde

G100/4 Mevzūn **ḳaddi** şiʿr-i bülendüm mis̱ālidür / Nāzük miyānı anda bir ince ḫayāldür

G510/2 Eglendi biraz **ḳaddi** hevāsiyle çemende / Dil mürġi ḳonup serv-i ḫırāmāne ṣalındı

K8/1 Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o **ḳadd-i** dil-sitān üzre / Döşenmiş sāye-i Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı **ḳadd-i** ḫūbānı

G112/4 Nihāl-i cefā şāḫıdur **ḳadd-i** yār / Anuñ mīvesi şīve vü nāz olur

G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen **ḳadd-i** nihāl-i servi ḫam / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā çeng itdiler

G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i **ḳadd-i** dil-ber gibi bir serv-i bülend ister

G154/2 Çeksün livā-yı salṭanat-ı ḥüsni **ḳadd-i** yār / Ol ḳāmeti ne serv ü ṣanavber ne bān çeker

G438/2 Bulmaz ol ruḫsār ile ol **ḳadd-i** zībā ḥāletin / Baġlasañ bir deste gül serv-i ḫırāmān üstine

G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni yāre ṣarılmış / Ṣandum ki semen **ḳadd-i** sefīdāre ṣarıldı

K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i **ḳaddin** özler bān gelür

K23/16 Devrān içinde aña bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki **ḳaddin** itmeye vaḳt-i selām lām

M1/III/1 Döksün seḥāb **ḳaddin** añup ḳaṭre ḳaṭre ḳan / İtsün nihāl-i nārveni naḫl-i erġavān

G119/2 Ger ölürsem ḥasret-i **ḳaddiyle** ol servüñ beni / Bir yire defn eyleñüz kim sāye-i ʿarʿar düşer

G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi sīnemden özgeye / Ṭaʿn-ı ḥasūd derd ile **ḳaddüm** kemān ider

G204/1 Derd u ġam bezmine **ḳaddüm** gibi bir çeng olmaz / Nāylar nālelerüm sāzına āheng olmaz

G529/4 Yoluñda delīl oldı dü-tā ḳılmaġa **ḳaddüm** / Her dāl ki naʿl-i süm-i esbüñ yola yazdı

G19/4 **Ḳaddüm** ey şeh-süvār-ı ḥüsn itdi / Pāy-būsuñ ḫayāli şekl-i rikāb
G298/2 **Ḳaddüm** gibi ḫāk-i ḳademüñ öpdi naʿl-çeñ / Meşhūrdur eʾd-dālü ʿaleʾl-ḫayri ke-fāʿil
G75/5 Derd u ġam **ḳaddümi** ḫam ḳılsa göñül çekmez elem / Kemer itmek diler ol mūy-miyānum özenür
G232/2 Yine bir ḳaşı hilālüñ sitemi çarḫ gibi / **Ḳaddümi** ḳıldı kemer ṭāḳatümi eyledi ṭāḳ
G263/1 **Ḳaddümi** çeng eşkümi rūd eyledüñ / Cismüm āteş cānumı ʿūd eyledüñ
G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi **ḳaddüñ** aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur
G147/5 Meh-i ḥüsnüñ olupdur şöhre-i şehr / Bütün ʿālemde **ḳaddüñ** ḫod ʿalemdür
G167/2 Ne ser-keş servdür **ḳaddüñ** benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ nūrına zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler
G294/2 Ḥasret-i **ḳaddüñ** ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i çemenüñ pāyine sīmīn ḫalḫāl
G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki **ḳaddüñ** dikmesidür gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar hem
G347/4 Çekilmiş **ḳaddüñ** eflāke dökilmiş sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin
G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb sükkerī şerbet / Muʿanber şemʿdur **ḳaddüñ** ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın
G460/4 Ḥasret-i **ḳaddüñ** ile ḳanlu elifler çeksem / Sīnede her biri bir serv-i gül-endām olsa
G79/3 Dil kişverini ol yürüyişler ḫarāb ider / **Ḳaddüñ** nihāli rāyet-i fetḥ ü ẓafer çeker
G97/1 **Ḳaddüñ** ḳatında ḳāmet-i şimşād pest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur
G101/4 Ḥaḳḳā budur ki şimdiye dek rāst gelmedüm / **Ḳaddüñ** gibi nihāle eyā serv-i gül-ʿiẕār
G242/5 **Ḳaddüñ** nihāli ruḫlaruñ āli gerek bize / Gül deste deste tāze fidanlar ḳucaḳ ḳucaḳ
G288/1 **Ḳaddüñ** nihāli hem-ser-i serv-i sehī degül / Ṭūbāyı alma sāyeñe ol kūtehi degül
K10/3 Sāye-i **ḳaddüñde** āhum başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā belki şeh-i kişver bile
G158/2 Dīvāne-ṣıfat böyle niçün ṭaġlara düşdi / Olmadı ise **ḳaddüñe** üftāde ṣanavber
G158/4 Reftār yolın göster eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī **ḳaddüñe** istāde ṣanavber
G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ bülend ḳāmeti var / Nihāl-i **ḳaddüñe** nisbet leṭāfeti yoḳdur
G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür **ḳaddüñe** nisbet güzelüm
M5/V/1 **Ḳaddüñe** ḫılʿat biçelden ḥüsni ḫayyāt-ı ḳażā
G51/4 **Ḳaddüñe** ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş ḳarşuña / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür
G528/4 Laʿl-i lebüñle ṭalʿatuñ ravża-i Cennetüʾn-naʿīm / **Ḳaddüñe** Cebreʾīl-i ʿaḳl Sidre-i müntehā didi
G202/2 Çeşm-i sitāre gibi biz alçaġa nāẓır olmazuz / Himmetümüz bülenddür **ḳaddüñedür** neẓāremüz
G229/7 Vaṣf-ı **ḳaddüñle** ḫırām itse ʿalem gibi ḳalem / Leşger-i saṭrı çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf
G66/2 **Ḳaddüñüñ** cilve-gehi sīne-i pür-dāġumdur / Ṣaḥn-ı gül-şen nitekim serv-i dil-ārā yiridür

ḳadd ü ḫadd [1] boy ve yanak (‘serv ü çemen’ paralelliğinde)

G440/4 Seyr idelden gül-şen-i ḥüsnüñde **ḳadd ü ḫaddüñi** / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü çemenden cānibe

ḳad u ruḫsār [1] boy ve yanak (‘gül ü şimşād u çemen’ paralelliğinde)

G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u çemen seyrine dil / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde **ḳad u ruḫsāruñ**

ḳaddi ḳıyāmet [1] uzun boylu dilber ‖ ‘felâket’, ‘âfet’, ‘musibet’ (‘ḳıyāmet’in çağrışımları)

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol **ḳaddi ḳıyāmet** çoḳ ʿaẕāb eyler

ḳadd-i bülend [2] alımlı uzun boy

G100/3 **Ḳadd-i bülend** ü ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı yār / Gül-zār-ı iʿtidālde bitmiş nihāldür
G174/1 Sevdügüm **ḳadd-i bülendin** gösterür / Ḫūb olan elbette kendin gösterür

ḳad-i çenber [1] iki büklüm boy

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar **ḳad-i çenber** ruḫ-ı aṣfer ḫātem

ḳad-i bālā [4]

1. uzun boylu dilber

G153/2 Māh-ı ʿalem ki menzili evc-i hevādadur / Reftāra gelse ol **ḳad-i bālā** ḳulaḳ çeker

G50/3 Düşüp ol **ḳadd-i bālādan** döşenmiş ḫāk-i rāh üzre / Muʿanber zülfi gūyā sāye-i serv ü ṣanavberdür

2. uzun boy

G44/3 Yüri ey serv-i ser-efrāz yüri / **Ḳad-i bālāña** irişmez şimşād

G266/4 **Ḳad-i bālāya** göre şīve-i reftār gerek / Ey ṣanavber bize ʿarż itme iñende ṭūluñ

ḳad-i bālā çekmek [1] boy atmak, uzamak

K24/23 Bulsa bārān-ı seḫāñ ile eger neşv ü nemā / **Ḳad-i bālā çeke** mānend-i ṣanavber sünbül

ḳad-i dil-cū [4] alımlı uzun boylu (dilber)

M8/I/1 Rāyet-i fitne çeküp ol **ḳad-i dil-cū** begler

G313/1 Ālet-i ḥüsni mükemmel **ḳad-i dil-cū** da güzel / Ol siyeh gözler ile ḥaḳ bu ki ebrū da güzel

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı dil ṭurmaz aḳar ḫod o **ḳad-i dil-cūya**

G458/1 Göñül aḳdı gözüm yaşı gibi ol **ḳadd-i dil-cūya** / Niçün meyl itmez ol serv-i ḫırāmānum aḳar ṣuya

ḳadd-i dü-tā [1] iki büklüm boy; bkz. ‘dü-tā ḳadd’ md.

G436/4 Kūyuña ġayrıları çekse raḳīb-i ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle döner **ḳadd-i dü-tā** dolāba

ḳad-i mevzūn [2] düzgün boylu dilber

G427/2 ʿUşşāḳ idemez ol **ḳad-i mevzūnı** der-āġūş / Açılmayıcaḳ ḫayme gibi nice ḫazīne

G378/1 Aḳsa gözden **ḳad-i mevzūnı** ġamından iki ʿayn / İki mıṣrāʿ döner ḳaşlarumuz ẕü'l-baḥreyn

ḳaddini bükmek [4] boyu iki büklüm olmak

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa düşüp tāze cevān sevdi meger / **Bükdi ḳaddin** nitekim pīr-i muʿammer ḫātem

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār **ḳaddüm bükdi** pīr itdi

G359/2 **Ḳaddüm bükilüp** derdüñ ile döndi kemāne / Ḳullāb-ı ser-i zülf-i perīşānuñ elinden

G58/5 ʿAşḳ ile **ḳaddüñ büküp** Ẕü'n-Nūn-ı vaḳt olsañ yine / Kām-rān ol kimsedür kim Mālik-i Dīnārdur

ḳadar [1]

G202/1 Gūş senüñ ḫaberlerüñ almaġa olsa çāremüz / Kāş ḳulaġumuz **ḳadar** eyleyelerdi pāremüz

ḳadeḥ [20] bkz. ‘devr-i ḳadeḥ’ md.

M9/V/2 Elin çekse **ḳadeḥ** ṣunmaḳdan erbāb-ı dile sāḳī

G32/1 Pür olup devr idicek meclis-i mestānı **ḳadeḥ** / Çarḫ olur ḥalḳa-i rindān meh-i tābānı **ḳadeḥ**

G32/2 Felek-i ʿişrete bir aḫter-i ferḫunde iken / Yine Mirrīḫ-ṣıfat ṭurma döker ḳanı **ḳadeḥ**

G32/3 Meclis-i mey ki bedenlerle ḥiṣār olmışdur / Şehr-i ʿişretdür anuñ āfet-i devrānı **ḳadeḥ**

G32/4 Devr-i meclis ki ṣafā cāmiʿinüñ çenberidür / Āb-ı rengīn ile ḳandīl-i fīrūzānı **ḳadeḥ**

G32/5 Yaraşur ḥalḳa-i rindāna disem ey Bāḳī / Ḫatem-i Cemdür anuñ laʿl-i Bedaḫşānı **ḳadeḥ**

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī **ḳadeḥ** ṣun var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

G404/5 Baḳīye sāḳıyā ferah vir ki fenā bula teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir **ḳadeḥ** pīr **içe** nev-cevān ola

Mtl 10 Dā'im olmaz devr-i gül devrān ise bāḳī degül / Gel begüm dönsün **ḳadeḥ** bundan yig olmaz devr-i gül

Mtl 11 Ṭutdı gül-şende yine bülbül-i ḫoş-ḫᵛān menzil / Başlasun devre **ḳadeḥ** oldı müzeyyen maḥfil

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / **Ḳadeḥ nūş it** ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz

G208/4 **Ḳadeḥ** ḳan aġlayup def sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

G208/5 **Ḳadeḥ** fısḳıyye mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis

G246/1 **Ḳadeḥden** ġayrı bir laʿlüñ öper yoḳ / Kemerden ġayrı bilüñi ḳucar yoḳ

G466/7 Jāle naḳdin **ḳadeḥe** ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle

G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür ādeme nūrāniyyet / Reng-i rūy-ı **ḳadeḥi** bāde-i ḥamrādan bil

G270/1 Bir iki gün çekelüm cevr ü cefāsın **ḳadeḥüñ** / Sürevüz bir dem ola ẕevḳ u ṣafāsın **ḳadeḥüñ**

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı ṣafāda iñen açıldugı yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın **ḳadeḥüñ**

G270/4 Ḫaymeler ḳurdugı dem ḳanı ḥabābuñ ʿīşa / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın **ḳadeḥüñ**

G270/5 Bāḳıyā dün gice meclisde gül-efşānlar ile / Māh-tāb itmiş idük bezme żiyāsın **ḳadeḥüñ**

ḳadeḥ-i zer **[1]** altın kadeh ‖ zerrīn-ḳadeḥ (nergis); bkz. ‘sāġar-ı zer’ md. ‖ papatya

K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene cām-ı keremüñ / Ṭuta nergis-ṣıfat elde **ḳadeḥ-i zer** sünbül

ḳadeḥ duʿāsı oḳumak **[1]** yok etmek; Ahmet Talat Onay, harabat alemlerinde, kadehler doldurulurken çıkan kulkul sesi ve böylelikle rintlerin duydukları haz yönüyle açıklamıştır; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 182. Kadeh duasının şerhi, ‘ḳadeḥ duʿāsı oḳumak’ deyiminin çeşitli çağrışımları, bir makaleyle tanıklar yardımıyla ele alınmış ve yorumlanmıştır.[24]

G270/3 Cām-ı mey böyle şikest olacağı bellü idi / Ḫalḳ çoḳdan **oḳumışlardı duʿāsın ḳadeḥüñ**

ḳadem **[1]** ayak; bkz. ‘evvel ḳademde’, ‘ḫāk-i ḳadem’ md.

G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender yaraşur farḳında / Ol ki zīr-i **ḳademi** būse-i Dārā yiridür

ḳadem başmak **[6]** bkz. ‘ayaḳ başmaḳ’ md.

1. ayak basmak

K5/18 Felekler farḳına **başdı ḳadem** devrüñde fażl ehli / Nice pā-māl ide dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı

G2/6 Yüzüm üzre **ḳadem başmaz** cefā vü cevrden geçmez / Yolında ḳılduġumdan nʾoldı ben cismüm türāb-āsā

G7/5 Bāḳī suḫanda farḳ-ı sipihre **ḳadem başar** / Luṭf-ı Ḫudā olursa eger dest-gīr aña

2. adım atmak ‖ teşrif etmek, gelmek

G23/5 Bir **ḳadem baş** luṭf ile gel gül-şene ey serv-ḳad / Bileler eksükligin her serv-i bālā semt semt

G198/1 Bisāṭ-ı ʿīşa **ḳadem basdı** nāz ile nev-rūz / Şükūfe perde-sarāy-ı ʿademden itdi bürūz

G373/2 Bāġa sen serv-i revānı bir **ḳadem başsun** diyü / Ḫaylī dökildi ṣaçıldı yoluña berg-i ḫazān

ḳader **[3]**

K19/6 Tā ki bennā-yı **ḳader** yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate manẓar ḫātem

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı **ḳader** ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i eyvān-ı ḳaṣr-ı kibriyā-yı salṭanat

G140/3 Yazdı sevdāñı başumuzda ḳażā / Ḳayd olındı rüʾūsa ḥükm-i **ḳader**

ḳader-ḳudret **[1]** kader kudretli (padişah)

G367/5 İşāret besdür ey Bāḳī saña ser-māye-i devlet / Ḫudāvend-i **ḳader-ḳudret** şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan

ḳāḍī **[1]** kadı

K25/34 **Ḳāḍī-i** maḥkeme-i ʿālem-i bālā Bircīs / Müşkilin müftī-i reʾyüñden ider istifsār

ḳadīm **[1]** Allah; bkz. ‘Kelām-ı Ḳadīm’, md.

G334/5 Bāḳīye virdi müjde-i vaṣluñ ḥayāt-ı nev / ʿÖmrüñ mezīd pādişehüm yarıcuñ **Ḳadīm**

ḳadīmī resm **[1]** eski bir âdet ‖ bildik davranış; bkz. ‘resm-i ḳadīm’ md.

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden **ḳadīmī resmdür** ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ

ḳadīmī āşinā **[2]** eski dost(lar)

G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā yigdür / Cihānda yār-i ḥadīsden **ḳadīmī āşinā** yigdür

G297/2 Gerçi ser-gerdān idüp ṣalduñ belā gird-ābına / Yüz çevürmezler **ḳadīmī āşinālar** bilmiş ol

---

[24] Ömür Ceylan, ‘Kadeh Duası ve Şerhine Dair’ *Böyle Buyurdu Sûfî [Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları]*, İstanbul 2005, s. 182-193.

ḳādir **[4]**

1. muktedir, gücü yetme

K11/14 Degülsin medḥine **ḳādir** ne deñlü ṭutsalar māhir / Gerekse Rūmda Bāḳī ʿAcem mülkinde Selmān ol

G297/5 Rişte-i cānumda zülfüñ bir girih bend itdi kim / Ḥalline **ḳādir** degül müşkil-güşālar bilmiş ol

G57/2 Laʿl-i nigāra cān disem is̱bāta **ḳādirin** / Erbāb-ı ʿaşḳ öñinde bu gün müddeʿā budur

2. layık

G254/5 Sīne bir eglenceden ḫālī gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen **ḳādir** degülsin bārī miskīn yara çek

ḳādir olmak **[3]**

1. gücü yetmek

G209/3 Güftāra **ḳādir olsa** eger çalmasa dili / Taḳrīr iderdi derd-i derūnum saña ceres

2. muktedir olmak, becermek

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı zülfüñden faḳīhe bir süʾāl itdüm / Cevāba **ḳādir olmadı** ḥerīfi endbend itdüm

G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan sīne kim ṣad-çāk ola / **Ḳādir olmaz** ʿaşḳ eri derd-i dilüñ iḫfāsına

ḳadr **[15]** bkz. ‘şeb-i Ḳadr’ md.

1. şeref, itibar ‖ yüce, şerefli

G309/1 Ehl-i tecrīd ki kūyuñda yiri ḫāk degül / Pāye-i **ḳadri** Mesīḥā gibi eflāk degül

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı **ḳadri** müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i bām-ı zümürrüd-fāmına / **Ḳadri** ṭāvūsı çıḳup gün gibi cevlān eylesün

K26/12 Bāġ-ı **ḳadrinde** anuñ ṣaḥn-ı sipihr ü encüm / Bir çemendür ki dökilmiş aña berg-i nesrīn

K2/18 Ḥarem-i **ḳadrine** bir günbed-i zer-kār felek / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i kāh-keşān

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i **ḳadrine** / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı ser-i Ḳayser bile

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i eflāk ḳalem / Ḫātem-i **ḳadrine** bu günbed-i fīrūze nigīn

K13/12 Ḳaṣr-ı **ḳadrüñ** āsmān eyler olursa dest-gīr / Himmet-i vālā-yı şāhenşāh-ı ʿālī-şān eger

G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ güneşden tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı **ḳadrüñ** eyvānı

K1/25 Minḳārına dilerse alur çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı **ḳadrüñe** bir ṭuʿmedür cihān

K19/27 Felek engüşterī-i **ḳadrüñe** pīrūze nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi yek-ser ḫātem

2. paye, rütbe

K16/9 **Ḳadr-i** bülend ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i mülūk-i ʿālem içinde ʿalem gibi

K25/41 Māh-ı nev gibi teraḳḳīde dem-ā-dem **ḳadrüñ** / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ gözi dāʾim bī-dār

3. değer, kıymet

G266/5 Añlamaz dehr-i denī merdüm-i dānā **ḳadrin** / Bāḳıyā minnetini çekmeyelüm her gūluñ

K25/25 Güneşüñ ẕerre ḳadar **ḳadrine** noḳṣān gelmez / Eylese nūr-ı cihān-tābını ḫuffāş inkār

ḳadr-i gevheri bilmemek **[1]** göz yaşı cevherinin kıymetini bilmemek ‖ ‘kadr-i zer zerger şinâsed, kadr-i gevher gevherî’ {Altının kıymetini sarraf bilir} bkz. TOKMAK, s. 196.

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol perī **bilmedi ḳadr-i gevheri** / Ṭālib ola bu demleri bulmaya bir zamān ola

ḳadr u cāh **[1]** rütbe ve makam

G386/1 Hergiz ne **ḳadr u cāh** u ne sīm ü zer isterin / Bir serv boylu dil-ber-i sīmīn-ber isterin

ḳadr ü iḥtirām **[1]** büyük bir saygıyla

K23/10 Cirm-i ḳamer hilāl ile ʿayn-ı ʿAlī yazar / ʿĪd-i şerīfe irmek içün **ḳadr ü iḥtirām**

ḳadr ü şeref **[4]** değer ve itibar

K7/26 Ḫıdmet-i ḫāk-i cenābından gelen **ḳadr ü şeref** / Ser-firāz-ı ehl-i dil mümtāz-ı aḳrān eyledi

K24/45 N'ola **ḳadr ü şerefüñ** sāl-be-sāl olsa mezīd / Her yıl arturmadadur dāneyi dirler sünbül

K17/13 **Ḳadr ü şerefde** her gicesi Leyletü'l-berāt / Eyyām-ı ʿömr-i devleti nev-rūz u nev-bahār

G334/3 **Ḳadr ü şerefde** sen güher-i kān-ı salṭanat / Baḥr içre dürr-i nāb gözi yaşlu bir yetīm

ḳadrini bilmek **[5]** kıymetini bilmek

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle **ḳadrin bil** / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / Söz güherdür ne **bilür ḳadrini** nā-dān güherüñ

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne miḥnet-i hecri / Hey āfet-i dil ü cān **ḳadr-i** ḥüsni **bil** bārī

G229/9 **Ḳadrüñi** seng-i muṣallāda **bilüp** ey Bāḳī / Ṭurup el bağlayalar ḳarşuña yārān ṣaf ṣaf

K10/1 **Ḳadr-i** eşküm ol **bilür** kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

ḳadr ü ḳıymet bilmek **[1]** takdir etmek, gereken değeri vermek

Kt9/1 Söz degül dürr ü güher naẓm itsem / **Ḳadr ü ḳıymet bilenüñ** bendesiyüz

Ḳāf **[3]** Kaf dağı (dünyayı çevrelemesi ve Anka kuşunun yaşadığı mekân olması yönüyle); bkz. 'kūh-ı Ḳāf' md.

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben ḳaçurdum **Ḳāfa** sīmurġı / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum

G381/6 Āsitān-ı yārda mesken bulursam Bāḳıyā / **Ḳāfda** seyr itdürem ʿAnḳāya istiġnāyı ben

K1/25 Minḳārına dilerse alur çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı **Ḳāf-ı** ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān

Ḳāfdan Ḳāfa **[1]** dünyanın bir ucundan diğer ucuna ‖ bütün dünya; 'tundan tuna' bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 169-170.

K2/34 Levḥaşa'llāh zehī salṭanat-ı ḳāhire kim / **Ḳāfdan Ḳāfa** cihān cümle muṭīʿ-i fermān

ḳafā-dār olmak **[1]** kafa dengi dost olmak ‖ peşi sıra gitmekgitmek

K5/22 **Ḳafā-dār oldılar** şīr ü peleng āhūya ṣaḥrāda / İderler şol ḳadar şimdi riʿāyet ḥaḳḳ-ı cīrānı

ḳafes **[9]** kafes ‖ vücut, iskelet; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 271.

G210/4 Oda yandı hezāruñ āhından / Ṣanma zeyn oldı güller ile **ḳafes**

G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül naṣīb-i ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı **ḳafes**

G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı **ḳafes** / Kūy-ı yāri añıcaḳ uçmaḳ diler cānum benüm

K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi seḥerden eyler āhengi / Ṣanur güllerle zeyn olmış **ḳafesdür** bülbül-i şeydā

G541/3 Ṭoludur dil **ḳafesi** genc-i maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem ṣarrāfı

K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i **ḳafes-i** zer-gerdür / Dāġlar dilde olupdur aña yir yir ḫātem

G338/5 Sen gül gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / İñler **ḳafes-i** tende mürġ-i dil-i nālānum

G26/5 **Ḳafes-i** ġamda yatur ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı suḫandur bāʿiṡ

G422/6 **Ḳafes-i** ġamda n'ola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda ya şekker yirine

ḳafes-i zer **[1]** altın kafes

K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze ne ḫoş yaraşur anda seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā **ḳafes-i zer** ḫātem

ḳāfile **[3]** kervan

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe **ḳāfile-i** ṣabr u sükūn / Ḳarşu ṭutdı yolına meşʿale-i nār-ı firāḳ

G179/5 Ser-i kūyuñdaki efġān-ı Bāḳī / Ḥicāzuñ **ḳāfilesinde** ceresdür

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir **ḳāfile** ḳondurdı yüki cümle bahār

kāfir **[7]** göz, saç, gamze ve rakip bağlamlarında; bkz. 'tīġ-i kāfir' md.

G104/3 Yanına alsun diyü **kāfir** gözüñ ġamzeñ gibi / Girdiler şimdi çelīpā şekline şemşīrler

G272/3 Ġamzeñ oḳın çeşm-i fettānuñ yine almış ele / Şöyle beñzer dostum **kāfir** müselmān eyledüñ

G330/4 Bunca cevr ü cefā baña nice bir / Hāy **kāfir** hele müselmānem

G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne **kāfir** nesnedür / Nice maẓlūm uġradı ol nā-müselmān zaḫmına

G498/3 Gelüp **kāfir** ṣaçuñ ruḫsāruñ üzre / Yüzüñ nūrın görüp īmāne geldi

G372/4 Ser-i kūyuñda ger ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i **kāfiri** öldür ne ceng ü ne cidāl olsun

G97/4 Zinhār eline āyīne virmeñ o **kāfirüñ** / Zīrā görince ṣūretini büt-perest olur

kāfir müselmān [1] kâfir müslüman ‖ herkes

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete **kāfir müselmān** teşnedür

kāfir-istān [2] Kafirler ülkesi (saç ve siyahlık bağlamında)

G81/5 Miḥneti dil ser-i zülfinde çeker ey Bāḳī / **Kāfir-istāna** düşen kimsede miḥnet demidür

K14/27 Miṡāl-i ḥalḳa-i zülf-i girih-gīr-i ḫam-ender-ḫam / Biri birine ḳoydı tīġ-i ḳahruñ **kāfir-istānı**

kāfir-kīş [1] kafir dinli ‖ zalim, gaddar

G85/2 Bende-i fermān olup gīsū-yı **kāfir-kīşüñe** / Ḫidmete bil baġlayupdur ey ṣanem zünnārlar

ḳāfiye [2]

G354/3 Ruḫlaruñ şevḳine maṭlaʿ diyelüm **ḳāfiyeler** / Māh-ı tābān ile ḫurşīd-i dıraḫşān olsun

G423/5 Mey-i nāb ile şarāb olsun iki **ḳāfiyesi** / Bir ġazel söyleyeyin laʿlüñe ḥarf-i bāde

kāġıd [1] bkz. ‘zer-efşān kāġıd’ md.

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter yazsam / **Kāġıdı** berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül

kāh [1] saman çöpü

G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum eksem n’ola / Ḫırmen-i ʿālemde ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı **kāh** şevḳ

kāḫ [3] dergâh, saray, köşk; bkz. BURHÂN, s. 397.

G417/6 Niçün maḥrūm ola sā’iller ey şāh-ı Sikender-der / Revādur **kāḫuña** Dārā gelüp eylerse deryūze

K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i ḥüsnüñ güneş gibi / Ṭoldı ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile **kāḫ-ı** Kün fe-kān

G258/2 **Kāḫ-ı** ḥüsn-i yāre baḳ seyr it ḫam-ı ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ

ḳāhire [1] üstün, yüce

K2/34 Levḥaşa’llāh zehī salṭanat-ı **ḳāhire** kim / Ḳāfdan Ḳāfa cihān cümle muṭīʿ-i fermān

kāh-keşān [2] samanyolu

K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir günbed-i zer-kār felek / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i **kāh-keşān**

G535/4 Göklerde gören gice ṣanur **kāh-keşāndur** / Āhum dütüni günbed-i devvāre ṣarıldı

ḳahr [15]

1. perişan edici, mahv ve helak edici

M2/I/5 Āb u tābın giderüp teff-i semūm-ı **ḳahrı** / Berg-i nīlūfere döndürdi gül-i ḫandānı

G279/3 Yaḳan āb üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i **ḳahrından** ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı **ḳahruñ** ile ḫıṭṭa-i Īrān vīrān

G153/5 Şemşīr-i dest-i **ḳahruña** Cemşīd baş eger / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker

2. öfke, gazap

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i **ḳahrı** sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

K14/14 Ṡüreyyā ṣanmañ üstinde görince şīr-i gerdūnı / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı **ḳahrı** ḳaplanı

G475/3 İllere luṭf u kerem eyleyicek sulṭānum / Cevr ile **ḳahrı** baña eyleme iḥsān eyle

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem **ḳahr-ı** Ḳahramān

K5/11 Ṣu gibi nār-ı **ḳahrından** erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

K14/27 Mis̱āl-i ḥalḳa-i zülf-i girih-gīr-i ḫam-ender-ḫam / Biri birine ḳoydı tīġ-i **ḳahruñ** kāfir-istānı

K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı ḳalem / Bitürür **ḳahruñ** ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem

K19/33 Dest-i **ḳahruñdan** eger sille ṭoḳınsa görinür / Dīde-i düşmenüñe ḥalḳa-i ejder ḫātem

3. dert, sıkıntı, keder

G143/4 Meẕāḳın zehr-i **ḳahr-ı** miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister

G95/7 **Ḳahr-ı** zamānuñ zehrini defʿ itmez ey Bāḳī devā / İllā şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber kendidür

G76/3 Olsa **ḳahruñla** muḳayyed luṭfıdur iḥsānıdur / Yār eger incinse de maḥż-ı keremden incinür

ḳahr çekmek **[2]** eziyet çekmek

G26/5 Ḳafes-i ġamda yatur ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Bāḳī / **Çekdügi ḳahra** anuñ luṭf-ı suḫandur bāʿis̱

G56/2 Tūtiyānuñ minnetin keḥḥāl **ḳahrın çekmeden** / Ḫāk-i pāyüñ dīde-i ḫūn-bāre ġāyet ḫoş gelür

Ḳahramān **[3]** çocukken devlerin onu çalması ve büyütmesi, on dört yaşında suda kendi aksini görüp insan olduğunu anlaması ve devlerle savaşmasıyla ünlü Şehname kahramanı; daha geniş bilgi için bkz. TÖKEL, s. 208-209; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 273-274.

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem ḳahr-ı **Ḳahramān**

K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / Ger tīġ-i **Ḳahramān** ola ya ḫod hüsām-ı Sām

Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / Rüstem irmez **Ḳahramān**-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf

ḳaḥṭ **[1]** kıtlık

Mtl 15 Bāḳīye ḫoş bulındı bu **ḳaḥṭ-ı** keremde ġam / Ol derd-mend şimdi ne yir olmasaydı ġam

ḳahve **[2]** bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 274-275.

G544/5 Dil-i maḥzūn bulurdı **ḳahve** vü berş ile Bāḳī ẕevḳ / Dirīġā aradan ẕevḳ-i dil-i maḥzūn ise gitdi

G547/3 Egerçi **ḳahvenüñ** bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki kāse mey içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

ḳāʾide **[1]**

G9/7 Lūle-i ḫāme ile çeşme-i dilden Bāḳī / Eyledi **ḳāʾide-i** āb-ı ḥayātı icrā

ḳāʾil **[2]** razı

G171/6 Ser terkine **ḳāʾildür** dünyāya göñül virmez / Terk ehlinüñ ey Bāḳī başında saʿādet var

G435/2 Biz daḫı **ḳāʾilüz** inṣāfa dilā būs u kenār / Her gün olmasa hele bārī her aḫşam olsa

ḳāʾil olmak **[2]** razı olmak

G10/1 Cevr ü cefāña **ḳāʾil olurdum** velī şehā / Maḫṣūṣ olaydı ol da cihānda hemān baña

G528/1 Derd ü belā vü ġam baña ʿīş u ṣafā saña didi / Şol ki ezelde derdüñe **ḳāʾil olup** belā didi

ḳāʾim **[1]** ayakta, dimdik

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dāʾim ḳıyām-ı rifʿatüñ **ḳāʾim** / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī

kāʾināt **[12]** âlem ‖ herkes, bütün varlıklar

K4/12 Ne deryādur bu şiʿrüñ baḥri yā Rab / Ki andan **kāʾināt** olmış güher-çīn

K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı devletüñde **kāʾināt** / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i Yezdān eyledi

G122/10 Āsūde ẓıll-ı rāyet-i ʿadlinde **kāʾināt** / Kevn ü mekāna sāye ṣalan şāḫ-sārı gör

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet vücūd-ı **kāʾināt** / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas

G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile ṭoldı **kāʾināt** / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı şöhretüñ

G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ **kāʾināt** / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl

G457/2 Emrine rām oldılar sulṭān-ı ʿaşḳuñ **kāʾināt** / Ḳaşlaruñ tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler aḥkāmına

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it **kā'inātı** ṭurma yil

K19/25 Ser-verā mūmlayup ism-i şerīfüñ ṣaḳlar / **Kā'ināṭı** ne ʿaceb ḳılsa musaḫḫar ḫātem

M3/I/2 **Kā'ināṭı** ḳıldı mirʾāt-ı cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem

K6/10 Ḫān Murād ol **kā'ināṭuñ** ḳıble-i iḳbāli kim / Kaʿbe-i der-gāhına şāhān u dervīşān gelür

G370/2 **Kā'ināṭuñ** seyr iden naḳşın ṣafā-yı cāmdan / Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümāyı n'eylesün

kākül [17] perçem

G6/2 Nedür bu pīç pīç ü çīn çīn ü ḫam-be-ḫam **kākül** / Nedür bu ṭurralar bu ḥalḳa ḥalḳa zülf-i müşg-āsā

G296/4 Kendü başında degül mi niçün ol meh bilmez / Dil-i miskīne ne bend eyledügin ol **kākül**

G492/4 Kākülüñ sevdālarından düşdi göñlüm zülfüñe / Bir belā daḫı ol oldı başuma **kākül** gibi

G496/3 Bend-i zülfüñden ne miḥnet çekdügin bilseñ göñül / Başuña **kākül** gibi düşse bu sevdā kāşkī

G108/3 Zülfine gerçi hemān sünbül-i ter hem-serdür / İkisinden de siyeh **kāküli** bālā-terdür

G169/3 Hevā-yı **kāküli** bir yaña bir yaña zülfi / Başumda derd ü belānuñ nihāyeti yoḳdur

G276/1 Giceler **kāküli** sevdāsı ile dil-dāruñ / Ḥaddi pāyānı mı var dūr u dırāz efkāruñ

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i **kāküli** dāʾim / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān ebrūsı peyveste

G172/1 Göñlümi bende çeken **kākül-i** pür-tāb nedür / Cānuma ḫurde geçen gevher-i nā-yāb nedür

G509/1 Ārzū eyler kemend-i **kākül-i** cānāneyi / Baġlasañ zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi

G536/2 Būy-ı ʿaşḳ ile ṣarıldum nāfe gibi posta / Bir ḳılına aṣmadı ol **kākül-i** pür-ḫam beni

G438/3 **Kāküli** ṣanmañ görinen ṭāʾir-i devlet hümā / Sāye ṣalmışdur o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine

G170/4 Didüm müşgīn ṣaçuñ mıdur muʿaṭṭar iden āfāḳı / Perīşān eyleyüp **kāküllerini** didi kim budur

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā **kākülüñ** aʿlādan aʿlādur

G492/4 **Kākülüñ** sevdālarından düşdi göñlüm zülfüñe / Bir belā daḫı ol oldı başuma kākül gibi

G506/5 **Kākülüñ** bend-i belādan beni āzād itsün / Alayın boynuma ol zülf-i semen-sā ġamını

G177/2 Müşg ü ʿanber ezilürken göricek **kākülüñi** / Yine anlar başuñ üstinde senüñ yir ideler

kākül-i müşgīn [4] misk sürülmüş perçem (anber ve miskin saçlara ve sakallara sürülmesi)

G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken geldi / Ḫayāl-i **kākül-i müşgīni** sünbül ṣundı bir deste

G495/4 Ḫāl u ḫaṭ milket-i Rūm üstine leşger çekdi / Virdiler **kākül-i müşgīnüñe** ser-dārlıġı

G506/3 Alayın başuma **ol kākül-i müşgīn** elemin / Çekeyin her ne belā ise o bālā ġamını

G532/2 **Kākül-i müşgīni** sevdāsıyla yansam dūd-ı dil / Gūşe-i destārdan peydā olur sünbül gibi

ḳalʿ itmek [1] temelinden yıkmak

G225/4 Ṭop-ı āhumla **ider** ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı **ḳalʿ** u leşger-i endūhı ḳamʿ

ḳāl ocaġı [1] söz ocağı ‖ şairlik; bkz. 'ḳīl ü ḳāl' md.

K22/23 Meclisüñde ḳalbi altun gibi ṣāfī olmayan / **Ḳāl ocaġından** ḫalāṣ olmaz ḳılursañ imtiḥān

ḳāl u meḳāl [1] söz

K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı ḫıyām-ı devletine / Yiter uzandı bu deñlü ṭınāb-ı **ḳāl u meḳāl**

ḳāl eylemek [1] eritmek (maden külçelerini ayrıştırmak için)

K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki zer-ger-i gerdūn / Ṣalup bu pūteye nār-ı şafaḳda **eyler ḳāl**

ḳāl olmak [1] erimek (maden potasında)

K21/30 Hezār bār belā pūtesinde **ḳāl oldum** / Henūz āteş-i miḥnetde yoḳ ḫalāṣa mecāl

Ḳalāṭā [1] Galata

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u **Ḳalāṭānuñ**

ḳalʿa [1] kale

G225/4 Ṭop-ı āhumla ider ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / **Ḳalʿa-i** hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ

ḳalb [18] kalp ‖ gönül

G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı şunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā **ḳalbe** şafā rūḥa ġıdādur

G231/5 Bāḳıyā ister iseñ **ḳalbe** şafā virmek eger / Kaʿbe-i kūyına var döne döne eyle ṭavāf

G356/3 Dil ḍarbın urur **ḳalbe** firāḳuñda dem-ā-dem / Ḳan aġlasa zaḫmum n'ola peykānuñ ucından

G21/3 Ṣofī kim ider idi meyli aña / **Ḳalbe** ger virmese şafā mey-i nāb

K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı şāhāne / Müberrā ġıll u ġışdan **ḳalbi** ṣāf u sāde sulṭānī

K22/23 Meclisüñde **ḳalbi** altun gibi ṣāfī olmayan / Ḳāl ocaġından ḫalāṣ olmaz ḳılursañ imtiḥān

M1/I/4 İnsān odur ki āyīne-veş **ḳalbi** ṣāf ola / Sīneñde n'eyler ādem iseñ kīne-i peleng

G226/3 Gerd-i kederden āyīne-i **ḳalbi** ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur feżā-yı bāġ

G323/1 Nev-bahār oldı gelüñ ʿazm-i gül-istān idelüm / Açalum ġonca-i **ḳalbi** gül-i ḫandān idelüm

G328/5 Zer gibi **ḳalbi** ṣāf olan gelsün / Āteş-i meyde imtiḥān idelüm

G191/1 Biz ki ṭabʿ-ı pāk ü **ḳalb-i** pür-ṣafāya māliküz / Gūyiyā āyīne-i ʿālem-nümāya māliküz

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya **ḳalbinde** naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

K2/9 Ḥamdüli'llāh viṣāl-i Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl / **Ḳalbümüz** açdı yine niteki verd-i ḫandān

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi ḳabūl itmede **ḳalbüñ** / Āyīnedür ammā begüm āyīne-i pūlād

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ eṡer ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur **ḳalbüñ** ḳaya ancaḳ

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ mir'āt-ı **ḳalbüñ** ṣāf ṭut / Ḫāṭıra endīşe-i cennet cehennem gelmesün

G541/1 Cām gibi diler iseñ k'ola **ḳalbüñ** ṣāfī / Çeke gör ṣofī ṣafā ile şarāb-ı ṣāfī

G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i **ḳalbüñi** ṣāḥib-ʿayāre gel

ḳalb ḥużūrı [1] gönül huzuru; bkz. 'ḥużūr-ı ḳalb' md.

G511/3 Hezārān mülk ü māl ü cāhdan yig / Cihānda bir nefes **ḳalbüñ ḥużūrı**

ḳaldurmak [2]

K2/39 Ḫākden **ḳaldur** eyā dāver-i dīn-perver kim / Nusḫadur cümle ser-ā-pāy Ḥadīṡ ü Ḳur'ān

K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden **ḳaldursalar** / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile

ḳalem [23] bkz. 'altun ḳalem', 'devāt u ḳalem', 'ḳıl ḳalem' md.

1. yazı yazmakta kullanılan kamış kalem; YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 32-33.

K3/16 Ḫaṭ-ı naẓm-ı pāki çemen-zār-ı cennet / Elinde **ḳalem** çeşme-i āb-ı Kevṡer

K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa dönüp ḫūn-ı eşk ile / Cismüm boyandı ḳana ser-ā-pā **ḳalem** gibi

K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı tīġı **ḳalem** / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem

K20/28 Ṣaḥā'if olsa felekler nihāl-i Sidre **ḳalem** / Yazılmaya keremi defteri ʿale'l-icmāl

K22/29 Destüme alsam **ḳalem** naẓm-ı bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i mülk-i maʿānī vü beyān

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i eflāk **ḳalem** / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i fīrūze nigīn

M1/V/8 Derd ü ġamuñla çāk-i girībān idüp **ḳalem** / Pīrāhenini pārelesün ġuṣṣadan ʿalem

G90/6 Dil çeşme-i belāġat aña lūledür **ḳalem** / Āb-ı zülāli şiʿr-i selāset-şiʿārdur

G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñle ḫırām itse ʿalem gibi **ḳalem** / Leşger-i saṭrı çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf

G410/7 Bāḳıyā çün ezelī başuña yazu bu imiş / Ser-fürū eyle **ḳalem** gibi ḫaṭ-ı fermāne

G465/6 Şekl-i dehānuñ eyledi levḥ-i **ḳalemde** mīm / Cānā ol iki ʿaynı yazan iki yāyile

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār itsün işāret ġam degül / Ḳangı nā-dāndur o kim ḥükm-i **ḳalemden** incinür

G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi gören taṣvīrin / Āferīn anı **ḳalemden** çıḳaran üstāde

G331/3 Var ise tāzeledi bāġ-ı nihāl-i emelin / Reşeḥāt-ı **ḳalem-i** ḥażret-i sulṭān-ı kerem

G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi ġamın yazmaġ istesem / Ṭāḳat getürmez elde **ḳalemler** şikest olur

G421/7 Naḳş-ı ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / Ṣafḥa-i eşʿārda anca **ḳalemler** aşına

K19/37 Şol ḳadar irdi hedāyā şeref-i medḥüñle / Ki benān-ı **ḳalemüm** oldı ser-ā-ser ḫātem

K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa nükte-i **ḳalemüm** / Ser-i ʿadū-yı bed-endīşe ḍarbet-i kūpāl

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı fežāʾil **ḳalemüñ** / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı meʿālīye medār

2. kıl kalem; bkz. MENINSKI, süt. 3751.

G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ müje-i ḫūn-ālūd / Ḳatı çoḳ renk virüpdür **ḳalem-i** Bih-zāde

3. Allah'ın yaratırken gösterdiği sanatkârlık bağlamında;

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur **ḳalem-i** ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

G162/5 **Ḳalem-i** ṣunʿ-ı Ḥaḳda sehv olmaz / Öyle idrāk idenler aḥmaḳdur

G164/5 Seni hüşyār yazdılar beni mest / **Ḳalem-i** ṣunʿda ḫaṭā n'eyler

ḳalem eylemek **[1]**

G298/5 Bāḳīyi **ḳalem eyledi** şemşīr-i fīrāḳuñ / Bir kerre naṣīb olmadı taḳbīl-i enāmil

ḳalem urmak **[1]** kalem aşısı yapmak ‖ kalem oynatmak (şiir bağlamında); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 276. ('kalem aşısı' md.)

G331/6 Āb-dār olsa n'ola mīve-i şiʿr-i Bāḳī / **Urmadı** kimse bu bāġ içre daḫı böyle **ḳalem**

ḳalem-kārlıġ **[1]** madeni eşyaya kalemle tezyinat yapma işi ‖ şiir kuyumculuğu

G495/7 Zer-ger-i kāmilidür ṣanʿat-ı şiʿrüñ Bāḳī / Nicʾolur gel berü seyr eyle **ḳalem-kārlıġı**

ḳalḳmak **[1]** gitmek, teşebbüs etmek

Kt13/2 Oğlancuğı yestehliyicek **ḳalḳar** o miskīn / Kendüsi siler boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla

ḳallāş **[3]** düşkün, yoksul (evsiz yurtsuz)

G376/4 Ḫānḳāh-ı ʿaşḳuñuñ mihmānlarıdur cān u dil / Tekyedür ḫālī degül evbāşdan **ḳallāşdan**

G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı cāmesin rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol melāmet bezminüñ **ḳallāşına**

G483/6 Cürʿa ṣaçdıḳları yir kān-ı Bedaḫşāna deger / Laʿl ü yāḳūtı n'ider mey-gede **ḳallāşları**

ḳalmak **[58]**

1. kalmak

K2/48 Ne revādur fużalā **ḳala** ḳıbāb altında / Kim görüpdür k'ola deryāyı ḥabāb içre nihān

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev **ḳala** ester bile

G428/2 Peykān-ı dost **ḳala** diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ nihāl-i tīri nice ditrer üstine

G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ yitürse bād / Ḥuccāc **ḳala** bādiyede Şāma çıḳmaya

G103/7 Bāḳī bu demde ḥayf ola ehl-i meẕāḳ eger / Künc-i belā vü gūşe-i miḥnetde **ḳalalar**

G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden **nişāne ḳalan** yādgārı gör

K2/37 İrdi Selmāna sözi şiʿri kemālin buldı / Luṭfuña **ḳaldı** eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil **ḳaldı** derūn-ı baḥr-i ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim ṣabrı **ḳaldı** ser-māye / Olur nihāl-i çemen gibi ġarḳ-ı māl u menāl

M1/VIII/8 Yā Rab kemāl-i luṭfuña **ḳaldı** senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ cihānda tamām itdi ḫidmeti

G36/4 Şeş-der-i ġamda zār **ḳaldı** göñül / Olmadı vuṣlatuñ ḳapusı güşād

G59/4 Bir Ḳul oġlı āfetüñ kūyında **ḳaldı** cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz görinmez n'eylesün bī-çāreler

G102/4 Devr-i ruḫuñda **ḳaldı** ḳamer künc-i ḫānede / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur

G220/3 Alındı ʿaşḳuña dil **ḳaldı** fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ

G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne **ḳaldı** cāmdan ġayrı nişān-ı devlet-i Cemden

M1/III/6 Mürġ-i revānı göklere irdi hümā gibi / **Ḳaldı** ḥażīż-i ḫākde bir iki üstüḫān

G474/5 **Ḳaldı** ḫayāl-i ḫançeri ṣad-pāre sīnede / Māhīye beñzer ol ki düşe dāme çıḳmaya

G422/6 Ḳafes-i ġamda n'ola **ḳaldum** ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda ya şekker yirine

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ bi'llāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre **ḳaldum** çeşm-i bīmāruñ gibi

G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it meleʾ-i aʿlā gör / **Ḳalma** şol pāyede kim anda edānī görinür

G443/2 Zülfüñüñ boynı baġlu ḳulları çoḳ / Geçmedük kimse **ḳalmadı** bende

G516/1 Görinmez dāġdan cismüm ser-ā-pāy / Beni yaḳmaġa cānā **ḳalmadı** cāy

G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı **ḳalmadı** / Nice Kisrā geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı **ḳalmadı**

G533/2 Bezm-i keṡretden biz eñ evvel götürdük ayaġı / Meclis āḫir oldı gitdi bāde sāḳī **ḳalmadı**

G533/3 Şevḳ u ẕevḳ ehli çekildi biz daḫı yā Hū didük / Ẕevḳi gitdi ʿālemüñ ehl-i meẕāḳı **ḳalmadı**

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey dökilmiş dest-i sāḳī **ḳalmadı**

G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı **ḳalmadı** / Nice Kisrā geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı **ḳalmadı**

G542/1 Ey göñül aʿyān-ı devlet içre himmet **ḳalmadı** / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet **ḳalmadı**

G542/3 Ey dirīġā luṭf u iḥsānuñ ḳapusın yapdılar / Ẕikri ḫayr olsun dinür ṣāḥib-saʿādet **ḳalmadı**

G542/4 Gel ẓuhūr it ḳandasın ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim cihānda ẓāhir olmaduḳ ʿalāmet **ḳalmadı**

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā **ḳalmaya** ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

K26/31 Lāyıḳ-ı devlet ü şāyeste-i iḳbāl oldur / **Ḳalmaya** Bāḳī-i bī-çāre melūl ü ġamgīn

K24/11 ʿAşḳ sevdālarına uġramasa **ḳalmaz** idi / Mūy-ı jülīde ile bir ten-i lāġar sünbül

G22/1 Gül yüzüñ vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ **ḳalmaz** girībānı dürüst

G77/4 Aldanma cāh u baḫtına **ḳalmaz** bu rūzgār / Bāġ u bahārı n'eyledi bād-ı ḫazānı gör

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde **ḳalmaz** cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum

G337/6 Tedārük eyle bu çaġlar geçer gider **ḳalmaz** / Zamān-ı furṣatı seyl-i revāna beñzetdüm

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / Velī görsem yine **ḳalmaz** ʿinān-ı iḫtiyār elde

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki **ḳalmaz** ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol ṣadādan yig

G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc tenhā dil degül / Ḫāk üzre **ḳalmış** ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür

Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş **ḳalmış** idi anda kelāmı bāḳī

G339/4 Bir ciger **ḳalmışdı** anı da kebāb itdüm hemān / Dāġ-ı ḫūn-ālūdelerden cām-ı ṣahbā eyledüm

G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫʷāce ancaḳ şübhe hicrānuñda **ḳalmışdur**

G165/3 Begüm merdümlik it kendü ciger-gūşeñ gibi besle / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda **ḳalmışdur**

G165/5 Reʾīs-i baḥr-i naẓm olduñ bu gün ʿālemde ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ ṭabʿ-ı dür-efşānuñda **ḳalmışdur**

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle **ḳalsa** dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

K2/8 Nice dem derd ile dem-beste **ḳalup** ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i ḫār-ı hicrān

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i ẕilletde **ḳalupdur** nitekim gevher-i kān

G432/1 **Ḳalupdur** eşk-i çeşmüm gerçi kim ḫāk-i meẕelletde / Bi-ḥamdi'llāh hele āh u fiġānum evc-i rifʿatde

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā **ḳalurdı** gül gibi

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle **ḳalursa** şöyle bil gökde nice ḳırān ola

2. evde kalmak

G278/3 Rez duḫterini virmediler kimseye **ḳaldı** / Aġırlıġını almadılar rıṭl-ı girānuñ

3. bağlanmak, kapılmak, itibar göstermek, bakmak; bkz. TS. C. IV, s. 2191.

G374/2 Zülfüñüñ **ḳaldı** göñül mürġi Ḳara Bāġında / Ruḫuñuñ görmege ʿazm itmiş iken Baġdādın

Mtl 3 Ḫayliden **ḳaldı** göñül ḫāk-i der-i cānāndedür / Mübtelā-yı derd ü ġam bir ʿāciz ü der-māndedür

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ / **Ḳalmaġa** ḫāk-i meẕelletde bu tendür bāʿiṡ

G199/3 Dil-i ṣad-çāk o mūy-ı müşg-būnuñ bendine **ḳalmaz** / Çeker zülf-i dil-āvīzüñ cefāsın şāne incinmez

G165/1 Göñül Yūsuf gibi çāh-ı zenaḫdānuñda **ḳalmışdur** / Ḫalāṣ eyle benüm şāhum ki zindānuñda **ḳalmışdur**

4. bakakalmak

G319/4 Cānāne giden nāmedeki mühr degüldür / Ardınca **ḳalur** reşk ile çeşm-i nigerānum

ḳamʿ itmek [1] darmadağın etmek

G225/4 Ṭop-ı āhumla **ider** ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı **ḳamʿ**

kām-baḫş u kāmrān [1] muradına erdiren ve ermiş ‖ Baba Efendi/Filipeli Mahmut Efendi

K22/16 Ḫᵛāce-i ʿālī-naẓar ser-çeşme-i fażl u hüner / Dāver-i ferḫunde-aḫter **kām-baḫş u kāmrān**

ḳamer [11] bkz. ʻcirm-i ḳamerʼ, ʻdevr-i Ḳamerʼ md.

1. ay

G102/4 Devr-i ruḫuñda ḳaldı **ḳamer** künc-i ḫānede / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur

G290/3 Pervānedür ki yaḳdı perin şemʿ-i āhuma / Farḳ-ı felekde münḫasif olmış **ḳamer** degül

K1/2 Ḫayl-i kevākib içre yanup meşʿal-i **Ḳamer** / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

G139/3 **Ḳamer** cāmı bu eyvān üzre dāʾim ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān ditrer

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār zībādur / **Ḳamer** aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur

G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre **ḳamerdür** görinen / Cānumuz ʿaksi geçer mihr-i münevver yirine

G512/2 Şemʿ-dān süfresidür hāle degüldür görinen / Ḳodılar encümen-i ʿaşḳa çerāġ-ı **ḳameri**

G309/2 Pertev-i mihrüñ ile buldı kemālin ḫurşīd / **Ḳameri** nʼeyleyelüm āyīnesi pāk degül

G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur belki şeb-i tār şuʿāʿın **ḳamerüñ**

K25/3 **Ḳamerüñ** altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem**-i** ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

2. güzel/sevgili

G183/2 Māʾī cāmeñ üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ nāz ile / Ṣan melekler āsmāne ey **ḳamer** ejder çeker

ḳamerī yaḳa [2] şekli kamere benzeyen yaka; zülüflü baltacıların yalnız önlerini görebilecek şekilde enli, atlastan lacivert yaka; bkz. PAKALIN, C. III, s. 601. (ʻyakalı baltacılarʼ md.)

K25/17 **Ḳamerī yaḳalu** bir ḫūb ser-ā-ser geydi / Ola tā bezm-i ḫudāvende felek ḫidmet-kār

G314/1 Yaraşur ey sipihr-i māh-cemāl / **Ḳamerī yaḳa** olsa saña hilāl

ḳāmet [36] boy

G47/7 Ol **ḳāmet** üzre zülf-i semen-būya beñzedi / Şol yāsemen ki serv-i ḫırāmāne ṣarmaşur

G348/1 Şimdi bildürdi cihāna ġamzeñ āfet neydügin / ʿĀleme gösterdi ol **ḳāmet** ḳıyāmet neydügin

G399/4 Bāġa gel āyīne-i āb üzre gāhī cilve ḳıl / Eylesün ol **ḳāmete** her serv-i dil-cū ser-fürū

G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ bülend **ḳāmeti** var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet leṭāfeti yoḳdur

G215/3 Teʿālaʼllāh ne ebrūlardur ol ḥüsn āfitābında / Ġamından **ḳāmeti** māh-ı şeb-efrūzuñ hilāl olmış

G486/5 Ebrūlaruñ ġamıyla kemān oldı **ḳāmeti** / Baḳī cefā vü cevrüñ elinden çekilmedi

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında **ḳāmet-i** şimşād pest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G147/7 O ḫurşīd-i sipihr-i salṭanat kim / Öñinde **ḳāmet-i** eflāk ḫamdur

G299/1 Fitne-i ʿālemi ol **ḳāmet-i** raʿnādan bil / Her belā kim yitişür ʿālem-i bālādan bil

G530/6 Şu ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / Nihāl-i **ḳāmet-i** nīzeñ gerek ẕihninde merkūzi

G467/1 **Ḳāmeti** vaṣfını ʿarż eylediler Ṭūbāya / Ser-fürū eyledi ol serv-i sehī-bālāya

G126/3 **Ḳāmet-i** naḫle göre ḥālet-i reftār olsa / Yine bu şīveyi ol serv-i ser-efrāz eyler

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / **Ḳāmet-i** çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ

G463/4 **Ḳāmet-i** naḫl-i ḫırāmānuña öykünmez idi / Himmeti ḫaylī bülend olmasa servüñ özine

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin ney **ḳāmetin** çeng eyledüñ / Pādişehsin itdügüñ şimden girü ḳānūn olur
G4/3 Ümmīd-i ḫāk-būs-ı cenābuñla āsmān / Yıllar-durur ki **ḳāmetini** eyledi dü-tā
G284/1 ʿAşḳuñla ḳılup **ḳāmetini** dāl ḳaranfül / ʿArż itdi saña mūy-ı sefīd āl ḳaranfül
G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle döndi **ḳāmetüm** / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār peykān zaḫmına
G475/4 Oḳ gibi ṭoġruyam atma beni yābāne şehā / **Ḳāmetüm** hecr ile ya eyleme iḥsān eyle
G52/1 Nihāl-i **ḳāmetüñ** ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur
G175/1 Serv ile **ḳāmetüñe** kimse dimez hem-serdür / Müntehā ḳāmetüñ andan daḫı bālā-terdür
G217/1 ʿĀrıżuñ firdevs-i aʿlā **ḳāmetüñ** Ṭūbā imiş / Būse-i laʿlüñ alan ḫoş mīve-i zībā imiş
G388/2 Nāle ḳılsun **ḳāmetüñ** yādına mürġ-i ḫoş-nevā / Rāstdan bir naġme-i dil-keş ser-āġāz eylesün
G37/5 **Ḳāmetüñ** ḳulluġına düşmeyicek / Olmadı serv-i ḫırāmān āzād
G93/3 **Ḳāmetüñ** cilvesin dirīġ itme / Pādişehler bülend-himmet olur
G346/2 **Ḳāmetüñ** nice ḳıyāmet ḳoparup eṭrāfa / Ne ḫaberler ṣalına serv-i ḫırāmānuñdan
G354/4 **Ḳāmetüñ** yādına bir āh ideyin kim dūdı / Gül-şen-i ʿaşḳuña bir serv-i ḫırāmān olsun
G548/2 **Ḳāmetüñ** ʿaksi düşerse ṭañ mı eşk-i çeşmüme / Bāġda āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ yiri
G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Maʿmūruñdan aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre **ḳāmetüñden** müntehā ḳıblem
G221/1 Āsitānuñ ḫākidür firdevs-i aʿlādan ġaraż /**Ḳāmetüñdür** ravża-i cennetde Ṭūbādan ġaraż
K1/34 Ḳıldı sücūd ḫaddüñe ḳarşu gül ü semen / İtdi ḳıyām **ḳāmetüñe** serv-i būstān
G175/1 Serv ile **ḳāmetüñe** kimse dimez hem-serdür / Müntehā ḳāmetüñ andan daḫı bālā-terdür
G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i zülfüñe nesīm / Māʾil nihāl-i **ḳāmetüñe** ṭabʿ-ı müstaḳīm
G7/4 Görmez mis̱āl-i **ḳāmetüñi** çeşm-i rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki görenler naẓīr aña
G314/2 Gösterür gül-şen içre **ḳāmetüñi** / Barmaġ ile biri birine nihāl
G363/1 Ser-i kūyuñ ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin / Müntehā **ḳāmetüñi** Sidre vü Ṭūbā bilürin

ḳāmet ü ḳadd [1] boy bos

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü ḫulḳ u melāḥat kemālde / Endām u şekl ü **ḳāmet ü ḳadd** iʿtidālde

ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām [2]

1. ar'ar yürüyüşlü dilber

G97/3 Reftāra gelse **ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām** ile / Bālā-yı yāre serv-i çemen zīr-dest olur

2. salınan boy

G100/3 Ḳadd-i bülend ü **ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı** yār / Gül-zār-ı iʿtidālde bitmiş nihāldür

ḳāmet-i bālā [3] uzun boy

G6/1 Nedür bu ḫandeler bu ʿişveler bu nāz u istiġnā / Nedür bu cilveler bu şīveler bu **ḳāmet-i bālā**
G468/6 Ḳıyāmı **ḳāmet-i bālāña** eyler / Anuñ'çün mescide girmez menāre
G497/5 Hemīşe **ḳāmet-i bālāñı** vaṣf ider Bāḳī / Bülend-mertebe olsa ʿaceb mi eşʿārı

ḳāmet-i ḫıramān [1] salınan boy

G249/4 Bir belādur ṣalındı ʿuşşāḳa / Dostum **ḳāmet-i ḫıramānuñ**

ḳāmeti ʿarʿar [1] ar'ar boylu güzel

G183/3 Gül-şen-i bāġ-ı maḥabbetde diker tāze nihāl / Her elif kim sīneme ol **ḳāmeti ʿarʿar** çeker

ḳāmeti serv [1] servi boylu güzel

G76/4 **Ḳāmeti servin** nem-i eşküm ser-efrāz eyledi / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden incinür

ḳāmeti şimşād [1] şimşir boylu güzel

G201/1 Feryāduma ol **ḳāmeti şimşād** yitişmez / Beñzer ki anuñ gūşına feryād yitişmez

ḳāmeti Ṭūbā **[2]** Tuba boylu dilber

G107/4 Mīve-i vaṣlına bir **ḳāmeti Ṭūbā** güzelüñ / Zāhidā her kim irişdiyse yitişmiş erdür

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir **ḳāmeti Ṭūbā** gözedür / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı aʿlā gözedür

ḳāmet-i zībā **[2]** fidan boy

G34/2 Bāzārlarda başladı naḫli ṭonatmaġa / Dil baġlayalı **ḳāmet-i zībāña** naḫl-bend

G409/1 Gör ne ḫilʿatdur naẓar ḳıl sünbül-i raʿnāsına / ʿĀlem-i bālādan inmiş **ḳāmet-i zībāsına**

ḳāmet çekmek **[1]** boy atmak

G154/2 Çeksün livā-yı salṭanat-ı ḥüsni ḳadd-i yār / Ol **ḳāmeti** ne serv ü ṣanavber ne bān **çeker**

ḳāmet göstermek **[1]** boy göstermek ‖ görünmek

G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş ḳarşuña / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında **ḳāmet gösterür**

kāmil **[3]** bkz. ‘insān-ı kāmil’, ‘baḥr-i kāmil’, ‘nükte-dān-ı kāmil’ md.

1. hünerli, usta

G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden üstād-ı **kāmildür** / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür

G495/7 Zer-ger-i **kāmilidür** ṣanʿat-ı şiʿrüñ Bāḳī / Nicʾolur gel berü seyr eyle ḳalem-kārlıġı

2. insan-ı kâmil, ârif (Kanunî Süleyman)

Kt1/7 Gerçi **kāmillere** ʿālemde nihāyet yoḳdur / Minnet Allāha seni cümleden itmiş ekmel

kāmil-ʿayār **[1]** ayarı tam

G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i şāh-ı cihānı ḫāk / Kān içre ḥāṣıl olmadı **kāmil-ʿayār** laʿl

kām-kār **[3]** bkz. ‘şehenşāh-ı kām-kār’, ‘ḫusrev-i kām-kār’, ‘pādişeh-i kām-kār’, ‘sulṭān-ı kām-kār’ md.

K17/1 Gül meclisinde lāle yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i bezm-i ʿişret-i Cemşīd-i **kām-kār**

K2/21 Felek-i salṭanatuñ sebʿa-i seyyāresidür / **Kām-kārā** o yedi ser-ʿalem-i nūr-efşān

G216/7 Reşk eylesün zamāne Sulṭān Murād Ḫāna / Hep pertev-i saʿādet ol **kām-kāre** düşmiş

kām-rān **[1]** muradına eren, ikbal sahibi; bkz. ‘şāh-ı kām-rān’, ‘Şāh Süleymān-ı kām-rān’ md.

G58/5 ʿAşḳ ile ḳaddüñ büküp Ẕü’n-Nūn-ı vaḳt olsañ yine / **Kām-rān** ol kimsedür kim Mālik-i Dīnārdur

kām-rān olmak **[1]** hüküm sürmek

Kt19/1 Nice yıllar ʿizz u iḳbāl ile **olduñ kām-rān** / Ser-figende emrüñe meʾmūr idi ḫalḳ-ı cihān

ḳamu **[2]**

1. her

G181/5 Senüñ naẓm-ı ciger-sūzuñ ṭutupdur dehri ey Bāḳī / Gözin açsun **ḳamu** şāʿir uyanıḳlıḳ zamānıdur

2. bütün, hepsi

G398/1 Ḳıyām itdi çemende yāre ḳarşu / Çenār u ʿarʿar u şimşād **ḳamu**

kān **[21]**

1. maden

K1/31 Laʿlüñ ḫayāli ḥoḳḳa-i ḫāṭırda var iken / Yāḳūt-ı nāba olmamış idi mekān **kān**

K25/33 Bir güherdür söz aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür **kān** / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār

K26/13 Kef-i **kān** ḫāṣiyetinden görüp iḥsān nicʾolur / Yirlere geçdi ḥayādan utanup genc-i defīn

G501/1 Sīne gencīnesini ḫançer-i cānān deldi / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir **kān** deldi

G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i şāh-ı cihānı ḫāk / **Kān** içre ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār laʿl

G149/1 Ne laʿl-i **kāna** māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı yemīn itmek olur / Ki ʿaṭāsından irer baḥre ġınā **kāne** yesār

G199/5 Zebān-ı ṭāʿn-ı aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i āzār ururlar **kāne** incinmez

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i **kāne** naḳş

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı **kāne** bağışlar hezār laʿl

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i **kān-ı** saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

K20/27 ʿAṭā-yı **kān-ı** kef-i zer-feşānına nisbet / Nevāl ü feyż-i seḥāb-ı s̱iḳāl bir mis̱ḳāl

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin perverde **kān-ı** Kün fe-kān

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol vücūd-ı pākdür / Gevherin ḥaḳḳā ki iẓhār itdi **kān-ı** maʿdelet

G334/3 Ḳadr ü şerefde sen güher-i **kān-ı** salṭanat / Baḥr içre dürr-i nāb gözi yaşlu bir yetīm

G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / **Kān-ı** ebdān içre ol kim cevher-i cān gizlemiş

G307/1 Ehl-i dil cānlara meyl it şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ **kānlara** ḳıl gevher-i ẕī-ḳıymet bul

2. kaynak, menba’, ocak

M2/I/7 Ḳanı ol dürr-i dil-efrūz-ı seḫā deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet **kānı**

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner baḥr-i fażīlet **kān-ı** ʿirfān ol

G19/3 **Kān-ı** mihr ü maḥabbetüñdendür / Güher-i āfitāb-ı ʿālem-tāb

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / Gelsün ol luṭf u kerem **kānına** şād u ḫandān

kān-ı gevher [2] mücevher madeni; bkz. ‘gevher-i kān’ md.

K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem **kān-ı gevher** ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol

G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ **kān-ı gevhersin**

kān-ı Bedaḫşān [5] Bedahşan’ın yakut madeni; bkz. ‘Bedaḫşān vilāyeti’, ‘laʿl-i Bedaḫşān’ md.

K7/10 Jāle ḳıldı her kenārı ṣāḥil-i baḥr-i ʿAden / Lāle ḫāk-i gül-şeni **kān-ı Bedaḫşān** eyledi

K18/25 Lāle ṣaḥrāyı bu gün **kān-ı Bedaḫşān** itdi / Jāle gül-zāre nis̱ār eyledi dürr-i şeh-vār

G144/5 Laʿl-gūn ḳaṭreler aḳıtduġı demler çeşmüm / Ayaġuñ ṭopraġına **kān-ı Bedaḫşān** dirler

G323/3 İçelüm laʿl-i müẕābı ṣaçalum cürʿaları / Ḫāk-i gül-zārı bu gün **kān-ı Bedaḫşān** idelüm

G483/6 Cürʿa ṣaçdıḳları yir **kān-ı Bedaḫşāna** deger / Laʿl ü yāḳūtı n’ider mey-gede ḳallāşları

kān-ı imkān [3] imkân madeni

K5/35 Nis̱ār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle **kān-ı imkānı**

G217/7 Bir güherdür ṭabʿ-ı Bāḳī **kān-ı imkān** içre kim / Āfitāb-ı luṭf-ı sulṭān ile bulmış perveriş

G375/5 Bāḳī sözi gibi cevher itsün / Perverde iderse **kān-ı imkān**

kān-ı mürüvvet [2]

1. cömertlik menba’ı/hazinesi ‖ Kanunî Süleyman

K4/1 Cihān-ı maʿdelet **kān-ı mürüvvet** / Penāh-ı mülk ü millet nuṣratüʾd-dīn

2. cömertlik menba’ı/hazinesi ‖ Sultan Murad

K8/8 Cihān-ı maʿdelet **kān-ı mürüvvet** Ḫān Murād ol kim / Vücūdı sāye-i luṭf-ı ilāhīdür cihān üzre

kān-ı kerem [3] bkz. ‘maʿdin-i kerem’ md.

1. cömertlik madeni

K2/10 Güher-i **kān-ı kerem** naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur cismi cihān milketine ḥükmi revān

2. cömertlik menba’ı/hazinesi ‖ Kanunî Süleyman

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile bu gün oldı eyā **kān-ı kerem** / Bir nice fażl senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

3. cömertlik menba'ı/hazinesi ‖ Mehmet Çelebi (Şam kadısı)

K26/30 Ḥāṣıl ey **kān-ı kerem** irdi bu gün ol dem kim / Es̱er-i ʿāṭıfet ü luṭf ẓuhūr ide hemīn

kān-ı maʿārif [1] marifet ocağı; bkz. 'maʿārif kānı' md.

G74/2 Sīnesin itse ḳaçan **kān-ı maʿārif** ʿārif / Ḳılsa her ḥarfe naẓar bir nice maʿnī görinür

ḳan [12] bkz. 'düşmen ḳanı' md.

G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm **ḳan** aḳıdursa n'ola ġayret demidür

G85/3 Ġonca-āsā **ḳan** ile ṭolmış göñüller açmaġı / Leblerüñden ögrenür var ise şīrīn-kārlar

G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i zülfine cānlar esīr / Ġamzesinden **ḳan** ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr

G373/1 Çihresinde görinen ṣanmañ o ḫūnīnüñ dehān / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre **ḳan**

G454/4 Sīneden **ḳan** bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne döner tam tāze

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i leb-i sīr-āb olur bāʿis̱ / Dem-ā-dem **ḳana** ey sāḳī şarāb-ı nāb olur bāʿis̱

G205/1 Ḳızarur bādeden ol nergis-i mestāne biraz / Mey-i nāb içse gözi māʾil olur **ḳana** biraz

G319/1 Laʿlüñ göricek **ḳana** döner gözden aḳanum / Oynar yüregüm derd ile diñmez ḫafeḳānum

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / **Ḳana** müstaġrıḳ ciger aṣlā görinmez başdan

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki **ḳanı**

G254/2 Ola kim bir pāre yaşın diñdürüp **ḳanın** kese / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsın dīde-i ḫūn-bāre çek

G108/5 Dökilen **ḳanlara** baḳ dīde-i giryānından / Dostum Bāḳīye raḥm eyleyecek demlerdür

ḳan(lar) aġlamak [8] kanlı gözyaşı dökmek ‖ çok üzülmek

G5/4 Bezm içre ṣurāḥī gibi **ḳan aġladuġum** bu / Sāḳī lebüñe ḳan yaġı oldı mey-i ḥamrā

G176/1 Nār-ı hecrüñle olan sīnemde yir yir dāġlar / Ḥālüme raḥm itdüginden dem-be-dem **ḳan aġlar**

G208/4 Ḳadeḥ **ḳan aġlayup** def sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

G390/2 Erġavānī cāmeñi görüp n'ola **ḳan aġlasam** / Yaraşur āb-ı revāna ḳarşu zīrā erġavān

G536/3 Varayın **ḳan aġlayayın** āsitān-ı yārda / Fürḳatinde ḳana yudı dīde-i pür-nem beni

G356/3 Dil ḍarbın urur ḳalbe firāḳuñda dem-ā-dem / **Ḳan aġlasa** zaḫmum n'ola peykānuñ ucından

M1/V/7 Yād eylesün hünerlerüñi **ḳanlar aġlasun** / Tīġuñ boyınca ḳaraya batsun ḳırābdan

G195/4 Ne **ḳanlar aġların** hecrinde yāruñ derd-i fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz

ḳan bahāsı [1] diyet, kan akçesi; bkz. TS. C. IV, s. 2203.

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / Şol būseler ki andan alur **ḳan bahāsıdur**

ḳan(lar) dökmek [5]

1. kanlı gözyaşları dökmek ‖ çok üzülmek

G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler gözinden **ḳan döker** meclis / Mey-i gül-gūn sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G356/1 Başlar kesilür zülf-i perīşānuñ ucından / **Ḳanlar dökilür** ġamze-i bürrānuñ ucından

1.1. yas bağlamında;

M1/III/1 **Döksün** seḥāb ḳaddin añup ḳaṭre ḳaṭre **ḳan** / İtsün nihāl-i nārveni naḫl-i erġavān

2. öldürmek

G32/2 Felek-i ʿişrete bir aḫter-i ferḫunde iken / Yine Mirrīḫ-ṣıfat ṭurma **döker ḳanı** ḳadeḥ

G319/2 Zerd oldı yüzüm derd ile ṣan kim yereḳāndur / Luṭf eyle begüm **dökme** benüm yoḳ yire **ḳanum**

ḳan eylemek [2] Bkz. TS. C. IV, s. 2220.

1. öldürmek, kan dökmek

G272/5 Baġrumı ḫūn eyledüñ şemşīr-i istiġnā ile / N'eyledüñ hey āfet-i devrān yine **ḳan eyledüñ**

2. kanla doldurmak

G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi çeşmüm ṭolu **ḳan eyledi** / Yār bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin

ḳan ḥayrān olmak **[1]** şaşkına dönmek; 'ḳan ḥayrān olmak' ile ilgili anlamlandırmalar ve 'ḫıyrān'ın etimolojisi için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 277. ‖ aşırı sarhoş olmak, esrarla kendinden geçmek

G417/4 Ne ḥālet ḥāṣıl itmişdür kim **oldı** böyle **ḳan ḥayrān** / Gözini dikdi ḳaldı zaḫmum ol tīr-i ciger-dūze

ḳan içmek **[2]** canilik etmek, adam öldürmek; bkz. 'ciger ḳanı nūş itmek' md.

G372/2 Viṣālüñ bezmine tek maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / **İçerlerse** ḥarāmī gözlerüñ **ḳanum** ḥelāl olsun

G429/3 **Ḳan içmek** ola bāde-i gül-gūn içilmeye / Mollā-yı ʿaṣr böyle mi görmiş kitābda

ḳan(lar) itmek **[3]** kan dökmek, öldürmek

G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı nice **ḳan ider** / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine **ḳan itdi**

G250/3 Ḳatuñda **ḳanlar idüp** oldı muʿteber ġamzeñ / Yanuñda yollara indi idindi yir zülfüñ

ḳan olmak **[2]** kan dökülmek; bkz. TS. C. IV, s. 2239.

G437/3 Bezm-i meydür güzelüm **ḳan ola** şāyed arada / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ mestāne

G484/4 Gice **ḳan oldı** meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle bu gün söyletdi ṭanbūrı

ḳan ola yazmak **[1]** az daha kan dökülmek

G529/1 Çeşmümden aḳan ḫūn ile sāġar ṭola yazdı / Meclisde geçen gice yine **ḳan ola yazdı**

ḳan yaġı **[1]** kan düşmanı

G5/4 Bezm içre ṣurāḥī gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī lebüñe **ḳan yaġı** oldı mey-i ḥamrā

ḳan yaġı olmak **[1]** kan düşmanı kesilmek

G5/4 Bezm içre ṣurāḥī gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī lebüñe **ḳan yaġı oldı** mey-i ḥamrā

ḳan yutmak **[1]** pek çok sıkıntı, azap, ıztırap çekmek; bkz. TS. C. IV, s. 2240.

G345/3 Hīç bilür mi mey yirine dem-be-dem **ḳan yutduġum** / İşidür mi ney yirine āh u efġānum benüm

ḳana boyamak **[2]** kana bulamak

K2/25 Ser-i aʿdāñı **boyar ḳana** dem-ā-dem ḳılıcuñ / Anlara ḫalḳ anuñʾçün didiler sürḫ-serān

K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa dönüp ḫūn-ı eşk ile / Cismüm **boyandı ḳana** ser-ā-pā ḳalem gibi

ḳana aş yirmek **[1]** cana kastetmek ‖ 'kanına etmek doğramak' bkz. TS. C. IV, s. 2232.

G102/5 Ol lebler ile **aş yirer** belki **ḳanuma** / İmrenmesün dehānı meded iki cānludur

ḳana müstaġraḳ ḳılmak **[1]** kana boyamak/bulamak

G155/5 ʿAdūnuñ **ḳılsun** endāmın ser-ā-pā **ḳana müstaġraḳ** / Bitürsün bāġ-ı nuṣretde nihāl-i erġavān ḫançer

ḳana yumak **[1]** kana boyamak; bkz. TS. C. IV, s. 2202.

G536/3 Varayın ḳan aġlayayın āsitān-ı yārda / Fürḳatinde **ḳana yudı** dīde-i pür-nem beni

ḳanına girmek **[5]**

1. günaha girmek

G182/1 Oḳlaruñ kim tende zaḫm-ı ḫūn-feşāna girdiler / Öldürüp ben ḫasteyi yoḳ yire **ḳana girdiler**

2. kandırmak

G215/4 Yine ol ġonca-leb bülbüllerüñ **ḳanına girmişdür** / Güzellik var bu gün ġāyet ḳızarmış al al olmış

3. kan dökmek ‖ öldürmek

G437/2 Nūş-ı cām eyler iken meclis-i mestān içre / Lebüñ ol ḥālet ile **girmemek** olmaz **ḳana**

G390/6 **Ḳanına girmiş** boyınca Bāḳī-i dil-ḫastenüñ / Erġavānī cāme geymiş ṣanmañ ol serv-i revān

G518/1 Sīne dāġın görüp ol ġonca-dehen lāle gibi / Bir avuç **ḳanuma girmek** diledi jāle gibi

ḳanını içmek **[6]** öldürmeye kastetmek

G460/3 Gül gibi bāde-i rengīne ne ibrām gerek / Zāhidüñ **ḳanın içerdüm** eger ibrām olsa

G437/1 Lebüñi āl ile öpmiş ola mı peymāne / **İçeyin** ölmez isem **ḳanını** ḳana ḳana

G75/2 Ṭıfldur pend-i peder diñlemez ol māh daḫı / Şīr-i māder yirine **içmege ḳanum** özenür

G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār **içmek** ister **ḳanumı** / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür

G75/1 **Ḳanumı içmege** ol āfet-i cānum özenür / Meyl ider ölmege dil rūḥ-ı revānum özenür

G405/2 Zinhār ṣaḳın mey yirine **ḳanuñ içerler** / Keyfiyyetüñ ol gözleri mestāne ṭuyurma

ḳanını ḳurıtmak **[2]** bitkin bırakmak, cansız bırakmak; bkz. TS. C. IV, s. 2231-32.

K19/8 Reşk-i laʿl-i leb-i dil-dār **ḳurutmış ḳanın** / N'ola ger böyle naḥīf olsa vü lāġar ḫātem

G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā sözleri **ḳanın ḳurıdur** / Sāḳıyā ṭoldur a şol ḳan olacaġı içelüm

ḳanlar yutmak **[5]** çok ıztırap çekmek, eziyet ve kedere katlanmak

G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne **ḳanlar yutdı** görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ

G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / Ġam-ı laʿlin çeküp **ḳanlar yudarsañ** kān-ı gevhersin

G452/3 Elinden sāḳī-i dehrüñ ne **ḳanlar yutduġum** görseñ / Açılsa lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār olsa

G359/3 İl bezm-i vefāñ içre ṣafālarda velī ben / **Ḳanlar yudarın** sāḳī-i hicrānuñ elinden

G300/2 Devr elinden kāse kāse **yutduġum ḳanlardur** ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey göñül

ḳanları sebīl itmek **[1]** kanlar saçmak ‖ kelleler uçurmak

M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında **sebīl itdi ḳanları**

ḳana ḳana **[1]** doya doya, kanıncaya kadar

G437/1 Lebüñi āl ile öpmiş ola mı peymāne / İçeyin ölmez isem ḳanını **ḳana ḳana**

ḳanda **[8]** bkz. TS. C. IV, s. 2209-14.

1. nerede

K22/28 Himmetüñ şimşādınuñ şāh-ı bülendi var iken / **Ḳanda** yapsun şāh-bāz-ı ṭabʿ-ı Bāḳī āşiyān

G381/2 ʿAşḳınuñ sevdāsına düşdüm yitürdüm kendümi / **Ḳanda** buldum bilmezin ol şūḫ-ı bī-pervāyı ben

G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan laʿl-i şeker-bāruñ gibi / **Ḳanda** gördi ṭūṭī bir āyīne ruḫsāruñ gibi

G542/4 Gel ẓuhūr it **ḳandasın** ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim cihānda ẓāhir olmaduḳ ʿalāmet ḳalmadı

G277/3 **Ḳandasın** biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir öpe ḳuca görişe ṭavḳ u kemerüñ

2. nereye

K10/2 Nefḥa-i ʿanber ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / **Ḳanda** gitse iki yanında iki micmer bile

G67/5 Bī-baṣar farḳ idemez **ḳanda** baṣar ol āhū / Yine izi tozını dīde-i bīnā gözedür

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar daḫı / **Ḳanda** gitse bilesince ṣalınur lālācuġı

ḳanda..... ḳanda **[1]** nerede.....nerede

G224/1 Baḥs̱ itmesün ʿiẕāruñ ile encümende şemʿ / **Ḳanda** çerāġ-ı māh-ı şeb-efrūz **ḳanda** şemʿ

ḳanda ise **[1]** her nerede ise; bkz. TS. C. IV, s. 2218-19. ('kandasa' md.)

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir **ḳanda ise** ara meded

ḳandan **[1]** nerede

K25/35 Bu ḳadar nūrı güneş **ḳandan** iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine āyīne-dār

ḳandan..... ḳandan [1] kim.....kim, nerede.....nerede; bkz. TS. C. IV, s. 2217-18.

K17/11 **Ḳandan** gedā-yı bī-ser ü pālar senüñ gibi / **Ḳandan** edā-yı medḥ-i şehenşāh-ı tāc-dār

ḳangı/ ḳanḳı [3] hangi

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār itsün işāret ġam degül / **Ḳangı** nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden incinür

G146/5 Bāḳıyā **ḳanḳı** göñül şehrine gelse şeh-i ʿaşḳ / Bile endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi gelür

G204/2 **Ḳanḳı** gündür ki senüñ seng-i ġamuñ zaḫmından / Günbed-i çarḫ-ı felek başumuza teng olmaz

ḳanı [1] hani, nerede

K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi ola mı ḫandān yāḳūt / Dehen-i yār gibi **ḳanı** suḫan-ver ḫātem

ḳanāʿat-pīşe [1] kanaatkâr, kanaat sahibi

G317/5 Ṭutalum şīve-i rindān-ı **ḳanāʿat-pīşe** / Tā-be-key ḫāṭıra-i niʿmet ü nāz eyleyelüm

ḳanāʿat gelmemek [1] gözü doymamak

G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna **ḳanāʿat gelmez** insāna / Kerem gördükçe ey Bāḳī gedālardan recā artar

ḳanāʿat ḳılmak [1] razı olmak, yetinmek

G468/1 **Ḳanāʿat ḳıl** göñül pā-būs-ı yāre / Elinden būse alınmaz ne çāre

ḳanad [2] kanat

G91/3 Fi'l-cümle öykünürdi senüñ ġamzeñ oḳına / İller **ḳanadı** ile uçar olmayaydı tīr

K20/10 **Ḳanadı** gūşesidür āşiyāneden görinür / Ferāġa vardı meger şāh-bāz-ı zerrīn-bāl

ḳanadı altına almak [1] kanatları altında saklamak ‖ korumaya almak

G78/3 Faṣl-ı şitāda beyżа-i sīmīn idi gūy-ı zemīn / **Aldı ḳanadı altına** sīmürġ-i zerrīn-bāl ü per

ḳand [3] şeker; bkz. 'şek(k)er', 'şīr ü şekker' md.

G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / Şīrīn lebin dehānuma alsam niteki **ḳand**

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre **ḳand** ister

G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u **ḳand-i** laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i şekker-ḫāyı söyletseñ

ḳand-i nebāt [1] beyaz şeker ‖ ḳand-i mükerrer; Onay, Burhân-ı Kâtı'dan 'kand-i sefîd ismidir ki, hala nebât-ı şekerî muharrefi nöbet şekeri (löbet şekeri) dedikleri şekerdir' alıntısını yapar. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 278. (kand-i mükerrer md.) Buradan anlaşılacağı üzere 'ḳand-i nebāt', kand-i mükerrer denen suyu üç defa kaynatılarak alınan beyaz şekerdir. Ayrıca bkz. 'mükerrer şekker' md.

G418/6 Bāḳī edā-yı ḫūb ile vaṣf itse leblerüñ / **Ḳand-i** nebāt ḥall ider āb-ı ḥayāt ile

ḳandīl [7] kandil; bkz. 'altun ḳandīl' md.

G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ gördiler / Nūrdan **ḳandīl** aṣılmış ṣandılar miḥrābda

G382/3 **Ḳandīl** gibi dīde pür-āb u dilümde tāb / Eflāke çekdüm āteş-i āhum zebānesin

G89/3 Ṣürāḥī üştür-i ser-mestdür gerden-firāz olmış / Lebüñ şevḳi ile cām-ı şarāb-ı nāb **ḳandildür**

G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında yāruñ çarḫ bir **ḳandīldür** / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir rūşen fetīl

G32/4 Devr-i meclis ki ṣafā cāmiʿinüñ çenberidür / Āb-ı rengīn ile **ḳandīl-i** fīrūzānı ḳadeḥ

G246/5 Felek ṭāḳındaki **ḳandīl-i** māhı / Uyarmaz Bāḳī āhum giceler yoḳ

G98/5 Seng-i felāḫan ursa eger dest-i rūzgār / **Ḳandīl-i** āfitāb-ı münevver şikest olur

ḳandurmak [1] susuzluğunu gidermek

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına **ḳandurmış**

ḳanı **[14]** hani, nerede

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi dil-rübā **ḳanı** / Laʿlīn ṭuṭaġı dür dişi gül-gūn yañaġı var

G261/1 Bir ṣafā-baḫş **ḳanı** cām-ı muṣaffādan yig / Bir ṭarab-sāz mı var sāġar-ı ṣahbādan yig

G270/4 Ḫaymeler ḳurduġı dem **ḳanı** ḥabābuñ ʿīşa / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı cihānda **ḳanı** bir nāzük-ṭabʿ / Sīnesi gül gibi āzürde-i ḫāşāk degül

K6/17 **Ḳanı** ol gelmez diyü baḥs̱ eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle anlar ḳatı nā-dān gelür

M2/I/6 **Ḳanı** ol küngüre-i tāc-ı saʿādet güheri / Ḳanı ol bār-geh-i luṭf u kerem sulṭānı

M2/I/6 **Ḳanı** ol küngüre-i tāc-ı saʿādet güheri / Ḳanı ol bār-geh-i luṭf u kerem sulṭānı

M2/I/7 **Ḳanı** ol dürr-i dil-efrūz-ı seḫā deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet kānı

M2/I/7 **Ḳanı** ol dürr-i dil-efrūz-ı seḫā deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet kānı

M2/III/5 Gelüp aḥbāb serīrüñde seni görmeyicek / **Ḳanı** Sulṭān diyü eflāke irişsün efġān

G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / **Ḳanı** ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen güher kevkeb

G261/2 **Ḳanı** bir cām-ı muṣaffā gibi ṣāfī-meşreb / Ṣafḥa-i sīnesi mirʾāt-ı mücellādan yig

G296/1 Yılda bir açılup ancaḳ şen olur bāġda gül / **Ḳanı** ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül

G485/1 **Ḳanı** bir şīrīn-suḫan laʿl-i şeker-bāruñ gibi / Ḳanda gördi ṭūṭī bir āyīne ruḫsāruñ gibi

ḳāniʿ olmak **[3]** yetinmek, kanaat etmek

G79/4 Ḫuşk u ter ile **ḳāniʿ olan** ʿīş u nūşda / Dünyā ġamını pādişeh-i baḥr u ber çeker

G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi şu kim **ḳāniʿ olur** / Şemʿası şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i belāya **ḳāniʿ ol** afyon ise gitdi

ḳanlu **[4]** kanlı katil; bkz. TS. C. IV, s. 2237-38; ayrıca bkz. 'iki ḳanlu' md.

G117/2 Keştī-i ṣahbā keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı / Ṭutdılar **ḳanlu** gibi muḥkem resenler ṭaḳdılar

G539/2 **Ḳanlu** baġlar gibi dil-ber baġlamış ḫūnī gözin / Ġarḳ-ı ḫūn āḫir o çeşm-i ḫışm-nāk eyler beni

G102/3 Ālūdedür hemīşe dem-i zaḫm-ı sīneden / Bilmez miyin o ġamze-i ḫūnī ne **ḳanludur**

G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre cānā **ḳanlu** peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur

ḳanlu yaş **[6]** kanlı gözyaşı (çok fazla ağlama yönüyle); bkz. 'ḫūn-ı eşk', 'ḫūn-ı çeşm', 'ḫūn-ı dīde' md.

K20/37 Boyandı **ḳanlu yaşum** silmedin elüm ale / Ayaḳda ḳaldum eyā maʿdin-i kerem elüm al

G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp **ḳanlu yaşın** gül-şen bilen / Eylemez serve naẓar seyr-i gül-istān istemez

G244/2 Dīdeden **ḳanlu yaşum** aḳsa dem-ā-dem ne ʿaceb / Cigerüm pāreledi ḫançer-i āzār-ı firāḳ

G283/2 Gözümüñ **ḳanlu yaşı** devlet-i ʿaşḳuñda şehā / ʿAynına almaz olupdur aḳışın Ceyḫūnuñ

G507/2 Aġlamaḳdan ġam-ı hicrān ile bī-hūş oldum / ʿAḳlumı **ḳanlu yaşum** aldı mey-i nāb gibi

G541/4 Nʾola zeyn olsa yine meclisümüz güller ile / Gözümüñ **ḳanlu yaşı** eyledi pür eṭrāfı

ḳanlu yaş dökmek **[2]** kanlı gözyaşı dökmek

K22/8 **Ḳanlu yaş dökmiş** ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / Var ise dehrüñ fenāsın añdı mīr-i ʿāşıḳān

G472/2 **Ḳanlu yaşlar dökdügi** meyden cüdālıḳ derdidür / Yoḫsa gelmez āteş-i sūzān kebābuñ ʿaynına

ḳanlu elifler **[1]** gögüse veya kola dikine çizilen kanlı yaralar bağlamında; bkz. 'elif(ler) çekmek' md.

G327/2 Sīnem üzre görinen **ḳanlu elifler** ṣanmañ / Ṣafḥa-i derd ü ġama sürḫ ile cedvel çekdüm

ḳanlu elifler çekmek **[1]** (göğüse) elif biçimli dikine kanlı yaralar açmak; bkz. 'elif(ler) çekmek' md.

G460/4 Ḥasret-i ḳaddüñ ile **ḳanlu elifler çeksem** / Sīnede her biri bir serv-i gül-endām olsa

ḳanlu ḳanlu **[1]** kanlı kanlı

Mtl 5 Tāze tāze dāġlarla **ḳanlu ḳanlu** şerḥalar / Ḫırḳa-i Hindūya döndürdi ten-i ṣad-çākimüz

ḳanmamak **[2]** doymamak

G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı almasa **ḳanmadın**

G365/3 **Ḳanmaz** şarāb-ı nāba lebüñ ārzū iden / Sīr-āb olur mı teşne-i Kevs̱er serābdan

ḳānūn **[5]**

1. emir, hüküm ‖ kanun enstrümanı; bkz. ÖZTUNA, s. 181.

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin ney ḳāmetin çeng eyledüñ / Pādişehsin itdügüñ şimden girü **ḳānūn** olur

G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile **ḳānūn** ise gitdi

2. yasak

G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi **ḳānūn** idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi

2. töre, düzen ‖ şeriat ‖ kanun enstrümanı

K18/40 Şerʿa uymaz nʾidelüm nāle vü zār eyler ise / Gerçi **ḳānūna** uyar zemzeme-i mūsīḳār

G538/2 Olupdur çār-pāre ney gibi āh itmeden baġrum / Meger kim bezm-i ʿaşḳuñ sāḳıyā bu oldı **ḳānūnı**

ḳanzil olmak **[1]** körkütük sarhoş olmak ‖ ‘gök kandil’, ‘gök zurna’; farklı tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 278-279; TS. C. IV, s. 2241-42.

M9/II/2 Ciger ḫūn-ābesin demdür **olursam** nūş idüp **ḳanzil**

ḳapama **[1]** elbise ‖ astarlı kaftan, pamuklu hırka; bkz. TS. C. IV, s. 2245; KOÇU, s. 144; PAKALIN, C. II, s.164

Kt12/1 Geydügüñ eski püski şol **ḳapamañ** / Ḳotan mı bilmezin yā ḫod boġası

ḳapmak **[1]** kaldırmak

G160/1 Farḳ-ı felekde ẓāhir olup tāc-ı zer-nigār / Üsküflerin menārelerüñ **ḳapdı** rūzgār

ḳaplamak **[2]**

1. sarmak, çevirmek; bkz. TS. C. IV, s. 2247.

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın **ḳapladı** ebr-i sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim indi destār üstine

2. yayılmak, etrafı sarmak

K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze nigīn / **Ḳapladı** nāmuñ ile ʿālemi yek-ser ḫātem

ḳaplan **[1]** bkz. ‘peleng’ md.

K14/14 S̱üreyyā ṣanmañ üstinde görince şīr-i gerdūnı / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı **ḳaplanı**

ḳapu **[23]** padişah/sevgili kapısı ‖ makam, huzur

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ yirin umma ṣofī / Baġlamaz kimse seni ol **ḳapuda** ḫar yirine

G201/3 Āhumdan öñürdi yitişür **ḳapuña** eşküm / Germiyyet ile şöyle gider bād yitişmez

G144/1 İşigüñ ḫākine ser-çeşme-i ḥayvān dirler / **Ḳapuña** maṭlaʿ-ı ḫurşīd-i dıraḫşān dirler

G249/6 Degenek lāzım oldı aġyāre / Olmaġ ister **ḳapuñda** der-bānuñ

K24/20 Geldi bir Hindū-yı bī-çāre-ṣıfat işigüñe / Ġarażı bu ki **ḳapuñda** ola çāker sünbül

G184/6 İltifātuñ göricek Bāḳīye **ḳapuñda** şehā / Ḥased ehli nice bir bunda gelür bu didiler

G368/5 Ṣorarsañ **ḳapuñda** şehā Bāḳīyi / Ġulām-ı kemīn bende-i kemterīn

G396/3 Ṭabībüm eyle müstaġnīsin ehl-i derd ḥālinden / Ki **ḳapuñda** fiġān u zār iden bīmārı ṭuymazsın

G450/5 İḫtiyārı yoḳ **ḳapuñda** āh u efġān itmege / Pādişāhum Bāḳīyi maʿẕūr ṭut ol bābda

G55/2 **Ḳapuñda** ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne derde mübtelā oldı dil-i bīmārı görsünler
G185/4 **Ḳapuñda** ḫāk-i rāh olmaḳ baña va'llāhi rifʿatdür / Egerçi kim beni düşkün ṣanup üftādedür dirler
G186/2 **Ḳapuñda** ḳullara ẓulm ü cefā itme vefā eyle / Benüm şāh-i cihān-tābum kerem eyle vefā yigdür
G402/3 **Ḳapuñda** çoḳ revān oldı daḫı çoḳ seyl olur yaşum / Mes̱eldür aḳduġı yirde dimişler yine aḳar ṣu
G469/5 **Ḳapuñda** nāle ḳılmamaġa iḫtiyār yoḳ / Va'llāhi bī-günāhın efendi bu bābda
G500/3 **Ḳapuñda** dād umar ey şāh-ı ʿādil / Dil-i mecnūnı gör dīvāne geldi
K19/36 Fetḥ-i bāb-ı keremi her ki **ḳapuñdan** bilmez / İḥtiyācı eline ḥalḳa-i her der ḫātem
K21/21 Maʿārif ehline **ḳapuñdan** irişür maʿrūf / Feżā'il ehline ṭapuñdan irişür efżāl
M9/IV/2 **Ḳapuñdan** ḥalḳa-i der gibi gitmez çeşm-i ter her gün
G333/1 Ṭapuñdur Kaʿbe-i ʿulyā-yı eṣḥāb-ı ṣafā ḳıblem / **Ḳapuñdur** Mescid-i Aḳṣā-yı erbāb-ı vefā ḳıblem
G36/4 Şeş-der-i ġamda zār ḳaldı göñül / Olmadı vuṣlatuñ **ḳapusı** güşād
K20/12 Götürdi perdeyi gözden görindi ḥalḳa-i der / Bu gice gök **ḳapusın** açdı Bārī-i Müteʿāl
G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ esīr oldı **ḳapusında** göñül / İntisāb itdi gedā bār-geh-i sulṭāne
M2/IV/7 **Ḳapusında** işigi ḫidmetin eyler ġılmān / Ḥūrīler ḳarşu ṭurur aṭlas u eksūnlar ile

ḳapu gedālıġı **[1]** kapı kulluğu

G77/3 Çekdi **ḳapuñ gedālıġına** ʿāḳıbet ṣaçuñ / ʿÖmr-i dırāz u salṭanat-ı cāvidānı gör

ḳapu yapmak **[2]** kapı kapatmak ‖ ilişkilerini kesmek; bkz. TS. C. IV, s. 2251.

G339/1 Dün gice dil ḫānesin bi'l-cümle tenhā eyledüm / **Ḳapu yapdum** ġayra kes̱retden müberrā eyledüm
G542/3 Ey dirīġā luṭf u iḥsānuñ **ḳapusın yapdılar** / Ẕikri ḫayr olsun dinür ṣāḥib-saʿādet ḳalmadı

ḳapusına ilticā ḳılmak **[1]** kapısına sığınmak

K14/37 Hemīşe fetḥ -i fīrūzı livāña iltivā itsün / **Ḳapuña ilticā ḳılsun** cihānuñ ḫān u ḫāḳānı

ḳapuya çıḳma **[1]** kimseye görünmeme 'Kapı, saray harici demektir. Kuloğulları bulundukları yerden harice gidemedikleri için şair tevriye yapmıştır.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 281. ‖ saray hizmetinde bulunanlar ile acemi oğlanların yeniçeri ocağına geçirilmeleri ('Ḳul oġlı' paralelliğinde) bkz. PAKALIN, C. II, s. 176.

G59/4 Bir Ḳul oġlı āfetüñ kūyında ḳaldı cān u dil / **Ḳapuya çıḳmaz** görinmez n'eylesün bī-çāreler

kār **[6]** bkz. 'āḫır-ı kār', 'ʿāḳıbet-i kār' md.

1. iş

G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem **kār-ı** bī-tedbīr-i ʿaşḳ
G237/5 Bāḳīnüñ **kārına** yārān-ı ṣafā incinmesün / Gāh gāh anı özinden eylemez āgāh şevḳ

2. kazanç

G347/7 İşüñ altun ider **kār-ı** maḥabbet rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün fennüñde zer-gersin

3. savaş

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister belī **kār-ı** ẓafer-kirdārına

4. işi gücü

G276/2 ʿĀşıḳuñ āh u enīn olsa ʿaceb mi **kārı** / Nāle vü zār olur eglenceleri bīmāruñ
G347/3 Senüñ **kāruñ** hevāyılıḳdur ancaḳ ey kebūter sen / Hevā-yı ʿaşḳ-ı dil-ber neydügin bilmezsin oynarsın

kār-ı cihān **[2]** dünyanın işi ‖ dünyanın kârı/kazancı

M2/V/4 ʿĀḳıbet yoḳlıḳ imiş **kār-ı cihān** ey Bāḳī / N'idelüm Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān var olsun
G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür bezme ṣafā vir / Çün **kār-ı cihān** ʿāḳıbetü'l-emr fenādur

kār-ı düşvār **[1]** bkz. ‘müşkil iş’ md.

G217/5 **Kār-ı düşvār** olsa ḳıl ʿazm-i cenāb-ı mey-fürūş / Himmet-i merdān ile āsān olur her müşkil iş

kār eylemek **[3]** işlemek

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna **kār eylemese** āteş-i dāġ-ı ḥirmān

G205/3 Cāna **kār eylemesün** dārū-yı ḳattāl-i ġamı / Mey-i gül-gūn içelüm bārī ḥakīmāne biraz

G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler helāk oldum meded / Cānuma **kār eyledi** şimden girü teʾs̱īr-i ʿaşḳ

kār ḳılmak **[1]** (Zülfikar) gibi tesirli olmak ‖ (Zülfikar)’ın işini görmek

K9/15 Eyler hücūmı düşmen-i dīne ʿAlī-ṣıfat / Şemşīr-i ḫūn-feşānı **ḳılur kār-ı** Züʾl-feḳār

ḳara **[5]** bkz. ‘aġzı ḳara’, ‘yüzi ḳara’ md.

1. kara, kenar

K25/10 **Ḳara** yaḳlaşdı şeb irdi diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

2. siyah (saç bağlamında)

G458/2 Baña devlet yüzin göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur / **Ḳara** zülfüñ ki çekmiş perde ol ruḫsār-ı nīkūya

G43/3 Gösterdi gāh zülfi **ḳarasın** gehī ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i dost ʿayān itdi cezr ü med

3. ayıp, kusur; bkz. TS. C. IV, s. 2252.

G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı sīnemüz örtile mevc-i eşk ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā görmeye kimse **ḳaramuz**

4. yer, toprak

M1/V/7 Yād eylesün hünerlerüñi ḳanlar aġlasun / Tīġuñ boyınca **ḳaraya** batsun ḳırābdan

ḳarasını görememek **[1]** kusurunu bulamamak, ayıbını yakalayamamak

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı ṣafāda iñen açılduġı yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse **ḳarasın** ḳadeḥüñ

Ḳara Bāġ **[1]** Karabağ (Kafkasya’da bir kent/Bağdat karşıtlığında)

G374/2 Zülfüñüñ ḳaldı göñül mürġi **Ḳara Bāġında** / Ruḫuñuñ görmege ʿazm itmiş iken Baġdādın

ḳara baġrına başmak **[1]** dertli yüreğine gömmek (lalenin içinin siyah olması yönüyle)

G103/4 Gül-şende **başdı** jāleleri **ḳara baġrına** / İrdi ṣafāya lāle-i ḫūnīn piyāleler

ḳara çullara girmek **[1]** karalar bağlamak/giymek; krş. ‘çullara komak: çul giydirmek, perişan hale sokmak’ TS. C. II, s. 960.

M1/V/6 Yansun yaḳılsun āteş-i hecrüñle āfitāb / Derdüñle **ḳara çullara girsün** seḥābdan

ḳara gözler **[1]** bkz. ‘iki ḳara göz’ md.

G499/3 Mürġ-i cānı şöyle beñzer itmek isterler şikār / Ol **ḳara gözler** süzildi iki şāhīnler gibi

ḳaralamak **[1]** yazmak ‖ meşk etmek; bkz. bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 282. (‘karalama’ md.); YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 36.

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān bunca yıllardur mis̱ālin **ḳaralar**

ḳaranfül **[8]** bkz. ‘āl ḳaranfül’, ‘ḳırmızı ḳaranfül’ md.

1. karanfil

G255/4 Sevdā-yi ḥāl-i yār ile ey dil ʿaceb degül / Meyl-i **ḳaranfül** ārzū-yı fülfül eyleseñ

G284/1 ʿAşḳuñla ḳılup ḳāmetini dāl **ḳaranfül** / ʿArż itdi saña mūy-ı sefīd āl ḳaranfül

G284/2 Farḳında ḳılup yāsemeni dāġına penbe / ʿAşḳuñda geçer baş açuḳ abdāl **ḳaranfül**

G284/4 Maḳṣūdı bu kim lāle-ṣıfat göstere pervāz / Ruḫsārı hevāsında açar bāl **ḳaranfül**

G284/5 Geh şīşe gehī kühne-sifāl ile ḳılur ʿīş / Bāḳī-veş olup ʿişrete meyyāl **ḳaranfül**

G12/3 Seng-i bī-dāduñla serde zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i destārda rengīn **ḳaranfüldür** baña

G447/4 Sīnemde zaḫmuñ içre olan penbe-i fetīl / Ol yāsemīne döndi ki ḳorlar **ḳaranfüle**

2. koyu renkli tanesi

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl **ḳaranfül**

ḳarañu [2] karanlık ‖ geceleyin; bkz. TS. C. IV, s. 2270-76.

G17/3 Ne bilsünler **ḳarañuda** anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice ḫāl-i ruḫuñla baḥs̱ içün gelmiş meger kevk

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler **ḳarañuda** anuñ göz ḳıpduġın iller

ḳarañu gice [1] karanlık gece; bkz. ‘şeb-i tār’, ‘şeb-i tārīk’ md.

G92/3 Ḫālüñ ḫayāli ḫāṭır-ı aġyārı ḳıldı cāy / Gūyā **ḳarañu gicede** rūşen sitāredür

ḳarār almak [1] huzur bırakmamak, rahat vermemek; bkz. ‘ṣabr u ḳarār’, ‘ṣabr u ḳarār u ʿaḳl’ md.

G178/1 Başdan meclisde sāḳīler **ḳarārum aldılar** / Çekdiler evvel elümden iḫtiyārum aldılar

ḳarār itmek [2] mekân tutmak, yerleşmek

K18/43 Reşk-i dendānuñ ile ḫançere düşdi jāle / Berg-i sūsende gören **itdi** ṣanur anı **ḳarār**

G143/3 **Ḳarār itmez** göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend ister

ḳarār ḳomamak [1] huzur/rahat bırakmamak

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum **ḳomadı** dilde **ḳarār** / Cūy-bār içre biten ney gibi her ān ditrer

ḳarār olmamak [1] huzur olmamak ‖ bir yerde duramamak

G240/3 Menzilin bāġ-ı bihişt eyleseñ itmez ārām / Cānda ṣabr u dil-i şeydāda **ḳarār olmayıcaḳ**

ḳarār ṭutmak [1] oturmak, mekân tutmak

K25/9 Māhı ṣayd itmek içün baḥre ṣalup ḳullābın / Meh-i nev **ṭutdı** meger sāḥil-i deryāda **ḳarār**

ḳarār virmek [1] huzur/istikrara kavuşturmak

K9/13 Ḫālī degüldi zelzeleden ʿarṣa-i zemīn / Evvel ḳademde **virdi** cihān mülkine **ḳarār**

ḳarāra gelmek [1] Türk musikisinde bir makamın seyrinin bitişi; bkz. ÖZTUNA, s. 185. ‖ huzur/rahata kavuşmak

G303/5 Bāḳī dem urma seyr-i maḳāmāt-ı ʿaşḳdan/ Geç āh u nāle naġmelerinden **ḳarāre** gel

ḳarārı ḳalmamak [1] rahatı kaçmak, huzuru kalmamak

G280/4 Bir dilde meyl ü mihr ü maḥabbet vaṭan ṭuta / **Ḳalmaz ḳarārı** ṣabr u sükūn u selāmetüñ

ḳararmak [1] siyahlaşmak

G489/3 **Ḳarardı** mühre-i dāġum ḳızardı şerḥalarum / Bu cism-i zerd baña cāme-i se-reng oldı

kār-bān [1] kervan

G182/2 Gözlerüñ ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı tārāc itdiler / Şol ḥarāmīler gibi kim **kār-bāna** girdiler

kār-fermāyī [1] hükümdar ‖ Sultan Mehmed

K15/10 Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī āl-i ʿOs̱mānuñ ser-efrāzı / Cihānuñ kār-sāzı ol sezā-yı **kār-fermāyī**

kār-gāh [1] fabrika

M3/V/3 **Kār-gāh-ı** dīn ü devletde düşen düşvār işin / Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti luṭfından āsān eylesün

Ḳarġa-zāde [1] Kaynaklar, bu lakabın Bakî’ye müezzin babasının kötü sesli olması nedeniyle verildiğini, sevmeyenlerinin onu bu lakapla hicvettiklerini söylemektedir.

Mtl 9 Kesdi ʿırḳın **Ḳarġa-zādedür** diyen düşmenlerüñ / Zāġlanmış bir ḳılıçdur Bāḳıyā şiʿrüñ senüñ

kār-ger olmamak [1] işlememek, tesir etmemek ‖ yıkamamak

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı ḥavādis̱ **kār-ger olmaz** / Esāsın gūyiyā bennā-yı ḳudret kār-gīr itdi

kār-gīr itmek [1] yapmak ‖ (temelini) atmak, örmek

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı ḥavādis̱ kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā bennā-yı ḳudret **kār-gīr itdi**

ḳaʿr [2] dip, derinlik

G46/4 ʿĀşıḳuñ **ḳaʿr-ı** yem-i ġuṣṣa-i hicrānuñda / Ṣadef-i dīde-i ġam-dīdesi pür-lüʾlūdur

G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri **ḳaʿr-ı** yem-i ġamdan / Kenāra çıḳmasun hergiz ki gevher der-kenār olmaz

ḳarīn [2]

1. yakın olma

G446/5 Bāḳī **ḳarīn-i** fürḳatüñ olmaḳ revā mıdur / Aḳrān içinde böyle iken imtiyāzda

2. padişahlara yakın olan kimse, mabeyinci; bkz. PAKALIN, C. II, s. 203. ‖ Aristo (İskender bağlamında)

K14/33 Sikendersin **ḳarīnüñ** feylesofān-ı cihān olsun / Ḥakīmān-ı zamāne hīçe ṣaymaz şaḫṣ-ı nā-dānı

ḳarīn olmak [3] yakın olmak, yaklaşmak

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına bir dem **ḳarīn olursa** eger / Ṣuyı gül-āb ide ṭoprağı müşg bād-ı şimāl

K26/29 Ne ʿaceb ger ola bu naẓm-ı revān rūḥ-efzā / Ki senüñ midḥat-i cān-perverüñe **oldı ḳarīn**

G368/1 Saña kūyuñ içre **olana ḳarīn** / Melek hem-nişīn ü felek şeh-nişīn

kār-sāz [1] işleri yola koyan

K15/10 Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī āl-i ʿOs̱mānuñ ser-efrāzı / Cihānuñ **kār-sāzı** ol sezā-yı kār-fermāyī

ḳarşu [16] bkz. ʻaḫşama ḳarşuʼ md.

1. doğru

K1/34 Ḳıldı sücūd ḫaddüñe **ḳarşu** gül ü semen / İtdi ḳıyām ḳāmetüñe serv-i būstān

G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin mihr-i ʿiẕāruñla göñül / Ḳıbleye **ḳarşu** ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ

G398/1 Ḳıyām itdi çemende yāre **ḳarşu** / Çenār u ʿarʿar u şimşād ḳamu

G453/3 **Ṭururlar** ḳıble-i kūyına **ḳarşu** / Çemende servler ṣaf ṣaf namāza

2. ön

G84/2 **Ḳarşumda** āller geyüp ol lāle-ruḫ yine / Gül-gūnīlerle ʿaḳlum alur ṣan piyāledür

2.1. ön ‖ huzur, kat

G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş **ḳarşuña** / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür

G229/9 Ḳadrüñi seng-i muṣallāda bilüp ey Bāḳī / Ṭurup el baġlayalar **ḳarşuña** yārān ṣaf ṣaf

G230/3 Ḥaḳ virdi saña devlet ü baḫt u saʿādeti / Baġlarsa nʾola **ḳarşuña** ehl-i kemāl ṣaf

G265/4 Raḳīb yanını tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur **ḳarşusında** āh o köpek

M3/V/5 **Ḳarşusında** ayaġın ṭursun mülūk el baġlasun / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün

3. karşı, karşısında

K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa **ḳarşu** görinür kenār-ı cām

G390/2 Erġavānī cāmeñi görüp nʾola ḳan aġlasam / Yaraşur āb-ı revāna **ḳarşu** zīrā erġavān

4. yeri gelince

G220/4 O dürri vaṣf iderin **ḳarşu** baḥr-i naẓmumda / Sözüm güherlerine ser-fürū ider ġavvāṣ

5. mukabil, için

G402/4 Ġarīb aḫşama ḳarşu zār u ser-gerdān olur ġāyet / Perīşān olduġı oldur göñül hep zülfüñe **ḳarşu**

6. karşılık olarak, mukabil, nispetle

G484/1 Belürmez ḥüsnüñe **ḳarşu** çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri

G487/7 Rez duḫterinüñ adı çekilse ʿaceb degül / Ḫınnālar oldı illere **ḳarşu** ayaġını

ḳarşu ṭurmak **[2]**

1. karşılamak

M2/IV/7 Ḳapusında işigi ḫidmetin eyler ġılmān / Ḫūrīler **ḳarşu ṭurur** aṭlas u eksūnlar ile

2. karşısında durmak; bkz. TS. C. IV, s. 2322.

G137/3 Kūyuña **ḳarşu ṭurup** ḳıble-nümā mīli gibi / Ser-i peykān-ı ġamuñda ten-i ʿuryān ditrer

ḳarşu ṭutmak **[6]** karşısında tutmak ‖ yoluna tutmak (mum ve meşale bağlamında)

K26/20 Mülhim-i ġayb göñül āyīnesin **ḳarşu ṭutup** / Eyledi ṭūṭī-i cāna bu kelāmı telḳīn

G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ **ḳarşu ṭutma** çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ

G440/1 **Ḳarşu ṭutdum** sīne-i ṣad-çāki senden cānibe / Gönder ey ḳaşı kemānum tīri benden cānibe

G485/6 **Ḳarşu ṭut** şemʿ-i ruḫuñ biʾllāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi

Kt1/6 Kime kim reh-ber ola bedraḳa-i iḥsānuñ / Yolına **ḳarşu ṭutar** şemʿ-i hidāyet meşʿal

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe ḳāfile-i ṣabr u sükūn / **Ḳarşu ṭutdı** yolına meşʿale-i nār-ı firāḳ

ḳarşu varmak **[1]** karşı koymak, karşısında durmak; bkz. TS. C. IV, s. 2322.

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna **ḳarşu varur** vaḳt-i kār-zār

Ḳārūnuñ māli **[1]** toprağı altın yapma sanatını öğrendiği için büyük hazinelere sahip kimse; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 283; ayrıca bkz. ‘māl-i Ḳārūn’ md.

G275/3 Zīr-i ḫāk olsa gerek menzilüñ āḫır nʾidelüm / **Māline** mālik imişsin ṭutalum **Ḳārūnuñ**

kārvān **[1]** kervan

G362/2 Cānā metāʿ-ı mihrüñe dil müşterī iken / Olmamış idi ʿaşḳ iline **kārvān** revān

kār-zār **[1]** savaş

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna ḳarşu varur vaḳt-i **kār-zār**

ḳaṣd **[4]** niyet, amaç, gaye

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü **ḳaṣdı** cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne ṭapşurdum

G306/2 Gül-zāre gel ki pāyüñe **ḳaṣd-ı** niṡār içün / Dāmānın itdi pür-güher-i şāh-vār gül

Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse **ḳaṣd-ı** ʿāşıḳa / Rüstem irmez Ḳahramān-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf

G120/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr-i firāvān itmeden / **Ḳaṣduñ** öldürmek mi yoġsa nāz u istiġnā mıdur

ḳaṣd eylemek **[3]**

1. çalışmak, didinmek

M2/I/1 Cāy-ı āsāyiş olur ṣanma cihān-ı fānī / **Eyleme ḳaṣd-ı** ʿimāret bu ḫarāb eyvānı

2. istemek, uğraşmak

G158/3 Ṭurmaz ayaġın almaġa **ḳaṣd eyler** anuñ āb / Ser-keşlik ider var ise tenhāda ṣanavber

3. niyetlenmek ‖ arzulamak

G241/1 **Ḳaṣd eyler** aġzuñ öpmek içün dāʾimā ḳabaḳ / Olur boġazı iplü degüldür şehā ḳabaḳ

ḳaṣd itmek **[4]**

1. niyetlenmek ‖ saldırmak

K23/9 Behrām eline ḫançer alup **ḳaṣd ider** ya ḫod / Aʿdā-yı dīn ü düşmen-i İslāma intiḳām

G103/1 Cünd-i şitāyı ṭaşa ṭutup yine jāleler / **Ḳaṣd itdiler** ki milket-i gül-zārı alalar

2. istemek ‖ tasarlamak?

G386/5 Rūz-ı ġamuñda ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / Kendüm helāke **ḳaṣd iderin** ḫançer isterin

3. niyetlenmek ‖ arzulamak

G515/4 Bezm-i meyde būse-i laʿl-i nigāra **ḳaṣd ider** / Gögsine ursa n'ola cāmuñ ṣurāḥī ḫançeri

ḳaṣd-ı cān itmek [1] cana kastetmek

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān görüp yāri / Ne **ḳaṣd-ı cān ider** ol ġamze-i ḫūn-ḫʷārı ṭuymazsın

kāse [6] bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 284.

1. kadeh, peymane

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki **kāse** mey içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

1.1. bu tanıkta kadeh karşıtlığında, kadehten büyük şarap maşrapası anlamında kullanılmıştır.

G495/6 **Kāseler** ṣun bize meclisde ġınā virmez ayaḳ / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi el ṭarlıġı

2. kafatası

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı düşmenden feżāda **kāseler** ṭoldı / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī

3. çanak

G392/3 Lāleler **kāselere** döndi k'ola cevher-dār / Jālelerle görinür gül ṣadef-i dürr-i s̱emīn

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir **kāse** Faġfūrı

3.1. keşkül (dilencilik bağlamında); bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 180. ('keçkûl-keşkûl' md.)

K19/35 Var ise irdi der-i luṭfuña şey' lillāhe / K'eylemiş **kāsesini** pür-zer ü gevher ḫātem

kāse-i ser [1] kafatası

G136/1 Ḫūn-ı dil mey **kāse-i ser** anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür

kāse-i ser-nigūn [1] gökyüzü; bkz. FERHENG, s. 1482.

G164/1 Çarḫ-ı ġaddārda vefā n'eyler / **Kāse-i** ser-nigūnda mā n'eyler

kāse-gerdān olmak [1] kâse döndürmek ‖ dilencilik yapmak; 'kâse-gerdân; kapılarda ve kapı önlerinde dilencilik eden adamdır...' krş. BURHÂN, s. 403; FERHENG, s. 1483.

K13/10 Ol ki ḫurşīd-i cihān-tāba zekāt-ı zer virür / **Kāse-gerdān olsa** şehrinde meh-i tābān eger

kāse kāse [2] çanak çanak ‖ bol bol

G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan **kāse kāse** ḫʷān-ı yaġmādur

G300/2 Devr elinden **kāse kāse** yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey göñül

ḳaṣīde ṣunılmak [1] hükümdarlık göstergesi

Mtl 13 Bu devr içinde benem pādişāh-ı mülk-i suḫan / Baña **ṣunıldı ḳaṣīde** baña virildi ġazel

ḳaṣr [9] köşk ‖ saray

K25/38 Rifʿatum **ḳaṣrı** ṣala saṭḥ-ı semāya sāye / Eger olursa aña bānī-i luṭfuñ miʿmār

K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol **ḳaṣr-ı** muʿallā kim / Aña miʿmār ola tedbīr-i ṣāḥib-re'y-i mülk-ārā

M2/I/3 Felegüñ **ḳaṣr-ı** dil-āvīzine meftūn olma / Nice mīrās̱a girüpdür bu sarāy-ı fānī

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i eyvān-ı **ḳaṣr-ı** kibriyā-yı salṭanat

G44/4 Bulmasun kimse ḳuṣūrum dir iseñ / Eyleme **ḳaṣr-ı** cefāyı bünyād

G238/3 Bu cihān kimine **ḳaṣr-ı** ṭarab u ʿīş u ṣafā / Kiminüñ miḥnet ile başına zindān ancaḳ

G480/1 İrmedi hīç pāye-i **ḳaṣr-ı** zümürrüd-fāmına / Naʿrelerle āhlar çıḳdı felekler bāmına

G545/4 Bilmez bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i fenādur / Pāyende ṣanan **ḳaṣr-ı** dil-efrūz-ı cihānı

K13/12 **Ḳaṣr-ı** ḳadrüñ āsmān eyler olursa dest-gīr / Himmet-i vālā-yı şāhenşāh-ı ʿālī-şān eger

ḳaṣr-ı Ḳayṣer [1] Kayser'in sarayı; bkz. 'Ḳayṣer ḳaṣrı' md.

G258/2 Kāẖ-ı ḥüsn-i yāre baḳ seyr it ẖam-ı ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile **ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ**

ḳaṣr-ı saʿādet [1] mutluluk sarayı; bkz. 'saʿādet ḳaṣrı' md.

K18/34 Manẓar-ı **ḳaṣr-ı saʿādetden** anuñ reʾyi gibi / Rūy göstermedi bir şāhid-i ẖurrem-dīdār

ḳaṣr u dīvān [1] köşk ve divan (padişahın tahtının kurulacağı ve bayramlaşma töreninin yapılacağı yer bağlamında)

M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı döşensün yine **ḳaṣr u dīvān** / Çıḳup eyvān-ı saʿādetde buyursun Sulṭān

ḳaṣṣāb [1] kasap (kurban kesilirken başın tutulması yönüyle)

G507/3 Başumı kesdügine rāżıyem ol ẖūnīnüñ / Ayaġın baṣsa yüzüm üstine **ḳaṣṣāb** gibi

ḳaş [20] kaş; bkz. 'iki ḳaş' md.

G329/2 **Ḳaş** rā ḳad elif dehān ise mīm / Ḳılduñ ey māh ẖalḳı emrüñe rām

G34/1 İtdi şikār gönlümi bir şūẖ-ı şeh-levend / Müjgānı tīr ü **ḳaşı** kemān ṭurrası kemend

G249/1 Ḫaṭṭ-ı laʿliyle **ḳaşı** cānānuñ / Bir rubāʿīsidür Gülistānuñ

G43/3 Gösterdi gāh zülfi ḳarasın gehī **ḳaşın** / Deryā-yı ḥüsn-i dost ʿayān itdi cezr ü med

G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar **ḳaşına** / Sāye-i perr-i hümā düşmiş ṣanurlar başına

G378/1 Aḳsa gözden ḳad-i mevzūnı ġamından iki ʿayn / İki mıṣrāʿ döner **ḳaşlarumuz** ẕü'l-baḥreyn

K1/32 Bārīk-bīn olanlar ider **ḳaşlaruñ** ẖayāl / Dendānuñı taṣavvur ider ṭabʿ-ı ẖurde-dān

K12/3 **Ḳaşlaruñ** bükdi bilin gerçi kemān-ı ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile ẖasmāne çeker

G457/2 Emrine rām oldılar sulṭān-ı ʿaşḳuñ kāʾināt / **Ḳaşlaruñ** tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler aḥkāmına

G482/4 Olduġı'çün naʿl-i esb-i dil-bere **ḳaşum** şebīh / İtdi anı merdüm-i çeşmüm güher-bār üstine

K26/22 Secde ḳıldı göricek māh **ḳaşuñ** miḥrābın / Bilmeyen şöyle ẖayāl eyledi kim ola cebīn

G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ yazılur ekẟeri altun / Rūyuñda **ḳaşuñ** zerd olur ise n'ola şāhā

G116/3 İşigüñ Mescid-i Aḳṣāya mānend / Yüzüñ ḳıble **ḳaşuñ** miḥrāba beñzer

G177/1 Ne revādur ki müjeñle **ḳaşuñ** el bir ideler / Beni öldürmek içün reʾy ile tedbīr ideler

G516/3 Ḫazān beñzüm zemistān āh-ı serdüm / Yüzüñ evvel-bahār olmış **ḳaşuñ** yay

G153/1 **Ḳaşuñ** añılsa ġurre-i ġarrā ḳulaḳ çeker / Ḥaḳḳā budur ki ḥüsnüñe dünyā ḳulaḳ çeker

G163/1 **Ḳaşuñ** kemānı kendüyi ẖaylī gerer çeker / Ḳorḳum bu sīne tīr-i müjeñden żarar çeker

G450/3 **Ḳaşuñ** üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ gördiler / Nūrdan ḳandīl aṣılmış ṣandılar miḥrābda

G482/2 **Ḳaşuñ** ol rādur ki yazmış anı ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruẖsār üstine

G538/5 Cemālüñ muṣḥafını dil-berā gördükçe bu Bāḳī / Oḳur Veʾş-şems yüzüñe **ḳaşuña** sūre-i Nūnı

ḳaşı hilāl [1] hilal kaşlı dilber

G232/2 Yine bir **ḳaşı hilālüñ** sitemi çarẖ gibi / Ḳaddümi ḳıldı kemer ṭāḳatümi eyledi ṭāḳ

ḳaşı kemān [4] keman kaşlı dilber (kaşı kavisli ve düzgün olması yönüyle)

G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol ebrū ḳavvās / Rāh-ı ʿaşḳı bu gün ol **ḳaşı kemānum** gözedür

G75/6 Tīr-i āh-ı seḥerī çekdügüm ister dil-dār / Çekeyin n'olsa gerek **ḳaşı kemānum** özenür

G440/1 Ḳarşu ṭutdum sīne-i ṣad-çāki senden cānibe / Gönder ey **ḳaşı kemānum** tīri benden cānibe

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey **ḳaşı kemānum** dilde peykānuñ / Göñülden geçdi āẖir cān evin vardı mekān itdi

ḳaşı ya/yā [7] keman kaşlı dilber

M9/III/1 Beni ol **ḳaşı ya** ger atmasa yābāna tīr-āsā

G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey **ḳaşı yā** tīr-i āhdan / Ger gök demür olursa felekler deler geçer

G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile ger ölem ey **ḳaşı ya** / Üstüḫānum alalar ḳavs ile zih-gīr ideler

G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i yār saʿādet nişānıdur / Sīnem ideydi ol **ḳaşı ya** kāşkī hedef

G471/3 Kīşden çoḳ çıḳarduñ ey **ḳaşı ya** / Oḳ gibi bāri atma yābāne

G501/4 Tīrüñüñ ey **ḳaşı ya** manḳıra geçmez saʿyı / Sīnemüñ dāġını ol ḫançer-i bürrān deldi

G356/2 Peykān-ı belā cānuma işler geçer oldı / Ey **ḳaşları ya** nāvek-i müjgānuñ ucından

ḳaş ḳazıtmak **[1]** ‘kalenderiler; saç, sakal, bıyık ve kaşlarını ustura ile tıraş ettirirler, böylece kendilerini harici zinetten arındırmış sayarlardı’ bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 173. (‘kalender’ md.)

K19/13 Ṭavḳ-ı zerrīn ṭaḳınup yine **ḳazıtmış ḳaşın** / İḫtiyār eylemiş üslūb-ı Ḳalender ḫātem

kāş **[2]** keşke; ‘âh nolaydı’ krş. BURHÂN, s. 404.

G465/2 Ey **kāş** ṭavf-ı Kaʿbe-i kūy-ı nigār içün / Hem-rāh olaydı ḫāk-i vücūdum ṣabāyile

G202/1 Gūş senüñ ḫaberlerüñ almaġa olsa çāremüz / **Kāş** ḳulaġumuz ḳadar eyleyelerdi pāremüz

kāşāne **[2]** bkz. ‘şāhid-i kāşāne’ md.

1. ev, bark

G471/6 Sūz-ı ʿaşḳuñla bir şeb āh idicek / Ḳorḳaram oda yanar **kāşāne**

2. köşk

G136/4 Maʿnīde bir dūd peydā ḳılmış āteşdür cihān / Ṣūretā bir ḫūb kāşī ḳubbelü **kāşānedür**

ḳaşınmak **[1]** kaşınmak ‖ aranmak

Kt11/3 Yüri var bulduġuñ aġaca **ḳaşınma** miskīn / Sen anuñ’çün götüñi yırtar iseñ ol olmaz

kāşī ḳubbelü **[1]** ilk olarak İran’ın Kâşan kentinde yapılması nedeniyle bu adla anılan pişmiş kilden sırlanmış duvar kaplaması bkz. STEINGASS, s. 1005; FERHENG, s. 1486. ‖ çinili kubbe

G136/4 Maʿnīde bir dūd peydā ḳılmış āteşdür cihān / Ṣūretā bir ḫūb **kāşī ḳubbelü** kāşānedür

kāşkī **[11]** keşke

G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i yār saʿādet nişānıdur / Sīnem ideydi ol ḳaşı ya **kāşkī** hedef

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi **kāşkī** bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

G496/1 Olmayaydum ʿāleme ʿaşḳuñla rüsvā **kāşkī** / Gülmeyeydi ḥālüme hecrüñde aʿdā **kāşkī**

G496/2 Zāhide ‘aşḳuñ ġamın hem-ḥāl ṣandum söyledüm / Ḳılmayaydum derdümi bī-derde ifşā **kāşkī**

G496/3 Bend-i zülfüñden ne miḥnet çekdügin bilseñ göñül / Başuña kākül gibi düşse bu sevdā **kāşkī**

G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin bilse meʾāl-i ḥāl-i dünyā **kāşkī**

G496/5 ʿAşḳ ile ser-mest olan bilmez dü ʿālemden ḫaber / Aña hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā **kāşkī**

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın ḳılsañ bu bezm ehline feyż / Ṣulḥa müncer olsa bu bīhūde ġavġā **kāşkī**

G496/7 Maḥrem-i esrār-ı maʿnā hem-zebān-ı ḥāl yoḳ / ʿAşḳ sırrın ḳılmasañ Bāḳī hüveydā **kāşkī**

G502/2 **Kāşkī** cānı ṣaçuñ dārına ber-dār itseñ / Ḫakden refʿ idi bī-çāreye rifʿatler idi

Mtl 17 Öykünürmiş serv-i ḫoş-reftāre naḫl-i būstān / **Kāşkī** alsa yürüyivirse ey serv-i revān

ḳat ḳat **[1]**

G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa degin gökleri **ḳat ḳat** / Kūyuñ yörenür döne döne eşk-i revānum

ḳaṭʿ itmek **[2]** bkz. ‘ʿırḳını ḳaṭʿ eylemek’ md.

1. kesmek ‖ vazgeçmek

G168/4 Manṣıb-ı ʿizz u ʿalāʾiḳdan ʿalāḳa **ḳaṭʿ iden** / Merd-i dānādur be-ġāyet ḥüsn-i ḥāl üstindedür

2. kesmek ‖ son verme, bitirme

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi **ḳaṭʿ itdi** tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

ḳaṭʿā [2] asla, katıyen

M9/III/2 Kesilmezdüm yanından bir naẓar ḫançer gibi **ḳaṭʿā**

G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi **ḳaṭʿā** cevāb aña ṭayandı ḫançerüñ

ḳatmak [1] eklemek

G60/4 Ḫançer-i cānān ecel cāmına ṭurmaz ṣu **ḳatar** / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar leẕẕetlüdür

ḳaṭerāt-ı şeb-nem [1] çiğ tanecikleri; bkz. 'ḳaṭre-i şeb-nem' md.

K26/5 Bāġuñ evrāḳ-ı bahār u **ḳaṭerāt-ı şeb-nem** / Dāmenin eyledi pür-sīm ü zer ü dürr-i s̱emīn

ḳaṭerāt-ı emṭār [1] yağmur damlacıkları; bkz. 'ḳaṭre-i bārān' md.

K18/16 Dür ü yāḳūt ile bir naḫl-i muraṣṣaʿ ṣandum / Erġavān üzre dökilmiş **ḳaṭerāt-ı emṭār**

ḳatı [23] bkz. TS. C. IV, s. 2338-45.

1. çok, pek çok

K2/56 Serverā tevsen-i eyyām **ḳatı** ser-keşdür / Aña luṭf eyle iñen eyleme irḫā-yı ʿinān

K6/6 Senden ayrılmaḳ **ḳatı** müşkil belādur dostum / Yoluña ölmek egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

K20/26 Kef ile gerçi terāzū-yı ʿaḳla urmış idüm / Ḫafīf geldi **ḳatı** keffe-i seḥāb-ı s̱iḳāl

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded Allāhı severseñ **ḳatı** zībā yiridür

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı begenmez **ḳatı** aʿlā gözedür

G72/4 Añma ʿaşḳ abdālınuñ rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid **ḳatı** ḳattāl olur

G89/5 Nʾola raḥm eylemezse Bāḳıyā aḥvāl-i ʿuşşāḳa / Dil-i sengīni cānānuñ raḳībe **ḳatı** māʾildür

G146/2 Fürḳat-i yār **ḳatı** zār u zebūn itdi beni / Döymeyem miḥnet-i hicrāna ölem gibi gelür

G189/1 Naẓm-ı rengīnüme kim vaṣf-ı leb-i dil-berdür / Diyemez kimse naẓīre **ḳatı** rengīn-terdür

G307/4 Meclis-i vaʿẓa oturmaḳ **ḳatı** alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş rifʿat bul

G329/3 Sīme beñzer diyenlerüñ tenüñi / Hele ey dost sözleri **ḳatı** ḫām

G384/5 Ṣūret-i mihrine ey dil **ḳatı** maġrūr olma / Bī-vefādur felek-i āyīne-sīmā göresin

G33/2 **Ḳatı** açılmasun devrüñde ġonca / İñen ʿarż itmesün gül-berg-i ter ruḫ

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / **Ḳatı** geçkindür velī ol ġamze-i ser-tīzler

G179/3 Nʾola ger ṣoḥbetine ṭālib olsaḳ / **Ḳatı** şevḳ ehlidür ehl-i nefesdür

G252/2 **Ḳatı** eller dili ser-i zülfüñ / Dilek ey şūḫ-ı şīve-kār dilek

G398/4 İdermiş zülfüñe perrini teşbīh / **Ḳatı** alçaḳ ḳaçar geh geh peristū

G426/7 Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa nicʾolur / **Ḳatı** ḥayret yiridür bir gözüñ aç bī-çāre

2. körkütük; bkz. 'ḳanzil olmak' md.

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi meyi **ḳatı** mest olur

3. ağır, acı

G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli bilürüz aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün ammā **ḳatı** çoḳ ferdāsı

4. pek

G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ müje-i ḫūn-ālūd / **Ḳatı** çoḳ renk virüpdür ḳalem-i Bih-zāde

5. iyice, iyiden iyiye

G540/3 Ḫāk-i rāh olduġın görüp cānān / **Ḳatı** ayaḳlar oldı ʿuşşāḳı

G426/8 **Ḳatı** el virdi hevā ġāyet açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāre

ḳatı nā-dān [1] kara cahil; bkz. ‘ḳaba cāhil’ md.

K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḥs̱ eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle anlar **ḳatı nā-dān** gelür

ḳatılmak [1] karıştırılmak, eklenmek

G322/4 Bilürsin nūr-ı dīdem tūtiyāya **ḳatılur** cevher / N’ola aġlarsa ḫāk-i pāyüñe çeşm-i güher-pāşum

ḳatında [10] bkz. TS. C. IV, s. 2331.

1. yanında, nispetinde

K1/21 ʿAdluñ **ḳatında** cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

K9/11 ʿİlmi **ḳatında** baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha neden nisbet-i veḳār

G25/6 Ḥüsnüñ **ḳatında** ṭoġmaduġa döndi her biri / Ḫurşīd ü māh eyler iken ṣubḥ u şām baḥs̱

G61/3 Ḫaddüñ **ḳatında** mihr-i felek bir zavalludur / Alnuñ yanında bedr ise bir sīr-i māhdur

G97/1 Ḳaddüñ **ḳatında** ḳāmet-i şimşād pest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G98/1 Laʿlüñ **ḳatında** ḳıymet-i gevher şikest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G149/4 İzüñ tozına urmış rūy-ı zerdin ʿāşıḳ-ı şeydā / Fenā ehli **ḳatında** ḫāk ü zer yaʿnī ber-ā-berdür

G311/1 Şīrīn lebüñ yanında olur şerm-sār laʿl / Rengīn sözüñ **ḳatında** bulur inkisār laʿl

2. huzurunda, nezdinde

G152/7 Bāḳī nihāl-i maʿrifetüñ mīve-i teri / ʿĀrif **ḳatında** bir ġazel-i āb-dārdur

G250/3 **Ḳatuñda** ḳanlar idüp oldı muʿteber ġamzeñ / Yanuñda yollara indi idindi yir zülfüñ

kātib [2]

G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış anı ḳudret **kātibi** / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruḫsār üstine

G183/4 **Kātib-i** ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i dil-ber şerḥalardan sīneme mısṭar çeker

ḳatl [2]

1. idam

G76/2 **Ḳatlüme** engüşt-i yār itsün işāret ġam degül / Ḳanġı nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden incinür

2. öldürme

G82/4 Beni daʿvā-yı **ḳatlüñden** murāduñ baş u cān ise / Yoluña hey benüm ʿömrüm senüñle kim nizāʿ eyler

ḳatl itmek [1] öldürmek

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle **ḳatl ider** / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan Rüstem öldürür

ḳatlanmaḳ [17] bkz. TS. C. IV, s. 2351-54.

1. tahammül etmek, dayanmak, sabr etmek

G520/5 Cevre **ḳatlanmaḳ** olurdı n’idelüm ey Bāḳī / ʿAhd-i ḫūbān gibi yoḳ ṣabrumuzuñ bünyādı

G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne **ḳatlanmaz** / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne **ḳatlanmaz**

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi muḥkem ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne **ḳatlanmaz**

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar pervāne **ḳatlanmaz**

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne **ḳatlanmaz**

G200/1 Dil teb-i hecr-i yāre **ḳatlanmaz** / Kimse iḥrāḳ-i nāre **ḳatlanmaz**

G200/3 Gül-i maḳṣūd ele getürmez o kim / Zaḫmet-i zaḫm-ı ḫāre **ḳatlanmaz**

G200/5 Tevbe āsān idi velī ʿāşıḳ / Bāde-i ḫoş-güvāre **ḳatlanmaz**

G200/7 Bir çaḳım ḳav olur ġamuñda göñül / Ṭutışur bir şirāre **ḳatlanmaz**

G200/8 Sözi vāʿiẓ dırāz ider ʿārif / Ol aṣıl yādgāre **ḳatlanmaz**

G200/9 Neye dirlerse **ḳatlanur** Bāḳī / Miḥnet-i intiẓāre **ḳatlanmaz**

G411/1 Nice demdür ṣabr ider ol tīġ-i bürrān zaḫmına / Şimdi **ḳatlanmaz** göñül şemşīr-i hicrān zaḫmına

G200/9 Neye dirlerse ḳatlanur Bāḳī / Miḥnet-i intiẓāre **ḳatlanmaz**

2. beklemek

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne **ḳatlanmaz**

G200/2 Rind olan cām alur eline müdām / Lāle-veş nev-bahāre **ḳatlanmaz**

G200/4 Ḳullanur zevraḳ-ı meyi sāḳī / Çekdürür rūzgāre **ḳatlanmaz**

G200/6 Belki dil ṣabr ideydi ammā ʿömr / Vaʿde-i vaṣl-ı yāre **ḳatlanmaz**

ḳaṭmer lāle [1] lâlenin kat kat yaprakları (ʻdil-i ḫūnīnʼ karşıtlığında)

G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki gören / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi **ḳaṭmer lāle**

ḳaṭre [19] bkz. ʻbir ḳaṭreʼ md.

1. gözyaşı damlası

G464/8 **Ḳaṭre-i** eşkine öykündi diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i ḥakkāk yonupdur güheri döne döne

G144/5 Laʿl-gūn **ḳaṭreler** aḳıtduġı demler çeşmüm / Ayaġuñ ṭopraġına kān-ı Bedaḫşān dirler

G267/3 Dökilür **ḳaṭreleri** ʿāşıḳ-ı mehcūr aġlar / Yıldızı düşkün olur pādişehüm maʿzūlüñ

G464/1 Çıḳar eflāke derūnum şereri döne döne / Dökilür ḫāke yaşum **ḳaṭreleri** döne döne

G159/4 Dökme yaşuñ **ḳaṭresin** her-cāyī dil-ber yolına / Yüzi açılmış güzel gül gibi ter-dāmān olur

G530/5 Gözümüñ **ḳaṭresinden** şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı

G364/3 Aġlayu aġlayu gözden çıḳdum āḫır **ḳaṭre-vār** / Ayru düşdüm çeşm-i ḫūn-bārum gibi dem-sāzdan

2. yağmur damlası

M2/II/1 Ebr-i bārān ki yaġar bāġ u gül-istān üzre / **Ḳaṭreler** kim dökilür sünbül ü reyḥān üzre

3. şarap yudumu

K18/24 Cām-ı mey **ḳaṭreleri** sübḥa-i mercān olsun / Gelüñüz zerḳ u riyādan idelüm istiġfār

ḳaṭre ḳaṭre [7] damla damla

M1/III/1 Döksün seḥāb ḳaddin añup **ḳaṭre ḳaṭre** ḳan / İtsün nihāl-i nārveni naḫl-i erġavān

G300/2 Devr elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / **Ḳaṭre ḳaṭre** ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey göñül

G442/1 Dāne dāne ol ʿaraḳlar ṭurra-i pür-tābda / **Ḳaṭre ḳaṭre** jālelerdür sünbül-i sīr-ābda

G539/3 Dehre-i dehr-i denī bāġ-ı belāda yaşumı / **Ḳaṭre ḳaṭre** aḳıdur mānend-i tāk eyler beni

G300/2 Devr elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / **Ḳaṭre ḳaṭre** ṭamlayan gözden dem-ā-dem ey göñül

G442/1 Dāne dāne ol ʿaraḳlar ṭurra-i pür-tābda / **Ḳaṭre ḳaṭre** jālelerdür sünbül-i sīr-ābda

G539/3 Dehre-i dehr-i denī bāġ-ı belāda yaşumı / **Ḳaṭre ḳaṭre** aḳıdur mānend-i tāk eyler beni

ḳaṭre-i bārān [2] yağmur damlacığı

G429/1 Peykānuñ açdı zaḫmumı cism-i ḫarābda / Güller bitürdi **ḳaṭre-i bārān** türābda

G472/4 **Ḳaṭre-i bārān** degül dürler dökerdi çekseler / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsından seḥābuñ ʿaynına

ḳaṭre-i nā-yāb [1] gözyaşı ‖ ʻdür-i nā-yābʼ

G172/3 Seng-i cevrüñle ne dem dökse göñül şīşesini / Gözlerümden dökilür **ḳaṭre-i nā-yāb** nedür

ḳaṭre-i şeb-nem [4] çiğ taneciği

K8/2 Ten-i pāki ʿaraḳ-rīz olmış ol serv-i gül-endāmuñ / Dökilmiş **ḳaṭre-i şeb-nem** nihāl-i erġavān üzre

K22/33 Bāġ u būstān içre tā ola bisāṭ-ı sebzeye / Ṣubḥ-dem berg-ı ḫazāndan **ḳaṭre-i şeb-nem** çekān

G447/2 Şol deñlü itdi güllere bülbül şeṭāreti / Düşdi çemende **ḳaṭre-i şeb-nem** güle güle

G454/3 Rūz-ı hecrinde güler dāne-i eşküm göricek / Berg-i güldür ki ṭutar **ḳaṭre-i şeb-nem** tāze

ḳattāl [1] sert ‖ öldürücü; bkz. 'dārū-yı ḳattāl' md.

G72/4 Añma ʿaşḳ abdālınuñ rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid ḳatı **ḳattāl** olur

ḳattāl-i ġamze [1] öldürücü/katil gamze; bkz. 'ġamze-i ḳattāl' md.

G348/8 Öldürür **ḳattāl-i ġamzeñ** dirgürür laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin

ḳavī [1] amansız

K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen **ḳāvī** dil-dār her-cāyī

ḳavl [6]

1. nasihat, öğüt

M9/III/3 Dem-i fürḳat degüldür **ḳavl-i** muḫtār-ı ulü'l-ārā? (hadis/kavl-i nebi olabilir)

G403/3 ʿĀḳil odur ki şimdi ḳoyup pend-i nāṣiḥi / ʿĪş u tanaʿʿum eyleye **ḳavl-i** ḥakīm ile

G449/5 Sözüm diñle muġannī naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut **ḳavl-i** üstāde

2. söz

G209/2 Kim gūş ururdı **ḳavline** meclisde def gibi / Nāy olmayaydı nāle-i ʿuşşāḳa hem-nefes

G522/1 Ḳıymet gerekse **ḳavlüñe** dürr-i Necef gibi / Bīhūde yire açma dehānuñ ṣadef gibi

2.1. söz ‖ şiir

G162/8 Virdi ḥaḳḳ-ı edāyı maʿnāya / **Ḳavl-i** Bāḳī ki mā-bihi'l-ḥaḳdur

ḳavs [2] yay

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine **ḳavs** kemān-ı Rüstem / Nāvek-i re'yine per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile ger ölem ey ḳaşı ya / Üstüḫānum alalar **ḳavs** ile zih-gīr ideler

ḳavs-ı ḳażā [2] kaza yayı

G290/4 Şemşīr-i hecr yaralarıdur elem viren / Zaḫm-ı ḫadeng-i **ḳavs-ı ḳażā** ol ḳadar degül

G298/1 Her tīr-i belā **ḳavs-i ḳażādan** k'ola nāzil / Ṣaḥrā-yı dil-i ehl-i vefādur aña menzil

ḳavs-i ḳuzaḫ [1] gök kuşağı

K17/5 Dolāb ḳurdı **ḳavs-i ḳuzaḫ** bāġ-ı ʿāleme / Mīz-āb gibi her yañadan aḳdı cūy-bār

Kāvūs [1] Keykâvus; bkz. TÖKEL, s. 221-227. ('Behrām' paralelliğinde)

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i **Kāvūs-ı** ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı gül

ḳavvās [1] okçu ('tīġ-zen' paralelliğinde)

G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol ebrū **ḳavvās** / Rāh-ı ʿaşḳı bu gün ol ḳaşı kemānum gözedür

ḳaya [2] taş

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ eṡer ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ **ḳaya** ancaḳ

G17/4 Ne ṭaşlar başdı seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna / Düşen altun **ḳayalardur** degül vaḳt-i seḥer kevkeb

ḳayd [7]

1. bağ ‖ düşünce, endişe

G138/5 Sulṭāna **ḳayd-ı** salṭanat-ı dehr pāy-bend / Dervīş kendü başına sulṭān olup gezer

G141/1 Dil **ḳayd-ı** ʿaḳlı selb ideli şād olup gider / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider

1.1. bağ ‖ emel, arzu

G290/5 İki cihāna virmedi bir yār-i sādeyi / Bāḳī esīr-i **ḳayd-ı** nuḳūş u ṣuver degül

G455/5 **Ḳayd-ı** ʿālemden ḫalāṣ ol cām-ı mey nūş eyle kim / Niceler nā-būd olur dünyā bu dünyādur yine

2. bağ, zincir ‖ fark

G126/5 Bend-i zülfinden elem çekme iñen ey Bāḳī / Seni aġyārdan ol **ḳayd** ile mümtāz eyler

3. heves

G126/2 Ne hümā **ḳaydı** ser-i zülfi hevāsında baña / Göñül o mertebelerden yüce pervāz eyler

4. tasa, kaygı

M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i **ḳayd-ı** nām u neng / Tā key hevā-yı meşġale-i dehr-i bī-direng

ḳayd itmek [1] yazmak, kayda geçirmek

G481/1 Zülfüñe bend eyle ben mecnūnı didüm dil-bere / Didi **ḳayd itdüm** seni dīvāne geçdüñ deftere

ḳayd olınmak [1] yazılmak

G140/3 Yazdı sevdāñı başumuzda ḳażā / **Ḳayd olındı** rü'ūsa ḥükm-i ḳader

ḳayırmaz [1] ehemmiyeti yok!; ayrıca 'duymazdan gelmek, aldırış etmemek ‖ üzülmemek, tasalanmamak' anlamları için bkz. TS. C. IV, s. 2375-81. ('kayırmak' ve 'kayırmaz' md.)

G153/7 Bāḳī **ḳayırmaz** olsalar aʿdā zebān-dırāz / Aduñ añılsa cümle eḥibbā ḳulaḳ çeker

ḳaynatmak [1]

M8/II/1 **Ḳaynadup** nār-ı ġam-ı ʿaşḳ ile ḫūn-ı cigeri

Ḳays [7]

1. Mecnûn

G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı maʿşūḳa iken dīde-i **Ḳays** / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i Leylī görinür

G382/5 Gāhī cenāb-ı Leylīye mektūb uçurmaġa / Urındı **Ḳays** başına mürġ āşiyānesin

G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı cāmesin rehn itdi **Ḳays** / Āferīnler ol melāmet bezminüñ ḳallāşına

G245/2 Hezār mertebe ʿaşḳuñda ġālibem **Ḳaysa** / Nihāyet ey ṣanem ol deñlü iştihārum yoḳ

G275/1 Elemin **Ḳaysa** ḳıyās itme dil-i maḥzūnuñ / ʿAḳlı yoġ idi ne derdi var idi Mecnūnuñ

1.1. Mecnûn ‖ kayısı

Mtl 1 **Ḳaysı** cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

G449/3 Disem bir būse vir cānā dir iḥsān itdi mi Leylā / Cemāli bāġınuñ şeftālūsından **Ḳays-ı** nā-şāde

Ḳayser [2] hükümdar (Roma ve Germen imparatorlarına verilen unvan); bkz. 'Ḫāḳān u Ḳayṣer' md.

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı ser-i **Ḳayser** bile

K19/1 Zer ü gevherle ḳılup zīver-i efser ḫātem / Zīb ü zīnetde geçer hem-ser-i **Ḳayser** ḫātem

Ḳayṣer ḳaṣrı [1] Kayser'in sarayı; bkz. 'ḳaṣr-ı Ḳayṣer' md.

G533/1 Gitdi **Ḳayṣer ḳaṣrınuñ** ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı / Nice Kisrā geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı ḳalmadı

kāz [1] makas

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda dil varaḳın şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa gül kesemez böyle **kāz** ile

ḳażā [16] kader, alın yazısı; bkz. 'baḫş-i ḳażā vü ḳader', 'ḳavs-i ḳażā' md.

K21/27 Feżā-yı faḳr u felāketde ṣavlecān-ı **ḳażā** / Getürdi gūy-ṣıfat döne döne başuma ḥāl

M5/V/1 Ḳaddüñe ḫılʿat biçelden ḥüsni ḫayyāt-ı **ḳażā**

G140/3 Yazdı sevdāñı başumuzda **ḳażā** / Ḳayd olındı rü'ūsa ḥükm-i ḳader

G162/6 Şu ḳadar var ki iḳtiżā-yı **ḳażā** / Gāh mübrem gehī muʿallaḳdur

G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı **ḳażā** levḥ-i bahār-istāne naḳş / Bağladı nev-rūzda bülbül bir üstādāne naḳş
G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış **ḳażā** hem-reng o ḫadd-i meh-veşe / Gör ne yüzden imtizāc itdürmiş āb u āteşe
G545/4 Bilmez bu **ḳażā** reh-güẕer-i seyl-i fenādur / Pāyende ṣanan ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı
G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı **ḳażādan** ḫaberüñ
G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i belā nā-gehān irer / Tīr-i **ḳażādan** umma ḫalāṣ iḥtirāz ile
G510/7 Bāḳī görelüm nʾola gerek dest-i **ḳażādan** / Şeh-bāz-ı dil ol kebk-i ḫırāmāne ṣalındı
G508/2 Menʿ eyler imiş mesʾele-i ʿaşḳı müderris / Ey ḫᵛāce anuñ var ise yaḳlaşdı **ḳażāsı**
M1/II/5 Ḥükm-i **ḳażāya** virdi rıżāyı egerçi kim / Şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh idi
M6/VII/2 Tīr-i **ḳażāya** oldı ber-ā-ber ıraḳ yaḳın
G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i **ḳażāya** siper gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u kemān-ı hüner çeker
G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i **ḳażāya** ẕerre ḳadar yoḳ ʿinādumuz
G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh ṭoḳındı tīr-i maḥabbet **ḳażāyı** gör

ḳażāyile [1] tesadüfen, kazara

G465/5 Baña ʿadū yanında cefālar ider o serv / Nā-gāh yolda rāst gelürse **ḳażāyile**

ḳażā-yı āsmānī [2] ilahî takdir

G54/4 İşigüñde beni ey meh bulur bir gün ʿadū nā-geh / **Ḳażā-yı āsmānīdür** belā-yı nā-gehānīdür
G234/5 **Ḳażā-yı āsmānīden** ṣaḳınmaḳ sūd-mend olmaz / Rıżādur çāresi ʿaşḳuñ görinmez bir belā ancaḳ

ḳażā vü ḳader [1] kaza ve kader tartışmaları

G503/3 Ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı geh görinür gāh olur nihān / Çıḳmaz beyāża baḥs̱-i **ḳażā vü ḳader** gibi

ḳazmak [3]

1. nakşetmek, oyarak hakketmek (mermere); bkz. TS. C. IV, s. 2393.

G1/4 Sen seng-dilüñ ṣol ki derūnında yir eyler / ʿĀlemde hemān sikke **ḳazar** mermere cānā
G481/5 Ṣūret itdüñ şiʿrüñi girdüñ nigāruñ göñline / Bāḳıyā bu naḳş ile sen nükte **ḳazduñ** mermere

2. kazmak

K5/35 Nis̱ār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / **Ḳazardum** tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

Ḳazvīn ü Ṣıfāḥān [1] Kazvin ve İsfahan kentleri

G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin dīde-i aʿdāya küḥl itdi / Ne Tebrīzin ḳodı ceddüñ ne **Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı**

kebāb [4] aşk ateşiyle ciğer ve gönlün kebap olması yönüyle; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 285; ayrıca bkz. ʻbāde-i nāb u kebābʼ md.

G45/4 Ne deñlü şerbet ile yaraşursa her niʿmet / Şarāb-ı telḫ ile olur begüm **kebāb** leẕīẕ
G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / **Kebābum** dil şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde
G269/4 Peymāne şikest oldı yatur ḫaylī zamāndur / Yanup yaḳılur ḫāṭırı mecrūḥ **kebābuñ**
G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi meyden cüdālıḳ derdidür / Yoḫsa gelmez āteş-i sūzān **kebābuñ** ʿaynına

kebāb eylemek/itmek [3] aşk ateşiyle kavrulmak/yanmak

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim bağrum **kebāb eyler**
G259/2 Şarāb ṣoḥbetin illerle eyledüñ varduñ / Firāḳuñ āteşine bağrumı **kebāb itdüñ**
G339/4 Bir ciger ḳalmışdı anı da **kebāb itdüm** hemān / Dāġ-ı ḫūn-ālūdelerden cām-ı ṣahbā eyledüm

kebk-i raʿnā [1] güzel sesli keklik ‖ güzel dilber

G178/3 Zāġlar bir **kebk-i raʿnādan** üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden şikārum aldılar

kebk-i ḫırāmān [1] keklik sekişli dilber

G510/7 Bāḳī görelüm n'ola gerek dest-i ḳażādan / Şeh-bāz-ı dil ol **kebk-i ḫırāmāne** ṣalındı

kebūd cāme [1] mavi elbise ‖ gökyüzü; bkz. 'mā'ī cāme' md.

M1/III/3 Ḳılsun **kebūd cāmelerin** āsmān siyāh / Geysün libās-ı mātem-i Şāhı bütün cihān

kebūter [3] güvercin; bkz. 'ḫūn-ı kebūter' md.

K7/9 Her yaña mektūb uçurdı bād-ı nev-rūzī yine / Berg-i nesrīni **kebūter** gibi perrān eyledi

K19/30 Şeref-ı nām-ı şerīfüñden olursa ḫālī / Bulımaz raġbet-i ḫalḫāl-i **kebūter** ḫātem

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur ancaḳ ey **kebūter** sen / Hevā-yı ʿaşḳ-ı dil-ber neydügin bilmezsin oynarsın

kebūter-bāz [1] güvercinci (güvercinleri bir bir gökyüzüne salıvermesi bağlamında)

G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir uçurdı göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı **kebūter-bāze** gül

kec-bāz [1] hileci ‖ çapraz gitmek (satranç terimi)

G33/3 Alınmazdı göñül yār olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi **kec-bāze** ger ruḫ

kec-endāz [1] eğri

M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey tīr-i **kec-endāz-ı** felek / Merdüm-i dīde-i devrāna ṭoḳındı peykān

kec-naẓar [1] kıskanç, hasetçi

G220/5 Elüñde ḫātem-i fażl u belāġat ey Bāḳī / ʿAdū-yı **kec-naẓar** inkār iderse gözine baṣ

kec-rev [1] eğri gidişli

G426/3 Çarḫ-ı **kec-revde** ḳalur ʿaḳl-ı mühendis ḥayrān / Bir yirin uyduramaz cedvele vü pergāre

keder [2]

1. iç sıkıntısı, iç darlığı

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı cām ile dilden **keder** gider / Rindān-ı sīne-ṣāf ile gel eyleme ʿinād

2. bulanık ‖ tasa, gam

G226/3 Gerd-i **kederden** āyīne-i ḳalbi ṣāf u pāk / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur feżā-yı bāġ

kef(f) [15]

1. el

K20/26 **Kef** ile gerçi terāzū-yı ʿaḳla urmış idüm / Ḫafīf geldi ḳatı keffe-i seḥāb-ı s̱iḳāl

K8/10 Dili dürr-i maʿārifden **kefi** bez̠l-i ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

2. avuç ‖ el ('el'in cömertlik göstergesi olması bağlamında)

K13/11 Feyż-i envār-ı **kef-i** zer-baḫşı besdür ʿāleme / Aḳmaz olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān eger

K19/20 Baḥr-i elṭāf-ı keremdür **kef-i** gevher-baḫşı / N'ola gird-āb-ṣıfat olsa müdevver ḫātem

K20/27 ʿAṭā-yı kān-ı **kef-i** zer-feşānına nisbet / Nevāl ü feyż-i seḥāb-ı s̱iḳāl bir mis̱ḳāl

G2/5 Zer-efşān ol **kef-i** iḥsān ile seyr eyle ʿālemde / Cihān-gerd ü cevān-merd-i cihān ol āfitāb-āsā

G287/2 İtdi nis̱ār ʿāleme **kef-i** nesīm sīm / Gül-şende şāḫ-ı gül gibi sen de dökil ṣaçıl

G355/7 Cām zehr-ālūd ise gelsün **kef-i** dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār elinden sāġar-ı Cem gelmesün

K20/21 **Kef-i** cevādı pür eyler seḥāb dāmānın / Seḥāb egerçi virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

K26/13 **Kef-i** kān ḥāṣiyetinden görüp iḥsān nic'olur / Yirlere geçdi ḥayādan utanup genc-i defīn

K9/5 Deryā-yı **keffi** mevc-i ʿaṭā urdı şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile zeyn oldı her kenār

K18/32 Güneşi **keff-i** zer-efşānına beñzer dir idüm / Almasa māha ʿaṭā eyledügin āḫır-ı kār

K19/21 Nice deryā diyemem **keff-i** güher-rīzine kim / Anda ġavvāṣ-ṣıfat buldı güherler ḫātem

K21/32 Hemīşe tā ḳıla **keff-i** direm-feşān-ı ṣabā / Şitāda dāmen-i küh-sār u deşti māl-ā-māl

K23/24 **Keff-i** yem-i yemīni nem-i cūdın itse feyż / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

kef-i cūd [3] cömert el

K5/19 **Kef-i cūduñ** keremler kim ḳılupdur ehl-i ʿirfāna / Ol iḥsānı gül ü nesrīne ḳılmaz ebr-i nīsānī

K27/20 **Kef-i cūduñ** vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

K5/20 Seḫā resminde ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā / **Kef-i cūduñ** ṭaşırġatmaz kerem vaḳtinde ʿummānı

kef-i dest [2] avuç

G467/5 Pençe-i mihri burarsa nʾola ḥüsniyle o māh / Beñzer engüşti hilāle **kef-i desti** aya

Kt1/3 **Kef-i dest-i** keremüñ ebr-i bahār-ı iḥsān / Nem-i cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı emel

keff-i güher-pāş [2] mücevherler saçan el ‖ cömert el

K18/33 Şöyledür **keff-i güher-pāşı** yemīn itmek olur / Ki ʿaṭāsından irer baḥre ġınā kāne yesār

K19/18 Kerem-i **keff-i güher-pāş-ı** ʿAlī Pāşādan / Buldı zerrīn-kemer ü tāc-ı mücevher ḫātem

kef-i Mūsā [1] Hz. Musa'nın eli ‖ elini koltuğuna sokup çıkarttığında güneş gibi parlaması mucizesi ('baḫūr-ı Meryem' paralelliğinde)

K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür būy-ı baḫūr-ı Meryem / Açdı zanbaḳ Yed-i Beyżāyı **kef-i Mūsā-vār**

keff-i pāy [1] ayak tabanı, ayağın altı

G401/5 Kūyuñ yolında Bāḳī-i üftāde var iken / Ḥayfā o **keff-i pāye** süre ḫāk-i rāh rū

kef urmak [1] köpürtmek ‖ tokat vurmak

G228/2 Baḥr-i muḥīṭ-i eşküme ger dil uzatmasa / Deryā yüzine **urmaz** idi bād-ı ṣubḥ **kef**

keffe [1] terazi kefesi

K20/26 Kef ile gerçi terāzū-yı ʿaḳla urmış idüm / Ḫafīf geldi ḳatı **keffe-i** seḥāb-ı s̱iḳāl

kef-gīre dönmek [1] kevgire dönmek ‖ delik deşik olmak

G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile deldüm şu deñlü kim / **Kef-gīre döndi** günbed-i heft āsmānı gör

kefīl [1]

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb ʿārıżı nūrı / **Kefīli** boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī

keḥḥāl [2] sürmeci

G56/2 Tūtiyānuñ minnetin **keḥḥāl** ḳahrın çekmeden / Ḫāk-i pāyüñ dīde-i ḫūn-bāre ġāyet ḫoş gelür

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer almış ele **keḥḥāl-ṣıfat** / İşiginden çeke tā dīde-i gerdūna ġubār

keh-keşān [1] samanyolu; bkz. 'rāh-ı keh-keşān' md.

K1/17 Ser-keşlik itdi emrine beñzer peleng-i çarḫ / Zencīr ile getürdi yine **keh-keşān** Keşān

keh-rübā sübḥa [1] kehribar tespih

K25/7 **Keh-rübā sübḥasın** aldı ele çarḫ-ı sālūs / Ḫalḳa cevr eylemeden yaʿnī ider istiġfār

kelām [8] söz

K23/12 İllā ki māh-ı ʿīda bu sözler baʿīddür / Erbāb-ı ʿaḳl öñinde ḥaḳīḳat budur **kelām**

K26/20 Mülhim-i ġayb göñül āyīnesin ḳarşu ṭutup / Eyledi ṭūṭī-i cāna bu **kelāmı** telḳīn

G57/7 Bāḳī **kelāmı** cümleden aʿlā edā eder / Ḥaḳḳ-ı suḫanda ḥāṣıl efendi edā budur

G102/6 Bāḳī sözini vaṣf-ı lebüñ şehd-i nāb ider / Şīrīn **kelāmı** anuñ içün böyle şānludur

Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda **kelāmı** bāḳī

G264/7 **Kelām-ı** ʿaşḳ ey Bāḳī ser-ā-ser sırr-ı vaḥdetdür / Murādı cümlenüñ birdür bütün dünyāyı söyletseñ

G259/5 Ṣaçı **kelāmın** o deñlü uzatduñ ey Bāḳī / İki ṣaḥīfe yiri başḳa bir kitāb itdüñ

K27/16 Ṣadef gūşın müzeyyen ḳılmaġ içün dürr-i lafẓından / **Kelāmın** istimāʿ eyler pes-i dīvārdan deryā

Kelām-ı Ḳadīm [1] Kur'an-ı Kerim

G403/6 Ḥüsnüñ kemāle irdügin is̱bāt ider ḫaṭuñ / Āyāt-ı beyyināt-ı **Kelām-ı Ḳadīm** ile

kelīl ü künd olmak [1] körelmek

K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet **kelīl ü künd** / Ger tīġ-i Ḳahramān **ola** ya ḫod hüsām-ı Sām

kelimāt [1] sözcük; bkz. ‘selāset-i kelimāt’ md.

K25/37 **Kelimātum** yirine dürr ü güher naẓm itsem / İdemez mertebe-i fażluñı eşʿār işʿār

kelle [2] baş

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın **kellesi** germ oldı ḫurşīdüñ

K6/23 Ḫaṣm-ı gerden-keş izüñ tozına ḳılsun ser-fürū / Ser-fürū ḳılmazsa bir gün **kellesi** ġalṭān gelür

kelle-i düşmen [1] düşman başı

K16/13 Kesr-i ʿadū vü fetḥ -i memālik ʿaleʾd-devām / Gürz-i girānı **kelle-i düşmende** żam gibi

kelle-i şekker [1] minare külahı şeklinde , üzerine vurularak kırılan iki üç kiloluk eski bir şeker çeşiti; ‘Eskiden şeker kamışının birinci kaynamış ve posası alınmışı süleymanî, bu da tekrar kaynadılıp şekerci külâhı mahrutî şeklinde bir kapa dökülünce kâniz yahut kelle şekeri adını alırdı.’ krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 288. (kelle şeker md.); PAKALIN, C. II, s. 239.

G98/2 Meclisde laʿl-i yāre iñende ezilmesün / Vaʾllāhi yoġsa **kelle-i şekker** şikest olur

kelleleri ṭop itmek [2] kelleleri uçurmak ‖ başları yuvarlamak

K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne ḥāle irişür dirken / Hezārān **kelleler ṭop itdi** nā-geh çarḫ çevgānı

K2/24 **Ṭop idüp kellelerin** ʿarṣada tīġuñ dāyim / Düşmen-i dīni bu üslūba ḳılur ser-gerdān

kellesi ṭopı ġaltān olmak [1] başı yuvarlanmak

G359/5 Ey nice ser-efrāzlaruñ **kellesi ṭopı / Ġaltān ola** bu ʿarṣada çevgānuñ elinden

kem [3]

1. değersiz

K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ **kem** ḳulı Cem ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān

G289/5 Başuñ gerekse göklere irsün güneş gibi / Dervīşlik dilerseñ eger ẕerreden **kem** ol

2. kötü, fena

G92/2 Öykünse ḫaddüñe ne ġam ey āfitāb-ı ḥüsn / Māh-ı sipihr **kemdür** o ne yüzi ḳaradur

kem pīşe [1] işi gücü

G513/1 ʿĀşıḳ öldürmekdür ol māhuñ tamām endīşesi / Yolına cān virmedür eksüklünüñ **kem pīşesi**

kemāl [11] bkz. ‘fażl u kemāl’, md.

1. yücelik, büyüklük

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher **kemāl** olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner baḥr-i fażīlet kān-ı ʿirfān ol

G124/7 Rūy-ı baḫtı bedr olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / Her ki māh-ı nev gibi kesb-i **kemāl** üstindedür

G235/4 İrmese ḥadd-i **kemāle** ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

K2/42 Ol zamān kim birisin medrese-i ‘āliyenüñ / Eyledüñ aña **kemāl-i** keremüñden iḥsān

M2/IV/8 Minnet Allāha **kemāl-i** kerem-i Rabbānī / Eyledi iki cihān devletini erzānī

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol **kemāl-i** fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa maẓhardur gelen

G426/8 Ḳatı el virdi hevā ġāyet açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı **kemāl-i** kerem-i Settāre

2. bütün, her

G230/5 Bāḳī **kemāl-i** vaṣfı ne mümkin duʿāya gel / Ḫayrüʾl-kelāmi muḫtaṣarun didi çün selef

3. mükemmellik

G527/7 **Kemāle** mā᾽il oldı ṭabʿ-ı Bāḳī / Maḥabbet ḫalḳ içinde māle düşdi

4. değer ‖ fazilet, ilim, ahlak

K4/16 **Kemālin** añlayup bir bir öñinde / Ḳomışlar yüz yire şāhān-ı pīşīn

5. mükemmel, tam kıvamında

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü ḫulḳ u melāḥat **kemālde** / Endām u şekl ü ḳāmet ü ḳadd iʿtidālde

kemāl ehli [1] ilim irfan sahibi; bkz. 'ehl-i kemāl' md.

G542/5 Cāhil ü nā-dān olıgör ister iseñ mertebe / Kim **kemāl ehline** Bāḳī şimdi raġbet ḳalmadı

kemāl u fażl [1] bkz. 'fażl u kemāl', md.

G245/1 **Kemāl u fażl** ile ʿālemde iftiḫārum yoḳ / Melāmet eylese ʿaşḳuñ cihāna ʿārum yoḳ

kemāle irmek [1] kıvamını bulmak, mükemmelleşmek

G403/6 Ḥüsnüñ **kemāle irdügin** is̱bāt ider ḫaṭuñ / Āyāt-ı beyyināt-ı Kelām-ı Ḳadīm ile

kemālini bulmak [3] hamlıktan kurtulmak, olmak ‖ kıvamını bulmak, mükemmelleşmek

G336/5 Sözüm Bāḳī **kemālin buldı** vaṣf-ı nev-cevānumla / Özüm luṭf-ı suḫanda hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm

K2/37 İrdi Selmāna sözi şiʿri **kemālin buldı** / Luṭfuña ḳaldı eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

G309/2 Pertev-i mihrüñ ile **buldı kemālin** ḫurşīd / Ḳameri n᾽eyleyelüm āyīnesi pāk degül

kemāl-i ṣunʿ [2] yüce/mükemmel sanat

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i **kemāl-i ṣunʿ** ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin perverde kān-ı Kün fe-kān

M5/I/3 Sende göstermiş **kemāl-i ṣunʿın** Üstād-ı ezel

kemāl-i luṭf [2] yüce lutuf/ihsan

M1/VIII/8 Yā Rab **kemāl-i luṭfuña** ḳaldı senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ cihānda tamām itdi ḫidmeti

G192/3 Biz müttekā-yı zer-keş-i cāha ṭayanmazuz / Ḥaḳḳuñ **kemāl-i luṭfınadur** istinādumuz

kemān [7] yay; bkz. 'tīr ü kemān', 'iki kemān' md.

G34/1 İtdi şikār gönlümi bir şūḫ-ı şeh-levend / Müjgānı tīr ü ḳaşı **kemān** ṭurrası kemend

G436/3 Ser-i zülfiyle çeker kendüye ser-keşleri yār / Ne ḳadar saḫt **kemān** olsa urur ḳullāba

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i kāküli dā᾽im / Ulaşmaḳdan degül ḫālī **kemān** ebrūsı peyveste

G526/5 Tīr-i ġamuñ nişānesidür diyü Bāḳīyi / Allāh ki ḫalḳ çekdi çevürdi **kemān** gibi

G163/1 Ḳaşuñ **kemānı** kendüyi ḫaylī gerer çeker / Ḳorḳum bu sīne tīr-i müjeñden żarar çeker

K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin gerçi **kemān-ı** ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ Rüstem-i Destān ile ḫasmāne çeker

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs **kemān-ı** Rüstem / Nāvek-i re᾽yine per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

kemān çekmek [2]

G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i ḳażāya siper gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u **kemān-ı** hüner **çeker**

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān çeker / Şol pehlevāna döndi ki iki **kemān çeker**

kemān itmek [1] eğmek, iki büklüm yapmak

G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi sīnemden özgeye / Ṭaʿn-ı ḥasūd derd ile ḳaddüm **kemān ider**

kemān olmak [1] eğmek, iki büklüm yapmak

G486/5 Ebrūlaruñ ġamıyla **kemān oldı** ḳāmeti / Baḳī cefā vü cevrüñ elinden çekilmedi

kemāne dönmek [1] eğilmek, iki büklüm olmak

G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile **döndi kemāne** / Ḳullāb-ı ser-i zülf-i perīşānuñ elinden

kemān-ebrū [2] yay kaşlı dilber

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o **kemān-ebrūnuñ** / Kim görür ya tozını ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

G479/4 Aṣdı ḥallāc-ṣıfat ʿaşḳ u maḥabbet yayın / Atılup penbe gibi dil o **kemān-ebrūya**

kemānçe [1] kemençe; bkz. ÖZTUNA, s. 192-194.

G2/4 **Kemānçe** şekline girdüm elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā

kemend [19]

1. kement (ucu ilmekli uzun ip) ‖ savaşta düşmanın boynuna atılan ip

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / Ṣaçuñla bend idüp āḫır giriftār-ı **kemend** itdüm

K18/28 Āsmān-pāye hümā-sāye ʿAlī Pāşā kim / İremez ṭāḳ-i celāline **kemend-i** efkār

G83/5 Sevdā-yı zülf-i yār ile Bāḳī ne çekdügin / Bend-i **kemend-i** ʿaşḳa giriftār olan bilür

G295/5 Geşt itme deşt-i ḥasreti āhuñla Bāḳıyā / Ṣayd-ı **kemend-i** āh olur āhū degüldür ol

G357/1 İrdüm fiġān u zār ile ol āsitāne ben / Çıḳdum **kemend-i** nāle ile āsmāne ben

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī **kemend-i** keyd-i aʿdāya / ʿİnāyet Ḥażret-i Ḥaḳdan kerem Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

K20/32 **Kemend-i** ʿacz ile olmazdı dest ü pā beste / Bu bendi geçmese baña zamāne-i muḫtāl

1.1. saçın kıvrımı bağlamında

G34/1 İtdi şikār gönlümi bir şūḫ-ı şeh-levend / Müjgānı tīr ü ḳaşı kemān ṭurrası **kemend**

G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne **kemend** ister

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden **kemend-i** zülf-i müşg-āsā

G90/1 Dil beste-i **kemend-i** ser-i zülf-i yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur

G145/1 Oldı bir ṭıfluñ **kemend-i** zülfine cānlar esīr / Ġamzesinden ḳan ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr

G218/5 Zülfüñ esīri Bāḳī-i bī-çāre dostum / Bir mübtelā-yı bend-i **kemend-i** belā imiş

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ **kemend-i** kākülí dāʾim / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān ebrūsı peyveste

G509/1 Ārzū eyler **kemend-i** kākül-i cānāneyi / Baġlasañ zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi

G30/5 **Kemend-i** zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç

G473/3 Ruḫ-ı zībāsı bir genc-i güşāde / **Kemend-i** zülfi mār-ı ser-şikeste

G174/5 Bāḳī mecnūnuñ olup-durur didüm / Ol ṣaçı Leylā **kemendin** gösterür

2. yağlı ip (idam bağlamında)

M8/V/1 Boynuña ḥīle **kemendin** biri baġlar nā-gāh

kemend ṣalmak [1] kement atmak/fırlatmak

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ **kemendin ṣalma** ṣaḥrāya / Ol āhū saña ṣayd olmaz ʿabeŝ yābāne söylersin

kemend-endāz [2] kement atıcı

K22/30 Ben **kemend-endāz-ı** meydān-ı belāġat olalı / Ḥalḳa-i teslīme geçmişdür ser-i gerden-keşān

G484/5 **Kemend-endāz-ı** dehrüñ kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / Zamāne gösterür Behrām olursañ ʿāḳıbet gūrı

kemer [9] bkz. 'ġayret kemerini kuşanmak', 'muraṣṣaʿ kemer' md; ayrıca kemerin Osmanlı toplumunda çeşitleri ve kullanım biçimleri için bkz. KOÇU, s. 152-153.

1. bel bağı, kayış

G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı miyānuñ **kemer** gibi / Cānā niteki ḫançer-i hicrān aradadur

G246/1 Ḳadeḥden ġayrı bir laʿlüñ öper yoḳ / **Kemerden** ġayrı bilüñi ḳucar yoḳ

G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi ḫançer **kemerinden** / Üftādelerin öldürür āh işte burası

G231/3 **Kemerüm** gibi miyānını kenār ide diyü / Ḳorḳaram vaʿde-i vaṣlına nigār ide ḫılāf

G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir öpe ḳuca görişe ṭavḳ u **kemerüñ**

2. tak, uzunlamasına kubbe, toloz

G448/5 Görenler ol **kemerde** Bāḳıyā ṭāḳ-ı melāḥatde / Yazılmış şemsedür dirler güzellik ḫānümānında

K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir günbed-i zer-kār felek / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ **kemer-i** kāh-keşān

K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ **kemer-i** ʿālīde / Ṭaḳa engüşt-i hilāle meh-i enver ḫātem

G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile gelince hezārān **kemer** geçer

kemer baġlamak [1] hizmete âmade beklemek ‖ derviş rütüeli; bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 231.

K7/21 Ṭāʿatinde **baġlayup** mānend-i Keyḫusrev **kemer** / Ḥākim-i Īrān ḳabūl-i pend-i pīrān eyledi

kemer eylemek/itmek [1] dolamak, sarmak

G467/7 **Kemer eylerdi** ḳolın ince bilüñe Bāḳī / Girmese ḫançer-i ḫūn-rīzüñ eger araya

G75/5 Derd u ġam ḳaddümi ḫam ḳılsa göñül çekmez elem / **Kemer itmek** diler ol mūy-miyānum özenür

kemer ḳılmak [1] eğmek, iki büklüm yapmak

G232/2 Yine bir ḳaşı hilālüñ sitemi çarḫ gibi / Ḳaddümi **ḳıldı kemer** ṭāḳatümi eyledi ṭāḳ

kemer-beste [1] kuşak bağlamış, hizmete hazır ‖ derviş ritüeli; bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 181; ayrıca bkz. 'kemer baġlamak' md.

G118/4 Ney-şeker vaṣf-ı lebüñ yazduġum işitdi meger / Ki **kemer-beste-i** kilk-i şeker-efşānumdur

kemīne-bende [2] eksikli/zavallı bir kul

K21/20 **Kemīne-bende-i** dīrīneñem ḫudāvendā / Bu bende cānibini luṭfuñ itmesün ihmāl

K23/28 Ey Ḫᵛāce-i yegāne senüñ āsitānuña / Bāḳī **kemīne bende** geçer kemterīn ġulām

kemter [1] çok değersiz, kıymetsiz

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar nergis / Keremüñ gül-şenine sünbüle **kem-ter** sünbül

kemter kemīne [1] pek zavallı kulunuz

G429/5 Bāḳī kim ola dirse o şāh-ı felek-cenāb / **Kem-ter kemīne** südde-i devlet-meʾābda

kem-ter gedā [4]

1. pek zavallı dilenci/fakir

G348/11 Āsitānı ḫākini mesken ḳılan **kem-ter gedā** / Gösterür Dārālara dārāt u şevket neydügin

G288/3 Sulṭān-ı çār-bāliş-i iḳlīm-i dehre dil / **Kem-ter gedānı** beñzedemez sen şehi degül

M5/II/1 İşigüñ üftādesi **kemter-gedā** mihr-i münīr

2. en yoksul kişi

M1/II/3 **Kem-ter gedāyı** az ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir luṭfı çoḳ mürüvveti çoḳ pādişāh idi

kem-ter ḳul [2] en hakir/değersiz kul

K5/28 Gedā-yı āsitānuñ āsmāna ser-fürū ḳılmaz / Begenmez ḥāṣılı **kem-ter ḳuluñ** eyvān-ı Keyvānı

G546/4 Buyur **kem-ter ḳuluñ** şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı

kemterīn [2] pek aciz, çok hakir

G368/5 Ṣorarsañ ḳapuñda şehā Bāḳīyi / Ġulām-ı kemīn bende-i **kemterīn**

K23/28 Ey Ḫᵛāce-i yegāne senüñ āsitānuña / Bāḳī kemīne bende geçer **kemterīn** ġulām

Kenʿān [1] Kenan ülkesi (Yusuf bağlamında); bkz. 'pīr-i Kenʿān', 'Yūsuf-ı Kenʿān' md.

K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı māh-ı **Kenʿān** ṭalʿatuñ görse / Saña Yūsuf diyeydi iller aña Yūsuf-ı s̱ānī

kenār [29] bkz. 'būs u kenār', 'zīb-i kenār' md.

1. taraf

K9/5 Deryā-yı keffi mevc-i ʿaṭā urdı şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile zeyn oldı her **kenār**

K7/10 Jāle ḳıldı her **kenārı** ṣāhil-i baḥr-i ʿAden / Lāle ḫāk-i gül-şeni kān-ı Bedaḫşān eyledi

2. sahil

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb irdi diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i **kenār**

G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç **kenār** / Būse luṭf eyle hele bārī kenār olmayıcaḳ

G152/6 Dil zevraḳını lücce-i ġamdan hevā-yı ʿaşḳ / Elbette bir **kenāra** atar rūzgārdur

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-niṡāre gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it **kenāre** gel

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan **kenāre** keştī-i bāde / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan

G441/3 Ḫāṭır **kenāre** māʾil iken baḥr-i ʿaşḳda / Gird-āba ṣaldı fülk-i dili rūzgār ise

G468/3 Miyān-ı baḥr-i istiġnādan āḫır / Gelürsin rūzgār ile **kenāre**

G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri ḳaʿr-ı yem-i ġamdan / **Kenāra** çıḳmasun hergiz ki gevher der-kenār olmaz

G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde **kenār-ı** ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun

G52/5 **Kenār-ı** baḥr-i naẓma yine dürler dizmiş ey Bāḳī / Süṭūr-ı defter-i şiʿrüñ meger emvāc-ı deryādur

G444/2 **Kenār-ı** ʿīş u ṣafāya geçilse ṭolmış ile / Yine pür olsa mey-i ḫoş-güvār zevraḳda

3. kucak; bkz. MENINSKI, C. II, süt. 4027.

G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / Būse luṭf eyle hele bārī **kenār** olmayıcaḳ

4. kıyı (ırmak bağlamında)

M6/VIII/3 Gel bir **kenāra** meclis-i mihr ü vefāyı ḳur

G403/5 Devrān nihāl-i servi saña beñzedem diyü / Besler **kenār-ı** cūyda nāz u naʿīm ile

G452/5 Piyāle dönse ey Bāḳī yine gül devrini görsek / **Kenār-ı** cūda ʿīş itdükçe dil-ber der-kenār olsa

5. kıyı ‖ kucak

G338/2 Ben āb-ı revān itmek cān üzre gözüm yaşın / Tek meyl-i **kenār** itsün ol serv-i ḫırāmānum

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i **kenār** eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı dil ṭurmaz aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya

G507/6 Şāyed ol servi **kenāre** getürem ey Bāḳī / Varayın yüz süreyin ayaġına āb gibi

5.1. kıyı ‖ pervaz

G401/2 Ṣandum **kenār-ı** bāmda ol māh-ı tāmdur / Ḫurşīd ufuḳda göstericek ṣubḥ-gāh rū

Kt2/2 Bilmeyen anı ṣandı kim yaḫdur / İlişüpdür **kenārına** bāmuñ

6. kenar (kadehin kenarı)

K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür **kenār-ı** cām

G18/5 Bade nūş itseñ **kenār-ı** cāma gelse leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb

K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir filori dikdi güneş / Gören kimesne **kenārın** meh-i nev itdi ḫayāl

7. yan

G103/5 Oldı çemende bāliş-i ġonca **kenār-ı** ḫār / Mürġ-i seḥer iderse nʾola āh u nāleler

G152/5 Żāyiʿ geçürme ʿömri bu dem künc-i ġamda kim / Menzil **kenār-ı** bāġ u leb-i cūy-bārdur

G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / **Kenār-ı** bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur

8. derkenar

G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi **kenārını**

kenār eylemek/itmek [3]

1. sahile çıkartmak

G195/3 **Kenār itsem** diyen ol gevheri ḳaʿr-ı yem-i ġamdan / Kenāra çıḳmasun hergiz ki gevher der-kenār olmaz

2. kıyıya çekmek/çıkartmak ‖ kucaklamak

G180/5 Ṣaḥn-ı çemende servi **kenār eylesem** diyü / Dökilmede ṣaçılmada eṭrāfa cūy-bār

3. sarılmak, kucaklamak

G231/3 Kemerüm gibi miyānını **kenār ide** diyü / Ḳorḳaram vaʿde-i vaṣlına nigār ide ḫılāf

kenāra çıḳmak [1] sahile vurmak

G90/4 Gird-āb-ı ġamda ṣarṣar-ı āhumla fülk-i dil / Elbette bir **kenāra çıḳar** rūzgārdur

kenāre düşmüş [1] sahile vurmak

G216/3 Būs u kenāruñ özler ʿaşḳuñ ġamında diller / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol **kenāre düşmüş**

kenāre [1] kenar, çember

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh defdür / **Kenāresi** görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

kendi/ kendü [48] kendi, kendisi

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter **kendidür** / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver **kendidür**

G95/2 Şām-ı ġamuñda sākin-i ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver **kendidür**

G95/3 İbrīḳ-i zerden sāḳıyā laʿl-i müẕābı ḳıl revān / Altun olur işüñ hemān kibrīt-i aḥmer **kendidür**

G95/4 Ḫūbān-ı şehrüñ ḫoş-teri şīrīn ü nāzük her yiri / Ḫᵛān-ı viṣāle sükkerī pālūde-i ter **kendidür**

G95/5 Bī-derd iken dil gūyiyā bir miġfer-i pūlād idi / Şimdi ḫadeng-i cevr ile tāc-ı ḳalender **kendidür**

G95/6 Geh bī-dil ü bī-hūş ider geh mest ü geh medhūş ider / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı dārū-yı hüş-ber **kendidür**

G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ zehrini defʿ itmez ey Bāḳī devā / İllā şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber **kendidür**

K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn ʿaceb **kendin** perīşān eyledi

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü envārında **kendin** mihr-i raḫşān gizlemiş

G388/3 Būs-ı laʿlin isteyen ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş **kendin** belā bezmine dem-sāz eylesün

K24/16 Bürüdi **kendinüñ** eṭrāfını bāl ü per ile / Yine ṭāvūs-ṣıfat cilveler eyler sünbül

M1/V/3 Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur **kendü** ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

M8/II/2 Gözlerümden aḳıdur **kendü** görinmez o perī

G165/3 Begüm merdümlik it **kendü** ciger-gūşeñ gibi besle / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda ḳalmışdur

G167/4 Ḥisāb olmaz benüm yolında cānlar virdügüm ammā / Baña bir būse virse **kendü** yüz kerre ḥisāb eyler

G351/1 Nice bir mübtelā-yı ʿaşḳa hicrānı belā olsun / İlāhī **kendü** gibi bī-vefāya mübtelā olsun

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun mülūk el baġlasun / **Kendü** çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün

G148/4 Ḥūr u ġılmān añma kim her ʿāşıḳa / **Kendü** yār-ı bī-vefāsı ḫoş gelür

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / **Kendü** envārında kendin mihr-i raḫşān gizlemiş

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme sancaḳ minnetin / **Kendü** dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ

G414/3 **Kendü** güller gibi ḫandān līk çeşm-i ʿāşıḳı / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi giryān itmede

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i ḥavādis̱den özge bulmadılar / Şolar ki **kendülerin** aña ṭutdılar ems̱āl

G386/5 Rūz-ı ġamuñda ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / **Kendüm** helāke ḳaṣd iderin ḫançer isterin

G324/3 Terk idüp tāc u ḳabāyı şevḳ-i şemʿ-i ḥüsnüñe / **Kendümi** pervāne-āsā bir nemed-pūş eyledüm

G354/2 Yüri ey bād elüñ **kendüñe** çek zülfinden / Nice bir ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ perīşān olsun

G382/1 Bildüñ mi sen de **kendüñi** ey bī-vefā nesin / Āşūb-ı dehr ü āfet-i devr-i zamānesin

Kt13/2 Oġlancuġı yestehliyicek ḳalḳar o miskīn / **Kendüsi** siler boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla

G20/1 Şöyle olmış cām-ı ʿaşḳ-ı yārdan mest ü ḫarāb / **Kendüsin** dīvārdan dīvāra urmış āfitāb

G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül bende geçer / **Kendüsin** lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol dīvāne

G504/3 ʿĀşıḳ güşāde-meşreb olur cām-ı mey gibi / Hem-dem idinse **kendüsine** ṭañ mı sāġarı

G428/3 Ṭurrañdan indi ġamzeñe cān-bāz-ı dil yine / Çenberden atdı **kendüsini** ḫançer üstine

kendüye/kendüyi **[16]** kendine, kendisine/kendini, kendisini; bkz. TS. C. IV, s. 2429-34.

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı **kendüye** şiʿrüm revān-ı pāk-i Selmānı

K24/39 Ruḫlaruñ üzre yatur zülf-i semen-sā gūyā / Gül-i terden idinür **kendüye** bister sünbül

G436/3 Ser-i zülfiyle çeker **kendüye** ser-keşleri yār / Ne ḳadar saḫt kemān olsa urur ḳullāba

G495/2 Dili dil-ber yapar aġyār yıḳılsun gitsün / Gelmesün görmeyelüm **kendüye** miʿmārlıġı

G495/3 ʿAşḳa Manṣūr eger olmasa fermān-berdār / İḫtiyār itmez idi **kendüye** ber-dārlıġı

G497/2 Göñüllerini cihān ḫalḳınuñ senüñ ʿaşḳuñ / Aḳıtdı **kendüye** deryā niteki enhārı

K24/5 Yazdurup müşg ile boynına ḥamāʾil ṭaḳdı / **Kendüye** itmek içün ḫalḳı musaḫḫar sünbül

G515/1 Yār olup aġyāra ādemler begenmez ol perī / **Kendüye** hem-rāz idindi yaʿni bizden yigleri

K24/19 Olamaz reh-güẕeri ḫākine hem-pā ʿanber / İdemez ṭurrasına **kendüyi** hem-ser sünbül

G61/6 Sulṭān-ı ʿaşḳa bende ṣatar şimdi **kendüyi** / Bāḳī de ḥaḳ budur ki ʿaceb pādişāhdur

G163/1 Ḳaşuñ kemānı **kendüyi** ḫaylī gerer çeker / Ḳorḳum bu sīne tīr-i müjeñden żarar çeker

G173/3 Benefşe **kendüyi** zülfüñe teşbīh itse incinme / Ki ol bir şāhid-i kāşānedür bāzāre düşmişdür

G389/4 Ceẕbe-i ʿaşḳuñ ile olmasa mecẕūb güneş / Her seḥer atmaz idi **kendüyi** eyvānuñdan

Kt5/2 Deryāya düşse sāye-i tīġ-i mehābeti / Pertāb iderdi **kendüyi** ṣaḥrālara neheng

G214/7 Biñ ḥicāb-ı kibriyā ardında göstermez yüzin / **Kendüyi** gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān gizlemiş

G388/4 Pāy-būsın isteyen ol sāḳī-i gül-çihrenüñ / **Kendüyi** nergis gibi mest-i ser-endāz eylesün

kendini ʿayān itmek **[1]** kendini göstermek, sergilemek ‖ belirmek, ortaya çıkmak

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / Ās̱ār-ı mihr gün gibi **kendin ʿayān ider**

kendini göstermek **[1]** varlığını belli etmek, ben buradayım demek

G174/1 Sevdügüm ḳadd-i bülendin gösterür / Ḫūb olan elbette **kendin gösterür**

kendin od içre atmak **[1]** kendini ateşe/tehlikeye atmak

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar **od içre atar kendin** / Ṣu gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli sindānı

kendü başına sulṭān olup gezmek **[1]** İbrahim Edhem

G138/5 Sulṭāna ḳayd-ı salṭanat-ı dehr pāy-bend / Dervīş **kendü başına** sulṭān olup gezer

kendü eliyle **[1]** kendisi, bizzat

Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti hīç evde oturmaz / Ol bilüp ider ḫidmetini **kendü eliyle**

kendü başında degül mi? **[1]** aklı başında değil mi?

G296/4 **Kendü başında degül mi** niçün ol meh bilmez / Dil-i miskīne ne bend eyledügin ol kākül

kendüden geçmek **[1]** kendini kaybetmek ‖ kendinden geçmek

G155/1 İderken tīr-i müjgānuñ gibi ḥükmin revān ḫançer / Görüp şemşīr-i ġamzeñ **kendüden geçdi** hemān ḫançer

kendüni yitürmek **[2]** kendini kaybetmek, aklı başından gitmek; bkz. TS. C. IV, s. 2436.

G381/2 ʿAşḳınuñ sevdāsına düşdüm **yitürdüm kendümi** / Ḳanda buldum bilmezin ol şūḫ-ı bī-pervāyı ben

K21/17 Şu deñlü şān-ı şerīfinde var anuñ ʿaẓamet / Ki **kendüsin yitürür** meclisine gelse celāl

kendüsini cemʿ itmek **[1]** aklını başına toplayamamak

G72/1 Zülf-i pür-ḫam çün ruḫuñ üzre perīşān-ḥāl olur / **Kendüsin cemʿ idemez** ol nice māh u sāl olur

kendüye çekmek **[1]** kendine çekmek, başına

G436/3 Ser-i zülfiyle **çeker kendüye** ser-keşleri yār / Ne ḳadar saḫt kemān olsa urur ḳullāba

kendüye gelmek **[1]** ayılmak ‖ aklı başına gelmek; bkz. TS. C. IV, s. 2432.

K7/20 Sillesiyle **kendüye geldi** şecāʿat lā-cerem / Düşmen-i dīne hücūm-ı şīr-i ġarrān eyledi

kendüyi göstermek **[1]** varlığını belli etmek, ben buradayım demek

G1/1 Ḫurşīd-i ruḫuñ **kendüyi** kim **göstere** cānā / Minnet mi ḳalur mihr-i żiyā-güstere cānā

kendözi **[1]** kendisi ‖ nefsi; bkz. TS. C. IV, s. 2412-18.

Kt20/2 Künc-i ʿuzlet iḫtiyār idüp varup bir gūşede / Ḫāk bilüp **kendözin** ölmezden evvel ḫāk ide

kendü ḥāline ḳomak **[1]** kendi haline bırakmak

G403/4 Urmañ gedā-yı kūy-ı ḫarābāta seng-i ṭaʿn / **Ḳoñ** anı **kendü ḥāline** Rabb-i Raḥīm ile

kerāmet **[3]**

1. söz (ermişcesine söylenen hikmetler)

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i **kerāmet** ṣudūr ide

2. ikram, cömertlik ‖ harikuladelik

K24/29 Bezmüñe gelmek ile bu ne **kerāmetdür** kim / Dimeye ṣayf u şitā bitüre micmer sünbül

kerem **[28]** bkz. ʿcūd u keremʾ, ʿehl-i keremʾ, ʿluṭf u keremʾ, ʿkān-ı keremʾ, ʿmaʿdin-i keremʾ md.

1. lutuf, iyilik, ihsan ‖ ululuk, şeref ‖ cömertlik

K3/7 Cihān-ı **kerem** Ḫān Süleymān-ı Ġāzī / Şeh-i āsmān-taḫt u ḫurşīd-efser

G331/3 Var ise tāzeledi bāġ-ı nihāl-i emelin / Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı **kerem**

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī kemend-i keyd-i aʿdāya / ʿİnāyet Ḥażret-i Ḥaḳdan **kerem** Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

G542/1 Ey göñül aʿyān-ı devlet içre himmet ḳalmadı / Kimden umarsın **kerem** ehl-i mürüvvet ḳalmadı

G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez insāna / **Kerem** gördükçe ey Bāḳī gedālardan recā artar

G500/1 Sitem ol ḫusrev-i ḫūbāne geldi / **Kerem** sulṭān-ı ʿālī-şāne geldi

Mtl 15 Bāḳīye ḫoş bulındı bu ḳaḥṭ-ı **keremde** ġam / Ol derd-mend şimdi ne yir olmasaydı ġam

K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / **Keremde** aña ne aḳrān seḫāda ne ems̱āl

G76/3 Olsa ḳahruñla muḳayyed luṭfıdur iḥsānıdur / Yār eger incinse de maḥż-ı **keremden** incinür

K19/20 Baḥr-i elṭāf-ı **keremdür** kef-i gevher-baḫşı / Nʾola gird-āb-ṣıfat olsa müdevver ḫātem

G147/6 Meger ḫurrem ṭutan gül-zār-ı ḥüsnüñ / Nesīm-i luṭf-ı sulṭān-ı **keremdür**

K19/36 Fetḥ-i bāb-ı **keremi** her ki ḳapuñdan bilmez / İḥtiyācı eline ḥalḳa-i her der ḫātem

K20/28 Ṣaḥāʾif olsa felekler nihāl-i Sidre ḳalem / Yazılmaya **keremi** defteri ʿaleʾl-icmāl

K25/22 Eline girmek içün fażla-i ḫᵛān-ı **keremi** / Meh-i nev destin açar niteki şaḫṣ-ı cerrār

K19/18 **Kerem-i** keff-i güher-pāş-ı ʿAlī Pāşādan / Buldı zerrīn-kemer ü tāc-ı mücevher ḫātem

K18/35 Bāġ-ı cūdında nihāl-i **kereminden** derilür / Luṭf-ı bī-minnetinüñ mīvelerinden her bār

K2/32 Ḫalḳ rāḥatda seḥāb-ı **keremüñ** feyżinden / Belī uyḫu getürür ṭabʿa hevā-yı bārān

K20/33 Elüñdedür çü bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i **keremüñ** ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

K20/39 Dilümde şekker-i şükr-i fevāżıl-ı **keremüñ** / Ṭapuña ʿarż ide geldüm ne ise mā-fiʾl-bāl

K.21/33 Eyādī-i **keremüñ** berr ü baḥre şāmil ola / Niteki eyleye her cānibe şümūl-i şimāl

K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene cām-ı **keremüñ** / Ṭuta nergis-ṣıfat elde ḳadeḥ-i zer sünbül

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ niʿmetine müstaġraḳ / Dizilirler **keremüñ** ḫᵛānına mihmān ṣaf ṣaf

Kt1/3 Kef-i dest-i **keremüñ** ebr-i bahār-ı iḥsān / Nem-i cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı emel

Kt1/5 Eyledi keşf ile iẓhār-ı kerāmet **keremüñ** / İtdi müşkillerümüz ḫᵛāce-i iḥsānuñ ḥal

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar nergis / **Keremüñ** gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

K2/42 Ol zamān kim birisin medrese-i ʿāliyenüñ / Eyledüñ aña kemāl-i **keremüñden** iḥsān

2. merhamet

M2/IV/8 Minnet Allāha kemāl-i **kerem-i** Rabbānī / Eyledi iki cihān devletini erzānī

G426/8 Ḳatı el virdi hevā ġāyet açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i **kerem-i** Settāre

kerem eylemek [2]

1. merhamet etmek, iyi davranmak

G186/2 Ḳapuñda ḳullara ẓulm ü cefā itme vefā eyle / Benüm şāh-i cihān-tābum **kerem eyle** vefā yigdür

2. lutufta bulunmak ‖ cömertlik yapmak

K7/24 Bāḳīye eżʿāfın iḥsān eyledi elṭāf-ı şāh / Ol **kerem** kim Şeh Selīm ü H̱ān Süleymān **eyledi**

keremler ḳılmak [1] lutuf göstermek ‖ cömertlik yapmak

K5/19 Kef-i cūduñ **keremler** kim **ḳılupdur** ehl-i ʿirfāna / Ol iḥsānı gül ü nesrīne ḳılmaz ebr-i nīsānī

kerem vaḳti [1] lutuf ve bağış zamanı; bkz. ‘vaḳt-i nevāl’ md.

K5/20 Seḫā resminde ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā / Kef-i cūduñ ṭaşırġatmaz **kerem vaḳtinde** ʿummānı

kerem-güster [1] lutufkâr ve cömert

G484/7 H̱udāvend-i ʿaṭā-baḫş u **kerem-güster** ki devrinde /Gedā-yı bī-ser ü pālar geyer sincāb u semmūrı

kerīm [4] yüce, ulu, şerefli

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı ḫudāvend-i **kerīm** / Sulṭān-ı ʿādil H̱ān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

G403/8 Baḳī velīk biz felek-i dūn-nevāzdan / Müstaġnīyüz mürüvvet-i şāh-ı **kerīm** ile

K21/22 **Kerīm** özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf aduñla müşerref ḳabāle-i iḳbāl

G470/7 Ẕāt-ı **kerīmi** vaṣfın Bāḳī ne gūne ḳılsun / Melḥūẓ olan maʿānī mümkin degül beyāne

kesmek [10]

1. kesmek

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda dil varaḳın şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa gül **kesemez** böyle kāz ile

G179/2 Ucından zülfüñüñ çoḳ baş kesildi / Meded ʿömrüm anı bir pāre **kesdür**

1.1. kesmek ‖ uzaklaşmak, ilgiyi kesmek

G209/1 Zülf-i nigāre şāne-veş olursa dest-res / Miḳrāż gibi rişte-i peyvend-i ġayrı **kes**

2. yara açmak (elif şeklinde)

G210/1 Sīneñe ʿaşḳ ile elifler **kes** / Bilsün ol servi sevdügüñ her kes

3. gidermek

G48/2 Ġāyetde teşne idi göñül āb-ı vaṣluña / Ṣusızlıġını **kesdi** o şemşīr-i āb-dār

4. ayırmak

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın **kesdi** Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

5. kesin neticeye bağlamak; bkz. TS. C: IV, s. 2452.

G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı tīr-i ʿaşḳ / **Kesdi** hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

6. dindirmek

G254/2 Ola kim bir pāre yaşın diñdürüp ḳanın **kese** / H̱āk-i pāyuñ tūtiyāsın dīde-i ḫūn-bāre çek

7. yontmak

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i miḥnet **kesmede** / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣanʿat gösterür

8. vazgeçmek

G374/5 Kesilüp ṣoḥbet-i eṣḥāb-ı riyādan Bāḳī / **Kesmedi** pīr-i ḫarābātdan istimdādın

kesilmek [7] ayrılmak, uzaklaşmak, vazgeçmek; bkz. TS. C. IV, s. 2446-47.

G432/2 **Kesildüm** sīḫ-i miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum dil şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde

G486/2 Zülfüñ gibi yanuñca ṣalınmaḳ diler göñül / Tīġ-i cefā vü cevr ile senden **kesilmedi**

G365/2 Laʿlüñden itme tīġ-i müjeñ birle cānı menʿ / Mümkin degüldür aña **kesilmek** şarābdan

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin ḳırmaz / **Kesilmek** var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

G389/1 Ḫavf ider ṣanma beni ḫançer-i bürrānuñdan / Degme nesneyle **kesilmem** ṣanemā yanuñdan

M9/III/2 **Kesilmezdüm** yanından bir naẓar ḫançer gibi ḳaṭʿā

G374/5 **Kesilüp** ṣoḥbet-i eṣḥāb-ı riyādan Bāḳī / Kesmedi pīr-i ḫarābātdan istimdādın

kesilmiş başlar [1] ‘düşmanın kesilen kellelerinin kalenin burçlarına dikilerek teşhir edilmesi eskiden âdetmiş’; krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 288. (‘kelle’ md.)

G458/4 Felekde ay u gün sen şehriyāruñ şehr-i ʿaşḳında / **Kesilmiş başlardur** kim dikildi burc u bārūya

kesb [2] edinme, elde etme ‖ erme

G106/3 İzüñ tozına sürdi yüzin āyīne-veş dil / Maḳṣūd benüm pādişehüm **kesb-i** ṣafādur

G124/7 Rūy-ı baḫtı bedr olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / Her ki māh-ı nev gibi **kesb-i** kemāl üstindedür

kesb itmek [6]

1. edinmek, elde etmek, kazanmak

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner **kesb it** hüner baḥr-i fażīlet kān-ı ʿirfān ol

G33/4 Ṭarāvet **kesb ider olsañ** ʿaraḳ-nāk / Olur berg-i semenden tāze-ter ruḫ

Mtl 2 **Kesb ider** derd ü ġamuñ dil çeşm-i giryān ḥarcanur / Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i bārān ḥarcanur

G369/5 **Kesb-i** hevā-yı ʿaşḳ **ide gör** Bāḳıyā hemān / Dil ḫānesine revzen-i dīdeñ ḳapanmadın

2. bulmak

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye gāhī küdūret **kesb ider** ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne ḥālet **kesb ider** ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ

kesb-i leṭāfet eylemek [1]

G289/3 **Kesb-i leṭāfet eyle** nesīm-i seḥer gibi / Andan derūn-ı perde-i esrāra maḥrem ol

kesel [2] tembellik, uyuşukluk

M6/II/2 Zühd adın añma ṭabʿa n’idersin **kesel** virüp

G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile öldürdi **kesel**

keskin [2]

1. keskin

G174/4 Yügrük atuñ ḳılıcuñ **keskin** didüm / Gāh tīġın geh semendin gösterür

2. daha şiddetli, daha kuvvetli

G346/5 Görüp ol sāʿid-i sīmīni gümişden bilüñi / İştihā **keskin** olur ḫançer-i bürrānuñdan

keẟret [3] ‘bezm-i keẟret’

1. dünya (vahdet karşıtlığında)

G184/2 Götürüp ayaġı rindān-ı selef **keẟretden** / Çekdiler cām-ı fenāyı bize yā Hū didiler

G339/1 Dün gice dil ḫānesin biʾl-cümle tenhā eyledüm / Ḳapu yapdum ġayra **keẟretden** müberrā eyledüm

2. çokluk, bolluk

G267/1 Dil-rübālarla ʿaceb **keẟreti** var her yoluñ / Geçemez ḫūblarından göñül İstanbūluñ

kesr **[1]** kırma ‖ yok etme

K16/13 **Kesr-i** ʿadū vü fetḥ -i memālik ʿaleʾd-devām / Gürz-i girānı kelle-i düşmende żam gibi

keş-ā-keş **[3]**

1. göz açamama, nefes alamama ‖ ıztırap, gam; '...bir kimse hizmetkârına ve bir aher adama nefes aldırmayıp müteveliya hizmet buyursa, gam, gussa ve felaket müteakiben ârız olup bir lahza göz açtırmasa...' bkz. BURHÂN, s. 435.

G350/4 **Keş-ā-keşden** elüñde cāme-i cism ey dil-i şeydā / Çeker çāk eylerin bir gün ne saña ne baña olsun

2. çekişme, kavga ‖ çekiştirilip durma

G117/2 Keştī-i ṣahbā **keş-ā-keşden** ḫalāṣ olmaz daḫı / Ṭutdılar ḳanlu gibi muḥkem resenler ṭaḳdılar

3. çekiştirilme ‖ gam, dert

G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / **Keş-ā-keşden** ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā

keşān **[1]** çeke çeke, çekiştire çekiştire

K1/17 Ser-keşlik itdi emrine beñzer peleng-i çarḫ / Zencīr ile getürdi yine keh-keşān **Keşān**

keşef **[1]** kaplumbağa

G228/7 Esrār keşfin itmek için ṣofī Bāḳıyā / Başın muraḳḳaʿına çeker nitekim **keşef**

keşf **[2]**

1. Keşşâf; 'El-Keşşâf an hakâiki't-Tenzil' adını taşıyan bu eser genel olarak Zemahşerî diye anılmaktadır... Zemahşerî'nin 1133/1134'te tamamladığı büyük ve ünlü tefsirdir; aşağıdaki tanık, Kanunî Süleyman'ın Bakî'ye 'Keşşâf' hediye etmesi bağlamındadır.

Kt1/5 Eyledi **keşf** ile iẓhār-ı kerāmet keremüñ / İtdi müşkillerümüz ḫᵛāce-i iḥsānuñ ḥal

2. açma, meydana çıkarma

G340/2 Ġonca-veş dāġ-ı sīnemüz açalum / Gül gibi **keşf-i** rāza başlayalum

keşf itmek **[3]** açmak, meydana çıkarmak, göstermek

K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ derdini **keşf itme** sen deryā-yı ʿummān ol

G405/3 Esrāruñı **keşf eyleme** taḥṣīl-i mizāc it / Nūş eyle mey-i nābı ḥakīmāne ṭuyurma

G228/7 Esrār **keşfin itmek** için ṣofī Bāḳıyā / Başın muraḳḳaʿına çeker nitekim keşef

keşf-i rümūz itmek **[1]** sırlarını açmak/göstermek

G198/5 Henūz ġonca murāḳıb derūn-ı perdede gül / Ümīd bu ki **ide** ʿan-ḳarīb **keşf-i rümūz**

keşīde ṭutmak **[1]** çekmek ‖ uzak tutmak

G79/6 Her kim **keşīde ṭutmaya** destin o ṭurradan / Zinhār ġaflet eylemesün çoḳ żarar çeker

keştī **[3]** gemi

G316/2 Şarāb-ı laʿl-fām u zevrāḳ-ı zerrīni terk itdüm / Ben ol **keştī** ile ol āb-ı āteş-nākden geçdüm

G153/6 **Keştīde** bād-bān u ṣu içre ṣadef degül / Emvāc-ı baḥr-i eşküme deryā ḳulaḳ çeker

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb irdi diyü **keştī-i** hilāl / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

keştī-i bāde **[1]** şarap gemisi ‖ şarap kadehi

G352/6 Çıḳarsun **keştī-i bāde** kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun

keştī-i ṣahbā **[4]** şarap gemisi ‖ şarap kadehi;

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı **keştī-i ṣahbā** / Baturdı rūzgār āyīn-i ʿīşın bezm-i rindānuñ

G279/3 Yaḳan āb üzre āteş ṣanmañuz **keştī-i ṣahbāyı** / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan kenāre **keştī-i bāde** / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan

G117/2 **Keştī-i ṣahbā** keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı / Ṭutdılar ḳanlu gibi muḥkem resenler ṭaḳdılar

keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda (demişler) **[1]**

G444/3 Şarābı zevraḳ ile içmenüñ zamānı degül / Efendi **keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda**

kevākib [3] yıldızlar

K1/2 Ḫayl-i **kevākib** içre yanup meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre **kevākib** içre hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup dökdi **kevākib** erzen / Umaruz kʾola yine ʿīş u ṣafā mürġi şikār

kevkeb [6] yıldız

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken gökde yir **kevkeb** / İşigüñ cānibin gözler zehī ʿālī-naẓar **kevkeb**

G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir rūşen güher **kevkeb**

G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice ḫāl-i ruḫuñla baḥs̱ içün gelmiş meger **kevkeb**

G17/4 Ne ṭaşlar başdı seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna / Düşen altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer **kevkeb**

G17/5 Maḥabbet dāġı yaḳ sīneñde ferr-i devlet isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her **kevkeb**

kevkeb-i dürrī [1] parlak bir yıldız (diş bağlamında)

G120/4 Aġzuñ içre diş midür ya ġonca içre jāle mi / **Kevkeb-i dürrī** midür ya lüʾlū-yı lālā mıdur

kevkeb-i baḫt [5] talih yıldızı; 'talihi (nahs-ı sa'd) yıldıza isnad etmek eski bir telakkidir. Bizim şiirimize de geçmiştir.' farklı tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 463.

K12/13 Ṭāliʿuñla nice bir ceng ü cidāl ey Bāḳī / ʿĀḳıbet **kevkeb-i baḫtuñ** seni dīvāne çeker

G518/4 Umarın **kevkeb-i baḫtum** ire burc-i şerefe / Sīneye ol meh-i tābānı çekem hāle gibi

G546/9 Çerāġ-ı **kevkeb-i baḫtuñ** güneşden tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı

G168/1 **Kevkeb-i baḫtum** benüm bürc-i hilāl üstindedür / Āfitāb-ı ṭāliʿum her gün zevāl üstindedür

G197/3 **Kevkeb-i baḫtumuz** saʿīd olmaz / Çünki baḫt-ı siyāha mensūbuz

kevn ü mekān [5] varlık âlemi ‖ dünya

M1/III/7 Çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i **kevn ü mekān** idi / İḳbāl ü ʿizzet olmış idi yār ü hem-ʿinān

G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol şeh-i Ḫayder-şecāʿat şevḳine / ʿArṣa-i **kevn ü mekānı** geşt ider Düldül gibi

K9/2 Gün gibi tāc-ı devlet-i şāhī ṭulūʿ idüp / **Kevn ü mekāna** virdi żiyā āfitāb-vār

G122/10 Āsūde ẓıll-ı rāyet-i ʿadlinde kāʾināt / **Kevn ü mekāna** sāye ṣalan şāḫ-sārı gör

G288/2 **Kevn ü mekānı** şevḳ-i ruḫuñ şöyle ṭutdı kim / Ḫurşīdi kimse ẕerreye ṣaymaz mehi degül

Kevs̱er [3] 'Kimi hadislere göre cennette bir ırmak, kimine göre de Hz. Muhammed'in göğe çıkışında gösterilen ona özgü bir havuz; bazı kaynaklarda da suyu baldan tatlı, sütten ak, kaymaktan yumuşak, kardan soğuk olarak tanımlanmıştır. Bunu içen bir daha susuzluk duymazmış.' Bkz. AND 1998, s. 39; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 291-292; ayrıca bkz. 'çeşme-i Kevs̱er', 'ḥūr u Kevs̱er' md.

G365/3 Ḳanmaz şarāb-ı nāba lebüñ ārzū iden / Sīr-āb olur mı teşne-i **Kevs̱er** serābdan

G392/1 Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū **Kevs̱er** aña nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn

G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın **Kevs̱er** nebātın ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi

Kevs̱er ṣuyı [1] bkz. 'āb-ı Kevs̱er', 'şarāb-ı Kevs̱er' md.

G510/4 Kūyında revān eyledügüm eşk-i maḥabbet / **Kevs̱er ṣuyıdur** ravża-i Rıḍvāne ṣalındı

key **[3]**

1. hiçbir zaman

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre zebūn olma **key** ṣaḳın / Merdāne baṣ ayaġuñı meydāne er gibi

2. dâğ, yara

G514/4 Gül-istān-ı ġamuñdur ṣaḥn-ı sīne / Açılmış aḳ güldür penbe-i **key**

3. hükümdar

G514/1 Çemende lāle geydi efser-i **Key** / Elinde tāc u taḫt-ı Behmen-i dey

keyān **[1]** hükümdarlar

K1/13 Bālā-nişīn-i mesned-i şāhān-ı tāc-dār / Vālā-nişān-ı maʿreke-i ʿarṣa-i **Keyān**

keyd **[1]** hile, oyun

G366/6 Muḳayyed olma ey Bāḳī kemend-i **keyd-i** aʿdāya / ʿİnāyet Ḥażret-i Ḥaḳdan kerem Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

keyfe yuhyi'l-arża baʿde mevtihā **[1]** 'Allah yeri, ölümünden sonra nasıl diriltiyor' (Rûm 30/50); bkz. YILMAZ, s. 92.

G11/1 Nev-bahār irişdi vü gitdi şitā / **Keyfe yuhyi'l-arża baʿde mevtihā**

keyfiyyet **[5]** keyif, zevk, neşe (esrar ve şarap bağlamında) ‖ hal, durum

G12/4 Mest ü medhūşam velī ḥālī mey-i engūrdan / Laʿl-i nābuñ ḥāleti **keyfiyyet-i** müldür baña

G307/3 Ḳoyalum sāġarı zāhid saña hem-reng olalum / Bize **keyfiyyet-i** ṣahbā gibi bir ḥālet bul

G269/2 **Keyfiyyet-i** esrāra döşendi ẓürefā hep / Yārān ayaġın almada ḥayrān mey-i nābuñ

G523/1 Şarāb-ı bezm-i ġam ẕevḳın ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ **keyfiyyetin** benden süʾāl eyleñ faḳīr itdi

G405/2 Zinhār ṣaḳın mey yirine ḳanuñ içerler / **Keyfiyyetüñ** ol gözleri mestāne ṭuyurma

Keyḫusrev **[1]** Keykâvus'tan sonra tahta geçen eski Fars hükümdarı; yaşamı hakkındaki efsaneler ve Osmanlı şiirine yansıyış biçimi ile ilgili olarak bkz. TÖKEL, s. 221-229.

K7/21 Ṭāʿatinde bağlayup mānend-i **Keyḫusrev** kemer / Ḥākim-i Īrān ḳabūl-i pend-i pīrān eyledi

Keyḫusrev-i s̱ānī **[1]** zamanın Keyhüsrevi ‖ Sultan III. Mehmed

K14/32 Hemān oldur niyāzum senden ey **Keyḫusrev-i s̱ānī** / Ki gūş-ı hūşa mengūş eyle dürr-i pend-i pīrānı

Keyḫusrev-i Cemşīd-fer **[1]** Cemşid kudretli padişah ‖ Sultan Selim

G318/6 **Keyḫusrev-i Cemşīd-fer** Cemşīd-i Keyḫusrev-güher / Dārā-yı İskender-ẓafer İskender-i Dārā-ḥaşem

Keyḳubād **[1]** Şehname'de adaleti ile övülen hükümdar; bkz. TÖKEL, s. 227.

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem dād-ı **Keyḳubād** / Ḫışmuñ yanında luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

Keyvān **[4]** yedinci gökteki Zuhal (Satürn) gezegeni; fil üzerine oturmuş bir Hintli şeklinde minyatürleştirilmiştir; bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 341; ayrıca bkz. 'eyvān-ı Keyvān' md.

G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i bād-ı āhum / ʿĀleme lerze düşer günbed-i **Keyvān** ditrer

G375/4 İrüp şerefe saʿīd olurdı / Ḳul olsa eger o māha **Keyvān**

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı heftüme **Keyvān-ı** kühne-sāl / Oturmış idi niteki Hindū-yı pīl-bān

G318/7 Ḫurşīd-veş pür-nūr u fer Nāhīd-veş rūşen-güher / **Keyvān-ṣıfat** ʿālī-naẓar şāhenşeh-i encüm-ḥaşem

ḳıbāb **[2]** kubbeler; bkz. 'nüh ḳıbāb' md.

K2/48 Ne revādur fużalā ḳala **ḳıbāb** altında / Kim görüpdür k'ola deryāyı ḥabāb içre nihān

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl **ḳıbāb**-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

ḳıble **[17]** kıble (mukaddes mekân/makam bağlamında)

G116/3 İşigüñ Mescid-i Aḳṣāya mānend / Yüzüñ **ḳıble** ḳaşuñ miḥrāba beñzer

K6/10 Ḫān Murād ol kā'inātuñ **ḳıble-i** iḳbāli kim / Kaʿbe-i der-gāhına şāhān u dervīşān gelür

K7/31 Secde-gāh itsün cihāna ḫāk-i der-gāhuñ o kim / Āsitānuñ **ḳıble**-i iḳbāl-i şāhān eyledi

K9/8 Ol āsitānı **ḳıble-i** iḳbāl u baḫt olan / Sulṭān Meḥemmed aʿẓam-ı şāhān-ı tāc-dār

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur **ḳıble-i** ʿārif / Sücūduñdan ġaraż zīrā rıżā-yı Rabb-i aʿlādur

G212/5 Ebrū-yı ʿanberīn ile miḥrāb-ı dīndür / Ruḫsār-ı āteşīn ile ol **ḳıble-i** Mecūs

G278/1 Görmez işigi Kaʿbesin ol **ḳıble-i** cānuñ / Çöp düşdi meger kim gözine ḳıble-nümānuñ

G453/3 Ṭururlar **ḳıble-i** kūyına ḳarşu / Çemende servler ṣaf ṣaf namāza

G235/3 **Ḳıble-i** iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ

G333/1 Ṭapuñdur Kaʿbe-i ʿulyā-yı eṣḥāb-ı ṣafā **ḳıblem** / Ḳapuñdur Mescid-i Aḳṣā-yı erbāb-ı vefā **ḳıblem**

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Maʿmūruñdan aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden müntehā **ḳıblem**

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā **ḳıblem**

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā **ḳıblem**

G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe secde ḳılmaḳ cā'iz olmasa / Cihānda secde-gāh olmazdı kūy-ı Muṣṭafā **ḳıblem**

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem n'ola a Kaʿbem a **ḳıblem**

G333/7 Yüzüñ görüp n'ola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler müstecāb olur duʿā **ḳıblem**

G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin mihr-i ʿiẕāruñla göñül / **Ḳıbleye** ḳarşu ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ

ḳıble-nümā **[2]** pusula

G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup **ḳıble-nümā** mīli gibi / Ser-i peykān-ı ġamuñda ten-i ʿuryān ditrer

G278/1 Görmez işigi Kaʿbesin ol ḳıble-i cānuñ / Çöp düşdi meger kim gözine **ḳıble-nümānuñ**

ḳıdem **[2]** Allah (varlığının başlangıcı olmaması yönüyle)

K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı pertev-i nūr-ı **ḳıdem** gibi / Rūşen cemālüñ āyīnesi ṣubḥ-dem gibi

G349/2 Olur ḳābil-i feyż-i nūr-ı **Ḳıdem** / Güneş gibi āyīnesi pāk olan

ḳıl **[1]** saz teli; bkz. TS. C. IV, s. 2479; çengin dokuz 'kıl'ının işlevleri için bkz. ÖZTUNA, s. 66. ('çeng' md.)

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i cānuñ / Şol çengdeki naġmeye beñzer **ḳıl** içinde

ḳıl ḳadar **[1]** hiç

G250/6 Yolında nāfe-ṣıfat ḳıldı terk-i ser Bāḳī / Teraḥḥum itmedi miskīne **ḳıl ḳadar** zülfüñ

ḳıl ḳalem **[2]** eski ressam ve minyatür sanatçılarının kullandıkları ince samur fırça; farklı tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 292-293; PAKALIN, C. II, s. 266; YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 39.

G310/3 Nazenīn ebrūlaruñ ḥaḳḳā ki ḳılmış **ḳıl ḳalem** / Ḥüsnüñi şol dem ki taṣvīr itmiş üstād-ı ezel

G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış anı ḳudret kātibi / **Ḳıl ḳalemle** ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruḫsār üstine

ḳılāde **[1]** gerdanlık

K21/23 ʿArūs-ı dehre s̱enāñı benem **ḳılāde** ḳılan / Güher edā-yı girān-māye rişte ince ḫayāl

ḳılıc **[6]** bkz. 'muraṣṣaʿ ḳılıc', 'yalıñ ḳılıç' md.

K2/25 Ser-i aʿdāñı boyar ḳana dem-ā-dem **ḳılıcuñ** / Anlara ḫalḳ anuñ'çün didiler sürḫ-serān

G174/4 Yügrük atuñ **ḳılıcuñ** keskin didüm / Gāh tīġın geh semendin gösterür

G502/5 Ten-i Bāḳīyi ser-ā-pā **ḳılıcuñ** pārelese / Şöyle va'llāhi begüm cānına minnetler idi

Mtl 9 Kesdi ʿırḳın Ḳarġa-zādedür diyen düşmenlerüñ / Zāġlanmış bir **ḳılıçdur** Bāḳıyā şiʿrüñ senüñ

K2/60 **Ḳılıcuñ** üstün ola niteki tīġ-i ḫurşīd / Sāye-i salṭanatuñda ola āsūde cihān

kılıç kuşanmak; bkz. 'ġayret kemerini kuşanmak' md.

M1/VIII/6 Ġayret kemerlerini ḳuşandı **ḳılıç** gibi / Aldı Ḥiṣārı virdi Ḫudā fetḥ ü nuṣreti

ḳılıçdan geçürmek **[1]** öldürmek

K1/23 Tīġuñ ʿadem diyārına rūşen ṭarīḳdur / Aʿdā-yı dīni ṭurma **ḳılıçdan geçür** hemān

ḳılıçlar ṭutmak **[1]** kılıç çekmek

G35/2 Devrüñde güle niçün olur bende benefşe / Üstine **ḳılıçlar mı ṭutar** sūsen-i āzād

ḳıpḳızıl deli **[1]** azgın deli; bkz. LO, s. 238. ('kızıl deli' md.)

G53/4 Lāle çemende başı açuḳ **ḳıpḳızıl deli** / Sevdā-yı ḫāl-i yār ile muḫtel dimāġı var

ḳıpḳızıl dīvāne **[1]** azgın deli

G18/4 Ḥasret-i cām-ı lebüñ şol deñlü teʾs̱īr itdi kim / **Ḳıpḳızıl dīvāne** mey baş açuḳ abdāluñ ḥabāb

ḳırāb **[1]** kılıç kını

M1/V/7 Yād eylesün hünerlerüñi ḳanlar aġlasun / Tīġuñ boyınca ḳaraya batsun **ḳırābdan**

ḳırān itmek **[1]** yakınlaşmak ‖ iki yıldızın bir araya gelmesi

G150/5 ʿİẕār-ı yār ʿaraḳ-nāk olınca ey Bāḳī / Görenler **itdi** ṣanur māh ile **ḳırān** ülker

ḳırān olmak **[1]** kıyasıya savaş olmak, birbirlerine girmek ‖ iki yıldızın bir araya gelmesi

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice **ḳırān ola**

ḳırılmak **[1]** kırılmak ‖ helâk olmak, telef olmak, ölmek; bkz. TS. C. IV, s. 2508.

G103/2 Ṣaḥn-ı çemende şöyle **ḳırıldı** zücāc-ı yaḫ / Seng-i felāḫan urdı meger aña lāleler

ḳırmak **[1]** koparmak ‖ 'ipini kırmak' savuşmak, kaçıp gitmek

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin **ḳırmaz** / Kesilmek var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

Ḳırım ḫānı **[1]** 'ḫāḳān-ı Türk-istān' paralelliğinde

K6/13 Āsitānı ḫākini ḳıldı **Ḳırım ḫānı** ḳonaḳ / İrte bir gün seyr idüñ ḫāḳān-ı Türk-istān gelür

ḳırḳ sekiz gün **[1]** Kanunî'nin öldüğünün gizlendiği zaman dilimi

M1/VIII/4 Ḫalḳ-ı cihāna **ḳırḳ sekiz gün** ṭuyurmayup / Bir hafta ḳıldı ġayrılar ancaḳ bu ḥāleti

ḳırma yazı **[1]** farklı farklı hat çeşitlerinin daha süratli ve kolay yazılabilecek tarzda basitleştirilmiş biçimi, 'Divanî kırması', 'Nesih kırması' vb. (rakibin dişlerini anlatma yönüyle)

G273/3 **Ḳırma yazıyla** raḳībüñ dişleri vaṣfın yazup / Nusḫa-i çeşmi sevādın pür-ġubār itsem gerek

ḳırmızı gül yaprağı **[1]** 'zebān' paralelliğinde

G450/2 Aġzuñ içre ey leṭāfet gül-sitānı ol zebān / **Ḳırmızı gül yapraġıdur** ġonca-i sīr-ābda

ḳırmızı dībā **[1]** telli al dibâ; bkz. KOÇU, s. 89.

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod **ḳırmızı dībā** geyer / Rezm-gāhuñ tā mehābet göstere küffārına

ḳırmızı ḳaranfül **[1]** 'tāze dāġ' paralelliğinde

G156/2 Dir gören tāze dāġı başumda / Ne güzel **ḳırmızı ḳaranfül** olur

ḳısmet **[2]**

1. ezel günü (rūz-ı ezel)

G216/6 **Ḳısmetde** tīr-i ʿaşḳun Bāḳīye oldı rūzī / Sehm-i saʿādet ol gün ol dil-figāre düşmiş

2. nasip, pay

G519/4 Gedāya **ḳısmet-i** rūz-ı ezelden / Leked-kūb-ı melāmetdür degen pāy

ḳısmet olmak [1] taksim olunmak, paylaştırılmak

G173/2 Belā ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde **ḳısmet olduḳda** / Ṭabībüm derd-i hicrānuñ dil-i bīmāre düşmişdür

ḳıṣṣa [6]

1. olay, macera

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin be ṣofī ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen **ḳıṣṣadur** sevmek sevilmek māteḳaddemden

G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / Ḥüzn içre ḳomaz **ḳıṣṣayı** iḫvāne ṭuyurma

2. hikâye

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʿiẓ / Mufaṣṣal **ḳıṣṣa** başlarsın ġarīb efsāne söylersin

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa libās-ı āl ile / **Ḳıṣṣa-ı** rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

G317/4 Māhdan māhīye dek ṣaldı cefā ḳullābın / **Ḳıṣṣa-i** ġuṣṣa-i zülfüñ ne dırāz eyleyelüm

3. söz ‖ hikâye

K20/44 Duʿāya başla dırāz itme **ḳıṣṣayı** Bāḳī / Ki fehm olındı muḥaṣṣal muʿayyen oldı meʾāl

ḳıṣṣa-i Dārā [1] Dârâ’nın ibretlik öyküsü

G299/5 Devlet-i dār-ı cihān devr-i zamān ey Bāḳī / Pāy-dār olmaduġın **ḳıṣṣa-i Dārādan** bil

ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūn [1] Leyla ve Mecnun hikayesi

G538/1 Ṣaçuñ sevdāsı şeydā ideli ben zār u maḥzūnı / Unutdı ḫalḳ-ı ʿālem **ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı**

ḳış basmak [1] kış bastırmak

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / Geldi **ḳış baṣdı** velīkin virmedi aṣlā emān

ḳış ḳıyāmet [1] karlı fırtınalı soğuk hava

K21/6 Cihānı berf ile yaḫ ṭutdı **ḳış ḳıyāmetdür** / ʿAceb mi yir yüzine çıḳsa hep defāʾin-i māl

ḳışı yazı geçmek [1] yılları geçmek

G161/6 Yār Bāḳīyle ne hem-ḫāne ne hem-rāh-ı sefer / Derd-mendüñ bu recālarla **ḳışı yazı geçer**

ḳıṭār [1] katar ‖ saf, sıra

G303/2 Zāhid ne lāzım ehl-i dile kīne-i şütür / Gir bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de **ḳıṭāre** gel

ḳıya baḳış [1] hiddetli/ sert/öldürücü bakış; bkz. TS. C. IV, s. 2526-27. (‘kıya’ ve ‘kıya bakmak’ md.)

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ es̱er ey şūḫ-ı sengīn-dil / **Ḳıya baḳışlaruñdan** añlanur ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

ḳıyām [1] ayakta kalma ‖ devam etme, sürme

K20/45 El aç duʿā-yı **ḳıyām-ı** ḫıyām-ı devletine / Yiter uzandı bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl

ḳıyām eylemek / itmek [5]

1. ayağa kalkmak (saygıdan dolayı)

K1/34 Ḳıldı sücūd ḫaddüñe ḳarşu gül ü semen / **İtdi ḳıyām** ḳāmetüñe serv-i būstān

G398/1 **Ḳıyām itdi** çemende yāre ḳarşu / Çenār u ʿarʿar u şimşād ḳamu

G468/6 **Ḳıyāmı** ḳāmet-i bālāña **eyler** / Anuñʾçün mescide girmez menāre

2. ayaklanmak, kendini bulmak

K23/29 Ḫāk-i derüñ sücūdın ider bir fütādedür / Luṭf eyle dest-gīri ol **itsün** biraz **ḳıyām**

3. ayakta kalmak, devam etmek

G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim **ḳıyām itsün** / Felekler saḳfı ṭurduḳça binā-yı ʿömrüñ erkānı

ḳıyāmet [2] bkz. 'ḳaddi ḳıyāmet', 'ḳış ḳıyāmet' md.

1. felaket, yaygara

G348/1 Şimdi bildürdi cihāna ġamzeñ āfet neydügin / ʿĀleme gösterdi ol ḳāmet **ḳıyāmet** neydügin

2. kıyamet günü (devamlı gündüz olması yönüyle)

Mtl 19 N'ola mūdan es̱er olmasa hīç ol serv-ḳāmetde / Şeb olmaz hep ser-ā-ser rūz olur dirler **ḳıyāmetde**

ḳıyāmete dek [1] kıyamete kadar ‖ sonsuza kadar

M1/IV/5 Gül ḥasretüñle yollara ṭutsun ḳulaġını / Nergis gibi **ḳıyāmete dek** çeksün intiẓār

ḳıyāmet ḳoparmak [1] ortalığı birbirine katmak

G346/2 Ḳāmetüñ nice **ḳıyāmet ḳoparup** eṭrāfa / Ne ḫaberler ṣalına serv-i ḫırāmānuñdan

ḳıyāmetler ḳopmak [1] felaketler gelmek, yaygaralar kopmak

G166/1 Ḳaçan kim nāz ile reftār iderler serv-ḳāmetler / **Ḳopar** ʿāşıḳlaruñ başına ol demde **ḳıyāmetler**

ḳıyāmet-zamān [1]

G198/2 Ne ḫūb-dem ne **ḳıyāmet-zamān** olur bu kim / Nücūm indi yire yir yüzine çıḳdı künūz

ḳıyās eylemek/itmek [6]

1. mukayese etmek, karşılaştırmak

K24/43 Naẓm-ı eşḫāṣa **ḳıyās eyleme** Bāḳī şiʿrin / Ola mı her giyeh-i ḫuşke ber-ā-ber sünbül

G125/1 Hele ben şöyle **ḳıyās eylerin** ey ġayret-i ḥūr / Kūyuña nisbet ola gül-şen-i cennetde ḳuṣūr

G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it gūşe-i gül-zārı gör / Ḥalḳa-i zülfin **ḳıyās it** ṭabla-i ʿaṭṭārı gör

G275/1 Elemin Ḳaysa **ḳıyās itme** dil-i maḥzūnuñ / ʿAḳlı yoġ idi ne derdi var idi Mecnūnuñ

G64/2 **Ḳıyās eyler mi** Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā artar

2. hayal etmek, farzertmek

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / Var **ḳıyās it** vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

ḳıymamak [1] esirgememek, acımamak

Mtl 8 **Ḳıymaduñ** sākin-i kūyuñ olana peykānuñ / Bir içim ṣu ile aġırlamaduñ mihmānuñ

ḳıymet [10]

1. bedel, karşılık

K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir ṭaşına **ḳıymet** / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā

G417/5 Cihāna tā ebed zīnet vire bu gevher ey Bāḳī / Aña **ḳıymet** olur mı devlet-i dünyā-yı deh-rūze

G522/1 **Ḳıymet** gerekse ḳavlüñe dürr-i Necef gibi / Bīhūde yire açma dehānuñ ṣadef gibi

G4/5 Rifʿatde āsmāna deger āsitānesi / **Ḳıymetde** naḳd-i encüm irişmez aña bahā

2. değer

K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi **ḳıymeti** ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim **ḳıymet-i** gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

K25/28 Bir olur mıydı bu gün **ḳıymet-i** ehl ü nā-ehl / Nāḳıd-ı çarḫ eger eylese teşḫīṣ-i ʿayār

G98/1 Laʿlüñ ḳatında **ḳıymet-i** gevher şikest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G473/1 Lebüñden lez̠zet-i şekker şikeste / Sözüñden **ḳıymet-i** gevher şikeste

3. fiyat, bedel

K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber **ḳıymetin** būy-ı gül erzān eyledi

ḳıymetini bilmemek **[1]** değerini bilmemek

G383/3 Dostum her seng-dil **bilmez** dehānuñ **ḳıymetin** / Cāna baṣ ol ḫātem-i gevher-nigīnüñ minnetin

ḳızarmak [9]

1. kızarmak

K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger āteş-i raḫşān görse / **Ḳızara** aḫker-i sūzān nitekim dāne-i nār

K19/48 Ṣararup miḥnet ile beñzi **ḳızarmış** çeşmi / Var ise baḫt-ı siyeh-kāruma aġlar ḫātem

1.1. dāġ veya yaraların kızarması

G489/3 Ḳarardı mühre-i dāġum **ḳızardı** şerḥalarum / Bu cism-i zerd baña cāme-i se-reng oldı

G335/5 **Ḳızardı** göz gibi nār-ı ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum

1.2. kızarmak ‖ utanmak ‖ kızarıp bozarmak

G343/5 Görüp bu dürlü dürlü naẓm-ı pāküm şermden Bāḳī / **Ḳızardı** pençe-i mercān bozardı lüʾlū-yı ter hem

1.3. yüzü veya yanakları kızarmak

G215/4 Yine ol ġonca-leb bülbüllerüñ ḳanına girmişdür / Güzellik var bu gün ġāyet **ḳızarmış** al al olmış

G9/4 **Ḳızarup** ruḫları gül-gūne-i tāb-ı mülden / Şuʿle-i sāġar-ı mey destine yaḳmış ḫınnā

G205/1 **Ḳızarur** bādeden ol nergis-i mestāne biraz / Mey-i nāb içse gözi māʾil olur ḳana biraz

G59/5 Sāḳıyā gül-gūne-veş gel bāde-i gül-gūnı sür / Lāle-reng olsun **ḳızarsun** ol iki ruḫsāreler

ḳızıl altun [1] çil para; bkz. PAKALIN, C. II, s. 277.

G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā **ḳızıl altunı** yandurmış

ḳızıl dīnār [1] kızıl altın

G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi görenler rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur eşküm **ḳızıl dīnārdur** dāġum

ḳızıl elma [1] Osmanlı Türkleri tarafından Roma'ya verilen ad; bkz. PAKALIN, C. II, s. 278. ‖ kırmızı elma (ayva, Bozdoğan armudu bağlamında)

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen yimişdür boz doġanı kim / **Ḳızıl elmadan** eyvā ḳopdı nā-geh işidüp anı

kibrīt [1] kükürt; Saadettin Nüzhet Ergun, Bakî Divanı'nda; Tahir Olgun, Bakî'ye Dâir'de 'kibrītini dökerdi' olarak tespit etmişlerdir.

K23/3 **Kibrītini** degürdi şafaḳ nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola ẓalām

kibrīt-i aḥmer [2] eski 'ilm-i kimya' terimi; toğrağı altın yaptığına inanılan iksir

G50/5 Zer-i ḫāliṣ gibi rengīn olup gitmekde eşʿāruñ / Elüñde ḫāme ey Bāḳī meger **kibrīt-i aḥmerdür**

G95/3 İbrīḳ-i zerden sāḳıyā laʿl-i müẕābı ḳıl revān / Altun olur işüñ hemān **kibrīt-i aḥmer** kendidür

kibriyā [4] ulu, yüce; bkz. 'cenāb-ı Kibriyā' md.

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya baġlandı ṭınāb-ı **kibriyā** / Çarḫdan aʿlā ḳurıldı sāye-bān-ı maʿdelet

G214/7 Biñ ḥicāb-ı **kibriyā** ardında göstermez yüzin / Kendüyi gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān gizlemiş

M1/VII/6 Vardı peleng-i kūh-ı veġā ḫᵛāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı **kibriyāda** ṭuran nerre şīri gör

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i eyvān-ı ḳaṣr-ı **kibriyā-yı** salṭanat

kifāyet eylemek [1] yetmek, kâfi gelmek

G38/6 Bāḳī **kifāyet eyler** işāret efendüñe / Maḫlaṣ yerine yazdurasın aḫlaṣuʾl-ʿibād

ḳīl u ḳāl [3]

1. boş/ esassız söz

G168/2 Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline vaṣl iẓhār idüp / Derd ü ġam şerḥinde ṭabʿum **ḳīl u ḳāl** üstindedür

2. dedikodu

G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥsinde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ **ḳīl ü ḳāli** şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

2.1. miyān u leb paralelliğinde

G207/4 Vaṣf ideli miyān u lebin ol perī-veşüñ / Nāzük ḫayāl ile añılur **ḳīl ü ḳālümüz**

kilk **[8]** kamış kalem

K1/3 Dest urmış idi **kilk-i** şihāba debīr-i çarḫ / Ṭuġrā-nüvīs-i ḥükm-i Ḫudāvend-i ins ü cān

K3/17 Buḫār-ı baḫūrıyla ʿālem dimāġın / Ḳılupdur muʿaṭṭar o **kilk-i** muʿanber

K20/17 O kim debīr-i ezel çekdi **kilk-i** ḳudretle / Şerīf nāmına tevḳīʿ -nāme-i iḳbāl

K26/26 Ebr-i nīsān gibi bu **kilk-i** güher-bārına / Eyledi gūş-ı cihānı ṣadef-i dürr-i s̱emīn

G118/4 Ney-şeker vaṣf-ı lebüñ yazduġum işitdi meger / Ki kemer-beste-i **kilk-i** şeker-efşānumdur

G504/5 Bāḳī ṣarīr-i **kilk-i** bedāyiʿ-nigārdur / Şeh-bāz-ı dest-i fikretümüñ ṣīt-i şeh-peri

M3/II/7 **Kilk-i** üstād-ı ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i eyvān-ı ḳaṣr-ı kibriyā-yı salṭanat

G540/2 **Kilk-i** āhum yazarsa sūz-ı dili / Dutışur nüh sipihrüñ evrāḳı

kilk ü mürekkeb **[1]** kalem ve mürekkep (‘ʿūd u ʿanber’ paralelliğinde)

K3/18 Zamān-ı kitābetde **kilk ü mürekkeb** / Elinde olur var ise ʿūd u ʿanber

kīmyā **[3]** iksir; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 294-295.

G218/2 Bir secde ile ḳıldı ruḫ-ı āfitābı zer / Ḫāk-i cenāb-ı dost ʿaceb **kīmyā** imiş

G60/7 **Kīmyādur** Bāḳıyā ḫāk-i cenāb-ı mey-fürūş / Āsitānı ḫidmetinden ḳaçma bir devletlüdür

M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından tūtiyā-yı çeşm-i baḫt / Ḫāk-i pāyı cevherinden **kīmyā-yı** salṭanat

kīn itmek **[1]** kinlenmek, kin tutmak

K26/23 Kime **kīn itdi** yine çīni var ebrūlaruñuñ / Olmış ol çeşm-i ġazālānelerüñ āhū-yı Çīn

kināyet **[1]** kinaye

K27/12 Zülālinden ʿibāretdür nesīminden **kināyetdür** / Ṣafā-yı çeşme-i Kevs̱er hevā-yı Cennetüʾl-meʾvā

kīne-i peleng **[1]** kaplan kini

M1/I/4 İnsān odur ki āyīne-veş ḳalbi ṣāf ola / Sīneñde nʾeyler ādem iseñ **kīne-i peleng**

kīne-i şütür **[1]** deve kini

G303/2 Zāhid ne lāzım ehl-i dile **kīne-i şütür** / Gir bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de ḳıṭāre gel

kirām **[1]** cömert kimseler, kerem sahipleri ‖ şerefli ve ulu kimseler

K23/33 Luṭfuñ zülālin eyle ʿaṭā teşne-dillere / Ey menbaʿ-ı mekārim ü ser-çeşme-i **kirām**

Kirdigār **[2]** Allah

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ ola reh-ber ü refīḳ / Tevfīḳ-i Rabb-i ʿizzet ü teʾyīd-i **Kirdigār**

M1/III/8 Ser-keşlik itdi tevsen-i baḫt-ı sitīze-kār / Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı **Kirdigār**

Kirmānī **[1]** Şemseddin Kirmanî (öl. 1384) Buharî şarihi olmasıyla ünlü muhaddis

K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın nice şerḥ ide **Kirmānī**

kirpüg **[1]** kirpik

G42/3 Yiter **kirpügüm** kūy-ı ʿaşḳuñda cārūb / Üzilsün kesilsün hemān rīş-i zāhid

kirpügine ṣalındurmamak **[1]** itibar etmemek, değer vermemek; bkz. TS. C. III, s. 1834. ('gözüne salındırmamak' md.)

K18/47 Degme bir gevheri **kirpügine ṣalındurmaz** / Göreli laʿl-i revān-baḫşuñı çeşm-i ḫūn-bār

kīse **[1]** kese, torba

G130/6 Bir **kīse** içre lāle bu gün bezm-i bāġda / Ġayb itdi jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār

Kisrā/Kisrī **[4]** bkz. 'tāc-ı Kisrā', 'ṭāḳ-ı Kisrā' md.

1. hükümdar

G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı / Nice **Kisrā** geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı ḳalmadı

1.1. hükümdar ‖ Nuşirevân (Kisrâ lakabının ilk defa verilmesi ve adaletiyle ünlü olması yönüyle); bkz. TÖKEL, s. 242-247.

G88/1 ʿAdl ile faṣl-ı nev-bahār **Kisrī-i** nām-dārdur / Taḫt-ı zümürrüd üzre gül Ḫusrev-i kām-kārdur

G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i **Kisrī-i** bahār / Zencīr-i ʿadl çekdi çemen-zāra cūy-bār

K2/28 Saña **Kisrīyi** ʿadāletde muʿādil ṭutsam / Fażladur sende olan devlet-i dīn ü īmān

kisrī-i ʿadl ü reʾfet **[1]** merhametli ve âdil hükümdar ‖ Kanûnî Süleyman

K1/14 Cemşīd-i ʿīş ü ʿişret ü Dārā-yı dār u gīr / **Kisrī-i ʿadl ü reʾfet** ü İskender-i zamān

kisvet **[2]** bkz. 'tāc u kisvet'

1. elbise

M4/I/2 Bir libās-ı fāḫir olmaz cisme ol **kisvet** gibi

2. kılık kıyafet

G360/3 Nihānī ʿişrete mānīʿ degüldür **kisvet** ey zāhid / İçerler bunda ʿārifler ṭoluyı tāc-ı Edhemden

kīşden çıḳarmak **[1]** dinden çıkarmak ‖ ok kuburu

G471/3 **Kīşden** çoḳ **çıḳarduñ** ey ḳaşı ya / Oḳ gibi bāri atma yābāne

kişi **[7]** adam, insan, kimse; bkz. TS. C. IV, s. 2579.

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse **kişi** meyi ḳatı mest olur

G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan **kişi** yārāne incinmez

G394/2 Pādişehseñ terk-i tāc u kisvet itmekdür yoluñ / Pādişāh olmaz **kişi** başında bir tāc olmadan

G471/2 Ṭālib-i şemʿ-i vaṣl olınca **kişi** / Oda yanmaḳdan aña pervāne

G517/1 Cevr ile terk ider mi **kişi** şehr-i yārını / Lāyıḳ mıdur ki terk ide ḳul şehriyārını

Kt11/1 Şāʿir olup **kişi** söz söylemege ey Emrī / Bizdeki ṭabʿ gerek sencileyin gūl olmaz

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ cihān mülkinde buldum şād-mān oldum / **Kişi** ġurbet diyārında idermiş āşināդan ḥaẓ

kişver **[4]** ülke; 'şāh-ı kişver', 'şeh-i kişver', 'heft kişver' md.

G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña **kişver-i** suḫan / Geçdüm serīr-i naẓma bu gün ḫusrevāne ben

G86/3 Yaḳdılar dil **kişverin** cevr ile tālān itdiler / Dil-berān-ı şūḫ u şehr-āşūb u şūr-engīzler

G320/5 Ṣalup şemşīr-i naẓm-ı āb-dārı dehre Bāḳī-veş / Belāġat **kişverin** ey pādişāh-ı kām-yāb açdum

G79/3 Dil **kişverini** ol yürüyişler ḫarāb ider / Ḳaddüñ nihāli rāyet-i fetḥ ü ẓafer çeker

kişver-güşā **[1]** ülkeler açan/fetheden

M3/II/3 Çeşme-sār-ı sebze-zār-ı devletinden reşḥadur / Āb-ı rūy-ı ḫançer-i **kişver-güşā-yı** salṭanat

kitāb **[5]**

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif hem-nişīnüñ merd-i ʿārif ḳıl / Açılma ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna **kitāb-āsā**

G429/3 Ḳan içmek ola bāde-i gül-gūn içilmeye / Mollā-yı ʿaṣr böyle mi görmiş **kitābda**

G469/3 İnkār itme ṣofī şarābuñ menāfiʿin / Üstād-ı ḥikmet öyle buyurmış **kitābda**

G14/3 Naḳş-ı ḥüsn-i ḫaṭuñla ṣafḥa-i dil / Bir muṣavver **kitābdur** gūyā

G121/3 Cān u dil baḥs̱-i **kitāb-ı** ʿaşḳda bülbülleri / Ġonca-veş söyletmeyüp dem-beste vü deng itdiler

kitāb-ı Gül-sitān [1] Gülistan kitabı; Şeyh Sadî'nin dünyaca ünlü eseri

G390/4 Erġavānī cāmeñ içre oldı cismüñ ey perī / Erġavānī cild ile gūyā **kitāb-ı Gül-sitān**

kitāb-ı ḥüsn [1] güzellik kitabı; bkz. 'ḥüsn kitābı' md.

G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış **kitāb-ı ḥüsnüñ** egerçi kenārını

kitāb açmak **[1]** fal bakmak için Kur'an-ı Kerim, Mesnevî, Hafız Divanı'nı rastgele açarak çıkan şiiri yorumlama; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 207-208.

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ niḳāb açdum / ʿAceb ferḫunde geldi fāl-i aḥvālüm **kitāb açdum**

kitāb itmek [1]

G259/5 Ṣaçı kelāmın o deñlü uzatduñ ey Bāḳī / İki ṣaḥīfe yiri başḳa bir **kitāb itdüñ**

kitābet [1] yazma, kaleme alma

K3/18 Zamān-ı **kitābetde** kilk ü mürekkeb / Elinde olur var ise ʿūd u ʿanber

ḳo! **[6]** bırak!

G87/5 Menʿ eyleme yanuñca sürinsün **ḳo** sāye-vār / Bāḳī ḳuluñ da pādişehüm bir fütādedür

G282/5 Künc-i ġamda **ḳo** aġlasun Bāḳī / Yār sevmek anuñ nesine gerek

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ **ḳo** yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

K11/4 **Ḳo** emvāc-ı belā gelsün naṣībin rūzgār alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol

G147/10 **Ḳo** şiʿri Bāḳıyā dāʾim niyāz it / Duʿāʾ-i devlet-i sulṭān ehemdür

G396/4 **Ḳo** cengi çeng-i ʿaşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey vāʿiẓ / Ne raʿnā söyler ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

ḳomak [44] bkz. TS. C. IV, s. 2619-26.

1. bırakmak, vazgeçmek, terketmek

G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i suḫandur nizāʿı **ḳo** / İlzām iderler itme ṣaḳın iltizām baḥs̱

G35/6 İbrāmı gel ey sāḳī-i gül-çihre **ḳo** sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol şūḫ-ı perī-zād

G289/7 Bāḳī ḫıṣāl-i merdüm-i nāḳıṣ-vücūdı **ḳo** / İnsān-ı kāmil olmaġa saʿy eyle ādem ol

G404/3 Gūş ṭutup münāfıḳa cevri **ḳo** yār-ı ṣādıḳa / Dil-ber odur ki ʿāşıḳa müşfik ü mihrbān ola

G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı **ḳo** göñül gel / Neng ile nām ṣıġmaz ʿaşḳ ile bir arada

G31/4 Mecnūnı gör ki ḳomadı ʿaşḳını Leylīnüñ / Nāmūs u nengi **ḳodı** vü terk itdi taḫt u tāc

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i gül yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş **ḳodı** yir yir lāle

G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin dīde-i aʿdāya küḥl itdi / Ne Tebrīzin **ḳodı** ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

G267/4 Bend-i fürḳatde **ḳoma** bendeñi āzād eyle / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz efendi ḳuluñ

G319/5 Cānum özenür kim ḳomaya şīşede Bāḳī / Meclisde didüm ben de görince **ḳoma** cānum

K18/48 **Ḳoma** Bāḳī ḳuluñı cürʿa-ṣıfat ayaḳda / Dest-gīr ol aña ey dāver-i ʿālī-miḳdār

K19/51 **Ḳoma** ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / Elde ḫoş yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem

G31/4 Mecnūnı gör ki **ḳomadı** ʿaşḳını Leylīnüñ / Nāmūs u nengi ḳodı vü terk itdi taḫt u tāc

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum **ḳomadı** dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten ney gibi her ān ditrer

G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān ṣaġ olsun / Ġayra minnet **ḳomadı** himmet-i bī-hem-tāsı

G319/5 Cānum özenür kim **ḳomaya** şīşede Bāḳī / Meclisde didüm ben de görince ḳoma cānum

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ **ḳomaz** raġbet sipihrüñ ẕerrece / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına

G93/4 **Ḳomadı** dilde ġıll u ġış mey-i nāb / Ne güzel ḫāṣıyetlü şerbet olur
G73/3 İltifat-ı ḥāl-i dervīşe ʿulüvv-i şān **ḳomaz** / Hep bilür aḥvāli şāh-ı kām-rān bilmezlenür
G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde **ḳomaz** āb-ı firāvān ġıll u ġış
G265/4 Raḳīb yanını tenhā **ḳomaz** ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur ḳarşusında āh o köpek
G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / Ḥüzn içre **ḳomaz** ḳıṣṣayı iḫvāne ṭuyurma
G420/5 Devr-i zamāne cünbişi nā-dānlıḳ üzredür / Nā-dān **ḳomaz** ki merdüm-i dānā ḥużūr ide
G338/1 Şeb-nem gibi ṣaçılsun **ḳoñ** eşk-i firāvānum / Güller gibi açılsun tek ġonca-i ḫandānum
G1/5 Zer ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan naḳdi **ḳoya** sāġare cānā
K20/13 Gelüñ bu fikri **ḳoyalum** tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne niçün ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl
G519/1 **Ḳomaz** ser-keşligin bu nefs-i ḫod-rāy / Müdārā eyleseñ vay itmeseñ vay
G281/4 Ey ʿāşıḳān-ı ġam-zede ʿīş u ṣafāyı **ḳoñ** / Kūy-ı belāda her biriñüz bir mekān ṭutuñ
G447/4 Sīnemde zaḫmuñ içre olan penbe-i fetīl / Ol yāsemīne döndi ki **ḳorlar** ḳaranfüle
G307/3 **Ḳoyalum** sāġarı zāhid saña hem-reng olalum / Bize keyfiyyet-i ṣahbā gibi bir ḥālet bul
G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe **ḳoydı** çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle
G403/3 ʿĀḳil odur ki şimdi **ḳoyup** pend-i nāṣiḥi / ʿĪş u tanaʿʿum eyleye ḳavl-i ḥakīm ile
G475/5 Bāḳī-i ḫaste-dili derd ile dermānde **ḳoyup** / Ġayrı derdine devā eyleme iḥsān eyle
G82/1 Göñül her naġme **kim** çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / **Ḳoyup** elden felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler
G166/3 **Ḳoyup** nāmūs ile ʿārı düşüp kūy-ı ḫarābāta / Yürür çāk-i girībān olup erbāb-ı melāmetler
G361/3 **Ḳoyup** tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʿiẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın ġarīb efsāne söylersin
G412/4 **Ḳoyup** ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde

2. koymak

K25/13 **Ḳodı** bir pāre yaḫı ṭās-ı zer-endūda felek / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār
G512/2 Şemʿ-dān süfresidür hāle degüldür görinen / **Ḳodılar** encümen-i ʿaşḳa çerāġ-ı ḳameri
K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ baġrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa **ḳomış** gögsine aḫger ḫātem
K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında çarḫ-ı şuʿbede-bāz / **Ḳoyınca** mühre-i mihri güm eyledi fi'l-ḥāl

3. sokmak

G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / Bir avuç berg-i gül-i ter **ḳoydı** gūyā ḳoynına

4. büründürmek, giydirmek

G470/4 Fāḫir libāsa **ḳoydı** eşcār-ı bāġı devrān / Bādām-naḳşī kemḫā geydürdi erġavāne

5. taşımak

K8/4 Ḥamā'il gibi dā'im dāġ-ı derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / **Ḳosun** baş üstine dirse n'ola va'llāhi cān üzre

ḳoyup gitmemek [1] bırakıp gitmemek

G453/2 Maḳāmın āsitān-ı yār idenler / **Ḳoyup gitmez** Ṣıfāḥān u Ḥicāza

ḳol [6] kol ‖ el

G467/7 Kemer eylerdi **ḳolın** ince bilüñe Bāḳī / Girmese ḫançer-i ḫūn-rīzüñ eger araya
G337/9 **Ḳolında** şāhid-i baḫtı görince ol şāhı / Şikāra pençe uran arslana beñzetdüm
G508/4 Zībā yaraşur ḫilʿat-i nāz o boyı serve / İki **ḳolumı** ḳılsam aña bil ṭolaması
G425/2 ʿĀşıḳ-ı bī-dil ruḫ-ı zerd ile yaṣdansun **ḳoluñ** / Yaraşur zerrīn ḥamā'il sāʿid-i sīmīnüñe
G27/5 Meger başuñ ser-i kūyında ṭop olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā **ḳoluñda** çevgān olmaġa bāʿis̱
G266/3 Devr-i ġamzeñde senüñ kimseye ḫançer çekmez / **Boynuma alurın** ey şūḫ-ı dil-ārā ḳoluñ

ḳola ḳanlu elifler yazmak [1] kola elif çekmek

G529/5 Ḫāṣiyyet ile yāre yaḳīn itmek içündür / Bāḳī ki biraz **ḳanlu elifler ḳola yazdı**

ḳolını boynına ṣalmak **[2]** kolunu boynuna dolamak ‖ sarılmak, kucakamak; bkz. TS. C. I, s. 650. (‘boynuna el/kol bırakmak’ md.)

G103/6 Şāḫ-ı gül ü nihāl-i semen biri birinüñ / İrdi o dem ki **ḳolını boynına ṣalalar**

G42/1 Ne devrān muvāfıḳ ne ṭāliʿ müsāʿid / **Ḳolın boynuma ṣalmaz** ol sīm- sāʿid

ḳollarını açmak [1]

G543/2 Ṭonatdı dāġ ile bāzūlarını ol gül-endāmuñ / **Açınca ḳolların** eṭrāfı gūyā gül-sitān itdi

ḳoluña ḳuvvet! **[1]**

K14/13 Didi Behrām-ı düşmen-kām gördi ḍarb-ı şemşīrin / **Ḳoluña ḳuvvet** ey rūz-ı veġānuñ Şāh-ı Merdānı

ḳonaḳ [1] misafirhane, menzil ‖ makam; bkz. TS. C. IV, s. 2626.

M1/VI/7 Āḫır çalındı kūs-ı raḥīl itdüñ irtiḥāl / Evvel **ḳonaġuñ** oldı cinān būstānları

ḳonaḳ ḳonaḳ [1] menzil mezil, bir konaklık aralarla

G242/2 ʿAşḳuñ yolında bulmadı dil emn ü rāḥatı / Tātār-ı ġamzeñ eyledi yaġmā **ḳonaḳ ḳonaḳ**

ḳonaḳ ḳılmak **[1]** konak edinmek, mekân tutmak; bkz. TS. C. IV, s. 2629. (‘konak idinmek’ md.)

K6/13 Āsitānı ḫākini **ḳıldı** Ḳırım ḫānı **ḳonaḳ** / İrte bir gün seyr idüñ ḫāḳān-ı Türk-istān gelür

ḳondurmak [2]

1. getirmek, yerleştirmek (misafir bağlamında); bkz. TS. C. IV, s. 2630-31.

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile **ḳondurdı** yüki cümle bahār

2. yapıştırmak ‖ ‘toz kondurmak’

G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i aġyāra **ḳondurmış** ṣabā / Yükledük ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ minnetin

ḳonmak [11]

1. dönmek ‖ konup kalkmak

M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā ṭurmayup **ḳonar** / Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları

2. yerleşmek, konaklamak; bkz. TS. C. IV, s. 2632.

M2/IV/6 **Ḳondı** ṣaḥn-ı çemene ravża-i firdevs içre / Sāye-bānlar ḳurılup çetr-i hümāyūnlar ile

G543/4 Gelüp **ḳonmışken** ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden geçdi āḫir cān evin vardı mekān itdi

2.1. yerleşmek ‖ yurt edinmek, istila etmek

G23/3 Leşger-i ġam geldi dil şehrine **ḳondı** cavḳ cavḳ / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

3. konmak (kuş ve sinek bağlamında)

G67/1 Mürġ-i dil **ḳonmaġa** bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı aʿlā gözedür

G370/1 Dil giriftār-ı belā dil-ber hevāyī n’eylesün / Dāme düşmez yirlere **ḳonmaz** hümāyı n’eylesün

G179/4 ʿİẕāruñda şehā ḫāl-i siyāhuñ / Şeker üstine **ḳonmış** bir megesdür

G510/2 Eglendi biraz ḳaddi hevāsiyle çemende / Dil mürġi **ḳonup** serv-i ḫırāmāne ṣalındı

4. koyulmak, dizilmek

K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa ser-tā-pā dökilmiş berg-i zer / Ṣandum altun tebsiler **ḳonmış** simāṭ-ı ḫusrevān

5. bırakılmak, yerleştirilmek

G12/2 ʿĀrıżuñda ol iki zülf-i girih-gīrüñ senüñ / Ṣuya **ḳonmış** iki ġarrā tāze sünbüldür baña

6. oturmak, mekân edinmek

G314/4 Ḫaymedür gözlerüm ṭınāb müjem / N’ola ger **ḳonsa** aña şāh-ı ḫayāl

ḳoparmak [1] koparmak (çiçek bağlamında)

G35/3 Bir ġonca benefşe **ḳoparup** tācına ṣoḳmış / Ṭağlarda külüng atduğı dem başına Ferhād

ḳopmak [5] bkz. TS. C. IV, s. 2654-58.

1. bitmek, çıkmak, zuhur etmek, meydana gelmek (çiçek bağlamında)

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi **ḳopmış** gül-i rengīne döner tam tāze

K24/32 Var ise ṭurralaruñ bāġ-ı cinān sünbülidür / **Ḳopmadı** bāġdan ol resme muʿanber sünbül

G424/2 Leb-i cānāne gibi ġonca-i ter / **Ḳopmadı** daḫı dehr bāġında

G424/1 Ṭıfl iken dāyesi ḳucaġında / Gül idi **ḳopmaduḳ** budaġında

2. kalkmak ‖ meydana çıkmak, gözükmek

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum **ḳopıcaḳ** / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne döner tam tāze

ḳorḳmak [1] çekinmek, ürkmek

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege **ḳorḳar** daḫı / Ḳanda gitse bilesince ṣalınur lālācuġı

ḳorḳaram/ ḳorḳarın! [6] korkarım! (endişe, şüphe, ihtimal bağlamlarında)

G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ **ḳorḳaram** cānā gözümden ter düşer

K10/11 **Ḳorḳaram** çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb nā-geh bir gice bī-cev ḳala ester bile

G231/3 Kemerüm gibi miyānını kenār ide diyü / **Ḳorḳaram** vaʿde-i vaṣlına nigār ide ḫılāf

G471/6 Sūz-ı ʿaşḳuñla bir şeb āh idicek / **Ḳorḳaram** oda yanar kāşāne

G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā āsāndur ammā **ḳorḳarın** / Döymeyem sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına

G376/5 Bāḳīyi ġam öldürür ʿaşḳuñ yolında **ḳorḳarın** / Şimdi mi çekdi belāyı rāh-rev yoldaşdan

ḳorḳum bu! [1] korkarım!

G163/1 Ḳaşuñ kemānı kendüyi ḫaylī gerer çeker / **Ḳorḳum bu** sīne tīr-i müjeñden żarar çeker

ḳorkum oldur! [2] korkarım!

G426/6 Ẓulmet-i cehlde cevher diyü cemʿ itdügümüz / **Ḳorkum oldur** çıḳa ol rūzda seng-i ḫāre

G434/1 **Ḳorḳum oldur** göz dege ḫāk-i der-i cānānuma / Yoġsa küḥl-āsā çekerdüm çeşm-i ḫūn-efşānuma

ḳotan [1] **?**

Kt12/1 Geydügüñ eski püski şol ḳapamañ / **Ḳotan** mı bilmezin yā ḫod boġası

ḳoyun [3] bağır, sine (göğüsle elbise arasındaki kısım)

G430/4 Dür dişüñ vaṣfında şiʿrüm defterin gördi meger / Kim ṣadef mecmūʿasını ṣaldı deryā **ḳoynına**

G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / Bir avuç berg-i gül-i ter ḳoydı gūyā **ḳoynına**

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile **ḳoynında** ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş

ḳoynına almak [1] bağrına basmak

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i evṣāfuñla dīvānum benüm / ʿĀrif **almış ḳoynına** mānend-i ʿummān gizlemiş

ḳoynına girmek [3] içine girmek ‖ sevişmek için yatağına girmek

G430/1 Cāme-ḫᵛāb ol āfeti alduḳça tenhā ḳoynına / Ṣanuram ebrüñ **girür** māh-ı şeb-ārā **ḳoynına**

G430/2 Ṣubḥ-dem ey fāḫte bīhūde efġān eyleme / Çün **girürsin** her gice bir serv-i bālā **ḳoynına**

G430/3 Niçün aġlarsın felekden bilsem ey şeb-nem seni / Çün **girürsin** her zamān bir verd-i raʿnā **ḳoynına**

köpek [1] rakip

G265/4 Raḳīb yanını tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur ḳarşusında āh o **köpek**

körpe [1] çocuk, yavru (Mihrümah Sultan'ın çocukları bağlamında)

M2/V/7 Aḳ gül ġoncaları gibi güzel **körpelerin** / Ḫār-ı āzārdan Allāh nigeh-dār olsun

kū [1] semt (‘kūy’ sevgilinin semti)

G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i ser-i **kū** ser-fürū

Ḳubād Pāşā [1]

K20/16 Bülend-himmet-i devrān **Ḳubād Pāşā** kim / Hilāl-i çarḫa maḥal meclisinde ṣaff-ı niʿāl

ḳubbe [4] kubbe ‖ gökyüzü; bkz. ‘kāşī ḳubbelü’ md.

G218/3 Āvāzeyi bu ʿāleme Dāvūd gibi ṣal / Bāḳī ḳalan bu **ḳubbede** bir ḫoş ṣadā imiş

K27/14 Cihān-ı himmetüñ baḥr-i firāvānı Ferīdūn Beg / Ki üstine ḥabāb olmış anuñ ol **ḳubbe-i** ʿulyā

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz **ḳubbe-i** gerdūnda hergiz ol ṣadādan yig

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / **Ḳubbe-i** gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

ḳucmak [3] kucaklamak, sarmak; bkz. ‘bilüñi ḳucmak’ md.

G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir öpe **ḳuca** görişe ṭavḳ u kemerüñ

G90/3 **Ḳucmaḳ** degül ġaraż seni dīdārdur murād / Deryā-yı iştiyāḳ begüm bī-kenārdur

G87/3 **Ḳuçmaḳ** naṣīb olur mı miyānuñ kemer gibi / Cānā niteki ḫançer-i hicrān aradadur

ḳucaḳ [1]

G424/1 Ṭıfl iken dāyesi **ḳucağında** / Gül idi ḳopmaduḳ budağında

ḳucaḳ ḳucaḳ [1] kucaklar dolusu ‖ çok sayıda, pek çok

G242/5 Ḳaddüñ nihāli ruḫlaruñ āli gerek bize / Gül deste deste tāze fidanlar **ḳucaḳ ḳucaḳ**

ḳundaḳ [1] beşik

G366/5 Güzeller ṭıfl iken eyler ḳuculmağa heves şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin bilürler daḫı **ḳundaḳdan**

kūçek [1] Mevlevi ve Bektaşilerde sema eden genç derviş ‖ Mevlevîlerde şeyhin hizmetindeki genç derviş (‘ışıḳ’ paralelliğinde); bkz. GÖLPINARLI 2004, s. 193.

G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni ışıḳdur o meh-veşüñ girçek / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir güzel **kūçek**

ḳudret [8]

1. güç, takat

G149/2 Ġamuñdan nevbet-i āh u fiġān u zāra **ḳudret** yoḳ / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi başḳa mehterdür

2. kudret, iktidar ‖ Allah’ın ezeli gücü

K15/3 Cihāna zīb ü fer virdi yine meşşāṭa-i **ḳudret** / ʿArūs-ı nev gibi ārāyiş itdi kühne dünyāyı

K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i dest-i **ḳudret** / Çekdi bir med nitekim ḥācib-i rūy-ı dil-dār

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i eşkümle reng-āmīz idi / Yazmadın naḳḳāş-ı **ḳudret** bu bülend eyvāne naḳş

G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış anı **ḳudret** kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruḫsār üstine

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa ṭūfān-ı ḥavādiṡ kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā bennā-yı **ḳudret** kār-gīr itdi

K26/17 Ḳabża-i **ḳudretine** ḳavs kemān-ı Rüstem / Nāvek-i reʾyine per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

K20/17 O kim debīr-i ezel çekdi kilk-i **ḳudretle** / Şerīf nāmına tevḳīʿ -nāme-i iḳbāl

ḳudūm [2] ayak basma, geliş

G326/5 Bāḳī niṡār-ı ḫāk-i ḳadem ḳıl vücūdum / Şol günde kim irişe gele müjde-i **ḳudūm**

K14/2 **Ḳudūm-ı** şāh ile ḫalḳuñ bu gün başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından cihānı ḳıldı nūrānī

kūh [8] dağ

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle āhum ṣarṣarı / **Kūh** deşt ü deşt bāġ u bāġ sünbül-zār olur

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında **kūha** neden nisbet-i veḳār

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle āhum ṣarṣarı / **Kūh** deşt ü deşt bāġ u bāġ sünbül-zār olur

K23/6 Yā nāḫunı görindi felek bir pelengdür / K'olmışdur aña ḳulle-i **kūh-ı** cefā maḳām
M1/VII/6 Vardı peleng-i **kūh-ı** veġā ḫᵛāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı kibriyāda ṭuran nerre şīri gör
G133/5 Bāḳī peleng-i **kūh-ı** ġamuñ pençesindedür / Luṭfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür
G321/2 Hem-reng-i peleng itdi beni **kūh-ı** belāda / Cismümde ser-ā-pā görinen dāġ-ı siyāhum
G41/1 **Kūh-ı** ʿaşḳuñda olursam Ferhād / Acıyup eyleye Şīrīn lebi dād

kūh-ı Ḳāf [1] Kaf dağı

G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum eksem n'ola / Ḫırmen-i ʿālemde ṣaymaz **kūh-ı Ḳāfı** kāh şevḳ

kūh u deşt [4] dağ ova

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı düşmenden feżāda kāseler ṭoldı / Sibāʿ-ı **kūh u deşte** ḳıldılar tertīb-i mihmānī
K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i çarḫuñ zamāne ḫarrāṭı / Döker tırāşesini **kūh u deşte** berf-mis̱āl
G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer nice ser ü sīne / Hezārān **kūh u deşti** geşt ider bir demde bir āhū
G66/3 Tāze dāġumla ser ü sīne n'ola zeyn olsa / **Kūh u deşt** ey yüzi gül lāle-i ḥamrā yiridür

Kūh-ken [7] Ferhat

G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür **Kūh-ken** Mecnūn ne cāhildür
G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñ'çün **Kūh-ken** ser-dārdur
G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i **Kūh-ken** / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ
G381/5 Laʿl-i şīrīnüñ ümīdin ḳılsa göñlüm ʿāḳıbet / Pārelerdüm **Kūh-ken** gibi nice ḫārāyı ben
G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş **Kūh-ken** ʿaşḳa / Bu devr içre ḳabūl itmezler ammā şāhid-i zūrı
G513/3 Her şirārın aḫter-i devlet bilürdi **Kūh-ken** / Sīne-i ḫārādan āteşler çıḳarsa tīşesi
M8/III/2 Ġālib olsañ reh-i ʿaşḳında bu gün **Kūh-kene**

kuḥlü'l-cevāhir [1] göz sürmesi ‖ ilaç olarak göze sürülen sürme

K3/19 Naẓar ehline mīl-i **kuḥlü'l-cevāhir** / Reg-i cān-ı bed-ḫᵛāha nebtīz ü nişter

kūh-sār [4] dağlar ‖ dağ doruğu

K18/9 Ṣubḥ-dem velvele-i nevbet-i şāhī mi degül / Ṣavt-ı mürġān-ı ḫoş-elḥān u ṣadā-yı **kūh-sār**
M1/IV/3 Sünbüllerini matem idüp çözsün aġlasun / Dāmāne döksün eşk-i firāvānı **kūh-sār**
G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr āvāzesinden **kūh-sār** iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā artar
K14/14 S̱üreyyā ṣanmañ üstinde görince şīr-i gerdūnı / Atıldı āsmāne **kūh-sār-ı** ḳahrı ḳaplanı
G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı yāruñ bīşesidür mūy-ı jülīdem / Diyār-ı derd ü miḥnet **kūh-sārıdur** benüm başum

ḳul [16] kul-Allah/sultan/sevgili ‖ reaya (devletin vergi ödeyen kesimi) ‖ hükümdârın saraya bağlı hizmetkârları

G317/2 Biñ günāh eylese bir **ḳul** yine rızḳın kesmez / Şükr-i inʿām-ı şeh-i bende-nevāz eyleyelüm
G517/1 Cevr ile terk ider mi kişi şehr-i yārını / Lāyıḳ mıdur ki terk ide **ḳul** şehriyārını
K2/12 Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Ḫāḳān-saṭvet / Belki eñ kem **ḳulı** Cem ʿabd-i ḥaḳīri Ḫāḳān
M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir **ḳulın** ṣalsun diyār-ı Çīne ḫāḳān eylesün
Kt17/1 Luṭf idüp ol şeh-i firişte-ḫıṣāl / Ḳuzılar eylemiş **ḳulına** ʿaṭā
K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc muṭlaḳ ḫās u ʿām / Yaluñuz **ḳullar** degül taḫtında sulṭānlar bile
G186/2 Ḳapuñda **ḳullara** ẓulm ü cefā itme vefā eyle / Benüm şāh-i cihān-tābum kerem eyle vefā yigdür
G443/2 Zülfüñüñ boynı baġlu **ḳulları** çoḳ / Geçmedük kimse ḳalmadı bende
G321/3 Luṭf eyle iñen **ḳullaruña** cevri çoġ itme / Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme şāhum
G37/5 Ḳāmetüñ **ḳulluġına** düşmeyicek / Olmadı serv-i ḫırāmān āzād
K5/28 Gedā-yı āsitānuñ āsmāna ser-fürū ḳılmaz / Begenmez ḥāṣılı kem-ter **ḳuluñ** eyvān-ı Keyvānı

K9/20 Bāḳī duʿācı pīr **ḳuluñ** geldi ḫusrevā / Eyler cenāb-ı ḥażretüñe ʿarż-ı iftiḳār

M1/VIII/8 Yā Rab kemāl-i luṭfuña ḳaldı senüñ hemān / Pāşā **ḳuluñ** cihānda tamām itdi ḫidmeti

G267/4 Bend-i fürḳatde ḳoma bendeñi āzād eyle / Öldürürseñ de eger ḳaçmaz efendi **ḳuluñ**

G546/4 Buyur kem-ter **ḳuluñ** şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / **Ḳuluñdur** nice Ḳul oğlı güzeller belki begler hem

ḳul eylemek [2] hükmü altına almak, bağlamak

G291/5 Ṣāḥib-cemālüñ ehl-i kemālüñ muḥibbiyüz / Bāḳī **ḳul eyledi** bizi ol ḥüsn-i ber-kemāl

G520/2 Biʾllāh ey naḫl-i ter ol şīve-i reftār nedür / Serv-i āzāduña **ḳul eyledüñ** a şimşādı

ḳul olmak [7] hükmüne girmek, bağlanmak ‖ kulluk yapmak ‖ hizmette bulunmak

G37/6 Bāḳīye emr nedür sulṭānum / Saña **ḳul oldı** muṭī u münḳād

G51/4 Ḳaddüñe **ḳul olmaġa** gelmiş dizilmiş ḳarşuña / Servler ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür

G91/5 Bir pādişāh-ı ḥüsne **ḳul olduḳ** ki Bāḳıyā / Anuñ esīr-i ʿaşḳı olupdur cevān u pīr

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / **Ḳul olduñ** nice yıllardur bu gün ʿīd irdi ḳurbān ol

G7/3 Yüz sürmez idi südde-i devlet-meʾābına / **Ḳul olmayaydı** ḫusrev-i gerdūn-serīr aña

G375/4 İrüp şerefe saʿīd olurdı / **Ḳul olsa** eger o māha Keyvān

G408/7 **Ḳul olursañ** Bāḳıyā ol şāh-ı ʿālī-şāne ol / Kim virilmiş ʿizz u devlet dīnine dünyāsına

Ḳul oğlı [3] asker olarak yetiştirilen yeniçeri genci; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 302; PAKALIN, C. II, s. 320-321.

G59/4 Bir **Ḳul oğlı** āfetüñ kūyında ḳaldı cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz görinmez nʾeylesün bī-çāreler

G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / Ḳuluñdur nice **Ḳul oğlı** güzeller belki begler hem

G439/3 Bir **Ḳul oğlınuñ** esīr oldı ḳapusında göñül / İntisāb itdi gedā bār-geh-i sulṭāne

ḳullıḳlar itmek [1] kul köle olmak ‖ hizmette bulunmak; bkz. TS. C. IV, s. 2722-23.

G35/5 ʿAhdüñde eger ʿāleme bir daḫı gelürse / **Ḳullıḳlar ider** sen yüzi ḫurşīde Feraḫşād

ḳulaḳ [4]

G526/4 Ey āh māhuñ irişemezsin **ḳulaġına** / Başuñ gerekse göklere irsün fiġān gibi

G487/3 Odlar yaḳardı başına mürġuñ çemende gül / Şeb-nem ṣuvarmayaydı seḥerden **ḳulaġını**

G311/5 Degdi dehānı söyledi bir gün **ḳulaġuma** / Gūyā ṭaḳıldı gūşuma bir gūşvār laʿl

G202/1 Gūş senüñ ḫaberlerüñ almaġa olsa çāremüz / Kāş **ḳulaġumuz** ḳadar eyleyelerdi pāremüz

ḳulaġını yollara ṭutmak [1]

M1/IV/5 Gül ḥasretüñle **yollara ṭutsun ḳulaġını** / Nergis gibi ḳıyāmete dek çeksün intiẓār

ḳulaḳ burmak [1] kulağını bükmek ‖ uyarmak, ikaz etmek; bkz. TS. C. IV, s. 2716.

G521/2 Öykündi gerçi çeşmüme çoḳ çeşme lūlesi / Ammā **ḳulaġın** iller anuñ az **burmadı**

ḳulaḳ çekmek [7] kulak vermek, dikkatle dinlemek; bkz. TS. C. IV, s. 2717.

G153/1 Ḳaşuñ añılsa ġurre-i ġarrā **ḳulaḳ çeker** / Ḥaḳḳā budur ki ḥüsnüñe dünyā **ḳulaḳ çeker**

G153/2 Māh-ı ʿalem ki menzili evc-i hevādadur / Reftāra gelse ol ḳad-i bālā **ḳulaḳ çeker**

G153/3 Ṣaḥn-ı çemende ṣubḥ-dem açılduġı bu kim / Ḥüsnüñ güline ġonca-i raʿnā **ḳulaḳ çeker**

G153/4 Ṭāḳ-ı felekde hāle degüldür o meh-veşüñ / Mihr-i ruḫına çarḫ-ı muʿallā **ḳulaḳ çeker**

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña Cemşīd baş eger / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe Dārā **ḳulaḳ çeker**

G153/6 Keştīde bād-bān u ṣu içre ṣadef degül / Emvāc-ı baḥr-i eşküme deryā **ḳulaḳ çeker**

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz olsalar aʿdā zebān-dırāz / Aduñ añılsa cümle eḥibbā **ḳulaḳ çeker**

ḳulaḳ ṭutmak [3] kulak vermek, dikkatle dinlemek; bkz. TS. C. IV, s. 2718-19.

G522/2 Gūş eyle rāzı perde-i sāz u terāneden / Her yaña **ṭut ḳulaġuñı** meclisde def gibi

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye **ḳulaḳ ṭutmasa** zāhid ne ʿaceb / Söz güherdür ne bilür ḳadrini nā-dān güherüñ

G449/5 Sözüm diñle muġannī naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur **ḳulaḳ ṭut** ḳavl-i üstāde

ḳulaḳ urmak **[1]** kulak vermek, dinlemek; bkz. TS. C. IV, 2719-20.

M6/VIII/1 Gül gibi şiʿr-i Bāḳīye bir dem **ḳulaġuñ ur**

ḳulḳul [2] ağzı dar sürahi veya kabaktan dökülürken çıkan ses; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 301-302. (‘kulkul, gulgul md.)

G105/5 Geh **ḳulḳul-i** mey göñlüm açar gāh dem-i nāy / Maḳṣūd benüm pādişehüm ḥüsn-i edādur

G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u cām-ı mey güldür baña / **Ḳulḳul-i** ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña

ḳulḳul eylemek [2]

1. söylemek

G255/3 Söyletseñ ey ṣurāḥī sen erbāb-ı meclisi / Muṭrıb ferāġat eyleyicek **ḳulḳul eyleseñ**

2. dökülmek

G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i mey **ḳulḳul eylese** / Bülbül terāne başlayıcaḳ uysa bülbüle

ḳullāb [3]

1. kukuleta, külah ‖ hedef; ‘the hood put on a hawk’ bkz. STEINGASS, s. 982.

G436/3 Ser-i zülfiyle çeker kendüye ser-keşleri yār / Ne ḳadar saḫt kemān olsa urur **ḳullāba**

2. çengel, kanca

G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile döndi kemāne / **Ḳullāb-ı** ser-i zülf-i perīşānuñ elinden

G154/5 Sürdükçe nīzelerle yanuñdan müjeñ dili / **Ḳullāblarla** ṭurra-i ʿanber-feşān çeker

ḳullāb ṣalmak **[2]** olta atmak

K25/9 Māhı ṣayd itmek içün baḥre **ṣalup ḳullābın** / Meh-i nev ṭutdı meger sāḥil-i deryāda ḳarār

G317/4 Māhdan māhīye dek **ṣaldı** cefā **ḳullābın** / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i zülfüñ ne dırāz eyleyelüm

ḳullanmak [2]

1. takınmak, davranmak

G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp bīgāne resmin **ḳullanur** / Nāz ider her gördügince bir zamān bilmezlenür

2. çekmek ‖ kürek çekmek/şarap çekmek

G200/4 **Ḳullanur** zevraḳ-ı meyi sāḳī / Çekdürür rūzgāre ḳatlanmaz

ḳulle [2] kule

K23/6 Yā nāḫunı görindi felek bir pelengdür / K’olmışdur aña **ḳulle-i** kūh-ı cefā maḳām

G288/5 Bāḳī peleng-i **ḳulle-i** küh-sār-ı ʿaşḳdur / Sālūs u zerḳ bīşesinüñ rūbehi degül

ḳulplar takmak **[1]** kusur bulmak

G400/4 Öykündügi’çün işigüñe ey şeh-i cihān / Daḫı ne **ḳulplar ṭaḳa** eflāke māh-ı nev

ḳulūb [1] kalpler

K21/24 Selāset-i kelimātum ṣafā-yı eşʿārum / Aḳar ṣu gibi ḳılupdur **ḳulūbı** hep meyyāl

Ḳulzüm [1] Kızıldeniz; ‘bilhassa Süveyş yahud Şab denizi’ bkz. SALĀHİ, kıs. IV, s. 232.

G23/4 Giryeden cūy-ı sirişküm sū-be-sū oldı revān / Yine **Ḳulzüm** gibi cūş itdi bu deryā semt semt

ḳumāş [3]

G150/4 Metāʿ-ı ḥüsni bilürlerdi ne **ḳumāş** idügin / Sen olmasañ eger ey şūḫ-ı dil-sitān ülker

G474/7 Bāḳī ḥarīr-i zülfi gibi şöyle añlaram / Sā'ir **ḳumāş** o serv-i gül-endāme çıḳmaya

G444/1 Metāʿ-ı bāde-i gül-reng şimdi ayaḳda / **Ḳumāş-ı** zühd ü riyā ṭurmayup ṣatılmaḳda

ḳundaḳ **[1]** beşik

G366/5 Güzeller ṭıfl iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin bilürler daḫı **ḳundaḳdan**

kūpāl **[1]** gürz, topuz

K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa nükte-i ḳalemüm / Ser-i ʿadū-yı bed-endīşe ḍarbet-i **kūpāl**

ḳurʿa **[2]** kura (elest bezminde 'aşk' talihi)

G216/5 Bundan ziyāde ʿāşıḳ ferḫunde-fāl olur mı / Rūz-ı ezelde **ḳurʿa** naḳş-ı nigāre düşmiş

G527/6 Ezelde **ḳurʿa-i** mihr ü maḥabbet / Dil-i fīrūz-ı ferruḫ-fāle düşdi

Ḳur'ān **[2]** Kur'an-ı Kerim; bkz. 'Ḥadīs̱ ü Ḳur'ān', 'ḫatm-i Ḳur'ān eylemek' md.

K2/11 Ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī / Ṭāyiʿ-i emr-i Ḫudā tābiʿ-i naṣṣ-ı **Ḳur'ān**

G476/1 Ḫaddüñ ey meh şol ḫaṭ-ı reyḥānda / Sūre-i Ve'ş-Şemsdür **Ḳur'ānda**

kūr-baḫt **[1]** kör bahtlı ‖ kör olasıca

G326/4 Gelmez senüñle maʿrekeye ḫaṣm-ı **kūr-baḫt** / Olmaz hümā-yı devlete hem-sāye būm-ı şūm

ḳurb **[3]**

1. yakın

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ **ḳurbında** ḳurbān ile irżādur

G316/1 İrişdüm baḥre cūy-āsā basīṭ-i ḫākden geçdüm / Bisāṭ-ı **ḳurbe** irdüm çenber-i eflākden geçdüm

2. yakınlık

K19/16 Göz ḳulaġ oldı ser-ā-ser gözedür āfāḳı / Bulalı **ḳurb-i** vezīr-i şeh-i kişver ḫātem

ḳurb-i İlāh **[1]** Allah'a yakın olma

M1/II/6 Gerdūn-ı dūna zār u zebūn oldı ṣanmañuz / Maḳṣūdı terk-i cāh ile **ḳurb-i İlāh** idi

ḳurbān **[2]** kurban olma ‖ canını feda etme; bkz. 'ḫūn-ı ḳurbān' md.

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında **ḳurbān** ile irżādur

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger **ḳurbān** dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

ḳurbān-ı ʿīd itmek **[1]** bayramlık kurban yapmak

G39/6 Şimdi tīġ-i cevr ile öldürme ḳurbān olduġum / ʿĪd-ı Edḥā geldüginde **idesin ḳurbān-ı ʿīd**

ḳurbān itmek **[1]** kurban etmek ‖ öldürmek

G373/1 Çihresinde görinen ṣanmañ o ḫūnīnüñ dehān / ʿĀşıḳın **ḳurbān iderken** ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan

ḳurbān olmak **[2]** kurban olmak ‖ canını feda etmek

K10/6 Cān virür çoḳdur ser-i kūyuñda **ḳurbān olmaġa** / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer bile

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün ʿīd irdi **ḳurbān ol**

ḳurbān olduġum! **[3]** kurban olduğum dilber (yalvarma yakarma sözü)

G39/6 Şimdi tīġ-i cevr ile öldürme **ḳurbān olduġum** / ʿĪd-ı Edḥā geldüginde idesin ḳurbān-ı ʿīd

G372/5 Dirīġ eyler mi Bāḳī cānı **ḳurbān olduġum** senden / Fidā yoluña varı tek hemān ʿīd-ı viṣāl olsun

G39/6 Şimdi tīġ-i cevr ile öldürme **ḳurbān olduġum** / ʿĪd-ı Edḥā geldüginde idesin ḳurbān-ı ʿīd

ḳurı **[1]** değersiz; bkz.TS. C. IV, s. 2744-45. ‖ çeşmenin kuruması

K27/19 Cihānda bir **ḳurı** adı ḳalupdur çeşme-i Ḫıżruñ / Sen eylersin bu gün Āb-ı ḥayāt aḥkāmını icrā

ḳurmak **[10]** bkz. 'dām ḳurmak' md.

1. tertip etmek, hazırlamak

M6/VIII/3 Gel bir kenāra meclis-i mihr ü vefāyı **ḳur**

Kt14/1 Yār bir meclis **ḳurar** mı k᾽anda bu ġamgīn göñül / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye

2. salıncak kurmak

K17/5 Dolāb **ḳurdı** ḳavs-i ḳuzaḫ bāġ-ı ʿāleme / Mīz-āb gibi her yañadan aḳdı cūy-bār

3. kurmak, inşa etmek, bina etmek (çadır, saray vb.)

K18/7 Dikdi leşger-geh-i ezhāra ṣanavber tūġın / Ḫaymeler **ḳurdı** yine ṣaḥn-ı çemende eşcār

G466/2 Salṭanat bār-gehin **ḳurdı** yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı Cemşīd çemen tāc-ı Sikender lāle

G387/1 Gül-şende **ḳurdılar** yine taḫt-ı zümürrüdīn / Sulṭān-ı ʿīd güller ile oldı hem-nişīn

M2/II/5 Bu fenā gül-şeninüñ ḫār u ḫasından göçürüp / **Ḳurdılar** bār-gehin ravża-i Rıḍvān üzre

G270/4 Ḫaymeler **ḳurduġı** dem ḳanı ḥabābuñ ʿĪşa / İʿtidāl üzre görüp āb u hevāsın ḳadeḥüñ

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya baġlandı ṭınāb-ı kibriyā / Çarḫdan aʿlā **ḳurıldı** sāye-bān-ı maʿdelet

M2/IV/6 Ḳondı ṣaḥn-ı çemene ravża-i firdevs içre / Sāye-bānlar **ḳurılup** çetr-i hümāyūnlar ile

ḳurs [4] yassı, yuvarlak şey

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya **ḳurs-ı** meh defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

G511/2 Deger bir kez yüzin görmek o māhuñ / Güneş **ḳurṣı** gibi yüz bin filori

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında **ḳurṣ-ı** māh-ı tābān gizlemiş

G241/2 Ḫoş şevḳ virdi meclise mihr-i münīr-vār / Ṣan **ḳurṣ-ı** āfitābdur ey meh-liḳā ḳabaḳ

ḳurṣ-ı nuḫāsī [1] yuvarlak bakır

K20/8 Nedür bu **ḳurṣ-ı nuḫāsī** ki zer-ger-i gerdūn / Ṣalup bu pūteye nār-ı şafaḳda eyler ḳāl

ḳurtılamamak [1] kurtulamamak

G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña **ḳurtılmaz** / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür miyānında

kūs [3] kös; davulun sekiz on misli büyüklüğünde mehterhane çalgısı; özel günler ile savaş meydanlarında çalınır; bkz. PAKALIN, C. II, s. 328.

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña degüp / Dehlūda gūş-ı Ḫusreve irdi ṣadā-yı **kūs**

K17/9 Mülk-i süḫanda nevbetümüz çaldı rūzgār / Āfāḳı ṭutdı velvele-i **kūs-ı** iştihar

G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile ṭoldı kāʾināt / Āfāḳı ṭutdı velvele-i **kūs-ı** şöhretüñ

kūs-ı ḫāḳān [1] deve sırtında taşınan padişah davulu (kūs-ı ḫāḳānī)

G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb āvāzesi ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar **kūs-ı ḫāḳān** istemez

kūs-ı raḥīl çalınmak [1] göç davulu çalınmak ‖ ölüm/ecel davulu; ‘eskiden bir ordunun veya yazlık yahut kışlakta bulunan bir kabilenin bulunduğu yerden kalkılacağı davulla haber verildiği için bu tabir meydana gelmiştir.’ bkz. PAKALIN, C. II, s. 329.

M1/VI/7 Āḫır **çalındı kūs-ı raḥīl** itdüñ irtiḥāl / Evvel ḳonaġuñ oldı cinān būstānları

kūs u nefīr [1] kös ve boru ‖ ‘nefir’ bağırtı, nale

G236/5 Lerze virdi ʿāleme ṣaldı zemīne zelzele / Ġulġul-i **kūs u nefīr-i** ṣīt-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

kūsın urmak [1] kös çalınmak (hükümdarlık geleneği bağlamında)

K5/33 Belāġat **kūsın urdum** ḫusrevāne heft kişverde / Suḫan menşūrına çekdüm bu gün ṭuġrā-yı Ḫāḳānī

kūslar çalmak/çalınmak [2] kös çalmak/çalınmak

K14/16 **Çalındı kūslar** ṭabl u neḳāre ṣaldı āvāze / Dügün bayram idi gūyā ġuzāta ceng meydānı

M3/I/6 Nevbet ol Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihānuñdur diyü / **Çaldılar** eflākdan **kūs-ı** beşāret ṣubḥ-dem

ḳuṣūr [2] eksik, noksan ‖ cennet köşkleri

G125/1 Hele ben şöyle ḳıyās eylerin ey ġayret-i ḥūr / Kūyuña nisbet ola gül-şen-i cennetde **ḳuṣūr**

G511/1 Riyāż-ı cennetüñ ey reşk-i ḥūrī / Bulınur kūyuña nisbet **ḳuṣūrı**

ḳuṣūr bulmak [1] hata bulmak

G44/4 **Bulmasun** kimse **ḳuṣūrum** dir iseñ / Eyleme ḳaṣr-ı cefāyı bünyād

ḳuṣūr u noḳṣān itmemek [1] ihmal göstermemek, gevşeklik göstermemek

K2/51 Bu faḳīr anda ṭurup ḫidmete meşġūl oldum / **İtmeyüp** ẕerrece saʿyinde **ḳuṣūr u noḳṣān**

ḳuşaḳ [1] bele sarılan kumaş, şal; Osmanlı kadın ve erkek giyiminde kuşağın önemi için bkz. KOÇU, s. 160-161; ayrıca bkz. 'demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları' md.

G487/8 Mestāne ṣoydı o mehi Bāḳī geçen gice / Nāzüklik ile çözdi muḳaddem **ḳuşaġını**

kūteh [1] kısa boylu

G288/1 Ḳaddüñ nihāli hem-ser-i serv-i sehī degül / Ṭūbāyı alma sāyeñe ol **kūtehi** degül

ḳutlu gün [1] mübarek gün; bkz. 'rūz-ı viṣāl' md.

G537/6 ʿĪdden rūz-ı viṣāli bilürüz aʿlādur / **Ḳutlu gündür** o gün ammā ḳatı çoḳ ferdāsı

ḳuvvet [1] güç

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle bī-pervā bu gün / **Ḳuvvet-i** bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek

ḳuvvet ü ḳudret [1] zindelik ve sağlamlık

M4/I/3 Var iken baḫt u saʿādet **ḳuvvet ü ḳudret** gibi

ḳuvvet bulmak [1] güç bulmak, kendini toparlamak

K18/46 Dil-i mecrūḥa şifā-baḫş ruḫ u laʿlüñdür / Gül-be-şekkerle **bulur ḳuvveti** ṭabʿ-ı bīmār

ḳuvvetlü [1] tesirli

G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse leẕẕetin / Şehd-i şīrīn-i maḥabbet şol ḳadar **ḳuvvetlüdür**

kūy [73] sevgilinin semti/mekânı

G56/4 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur **kūyı** derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş varan bī-çāre ġāyet ḫoş gelür

G42/3 Yiter kirpügüm **kūy-ı** ʿaşḳuñda cārūb / Üzilsün kesilsün hemān rīş-i zāhid

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i **kūy-ı** rıżāña tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

G149/3 Raḳīb āzār ider yār işiginde eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı **kūy-ı** dil-berdür

G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe secde ḳılmaḳ cā'iz olmasa / Cihānda secde-gāh olmazdı **kūy-ı** Muṣṭafā ḳıblem

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın

G251/5 Gedā-yı **kūy-ı** cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ

G357/3 Yād-ı lebüñle cām-ı mey-i laʿl-fām içün / **Kūy-ı** muġānı geşt iderin ḫāne ḫāne ben

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i ḥürmet-i **kūyın** maḳām idin / Erkān-ı Kaʿbe gibi muʿazzez mükerrem ol

G216/2 Eşküm götürdi gitdi **kūyına** cism-i zerdüm / Berg-i ḫazāne beñzer bir cūy-bāre düşmiş

G231/5 Bāḳıyā ister iseñ ḳalbe ṣafā virmek eger / Kaʿbe-i **kūyına** var döne döne eyle ṭavāf

G285/5 Muntaẓır olsa n'ola nergis ġubār-ı **kūyına** / Tūtiyāya Bāḳıyā muḥtāc olur çeşm-i ʿalīl

G386/2 Bāġ-ı bihişt-i **kūyına** yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa bāl ü per isterin

G453/3 Ṭururlar ḳıble-i **kūyına** ḳarşu / Çemende servler ṣaf ṣaf namāza

G548/3 **Kūyına** varsa ʿaceb mi dil-berüñ gāhī raḳīb / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

G27/5 Meger başuñ ser-i **kūyında** ṭop olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa bāʿiẟ

G59/4 Bir Ḳul oġlı āfetüñ **kūyında** ḳaldı cān u dil / Ḳapuya çıḳmaz görinmez n'eylesün bī-çāreler

G120/1 Ṣalınan **kūyında** ol serv-i semen-sīmā mıdur / Gül-şen-i cennetde şāḫ-ı Sidre vü Ṭūbā mıdur
G127/1 Temāşā-gāh-ı ʿuşşāḳ ol cemāl-i ʿālem-ārādur / Ser-i **kūyında** ʿālem mest ü şeydā bir temāşādur
G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez cānum / Ser-i **kūyında** cānānuñ ġaraż ārām-ı cānumdur
G251/4 ʿAlāʾiḳdan mücerred ol ser-i **kūyında** mesken bul / Mesīḥā-veş mekānı āsmāndur ehl-i tecrīdüñ
G300/4 Gül-şen-i **kūyında** meʾvā bulsa ol ḥūrī-veşüñ / İḫtiyār eyler mi bāġ-ı ḫuldi ādem ey göñül
G324/5 Nāleler ḳıldum ser-i **kūyında** yāruñ Bāḳıyā / Bülbülān-ı gül-sitān-ı dehri ḫāmūş eyledüm
G481/4 Āh kim ol serv-i bālānuñ irişmez gūşına / Gerçi **kūyında** olan feryādum irdi göklere
G35/1 Feryāduma irmezse nʾola ol boyı şimşād / **Kūyında** feleklerden aşar nāle vü feryād
G510/4 **Kūyında** revān eyledügüm eşk-i maḥabbet / Kevs̱er ṣuyıdur ravża-i Rıḍvāne ṣalındı
G535/1 **Kūyında** göñül dāmen-i dil-dāre ṣarıldı / Ḥācī gibi kim Kaʿbede estāre ṣarıldı
G397/4 Döne döne ṭolanur idüm **kūyını** anuñ / Çarḫa girüp felek daḫı ṭoḳuz ṭolanmadın
G483/1 Müstedām ola fenā **kūyınuñ** evbāşları / Kim olur bir biri yolında fidā başları
G355/6 Naʿre-i mestānemi gūş eyleyüp dil-ber dimiş / **Kūyuma** bir daḫı ol rüsvāy-ı ʿālem gelmesün
G41/3 Dil ceres gibi Ḥicāz-ı **kūyuñ** / Yād idüp ṭurmadın eyler feryād
G67/2 Menzilin bāġ-ı İrem ḳılsalar itmez ārām / Ehl-i dil cennet-i **kūyuñ** gibi meʾvā gözedür
G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege bezm-i Cem içre cām / Her **kim** segān-ı **kūyuñ** ile hem-sifāldür
G147/4 Semendüñ naʿli mirʾāt-ı Sikender / Seg-i **kūyuñ** sifāli cām-ı Cemdür
G157/1 Var iken **kūyuñ** ki seyr-i bāġ-ı ʿuḳbā bundadur / Cennet evṣāfın **ḳılur** vāʿiẓ temāşā bundadur
G187/3 Seg-i **kūyuñ** sifālin sāġar-ı Cemşīde virmezler / Ḫarābāt illerinde sākin-i mey-ḫāneler vardur
G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i **kūyuñ** bir lāle-zāre dönmiş / Ḫūn itdügüñ cigerler hep pāre pāre düşmiş
G363/1 Ser-i **kūyuñ** ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin / Müntehā ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā bilürin
G368/1 Saña **kūyuñ** içre olana ḳarīn / Melek hem-nişīn ü felek şeh-nişīn
G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi dāʾim / Ser-i **kūyuñ** ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün
G521/1 Gül-şende **kūyuñ** işideli serv oturmadı / Zencīrlerle baġladılar āb ṭurmadı
Mtl 8 Ḳıymaduñ sākin-i **kūyuñ** olana peykānuñ / Bir içim ṣu ile aġırlamaduñ mihmānuñ
G129/1 **Kūyuñ** gedāsı oldı dil-i mübtelāyı gör / Sevdā-yı mülk ü salṭanat eyler gedāyı gör
G229/8 **Kūyuñ** eṭrāfına ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede her cānibe erkān ṣaf ṣaf
G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa degin gökleri ḳat ḳat / **Kūyuñ** yörenür döne döne eşk-i revānum
G334/4 Sensüz cinān̄e ḳalmadı meylüm cihān degül / **Kūyuñ** riyāż-ı ḫuld viṣālüñ yiter naʿīm
G462/1 Ḫāk-i ḳademüñ küḥli gelürse gözüm üzre / **Kūyuñ** yolınuñ ḫidmeti başum yüzüm üzre
G79/1 **Kūyuñ** ġubārı minnetin ehl-i naẓar çeker / Küḥl-i cilā żarūretini bī-başar çeker
G66/1 Cennet-i **kūyuña** meyl eylese Ṭūbā yiridür / Āsitānuñ dilese gökde Mesīḥā yiridür
G119/4 Anuñ içün varmazam ben **kūyuña** giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram cānā gözümden ter düşer
G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa ṣabr u tesellī ṭarīḳi yoḳ / Varan ḥarīm-i **kūyuña** nā-şād olup gider
G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i küleng / Çekilür **kūyuña** mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf
G233/4 Gül-şen-i **kūyuña** varmaġa göñül yüz gereke / Gül-i ruḫsāruña āşüfte hezār olmayıcaḳ
G511/1 Riyāż-ı cennetüñ ey reşk-i ḥūrī / Bulınur **kūyuña** nisbet ḳuṣūrı
G125/1 Hele ben şöyle ḳıyās eylerin ey ġayret-i ḥūr / **Kūyuña** nisbet ola gül-şen-i cennetde ḳuṣūr
G137/3 **Kūyuña** ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā mīli gibi / Ser-i peykān-ı ġamuñda ten-i ʿuryān ditrer
G436/4 **Kūyuña** ġayrıları çekse raḳīb-i ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle döner ḳadd-i dü-tā dolāba
K10/6 Cān virür çoḳdur ser-i **kūyuñda** ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer bile
K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i ḥürmet-i **kūyuñda** muḥterem / Vaṣluñ ḥarām ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi
G56/5 Cāna rāḥatdur ser-i **kūyuñda** āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre ġāyet ḫoş gelür

G65/2 Ḥaremden naʿre-i Lebbeyke Lebbeyk irdi eflāke / Ser-i **kūyuñda** gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādur
G125/4 Ser-i **kūyuñda** benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / Ne bilür ʿaşḳ elemin çekmedi ol daḫı uyur
G139/1 Eser āhum yili **kūyuñda** cism-i nā-tevān ditrer / Çemen ṣaḥnında gūyā bāddan berg-i ḫazān ditrer
G189/4 Ṣanki **kūyuñda** felek encüm-i seyyāre ile / Bir nice aḫker ile tūde-i ḫākisterdür
G309/1 Ehl-i tecrīd ki **kūyuñda** yiri ḫāk degül / Pāye-i ḳadri Mesīḥā gibi eflāk degül
G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī reh-i **kūyuñda** / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep yoluña sulṭānum
G372/4 Ser-i **kūyuñda** ger ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri öldür ne ceng ü ne cidāl olsun
G548/4 Bir ḥużūrum var-durur **kūyuñda** olmaḳdan şehā / ʿArż olınsa almazam baña Ferīdūnuñ yiri
G179/5 Ser-i **kūyuñdaki** efġān-ı Bāḳī / Ḥicāzuñ ḳāfilesinde ceresdür
G84/5 **Kūyuñdan** itse ʿazm-i sefer cān-ı mübtelā / Zād-ı reh aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür
M9/IV/3 Ṭolanur peyk-i āhum **kūyuñı** şām u seḥer her gün
G285/2 Secde-i ḫāk-i ser-i **kūyuñla** māh-ı çār-deh / Çihre-i zerdin ġubār-ālūde ḳılmış bir ẕelīl
G408/4 İşigüñ ṭaşıyla başı ḫoş gedā-yı **kūyuñuñ** / Ser-fürū ḳılmaz sipihrüñ günbed-i mīnāsına

kūy-ı ʿadem [1] yokluk semti ‖ ölüm

K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki ʿadūsı zamānede / Rāḥat yirini bulmaya **kūy-ı ʿadem** gibi

kūy-i belā [2] bela yeri

G84/3 Ṭāḳ-ı cefāda manẓara-i çeşm-i dil-rübā / **Kūy-i belāda** ḫāne-i cāna ḥavāledür
G281/4 Ey ʿāşıḳān-ı ġam-zede ʿīş u ṣafāyı ḳoñ / **Kūy-ı belāda** her biriñüz bir mekān ṭutuñ

kūy-ı dil-rübā [2] sevgilinin mekânı

G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān naʿre-zen efġān-künān / ʿAzm-i **kūy-ı dil-rübā** itdüm olup der-rāh-ı şevḳ
G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi biñ ʿömre virmezin / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña **kūy-i dil-rübā**

kūy-ı ḥabīb [2] sevgilinin mekânı/semti

G488/6 Sākinān-ı ḥarīm-i **kūy-ı ḥabīb** / Dilemezler riyāż-ı Rıḍvānı
G333/5 Eger **kūy-ı ḥabībe** secde ḳılmaḳ cā'iz olmasa / Cihānda secde-gāh olmazdı kūy-ı Muṣṭafā ḳıblem

kūy-ı ḫarābāt [3] meyhane ‖ harabat yatağı

M5/VII/1 Bāḳıyā **kūy-ı ḫarābātı** nişīmen ḳılduġum
G66/4 Ābı ḫoş ḫāki hevā ehline ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ **kūy-ı ḫarābāt** bir aʿlā yiridür
G403/4 Urmañ gedā-yı **kūy-ı ḫarābāta** seng-i ṭaʿn / Ḳoñ anı kendü ḥāline Rabb-i Raḥīm ile

kūy-ı ḫarābāta düşmek [3]

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse **düş kūy-ı ḫarābāta** / Seni genc itdiler çünkim muḳīm-i künc-i vīrān ol
G166/3 Ḳoyup nāmūs ile ʿārı **düşüp kūy-ı ḫarābāta** / Yürür çāk-i girībān olup erbāb-ı melāmetler
G188/1 Mest olup ʿāşıḳ-ı rüsvā yaḳasın çāk eyler / **Düşüben kūy-ı ḫarābāta** özin ḫāk eyler

kūy-ı nigār [2] dilberlerin mekânı/semti

G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd ḥüsn-i yāri görüñ / Ġarаż cinān ise **kūy-ı nigāra** varı görüñ
G465/2 Ey kāş ṭavf-ı Kaʿbe-i **kūy-ı nigār** içün / Hem-rāh olaydı ḫāk-i vücūdum ṣabāyile

kūy-ı yār [5] sevgilinin mekânı/semti

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı **kūy-ı yār** olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol
G210/3 Ḫākümi **kūy-ı yāre** irgürdüñ / Ṭurma ey bād-ı ṣubḥ olup esen es
G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki **kūy-ı yārda** / Ṣūret-i dīvārdan cism-i nizārum farḳ ide
G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı ḳafes / **Kūy-ı yāri** añıcaḳ uçmaḳ diler cānum benüm
G148/3 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur **kūy-i yār** / Ḫaste varan mübtelāsı ḫoş gelür

kūyuñ yolı **[3]** sevgilinin semtinin yolu

G141/3 **Kūyuñ yolında** döne döne aḳdı göz yaşı / Seyl-āb-ı dīde Dicle-i Baġdād olup gider

G91/1 **Kūyuñ yolında** nice kez ey mihr-i bī-naẓīr / Şeb-rev diyü ṭutıldı giceyle meh-i münīr

G401/5 **Kūyuñ yolında** Bāḳī-i üftāde var iken / Ḥayfā o keff-i pāye süre ḫāk-i rāh rū

ḳuyūd **[1]** kayıtlar, bağlar ‖ dünya meşgaleleri

G418/3 Ḳılma ʿalāḳa ʿāleme rūḥ-ı mücerred ol / Yaʿnī muḳayyed olma **ḳuyūd-ı** cihāt ile

kūze **[1]** testi

G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür cemālüñ ol dehen gūyā / Leb-ā-leb āb-ı Kevs̱erle ṭolu bir laʿlden **kūze**

ḳuzu **[2]**

1. kuzu

Kt17/1 Luṭf idüp ol şeh-i firişte-ḫıṣāl / **Ḳuzılar** eylemiş ḳulına ʿaṭā

2. yavru ‖ çocuk

Kt17/2 Dāʾimā ḳıl duʿāyı ey Bāḳī /**Ḳuzıların** bağışlasun Mevlā

küdūret **[3]** bulanıklık ‖ gam, tasa

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye gāhī **küdūret** kesb ider ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

G13/4 Mükedder ḳılmasun gerd-i **küdūret** çeşme-i cānı / Bilürsin āb-ı rūy-ı milket-i ʿOs̱mānīyüz cānā

G385/4 Bāde-i ṣāf-ı ṣafā-baḫşda ḥayrānem ben / Ne **küdūret** götürür dil ne ġubārı severin

küffār **[5]** kafirler

G326/1 Aġyāra ḳıldı ḫançer ile ġamzesi hücūm / **Küffāra** çekdi tīġını şan pādişāh-ı Rūm

K14/19 Dil-āverler oyunlar oynadı **küffāre** ol gün kim / Gören bāzīçe-i taḳdīrüñ oldı deng ü ḥayrānı

M1/I/7 Baş egdi āb-ı tīġına **küffār-ı** Üngürūs / Şemşīri gevherini pesend eyledi Freng

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti **küffār-i** ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod ḳırmızı dībā geyer / Rezm-gāhuñ tā mehābet göstere **küffārına**

küfr ü ṭuġyān **[1]** küfür ve azgınlık ‖ karanlık

K14/9 Güneşdür ṭalʿatı gūyā cihāndan defʿ u refʿ itdi / Ẓalām-i ẓulm u ʿudvānı ḍalāl-i **küfr ü ṭuġyānı**

küfr ü ilḥād **[1]** zındıklık ve mülhidlik; ‘bu beyit, Kanunî’nin ihtiyarlığı hengâmında sazı, şarabı men’, kalenderleri nefy ve emsali bâtınî tarikatlar mensuplarını tazyik ettiği malum olduğundan küfr ü ilhad kütüphanesinden maksadınbatınî zümrelere ait eserler olmak ve padişah emriyle yakılmış bulunmak tabii görünmektedir... Tokatlı Molla Lutfî’nin ilhâdına hükm olunarak idam olunduğunu biliyoruz.’ bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 309.

K2/19 Āteş-i şuʿle-i şemşīr-i cihān-tābından / **Küfr ü ilḥād** kütüb-ḫānesin itdi sūzān

kühen **[1]** köhne, eski

G224/4 Olsun çerāġı ruḫlaruñuñ rūşen ey ṣanem / Yaḳduḳça mihr ü māh bu deyr-i **kühende** şemʿ

kühen-sāl **[1]** yaşlı, pir-i fanî; bkz. ‘sāl-ı kühen’ md.

K2/2 Şād-mān oldı bu gün devr-i **kühen-sāl** yine / Vuṣlat-ı Yūsuf ile niteki pīr-i Kenʿān

küḥl **[3]** sürme

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre ṭutmış mīl-i zerrīnin şihāb / **Küḥl** içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ ʿaynına

G462/1 Ḫāk-i ḳademüñ **küḥli** gelürse gözüm üzre / Kūyuñ yolınuñ ḫidmeti başum yüzüm üzre

G263/5 **Küḥl-i** ḫāk-i pāy-i yāri çeşmüñe / Sürmeden Bāḳī ʿaceb sūd eyledüñ

küḥl-i cevāhir [1] sürme ‖ göz ilacı; bkz. 'kuḥlü'l-cevāhir' md.

K22/18 Ayağı ṭopraġıdur **küḥl-i cevāhir** encüme / Āsitānı ḫākidür iklīl-i farḳ-ı Farḳadān

küḥl-i cilā [5] göz sürmesi

G148/2 Almazın **küḥl-i cilāyı** ʿaynuma / Ḫāk-pāyuñ tūtiyāsı ḫoş gelür

G277/4 ʿĀşıḳa **küḥl-i cilā** yāruñ ayaġı tozıdur / Ḥāṣılı bendesiyüz ʿārif-i ṣāḥib-naẓaruñ

G467/6 Ḫāk-i pāyın ṣaḳın ey bād-ı ṣabā nergisden / Ḥayfdur **küḥl-i cilā** dīde-i nā-bīnāya

G515/5 Almaz oldum Bāḳıyā **küḥl-i cilāyı** ʿaynuma / Tūtiyā-yı çeşm idelden ḫāk-pāy-ı dil-beri

G79/1 Kūyūñ ġubārı minnetin ehl-i naẓar çeker / **Küḥl-i cilā** żarūretini bī-başar çeker

küḥl-i Ṣıfāhān [1] Isfahan sürmesi; 'sürme: Isfahan'da bir köydür ki, sürme madeni oradadır. Meşhur olan sürme-i safâhây o madendir; bkz. FERHENG, s. ayrıca bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 301.

G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān getürür / Naẓar-ı ehl-i dile **küḥl-i Ṣıfāhān** getürür

küḥl çekmek/çekilmek [2] sürme çekmek

G408/2 Baḳmaz ammā sendedür gül gibi gūşı nʾeylesün / **Küḥl-i** istiġnā **çekilmiş** nergis-i raʿnāsına

G434/1 Ḳorḳum oldur göz dege ḫāk-i der-i cānānuma / Yoġsa **küḥl-āsā çekerdüm** çeşm-i ḫūn-efşānuma

küḥl idinmek [1] sürme çekmek

G342/2 **Küḥl idinmek** ġubār-ı maḳdemüñi / Cümle aʿyān içinde resm-i ḳadīm

küḥl itmek [2] sürme çekmek

M7/I/3 Ġubār-ı der-gehin **küḥl itmedin** çeşm-i güher-bāre

G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin dīde-i aʿdāya **küḥl itdi** / Ne Tebrīzin ḳodı ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

küḥl olmak [1] sürme çekmek

G464/6 Dīde-i encüme **küḥl olmaġ** içün eflāke / Gird-bād ile çıḳar ḫāk-i deri döne döne

kühne [2] köhne

K15/3 Cihāna zīb ü fer virdi yine meşşāṭa-i ḳudret / ʿArūs-ı nev gibi ārāyiş itdi **kühne** dünyāyı

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı **kühne-i** dünyā

kühne ḳabā [2] eskimiş/yıpranmış elbise

G191/3 Cismümüz şekl-i muraḳḳaʿdur ser-ā-ser dāġdan / Şimdilik ʿālemde bir **kühne ḳabāya** māliküz

G354/1 Tende bir **kühne ḳabā** elde biraz nān olsun / ʿĀşıḳ-ı bī-ser ü pā başına sulṭān olsun

kühne-sāl [1] ihtiyar

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı heftüme Keyvān-ı **kühne-sāl** / Oturmış idi niteki Hindū-yı pīl-bān

kühne-serā [1] köhne bir yer

M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā **kühne-serādur** dünyā / Künc-i rāḥat yiri ẓann eyleme bu vīrānı

kühne-sifāl [1] eski çanak (kadeh bağlamında)

G284/5 Geh şīşe gehī **kühne-sifāl** ile ḳılur ʿīş / Bāḳī-veş olup ʿişrete meyyāl ḳaranfül

küh-sār [6] dağ

Kt5/1 **Küh-sāra** irse şuʿle-i şemşīr-i heybeti / Deryālara atardı özin ḫavfdan peleng

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i **küh-sārda** micmer lāle

G158/1 **Küh-sārda** olsa nʾola üftāde ṣanavber / Üftāde geçer sen boyı şimşāde ṣanavber

G288/5 Bāḳī peleng-i ḳulle-i **küh-sār-ı** ʿaşḳdur / Sālūs u zerḳ bīşesinüñ rūbehi degül

M1/VII/6 Vardı peleng-i kūh-ı veġā ḫᵛāb-ı rāḥate / **Küh-sār-ı** kibriyāda ṭuran nerre şīri gör

G109/2 **Küh-sār-ı** ġamda göz yaşı hecrüñle dem-be-dem / Ḫāşāk u ḫārı şāḫ-ı gül ü erġavān ider

küh-sār u deşt **[1]** dağ bayır ‖ her yer

K21/32 Hemīşe tā ḳıla keff-i direm-feşān-ı ṣabā / Şitāda dāmen-i **küh-sār u deşti** māl-ā-māl

küh-sāre düşmek **[1]** yabana düşmek

G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer dīvānedür sünbül / Ġam-ı ḫālüñle yanup lāleler **küh-sāre** düşmişdür

kül olmak **[1]** yok olmak, helak olmak

G156/5 Bāḳīye āb-ı vaṣluñ irmez ise / Āteş-i hecr ile **yanur kül olur**

külāh-gūşe **[3]** külahın köşesi/kenarı

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış **külāh-gūşeye** tār-ı külāledür

G291/2 Naʿl-i süm-i semendüñe benzetdiler diyü / Saḳf-ı sipihre degdi **küleh-gūşe-i** hilāl

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış **külāh-gūşeye** tār-ı külāledür

külāle **[2]** kıvırcık saç

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış külāh-gūşeye tār-ı **külāledür**

G103/3 Çözdi çemende ṭurraların sünbül-i ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı mūyını müşgīn **külāleler**

külbe-i ʿAṭṭār **[2]** Attar'ın kulübesi (Feridü'ddin Attar) ‖ attar dükkanı ('Manṭıḳu'ṭ-ṭayr' paralelliğinde)

G110/2 Manṭıḳu'ṭ-ṭayr oḳumaġa başladı mürġ-i çemen / Gūşe-i gül-zār şimdi **külbe-i ʿAṭṭārdur**

küleh **[1]** külah; 'Türlü çeşitleri ile yüzyıllar boyunca yalnız erkekler ve askerler ile her tabakadan halk tarafından giyilmiş bir serpuş... Mevlevî külahı müstesna külahın tepesi sivri idi.' külah çizimleri ve farklı tanıklar için bkz. KOÇU, s. 162-163.

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı **külehin** / Gögsinüñ dügmelerin çözdi ser-ā-ser sünbül

küleng **[1]** turna; bkz. 'perr-i küleng' md.

G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i **küleng** / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān ṣaf ṣaf

külḫan **[2]** ocak (hamamların içini ve suyunu ısıtmak için ateş yakılan yer); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 307-308.

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür gūşe-i **külḫan** serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister yiter

G463/5 Göremez **külḫan-ı** sīnemde olan āteşümi / Bāḳıyā girsem eger menḳal-i nāruñ gözine

külüng atmak **[1]** kazma sallamak

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup tācına ṣoḳmış / Ṭaġlarda **külüng atduġı** dem başına Ferhād

kümeyt **[1]** doru at

K6/18 El süvār oldı **kümeyt-i** ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

Kün fe-kān **[2]** 'Ol, hemen oldu.' Bu söz Kur'an'da 'kün fe-yekûn: Ol, hemen olur' (Bakara, 2/17; Âl-i İmran, 3/47, 59; En'âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82; Mümin, 40/68) şeklindedir. Bkz. YILMAZ, s. 98.

K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i ḥüsnüñ güneş gibi / Ṭoldı ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı **Kün fe-kān**

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin perverde kān-ı **Kün fe-kān**

künc **[14]** köşe

K2/43 Bu ṭarīḳuñ nice yıl **künc-i** medārisde yatup / Elemin çekmiş iken her birümüz nice zamān

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler çünkim muḳīm-i **künc-i** vīrān ol

G102/4 Devr-i ruḫuñda ḳaldı ḳamer **künc-i** ḫānede / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / İçinden gene peydā oldı bir **künc-i** ḫarāb açdum

G417/2 Temāşā bunda kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı **künc-i** riyāżetde ṭutarlar ehl-i dil rūze

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir **künc-i** ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā kühne-serādur dünyā / **Künc-i** rāḥat yiri ẓann eyleme bu vīrānı

G71/1 **Künc-i** ebrūsın ḫayāl it gūşe-i gül-zārı gör / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it ṭabla-i ʿaṭṭārı gör

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / **Künc-i** ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür emelüm

G435/4 **Künc-i** mey-ḫāne ile gūşe-i gül-şen birdür / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ biʾllāhi ben dil-ḫasteye / **Künc-i** tārīk içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi

G157/6 Hāy u hūy-ı ḫānḳāh u naʿre-i mestāneden / Hep viṣālüñ **küncidür** maḳṣūd ġavġā bundadur

G206/2 Faḳr **küncin** iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

G344/6 Dil-i dermānde-i Bāḳī gibi hem-rāzum olsaydı / Belā **küncinde** bir bir çekdügüm derdüm aña dirdüm

künc-i belā [2] bela köşesi

G103/7 Bāḳī bu demde ḥayf ola ehl-i meẕāḳ eger / **Künc-i belā** vü gūşe-i miḥnetde ḳalalar

G193/2 Evtār-ı çeng-i bezm-i ṣafādur ṣanur gören / **Künc-i belāda** gözden aḳan iki rūdumuz

künc-i ġam [5] gam köşesi

G152/5 Żāyiʿ geçürme ʿömri bu dem **künc-i ġamda** kim / Menzil kenār-ı bāġ u leb-i cūy-bārdur

G451/4 Dil mübtelā-yı **künc-i ġam-ı** fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde

G503/2 Bend-i belā-yı zülfüñ ile **künc-i ġamda** dil / Zencīrlerle baġlu yatur şīr-i ner gibi

G282/5 **Künc-i ġamda** ḳo aġlasun Bāḳī / Yār sevmek anuñ nesine gerek

G380/5 Fürḳatüñde teşne-leb ḫāṭır-perīşān ḫaste-dil / **Künc-i ġamda** bī-kes ü bīmār dirseñ işte ben

künc-i ʿuzlet [3] inziva köşesi

G408/6 Geç otur sedd-i Sikender gibi **künc-i ʿuzlete** / Başuñ egme dehr-i dūnuñ efser-i Dārāsına

G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum dil şarābum eşk-i çeşmüm **künc-i ʿuzletde**

Kt20/2 **Künc-i ʿuzlet** iḫtiyār idüp varup bir gūşede / Ḫāk bilüp kendözin ölmezden evvel ḫāk ide

küngüre [5]

1. tacın üzerindeki ziynet/sorguç; ʻplumes upon helmets, ornaments upon crowns {miğferin üzerindeki sorguç, tacın üzerindeki süs/ziynet}ʼ bkz. STEINGASS, s. 1056.

K17/8 Ol kim ġubār-ı der-gehine intisāb ile / Eflāke irdi **küngüre-i** tāc-ı iftiḫār

M2/I/6 Ḳanı ol **küngüre-i** tāc-ı saʿādet güheri / Ḳanı ol bār-geh-i luṭf u kerem sulṭānı

2. kubbe

K1/1 Hengām-ı şeb ki **küngüre-i** ḳaṣr-ı āsmān / Zeyn olmış idi şuʻlelenüp şemʻ-i aḫterān

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ **küngüre-i** rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā birle ġubār

M1/III/5 Ḳıldı firāz-ı **küngüre-i** ʿarşı cilve-gāh / Lāyıḳ degüldi şānına ḥaḳḳā bu ḫāk-dān

künūz [1] hazineler

G198/2 Ne ḫūb-dem ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / Nücūm indi yire yir yüzine çıḳdı **künūz**

kürsī [2]

1. padişahların ata binerken üzerine bastıkları, kadife ve kırmızı çuha kaplı iskemle; kürsî-i hümâyûn; bkz. PAKALIN C. II, s. 345.

K3/11 Rikābında **kürsī** gerek tāc-ı Kisrā / Ola şol zamān kim süvār-ı tek-āver

2. vaiz kürsüsü

G474/3 Vāʿiẓ çıḳarsa **kürsīye** her cumʿa ġam degül / Ammā bolayki luṭf ide bayrama çıḳmaya

kürsiyy [1] taht

G546/5 Tırāş itdi ser-i aʿdāyı bir bir tīġ-i bürrānı / Atañ fetḥ itdi **kürsiyy**-i bilād-ı Berber-istānı

küsmek [1] darılmak, gücenmek

G395/1 Söylemez **küsmiş** baña cānāne söyleñ söylesün / Nʾeyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ söylesün

küsūf irmek [1] güneş tutulmak

G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i sipihre ṣanma **küsūf irdi** ayile

küşte [1] ceset

K10/5 **Küşte-i** şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile

kütüb-ḫāne [2]

Kt1/10 Ola vaṣfuñla müzeyyen ṣafaḥāt-ı eyyām / Ṭola medḥüñle **kütüb-ḫāne-i** edyān u milel

K2/19 Āteş-i şuʿle-i şemşīr-i cihān-tābından / Küfr ü ilḥād **kütüb-ḫānesin** itdi sūzān

küʾūs [1] kâseler/kadehler

G212/1 Ḫūn-ı kebūter ile pür olup yine **küʾūs** / Devr-i piyāle göstere mi dīde-i hurūs

L

lā ḫayre illā fi'l-vasaṭ [1] 'Hayır ancak ortadır'; 'Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler'de Aclûnî'ni Keşfü'l-Hafâ'sından (1/391) alınarak açıklanmıştır. Bkz. YILMAZ, s.101.

G222/4 Aldılar ol şemʿ-i bezm-ārāyı aġyār ortaya / Ẓāhir oldı nükte-i **lā ḫayre illā fi'l-vasaṭ**

lā-cerem [5]

1. kuşkusuz, hiç şüphesiz

G217/4 Geçdi sen serv-i semen-sīmā ṭururken ser-firāz / Gördi ʿarʿar **lā-cerem** bād-ı ṣabādan serzeniş

K13/8 **Lā-cerem** bir gün zemīn-i ḫuşk olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından yaġmasa bir nice dem bārān eger

G168/6 ʿUnfuvān-ı ṣıḥḥate ey Bāḳī maġrūr olma kim / **Lā-cerem** her ḥayy-i dānā irtiḥāl üstindedür

2. hiç durmadan

G318/9 ʿĪş u tanaʿʿum vaḳtidür sāz u terennüm vaḳtidür / Bāḳī tekellüm vaḳtidür güftāre saʿy it **lā-cerem**

3. durmaksızın, hemen

K7/20 Sillesiyle kendüye geldi şecāʿat **lā-cerem** / Düşmen-i dīne hücūm-ı şīr-i ġarrān eyledi

lācüverdī [1] lacivert renkli

G156/3 Ġam-ı zülfüñle dūd-ı āh-ı kebūd / **Lācüverdī** laṭīf sünbül olur

lāf çatlatmak [1] yüksekten atmak, atıp tutmak; bkz. TS. C. IV, s. 2785.

G252/3 Naʿre-i mest-i ʿaşḳa beñzedemez / **Lāf çatlatmasun** iñende tüfek

lāf urmak [1] yüksekten atmak, atıp tutmak, böbürlenmek; bkz. TS. C. IV, s. 2785; MENINSKI, C. II, süt. 4132-4133. (Meninski, Farsça 'lāf zeden' karşılığını da vermiştir.)

G205/2 Çekemez kimse ayaġum diyü **lāf urma** iñen / Sāḳıyā elleşelüm gel berü meydāne biraz

lafẓ [3] söz

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher **lafẓ-ı** güzīn

G313/6 Söylese **lafẓ-ı** dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her dāne-i lü'lū da güzel

K27/16 Ṣadef gūşın müzeyyen ḳılmaġ içün dürr-i **lafẓından** / Kelāmın istimāʿ eyler pes-i dīvārdan deryā

lafẓ-ı muġlaḳ [1] kapalı söz

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / Hüner esrār-ı maʿnā añlamaḳdur **lafẓ-ı muġlaḳdan**

lāġar [1] cılız, zayıf; bkz. 'ten-i lāġar' maddesi.

K19/8 Reşk-i laʿl-i leb-i dil-dār ḳurutmış ḳanın / N'ola ger böyle naḥīf olsa vü **lāġar** ḫātem

laḥẓa [1] anında ‖ 'bir nesneye göz kuyruğuyla bakmak' bkz. KÂMÛS, C. II, s. 537; ayrıca Fuzulî'de 'bir laḥẓa'nın kullanımı için bkz. DİLÇİN, s. 191; ayrıca bkz. 'bir laḥẓa', 'her laḥẓa' md.

G90/2 Bir ġamze ile **laḥẓada** biñ ādem öldürür / Ḫūnī gözüñ ki āhū-yı merdüm-şikārdur

laḳırdamak [1] lak lak ses çıkarmak, laklaka yapmak ‖ boş gevezelik; bkz. TS. C. IV, s. 2787.

G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ alsa aġzına / Meclisde çoḳ **laḳırdamasun** sāḳıyā ḳabaḳ

laʿl **[136]**

1. la'l, la'lden (parlaklığı ve kırmızı rngi bağlamında)

K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine gül-şene seḥāb / Altun göbeklü bir siper-i **laʿl** ṭutdı ḫār
K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı **laʿl** u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān
K26/21 Ruḫuña beñzer idi āyīne olsa rengīn / Öykünürdi lebüñe **laʿl** olaydı şīrīn
G311/1 Şīrīn lebüñ yanında olur şerm-sār **laʿl** / Rengīn sözüñ ḳatında bulur inkisār **laʿl**
G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār **laʿl**
G311/4 Nāzük nihāli ol leb ü ruḫsār-ı āl ile / Bir şāḫdur ki olmış aña berg ü bār **laʿl**
G311/5 Degdi dehānı söyledi bir gün ḳulaġuma / Gūyā ṭaḳıldı gūşuma bir gūşvār **laʿl**
G311/6 Dirsem ʿaceb mi ḫātem-i Cem devr-i meclise / Elmās cām-ı sāde mey-i ḫoş-güvār **laʿl**
G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i şāh-ı cihānı ḫāk / Kān içre ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār **laʿl**
G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı kāne baġışlar hezār **laʿl**
G311/9 Bāġ içre dökse cürʿasın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār **laʿl**
G311/10 Hem-vāre pāy-i taḫt-ı şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn sözünden eyle firāvān nis̱ār **laʿl**
G482/5 Ayaġuñ altında ḫāk olduġı'çün ey meh zemīn / Eşk-i Bāḳī ḳıldı anuñ **laʿl** īs̱ār üstine
G483/6 Cürʿa ṣaçdıḳları yir kān-ı Bedaḫşāna deger / **Laʿl** ü yāḳūtı n'ider mey-gede ḳallāşları
G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür cemālüñ ol dehen gūyā / Leb-ā-leb āb-ı Kevs̱erle ṭolu bir **laʿlden** kūze
M5/III/2 Cāna ol **laʿl-i** muṣaffādur mey-i bezm-i ṣafā
G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı cāma gelse leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar **laʿl-i** nāb
G149/1 Ne **laʿl-i** kāna mā'il ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür
G257/4 Güler bu güfte-i rengīni gūşvār idinüp / Ruḫına şevḳ viren **laʿl-i** āb-dārı görüñ
G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı **laʿlin** çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle
G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i **laʿlüñ** nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

2. la'l renkli, kırmızı

G93/6 Mey-i **laʿl** ādeme ziyān itmez / Belki ser-māye-i saʿādet olur
G94/5 Ḥayāt bulsa n'ola vaṣl-ı yār ile Bāḳī / Dehānı cānı leb-i **laʿli** cānı pāresidür
G320/3 Leṭā'if söyledüm güldi açıldı ḥoḳḳa-i **laʿli** / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i dürr-i nāb açdum
G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i **laʿli** / Egerçi dürre-i dürc-i feṣāḥat nükte-perversin
K6/7 Bulsa cām-ı **laʿl-i** cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür
K19/8 Reşk-i **laʿl-i** leb-i dil-dār ḳurutmış ḳanın / N'ola ger böyle naḥīf olsa vü lāġar ḫātem
K19/11 Ḥasret-i **laʿl-i** leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer ḫātem
K19/43 Ḥasret-i **laʿl-i** lebüñ baġrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine aḫger ḫātem
K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne **laʿl-i** lebüñe / Zülfüñe ḳaç başı var ola ber-ā-ber sünbül
G80/1 Cām-ı şarāb **laʿl-i** lebüñ mübtelāsıdur / Şol būseler ki andan alur ḳan bahāsıdur
G163/4 Açılma cām-ı bāde-i gül-gūna ġonca-vār / Nāzüklik ile **laʿl-i** lebüñden ḫaber çeker
G189/2 Ġonca mecmūʿasınuñ her varaḳ-ı rengīni / Vaṣf-ı **laʿl-i** leb-i dil-dāruma bir defterdür
G212/2 Meclisde cām-ı **laʿl-i** lebüñ vaṣfın eyledüm / Taḥsīnler itdi cürʿa baña ḳıldı ḫāk-būs
G241/6 Ol vāṣıtayla **laʿl-i** leb-i dil-beri öper / Cāmuñ yüzine gülse n'ola Bāḳıyā ḳabaḳ
G268/4 Sāġar-ı **laʿl-i** leb-i cān-baḫş-ı dil-ber devridür / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ
G286/3 Buldı zīnet lü'lū-yı şeh-vār-ı şeb-nemden yine / Tāc-ı **laʿl-i** ġonca vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı gül
G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür **laʿl-i** lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin
G451/2 Mużmer ḫayāl-i **laʿl-i** lebüñ her laṭīfede / Müdġam miyān-ı bī-bedelüñ her ḫayālde

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i **laʿl-i** nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa
G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i meclis piyāleyi / Āl ile öpdi diyü leb-i **laʿl-i** dil-beri
G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz çünki ḥayrān olmaġa bāʿiṡ / Nedür **lāʿl-i** lebüñ çaḳ böyle ḫandān olmaġa bāʿiṡ
G29/1 Gözüm yaşına ol **lāʿl-i** leb-i sīr-āb olur bāʿiṡ / Dem-ā-dem ḳana ey sāḳī şarāb-ı nāb olur bāʿiṡ
M7/V/1 Marīż-i ʿillet-i ʿaşḳa şarāb-ı **laʿlidür** şerbet
G544/2 Leb-i **laʿlini** emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi
G79/2 Nergis çemende ġonca-i **laʿlüñ** ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar cām-ı zer çeker
G115/1 Medhūş-ı cām-ı **laʿlüñ** mestānedür ṣanurlar / Mest-i şarāb-ı ʿaşḳuñ dīvānedür ṣanurlar
G116/1 Ruḫuñ berg-i gül-i sīr-āba beñzer / Leb-i **laʿlüñ** şarāb-ı nāba beñzer
G249/2 Bāde-i nābdur leb-i **laʿlüñ** / Sāġar-ı sīmdür zenaḫdānuñ
G329/4 Āb-gīne içinde mey gibidür / Leb-i **laʿlüñ** ḫayāli dilde müdām
G329/6 Vuṣlatuñ ʿīdına irersem eger / Bāde-i **laʿlüñ** ile ṣavmı ṣıyām
G346/4 ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger şerbet-i **laʿlüñ** bulamaz / Hele aġzı ṣulanur çāh-ı zenaḫdānuñdan
G383/6 Cām-ı **laʿlüñ** cürʿasın luṭf eyle dürdī-keşlere / Çekmesün erbāb-ı himmet her denīnüñ minnetin
G223/3 Ṣafā-yı cām-ı **laʿlüñden** ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ
G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı **laʿlüñden** alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı
K24/34 Bāde-i **laʿlüñe** hem-şīre şarāb-ı gül-fām / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña birāder sünbül
K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i leb-i **laʿlüñe** mānend olmaz / Bulsa ger perveriş-i çeşme-i Kevs̱er sünbül
G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i **laʿlüñle** hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler
G264/3 Leb-i **laʿlüñle** mey baḥsinde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

3. kırmızı dudaklar

G311/3 Dürc-i dehānı var ise billūr ḥoḳḳadur / Andan görinür iki laṭīf āb-dār **laʿl**
G73/4 Ġamzesi zaḫm urduġınca **laʿli** dermān itmede / Gerçi kim dil derdin ol āşūb-ı cān bilmezlenür
G469/4 Rūyında **laʿli** üzre ḫaṭ-ı müşg-bār-ı yār / Şīrīnlik yazar şeref-i āfitābda
K18/47 Degme bir gevheri kirpügine ṣalındurmaz / Göreli **laʿl-i** revān-baḫşuñı çeşm-i ḫūn-bār
M5/III/3 Rūḥ-baḫş olmış Mesīḥā-veş o **laʿl-i** cān-fezā
G98/2 Meclisde **laʿl-i** yāre iñende ezilmesün / Vaʾllāhi yoġsa kelle-i şekker şikest olur
G187/1 Öper meclisde **laʿl-i** dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar destin ser-i zülf-i nigāra şāneler vardur
G190/1 Dehān-ı ġonca-i ḥamrāda gūyā jāleler yir yir / Olupdur **laʿl-i** dil-berde dilā tebḫāleler yir yir
G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı **laʿl-i** dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir
G194/1 Dehen-i ġoncada ol **laʿl-i** şeker-bār olmaz / Bülbül-i bāġda bu leẕẕet-i güftār olmaz
G207/1 Ancaḳ raḳīb cevri degül infiʿālümüz / Ḫaṭ geldi **laʿl-i** yāre odur bu melālümüz
G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda sırr-ı **laʿl-i** cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i cān gizlemiş
G268/1 Ġoncayı dil-teng ider **laʿl-i** dür-efşānuñ senüñ / Lāleye ḫoş reng ider gül-berg-i ḫandānuñ senüñ
G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o **laʿl-i** cān-fezādan yig / Müferriḥ ḥab bulınmaz ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan yig
G292/4 Ṣunma **laʿl-i** şeker-efşānuñı bī-ẕevḳlere / Eyle şīrīn dehen-i ehl-i meẕāḳı berü gel
G415/3 Ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān çekdi şīrīn sözlerüñ / Niʿmetuʾllāhīlere ol **laʿl-i** şekker-bār ile
G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan **laʿl-i** şeker-bāruñ gibi / Ḳanda gördi ṭūṭī bir āyīne ruḫsāruñ gibi
G515/4 Bezm-i meyde būse-i **laʿl-i** nigāra ḳaṣd ider / Gögsine ursa nʾola cāmuñ ṣurāḥī ḫançeri
G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i **laʿl-i** yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte mā didi
Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi **laʿl-i** şeker-bārıca bar / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar
G214/9 Nükte-i **lāʿl-i** revān-baḫş ile ey Bāḳī yine / Ẓulmet-ābād-ı midāduñ āb-ı ḥayvān gizlemiş
G215/1 Benem şol **laʿl-i** mey-gūnuñ ġamından eşki āl olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir sifāl olmış

K19/49 **La'l-i** dil-dār gibi ola mı ḫandān yāḳūt / Dehen-i yār gibi ḳanı suḫan-ver ḫātem
G57/2 **La'l-i** nigāra cān disem iṡbāta ḳādirin / Erbāb-ı ʿaşḳ öñinde bu gün müddeʿā budur
G268/5 Nükte-i rengīn ile elfāẓuñ ey Bāḳī revān / **La'l-i** dil-berdür meger ser-çeşme-i cānuñ senüñ
G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / **La'l-i** lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl
G359/4 **La'l-i** leb-i dil-dāra özin nisbet idelden / Āzürde-dilem pençe-i mercānuñ elinden
G528/4 **La'l-i** lebüñle ṭalʿatuñ ravża-i Cennetü'n-naʿīm / Ḳaddüñe Cebre'īl-i ʿaḳl Sidre-i müntehā didi
K11/1 Leb-i **la'lin** ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol
G66/7 Vaṣf-ı **la'lin** oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded Allāhı severseñ ḳatı zībā yiridür
G69/2 Cān **la'lin** eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür
G222/5 Ḫaṭṭ-ı **la'lin** Bāḳıyā ol ġonca-i nev-rüstenüñ / Seyr idenler didiler ḫandānuñ olmaḳdur bu ḫaṭ
G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / Ġam-ı **la'lin** çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin
G388/3 Būs-ı **la'lin** isteyen ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş kendin belā bezmine dem-sāz eylesün
G434/4 Düşmese aġzumdan ol şīrīn-dehānuñ lebleri / Vaṣf-ı **la'lin** ṭurmasam ẕikr eylesem yārānuma
G313/6 Söylese lafẓ-ı dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i **la'lindeki** her dāne-i lü'lū da güzel
G40/1 Eylesün **la'lini** dermān dil-i bīmāra meded / Dostlar işte ben öldüm baña bir çāre meded
G247/2 Olmadı müyesser baña bir serv-i revānuñ / **La'lini** öpüp biline bir pāre ṣarılmaḳ
G249/1 Ḫaṭṭ-ı **la'liyle** ḳaşı cānānuñ / Bir rubāʿīsidür Gülistānuñ
G97/2 Tāb-ı ruḫuñla **la'lüñ** añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi meyi ḳatı mest olur
G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳī-i **la'lüñ** / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur
G212/6 Evṣāf-ı **la'lüñ** ile pür-efsūndur sözüm / K'eyler oḳınsa çihre-i aʿdāyı senderūs
G217/1 ʿĀrıżuñ firdevs-i aʿlā ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / Būse-i **la'lüñ** alan ḫoş mīve-i zībā imiş
G246/1 Ḳadeḥden ġayrı bir **la'lüñ** öper yoḳ / Kemerden ġayrı bilüñi ḳucar yoḳ
G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür **la'lüñ** / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre eglensün
G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ **la'lüñ** alsa aġzına / Döymez ol nāzük-lebüñ beñzer ki dendān zaḫmına
G422/6 Ḳafes-i ġamda n'ola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı **la'lüñ** hele aġzumda ya şekker yirine
K1/31 **La'lüñ** ḫayāli ḥoḳḳa-i ḫāṭırda var iken / Yāḳūt-ı nāba olmamış idi mekān kān
G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter kendidür / **La'lüñ** ḫayāli sīnede rūḥ-ı muṣavver kendidür
G98/1 **La'lüñ** ḳatında ḳıymet-i gevher şikest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur
G319/1 **La'lüñ** göricek ḳana döner gözden aḳanum / Oynar yüregüm derd ile diñmez ḥafeḳānum
G360/2 Ḫaṭ-ı **la'lüñde** bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb ẓāhirdür ey ġonca dehānuñ farḳı ḫātemden
G476/2 Ḥoḳḳa-i **la'lüñde** dendānuñ senüñ / Jāle ṣandum ġonca-i ḫandānda
G365/2 **La'lüñden** itme tīġ-i müjeñ birle cānı menʿ / Mümkin degüldür aña kesilmek şarābdan
G418/5 **La'lüñden** alsa leẕẕeti milḥ-i ücāc-i baḥr / Baḫş eyler idi çeşme-i ʿaẕb-i furāt ile
K18/46 Dil-i mecrūḥa şifā-baḫş ruḫ u **la'lüñdür** / Gül-be-şekkerle bulur ḳuvveti ṭabʿ-ı bīmār
G258/1 Cām **la'lüñdür** senüñ āyīne rūy-ı enverüñ / Adı var cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ
K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / Menzil ḫayāl-i **la'lüñe** ḫalvet-sarāy-ı cān
G5/2 Cān almada nāzüklik ile **la'lüñe** söz yoḳ / Ḫālüñ daḫı bir dāne-durur fitnede ammā
G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı **la'lüñe** ser-çeşme-i cān teşnedür / Ṣun cürʿa-i cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür
G423/5 Mey-i nāb ile şarāb olsun iki ḳāfiyesi / Bir ġazel söyleyeyin **la'lüñe** ḥarf-i bāde
Kt18/2 Geh **la'lüñe** şekker ezilür gāh mey-i nāb / Feryād mey-i nābdan u dād şekerden
G325/2 **La'lüñe** teslīm ider cān borcın inkār itmezin / Ḳılmasun ġamzeñ teḳāżī çekmesün medyūnluġum
G343/1 Öpelden **la'lüñi** āl ile bāde cām u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem aġlar ṣürāḥī şemʿ-i enver hem
G252/1 Umaruz cām-ı **la'lüñi** emmek / Çoḳ çekilmişdür ol ümīde emek

G121/4 Dil derūn-ı sīnede **laʿlüñle** ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā ceng itdiler

G142/1 Hecr-i **laʿlüñle** dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

G159/1 Hecr-i **laʿlüñle** dem-ā-dem dīde ḫūn-efşān olur / Gözlerüm sildükçe destüm pençe-i mercān olur

G264/2 Firāḳ-ı cām-ı **laʿlüñle** ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem yād-ı **laʿlüñle** / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ ṭolusın gözlerin / Fikr-i **laʿlüñle** leb-ā-leb olalı dil şīşesi

G25/1 **Laʿlüñle** cām yoḳ yire eyler müdām baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġaraż ḫod ḥarām baḥs̱

G25/3 Gül ġoncasınuñ olmadı mesmūʿ sözleri / **Laʿlüñle** gerçi eyledi mā-lā-kelām baḥs̱

4. kanlar (kanın çokluğunu ve kırmızı rengini vurgulama bağlamında)

G407/2 **Laʿl ü yāḳūt** eyledi elmās tīġından revān / Ḫalḳ taḥsīn itdiler şemşīr-i gevher-bārına

5. yüzük taşı (la'lden)

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ **laʿl** şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫᵛāreye ḫoşdur ṭolu sāġar ḫātem

6. şarap

G274/1 Devr-i **laʿlüñde** ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / Gevherüñ nāmın ide ṣafḥa-i ʿālemden ḥak

G472/5 Devr-i **laʿlüñde** ne ẕevḳin buldı bilsem şekkerüñ / Var ise şīrīn görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

laʿl-i Bedaḫşān **[3]** Bedahşan dağlarından çıkarılan yakut/la'l; Ahmet Talat Onay, 'Cevâhirnâme'den alıntılayarak, la'lin Bedahşan'a nisbetinin madeninden dolayı değil, madenden çıktıktan sonra orada işlenmesinden kaynaklandığı bilgisini vermektedir. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 119, 311-312; ayrıca bkz. 'Bedaḫşān vilāyeti', 'kān-ı Bedaḫşān' md.

G32/5 Yaraşur ḥalḳa-i rindāna disem ey Bāḳī / Ḫatem-i Cemdür anuñ **laʿl-i Bedaḫşānı** ḳadeḥ

G131/3 Çihresinden lebi yādıyla gelür dil gūyā / Şarḳdan ḫᵛāce gelür **laʿl-i Bedaḫşān** getürür

G501/2 Müje-i dīde-i pür-nem gibi ter-dest olmaz / Yine bir demde nice **laʿl-i Bedaḫşān** deldi

laʿl gūşvār [1] la'l küpe

G311/5 Degdi dehānı söyledi bir gün ḳulaġuma / Gūyā ṭaḳıldı gūşuma bir **gūşvār laʿl**

laʿl-i gūşvāre **[1]** la'l küpe

G94/4 ʿİẕār-ı sādesi üzre şan ol ruḫ-ı rengīn / Görinür āyīneden **laʿl-i gūşvāresidür**

laʿl-i muṣaffā **[2]** bkz. 'muṣaffā laʿl' md.

1. la'l küpe

G431/2 Gūşına ṭaḳmış iki **laʿl-i muṣaffā** leblerüñ / Hep budur revnaḳ viren cām-ı şarāb-ı bī-ġışa

2. işlenmiş saf la'l (şarap karşıtlığında)

G459/4 Olur **laʿl-i muṣaffā** dil-keş ammā / Naẓīr olmaz şarāb-ı dil-güşāya

laʿl-i müẕāb **[3]** şarap (erimiş la'l'den hareketle)

G95/3 İbrīḳ-i zerden sāḳıyā **laʿl-i müẕābı** ḳıl revān / Altun olur işüñ hemān kibrīt-i aḥmer kendidür

G256/2 Çoḳ direng itmez bize bu şīşe-i pīrūze-reng / Sāḳıyā **laʿl-i müẕābı** şun şitāb itmek gerek

G323/3 İçelüm **laʿl-i müẕābı** ṣaçalum cürʿaları / Ḫāk-i gül-zārı bu gün kān-ı Bedaḫşān idelüm

laʿl-i nāb **[11]**

1. kırmızı dudaklar

G45/1 Riyāż-ı ḥüsnde olmış o **laʿl-i nāb** leẕīẕ / Cihān içinde bilürsin olur şarāb leẕīẕ

G147/3 O **laʿl-i nāb** içün ḫūn-āb aḳıtma / Mey-i gül-gūnı ḫoş gördüm bu demdür

G170/2 Degüldür **laʿl-i nābuñda** görinen sīm dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer içre lüʾlūdur

G217/3 Teşne-diller vādī-i hicrānda sensüz yandılar / Ḫıżr-veş ey **laʿl-i nābı** āb-ı ḥayvānum yetiş

G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u ḳand-i **laʿl-i nābuñ** düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i şekker-ḫāyı söyletseñ

G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse nūş it zehr-i eyyāmı / Ḫayāl-i **laʿl-i nābı** tek şarāb-ı ḫoş-güvār olsun

G12/4 Mest ü medhūşam velī ḥālī mey-i engūrdan / **Laʿl-i nābuñ** ḥāleti keyfiyyet-i müldür baña

G159/3 Aġzumuz şīrīn ider bir nükte-i rengīn ile / **Laʿl-i nābuñ** ey yüzi gül-şen ne nāzük cān olur

2. saf ve halis la'l

G113/5 **Laʿl-i nāb** oldı göz yaşı āḫır / Bu ḫaber gūş-ı dil-sitāne deger

G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn andan ne dadı dalı var / **Laʿl-i nābı** beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe

3. la'l renkli

G472/1 Var ise geldi şarāb-ı **laʿl-i nābuñ** ʿaynına / Kim görinmez bāde-i gül-gūn ḥabābuñ ʿaynına

laʿl-i rummānī **[1]** nar çiçeği renkli la'l (sīb-nārenc bağlamında)

G488/3 Sībdür ġabġabı ruḫı nārenc / Leb-i rengīni **laʿl-i rummānī**

laʿl-i şīrīn **[2]** tatlı dudaklar (Şirin-Ferhat bağlamında)

G75/7 Dimez ol ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān ey Bāḳī / **Laʿl-i şīrīnüme** Ferhād-ı zamānum özenür

G381/5 **Laʿl-i şīrīnüñ** ümīdin ḳılsa göñlüm ʿāḳıbet / Pārelerdüm Kūh-ken gibi nice ḫārāyı ben

laʿl-fām **[3]** la'l renkli (şarap)

G316/2 Şarāb-ı **laʿl-fām** u zevrāḳ-ı zerrīni terk itdüm / Ben ol keştī ile ol āb-ı āteş-nākden geçdüm

G357/3 Yād-ı lebüñle cām-ı mey-i **laʿl-fām** içün / Kūy-ı muġānı geşt iderin ḫāne ḫāne ben

G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı **laʿl-fāmı lāle**-vār /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān

laʿl-gūn **[1]** la'l renkli (gözyaşı)

G144/5 **Laʿl-gūn** ḳaṭreler aḳıtduġı demler çeşmüm / Ayaġuñ ṭopraġına kān-ı Bedaḫşān dirler

laʿl-pāre **[1]** la'l parçası (kırmızı dudaklar)

G92/4 Eşʿārum içre vaṣf-ı leb-i yār gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde yatur **laʿl-pāredür**

laʿlīn **[2]** la'l renkli, kırmızı

G49/2 Aġzı **laʿlīn** ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber yiter

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi dil-rübā ḳanı / **Laʿlīn** ṭuṭaġı dür dişi gül-gūn yañaġı var

laʿlīn-ḳabā **[2]** la'l renkli, kırmızı kaftan

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i **laʿlīn-ḳabā**

M3/II/6 Kim biri bir dil-ber-i zerrīn-külāh-ı baḫtdur / Ol biri bir şāhid-i **laʿlīn-ḳabā-yı** salṭanat

laʿlīn ṭabaḳ **[1]** lal renkli tabak

G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i sulṭān-ı ʿālī-şān içün / Destinde şāḫ-ı gül ṭutar **laʿlīn ṭabaḳ** lüʾlū-yı ter

laʿlīn tāc **[1]** lal işlemeli murassa tac

G456/1 Geyer gül-şende **laʿlīn tāc** lāle / Elinde nergisün altun piyāle

lālā **[3]** erkek çocuk terbiyecisi

G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña **lālā** geçinür Ḫusrev ü Şīrīn dadı

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar daḫı / Ḳanda gitse bilesince ṣalınur **lālācuġı**

K15/9 Sözin lüʾlū-yı lālādan zamāne ṭutdı z̠ī-ḳıymet / Neden şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle **lālāyı**

lāle **[62]** Çemen ülkesinin hükümdarı olması, kırmızı rengi, kadeh şeklinde olması, etrafı aydnlatması vb. bağlamlarda geçer. Nurhan Atasoy, Batılı gözlemci ve elçilerin

tanıklıklarına dayanarak, XVI. yüzyılda lale'nin Osmanlılarca bilindiğini, onun Osmanlı çiçek kültürü içinde gülden sonra çok önemli bir yeri olduğunu belirtir. Bkz. HASBAHÇE, s. 56-60.

K17/1 Gül meclisinde **lāle** yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i bezm-i ʿişret-i Cemşīd-i kām-kār

K17/4 Ṣaḥrāyı ḳıldı **lāle** Bedaḫşān vilāyeti / Gül-zārı itdi tāze çemen mülk-i sebze-zār

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü **lāle** vü mermer sünbül

K26/3 Demidür **lāle** yaḳa bezm-i bahāra meşʿal / Ġonca-i zanbaḳ ola nergise şemʿ-i bālīn

G130/6 Bir kīse içre **lāle** bu gün bezm-i bāġda / Ġayb itdi jāle beyżaların ḥoḳḳa-bāz-vār

G306/3 Bezminde sürdi **lāle** muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı emīr-i meclis-i bāġ u bahār gül

G323/2 Ḳomayup **lāle** gibi elden ayaġı bir dem / Mest olup ġonca-ṣıfat çāk-ı girībān idelüm

G419/9 Bahār oldı yine yüzler süre geldi gül ü **lāle** / Ġubār-ı āsitān-ı ḫusrev-i kişver-sitān üzre

G424/3 Ruḫuñuñ **lāle** baş açuḳ delüsi / Ḫāli sevdāsı var dimāġında

G456/1 Geyer gül-şende laʿlīn tāc **lāle** / Elinde nergisün altun piyāle

G466/1 Jālelerden ṭaḳınur tācına gevher **lāle** / Şāh olupdur çemen iḳlīmine beñzer **lāle**

G466/1 Jālelerden ṭaḳınur tācına gevher **lāle** / Şāh olupdur çemen iḳlīmine beñzer **lāle**

G466/2 Salṭanat bār-gehin ḳurdı yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı Cemşīd çemen tāc-ı Sikender **lāle**

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer **lāle**

G466/4 Āl fānūs ile geldi giceden gül-zāra / Virdi ṣaḥn-ı çemenüñ yollarına fer **lāle**

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i gül yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı yir yir **lāle**

G466/6 Dāġ-ı hicrān elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar gül gibi sāġar **lāle**

G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer **lāle**

G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki gören / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer **lāle**

G466/9 Zīnet-i gül-şen-i iḳbāle yiter ey Bāḳī / Çihre-i baḫt-ı şehenşāh-ı muẓaffer **lāle**

G487/2 Gül-şende **lāle** ṣanma ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir āl dest-māl ile sildi yañaġını

G514/1 Çemende **lāle** geydi efser-i Key / Elinde tāc u taḫt-ı Behmen-i dey

G518/1 Sīne dāġın görüp ol ġonca-dehen **lāle** gibi / Bir avuç ḳanuma girmek diledi jāle gibi

G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ āb-ı ʿārıżuñda / Gören dir ṣuya ʿaks-i **lāle** düşdi

K7/8 Nev-ʿarūs-ı gül gibi pīrāhen-i āl üstine / **Lāle** dürr-i jaleden gūy-ı girībān eyledi

K7/10 Jāle ḳıldı her kenārı ṣāhil-i baḥr-i ʿAden / **Lāle** ḫāk-i gül-şeni kān-ı Bedaḫşān eyledi

K7/12 **Lāle** çāk-i pīrehen gösterdi gül çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

K7/14 **Lāle** hāven yaḳdı sūsen āsmānīler yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

K18/25 **Lāle** ṣaḥrāyı bu gün kān-ı Bedaḫşān itdi / Jāle gül-zāre niṡār eyledi dürr-i şeh-vār

K24/36 **Lāle** reşk-i ruḫ-ı gül-gūnuñ ile pā-der-gil / Ġam-ı zülfüñle perīşān u mükedder sünbül

G53/4 **Lāle** çemende başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı ḫāl-i yār ile muḫtel dimāġı var

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / **Lāle** yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G84/1 Gül-gūn ḳabāsı ol ṣanemüñ ṣanki **lāledür** / Cism-i laṭīfi lāle-i ḥamrāda jāledür

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar **lāle-i** laʿlīn-ḳabā

G103/4 Gül-şende başdı jāleleri ḳara baġrına / İrdi ṣafāya **lāle-i** ḫūnīn piyāleler

G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar **lāle-i** çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i yāsemīn

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne **lāle-i** ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi vādī-i derdi / Mecnūn gideli **lāle-i** miḥnet ṣola yazdı

G103/2 Ṣaḥn-ı çemende şöyle ḳırıldı zücāc-ı yaḫ / Seng-i felāḫan urdı meger aña **läleler**

G135/4 Dizilmiş **läleler** ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur

G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer dīvānedür sünbül / Ġam-ı ḫālüñle yanup **lāleler** küh-sāre düşmişdür
G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda **lāleler** yir yir
G51/1 **Lāleler** bezm-i çemende cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde ḫusrev-i gül ʿīşa ruḫṣat gösterür
G392/3 **Lāleler** kāselere döndi kʾola cevher-dār / Jālelerle görinür gül ṣadef-i dürr-i s̱emīn
G176/4 Gūyiyā yir yir açılmış **lālelerdür** ḫākde / Sīne üstinde görinen tāze tāze dāġlar
K18/54 Nitekim **lālelere** şeb-nem olup üftāde / Güllere bülbül-i şeydā geçine ʿāşıḳ-ı zār
K18/53 **Lālelerle** bezene niteki deşt ü ṣaḥrā / Nitekim güller ile zeyn ola dest ü destār
G135/5 Gül ü nergis yine altun beneklü cāme geymişler / Libāsı **lālenüñ** egninde bir dībā-yı zībādur
G514/3 Ḥarāretden dilinde **lālenüñ** dāġ / Ḫacāletden yüzinde güllerüñ ḫay
K18/55 Gül gibi ḫurrem ü ḫandān ola rūy-ı baḫtuñ / Sāġar-ı ʿīşuñ ola **lāle-ṣıfat** cevher-dār
G265/3 Piyāle düşmez elümden hemīşe **lāle-ṣıfat** / Şirār-i nār-ı ġamuñdan ṭutışdı yandı yürek
G284/4 Maḳṣūdı bu kim **lāle-ṣıfat** göstere pervāz / Ruḫsārı hevāsında açar bāl ḳaranfül
G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı **lāle-vār** /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān
M1/IV/4 Añduḳça būy-ı ḫulḳuñı derdüñle **lāle-veş** / Olsun derūn-ı nāfe-i müşg-i Tātār tār
G452/3 Elinden sāḳī-i dehrüñ ne ḳanlar yutduġum görseñ / Açılsa **lāle-veş** dāġ-ı nihānum āşikār olsa
G200/2 Rind olan cām alur eline müdām / **Lāle-veş** nev-bahāre ḳatlanmaz
G270/2 **Lāle-veş** bāġ-ı ṣafāda iñen açılduġı yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ
G273/2 Gül gibi pīrāhen-i nāmūsı ṣad-çāk eyleyüp / **Lāle-veş** dāġ-ı nihānum āşikār itsem gerek
G300/1 Gül gibi olmaḳ dilerseñ şād u ḫurrem ey göñül / **Lāle-veş** elden düşürme cāmı bir dem ey göñül
G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı **lāleye** / Cemşīdden nişāne ḳalan yādgārı gör
G393/2 Urupdur **lāleye** mihr-i ruḫuñ dāġ / İdüpdür sünbüli zülfüñ perīşān
G268/1 Ġoncayı dil-teng ider laʿl-i dür-efşānuñ senüñ / **Lāleye** ḫoş reng ider gül-berg-i ḫandānuñ senüñ

lāle-i ḥamrā [3] kızıl lale

G66/3 Tāze dāġumla ser ü sīne nʾola zeyn olsa / Kūh u deşt ey yüzi gül **lāle-i ḥamrā** yiridür
G84/1 Gül-gūn ḳabāsı ol ṣanemüñ ṣanki lāledür / Cism-i laṭīfi **lāle-i ḥamrāda** jāledür
G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm içre ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i gül-zārı seyr it **lāle-i ḥamrāya** baḳ

lāle-i Nūʿmān [3] gelincik

M2/II/2 Cūylar kim ṭolanur dāmen-i ṣaḥrālarda / Jāleler kim görinür **lāle-i Nūʿmān** üzre
G191/6 Tīre-dildür **lāle-i Nuʿmānı** ʿarż itmeñ bize / Gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşāya māliküz
G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ ābın teşne-dillerden dirīġ itme / Bu deştüñ baġrı yanmış **Lāle-i Nuʿmānıyuz** cānā

lāle-i sīr-āb [3]

1. taze/körpe lale

G442/4 Jālelerdür **lāle-i sīr-āba** düşmiş gūyiyā / Dürr-i dendānuñ ḫayāli çeşm-i pür-ḫūn-ābda
G15/5 ʿAks-i ḫāl-i ʿārıżından sāḳī-i gül-çihrenüñ / **Lāle-i sīr-āb** olur cām-ı şarāb-ı dil-güşā

2. taze/körpe lale ‖ güzel/sevgili

G248/4 Hele ey **lāle-i sīr-āb-ı** çemen-zār-ı cefā / Baġrumuz yaḳdı senüñ ḥasret-i ḫāl-i dehenüñ

lāle-ḫadler [1] lale yanaklılar ‖ güzeller

G23/1 **Lāle-ḫadler** ḳıldılar gül-geşt-i ṣaḥrā semt semt / Bāġ u rāġı gezdiler idüp temāşā semt semt

lāle-ʿiẕār [3] bkz. ʻsāḳī-i lāle-ʿiẕārʼ md.

1. lale yanaklı

K18/14 Pīrehen berg-i semen gūy-ı girībān şeb-nem / Gül-sitān oldı bu gün bir ṣanem-i **lāle-ʿiẕār**

2. lale yanaklı ‖ güzel/sevgili

G385/3 Yaḳma dāġum göricek sen de beni ey ṣofī / Severin n'eyleyin ol **lāle-ʿiẕār**ı severin

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol **lāle-ʿiẕāruñ** terdür / Nükte fehm eyle begüm ḫaylīce rengīn yirdür

lāle-reng [4]

1. lale renkli

M1/I/2 Añ ol güni ki āḫır olup nev-bahār-ı ʿömr / Berg-i ḫazāne dönse gerek rūy-ı **lāle-reng**

G124/4 Naḳş-ı ḫadd-i **lāle-reng** ol ʿārıż-ı pākīzede / Berg-i güldür gūyiyā āb-ı zülāl üstindedür

G406/3 Mey-i **lāle-reng** elde meclis müheyyā / Ne ḥācet zamān-ı gül ü gül-sitāne

2. kıpkızıl, kıpkırmızı

G59/5 Sāḳıyā gül-gūne-veş gel bāde-i gül-gūnı sür / **Lāle-reng** olsun ḳızarsun ol iki ruḫsāreler

lāle-ruḫ [2] lale yanaklı ‖ güzel/sevgili

G379/1 Ṣaḥrālara döşendi bisāṭ-ı zümürrüdīn / Devlet anuñ ki **lāle-ruḫı** oldı hem-nişīn

G84/2 Ḳarşumda āller geyüp ol **lāle-ruḫ** yine / Gül-gūnīlerle ʿaḳlum alur ṣan piyāledür

lāle-sitān eylemek [1] lale bahçesine çevirmek ‖ kan gölüne çevirmek

K2/22 **Eyledi** leşger-i manṣūruñ o bayraḳlar ile / Vādī-i nuṣret ü deşt-i ẓaferi **lāle-sitān**

lāle-zār [4]

1. lale bahçesi

G390/3 **Lāle-zār** itmiş leṭāfet gül-sitānın ser-te-ser / Ruḫlaruñla erġavānī cāmeñ ey naḫl-i revān

G216/1 Pākīze-dil ṣafādan ruḫsār-ı yāre düşmiş / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir **lāle-zāre** düşmiş

2. lale bahçesi ‖ kan gölü

G99/2 Bir ābdur ki aḳduġı yir **lāle-zār** olur / Tīġuñ ki gül-sitān-ı ṣafā cūy-bārıdur

G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i kūyuñ bir **lāle-zāre** dönmiş / Ḫūn itdügüñ cigerler hep pāre pāre düşmiş

lāle-zār itmek [1] lale bahçesine çevirmek ‖ kan gölüne çevirmek

K14/24 Dem-i aʿdā ile deşt-i cihānı **lāle-zār itdi** / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı Tatāruñ tīr-bārānı

lām itmek [2] boynunu bükmek (saygı göstergesi olarak)

K23/16 Devrān içinde aña bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin **itmeye** vaḳt-i selām **lām**

G329/1 Ol iki zülf-i müşg-i ġāliye-fām / **Olmış** ebrūlaruñ hilāline **lām**

laṭīf [4] hoş, güzel; bkz. 'cism-i laṭīf' md.

G156/3 Ġam-ı zülfüñle dūd-ı āh-ı kebūd / Lācüverdī **laṭīf** sünbül olur

G311/3 Dürc-i dehānı var ise billūr ḥoḳḳadur / Andan görinür iki **laṭīf** āb-dār laʿl

G513/5 Tāze dil-ber sevdi Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir güzel eglencesi var bir **laṭīf** endīşesi

şiirin niteliği bağlamında;

Mtl 30 Medḥ eyledüm nigārı bir aʿlā ġazel didüm / Ġarrā **laṭīf** ü dil-keş ü ġāyet güzel didüm

laṭīfe [2]

G459/3 ʿİẕāruñ yādı bir rengīn **laṭīfe** / Dehānuñ ẕikri bir şīrīn ḥikāye

G451/2 Mużmer ḫayāl-i laʿl-i lebüñ her **laṭīfede** / Müdġam miyān-ı bī-bedelüñ her ḫayālde

lāubālī [1] kayıt tanımayan, kimseye aldırış etmeyen (âşık)

G49/3 Ḫᵛāce ursun başına destār-ı mermerşāhīyi / **Lāubālī** ʿāşıḳuñ farḳında bir sāġar yiter

Lā-yezāl [1] Allah, bkz. YILMAZ, s. 108.

G456/6 Ḳıl ey Bāḳī seḥer bülbülleriyle / Hezārān ḥamd-i pāk ol **Lā-yezāle**

lāyiḥ olmak [1] gelmek

K18/41 Geşt iderken çemen-i medḥ ü s̱enāñı ḫāṭır / **Lāyiḥ oldı** dile nā-gāh bu şiʿr-i hem-vār

lāyıḳ [6]

1. yaraşır, münasip

K3/14 Eger peyk olurlarṣa **lāyıḳ** öñince / İnüp tāc-ı zerrīn ile heft aḫter

K5/35 Nis̱ār-ı şāha **lāyıḳ** mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña **lāyıḳ** edā mümkin degül / Gerçi maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül bende geçer / Kendüsin **lāyıḳ-ı** ḫidmet ṣanur ol dīvāne

2. yakışık alır mı?, akıl alacak iş mi?

G517/1 Cevr ile terk ider mi kişi şehr-i yārını / **Lāyıḳ mıdur** ki terk ide ḳul şehriyārını

3. uygun olan şey, yakışan

K26/31 **Lāyıḳ-ı** devlet ü şāyeste-i iḳbāl oldur / Ḳalmaya Bāḳī-i bī-çāre melūl ü ġamgīn

lāyıḳ görmek [1] uygun bulmak, münasip görmek, yaraştırmak

K13/13 Biz gedā mihmāniyüz **lāyıḳ görürse** ḥükm anuñ / İşiginde nāne muḥtāc olduġın mihmān eger

lāyıḳ olmak [2]

1. yaraşan

K2/54 Merḥamet mevsimi ihṣān demidür sulṭānum / Luṭf ḳıl her ne ise devletüñe **lāyıḳ olan**

2. hak kazanmak

M2/V/1 **Lāyıḳ-ı** maġfiret-i Ḥażret-i Ġaffār **olsun** / Devlet-i nā-mütenāhīye sezā-vār olsun

lāyıḳ budur ki [3] doğrusu/münasibi/yakışığı budur

K9/10 Dārā revā ki ġāşiyesin ala dūşına / **Lāyıḳ budur ki** ola Sikender rikāb-dār

G38/4 **Lāyıḳ budur ki** biz ḳılavuz cürme iʿtirāf / Vābeste-i ʿināyetidür mebdeʾ ü meʿād

G428/4 **Lāyıḳ budur ki** vaṣf-ı ruḫuñ mihr-i āsmān / Altun ḳalemle yaza meh-i enver üstine

lāyıḳ degül! [3] yakışmaz!

K9/21 Mevrūs̱dur cenābuña memlūk ṭapuña / **Lāyıḳ degül** ki devr-i zamān ide ḫᵛār u zār

G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ pādişehsin dostum / Şānuña **lāyıḳ degül** ammā cefālar bilmiş ol

M1/III/5 Ḳıldı firāz-ı küngüre-i ʿarşı cilve-gāh / **Lāyıḳ degüldi** şānına ḥaḳḳā bu ḫāk-dān

lā-yuʿad [1] pek çok, sayısız

M4/IV/3 Her ṭarafdan aḳsa dünyā mālı gelse **lā-yuʿad**

lāzım [3] gerekli

K3/22 Selāṭīne dīvān olur çünki **lāzım** / N'ola ḳılsa tertīb-i dīvān u defter

K25/39 İrdi söz ġāyete Bāḳī ne dimek **lāzımdur** / Ḥāl maʿlūm ḫod ey Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña **lāzımdur** alsunlar Ḫorāsānı

lāzım degül! [2] gerekmez!

G151/1 Leşger-i fitne saña ḫayl-i ḫaṭ u ḫāl yiter / Tīġ **lāzım degül** ol ġamze-i ḳattāl yiter

G358/3 Şemʿ **lāzım degül** ey sāḳī yiter meclisde / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen

lāzım olmak [2] gerekmek

G247/1 İsterse n'ola ḫaste göñül yāre ṣarılmaḳ / Mecrūḥ olıcaḳ **lāzım olur** yara ṣarılmaḳ

G249/6 Degenek **lāzım oldı** aġyāre / Olmaġ ister ḳapunda der-bānuñ

leb [131]

1. dudak

G311/4 Nāzük nihāli ol **leb** ü ruḫsār-ı āl ile / Bir şāḫdur ki olmış aña berg ü bār laʿl
G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol ṣanemüñ derd ü belā / Yoġsa ʿāşıḳlara şīrīn **lebi** ḥāżır ḥelvā
G41/1 Kūh-ı ʿaşḳuñda olursam Ferhād / Acıyup eyleye Şīrīn **lebi** dād
G45/5 Ġazellerüñde **lebi** vaṣfın eyle ey Bāḳī / Şekerle olsa bilürsin olur ḫoş-āb leẕīẕ
G348/4 Ḥasret-i cām-ı **lebi** çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / Yār bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin
G380/1 Bir **lebi** ġonca yüzi gül-zār dirseñ işte sen / Ḫār-ı ġamda ʿandelīb-i zār dirseñ işte ben
K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i **leb-i** dil-ber ḫātem / Cām-ı zerrīn ile çeksün mey-i aḥmer ḫātem
K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk **leb-i** dil-berde / Dehen-i yāre ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem
G9/5 Meclis-i meyde **leb-i** yāre ṭolaşur dirler / Elüme girmeye mi bir daḫı cām-ı ṣahbā
G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ **leb-i** dil-ber yiter
G92/4 Eşʿārum içre vaṣf-ı **leb-i** yār gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde yatur laʿl-pāredür
G107/3 ʿAynına ṣanma ġubārı ala erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden esrār-ı **leb-i** dil-berdür
G189/1 Naẓm-ı rengīnüme kim vaṣf-ı **leb-i** dil-berdür / Diyemez kimse naẓīre ḳatı rengīn-terdür
G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter ġonca **leb-i** mey-gūnuñ / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez gül ü mül
G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol **leb-i** şekker-feşān üzre / Meẕāḳ ehli bilürler şehd-i nābuñ farḳın ol femden
G386/6 Meylüm cihānda bāde-i gül-gūnadur benüm / Maʿcūn olursa bārī **leb-i** dil-ber isterin
G435/3 Mevsim-i gülde n'olur medrese vü mescidden / Leb-i cūy u **leb-i** cānān u leb-i cām olsa
G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen **leb-i** rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde
G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i cām-i **leb-i** cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā ġamı
G525/2 Ḫᵛābda almış idüm būs-ı **leb-i** cānānı / Cān dimaġında daḫı şimdi o leẕẕet bāḳī
G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden **leb-i** dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi
K4/13 Nice nāzükdür ol şiʿr-i şeker-bār / **Leb-i** dil-ber gibi şīrīn ü rengīn
M9/II/1 **Leb-i** mey-gūn-ı sāḳī yādına cūş eyleyüp ey dil
G37/1 **Leb-i** ḫandānuñ ile ḳılduñ yād / Eyledüñ mürdelerüñ rūḥını şād
G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / **Leb-i** şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz aña bāl ü perdür
G353/5 **Leb-i** şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün
G384/2 **Leb-i** cān-baḫşı ile mürdeler iḥyā itsün / Nic'olur muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā göresin
G424/2 **Leb-i** cānāne gibi ġonca-i ter / Ḳopmadı daḫı dehr bāġında
G488/3 Sībdür ġabġabı ruḫı nārenc / **Leb-i** rengīni laʿl-i rummānī
G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / Şīrīn **lebin** dehānuma alsam niteki ḳand
G80/2 Rişteyle baġlayup **lebin** ol şūḫ didi kim / Mihmān-ı ḫᵛān-ı vaṣluma bu diş kirāsıdur
G131/4 Eşk-i ḥasret yüzümüz āl ider añduḳça **lebin** / Mey-i gül-gūn içerüz beñzümüze ḳan getürür
G207/4 Vaṣf ideli miyān u **lebin** ol perī-veşüñ / Nāzük ḫayāl ile añılur ḳīl ü ḳālümüz
G543/3 **Lebin** aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi
G428/5 Nūşīn **lebinde** ḫaṭṭını kim görse Bāḳıyā / Şīrīnlik yazıldı ṣanur şekker üstine
G479/6 Bir devā ṣor dil-i bīmāra **lebinden** Baḳī / Hele ṣabr eyle biraz varsun o yār uyḫuya
G516/2 Göñül şāfī cevāb ister **lebinden** / Dilin çeyner o ṭūṭī-i şeker-ḫāy
G521/5 Bāḳī **lebinden** oldı bize ḥayf o ẓālimüñ / Ammā ne çāre n'eyleyelüm kimse ṣormadı
G512/5 **Lebine** öykünür ol ḫusrev-i şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā ḫalḳ ʿaceb mi mezelense şekeri
K3/1 Ḫaṭ-ı müşg-fāmuñla ey ġonca-i ter / Şekerdür o **lebler** mümessek mükerrer

G102/5 Ol **lebler** ile aş yirer belki ḳanuma / İmrenmesün dehānı meded iki cānludur
G375/2 Ol ḫāl-i siyeh Bilāl ü **lebler** / Yāḳūt biri birisi mercān
G161/3 **Lebler** ile nice zībā dirilür mürdeleri / Gerçi üftādeleri ġamze-i ġammāzı geçer
G1/8 Redd olmaz o **leblerden** olan ṭurma duʿā ḳıl / Dārā-yı cihān Şāh-ı Ferīdūn-fere cānā
G48/4 Yāḳūt u laʿli bir birine urdı **lebleri** / İdüp nis̱ār sözde nice dürr-i şāh-vār
G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ **lebleri** / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber yiter
G157/3 Mürdeye cānlar virür bīmāra ṣıḥḥat **lebleri** / Ḥikmet-i Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur
G354/5 Bāḳıyā söyle biraz **lebleri** esrārından / Ehl-i dil naẓm-ı dil-āvīzüñe ḥayrān olsun
G374/1 Yād ider **lebleri** yanında nebātuñ adın / Var ise bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın
G434/4 Düşmese aġzumdan ol şīrīn-dehānuñ **lebleri** / Vaṣf-ı laʿlin ṭurmasam ẕikr eylesem yārānuma
G509/3 Medḥ iderdüñ **lebleri** devrinde ey pīr-i muġān / ʿĀḳıbet īmānuña döndürdiler peymāneyi
G380/2 **Lebleri** mül ṣaçları sünbül yañaġı berg-i gül / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen
G53/6 Bāḳī gözinden eyle ḥaẕer ṣorma **leblerin** / Zinhār ġāfil olma şarābuñ yaṣaġı var
G8/5 **Leblerin** yād eylese yāruñ lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider şīrīn ḥikāyet ġonca-i rengīn-edā
K3/2 Ne zībā yaraşmış o **leblerle** dendān / Ne ḫūb imtizāc eylemiş şīr ü şekker
G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı cāma gelse **leblerüñ** / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb
G418/6 Bāḳī edā-yı ḫūb ile vaṣf itse **leblerüñ** / Ḳand-i nebāt ḥall ider āb-ı ḥayāt ile
G431/2 Gūşına ṭaḳmış iki laʿl-i muṣaffā **leblerüñ** / Hep budur revnaḳ viren cām-ı şarāb-ı bī-ġışa
G125/3 **Leblerüñ** māʾili ḳaçmaz ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / Ġam degül ṭālib-i nūş olana nīş-i zenbūr
G455/6 **Leblerüñ** vaṣfında şekker-rīz olup güftār ider / Bāḳī-i şīrīn-suḫan ṭūṭī-i gūyādur yine
G11/2 **Leblerüñde** ḫaṭṭuñ ey şīrīn-dehen / Mūrlar cüllāba düşmiş gūyiyā
G85/3 Ġonca-āsā ḳan ile ṭolmış göñüller açmaġı / **Leblerüñden** ögrenür var ise şīrīn-kārlar
M5/III/1 ʿĀşıḳa yād-ı **lebüñ** cām-ı şarāb-ı dil-güşā
G18/4 Ḥasret-i cām-ı **lebüñ** şol deñlü teʾs̱īr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey baş açuḳ abdāluñ ḥabāb
G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i cān teşnedür / Ṣun cürʿa-i cām-ı **lebüñ** kim āb-ı ḥayvān teşnedür
G102/6 Bāḳī sözini vaṣf-ı **lebüñ** şehd-i nāb ider / Şīrīn kelāmı anuñ içün böyle şānludur
G118/4 Ney-şeker vaṣf-ı **lebüñ** yazduġum işitdi meger / Ki kemer-beste-i kilk-i şeker-efşānumdur
G167/1 Ne sāḳīdür **lebüñ** ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim baġrum kebāb eyler
G176/3 Düşeli şīrīn **lebüñ** sevdāsına cānā göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar
G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i **lebüñ** cān riştesin / Aḳıdursam ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ
G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı **lebüñ** alsa aġzına / Meclisde çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ
G258/3 Nūş iden cām-ı **lebüñ** ölmekden aṣlā ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevs̱erüñ
G311/1 Şīrīn **lebüñ** yanında olur şerm-sār laʿl / Rengīn sözüñ ḳatında bulur inkisār laʿl
G365/3 Ḳanmaz şarāb-ı nāba **lebüñ** ārzū iden / Sīr-āb olur mı teşne-i Kevs̱er serābdan
G478/2 Cem ḳomadı elinden içdi müdām cāmı / ʿAks-i **lebüñ** görelden cām-ı cihān-nümāda
G89/3 Ṣürāḥī üştür-i ser-mestdür gerden-firāz olmış / **Lebüñ** şevḳi ile cām-ı şarāb-ı nāb ḳandildür
G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum acı söz ile / **Lebüñ** emdürmez iseñ ṭatlu dilüñ bārī gerek
G437/2 Nūş-ı cām eyler iken meclis-i mestān içre / **Lebüñ** ol ḥālet ile girmemek olmaz ḳana
G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı şeyḫ / Devr-i **lebüñde** mey-gedelerde yatur girev
G205/4 Behre-mend eyler idi būs-ı **lebüñden** cānı / Dönmese ṭursa eger ʿahdine peymāne biraz
G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı **lebüñden** ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u ṣafā-yı mül
G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / **Lebüñden** ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister
G473/1 **Lebüñden** leẕẕet-i şekker şikeste / Sözüñden ḳıymet-i gevher şikeste

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i **lebüñdür** emelüm

G5/4 Bezm içre ṣurāḥī gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī **lebüñe** ḳan yaġı oldı mey-i ḥamrā

G9/6 Öykünürdi **lebüñe** cām-ı mey ammā dönmiş / Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş ẓürefā

G62/1 Ġonca **lebüñe** ʿāşıḳ-ı ḫūnīn-ciger geçer / Nergis gözüñe bende-i ṣāḥib-naẓar geçer

G108/1 **Lebüñe** dirler ise ġonca-i gülden terdür / Ṣaḳın incinme begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G437/1 **Lebüñi** āl ile öpmiş ola mı peymāne / İçeyin ölmez isem ḳanını ḳana ḳana

G173/1 Göñül cām-ı **lebüñle** sāḳıyā āvāre düşmişdür / Görelden çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre düşmişdür

G242/3 Yād-ı **lebüñle** ʿişret içün būstānlara / Allāh çekildi bāde-i gül-gūn ḳabaḳ ḳabaḳ

G357/3 Yād-ı **lebüñle** cām-ı mey-i laʿl-fām içün / Kūy-ı muġānı geşt iderin ḫāne ḫāne ben

G185/1 **Lebüñle** çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek bādedür dirler

G114/5 Ġoncaya baḳsa **lebüñsüz** çeşm-i Bāḳī bir naẓar / Ġonca berg ü berg ḫār u ḫār ḫançer-dār olur

G169/1 İçilse bāde **lebüñsüz** ḥarāreti yoḳdur / Şeker yinilse sözüñsüz ḥalāveti yoḳdur

G541/2 **Lebüñüñ** ṣāfiyesi vire diyü ṣāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ virdi dürer yā Ṣāfī

1.1. la'l/yakut bağlamında;

K19/8 Reşk-i laʿl-i **leb-i** dil-dār ḳurutmış ḳanın / N'ola ger böyle naḥīf olsa vü lāġar ḫātem

K19/43 Ḥasret-i laʿl-i **lebüñ** baġrını pür-ḫūn itmiş / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine aḫger ḫātem

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i **leb-i** yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer ḫātem

K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i **leb-i** laʿlüñe mānend olmaz / Bulsa ger perveriş-i çeşme-i Kevs̱er sünbül

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i **leb-i** sīr-āb olur bāʿis̱ / Dem-ā-dem ḳana ey sāḳī şarāb-ı nāb olur bāʿis̱

G94/5 Ḥayāt bulsa n'ola vaṣl-ı yār ile Bāḳī / Dehānı cānı **leb-i** laʿli cānı pāresidür

G185/3 Sözüm vaṣf-ı **leb-i** laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler

G189/2 Ġonca mecmūʿasınuñ her varaḳ-ı rengīni / Vaṣf-ı laʿl-i **leb-i** dil-dāruma bir defterdür

G241/6 Ol vāṣıtayla laʿl-i **leb-i** dil-beri öper / Cāmuñ yüzine gülse n'ola Bāḳıyā ḳabaḳ

G249/2 Bāde-i nābdur **leb-i** laʿlüñ / Sāġar-ı sīmdür zenaḫdānuñ

G268/4 Sāġar-ı laʿl-i **leb-i** cān-baḫş-ı dil-ber devridür / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ

G359/4 Laʿl-i **leb-i** dil-dāra özin nisbet idelden / Āzürde-dilem pençe-i mercānuñ elinden

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i **leb-i** laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa

G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i meclis piyāleyi / Āl ile öpdi diyü **leb-i** laʿl-i dil-beri

K11/1 **Leb-i** laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol

G116/1 Ruḫuñ berg-i gül-i sīr-āba beñzer / **Leb-i** laʿlüñ şarāb-ı nāba beñzer

G264/3 **Leb-i** laʿlüñle mey baḥs̱inde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

G329/4 Āb-gīne içinde mey gibidür / **Leb-i** laʿlüñ ḫayāli dilde müdām

G544/2 **Leb-i** laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi

G27/1 Ġubār-ı ḫaṭṭuñ olmaz çünki ḥayrān olmaġa bāʿis̱ / Nedür lāʿl-i **lebüñ** çaḳ böyle ḫandān olmaġa bāʿis̱

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i **lebüñ** mübtelāsıdur / Şol būseler ki andan alur ḳan bahāsıdur

G212/2 Meclisde cām-ı laʿl-i **lebüñ** vaṣfın eyledüm / Taḥsīnler itdi cürʿa baña ḳıldı ḫāk-būs

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i **lebüñ** fütādesi bir ḫāk-isār laʿl

G348/8 Öldürür ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür laʿl-i **lebüñ** / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin

G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn andan ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş **leb-i** şīrīnüñe

G451/2 Mużmer ḫayāl-i laʿl-i **lebüñ** her laṭīfede / Müdġam miyān-ı bī-bedelüñ her ḫayālde

G481/3 Dil **lebüñ** yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi cevhere

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı **lebüñden** cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i ṣad-sāle cisme cān gelür

G163/4 Açılma cām-ı bāde-i gül-gūna ġonca-vār / Nāzüklik ile laʿl-i **lebüñden** ḫaber çeker

K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne laʿl-i **lebüñe** / Zülfüñe ḳaç başı var ola ber-ā-ber sünbül

K26/21 Ruḫuña beñzer idi āyīne olsa rengīn / Öykünürdi **lebüñe** laʿl olaydı şīrīn

G528/4 Laʿl-i **lebüñle** ṭalʿatuñ ravża-i Cennetü'n-naʿīm / Ḳaddüñe Cebreʾīl-i ʿaḳl Sidre-i müntehā didi

2. kenar

G152/5 Żāyiʿ geçürme ʿömri bu dem künc-i ġamda kim / Menzil kenār-ı bāġ u **leb-i** cūy-bārdur

G435/3 Mevsim-i gülde n'olur medrese vü mescidden / **Leb-i** cūy u leb-i cānān u leb-i cām olsa

G435/3 Mevsim-i gülde n'olur medrese vü mescidden / Leb-i cūy u leb-i cānān u **leb-i** cām olsa

lebi ġonca **[2]** gonca dudaklı (güzel)

G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb būse temennā ḳılsam / Ey **lebi ġonca** ʿiẕāruñ gül-i şeftālūdur

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol **lebi ġonca** baña tenhā ḳalurdı gül gibi

lebi yādı **[3]** bkz. 'yād-ı leb' md.

G131/3 Çihresinden **lebi yādıyla** gelür dil gūyā / Şarḳdan ḫᵛāce gelür laʿl-i Bedaḫşān getürür

G257/3 Mey içdügüñ **lebi yādına** bildi beñzümden / Ne reng virdi baña cām-ı ḫoş-güvārı görüñ

G276/7 Bāḳıyā söyle **lebi yādına** rengīn ġazeli / Demidür nūş-ı meyüñ mevsimidür eşʿāruñ

lebin dişlemek **[1]** 'dudağını ısırmak' (korku ve şaşkınlıktan dolayı)

G440/3 Görmesün kimse ṣaḳın diyü **lebin dişler** baña / Baḳduġumca ol büt-i şekker-şikenden cānibe

leb-ā-leb **[4]** ağzına kadar dolu

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ **leb-ā-leb** sükkerī şerbet / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

G54/3 **Leb-ā-leb** cām-ı dil ḫūn olsa ṭāñ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür

G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür cemālüñ ol dehen gūyā / **Leb-ā-leb** āb-ı Kevs̱erle ṭolu bir laʿlden küze

G498/4 Dil-i pür-ḫūn baña bezm-i ezelden / **Leb-ā-leb** bir ṭolu peymāne geldi

leb-ā-leb olmak **[1]** ağzına kadar dolmak

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ ṭolusın gözlerin / Fikr-i laʿlüñle **leb-ā-leb olalı** dil şīşesi

Lebbeyk **[1]**

M8/VI/2 Diyelüm semʿa nidā iricek āḫır **Lebbeyk**

Lebbeyke Lebbeyk **[1]**

G65/2 Ḥaremden naʿre-i **Lebbeyke Lebbeyk** irdi eflāke / Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādur

lebīb-i ḥabīb-i ḫalḳ **[1]** Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/14 Ol fāżıl-ı zamāne **lebīb-i ḥabīb-i ḫalḳ** / Ol ʿārif-i yegāne edīb-i bülend-nām

leked-kūb **[1]** ayak altına alıp çiğneme

G519/4 Gedāya ḳısmet-i rūz-ı ezelden / **Leked-kūb-ı** melāmetdür degen pāy

lemʿ virmek **[1]** ışık saçmak

G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür **viren** ḫalvet-sarāy-ı cāna **lemʿ** / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i ʿālem-tāb şemʿ

lemʿa **[1]** parıltı

M7/I/2 Degül çünkim müyesser **lemʿa-i** ḫurşīde neẓẓāre

lem-yezel **[1]** yok olmaz, zeval bulmaz

M5/I/1 Ey cemālüñ pertev-i envār-ı ṣubḥ-ı **lem-yezel**

lenger **[2]** çapa ‖ tekke sahanı, bkz. BURHĀN, s. 487.

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u **lenger** sünbül

G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden mevc urur yaşum / Melāmet fülkidür ser aña **lengerdür** iki ḳaşum

lerzān **[1]** titreme

G137/7 Bāḳıyā pīrehenin ṣanma o māhuñ **lerzān** / Üstine pertev-i ḫurşīd-i dıraḫşān ditrer

lerzān itmek **[2]** tir tir titretmek

K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken ḫāme ṭurmaz deprenür / Neydür anı gūyiyā **lerzān ider** āb-ı revān

G155/2 ʿAdūñuñ tīġ-i kāfir gibi **lerzān itdi** endāmın / Miyānına ṭaḳındı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān ḫançer

lerze düşmek **[3]** içine korku düşmek, yüreği titremek

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i semendi deprense / Sipihre **lerze düşer** arża irişür zilzāl

G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi ṣadme-i bād-ı āhum / ʿĀleme **lerze düşer** günbed-i Keyvān ditrer

G480/2 ʿArż idince şīve-i reftārını bād-ı ṣabā / **Lerze düşdi** serv-i bāġuñ cümle-i endāmına

lerze ṭutmak **[1]** yüreği titremek

G137/2 Gözlerüm segridügi bu ki ḫayālüñ üzre / Göricek **lerze ṭutar** dīde-i giryān ditrer

lerze virmek **[1]** titretmek ‖ içine korku düşürmek

G236/5 **Lerze virdi** ʿāleme ṣaldı zemīne zelzele / Ġulġul-i kūs u nefīr-i ṣīt-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

lerzende **[1]** titrerken

K1/22 **Lerzende** görse ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / Bağlar şihāb gerden-i gerdūna rīsmān

leşger **[14]** askerler

M6/VII/1 Seyl-āb gibi ṣaldı belā **leşgeri** aḳın

K2/22 Eyledi **leşger-i** manṣūruñ o bayraḳlar ile / Vādī-i nuṣret ü deşt-i ẓaferi lāle-sitān

K5/37 Zümürrüd taḫtına çıḳduḳça şāh-ı **leşger-i** encüm / Cihānı efser-i zerrīn ile ḳılduḳça nūrānī

K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı livāsı ẓıllına ʿālem / Ziyāde **leşger-i** mūr u melaḫdan ādem oġlanı

G130/3 Güller siperler ile üleşdi fīloriyi / Mülk-i şitāyı ġāret idüp **leşger-i** bahār

G146/3 Uydurup **leşger-i** ʿuşşāḳını ol şāh-ı cihān / Nāz ile ṣalını ṣalını ʿalem gibi gelür

G225/4 Ṭop-ı āhumla ider ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u **leşger-i** endūhı ḳamʿ

G489/1 Bu gice **leşger-i** ḫᵛāb ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı dīde sipāh-ı sirişke teng oldı

K7/5 Ṭağılup cünd-i şitā fetḥ oldı mülk-i bāġ u rāġ / **Leşger-i** ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

K18/5 **Leşger-i** ebr çemen mülkine aḳın ṣaldı / Ṭurma yağmada yine niteki yaġı Tātār

G23/3 **Leşger-i** ġam geldi dil şehrine ḳondı cavḳ cavḳ / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

G151/1 **Leşger-i** fitne saña ḫayl-i ḫaṭ u ḫāl yiter / Tīġ lāzım degül ol ġamze-i ḳattāl yiter

G229/3 **Leşger-i** eşk-i firāvān ile ceng itmek içün / Gönderür mevclerin lücce-i ʿummān ṣaf ṣaf

G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñle ḫırām itse ʿalem gibi ḳalem / **Leşger-i** saṭrı çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf

leşger çekmek **[3]** asker toplamak ‖ asker salmak, akın etmek; Farsça'dan deyim aktarması yolu ile 'leşker keşīden', bzk. 'lashkar kashīdan', STEINGASS, s. 1122.

G183/1 Meclisüñde şol ki dāʾim sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i ġam tālānına her cürʿası **leşger çeker**

G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā varmasun mı yağmāya / Çemen diyārına **leşger çeken** bahārı görüñ

G495/4 Ḫāl u ḫaṭ milket-i Rūm üstine **leşger çekdi** / Virdiler kākül-i müşgīnüñe ser-dārlıġı

leşger getürmek **[1]** asker salmak, akın etmek; bkz. TS. C. II, s. 876. ('çeri çekmek' md.)

K24/46 Götürüp tā ki şehenşāh-ı bahāruñ tūġın / **Getüre** cünd-i şitā üstine **leşger** sünbül

leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī **[1]** Osmanlı ordusu

K14/21 Neheng-āsā dil-āverler ʿadūyı yutdılar gitdi / ʿAceb deryā imiş ḥaḳḳā bu **leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī**

leşger-geh **[1]** ordugâh

K18/7 Dikdi **leşger-geh-i** ezhāra ṣanavber tūġın / Ḫaymeler ḳurdı yine ṣaḥn-ı çemende eşcār

leṭāfet [12]

1. güzellik, hoşluk

G54/6 Çerāġı māh-ı enverden yaḳar ol ʿārıż u gerden / Girībānuñ senüñ bezm-i **leṭāfet** şemʿ-dānıdur

G171/4 Bu ḥālet ile ey dil ṣaġ olmada ʿālemde / Derd ü ġam-ı dil-ber ile ölmekde **leṭāfet** var

G197/2 Tūtiyā-yı başar **leṭāfetde** / Yine bir ḫāk-i rāha mensūbuz

K27/10 **Leṭāfetde** ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri mevcin görenler ṣandılar ḫārā

G347/5 **Leṭāfetde** tenüñ bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān incinmek istersin iñen nāzük iñen tersin

G305/7 Bāḳī birinde görmedi ḫaddüñ **leṭāfetin** / Gül-zār-ı dehre gerçi gelüpdür hezār gül

1.1. ‘gül bahçesi’nin niteleyicisi olarak;

G390/3 Lāle-zār itmiş **leṭāfet** gül-sitānın ser-te-ser / Ruḫlaruñla erġavānī cāmeñ ey naḫl-i revān

G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde gümişden bir ṭabaḳdur ol / Açılmış aḳ güldür ya **leṭāfet** gül-sitānında

G450/2 Aġzuñ içre ey **leṭāfet** gül-sitānı ol zebān / Ḳırmızı gül yapraġıdur ġonca-i sīr-ābda

G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke dökilmiş sünbülüñ ḫāke / **Leṭāfet** gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin

2. güzellik ‖ incelik

G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ bülend ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet **leṭāfeti** yoḳdur

3. tat, lezzet ‖ yumuşak (su); bkz. ‘latîf su’ TS. C. VIII (Dizin), s. 238.

G451/6 Bāḳī **leṭāfet-i** ġazel-i āb-dāruñı / Ḥaḳḳā budur ki görmedük āb-ı zülālde

leṭāfet virmek [1] güzelleştirmek, güzellik vermek

G276/4 Gül-şene nergis ü gül ḫaylī **leṭāfet virdi** / Şimdi açıldı daḫı yüzi gözi gül-zāruñ

leṭā'if söylemek [2] nükteler söylemek, şakalar yapmak (gülüp açılmak ile)

K18/22 Dehen-i ġonca-i ter dürlü **leṭā'if söyler** / Gülüp açılsa ʿaceb mi gül-i rengīn-ruḫsār

G320/3 **Leṭā'if söyledüm** güldi açıldı ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün yārāne dürc-i dürr-i nāb açdum

levend [1] hizmetkâr, seyis, harabat dalkavuğu; Osmanlı kültüründe asi yaramaz, hırsız (Farsça'dan geçtiği anlamlarla) ve donanma askeri anlamları olmasına karşın verilen tanıkta, sipahizâde'nin ayak işlerine bakan hizmetkârı veya dalkavuğu anlamı bağlamla ilintili görünüyor. Bkz. PAKALIN, C.II, s. 358-359; BURHÂN, s. 488; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 313. Ayrıca Ahmet Talat Onay, ‘levend’ maddesinde Bakî'nin bu beytini ‘sipahî; süvari, yeniçeri demek olduğuna göre bu beyitteki levend; hizmetkâr, seyis gibi bir manâ'da ifade etmektedir.’ diye yorumlamaktadır.

G174/3 ʿĀşıḳ oldum bir sipāhī-zādeye / Ḫışm idüp baña **levendin** gösterür

levendāne [1] edâlı/gösterişli, çekici ‖ ‘levendler'in boyu posu yeinde ve yakışıklı delikanlılar olması yönüyle; bu terimin Osmanlı şiir eleştirisinde kullanımı için bkz. TOLASA, s. 347.

G471/7 Bāḳıyā ṭarz-ı şiʿr böyle gerek / Hem ẓarīfāne hem **levendāne**

levḥa [1] kitap başlıklarına verilen ad; ayrıca başlık ve serlevha da denir; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 43.

G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül çihre-i zer / ʿAşḳ ser-nāmesine **levḥa** yazup ḥal çekdüm

Levḥaşa'llāh **[1]** mâşallah, bârekallah ‖ 'lā-evhaşallāh' (Allah uzaklaştırmasın) anlamından gelen takdir ve beğenme sözü)

K2/34 **Levḥaşa'llāh** zehī salṭanat-ı ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa cihān cümle muṭīʿ-i fermān

levḥ **[13]** sayfa ‖ üzerine yazı yazılan düz şey (yazmak ve nakş yazmak bağlamında)

K4/6 Mis̱āl-i ḫurde-i pīrūze ḫaṭṭı / Mücellā ṣafḥası bir **levḥ-i** sīmīn

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı **levḥ-i** çemene bir ġazel-i ter sünbül

G147/9 Beyāż-ı ṣubḥ-dem bir **levḥ-i** sīmīn / Şuʿāʿ-i āfitāb altun ḳalemdür

G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı ḳażā **levḥ-i** bahār-istāne naḳş / Bağladı nev-rūzda bülbül bir üstādāne naḳş

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer **levḥ-i** żamīr-i kāne naḳş

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i **levḥ-i** gül-sitān üzre

Kt1/9 Nitekim **levḥ-i** zer-efşānına çarḫuñ çekile / Ṣubḥ-dem şaʿşaʿa-i mihrden altun cedvel

K2/31 Maḥv olupdur ser-i şemşīr-i cihān-gīrüñ ile / **Levḥ-i** ʿālemde olan naḳş-ı ḍalāl u ṭuġyān

K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu ġazel-i rengīni / **Levḥ-i** zerrīne yazup eylesün ez-ber ḫātem

K24/42 **Levḥ-i** ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını taṣvīr itdüm / Olmadın ṣafḥa-i gül-zāra muṣavver sünbül

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı dil-firīb / **Levḥ-i** żamīre yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl

G332/1 **Levḥ-i** ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını yazmaḳ ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür emelüm

G465/6 Şekl-i dehānuñ eyledi **levḥ-i** ḳalemde mīm / Cānā ol iki ʿaynı yazan iki yāyile?

leyāl **[1]** gece

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i luṭfın ḳılaydı erzānī / Siyāh şālını terk ide geymeyeydi **leyāl**

Leylā/leylī **[10]** bkz. 'ṣaçı Leylā', 'ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūn'

1. Leylâ (Mecnūn/ Ḳays bağlamlarında)

G449/3 Disem bir būse vir cānā dir iḥsān itdi mi **Leylā** / Cemāli bāġınuñ şeftālūsından Ḳays-ı nā-şāde

G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı **Leylāda** ḫāl olmış

G219/3 Dimeñ Mecnūna gelmiş ʿāḳıbet **Leylādan** istiġnā / Belā-yı ʿaşḳ o ser-gerdānı cānından uṣandurmış

G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı maʿşūḳa iken dīde-i Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i **Leylī** görinür

G31/4 Mecnūnı gör ki ḳomadı ʿaşḳını **Leylīnüñ** / Nāmūs u nengi ḳodı vü terk itdi taḫt u tāc

G69/6 Giryān o **Leylī-veş** n'ola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / Mecnūnuñ āb-ı çeşmine ḫāk-i beyābān teşnedür

G544/4 O **Leylī-veş** ġamından n'ola olsam pādişāh-ı ġam / Cünūn mülkin baña ıṣmarladı Mecnūn ise gitdi

G382/5 Gāhī cenāb-ı **Leylīye** mektūb uçurmaġa / Urındı Ḳays başına mürġ āşiyānesin

G413/5 Cāy itmiş idi **Leylīye** Mecnūn dil içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil içinde

2. siyah ‖ Leylâ

G325/3 ʿĀleme **leylī** ṣaçuñ sevdāsın iẓhār eylerin / Nev-bahār eyyāmıdur bir gün ṭutar mecnūnluġum

leyletü'l-berāt **[1]** Berât gecesi, Şaban ayının onbeşinci gecesi hakkında

K17/13 Ḳadr ü şerefde her gicesi **Leyletü'l-berāt** / Eyyām-ı ʿömr-i devleti nev-rūz u nev-bahār

leyli nehārından yig gelmek **[1]** gecesi gündüzünden iyi gelmek ‖ Leyla

G530/2 Dil-i mecnūna şimdi **yig gelür leyli nehārından** / Olaldan āsitān-būsuñ şeb-i tārīkde rūzī

leymūnī olmak **[1]** sararmak, limon rengine dönmek ‖ turunç (portakal), ayva, limon bağlamlarında

G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm **oldı leymūnī**

leẕīẕ olmak **[4]**

1. lezzetlenmek, tatlanmak

G45/1 Riyāż-ı ḥüsnde **olmış** o laʿl-i nāb **leẕīẕ** / Cihān içinde bilürsin **olur** şarāb **leẕīẕ**

G45/4 Ne deñlü şerbet ile yaraşursa her niʿmet / Şarāb-ı telḫ ile **olur** begüm kebāb **leẕīẕ**

G45/5 Ġazellerüñde lebi vaṣfın eyle ey Bāḳī / Şekerle olsa bilürsin **olur** ḫoş-āb **leẕīẕ**

2. tatlı gelmek (uyku bağlamında)

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / Bahār günleri **olur** seḥerde ḫᵛāb **leẕīẕ**

leẕīẕ gelmek [1] hoşa gitmek

G45/3 Cefā-yı yār ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır **gelür** ʿitāb **leẕīẕ**

leẕẕet [8]

1. zevk, haz

G525/2 Ḫᵛābda almış idüm būs-ı leb-i cānānı / Cān dimaġında daḫı şimdi o **leẕẕet** bāḳī

G28/5 Ṭūṭīyi **leẕẕet-i** güftārı giriftār eyler / Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu fendür bāʿis̱

G194/1 Dehen-i ġoncada ol laʿl-i şeker-bār olmaz / Bülbül-i bāġda bu **leẕẕet-i** güftār olmaz

G426/9 Bāḳīyi **leẕẕet-i** vaṣluñ ṭamaʿı söyletdi / Ṭūṭīyi şevḳ-i şekerdür getüren güftāre

G271/3 Maḥabbet **leẕẕetin** idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan yig

G60/4 Ḫançer-i cānān ecel cāmına ṭurmaz şu ḳatar / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar **leẕẕetlüdür**

2. tat

G473/1 Lebüñden **leẕẕet-i** şekker şikeste / Sözüñden ḳıymet-i gevher şikeste

G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse **leẕẕetin** / Şehd-i şīrīn-i maḥabbet şol ḳadar ḳuvvetlüdür

leẕẕet-i dīdār [1] Allah’ı görme zevki

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi dāmen-i ʿafv-i Settār / Rūḥ-ı pākine ġıdā **leẕẕet-i dīdār** olsun

leẕẕet almak [1] tatlanmak

G418/5 Laʿlüñden **alsa leẕẕeti** milḥ-i ücāc-i baḥr / Baḥs̱ eyler idi çeşme-i ʿaẕb-i furāt ile

liʾām [2] alçaklar

K23/31 Gerdūn-ı dūna eylemez ol ʿarż-ı iḥtiyāc / Ṭapuñ ṭururken eyleye mi minnet-i **liʾām**

G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile bāzār-ı dehrde / Cevr-i **liʾām** u miḥnet-i eyyām sūdumuz

libās [8] elbise, giysi

G162/1 Āsmān kim **libāsı** ezraḳdur / Delḳ-pūşān-ı zerḳa mülḥaḳdur

G431/5 Maʿnī-i pākīze ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / Sīm-ten dil-dāre beñzer kim **libāsı** yaraşa

Kt8/2 Derme çatma geydürür iller **libāsı** şiʿrine / Ḫilʿat-i naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ altunludur

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi **libās-ı** nāze gül

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı **libās-ı** rengīn

G135/5 Gül ü nergis yine altun beneklü cāme geymişler / **Libāsı** lālenüñ egninde bir dībā-yı zībādur

K27/9 **Libās-ı** ḥüsn ile bir şūḫ-ı sīm-endāma dönmişdür / Der ü dīvārı zeyn olmış ser-ā-ser aṭlas u dībā

Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı felek / Egnüme ḫilʿat diyü miḥnet **libāsın biçmeye**

libās-ı āl [1] kırmızı kaftan

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa **libās-ı āl** ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

libās-ı gül-gūn [1] gül renkli (kırmızı) elbise (gülün açılması bağlamında)

G537/4 Açdı ol ġonca-i raʿnāyı **libās-ı gül-gūn** / Düşdi ruḫsārına zülfi başuma sevdāsı

libās-ı fāḫir [1] gösterişli, şaşaalı, şık elbise (sıhhat elbisesi bağlamında); bkz. ‘fāḫir libās’ md.

M4/I/2 Bir **libās-ı fāḫir** olmaz cisme ol kisvet gibi

libās-ı mātem-i Şāhī [1] yas elbisesi, bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 320-321. ('matem elbisesi' maddesi)

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh / Geysün **libās-ı mātem-i Şāhī** bütün cihān

licām [1] gem, dizgin

K14/28 **Licāmuñda** sitām olmaḳ yaraşur çarḫuñ ecrāmı / Semendüñ sīne-bendinde gül-i zer māh-ı tābānı

līk/ līkin [7] lâkin, ancak, ama

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān **līk** zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

G389/2 Gül gibi pāreledüñ sīnemüzi ʿaşḳ ile **līk** / Almaduḳ būy-ı vefā ġonca-i ḫandānuñdan

G400/3 Ṭutdı çemende nāle-i bülbül cihānı **līk** / Gülde ne çāre olmasa gūş-ı suḫan-şinev

G414/3 Kendü güller gibi ḫandān **līk** çeşm-i ʿāşıḳı / Dem-be-dem ebr-i bahārī gibi giryān itmede

Kt16/1 ʿÖmrüm olduḳça güzel sevmeyeyin dirdüm **līk** / N'ideyin bu dil-i şeydā beni yalan itdi

K24/44 Gerçi sünbül çoġ olur gül-şen-i ʿālemdür bu / **Līk** rengīn ü muṭarrā olamaz her sünbül

G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler nāzda / **Līkin** anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür

***lisān-ı ḥāl* [1]** gönül dili (sözle değil hal ve davranışla anlatma)

G8/5 Leblerin yād eylese yāruñ **lisān-ı ḥāl** ile / Naḳl ider şīrīn ḥikāyet ġonca-i rengīn-edā

***lisānları kesilmek* [1]** dilleri tutulmak

M1/VI/1 Tīġuñ içürdi düşmene zaḫm-ı zebānları / Baḥs̱ itmez oldı kimse **kesildi lisānları**

livā [4] bayrak, sancak

K14/37 Hemīşe fetḥ -i fīrūzı **livāña** iltivā itsün / Ḳapuña iltica ḳılsun cihānuñ ḫān u ḫāḳānı

K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı **livāsı** ẓıllına ʿālem / Ziyāde leşger-i mūr u melaḫdan ādem oġlanı

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā **livā-yı** mīr-i ʿaşḳ

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı zerrīn-ser ü sīmīn-ḳabā ḳıldı / **Livā-yı** ṣubḥ-ı nūrānī gibi rūşen bu eyvānı

livā-yı salṭanat [1] Osmanlı/saltanat sancağı

M3/II/5 Düşmene ṣalınsa tīġ-i ḫūn-feşānı yaraşur / Yiridür olsa ḫırāmān ol **livā-yı salṭanat**

livā çekmek [2] sancak çekmek

G326/2 Ol kim **livā-yı** fetḥ ü ẓafer reh-berin **çeker** / Ṣaḥn-ı feżā-yı çarḫda ser-ʿasker-i nücūm

G154/2 **Çeksün livā-yı** salṭanat-ı ḥüsni ḳadd-i yār / Ol ḳāmeti ne serv ü ṣanavber ne bān çeker

Loḳmān [1] hikmetli sözleri ve hikayeleri ile efsaneleşip her derdin devasını bilen hekim; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 314.

G157/3 Mürdeye cānlar virür bīmāra ṣıḥḥat lebleri / Ḥikmet-i **Loḳmān** u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur

luʿb itmek [1] oyun etmek, hile yapmak

G322/5 Ayırdı siḥr idüp yāri sipihr-i pīre-zen benden / Ne **luʿb itdi** baña gör bi'llāhi oynaşum

lūle [3] lüle

G90/6 Dil çeşme-i belāġat aña **lūledür** ḳalem / Āb-ı zülāli şiʿr-i selāset-şiʿārdur

G9/7 **Lūle-i** ḫāme ile çeşme-i dilden Bāḳī / Eyledi ḳā'ide-i āb-ı ḥayātı icrā

G521/2 Öykündi gerçi çeşmüme çoḳ çeşme **lūlesi** / Ammā ḳulaġın iller anuñ az burmadı

luṭf [45]

1. bağış, kerem, cömertlik, ihsan

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i **luṭf** u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül

K26/34 **Luṭf** ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı ḥazīn

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan **luṭfa** mażhardur gelen

K4/3 Ne ḫoş ḳıldı görüñ ās̱ār-ı **luṭfı** / Cihān-ı ṣūret ü maʿnāyı tezyīn

M1/II/3 Kem-ter gedāyı az ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir **luṭfı** çoḳ mürüvveti çoḳ pādişāh idi

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / Ṣan nesīm-i **luṭf-ı** Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür

M2/V/6 Āb-ı rūy-ı vüzerā Ḥażret-i Aḥmed Pāşā / Mażhar-ı **luṭf-ı** Ḫudāvend-i cihān-dār olsun

G147/6 Meger ḫurrem ṭutan gül-zār-ı ḥüsnüñ / Nesīm-i **luṭf-ı** sulṭān-ı keremdür

G217/7 Bir güherdür ṭabʿ-ı Bāḳī kān-ı imkān içre kim / Āfitāb-ı **luṭf-ı** sulṭān ile bulmış perveriş

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla **luṭf-ı** lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u ṣafā-yı mül

G310/7 Bāḳıyā ser-levḥa-i eşʿārı tezhīb eyle kim / Müşkilüñ **luṭf-ı** şehenşāh itdi altun gibi ḥal

K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / **Luṭfı** bāġ-ı ʿālemi reşk-i gül-istān eyledi

K18/35 Bāġ-ı cūdında nihāl-i kereminden derilür / **Luṭf-ı** bī-minnetinüñ mīvelerinden her bār

M3/III/2 Ḥüsn-i reʾyüñ āfitāb-ı bī-zevāl-i mülk ü dīn / **Luṭf-ı** ṭabʿuñ nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı maʿdelet

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i **luṭfın** ḳılaydı erzānī / Siyāh şālını terk ide geymeyeydi leyāl

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı memleket-i luṭf u cūd o kim / Mebẕūl ḫᵛān-ı **luṭfına** maḥṣūl-i baḥr u kān

K18/29 Şāḫ-ı gül neşv ü nemā bulsa nem-i **luṭfından** / Ola her ġonca-i ter bülbül-i şīrīn-güftār

K2/29 Ravża-i dīn ü çemen-zār-ı şerīʿat olalı / Maṭar-ı **luṭfuñ** ile milket-i Rūm ābādān

K18/51 Ḫām var ise eger micmere-i naẓmumda / Dāmen-i **luṭfuñ** anı setr ider ey faḫr-i kibār

K21/20 Kemīne-bende-i dīrīneñem ḫudāvendā / Bu bende cānibini **luṭfuñ** itmesün ihmāl

K24/26 Nūr-baḫş olsa eger bāġa çerāġ-ı **luṭfuñ** / Şemʿ-vār eyleye eṭrāfı münevver sünbül

K25/38 Rifʿatum ḳaṣrı ṣala saṭḥ-ı semāya sāye / Eger olursa aña bānī-i **luṭfuñ** miʿmār

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde **luṭfuñ** tāze cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

G13/2 Seḥāb-i **luṭfuñ** ābın teşne-dillerden dirīġ itme / Bu deştüñ bağrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā

G194/4 İde gör var ise **luṭfuñ** beni söyler ṣanma / Gencdür naḳd-i viṣālüñ aña iḳrār olmaz

K23/33 **Luṭfuñ** zülālin eyle ʿaṭā teşne-dillere / Ey menbaʿ-ı mekārim ü ser-çeşme-i kirām

G306/4 **Luṭfuñ** göziyle bir güle baḳsañ yiter baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül

K6/21 Bī-nihāyet **luṭfuña** lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

K19/35 Var ise irdi der-i **luṭfuña** şeyʾ lillāhe / Kʾeylemiş kāsesini pür-zer ü gevher ḫātem

K20/38 Ṭapuña yüz süre geldüm ṣafā-yı ḫāṭır ile / Zülāl gibi beni gül-sitān-ı **luṭfuña** ṣal

K2/37 İrdi Selmāna sözi şiʿri kemālin buldı / **Luṭfuña ḳaldı** eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

K.2/52 Ḥāṣılı cūd u kerem vaḳti irişdi şimdi / **Luṭfuña** nāẓıruz ey Pādişeh-ı ʿālī-şān

K24/21 Bāġ-ı **luṭfuñda** meh ü mihr iki aḥḳar nergis / Keremüñ gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

G308/7 **Luṭfuñdan** irdi Bāḳīye rengīn filoriler / Gūyā ṣaçıldı meclise bir dest-māl gül

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre girür ḫusrevā felek / Yād eyledükçe **luṭfuñı** terler ḥicābdan

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı **luṭfuñla** sarāy-ı kühne-i dünyā

2. (söz) söyleme/bağışlama

G26/5 Ḳafes-i ġamda yatur ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ **luṭf-ı** suḫandur bāʿis̱

G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı nev-cevānumla / Özüm **luṭf-ı** suḫanda hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm

3. iyilik, yardım

G523/6 Ne ġam endīşe-i ẕilletden ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet reh-beri **luṭfın** aña kim dest-gīr itdi

G192/3 Biz müttekā-yı zer-keş-i cāha ṭayanmazuz / Ḥaḳḳuñ kemāl-i **luṭfınadur** istinādumuz

M3/V/3 Kār-gāh-ı dīn ü devletde düşen düşvār işin / Ḥaḳ Teʿālā ḥażreti **luṭfından** āsān eylesün

G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ naẓm içre Selmān olmaġa / Hep senüñ **luṭfuñ** muʿīn olmışdur iḥsānuñ ẓahīr

G519/5 ʿAṭā ḳıl Bāḳīye **luṭfuñ** İlāhī / Saña muḥtāc eger yoḫsul eger bay

G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı ġamuñ pençesindedür / **Luṭfuñ** meded yitişmez ise bir dem öldürür

M1/VIII/8 Yā Rab **kemāl-i luṭfuña ḳaldı** senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ cihānda tamām itdi ḫidmeti

luṭf-ı Ḥaḳḳ [1] Allah'ın ihsanı/yardımı

K2/26 **Luṭf-ı Ḥaḳḳ** ile bu gün oldı eyā kān-ı kerem / Bir nice faẓl senüñ şān-ı şerīfüñde ʿayān

luṭf-ı Ḫudā [3] Allah'ın ihsanı/yardımı

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / Pertev-i **luṭf-ı Ḫudā** nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

Kt1/1 Ey şehenşāh-ı kerem-güster ü dāniş-perver / Sāye-i **luṭf-i Ḫudā** pertev-i envār-ı ezel

G7/5 Bāḳī suḫanda farḳ-ı sipihre ḳadem başar / **Luṭf-ı Ḫudā** olursa eger dest-gīr aña

luṭf-ı ilāhī [1] Allah'ın ihsanı/yardımı

K8/8 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet Ḫān Murād ol kim / Vücūdı sāye-i **luṭf-ı ilāhīdür** cihān üzre

luṭf eylemek/itmek [14]

1. iyi yapmak/davranmak, iyilikte bulunmak

K2/56 Serverā tevsen-i eyyām ḳatı ser-keşdür / Aña **luṭf eyle** iñen eyleme irḫā-yı ʿinān

G185/5 Ruḫuñ vaṣfıyla Bāḳīnüñ görüp güftār-ı rengīnin / Naẓardan düşmesün **luṭf eyle** merdüm-zādedür dirler

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ **luṭf eyle** ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

G272/1 ʿĀşıḳ-ı bī-dillere cevr-i firāvān eyledüñ / Müstedām ol dostum **luṭf itdüñ** iḥsān eyledüñ

G321/3 **Luṭf eyle** iñen ḳullaruña cevri çoġ itme / Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme şāhum

2. bağışlamak, ihsan etmek

G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña yoḳ hīç kenār / Būse **luṭf eyle** hele bārī kenār olmayıcaḳ

G383/6 Cām-ı laʿlüñ cürʿasın **luṭf eyle** dürdī-keşlere / Çekmesün erbāb-ı himmet her denīnüñ minnetin

G490/5 Derdine dil zaḫmınuñ **luṭf eyle** dermān ol didüm / Şol ḳadar minnetler itdüm yāre dermān olmadı

G531/3 Vaṣlum dilersin çün didüñ **luṭf idüben** olsun didüñ / Yarın didüñ bir gün didüñ ferdālara ṣalduñ beni

K2/54 Merḥamet mevsimi ihṣān demidür sulṭānum / **Luṭf ḳıl** her ne ise devletüñe lāyıḳ olan

K23/29 Ḫāk-i derüñ sücūdın ider bir fütādedür / **Luṭf eyle** dest-gīri ol itsün biraz ḳıyām

Kt17/1 **Luṭf idüp** ol şeh-i firişte-ḫıṣāl / Ḳuzılar eylemiş ḳulına ʿaṭā

3. acımak, bağışlamak

G319/2 Zerd oldı yüzüm derd ile ṣan kim yereḳāndur / **Luṭf eyle** begüm dökme benüm yoḳ yire ḳanum

4. lutufta bulunmak

G474/3 Vāʿiẓ çıḳarsa kürsīye her cumʿa ġam degül / Ammā bolayki **luṭf ide** bayrama çıḳmaya

luṭf ile [3]

1. yumuşakça/yavaşça

M1/I/8 Yüz yire ḳodı **luṭf ile** gül-berg-i ter gibi / Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i devrān güher gibi

G23/5 Bir ḳadem baṣ **luṭf ile** gel gül-şene ey serv-ḳad / Bileler eksükligin her serv-i bālā semt semt

2. yüz göstererek

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ evvel **luṭf ile** / Ṣoñra döndüñ mübtelā-yı ḫār-ı hicrān eyledüñ

luṭf u cūd [1] cömertlik

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı memleket-i **luṭf u cūd** o kim / Mebẕūl ḫᵛān-ı luṭfına maḥṣūl-i baḥr u kān

luṭf u iḥsān [2]

1. cömertlik, eli açıklık

G542/3 Ey dirīġā **luṭf u iḥsānuñ** ḳapusın yapdılar / Ẕikri ḫayr olsun dinür ṣāḥib-saʿādet ḳalmadı

2. bağışlama ve kerem

G317/1 Mā-sivādan ṭamaʿ-ı nuṣreti az eyleyelüm / **Luṭf u iḥsānı** çoḳ Allāha niyāz eyleyelüm

luṭf u kerem [5] ihsan ve cömertlik

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ yanında **luṭf u kerem** ḳahr-ı Ḳahramān

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda **luṭf u kerem** / Şerīf aduñla müşerref ḳabāle-i iḳbāl

M2/I/6 Ḳanı ol küngüre-i tāc-ı saʿādet güheri / Ḳanı ol bār-geh-i **luṭf u kerem** sulṭānı

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / Gelsün ol **luṭf u kerem** kānına şād u ḫandān

G146/1 Yārdan cevr ü cefā **luṭf u kerem** gibi gelür / Ġayrdan mihr ü vefā derd ü elem gibi gelür

luṭf u kerem eylemek [1] ihsan etmek, bağışlamak ‖ yüz göstermek (sevgili bağlamında)

G475/3 İllere **luṭf u kerem eyleyicek** sulṭānum / Cevr ile ḳahrı baña eyleme iḥsān eyle

luṭf u kerem ḳılmak [1] ihsan etmek, bağışlamak ‖ yüz göstermek (sevgili bağlamında)

G280/6 Geh şīve eyle bendene geh nāz u geh ʿitāb / İrdi zamānı **luṭf u kerem ḳıl** ʿināyetüñ

luṭf u melāḥat [1] güzellik ve tatlılık

G99/3 Zülfüñ duḫān-ı meşʿale-i bezm-i ḥüsndür / Aġzuñ çerāġ-ı **luṭf u melāḥat** şirārıdur

luṭf iḥsān [2] yardım, inayet

G76/3 Olsa ḳahruñla muḳayyed **luṭfıdur iḥsānıdur** / Yār eger incinse de maḥż-ı keremden incinür

G249/7 Bāḳī senden cefā vü cevr ummaz / Eger olursa **luṭfuñ iḥsānuñ**

lücce [2] engin deniz, umman

G152/6 Dil zevraḳını **lücce-i** ġamdan hevā-yı ʿaşḳ / Elbette bir kenāra atar rūzgārdur

G366/3 Çıḳarsun **lücce-i** ġamdan kenāre keştī-i bāde / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan

lücce-i ʿummān [1] Umman Denizi

G229/3 Leşger-i eşk-i firāvān ile ceng itmek içün / Gönderür mevclerin **lücce-i ʿummān** ṣaf ṣaf

lüʾlū [10] inci

G535/2 ʿArż itdüm aña nāme ile **lüʾlū-yı** eşküm / Cān riştesi mektūb-ı dürer-bāre ṣarıldı

G305/1 **Lüʾlū-yı** jāleden ṭaḳınup gūşvār gül / İtdi çemende nāz ile ʿarż-ı ʿiẕār gül

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i şāhdan / **Lüʾlū-yı** fażl u dürr-i kerāmet ṣudūr ide

diş bağlamında

G313/6 Söylese lafẓ-ı dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her dāne-i **lüʾlū** da güzel

G357/2 **Lüʾlū** dişüñ ġamıyla şirişküm güherlerin / Dizdüm ümīd riştesine dāne dāne ben

G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer içre **lüʾlūdur**

şiir bağlamında

G399/5 Dürr-i naẓmuñ Bāḳıyā baş egdürür ṭāliblere / Kim żarūrī itdürür ġavvāṣa **lüʾlū** ser-fürū

G253/5 Ḫurdeler geçmiş-durur dendānuñ evṣāfında kim / Ḫāme-i Bāḳī delüpdür baġrını **lüʾlūlaruñ**

G350/5 Niṡār itdümse ḫāk-i der-gehinden ġayra ey Bāḳī / Cihānda **lüʾlū-yı** menşūr-ı naẓmum hep hebā olsun

G352/7 Cenāb-ı şāha ey Bāḳī niṡār it **lüʾlū-yı** naẓmuñ / Bu ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde dürr-i şāh-vār olsun

lüʾlū-yı lālā [4] parlak inci

K15/9 Sözin **lüʾlū-yı lālādan** zamāne ṭutdı ẕī-ḳıymet / Neden şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı

G120/4 Aġzuñ içre diş midür ya ġonca içre jāle mi / Kevkeb-i dürrī midür ya **lüʾlū-yı lālā mıdur**

G440/2 Defterin bād-ı ṣabā **lü'lū-yı lālānuñ** dürer / İlter olsa dişlerüñ vaṣfın ʿAdenden cānibe

G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher **/ Lü'lū-yı lālā-yı** naẓmuñ rişte-i efkāre çek

lü'lū-yı şeh-vār [3] iri inci

G58/4 Dām-ı āġūş içre düşmez ol tezerv-i ḫoş-ḫırām / Dāne-i eşküm egerçi **lü'lū-yı şeh-vārdur**

G286/3 Buldı zīnet **lü'lū-yı şeh-vār-ı** şeb-nemden yine / Tāc-ı laʿl-i ġonca vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı gül

G456/5 Çemen pür-mevc bir deryā ṣadef gül / İçinde **lü'lū-yı şeh-vār** jāle

lü'lū-yı ter [2] güzel parlak inci

G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i sulṭān-ı ʿālī-şān içün / Destinde şāḫ-ı gül ṭutar laʿlīn ṭabaḳ **lü'lū-yı ter**

G343/5 Görüp bu dürlü dürlü naẓm-ı pāküm şermden Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı **lü'lū-yı ter** hem

M

mā [5]

1. su

G67/7 ʿĀrıżuñ ḥasreti bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil ḫaste yatur iki gözi **mā** gözedür

G164/1 Çarḫ-ı ġaddārda vefā n'eyler / Kāse-i ser-nigūnda **mā** n'eyler

2. nah!, al!; bkz. TS. C. IV, s. 2798. ‖ su

G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i yārdan / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte **mā** didi

3. yağmur

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça **mā** artar

4. nehir ‖ ağlayış

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol **mā** dā'imā artar

maʿānī [3]

1. belagat ilminin sözün hale uygunluğunu inceleyen dalı

G118/5 Ẓāhirā gerçi gedā-ṣūretem ammā Bāḳī / Maḫzen-i genc-i **maʿānī** dil-i vīrānumdur

K4/4 Virüp fażl u kemāli ḫusrevāne / **Maʿānī** mülkine tertīb ü āyīn

2. anlamlar

G470/7 Ẕāt-ı kerīmi vaṣfın Bāḳī ne gūne ḳılsun / Melḥūẓ olan **maʿānī** mümkin degül beyāne

maʿānī vü beyān [1]

K22/29 Destüme alsam ḳalem naẓm-ı bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i mülk-i **maʿānī vü beyān**

maʿārif [1] irfan, marifet

K8/10 Dili dürr-i **maʿārifden** kefi bezl-i ʿavārifden / Dem-ā-dem eyler is̱bāt-ı fażīlet baḥr u kān üzre

maʿārif ehli [1] gönül adamları/ârifler

K21/21 **Maʿārif ehline** ḳapuñdan irişür maʿrūf / Feżā'il ehline ṭapuñdan irişür efżāl

maʿārif kānı [1] irfan ocağı; bkz. 'kān-ı maʿārif' md.

G13/3 Zamāne bizde gevher sezdügiçün dil-ḫırāş eyler / Anuñ'çün bagrumuz ḫūndur **maʿārif kānıyuz** cānā

maʿāş [1] rızık ‖ geçim

G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi yiter vech-i **maʿāş** / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün

mā-bihi'l-ḥaḳ [1]

G162/8 Virdi ḥaḳḳ-ı edāyı maʿnāya / Ḳavl-i Bāḳī ki **mā-bihi'l-ḥaḳdur**

mā-cerā [4]

1. baştan geçen olaylar ‖ 'su' ve 'akmak' paralelliğinde

G57/3 Göñlüm aḳıtdı şimdi beni ṭurmaz aġladur / Ol şūḫ-ı dil-sitān ile hep **mā-cerā** budur

G64/3 Bu nüh dolābı gerdān eyleyen seyl-āb-ı eşkümdür / Yaşum ser-çeşmesinden baḥs̱ idersem **mā-cerā** artar

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i **mā-cerā** olsun

2. murad, istek ‖ 'su' ve 'akmak' paralelliğinde

G11/5 Eşk-i çeşmüm yāre ʿarż itdüm didi / Bāḳıyā maʿlūm oldı **mā-cerā**

maʿcūn [2] ʻAfyon, beng, haşhaş gibi müskir mevâd veyahut eczâ-yı devâiye baharat ile tertip olunarak kaynatılan kıvamlı tatlı' [Kâmûs-ı Osmanî]; ayrıca Ahmet Talat Onay, ʻleb-i dil-ber' (dilber dudağı tatlısı) macunu olabileceğini belirtir. bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI; s. 315. ‖ ʻġubār' (esrar anlamı çağrışımı) ve ʻbāde-i gül-gūn' paralelliğinde

G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı rūyıyla meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi **maʿcūn** ise gitdi

G386/6 Meylüm cihānda bāde-i gül-gūnadur benüm / **Maʿcūn** olursa bārī leb-i dil-ber isterin

mādām ki [1] değil mi ki, çünkü, -dığı için

G74/6 Olamazsın ḥarem-i vaṣlına maḥrem dervīş / Sende **mādām ki** taḳṣīr ü tevānī görinür

maʿdelet [11]

1. adalet

K4/1 Cihān-ı **maʿdelet** kān-ı mürüvvet / Penāh-ı mülk ü millet nuṣratü'd-dīn

K8/8 Cihān-ı **maʿdelet** kān-ı mürüvvet Ḫān Murād ol kim / Vücūdı sāye-i luṭf-ı ilāhīdür cihān üzre

M3/III/2 Ḥüsn-i re'yüñ āfitāb-ı bī-zevāl-i mülk ü dīn / Luṭf-ı ṭabʿuñ nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı **maʿdelet**

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı **maʿdelet**

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol vücūd-ı pākdür / Gevherin ḥaḳḳā ki iẓhār itdi kān-ı **maʿdelet**

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya baġlandı ṭınāb-ı kibriyā / Çarḫdan aʿlā ḳurıldı sāye-bān-ı **maʿdelet**

M3/III/6 Salṭanat menşūrına ism-i şerīfüñ yazdılar / Daḫı peydā olmadın nām u nişān-ı **maʿdelet**

M3/III/7 Hep bu beyt-i dil-keş üzre baġlanur gūş eyleseñ / Ṣavt u naḳş-ı bülbülān-ı gül-sitān-ı **maʿdelet**

G130/1 İrdi nesīm-i **maʿdelet-i** Kisrī-i bahār / Zencīr-i ʿadl çekdi çemen-zāra cūy-bār

Kt3/1 Āfāḳı şehā **maʿdeletüñ** nūrı pür itsün / Ḫurşīd gibi encümen-i dehre çerāġ ol

2. adalet ‖ Osmanlı hanedanı

M3/III/1 Sensin ey çeşm-i çerāġ-ı dūdmān-ı **maʿdelet** / Şemʿ-i nūr-efşān-ı bezm-i ḫānedān-ı **maʿdelet**

maʿdin-i fażl u hüner [1] fazilet ve hüner ocağı

K2/41 Muḳtedā-yı ʿulemā Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / **Maʿdin-i fażl u hüner** menbaʿ-ı ʿilm ü ʿirfān

maʿdin-i kerem [1] cömertlik ocağı/menba'ı; bkz. ʻkān-ı kerem' md.

K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum silmedin elüm ale / Ayaḳda ḳaldum eyā **maʿdin-i kerem** elüm al

mā-fi'l-bāl [1] yürekte yatan şey, gönüldeki şey

K20/39 Dilümde şekker-i şükr-i fevāżıl-ı keremüñ / Ṭapuña ʿarż ide geldüm ne ise **mā-fi'l-bāl**

maġbūnluk [1] aldanmışlık ‖ zarar ziyan

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / Gitdi elden naḳd-i cān āḫır görün **maġbūnluġum**

maġfiret [2] merhamet, lutuf ‖ af, bağış

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı **maġfiret** / Var ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

M2/V/1 Lāyıḳ-ı **maġfiret-i** Ḥażret-i Ġaffār olsun / Devlet-i nā-mütenāhīye sezā-vār olsun

maġfiret deryāsı [1] merhamet denizi; bkz. ʻderyā-yı raḥmet' md.

G71/6 Görme ey zāhid günāhum çoḳluġın şol ʿālemi / **Maġfiret deryāsına** ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

maġrūr [1] aldanmış

G129/6 **Maġrūr** idüñ vefāsına bir şūḫuñ ey göñül / Rüsvāy-ı ʿālem eyledi şimdi cefāyı gör

maġrūr olmak [5]

1. böbürlenmek, gururlanmak

K22/9 Salṭanat tācın geyen ʿālemde **maġrūr olmasun** / Nice sulṭān börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān

2. aldanmak

G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı semend-i nāza çignetme / İñende ḥüsne **maġrūr olma** sulṭānum bu dünyādur

G168/6 ʿUnfuvān-ı ṣıḥḥate ey Bāḳī **maġrūr olma** kim / Lā-cerem her ḥayy-i dānā irtiḥāl üstindedür

G384/5 Ṣūret-i mihrine ey dil ḳatı **maġrūr olma** / Bī-vefādur felek-i āyīne-sīmā göresin

G426/4 Mülk-i bāḳī dir iken bāġ-ı İremden çıḳdı / Yine **maġrūr olur** ādem bu fenā gül-zāre

maġrūr olma pādişehüm! **[1]** padişahlar, bayramlaşmalarda ve diğer tören zamanlarında tahta oturduklarında 'Aleyke Avnullah!', 'Uğurun açık olsun, ikbalin füzun, padişahım devletinle bin yaşa!', 'Maşallah, mağrur olma padişahım senden büyük Allah var!' diye tezahürat yapılırdı. Bu bağırma işine 'alkış' denirdi. Bkz. PAKALIN, C. I, s. 52-53. ('alkış' md.)

G100/2 **Maġrūr olma pādişehüm** ḥüsn-i ṣūrete / Bir āfitābdur ki serīʿu'z-zevāldur

māh **[63]** bkz. 'ḫurşīd ü māh', 'mihr ü māh' md.

1. ay

K25/40 Nitekim her ser-i **māh** ola bir altun ḳandīl / Zīver-i dāʾire-i çenber-i çarḫ-ı devvār

K26/22 Secde ḳıldı göricek **māh** ḳaşuñ miḥrābın / Bilmeyen şöyle ḫayāl eyledi kim ola cebīn

G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ ṣafḥa-i **māh** üzredür / Sīne beñzer şāne-i zülfüñ ki sāl üstindedür

G150/5 ʿİẕār-ı yār ʿaraḳ-nāk olınca ey Bāḳī / Görenler itdi ṣanur **māh** ile ḳırān ülker

G224/2 Çün ṣubḥ olınca bellü olur yüzi ḳarası / Germ olmasun o ḥüsn ile ey **māh** iñende şemʿ

G368/3 Sücūd itdi miḥrāb-ı ebrūña **māh** / Anı bilmeyenler ṣanurlar cebīn

G401/3 Ruḫsār-ı zerdi ḫāke bulaşmış benüm gibi / Beñzer ayaġı ṭopraġına sürdi **māh** rū

G457/1 Sancaġın dikmezden evvel **māh** çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ nāmına

K18/32 Güneşi keff-i zer-efşānına beñzer dir idüm / Almasa **māha** ʿaṭā eyledügin āḫır-ı kār

K20/3 Çerāġ-ı **māha** yine bir filori dikdi güneş / Gören kimesne kenārın meh-i nev itdi ḫayāl

G375/4 İrüp şerefe saʿīd olurdı / Ḳul olsa eger o **māha** Keyvān

G110/5 Bāḳıyā ol āfitāb-ı ʿālem-ārā germ olup / **Māhdan** ġarrā yirüm var dirse vechi vardur

G317/4 **Māhdan** māhīye dek ṣaldı cefā ḳullābın / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i zülfüñ ne dırāz eyleyelüm

G493/2 **Māhdan** çihre-i zībā-yı nigār / Çeşm ü ebrū ile mümtāz oldı

K19/3 Meşʿal-i **māhdur** ol gevher-i şeb-tāb meger / Geçinür çenber-i gerdūn ile hem-ser ḫātem

G61/3 Ḫaddüñ ḳatında mihr-i felek bir zavalludur / Alnuñ yanında bedr ise bir sīr-i **māhdur**

G488/2 Menzil-i **māhdur** ḫam-ı zülfi / Maṭlaʿ-ı mihrdür girībānı

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı **māhı** yaḳup refʿ ola ẓalām

K25/11 Çizmege dāʾire-i şemse-i **māhı** felege / Aldı üstād-ı zamān destine zerrīn pergār

G246/5 Felek ṭāḳındaki ḳandīl-i **māhı** / Uyarmaz Bāḳī āhum giceler yoḳ

G468/2 Saña taṣvīr-i **māhı** beñzedince / Ne gözler nūrını dökdi sitāre

G482/3 Pençe-i **māhı** ṣanasın ḳapladı ebr-i sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim indi destār üstine

K19/28 Görinür naḳş-ı nigīninde sevād-ı mührüñ / Devletüñ barmaġına **māh-ı** münevver ḫātem

K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi **māh-ı** āsmān

K25/23 Sīne-i āyīne-sīmāsına beñzerdi eger / Ṣafḥa-i **māh-ı** şeb-efrūzda olmasa ġubār

G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa dībālar geyürdi **māh-ı** nūr-efşān-ı ʿīd

G77/9 Şāh-i bülend-kevkebe **māh-ı** felek-cenāb / Sulṭān Murād Ḫān-ı sipihr-āsitānı gör

G215/3 Teʿālaʾllāh ne ebrūlardur ol ḥüsn āfitābında / Ġamından ḳāmeti **māh-ı** şeb-efrūzuñ hilāl olmış
G223/5 Çerāġ-ı **māh-ı** ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā żiyādan ḥaẓ
G224/1 Baḥs̱ itmesün ʿiẕāruñ ile encümende şemʿ / Ḳanda çerāġ-ı **māh-ı** şeb-efrūz ḳanda şemʿ
G252/4 Baḥs̱ idüp bir daḳīḳa ḥüsnüñden / Ḥāle **māh-ı** sipihre aṣdı elek
G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz raġbet sipihrüñ ẕerrece / Mihr-i ʿālem-tābına **māh-ı** cihān-ārāsına
G430/1 Cāme-ḫᵛāb ol āfeti alduḳça tenhā ḳoynına / Ṣanuram ebrüñ girür **māh-ı** şeb-ārā ḳoynına
G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i **māh-ı** ʿālem-ārādur miyān-ı ābda
Mtl 29 Ruḫ-ı **māh-ı** şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār zībādur / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur
K25/9 **Māhı** ṣayd itmek içün baḥre ṣalup ḳullābın / Meh-i nev ṭutdı meger sāḥil-i deryāda ḳarār
G92/2 Öykünse ḫaddüñe ne ġam ey āfitāb-ı ḥüsn / **Māh-ı** sipihr kemdür o ne yüzi ḳaradur
G153/2 **Māh-ı** ʿalem ki menzili evc-i hevādadur / Reftāra gelse ol ḳad-i bālā ḳulaḳ çeker
G227/4 **Māh-ı** çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / Yaḳdı yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ
G526/4 Ey āh **māhuñ** irişemezsin ḳulaġına / Başuñ gerekse göklere irsün fiġān gibi
M6/VI/3 Bulmış cemāli āyīnesi **māh-veş** cilā

2. ay yüzlü güzel

G75/2 Ṭıfldur pend-i peder diñlemez ol **māh** daḫı / Şīr-i māder yirine içmege ḳanum özenür
G138/2 Eşküm döker sitāre gibi cevr ile o **māh** / Ḫurşīd gibi ḫurrem ü ḫandān olup gezer
G329/2 Ḳaş rā ḳad elif dehān ise mīm / Ḳılduñ ey **māh** ḫalḳı emrüñe rām
G427/4 Āyīne gibi herkese yüz virmesün ol **māh** / Bir baġrı yanuḳ ʿāşıḳuñ uġrar nefesine
G459/2 Hümā-yı evc-i istiġnādur ol **māh** / Anuñʾçün böyle māʾildür hevāya
G467/5 Pençe-i mihri burarsa nʾola ḥüsniyle o **māh** / Beñzer engüşti hilāle kef-i desti aya
G512/1 Çıḳsa eflāke nʾola āteş-i āhum şereri / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey **māh** yiri
G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey **māh** / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī
G504/1 Beñzetdiler o **māha** diyü mihr-i enveri / Biri birine ḳoydı fiġānum felekleri
G228/5 Bir **māhdur** ki cevresin almış sitāreler / Bezm-i şarāba gice ʿaceb şevḳ virdi def
G9/3 Āteş urmış yüzi gül ḫırmenine ol **māhuñ** / Devr-i sāġarda ruḫı ʿaksini ḳılmış peydā
G14/5 Ṭutdı mihri cihānı ol **māhuñ** / Pertev-i āfitābdur gūyā
G137/7 Bāḳıyā pīrehenin ṣanma o **māhuñ** lerzān / Üstine pertev-i ḫurşīd-i dıraḫşān ditrer
G188/2 Bilmezem nice göreyüm ben o **māhuñ** yüzini / Baḳıcaḳ gün yüzine gözünü nem-nāk eyler
G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o **māhuñ** menzilin / ʿAşḳ ser-gerdānıdur Allāhu aʿlem ey göñül
G251/3 Peyām-ı ḫançer-i ser-tīzin ol **māhuñ** degürmişdür / Anuñʾçün ditrer endāmı çemende bāddan bīdüñ
G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o **māhuñ** kim / Yaḳar ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı nūr-ı aʿżamdan
G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol **māhuñ** niḳāb açdum / ʿAceb ferḫunde geldi fāl-i aḥvālüm kitāb açdum
G394/3 Zaḫm-ı tīġından o **māhuñ** ṣanma ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan
G462/4 Gözden ṣaḳınur ḫāk-i derin beñzer o **māhuñ** / Āhum dütüni perde çeker yılduzum üzre
G511/2 Deger bir kez yüzin görmek o **māhuñ** / Güneş ḳurṣı gibi yüz bin filori
G513/1 ʿĀşıḳ öldürmekdür ol **māhuñ** tamām endīşesi / Yolına cān virmedür eksüklünüñ kem pīşesi

māh u ḫurşīd [2] ay ve güneş

G352/2 Cemālüñ pertevinden nūr-baḫş ol **māh u ḫurşīde** / Güneş āyīne-i ḥüsnüñ felek āyīne-dār olsun
K5/39 Żiyā-baḫş ol rikābuñ şuʿlesinden **māh u ḫurşīde** / Semend-i baḫtuñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

māh-ı enver [3] parlak ay

G54/6 Çerāġı **māh-ı enverden** yaḳar ol ʿārıż u gerden / Girībānuñ senüñ bezm-i leṭāfet şemʿ-dānıdur

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / Aña nisbet **māh-ı enver** ṣūret-i dīvārdur

G227/1 Sīnesine yaḳmada şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / **Māh-ı enver** mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ

māh-ı çār-deh [1] ayın ondördü ‖ dolunay

G285/2 Secde-i ḫāk-i ser-i kūyuñla **māh-ı çār-deh** / Çihre-i zerdin ġubār-ālūde ḳılmış bir ẕelīl

māh-ı ʿīd [1] bayram ayı

K23/12 İllā ki **māh-ı ʿīda** bu sözler baʿīddür / Erbāb-ı ʿaḳl öñinde ḥaḳīḳat budur kelām

māh-ı Kenʿān [1] Kenan ülkesinin ayı ‖ Yusuf peygamber

K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı **māh-ı Kenʿān** ṭalʿatuñ görse / Saña Yūsuf diyeydi iller aña Yūsuf-ı s̱ānī

māh-ı Muḥarrem [1] Muharrem ayı ‖ Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in Muharrem'in ononda şehit edilmesi; bu günün anısına yapılan yas törenleri ve ritüelleri; bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 374. ('On iki imam ve Şia mitologyası' bl.)

G454/2 Tāzeler derd-i dili miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / Dāġın abdāluñ ider **māh-ı Muḥarrem** tāze

māh-ı nev [19] hilâl

K19/23 Burc-ı devletdür eli eylese peydā ne ʿaceb / Heyʾet-i **māh-ı nev** ü ṣūret-i aḫter ḫātem

K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür **māh-ı nev** müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür kenār-ı cām

K23/8 Zerrīn devāt **māh-ı nev** altun ḳalem şihāb / Erḳāmdur nücūm u felek defter-i ṣıyām

K23/16 Devrān içinde aña bu gün **māh-ı nev** gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye vaḳt-i selām lām

G64/5 Güzellik burcına bir **māh-ı nevdür** ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz żiyā artar

G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile **māh-ı nevi** dünyā gözedür

G124/7 Rūy-ı baḫtı bedr olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / Her ki **māh-ı nev** gibi kesb-i kemāl üstindedür

G138/3 Dün ṭoġdı **māh-ı nev** gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr içre şimdi şöhre-i devrān olup gezer

G155/3 Çemende berg-i sūsen gökde **māh-ı nev** degül peydā / Çeker aʿdā-yı dīn üzre zemīn ü āsmān ḫançer

G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi **māh-ı nev** / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev

G400/4 Öyündügiʾçün işigüñe ey şeh-i cihān / Daḫı ne ḳulplar ṭaḳa eflāke **māh-ı nev**

G412/1 Şebān-geh **māh-ı nev** gösterdi cām-ı zer-nigār elde / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār elde

G420/8 Hem-vāre tā ki zevraḳ-ı zerrīn-i **māh-ı nev** / Deryā-yı nīl-gūn-ı felekden ʿubūr ide

G451/3 Biñ meşk iderse ṣafḥa-i çarḫ üzre **māh-ı nev** / Ebrū-yı yāre öykünebilmez mis̱ālde

G474/4 Bāmuñda pās-bānlıġuñ itmezse **māh-ı nev** / Şāma irişmeye dilerin bāme çıḳmaya

K25/12 **Māh-ı nev** dām ḳurup dökdi kevākib erzen / Umaruz kʾola yine ʿīş u ṣafā mürġi şikār

K25/21 **Māh-ı nev** mīl-i zer almış ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke tā dīde-i gerdūna ġubār

K25/41 **Māh-ı nev** gibi teraḳḳīde dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ gözi dāʾim bī-dār

G438/4 Niçün ol ḫurşīd-i ʿālem-tāba öykündüñ diyü / **Māh-ı nev** ḫançer çeker mihr-i dıraḫşān üstine

māh-ı nīsan [1] Nisan ayı ‖ bahar

K7/18 ʿĀlemi gül gibi ḫandān itdi devr-i devleti / ʿAhd-i ʿadli iʿtidāl-i **māh-ı nīsan** eyledi

māh-ı tābān [10] parlak ay

K5/23 Felek ġırbāl ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı hālede seyr eyleyenler **māh-ı tābānı**

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye gāhī küdūret kesb ider ṭāliʿ / Gerekse **māh-ı tābān** ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ yaraşur çarḫuñ ecrāmı / Semendüñ sīne-bendinde gül-i zer **māh-ı tābānı**

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı **māh-ı tābān** gizlemiş

G272/2 Āsmān-ı mihrüñe āhum şirārıdur nücūm / Şuʿle-i dāġ-ı derūnum **māh-ı tābān** eyledüñ

G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ **māh-ı tābānı** / Biraz baḳsun felekden sebʿa-i seyyāre eglensün

G448/1 Gümişden pāleheng ol naḫl-i bālānuñ miyānında / Görinür **māh-ı tābāndur** nihāl-i serv yanında

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey cān / Ebr-i siyāh içinde gizlendi **māh-ı tābān**

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına beñzer bir hilāl / **Māh-ı tābān** bunca yıllardur mis̱ālin ḳaralar

G354/3 Ruḫlaruñ şevḳine maṭlaʿ diyelüm ḳāfiyeler / **Māh-ı tābān** ile ḫurşīd-i dıraḫşān olsun

māh-ı tām **[1]** dolunay

G401/2 Ṣandum kenār-ı bāmda ol **māh-ı tāmdur** / Ḫurşīd ufuḳda göstericek ṣubḥ-gāh rū

māh-cemāl **[1]** ay yüzlü

G314/1 Yaraşur ey sipihr-i **māh-cemāl** / Ḳamerī yaḳa olsa saña hilāl

māh-liḳā **[1]** ay yüzlü

G508/6 Dünyā deger ol **māh-liḳā** dil-ber-i ġarrā / Yūsufda daḫı yoḳdur anuñ ḥüsn ü bahāsı

māh-rū **[4]**

1. ay yüzlü güzel/dilber

G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey **māh-rū** baḥr-i belāya māliküz

G253/3 Yüzleri böyle ḳararmazdı eger ey **māh-rū** / Āfitāba ṭapmayaydı ṭurra-i hindūlaruñ

G381/1 **Māh-rūlar** bī-ʿaded bir ʿāşıḳ-ı rüsvāyı ben / Yitmeye biñ pāre ḳılsam bu dil-i şeydāyı ben

2. ay yüzlü

G401/1 Ol āfitāb-ṭalʿata kim dirse **māh-rū** / Olsun cihānda meh gibi dāʾim siyāh-rū

māh-tāb **[3]**

1. dolunay ‖ maytap

G18/2 Gice ḥüsnüñ şevḳıne encüm sürūr u sūrda / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā elinde **māh-tāb**

2. havaî fişek, maytap; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 174-175. (‘donanma fişeği’ md.)

G270/5 Bāḳıyā dün gice meclisde gül-efşānlar ile / **Māh-tāb** itmiş idük bezme żiyāsın ḳadeḥüñ

3. yakamoz

G14/2 Dilde envār-ı mihr-i ruḫsāruñ / Ābda **māh-tābdur** gūyā

maḥabbet **[33]** aşk, sevda; bkz. ‘mihr ü maḥabbet’, ‘ehl-i maḥabbet’, ‘erbāb-ı maḥabbet’, ‘ʿaşḳ u maḥabbet’, ‘derd-i maḥabbet’, ‘derd ü maḥabbet ehli’, ‘bezm-i maḥabbet’ md.

G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse lez̠z̠etin / Şehd-i şīrīn-i **maḥabbet** şol ḳadar ḳuvvetlüdür

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana rāz-ı **maḥabbeti** / Ās̱ār-ı mihr gün gibi kendin ʿayān ider

G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh ṭoḳındı tīr-i **maḥabbet** ḳażāyı gör

G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i ser anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı **maḥabbet** bir ʿaceb mey-ḫānedür

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür **maḥabbet** odı kim bağrum kebāb eyler

G183/3 Gül-şen-i bāġ-ı **maḥabbetde** diker tāze nihāl / Her elif kim sīneme ol ḳāmeti ʿarʿar çeker

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından **maḥabbet** ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ

G281/3 Bālā-yı serde āteş-i āhum duḫānını / Şāh-ı **maḥabbet** üstine bir sāye-bān ṭutuñ

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi **maḥabbet** riştesin ḳırmaz / Kesilmek var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp yaḳdum **maḥabbet** şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp müheyyā eyledüm

G347/7 İşüñ altun ider kār-ı **maḥabbet** rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün fennüñde zer-gersin

G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i şevḳuñle yanmadın / ʿĀşıḳ **maḥabbet** adın añar mı utanmadın

G510/4 Kūyında revān eyledügüm eşk-i **maḥabbet** / Kevs̱er ṣuyıdur ravża-i Rıḍvāne ṣalındı

G513/4 Cism-i pür-dāġ u ten-i zerd ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış **maḥabbet** bīşesi

G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı **maḥabbet** bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi

Mtl 25 Nihān olmaz **maḥabbet** gizlü ḳalmaz ʿāşıḳuñ şūrı / Ne mümkindür gele bir araya mestī vü mestūrī

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz cānā / **Maḥabbet** mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz cānā

G234/1 **Maḥabbet** ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar cümle ʿālem ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ

G271/3 **Maḥabbet** lez̠z̠etin idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan yig

G367/3 **Maḥabbet** resm ü āyīnin be ṣofī ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen ḳıṣṣadur sevmek sevilmek mā-teḳaddemden

G489/6 **Maḥabbet** içre giriftār-ı hecr olan ʿāşıḳ / Deñizlere düşüben ṭuʿme-i neheng oldı

G527/7 Kemāle māʾil oldı ṭabʿ-ı Bāḳī / **Maḥabbet** ḫalḳ içinde māle düşdi

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / **Maḥabbet** ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı

G196/4 Göñül çeng-i **maḥabbetde** yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ işler ise ey dil-i zār / Çürimiş nerd-i **maḥabbetde** bir iki pūluñ

G524/4 Ārām-geh-i mürġ idi dirler ser-i Mecnūn / Meydān-ı **maḥabbetde** ne başlar yuvalandı

G309/6 Almadı būy-ı **maḥabbetden** es̱er şunlar kim / Ġonca-veş dilleri ḫūn sīneleri çāk degül

G344/2 Teb-i tāb-ı **maḥabbetden** şu deñlü nā-tevānem kim / Ḥayātum gül-şeninde zaʿferān oldı ruḫ-ı zerdüm

G96/3 Bār-ı ġam-ı **maḥabbeti** yüklenme ey göñül / Āḫır taḥammül itmeyesin iḥtimāldür

G290/1 Cānlar fidā **maḥabbet-i** cānāne ser degül / Erbāb-ı ʿaşḳa terk-i ser itmek hüner degül

G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi genc-i **maḥabbetle** bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem ṣarrāfı

G141/2 Maʿmūre-i derūnı ḫarāb itdi ġam velī / Maḥrūsa-i **maḥabbetüñ** ābād olup gider

K1/33 Mesken şeh-i **maḥabbetüñe** taḫt-gāh-ı dil / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

maḥabbet ü iḫlāṣ [1]

G220/1 ʿAvām oḳur seni tesḫīr içün hemīşe ḫavāṣ / Bu muḫliṣüñ işi dāʾim **maḥabbet ü iḫlāṣ**

maḥabbet baḥri [1] aşk denizi; bkz. ‘baḥr-i ʿaşḳ’ md.

G322/1 **Maḥabbet baḥridür** āhum yilinden mevc urur yaşum / Melāmet fülkidür ser aña lengerdür iki ḳaşum

maḥabbet yolı [1] aşk yolu; bkz. ‘rāh-ı maḥabbet’ md.

G317/6 Ḥarem-i vaṣla reh-i rāst **maḥabbet yolıdur** / Rāh-ı ʿuşşāḳdan āheng-i ḥicāz eyleyelüm

maḥabbet dāġı [1] aşk yarası; bkz. ‘dāġ-ı maḥabbet’ md.

G17/5 **Maḥabbet dāġı** yaḳ sīneñde ferr-i devlet isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb

maḥabbet gül-şeni [2] aşk bahçesi

G55/3 Açıldı dāġlar sīnemde çāk itdüm girībānum / **Maḥabbet gül-şeninde** açılan gül-nārı görsünler

G335/1 Ṣafā gül-zārıdur sīnem gül-i bī-ḫārdur dāġum / **Maḥabbet gül-şeninde** açılan gül-nārdur dāġum

maḥabbet ehli [1] âşıklar

G94/2 Şihāb ṣanma felekde giceyle ẓāhir olan / **Maḥabbet ehlinüñ** ol tīġ-i āhı yarasıdur

maḥabbet meclisi [1] aşk meclisi; bkz. ‘meclis-i ʿaşḳ’ md.

G187/5 Sipihrüñ bu ṭoḳuz peymānesin bir demde ey Bāḳī / **Maḥabbet meclisinde** nūş ider mestāneler vardur

maḥabbet göstermek [1] muhabbet beslemek

G51/2 Mevsim-i gül ʿīd ile yār u muṣāḥib düşdiler / Bir birine iki dil-berdür **maḥabbet gösterür**

maḥal [4]

1. layık, münasip

K20/16 Bülend-himmet-i devrān Ḳubād Pāşā kim / Hilāl-i çarḫa **maḥal** meclisinde ṣaff-ı niʿāl

M5/I/2 Ber-ter olsa menzilüñ ḫurşīd-i enverden **maḥal**

2. yeri ‖ zamanı

K20/36 Sezā-yı merḥamet ü müstaḥıḳḳ-ı ʿāṭıfetem / Nevāl-i fażluñ iderseñ **maḥallidür** ifżāl

K23/34 Ḫatm oldı söz duʿā-yı cemīlüñ **maḥallidür** / Kʾola raḥīk-i cām-ı s̱enā ʿanberīn ḫıtām

mā-ḥażar [1] hali hazırda

G362/3 Mihmān olınca derd ü ġamuñ dilde **mā-ḥażar** / İki enār dāneledi çeşm-i ḫūn-feşān

maḥbes [1] hapishane

G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile **maḥbes-i** tenden çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi

maḥbūb [2] dilber; bkz. ‘mey ü maḥbūb’ md.

G282/1 Ḫūbda çihre ile sīne gerek / Baña **maḥbūb** böylesine gerek

G123/2 Zīnet-i bāġ u bahār olmış nihāl-i erġavān / ʿĪd-gehde ṣalınur **maḥbūb-ı** müstes̱nā mıdur

maḥbūb u mey [1] dilber ve şarap; bkz. ‘mey ü maḥbūb’ md.

G441/2 **Maḥbūb u mey** mülāzemetinden ḳaçardı dil / Geldi yitişdi bir yañadan nev-bahār ise

maḫdūm [1] soylu, efendi

K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki meclis-i **maḫdūm-ı** güzīn

maḥfil [1] meclis

Mtl 11 Ṭutdı gül-şende yine bülbül-i ḫoş-ḫᵛān menzil / Başlasun devre ḳadeḥ oldı müzeyyen **maḥfil**

maḥfūẓ olmak [1] korunmak

K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan tā ebed **maḥfūẓ olur** / Bāġ-ı dehre ḥüsn-i tedbīrüñ olursa bāġ-bān

māhī [3] balık

G139/4 Şu **māhī** gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer

G317/4 Māhdan **māhīye** dek ṣaldı cefā ḳullābın / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i zülfüñ ne dırāz eyleyelüm

G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i ḫançeri ṣad-pāre sīnede / **Māhīye** beñzer ol ki düşe dāme çıḳmaya

māhir ṭutmak [1] usta saymak

K11/14 Degülsin medḥine ḳādir ne deñlü **ṭutsalar māhir** / Gerekse Rūmda Bāḳī ʿAcem mülkinde Selmān ol

māhiyyetlü [1] asıllı, halli ‖ emsalsiz güzellikte; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 70-71. (‘âfetlenmek’ md.)

G60/1 ʿĀrıżuñ ḫurşīd-i ʿālem-tāb **māhiyyetlüdür** / Anuñ içün ḥüsnüñüñ bāzārı germiyyetlüdür

maḥkeme [1]

K25/34 Ḳāḍī-i **maḥkeme-i** ʿālem-i bālā Bircīs / Müşkilin müftī-i reʾyüñden ider istifsār

maḫlaṣ [1]

G38/6 Bāḳī kifāyet eyler işāret efendüñe / **Maḫlaṣ** yerine yazdurasın aḫlaṣuʾl-ʿibād

maḥmil [1] ‘Mahfe gibi deve üstüne çatılıp her birine bir adam oturmak için iki taraflı, tepesi mahrutî nakil vasıtasının adıdır. İnsan omuzunda da götürülürdü.’ bkz. PAKALIN, C. II, s. 384.

G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye Mecnūn dil içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan **maḥmil** içinde

maḥmiyyüʼl-cenāb [1] Allah’ın himayesindeki (ârif) ‖ Allah adamı

G168/3 Devlete meyl eylemez dānā-yı **maḥmiyyüʼl-cenāb** / Kim bilür bir āndur ol da intiḳāl üstindedür

maḫmūr [1] sarhoş, kendinden geçmiş

G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine **maḫmūra** beñzersin / Elüñde ṭurmayup cām-ı şarāb-ı erġavān ditrer

maḫmūr-ı ḫᵛāb [1] uyku mahmuru ‖ yarı uykulu

G472/6 Nev-bahār eyyāmıdur yaz uyḫusından Bāḳıyā / Döndi nergis merdüm-i **maḫmūr-ı ḫᵛābuñ** ʿaynına

maḥrem [4] sırdaş ‖ samimi dost

M9/I/3 Ne mānend-i ḫayāl-i yār bezm-i dilde **maḥrem** var

G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ **maḥrem** / Çoḳ olur yār velī yār-ı vefā-dār olmaz

G81/2 Yār ise **maḥrem-i** aġyār göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa nʾola ġayret demidür

G496/7 **Maḥrem-i** esrār-ı maʿnā hem-zebān-ı ḥāl yoḳ / ʿAşḳ sırrın ḳılmasañ Bāḳī hüveydā kāşkī

maḥrem eylemek [2]

1. saklamak

G317/7 Cān u dilden ṣaḳın esrār-ı ġamın ey Bāḳī / Dime bīgāneleri **maḥrem-i** rāz **eyleyelüm**

2. kabul etmek ‖ sırdaş yapmak

G372/2 Viṣālüñ bezmine tek **maḥrem eyle** cān-ı maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun

maḥrem olmak [4]

1. kabul olunmak

G74/6 **Olamazsın** ḥarem-i vaṣlına **maḥrem** dervīş / Sende mādām ki taḳṣīr ü tevānī görinür

G391/5 Bu bezm-i dil-güşāya **maḥrem olmaz** Bāḳıyā herkes / Di gelsün ehl-i diller gelmesün bīgāneler dönsün

G348/3 Cān nis̱ār itmekdür evvel şarṭ bezm-i ʿaşḳına / **Maḥrem olmaz** bilmeyen ādāb-ı ṣoḥbet neydügin

2. nüfuz etmek

G289/3 Kesb-i leṭāfet eyle nesīm-i seḥer gibi / Andan derūn-ı perde-i esrāra **maḥrem ol**

maḥrūm [1] nasipsiz, yoksun

G372/2 Viṣālüñ bezmine tek maḥrem eyle cān-ı **maḥrūmı** / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun

maḥrūm olmak [1] yoksun bırakılmak ‖ nasibini alamamak

G417/6 Niçün **maḥrūm ola** sāʾiller ey şāh-ı Sikender-der / Revādur kāhuña Dārā gelüp eylerse deryūze

maḥrūsa [1] şehir (‘korunmuş yer’ kök anlamından)

G141/2 Maʿmūre-i derūnı ḫarāb itdi ġam velī / **Maḥrūsa-i** maḥabbetüñ ābād olup gider

maḥsūd eylemek [1] düşman etmek, haset ettirmek

G297/8 İlṭifātuñ Bāḳīyi dünyāya **maḥsūd eyledi** / Hep senüñdür çekdügi derd ü belālar bilmiş ol

maḥṣūl [4] semere

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı memleket-i luṭf u cūd o kim / Mebẕūl ḫᵛān-ı luṭfına **maḥṣūl-i** baḥr u kān

K13/7 Ḫarc kim bī-daḫl ola mevcūd olan nā-būd olur / Olsa mālüñ fiʾl-mes̱el **maḥṣūl-i** baḥr u kān eger

G256/5 Bāḳıyā **maḥṣūl-i** ʿömri vaḳtidür şimden girü / Aḳça döküp dīdeden bir bir ḥisāb itmek gerek

G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / **Maḥṣūl-i** dil ü dīde hep yoluña sulṭānum

maḫṣūṣ olmak [1] ait olmak

G10/1 Cevr ü cefāña ḳāʾil olurdum velī şehā / **Maḫṣūṣ olaydı** ol da cihānda hemān baña

maḥv eylemek [2] yok etmek

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı **maḥv eyle** / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin gidermez sīneden / Āb naḳş-ı ṣūreti **maḥv eylemez** āyīneden

maḥv olmak [1] ortadan kalkmak ‖ perişan olmak

K2/31 **Maḥv olupdur** ser-i şemşīr-i cihān-gīrüñ ile / Levḥ-i ʿālemde olan naḳş-ı ḍalāl u ṭuġyān

maḥzen [1]

G118/5 Ẓāhirā gerçi gedā-ṣūretem ammā Bāḳī / **Maḥzen-i** genc-i maʿānī dil-i vīrānumdur

maḫzenü'l-esrār [1] esrar mahfazası/torbası ‖ sırlar hazinesi ‖ Nizamî'nin eseri ('maṭlaʿuʾl-envār' paralelliğinde); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 297. ('kitaplar' md.)

G58/1 Cürʿa-dān abdāla gerçi **maḫzenü'l-esrārdur** / Rind-i dürd-āşāma sāġar maṭlaʿuʾl-envārdur

maḥż [3] aslı, kendisi

K8/7 Göñül bāġ-ı cihānda ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek **maḥż-ı** ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre

G76/3 Olsa ḳahruñla muḳayyed luṭfıdur iḥsānıdur / Yār eger incinse de **maḥż-ı** keremden incinür

G419/7 Göñül bāġ-ı cihāndan ārzū-yı berg-i ʿīş eyler / Felek **maḥż-ı** ḥayāt-ı bī-s̱ebāta imtinān üzre

maḥzūn [1] hüzünlü, gamlı; bkz. 'dil-i maḥzūn', 'zār u maḥzūn' 'ḫāṭırı maḥzūn' md.

G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur cān-ı **maḥzūnuñ** yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ yiri

maḥzūn olmak [1] kederlenmek, üzülmek

Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i vażʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda geh **maḥzūn olur** geh şād-mān

maḥzūnluk [1] perişanlık ‖ hüzünlü, gamlı hâl

G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda iẓhār itmedüm meftūnluġum / Bildiler ḥāl-i derūnum gördiler **maḥzūnluġum**

māʾī cāme [1] mavi elbise

G183/2 **Māʾī cāmeñ** üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ nāz ile / Ṣan melekler āsmāne ey ḳamer ejder çeker

māʾil [9]

1. hevesli, arzulu

G149/1 Ne laʿl-i kāna **māʾil** ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

G125/3 Leblerüñ **māʾili** ḳaçmaz ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / Ġam degül ṭālib-i nūş olana nīş-i zenbūr

2. meyilli

G441/3 Ḫāṭır kenāre **māʾil** iken baḥr-i ʿaşḳda / Gird-āba ṣaldı fülk-i dili rūzgār ise

G89/5 Nʾola raḥm eylemezse Bāḳıyā aḥvāl-i ʿuşşāḳa / Dil-i sengīni cānānuñ raḳībe ḳatı **māʾildür**

3. düşkün

G491/6 Ruḫına **māʾil** iken sevdi ʿiẕārını göñül / Āh kim derdümi günden güne efzūn itdi

G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i zülfüñe nesīm / **Māʾil** nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G408/1 Ḫūblar **māʾildür** elbet ʿāşıḳ-ı şeydāsına / Dil-ber-i ʿālī-cenābuñ baḳma istiġnāsına

G459/2 Hümā-yı evc-i istiġnādur ol māh / Anuñʾçün böyle **māʾildür** hevāya

G385/1 Bāġ pür-naḳş u nigār oldı bahārı severin / **Māʾilem** naḳşına ġāyetde nigārı severin

māʾil olmak [11]

1. eğilmek, boynunu eğmek

K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile ṣaçdı sīmi felek / Bu ḥāleti göricek **māʾil oldı** tāze nihāl

2. meyletmek

G42/5 Sözinden ne ġam Bāḳıyā müddeʿīnüñ / Saña **māʾil olınca** ʿālemde şāhid

G276/5 **Māʾil olmaz** gül ü şimşād u çemen seyrine dil / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ

3. düşkün olmak, hevesli olmak

G223/4 Be-her taḳdīr **olur māʾil** güzeller ʿāşıḳ-ı zāra / Ṭabīb olanlar elbette iderler mübtelādan ḥaẓ

G453/5 Yaḳarlar Bāḳīyi nālān iderler / Güzeller **māʾil olur** sūz ü sāza

G488/7 **Māʾil ol** ʿīş u nūşa ey Bāḳī / Bī-vefādur çü ʿālem-i fānī

G388/5 **Māʾil ol** Bāḳī-ṣıfat dāʾim hümālar ṣaydına / Şāh-bāz-ı himmetüñ göklerde pervāz eylesün

G174/2 Dil-rübālar **māʾil-i** ʿuşşāḳ **olur** / Bir birine derd-mendin gösterür

4. erişmek, ulaşmak

G527/7 Kemāle **māʾil oldı** ṭabʿ-ı Bāḳī / Maḥabbet ḫalḳ içinde māle düşdi

5. gelmek, yönelmek

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur yolunda Ferhāduñ geçer / **Māʾil ol** gel Bāḳī-i şīrīn-suḫanden cānibe

G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / Tek **olsun** yār **māʾil** naġme-i evtāre eglensün

maḳām [2]

1. musiki makamı; bkz.ÖZTUNA, s. 228-29.

G25/4 Bülbül nevā-yı nāleme ḳılmaz muʿāraża / Zīrā götürmez ey yüzi gül her **maḳām** baḥs̱

2. mekân, yer

G453/2 **Maḳāmın** āsitān-ı yār idenler / Ḳoyup gitmez Ṣıfāḥān u Ḥicāza

maḳām-ı dil-güşā [1] Türk Musikisinde mürekkep bir makam, bkz. ÖZTUNA, s. 96. ‖ iç açıcı, gönle ferahlık veren

G8/3 Göklere irdi yine gül-bāng-i mürġ-i ḫoş-nevā / Ṣaḥn-ı gül-şen gördi bir aʿlā **maḳām-ı dil-güşā**

maḳām olmak [2] mekân olmak

K23/6 Yā nāḫunı görindi felek bir pelengdür / **K'olmışdur** aña ḳulle-i kūh-ı cefā **maḳām**

G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşh-i cām bu zemzem **olmış** ol **maḳām** / Mey-ḫāneler Beytüʾl-Ḥarām pīr-i muġān şeyḫüʾl-ḥarem

maḳām idinmek [1] mekân edinmek, yurt edinmek

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i ḥürmet-i kūyın **maḳām idin** / Erkān-ı Kaʿbe gibi muʿazzez mükerrem ol

maḳāmāt [1] musiki makamları

G303/5 Bāḳī dem urma seyr-i **maḳāmāt-ı** ʿaşḳdan/ Geç āh u nāle naġmelerinden ḳarāre gel

maḳbūl [1] kabul

G267/5 Yoluña Bāḳī-i dil-ḫaste revān eyler idi / Tuḥfe-i cān-ı ḥaḳīr olsa eger **maḳbūlüñ**

maḳbūl olmak [2]

1. kabul olunmak

G262/6 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı iñletme dostum / **Maḳbūl olur** duʿāsı ṣaḳın mübtelālaruñ

2. kabul görmek, beğenilmek

G308/5 **Maḳbūl-i** ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān **oldı** nitekim / Dīvān-ı naẓm-ı Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl gül

maḳdem [3]

1. geliş

K2/1 İtdi şehri şeref-i **maḳdem-i** Sulṭān-ı cihān / Reşk-i bāġ-ı İrem ü ġayret-i gül-zār-ı cinān

2. ayak

G342/2 Küḥl idinmek ġubār-ı **maḳdemüñi** / Cümle aʿyān içinde resm-i ḳadīm

3. ayaklarının altı ‖ saçı saçmak

G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı **maḳdem-i** sulṭān-ı ʿālī-şān içün / Destinde şāḫ-ı gül ṭutar laʿlīn ṭabaḳ lüʾlū-yı ter

maḳṣad [1] arzu, niyet

G230/4 Atduñ ḫadeng fażl u belāġat nişānına / Tīr-i murāduña ola her **maḳṣaduñ** hedef

maḳṣūd [19] amaç, maksat, gaye

G39/7 Āşıḳa iḥsān ise **maḳṣūd** elüñde dostum / Dest-būsuñdur muḥaṣṣal Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür gūşe-i külḫan serīr / Bister-i sincāb ise **maḳṣūd** ḫākister yiter

G157/2 Ḥūr u Kevs̱erden mey ü maḥbūb ise **maḳṣūd** eger / ʿĪş u nūş esbābı hep ḥāżır müheyyā bundadur

G157/6 Hāy u hūy-ı ḫānḳāh u naʿre-i mestāneden / Hep viṣālüñ küncidür **maḳṣūd** ġavġā bundadur

G200/3 Gül-i **maḳṣūd** ele getürmez o kim / Zaḥmet-i zaḫm-ı ḫāre ḳatlanmaz

G240/5 Bāḳıyā şāhid-i **maḳṣūd** olur çihre-nümā / Ṣāf u pāk āyīne-i dilde ġubār olmayıcaḳ

G257/1 Bahār u bāġ ise **maḳṣūd** ḥüsn-i yāri görüñ / Ġaraż cinān ise kūy-ı nigāra varı görüñ

G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı yārdur **maḳṣūd** ʿālemden

G367/1 Ġaraż yār ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür **maḳṣūd** bu ʿālemden

G25/5 Erbāb-ı ʿaşḳ ceng ider eṣḥāb-ı zühd ile / **Maḳṣūd** sensin eyleseler ḫāṣ u ʿām baḥs̱

G105/5 Geh ḳulḳul-i mey göñlüm açar gāh dem-i nāy / **Maḳṣūd** benüm pādişehüm ḥüsn-i edādur

G106/3 İzüñ tozına sürdi yüzin āyīne-veş dil / **Maḳṣūd** benüm pādişehüm kesb-i ṣafādur

G106/6 Vaʾllāhi ġazel söylemeden çoḳdan uṣanduḳ / **Maḳṣūd** hemān ḥāside bir pāre ez̠ādur

K2/6 Umaruz kim bulına Kaʿbe-i **maḳṣūda** vüṣūl / Geçdi çün devlet ile yirlü yirine erkān

K23/20 Bāzū-yı saʿyı gerden-i **maḳṣūda** ṣalmadın / Şemşīr-i ʿazmi olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām

G233/5 Bulmadı saʿy ile ser-menzil-i **maḳṣūda** vüṣūl / Himmet-i merd-i Ḫudā sālike yār olmayıcaḳ

G394/4 Var ise ol dil-ber-i serrāc ṣayd itmek diler / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur **maḳṣūdı** serrāc olmadan

M1/II/6 Gerdūn-ı dūna zār u zebūn oldı ṣanmañuz / **Maḳṣūdı** terk-i cāh ile ḳurb-i İlāh idi

G284/4 **Maḳṣūdı** bu kim lāle-ṣıfat göstere pervāz / Ruḫsārı hevāsında açar bāl ḳaranfül

maḳṣūd idinmek [1] istemek

G339/5 Ṣoḥbet-i ḫāṣ eylemek **maḳṣūd idindüm** Bāḳıyā / Cānı āgāh itmedin cānānı peydā eyledüm

maḳṭaʿ [1] makta beyti

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı nihāyet añasın **maḳṭaʿda**

maḳtūl [1] ceset

G85/6 Ḫāl-i yāruñ müşg bir ḫūnīn kefen **maḳtūlidür** / Āl vālāya ṣarupdur ṣanmañuz ʿaṭṭārlar

māl [1] bkz. 'dünyā mālı', 'defāʾin-i māl' md.

K13/7 Ḫarc kim bī-daḫl ola mevcūd olan nā-būd olur / Olsa **mālüñ** fiʾl-mes̱el maḥṣūl-i baḥr u kān eger

māl-i Ḳārūn [1] Karun'un serveti ‖ büyük servet; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 283; ayrıca bkz. 'Ḳārūnuñ māli' md.

G548/5 Dirhem-i eşküm dükenmez nice demdür Bāḳıyā / Ḫāk-i cismümdür meger kim **māl-i Ḳārūnuñ** yiri

māl u menāl [1] mal mülk

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim ṣabrı ḳaldı ser-māye / Olur nihāl-i çemen gibi ġarḳ-ı **māl u menāl**

māl ü metāʿ [1] mal mülk

G496/4 Ġam çeken **māl ü metāʿ-ı** dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin bilse meʾāl-i ḥāl-i dünyā kāşkī

māle düşmek [1] ayaklar altına düşmek, değerini kaybetmek

G527/7 Kemāle māʾil oldı ṭabʿ-ı Bāḳī / Maḥabbet ḫalḳ içinde **māle düşdi**

mā-lā-kelām! [1] diyecek bir şey yok! ‖ boş yere

G25/3 Gül ġoncasınuñ olmadı mesmūʿ sözleri / Laʿlüñle gerçi eyledi **mā-lā-kelām** baḥs̱

māl-ā-māl [1] dopdolu

K20/47 Giceñ şerefde şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ bayram / Nevāl ü niʿmet ile ḫᵛān-ı ʿīş **māl-ā-māl**

māl-ā-māl ḳılmak [1] doldurmak

K21/32 Hemīşe tā **ḳıla** keff-i direm-feşān-ı ṣabā / Şitāda dāmen-i küh-sār u deşti **māl-ā-māl**

mālik [8] sahip

G191/1 Biz ki ṭabʿ-ı pāk ü ḳalb-i pür-ṣafāya **mālikuz** / Gūyiyā āyīne-i ʿālem-nümāya **mālikuz**

G191/2 Ḫānümānı nʾeylerüz bu günbed-i mīnāda biz / ʿĀlemüñ sulṭānıyuz şırça sarāya **mālikuz**

G191/3 Cismümüz şekl-i muraḳḳaʿdur ser-ā-ser dāġdan / Şimdilik ʿālemde bir kühne ḳabāya **mālikuz**

G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i belāya **mālikuz**

G191/5 Yaḳdı yandurdı ġamuñda dostum düşmen beni / Didi kim biz dūzaḫ-ı cevr ü cefāya **mālikuz**

G191/6 Tīre-dildür lāle-i Nuʿmānı ʿarż itmeñ bize / Gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşāya **mālikuz**

G191/7 Ser-firāz olsaḳ bu devr içre ʿaceb mi Bāḳıyā / Biz ṣürāḥī-veş bu gün rengīn-edāya **mālikuz**

G275/3 Zīr-i ḫāk olsa gerek menzilüñ āḫır nʾidelüm / Māline **mālik** imişsin ṭutalum Ḳārūnuñ

mālik-i cām u ḫātem [1] hatem ve kadeh sahibi ‖ Sadrazam Semiz Ali Paşa

K18/27 Ṣāḥib-i tīġ u ḳalem **mālik-i cām u ḫātem** / Āṣāf-ı Cem-ʿaẓamet dāver-i Cemşīd-veḳār

Mālik-i Dīnār [1] altın sahibi ‖ Zünnûn Ebu'l-fazl ('Ẕü'n-Nūn-ı vaḳt' paralelliğinde); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s.473.

G58/5 ʿAşḳ ile ḳaddüñ büküp Ẕü'n-Nūn-ı vaḳt olsañ yine / Kām-rān ol kimsedür kim **Mālik-i Dīnārdur**

mālik olmak [3]

1. sahip olmak ‖ ulaşmak

G325/5 **Olmadum** Bāḳī-ṣıfat **mālik** metāʿ-ı vaṣlına / Gitdi elden naḳd-i cān āḫır görün maġbūnluġum

K19/2 Nām ile tutdı cihān mülkin **olursa** ṭañ mı / **Mālik-i** Cām-ı Cem ü tāc-ı Sikender ḫātem

2. tasarruf etmek ‖ 'ibnü'l-vakt'

G408/5 Vaḳtine **mālik olan** dervīşdür sulṭān-ı vaḳt / ʿİzz u cāh-ı salṭanat degmez cihān ġavġāsına

mālikü'l-mülk [1] mülkün sahibi (Kanunî Süleyman bağlamında)

Kt1/11 Ḥāris-i memleket ü devlet ü iḳbālüñ ola / **Mālikü'l-mülk** Ḫudāvend-i cihān ʿazze ve cel

maʿlūm [2] belli

K21/31 Duʿā-yı devletine ḳıl ʿazīmet ey Bāḳī / Murād neydügi **maʿlūm** ẓāhir oldı meʾāl

K25/39 İrdi söz ġāyete Bāḳī ne dimek lāzımdur / Ḥāl **maʿlūm** ḫod ey Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār

maʿlūm olmak [1] belli olmak, anlaşılmak

G11/5 Eşk-i çeşmüm yāre ʿarż itdüm didi / Bāḳıyā **maʿlūm oldı** mā-cerā

mā-meżā [1] geçmiş zaman

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne fikr-i **mā-meżā** olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

maʿmūre [4]

1. güzel, bayındır, bakımlı

K6/11 Şehr-i dārü'l-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i **maʿmūre-i** ʿālem dih-i vīrān gelür

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i **Maʿmūruñdan** aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

2. şehir

G141/2 **Maʿmūre-i** derūnı ḫarāb itdi ġam velī / Maḥrūsa-i maḥabbetüñ ābād olup gider

G414/6 Göñlümüz **maʿmūresin** ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i Īrān ṣandı beñzer ṭurma vīrān itmede

maʿnā [13] bkz. ‘şāhid-i maʿnā’, ‘ṣūret ü maʿnā’ md.

1. anlam ‖ hayal ‖ fikir

K4/10 Egerçi noḳṭadur ṣūretde anlar / Velī **maʿnā** yüzinde ḫāl-i müşgīn

K4/15 Şikār itmek nedür **maʿnā** hümāsın / Bulınsa ṭabʿ-ı şāhī gibi şāhīn

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā mümkin degül / Gerçi **maʿnā** ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn **maʿnā** / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i **maʿnā**

G312/5 Vücūduñ ḫākini ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı **maʿnā** açılur bu āb u gilden bil

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / Hüner esrār-ı **maʿnā** añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

G496/7 Maḥrem-i esrār-ı **maʿnā** hem-zebān-ı ḥāl yoḳ / ʿAşḳ sırrın ḳılmasañ Bāḳī hüveydā kāşkī

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i **maʿnādur**

G127/5 Edāsı ḫūbdur **maʿnāsı** raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur

G162/8 Virdi ḥaḳḳ-ı edāyı **maʿnāya** / Ḳavl-i Bāḳī ki mā-bihiʾl-ḥaḳdur

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol **maʿnāyı** çeng ü nāyı söyletseñ

2. gerçek, hakikat ‖ anlam

G127/5 Edāsı ḫūbdur maʿnāsı raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu **maʿnādur**

maʿnī [3]

1. anlam ‖ hayal ‖ fikir

G74/2 Sīnesin itse ḳaçan kān-ı maʿārif ʿārif / Ḳılsa her ḥarfe naẓar bir nice **maʿnī** görinür

G431/5 **Maʿnī-i** pākīze ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / Sīm-ten dil-dāre beñzer kim libāsı yaraşa

2. iç yüz ‖ mana alemi (‘ṣūret’ paralelliğinde)

G136/4 **Maʿnīde** bir dūd peydā ḳılmış āteşdür cihān / Ṣūretā bir ḫūb kāşī ḳubbelü kāşānedür

maʿnī-i bārīk [2] ince zarif hayal

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / Rişteдür **maʿnī-i bārīk** ü güher lafẓ-ı güzīn

G383/7 Silk-i gevher **maʿnī-i bārīk** ü naẓm-ı ter yiter / Bāḳıyā çekmez göñül dürr-i s̱emīnüñ minnetin

mānend [18]

1. gibi

K3/24 Yazınmaġa **mānend-i** naẓm-ı S̱üreyyā / Varaḳlar zer-efşān ider çarḫ-ı aḫḍar

K7/21 Ṭāʿatinde baġlayup **mānend-i** Keyḫusrev kemer / Ḥākim-i Īrān ḳabūl-i pend-i pīrān eyledi

K24/23 Bulsa bārān-ı seḫāñ ile eger neşv ü nemā / Ḳad-i bālā çeke **mānend-i** ṣanavber sünbül

M9/I/3 Ne **mānend-i** ḫayāl-i yār bezm-i dilde maḥrem var

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ eflāk ola **mānend-i** Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i mez̠elletde bu tendür bāʿis̱

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i evṣāfuñla dīvānum benüm / ʿĀrif almış ḳoynına **mānend-i** ʿummān gizlemiş

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler ṣu yüzinde seyr ider **mānend-i** baṭ

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil **mānend-i** mis / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına düşmek murād ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile **mānend-i** şeb-nem ol

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben ḳaçurdum Ḳāfa sīmurġı / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki **mānend-i** ʿuḳāb açdum

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil **mānend-i** şekl-i Z̠üʾl-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına

G452/1 Açılsa ġonca **mānend-i** leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa

G539/3 Dehre-i dehr-i denī bāġ-ı belāda yaşumı / Ḳaṭre ḳaṭre aḳıdur **mānend-i** tāk eyler beni

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi yolup bāġ-bān-ı çarḫ / **Mānend-i** berf yollarına eyledi nis̱ār

G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / **Mānend-i** şāne dilleri mestāne ṣarmaşur

G47/6 Āhum yili çıḳardı sipihri hevālara / **Mānend-i** gird-bād ki ʿummāne ṣarmaşur

2. eş, benzer

G116/3 İşigüñ Mescid-i Aḳṣāya **mānend** / Yüzüñ ḳıble ḳaşuñ miḥrāba beñzer

G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ **mānendi** bir rūşen güher kevkeb

mānend olmamak [1] benzememek

K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i leb-i laʿlüñe **mānend olmaz** / Bulsa ger perveriş-i çeşme-i Kevs̱er sünbül

māniʿ [1] engel

G360/3 Nihānī ʿişrete **māniʿ** degüldür kisvet ey zāhid / İçerler bunda ʿārifler ṭoluyı tāc-ı Edhemden

māniʿ olmamak [2] engellememek

G348/5 Zāhidā **olmaz** riyā **māniʿ** nihānī ʿişrete / Gūlsin ġāyetde bilmezsin ẓarāfet neydügin

G243/5 Ḫūbdur ḥüsn-i ʿamel taḳvā vü ṭāʿat gerçi kim / **Māniʿ olmaz** nesne ey Bāḳī olınca feyż-i Ḥaḳ

Mānī [1] Osmanlı şiirinde bir din kurucusu ve resimdeki ustalığı ile bilinen Çinli ressam; bkz. TÖKEL, s. 232-239.

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn güllerde ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār **Mānī** gül-şen Nigār-ḫāne

manḳır [1] bakır para; bkz. PAKALIN, C.II, s. 405. (‘mangır’ md.)

G487/4 Bāġ-ı ruḫuñda ḫaṭṭuñ irişse benefşenüñ / ʿĀlemde kimse **almazdı manḳıra** bāġını

manḳıra geçmemek [1] değeri olmamak ‖ para etmemek

G501/4 Tīrüñüñ ey ḳaşı ya **manḳıra geçmez** saʿyı / Sīnemüñ dāġını ol ḫançer-i bürrān deldi

manṣıb [2] makam

G505/5 Virildi cāna ey Bāḳī nigāruñ **manṣıb-ı** ʿaşḳı / Elifler naʿllerdür sīnede ṭuġrā-yı menşūrı

G168/4 **Manṣıb-ı** ʿizz u ʿalāʾiḳdan ʿalāḳa ḳaṭʿ iden / Merd-i dānādur be-ġāyet ḥüsn-i ḥāl üstindedür

manṣıb u cāh [1] makam mevki

Mtl 23 Ne ġam ʿaẕl-i ebed nefy-i beled olduñsa ey Bāḳī / Cihānuñ **manṣıb u cāhı** degüldür kimseye bāḳī

manṣūr [4]

1. zafer

K2/5 Mehçe-i rāyet-i **manṣūr-ı** cihān-efrūzı / Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden yine oldı tābān

2. muzaffer

K2/22 Eyledi leşger-i **manṣūruñ** o bayraḳlar ile / Vādī-i nuṣret ü deşt-i ẓaferi lāle-sitān

3. Hallac-ı Mansur

G495/3 ʿAşḳa **Manṣūr** eger olmasa fermān-berdār / İḫtiyār itmez idi kendüye ber-dārlıġı

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı **Manṣūrı**

manṣūr olmak [1] ele geçirilmek

G546/2 İrişdi nev-be-nev nuṣret o **manṣūr oldı** her nevbet / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı fażl-ı Rabbānī

Manṭıḳu’ṭ-ṭayr [1] Feridüddin Attar’ın ünlü mesnevisi (‘külbe-i ʿAṭṭār’ paralelliğinde)

G110/2 **Manṭıḳu’ṭ-ṭayr** oḳumaġa başladı mürġ-i çemen / Gūşe-i gül-zār şimdi külbe-i ʿAṭṭārdur

manẓar/manẓara [1]

1. nâzır

K19/6 Tā ki bennā-yı ḳader yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate **manẓar** ḫātem

2. gösterişli, görkemli

K20/18 Revāḳ-ı **manẓar-ı** dīvānı ṭāḳ-ı eyvānı / Hilāl-i burc-i saʿādet sipihr-i cāh u celāl

3. pencere

K18/34 **Manẓar-ı** ḳaṣr-ı saʿādetden anuñ reʾyi gibi / Rūy göstermedi bir şāhid-i ḫurrem-dīdār

G401/4 Bürc-i şerefde aḫter-i baḫtum ṭulūʿ ider / Gösterse yār **manẓaradan** gāh gāh rū

4. kule (gözetleme yeri bağlamında)

K18/36 **Manẓar-ı** himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā birle ġubār

manẓara-i çeşm [1] gözbebeği

G84/3 Ṭāḳ-ı cefāda **manẓara-i çeşm**-i dil-rübā / Kūy-i belāda ḫāne-i cāna ḥavāledür

mār [1] yılan

G473/3 Ruḫ-ı zībāsı bir genc-i güşāde / Kemend-i zülfi **mār-ı** ser-şikeste

maʿreke [3] savaş meydanı

K1/6 Bir tīġ-i zer-nişān ile girmişdi ʿarṣaya / Şemşīr-bāz-ı **maʿreke-i** ṣaḥn-ı āsmān

K1/13 Bālā-nişīn-i mesned-i şāhān-ı tāc-dār / Vālā-nişān-ı **maʿreke-i** ʿarṣa-i Keyān

G326/4 Gelmez senüñle **maʿrekeye** ḫaṣm-ı kūr-baḫt / Olmaz hümā-yı devlete hem-sāye būm-ı şūm

maʿrifet [3] hüner, maharet (şiirsel beceri bağlamında)

K5/5 Metāʿ-ı **maʿrifet** geldi revācın bulduġı demler / Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı gül-istānı

G315/4 Ṣūretā gerçi gedā şeklin urındum ammā / Mesned-i memleket-i **maʿrifete** Dārāyem

G152/7 Bāḳī nihāl-i **maʿrifetüñ** mīve-i teri / ʿĀrif ḳatında bir ġazel-i āb-dārdur

maʿrifet ü fażl u hüner [1] ilim, fazilet ve hüner

G332/4 Benem ol şāḫ-ı nihāl-i çemen-i miḥnet kim / Mīve-i **maʿrifet ü fażl u hüner** bükdi bilüm

marīż-i (ʿillet-i) ʿaşḳ [2] aşk hastalığı

Mtl 4 Her derd ü her seḳāmete ḥāẕıḳ ṭabīb olur / İllā **marīż-i ʿaşḳa** bulınmaz devā bilür

M7/V/1 **Marīż-i ʿillet-i ʿaşḳa** şarāb-ı laʿlidür şerbet

maʿrūf [1] iyilik (ʻefżālʼ paralelliğinde)

K21/21 Maʿārif ehline ḳapuñdan irişür **maʿrūf** / Feżāʾil ehline ṭapuñdan irişür efżāl

mā-sivā [3] herşey ‖ insanı Allah'tan uzaklaştıran dünya sevgisi

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı **mā-sivādan** ḥaẓ

G317/1 **Mā-sivādan** ṭamaʿ-ı nuṣreti az eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı çoḳ Allāha niyāz eyleyelüm

G327/1 Meclis-i ʿaşḳa girüp ayaġı evvel çekdüm / **Mā-sivādan** götüri āḫır-ı kār el çekdüm

maṣlaḥat [2] iş, görev

K2/50 Bir yıl emrüñle binā ḫidmetine nāẓır olup / Gördük ol **maṣlaḥat-ı** ḫayrı bi-ḳadriʾl-imkān

K19/34 Görür elṭāfuñ ile **maṣlaḥat-ı** tīġı ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem

maṣnūʿ u muraṣṣaʿ [1] sanatlı ve murassa (iki dizesi seci bakımından kelime kelime birbirine uyan)

K19/51 Ḳoma ayaḳda bu **maṣnūʿ u muraṣṣaʿ** naẓmı / Elde ḫoş yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem

maṣūn [1] korunmuş, emin

K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden gül-şen-i baḫtı **maṣūn** / Nitekim bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān

maʿşer-i belā [1] bela taifesi ‖ âşıklar

G528/2 Derd ü maḥabbet ehlini ʿaşḳuña daʿvet eyleyen / Gel berü **maʿşer-i belā** derd ü ġama ṣalā didi

māşıṭa [3] gelin süsleyicisi

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / Yāsemen şāne ṣabā **māşıṭa** āb āyīne-dār

K24/13 Nev-ʿarūs-ı çemene **māşıṭadur** faṣl-ı bahār / Kim anuñ ḫāme-i müşgīnine beñzer sünbül

K26/33 Nitekim **māşıṭa-i** dehr ʿarūs-ı çemenüñ / Çihresin eyleye ārāyiş-i zīb ü tezyīn

maʿşūḳa [1] sevgili

G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı **maʿşūḳa** iken dīde-i Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i Leylī görinür

maṭar [1] yağmur

K2/29 Ravża-i dīn ü çemen-zār-ı şerīʿat olalı / **Maṭar-ı** luṭfuñ ile milket-i Rūm ābādān

maṭbūʿ [1] güzel

K3/21 O güftār-ı mevzūn u reftār-ı dil-keş / O sīmā-yı **maṭbūʿ** u bālā-yı ḫoş-ter

maṭbūʿ u mevzūn [1] güzel ve hoş ‖ estetik ve intizamlı

K27/13 Nice **maṭbūʿ u mevzūn** olmaz ol ḳaṣr-ı muʿallā kim / Aña miʿmār ola tedbīr-i ṣāḥib-reʾy-i mülk-ārā

mā-teḳaddem [1] eskiden beri

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin be ṣofī ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen ḳıṣṣadur sevmek sevilmek **mā-teḳaddemden**

mātem [2] keder, üzüntü; bkz. ‘libās-ı mātem’ md.

G132/4 Gehī vuṣlatda ʿāşıḳ gāh mehcūr / Bu dünyādur gehī **mātem** gehī sūr

G342/4 ʿĀlem-i vuṣlatuñ riyāż-ı bihişt / **Mātem-i** fürḳatüñ ʿaẕāb-ı caḥīm

mātem itmek [1] yas tutmak

M1/IV/3 Sünbüllerini **mātem idüp** çözsün aġlasun / Dāmāne döksün eşk-i firāvānı kūh-sār

mātem ṭutmak [1] yas tutmak

M2/II/4 **Mātemin ṭutsa** n’ola ʿālem-i ʿulvīde melek / Sāye-i raḥmet-i Raḥmān idi insān üzre

maṭlaʿ [9]

1. matla beyti (‘maḳṭaʿ’ paralelliğinde)

G354/3 Ruḫlaruñ şevḳine **maṭlaʿ** diyelüm ḳāfiyeler / Māh-ı tābān ile ḫurşīd-i dıraḫşān olsun

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o mehüñ **maṭlaʿda** / Ser-i aʿdāyı nihāyet añasın maḳṭaʿda

2. ufuk (güneşin doğduğu yer)

G144/1 İşigüñ ḫākine ser-çeşme-i ḥayvān dirler / Ḳapuña **maṭlaʿ-ı** ḫurşīd-i dıraḫşān dirler

G198/4 Ṭoġarsa **maṭlaʿ-ı** ṣubḥ-ı ṣafādan ol meh-rū / Zehī sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i fīrūz

K2/5 Mehçe-i rāyet-i manṣūr-ı cihān-efrūzı / **Maṭlaʿ-ı** ṣubḥ-ı ẓaferden yine oldı tābān

K7/29 **Maṭlaʿ-ı** ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i nuṣret yüzin / Gün gibi āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

G488/2 Menzil-i māhdur ḫam-ı zülfi / **Maṭlaʿ-ı** mihrdür girībānı

K3/27 Suḫan **maṭlaʿından** güneş gibi ṭoġsun / Ḳosunlar şerīf adını genc-i gevher

G461/2 **Maṭlaʿından** ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen yaḳasın şarḳ ide

maṭlaʿ-ı ġarrā [1] güzel bir matla ‖ kapının çift kanatları; bkz. ‘ġarrā maṭlaʿ’ md.

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında ḫoş mevzūn u dil-keşdür / Der-i devlet-sarāy-ı dil-güşā bir **maṭlaʿ-ı ġarrā**

maṭlaʿu'l-envār **[1]** Hüsrev-i Dihlevî'nin eseri ‖ şarap kadehi ('maḫzenüʾl-esrār' paralelliğinde)

G58/1 Cürʿa-dān abdāla gerçi maḫzenüʾl-esrārdur / Rind-i dürd-āşāma sāġar **maṭlaʿu'l-envārdur**

mā-verā **[1]** öte

G348/9 **Mā-verā-yı** perde-i esrāra bulmaz kimse rāh / Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen ancaḳ ḥaḳīḳat neydügin

māye **[2]** cevher ‖ sermaye

G72/5 Serde ey Bāḳī ġam-ı zülf-i hümāyūn-fāl var / Sāye-i baḫt u saʿādet **māye-i** iḳbāl olur

G294/5 Bāḳıyā baña gedā-yı der-i yār olmaḳdur / **Māye-i** ʿizz u şeref pāye-i baḫt u iḳbāl

maẓhar **[1]** layık

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa **maẓhardur** gelen

mażhar olmak **[1]** nail olmak, erişmek

M2/V/6 Āb-ı rūy-ı vüzerā Ḥażret-i Aḥmed Pāşā / **Maẓhar-ı** luṭf-ı Ḫudāvend-i cihān-dār **olsun**

maẓlūm **[1]** âşık

G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne kāfir nesnedür / Nice **maẓlūm** uġradı ol nā-müselmān zaḫmına

maʿzūl **[1]** düşkün, zavallı

G267/3 Dökilür ḳaṭreleri ʿāşıḳ-ı mehcūr aġlar / Yılduzı düşkün olur pādişehüm **maʿzūlüñ**

maʿẕūr! **[1]** hoş (gör)!, mazur tut!

G132/5 Ṣaçuñ zencīri sevdāsında Bāḳī / Begüm dīvānedür dīvāne **maʿẕūr**

maʿẕūr ṭutmak **[3]** hoş görmek, affetmek

G71/5 Cām içüp hem-vāre bī-hūş olduġum **maʿẕūr ṭut** / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör

G203/2 ʿĀşıḳı şürb-i müdām eylese **maʿẕūr ṭutuñ** / Gözine gelmiyecek sevdügine yalvaramaz

G450/5 İḫtiyārı yoḳ ḳapuñda āh u efġān itmege / Pādişāhum Bāḳīyi **maʿẕūr ṭut** ol bābda

meʿād **[1]** ahiret; bkz. 'mebdeʾ ü meʿād' md.

G38/5 Fikr-i meʾāl ü ẕikr-i **meʿād** eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa giren mebdeʾ-i fesād

meʾāl **[4]**

1. meram (anlatılmak istenen şey)

K20/44 Duʿāya başla dırāz itme ḳıṣṣayı Bāḳī / Ki fehm olındı muḥaṣṣal muʿayyen oldı **meʾāl**

K21/31 Duʿā-yı devletine ḳıl ʿazīmet ey Bāḳī / Murād neydügi maʿlūm ẓāhir oldı **meʾāl**

2. son ‖ ölüm

G38/5 Fikr-i **meʾāl** ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa giren mebdeʾ-i fesād

3. anlam, mana

G496/4 Ġam çeken māl ü metāʿ-ı dehr-i bī-bünyād içün / Neydügin bilse **meʾāl-i** ḥāl-i dünyā kāşkī

meʿālī **[1]** yüce

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı **meʿālīye** medār

mebdeʾ-i fesād **[1]** fesadın başı ‖ fesat kumkuması

G38/5 Fikr-i meʾāl ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa giren **mebdeʾ-i fesād**

mebdeʾ ü meʿād **[1]** dünya ve ahiret

G38/4 Lāyıḳ budur ki biz ḳılavuz cürme iʿtirāf / Vābeste-i ʿināyetidür **mebdeʾ ü meʿād**

mebẕūl **[1]** bol bol saçılmış

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı memleket-i luṭf u cūd o kim / **Mebẕūl** ḫᵛān-ı luṭfına maḥṣūl-i baḥr u kān

mecāl [2]

1. takat, derman

K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i ʿaḳla taṣarruf ne pāy-ı fikre **mecāl**

2. imkân, fırsat

K21/30 Hezār bār belā pūtesinde ḳāl oldum / Henūz āteş-i miḥnetde yoḳ ḫalāṣa **mecāl**

meclis [54] bkz. 'bezm'; ayrıca 'devr-i meclis', 'emīr-i meclis', 'erbāb-ı meclis', 'mīr-i meclis', 'muṭrıb-ı meclis' md.

G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler gözinden ḳan döker **meclis** / Mey-i gül-gūn sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G208/1 Gel ey sāḳī bulınmaz böyle ʿālī dil-güşā **meclis** / Getür cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā **meclis**

G208/2 Piyāle ʿaksi mirʾāt-ı felekde āfitāb olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā **meclis**

G208/3 Şarāb āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn āfitāb olsa / Cinān içre gerekmez baña cānān olmasa **meclis**

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā **meclis**

G208/5 Ḳadeḥ fısḳıyye mey şu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā **meclis**

G279/7 Şu **meclis** içre kim dāʾim ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿīşı insānuñ

G322/3 Ne **meclis** içre nūş-ı cām idersem yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum

G391/1 Müheyyā oldı **meclis** sāḳıyā peymāneler dönsün / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ şevḳine mestāneler dönsün

G406/3 Mey-i lāle-reng elde **meclis** müheyyā / Ne ḥācet zamān-ı gül ü gül-sitāne

G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i **meclis** piyāleyi / Āl ile öpdi diyü leb-i laʿl-i dil-beri

Kt14/1 Yār bir **meclis** ḳurar mı kʾanda bu ġamgīn göñül / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye

G533/2 Bezm-i kes̱retden biz eñ evvel götürdük ayaġı / **Meclis** āḫir oldı gitdi bāde sāḳī ḳalmadı

K5/21 Perīşān itmedi devrüñde hergiz kimseyi kimse / Meger **meclisde** yārān-ı ṣafā gül-berg-i ḫandānı

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı **meclisde** yārān teşnedür

G178/1 Başdan **meclisde** sāḳīler ḳarārum aldılar / Çekdiler evvel elümden iḫtiyārum aldılar

G187/1 Öper **meclisde** laʿl-i dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar destin ser-i zülf-i nigāra şāneler vardur

G209/2 Kim gūş ururdı ḳavline **meclisde** def gibi / Nāy olmayaydı nāle-i ʿuşşāḳa hem-nefes

G270/5 Bāḳıyā dün gice **meclisde** gül-efşānlar ile / Māh-tāb itmiş idük bezme żiyāsın ḳadeḥüñ

G323/5 Oḳusun vaṣf-ı ruḫ-ı yār ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i gül-şeni **meclisde** ġazel-ḫᵛān idelüm

G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī yiter **meclisde** / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen

G424/5 Bāde ḫaylī alındı **meclisde** / Öpdiler sāḳīyi dudaġında

G460/5 Bāḳıyā ʿīş-ı bahār eyler idük **meclisde** / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

G484/4 Gice ḳan oldı **meclisde** bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle bu gün söyletdi ṭanbūrı

G495/6 Kāseler ṣun bize **meclisde** ġınā virmez ayaḳ / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi el ṭarlıġı

G522/2 Gūş eyle rāzı perde-i sāz u terāneden / Her yaña ṭut ḳulaġuñı **meclisde** def gibi

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar **meclisde** ol meh yine ḳan itdi

G98/2 **Meclisde** laʿl-i yāre iñende ezilmesün / Vaʾllāhi yoġsa kelle-i şekker şikest olur

G212/2 **Meclisde** cām-ı laʿl-i lebüñ vaṣfın eyledüm / Taḥsīnler itdi cürʿa baña ḳıldı ḫāk-būs

G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ alsa aġzına / **Meclisde** çoḳ laḳırdamasun sāḳıyā ḳabaḳ

G288/4 **Meclisde** būseñe ṭolaşur şöyle añların / Cāmuñ efendi bir ġarażı var tehī degül

G319/5 Cānum özenür kim ḳomaya şīşede Bāḳī / **Meclisde** didüm ben de görince ḳoma cānum

G529/1 Çeşmümden aḳan ḫūn ile sāġar ṭola yazdı / **Meclisde** geçen gice yine ḳan ola yazdı

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb şāhāne **meclisdür** / Düşinde görmedi Cem böyle ʿişret-ḫāne-i zībā

G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür viren ḫalvet-sarāy-ı cāna lemʿ / Olamaz ol **meclise** ḫurşīd-i ʿālem-tāb şemʿ

G241/2 Ḫoş şevḳ virdi **meclise** mihr-i münīr-vār / Ṣan ḳurṣ-ı āfitābdur ey meh-liḳā ḳabaḳ

G308/7 Luṭfuñdan irdi Bāḳīye rengīn filoriler / Gūyā ṣaçıldı **meclise** bir dest-māl gül

G444/4 Bihişt şevḳına şādīliġ eyleyüp vāʿiẓ / Miyān-ı **meclise** atıldı yek muʿallaḳda

G489/5 Yüzin eline alup geldi **meclise** ṣofī / Bu gice rişte-i tesbīḥi tār-ı çeng oldı

K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki **meclis-i** maḫdūm-ı güzīn

M6/VIII/3 Gel bir kenāra **meclis-i** mihr ü vefāyı ḳur

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım **meclis-i** ʿuşşāḳa ey ṣofī / Raḳīb-i bed-liḳā ile ıraḳdan merḥabā yigdür

G306/3 Bezminde sürdi lāle muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı emīr-i **meclis-i** bāġ u bahār gül

K19/31 Nāmuñ āfaḳa ṣalar nefḥa-i ʿūd u ʿanber / **Meclis-i** devletüñe olalı micmer ḫātem

G307/4 **Meclis-i** vaʿẓa oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş rifʿat bul

G421/6 **Meclis-i** cānāneye sāḳī çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

K17/1 Gül **meclisinde** lāle yine ḳıldı āşikār / Āyīn-i bezm-i ʿişret-i Cemşīd-i kām-kār

K20/16 Bülend-himmet-i devrān Ḳubād Pāşā kim / Hilāl-i çarḫa maḥal **meclisinde** ṣaff-ı niʿāl

K21/17 Şu deñlü şān-ı şerīfinde var anuñ ʿaẓamet / Ki kendüsin yitürür **meclisine** gelse celāl

G541/4 N'ola zeyn olsa yine **meclisümüz** güller ile / Gözümüñ ḳanlu yaşı eyledi pür eṭrāfı

G328/7 **Meclisüñ** şūḫ-ı gül-ʿiẕārların / Ġonca-veş mest-i ser-girān idelüm

K22/23 **Meclisüñde** ḳalbi altun gibi ṣāfī olmayan / Ḳāl ocaġından ḫalāṣ olmaz ḳılursañ imtiḥān

G183/1 **Meclisüñde** şol ki dā'im sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i ġam tālānına her cürʿası leşger çeker

G309/5 Varmaz erbāb-ı ṣafā **meclisüñe** ey vāʿiẓ / Aġlamış ṣūretüñe kimse heves-nāk degül

meclis-i ʿaşḳ [4] aşk meclisi; bkz. 'maḥabbet meclisi'

G98/3 Başlar yitürse **meclis-i ʿaşḳuñda** ġam degül / Bezm-i şarābda nice sāġar şikest olur

G86/4 **Meclis-i ʿaşḳuñda** çengī Zühre deffāf āfitāb / N'eylesün raḳṣ itmesün mi ẕerre-i nāçīzler

G327/1 **Meclis-i ʿaşḳa** girüp ayaġı evvel çekdüm / Mā-sivādan götüri āḫır-ı kār el çekdüm

G358/2 **Meclis-i ʿaşḳda** ney-zen ne çalar yanumda / Ġam-ı hecrüñle ser-āġāz idicek nāleye ben

meclis-i ḫāṣ [1] hususi meclis ‖ hususi ders

K27/17 Düḫūl-i **meclis-i ḫāṣına** ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

meclis-i ʿişret [1] zevk ü safa meclisi

K26/18 **Meclis-i ʿişretine** bāde şafaḳ bādiye çarḫ / Nuḳl encüm meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn

meclis-i mey [2] içki meclisi

G9/5 **Meclis-i meyde** leb-i yāre ṭolaşur dirler / Elüme girmeye mi bir daḫı cām-ı ṣahbā

G32/3 **Meclis-i mey** ki bedenlerle ḥiṣār olmışdur / Şehr-i ʿişretdür anuñ āfet-i devrānı ḳadeḥ

meclis-i mestān [2] mest meclisi

G32/1 Pür olup devr idicek **meclis-i mestānı** ḳadeḥ / Çarḫ olur ḥalḳa-i rindān meh-i tābānı ḳadeḥ

G437/2 Nūş-ı cām eyler iken **meclis-i mestān** içre / Lebüñ ol ḥālet ile girmemek olmaz ḳana

meclis-i rindān [1] rintler meclisi; bkz. 'bezm-i rindān' md.

G205/5 Nice bir daġdaġa-i baḥs̱ u cidāl ey Bāḳī / Varalum ʿīş idelüm **meclis-i rindāne** biraz

meclis-ārā [1] güzelliğiyle meclisi süsleyen

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā **meclis-ārādur**

mecmaʿ [1] merkez, yer

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü **mecmaʿ-ı** ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i Īrān vīrān

mecmūʿ [2]

1. tam, sağlam

G131/5 Zülfi endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda **mecmūʿ** ileden ʿaḳlı perīşan getürür

2. hepsi, tümü

K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler cihān eşʿārumı / Medḥüñ itsem bir yire **mecmūʿ-ı** ins ü cān gelür

mecmūʿa [3] şiir defteri

G427/5 Pürdür güher-i pāk ile **mecmūʿa-i** Bāḳī / Deryā dil-i dānādur aña sīne sefīne

G430/4 Dür dişüñ vaṣfında şiʿrüm defterin gördi meger / Kim ṣadef **mecmūʿasını** ṣaldı deryā ḳoynına

G189/2 Ġonca **mecmūʿasınuñ** her varaḳ-ı rengīni / Vaṣf-ı laʿl-i leb-i dil-dāruma bir defterdür

mecnūn [1] (aşkından) deli divane; bkz. ‘dil-i mecnūn’ md.

G174/5 Bāḳī **mecnūnuñ** olup-durur didüm / Ol ṣaçı Leylā kemendin gösterür

mecnūn itmek [1] deli divane etmek, aklını başından almak (‘meftūn itmek’ paralelliğinde)

G491/1 ʿAḳlumı ġamze-i cādūları meftūn itdi / Göñlümi silsile-i mūları **mecnūn itdi**

mecnūnluġı ṭutmak [1] deliliği tutmak, çıldırmak ‖ ‘cin tutmak’

G325/3 ʿĀleme leylī ṣaçuñ sevdāsın iẓhār eylerin / Nev-bahār eyyāmıdur bir gün **ṭutar mecnūnluġum**

Mecnūn [22] bkz. ‘ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūn’, ‘Ferhād u Mecnūn’ md.

G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken **Mecnūn** ne cāhildür

G213/5 Peyker-i zerd ü nizārum var iken ʿāḳil midür / Heyʾet-i **Mecnūn** yazan ṣūret-ger-i dīvāne naḳş

G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i **Mecnūn** ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış

G361/1 Tesellī virmez ey dil derdüñ ol cānāne söylersin / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin

G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye **Mecnūn** dil içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil içinde

G524/4 Ārām-geh-i mürġ idi dirler ser-i **Mecnūn** / Meydān-ı maḥabbetde ne başlar yuvalandı

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi vādī-i derdi / **Mecnūn** gideli lāle-i miḥnet ṣola yazdı

G544/4 O Leylī-veş ġamından nʾola olsam pādişāh-ı ġam / Cünūn mülkin baña ıṣmarladı **Mecnūn** ise gitdi

G219/3 Dimeñ **Mecnūna** gelmiş ʿāḳıbet Leylādan istiġnā / Belā-yı ʿaşḳ o ser-gerdānı cānından uṣandurmış

G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye **Mecnūn** dil içinde / Bir ṣūret idi cilve ḳılan maḥmil içinde

G481/1 Zülfüñe bend eyle ben **mecnūnı** didüm dil-bere / Didi ḳayd itdüm seni dīvāne geçdüñ deftere

G370/3 Göñlin egler nāle-i zencīr ile **mecnūn-ı** ʿaşḳ / Naġme-i ʿūd u ṣadā-yı çeng ü nāyı nʾeylesün

G31/4 **Mecnūnı** gör ki ḳomadı ʿaşḳını Leylīnüñ / Nāmūs u nengi ḳodı vü terk itdi taḫt u tāc

G195/2 Ṣaḳın **Mecnūnı** ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde zīrā kimseye hīç iḫtiyār olmaz

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda **Mecnūnı** / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış

G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile **Mecnūn-ı** şeydādan bedel / ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u dil kim var dirseñ işte ben

G531/2 Geh āb-veş giryān idüp geh bād-veş pūyān idüp / **Mecnūn-ı** ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

G410/6 Yazmadı defterine ʿāşıḳ-ı **Mecnūn-ṣıfatı** / Ḥāṣılı ṣıġmadı bir deftere bir dīvāne

G69/6 Giryān o Leylī-veş nʾola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / **Mecnūnuñ** āb-ı çeşmine ḫāk-i beyābān teşnedür

G275/1 Elemin Ḳaysa ḳıyās itme dil-i maḥzūnuñ / ʿAḳlı yoġ idi ne derdi var idi **Mecnūnuñ**

G283/4 Başdan mürġ-i aḳıl uçmaz idi başından / Ṭıfllar üstine ṭaş atmasalar **Mecnūnuñ**

G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña **Mecnūnuñ** yiri

mecrūḥ [4] bkz. ‘dil-i mecrūḥ’, ‘ḫāṭırı mecrūḥ’ md.

1. yaralı

G341/1 Dil-i pür-derd-i **mecrūḥı** der-i cānāne ṭapşurdum / Varup dārüʾş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum

G244/1 Sīne **mecrūḥ-ı** ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ

2. gamlı, tasalı

G411/5 Sīne-i **mecrūḥ-ı** mehcūruñ oñulmaz yarası / Merhem-i vaṣluñ olur olursa dermān zaḫmına

G446/4 Üftādeler şikeste vü **mecrūḥ** u pāy-māl / Ḫūbān semend-i nāza binüp türktāzda

mecrūḥ olmak [1] yaralanmak

G247/1 İsterse n'ola ḫaste göñül yāre ṣarılmaḳ / **Mecrūḥ olıcaḳ** lāzım olur yara ṣarılmaḳ

Mecūs [1] Mecusî, Zerdüşt

G212/5 Ebrū-yı ʿanberīn ile miḥrāb-ı dīndür / Ruḫsār-ı āteşīn ile ol ḳıble-i **Mecūs**

mecẕūb olmak [1] kendinden geçmek, cezbeye girmek

G389/4 Ceẕbe-i ʿaşḳuñ ile **olmasa mecẕūb** güneş / Her seḥer atmaz idi kendüyi eyvānuñdan

med çekmek [1] med işareti (˜) çekmek(kaş benzerliği yönüyle); bkz. 'cezr ü med' md.

K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i dest-i ḳudret / **Çekdi bir med** nitekim ḥācib-i rūy-ı dil-dār

medār [1] yörünge, mahrek ('miḥver' paralelliğinde)

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı meʿālīye **medār**

medāris [1] Süleymaniye medresesi (külliyesi)

K2/43 Bu ṭarīḳuñ nice yıl künc-i **medārisde** yatup / Elemin çekmiş iken her birümüz nice zamān

meddāḥ [1] övücü, övgücü ‖ Osmanlı'da saray ve kübera konaklarında musahiplik, nedimlik yapan meddahlar ve meddahlık sanatı için bkz. PAKALIN, C. II, s. 432-434.

G274/7 Yaʿnī sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / Yirde **meddāḥı** beşer gökde s̱enā-ḫᵛānı melek

meddāḥ olmak [1] övmek, methetmek

G508/7 **Meddāḥ olalı** çeşm-i ġazālāneñe Bāḳī / Ögrendi ġazel ṭarzını Rūmuñ şuʿarāsı

meded [15] bkz. 'hey meded hey' md.

1. aman!, aman aman!, eyvah!, yetiş!, yardım et!

G40/1 Eylesün laʿlini dermān dil-i bīmāra **meded** / Dostlar işte ben öldüm baña bir çāre **meded**

G40/2 Zaḫm-ı sīnemden oḳuñ pārelerin hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ hele bir pāre **meded**

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise ara **meded**

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz aldılar elden cāmı / Vāḳıf itmeñ ṣaḳınuñ kimseyi esrāra **meded**

G40/5 Gice tenhā işigi ḫākine yüzler süreyin / Ṣaḳınuñ kimse ḫaber virmesün aġyāre **meded**

G102/5 Ol lebler ile aş yirer belki ḳanuma / İmrenmesün dehānı **meded** iki cānludur

G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı ġamuñ pençesindedür / Luṭfuñ **meded** yitişmez ise bir dem öldürür

G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler helāk oldum **meded** / Cānuma kār eyledi şimden girü teʾs̱īr-i ʿaşḳ

G363/4 Bilmezin n'eyleye derd ü ġam-ı cānāne baña / Ne müdārāya **meded** var ne müdāvā bilürin

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ **meded** ey dost yitiş / Hele bir pāre daḫı tende ḥarāret bāḳī

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / **Meded** Allāhı severseñ ḳatı zībā yiridür

G173/5 **Meded** Bāḳīye ey pīr-i muġān bir cürʿa himmet ḳıl / Elin alup ayaḳlandur ki ol bī-çāre düşmişdür

G179/2 Ucından zülfüñüñ çoḳ baş kesildi / **Meded** ʿömrüm anı bir pāre kesdür

G410/1 **Meded** öldürdi beni derd ü ġam-ı cānāne / Ḳābil olmaz dil-i dīvāne ise dermāne

2. yardım, lutuf

G40/6 Mededüñ ḳalmadı feryād u fiġān eyleyecek / Saña kimden ire ey Bāḳī-i bī-çāre **meded**

meded Allāh meded! **[1]**

M2/III/8 **Meded Allāh meded** ʿavn ü ʿināyet senden / Bu firāḳ āteşine döymege ṭāḳat senden

percentedi ḳalmamak **[1]** takati kalmamak, dermanı olmamak

G40/6 **Mededüñ ḳalmadı** feryād u fiġān eyleyecek / Saña kimden ire ey Bāḳī-i bī-çāre meded

medḥ **[12]** övgü

K17/11 Ḳandan gedā-yı bī-ser ü pālar senüñ gibi / Ḳandan edā-yı **medḥ-i** şehenşāh-ı tāc-dār

K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa ger **medḥ-i** edīb-i nükte-dān

G306/6 Rengīn varaḳlar aldı ele tā ki eyleye / Taḥrīr-i **medḥ-i** ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār gül

G387/7 Bülbül edā-yı **medḥ-i** gül ü gül-sitān ider / Bāḳī duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı pāk-dīn

G121/5 Ruḫlaruñ **medḥin** ser-āġāz itdi Bāḳī bāġda / Düşdiler hep yanına bülbüller āheng itdiler

K11/14 **D**egülsin **medḥine** ḳādir ne deñlü ṭutsalar māhir / Gerekse Rūmda Bāḳī ʿAcem mülkinde Selmān ol

G125/5 Ruḫlaruñ **medḥini** eflāke çıḳardı Bāḳī / Şevḳden ṭoldı bu gün nūr ile Beytüʾl-Maʿmūr

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i **medḥüñde** mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur ṣu gibi revān

K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer gül-zār-ı **medḥüñde** / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir mürġ-i ḫoş-elḥānī

K18/49 Bāġ-ı **medḥüñde** olur cümleye ġālib tenhā / Baḥs̱ içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār

K19/37 Şol ḳadar irdi hedāyā şeref-i **medḥüñle** / Ki benān-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser ḫātem

Kt1/10 Ola vaṣfuñla müzeyyen ṣafaḥāt-ı eyyām / Ṭola **medḥüñle** kütüb-ḫāne-i edyān u milel

medḥ eylemek/itmek **[5]** övüp yüceltmek

G332/3 Bülbülüñ **medḥ idüp** ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe nisbet güzelüm

G509/3 **Medḥ iderdüñ** lebleri devrinde ey pīr-i muġān / ʿĀḳıbet īmānuña döndürdiler peymāneyi

Mtl 30 **Medḥ eyledüm** nigārı bir aʿlā ġazel didüm / Ġarrā laṭīf ü dil-keş ü ġāyet güzel didüm

K26/37 ʿAndelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gül-istān-ı s̱enā / **İdeler medḥüñ** ile ḫoş naġamāt-ı rengīn

K6/19 Şimdi gūş-ı cān ile diñler cihān eşʿārumı / **Medḥüñ itsem** bir yire mecmūʿ-ı ins ü cān gelür

medḥ ü s̱enā **[3]** övme yüceltme

K2/35 ʿArṣa-i **medḥ ü s̱enānuñ** bulımaz pāyānın / Peyk-i endīşe eger biñ yıl olursa pūyān

K18/41 Geşt iderken çemen-i **medḥ ü s̱enāñı** ḫāṭır / Lāyiḥ oldı dile nā-gāh bu şiʿr-i hem-vār

K9/22 Destinde ḫāme fażl u belāġat nihālidür / **Medḥ ü s̱enā-yı** şāh-ı cihān aña berg ü bār

medhūş **[1]** hayran; ‘ed-dehş, ... sergeşte ve hayrân olmak... gafletden, talgınlıkdan yahud hayretten akl gidüp öylece denk ü bî-hûş olmak ma’nâsınadır’ bkz. KÂMÛS, C. II, s. 329; ayrıca bkz. ‘mest ü medhūş’ md.

G115/1 **Medhūş-ı** cām-ı laʿlüñ mestānedür ṣanurlar / Mest-i şarāb-ı ʿaşḳuñ dīvānedür ṣanurlar

medhūş itmek **[1]** hayran etmek, aklını başından almak

G95/6 Geh bī-dil ü bī-hūş ider geh mest ü geh **medhūş ider** / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı dārū-yı hüş-ber kendidür

medrese-i ʿāliye **[1]**

K2/42 Ol zamān kim birisin **medrese-i ʿāliyenüñ** / Eyledüñ aña kemāl-i keremüñden iḥsān

medrese vü mescid **[1]** ‘leb-i cūy, leb-i cānān, leb-i cām’ paralelliğinde

G435/3 Mevsim-i gülde nʾolur **medrese vü mescidden** / Leb-i cūy u leb-i cānān u leb-i cām olsa

medyūnluḳ **[1]** borçlu olma

G325/2 Laʿlüñe teslīm ider cān borcın inkār itmezin / Ḳılmasun ġamzeñ teḳāżī çekmesün **medyūnluġum**

meftūnluḳ **[1]** tutkunluk, âşıklık

G325/1 Kimseye ʿaşḳuñda iẓhār itmedüm **meftūnluġum** / Bildiler ḥāl-i derūnum gördiler maḥzūnluġum

meftūn olmamak [4] gönül vermemek

M2/I/3 Felegüñ ḳaṣr-ı dil-āvīzine **meftūn olma** / Nice mīrās̱a girüpdür bu sarāy-ı fānī

G123/5 Dehre **meftūn olma** ey Bāḳī felek rām oldı ṭut / Bī-vefā dünyā hele ben bildügüm dünyā mıdur

G135/6 Ne reng ü būya **meftūn ol** ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu fānīden beḳā itmez temennā şol ki dānādur

G232/4 Merd iseñ dehr-i denī mekrine **meftūn olma** / Er odur kim vire bu pīre-zen-i dehre ṭalāḳ

meges [2] sinek

G209/4 Bāzār-ı dehr içinde gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i ʿiẕār-ı yār gibi ʿanberīn **meges**

G179/4 ʿİẕāruñda şehā ḫāl-i siyāhuñ / Şeker üstine ḳonmış bir **megesdür**

meh [29]

1. ay

K20/5 Ṣarındı **meh** yine bir ḫūb Yūsufī destār / Ṣoḳındı farḳına bir dāne ince sīm hilāl

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı **meh** defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile **meh** mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer çeker

G401/1 Ol āfitāb-ṭalʿata kim dirse māh-rū / Olsun cihānda **meh** gibi dā’im siyāh-rū

G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı Mirrīḫ-i çarḫ / Rūy-ı yāre öykünür diyü **mehe** ḫançer çeker

G288/2 Kevn ü mekānı şevḳ-i ruḫuñ şöyle ṭutdı kim / Ḫurşīdi kimse ẕerreye ṣaymaz **mehi** degül

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya ṣandum göricek ʻaks-i **mehi**

M5/V/2 Gün gibi yaḳduñ cihānı ey **meh-i** zerrīn-ḳabā

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey mihr-i bī-naẓīr / Şeb-rev diyü ṭutıldı giceyle **meh-i** münīr

G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey **meh-i** ṣāḥib-cemāl / Āfitāba ger hilāl ebrū vü Nāhīd olsa ḫāl

K3/26 Aña cild-i ġarrā müzehheb muṭallā / **Meh-i** ʿālem-ārā vü ḫurşīd-i enver

G147/5 **Meh-i** ḥüsnüñ olupdur şöhre-i şehr / Bütün ʿālemde ḳaddüñ ḫod ʿalemdür

G463/2 Ḫaṭ degüldür görinen āb-ı ʿiẕārında velī / Bī-vefālıḳ o **mehüñ** kir getürüpdür yüzine

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i **meh-veş** bu gün / Aña nisbet māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur

G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış ḳażā hem-reng o ḫadd-i **meh-veşe** / Gör ne yüzden imtizāc itdürmiş āb u āteşe

2. güzel, dilber

G54/4 İşigüñde beni ey **meh** bulur bir gün ʿadū nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür belā-yı nā-gehānīdür

G118/3 Görinen encüm-i eflāk degüldür ey **meh** / Dūd-ı āh-ı şerer-ālūd-ı dil ü cānumdur

G296/4 Kendü başında degül mi niçün ol **meh** bilmez / Dil-i miskīne ne bend eyledügin ol kākül

G476/1 Ḫaddüñ ey **meh** şol ḫaṭ-ı reyḥānda / Sūre-i Ve’ş-Şemsdür Ḳur’ānda

G482/5 Ayaġuñ altında ḫāk olduġı’çün ey **meh** zemīn / Eşk-i Bāḳī ḳıldı anuñ laʿl is̱ār üstine

G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ virüp aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol **meh** yine ḳan itdi

G487/8 Mestāne ṣoydı o **mehi** Bāḳī geçen gice / Nāzüklik ile çözdi muḳaddem ḳuşaġını

G384/4 O **mehüñ** şevḳına yir yir yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ dāġların şekl-i S̱üreyyā göresin

G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine **mehüñ** / Ḥakkāk-i dehr çarḫa dutar şeb-çerāġını

G493/5 Bāḳıyā mihr ü vefāsın o **mehüñ** / Çoḳ ṭamaʿ eyler idük az oldı

G508/3 Gitmez o **mehüñ** rā gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin öldürür āh işte burası

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o **mehüñ** maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı nihāyet añasın maḳṭaʿda

G153/4 Ṭāḳ-ı felekde hāle degüldür o **meh-veşüñ** / Mihr-i ruḫına çarḫ-ı muʿallā ḳulaḳ çeker

G265/1 Çerāġ-ı ḥüsni ışıḳdur o **meh-veşüñ** girçek / Dehān-ı teng-i dil-āvizi bir güzel küçek

meh-i bedr [2] dolunay

G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / **Meh-i bedr** ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler yir yir

G59/3 Sen **meh-i bedrüñ** żiyāsın virmek olmaz ʿāleme / İttifāḳī bir yire cemʿ olsalar meh-pāreler

meh-i ʿīd [1] bayram ayı

K25/16 Urdı çevgān-ı zeri gūy-ı zümürrüd-gūna / **Meh-i ʿīd** oldı yine tevsen-i gerdūna süvār

meh-i nev [6] hilâl

K20/3 Çerāġ-ı māha yine bir filori dikdi güneş / Gören kimesne kenārın **meh-i nev** itdi ḫayāl

K25/15 Bāmdan düşdi dilā ṭaşt-ı **meh-i nev** bu gice / Güft ü gūy ile pür olsa nʾola şehr ü bāzār

G155/6 Nis̱ār itdi ġazā yolına der-gāh-ı şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn **meh-i nev** zer-nis̱ān ḫançer

K25/8 Dehr bir şāḫ-ı sipend urdı felek micmerine / **Meh-i nev** ṣanma şafaḳda görinen zerd ü nizār

K25/9 Māhı ṣayd itmek içün baḥre ṣalup ḳullābın / **Meh-i nev** ṭutdı meger sāḥil-i deryāda ḳarār

K25/22 Eline girmek içün fażla-i ḫᵛān-ı keremi / **Meh-i nev** destin açar niteki şaḫṣ-ı cerrār

meh-i tābān [5] parlak ay

K13/10 Ol ki ḫurşīd-i cihān-tāba zekāt-ı zer virür / Kāse-gerdān olsa şehrinde **meh-i tābān** eger

G32/1 Pür olup devr idicek meclis-i mestānı ḳadeḥ / Çarḫ olur ḥalḳa-i rindān **meh-i tābānı** ḳadeḥ

G144/4 Kimlerüñ rūşen ider menzilin āyā bilsem / Giceler seyre çıḳar ol **meh-i tābān** dirler

G518/4 Umarın kevkeb-i baḫtum ire burc-i şerefe / Sīneye ol **meh-i tābānı** çekem hāle gibi

G132/1 Cemālüñ āfitābından alup nūr / **Meh-i tābāna** döndi cām-ı billūr

meh ü mihr [1] ay ve güneş

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda **meh ü mihr** iki aḥḳar nergis / Keremüñ gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

meh ü ḫurşīd [1] ay ve güneş

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde şafaḳ bādiye çarḫ / Nuḳl encüm **meh ü ḫurşīd** iki cām-ı zerrīn

meh-i enver [3] parlak ay

K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i ʿālīde / Ṭaḳa engüşt-i hilāle **meh-i enver** ḫātem

G140/4 Tābı gitmez o zülf-i şeb-rengüñ / Oldı hem-sāye-i **meh-i enver**

G428/4 Lāyıḳ budur ki vaṣf-ı ruḫuñ mihr-i āsmān / Altun ḳalemle yaza **meh-i enver** üstine

meh-i rūze [2] oruç ayı ‖ Ramazan ayı

G423/6 Rūz-ı şekk irdi yaḳīn geldi **meh-i rūze** yine / Bādeden reng-pez̲īr olsa gerek seccāde

K20/46 Hemīşe tā **meh-i rūze** gelüp bu devr içre / Riyāżet ile ire peyker-i hilāle hüzāl

meh-liḳā [10] ay yüzlü güzel/dilber

M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür / Zīrā görince ḫāṭıra ol **meh-liḳā** gelür

G8/1 Gün yüzin ʿarż eyledi nev-rūzda ol **meh-liḳā** / Mihr altun ḳaplu bir āyīne virdi rū-nümā

G15/3 Gömgök itdi sille-i āhum sipihrüñ ṣūretin / Gök yüzine baḳ inanmazsañ eger ey **meh-liḳā**

G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı **meh-liḳā** / Şehr içre şimdi şöhre-i devrān olup gezer

G186/6 Şeb-i fürḳatde ey Bāḳī ṭulūʿ-ı mihr-i enverden / Bu göñlüm ḫānesin rūşen iden ol **meh-liḳā** yigdür

G241/2 Ḫoş şevḳ virdi meclise mihr-i münīr-vār / Ṣan ḳurṣ-ı āfitābdur ey **meh-liḳā** ḳabaḳ

G485/3 Sīm-sīmā serv-bālā **meh-liḳālar** çoḳ velī / Kimsede yoḳdur senüñ evżāʿ u eṭvāruñ gibi

G262/5 Şehr içre ḫalḳ bir birine gösterür beni / Mihri hilāle beñzedeli **meh-liḳālaruñ**

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb ʿārıżı nūrı / Kefīli boynıdur ol **meh-liḳānuñ** şemʿ-i kāfūrī

G465/1 Diller revāne oldılar ol **meh-liḳāyile** / Eṭfāl-i şehr ṣanki segirdürler ay ile

meh-pāre [2] ay parçası (güzeller)

G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele nūş eyle bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i **meh-pāre** çek

G59/3 Sen meh-i bedrüñ żiyāsın virmek olmaz ʿāleme / İttifāḳī bir yire cemʿ olsalar **meh-pāreler**

meh-rū [5] ay yüzlü güzel/dilber

G41/2 Bağlar Sünbülede ey **meh-rū** / Vaṣf-ı zülfüñdeki şiʿrüm üstād

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādan ol **meh-rū** / Zehī sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i fīrūz

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir **meh-rū** / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i yā Hū

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / Ayda bir kez ḫāl-i ruḫsārın gören **meh-rūlaruñ**

G46/5 Şol ḳadar cevr ider oldı baña çarḫ-ı bed-mihr / Ṣanki bir dil-ber-i **meh-rūy** u hilāl-ebrūdur

meh-sīmā [2] ay yüzlü

G537/1 ʿĀlemi tāze bahār itdi ruḫ-ı zībāsı / Virdi āfāḳa żiyā ṭalʿat-i **meh-sīmāsı**

G408/3 Pertev-i mihr-i melāḥat ṣaldılar ṣubḥ-ı ezel / Ṣafḥa-i āyīne-i ruḫsār-ı **meh-sīmāsına**

meh-tāb [1] ay ışığı, ay aydınlığı (‘şeb-i tār’ karşıtlığı); bkz. ‘şeb-i meh-tāb’ md.

G116/4 Ser-i zülf-i siyeh-kāruñ şeb-i tār / ʿİẕāruñ pertevi **meh-tāba** beñzer

mehçe [1] bayrak ve sancak direklerinin başındaki hilâl şeklindeki alem

K2/5 **Mehçe-i** rāyet-i manṣūr-ı cihān-efrūzı / Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden yine oldı tābān

mehābet [1] büyük, heybetli

Kt5/2 Deryāya düşse sāye-i tīġ-i **mehābeti** / Pertāb iderdi kendüyi ṣaḥrālara neheng

mehābet göstermek [1] azmetiyle/heybetiyle korku salmak

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod ḳırmızı dībā geyer / Rezm-gāhuñ tā **mehābet göstere** küffārına

mehcūr [5]

1. gurbet (‘vuṣlat’ karşıtlığında)

G132/4 Gehī vuṣlatda ʿāşıḳ gāh **mehcūr** / Bu dünyādur gehī mātem gehī sūr

2. unutulmuş, bırakılmış

G432/3 Der-i dil-dārdan dūram diyār-ı ġamda **mehcūram** / Müselmānlar esirgeñ ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde

3. ayrı düşmüş, garip kalmış

G267/3 Dökilür ḳaṭreleri ʿāşıḳ-ı **mehcūr** ağlar / Yılduzı düşkün olur pādişehüm maʿzūlüñ

G353/6 Şarāb-ı dil-güşā egler dil-i **mehcūrı** ey Bāḳī / İlet ol derd-mendi ḫāne-i ḫammāre eglensün

4. âşık (sevdiğinden ayrı düşmesi bağlamında)

G411/5 Sīne-i mecrūḥ-ı **mehcūruñ** oñulmaz yarası / Merhem-i vaṣluñ olur olursa dermān zaḫmına

mehd [1] beşik

K7/4 **Mehd-i** gül-zār üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca ağzın açdı meyl-i pistān eyledi

Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān [1] talihi mesut Mehdî

G542/4 Gel ẓuhūr it ḳandasın ey **Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān** / Kim cihānda ẓāhir olmaduḳ ʿalāmet ḳalmadı

Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī [1] Sultan III. Mehmed

K15/10 **Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī** āl-i ʿOsmānuñ ser-efrāzı / Cihānuñ kār-sāzı ol sezā-yı kār-fermāyī

Meḥemmed Çelebi [2] bkz. ‘Ḫān Meḥemmed’ md.

K24/18 Fāżıl-ı dehr **Meḥemmed Çelebi** kim eflāk / Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dānelü bir ter sünbül

K26/11 Menbaʿ-ı mekremet ü luṭf **Meḥemmed Çelebi** / Vāhib-i fażl u ʿaṭā ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn

Meḥemmed Ḫān [1] Sultan III. Mehmed

G274/7 Yaʿnī sulṭān-ı cevān-baḫt **Meḥemmed Ḫān** kim / Yirde meddāḥı beşer gökde s̱enā-ḫᵛānı melek

mehter [2] mehter musikisi; bkz. PAKALIN, C. II, s. 444-445.

G149/2 Ġamuñdan nevbet-i āh u fiġān u zāra ḳudret yoḳ / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi başḳa **mehterdür**

G175/4 N'ola gül şevḳıne çalup çaġurursa bülbül / Muṭrıbā ol daḫı başḳa başına **mehterdür**

mekān [5] bkz. 'kevn ü mekān' md.

1. mesken

K1/31 Laʿlüñ ḫayāli ḥoḳḳa-i ḫāṭırda var iken / Yāḳūt-ı nāba olmamış idi **mekān** kān

M2/V/8 Ġarḳa-i raḥmet ola rūḥ-ı revān-ı Sulṭān / Ḥūrīler mūnis ola gül-şen-i firdevs **mekān**

2. durak

G251/4 ʿAlāʾiḳdan mücerred ol ser-i kūyında mesken bul / Mesīḥā-veş **mekānı** āsmāndur ehl-i tecrīdüñ

3. yurt, vatan

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm cüdā oldum **mekānumdan** / Bu yirlerde ġarībem yoḳ-durur yanuñca hem-derdüm

4. yer

M1/I/3 Āḫır **mekānuñ** olsa gerek cürʿa gibi ḫāk / Devrān elinden irse gerek cām-ı ʿĪşa seng

mekān itmek [2]

1. yurt edinmek, yerleşmek

G150/2 Fetīli şuʿle virür tāze dāġlar yaḳdum / Murādum ol ki **ide** sīnede **mekān** ülker

2. mesken edinmek

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden geçdi āḫir cān evin vardı **mekān itdi**

mekān ṭutmak [1] yer tutmak, yurt edinmek

G281/4 Ey ʿāşıḳān-ı ġam-zede ʿīş u ṣafāyı ḳoñ / Kūy-ı belāda her biriñüz bir **mekān ṭutuñ**

mekārim [1] cömertlik

K23/33 Luṭfuñ zülālin eyle ʿaṭā teşne-dillere / Ey menbaʿ-ı **mekārim** ü ser-çeşme-i kirām

mekr [1] hile

G232/4 Merd iseñ dehr-i denī **mekrine** meftūn olma / Er odur kim vire bu pīre-zen-i dehre ṭalāḳ

mekr-i Zelīḫā [1] Züleyha'nın Yusuf'a hilesi (Yusuf'un eteğini yırtması)

K15/6 Gülüñ pīrāhen-i Yūsuf gibi dāmānı çāk olmış / Nesīm-i perde-der ḳıldı meger **mekr-i Zelīḫāyı**

mekr ü fiten [1] hile ve fitne

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i **mekr ü fitenden** geç

mekremet [3] cömertlik, lutuf, ihsan

K20/34 Seḥāb-ı **mekremet** ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / Nem-i seḫāñ ile ser-sebz gül-şen-i āmāl

K23/15 Mihr-i sipihr-i **mekremet** ol kim cenābına / Gökden hilāl iki bükilüp virür selām

K26/11 Menbaʿ-ı **mekremet** ü luṭf Meḥemmed Çelebi / Vāhib-i fażl u ʿaṭā ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn

mektūb [2]

G535/2 ʿArż itdüm aña nāme ile lüʾlū-yı eşküm / Cān riştesi **mektūb-ı** dürer-bāre ṣarıldı

G470/5 **Mektūbın** elde ṭutmış zanbaḳ reh-i çemende / ʿArż ide tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre

mektūb uçurmak [2] haber göndermek

K7/9 Her yaña **mektūb uçurdı** bād-ı nev-rūzī yine / Berg-i nesrīni kebūter gibi perrān eyledi

G382/5 Gāhī cenāb-ı Leylīye **mektūb uçurmaġa** / Urındı Ḳays başına mürġ āşiyānesin

melāḥat [4] güzellik; bkz. 'luṭf u melāḥat' md.

G408/3 Pertev-i mihr-i **melāḥat** ṣaldılar ṣubḥ-ı ezel / Ṣafḥa-i āyīne-i ruḫsār-ı meh-sīmāsına

G451/1 Elṭāf u ḥüsn ü ḫulḳ u **melāḥat** kemālde / Endām u şekl ü ḳāmet ü ḳadd iʿtidālde

G448/3 Meger ḫᵛān-ı **melāḥatde** gümişden bir ṭabaḳdur ol / Açılmış aḳ güldür ya leṭāfet gül-sitānında

G448/5 Görenler ol kemerde Bāḳıyā ṭāḳ-ı **melāḥatde** / Yazılmış şemsedür dirler güzellik ḫānümānında

melāḥat Mıṣrı [1] güzellik ülkesi; bkz. 'Mıṣr-ı ḥüsn' md.

G142/2 Ol **melāḥat Mıṣrınuñ** Yūsuf-cemāli şevḳıne / Seyl-i eşküm Nīl-veş günden güne efzūn olur

melāʾik [1] melekler

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı **melāʾik** yaraşur merdümlere / Uymasun dīv-i raḳībüñ ol perī iġvāsına

melāl [2] hüzün, keder; bkz. 'defʿ-i melāl eylemek' md.

K21/26 Velīkin āyīne-i ṭabʿ-ı ṣafvet-āyīnüñ / Bu rūzgārda var ṣūretinde gerd-i **melāl**

G207/1 Ancaḳ raḳīb cevri degül infiʿālümüz / Ḫaṭ geldi laʿl-i yāre odur bu **melālümüz**

melāmet [8] bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 213-214.

K24/47 Ser-i aʿdāña ṭaḳa seng-i **melāmet** güller / Ola düşmenlerüñüñ başına şeş-per sünbül

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı **melāmet** behre-i Behrām-ı gül

G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı cāmesin rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol **melāmet** bezminüñ ḳallāşına

G245/1 Kemāl u fażl ile ʿālemde iftiḫārum yoḳ / **Melāmet** eylese ʿaşḳuñ cihāna ʿārum yoḳ

G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden mevc urur yaşum / **Melāmet** fülkidür ser aña lengerdür iki ḳaşum

G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse meydān-ı **melāmetde** beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca dil-āverler düşer

G307/2 Gelme bī-nām u nişān ehl-i ḫarābāt içre / Yüri var şehr-i **melāmetde** biraz şöhret bul

G519/4 Gedāya ḳısmet-i rūz-ı ezelden / Leked-kūb-ı **melāmetdür** degen pāy

melāẕ u melceʾ [1] sığınma yeri

K21/16 O kim yazılmış ezel ṭāḳ-ı bār-gāhında / **Melāẕ u melceʾ-i** erbāb-ı fażl u ehl-i kemāl

melceʾ olmak [1] sığınmak

G4/4 Ḫalḳ-ı cihāna **melceʾ olaldan** penāhına / Ḫurşīd-i çarḫ sāye gibi eyler ilticā

meleʾ-i aʿlā [1] peygamber ruhları ile meleklerin bulunduğu yer

G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it **meleʾ-i aʿlā** gör / Ḳalma şol pāyede kim anda edānī görinür

melek [5]

M2/II/4 Mātemin ṭutsa n'ola ʿālem-i ʿulvīde **melek** / Sāye-i raḥmet-i Raḥmān idi insān üzre

G274/7 Yaʿnī sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / Yirde meddāḥı beşer gökde s̱enā-ḫᵛānı **melek**

G368/1 Saña kūyuñ içre olana ḳarīn / **Melek** hem-nişīn ü felek şeh-nişīn

K26/32 Söz tamām oldı niyāz eyleyelüm der-gāha / İşidüp diye feleklerde **melekler** āmīn

G183/2 Māʾī cāmeñ üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ nāz ile / Ṣan **melekler** āsmāne ey ḳamer ejder çeker

melek-sīmācuḳ [1] melek yüzlü dilber

G534/5 Dünyede öldügüme hīç ġam yimezdüm Bāḳıyā / Bir gice pehlūya çeksem ol **melek-sīmācuġı**

melḥūẓ olmak [1] düşünülmek, beklenmek

G470/7 Ẕāt-ı kerīmi vaṣfın Bāḳī ne gūne ḳılsun / **Melḥūẓ olan** maʿānī mümkin degül beyāne

melūl [1] üzgün, boynu bükük

M4/V/3 Şād-mān erbāb-ı ʿuzletdür hemān Bāḳī **melūl**

melūl ü ġamgīn [1] mahzun ve gamlı

K26/31 Lāyıḳ-ı devlet ü şāyeste-i iḳbāl oldur / Ḳalmaya Bāḳī-i bī-çāre **melūl ü ġamgīn**

memālik [4]

1. bir hükümdarın hükmü altında bulunan yerler

K2/16 Tāc-dārān-ı cihān sāye-nişīn-i ʿalemi / Ser-firāzān-ı **memālik** yolına ser-bāzān

K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla **memālik** rūşen / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla cihān pür-lemeʿān

K8/11 **Memālik** ẓıll-ı rifʿatde ḫalāʾiḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde ʿadlinde zamān emn ü emān üzre

2. ülkeler, memleketler (fethedilecek yerler bağlamında)

K16/13 Kesr-i ʿadū vü fetḥ -i **memālik** ʿale'd-devām / Gürz-i girānı kelle-i düşmende żam gibi

memleket [5]

G51/5 ʿĀşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ider / **Memleket** seyr itdürür ʿaşḳuñ vilāyet gösterür

K1/16 Ol şeh-süvār-ı **memleket-i** ʿadl ü dād kim / Atı öñince olsa revā ḫusrevān revān

K1/18 Ṣāḥib-vücūd-ı **memleket-i** luṭf u cūd o kim / Mebẕūl ḫᵛān-ı luṭfına maḥṣūl-i baḥr u kān

G315/4 Ṣūretā gerçi gedā şeklin urındum ammā / Mesned-i **memleket-i** maʿrifete Dārāyem

Kt1/11 Ḥāris-i **memleket** ü devlet ü iḳbālüñ ola / Mālikü'l-mülk Ḫudāvend-i cihān ʿazze ve cel

memleket-i Çīn [1] Çin ülkesi

G57/4 Dil mūy-ı yāri **memleket-i Çīne** beñzedür / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur

memlūk [1] kul, köle; bkz. ‘ʿabd-i Memlūkī’ md.

K9/21 Mevrūs̱dur cenābuña **memlūk** ṭapuña / Lāyıḳ degül ki devr-i zamān ide ḫᵛār u zār

me'mūr [1] tâbi, hazır

Kt19/1 Nice yıllar ʿizz u iḳbāl ile olduñ kām-rān / Ser-figende emrüñe **me'mūr** idi ḫalḳ-ı cihān

menʿ [1] engelleme, önleme, savmak

K26/14 Defʿ-i Yeʾcūc-ı ġama işigidür sedd-i sedīd / **Menʿ-i** ceyş-i eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

menʿ eylemek/itmek [5]

1. alıkoymak, uzaklaştırmak

G365/2 Laʿlüñden **itme** tīġ-i müjeñ birle cānı **menʿ** / Mümkin degüldür aña kesilmek şarābdan

2. önüne geçmek

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile ḫaṣmāne girdi dil / Ḥāṣıl şu deñlü **menʿ ide gördüm** yeñilmedi

3. engellemek

G87/5 **Menʿ eyleme** yanuñca sürinsün ḳo sāye-vār / Bāḳī ḳuluñ da pādişehüm bir fütādedür

4. yasaklamak

G196/2 Hevādan **menʿ ider** pendüñi muḥkem ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne ḳatlanmaz

G508/2 **Menʿ eyler imiş** mesʾele-i ʿaşḳı müderris / Ey ḫᵛāce anuñ var ise yaḳlaşdı ḳażāsı

menāfiʿ [1] yararlar, faydalar

G469/3 İnkār itme ṣofī şarābuñ **menāfiʿin** / Üstād-ı ḥikmet öyle buyurmış kitābda

menāre [2] minare

G468/6 Ḳıyāmı ḳāmet-i bālāña eyler / Anuñ'çün mescide girmez **menāre**

G160/1 Farḳ-ı felekde ẓāhir olup tāc-ı zer-nigār / Üsküflerin **menārelerüñ** ḳapdı rūzgār

menbaʿ [4]

1. kaynak

K20/34 Seḫāb-ı mekremet ü **menba'-ı** mürüvvetsin / Nem-i seḫāñ ile ser-sebz gül-şen-i āmāl

K26/11 **Menba'-ı** mekremet ü luṭf Meḥemmed Çelebi / Vāhib-i fażl u ʿaṭā ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn

K13/8 Lā-cerem bir gün zemīn-i ḫuşk olur deryā-yı Nīl / **Menba'ından** yaġmasa bir nice dem bārān eger

2. pınar

K23/33 Luṭfuñ zülālin eyle ʿaṭā teşne-dillere / Ey **menba'-ı** mekārim ü ser-çeşme-i kirām

menba'-ı 'ilm ü 'irfān **[1]** ilim ve irfan ocağı

K2/41 Muḳtedā-yı ʿulemā Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / Maʿdin-i fażl u hüner **menba'-ı 'ilm ü 'irfān**

mengūş **[1]** küpe; bkz. 'gūş-ı hūşa mengūş eylemek', 'zer mengūş' md.

G6/4 Miyānuñ rişte-i cān mı gümiş āyīne mi sīneñ / Bünāgūşuñla **mengūşuñ** gül ile jāledür gūyā

menḳal **[1]** mangal

G463/5 Göremez külḫan-ı sīnemde olan āteşümi / Bāḳıyā girsem eger **menḳal-i** nāruñ gözine

mensūb **[6]**

1. ait, -e bağlı

G197/1 Her nefes dūd-ı āha **mensūbuz** / Yaʿnī dūd-ı siyāha **mensūbuz**

G197/2 Tūtiyā-yı başar leṭāfetde / Yine bir ḫāk-i rāha **mensūbuz**

G197/3 Kevkeb-i baḫtumuz saʿīd olmaz / Çünki baḫt-ı siyāha **mensūbuz**

G197/4 Ġayra baş egmesek ʿaceb midür / İşigi secde-gāha **mensūbuz**

G197/5 Yaḳamaz bedr-i āfitāb-ı sitem / Bir yüce bār-gāha **mensūbuz**

2. sahip

G197/6 Cünd-i ġam şāhısın ne ġam Bāḳī / Bunca ḫayl ü sipāha **mensūbuz**

menẟūr **[1]** saçılmış ‖ 'menẟūr'-'naẓm'

G350/5 Niẟār itdümse ḫāk-i der-gehinden ġayra ey Bāḳī / Cihānda lüʾlū-yı **menẟūr-ı** naẓmum hep hebā olsun

menşūr **[2]** padişah fermanı (vezirlik, müşirlik, beylerbeyi vb. rütbelerin atamalarında); bkz. PAKALIN, C. II, s. 478-479; ayrıca bkz. 'ḫaṭ-ı menşūr', 'ṭuġrā-yı menşūr' md.

K5/33 Belāġat kūsın urdum ḫusrevāne heft kişverde / Suḫan **menşūrına** çekdüm bu gün ṭuġrā-yı Ḫāḳānī

M3/III/6 Salṭanat **menşūrına** ism-i şerīfüñ yazdılar / Daḫı peydā olmadın nām u nişān-ı maʿdelet

menzil **[21]**

1. menzil taşı ‖ mesafe (okçulukta); bkz. PAKALIN, C. II, s. 479; TÜRK OKÇULUĞU, s. 76. ('menzil', 'menzil dikmek' md.)

G298/1 Her tīr-i belā ḳavs-i ḳażādan kʾola nāzil / Ṣaḥrā-yı dil-i ehl-i vefādur aña **menzil**

2. dünya

G413/2 Derdüñle ölüp ḫʷāb-ı 'adem içre yatandur / Āsāyiş ider var ise bu **menzil** içinde

G523/6 Ne ġam endīşe-i ẕilletden ey Bāḳī bu **menzilde** / Hidāyet reh-beri luṭfın aña kim dest-gīr itdi

3. konak

K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / **Menzil** ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

4. yer, mekân

G152/5 Żāyiʿ geçürme ʿömri bu dem künc-i ġamda kim / **Menzil** kenār-ı bāġ u leb-i cūy-bārdur

K2/3 Rūşen oldı açılup dīde-i Yaʿḳūb-ı emel / Demidür **menzil-i** ʿişret ola Beytüʾl-aḥzān

M2/I/2 **Menzil-i** bār-ı belā kühne-serādur dünyā / Künc-i rāḥat yiri ẓann eyleme bu vīrānı

G275/3 Zīr-i ḫāk olsa gerek **menzilüñ** āḫır n'idelüm / Māline mālik imişsin ṭutalum Ḳārūnuñ

M5/I/2 Ber-ter olsa **menzilüñ** ḫurşīd-i enverden maḥal

G420/4 Rāḥat yüzini ḫᵛābda görmez şu kimse kim / Meyl-i ḥużūr-ı **menzil-i** dārü'l-ġurūr ide

M4/V/1 **Menzil-i** āsāyiş-i ʿuḳbāya isterseñ vüṣūl

G323/4 **Menzil-i** ʿīş u ṭarāb ḫurrem ü ābād olsun / Yıḳalum zerḳ u riyā deyrini vīrān idelüm

4.1. yer ‖ yörünge

G153/2 Māh-ı ʿalem ki **menzili** evc-i hevādadur / Reftāra gelse ol ḳad-i bālā ḳulaḳ çeker

G488/2 **Menzil-i** māhdur ḫam-ı zülfi / Maṭlaʿ-ı mihrdür girībānı

5. çevre, etraf

G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o māhuñ **menzilin** / ʿAşḳ ser-gerdānıdur Allāhu aʿlem ey göñül

6. yuva

K2/30 **Menzil-i** zendeḳa vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i Īrān vīrān

7. yol

G144/4 Kimlerüñ rūşen ider **menzilin** āyā bilsem / Giceler seyre çıḳar ol meh-i tābān dirler

8. makam

K7/25 Anlar itdi ḫākden eflāke gerçi ser-firāz / **Menzilin** şāh-ı cihān eyvān-ı Keyvān eyledi

G67/2 **Menzilin** bāġ-ı İrem ḳılsalar itmez ārām / Ehl-i dil cennet-i kūyuñ gibi meʾvā gözedür

G240/3 **Menzilin** bāġ-ı bihişt eyleseñ itmez ārām / Cānda ṣabr u dil-i şeydāda ḳarār olmayıcaḳ

K26/15 Nisbet olınsa eger fażlına ẓannum bu kim / **Menzil-i** vehmdedür muʿteḳad-ı ehl-i yaḳīn

menzil ü meʾvā [1] yurt, mesken ‖ yüce, ulu

G363/5 Bāḳıyā gül-şen-i firdevsi baña ʿarż itme / Āsitānın ben anuñ **menzil ü meʾvā** bilürin

menzil-i fānī [1] fani dünya

G545/5 Bāḳī gider endīşe-i dünyāyı göñülden / Degmez bu ḳadar raġbete bu **menzil-i fānī**

menzil-i ḫākī [1] ayaklar altı ‖ ok meydanlarında belli bir rüzgarla 900 gezden aşırı ok atılıp açılan ve rekor kırıldıkça raş dikilen sabit atış yeri; bkz. TÜRK OKÇULUĞU, s. 76.

G30/3 Neden bu **menzil-i ḫākīde** ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç

menzil ṭutmak [1] yerini almak

Mtl 11 **Ṭutdı** gül-şende yine bülbül-i ḫoş-ḫᵛān **menzil** / Başlasun devre ḳadeḥ oldı müzeyyen maḥfil

mercān [1] mercan ‖ köle adı; bkz. 'pençe-i mercān', 'sübḥa-i mercān', 'tesbīḥ-i mercān', 'şāḫ-ı mercān' md.

G375/2 Ol ḫāl-i siyeh Bilāl ü lebler / Yāḳūt biri birisi **mercān**

merd [4]

1. yiğit, cesur, kahraman

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek **merd** olan nā-merde muḥtāc olmadan

G413/3 Meydān-ı ġama çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir **merd** bulınmaz bu ḳadar ʿāḳil içinde

G232/4 **Merd** iseñ dehr-i denī mekrine meftūn olma / Er odur kim vire bu pīre-zen-i dehre ṭalāḳ

2. kişi, kimse

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif hem-nişīnüñ **merd-i** ʿārif ḳıl / Açılma ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

merd-i ʿaşḳ [1] âşık; bkz. ''aşḳ eri' md.

G513/4 Cism-i pür-dāġ u ten-i zerd ile **merd-i ʿaşḳdan** / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış maḥabbet bīşesi

merd-i Ḫudā [2] Allah adamı ‖ ermiş

G233/5 Bulmadı saʿy ile ser-menzil-i maḳṣūda vüṣūl / Himmet-i **merd-i Ḫudā** sālike yār olmayıcaḳ

G307/6 Bī-riyā **merd-i Ḫudāsın** bilürüz ey ṣofī / Ġarażuñ raḥmet-i Ḥaḳdur o ḳadar raḥmet bul

merd-i dānā [1] âlim ‖ ârif; bkz. 'merdüm-i dānā'

G168/4 Manṣıb-ı ʿizz u ʿalāʾiḳdan ʿalāḳa ḳaṭʿ iden / **Merd-i dānādur** be-ġāyet ḥüsn-i ḥāl üstindedür

merd-i fāriġ [1] dünyadan elini eteğini çekmiş adam

M4/II/2 **Merd-i fāriġ** ʿālemüñ mümtāz ü müstes̱nāsıdur

merd-i hüner [1] ârif kişi

G163/5 Bāḳī hemīşe gör bu ḫum-ı nīl-gūnı kim / Dürd-i belā vü derdini **merd-i hüner** çeker

merd-i meydān [2] yiğit, bahadır

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ **merd-i meydān** ol

G494/6 Felekden seyr idüp rezmüñ disün Behrām-ı ḫaṣm-efgen / Hezār aḥsent ey rūz-ı veġānuñ **merd-i meydānı**

merdān [5]

1. eren, er (gönül adamları bağlamında); bkz. 'Şāh-ı Merdān' md.

G217/5 Kār-ı düşvār olsa ḳıl ʿazm-i cenāb-ı mey-fürūş / Himmet-i **merdān** ile āsān olur her müşkil iş

G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi himmet-i **merdān-ı** rūzgār

G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre er olmaz zebūn olan / **Merdān-ı** rāh-ı ʿaşḳ dimezler aña recül

2. yiğitler

G498/5 Zebūn olmaz ʿacūz-ı dehre Bāḳī / Bu meydāne begüm **merdāne** geldi

G62/5 Her kim ki meyl ider zen-i dünyāya Bāḳıyā / **Merdāneler** içinde anı ṣanma er geçer

merdān-ı ṭarīḳat [1] tarikat erenleri

G292/7 Umaruz himmet-i **merdān-ı ṭarīḳat** yitişe / Nā-gehān bir gün efendüm diye Bāḳī berü gel

merdāne [3] mertçe, yiğitçe

K22/10 Gerçi **merdāne** ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / Geldi ḳış başdı velīkin virmedi aṣlā emān

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben **merdāne** ṭapşurdum

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre zebūn olma key ṣaḳın / **Merdāne** baş ayaġuñı meydāne er gibi

merdüm [4] kişi, kimse ‖ adam, insan

G99/6 Çeşm ü çerāġ-ı **merdüm-i** ṣāḥib-naẓar yiter / Cām-ı şarāb-ı nāb ki Cem yādgārıdur

G472/6 Nev-bahār eyyāmıdur yaz uyḫusından Bāḳıyā / Döndi nergis **merdüm-i** maḫmūr-ı ḫᵛābuñ ʿaynına

G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i tenden çıḳdı / Ṣanki bir **merdüm-i** maḥbūs idi zindān deldi

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melāʾik yaraşur **merdümlere** / Uymasun dīv-i raḳībüñ ol perī iġvāsına

merdümlik itmek [1] insanlık etmek

G165/3 Begüm **merdümlik it** kendü ciger-gūşeñ gibi besle / Yaşum ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda ḳalmışdur

merdüm-i çeşm [2] göz bebeği

G421/5 Şöyle aġlar **merdüm-i çeşmüm** ki ġarḳ itdi özin / Gūyiyā bir ṭıfldur ol şimdi girdi yaşına

G482/4 Olduġıʾçün naʿl-i esb-i dil-bere ḳaşum şebīh / İtdi anı **merdüm-i çeşmüm** güher-bār üstine

merdüm-i dānā [2] ârif, gönül adamı

G266/5 Añlamaz dehr-i denī **merdüm-i dānā** ḳadrin / Bāḳıyā minnetini çekmeyelüm her gūluñ

G420/5 Devr-i zamāne cünbişi nā-dānlıḳ üzredür / Nā-dān ḳomaz ki **merdüm-i dānā** ḥużūr ide

merdüm-i dīde **[1]** göz bebeği

M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey tīr-i kec-endāz-ı felek / **Merdüm-i dīde-i** devrāna ṭoḳındı peykān

merdüm-i nā-dān **[1]** cahil

K12/12 Ehl-i dil gūşe-i bī-tūşe-i miḥnetde yatur / Ḫᵛān-ı iḥsānı felek **merdüm-i nā-dāne** çeker

merdüm-i nāḳıṣ-vücūd **[1]** cahil (‘insān-ı kāmil’ karşıtlığında)

G289/7 Bāḳī ḫıṣāl-i **merdüm-i nāḳıṣ-vücūdı** ḳo / İnsān-ı kāmil olmaġa saʿy eyle ādem ol

merdüm-şikār **[1]** adam öldüren

G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada biñ ādem öldürür / Ḫūnī gözüñ ki āhū-yı **merdüm-şikārdur**

merdüm-zāde **[1]** insan evlâdı (acıma bağlamında)

G185/5 Ruḫuñ vaṣfıyla Bāḳīnüñ görüp güftār-ı rengīnin / Naẓardan düşmesün luṭf eyle **merdüm-zādedür** dirler

meremmetlemek **[1]** onarmak

G502/4 Gelse ol şūḫ-ı cefā-pīşe dil-i vīrānı / Tīşe-i cevr ile bir pāre **meremmetler idi**

merg **[2]** ölüm

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki **merg** ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i **merge** ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñ'çün Kūh-ken ser-dārdur

merġ-zār **[2]** çimenlik ‖ bahçe

G122/4 Ḫāmūş yatma bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel **merġ-zāra** ġulġule-i mürġ-i zārı gör

G99/1 Dil **merġ-zār-ı** mihr ü vefā mürġ-i zārıdur / Dīdār-ı yār ḥüsn ü bahā nev-bahārıdur

merḥabā **[2]** bkz. ‘ıraḳdan merḥabā’ md.

1. merhaba

G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i ṣabā **merḥabā** diyü / Bād-ı bahāra ṭurra-i cānāne ṣarmaşur

2. merhaba ‖ şarap kadehi

G465/9 Ümmīd-i vaṣl-ı yārdan el çekme Bāḳıyā / Şāyed ki dest-gīr ola bir **merḥabāyile**

merḥabā eylemek **[1]** selamlaşmak, merhabalaşmak

G460/1 Devlet el virse yüzin gördügüm eyyām olsa / **Merḥabā eylesem** ol şūḫ ile bayram olsa

merḥamet **[3]**

1. yardım, lutuf

K20/36 Sezā-yı **merḥamet** ü müstaḥıḳḳ-ı ʿāṭıfetem / Nevāl-i fażluñ iderseñ maḥallidür ifżāl

2. acıma, şefkat

G234/3 Naẓarda **merḥametden** yoḳ es̱er ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

G374/3 Beni öldürmedügin **merḥametinden** ṣanmañ / Ḫoş olur gūş idicek ḫastelerüñ feryādın

merḥamet mevsimi **[1]** yardım/lutuf zamanı

K2/54 **Merḥamet mevsimi** ihṣān demidür sulṭānum / Luṭf ḳıl her ne ise devletüñe lāyıḳ olan

merhem **[1]**

G411/5 Sīne-i mecrūḥ-ı mehcūruñ oñulmaz yarası / **Merhem-i** vaṣluñ olur olursa dermān zaḫmına

merhem urmak **[1]** merhem sürmek

M7/IV/3 Dil-i mecrūḥa şemşīrinden ayru **urmadı merhem**

merḳad **[1]** mezar, kabir

M2/V/3 **Merḳad-i** pākin idüp şemʿ-i hidāyet rūşen / Meşhed-i ṭāhiri müstaġrıḳ-ı envār olsun

merkez [1]

K25/30 Ser-verā miḥver-i gerdūn-ı feżā'il ḳalemüñ / **Merkez-i** himmetüñ eflāk-ı meʿālīye medār

merkūz [1] dikilmiş (fidan bağlamında)

G530/6 Şu ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / Nihāl-i ḳāmet-i nīzeñ gerek ẕihninde **merkūzi**

mermer [4]

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü **mermer** sünbül

G1/4 Sen seng-dilüñ şol ki derūnında yir eyler / ʿĀlemde hemān sikke ḳazar **mermere** cānā

G481/5 Ṣūret itdüñ şiʿrüñi girdüñ nigāruñ göñline / Bāḳıyā bu naḳş ile sen nükte ḳazduñ **mermere**

K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā **mermeri** mevcin görenler ṣandılar ḫārā

mertebe [6] bkz. 'hezār mertebe' md.

1. makam, rütbe

G542/5 Cāhil ü nā-dān olıgör ister iseñ **mertebe** / Kim kemāl ehline Bāḳī şimdi raġbet ḳalmadı

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya ser-ā-ser ems̱āl / Buldılar **mertebe-i** ʿāliye cümle aḳrān

G126/2 Ne hümā ḳaydı ser-i zülfi hevāsında baña / Göñül o **mertebelerden** yüce pervāz eyler

G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ irişür cümleden evvel / Ol **mertebeye** saʿy ile zühhād yitişmez

2. derece

G315/2 Göze göstermez ise ṭañ mı beni her ednā / Ki naẓar farḳ idecek **mertebeden** a'lāyem

K25/37 Kelimātum yirine dürr ü güher naẓm itsem / İdemez **mertebe-i** fażluñı eşʿār işʿār

mesāḳ [1] hareket etme ‖ yürüme

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm tā ki yaraşa / Sāḳ-ı **mesāḳ-ı** midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām

mescid [1] cami

G468/6 Ḳıyāmı ḳāmet-i bālāña eyler / Anuñ'çün **mescide** girmez menāre

Mescid-i Aḳṣā [2]

G116/3 İşigüñ **Mescid-i Aḳṣāya** mānend / Yüzüñ ḳıble ḳaşuñ miḥrāba beñzer

G333/1 Ṭapuñdur Kaʿbe-i ʿulyā-yı eṣḥāb-ı ṣafā ḳıblem / Ḳapuñdur **Mescid-i Aḳṣā-yı** erbāb-ı vefā ḳıblem

mescid ü miḥrāb [1]

G21/1 Tā'ib itdi nice zamān Tevvāb / Yirümüz oldı **mescid ü miḥrāb**

mescid eylemek [1] camiye çevirmek (fethedilen yerlerdeki kilisenin camiye çevrilmesi geleneği)

M1/VI/6 Alduñ hezār büt-gedeyi **mescid eyledüñ** / Nāḳūs yirlerinde oḳutduñ eẕānları

mes̱eldür/ bu mes̱eldür [2] atasözlerine yer verilirken yazılan bir söyleyiş kalıbı

K10/7 Tāb-ı dilden aḫker-i sūzāna döndi gözlerüm / **Bu mes̱eldür** kim yanar ḫuşküñ yanınca ter bile

G402/3 Ḳapuñda çoḳ revān oldı daḫı çoḳ seyl olur yaşum / **Mes̱eldür** aḳduġı yirde dimişler yine aḳar ṣu

mes'ele [1] konu, husus

G508/2 Menʿ eyler imiş **mes'ele-i** ʿaşḳı müderris / Ey ḫᵛāce anuñ var ise yaḳlaşdı ḳażāsı

Mesīḥ [1] İsa peygamber

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ eflāk ola mānend-i **Mesīḥ** / Ḳalmaġa ḫāk-i mezelletde bu tendür bāʿis̱

Mesīḥ enfāsı [1] İsa nefesi ‖ can bağışlayıcı mucizevî nefes

M4/II/3 Gör ne dir ol kim sözi gūyā **Mesīḥ enfāsıdur**

Mesīḥā [10] İsa; bkz. ‘iʿcāz-ı Mesīḥā’ md.

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde luṭfuñ tāze cān virdi / **Mesīḥā** resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

G66/1 Cennet-i kūyuña meyl eylese Ṭūbā yiridür / Āsitānuñ dilese gökde **Mesīḥā** yiridür

G309/1 Ehl-i tecrīd ki kūyuñda yiri ḫāk degül / Pāye-i ḳadri **Mesīḥā** gibi eflāk degül

K26/28 Ser-verā şiʿr degül nuṭḳ-ı **Mesīḥādur** bu / Ṭutalum ġayrīler eşʿārı ola siḥr-i mübīn

K18/1 Rūḥ-baḫş oldı **Mesīḥā-ṣıfat** enfās-ı bahār / Açdılar dīdelerin ḫᵛāb-ı ʿademden ezhār

M5/III/3 Rūḥ-baḫş olmış **Mesīḥā-veş** o laʿl-i cān-fezā

G251/4 ʿAlāʾiḳdan mücerred ol ser-i kūyında mesken bul / **Mesīḥā-veş** mekānı āsmāndur ehl-i tecrīdüñ

Mtl 6 Būseyle mürde dilleri iḥyāya başladuñ / İḥyā-yı muʿcizāt-ı **Mesīḥāya** başladuñ

K15/5 İrişdi ḫākden būy-ı baḫūr-ı Meryem eflāke / Muʿaṭṭar eyledi göklerde dāmān-ı **Mesīḥāyı**

G251/4 ʿAlāʾiḳdan mücerred ol ser-i kūyında mesken bul / **Mesīḥā-veş** mekānı āsmāndur ehl-i tecrīdüñ

Mesīḥā-dem [2] İsa nefesli (şifa veren mucizevî nefes bağlamında)

K25/20 Bū ʿAlī-ḥikmet ü Ḫātem-kef ü Nuʿmān-meẕheb / Muṣṭafā-ḫulḳ u **Mesīḥā-dem** ü Yūsuf-dīdār

G433/5 Nefesüñ rūḥ virüp tā ola mürġ-i bāmuñ / Ey **Mesīḥā-dem** ölürsem gilümi ṭayr eyle

mesīr [1] gezinti yeri

G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı felekdür **mesīr** aña / Degmez gedālar içre işigüñde yir aña

mesken [2] mekân, yer

K1/33 **Mesken** şeh-i maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

G515/3 Şām-ı ġamda **meskenüm** bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

mesken bulmak [1] yer bulmak

G381/6 Āsitān-ı yārda **mesken bulursam** Bāḳıyā / Ḳāfda seyr itdürem ʿAnḳāya istiġnāyı ben

mesken ḳılmak [1] mekân edinmek

G348/11 Āsitānı ḫākini **mesken ḳılan** kem-ter gedā / Gösterür Dārālara dārāt u şevket neydügin

mesken ṭutmak [1] mekân edinmek, yerleşmek

G242/6 **Mesken ṭutalı** ol ḫam-ı ebrūda çeşm-i yār / Āşūb u fitne gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ

mesmūʿ olmamak [1] işitilmemek, duyulmamak

G25/3 Gül ġoncasınuñ **olmadı mesmūʿ** sözleri / Laʿlüñle gerçi eyledi mā-lā-kelām baḥs̱

mesned [7] makam

K1/13 Bālā-nişīn-i **mesned-i** şāhān-ı tāc-dār / Vālā-nişān-ı maʿreke-i ʿarṣa-i Keyān

M7/III/3 Yaraşmaz **mesned-i** ḫalvet-sarāy-ı dilde illā sen

G86/2 Sen yatursın **mesned-i** ḥüsn üzre ḫᵛāb-ı nāzda / Ḫalḳı uyutmaz fiġān u nāle-i şeb-ḫīzler

K19/56 **Mesned-i** ṣadr-ı vezāretde ser-efrāz olasın / Ḳıla teslīm şehenşāh-ı muẓaffer ḫātem

K22/35 **Mesned-i** rifʿatde genc-efşān-ı iḥsān ol müdām / ʿÖmr ü devlet pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

G315/4 Ṣūretā gerçi gedā şeklin urındum ammā / **Mesned-i** memleket-i maʿrifete Dārāyem

M3/V/6 Şevket-i İskender ü dārāt-ı Dārā bī-ḳuṣūr / **Mesnedin** şimden girü taḫt-ı Süleymān eylesün

mest [12] sarhoş; bkz. ‘nergis-i mest’, ‘çeşm-i mest’ md.

G164/5 Seni hüşyār yazdılar beni **mest** / Ḳalem-i ṣunʿda ḫaṭā n'eyler

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma vāʿiẓ **mest** gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm

G86/1 Gerçi ġāyet **mestdür** ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür velī ol ġamze-i ser-tīzler

G115/3 Şöyle fütāde **mestem** ḫāk-i der-i muġānda / Görenler āsitān-ı mey-ḫānedür ṣanurlar

G252/3 Naʿre-i **mest-i** ʿaşḳa beñzedemez / Lāf çatlatmasun iñende tüfek

G286/1 Yaluñuz bülbül degül **mest-i** şarāb-ı cām-ı gül / Başumuzda ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı gül
G388/4 Pāy-būsın isteyen ol sāḳī-i gül-çihrenüñ / Kendüyi nergis gibi **mest-i** ser-endāz eylesün
G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde serv-ḳadler **mest-i** nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i yār elde
G423/7 Mey içüp **mest-i** müdām olmayıcaḳ ey Bāḳī / Ne göñül baġlasun ādem bu ḫarāb-ābāde
G115/1 Medhūş-ı cām-ı laʿlüñ mestānedür ṣanurlar / **Mest-i** şarāb-ı ʿaşḳuñ dīvānedür ṣanurlar
G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı encüm gibi nergis şöyle kim / **Mestler** farḳ eylemez yirden gögi eyler ġalaṭ
G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır öldürür / **Mestlik** pāyāne yitse irişür elbette ḫᵛāb

mest itmek [2] kendinden geçirmek, sarhoş etmek

G24/1 ʿĀlem-i vaḥdetde ey sāḳī bizi mest-i Elest / **İtdi** iḳrār-ı ṣafā mey-ḫanesinde şöyle **mest**
G95/6 Geh bī-dil ü bī-hūş ider geh **mest** ü geh medhūş **ider** / ʿAyyāre-i ġamzeñ ġamı dārū-yı hüş-ber kendidür

mest olmak [4] kendinden geçmek, sarhoş olmak

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi meyi ḳatı **mest olur**
G431/4 Üstüñe düşmez ne deñlü **mest olursa** zāhidā / Böyle istiġnā virilmiş ʿāşıḳ-ı dürdī-keşe
G188/1 **Mest olup** ʿāşıḳ-ı rüsvā yaḳasın çāk eyler / Düşüben kūy-ı ḫarābāta özin ḫāk eyler
G323/2 Ḳomayup lāle gibi elden ayaġı bir dem / **Mest olup** ġonca-ṣıfat çāk-ı girībān idelüm

mest ü medhūş [3] sarhoş, kendini kaybetme

K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle **mest ü medhūşam** / Ne dest-i ʿaḳla taṣarruf ne pāy-ı fikre mecāl
G12/4 **Mest ü medhūşam** velī ḥālī mey-i engūrdan / Laʿl-i nābuñ ḥāleti keyfiyyet-i müldür baña
G330/3 Nʾola ṣabrum yaḳası çāk olsa / **Mest ü medhūş-ı** cām-ı hicrānem

mest-i Elest [2] Elest bezminin sarhoşu

G24/1 ʿĀlem-i vaḥdetde ey sāḳī bizi **mest-i Elest** / İtdi iḳrār-ı ṣafā mey-ḫanesinde şöyle mest
G97/5 Bāḳī çeker mi bāde-i engūr minnetin / Her kim ki **mest-i cürʿa-i cām-ı Elest** olur

mest ü ḫarāb [2] zil zurna sarhoş

G19/6 Ġam-ı devrān-ı dūnı çekme yüri / Bāḳıyā ol hemīşe **mest ü ḫarāb**
G20/1 Şöyle olmış cām-ı ʿaşḳ-ı yārdan **mest ü ḫarāb** / Kendüsin dīvārdan dīvāra urmış āfitāb

mest-i müdām [1] devamlı sarhoş, hiç ayık gezmeyen ‖ ‘müdām’ın şarap anlamı

G307/7 Mey içüp **mest-i müdām** olsa ʿaceb mi Bāḳī / Derd ü ġamsuz güẕerān eyleye bir sāʿat bul

mest-i ṣabūḥī [1] mahmurluk söken sarhoş (neşe tazelemek için sabahleyin içilen şarap yönüyle); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 385-386.

G301/3 Sīnesin çāk eyledi **mest-i ṣabūḥīler** gibi / Ṣubḥ-dem mürġ-i çemenden gūş idüp āvāze gül

mest-i ser-girān itmek [1] sarhoş etmek

G328/7 Meclisüñ şūḫ-ı gül-ʿiẕārların / Ġonca-veş **mest-i ser-girān idelüm**

mest ü şeydā [1] hayran, kendinden geçmiş

G127/1 Temāşā-gāh-ı ʿuşşāḳ ol cemāl-i ʿālem-ārādur / Ser-i kūyında ʿālem **mest ü şeydā** bir temāşādur

mest-i lā-yaʿkil [3] körkütük sarhoş

M9/II/4 Beni ʿayb eylemeñ dāʾim olursam **mest-i lā-yaʿkil**
G63/2 Beni ʿayb eylemeñ dāʾim olursam **mest-i lā-yaʿḳil** / Ki bī-hūş olmasam āsūde ḳılmaz bende bir ġam var
G509/6 Zāhidā ʿaşḳ içre teʾsīr eylemez Bāḳīye pend / **Mest-i lā-yaʿḳil** bilürsin diñlemez efsāneyi

mestī vü mestūrī [1] sarhoş ve sofu; ‘mestûr, afîf ve perhîzkâr kişiye ıtlâk olunur.’ KÂMÛS, C. I, s. 886.

Mtl 25 Nihān olmaz maḥabbet gizlü ḳalmaz ʿāşıḳuñ şūrı / Ne mümkindür gele bir araya **mestī vü mestūrī**

mestān [1] sarhoşlar gibi; bkz. 'gözleri mestān', 'meclis-i mestān', 'naʿre-i mestān' md.

K7/12 Lāle çāk-i pīrehen gösterdi gül çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı **mestān** eyledi

mestāne [11]

1. baygın ‖ sarhoş

K12/6 Sīneme nīzelerin ol müjeler ṭoġrıldur / Üstüme ḫançerin ol ġamze-i **mestāne** çeker

G205/1 Ḳızarur bādeden ol nergis-i **mestāne** biraz / Mey-i nāb içse gözi māʾil olur ḳana biraz

2. kendinden geçercesine, sarhoşca

G487/8 **Mestāne** ṣoydı o mehi Bāḳī geçen gice / Nāzüklik ile çözdi muḳaddem ḳuşaġını

G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i şāne dilleri **mestāne** ṣarmaşur

G190/5 Ḳaçan **mestāne** gezseñ çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan nāleler yir yir

G437/3 Bezm-i meydür güzelüm ḳan ola şāyed arada / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ **mestāne**

G510/1 Reftāre gelüp nāz ile **mestāne** ṣalındı / Āyā ne belādur ki yine cāne ṣalındı

G428/1 **Mestāne** düşmişin bu gice sāġar üstine / Sāḳī-i bezm didi yüzüñ güller üstine

3. sarhoş

G115/1 Medhūş-ı cām-ı laʿlüñ **mestānedür** ṣanurlar / Mest-i şarāb-ı ʿaşḳuñ dīvānedür ṣanurlar

G187/5 Sipihrüñ bu ṭoḳuz peymānesin bir demde ey Bāḳī / Maḥabbet meclisinde nūş ider **mestāneler** vardur

G391/1 Müheyyā oldı meclis sāḳıyā peymāneler dönsün / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ şevḳine **mestāneler** dönsün

mestūr [1] örtmek

G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle **mestūr eyleme** / Almaġa şāhum göñül ferzānesin açmazdan

meşʿal/meşʿale [9] meşale

G99/3 Zülfüñ duḫān-ı **meşʿale-i** bezm-i ḥüsndür / Aġzuñ çerāġ-ı luṭf u melāḥat şirārıdur

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe ḳāfile-i ṣabr u sükūn / Ḳarşu ṭutdı yolına **meşʿale-i** nār-ı firāḳ

G369/2 Pertev ṣalardı sīnede dāġ-ı maḥabbetüñ / Ṣaḥn-ı felekde **meşʿale-i** mihr yanmadın

G397/6 Bāḳī yanardı āteş-i ʿaşḳ ile odlara / Ṭāḳ-ı felekde **meşʿale-i** mihr yanmadın

G462/2 Rūşen ḳılalı **meşʿale-i** āh-ı derūnum / Ġālib görinür gicelerüm gündüzüm üzre

G507/4 Göñlümi rūşen ider şuʿle-i dāġ-ı ʿaşḳuñ / Pertev-i **meşʿale-i** mihr-i cihān-tāb gibi

K1/2 Ḫayl-i kevākib içre yanup **meşʿal-i** Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

G93/7 Gāh rind-i gedāya feyż irişür / Cām-ı mey **meşʿal-i** hidāyet olur

K19/3 **Meşʿal-i** māhdur ol gevher-i şeb-tāb meger / Geçinür çenber-i gerdūn ile hem-ser ḫātem

meşʿal ṭutmak [1] meşale tutmak ‖ ışık tutmak

Kt1/6 Kime kim reh-ber ola bedraḳa-i iḥsānuñ / Yolına ḳarşu **ṭutar** şemʿ-i hidāyet **meşʿal**

meşʿal yaḳmak [1] meşale yakmak

K26/3 Demidür lāle **yaḳa** bezm-i bahāra **meşʿal** / Ġonca-i zanbaḳ ola nergise şemʿ-i bālīn

meşām [2] koku ‖ burun

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar **meşām-ı** şām

G263/2 Ḫāli sevdāsıyla āh itdüñ dilā / Cān **meşāmın** ʿanber-ālūd eyledüñ

meşġale [1] iş güç

M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng / Tā key hevā-yı **meşġale**-i dehr-i bī-direng

meşġūl olmak [1] alâkadar olmak

K2/51 Bu faḳīr anda ṭurup ḫidmete **meşġūl oldum** / İtmeyüp ẕerrece saʿyinde ḳuṣūr u noḳṣān

meşhed-i ṭāhir [1] mübarek mezar (Mihrümah Sultan'ın mezarı)

M2/V/3 Merḳad-i pākin idüp şemʿ-i hidāyet rūşen / **Meşhed-i ṭāhiri** müstaġrıḳ-ı envār olsun

meşhūr [2]

1. şöhretli, ünlü

K16/7 **Meşhūr** bezm-i devlet-i şāh-ı yegānede / Ṭabʿuñ ṣafā-yı meşreb ile Cām-ı Cem gibi

2. herkesce bilinir

G298/2 Ḳaddüm gibi ḫāk-i ḳademüñ öpdi naʿl-çeñ / **Meşhūrdur** eʾd-dālü ʿaleʾl-ḫayri ke-fāʿil

meşk itmek [1] karalamak (hat sanatında alıştırma yapmak bağlamında)

G451/3 Biñ **meşk iderse** ṣafḥa-i çarḫ üzre māh-ı nev / Ebrū-yı yāre öykünebilmez mis̱ālde

meşreb [5]

1. yaratılış, tabiat, huy ‖ şarap içilen yer

K16/7 Meşhūr bezm-i devlet-i şāh-ı yegānede / Ṭabʿuñ ṣafā-yı **meşreb** ile Cām-ı Cem gibi

G337/7 Cilā-yı āyīne-i āb-ı cūyı seyr itdüm / Ṣafā-yı **meşreb-i** şāh-ı cihāna beñzetdüm

Mtl 12 **Meşrebi** ʿāşıḳ-ı mey-ḫᵛāre-ṣıfat ṣāf degül / Daʿvī-i ṣıdḳ u ṣafā ṣofīye inṣāf degül

G528/5 Nüktelerüñde Bāḳıyā ʿālem-i ʿaşḳı seyr iden / **Meşreb-i** ṣāf ü pāküñe Cām-ı cihān-nümā didi

2. yol ‖ meyhane

G204/3 Olamaz **meşreb-i** rindāna muvāfıḳ şol kim / Cām-veş bāde-i gül-gūn ile hem-reng olmaz

meşşāṭa [1] gelin süsleyicisi

K15/3 Cihāna zīb ü fer virdi yine **meşşāṭa-i** ḳudret / ʿArūs-ı nev gibi ārāyiş itdi kühne dünyāyı

metāʿ [9] mal

G154/3 Gelmez vücūda naḳd-i viṣālüñ taṣavvurı / ʿAşḳuñ **metāʿı** ḫᵛāceleri çoḳ ziyān çeker

G193/5 Bāḳī **metāʿ-ı** naẓm ile bāzār-ı dehrde / Cevr-i liʾām u miḥnet-i eyyām sūdumuz

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik **metāʿ-ı** vaṣlına / Gitdi elden naḳd-i cān āḫır görün maġbūnluġum

G362/2 Cānā **metāʿ-ı** mihrüñe dil müşterī iken / Olmamış idi ʿaşḳ iline kārvān revān

K5/5 **Metāʿ-ı** maʿrifet geldi revācın bulduġı demler / Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı gül-istānı

G150/4 **Metāʿ-ı** ḥüsni bilürlerdi ne ḳumāş idügin / Sen olmasañ eger ey şūḫ-ı dil-sitān ülker

G165/2 **Metāʿ-ı** vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur

G257/2 **Metāʿ-ı** zühd ü riyā varmasun mı yaġmāya / Çemen diyārına leşger çeken bahārı görüñ

G444/1 **Metāʿ-ı** bāde-i gül-reng şimdi ayaḳda / Ḳumāş-ı zühd ü riyā ṭurmayup ṣatılmaḳda

metāʿ-ı dehr [2] dünya malı; bkz. 'dünyā metāʿı' md.

G316/6 **Metāʿ-ı dehr** bir puldur aḳar şu ʿömr-i müstaʿcel / Anuñʾçün Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

G360/4 **Metāʿ-ı dehr-i** fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişān-ı devlet-i Cemden

meʾvā [2] yer, yurt

G67/2 Menzilin bāġ-ı İrem ḳılsalar itmez ārām / Ehl-i dil cennet-i kūyuñ gibi **meʾvā** gözedür

G363/5 Bāḳıyā gül-şen-i firdevsi baña ʿarż itme / Āsitānın ben anuñ menzil ü **meʾvā** bilürin

meʾvā bulmak [1] yer bulmak, mekân edinmek

G300/4 Gül-şen-i kūyında **meʾvā bulsa** ol ḥūrī-veşüñ / İḫtiyār eyler mi bāġ-ı ḫuldi ādem ey göñül

mevc [5]

1. dalga

G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı sīnemüz örtile **mevc-i** eşk ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā görmeye kimse ḳaramuz

G461/4 İrmese bir dem eger **mevc-i** sirişküm her yaña / Şuʿle-i āhum zemīn ü āsmānı ḥarḳ ide

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet vücūd-ı kā'ināt / **Mevc-i** baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas

G229/3 Leşger-i eşk-i firāvān ile ceng itmek içün / Gönderür **mevclerin** lücce-i ʿummān ṣaf ṣaf

2. mermerin dalga şeklindeki damarları

K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri **mevcin** görenler ṣandılar ḫārā

mevc urmak [6] dalgalanmak

G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / Şol derūnuñ ʿāleminde **mevc uran** deryāya baḳ

G287/3 Deryā-yı aḫḍar oldı çemen **mevc urup** yatur / Rūy-ı zemīni faṣl-ı bahār itdi yem yeşil

G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden **mevc urur** yaşum / Melāmet fülkidür ser aña lengerdür iki ḳaşum

G123/3 **Mevc urur** bād-ı seḥerden sebze-i ter mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

K9/5 Deryā-yı keffi **mevc-i** ʿaṭā **urdı** şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile zeyn oldı her kenār

K19/19 Eli iḥsān u ʿaṭā **mevcin urur** deryādur / Ne ʿaceb ger ola ġarḳ-ı zer ü zīver ḫātem

mevcūd [1] var olan

K13/7 Ḫarc kim bī-daḫl ola **mevcūd** olan nā-būd olur / Olsa mālüñ fi'l-meṡel maḥṣūl-i baḥr u kān eger

Mevlā [2] Allah; bkz. 'Ḥażret-i Mevlā' md.

Kt17/2 Dā'imā ḳıl duʿāyı ey Bāḳī /Ḳuzıların bağışlasun **Mevlā**

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / Çemen bülbülleriyle ṣubḥ-dem ẕikr eyle **Mevlāyı**

mevrūs̱ [1] miras kalmış

K9/21 **Mevrūs̱dur** cenābuña memlūk ṭapuña / Lāyıḳ degül ki devr-i zamān ide ḫᵛār u zār

mevsim [5]

K2/54 Merḥamet **mevsimi** iḥṣān demidür sulṭānum / Luṭf ḳıl her ne ise devletüñe lāyıḳ olan

G152/4 Eyyām-ı zühd ü **mevsim-i** zerḳ u riyā degül / Hengām-ı ʿīş u ʿişret ü geşt ü güẕārdur

G455/1 Devr-i gül eyyām-ı ʿīş u nūş-ı ṣahbādur yine / **Mevsim-i** gül-geşt-i bāġ u seyr-i ṣaḥrādur yine

G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına rengīn ġazeli / Demidür nūş-ı meyüñ **mevsimidür** eşʿāruñ

G181/2 Çemende şu gibi ṣofī şarāb içmek gerek şimdi / Behey ṣofī bu **mevsimler** ne ayıḳlıḳ zamānıdur

mevsim-i gül [3] gül mevsimi ‖ bahar

G51/2 **Mevsim-i gül** ʿīd ile yār u muṣāḥib düşdiler / Bir birine iki dil-berdür maḥabbet gösterür

G88/5 **Mevsim-i gülde** Bāḳıyā gül-şene varduġum bu kim / Naġme-i āhı bülbülüñ nāleme sāz-kārdur

G435/3 **Mevsim-i gülde** n'olur medrese vü mescidden / Leb-i cūy u leb-i cānān u leb-i cām olsa

mevsim-i ʿīş u ṭarab [1] çalıp oynama/eğlence zamanı

K25/5 **Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur** şeb-i ʿīd irdi diyü / Muṭrıb-ı çarḫ eline aldı meger mūsīḳār

mevsim-i rezm [1] savaş mevsimi

K18/12 **Mevsim-i rezm** degüldür dem-i bezm irdi diyü / Sūsenüñ ḫançerini ṭutdı ser-ā-pā jengār

mevsim-i Ürdibihişt [1] bahar mevsimi ‖ Nisan ayı

K26/2 İrişür bād-ı seḥerden nefeḥāt-ı cennāt / **Mevsim-i Ürdibihişt** irdi bihişt oldı zemīn

mevt [1] ölüm

G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur **mevt** irişür zād yitişmez

mevzūn [3] bkz. 'maṭbūʿ u mevzūn' md.

1. ahenkli, düzgün, biçimli

K3/21 O güftār-ı **mevzūn** u reftār-ı dil-keş / O sīmā-yı maṭbūʿ u bālā-yı ḫoş-ter

G22/6 Bāḳıyā fennüñde ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / Ḥamdüliʾllāh ṭabʿ **mevzūn** ʿaḳl mīzānı dürüst

2. düzgün boylu

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir sīm-ten nigāre / Her bir nihāl-i **mevzūn** bir serv-ḳad cevāne

mevzūn ḳadd **[1]** düzgün/uzun boy; bkz. 'ḳad-i mevzūn' md. ‖ vezinli şiir

G100/4 **Mevzūn ḳaddi** şiʿr-i bülendüm mis̱ālidür / Nāzük miyānı anda bir ince ḫayāldür

mevzūn u dil-keş **[1]** ahenkli ve çekici

K27/3 İki mıṣrāʿ iki yanında ḫoş **mevzūn u dil-keşdür** / Der-i devlet-sarāy-ı dil-güşā bir maṭlaʿ-ı ġarrā

mey **[56]** şarap; bkz. 'cām-ı mey', 'bezm-i mey', 'meclis-i mey' md.

G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i tāb-ı mülden / Şuʿle-i sāġar-ı **mey** destine yaḳmış ḫınnā

G18/4 Ḥasret-i cām-ı lebüñ şol deñlü teʾs̱īr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne **mey** baş açuḳ abdāluñ ḥabāb

G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı **mey** pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

G105/5 Geh ḳulḳul-i **mey** göñlüm açar gāh dem-i nāy / Maḳṣūd benüm pādişehüm ḥüsn-i edādur

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī **mey** ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

G136/1 Ḫūn-ı dil **mey** kāse-i ser anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür

G208/5 Ḳadeḥ fısḳıyye **mey** ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis

G264/3 Leb-i laʿlüñle **mey** baḥs̱inde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı söyletseñ

G282/2 Geçmege baḥr-i ġamdan ey sāḳī / Zevraḳ-ı **mey** gibi sefīne gerek

G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / Nuḳl encüm **mey** şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl

G329/4 Āb-gīne içinde **mey** gibidür / Leb-i laʿlüñ ḫayāli dilde müdām

G345/3 Hīç bilür mi **mey** yirine dem-be-dem ḳan yutduġum / İşidür mi ney yirine āh u efġānum benüm

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʾīş itmege hecrüñde yiter / Nāle ney göz yaşı **mey** fikr-i viṣālüñ gül-şen

G366/4 Ṣaḳın **mey** dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / Hüner esrār-ı maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

G405/2 Zinhār ṣaḳın **mey** yirine ḳanuñ içerler / Keyfiyyetüñ ol gözleri mestāne ṭuyurma

G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i **mey** ḳulḳul eylese / Bülbül terāne başlayıcaḳ uysa bülbüle

G473/6 Belī bezm ehli bī-hūş olsa Bāḳī / Olur **mey** rīḫte sāġar şikeste

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış **mey** dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı

G544/2 Leb-i laʿlini emmek **mey** gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler şerʿ ile ḳānūn ise gitdi

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki kāse **mey** içre seyr iderler Çīn ü Faġfūrı

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan dimāġum şol ḳadar āşüfte kim / **Mey** degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber bile

G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / **Mey** gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına aḳdılar

G257/3 **Mey** içdügüñ lebi yādına bildi beñzümden / Ne reng virdi baña cām-ı ḫoş-güvārı görüñ

G307/7 **Mey** içüp mest-i müdām olsa ʿaceb mi Bāḳī / Derd ü ġamsuz güẕerān eyleye bir sāʿat bul

G309/4 **Mey** içüp virmedüñ āyīne-i idrāke cilā / Gider ey şeyḫ-i riyā-pīşe bu idrāk degül

G423/7 **Mey** içüp mest-i müdām olmayıcaḳ ey Bāḳī / Ne göñül baġlasun ādem bu ḫarāb-ābāde

G328/5 Zer gibi ḳalbi ṣāf olan gelsün / Āteş-i **meyde** imtiḥān idelüm

G42/4 Ferāġat güzel sevmeden tevbe **meyden** / Zehī reʾy-i bāṭıl zehī fikr-i fāsid

G134/3 Irmaz gözini sāġar-ı **meyden** ḥabāb-vār / Her rūzgār-dīde ki ṣāḥib-naẓar geçer

G457/5 Tevbe **meyden** Bāḳıyā āsāndur ammā ḳorḳarın / Döymeyem sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına

G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi **meyden** cüdālıḳ derdidür / Yoḫsa gelmez āteş-i sūzān kebābuñ ʿaynına

G192/5 **Meyden** ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur ġaraż hemān / Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar murādumuz

G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / Tāb-ı **meydendür** cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ

G303/3 **Meydür** miḥekk-i tecribe-i pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel

G530/4 Bize esrārını açmaz **meye** ṭaʿn itmeden geçmez / Gel ey sāḳī geçür bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi **meyi** ḳatı mest olur

G200/4 Ḳullanur zevraḳ-ı **meyi** sāḳī / Çekdürür rūzgāre ḳatlanmaz

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / Şol **meyi** ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

K19/39 Eyleyüp ʿīş-i ḫayāl-i leb-i dil-ber ḫātem / Cām-ı zerrīn ile çeksün **mey-i** aḥmer ḫātem

M5/III/2 Cāna ol laʿl-i muṣaffādur **mey-i** bezm-i ṣafā

G106/7 Sāḳī **mey-i** Bāḳīyi getür bezme ṣafā vir / Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetü'l-emr fenādur

G268/4 Sāġar-ı laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı dil-ber devridür / Döndi ey cām-ı **mey-i** gül-reng devrānuñ senüñ

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / ʿĪş-i **mey-i** gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı **mey-i** rūşen żiyā olsun

G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī **mey-i** ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan

G435/4 Künc-i mey-ḫāne ile gūşe-i gül-şen birdür / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u **mey-i** gül-fām olsa

G460/5 Bāḳıyā ʿīş-ı bahār eyler idük **meclisde** / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u **mey-i** gül-fām olsa

G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür **mey-i** rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü ġam-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi

G540/1 İrdi vaḳt-i ṣabāḥ ey sāḳī / Bize ṣun var ise **mey-i** bāḳī

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın **mey-i** gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i belāya ḳāniʿ ol afyon ise gitdi

G93/6 **Mey-i** laʿl ādeme ziyān itmez / Belki ser-māye-i saʿādet olur

G139/5 **Mey-i** dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / Elüñde ṭurmayup cām-ı şarāb-ı erġavān ditrer

G275/4 **Mey-i** rāḥat dileyü çekme ġam-ı devrānı / Cām-ı gül-reng yiter saña dil-i pür-ḫūnuñ

G406/3 **Mey-i** lāle-reng elde meclis müheyyā / Ne ḥācet zamān-ı gül ü gül-sitāne

G308/4 Cām-ı şarābı içmez elinde ṭutar ṭurur / ʿAşḳun **meyinden** oldı meger bī-mecāl gül

G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına rengīn ġazeli / Demidür nūş-ı **meyüñ** mevsimidür eşʿāruñ

mey ü maḥbūb **[4]** şarap ve dilber; bkz. 'maḥbūb u mey' md.

G157/2 Ḥūr u Kevs̱erden **mey ü maḥbūb** ise maḳṣūd eger / ʿĪş u nūş esbābı hep ḥāżır müheyyā bundadur

G435/5 Terk iderdi **mey ü maḥbūb** hevāsın Bāḳī / Cānda ṣabr u dil-i āvārede ārām olsa

G449/4 İşitdük āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / Naẓīr olur mı hey ṣofī **mey ü maḥbūba** dünyāda

G367/1 Ġaraż yār ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / **Mey ü maḥbūbdan** ġayrı nedür maḳṣūd bu ʿālemden

mey-i engūr **[2]** üzüm şarabı

G12/4 Mest ü medhūşam velī ḥālī **mey-i engūrdan** / Laʿl-i nābuñ ḥāleti keyfiyyet-i müldür baña

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey zāhid **mey-i engūrı** fehm itme / Hüner esrār-ı maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

mey-i erġavān **[2]** erguvan renkli şarap ‖ erguvan şarabı; Onay, erguvan şarabının humârı gidermekte eşsiz olduğunu Burhân'dan aktararak belirtmektedir. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 418. ('şarabın çeşitleri' md.)

G154/7 Bāḳī ġamuñda ḫūn-ı ciger yutsa gūyiyā / Bezm-i ṣafāda cām-ı **mey-i erġavān** çeker

G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı **mey-i erġavān** ṭutuñ

mey-i gül-fām **[3]** gül renkli şarap

G435/4 Künc-i mey-ḫāne ile gūşe-i gül-şen birdür / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u **mey-i gül-fām** olsa

G460/5 Bāḳıyā ʿīş-ı bahār eyler idük meclisde / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u **mey-i gül-fām** olsa

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / ʿĪş-i **mey-i gül-fāmdur** rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem

mey-i gül-gūn [10] gül renkli şarap; bkz. 'bāde-i gül-gūn', 'şarāb-ı gül-gūn', 'cām-ı gül-gūn' md.

G71/4 Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı **mey-i gül-gūna** baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör
G124/3 Sāʿid-i sāḳī ile cām-ı **mey-i gül-gūna** baḳ / Bir gül-i sīr-ābdur gūyā nihāl üstindedür
G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı **mey-i gül-gūnumuzdur** giceler / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ
G275/5 Yāre ʿarż eyleyemez çihre-i zerdin Bāḳī / Virdügi rengi görüñ aña **mey-i gül-gūnuñ**
G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler gözinden ḳan döker meclis / **Mey-i gül-gūn** sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur
G131/4 Eşk-i ḥasret yüzümüz āl ider añduḳça lebin / **Mey-i gül-gūn** içerüz beñzümüze ḳan getürür
G147/3 O laʿl-i nāb içün ḫūn-āb aḳıtma / **Mey-i gül-gūnı** ḫoş gördüm bu demdür
G205/3 Cāna kār eylemesün dārū-yı ḳattāl-i ġamı / **Mey-i gül-gūn** içelüm bārī ḥakīmāne biraz
G483/4 Ṣanma şeb-dīz ile bir āh-ı seḥer-gāhların / **Mey-i gül-gūn** olur olursa ayaḳdaşları
G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş çünki bu ṣoḥbet bāḳī / **Mey-i gül-gūn** içelüm bāde-i cennet bāḳī

mey-i gül-reng [1] gül renkli şarap

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse tāc ü günbed altında / **Mey-i gül-rengi** pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

mey-i ḥamrā [3] kırmızı şarap

G5/4 Bezm içre ṣurāḥī gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī lebüñe ḳan yaġı oldı **mey-i ḥamrā**
G120/3 Mürde-i derd ü ġama cānlar baġışlar cürʿası / Sāḳıyā biʾllāh **mey-i ḥamrā** dem-i ʿĪsā mıdur
G261/4 Bir nefes hem-dem olup defʿ-i melāl eyleyecek / Bulmadum dünyede cām-ı **mey-i ḥamrādan** yig

mey-i ḫoş-güvār [3] hoş içimli/lezzetli şarap; bkz. 'şarāb-ı ḫoş-güvār' md.

G152/1 Sāḳī zamān-ı ʿīş-ı **mey-i ḫoş-güvārdur** / Bir ḳaç piyāle nūş idelüm nev-bahārdur
G311/6 Dirsem ʿaceb mi ḫātem-i Cem devr-i meclise / Elmās cām-ı sāde **mey-i ḫoş-güvār** laʿl
G444/2 Kenār-ı ʾīş u ṣafāya geçilse ṭolmış ile / Yine pür olsa **mey-i ḫoş-güvār** zevraḳda

mey-i nāb [15] halis şarap

G21/3 Ṣofī kim ider idi meyli aña / Ḳalbe ger virmese ṣafā **mey-i nāb**
G93/4 Ḳomadı dilde ġıll u ġış **mey-i nāb** / Ne güzel ḫāṣıyetlü şerbet olur
G105/4 Bāġ-ı ṭarab u ʿīşa **mey-i nāb** u dem-i nāy / Ḥaḳḳā bu ʿaceb ḫūb u laṭīf āb u hevādur
G269/1 Devrān ayaġın şöyle şikest itdi şarābuñ / Gūyā ki **mey-i nāba** gözi degdi ḥabābuñ
G269/2 Keyfiyyet-i esrāra döşendi ẓürefā hep / Yārān ayaġın almada ḥayrān **mey-i nābuñ**
G269/3 Esbāb-ı ṭarab seyl-i **mey-i nāb** ile gitdi / Āvāzı boġıldı giderek çeng ü rebābuñ
G328/10 Aḳıdup ḥalḳ-ı şīşeden **mey-i nāb** / Ḫūn-ı ḳurbān gibi revān idelüm
G405/3 Esrāruñı keşf eyleme taḥṣīl-i mizāc it / Nūş eyle **mey-i nābı** ḥakīmāne ṭuyurma
G507/2 Aġlamaḳdan ġam-ı hicrān ile bī-hūş oldum / ʿAḳlumı ḳanlu yaşum aldı **mey-i nāb** gibi
G524/5 Bāḳīyi **mey-i nāba** yemīn itdi dimişler / Gül gibi ele sāġar alup içmez ol andı
Kt18/2 Geh laʿlüñe şekker ezilür gāh **mey-i nāb** / Feryād **mey-i nābdan** u dād şekerden
G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / **Mey-i nāb** ile pür it sāġarı ʿişret demidür
G205/1 Ḳızarur bādeden ol nergis-i mestāne biraz / **Mey-i nāb** içse gözi māʾil olur ḳana biraz
G327/7 Bāḳıyā ḫūn-ı dili dīde düketdi gördüm / **Mey-i nābı** bedel-i mā-yeteḥallel çekdüm
G423/5 **Mey-i nāb** ile şarāb olsun iki ḳāfiyesi / Bir ġazel söyleyeyin laʿlüñe ḥarf-i bāde

mey-fürūş [4] meyhaneci

G60/7 Kīmyādur Bāḳıyā ḫāk-i cenāb-ı **mey-fürūş** / Āsitānı ḫidmetinden ḳaçma bir devletlüdür
G61/4 Ḫum gibi sen de taṣfiye-i bāṭın it yüri / Dergāh-ı **mey-fürūş** ulu ḫānḳāhdur

G217/5 Kār-ı düşvār olsa ḳıl ʿazm-i cenāb-ı **mey-fürūş** / Himmet-i merdān ile āsān olur her müşkil iş

G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i pīr-i **mey-fürūş** / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel

mey-gede [11] meyhane

G21/2 Ola kim bāb-ı **mey-gede** açıla / Diyelüm yā Müfettiḥeʾl-ebvāb

G93/5 Cām-ı mey ṣadr-ı **mey-gede** kimine / Tāc-ı devlet serīr-i ʿizzet olur

G160/3 Cām-ı şarāb-ı nāb ile rindān-ı **mey-gede** / Öz ʿāleminde her biri bir şāh-ı tāc-dār

G281/2 Ey sākinān-ı **mey-gede** ṭutmañ göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān ṭutuñ

G483/6 Cürʿa ṣaçdıḳları yir kān-ı Bedaḫşāna deger / Laʿl ü yāḳūtı nʾider **mey-gede** ḳallāşları

G66/5 Nām u neng ehli ne bilsün reviş-i rindānı / **Mey-gede** bencileyin ʿāşıḳ-ı şeydā yiridür

G386/7 Bāḳī gedā-yı **mey-gede-i** ʿaşḳ olup yine / Bezm-i ġamından ol ṣanemüñ sāġar isterin

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı şeyḫ / Devr-i lebüñde **mey-gedelerde** yatur girev

G261/5 Bāḳıyā **mey-gedenüñ** ehl-i ḫarābāt içre / Ḫidmet-i ḫāk-i deri devlet-i Dārādan yig

G508/1 Ḫoş geldi baña **mey-gedenüñ** āb u hevāsı / Vaʾllāhi güzel yirde yapılmış yıḳılası

G483/7 Ġarażı bu ki fenā **mey-gedesinde** Bāḳī / Ḳıla müjgānını cārūb ola ferrāşları

mey-gūn [4] şarap renkli ‖ kırmızı

G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı **mey-gūn** olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan pür-ḫūn olur

M9/II/1 Leb-i **mey-gūn-ı** sāḳī yādına cūş eyleyüp ey dil

G215/1 Benem şol laʿl-i **mey-gūnuñ** ġamından eşki āl olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir sifāl olmış

G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter ġonca leb-i **mey-gūnuñ** / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez gül ü mül

mey-ḫāne [12] meyhane

M9/I/5 Ne ṣadr-ı gūşe-i **mey-ḫāne** gibi cāy-ı ḫurrem var

G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i **mey-ḫāne** gibi cāy-ı ḫurrem var

G435/4 Künc-i **mey-ḫāne** ile gūşe-i gül-şen birdür / Sāḳī-i lāle-ʿiẕār u mey-i gül-fām olsa

G471/1 Gül-şen isterseñ işte **mey-ḫāne** / Gül-i ḫandān gerekse peymāne

G115/3 Şöyle fütāde mestem ḫāk-i der-i muġānda / Görenler āsitān-ı **mey-ḫānedür** ṣanurlar

G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i ser anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb **mey-ḫānedür**

G307/4 Meclis-i vaʿẓa oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı **mey-ḫāne-i** ʿirfāna yitiş rifʿat bul

G187/3 Seg-i kūyuñ sifālin sāġar-ı Cemşīde virmezler / Ḫarābāt illerinde sākin-i **mey-ḫāneler** vardur

G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşḥ-i cām bu zemzem olmış ol maḳām / **Mey-ḫāneler** Beytüʾl-Ḥarām pīr-i muġān şeyḫüʾl-ḥarem

G24/1 ʿĀlem-i vaḥdetde ey sāḳī bizi mest-i Elest / İtdi iḳrār-ı ṣafā **mey-ḫanesinde** şöyle mest

G236/8 Ḫānḳāhdan ṭoġru ʿazm itse nʾola **mey-ḫāneye** / Bāḳīyi çün böyle irşād eylemişdür pīr-i ʿaşḳ

G279/1 Reh-i **mey-ḫāneyi** ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

mey-ḫᵛār [3] şarap içen

G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe rind-i **mey-ḫᵛāra** / Çemende şāḫ-ı sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur

Mtl 12 Meşrebi ʿāşıḳ-ı **mey-ḫᵛāre-ṣıfat** ṣāf degül / Daʿvī-i ṣıdḳ u ṣafā ṣofīye inṣāf degül

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i **mey-ḫᵛāreye** ḫoşdur ṭolu sāġar ḫātem

meydān [12] bkz. ‘ceng meydānı’, ‘merd-i meydān’ md.

K6/18 El süvār oldı kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i **meydān** gelür

G484/3 Hezārān ʿöẕr-i leng eyler ḳaçar **meydāna** gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ daʿvet itse cenge Tīmūrı

G205/2 Çekemez kimse ayaġum diyü lāf urma iñen / Sāḳıyā elleşelüm gel berü **meydāne** biraz

G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa evinden seḥerī / Āfitāb aña ber-ā-ber gelemez **meydāne**

G498/5 Zebūn olmaz ʿacūz-ı dehre Bāḳī / Bu **meydāne** begüm merdāne geldi

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre zebūn olma key ṣaḳın / Merdāne baṣ ayaġuñı **meydāne** er gibi

K20/41 Belāġat içre ben ol şeh-süvār-ı **meydānem** / Ki eyledüm şuʿarā-yı zamāneyi pā-māl

K22/30 Ben kemend-endāz-ı **meydān-ı** belāġat olalı / Ḥalḳa-i teslīme geçmişdür ser-i gerden-keşān

G12/5 Ḥayder-i Kerrārıyam **meydān-ı** naẓmuñ Bāḳıyā / Nevk-i ḫāme Ẕü'l-feḳār u ṭabʿ Düldüldür baña

G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse **meydān-ı** melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca dil-āverler düşer

G160/2 **Meydān-ı** ʿīd-gehde perī-çihreler gibi / Fāḫir libāslar ile ḫıram itdi nev-bahār

G413/3 **Meydān-ı** ġama çıḳmaġa Mecnūna ber-ā-ber / Bir merd bulınmaz bu ḳadar ʿāḳil içinde

meydān-ı ʿaşḳ [2] aşk meydanı

G47/5 **Meydān-ı ʿaşḳ** içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

G486/4 **Meydān-ı ʿaşḳa** derd ile ḫaṣmāne girdi dil / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm yeñilmedi

meydān-ı maḥabbet [1] aşk meydanı

G524/4 Ārām-geh-i mürġ idi dirler ser-i Mecnūn / **Meydān-ı maḥabbetde** ne başlar yuvalandı

meydān almak [1] meydana hakim olmak ‖ fethetmek; bkz. TS. C. IV, s. 2806.

K5/16 Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsin / Ki raḫş-ı himmetüñ evvel ḳademde **aldı meydānı**

meydāne girmek [5] ileriye doğru atılmak (savaşmak veya kendini göstermek için)

G189/5 Bāḳıyā duḫter-i rez **girdi** yine **meydāne** / Ayaġın kim çekebilürse er oġlı erdür

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı **girdi meydāne** dıraḫt / Geldi ḳış başdı velīkin virmedi aṣlā emān

G130/5 **Meydāna girdi** şevḳ ile şemşīr-bāz-ı berḳ / Çoḳ aḳçe ṣaçdı üstine ebr-i güher-nis̱ār

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / Güher göster güher **meydāna gir** sen tīġ-i ʿuryān ol

G341/5 Ser-i zülfi ucında ʿāḳıbet ser terkini urdum / **Girüp meydāne** Bāḳī ṭopumı çevgāne ṭapşurdum

meydānı ḫālī bulmak [1] meydanı boş bulmak

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb **ḫālīligin buldı** riyā ehli bu **meydānuñ**

meyl [5]

1. gönül verme

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür **meyle** sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür bāʿis̱

2. ilgi

G203/3 Her perī-rūnuñ olur **meyli** raḳīb-i dīve / Cān u dil virmek ile bunlara ādem yaramaz

3. arzu, istek

G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī hevā-yı bāġ u **meyl-i** būstān / Gül-şen-i firdevs olan ḫāṭır ḫayāl-i yār ile

G334/4 Sensüz cināne ḳalmadı **meylüm** cihān degül / Kūyuñ riyāż-ı ḫuld viṣālüñ yiter naʿīm

G386/6 **Meylüm** cihānda bāde-i gül-gūnadur benüm / Maʿcūn olursa bārī leb-i dil-ber isterin

meyl ü mihr ü maḥabbet [1] ilgi, sevgi ve aşk (ṣabr u sükūn u selāmet paralelliğinde)

G280/4 Bir dilde **meyl ü mihr ü maḥabbet** vaṭan ṭuta / Ḳalmaz ḳarārı ṣabr u sükūn u selāmetüñ

meyl eylemek [5] gönül bağlamak

G49/5 Bāḳıyā **meyl eylemez** ārāyiş-i dünyāya dil / Rūy-ı zerd ü gevher-i eşküm zer ü zīver yiter

G66/1 Cennet-i kūyuña **meyl eylese** Ṭūbā yiridür / Āsitānuñ dilese gökde Mesīḥā yiridür

G344/4 Mürīd-i ʿaşḳ oldum ben tecerrüd iḫtiyār itdüm / Eger **meyl eyler isem** bir zen-i dünyāya nā-merdüm

G255/4 Sevdā-yi ḫāl-i yār ile ey dil ʿaceb degül / **Meyl-i** ḳaranfül ārzū-yı fülfül **eyleseñ**

G168/3 Devlete **meyl eylemez** dānā-yı maḥmiyyü'l-cenāb / Kim bilür bir āndur ol da intiḳāl üstindedür

meyl itmek **[19]** gönül bağlamak, istek ve arzu duymak, yönelmek

G21/3 Ṣofī kim **ider idi meyli** aña / Ḳalbe ger virmese ṣafā mey-i nāb

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca aġzın açdı **meyl-i** pistān **eyledi**

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz **meyl-i** dām-ı zerḳ **ide**

G420/4 Rāḥat yüzini ḫᵛābda görmez şu kimse kim / **Meyl-i** ḥużūr-ı menzil-i dārü'l-ġurūr **ide**

G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi **meyl itme** dostum / Düşmez giyāha hem-ser ola serv-i ser-bülend

G46/6 N'ola **meyl itseler** eşʿāruña erbāb-ı ṣafā / Bāḳıyā şiʿr degüldür bu bir aḳar ṣudur

G62/5 Her kim ki **meyl ider** zen-i dünyāya Bāḳıyā / Merdāneler içinde anı ṣanma er geçer

G203/1 Gerçi dil ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña **meyl idene** zülf-i siyāh el ḳaramaz

G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter ġonca leb-i mey-gūnuñ / Saña **meyl itdi** göñül baña gerekmez gül ü mül

G307/1 Ehl-i dil cānlara **meyl it** şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ kānlara ḳıl gevher-i ẕī-ḳıymet bul

G362/1 Cānān odur ki **meyl ide** anı görince cān / Esbāb-ı ḥüsni ḫūb ola ammā be-şarṭ-ı ān

G386/5 Rūz-ı ġamuñda ġamzeñe **meyl itdügüm** bu kim / Kendüm helāke ḳaṣd iderin ḫançer isterin

G421/3 Ṣūret-i zībāya **meyl itsem** baña ṭaʿn eyleme / Var suʾāl it böyle dil-keş naḳş iden naḳḳāşına

G436/2 Ser-i zülfüñde iken çeşmüñe **meyl itse** göñül / Beñzer ol ṭıfla varur evvel-i şebden ḫᵛāba

G458/1 Göñül aḳdı gözüm yaşı gibi ol ḳadd-i dil-cūya / Niçün **meyl itmez** ol serv-i ḫırāmānum aḳar ṣuya

G459/1 Dilā **meyl itme** vaṣl-ı dil-rübāya / Hevā-yı salṭanat düşmez gedāya

Kt8/1 Ṭabʿ-ı sāḥir-pīşeñe Bāḳī göñüller **meyl ider** / Şekker-i şiʿr-i dil-āvīzüñ meger efsūnludur

G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i cānum özenür / **Meyl ider** ölmege dil rūḥ-ı revānum özenür

G302/3 Uymadı bir gün hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / **Meyl ider** dāʾim nesīm-i ṣubḥ ile pervāze gül

meyl-i kenār eylemek/itmek **[2]** kenara çıkmak ‖ kucağa gelmek

G338/2 Ben āb-ı revān itmek cān üzre gözüm yaşın / Tek **meyl-i kenār itsün** ol serv-i ḫırāmānum

G479/5 Ne ʿaceb **meyl-i kenār eylemez** ol serv-i revān / Cūy-ı dil ṭurmaz aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya

meymūn itmek **[1]** maymuna çevirmek ‖ gülünç duruma sokmak

G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice **meymūn itdi**

meyyāl **[1]** meyilli, hevesli

K20/35 Bu gül-şen içre seni serv-i ser-firāz görüp / Ṣu gibi ayaġuña aḳdı ḫāṭır-ı **meyyāl**

meyyāl ḳılmak **[1]** akıtmak ‖ yönlendirmek

K21/24 Selāset-i kelimātum ṣafā-yı eşʿārum / Aḳar ṣu gibi **ḳılupdur** ḳulūbı hep **meyyāl**

meyyāl olmak **[1]** ilgi duymak, heveslenmek

G284/5 Geh şīşe gehī kühne-sifāl ile ḳılur ʿīş / Bāḳī-veş **olup** ʿişrete **meyyāl** ḳaranfül

meẓāhir **[2]**

1. varlıklar, mevcudât

G214/8 Hep **meẓāhir** üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü envārında kendin mihr-i raḫşān gizlemiş

2. görünür ('vahdet-i vücut' bağlamında)

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur çü **meẓāhirdeki** eşyā Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i esbāb nedür

meẕāḳ **[1]** ağız, damak ‖ 'ağzının tadı kaçmak'

G143/4 **Meẕāḳın** zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister

meẕāḳ ehli **[1]** ağzının tadını bilenler

G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol leb-i şekker-feşān üzre / **Meẕāḳ ehli** bilürler şehd-i nābuñ farḳın ol femden

mezār [2] kabir

G517/5 Cān virdi şevḳ-i ḥüsnüñe Bāḳī-i ḫaste-dil / Pür-nūr ide Ḫudā-yı Teʿālā **mezārını**

G462/3 Güller bitüre gül-şen ola ḫāk-i **mezārum** / Peykānuñ eger şu sepelerse tozum üzre

mezelenmek [1] meze yapmak (meze sayarak yemeyi istemek); bkz. MENINSKI, C. III, süt. 4602.

G512/5 Lebine öykünür ol ḫusrev-i şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā ḫalḳ ʿaceb mi **mezelense** şekeri

mezheb [1] yol

M6/III/1 Terk eyle zühdi **mezheb-i** rindān-ı ʿaşḳa gir

mezīd [1] artmak, çoğalmak

K24/45 Nʾola ḳadr ü şerefüñ sāl-be-sāl **olsa mezīd** / Her yıl arturmadadur dāneyi dirler sünbül

meẕkūr olmak [1] zikredilmek, anılmak

G484/6 Añarlar devlet-i şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān yād olınduḳça bile **meẕkūr olur** mūrı

Mıṣr [5]

1. Mısır ‖ ülke

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i **Mıṣra** döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ **Mıṣra** sulṭān ol

M3/V/7 Mülk-i **Mıṣra** nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir ḳulın ṣalsun diyār-ı Çīne ḫāḳān eylesün

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i **Mıṣra** ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā artar

2. ülke

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i **Mıṣr-ı** vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

Mıṣr-ı ḥüsn [3] güzellik ülkesi; bkz. ‘melāḥat Mıṣrı’ md.

G282/4 **Mıṣr-ı ḥüsn** içre ey şeh-i ḫūbān / Almaġa vaṣluñı ḫazīne gerek

G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı **Mıṣr-ı ḥüsn** hergiz ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede

G142/2 Ol **melāḥat Mıṣrınuñ** Yūsuf-cemāli şevḳıne / Seyl-i eşküm Nīl-veş günden güne efzūn olur

mısṭar [1] satır çizmeye yarayan âlet; bkz. PAKALIN, C. II, s. 531.

K19/29 Yazdı ḫoş āyet-i Nūn veʾl-Ḳalem engüştüñde / Ne midād istedi ne ḫāme ne **mısṭar** ḫātem

mısṭar çekmek [1] yazma kitapların satırlarını çizmek

G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i dil-ber şerḥalardan sīneme **mısṭar çeker**

mıżrāb [1] tezene, zahme (telli sazları çalmaya yarayan alet)

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ nişteri **mıżrābından** / Reg-i cān nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr

micmer [12] buhurdanlık (altın gümüş veya bakırdan); bkz. PAKALIN, C. II, s. 532.

K19/31 Nāmuñ āfaḳa ṣalar nefḥa-i ʿūd u ʿanber / Meclis-i devletüñe olalı **micmer** ḫātem

K24/29 Bezmüñe gelmek ile bu ne kerāmetdür kim / Dimeye ṣayf u şitā bitüre **micmer** sünbül

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer **micmer** ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i müşg-āsā

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benümʾçün ʿūd u **micmer** hem

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda **micmer** lāle

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı **micmerdür**

K18/51 Ḫām var ise eger **micmere-i** naẓmumda / Dāmen-i luṭfuñ anı setr ider ey faḫr-i kibār

G54/5 Baḫūr-ı **micmer-i** ḥüsn ü bahādur ḫāl-i ruḫsāruñ / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa ṭurra-i müşgīn duḫānıdur

G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i āfāḳı nesīm / Pādişāhuñ **micmer-i** ʿadlinde ṣandal yaḳdılar

K7/1 **Micmer-i** zerrīn-i mihri çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı gül erzān eyledi

G8/4 **Micmer-i** gülde nesīm-i ṣubḥ-gāhī ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i gül-zārda bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

K25/8 Dehr bir şāḫ-ı sipend urdı felek **micmerine** / Meh-i nev ṣanma şafaḳda görinen zerd ü nizār

micmere-gerdān [1] buhurdanlık dolaştırma

G4/6 Her gūşesinde **micmere-gerdān** nesīm-i ṣubḥ / Her ṣuffesinde bād-ı seḥer-gāh ʿıṭr-sā

midād [2] dûde denilen isten yapılan yazı mürekkepi; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 45.

K19/29 Yazdı ḫoş āyet-i Nūn veʾl-Ḳalem engüştüñde / Ne **midād** istedi ne ḫāme ne mısṭar ḫātem

G214/9 Nükte-i lāʿl-i revān-baḫş ile ey Bāḳī yine / Ẓulmet-ābād-ı **midāduñ** āb-ı ḥayvān gizlemiş

midḥat [3] övgü

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm tā ki yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı **midḥata** ḫalḫāl-i iḥtişām

G78/7 Destān-serā-yı **midḥati** şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı felekde cilve-ger

K26/29 Ne ʿaceb ger ola bu naẓm-ı revān rūḥ-efzā / Ki senüñ **midḥat-i** cān-perverüñe oldı ḳarīn

miġfer-i pūlād [3] çelik miğfer

G36/3 Günbed-i çarḫ u şuʿle-i āhum / Tīġ-i elmās u **miġfer-i pūlād**

G71/3 Baḳma çarḫ-ı ser-keşüñ ol **miġfer-i pūlādına** / Dilden āhum çekdügi şemşīr-i āteş-bārı gör

G95/5 Bī-derd iken dil gūyiyā bir **miġfer-i pūlād** idi / Şimdi ḫadeng-i cevr ile tāc-ı ḳalender kendidür

miḥekk [2] mihenk taşı (üzerine sürtülen altının ayarını ölçmeye yarayan sert taş)

K25/14 E̱seridür görinen urdı **miḥekk-i** şāma / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i dehre felek bir dīnār

G303/3 Meydür **miḥekk-i** tecribe-i pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel

mihmān [5] misafir, konuk

K13/13 Biz gedā mihmāniyüz lāyıḳ görürse ḥükm anuñ / İşiginde nāne muḥtāc olduġın **mihmān** eger

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ niʿmetine müstaġraḳ / Dizilirler keremüñ ḫᵛānına **mihmān** ṣaf ṣaf

G80/2 Rişteyle baġlayup lebin ol şūḫ didi kim / **Mihmān-ı** ḫᵛān-ı vaṣluma bu diş kirāsıdur

K13/13 Biz gedā **mihmāniyüz** lāyıḳ görürse ḥükm anuñ / İşiginde nāne muḥtāc olduġın mihmān eger

G376/4 Ḫānḳāh-ı ʿaşḳuñuñ **mihmānlarıdur** cān u dil / Tekyedür ḫālī degül evbāşdan ḳallāşdan

mihmān mihmān üstine [1] misafir üstüne misafir ‖ misafir eksik olmamak

G438/6 Ġam degül gelse dile Bāḳī pey-ā-pey derd ü ġam / Eksük olmaz tekyedür **mihmān mihmān üstine**

mihmān-ı ʿīd [1] bayram misafiri

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān eksük gerekmez aradan / Yaḫşı aġırlanmaḳ ister ḥāṣılı **mihmān-ı ʿīd**

mihmān aġırlamak [1] misafir ağırlamak

Mtl 8 Ḳıymaduñ sākin-i kūyuñ olana peykānuñ / Bir içim ṣu ile **aġırlamaduñ mihmānuñ**

mihmān gelmek [1] misafir gelmek

K6/12 ʿĀleme çekdi simāṭ-ı niʿmet-i bī-minnetin / Şāhlar şeh-zādeler der-gāhına **mihmān gelür**

mihmān olmak [1] misafir olmak

G362/3 **Mihmān olınca** derd ü ġamuñ dilde mā-ḥażar / İki enār dāneledi çeşm-i ḫūn-feşān

miḥnet [31]

1. bela, musibet

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i **miḥnet** ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

2. üzüntü

K19/48 Ṣararup **miḥnet** ile beñzi ḳızarmış çeşmi / Var ise baḫt-ı siyeh-kāruma aġlar ḫātem

3. gam, keder, elem

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i **miḥnet** kesmede / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣanʿat gösterür

G236/2 Nār-ı **miḥnet** nerm ider ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i pūlād ise altun ider iksīr-i ʿaşḳ

G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu ʿaşḳ olmaz müstemir / Gāh **miḥnet** gāh ḥasret gāh fürḳat gāh şevḳ

G238/3 Bu cihān kimine ḳaṣr-ı ṭarab u ʿīş u ṣafā / Kiminüñ **miḥnet** ile başına zindān ancaḳ

G332/4 Benem ol şāḫ-ı nihāl-i çemen-i **miḥnet** kim / Mīve-i maʿrifet ü fażl u hüner bükdi bilüm

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi vādī-i derdi / Mecnūn gideli lāle-i **miḥnet** ṣola yazdı

G539/4 Ṭurra-i müşgīnüñe olmazsa rūzī dest-res / Şāne-veş minşār-ı **miḥnet** çāk çāk eyler beni

Kt14/2 Bir mübārek ʿīd olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı felek / Egnüme ḫilʿat diyü **miḥnet** libāsın biçmeye

K12/12 Ehl-i dil gūşe-i bī-tūşe-i **miḥnetde** yatur / Ḫᵛān-ı iḥsānı felek merdüm-i nā-dāne çeker

K21/30 Hezār bār belā pūtesinde ḳāl oldum / Henūz āteş-i **miḥnetde** yoḳ ḫalāṣa mecāl

G103/7 Bāḳī bu demde ḥayf ola ehl-i meẕāḳ eger / Künc-i belā vü gūşe-i **miḥnetde** ḳalalar

G531/4 Yūsuf gibi ʿizzetde sen Yaʿḳūb-veş **miḥnetde** ben / Dil sākin-i Beytü'l-ḫazen tenhālara ṣalduñ beni

G76/1 Dil ne **miḥnetden** ḳaçar hergiz ne ġamdan incinür / Hecr elinden çekdügi cevr ü sitemden incinür

G271/3 Maḥabbet leẕẕetin idrāk iden **miḥnetden** incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan yig

G432/2 Kesildüm sīḫ-i **miḥnetden** çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum dil şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde

G95/2 Şām-ı ġamuñda sākin-i ẓulmet-sarāy-ı **miḥnete** / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver kendidür

K2/8 Nice dem derd ile dem-beste ḳalup ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi **miḥnet-i** ḫār-ı hicrān

M3/IV/5 Devletinde **miḥnet-i** devrāndan ey Bāḳī ne ġam / Ḥamdüli'llāh Pādişāh-ı bende-perverdür gelen

G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i **miḥnet-i** ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister

G146/2 Fürḳat-i yār ḳatı zār u zebūn itdi beni / Döymeyem **miḥnet-i** hicrāna ölem gibi gelür

G497/3 Ne derd-i ʿaşḳı bilürsin ne **miḥnet-i** hecri / Hey āfet-i dil ü cān ḳadr-i ḥüsni bil bārī

4. ıztırap, azap, acı

G133/1 Biñ mübtelāyı **miḥnet** ile her dem öldürür / Dil-ber mülāyim olmayıcaḳ ādem öldürür

G81/5 Miḥneti dil ser-i zülfinde çeker ey Bāḳī / Kāfir-istāna düşen kimsede **miḥnet** demidür

G454/2 Tāzeler derd-i dili **miḥnet-i** eyyām-ı firāḳ / Dāġın abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze

G143/4 Meẕāḳın zehr-i ḳahr-ı **miḥnet-i** eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister

G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile bāzār-ı dehrde / Cevr-i li'ām u **miḥnet-i** eyyām sūdumuz

5. dert

K2/49 **Miḥnet-i** faḳr belā ġayret-i aḳrān müşkil / Fuḳarā bendelerüñ arada deng ü ḥayrān

G145/2 Hey gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / **Miḥnet-i** ʿaşḳı cevān olmazdan evvel itdi pīr

G200/9 Neye dirlerse ḳatlanur Bāḳī / **Miḥnet-i** intiẓāre ḳatlanmaz

miḥnet çekmek [4] sıkıntı çekmek, eziyete katlanmak

G496/3 Bend-i zülfüñden ne **miḥnet çekdügin** bilseñ göñül / Başuña kākül gibi düşse bu sevdā kāşkī

G81/5 **Miḥneti** dil ser-i zülfinde **çeker** ey Bāḳī / Kāfir-istāna düşen kimsede miḥnet demidür

G105/3 Dünyāda **çeker miḥneti** erbāb-ı maḥabbet / Ey ṣofī bu gün baña ise irte ṣañadur

G26/3 Sünbülüñ niyyetidür başuma sevdā getüren / **Çekdügüm miḥnete** göñlümde bitendür bāʿiṡ

miḥnet ü derd çekmek [1] sıkıntı ve derde katlanmak

G312/2 **Çeker** dil **miḥnet ü derdi** maḥabbet riştesin ḳırmaz / Kesilmek var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

miḥnet ü ẕüll ü belā ehli [1] âşıklar

G168/2 **Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline** vaṣl iẓhār idüp / Derd ü ġam şerḥinde ṭabʿum ḳīl u ḳāl üstindedür

miḥnet-ḫāne **[1]** dünya

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / Var ise rāḥat yiri ṣanduñ bu **miḥnet-ḫāneyi**

miḥnet-sarāy **[1]** mihnet sarayı

G163/3 **Miḥnet-sarāy-ı** dehre gelüp ʿīş u nūş iden / Bir dem ḫoş olsa bir nice gün derd-i ser çeker

miḥnet-zede **[1]** mihnet görmüş, sıkıntılı

G244/4 Şöyle bī-ḳıymet olur ʿāşıḳ-ı **miḥnet-zede** kim / ʿĀḳıbet hīçe ṣatar ḫᵛāce-i bāzār-ı firāḳ

mihr **[52]** bkz. 'meh ü mihr'md.

1. güneş

K1/5 Bu çarḫ-ı çenberīde ṭutup devr uṣūlini / Deffāf-ı **mihr** ḳılmış idi çihresin nihān

K1/10 Eṭrāfa ṣaldı ṣaʿṣaʿasın gūşe gūşe **mihr** / Oldı ufuḳda mühr-i Süleymān gibi ʿayān

K26/7 Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür meger eṭrāf-ı çemen / Dest-i **mihr** anuñ içün oldı bu gün gevher-çīn

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / Āṣār-ı **mihr** gün gibi kendin ʿayān ider

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur **mihr** ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer çeker

G369/2 Pertev ṣalardı sīnede dāġ-ı maḥabbetüñ / Ṣaḥn-ı felekde meşʿale-i **mihr** yanmadın

G397/6 Bāḳī yanardı āteş-i ʿaşḳ ile odlara / Ṭāḳ-ı felekde meşʿale-i **mihr** yanmadın

G8/1 Gün yüzin ʿarż eyledi nev-rūzda ol meh-liḳā / **Mihr** altun ḳaplu bir āyīne virdi rū-nümā

G397/5 **Mihr** ile raḳṣ iderdi tozum ẕerre-veş benüm / Ġırbāl ile bu ḫāk-i vücūdum elenmedin

Kt1/9 Nitekim levḥ-i zer-efşānına çarḫuñ çekile / Ṣubḥ-dem ṣaʿṣaʿa-i **mihrden** altun cedvel

G488/2 Menzil-i māhdur ḫam-ı zülfi / Maṭlaʿ-ı **mihrdür** girībānı

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ **mihre** niḳāb-ı ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme heyʾet-i ebrū-yı nigār

G236/6 Gerden-i **mihre** eşiʿʿa ṭaḳdı altun silsile / Sīm-tenler ideli dīvāne-i zencīr-i ʿaşḳ

K7/1 Micmer-i zerrīn-i **mihri** çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı gül erzān eyledi

K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında çarḫ-ı şuʿbede-bāz / Ḳoyınca mühre-i **mihri** güm eyledi fiʾl-ḥāl

K23/18 Envār-ı **mihri** birle münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

G422/1 Ṭutalum **mihri** görem ṭalʿat-i dil-ber yirine / Kime dil baġlayam ol zülf-i muʿanber yirine

G467/5 Pençe-i **mihri** burarsa nʾola ḥüsniyle o māh / Beñzer engüşti hilāle kef-i desti aya

K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı **mihr-i** nūr-efşān gelür

K18/8 Döşedi **mihr-i** felek yolları dībālar ile / İtdi teşrīf çemen mülkini sulṭān-ı bahār

G1/1 Ḫurşīd-i ruḫuñ kendüyi kim göstere cānā / Minnet mi ḳalur **mihr-i** żiyā-güstere cānā

G14/2 Dilde envār-ı **mihr-i** ruḫsāruñ / Ābda māh-tābdur gūyā

G33/1 Baña ʿarż itmesün **mihr-i** seḥer ruḫ / Degül ḫaddüñ gibi ferḫunde ferruḫ

G61/3 Ḫaddüñ ḳatında **mihr-i** felek bir zavalludur / Alnuñ yanında bedr ise bir sīr-i māhdur

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey **mihr-i** bī-naẓīr / Şeb-rev diyü ṭutıldı giceyle meh-i münīr

G116/2 Fürūġ-ı dāġ-ı ʿaşḳuñ sīnem üzre / Şuʿāʿ-i **mihr-i** ʿālem-tāba beñzer

G159/6 Pertevin bir gün ṣalar **mihr-i** ʿināyet Bāḳıyā / Ẕerre-i nāçīzler ḫurşīd-i nūr-efşān olur

G227/1 Sīnesine yaḳmada şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver **mihr-i** ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ

G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin **mihr-i** ʿiẕāruñla göñül / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ

G315/3 İltifāt eylemezem ẕerre ḳadar nā-dāne / Āsmān-ı hünere **mihr-i** cihān-ārāyem

G393/2 Urupdur lāleye **mihr-i** ruḫuñ dāġ / İdüpdür sünbüli zülfüñ perīşān

G408/3 Pertev-i **mihr-i** melāḥat ṣaldılar ṣubḥ-ı ezel / Ṣafḥa-i āyīne-i ruḫsār-ı meh-sīmāsına

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / Virür naʿl-i semendüñ şuʿle **mihr-i** ʿālem-efrūze

G428/4 Lāyıḳ budur ki vaṣf-ı ruḫuñ **mihr-i** āsmān / Altun ḳalemle yaza meh-i enver üstine

G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi **mihr-i** ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı

G507/4 Göñlümi rūşen ider şuʿle-i dāġ-ı ʿaşḳuñ / Pertev-i meşʿale-i **mihr-i** cihān-tāb gibi

G262/5 Şehr içre ḫalḳ bir birine gösterür beni / **Mihri** hilāle beñzedeli meh-liḳālaruñ

K23/15 **Mihr-i** sipihr-i mekremet ol kim cenābına / Gökden hilāl iki bükilüp virür selām

G53/1 **Mihr-i** ruḫuñla dilde kimüñ tāze dāġı var / Tāb-ı çerāġ-ı şems u ḳamerden ferāġı var

G58/6 **Mihr-i** ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / Aña nisbet māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur

G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ dūdıdur felek / **Mihr-i** sipihr āhum odından şirāredür

G153/4 Ṭāḳ-ı felekde hāle degüldür o meh-veşüñ / **Mihr-i** ruḫına çarḫ-ı muʿallā ḳulaḳ çeker

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz raġbet sipihrüñ ẕerrece / **Mihr-i** ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına

G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı yār ile / **Mihr-i** sipihre ṣanma küsūf irdi ayile

Mtl 22 **Mihr-i** ruḫsārını vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı nihāyet añasın maḳṭaʿda

G384/5 Ṣūret-i **mihrine** ey dil ḳatı maġrūr olma / Bī-vefādur felek-i āyīne-sīmā göresin

G309/2 Pertev-i **mihrüñ** ile buldı kemālin ḫurşīd / Ḳameri n’eyleyelüm āyīnesi pāk degül

G272/2 Āsmān-ı **mihrüñe** āhum şirārıdur nücūm / Şuʿle-i dāġ-ı derūnum māh-ı tābān eyledüñ

2. aşk

G14/5 Ṭutdı **mihri** cihānı ol māhuñ / Pertev-i āfitābdur gūyā

G214/3 Dilde **mihr-i** ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

G73/1 Ḥadden efzūn **mihrüm** ol nā-mihribān bilmezlenür / Hep bilür çoḳ sevdügüm ammā hemān bilmezlenür

G362/2 Cānā metāʿ-ı **mihrüñe** dil müşterī iken / Olmamış idi ʿaşḳ iline kārvān revān

mihr ü maḥabbet **[4]** aşk

G19/3 Kān-ı **mihr ü maḥabbetüñdendür** / Güher-i āfitāb-ı ʿālem-tāb

G54/7 Ṣafā-yı şiʿr-i Bāḳī bāʿis̱-i **mihr ü maḥabbetdür** / Bu āb-ı zindegānī ol ḥayāt-ı cāvidānīdür

G485/7 Nükte-i **mihr ü maḥabbetdür** ser-ā-ser Bāḳıyā / Bulmaya ʿaşḳ ehli bir eglence eşʿāruñ gibi

G527/6 Ezelde ḳurʿa-i **mihr ü maḥabbet** / Dil-i fīrūz-ı ferruḫ-fāle düşdi

mihr ü vefā **[9]** sevgi ve dostluk; (‘cevr ü cefā/derd ü belā’ karşıtlığında) bkz. ‘vefā vü mihr’ md.

M6/VIII/3 Gel bir kenāra meclis-i **mihr ü vefāyı** ḳur

G56/3 Eylese cevr ü cefā **mihr ü vefādur** ġāyeti / Ḥaḳ budur kim ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāra ġāyet ḫoş gelür

G99/1 Dil merġ-zār-ı **mihr ü vefā** mürġ-i zārıdur / Dīdār-ı yār ḥüsn ü bahā nev-bahārıdur

G106/5 Hep derd ü belādur güzelüm ʿaşḳ u maḥabbet / ʿĀlemde hemān **mihr ü vefā** ḥüsn-i edādur

G146/1 Yārdan cevr ü cefā luṭf u kerem gibi gelür / Ġayrdan **mihr ü vefā** derd ü elem gibi gelür

G148/1 İllere **mihr ü vefāsı** ḫoş gelür / Bendeye cevr ü cefāsı ḫoş gelür

G259/3 Ne sende **mihr ü vefā** var ne bende ṣabr u ḳarār / O yoḳ bu yoḳ ne ʿaceb bizden ictināb itdüñ

G332/6 Bāde-i **mihr ü vefā** sāġarıdur ey Bāḳī / N’ola devr eyler ise bezm-i cihānı ġazelüm

G493/5 Bāḳıyā **mihr ü vefāsın** o mehüñ / Çoḳ ṭamaʿ eyler idük az oldı

mihr ü vefā eylemek/itmek **[2]** sevgi ve dostluk göstermek

G475/1 Baña cevr ile cefā eyleme iḥsān eyle / Ġayrıya **mihr ü vefā eyleme** iḥsān eyle

G262/2 **Mihr ü vefālar itmez** iseñ dostum n’ola / Minnet degül mi cānuma cevr ü cefālaruñ

mihr ü māh **[4]** güneş ve ay

G224/4 Olsun çerāġı ruḫlaruñuñ rūşen ey ṣanem / Yaḳduḳça **mihr ü māh** bu deyr-i kühende şemʿ

M2/I/8 **Mihr ü māh-ı** felek-i baḫt u saʿādet Sulṭān / Şemʿ-i eyvān-ı serā-perde-i ʿiṣmet Sulṭān

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ sulṭān-ı ʿālī-şānısın / **Mihr ü māh** iki ḳuluñ girmiş ḳabā-yı zer-keşe

'dīnār u dirhem' paralelliğinde;

G280/3 Zinhār uzatma destüñi dīnār u dirheme / Ṣal **mihr ü māh** ṭopına çevgān-ı himmetüñ

mihr-i dıraḫşān [3] parlak güneş

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye gāhī küdūret kesb ider ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek **mihr-i dıraḫşān** ol

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün yolına ebr-i bārānī / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün **mihr-i raḫşānī**

G438/4 Niçün ol ḫurşīd-i ʿālem-tāba öykündüñ diyü / Māh-ı nev ḫançer çeker **mihr-i dıraḫşān** üstine

mihr-i münevver [2] parlak güneş

G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz ʿaksi geçer **mihr-i münevver** yirine

G469/6 Bāḳī şafaḳda **mihr-i münevver** ṣanur gören / ʿAks-i ʿiẕār-i sāḳīyi cām-ı şarābda

mihr-i münīr [5] parlak güneş

M5/II/1 İşigüñ üftādesi kemter-gedā **mihr-i münīr**

G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı yārda ḫaṭ ṣanma görinen / Ẕerrātdur ki **mihr-i münīr** itdi āşikār

G241/2 Ḫoş şevḳ virdi meclise **mihr-i münīr-vār** / Ṣan ḳurṣ-ı āfitābdur ey meh-liḳā ḳabaḳ

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār zībādur / Ḳamer aʿlā ise **mihr-i münīr** aʿlādan aʿlādur

G96/1 Şām-ı firāḳuñ āḫırı ṣubḥ-ı viṣāldür / **Mihr-i münīri** pertev-i nūr-ı cemāldür

mihr-i raḫşān [2] parlak güneş

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü envārında kendin **mihr-i raḫşān** gizlemiş

K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre niyām-ı şebden / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini **mihr-i raḫşān**

mihr-i enver [3] parlak güneş

G186/6 Şeb-i fürḳatde ey Bāḳī ṭulūʿ-ı **mihr-i enverden** / Bu göñlüm ḫānesin rūşen iden ol meh-liḳā yigdür

G504/1 Beñzetdiler o māha diyü **mihr-i enveri** / Biri birine ḳoydı fiġānum felekleri

G1/2 Bir yirde ki pertev ṣala envār-ı tecellī / Ḥācet mi ḳalur **mihr ü meh-i envere** cānā

mihribān olmamak [2] muhabbet göstermemek, güler yüz göstermemek

G55/5 Güzeller **mihribān olmaz** dimek yañlışdur ey Bāḳī / Olur vaʾllāhi biʾllāhi hemān yalvarı görsünler

miḥrāb [8] kaşa benzerliğiyle; bkz. 'mescid ü miḥrāb' md.

G116/3 İşigüñ Mescid-i Aḳṣāya mānend / Yüzüñ ḳıble ḳaşuñ **miḥrāba** beñzer

G436/5 Ṭāḳ-ı ebrū-yı nigārı göreli ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı ʿaşḳ ehli daḫı **miḥrāba**

G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ gördiler / Nūrdan ḳandīl aṣılmış ṣandılar **miḥrābda**

G212/5 Ebrū-yı ʿanberīn ile **miḥrāb-ı** dīndür / Ruḫsār-ı āteşīn ile ol ḳıble-i Mecūs

G262/3 Baş egmez oldı gūşe-i **miḥrāb-ı** ṭāʿate / Ebrūlarına secde ḳılan dil-rübālaruñ

G368/3 Sücūd itdi **miḥrāb-ı** ebrūña māh / Anı bilmeyenler ṣanurlar cebīn

G399/1 İtdürür zühhāda ol **miḥrāb-ı** ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i ser-i kū ser-fürū

K26/22 Secde ḳıldı göricek māh ḳaşuñ **miḥrābın** / Bilmeyen şöyle ḫayāl eyledi kim ola cebīn

miḥver [2] eksen, mil

K25/30 Ser-verā **miḥver-i** gerdūn-ı feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı meʿālīye medār

K26/16 Defter-i devletine **miḥver-i** eflāk ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i fīrūze nigīn

miḳrāż [1] makas

G209/1 Zülf-i nigāre şāne-veş olursa dest-res / **Miḳrāż** gibi rişte-i peyvend-i ġayrı kes

miḳyās [1] ölçü, nispet

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ **miḳyāsı** yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā artar

mīl [2]

1. pusula ibresi

G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā **mīli** gibi / Ser-i peykān-ı ġamuñda ten-i ʿuryān ditrer

2. göze sürme çekmek için kemik, fildişi vb. nesnelerden yapılan alet; 'Mil: süs için, tedavi için sürmeyi göz kapaklarına çekmekte kullanıldığı gibi, bir takım acayip şeyler görmek için göze hassalı eczalar çekmekte kullanılırmış.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 300, 328.

K3/19 Naẓar ehline **mīl-i** kuḥlü'l-cevāhir / Reg-i cān-ı bed-ḫᵛāha nebtīz ü nişter

mīl-i zer [1] altın mil

K25/21 Māh-ı nev **mīl-i zer** almış ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke tā dīde-i gerdūna ġubār

mīl-i zerrīn [1] altın mil

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre ṭutmış **mīl-i zerrīnin** şihāb / Küḥl içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ ʿaynına

milḥ-i ücāc [1] tuzlu ve acı (ʿaẕb-i furāt karşıtlığında) ; 'O iki denizi birbirine salmıştır. Bu tatlı, susuzluğu giderici; şu tuzlu ve acıdır. Ve ikisinin arasına, birbirine kavuşmasına engel bir perde koymuştur.' (Furkan, 25/53; Fâtır, 35/12); bkz. YILMAZ, s. 126; ayrıca bkz. 'ʿaẕb-i furāt' md.

G418/5 Laʿlüñden alsa leẕẕeti **milḥ-i ücāc-i** baḥr / Baḥs eyler idi çeşme-i ʿaẕb-i furāt ile

milket [3] mülk ‖ ülke

G103/1 Cünd-i şitāyı ṭaşa ṭutup yine jāleler / Ḳaṣd itdiler ki **milket-i** gül-zārı alalar

K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur cismi cihān **milketine** ḥükmi revān

G101/1 Dil **milketini** yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı yār / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir şirār

milket-i Çīn [1] Çin ülkesi

K18/45 Ṭurralar **milket-i Çīn** nāfe-i müşgīn ol ḫāl / Gözüñ āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür Tātār

milket-i ʿOs̱mānī [1] Osmanlı ülkesi

G13/4 Mükedder ḳılmasun gerd-i küdūret çeşme-i cānı / Bilürsin āb-ı rūy-ı **milket-i ʿOs̱mānīyüz** cānā

milket-i Rūm [3]

K2/29 Ravża-i dīn ü çemen-zār-ı şerīʿat olalı / Maṭar-ı luṭfuñ ile **milket-i Rūm** ābādān

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ **milket-i Rūmı** nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol

G495/4 Ḫāl u ḫaṭ **milket-i Rūm** üstine leşger çekdi / Virdiler kākül-i müşgīnüñe ser-dārlıġı

mīm [2] mim harfi ‖ ağız; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 328.

G329/2 Ḳaş rā ḳad elif dehān ise **mīm** / Ḳılduñ ey māh ḫalḳı emrüñe rām

G124/6 **Mīmdür** gūyā dehānuñ ṣafḥa-i māh üzredür / Sīne beñzer şāne-i zülfüñ ki sāl üstindedür

mīm eylemek [1]

G465/6 Şekl-i dehānuñ **eyledi** levḥ-i ḳalemde **mīm** / Cānā ol iki ʿaynı yazan iki yāyile

miʿmār olmak [2] mimarlık yapmak

K25/38 Rifʿatum ḳaṣrı ṣala saṭḥ-ı semāya sāye / Eger **olursa** aña bānī-i luṭfuñ **miʿmār**

K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ḳaṣr-ı muʿallā kim / Aña **miʿmār ola** tedbīr-i ṣāḥib-reʾy-i mülk-ārā

miʿmārlıḳ [1]

G495/2 Dili dil-ber yapar aġyār yıḳılsun gitsün / Gelmesün görmeyelüm kendüye **miʿmārlıġı**

minber [1] kürsü ‖ cami

G181/3 Müdām içen münāfıḳdur dimiş **minberde** bir vāʿiẓ / Ne çāre hey müselmānlar münafıḳlıḳ zamānıdur

minḳār [1] gaga

K1/25 **Minḳārına** dilerse alur çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir ṭuʿmedür cihān

minnet [8]

1. iyilik, lutuf

G365/4 Sāḳī-i devr **minnet** ile ṣunsa içmezin / Āb-ı ḥayātı cām-ı zer-i āfitābdan

G383/1 Dil çeker ol tār-ı mūy-ı ʿanberīnüñ minnetin / İstemez ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ **minnetin**

G383/3 Dostum her seng-dil bilmez dehānuñ ḳıymetin / Cāna baṣ ol ḫātem-i gevher-nigīnüñ **minnetin**

2. naz

G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ nāfeden / Dil götürmez ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ **minnetin**

3. ihtiyaç

G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān ṣaġ olsun / Ġayra **minnet** ḳomadı himmet-i bī-hem-tāsı

4. gerek

G1/1 Ḫurşīd-i ruḫuñ kendüyi kim göstere cānā / **Minnet mi** ḳalur mihr-i żiyā-güstere cānā

5. eziyet

G56/2 Tūtiyānuñ **minnetin** keḥḥāl ḳahrın çekmeden / Ḫāk-i pāyüñ dīde-i ḫūn-bāre ġāyet ḫoş gelür

6. ağırlık, yük

G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i aġyāra ḳondurmış ṣabā / Yükledük ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ **minnetin**

minnet Allāha! [2] şükür Allah'a!

M2/IV/8 **Minnet Allāha** kemāl-i kerem-i Rabbānī / Eyledi iki cihān devletini erzānī

Kt1/7 Gerçi kāmillere ʿālemde nihāyet yoḳdur / **Minnet Allāha** seni cümleden itmiş ekmel

minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa! [1] şükür Allah'a!

K9/1 **Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa** dem-ā-dem hezār bār / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı cihān buldı nev-bahār

minnet Ḫudāya! [4] şükür Allah'a!

M1/VI/8 **Minnet Ḫudāya** iki cihānda ḳılup saʿīd / Nām-ı şerīfüñ eyledi hem ġāzī hem şehīd

G192/6 **Minnet Ḫudāya** devlet-i dünyā fenā bulur / Bāḳī ḳalur ṣaḥīfe-i ʿālemde adumuz

G403/9 **Minnet Ḫudāya** baḫt müsāʿid sitāre yār / İḳbāl-i Ḫān Murād-ı saʿādet-nedīm ile

G459/5 Ferāmūş it ġam-ı ferdāyı Bāḳī / Bu gün ṣıḥḥatteyüz **minnet Ḫudāya**

minnet çekmek [9] eziyet çekmek, altında ezilmek?

G79/1 Kūyūñ ġubārı **minnetin** ehl-i naẓar **çeker** / Küḥl-i cilā żarūretini bī-baṣar çeker

G97/5 Bāḳī **çeker mi** bāde-i engūr **minnetin** / Her kim ki mest-i cürʿa-i cām-ı Elest olur

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel **çekme** sancaḳ **minnetin** / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ

G241/3 Bezm-i ġamuñda ṣanma ḳabaḳ **minnetin çekem** / Eşküm şarāb u dīdelerümdür baña ḳabaḳ

G383/1 Dil **çeker** ol tār-ı mūy-ı ʿanberīnüñ **minnetin** / İstemez ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin

G383/4 Ḫançer-i elmās-ı ġamzeñ var iken ḫūnī gözüñ / **Çekmesün** ʿālemde tīġ-i āhenīnüñ **minnetin**

G383/6 Cām-ı laʿlüñ cürʿasın luṭf eyle dürdī-keşlere / **Çekmesün** erbāb-ı himmet her denīnüñ **minnetin**

G266/5 Añlamaz dehr-i denī merdüm-i dānā ḳadrin / Bāḳıyā **minnetini çekmeyelüm** her gūluñ

G383/7 Silk-i gevher maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı ter yiter / Bāḳıyā **çekmez** göñül dürr-i s̱emīnüñ **minnetin**

minnet eylemek [1] minnet etmek, boyun eğmek

K23/31 Gerdūn-ı dūna eylemez ol ʿarż-ı iḥtiyāc / Ṭapuñ ṭururken **eyleye mi minnet-i** liʾām

minnet(ler) itmek [2] yalvarıp yakarmak

G490/5 Derdine dil zaḫmınuñ luṭf eyle dermān ol didüm / Şol ḳadar **minnetler itdüm** yāre dermān olmadı

G423/1 Elüm irmez nʾideyin āh o boyı şimşāde / **İdeyin minneti** yirden göke dek feryāde

minşār [1] bıçkı, testere

G539/4 Ṭurra-i müşgīnüñe olmazsa rūzī dest-res / Şāne-veş **minşār-ı** miḥnet çāk çāk eyler beni

mīr-i mīrān [1] beylerbeyi (ʻşāh-ı şāhānʼ paralelliğinde); bkz. PAKALIN, C. II, s. 545.

K7/27 Ḫusrevā sen ser-veri ol şāh-ı şāhān eyleyen / Ben ḳuluñ erbāb-ı ṭabʿa **mīr-i mīrān** eyledi

mīrās̱a girmek [2]

M2/I/3 Felegüñ ḳaṣr-ı dil-āvīzine meftūn olma / Nice **mīrās̱a girüpdür** bu sarāy-ı fānī

G136/3 Çarḫuñ ey dil umma bu şırça sarāyından s̱ebāt / Kim nice **mīrās̱a girmiş** ḫāne-i vīrānedür

mirʾāt [16] ayna

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā **mirʾāta** ʿaks-i pertev-i ḫāver düşer

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe degin çaḳ bu ḳadar / Bī-vefālıḳ yüzini göstere **mirʾāt-ı** zamān

M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı **mirʾāt-ı** cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem

G98/4 Seng-i cefā-yı dehr ile **mirʾāt-ı** dil degül / Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender şikest olur

G208/2 Piyāle ʿaksi **mirʾāt-ı** felekde āfitāb olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā **meclis**

G261/2 Ḳanı bir cām-ı muṣaffā gibi ṣāfī-meşreb / Ṣafḥa-i sīnesi **mirʾāt-ı** mücellādan yig

G349/3 Nedür cāna **mirʾāt-ı** ḥüsn-i ezel / Güzel fehm ider ṣāḥib-idrāk olan

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ **mirʾāt-ı** ḳalbüñ ṣāf ṭut / Ḫāṭıra endīşe-i cennet cehennem gelmesün

M3/II/1 Ṭabʿı **mirʾāt-i** cemāl-i cān-fezā-yı salṭanat / Sīnesi āyīne-i ʿālem-nümā-yı salṭanat

G111/4 Esdürmeyeydi ṣarṣar-ı āhum cefā-yı yār / **Mirʾāt-ı** ḥüsni olmaz idi böyle pür-ġubār

G122/1 **Mirʾāt-ı** gülde ḥüsn-i dil-efrūz-ı yāri gör / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate āyīne-dārı gör

G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / **Mirʾāt-ı** ḥüsn-i yāre naẓar ḳıl ṣafāyı gör

G218/4 Görmez cihānı gözlerümüz yāri görmese / **Mirʾāt-ı** ḥüsni var ise ʿālem-nümā imiş

M1/VII/1 Bāḳī cemāl-i Pādişeh-i dil-peẕīri gör / **Mirʾāt-i** ṣunʿ-ı Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri gör

G15/4 Gözüme ʿālem görinmez görmesem ruḫsāruñı / ʿĀrıżuñ **mirʾātıdur** āyīne-i ʿālem-nümā

G145/4 ʿĀrıżuñ **mirʾātına** āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum āyīneye baḳ görmek isterseñ naẓīr

mirʾāt-ı İskender [2] İskender'in aynası; bkz. ʻāyīne-i İskenderʼ md.

G24/2 Nice cām-ı Cem nice **mirʾāt-ı İskender** dilā / Dest-i miḥnetden cefā ṭaşıyla bulmışdur şikest

G147/4 Semendüñ naʿli **mirʾāt-ı Sikender** / Seg-i kūyuñ sifāli cām-ı Cemdür

mirʾātü'ṣ-ṣafā [1] safa aynası ‖ Bakî'nin gazeline verilen ad

G15/6 Ruḫlaruñ vaṣfında Bāḳī bir ġazel naẓm itdi kim / Ehl-i diller ḳodılar adını **mirʾātü'ṣ-ṣafā**

mīr [3] padişah

G523/1 Şarāb-ı bezm-i ġam ẕevḳın ne **mīr** ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden süʾāl eyleñ faḳīr itdi

K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / Var ise dehrüñ fenāsın añdı **mīr-i** ʿāşıḳān

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi intiḳāl / **Mīr-i** cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

mīr-i ʿaşḳ [3] aşk padişahı

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı **mīr-i ʿaşḳ**

G236/3 Ḫusrevāne penc-nevbet çaldı heft-iḳlīmde / Nüh ḳıbābın yanḳulandurdı sipihrüñ **mīr-i ʿaşḳ**

G457/1 Sancaġın dikmezden evvel māh çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi **mīr-i ʿaşḳuñ** nāmına

mīr-i livā **[1]** sancak beyi; bkz. PAKALIN, C. II, s. 545.

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep **mīr-i livā** belki şeh-i kişver bile

mīr-i meclis **[2]** meclisi yönlendiren kişi

K25/19 Füṣeḥā vü büleġā bezmine **mīr-i meclis** / ʿUlemā vü fużalā zümresine şāh-süvār

G84/6 Bir bezme **mīr-i meclis** olupdur göñül k'aña / Baḥr-i muḥīṭ cürʿa vü gerdūn piyāledür

Mīr Ḫaydar **[1]** İran şahı

K6/16 Şād-mān olsun ʿAcemler gözleri aydın yine / **Mīr Ḫaydar** nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i Īrān gelür

Mirrīḫ **[2]** Merih/Mars; bu gezegene 'cellâd-ı felek' de denir. Bir elinde kılıç, diğer elinde kesik baş tutar. Minyatürlerde aslan üzerinde kılıç çekmiş biçimde resimlenmektedir; bkz. AND 1998, s. 343.

G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı **Mirrīḫ-i** çarḫ / Rūy-ı yāre öykünür diyü mehe ḫançer çeker

G32/2 Felek-i ʿişrete bir aḫter-i ferḫunde iken / Yine **Mirrīḫ-ṣıfat** ṭurma döker ḳanı ḳadeḥ

mis **[1]** bakır

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i **mis** / Ġıll u ġışdan ṣāf u pāk altun ider iksīr-i ʿaşḳ

miṡāl **[13]**

1. hocanın yeni hat talebesine örnek almasını istediği harf

G451/3 Biñ meşk iderse ṣafḥa-i çarḫ üzre māh-ı nev / Ebrū-yı yāre öykünebilmez **miṡālde**

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ rāsına beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān bunca yıllardur **miṡālin** ḳaralar

2. gibi

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ **miṡāl-i** hilāl

K14/27 **Miṡāl-i** ḥalḳa-i zülf-i girih-gīr-i ḫam-ender-ḫam / Biri birine ḳoydı tīġ-i ḳahruñ kāfir-istānı

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i ṭāliʿ-i eyyām / **Miṡāl-i** çihre-i baḫt-ı edīb-i ferruḫ-fāl

G100/4 Mevzūn ḳaddi şiʿr-i bülendüm **miṡālidür** / Nāzük miyānı anda bir ince ḫayāldür

3. benzer

G7/4 Görmez **miṡāl-i** ḳāmetüñi çeşm-i rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki görenler naẓīr aña

G135/3 **Miṡāl-i** ḫūn-ı ḳurbāndur şaḳā'iḳ ṣaḥn-ı gül-şende / Cihān pür-şūr u ġavġā şöyle beñzer ʿīd-i eḍḥādur

K4/6 **Miṡāl-i** ḫurde-i pīrūze ḫaṭṭı / Mücellā ṣafḥası bir levḥ-i sīmīn

3.1. benzer ‖ ferman

G52/3 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāruñ üzre zülf-i pür-çīnüñ / **Miṡālin** görmemişdür kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur

4. ferman

G124/1 Ḥalḳa ḥalḳa zülf kim ol ḫaṭṭ u ḫāl üstindedür / Şekl-i ṭuġrādur **miṡāl-i** bī-miṡāl üstindedür

K20/24 **Miṡāl-i** cūdına ʿunvān yazar debīr-i felek / Mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl

G250/5 **Miṡāl-i** ḥüsnüñe ṭāvūs ḳuyruġı çekeli / Cihānı ḥükmüñe rām itdi ser-be-ser zülfüñ

misk **[4]** bkz. 'nāfe-i misk' md.

G129/2 Var ey Ḫutende ḫāli gibi **misk** olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı gör

G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat **misk** odur ʿālemde ʿanber bu

G249/3 Göricek sīn-i **miske** beñzetdüm / Şāne-i zülf-i ʿanber-efşānuñ

G427/3 İnṣāf budur kim çıḳarup **misk-i** ġazāli / İzüñ tozını ṭolduralar nāfe-i Çīne

misk ü ʿanber **[1]** misk ve amber

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı **misk ü ʿanberdür** / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür

miskī ḥarīr [1] misk kokulu ipek kağıt

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına **miskī ḥarīr**

miskīn [11] âciz, zavallı ‖ âşık ‖ saç bağlamında misk kokulu; bkz. "āşıḳ-ı miskīn' md.

K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i **miskīn** ʿaceb kendin perīşān eyledi

K26/24 Dil-i āşüfte-ṣıfat cevr ile pā-māl itme / Hindū-yı ḥalḳa-be-gūşuñdur o zülf-i **miskīn**

G254/5 Sīne bir eglenceden ḫālī gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen ḳādir degülsin bārī **miskīn** yara çek

Kt11/3 Yüri var bulduġuñ aġaca ḳaşınma **miskīn** / Sen anuñ'çün götüñi yırtar iseñ ol olmaz

Kt13/2 Oġlancuġı yestehliyicek ḳalḳar o **miskīn** / Kendüsi siler boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla

G100/1 Yıllar-durur yoluñda senüñ pāy-māldur / **Miskīn** zülfüñ ayaġa ṣalma vebāldur

G242/7 Bāḳī işigi ḫākine düşmiş niyāz ider / **Miskīn** fütāde ʿāşıḳ-ı bī-dil babaḳ babaḳ

G250/6 Yolında nāfe-ṣıfat ḳıldı terk-i ser Bāḳī / Teraḥḥum itmedi **miskīne** ḳıl ḳadar zülfüñ

G296/4 Kendü başında degül mi niçün ol meh bilmez / Dil-i **miskīne** ne bend eyledügin ol kākül

G143/2 Belā-yı bend-i zülfüñden ḫalāṣ it cān-ı **miskīni** / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister

G219/5 Bu gün Bāḳīye ol āfet viṣālin vaʿdeler ḳılmış / Yalanlar söylemiş **miskīni** gerçekden inandurmış

miskīnlik itmek [2] bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 221.

G20/2 Nāfe ḳıldı zülf-i müşgīnüñ görüp ser-ber-zemīn / Ayaġuñ ṭopraġına **miskīnlik itdi** müşg-i nāb

G398/7 Gelüp **miskīnlik itdi** ḫāl-i yāre / Ḫaṭādan nāfe-i müşgīn-i āhū

mis̱l [1] benzer, eş

K13/14 Gelmeye bir daḫı **mis̱li** dehre biñ saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek yanınca çār erkān eger

mismār [2] çivi

G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / Görinür sīnede yir yir ser-i **mismārdur** dāġum

G117/4 Bir iki **mismārına** var ise göz dikdüñ diyü / Başına ġammāzuñ erbāb-ı ẓarāfet ḳaḳdılar

mīve [10] meyve

G152/7 Bāḳī nihāl-i maʿrifetüñ **mīve-i** teri / ʿĀrif ḳatında bir ġazel-i āb-dārdur

G217/1 ʿĀrıżuñ firdevs-i aʿlā ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / Būse-i laʿlüñ alan ḫoş **mīve-i** zībā imiş

G290/2 Bāġ-ı ümīd içinde dilā mīve-i viṣāl / Bir **mīve-i** ġarībdür olur biter degül

G331/6 Āb-dār olsa n'ola **mīve-i** şiʿr-i Bāḳī / Urmadı kimse bu bāġ içre daḫı böyle ḳalem

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı şeftālū dilerse cān u dil / **Mīve-i** bī-vaḳt iderler ārzū bīmārlar

G332/4 Benem ol şāḫ-ı nihāl-i çemen-i miḥnet kim / **Mīve-i** maʿrifet ü fażl u hüner bükdi bilüm

G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / **Mīve-i** bāġ-ı ümīd-i vaṣl-ı cānān olmadı

K18/35 Bāġ-ı cūdında nihāl-i kereminden derilür / Luṭf-ı bī-minnetinüñ **mīvelerinden** her bār

G112/4 Nihāl-i cefā şāḫıdur ḳadd-i yār / Anuñ **mīvesi** şīve vü nāz olur

Mtl 1 Ḳaysı cennet **mīvesi** laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

mīve-i vaṣl [2] vuslat meyvesi; bkz. 'viṣāl mīvesi' md.

G107/4 **Mīve-i vaṣlına** bir ḳāmeti Ṭūbā güzelüñ / Zāhidā her kim irişdiyse yitişmiş erdür

G332/2 Yitişinceydi hemān derdine ben bīmāruñ / **Mīve-i vaṣlına** yāruñ n'ideyin irmez elüm

mīve-i viṣāl [1] vuslat meyvesi

G290/2 Bāġ-ı ümīd içinde dilā **mīve-i viṣāl** / Bir mīve-i ġarībdür olur biter degül

miyān [23]

1. bel

G113/6 Bilüñe yoḳ bedel velī ṣaçuñuñ / Girihin çözseñ ol **miyāne** deger

Kt6/2 Tīrüñe ey sīm-ten olsun nişān āşüfte-dil / Ḫoş yaraşur ol **miyāne** ḫançer-i zerrīn-ġılāf

G100/4 Mevzūn ḳaddi şiʿr-i bülendüm mis̱ālidür / Nāzük **miyānı** anda bir ince ḫayāldür

G451/2 Mużmer ḫayāl-i laʿl-i lebüñ her laṭīfede / Müdġam **miyān-ı** bī-bedelüñ her ḫayālde

G231/3 Kemerüm gibi **miyānını** kenār ide diyü / Ḳorḳaram vaʿde-i vaṣlına nigār ide ḫılāf

G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı **miyānuñ** kemer gibi / Cānā niteki ḫançer-i hicrān aradadur

G246/4 Didüm var mı dehānuñla **miyānuñ** / Didi kim söyleme ortada var yoḳ

G278/5 Ḫançer-ṣıfat iẓhār-ı ṣafā eyledi dilden / Nāzüklik ile göñlümüz almaġa **miyānuñ**

G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar vaṣf-ı **miyānuñ** ḳılmaġa / Bulmadum aña münāsib hīç bir nāzük ḫayāl

G6/4 **Miyānuñ** rişte-i cān mı gümiş āyīne mi sīneñ / Bünāgūşuñla mengūşuñ gül ile jāledür gūyā

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pāküñ bir içim ṣudur / **Miyānuñ** ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur

2. arasında, içinde

K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan **miyān-ı** encümde / Ṭaḳıldı gerden-i gerdūna ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl

G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i māh-ı ʿālem-ārādur **miyān-ı** ābda

K5/23 Felek ġırbāl ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / **Miyān-ı** hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı

G279/2 **Miyān-ı** āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / Baturdı rūzgār āyīn-i ʾīşın bezm-i rindānuñ

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile mūy-ı **miyānına** naẓar / Cümleten bī-bedel ü sāʿid ü bāzū da güzel

G155/2 ʿAdūñuñ tīġ-i kāfir gibi lerzān itdi endāmın / **Miyānına** ṭaḳındı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān ḫançer

G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma **miyānında** ṭuran ḫançerdür

G448/1 Gümişden pāleheng ol naḫl-i bālānuñ **miyānında** / Görinür māh-ı tābāndur nihāl-i serv yanında

3. ortası

G135/2 Nihāl-i nārven ṣaḥn-ı çemende ṣalınur gūyā / **Miyān-ı** ʿīd-gehde bir nigār-ı serv-i bālādur

G444/4 Bihişt şevḳına şādīliġ eyleyüp vāʿiẓ / **Miyān-ı** meclise atıldı yek muʿallaḳda

G468/3 **Miyān-ı** baḥr-i istiġnādan āḫır / Gelürsin rūzgār ile kenāre

G448/4 Düşer fülk-i dil-i ehl-i maḥabbet aña ḳurtılmaz / Cemāli baḥrinüñ gird-āba dönmişdür **miyānında**

miyān u leb [1] bel ve dudak (‘ḳīl/kıl ü ḳāl’ paralelliğinde)

G207/4 Vaṣf ideli **miyān u lebin** ol perī-veşüñ / Nāzük ḫayāl ile añılur ḳīl ü ḳālümüz

miyān baġlamak [1] meyanını bestelemek ‖ hazırlanmak; bu yorumlar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 414-415.

K1/29 Ruḫsāruñ üzre ṭurralar olmış girih girih / Gūyā Ḥicāza **baġladılar** Şāmiyān **miyān**

miʿyār [1] altın, gümüş gibi madenlerin istenilen değerde olup olmdaığını ölçen alet

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse nʾola nā-dānı felek / Dāʾimā nāḳışı aʿlāya çıḳarur **miʿyār**

mīzāb [2] oluk

G507/1 Aġlayup iñlemeden derd ile dolāb gibi / Oldı çihremde yaşum yolları **mīzāb** gibi

K17/5 Dolāb ḳurdı ḳavs-i ḳuzaḫ bāġ-ı ʿāleme / **Mīz-āb** gibi her yañadan aḳdı cūy-bār

mizāc [2]

G31/1 Göstermeseydi bādesini sāġar-ı zücāc / Ẕevḳ itmez idi bezm-i ṣafādan göñül **mizāc**

G405/3 Esrāruñı keşf eyleme taḥṣīl-i **mizāc** it / Nūş eyle mey-i nābı ḥakīmāne ṭuyurma

mīzān [2] terazi

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh **mīzān** aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer çeker

G22/6 Bāḳıyā fennüñde ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / Ḥamdüli'llāh ṭabʿ mevzūn ʿaḳl **mīzānı** dürüst

mīzān-ı ʿīd [1]

G39/3 Ayaġuñ tozıyla vezn itmez birin ehl-i naẓar / Ṭopṭolu Yūsuf-liḳālarla bu gün **mīzān-ı ʿīd**

mīzāne girmek [2] tartılmak (Hz. Yusuf'ın tüccarlara tartılarak satılması

G410/5 ʿĪd yaḳlaşdı ṣalıncaġa binüp ṣalına mı / Yine ol Yūsuf-ı s̱ānī **gire** mi **mīzāne**

G308/2 Geldi ẓuhūra çāh-ı ʿademden çıḳup yine / **Mīzāne girdi** Yūsuf-ı Kenʿān-mis̱āl gül

mollā [1]

G429/3 Ḳan içmek ola bāde-i gül-gūn içilmeye / **Mollā-yı** ʿaṣr böyle mi görmiş kitābda

mū [2] saç

G295/1 Ebr-i bahār-ı ʿişvedür ebrū degüldür ol / Bārān-ı ḥüsn riştesidür **mū** degüldür ol

G491/1 ʿAḳlumı ġamze-i cādūları meftūn itdi / Göñlümi silsile-i **mūları** mecnūn itdi

muʿabbir [1] rüya tabircisi

G177/5 Görse seyrinde seni bir gice nā-geh Bāḳī / Hep **muʿabbirler** anı vuṣlata tāʿbīr ideler

muʿādil [1] eş, denk

G407/1 Āferīn ol rūzgāruñ Ḥayder-i Kerrārına / Ẕü'l-feḳār olmaz **muʿādil** tīġ-i cevher-dārına

muʿādil ṭutmak [1] eş değer tutmak

K2/28 Saña Kisrīyi ʿadāletde **muʿādil ṭutsam** / Fażladur sende olan devlet-i dīn ü īmān

muʿallā [3] yüksek, yüce

K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ḳaṣr-ı **muʿallā** kim / Aña miʿmār ola tedbīr-i ṣāḥib-reʾy-i mülk-ārā

G153/4 Ṭāḳ-ı felekde hāle degüldür o meh-veşüñ / Mihr-i ruḫına çarḫ-ı **muʿallā** ḳulaḳ çeker

K2/57 Emr-i ʿālī yine dergāh-ı **muʿallāñuñdur** / Hele biz eyleyelüm vāḳiʿ-i aḥvāli beyān

muʿallā bār-gāh [2] ulu bir mekân ‖ padişah sarayı

G256/4 Gün gibi rifʿatde olmaḳ isteyen gerdūn-ṣıfat / Bir **muʿallā bār-gāha** intisāb itmek gerek

G417/9 **Muʿallā bār-gāhuñda** güneş bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek bir dāne pīrūze

muʿallaḳ [1] askıda; bkz. 'yidi muʿallaḳ', 'yek muʿallaḳ' md.

G162/6 Şu ḳadar var ki iḳtiżā-yı ḳażā / Gāh mübrem gehī **muʿallaḳdur**

muʿallim-ḫāne [1] okul

G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / **Muʿallim-ḫāne-i** ʿaşḳuñ daḫı ṭıfl-ı nev-āmūzı

muʿanber [5] amber kokulu

K3/17 Buḫār-ı baḫūrıyla ʿālem dimāġın / Ḳılupdur muʿaṭṭar o kilk-i **muʿanber**

K19/45 Dehen-i teng-i dil-āvīzüñe beñzer bulsa / Ḫāl-i müşgīn ile ger ḫaṭṭ-ı **muʿanber** ḫātem

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı **muʿanber** sünbül

K24/32 Var ise ṭurralaruñ bāġ-ı cinān sünbülidür / Ḳopmadı bāġdan ol resme **muʿanber** sünbül

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb sükkerī şerbet / **Muʿanber** şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

muʿanber ṣaç [1] anber kokulu saç

K3/4 Egerçi ser-āmed geçer şāḫ-ı sünbül / **Muʿanber ṣaçuñıla** ḳaçan ola hem-ser

muʿanber zülf [1] anber kokulu saç; bkz. 'zülf-i muʿanber' md.

G50/3 Düşüp ol ḳadd-i bālādan döşenmiş ḫāk-i rāh üzre / **Muʿanber zülfi** gūyā sāye-i serv ü ṣanavberdür

muʿāraża ḳılmamak [1] karşı koymak, karşı çıkmak

G25/4 Bülbül nevā-yı nāleme **ḳılmaz muʿāraża** / Zīrā götürmez ey yüzi gül her maḳām baḥs̱

muʿārıż görmek [1] muhalif görmek

K5/24 Aña her gūşeden bir ṭaʿne ṭaşın ḳondururlardı / Nigīnüñle **muʿārıż görseler** mühr-i Süleymānı

muʿaṭṭar [3] hoş kokulu

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle **muʿaṭṭar** meşām-ı şām

G402/2 **Muʿaṭṭar** zülf ü ḫālüñ seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde ʿanber bu

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb sükkerī şerbet / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā **muʿaṭṭarsın**

muʿaṭṭar eylemek/itmek [4] kokulandırmak, güzel kokuya bürümek

K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla güẕār eylemese bāġa nesīm / **İdemez** ḫalḳ dimāġını **muʿaṭṭar** sünbül

G170/4 Didüm müşgīn ṣaçuñ mıdur **muʿaṭṭar iden** āfāḳı / Perīşān eyleyüp kāküllerini didi kim budur

Kt3/2 Geh nāfe gibi **eyle** der ü deşti **muʿaṭṭar** / Geh ġonca gibi gül-şene gel zīnet-i bāġ ol

K15/5 İrişdi ḫākden būy-ı baḫūr-ı Meryem eflāke / **Muʿaṭṭar eyledi** göklerde dāmān-ı Mesīḥāyı

muʿaṭṭar ḳılmak [6] kokulandırmak, güzel kokuya bürümek

K3/17 Buḫār-ı baḫūrıyla ʿālem dimāġın / **Ḳılupdur muʿaṭṭar** o kilk-i muʿanber

G18/6 Dehri enfāsuñ **muʿaṭṭar ḳıldı** ey Bāḳī yine / Ṭīb-i ḫāṭır virdi beñzer ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb

G117/5 Bāḳıyā **ḳılsun muʿaṭṭar** bezm-i āfāḳı nesīm / Pādişāhuñ micmer-i ʿadlinde ṣandal yaḳdılar

G184/1 Ehl-i diller şiken-i zülfüñe şebbū didiler / ʿĀlemi **ḳıldı muʿaṭṭar** nice şeb bu didiler

G487/5 Ḫālüñ ḫaberleriyle **muʿaṭṭar ḳılur** nesīm / Deşt-i Ḫutende nāfe-i misküñ dimāġını

G530/1 **Muʿaṭṭar ḳıldı** āfāḳı nesīm-i bād-ı nev-rūzī / Fürūzān oldı ḫurşīdüñ çerāġ-ı ʿālem-efrūzı

muʿaṭṭar olmak [1] güzel koluyla kaplanmak

G416/1 İrdi bahār müjde-i vaṣl-ı nigār ile / ʿĀlem **muʿaṭṭar oldı** nesīm-i bahār ile

muʿayyen [2] meşhur, bilinen

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin be ṣofī ben mi vażʿ itdüm / **Muʿayyen** ḳıṣṣadur sevmek sevilmek mā-teḳaddemden

muʿayyen olmak [1] belli olmak

K20/44 Duʿāya başla dırāz itme ḳıṣṣayı Bāḳī / Ki fehm olındı muḥaṣṣal **muʿayyen oldı** meʾāl

muʿazzez [1] saygıdeğer ‖ değerli, kıymetli

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i ḥürmet-i kūyın maḳām idin / Erkān-ı Kaʿbe gibi **muʿazzez** mükerrem ol

mūcib-i ḳabūl olmak [1] kabulüne vesile olmak

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña **ola mūcib-i ḳabūl** / Sūz-ı derūn u derd-i dil ü çeşm-i eşk-bār

mūcib-i beşāret olmak [1] müjdeye vesile olmak, müjde gibi anlaşılmak

G93/9 Dostdan yek işāret ey Bāḳī / Cāna ṣad **mūcib-i beşāret olur**

muʿciz [1] herkesi acze düşüren

G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī naẓīr olmaz bu **muʿciz** naẓmuña / Şiʿre āġāz itseler şimden girü seḥḥārlar

muʿcizāt-ı Mesīḥā [1] İsa’nın mucizeleri

Mtl 6 Būseyle mürde dilleri iḥyāya başladuñ / İḥyā-yı **muʿcizāt-ı** Mesīḥāya başladuñ

muʿcize [1]

G131/2 Göricek **muʿcize-i** naḳşını ṣūret-ger-i Çīn / Götürüp ḫāme-ṣıfat barmaġın īmān getürür

muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā [1] Hazreti İsa’nın mucizesi (ölüleri diriltme bağlamında)

G384/2 Leb-i cān-baḫşı ile mürdeler iḥyā itsün / Nicʾolur **muʿcize-i** Ḥażret-i ʿĪsā göresin

mū [3] tüy, kıl

G313/4 Ṣaḫn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede **mūdan** es̱er yoḳ daḫı pehlū da güzel

Mtl 19 N’ola **mūdan** es̱er olmasa hīç ol serv-ḳāmetde / Şeb olmaz hep ser-ā-ser rūz olur dirler ḳıyāmetde

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir **mūdur**

mufaṣṣal [1] uzun uzadıya

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʿiẓ / **Mufaṣṣal** ḳıṣṣa başlarsın ġarīb efsāne söylersin

muġān [1] meyhaneci; bkz. ‘der-i muġān’, ‘pīr-i muġān’ md.

G357/3 Yād-ı lebüñile cām-ı mey-i laʿl-fām içün / Kūy-ı **muġānı** geşt iderin ḫāne ḫāne ben

muġannī [1] hanende

G449/5 Sözüm diñle **muġannī** naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut ḳavl-i üstāde

muġaylān [1] deve dikeni; bkz. ‘ḫār-ı muġaylān’ md.

G316/5 **Muġaylān-ı** belā ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

muġber olmak [1] gücenmek, kırılmak

G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin būs itdi **muġber olduñ** ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin tozı

muḥaḳḳaḳ [1] şüphesiz, mutlaka ‖ altı hat çeşitinden (aklâm-ı sitte) biri

G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāra ol ḫaṭṭ-ı cemālüñle / **Muḥaḳḳaḳ** ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış āyet-i Nūrı

muḥāl [2] imkânsız

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen şehüñ vaṣlın n’ola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse umar cāndur ṭutalum kim **muḥāl** olmış

G387/6 Bir ḫᵛāb-ı ġaflet içre ḫayāl-i **muḥālde** / Geçdi nesīm-i ṣubḥ gibi ʿömr-i nāzenīn

muḫammer olmak [1] yoğrulmak

K24/9 Beden-i pāki neden böyle olurdı ḫoş-bū / **Olmasa** müşg ü gül-āb ile **muḫammer** sünbül

muḥannā [1] kınalı

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i **muḥannā** pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan

muḥāsebe ḳılmak [1] saymak

K16/4 Derdüm ḥisāba gelmedi **ḳıldum muḥāsebe** / Göz yaşı dāne dāne dökildi raḳam gibi

muḥaṣṣal [4] hasılı, sözün kısası, sonunda

K20/44 Duʿāya başla dırāz itme ḳıṣṣayı Bāḳī / Ki fehm olındı **muḥaṣṣal** muʿayyen oldı meʾāl

G39/7 Āşıḳa iḥsān ise maḳṣūd elüñde dostum / Dest-būsuñdur **muḥaṣṣal** Bāḳīye iḥsān-ı ʿīd

K14/12 ʿAdūyı dil-figār itdi peleng-āsā şikār itdi / **Muḥaṣṣal** āşikār itdi neberd-i Şīr-i Yezdānı

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde luṭfuñ tāze cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin **muḥaṣṣal** eyledüñ iḥyā

muḥibb [2] dost

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil **muḥibb-i** bī-riyādan yig

G291/5 Ṣāḥib-cemālüñ ehl-i kemālüñ **muḥibbiyüz** / Bāḳī ḳul eyledi bizi ol ḥüsn-i ber-kemāl

muḥīṭ [2] bkz. ‘baḥr-i muḥīṭ’ md.

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile **muḥīṭ** / Ḥilmi yanında kūha neden nisbet-i veḳār

G280/7 Ezmānı tā **muḥīṭ** ola elṭāf-ı Ẕiʾl-celāl / Bāḳī hemīşe ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ

muḥkem [3]

1. iyice, adamakıllı

M7/IV/1 Egerçi tīġ-i bī-dādı derūnum ṭoġradı **muḥkem**

2. sağlam, dayanıklı

G117/2 Keştī-i ṣahbā keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı / Ṭutdılar ḳanlu gibi **muḥkem** resenler ṭaḳdılar

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi **muḥkem** ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne ḳatlanmaz

muḥkem ḳılmak [1] sağlam atmak

G546/7 Esās-ı mülki **muḥkem ḳıl** ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

muḫliṣ [1] samimi, açık yürekli kimse

G220/1 ʿAvām oḳur seni tesḫīr içün hemīşe ḫavāṣ / Bu **muḫliṣüñ** işi dāʾim maḥabbet ü iḫlāṣ

muḥtāc [4]

K10/12 Āsitānı ḫākine **muḥtāc** muṭlaḳ ḫās u ʿām / Yaluñuz ḳullar degül taḫtında sulṭānlar bile

G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña **muḥtāc** tenhā dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı nev-bahār / **Muḥtāc** dest-i himmetine ḫᵛāce-i ḫazān

G519/5 ʿAṭā ḳıl Bāḳīye luṭfuñ İlāhī / Saña **muḥtāc** eger yoḫsul eger bay

muḥtāc olmak [4] ihtiyaç duymak

K13/13 Biz gedā mihmāniyüz lāyıḳ görürse ḥükm anuñ / İşiginde nāne **muḥtāc olduġın** mihmān eger

G285/5 Muntaẓır olsa nʾola nergis ġubār-ı kūyına / Tūtiyāya Bāḳıyā **muḥtāc olur** çeşm-i ʿalīl

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan nā-merde **muḥtāc olmadan**

G394/5 Pīre-zāl-i dehre Bāḳī kimse **muḥtāc olmasun** / Ṣaḳlasun Ḥaḳ ḳulların nā-merde **muḥtāc olmadan**

muḫtāl [1] hilekâr

K20/32 Kemend-i ʿacz ile olmazdı dest ü pā beste / Bu bendi geçmese baña zamāne-i **muḫtāl**

muḫtār-ı ulü'l-ārā [1] rey sahibi seçkin

M9/III/3 Dem-i fürḳat degüldür ḳavl-i **muḫtār-ı ulü'l-ārā**

muḫtel [1] karışık, bozuk

G53/4 Lāle çemende başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı ḫāl-i yār ile **muḫtel** dimāġı var

muḥterem [1] saygıdeğer

K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i ḥürmet-i kūyuñda **muḥterem** / Vaṣluñ ḥarām ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi

muʿīn olmak [1] destek olmak, yardım etmek

G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ naẓm içre Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ **muʿīn olmışdur** iḥsānuñ ẓahīr

muʿizz [1] haysiyetli ve itibarlı kılan

G135/7 Eger dünyā vü dīn emrinde nāfiʿ bir ʿamel dirseñ / Duʿā-yı devlet-i sulṭān **muʿizz-i** dīn ü dünyādur

muʿizz-i salṭanat [5] saltanatı yücelten, saltanata itibar veren

M3/I/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān **muʿizz-i salṭanat** Sulṭān Murād

M3/II/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān **muʿizz-i salṭanat** Sulṭān Murād

M3/III/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān **muʿizz-i salṭanat** Sulṭān Murād

M3/IV/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān **muʿizz-i salṭanat** Sulṭān Murād

M3/V/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān **muʿizz-i salṭanat** Sulṭān Murād

Muʿizzü'd-devle [1] makamını yücelten ‖ talihi mübarek

K4/2 Şeh-i ʿādil Süleymān Ḫān-ı Ġāzī / **Muʿizzü'd-devle** sulṭānü's-selāṭīn

muḳābil olmak [1] karşı karşıya kalmak

G463/1 Ol perī-rū güzelüñ **oldı muḳābil** yüzine / Yine āyīnenüñ ey dil görinür var gözine

muḳaddem [1] önce, evvelâ

G487/8 Mestāne ṣoydı o mehi Bāḳī geçen gice / Nāzüklik ile çözdi **muḳaddem** ḳuşaġını

muḳārin olmak [1] yakın olmak, yanında olmak

G547/5 Ġubār-ı der-geh-i şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna **muḳārin olmaġ** ister seyr idüñ mūrı

muḳarrer [1] şüphesiz, muhakkak

G398/2 Görüp zülfüñ ʿiẕāruñ üzre bildüm / **Muḳarrer** batmaz imiş ṣuya cādū

muḳayyed [1] bağlı olma, gönül verme

G406/2 Cihānuñ fenāsın bilen rind-i ʿārif / **Muḳayyed** gerekmez bahār u ḫazāne

muḳayyed ḳılmak [1] bağlamak, salındırmak

G353/1 Ṣaçuñ zencīrine bend it dil-i āvāre eglensün / **Muḳayyed ḳıl** biraz ol zülf-i müşgīn-tāre eglensün

muḳayyed olmak [3] bağlanmak

G76/3 **Olsa** ḳahruñla **muḳayyed** luṭfıdur iḥsānıdur / Yār eger incinse de maḥż-ı keremden incinür

G418/3 Ḳılma ʿalāḳa ʿāleme rūḥ-ı mücerred ol / Yaʿnī **muḳayyed olma** ḳuyūd-ı cihāt ile

G366/6 **Muḳayyed olma** ey Bāḳī kemend-i keyd-i aʿdāya / ʿİnāyet Ḥażret-i Ḥaḳdan kerem Feyyāż-ı Muṭlaḳdan

muḳbil [1] bahtı açık, ikbal sahibi; bkz. ‘cihān-dār-ı muḳbil’, ‘şāh-ı muḳbil’ md.

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i **muḳbil** muḥibb-i bī-riyādan yig

muḳīm olmak [1] yerleşmek, mekân tutmak

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler çünkim **muḳīm-i** künc-i vīrān **ol**

muḳtedā-yı ʿulemā [1] âlimlerin rehberi

K2/41 **Muḳtedā-yı ʿulemā** Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / Maʿdin-i fażl u hüner menbaʿ-ı ʿilm ü ʿirfān

muḳteżā [2]

1. icap, gerek

G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü hengām-ı ʾīşdur / Virmek gerek ne ḥālet ise **muḳteżā-yı** bāġ

2. gibi olma, benzeme

G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin **muḳteżā-yı** şāha taḳlīdüñ

mūm [1] boyun eğmiş, râm; bkz. ‘yil mūmı’ md.

K19/57 **Mūmdur** mülk-i cihān saña duʿām ol ki hemān / ʿAn-ḳarīb eyleye Allāh müyesser ḫātem

mūm olmak [2] yumuşamak, erimek

K5/10 Elinde Ḥażret-i Dāvūduñ āhendür ki **mūm oldı** / Żiyā-baḫş olsa āfāḳa nʾola şemşīr-i bürrānı

G326/3 Şemşīr-i tāb-nāk u żiyā-baḫşı gūyiyā / Āhendür **oldı** Ḥażret-i Dāvūd elinde **mūm**

mūmlamak [1] mühürlemek (eritilmiş mum üstüne mühür basmak)

K19/25 Ser-verā **mūmlayup** ism-i şerīfüñ ṣaḳlar / Kāʾinātı ne ʿaceb ḳılsa musaḫḫar ḫātem

mūnis [2] dostu, yar

M2/V/8 Ġarḳa-i raḥmet ola rūḥ-ı revān-ı Sulṭān / Ḥūrīler **mūnis** ola gül-şen-i firdevs mekān

M4/III/1 Ṭāʿat-i Ḥaḳ **mūnis-i** bezm-i beḳādur ʿāḳıbet

muntaẓır [1] beklemek, gözlemek

G285/5 **Muntaẓır olsa** nʾola nergis ġubār-ı kūyına / Tūtiyāya Bāḳıyā muḥtāc olur çeşm-i ʿalīl

mūr [7] karınca

G91/4 Ḫaṭdan żarar ne ḥüsnine yāruñ ki **mūrdan** / Olmaz niẓām-ı mülk-i Süleymān ḫalel-peẕīr

G484/6 Añarlar devlet-i şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān yād olınduḳça bile meẕkūr olur **mūrı**

G547/5 Ġubār-ı der-geh-i şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ ister seyr idüñ **mūrı**

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı **mūr-ı** ġuṣṣa pāy-māl olsun

K12/7 **Mūr-ı** endīşe ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin getürür dāne çeker

G11/2 Leblerüñde ḫaṭṭuñ ey şīrīn-dehen / **Mūrlar** cüllāba düşmiş gūyiyā

K12/4 Yāre ser ḳılsa fidā **mūr-ṣıfat** cān-ı żaʿif / Pīş-keş pāy-ı melaḫdur ki Süleymāna çeker

mūr u melaḫ [1] karınca ve çekirge; bkz. 'pāy-ı melaḫ' md.

K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı livāsı ẓıllına ʿālem / Ziyāde leşger-i **mūr u melaḫdan** ādem oġlanı

murād [19]

1. maksat, meram, niyet

G38/1 Gerdūn-ı dūna ʿāḳil iseñ ḳılma iʿtimād / Dönsün piyāle devr-i Ḳamerden budur **murād**

G90/3 Ḳucmaḳ degül ġaraż seni dīdārdur **murād** / Deryā-yı iştiyāḳ begüm bī-kenārdur

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına düşmek **murād** ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

G477/5 Bāḳī ṣafā-yı Kaʿbe-i vuṣlat **murād** ise / Saʿy it hemīşe saʿy iden irdi menāzile

K21/31 Duʿā-yı devletine ḳıl ʿazīmet ey Bāḳī / **Murād** neydügi maʿlūm ẓāhir oldı meʾāl

G3/5 Şiʿr ü inşādan **murādı** ʿāşıḳ-ı bī-çārenüñ / ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür yāre Bāḳī veʾd-duʿā

G143/5 **Murādı** sīneye ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / Semend-i ṭabʿ-ı Bāḳī bir gümişden sīne-bend ister

G264/7 Kelām-ı ʿaşḳ ey Bāḳī ser-ā-ser sırr-ı vaḥdetdür / **Murādı** cümlenüñ birdür bütün dünyāyı söyletseñ

G150/2 Fetīli şuʿle virür tāze dāġlar yaḳdum / **Murādum** ol ki ide sīnede mekān ülker

G192/5 Meyden ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur ġaraż hemān / Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar **murādumuz**

2. istek, dilek, arzu

G36/1 Bulmaġ isterdi ʿaşḳ içinde **murād** / Yār-ı Şīrīn degül midür Ferhād

K23/30 Ser-rişte-i **murādı** nʾola elde bulsa ol / Ḥabl-i metīn-i ʿahdüñe ḳılmışdur iʿtiṣām

K3/33 Ümīdin revā eyle ʿömrin ziyāde / Mühimmin müheyyā **murādın** müyesser

M1/VIII/10 Dāʾim çerāġ-ı devlet ü baḫtın münevver it / İki cihānda göñli **murādın** müyesser it

K27/22 Cihānda sāġar-ı devlet **murāduñ** üzre devr itsün / Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser Ḥażret-i Mevlā

G82/4 Beni daʿvā-yı ḳatlüñden **murāduñ** baş u cān ise / Yoluña hey benüm ʿömrüm senüñle kim nizāʿ eyler

G65/6 **Murāduñ** Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i **maʿnādur**

G65/6 **Murāduñ** Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i **maʿnādur**

G230/4 Atduñ ḫadeng fażl u belāġat nişānına / Tīr-i **murāduña** ola her maḳṣaduñ hedef

Murād ibni Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī [1] Süleyman oğlu Selim oğlu Murad Han

G546/3 Şehenşāh-ı felek-mesned şeh ü şeh-zāde ced-ber-ced / **Murād ibni Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī**

murādāt [1] dilekler, istekler

K21/34 Cihān musaḫḫar-ı fermān ola **murādātuñ** / Müyesser eyleye dāʾim Müyessirüʾl-aʿmāl

murāḳıb [1] murakabe halinde; 'dervişlerin dizüstü oturup elller böğürlere yahut dize konarak gözler kapanmak üzere gönülden çıkarmaya çalışmak... ilahî feyiz beklemek' bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 223.

G198/5 Henūz ġonca **murāḳıb** derūn-ı perdede gül / Ümīd bu ki ide ʿan-ḳarīb keşf-i rümūz

muraḳḳaʿ [1] yamalı hırka; 'Eskiden sufiler , hırkaların helal maldan olmasını sağlamak için gerçekliğine inandıkları kişilerden kumaş alırlar, bunları birbirine dikerek kendilerine hırka yaparlarmış. Bu yüzden hırkalarına, yamalı anlamına 'murakka' denmiş,

sonradan bu söz derviş hırkası adı olmuştur.' TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 223; ayrıca bkz. 'başın muraḳḳaʿına çekmek' md.

G191/3 Cismümüz şekl-i **muraḳḳaʿdur** ser-ā-ser dāġdan / Şimdilik ʿālemde bir kühne ḳabāya **māl**iküz

muraṣṣaʿ naḫl [1] mücevherlerle süslenmiş nahıl; murassa nahıllar için bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 236-254; bkz. 'naḫl-i muraṣṣaʿ' md.

K18/17 Şīşe-i çarḫda gör bunca **muraṣṣaʿ naḫli** / Nice ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı Cebbār

muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā [1] mücevherlerle bezenmiş şarap kadehi

G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh elinde yā **muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā** mıdur

muraṣṣaʿ piyāle [1] mücevher işlemeli kadeh

G306/3 Bezminde sürdi lāle **muraṣṣaʿ piyālesin** / Oldı emīr-i meclis-i bāġ u bahār gül

muraṣṣaʿ cām [4] mücevher işlemeli kadeh

G318/8 Şāhā **muraṣṣaʿ cāmdur** sāḳī-i sīm-endāmdur / ʿĪş-i mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem

K27/5 **Muraṣṣaʿ cāmlarla** bir ʿaceb şāhāne meclisdür / Düşinde görmedi Cem böyle ʿişret-ḫāne-i zībā

G347/6 **Muraṣṣaʿ cāmdur** aġzuñ leb-ā-leb sükkerī şerbet / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

G412/5 Niṡār it bezmine Bāḳī bu dürr-i pāki seyr itsün / **Muraṣṣaʿ cāmı** ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār elde

muraṣṣaʿ ḳılıc [1] mücevher kabzalı kılıç

G346/8 Dür-i fażl ile **muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur** Bāḳī / Anı dūr itme benüm pādişehüm yanuñdan

muraṣṣaʿ ḫançer [1] mücevher kabzalı hançer

G376/3 Jāle düşmiş berg-i sūsendür **muraṣṣaʿ ḫançerüñ** / Berkdür ey seng-dil ammā demürden ṭaşdan

muraṣṣaʿ pāy-i taḫt [1] mücevher işlemeli taht

G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir şemse-i zerrīn / **Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda** felek bir dāne pīrūze

muraṣṣaʿ sāye-bān [1] değerli taşlarla süslü otağ/çadır

G419/5 **Muraṣṣaʿ sāye-bānından** dökildi ebr-i nīsānuñ / Dür ü yāḳūt-ı rummānī nihāl-i erġavān üzre

muraṣṣaʿ kemer [1] mücevherlerle bezenmiş kemer; bkz. KOÇU, s. 152. ('kemer' md.)

G155/6 Niṡār itdi ġazā yolına der-gāh-ı şehenşāha / **Muraṣṣaʿ bir kemer** gerdūn meh-i nev zer-nişān ḫançer

muravvaḳ [1] ?

G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī mey-i ṣāf-ı **muravvaḳdan** / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan

muṣaddaḳ [1] doğrulanmış, tasdik edilmiş

G162/2 Çoġ olur güft u gūy-ı bī-ḥāṣıl / Anı gūş eyle kim **muṣaddaḳdur**

muṣaffā [2] saf, duru, arı; bkz. 'cām-ı muṣaffā' md.

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / **Muṣaffā** ḫāṭırı ṣūret-pezīr-i rāz-ı pinhānī

G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden **muṣaffādur**

muṣaffā laʿl [1] parlak dudak; bkz. 'laʿl-i muṣaffā' md.

G271/2 **Muṣaffā laʿli** ol şūḫuñ ṣafāda cām-ı Cemden ḫoş / Mücellā sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan yig

musaḫḫar [2] boyun eğmiş, emrine âmâde

K3/10 O Şāh-ı felek-ḳadr kim der-gehine / Mülūk-i cihān bende ʿālem **musaḫḫar**

G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / **Musaḫḫar** cümle ʿālem ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ

musaḫḫar itmek [1] boyun eğdirmek, emri altına almak

K24/5 Yazdurup müşg ile boynına ḥamāʾil ṭaḳdı / Kendüye **itmek** içün ḫalḳı **musaḫḫar** sünbül

musaḫḫar ḳılmak [1] emri altına almak

K19/25 Ser-verā mūmlayup ism-i şerīfüñ ṣaḳlar / Kāʾinātı ne ʿaceb **ḳılsa musaḫḫar** ḫātem

musaḫḫar olmak [2] emri altına girmek, boyun eğmek

G357/6 Bāḳī **musaḫḫar oldı** baña kişver-i suḫan / Geçdüm serīr-i naẓma bu gün ḫusrevāne ben

K21/34 Cihān **musaḫḫar-ı** fermān **ola** murādātuñ / Müyesser eyleye dāʾim Müyessirüʾl-aʿmāl

Mūsā [3]

K24/12 Yine Firʿavn-ı şitā ceyşine **Mūsā-mānend** / Eyledi elde ʿaṣāsını bir ejder sünbül

K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür būy-ı baḫūr-ı Meryem / Açdı zanbaḳ Yed-i Beyżāyı kef-i **Mūsā-vār**

G74/4 Sīne pür-şuʿle-i şevḳ olsa dil-i **Mūsī-vār** / Nār ẓann eyledügüñ nūr-ı tecellī görinür

muṣavver [2]

1. suret bulmuş, biçime girmiş

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede rūḥ-ı **muṣavver** kendidür

2. suret, görüntü

K22/20 Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümā-yı ṭabʿına / Cümle-i dünyā vü mā-fīhā **muṣavverdür** ʿayān

muṣavver kitāb [1] resimli kitap

G14/3 Naḳş-ı ḥüsn-i ḫaṭuñla ṣafḥa-i dil / Bir **muṣavver kitābdur** gūyā

muṣavver olmak [1] suret verilmek, görünür olmak

K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını taṣvīr itdüm / **Olmadın** ṣafḥa-i gül-zāra **muṣavver** sünbül

muṣayḳal [1] parlatılmış, mücella

G327/3 ʿAlev-i āteş-i āhum degül eflāke çıḳan / Aḫter-i baḫtuma bir tīġ-i **muṣayḳal** çekdüm

muṣḥaf [3] Kur'an-ı Kerim

G242/1 Yazdı bahār āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül **muṣḥafından** oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ

G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ **muṣḥafından** bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı gül-şende bülbüller sebaḳ

G538/5 Cemālüñ **muṣḥafını** dil-berā gördükçe bu Bāḳī / Oḳur Veʾş-şems yüzüñe ḳaşuña sūre-i Nūnı

muṣḥafa elini urmak [1] Kur'an'a elini basmak, yemin etmek

G250/1 Göñüller alduğın inkār ider meger zülfüñ / **Elini muṣḥafa urmış** yemīn ider zülfüñ

muṣḥaf-ı ʿOs̱mān [1] Hafız Osman mushafı (25 mushaf yazdığı bilinmektedir); Hafız Osman ve hat ekolü ile ilgili olarak bkz. ALPARSLAN, s. 64-73.

G144/3 Ḫançer-i ġamze-i ḫūn-rīzüñe tīġ-i Ḥayder / Ṣafḥa-i ʿārıżuña **muṣḥaf-ı ʿOs̱mān** dirler

mūsīḳār [4] birkaç neyin bir araya getirilmesiyle oluşan nefesli saz, mıskal; bkz. ÖZTUNA, s. 273.

K18/40 Şerʿa uymaz nʾidelüm nāle vü zār eyler ise / Gerçi ḳānūna uyar zemzeme-i **mūsīḳār**

K25/5 Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur şeb-i ʿīd irdi diyü / Muṭrıb-ı çarḫ eline aldı meger **mūsīḳār**

G55/4 Ten-i zārumda pehlūm üstüḫānı ṣayılur bir bir / Beni seyr itmeyen aḥbāb **mūsīḳārı** görsünler

G396/4 Ḳo cengi çeng-i ʻaşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey vāʻiẓ / Ne raʻnā söyler ol çeng ile **mūsīḳārı** ṭuymazsın

Muṣṭafā [3] Hz. Muhammed

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i **Muṣṭafā** ancaḳ

G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe secde ḳılmaḳ cāʾiz olmasa / Cihānda secde-gāh olmazdı kūy-ı **Muṣṭafā** ḳıblem

G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i **Muṣṭafāya** bāġ / Ḫayl-i şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl gül

Muṣṭafā-ḫulḳ [1] peygamber tabiatlı/ahlaklı (Kadızâde hakkında)

K25/20 Bū ʿAlī-ḥikmet ü Ḫātem-kef ü Nuʿmān-meẕheb / **Muṣṭafā-ḫulḳ** u Mesīḥā-dem ü Yūsuf-dīdār

muʿtād olmak [4] alışmak, adet edinmek

G44/2 Var ise çekmege her bār-ı ġamuñ / Ḫar gibi **oldı** raḳībüñ **muʿtād**

G45/3 Cefā-yı yār ile **muʿtād olıncadur** müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır gelür ʿitāb leẕīẕ

G141/6 Bīhūde yire cevri güzeller çoġ itmesün / Bāḳī cefā vü miḥnete **muʿtād olup gider**

G370/4 Mübtelā-yı ʿaşḳuñuñ dermāndan istiġnāsı var / Derdüñe **muʿtād olan** diller devāyı n'eylesün

muṭallā [1] yaldızlı (cilt üzerine altın yaldız serpiştirilmiş)

K3/26 Aña cild-i ġarrā müzehheb **muṭallā** / Meh-i ʿālem-ārā vü ḫurşīd-i enver

muṭarrā [1] taze, körpe; bkz. 'rengīn ü muṭarrā' md.

G261/3 Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i raʿnādur kim / Çihre-i nāzüki gül-berg-i **muṭarrādan** yig

muʿteber olmak [1] göze girmek, makbul olmak

G250/3 Ḳatuñda ḳanlar idüp **oldı muʿteber** ġamzeñ / Yanuñda yollara indi idindi yir zülfüñ

muʿteḳad [1] itikat

K26/15 Nisbet olınsa eger fażlına ẓannum bu kim / Menzil-i vehmdedür **muʿteḳad-ı** ehl-i yaḳīn

muṭīʿ [2] boyun eğmiş, tâbi olmuş

K23/37 Devrān **muṭīʿ** u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı dil / Ecrām rām devlet ü iḳbāl müstedām

K2/34 Levḥaşa'llāh zehī salṭanat-ı ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa cihān cümle **muṭīʿ-i** fermān

muṭīʿ u münḳād [1] boyun eğerek, itaat ederek

G37/6 Bāḳīye emr nedür sulṭānum / Saña ḳul oldı **muṭīʿ u münḳād**

muṭīʿ olmak [1] boyun eğmek, itaat etmek

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn **muṭīʿ ola** şāh-ı ʿAcem gibi

muṭlaḳ [1] bütün, cümle; bkz. 'Feyyāż-ı Muṭlaḳ', 'Ġānī-i Muṭlaḳ' md.

K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc **muṭlaḳ** ḫās u ʿām / Yaluñuz ḳullar degül taḫtında sulṭānlar bile

muṭrıb/muṭrıbā [13] sazende ‖ hanende; bkz. ÖZTUNA, s. 277.

K18/39 Eylemez kimse bu gün kimse elinden nāle / Bezm-i ʿişretde meger **muṭrıb** elinden evtār

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey **muṭrıb** / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol ṣadādan yig

G484/4 Gice ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü **muṭrıb** / Bir iki tāziyāneyle bu gün söyletdi ṭanbūrı

G255/3 Söyletseñ ey ṣurāḥī sen erbāb-ı meclisi / **Muṭrıb** ferāġat eyleyicek ḳulḳul eyleseñ

G255/2 Gül devri ʿīş mevsimidür **muṭrıbā** bu gün / Bülbül-ṣıfat çemende biraz ġulġul eyleseñ

G175/4 N'ola gül şevḳıne çalup çaġurursa bülbül / **Muṭrıbā** ol daḫı başḳa başına mehterdür

G240/2 Ṣavt-ı mürġān-ı çemen ʿālemi ṭutdı gerçi / **Muṭrıbā** n'eyleyelüm naḳş-ı nigār olmayıcaḳ

G463/3 Naġme-i nāleme dem-sāz geçinmezdi benüm / **Muṭrıbā** ʿūduñ eger uymasa iller sözine

M9/I/2 Ne sāz-ı **muṭrıb-āsā** cān-fezā-yı mürde-i ġam var

G388/3 Būs-ı laʿlin isteyen ol **muṭrıb-ı** ʿĪsī-demüñ / Nāy-veş kendin belā bezmine dem-sāz eylesün

G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde **muṭrib-i** ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā

G364/5 Vaṣf-ı nāz-ı nāzenīnümdür bu şiʿrüm Bāḳıyā / **Muṭrıb-ı** meclis ser-āġāz eylesün şehnāzdan

G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i servi ḫam / **Muṭrib-i** bezm-i bahāra gūyiyā çeng itdiler

muṭrıb-ı çarḫ [2] feleğin çalgıcısı ‖ zühre, venüs; bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 345-346.

K20/6 Elinde **muṭrıb-ı çarḫuñ** ya ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

K25/5 Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur şeb-i ʿīd irdi diyü / **Muṭrıb-ı çarḫ** eline aldı meger mūsīḳār

muttaṣıl [3]

1. yan yana, karşı karşıya

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma **muttaṣıl** / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

2. sürekli, durmaksızın

K22/32 **Muttaṣıl** şiʿrüm yazarken ḫāme ṭurmaz deprenür / Neydür anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān

G364/4 **Muttaṣıl** ġamzeñ geçer bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum veʾl-ḥāṣıl ol ġammāzdan

mūtū [1] ‘mûtû kable en-temûtû’ {‘Ölemden önce ölünüz’ (Keşfü’l-hafâ, 2/291)}; bkz. YILMAZ, s. 128.

G184/4 Ölmedin yoluña cān virmege ʿahd itmiş idüm / Şol zamān ʿālem-i ervāḥa ki **mūtū** didiler

muvāfıḳ [3] münasip, uygun

G42/1 Ne devrān **muvāfıḳ** ne ṭāliʿ müsāʿid / Ḳolın boynuma ṣalmaz ol sīm- sāʿid

G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi **muvāfıḳ** maḥrem / Çoḳ olur yār velī yār-ı vefā-dār olmaz

G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün **muvāfıḳ** rūzgār olsun

muvāfıḳ olmak [1] ayak uydurmak

G204/3 **Olamaz** meşreb-i rindāna **muvāfıḳ** şol kim / Cām-veş bāde-i gül-gūn ile hem-reng olmaz

mūy [7] saç

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i perīşāne çeker / Bilür ol **mūy** ġamın her ne ise şāne çeker

K24/7 Beñzer ol būy-ı dil-āvīz ile **mūy-ı** yāre / Başlar üzre nʾola ger eyler ise yir sünbül

G57/4 Dil **mūy-ı** yāri memleket-i Çīne beñzedür / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur

G156/4 Rişte-i **mūy-ı** dil-bere ṭolaşan / Beste-i bend-i zülf ü kākül olur

G383/1 Dil çeker ol tār-ı **mūy-ı** ʿanberīnüñ minnetin / İstemez ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin

G103/3 Çözdi çemende ṭurraların sünbül-i ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı **mūyını** müşgīn külāleler

G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı **mūyuñla** cebīnüñ gördiler / Nūrdan ḳandīl aṣılmış ṣandılar miḥrābda

mūy-miyān [1] ince bel

G75/5 Derd u ġam ḳaddümi ḫam ḳılsa göñül çekmez elem / Kemer itmek diler ol **mūy-miyānum** özenür

mūy-şikāf [1] bir şeyi kılı kırk yararcasına büyük bir titizlikle inceleyen

G231/1 Bilini diḳḳat idüp fehm idemez **mūy-şikāf** / Deheni sırrını her kim ki bilürse inṣāf

mūy-ı jülīde [2] karışık/dağınık saç

G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı yāruñ bīşesidür **mūy-ı jülīdem** / Diyār-ı derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm başum

K24/11 ʿAşḳ sevdālarına uġramasa ḳalmaz idi / **Mūy-ı jülīde** ile bir ten-i lāġar sünbül

mūy-ı miyān [1] ince bel

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile **mūy-ı miyānına** naẓar / Cümleten bī-bedel ü sāʿid ü bāzū da güzel

mūy-ı müşg-bū [1] misk kokulu saç

G199/3 Dil-i ṣad-çāk o **mūy-ı müşg-būnuñ** bendine ḳalmaz / Çeker zülf-i dil-āvīzüñ cefāsın şāne incinmez

mūy-ı sefīd [2] ağarmış saç

G284/1 ʿAşḳuñla ḳılup ḳāmetini dāl ḳaranfül / ʿArż itdi saña **mūy-ı sefīd** āl ḳaranfül

K23/4 **Mūy-ı sefīdi** ḥalḳasını çarḫ-ı pīre-zen / İsterdi daḫı eyleye ḫalḳ-ı cihāna dām

muẓaffer eylemek [1] üstün getirmek, zaferler kazandırmak

G546/2 İrişdi nev-be-nev nuṣret o manṣūr oldı her nevbet / **Muẓaffer eyledi** şāh-ı cihānı fażl-ı Rabbānī

muẓaffer ḳılmak [2] üstün getirmek, zaferler kazandırmak

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet mülkine Bārī **muẓaffer ḳıldı** Manṣūrı

K14/1 Bi-ḥamdi'llāh refīḳ oldı yine tevfīḳ-i Rabbānī / **Muẓaffer ḳıldı** sulṭān-ı cevān-baḫt-ı cihān-bānı

muʿẓamāt [1] önemli

K1/7 Tedbīr-i **muʿẓamāt-ı** umūr-ı cihān içün / Yaḳmışdı şemʿ-i fikreti Bircīs-i nükte-dān

mużmer [1] saklı, gizli ('müdġam' paralelliğinde)

G451/2 **Mużmer** ḫayāl-i laʿl-i lebüñ her laṭīfede / Müdġam miyān-ı bī-bedelüñ her ḫayālde

mübāhāt [1] övünerek

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger **mübāhāt ile** gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

mübārek [1]

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp yanında bārī dostlar / Adumuz añmañ **mübārek** ḫāṭıra ġam gelmesün

mübārek ʿīd [1] mübarek bayram

Kt14/2 Bir **mübārek ʿīd** olur mı kim bu ḫayyāṭ-ı felek / Egnüme ḫilʿat diyü miḥnet libāsın biçmeye

mübārek olsun! [1] hayırlı olsun!

G375/3 Zülf-i siyehüñ **mübārek olsun** / Ẕī-ḫilʿat-i ʿanberīn-girībān

müberrā [1] arınmış ‖ ilgisini kesmiş

K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı şāhāne / **Müberrā** ġıll u ġışdan ḳalbi ṣāf u sāde sulṭānī

müberrā eylemek [2] ilgi alakayı kesmek

G339/1 Dün gice dil ḫānesin bi'l-cümle tenhā eyledüm / Ḳapu yapdum ġayra keṡretden **müberrā eyledüm**

K3/31 İlāhī be-āb-ı ruḫ-ı āl-i Aḥmed / Be-nūr-ı cebīn-i **mübīn-i** Peyem-ber

mübrem [1] kaçınılmaz

G162/6 Şu ḳadar var ki iḳtiżā-yı ḳażā / Gāh **mübrem** gehī muʿallaḳdur

mübtelā [24] tutkun, âşık; bkz. 'zār u mübtelā' md.

G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer cān-ı **mübtelā** / Zād-ı reh aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür

G164/6 Düşdi Bāḳī belālara dimedüñ / ʿAceb ol derde **mübtelā** n'eyler

G186/4 Dilā bir nev-cevānı sev vefāsı olsun olmasun / Cihānda ʿaşḳsuz olmaḳdan ise **mübtelā** yigdür

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur **mübtelā** meclis

G223/4 Be-her taḳdīr olur mā'il güzeller ʿāşıḳ-ı zāra / Ṭabīb olanlar elbette iderler **mübtelādan** ḥaẓ

G176/2 Şöyle beñzer **mübtelādur** bir perī dīdārına / Eşk-i ʿāşıḳ gibi aġlayup aḳar ırmaġlar

G297/7 Pister-i hicrānda dā'im zār u bīmār olmada / Ölmege cānlar virürler **mübtelālar** bilmiş ol

G262/1 Gönder efendi sīneme tīr-i belālaruñ / Olsun siper belālaruña **mübtelālaruñ**

G262/6 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı iñletme dostum / Maḳbūl olur duʿāsı ṣaḳın **mübtelālaruñ**

G148/3 Bir ʿaceb dārü'ş-şifādur kūy-i yār / Ḫaste varan **mübtelāsı** ḫoş gelür

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i lebüñ **mübtelāsıdur** / Şol būseler ki andan alur ḳan bahāsıdur

G93/1 Ṣoḥbetüñ **mübtelāya** ṣıḥḥat olur / Bir selāmuñ alan selāmet olur

G129/1 Kūyuñ gedāsı oldı dil-i **mübtelāyı** gör / Sevdā-yı mülk ü salṭanat eyler gedāyı gör

G133/1 Biñ **mübtelāyı** miḥnet ile her dem öldürür / Dil-ber mülāyim olmayıcaḳ ādem öldürür

G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb andan bu deñlü **mübtelāyı** n'eylesün

G416/5 Biñ **mübtelāyı** ʿaşḳuñ ider her birini zār / Gül gibi kim muʿāmele eyler hezār ile

G129/5 Ey **mübtelā-yı** şīve-i bālā-yı yār olan / Sevdā-yı zülfi başuña düşsün belāyı gör

G218/5 Zülfüñ esīri Bāḳī-i bī-çāre dostum / Bir **mübtelā-yı** bend-i kemend-i belā imiş

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ evvel luṭf ile / Ṣoñra döndüñ **mübtelā-yı** ḫār-ı hicrān eyledüñ

G351/1 Nice bir **mübtelā-yı** ʿaşḳa hicrānı belā olsun / İlāhī kendü gibi bī-vefāya mübtelā olsun

G451/4 Dil **mübtelā-yı** künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i viṣālde

G330/1 Ḫaste-i derd-i ʿaşḳ-ı cānānem / **Mübtelā-yı** belā-yı hicrānem

G370/4 **Mübtelā-yı** ʿaşḳuñuñ dermāndan istiġnāsı var / Derdüñe muʿtād olan diller devāyı n'eylesün

Mtl 3 Ḫayliden ḳaldı göñül ḫāk-i der-i cānāndedür / **Mübtelā-yı** derd ü ġam bir ʿāciz ü der-māndedür

mübtelā olmak [3]

1. yakalanmak

G55/2 Ḳapuñda ḥāṣıl itdi bu devāsuz derdi hep göñlüm / Ne derde **mübtelā oldı** dil-i bīmārı görsünler

2. alışmak

G436/1 **Mübtelā oldı** göñül cām-ı şarāb-ı nāba / Āh kim zevraḳ-ı dil düşdi yine gird-āba

3. tutulmak, sevdalanmak

G351/1 Nice bir mübtelā-yı ʿaşḳa hicrānı belā olsun / İlāhī kendü gibi bī-vefāya **mübtelā olsun**

mücellā [5] bkz. 'pāk ü mücellā' md.

1. parlak

K14/31 **Mücellā** sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-peẕīr-i rāz-ı pinhānī

G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ ṣafāda cām-ı Cemden ḫoş / **Mücellā** sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan yig

2. cilalı, parlak

G261/2 Ḳanı bir cām-ı muṣaffā gibi ṣāfī-meşreb / Ṣafḥa-i sīnesi mirʾāt-ı **mücellādan** yig

K4/6 Miṡāl-i ḫurde-i pīrūze ḫaṭṭı / **Mücellā** ṣafḥası bir levḥ-i sīmīn

K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / **Mücellā** mermeri mevcin görenler ṣandılar ḫārā

mücerred olmak [1] ilgiyi kesmek, terketmek; bkz. 'rūḥ-ı mücerred' md.

G251/4 ʿAlāʾiḳdan **mücerred ol** ser-i kūyında mesken bul / Mesīḥā-veş mekānı āsmāndur ehl-i tecrīdüñ

müdām [10] bkz. 'mest-i müdām' md.

1. her zaman, daima, devamlı ‖ şarap

K22/35 Mesned-i rifʿatde genc-efşān-ı iḥsān ol **müdām** / ʿÖmr ü devlet pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür māh-ı nev **müdām** / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür kenār-ı cām

G25/1 Laʿlüñle cām yoḳ yire eyler **müdām** baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġaraż ḫod ḥarām baḥs̱

G200/2 Rind olan cām alur eline **müdām** / Lāle-veş nev-bahāre ḳatlanmaz

G203/2 ʿĀşıḳı şürb-i **müdām** eylese maʿẕūr ṭutuñ / Gözine gelmiyecek sevdügine yalvaramaz

G329/4 Āb-gīne içinde mey gibidür / Leb-i laʿlüñ ḫayāli dilde **müdām**

G397/3 Ḫūnīn olup aḳardı yaşum ırmaġı **müdām** / Cūş u ḫurūş ile ṣular aḳup bulanmadın

G478/2 Cem ḳomadı elinden içdi **müdām** cāmı / ʿAks-i lebüñ görelden cām-ı cihān-nümāda

G181/3 **Müdām** içen münāfıḳdur dimiş minberde bir vāʿiẓ / Ne çāre hey müselmānlar münafıḳlıḳ zamānıdur

2. hiçbir zaman ‖ şarap

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır pāy-dār olmaz / **Müdām** elden ḳoma ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz

müdārā [1] dost

G363/4 Bilmezin n'eyleye derd ü ġam-ı cānāne baña / Ne **müdārāya** meded var ne müdāvā bilürin

müdārā eylemek [1] iyi geçinmek, yüzüne gülmek

G519/1 Ḳomaz ser-keşligin bu nefs-i ḫod-rāy / **Müdārā eyleseñ** vay itmeseñ vay

müdāvā [1] tedavi

G363/4 Bilmezin n'eyleye derd ü ġam-ı cānāne baña / Ne müdārāya meded var ne **müdāvā** bilürin

müdde'ā [1] iddia konusu

G57/2 La'l-i nigāra cān disem is̱bāta ḳādirin / Erbāb-ı 'aşḳ öñinde bu gün **müdde'ā** budur

müdde'ī [2]

G42/5 Sözinden ne ġam Bāḳıyā **müdde'īnüñ** / Saña mā'il olınca 'ālemde şāhid

G394/4 Var ise ol dil-ber-i serrāc ṣayd itmek diler / **Müdde'īnüñ** ṣaġrıdur maḳṣūdı serrāc olmadan

müddet [2] zaman

G286/6 Bezme gelse bir dem eglenmez gider ol ġonca-leb / Az olur gül-şende ġāyet **müddet-i** ārām-ı gül

G211/4 'Āḳil oldur gelmeye dünyā metā'ından ġurūr / **Müddet-i** devr-i felek bir demdür ādem bir nefes

müderris [1]

G508/2 Men' eyler imiş mes'ele-i 'aşḳı **müderris** / Ey ḫ'āce anuñ var ise yaḳlaşdı ḳażāsı

müdevver [1] yuvarlak

K3/5 Ṭolar būy-ı müşgīn-i zülfüñle 'ālem / Döner nāfe-i miske çarḫ-ı **müdevver**

müdevver olmak [1] döndürmek

K19/20 Baḥr-i elṭāf-ı keremdür kef-i gevher-baḫşı / N'ola gird-āb-ṣıfat **olsa müdevver** ḫātem

müdġam [1] mevcut

G451/2 Mużmer ḫayāl-i la'l-i lebüñ her laṭīfede / **Müdġam** miyān-ı bī-bedelüñ her ḫayālde

müferriḥ [1] gönlü ferahlatan

G49/2 Aġzı la'līn ḥoḳḳa yāḳūt-ı **müferriḥ** lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber yiter

müferriḥ ḥab [1] gönlü ferahlatıcı hap (ḫāl)

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o la'l-i cān-fezādan yig / **Müferriḥ ḥab** bulınmaz ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan yig

Müfettiḥe'l-ebvāb! [1] kapıları açan! ‖ Allah (dua sözlerinin başında seslenme olarak); bkz. YILMAZ, s. 129.

G21/2 Ola kim bāb-ı mey-gede açıla / Diyelüm **yā Müfettiḥe'l-ebvāb**

müflis [1] züğürt, beş parasız

G335/3 Beni **müflis** ṣanur gerçi görenler rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum

müfsid [1] arabozucu, iftiracı

K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu ḥükmi viremez / Nice **müfsidler** ider gerçi müzevver ḫātem

müftī [1] fetva ‖ şeyhülislamlık (Kadızâde bağlamında)

K25/34 Ḳāḍī-i maḥkeme-i 'ālem-i bālā Bircīs / Müşkilin **müftī-i** re'yüñden ider istifsār

müftī-i 'ālem [1] âlemin şeyhülislamı ‖ Ebussuud Efendi

K21/13 Ser-i efāżıl-ı āfāḳ **müftī-i 'ālem** / Sipihr-i fażl u kemāl āfitāb-ı cāh u celāl

mühendis [1]

G426/3 Çarḫ-ı kec-revde ḳalur 'aḳl-ı **mühendis** ḥayrān / Bir yirin uyduramaz cedvele vü pergāre

müheyyā [1] hazır

G406/3 Mey-i lāle-reng elde meclis **müheyyā** / Ne ḥācet zamān-ı gül ü gül-sitāne

müheyyā eylemek [2]

1. hazırlamak

G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp yaḳdum maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp **müheyyā eyledüm**

2. gidermek, karşılamak

K3/33 Ümīdin revā **eyle** ʿömrin ziyāde / Mühimmin **müheyyā** murādın müyesser

müheyyā olmak [1] hazırlanmak

G391/1 **Müheyyā oldı** meclis sāḳıyā peymāneler dönsün / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ şevḳine mestāneler dönsün

mühim [1] ihtiyaç, lâzım

K3/33 Ümīdin revā eyle ʿömrin ziyāde / **Mühimmin** müheyyā murādın müyesser

mühr [2] mühür

G319/4 Cānāne giden nāmedeki **mühr** degüldür / Ardınca ḳalur reşk ile çeşm-i nigerānum

K19/28 Görinür naḳş-ı nigīninde sevād-ı **mührüñ** / Devletüñ barmaġına māh-ı münevver ḫātem

mühr-i Süleymān [4] Süleyman peygambere atfedilen altı köşeli yıldız, tılsım gücüne inanılmıştır; bkz. KUYUMCULUK TERİMLERİ, s. 160.

K1/10 Eṭrāfa ṣaldı ṣaʿṣaʿasın gūşe gūşe mihr / Oldı ufuḳda **mühr-i Süleymān** gibi ʿayān

K5/24 Aña her gūşeden bir ṭaʿne ṭaşın ḳondururlardı / Nigīnüñle muʿārıż görseler **mühr-i Süleymānı**

K19/54 Bedel olmaz buña zīrā ki senüñ nāmuñadur / Ṭutamaz **mühr-i Süleymān** yirin āḫer ḫātem

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş raḳīb / Dīv işitdük bir zamān **mühr-i Süleymān** gizlemiş

mühre [2] boncuk

K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında çarḫ-ı şuʿbede-bāz / Ḳoyınca **mühre-i** mihri güm eyledi fi'l-ḥāl

G489/3 Ḳarardı **mühre-i** dāġum ḳızardı şerḥalarum / Bu cism-i zerd baña cāme-i se-reng oldı

mühtedī olmak [1] koyulmak (yola çıkmak anlamında)

G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa **mühtedī ol** nūr-ı pāk eyler beni

müjde [3] sevinçli haber, muştu

G326/5 Bāḳī nişār-ı ḫāk-i ḳadem ḳıl vücūdum / Şol günde kim irişe gele **müjde-i** ḳudūm

G331/1 Eyledi **müjde-i** gül bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

G416/1 İrdi bahār **müjde-i** vaṣl-ı nigār ile / ʿĀlem muʿaṭṭar oldı nesīm-i bahār ile

müjde virmek [1]

G334/5 Bāḳīye **virdi müjde-i** vaṣluñ ḥayāt-ı nev / ʿÖmrüñ mezīd pādişehüm yarıcuñ Ḳadīm

müje [10] kirpik; bkz. 'tīġ-i müje' md.

G229/1 **Müje** ḫaylin dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf / Gūyiyā cenge ṭurur nīze-güẕārān ṣaf ṣaf

G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ **müje-i** ḫūn-ālūd / Ḳatı çoḳ renk virüpdür ḳalem-i Bih-zāde

G501/2 **Müje-i** dīde-i pür-nem gibi ter-dest olmaz / Yine bir demde nice laʿl-i Bedaḫşān deldi

K12/6 Sīneme nīzelerin ol **müjeler** ṭoġrıldur / Üstüme ḫançerin ol ġamze-i mestāne çeker

G314/4 Ḫaymedür gözlerüm ṭınāb **müjem** / N'ola ger ḳonsa aña şāh-ı ḫayāl

G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken dür dişi vaṣfın / Dāmān-ı **müjem** dökdi cevāhir sözüm üzre

G327/4 Nuḳra-i eşküm ile sīm-keş oldum şimdi / **Müjemüñ** aralarından bir iki tel çekdüm

G125/2 Bezm-i hecrüñde **müjeñ** nişteri mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr

G154/5 Sürdükçe nīzelerle yanuñdan **müjeñ** dili / Ḳullāblarla ṭurra-i ʿanber-feşān çeker

G177/1 Ne revādur ki **müjeñle** ḳaşuñ el bir ideler / Beni öldürmek içün re'y ile tedbīr ideler

müje vü ebruvān [1] kirpik ve kaşlar ('tīr ü kemān' paralelliğinde)

G77/1 Ḫūnī göz ile ol **müje vü ebruvānı** gör / Tīr ü kemān elinde iki Türkmānı gör

müje oḳları [2] kirpik okları; bkz. 'tīr-i müje' md.

G516/5 Nişān itsün dil-i Bāḳīyi ġamzeñ / Öñine hep **müjeñ oḳlarını** yay

G439/1 Düşse göñlüm n'ola ol ḫançer-i ḫūn-efşāne / **Müjeñ oḳlarınuñ** eylükleri batdı cāne

müjgān [6] kirpikler; bkz. 'tīr-i müjgān', 'nāvek-i müjgān' md.

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı āb-ı revān **müjgānı** cārūdur

G34/1 İtdi şikār gönlümi bir şūḫ-ı şeh-levend / **Müjgānı** tīr ü ḳaşı kemān ṭurrası kemend

G178/4 Ṣaff-ı **müjgānın** görüp ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi ḥiṣārum aldılar

G483/7 Ġarażı bu ki fenā mey-gedesinde Bāḳī / Ḳıla **müjgānını** cārūb ola ferrāşları

K26/25 Ḫūn-ı dil ṣanma görinenleri **müjgānumda** / Dīde gül-zār-ı ʿiẕāruñdan olupdur gül-çīn

G68/4 Gözeden ʿālemi **müjgānuñ** ile ġamzeñdür / Dime ey şāh-ı cihān tīġ u sinānum gözedür

mükedder [1] bulandırmak

G13/4 **Mükedder ḳılmasun** gerd-i küdūret çeşme-i cānı / Bilürsin āb-ı rūy-ı milket-i ʿOs̱mānīyüz cānā

mükemmel [1] kusursuz

G313/1 Ālet-i ḥüsni **mükemmel** ḳad-i dil-cū da güzel / Ol siyeh gözler ile ḥaḳ bu ki ebrū da güzel

mükerrem [3]

1. saygıdeğer, hürmete lâyık

K21/22 Kerīm özüñle **mükerrem** cihānda luṭf u kerem / Şerīf aduñla müşerref ḳabāle-i iḳbāl

2. yüce, aziz

K3/32 Be-dīn-i güzīn-i Nebiyy-i **mükerrem** / Be-rūḥ-ı revān-ı Resūl-i muṭahhar

G289/6 Ḫāk-i ḥarīm-i ḥürmet-i kūyın maḳām idin / Erkān-ı Kaʿbe gibi muʿazzez **mükerrem** ol

mükerrer şekker [2] kand-i mükerrer; şeker kamışının suyunun üç defa kaynatılarak alınan şekeri; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 278; ayrıca bkz. 'ḳand-i nebāt' md.

K3/1 Ḫaṭ-ı müşg-fāmuñla ey ġonca-i ter / **Şekerdür** o lebler mümessek **mükerrer**

G418/2 **Şekker** dökerdi bāġa **mükerrer** şitāda berf / Ebr-i bahār geldi pür itdi nebāt ile

mül [7] şarap

M9/I/1 Ne hengām-ı ṣafā-yı ʿişret-i **mül** gibi bir dem var

G296/3 Ruḫlaruñdur gül-i ter ġonca leb-i mey-gūnuñ / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez **gül ü mül**

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u ṣafā-yı **mül**

G380/2 Lebleri **mül** ṣaçları sünbül yañaġı berg-i gül / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen

G492/5 Çeşmüm üzre görinen ḫūn-ābe ṣanma Bāḳıyā / Gözüme geldi şarāb-ı 'aşḳ-ı dil-ber **mül** gibi

G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i tāb-ı **mülden** / Şuʿle-i sāġar-ı mey destine yaḳmış ḫınnā

G12/4 Mest ü medhūşam velī ḥālī mey-i engūrdan / Laʿl-i nābuñ ḥāleti keyfiyyet-i **müldür** baña

mülāḥaẓa [1] düşünce

K23/11 Nārencdür ṣarardı güneşden yanı disem / Olurdı bu **mülāḥaẓa** hem bir ḫayāl-i ḫām

mülāḳī olmak [1] görüşmek ‖ kavuşmak

G292/1 Gitdi hecr irdi dem-i vaṣl u telāḳī berü gel / **Olalum** bezm-i maḥabbetde **mülāḳī** berü gel

mülāyim [3] yumuşak huylu

G133/1 Biñ mübtelāyı miḥnet ile her dem öldürür / Dil-ber **mülāyim** olmayıcaḳ ādem öldürür

M9/III/5 **Mülāyim** dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var

G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / **Mülāyim** dil-ber-i şūḫuñ dem-i vaṣlında ʿālem var

mülāyim-ṭabʿ [1] yumuşak huylu

G236/2 Nār-ı miḥnet nerm ider ʿāşıḳ **mülāyim-ṭabʿ** olur / Āhen-i pūlād ise altun ider iksīr-iʿaşḳ

mülāzemet [1] tutku, keyif

G441/2 Maḥbūb u mey **mülāzemetinden** ḳaçardı dil / Geldi yitişdi bir yañadan nev-bahār ise

mülḥaḳ [1] bağlı, tâbi

G162/1 Āsmān kim libāsı ezraḳdur / Delḳ-pūşān-ı zerḳa **mülḥaḳdur**

mülhim-i ġayb [1] gayb âleminin sırlarını ilham eden ‖ Tanrı

K26/20 **Mülhim-i ġayb** göñül āyīnesin ḳarşu ṭutup / Eyledi ṭūṭī-i cāna bu kelāmı telḳīn

mülk [19]

1. ülke

K7/5 Ṭaġılup cünd-i şitā fetḥ oldı **mülk-i** bāġ u rāġ / Leşger-i ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

K17/4 Ṣaḥrāyı ḳıldı lāle Bedaḫşān vilāyeti / Gül-zārı itdi tāze çemen **mülk-i** sebze-zār

K22/29 Destüme alsam ḳalem naẓm-ı bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i **mülk-i** maʿānī vü beyān

G54/1 Piyāle ḫusrev-i **mülk-i** ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı **mülk-i** maʿnādur

G171/5 Gitdükçe ḫarāb eyler **mülk-i** dil-i vīrānı / Dehrüñ bu cefāsından bir şāha şikāyet var

G3/3 **Mülk-i** ʿīş u ʿişretüñ olsaḳ n'ola İskenderi / Oldı elde cāmumuz āyīne-i ʿālem-nümā

G130/3 Güller siperler ile üleşdi fīloriyi / **Mülk-i** şitāyı ġāret idüp leşger-i bahār

G148/5 **Mülk-i** ġamda eşk ü āh egler beni / Ol yirüñ āb u hevāsı ḫoş gelür

G544/4 O Leylī-veş ġamından n'ola olsam pādişāh-ı ġam / Cünūn **mülkin** baña ıṣmarladı Mecnūn ise gitdi

K4/4 Virüp fażl u kemāli ḫusrevāne / Maʿānī **mülkine** tertīb ü āyīn

G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ **mülkine** / Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / Saʿādet **mülkine** Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

G221/5 Bāḳıyā dil **mülkini** dil-ber niçün tārāc ider / Pādişāh olan nedür şehrini yaġmādan ġaraż

G380/6 Gözleri ṣabr u selāmet **mülkini** tārāc ider / Bir amānsuz ġamzesi Tātār dirseñ işte sen

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz cānā / Maḥabbet **mülkinüñ** sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz cānā

2. dünya

G514/5 Göñül virdük bu fānī **mülke** Bāḳī / ʿAceb ġafletde ḳalduḳ hey meded hey

G533/5 Ġam degül Bāḳī beḳā semtine ḳılsa irtiḥāl / Nice şehler bu fenā **mülkinde** bāḳī ḳalmadı

3. bina

G546/7 Esās-ı **mülki** muḥkem ḳıl ḳıbāb-ı ḳadri müstaḥkem / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

mülk-i ʿadem [1] yokluk ülkesi ‖ ölüm; bkz. 'adem mülki' md.

G244/3 Gitdi **mülk-i ʿademe** ḳāfile-i ṣabr u sükūn / Ḳarşu ṭutdı yolına meşʿale-i nār-ı firāḳ

mülk-i ʿālem [1] dünya

G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen **mülk-i ʿālem** Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni

mülk-i Baġdād [1] Bağdad şehri

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen **mülk-i Baġdād** oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler ṣu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ

mülk-i bāḳī [1] ebedî bir yurt

G426/4 **Mülk-i bāḳī** dir iken bāġ-ı İremden çıḳdı / Yine maġrūr olur ādem bu fenā gül-zāre

mülk-i beķā [1] ahiret yurdu ‖ ölüm

M1/VIII/2 Ṣāḥib-ķırān-ı ʿarṣa-i iķlīm-i salṭanat / Ol dem ki ķıldı **mülk-i beķāya** ʿazīmeti

mülk-i cihān [1] bkz. ʻcihān mülkiʼ

K19/57 Mūmdur **mülk-i cihān** saña duʿām ol ki hemān / ʿAn-ķarīb eyleye Allāh müyesser ḫātem

mülk-i Ḥabeş [1] Habeş ülkesi

K17/3 Döndi diyār-ı Rūma semenlerle ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā sevād-ı **mülk-i Ḥabeşdür** benefşe-zār

mülk-i Ḫuten [1] Huten diyarı

G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i Çīne beñzedür / İller sevād-ı **mülk-i Ḫuten** dir ḫaṭā budur

mülk-i Īrān [1] İran ülkesi; bkz. ʻʻAcem mülkiʼ md.

G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / **Mülk-i Īrān** ṣandı beñzer ṭurma vīrān itmede

mülk-i Mıṣr [2] Mısır ülkesi

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe **mülk-i Mıṣra** döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

M3/V/7 **Mülk-i Mıṣra** nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir ķulın ṣalsun diyār-ı Çīne ḫāķān eylesün

mülk-i saʿādet [1] mutluluk ülkesi ‖ Osmanlı ülkesi

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı **mülk-i saʿādet** ki raḫşına / Cevlān deminde ʿarṣa-i ʿālem gelürdi teng

mülk-i süḫan [3] şiir ülkesi

G389/5 Ḫusrev-i **mülk-i suḫan** olduġum ey Bāķī / Fehm ider ehl-i naẓar defter ü dīvānuñdan

Mtl 13 Bu devr içinde benem pādişāh-ı **mülk-i suḫan** / Baña ṣunıldı ķaṣīde baña virildi ġazel

K17/9 **Mülk-i süḫanda** nevbetümüz çaldı rūzgār / Āfāķı ṭutdı velvele-i kūs-ı iştihar

mülk-i Süleymān [2]

1. Osmanlı ülkesi

K5/1 Bi-ḥamdiʾllāh şeref buldı yine **mülk-i Süleymānī** / Cülūs itdi saʿādet taḫtına İskender-i s̱ānī

2. Süleyman peygamberin ülkesi ‖ Osmanlı ülkesi

G91/4 Ḫaṭdan żarar ne ḥüsnine yāruñ ki mūrdan / Olmaz niẓām-ı **mülk-i Süleymān** ḫalel-pez̠īr

mülk ü dīn [1]

M3/III/2 Ḥüsn-i reʾyüñ āfitāb-ı bī-zevāl-i **mülk ü dīn** / Luṭf-ı ṭabʿuñ nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı maʿdelet

mülk ü devlet [1]

K5/16 Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı **mülk ü devletsin** / Ki raḫş-ı himmetüñ evvel ķademde aldı meydānı

mülk ü māl ü cāh [1] mal mülk makam

G511/3 Hezārān **mülk ü māl ü cāhdan** yig / Cihānda bir nefes ķalbüñ ḥużūrı

mülk ü millet [3] mülk ve din

K4/1 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet / Penāh-ı **mülk ü millet** nuṣratüʾd-dīn

M3/I/4 Şeş cihātı rūşen itdi ṭalʿatından gün gibi / Buldı zīnet çār-sū-yı **mülk ü millet** ṣubḥ-dem

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden **mülk ü millet** sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

mülk ü salṭanat [1]

G129/1 Kūyuñ gedāsı oldı dil-i mübtelāyı gör / Sevdā-yı **mülk ü salṭanat** eyler gedāyı gör

mülk-ārā [1] memleketi süsleyen

K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ķaṣr-ı muʿallā kim / Aña miʿmār ola tedbīr-i ṣāḥib-reʾy-i **mülk-ārā**

mülūk [5] hükümdarlar

M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın ṭursun **mülūk** el baġlasun / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün

K2/13 Dāver-i devr-i zamān Şāh Süleymān ol kim / Yüz sürer pāy-i semendine **mülūk-i** devrān

K16/9 Ḳadr-i bülend ü cāh ile mümtāz u ser-firāz / Ḫayl-i **mülūk-i** ʿālem içinde ʿalem gibi

K3/10 O Şāh-ı felek-ḳadr kim der-gehine / **Mülūk-i** cihān bende ʿālem musaḫḫar

K3/12 **Mülūk-i** zamāne öñince revāne / Rikāb-ı hümāyūnda Ḫāḳān u Ḳayṣer

mümessek [1] miskle terbiye edilmiş ‖ misk kokulu

K3/1 Ḫaṭ-ı müşg-fāmuñla ey ġonca-i ter / Şekerdür o lebler **mümessek** mükerrer

mümkin [1] olası, muhtemel

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse **mümkindür** / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

mümkin degül [3] mümkünü yok, imkânsız

K6/21 Bī-nihāyet luṭfuña lāyıḳ edā **mümkin degül** / Gerçi maʿnā ḫāṭıra bī-ḥadd ü bī-pāyān gelür

G470/7 Ẕāt-ı kerīmi vaṣfın Bāḳī ne gūne ḳılsun / Melḥūẓ olan maʿānī **mümkin degül** beyāne

G365/2 Laʿlüñden itme tīġ-i müjeñ birle cānı menʿ / **Mümkin degüldür** aña kesilmek şarābdan

mümkin olmak [2]

K5/35 Nis̱ār-ı şāha lāyıḳ **mümkin olsa** bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat **mümkin olmazsa** / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

mümtāz [1] gözde, seçkin

G161/5 Nice aġyār gibi aġzı ḳara var gerçi / İtlerinüñ seg-i tāzī gibi **mümtāzı** geçer

mümtāz ü müstes̱nā [1] seçkin ve üstün

M4/II/2 Merd-i fāriġ ʿālemüñ **mümtāz ü müstes̱nāsıdur**

mümtāz u ser-firāz [1] imtiyazlı ve seçkin

K16/9 Ḳadr-i bülend ü cāh ile **mümtāz u ser-firāz** / Ḫayl-i mülūk-i ʿālem içinde ʿalem gibi

mümtāz eylemek [2] ayrıcalık tanımak, ayrı tutmak

G126/5 Bend-i zülfinden elem çekme iñen ey Bāḳī / Seni aġyārdan ol ḳayd ile **mümtāz eyler**

K7/26 Ḫıdmet-i ḫāk-i cenābından gelen ḳadr ü şeref / Ser-firāz-ı ehl-i dil **mümtāz-ı** aḳrān **eyledi**

mümtāz olmak [1] üstün ‖ gözde

G493/2 Māhdan çihre-i zībā-yı nigār / Çeşm ü ebrū ile **mümtāz oldı**

münācāt eylemek [1] yalvarmak ‖ dua ve niyazda bulunmak

K11/13 İrişdükçe seḥer-gāha **münācāt eyle** der-gāha / Devām-ı devlet-i şāha duʿā-gūy u s̱enā-ḫᵛān ol

münāfıḳ [2]

G404/3 Gūş ṭutup **münāfıḳa** cevri ḳo yār-ı ṣādıḳa / Dil-ber odur ki ʿāşıḳa müşfik ü mihrbān ola

G181/3 Müdām içen **münāfıḳdur** dimiş minberde bir vāʿiẓ / Ne çāre hey müselmānlar münafıḳlıḳ zamānıdur

münafıḳlıḳ zamānı [1] içme zamanı

G181/3 Müdām içen münāfıḳdur dimiş minberde bir vāʿiẓ / Ne çāre hey müselmānlar **münafıḳlıḳ zamānıdur**

münʿakis olmak [1] yansımak

G231/2 **Münʿakis olmaz imiş** anda ḫayāl-i ruḫ-ı dost / Āb-ı ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf

münaḳḳaş [1] nakışlı

K27/4 Ḥarīm-i ḫāṣa yol virmez açılmaz şaḫṣ-ı nā-dāna / Nigār-ı pāk-dāmendür **münaḳḳaş** perdesi gūyā

münāsib [2] uygun

G57/6 Āheng-i āhı ṭurma hemān eyle ey göñül / Sāz u nevā-yı ʿaşḳa **münāsib** hevā budur

G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum aña **münāsib** hīç bir nāzük ḫayāl

müncer olmak [1] varmak, ulaşmak, sonuçlanmak

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın ḳılsañ bu bezm ehline feyż / Ṣulḥa **müncer olsa** bu bīhūde ġavġā kāşkī

münevver [5] bkz. 'mihr-i münevver' md.

1. aydınlık, ışıklandırılmış

K3/9 Vücūd-ı şerīfiyle dünyā müşerref / Żamīr-i münīriyle ʿālem **münevver**

K23/18 Envār-ı mihri birle **münevver** cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

2. parlak

K19/28 Görinür naḳş-ı nigīninde sevād-ı mührüñ / Devletüñ barmaġına māh-ı **münevver** ḫātem

G98/5 Seng-i felāḫan ursa eger dest-i rūzgār / Ḳandīl-i āfitāb-ı **münevver** şikest olur

G230/1 Ey aṣlı pāk nesli güzīn zübde-i ḫalef / Virdüñ cihāna şems-i **münevver** gibi şeref

münevver eylemek/itmek [2] aydınlatmak, ışıtmak

K24/26 Nūr-baḫş olsa eger bāġa çerāġ-ı luṭfuñ / Şemʿ-vār **eyleye** eṭrāfı **münevver** sünbül

M1/VIII/10 Dāʾim çerāġ-ı devlet ü baḫtın **münevver it** / İki cihānda göñli murādın müyesser it

münevver ḳılmak [2] aydınlatmak

G39/1 **Ḳıldı** āfāḳı **münevver** ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd

K5/38 Ser-efrāz ol serīr-i salṭanatda gün gibi dāyim / **Münevver ḳılsun** iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

münḫasif olmak [1] tutulmak (ay) ‖ ışığı sönmek

G290/3 Pervānedür ki yaḳdı perin şemʿ-i āhuma / Farḳ-ı felekde **münḫasif olmış** ḳamer degül

münīr [3] parlak

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey mihr-i bī-naẓīr / Şeb-rev diyü ṭutıldı giceyle meh-i **münīr**

G241/4 Bezmüñde gerçi sāġar-ı ṣahbāya baş eger / Bedr-i **münīre** dil uzadur dil-berā ḳabaḳ

K3/9 Vücūd-ı şerīfiyle dünyā müşerref / Żamīr-i **münīriyle** ʿālem münevver

münḳād [1] boyun eğmiş, tâbi

K23/17 **Münḳād** emr ü nehyine eṣḥāb-ı iʿtibār / Ednā işaretine ẕeviʾl-iḥtirām rām

müntehā [3] uzun; bkz. 'Sidre-i müntehā' md.

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Maʿmūruñdan aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı Sidre ḳāmetüñden **müntehā** ḳıblem

G175/1 Serv ile ḳāmetüñe kimse dimez hem-serdür / **Müntehā** ḳāmetüñ andan daḫı bālā-terdür

G363/1 Ser-i kūyuñ ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin / **Müntehā** ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā bilürin

müntehe'l-merām [1] son isteği

K23/27 Dehre devām-ı devletidür ġāyetüʾl-münā / Çarḫa beḳā-yı ʿizzetidür **müntehe'l-merām**

mürāʾīlik [1] ikiyüzlülük

G43/5 Āyīne gibi ḫalḳa **mürāʾīlik** eylemez / Bāḳī ṣafā-yı ḫāṭır ile geydi bir nemed

mürde [11] ölü

Mtl 6 Būseyle **mürde** dilleri iḥyāya başladuñ / İḥyā-yı muʿcizāt-ı Mesīḥāya başladuñ

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde **mürde-i** ṣad-sāle cisme cān gelür

M9/I/2 Ne sāz-ı muṭrıb-āsā cān-fezā-yı **mürde-i** ġam var

G120/3 **Mürde-i** derd ü ġama cānlar baġışlar cürʿası / Sāḳıyā biʾllāh mey-i ḥamrā dem-i ʿĪsā mıdur

G384/2 Leb-i cān-baḫşı ile **mürdeler** iḥyā itsün / Nicʾolur muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā göresin

G221/2 **Mürdeler** iḥyā ider enfās-ı müşgīnüñ senüñ / Nuṭḳ-ı cān-baḫşuñdur iʿcāz-ı Mesīḥādan ġaraż

G161/3 Lebler ile nice zībā **dirilür mürdeleri** / Gerçi üftādeleri ġamze-i ġammāzı geçer

G537/5 İltifāt ile bulur **mürdeleri** gerçi ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili öldürür istiġnāsı

G37/1 Leb-i ḫandānuñ ile ḳılduñ yād / Eyleduñ **mürdelerüñ** rūḥını şād

K27/18 Hezārān **mürdeye** bir demde luṭfuñ tāze cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyleduñ iḥyā

G157/3 **Mürdeye** cānlar virür bīmāra ṣıḥḥat lebleri / Ḥikmet-i Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur

mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl [1] kâmil insanların hocası, ilim irfan sahiblerinin yardımcısı (unvan/Kubad Paşa)

K20/24 Mis̱āl-i cūdına ʿunvān yazar debīr-i felek / **Mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl**

mürekkeb [1] bkz. ‘kilk ü mürekkeb’ md.

G61/1 Ḥarf-i ġama devāt u ḳalem şekl-i āhdur / Aña **mürekkeb** āhda dūd-ı siyāhdur

mürġ [11]

1. kuş

G286/4 Ṣavt-ı **mürġ** u naʿre-i mestāne ṭutdı ʿālemi / Ḥāṣılı hengāmeden ḫālī degül hengām-ı gül

G345/5 Bāḳıyā bir **mürġdur** gūyā giriftār-ı ḳafes / Kūy-ı yāri añıcaḳ uçmaḳ diler cānum benüm

G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı **mürġdür** ser-pençe-i şeh-bāzdan

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup dökdi kevākib erzen / Umaruz kʾola yine ʿīş u ṣafā **mürġi** şikār

K14/29 Bilürsin anı **mürġ-i** beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı

M1/VI/4 Deşt-i fenāda **mürġ-i** hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları

G274/5 İltifāt itme bu alçaḳlara sen ey Bāḳī / Himmetüñ **mürġ-i** hümāyūnı hümādan yüksek

G283/4 Başdan **mürġ-i** aḳıl uçmaz idi başından / Ṭıfllar üstine ṭaş atmasalar Mecnūnuñ

M1/III/6 **Mürġ-i** revānı göklere irdi hümā gibi / Ḳaldı ḥażīż-i ḫākde bir iki üstüḫān

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / **Mürġ-i** zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

2. bülbül

G487/3 Odlar yaḳardı başına **mürġuñ** çemende gül / Şeb-nem ṣuvarmayaydı seḥerden ḳulaġını

mürġ āşiyānesi [1] kuş yuvası; bkz. ‘ārām-geh-i mürġ’ md.

G382/5 Gāhī cenāb-ı Leylīye mektūb uçurmaġa / Urındı Ḳays başına **mürġ āşiyānesin**

mürġ-i bām [1] bülbül

G433/5 Nefesüñ rūḥ virüp tā ola **mürġ-i bāmuñ** / Ey Mesīḥā-dem ölürsem gilümi ṭayr eyle

mürġ-i cān [1] can kuşu; bkz. ‘cān mürġı’ md.

G499/3 **Mürġ-i cānı** şöyle beñzer itmek isterler şikār / Ol ḳara gözler süzildi iki şāhīnler gibi

mürġ-i dil [9] gönül kuşu; bkz. ‘göñül mürġi’, ‘dil mürġı’ md.

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde **mürġ-i dil** / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur ṣu gibi revān

G171/2 Uçdı bu feżālardan **mürġ-i dil-i** nālānum / Ārām idemez oldum efkār-ı seyāḥat var

G338/5 Sen gül gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / İñler ḳafes-i tende **mürġ-i dil-i** nālānum

G412/3 Ne mümkin **mürġ-i dil** vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār elde

G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā **mürġ-i dil** ṣayyād-ı zülfüñ dāmına

G492/3 Eksük olmaz sīneden gül gibi tāze dāġlar / Nāleler ḳılsa ʿaceb mi **mürġ-i dil** bülbül gibi

G67/1 **Mürġ-i dil** ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / Serv ü şimşādı begenmez ḳatı aʿlā gözedür

G107/2 **Mürġ-i dil** naġmeleri şevḳıne gül ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş edālar ne güzel yirlerdür

G356/5 **Mürġ-i dil-i** Bāḳīyi görüñ fāḫte-āsā / Efġān ider ol serv-i ḫırāmānuñ ucından

mürġ-i çemen [7] bülbül

M6/V/3 Dellāl-i ḥüsni **mürġ-i çemendür** gül-i terüñ

G28/1 Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandur bāʿiṡ / Revnaḳ-ı bezm-i güle **mürġ-i çemendür** bāʿiṡ

G110/2 Manṭıḳu'ṭ-ṭayr oḳumaġa başladı **mürġ-i çemen** / Gūşe-i gül-zār şimdi külbe-i ʿAṭṭārdur

G161/4 Başına **mürġ-i çemen** gibi üşer nālelerüm / Dūd-ı dil bāġ-ı ġamuñ serv-i ser-efrāzı geçer

G301/3 Sīnesin çāk eyledi mest-i ṣabūḫīler gibi / Ṣubḥ-dem **mürġ-i çemenden** gūş idüp āvāze gül

G387/5 Uyḫu gözine girmez ider sūz-ı derd ile / Vaḳt-i seḥerde **mürġ-i çemen** nāle-i ḥazīn

G537/2 Batdı sāl-ı kühenüñ ṣīt u ṣadāsı şimdi / Çıḳdı **mürġ-i çemenüñ** naġme-i nev-peydāsı

mürġ-i ḫoş-elḥānī [1] bülbül

K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer gül-zār-ı medḥüñde / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir **mürġ-i ḫoş-elḥānī**

mürġ-i ḫoş-nevā [3] bülbül

G310/2 Başladı gül-şende **mürġ-i ḫoş-nevā** nev-rūzdan / Şāh-ı gül bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel

G388/2 Nāle ḳılsun ḳāmetüñ yādına **mürġ-i ḫoş-nevā** / Rāstdan bir naġme-i dil-keş ser-āġāz eylesün

G8/3 Göklere irdi yine gül-bāng-i **mürġ-i ḫoş-nevā** / Ṣaḥn-ı gül-şen gördi bir aʿlā maḳām-ı dil-güşā

mürġ-i seḥer [2] bülbül, bkz. 'seḥer bülbülleri' md.

G78/4 Ḫʷāb-ı ʿademden dīde-i ezhārı bī-dār eyledi / Taḥrīk-i bād-ı ṣubḥ-dem āvāze-i **mürġ-i seḥer**

G103/5 Oldı çemende bāliş-i ġonca kenār-ı ḫār / **Mürġ-i seḥer** iderse n'ola āh u nāleler

mürġ-i zār [2] inleyen bülbül; bkz. "andelīb-i zār', 'bülbül-i zār' md.

G99/1 Dil merġ-zār-ı mihr ü vefā **mürġ-i zārıdur** / Dīdār-ı yār ḥüsn ü bahā nev-bahārıdur

G122/4 Ḫāmūş yatma bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel merġ-zāra ġulġule-i **mürġ-i zārı** gör

mürġān [2] kuşlar

M1/IV/2 Ṭutsun cihānı nāle-i **mürġān** ṣubḥ-dem / Güller yolınsun āh u fiġān eylesün hezār

G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña **mürġān-ı** dil ü cān ṣaf ṣaf

mürġān-ı ḫoş-elḥān [1] bülbüller

K18/9 Ṣubḥ-dem velvele-i nevbet-i şāhī mi degül / Ṣavt-ı **mürġān-ı ḫoş-elḥān** u ṣadā-yı kūh-sār

mürġān-ı çemen [4] bülbüller

K7/3 Çıḳdı bir yirden ṣadā vü ṣīt-ı **mürġān-ı çemen** / Gūyiyā eṭfāl-i mekteb ḫatm-i Ḳur'ān eyledi

G121/2 Ḳıldı **mürġān-ı çemen** ḳadd-i nihāl-i servi ḫam / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā çeng itdiler

G240/2 Ṣavt-ı **mürġān-ı çemen** ʿālemi ṭutdı gerçi / Muṭrıbā n'eyleyelüm naḳş-ı nigār olmayıcaḳ

G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı ġulġul-i **mürġān-ı bāġ** / Dem-be-dem başında servüñ şūr u ġavġādur yine

mürīd [1] derviş

G344/4 **Mürīd-i** ʿaşḳ oldum ben tecerrüd iḫtiyār itdüm / Eger meyl eyler isem bir zen-i dünyāya nā-merdüm

mürşīd [1] şeyh

G281/1 Ey reh-revān-ı ʿaşḳ reh-i rāstān ṭutuñ / **Mürşīd** gerekse dāmen-i pīr-i muġān ṭutuñ

mürūr itmek [1] geçmek

G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i belā irse pāyine / Her kim bu reh-güẕār-ı fenādan **mürūr ide**

mürüvvet [7] cömertlik, ihsan, lutuf; bkz. 'ehl-i mürüvvet' md.

K4/1 Cihān-ı maʿdelet kān-ı **mürüvvet** / Penāh-ı mülk ü millet nuṣratü'd-dīn

K8/8 Cihān-ı maʿdelet kān-ı **mürüvvet** Ḫān Murād ol kim / Vücūdı sāye-i luṭf-ı ilāhīdür cihān üzre

M2/I/7 Ḳanı ol dürr-i dil-efrūz-ı seḫā deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı **mürüvvet** kānı

G348/10 Şah işiginden ḳıl istimdād-ı himmet Bāḳıyā / Çarḫ dūn-perverdür ol bilmez **mürüvvet** neydügin

M1/II/3 Kem-ter gedāyı az ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir luṭfı çoḳ **mürüvveti** çoḳ pādişāh idi

G403/8 Baḳī velīk biz felek-i dūn-nevāzdan / Müstaġnīyüz **mürüvvet-i** şāh-ı kerīm ile

K20/34 Seḥāb-ı mekremet ü menbaʿ-ı **mürüvvetsin** / Nem-i seḫāñ ile ser-sebz gül-şen-i āmāl

müsāʿid **[2]** elverişli

G42/1 Ne devrān muvāfıḳ ne ṭāliʿ **müsāʿid** / Ḳolın boynuma ṣalmaz ol sīm- sāʿid

G403/9 Minnet Ḫudāya baḫt **müsāʿid** sitāre yār / İḳbāl-i Ḫān Murād-ı saʿādet-nedīm ile

müsellem **[2]** herkes tarafından kabul edilmiş, inkar edilemez

G342/5 Şiʿr-i Bāḳī **müsellem** olsa n'ola / Vaṣf-ı pāküñ ider bu ṭabʿ-ı selīm

K5/26 Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur cihān gül-zārınuñ bānı / **Müsellemdür** saña āyīn ü üslūb-ı cihān-bānī

müsellem ṭutmak **[1]** üstün tutmak

G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden ʿaceb ṭabʿuñ **müsellem ṭutdı** hep / Siḥr-āferīnān-ı ʿArab pākīze-gūyān-ı ʿAcem

müs̱elles̱ **[1]** üzüm şırasının üçte biri kalacak şekilde kaynatılan ve haram sayılmayan bir çeşit şarap ‖ üç parça

K5/15 **Müs̱elles̱** gösterür dāyim temāşā eyleseñ elde / Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı dıraḫşānı

müselmān **[5]** müslüman; bkz. 'kāfir müselmān'

G137/4 Teşne-dildür şu ḳadar ḫūn-ı **müselmān** üzre / Tīġ-i kāfir gibi ol ġamze-i bürrān ditrer

G272/3 Ġamzeñ oḳın çeşm-i fettānuñ yine almış ele / Şöyle beñzer dostum kāfir **müselmān** eyledüñ

G330/4 Bunca cevr ü cefā baña nice bir / Hāy kāfir hele **müselmānem**

G181/3 Müdām içen münāfıḳdur dimiş minberde bir vāʿiẓ / Ne çāre hey **müselmānlar** münafıḳlıḳ zamānıdur

G432/3 Der-i dil-dārdan dūram diyār-ı ġamda mehcūram / **Müselmānlar** esirgeñ ḫaste ḳaldum dār-ı ġurbetde

müstaʿcel **[1]** çabucak gelip geçen

G316/6 Metāʿ-ı dehr bir puldur aḳar şu ʿömr-i **müstaʿcel** / Anuñ'çün Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

müstaġnī **[3]**

1. umursamaz, kayıtsız

G396/3 Ṭabībüm eyle **müstaġnīsin** ehl-i derd ḥālinden / Ki ḳapuñda fiġān u zār iden bīmārı ṭuymazsın

2. ihtiyaç duymama, umursamama

G365/5 Bezm-i belāda nāle vü āhuñla Bāḳıyā / **Müstaġnīyüz** terāne-i çeng ü rebābdan

G403/8 Baḳī velīk biz felek-i dūn-nevāzdan / **Müstaġnīyüz** mürüvvet-i şāh-ı kerīm ile

müstaġraḳ **[1]** içine gömülmüş

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ niʿmetine **müstaġraḳ** / Dizilirler keremüñ ḫᵛānına mihmān ṣaf ṣaf

müstaġrıḳ **[1]** batmış, bulanmış

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana **müstaġrıḳ** ciger aṣlā görinmez başdan

müstaġrıḳ-ı envār olmak **[1]** nurlara gark olmak, nurlarla dolmak

M2/V/3 Merḳad-i pākin idüp şemʿ-i hidāyet rūşen / Meşhed-i ṭāhiri **müstaġrıḳ-ı envār olsun**

müstaḥıḳḳ **[1]** layık

K20/36 Sezā-yı merḥamet ü **müstaḥıḳḳ-ı** ʿāṭıfetem / Nevāl-i fażluñ iderseñ maḥallidür ifżāl

müstaḥkem ḳılmak **[1]** dayanıklı yapmak (bina bağlamında)

G546/7 Esās-ı mülki muḥkem **ḳıl** ḳıbāb-ı ḳadri **müstaḥkem** / Binā-yı baḫtuña lāzımdur alsunlar Ḫorāsānı

müstaḳīm [1] doğru, düzgün (‘nihāl-i ḳāmet’ bağlamında)

G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i zülfüñe nesīm / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı **müstaḳīm**

müstecāb [1] kabul edilen (dua)

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı **müstecāb-ı** ṭāʾifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

müstecāb olmak [1] kabul olunmak

G333/7 Yüzüñ görüp nʾola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler **müstecāb olur** duʿā ḳıblem

müstedām [3] devamlı, daim, ebedî

K9/25 Eyyām-ı ʿömr ü devlet ü iclāl **müstedām** / Bünyād-ı baḫt u ʿizzet ü iḳbāl üstüvār

K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı dil / Ecrām rām devlet ü iḳbāl **müstedām**

M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i āfāḳ **müstedām** / Rūḥ-ı revān-ı Şāha Taḥiyyāt veʾs-selām

müstedām ol! [1] eksik olma! çok yaşa!

G272/1 ʿĀşıḳ-ı bī-dillere cevr-i firāvān eyledüñ / **Müstedām ol** dostum luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ

müstedām olmak [1] eksilmemek

G483/1 **Müstedām ola** fenā kūyınuñ evbāşları / Kim olur bir biri yolında fidā başları

müsteḥaḳḳ [1] hak eden, layık

G91/2 Ḥüsnüñ zekātınuñ eger ey ḫᵛāce-i cemāl / Bir **müsteḥaḳḳın** ister iseñ işte ben faḳīr

müstemir olmamak [1] bir karar üzere durmamak

G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu ʿaşḳ **olmaz müstemir** / Gāh miḥnet gāh ḥasret gāh fürḳat gāh şevḳ

müstes̱nā [1] sıra dışı, özge

G123/2 Zīnet-i bāġ u bahār olmış nihāl-i erġavān / ʿĪd-gehde ṣalınur maḥbūb-ı **müstes̱nā mıdur**

müşāhade eylemek [1] görmek, anlamak

G306/7 Bāḳī-veş āḫır **eyledi** ʿaczin **müşāhade** / Evrāḳın itdi defterinüñ tārumār gül

müşāhade ḳılmak [2]

1. görmek

K1/11 **Ḳıldı** bu ḥāli dīde-i ʿibret **müşāhade** / Ṭuydı bu sırrı ʿāḳıbetüʾl-emr gūş-ı cān

2. bakmak, temaşa etmek

G122/2 Her naḳş u her nigār ki **ḳılsañ müşāhade** / Elṭāf-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ-i Perverdigārı gör

müşerref [2] şereflendirilmiş

K3/9 Vücūd-ı şerīfiyle dünyā **müşerref** / Żamīr-i münīriyle ʿālem münevver

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf aduñla **müşerref** ḳabāle-i iḳbāl

müşevveş [1] karmakarışık

M6/IV/1 Ḫāṭır ḫarāb u ʿaḳl **müşevveş** sen irmeseñ

müşevveşüʾl-aḥvāl [1] hali karışık/duman

K21/28 Hemīşe nergis-i iḳbāl u baḫt ḫᵛāb-ālūd / Hemīşe ṭurra-i ṭāliʿ **müşevveşüʾl-aḥvāl**

müşfik ü mihrbān olmak [1] şefkat ve sevgi göstermek

G404/3 Gūş ṭutup münāfiḳa cevri ḳo yār-ı ṣādıḳa / Dil-ber odur ki ʿāşıḳa **müşfik ü mihrbān ola**

müşg [6] misk (ahu göbeğinden çıkarılan koku)

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına bir dem ḳarīn olursa eger / Ṣuyı gül-āb ide ṭoprağı **müşg** bād-ı şimāl

G85/6 Ḫāl-i yāruñ **müşg** bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / Āl vālāya ṣarupdur ṣanmañuz ʿaṭṭārlar

K8/1 Dökilmiş zülf-i **müşg-āsā** o ḳadd-i dil-sitān üzre / Döşenmiş sāye-i Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i **müşg-āsā**

G6/2 Nedür bu pīç pīç ü çīn çīn ü ḫam-be-ḫam kākül / Nedür bu ṭurralar bu ḥalḳa ḥalḳa zülf-i **müşg-āsā**

G456/4 Cihān pür-būy-ı **müşg-i** nāfe-i Çīn / Ḥamel burcında seyr eyler ġazāle

müşg ü ʿanber [1] misküamber

G177/2 **Müşg ü ʿanber** ezilürken göricek kākülüñi / Yine anlar başuñ üstinde senüñ yir ideler

müşg ü gül-āb [2] misk ve gül suyu

K18/30 Āb u gil **müşg ü gül-āb** ola çemen ṣaḥnında / Būy-ı ḫulḳıyla güẕār itse nesīm-i esḥār

K24/9 Beden-i pāki neden böyle olurdı ḫoş-bū / Olmasa **müşg ü gül-āb** ile muḫammer sünbül

müşg ile yazdurmak [1] muska yazılacak mürekkepe misk katmak

K24/5 **Yazdurup müşg ile** boynına ḥamāʾil ṭaḳdı / Kendüye itmek içün ḫalḳı musaḫḫar sünbül

müşg-i Çīn [2] Çin miski

K8/5 ʿİẕār-ı nāzenīnin pür-ġubār-ı **müşg-i Çīn** itmiş / Yüz urmış ḫāk-i pāy-ı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

G311/2 Ḫāl-i ruḫuñ gedāsı bir āvāre **müşg-i Çīn** / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl

müşg-i Ḫuten [2] Huten diyarının miski

M5/IV/1 Ḥalḳa-i zülf-i siyāhuñ ey ṣaçı **müşg-i Ḫuten**

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ **müşg-i Ḫuten** çihre semen ḫāl ḳaranfül

müşg-i nāb [4] halis misk

G2/1 Ayaḳlarda ḳalur sünbül o zülf-i nīm-tāb-āsā / Ṣaçuñla baḥs iderse başa çıḳmaz **müşg-i nāb-āsā**

G14/6 Bāḳıyā ḫāl-i ʿanberīni anuñ / Nāfe-i **müşg-i nābdur** gūyā

G20/2 Nāfe ḳıldı zülf-i müşgīnüñ görüp ser-ber-zemīn / Ayaġuñ ṭopraġına miskīnlik itdi **müşg-i nāb**

G259/4 Şemīm-i nāfe-i ḫālinden ey nesīm-i seḥer / Dimāġ-ı ʿālemi pür-būy-ı **müşg-i nāb** itdüñ

müşg-i ter [2]

G379/3 Çīn içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir **müşk-i ter** velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār çīn

G213/2 Bulmaya ol ḫadd-i gül-gūn üzre ḫaṭṭuñ ḥāletin / **Müşg-i terden** yazsalar berg-i gül-i ḫandāne naḳş

müşg-sā [1] misk kokan

G226/2 ʿĪş u ṣafāya ḫāṭırumuz ṭurmayup çeker / Sünbüller oldı silsile-i **müşg-sā-yı** bāġ

müşgīn [9] misk kokulu, misk gibi; ḫāl-i müşgīn, ḫaṭṭ-ı müşgīn, nāfe-i müşgīn

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i **müşgīn** maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül

G71/2 Ṭurralar egnindeki **müşgīn** zirihler seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı gör

G103/3 Çözdi çemende ṭurraların sünbül-i ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı mūyını **müşgīn** külāleler

K3/5 Ṭolar būy-ı **müşgīn-i** zülfüñle ʿālem / Döner nāfe-i miske çarḫ-ı müdevver

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i **müşgīn-i** zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

G466/3 Būy-ı **müşgīn-i** bahār irdi dimāġ-ı dehre / Yaḳalı dāmen-i küh-sārda micmer lāle

G221/2 Mürdeler iḥyā ider enfās-ı **müşgīnüñ** senüñ / Nuṭḳ-ı cān-baḫşuñdur iʿcāz-ı Mesīḥādan ġaraż

G368/2 Görüp çīn-i ebrū-yı **müşgīnüñi** / Siyeh çeşmüñi ṣandum āhū-yı Çīn

G398/10 Cihān enfās-ı **müşgīnüñle** ṭoldı / Saña Ḥaḳdan ʿaṭādur Bāḳıyā bu

müşgīn ṣaç [3] misk kokulu saç; bkz. ʿkākül-i müşgīnʾ, ʿṭurra-i müşgīnʾ, ʿsünbül-i müşgīnʾ, ʿzülf-i müşgīnʾ md.

G170/4 Didüm **müşgīn ṣaçuñ** mıdur muʿaṭṭar iden āfāḳı / Perīşān eyleyüp kākküllerini didi kim budur

G379/3 Çīn içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / **Müşgīn ṣaçuñda** bulmaġ olur ṣad hezār çīn

G447/3 **Müşgīn ṣaçuñda** ey yüzi gül cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki baġlana bir deste sünbüle

müşgīn-ḫāl [1] misk renkli ben (‘siyāh aṭlas’ paralelliğinde)

G527/3 Siyāh aṭlas gibi zülfüñ yaraşdı / ʿİẕār-ı āl-i **müşgīn-ḫāle** düşdi

müşgīn-merġūl [1] misk kokulu büklüm büklüm saçlı

K24/3 Oldı gül-şen yine bir dil-ber-i **müşgīn-merġūl** / Şol ḳadar virdi aña zīnet ü zīver sünbül

müşgīn-mū [1] misk kokulu saç

M3/V/4 Tār-ı zülf ü ṭurra-i ḫūbān-ı **müşgīn-mū** gibi / Sāl-i iḳbālin Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün

müşgīn-nesīm [2] misk kokulu seher yeli

G318/4 **Müşgīn-nesīm** oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra gelse ġālibā urmaz Ḫutenden nāfe dem

M3/IV/3 Nefḥa-i **müşgīn-nesīm-i** ḫulḳı ṭutdı ʿāle**mi** / Her ṭarafdan şimdi būy-ı ʿūd u ʿanberdür gelen

müşgīn-raḳam [1] misk kokulu yazan (kalem)

G147/8 Dem-i taḥrīr-i elṭāfında ʿālem / Ṭufeyl-i ḫāme-i **müşgīn-raḳamdur**

müşkil [7]

1. çetin

K2/49 Miḥnet-i faḳr belā ġayret-i aḳrān **müşkil** / Fuḳarā bendelerüñ arada deng ü ḥayrān

2. güçlük

G45/3 Cefā-yı yār ile muʿtād olıncadur **müşkil** / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır gelür ʿitāb leẕīẕ

3. zor, güç

G404/1 **Müşkil** imiş ki dil-rübā ṭıfl ola dil-sitān ola / ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā pīr ola nā-tevān ola

4. sorun, mesele

G193/1 ʿĀlemde ẕerre deñlü degülken vücūdumuz / **Müşkil** budur ki ẕerreden artuḳ ḥasūdumuz

G420/6 Bāṭıl hemīşe bāṭıl u bīhūdedür velī / **Müşkil** budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan ẓuhūr ide

G274/4 Kimse ḥall eylemedi **müşkil-i** rāz-ı felegi / Var ise ʿıḳd-ı S̱üreyyādur aña noḳṭa-i şek

K25/34 Ḳāḍī-i maḥkeme-i ʿālem-i bālā Bircīs / **Müşkilin** müftī-i reʾyüñden ider istifsār

müşkil belā [3] çetin belâ

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı **müşkil belādur** dostum / Yoluña ölmek egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

G209/5 Bāḳī hevā-yı ʿaşḳ ne **müşkil belā** imiş / Benden naṣīḥat ister iseñ eyleme heves

G382/4 **Müşkil belā** degül mi vefāsuz güzel sevüp / Ġuṣṣayla yata derd ü ġam ile uyanasın

müşkilleri ḥal itmek [2] sorunları çözmek

Kt1/5 Eyledi keşf ile iẓhār-ı kerāmet keremüñ / **İtdi müşkillerümüz** ḫᵛāce-i iḥsānuñ **ḥal**

G310/7 Bāḳıyā ser-levḥa-i eşʿārı tezhīb eyle kim / **Müşkilüñ** luṭf-ı şehenşāh **itdi** altun gibi **ḥal**

müşkil ḥāl [1] güç durum

G527/5 Ṣaçuñ bendinde dil derdin ṣorarsañ / Ġarīb üftāde **müşkil ḥāle** düşdi

müşkil iş [1] zor iş, çetin iş; bkz. ‘kār-ı düşvār’, ‘düşvār iş’

G217/5 Kār-ı düşvār olsa ḳıl ʿazm-i cenāb-ı mey-fürūş / Himmet-i merdān ile āsān olur her **müşkil iş**

müşkilāt [1] sorunlar

K20/33 Elüñdedür çü bu gün ḥall-i **müşkilāt-ı** enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu ʿuḳdeye ḥallāl

müşkil-güşā [1] zorlukları yenen, çetin işleri halleden

G297/5 Rişte-i cānumda zülfüñ bir girih bend itdi kim / Ḥalline ḳādir degül **müşkil-güşālar** bilmiş ol

müştāḳ **[2]** hasret

K1/19 **Müştāḳ** būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı nev-bahār / Muḥtāc dest-i himmetine ḫᵛāce-i ḫazān

G345/2 Bülbül-i **müştāḳuñuñ** aġladuġın yār işidüp / Ḫārlarla açılur mı verd-i ḫandānum benüm

müşterī **[1]**

G362/2 Cānā metāʿ-ı mihrüñe dil **müşterī** iken / Olmamış idi ʿaşḳ iline kārvān revān

müttekā **[1]** dayanak ‖ koltuk altına alınıp üzerine dayanılan derviş asası; bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 254-257.

G192/3 Biz **müttekā-yı** zer-keş-i cāha ṭayanmazuz / Ḥaḳḳuñ kemāl-i luṭfınadur istinādumuz

müyesser **[1]** nasip

M7/I/2 Degül çünkim **müyesser** lemʿa-i ḫurşīde neẓẓāre

müyesser eylemek/itmek **[5]** nasip etmek

K3/33 Ümīdin revā **eyle** ʿömrin ziyāde / Mühimmin müheyyā murādın **müyesser**

K19/57 Mūmdur mülk-i cihān saña duʿām ol ki hemān / ʿAn-ḳarīb **eyleye** Allāh **müyesser** ḫātem

K21/34 Cihān musaḫḫar-ı fermān ola murādātuñ / **Müyesser eyleye** dāʾim Müyessirüʾl-aʿmāl

G546/1 Bi-ḥamdiʾllāh ki yārī ḳıldı ferr-i baḫt-ı sulṭānī / **Müyesser eyledi** Bārī Teʿālā fetḥ -i Şirvānı

M1/VIII/10 Dāʾim çerāġ-ı devlet ü baḫtın münevver it / İki cihānda göñli murādın **müyesser it**

müyesser ḳılmak **[1]** nasip etmek

K27/22 Cihānda sāġar-ı devlet murāduñ üzre devr itsün / Göñül ḫoşluḳların **ḳılsun müyesser** Ḥażret-i Mevlā

müyesser olmak **[5]** nasip olmak

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i ġamzeñ şāne-veş / Zülfüñe tek ʿāḳıbet **olsun müyesser** dest-res

G247/2 **Olmadı müyesser** baña bir serv-i revānuñ / Laʿlini öpüp biline bir pāre ṣarılmaḳ

G465/7 Bir kerre būseñ alımaduḳ ḫaṭṭuñ irmedin / Āḫır **müyesser oldı** hele biñ belāyile

G526/1 Terk itdi ben żaʿīfini gitdi revān gibi / Gelmek **müyesser olmadı** bir daḫı cān gibi

Mtl 27 Ḫalvetde enīs eyleyüp ol şūḫ-ı cihānı / ʿĀlemde **müyesser ola mı** ʿīş-ı nihānı

Müyessirüʾl-aʿmāl **[1]** Allah

K21/34 Cihān musaḫḫar-ı fermān ola murādātuñ / Müyesser eyleye dāʾim **Müyessirüʾl-aʿmāl**

müzehheb **[1]** yaldızlı

K3/26 Aña cild-i ġarrā **müzehheb** muṭallā / Meh-i ʿālem-ārā vü ḫurşīd-i enver

müzevver **[1]** uydurmak

K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu ḥükmi viremez / Nice müfsidler **ider** gerçi **müzevver** ḫātem

müzeyyen **[3]** bezenmiş, süslenmiş

G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden **müzeyyen** her ṭaraf ʿālem temāşādur

G78/2 ʿĀlem **müzeyyen** pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser

Kt1/10 Ola vaṣfuñla **müzeyyen** ṣafaḥāt-ı eyyām / Ṭola medḥüñle kütüb-ḫāne-i edyān u milel

müzeyyen ḳılmak **[2]** bezemek, süslemek

K27/16 Ṣadef gūşın **müzeyyen ḳılmaġ** içün dürr-i lafẓından / Kelāmın istimāʿ eyler pes-i dīvārdan deryā

M5/VII/2 Bezm-i ʿaşḳı şemʿ-i āhumla **müzeyyen ḳılduġum**

müzeyyen olmak **[1]** bezenmek, süslenmek ‖ hazırlanmak

Mtl 11 Ṭutdı gül-şende yine bülbül-i ḫoş-ḫᵛān menzil / Başlasun devre ḳadeḥ **oldı müzeyyen** maḥfil

N

nā-bedīd itmek [1] yok etmek

K14/36 Belā gird-ābına ṣalsun ʿadūñı **nā-bedīd itsün** / Fenā deryāsına ġarḳ eyleyen Firʿavn u Hāmānı

nā-be-kār [1] arsız, utanmaz

G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / Görsün felekde söz nicʾolur ḫaṣm-ı **nā-be-kār**

nā-būd olmak [2] yok olmak

K13/7 Ḫarc kim bī-daḫl ola mevcūd olan **nā-būd olur** / Olsa mālüñ fiʾl-mes̱el maḥṣūl-i baḥr u kān eger

G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden ḫalāṣ ol cām-ı mey nūş eyle kim / Niceler **nā-būd olur** dünyā bu dünyādur yine

nā-dān [12] bkz. 'şaḫṣ-ı nā-dān', 'merdüm-i nā-dān' md.

1. zor ‖ cahilce

K6/17 Ḳanı ol gelmez diyü baḥs̱ eyleyen cāhilceler / Ḥaḳ budur kim ʿāḳıle anlar ḳatı **nā-dān** gelür

2. cahil

K25/24 Ne ʿaceb fażlına **nā-dān** eger inkār itse / İtdi mi Aḥmed-i Muḫtāra Ebū Cehl iḳrār

G149/5 Şikest eylerse **nā-dān** sözlerüñ ġam çekme ey Bāḳī / Yine ehl-i baṣīret tūtiyā eyler bu cevherdür

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / Söz güherdür ne bilür ḳadrini **nā-dān** güherüñ

G529/2 Pend eylemiş ol sāde-ruḫa zāhid-i **nā-dān** / ʿAşḳ ehli hücūm eyledi rīşin yola yazdı

G43/2 **Nā-dān** elinden alma eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i devlet yeden bi-yed

G420/5 Devr-i zamāne cünbişi nā-dānlıḳ üzredür / **Nā-dān** ḳomaz ki merdüm-i dānā ḥużūr ide

G76/2 Ḳatlüme engüşt-i yār itsün işāret ġam degül / Ḳanġı **nā-dāndur** o kim ḥükm-i ḳalemden incinür

G315/3 İltifāt eylemezem ẕerre ḳadar **nā-dāne** / Āsmān-ı hünere mihr-i cihān-ārāyem

G405/4 Ṣofī gelicek açma ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı **nā-dāne** ṭuyurma

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda / Velī olmaz deb-istān-ı s̱enāñuñ ṭıfl-ı **nā-dānı**

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse nʾola **nā-dānı** felek / Dāʾimā nāḳışı aʿlāya çıḳarur miʿyār

nā-dānlıḳ [1] kabalık ‖ cahilce davranış

G420/5 Devr-i zamāne cünbişi **nā-dānlıḳ** üzredür / Nā-dān ḳomaz ki merdüm-i dānā ḥużūr ide

nāfe [10] bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 81. ('âhû-yı Hoten' ve 'âhû-yı müşgîn' md.)

1. göbek miski

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı ṣabā / Gül-zāra gelse ġālibā urmaz Ḫutenden **nāfe** dem

Kt3/2 Geh **nāfe** gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / Geh ġonca gibi gül-şene gel zīnet-i bāġ ol

G20/2 **Nāfe** ḳıldı zülf-i müşgīnüñ görüp ser-ber-zemīn / Ayaġuñ ṭopraġına miskīnlik itdi müşg-i nāb

G383/5 Ārzū-yı ḫāl-i müşgīnüñ alurduḳ **nāfeden** / Dil götürmez ḥāṣılı āhū-yı Çīnüñ minnetin

G259/4 Şemīm-i **nāfe-i** ḫālinden ey nesīm-i seḥer / Dimāġ-ı ʿālemi pür-būy-ı müşg-i nāb itdüñ

G291/1 Ṣaḥrālara düşerse nʾola **nāfe-i** ġazāl / Sevdālara ṣalupdur anı dil-berā o ḫāl

G14/6 Bāḳıyā ḫāl-i ʿanberīni anuñ / **Nāfe-i** müşg-i nābdur gūyā

G250/6 Yolında **nāfe-ṣıfat** ḳıldı terk-i ser Bāḳī / Teraḥḥum itmedi miskīne ḳıl ḳadar zülfüñ

G184/3 **Nāfeye** beñzedicek ḫālüñi erbāb-ı naẓar / Nergis-i mestüñi yād eyleyüp āhū didiler

2. göbek miski ‖ post (miskin çıkarıldığında güneş görmemesi bağlamında)

G536/2 Būy-ı ʿaşḳ ile ṣarıldum **nāfe** gibi posta / Bir ḳılına aşmadı ol kākül-i pür-ḫam beni

nāfe-i Çīn **[2]** Çin ahusunun misk kesesi

G427/3 İnṣāf budur kim çıḳarup misk-i ġazāli / İzüñ tozını ṭolduralar **nāfe-i Çīne**

G456/4 Cihān pür-būy-ı müşg-i **nāfe-i Çīn** / Ḥamel burcında seyr eyler ġazāle

nāfe-i misk **[2]** misk torbası/kesesi

K3/5 Ṭolar būy-ı müşgīn-i zülfüñle ʿālem / Döner **nāfe-i miske** çarḫ-ı müdevver

G487/5 Ḫālüñ ḫaberleriyle muʿaṭṭar ḳılur nesīm / Deşt-i Ḫutende **nāfe-i** misküñ dimāġını

nāfe-i müşgīn **[3]** misk torbası/kesesi

G398/7 Gelüp miskīnlik itdi ḫāl-i yāre / Ḫaṭādan **nāfe-i müşgīn-i** āhū

G310/4 **Nāfe-i müşgīn-i** zülfinden ḫaber ṣor Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kāʾinātı ṭurma yil

K18/45 Ṭurralar milket-i Çīn **nāfe-i müşgīn** ol ḫāl / Gözüñ āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür Tātār

nāfe-i müşg-i Tātār **[1]** Tatar miskinin kesesi

M1/IV/4 Añduḳça būy-ı ḫulḳuñı derdüñle lāle-veş / Olsun derūn-ı **nāfe-i müşg-i Tātār** tār

nāfe-i Tatār **[1]** Tatar ahusu miski

G48/5 Ḫaylī dimāġ bağladı ʿālemde Bāḳıyā / Ḫāl-i nigāra beñzeyeli **nāfe-i Tatār**

nāfiʿ **[1]** hayırlı, faydalı

G135/7 Eger dünyā vü dīn emrinde **nāfiʿ** bir ʿamel dirseñ / Duʿā-yı devlet-i sulṭān muʿizz-i dīn ü dünyādur

nā-gāh/nā-geh/nā-gehān **[19]** ansızın, birdenbire; bkz. ʻbelā-yı nā-gehānīʼ md.

K18/41 Geşt iderken çemen-i medḥ ü ṡenāñı ḫāṭır / Lāyiḥ oldı dile **nā-gāh** bu şiʿr-i hem-vār

M8/V/1 Boynuña ḥīle kemendin biri bağlar **nā-gāh**

G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme **nā-gāh** şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ

G465/5 Baña ʿadū yanında cefālar ider o serv / **Nā-gāh** yolda rāst gelürse ḳażāyile

K10/11 Ḳorḳaram çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i ʿirfān iken / Esb **nā-geh** bir gice bī-cev ḳala ester bile

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen yimişdür boz doğanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı **nā-geh** işidüp anı

K14/18 Ser-encām-ı ʿadū āḫır ne ḥāle irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi **nā-geh** çarḫ çevgānı

G54/4 İşigüñde beni ey meh bulur bir gün ʿadū **nā-geh** / Ḳażā-yı āsmānīdür belā-yı nā-gehānīdür

G177/5 Görse seyrinde seni bir gice **nā-geh** Bāḳī / Hep muʿabbirler anı vuṣlata taʿbīr ideler

G527/4 Hümāyūn-bāl açup şeh-bāz-ı zülfüñ / Tezerv-i ʿaḳlı **nā-geh** ala düşdi

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş piyāle ṭut / **Nā-geh** ṭoḳınsa bād-ı ḥavādiṡ ṭayanı gör

G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / **Nā-geh** ṭoḳındı tīr-i maḥabbet ḳażāyı gör

Mtl 26 **Nā-geh** görince pertev-i ruḫsār-ı Aḥmedi / Bī-iḫtiyār zāhidüñ īmānı gevredi

K1/9 Āyā bu zīb ü zīnet-i ʿālem nedür diyü / ʿİbret göziyle nāẓır iken dehre **nāgehān**

G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i belā **nā-gehān** irer / Tīr-i ḳażādan umma ḫalāṣ iḥtirāz ile

G488/5 Āh kim düşdi **nā-gehān** göñlüm / Göricek ol çeh-i zenaḫdānı

M3/I/5 **Nā-gehān** bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti / Rūşen oldı dīde-i aʿyān-ı devlet ṣubḥ-dem

G292/7 Umaruz himmet-i merdān-ı ṭarīḳat yitişe / **Nā-gehān** bir gün efendüm diye Bāḳī berü gel

G54/4 İşigüñde beni ey meh bulur bir gün ʿadū nā-geh / Ḳażā-yı āsmānīdür **belā-yı nā-gehānīdür**

naġamāt **[1]** nağmeler

K26/37 ʿAndelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gül-istān-ı ṡenā / İdeler medḥüñ ile ḫoş **naġamāt-ı** rengīn

naġamāt eylemek **[1]** nağmeler geçmek

G358/1 **Naġamāt eylemege** başladı ṣanma anı sen / Ehl-i sūzuñ ṣanemā āteşin üfler ney-zen

naġme [12]

G82/1 Göñül her **naġme** kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde Zühre sāzın istimāʿ eyler

G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / Tek olsun yār māʾil **naġme-i** evtāre eglensün

G388/2 Nāle ḳılsun ḳāmetüñ yādına mürġ-i ḫoş-nevā / Rāstdan bir **naġme-i** dil-keş ser-āġāz eylesün

G537/2 Batdı sāl-ı kühenüñ ṣīt u ṣadāsı şimdi / Çıḳdı mürġ-i çemenüñ **naġme-i** nev-peydāsı

G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā gül-şene varduġum bu kim / **Naġme-i** āhı bülbülüñ nāleme sāz-kārdur

G340/1 ʿArż-ı ḥüsn it niyāza başlayalum / **Naġme-i** ʿaşḳa tāze başlayalum

G370/3 Göñlin egler nāle-i zencīr ile mecnūn-ı ʿaşḳ / **Naġme-i** ʿūd u ṣadā-yı çeng ü nāyı nʾeylesün

G463/3 **Naġme-i** nāleme dem-sāz geçinmezdi benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger uymasa iller sözine

G107/2 Mürġ-i dil **naġmeleri** şevḳıne gül ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş edālar ne güzel yirlerdür

G303/5 Bāḳī dem urma seyr-i maḳāmāt-ı ʿaşḳdan/ Geç āh u nāle **naġmelerinden** ḳarāre gel

G449/5 Sözüm diñle muġannī **naġmesin** gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut ḳavl-i üstāde

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i cānuñ / Şol çengdeki **naġmeye** beñzer ḳıl içinde

naġme-sāz [1] şakımae ‖ şarkı söylemee

G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı ṭarabda **naġme-sāz** / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı felekde cilve-ger

naḫcīr [2] av

G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine **naḫcīr-i** ʿaşḳ

G236/1 Degme **naḫcīrin** şikār itmez bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i ʿaşḳ

nā-hemvār [2] uygunsuz, karmaşık

G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vażʿ-ı **nā-hemvār-ı ʿ**ālem kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ

G71/5 Cām içüp hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ peydā itdügi evżāʿ-ı **nā-hem-vārı** gör

Nāhid [7] Zühre, Venüs; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 471; OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 345-346; ayrıca bkz. ʿmuṭrıb-ı çarḫ', 'Zühre' md.

K3/25 Yanar şemʿ-i **Nāhid** öñinde şihābuñ / Çeker her gice ṣubḥa dek cedvel-i zer

G140/7 Biri ḫurşīd gibi rūşen-dil / Biri **Nāhid** gibi pāk-naẓar

M2/V/5 Daḫı ol duḫter-i saʿd-aḫter-i pākīze-güher / Çeşm-i **Nāhīd** gibi rūşen ü bī-dār olsun

G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / Āfitāba ger hilāl ebrū vü **Nāhīd** olsa ḫāl

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı **Nāhīdüñ** / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

G253/2 Baḳmasa yıllarca **Nāhīdüñ** yüzine ġam yimez / Ayda bir kez ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

G318/7 Ḫurşīd-veş pür-nūr u fer **Nāhīd-veş** rūşen-güher / Keyvān-ṣıfat ʿālī-naẓar şāhenşeh-i encüm-ḥaşem

naḥīf [1] zayıf, çelimsiz

K19/8 Reşk-i laʿl-i leb-i dil-dār ḳurutmış ḳanın / Nʾola ger böyle **naḥīf** olsa vü lāġar ḫātem

naḫl [8] fidan ‖ renkli kağıt ve mumlar ile çeşitli çiçek ve süslerden yapılmış fidan;bkz. TS. C. IV, s. 2824-25; Osmanlı şenliklerindeki nahıllar için bkz. HASBAHÇE, s. 24, 36; PAKALIN, C. II, s. 642-644; ayrca bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 343; ayrıca bkz. 'muraṣṣaʿ naḫl' md.

G126/3 Ḳāmet-i **naḫle** göre ḥālet-i reftār olsa / Yine bu şīveyi ol serv-i ser-efrāz eyler

G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış **naḫle** döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār peykān zaḫmına

G34/2 Bāzārlarda başladı **naḫli** ṭonatmaġa / Dil baġlayalı ḳāmet-i zībāña naḫl-bend

K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde vücūdum **naḫl-i** gül ṣandı / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre

G52/1 Nihāl-i ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb **naḫl-i** dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne **naḫl-i** ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar hem

G520/2 Biʾllāh ey **naḫl-i** ter ol şīve-i reftār nedür / Serv-i āzāduña ḳul eyledüñ a şimşādı

G28/2 **Naḫl-i** zībā ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür bāʿis̱

naḫl-i bālā [3] fidan boylu (dilber)

G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey **naḫl-i bālā** gül-şen-i cāndur / Nesīm-i nev-bahārī gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç

G128/5 Yaşum deryādur ey Bāḳī içinde şāḫ-ı mercānı / Ḫayāl-i **naḫl-i bālā-yı** nihāl-i erġavānumdur

G448/1 Gümişden pāleheng ol **naḫl-i bālānuñ** miyānında / Görinür māh-ı tābāndur nihāl-i serv yanında

naḫl-i būstān [3] bağın fidan boylu güzeli

G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey **naḫl-i būstānum** / Cemālüñ nūrına zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler

G345/4 Sebzeler dil uzadup ṭoprağa sürerler yüzin / Kimseden incinmesün bu **naḫl-i būstānum** benüm

Mtl 17 Öykünürmiş serv-i ḫoş-reftāre **naḫl-i būstān** / Kāşkī alsa yürüyivirse ey serv-i revān

naḫl-i erġavān [1] erguvan fidanı

M1/III/1 Döksün seḥāb ḳaddin añup ḳaṭre ḳaṭre ḳan / İtsün nihāl-i nārveni **naḫl-i erġavān**

naḫl-i ḫırāmān [3] fidan boylu güzel

G158/4 Reftār yolın göster eyā **naḫl-i ḫırāmān** / Varsun o sehī ḳaddüñe istāde ṣanavber

G268/2 Serv ü şimşādı yürütmez ṭaʿn-ı bülbül bāġda / Seyr idelden cilve-i **naḫl-i ḫırāmānuñ** senüñ

G463/4 Ḳāmet-i **naḫl-i ḫırāmānuña** öykünmez idi / Himmeti ḫaylī bülend olmasa servüñ özine

naḫl-i revān [2] fidan boylu (güzel)

G221/4 Ārzū-yı cilve-i **naḫl-i revānuñdur** senüñ / Bāġda seyr-i ḫırām-ı serv-i bālādan ġaraż

G390/3 Lāle-zār itmiş leṭāfet gül-sitānın ser-te-ser / Ruḫlaruñla erġavānī cāmeñ ey **naḫl-i revān**

naḫl-i muraṣṣaʿ [1] bkz. ʿmuraṣṣaʿ naḫlʾ md.

K18/16 Dür ü yāḳūt ile bir **naḫl-i muraṣṣaʿ** ṣandum / Erġavān üzre dökilmiş ḳaṭerāt-ı emṭār

naḫl-bend [2] nahıl ustası, nakılbend; PAKALIN, C. II, s. 644.

G34/2 Bāzārlarda başladı naḫli ṭonatmaġa / Dil bağlayalı ḳāmet-i zībāña **naḫl-bend**

K7/7 Nevbet-i sūr u sürūr oldı ṭonandı her nihāl / **Naḫl-bend-i** nev-bahār eşkāl u elvān eyledi

nā-ḫoş [1] hasta

G56/4 Bir ʿaceb dārüʾş-şifādur kūyı derd ehline kim / Anda hep **nā-ḫoş** varan bī-çāre ġāyet ḫoş gelür

nāḫun [3] tırnak

K23/6 Yā **nāḫunı** görindi felek bir pelengdür / Kʾolmışdur aña ḳulle-i kūh-ı cefā maḳām

K18/13 Semenüñ sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin **nāḫun-ı** ḫār

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yi**ne** ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i **nāḫun-ı** hicrāne ḳatlanmaz

naʿīm [2] nimet ‖ cennet

G334/4 Sensüz cināne ḳalmadı meylüm cihān degül / Kūyuñ riyāż-ı ḫuld viṣālüñ yiter **naʿīm**

G167/3 **Naʿīm-i** vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

naʿīm-i cāvidān [1] ebedî cennet; bkz. ʿbihişt-i cāvidānʾ md.

G348/7 Ḥaḳdan isterseñ **naʿīm-i cāvidānı** iste kim / Gördüñ işitdüñ beḳā-yı ʿömr ü devlet neydügin

naḳd [12]

1. para, akçe ‖ sermaye

K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi **naḳd** altun ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān

G1/5 Zer ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan **naḳdi** ḳoya sāġare cānā
K2/10 Güher-i kān-ı kerem **naḳd-i** ḥayāt-ı ʿālem / Rūḥdur cismi cihān milketine ḥükmi revān
G4/5 Rifʿatde āsmāna deger āsitānesi / Ḳıymetde **naḳd-i** encüm irişmez aña bahā
G68/1 Dāġ-ı ġam **naḳd-i** dil ü raḫt-ı revānum gözedür / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum gözedür
G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle **naḳd-i** ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel
G382/7 Bāḳī yolında döke ṣaça ḫarç idüp gözüm / Āḫır düketdi **naḳd-i** sirişküm ḫızānesin
M2/IV/4 **Naḳd-i** vaḳt oldı bize eşk-i sefīd ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam ṭālibiyüz aḳçeler altunlar ile
G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / **Naḳd-i** ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi cevhere
G219/2 Göñüller **naḳdin** almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış
K3/3 Göñül **naḳdini** aldı ʿayyār-ı ġamzeñ / Ġamuñdan virüp cāna dārū-yı hüş-ber

2. kadehe altın koyma âdeti

G466/7 Jāle **naḳdin** ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi zer lāle

naḳd-i cān [1] can sermayesi

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı vaṣlına / Gitdi elden **naḳd-i cān** āḫır görün maġbūnluġum

naḳd-i revān [4] geçer akçe

K6/2 Vaṣl-ı yāra cān ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse biñ **naḳd-i revāne** bir demi erzān gelür
M8/III/3 Ne ḳadar **naḳd-i revānuñda** nis̱ār olsa yine
M6/III/2 **Naḳd-i revānı** bir büt-i zībā-cemāle vir
G486/3 **Naḳd-i revānı** almada bī-iḫtiyār iken / Eşküm güherlerini o ʿayyār silmedi

naḳd-i sīm [1] gümüş para ‖ kar

K9/4 Ḳıldı zemīni berf gibi **naḳd-i sīme** ġarḳ / İnʿām-ı ʿām-ı şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār

naḳd-i viṣāl [3] vuslat akçesi

G194/4 İde gör var ise luṭfuñ beni söyler ṣanma / Gencdür **naḳd-i viṣālüñ** aña iḳrār olmaz
G474/1 Bend-i ḳabā çözilmeye tā cāme çıḳmaya / **Naḳd-i viṣāl** ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya
G154/3 Gelmez vücūda **naḳd-i viṣālüñ** taṣavvurı / ʿAşḳuñ metāʿı ḫᵛāceleri çoḳ ziyān çeker

nāḳıd [1] sahte parayla gerçek parayı ayıran kişi

K25/28 Bir olur mıydı bu gün ḳıymet-i ehl ü nā-ehl / **Nāḳıd-ı** çarḫ eger eylese teşḫīṣ-i ʿayār

nāḳıṣ [1] eksik, noksan ‖ cahil

K25/27 Ṣadr-ı ʿālīye geçürse nʾola nā-dānı felek / Dāʾimā **nāḳıṣı** aʿlāya çıḳarur miʿyār

nāḳil-i aḫbār [1] haberci, ravi

K25/36 Bu feżāʾil ki saña Bārī Teʿālā virmiş / İtmeyüpdür daḫı bir **nāḳil-i aḫbār** iḫbār

naḳḳāş [3] nakış ustası; Osmanlı'daki nakış esnafları ve nakkaşların görevleri için bkz. PAKALIN, C. II, s. 649-650.

G246/3 Gelürse bir yire **naḳḳāş-ı** ʿālem / Bu resm ile seni taṣvīr ider yoḳ
G134/5 Ḫalḳ-ı cihānı naḳşına eyler firīfte / **Naḳḳāş-ı** rūzgār ʿaceb rengler geçer
G421/3 Ṣūret-i zībāya meyl itsem baña ṭaʿn eyleme / Var suʾāl it böyle dil-keş naḳş iden **naḳḳāşına**

naḳḳāş-ı ḳażā [1] Allah

G213/1 Yazdı **naḳḳāş-ı ḳażā** levḥ-i bahār-istāne naḳş / Baġladı nev-rūzda bülbül bir üstādāne naḳş

naḳḳāş-ı ḳudret [1] Allah

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i eşkümle reng-āmīz idi / Yazmadın **naḳḳāş-ı ḳudret** bu bülend eyvāne naḳş

naḳḳāş-ı ṣunʿ **[1]** Allah

G387/2 Bir zīnet itdi ʿālemi **naḳḳāş-ı ṣunʿ** kim / Ḥayretde ḳaldı naḳşına ṣūret-nigār-ı Çīn

naḳl itmek **[1]** anlatmak

G8/5 Leblerin yād eylese yāruñ lisān-ı ḥāl ile / **Naḳl ider** şīrīn ḥikāyet ġonca-i rengīn-edā

naḳş **[25]** bkz. ʿṣavt u naḳşʾ md.

1. şekil

G122/2 Her **naḳş** u her nigār ki ḳılsañ müşāhade / Elṭāf-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ-i Perverdigārı gör

K19/28 Görinür **naḳş-ı** nigīninde sevād-ı mührüñ / Devletüñ barmaġına māh-ı münevver ḫātem

2. tasvir

G481/5 Ṣūret itdüñ şiʿrüñi girdüñ nigāruñ göñline / Bāḳıyā bu **naḳş** ile sen nükte ḳazduñ mermere

3. iz

K2/31 Maḥv olupdur ser-i şemşīr-i cihān-gīrüñ ile / Levḥ-i ʿālemde olan **naḳş-ı** ḍalāl u ṭuġyān

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde **naḳş-ı** mā-sivādan ḥaẓ

4. resim

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi **naḳş-ı** dil-firīb / Levḥ-i żamīre yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl

5. akis, görüntü

G295/3 Jengār ṣanduñ āyīnede **naḳş-ı** ḫaṭṭuñı / Yañlış görişdüñ ey yüzi gül o degüldür ol

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin gidermez sīneden / Āb **naḳş-ı** ṣūreti maḥv eylemez āyīneden

6. resim, nakış

G14/3 **Naḳş-ı** ḥüsn-i ḫaṭuñla ṣafḥa-i dil / Bir muṣavver kitābdur gūyā

G61/2 **Naḳş-ı** ḫaṭuñla yazıludur ṣafḥa-i derūn / Odlara yaḳma yazuġ efendi günāhdur

G124/4 **Naḳş-ı** ḫadd-i lāle-reng ol ʿārıż-ı pākīzede / Berg-i güldür gūyiyā āb-ı zülāl üstindedür

G310/1 **Naḳş-ı** gül seyr it çemende ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel

G421/7 **Naḳş-ı** ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / Ṣafḥa-i eşʿārda anca ḳalemler aşına

K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ **naḳşını** taṣvīr itdüm / Olmadın ṣafḥa-i gül-zāra muṣavver sünbül

7. güzellik ‖ nakış

G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül **naḳş-ı** bāġ u būstān üzre

G370/2 Kāʾinātuñ seyr iden **naḳşın** ṣafā-yı cāmdan / Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümāyı nʾeylesün

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn **naḳşın** gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

G8/2 Nev-bahāruñ **naḳşına** bir ṣavt-ı rengīn baġladı / Başladı sāz u nevāya bülbül-i destān-serā

G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti virmez ṣanemā **naḳşına** Bih-zād

G134/5 Ḫalḳ-ı cihānı **naḳşına** eyler firīfte / Naḳḳāş-ı rūzgār ʿaceb rengler geçer

G385/1 Bāġ pür-naḳş u nigār oldı bahārı severin / Māʾilem **naḳşına** ġāyetde nigārı severin

G387/2 Bir zīnet itdi ʿālemi naḳḳāş-ı ṣunʿ kim / Ḥayretde ḳaldı **naḳşına** ṣūret-nigār-ı Çīn

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne **naḳş**

G131/2 Göricek muʿcize-i **naḳşını** ṣūret-ger-i Çīn / Götürüp ḫāme-ṣıfat barmaġın īmān getürür

8. aynı

G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle **naḳş** görindi zamān zemīn

naḳş-ı nigār **[2]** ʿBüt, sanem ve nakş manasınadır. Ekseriya redif olup nakş u nigâr derler.ʾ bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 353.

G216/5 Bundan ziyāde ʿāşıḳ ferḫunde-fāl olur mı / Rūz-ı ezelde ḳurʿa **naḳş-ı nigāre** düşmiş

G240/2 Ṣavt-ı mürġān-ı çemen ʿālemi ṭutdı gerçi / Muṭrıbā n'eyleyelüm **naḳş-ı nigār** olmayıcaḳ

naḳş-ı peleng **[1]** kaplan benekleri gibi yapılan nakış ‖ çintemani

G385/2 Dāġlarla bedenüm olsa n'ola **naḳş-ı peleng** / Ben ol āhū-beçe-i şīr-şikārı severin

naḳş baġlamak **[2]** nakış bestelemek; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 344.

G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı ḳażā levḥ-i bahār-istāne naḳş / **Baġladı** nev-rūzda bülbül bir üstādāne **naḳş**

G296/2 **Naḳşlar baġladı** nev-rūz hevāsında çemen / Eylesün ḫūb edālarla terennüm bülbül

naḳş eylemek **[1]** nakşetmek

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil mānend-i şekl-i Ẕü'l-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ **naḳş eylesün** dīvārına

G421/3 Ṣūret-i zībāya meyl itsem baña ṭaʿn eyleme / Var su'āl it böyle dil-keş **naḳş iden** naḳḳāşına

naḳş yazmak **[8]** nakşetmek, süsleyip bezemek; bkz. TS. C. VI, s. 4457-58. ('yazmak' md.)

G213/1 **Yazdı** naḳḳāş-ı ḳażā levḥ-i bahār-istāne **naḳş** / Baġladı nev-rūzda bülbül bir üstādāne naḳş

G213/2 Bulmaya ol ḫadd-i gül-gūn üzre ḫaṭṭuñ ḥāletin / Müşg-i terden **yazsalar** berg-i gül-i ḫandāne **naḳş**

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i eşkümle reng-āmīz idi / **Yazmadın** naḳḳāş-ı ḳudret bu bülend eyvāne **naḳş**

G213/5 Peyker-i zerd ü nizārum var iken ʿāḳil midür / Hey'et-i Mecnūn **yazan** ṣūret-ger-i dīvāne **naḳş**

G213/6 Rūy-ı zerd ü eşk-i ḫūnīnüñle ey Bāḳī yüri / **Yaza gör** ḫāk-i cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne **naḳş**

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı naʿl-i şeb-rengi **yazar** / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne **naḳş**

G423/2 **Yazmada naḳş-ı** ʿiẕāruñ müje-i ḫūn-ālūd / Ḳatı çoḳ renk virüpdür ḳalem-i Bih-zāde

G332/1 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ **naḳşını yazmaḳ** ʿamelüm / Künc-i ḫalvetde senüñ fikr-i lebüñdür emelüm

naḳş virmek **[1]** şeklini vermek

G456/3 Felek cevlān ider bāġ-ı cihānda / Düm-i ṭāvūs **naḳşın virdi** hāle

nāḳūs yirler **[1]** çan kuleleri ‖ Hristiyan topraklarında

M1/VI/6 Alduñ hezār büt-gedeyi mescid eyledüñ / **Nāḳūs yirlerinde** oḳutduñ eẕānları

naʿl **[6]**

1. nal şeklindeki dağ

G80/4 Bālā-yı ser-nişīmen-i şeh-bāz-ı ʿaşḳdur / Farḳumda **naʿl** ṣūreti şāhīn yuvasıdur

2. at nalı

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar od içre atar kendin / Şu gibi aḳıdur degse şirār-ı **naʿli** sindānı

G147/4 Semendüñ **naʿli** mir'āt-ı Sikender / Seg-i kūyuñ sifāli cām-ı Cemdür

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı **naʿl-i** şeb-rengi yazar / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

M5/IV/2 **Naʿl-i** şeb-dīz-i ḫaṭuñdur dirler erbāb-ı suḫan

G294/1 Esb-i nāz ile beni yār ḳılupdur pā-māl / **Naʿller** şekli aña sīnede olmışdur dāl

naʿl-i esb **[6]** at nalı

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i kān-ı saʿādetdür / Ġubār-ı **naʿl-i esbi** tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

G53/3 Āh itme **naʿl-i esbi** nişānın görüp dilā / Şāyed kimesne işide yirüñ ḳulaġı var

G225/2 Almaġa āvāze-i pāy-i semendüñ gūş-i cān / Ḳaldı yollarda nişān-ı **naʿl-i esbüñ** gibi semʿ

G482/4 Olduġı'çün **naʿl-i esb-i** dil-bere ḳaşum şebīh / İtdi anı merdüm-i çeşmüm güher-bār üstine

G546/6 Ġubār-ı **naʿl-i esbin** dīde-i aʿdāya küḥl itdi / Ne Tebrīzin ḳodı ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

G529/4 Yoluñda delīl oldı dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her dāl ki **naʿl-i süm-i esbüñ** yola yazdı

naʿl-i semend **[4]** at nalı

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i **naʿl-i semend-i** ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı ser-i Ḳayser bile

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / Virür **naʿl-i semendüñ** şuʿle mihr-i ʿālem-efrūze

G291/2 **Naʿl-i süm-i semendüñe** benzetdiler diyü / Saḳf-ı sipihre degdi küleh-gūşe-i hilāl

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña Cemşīd baş eger / **Naʿl-i semend-i** ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker

naʿl-i zer [1] altın nal

K23/36 Hem-vāre tā ki edhem-i zerrīn-sitām-ı çarḫ / **Naʿl-i zer** ile eyleye bu ʿarṣada ḫırām

naʿl kesmek [3] vücudunu damga ile dağlamak; bkz. TS. C. IV, s. 2826.

K19/9 Cismine **naʿl kesüp** farḳına bir dāġ urmış / Var ise sevdi meger yār-ı sitem-ger ḫātem

G489/2 Ġamuñla farḳuma bir tāze **naʿl kesmiş idüm** / Başumda āle boyanmış per-i küleng oldı

G104/2 **Naʿl kesmiş** farḳına her biri olmış sīne-rīş / Nāvek-i müjgānuñuñ efgendesidür tīrler

naʿl ü elifler [2] nal ve elif şekilli dağlar

G327/5 Dāġlar **naʿl ü eliflerle** degül peyveste / Ṣafḥa-i sīneye bir ḫaṭṭ-ı müselsel çekdüm

G61/5 **Naʿl u elifler** ile göñülde nişān-ı ʿaşḳ / Ṭuġrā-yı ḥükm-i ḫusrev-i ʿālem-penāhdur

naʿl-çe [1] nalça (ayakkabı ökçesine çakılan demir)

G298/2 Ḳaddüm gibi ḫāk-i ḳademüñ öpdi **naʿl-çeñ** / Meşhūrdur eʾd-dālü ʿaleʾl-ḫayri ke-fāʿil

nālān [7] inleyen

G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī sūzān gehī **nālān** / Felek āyīnesi göstermeyeydi dürlü ṣūretler

G238/1 Ḥāl-i ʿālem ezelī böyle perīşān ancaḳ / Kimi ḫandān kimi giryān kimi **nālān** ancaḳ

G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı **nālāne** söyleñ söylesün

G238/2 Kimisi bülbül-i **nālān-ı** gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı cānān ancaḳ

G171/2 Uçdı bu feżālardan mürġ-i dil-i **nālānum** / Ārām idemez oldum efkār-ı seyāḥat var

G338/5 Sen gül gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / İñler ḳafes-i tende mürġ-i dil-i **nālānum**

G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı cān-ı **nālānum** bu gül-zāra / Çemen bülbülleri şimden girü ḫāmūş u lāl olsun

nālān itmek [1] inletmek

G453/5 Yaḳarlar Bāḳīyi **nālān iderler** / Güzeller māʾil olur sūz ü sāza

nālān olmak [1] inlemek

G359/7 Bāḳī nice bir fāḫte-veş bāġ-ı belāda / **Nālān olam** ol serv-i ḫırāmānuñ elinden

nāle [27] inilti ‖ feryat

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü **nāle** nāy u ciger ḫūnı bādedür

G357/1 İrdüm fiġān u zār ile ol āsitāne ben / Çıḳdum kemend-i **nāle** ile āsmāne ben

G437/4 Rāzumı **nāle** ile ʿāleme fāş itdi göñül / Bizi rüsvāy-ı cihān eyledi bir dīvāne

G518/2 Żaʿfdan şöyle ġam-ı ʿaşḳ ile nā-peydāyem / Ki hemān ṣīt u ṣadām işidilür **nāle** gibi

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʿīş itmege hecrüñde yiter / **Nāle** ney göz yaşı mey fikr-i viṣālüñ gül-şen

G423/3 **Nāle** beñzer tenümüñ didi gören taṣvīrin / Āferīn anı ḳalemden çıḳaran üstāde

M1/IV/2 Ṭutsun cihānı **nāle-i** mürġān ṣubḥ-dem / Güller yolınsun āh u fiġān eylesün hezār

G65/2 Ḥaremden naʿre-i Lebbeyke Lebbeyk irdi eflāke / Ser-i kūyuñda gūyā **nāle-i** ʿuşşāḳ-ı şeydādur

G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre hergiz çāre yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı **nāle-i** şeb-gīrler

G209/2 Kim gūş urdı ḳavline meclisde def gibi / Nāy olmayaydı **nāle-i** ʿuşşāḳa hem-nefes

G370/3 Göñlin egler **nāle-i** zencīr ile mecnūn-ı ʿaşḳ / Naġme-i ʿūd u ṣadā-yı çeng ü nāyı nʾeylesün

G387/5 Uyḫu gözine girmez ider sūz-ı derd ile / Vaḳt-i seḥerde mürġ-i çemen **nāle-i** ḥazīn

G400/3 Ṭutdı çemende **nāle-i** bülbül cihānı līk / Gülde ne çāre olmasa gūş-ı suḫan-şinev

G364/1 **Nāle-i** dil ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan

G190/5 Ḳaçan mestāne gezseñ çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan **nāleler** yir yir

G536/1 Gördiler ol bī-vefāyı terk ider her dem beni / Özlerine eylediler **nāleler** hem-dem beni

G28/4 Perde-i **nāleleri** çıḳsa Ḥüseynīye n'ola / Dili zār itmege ol vech-i ḥasendür bāʿiṡ

G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer **nālelerüm** / Dūd-ı dil bāġ-ı ġamuñ serv-i ser-efrāzı geçer

G204/1 Derd u ġam bezmine ḳaddüm gibi bir çeng olmaz / Nāylar **nālelerüm** sāzına āheng olmaz

G355/2 Sāz-ı āhum baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i **nālem** var iken bir daḫı hem-dem gelmesün

G25/4 Bülbül nevā-yı **nāleme** ḳılmaz muʿāraża / Zīrā götürmez ey yüzi gül her maḳām baḥs̱

G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā gül-şene varduġum bu kim / Naġme-i āhı bülbülüñ **nāleme** sāz-kārdur

G463/3 Naġme-i **nāleme** dem-sāz geçinmezdi benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger uymasa iller sözine

G493/1 Çeng çün **nāleme** dem-sāz oldı / Sāzlar içre ser-efrāz oldı

G29/3 Ṣurāḥī **nālesin** artursa n'ola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı ʿandelībe çün gül-i sīr-āb olur bāʿiṡ

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ **nālesin** ney ḳāmetin çeng eyledüñ / Pādişehsin itdügüñ şimden girü ḳānūn olur

G358/2 Meclis-i ʿaşḳda ney-zen ne çalar yanumda / Ġam-ı hecrüñle ser-āġāz idicek **nāleye** ben

nāle(ler) eylemek [3] inim inim inlemek, feryat etmek

K18/39 **Eylemez** kimse bu gün kimse elinden **nāle** / Bezm-i ʿişretde meger muṭrıb elinden evtār

G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ çeng-i ġamunda dil-i zār / Nāy-veş **nāleler eylerse** şikāyet demidür

G464/3 Pister-i ġamda gözüm giceler uyḫu görmez / **İderin** ṣubḥa degin **nāleleri** döne döne

nāle(ler) ḳılmak [6] inim inim inlemek, feryat etmek

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ nişteri mıżrābından / Reg-i cān **nāle ḳılur** niteki tār-ı ṭanbūr

G469/5 Ḳapuñda **nāle ḳılmamaġa** iḫtiyār yoḳ / Va'llāhi bī-günāhın efendi bu bābda

G388/2 **Nāle ḳılsun** ḳāmetüñ yādına mürġ-i ḫoş-nevā / Rāstdan bir naġme-i dil-keş ser-āġāz eylesün

G353/2 Dil ü cān **nāleler ḳılsun** reg ü pey virsün āvāze / Tek olsun yār māʾil naġme-i evtāre eglensün

G324/5 **Nāleler ḳıldum** ser-i kūyında yāruñ Bāḳıyā / Bülbülān-ı gül-sitān-ı dehri ḫāmūş eyledüm

G492/3 Eksük olmaz sīneden gül gibi tāze dāġlar / **Nāleler ḳılsa** ʿaceb mi mürġ-i dil bülbül gibi

nāle vü āh [1] inleyip ah çekme

G365/5 Bezm-i belāda **nāle vü āhuñla** Bāḳıyā / Müstaġnīyüz terāne-i çeng ü rebābdan

nāle vü zār eylemek [1] inlemek

K18/40 Şerʿa uymaz n'idelüm **nāle vü zār eyler** ise / Gerçi ḳānūna uyar zemzeme-i mūsīḳār

nāle vü efġān [2] inilti ve feryat

G434/2 Bāġda dolābı çoḳ çekdi çevürdi bāġ-bān / Öykünür diyü ġamuñda **nāle vü efġānuma**

G501/5 Bāḳıyā bezm-i belāda neye döndük görseñ / Nāy-veş baġrumuzı **nāle vü efġān** deldi

nāle vü efġān ḳılmak [1] inleyip feryat etmek

G70/5 Bāḳıyā var ise dil bülbül-i ḫoş-ḫᵛān dilidür / Şevḳ ile **ḳılsa** ḳaçan **nāle vü efġān** ditrer

nāle vü feryād [1] inilti ve feryat

G35/1 Feryāduma irmezse n'ola ol boyı şimşād / Kūyında feleklerden aşar **nāle vü feryād**

nāle vü zār [2] inilti ve feryat

G232/5 Bāḳīnüñ **nāle vü zāriyle** cihān ṭoldı bu gün / Yine var ise ʿadū eyledi yārine nifāḳ

G276/2 ʿĀşıḳuñ āh u enīn olsa ʿaceb mi kārı / **Nāle vü zār** olur eglenceleri bīmāruñ

nām [8]

1. ad

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā **nām-ı** gül

G292/2 Sāḳıyā sāġarı ṣun hecr ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm **nām-ı** firāḳı berü gel

G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / Gevherüñ **nāmın** ide ṣafḥa-i ʿālemden ḥak

G457/1 Sancaġın dikmezden evvel māh çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ **nāmına**

K19/54 Bedel olmaz buña zīrā ki senüñ **nāmuñadur** / Ṭutamaz mühr-i Süleymān yirin āḫer ḫātem

2. şan, şöhret

K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze nigīn / Ḳapladı **nāmuñ** ile ʿālemi yek-ser ḫātem

K19/2 **Nām** ile tutdı cihān mülkin olursa ṭañ mı / Mālik-i Cām-ı Cem ü tāc-ı Sikender ḫātem

G102/4 Devr-i ruḫuñda ḳaldı ḳamer künc-i ḫānede / **Nāmı** egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur

nām-ı şerīf **[2]** bkz. ʿşerīf nām' md.

1. mübarek ad ‖ Ali Paşa

K19/30 Şeref-ı **nām-ı şerīfüñden** olursa ḫālī / Bulımaz raġbet-i ḫalḫāl-i kebūter ḫātem

2. mübarek ad ‖ Kanunî Süleyman

M1/VI/8 Minnet Ḫudāya iki cihānda ḳılup saʿīd / **Nām-ı şerīfüñ** eyledi hem ġāzī hem şehīd

nām ṣalmak **[1]** adını duyurmak

K19/31 **Nāmuñ** āfaḳa **ṣalar** nefḥa-i ʿūd u ʿanber / Meclis-i devletüñe olalı micmer ḫātem

nāmı añılmak **[1]** adı anılmak

G484/6 **Añarlar** devlet-i şāh-ı cihānda **nāmuñ** ey Bāḳī / Süleymān yād olınduḳça bile meẕkūr olur mūrı

nām u neng **[1]** şan şöhret

M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı **nām u neng** / Tā key hevā-yı meşġale-i dehr-i bī-direng

nām u neng ehli **[1]** şan şöhret düşkünleri

G66/5 **Nām u neng ehli** ne bilsün reviş-i rindānı / Mey-gede bencileyin ʿāşıḳ-ı şeydā yiridür

nām u nişān **[1]** ad san

M3/III/6 Salṭanat menşūrına ism-i şerīfüñ yazdılar / Daḫı peydā olmadın **nām u nişān-ı** maʿdelet

nām u nişāne ḳalmamak **[1]** izi bile kalmayıp unutulmak

G371/1 **Nām u nişāne ḳalmadı** faṣl-ı bahārdan / Düşdi çemende berg-i dıraḫt iʿtibārdan

nā-maḥrem **[1]** yabancı

G328/6 Gelmesün bezm-i ʿīşa **nā-maḥrem** / Nergis-i bāġı dīde-bān idelüm

namāz **[1]** bkz. 'namazda düşünmek' MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 345-346.

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa derd ile ʿāşıḳ niyāzda / Bāṭıl taṣavvur itmede zāhid **namāzda**

namāza ṭurmak **[1]** namaza başlamak

G453/3 **Ṭururlar** ḳıble-i kūyına ḳarşu / Çemende servler ṣaf ṣaf **namāza**

nām-dār **[1]** ünlü, meşhur

G88/1 ʿAdl ile faṣl-ı nev-bahār Kisrī-i **nām-dārdur** / Taḫt-ı zümürrüd üzre gül Ḫusrev-i kām-kārdur

nāme **[4]**

1. mektup

G535/2 ʿArż itdüm aña **nāme** ile lü'lū-yı eşküm / Cān riştesi mektūb-ı dürer-bāre ṣarıldı

G319/4 Cānāne giden **nāmedeki** mühr degüldür / Ardınca ḳalur reşk ile çeşm-i nigerānum

G416/3 Āḫır peyām-ı vaṣl ile gül-berg-i ter gibi / İrdi ḫuceste **nāmeleri** rūzgār ile

2. kitap

K27/15 Süṭūr-ı **nāmesinden** mülk ü millet sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

nāme-i aʿmāl [1] amel defteri

G183/4 Kātib-i ġam **nāme-i aʿmāl-i** ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i dil-ber şerḥalardan sīneme mısṭar çeker

nāmeden ḫakk itmek [1] defterden silmek

G292/2 Sāḳıyā sāġarı şun hecr ḫumārın yazalum / **Nāmeden ḫakk idelüm** nām-ı firāḳı berü gel

nā-merd [1] alçak, sözünün eri olmayan

G344/4 Mürīd-i ʿaşḳ oldum ben tecerrüd iḫtiyār itdüm / Eger meyl eyler isem bir zen-i dünyāya **nā-merdüm**

nā-merde muḥtāc olmamak [2]

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür ölmek merd olan **nā-merde muḥtāc olmadan**

G394/5 Pīre-zāl-i dehre Bāḳī kimse muḥtāc olmasun / Şaḳlasun Ḥaḳ ḳulların **nā-merde muḥtāc olmadan**

nā-mihribān [2]

1. şefkatsiz, acımasız

K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı yāre ey Bāḳī / Felek **nā-mihribān** düşmen ḳāvī dil-dār her-cāyī

2. zalim

G73/1 Ḥadden efzūn mihrüm ol **nā-mihribān** bilmezlenür / Hep bilür çoḳ sevdügüm ammā hemān bilmezlenür

nā-murād [1] bahtsız

G478/5 Vaṣl-ı nigāre irüp olmadı ber-murād ol / Aġla gözüm yan ey dil Bāḳī-i **nā-murāde**

nāmūs [1] haya, iffet

G273/2 Gül gibi pīrāhen-i **nāmūsı** ṣad-çāk eyleyüp / Lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār itsem gerek

nāmūs ile ʿār [1] utanıp arlanma

G166/3 Ḳoyup **nāmūs ile ʿārı** düşüp kūy-ı ḫarābāta / Yürür çāk-i girībān olup erbāb-ı melāmetler

nāmūs u neng [1] utanıp arlanma

G31/4 Mecnūnı gör ki ḳomadı ʿaşḳını Leylīnüñ / **Nāmūs u nengi** ḳodı vü terk itdi taḫt u tāc

nā-müselmān [1] kafir

G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne kāfir nesnedür / Nice maẓlūm uġradı ol **nā-müselmān** zaḫmına

nā-mütenāhī [1] sonsuz

M2/V/1 Lāyıḳ-ı maġfiret-i Ḥażret-i Ġaffār olsun / Devlet-i **nā-mütenāhīye** sezā-vār olsun

nān [3] ekmek

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür eṭfāli giryān eyleyen / Aġlamazdı ṭıfl-ı dil olsa elinde **nān** eger

G354/1 Tende bir kühne ḳabā elde biraz **nān** olsun / ʿĀşıḳ-ı bī-ser ü pā başına sulṭān olsun

K13/13 Biz gedā mihmāniyüz lāyıḳ görürse ḥükm anuñ / İşiginde **nāne** muḥtāc oldıġın mihmān eger

nān-ı ḫuşk [1] kuru ekmek

G31/3 Bir pāre **nān-ı ḫuşk** ile ʿömrüñ geçerse ger / Açma bu rāzı kimseye ʿarż itme iḥtiyāc

nā-pāy-dār [1] gelip geçici

G152/3 Ġāfil geçürme furṣatı kim bāġ-ı ʿālemüñ / Gül devri gibi devleti **nā-pāy-dārdur**

nā-peydā [1] belli belirsiz

G518/2 Żaʿfdan şöyle ġam-ı ʿaşḳ ile **nā-peydāyem** / Ki hemān ṣīt u ṣadām işidilür nāle gibi

nā-puḫte [1] ham ‖ acemi

G25/2 Üstād eline girmedi **nā-puḫtedür** henūz / Nāzük tenüñle eylemesün sīm-i ḫām baḫş

nār [23] ateş; bkz. ʿdāne-i nār' md.

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle **nār** / Nār nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur

G74/4 Sīne pür-şuʿle-i şevḳ olsa dil-i Mūsī-vār / **Nār** ẓann eyledügüñ nūr-ı tecellī görinür

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / **Nār** nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur

G200/1 Dil teb-i hecr-i yāre ḳatlanmaz / Kimse iḥrāḳ-i **nāre** ḳatlanmaz

K3/15 Ṣaçar bezme nūrı döker rezme **nārı** / O tāc-ı muraṣṣaʿ o tīġ-i mücevher

K5/11 Ṣu gibi **nār-ı** ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

M8/II/1 Ḳaynadup **nār-ı** ġam-ı ʿaşḳ ile ḫūn-ı cigeri

G225/3 Yaḳdı **nār-ı** fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam ṭañ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe ḳāfile-i ṣabr u sükūn / Ḳarşu ṭutdı yolına meşʿale-i **nār-ı** firāḳ

G265/3 Piyāle düşmez elümden hemīşe lāle-ṣıfat / Şirār-i **nār-ı** ġamuñdan ṭutışdı yandı yürek

G335/4 Şirār-ı **nār-ı** ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

G335/5 Ḳızardı göz gibi **nār-ı** ġam-ı fürḳatde ey Bāḳī / Derūnum ḥālin aġlar dīde-i ḫūn-bārdur dāġum

G404/4 Ḫayl-i şirār-ı **nār-ı** dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

G422/5 Işınurdum yirüme **nār-ı** firāḳa nisbet / Ben olaydum eger āteşde semender yirine

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı **nār-ı** dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

M1/III/4 Yaḳsun derūn-ı sīne-i ins ü perīde dāġ / **Nār-ı** firāḳ-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān

G176/1 **Nār-ı** hecrüñle olan sīnemde yir yir dāġlar / Ḥālüme raḥm itdüginden dem-be-dem ḳan aġlar

G236/2 **Nār-ı** miḥnet nerm ider ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i pūlād ise altun ider iksīr-iʿaşḳ

G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ niteki fānūs-ı ḫayāl / **Nār-ı** ʿaşḳuñla yanupdur cigeri döne döne

K23/3 Kibrītini degürdi **şafaḳ nārına** hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola ẓalām

K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ **nārına** bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül

G463/5 Göremez külḫan-ı sīnemde olan āteşümi / Bāḳıyā girsem eger menḳal-i **nāruñ** gözine

nār u nūr [1] ateş ve nur

G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / Defʿ itdi **nār u nūr** ḥicābını ẓulmetüñ

nār-ı āh [3] âh ateşi

G50/2 Benüm dūd-ı kebūd-ı **nār-ı āhum** başdan aşmışdur / Senüñ zülf-i siyāhuñ ayaġuñla baş ber-ā-berdür

G128/4 Şirār-ı **nār-ı āhumla** sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

G258/4 **Nār-ı āhumdan** ḥaẕer ḳıl ey sipihr-i pīre-zen / Ṭutışur bir gün ṣaḳın ol āsmānī çenberüñ

nār-ı cāḥīm [1] cehennem ateşi

G109/3 Ḥüsnüñ ḫayāli vaṣluñ ümīdiyle ʿāşıḳa / **Nār-ı cāḥīmi** gül-şen-i bāġ-ı cinān ider

nār-ı şafaḳ [1] şafak ateşi ‖ şafak kızıllığı; bkz. ʿşafaḳ nārı' md.

K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki zer-ger-i gerdūn / Ṣalup bu pūteye **nār-ı şafaḳda** eyler ḳāl

naʿre [3] nara

G65/2 Ḥaremden **naʿre-i** Lebbeyke Lebbeyk irdi eflāke / Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādur

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre **naʿre-i** yā Hū

G480/1 İrmedi hīç pāye-i ḳaṣr-ı zümürrüd-fāmına / **Naʿrelerle** āhlar çıḳdı felekler bāmına

naʿre-i mest(ān) [5] sarhoş narası

K13/2 ʿĪd ü gül hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer ṣundı hilāl / Göklere çıḳsa yiridür **naʿre-i mestān** eger

G157/6 Hāy u hūy-ı ḫānḳāh u **naʿre-i mestāneden** / Hep viṣālüñ küncidür maḳṣūd ġavġā bundadur

G286/4 Ṣavt-ı mürġ u **naʿre-i mestāne** ṭutdı ʿālemi / Ḥāṣılı hengāmeden ḫālī degül hengām-ı gül

G252/3 **Naʿre-i mest-i** ʿaşḳa beñzedemez / Lāf çatlatmasun iñende tüfek

G355/6 **Naʿre-i mestānemi** gūş eyleyüp dil-ber dimiş / Kūyuma bir daḫı ol rüsvāy-ı ʿālem gelmesün

naʿre-zen [1] nara atan

G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān **naʿre-zen** efġān-künān / ʿAzm-i kūy-ı dil-rübā itdüm olup der-rāh-ı şevḳ

nārenc [2] turunc

G488/3 Sībdür ġabġabı ruḫı **nārenc** / Leb-i rengīni laʿl-i rummānī

K23/11 **Nārencdür** ṣarardı güneşden yanı disem / Olurdı bu mülāḥaẓa hem bir ḫayāl-i ḫām

nā-sāz u nā-sezā [1] "vāʿiẓ ü şeyḫ' karşıtlığında;

G164/3 Gelemez bezm-i ʿīşa vāʿiẓ ü şeyḫ / Bunda **nā-sāz u nā-sezā** n'eyler

naṣīb [2] kısmet

G211/5 Devr elinden Bāḳıyā ġam çekme ʿālem böyledür / Gül **naṣīb-i** ḫār u ḫas bülbül giriftār-ı ḳafes

K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün **naṣībin** rūzgār alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol

naṣīb olmak [3] kısmet olmak

G87/3 Ḳuçmaḳ **naṣīb olur mı** miyānuñ kemer gibi / Cānā niteki ḫançer-i hicrān aradadur

G247/5 Żāyiʿ ola mı bunca belā dünyede Bāḳī / Yā Rabbi **naṣīb ola mı** dil-dāra ṣarılmaḳ

G298/5 Bāḳīyi ḳalem eyledi şemşīr-i fīrāḳuñ / Bir kerre **naṣīb olmadı** taḳbīl-i enāmil

nāṣiḥ [1] nasihat eden, öğüt veren

G403/3 ʿĀḳil odur ki şimdi ḳoyup pend-i **nāṣiḥi** / ʿĪş u tanaʿʿum eyleye ḳavl-i ḥakīm ile

naṣīḥat [2] öğüt

G209/5 Bāḳī hevā-yı ʿaşḳ ne müşkil belā imiş / Benden **naṣīḥat** ister iseñ eyleme heves

G449/5 Sözüm diñle muġannī naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña **naṣīḥatdur** ḳulaḳ ṭut ḳavl-i üstāde

naṣīḥat diñlememek [2] söz dinlememek

G351/3 Çemende bülbül āvāzı **naṣīḥat diñledür** mi gör / Bahār irsün yine āfāḳ pür-ṣīt u ṣadā olsun

G196/3 **Naṣīḥat diñlemez** ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar pervā**ne** ḳatlanmaz

nā-şād [2] gamlı, kederli

G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār geçermiş / Allāh nice beñzer dil-i **nā-şāde** ṣanavber

G449/3 Disem bir būse vir cānā dir iḥsān itdi mi Leylā / Cemāli bāġınuñ şeftālūsından Ḳays-ı **nā-şāde**

nā-şād olmak [1] gamlanmak, kederlenmek

G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa ṣabr u tesellī ṭarīḳi yoḳ / Varan ḥarīm-i kūyuña **nā-şād olup** gider

nāşī [1] yabancı biri; bkz. TS. C. IV, s. 2828. ('naşı' md.)

G2/7 Ṭutarken cāmı **nāşī** gelse tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

nā-tevān [7] güçsüz, zayıf ‖ zavallı; bkz. ʿcān-ı nā-tevān', ʿcism-i nā-tevān' md.

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i **nā-tevān** çeker / Şol pehlevāna döndi ki iki kemān çeker

G235/7 Bāḳīyi zār u zebūn itdüñ yigitlik bu mıdur / Sen tevānā nev-cevān ol **nā-tevān** bir pīr-i ʿaşḳ

G404/1 Müşkil imiş ki dil-rübā ṭıfl ola dil-sitān ola / ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā pīr ola **nā-tevān** ola

G473/2 O çeşm-i **nā-tevān** u zülf elinden / Göñüller ḫaste ḫāṭırlar şikeste

G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ sevdāsına cānā göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben **nā-tevāne** ṭağlar

G344/2 Teb-i tāb-ı maḥabbetden şu deñlü **nā-tevānem** kim / Ḥayātum gül-şeninde zaʿferān oldı ruḫ-ı zerdüm

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir **nā-tevānı** tīġ ile ṣan Rüstem öldürür

naʿt **[1]** övgü, medh

K6/20 Oḳuduḳça **naʿtuñı** her gūşeden gūş itmege / Cān-ı Selmān rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür

naṭʿ **[2]** örtü, yaygı; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 347.

K18/3 Döşedi yine çemen **naṭʿ-ı** zümürrüd-fāmın / Sīm-i ḫām olmış iken ferş-i ḥarīm-i gül-zār

G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / **Naṭʿ-ı** ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser

naṭʿ-ı zemīn **[1]** yeryüzü ‖ satranç örtüsü

G180/1 **Naṭʿ-ı zemīne** at ṣalıcaḳ fāris-i bahār / Düşdi şükūfeler hep öñine piyāde-vār

nā-ümīd **[1]** ümitsiz

G223/1 Nʾola gelse dil-i mecrūḥa derd-i dil-rübādan ḥaẓ / İder ḫaste ne deñlü **nā-ümīd** olsa devādan ḥaẓ

nāvek **[5]** ok

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ eflāke seyr ider güẕerin / Ḥicābı şöyle çeker yirlere geçer **nāvek**

G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i efsürdeyi āh-ı serdüm / Ṭoḳınup ṭurduġı dem **nāvek-i** cānān ditrer

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs kemān-ı Rüstem / **Nāvek-i** reʾyine per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

G37/3 Tīġ-i hecrüñle ber-ā-ber ḳıldı / **Nāvek-i** ġamzelerüñ zaḫmı żiyād

G182/6 Sīne-i pür-dāġ-ı Bāḳīde gezer **nāveklerüñ** / Serv-ḳadler ġonca-femler gül-sitāne girdiler

nāvek-i müjgān **[2]** kirpik okları

G356/2 Peykān-ı belā cānuma işler geçer oldı / Ey ḳaşları ya **nāvek-i müjgānuñ** ucından

G104/2 Naʿl kesmiş farḳına her biri olmış sīne-rīş / **Nāvek-i müjgānuñuñ** efgendesidür tīrler

nāy **[10]** ney; bkz. ʿdem-i nāyʾ, ʿçeng ü nāyʾ md.

M1/IV/7 Ey dil bu demde sensin olan baña hem-nefes / Gel **nāy** gibi iñleyelüm bārī zār zār

G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı yār ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle **nāy** u ciger ḫūnı bādedür

G516/4 Virür ẕevḳ ehline şevḳi dem-ā-dem / Şeb-i ʿişretde bir yil mūmıdur **nāy**

G209/2 Kim gūş ururdı ḳavline meclisde def gibi / **Nāy** olmayaydı nāle-i ʿuşşāḳa hem-nefes

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i **nāya** baḳ

G355/2 Sāz-ı āhum baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / **Nāy-i** nālem var iken bir daḫı hem-dem gelmesün

G204/1 Derd u ġam bezmine ḳaddüm gibi bir çeng olmaz / **Nāylar** nālelerüm sāzına āheng olmaz

G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ çeng-i ġamunda dil-i zār / **Nāy-veş** nāleler eylerse şikāyet demidür

G388/3 Būs-ı laʿlin isteyen ol muṭrıb-ı ʿĪsī-demüñ / **Nāy-veş** kendin belā bezmine dem-sāz eylesün

G501/5 Bāḳıyā bezm-i belāda neye döndük görseñ / **Nāy-veş** baġrumuzı nāle vü efġān deldi

nāz **[7]**

G280/6 Geh şīve eyle bendene geh **nāz** u geh ʿitāb / İrdi zamānı luṭf u kerem ḳıl ʿināyetüñ

G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde serv-ḳadler mest-i **nāz** olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i yār elde

G508/4 Zībā yaraşur ḫilʿat-i **nāz** o boyı serve / İki ḳolumı ḳılsam aña bil ṭolaması

G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler nāzük geçerler **nāzda** / Līkin anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür

Mtl 18 Ellerin dil-ber yüzine ṭutdı ṣanmañ **nāzdan** / ʿĀşıḳa bu vech ile yüz gösterür açmazdan

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i ṭannāze gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı **nāze** gül

G364/5 Vaṣf-ı **nāz-ı** nāzenīnümdür bu şiʿrüm Bāḳıyā / Muṭrıb-ı meclis ser-āġāz eylesün şehnāzdan

nāzı geçmek **[1]** hatırı sayılmak ‖ delip geçmek

G161/1 Dil-i ḫūnīnüñ o tīr-i müje dem-sāzı geçer / Nīze-i ġamzesinüñ ʿāşıḳına **nāzı geçer**

nāz ile **[12]** nazlana nazlana ‖ cilve göstererek

K23/5 Çarḫ-ı ʿacūze baġlanup altunlu çenberin / Bir nev-ʿarūs gibi ider **nāz ile** ḫırām

G166/1 Ḳaçan kim **nāz ile** reftār iderler serv-ḳāmetler / Ḳopar ʿāşıḳlaruñ başına ol demde ḳıyāmetler
G183/2 Māʾī cāmeñ üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ **nāz ile** / Ṣan melekler āsmāne ey ḳamer ejder çeker
G198/1 Bisāṭ-ı ʿīşa ḳadem basdı **nāz ile** nev-rūz / Şükūfe perde-sarāy-ı ʿademden itdi bürūz
G305/1 Lüʾlū-yı jāleden ṭaḳınup gūşvār gül / İtdi çemende **nāz ile** ʿarż-ı ʿiẕār gül
G308/1 Gül-şende itdi **nāz ile** ʿarż-ı cemāl gül / Ḳıldı belālu bülbüli āşüfte-ḥāl gül
G494/4 Nihāl-i serv-i bāġ-āsā nesīm-i fetḥ ü nuṣretden / Ṣalınsun **nāz ile** nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī
G510/1 Reftāre gelüp **nāz ile** mestāne ṣalındı / Āyā ne belādur ki yine cāne ṣalındı
G44/1 **Nāz ile** ʿāşıḳa ḳılmazsın dād / Hey elā gözlüm elüñden feryād
G146/3 Uydurup leşger-i ʿuşşāḳını ol şāh-ı cihān / **Nāz ile** ṣalını ṣalını ʿalem gibi gelür
G274/2 Dehenüñ var ise bir būse ḳıl iḳrār didüm / **Nāz ile** yoḳ didi ol ġonca-i ḫandān gülerek
G395/2 **Nāz ile** güftāre gelmezse helāk eyler beni / Ol cefā vü cevri bī-pāyāne söyleñ söylesün

nāz u istiġnā [3] naz ve işve

G6/1 Nedür bu ḫandeler bu ʿişveler bu **nāz u istiġnā** / Nedür bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā
G120/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr-i firāvān itmeden / Ḳaṣduñ öldürmek mi yoġsa **nāz u istiġnā mıdur**
G73/5 **Nāz u istiġnā** ile Bāḳīye ṭoḳınmaz geçer / Rāst gelse yolda ol serv-i revān bilmezlenür

nāz u naʿīm ile [1] naz ve bolluk içinde

G403/5 Devrān nihāl-i servi saña beñzedem diyü / Besler kenār-ı cūyda **nāz u naʿīm ile**

nāz u şīve [1] naz ve işve

G302/4 Bir yire cemʿ eylemiş evrāḳ-ı **nāz u şīveyi** / Rişte-i cānından itmiş bülbülüñ şīrāze gül

nāz eylemek/itmek [6] nazlanmak

G126/1 Göñül almaġa gelür şīveye āġāz eyler / Dil-i bī-çāreyi ben ʿarż idicek **nāz eyler**
G388/1 Geh cefā ḳılsun niyāz ehline geh **nāz eylesün** / Nāz iderse ʿāşıḳa ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün
G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat bañā **nāz idüp** / Aç verd-i bāġ-ı behçeti ey gül-ʿiẕār gül
G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp bīgāne resmin ḳullanur / **Nāz ider** her gördügince bir zamān bilmezlenür
G388/1 Geh cefā ḳılsun niyāz ehline geh nāz eylesün / **Nāz iderse** ʿāşıḳa ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün
K7/2 Bülbül-i şūrīde-dil ḳıldı niyāz-ı ʿāşıḳān / Ġonca-i ġannāc **nāz-ı** nāzenīnān **eyledi**

***nāz uyḫusına varmak* [2]** bkz. ʿḫᵛāb-ı nāzʾ md.

G194/5 Şöyle **nāz uyḫusına varmış** o yār ey Bāḳī / Ki cihān ḫalḳı fiġān eylese bī-dār olmaz
G338/6 **Nāz uyḫusına varmış** ʿālemden olup fāriġ / Ādem mi görür şimdi ol gözleri mestānum

nāze gelmek [1] nazlanmak

G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe **geldi nāze** gül / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı tāze gül

nāz-perverd [1] nazlı büyümüş

G344/1 Gül-istān-ı cihānı bāda virmişdür dem-i serdüm / Ṣaḳın āhum yilinden ey nihāl-i **nāz-perverdüm**

naẓar [5]

1. bakma, bakmak

M7/I/1 Ne mümkindür **naẓar** bir laḥẓa ḥüsn-i ṭalʿat-i yāre

2. bakış (lutuf ve kerem gözüyle bakış)

G151/4 Ġaražuñ ṣayd ise ey dil o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı **naẓar-ı** himmetüñi ṣal yiter

3. göz

G315/2 Göze göstermez ise ṭañ mı beni her ednā / Ki **naẓar** farḳ idecek mertebeden aʿlāyem

G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān getürür / **Naẓar-ı** ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān getürür

4. görünüşte

G234/3 **Naẓarda** merḥametden yoḳ es̱er ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

naẓar-ı Cebbār [1] Allah katı

G426/5 ʿAceb ol ṭāʿat u taḳvā diyü zuʿm itdügümüz / Varıcaḳ nʾolsa gerekdür **naẓar-ı Cebbāre**

naẓar eylemek/itmek/ḳılmak [14]

1. bakmak

K24/28 Ḥāline ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ / Göz açup **ide naẓar** niteki ʿabher sünbül

G92/5 Çeşm-i ḥaḳāret ile **naẓar ḳılma** dostum / ʿUşşāḳ-ı ḫaste-ḥāli de Allāh yaradur

G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / Mirʾāt-ı ḥüsn-i yāre **naẓar ḳıl** ṣafāyı gör

G151/3 Ayaġuñ altına baḳ **eyle naẓar** ben ḫāke / Şeh-süvārum yiter itdüñ beni pā-māl yiter

G198/6 Cemāl-i yāre **naẓar ḳıl** derūnuñ it rūşen / Ki nūr-baḫşdur ol ṭalʿat-i cihān-efrūz

G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp ḳanlu yaşın gül-şen bilen / **Eylemez** serve **naẓar** seyr-i gül-istān istemez

G313/5 **Eyledüm** diḳḳat ile mūy-ı miyānına **naẓar** / Cümleten bī-bedel ü sāʿid ü bāzū da güzel

G409/1 Gör ne ḫilʿatdur **naẓar ḳıl** sünbül-i raʿnāsına / ʿĀlem-i bālādan inmiş ḳāmet-i zībāsına

G418/4 Şeş-ḫāne-i zamāne degül çünki sāz-kār / Bezm-i cihāna **ḳılma naẓar** iltifāt ile

G393/4 Nʾola nergis gibi beñzüm ṣararsa / **Naẓar ḳılmaz** baña ol çeşm-i fettān

2. dikkatle/hikmet gözüyle bakmak

K26/6 Nergis-i bāġa **naẓar ḳıl** ne dimekdür bu kim / Cām-ı zerrīn ile ʿīş eyleye bir ḫāk-nişīn

G74/2 Sīnesin itse ḳaçan kān-ı maʿārif ʿārif / **Ḳılsa** her ḥarfe **naẓar** bir nice maʿnī görinür

G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı maʿşūḳa iken dīde-i Ḳays / Neye kim **ḳılsa naẓar** ṣūret-i Leylī görinür

G307/1 Ehl-i dil cānlara meyl it şeref ü ʿizzet bul / **Naẓaruñ** kānlara **ḳıl** gevher-i ẕī-ḳıymet bul

naẓar olınmak [1] bakılmak

G94/3 Sevād-ı sübḥa-i ṣad-dāne şeyḫ-i sālūsuñ / Ḥaḳīḳate **naẓar olınsa** yüzi ḳarasıdur

naẓardan düşmek [1] gözden düşmek, itibarını kaybetmek

G185/5 Ruḫuñ vaṣfıyla Bāḳīnüñ görüp güftār-ı rengīnin / **Naẓardan düşmesün** luṭf eyle merdüm-zādedür dirler

naẓar ehli [1] bkz. ʿehl-i naẓar', ʿerbāb-ı naẓar' md.

K3/19 **Naẓar ehline** mīl-i kuḥlü'l-cevāhir / Reg-i cān-ı bed-ḫᵛāha nebtīz ü nişter

naẓarda [1] gözde, itibarda

G406/4 Ruḫ-ı dil-ber ü cām-ı sāḳī **naẓarda** / Ne minnet bahār u gül ü erġavāne

nāzenīn [5]

1. narin

G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger çarḫ bī-raḥm olmasa / Pister-i ḫār üzre nʾeyler **nāzenīn** endām-ı gül

G387/6 Bir ḫᵛāb-ı ġaflet içre ḫayāl-i muḥālde / Geçdi nesīm-i ṣubḥ gibi ʿömr-i **nāzenīn**

2. ince

G310/3 **Nazenīn** ebrūlaruñ ḥaḳḳā ki ḳılmış ḳıl ḳalem / Ḥüsnüñi şol dem ki taṣvīr itmiş üstād-ı ezel

3. güzel

K8/5 ʿİẕār-ı **nāzenīnin** pür-ġubār-ı müşg-i Çīn itmiş / Yüz urmış ḫāk-i pāy-ı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

4. nazlı işveli sevgili

G364/5 Vaṣf-ı nāz-ı **nāzenīnümdür** bu şiʿrüm Bāḳıyā / Muṭrıb-ı meclis ser-āġāz eylesün şehnāzdan

nāzenīnā **[1]** ey nazlı dilber

G467/4 **Nāzenīnā** daḫı sen ṭıfl iken Allāh bilür / Seni emzürmege ne cānlar eritdi dāye

nāzenīnān **[1]** nazlı dilberler

K7/2 Bülbül-i şūrīde-dil ḳıldı niyāz-ı ʿāşıḳān / Ġonca-i ġannāc nāz-ı **nāzenīnān** eyledi

nāzil olmak **[1]** inmek

G298/1 Her tīr-i belā ḳavs-i ḳażādan **k'ola nāzil** / Ṣaḥrā-yı dil-i ehl-i vefādur aña menzil

nāẓır **[2]** bkz. 'çeşm-i nāẓır' md.

1. bakma

K1/9 Āyā bu zīb ü zīnet-i ʿālem nedür diyü / ʿİbret göziyle **nāẓır** iken dehre nāgehān

2. beklemekte

K2/52 Ḥāṣılı cūd u kerem vaḳti irişdi şimdi / Luṭfuña **nāẓıruz** ey Pādişeh-ı ʿālī-şān

nāẓır olmak **[2]**

1. bulunmak, meşgul olmak

K2/50 Bir yıl emrüñle binā ḫidmetine **nāẓır olup** / Gördük ol maṣlaḥat-ı ḫayrı bi-ḳadri'l-imkān

2. bakmak

G202/2 Çeşm-i sitāre gibi biz alçaġa **nāẓır olmazuz** / Himmetümüz bülenddür ḳaddüñedür neẓāremüz

naẓīr **[2]** benzer

G7/4 Görmez mis̱āl-i ḳāmetüñi çeşm-i rāst-bīn / Aḥvel baḳa meger ki görenler **naẓīr** aña

G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl olmaz şebīh / Dostum āyīneye baḳ görmek isterseñ **naẓīr**

naẓīr olmamak **[4]** benzememek, eşi olmamak

G44/6 Şiʿr-i Bāḳīye **naẓīr olmaz** hīç / Fenn-i ʿaşḳ içre olupdur üstād

G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī **naẓīr olmaz** bu muʿciz naẓmuña / Şiʿre āġāz itseler şimden girü seḫḫārlar

G449/4 İşitdük āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / **Naẓīr olur mı** hey ṣofī mey ü maḥbūba dünyāda

G459/4 Olur laʿl-i muṣaffā dil-keş ammā / **Naẓīr olmaz** şarāb-ı dil-güşāya

naẓīre dimek **[1]** tanzir etmek

G189/1 Naẓm-ı rengīnüme kim vaṣf-ı leb-i dil-berdür / **Diyemez** kimse **naẓīre** ḳatı rengīn-terdür

naẓm **[36]** bkz. 'baḥr-i naẓm' md.

G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ **naẓm** içre Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn olmışdur iḥsānuñ ẓahīr

G193/5 Bāḳī metāʿ-ı **naẓm** ile bāzār-ı dehrde / Cevr-i liʾām u miḥnet-i eyyām sūdumuz

G315/5 Bāḳıyā dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün ʿālemde / Dem-i cān-baḫş ile **naẓm** içre bu gün ʿĪsāyem

Kt7/1 Ṭabʿuñ ki genc-i gevher-i **naẓm** oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ ḫayālüñe bir iki bengiler

K19/53 Ḫātem-i **naẓma** bu gün kimse bu ḥükmi viremez / Nice müfsidler ider gerçi müzevver ḫātem

G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña kişver-i suḫan / Geçdüm serīr-i **naẓma** bu gün ḫusrevāne ben

K22/31 Pehlevān-ı ʿarṣa-i **naẓmem** diyen ferzāneler / Bir iki zār u zebūnumdur żaʿīf ü nā-tevān

K19/51 Ḳoma ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ **naẓmı** / Elde ḫoş yaraşur ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem

Mtl 28 Cām-ı **naẓmı** ṣunıcaḳ bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda kelāmı bāḳī

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu **naẓm-ı** rūḥ-baḫşı oḳur ṣu gibi revān

K2/36 Oldı vaṣf-ı suḫan-ārāñ ile şiʿr-i Bāḳī / Rifʿat-i pāyede hem-sāye-i **naẓm-ı** Selmān

K3/16 Ḫaṭ-ı **naẓm-ı** pāki çemen-zār-ı cennet / Elinde ḳalem çeşme-i āb-ı Kevs̱er

K3/24 Yazınmaġa mānend-i **naẓm-ı** S̱üreyyā / Varaḳlar zer-efşān ider çarḫ-ı aḫḍar

K22/29 Destüme alsam ḳalem **naẓm-ı** bedīʿümle benem / Nīze-bāz-ı ʿarṣa-i mülk-i maʿānī vü beyān
K26/29 Ne ʿaceb ger ola bu **naẓm-ı** revān rūḥ-efzā / Ki senüñ midḥat-i cān-perverüñe oldı ḳarīn
G23/6 Şiʿr-i Bāḳī sebʿa-i iḳlīme olduḳça revān / Oḳınursa yiridür bu **naẓm-ı** ġarrā semt semt
G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i gül-şen-i ebyātsın / Eyledi **naẓm-ı** bülendüñ ḥāṣılı Selmānı pest
G181/5 Senüñ **naẓm-ı** ciger-sūzuñ ṭutupdur dehri ey Bāḳī / Gözin açsun ḳamu şāʿir uyanıḳlıḳ zamānıdur
G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān oldı nitekim / Dīvān-ı **naẓm-ı** Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl gül
G320/5 Ṣalup şemşīr-i **naẓm-ı** āb-dārı dehre Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb açdum
G343/5 Görüp bu dürlü dürlü **naẓm-ı** pāküm şermden Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı lüʾlū-yı ter hem
G354/5 Bāḳıyā söyle biraz lebleri esrārından / Ehl-i dil **naẓm-ı** dil-āvīzüñe ḥayrān olsun
G383/7 Silk-i gevher maʿnī-i bārīk ü **naẓm-ı** ter yiter / Bāḳıyā çekmez göñül dürr-i s̱emīnüñ minnetin
G398/8 Sevād-ı ḫaṭda **naẓm-ı** āb-dārum / Çemen-zār içre olmışdur aḳar ṣu
Kt8/2 Derme çatma geydürür iller libāsı şiʿrine / Ḫilʿat-i **naẓm-ı** cihān-gīrüñ senüñ altunludur
K24/43 **Naẓm-ı** eşḫāṣa ḳıyās eyleme Bāḳī şiʿrin / Ola mı her giyeh-i ḫuşke ber-ā-ber sünbül
G189/1 **Naẓm-ı** rengīnüme kim vaṣf-ı leb-i dil-berdür / Diyemez kimse naẓīre ḳatı rengīn-terdür
G13/5 Cihānı cām-ı **naẓmum** şiʿr-i Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz cānā
G350/5 Nis̱ār itdümse ḫāk-i der-gehinden ġayra ey Bāḳī / Cihānda lüʾlū-yı mens̱ūr-ı **naẓmum** hep hebā olsun
K18/51 Ḫām var ise eger micmere-i **naẓmumda** / Dāmen-i luṭfuñ anı setr ider ey faḫr-i kibār
G12/5 Ḥayder-i Kerrārıyam meydān-ı **naẓmuñ** Bāḳıyā / Nevk-i ḫāme Ẕüʾl-feḳār u ṭabʿ Düldüldür baña
G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lüʾlū-yı lālā-yı **naẓmuñ** rişte-i efkāre çek
G352/7 Cenāb-ı şāha ey Bāḳī nis̱ār it lüʾlū-yı **naẓmuñ** / Bu ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde dürr-i şāh-vār olsun
G399/5 Dürr-i **naẓmuñ** Bāḳıyā baş egdürür ṭāliblere / Kim żarūrī itdürür ġavvāṣa lüʾlū ser-fürū
G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī naẓīr olmaz bu muʿciz **naẓmuña** / Şiʿre āġāz itseler şimden girü seḫḫārlar
Kt7/2 Başdan bu faḫr saña yiter kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi **naẓmuña** ġarrā firengiler

naẓm eylemek/itmek **[5]** dizmek ‖ şiir söylemek

K4/5 Yine **naẓm eylemiş** bir ʿıḳd-ı gevher / İder biñ kerre Ḥassān görse taḥsīn
K25/37 Kelimātum yirine dürr ü güher **naẓm itsem** / İdemez mertebe-i fażluñı eşʿār işʿār
G15/6 Ruḫlaruñ vaṣfında Bāḳī bir ġazel **naẓm itdi** kim / Ehl-i diller ḳodılar adını mirʾātüʾṣ-ṣafā
G462/5 Bāḳī gibi **naẓm eyler iken** dür dişi vaṣfın / Dāmān-ı müjem dökdi cevāhir sözüm üzre
Kt9/1 Söz degül dürr ü güher **naẓm itsem** / Ḳadr ü ḳıymet bilenüñ bendesiyüz

nāzük **[8]**

1. ince ‖ narin

G39/4 Ṣalınur her şāḫ-ı gül **nāzük** nihāl-i erġavān / Bāġ-ı cennetden nişān virdi bahār-istān-ı ʿīd
G60/6 Gerçi kim ol ġamzeler **nāzük** geçerler nāzda / Līkin anlardan hilāl ebrūlaruñ diḳḳatlüdür
G347/5 Leṭāfetde tenüñ bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān incinmek istersin iñen **nāzük** iñen tersin
G311/4 **Nāzük** nihāli ol leb ü ruḫsār-ı āl ile / Bir şāḫdur ki olmış aña berg ü bār laʿl
G100/4 Mevzūn ḳaddi şiʿr-i bülendüm mis̱ālidür / **Nāzük** miyānı anda bir ince ḫayāldür
G261/3 Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i raʿnādur kim / Çihre-i **nāzüki** gül-berg-i muṭarrādan yig

2. tatlı

G159/3 Aġzumuz şīrīn ider bir nükte-i rengīn ile / Laʿl-i nābuñ ey yüzi gül-şen ne **nāzük** cān olur
K4/13 Nice **nāzükdür** ol şiʿr-i şeker-bār / Leb-i dil-ber gibi şīrīn ü rengīn

nāzük ḫayāl **[2]** ince/zarif hayal

G207/4 Vaṣf ideli miyān u lebin ol perī-veşüñ / **Nāzük ḫayāl** ile añılur ḳīl ü ḳālümüz

G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum aña münāsib hīç bir **nāzük ḫayāl**

nāzük ten [2]

1. narin vücut

G25/2 Üstād eline girmedi nā-puḫtedür henūz / **Nāzük tenüñle** eylemesün sīm-i ḫām baḥs̱

2. narin vücutlu dilber

G28/2 Naḫl-i zībā ile **nāzük tenidür** meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür bāʿis̱

nāzükāne [1] gizlice

G182/3 Cān evinden ḫānümānum aldı düzd-i ġamzeler / Olmadı hīç kimse vāḳıf **nāzükāne** girdiler

nāzük-beden [2] narin vücutlu dilber

G268/3 Sāde-pehlū olmadum **nāzük-beden** bir şūḫ ile / Başmayınca baġruma şemşīr-i bürrānuñ senüñ

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o **nāzük-bedeni** / Sīnede mūdan es̱er yoḳ daḫı pehlū da güzel

nāzük-endām [1] narin vücutlu dilber

G139/2 Göñül bir **nāzük-endāmuñ** viṣāli ḫᵛānın özler kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer

nāzük-leb [1] tatlı dudaklı

G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ laʿlüñ alsa aġzına / Döymez ol **nāzük-lebüñ** beñzer ki dendān zaḫmına

nāzük-miyān [1] ince belli

G337/1 Çemende servi ḳad-i dil-sitāna beñzetdüm / Nihāli dil-ber-i **nāzük-miyāna** beñzetdüm

nāzük-nihāl [1] fidan boylu sevgili

G76/4 Ḳāmeti servin nem-i eşküm ser-efrāz eyledi / N'oldı ol **nāzük-nihāle** şimdi nemden incinür

nāzük-ṭabʿ [1] zarif/narin yaratılışlı

G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı cihānda ḳanı bir **nāzük-ṭabʿ** / Sīnesi gül gibi āzürde-i ḫāşāk degül

nāzüklik ile [5] incelikle ‖ sezdirmeden; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 348.

K19/41 Gerçi **nāzüklik ile** aġzın arar engüştüñ / Dimez ammā dehenüñ sırrını gizler ḫātem

G5/2 Cān almada **nāzüklik ile** laʿlüñe söz yoḳ / Ḫālüñ daḫı bir dāne-durur fitnede ammā

G163/4 Açılma cām-ı bāde-i gül-gūna ġonca-vār / **Nāzüklik ile** laʿl-i lebüñden ḫaber çeker

G278/5 Ḫançer-ṣıfat iẓhār-ı ṣafā eyledi dilden / **Nāzüklik ile** göñlümüz almaġa miyānuñ

G487/8 Mestāne ṣoydı o mehi Bāḳī geçen gice / **Nāzüklik ile** çözdi muḳaddem ḳuşaġını

ne..... ne [2]

M8/V/3 Bu belāya bulımaz çāre **ne** dervīş **ü ne** şāh

G74/1 Terk-i dünyī-i denī ḫalḳa tedennī görinür / Çeşm-i ʿuşşāḳa **ne** dünyī **vü ne** ʿuḳbī görinür

ne ġam! [7] gam değil!

K16/6 Bāḳī **ne ġam** penāhuñ ola rūzgārda / Sulṭān Meḥemmed ol şeh-i ṣāḥib-kerem gibi

M3/IV/5 Devletinde miḥnet-i devrāndan ey Bāḳī **ne ġam** / Ḥamdüli'llāh Pādişāh-ı bende-perverdür gelen

G42/5 Sözinden **ne ġam** Bāḳıyā müddeʿīnüñ / Saña mā'il olınca ʿālemde şāhid

G92/2 Öykünse ḫaddüñe **ne ġam** ey āfitāb-ı ḥüsn / Māh-ı sipihr kemdür o ne yüzi ḳaradur

G197/6 Cünd-i ġam şāhısın **ne ġam** Bāḳī / Bunca ḫayl ü sipāha mensūbuz

G523/6 **Ne ġam** endīşe-i ẕilletden ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet reh-beri luṭfın aña kim dest-gīr itdi

Mtl 23 **Ne ġam** ʿaẕl-i ebed nefy-i beled olduñsa ey Bāḳī / Cihānuñ manṣıb u cāhı degüldür kimseye bāḳī

ne ġarrā [1] ne güzel; bkz. ʿṭuġrā-yı ġarrā'

G154/4 Ḥaḳḳā bu kim berāt-ı hümāyūn-ı ḥüsnine / Ebrū-yı dil-firībi **ne ġarrā** nişān çeker

ne gūne [1] nasıl, ne biçimde

G470/7 Ẕāt-ı kerīmi vaṣfın Bāḳī **ne gūne** ḳılsun / Melḥūẓ olan maʿānī mümkin degül beyāne

ne ʿaceb [14]

1. şaşılır mı ?

K19/19 Eli iḥsān u ʿaṭā mevcin urur deryādur / **Ne ʿaceb** ger ola ġarḳ-ı zer ü zīver ḫātem

K19/23 Burc-ı devletdür eli eylese peydā **ne ʿaceb** / Heyʾet-i māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter ḫātem

K19/25 Ser-verā mūmlayup ism-i şerīfüñ ṣaḳlar / Kāʾinātı **ne ʿaceb** ḳılsa musaḫḫar ḫātem

K25/24 **Ne ʿaceb** fażlına nā-dān eger inkār itse / İtdi mi Aḥmed-i Muḫtāra Ebū Cehl iḳrār

K26/29 **Ne ʿaceb** ger ola bu naẓm-ı revān rūḥ-efzā / Ki senüñ midḥat-i cān-perverüñe oldı ḳarīn

G28/3 Girye ḳılsam **ne ʿaceb** ḫāk-i rehinden dūram / Hep ġarīb aġlamaġa ḥubb-i vaṭandur bāʿis̱

G46/2 Ruḫlaruñdan **ne ʿaceb** būse temennā ḳılsam / Ey lebi ġonca ʿiẕāruñ gül-i şeftālūdur

G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa **ne ʿaceb** / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz aña bāl ü perdür

G244/2 Dīdeden ḳanlu yaşum aḳsa dem-ā-dem **ne ʿaceb** / Cigerüm pāreledi ḫançer-i āzār-ı firāḳ

G266/2 **Ne ʿaceb** dāġlaruñ işler ise ey dil-i zār / Çürimiş nerd-i maḥabbetde bir iki pūluñ

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid **ne ʿaceb** / Söz güherdür ne bilür ḳadrini nā-dān güherüñ

G315/1 Nʾola dehr içre nişānum yoġ ise ʿAnḳāyem / **Ne ʿaceb** seyl gibi çaġlamasam deryāyem

2. niçin

G259/3 Ne sende mihr ü vefā var ne bende ṣabr u ḳarār / O yoḳ bu yoḳ **ne ʿaceb** bizden ictināb itdüñ

G479/5 **Ne ʿaceb** meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı dil ṭurmaz aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya

ne bilsün! [8] bilememek

G66/5 Nām u neng ehli **ne bilsün** reviş-i rindānı / Mey-gede bencileyin ʿāşıḳ-ı şeydā yiridür

G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan ṣormañ **ne bilsün** çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ söylesün

G17/3 **Ne bilsünler** ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice ḫāl-i ruḫuñla baḥs̱ içün gelmiş meger kevkeb

Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey aḫter / **Ne bilsünler** ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller

G125/4 Ser-i kūyuñda benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / **Ne bilür** ʿaşḳ elemin çekmedi ol daḫı uyur

G172/2 Başuma ʿayn-i belādur şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ **ne bilür** ḫˇāb nedür

G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ içre şināver geçinenler **ne bilür** / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / Söz güherdür **ne bilür** ḳadrini nā-dān güherüñ

***ne cānlar eritmek* [1]** çok didinmek, çok uğraşmak

G467/4 Nāzenīnā daḫı sen ṭıfl iken Allāh bilür / Seni emzürmege **ne cānlar eritdi** dāye

***ne(ler) çekmek* [3]**

G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle **ne çekdi** sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ

G83/5 Sevdā-yı zülf-i yār ile Bāḳī **ne çekdügin** / Bend-i kemend-i ʿaşḳa giriftār olan bilür

G395/4 Ḫār zaḫmından **neler çekdügümi** gül-zārda / Bāġ-bān-ı bülbül-i giryāne söyleñ söylesün

ne güzel [3]

G93/4 Ḳomadı dilde ġıll u ġış mey-i nāb / **Ne güzel** ḫāṣıyetlü şerbet olur

G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri şevḳıne gül ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş edālar **ne güzel** yirlerdür

G156/2 Dir gören tāze dāġı başumda / **Ne güzel** ḳırmızı ḳaranfül olur

ne ḥāṣıl! [2] ne çıkar!, ne olur!

G240/1 Seyr-i gül-şende **ne ḥāṣıl** bile yār olmayıcaḳ / Şāḫ-ı gülden ne biter tāze bahār olmayıcaḳ

G511/5 Cihān mülkinden ey Bāḳī **ne ḥāṣıl** / Bilürsin behre-i Behrām-ı Gūrı

ne ḫoş [5]

K4/3 **Ne ḫoş** ḳıldı görüñ ās̱ār-ı luṭfı / Cihān-ı ṣūret ü maʿnāyı tezyīn

K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze **ne ḫoş** yaraşur anda seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer ḫātem

K20/1 **Ne ḫoş** yaraşdı sipihre kevākib içre hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl

G156/1 Sāḳıyā cām-ı mey **ne ḫoş** gül olur / Eline kim alursa bülbül olur

M6/I/1 Geşt ü güẕār-ı bāġ **ne ḫoşdur** nigār ile

ne ḫūb [1] ne güzel

K3/2 Ne zībā yaraşmış o leblerle dendān / **Ne ḫūb** imtizāc eylemiş şīr ü şekker

ne ḳadar [2]

M8/III/3 **Ne ḳadar** naḳd-i revānuñda nis̱ār olsa yine

G436/3 Ser-i zülfiyle çeker kendüye ser-keşleri yār / **Ne ḳadar** saḫt kemān olsa urur ḳullāba

ne lāzım! [2] neyine gerek!, neyine lazım!

G186/3 Ayaḳ başmaḳ **ne lāzım** meclis-i ʿuşşāḳa ey ṣofī / Raḳīb-i bed-liḳā ile ıraḳdan merḥabā yigdür

G303/2 Zāhid **ne lāzım** ehl-i dile kīne-i şütür / Gir bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de ḳıtāre gel

ne minnet! [1] neyine gerek!, lâzım değil!

G406/4 Ruḫ-ı dil-ber ü cām-ı sāḳī naẓarda / **Ne minnet** bahār u gül ü erġavāne

ne revā! [2] şaşılır mı!

K2/48 **Ne revādur** fużalā ḳala ḳıbāb altında / Kim görüpdür kʾola deryāyı ḥabāb içre nihān

G177/1 **Ne revādur** ki müjeñle ḳaşuñ el bir ideler / Beni öldürmek içün reʾy ile tedbīr ideler

ne şeref! [1] ne büyük şeref!

K25/26 **Ne şeref** cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār

ne şeyn! [1] ne kusur!

G378/2 İltifāt eylese üftādelere yāre ne ʿār / Ḫākden pertev-i ḫurşīd-i cihān-tāba **ne şeyn**

ne vaḳtin [1] nasıl ‖ ne zaman

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi **ne vaḳtin** ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

ne yaña [2]

K3/13 **Ne yaña** buyursa revādur getürmek / Devātın Arisṭo silāḥın Sikender

Kt4/1 **Ne yaña** ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola şehā / Nesīm-i ṣubḥ-ı saʿādet yoluñda ferrāşuñ

ne yüzden [1]

G431/1 ʿĀrıżuñ ḳılmış ḳażā hem-reng o ḫadd-i meh-veşe / Gör **ne yüzden** imtizāc itdürmiş āb u āteşe

ne żarar (gelir)! [1] eksiklik gelmeme bağlamında;

G91/4 Ḫaṭdan **żarar ne** ḥüsnine yāruñ ki mūrdan / Olmaz niẓām-ı mülk-i Süleymān ḫalel-peẕīr

ne ẕevḳin buldı bilsem! [1]

G472/5 Devr-i laʿlüñde **ne ẕevḳin buldı bilsem** şekkerüñ / Var ise şīrīn görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

ne zībā [2] ne güzel

K3/2 **Ne zībā** yaraşmış o leblerle dendān / Ne ḫūb imtizāc eylemiş şīr ü şekker

G366/2 **Ne zībādur** ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan

nebāt [5] bkz. ‘ḳand-i nebāt’ md.

1. bitki ‖ şeker

G418/2 Şekker dökerdi bāġa mükerrer şitāda berf / Ebr-i bahār geldi pür itdi **nebāt** ile

2. nebat şekeri; bkz. STEINGASS, s. 1384; 'şekerin hası' MENİNSKI, C. III, süt. 5125; 'kand, mukanned şeker yani otluklarla terbiye ve tasfiye olmuş ve dondurulmuş şeker' LO, s. 769.

G524/2 Beñzetdi dehānuñda olan ḥabb-i **nebāta** / Şeb-nem göricek ġonca hemān aġzı ṣulandı

G264/5 **Nebāt-ı** ḫaṭṭ u ḳand-i laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i şekker-ḫāyı söyletseñ

G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er **nebātın** ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi

G374/1 Yād ider lebleri yanında **nebātuñ** adın / Var ise bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın

nebātāt [1] tabiat, doğa

K18/2 Taze cān buldı cihān irdi **nebātāta** ḥayāt / Ellerinde ḥarekāt eyleseler serv ü çenār

neberd [2] savaş, mücadele

K14/12 ʿAdūyı dil-figār itdi peleng-āsā şikār itdi / Muḥaṣṣal āşikār itdi **neberd-i** Şīr-i Yezdānı

G119/3 Ṭañ mı ġam öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu **neberd-i** ʿaşḳdur anca dil-āverler düşer

Nebiyy [1] peygamber ‖ Hz. Muhammed

K3/32 Be-dīn-i güzīn-i **Nebiyy**-i mükerrem / Be-rūḥ-ı revān-ı Resūl-i muṭahhar

nebtīz ü nişter [1] keskin bıçak veya neşter

K3/19 Naẓar ehline mīl-i kuḥlü'l-cevāhir / Reg-i cān-ı bed-ḫᵛāha **nebtīz ü nişter**

necāt [1] kurtuluş

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan kenāre keştī-i bāde / **Necāt** ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu zevraḳdan

necm [1] yıldız

G280/1 İḥsān u cūd u maʿdelet oldıysa ʿādetüñ / Ḫurşīd ü māha fer vire **necm-i** saʿādetüñ

necm-i hidāyet [2] doğru yolu gösteren yıldız

K19/22 Var ise **necm-i hidāyetdür** o faṣṣ-ı rūşen / K'olur anuñla nice sālike reh-ber ḫātem

M3/I/1 Ṭāliʿ oldı neyyir-i iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem / Şuʿle ṣaldı ʿāleme **necm-i hidāyet** ṣubḥ-dem

necm-i hüdā [1] hidayet yıldızı

G57/1 Baḳ cām-ı ʿĪşa āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı **necm-i hüdā** budur

neden [6] niçin

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha **neden** nisbet-i veḳār

K24/9 Beden-i pāki **neden** böyle olurdı ḫoş-bū / Olmasa müşg ü gül-āb ile muḫammer sünbül

G390/5 Serv-ḳadsin serve ʿādet sebz-pūş olmaġ iken / Erġavānī cāmeye girmek **neden** ey nev-cevān

K15/9 Sözin lü'lū-yı lālādan zamāne ṭutdı ẕī-ḳıymet / **Neden** şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı

G30/3 **Neden** bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç

G545/3 Bir cāy-ı ḫaṭar olmasa ʿālemde **nedendür** / Ebrüñ bu gözi yaşı vü berḳuñ ḫafeḳānı

nedīm [2] meclisteki sohbet arkadaşı

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / **Nedīm-i** şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / **Nedīmüñ** yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā

nefeḥāt [1] güzel kokular ‖ esintiler

K26/2 İrişür bād-ı seḥerden **nefeḥāt-ı** cennāt / Mevsim-i Ürdibihişt irdi bihişt oldı zemīn

nefes [3]

K24/25 Ger ṭoḳınsa **nefes-i** luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül

G331/5 Dil-i şūrīdeye ḳıl pend ü naṣīḥat geh geh / **Nefesüñ** gelsün eyā ṣofī-i nāṣiḥ dem dem

G433/5 **Nefesüñ** rūḥ virüp tā ola mürġ-i bāmuñ / Ey Mesīḥā-dem ölürsem gilümi ṭayr eyle

nefesine uġramak **[1]** nazar değmek; birinin saadetini veya bir şeyi çekemeyen kimsenin sözlerinin ardından bir bela gelmesi; nefes değenin elbisesinden, hatta ayakkabılarından bir parçayı keserek yakıp çocuğa tenneffüs ettirmek de adettendir. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 348.

G427/4 Āyīne gibi herkese yüz virmesün ol māh / Bir baġrı yanuḳ ʿāşıḳuñ **uġrar nefesine**

nefḥa **[6]** koku ‖ esinti

K19/31 Nāmuñ āfaḳa ṣalar **nefḥa-i** ʿūd u ʿanber / Meclis-i devletüñe olalı micmer ḫātem

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ **nefḥa-i** müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül

G287/5 Ṣaḥn-ı çemende **nefḥa-i** bād-ı bahār ile / Bāḳī gül-āb u ġāliye-misk oldı āb u gil

G403/1 İrdi nesīm **nefḥa-i** ʿanber-şemīm ile / Eṭrāf-ı bāġ u rāġ pür oldı nesīm ile

K10/2 **Nefḥa-i** ʿanber ṭutar zülfi ḫamından ʿālemi / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer bile

M3/IV/3 **Nefḥa-i** müşgīn-nesīm-i ḫulḳı ṭutdı ʿālemi / Her ṭarafdan şimdi būy-ı ʿūd u ʿanberdür gelen

nefs **[1]** nefis ‖ ihtiras, heva vü heves

G519/1 Ḳomaz ser-keşligin bu **nefs-i** ḫod-rāy / Müdārā eyleseñ vay itmeseñ vay

nefse nefsī olmak **[1]** ben ben demek, kendine müslüman olmak

G542/2 **Nefse nefsī oldı** ʿālem her kişi ḥayretdedür / Kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat ḳalmadı

nefy-i beled olmak **[1]** şehirden sürülmek

Mtl 23 Ne ġam ʿazl-i ebed **nefy-i beled olduñsa** ey Bāḳī / Cihānuñ manṣıb u cāhı degüldür kimseye bāḳī

nehār **[1]** gündüz

G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen **nehār** olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun

neheng **[3]** timsah

G489/6 Maḥabbet içre giriftār-ı hecr olan ʿāşıḳ / Deñizlere düşüben ṭuʿme-i **neheng** oldı

Kt5/2 Deryāya düşse sāye-i tīġ-i mehābeti / Pertāb iderdi kendüyi ṣaḥrālara **neheng**

K14/21 **Neheng-āsā** dil-āverler ʿadūyı yutdılar gitdi / ʿAceb deryā imiş ḥaḳḳā bu leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī

neḳāre **[1]** eyere bağlanan, biri büyük biri küçük kazanı andıran davul; bkz. ‘ṭabl u neḳāre’ md.

G202/3 Nevbet-i iştihārumuz bām-ı felekde çalınur / Ġulġule ṣaldı ʿāleme velvele-i **neḳāremüz**

nem **[8]**

1. nem ‖ bereket

K18/29 Şāḫ-ı gül neşv ü nemā bulsa **nem-i** luṭfından / Ola her ġonca-i ter bülbül-i şīrīn-güftār

K23/24 Keff-i yem-i yemīni **nem-i** cūdın itse feyż / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse **nem-i** inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü mermer sünbül

K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde **nem-i** ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı nitekim ebr-i bahār

K20/34 Seḥāb-ı mekremet ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / **Nem-i** seḫāñ ile ser-sebz gül-şen-i āmāl

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i bahār-ı iḥsān / **Nem-i** cūduñla ter ü tāze gül-istān-ı emel

1.1. nem ‖ neyimden

G76/4 Ḳāmeti servin nem-i eşküm ser-efrāz eyledi / N’oldı ol nāzük-nihāle şimdi **nemden** incinür

2. yaş

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze **nem** gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

nem-i eşk [5] gözyaşı

G76/4 Ḳāmeti servin **nem-i eşküm** ser-efrāz eyledi / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden incinür

G76/4 Ḳāmeti servin **nem-i eşküm** ser-efrāz eyledi / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden incinür

G349/1 Olur sebze-zār-ı hüner ḫāk olan / **Nem-i eşk** ile ḫāki nem-nāk olan

G454/1 **Nem-i eşkümle** göñül dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i ruḫsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze

G349/1 Olur sebze-zār-ı hüner ḫāk olan / **Nem-i eşk** ile ḫāki nem-nāk olan

nemed [1] keçe ‖ 'hırka giymek'

G478/4 Gir bir **nemed** içine āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var gez ṣūret-i gedāda

nemed giymek [1] hırka giymek (dervişliğe soyunmak bağlamında) bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 349 ; bkz. ʿjende geymek', ʿpeşmīne geymek' md.

G43/5 Āyīne gibi ḫalḳa mürāʾīlik eylemez / Bāḳī ṣafā-yı ḫāṭır ile **geydi** bir **nemed**

nemed-pūş eylemek [1] dervişliğe soyunmak

G324/3 Terk idüp tāc u ḳabāyı şevḳ-i şemʿ-i ḥüsnüñe / Kendümi pervāne-āsā bir **nemed-pūş eyledüm**

nemek [1] lezzet, tat

G269/5 Bāḳī yine ṣaçıldı **nemek** bāde-i nāba / Bilsek ʿacebā aṣlı nedür bu şeker-ābuñ

neng [1] ar, utanç

G204/4 İçeyin ʿāleme rüsvāy olayın n'olsa gerek / ʿĀşıḳam ʿāşıḳ-ı bed-nāma ġam-ı **neng** olmaz

neng ile nām [1] şan şöhret ('nām u neng' paralelliğinde)

G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı ḳo göñül gel / **Neng ile nām** ṣığmaz ʿaşḳ ile bir arada

nerd [1] tavla

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ işler ise ey dil-i zār / Çürimiş **nerd-i** maḥabbetde bir iki pūluñ

nergis [35] bkz. 'şāḫ-ı nergis' md.

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal **nergis** / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar **nergis** / Keremüñ gül-şenine sünbüle kem-ter sünbül

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı encüm gibi **nergis** şöyle kim / Mestler farḳ eylemez yirden gögi eyler ġalaṭ

G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin ir ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i bahāra **nergis** olupdur çemende şemʿ

G285/5 Muntaẓır olsa n'ola **nergis** ġubār-ı kūyına / Tūtiyāya Bāḳıyā muḥtāc olur çeşm-i ʿalīl

G388/4 Pāy-būsın isteyen ol sāḳī-i gül-çihrenüñ / Kendüyi **nergis** gibi mest-i ser-endāz eylesün

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda açıla süfre-i gül / Yiridür **nergis** alursa ele cām-ı zerrīn

G393/4 N'ola **nergis** gibi beñzüm ṣararsa / Naẓar ḳılmaz baña ol çeşm-i fettān

G472/6 Nev-bahār eyyāmıdur yaz uyḫusından Bāḳıyā / Döndi **nergis** merdüm-i maḫmūr-ı ḫᵛābuñ ʿaynına

M1/IV/5 Gül ḥasretüñle yollara ṭutsun ḳulaġını / **Nergis** gibi ḳıyāmete dek çeksün intiẓār

G1/6 Ben şāh-naẓar rind-i cihān aña direm kim / **Nergis** gibi göz dikmeye sīm ü zere cānā

G62/1 Ġonca lebüñe ʿāşıḳ-ı ḫūnīn-ciger geçer / **Nergis** gözüñe bende-i ṣāḥib-naẓar geçer

G79/2 **Nergis** çemende ġonca-i laʿlüñ ṣafāsına / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar cām-ı zer çeker

G99/5 Cām-ı zer ile buldı żiyā bezm-i devleti / **Nergis** ki taḫt-gāh-ı çemen tāc-dārıdur

G110/1 **Nergis** üzre berg-i zerd u jāleler kim vardur / Er çerāġına dizilmiş dirhem ü dīnārdur

G397/2 Āşüfte olup ol göze ḥayrān u zār idüm / **Nergis** henüz ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

G467/6 Ḫāk-i pāyın ṣaḳın ey bād-ı ṣabā **nergisden** / Ḥayfdur küḥl-i cilā dīde-i nā-bīnāya

K26/3 Demidür lāle yaḳa bezm-i bahāra meşʿal / Ġonca-i zanbaḳ ola **nergise** şemʿ-i bālīn

G31/5 Ḥayretde ḳaluram göricek Bāḳī **nergisi** / Bunca zer ile ayaġı gūr içre gözi ac

K21/28 Hemīşe **nergis-i** iḳbāl u baḫt ḫᵛāb-ālūd / Hemīşe ṭurra-i ṭāliʿ müşevveşü'l-aḥvāl

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol **nergis-i** ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür velī ol ġamze-i ser-tīzler

G205/1 Ḳızarur bādeden ol **nergis-i** mestāne biraz / Mey-i nāb içse gözi māʾil olur ḳana biraz

G408/2 Baḳmaz ammā sendedür gül gibi gūşı n'eylesün / Küḥl-i istiġnā çekilmiş **nergis-i** raʿnāsına

K26/6 **Nergis-i** bāġa naẓar ḳıl ne dimekdür bu kim / Cām-ı zerrīn ile ʿīş eyleye bir ḫāk-nişīn

G88/2 Cām-ı ġurūr ʿāḳıbet ʿālemi görmez eyledi / **Nergis-i** bāġ gūyiyā Hürmüz-i tāc-dārdur

G328/6 Gelmesün bezm-i ʿīşa nā-maḥrem / **Nergis-i** bāġı dīde-bān idelüm

G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā ġamından ḫāk olan / **Nergis-i** ḳabrin degişmez ḫūşe-i Pervīnüñe

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet geldi revācın bulduġı demler / Zer-efşān eylesün **nergisler** evrāḳ-ı gül-istānı

K7/13 Yaḳdılar **nergisleri** eṭrāfa ṣaçıldı şirār / Bād āteş-bāzlar gibi gül-efşān eyledi

K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene cām-ı keremüñ / Ṭuta **nergis-ṣıfat** elde ḳadeḥ-i zer sünbül

G456/1 Geyer gül-şende laʿlīn tāc lāle / Elinde **nergisün** altun piyāle

G424/4 Ṣadaḳāt u zekāt-ı çeşmüñdür / Sīm ü zer **nergisüñ** çerāġında

G487/1 Berfüñ eritdi bād-ı ṣabā baġrı yaġını / Yaḳdı çemende **nergisüñ** altun çerāġını

K18/23 Güher-i furṣatı aldurma ṣaḳın devr-i felek / Sīm ü zerle gözüñi boyamasun **nergis-vār**

G512/4 Gözüme ʿālemi göstermez idüm **nergis-vār** / Ṣaḥn-ı gül-şende alaydum elüme cām-ı zeri

nergis ü gül [2] bkz. 'gül ü nergis' md.

G276/4 Gül-şene **nergis ü gül** ḫaylī leṭāfet virdi / Şimdi açıldı daḫı yüzi gözi gül-zāruñ

G392/1 Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū Kevs̱er aña **nergis ü gül** ḥūr-ı ʿīn

nergis-i fettān [1] baştan çıkartan göz; bkz. ʿçeşm-i fettān' md.

G346/1 Ne belālar çekile zülf-i perīşānuñdan / Ne fiten ḳopsa gerek **nergis-i fettānuñdan**

nergis-i mest [3] mestane nergis ‖ baygın göz; 'nergis-i mest' denilmesinin sebebi, Ahmet Talat Onay'ın Sudî'den aktardığı bilgilere göre başını önüne düşürmesi sebebiyledir. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 350.

G445/2 Ayaġı elde ʿīş eyler çemende baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış sāġar-ı ʿişret ezelden **nergis-i meste**

G184/3 Nāfeye beñzedicek ḫālüñi erbāb-ı naẓar / **Nergis-i mestüñi** yād eyleyüp āhū didiler

G443/1 **Nergis-i mest** bezm-i gül-şende / Çeşmüñe bende-i ser-efgende

nergis-i şehlā [3] şehlâ göz ‖ koyu ve elâ gözlü, şaşı; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 350.

G67/3 Ġamze aṣlā gözine kimseyi hīç ildürmez / Yine dil ḫastesin ol **nergis-i şehlā** gözedür

G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad serv ü çeşm **nergis-i şehlā** ʿiẕār gül

G378/4 Şöyle raʿnālıġı var **nergis-i şehlānuñ** kim / Çeşmüñe nisbet iderlerse ne ġayr ola ne ʿayn

Nerīmān [1] Şehname'de kahramanlık ve yiğitlik sembolü (Sam'ın babası, Zal'ın dedesi); TÖKEL, s. 240-241; ayrıca bkz. 'Sām u Nerīmān' md.

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler **Nerīmānı**

nerm eylemek [1] yumuşatmak

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri **nerm eyler** Nerīmānı

nerm itmek [2] yumuşatmak

G236/2 Nār-ı miḥnet **nerm ider** ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i pūlād ise altun ider iksīr-i ʿaşḳ

G340/3 Dil-i saḫt-ı nigārı **nerm idelüm** / Āh-ı āhen-güdāza başlayalum

nerre şīr [1] erkek aslan; bkz. ʿşīr-i ner' md.

M1/VII/6 Vardı peleng-i kūh-ı veġā ḫᵛāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı kibriyāda ṭuran **nerre şīri** gör

neseb [1] soy

K20/19 **Nesebde** pāyesi aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / Keremde aña ne aḳrān seḫāda ne emṡāl

nesīm [26] meltem ‖ esinti

K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla güẕār eylemese bāġa **nesīm** / İdemez ḫalḳ dimāġını muʿaṭṭar sünbül

G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i āfāḳı **nesīm** / Pādişāhuñ micmer-i ʿadlinde ṣandal yaḳdılar

G122/8 Bāḳī **nesīm** gibi sebük-ḫīz olup seḥer / Ġaflet gözini ḫᵛāb-ı girāndan uyarı gör

G152/2 Būy-ı **nesīm** ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahār / Āṡār-ı fażl u raḥmet-i Perverdigārdur

G228/3 Ḫāk-i rehüñden irdi meger ṣubḥ-dem **nesīm** / Rūy-ı ʿabīr ü ʿanber ile ṭoldı bu ṭaraf

G287/2 İtdi niṡār ʿāleme kef-i **nesīm** sīm / Gül-şende şāḫ-ı gül gibi sen de dökil ṣaçıl

G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i zülfüñe **nesīm** / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G342/3 Ḫaber-i būy-ı zülfüñ alınca / Ne hevālarda yeldi bād-ı **nesīm**

G403/1 İrdi **nesīm** nefḥa-i ʿanber-şemīm ile / Eṭrāf-ı bāġ u rāġ pür oldı **nesīm** ile

G487/5 Ḫālüñ ḫaberleriyle muʿaṭṭar ḳılur **nesīm** / Deşt-i Ḫutende nāfe-i misküñ dimāġını

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / Şan **nesīm-i** luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür

K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim **nesīm-i** ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi reşk-i gül-istān eyledi

K14/6 Yıḳıldı ḫānümān-ı baḫtı ber-bād oldı aʿdānuñ / Revān oldı **nesīm-i** fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

K18/30 Āb u gil müşg ü gül-āb ola çemen ṣaḥnında / Būy-ı ḫulḳıyla güẕār itse **nesīm-i** esḥār

M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı **nesīm-i** ḫulḳı ḫandān eylesün / Nev-bahār-ı ʿadli āfāḳı gül-istān eylesün

G130/1 İrdi **nesīm-i** maʿdelet-i Kisrī-i bahār / Zencīr-i ʿadl çekdi çemen-zāra cūy-bār

G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı ḥüsnüñ **nesīm-i** āhumuñdur hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden bil

G416/1 İrdi bahār müjde-i vaṣl-ı nigār ile / ʿĀlem muʿaṭṭar oldı **nesīm-i** bahār ile

G494/4 Nihāl-i serv-i bāġ-āsā **nesīm-i** fetḥ ü nuṣretden / Ṣalınsun nāz ile nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī

G530/1 Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳı **nesīm-i** bād-ı nev-rūzī / Fīrūzān oldı ḫurşīdüñ çerāġ-ı ʿālem-efrūzı

K3/20 **Nesīm-i** revān-baḫş-ı ṣubḥ-ı ṣafādan / Suḫan gül-şeninde ḫırāmān ṣanavber

K15/6 Gülüñ pīrāhen-i Yūsuf gibi dāmānı çāk olmış / **Nesīm-i** perde-der ḳıldı meger mekr-i Zelīḫāyı

K20/23 **Nesīm-i** ḫulḳına bir dem ḳarīn olursa eger / Ṣuyı gül-āb ide ṭoprağı müşg bād-ı şimāl

G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey naḫl-i bālā gül-şen-i cāndur / **Nesīm-i** nev-bahārī gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç

G147/6 Meger ḫurrem ṭutan gül-zār-ı ḥüsnüñ / **Nesīm-i** luṭf-ı sulṭān-ı keremdür

K27/12 Zülālinden ʿibāretdür **nesīminden** kināyetdür / Ṣafā-yı çeşme-i Kevṡer hevā-yı Cennetüʾl-meʾvā

nesīm-i ṣabā [2] saba esintisi

G47/2 Ḫoş geldüñ ey **nesīm-i ṣabā** merḥabā diyü / Bād-ı bahāra ṭurra-i cānāne ṣarmaşur

G289/1 Gül-zāra gel **nesīm-i ṣabā** gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi şād u ḫurrem ol

nesīm-i seḥer [3] seher vakti esintisi

G259/4 Şemīm-i nāfe-i ḫālinden ey **nesīm-i seḥer** / Dimāġ-ı ʿālemi pür-būy-ı müşg-i nāb itdüñ

G289/3 Kesb-i leṭāfet eyle **nesīm-i seḥer** gibi / Andan derūn-ı perde-i esrāra maḥrem ol

G503/1 ʿAşḳuñ hevāsı esdi **nesīm-i seḥer** gibi / Eşküm dökildi pāyüñe gül-berg-i ter gibi

nesīm-i ṣubḥ [10] sabah esintisi

G4/6 Her gūşesinde micmere-gerdān **nesīm-i ṣubḥ** / Her ṣuffesinde bād-ı seḥer-gāh ʿıṭr-sā

G8/4 Micmer-i gülde **nesīm-i ṣubḥ**-gāhī ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i gül-zārda bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı dilden **nesīm-i ṣubḥ** / İrdi yitişdi himmet-i merdān-ı rūzgār

G302/3 Uymadı bir gün hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider dā'im **nesīm-i ṣubḥ** ile pervāze gül

G318/1 ʿĀlem ḥayāt-ı nev bulur cānlar bağışlar dem-be-dem / Enfās-ı Rūḥu'llāhdur gūyā **nesīm-i ṣubḥ-dem**

G387/6 Bir ḫᵛāb-ı ġaflet içre ḫayāl-i muḥālde / Geçdi **nesīm-i ṣubḥ** gibi ʿömr-i nāzenīn

G377/5 Bāḳī yitişdi gözlerüñ aydın **nesīm-i ṣubḥ** / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigārdan

G416/2 Çeşm-i ümīdi eyledi rūşen **nesīm-i ṣubḥ** / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigār ile

G445/1 **Nesīm-i ṣubḥ** eser cān-baḫş olup āheste āheste / Cihānda böyle cān virmiş degüldür daḫı bir ḫaste

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola şehā / **Nesīm-i ṣubḥ-ı** saʿādet yoluñda ferrāşuñ

nesl **[1]** sülâle, soy

G230/1 Ey aṣlı pāk **nesli** güzīn zübde-i ḫalef / Virdüñ cihāna şems-i münevver gibi şeref

nesne **[9]** bkz. TS. C. IV, s. 2839-44.

1. hiçbir şey

G243/5 Ḫūbdur ḥüsn-i ʿamel taḳvā vü ṭāʿat gerçi kim / Māniʿ olmaz **nesne** ey Bāḳī olınca feyż-i Ḥaḳ

G468/4 Yıḳar bünyād-ı çarḫı bād-ı āhum / Efendi **nesne** döymez rūzgāre

G262/4 Rez duḫterini sīneye çeksem ʿaceb midür / Cevrinden özge **nesnesi** yoḳ bī-vefālaruñ

2. bir şey

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü **nesne** niçün ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl

G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer **nesne** daḫı görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl

G256/3 Devlet-i dünyā ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer **nesnedür** / Baḫt-ı bī-dār isteyenler terk-i ḫᵛāb itmek gerek

G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne kāfir **nesnedür** / Nice maẓlūm uğradı ol nā-müselmān zaḫmına

G194/3 Nice pinhān ideyin sīnede dāġ-ı ʿaşḳuñ / Gül gibi ẓāhir olan **nesneye** inkār olmaz

G389/1 Ḫavf ider ṣanma beni ḫançer-i bürrānuñdan / Degme **nesneyle** kesilmem ṣanemā yanuñdan

nesrīn **[2]** bkz. 'gül ü nesrīn' md.

K4/7 Ya ḫod zībā ter ü tāze benefşe / Der-āġūş eylemiş gül-berg-i **nesrīn**

K19/24 Dür-i sīr-āb ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş gül-i **nesrīne** ne beñzer ḫātem

nesrīn varaḳları **[1]** nesrin yaprakları; bkz. 'berg-i nesrīn' md.

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye **nesrīn varaḳları** / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

neşāṭ **[1]** neşe, sevinç

K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı **neşāṭ** / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı cihānda cevlān

neşāṭ-engīz **[1]** neşe veren

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz degme dīvānda / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster **neşāṭ-engīz** ü rūḥ-efzā

neşv ü nemā **[1]** gelişip büyüme

G130/4 Eflāk devr-i dā'im ile ṭurmayup ṣular / **Neşv ü nemāda** tāze vü ter ṣaḥn-ı sebze-zār

neşv ü nemā bulmak **[2]** gelişip büyümek

K18/29 Şāḫ-ı gül **neşv ü nemā bulsa** nem-i luṭfından / Ola her ġonca-i ter bülbül-i şīrīn-güftār

K24/23 **Bulsa** bārān-ı seḫāñ ile eger **neşv ü nemā** / Ḳad-i bālā çeke mānend-i ṣanavber sünbül

nev **[2]** yeni

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı **nev** ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā bisāṭ-ı **nev** ṣalup āẕer / Girihler bağladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

nevāl **[1]** ihsan, bağış; bkz. 'vaḳt-i nevāl' md.

K20/36 Sezā-yı merḥamet ü müstaḥıḳḳ-ı ʿāṭıfetem / **Nevāl-i** fażluñ iderseñ maḥallidür ifżāl

nevāl ü feyż [1] ihsan ve lutuf

K20/27 ʿAṭā-yı kān-ı kef-i zer-feşānına nisbet / **Nevāl ü feyż-i** seḥāb-ı s̱iḳāl bir mis̱ḳāl

nevāl ü niʿmet [1] ihsan ve iyilik

K20/47 Giceñ şerefde şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ bayram / **Nevāl ü niʿmet** ile ḫᵛān-ı ʿīş māl-ā-māl

nevāle [1] azık

G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer cān-ı mübtelā / Zād-ı reh aña ġuṣṣa vü nāle **nevāledür**

nev-āmūz [1] yeni yetme ‖ acemi

G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ daḫı ṭıfl-ı **nev-āmūzı**

nev-ʿarūs [4] taze gelin

K23/5 Çarḫ-ı ʿacūze baġlanup altunlu çenberin / Bir **nev-ʿarūs** gibi ider nāz ile ḫırām

G180/3 Ṭāvūs-vār cilveler itmekde bāġda / Gūyā ki **nev-ʿarūsa** dönüpdür şükūfe-zār

K7/8 **Nev-ʿarūs-ı** gül gibi pīrāhen-i āl üstine / Lāle dürr-i jaleden gūy-ı girībān eyledi

K24/13 **Nev-ʿarūs-ı** çemene māşıṭadur faṣl-ı bahār / Kim anuñ ḫāme-i müşgīnine beñzer sünbül

nevā [2] nağme; bkz. ‘berg ü nevā’ md.

G25/4 Bülbül **nevā-yı** nāleme ḳılmaz muʿārażа / Zīrā götürmez ey yüzi gül her maḳām baḥs̱

G419/1 **Nevā-yı** dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

nev-bahār [30] ilkbahar; bkz. ‘faṣl-ı nev-bahār’ md.

K1/19 Müştāḳ būy-ı ḫulḳına ʿaṭṭār-ı **nev-bahār** / Muḥtāc dest-i himmeti**ne** ḫᵛāce-i ḫazān

K7/6 ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi cünd-i şitānuñ **nev-bahār** / Berg-i süsen ḫidmet-i şemşīr-i bürrān eyledi

K7/7 Nevbet-i sūr u sürūr oldı ṭonandı her nihāl / Naḫl-bend-i **nev-bahār** eşkāl u elvān eyledi

K9/1 Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem hezār bār / Faṣl-ı şitāda bāġ-ı cihān buldı **nev-bahār**

K21/8 Meger ki ʿālem-i ʿulvīde **nev-bahār** oldı / Döker şükūfe-i bādāmı ṣaḥn-ı bāġa şimāl

M1/IV/1 Olsun ġamuñda bencileyin zār u bī-ḳarār / Āfāḳı gezsün aġlayuraḳ ebr-i **nev-bahār**

G160/2 Meydān-ı ʿīd-gehde perī-çihreler gibi / Fāḫir libāslar ile ḫıram itdi **nev-bahār**

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma penbe-i ṣubḥ ile **nev-bahār** / Urdı sipihr saḳfına bir yādgār gül

G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ **nev-bahār** olsun

G441/2 Maḥbūb u mey mülāzemetinden ḳaçardı dil / Geldi yitişdi bir yañadan **nev-bahār** ise

G499/5 Ṣad hezārān **nev-bahār** olsa bu fānī bāġda / Bir gül-i bī-ḫār açılmaz Bāḳıyā sāġar gibi

K24/8 Yine gömgök tere batmış çıḳa geldi çemene / **Nev-bahār** irdi diyü virdi ḫaberler sünbül

G11/1 **Nev-bahār** irişdi vü gitdi şitā / Keyfe yuhyiʾl-arża baʿde mevtihā

G175/5 Şöyle şol ḳan olacaġı bize ṣunsun Bāḳī / **Nev-bahār** irdi gedālar içecek demlerdür

G243/1 **Nev-bahār** açdı cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı gül-şende bülbüller sebaḳ

G276/3 **Nev-bahār** oldı yine geldi cünūn eyyāmı / Ṭaḳdı zencīrlerin bād-ı bahār enhāruñ

G323/1 **Nev-bahār** oldı gelüñ ʿazm-i gül-istān idelüm / Açalum ġonca-i ḳalbi gül-i ḫandān idelüm

G358/4 Ṣaḥn-ı gül-zāra düşersek demidür jāle-ṣıfat / **Nev-bahār** oldı gül açıldı güzellendi çemen

G152/1 Sāḳī zamān-ı ʿīş-ı mey-i ḫoş-güvārdur / Bir ḳaç piyāle nūş idelüm **nev-bahārdur**

G200/2 Rind olan cām alur eline müdām / Lāle-veş **nev-bahāre** ḳatlanmaz

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne nice tāzelenmesün / Gül ḫırmenine āteş uran **nev-bahārı** gör

G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı ḥüsnüñ nesīm-i āhumuñdur hep / Ṣafā-yı **nev-bahārı** sen hevā-yı muʿtedilden bil

G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey naḫl-i bālā gül-şen-i cāndur / Nesīm-i **nev-bahārī** gibi gel ṣaḥn-ı çemenden geç

M1/I/2 Añ ol güni ki āḫır olup **nev-bahār-ı** ʿömr / Berg-i ḫazā**ne** dönse gerek rūy-ı lāle-reng

M3/III/2 Ḥüsn-i re'yüñ āfitāb-ı bī-zevāl-i mülk ü dīn / Luṭf-ı ṭabʿuñ **nev-bahār-ı** bī-ḫazān-ı maʿdelet

M3/V/1 Gül gibi ḫalḳı nesīm-i ḫulḳı ḫandān eylesün / **Nev-bahār-ı** ʿadli āfāḳı gül-istān eylesün

G99/1 Dil merġ-zār-ı mihr ü vefā mürġ-i zārıdur / Dīdār-ı yār ḥüsn ü bahā **nev-bahārıdur**

G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ görmek dilerseñBāḳıyā / Baḫt u devlet **nev-bahārında** açılmış tāze gül

G8/2 **Nev-bahāruñ** naḳşına bir ṣavt-ı rengīn baġladı / Başladı sāz u nevāya bülbül-i destān-serā

G537/3 Yine āyīne-i nev-rūzda peydā oldı / **Nev-bahāruñ** seḥerī ḥüsn-i cihān-ārāsı

nev-bahār eyyāmı [2] bahar günleri

G325/3 ʿĀleme leylī ṣaçuñ sevdāsın iẓhār eylerin / **Nev-bahār eyyāmıdur** bir gün ṭutar mecnūnluġum

G472/6 **Nev-bahār eyyāmıdur** yaz uyḫusından Bāḳıyā / Döndi nergis merdüm-i maḫmūr-ı ḫᵛābuñ ʿaynına

nev-be-nev [1] yeniden yeniye

G546/2 İrişdi **nev-be-nev** nuṣret o manṣūr oldı her nevbet / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı fażl-ı Rabbānī

nevbet [6]

1. sarayda, seferde ve padişahın otağında günün belirli zamanlarında çalınan askeri mızıka; bkz. PAKALIN, C. II, s. 683-635; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 350.

G546/2 İrişdi nev-be-nev nuṣret o manṣūr oldı her **nevbet** / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı fażl-ı Rabbānī

G149/2 Ġamuñdan **nevbet-i** āh u fiġān u zāra ḳudret yoḳ / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi başḳa mehterdür

K7/7 **Nevbet-i** sūr u sürūr oldı ṭonandı her nihāl / Naḫl-bend-i nev-bahār eşkāl u elvān eyledi

G202/3 **Nevbet-i** iştihārumuz bām-ı felekde çalınur / Ġulġule ṣaldı ʿāleme velvele-i neḳāremüz

2. nöbet ‖ nevbet çalma

M3/I/6 **Nevbet** ol Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihānuñdur diyü / Çaldılar eflākdan kūs-ı beşāret ṣubḥ-dem

3. sıra

G356/4 Yüz sürmek umar pāyüñe üftādeler ammā / **Nevbet** mi deger kimseye dāmānuñ ucından

nevbet-i şāhī [2] eskiden belirli zamanlarda muhtelif yerlerde davul çalınması; bu geleneğin gelişimi için bkz. PAKALIN, C. II, s. 635. ('nevbet-i sultanî' md.)

K18/9 Ṣubḥ-dem velvele-i **nevbet-i şāhī** mi degül / Ṣavt-ı mürġān-ı ḫoş-elḥān u ṣadā-yı kūh-sār

G212/7 Bāḳī suḫanda **nevbet-i şāhī** saña degüp / Dehlūda gūş-ı Ḫusreve irdi ṣadā-yı kūs

nevbet çalmak [1] belirli zamanlarda mehterhane adlı mızıka takımının çalınması; bkz. PAKALIN, C. II, s. 635.

K17/9 Mülk-i süḫanda **nevbetümüz çaldı** rūzgār / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı iştihar

nev-cevān [6] genç, delikanlı

G235/7 Bāḳīyi zār u zebūn itdüñ yigitlik bu mıdur / Sen tevānā **nev-cevān** ol nā-tevān bir pīr-i ʿaşḳ

G390/5 Serv-ḳadsin serve ʿādet sebz-pūş olmaġ iken / Erġavānī cāmeye girmek neden ey **nev-cevān**

G337/5 Ṣabā ile ḥarekātın görüp nihāllerüñ / Tevāżuʿ ehli birer **nev-cevāna** beñzetdüm

G104/4 Şuʿle-i şemʿ-i cemāli şevḳıne cemʿ oldılar / Bir çerāġ idindiler ol **nev-cevānı** pīrler

G186/4 Dilā bir **nev-cevānı** sev vefāsı olsun olmasun / Cihānda ʿaşḳsuz olmaḳdan ise mübtelā yigdür

G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı **nev-cevānumla** / Özüm luṭf-ı suḫanda hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm

nev-cevān olmak [1] gençleşmek

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe **nev-cevān ola**

nev-ḫaṭ [1] sakalları yeni bitmiş

G398/9 Ya ḫod bir **nev-ḫaṭ** aʿlā dil-rübādur / İki mıṣrāʿ olupdur aña ebrū

nev-ḫīz [1] taze, yeni açmış; bkz. 'ḫaṭ-ı nev-ḫīz' md.

G86/5 Ġam degül Bāḳī iñen açılmasa ol gül-ʿiẕār / Ser-girān olurlar eks̱er ġonca-i **nev-ḫīzler**

nev-peydā [1] yeni bestelenmiş

G537/2 Batdı sāl-ı kühenüñ ṣīt u ṣadāsı şimdi / Çıḳdı mürġ-i çemenüñ naġme-i **nev-peydāsı**

nev-resīde [1] taze

M6/I/2 Bir **nev-resīde** ġonca-dehen gül-ʿiẕār ile

nevʿ-i beşer [1] insan

M8/II/3 Ṣanmañuz **nevʿ-i beşerden** gele bu şīveleri

nevk-i ḫāme [2] kalem ucu

G255/5 Destüñde Ẕüʾl-feḳār-ı ʿAlī **nevk-i ḫāmedür** / Bāḳī semend-i ṭabʿuñ olur Düldül eyleseñ

G12/5 Ḥayder-i Kerrārıyam meydān-ı naẓmuñ Bāḳıyā / **Nevk-i ḫāme** Ẕüʾl-feḳār u ṭabʿ Düldüldür baña

nev-rūz [11] bkz. 'ʿīd u nev-rūz' md.

1. baharın ilk günü; İran mitolojisinde nevruz algılamaları için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 351. (âmme/hassa nevruz); ayrıca bkz. BURHÂN, s. 558.

K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı **nev-rūz** bāġ u būstān üzre

K15/11 Żiyā-baḫş olsun āfāḳa cemāl-i ʿālem-efrūzı / Fürūzān eyledükçe ṭalʿat-i **nev-rūz** dünyāyı

G198/1 Bisāṭ-ı ʿīşa ḳadem basdı nāz ile **nev-rūz** / Şükūfe perde-sarāy-ı ʿademden itdi bürūz

G296/2 Naḳşlar bağladı **nev-rūz** hevāsında çemen / Eylesün ḫūb edālarla terennüm bülbül

K21/9 Sevāḥil-i çemene çıḳdı genc-i bād-āverd / Yöneldi Ḫusrev-i **nev-rūza** devlet ü iḳbāl

G8/1 Gün yüzin ʿarż eyledi **nev-rūzda** ol meh-liḳā / Mihr altun ḳaplu bir āyīne virdi rū-nümā

G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı ḳażā levḥ-i bahār-istāne naḳş / Bağladı **nev-rūzda** bülbül bir üstādāne naḳş

G532/4 Vaṣf-ı ḥüsninde ser-āġāz itdi dil **nev-rūzda** / Bülbül-i şūrīdenüñ itdükleri ġulġul gibi

G537/3 Yine āyīne-i **nev-rūzda** peydā oldı / Nev-bahāruñ seḥerī ḥüsn-i cihān-ārāsı

G417/1 Ne ʿīde beñzedür rūz-ı viṣālüñ dil ne **nev-rūze** / Şeb-i Ḳadre irişenler irer ol rūz-ı fīrūze

2. musiki makamı; bkz. ÖZTUNA, s. 296.

G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā **nev-rūzdan** / Şāh-ı gül bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel

nev-rūz u nev-bahār [1] nevruz ve bahar

K17/13 Ḳadr ü şerefde her gicesi Leyletüʾl-berāt / Eyyām-ı ʿömr-i devleti **nev-rūz u nev-bahār**

nev-rūz-ı ʿAcem [1] musiki makamı; bkz. ÖZTUNA, s. 297.

G419/6 Ser-āġāz itdi **nev-rūz-ı ʿAcemden** bülbül-i şeydā / Ḳılup bir ṣavt peydā feth -i Āẕerbāycān üzre

nev-rūz-ı sulṭānī [2] bahar ekinoksu (21 Mart); 'naū rozī sultānī: the true asronomical vernal equinox' krş. STEINGASS, s. 1433.

G78/1 Dīvān ider vaḳt-i seḥer **nev-rūz-ı sulṭānī** meger / Devrān ufuḳdan gösterür taḫt-ı zümürrüd tāc-ı zer

G494/1 Bahār-ı ʿālem-i vuṣlatda ol sulṭān-ı ḫūbānı / Temāşā itdügüm gündür baña **nev-rūz-ı sulṭānī**

nev-rüste [2]

1. yeni yetme (dilber)

G534/4 Yaluñuz **nev-rüstedür** seyr itmege ḳorḳar daḫı / Ḳanda gitse bilesince ṣalınur lālācuġı

2. taze

G222/5 Ḫaṭṭ-ı laʿlin Bāḳıyā ol ġonca-i **nev-rüstenüñ** / Seyr idenler didiler ḫandānuñ olmaḳdur bu ḫaṭ

ney [11] bkz. ‘çeng ü ney’ md.

1. kamış

G70/3 Güzer-i eşk-i revānum ḳomadı dilde ḳarār / Cūy-bār içre biten **ney** gibi her ān ditrer

K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken ḫāme ṭurmaz deprenür / **Neydür** anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān

G155/4 Şehā bir dem **ney-i** ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer

2. ney

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin **ney** ḳāmetin çeng eyledüñ / Pādişehsin itdügüñ şimden girü ḳānūn olur

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def sīne döger **ney** fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

G211/1 Pür-hevādur **ney** gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes

G345/3 Hīç bilür mi mey yirine dem-be-dem ḳan yutduġum / İşidür mi **ney** yirine āh u efġānum benüm

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʾīş itmege hecrüñde yiter / Nāle **ney** göz yaşı mey fikr-i viṣālüñ gül-şen

G538/2 Olupdur çār-pāre **ney** gibi āh itmeden baġrum / Meger kim bezm-i ʿaşḳuñ sāḳıyā bu oldı ḳānūnı

3. ne hal, ne durum ‖ ney

G501/5 Bāḳıyā bezm-i belāda **neye** döndük görseñ / Nāy-veş baġrumuzı nāle vü efġān deldi

4. nasıl ‖ ney

G245/4 Çemende ġonca-i dil **neyle** gülsün açılsun / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ

ney-şeker [2] şeker kamışı

G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er nebātın **ney-şeker** ḫākin ʿabīr itdi

G118/4 **Ney-şeker** vaṣf-ı lebüñ yazduġum işitdi meger / Ki kemer-beste-i kilk-i şeker-efşānumdur

ney-zen [2] neyzen

G358/1 Naġamāt eylemege başladı ṣanma anı sen / Ehl-i sūzuñ ṣanemā āteşin üfler **ney-zen**

G358/2 Meclis-i ʿaşḳda **ney-zen** ne çalar yanumda / Ġam-ı hecrüñle ser-āġāz idicek nāleye ben

neyyir [1] güneş

M3/I/1 Ṭāliʿ oldı **neyyir-i** iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem / Şuʿle ṣaldı ʿāleme necm-i hidāyet ṣubḥ-dem

nezāket ile [1] naziklikle, incelikle

G207/5 Geh şiʿr ü geh ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz **nezāket ile** ḥasb-i ḥālümüz

neẓāre [2] bakmak, bakış

G202/2 Çeşm-i sitāre gibi biz alçaġa nāẓır olmazuz / Himmetümüz bülenddür ḳaddüñedür **neẓāremüz**

M7/I/2 Degül çünkim müyesser lemʿa-i ḫurşīde **neẓẓāre**

nice [53] bkz. TS. C. IV, s. 2853-64.

1. nasıl

K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın **nice** şerḥ ide Kirmānī

G33/5 Dil-i Bāḳī **nice** ābād olur kim / Yıḳar ol ġamze-i fettān yaḳar ruḫ

G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı **nice** ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne **nice** tāzelenmesün / Gül ḫırmenine āteş uran nev-bahārı gör

G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār geçermiş / Allāh **nice** beñzer dil-i nā-şāde ṣanavber

G161/3 Lebler ile **nice** zībā dirilür mürdeleri / Gerçi üftādeleri ġamze-i ġammāzı geçer

G184/1 Ehl-i diller şiken-i zülfüñe şebbū didiler / ʿĀlemi ḳıldı muʿaṭṭar **nice** şeb bu didiler

G188/2 Bilmezem **nice** göreyüm ben o māhuñ yüzini / Baḳıcaḳ gün yüzine gözünü nem-nāk eyler

G355/1 Gün yüzin hem gösterür hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme **nice** eşk-i dem-ā-dem gelmesün

G374/4 Cürʿa-i cāmın eger ṣunsa yitişdürmek olur / Pīr-i deyrüñ **nice** terk eyleyelüm irşādın
G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ nihāl-i tīri **nice** ditrer üstine
G465/4 Ey çarḫ **nice** cevr idüp aġladasın beni / İller yüzine gülüci bir bī-vefāyile
G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör **nice** meymūn itdi
G501/2 Müje-i dīde-i pür-nem gibi ter-dest olmaz / Yine bir demde **nice** laʿl-i Bedaḫşān deldi
K5/18 Felekler farḳına başdı ḳadem devrüñde fażl ehli / **Nice** pā-māl ide dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı
K18/17 Şīşe-i çarḫda gör bunca muraṣṣaʿ naḫli / **Nice** ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı Cebbār
K19/21 **Nice** deryā diyemem keff-i güher-rīzine kim / Anda ġavvāṣ-ṣıfat buldı güherler ḫātem
K24/37 **Nice** teşbīh idem aġzuña bir ebkem ġonca / **Nice** nisbet ḳılam ol zülfe ber-ā-ber sünbül
K27/13 **Nice** maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ḳaṣr-ı muʿallā kim / Aña miʿmār ola tedbīr-i ṣāḥib-reʾy-i mülk-ārā
G194/3 **Nice** pinhān ideyin sīnede dāġ-ı ʿaşḳuñ / Gül gibi ẓāhir olan nesneye inkār olmaz
G331/4 Dāne-i ḫāline baḳ cennet-i ruḫsārında / **Nice** ṣabr eylesün Allāhı severseñ ādem
G393/5 **Nice** aġlayamam kim acımaz yār / İdersem yaşumı ey Bāḳī ʿummān
G534/2 **Nice** şīrīn olmasun kim süd yerine anası / Sükker ile beslemiş ol ṭūṭī-i gūyācuġı

2. birçok, hayli

K19/22 Var ise necm-i hidāyetdür o faṣṣ-ı rūşen / Kʾolur anuñla **nice** sālike reh-ber ḫātem
M8/I/3 Bir yire geldi **nice** ġamzesi cādū begler
G98/3 Başlar yitürse meclis-i ʿaşḳuñda ġam degül / Bezm-i şarābda **nice** sāġar şikest olur
G48/4 Yāḳūt u laʿli bir birine urdı lebleri / İdüp nis̱ār sözde **nice** dürr-i şāh-vār
G136/3 Çarḫuñ ey dil umma bu ṣırça sarāyından s̱ebāt / Kim **nice** mīrās̱a girmiş ḫāne-i vīrānedür
G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī **nice** üstāda yitişdi / ʿĀlemde bu gün aña bir üstād yitişmez
G343/2 Sen ol sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın kim işigüñde / Ḳuluñdur **nice** Ḳul oġlı güzeller belki begler hem
G346/2 Ḳāmetüñ **nice** ḳıyāmet ḳoparup eṭrāfa / Ne ḫaberler ṣalına serv-i ḫırāmānuñdan
G359/5 Ey **nice** ser-efrāzlaruñ kellesi ṭopı / Ġaltān ola bu ʿarṣada çevgānuñ elinden
G381/5 Laʿl-i şīrīnüñ ümīdin ḳılsa göñlüm ʿāḳıbet / Pārelerdüm Kūh-ken gibi **nice** ḫārāyı ben
G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir yaḳayın **nice** fetīl / Sīnemüñ dāġların şekl-i S̱üreyyā göresin
G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer **nice** ser ü sīne / Hezārān kūh u deşti geşt ider bir demde bir āhū
G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde **nice** ḳırān ola
G427/2 ʿUşşāḳ idemez ol ḳad-i mevzūnı der-āġūş / Açılmayıcaḳ ḫayme gibi **nice** ḫazīne
K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne çeküp gerden-i teslīmlerin / **Nice** āzādeleri eyledi çāker ḫātem
K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu ḥükmi viremez / **Nice** müfsidler ider gerçi müzevver ḫātem
K22/9 Salṭanat tācın geyen ʿālemde maġrūr olmasun / **Nice** sulṭān börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān
M2/I/3 Felegüñ ḳaṣr-ı dil-āvīzine meftūn olma / **Nice** mīrās̱a girüpdür bu sarāy-ı fānī
G161/5 **Nice** aġyār gibi aġzı ḳara var gerçi / İtlerinüñ seg-i tāzī gibi mümtāzı geçer
G234/4 Gözüme özge ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / **Nice** sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ
G376/1 **Nice** ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan
G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne kāfir nesnedür / **Nice** maẓlūm uġradı ol nā-müselmān zaḫmına
G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı / **Nice** Kisrā geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı ḳalmadı
G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden ḫalāṣ ol cām-ı mey nūş eyle kim / **Niceler** nā-būd olur dünyā bu dünyādur yine
G145/2 Hey gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim **nicesin** / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan evvel itdi pīr

3. kaç

K19/50 Bī-ʿaded ḫātem ile ṭapuña geldi Bāḳī / Ki **nice** Rūm ḫarācını deger her ḫātem

G24/2 **Nice** cām-ı Cem **nice** mirʾāt-ı İskender dilā / Dest-i miḥnetden cefā ṭaşıyla bulmışdur şikest

4. çok kere

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben **nice** cāy-ı pākden geçdüm

5. çok

K4/13 **Nice** nāzükdür ol şiʿr-i şeker-bār / Leb-i dil-ber gibi şīrīn ü rengīn

6. hangi

G506/1 Getürür başuma ferdāları dünyā ġamını / **Nice** ʿāḳildür o kim çekmeye ferdā ġamını

nice bir **[15]** daha ne kadar, ne vakte kadar; bkz. TS. C. IV, s. 2864-66.

K12/13 Ṭāliʿuñla **nice bir** ceng ü cidāl ey Bāḳī / ʿĀḳıbet kevkeb-i baḫtuñ seni dīvāne çeker

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda **nice bir** ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u teşvīş-i dil ü çīn-i cebīn

G5/5 İller yiye şeftālūsını bāġ-ı cemālüñ / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī **nice bir** diye eyvā

G34/3 Bu cism-i zerd ü zār u nizār ile **nice bir** / Yanam firāḳuñ āteşine nitekim sipend

G184/6 İltifātuñ göricek Bāḳīye ḳapuñda şehā / Ḥased ehli **nice bir** bunda gelür bu didiler

G317/3 Her tezervüñ **nice bir** ṣaydı hevāsında yilüp / Dāʾimā ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini bāz eyleyelüm

G330/4 Bunca cevr ü cefā baña **nice bir** / Hāy kāfir hele müselmānem

G330/5 Bāḳıyā ḫᵛān-ı vaṣla irmez isem / Ġam tenūrında **nice bir** yanam

G359/7 Bāḳī **nice bir** fāḫte-veş bāġ-ı belāda / Nālān olam ol serv-i ḫırāmānuñ elinden

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ **nice bir** dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet **nice bir** ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / Var ise rāḥat yiri ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

G205/5 **Nice bir** daġdaġa-i baḥs u cidāl ey Bāḳī / Varalum ʿīş idelüm meclis-i rindāne biraz

G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / **Nice bir** öpe ḳuca görişe ṭavḳ u kemerüñ

G351/1 **Nice bir** mübtelā-yı ʿaşḳa hicrānı belā olsun / İlāhī kendü gibi bī-vefāya mübtelā olsun

G354/2 Yüri ey bād elüñ kendüñe çek zülfinden / **Nice bir** ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ perīşān olsun

nice dem(ler) **[4]** nicedir, nice zamandır

M7/IV/2 Aḳıtdı çeşme-i çeşmüm ġamından **nice demler** dem

G548/5 Dirhem-i eşküm dükenmez **nice demdür** Bāḳıyā / Ḫāk-i cismümdür meger kim māl-i Ḳārūnuñ yiri

K2/8 **Nice dem** derd ile dem-beste ḳalup ġonca-ṣıfat / Baġrumuz delmiş idi miḥnet-i ḫār-ı hicrān

G411/1 **Nice demdür** ṣabr ider ol tīġ-i bürrān zaḫmına / Şimdi ḳatlanmaz göñül şemşīr-i hicrān zaḫmına

nice ġarrā **[1]** ne güzel, nasıl da güzel

G376/2 Tīr-i ġamzeñ **nice ġarrā** rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ ciger aṣlā görinmez başdan

nice kez **[1]** çok kere, pekçok defa

G91/1 Kūyuñ yolında **nice kez** ey mihr-i bī-naẓīr / Şeb-rev diyü ṭutıldı giceyle meh-i münīr

nice māh u sāl **[2]** nice zamandır, uzun yıllar

G72/1 Zülf-i pür-ḫam çün ruḫuñ üzre perīşān-ḥāl olur / Kendüsin cemʿ idemez ol **nice māh u sāl** olur

G293/2 Rūy u mūy-ı yāre beñzer nesne daḫı görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda **nice māh u sāl**

nice yıl **[4]** yıllardan beri

K2/43 Bu ṭarīḳuñ **nice yıl** künc-i medārisde yatup / Elemin çekmiş iken her birümüz nice zamān

G548/1 **Nice yıldur** deşt-i ġamdur cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ yiri

Kt19/1 **Nice yıllar** ʿizz u iḳbāl ile olduñ kām-rān / Ser-figende emrüñe meʾmūr idi ḫalḳ-ı cihān

K11/11 Yine rūz-ı viṣālinden dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ **nice yıllardur** bu gün ʿīd irdi ḳurbān ol

nice şeb **[1]** bir çok geceler

G184/1 Ehl-i diller şiken-i zülfüñe şebbū didiler / ʿĀlemi ḳıldı muʿaṭṭar **nice şeb** bu didiler

nice zamān [2] her zaman

K2/43 Bu ṭarīḳuñ nice yıl künc-i medārisde yatup / Elemin çekmiş iken her birümüz **nice zamān**

G21/1 Tāʾib itdi **nice zamān** Tevvāb / Yirümüz oldı mescid ü miḥrāb

niceye dek [1]

M1/I/5 ʿİbret gözinde **niceye dek** ġaflet uyḫusı / Yitmez mi saña vāḳıʿa-i Şāh-ı şīr-ceng

nic'olur [8] nasıl olur

K26/13 Kef-i kān ḫāşiyetinden görüp iḥsān **nic'olur** / Yirlere geçdi ḥayādan utanup genc-i defīn

G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / Görsün felekde söz **nic'olur** ḫaṣm-ı nā-be-kār

G426/7 Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa **nic'olur** / Ḳatı ḥayret yiridür bir gözüñ aç bī-çāre

G518/3 Seg raḳībe **nic'olur** göstereyin ölmez isem / Dehen-i yāre uyuzlanmaġı tebḫāle gibi

G267/2 **Nic'olur** daġlaruñ işler ise ey abdāl / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde bir iki pūluñ

G384/2 Leb-i cān-baḫşı ile mürdeler iḥyā itsün / **Nic'olur** muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsā göresin

G495/7 Zer-ger-i kāmilidür ṣanʿat-ı şiʿrüñ Bāḳī / **Nic'olur** gel berü seyr eyle ḳalem-kārlıġı

G294/3 **Nic'olur** gördi ṣafā āyīne-i ḥüsnüñde / Yirlere geçdi ḥayādan utanup āb-ı zülāl

niçün [15]

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre **niçün** dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha neden nisbet-i veḳār

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke **niçün** ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne **niçün** ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl

G35/2 Devrüñde güle **niçün** olur bende benefşe / Üstine ḳılıçlar mı ṭutar sūsen-i āzād

G158/2 Dīvāne-ṣıfat böyle **niçün** ṭaġlara düşdi / Olmadı ise ḳaddüñe üftāde ṣanavber

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini dil-ber **niçün** tārāc ider / Pādişāh olan nedür şehrini yaġmādan ġaraż

G296/4 Kendü başında degül mi **niçün** ol meh bilmez / Dil-i miskīne ne bend eyledügin ol kākül

G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer her şeb ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle **niçün** yüz virürsin dostum bālīnüñe

K1/28 Cān olmayaydı ol dehen ey şūḫ-ı dil-sitān / **Niçün** olurdı cān gibi ya dīdeden nihān

G132/2 Ṣürāḥī hem-nişīnüñ hem-demüñ cām / **Niçün** ben cürʿa gibi atılam dūr

G389/3 **Niçün** ol yāre raḳībā didüñ īmānumsın / Göreyin ayrılasın ṣon demi īmānuñdan

G417/6 **Niçün** maḥrūm ola sāʾiller ey şāh-ı Sikender-der / Revādur kāhuña Dārā gelüp eylerse deryūze

G430/3 **Niçün** aġlarsın felekden bilsem ey şeb-nem seni / Çün girürsin her zamān bir verd-i raʿnā ḳoynına

G438/4 **Niçün** ol ḫurşīd-i ʿālem-tāba öykündüñ diyü / Māh-ı nev ḫançer çeker mihr-i dıraḫşān üstine

G458/1 Göñül aḳdı gözüm yaşı gibi ol ḳadd-i dil-cūya / **Niçün** meyl itmez ol serv-i ḫırāmānum aḳar ṣuya

nidā [1] ses

M8/VI/2 Diyelüm semʿa **nidā** iricek āḫır Lebbeyk

nifāḳ eylemek [1] nifak sokmak, arayı bozmak

G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle cihān ṭoldı bu gün / Yine var ise ʿadū **eyledi** yārine **nifāḳ**

nigāh eylemek/itmek/ḳılmak [6]

1. bakmak

K24/28 Ḥāline ʿayn-ı ʿināyetle **nigāh eyler iseñ** / Göz açup ide naẓar niteki ʿabher sünbül

G77/8 Bāḳī cemāl-i şāha **nigāh eyle** aç gözüñ / Çeşm ü çerāġ-ı dūde-i ʿOs̱māniyānı gör

G101/3 Ḳılsun hemīşe anı emān-ı Ḫudā nigāh / **İtmez nigāh** ḥālüme gerçi o ġamze-kār

G101/3 **Ḳılsun** hemīşe anı emān-ı Ḫudā **nigāh** / İtmez nigāh ḥālüme gerçi o ġamze-kār

G142/6 Gāh gāhī gūşe-i çeşmüñle **ḳılmazsañ nigāh** / Bāḳī-i bī-çārenüñ aḥvāli dīger-gūn olur

2. korumak

K1/41 Şemʿ-i beḳāñı bād-ı fenādan **nigāh ide** / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i cihān

nigār **[33]** güzel, dilber; bkz. 'naḳş-ı nigār', 'kūy-ı nigāra' md.

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme heyʾet-i ebrū-yı **nigār**

M6/I/1 Geşt ü güẕār-ı bāġ ne ḫoşdur **nigār** ile

G48/1 Ṭurmaz yanumda ḫançerini vaṣf ider **nigār** / Yaʿnī baña ṭoḳındurur ol şūḫ-ı şīve-kār

G92/1 Tīr-i ġam-ı **nigār** ile ten yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i yār ile dil pāre pāredür

G122/2 Her naḳş u her **nigār** ki ḳılsañ müşāhade / Elṭāf-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ-i Perverdigārı gör

G231/3 Kemerüm gibi miyānını kenār ide diyü / Ḳorḳaram vaʿde-i vaṣlına **nigār** ide ḫılāf

G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i **nigār** sünbül ü ruḫsār-ı yār gül

G416/1 İrdi bahār müjde-i vaṣl-ı **nigār** ile / ʿĀlem muʿaṭṭar oldı nesīm-i bahār ile

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i laʿl-i **nigār** olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa

G452/2 Getürsem pendini bir bir yirine vāʿiẓ-i şehrüñ / Bahār olsa **nigār** olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa

G465/2 Ey kāş ṭavf-ı Kaʿbe-i kūy-ı **nigār** içün / Hem-rāh olaydı ḫāk-i vücūdum ṣabāyile

G493/2 Māhdan çihre-i zībā-yı **nigār** / Çeşm ü ebrū ile mümtāz oldı

G540/4 Ḫaste çeşmi **nigār** beste ḳılup / Göze göstermez oldı āfāḳı

G48/5 Ḫaylī dimāġ bağladı ʿālemde Bāḳıyā / Ḫāl-i **nigāra** beñzeyeli nāfe-i Tatār

G57/2 Laʿl-i **nigāra** cān disem iṡbāta ḳādirin / Erbāb-ı ʿaşḳ öñinde bu gün müddeʿā budur

G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i dil-ber / Gelür **kūy-ı nigāra** her gice aġyārı ṭuymazsın

G515/4 Bezm-i meyde būse-i laʿl-i **nigāra** ḳaṣd ider / Gögsine ursa n'ola cāmuñ ṣurāḥī ḫançeri

G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i zülf-i yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i **nigārdur**

G209/1 Zülf-i **nigāre** şāne-veş olursa dest-res / Miḳrāż gibi rişte-i peyvend-i ġayrı kes

G468/5 Belādur gel bu sevdādan geç ey dil / Ṭolaşma ḥalḳa-i zülf-i **nigāre**

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir sīm-ten **nigāre** / Her bir nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad cevāne

G478/5 Vaṣl-ı **nigāre** irüp olmadı ber-murād ol / Aġla gözüm yan ey dil Bāḳī-i nā-murāde

G340/3 Dil-i saḫt-ı **nigārı** nerm idelüm / Āh-ı āhen-güdāza başlayalum

G385/1 Bāġ pür-naḳş u nigār oldı bahārı severin / Māʾilem naḳşına ġāyetde **nigārı** severin

G436/5 Ṭāḳ-ı ebrū-yı **nigārı** göreli ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı ʿaşḳ ehli daḫı miḥrāba

Mtl 30 Medḥ eyledüm **nigārı** bir aʿlā ġazel didüm / Ġarrā laṭīf ü dil-keş ü ġāyet güzel didüm

G83/4 Cān acısını ḫaste-i derd-i firāḳ olup / Dil-dāde-i **nigār-ı** sitem-kār olan bilür

G135/2 Nihāl-i nārven ṣaḥn-ı çemende ṣalınur gūyā / Miyān-ı ʿīd-gehde bir **nigār-ı** serv-i bālādur

G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ nūrı fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / **Nigār-ı** ʿanberīn-gīsū nihāl-i sīm-sīmādur

G43/1 Ey dil gerekse vāsıṭa-i devlet-i ebed / Olmaz **nigāruñ** işigi ṭaşı gibi sened

G481/5 Ṣūret itdüñ şiʿrüñi girdüñ **nigāruñ** göñline / Bāḳıyā bu naḳş ile sen nükte ḳazduñ mermere

G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün bile ṣalınduġı yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar **nigāruñ** şāh destūrı

G505/5 Virildi cāna ey Bāḳī **nigāruñ** manṣıb-ı ʿaşḳı / Elifler naʿllerdür sīnede ṭuġrā-yı menşūrı

nigār-ı pāk-dāmān **[2]** eteği temiz güzel ‖ iffetli, namuslu

G494/3 Yüri Rūm illerin seyr it ḫırāmān eyle yanuñca / ʿĀlem gibi sehī-ḳāmet **nigār-ı pāk-dāmānı**

K27/4 Ḥarīm-i ḫāṣa yol virmez açılmaz şaḫṣ-ı nā-dāna / **Nigār-ı pāk-dāmendür** münaḳḳaş perdesi gūyā

Nigār-ḫāne **[1]** Çin'de olduğu farzedilen, duvarları nakışlı, resim ve heykellerle dolu atölye; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 352-353.

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn güllerde ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen **Nigār-ḫāne**

Nigār-istān-ı Çīn [1] bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 353.

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i **Nigār-istān-ı Çīn** oldı / Zemīn naḳşın gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

nigeh-bān [2] gözcü, bekçi

K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ **nigeh-bānı**

G341/3 **Nigeh-bān** eyledüm genc-i ġama bir heft-ser ejder / Ḫayāl-i zülfini çün bu dil-i vīrā**ne** ṭapşurdum

nigeh-dār [2] gözcü, koruyucu

G419/8 Duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı ʿādil bizden ey Bāḳī / Ḥimāyet ol **nigeh-dār-ı** zemīn ü āsmān üzre

K27/23 **Nigeh-dāruñ** Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān olsun / Cihān ṭurduḳça ābād olsun ol ṭāḳ-ı felek-fersā

nigeh-dār olmak [1] uzak tutmak, korumak

K14/34 Niyāz it Ḥaḳḳa ey Bāḳī vücūdın ḥıfẓ ide Bārī / Ḫaṭālardan **nigeh-dār olsun** ol Dārā-yı devrānı

nigīn [6] yüzük ‖ yüzük kaşı

K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze **nigīn** / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi yek-ser ḫātem

K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze **nigīn** / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem

K26/16 Defter-i devletine miḥver-i eflāk ḳalem / Ḫātem-i ḳadrine bu günbed-i fīrūze **nigīn**

K21/29 **Nigīn**-i baḫt u sivār-ı saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki zer ḫalḫāl

K19/28 Görinür naḳş-ı **nigīninde** sevād-ı mührüñ / Devletüñ barmaġına māh-ı münevver ḫātem

K5/24 Aña her gūşeden bir ṭaʿne ṭaşın ḳondururlardı / **Nigīnüñle** muʿārıż görseler mühr-i Süleymānı

nihāl [44] fidan ‖ fidan boylu güzel; bkz. ‘tāze nihāl’ md.

K7/7 Nevbet-i sūr u sürūr oldı ṭonandı her **nihāl** / Naḫl-bend-i nev-bahār eşkāl u elvān eyledi

K21/1 Aġardı berf ile yir yir çemende cism-i **nihāl** / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl

G124/3 Sāʿid-i sāḳī ile cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Bir gül-i sīr-ābdur gūyā **nihāl** üstindedür

G314/2 Gösterür gül-şen içre ḳāmetüñi / Barmaġ ile biri birine **nihāl**

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma ṣalınsun ṣabā ile / Āzādedür **nihāl** bu gün berg ü bārdan

G100/3 Ḳadd-i bülend ü ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı yār / Gül-zār-ı iʿtidālde bitmiş **nihāldür**

G101/4 Ḥaḳḳā budur ki şimdiye dek rāst gelmedüm / Ḳaddüñ gibi **nihāle** eyā serv-i gül-ʿiẕār

G79/3 Dil kişverini ol yürüyişler ḫarāb ider / Ḳaddüñ **nihāli** rāyet-i fetḥ ü ẓafer çeker

G242/5 Ḳaddüñ **nihāli** ruḫlaruñ āli gerek bize / Gül deste deste tāze fidanlar ḳucaḳ ḳucaḳ

G288/1 Ḳaddüñ **nihāli** hem-ser-i serv-i sehī degül / Ṭūbāyı alma sāyeñe ol kūtehi degül

G311/4 Nāzük **nihāli** ol leb ü ruḫsār-ı āl ile / Bir şāḫdur ki olmış aña berg ü bār laʿl

K1/30 Görsün **nihāl-i** serv-i ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ çemende beslemesün bāġ-bān bān

K18/35 Bāġ-ı cūdında **nihāl-i** kereminden derilür / Luṭf-ı bī-minnetinüñ mīvelerinden her bār

K20/28 Ṣaḥāʾif olsa felekler **nihāl-i** Sidre ḳalem / Yazılmaya keremi defteri ʿaleʾl-icmāl

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim ṣabrı ḳaldı ser-māye / Olur **nihāl-i** çemen gibi ġarḳ-ı māl u menāl

M1/VI/2 Gördi **nihāl-i** serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / Ser-keşlik adın añmadı bir daḫı bānları

G103/6 Şāḫ-ı gül ü **nihāl-i** semen biri birinüñ / İrdi o dem ki ḳolını boynına ṣalalar

G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i **nihāl-i** servi ḫam / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā çeng itdiler

G152/7 Bāḳī **nihāl-i** maʿrifetüñ mīve-i teri / ʿĀrif ḳatında bir ġazel-i āb-dārdur

G292/5 Ḫıṭṭa-i Rūmdadur ʿırḳ-ı **nihāl-i** iḳbāl / Özleme ḫāk-i Ḫorāsān u ʿIrāḳı berü gel

G331/3 Var ise tāzeledi bāġ-ı **nihāl-i** emelin / Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem

G332/4 Benem ol şāḫ-ı **nihāl-i** çemen-i miḥnet kim / Mīve-i maʿrifet ü fażl u hüner bükdi bilüm

G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i zülfüñe nesīm / Māʾil **nihāl-i** ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G344/1 Gül-istān-ı cihānı bāda virmişdür dem-i serdüm / Ṣaḳın āhum yilinden ey **nihāl-i** nāz-perverdüm
G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke dökilmiş sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir **nihāl-i** sāye-güstersin
G403/5 Devrān **nihāl-i** servi saña beñzedem diyü / Besler kenār-ı cūyda nāz u naʿīm ile
G425/4 Ey **nihāl-i** bāġ-ı ḥüsn andan ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i şīrīnüñe
G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ **nihāl-i** tīri nice ditrer üstine
G448/1 Gümişden pāleheng ol naḫl-i bālānuñ miyānında / Görinür māh-ı tābāndur **nihāl-i** serv yanında
G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir sīm-ten nigāre / Her bir **nihāl-i** mevzūn bir serv-ḳad cevāne
G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler **nihāl-i** gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın zār ider bülbül gibi
G337/1 Çemende servi ḳad-i dil-sitāna beñzetdüm / **Nihāli** dil-ber-i nāzük-miyāna beñzetdüm
K5/26 **Nihāl-i** ḫoş-ḫırāmuñdur cihān gül-zārınuñ bānı / Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı cihān-bānī
G52/1 **Nihāl-i** ḳāmetüñ ḥaḳḳā ʿaceb naḫl-i dil-ārādur / Egerçi ḳaddüñ aʿlā kākülüñ aʿlādan aʿlādur
G112/4 **Nihāl-i** cefā şāḫıdur ḳadd-i yār / Anuñ mīvesi şīve vü nāz olur
G128/1 Ruḫun ʿaksiyle ṣaḥn-ı dīde bāġ u gül-sitānumdur / **Nihāl-i** ser-bülendüñ ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur
G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / **Nihāl-i** ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend ister
G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ bülend ḳāmeti var / **Nihāl-i** ḳaddüñe nisbet leṭāfeti yoḳdur
G185/2 **Nihāl-i** serv-i bālāñuñ görenler ʿaksini ṣuda / Ayaġuñ öpmege düşmiş saña üftādedür dirler
G337/2 **Nihāl-i** bān ile her yanı şöyle zeyn olmış / Çemen vilāyetini şehr-i bāna beñzetdüm
G494/4 **Nihāl-i** serv-i bāġ-āsā nesīm-i fetḥ ü nuṣretden / Ṣalınsun nāz ile nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī
G530/6 Şu ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / **Nihāl-i** ḳāmet-i nīzeñ gerek ẕihninde merkūzi
K9/22 Destinde ḫāme fażl u belāġat **nihālidür** / Medḥ ü s̱enā-yı şāh-ı cihān aña berg ü bār
G337/5 Ṣabā ile ḥarekātın görüp **nihāllerüñ** / Tevāżuʿ ehli birer nev-cevāna beñzetdüm

nihāl-i erġavān [8] erguvan fidanı

K8/2 Ten-i pāki ʿaraḳ-rīz olmış ol serv-i gül-endāmuñ / Dökilmiş ḳaṭre-i şeb-nem **nihāl-i erġavān** üzre
K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun ṣayar ṭurmış **nihāl-i erġavān**
G39/4 Ṣalınur her şāḫ-ı gül nāzük **nihāl-i erġavān** / Bāġ-ı cennetden nişān virdi bahār-istān-ı ʿīd
G123/2 Zīnet-i bāġ u bahār olmış **nihāl-i erġavān** / ʿĪd-gehde ṣalınur maḥbūb-ı müstes̱nā mıdur
G128/5 Yaşum deryādur ey Bāḳī içinde şāḫ-ı mercānı / Ḫayāl-i naḫl-i bālā-yı **nihāl-i erġavānumdur**
G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun endāmın ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / Bitürsün bāġ-ı nuṣretde **nihāl-i erġavān** ḫançer
G390/1 Erġavānī cāme geymiş ol gül-i gül-zār-ı cān / Bāġ-ı ḥüsn içre **nihāl-i erġavān** olmış hemān
G419/5 Muraṣṣaʿ sāye-bānından dökildi ebr-i nīsānuñ / Dür ü yāḳūt-ı rummānī **nihāl-i erġavān** üzre

nihāl-i nārven [2] kara ağaç

M1/III/1 Döksün seḥāb ḳaddin añup ḳaṭre ḳaṭre ḳan / İtsün **nihāl-i nārveni** naḫl-i erġavān
G135/2 **Nihāl-i nārven** ṣaḥn-ı çemende ṣalınur gūyā / Miyān-ı ʿīd-gehde bir nigār-ı serv-i bālādur

nihāl-i sīm-sīmā [2] gümüş yüzlü güzel

K5/27 Cünūnın gördiler cūlar **nihāl-i sīm-sīmāña** / Gümiş zencīr ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı
G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ nūrı fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū **nihāl-i sīm-sīmādur**

nihān [2] gizli; bkz. 'dāġ-ı nihān' md.

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan **nihān** / Kendü envārında kendin mihr-i raḫşān gizlemiş
G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı **nihān-ı** vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı cānda pinhān eyledüñ

nihānī ʿişret [2] gizli işret; bkz. 'ʿīş-ı nihān' md.

G348/5 Zāhidā olmaz riyā māniʿ **nihānī ʿişrete** / Gūlsin ġāyetde bilmezsin ẓarāfet neydügin
G360/3 **Nihānī ʿişrete** māniʿ degüldür kisvet ey zāhid / İçerler bunda ʿārifler ṭoluyı tāc-ı Edhemden

nihān eylemek/itmek [9]

1. gizlemek

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ **itmişdür nihān** / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān gizlemiş

M1/VIII/3 Ol cism-i pāki cānı gibi **eyledi nihān** / Āsūde ḳıldı ḥāl-i sipāh u raʿiyyeti

G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı **nihān ider**

G112/3 ʿAyān **itdi** bir bir **nihān** rāzumı / Dilā eşk-i çeşmüm ne ġammāz olur

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ **nihān itmiş** raḳīb / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

G277/1 Ġoncalar içre **nihān eyleme** gül-berg-i terüñ / Yaʿnī seyr eyleyelüm sīneñi çöz dügmelerüñ

G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi cānāne ṭuyurma / Cān içre **nihān eyle** velī cāna ṭuyurma

G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşḳuñ dil **nihān itdi** / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı ḥayfā kim ʿayān itdi

2. kaldırmak, toplamak

G352/1 Şeb-i zülfüñ **nihān eyle** ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun

nihān ḳılmak [1] gizlemek

K1/5 Bu çarḫ-ı çenberīde ṭutup devr uṣūlini / Deffāf-ı mihr **ḳılmış idi** çihresin **nihān**

nihān olmak [3] gizlenmek

K2/48 Ne revādur fużalā ḳala ḳıbāb altında / Kim görüpdür **k'ola** deryāyı ḥabāb içre **nihān**

G503/3 Ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı geh görinür gāh **olur nihān** / Çıḳmaz beyāża baḥs̱-i ḳażā vü ḳader gibi

Mtl 25 **Nihān olmaz** maḥabbet gizlü ḳalmaz ʿāşıḳuñ şūrı / Ne mümkindür gele bir araya mestī vü mestūrī

nihāyet [4]

1. son

Kt1/7 Gerçi kāmillere ʿālemde **nihāyet** yoḳdur / Minnet Allāha seni cümleden itmiş ekmel

G169/3 Hevā-yı kāküli bir yaña bir yaña zülfi / Başumda derd ü belānuñ **nihāyeti** yoḳdur

2. en sonunda

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı **nihāyet** añasın maḳṭaʿda

3. ama, ancak

G245/2 Hezār mertebe ʿaşḳuñda ġālibem Ḳaysa / **Nihāyet** ey ṣanem ol deñlü iştihārum yoḳ

nīk ü bed [1] iyi kötü

M4/IV/2 Devr içinde ṭurmasañ görseñ hezārān **nīk ü bed**

niḳāb [4] yüz örtüsü; 'hatunların yüz örtülerine dinür... anda iki göz yeri olmagla yüzünün mecmû'ını ihâta idüp ol iki delikden gözleri hârice nazar iderler vâkıa bilâd-ı Arab'da meşhûdumuz olmuşdur anunla yüzleri ve çeneleri mestûr olup fakat ol iki delikden gözlük gibi gözleri leme'ân ider' KÂMÛS, C. I, s. 273.

G19/1 Olsa zülfi o gül-ʿiẕāra **niḳāb** / Olur āşüfte sünbül-i sīr-āb

G365/1 Cānā görinse ṭarf-ı ʿiẕāruñ **niḳābdan** / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı ṣanurlar seḥābdan

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre **niḳāb-ı** ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme heyʾet-i ebrū-yı nigār

G470/1 Açdı gülüñ **niḳābın** bād irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i zamāne

niḳāb açmak [1] yüz örtüsünü kaldırmak

G320/1 Cemāl-i ʿālem-ārāsından ol māhuñ **niḳāb açdum** / ʿAceb ferḫunde geldi fāl-i aḥvālüm kitāb açdum

nīkū [1] güzel, hoş

G458/2 Baña devlet yüzin göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur / Ḳara zülfüñ ki çekmiş perde ol ruḫsār-ı **nīkūya**

Nīl [5]

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler **Nīl** ṭuġyān eyledi

G491/5 **Nīle** ġarḳ itdi tenüm seng-i cefā zaḫmından / Yaşumı cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi

G64/2 Ḳıyās eyler mi **Nīl-i** Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā artar

G142/2 Ol melāḥat Mıṣrınuñ Yūsuf-cemāli şevḳına / Seyl-i eşküm **Nīl-veş** günden güne efzūn olur

G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn hergiz ḥālüme / **Nīl-veş** cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede

nīl-gūn [5] lacivert ‖ mavi

G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar **nīl-gūn** ḫargāh şevḳ

G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı baḥr-i **nīl-gūn** üzre / Şafaḳdan dem urur āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ

G540/5 Bāḳıyā gör ḫarāb ider āḫir / Seyl-i eşküm bu **nīl-gūn** ṭāḳı

G163/5 Bāḳī hemīşe gör bu ḫum-ı **nīl-gūnı** kim / Dürd-i belā vü derdini merd-i hüner çeker

G420/8 Hem-vāre tā ki zevraḳ-ı zerrīn-i māh-ı nev / Deryā-yı **nīl-gūn-ı** felekden ʿubūr ide

nīl-reng [1] lacivert ‖ mavi

G19/5 Oldı deryā-yı eşküme nisbet / Günbed-i çarḫ-ı **nīl-reng** ḥabāb

nīlūfer [1] bkz. 'berg-i nīlūfer' md.

G499/4 Cūy-bār-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm / Görinür āb-ı revān içinde **nīlūfer** gibi

niʿmet [6]

1. yiyecek

G45/4 Ne deñlü şerbet ile yaraşursa her **niʿmet** / Şarāb-ı telḫ ile olur begüm kebāb leẕīẕ

2. lutuf, ihsan, kerem

K2/55 Beẕl ile az ola mı **niʿmet-i** cūd u keremüñ / Yimeden eksile mi ḫᵛān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān

K6/12 ʿĀleme çekdi simāṭ-ı **niʿmet-i** bī-minnetin / Şāhlar şeh-zādeler der-gāhına mihmān gelür

M2/II/8 Aġlañ ey ḫayl-i yetīmān u ġarīban aġlañ / Yād idüp **niʿmet-i** Sulṭānı firāvān aġlañ

M2/IV/5 **Niʿmet-i** raḥmet-i Raḥmāna yitişdi o velī / Biz ciger ḫūnı yirüz bunda ciger-ḫūnlar ile

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ **niʿmetine** müstaġraḳ / Dizilirler keremüñ ḫᵛānına mihmān ṣaf ṣaf

niʿmet ü nāz [1] lutuf, ihsan; 'nāz'ın nimet, bolluk, iyilik anlamı için bkz. STEINGASS, s. 1371.

G317/5 Ṭutalum şīve-i rindān-ı ḳanāʿat-pīşe / Tā-be-key ḫāṭıra-i **niʿmet ü nāz** eyleyelüm

Niʿmetu'llāhī [1] Ni'metu'llâhî tarikatı mensubu kişiler ('ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān' paralelliğinde)

G415/3 Ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān çekdi şīrīn sözlerüñ / **Niʿmetu'llāhīlere** ol laʿl-i şekker-bār ile

nīm-tāb [1] 'tāb'ın kıvrım anlamından yola çıkarak zülfün niteleyici; 'kıvrım, büklüm ve buruşuk manasınadır ki ipte ve saçta olur.' krş. BURHÂN, s. 747.

G2/1 Ayaḳlarda ḳalur sünbül o zülf-i **nīm-tāb-āsā** / Ṣaçuñla baḥs iderse başa çıḳmaz müşg-i nāb-āsā

niṡār [4] padişahlar taç giydiklerinde başlarına; bir şehre geldiklerinde atlarının ayaklarına saçı saçma; bu gelenek için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 387. (saçı, nisâr md.)

M1/VI/3 Her ḳanda başsa pāy-ı semendüñ **niṡār** içün / Ḫānlar yoluñda cümle revān itdi cānları

G306/2 Gül-zāre gel ki pāyüñe ḳaṣd-ı **niṡār** içün / Dāmānın itdi pür-güher-i şāh-vār gül

G78/5 Bāḳī **niṡār**-ı maḳdem-i sulṭān-ı ʿālī-şān içün / Destinde şāḫ-ı gül ṭutar laʿlīn ṭabaḳ lü'lū-yı ter

K5/35 **Niṡār**-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

niṡār eylemek/itmek [15] saçmak

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi yolup bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i berf yollarına **eyledi niṡār**

K18/25 Lāle ṣaḥrāyı bu gün kān-ı Bedaḫşān itdi / Jāle gül-zāre **niṡār eyledi** dürr-i şeh-vār

G311/10 Hem-vāre pāy-i taḫt-ı şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn sözünden **eyle** firāvān **niṡār** laʿl

K14/8 Dür ü gevher **niṡār itsün yolına** ebr-i bārānī / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün mihr-i raḫşānī

K18/26 Dāmenin dürr ü cevāhirle pür itdi gül-i ter / Ki **ide** ḫāk-i der-i Ḥażret-i Pāşāya **niṡār**

K22/12 Jāle vü berg-i ḫazāndan pür-zer ü gevher çemen / Gül-şene varın **niṡār itdi** meger deryā vü kān

G48/4 Yāḳūt u laʿli bir birine urdı lebleri / **İdüp niṡār** sözde nice dürr-i şāh-vār

G180/7 Bāḳī bu demde seyr-i gül-istān idenlerüñ / Ayaġına çemen zer ü gevher **ider niṡār**

G273/1 Çeşm-i pür-ḫūnum yoluñda eşk-bār itsem gerek / Ayaġuñ tozına gevherler **niṡār itsem gerek**

G287/2 **İtdi niṡār** ʿāleme kef-i nesīm sīm / Gül-şende şāḫ-ı gül gibi sen de dökil ṣaçıl

G352/7 Cenāb-ı şāha ey Bāḳī **niṡār it** lüʾlū-yı naẓmuñ / Bu ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde dürr-i şāh-vār olsun

K15/4 Zamāne ḫāl-i Hindū-yı benefşe zīnetin görsün / **Niṡār itsün** Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı

G155/6 **Niṡār itdi** ġazā yolına der-gāh-ı şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn meh-i nev zer-nişān ḫançer

G350/5 **Niṡār itdümse** ḫāk-i der-gehinden ġayra ey Bāḳī / Cihānda lüʾlū-yı menṡūr-ı naẓmum hep hebā olsun

G412/5 **Niṡār it** bezmine Bāḳī bu dürr-i pāki seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār elde

niṡār ḳılmak [1] saçmak

G326/5 Bāḳī **niṡār**-ı ḫāk-i ḳadem **ḳıl** vücūdum / Şol günde kim irişe gele müjde-i ḳudūm

niṡār olmak [1] saçılmak

M8/III/3 Ne ḳadar naḳd-i revānuñda **niṡār olsa** yine

nisbet [14]

1. göre, nazaran, nispetle

K20/27 ʿAṭā-yı kān-ı kef-i zer-feşānına **nisbet** / Nevāl ü feyż-i seḥāb-ı ṡiḳāl bir miṡḳāl

K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına **nisbet** kelīl ü künd / Ger tīġ-i Ḳahramān ola ya ḫod hüsām-ı Sām

K27/11 İrem bāġı aña **nisbet** degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā

G19/5 **Oldı** deryā-yı eşküme **nisbet** / Günbed-i çarḫ-ı nīl-reng ḥabāb

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / Aña **nisbet** māh-ı enver ṣūret-i dīvārdur

G125/1 Hele ben şöyle ḳıyās eylerin ey ġayret-i ḥūr / Kūyuña **nisbet** ola gül-şen-i cennetde ḳuṣūr

G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ bülend ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe **nisbet** leṭāfeti yoḳdur

G169/5 Çemende ġoncaya baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ aġzına **nisbet** ṭarāveti yoḳdur

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına **nisbet** vücūd-ı kāʾināt / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas

G228/1 Ey dürr-i pāk aġzuña **nisbet** senüñ ṣadef / Deryā sevāḥilinde yatur pāre-i ḫazef

G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe **nisbet** güzelüm

G422/5 Işınurdum yirüme nār-ı firāḳa **nisbet** / Ben olaydum eger āteşde semender yirine

G511/1 Riyāż-ı cennetüñ ey reşk-i ḥūrī / Bulınur kūyuña **nisbet** ḳuṣūrı

2. yükleme, yakıştırma

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha neden **nisbet-i** veḳār

nisbet itmek [2] kıyaslamak, karşılaştırmak

G359/4 Laʿl-i leb-i dil-dāra özin **nisbet idelden** / Āzürde-dilem pençe-i mercānuñ elinden

G378/4 Şöyle raʿnālıġı var nergis-i şehlānuñ kim / Çeşmüñe **nisbet iderlerse** ne ġayr ola ne ʿayn

nisbet ḳılmak [1] kıyaslamak, karşılaştırmak

K24/37 Nice teşbīh idem aġzuña bir ebkem ġonca / Nice **nisbet ḳılam** ol zülfe ber-ā-ber sünbül

nisbet olınmak [1] kıyaslanmak

K26/15 **Nisbet olınsa** eger fażlına ẓannum bu kim / Menzil-i vehmdedür muʿteḳad-ı ehl-i yaḳīn

nişān/ nişāne [19] bkz. 'bī-nām u nişān', 'nām u nişān' md.

1. iz, işaret, belirti

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ **nişān** / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ

G455/4 Gösterür ṣaḥn-ı gül-istān çarḫ-ı mīnādan **nişān** / Şāḫ-ı nergis bāġda şekl-i S̱üreyyādur yine

G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan **nişāne** yoḳ / Yār adın añma ʿaḳluñ eger saña yār ise

G94/1 **Nişāne** sūz-ı dile āhumuñ şirāresidür / Belī belāyı iden ʿāşıḳa sitāresidür

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / **Nişāne** lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde

G526/5 Tīr-i ġamuñ **nişānesidür** diyü Bāḳīyi / Allāh ki ḫalḳ çekdi çevürdi kemān gibi

G225/2 Almaġa āvāze-i pāy-i semendüñ gūş-i cān / Ḳaldı yollarda **nişān-ı** naʿl-i esbüñ gibi semʿ

K21/11 **Nişān-ı** pāy-ı vuḥūş u ṭuyūr ṣaḥrāda / Çizildi rīk-i sefīd üzre gūyiyā eşkāl

K8/9 **Nişān-ı** baḫt u devlet gevher-i kān-ı saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / **Nişān-ı** ḍarb-ı tīġuñ sīnede bend-i ḥamāʾildür

G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / **Nişān-ı** āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

G53/3 Āh itme naʿl-i esbi **nişānın** görüp dilā / Şāyed kimesne işide yirüñ ḳulaġı var

G315/1 Nʾola dehr içre **nişānum** yoġ ise ʿAnḳāyem / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem

1.1. iz, işaret, belirti ‖ ferman

G61/5 Naʿl u elifler ile göñülde **nişān-ı** ʿaşḳ / Ṭuġrā-yı ḥükm-i ḫusrev-i ʿālem-penāhdur

1.2. iz, işaret, belirti ‖ hedef

G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i yār saʿādet **nişānıdur** / Sīnem ideydi ol ḳaşı ya kāşkī hedef

2. hedef, nişangâh

Kt6/2 Tīrüñe ey sīm-ten olsun **nişān** āşüfte-dil / Ḫoş yaraşur ol miyāne ḫançer-i zerrīn-ġılāf

G382/6 Ey çarḫ gerçi cānuma geçdi cefāñ oḳı / Ammā ḫadeng-i āhuma sen de **nişānesin**

G230/4 Atduñ ḫadeng fażl u belāġat **nişānına** / Tīr-i murāduña ola her maḳṣaduñ hedef

3. hatıra

G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı **nişān-ı** devlet-i Cemden

nişān çekmek [1] tuğra çekmek; bkz. TS. C. IV, s. 2879.

G154/4 Ḥaḳḳā bu kim berāt-ı hümāyūn-ı ḥüsnine / Ebrū-yı dil-firībi ne ġarrā **nişān çeker**

nişān itmek [3]

1. işaret koymak ‖ nişan dikmek (işaret olarak)

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ **itmişdür** altun ḥall ile yir yir **nişān**

G109/6 Rāh-ı vefāda yitüre diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı dīde yollara yir yir **nişān ider**

2. hedef yapmak ‖ nişanlamak

G516/5 **Nişān itsün** dil-i Bāḳīyi ġamzeñ / Öñine hep müjeñ oḳlarını yay

nişān virmek [2] haber vermek, hatırlatmak ‖ müjdelemek

K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde tāb-ı ḥüsnüñden **nişān virdi** / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre

G39/4 Ṣalınur her şāḫ-ı gül nāzük nihāl-i erġavān / Bāġ-ı cennetden **nişān virdi** bahār-istān-ı ʿīd

nişāne ḳalmak [1] hatıra kalmak

G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden **nişāne ḳalan** yādgārı gör

nişānlu **[1]** nişanlanmış kimse

G102/4 Devr-i ruḫuñda ḳaldı ḳamer künc-i ḫānede / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur **nişānludur**

nīş-i zenbūr **[2]** arı dikeni

G125/3 Leblerüñ māʾili ḳaçmaz ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / Ġam degül ṭālib-i nūş olana **nīş-i zenbūr**

G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler ekşer **nīş-i zenbūrı**

nişīmen ḳılmak **[1]** mesken yapmak, mekân edinmek

M5/VII/1 Bāḳıyā kūy-ı ḫarābātı **nişīmen ḳılduġum**

nişter **[1]** bkz. 'nebtīz ü nişter' md.

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ **nişteri** mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr

niteki/nitekim **[42]** gibi ‖ olduğu gibi; bkz. TS. C. IV, s. 2887-89.

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı heftüme Keyvān-ı kühne-sāl / Oturmış idi **niteki** Hindū-yı pīl-bān

K2/2 Şād-mān oldı bu gün devr-i kühen-sāl yine / Vuṣlat-ı Yūsuf ile **niteki** pīr-i Kenʿān

K2/9 Ḥamdüliʾllāh viṣāl-i Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl / Ḳalbümüz açdı yine **niteki** verd-i ḫandān

K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola **niteki** tīġ-i ḫurşīd / Sāye-i salṭanatuñda ola āsūde cihān

K18/5 Leşger-i ebr çemen mülkine aḳın ṣaldı / Ṭurma yaġmada yine **niteki** yaġı Tātār

K18/11 Dāye-i ebr yine ġoncalaruñ şeb-nemden / Başına aḳçe dizer **niteki** eṭfāl-i ṣıġār

K18/53 Lālelerle bezene **niteki** deşt ü ṣaḥrā / Nitekim güller ile zeyn ola dest ü destār

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne **niteki** zer ḫalḫāl

K24/28 Ḥāline ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ / Göz açup ide naẓar **niteki** ʿabher sünbül

K25/22 Eline girmek içün fażla-i ḫᵛān-ı keremi / Meh-i nev destin açar **niteki** şaḫṣ-ı cerrār

K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri ṭurma ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur **niteki** meclis-i maḫdūm-ı güzīn

G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / Şīrīn lebin dehānuma alsam **niteki** ḳand

G87/3 Ḳuçmaḳ naṣīb olur mı miyānuñ kemer gibi / Cānā **niteki** ḫançer-i hicrān aradadur

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ nişteri mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur **niteki** tār-ı ṭanbūr

G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ **niteki** fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı ʿaşḳuñla yanupdur cigeri döne döne

G497/2 Göñüllerini cihān ḫalḳınuñ senüñ ʿaşḳuñ / Aḳıtdı kendüye deryā **niteki** enhārı

K21/1 Aġardı berf ile yir yir çemende cism-i nihāl / **Niteki** penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl

K21/33 Eyādī-i keremüñ berr ü baḥre şāmil ola / **Niteki** eyleye her cānibe şümūl-i şimāl

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i ẕilletde ḳalupdur **nitekim** gevher-i kān

K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i gül-i bāġı **nitekim** / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār

K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger āteş-i raḫşān görse / Ḳızara aḫker-i sūzān **nitekim** dāne-i nār

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa düşüp tāze cevān sevdi meger / Bükdi ḳaddin **nitekim** pīr-i muʿammer ḫātem

K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i dest-i ḳudret / Çekdi bir med **nitekim** ḥācib-i rūy-ı dil-dār

K25/4 Bir güneş yüzlü firāḳında felek ḥasret ile / Var ise ḫançere düşdi **nitekim** ʿāşıḳ-ı zār

K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı **nitekim** ebr-i bahār

K26/4 Görinür ṣaḥn-ı çemenden yine şāḫ-ı nergis / Āsmāndan **nitekim** heyʾet-i ʿıḳd-ı Pervīn

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola **nitekim** ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı ḥazīn

K27/21 Sipihrüñ **nitekim** cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ tā nüh günbed-i ḫaḍrā

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra **nitekim** bir bendesin sulṭān ider / Bir ḳulın ṣalsun diyār-ı Çīne ḫāḳān eylesün

G34/3 Bu cism-i zerd ü zār u nizār ile nice bir / Yanam firāḳuñ āteşine **nitekim** sipend

G66/2 Ḳaddüñüñ cilve-gehi sīne-i pür-dāġumdur / Ṣaḥn-ı gül-şen **nitekim** serv-i dil-ārā yiridür

G104/1 Çekdi zencīre beni ʿaşḳuñ **nitekim** şīrler / Eşk-i çeşmüm iki yanumdan iki zencīrler

G228/7 Esrār keşfin itmek için ṣofī Bāḳıyā / Başın muraḳḳaʿına çeker **nitekim** keşef

G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān oldı **nitekim** / Dīvān-ı naẓm-ı Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl gül

G379/2 Cārū-keş oldı sünbül-i ter bāġa **nitekim** / Ṣaḥn-ı bihişte ṭurra-i müşgīn-i ḥūr-ı ʿīn

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış **nitekim** ey cān / Ebr-i siyāh içinde gizlendi māh-ı tābān

K18/53 Lālelerle bezene niteki deşt ü ṣaḥrā / **Nitekim** güller ile zeyn ola dest ü destār

K18/54 **Nitekim** lālelere şeb-nem olup üftāde / Güllere bülbül-i şeydā geçine ʿāşıḳ-ı zār

K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden gül-şen-i baḫtı maṣūn / **Nitekim** bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān

K25/40 **Nitekim** her ser-i māh ola bir altun ḳandīl / Zīver-i dāʾire-i çenber-i çarḫ-ı devvār

K26/33 **Nitekim** māşıṭa-i dehr ʿarūs-ı çemenüñ / Çihresin eyleye ārāyiş-i zīb ü tezyīn

Kt1/9 **Nitekim** levḥ-i zer-efşānına çarḫuñ çekile / Ṣubḥ-dem ṣaʿṣaʿa-i mihrden altun cedvel

niyām [2] kılıç kını

K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre **niyām-ı** şebden / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini mihr-i raḫşān

niyāz [9]

1. büyüğe karşı baş eğme, eşik öpme vb. hareketler

G136/5 Bāḳıyā baş egme dehr-i dūna çün rūy-ı **niyāz** / Āsitān-i Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur

Mtl 21 Şimşād u serv yüz yire ḳorlar **niyāz** ile / Sen kim çemende ṣalınasın ʿizz u nāz ile

G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar lāle-i çemen / Rūy-ı **niyāzı** ḫāke sürer berg-i yāsemīn

G406/5 Demüñ ʾīşa ṣarf eyle Bāḳī **niyāzuñ** / Cevān-baḫt sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırāne

2. yalvarma yakarma

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa derd ile ʿāşıḳ **niyāzda** / Bāṭıl taṣavvur itmede zāhid namāzda

G340/1 ʿArż-ı ḥüsn it **niyāza** başlayalum / Naġme-i ʿaşḳa tāze başlayalum

3. dilek, dua

K14/32 Hemān oldur **niyāzum** senden ey Keyḫusrev-i s̱ānī / Ki gūş-ı hūşa mengūş eyle dürr-i pend-i Pīrānı

K16/10 Ḥaḳdan **niyāzum** ol ki ʿadūsı zamānede / Rāḥat yirini bulmaya kūy-ı ʿadem gibi

niyāz ehli [1] âşıklar

G388/1 Geh cefā ḳılsun **niyāz ehline** geh nāz eylesün / Nāz iderse ʿāşıḳa ol şūḫ-ı ṭannāz eylesün

niyāz eylemek [3] dua etmek

K26/32 Söz tamām oldı **niyāz eyleyelüm** der-gāha / İşidüp diye feleklerde melekler āmīn

G317/1 Mā-sivādan ṭamaʿ-ı nuṣreti az eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı çoḳ Allāha **niyāz eyleyelüm**

Kt1/8 Der-geh-i Ḥaḳḳa **niyāz eyleyelüm** ey Bāḳī / Cümleden der-geh-i sulṭāna duʿādur efḍal

niyāz itmek [5]

1. dua etmek, dilemek

G147/10 Ḳo şiʿri Bāḳıyā dāʾim **niyāz it** / Duʿāʾ-i devlet-i sulṭān ehemdür

K14/34 **Niyāz it** Ḥaḳḳa ey Bāḳī vücūdın ḥıfẓ ide Bārī / Ḫaṭālardan nigeh-dār olsun ol Dārā-yı devrānı

2. hürmet göstermek, yüz sürmek

G242/7 Bāḳī işigi ḫākine düşmiş **niyāz ider** / Miskīn fütāde ʿāşıḳ-ı bī-dil babaḳ babaḳ

3. yalvarıp yakarmak

G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül **niyāz itdükçe** geldi nāze gül / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı tāze gül

G6/5 Vefā ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / **Niyāz itmek** aña cānā yaraşur saña istiġnā

niyāz ḳılmak [1] yalvarıp yakarmak

K7/2 Bülbül-i şūrīde-dil **ḳıldı niyāz-ı** ʿāşıḳān / Ġonca-i ġannāc nāz-ı nāzenīnān eyledi

niyāz u tażarruʿ itmek [1] yalvarıp yakarmak ‖ dua etmek

K17/12 Yüz sür Cenāb-ı Ḥaḳḳa **niyāz u tażarruʿ it** / Olsun mezīd ʿömr-i Ḫudāvend-i rūzgār

niyāza gelmek [1] yalvarıp yakarmaya başlamak

G453/1 Geçüp güller serīr-i ʿizz u nāza / Seḥerden **geldi** bülbüller **niyāza**

niyyet [3] niyet

G65/3 Göñül ḫāk-i ḥarīm-i āsitānuñ ārzū eyler / Derūn-ı dilde **niyyet** āb-ı Zemzemden muṣaffādur

G171/1 Ālāyiş-i dünyādan el çekmege **niyyet** var / Yaḳında ʿadem dirler bir şehre ʿazīmet var

G26/3 Sünbülüñ **niyyetidür** başuma sevdā getüren / Çekdügüm miḥnete göñlümde bitendür bāʿiṡ

niyyet-i ḫayr [1] hayırlı bir niyet

G328/11 Hīç teʾḫīre yir yoḳ ey Bāḳī / **Niyyet-i ḫayrdur** hemān idelüm

nizāʿ [1] çekişme, kavga

G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i suḫandur **nizāʿı** ḳo / İlzām iderler itme ṣaḳın iltizām baḥs̱

nizāʿ eylemek [1] çekişmek

G82/4 Beni daʿvā-yı ḳatlüñden murāduñ baş u cān ise / Yoluña hey benüm ʿömrüm senüñle kim **nizāʿ eyler**

niẓām [2] düzen

G91/4 Ḫaṭdan żarar ne ḥüsnine yāruñ ki mūrdan / Olmaz **niẓām-ı** mülk-i Süleymān ḫalel-peẕīr

G530/10 **Niẓām-ı** devletüñ dāʾim ḫıyām-ı rifʿatüñ ḳāʾim / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī

niẓām virmek [1] nizama sokmak, düzen vermek

K1/12 Kim bu **niẓāmı virmedi** ʿālem sarāyına / İllā ki yümn-i devlet-i Şāh-ı cihān-sitān

nizār [1] cılız, sıska

G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki kūy-ı yārda / Ṣūret-i dīvārdan cism-i **nizārum** farḳ ide

nizār u zerd [1] zayıf ve solgun; bkz. ‘zerd ü nizār’ md.

G115/4 Dāġ-ı siyehler ile cism-i **nizār u zerdi** / Bir bāl ü perri yanmış pervānedür ṣanurlar

nīze [10] mızrak, kargı

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i düşmende yir itdi / Meger gösterdi ol **nīze** ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

G161/1 Dil-i ḫūnīnüñ o tīr-i müje dem-sāzı geçer / **Nīze-i** ġamzesinüñ ʿāşıḳına nāzı geçer

K5/14 İderler reh-nümālıḳlar ʿadem mülkine aʿdāya / Ġuzātuñ ellerinde **nīzeler** şemʿ-i şeb-istānī

K12/6 Sīneme **nīzelerin** ol müjeler ṭoġrıldur / Üstüme ḫançerin ol ġamze-i mestāne çeker

G154/5 Sürdükçe **nīzelerle** yanuñdan müjeñ dili / Ḳullāblarla ṭurra-i ʿanber-feşān çeker

G494/4 Nihāl-i serv-i bāġ-āsā nesīm-i fetḥ ü nuṣretden / Ṣalınsun nāz ile **nīzeñ** ḫırāmānī ḫırāmānī

G530/6 Şu ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / Nihāl-i ḳāmet-i **nīzeñ** gerek ẕihninde merkūzi

G112/2 Ser-i **nīzeñe** irgüren başını / Cihān ḫalḳı içre ser-efrāz olur

M1/VI/2 Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı **nīzeñi** / Ser-keşlik adın añmadı bir daḫı bānları

G70/1 **Nīzesi** cānuma vü **nīzesine** cān ditrer / Yār kim ṭoġru ola üstine yārān ditrer

nīze-bāz [1] mızrak oyuncusu

K22/29 Destüme alsam ḳalem naẓm-ı bedīʿümle benem / **Nīze-bāz-ı** ʿarṣa-i mülk-i maʿānī vü beyān

nīze-güẕārān [1] mızraklı askerler

G229/1 Müje ḫaylin dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf / Gūyiyā cenge ṭurur **nīze-güẕārān** ṣaf ṣaf

noḳṣān ṭutmamak **[1]** kusur bulamamak

G22/6 Bāḳıyā fennüñde **ṭutmaz** kimse **noḳṣānuñ** senüñ / Ḥamdüli'llāh ṭabʿ mevzūn ʿaḳl mīzānı dürüst

noḳṣān gelmemek **[1]** eksilmemek, (değerinden) bir şey kabetmemek

K25/25 Güneşüñ ẕerre ḳadar ḳadrine **noḳṣān gelmez** / Eylese nūr-ı cihān-tābını ḫuffāş inkār

noḳṭa **[3]**

1. nokta

K4/10 Egerçi **noḳṭadur** ṣūretde anlar / Velī maʿnā yüzinde ḫāl-i müşgīn

K25/32 **Noḳṭalar** kim dökilür ḫāme-i müşgīnüñden / Her biri şāhid-i maʿnāya olur ḫāl-i ʿiẕār

2. ben

K4/9 Sevād-ı ḫaṭṭ içinde **noḳṭalardan** / Şeb-i tārīk içinde şekl-i Pervīn

noḳṭa-i şek **[1]** eski yazma metinlerin üzerinde veya kenarlarında şüphe veya soruyu göstermek için konulan (√) işareti; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 355.

G274/4 Kimse ḥall eylemedi müşkil-i rāz-ı felegi / Var ise ʿıḳd-ı S̱üreyyādur aña **noḳṭa-i şek**

Nūḥ **[1]** Nuh Peygamber

G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / **Nūḥ** çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan

nuḳaṭ **[2]** noktalar

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle **nuḳaṭ** nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem **nuḳaṭ**

nuḳl **[2]** meze

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde şafaḳ bādiye çarḫ / **Nuḳl** encüm meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn

G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / **Nuḳl** encüm mey şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl

nuḳra **[1]** gümüş

G327/4 **Nuḳra-i** eşküm ile sīm-keş oldum şimdi / Müjemüñ aralarından bir iki tel çekdüm

nuḳūş u ṣuver **[1]** nakış ve resimler ‖ dünya

G290/5 İki cihāna virmedi bir yār-i sādeyi / Bāḳī esīr-i ḳayd-ı **nuḳūş u ṣuver** degül

Nuʿmān-meẕheb **[1]** Numan mezhepli ‖ Hanefî mezhebinden (Kadızâde için)

K25/20 Bū ʿAlī-ḥikmet ü Ḥātem-kef ü **Nuʿmān-meẕheb** / Muṣṭafā-ḫulḳ u Mesīḥā-dem ü Yūsuf-dīdār

nūn **[1]** (ن) harfi

K20/11 Ya **nūndur** görinür āḫırında Şaʿbānuñ / Ya rādur ol Ramażān evveline olmış dāl

nūr **[22]** ışık ‖ nur

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / Nār **nūr** u **nūr** hūr u hūr pür-envār olur

G125/5 Ruḫlaruñ medḥini eflāke çıḳardı Bāḳī / Şevḳden ṭoldı bu gün **nūr** ile Beytü'l-Maʿmūr

G132/1 Cemālüñ āfitābından alup **nūr** / Meh-i tābāna döndi cām-ı billūr

G420/1 Göster rūḫuñ ki nūr-ı tecellī ẓuhūr ide / Ḫurşīd gibi āyīneler feyż-i **nūr** ide

G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ gördiler / **Nūrdan** ḳandīl aṣılmış ṣandılar miḥrābda

G393/3 Yolında **nūrdur** gūyā ki ḫurşīd / Ḳabā-yı ezraḳ üzre rūy-ı cānān

K25/35 Bu ḳadar **nūrı** güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine āyīne-dār

G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ **nūrı** fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū nihāl-i sīm-sīmādur

G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem **nūrı** / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb ʿārıżı **nūrı** / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden alur **nūrı**

Kt3/1 Āfāḳı şehā maʿdeletüñ **nūrı** pür itsün / Ḫurşīd gibi encümen-i dehre çerāġ ol

K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı pertev-i **nūr-ı** ḳıdem gibi / Rūşen cemālüñ āyīnesi ṣubḥ-dem gibi

K19/46 Düşse āyīnesine pertev-i **nūr-ı** ḫaddüñ / Vire ḫurşīd-i cihān-tāb gibi fer ḫātem

K25/25 Güneşüñ ẕerre ḳadar ḳadrine noḳṣān gelmez / Eylese **nūr-ı** cihān-tābını ḫuffāş inkār

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā **nūr-ı** hüdā revnaḳ-ı dīn

G96/1 Şām-ı firāḳuñ āḫırı ṣubḥ-ı viṣāldür / Mihr-i münīri pertev-i **nūr-ı cemāldür**

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem **nūr-ı** pāk-i Muṣṭafā ancaḳ

G349/2 Olur ḳābil-i feyż-i **nūr-ı** Ḳıdem / Güneş gibi āyīnesi pāk olan

G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol **nūr-ı** pāk eyler beni

G498/3 Gelüp kāfir ṣaçuñ ruḫsāruñ üzre / Yüzüñ **nūrın** görüp īmāne geldi

G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ **nūrına** zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler

nūr u fer [2]

1. ışıl ışıl

K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı sipihr-i fażl o kim / Buldı re'y-i enveri feyżiyle **nūr u fer** cihān

2. aydınlık

G448/2 Ṭaḳınsun pālehengin şeh-süvārum aylandursın / Cihāna **nūr u fer** virsün güzellik āsmānında

nūr-ı aʿżam [1] güneş

G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı **nūr-ı aʿżamdan**

nūr-ı çeşm/dīde [2]

1. göz nuru ‖ en değerlisi

K6/16 Şād-mān olsun ʿAcemler gözleri aydın yine / Mīr Ḫaydar **nūr-ı çeşm-i** ḫusrev-i Īrān gelür

2. gözümün nuru (sevgili)

G322/4 Bilürsin **nūr-ı dīdem** tūtiyāya ḳatılur cevher / N'ola aġlarsa ḫāk-i pāyüñe çeşm-i güher-pāşum

nūr-ı Ḥaḳ [1] Allah'ın nuru

G172/5 **Nūr-ı Ḥaḳdur** çü meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen arada bu ṣūret-i esbāb nedür

nūrānī [1] pırıl pırıl ‖ mübarek

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı zerrīn-ser ü sīmīn-ḳabā ḳıldı / Livā-yı ṣubḥ-ı **nūrānī** gibi rūşen bu eyvānı

nūr-ı tecellī [2] tecelli nuru

G420/1 Göster rūḫuñ ki **nūr-ı tecellī** ẓuhūr ide / Ḫurşīd gibi āyīneler feyż-i nūr ide

G74/4 Sīne pür-şuʿle-i şevḳ olsa dil-i Mūsī-vār / Nār ẓann eyledügüñ **nūr-ı tecellī** görinür

nūrānī ḳılmak [3] ışıl ışıl etmek ‖ nurlandırmak

K5/4 Perī gözden nihān olmaḳ ne mümkindür zamānında / Cihānı şöyle **nūrānī ḳılupdur** rūy-ı raḫşānı

K5/37 Zümürrüd taḫtına çıḳduḳça şāh-ı leşger-i encüm / Cihānı efser-i zerrīn ile **ḳılduḳça nūrānī**

K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ bu gün başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından cihānı **ḳıldı nūrānī**

nūrāniyyet [1] parlaklık ‖ mübareklik

G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür ādeme **nūrāniyyet** / Reng-i rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil

nūr-baḫş [3] etrafı aydınlatma, ışık saçma

G198/6 Cemāl-i yāre naẓar ḳıl derūnuñ it rūşen / Ki **nūr-baḫşdur** ol ṭalʿat-i cihān-efrūz

G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde āb / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ **nūr-baḫş-ı** āfitāb

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı pāküñ gevherinden feyżin eyler mi dirīġ / **Nūr-baḫş-ı** çeşme-i ḫurşīd-i enverdür gelen

nūr-baḫş olmak [2] nur saçmak

G352/2 Cemālüñ pertevinden **nūr-baḫş ol** māh u ḫurşīde / Güneş āyīne-i ḥüsnüñ felek āyīne-dār olsun

K24/26 **Nūr-baḫş olsa** eger bāġa çerāġ-ı luṭfuñ / Şemʿ-vār eyleye eṭrāfı münevver sünbül

Nūr-baḫşī [1] kurucusu Muhammed Nûr-bahşü'n-Neccâr olan Kibrevîlik tarikatının bir kolu

G415/4 Rūşen itdi gün gibi ās̱ār-ı ḥüsn-i ṭalʿatuñ / **Nūr-baḫşīler** çerāġın pertev-i envār ile

nūr-efşān [4] nurlar saçan ‖ etrafı aydınlatan

K2/21 Felek-i salṭanatuñ sebʿa-i seyyāresidür / Kām-kārā o yedi ser-ʿalem-i **nūr-efşān**

K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i **nūr-efşān** gelür

M3/III/1 Sensin ey çeşm-i çerāġ-ı dūdmān-ı maʿdelet / Şemʿ-i **nūr-efşān**-ı bezm-i ḫānedān-ı maʿdelet

G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa dībālar geyürdi māh-ı **nūr-efşān**-ı ʿīd

nūr ṣaçmak [1]

K3/15 **Ṣaçar** bezme **nūrı** döker rezme nārı / O tāc-ı muraṣṣaʿ o tīġ-i mücevher

nusḫa [3] bkz. 'bādām üzre nusḫa yazdurmak' md.

1. muska

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ dişleri vaṣfın yazup / **Nusḫa-i** çeşmi sevādın pür-ġubār itsem gerek

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler **nüsḫalardur** ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı ḍarb-ı tīġuñ sīnede bend-i ḥamāʾildür

2. kitap, kağıt sureti (saygı gösterilerek yerden kaldırma yönüyle)

K2/39 Ḫākden ḳaldur eyā dāver-i dīn-perver kim / **Nusḫadur** cümle ser-ā-pāy Ḥadīs̱ ü Ḳurʾān

nuṣratü'd-dīn [1] dini üstün getiren ‖ Kanunî Süleyman

K4/1 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet / Penāh-ı mülk ü millet **nuṣratü'd-dīn**

nuṣret [9]

1. zafer

K2/22 Eyledi leşger-i manṣūruñ o bayraḳlar ile / Vādī-i **nuṣret** ü deşt-i ẓaferi lāle-sitān

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i **nuṣret** yüzin / Gün gibi āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet zīb ü zīver tācına / Gevher-i vālā-yı **nuṣret** ḫançer-i elmāsına

G546/2 İrişdi nev-be-nev **nuṣret** o manṣūr oldı her nevbet / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı fażl-ı Rabbānī

K9/12 **Nuṣret** yüzini oldı nümāyende ʿāleme / Āyīne-veş elinde o şemşīr-i āb-dār

K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i gül-i bāġı nitekim / **Nuṣret** yüzini āyīne-i tīġ-i şehriyār

G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun endāmın ser-ā-pā ḳana müstaġraḳ / Bitürsün bāġ-ı **nuṣretde** nihāl-i erġavān ḫançer

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i beyża-i pūlād-ı **nuṣretdür** / ʿAceb mi dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı

2. başarı, hırs

G317/1 Mā-sivādan ṭamaʿ-ı **nuṣreti** az eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı çoḳ Allāha niyāz eyleyelüm

nūş [1] bal

G125/3 Leblerüñ māʾili ḳaçmaz ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / Ġam degül ṭālib-i **nūş** olana nīş-i zenbūr

nūş-ı mey [1] şarap içme

G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına rengīn ġazeli / Demidür **nūş-ı meyüñ** mevsimidür eşʿāruñ

nūş eylemek/itmek [25]

1. içmek

K6/5 Cām-ı gül-gūn **nūş ider** ḫūn-ābe-i eşkin döker / Beñzine bir pāre ʿāşıḳ derd-mendüñ ḳan gelür
M9/II/2 Ciger ḫūn-ābesin demdür olursam **nūş idüp** ḳanzil
G18/5 Bade **nūş itseñ** kenār-ı cāma gelse leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā ṭaḳarlar laʿl-i nāb
G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa ṭañ mı bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına **nūş itmek** içün dostgānīdür
G152/1 Sāḳī zamān-ı ʿīş-ı mey-i ḫoş-güvārdur / Bir ḳaç piyāle **nūş idelüm** nev-bahārdur
G159/5 Cām-ı ʿişret **nūş iden** bir ḳaṭresin dökmez yire / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez ʿaceb devrān olur
G187/5 Sipihrüñ bu ṭoḳuz peymānesin bir demde ey Bāḳī / Maḥabbet meclisinde **nūş ider** mestāneler vardur
G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ **nūş it** ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz
G254/3 Cām-ı gül-gūn al ele **nūş eyle** bī-pervā bu gün / Ḳuvvet-i bāzūñ ile bir dil-ber-i meh-pāre çek
G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı sāḳī ṣundı çün **nūş eyledüm** / İrdi bir ḥālet ki deryālar gibi cūş eyledüm
G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse **nūş it** zehr-i eyyāmı / Ḫayāl-i laʿl-i nābı tek şarāb-ı ḫoş-güvār olsun
G381/3 Bir ḥarāret baġladum tāb-ı teb-i ʿaşḳuñla kim / Sūzumı defʿ eylemez **nūş eylesem** deryāyı ben
G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı yāri şöyle **nūş it** kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün
G455/5 Ḳayd-ı ʿālemden ḫalāṣ ol cām-ı mey **nūş eyle** kim / Niceler nā-būd olur dünyā bu dünyādur yine
G480/4 Bezm-i ġamda cām-ı ʿaşḳuñ **nūş ide** āvāreler / Bāde-i nābuñ yazuḳ cām-ı sürūr-encāmına
G544/1 Dilā **nūş it** ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri zehr-i belāya ḳāniʿ ol afyon ise gitdi
G22/5 Āteş-i sūz-ı firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / **Nūş ider** bir demde dil deryā-yı ʿUmmānı dürüst
G171/3 **Nūş eylese** bir ʿāşıḳ tā ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i feleküñ bilmem cāmında ne ḥālet var
G258/3 **Nūş iden** cām-ı lebüñ ölmekden aṣlā ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevs̱erüñ
G311/7 **Nūş itmeyince** cürʿa-i şāh-ı cihānı ḫāk / Kān içre ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār laʿl
G405/3 Esrāruñı keşf eyleme taḥṣīl-i mizāc it / **Nūş eyle** mey-i nābı ḥakīmāne ṭuyurma
G322/3 Ne meclis içre **nūş-ı** cām **idersem** yād-ı laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum
K6/4 **Nūş-ı** cān **eyler** göñül cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur / Tārumār eyler yine ol gözleri mestān gelür
G437/2 **Nūş-ı** cām **eyler** iken meclis-i mestān içre / Lebüñ ol ḥālet ile girmemek olmaz ḳana

2. maruz kalmak

G547/4 O ġonca-leb yanında ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen **nūş eyler** eks̱er nīş-i zenbūrı

nūşīn [1] tatlı

G428/5 **Nūşīn** lebinde ḫaṭṭını kim görse Bāḳıyā / Şīrīnlik yazıldı ṣanur şekker üstine

nuṭḳ [1] söz ‖ şiir

G221/2 Mürdeler iḥyā ider enfās-ı müşgīnüñ senüñ / **Nuṭḳ-ı** cān-baḫşuñdur iʿcāz-ı Mesīḥādan ġaraż

nuṭḳ-ı Mesīḥā [1] İsa'nın mucizevî sözleri ‖ Bakî'nin şiiri

K26/28 Ser-verā şiʿr degül **nuṭḳ-ı Mesīḥādur** bu / Ṭutalum ġayrīler eşʿārı ola siḥr-i mübīn

nücūm [8] yıldızlar

K2/59 Her seḥer tā ki **nücūm** üzre niyām-ı şebden / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini mihr-i raḫşān
K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev altun ḳalem şihāb / Erḳāmdur **nücūm** u felek defter-i ṣıyām
M1/III/2 Bu acılarla çeşm-i **nücūm** olsun eşk-bār / Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden çıḳan duḫān
G272/2 Āsmān-ı mihrüñe āhum şirārıdur **nücūm** / Şuʿle-i dāġ-ı derūnum māh-ı tābān eyledüñ
G326/2 Ol kim livā-yı fetḥ ü ẓafer reh-berin çeker / Ṣaḥn-ı feżā-yı çarḫda ser-ʿasker-i **nücūm**
K21/19 **Nücūm** içinde S̱üreyyā terāzū ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde vebāl
G198/2 Ne ḫūb-dem ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / **Nücūm** indi yire yir yüzine çıḳdı künūz
G404/4 Ḫayl-i şirār-ı nār-ı dil cünd-i **nücūma** muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

nüh dolāb [1] dokuz dolap (su değirmeni) ‖ dokuz felek

G64/3 Bu **nüh dolābı** gerdān eyleyen seyl-āb-ı eşkümdür / Yaşum ser-çeşmesinden baḫs̱ idersem mā-cerā artar

nüh felek [2] dokuz katlı felek

K13/14 Gelmeye bir daḫı mis̱li dehre biñ saʿy itseler / Heft aḫter **nüh felek** yanınca çār erkān eger

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / **Nüh felek** tā devr ide āfāḳı heft aḫter bile

nüh fīrūze eyvān [1] firuze renkli dokuz kemer

K5/38 Ser-efrāz ol serīr-i salṭanatda gün gibi dāyim / Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu **nüh fīrūze eyvānı**

nüh günbed-i ḫaḍrā [1] dokuz yeşil kubbe

K27/21 Sipihrüñ nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ tā **nüh günbed-i ḫaḍrā**

nüh ḳıbāb [1] dokuz kubbe

G236/3 Ḫusrevāne penc-nevbet çaldı heft-iḳlīmde / **Nüh ḳıbābın** yanḳulandurdı sipihrüñ mīr-i ʿaşḳ

nüh sipihr [1] dokuz katlı felek

G540/2 Kilk-i āhum yazarsa sūz-ı dili / Dutışur **nüh sipihrüñ** evrāḳı

nükte [12]

G481/5 Ṣūret itdüñ şiʿrüñi girdüñ nigāruñ göñline / Bāḳıyā bu naḳş ile sen **nükte** ḳazduñ mermere

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / **Nükte** fehm eyle begüm ḫaylīce rengīn yirdür

K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa **nükte-i** ḳalemüm / Ser-i ʿadū-yı bed-endīşe ḍarbet-i kūpāl

G159/3 Aġzumuz şīrīn ider bir **nükte-i** rengīn ile / Laʿl-i nābuñ ey yüzi gül-şen ne nāzük cān olur

G222/4 Aldılar ol şemʿ-i bezm-ārāyı aġyār ortaya / Ẓāhir oldı **nükte-i** lā ḫayre illā fiʾl-vasaṭ

G214/9 **Nükte-i** lāʿl-i revān-baḫş ile ey Bāḳī yine / Ẓulmet-ābād-ı midāduñ āb-ı ḥayvān gizlemiş

G243/4 **Nükte-i** sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ

G268/5 **Nükte-i** rengīn ile elfāẓuñ ey Bāḳī revān / Laʿl-i dil-berdür meger ser-çeşme-i cānuñ senüñ

G485/7 **Nükte-i** mihr ü maḥabbetdür ser-ā-ser Bāḳıyā / Bulmaya ʿaşḳ ehli bir eglence eşʿāruñ gibi

G1/7 Ṭūṭī gibi ḫoş **nükteler** ögretdi dehānuñ / Bāḳī gibi üstād-ı suḫan-pervere cānā

G528/5 **Nüktelerüñde** Bāḳıyā ʿālem-i ʿaşḳı seyr iden / Meşreb-i ṣāf ü pāküñe Cām-ı cihān-nümā didi

G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar **nükteyi** fehm eylemezler sādedür dirler

nükte-dān [4] nükte yapmakta mahir olan, nükteci; bkz. 'ṭabʿ-ı nükte-dān' md.

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı umūr-ı cihān içün / Yaḳmışdı şemʿ-i fikreti Bircīs-i **nükte-dān**

K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa ger medḥ-i edīb-i **nükte-dān**

G373/5 Gelmeye sen gül-ʿiẕārı vaṣf ider bülbül-ṣıfat / Gül-sitān-ı ʿāleme Bāḳī gibi bir **nükte-dān**

G470/6 Yaʿnī o şāh-ı muḳbil ol **nükte-dān-ı** kāmil / Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil Sulṭān Selīm Ḫāne

nükte-perver [1] nükteci

G347/2 Gör ey ṭūṭī ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi dürre-i dürc-i feṣāḥat **nükte-perversin**

nümāyān eylemek [1] göstermek

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i nuṣret yüzin / Gün gibi āyīne-i tīġuñ **nümāyān eyledi**

nümāyān olmamak [1] görülmemek

G233/6 Ṭalʿat-i şāhid-i iḳbāl **nümāyān olmaz** / Sīne-i ehl-i ṣafā āyīne-dār olmayıcaḳ

nümāyende olmak [1] göstermek

K9/12 Nuṣret yüzini **oldı nümāyende** ʿāleme / Āyīne-veş elinde o şemşīr-i āb-dār

nümūne [2]

1. benzer

G449/2 **Nümūne** ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde

2. örnek, misal ‖ cihān (makrokozmoz) - gül-zār (mikrokozmoz) karşıtlığında

K17/2 Gül-zāre gel ki cümle cihāndan **nümūnedür** / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur seyr-i her diyār

nüzhet-gāh **[1]** mesire, gezme ve eğlence yeri

G367/1 Ġaraż yār ile ʿişretdür bu **nüzhet-gāh-ı** ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür maḳṣūd bu ʿālemden

O

o yoḳ bu yoḳ! [1]

G259/3 Ne sende mihr ü vefā var ne bende ṣabr u ḳarār / **O yoḳ bu yoḳ** ne ʿaceb bizden ictināb itdüñ

ocaḳ [2]

1. ocak (ateş yanan yer anlamında)

M7/II/2 **Ocaġın** sīne-i germüñ fürūzān eyler āh-ı serd

2. meclis ‖ maden ocağı

K22/23 Meclisüñde ḳalbi altun gibi ṣāfī **o**lmayan / Ḳāl **ocaġından** ḫalāṣ olmaz ḳılursañ imtiḥān

od [9] ateş

G136/2 Yanar **od** içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı y**o**ḳ her ḫidmete pervānedür

G263/4 Her şeb ey dil āh-ı āteş-nākden / Çarḫ-ı bed-mihrüñ yirin **od** eyledüñ

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür **maḥabbet odı** kim baġrum kebāb eyler

G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı **ʿaşḳuñ odı** çıḳdı bir ʿalev

G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki **ʿaşḳ odına** yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre girüp ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / Ehl-i diller **ʿaşḳ odına** yana yana girdiler

G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ dūdıdur felek / Mihr-i sipihr āhum **odından** şirāredür

G193/4 Zer-beft cāme geydi ser-ā-ser ṣanur gören / İtse iḥāṭa cismümüzi yanar **odumuz**

oda yanmak **[3]** ateşe yanmak

G471/6 Sūz-ı ʿaşḳuñla bir şeb āh idicek / Ḳ**o**rḳaram **oda yanar** kāşāne

G210/4 **Oda yandı** hezāruñ āhından / Ṣanma zeyn **o**ldı güller ile ḳafes

G471/2 Ṭālib-i şemʿ-i vaṣl **o**lınca kişi / **Oda yanmaḳdan** aña pervāne

odlara yanmak **[3]** ateşlere yanmak, ateşler içinde yanmak

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı **odlara yandı** benümʾçün ʿūd u micmer hem

G397/6 Bāḳī **yanardı** āteş-i ʿaşḳ ile **odlara** / Ṭāḳ-ı felekde meşʿale-i mihr yanmadın

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla yazıludur ṣafḥa-i derūn / **Odlara yaḳma** yazuġ efendi günāhdur

oġlancuḳ [1] küçük çocuk, bkz. TS. C. V, s. 2929.

Kt13/2 **Oġlancuġı** yestehliyicek ḳalḳar o miskīn / Kendüsi siler boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla

oḳ [15]

G398/5 Ṭaḳılur saña ḫançer gibi egri / Atılur **oḳ** gibi yābāne ṭ**o**ġru

G471/3 Kīşden çoḳ çıḳarduñ ey ḳaşı ya / **Oḳ** gibi bāri atma yābāne

G475/4 **Oḳ** gibi ṭ**o**ġruyam atma beni yābāne şehā / Ḳāmetüm hecr ile ya eyleme iḥsān eyle

G382/6 Ey çarḫ gerçi cānuma geçdi cefāñ **oḳı** / Ammā ḫadeng-i āhuma sen de nişānesin

G84/7 Bāḳī sipihr āhum **oḳına** siper ṭutar / Farḳ-ı felekde ẓāhir olan ṣanma hāledür

K17/6 Çarḫ **oḳlarını** atdı yine gül-şene seḥāb / Altun göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār

G113/3 **Oḳlaruñ** sehmi sīneye iricek / Ser-i peykānuñ üstüḫāne deger

G182/1 **Oḳlaruñ** kim tende zaḫm-ı ḫūn-feşāna girdiler / Öldürüp ben ḫasteyi yoḳ yire ḳana girdiler

G40/2 Zaḫm-ı sīnemden **oḳuñ** pārelerin hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ hele bir pāre meded

gamze (bakış) bağlamında;

G109/1 Bir ān içinde **ġamzeñ oḳı** nice ḳan ider / Dil cān evinde ṣaḳlayup anı nihān ider

G272/3 **Ġamzeñ oḳın** çeşm-i fettānuñ yine almış ele / Şöyle beñzer dostum kāfir müselmān eyledüñ

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey serv-i revān ammā / Bu gün Bāḳī yine **ġamzeñ oḳın** ḫāṭır-nişān itdi

G91/3 Fi'l-cümle öykünürdi senüñ **ġamzeñ oḳına** / İller ḳanadı ile uçar olmayaydı tīr

kirpik bağlamında;

G516/5 Nişān itsün dil-i Bāḳīyi ġamzeñ / Öñine hep **müjeñ oḳlarını** yay

G439/1 Düşse göñlüm n'ola **ol** ḫançer-i ḫūn-efşāne / **Müjeñ oḳlarınuñ** eylükleri batdı cāne

oḳınmak [3] söylenmek ‖ okunmak; TS. C. V, s. 2950.

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār **oḳına** aduña kim / Cān u dilden ide Ḥassān aña yüz biñ taḥsīn

G212/6 Evṣāf-ı laʿlüñ ile pür-efsūndur sözüm / K'eyler **oḳınsa** çihre-i aʿdāyı senderūs

G23/6 Şiʿr-i Bāḳī sebʿa-i iḳlīme **o**lduḳça revān / **Oḳınursa** yiridür bu naẓm-ı ġarrā semt semt

oḳumak [10]

1. söylemek ‖ okumak

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / **Oḳuñ** bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı **oḳur** ṣu gibi revān

G220/1 ʿAvām **oḳur** seni tesḫīr içün hemīşe ḫavāṣ / Bu muḫliṣüñ işi dā'im maḥabbet ü iḫlāṣ

G538/5 Cemālüñ muṣḥafını dil-berā gördükçe bu Bāḳī / **Oḳur** Ve'ş-şems yüzüñe ḳaşuña sūre-i Nūnı

G323/5 **Oḳusun** vaṣf-ı ruḫ-ı yār ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i gül-şeni meclisde ġazel-ḫ͏ᵛān idelüm

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın **oḳuyan** / Meded Allāhı severseñ ḳatı zībā yiridür

2. okumak

G242/1 Yazdı bahār āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından **oḳudı** bülbül sebaḳ sebaḳ

G110/2 Manṭıḳu'ṭ-ṭayr **oḳumaġa** başladı mürġ-i çemen / Gūşe-i gül-zār şimdi külbe-i ʿAṭṭārdur

3. anmak

K6/20 **Oḳuduḳça** naʿtuñı her gūşeden gūş itmege / Cān-ı Selmān rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin **oḳı** ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded Allāhı severseñ ḳatı zībā yiridür

ol ḳadar [3]

K14/15 Elinden **ol ḳadar** düşmen yimişdür boz doġanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh işidüp anı

G290/4 Şemşīr-i hecr yaralarıdur elem viren / Zaḫm-ı ḫadeng-i ḳavs-ı ḳażā **ol ḳadar** degül

G307/6 Bī-riyā merd-i Ḫudāsın bilürüz ey ṣofī / Ġarażuñ raḥmet-i Ḥaḳdur **o ḳadar** raḥmet bul

ol zamān [2]

K2/4 **Ol zamān** irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı cihānda cevlān

K2/42 **Ol zamān** kim birisin medrese-i ʿāliyenüñ / Eyledüñ aña kemāl-i keremüñden iḥsān

oñmasun bitmesün! **[1]** 'iflah olmasın' anlamında kalıplaşmış beddua sözü; bkz. TS. C. V., s. 2994-2998. (3 tanık)

G41/4 **Oñmasun bitmesün** ey serv-i revān / Göreyin bāġ-ı cihānda şimşād

oñulmaz yara [2] şifa bulmaz/kapanmaz yara

G411/5 Sīne-i mecrūḥ-ı mehcūruñ **oñulmaz yarası** / Merhem-i vaṣluñ olur olursa dermān zaḫmına

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden şifā ummam / **Oñulmaz yaradur** yaram devāsuz derddür derdüm

ora [1] orası

G9/2 Ser-i zülfiyle ḫaṭın örter imiş dirler o şūḫ / Açmadı kimseye ammā **orayı** bād-ı ṣabā

ortada var yok! **[1]**

G246/4 Didüm var mı dehānuñla miyānuñ / Didi kim söyleme **ortada var yoḳ**

ortaya almak **[1]** etrafını çevirmek, kuşatmak

G222/4 **Aldılar** ol şemʿ-i bezm-ārāyı aġyār **ortaya** / Ẓāhir oldı nükte-i lā ḫayre illā fiʾl-vasaṭ

otaġa **[1]** sorguç, tuğ; TS. C. V, s. 3022.

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum **otaġa** ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına perr-i hümā-yı salṭanat

oturmak **[7]**

1. oturmak

G408/6 Geç **otur** sedd-i Sikender gibi künc-i ʿuzlete / Başuñ egme dehr-i dūnuñ efser-i Dārāsına

G521/3 Cemʿ oldı eşḳiyā ile bir gün raḳīb-i ḫar / Ehl-i şeḳādan üstine kimse **oturmadı**

G307/4 Meclis-i vaʿẓa **oturmaḳ** ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş rifʿat bul

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı heftüme Keyvān-ı kühne-sāl / **Oturmış** idi niteki Hindū-yı pīl-bān

2. yerinde durmamak

G521/1 Gül-şende kūyuñ işideli serv **oturmadı** / Zencīrlerle baġladılar āb ṭurmadı

Kt13/1 Emrīnüñ iñen ʿavreti hīç evde **oturmaz** / Ol bilüp ider ḫidmetini kendü eliyle

G265/4 Raḳīb yanını tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān **oturur** ḳarşusında āh o köpek

oynamak **[1]** oyalanmak

G347/3 Senüñ kāruñ hevāyılıḳdur ancaḳ ey kebūter sen / Hevā-yı ʿaşḳ-ı dil-ber neydügin bilmezsin **oynarsın**

oynaş **[1]** dost, âşık

G322/5 Ayırdı siḥr idüp yāri sipihr-i pīre-zen benden / Ne luʿb itdi baña gör biʾllāhi **oynaşum**

oyunlar oynamak **[1]** tuzağa düşürmek, kandırmak ‖ hileler yapmak (savaşta)

K14/19 Dil-āverler **oyunlar oynadı** küffāre ol gün kim / Gören bāzīçe-i taḳdīrüñ oldı deng ü ḥayrānı

Ö

ögmek [2] methetmek, yüceltmek

G520/4 Hem-demümdür şeb-i fürḳatde diyü ḫaste göñül / **Ögerek** göge çıḳardı bu gice feryādı

G485/5 **Ögmesün** ʿāşıḳlara vāʿiẓ riyāż-ı cenneti / Bāġ-ı ḫurrem olmaz ehl-i ʿaşḳa dīdāruñ gibi

ögrenmek [4]

G536/4 Benden **ögren** gel ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / İtmezem terk günde biñ kez öldürürken ġam beni

G508/7 Meddāḥ olalı çeşm-i ġazālāneñe Bāḳī / **Ögrendi** ġazel ṭarzını Rūmuñ şuʿarāsı

G85/3 Ġonca-āsā ḳan ile ṭolmış göñüller açmaġı / Leblerüñden **ögrenür** var ise şīrīn-kārlar

G257/5 Piyāle devrini devrāndan **ögrenür** Bāḳī / Felekde gerdiş iden cām-ı zer-nigārı görüñ

ögrenür olmak [1]

G138/4 Dil-ber beşikden **ögrenür oldı** ṣalınmaġı / Her ṭıfl-ı nā-resīde ḫırāmān olup gezer

ögretmek [1]

G1/7 Ṭūṭī gibi ḫoş nükteler **ögretdi** dehānuñ / Bāḳī gibi üstād-ı suḫan-pervere cānā

ölmek [23]

G534/5 Dünyede **öldügüme** hīç ġam yimezdüm Bāḳıyā / Bir gice pehlūya çeksem ol melek-sīmācuġı

G40/1 Eylesün laʿlini dermān dil-i bīmāra meded / Dostlar işte ben **öldüm** baña bir çāre meded

K16/5 Sen saġ ol ey viṣāli ḥayāt-ı cihān olan / Ben bu firāḳa döymeyem āḫır **ölem** gibi

G146/2 Fürḳat-i yār ḳatı zār u zebūn itdi beni / Döymeyem miḥnet-i hicrāna **ölem** gibi gelür

G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile ger **ölem** ey ḳaşı ya / Üstüḫānum alalar ḳavs ile zih-gīr ideler

G167/5 Yitişgil **ölmedin** ey cān ṭabībi dest-gīr ol kim / Bedenden cān-ı Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler

G491/2 Sāḳıyā **ölmedin** irgür mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü ġam-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi

G184/4 **Ölmedin** yoluña cān virmege ʿahd itmiş idüm / Şol zamān ʿālem-i ervāḥa ki mūtū didiler

G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i cānum özenür / Meyl ider **ölmege** dil rūḥ-ı revānum özenür

G206/5 Derd-i yār ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / **Ölmege** cānlar virür derdine dermān istemez

G297/7 Pister-i hicrānda dāʾim zār u bīmār olmada / **Ölmege** cānlar virürler mübtelālar bilmiş ol

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil belādur dostum / Yoluña **ölmek** egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp **ölmek** / Bahār günleri olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz daḫı ac olmadan / Yigdür **ölmek** merd olan nā-merde muḥtāc olmadan

G171/4 Bu ḥālet ile ey dil ṣaġ olmada ʿālemde / Derd ü ġam-ı dil-ber ile **ölmekde** leṭāfet var

G258/3 Nūş iden cām-ı lebüñ **ölmekden** aṣlā ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī şarāb-ı Kevs̱erüñ

G437/1 Lebüñi āl ile öpmiş ola mı peymāne / İçeyin **ölmez** isem ḳanını ḳana ḳana

G518/3 Seg raḳībe nicʾolur göstereyin **ölmez** isem / Dehen-i yāre uyuzlanmaġı tebḫāle gibi

G525/5 Bāḳī **ölsün** yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende Ḫudā yār saʿādet bāḳī

G413/2 Derdüñle **ölüp** ḫᵛāb-ı ʿadem içre yatandur / Āsāyiş ider var ise bu menzil içinde

G169/6 Cihañda derd ü belāñı çeker gider Bāḳī / **Ölürse** dünyede senden ferāġati yoḳdur

G119/2 Ger **ölürsem** ḥasret-i ḳaddiyle ol servüñ beni / Bir yire defn eyleñüz kim sāye-i ʿarʿar düşer

G433/5 Nefesüñ rūḥ virüp tā ola mürġ-i bāmuñ / Ey Mesīḥā-dem **ölürsem** gilümi ṭayr eyle

ölmezden evvel ḫāk itmek **[1]** ‘ölmeden önce ölmek’; dervişin maddi manevi dileklerinden tümden vazgeçmesi, bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 250.

Kt20/2 Künc-i ʿuzlet iḫtiyār idüp varup bir gūşede / Ḫāk bilüp kendözin **ölmezden evvel ḫāk ide**

ölüp gitmek **[1]** ölüp ölüp dirilmek, kahrından ölmek (rakiplerin aşığı kıskanmaları nedeniyle)

G37/2 Beni yād eyledüñ iḥyā itdüñ / **Öldiler gitdiler** ammā ḥussād

öldürmek [28]

G372/4 Ser-i kūyuñda ger ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri **öldür** ne ceng ü ne cidāl olsun

G310/5 Cām-ı mey ṣun sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile **öldürdi** kesel

G410/1 Meded **öldürdi** beni derd ü ġam-ı cānāne / Ḳābil olmaz dil-i dīvāne ise dermāne

G525/3 Beni **öldürdi** firāḳuñ meded ey d**o**st yitiş / Hele bir pāre daḫı tende ḥarāret bāḳī

G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam **öldüriyor** / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise ara meded

G39/6 Şimdi tīġ-i cevr ile **öldürme** ḳurbān olduġum / ʿĪd-ı Edḥā geldüginde idesin ḳurbān-ı ʿīd

G411/2 Bī-günāh **öldürmede** ġamzeñ ne kāfir nesnedür / Nice maẓlūm uġradı ol nā-müselmān zaḫmına

G374/3 Beni **öldürmedügin** merḥametinden ṣanmañ / Ḫ**o**ş olur gūş idicek ḫastelerüñ feryādın

G177/4 Beni **öldürmege** gel ey püser ihmāl itme / Atalar dimediler ḫayr işi teʾḫīr ideler

G120/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr-i firāvān itmeden / Ḳaṣduñ **öldürmek mi** y**o**ġsa nāz u istiġnā mıdur

G177/1 Ne revādur ki müjeñle ḳaşuñ el bir ideler / Beni **öldürmek** içün reʾy ile tedbīr ideler

G513/1 ʿĀşıḳ **öldürmekdür** ol māhuñ tamām endīşesi / Yolına cān virmedür eksüklünüñ kem pīşesi

G119/3 Ṭañ mı ġam **öldürse** meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca dil-āverler düşer

G182/1 **O**ḳlaruñ kim tende zaḫm-ı ḫūn-feşāna girdiler / **Öldürüp** ben ḫasteyi yoḳ yire ḳana girdiler

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır **öldürür** / Mestlik pāyāne yitse irişür elbette ḫᵛāb

G90/2 Bir ġamze ile laḥẓada biñ ādem **öldürür** / Ḫūnī gözüñ ki āhū-yı merdüm-şikārdur

G133/1 Biñ mübtelāyı miḥnet ile her dem **öldürür** / Dil-ber mülāyim olmayıcaḳ ādem **öldürür**

G133/2 Genc-i viṣāl ṭālibini ejdehā-ṣıfat / Ol ḥalḳa ḥalḳa zülf-i ḫam-ender-ḫam **öldürür**

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan Rüstem **öldürür**

G133/4 Ṭursun yirinde ġamze-i ḳattāl-i ḫūn-feşān / Başdan belālu ʿāşıḳı ol perçem **öldürür**

G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı ġamuñ pençesindedür / Luṭfuñ meded yitişmez ise bir dem **öldürür**

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl **öldürür** ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

G376/5 Bāḳīyi ġam **öldürür** ʿaşḳuñ y**o**lında ḳ**o**rḳarın / Şimdi mi çekdi belāyı rāh-rev y**o**ldaşdan

G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin **öldürür** āh işte burası

G537/5 İltifāt ile bulur mürdeleri gerçi ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dili **öldürür** istiġnāsı

G348/8 **Öldürür** ḳattāl-i ġamzeñ dirgürür laʿl-i lebüñ / ʿĀşıḳ-ı bīmārı bilmez kimse ḥikmet neydügin

G536/4 Benden ögren gel ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / İtmezem terk günde biñ kez **öldürürken** ġam beni

G267/4 Bend-i fürḳatde ḳ**o**ma bendeñi āzād eyle / **Öldürürseñ** de eger ḳaçmaz efendi ḳuluñ

ölüm [1]

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde **ölümden** ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki merg ile ḫaṣmāne ṣarmaşur

ölümlü ḫaste [1]

M7/V/2 Bulur cām-ı viṣālinden **ölümlü ḫasteler** ṣıḥḥat

ʿömr [25] ömür, hayat

M1/I/2 Āñ ol güni ki āḫır olup nev-bahār-ı **ʿömr** / Berg-i ḫazāne dönse gerek rūy-ı lāle-reng

G141/5 Biz ṭālib-i teveccüh-i iḳbāl-i rūzgār / Gül-berg-i bāġ-ı **ʿömr** ise ber-bād olup gider

G200/6 Belki dil ṣabr ideydi ammā **ʿömr** / Vaʿde-i vaṣl-ı yāre ḳatlanmaz

G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ irmedi pāyāne yitdi **ʿömr** / Şām-ı ġamuñda şemʿ gibi yana yana ben

G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / **ʿÖmr** āḫır olur mevt irişür zād yitişmez

G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi biñ **ʿömre** virmezin / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña kūy-i dil-rübā

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı **ʿömre** beḳā yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre gel

G152/5 Żāyiʿ geçürme **ʿömri** bu dem künc-i ġamda kim / Menzil kenār-ı bāġ u leb-i cūy-bārdur

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i **ʿömri** vaḳtidür şimden girü / Aḳça döküp dīdeden bir bir ḥisāb itmek gerek

G490/2 Ġonca-i ümmīd-i bāġ-ı **ʿömri** ḫandān görmedi / Dīde kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı

K16/11 Āsīb-i rūzgār-ı ḫazāndan emīn ola / Gül-zār-ı **ʿömr-i** devleti bāġ-ı İrem gibi

K17/13 Ḳadr ü şerefde her gicesi Leyletü'l-berāt / Eyyām-ı **ʿömr-i** devleti nev-rūz u nev-bahār

K26/10 Ḥāṣıl-ı **ʿömr-i** girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

G96/5 Reşk itme **ʿömr-i** devlet-i dünyāya Bāḳıyā / Kim ḫᵛāb-ı ġaflet içre hemān bir ḫayāldür

G113/7 Elüñ ol zülfe degmek ey Bāḳī / Ḥāṣılı **ʿömr-i** cāvidāne deger

G316/6 Metāʿ-ı dehr bir puldur aḳar şu **ʿömr-i** müstaʿcel / Anuñ'çün Bāḳıyā esbābdan emlākden geçdüm

G387/6 Bir ḫᵛāb-ı ġaflet içre ḫayāl-i muḥālde / Geçdi nesīm-i ṣubḥ gibi **ʿömr-i** nāzenīn

G545/1 Gel bāġa temāşā idegör āb-ı revānı / Seyr eyle nedür sürʿat-i **ʿömr-i** güẕerānı

G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i **ʿömrin** ḫarc idüp varın çüritdi cevhere

G82/4 Beni daʿvā-yı ḳatlüñden murāduñ baş u cān ise / Yoluña **hey benüm ʿömrüm** senüñle kim nizāʿ eyler

G179/2 Ucından zülfüñüñ çoḳ baş kesildi / Meded **ʿömrüm** anı bir pāre kesdür

G316/3 Ġamuñ afyonını tiryāk diyü baña ʿarż itme / Yüri ṣaġ ol benüm **ʿömrüm** ben ol tiryākden geçdüm

G41/5 Dāne-i ḫāl-i siyah ey Bāḳī / Ḫirmen-i **ʿömrümi** itdi ber-bād

K13/3 Aldanurdum gül-bün-i **ʿömrüñ** yüze güldügine / ʿAhdine ṭursa zamāne dönmese devrān eger

G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim ḳıyām itsün / Felekler saḳfı ṭurduḳça binā-yı **ʿömrüñ** erkānı

ʿömr-i dırāz [1] uzun ömür

G77/3 Çekdi ḳapuñ gedālıġına ʿāḳıbet şaçuñ / **ʿÖmr-i dırāz** u salṭanat-ı cāvidānı gör

ʿömür dörpüsi [1] sıkıcı bir şey ‖ gülün dalının dikenli olması

G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol şāḫ-ı gül-i ter didügi / Bir **ʿömür dörpüsidür** ḳaddüñe nisbet güzelüm

ʿömr ü devlet [2] hayat

G348/7 Ḥaḳdan isterseñ naʿīm-i cāvidānı iste kim / Gördüñ işitdüñ beḳā-yı **ʿömr ü devlet** neydügin

K22/35 Mesned-i rifʿatde genc-efşān-ı iḥsān ol müdām / **ʿÖmr ü devlet** pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

ʿömr ü devlet ü iclāl [1] yaşam ve saltanatın istikbali

K9/25 Eyyām-ı **ʿömr ü devlet ü iclāl** müstedām / Bünyād-ı baḫt u ʿizzet ü iḳbāl üstüvār

ʿömri geçmek [1]

G31/3 Bir pāre nān-ı ḫuşk ile **ʿömrüñ geçerse** ger / Açma bu rāzı kimseye ʿarż itme iḥtiyāc

ʿömrin ziyāde eylemek [1] 'Allah ömrüne bereket versin' anlamında dua sözü

K3/33 Ümīdin revā **eyle ʿömrin ziyāde** / Mühimmin müheyyā murādın müyesser

ʿömrüm varı [1] 'sevgilim', 'canım' anlamında sevgi sözü

G381/4 Hep senüñ'çündür benüm dünyā cefāsın çekdügüm / Yoġsa **ʿömrüm varı** sensüz n'eylerin dünyāyı ben

ʿömrüm geçince [1] ömrüm boyunca, ölene kadar

G517/2 Şāyed teraḥḥum ide görüp ḫāk-sārını / **ʿÖmrüm geçince** bekleyeyin reh-güẕārını

ʿömrüm oldukça **[1]** yaşadıkça ‖ bundan sonra

Kt16/1 **ʿÖmrüm olduḳça** güzel sevmeyeyin dirdüm līk / N'ideyin bu dil-i şeydā beni yalan itdi

ʿömrü mezīd (olsun)! **[2]** önrün uzun olsun! (dua sözü)

K17/12 Yüz sür Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz u tażarruʿ it / **Olsun mezīd ʿömr-i** Ḫudāvend-i rūzgār

G334/5 Bāḳīye virdi müjde-i vaṣluñ ḥayāt-ı nev / **ʿÖmrüñ mezīd** pādişehüm yarıcuñ Ḳadīm

öñ [9]

1. karşı

K3/25 Yanar şemʿ-i Nāhid **öñinde** şihābuñ / Çeker her gice ṣubḥa dek cedvel-i zer

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn **öñinde** seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

K23/1 Ḫurşīd **öñinde** şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür kenār-ı cām

K23/12 İllā ki māh-ı ʿīda bu sözler baʿīddür / Erbāb-ı ʿaḳl **öñinde** ḥaḳīḳat budur kelām

G57/2 Laʿl-i nigāra cān disem iṡbāta ḳādirin / Erbāb-ı ʿaşḳ **öñinde** bu gün müddeʿā budur

G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd **öñinde** şemʿ-i kāfūri

2. huzur

K4/16 Kemālin añlayup bir bir **öñinde** / Ḳ**o**mışlar yüz yire şāhān-ı pīşīn

K21/25 Terāne eylese bülbül çemende güftārum / Gelüp **öñinde** zemīn-būs iderdi āb-ı zülāl

G147/7 **O** ḫurşīd-i sipihr-i salṭanat kim / **Öñinde** ḳāmet-i eflāk ḫamdur

öñine düşmek **[1]** önde yürmek, önden gitmek ‖ yol göstermek

G180/1 Naṭʿ-ı zemīne at ṣalıcaḳ fāris-i bahār / **Düşdi** şükūfeler hep **öñine** piyāde-vār

öñine yaymak **[1]** önüne dizmek ‖ 'yay'-'yaymak'

G516/5 Nişān itsün dil-i Bāḳīyi ġamzeñ / **Öñine** hep müjeñ oḳlarını **yay**

öñince [9] önünden, önü sıra; bkz. TS. C. V, s. 3106.

K1/16 Ol şeh-süvār-ı memleket-i ʿadl ü dād kim / Atı **öñince** olsa revā ḫusrevān revān

K3/12 Mülūk-i zamāne **öñince** revāne / Rikāb-ı hümāyūnda Ḫāḳān u Ḳayṣer

K3/14 Eger peyk olurlarṣa lāyıḳ **öñince** / İnüp tāc-ı zerrīn ile heft aḫter

K16/8 Ol şeh-süvār-ı ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫt kim / Şāhān-ı dehr atı **öñince** ḫadem gibi

G59/7 Şāh-bāz-ı ṭabʿumuñ pervāzın urmaz kimseler / Çāre ey Bāḳī hemān olur **öñince** varalar

G87/4 Ferzāne-i cihānsın o ruḫlarla sen bu gün / Şāhān-ı ḥüsn atuñ **öñince** piyādedür

G417/7 Olur atuñ **öñince** āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i çarḫ ser-mūze

G195/5 Ol āhūyı saña ṣayd ola ṣanma iltiyāmından / **Öñüñce** ḳaçar ammā Bāḳıyā āḫır şikār olmaz

Kt4/2 **Öñüñce** peyk-i hidāyet delīl ü reh-ber ola / Yanuñca Ḥıżr ʿaleyhi's-selām yoldaşuñ

öñürdi [1] önce, evvel; bkz. TS. C. V, s. 3107.

G201/3 Āhumdan **öñürdi** yitişür ḳapuña eşküm / Germiyyet ile şöyle gider bād yitişmez

öpmek [15]

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir būse daʿvā ḳıl yüri / Söylemezse **öp** hemān aġzın sükūt iḳrārdur

G298/2 Ḳaddüm gibi ḫāk-i ḳademüñ **öpdi** naʿl-çeñ / Meşhūrdur e'd-dālü ʿale'l-ḫayri ke-fāʿil

G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i meclis piyāleyi / Āl ile **öpdi** diyü leb-i laʿl-i dil-beri

G424/5 Bāde ḫaylī alındı meclisde / **Öpdiler** sāḳīyi dudaġında

G247/3 **Öpdüm** elini ḳucmaġa bilin edeb itdüm / Güldi didi bilmez daḫı bī-çāre ṣarılmaḳ

G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir **öpe** ḳuca görişe ṭavḳ u kemerüñ

G343/1 **Öpelden** laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem aġlar ṣūrāḥī şemʿ-i enver hem

G241/6 Ol vāṣıtayla laʿl-i leb-i dil-beri **öper** / Cāmuñ yüzine gülse n'ola Bāḳıyā ḳabaḳ

G246/1 Ḳadeḥden ġayrı bir laʿlüñ **öper** yoḳ / Kemerden ġayrı bilüñi ḳucar y**o**ḳ

G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz **öper** zülf-i siyeh-rū göz göre / Hīç yüz virmezsin ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

G187/1 **Öper** meclisde laʿl-i dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar destin ser-i zülf-i nigāra şāneler vardur

G241/1 Ḳaṣd eyler aġzuñ **öpmek** içün dā'imā ḳabaḳ / Olur boġazı iplü degüldür şehā ḳabaḳ

G437/1 Lebüñi āl ile **öpmiş** ola mı peymāne / İçeyin ölmez isem ḳanını ḳana ḳana

G247/2 Olmadı müyesser baña bir serv-i revānuñ / Laʿlini **öpüp** biline bir pāre ṣarılmaḳ

G247/4 Dil-berlerüñ ey ġ**o**nca-dehen ʿādeti budur / Gül ruḫlarını ara **öpüp** ara ṣarılmaḳ

örtmek [1] gizlemek, saklamak

G9/2 Ser-i zülfiyle ḫaṭın **örter imiş** dirler o şūḫ / Açmadı kimseye ammā orayı bād-ı ṣabā

örtilmek [1] kaplanmak

G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı sīnemüz **örtile** mevc-i eşk ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā görmeye kimse ḳaramuz

öykünmek [22] özenmek, taklite çalışmak, benzemek istemek; bkz. TS. C. V, s. 3146-3151.

G464/8 Ḳaṭre-i eşkine **öykündi** diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i ḥakkāk y**o**nupdur güheri döne döne

G521/2 **Öykündi** gerçi çeşmüme çoḳ çeşme lūlesi / Ammā ḳulaġın iller anuñ az burmadı

G178/2 Ḫār-ı hecrüñde görüp ḥālüm baña **öykündiler** / Bülbülān-ı bāġ-ı ʿālem āh u zārum aldılar

G400/4 **Öykündügi'çün** işigüñe ey şeh-i cihān / Daḫı ne ḳulplar ṭaḳa eflāke māh-ı nev

G438/4 Niçün ol ḫurşīd-i ʿālem-tāba **öykündüñ** diyü / Māh-ı nev ḫançer çeker mihr-i dıraḫşān üstine

K24/33 Ġ**o**ncanuñ cānı mı var **öyküne** laʿl-i lebüñe / Zülfüñe ḳaç başı var ola ber-ā-ber sünbül

G451/3 Biñ meşk iderse ṣafḥa-i çarḫ üzre māh-ı nev / Ebrū-yı yāre **öykünebilmez** miṡālde

G5/1 Ḥüsn ile saña **öykünemez** çün gül-i raʿnā / Ḥüzn ile baña beñzeyemez bülbül-i şeydā

G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne ṣaḳın **öykünme** ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ

G463/4 Ḳāmet-i naḫl-i ḫırāmānuña **öykünmez** idi / Himmeti ḫaylī bülend olmasa servüñ özine

G92/2 **Öykünse** ḫaddüñe ne ġam ey āfitāb-ı ḥüsn / Māh-ı sipihr kemdür **o** ne yüzi ḳaradur

G98/6 Şimşād-ı ḫ**o**ş-ḫırāmına ol servüñ **öykünüp** / Reftāre gelse pāy-ı ṣanavber şikest olur

G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı Mirrīḫ-i çarḫ / Rūy-ı yāre **öykünür** diyü mehe ḫançer çeker

G512/5 Lebine **öykünür** ol ḫusrev-i şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā ḫalḳ ʿaceb mi mezelense şekeri

G434/2 Bāġda dolābı çoḳ çekdi çevürdi bāġ-bān / **Öykünür** diyü ġamuñda nāle vü efġānuma

G457/3 **Öykünür** sen serv-i sīm-endāma beñzer serv-i bāġ / Yāsemenler dikdiler ṭ**o**laşdılar endāmına

G91/3 Fi'l-cümle **öykünürdi** senüñ ġamzeñ oḳına / İller ḳanadı ile uçar olmayaydı tīr

K26/21 Ruḫuña beñzer idi āyīne olsa rengīn / **Öykünürdi** lebüñe laʿl olaydı şīrīn

G9/6 **Öykünürdi** lebüñe cām-ı mey ammā dönmiş / Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş ẓürefā

G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū zülf-i cādū bulsa ger / **Öykünürdi** āfitāb ol āfet-i devrānuma

G314/5 **Öykünürmiş** ʿiẕār-ı dil-dāra / Göricek Bāḳıyā güli ele al

Mtl 17 **Öykünürmiş** serv-i ḫ**o**ş-reftāre naḫl-i būstān / Kāşkī alsa yürüyivirse ey serv-i revān

öyle [2] o şekilde, böyle

G469/3 İnkār itme ṣ**o**fī şarābuñ menāfiʿin / Üstād-ı ḥikmet **öyle** buyurmış kitābda

G162/5 Ḳalem-i ṣunʿ-ı Ḥaḳda sehv olmaz / **Öyle** idrāk idenler aḥmaḳdur

öz [13]

1. kendi, kendisi

G160/3 Cām-ı şarāb-ı nāb ile rindān-ı mey-gede / **Öz** ʿāleminde her biri bir şāh-ı tāc-dār
G188/1 Mest olup ʿāşıḳ-ı rüsvā yaḳasın çāk eyler / Düşüben kūy-ı ḫarābāta **özin** ḫāk eyler
G359/4 Laʿl-i leb-i dil-dāra **özin** nisbet idelden / Āzürde-dilem pençe-i mercānuñ elinden
G421/5 Şöyle aġlar merdüm-i çeşmüm ki ġarḳ itdi **özin** / Gūyiyā bir ṭıfldur ol şimdi girdi yaşına
Kt5/1 Küh-sāra irse şuʿle-i şemşīr-i heybeti / Deryālara atardı **özin** ḫavfdan peleng
G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı ṣafā incinmesün / Gāh gāh anı **özinden** eylemez āgāh şevḳ
G463/4 Ḳāmet-i naḫl-i ḫırāmānuña öykünmez idi / Himmeti ḫaylī bülend olmasa servüñ **özine?**
G536/1 Gördiler ol bī-vefāyı terk ider her dem beni / **Özlerine** eylediler nāleler hem-dem beni
G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı nev-cevānumla / **Özüm** luṭf-ı suḫanda hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm
K20/31 Hemīşe ṣanʿat u pīşem dem-ā-dem endīşem / **Özümle** baḥs̱ u cedel yıldızumla ceng ü cidāl
K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl **özüñ** hem gevher-i kān ol
Mtl 31 **Özüñ** ḫāl-i ʿiẕār-ı yāre beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller

2. varlık, zât

K21/22 Kerīm **özüñle** mükerrem cihānda luṭf u kerem / Şerīf aduñla müşerref ḳabāle-i iḳbāl

özenmek [8]

1. arzulamak, heveslenmek

G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i cānum **özenür** / Meyl ider ölmege dil rūḥ-ı revānum özenür
G75/2 Ṭıfldur pend-i peder diñlemez ol māh daḫı / Şīr-i māder yirine içmege ḳanum **özenür**
G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı belā çekdügümi / Çekeyin bārī çün ol şūḫ-ı cihānum **özenür**
G75/5 Derd u ġam ḳaddümi ḫam ḳılsa göñül çekmez elem / Kemer itmek diler ol mūy-miyānum **özenür**
G75/6 Tīr-i āh-ı seḥerī çekdügüm ister dil-dār / Çekeyin n'olsa gerek ḳaşı kemānum **özenür**
G75/7 Dimez ol ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān ey Bāḳī / Laʿl-i şīrīnüme Ferhād-ı zamānum **özenür**

2. benzemeye çalışmak, imrenmek

G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i cānum özenür / Meyl ider ölmege dil rūḥ-ı revānum **özenür**
G75/4 Pīrlikde bu dü-tā ḳaddümi çeng eylemege / Neydügin bilmeyüp ol tāze cevānum **özenür**

özge [6]

1. başka

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i ḥavādis̱den **özge** bulmadılar / Şolar ki kendülerin aña ṭutdılar ems̱āl
G262/4 Rez duḫterini sīneye çeksem ʿaceb midür / Cevrinden **özge** nesnesi yoḳ bī-vefālaruñ
G538/4 İkisinüñ daḫı bir benden **özge** vāris̱i yoḳdur / Cihānda ben var iken kim añar Ferhād u Mecnūnı

2. başka yer, başka taraf

G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi sīnemden **özgeye** / Ṭaʿn-ı ḥasūd derd ile ḳaddüm kemān ider

3. değişik, kendine has

G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey / Bunda bir şāhāne ṭavr u **özge** ʿālem vardur
G234/4 Gözüme **özge** ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / Nice sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ

özlemek [5]

1. aramak, hasret duymak

G292/5 Ḫıṭṭa-i Rūmdadur ʿırḳ-ı nihāl-i iḳbāl / **Özleme** ḫāk-i Ḫorāsān u ʿIrāḳı berü gel
K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin **özler** bān gelür

2. arzulamak

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın **özler** bulurken gökde yir kevkeb / İşigüñ cānibin gözler zehī ʿālī-naẓar kevkeb

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli ḫᵛānın **özler** kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer

G216/3 Būs u kenāruñ **özler** ʿaşḳuñ ġamında diller / Zevraḳları bu baḥruñ hep ol kenāre düşmüş

özler olmak [1]

G416/6 Pā-būsuñ **özler oldı** görelden izüñ t**o**zın / Bāḳī ʿaceb ḫayāle döşendi ġubār ile

ʿöẕr-i leng eylemek [1] topallığını mazeret göstermek ‖ Timur-leng

G484/3 Hezārān **ʿöẕr-i leng eyler** ḳaçar meydāna gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ daʿvet itse cenge Tīmūrı

P

pā/y **[19]** bkz. ‘ḫāk-i pāy’ maddesi.

1. ayak

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum tereddüd itmeyelüm / Bu deñlü nesne niçün ola **pāy-ı** ʿaḳla ʿıḳāl

K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i ʿaḳla taṣarruf ne **pāy-ı** fikre mecāl

K21/11 Nişān-ı **pāy-ı** vuḥūş u ṭuyūr ṣaḥrāda / Çizildi rīk-i sefīd üzre gūyiyā eşkāl

M1/VI/3 Her ḳanda baṣsa **pāy-ı** semendüñ nis̱ār içün / Ḫānlar yoluñda cümle revān itdi cānları

G98/6 Şimşād-ı ḫoş-ḫırāmına ol servüñ öykünüp / Reftāre gelse **pāy-ı** ṣanavber şikest olur

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā **pāy-ı** sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan

K2/13 Dāver-i devr-i zamān Şāh Süleymān ol kim / Yüz sürer **pāy-i** semendine mülūk-i devrān

K2/23 Ġāzīler **pāy-i** semendin yine ḫınnāladılar / Ḫūn-ı aʿdāyı o dem k’eylediler seyl-i revān

K20/22 Dem-i veġāda çü **pāy-i** semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

G225/2 Almaġa āvāze-i **pāy-i** semendüñ gūş-i cān / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre kevākib içre hilāl / Ṭaḳındı **pāyine** gūyā ki cevherī ḫalḫāl

G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i çemenüñ **pāyine** sīmīn ḫalḫāl

G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i belā irse **pāyine** / Her kim bu reh-güẕār-ı fenādan mürūr ide

G380/3 **Pāyine** yüzler sürer her serv-i dil-cūnuñ revān / Ṣu gibi bir ʿāşıḳ-ı dīdār dirseñ işte ben

G306/2 Gül-zāre gel ki **pāyüñe** ḳaṣd-ı nis̱ār içün / Dāmānını itdi pür-güher-i şāh-vār gül

G356/4 Yüz sürmek umar **pāyüñe** üftādeler ammā / Nevbet mi deger kimseye dāmānuñ ucından

G503/1 ʿAşḳuñ hevāsı esdi nesīm-i seḥer gibi / Eşküm dökildi **pāyüñe** gül-berg-i ter gibi

G490/1 Zülfüñe dil virmeyen ḫāṭır-perīşān olmadı / **Pāyüñe** yüz sürmeyen ḫāk ile yeksān olmadı

2. hisse, nasip

G519/4 Gedāya ḳısmet-i rūz-ı ezelden / Leked-kūb-ı melāmetdür degen **pāy**

pāy-ı melaḫ **[1]** çam sakızı, çoban armağanı {armagān-ı mūr pāy-ı melaḫ} ‖ küçük hediye; bkz. TOKMAK, s. 58.

K12/4 Yāre ser ḳılsa fidā mūr-ṣıfat cān-ı żaʿif / Pīş-keş **pāy-ı melaḫdur** ki Süleymāna çeker

pāy-i taḫt **[2]** taht

G311/10 Hem-vāre **pāy-i taḫt-ı** şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn sözünden eyle firāvān nis̱ār laʿl

G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ **pāy-i taḫtuñda** felek bir dāne pīrūze

pā-būs **[4]** ayak öpme

G468/1 Ḳanāʿat ḳıl göñül **pā-būs-ı** yāre / Elinden būse alınmaz ne çāre

G416/6 **Pā-būsuñ** özler oldı görelden izüñ tozın / Bāḳī ʿaceb ḫayāle döşendi ġubār ile

G388/4 **Pāy-būsın** isteyen ol sāḳī-i gül-çihrenüñ / Kendüyi nergis gibi mest-i ser-endāz eylesün

G19/4 Ḳaddüm ey şeh-süvār-ı ḥüsn itdi / **Pāy-būsuñ** ḫayāli şekl-i rikāb

pā-der-gil **[1]** ayağı çamurda ‖ sıkıntıda, aciz ‖ âşık; bkz. ‘ayağı gil içinde ḳalmak’ md.

K24/36 Lāle reşk-i ruḫ-ı gül-gūnuñ ile **pā-der-gil** / Ġam-ı zülfüñle perīşān u mükedder sünbül

pāy-kūbān **[1]** yere ayak vurup oynayarak, hoplaya zıplaya ‖ dans ederek

G237/3 **Pāy-kūbān** dest-efşān naʿre-zen efġān-künān / ʿAzm-i kūy-ı dil-rübā itdüm olup der-rāh-ı şevḳ

pā(y)-māl [6] ayaklar altında kalmış, çiğnenmiş ‖ hakir düşürülmüş, perişan edilmiş

K16/12 **Pā-māl-i** esb-i devleti küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola şāh-ı ʿAcem gibi

M5/VI/2 Yollar üzre cism-i **pā-mālüm** görüp raḥm itmedüñ

G429/4 Cism-i ḥaḳīr ḫāk-i meẕelletde **pāy-māl** / Ḫāṭır hevā-yı dil-ber-i ʿālī-cenābda

G441/1 Ten **pāy-māl** ü serde ġam-ı ʿaşḳ-ı yār ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül iḫtiyār ise

G446/4 Üftādeler şikeste vü mecrūḥ u **pāy-māl** / Ḫūbān semend-i nāza binüp türktāzda

G100/1 Yıllar-durur yoluñda senüñ **pāy-māldur** / Miskīn zülfüñ ayaġa ṣalma vebāldur

pā-māl eylemek/itmek [4]

1. ayaklar altına almak, çiğnemek ‖ üstünlük sağlamak

K20/41 Belāġat içre ben ol şeh-süvār-ı meydānem / Ki **eyledüm** şuʿarā-yı zamāneyi **pā-māl**

K5/18 Felekler farḳına başdı ḳadem devrüñde fażl ehli / Nice **pā-māl ide** dünyā-yı fānī ehl-i ʿirfānı

2. ayaklar altına almak, çiğnemek ‖ perişan etmek

K26/24 Dil-i āşüfte-ṣıfat cevr ile **pā-māl itme** / Hindū-yı ḥalḳa-be-gūşuñdur o zülf-i miskīn

G151/3 Ayaġuñ altına baḳ eyle naẓar ben ḫāke / Şeh-süvārum yiter **itdüñ** beni **pā-māl** yiter

pā-māl ḳılmak [1] ayaklar altına almak, çiğnemek ‖ perişan etmek

G294/1 Esb-i nāz ile beni yār **ḳılupdur pā-māl** / Naʿller şekli aña sīnede olmışdur dāl

pā-māl olmak [4] ayaklar altında kalmak, çiğnenmek ‖ yok olmak, ortadan kalkmak

G233/7 **Olmaz** ey Bāḳī-i bī-dil ser-i aʿdā **pā-māl** / Yine sen ṭabʿ semendine süvār olmayıcaḳ

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa **pāy-māl olsun**

K20/42 Benem bu ʿarṣada kim raḫş-ı ṭabʿı depredicek / Vücūdı ḫaṣm ola **pāmāl olursa** Rüstem-i Zāl

G238/4 **Pāy-māl olmada** āḫır şütür-i gerdūna / Pādişāh ile gedāsı hele yeksān ancaḳ

pāy-merd [1] yardımcı, şefaatçi (pāy-merd- dest-yār paralelliğinde)

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda rāyet-i iḳbāli **pāy-merd** / Rūz-ı veġāda ḳabża-i şemşīri dest-yār

pādişā/h [30] padişah ‖ sevgili, güzel

G218/1 Zülf-i siyāhı sāye-i perr-i hümā imiş / İḳlīm-i ḥüsne anuñ içün **pādişā** imiş

M1/II/3 Kem-ter gedāyı az ʿaṭāsı ḳılurdı bay / Bir luṭfı çoḳ mürüvveti çoḳ **pādişāh** idi

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini dil-ber niçün tārāc ider / **Pādişāh** olan nedür şehrini yaġmādan ġaraż

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır şütür-i gerdūna / **Pādişāh** ile gedāsı hele yeksān ancaḳ

G394/2 Pādişehseñ terk-i tāc u kisvet itmekdür yoluñ / **Pādişāh** olmaz kişi başında bir tāc olmadan

G61/6 Sulṭān-ı ʿaşḳa bende ṣatar şimdi kendüyi / Bāḳī de ḥaḳ budur ki ʿaceb **pādişāhdur**

G36/5 Bāḳī hecrüñ ġamıyla cān virdi / Dād ey **pādişāh-ı** ʿālem dād

G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey **pādişāh-ı** ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

G91/5 Bir **pādişāh-ı** ḥüsne ḳul olduḳ ki Bāḳıyā / Anuñ esīr-i ʿaşḳı olupdur cevān u pīr

G326/1 Aġyāra ḳıldı ḫançer ile ġamzesi hücūm / Küffāra çekdi tīġını şan **pādişāh-ı** Rūm

G544/4 O Leylī-veş ġamından n'ola olsam **pādişāh-ı** ġam / Cünūn mülkin baña ıṣmarladı Mecnūn ise gitdi

Mtl 13 Bu devr içinde benem **pādişāh-ı** mülk-i suḫan / Baña ṣunıldı ḳaṣīde baña virildi ġazel

G49/4 **Pādişāh-ı** ʿaşḳa besdür gūşe-i külḫan serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister yiter

G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb āvāzesi ġavġāsı yoḳ / **Pādişāh-ı** ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez

G480/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr ü cefālar eylemek / Ol güzeller **pādişāhınuñ** düşer mi şānına

G450/5 İḫtiyārı yoḳ ḳapuñda āh u efġān itmege / **Pādişāhum** Bāḳīyi maʿẕūr ṭut ol bābda

G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i āfāḳı nesīm / **Pādişāhuñ** micmer-i ʿadlinde ṣandal yaḳdılar

G79/4 Ḫuşk u ter ile ḳāniʿ olan ʿīş u nūşda / Dünyā ġamını **pādişeh-i** baḥr u ber çeker

G93/3 Ḳāmetüñ cilvesin dirīġ itme / **Pādişehler** bülend-himmet olur

G394/2 **Pādişehseñ** terk-i tāc u kisvet itmekdür yoluñ / Pādişāh olmaz kişi başında bir tāc olmadan

G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ **pādişehsin** dostum / Şānuña lāyıḳ degül ammā cefālar bilmiş ol

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin ney ḳāmetin çeng eyledüñ / **Pādişehsin** itdügüñ şimden girü ḳānūn olur

G87/5 Menʿ eyleme yanuñca sürinsün ḳo sāye-vār / Bāḳī ḳuluñ da **pādişehüm** bir fütādedür

G105/5 Geh ḳulḳul-i mey göñlüm açar gāh dem-i nāy / Maḳṣūd benüm **pādişehüm** ḥüsn-i edādur

G106/3 İzüñ tozına sürdi yüzin āyīne-veş dil / Maḳṣūd benüm **pādişehüm** kesb-i ṣafādur

G267/3 Dökilür ḳaṭreleri ʿāşıḳ-ı mehcūr aġlar / Yılduzı düşkün olur **pādişehüm** maʿzūlüñ

G334/5 Bāḳīye virdi müjde-i vaṣluñ ḥayāt-ı nev / ʿÖmrüñ mezīd **pādişehüm** yarıcuñ Ḳadīm

G346/8 Dür-i fażl ile muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur Bāḳī / Anı dūr itme benüm **pādişehüm** yanuñdan

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña **pādişehüm** sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende Ḫudā yār saʿādet bāḳī

Kt3/3 Dārā-yı cihān eylemesün ʿālemi sensüz / Her ḳanda iseñ **pādişehüm** dünyede ṣaġ ol

pādişeh-i ʿādil [1] adaletli padişah ‖ Kanunî Süleyman

K2/33 Bāreka'llāh zehī **Pādişeh-i ʿādil** kim / Şarḳdan ġarba degin buldı cihān emn ü emān

pādişeh-ı ʿālī-şān [1] şanı yüce padişah ‖ Kanunî Süleyman

K2/52 Ḥāṣılı cūd u kerem vaḳti irişdi şimdi / Luṭfuña nāẓıruz ey **Pādişeh-ı ʿālī-şān**

pādişāh-ı āsmān-rifʿat [1] gök gibi yüce padişah ‖ Sultan II. Selim

K5/8 Penāh-ı dīn ü devlet **pādişāh-ı āsmān-rifʿat** / Cenāb-ı Şeh Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī

pādişāh-ı bende-perver [1] tebâsını gözeten, onlara ikramda bulunan padişah ‖ Sultan Murat

M3/IV/5 Devletinde miḥnet-i devrāndan ey Bāḳī ne ġam / Ḥamdüli'llāh **Pādişāh-ı bende-perverdür** gelen

pādişāh-ı dād-güster [1] âdil padişah ‖ Sultan Murat

M3/IV/1 Şād oluñ kim **Pādişāh-ı dād-güsterdür** gelen / Ḫusrev-i ʿādil şehenşāh-ı muẓafferdür gelen

pādişeh-i devr-i zamān [1] zamanın dünya padişahı ‖ Kanunî Süleyman

Kt1/2 Ḫᵛāce-i rūy-ı zemīn **pādişeh-i devr-i zamān** / Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Cemşīd-maḥal

pādişeh-i kām-kār [1] muradına ermiş/talihli hükümdar

G122/9 Seyr ü ṣāfa-yı bāġ u gülistān ise ġaraż / Gül-zār-ı ḥüsn-i **pādişeh-i kām-kārı** gör

pādişāh-ı kām-yāb [2] muradına ermiş/talihli hükümdar

G20/6 Bāḳīye senden ferāġat virdi ey gerdūn-ı dūn / Südde-i devlet-meʾāb-ı **pādişāh-ı kām-yāb**

G320/5 Ṣalup şemşīr-i naẓm-ı āb-dārı dehre Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey **pādişāh-ı kām-yāb** açdum

pādişāh-ı mülk-i maʿnā [1] mana ülkesinin hükümdarı ‖ Sultan III. Murad

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret **pādişāh-ı mülk-i maʿnādur**

pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā [1] suret ve mana dünyalarının padişahı

G408/8 Ḫān Murād ol **pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā** k'anuñ / Salṭanat ḥaḳḳā ḳabā-yı rāstdur bālāsına

pādişeh-i dil-peẕīr [1] halkın gönlüne taht kurmuş/gözbebeği padişah ‖ Kanunî Süleyman

M1/VII/1 Bāḳī cemāl-i Pādişeh-i **dil-peẕīri** gör / Mirʾāt-i ṣunʿ-ı Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri gör

pāk [39]

1. halis, saf

G43/4 Derd-i maḥabbet eylese cismi ʿaceb mi zerd / İksīr-i ʿaşḳ-ı **pāk** ile altun olur cesed

G228/1 Ey dürr-i **pāk** aġzuña nisbet senüñ ṣadef / Deryā sevāḥilinde yatur pāre-i ḫazef

G309/2 Pertev-i mihrüñ ile buldı kemālin ḫurşīd / Ḳameri n'eyleyelüm āyīnesi **pāk** degül

G349/2 Olur ḳābil-i feyż-i nūr-ı Ḳıdem / Güneş gibi āyīnesi **pāk** olan

G427/5 Pürdür güher-i **pāk** ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā dil-i dānādur aña sīne sefīne

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyādan ṣāf ider / Zer bilürsin ġıll u ġışdan **pāk** olur tīz-ābda

G527/1 Dil-i **pāk** ol ʿiẕār-ı āle düşdi / Gül-i rengīne gūyā jāle düşdi

G334/2 Ayrıldı dil ṣadef gibi sen dürr-i **pākden** / Şemşīr-i hecrüñ eyledi bī-çāreyi dü-nīm

K3/16 Ḫaṭ-ı naẓm-ı **pāki** çemen-zār-ı cennet / Elinde ḳalem çeşme-i āb-ı Kevs̱er

G412/5 Nis̱ār it bezmine Bāḳī bu dürr-i **pāki** seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār elde

G343/5 Görüp bu dürlü dürlü naẓm-ı **pāküm** şermden Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı lüʾlū-yı ter hem

K14/25 Ḫudāvendā sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / Aḳıtdı ṭabʿ-ı **pāküñ** ayaġına Āb-ı ḥayvānı

G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol nūr-ı **pāk** eyler beni?

2. mübarek, kusursuz, günahsız

G26/4 Rūḥ-ı **pāk** ol yirüñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i meẕelletde bu tendür bāʿiṣ̱

G191/1 Biz ki ṭabʿ-ı **pāk** ü ḳalb-i pür-ṣafāya māliküz / Gūyiyā āyīne-i ʿālem-nümāya māliküz

G230/1 Ey aṣlı **pāk** nesli güzīn zübde-i ḫalef / Virdüñ cihāna şems-i münevver gibi şeref

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı **pākden** geçdüm

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol vücūd-ı **pākdür** / Gevherin ḥaḳḳā ki iẓhār itdi kān-ı maʿdelet

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı **pāke** ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭāʾifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

K8/2 Ten-i **pāki** ʿaraḳ-rīz olmış ol serv-i gül-endāmuñ / Dökilmiş ḳaṭre-i şeb-nem nihāl-i erġavān üzre

K24/9 Beden-i **pāki** neden böyle olurdı ḫoş-bū / Olmasa müşg ü gül-āb ile muḫammer sünbül

M1/VIII/3 Ol cism-i **pāki** cānı gibi eyledi nihān / Āsūde ḳıldı ḥāl-i sipāh u raʿiyyeti

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm revān-ı **pāk-i** Selmānı

K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı her gūşeden gūş itmege / Cān-ı Selmān rūḥ-ı **pāk-i** Ḥażret-i Ḥassān gelür

K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı devletüñde kāʾināt / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı **pāk-i** Yezdān eyledi

G234/6 Cihān rūşen żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı **pāk-i** Muṣṭafā ancaḳ

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı **pāk-i** güher-rīz-i şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i kerāmet ṣudūr ide

M2/II/6 Cism-i **pākin** götürüp ḫākden aldı Rıḍvān / Döşedi ḫʷāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre

M2/V/3 Merḳad-i **pākin** idüp şemʿ-i hidāyet rūşen / Meşhed-i ṭāhiri müstaġrıḳ-ı envār olsun

G170/5 O şāhuñ der-geh-i **pākinde** ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı āb-ı revān müjgānı cārūdur

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi dāmen-i ʿafv-i Settār / Rūḥ-ı **pākine** ġıdā leẕẕet-i dīdār olsun

K14/25 Ḫudāvendā sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / Aḳıtdı ṭabʿ-ı **pāküñ** ayaġına Āb-ı ḥayvānı

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i **pāküñ** gevherin perverde kān-ı Kün fe-kān

M3/III/3 Ẕāt-ı **pāküñ** vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

M3/IV/6 Ṭabʿ-ı **pāküñ** gevherinden feyżin eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı çeşme-i ḫurşīd-i enverdür gelen

3. içten, samimi

G456/6 Ḳıl ey Bāḳī seḥer bülbülleriyle / Hezārān ḥamd-i **pāk** ol Lā-yezāle

4. güzel

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i **pāküñ** bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur

G23/2 ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı **pāküñdür** meger kim cūylar / Cüst ü cū eyler seni ey serv-i bālā semt semt

5. güzellik

G342/5 Şiʿr-i Bāḳī müsellem olsa n'ola / Vaṣf-ı **pāküñ** ider bu ṭabʿ-ı selīm

pāk ü mücellā [1] tertemiz, saf, berrak ‖ parlak

G384/7 Bāḳıyā cilve ḳılur ṣūret-i iḳbāl ol dem / Ki göñül āyīnesin **pāk ü mücellā** göresin

pāk ü mücellā eylemek [1] parlatmak, arındırmak

G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi āb efşān idüp / Bād-veş sildüm anı **pāk ü mücellā eyledüm**

pāk-dīn [2] dini bütün

G379/4 Āb-ı revān-ı gül-şen-i emn ü emān yiter / Tīġ-i cihān-güşā-yı şehenşāh-ı **pāk-dīn**

G387/7 Bülbül edā-yı medḥ-i gül ü gül-sitān ider / Bāḳī duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı **pāk-dīn**

pāk-meşreb [2] meşrebi temiz ‖ iyi huylu

G304/2 Pākīze-ṭabʿ u ṣāf-dil ü **pāk-meşrebüz** / Ḥüsnüñ güline düşse nʾola jāle-veş göñül

G418/1 Sāḳī-i **pāk-meşreb** ü pākīze-ẕāt ile / Saʿy it ṣafāya bāde-i ṣāfī-ṣıfat ile

pāk-naẓar [1] parlak bakışlı

G140/7 Biri ḫurşīd gibi rūşen-dil / Biri Nāhid gibi **pāk-naẓar**

pāk-rū [1] yüzü temiz/güzel

M8/IV/1 **Pāk-rū** tāze-cevāndur baña cānumdan eʿaz

pākīze [2]

1. hoş, latif (Osmanlı şiir eleştirisi bağlamında)

G431/5 Maʿnī-i **pākīze** ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / Sīm-ten dil-dāre beñzer kim libāsı yaraşa

2. güzel

G124/4 Naḳş-ı ḫadd-i lāle-reng ol ʿārıż-ı **pākīzede** / Berg-i güldür gūyiyā āb-ı zülāl üstindedür

pākīze-dil [1] saf/temiz gönül

G216/1 **Pākīze-dil** ṣafādan ruḫsār-ı yāre düşmiş / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir lāle-zāre düşmiş

pākīze-gevher/güher [2] halis/hakikî inci

M2/V/5 Daḫı ol duḫter-i saʿd-aḫter-i **pākīze-güher** / Çeşm-i Nāhīd gibi rūşen ü bī-dār olsun

M3/IV/7 Dest-gīr-i ehl-i dil kimdür diyü fāl eyledüm / İşbu beyt-i rūşen ü **pākīze-gevherdür** gelen

pākīze-gūyān [1] şiir ve söyleyişi güzel olanları ‖ üslup sahipleri

G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden ʿaceb ṭabʿuñ müsellem ṭutdı hep / Siḥr-āferīnān-ı ʿArab **pākīze-gūyān-ı** ʿAcem

pākīze-ṭabʿ [1] cevheri/yaratılışı temiz

G304/2 **Pākīze-ṭabʿ** u ṣāf-dil ü pāk-meşrebüz / Ḥüsnüñ güline düşse nʾola jāle-veş göñül

pākīze-ẕāt [1] aslı temiz, temiz meşrepli

G418/1 Sāḳī-i pāk-meşreb ü **pākīze-ẕāt** ile / Saʿy it ṣafāya bāde-i ṣāfī-ṣıfat ile

pāleheng [2]

1. kemer tokası ‖ dervişlerin bellerine bağladıkları ipten kuşak; bkz. ONAN, s. 59-60; DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 250-251. (palheng ve taşlı toka altbaşlığı); GÖLPINARLI, s. 252.

G448/1 Gümişden **pāleheng** ol naḫl-i bālānuñ miyānında / Görinür māh-ı tābāndur nihāl-i serv yanında

2. dizgin

G448/2 Ṭaḳınsun **pālehengin** şeh-süvārum aylandursın / Cihāna nūr u fer virsün güzellik āsmānında

pālūde-i ter [2] taze pelte (peltenin üzerine badem konması bkz. G460/2)

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli ḫᵛānın özler kim / Teni **pālūde-i ter** gibi degseñ bir zamān ditrer

G460/2 Olıcaḳ yār gibi dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt / Teni **pālūde-i ter** gözleri bādām olsa

pāre [2] parça

G40/2 Zaḫm-ı sīnemden oḳuñ **pārelerin** hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ hele bir pāre meded

G202/1 Gūş senüñ ḫaberlerüñ almaġa olsa çāremüz / Kāş ḳulaġumuz ḳadar eyleyelerdi **pāremüz?**

pāre-i elmās [1] elmas parçası ‖ elmas parçası gibi (güzel)

K5/15 Müs̱elles̱ gösterür dāyim temāşā eyleseñ elde / Meger kim **pāre-i elmāsdur** cām-ı dıraḫşānı

pāre-i ḫazef [1] çömlek parçası ‖ değersiz/önemsiz bir şey

G228/1 Ey dürr-i pāk aġzuña nisbet senüñ ṣadef / Deryā sevāḥilinde yatur **pāre-i ḫazef**

pāre pāre [3] parça parça

G216/4 Ḫāk-i ḥarīm-i kūyuñ bir lāle-zāre dönmiş / Ḫūn itdügüñ cigerler hep **pāre pāre** düşmiş

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre beḳā yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni **pāre pāre** gel

G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile ten yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i yār ile dil **pāre pāredür**

pāre pāre itmek [1] parçalamak, paralamak

G468/7 Saña açmaz efendi gerçi Bāḳī / Ġamuñdan gögsin **itdi pāre pāre**

pārelemek [4] parça parça etmek, parçalamak, paralamak

G389/2 Gül gibi **pāreledüñ** sīnemüzi ʿaşḳ ile līk / Almaduḳ būy-ı vefā ġonca-i ḫandānuñdan

G381/5 Laʿl-i şīrīnüñ ümīdin ḳılsa göñlüm ʿāḳıbet / **Pārelerdüm** Kūh-ken gibi nice ḫārāyı ben

G502/5 Ten-i Bāḳīyi ser-ā-pā ḳılıcuñ **pārelese** / Şöyle vaʾllāhi begüm cānına minnetler idi

M1/V/8 Derd ü ġamuñla çāk-i girībān idüp ḳalem / Pīrāhenini **pārelesün** ġuṣṣadan ʿalem

pās-bānlıḳ [1] bekçilik, koruyuculuk

G474/4 Bāmuñda **pās-bānlıġuñ** itmezse māh-ı nev / Şāma irişmeye dilerin bāme çıḳmaya

Pāşā [3] bkz. ‘Ḥażret-i Pāşā’ maddesi.

1. Veziriazam Mehmet Paşa

M1/VIII/8 Yā Rab kemāl-i luṭfuña ḳaldı senüñ hemān / **Pāşā** ḳuluñ cihānda tamām itdi ḫidmeti

2. Kubad Paşa

K20/14 Hemān bu ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı **Pāşādur** / Ki ṭāḳ-ı ʿarşa aṣıldı bu şeb hilāl-mis̱āl

3. Ali Paşa

K19/17 Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimedi kimse daḫı / İdeli ḫidmet-i **Pāşā-yı** dil-āver ḫātem

pāyān [1] son, nihayet

K2/35 ʿArṣa-i medḥ ü s̱enānuñ bulımaz **pāyānın** / Peyk-i endīşe eger biñ yıl olursa pūyān

pāyāne yitmek [2] son bulmak, bitmek

G20/5 Derd-i ʿaşḳuñ ʿāşıḳ-ı miskīni āḫır öldürür / Mestlik **pāyāne yitse** irişür elbette ḫᵛāb

G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ irmedi **pāyāne yitdi** ʿömr / Şām-ı ġamuñda şemʿ gibi yana yana ben

pāy-bend [2]

1. ayak bağı, köstek ‖ engel, mani

G138/5 Sulṭāna ḳayd-ı salṭanat-ı dehr **pāy-bend** / Dervīş kendü başına sulṭān olup gezer

2. yakalanmış, ayağı bağlanmış

M1/I/1 Ey **pāy-bend-i** dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng / Tā key hevā-yı meşġale-i dehr-i bī-direng

pāy-dār [1] kalıcı, sürekli

K22/35 Mesned-i rifʿatde genc-efşān-ı iḥsān ol müdām / ʿÖmr ü devlet **pāy-dār** iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

pāy-dār olmamak [2] kalıcı olmamak, gelip geçici olmak

G195/1 Dilā bezm-i cihānda kimse āḫır **pāy-dār olmaz** / Müdām elden ḳoma ayaġı furṣat ber-ḳarār olmaz

G299/5 Devlet-i dār-ı cihān devr-i zamān ey Bāḳī / **Pāy-dār olmaduġın** ḳıṣṣa-i Dārādan bil

pāye [1] rütbe, derece

K20/19 Nesebde **pāyesi** aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / Keremde aña ne aḳrān seḫāda ne ems̱āl

pāyende [2] kalıcı, sürekli, daim

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt **pāyende** Ḫudā yār saʿādet bāḳī

G545/4 Bilmez bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i fenādur / **Pāyende** ṣanan ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı

pāyende ḳılmak/olmak [2] sürekli olmak, kalıcı olmak

K5/36 Duʿā-yı devlet-i şāh-ı cihāna başla ey Bāḳī / Ḫudā **pāyende ḳılsun** tāc u taḫt-ı ẓıll-ı Yezdānı

G392/7 ʿĀleme ʿīd-i saʿīd ol yiter ey Bāḳī kim / **Ola pāyende** saʿādetde şehenşāh-ı güzīn

peder [2] baba

G75/2 Ṭıfldur pend-i **peder** diñlemez ol māh daḫı / Şīr-i māder yirine içmege ḳanum özenür

G162/3 N’eylesün ḳābil olmayınca püser / ʿAḳl-ı kül kim **pederden** eşfaḳdur

pehlevān [3]

1. pehlivan (güreşçi bağlamında)

K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı āḫır görüp şāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde āferīnler **pehlevān**

1.1. pehlivan ‖ en cesuru/en yiğiti (şairlikte)

K22/31 **Pehlevān-ı** ʿarṣa-i naẓmem diyen ferzāneler / Bir iki zār u zebūnumdur żaʿīf ü nā-tevān

2. kemankeş; bkz. AKSOYAK, s. 89.

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān çeker / Şol **pehlevāna** döndi ki iki kemān çeker

pehlū [2] göğüs, gerdan; bkz. MENINSKI, C. I, süt. 960; ‘eyegü’ karşılığı için bkz. TUHFE-İ ŞÂHİDÎ, s. 53.

G170/1 Degül **pehlū** efendi cism-i pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş ṣanki bir mūdur

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er yoḳ daḫı **pehlū** da güzel

pehlū üstüḫānı ṣayılmak [1] kaburgaları sayılmak (‘mūsīḳār’ paralelliğinde) ‖ çok zayıflamak

G55/4 Ten-i zārumda **pehlūm üstüḫānı ṣayılur** bir bir / Beni seyr itmeyen aḥbāb mūsīḳārı görsünler

pehlūya çekmek [3]

1. koynuna almak

G534/5 Dünyede öldügüme hīç ġam yimezdüm Bāḳıyā / Bir gice **pehlūya çeksem** ol melek-sīmācuġı

G458/5 Yine cisminde Bāḳī ḫançerüñle yaralar çizdi / Ṣanasın sāde-rū bir dil-rübāyı **çekdi pehlūya**

2. sıkıca sarmak, kucaklamak ‖ hançerle göğüse yaralar açmak

G47/8 **Pehlūya çekse** tīġuñı Bāḳī ṣafā bulur / Ṣan sāde-rūy dil-ber-i ʿuryāne ṣarmaşur

peleng [10] kaplan; bkz. ‘kīne-i peleng’, ‘şīr ü peleng’ maddeleri

Kt5/1 Küh-sāra irse şuʿle-i şemşīr-i heybeti / Deryālara atardı özin ḫavfdan **peleng**

K14/12 ʿAdūyı dil-figār itdi **peleng-āsā** şikār itdi / Muḥaṣṣal āşikār itdi neberd-i Şīr-i Yezdānı

K23/6 Yā nāḫunı görindi felek bir **pelengdür** / K’olmışdur aña ḳulle-i kūh-ı cefā maḳām

K1/17 Ser-keşlik itdi emrine beñzer **peleng-i** çarḫ / Zencīr ile getürdi yine keh-keşān Keşān

M1/VII/6 Vardı **peleng-i** kūh-ı veġā ḫʷāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı kibriyāda ṭuran nerre şīri gör

G133/5 Bāḳī **peleng-i** kūh-ı ġamuñ pençesindedür / Luṭfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür

G288/5 Bāḳī **peleng-i** ḳulle-i küh-sār-ı ʿaşḳdur / Sālūs u zerḳ bīşesinüñ rūbehi degül

G322/2 **Peleng-i** ʿaşḳ-ı yāruñ bīşesidür mūy-ı jülīdem / Diyār-ı derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm başum

kaplanın iri kara benekleri bağlamında;

G321/2 Hem-reng-i **peleng** itdi beni kūh-ı belāda / Cismümde ser-ā-pā görinen dāġ-ı siyāhum

G385/2 Dāġlarla bedenüm olsa n'ola naḳş-ı **peleng** / Ben ol āhū-beçe-i şīr-şikārı severin

penāh [4]

1. koruyucu, hâmi ‖ sığınak

K4/1 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet / **Penāh-ı** mülk ü millet nuṣratü'd-dīn

K16/6 Bāḳī ne ġam **penāhuñ** ola rūzgārda / Sulṭān Meḥemmed ol şeh-i ṣāḥib-kerem gibi

2. sığınak

G500/2 Ḳaçup dil tāb-ı ḫurşīd-i sitemden / **Penāh-ı** sāye-i Yezdāne geldi

G4/4 Ḫalḳ-ı cihāna melceʾ olaldan **penāhına** / Ḫurşīd-i çarḫ sāye gibi eyler iltica

penāh-ı dīn ü devlet [6]

1. din ve devletin koruyucusu/sığınağı (Sultan Murat)

M3/I/8 Sāye-i Yezdān **penāh-ı dīn ü devlet** Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/II/8 Sāye-i Yezdān **penāh-ı dīn ü devlet** Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/III/8 Sāye-i Yezdān **penāh-ı dīn ü devlet** Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/IV/8 Sāye-i Yezdān **penāh-ı dīn ü devlet** Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/V/8 Sāye-i Yezdān **penāh-ı dīn ü devlet** Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

2. din ve devletin koruyucusu/sığınağı (Sultan Selim)

K5/8 **Penāh-ı dīn ü devlet** pādişāh-ı āsmān-rifʿat / Cenāb-ı Şeh Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī

penbe [4]

1. pamuk

G284/2 Farḳında ḳılup yāsemeni dāġına **penbe** / ʿAşḳuñda geçer baş açuḳ abdāl ḳaranfül

G479/4 Aṣdı ḥallāc-ṣıfat ʿaşḳ u maḥabbet yayın / **Atılup penbe gibi** dil o kemān-ebrūya?

G447/4 Sīnemde zaḫmuñ içre olan **penbe-i** fetīl / Ol yāsemīne döndi ki ḳorlar ḳaranfüle

2. kızıllık

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma **penbe-i** ṣubḥ ile nev-bahār / Urdı sipihr saḳfına bir yādgār gül

penbe-i dāġ [2] dağlanan yerin üstündeki pamuk; Ahmet Talat Onay, dāġ-penbe araındaki ilişkiyi şöyle açıklıyor: 'Dâğ aleti olan çivi, şiş gibi bir demir parçası beyaz derece-i hararete yaklaştığı sırada dağlanacak yere bir parça pamuk konup kızgın şiş o pamuğa bastırılıp kaldırılır' Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 160.

K21/1 Aġardı berf ile yir yir çemende cism-i nihāl / Niteki **penbe-i dāġ** ile sīne-i abdāl

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ **penbe-i dāġum** ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne döner tam tāze

penbe-i key [1] dağlanan yerin üstündeki pamuk; 'keyy'in dâğ/yara anlamı için bkz. BURHÂN, s. 440.

G514/4 Gül-istān-ı ġamuñdur ṣaḥn-ı sīne / Açılmış aḳ güldür **penbe-i key**

penc-nevbet çalmak **[1]** günde beş kez mehter takımı çalmak ‖ 'nevbet-i Ḫusrevānī' bkz. PAKALIN, C.II, s. 683-685; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 250; FERHENG, C. I, s. 498.

G236/3 Ḫusrevāne **penc-nevbet çaldı** heft-iḳlīmde / Nūh ḳıbābın yanḳulandurdı sipihrüñ mīr-i ʿaşḳ

pençe **[5]**

1. el (tavla bağlamında)

K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı ġam idüp düşmenüñüñ / **Pençe-i** baḫtın ider beste-i şeş-der ḫātem

2. alın

M5/II/2 **Pençe-i** ḫurşīd-i ʿālem-tāba ḥüsnüñ dest-gīr

G482/3 **Pençe-i** māhı ṣanasın ḳapladı ebr-i sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim indi destār üstine

3. pençe

Mtl 7 Teninde şerḥaları ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / Hırāş-ı **pençesidür** şīr-i ʿaşḳ-ı ḫūn-ḫᵛāruñ

G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı ġamuñ **pençesindedür** / Luṭfuñ meded yitişmez ise bir dem öldürür

pençe-i mercān **[3]** bir el şeklini andıran girintili çıkıntılı kırmızı deniz hayvanı; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 365.

G159/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem dīde ḫūn-efşān olur / Gözlerüm sildükçe destüm **pençe-i mercān** olur

G343/5 Görüp bu dürlü dürlü naẓm-ı pāküm şermden Bāḳī / Ḳızardı **pençe-i mercān** bozardı lüʾlū-yı ter hem

G359/4 Laʿl-i leb-i dil-dāra özin nisbet idelden / Āzürde-dilem **pençe-i mercānuñ** elinden

pençe burmak **[2]** kolunu bükmek ‖ yenmek; bkz. TS. C. V, s. 3186.

G467/5 **Pençe-i** mihri **burarsa** nʾola ḥüsniyle o māh / Beñzer engüşti hilāle kef-i desti aya

G24/4 Rüstem-i Zālüñ ṭutışdum **pençesin burdum** idi / Ḳodı el arḳası didi dest ber-bālā-yı dest

pençe ṣalmak **[1]** pençe atmak ‖ saldırmak

K9/16 Şīr-i jeyāna **pençe ṣalar** gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna ḳarşu varur vaḳt-i kār-zār

pençe urmak **[1]** pençe vurmak

G337/9 Ḳolında şāhid-i baḫtı görince ol şāhı / Şikāra **pençe uran** arslana beñzetdüm

pend **[8]** öğüt, nasihat

G509/6 Zāhidā ʿaşḳ içre teʾs̱īr eylemez Bāḳīye **pend** / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin diñlemez efsāneyi

G235/2 **Pend** ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil bağlama / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ

K7/21 Ṭāʿatinde bağlayup mānend-i Keyḫusrev kemer / Ḥākim-i Īrān ḳabūl-i **pend-i pīrān** eyledi

K14/32 Hemān oldur niyāzum senden ey Keyḫusrev-i s̱ānī / Ki gūş-ı hūşa mengūş eyle dürr-i **pend-i pīrānı**

G75/2 Ṭıfldur **pend-i** peder diñlemez ol māh daḫı / Şīr-i māder yirine içmege ḳanum özenür

G403/3 ʿĀḳil odur ki şimdi ḳoyup **pend-i** nāṣiḥi / ʿĪş u tanaʿʿum eyleye ḳavl-i ḥakīm ile

G452/2 Getürsem **pendini** bir bir yirine vāʿiẓ-i şehrüñ / Bahār olsa nigār olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa

G196/2 Hevādan menʿ ider **pendüñi** muḥkem ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne ḳatlanmaz

pend eylemek **[2]** öğüt vermek

G529/2 **Pend eylemiş** ol sāde-ruḫa zāhid-i nā-dān / ʿAşḳ ehli hücūm eyledi rīşin yola yazdı

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend **pend itdüm** / Ṣaçuñla bend idüp āḫır giriftār-ı kemend itdüm

pend ü naṣīḥat ḳılmak **[1]** öğüt vermek

G331/5 Dil-i şūrīdeye **ḳıl pend ü naṣīḥat** geh geh / Nefesüñ gelsün eyā ṣofī-i nāṣiḥ dem dem

per(r) **[8]** bkz. 'altun tellü per' md.

1. kalemli tüy, yelek; ‘yelek’ için bkz. TS. C. VI, s. 4493.

G216/8 Farḳında ol siyeh **per** ẓıll-ı hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş

2. okun tüyleri; ‘per’in bu anlamı için bkz. TS. C. VI, s. 4495-4496.

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs kemān-ı Rüstem / Nāvek-i reʾyine **per** şeh-per-i Cibrīl-i emīn

3. kanat

G290/3 Pervānedür ki yaḳdı **perin** şemʿ-i āhuma / Farḳ-ı felekde münḫasif olmış ḳamer degül

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / **Perin** ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına **perr-i** hümā-yı salṭanat

G218/1 Zülf-i siyāhı sāye-i **perr-i** hümā imiş / İḳlīm-i ḥüsne anuñ içün pādişā imiş

G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i **perr-i** hümā düşmiş ṣanurlar başına

G398/4 İdermiş zülfüñe **perrini** teşbīh / Ḳatı alçaḳ ḳaçar geh geh peristū

perr-i küleng [2] turna yeleği/tüyü (savaşlarda kırmızı renge boyanıp başa takılması yönüyle)

G489/2 Ġamuñla farḳuma bir tāze naʿl kesmiş idüm / Başumda āle boyanmış **per-i küleng** oldı

G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i şemşīrüñ yiter **perr-i küleng** / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur

perr ü bāl [1] kanatlar

G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı cānı şevḳum var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa yaḳmaġa pervāne-āsā **perr ü bāl**

perr ü bāl açmak [1] kanatlanmak ‖ çınarın kolunu açması

K22/6 **Perr ü bāl açmış** yeşil ṭūṭī iken berg-i çenār / Zerd olup ser-pençe-i şeh-bāza dönmişdür hemān

perçem [2]

1. kâkül

G133/4 Ṭursun yirinde ġamze-i ḳattāl-i ḫūn-feşān / Başdan belālu ʿāşıḳı ol **perçem** öldürür

2. tuğun ucundaki püskül; ‘mızrak ve bayrak zülfelerine denir başlarında zülüf gibi top nesnedir tozak tabir olunur.’ krş. BURHÂN, s. 590.

K6/15 **Perçem-i** tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler bān gelür

perde [7] bkz. ‘pes-i perde’

1. perde

G198/5 Henūz ġonca murāḳıb derūn-ı **perdede** gül / Ümīd bu ki ide ʿan-ḳarīb keşf-i rümūz

G289/3 Kesb-i leṭāfet eyle nesīm-i seḥer gibi / Andan derūn-ı **perde-i** esrāra maḥrem ol

G348/9 Mā-verā-yı **perde-i** esrāra bulmaz kimse rāh / Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen ancaḳ ḥaḳīḳat neydügin

K25/1 **Perde-i** şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme heyʾet-i ebrū-yı nigār

K27/4 Ḥarīm-i ḫāṣa yol virmez açılmaz şaḫṣ-ı nā-dāna / Nigār-ı pāk-dāmendür münaḳḳaş **perdesi** gūyā

2. ses

G522/2 Gūş eyle rāzı **perde-i** sāz u terāneden / Her yaña ṭut ḳulaġuñı meclisde def gibi

3. makam

G28/4 **Perde-i** nāleleri çıḳsa Ḥüseynīye nʾola / Dili zār itmege ol vech-i ḥasendür bāʿiṡ

perde-der [1] perde yırtan ‖ utanmaz, hayasız

K15/6 Gülüñ pīrāhen-i Yūsuf gibi dāmānı çāk olmış / Nesīm-i **perde-der** ḳıldı meger mekr-i Zelīḫāyı

perde çekmek [3]

1. örtmek, gizlemek, kapatmak

G458/2 Baña devlet yüzin göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur / Ḳara zülfüñ ki **çekmiş perde** ol ruḫsār-ı nīkūya

G462/4 Gözden ṣaḳınur ḫāk-i derin beñzer o māhuñ / Āhum dütüni **perde çeker** yıldızum üzre

2. perde germek, perde koymak

G339/3 **Perde-i** ʿizzet **çeküp** yaḳdum maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp müheyyā eyledüm

perde-sarāy **[1]** çadır

G198/1 Bisāṭ-ı ʿĪşa ḳadem basdı nāz ile nev-rūz / Şükūfe **perde-sarāy-ı** ʿademden itdi bürūz

pergār **[1]** pergel; bkz. 'zerrīn pergār' md.

G426/3 Çarḫ-ı kec-revde ḳalur ʿaḳl-ı mühendis ḥayrān / Bir yirin uyduramaz cedvele vü **pergāre**

perī **[11]** güzel/sevgili

M8/II/2 Gözlerümden aḳıdur kendü görinmez o **perī**

G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl alıcı bir **perī** imiş / Ādem ṣanurdum ol ṣanemi gerçi ṣūretā

G176/2 Şöyle beñzer mübteládur bir **perī** dīdārına / Eşk-i ʿāşıḳ gibi aġlayup aḳar ırmaġlar

G187/2 Cihāna ṣavt-ı zencīr-i cününı ġulġule ṣalmış / Bu gün virānelerde ey **perī** dīvāneler vardur

G390/4 Erġavānī cāmeñ içre oldı cismüñ ey **perī** / Erġavānī cild ile gūyā kitāb-ı Gül-sitān

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol **perī** bilmedi ḳadr-i gevheri / Ṭālib ola bu demleri bulmaya bir zamān ola

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melāʾik yaraşur merdümlere / Uymasun dīv-i raḳībüñ ol **perī** iġvāsına

G515/1 Yār olup aġyāra ādemler begenmez ol **perī** / Kendüye hem-rāz idindi yaʿni bizden yigleri

G515/2 İtlerüñden ġayrıyı görmez raḳībuñ gözleri / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin anı ey **perī**

K5/4 **Perī** gözden nihān olmaḳ ne mümkindür zamānında / Cihānı şöyle nūrānī ḳılupdur rūy-ı raḫşānı

G207/4 Vaṣf ideli miyān u lebin ol **perī-veşüñ** / Nāzük ḫayāl ile añılur ḳīl ü ḳālümüz

perī-çihre **[1]** peri yüzlü dilberler/güzeller

G160/2 Meydān-ı ʿīd-gehde **perī-çihreler** gibi / Fāḫir libāslar ile ḫıram itdi nev-bahār

perī-rū **[2]** peri yüzlü dilber/güzel

G463/1 Ol **perī-rū** güzelüñ oldı muḳābil yüzine / Yine āyīnenüñ ey dil görinür var gözine

G203/3 Her **perī-rūnuñ** olur meyli raḳīb-i dīve / Cān u dil virmek ile bunlara ādem yaramaz

perī-ṣūret **[1]** peri yüzlü dilber/güzel

G325/4 Vaz geldi cāna dil-ber tīr-i müjgān urmadan / Añlamışdur ol **perī-ṣūret** meger vurġunluġum

perī-zād **[1]** peri çocuğu ‖ peri gibi çok güzel (dilber)

G35/6 İbrāmı gel ey sāḳī-i gül-çihre ḳo sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol şūḫ-ı **perī-zād**

peristū **[1]** kırlangıç

G398/4 İdermiş zülfüñe perrini teşbīh / Ḳatı alçaḳ ḳaçar geh geh **peristū**

perīşān **[14]**

1. dağınık (saç bağlamında)

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / Zīr-i dāmānında ol zülf-i **perīşān** gizlemiş

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i **perīşāne** çeker / Bilür ol mūy ġamın her ne ise şāne çeker

G410/2 Ḳaldum ayaḳda ser-i zülf-i **perīşānı** gibi / Dil viren böyle mʾolur dil-ber-i ʿālī-şāne

G249/5 Sünbülüñ revnaḳın şikest itdi / Şiken-i ṭurra-i **perīşānuñ**

G356/1 Başlar kesilür zülf-i **perīşānuñ** ucından / Ḳanlar dökilür ġamze-i bürrānuñ ucından

G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile döndi kemāne / Ḳullāb-ı ser-i zülf-i **perīşānuñ** elinden

G410/4 Düşmesin silsile-i zülf-i **perīşānuña** dil / ʿAḳlını başına cemʿ eylesün ol dīvāne

G346/1 Ne belālar çekile zülf-i **perīşānuñdan** / Ne fiten ḳopsa gerek nergis-i fettānuñdan

2. karmakarışık

G131/5 Zülfi endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmūʿ ileden ʿaḳlı **perīşan** getürür

G338/3 Yād-ı ser-i zülfüñle gül-zār-ı dil ü cānda / Sünbüller ider peydā efkār-ı **perīşānum**

3. kötü, kederli, üzgün

G144/2 Zülfüñüñ dest-resin ṭuydı meger ruḫlaruña / Bāġda sünbülüñ aḥvāli **perīşān** dirler

G371/5 Bāḳī çemende ḫaylī **perīşān** imiş varaḳ / Beñzer ki bir şikāyeti var rūzgārdan

G330/2 Çeşm-i bīmārı gibi ḫaste-dilem / Ser-i zülfi gibi **perīşānem**

4. bozuk, kötü durumda

G238/1 Ḥāl-i ʿālem ezelī böyle **perīşān** ancaḳ / Kimi ḫandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ

perīşān u mükedder [1] çok kötü, çok üzgün

K24/36 Lāle reşk-i ruḫ-ı gül-gūnuñ ile pā-der-gil / Ġam-ı zülfüñle **perīşān u mükedder** sünbül

perīşān eylemek/itmek [7]

1. acınacak duruma sokmak, üzmek

K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn ʿaceb kendin **perīşān eyledi**

G393/2 Urupdur lāleye mihr-i ruḫuñ dāġ / **İdüpdür** sünbüli zülfüñ **perīşān**

2. dağıtmak

G170/4 Didüm müşgīn ṣaçuñ mıdur muʿaṭṭar iden āfāḳı / **Perīşān eyleyüp** kākülleri didi kim budur

3. etrafa saçmak, dağıtmak

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm evrāḳın **perīşān eyledi** / Çihre-i zerdüm belādan buldı reng-i zaʿferān

4. altüst etmek, bozmak

G236/4 ʿAḳlumı **itdi perīşān** göñlümi ḳıldı ḫarāb / Vażʿ-ı nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ

G492/2 Zülf-i ʿanber-būyuñuñ sevdālarıdur dostum / ʿĀşıḳuñ ḥālin **perīşān eyleyen** sünbül gibi

5. düzenini bozmak

K5/21 **Perīşān itmedi** devrüñde hergiz kimseyi kimse / Meger meclisde yārān-ı ṣafā gül-berg-i ḫandānı

perīşān olmak [8]

1. acınacak duruma düşmek, âciz olmak

K24/31 Ġam-ı gīsūñ ile āşüfte degül ger sünbül / Ne içün böyle **perīşān olur** eks̱er sünbül

2. dağılmak

G27/3 Olurken rūz u şeb hem-sāye ol ruḫsār-ı zībāya / Nedür zülf-i dil-āvīzüñ **perīşān olmaġa** bāʿis̱

3. altüst olmak, kendini kaybetmek

G138/7 Evrāḳ-ı bāġa nʾeyledi bād-ı ḫazānı gör / Bāḳī ġamuñda şöyle **perīşān olup** gezer

G402/4 Ġarīb aḫşama ḳarşu zār u ser-gerdān olur ġāyet / **Perīşān olduġı** oldur göñül hep zülfüñe ḳarşu

M5/VI/3 Bu **perīşān olmış** aḥvālüm görüp raḥm itmedüñ

4. üzülmek

G199/5 Zebān-ı ṭaʿn-ı aʿdādan **perīşān olma** ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i āzār ururlar kāne incinmez

G354/2 Yüri ey bād elüñ kendüñe çek zülfinden / Nice bir ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ **perīşān olsun**

5. etrafa dağılmak, saçılmak

M9/V/3 **Perīşān olsa** cümle defter-i eşʿāruñ evrāḳı

perīşān-dil **[1]** gönlü perişan âşıklar ‖ gamlı, kederli âşıklar

G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā besdür **perīşān-dillere** / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ arada ġam fetīli şemʿ-i cemʿ

perīşān-ḥāl **[1]** gamlı, kederli ‖ saçların yanaklar üzerine dökülmesi

G72/1 Zülf-i pür-ḫam çün ruḫuñ üzre **perīşān-ḥāl** olur / Kendüsin cemʿ idemez ol nice māh u sāl olur

perīşānlıḳ **[1]** kötü durum ‖ kısmetsizlik, uğursuzluk

G26/2 Ṭurra-i ṭāliʿumuñ böyle **perīşānlıġına** / Yine ol zülf-i pür-āşūb u fitendür bāʿis̱

perrān eylemek **[1]** uçurmak, havalandırmak

K7/9 Her yaña mektūb uçurdı bād-ı nev-rūzī yine / Berg-i nesrīni kebūter gibi **perrān eyledi**

pertāb itmek **[1]** atmak

Kt5/2 Deryāya düşse sāye-i tīġ-i mehābeti / **Pertāb iderdi** kendüyi ṣaḥrālara neheng

pertev **[24]** ışık

G116/4 Ser-i zülf-i siyeh-kāruñ şeb-i tār / ʿİẕāruñ **pertevi** meh-tāba beñzer

K1/35 Ṭutdı cihānı **pertev-i** ḥüsnüñ güneş gibi / Ṭoldı ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı Kün fe-kān

K5/3 Beşāretler zemīne āsmānuñ gözleri aydın / Cihānı rūşen itdi **pertev-i** envār-ı Yezdānī

K9/3 Ḫurşīd gibi **pertev-i** cūd u seḫā ile / Rūy-ı zemīne ṣaçdı zer-i kāmilü'l-ʿayār

K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı **pertev-i** nūr-ı ḳıdem gibi / Rūşen cemālüñ āyīnesi ṣubḥ-dem gibi

K19/46 Düşse āyīnesine **pertev-i** nūr-ı ḫaddüñ / Vire ḫurşīd-i cihān-tāb gibi fer ḫātem

M5/I/1 Ey cemālüñ **pertev-i** envār-ı ṣubḥ-ı lem-yezel

G78/2 ʿĀlem müzeyyen **pertev-i** ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser

G96/1 Şām-ı firāḳuñ āḫırı ṣubḥ-ı viṣāldür / Mihr-i münīri **pertev-i** nūr-ı cemāldür

G119/1 Her ḳaçan göñlüme fikr-i ʿārıż-ı dil-ber düşer / Gūyiyā mirʾāta ʿaks-i **pertev-i** ḫāver düşer

G137/7 Bāḳıyā pīrehenin ṣanma o māhuñ lerzān / Üstine **pertev-i** ḫurşīd-i dıraḫşān ditrer

G216/7 Reşk eylesün zamāne Sulṭān Murād Ḫāna / Hep **pertev-i** saʿādet ol kām-kāre düşmiş

G299/3 Dil-i dānāya şeref **pertev-i** ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i ruḫ-ı zībādan bil

G378/2 İltifāt eylese üftādelere yāre ne ʿār / Ḫākden **pertev-i** ḫurşīd-i cihān-tāba ne şeyn

G415/4 Rūşen itdi gün gibi ās̱ār-ı ḥüsn-i ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler çerāġın **pertev-i** envār ile

Kt1/1 Ey şehenşāh-ı kerem-güster ü dāniş-perver / Sāye-i luṭf-i Ḫudā **pertev-i** envār-ı ezel

Mtl 26 Nā-geh görince **pertev-i** ruḫsār-ı Aḥmedi / Bī-iḫtiyār zāhidüñ īmānı gevredi

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / **Pertev-i** luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

G14/5 Ṭutdı mihri cihānı ol māhuñ / **Pertev-i** āfitābdur gūyā

G88/3 **Pertev-i** āfitābı gör yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāk-sārdur

G309/2 **Pertev-i** mihrüñ ile buldı kemālin ḫurşīd / Ḳameri n'eyleyelüm āyīnesi pāk degül

G507/4 Göñlümi rūşen ider şuʿle-i dāġ-ı ʿaşḳuñ / **Pertev-i** meşʿale-i mihr-i cihān-tāb gibi

G539/6 **Pertev-i** ḥüsniyle rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni

G352/2 Cemālüñ **pertevinden** nūr-baḫş ol māh u ḫurşīde / Güneş āyīne-i ḥüsnüñ felek āyīne-dār olsun

pertev ṣalmak **[4]** ışık saçmak/yaymak; 'ṣalmak'ın yaymak, saçmak anlamı için bkz. TS. C. V, s. 3281.

G1/2 Bir yirde ki **pertev ṣala** envār-ı tecellī / Ḥācet mi ḳalur mihr ü meh-i envere cānā

G369/2 **Pertev ṣalardı** sīnede dāġ-ı maḥabbetüñ / Ṣaḥn-ı felekde meşʿale-i mihr yanmadın

G159/6 **Pertevin** bir gün **ṣalar** mihr-i ʿināyet Bāḳıyā / Ẕerre-i nāçīzler ḫurşīd-i nūr-efşān olur

G408/3 **Pertev-i** mihr-i melāḥat **ṣaldılar** ṣubḥ-ı ezel / Ṣafḥa-i āyīne-i ruḫsār-ı meh-sīmāsına

pervā **[1]** korku

G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan **pervāsı** yoḳ her ḫidmete pervānedür

pervāne **[17]**

1. kelebek (geceleyin ışığın/mumun etrafında dönmesi yönüyle)

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar **pervāne** ḳatlanmaz

G397/1 Āhum göge boyandı göge gök boyanmadın / Yandum o şemʿ şevḳine **pervāne** yanmadın

G498/1 Göñül şevḳ-i ruḫuñla yana geldi / Cemālüñ şemʿine **pervāne** geldi

G369/1 **Pervāne** gibi şuʿle-i şevḳuñle yanmadın / ʿĀşıḳ maḥabbet adın añar mı utanmadın

G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı cānı şevḳum var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa yaḳmaġa **pervāne-āsā** perr ü bāl

G324/3 Terk idüp tāc u ḳabāyı şevḳ-i şemʿ-i ḥüsnüñe / Kendümi **pervāne-āsā** bir nemed-pūş eyledüm

G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer şemʿ-i şeb-efrūz ammā / Şevḳ **pervānededür** kʾoda yaḳar bāl ü peri

G96/4 Ādāb-ı bezm-i vuṣlatı **pervāneden** görüñ / Bülbül gibi degül-dürür ol ehl-i ḥāldür

G115/4 Dāġ-ı siyehler ile cism-i nizār u zerdi / Bir bāl ü perri yanmış **pervānedür** ṣanurlar

G360/5 Cemāli şemʿine **pervānedür** Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı nūr-ı aʿżamdan

G290/3 **Pervānedür** ki yaḳdı perin şemʿ-i āhuma / Farḳ-ı felekde münḫasif olmış ḳamer degül

G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi **pervāne-i** şemʿ-i ruḫ-ı cānān ancaḳ

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile **pervāneler** dönsün

G464/7 Ṭolaşaldan ruḥı şemʿine dil-i ser-geşte / Yaḳdı **pervāne-ṣıfat** bāl ü peri döne döne

G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi görsün ṣūrāḥī üstine / Şemʿ-i bezmi devr iderken görmeyen **pervāneyi**

2. pervâne (olmak) ‖ yanından hiç ayrılmamak

G471/2 Ṭālib-i şemʿ-i vaṣl olınca kişi / Oda yanmaḳdan aña **pervāne**

3. pervâne (olmak) ‖ hazır olmak

G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete **pervānedür**

pervāz **[1]** lalenin bir parçası (bitki terimi) ‖ uçma; bkz. ‘deste vü pervāz’ maddesi.

G284/4 Maḳṣūdı bu kim lāle-ṣıfat göstere **pervāz** / Ruḫsārı hevāsında açar bāl ḳaranfül

pervāz eylemek **[2]** uçmak

G126/2 Ne hümā ḳaydı ser-i zülfi hevāsında baña / Göñül o mertebelerden yüce **pervāz eyler**

G388/5 Māʾil ol Bāḳī-ṣıfat dāʾim hümālar ṣaydına / Şāh-bāz-ı himmetüñ göklerde **pervāz eylesün**

pervāz-ı bülend itmek **[1]** yükseklere havalanmak

G105/7 Bāḳī nʾola **pervāz-ı bülend itse** ġazelde / Bāl ü per aña himmet-i yārān-ı ṣafādur

pervāz urmak **[2]** uçmak ‖ aşık atmak, yarışmak

G161/2 Kimse **pervāz uramaz** ʿaşḳı hevāsında anuñ / Gördügüñ şūḫ-ı cihān Rūm ili şeh-bāzı geçer

G59/7 Şāh-bāz-ı ṭabʿumuñ **pervāzın urmaz** kimseler / Çāre ey Bāḳī hemān olur öñince varalar

pervāze **[1]** zevk ü safa; ‘îş ve neşât manasınadır’ krş. BURHÂN, s. 595. ‖ esme, uçma

G302/3 Uymadı bir gün hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider dāʾim nesīm-i ṣubḥ ile **pervāze** gül

perverde (itmek) **[1]** büyütüp yetiştirmek (toprak altında); bu anlam için bkz. ‘yetirmek’ TS. C. VI, s. 4553.

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin **perverde** kān-ı Kün fe-kān

perverde itmek **[1]** büyütüp yetiştirmek (toprak altında); b anlam için bkz. ‘yetirmek’ TS. C. VI, s. 4553.

G375/5 Bāḳī sözi gibi cevher itsün / **Perverde iderse** kān-ı imkān

Perverdigār [2] Allah (besleyici, terbiye edici olması yönüyle); bkz. ‘sāye-i Perverdigār’ md.

G152/2 Būy-ı nesīm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahār / Ās̱ār-ı fażl u raḥmet-i **Perverdigārdur**

G122/2 Her naḳş u her nigār ki ḳılsañ müşāhade / Elṭāf-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ-i **Perverdigārı** gör

perveriş itmek [1] yetiştirmek

G278/6 Bāḳī çemen-i cānda meger **perveriş itdüñ** / Bir ʿālemi var rūḥ ile ol serv-i revānuñ

perveriş bulmak [2]

1. beslenmek

K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i leb-i laʿlüñe mānend olmaz / **Bulsa** ger **perveriş-i** çeşme-i Kevs̱er sünbül

2. yetiştirilmek, yetişmek

G217/7 Bir güherdür ṭabʿ-ı Bāḳī kān-ı imkān içre kim / Āfitāb-ı luṭf-ı sulṭān ile **bulmış perveriş**

Pervīn [2] Süreyya/Ülker takım yıldızı; bkz. ‘ʿıḳd-ı Pervīn’ md.

K4/9 Sevād-ı ḫaṭṭ içinde noḳṭalardan / Şeb-i tārīk içinde şekl-i **Pervīn**

G425/5 Ey felek ol gözleri şehlā ġamından ḫāk olan / Nergis-i ḳabrin degişmez ḫūşe-i **Pervīnüñe**

pes [1] ard, arka

K4/14 **Pes-i** āyīne-i ṭabʿından itdi / Yine ṭūṭī-ṣıfat Bāḳīye telḳīn

pes-i perde [2]

1. perde ardı/arkası

K26/19 Ġonca-veş ṭabʿ **pes-i perde-i** ʿuzletde seḥer / Sākin olmışdı ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn

2. perde arkası ‖ gizliden gizliye

G277/6 Cümle tedbīr **pes-i perdeden** üstāduñdur / İḫtiyārī mi ṣanursın ḥarekātın ṣuverüñ

pes-i perdeden diñler olmak [1] perde arkasından dinlemek ‖ gizliden gizliye dinlemek

G57/5 Aġyār **diñler oldı pes-i perdeden** bizi / ʿĀlemde ehl-i ʿaşḳa görinmez belā budur

pes-i dīvārdan istimāʿ eylemek [1] duvar dinlemek ‖ gizliden gizliye dinlemek

K27/16 Ṣadef gūşın müzeyyen ḳılmaġ içün dürr-i lafẓından / Kelāmın **istimāʿ eyler pes-i dīvārdan** deryā

pesend eylemek [1] beğenmek, takdir etmek

M1/I/7 Baş egdi āb-ı tīġına küffār-ı Üngürūs / Şemşīri gevherini **pesend eyledi** Freng

pesendīde vü maḳbūl olmak [1] beğenilip takdir edilmek

Kt11/2 Dād-ı Ḥaḳdur bu süḫan her kişinüñ Bāḳī-vār / Ṭarz-ı eşʿārı **pesendīde vü maḳbūl olmaz**

pest eylemek [1] değerini düşürmek, alçaltmak

G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i gül-şen-i ebyātsın / **Eyledi** naẓm-ı bülendüñ ḥāṣılı Selmānı **pest**

pest olmak [1] hor görülmek, gözden düşmek

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i şimşād **pest olur** / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

peşmīne geymek [1] hırka giymek ‖ dervişliğe soyunmak, ikrar vermek, bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 149; bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 220-225. Ayrıca bkz. ‘jende geymek’, ‘nemed geymek’ md.

G129/3 **Peşmīne geydi** egnine zülfüñden aldı el / Göklerde uçdı āḫır efendi hümāyı gör

peyām **[2]** (sevgiliden gelen) haber; (kavuşma ümidi bağlamında)

G416/3 Āḫır **peyām-ı** vaṣl ile gül-berg-i ter gibi / İrdi ḫuceste nāmeleri rūzgār ile

G251/3 **Peyām-ı** ḫançer-i ser-tīzin ol māhuñ degürmişdür / Anuñ'çün ditrer endāmı çemende bāddan bīdüñ

peyām gelmek **[1]**

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar **gelse peyām-ı** vaṣl-ı yār / Ṣan nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür

peyām irgürmek **[1]** haber iletmek/ulaştırmak/getirmek

K23/13 Peyk-i zamāne zer teberin dūşına alup / **İrgürdi** Ḫᵛāce ḫidmetine ʿīddan **peyām**

pey-ā-pey **[1]** birbiri ardınca

G438/6 Ġam degül gelse dile Bāḳī **pey-ā-pey** derd ü ġam / Eksük olmaz tekyedür mihmān mihmān üstine

peydā **[1]** görünür, ortada

G155/3 Çemende berg-i sūsen gökde māh-ı nev degül **peydā** / Çeker aʿdā-yı dīn üzre zemīn ü āsmān ḫançer

peydā eylemek/itmek **[6]**

1. göstermek

K19/23 Burc-ı devletdür eli **eylese peydā** ne ʿaceb / Heyʾet-i māh-ı nev ü ṣūret-i aḫter ḫātem

K27/7 Nedür ol gūşe-i bāmındaki āvīzeler dirseñ / O zībā ṭurraya bir şānedür kim **itdiler peydā**

2. başa bela etmek

G71/5 Cām içüp hem-vāre bī-hūş olduġum maʿẕūr ṭut / Çarḫ **peydā itdügi** evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör

3. akla getirmek, hatırlatmak

G338/3 Yād-ı ser-i zülfüñle gül-zār-ı dil ü cānda / Sünbüller **ider peydā** efkār-ı perīşānum

4. haberdar etmek, davet etmek

G339/5 Ṣoḥbet-i ḫāṣ eylemek maḳṣūd idindüm Bāḳıyā / Cānı āgāh itmedin cānānı **peydā eyledüm**

5. edinmek

G509/4 Tāzeler ol sünbül-i müşgīni beñzer yāsemīn / **Eylemiş peydā** gümiş dendānelü bir şāneyi

peydā ḳılmak **[3]**

1. edinmek

G9/3 Āteş urmış yüzi gül ḫırmenine ol māhuñ / Devr-i sāġarda ruḫı ʿaksini **ḳılmış peydā**

2. ortaya çıkarmak

G136/4 Maʿnīde bir dūd **peydā ḳılmış** āteşdür cihān / Ṣūretā bir ḫūb kāşī ḳubbelü kāşānedür

3. atmak (çığlık)

G419/6 Ser-āġāz itdi nev-rūz-ı ʿAcemden bülbül-i şeydā / **Ḳılup** bir ṣavt **peydā** fetḥ -i Āẕerbāycān üzre

peydā olmak **[9]** ortaya çıkmak, belirmek, görünmek

M3/III/6 Salṭanat menşūrına ism-i şerīfüñ yazdılar / Daḫı **peydā olmadın** nām u nişān-ı maʿdelet

G190/5 Ḳaçan mestāne gezseñ çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / **Olur** ol demde **peydā** her ṭarafdan nāleler yir yir

G20/3 Ṭoḳınupdur bāde-i gül-gūna çeşm-i rūzgār / Sāġar üzre ṣanmañuz **peydā olur** yir yir ḥabāb

G302/2 **Oldı** ṣaḥn-ı bāġda **peydā** gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı döndi çemen bezminde āteş-bāze gül

G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / İçinden gene **peydā oldı** bir künc-i ḫarāb açdum

G376/1 Nice ṭūfān **oldı peydā** dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan

G384/1 Seyre çıḳsun ne temāşā **ola peydā** göresin / Bir iki gün hele ṣabr eyle temāşā göresin

G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla yansam dūd-ı dil / Gūşe-i destārdan **peydā olur** sünbül gibi

G537/3 Yine āyīne-i nev-rūzda **peydā oldı** / Nev-bahāruñ seḥerī ḥüsn-i cihān-ārāsı

peyem-ber [1] peygamber ‖ Hz. Muhammed

K3/31 İlāhī be-āb-ı ruḫ-ı āl-i Aḥmed / Be-nūr-ı cebīn-i mübīn-i **Peyem-ber**

peygān [1] ok temreni

G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre cānā ḳanlu **peygānuñ** senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur

peygūle [1] köşe, bucak

K12/7 Mūr-ı endīşe ki **peygūle-i** ġamdur vaṭanı / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin getürür dāne çeker

peyk [5] haberci ‖ Osmanlı devletinde, ulaklık ve padişahlara muhafızlık yapan, padişah tören ve alaylarda dışarı çıktığı zaman atları yanında koşan, devrine göre sayıları otuz kırk arasında değişen muhafız alayı. Peyklerin giysileri ve daha sonraki devirlerdeki görkemleri için bkz. PAKALIN, C. II, s. 774-776.

M9/IV/3 Ṭolanur **peyk-i** āhum kūyuñı şām u seḥer her gün

G417/7 Olur atuñ öñince āsmān **peyk-i** cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i çarḫ ser-mūze

Kt4/2 Öñüñce **peyk-i** hidāyet delīl ü reh-ber ola / Yanuñca Ḥıżr ʿaleyhiʾs-selām yoldaşuñ

K2/35 ʿArṣa-i medḥ ü s̱enānuñ bulımaz pāyānın / **Peyk-i** endīşe eger biñ yıl olursa pūyān

K23/13 **Peyk-i** zamāne zer teberin dūşına alup / İrgürdi Ḫᵛāce ḫidmetine ʿīddan peyām

peyk olmak [2] rehber olmak, kılavuzluk etmek

K3/14 Eger **peyk olurlarsa** lāyıḳ öñince / İnüp tāc-ı zerrīn ile heft aḫter

M8/VI/1 Bāḳıyā gel **olalum** Kaʿbe-i dil yolına **peyk**

peykān [12] temren ‖ sevgili/güzel'in kirpiği

M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey tīr-i kec-endāz-ı felek / Merdüm-i dīde-i devrāna ṭoḳındı **peykān**

G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār **peykān** zaḫmına

G495/1 Var iken ḫançerinüñ ʿāşıḳa dil-dārlıġı / Ġam degül eylese **peykānı** dil-āzārlıġı

G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā mīli gibi / Ser-i **peykān-ı** ġamuñda ten-i ʿuryān ditrer

G356/2 **Peykān-ı** belā cānuma işler geçer oldı / Ey ḳaşları ya nāvek-i müjgānuñ ucından

G428/2 **Peykān-ı** dost ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ nihāl-i tīri nice ditrer üstine

G113/3 Oḳlaruñ sehmi sīneye iricek / Ser-i **peykānuñ** üstüḫāne deger

G356/3 Dil ḍarbın urur ḳalbe firāḳuñda dem-ā-dem / Ḳan aġlasa zaḫmum nʾola **peykānuñ** ucından

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde **peykānuñ** / Göñülden geçdi āḫir cān evin vardı mekān itdi

Mtl 8 Ḳıymaduñ sākin-i kūyuñ olana **peykānuñ** / Bir içim ṣu ile aġırlamaduñ mihmānuñ

G429/1 **Peykānuñ** açdı zaḫmumı cism-i ḫarābda / Güller bitürdi ḳaṭre-i bārān türābda

G462/3 Güller bitüre gül-şen ola ḫāk-i mezārum / **Peykānuñ** eger ṣu sepelerse tozum üzre

peyker [2] yüz, çehre

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze gelüp bu devr içre / Riyāżet ile ire **peyker-i** hilāle hüzāl

G213/5 **Peyker-i** zerd ü nizārum var iken ʿāḳil midür / Heyʾet-i Mecnūn yazan ṣūret-ger-i dīvāne naḳş

peymān-güsil [1] sözünden dönen

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin ḳırmaz / Kesilmek var ise ol dil-ber-i **peymān-güsilden** bil

peymāne [13] kadeh; 'bkz. 'ṭoḳuz peymāne' md.

K12/5 Ne çeker adını aṣḥāb-ı riyā ikide bir / Ṭutalum rind-i gedā bir iki **peymāne** çeker

G205/4 Behre-mend eyler idi būs-ı lebüñden cānı / Dönmese ṭursa eger ʿahdine **peymāne** biraz

G437/1 Lebüñi āl ile öpmiş ola mı **peymāne** / İçeyin ölmez isem ḳanını ḳana ḳana
G471/1 Gül-şen isterseñ işte mey-ḫāne / Gül-i ḫandān gerekse **peymāne**
G498/4 Dil-i pür-ḫūn baña bezm-i ezelden / Leb-ā-leb bir ṭolu **peymāne** geldi
G269/4 **Peymāne** şikest oldı yatur ḫaylī zamāndur / Yanup yaḳılur ḫāṭırı mecrūḥ kebābuñ
G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i ser anda bir **peymānedür** / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür
G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün **peymānedür** varlıḳ / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişān-ı devlet-i Cemden
G187/1 Öper meclisde laʿl-i dil-beri **peymāneler** vardur / Ṣunar destin ser-i zülf-i nigāra şāneler vardur
G391/1 Müheyyā oldı meclis sāḳıyā **peymāneler** dönsün / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ şevḳine mestāneler dönsün
G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel **peymānesin** ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış
G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā **peymāneyi** dāʾim / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün
G509/3 Medḥ iderdüñ lebleri devrinde ey pīr-i muġān / ʿĀḳıbet īmānuña döndürdiler **peymāneyi**

peyvend [1] ilgi, bağ

G209/1 Zülf-i nigāre şāne-veş olursa dest-res / Miḳrāż gibi rişte-i **peyvend-i** ġayrı kes

peyveste [2]

1. bitişik

G327/5 Dāġlar naʿl ü eliflerle degül **peyveste** / Ṣafḥa-i sīneye bir ḫaṭṭ-ı müselsel çekdüm

2. daima, sürekli (dāʾim-peyveste paralelliğinde)

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i kākülü dāʾim / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān ebrūsı **peyveste**

peyveste ḳılmak [1] geçirmek, bağlamak ‖ darağacı

G82/5 Saçuñ tārına **peyveste ḳılursa** rişte-i cānı / ʿAlāʾiḳden geçüp Bāḳī cihāndan inḳıṭāʿ eyler

pīç pīç [1] kıvrım kıvrım

G6/2 Nedür bu **pīç pīç** ü çīn çīn ü ḫam-be-ḫam kākül / Nedür bu ṭurralar bu ḥalḳa ḥalḳa zülf-i müşg-āsā

pīl-bān [1] fil sürücüsü; Zuhal/Keyvan'ın fil üzerinde bir Hintli olarak resimlenişi ve siyah renk ile ilgisi hakkında daha geniş bilgi için bkz. AND, s. 341.

K1/8 Bālā-yı çarḫ-ı heftüme Keyvān-ı kühne-sāl / Oturmış idi niteki Hindū-yı **pīl-bān**

pinhān eylemek [4] saklamak, gizlemek

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi **pinhān eyle** ey ṣofī ḥabāb-āsā
G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı cānda **pinhān eyledüñ**
G194/3 Nice **pinhān ideyin** sīnede dāġ-ı ʿaşḳuñ / Gül gibi ẓāhir olan nesneye inkār olmaz
G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla **pinhān itdiler** / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya andadur ya bundadur

pinhān olmak [3] saklanmak, gizlenmek

K3/6 Meger çīn-i zülfüñde **pinhān olupdur** / Ġubār-ı der-i şehriyār-ı muẓaffer
K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i ʿuzletde **pinhān ol** / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol
G120/2 Zaḫm-ı sīnem içre cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada **pinhān olan** berg-i gül-i raʿnā mıdur

pinhānī [1] gizli

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-peẕīr-i rāz-ı **pinhānī**

pīr [11] yaşlı, ihtiyar ‖ görmüş geçirmiş

K9/20 Bāḳī duʿācı **pīr** ḳuluñ geldi ḫusrevā / Eyler cenāb-ı ḥażretüñe ʿarż-ı iftiḳār
G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ **pīr** içe nev-cevān ola
G245/3 Ḥużūr-ı **pīre** yitişdüm egerçi her fende / Velī güzelleri sevmekde iḫtiyārum yoḳ

G235/7 Bāḳīyi zār u zebūn itdüñ yigitlik bu mıdur / Sen tevānā nev-cevān ol nā-tevān bir **pīr-i** ʿaşḳ

G236/8 Ḫānḳāhdan ṭoġru ʿazm itse nʾola mey-ḫāneye / Bāḳīyi çün böyle irşād eylemişdür **pīr-i** ʿaşḳ

G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i **pīr-i** mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel

G374/5 Kesilüp ṣoḥbet-i eṣḥāb-ı riyādan Bāḳī / Kesmedi **pīr-i** ḫarābātdan istimdādın

G443/4 Terkin urdum ʿāṣā ile tācuñ / Geyeli **pīr-i** ʿaşḳdan jende

M1/VII/2 **Pīr-i** ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

G374/4 Cürʿa-i cāmın eger ṣunsa yitişdürmek olur / **Pīr-i** deyrüñ nice terk eyleyelüm irşādın

G104/4 Şuʿle-i şemʿ-i cemāli şevḳıne cemʿ oldılar / Bir çerāġ idindiler ol nev-cevānı **pīrler**

pīr itmek [2] elden ayaktan düşürmek, ihtiyarlatmak

G145/2 Hey gice ṭıfl-ı belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan evvel **itdi pīr**

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi **pīr itdi**

pīr olmak [1] elden ayaktan düşmek, ihtiyarlamak

G404/1 Müşkil imiş ki dil-rübā ṭıfl ola dil-sitān ola / ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā **pīr ola** nā-tevān ola

pīr-i dānā [1] yaşlı bir bilge

K5/34 Egerçi **pīr-i dānādur** göñül fenn-i belāġatda / Velī olmaz deb-istān-ı şenāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı

pīr-i ḫıred [1] akıllı ihtiyar ‖ arif

G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı velī **pīr-i ḫıred** olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ daḫı ṭıfl-ı nev-āmūzı

pīr-i Ḫocend [1] Şeyh Kemaleddin Hucendî

G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı nev-cevānumla / Özüm luṭf-ı suḫanda hem-ser-i **pīr-i Ḫocend** itdüm

pīr-i Kenʿān [1] Yakup Peygamber

K2/2 Şād-mān oldı bu gün devr-i kühen-sāl yine / Vuṣlat-ı Yūsuf ile niteki **pīr-i Kenʿān**

pīr-i muʿammer [1] yaşı geçkin ihtiyar (ʻtāze cevānʼ karşıtlığında)

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa düşüp tāze cevān sevdi meger / Bükdi ḳaddin nitekim **pīr-i muʿammer** ḫātem

pīr-i muġān [4] meyhaneci

G173/5 Meded Bāḳīye ey **pīr-i muġān** bir cürʿa himmet ḳıl / Elin alup ayaḳlandur ki ol bī-çāre düşmişdür

G281/1 Ey reh-revān-ı ʿaşḳ reh-i rāstān ṭutuñ / Mürşīd gerekse dāmen-i **pīr-i muġān** ṭutuñ

G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşḥ-i cām bu zemzem olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler Beytüʾl-Ḥarām **pīr-i muġān** şeyḫüʾl-ḥarem

G509/3 Medḥ iderdüñ lebleri devrinde ey **pīr-i muġān** / ʿĀḳıbet īmānuña döndürdiler peymāneyi

pīre-zāl-ı dehr [1] kocamış felek

G394/5 **Pīre-zāl-i dehre** Bāḳī kimse muḥtāc olmasun / Ṣaḳlasun Ḥaḳ ḳulların nā-merde muḥtāc olmadan

pīre-zen-i dehr [1] kocakarı dünya ‖ yaşlı dünya, krş. ʻʿacūz-ı dehrʼ; ʻçarḫ-ı ʿacūzeʼ; ʻçarḫ-ı pīre-zenʼ

G232/4 Merd iseñ dehr-i denī mekrine meftūn olma / Er odur kim vire bu **pīre-zen-i dehre** ṭalāḳ

pīrlik [1] yaşlılık, ihtiyarlık

G75/4 **Pīrlikde** bu dü-tā ḳaddümi çeng eylemege / Neydügin bilmeyüp ol tāze cevānum özenür

pīrāhen [11] gömlek

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne **pīrāhen** yaḳasın şarḳ ide

K7/8 Nev-ʿarūs-ı gül gibi **pīrāhen-i** āl üstine / Lāle dürr-i jaleden gūy-ı girībān eyledi

K15/6 Gülüñ **pīrāhen-i** Yūsuf gibi dāmānı çāk olmış / Nesīm-i perde-der ḳıldı meger mekr-i Zelīḫāyı

G273/2 Gül gibi **pīrāhen-i** nāmūsı ṣad-çāk eyleyüp / Lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār itsem gerek

M1/V/8 Derd ü ġamuñla çāk-i girībān idüp ḳalem / **Pīrāhenini** pārelesün ġuṣṣadan ʿalem

K7/12 Lāle çāk-i **pīrehen** gösterdi gül çīnī ḳabā / Bülbül-i şūrīde hāy u hūy-ı mestān eyledi

K18/14 **Pīrehen** berg-i semen gūy-ı girībān şeb-nem / Gül-sitān oldı bu gün bir ṣanem-i lāle-ʿiẕār

G122/3 Dil-beste olma terligine tāze ġoncanuñ / Ol **pīrehende** cilve ḳılan gül-ʿiẕārı gör

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre beḳā yoḳ bu bāġda / Gül gibi sen de **pīreheni** pāre pāre gel

G535/5 Bāḳī görüp ol **pīreheni** yāre ṣarılmış / Ṣandum ki semen ḳadd-i sefīdāre ṣarıldı

G137/7 Bāḳıyā **pīrehenin** ṣanma o māhuñ lerzān / Üstine pertev-i ḫurşīd-i dıraḫşān ditrer

pīrāmen [1] çevre

G159/2 Şol göñül kim devr ider **pīrāmen-i** bāġ-ı ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca ser-gerdān olur

Pīrān [2] Keyhüsrev'in veziri (değerli öğütleriyle onu çok kez ölümden kurtaran bilge); bkz. TÖKEL, s. 209-211.

K7/21 Ṭāʿatinde baġlayup mānend-i Keyḫusrev kemer / Ḥākim-i Īrān ḳabūl-i pend-i **Pīrān** eyledi

K14/32 Hemān oldur niyāzum senden ey Keyḫusrev-i s̱ānī / Ki gūş-ı hūşa mengūş eyle dürr-i pend-i **Pīrānı**

pīrāne-ser [1] yaşlılık günleri

G77/5 **Pīrāne-ser** elüñde ʿaṣā-veş piyāle ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı ḥavādis̱ ṭayanı gör

pīrūze [7] firuze

K4/6 Mis̱āl-i ḫurde-i **pīrūze** ḫaṭṭı / Mücellā ṣafḥası bir levḥ-i sīmīn

K19/5 Faṣṣ-ı **pīrūze** ne ḫoş yaraşur anda seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer ḫātem

K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe **pīrūze** nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi yek-ser ḫātem

K19/40 Şekl-i ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i **pīrūze** nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem

G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir şemse-i zerrīn / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek bir dāne **pīrūze**

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i **pīrūze** ṣaḥrā sebze-zār olsa

G214/6 Ḫaṭṭınuñ **pīrūzesin** buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / Zīr-i dāmānında ol zülf-i perīşān gizlemiş

pīrūze-reng [1] firuze renkli

G256/2 Çoḳ direng itmez bize bu şīşe-i **pīrūze-reng** / Sāḳıyā laʿl-i müẕābı ṣun şitāb itmek gerek

pistān [1] meme

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / Ṭıfl-ı ġonca aġzın açdı meyl-i **pistān** eyledi

pister [4] yatak

G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür / **Pister-i** ġamda yatur Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ

G286/8 Bāḳıyā devrān sitem-ger çarḫ bī-raḥm olmasa / **Pister-i** ḫār üzre n'eyler nāzenīn endām-ı gül

G297/7 **Pister-i** hicrānda dā'im zār u bīmār olmada / Ölmege cānlar virürler mübtelālar bilmiş ol

G464/3 **Pister-i** ġamda gözüm giceler uyḫu görmez / İderin ṣubḥa degin nāleleri döne döne

pīşīn [1] önceki, eski

K4/16 Kemālin añlayup bir bir öñinde / Ḳomışlar yüz yire şāhān-ı **pīşīn**

pīş-keş çekmek [1] hediye vermek, armağan etmek; bkz. 'tuḫfe çekmek' md.

K12/4 Yāre ser ḳılsa fidā mūr-ṣıfat cān-ı żaʿif / **Pīş-keş** pāy-ı melaḫdur ki Süleymāna **çeker**

piyāde [2] yaya ‖ piyon (satranç taşlarından)

G87/4 Ferzāne-i cihānsın o ruḫlarla sen bu gün / Şāhān-ı ḥüsn atuñ öñince **piyādedür**

G180/1 Naṭʿ-ı zemīne at ṣalıcaḳ fāris-i bahār / Düşdi şükūfeler hep öñine **piyāde-vār**

piyāle **[16]** kadeh; bkz. 'devr-i piyāle' maddesi.

M6/III/3 Bir ḳaç **piyāle** bāde çeküp deyr-i bāġa ir

G38/1 Gerdūn-ı dūna ʿāḳil iseñ ḳılma iʿtimād / Dönsün **piyāle** devr-i Ḳamerden budur murād

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş **piyāle** ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı ḥavādis̱ ṭayanı gör

G152/1 Sāḳī zamān-ı ʿīş-ı mey-i ḫoş-güvārdur / Bir ḳaç **piyāle** nūş idelüm nev-bahārdur

G456/1 Geyer gül-şende laʿlīn tāc lāle / Elinde nergisün altun **piyāle**

G54/1 **Piyāle** ḫusrev-i mülk-i ġama tāc-ı Keyānīdür / Ḫum-ı mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

G208/2 **Piyāle** ʿaksi mirʾāt-ı felekde āfitāb olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan olsun pür-żiyā meclis

G265/3 **Piyāle** düşmez elümden hemīşe lāle-ṣıfat / Şirār-i nār-ı ġamuñdan ṭutışdı yandı yürek

G452/5 **Piyāle** dönse ey Bāḳī yine gül devrini görsek / Kenār-ı cūda ʿīş itdükçe dil-ber der-kenār olsa

G84/2 Ḳarşumda āller geyüp ol lāle-ruḫ yine / Gül-gūnīlerle ʿaḳlum alur ṣan **piyāledür**

G84/6 Bir bezme mīr-i meclis olupdur göñül kʾaña / Baḥr-i muḥīṭ cürʿa vü gerdūn **piyāledür**

G103/4 Gül-şende başdı jāleleri ḳara bağrına / İrdi ṣafāya lāle-i ḫūnīn **piyāleler**

G311/9 Bāġ içre dökse cürʿasın altun **piyālesi** / Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl

G306/3 Bezminde sürdi lāle muraṣṣaʿ **piyālesin** / Oldı emīr-i meclis-i bāġ u bahār gül

G504/2 Çekdi çevürdi sāḳī-i meclis **piyāleyi** / Āl ile öpdi diyü leb-i laʿl-i dil-beri

G257/5 **Piyāle** devrini devrāndan ögrenür Bāḳī / Felekde gerdiş iden cām-ı zer-nigārı görüñ

piyaz **[1]** soğan; bkz. 'puḫte piyaz' md.

G477/1 Gül gibi ʿişret olmaz ise berg ü sāz ile / Sünbül gibi geçinmek olur bir **piyāz** ile

posta ṣarılmak **[1]**

G536/2 Būy-ı ʿaşḳ ile **ṣarıldum** nāfe gibi **posta** / Bir ḳılına aṣmadı ol kākül-i pür-ḫam beni

puḫte **[1]** ham, çiğ

K18/50 **Puḫtedür** ġayrılar eşʿārı velī puḫte piyaz / Ḫām ʿanberdür eger ḫām ise de bu eşʿār

puḫte piyaz **[1]** çiğ soğan (kötü şiirleri niteleme yönüyle)

K18/50 Puḫtedür ġayrılar eşʿārı velī **puḫte piyaz** / Ḫām ʿanberdür eger ḫām ise de bu eşʿār

pūlād **[9]** çelik; bkz. 'miġfer-i pūlād' maddesi.

G35/4 Eşkāl-i vefā resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür ammā begüm āyīne-i **pūlād**

G236/2 Nār-ı miḥnet nerm ider ʿāşıḳ mülāyim-ṭabʿ olur / Āhen-i **pūlād** ise altun ider iksīr-iʿaşḳ

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrüñ ṭās-ı **pūlādı** / Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi muḥkem ṣanma ey zāhid / Ḳırar zencīr-i **pūlādı** dil-i dīvāne ḳatlanmaz

K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı sipihr sāġar-ı **pūlād-ı** zer-nişān

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i beyża-i **pūlād-ı** nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse elinde tīġ-i bürrānı

G22/4 Cevşen-i **pūlād-ı** çarḫı çāk çāk itdüm daḫı / Āh-ı āteş-bārumuñ şemşīr-i bürrānı dürüst

K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i **pulādın** nice şerḥ ide Kirmānī

K14/5 Cihān emn ü emān buldı yine şemşīr-i **pūlādın** / Belā Yeʾcūcına sedd eyledi İskender-i s̱ānī

pul **[3]** bkz. 'bir pul' maddesi.

1. def (defin etrafındaki pullar bağlamında)

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ ya ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi görinür **pūlınuñ** mis̱āl-i hilāl

2. tavla taşı

G266/2 Ne ʿaceb dāġlaruñ işler ise ey dil-i zār / Çürimiş nerd-i maḥabbetde bir iki **pūluñ**

G267/2 Nicʾolur dağlaruñ işler ise ey abdāl / Çürimiş rāh-ı maḥabbetde bir iki **pūluñ**

pūte **[4]** pota (kuyumcuların içinde maden erittikleri kap); bkz. KUYUMCULUK SÖZLÜĞÜ, s. 187-188.

G220/2 Olurdı **pūte-i** ʿaşḳunda yanmaġa rāżī / Bulaydı şaşt-ı ġamuñdan dil-i fikende ḫalāṣ

G142/4 **Pūte-i** hicrān içinde sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī altun olur

K21/30 Hezār bār belā **pūtesinde** ḳāl oldum / Henūz āteş-i miḥnetde yoḳ ḫalāṣa mecāl

K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki zer-ger-i gerdūn / Ṣalup bu **pūteye** nār-ı şafaḳda eyler ḳāl

pūyān itmek **[1]** sağa sola esmek

G531/2 Geh āb-veş giryān idüp geh bād-veş **pūyān idüp** / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

pūyān olmak **[1]** koşmak

K2/35 ʿArṣa-i medḥ ü s̱enānuñ bulımaz pāyānın / Peyk-i endīşe eger biñ yıl **olursa pūyān**

pür **[1]** dolu

G427/5 **Pürdür** güher-i pāk ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā dil-i dānādur aña sīne sefīne

pür eylemek/itmek **[7]**

1. kaplamak

G541/4 N’ola zeyn olsa yine meclisümüz güller ile / Gözümüñ ḳanlu yaşı **eyledi pür** eṭrāfı

Kt3/1 Āfāḳı şehā maʿdeletüñ nūrı **pür itsün** / Ḫurşīd gibi encümen-i dehre çerāġ ol

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ aḳçe düşdi yine / **Pür itdi** dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı ceyb-i cibāl

2. doldurmak

K20/21 Kef-i cevādı **pür eyler** seḥāb dāmānın / Seḥāb egerçi virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

K18/26 Dāmenin dürr ü cevāhirle **pür itdi** gül-i ter / Ki ide ḫāk-i der-i Ḥażret-i Pāşāya nis̱ār

G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile **pür it** sāġarı ʿişret demidür

G418/2 Şekker dökerdi bāġa mükerrer şitāda berf / Ebr-i bahār geldi **pür itdi** nebāt ile

pür olmak **[8]**

1. dolmak

K25/15 Bāmdan düşdi dilā ṭaşt-ı meh-i nev bu gice / Güft ü gūy ile **pür olsa** n’ola şehr ü bāzār

K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle **pür olsun** ḥaremüñ / Görüp īmāna gele anı ṣanem-ḫāne-i Çīn

G212/1 Ḫūn-ı kebūter ile **pür olup** yine kü'ūs / Devr-i piyāle göstere mi dīde-i hurūs

G403/1 İrdi nesīm nefḫa-i ʿanber-şemīm ile / Eṭrāf-ı bāġ u rāġ **pür oldı** nesīm ile

G444/2 Kenār-ı ʿīş u ṣafāya geçilse ṭolmış ile / Yine **pür olsa** mey-i ḫoş-güvār zevraḳda

G32/1 **Pür olup** devr idicek meclis-i mestānı ḳadeḥ / Çarḫ olur ḥalḳa-i rindān meh-i tābānı ḳadeḥ

G246/2 **Pür oldı** dīdemüz ḫāk-i rehüñle / Es̱er yilden velīkin hīç es̱er yoḳ

2. kaplamak

K21/7 **Pür oldı** şāḫları üzre yaḫdan āyīneler / Ġarīb ṣūrete girdi bu faṣl içinde ġazāl

pür-āb **[1]** göz yaşı ile dolu

G382/3 Ḳandīl gibi dīde **pür-āb** u dilümde tāb / Eflāke çekdüm āteş-i āhum zebānesin

pür-āşūb u fiten **[1]** fitne fesat

G26/2 Ṭurra-i ṭāliʿumuñ böyle perīşānlıġına / Yine ol zülf-i **pür-āşūb u fitendür** bāʿis̱

pür-bād **[1]** hava dolu

G423/4 Sāḳıyā cām-ı şarāb u felek-i bī-encām / Şīşelerdür biri **pür-bād** u biri pür-bāde

pür-bāde **[1]** şarap dolu

G423/4 Sāḳıyā cām-ı şarāb u felek-i bī-encām / Şīşelerdür biri pür-bād u biri **pür-bāde**

pür-būy [2] kokusuyla dolu

G259/4 Şemīm-i nāfe-i ḫālinden ey nesīm-i seḥer / Dimāġ-ı ʿālemi **pür-būy-ı** müşg-i nāb itdüñ

G456/4 Cihān **pür-būy-ı** müşg-i nāfe-i Çīn / Ḥamel burcında seyr eyler ġazāle

pür-çīn [1] kıvrım kıvrım

G52/3 Beyāż-ı şafḥa-i ruḫsāruñ üzre zülf-i **pür-çīnüñ** / Mis̱ālin görmemişdür kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur

pür-dāġ [4] yaralı (yaraların çokluğu ve yoğunluğu bağlamında)

G513/4 Cism-i **pür-dāġ** u ten-i zerd ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış maḥabbet bīşesi

G510/3 Şemşīri ki bu sīne-i **pür-dāġa** ṣalupdur / Bir āb-ı revāndur ki gül-istāne ṣalındı

G182/6 Sīne-i **pür-dāġ-ı** Bāḳīde gezer nāveklerüñ / Serv-ḳadler ġonca-femler gül-sitāne girdiler

G66/2 Ḳaddüñüñ cilve-gehi sīne-i **pür-dāġumdur** / Ṣaḥn-ı gül-şen nitekim serv-i dil-ārā yiridür

pür-dāġ itmek [1] yaralar içinde bırakmak

G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla **pür-dāġ itdi** Bāḳī sīnesin / Bir avuç berg-i gül-i ter ḳoydı gūyā ḳoynına

pür-derd [1] dert dolu, dertli

G341/1 Dil-i **pür-derd-i** mecrūḥı der-i cānāne ṭapşurdum / Varup dārü'ş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum

pür-dūd eylemek [1] duman içinde bırakmak, dumanlara boğmak

G263/3 Diñmese yaşum ʿaceb mi ey göñül / Ḫānemi āh ile **pür-dūd eyledüñ**

pür-dür [1] inci

G114/2 Aḳsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk seyl ü seyl yem yem **pür-dür-i** şeh-vār olur

pür-efsūn [1] çok büyülü/esrarlı

G212/6 Evṣāf-ı laʿlüñ ile **pür-efsūndur** sözüm / K'eyler oḳınsa çihre-i aʿdāyı senderūs

pür-envār [1] parıl parıl

G114/3 Yansa dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / Nār nūr u nūr hūr u hūr **pür-envār** olur

pür-ġubār itmek [2]

1. misk tozu serpmek (yanağa)

K8/5 ʿİẕār-ı nāzenīnin **pür-ġubār-ı** müşg-i Çīn **itmiş** / Yüz urmış ḫāk-i pāy-ı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

2. toz toprak içinde bırakmak

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ dişleri vaṣfın yazup / Nusḫa-i çeşmi sevādın **pür-ġubār itsem gerek**

pür-ġubār olmak [1] toz toprak içinde kalmak

G111/4 Esdürmeyeydi ṣarṣar-ı āhum cefā-yı yār / Mir'āt-ı ḥüsni **olmaz idi** böyle **pür-ġubār**

pür-güher itmek [1] incilerle doldurmak

G306/2 Gül-zāre gel ki pāyüñe ḳaṣd-ı nis̱ār içün / Dāmānın **itdi pür-güher-i** şāh-vār gül

pür-ḫam [2] kıvrım kıvrım

G72/1 Zülf-i **pür-ḫam** çün ruḫuñ üzre perīşān-ḥāl olur / Kendüsin cemʿ idemez ol nice māh u sāl olur

G536/2 Būy-ı ʿaşḳ ile ṣarıldum nāfe gibi posta / Bir ḳılına aṣmadı ol kākül-i **pür-ḫam** beni

pür-ḫas u ḫāşāk [1] çer çöp dolu ‖ zor, engelli

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı **pür-ḫas u ḫāşākden** geçdüm

pür-ḫayāl [1] hayali ile dolu

G74/3 **Pür-ḫayāl-i** ruḫ-ı maʿşūḳa iken dīde-i Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i Leylī görinür

pür-hevā [1] kendinden geçmiş

G211/1 **Pür-hevādur** ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes

pür-heves [1] arzulu, heves dolu

G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı **pür-heves** / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes

pür-ḫumār [1] körkütük sarhoş

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Şu ṣorsaḳ **pür-ḫumār** ancaḳ şu içsek bādedür dirler

pür-ḫūn [11]

1. kanlı, kan dolu

G146/4 Dil-i **pür-ḫūn** elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan ṣuları dem gibi gelür

G275/4 Mey-i rāḥat dileyü çekme ġam-ı devrānı / Cām-ı gül-reng yiter saña dil-i **pür-ḫūnuñ**

G498/4 Dil-i **pür-ḫūn** baña bezm-i ezelden / Leb-ā-leb bir ṭolu peymāne geldi

G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i **pür-ḫūn** / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı dil-i sūzānum

G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i **pür-ḫūn-ı** lāleye / Cemşīdden nişāne ḳalan yādgārı gör

2. kan ağlayan

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i **pür-ḫūn** bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca gül-i aḥmer çeker

G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde yāruñ derd-i fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i **pür-ḫūn** eşk-bār olmaz

G442/4 Jālelerdür lāle-i sīr-āba düşmiş gūyiyā / Dürr-i dendānuñ ḫayāli çeşm-i **pür-ḫūn-ābda**

M2/IV/1 Bir yire cemʿ olalum ḫāṭırı maḥzūnlar ile / Zār zār aġlaşalum dīde-i **pür-ḫūnlar** ile

G14/4 Bezm-i ġamda dü çeşm-i **pür-ḫūnum** / İki şīşe şarābdur gūyā

G273/1 Çeşm-i **pür-ḫūnum** yoluñda eşk-bār itsem gerek / Ayaġuñ tozına gevherler niṡār itsem gerek

pür-ḫūn itmek [2] kan içinde bırakmak

K19/43 Ḥasret-i laʿl-i lebüñ baġrını **pür-ḫūn itmiş** / Dāġ yaḳmaġa ḳomış gögsine aḫger ḫātem

G8/7 Ġonca-veş cām-ı dil-i Bāḳīyi **pür-ḫūn itdiler** / Dem-be-dem zārī ḳılur gül-zār-ı bezmüñden cüdā

pür-ḫūn olmak [1] kan içinde kalmak ‖ kan ağlamak

G142/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem göz yaşı mey-gūn olur / Dīde dilden dil ḫadeng-i ġuṣṣadan **pür-ḫūn olur**

pür-iştiyāḳ [1] arzulu, istekli

G333/4 Dil-i **pür-iştiyāḳı** tek viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

pür-kevākib [1] yıldızlı

K18/18 Berg-i ezhārı hevā şöyle çıḳardı felege / **Pür-kevākib** görinür günbed-i çarḫ-ı devvār

pür-lemeʿān [1] parıl parıl

K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla memālik rūşen / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla cihān **pür-lemeʿān**

pür-lüʾlū [1] inci dolu ‖ yaşlı

G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı yem-i ġuṣṣa-i hicrānuñda / Ṣadef-i dīde-i ġam-dīdesi **pür-lüʾlūdur**

pür-maʿārif [1] marifet dolu

G2/3 Derūnuñ **pür-maʿārif** hem-nişīnüñ merd-i ʿārif ḳıl / Açılma ey yüzi gül şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

pür-melāl [2] hüzünlü, sıkıntılı

G308/6 Bezm-i ġam içre olmış iken bāde göz yaşı / Bāġ-ı belāda dāġ-ı dil-i **pür-melāl** gül

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil **pür-melāl olsun** / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun

pür-mevc [1] dalgalı

G456/5 Çemen **pür-mevc** bir deryā ṣadef gül / İçinde lüʾlū-yı şeh-vār jāle

pür-naḳş u nigār olmak [1] bezenmek, güzelleşmek

G385/1 Bāġ **pür-naḳş u nigār oldı** bahārı severin / Mā'ilem naḳşına ġāyetde nigārı severin

pür-nem [2] ıslak

G501/2 Müje-i dīde-i **pür-nem** gibi ter-dest olmaz / Yine bir demde nice laʿl-i Bedaḫşān deldi

G536/3 Varayın ḳan aġlayayın āsitān-ı yārda / Fürḳatinde ḳana yudı dīde-i **pür-nem** beni

pür-nūr itmek [1] aydınlatmak, nurlandırmak

G517/5 Cān virdi şevḳ-i ḥüsnüñe Bāḳī-i ḫaste-dil / **Pür-nūr ide** Ḫudā-yı Teʿālā mezārını

pür-nūr u fer [2] aydınlık

G318/2 Ṣaḥn-ı felekde cilve-ger ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / Bāġ-ı cihān **pür-nūr u fer** ʿālem gül-istān-ı İrem

G318/7 Ḫurşīd-veş **pür-nūr u fer** Nāhīd-veş rūşen-güher / Keyvān-ṣıfat ʿālī-naẓar şāhenşeh-i encüm-ḥaşem

pür-ṣafā [2]

1. berrak, cilalı

G57/1 Baḳ cām-ı ʿīşa āyīne-i **pür-ṣafā** budur / Gel gör ḥabāb-ı sāġarı necm-i hüdā budur

2. saf

G191/1 Biz ki ṭabʿ-ı pāk ü ḳalb-i **pür-ṣafāya** māliküz / Gūyiyā āyīne-i ʿālem-nümāya māliküz

pür-ṣafā olmak [2] neşelenmek, sevinçle dolmak

G208/1 Gel ey sāḳī bulınmaz böyle ʿālī dil-güşā meclis / Getür cām-ı muṣaffāyı kim **olsun pür-ṣafā** meclis

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ **pür-ṣafā olsun** / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen żiyā olsun

pür-sīm ü zer ü dürr-i s̱emīn [1] (eteği) gümüş, altın ve inciyle doldurma (bereket/baharın gelişi bağlamında)

K26/5 Bāġuñ evrāḳ-ı bahār u ḳaṭerāt-ı şeb-nem / Dāmenin eyledi **pür-sīm ü zer ü dürr-i s̱emīn**

pür-ṣīt u ṣadā [1] cıvıl cıvıl

G351/3 Çemende bülbül āvāzı naṣīḥat diñledür mi gör / Bahār irsün yine āfāḳ **pür-ṣīt u ṣadā** olsun

pür-şarāb itmek [1] şarapla doldurmak

G259/1 Dilā cihānı sirişkümle **pür-şarāb itdüñ** / Behey ḫarāb olası ʿālemi ḫarāb itdüñ

pür-şiken [1] kıvrım kıvrım

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i **pür-şikenden** geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç

pür-şirār [1] kıvılcımlı

G362/4 Ceng itmege sitāre-i baḫtumla eyledüm / Bu āh-ı **pür-şirārumı** bir tīġ-i zer-nişān

pür-şuʿle-i şevḳ [1] pırıl pırıl

G74/4 Sīne **pür-şuʿle-i şevḳ** olsa dil-i Mūsī-vār / Nār ẓann eyledügüñ nūr-ı tecellī görinür

pür-şūr u ġavġā [1] gürültü patırtı, şamata

G135/3 Mis̱āl-i ḫūn-ı ḳurbāndur şaḳā'iḳ ṣaḥn-ı gül-şende / Cihān **pür-şūr u ġavġā** şöyle beñzer ʿīd-i eḍḥādur

pür-tāb [2] kıvrım kıvrım

G172/1 Göñlümi bende çeken kākül-i **pür-tāb** nedür / Cānuma ḫurde geçen gevher-i nā-yāb nedür

G442/1 Dāne dāne ol ʿaraḳlar ṭurra-i **pür-tābda** / Ḳaṭre ḳaṭre jālelerdür sünbül-i sīr-ābda

pür-zaḫm [1] yaralı

M7/II/3 Ciger **pür-zaḫm-ı** hicrān şerḥa şerḥa cism-i ġam-perverd

pür-zer ü gevher [2] altın ve inci dolu

K19/35 Var ise irdi der-i luṭfuña şeyʾ lillāhe / K'eylemiş kāsesini **pür-zer ü gevher** ḫātem

K22/12 Jāle vü berg-i ḫazāndan **pür-zer ü gevher** çemen / Gül-şene varın nis̱ār itdi meger deryā vü kān

pür-żiyā olmak [1] aydınlanmak

G208/2 Piyāle ʿaksi mirʾāt-ı felekde āfitāb olsun / Fürūġ-ı sāġar-ı ṣahbādan **olsun pür-żiyā** meclis

püser [2]

1. oğul ('peder' karşıtlığında)

G162/3 N'eylesün ḳābil olmayınca **püser** / ʿAḳl-ı kül kim pederden eşfaḳdur

2. güzel, dilber

G177/4 Beni öldürmege gel ey **püser** ihmāl itme / Atalar dimediler ḫayr işi teʾḫīr ideler

R

rā [6] (ر)

1. kavisli kaşları niteleme bağlamında;

G329/2 Ḳaş **rā** ḳad elif dehān ise mīm / Ḳılduñ ey māh ḫalḳı emrüñe rām

G482/2 Ḳaşuñ ol **rādur** ki yazmış anı ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruḫsār üstine

G59/2 Yazamaz ebrūlaruñ **rāsına** beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān bunca yıllardur mis̱ālin ḳaralar

2. eğri hançerin şekli bağlamında;

G508/3 Gitmez o mehüñ **rā** gibi ḫançer kemerinden / Üftādelerin öldürür āh işte burası

3. hilalin şekli bağlamında;

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / **Rā** yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

K20/11 Ya nūndur görinür āḫırında Şaʿbānuñ / Ya **rādur** ol Ramażān evveline olmış dāl

Rab(b) [4] Allah, Tanrı; bkz. 'yā Rab' md.

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ ola reh-ber ü refīḳ / Tevfīḳ-i **Rabb-i** ʿizzet ü teʾyīd-i Kirdigār

M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı mirʾāt-ı cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet **Rabb-i** ʿizzet ṣubḥ-dem

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif / Sücūduñdan ġaraż zīrā rıżā-yı **Rabb-i** aʿlādur

G403/4 Urmañ gedā-yı kūy-ı ḫarābāta seng-i ṭaʿn / Ḳoñ anı kendü ḥāline **Rabb-i** Raḥīm ile

Rabbānī [3] ilahî, tanrısal

K14/1 Bi-ḥamdiʾllāh refīḳ oldı yine tevfīḳ-i **Rabbānī** / Muẓaffer ḳıldı sulṭān-ı cevān-baḫt-ı cihān-bānı

M2/IV/8 Minnet Allāha kemāl-i kerem-i **Rabbānī** / Eyledi iki cihān devletini erzānī

G546/2 İrişdi nev-be-nev nuṣret o manṣūr oldı her nevbet / Muẓaffer eyledi şāh-ı cihānı fażl-ı **Rabbānī**

rāciʿ [1] dönen ‖ ait

G42/2 Żamīrin şikest itme erbāb-ı ʿaşḳuñ / Yine saña **rāciʿ** yine saña āʿid

raġbet [3] arzu, meyil, teveccüh ‖ itibar

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz **raġbet** sipihrüñ ẕerrece / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına

G542/5 Cāhil ü nā-dān olıgör ister iseñ mertebe / Kim kemāl ehline Bāḳī şimdi **raġbet** ḳalmadı

G545/5 Bāḳī gider endīşe-i dünyāyı göñülden / Degmez bu ḳadar **raġbete** bu menzil-i fānī

raġbet bulmak [2]

1. rağbet görmek, beğenilir olmak

G260/2 Sen yüz virelden āyīne **buldı** bu **raġbeti** / Ḥasret degüldi ṣūretine ḫalḳ o yüzsüzüñ

2. (kadar) rağbet görmek, itibar görmek

K19/30 Şeref-ı nām-ı şerīfüñden olursa ḫālī / **Bulımaz raġbet-i** ḫalḫāl-i kebūter ḫātem

rāh [14] bkz. 'ḫāk-i rāh', 'gerd-i rāh' md.

1. yol

G348/9 Mā-verā-yı perde-i esrāra bulmaz kimse **rāh** / Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen ancaḳ ḥaḳīḳat neydügin

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o **rāh-ı** pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

G349/5 Bu **rāh-ı** ḫaṭar-nākdan Bāḳıyā / Güẕār itmez illā ki bī-bāk olan

G411/3 Kimse **rāh-ı** Kaʿbe-i vaṣluñda cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı ġamzeñ beñzemez ḫār-ı muġaylān zaḫmına
K6/1 **Rāh-ı** çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür
K22/21 **Rāh-ı** bāġa berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi māh-ı āsmān
G109/6 **Rāh-ı** vefāda yitüre diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı dīde yollara yir yir nişān ider
G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın alurlar yoluñ / **Rāh-ı** gül-zāre döner yolları İstanbūluñ
G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer cān-ı mübtelā / Zād-ı **reh** aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür
G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre **reh-i** mekr ü fitenden geç
G131/1 Bād şol dem ki ġubār-ı **reh-i** cānān getürür / Naẓar-ı ehl-i dile kühl-i Ṣıfāhān getürür
G470/5 Mektūbın elde ṭutmış zanbaḳ **reh-i** çemende / ʿArż ide tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre
G279/1 **Reh-i** mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

2. usûl, makam, perde; bu anlamlar için bkz. BURHÂN, s. 615.

G317/6 Ḥarem-i vaṣla reh-i rāst maḥabbet yolıdur / **Rāh-ı** ʿuşşāḳdan āheng-i ḥicāz eyleyelüm

rāhum rūşen ola! **[1]** yolum açık olsun!

G321/1 **Rūşen ola** tā işigüñe varmaġa **rāhum** / Yil mūmlarını yaḳdı gice şuʿle-i āhum

rāh-ı ʿaşḳ **[5]** aşk yolu; bkz. ‘ʿaşḳ yolı’, ‘maḥabbet yolı’ md.

G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre er olmaz zebūn olan / Merdān-ı **rāh-ı ʿaşḳ** dimezler aña recül
G68/2 Ġamzeler tīġ-zen olmışdur ol ebrū ḳavvās / **Rāh-ı ʿaşḳı** bu gün ol ḳaşı kemānum gözedür
G539/6 Pertev-i ḥüsniyle rūşen mülk-i ʿālem Bāḳıyā / **Rāh-ı ʿaşḳa** mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni
M8/III/2 Ġālib olsañ **reh-i ʿaşḳında** bu gün Kūh-kene
G413/5 Göz yaşını şol deñlü revān eyledi Bāḳī / Ḳaldı **reh-i ʿaşḳuñda** ayaġı gil içinde

rāh-ı Ḫudā **[1]** Allah yolu ‖ ‘sırat-ı mustakîm’

M8/VI/3 Girelüm **rāh-ı Ḫudāya** diyüp eʾs-saʿyü ileyk

rāh-ı keh-keşān **[1]** samanyolu; ‘saman çekenler yoludur ki sıraverdi dökülen samandan apak olur. Teşbih tarikiyle asumandan ince yol gibi görünen şekl-i beyaz-ı mustakile ıtlak olundu... Türkî’de hacılar yolu ve saman uğrusu derler’ krş. BURHÂN, s. 615.

K1/2 Ḫayl-i kevākib içre yanup meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi **rāh-ı keh-keşān**

rāh-ı maḥabbet **[1]** aşk yolu; bkz. ‘maḥabbet yolı’ md.

G267/2 Nicʾolur dağlaruñ işler ise ey abdāl / Çürimiş **rāh-ı maḥabbetde** bir iki pūluñ

rāh-ı vaṣl **[2]** vuslat yolu

G349/4 Ḳaçan **rāh-ı vaṣluñdan** eyler güẕer / Bu seyl-āb-ı eşk üzre ḫāşāk olan
G93/2 Cām-ı derdüñle dil ḥużūr eyler / **Rāh-ı vaṣluñla** rūḥ rāḥat olur

reh-i kūy **[1]** sevgilinin semtinin yolu; bkz. ‘kūyuñ yolı’ md.

G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī **reh-i kūyuñda** / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep yoluña sulṭānum

reh-i rāst **[1]** doğru yol

G317/6 Ḥarem-i vaṣla **reh-i rāst** maḥabbet yolıdur / Rāh-ı ʿuşşāḳdan āheng-i ḥicāz eyleyelüm

reh-i rāstān **[1]** doğru yol

G281/1 Ey reh-revān-ı ʿaşḳ **reh-i rāstān** ṭutuñ / Mürşīd gerekse dāmen-i pīr-i muġān ṭutuñ

rāh-rev **[2]** yolcu

G376/5 Bāḳīyi ġam öldürür ʿaşḳuñ yolında ḳorḳarın / Şimdi mi çekdi belāyı **rāh-rev** yoldaşdan
G201/4 Yollarda ḳalur **rāh-rev-i** Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur mevt irişür zād yitişmez

reh-ber [2] kılavuz

G523/6 Ne ġam endīşe-i ẕilletden ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet **reh-beri** luṭfın aña kim dest-gīr itdi

G326/2 Ol kim livā-yı fetḥ ü ẓafer **reh-berin** çeker / Ṣaḥn-ı feżā-yı çarḫda ser-ʿasker-i nücūm

reh-ber olmak [2] yol göstermek

K19/22 Var ise necm-i hidāyetdür o faṣṣ-ı rūşen / **K'olur** anuñla nice sālike **reh-ber** ḫātem

Kt1/6 Kime kim **reh-ber ola** bedraḳa-i iḥsānuñ / Yolına ḳarşu ṭutar şemʿ-i hidāyet meşʿal

reh-ber ü refīḳ olmak [1] yol göstermek, kılavuzluk yapmak

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ **ola reh-ber ü refīḳ** / Tevfīḳ-i Rabb-i ʿizzet ü teʾyīd-i Kirdigār

reh-güẕār [6]

1. geçit

G420/7 Bāḳī ʿaceb mi seng-i belā irse pāyine / Her kim bu **reh-güẕār-ı** fenādan mürūr ide

2. yol, güzergah

K22/4 **Reh-güẕār-ı** bāġa ser-tā-pā dökilmiş berg-i zer / Ṣandum altun tebsiler ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān

G229/2 Seni seyr itmek içün **reh-güẕer-i** gül-şende / İki cānibde ṭurur serv-i ḫırāmān ṣaf ṣaf

K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / **Reh-güẕāruñda** yüzin ferş itdi māh-ı āsmān

K24/19 Olamaz **reh-güẕeri** ḫākine hem-pā ʿanber / İdemez ṭurrasına kendüyi hem-ser sünbül

3. yolu üzerinde

G545/4 Bilmez bu ḳażā **reh-güẕer-i** seyl-i fenādur / Pāyende ṣanan ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı

reh-güẕārını beklemek [1] yolunu beklemek/gözlemek

G517/2 Şāyed teraḥḥum ide görüp ḫāk-sārını / ʿÖmrüm geçince **bekleyeyin reh-güẕārını**

reh-nümālıḳ itmek [1] kılavuzluk yapmak, yol göstermek

K5/14 **İderler reh-nümālıḳlar** ʿadem mülkine aʿdāya / Ġuzātuñ ellerinde nīzeler şemʿ-i şeb-istānī

reh-revān [1] yolcular ‖ dervişler (mürşid paralelliğinde)

G281/1 Ey **reh-revān-ı** ʿaşḳ reh-i rāstān ṭutuñ / Mürşīd gerekse dāmen-i pīr-i muġān ṭutuñ

rāḥat [6]

1. huzur

G348/2 Baña derdüñ evvelā bildürmedi dünyā nedür / Gerçi ʿāḳil bilmedi dünyāda **rāḥat** neydügin

G275/4 Mey-i **rāḥat** dileyü çekme ġam-ı devrānı / Cām-ı gül-reng yiter saña dil-i pür-ḫūnuñ

1.1. huzur (vermek)

G56/5 Cāna **rāḥatdur** ser-i kūyuñda āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre ġāyet ḫoş gelür

G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi vefālar bilmiş ol / Rūḥa **rāḥatdur** ġamuñ cāna ṣafālar bilmiş ol

1.2. huzur (bulmak)

G93/2 Cām-ı derdüñle dil ḥużūr eyler / Rāh-ı vaṣluñla rūḥ **rāḥat** olur

2. huzur içinde

K2/32 Ḫalḳ **rāḥatda** seḥāb-ı keremüñ feyżinden / Belī uyḫu getürür ṭabʿa hevā-yı bārān

rāḥat yiri [3]

M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā kühne-serādur dünyā / Künc-i **rāḥat yiri** ẓann eyleme bu vīrānı

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / Var ise **rāḥat yiri** ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki ʿadūsı zamānede / **Rāḥat yirini** bulmaya kūy-ı ʿadem gibi

rāḥat yüzi görmemek **[2]** huzura kavuşamamak, rahat yüzüne hasret kalmak

M1/VIII/7 **Rāḥat yüzini görmedi** çalışdı cān ile / Çekdi Efendi yolına bu deñlü zaḥmeti

G420/4 **Rāḥat yüzini** ḫᵛābda **görmez** şu kimse kim / Meyl-i ḥużūr-ı menzil-i dārü'l-ġurūr ide

rāḥat-resān **[1]** huzura kavuşturan, şad ettiren

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / ʿĪş-i mey-i gül-fāmdur **rāḥat-resān-ı** rūḥ-ı Cem

rāhib **[1]** rahip

G24/3 Ṣūret-i eṣnāmdan döndi saña itdi sücūd / **Rāhib-i** deyri cemālüñ eyledi Yezdān-perest

raḥīḳ **[2]** şarap

K23/34 Ḫatm oldı söz duʿā-yı cemīlüñ maḥallidür / K'ola **raḥīḳ-i** cām-ı s̱enā ʿanberīn ḫıtām

G484/2 **Raḥīḳ-i** cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı

Raḥīm **[1]** merhameti çok ‖ esmâ-i hüsnâ'dan

G403/4 Urmañ gedā-yı kūy-ı ḫarābāta seng-i ṭaʿn / Ḳoñ anı kendü ḥāline **Rabb-i Raḥīm** ile

raḥm eylemek/itmek **[7]** merhamet etmek, acımak

G89/5 N'ola **raḥm eylemezse** Bāḳıyā aḥvāl-i ʿuşşāḳa / Dil-i sengīni cānānuñ raḳībe ḳatı mā'ildür

G108/5 Dökilen ḳanlara baḳ dīde-i giryānından / Dostum Bāḳīye **raḥm eyleyecek** demlerdür

G303/1 **Raḥm eyle** āb-ı dīde-i gevher-nis̱āre gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi seyr it kenāre gel

M5/VI/1 Gözdeki ḫūn-ābe-i ālüm görüp **raḥm itmedüñ**

M5/VI/2 Yollar üzre cism-i pā-mālüm görüp **raḥm itmedüñ**

M5/VI/3 Bu perīşān olmış aḥvālüm görüp **raḥm itmedüñ**

G176/1 Nār-ı hecrüñle olan sīnemde yir yir dāġlar / Ḥālüme **raḥm itdüginden** dem-be-dem ḳan aġlar

Raḥmānī **[1]** ilahî, tanrısal

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭā'ifān-ı ʿarş-ı **Raḥmānī**

raḥmet **[6]**

1. merhamet, bağışlama

M2/V/8 Ġarḳa-i **raḥmet** ola rūḥ-ı revān-ı Sulṭān / Ḥūrīler mūnis ola gül-şen-i firdevs mekān

G307/6 Bī-riyā merd-i Ḫudāsın bilürüz ey ṣofī / Ġarażuñ raḥmet-i Ḥaḳdur o ḳadar **raḥmet** bul

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / Var ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı **raḥmet** neydügin

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı **raḥmetdür** çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun ḥall ile yir yir nişān

2. yağmur ‖ merhamet

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı **raḥmete** kāfir müselmān teşnedür

3. bağış, armağan

G502/1 ʿAşḳuñuñ zaḥmeti ḫod cānuma **raḥmetler** idi / Dostum cevr ü cefālar da ne zaḥmetler idi

raḥmet-i Ḥaḳ/Raḥmān **[2]**

1. Hakkın rahmetine kavuşmak ‖ ölmek

G307/6 Bī-riyā merd-i Ḫudāsın bilürüz ey ṣofī / Ġarażuñ **raḥmet-i Ḥaḳdur** o ḳadar raḥmet bul

2. Allah'ın rahmeti, esirgemesi

M2/II/4 Mātemin ṭutsa n'ola ʿālem-i ʿulvīde melek / Sāye-i **raḥmet-i Raḥmān** idi insān üzre

raḥmet-i Raḥmāna yitişmek **[1]** Hakkın rahmetine kavuşmak ‖ ölmek

M2/IV/5 Niʿmet-i **raḥmet-i Raḥmāna yitişdi** o velī / Biz ciger ḫūnı yirüz bunda ciger-ḫūnlar ile

raḫşān [6]

1. parlak

K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre niyām-ı şebden / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini mihr-i **raḫşān**

K18/31 Ṭabʿ-ı veḳḳādın eger āteş-i **raḫşān** görse / Ḳızara aḫker-i sūzān nitekim dāne-i nār

G214/8 Hep meẓāhir üzre ẓāhir çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü envārında kendin mihr-i **raḫşān** gizlemiş

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün yolına ebr-i bārānī / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün mihr-i **raḫşānī**

2. parlak ‖ güzel

K5/4 Perī gözden nihān olmaḳ ne mümkindür zamānında / Cihānı şöyle nūrānī ḳılupdur rūy-ı **raḫşānı**

G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver ṭalʿat-ı **raḫşān-ı** ʿīd / Ḫalḳa dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd

raḫş [3]

1. gösterişli/ güzel at

K5/16 Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsin / Ki **raḫş-ı** himmetüñ evvel ḳademde aldı meydānı

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki **raḫşına** / Cevlān deminde ʿarṣa-i ʿālem gelürdi teng

1.1. gösterişli/ güzel at ‖ Rüstem'in atı

K20/42 Benem bu ʿarṣada kim **raḫş-ı** ṭabʿı depredicek / Vücūdı ḫaṣm ola pāmāl olursa Rüstem-i Zāl

raḫt [2]

1. eşya

G421/2 Ġayrıdan ḫālī anuñ'çün eyledüm dil ḫānesin / Tā senüñ **raḫt-ı** ġam-ı ʿaşḳuñ içine ṭaşına

2. eyer, at koşumu

G254/1 Ey ṣabā dil **raḫtın** ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi zencīr-i zülf-i yāre çek

raḫt-ı revān [1] mal/eşya

G68/1 Dāġ-ı ġam naḳd-i dil ü **raḫt-ı revānum** gözedür / Dīde-bān oldı meger ḫāne-i cānum gözedür

raḫt u baḫt [1] eşyalar (içkiler ve işret gereçleri bağlamında)

G117/3 **Raḫt u baḫtın** zevraḳuñ ḫışm āteşine yaḳmaġa / Vardılar ġammāzlar şāh-ı cihāna çaḳdılar

raʿiyyet [2] halk

M1/VIII/3 Ol cism-i pāki cānı gibi eyledi nihān / Āsūde ḳıldı ḥāl-i sipāh u **raʿiyyeti**

G169/4 Sipāh-ı ġam n'ola ayaḳlar ise ʿuşşāḳı / **Raʿiyyetine** o şāhuñ riʿāyeti yoḳdur

raḳam [1]

K16/4 Derdüm ḥisāba gelmedi ḳıldum muḥāsebe / Göz yaşı dāne dāne dökildi **raḳam** gibi

raḳīb [22]

G207/1 Ancaḳ **raḳīb** cevri degül infiʿālümüz / Ḫaṭ geldi laʿl-i yāre odur bu melālümüz

G476/4 ʿĀlem-i vuṣlatdadur her dem **raḳīb** / Āh kim ʿāşıḳlaruñ hicrānda

G538/3 Turuncī ġabġabuña el ṣuna diyü **raḳīb** ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi dil-berüñ gāhī **raḳīb** / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

G149/3 **Raḳīb** āzār ider yār işiginde eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür

G389/3 Niçün ol yāre **raḳībā** didüñ īmānumsın / Göreyin ayrılasın ṣon demi īmānuñdan

G89/5 N'ola raḥm eylemezse Bāḳıyā aḥvāl-i ʿuşşāḳa / Dil-i sengīni cānānuñ **raḳībe** ḳatı mā'ildür

G475/2 Ṣunuben ḫᵛān-ı viṣālüñi **raḳībe** her dem / Ġamuñı baña ġıdā eyleme iḥsān eyle

G372/4 Ser-i kūyuñda ger ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / **Raḳīb-i** kāfiri öldür ne ceng ü ne cidāl olsun

G489/4 Ṣarardı beñzi ḥasedden benümle yāri görüp / **Raḳīb-i** rū-siyehe bir ġarīb reng oldı

G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā **raḳībuñ** başına

G515/2 İtlerüñden ġayrıyı görmez **raḳībuñ** gözleri / Böyle ḫod-bīn eyleyen hep sensin anı ey perī

G273/3 Ḳırma yazıyla **raḳībüñ** dişleri vaṣfın yazup / Nusḫa-i çeşmi sevādın pür-ġubār itsem gerek

eşek bağlamında;

G422/4 Yār işiginde **raḳībüñ** yirin umma ṣofī / Bağlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine

G436/4 Kūyuña ġayrıları çekse **raḳīb-i** ḫar-ṭabʿ / Seyl-i eşkümle döner ḳadd-i dü-tā dolāba

G521/3 Cemʿ oldı eşḳiyā ile bir gün **raḳīb-i** ḫar / Ehl-i şeḳādan üstine kimse oturmadı

G44/2 Var ise çekmege her bār-ı ġamuñ / Ḫar gibi oldı **raḳībüñ** muʿtād

şeytan bağlamında;

G214/3 Dilde mihr-i ḫātem-i laʿlüñ nihān itmiş **raḳīb** / Dīv işitdük bir zamān mühr-i Süleymān gizlemiş

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melāʾik yaraşur merdümlere / Uymasun dīv-i **raḳībüñ** ol perī iġvāsına

köpek bağlamında;

G265/4 **Raḳīb** yanını tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur ḳarşusında āh o köpek

G518/3 Seg **raḳībe** nicʾolur göstereyin ölmez isem / Dehen-i yāre uyuzlanmaġı tebḫāle gibi

G504/4 Yaruñ **raḳībi** gibi iti görmedüm daḫı / Olmaya gerçi eşk-i revānum gibi cerī

raḳīb-i bed-liḳā [2] meymenetsiz rakip

G15/2 Eşkümüñ gevherlerin dizdüm işigi ṭaşına / Yāre ʿarż idem diyü silmiş **raḳīb-i bed-liḳā**

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım meclis-i ʿuşşāḳa ey ṣofī / **Raḳīb-i bed-liḳā** ile ıraḳdan merḥabā yigdür

raḳīb-i dīv [1] şeytan rakip

G203/3 Her perī-rūnuñ olur meyli **raḳīb-i dīve** / Cān u dil virmek ile bunlara ādem yaramaz

raḳīb-i dīv-sīret [2] şeytan huylu rakip

M9/IV/4 Ruḫuñ bāġın **raḳīb-i dīv-sīret** seyr ider her gün

G63/4 Ruḫuñ bāġın **raḳīb-i dīv-sīret** seyr ider her gün / Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda ādem var

raḳīb-i seg [1] köpek rakip; bkz. 'seg raḳīb' md.

G242/4 Dün gice ol ġazāli ḳaçurmış **raḳīb-i seg** / İtler gibi aradı bulınca yataḳ yataḳ

raḳṣ [2] oyun/dans

G385/5 ʿĀşıḳuñ **raḳṣda** hem-pālarıdur dest-efşān / Bāḳıyā anuñ içün serv ü çenārı severin

G29/2 Semāʿa girse nʾola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki **raḳṣ-ı** ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿis̱

raḳṣ itmek [3] oynamak/dansetmek

G86/4 Meclis-i ʿaşḳuñda çengī Zühre deffāf āfitāb / Nʾeylesün **raḳṣ itmesün mi** ẕerre-i nāçīzler

G397/5 Mihr ile **raḳṣ iderdi** tozum ẕerre-veş benüm / Ġırbāl ile bu ḫāk-i vücūdum elenmedin

G446/2 ʿUşşāḳ-vār şevḳ ile ḥuccāc **raḳṣ ider** / Āheng-i āh u nālelerümden Ḥicāzda

raḳṣ urmak [1] dansetmek, oynamak

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ yiridür **raḳṣ uralum** dest-efşān / Virelüm zelzeleye ṭāḳ u revāḳı berü gel

rām [2] itaatkâr

K23/17 Münḳād emr ü nehyine eṣḥāb-ı iʿtibār / Ednā işaretine ẕevi'l-iḥtirām **rām**

K23/37 Devrān muṭīʿ u gerdiş-i gerdūn be-kām-ı dil / Ecrām **rām** devlet ü iḳbāl müstedām

rām olmak [2] boyun eğmek, itaat etmek

G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī felek **rām oldı** ṭut / Bī-vefā dünyā hele ben bildügüm dünyā mıdur

G435/1 Sīneye çekmege bir serv-i dil-ārām olsa / Ser-keş olmasa iñen ʿāşıḳına **rām olsa**

Ramażān [1]

K20/11 Ya nūndur görinür āḫırında Şaʿbānuñ / Ya rādur ol **Ramażān** evveline olmış dāl

Ramażān teşneleri [1] oruçlular

K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı ṭās-ı zer-endūda felek / Ṣıvara tā **Ramażān teşnelerin** saḳḳā-vār

raʿnā [9] bkz. ‘gül-i raʿnā’, ‘ġonca-i raʿnā’, ‘verd-i raʿnā’ md.

1. pek hoş, pek güzel

G127/5 Edāsı ḫūbdur maʿnāsı **raʿnā** şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne **raʿnā** söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı söyletseñ

G396/4 Ḳo cengi çeng-i ‘aşḳuñ n’eydügin bilmezsin ey vāʿiẓ / Ne **raʿnā** söyler ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

2. hoş, revnaklı, güzel

G178/3 Zāġlar bir kebk-i **raʿnādan** üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden şikārum aldılar

G299/1 Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i **raʿnādan** bil / Her belā kim yitişür ʿālem-i bālādan bil

G261/3 Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i **raʿnādur** kim / Çihre-i nāzüki gül-berg-i muṭarrādan yig

G408/2 Baḳmaz ammā sendedür gül gibi gūşı n’eylesün / Küḥl-i istiġnā çekilmiş nergis-i **raʿnāsına**

G409/1 Gör ne ḫilʿatdur naẓar ḳıl sünbül-i **raʿnāsına** / ʿĀlem-i bālādan inmiş ḳāmet-i zībāsına

3. gayet iyi

G363/2 Seni Yūsufla güzellikde ṣorarlarsa baña / Yūsufı bilmezin ammā seni **raʿnā** bilürin

raʿnācuḳ [1] güzel, alımlı

G534/1 Āh kim sevdüm yine bir dil-ber-i **raʿnācuġı** / Şimdiden biñ var yanında ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

raʿnālıḳ [1] alım, cazibe, güzellik

G378/4 Şöyle **raʿnālıġı** var nergis-i şehlānuñ kim / Çeşmüñe nisbet iderlerse ne ġayr ola ne ʿayn

raṣad eylemek [1] gözlemlemek

M4/IV/1 ʿĀlemi gözden geçürseñ **eyleseñ** biñ yıl **raṣad**

rāst [2] bkz. ‘reh-i rāst’, ‘reh-i rāstān’ md.

1. Türk musikisinde makam

G388/2 Nāle ḳılsun ḳāmetüñ yādına mürġ-i ḫoş-nevā / **Rāstdan** bir naġme-i dil-keş ser-āġāz eylesün

2. uygun

G408/8 Ḫān Murād ol pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā k’anuñ / Salṭanat ḥaḳḳā ḳabā-yı **rāstdur** bālāsına

rāstı bu kim [1] doğrusu bu ki ‖ güzelin uzun boyu

G10/5 Vaṣṣāfısın o serv-ḳadüñ **rāstı bu kim** / Ṭabʿ-ı bülend-ṭarzuña aḥsent Bāḳıyā

rāstlamak [1] rasgelmek ‖ saplanmak, isabet etmek

G376/2 Tīr-i ġamzeñ nice ġarrā **rāstlar** ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ ciger aṣlā görinmez başdan

rāst gelmek [3] karşılaşmak, rastlamak

G101/4 Ḥaḳḳā budur ki şimdiye dek **rāst gelmedüm** / Ḳaddüñ gibi nihāle eyā serv-i gül-ʿiẕār

G465/5 Baña ʿadū yanında cefālar ider o serv / Nā-gāh yolda **rāst gelürse** ḳażāyile

G73/5 Nāz u istiġnā ile Bāḳīye ṭoḳınmaz geçer / **Rāst gelse** yolda ol serv-i revān bilmezlenür

rāst-bīn [1] iyi gören

G7/4 Görmez mis̱āl-i ḳāmetüñi çeşm-i **rāst-bīn** / Aḥvel baḳa meger ki görenler naẓīr aña

ravża [5]

1. bahçe

G295/2 Ṭāvūsdur ki **ravżada** cevlāna başlamış / Ruḫsāruñ üzre zülf-i semen-bū degüldür ol

K2/29 **Ravża-i** dīn ü çemen-zār-ı şerīʿat olalı / Maṭar-ı luṭfuñ ile milket-i Rūm ābādān

K25/31 **Ravża-i** ʿilm-i ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı nitekim ebr-i bahār

2. cennet

K4/11 Edāsı Selsebīl-i bāġ-ı Rıḍvān / Ḥurūfı **ravżadan** gelmiş reyāḥīn

M1/VII/7 Cevlāne gitdi **ravżaya** ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri gör

ravża-i cennet [1] cennet bahçesi; bkz. 'bāġ-ı bihişt', 'bāġ-ı cennet', 'bāġ-ı İrem' md.

G221/1 Āsitānuñ ḫākidür firdevs-i aʿlādan ġaraż /Ḳāmetüñdür **ravża-i cennetde** Ṭūbādan ġaraż

ravża-i Cennetü'n-naʿīm [1] Naîm cennetinin bahçesi

G528/4 Laʿl-i lebüñle ṭalʿatuñ **ravża-i Cennetü'n-naʿīm** / Ḳaddüñe Cebreʾīl-i ʿaḳl Sidre-i müntehā didi

ravża-i cinān [1] cennet bahçeleri; bkz. 'bāġ-ı cinān' md.

G113/1 Ḥaremüñ **ravża-i cināne** deger / İşigüñ ṭāḳ-ı āsmāne deger

ravża-i firdevs [2] cennet bahçesi

K26/1 Bāġa reşk itse revā **ravża-i firdevs-i** berīn / Şol ḳadar zīnet ü fer virdi yine Ferverdīn

M2/IV/6 Ḳondı ṣaḥn-ı çemene **ravża-i firdevs** içre / Sāye-bānlar ḳurılup çetr-i hümāyūnlar ile

ravża-i Rıḍvān [3] cennet bahçesi; bkz. 'bāġ-ı Rıḍvān' md.

M2/II/5 Bu fenā gül-şeninüñ ḫār u ḫasından göçürüp / Ḳurdılar bār-gehin **ravża-i Rıḍvān** üzre

G510/4 Kūyında revān eyledügüm eşk-i maḥabbet / Kevs̱er ṣuyıdur **ravża-i Rıḍvāne** ṣalındı

G420/3 Ṭāvūs gibi cilve ḳılup bāġ-ı ʿīşumuz / Reşk-i cinān u **ravża-i Rıḍvān u ḥūr** ide

rāyet [3] sancak

K2/5 Mehçe-i **rāyet-i** manṣūr-ı cihān-efrūzı / Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden yine oldı tābān

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda **rāyet-i** iḳbāli pāy-merd / Rūz-ı veġāda ḳabża-i şemşīri dest-yār

G122/10 Āsūde ẓıll-ı **rāyet-i** ʿadlinde kāʾināt / Kevn ü mekāna sāye ṣalan şāḫ-sārı gör

rāyet çekmek [2] sancak çekmek

M8/I/1 **Rāyet-i** fitne **çeküp** ol ḳad-i dil-cū begler

G79/3 Dil kişverini ol yürüyişler ḫarāb ider / Ḳaddüñ nihāli **rāyet-i** fetḥ ü ẓafer **çeker**

rāygān [1] bedavaya

K22/7 **Rāygān** aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān

rāz [16] sır

G317/7 Cān u dilden ṣaḳın esrār-ı ġamın ey Bāḳī / Dime bīgāneleri **maḥrem-i rāz eyleyelüm**

G340/2 Ġonca-veş dāġ-ı sīnemüz açalum / Gül gibi keşf-i **rāza** başlayalum

G31/3 Bir pāre nān-ı ḫuşk ile ʿömrüñ geçerse ger / Açma bu **rāzı** kimseye ʿarż itme iḥtiyāc

G522/2 Gūş eyle **rāzı** perde-i sāz u terāneden / Her yaña ṭut ḳulaġuñı meclisde def gibi

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-pez̄īr-i **rāz-ı** pinhānī

G109/4 Ṣanmañ göñülde ṣaḳlana **rāz-ı** maḥabbeti / Ās̱ār-ı mihr gün gibi kendin ʿayān ider

G274/4 Kimse ḥall eylemedi müşkil-i **rāz-ı** felegi / Var ise ʿıḳd-ı S̱üreyyādur aña noḳṭa-i şek

G359/6 Fāş itmez idi **rāz-ı** dili Yūsuf-ı Kenʿān / Çāk olmasa dāmānı Züleyḫānuñ elinden

G543/1 Elinden geldügince **rāz-ı** ʿaşḳuñ dil nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol sırrı ḥayfā kim ʿayān itdi

G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe geldi nāze gül / **Rāz-ı** ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı tāze gül

G72/4 Añma ʿaşḳ abdālınuñ **rāzın** helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey zāhid ḳatı ḳattāl olur

G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ **rāzın** derūn-ı cānda pinhān eyledüñ

G361/4 Anuñ'çün ġonca-i gül **rāzın** açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ var çıḳar yārāne söylersin

G493/3 Kimse bilmezdi derūnum **rāzın** / Āh kim göz yaşı ġammāz oldı

G112/3 ʿAyān itdi bir bir nihān **rāzumı** / Dilā eşk-i çeşmüm ne ġammāz olur

G437/4 **Rāzumı** nāle ile ʿāleme fāş itdi göñül / Bizi rüsvāy-ı cihān eyledi bir dīvāne

rāżī [2] hoşnut, memnun

G251/2 Şikest olduġına **rāżī** degüldi revnaḳ-ı ʿişret / Anuñ'çün düşmedi bir dem elinden cām Cemşīdüñ

G507/3 Başumı kesdügine **rāżıyem** ol ḫūnīnüñ / Ayaġın baṣsa yüzüm üstine ḳaṣṣāb gibi

rāżī olmak [1] kabul etmek, istemek

G220/2 **Olurdı** pūte-i ʿaşḳunda yanmaġa **rāżī** / Bulaydı şaṣt-ı ġamuñdan dil-i fikende ḫalāṣ

rebāb [2] telli ve yaylı saz; bkz. ÖZTUNA, s. 381; ayrıca bkz. 'çeng ü rebāb' md.

G206/4 Ḫoş gelür aña **rebāb** āvāzesi ġavġāsı yoḳ / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez

G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem **rebāb-āsā**

recā [2] ümit, umut ‖ yakarış

G64/7 Ṭoyılmaz ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez insāna / Kerem gördükçe ey Bāḳī gedālardan **recā** artar

G161/6 Yār Bāḳīyle ne hem-ḫāne ne hem-rāh-ı sefer / Derd-mendüñ bu **recālarla** ḳışı yazı geçer

recā ḳılmak [1] umut etmek ‖ istemek

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden **ḳıl recā** ey dil / Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

recül [1] adam ‖ 'adamdan saymamak/adam yerine koymamak'

G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre er olmaz zebūn olan / Merdān-ı rāh-ı ʿaşḳ dimezler aña **recül**

redd olmamak [1] geri çevrilmemek, kabul edilmek

G1/8 **Redd olmaz** o leblerden olan ṭurma duʿā ḳıl / Dārā-yı cihān Şāh-ı Ferīdūn-fere cānā

refʿ [1] yüce

G502/2 Kāşkī cānı ṣaçuñ dārına ber-dār itseñ / Ḫakden **refʿ idi** bī-çāreye rifʿatler idi

refʿ olmak [1] ortadan kalkmak

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup **refʿ ola** ẓalām

refīḳ olmak [1] yoldaş olmak ‖ yardım etmek ‖ nasip etmek (Eğri fethini tebrik bağlamında)

K14/1 Bi-ḥamdi'llāh **refīḳ oldı** yine tevfīḳ-i Rabbānī / Muẓaffer ḳıldı sulṭān-ı cevān-baḫt-ı cihān-bānı

refīʿ [1] yüce

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ vaṣfı der-gāh-ı **refīʿüñ** ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

reftār [5] bkz. 'şīve-i reftār' md.

1. salınış/edalı yürüyüş

G39/2 Cāme-i dībā ile ṭāvūs-ı zerrīn-bāldür / Dil-rübā kim eyler ol **reftār** ile cevlān-ı ʿīd

G126/3 Ḳāmet-i naḫle göre ḥālet-i **reftār** olsa / Yine bu şīveyi ol serv-i ser-efrāz eyler

G158/4 **Reftār** yolın göster eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī ḳaddüñe istāde ṣanavber

K3/21 O güftār-ı mevzūn u **reftār-ı** dil-keş / O sīmā-yı maṭbūʿ u bālā-yı ḫoş-ter

2. yürüme

G245/5 ʿAdem diyārına çoḳdan giderdüm ey Bāḳī / Şarāb-ı ʿaşḳ ile **reftāra** iḳtidārum yoḳ

reftār itmek [1] salına salına yürümek

G166/1 Ḳaçan kim nāz ile **reftār iderler** serv-ḳāmetler / Ḳopar ʿāşıḳlaruñ başına ol demde ḳıyāmetler

reftāra gelmek [4] salınmaya/yürümeye başlamak

G97/3 **Reftāra gelse** ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām ile / Bālā-yı yāre serv-i çemen zīr-dest olur

G153/2 Māh-ı ʿalem ki menzili evc-i hevādadur / **Reftāra gelse** ol ḳad-i bālā ḳulaḳ çeker

G98/6 Şimşād-ı ḫoş-ḫırāmına ol servüñ öykünüp / **Reftāre gelse** pāy-ı ṣanavber şikest olur

G510/1 **Reftāre gelüp** nāz ile mestāne ṣalındı / Āyā ne belādur ki yine cāne ṣalındı

reg-i cān [4] can damarı/şah damarı

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı **reg-i cānuñ** / Şol çengdeki naġmeye beñzer ḳıl içinde

K3/19 Naẓar ehline mīl-i kuḥlüʾl-cevāhir / **Reg-i cān**-ı bed-ḫᵛāha nebtīz ü nişter

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ nişteri mıżrābından / **Reg-i cān** nāle ḳılur niteki tār-ı ṭanbūr

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / **Reg-i cān** līk zaḫm-ı nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

reg ü pey [1] sinirler ‖ teller (saz bağlamında)

G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun **reg ü pey** virsün āvāze / Tek olsun yār māʾil naġme-i evtāre eglensün

reh-ber ü refīḳ olmak [1] yoldaş olmak, yol göstermek

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ **ola reh-ber ü refīḳ** / Tevfīḳ-i Rabb-i ʿizzet ü teʾyīd-i Kirdigār

reh-zen [1] haydut, eşkiya

G102/2 Der-bend-i ġamda beñzedi ḥaḳḳā o ġamzeler / **Reh-zenlere** ki elleri tīr ü kemānludur

rehn [1] rehin (hırkayı meyhaneciye rehin bırakmak)

K10/10 Ḫayli demdür ḫırḳa **rehn-i** ḫāne-i ḫammārdur / Ḫavfum oldur ki ola dīvān ile defter bile

rehn itmek [1] rehin olarak bırakmak, rehin vermek

G421/4 Bāde-i ʿaşḳa vücūdı cāmesin **rehn itdi** Ḳays / Āferīnler ol melāmet bezminüñ ḳallāşına

reʾīs [1] kaptan

G165/5 **Reʾīs-i** baḥr-i naẓm olduñ bu gün ʿālemde ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ ṭabʿ-ı dür-efşānuñda ḳalmışdur

remz [1] gizli bir işaret

G377/2 Devr-i piyāle devlet-i Cemden ḫaber virür / Her bir ḥabābı **remz** ile bir tāc-dārdan

renc-i ṭaleb [1] dünya nimetleri ‖ açgözlülük

G239/3 Baḫt-ı bī-bünyād içün **renc-i ṭalebden** fāriġ ol / Bāri bir ḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

reng [8]

1. renk

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl **reng** / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan buldı **reng-i** zaʿferān

G152/2 Būy-ı nesīm ü **reng-i** gül ü revnaḳ-ı bahār / Ās̱ār-ı fażl u raḥmet-i Perverdigārdur

G337/4 Gül ü şaḳāyıḳuñ ol **reng-i** rūların gördüm / Ḥicābı ġālib iki dil-sitāna beñzetdüm

M1/V/3 **Reng-i** ʿiẕārı gitdi yatur kendü ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür ādeme nūrāniyyet / **Reng-i** rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil

G429/2 Dürdi bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı yādgār gül / **Rengin** şarāb-ı nābda būyın gül-ābda

2. hile oyun ‖ renk

G204/5 Āl ile ruḫlaruñ alsun dil-i Bāḳīyi hemān / Aña ey şūḫ-ı cihān böyle güzel **reng** olmaz

reng ü būy [1] süs ve bezek ‖ şan ve şöhret (şevket); bkz. FERHENG, C. II, s. 1022.

G135/6 Ne **reng ü būya** meftūn ol ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu fānīden beḳā itmez temennā şol ki dānādur

reng itmek **[2]** oyun etmek, hile yapmak; bkz. TS. C. V, s. 3211.

G121/1 Göñlin alup ġonca-veş āl ile dil-teng itdiler / Bülbül-i şūrīdeye güller ʿaceb **reng itdiler**

G268/1 Ġoncayı dil-teng ider laʿl-i dür-efşānuñ senüñ / Lāleye ḫoş **reng ider** gül-berg-i ḫandānuñ senüñ

reng olmak **[1]** renkten renge girmek

G489/4 Ṣarardı beñzi ḥasedden benümle yāri görüp / Raḳīb-i rū-siyehe bir ġarīb **reng oldı**

reng virmek **[3]** renk vermek ‖ aldatmak, oun etmek; bkz. TS. C. V, s. 3211.

G257/3 Mey içdügüñ lebi yādına bildi beñzümden / Ne **reng virdi** baña cām-ı ḫoş-güvārı görüñ

G275/5 Yāre ʿarż eyleyemez çihre-i zerdin Bāḳī / **Virdügi rengi** görüñ aña mey-i gül-gūnuñ

G423/2 Yazmada naḳş-ı ʿiẕāruñ müje-i ḫūn-ālūd / Ḳatı çoḳ **renk virüpdür** ḳalem-i Bih-zāde

rengler geçmek **[1]** renkler göstermek ‖ hile yapmak, kandırmak

G134/5 Ḫalḳ-ı cihānı naḳşına eyler firīfte / Naḳḳāş-ı rūzgār ʿaceb **rengler geçer**

reng-āmīz **[1]** rengârenk, renk renk

G213/4 İşigüñ ḫūn-ābe-i eşkümle **reng-āmīz** idi / Yazmadın naḳḳāş-ı ḳudret bu bülend eyvāne naḳş

reng-peẕīr olsa gerek **[1]** renk alacak

G423/6 Rūz-ı şekk irdi yaḳīn geldi meh-i rūze yine / Bādeden **reng-peẕīr olsa gerek** seccāde

rengīn **[32]**

1. hoş, güzel ‖ parlak

K26/37 ʿAndelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gül-istān-ı s̱enā / İdeler medḥüñ ile ḫoş naġamāt-ı **rengīn**

G8/2 Nev-bahāruñ naḳşına bir ṣavt-ı **rengīn** baġladı / Başladı sāz u nevāya bülbül-i destān-serā

G12/3 Seng-i bī-dāduñla serde zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i destārda **rengīn** ḳaranfüldür baña

G94/4 ʿİẕār-ı sādesi üzre ṣan ol ruḫ-ı **rengīn** / Görinür āyīneden laʿl-i gūşvāresidür

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte fehm eyle begüm ḫaylīce **rengīn** yirdür

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden terdür / Ṣaḳın incinme begüm ḫaylīce **rengīn** yirdür

G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem **rengīn** ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler

G276/7 Bāḳıyā söyle lebi yādına **rengīn** ġazeli / Demidür nūş-ı meyüñ mevsimidür eşʿāruñ

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb **rengīn** ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı libās-ı **rengīn**

G459/3 ʿİẕāruñ yādı bir **rengīn** laṭīfe / Dehānuñ ẕikri bir şīrīn ḥikāye

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı **rengīn** güllerde ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen Nigār-ḫāne

G306/6 **Rengīn** varaḳlar aldı ele tā ki eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār gül

G311/1 Şīrīn lebüñ yanında olur şerm-sār laʿl / **Rengīn** sözüñ ḳatında bulur inkisār laʿl

G311/10 Hem-vāre pāy-i taḫt-ı şehenşāha Bāḳīyā / **Rengīn** sözünden eyle firāvān nis̱ār laʿl

G8/6 Gūş ṭutsa şāh-ı gül çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı **rengīne** başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i **rengīne** döner tam tāze

G460/3 Gül gibi bāde-i **rengīne** ne ibrām gerek / Zāhidüñ ḳanın içerdüm eger ib**rām** olsa

G527/1 Dil-i pāk ol ʿiẕār-ı āle düşdi / Gül-i **rengīne** gūyā jāle düşdi

K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu ġazel-i **rengīni** / Levḥ-i zerrīne yazup eylesün ez-ber ḫātem

G189/2 Ġonca mecmūʿasınuñ her varaḳ-ı **rengīni** / Vaṣf-ı laʿl-i leb-i dil-dāruma bir defterdür

G257/4 Güler bu güfte-i **rengīni** gūşvār idinüp / Ruḫına şevḳ viren laʿl-i āb-dārı görüñ

G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül ʿārıż-ı **rengīni** gül / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı ʿālem şöyle zībādur yine

G488/3 Sībdür ġabġabı ruḫı nārenc / Leb-i **rengīni** laʿl-i rummānī
G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i **rengīn-i** Şīrīne / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde
G185/5 Ruḫuñ vaṣfıyla Bāḳīnüñ görüp güftār-ı **rengīnin** / Naẓardan düşmesün luṭf eyle merdüm-zādedür dirler
G189/1 Naẓm-ı **rengīnüme** kim vaṣf-ı leb-i dil-berdür / Diyemez kimse naẓīre ḳatı rengīn-terdür
G527/2 Ruḫ-ı **rengīnüñ** āb-ı ʿārıżuñda / Gören dir ṣuya ʿaks-i lāle düşdi
G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer her şeb ruḫ-ı **rengīnüñe** / Böyle niçün yüz virürsin dostum bālīnüñe

2. ince

G159/3 Aġzumuz şīrīn ider bir nükte-i **rengīn** ile / Laʿl-i nābuñ ey yüzi gül-şen ne nāzük cān olur
G268/5 Nükte-i **rengīn** ile elfāẓuñ ey Bāḳī revān / Laʿl-i dil-berdür meger ser-çeşme-i cānuñ senüñ

3. parlak

G308/7 Luṭfuñdan irdi Bāḳīye **rengīn** filoriler / Gūyā ṣaçıldı meclise bir dest-māl gül

rengīn ü muṭarrā [1] güzel ve taze

K24/44 Gerçi sünbül çoġ olur gül-şen-i ʿālemdür bu / Līk **rengīn ü muṭarrā** olamaz her sünbül

rengīn itmek [1] resimlemek

G35/7 **Rengīn ider** evṣāf-ı ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti virmez ṣanemā naḳşına Bih-zād

rengīn olmak [3]

1. parlamak

K26/21 Ruḫuña beñzer idi āyīne **olsa rengīn** / Öykünürdi lebüñe laʿl olaydı şīrīn
G50/5 Zer-i ḫāliṣ gibi **rengīn olup** gitmekde eşʿāruñ / Elüñde ḫāme ey Bāḳī meger kibrīt-i aḥmerdür

2. renk renk olmak

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi **rengīn oldı** ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş düşdi ya āyīne-i ruḫsārına

rengīn-edā [3] güzel şakıyan ‖ güzel hikayeler anlatan ‖ cana can katan

K1/37 Bāḳī-ṣıfat ne bülbül-i **rengīn-edā** gele / Ne ola ṭalʿatuñ gibi ferḫunde gül-sitān
G8/5 Leblerin yād eylese yāruñ lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider şīrīn ḥikāyet ġonca-i **rengīn-edā**
G191/7 Ser-firāz olsaḳ bu devr içre ʿaceb mi Bāḳıyā / Biz ṣürāḥī-veş bu gün **rengīn-edāya** māliküz

rengīn-ruḫsār [1] güzel yüzlü

K18/22 Dehen-i ġonca-i ter dürlü leṭāʾif söyler / Gülüp açılsa ʿaceb mi gül-i **rengīn-ruḫsār**

rengīn-ter [2] pek güzel

G119/5 ʿĀrıż u ruḫsāruñı vaṣf itse Bāḳī her ḳaçan / Şiʿri ey gül-çihre anuñ böyle **rengīn-ter** düşer
G189/1 Naẓm-ı rengīnüme kim vaṣf-ı leb-i dil-berdür / Diyemez kimse naẓīre ḳatı **rengīn-terdür**

resenler takmak [1] iple bağlamak

G117/2 Keştī-i ṣahbā keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı / Ṭutdılar ḳanlu gibi muḥkem **resenler** ṭaḳdılar

resm [8]

1. tarz, şekil

G246/3 Gelürse bir yire naḳḳāş-ı ʿālem / Bu **resm** ile seni taṣvīr ider yoḳ
K24/32 Var ise ṭurralaruñ bāġ-ı cinān sünbülidür / Ḳopmadı bāġdan ol **resme** muʿanber sünbül
G133/3 Çeşmüñ şu **resme** ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan Rüstem öldürür
G407/6 Tīġı **resmin** ehl-i dil mānend-i şekl-i Ẕüʾl-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına

2. âdet, usul

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi **resmdür** ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ

G73/2 Āşinālıḳ virmeyüp bīgāne **resmin** ḳullanur / Nāz ider her gördügince bir zamān bilmezlenür

K5/20 Seḫā **resminde** ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā / Kef-i cūduñ ṭaşırġatmaz kerem vaḳtinde ʿummānı

3. duygu

G35/4 Eşkāl-i vefā **resmi** ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür ammā begüm āyīne-i pūlād

resm-i ḳadīm [1] bkz. ‘ḳadīmi resm’ md.

G342/2 Küḥl idinmek ġubār-ı maḳdemüñi / Cümle aʿyān içinde **resm-i ḳadīm**

resm-i vefā [1] vefa duygusu; bkz. ‘vefā resmi’ md.

G441/5 Bāḳī cihānda **resm-i vefādan** nişāne yoḳ / Yār adın añma ʿaḳluñ eger saña yār ise

resm itmek [1] nakşetmek, resmetmek, şekiller çizmek; bkz. TS. C. V, s. 3211. (‘resim urmak’ md.)

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī **resm idüp** sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

resm ü āyīn [3] âdet

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde luṭfuñ tāze cān virdi / Mesīḥā **resm ü āyīnin** muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

G366/5 Güzeller ṭıfl iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / Ṣarılmaḳ **resm ü āyīnin** bilürler daḫı ḳundaḳdan

G367/3 Maḥabbet **resm ü āyīnin** be ṣofī ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen ḳıṣṣadur sevmek sevilmek mā-teḳaddemden

resūl-i muṭahhar [1] mübarek peygamber (Hz. Muhammed)

K3/32 Be-dīn-i güzīn-i Nebiyy-i mükerrem / Be-rūḥ-ı revān-ı **Resūl-i** muṭahhar

reşeḥāt [1] damlalar ‖ kalemden dökülen hikmetler

G331/3 Var ise tāzeledi bāġ-ı nihāl-i emelin / **Reşeḥāt-ı** ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem

reşh [1] damla; ‘a slight sprinkle of rain’ krş. LEXİCON, s. 976.

G318/3 Bezm-i ṣafā vü **reşh-i** cām bu zemzem olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler Beytü’l-Ḥarām pīr-i muġān şeyḫü’l-ḥarem

reşḥa [1] bir damla

M3/II/3 Çeşme-sār-ı sebze-zār-ı devletinden **reşḥadur** / Āb-ı rūy-ı ḫançer-i kişver-güşā-yı salṭanat

reşk [13]

1. kıskançlık, haset

K24/36 Lāle **reşk-i** ruḫ-ı gül-gūnuñ ile pā-der-gil / Ġam-ı zülfüñle perīşān u mükedder sünbül

K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup **reşk-i** ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān **reşk-i** Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn naḳşın gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

K2/1 İtdi şehri şeref-i maḳdem-i Sulṭān-ı cihān / **Reşk-i** bāġ-ı İrem ü ġayret-i gül-zār-ı cinān

K18/43 **Reşk-i** dendānuñ ile ḫançere düşdi jāle / Berg-i sūsende gören itdi ṣanur anı ḳarār

K19/8 **Reşk-i** laʿl-i leb-i dil-dār ḳurutmış ḳanın / N’ola ger böyle naḥīf olsa vü lāġar ḫātem

G134/2 **Reşk-i** zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile gelince hezārān kemer geçer

G306/1 **Reşk-i** ruḫuñla olmasa ger dil-figār gül / Dāġ-ı nihānın itmez idi āşikār gül

G392/1 **Reşk-i** firdevs-i berīn oldı yine rūy-ı zemīn / Āb-ı cū Kevs̱er aña nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn

G420/3 Ṭāvūs gibi cilve ḳılup bāġ-ı ʾīşumuz / **Reşk-i** cinān u ravża-i Rıḍvān u ḥūr ide

G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ **reşkine** mehüñ / Ḥakkāk-i dehr çarḫa dutar şeb-çerāġını

G481/2 Bāġda āb-ı revān üzre dökilür berg-i bīd / Cūylar dīdāruñuñ **reşkiyle** düşdi ḫançere

2. gıpta, kıskanarak

G319/4 Cānāne giden nāmedeki mühr degüldür / Ardınca ḳalur **reşk** ile çeşm-i nigerānum

reşk-i ḥūrī **[1]** hurileri kıskandıran dilber; bkz. 'ġayret-i ḥūr' md.

G511/1 Riyāż-ı cennetüñ ey **reşk-i ḥūrī** / Bulınur kūyuña nisbet ḳuṣūrı

reşk eylemek/itmek **[7]** gıpta etmek, imrenmek ǁ haset etmek, kıskandırmak

K7/17 Şāh-ı ʿādil Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi **reşk-i** gül-istān **eyledi**

G256/1 Ṣubḥ-ı vaṣl-ı yārdur bezm-i şarāb itmek gerek / Sāġar-ı zerrīni **reşk-i** āfitāb **itmek** gerek

G216/7 **Reşk eylesün** zamāne Sulṭān Murād Ḫāna / Hep pertev-i saʿādet ol kām-kāre düşmiş

G425/6 Cilve-gāh-ı şāhid-i maʿnā olaldan Bāḳıyā / **Reşk ider** āyīneler ṭabʿ-ı ṣafā-āyīnüñe

K26/1 Bāġa **reşk itse** revā ravża-i firdevs-i berīn / Şol ḳadar zīnet ü fer virdi yine Ferverdīn

G127/5 Edāsı ḫūbdur maʿnāsı raʿnā şiʿr-i Bāḳīnüñ / Aña **reşk itdüren** erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur

G96/5 **Reşk itme** ʿömr-i devlet-i dünyāya Bāḳıyā / Kim ḫᵛāb-ı ġaflet içre hemān bir ḫayāldür

revā **[7]** bkz. 'ne revā' md.

1. şaşılmaz!

K1/16 Ol şeh-süvār-ı memleket-i ʿadl ü dād kim / Atı öñince olsa **revā** ḫusrevān revān

K9/10 Dārā **revā** ki ġāşiyesin ala dūşına / Lāyıḳ budur ki ola Sikender rikāb-dār

K26/1 Bāġa reşk itse **revā** ravża-i firdevs-i berīn / Şol ḳadar zīnet ü fer virdi yine Ferverdīn

G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / **Revādur** āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar yir yir

2. yaraşır, yakışır

K3/13 Ne yaña buyursa **revādur** getürmek / Devātın Arisṭo silāḥın Sikender

G417/6 Niçün maḥrūm ola sāʾiller ey şāh-ı Sikender-der / **Revādur** kāhuña Dārā gelüp eylerse deryūze

3. lâyık

G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol gözi mekkāre ġāyet ḫoş gelür / Yāre açarsam **revādur** yāre ġāyet ḫoş gelür

revā mı? **[3]**

1. hak mı?, olur mu?, lâyık mı?

G180/6 Sen ḫār ile ṣalınmada gül-zār-ı dehrde / Ben zār olam **revā mıdur** ey serv-i gül-ʿiẕār

G474/6 Dāʾim **revā mı** ġayra çıḳa tīġ u ḫançerüñ / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

2. mümkün mü?

G446/5 Bāḳī ḳarīn-i fürḳatüñ olmaḳ **revā mıdur** / Aḳrān içinde böyle iken imtiyāzda

revāc **[1]** kıymet ve güzellik

G312/4 **Revāc-ı** revnaḳ-ı ḥüsnüñ nesīm-i āhumuñdur hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden bil

revāc bulmak **[1]** aranır olmak ǁ gözde olmak

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet geldi **revācın bulduġı** demler / Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı gül-istānı

revāc u revnaḳ virmek **[1]** etrafı aydınlatmak/güzelleştirmek

G66/6 Cilve-i ḥüsn-i ruḫuñ **virdi revāc u revnaḳ** / ʿArṣa-i ʿāleme kim seyr ü temāşā yiridür

revāḳ **[1]** üstü örtülü, önü açık yer ǁ şehnişin

K20/18 **Revāḳ-ı** manẓar-ı dīvānı ṭāḳ-ı eyvānı / Hilāl-i burc-i saʿādet sipihr-i cāh u celāl

revān **[12]** bkz. 'āb-ı revān', 'serv-i revān', 'eşk-i revān', 'rūḥ-ı revān', 'seyl-i revān', 'naḫl-i revān', 'naḳd-i revān', 'ḥükmi revān' md.

1. su gibi akıp giden/güzel (şiir)

K26/29 Ne ʿaceb ger ola bu naẓm-ı **revān** rūḥ-efzā / Ki senüñ midḥat-i cān-perverüñe oldı ḳarīn

G268/5 Nükte-i rengīn ile elfāẓuñ ey Bāḳī **revān** / Laʿl-i dil-berdür meger ser-çeşme-i cānuñ senüñ

2. akarsu

G380/3 Pāyine yüzler sürer her serv-i dil-cūnuñ **revān** / Şu gibi bir ʿāşıḳ-ı dīdār dirseñ işte ben

3. ruh, can

G526/1 Terk itdi ben żaʿīfini gitdi **revān** gibi / Gelmek müyesser olmadı bir daḫı cān gibi

M1/III/6 Mürġ-i **revānı** göklere irdi hümā gibi / Ḳaldı ḥażīż-i ḫākde bir iki üstüḫān

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm **revān-ı** pāk-i Selmānı

G38/2 Sāḳī şarāb rūşen imiş çün **revān-ı** Cem / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm kʾola rūḥı şād

4. mübarek, kutsal

K3/32 Be-dīn-i güzīn-i Nebiyy-i mükerrem / Be-rūḥ-ı **revān-ı** Resūl-i muṭahhar

5. süratli, delici

G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i **revān-ı** tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

6. noksansız ‖ devamlı, fasılasız

K3/28 Feṣāḥat gül-istānı içre dem-ā-dem / Şu gibi **revān** ide bülbüller ez-ber

G155/7 Tażarruʿ demleri geldi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber dilin ḳılsun **revān** ḫançer

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur şu gibi **revān**

revān eylemek [4]

1. dökmek (gözyaşı)

K5/31 Benem ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim ṭurmaz **revān eyler** / Dilinden Āb-ı ḥayvānı gözinden dürr-i ġalṭānı

G510/4 Kūyında **revān eyledügüm** eşk-i maḥabbet / Kevs̱er ṣuyıdur ravża-i Rıḍvāne ṣalındı

2. akıtmak

G407/2 Laʿl ü yāḳūt **eyledi** elmās tīġından **revān** / Ḫalḳ taḥsīn itdiler şemşīr-i gevher-bārına

G413/5 Göz yaşını şol deñlü **revān eyledi** Bāḳī / Ḳaldı reh-i ʿaşḳuñda ayaġı gil içinde

revān itmek [3]

1. (hükmünü) geçirmek/sürmek

G155/1 **İderken** tīr-i müjgānuñ gibi ḥükmin **revān** ḫançer / Görüp şemşīr-i ġamzeñ kendüden geçdi hemān ḫançer

2. dökmek (gözyaşı)

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ **revān it** cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı yerde ḳomaz āb-ı firāvān ġıll u ġış

3. akıtmak (kurban kanı)

G328/10 Aḳıdup ḥalḳ-ı şīşeden mey-i nāb / Ḫūn-ı ḳurbān gibi **revān idelüm**

revān ḳılmak [1] akıtmak, dökmek

G95/3 İbrīḳ-i zerden sāḳıyā laʿl-i müẕābı **ḳıl revān** / Altun olur işüñ hemān kibrīt-i aḥmer kendidür

revān olmak [6]

1. yola düşmek

K1/16 Ol şeh-süvār-ı memleket-i ʿadl ü dād kim / Atı öñince **olsa** revā ḫusrevān **revān**

2. akmak (gözyaşı)

G23/4 Giryeden cūy-ı sirişküm sū-be-sū **oldı revān** / Yine Ḳulzüm gibi cūş itdi bu deryā semt semt

G402/3 Ḳapuñda çoḳ **revān oldı** daḫı çoḳ seyl olur yaşum / Mes̱eldür aḳduġı yirde dimişler yine aḳar ṣu

3. yayılmak, duyulmak

G23/6 Şiʿr-i Bāḳī sebʿa-i iḳlīme **olduḳça revān** / Oḳınursa yiridür bu naẓm-ı ġarrā semt semt

4. yola çıkmak, varmak

G362/2 Cānā metāʿ-ı mihrüñe dil müşterī iken / **Olmamış idi** ʿaşḳ iline kārvān **revān**

5. kurulmak, gelmek ‖ geçerli olamak

K14/6 Yıḳıldı ḫānümān-ı baḫtı ber-bād oldı aʿdānuñ / **Revān oldı** nesīm-i fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

revān-baḫş [3] cana canlar katan

G214/9 Nükte-i lāʿl-i **revān-baḫş** ile ey Bāḳī yine / Ẓulmet-ābād-ı midāduñ āb-ı ḥayvān gizlemiş

K3/20 Nesīm-i **revān-baḫş-ı** ṣubḥ-ı ṣafādan / Suḫan gül-şeninde ḫırāmān ṣanavber

K18/47 Degme bir gevheri kirpügine ṣalındurmaz / Göreli laʿl-i **revān-baḫşuñı** çeşm-i ḫūn-bār

revāne [1] yürümekte, gitmekte

K3/12 Mülūk-i zamāne öñince **revāne** / Rikāb-ı hümāyūnda Ḫāḳān u Ḳayṣer

revāne olmak [1] yollara düşmek

G465/1 Diller **revāne oldılar** ol meh-liḳāyile / Eṭfāl-i şehr ṣanki segirdürler ay ile

reviş [1] yol, hâl, davranış ‖ keyif, âlem

G66/5 Nām u neng ehli ne bilsün **reviş-i** rindānı / Mey-gede bencileyin ʿāşıḳ-ı şeydā yiridür

revnaḳ [10]

1. güzellik, tazelik

K15/1 Cihān bāġına virdi **revnaḳ-ı** firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

G152/2 Būy-ı nesīm ü reng-i gül ü **revnaḳ-ı** bahār / Ās̱ār-ı fażl u raḥmet-i Perverdigārdur

G251/2 Şikest olduġına rāżī degüldi **revnaḳ-ı** ʿişret / Anuñ'çün düşmedi bir dem elinden cām Cemşīdüñ

G28/1 Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandur bāʿis̱ / **Revnaḳ-ı** bezm-i güle mürġ-i çemendür bāʿis̱

2. parlaklık, parıltı

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i Şeyḫü'l-islām / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā **revnaḳ-ı** dīn

G312/4 Revāc-ı **revnaḳ-ı** ḥüsnüñ nesīm-i āhumuñdur hep / Ṣafā-yı nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden bil

G277/2 **Revnaḳ-ı** ḥüsne ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur belki şeb-i tār şuʿāʿın ḳamerüñ

3. koku, renk

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i şimşād pest olur / Zülfüñ yanında **revnaḳ-ı** ʿanber şikest olur

G98/1 Laʿlüñ ḳatında ḳıymet-i gevher şikest olur / Zülfüñ yanında **revnaḳ-ı** ʿanber şikest olur

G249/5 Sünbülüñ **revnaḳın** şikest itdi / Şiken-i ṭurra-i perīşānuñ

revnaḳ virmek [1] güzellik vermek, güzelleştirmek

G431/2 Gūşına ṭaḳmış iki laʿl-i muṣaffā leblerüñ / Hep budur **revnaḳ viren** cām-ı şarāb-ı bī-ġışa

revzen [1] pencere ‖ 'revzenler açmak' aydınlatmak

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi çünkim Süleymān Ḫān / İlāhī ḳabrine **revzenler** aç firdevs-i aʿlādan

revzen-i dīde ḳapanmak [1] göz kapakları kapanmak ‖ ölmek

G369/5 Kesb-i hevā-yı ʿaşḳ ide gör Bāḳıyā hemān / Dil ḫānesine **revzen-i dīdeñ ḳapanmadın**

re'y [5] görüş, fikir ‖ onay

K18/34 Manẓar-ı ḳaṣr-ı saʿādetden anuñ **re'yi** gibi / Rūy göstermedi bir şāhid-i ḫurrem-dīdār

K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı sipihr-i fażl o kim / Buldı **re'y-i** enveri feyżiyle nūr u fer cihān

G42/4 Ferāġat güzel sevmeden tevbe meyden / Zehī **re'y-i** bāṭıl zehī fikr-i fāsid

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs kemān-ı Rüstem / Nāvek-i **re'yine** per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

K25/34 Ḳāḍī-i maḥkeme-i ʿālem-i bālā Bircīs / Müşkilin müftī-i **re'yüñden** ider istifsār

re'y ile tedbīr itmek [1] ortaklaşa işbirliği yapmak

G177/1 Ne revādur ki müjeñle ḳaşuñ el bir ideler / Beni öldürmek içün **re'y ile tedbīr ideler**

re'y-i cemīl [1] güzel fikirler ‖ ileri görüşlülük; bkz. 'ḥüsn-i re'y'

K25/35 Bu ḳadar nūrı güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa **re'y-i cemīlüñ** yüzine āyīne-dār

re'y-i resīd [1] defterde yazılı bir borcun ödendiği ve hesabın kapatıldığı yerlerde kullanılan bir terim; bkz. PAKALIN, C. III, s. 28.

K23/7 Yā defter-i sipihrde **re'y-i resīddür** / Deyn-i ṣıyāmı ḫalḳ edā itdiler tamām

reyāḥīn [1] reyhanlar, fesleğenler ‖ 'reyḥānī' kitap sanatlarında kullanılan sülüs kalınlığında, gözü kapalı harfi olmayan bir hat çeşiti; YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 57.

K4/11 Edāsı Selsebīl-i bāġ-ı Rıḍvān / Ḥurūfı ravżadan gelmiş **reyāḥīn**

reyḥān [5] şekil bakımından sümbüle benzeyen çiçek, fesleğen; bkz. 'sünbül ü reyḥān' md.

1. köle adı bağlamında;

G375/1 Ruḫsāruña ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān / ʿAbd-i Ḥabeşīdür adı **reyḥān**

2. sakal bağlamında;

G476/1 Ḫaddüñ ey meh şol ḫaṭ-ı **reyḥānda** / Sūre-i Ve'ş-Şemsdür Ḳur'ānda

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü **reyḥāne** ḳatlanmaz

3. fesleğenlerin demet haline getirilmesi bağlamında;

G524/3 Bağlarsañ eger deste-i **reyḥān** ile ṭurmaz / Tā rişte-i cān ṭurrası tārına ulandı

G47/3 Göñlin o zülfe beste ḳılan cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki deste-i **reyḥāne** ṣarmaşur

rez duḫteri [4] üzüm kızı ‖ şarap; bkz. 'duḫter-i rez' md.

G424/6 Sāḳī **rez duḫterinüñ** ol engüşt / Sīm ḫalḫālidür ayağında

G262/4 **Rez duḫterini** sīneye çeksem ʿaceb midür / Cevrinden özge nesnesi yoḳ bī-vefālaruñ

G278/3 **Rez duḫterini** virmediler kimseye ḳaldı / Ağırlığını almadılar rıṭl-ı girānuñ

G487/7 **Rez duḫterinüñ** adı çekilse ʿaceb degül / Ḫınnālar oldı illere ḳarşu ayağını

rezm [4]

1. savaş

K18/12 Mevsim-i **rezm** degüldür dem-i bezm irdi diyü / Sūsenüñ ḫançerini ṭutdı ser-ā-pā jengār

2. savaş meydanı

G407/4 Āteş-i **rezm** içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

K3/15 Ṣaçar bezme nūrı döker **rezme** nārı / O tāc-ı muraṣṣaʿ o tīġ-i mücevher

3. savaşçılık, kahramanlık

G494/6 Felekden seyr idüp **rezmüñ** disün Behrām-ı ḫaṣm-efgen / Hezār aḥsent ey rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

rezm-i Rüstem ü İsfendiyār [1] Rüstem ile İsfendiyar'ın savaşı ‖ Rüstem'in esrarengiz bir okla İsfendiyar'ı öldürdüğü meşhur savaş; bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 182-187.

G377/3 'Īş u ṣafā-yı 'ahd-i Cem ü devr-i cāmı gör / Baḥŝ itme **rezm-i Rüstem ü İsfendiyārdan**

rezm-gāh [2] savaş meydanı

K5/13 ʿAlevlerdür duḫān içre görinür tīġler gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı **rezm-gāhı** ḳılsa ẓulmānī

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod ḳırmızı dībā geyer / **Rezm-gāhuñ** tā mehābet göstere küffārına

Rıḍvān [1] cennet kapıcısı melek; bkz. 'ravża-i Rıḍvān', 'riyāż-ı Rıḍvān', 'bāġ-ı Rıḍvān' md.

M2/II/6 Cism-i pākin götürüp ḫākden aldı **Rıḍvān** / Döşedi ḫᵛāb-gehin ġurfe-i ġufrān üzre

rıṭl-ı girān [3] ağır ve dolu kadeh; Ahmet Talat Onay, bir rıtlın 480 dirhem yani birbuçuk litre olduğu açıklamasını yapıyor. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 378.

G39/5 Sāḳıyā **rıṭl-ı girān** eksük gerekmez aradan / Yaḫşı ağırlanmaḳ ister ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd

G154/6 Bār-ı girān-ı ġuṣṣayı çekmez şu kimse kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi **rıṭl-ı girān** çeker

G278/3 Rez duḫterini virmediler kimseye ḳaldı / Ağırlığını almadılar **rıṭl-ı girānuñ**

rıżā [2]

1. rıza gösterme, boyun eğme

G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden ṣaḳınmaḳ sūd-mend olmaz / **Rıżādur** çāresi ʿaşḳuñ görinmez bir belā ancaḳ

2. hoşnutluk, memnuniyet ‖ kabullenme

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı **rıżāña** tek dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

rıżā-yı Rabb-i aʿlā [1] Yüce Rabbin hoşnutluğu

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif / Sücūduñdan ġarażzīrā **rıżā-yı Rabb-i aʿlādur**

rıżā-yı Ḥażret-i Bārī Teʿālā [1] Yüce Rabbin hoşnutluğu

G157/7 İctināb it ṣoḥbet-i ehl-i riyādan Bāḳıyā / Kim **rıżā-yı Ḥażret-i Bārī Teʿālā** bundadur

rıżā virmek [1] razı olmak, boyun eğmek

M1/II/5 Ḥükm-i ḳażāya **virdi rıżāyı** egerçi kim / Şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh idi

rızḳını kesmemek [1] Allah tarafından takdir edilen nimetin kesilmemesi ‖ aç bırakmamak

G317/2 Biñ günāh eylese bir ḳul yine **rızḳın kesmez** / Şükr-i inʿām-ı şeh-i bende-nevāz eyleyelüm

riʿāyet [1] koruma, gözetme, saklama

G169/4 Sipāh-ı ġam n'ola ayaḳlar ise ʿuşşāḳı / Raʿiyyetine o şāhuñ **riʿāyeti** yoḳdur

riʿāyet itmek [1] (komşu hakkı) gözetmek

K5/22 Ḳafā-dār oldılar şīr ü peleng āhūya ṣaḥrāda / **İderler** şol ḳadar şimdi **riʿāyet** ḥaḳḳ-ı cīrānı

ribāṭ [1] bağ

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı **ribāṭ-ı** çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle bahār

ridā [1] dervişlerin boyna attıkları, gereğinde katlanarak kullanılabilen örtü; bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 239-240.

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī **ridā-yı** şeyḫ / Devr-i lebüñde mey-gedelerde yatur girev

rifʿat [11]

1. yücelik, yükseklik

K8/11 Memālik ẓıll-ı **rifʿatde** ḫalāʾiḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde ʿadlinde zamān emn ü emān üzre

K22/35 Mesned-i **rifʿatde** genc-efşān-ı iḥsān ol müdām / ʿÖmr ü devlet pāy-dār iḳbāl ü ʿizzet cāvidān

G4/5 **Rifʿatde** āsmāna deger āsitānesi / Ḳıymetde naḳd-i encüm irişmez aña bahā

K2/36 Oldı vaṣf-ı suḫan-ārāñ ile şiʿr-i Bāḳī / **Rifʿat-i** pāyede hem-sāye-i naẓm-ı Selmān

K2/20 Tāc-dārā başına teng ola tāc-ı Dārā / Ḫidmet-i ḫāk-i derüñ bilmez ise **rifʿat-i** şān

2. göklerde, yükseklerde

G256/4 Gün gibi **rifʿatde** olmaḳ isteyen gerdūn-ṣıfat / Bir muʿallā bār-gāha intisāb itmek gerek

3. üstünlük, övünç kaynağı

G185/4 Ḳapuñda ḫāk-i rāh olmaḳ baña vaʾllāhi **rifʿatdür** / Egerçi kim beni düşkün ṣanup üftādedür dirler

G502/2 Kāşkī cānı ṣaçuñ dārına ber-dār itseñ / Ḫakden refʿ idi bī-çāreye **rifʿatler** idi

4. görkemli, azametli

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i **rifʿatine** / İremez ṣarṣar-ı ṭūfān-ı fenā birle ġubār

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dāʾim ḳıyām-ı **rifʿatüñ** ḳāʾim / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i zer-dūzī

K25/38 **Rifʿatum** ḳaṣrı ṣala saṭḥ-ı semāya sāye / Eger olursa aña bānī-i luṭfuñ miʿmār

rifʿat bulmak [1] kadrini yüceltmek, alçaklıktan kurtulmak

G307/4 Meclis-i vaʿẓa oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş **rifʿat bul**

rīḫte olmak [1] dökülmek

G473/6 Belī bezm ehli bī-hūş olsa Bāḳī / **Olur** mey **rīḫte** sāġar şikeste

rīk [1] kum ‖ ‘remil atmak’

K21/11 Nişān-ı pāy-ı vuḥūş u ṭuyūr ṣaḥrāda / Çizildi **rīk-i** sefīd üzre gūyiyā eşkāl

rikāb [4] üzengi

G19/4 Ḳaddüm ey şeh-süvār-ı ḥüsn itdi / Pāy-būsuñ ḫayāli şekl-i **rikāb**

K3/11 **Rikābında** kürsī gerek tāc-ı Kisrā / Ola şol zamān kim süvār-ı tek-āver

K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ bu gün başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı **rikābından** cihānı ḳıldı nūrānī

K5/39 Żiyā-baḫş ol **rikābuñ** şuʿlesinden māh u ḫurşīde / Semend-i baḫtuñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

rikāb ṭutmak [1] padişah ata binerken rikab tutmak

K12/9 Ḫūblar **ṭutsa rikābın** yiridür cümle ḳaçan / Esb-i nāzı felek ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker

rikāb-ı hümāyūn [1] padişah bir yere giderken yanındaki maiyyeti; bkz. PAKALIN, C. III, s. 44-45.

K3/12 Mülūk-i zamāne öñince revāne / **Rikāb-ı hümāyūnda** Ḫāḳān u Ḳayṣer

rikāb-dār [1] padişah bir yere giderken ata inip binmesine yardım eden ve padişahın atının yanında yaya olarak giden teşrifatçı. Bkz. PAKALIN, C. III, s. 44-45.

K9/10 Dārā revā ki ġāşiyesin ala dūşına / Lāyıḳ budur ki ola Sikender **rikāb-dār**

rind [10] gönül adamı, ârif

G200/2 **Rind** olan cām alur eline müdām / Lāle-veş nev-bahāre ḳatlanmaz

G1/6 Ben şāh-naẓar **rind-i** cihān aña direm kim / Nergis gibi göz dikmeye sīm ü zere cānā

G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe **rind-i** mey-ḫᵛāra / Çemende şāḫ-ı sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur

G143/1 Göñül bir **rind-i** ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister

G198/3 Hemīşe ḫurrem ü ḫandān elinde sāġar-ı zer / Felekde olmaya gün gibi **rind-i** ʿālem-sūz

G277/5 Zāhidā **rind-i** ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

G406/2 Cihānuñ fenāsın bilen **rind-i** ʿārif / Muḳayyed gerekmez bahār u ḫazāne

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / **Rind-i** mey-ḫᵛāreye ḫoşdur ṭolu sāġar ḫātem

G58/1 Cürʿa-dān abdāla gerçi maḫzenü'l-esrārdur / **Rind-i** dürd-āşāma sāġar maṭlaʿu'l-envārdur

G117/1 **Rindler** cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına aḳdılar

rind-i gedā [3] zavallı rind

K12/5 Ne çeker adını aṣḥāb-ı riyā ikide bir / Ṭutalum **rind-i gedā** bir iki peymāne çeker

G93/7 Gāh **rind-i gedāya** feyż irişür / Cām-ı mey meşʿal-i hidāyet olur

G351/4 Tehī-dest olsañ ey **rind-i gedā** ġam çekme kim elde / Zer-i sürḫ olmasun gül-gūn şarāb-ı dil-güşā olsun

rindān [9] rintler; bkz. 'ḥalḳa-i rindān', 'meclis-i rindān' md.

G204/3 Olamaz meşreb-i **rindāna** muvāfıḳ şol kim / Cām-veş bāde-i gül-gūn ile hem-reng olmaz

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i **rindāne** girdüñ merd-i meydān ol

G66/5 Nām u neng ehli ne bilsün reviş-i **rindānı** / Mey-gede bencileyin ʿāşıḳ-ı şeydā yiridür

M6/III/1 Terk eyle zühdi mezheb-i **rindān-ı** ʿaşḳa gir

G160/3 Cām-ı şarāb-ı nāb ile **rindān-ı** mey-gede / Öz ʿāleminde her biri bir şāh-ı tāc-dār

G184/2 Götürüp ayaġı **rindān-ı** selef keṡretden / Çekdiler cām-ı fenāyı bize yā Hū didiler

G317/5 Ṭutalum şīve-i **rindān-ı** ḳanāʿat-pīşe / Tā-be-key ḫāṭıra-i niʿmet ü nāz eyleyelüm

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı cām ile dilden keder gider / **Rindān-ı** sīne-ṣāf ile gel eyleme ʿinād

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / Baturdı rūzgār āyīn-i ʾĪşın **bezm-i rindānuñ**

rindāne [1] rintçe, kalenderce ‖ dünyayı umursamaksızın

G437/5 ʿĪş u işret demidür çekme ġam-ı devrānı / Bāḳıyā gel berü sāġar çekelüm **rindāne**

rīsmān bağlamak [1] sıtma tedavisi için, bir ipe bazı dualar okuyarak yedi düğüm atma ve hastanın boynuna takma adeti; bkz. ÇAVUŞOĞLU, s. 21.

K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / **Baġlar** şihāb gerden-i gerdūna **rīsmān**

rīş [1] sakal

G42/3 Yiter kirpügüm kūy-ı ʿaşḳuñda cārūb / Üzilsün kesilsün hemān **rīş-i** zāhid

rīşine gülmek [1] sakalına gülmek ‖ alay etmek

G248/1 Ḫaṭ-ı ruḫsāruña teşbīh idüp ey şūḫ senüñ / Bāġda ġonca biraz **rīşine güldi** çemenüñ

rīşin yola yazmak [1] neredeyse sakallarını yolmak; 'rīş kenden' ('sāde-ruḫ' paralelliğinde)

G529/2 Pend eylemiş ol sāde-ruḫa zāhid-i nā-dān / ʿAşḳ ehli hücūm eyledi **rīşin yola yazdı**

rişte [11]

1. ip

K21/23 ʿArūs-ı dehre s̱enāñı benem ḳılāde ḳılan / Güher edā-yı girān-māye **rişte** ince ḫayāl

G47/3 Göñlin o zülfe beste ḳılan cān-ı nā-tevān / Ol **riştedür** ki deste-i reyḥāne ṣarmaşur

G447/3 Müşgīn ṣaçuñda ey yüzi gül cān-ı nā-tevān / Ol **riştedür** ki baġlana bir deste sünbüle

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i cevāhir ṭaḳdum / **Riştedür** maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı güzīn

G209/1 Zülf-i nigāre şāne-veş olursa dest-res / Miḳrāż gibi **rişte-i** peyvend-i ġayrı kes

G254/4 Dür dişi vaṣfında ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lü'lū-yı lālā-yı naẓmuñ **rişte-i** efkāre çek

G156/4 **Rişte-i** mūy-ı dil-bere ṭolaşan / Beste-i bend-i zülf ü kākül olur

G295/1 Ebr-i bahār-ı ʿişvedür ebrū degüldür ol / Bārān-ı ḥüsn **riştesidür** mū degüldür ol

G357/2 Lü'lū dişüñ ġamıyla şirişküm güherlerin / Dizdüm ümīd **riştesine** dāne dāne ben

G80/2 **Rişteyle** baġlayup lebin ol şūḫ didi kim / Mihmān-ı ḫᵛān-ı vaṣluma bu diş kirāsıdur

1.1. ip, bağ ‖ 'ipini kırmak'

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet **riştesin** ḳırmaz / Kesilmek var ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

rişte-i bārān [2] yağmur damlalarının oluşturduğu ip gibi şekil

G47/1 Zülfüñ ki tār-ı eşk-i firāvāne ṣarmaşur / Sünbüldür ol ki **rişte-i bārāne** ṣarmaşur

K22/2 **Rişte-i bārān** gümiş tel sīm-keş ebr-i ḥarīf / İki çarḫa döndiler gūyā zemīn ü āsmān

rişte-i cān [5] can ipi; bkz. 'cān riştesi' md.

G6/4 Miyānuñ **rişte-i cān** mı gümiş āyīne mi sīneñ / Bünāgūşuñla mengūşuñ gül ile jāledür gūyā

G82/5 Saçuñ tārına peyveste ḳılursa **rişte-i cānı** / ʿAlāʾiḳden geçüp Bāḳī cihāndan inḳıṭāʿ eyler

G524/3 Bağlarsañ eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz / Tā **rişte-i cān** ṭurrası tārına ulandı

G297/5 **Rişte-i cānumda** zülfüñ bir girih bend itdi kim / Ḥalline ḳādir degül müşkil-güşālar bilmiş ol

G302/4 Bir yire cemʿ eylemiş evrāḳ-ı nāz u şīveyi / **Rişte-i cānından** itmiş bülbülüñ şīrāze gül

rişte-i tesbīḥ [1] tespih ipi ('tār-ı çeng' karşıtlığında)

G489/5 Yüzin eline alup geldi meclise ṣofī / Bu gice **rişte-i tesbīḥi** tār-ı çeng oldı

riyā [2] bkz. 'aṣḥāb-ı riyā', 'ehl-i riyā', 'eṣḥāb-ı riyā', 'zerḳ u riyā', 'zühd ü riyā' md.

G348/5 Zāhidā olmaz **riyā** māniʿ nihānī ʿişrete / Gūlsin ġāyetde bilmezsin ẓarāfet neydügin

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i **riyādan** ṣāf ider / Zer bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda

riyā ehli [1] ikiyüzlüler, riyakârlar

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb ḫālīligin buldı **riyā ehli** bu meydānuñ

riyāż [2] bahçe

G45/1 **Riyāż-ı** ḥüsnde olmış o laʿl-i nāb leẕīẕ / Cihān içinde bilürsin olur şarāb leẕīẕ

G337/11 Edā-yı Bāḳīyi vaṣfında selsebīl ṣanup / **Riyāż-ı** baḫtını bāġ-ı cināna beñzetdüm

riyāż-ı bihişt [1] cennet bahçesi

G342/4 ʿĀlem-i vuṣlatuñ **riyāż-ı bihişt** / Mātem-i fürḳatüñ ʿaẕāb-ı caḥīm

riyāż-ı cennet [2] cennet bahçesi; bkz. 'bāġ-ı cennet', 'ravża-i cennet' md.

G485/5 Ögmesün ʿāşıḳlara vāʿiẓ **riyāż-ı cenneti** / Bāġ-ı ḫurrem olmaz ehl-i ʿaşḳa dīdāruñ gibi

G511/1 **Riyāż-ı cennetüñ** ey reşk-i ḥūrī / Bulınur kūyuña nisbet ḳuṣūrı

riyāż-ı ḫuld [1] cennet bahçesi; bkz. 'bāġ-ı ḫuld' md.

G334/4 Sensüz cināne ḳalmadı meylüm cihān degül / Kūyuñ **riyāż-ı ḫuld** viṣālüñ yiter naʿīm

riyāż-ı Rıḍvān [1] cennet bahçesi; bkz. 'bāġ-ı Rıḍvān', 'ravża-i Rıḍvān' md.

G488/6 Sākinān-ı ḥarīm-i kūy-ı ḥabīb / Dilemezler **riyāż-ı Rıḍvānı**

riyāżet [2] 'az yemek, az uyumak, daimi ibadete koyulmak suretiyle nefsi terbiye etmek…' bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 259.

K20/46 Hemīşe tā meh-i rūze gelüp bu devr içre / **Riyāżet** ile ire peyker-i hilāle hüzāl

G417/2 Temāşā bunda kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı künc-i **riyāżetde** ṭutarlar ehl-i dil rūze

rīzān olmak [1] dökülmek, akıtmak

G473/5 **Olur** ʿaşḳ içre ḫūn-ı dīde **rīzān** / Dil-i ʿuşşāḳ-ı ġam-perver şikeste

rū/y [25] bkz. 'āb-ı rūy' md.

1. yüz

G313/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫīzüm ile didi ne dirsin ruḫuma / Didüm ol **rū** da güzel ḫaṭṭ-ı semen-bū da güzel

G337/4 Gül ü şaḳāyıḳuñ ol reng-i **rūların** gördüm / Ḥicābı ġālib iki dil-sitāna beñzetdüm

K3/30 Duʿā idelüm **rūy-ı** iḳbāl u baḫtı / Dem-ā-dem ola gül gibi tāze vü ter

K5/4 Perī gözden nihān olmaḳ ne mümkindür zamānında / Cihānı şöyle nūrānī ḳılupdur **rūy-ı** raḫşānı
K17/10 Bāḳī ne deñlü sözlerüñ āb-ı revān ise / Aḳar şu gibi yirde gerek **rūy-ı** iʿtiẕār
K18/15 Zīb ü fer virmek içün **rūy-ı** ʿarūs-ı çemene / Yāsemen şāne ṣabā māşıṭa āb āyīne-dār
K18/55 Gül gibi ḫurrem ü ḫandān ola **rūy-ı** baḫtuñ / Sāġar-ı ʿīşuñ ola lāle-ṣıfat cevher-dār
K25/2 Āfitāb üzre meger ḫāme-i dest-i ḳudret / Çekdi bir med nitekim ḥācib-i **rūy-ı** dil-dār
M1/I/2 Añ ol güni ki āḫır olup nev-bahār-ı ʿömr / Berg-i ḫazāne dönse gerek **rūy-ı** lāle-reng
G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla **rūy-ı** gül-sitān / Tāb-ı meydendür cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ
G258/1 Cām laʿlüñdür senüñ āyīne **rūy-ı** enverüñ / Adı var cām-ı Cem ü āyīne-i İskenderüñ
G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i cān-fezādan yig / Müferriḥ ḥab bulınmaz ḫāl-i **rūy-ı** dil-rübādan yig
G299/2 Ḥālet-i ʿaşḳ iledür ādeme nūrāniyyet / Reng-i **rūy-ı** ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil
G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /Eylesün derd-i ḥased **rūy-ı** ʿadūyı zaʿferān
G393/3 Yolında nūrdur gūyā ki ḫurşīd / Ḳabā-yı ezraḳ üzre **rūy-ı** cānān
G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād irdi gül-sitāne / Gösterdi **rūy-ı** baḫtı āyīne-i zamāne
G488/1 Baña ebrū-yı **rūy-ı** cānānī / Bülbüle gūşe-i gül- istānī
G124/7 **Rūy-ı** baḫtı bedr olur bürc-i şerefde ʿāḳıbet / Her ki māh-ı nev gibi kesb-i kemāl üstindedür
G130/8 ʿArż itdi beñzer āyīne-i gülde ʿaksini / **Rūy-ı** ʿarūs-ı baḫt-ı şehenşāh-ı kām-kār
G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı Mirrīḫ-i çarḫ / **Rūy-ı** yāre öykünür diyü mehe ḫançer çeker
G228/3 Ḫāk-i rehüñden irdi meger ṣubḥ-dem nesīm / **Rūy-ı** ʿabīr ü ʿanber ile ṭoldı bu ṭaraf
G469/4 **Rūyında** laʿli üzre ḫaṭ-ı müşg-bār-ı yār / Şīrīnlik yazar şeref-i āfitābda
G544/3 Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı **rūyıyla** meger ḥayrān ola göñlüm / Dirīġ elden leb-i dil-ber gibi maʿcūn ise gitdi
G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ yazılur eks̱eri altun / **Rūyuñda** ḳaşuñ zerd olur ise nʾola şāhā

2. yön, taraf

G136/5 Bāḳıyā baş egme dehr-i dūna çün **rūy-ı** niyāz / Āsitān-i Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Ḫānadur

rūy u mūy [1] yüz ve saç (‘māh u sāl’ paralelliğinde)

G293/2 **Rūy u mūy**-ı yāre beñzer nesne daḫı görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl

rū göstermek [3] bkz. ‘yüz göstermek’ md.

G401/2 Ṣandum kenār-ı bāmda ol māh-ı tāmdur / Ḫurşīd ufuḳda **göstericek** ṣubḥ-gāh **rū**
G401/4 Bürc-i şerefde aḫter-i baḫtum ṭulūʿ ider / **Gösterse** yār manẓaradan gāh gāh **rū**
K18/34 Manẓar-ı ḳaṣr-ı saʿādetden anuñ reʾyi gibi / **Rūy göstermedi** bir şāhid-i ḫurrem-dīdār

rū sürmek [3] bkz. ‘yüz sürmek’ md.

G401/3 Ruḫsār-ı zerdi ḫāke bulaşmış benüm gibi / Beñzer ayaġı ṭopraġına **sürdi** māh **rū**
G401/5 Kūyuñ yolında Bāḳī-i üftāde var iken / Ḥayfā o keff-i pāye **süre** ḫāk-i rāh **rū**
G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar lāle-i çemen / **Rūy-ı** niyāzı ḫāke **sürer** berg-i yāsemīn

rūy-ı zemīn [12] bkz. ‘yir yüzi’ md.

1. yeryüzü

K21/10 Döşendi berf ser-ā-pāy ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / Aġardı **rūy-ı zemīn** ṣanki taḫta-i remmāl
M1/VI/5 Şemşīr gibi **rūy-ı zemīne** ṭaraf ṭaraf / Ṣalduñ demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları
G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar **rūy-ı zemīne** ser-be-ser
G302/5 Göklere irgürdi Bāḳī ġulġul-i ʿaşḳuñ senüñ / Ṣalmadın **rūy-ı zemīne** ḥüsn ile āvāze gül
G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey **rūy-ı zemīnüñ** māh-ı tābānı / Biraz baḳsun felekden sebʿa-i seyyāre eglensün
G392/1 Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine **rūy-ı zemīn** / Āb-ı cū Kevs̱er aña nergis ü gül ḥūr-ı ʿīn
G427/1 Āyīne-ṣıfat ṣāf gerek ṣafḥa-i sīne / Gün gibi żiyā-güster ola **rūy-ı zemīne**

G494/5 Cihānuñ ḫār u ḫāşākin götürsün ab-ı şemşīrüñ / Gül-istān eylesün **rūy-ı zemīni** düşmenüñ ḳanı

Kt1/2 Ḫᵛāce-i **rūy-ı zemīn** pādişeh-i devr-i zamān / Ḫusrev-i Cem-ʿaẓamet dāver-i Cemşīd-maḥal

K9/3 Ḫurşīd gibi pertev-i cūd u seḫā ile / **Rūy-ı zemīne** şaçdı zer-i kāmilü'l-ʿayār

G287/3 Deryā-yı aḫḍar oldı çemen mevc urup yatur / **Rūy-ı zemīni** faṣl-ı bahār itdi yem yeşil

2. dünya

G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i aġyāra ḳondurmış ṣabā / Yükledük ol gāve hep **rūy-ı zemīnüñ** minnetin

rūy-ı zerd **[11]** (âşığın) sararmış/solgun yüzü

G113/4 Zer-i nāb oldı **rūy-ı zerd** ammā / Ḳaçan ol ḫāk-i āsitāne deger

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü **rūy-ı zerd** aña ḫoş zīb ü zīverdür

G149/4 İzüñ tozına urmış **rūy-ı zerdin** ʿāşıḳ-ı şeydā / Fenā ehli ḳatında ḫāk ü zer yaʿnī ber-ā-berdür

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya **rūy-ı zerd-i** nāya baḳ

G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi görenler **rūy-ı zerdümden** / Velī aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum

G347/7 İşüñ altun ider kār-ı maḥabbet **rūy-ı zerd** ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün fennüñde zer-gersin

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / **Rūy-ı zerdüm** ḫoş görür şol kim ʿayār-ı zer bile

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i ġam eşk-i çeşm-i ter yiter / **Rūy-ı zerd** ol cūy-bāra berg-i nīlūfer yiter

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i dünyāya dil / **Rūy-ı zerd** ü gevher-i eşküm zer ü zīver yiter

G213/6 **Rūy-ı zerd** ü eşk-i ḫūnīnüñle ey Bāḳī yüri / Yaza gör ḫāk-i cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne naḳş

G442/2 **Rūy-ı zerdi** göz yaşı gerd-i riyādan ṣāf ider / Zer bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda

rū-nümā virmek **[1]** yüz görümlüğü vermek

G8/1 Gün yüzin ʿarż eyledi nev-rūzda ol meh-liḳā / Mihr altun ḳaplu bir āyīne virdi **rū-nümā**

rū-siyeh **[1]** yüzü kara ‖ ayıplı, rezil

G489/4 Ṣarardı beñzi ḥasedden benümle yāri görüp / Raḳīb-i **rū-siyehe** bir ġarīb reng oldı

Rūyīn-ten **[1]** tunç vücutlu ‖ İsfendiyar (İran mitolojisinde vücuduna ok işlemeyeb bir kahraman); bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 182-187.

K5/11 Şu gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde **Rūyīn-ten** / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

rubāʿī **[1]** rubai ‖ bıyık ve kaş (dört çizgi bağlamında)

G249/1 Ḫaṭṭ-ı laʿliyle ḳaşı cānānuñ / Bir **rubāʿīsidür** Gülistānuñ

rūbeh **[1]** tilki ‖ zâhid

G288/5 Bāḳī peleng-i ḳulle-i küh-sār-ı ʿaşḳdur / Sālūs u zerḳ bīşesinüñ **rūbehi** degül

rūd **[2]** ırmak, nehir ‖ gözyaşı ‖ saz teli

G263/1 Ḳaddümi çeng eşkümi **rūd** eyledüñ / Cismüm āteş cānumı ʿūd eyledüñ

G193/2 Evtār-ı çeng-i bezm-i ṣafādur ṣanur gören / Künc-i belāda gözden aḳan iki **rūdumuz**

ruḫ **[108]**

1. yanak

G33/4 Ṭarāvet kesb ider olsañ ʿaraḳ-nāk / Olur berg-i semenden tāze-ter **ruḫ**

G33/5 Dil-i Bāḳī nice ābād olur kim / Yıḳar ol ġamze-i fettān yaḳar **ruḫ**

G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül eşk-i revānum görse yār / ʿĀdeti tefrīḥ-i **ruḫ** itmekdür aḳar ṣularuñ

G9/3 Āteş urmış yüzi gül ḫırmenine ol māhuñ / Devr-i sāġarda **ruḫı** ʿaksini ḳılmış peydā

G107/1 Berg-i gülden **ruḫı** ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte fehm eyle begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G198/7 Derūna tāb-ı **ruḫı** düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda buldum ṣafā ne sāzda sūz

G464/7 Ṭolaşaldan **ruḫı** şemʿine dil-i ser-geşte / Yaḳdı pervāne-ṣıfat bāl ü peri döne döne

G488/3 Sībdür ġabġabı **ruḫı** nārenc / Leb-i rengīni laʿl-i rummānī

K3/31 İlāhī be-āb-ı **ruḫ-ı** āl-i Aḥmed / Be-nūr-ı cebīn-i mübīn-i Peyem-ber

K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı **ruḫ-ı** cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber **ruḫ-ı** aṣfer ḫātem

K24/36 Lāle reşk-i **ruḫ-ı** gül-gūnuñ ile pā-der-gil / Ġam-ı zülfüñle perīşān u mükedder sünbül

G74/3 Pür-ḫayāl-i **ruḫ-ı** maʿşūḳa iken dīde-i Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar ṣūret-i Leylī görinür

G74/7 İdeli ḫāk-i cenābuñ **ruḫ-ı** Bāḳīde es̱er / Baḳsa āyīne-i idrāke tesellī görinür

G94/4 ʿİẕār-ı sādesi üzre ṣan ol **ruḫ-ı** rengīn / Görinür āyīneden laʿl-i gūşvāresidür

G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn **ruḫ-ı** Leylāda ḫāl olmış

G218/2 Bir secde ile ḳıldı **ruḫ-ı** āfitābı zer / Ḫāk-i cenāb-ı dost ʿaceb kīmyā imiş

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i **ruḫ-ı** dost / Āb-ı ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf

G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i şemʿ-i **ruḫ-ı** cānān ancaḳ

G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i **ruḫ-ı** zībādan bil

G323/5 Oḳusun vaṣf-ı **ruḫ-ı** yār ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i gül-şeni meclisde ġazel-ḫʷān idelüm

G328/8 Gül gül olsun **ruḫ-ı** semen-rūyān / Ṣubḥ-dem seyr-i gül-sitān idelüm

G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer her şeb **ruḫ-ı** rengīnüñe / Böyle niçün yüz virürsin dostum bālīnüñe

G507/5 Bād gīsūların açduḳça görinür **ruḫ-ı** yār / Bāġ-ı cennetde açılmış gül-i sīr-āb gibi

G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i **ruḫ-ı** yār der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

G341/2 **Ruḫı** gül-gūnına ol ġoncanuñ dil mürġını virdüm / Yine bir bülbül-i gūyā gül-i ḫandāne ṭapşurdum

G406/4 **Ruḫ-ı** dil-ber ü cām-ı sāḳī naẓarda / Ne minnet bahār u gül ü erġavāne

G527/2 **Ruḫ-ı** rengīnüñ āb-ı ʿārıżuñda / Gören dir ṣuya ʿaks-i lāle düşdi

Mtl 29 **Ruḫ-ı** māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār zībādur / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur

G153/4 Ṭāḳ-ı felekde hāle degüldür o meh-veşüñ / Mihr-**i ruḫına** çarḫ-ı muʿallā ḳulaḳ çeker

G257/4 Güler bu güfte-i rengīni gūşvār idinüp / **Ruḫına** şevḳ viren laʿl-i āb-dārı görüñ

G491/6 **Ruḫına** māʾil iken sevdi ʿiẕārını göñül / Āh kim derdümi günden güne efzūn itdi

M6/VI/2 Yazmış **ruḫında** sūre-i Veʾş-şemsi Veʾḍ-ḍuḥā

G331/2 ʻĀlemüñ n’eyleyeyin bāġ u bahārın sensüz / Baña sen **ruḫları** gül-zār ile ḫoşdur ʻālem

G217/2 **Ruḫların** teşbīh idersem n’ola cennet bāġına / Eksük olmaz tāze şeftālūler anda yaz u ḳış

G247/4 Dil-berlerüñ ey ġonca-dehen ʿādeti budur / Gül **ruḫlarını** ara öpüp ara ṣarılmaḳ

G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri şevḳıne gül **ruḫlarınuñ** / Ne ṣafā-baḫş edālar ne güzel yirlerdür

G242/5 Ḳaddüñ nihāli **ruḫlaruñ** āli gerek bize / Gül deste deste tāze fidanlar ḳucaḳ ḳucaḳ

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez **ruḫlaruñ** devrinde ammā nām-ı gül

K24/39 **Ruḫlaruñ** üzre yatur zülf-i semen-sā gūyā / Gül-i terden idinür kendüye bister sünbül

G15/6 **Ruḫlaruñ** vaṣfında Bāḳī bir ġazel naẓm itdi kim / Ehl-i diller ḳodılar adını mirʾātüʾṣ-ṣafā

G121/5 **Ruḫlaruñ** medḥin ser-āġāz itdi Bāḳī bāġda / Düşdiler hep yanına bülbüller āheng itdiler

G125/5 **Ruḫlaruñ** medḥini eflāke çıḳardı Bāḳī / Şevḳden ṭoldı bu gün nūr ile Beytüʾl-Maʿmūr

G137/5 Var ise būseñe ṣarḳar senüñ ol zer mengūş / **Ruḫlaruñ** üzre ṭurup ey gül-i ḫandān ditrer

G354/3 **Ruḫlaruñ** şevḳine maṭlaʿ diyelüm ḳāfiyeler / Māh-ı tābān ile ḫurşīd-i dıraḫşān olsun

G430/5 **Ruḫlaruñ** şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / Bir avuç berg-i gül-i ter ḳoydı gūyā ḳoynına

G144/2 Zülfüñüñ dest-resin ṭuydı meger **ruḫlaruña** / Bāġda sünbülüñ aḥvāli perīşān dirler

G190/3 Görenler **ruḫlaruñda** ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler yir yir

G46/2 **Ruḫlaruñdan** ne ʿaceb būse temennā ḳılsam / Ey lebi ġonca ʿiẕāruñ gül-i şeftālūdur

G296/3 **Ruḫlaruñdur** gül-i ter ġonca leb-i mey-gūnuñ / Saña meyl itdi göñül baña gerekmez gül ü mül
G255/1 Sāḳī elüñde bülbüleyi bülbül eyleseñ / İçseñ şarābı **ruḫlaruñı** gül gül eyleseñ
G390/3 Lāle-zār itmiş leṭāfet gül-sitānın ser-te-ser / **Ruḫlaruñla** erġavānī cāmeñ ey naḫl-i revān
G224/4 Olsun çerāġı **ruḫlaruñuñ** rūşen ey ṣanem / Yaḳduḳça mihr ü māh bu deyr-i kühende şemʿ
G313/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫīzüm ile didi ne dirsin **ruḫuma** / Didüm ol rū da güzel ḫaṭṭ-ı semen-bū da güzel
K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i **ruḫuñ** nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül
K24/41 Yaraşur zülf ü **ruḫuñ** vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül
G1/1 Ḫurşīd-i **ruḫuñ** kendüyi kim göstere cānā / Minnet mi ḳalur mihr-i żiyā-güstere cānā
G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i **ruḫuñ** mānendi bir rūşen güher kevkeb
G19/2 Dūd-ı āhum **ruḫuñ** hevāsıyıla / Ebr olur yaġdurur cihāna gül-āb
G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı **ruḫuñ** ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti virmez ṣanemā naḳşına Bih-zād
G66/6 Cilve-i ḥüsn-i **ruḫuñ** virdi revāc u revnaḳ / ʿArṣa-i ʿāleme kim seyr ü temāşā yiridür
G72/1 Zülf-i pür-ḫam çün **ruḫuñ** üzre perīşān-ḥāl olur / Kendüsin cemʿ idemez ol nice māh u sāl olur
G80/3 Ḫaṭṭ-ı **ruḫuñ** ki daḫı ḥicāb-ı ḫafādadur / ʿAşḳ ehlinüñ efendi görinmez belāsıdur
G88/3 Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp yatur / Yaʿnī **ruḫuñ** fütādesi bende-i ḫāk-sārdur
G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i **ruḫuñ** şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür
G151/2 Fitneler ḳaynadup ey dost n'ider ḫāl u ḫaṭuñ / Göñül almaġa **ruḫuñ** eyledügi āl yiter
G159/2 Şol göñül kim devr ider pīrāmen-i bāġ-ı **ruḫuñ** / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca ser-gerdān olur
G227/1 Sīnesine yaḳmada şemʿ-i **ruḫuñ** şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ
G288/2 Kevn ü mekānı şevḳ-i **ruḫuñ** şöyle ṭutdı kim / Ḫurşīdi kimse ẕerreye ṣaymaz mehi degül
G311/2 Ḫāl-i **ruḫuñ** gedāsı bir āvāre müşg-i Çīn / Laʿl-i lebüñ fütādesi bir ḫāk-isār laʿl
G336/4 Gice şemʿ-i **ruḫuñ** şevḳında bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm
G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle **ruḫuñ** rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun
G393/2 Urupdur lāleye mihr-i **ruḫuñ** dāġ / İdüpdür sünbüli zülfüñ perīşān
G428/4 Lāyıḳ budur ki vaṣf-ı **ruḫuñ** mihr-i āsmān / Altun ḳalemle yaza meh-i enver üstine
G450/1 Sāḳıyā şevḳ-i **ruḫuñ** cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i māh-ı ʿālem-ārādur miyān-ı ābda
G479/1 Güvleyüp düşdi ṣabā bāġda āb-ı cūya / Beñzemiş ʿaks-i **ruḫuñ** gördi bir içim ṣuya
G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i **ruḫuñ** bi'llāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi
G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i **ruḫuñ** reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i dehr çarḫa dutar şeb-çerāġını
G514/2 ʿAceb mi şekl-i ṭūmār olsa ġonca / İder ḥüsn-i **ruḫuñ** gül defterin ṭay
G420/1 Göster **rūḫuñ** ki nūr-ı tecellī ẓuhūr ide / Ḫurşīd gibi āyīneler feyż-i nūr ide
G128/1 **Ruḫuñ** ʿaksiyle ṣaḥn-ı dīde bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i ser-bülendüñ ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur
M9/IV/4 **Ruḫuñ** bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün
G46/1 **Ruḫuñ** ey ġonca-dehen berg-i gül-i ḫod-rūdur / Dir gören zülf-i siyeh-kāruñ içün şeb-būdur
G50/1 **Ruḫuñ** āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı zülf-i siyāhuñ ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür
G63/4 **Ruḫuñ** bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda ādem var
G116/1 **Ruḫuñ** berg-i gül-i sīr-āba beñzer / Leb-i laʿlüñ şarāb-ı nāba beñzer
G147/1 **Ruḫuñ** gül-berg-i būstān-ı İremdür / Dehānuñ ġonca-i bāġ-ı ʿademdür
G185/5 **Ruḫuñ** vaṣfıyla Bāḳīnüñ görüp güftār-ı rengīnin / Naẓardan düşmesün luṭf eyle merdüm-zādedür dirler
G353/4 **Ruḫuñ** seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz baḳsun felekden sebʿa-i seyyāre eglensün
K26/21 **Ruḫuña** beñzer idi āyīne olsa rengīn / Öykünürdi lebüñe laʿl olaydı şīrīn
G203/1 Gerçi dil ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / **Ruḫuña** meyl idene zülf-i siyāh el ḳaramaz
G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i **ruḫuñda** ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

G102/4 Devr-i **ruḫuñda** ḳaldı ḳamer künc-i ḫānede / Nāmı egerçi ḫaylī zamāndur nişānludur
G487/4 Bāġ-ı **ruḫuñda** ḫaṭṭuñ irişse benefşenüñ / ʿĀlemde kimse almazdı manḳıra bāġını
G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / **Ruḫuñda** ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur
G17/3 Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller / Gice ḫāl-i **ruḫuñla** baḫs̱ içün gelmiş meger kevkeb
G53/1 Mihr-i **ruḫuñla** dilde kimüñ tāze dāġı var / Tāb-ı çerāġ-ı şems u ḳamerden ferāġı var
G97/2 Tāb-ı **ruḫuñla** laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi meyi ḳatı mest olur
G304/4 Ḥüsn-i **ruḫuñla** luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u ṣafā-yı mül
G306/1 Reşk-i **ruḫuñla** olmasa ger dil-figār gül / Dāġ-ı nihānın itmez idi āşikār gül
G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i **ruḫuñla** ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı zülfüñ dāmına
G498/1 Göñül şevḳ-i **ruḫuñla** yana geldi / Cemālüñ şemʿine pervāne geldi
G374/2 Zülfüñüñ ḳaldı göñül mürġi Ḳara Bāġında / **Ruḫuñuñ** görmege ʿazm itmiş iken Baġdādın
G424/3 **Ruḫuñuñ** lāle baş açuḳ delüsi / Ḫāli sevdāsı var dimāġında

2. yanak ‖ kale (satranç terimi)

G33/3 Alınmazdı göñül yār olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi kec-bāze ger **ruḫ**
G87/4 Ferzāne-i cihānsın o **ruḫlarla** sen bu gün / Şāhān-ı ḥüsn atuñ öñince piyādedür
G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i **ruḫuñ** zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa şāhum göñül ferzānesin açmazdan
G204/5 Āl ile **ruḫlaruñ** alsun dil-i Bāḳīyi hemān / Aña ey şūḫ-ı cihān böyle güzel reng olmaz

ruḫ u laʿl [1] yanak ve dudak

K18/46 Dil-i mecrūḥa şifā-baḫş **ruḫ u laʿlüñdür** / Gül-be-şekkerle bulur ḳuvveti ṭabʿ-ı bīmār

ruḫ-ı zerd [4] sararmış/solgun yüz; bkz. ʻrūy-ı zerdʼ md.

K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş **ruḫ-ı zerd** ü ġubār-ālūdına / Var ise dehrüñ fenāsın añdı mīr-i ʿāşıḳān
M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize eşk-i sefīd ü **ruḫ-ı zerd** / Derd ü ġam ṭālibiyüz aḳçeler altunlar ile
G344/2 Teb-i tāb-ı maḥabbetden şu deñlü nā-tevānem kim / Ḥayātum gül-şeninde zaʿferān oldı **ruḫ-ı zerdüm**
G425/2 ʿĀşıḳ-ı bī-dil **ruḫ-ı zerd** ile yaṣdansun ḳoluñ / Yaraşur zerrīn ḥamāʾil sāʿid-i sīmīnüñe

ruḫ-ı zībā [2] güzel yüz

G473/3 **Ruḫ-ı zībāsı** bir genc-i güşāde / Kemend-i zülfi mār-ı ser-şikeste
G537/1 ʿĀlemi tāze bahār itdi **ruḫ-ı zībāsı** / Virdi āfāḳa żiyā ṭalʿat-i meh-sīmāsı

ruḫ ʿarż itmek [2] yüz göstermek

G33/1 Baña **ʿarż itmesün** mihr-i seḥer **ruḫ** / Degül ḫaddüñ gibi ferḫunde ferruḫ
G33/2 Ḳatı açılmasun devrüñde ġonca / İñen **ʿarż itmesün** gül-berg-i ter **ruḫ**

ruḫ sürmek [1] yüz sürmek ‖ satrançta kaleyi ileri doğru hareket ettirmek

G471/5 Süm-i esbine **ruḫ süren** o şehüñ / ʿArṣa-i dehrde oldı ferzāne

ruḫları ḳızarmak [1] yanakları kızarmak ‖ utanmak

G9/4 **Ḳızarup ruḫları** gül-gūne-i tāb-ı mülden / Şuʿle-i sāġar-ı mey destine yaḳmış ḥınnā

rūḥ [11]

G93/2 Cām-ı derdüñle dil ḥużūr eyler / Rāh-ı vaṣluñla **rūḥ** rāḥat olur
G278/6 Bāḳī çemen-i cānda meger perveriş itdüñ / Bir ʿālemi var **rūḥ** ile ol serv-i revānuñ
G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā **rūḥa** ġıdādur
G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi vefālar bilmiş ol / **Rūḥa** rāḥatdur ġamuñ cāna ṣafālar bilmiş ol
K2/10 Güher-i kān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ʿālem / **Rūḥdur** cismi cihān milketine ḥükmi revān
G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp yaḳdum maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı **rūḥı** buḫūr idüp müheyyā eyledüm

K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı her gūşeden gūş itmege / Cān-ı Selmān **rūḥ-ı** pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ ḫayāli sīnede **rūḥ-ı** muṣavver kendidür

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / ʿĪş-i mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı **rūḥ-ı** Cem

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi dāmen-i ʿafv-i Settār / **Rūḥ-ı** pākine ġıdā leẕẕet-i dīdār olsun

G26/4 **Rūḥ-ı** pāk ol yirüñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i meẕelletde bu tendür bāʿis̱

rūḥ virüp [1] canlandırmak

G433/5 Nefesüñ **rūḥ virüp** tā ola mürġ-i bāmuñ / Ey Mesīḥā-dem ölürsem gilümi ṭayr eyle

rūḥı şād ola! [1] ‘ruhu memnun olsun!’ anlamında kalıplaşmış dua sözü; bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 260.

G38/2 Sāḳī şarāb rūşen imiş çün revān-ı Cem / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm **k’ola rūḥı şād**

rūḥını şād eylemek [1] hayırla anmak (ölmüş kimseleri)

G37/1 Leb-i ḫandānuñ ile ḳılduñ yād / **Eyledüñ** mürdelerüñ **rūḥını şād**

rūḥını şād-mān itmek [1] hayırla anmak, yâdetmek

G328/4 Gül gibi cām-ı ʿīşı güldürelüm / **Rūḥ-ı** Cemşīdi **şād-mān idelüm**

rūḥ-ı mücerred [1] derviş, sâlik (dünyaya ait zevk ve ihtiraslardan alakasını kesme yönüyle)

G418/3 Ḳılma ʿalāḳa ʿāleme **rūḥ-ı mücerred** ol / Yaʿnī muḳayyed olma ḳuyūd-ı cihāt ile

rūḥ-ı revān [4]

1. mübarek ruh ‖ ‘ruh-ı revānı şād u handān ola/baldıranlık ola’ bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 260.

M2/V/8 Ġarḳa-i raḥmet ola **rūḥ-ı revān-ı** Sulṭān / Ḥūrīler mūnis ola gül-şen-i firdevs mekān

M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i āfāḳ müstedām / **Rūḥ-ı revān-ı** Şāha Taḥiyyāt veʾs-selām

2. can

G128/2 Göñül iñler ġamuñdan dem-be-dem **rūḥ-ı revān** aġlar / Bu bāġuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur

3. sevgili/güzel

G298/4 Cān cāna olurduḳ dem-i vuṣlatda senüñle / Sīnem eger ey **rūḥ-ı revān** olmasa ḥāʾil

rūḥ-ı revānı özenmek [1] canı çekmek

G75/1 Ḳanumı içmege ol āfet-i cānum özenür / Meyl ider ölmege dil **rūḥ-ı revānum özenür**

rūḥ-baḫş [2] canlar bağışlayan ‖ cana can katan

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı **rūḥ-baḫşı** oḳur şu gibi revān

G391/1 Müheyyā oldı meclis sāḳıyā peymāneler dönsün / Bu bezm-i **rūḥ-baḫşuñ** şevḳine mestāneler dönsün

rūḥ-baḫş olmak [2] can bağışlamak ‖ cana can katmak

K18/1 **Rūḥ-baḫş oldı** Mesīḥā-ṣıfat enfās-ı bahār / Açdılar dīdelerin ḫᵛāb-ı ʿademden ezhār

M5/III/3 **Rūḥ-baḫş olmış** Mesīḥā-veş o laʿl-i cān-fezā

rūḥ-efzā [3] cana can katan

K26/29 Ne ʿaceb ger ola bu naẓm-ı revān **rūḥ-efzā** / Ki senüñ midḥat-i cān-perverüñe oldı ḳarīn

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz degme dīvānda / Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster neşāṭ-engīz ü **rūḥ-efzā**

G491/2 Sāḳıyā ölmedin irgür mey-i **rūḥ-efzāyı** / Ḥālümi derd ü ġam-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi

ruḫām [2] mermer

K23/26 Āyīnedür ki ṣūret-i iḳbāli gösterür / Ṣaḥn-ı sarāy-ı devleti ferşinde her **ruḫām**

K27/10 Leṭāfetde **ruḫāmı** sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri mevcin görenler ṣandılar ḫārā

ruḫsār(e) [51] yanak ‖ yüz

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı **ruḫsār** / Ẓāhir oldı gözüme hey᾽et-i ebrū-yı nigār

G438/2 Bulmaz ol **ruḫsār** ile ol ḳadd-i zībā ḥāletin / Baġlasañ bir deste gül serv-i ḫırāmān üstine

G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış anı ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde **ruḫsār** üstine

G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i **ruḫsāra** ol ḫaṭṭ-ı cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış āyet-i Nūrı

M5/IV/3 Kimdür ol **ruḫsāre-i** gül-gūn ile senden geçen

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı naʿl-i şeb-rengi yazar / Ṣafḥa-i **ruḫsāre-i** ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

G122/1 Mir᾽āt-ı gülde ḥüsn-i dil-efrūz-ı yāri gör / **Ruḫsāre-i** ḥaḳīḳate āyīne-dārı gör

G59/5 Sāḳıyā gül-gūne-veş gel bāde-i gül-gūnı sür / Lāle-reng olsun ḳızarsun ol iki **ruḫsāreler**

G55/1 Açıl bāġuñ gül ü nesrīni ol **ruḫsārı** görsünler / Ṣalın serv ü ṣanavber şīve-i retfārı görsünler

G58/2 Gül-sitān-ı bezme sāġar ġonca-i sīr-āb ise / Āteşīn **ruḫsārı** sāḳīnüñ de bir gül-nārdur

G150/3 Çü zülfi ḥalḳalarından görine **ruḫsārı** / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān ülker

G398/6 Yaḳardı tāb-ı **ruḫsārı** cihānı / Güneşde olsa ger ol çeşm ü ebrū

G532/3 Āteşīn **ruḫsārı** üzre ḫāli vaṣfında sözüm / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ aġzın yaḳar fülfül gibi

G216/1 Pākīze-dil ṣafādan **ruḫsār-ı** yāre düşmiş / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir lāle-zāre düşmiş

G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i nigār sünbül ü **ruḫsār-ı** yār gül

G311/4 Nāzük nihāli ol leb ü **ruḫsār-ı** āl ile / Bir şāḫdur ki olmış aña berg ü bār laʿl

G408/3 Pertev-i mihr-i melāḥat ṣaldılar ṣubḥ-ı ezel / Ṣafḥa-i āyīne-i **ruḫsār-ı** meh-sīmāsına

G438/1 Düşse zülfinden ʿaraḳ **ruḫsār-ı** cānān üstine / Gūyiyā şeb-nem düşer gül-berg-i ḫandān üstine

G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül ʿārıż-ı rengīni gül / Ṣubḥ-dem **ruḫsār-ı** ʿālem şöyle zībādur yine

G458/2 Baña devlet yüzin göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur / Ḳara zülfüñ ki çekmiş perde ol **ruḫsār-ı** nīkūya

Mtl 26 Nā-geh görince pertev-i **ruḫsār-ı** Aḥmedi / Bī-iḫtiyār zāhidüñ īmānı gevredi

G284/4 Maḳṣūdı bu kim lāle-ṣıfat göstere pervāz / **Ruḫsārı** hevāsında açar bāl ḳaranfül

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi sepīde-dem / **Ruḫsār-ı** ḫūb-ı ḫusrev-i rūşen-żamīri gör

G212/3 **Ruḫsār-ı** ṣāf u pāki ḫam-ı zülf-i yārda / Āyīnedür ki deste vü pervāzı ābnūs

G212/5 Ebrū-yı ʿanberīn ile miḥrāb-ı dīndür / **Ruḫsār-ı** āteşīn ile ol ḳıble-i Mecūs

G401/3 **Ruḫsār-ı** zerdi ḫāke bulaşmış benüm gibi / Beñzer ayaġı ṭopraġına sürdi māh rū

G253/2 Baḳmasa yıllarca Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / Ayda bir kez ḫāl-i **ruḫsārın** gören meh-rūlaruñ

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş düşdi ya āyīne-i **ruḫsārına**

G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu güllerüñ **ruḫsārına** şeb-nem de üftāde

G537/4 Açdı ol ġonca-i raʿnāyı libās-ı gül-gūn / Düşdi **ruḫsārına** zülfi başuma sevdāsı

G331/4 Dāne-i ḫāline baḳ cennet-i **ruḫsārında** / Nice ṣabr eylesün Allāhı severseñ ādem

Mtl 22 Mihr-i **ruḫsārını** vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı nihāyet añasın maḳṭaʿda

G14/2 Dilde envār-ı mihr-i **ruḫsāruñ** / Ābda māh-tābdur gūyā

G52/3 Beyāż-ı ṣafḥa-i **ruḫsāruñ** üzre zülf-i pür-çīnüñ / Mis̱ālin görmemişdür kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur

G54/5 Baḫūr-ı micmer-i ḥüsn ü bahādur ḫāl-i **ruḫsāruñ** / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa ṭurra-i müşgīn duḫānıdur

G276/5 Mā᾽il olmaz gül ü şimşād u çemen seyrine dil / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u **ruḫsāruñ**

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i **ruḫsāruñ** yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i **ruḫsāruñ** firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benüm᾽çün ʿūd u micmer hem

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i **ruḫsāruñ** ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

G409/4 Şemʿ-i **ruḫsāruñ** ḳomaz raġbet sipihrüñ ẕerrece / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına

G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i **ruḫsāruñ** ile gül-şen-i ʿālem tāze

G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan laʿl-i şeker-bāruñ gibi / Ḳanda gördi ṭūṭī bir āyīne **ruḫsāruñ** gibi

G498/3 Gelüp kāfir ṣaçuñ **ruḫsāruñ** üzre / Yüzüñ nūrın görüp īmāne geldi

K1/29 **Ruḫsāruñ** üzre ṭurralar olmış girih girih / Gūyā Ḥicāza baġladılar Şāmiyān miyān

G295/2 Ṭāvūsdur ki ravżada cevlāna başlamış / **Ruḫsāruñ** üzre zülf-i semen-bū degüldür ol

G233/4 Gül-şen-i kūyuña varmaġa göñül yüz gereke / Gül-i **ruḫsāruña** āşüfte hezār olmayıcaḳ

G248/1 Ḫaṭ-ı **ruḫsāruña** teşbīh idüp ey şūḫ senüñ / Bāġda ġonca biraz rīşine güldi çemenüñ

G375/1 **Ruḫsāruña** ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşān / ʿAbd-i Ḥabeşīdür adı reyḥān

G15/4 Gözüme ʿālem görinmez görmesem **ruḫsāruñı** / ʿĀrıżuñ mirʾātıdur āyīne-i ʿālem-nümā

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı **ruḫsāruñla** herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

G85/4 Sünbül-i ter zülfüñüñ Hindī ġulāmıdur senüñ / Ḫāk-sārıdur gül-i **ruḫsāruñuñ** gül-zārlar

ruḫsār-ı zībā **[1]** güzel yüz; bkz. ‘ruḫ-ı zībā’ md.

G27/3 Olurken rūz u şeb hem-sāye ol **ruḫsār-ı zībāya** / Nedür zülf-i dil-āvīzüñ perīşān olmaġa bāʿis̱

ruḫṣat **[1]** kabul ‖ girmek

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına **ruḫṣat** mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in ṭālib-i maʿnā

ruḫṣat olmak **[1]** izni olmak

K2/40 Serverā devr-i felekden yine şekvāmuz var / Ṭapuña ʿarż idelüm **ruḫṣat olursa** el-ān

ruḫṣat göstermek **[1]** izin vermek ‖ göz yummak

G51/1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʿişret gösterür / Devletinde ḫusrev-i gül ʿīşa **ruḫṣat gösterür**

Rūḥu’llāh **[1]** Allah’ın ruhu ‖ Hz. İsa

G318/1 ʿĀlem ḥayāt-ı nev bulur cānlar bagışlar dem-be-dem / Enfās-ı **Rūḥu’llāhdur** gūyā nesīm-i ṣubḥ-dem

Rūm **[3]** bkz. ‘diyār-ı Rūm’, ‘ḫıṭṭa-i Rūm’, ‘milket-i Rūm’

1. Osmanlı ülkesi

G326/1 Aġyāra ḳıldı ḫançer ile ġamzesi hücūm / Küffāra çekdi tīġını şan pādişāh-ı **Rūm**

K11/14 Degülsin medḥine ḳādir ne deñlü ṭutsalar māhir / Gerekse **Rūmda** Bāḳī ʿAcem mülkinde Selmān ol

2. Anadolu

G508/7 Meddāḥ olalı çeşm-i ġazālāneñe Bāḳī / Ögrendi ġazel ṭarzını **Rūmuñ** şuʿarāsı

Rūm ili **[2]** Rumeli; bkz. PAKALIN, C. III, s. 56.

G494/3 Yüri **Rūm illerin** seyr it ḫırāmān eyle yanuñca / ʿĀlem gibi sehī-ḳāmet nigār-ı pāk-dāmānı

Rūm ili şeh-bāzı **[1]** Rumeli şahini ‖ Rumeli güzeli

G161/2 Kimse pervāz uramaz ʿaşḳı hevāsında anuñ / Gördügüñ şūḫ-ı cihān **Rūm ili şeh-bāzı** geçer

Cān u dil mürgin niçün sayd eyledüñ didüm didi
Bosnadur bunda kim anadan togan şeh-bāz olur (Mesihî Divanı)

Rūm ḫarācını/degmek **[1]** Rum haracı kadar değerli olmak

K19/50 Bī-ʿaded ḫātem ile ṭapuña geldi Bāḳī / Ki nice **Rūm ḫarācını deger** her ḫātem

rūmī **[1]** hayvanların kanat, bacak ve bedenlerinin stilize edilmiş şekillerinden oluşan çok yaygın bir Türk süsleme biçimi; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 59.

G419/4 Gül ü ġonca yine **rūmī** ḫaṭāyī resm idüp sūsen / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

rūmī siper [1] roma kalkanı[25]

K14/20 Çıḳup yelkenlüler **Rūmī siperden** bād-bānlarla / Yine gösterdiler cūş u ḫurūş-ı baḥr-i ʿummānı

rummānī [2] nar çiçeği kırmızısı (la'l ve yakutun niteleyicisi olarak)

G419/5 Muraṣṣaʿ sāye-bānından dökildi ebr-i nīsānuñ / Dür ü yāḳūt-ı **rummānī** nihāl-i erġavān üzre

G488/3 Sībdür ġabġabı ruḫı nārenc / Leb-i rengīni laʿl-i **rummānī**

rūşen [19]

1. meydana çıkmış ‖ aydınlanmış

K1/2 Ḫayl-i kevākib içre yanup meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda **rūşen** idi rāh-ı keh-keşān

2. aydınlık

K1/23 Tīġuñ ʿadem diyārına **rūşen** ṭarīḳdur / Aʿdā-yı dīni ṭurma ḳılıçdan geçür hemān

K2/17 Güher-i tācı żiyāsıyla memālik **rūşen** / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla cihān pür-lemeʿān

G234/6 Cihān **rūşen** żiyāsından maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ

G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ **rūşen** nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun

G539/6 Pertev-i ḥüsniyle **rūşen** mülk-i ʿālem Bāḳıyā / Rāh-ı ʿaşḳa mühtedī ol nūr-ı pāk eyler beni

G377/1 **Rūşen** gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan

3. parlak

K19/22 Var ise necm-i hidāyetdür o faṣṣ-ı **rūşen** / K'olur anuñla nice sālike reh-ber ḫātem

M7/III/1 Ḫayālüñ taḫt-gāhıdur derūn-ı sīne-i **rūşen**

G17/2 Egerçi gök yüzinde aḫter-i ferḫunde-fer çoḳdur / Ḳanı ḫāl-i ruḫuñ mānendi bir **rūşen** güher kevkeb

G92/3 Ḫālüñ ḫayāli ḫāṭır-ı aġyārı ḳıldı cāy / Gūyā ḳarañu gicede **rūşen** sitāredür

G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde şemʿ-i **rūşen** şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ

G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında yāruñ çarḫ bir ḳandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir **rūşen** fetīl

G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i **rūşen** żiyā olsun

G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī yiter meclisde / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı **rūşen**

3. 1. güzel ‖ parlak

M3/IV/7 Dest-gīr-i ehl-i dil kimdür diyü fāl eyledüm / İşbu beyt-i **rūşen** ü pākīze-gevherdür gelen

G38/2 Sāḳī şarāb **rūşen** imiş çün revān-ı Cem / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm k'ola rūḥı şād?

K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı pertev-i nūr-ı ḳıdem gibi / **Rūşen** cemālüñ āyīnesi ṣubḥ-dem gibi

M1/II/7 Cān u cihānı gözlerimüz görmese n'ola / **Rūşen** cemāli ʿāleme ḫurşīd ü māh idi

rūşen eylemek/itmek [10] aydınlatmak

G416/2 Çeşm-i ümīdi **eyledi rūşen** nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigār ile

G499/2 Sāḳıyā 'aks-i 'iẕāruñdan fürūġ-ı cām-ı mey / **Rūşen eyler** bezmi ḫurşīd-i żiyā-güster gibi

K5/3 Beşāretler zemīne āsmānuñ gözleri aydın / Cihānı **rūşen itdi** pertev-i envār-ı Yezdānī

M2/V/3 Merḳad-i pākin **idüp** şemʿ-i hidāyet **rūşen** / Meşhed-i ṭāhiri müstaġrıḳ-ı envār olsun

M3/I/4 Şeş cihātı **rūşen itdi** ṭalʿatından gün gibi / Buldı zīnet çār-sū-yı mülk ü millet ṣubḥ-dem

G144/4 Kimlerüñ **rūşen ider** menzilin āyā bilsem / Giceler seyre çıḳar ol meh-i tābān dirler

G186/6 Şeb-i fürḳatde ey Bāḳī ṭulūʿ-ı mihr-i enverden / Bu göñlüm ḫānesin **rūşen iden** ol meh-liḳā yigdür

G198/6 Cemāl-i yāre naẓar ḳıl derūnuñ **it rūşen** / Ki nūr-baḫşdur ol ṭalʿat-i cihān-efrūz

---

[25] 'Osmanlı ordusunda, yuvarlak, dışa doğru bombeli kalkanların (çarhî siper) yanında zaman zaman düz yüzeyli, uzun (oval veya dikdörtgen) kalkanlar da kullanılmıştır. bkz. Muhammet Nur Doğan, 'Bakî'nin Şiir Aynasında Osmanlı Hayatından Renkli Akisler', *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla VI. Eyüp Sultan Sempozyumu*, 10-12 Mayıs 2002, s. 254-255.

G507/4 Göñlümi **rūşen ider** şuʿle-i dāġ-ı ʿaşḳuñ / Pertev-i meşʿale-i mihr-i cihān-tāb gibi

G415/4 **Rūşen itdi** gün gibi āsār-ı ḥüsn-i ṭalʿatuñ / Nūr-baḫşīler çerāġın pertev-i envār ile

rūşen ḳılmak [4] aydınlatmak, ışıtmak

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı zerrīn-ser ü sīmīn-ḳabā **ḳıldı** / Livā-yı ṣubḥ-ı nūrānī gibi **rūşen** bu eyvānı

M5/VII/3 Ser-nüviştüm ḥālidür āfāḳa **rūşen ḳılduġum**

G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı **rūşen ḳıl** / Ki envār-ı saʿādetdür çerāġ-ı devlet-i Cemden

G462/2 **Rūşen ḳılalı** meşʿale-i āh-ı derūnum / Ġālib görinür gicelerüm gündüzüm üzre

rūşen olmak [4]

1. (etrafı) aydınlatmak

G224/4 **Olsun** çerāġı ruḫlaruñuñ **rūşen** ey ṣanem / Yaḳduḳça mihr ü māh bu deyr-i kühende şemʿ

2. görmeye başlamak

K2/3 **Rūşen oldı** açılup dīde-i Yaʿḳūb-ı emel / Demidür menzil-i ʿişret ola Beytüʾl-aḥzān

3. (gözleri) açılmak

M3/I/5 Nā-gehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti / **Rūşen oldı** dīde-i aʿyān-ı devlet ṣubḥ-dem

4. aydınlanmak

Kt1/4 Ḫāk-i pāyüñle **olur** çeşm-i cihān-bīn **rūşen** / Gerd-i rāhuñla bulur āyīne-i cān ṣayḳal

rūşen ü bī-dār olmak [1] gözleri aydın olmak ‖ talihi açık olmak

M2/V/5 Daḫı ol duḫter-i saʿd-aḫter-i pākīze-güher / Çeşm-i Nāhīd gibi **rūşen ü bī-dār olsun**

rūşen-dil [1] gönlü aydın

G140/7 Biri ḫurşīd gibi **rūşen-dil** / Biri Nāhid gibi pāk-naẓar

rūşen-güher [1] parlak bir inci

G318/7 Ḫurşīd-veş pür-nūr u fer Nāhīd-veş **rūşen-güher** / Keyvān-ṣıfat ʿālī-naẓar şāhenşeh-i encüm-ḥaşem

rūşen-żamīr [1] gönlü aydın

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi sepīde-dem / Ruḫsār-ı ḫūb-ı ḫusrev-i **rūşen-żamīri** gör

rūz [2]

1. gündüz

Mtl 19 Nʾola mūdan eser olmasa hīç ol serv-ḳāmetde / Şeb olmaz hep ser-ā-ser **rūz** olur dirler ḳıyāmetde

2. gün

G426/6 Ẓulmet-i cehlde cevher diyü cemʿ itdügümüz / Ḳorkum oldur çıḳa ol **rūzda** seng-i ḫāre

rūz-ı ezel [3] ezel günü, Allah'ın ruhları yaratıp bir araya topladığı gün ‖ 'bezm-i elest' (düşen kısmet bağlamlarında)

G173/2 Belā ʿāşıḳlara **rūz-ı ezelde** ḳısmet olduḳda / Ṭabībüm derd-i hicrānuñ dil-i bīmāre düşmişdür

G519/4 Gedāya ḳısmet-i **rūz-ı ezelden** / Leked-kūb-ı melāmetdür degen pāy

G216/5 Bundan ziyāde ʿāşıḳ ferḫunde-fāl olur mı / **Rūz-ı ezelde** ḳurʿa naḳş-ı nigāre düşmiş

rūz-ı firāḳ/fürḳat [3] ayrılık zamanı

G232/1 Şeb-i tārīk görinür gözüme **rūz-ı firāḳ** / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı ser-ā-ser āfāḳ

G378/5 İrmedin **rūz-ı firāḳ** eyleyelüm cānı revān / Bāḳıyā çün dinilür ey güne ḳatlanmaz deyn

G491/4 **Rūz-ı fürḳatde** hücūm eyleyüp eşk-i gül-gūn / Sipeh-i ṣabr u sükūn üzre şebīḫūñ itdi

rūz-ı ġam/hecr [2] ayrılık zamanı

G386/5 **Rūz-ı ġamuñda** ġamzeñe meyl itdügüm bu kim / Kendüm helāke ḳaṣd iderin ḫançer isterin

G454/3 **Rūz-ı hecrinde** güler dāne-i eşküm göricek / Berg-i güldür ki ṭutar ḳaṭre-i şeb-nem tāze

rūz-ı veġā/meṣāf [4]

1. savaş

K14/13 Didi Behrām-ı düşmen-kām gördi ḍarb-ı şemşīrin / Ḳoluña ḳuvvet ey **rūz-ı veġānuñ** Şāh-ı Merdānı

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda rāyet-i iḳbāli pāy-merd / **Rūz-ı veġāda** ḳabża-i şemşīri dest-yār

G494/6 Felekden seyr idüp rezmüñ disün Behrām-ı ḫaṣm-efgen / Hezār aḥsent ey **rūz-ı veġānuñ** merd-i meydānı

2. savaşta, savaş zamanı

Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / Rüstem irmez Ḳahramān-ı çeşmüñe **rūz-ı meṣāf**

rūz-ı viṣāl [5] vuslat günleri; bkz. ʻviṣāl günleriʼ md.

K11/11 Yine **rūz-ı viṣālinden** dem urdı bād-ı ṣubḥ ey dil / Ḳul olduñ nice yıllardur bu gün ʿīd irdi ḳurbān ol

G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā **rūz-ı viṣālüñ** ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden müzeyyen her ṭaraf ʿālem temāşādur

G172/2 Başuma ʿayn-i belādur şeb-i hecrüñde gözüm/ Ne görür **rūz-ı viṣālüñ** ne bilür ḫᵛāb nedür

G417/1 Ne ʿīde beñzedür **rūz-ı viṣālüñ** dil ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre irişenler irer ol rūz-ı fīrūze

G537/6 ʿĪdden **rūz-ı viṣāli** bilürüz aʿlādur / Ḳutlu gündür o gün ammā ḳatı çoḳ ferdāsı

rūz-ı fīrūz [1] mübarek/kutlu gün

G417/1 Ne ʿīde beñzedür rūz-ı viṣālüñ dil ne nev-rūze / Şeb-i Ḳadre irişenler irer ol **rūz-ı fīrūze**

rūz-ı ʿīd [1] bayram günü ‖ bayram

G392/5 **Rūz-ı ʿīd** irdügini ṭuydılar eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı libās-ı rengīn

rūz-ı şekk [1] Ramazanın ilk günü (bu gün ile ilgili kuşkular nedeniyle; eğer hava hilâlin görünmesine uygun değilse Şaban ayını otuza tamamlayıp oruç tutma) ‖ Ramazan

G423/6 **Rūz-ı şekk** irdi yaḳīn geldi meh-i rūze yine / Bādeden reng-peẕīr olsa gerek seccāde

rūz-ı şümār [1] hesap günü ‖ kıyamet günü

G233/3 Bī-ḥisāb itdi ḫaṭuñ ʿāşıḳa cevri ammā / Kimse daʿvā idemez **rūz-ı şümār** olmayıcaḳ

rūz u şeb [1] gece gündüz ‖ devamlı, her zaman

G27/3 Olurken **rūz u şeb** hem-sāye ol ruḫsār-ı zībāya / Nedür zülf-i dil-āvīzüñ perīşān olmaġa bāʿiẟ

rūze [1] oruç

K23/2 Cām-ı hilāli hep bilece gördiler bu şeb / Ḫalḳ-ı cihāna ḳıldı Ḫudā **rūzeyi** ḥarām

rūze ṭutmak [1] oruç tutmak

G417/2 Temāşā bunda kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı künc-i riyāżetde **ṭutarlar** ehl-i dil **rūze**

rūzgār [33]

1. devir, zaman

K17/9 Mülk-i süḫanda nevbetümüz çaldı **rūzgār** / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı iştihar

K17/12 Yüz sür Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz u tażarruʿ it / Olsun mezīd ʿömr-i Ḫudāvend-i **rūzgār**

M3/IV/4 Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ virdi ḥaḳḳın **rūzgār** / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa mażhardur gelen

G77/4 Aldanma cāh u baḫtına ḳalmaz bu **rūzgār** / Bāġ u bahārı n'eyledi bād-ı ḫazānı gör

G98/5 Seng-i felāḫan ursa eger dest-i **rūzgār** / Ḳandīl-i āfitāb-ı münevver şikest olur

G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi himmet-i merdān-ı **rūzgār**

G141/5 Biz ṭālib-i teveccüh-i iḳbāl-i **rūzgār** / Gül-berg-i bāġ-ı ʿömr ise ber-bād olup gider

K16/6 Bāḳī ne ġam penāhuñ ola **rūzgārda** / Sulṭān Meḥemmed ol şeh-i ṣāḥib-kerem gibi

K21/26 Velīkin āyīne-i ṭabʿ-ı ṣafvet-āyīnüñ / Bu **rūzgārda** var ṣūretinde gerd-i melāl

G407/1 Āferīn ol **rūzgāruñ** Ḥayder-i Kerrārına / Ẕü'l-feḳār olmaz muʿādil tīġ-i cevher-dārına

2. felek

M1/VII/5 Ber-bād ḳıldı taḫt-ı Süleymānı **rūzgār** / Sulṭān Selīm Ḫān-ı Sikender-serīri gör

G20/3 Ṭoḳınupdur bāde-i gül-gūna çeşm-i **rūzgār** / Sāġar üzre ṣanmañuz peydā olur yir yir ḥabāb

G134/5 Ḫalḳ-ı cihānı naḳşına eyler firīfte / Naḳḳāş-ı **rūzgār** ʿaceb rengler geçer

G191/4 Yaşumuz deryālara döndürdi cevr-i **rūzgār** / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i belāya māliküz

G371/5 Bāḳī çemende ḫaylī perīşān imiş varaḳ / Beñzer ki bir şikāyeti var **rūzgārdan**

3. rüzgar, yel ‖ felek

K11/4 Ḳo emvāc-ı belā gelsün naṣībin **rūzgār** alsun / Derūnuñ derdini keşf itme sen deryā-yı ʿummān ol

G160/1 Farḳ-ı felekde ẓāhir olup tāc-ı zer-nigār / Üsküflerin menārelerüñ ḳapdı **rūzgār**

G180/2 Sildi süpürdi ṣaḥn-ı çemende ġubārı bād / Yeldi yopurdı ṭurmadı ferrāş-ı **rūzgār**

G279/2 Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keştī-i ṣahbā / Baturdı **rūzgār** āyīn-i ʿīşın bezm-i rindānuñ

G416/3 Āḫır peyām-ı vaṣl ile gül-berg-i ter gibi / İrdi ḫuceste nāmeleri **rūzgār** ile

G441/3 Ḫāṭır kenāre māʾil iken baḥr-i ʿaşḳda / Gird-āba ṣaldı fülk-i dili **rūzgār** ise

G468/3 Miyān-ı baḥr-i istiġnādan āḫır / Gelürsin **rūzgār** ile kenāre

G44/5 Ḫāk-i rāhuñ ideyin āhumla / **Rūzgār** içre ġamuñla ber-bād

G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā ṣabr eyle bir ḳaç gün muvāfıḳ **rūzgār** olsun

G88/4 Ḫāk-i rehüñ ṣabā yili ʿāşıḳa armaġān ider / Ḥaḳ bu ki ayaġuñ tozı tuḫfe-i **rūzgārdur**

G90/4 Gird-āb-ı ġamda ṣarṣar-ı āhumla fülk-i dil / Elbette bir kenāra çıḳar **rūzgārdur**

G152/6 Dil zevraḳını lücce-i ġamdan hevā-yı ʿaşḳ / Elbette bir kenāra atar **rūzgārdur**

G200/4 Ḳullanur zevraḳ-ı meyi sāḳī / Çekdürür **rūzgāre** ḳatlanmaz

G468/4 Yıḳar bünyād-ı çarḫı bād-ı āhum / Efendi nesne döymez **rūzgāre**

G83/3 Āsīb-i **rūzgārı** gül-istān-ı dehrde / Sen serv-i gül-ʿiẕāra hevā-dār olan bilür

K16/11 Āsīb-i **rūzgār-ı** ḫazāndan emīn ola / Gül-zār-ı ʿömr-i devleti bāġ-ı İrem gibi

K22/19 **Rūzgāruñ** şiddetinden gül-şen-i baḫtı maṣūn / Nitekim bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān

G410/3 **Rūzgāruñ** sitemin gör düşürüp gīsūña / Yine dil zevraḳını ṣaldı Fireng-istāne

rūzgār-dīde [1] gün görmüş, tecrübeli

G134/3 Irmaz gözini sāġar-ı meyden ḥabāb-vār / Her **rūzgār-dīde** ki ṣāḥib-naẓar geçer

rūzī olmak [3] nasip olmak, kısmet olmak

G216/6 Ḳısmetde tīr-i ʿaşḳun Bāḳīye **oldı rūzī** / Sehm-i saʿādet ol gün ol dil-figāre düşmiş

G530/2 Dil-i mecnūna şimdi yig gelür leyli nehārından / **Olaldan** āsitān-būsuñ şeb-i tārīkde **rūzī**

G539/4 Ṭurra-i müşgīnüñe **olmazsa rūzī** dest-res / Şāne-veş minşār-ı miḥnet çāk çāk eyler beni

rümūz [1] gizli anlamlar, işaretler

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / **Rümūz-ı** ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden bil

Rüstem [3] 'Şehnâme'de Zâl'ın dillere destan kahramanlıklarıyla anılan oğlu; geniş bilgi için bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 247-258. Ayrıca bkz. 'rezm-i Rüstem ü İsfendiyār' md.

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs kemān-ı **Rüstem** / Nāvek-i reʾyine per şeh-per-i Cibrīl-i emīn

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan **Rüstem** öldürür

Kt6/1 Ġamzelerden tīġ u ḫançer çekse ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / **Rüstem** irmez Ḳahramān-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf

Rüstem-i Destān [1] ünlü Rüstem ('destān'ın hileci anlamı da göz önünde bulundurulmalıdır.)

K12/3 Ḳaşlaruñ bükdi bilin gerçi kemān-ı ʿaşḳı / ʿĀşıḳuñ **Rüstem-i Destān** ile ḫasmāne çeker

Rüstem-i Zāl [2] Zâl oğlu Rüstem

K20/42 Benem bu ʿarṣada kim raḫş-ı ṭabʿı depredicek / Vücūdı ḫaṣm ola pāmāl olursa **Rüstem-i Zāl**

G24/4 **Rüstem-i Zālüñ** ṭutışdum pençesin burdum idi / Ḳodı el arḳası didi dest ber-bālā-yı dest

rüsūm [1] şekiller, suretler ‖ dünyalık işler/meşgaleler

G223/6 İlāhī ṭabʿ-ı Bāḳīden **rüsūm-ı** ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ

rüsvāy-ı ʿālem [1] âlemin rezili ‖ âşık

G355/6 Naʿre-i mestānemi gūş eyleyüp dil-ber dimiş / Kūyuma bir daḫı ol **rüsvāy-ı ʿālem** gelmesün

rüsvāy-ı cihān eylemek [2] âleme rezil etmek

G437/4 Rāzumı nāle ile ʿāleme fāş itdi göñül / Bizi **rüsvāy-ı cihān eyledi** bir dīvāne

G129/6 Maġrūr idüñ vefāsına bir şūḫuñ ey göñül / **Rüsvāy-ı ʿālem eyledi** şimdi cefāyı gör

rüsvā(y) olmak [3] rezil kepaze olmak

G496/1 **Olmayaydum** ʿāleme ʿaşḳuñla **rüsvā** kāşkī / Gülmeyeydi ḥālüme hecrüñde aʿdā kāşkī

G204/4 İçeyin ʿāleme **rüsvāy olayın** n'olsa gerek / ʿĀşıḳam ʿāşıḳ-ı bed-nāma ġam-ı neng olmaz

G281/6 Bāḳī şarāb-ı ʿaşḳ ile **rüsvāy olup** gezer / Anı gerekse yaḫşı gerekse yaman ṭutuñ

rü'ūs [1] rüûs defteri, Osmanlı'da memurların tayin işlemlerini gösteren defter; daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. III, s. 71.

G140/3 Yazdı sevdāñı başumuzda ḳażā / Ḳayd olındı **rü'ūsa** ḥükm-i ḳader

S/Ṣ/S̱

saʿādet **[17]** mutluluk, bahtiyarlık; bkz. ‘baḫt u saʿādet’, ‘burc-i saʿādet’ md.

K4/8 Beyāżı ġurre-i ṣubḥ-ı **saʿādet** / Sevādı sürme-i çeşm-i cihān-bīn

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı **saʿādet** elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki zer ḫalḫāl

G93/6 Mey-i laʿl ādeme ziyān itmez / Belki ser-māye-i **saʿādet** olur

G99/7 Bāḳī hümā-yı evc-i **saʿādet** zamānede / Şāhīn baḳışlu Şāh Selīmüñ şikārıdur

G171/6 Ser terkine ḳāʾildür dünyāya göñül virmez / Terk ehlinüñ ey Bāḳī başında **saʿādet** var

G216/6 Ḳısmetde tīr-i ʿaşḳun Bāḳīye oldı rūzī / Sehm-i **saʿādet** ol gün ol dil-figāre düşmiş

G216/7 Reşk eylesün zamāne Sulṭān Murād Ḫāna / Hep pertev-i **saʿādet** ol kām-kāre düşmiş

G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i yār **saʿādet** nişānıdur / Sīnem ideydi ol ḳaşı ya kāşkī hedef

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı **saʿādet** Selīm Ḫān / Kim feyż-i cāmı kāne baġışlar hezār laʿl

G408/9 Dürr-i yektā-yı **saʿādet** zīb ü zīver tācına / Gevher-i vālā-yı nuṣret ḫançer-i elmāsına

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende Ḫudā yār **saʿādet** bāḳī

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola şehā / Nesīm-i ṣubḥ-ı **saʿādet** yoluñda ferrāşuñ

M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı döşensün yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup eyvān-ı **saʿādetde** buyursun Sulṭān

G392/7 ʿĀleme ʿīd-i saʿīd ol yiter ey Bāḳī kim / Ola pāyende **saʿādetde** şehenşāh-ı güzīn

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i kān-ı **saʿādetdür** / Ġubār-ı naʿl-i esbi tāc-ı farḳ-ı ḫusrevān üzre

G367/4 Fürūġ-ı cām-ı ʿişretden ḥarīm-i cānı rūşen ḳıl / Ki envār-ı **saʿādetdür** çerāġ-ı devlet-i Cemden

G280/1 İḥsān u cūd u maʿdelet oldıysa ʿādetüñ / Ḫurşīd ü māha fer vire necm-i **saʿādetüñ**

saʿādet taḫtı **[2]**

K5/1 Bi-ḥamdiʾllāh şeref buldı yine mülk-i Süleymānī / Cülūs itdi **saʿādet taḫtına** İskender-i s̱ānī

K5/9 Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿatdur / Cihān-ı salṭanatda ol **saʿādet taḫtınuñ** ḫānı

saʿādet tācı **[1]** bkz. ‘tāc-ı saʿādet’ md.

K4/18 Ḫudā virsün serīr-i salṭanatda / **Saʿādet tācı** birle ʿizz ü temkīn

saʿādet ḳaṣrı **[1]** bkz. ‘ḳaṣr-ı saʿādet’ md.

K19/6 Tā ki bennā-yı ḳader yapdı **saʿādet ḳaṣrın** / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate manẓar ḫātem

saʿādet mülki **[1]** mutluluk ülkesi ‖ cennet; bkz. ‘mülk-i saʿādet’ md.

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi dār-ı ʿuḳbāya / **Saʿādet mülkine** Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

saʿādet-baḫş olmak **[1]** mutluluk vermek ‖ talihi yoluna koymak

G17/5 Maḥabbet dāġı yaḳ sīneñde ferr-i devlet isterseñ / Bilürsin **olmaz** ey Bāḳī **saʿādet-baḫş** her kevkeb

saʿādet-mesīr **[1]** saadet seyranı

M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya ṭāvūs-ı bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı evc-i **saʿādet-mesīri** gör

saʿādet-nedīm **[1]** yanında saadet duyulan (padişah)

G403/9 Minnet Ḫudāya baḫt müsāʿid sitāre yār / İḳbāl-i Ḫān Murād-ı **saʿādet-nedīm** ile

ṣabā **[20]** bahar rüzgârı, tan yeli; bkz. ‘bād-ı ṣabā’ md.

K18/4 Yine ferrāş-ı **ṣabā** ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle bahār

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / Yāsemen şāne **ṣabā** māşıṭa āb āyīne-dār

K21/32 Hemīşe tā ḳıla keff-i direm-feşān-ı **ṣabā** / Şitāda dāmen-i küh-sār u deşti māl-ā-māl

G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i **ṣabā** merḥabā diyü / Bād-ı bahāra ṭurra-i cānāne ṣarmaşur

G254/1 Ey **ṣabā** dil raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi zencīr-i zülf-i yāre çek

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i **ṣabā** gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi şād u ḫurrem ol

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor Çīne var / Ey **ṣabā** geşt ü güẕār it kāʾinātı ṭurma yil

G318/4 Müşgīn-nesīm oldı hevā ʿanber-şemīm oldı **ṣabā** / Gül-zāra gelse ġālibā urmaz Ḫutenden nāfe dem

G345/1 Bir ḫaber vir ey **ṣabā** nʾoldı gül-istānum benüm / Kimler ile ṣalınur serv-i ḫırāmānum benüm

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma ṣalınsun **ṣabā** ile / Āzādedür nihāl bu gün berg ü bārdan

G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i aġyāra ḳondurmış **ṣabā** / Yükledük ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ minnetin

G479/1 Güvleyüp düşdi **ṣabā** bāġda āb-ı cūya / Beñzemiş ʿaks-i ruḫuñ gördi bir içim ṣuya

G520/3 Ey **ṣabā** zülf-i dil-āvīzini taḥrīk itdüñ / Bu ḳadar fitne vü āşūba sen olduñ bādī

G536/5 Būy-ı zülfinden **ṣabā** geldi dem urdı cānuma / ʿĀşıḳ-ı āşüfte itdi Bāḳıyā ol dem beni

K5/25 **Ṣabā** gibi güẕār itdüm seḥer gül-zār-ı medḥüñde / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir mürġ-i ḫoş-elḥānī

K8/13 Hirāsān oldı aʿyān-ı Ḫorāsān gözlerin açdı / **Ṣabā** gerd-i siyāhın sürmesiyle İṣfahān üzre

G337/5 **Ṣabā** ile ḥarekātın görüp nihāllerüñ / Tevāżuʿ ehli birer nev-cevāna beñzetdüm

G530/7 **Ṣabā** ḫāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin tozı

G310/6 Üstümüzden yil gibi geçsün **ṣabānuñ** himmeti / İstemezse irdügin ol serv-i sīm-endāma el

G465/2 Ey kāş ṭavf-ı Kaʿbe-i kūy-ı nigār içün / Hem-rāh olaydı ḫāk-i vücūdum **ṣabāyile**

ṣabā yili [1] sabâ rüzgârı

G88/4 Ḫāk-i rehüñ **ṣabā yili** ʿāşıḳa armaġān ider / Ḥaḳ bu ki ayaġuñ tozı tuḫfe-i rūzgārdur

sābıḳ [1] zaman ve makam olarak bakımından önde olan kimse

K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen **sābıḳ** / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār

ṣabr [8] sabır

M6/VII/3 Seng-i fenāya çaldı hevā **ṣabr** zevraḳın

G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin vaʿde-i cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda **ṣabr** olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz

G240/3 Menzilin bāġ-ı bihişt eyleseñ itmez ārām / Cānda **ṣabr** u dil-i şeydāda ḳarār olmayıcaḳ

G435/5 Terk iderdi mey ü maḥbūb hevāsın Bāḳī / Cānda **ṣabr** u dil-i āvārede ārām olsa

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim **ṣabrı** ḳaldı ser-māye / Olur nihāl-i çemen gibi ġarḳ-ı māl u menāl

M5/V/3 Çāk idüpdür gerçi kim **ṣabrum** girībānın cefā

G330/3 Nʾola **ṣabrum** yaḳası çāk olsa / Mest ü medhūş-ı cām-ı hicrānem

G520/5 Cevre ḳatlanmaḳ olurdı nʾidelüm ey Bāḳī / ʿAhd-i ḫūbān gibi yoḳ **ṣabrumuzuñ** bünyādı

ṣabr eylemek/itmek [9] sabretmek, dayanmak

G132/3 Cemālüñ şevḳıne döymez göñüller / Tecellī tābına **ṣabr eylemez** Ṭūr

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine **ṣabr itse** mümkindür / Reg-i cān līk zaḫm-i nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

G200/6 Belki dil **ṣabr ideydi** ammā ʿömr / Vaʿde-i vaṣl-ı yāre ḳatlanmaz

G331/4 Dāne-i ḫāline baḳ cennet-i ruḫsārında / Nice **ṣabr eylesün** Allāhı severseñ ādem

G352/6 Çıḳarsun keştī-i bāde kenār-ı ʿişret-ābāde / Dilā **ṣabr eyle** bir ḳaç gün muvāfıḳ rūzgār olsun

G384/1 Seyre çıḳsun ne temāşā ola peydā göresin / Bir iki gün hele **ṣabr eyle** temāşā göresin

G411/1 Nice demdür **ṣabr ider** ol tīġ-i bürrān zaḫmına / Şimdi ḳatlanmaz göñül şemşīr-i hicrān zaḫmına

G479/6 Bir devā ṣor dil-i bīmāra lebinden Bāḳī / Hele **ṣabr eyle** biraz varsun o yār uyḫuya

G405/1 **Ṣabr eyle** dilā derdüñi cānāne ṭuyurma / Cān içre nihān eyle velī cāna ṭuyurma

ṣabr u ḳarār [1] sabır ve tahammül

G259/3 Ne sende mihr ü vefā var ne bende **ṣabr u ḳarār** / O yoḳ bu yoḳ ne ʿaceb bizden ictināb itdüñ

ṣabr u ḳarār u ʿaḳl [2]

G10/2 **Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl** alıcı bir perī imiş / Ādem ṣanurdum ol ṣanemi gerçi ṣūretā

G182/2 Gözlerüñ **ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı** tārāc itdiler / Şol ḥarāmīler gibi kim kār-bāna girdiler

ṣabr u selāmet [1]

G380/6 Gözleri **ṣabr u selāmet** mülkini tārāc ider / Bir amānsuz ġamzesi Tātār dirseñ işte sen

ṣabr u sükūn [2] sabır ve sükûnet

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe ḳāfile-i **ṣabr u sükūn** / Ḳarşu ṭutdı yolına meşʿale-i nār-ı firāḳ

G491/4 Rūz-ı fürḳatde hücūm eyleyüp eşk-i gül-gūn / Sipeh-i **ṣabr u sükūn** üzre şebīḫūñ itdi

ṣabr u sükūn u selāmet [1]

G280/4 Bir dilde meyl ü mihr ü maḥabbet vaṭan ṭuta / Ḳalmaz ḳarārı **ṣabr u sükūn u selāmetüñ**

ṣabr u tesellī [1]

G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa **ṣabr u tesellī** ṭarīḳi yoḳ / Varan ḥarīm-i kūyuña nā-şād olup gider

ṣabrı ḳalmamak [1]

G324/4 Fürḳatüñde bāġa vardum ḥasret-i bālāñ ile / **Ḳalmadı ṣabrum** görüp servi der-āġūş eyledüm

ṣaç [13] bkz. ‘zülf’, ‘kākül’ md.

M5/IV/1 Ḥalḳa-i zülf-i siyāhuñ ey **ṣaçı** müşg-i Ḫuten

G259/5 **Ṣaçı** kelāmın o deñlü uzatduñ ey Bāḳī / İki ṣaḥīfe yiri başḳa bir kitāb itdüñ

G380/2 Lebleri mül **ṣaçları** sünbül yañaġı berg-i gül / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen

G77/3 Çekdi ḳapuñ gedālıġına ʿāḳıbet **ṣaçuñ** / ʿÖmr-i dırāz u salṭanat-ı cāvidānı gör

G170/4 Didüm müşgīn **ṣaçuñ** mıdur muʿaṭṭar iden āfāḳı / Perīşān eyleyüp kākülleri didi kim budur

G379/3 Çīn içre yoḳ **ṣaçuñ** gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār çīn

G498/3 Gelüp kāfir **ṣaçuñ** ruḫsāruñ üzre / Yüzüñ nūrın görüp īmāne geldi

G502/2 Kāşkī cānı **ṣaçuñ** dārına ber-dār itseñ / Ḫākden refʿ idi bī-çāreye rifʿatler idi

G527/5 **Ṣaçuñ** bendinde dil derdin ṣorarsañ / Ġarīb üftāde müşkil ḥāle düşdi

K3/4 Egerçi ser-āmed geçer şāḫ-ı sünbül / Muʿanber **ṣaçuñla** ḳaçan ola hem-ser

G2/1 Ayaḳlarda ḳalur sünbül o zülf-i nīm-tāb-āsā / **Ṣaçuñla** baḥs̱ iderse başa çıḳmaz müşg-i nāb-āsā

G336/1 Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm / **Ṣaçuñla** bend idüp āḫır giriftār-ı kemend itdüm

G113/6 Bilüñe yoḳ bedel velī **ṣaçuñuñ** / Girihin çözseñ ol miyāne deger

ṣaç tārı [1] saç teli; bkz. ‘tār-ı mūy’, ‘tār-ı zülf’ md.

G82/5 **Ṣaçuñ tārına** peyveste ḳılursa rişte-i cānı / ʿAlāʾiḳden geçüp Bāḳī cihāndan inḳıṭāʿ eyler

ṣaçı Leylā [3] siyahlık ve ‘Mecnūn’ paralelliğinde

G174/5 Bāḳī mecnūnuñ olup-durur didüm / Ol **ṣaçı Leylā** kemendin gösterür

G207/3 Gīsūlaruñ firāḳı helāk eyledi bizi / Boynuña alma ey **ṣaçı Leylā** vebālümüz

G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey **ṣaçı Leylā** virildi baña Mecnūnuñ yiri

ṣaçuñ zencīri [2]

G132/5 **Ṣaçuñ zencīri** sevdāsında Bāḳī / Begüm dīvānedür dīvāne maʿẕūr

G353/1 **Ṣaçuñ zencīrine** bend it dil-i āvāre eglensün / Muḳayyed ḳıl biraz ol zülf-i müşgīn-tāre eglensün

ṣaçuñ sevdāsı [2] siyahlık/düşkünlük bağlamında

G325/3 ʿĀleme leylī **ṣaçuñ sevdāsın** iẓhār eylerin / Nev-bahār eyyāmıdur bir gün ṭutar mecnūnluġum

G538/1 **Şaçuñ sevdāsı** şeydā ideli ben zār u maḥzūnı / Unutdı ḫalḳ-ı ʿālem ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı

ṣaçılmak [8] bkz. 'dökilüp ṣaçılmak' md.

1. dökülmek

G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / **Ṣaçılmış** ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

G226/4 **Ṣaçıldı** ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

G523/2 **Ṣaçıldı** cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / Ṣuyın Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / **Ṣaçılsa** ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā sebze-zār olsa

G338/1 Şeb-nem gibi **ṣaçılsun** ḳoñ eşk-i firāvānum / Güller gibi açılsun tek ġonca-i ḫandānum

2. yayılmak

K7/13 Yaḳdılar nergisleri eṭrāfa **ṣaçıldı** şirār / Bād āteş-bāzlar gibi gül-efşān eyledi

3. serpilmek

G269/5 Bāḳī yine **ṣaçıldı** nemek bāde-i nāba / Bilsek ʿacebā aṣlı nedür bu şeker-ābuñ

4.dağıtılmak

G308/7 Luṭfuñdan irdi Bāḳīye rengīn filoriler / Gūyā **ṣaçıldı** meclise bir dest-māl gül

ṣaçmak [5] bkz. 'aḳçe ṣaçmak', 'āteşler ṣaçmak', 'nūr ṣaçmak' md.

1. dökmek

G323/3 İçelüm laʿl-i müẕābı **ṣaçalum** cürʿaları / Ḫāk-i gül-zārı bu gün kān-ı Bedaḫşān idelüm

G483/6 Cürʿa **ṣaçdıḳları** yir kān-ı Bedaḫşāna deger / Laʿl ü yāḳūtı nʾider mey-gede ḳallāşları

2. ortaya dökmek

G328/2 Jāle-veş bezme varumuz **ṣaçalum** / Zeri gül gibi der-miyān idelüm

3. dağıtmak

K9/3 Ḫurşīd gibi pertev-i cūd u seḫā ile / Rūy-ı zemīne **ṣaçdı** zer-i kāmilüʾl-ʿayār

K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile **ṣaçdı** sīmi felek / Bu ḥāleti göricek māʾil oldı tāze nihāl

ṣad [1] yüz ‖ pek çok ('yek' paralelliğinde)

G93/9 Dostdan yek işāret ey Bāḳī / Cāna **ṣad** mūcib-i beşāret olur

ṣad-çāk [2] lime lime, paramparça; bkz. 'dil-i ṣad-çāk' md.

G440/1 Ḳarşu ṭutdum sīne-i **ṣad-çāki** senden cānibe / Gönder ey ḳaşı kemānum tīri benden cānibe

Mtl 5 Tāze tāze dāġlarla ḳanlu ḳanlu şerḥalar / Ḫırḳa-i Hindūya döndürdi ten-i **ṣad-çākimüz**

ṣad-çāk eylemek [1] paramparça yırtmak

G273/2 Gül gibi pīrāhen-i nāmūsı **ṣad-çāk eyleyüp** / Lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār itsem gerek

ṣad-çāk olmak [1] lime lime olmak

G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan sīne kim **ṣad-çāk ola** / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri derd-i dilüñ iḫfāsına

ṣad gūne [1] yüz türlü

K1/38 Ḥüsnüñ güliyle bāġ-ı cihān gül-şen-i İrem / Her sū hezār bülbül ü **ṣad gūne** dāstān

ṣad hezār/ān [3] yüzbinlerce ‖ pek çok

G379/3 Çīn içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur **ṣad hezār** çīn

G409/3 Gerçi ʿālemden ġanīdür ḥüsn-i bī-hem-tā ile / **Ṣad hezārān** āferīn ammā ki istiġnāsına

G499/5 **Ṣad hezārān** nev-bahār olsa bu fānī bāġda / Bir gül-i bī-ḫār açılmaz Bāḳıyā sāġar gibi

ṣad-pāre [2] lime lime, paramparça; bkz. 'ten-i ṣad-pāre' md.

G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i ḫançeri **ṣad-pāre** sīnede / Māhīye beñzer ol ki düşe dāme çıḳmaya

G359/1 Çāk oldı yaḳam cevr-i firāvānuñ elinden / **Ṣad-pāre** iken dāmen-i dil anuñ elinden

ṣad-sāle **[1]** yüz yıllık, asırlık

K6/7 Bulsa cām-ı laʿl-i cān-baḫş-ı lebüñden cürʿa ḫāk / Ḫāk içinde mürde-i **ṣad-sāle** cisme cān gelür

ṣadā **[9]** ses, avaz ‖ yankı

G218/3 Āvāzeyi bu ʿāleme Dāvūd gibi ṣal / Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş **ṣadā** imiş

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol **ṣadādan** yig

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u ṣafā-baḫş **ṣadādur**

K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i ḥüsnüñ güneş gibi / Ṭoldı **ṣadā-yı** ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı Kün fe-kān

K18/9 Ṣubḥ-dem velvele-i nevbet-i şāhī mi degül / Ṣavt-ı mürġān-ı ḫoş-elḥān u **ṣadā-yı** kūh-sār

G212/7 Bāḳī suḫanda nevbet-i şāhī saña degüp / Dehlūda gūş-ı Ḫusreve irdi **ṣadā-yı** kūs

G370/3 Göñlin egler nāle-i zencīr ile mecnūn-ı ʿaşḳ / Naġme-i ʿūd u **ṣadā-yı** çeng ü nāyı n’eylesün

G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dāʾim ṣınduġı bu kim / **Ṣadā-yı** ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān ditrer

G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / **Ṣadā-yı** ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

ṣadā vü ṣīt **[1]** âvâze ‖ cıvıltı; bkz. ‘ṣīt u ṣadā’ md.

K7/3 Çıḳdı bir yirden **ṣadā vü ṣīt-ı** mürġān-ı çemen / Gūyiyā eṭfāl-i mekteb ḫatm-i Ḳurʾān eyledi

saʿd-aḫter **[1]** yıldızı uğurlu ‖ kutlu, bahtlı

M2/V/5 Daḫı ol duḫter-i **saʿd-aḫter-i** pākīze-güher / Çeşm-i Nāhīd gibi rūşen ü bī-dār olsun

ṣadaḳāt u zekāt-ı çeşm **[1]** başının gözünün sadakası

G424/4 **Ṣadaḳāt u zekāt-ı çeşmüñdür** / Sīm ü zer nergisüñ çerāġında

sāde **[5]** bkz. ‘ṣāf u sāde’ md.

1. nakışsız ‖ saf

G311/6 Dirsem ʿaceb mi ḫātem-i Cem devr-i meclise / Elmās cām-ı **sāde** mey-i ḫoş-güvār laʿl

2. sâdık, vefalı

G127/2 Ḥarīf-i **sādedür** sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

G290/5 İki cihāna virmedi bir yār-i **sādeyi** / Bāḳī esīr-i ḳayd-ı nuḳūş u ṣuver degül

3. kaba söz (şiir bağlamında)

G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler **sādedür** dirler

4. sakalsız (yüzünde tüy bitmemiş yanak bağlamında)

G94/4 ʿİẕār-ı **sādesi** üzre ṣan ol ruḫ-ı rengīn / Görinür āyīneden laʿl-i gūşvāresidür

sāde-pehlū olmak **[1]** sarmaş dolaş olmak

G268/3 **Sāde-pehlū olmadum** nāzük-beden bir şūḫ ile / Başmayınca baġruma şemşīr-i bürrānuñ senüñ

sāde-rū **[3]** yüzünde tüy bitmemiş (dilber)

G458/5 Yine cisminde Bāḳī ḫançerüñle yaralar çizdi / Ṣanasın **sāde-rū** bir dil-rübāyı çekdi pehlūya

K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i āteş-tābı / **Sāde-rū** ḫūb ṣanur sīne-i ʿuryāne çeker

G47/8 Pehlūya çekse tīġuñı Bāḳī ṣafā bulur / Ṣan **sāde-rūy** dil-ber-i ʿuryāne ṣarmaşur

sāde-ruḫ **[1]** yüzünde tüy bitmemiş (dilber)

G529/2 Pend eylemiş ol **sāde-ruḫa** zāhid-i nā-dān / ʿAşḳ ehli hücūm eyledi rīşin yola yazdı

ṣadef **[11]** sedef

G153/6 Keştīde bād-bān u ṣu içre **ṣadef** degül / Emvāc-ı baḥr-i eşküme deryā ḳulaḳ çeker

G228/1 Ey dürr-i pāk aġzuña nisbet senüñ **ṣadef** / Deryā sevāḥilinde yatur pāre-i ḫazef

G230/2 Cism-i laṭīfüñ oldı senüñ dürr-i şāh-vār / Ḥıfẓ itmek içün anı olupdur cihān **ṣadef**

G334/2 Ayrıldı dil **ṣadef** gibi sen dürr-i pākden / Şemşīr-i hecrüñ eyledi bī-çāreyi dü-nīm

G430/4 Dür dişüñ vaṣfında şiʿrüm defterin gördi meger / Kim **ṣadef** mecmūʿasını ṣaldı deryā ḳoynına

G456/5 Çemen pür-mevc bir deryā **ṣadef** gül / İçinde lüʾlū-yı şeh-vār jāle

G476/5 Seyl-i eşküm içre çeşm-i dür-feşān / Bāḳıyā gūyā **ṣadef** ʿummānda

G522/1 Ḳıymet gerekse ḳavlüñe dürr-i Necef gibi / Bīhūde yire açma dehānuñ **ṣadef** gibi

K27/16 **Ṣadef** gūşın müzeyyen ḳılmaġ içün dürr-i lafẓından / Kelāmın istimāʿ eyler pes-i dīvārdan deryā

G214/5 Bir **ṣadefdür** dürr-i evṣāfuñla dīvānum benüm / ʿĀrif almış ḳoynına mānend-i ʿummān gizlemiş

G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı yem-i ġuṣṣa-i hicrānuñda / **Ṣadef-i** dīde-i ġam-dīdesi pür-lüʾlūdur

ṣadef-i dürr-i s̱emīn [2] iri incili sedef

K26/26 Ebr-i nīsān gibi bu kilk-i güher-bārına / Eyledi gūş-ı cihānı **ṣadef-i dürr-i s̱emīn**

G392/3 Lāleler kāselere döndi kʾola cevher-dār / Jālelerle görinür gül **ṣadef-i dürr-i s̱emīn**

ṣādıḳ [1] sâdık âşık; bkz. ʻyār-ı ṣādıḳʼ md.

K6/8 **Ṣādıḳam** cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan dostum yalan gelür

ṣādır olmak [1] ortaya çıkmak, zuhur etmek

K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā terāzū ile yürür / Ki **ṣādır olmaya** eyyām-ı devletinde vebāl

ṣadme [1] vurgun, çarpma

G70/2 Şöyle ṣarṣar felegi **ṣadme-i** bād-ı āhum / ʿĀleme lerze düşer günbed-i Keyvān ditrer

ṣadme urmak [1] çarpmak

G2/2 Hevāñ içre ezel bir **ṣadme urdı** ṣarṣar-ı āhum / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā

ṣadr [7]

1. makam

M7/III/2 Sezā-vār olmaz ol **ṣadre** eger Dārā eger Behmen

K19/56 Mesned-i **ṣadr-ı** vezāretde ser-efrāz olasın / Ḳıla teslīm şehenşāh-ı muẓaffer ḫātem

K25/27 **Ṣadr-ı** ʿālīye geçürse nʾola nā-dānı felek / Dāʾimā nāḳışı aʿlāya çıḳarur miʿyār

2. baş köşe

M9/I/5 Ne **ṣadr-ı** gūşe-i mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var

G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer yār-i hem-dem var / Ne **ṣadr-ı** ṣuffa-i mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var

G93/5 Cām-ı mey **ṣadr-ı** mey-gede kimine / Tāc-ı devlet serīr-i ʿizzet olur

G307/4 Meclis-i vaʿẓa oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / **Ṣadr-ı** mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş rifʿat bul

ṣāf [9] saf, halis ‖ temiz

M1/I/4 İnsān odur ki āyīne-veş ḳalbi **ṣāf** ola / Sīneñde nʾeyler ādem iseñ kīne-i peleng

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i ruḫ-ı dost / Āb-ı ṣāfī olamaz ger ṭurılup olmasa **ṣaf**

G328/5 Zer gibi ḳalbi **ṣāf** olan gelsün / Āteş-i meyde imtiḥān idelüm

G427/1 Āyīne-ṣıfat **ṣāf** gerek ṣafḥa-i sīne / Gün gibi żiyā-güster ola rūy-ı zemīne

G478/4 Gir bir nemed içine āyīne gibi **ṣāf** ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var gez ṣūret-i gedāda

Mtl 12 Meşrebi ʿāşıḳ-ı mey-ḫᵛāre-ṣıfat **ṣāf** degül / Daʿvī-i ṣıdḳ u ṣafā ṣofīye inṣāf degül

G198/7 Derūna tāb-ı ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı **ṣāfda** buldum ṣafā ne sāzda sūz

G366/1 Cilā vir çeşme ey sāḳī mey-i **ṣāf-ı** muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-iʿīda baḳmaḳdan

G385/4 Bāde-i **ṣāf-ı** ṣafā-baḫşda ḥayrānem ben / Ne küdūret götürür dil ne ġubārı severin

ṣāf u pāk [5]

G212/3 Ruḫsār-ı **ṣāf u pāki** ḫam-ı zülf-i yārda / Āyīnedür ki deste vü pervāzı ābnūs

G226/3 Gerd-i kederden āyīne-i ḳalbi **ṣāf u pāk** / Gūyā derūn-ı ehl-i ṣafādur feżā-yı bāġ

G235/4 İrmese ḥadd-i kemāle ḳalsa dil mānend-i mis / Ġıll u ġışdan **ṣāf u pāk** altun ider iksīr-i ʿaşḳ

G528/5 Nüktelerüñde Bāḳıyā ʿālem-i ʿaşḳı seyr iden / Meşreb-i **ṣāf ü pāküñe** Cām-ı cihān-nümā didi

G240/5 Bāḳıyā şāhid-i maḳṣūd olur çihre-nümā / **Ṣāf u pāk** āyīne-i dilde ġubār olmayıcaḳ

ṣāf u sāde [1]

K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı şāhāne / Müberrā ġıll u ġışdan ḳalbi **ṣāf u sāde** sulṭānī

ṣāf itmek [2] arındırmak

G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi sīneñi **ṣāf it** ġubārdan

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyādan **ṣāf ider** / Zer bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda

ṣāf ṭutmak [1] saflığını korumak

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ mirʾāt-ı ḳalbüñ **ṣāf ṭut** / Ḫāṭıra endīşe-i cennet cehennem gelmesün

ṣāf-dil [1] temiz yürekli

G304/2 Pākīze-ṭabʿ u **ṣāf-dil** ü pāk-meşrebüz / Ḥüsnüñ güline düşse nʾola jāle-veş göñül

ṣaff [2] saf ǁ asker sırası

K9/14 **Ṣaff-ı** ġazāda rāyet-i iḳbāli pāy-merd / Rūz-ı veġāda ḳabża-i şemşīri dest-yār

G178/4 **Ṣaff-ı** müjgānın görüp ol şāha dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi ḥiṣārum aldılar

ṣaff-ı niʿāl [1] meclisteki en aşağı, en önemsiz yer

K20/16 Bülend-himmet-i devrān Ḳubād Pāşā kim / Hilāl-i çarḫa maḥal meclisinde **ṣaff-ı niʿāl**

ṣaf bağlamak [1] namaza durmak

G230/3 Ḥaḳ virdi saña devlet ü baḫt u saʿādeti / **Bağlarsa** nʾola ḳarşuña ehl-i kemāl **ṣaf**

ṣaf ṣaf [11] dizi dizi, sıra sıra

G229/1 Müje ḫaylin dizer ol ġamze-i fettān **ṣaf ṣaf** / Gūyiyā cenge ṭurur nīze-güẕārān **ṣaf ṣaf**

G229/2 Seni seyr itmek içün reh-güẕer-i gül-şende / İki cānibde ṭurur serv-i ḫırāmān **ṣaf ṣaf**

G229/3 Leşger-i eşk-i firāvān ile ceng itmek içün / Gönderür mevclerin lücce-i ʿummān **ṣaf ṣaf**

G229/4 Gökde efġān iderek ṣanma geçer ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān **ṣaf ṣaf**

G229/5 Cāmiʿ içre göre tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda gezer dīde-i giryān **ṣaf ṣaf**

G229/6 Ehl-i dil derd ü ġamuñ niʿmetine müstaġraḳ / Dizilirler keremüñ ḫᵛānına mihmān **ṣaf ṣaf**

G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñle ḫırām itse ʿalem gibi ḳalem / Leşger-i saṭrı çeker defter ü dīvān **ṣaf ṣaf**

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına ʿuşşāḳ dizilmiş gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede her cānibe erkān **ṣaf ṣaf**

G229/9 Ḳadrüñi seng-i muṣallāda bilüp ey Bāḳī / Ṭurup el bağlayalar ḳarşuña yārān **ṣaf ṣaf**

G453/3 Ṭururlar ḳıble-i kūyına ḳarşu / Çemende servler **ṣaf ṣaf** namāza

G477/2 **Ṣaf ṣaf** çemende serv dizilsün selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre ṣalın ʿizz ü nāz ile

ṣāfī [4] saf, halis

K22/23 Meclisüñde ḳalbi altun gibi **ṣāfī** olmayan / Ḳāl ocaġından ḫalāṣ olmaz ḳılursañ imtiḥān

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i ruḫ-ı dost / Āb-ı **ṣāfī** olamaz ger ṭurılup olmasa ṣaf

G541/1 Cām gibi diler iseñ kʾola ḳalbüñ **ṣāfī** / Çeke gör ṣofī ṣafā ile şarāb-ı **ṣāfī**

G418/1 Sāḳī-i pāk-meşreb ü pākīze-ẕāt ile / Saʿy it ṣafāya bāde-i **ṣāfī-ṣıfat** ile

ṣāfī-meşreb [1] halis yaratılışlı

G261/2 Ḳanı bir cām-ı muṣaffā gibi **ṣāfī-meşreb** / Ṣafḥa-i sīnesi mirʾāt-ı mücellādan yig

ṣafā **[48]** gönül huzuru/şenliği; bkz. ‘yārān-ı ṣafā’, ‘ʿīş u ṣafā’, ‘bezm-i ṣafā’, ‘erbāb-ı ṣafā’, ‘ehl-i ṣafā’, ‘ṣıdḳ u ṣafā’, ‘ẕevḳ u ṣafā’, ‘eṣḥāb-ı ṣafā’, ‘seyr ü ṣāfa’ md.

G4/2 Cām-ı sarāyuñ olmadan el-ḥaḳ **ṣafā** budur / Āyīne-i Sikender ü Cām-ı cihān-nümā

G24/1 ʿĀlem-i vaḥdetde ey sāḳī bizi mest-i Elest / İtdi iḳrār-ı **ṣafā** mey-ḫanesinde şöyle mest

G32/4 Devr-i meclis ki **ṣafā** cāmiʿinüñ çenberidür / Āb-ı rengīn ile ḳandīl-i fīrūzānı ḳadeḥ

G99/2 Bir ābdur ki aḳduġı yir lāle-zār olur / Tīġuñ ki gül-sitān-ı **ṣafā** cūy-bārıdur

G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe **ṣafā** rūḥa ġıdādur

G233/6 Ṭalʿat-i şāhid-i iḳbāl nümāyān olmaz / Sīne-i ehl-i **ṣafā** āyīne-dār olmayıcaḳ

G234/2 Şikāyet cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir **ṣafā** ancaḳ

G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı **ṣafā** incinmesün / Gāh gāh anı özinden eylemez āgāh şevḳ

G278/5 Ḫançer-ṣıfat iẓhār-ı **ṣafā** eyledi dilden / Nāzüklik ile göñlümüz almaġa miyānuñ

G294/3 Nic'olur gördi **ṣafā** āyīne-i ḥüsnüñde / Yirlere geçdi ḥayādan utanup āb-ı zülāl

G392/4 Ṣūretā çīn görinür çihre-i gülde ammā / Bir **ṣafā** var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn

G541/1 Cām gibi diler iseñ kʾola ḳalbüñ ṣāfī / Çeke gör ṣofī **ṣafā** ile şarāb-ı ṣāfī

G335/1 **Ṣafā** gül-zārıdur sīnem gül-i bī-ḫārdur dāġum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārdur dāġum

G130/7 Güller **ṣafāda** ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bülbül belāda bencileyin zār u bī-ḳarār

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı **ṣafāda** iñen açılduġı yoḳ / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ

G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ **ṣafāda** cām-ı Cemden ḫoş / Mücellā sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan yig

G308/3 Döndi **ṣafāda** encümen-i Muṣṭafāya bāġ / Ḫayl-i şükūfe zümre-i Eṣḥāb u Āl gül

K3/20 Nesīm-i revān-baḫş-ı ṣubḥ-ı **ṣafādan** / Suḫan gül-şeninde ḫırāmān ṣanavber

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı **ṣafādan** ol meh-rū / Zehī sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i fīrūz

G216/1 Pākīze-dil **ṣafādan** ruḫsār-ı yāre düşmiş / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir lāle-zāre düşmiş

G106/1 Cānāne cefā ḳılsa nʾola cāna **ṣafādur** / Aġyār elemin çekdügümüz ya ne belādur

G106/3 İzüñ tozına sürdi yüzin āyīne-veş dil / Maḳṣūd benüm pādişehüm kesb-i **ṣafādur**

G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi vefālar bilmiş ol / Rūḥa rāḥatdur ġamuñ cāna **ṣafālar** bilmiş ol

G359/3 İl bezm-i vefāñ içre **ṣafālarda** velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ elinden

G129/4 Āyīnenüñ **ṣafāsı** nedür ṣūreti nedür / Mirʾāt-ı ḥüsn-i yāre naẓar ḳıl **ṣaf**āyı gör

G79/2 Nergis çemende ġonca-i laʿlüñ **ṣafāsına** / Taḫt-ı zümürrüd üzre çıḳar cām-ı zer çeker

G418/1 Sāḳī-i pāk-meşreb ü pākīze-ẕāt ile / Saʿy it **ṣafāya** bāde-i ṣāfī-ṣıfat ile

G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / Mirʾāt-ı ḥüsn-i yāre naẓar ḳıl **ṣafāyı** gör

K16/7 Meşhūr bezm-i devlet-i şāh-ı yegānede / Ṭabʿuñ **ṣafā-yı** meşreb ile Cām-ı Cem gibi

K21/24 Selāset-i kelimātum **ṣafā-yı** eşʿārum / Aḳar ṣu gibi ḳılupdur ḳulūbı hep meyyāl

M9/I/1 Ne hengām-ı **ṣafā-yı** ʿişret-i mül gibi bir dem var

G18/1 Ey **ṣafā-yı** ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde āb / Şuʿle-i şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb

G38/3 Ṣofī **ṣafā-yı** cām ile dilden keder gider / Rindān-ı sīne-**ṣāf** ile gel eyleme ʿinād

G71/7 Giceler ʿīş u **ṣafā-yı** çeng ü nāy olmaz ʿaceb / Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı gör

G192/5 Meyden **ṣafā-yı** bāṭın-ı ḫumdur ġaraż hemān / Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar murādumuz

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına düşmek murād ise / Evvel **ṣafā-yı** ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

G304/4 Ḥüsn-i ruḫuñla luṭf-ı lebüñden ḫaber virür / Hep āb u tāb-ı cevher-i cām u **ṣafā-yı** mül

G370/2 Kāʾinātuñ seyr iden naḳşın **ṣafā-yı** cāmdan / Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümāyı nʾeylesün

G477/5 Bāḳī **ṣafā-yı** Kaʿbe-i vuṣlat murād ise / Saʿy it hemīşe saʿy iden irdi menāzile

K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / **Ṣafā-yı** ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre

K27/12 Zülālinden ʿibāretdür nesīminden kināyetdür / **Ṣafā-yı** çeşme-i Kevs̱er hevā-yı Cennetüʾl-meʾvā

G54/7 **Ṣafā-yı** şiʿr-i Bāḳī bāʿis̱-i mihr ü maḥabbetdür / Bu āb-ı zindegānī ol ḥayāt-ı cāvidānīdür

G63/5 **Ṣafā-yı** ḥālet-i ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdiʾllāh ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var

M9/V/4 **Ṣafā-yı** ṣafvet-i ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī

G223/3 **Ṣafā-yı** cām-ı laʿlüñden ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-mez̠āḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ

G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan yitişdi dīde-i cāna / **Ṣafā-yı** ḫāk-i der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan yig

G312/4 Revāc-ı revnaḳ-ı ḥüsnüñ nesīm-i āhumuñdur hep / **Ṣafā-yı** nev-bahārı sen hevā-yı muʿtedilden bil

G337/7 Cilā-yı āyīne-i āb-ı cūyı seyr itdüm / **Ṣafā-yı** meşreb-i şāh-ı cihāna beñzetdüm

ṣafā bezmi [1] neşe/eğlence meclisi; bkz. ʻbezm-i ṣafāʼ md.

G135/1 **Ṣafā bezminde** şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur

ṣafā virmek [4]

1. güzelleştirmek

M6/VI/1 **Virmiş** ʿiz̠ār-ı yāra **ṣafā** ḫaṭṭ-ı dil-güşā

2. neşe vermek, neşelendirmek

G21/3 Ṣofī kim ider idi meyli aña / Ḳalbe ger **virmese ṣafā** mey-i nāb

G106/7 Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür bezme **ṣafā vir** / Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetüʾl-emr fenādur

G231/5 Bāḳıyā ister iseñ ḳalbe **ṣafā virmek** eger / Kaʿbe-i kūyına var döne döne eyle ṭavāf

ṣafā sürmek [2] zevkini çıkarmak

G506/6 Bu şikāyet nedür inṣāf idelüm ey Bāḳī / Sen **ṣafāsın süresin** il mi çeker ya ġamını

G279/5 Semāʿ-ı çeng ü nāy u devr-i sāġar devleti döndi / **Ṣafāsın süre gör** ey ṣofī-i sālūs devrānuñ

ṣafā bulmak [2] neşe bulmak

G47/8 Pehlūya çekse tīġuñı Bāḳī **ṣafā bulur** / Ṣan sāde-rūy dil-ber-i ʿuryāne ṣarmaşur

G198/7 Derūna tāb-ı ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda **buldum ṣafā** ne sāzda sūz

ṣafāya irmek [1] neşelenmek ‖ huzur bulmak

G103/4 Gül-şende başdı jāleleri ḳara bağrına / **İrdi ṣafāya** lāle-i ḫūnīn piyāleler

ṣafā-yı ḫāṭır [2] gönül huzuru

K20/38 Ṭapuña yüz süre geldüm **ṣafā-yı ḫāṭır** ile / Zülāl gibi beni gül-sitān-ı luṭfuña ṣal

G43/5 Āyīne gibi ḫalḳa mürāʾīlik eylemez / Bāḳī **ṣafā-yı ḫāṭır** ile geydi bir nemed

ṣafā-āyīn [1] neşe ve huzur veren

G425/6 Cilve-gāh-ı şāhid-i maʿnā olaldan Bāḳıyā / Reşk ider āyīneler ṭabʿ-ı **ṣafā-āyīnüñe**

ṣafā-baḫş [4] neşe veren ‖ huzur veren

G105/6 ʿUşşāḳ iñiler güm güm öter günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u **ṣafā-baḫş** ṣadādur

G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri şevḳıne gül ruḫlarınuñ / Ne **ṣafā-baḫş** edālar ne güzel yirlerdür

G261/1 Bir **ṣafā-baḫş** ḳanı cām-ı muṣaffādan yig / Bir ṭarab-sāz mı var sāġar-ı ṣahbādan yig

G385/4 Bāde-i ṣāf-ı **ṣafā-baḫşda** ḥayrānem ben / Ne küdūret götürür dil ne ġubārı severin

ṣafā-güster [1] neşe yayan

K27/2 ʿAceb beyt-i muṣannaʿdur bulınmaz degme dīvānda / Feraḥ-baḫş u **ṣafā-güster** neşāṭ-engīz ü rūḥ-efzā

ṣafaḥāt [1] safhalar

Kt1/10 Ola vaṣfuñla müzeyyen **ṣafaḥāt-ı** eyyām / Ṭola medḥüñle kütüb-ḫāne-i edyān u milel

ṣafḥa [26] sayfa, levha

K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını taṣvīr itdüm / Olmadın **ṣafḥa-i** gül-zāra muṣavver sünbül

K25/3 Ḳamerüñ altına yā **ṣafḥa-i** eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

G14/3 Naḳş-ı ḥüsn-i ḫaṭuñla **ṣafḥa-i** dil / Bir muṣavver kitābdur gūyā

G52/3 Beyāż-ı **ṣafḥa-i** ruḫsāruñ üzre zülf-i pür-çīnüñ / Mis̱ālin görmemişdür kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla yazıludur **ṣafḥa-i** derūn / Odlara yaḳma yazuġ efendi günāhdur

G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ **ṣafḥa-i** māh üzredür / Sīne beñzer şāne-i zülfüñ ki sāl üstindedür

G130/9 Bāḳī bu şiʿri **ṣafḥa-i** çarḫ-ı berīne yaz / Görsün felekde söz nicʾolur ḫaṣm-ı nā-be-kār

G274/1 Devr-i laʿlüñde ümīdüm bu ki ḥakkāk-i felek / Gevherüñ nāmın ide **ṣafḥa-i** ʿālemden ḥak

G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı **ṣafḥa-i** dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle naḳş görindi zamān zemīn

G427/1 Āyīne-ṣıfat ṣāf gerek **ṣafḥa-i** sīne / Gün gibi żiyā-güster ola rūy-ı zemīne

G451/3 Biñ meşk iderse **ṣafḥa-i** çarḫ üzre māh-ı nev / Ebrū-yı yāre öykünebilmez mis̱ālde

G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki yazmış anı ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle **ṣafḥa-i** ḥüsnüñde ruḫsār üstine

G547/2 Beyāż-ı **ṣafḥa-i** ruḫsāra ol ḫaṭṭ-ı cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki yazmış āyet-i Nūrı

G447/1 Yazmış debīr-i ḥikmet ezel **ṣāfḥa-i** güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār gül güle

K22/20 **Ṣafḥa-i** āyīne-i ʿālem-nümā-yı ṭabʿına / Cümle-i dünyā vü mā-fīhā muṣavverdür ʿayān

K25/23 Sīne-i āyīne-sīmāsına beñzerdi eger / **Ṣafḥa-i** māh-ı şeb-efrūzda olmasa ġubār

G8/4 Micmer-i gülde nesīm-i ṣubḥ-gāhī ʿūd-sūz / **Ṣafḥa-i** gül-zārda bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

G144/3 Ḫançer-i ġamze-i ḫūn-rīzüñe tīġ-i Ḥayder / **Ṣafḥa-i** ʿārıżuña muṣḥaf-ı ʿOs̱mān dirler

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı naʿl-i şeb-rengi yazar / **Ṣafḥa-i** ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

G261/2 Ḳanı bir cām-ı muṣaffā gibi ṣāfī-meşreb / **Ṣafḥa-i** sīnesi mirʾāt-ı mücellādan yig

G327/2 Sīnem üzre görinen ḳanlu elifler ṣanmañ / **Ṣafḥa-i** derd ü ġama sürḫ ile cedvel çekdüm

G327/5 Dāġlar naʿl ü eliflerle degül peyveste / **Ṣafḥa-i** sīneye bir ḫaṭṭ-ı müselsel çekdüm

G370/2 Kāʾinātuñ seyr iden naḳşın ṣafā-yı cāmdan / **Ṣafḥa-i** āyīne-i ʿālem-nümāyı nʾeylesün

G408/3 Pertev-i mihr-i melāḥat ṣaldılar ṣubḥ-ı ezel / **Ṣafḥa-i** āyīne-i ruḫsār-ı meh-sīmāsına

G421/7 Naḳş-ı ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi taṣvīr itmeye / **Ṣafḥa-i** eşʿārda anca ḳalemler aşına

K4/6 Mis̱āl-i ḫurde-i pīrūze ḫaṭṭı / Mücellā **ṣafḥası** bir levḥ-i sīmīn

ṣafvet [1]

M9/V/4 Ṣafā-yı **ṣafvet-i** ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī

ṣafvet-āyīn [1] berrak tabiatlı

K21/26 Velīkin āyīne-i ṭabʿ-ı **ṣafvet-āyīnüñ** / Bu rūzgārda var ṣūretinde gerd-i melāl

saġ [1] hayatta

G171/4 Bu ḥālet ile ey dil **ṣaġ** olmada ʿālemde / Derd ü ġam-ı dil-ber ile ölmekde leṭāfet var

saġ ol! [4] çok yaşa! ‖ afiyet/sağlıkla kal!

K16/5 Sen **saġ ol** ey viṣāli ḥayāt-ı cihān olan / Ben bu firāḳa döymeyem āḫır ölem gibi

G316/3 Ġamuñ afyonını tiryāk diyü baña ʿarż itme / Yüri **ṣaġ ol** benüm ʿömrüm ben ol tiryākden geçdüm

G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen **ṣaġ ol** / Baḫt pāyende Ḫudā yār saʿādet bāḳī

Kt3/3 Dārā-yı cihān eylemesün ʿālemi sensüz / Her ḳanda iseñ pādişehüm dünyede **ṣaġ ol**

ṣaġ olsun! [1]

G537/7 Bāḳıyā şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān **ṣaġ olsun** / Ġayra minnet ḳomadı himmet-i bī-hem-tāsı

ṣolında ṣaġında [1] sağlı sollu

G424/7 İki ḫançer ṭaḳınmış ey Bāḳī / Ḫaste çeşmi **ṣolında ṣağında**

sāġar [38] kadeh ‖ şarap; bkz. ‘devr-i sāġar’ md.

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫʷāreye ḫoşdur ṭolu **sāġar** ḫātem
G49/3 Ḫʷāce ursun başına destār-ı mermerşāhīyi / Lāubālī ʿāşıḳuñ farḳında bir **sāġar** yiter
G58/1 Cürʿa-dān abdāla gerçi maḫzenü'l-esrārdur / Rind-i dürd-āşāma **sāġar** maṭlaʿu'l-envārdur
G58/2 Gül-sitān-ı bezme **sāġar** ġonca-i sīr-āb ise / Āteşīn ruḫsārı sāḳīnüñ de bir gül-nārdur
G98/3 Başlar yitürse meclis-i ʿaşḳuñda ġam degül / Bezm-i şarābda nice **sāġar** şikest olur
G127/2 Ḥarīf-i sādedür **sāġar** velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur
G140/5 Gice sāḳī delīl-i rāh oldı / Āl fānūs elindeki **sāġar**
G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī felek **sāġar** hilāl
G340/5 Gitmesün **sāġar** elden ey Bāḳī / Ṣanʿat-ı şīşe-bāza başlayalum
G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u **sāġar** hem / Benümʾçün dem-be-dem aġlar ṣürāḥī şemʿ-i enver hem
G386/7 Bāḳī gedā-yı mey-gede-i ʿaşḳ olup yine / Bezm-i ġamından ol ṣanemüñ **sāġar** isterin
G428/1 Mestāne düşmişin bu gice **sāġar** üstine / Sāḳī-i bezm didi yüzüñ güller üstine
G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi **sāġar** var iken geldi / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni sünbül ṣundı bir deste
G466/6 Dāġ-ı hicrān elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende ṭutar gül gibi **sāġar** lāle
G473/6 Belī bezm ehli bī-hūş olsa Bāḳī / Olur mey rīḫte **sāġar** şikeste
G499/5 Ṣad hezārān nev-bahār olsa bu fānī bāġda / Bir gül-i bī-ḫār açılmaz Bāḳıyā **sāġar** gibi
G524/5 Bāḳīyi mey-i nāba yemīn itdi dimişler / Gül gibi ele **sāġar** alup içmez ol andı
G529/1 Çeşmümden aḳan ḫūn ile **sāġar** ṭola yazdı / Meclisde geçen gice yine ḳan ola yazdı
G20/3 Ṭoḳınupdur bāde-i gül-gūna çeşm-i rūzgār / **Sāġar** üzre ṣanmañuz peydā olur yir yir ḥabāb
G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı **sāġarda** / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan
G1/5 Zer ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan naḳdi ḳoya **sāġare** cānā
G57/1 Baḳ cām-ı ʿĪşa āyīne-i pür-ṣafā budur / Gel gör ḥabāb-ı **sāġarı** necm-i hüdā budur
G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it **sāġarı** ʿişret demidür
G292/2 Sāḳıyā **sāġarı** ṣun hecr ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı berü gel
G307/3 Ḳoyalum **sāġarı** zāhid saña hem-reng olalum / Bize keyfiyyet-i ṣahbā gibi bir ḥālet bul
G504/3 ʿĀşıḳ güşāde-meşreb olur cām-ı mey gibi / Hem-dem idinse kendüsine ṭañ mı **sāġarı**
K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı sipihr **sāġar-ı** pūlād-ı zer-nişān
K20/40 Elümde **sāġar-ı** ʿişret emīr-i meclis idüm / Zamāne olmasa devr-i edānī vü erzāl
K27/22 Cihānda **sāġar-ı** devlet murāduñ üzre devr itsün / Göñül ḫoşluḳların ḳılsun müyesser Ḥażret-i Mevlā
G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i tāb-ı mülden / Şuʿle-i **sāġar-ı** mey destine yaḳmış ḥınnā
G31/1 Göstermeseydi bādesini **sāġar-ı** zücāc / Ẕevḳ itmez idi bezm-i ṣafādan göñül mizāc
G122/7 Baḳ **sāġar-ı** şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden nişāne ḳalan yādgārı gör
G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh elinde yā muraṣṣaʿ **sāġar-ı** ṣahbā mıdur
G134/3 Irmaz gözini **sāġar-ı** meyden ḥabāb-vār / Her rūzgār-dīde ki ṣāḥib-naẓar geçer
G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle ne çekdi **sāġar-ı** ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı söyletseñ
K18/55 Gül gibi ḫurrem ü ḫandān ola rūy-ı baḫtuñ / **Sāġar-ı** ʿĪşuñ ola lāle-ṣıfat cevher-dār
G268/4 **Sāġar-ı** laʿl-i leb-i cān-baḫş-ı dil-ber devridür / Döndi ey cām-ı mey-i gül-reng devrānuñ senüñ
G332/6 Bāde-i mihr ü vefā **sāġarıdur** ey Bāḳī / Nʾola devr eyler ise bezm-i cihānı ġazelüm

sāġar-ı Cem/Cemşīd [4] Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.

M9/V/5 Bi-ḥamdi'llāh ne ġam yirsin elüñde **sāġar-ı Cem** var
G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i ṭabʿuñ yiter eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdi'llāh ne ġam yirsin elüñde **sāġar-ı Cem** var
G187/3 Seg-i kūyuñ sifālin **sāġar-ı Cemşīde** virmezler / Ḫarābāt illerinde sākin-i mey-ḫāneler vardur
G355/7 Cām zehr-ālūd ise gelsün kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār elinden **sāġar-ı Cem** gelmesün

sāġar-ı ʿişret [2] işret kadehi

G445/2 Ayaġı elde ʿīş eyler çemende baş ḳaldurmaz / Ṣunılmış **sāġar-ı ʿişret** ezelden nergis-i meste
G286/7 **Sāġar-ı** gül-gūn-ı ʿişret vāye-i Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı gül

sāġar-ı mīnā [1] kristal kadeh

G292/6 Çoḳ tehī devr ide bu **sāġar-ı mīnā** bizden / Var iken şīşede bāḳī hele sāḳī berü gel

sāġar-ı ṣahbā [4] şarap kadehi

G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh elinde yā muraṣṣaʿ **sāġar-ı ṣahbā** mıdur
G208/2 Piyāle ʿaksi mirʾāt-ı felekde āfitāb olsun / Fürūġ-ı **sāġar-ı ṣahbādan** olsun pür-żiyā meclis
G261/1 Bir ṣafā-baḫş ḳanı cām-ı muṣaffādan yig / Bir ṭarab-sāz mı var **sāġar-ı ṣahbādan** yig
G241/4 Bezmüñde gerçi **sāġar-ı ṣahbāya** baş eger / Bedr-i münīre dil uzadur dil-berā ḳabaḳ

sāġar-ı sīm [1] gümüş kadeh

G249/2 Bāde-i nābdur leb-i laʿlüñ / **Sāġar-ı sīmdür** zenaḫdānuñ

sāġar-ı zer [1] altın kadeh; bkz. 'ḳadeḥ-i zer' md.

G198/3 Hemīşe ḫurrem ü ḫandān elinde **sāġar-ı zer** / Felekde olmaya gün gibi rind-i ʿālem-sūz

sāġar-ı zerrīn [1] altın kadeh

G256/1 Ṣubḥ-ı vaṣl-ı yārdur bezm-i şarāb itmek gerek / **Sāġar-ı zerrīni** reşk-i āfitāb itmek gerek

sāġar çekmek [2] sağar yürütmek ‖ içki içmek

G183/1 Meclisüñde şol ki dāʾim sāḳıyā **sāġar çeker** / Ḫayl-i ġam tālānına her cürʿası leşger çeker
G437/5 ʿĪş u işret demidür çekme ġam-ı devrānı / Bāḳıyā gel berü **sāġar çekelüm** rindāne

ṣaġrı [1] 'hayvanın bel ile kuyruk arasında ddolgun yeri ve oranın kalın derisi' bkz. LO, s. 326.

G394/4 Var ise ol dil-ber-i serrāc ṣayd itmek diler / Müddeʿīnüñ **ṣaġrıdur** maḳṣūdı serrāc olmadan

ṣaḥāʾif [1] sayfalar

K20/28 **Ṣaḥāʾif** olsa felekler nihāl-i Sidre ḳalem / Yazılmaya keremi defteri ʿaleʾl-icmāl

ṣahbā [4] şarap; bkz. 'cām-ı ṣahbā', 'keştī-i ṣahbā', 'zevraḳ-ı ṣahbā' md.

G307/3 Ḳoyalum sāġarı zāhid saña hem-reng olalum / Bize keyfiyyet-i **ṣahbā** gibi bir ḥālet bul
G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu **ṣahbādur** / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur
G455/1 Devr-i gül eyyām-ı ʿīş u nūş-ı **ṣahbādur** yine / Mevsim-i gül-geşt-i bāġ u seyr-i ṣaḥrādur yine
G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥsinde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i **ṣahbāyı** söyletseñ

ṣāḥib-i fażl u kemāl [1] fazilet ve kemal sahibi ‖ Sultan Murad

M3/IV/4 **Ṣāḥib-i fażl u kemālüñ** virdi ḥaḳḳın rūzgār / Ol kemāl-i fażl-ı Ḥaḳdan luṭfa mażhardur gelen

ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn [1] izzet ve tedbir sahibi ‖ Mehmet Çelebi

K26/11 Menbaʿ-ı mekremet ü luṭf Meḥemmed Çelebi / Vāhib-i fażl u ʿaṭā **ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn**

ṣāḥib-i tīġ u ḳalem [1] kılıç ve kalem sahibi ‖ Ali Paşa

K18/27 **Ṣāḥib-i tīġ u ḳalem** mālik-i cām u ḫātem / Āṣāf-ı Cem-ʿaẓamet dāver-i Cemşīd-veḳār

ṣāḥib-ʿayār [1] meyhaneci ‖ eskiden darphanede kesilen paraların ayarını kontrol eden kimse; bkz. PAKALIN, C. III, s. 93.

G303/3 Meydür miḥekk-i tecribe-i pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi **ṣāḥib-ʿayāre** gel

ṣāḥib-cemāl [2] güzel yüzlü

G293/1 Saña teşbīh itmek olmaz ey meh-i **ṣāḥib-cemāl** / Āfitāba ger hilāl ebrū vü Nāhīd olsa ḫāl

G291/5 **Ṣāḥib-cemālüñ** ehl-i kemālüñ muḥibbiyüz / Bāḳī ḳul eyledi bizi ol ḥüsn-i ber-kemāl

ṣāḥib-idrāk [1] idrak sahibi

G349/3 Nedür cāna mirʾāt-ı ḥüsn-i ezel / Güzel fehm ider **ṣāḥib-idrāk** olan

ṣāḥib-kemāl [1] kemal sahibi

G308/5 Maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḫalḳ-ı cihān oldı nitekim / Dīvān-ı naẓm-ı Ḫusrev-i **ṣāḥib-kemāl** gül

ṣāḥib-ḳırān [1] muzaffer hükümdar ‖ 'ṣāḥib-ḳırān', sa'deyn denilen Zühre ve Müşteri yıldızlarının bir burçta, bir derece ve bir dakikada birleşmesi esnasında dünyaya gelen talihi mesut kimse demektir. Şiirimizde şevket ve satvet sahibi hükümdar manasında kullanılmıştır.' bkz. MZAMUNLAR ve İZAHI, s. 390; ayrıca bkz. 'ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān', 'sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān', 'Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān' md.

M1/VIII/2 **Ṣāḥib-ḳırān-ı** ʿarṣa-i iḳlīm-i salṭanat / Ol dem ki ḳıldı mülk-i beḳāya ʿazīmeti

ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil [1] adaletli hükümdar ‖ Sultan Selim

G470/6 Yaʿnī o şāh-ı muḳbil ol nükte-dān-ı kāmil / **Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil** Sulṭān Selīm Ḫāne

ṣāḥib-ḳırān-ı dād-ger [1] adaletli hükümdar ‖ Sultan Murad

G78/6 Sulṭān Murād-ı tāc-ver fermān-revā-yı baḥr u ber / **Ṣāḥib-ḳırān-ı dād-ger** şāhenşeh-i ʿālī-naẓar

ṣāḥib-naẓar [4]

1. görüşü kuvvetli

G62/1 Ġonca lebüñe ʿāşıḳ-ı ḫūnīn-ciger geçer / Nergis gözüñe bende-i **ṣāḥib-naẓar** geçer

G134/3 Irmaz gözini sāġar-ı meyden ḥabāb-vār / Her rūzgār-dīde ki **ṣāḥib-naẓar** geçer

2. bakışı etkili ‖ isabetli görüşlü (manevi hallerde)

G99/6 Çeşm ü çerāġ-ı merdüm-i **ṣāḥib-naẓar** yiter / Cām-ı şarāb-ı nāb ki Cem yādgārıdur

G277/4 ʿĀşıḳa küḥl-i cilā yāruñ ayaġı tozıdur / Ḥāṣılı bendesiyüz ʿārif-i **ṣāḥib-naẓaruñ**

ṣāḥib-re'y [1] güç ve kudret sahibi

K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ḳaṣr-ı muʿallā kim / Aña miʿmār ola tedbīr-i **ṣāḥib-re'y-i** mülk-ārā

ṣāḥib-saʿādet [2]

1. kutlu kişi

G542/3 Ey dirīġā luṭf u iḥsānuñ ḳapusın yapdılar / Ẕikri ḫayr olsun dinür **ṣāḥib-saʿādet** ḳalmadı

1.1. kutlu kişi ‖ Kanunî Süleyman

M1/VIII/9 Āsīb-i dehr ü āfet-i devr-i zamāneden / Ḥıfẓ u ḥimāyet eyle o **ṣāḥib-saʿādeti**

ṣāḥib-veḳār [1] vakar sahibi ‖ onurlu

G306/6 Rengīn varaḳlar aldı ele tā ki eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i ḫᵛāce-i **ṣāḥib-veḳār** gül

ṣāḥib-vücūd [1] sözü geçen ‖ sahip

K1/18 **Ṣāḥib-vücūd-ı** memleket-i luṭf u cūd o kim / Mebẕūl ḫᵛān-ı luṭfına maḥṣūl-i baḥr u kān

ṣaḥīfe **[1]** sayfa

G192/6 Minnet Ḫudāya devlet-i dünyā fenā bulur / Bāḳī ḳalur **ṣaḥīfe-i** ʿālemde adumuz

sāḥil-i deryā **[1]** deniz kenarı

K25/9 Māhı ṣayd itmek içün baḥre ṣalup ḳullābın / Meh-i nev ṭutdı meger **sāḥil-i deryāda** ḳarār

sāḥil-i baḥr-i ʿAden **[2]** Aden denizi sahilleri (inci bağlamında)

K26/7 **Sāḥil-i baḥr-i ʿAdendür** meger eṭrāf-ı çemen / Dest-i mihr anuñ içün oldı bu gün gevher-çīn

K7/10 Jāle ḳıldı her kenārı **ṣāḥil-i baḥr-i ʿAden** / Lāle ḫāk-i gül-şeni kān-ı Bedaḫşān eyledi

sāḥir **[1]** büyücü, sihirbaz

G380/4 Zülfi **sāḥir** ṭurrası ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi cādū ġamzesi mekkār dirseñ işte sen

sāḥir-pīşe **[1]** sihirbazlık yapmayı huy edinmiş (şiir bağlamında)

Kt8/1 Ṭabʿ-ı **sāḥir-pīşeñe** Bāḳī göñüller meyl ider / Şekker-i şiʿr-i dil-āvīzüñ meger efsūnludur

ṣaḥn **[19]** avlu, meydan ‖ -da/-de

K1/6 Bir tīġ-i zer-nişān ile girmişdi ʿarṣaya / Şemşīr-bāz-ı maʿreke-i **ṣaḥn-ı** āsmān

K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile ṭāvūs-ı neşāṭ / İde **ṣaḥn-ı** ḥarem-i bāġ-ı cihānda cevlān

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā **ṣaḥn-ı** ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı yüki cümle bahār

K21/10 Döşendi berf ser-ā-pāy **ṣaḥn-ı** ṣaḥrāya / Aġardı rūy-ı zemīn ṣanki taḫta-i remmāl

K22/19 Rūzgāruñ şiddetinden gül-şen-i baḫtı maṣūn / Nitekim bād-ı ḫazāndan **ṣaḥn-ı** gül-zār-ı cinān

K22/34 Her seḥer **ṣaḥn-ı** zümürrüd-gūn-ı gerdūn üstine / Āfitāb altun ṭabaḳdan tā ola gevher-feşān

K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ **ṣaḥn-ı** sipihr ü encüm / Bir çemendür ki dökilmiş aña berg-i nesrīn

G128/1 Ruḫun ʿaksiyle **ṣaḥn-ı** dīde bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i ser-bülendüñ ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur

G135/4 Dizilmiş lāleler **ṣaḥn-ı** ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur

G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür **ṣaḥn-ı** ṣaḥrā-yı belāda lāleler yir yir

G497/4 Çemende jāle-durur ṣanma bülbül-i şeydā / Ṣuladı eşk ile **ṣaḥn-ı** sarāy-ı gül-zārı

G514/4 Gül-istān-ı ġamuñdur **ṣaḥn-ı** sīne / Açılmış aḳ güldür penbe-i key

K22/13 Gevher-i sīr-āb şeb-nem gūş-vār-ı zer varaḳ / **Ṣaḥn-ı** būstān oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān

K23/26 Āyīnedür ki ṣūret-i iḳbāli gösterür / **Ṣaḥn-ı** sarāy-ı devleti ferşinde her ruḫām

G164/4 Bī-riyādur bisāṭ-ı ʿīş u ṣafā / **Ṣaḥn-ı** cennetde būriyā nʾeyler

G289/2 **Ṣaḥn-ı** ḥarīm-i vaṣlına düşmek murād ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

G313/4 **Ṣaḥn-ı** ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan eṣer yoḳ daḫı pehlū da güzel

G326/2 Ol kim livā-yı fetḥ ü ẓafer reh-berin çeker / **Ṣaḥn-ı** feżā-yı çarḫda ser-ʿasker-i nücūm

G379/2 Cārū-keş oldı sünbül-i ter bāġa nitekim / **Ṣaḥn-ı** bihişte ṭurra-i müşgīn-i ḥūr-ı ʿīn

ṣaḥn-ı bāġ **[6]** bahçe

K17/3 Döndi diyār-ı Rūma semenlerle **ṣaḥn-ı bāġ** / Gūyā sevād-ı mülk-i Ḥabeşdür benefşe-zār

K21/8 Meger ki ʿālem-i ʿulvīde nev-bahār oldı / Döker şükūfe-i bādāmı **ṣaḥn-ı bāġa** şimāl

G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin ir **ṣaḥn-ı bāġa** kim / Bezm-i bahāra nergis olupdur çemende şemʿ

G302/2 Oldı **ṣaḥn-ı bāġda** peydā gül-efşānlar yine / Ḥāṣılı döndi çemen bezminde āteş-bāze gül

G222/2 **Ṣaḥn-ı bāġı** ṭutdı encüm gibi nergis şöyle kim / Mestler farḳ eylemez yirden gögi eyler ġalaṭ

Mtl 24 **Ṣaḥn-ı bāġuñ** ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya ṣandum göricek ʻaks-i mehi

ṣaḥn-ı çemen **[16]** çimenlik ‖ bahçe; bkz. ʻçemen ṣaḥnıʼ md.

K18/7 Dikdi leşger-geh-i ezhāra ṣanavber tūġın / Ḫaymeler ḳurdı yine **ṣaḥn-ı çemende** eşcār

K26/4 Görinür **ṣaḥn-ı çemenden** yine şāḫ-ı nergis / Āsmāndan nitekim heyʾet-i ʿıḳd-ı Pervīn

M2/IV/6 Ḳondı **ṣaḥn-ı çemene** ravża-i firdevs içre / Sāye-bānlar ḳurılup çetr-i hümāyūnlar ile
G30/2 Saña cāy-ı ḫırām ey naḫl-i bālā gül-şen-i cāndur / Nesīm-i nev-bahārī gibi gel **ṣaḥn-ı çemenden** geç
G85/1 Ḫār-ı ġamda ʿandelīb eyler fiġān u zārlar / Ġoncalarla ṣalınur **ṣaḥn-ı çemende** ḫārlar
G135/2 Nihāl-i nārven **ṣaḥn-ı çemende** ṣalınur gūyā / Miyān-ı ʿīd-gehde bir nigār-ı serv-i bālādur
G175/3 Seyr-i deryāya ne ḥācet dem-i ṣaḥrā geldi / Gūyiyā **ṣaḥn-ı çemen** şimdi yem-i aḫḍardur
G180/2 Sildi süpürdi **ṣaḥn-ı çemende** ġubārı bād / Yeldi yopurdı ṭurmadı ferrāş-ı rūzgār
G466/4 Āl fānūs ile geldi giceden gül-zāra / Virdi **ṣaḥn-ı çemenüñ** yollarına fer lāle
K17/2 Gül-zāre gel ki cümle cihāndan nümūnedür / **Ṣaḥn-ı çemende** ḥāṣıl olur seyr-i her diyār
G103/2 **Ṣaḥn-ı çemende** şöyle ḳırıldı zücāc-ı yaḫ / Seng-i felāḫan urdı meger aña lāleler
G153/3 **Ṣaḥn-ı çemende** ṣubḥ-dem açılduġı bu kim / Ḥüsnüñ güline ġonca-i raʿnā ḳulaḳ çeker
G154/6 Bār-ı girān-ı ġuṣṣayı çekmez şu kimse kim / **Ṣaḥn-ı çemende** gül gibi rıṭl-ı girān çeker
G180/5 **Ṣaḥn-ı çemende** servi kenār eylesem diyü / Dökilmede ṣaçılmada eṭrāfa cūy-bār
G287/5 **Ṣaḥn-ı çemende** nefḥa-i bād-ı bahār ile / Bāḳī gül-āb u ġāliye misk oldı āb u gil
G371/4 **Ṣaḥn-ı çemende** ṭurma ṣalınsun ṣabā ile / Āzādedür nihāl bu gün berg ü bārdan

ṣaḥn-ı felek [2] gökyüzü

G318/2 **Ṣaḥn-ı felekde** cilve-ger ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per / Bāġ-ı cihān pür-nūr u fer ʿālem gül-istān-ı İrem
G369/2 Pertev ṣalardı sīnede dāġ-ı maḥabbetüñ / **Ṣaḥn-ı felekde** meşʿale-i mihr yanmadın

ṣaḥn-ı gül-istān [3] gülbahçesi

G438/5 Zīr-i zülfüñde görenler ḫaṭṭuñı ebr-i bahār / Sāye ṣalmış ṣandılar **ṣaḥn-ı gül-istān** üstine
G455/4 Gösterür **ṣaḥn-ı gül-istān** çarḫ-ı mīnādan nişān / Şāḫ-ı nergis bāġda şekl-i S̱üreyyādur yine
G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün **ṣaḥn-ı gül-sitān** / Ḳad serv ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār gül

ṣaḥn-ı gül-şen [9] gülbahçesi ‖ bahçe

K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri ṭurma ki **ṣaḥn-ı gül-şen** / Cān-fezādur niteki meclis-i maḫdūm-ı güzīn
K24/15 **Ṣaḥn-ı gül-şende** yatupdur gice var ise meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī başına güller sünbül
G135/3 Mis̱āl-i ḫūn-ı ḳurbāndur şaḳāʾiḳ **ṣaḥn-ı gül-şende** / Cihān pür-şūr u ġavġā şöyle beñzer ʿīd-i eḍḥādur
G477/2 Ṣaf ṣaf çemende serv dizilsün selāmuña / Sen **ṣaḥn-ı gül-şen** içre ṣalın ʿizz ü nāz ile
G8/3 Göklere irdi yine gül-bāng-i mürġ-i ḫoş-nevā / **Ṣaḥn-ı gül-şen** gördi bir aʿlā maḳām-ı dil-güşā
G66/2 Ḳaddüñüñ cilve-gehi sīne-i pür-dāġumdur / **Ṣaḥn-ı gül-şen** nitekim serv-i dil-ārā yiridür
G222/1 **Ṣaḥn-ı gül-şen** mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler ṣu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ
G466/6 Dāġ-ı hicrān elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / **Ṣaḥn-ı gül-şende** ṭutar gül gibi sāġar lāle
G512/4 Gözüme ʿālemi göstermez idüm nergis-vār / **Ṣaḥn-ı gül-şende** alaydum elüme cām-ı zeri

ṣaḥn-ı gül-zār [2] gül bahçesi

K24/6 **Ṣaḥn-ı gül-zāra** gelüp eyledi ʿarż-ı dīdār / Jālelerden ṭaḳınup gūşına gevher sünbül
G358/4 **Ṣaḥn-ı gül-zāra** düşersek demidür jāle-ṣıfat / Nev-bahār oldı gül açıldı güzellendi çemen

ṣaḥn-ı sebze(-zār) [2] çimenlik ‖ bahçe

G130/4 Eflāk devr-i dāʾim ile ṭurmayup ṣular / Neşv ü nemāda tāze vü ter **ṣaḥn-ı sebze-zār**
G226/4 Ṣaçıldı **ṣaḥn-ı sebzeye** nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

ṣaḥn-ı semā [1] gökyüzü

K1/2 Ḫayl-i kevākib içre yanup meşʿal-i Ḳamer / **Ṣaḥn-ı semāda** rūşen idi rāh-ı keh-keşān

ṣaḥrā [20] bkz. ‘deşt ü ṣaḥrā’ md.

1. kır, ova

G23/1 Lāle-ḫadler ḳıldılar gül-geşt-i **ṣaḥrā** semt semt / Bāġ u rāġı gezdiler idüp temāşā semt semt

G175/3 Seyr-i deryāya ne ḥācet dem-i **ṣaḥrā** geldi / Gūyiyā ṣaḥn-ı çemen şimdi yem-i aḫḍardur

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i Şīrīne / Nişāne lāle-i **ṣaḥrā** dil-i ḫūnīn-i Ferhāde

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze **ṣaḥrā** sebze-zār olsa

K5/22 Ḳafā-dār oldılar şīr ü peleng āhūya **ṣaḥrāda** / İderler şol ḳadar şimdi riʿāyet ḥaḳḳ-ı cīrānı

K21/11 Nişān-ı pāy-ı vuḥūş u ṭuyūr **ṣaḥrāda** / Çizildi rīk-i sefīd üzre gūyiyā eşkāl

G455/1 Devr-i gül eyyām-ı ʿīş u nūş-ı şahbādur yine / Mevsim-i gül-geşt-i bāġ u seyr-i **ṣaḥrādur** yine

Kt5/2 Deryāya düşse sāye-i tīġ-i mehābeti / Pertāb iderdi kendüyi **ṣaḥrālara** neheng

G379/1 **Ṣaḥrālara** döşendi bisāṭ-ı zümürrüdīn / Devlet anuñ ki lāle-ruḫı oldı hem-nişīn

M2/II/2 Cūylar kim ṭolanur dāmen-i **ṣaḥrālarda** / Jāleler kim görinür lāle-i Nūʿmān üzre

K21/10 Döşendi berf ser-ā-pāy ṣaḥn-ı **ṣaḥrāya** / Aġardı rūy-ı zemīn ṣanki taḫta-i remmāl

K18/25 Lāle **ṣaḥrāyı** bu gün kān-ı Bedaḫşān itdi / Jāle gül-zāre nis̱ār eyledi dürr-i şeh-vār

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ aḳçe düşdi yine / Pür itdi dāmen-i **ṣaḥrāyı** ṭoldı ceyb-i cibāl

G403/7 Ṭoldurdı gerçi cūd u seḫā gösterüp felek / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i **ṣaḥrāyı** sīm ile

K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / Teng ola **ṣaḥrā-yı** ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile

G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı **ṣaḥrā-yı** belāda lāleler yir yir

K17/4 **Ṣaḥrāyı** ḳıldı lāle Bedaḫşān vilāyeti / Gül-zārı itdi tāze çemen mülk-i sebze-zār

G129/2 Var ey Ḫutende ḫāli gibi misk olur diyen / **Ṣaḥrā-yı** Çīni geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı gör

G298/1 Her tīr-i belā ḳavs-i ḳażādan k'ola nāzil / **Ṣaḥrā-yı** dil-i ehl-i vefādur aña menzil

2. çöl

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil **ṣaḥrāda** Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış

ṣaḥrā vü kūh [1] dağ bayır

G386/3 **Ṣaḥrā vü kūhı** geşt ü güẕār itdügüm bu kim / Dīvāne göñlüm egleyecek bir yir isterin

ṣaḥrāya/ṣaḥrālara düşmek [2]

G467/2 Var ise ṭurra-i müşgīnüñüñ āşüftesidür / Bī-sebeb **düşmedi** āhū-yı Ḫuten **ṣaḥrāya**

G291/1 **Ṣaḥrālara düşerse** n'ola nāfe-i ġazāl / Sevdālara ṣalupdur anı dil-berā o ḫāl

ṣaḥrāya/ṣaḥrālara ṣalmak [3]

G69/6 Giryān o Leylī-veş n'ola **ṣaḥrāya ṣalsa** Bāḳīyi / Mecnūnuñ āb-ı çeşmine ḫāk-i beyābān teşnedür

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ kemendin **ṣalma ṣaḥrāya** / Ol āhū saña ṣayd olmaz ʿabes̱ yābāne söylersin

G531/2 Geh āb-veş giryān idüp geh bād-veş pūyān idüp / Mecnūn-ı ser-gerdān idüp **ṣaḥrālara ṣalduñ** beni

saḫt [2]

1. sert, gergin

G436/3 Ser-i zülfiyle çeker kendüye ser-keşleri yār / Ne ḳadar **saḫt** kemān olsa urur ḳullāba

2. katı, merhametsiz

G340/3 Dil-i **saḫt-ı** nigārı nerm idelüm / Āh-ı āhen-güdāza başlayalum

saʿīd [1] kutlu, mübarek

G392/7 ʿĀleme ʿīd-i **saʿīd** ol yiter ey Bāḳī kim / Ola pāyende saʿādetde şehenşāh-ı güzīn

saʿīd ḳılmak [1] yüzünü güldürmek

M1/VI/8 Minnet Ḫudāya iki cihānda **ḳılup saʿīd** / Nām-ı şerīfüñ eyledi hem ġāzī hem şehīd

saʿīd olmak [2] uğurlu gelmek

G197/3 Kevkeb-i baḫtumuz **saʿīd olmaz** / Çünki baḫt-ı siyāha mensūbuz

G375/4 İrüp şerefe **saʿīd olurdı** / Ḳul olsa eger o māha Keyvān

sāʿid-i sāḳī [2] sakinin kolu

G124/3 **Sāʿid-i sāḳī** ile cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Bir gül-i sīr-ābdur gūyā nihāl üstindedür

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / **Sāʿid-i sāḳī** olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi

sāʿid ü bāzū [1] kol ve pazı

G313/5 Eyledüm diḳḳat ile mūy-ı miyānına naẓar / Cümleten bī-bedel ü **sāʿid ü bāzū** da güzel

sāʿid-i sīmīn [2] gümüş gibi beyaz kol

G346/5 Görüp ol **sāʿid-i sīmīni** gümişden bilüñi / İştihā keskin olur ḫançer-i bürrānuñdan

G425/2 ʿĀşıḳ-ı bī-dil ruḫ-ı zerd ile yaşdansun ḳoluñ / Yaraşur zerrīn ḥamāʾil **sāʿid-i sīmīnüñe**

sāʾil [1] dilenci

G417/6 Niçün maḥrūm ola **sāʾiller** ey şāh-ı Sikender-der / Revādur kāhuña Dārā gelüp eylerse deryūze

sāʾir [1] artan, geriye kalan

G474/7 Bāḳī ḥarīr-i zülfi gibi şöyle añlaram / **Sāʾir** ḳumāş o serv-i gül-endāme çıḳmaya

sāḳ [1] baldır

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm tā ki yaraşa / **Sāḳ-ı** mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām

saḳf [2] çatı, dam

G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim ḳıyām itsün / Felekler **saḳfı** ṭurduḳça binā-yı ʿömrüñ erkānı

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma penbe-i ṣubḥ ile nev-bahār / Urdı sipihr **saḳfına** bir yādgār gül

saḳf-ı sipihr [2] feleğin çatısı

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / **Saḳf-ı sipihre** beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

G291/2 Naʿl-i süm-i semendüñe benzetdiler diyü / **Saḳf-ı sipihre** degdi küleh-gūşe-i hilāl

ṣaḳın! [13]

K18/23 Güher-i furṣatı aldurma **ṣaḳın** devr-i felek / Sīm ü zerle gözüñi boyamasun nergis-vār

G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i suḫandur nizāʿı ḳo / İlzām iderler itme **ṣaḳın** iltizām baḥs̱

G131/5 Zülfi endīşesine varma **ṣaḳın** ey Bāḳī / Anda mecmūʿ ileden ʿaḳlı perīşan getürür

G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne **ṣaḳın** öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ

G262/6 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı iñletme dostum / Maḳbūl olur duʿāsı **ṣaḳın** mübtelālaruñ

G405/2 Zinhār **ṣaḳın** mey yirine ḳanuñ içerler / Keyfiyyetüñ ol gözleri mestāne ṭuyurma

G405/4 Ṣofī gelicek açma **ṣaḳın** ʿaşḳ ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne ṭuyurma

G440/3 Görmesün kimse **ṣaḳın** diyü lebin dişler baña / Baḳduġumca ol büt-i şekker-şikenden cānibe

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre zebūn olma key **ṣaḳın** / Merdāne baş ayaġuñı meydāne er gibi

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden terdür / **Ṣaḳın** incinme begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G195/2 **Ṣaḳın** Mecnūnı ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde zīrā kimseye hīç iḫtiyār olmaz

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / **Ṣaḳın** dūr itme ey sāḳī o zer ḫalḫāli ayaḳdan

G366/4 **Ṣaḳın** mey dirsem ey zāhid mey-i engūrı fehm itme / Hüner esrār-ı maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

ṣaḳın ṣaḳın [1]

G62/3 **Ṣaḳın ṣaḳın** ki ey ḳaşı yā tīr-i āhdan / Ger gök demür olursa felekler deler geçer

ṣaḳınmak [8] bkz. TS. C. V, s. 3255.

1. uzak durmak

G258/4 Nār-ı āhumdan ḥaẕer ḳıl ey sipihr-i pīre-zen / Ṭutışur bir gün **ṣaḳın** ol āsmānī çenberüñ

G344/1 Gül-istān-ı cihānı bāda virmişdür dem-i serdüm / **Ṣaḳın** āhum yilinden ey nihāl-i nāz-perverdüm

2. uzak tutmak, kaçırmak

G467/6 Ḫāk-i pāyın **ṣaḳın** ey bād-ı ṣabā nergisden / Ḥayfdur küḥl-i cilā dīde-i nā-bīnāya

3. kaçmak

G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden **ṣaḳınmaḳ** sūd-mend olmaz / Rıżādur çāresi ʿaşḳuñ görinmez bir belā ancaḳ

4. tedbirli olmak, dikkat etmek

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz aldılar elden cāmı / Vāḳıf itmeñ **ṣaḳınuñ** kimseyi esrāra meded

5. kaçınmak

G40/5 Gice tenhā işigi ḫākine yüzler süreyin / **Ṣaḳınuñ** kimse ḫaber virmesün aġyāre meded

G317/7 Cān u dilden **ṣaḳın** esrār-ı ġamın ey Bāḳī / Dime bīgāneleri maḥrem-i rāz eyleyelüm

6. kıyamamak, esirgemek

G203/4 Şāneden zaḫm irişür diyü dil-i mecrūḥa / **Ṣaḳınur** ḫāṭır-ı āşüfteyi zülfin ṭaramaz

sāḳī **[55]** mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse; bkz. ‘sāʿid-i sāḳī’ md.

K1/42 Bezmüñde baḫt **sāḳī** vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı sipihr sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān

K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey **sāḳī** yiter çekdük / Cefā-yı devr-i gerdūnı belā-yı çarḫ-ı gerdānı

M9/II/1 Leb-i mey-gūn-ı **sāḳī** yādına cūş eyleyüp ey dil

M9/V/2 Elin çekse ḳadeḥ ṣunmaḳdan erbāb-ı dile sāḳī

G24/1 ʿĀlem-i vaḥdetde ey **sāḳī** bizi mest-i Elest / İtdi iḳrār-ı ṣafā mey-ḫanesinde şöyle mest

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i leb-i sīr-āb olur bāʿiṯ / Dem-ā-dem ḳana ey **sāḳī** şarāb-ı nāb olur bāʿiṯ

G124/3 Sāʿid-i **sāḳī** ile cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Bir gül-i sīr-ābdur gūyā nihāl üstindedür

G140/5 Gice **sāḳī** delīl-i rāh oldı / Āl fānūs elindeki sāġar

G181/4 Açılsun göñlümüz **sāḳī** ḳadeḥ ṣun var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı **sāḳī** bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz

G200/4 Ḳullanur zevraḳ-ı meyi **sāḳī** / Çekdürür rūzgāre ḳatlanmaz

G208/1 Gel ey **sāḳī** bulınmaz böyle ʿālī dil-güşā meclis / Getür cām-ı muṣaffāyı kim olsun pür-ṣafā meclis

G258/3 Nūş iden cām-ı lebüñ ölmekden aṣlā ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey **sāḳī** şarāb-ı Kevs̱erüñ

G282/2 Geçmege baḥr-i ġamdan ey **sāḳī** / Zevraḳ-ı mey gibi sefīne gerek

G292/6 Çoḳ tehī devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede bāḳī hele **sāḳī** berü gel

G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ **sāḳī** felek sāġar hilāl

G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı **sāḳī** ṣundı çün nūş eyledüm / İrdi bir ḥālet ki deryālar gibi cūş eyledüm

G358/3 Şemʿ lāzım degül ey **sāḳī** yiter meclisde / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen

G366/1 Cilā vir çeşme ey **sāḳī** mey-i ṣāf-ı muravvaḳdan / Ḳamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ʿīda baḳmaḳdan

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey **sāḳī** o zer ḫalḫāli ayaḳdan

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey **sāḳī** ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun

G406/4 Ruḫ-ı dil-ber ü cām-ı **sāḳī** naẓarda / Ne minnet bahār u gül ü erġavāne

G421/6 Meclis-i cānāneye **sāḳī** çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek zīrā raḳībuñ başına

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / Sāʿid-i **sāḳī** olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi

G530/4 Bize esrārını açmaz meye ṭaʿn itmeden geçmez / Gel ey **sāḳī** geçür bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

G533/2 Bezm-i kes̱retden biz eñ evvel götürdük ayaġı / Meclis āḫir oldı gitdi bāde **sāḳī** ḳalmadı

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey dökilmiş dest-i **sāḳī** ḳalmadı

G540/1 İrdi vaḳt-i ṣabāḥ ey **sāḳī** / Bize ṣun var ise mey-i bāḳī

Mtl 28 Cām-ı naẓmı ṣunıcaḳ bezm-i ezelde **sāḳī** / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda kelāmı bāḳī

G5/4 Bezm içre ṣurāḥī gibi ḳan ağladuğum bu / **Sāḳī** lebüñe ḳan yağı oldı mey-i ḥamrā
G38/2 **Sāḳī** şarāb rūşen imiş çün revān-ı Cem / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm k'ola rūḥı şād
G106/7 **Sāḳī** mey-i Bāḳīyi getür bezme ṣafā vir / Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetü'l-emr fenādur
G152/1 **Sāḳī** zamān-ı ʿīş-ı mey-i ḫoş-güvārdur / Bir ḳaç piyāle nūş idelüm nev-bahārdur
G255/1 **Sāḳī** elüñde bülbüleyi bülbül eyleseñ / İçseñ şarābı ruḫlaruñı gül gül eyleseñ
G424/6 **Sāḳī** rez duḫterinüñ ol engüşt / Sīm ḫalḫālidür ayağında
G167/1 Ne **sāḳīdür** lebüñ ġam bezmine yaşum şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim bağrum kebāb eyler
K20/29 Şu cāmı ṣundı baña ser-verā bu **sāḳī-i** dehr / Şarābı zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl
K22/27 Cürʿa-veş ayaḳda ḳodı **sāḳī-i** devrān beni / Dest-gīr ol ey emīr-i meclis-i devr-i zamān
G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı ṣunar **sāḳī-i** laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur
G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā yüzine baḳdılar / Mey gibi **sāḳī-i** bezmüñ ayağına aḳdılar
G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur **sāḳī-i** sīm-endāmdur / ʿĪş-i mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem
G359/3 İl bezm-i vefāñ içre ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın **sāḳī-i** hicrānuñ elinden
G369/4 Ḫoş ʿādil idi **sāḳī-i** bezm-i cihān eger / Cām-ı şarāb-ı vuṣlatı almasa ḳanmadın
G452/3 Elinden **sāḳī-i** dehrüñ ne ḳanlar yutduğum görseñ / Açılsa lāle-veş dāġ-ı nihānum āşikār olsa
G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā āsāndur ammā ḳorḳarın / Döymeyem **sāḳī-i** sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına
G504/2 Çekdi çevürdi **sāḳī-i** meclis piyāleyi / Āl ile öpdi diyü leb-i laʿl-i dil-beri
G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i devrān yaraşur / **Sāḳī-i** devr-i felek cām ṣunarsa el çek
G365/4 **Sāḳī-i** devr minnet ile ṣunsa içmezin / Āb-ı ḥayātı cām-ı zer-i āfitābdan
G418/1 **Sāḳī-i** pāk-meşreb ü pākīze-ẕāt ile / Saʿy it ṣafāya bāde-i ṣāfī-ṣıfat ile
G428/1 Mestāne düşmişin bu gice sāġar üstine / **Sāḳī-i** bezm didi yüzüñ güller üstine
G457/4 ʿĀḳıbet bī-hūş olur ṭāḳat getürmez ādemī / **Sāḳī-i** devrüñ ṭoḳuz cām-ı zümürrüd-fāmına
G178/1 Başdan meclisde **sāḳīler** ḳarārum aldılar / Çekdiler evvel elümden iḫtiyārum aldılar
G58/2 Gül-sitān-ı bezme sāġar ġonca-i sīr-āb ise / Āteşīn ruḫsārı **sāḳīnüñ** de bir gül-nārdur
G424/5 Bāde ḫaylī alındı meclisde / Öpdiler **sāḳīyi** dudağında
G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver ṣanur gören / ʿAks-i ʿiẕār-i **sāḳīyi** cām-ı şarābda

sāḳī-i gül-çihre [3] gül yüzlü saki

G15/5 ʿAks-i ḫāl-i ʿārıżından **sāḳī-i gül-çihrenüñ** / Lāle-i sīr-āb olur cām-ı şarāb-ı dil-güşā
G35/6 İbrāmı gel ey **sāḳī-i gül-çihre** ḳo sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol şūḫ-ı perī-zād
G388/4 Pāy-būsın isteyen ol **sāḳī-i gül-çihrenüñ** / Kendüyi nergis gibi mest-i ser-endāz eylesün

sāḳī-i lāle-ʿiẕār [2] lale yanaklı saki

G435/4 Künc-i mey-ḫāne ile gūşe-i gül-şen birdür / **Sāḳī-i lāle-ʿiẕār** u mey-i gül-fām olsa
G460/5 Bāḳıyā ʿīş-ı bahār eyler idük meclisde / **Sāḳī-i lāle-ʿiẕār** u mey-i gül-fām olsa

sāḳıyā [27] ey saki

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı **sāḳıyā** / Depret elüñ sür ayağı meclisde yārān teşnedür
G95/3 İbrīḳ-i zerden **sāḳıyā** laʿl-i müẕābı ḳıl revān / Altun olur işüñ hemān kibrīt-i aḥmer kendidür
G173/1 Göñül cām-ı lebüñle **sāḳıyā** āvāre düşmişdür / Görelden çeşm-i mestüñ ḫāne-i ḫammāre düşmişdür
G183/1 Meclisüñde şol ki dā'im **sāḳıyā** sāġar çeker / Ḫayl-i ġam tālānına her cürʿası leşger çeker
G241/5 ʿĀşıḳ ḥadīs̱-i cām-ı lebüñ alsa ağzına / Meclisde çoḳ laḳırdamasun **sāḳıyā** ḳabaḳ
G310/5 Cām-ı mey ṣun **sāḳıyā** bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile öldürdi kesel
G391/1 Müheyyā oldı meclis **sāḳıyā** peymāneler dönsün / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ şevḳine mestāneler dönsün
G404/5 Baḳīye **sāḳıyā** feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

G538/2 Olupdur çār-pāre ney gibi āh itmeden bağrum / Meger kim bezm-i ʿaşḳuñ **sāḳıyā** bu oldı ḳānūnı
K24/14 **Sāḳıyā** zevraḳı sür bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül
G39/5 **Sāḳıyā** rıṭl-ı girān eksük gerekmez aradan / Yaḫşı ağırlanmaḳ ister ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd
G40/3 Güher-i cāmı yitürdük bizi ġam öldüriyor / **Sāḳıyā** gel bulı vir ḳanda ise ara meded
G59/5 **Sāḳıyā** gül-gūne-veş gel bāde-i gül-gūnı sür / Lāle-reng olsun ḳızarsun ol iki ruḫsāreler
G120/3 Mürde-i derd ü ġama cānlar bağışlar cürʿası / **Sāḳıyā** bi'llāh mey-i ḥamrā dem-i ʿĪsā mıdur
G156/1 **Sāḳıyā** cām-ı mey ne ḫoş gül olur / Eline kim alursa bülbül olur
G205/2 Çekemez kimse ayağum diyü lāf urma iñen / **Sāḳıyā** elleşelüm gel berü meydāne biraz
G256/2 Çoḳ direng itmez bize bu şīşe-i pīrūze-reng / **Sāḳıyā** laʿl-i müẕābı ṣun şitāb itmek gerek
G286/2 **Sāḳıyā** sür cām-ı gül-rengi degül vaḳt-i direng / Ġāyet-i evvel-bahār u āḫır-ı eyyām-ı gül
G292/2 **Sāḳıyā** sāġarı ṣun hecr ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı berü gel
G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā sözleri ḳanın ḳurıdur / **Sāḳıyā** ṭoldur a şol ḳan olacağı içelüm
G423/4 **Sāḳıyā** cām-ı şarāb u felek-i bī-encām / Şīşelerdür biri pür-bād u biri pür-bāde
G450/1 **Sāḳıyā** şevḳ-i ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i māh-ı ʿālem-ārādur miyān-ı ābda
G491/2 **Sāḳıyā** ölmedin irgür mey-i rūḥ-efzāyı / Ḥālümi derd ü ġam-ı ʿaşḳ diger-gūn itdi
G495/6 Kāseler ṣun bize meclisde ġınā virmez ayaḳ / **Sāḳıyā** ḫāṭırı teng eyledi el ṭarlığı
G499/2 **Sāḳıyā** ʿaks-i ʿiẕāruñdan fürūġ-ı cām-ı mey / Rūşen eyler bezmi ḫurşīd-i żiyā-güster gibi
G506/2 **Sāḳıyā** cürʿa-i cām-i leb-i cān-baḫşuñı ṣun / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā ġamı
G525/1 **Sāḳıyā** ḳalmaz imiş çünki bu ṣoḥbet bāḳī / Mey-i gül-gūn içelüm bāde-i cennet bāḳī

sākin **[4]** ikâmet eden, oturan

G95/2 Şām-ı ġamuñda **sākin-i** ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver kendidür
G187/3 Seg-i kūyuñ sifālin sāġar-ı Cemşīde virmezler / Ḫarābāt illerinde **sākin-i** mey-ḫāneler vardur
G531/4 Yūsuf gibi ʿizzetde sen Yaʿḳūb-veş miḥnetde ben / Dil **sākin-i** Beytü'l-ḫazen tenhālara ṣalduñ beni
Mtl 8 Ḳıymaduñ **sākin-i** kūyuñ olana peykānuñ / Bir içim ṣu ile ağırlamaduñ mihmānuñ

sākin olmak **[1]** yerleşmek

K26/19 Ġonca-veş ṭabʿ pes-i perde-i ʿuzletde seḥer / **Sākin olmışdı** ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn

sākinān **[2]** oturanlar, sakinler

G281/2 Ey **sākinān**-ı mey-gede ṭutmañ göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān ṭutuñ
G488/6 **Sākinān-ı** ḥarīm-i kūy-ı ḥabīb / Dilemezler riyāż-ı Rıḍvānı

saḳḳā **[5]** saka; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 390.

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi **saḳḳā** yaşı āb-ı revān müjgānı cārūdur
G229/5 Cāmiʿ içre göre tā kimlere hem-zānūsın / Şekl-i **saḳḳāda** gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf
K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı ṭās-ı zer-endūda felek / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin **saḳḳā-vār**
G285/4 Yollar itdi çihre-i zerdümde seyl-i eşk ile / Çeşm-i giryān beñzer ol **saḳḳāya** kim eyler sebīl
G219/4 Bulup **saḳḳā-yı** hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış

ṣaḳlamak **[7]**

1. gizlemek

G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp **ṣaḳlamadı** ġonca gibi zer lāle
G1/5 Zer **ṣaḳlamaya** ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan naḳdi ḳoya sāġare cānā
G109/4 Ṣanmañ göñülde **ṣaḳlana** rāz-ı maḥabbeti / Āẟār-ı mihr gün gibi kendin ʿayān ider
K19/25 Ser-verā mūmlayup ism-i şerīfüñ **ṣaḳlar** / Kāʾinātı ne ʿaceb ḳılsa musaḫḫar ḫātem
G81/4 ʿAşḳuñı **ṣaḳlar** idüm sīnede ammā şimdi / Āh idersem beni ʿayb eyleme fürḳat demidür

G109/1 Bir ān içinde ġamzeñ oḳı nice ḳan ider / Dil cān evinde **ṣaḳlayup** anı nihān ider

2. korumak, esirgemek

G394/5 Pīre-zāl-i dehre Bāḳī kimse muḥtāc olmasun / **Ṣaḳlasun** Ḥaḳ ḳulların nā-merde muḥtāc olmadan

ṣalıncaḳ [1]

G410/5 ʿĪd yaḳlaşdı **ṣalıncaġa** binüp ṣalına mı / Yine ol Yūsuf-ı s̱ānī gire mi mīzāne

ṣalınmak [34] bkz. TS. C.V, s. 3270.

1. naz ve eda ile yürümek, hıraman olmak ‖ gezmek, gezinmek

K11/7 Yüzüñ ey ġonca-leb dürme bize cevr eyleyüp ṭurma / Açıl gül gibi ḫandān ol **ṣalın** serv-i ḫırāmān ol

G477/2 Ṣaf ṣaf çemende serv dizilsün selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre **ṣalın** ʿizz ü nāz ile

G55/1 Açıl bāġuñ gül ü nesrīni ol ruḫsārı görsünler / **Ṣalın** serv ü ṣanavber şīve-i retfārı görsünler

G120/1 **Ṣalınan** kūyında ol serv-i semen-sīmā mıdur / Gül-şen-i cennetde şāḫ-ı Sidre vü Ṭūbā mıdur

Mtl 21 Şimşād u serv yüz yire ḳorlar niyāz ile / Sen kim çemende **ṣalınasın** ʿizz u nāz ile

G510/1 Reftāre gelüp nāz ile mestāne **ṣalındı** / Āyā ne belādur ki yine cāne ṣalındı

G494/4 Nihāl-i serv-i bāġ-āsā nesīm-i fetḥ ü nuṣretden / **Ṣalınsun** nāz ile nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī

G371/4 Ṣaḥn-ı çemende ṭurma **ṣalınsun** ṣabā ile / Āzādedür nihāl bu gün berg ü bārdan

G123/2 Zīnet-i bāġ u bahār olmış nihāl-i erġavān / ʿĪd-gehde **ṣalınur** maḥbūb-ı müstes̱nā mıdur

G135/2 Nihāl-i nārven ṣaḥn-ı çemende **ṣalınur** gūyā / Miyān-ı ʿīd-gehde bir nigār-ı serv-i bālādur

G345/1 Bir ḫaber vir ey ṣabā n'oldı gül-istānum benüm / Kimler ile **ṣalınur** serv-i ḫırāmānum benüm

G180/6 Sen ḫār ile **ṣalınmada** gül-zār-ı dehrde / Ben zār olam revā mıdur ey serv-i gül-ʿiẕār

G412/2 **Ṣalındı** ʿīd-gehde serv-ḳadler mest-i nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i yār elde

G85/1 Ḫār-ı ġamda ʿandelīb eyler fiġān u zārlar / Ġoncalarla **ṣalınur** ṣaḥn-ı çemende ḫārlar

G39/4 **Ṣalınur** her şāḫ-ı gül nāzük nihāl-i erġavān / Bāġ-ı cennetden nişān virdi bahār-istān-ı ʿīd

2. gönderilmek, yollanmak

G346/2 Ḳāmetüñ nice ḳıyāmet ḳoparup eṭrāfa / Ne ḫaberler **ṣalına** serv-i ḫırāmānuñdan

3. sallanmak

G410/5 ʿĪd yaḳlaşdı ṣalıncaġa binüp **ṣalına** mı / Yine ol Yūsuf-ı s̱ānī gire mi mīzāne

G138/4 Dil-ber beşikden ögrenür oldı **ṣalınmaġı** / Her ṭıfl-ı nā-resīde ḫırāmān olup gezer

4. hafifçe sallanmak (küpe, hancer, zülf vb. bğlamlarda)

G510/5 Ṣalındı yürek żaʿf ile sīnemde ḳaçan kim / Gūşındaki ol gevher-i yek-dāne **ṣalındı**

G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün bile **ṣalınduġı** yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı

K18/47 Degme bir gevheri kirpügine **ṣalındurmaz** / Göreli laʿl-i revān-baḫşuñı çeşm-i ḫūn-bār

G486/2 Zülfüñ gibi yanuñca **ṣalınmaḳ** diler göñül / Tīġ-i cefā vü cevr ile senden kesilmedi

5. hücum etmek, saldırmak

M3/II/5 Düşmene **ṣalınsa** tīġ-i ḫūn-feşānı yaraşur / Yiridür olsa ḫırāmān ol livā-yı salṭanat

G510/7 Bāḳī görelüm n'ola gerek dest-i ḳażādan / Şeh-bāz-ı dil ol kebk-i ḫırāmāne **ṣalındı**

G249/4 Bir belādur **ṣalındı** ʿuşşāḳa / Dostum ḳāmet-i ḫıramānuñ

G510/1 Reftāre gelüp nāz ile mestāne ṣalındı / Āyā ne belādur ki yine cāne **ṣalındı**

6. akmak

G510/3 Şemşīri ki bu sīne-i pür-dāġa ṣalupdur / Bir āb-ı revāndur ki gül-istāne **ṣalındı**

G510/4 Kūyında revān eyledügüm eşk-i maḥabbet / Kevs̱er ṣuyıdur ravża-i Rıḍvāne **ṣalındı**

G510/6 Allāh oñara düşmeye gird-āb-ı belāya / ʿAşḳuñda göñül zevraḳı ʿummāne **ṣalındı**

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine āb ṭolandı / Gül-zāra girüp her yaña **ṣalındı** bulandı

7. çarpmak ‖ heyecanlanmak

G510/5 **Ṣalındı** yürek żaʿf ile sīnemde ḳaçan kim / Gūşındaki ol gevher-i yek-dāne ṣalındı

8. beraberinde yürümek, dolaşmak

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar daḫı / Ḳanda gitse bilesince **ṣalınur** lālācuġı

G309/3 Çoḳ yanuñca **ṣalınur** şimdi ser-efgendelerüñ / Şeh-süvārum saña kim beste-i fitrāk degül

9. uçuşmak ‖ gezinmek

G510/2 Eglendi biraz ḳaddi hevāsiyle çemende / Dil mürġi ḳonup serv-i ḫırāmāne **ṣalındı**

ṣalını ṣalını [1] salına salına

G146/3 Uydurup leşger-i ʿuşşāḳını ol şāh-ı cihān / Nāz ile **ṣalını ṣalını** ʿalem gibi gelür

ṣalmak [24]

1. göndermek

K20/38 Ṭapuña yüz süre geldüm ṣafā-yı ḫāṭır ile / Zülāl gibi beni gül-sitān-ı luṭfuña **ṣal**

G410/3 Rūzgāruñ sitemin gör düşürüp gīsūña / Yine dil zevraḳını **ṣaldı** Fireng-istāne

M1/VI/5 Şemşīr gibi rūy-ı zemīne ṭaraf ṭaraf / **Ṣalduñ** demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir bendesin sulṭān ider / Bir ḳulın **ṣalsun** diyār-ı Çīne ḫāḳān eylesün

2. koyvermek, salıvermek

G151/4 Ġarażuñ ṣayd ise ey dil o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı naẓar-ı himmetüñi **ṣal** yiter

3. vurmak

G280/3 Zinhār uzatma destüñi dīnār u dirheme / **Ṣal** mihr ü māh ṭopına çevgān-ı himmetüñ

4. atmak, bırakmak

G167/3 Naʿīm-i vuṣlat añsam dūzaḫ-ı hecre **ṣalar** cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa **ṣalar** pervāne ḳatlanmaz

5. sallamak

G180/4 ʿĪşuñ zamānı ʿişretüñ eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i çemende **ṣalar** ellerin çenār

6. kılıç sallamak bağlamında;

K23/20 Bāzū-yı saʿyı gerden-i maḳṣūda **ṣalmadın** / Şemşīr-i ʿazmi olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām

G320/5 **Ṣalup** şemşīr-i naẓm-ı āb-dārı dehre Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb açdum

G510/3 Şemşīri ki bu sīne-i pür-dāġa **ṣalupdur** / Bir āb-ı revāndur ki gül-istāne ṣalındı

7. saçmak

K1/10 Eṭrāfa **ṣaldı** şaʿşaʿasın gūşe gūşe mihr / Oldı ufuḳda mühr-i Süleymān gibi ʿayān

M3/I/7 Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile / Taḫt-ı sīmīn üzre **ṣaldı** ferr-i devlet ṣubḥ-dem

8. yaymak, sermek

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün **ṣaldı** ferş-i sīm / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev **ṣaldı** / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ **ṣaldı** ayaġı altına miskī ḥarīr

G387/3 Bir ṭarḥ **ṣaldı** ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle naḳş görindi zamān zemīn

G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser **ṣaldılar** rūy-ı zemīne ser-be-ser

G419/3 Basīṭ-i ḫāke bir ġarrā bisāṭ-ı nev **ṣalup** āẕer / Girihler baġladı bād-ı ṣabā āb-ı revān üzre

9. bırakmak, koymak

M1/I/8 Yüz yire ḳodı luṭf ile gül-berg-i ter gibi / Ṣandūḳa **ṣaldı** ḫāzin-i devrān güher gibi
G430/4 Dür dişüñ vaṣfında şiʿrüm defterin gördi meger / Kim ṣadef mecmūʿasını **ṣaldı** deryā ḳoynına
K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki zer-ger-i gerdūn / **Ṣalup** bu pūteye nār-ı şafaḳda eyler ḳāl

10. atmak, savurmak

G301/2 Elden evrāḳın **ṣalup** bir bir uçurdı göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül

sāl [2] bkz. ‘hezār sāl’, ‘māh u sāl’ md.

1. sal

G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ ṣafḥa-i māh üzredür / Sīne beñzer şāne-i zülfüñ ki **sāl** üstindedür

2. yıl

M3/V/4 Tār-ı zülf ü ṭurra-i ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / **Sāl-i** iḳbālin Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün

sāl-ı kühen [1] eski zamanlar; bkz. ‘kühen-sāl’ md.

G537/2 Batdı **sāl-ı kühenüñ** ṣīt u ṣadāsı şimdi / Çıḳdı mürġ-i çemenüñ naġme-i nev-peydāsı

sāl-be-sāl [1] yıldan yıla

K24/45 N’ola ḳadr ü şerefüñ **sāl-be-sāl** olsa mezīd / Her yıl arturmadadur dāneyi dirler sünbül

ṣalā [2]

1. işte meydan!, kendine güvenen ortaya çıksın!

G528/2 Derd ü maḥabbet ehlini ʿaşḳuña daʿvet eyleyen / Gel berü maʿşer-i belā derd ü ġama **ṣalā** didi

2. davet

G304/3 Bezm-i ṣafā vü ʿīşa **salādur** bilenlere / Ṣīt u ṣadā-yı bülbül ü berg ü nevā-yı gül

ṣalā eylemek [1] davet etmek

G226/1 Feryāda geldi bülbül-i destān-serā-yı bāġ / Yaʿnī zamān-ı ʿīşdur **eyler ṣalā-yı** bāġ

ṣalāḥ [1] bkz. ‘zühd u ṣalāḥ’ md.

G38/5 Fikr-i meʾāl ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i **ṣalāḥa** giren mebdeʾ-i fesād

ṣalāt-ı ʿīd [1] bayram namazı

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur irte **ṣalāt-ı ʿīda** / Dāl tācın başına geydi sipihr-i ġaddār

ṣalāt-ı işrāḳ [1] kuşluk vakti kılınan namaz; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 391.

G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin mihr-i ʿiẕāruñla göñül / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur ṣanki **ṣalāt-ı işrāḳ**

ṣāliḥ ʿamel [1] hayırlı iş

G310/1 Naḳş-ı gül seyr it çemende ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline **ṣāliḥ ʿamel**

sālik [2] derviş

K19/22 Var ise necm-i hidāyetdür o faṣṣ-ı rūşen / K’olur anuñla nice **sālike** reh-ber ḫātem
G233/5 Bulmadı saʿy ile ser-menzil-i maḳṣūda vüṣūl / Himmet-i merd-i Ḫudā **sālike** yār olmayıcaḳ

salṭanat [30] hükümdarlık, sultanlık ‖ hakimiyet, güç; bkz. ‘muʿizz-i salṭanat’, ‘mülk ü salṭanat’ md.

K1/39 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa yüz ṭutalum ber-mezīd ola / Cāh u celāl-i **salṭanat** u baḫt-ı cāvidān
M1/VIII/2 Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿarṣa-i iḳlīm-i **salṭanat** / Ol dem ki ḳıldı mülk-i beḳāya ʿazīmeti
M3/I/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i **salṭanat** Sulṭān Murād
M3/II/1 Ṭabʿı mirʾāt-i cemāl-i cān-fezā-yı **salṭanat** / Sīnesi āyīne-i ʿālem-nümā-yı **salṭanat**
M3/II/1 Ṭabʿı mirʾāt-i cemāl-i cān-fezā-yı **salṭanat** / Sīnesi āyīne-i ʿālem-nümā-yı **salṭanat**

M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından tūtiyā-yı çeşm-i baḫt / Ḫāk-i pāyı cevherinden kīmyā-yı **salṭanat**

M3/II/3 Çeşme-sār-ı sebze-zār-ı devletinden reşḥadur / Āb-ı rūy-ı ḫançer-i kişver-güşā-yı **salṭanat**

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına perr-i hümā-yı **salṭanat**

M3/II/5 Düşmene ṣalınsa tīġ-i ḫūn-feşānı yaraşur / Yiridür olsa ḫırāmān ol livā-yı **salṭanat**

M3/II/6 Kim biri bir dil-ber-i zerrīn-külāh-ı baḫtdur / Ol biri bir şāhid-i laʿlīn-ḳabā-yı **salṭanat**

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i eyvān-ı ḳaṣr-ı kibriyā-yı **salṭanat**

G147/7 O ḫurşīd-i sipihr-i **salṭanat** kim / Öñinde ḳāmet-i eflāk ḫamdur

G334/3 Ḳadr ü şerefde sen güher-i kān-ı **salṭanat** / Baḥr içre dürr-i nāb gözi yaşlu bir yetīm

G408/5 Vaḳtine mālik olan dervīşdür sulṭān-ı vaḳt / ʿİzz u cāh-ı **salṭanat** degmez cihān ġavġāsına

G459/1 Dilā meyl itme vaṣl-ı dil-rübāya / Hevā-yı **salṭanat** düşmez gedāya

K22/9 **Salṭanat** tācın geyen ʿālemde maġrūr olmasun / Nice sulṭān börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān

M3/III/6 **Salṭanat** menşūrına ism-i şerīfüñ yazdılar / Daḫı peydā olmadın nām u nişān-ı maʿdelet

G408/8 Ḫān Murād ol pādişāh-ı ṣūret ü maʿnā kʾanuñ / **Salṭanat** ḥaḳḳā ḳabā-yı rāstdur bālāsına

G466/2 **Salṭanat** bār-gehin ḳurdı yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı Cemşīd çemen tāc-ı Sikender lāle

K4/18 Ḫudā virsün serīr-i **salṭanatda** / Saʿādet tācı birle ʿizz ü temkīn

K5/9 Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿatdur / Cihān-ı **salṭanatda** ol saʿādet taḫtınuñ ḫānı

K5/38 Ser-efrāz ol serīr-i **salṭanatda** gün gibi dāyim / Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

K2/34 Levḥaşaʾllāh zehī **salṭanat-ı** ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa cihān cümle muṭīʿ-i fermān

G77/3 Çekdi ḳapuñ gedālıġına ʿāḳıbet ṣaçuñ / ʿÖmr-i dırāz u **salṭanat-ı** cāvidānı gör

G138/5 Sulṭāna ḳayd-ı **salṭanat-ı** dehr pāy-bend / Dervīş kendü başına sulṭān olup gezer

G154/2 Çeksün livā-yı **salṭanat-ı** ḥüsni ḳadd-i yār / Ol ḳāmeti ne serv ü ṣanavber ne bān çeker

G294/4 Ārzū eylemezin **salṭanat-ı** dünyāyı / Ḫidmet-i ḫāk-i der-i yār yiter cāh u celāl

G321/5 Bāḳī dilemez dehr-i denī **salṭanatın** dil / Yār işiginüñ ḫidmetidür devlet ü cāhum

K2/21 Felek-i **salṭanatuñ** sebʿa-i seyyāresidür / Kām-kārā o yedi ser-ʿalem-i nūr-efşān

K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola niteki tīġ-i ḫurşīd / Sāye-i **salṭanatuñda** ola āsūde cihān

sālūs [1] bkz. ‘ṣofī-i sālūs’, ‘şeyḫ-i sālūs’ md.

K25/7 Keh-rübā sübḥasın aldı ele çarḫ-ı **sālūs** / Ḫalḳa cevr eylemeden yaʿnī ider istiġfār

sālūs u zerḳ [1] riyakârlık

G288/5 Bāḳī peleng-i ḳulle-i küh-sār-ı ʿaşḳdur / **Sālūs u zerḳ** bīşesinüñ rūbehi degül

Sām [1] Neriman’ın oğlu; bkz. MİTOLOJİK UNSURLAR, 258-260.

K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / Ger tīġ-i Ḳahramān ola ya ḫod hüsām-ı **Sām**

Sām u Nerīmān [1] Sam ve Neriman (Şehname’de kahramanlıklarıyla meşhur baba oğul)

K7/19 Zūr-ı dest-i devleti gürz-i girān-ı saṭveti / Düşmen üzre ḥamle-i **Sām u Nerīmān** eyledi

ṣan [15] sanki, güya

G11/3 Yār aġyārı ṣavar düşnām ile / Defʿ olur **ṣan** kim duʿā ile belā

G84/2 Ḳarşumda āller geyüp ol lāle-ruḫ yine / Gül-gūnīlerle ʿaḳlum alur **ṣan** piyāledür

G94/4 ʿİẕār-ı sādesi üzre **ṣan** ol ruḫ-ı rengīn / Görinür āyīneden laʿl-i gūşvāresidür

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile **ṣan** Rüstem öldürür

G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı şāhda **ṣan** kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur

G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile **ṣan** kim cemʿ olupdur hāleler yir yir

G319/2 Zerd oldı yüzüm derd ile **ṣan** kim yereḳāndur / Luṭf eyle begüm dökme benüm yoḳ yire ḳanum

G326/1 Aġyāra ḳıldı ḫançer ile ġamzesi hücūm / Küffāra çekdi tīġını **ṣan** pādişāh-ı Rūm

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / **Ṣan** nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür
G47/8 Pehlūya çekse tīġuñı Bāḳī ṣafā bulur / **Ṣan** sāde-rūy dil-ber-i ʿuryāne ṣarmaşur
G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli şād olup gider / **Ṣan** ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider
G183/2 Māʾī cāmeñ üzre şemşīrüñ ṭaḳınsañ nāz ile / **Ṣan** melekler āsmāne ey ḳamer ejder çeker
G241/2 Ḫoş şevḳ virdi meclise mihr-i münīr-vār / **Ṣan** ḳurṣ-ı āfitābdur ey meh-liḳā ḳabaḳ
G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / **Ṣan** fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan
G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / **Ṣan** ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya

ṣanasın [2] sanki, güya

G458/5 Yine cisminde Bāḳī ḫançerüñle yaralar çizdi / **Ṣanasın** sāde-rū bir dil-rübāyı çekdi pehlūya
G482/3 Pençe-i māhı **ṣanasın** ḳapladı ebr-i sefīd / Çihre-i tābānuñuñ kim indi destār üstine

ṣanmak [110]

G545/4 Bilmez bu ḳażā reh-güẕer-i seyl-i fenādur / Pāyende **ṣanan** ḳaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı
K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde vücūdum naḫl-i gül **ṣandı** / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre
K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ **ṣandı** şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı
G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i Īrān **ṣandı** beñzer ṭurma vīrān itmede
Kt2/2 Bilmeyen anı **ṣandı** kim yaḫdur / İlişüpdür kenārına bāmuñ
K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı sīm-i ḫāmı itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri mevcin görenler **ṣandılar** ḫārā
G438/5 Zīr-i zülfüñde görenler ḫaṭṭuñı ebr-i bahār / Sāye ṣalmış **ṣandılar** ṣaḥn-ı gül-istān üstine
G450/3 Ḳaşuñ üzre tār-ı mūyuñla cebīnüñ gördiler / Nūrdan ḳandīl aṣılmış **ṣandılar** miḥrābda
K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra döndi bāġ / **Ṣandılar** seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi
G378/3 Şerer-ālūde görüp dūd-ı kebūd-ı āhum / **Ṣandılar** gök yüzidür encüm ile olmış zeyn
K18/16 Dür ü yāḳūt ile bir naḫl-i muraṣṣaʿ **ṣandum** / Erġavān üzre dökilmiş ḳaṭerāt-ı emṭār
M3/II/4 Gūşe-i destārına **ṣandum** otaġa ṭaḳdılar / Sāye ṣalmış farḳına perr-i hümā-yı salṭanat
G368/2 Görüp çīn-i ebrū-yı müşgīnüñi / Siyeh çeşmüñi **ṣandum** āhū-yı Çīn
G476/2 Ḥoḳḳa-i laʿlüñde dendānuñ senüñ / Jāle **ṣandum** ġonca-i ḫandānda
G496/2 Zāhide ʻaşḳuñ ġamın hem-ḥāl **ṣandum** söyledüm / Ḳılmayaydum derdümi bī-derde ifşā kāşkī
Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş ṣuya **ṣandum** göricek ʻaks-i mehi
K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa ser-tā-pā dökilmiş berg-i zer / **Ṣandum** altun tebsiler ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān
G401/2 **Ṣandum** kenār-ı bāmda ol māh-ı tāmdur / Ḫurşīd ufuḳda göstericek ṣubḥ-gāh rū
G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni yāre ṣarılmış / **Ṣandum** ki semen ḳadd-i sefīdāre ṣarıldı
G295/3 Jengār **ṣanduñ** āyīnede naḳş-ı ḫaṭṭuñı / Yañlış görişdüñ ey yüzi gül o degüldür ol
G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / Var ise rāḥat yiri **ṣanduñ** bu miḥnet-ḫāneyi
K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā **ṣanma** çemende görinenler sünbül
K25/8 Dehr bir şāḫ-ı sipend urdı felek micmerine / Meh-i nev **ṣanma** şafaḳda görinen zerd ü nizār
K26/25 Ḫūn-ı dil **ṣanma** görinenleri müjgānumda / Dīde gül-zār-ı ʿiẕāruñdan olupdur gül-çīn
M2/I/1 Cāy-ı āsāyiş olur **ṣanma** cihān-ı fānī / Eyleme ḳaṣd-ı ʿimāret bu ḫarāb eyvānı
G62/5 Her kim ki meyl ider zen-i dünyāya Bāḳıyā / Merdāneler içinde anı **ṣanma** er geçer
G84/7 Bāḳī sipihr āhum oḳına siper ṭutar / Farḳ-ı felekde ẓāhir olan **ṣanma** hāledür
G94/2 Şihāb **ṣanma** felekde giceyle ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i āhı yarasıdur
G107/3 ʿAynına **ṣanma** ġubārı ala erbāb-ı naẓar / Bizi ḥayrān iden esrār-ı leb-i dil-berdür
G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o **servüñ** biline / Bāḳıyā **ṣanma** miyānında ṭuran ḫançerdür
G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı ʿiẕārı bāġına ḫaṭ **ṣanma** zinhār

G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı yārda ḫaṭ **ṣanma** görinen / Ẓerrātdur ki mihr-i münīr itdi āşikār

G137/7 Bāḳıyā pīrehenin **ṣanma** o māhuñ lerzān / Üstine pertev-i ḫurşīd-i dıraḫşān ditrer

G194/4 İde gör var ise luṭfuñ beni söyler **ṣanma** / Gencdür naḳd-i viṣālüñ aña iḳrār olmaz

G195/5 Ol āhūyı **saña** ṣayd ola **ṣanma** iltiyāmından / Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳıyā āḫır şikār olmaz

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi muḥkem **ṣanma** ey zāhid / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne ḳatlanmaz

G229/4 Gökde efġān iderek **ṣanma** geçer ḫayl-i küleng / Çekilür kūyuña mürġān-ı dil ü cān **ṣaf ṣaf**

G231/4 ʿAşḳdur bu geçürür ʿāşıḳı başdan cāndan / ʿĀşıḳun yoluña cān virdügini **ṣanma** güẕāf

G241/3 Bezm-i ġamuñda **ṣanma** ḳabaḳ minnetin çekem / Eşküm şarāb u dīdelerümdür baña ḳabaḳ

G305/2 Gün ṭoġdı **ṣanma** penbe-i ṣubḥ ile nev-bahār / Urdı sipihr saḳfına bir yādgār gül

G358/1 Naġamāt eylemege başladı **ṣanma** anı sen / Ehl-i sūzuñ **ṣan**emā āteşin üfler ney-zen

G389/1 Ḫavf ider **ṣanma** beni ḫançer-i bürrānuñdan / Degme nesneyle kesilmem **ṣan**emā yanuñdan

G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ **ṣanma** ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan

G400/1 Cānā şafaḳda **ṣanma** ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev

G422/2 Giceler **ṣanma** sipihr üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz ʿaksi geçer mihr-i münevver yirine

G432/4 Ḫayāl-i ḫāl u ḫaṭṭuñdan beni ḫālī olur **ṣanma** / Göñülden çıḳmaz ol endīşeler vaḥdetde kes̱retde

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek **ṣanma** hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i sipihre **ṣanma** küsūf irdi ayile

G487/2 Gül-şende lāle **ṣanma** ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir āl dest-māl ile sildi yañaġını

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

G497/4 Çemende jāle-durur **ṣanma** bülbül-i şeydā / Ṣuladı eşk ile ṣaḥn-ı sarāy-ı gül-zārı

G316/4 Beni ālūde-dāmen **ṣañma** vāʿiẓ mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm

K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / **Ṣanma** girçek ʿāşıḳuñdan dostum yalan gelür

K6/18 El süvār oldı kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / **Ṣanma** Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

G18/3 **Ṣanma** şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

G118/1 **Ṣanma** iḳlīm-i tene ḥākim olan cānumdur / Sīnede tīr-i ġam-ı ġamze-i cānānumdur

G188/4 Dil-i dīvāne senüñ görmeyeli zülf ü ruḫuñ / **Ṣanma** cānā giceden gündüzi idrāk eyler

G210/4 Oda yandı hezāruñ āhından / **Ṣanma** zeyn oldı güller ile ḳafes

G483/4 **Ṣanma** şeb-dīz ile bir āh-ı seḥer-gāhların / Mey-i gül-gūn olur olursa ayaḳdaşları

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına **ṣanman** o gül-ʿiẕār / Çıḳmış külāh-gūşeye tār-ı külāledür

K7/16 Devr-i gül **ṣanmañ** cihānı böyle tezyīn eyleyen / Yümn-i iḳbāl-i Ḫudāvend-i cihān-bān eyledi

K14/14 S̱üreyyā **ṣanmañ** üstinde görince şīr-i gerdūnı / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı

K22/5 Bāġda gerdān ider evrāḳı **ṣanmañ** gird-bād / İndiler seyyāreler ḳılmaġa **seyr-i** būstān

G93/8 Ṭāʿat u maʿṣiyet ne kim ḳılsam / Şöyle **ṣanmañ** ki bī-irādet olur

G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı **ṣanmañ** ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde zīrā kimseye hīç iḫtiyār olmaz

G327/2 Sīnem üzre görinen ḳanlu elifler **ṣanmañ** / Ṣafḥa-i derd ü ġama sürḫ ile cedvel çekdüm

G373/1 Çihresinde görinen **ṣanmañ** o ḫūnīnüñ dehān / ʿĀşıḳın ḳurbān iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan

G374/3 Beni öldürmedügin merḥametinden **ṣanmañ** / Ḫoş olur gūş idicek ḫastelerüñ feryādın

G390/6 Ḳanına girmiş boyınca Bāḳī-i dil-ḫastenüñ / Erġavānī cāme geymiş **ṣanmañ** ol serv-i revān

G438/3 Kāküli **ṣanmañ** görinen ṭāʾir-i devlet hümā / Sāye ṣalmışdur o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine

Mtl 18 Ellerin dil-ber yüzine ṭutdı **ṣanmañ** nāzdan / ʿĀşıḳa bu vech ile yüz gösterür açmazdan

G109/4 **Ṣanmañ** göñülde ṣaḳlana rāz-ı maḥabbeti / Ās̱ār-ı mihr gün gibi kendin ʿayān ider

M1/II/6 Gerdūn-ı dūna zār u zebūn oldı **ṣanmañuz** / Maḳṣūdı terk-i cāh ile ḳurb-i İlāh idi

G20/3 Ṭoḳınupdur bāde-i gül-gūna çeşm-i rūzgār / Sāġar üzre **ṣanmañuz** peydā olur yir yir ḥabāb

G85/6 Ḫāl-i yāruñ müşg bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / Āl vālāya ṣarupdur **ṣanmañuz** ʿaṭṭārlar
G279/3 Yaḳan āb üzre āteş **ṣanmañuz** keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından ṭutışdı Şeh Süleymānuñ
M8/II/3 **Ṣanmañuz** nevʿ-i beşerden gele bu şīveleri
G185/4 Ḳapuñda ḫāk-i rāh olmaḳ baña vaʾllāhi rifʿatdür / Egerçi kim beni düşkün **ṣanup** üftādedür dirler
G337/11 Edā-yı Bāḳīyi vaṣfında selsebīl **ṣanup** / Riyāż-ı baḫtını bāġ-ı cināna beñzetdüm
K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile teb ṭutar **ṣanur** / Bağlar şihāb gerden-i gerdūna rīsmān
K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb **ṣanur** sīne-i ʿuryāne çeker
K18/43 Reşk-i dendānuñ ile ḫançere düşdi jāle / Berg-i sūsende gören itdi **ṣanur** anı ḳarār
G82/2 Güzeller şevḳıne ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle **ṣanur** anı semāʿ eyler
G150/5 ʿİẕār-ı yār ʿaraḳ-nāk olınca ey Bāḳī / Görenler itdi **ṣanur** māh ile ḳırān ülker
G193/2 Evtār-ı çeng-i bezm-i ṣafādur **ṣanur** gören / Künc-i belāda gözden aḳan iki rūdumuz
G193/4 Zer-beft cāme geydi ser-ā-ser **ṣanur** gören / İtse iḥāṭa cismümüzi yanar odumuz
G335/3 Beni müflis **ṣanur** gerçi görenler rūy-ı zerdümden / Velī aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum
G392/4 Ṣūretā çīn görinür çihre-i gülde ammā / Bir ṣafā var ki görenler **ṣanur** āyīne-i Çīn
G428/5 Nūşīn lebinde ḫaṭṭını kim görse Bāḳıyā / Şīrīnlik yazıldı **ṣanur** şekker üstine
G439/2 Zülfi zencīrine āşüfte göñül bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet **ṣanur** ol dīvāne
G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver **ṣanur** gören / ʿAks-i ʿiẕār-i sāḳīyi cām-ı şarābda
G535/4 Göklerde gören gice **ṣanur** kāh-keşāndur / Āhum dütüni günbed-i devvāre ṣarıldı
K15/8 Ṭalup ġavvāṣ-ı dil ḳaldı derūn-ı baḥr-i ḥayretde / **Ṣanur** arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı
K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi seḥerden eyler āhengi / **Ṣanur** güllerle zeyn olmış ḳafesdür bülbül-i şeydā
G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / **Ṣanuram** zencīr şeklin bağlamışdur Selsebīl
G430/1 Cāme-ḫˇāb ol āfeti alduḳça tenhā ḳoynına / **Ṣanuram** ebrūñ girür māh-ı şeb-ārā ḳoynına
K22/7 Rāygān aldum **ṣanurdı** laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān
G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl alıcı bir perī imiş / Ādem **ṣanurdum** ol ṣanemi gerçi ṣūretā
G449/1 Dilā bülbül **ṣanurdum** ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de üftāde
G115/1 Medhūş-ı cām-ı laʿlüñ mestānedür **ṣanurlar** / Mest-i şarāb-ı ʿaşḳuñ dīvānedür **ṣanurlar**
G115/2 Cān u cenān-ı şeydā birle ten-i ḫarābı / Dīvāneler yataġı vīrānedür **ṣanurlar**
G115/3 Şöyle fütāde mestem ḫāk-i der-i muġānda / Görenler āsitān-ı mey-ḫānedür **ṣanurlar**
G115/4 Dāġ-ı siyehler ile cism-i nizār u zerdi / Bir bāl ü perri yanmış pervānedür **ṣanurlar**
G115/5 Zülfüñden ayru Bāḳī bir ḥāl ile yürür kim / Zencīrden boşanmış dīvānedür **ṣanurlar**
G365/1 Cānā görinse ṭarf-ı ʿiẕāruñ niḳābdan / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı **ṣanurlar** seḥābdan
G368/3 Sücūd itdi miḥrāb-ı ebrūña māh / Anı bilmeyenler **ṣanurlar** cebīn
G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i perr-i hümā düşmiş **ṣanurlar** başına
G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı **ṣanurlar** ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen yaḳasın şarḳ ide
G277/6 Cümle tedbīr pes-i perdeden üstāduñdur / İḫtiyārī mi **ṣanursın** ḥarekātın ṣuverüñ
G396/5 Vefā eyler **ṣanursın** Bāḳıyā ḫandān görüp yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i ḫūn-ḫˇārı ṭuymazsın

ṣanʿat [3] hüner, beceri yönüyle

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i miḥnet kesmede / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda **ṣanʿat** gösterür
G495/7 Zer-ger-i kāmilidür **ṣanʿat-ı** şiʿrüñ Bāḳī / Nicʾolur gel berü seyr eyle ḳalem-kārlıġı
G340/5 Gitmesün sāġar elden ey Bāḳī / **Ṣanʿat-ı** şīşe-bāza başlayalum

ṣanʿat u pīşe [1] iş güç

K20/31 Hemīşe **ṣanʿat u pīşem** dem-ā-dem endīşem / Özümle baḥs̱ u cedel yılduzumla ceng ü cidāl

ṣanavber [11]

K3/20 Nesīm-i revān-baḫş-ı ṣubḥ-ı ṣafādan / Suḫan gül-şeninde ḫırāmān **ṣanavber**

K18/7 Dikdi leşger-geh-i ezhāra **ṣanavber** tūġın / Ḫaymeler ḳurdı yine ṣaḥn-ı çemende eşcār

K24/23 Bulsa bārān-ı seḫāñ ile eger neşv ü nemā / Ḳad-i bālā çeke mānend-i **ṣanavber** sünbül

G98/6 Şimşād-ı ḫoş-ḫırāmına ol servüñ öykünüp / Reftāre gelse pāy-ı **ṣanavber** şikest olur

G158/1 Küh-sārda olsa n'ola üftāde **ṣanavber** / Üftāde geçer sen boyı şimşāde **ṣanavber**

G158/2 Dīvāne-ṣıfat böyle niçün ṭaġlara düşdi / Olmadı ise ḳaddüñe üftāde **ṣanavber**

G158/3 Ṭurmaz ayaġın almaġa ḳaṣd eyler anuñ āb / Ser-keşlik ider var ise tenhāda **ṣanavber**

G158/4 Reftār yolın göster eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī ḳaddüñe istāde **ṣanavber**

G158/5 Bāḳī o boyı serve hevā-dār geçermiş / Allāh nice beñzer dil-i nā-şāde **ṣanavber**

G266/4 Ḳad-i bālāya göre şīve-i reftār gerek / Ey **ṣanavber** bize ʿarż itme iñende ṭūluñ

ṣanavber-ḫırām [1] sanavber yürüyüşlü

K1/30 Görsün nihāl-i serv-i **ṣanavber-ḫırāmuñı** / Ayruḳ çemende beslemesün bāġ-bān bān

sancaḳ [2]

G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme **sancaḳ** minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ

K14/4 Yine ol **sancaḳ-ı** zerrīn-ser ü sīmīn-ḳabā ḳıldı / Livā-yı ṣubḥ-ı nūrānī gibi rūşen bu eyvānı

sancaḳ dikmek [1]

G457/1 **Sancaġın dikmezden** evvel māh çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ nāmına

sancaḳ çekmek [1]

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum başḳa **sancaḳ çekdügin** / Ṭuydı hep mīr-i livā belki şeh-i kişver bile

ṣandal [2] sandal ağacı (güzel koku yayması yönüyle)

G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i āfāḳı nesīm / Pādişāhuñ micmer-i ʿadlinde **ṣandal** yaḳdılar

G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp yaḳdum maḥabbet şemʿini / **Ṣandal-ı** rūḥı buḫūr idüp müheyyā eyledüm

ṣandūḳ [1] mücevher sandığı ‖ sanduka (tabut biçiminde mezar üstü)

M1/I/8 Yüz yire ḳodı luṭf ile gül-berg-i ter gibi / **Ṣandūḳa** ṣaldı ḫāzin-i devrān güher gibi

ṣandūḳ-ı ṣadef-kārī [1] sedef işlemeli sandık ‖ divan

G352/7 Cenāb-ı şāha ey Bāḳī nis̱ār it lüʾlū-yı naẓmuñ / Bu **ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde** dürr-i şāh-vār olsun

ṣanem [16] güzel, dilber

G10/4 Evvel vefāya vaʿdeler itmişken ey **ṣanem** / Cevr itdüñ āḫır eylemedüñ vaʿdeye vefā

G85/2 Bende-i fermān olup gīsū-yı kāfir-kīşüñe / Ḫidmete bil baġlayupdur ey **ṣanem** zünnārlar

G224/4 Olsun çerāġı ruḫlaruñuñ rūşen ey **ṣanem** / Yaḳduḳça mihr ü māh bu deyr-i kühende şemʿ

G245/2 Hezār mertebe ʿaşḳuñda ġālibem Ḳaysa / Nihāyet ey **ṣanem** ol deñlü iştihārum yoḳ

G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti virmez **ṣanemā** naḳşına Bih-zād

G358/1 Naġamāt eylemege başladı ṣanma anı sen / Ehl-i sūzuñ **ṣanemā** āteşin üfler ney-zen

G363/1 Ser-i kūyuñ **ṣanemā** cennet-i aʿlā bilürin / Müntehā ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā bilürin

G389/1 Ḫavf ider ṣanma beni ḫançer-i bürrānuñdan / Degme nesneyle kesilmem **ṣanemā** yanuñdan

G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı ʿaşḳuñla yaşum gird-ābı / Ġarḳ idüpdür **ṣanemā** çeşm-i teri döne döne

G58/7 Ol **ṣanemden** Bāḳıyā bir būse daʿvā ḳıl yüri / Söylemezse öp hemān aġzın sükūt iḳrārdur

G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl alıcı bir perī imiş / Ādem ṣanurdum ol **ṣanemi** gerçi ṣūretā

K18/14 Pīrehen berg-i semen gūy-ı girībān şeb-nem / Gül-sitān oldı bu gün bir **ṣanem-i** lāle-ʿiẕār

G517/4 Ḫāric vecihden ey **ṣanem-i** dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi kenārını

G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol **ṣanemüñ** derd ü belā / Yoġsa ʿāşıḳlara şīrīn lebi ḥāżır ḥelvā
G84/1 Gül-gūn ḳabāsı ol **ṣanemüñ** ṣanki lāledür / Cism-i laṭīfi lāle-i ḥamrāda jāledür
G386/7 Bāḳī gedā-yı mey-gede-i ʿaşḳ olup yine / Bezm-i ġamından ol **ṣanemüñ** sāġar isterin

ṣanem-ḫāne **[1]** putperest ‖ puthane

K26/35 Ḥūr-sīmālar ile şöyle pür olsun ḥaremüñ / Görüp īmāna gele anı **ṣanem-ḫāne-i** Çīn

ṣanki **[10]**

K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan miyān-ı encümde / Ṭaḳıldı gerden-i gerdūna **ṣanki** ʿıḳd-ı leʾāl
K21/10 Döşendi berf ser-ā-pāy ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / Aġardı rūy-ı zemīn **ṣanki** taḫta-i remmāl
G84/1 Gül-gūn ḳabāsı ol ṣanemüñ **ṣanki** lāledür / Cism-i laṭīfi lāle-i ḥamrāda jāledür
G134/7 Gül-zār-ı cāna ṣu aḳıdur **ṣanki** Bāḳıyā / Dilden sinān-ı ġamzeleri şöyle ter geçer
G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pāküñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı sīmīn içre düşmiş **ṣanki** bir mūdur
G232/3 Ṭutdı ebrūña yüzin mihr-i ʿiẕāruñla göñül / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur **ṣanki** ṣalāt-ı işrāḳ
G465/1 Diller revāne oldılar ol meh-liḳāyile / Eṭfāl-i şehr **ṣanki** segirdürler ay ile
G46/5 Şol ḳadar cevr ider oldı baña çarḫ-ı bed-mihr / **Ṣanki** bir dil-ber-i meh-rūy u hilāl-ebrūdur
G189/4 **Ṣanki** kūyuñda felek encüm-i seyyāre ile / Bir nice aḫker ile tūde-i ḫākisterdür
G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i tenden çıḳdı / **Ṣanki** bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi

ṣararmak **[1]** bkz. ‘beñzi ṣararmak’ md.

K23/11 Nārencdür **ṣarardı** güneşden yanı disem / Olurdı bu mülāḥaẓa hem bir ḫayāl-i ḫām

sarāy **[10]** bkz. ‘ṣırça sarāy’ md.

K13/15 Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum ḫaṭādan ṣaḳlasun / Yıḳsa bünyād-ı **sarāy-ı** ʿālemi ṭūfān eger
K23/26 Āyīnedür ki ṣūret-i iḳbāli gösterür / Ṣaḥn-ı **sarāy-ı** devleti ferşinde her ruḫām
K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla **sarāy-ı** kühne-i dünyā
G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i **sarāy-ı** bāġ
G497/4 Çemende jāle-durur ṣanma bülbül-i şeydā / Ṣuladı eşk ile ṣaḥn-ı **sarāy-ı** gül-zārı
G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ güneşden tāb-nāk olmış / Felekden ser-firāz olsun **sarāy-ı** ḳadrüñ eyvānı
G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / **Sarāy-ı** şāhda ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur
G208/5 Ḳadeḥ fıskıyye mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / **Sarāy-ı** şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis
K1/12 Kim bu niẓāmı virmedi ʿālem **sarāyına** / İllā ki yümn-i devlet-i Şāh-ı cihān-sitān
G4/2 Cām-ı **sarāyuñ** olmadan el-ḥaḳ ṣafā budur / Āyīne-i Sikender ü Cām-ı cihān-nümā

sarāy-ı fānī **[1]** dünya

M2/I/3 Felegüñ ḳaṣr-ı dil-āvīzine meftūn olma / Nice mīrāẟa girüpdür bu **sarāy-ı fānī**

ṣarf eylemek/itmek **[2]** harcamak

G406/5 Demüñ ʾĪṣa **ṣarf eyle** Bāḳī niyāzuñ / Cevān-baḫt sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırāne
G517/3 **Ṣarf itdi** dīde sīm-i sirişkin vefañ içün / Bilmezlik ile yoḳ yire ḫarc itdi varını

ṣarılmak **[14]**

1. kucaklamak, sarmak

G485/4 Sen semen-ber serv-i sīm-endāma bir kez **ṣarılañ** / Başa iletdi işin ʿālemde destāruñ gibi
G535/3 Zaḫm urdı velī yaralarum ṣarmadı ol yār / Aġyār işidüp tā dimeye yāre **ṣarıldı**
G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni yāre ṣarılmış / Ṣandum ki semen ḳadd-i sefīdāre **ṣarıldı**
G247/1 İsterse nʾola ḫaste göñül yāre **ṣarılmaḳ** / Mecrūḥ olıcaḳ lāzım olur yara **ṣarılmaḳ**
G247/2 Olmadı müyesser baña bir serv-i revānuñ / Laʿlini öpüp biline bir pāre **ṣarılmaḳ**

G247/3 Öpdüm elini ḳucmaġa bilin edeb itdüm / Güldi didi bilmez daḫı bī-çāre **ṣarılmaḳ**

G247/4 Dil-berlerüñ ey ġonca-dehen ʿādeti budur / Gül ruḫlarını ara öpüp ara **ṣarılmaḳ**

G247/5 Żāyiʿ ola mı bunca belā dünyede Bāḳī / Yā Rabbi naṣīb ola mı dil-dāra **ṣarılmaḳ**

G366/5 Güzeller ṭıfl iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / **Ṣarılmaḳ** resm ü āyīnin bilürler daḫı ḳundaḳdan

G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni yāre **ṣarılmış** / Ṣandum ki semen ḳadd-i sefīdāre ṣarıldı

2. sarılmak, dürülmek

G535/2 ʿArż itdüm aña nāme ile lü'lū-yı eşküm / Cān riştesi mektūb-ı dürer-bāre **ṣarıldı**

G536/2 Būy-ı ʿaşḳ ile **ṣarıldum** nāfe gibi posta / Bir ḳılına aṣmadı ol kākül-i pür-ḫam beni

3. sımsıkı tutunmak, yapışmak

G535/1 Kūyında göñül dāmen-i dil-dāre **ṣarıldı** / Ḥācī gibi kim Kaʿbede estāre **ṣarıldı**

4. kaplamak, sarmak

G535/4 Göklerde gören gice ṣanur kāh-keşāndur / Āhum dütüni günbed-i devvāre **ṣarıldı**

ṣarınmak **[1]** dolamak ‖ giymek

K20/5 **Ṣarındı** meh yine bir ḫūb Yūsufī destār / Ṣoḳındı farḳına bir dāne ince sīm hilāl

ṣarīr **[1]** cızırtı (kalemden çıkan ses); bkz. 'ṣavt u ṣarīr' md.

G504/5 Bāḳī **ṣarīr-i** kilk-i bedāyiʿ-nigārdur / Şeh-bāz-ı dest-i fikretümüñ ṣīt-i şeh-peri

ṣarḳmak **[3]** eğilmek, meyletmek ‖ teşebbüs etmek; bkz. TS, C. V, s. 3317.

G137/5 Var ise būseñe **ṣarḳar** senüñ ol zer mengūş / Ruḫlaruñ üzre ṭurup ey gül-i ḫandān ditrer

G260/5 Kimi ayaġuñ öpmege **ṣarḳar** kimi elüñ / Bāḳīye besdür ey gül-i ḫandān güler yüzüñ

G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün bile ṣalınduġı yitmez / Ayaġın öpmege **ṣarḳar** nigāruñ şāh destūrı

ṣarmaşmak **[8]**

1. dolaşmak

G47/1 Zülfüñ ki tār-ı eşk-i firāvāne **ṣarmaşur** / Sünbüldür ol ki rişte-i bārāne **ṣarmaşur**

G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i şāne dilleri mestāne **ṣarmaşur**

2. sarılmak

G47/3 Göñlin o zülfe beste ḳılan cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki deste-i reyḥāne **ṣarmaşur**

3. sıkıca sarılmak, kucaklamak

G47/6 Āhum yili çıḳardı sipihri hevālara / Mānend-i gird-bād ki ʿummāne **ṣarmaşur**

G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i ṣabā merḥabā diyü / Bād-ı bahāra ṭurra-i cānāne **ṣarmaşur**

G47/7 Ol ḳāmet üzre zülf-i semen-būya beñzedi / Şol yāsemen ki serv-i ḫırāmāne **ṣarmaşur**

G47/8 Pehlūya çekse tīġuñı Bāḳī ṣafā bulur / Ṣan sāde-rūy dil-ber-i ʿuryāne **ṣarmaşur**

4. savaşmak, çekişmek

G47/5 Meydān-ı ʿaşḳ içinde ölümden ḳaçan ḳaçar / Dīvāne dil ki merg ile ḫaṣmāne **ṣarmaşur**

ṣarmak **[1]**

G85/6 Ḫāl-i yāruñ müşg bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / Āl vālāya **ṣarupdur** ṣanmañuz ʿaṭṭārlar

ṣarrāf **[2]**

G183/5 Çarḫ bir **ṣarrāfdur** mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz zer çeker

G541/3 Ṭoludur dil ḳafesi genc-i maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem **ṣarrāfı**

ṣarṣar **[7]** fırtına

G70/2 Şöyle **ṣarṣar** felegi ṣadme-i bād-ı āhum / ʿĀleme lerze düşer günbed-i Keyvān ditrer

M4/III/3 Bād-ı **ṣarṣardur** fenā ʿālem hebādur ʿāḳıbet

K22/11 Dest-bürd-i **ṣarṣarı** āḫır görüp şāḫ-ı çenār / Didi el arḳası yirde āferīnler pehlevān

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle āhum **ṣarṣarı** / Kūh deşt ü deşt bāġ u bāġ sünbül-zār olur

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / İremez **ṣarṣar-ı** ṭūfān-ı fenā birle ġubār

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / **Ṣarṣar-ı** ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i Īrān vīrān

K22/25 **Ṣarṣar-ı** ġam fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan buldı reng-i zaʿferān

ṣarṣar-ı āh [5]

G2/2 Hevāñ içre ezel bir ṣadme urdı **ṣarṣar-ı āhum** / Döner dolāb-ı çarḫ ol dem bu demdür āsiyāb-āsā

G90/4 Gird-āb-ı ġamda **ṣarṣar-ı āhumla** fülk-i dil / Elbette bir kenāra çıḳar rūzgārdur

G111/4 Esdürmeyeydi **ṣarṣar-ı āhum** cefā-yı yār / Mirʾāt-ı ḥüsni olmaz idi böyle pür-ġubār

G36/2 Defter-i fażl u dāniş evrāḳın / **Ṣarṣar-ı āhum** eyledi ber-bād

G142/3 Āb-ı çeşmüm baḥr ider hāmūnı ṭuġyān eylese / **Ṣarṣar-ı āhum** ṭoḳınsa ṭaġlar hāmūn olur

ṣatmak [4] bkz. ‘hīçe ṣatmak’ md.

G61/6 Sulṭān-ı ʿaşḳa bende **ṣatar** şimdi kendüyi / Bāḳī de ḥaḳ budur ki ʿaceb pādişāhdur

G433/1 Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir būseye **ṣatduḳ** yüri var ḫayr eyle

K25/14 E̱seridür görinen urdı miḥekk-i şāma / **Ṣatıcaḳ** ṣayrafī-i dehre felek bir dīnār

G444/1 Metāʿ-ı bāde-i gül-reng şimdi ayaḳda / Ḳumāş-ı zühd ü riyā ṭurmayup **ṣatılmaḳda**

saṭḥ-ı semā [1] gökyüzü

K25/38 Rifʿatum ḳaṣrı ṣala **saṭḥ-ı semāya** sāye / Eger olursa aña bānī-i luṭfuñ miʿmār

saṭr [1] satır

G229/7 Vaṣf-ı ḳaddüñle ḫırām itse ʿalem gibi ḳalem / Leşger-i **saṭrı** çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf

saṭvet [1] karşı konulmaz güç

K7/19 Zūr-ı dest-i devleti gürz-i girān-ı **saṭveti** / Düşmen üzre ḥamle-i Sām u Nerīmān eyledi

ṣavmak [1] yol vermek, defetmek, başından savmak; bkz. TS. C. V, s. 3342.

G11/3 Yār aġyārı **ṣavar** düşnām ile / Defʿ olur ṣan kim duʿā ile belā

ṣavlecān [1] çevgan, cirit sopası (‘gūy’ paralelliğinde)

K21/27 Feżā-yı faḳr u felāketde **ṣavlecān**-ı ḳażā / Getürdi gūy-ṣıfat döne döne başuma ḥāl

ṣavm [1]

G329/6 Vuṣlatuñ ʿīdına irersem eger / Bāde-i laʿlüñ ile **ṣavmı** ṣıyām

ṣavt [9] ses ‖ şarkı ‖ cıvıltı, ötüşme

G419/6 Ser-āġāz itdi nev-rūz-ı ʿAcemden bülbül-i şeydā / Ḳılup bir **ṣavt** peydā fetḥ -i Āẕerbāycān üzre

G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī **ṣavt-ı** bülbüldür baña

G187/2 Cihāna **ṣavt-ı** zencīr-i cünūnı ġulġule ṣalmış / Bu gün virānelerde ey perī dīvāneler vardur

G310/1 Naḳş-ı gül seyr it çemende **ṣavt-ı** bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel

G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı **ṣavt-ı** bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

G470/3 Bülbülde **ṣavt-ı** rengīn güllerde ṣūret-i Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen Nigār-ḫāne

K18/9 Ṣubḥ-dem velvele-i nevbet-i şāhī mi degül / **Ṣavt-ı** mürġān-ı ḫoş-elḥān u ṣadā-yı kūh-sār

G240/2 **Ṣavt-ı** mürġān-ı çemen ʿālemi ṭutdı gerçi / Muṭrıbā n’eyleyelümnaḳş-ı nigār olmayıcaḳ

G286/4 **Ṣavt-ı** mürġ u naʿre-i mestāne ṭutdı ʿālemi / Ḥāṣılı hengāmeden ḫālī degül hengām-ı gül

ṣavt u naḳş [1] ‘naḳş-ı gül’, ‘ṣavt-ı bülbül’ paralelliğinde ‖ ‘nakış bağlamak’

G310/1 Naḳş-ı gül seyr it çemende ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi **ṣavt u naḳşdur** ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel

ṣavt u ṣarīr [1] kamış kalemin cızırtısı (yazarken çıkan ses yönüyle)

G90/5 Bāḳī sürūd-i bezm-i ṭarab-ḫāne-i ḫayāl / **Ṣavt u ṣarīr-i** ḫāme-i gevher-nis̱ārdur

ṣavt u naḳş baġlamak [1] teganni etmek, şarkı söylemek

M3/III/7 Hep bu beyt-i dil-keş üzre **baġlanur** gūş eyleseñ / **Ṣavt u naḳş-ı** bülbülān-ı gül-sitān-ı maʿdelet

ṣavt-ı rengīn baġlamak [1] teganni etmek, şarkı söylemek

G8/2 Nev-bahāruñ naḳşına bir **ṣavt-ı rengīn baġladı** / Başladı sāz u nevāya bülbül-i destān-serā

saʿy [5]

1. çalışıp çabalama

G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ irişür cümleden evvel / Ol mertebeye **saʿy** ile zühhād yitişmez

G233/5 Bulmadı **saʿy** ile ser-menzil-i maḳṣūda vüṣūl / Himmet-i merd-i Ḫudā sālike yār olmayıcaḳ

2. gayret, emek

K23/20 Bāzū-yı **saʿyı** gerden-i maḳṣūda ṣalmadın / Şemşīr-i ʿazmi olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām

G501/4 Tīrüñüñ ey ḳaşı ya manḳıra geçmez **saʿyı** / Sīnemüñ dāġını ol ḫançer-i bürrān deldi

K2/51 Bu faḳīr anda ṭurup ḫidmete meşġūl oldum / İtmeyüp ẕerrece **saʿyinde** ḳuṣūr u noḳṣān

saʿy eylemek/itmek [6] çalışmak, çabalamak, gayret etmek

G289/7 Bāḳī ḫıṣāl-i merdüm-i nāḳıṣ-vücūdı ḳo / İnsān-ı kāmil olmaġa **saʿy eyle** ādem ol

K13/14 Gelmeye bir daḫı mis̱li dehre biñ **saʿy itseler** / Heft aḫter nüh felek yanınca çār erkān eger

G318/9 ʿĪş u tanaʿʿum vaḳtidür sāz u terennüm vaḳtidür / Bāḳī tekellüm vaḳtidür güftāre **saʿy it** lā-cerem

G418/1 Sāḳī-i pāk-meşreb ü pākīze-ẕāt ile / **Saʿy it** ṣafāya bāde-i ṣāfī-ṣıfat ile

G469/2 Devr-i gül irdi tāze cevāndur cihān yine / **Saʿy eyle** ʿīş u ʿişrete ʿahd-i şebābda

G477/5 Bāḳī ṣafā-yı Kaʿbe-i vuṣlat murād ise / **Saʿy it** hemīşe saʿy iden irdi menāzile

saʿy iden menāzile irdi [1] erken kalkan yol alır

G477/5 Bāḳī ṣafā-yı Kaʿbe-i vuṣlat murād ise / Saʿy it hemīşe **saʿy iden irdi menāzile**

ṣaymak [2] bkz. ‘hīçe ṣaymamak’, ‘ẕerreye ṣaymamak’, ‘pehlū üstüḫānı ṣayılmak’ md.

K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun **ṣayar** ṭurmış nihāl-i erġavān

G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum eksem nʾola / Ḫırmen-i ʿālemde **ṣaymaz** kūh-ı Ḳāfı kāh şevḳ

ṣayd [5]

1. av

G317/3 Her tezervüñ nice bir **ṣaydı** hevāsında yilüp / Dāʾimā ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini bāz eyleyelüm

G388/5 Māʾil ol Bāḳī-ṣıfat dāʾim hümālar **ṣaydına** / Şāh-bāz-ı himmetüñ göklerde pervāz eylesün

G295/5 Geşt itme deşt-i ḥasreti āhuñla Bāḳıyā / **Ṣayd-ı** kemend-i āh olur āhū degüldür ol

G493/4 Dil giriftār-ı ser-i zülfüñ olup / **Ṣayd-ı** ser-pençe-i şeh-bāz oldı

2. avlama

G151/4 Ġaražuñ **ṣayd** ise ey dil o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı naẓar-ı himmetüñi ṣal yiter

ṣayd u şikār [1] avlanma

G240/4 Her ġazāluñ tek ü pū itmede ardınca göñül / Şāhlar eglenemez **ṣayd u şikār** olmayıcaḳ

ṣayd itmek [2] avlamak

K25/9 Māhı **ṣayd itmek** içün baḥre ṣalup ḳullābın / Meh-i nev ṭutdı meger sāḥil-i deryāda ḳarār

G394/4 Var ise ol dil-ber-i serrāc **ṣayd itmek** diler / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur maḳṣūdı serrāc olmadan

ṣayd olmak [2] av olmak

G195/5 Ol āhūyı saña **ṣayd ola** ṣanma iltiyāmından / Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳıyā āḫır şikār olmaz

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol āhū saña **ṣayd olmaz** ʿabeŝ yābāne söylersin

ṣayd-ı Ḥarem [1] Kabe civarında avın haram olması

K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i ḥürmet-i kūyuñda muḥterem / Vaṣluñ ḥarām ʿāşıḳa **ṣayd-ı Ḥarem** gibi

ṣayd-gāh [1] av yeri, avlak ‖ dünya

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra yitürdi bu **ṣayd-gāh** / Var işigine ḫidmet-i Şāh Erdşīri gör

sāye [15] gölge ‖ himaye, gözetme

G4/4 Ḫalḳ-ı cihāna melceʾ olaldan penāhına / Ḫurşīd-i çarḫ **sāye** gibi eyler ilticā

K8/1 Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o ḳadd-i dil-sitān üzre / Döşenmiş **sāye-i** Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

M2/II/7 Ser-be-ser ṣalmış idi **sāye-i** fażl u iḥsān / Şeh-per-i ʿāṭıfeti ḫayl-i yetīmān üzre

G50/3 Düşüp ol ḳadd-i bālādan döşenmiş ḫāk-i rāh üzre / Muʿanber zülfi gūyā **sāye-i** serv ü ṣanavberdür

G119/2 Ger ölürsem ḥasret-i ḳaddiyle ol servüñ beni / Bir yire defn eyleñüz kim **sāye-i** ʿarʿar düşer

G218/1 Zülf-i siyāhı **sāye-i** perr-i hümā imiş / İḳlīm-i ḥüsne anuñ içün pādişā imiş

Kt5/2 Deryāya düşse **sāye-i** tīġ-i mehābeti / Pertāb iderdi kendüyi ṣaḥrālara neheng

K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola niteki tīġ-i ḫurşīd / **Sāye-i** salṭanatuñda ola āsūde cihān

K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / **Sāye-i** serv-i bülend-i ḳaddin özler bān gelür

K10/3 **Sāye-i** ḳaddüñde āhum başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā belki şeh-i kişver bile

G72/5 Serde ey Bāḳī ġam-ı zülf-i hümāyūn-fāl var / **Sāye-i** baḫt u saʿādet māye-i iḳbāl olur

G421/1 Ol şeh-i ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar ḳaşına / **Sāye-i** perr-i hümā düşmiş ṣanurlar başına

G288/1 Ḳaddüñ nihāli hem-ser-i serv-i sehī degül / Ṭūbāyı alma **sāyeñe** ol kūtehi degül

G467/3 ʿAnberīn ḫaṭṭuñ anuñ **sāyesidür** ḫaddüñde / Kim göñül baġlamaz ol ṭurra-i ʿanber-sāye

G87/5 Menʿ eyleme yanuñca sürinsün ḳo **sāye-vār** / Bāḳī ḳuluñ da pādişehüm bir fütādedür

sāye düşmek [1] gölge düşmek

M1/III/8 Ser-keşlik itdi tevsen-i baḫt-ı sitīze-kār / **Düşdi** zemīne **sāye-i** elṭāf-ı Kirdigār

sāye ṣalmak [6] gölge yapmak, gölgelendirmek

K25/38 Rifʿatum ḳaṣrı **ṣala** saṭḥ-ı semāya **sāye** / Eger olursa aña bānī-i luṭfuñ miʿmār

G122/10 Āsūde ẓıll-ı rāyet-i ʿadlinde kāʾināt / Kevn ü mekāna **sāye ṣalan** şāḫ-sārı gör

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dāʾim ḳıyām-ı rifʿatüñ ḳāʾim / Cihāna **sāye ṣalduḳça** bu ʿālī çetr-i zer-dūzī

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum otaġa ṭaḳdılar / **Sāye ṣalmış** farḳına perr-i hümā-yı salṭanat

G438/3 Kākülì ṣanmañ görinen ṭāʾir-i devlet hümā / **Sāye ṣalmışdur** o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine

G438/5 Zīr-i zülfüñde görenler ḫaṭṭuñı ebr-i bahār / **Sāye ṣalmış** ṣandılar ṣaḥn-ı gül-istān üstine

sāye-i luṭf-ı Ḫudā [1] Allah'ın lutuflarının gölgesi

Kt1/1 Ey şehenşāh-ı kerem-güster ü dāniş-perver / **Sāye-i luṭf-i Ḫudā** pertev-i envār-ı ezel

sāye-i luṭf-ı ilāhī [1] Allah'ın lutuflarının gölgesi

K8/8 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet Ḫān Murād ol kim / Vücūdı **sāye-i luṭf-ı ilāhīdür** cihān üzre

sāye-i Perverdigār [2] Allahın gölgesi ‖ zıllu'llâh

G377/5 Bāḳī yitişdi gözlerüñ aydın nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı **sāye-i Perverdigārdan**

G416/2 Çeşm-i ümīdi eyledi rūşen nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı **sāye-i Perverdigār** ile

sāye-i raḥmet-i Raḥmān [1] Allah'ın rahmetinin gölgesi

M2/II/4 Mātemin ṭutsa nʾola ʿālem-i ʿulvīde melek / **Sāye-i raḥmet-i Raḥmān** idi insān üzre

sāye-i Yezdān **[6]** bkz. ‘ẓıll-ı Yezdān’ md.

G500/2 Ḳaçup dil tāb-ı ḫurşīd-i sitemden / Penāh-ı **sāye-i Yezdāne** geldi

M3/I/8 **Sāye-i Yezdān** penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/II/8 **Sāye-i Yezdān** penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/III/8 **Sāye-i Yezdān** penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/IV/8 **Sāye-i Yezdān** penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

M3/V/8 **Sāye-i Yezdān** penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

sāye-bān **[3]** otağ

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya bağlandı ṭınāb-ı kibriyā / Çarḫdan aʿlā ḳurıldı **sāye-bān-ı** maʿdelet

G419/5 Muraṣṣaʿ **sāye-bānından** dökildi ebr-i nīsānuñ / Dür ü yāḳūt-ı rummānī nihāl-i erġavān üzre

M2/IV/6 Ḳondı ṣaḥn-ı çemene ravża-i firdevs içre / **Sāye-bānlar** ḳurılup çetr-i hümāyūnlar ile

sāye-bān ṭutmak **[1]** gölgelik tutmak ‖ korumak

G281/3 Bālā-yı serde āteş-i āhum duḫānını / Şāh-ı maḥabbet üstine bir **sāye-bān ṭutuñ**

sāye-güster **[1]** gölge salan

G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke dökilmiş sünbülüñ ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i **sāye-güstersin**

sāye-nişīn i ʿalem **[1]** sancak gölgesinde oturan ‖ korunan, himaye edilen

K2/16 Tāc-dārān-ı cihān **sāye-nişīn-i** ʿalemi / Ser-firāzān-ı memālik yolına ser-bāzān

ṣayf u şitā dimemek **[1]** yaz kış dememek ‖ her zaman

K24/29 Bezmüñe gelmek ile bu ne kerāmetdür kim / **Dimeye ṣayf u şitā** bitüre micmer sünbül

ṣayḳal bulmak **[1]** cilalanmak ‖ ışıl ışıl parlamak

Kt1/4 Ḫāk-i pāyüñle olur çeşm-i cihān-bīn rūşen / Gerd-i rāhuñla **bulur** āyīne-i cān **ṣayḳal**

ṣayrafī **[1]** sarraf

K25/14 E̱seridür görinen urdı miḥekk-i şāma / Ṣatıcaḳ **ṣayrafī-i** dehre felek bir dīnār

ṣayyād **[2]** avcı

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / Ṭutar **ṣayyād-ı** ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār elde

G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil **ṣayyād-ı** zülfüñ dāmına

sāz **[7]** bkz. ‘berg ü sāz’, ‘sūz ü sāz’ md.

1. musiki ‖ çalıp söyleme

G198/7 Derūna tāb-ı ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda buldum ṣafā ne **sāzda** sūz

G355/2 **Sāz-ı** āhum baña bes bülbül gerekmez hem-nefes / Nāy-i nālem var iken bir daḫı hem-dem gelmesün

G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde Zühre **sāzın** istimāʿ eyler

G204/1 Derd u ġam bezmine ḳaddüm gibi bir çeng olmaz / Nāylar nālelerüm **sāzına** āheng olmaz

2. çalgı; bkz. ÖZTUNA, s. 404.

K1/4 Bezm-i felekde urmış idi Zühre **sāza** çeng / ʿĪş u ṣafāda ḫurrem ü ḫandān u şād-mān

M9/I/2 Ne **sāz-ı** muṭrıb-āsā cān-fezā-yı mürde-i ġam var

G493/1 Çeng çün nāleme dem-sāz oldı / **Sāzlar** içre ser-efrāz oldı

sāz u nevā **[3]**

1. çalıp söyleme

G8/2 Nev-bahāruñ naḳşına bir ṣavt-ı rengīn bağladı / Başladı **sāz u nevāya** bülbül-i destān-serā

2. tabiat ‖ musiki

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl **sāz u nevā-yı** ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol ṣadādan yig

G57/6 Āheng-i āhı ṭurma hemān eyle ey göñül / **Sāz u nevā-yı** ʿaşḳa münāsib hevā budur

sāz u terāne [1] musiki

G522/2 Gūş eyle rāzı perde-i **sāz u terāneden** / Her yaña ṭut ḳulaġuñı meclisde def gibi

sāz u terennüm vaḳti [1] çalıp söyleme zamanı ‖ musiki zamanı

G318/9 ʿĪş u tanaʿʿum vaḳtidür **sāz u terennüm vaḳtidür** / Bāḳī tekellüm vaḳtidür güftāre **saʿy** it lā-cerem

sāz-kār [2] uygun

G418/4 Şeş-ḫāne-i zamāne degül çünki **sāz-kār** / Bezm-i cihāna ḳılma naẓar iltifāt ile

G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā gül-şene varduġum bu kim / Naġme-i āhı bülbülüñ nāleme **sāz-kārdur**

sebʿa-i iḳlīm [1] yedi diyar ‖ dünyanın her yanı

G23/6 Şiʿr-i Bāḳī **sebʿa-i iḳlīme** olduḳça revān / Oḳınursa yiridür bu naẓm-ı ġarrā semt semt

sebʿa-i seyyāre [2] yedi gezegen

K2/21 Felek-i salṭanatuñ **sebʿa-i seyyāresidür** / Kām-kārā o yedi ser-ʿalem-i nūr-efşān

G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz baḳsun felekden **sebʿa-i seyyāre** eglensün

sebaḳ [1] ders

G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol varaḳdan başladı gül-şende bülbüller **sebaḳ**

sebaḳ sebaḳ [1] bölüm bölüm

G242/1 Yazdı bahār āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından oḳudı bülbül **sebaḳ sebaḳ**

s̱ebāt [3] kalıcılık ‖ istikrar

G136/3 Çarḫuñ ey dil umma bu şırça sarāyından **s̱ebāt** / Kim nice mīrās̱a girmiş ḫāne-i vīrānedür

G469/1 Yoḳdur **s̱ebāt** çünki cihān-ı ḫarābda / Birdür hezār sāl ile yek-dem ḥisābda

G265/5 **S̱ebāt-ı** dehre ṭayanmaḳ olurdı ey Bāḳī / Ṭuraydı ʿahdine ʿālemde dönmeyeydi felek

sebeb [1]

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür meyle **sebeb** / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür bāʿis̱

sebīl eylemek/itmek [2]

1. çeşme gibi akıtmak

M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında **sebīl itdi** ḳanları

2. su dağıtmak

G285/4 Yollar itdi çihre-i zerdümde seyl-i eşk ile / Çeşm-i giryān beñzer ol saḳḳāya kim **eyler sebīl**

sebük-ḫīz olmak [1] elini çabuk tutmak

G122/8 Bāḳī nesīm gibi **sebük-ḫīz olup** seḥer / Ġaflet gözini ḫʷāb-ı girāndan uyarı gör

sebz [1] siyah

G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı **sebz** aña bāl ü perdür

sebz-pūş olmak [1] yeşillere bürünmek

G390/5 Serv-ḳadsin serve ʿādet **sebz-pūş olmaġ** iken / Erġavānī cāmeye girmek neden ey nev-cevān

sebze [9] çimen ‖ yeşillik

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur **sebze** ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden **sebze-i** ter mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez **sebze-i** ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı devrān zīr-i ḫāk eyler beni

G124/8 Çarḫ yüz döndürmedin gül-şende ʿīş it Bāḳıyā / **Sebzeler** zībā hevālar iʿtidāl üstindedür

G345/4 **Sebzeler** dil uzadup ṭopraġa sürerler yüzin / Kimseden incinmesün bu naḫl-i būstānum benüm

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet **sebzesi** ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / Yā gül-istān **sebzesi** ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

K22/33 Bāġ u būstān içre tā ola bisāṭ-ı **sebzeye** / Ṣubḥ-dem berg-ı ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem çekān

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı **sebzeye** nesrīn varaḳları / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

sebze-zār [7] çayırlık çimenlik

K17/4 Ṣaḥrāyı ḳıldı lāle Bedaḫşān vilāyeti / Gül-zārı itdi tāze çemen mülk-i **sebze-zār**

G111/3 Gül-zār-ı ḥüsni olmaz idi böyle **sebze-zār** / Aḳıtmayaydı yaşumı çoḳ çoḳ o gül-ʿiẕār

G130/4 Eflāk devr-i dāʾim ile ṭurmayup ṣular / Neşv ü nemāda tāze vü ter ṣaḥn-ı **sebze-zār**

G452/1 Açılsa ġonca mānend-i leb-i laʿl-i nigār olsa / Ṣaçılsa ḫurde-i pīrūze ṣaḥrā **sebze-zār** olsa

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı bahār esdi yine / **Sebze-zār** oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül

M3/II/3 Çeşme-sār-ı **sebze-zār-ı** devletinden reşḥadur / Āb-ı rūy-ı ḫançer-i kişver-güşā-yı salṭanat

G349/1 Olur **sebze-zār-ı** hüner ḫāk olan / Nem-i eşk ile ḫāki nem-nāk olan

seccāde [1]

G423/6 Rūz-ı şekk irdi yaḳīn geldi meh-i rūze yine / Bādeden reng-peẕīr olsa gerek **seccāde**

secde [2] yere kapanma

G218/2 Bir **secde** ile ḳıldı ruḫ-ı āfitābı zer / Ḫāk-i cenāb-ı dost ʿaceb kīmyā imiş

G285/2 **Secde-i** ḫāk-i ser-i kūyuñla māh-ı çār-deh / Çihre-i zerdin ġubār-ālūde ḳılmış bir ẕelīl

secde eylemek/ḳılmak [4]

1. yere kapanmak

G149/3 Raḳīb āzār ider yār işiginde **eylesem secde** / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür

2. secdeye varmak (namaz bağlamında)

G262/3 Baş egmez oldı gūşe-i miḥrāb-ı ṭāʿate / Ebrūlarına **secde ḳılan** dil-rübālaruñ

G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe **secde ḳılmaḳ** cāʾiz olmasa / Cihānda secde-gāh olmazdı kūy-ı Muṣṭafā ḳıblem

K26/22 **Secde ḳıldı** göricek māh ḳaşuñ miḥrābın / Bilmeyen şöyle ḫayāl eyledi kim ola cebīn

secde-gāh [4] secde edilecek yer

M1/II/2 Gerdūn ayaġı tozına eylerdi ser-fürū / Dünyāya ḫāk-i bār-gehi **secde-gāh** idi

G333/5 Eger kūy-ı ḥabībe secde ḳılmaḳ cāʾiz olmasa / Cihānda **secde-gāh** olmazdı kūy-ı Muṣṭafā ḳıblem

K7/31 **Secde-gāh** itsün cihāna ḫāk-i der-gāhuñ o kim / Āsitānuñ ḳıble-i iḳbāl-i şāhān eyledi

G197/4 Ġayra baş egmesek ʿaceb midür / İşigi **secde-gāha** mensūbuz

sedd-i Sikender [1] İskender'in seddi ('efser-i Dārā' karşıtlığında)

G408/6 Geç otur **sedd-i Sikender** gibi künc-i ʿuzlete / Başuñ egme dehr-i dūnuñ efser-i Dārāsına

sedd-i sedīd [1] kuvvetli set ('ḥıṣn-ı ḥaṣīn' paralelliğinde)

K26/14 Defʿ-i Yeʾcūc-ı ġama işigidür **sedd-i sedīd** / Menʿ-i ceyş-i eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

sedd eylemek [1] set çekmek, kapamak

K14/5 Cihān emn ü emān buldı yine şemşīr-i pūlādın / Belā Yeʾcūcına **sedd eyledi** İskender-i s̱ānī

sefāhat [1] ahmaklık, akılsızlık

G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / **Sefāhatdür** bilürsin muḳteżā-yı şāha taḳlīdüñ

sefer [1] yolculuk

G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i **sefer** cān-ı mübtelā / Zād-ı reh aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür

sefīd **[5]** ak, beyaz; bkz. 'mūy-ı sefīd' md.

K21/11 Nişān-ı pāy-ı vuḥūş u ṭuyūr ṣaḥrāda / Çizildi rīk-i **sefīd** üzre gūyiyā eşkāl

M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize eşk-i **sefīd** ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam ṭālibiyüz aḳçeler altunlar ile

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın ḳapladı ebr-i **sefīd** / Çihre-i tābānuñuñ kim indi destār üstine

G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni yāre ṣarılmış / Ṣandum ki semen ḳadd-i **sefīdāre** ṣarıldı

K9/6 Berg-i gül-i **sefīdi** yolup bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i berf yollarına eyledi nis̱ār

sefīne **[3]**

1. gemi

G282/2 Geçmege baḥr-i ġamdan ey sāḳī / Zevraḳ-ı mey gibi **sefīne** gerek

K1/24 Deryā-mis̱āl ʿaskerüñ içre ʿalemlerüñ / Fetḥ ü ẓafer **sefīnesine** açdı bād-bān

2. gemi ‖ mecmua

G427/5 Pürdür güher-i pāk ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā dil-i dānādur aña sīne **sefīne**

seg **[1]** köpek

G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey **seg-i** dil-ber / Gelür kūy-ı nigāra her gice aġyārı ṭuymazsın

seg raḳīb **[1]** köpek rakip; bkz. 'raḳīb-i seg' md.

G518/3 **Seg raḳībe** nicʾolur göstereyin ölmez isem / Dehen-i yāre uyuzlanmaġı tebḫāle gibi

seg-i kūy **[2]** sevgilinin mahallesinin köpekleri

G147/4 Semendüñ naʿli mirʾāt-ı Sikender / **Seg-i kūyuñ** sifāli cām-ı Cemdür

G187/3 **Seg-i kūyuñ** sifālin sāġar-ı Cemşīde virmezler / Ḫarābāt illerinde sākin-i mey-ḫāneler vardur

seg-i tāzī **[1]** av köpeği

G161/5 Nice aġyār gibi aġzı ḳara var gerçi / İtlerinüñ **seg-i tāzī** gibi mümtāzı geçer

segān-ı kūy **[1]** sevgilinin köyünün köpekleri

G96/2 ʿĀr itse ṭañ mı içmege bezm-i Cem içre cām / Her kim **segān-ı kūyuñ** ile hem-sifāldür

segirtmek **[1]** koşuşturmak

G465/1 Diller revāne oldılar ol meh-liḳāyile / Eṭfāl-i şehr ṣanki **segirdürler** ay ile

seḫā **[6]** cömertlik, el açıklığı; bkz. 'cūd u seḫā' md.

M2/I/7 Ḳanı ol dürr-i dil-efrūz-ı **seḫā** deryāsı / Ḳanı ol gevher-i nā-yāb-ı mürüvvet kānı

K5/20 **Seḫā** resminde ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā / Kef-i cūduñ ṭaşırġatmaz kerem vaḳtinde ʿummānı

K20/19 Nesebde pāyesi aʿlā ḥasebde bī-hem-tā / Keremde aña ne aḳrān **seḫāda** ne ems̱āl

K20/20 **Seḫāda** Ḫātem-i Ṭay defterini ṭayy itdi / Ġazāda Seyyid-i Ġāzī ḥikāyetin baṭṭāl

K20/34 Seḥāb-ı mekremet ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / Nem-i **seḫāñ** ile ser-sebz gül-şen-i āmāl

K24/23 Bulsa bārān-ı **seḫāñ** ile eger neşv ü nemā / Ḳad-i bālā çeke mānend-i ṣanavber sünbül

seḥāb **[11]** bulut

K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine gül-şene **seḥāb** / Altun göbeklü bir siper-i laʿl ṭutdı ḫār

K20/21 Kef-i cevādı pür eyler **seḥāb** dāmānın / Seḥāb egerçi virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

M1/III/1 Döksün **seḥāb** ḳaddin añup ḳaṭre ḳaṭre ḳan / İtsün nihāl-i nārveni naḫl-i erġavān

K20/21 Kef-i cevādı pür eyler seḥāb dāmānın / **Seḥāb** egerçi virür dāmen ile vaḳt-i nevāl

M1/V/6 Yansun yaḳılsun āteş-i hecrüñle āfitāb / Derdüñle ḳara çullara girsün **seḥābdan**

G365/1 Cānā görinse ṭarf-ı ʿiẕāruñ niḳābdan / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı ṣanurlar **seḥābdan**

K2/32 Ḫalḳ rāḥatda **seḥāb-ı** keremüñ feyżinden / Belī uyḫu getürür ṭabʿa hevā-yı bārān

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı **seḥāb-ı** raḥmete kāfir müselmān teşnedür

K20/34 **Seḥāb-ı** mekremet ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / Nem-i seḥāñ ile ser-sebz gül-şen-i āmāl

G13/2 **Seḥāb-i** luṭfuñ ābın teşne-dillerden dirīġ itme / Bu deştüñ baġrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā

G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül dürler dökerdi çekseler / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsından **seḥābuñ** ʿaynına

seḥāb-ı s̱iḳāl [2] yağmur yüklü bulut

K20/26 Kef ile gerçi terāzū-yı ʿaḳla urmış idüm / Ḫafīf geldi ḳatı keffe-i **seḥāb-ı s̱iḳāl**

K20/27 ʿAṭā-yı kān-ı kef-i zer-feşānına nisbet / Nevāl ü feyż-i **seḥāb-ı s̱iḳāl** bir mis̱ḳāl

seḥer [9] bkz. 'bād-ı seḥer, nesīm-i seḥer, şām u seḥer, her seḥer, vaḳt-i seḥer' md.

K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm **seḥer** gül-zār-ı medḥüñde / Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir mürġ-i ḫoş-elḥānī

K26/19 Ġonca-veş ṭabʿ pes-i perde-i ʿuzletde **seḥer** / Sākin olmışdı ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn

G33/1 Baña ʿarż itmesün mihr-i **seḥer** ruḫ / Degül ḫaddüñ gibi ferḫunde ferruḫ

G122/8 Bāḳī nesīm gibi sebük-ḫīz olup **seḥer** / Ġaflet gözini ḫᵛāb-ı girāndan uyarı gör

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / Bahār günleri olur **seḥerde** ḫᵛāb leẕīẕ

K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi **seḥerden** eyler āhengi / Ṣanur güllerle zeyn olmış ḳafesdür bülbül-i şeydā

G306/5 Aldı **seḥerden** üsküfini bāz-ı ġoncanuñ / İtdi çemende bülbül-i zārı şikār gül

G487/3 Odlar yaḳardı başına mürġuñ çemende gül / Şeb-nem ṣuvarmayaydı **seḥerden** ḳulaġını

G453/1 Geçüp güller serīr-i ʿizz u nāza / **Seḥerden** geldi bülbüller niyāza

seḥer bülbülleri [1] bkz. 'mürġ-i seḥer' md.

G456/6 Ḳıl ey Bāḳī **seḥer bülbülleriyle** / Hezārān ḥamd-i pāk ol Lā-yezāle

seḥer-gāh [1] seher vakti; bkz. 'āh-ı seḥer-gāh, bād-ı seḥer-gāh' md.

K11/13 İrişdükçe **seḥer-gāha** münācāt eyle der-gāha / Devām-ı devlet-i şāha duʿā-gūy u s̱enā-ḫᵛān ol

seḥer-ḫīz olmak [1] seher vakti kalkmak

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan **seḥer-ḫīz ol** / Çemen bülbülleriyle ṣubḥ-dem ẕikr eyle Mevlāyı

seḥerī [5] seher vaktinde

K18/21 Cām-ı zerrīni ṭolu bāde-i gül-reng itmiş / Gül-i raʿnā **seḥerī** ḳılmaġ içün defʿ-i ḫumār

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur gice var ise meger / Ki ṭaḳınmış **seḥerī** başına güller sünbül

G75/6 Tīr-i āh-ı **seḥerī** çekdügüm ister dil-dār / Çekeyin n'olsa gerek ḳaşı kemānum özenür

G439/4 Zer devātın ṭaḳınup çıḳsa evinden **seḥerī** / Āfitāb aña ber-ā-ber gelemez meydāne

G537/3 Yine āyīne-i nev-rūzda peydā oldı / Nev-bahāruñ **seḥerī** ḥüsn-i cihān-ārāsı

seḥḥār [1] sihirbazlar, büyücüler

G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī naẓīr olmaz bu muʿciz naẓmuña / Şiʿre āġāz itseler şimden girü **seḥḥārlar**

sehī ḳadd [1] düzgün/fidan boylu; bkz. 'serv-i sehī' md.

G158/4 Reftār yolın göster eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o **sehī ḳaddüñe** istāde ṣanavber

sehī-bālā [1] düzgün/fidan boylu

G467/1 Ḳāmeti vaṣfını ʿarż eylediler Ṭūbāya / Ser-fürū eyledi ol serv-i **sehī-bālāya**

sehī-ḳāmet [1] düzgün/fidan boylu

G494/3 Yüri Rūm illerin seyr it ḫırāmān eyle yanuñca / ʿĀlem gibi **sehī-ḳāmet** nigār-ı pāk-dāmānı

sehm [3]

1. nasip, pay ‖ ok

G113/3 Oḳlaruñ **sehmi** sīneye iricek / Ser-i peykānuñ üstüḫāne deger

G216/6 Ḳısmetde tīr-i ʿaşḳun Bāḳīye oldı rūzī / **Sehm-i** saʿādet ol gün ol dil-figāre düşmiş

2. ok

G79/5 Seyf-i belā vü **sehm-i** ḳażāya siper gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u kemān-ı hüner çeker

sehv [1] hata, yanlış

G162/5 Ḳalem-i ṣunʿ-ı Ḥaḳda **sehv** olmaz / Öyle idrāk idenler aḥmaḳdur

seḳāmet [1] hastalık

Mtl 4 Her derd ü her **seḳāmete** ḥāẕıḳ ṭabīb olur / İllā marīż-i ʿaşḳa bulınmaz devā bilür

selām [2]

K23/16 Devrān içinde aña bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye vaḳt-i **selām** lām

G477/2 Ṣaf ṣaf çemende serv dizilsün **selāmuña** / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre ṣalın ʿizz ü nāz ile

selām almak [1]

G93/1 Ṣoḥbetüñ mübtelāya ṣıḥḥat olur / Bir **selāmuñ alan** selāmet olur

selām virmek [1]

K23/15 Mihr-i sipihr-i mekremet ol kim cenābına / Gökden hilāl iki bükilüp **virür selām**

selāmet [1] esenliğe kavuşma, huzura erme; bkz. 'ṣabr u selāmet', 'emn ü selāmet' md.

G93/1 Ṣoḥbetüñ mübtelāya ṣıḥḥat olur / Bir selāmuñ alan **selāmet** olur

selāset-i kelimāt [1] kelimelerin selaseti (sözdeki akıcılık ve açıklığı imleyen belagat terimi)

K21/24 **Selāset-i** kelimātum ṣafā-yı eşʿārum / Aḳar ṣu gibi ḳılupdur ḳulūbı hep meyyāl

selāset-şiʿār [1] selasetli

G90/6 Dil çeşme-i belāġat aña lūledür ḳalem / Āb-ı zülāli şiʿr-i **selāset-şiʿārdur**

selāsil baġlamak [1] zincire vurmak

G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa **selāsil baġlama** / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin şīr-i ʿaşḳ

selāṭīn [3] sultanlar

K3/22 **Selāṭīne** dīvān olur çünki lāzım / N'ola ḳılsa tertīb-i dīvān u defter

K2/14 Şāh-ı Cemşīd-ḥaşem Ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem / Ser ü ser-dār-ı ser-efrāz-ı **selāṭīn-i** zamān

K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i tāc-ı **selāṭīn-i** cihān / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i ʿayn-ı aʿyān

selb itmek [1] ortadan kaldırmak, yok etme

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı **selb ideli** şād olup gider / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider

selef [2] eskiler, atalar, ecdâd

G184/2 Götürüp ayaġı rindān-ı **selef** kes̱retden / Çekdiler cām-ı fenāyı bize yā Hū didiler

G230/5 Bāḳī kemāl-i vaṣfı ne mümkin duʿāya gel / Ḫayrü'l-kelāmi muḫtaṣarun didi çün **selef**

selīm [1] mükemmel, kusursuz

G342/5 Şiʿr-i Bāḳī müsellem olsa n'ola / Vaṣf-ı pāküñ ider bu ṭabʿ-ı **selīm**

Selīm Ḫān [3] bkz. 'Şāh/Şeh Selīm', 'Sulṭān Selīm', 'Ḫān Selīm' md.

G311/8 Ḫurşīd-i āsmān-ı saʿādet **Selīm Ḫān** / Kim feyż-i cāmı kāne baġışlar hezār laʿl

G337/8 Güli çemende serīr-i zümürridīn üzre / **Selīm Ḫān-ı** sipihr-āsitāna beñzetdüm

G470/6 Ya'nī o şāh-ı muḳbil ol nükte-dān-ı kāmil / Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil Sulṭān **Selīm Ḫāne**

Selmān [7] ünlü Fars şairi Selmân-ı Savecî; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 397-398.

K2/36 Oldı vaṣf-ı suḫan-ārāñ ile şiʿr-i Bāḳī / Rifʿat-i pāyede hem-sāye-i naẓm-ı **Selmān**

K6/20 Oḳuduḳça naʿtuñı her gūşeden gūş itmege / Cān-ı **Selmān** rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Ḥassān gelür

K11/14 Degülsin medḥine ḳādir ne deñlü ṭutsalar māhir / Gerekse Rūmda Bāḳī ʿAcem mülkinde **Selmān** ol

G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ naẓm içre **Selmān** olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn olmışdur iḥsānuñ ẓahīr

K2/37 İrdi **Selmāna** sözi şiʿri kemālin buldı / Luṭfuña ḳaldı eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm revān-ı pāk-i **Selmānı**

G24/5 Bāḳıyā ser-naḫl-bend-i gül-şen-i ebyātsın / Eyledi naẓm-ı bülendüñ ḥāṣılı **Selmānı** pest

selsebīl [3] içimi hoş ve hafif su ‖ cennet çeşmesi

G337/11 Edā-yı Bāḳīyi vaṣfında **selsebīl** ṣanup / Riyāż-ı baḫtını bāġ-ı cināna beñzetdüm

G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram zencīr şeklin baġlamışdur **Selsebīl**

K4/11 Edāsı **Selsebīl**-i bāġ-ı Rıḍvān / Ḥurūfı ravżadan gelmiş reyāḥīn

semʿ [2] kulak

M8/VI/2 Diyelüm **semʿa** nidā iricek āḫır Lebbeyk

G225/2 Almaġa āvāze-i pāy-i semendüñ gūş-i cān / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi **semʿ**

semā-sīmā [1] gök yüzlü ‖ güzel

K27/1 Teʿālaʾllāh zehī ṭāḳ-ı bülend-i āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey burc-ı felek-ḳadr u **semā-sīmā**

semāʿ [2] tasavvuf ehlinin müzik aletleri de çalınarak söylenen neşidelere uyup raksetmeleri ‖ dönme

G446/3 ʿAşḳuñla Zühre çarḫda gerdūn **semāʿda** / Ḫurşīd ü māh şevḳ ile sūz u güdāzda

G279/5 **Semāʿ-ı** çeng ü nāy u devr-i sāġar devleti döndi / Ṣafāsın süre gör ey ṣofī-i sālūs devrānuñ

semāʿ eylemek/itmek [2] dönerek sema etmek

G82/2 Güzeller şevḳıne ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle ṣanur anı **semāʿ eyler**

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre girüp ʿāşıḳlar **itdiler semāʿ** / Ehl-i diller ʿaşḳ odına yana yana girdiler

semāʿa girmek [1] sema etmeye başlamak

G29/2 **Semāʿa girse** nʾola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿiṡ

semen [9] yasemin; bkz. 'gül ü semen', 'berg-i semen' md.

K24/4 Çihre gül sīne **semen** çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

G103/6 Şāḫ-ı gül ü nihāl-i **semen** biri birinüñ / İrdi o dem ki ḳolını boynına ṣalalar

G284/3 Ḳad serv-i çemen yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre **semen** ḫāl ḳaranfül

G358/5 Ġoncalar dügmelerin çözdi bahār oldı diyü / Sīnesin açdı girībānını çāk itdi **semen**

G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni yāre ṣarılmış / Ṣandum ki **semen** ḳadd-i sefīdāre ṣarıldı

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı **semendür** bāʿiṡ

K17/3 Döndi diyār-ı Rūma **semenlerle** ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā sevād-ı mülk-i Ḥabeşdür benefşe-zār

G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim ʿārıżuñ üzre görinür / Döndi dendāneleri şekline sīn-i **semenüñ**

K18/13 **Semenüñ** sīne-i sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār

semen-ber [2] yasemin gibi beyaz göğüslü

G380/2 Lebleri mül ṣaçları sünbül yañaġı berg-i gül / Bir **semen-ber** serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen

G485/4 Sen **semen-ber** serv-i sīm-endāma bir kez ṣarılañ / Başa iletdi işin ʿālemde destāruñ gibi

semen-rūyān [1] yasemin yüzlü güzeller

G328/8 Gül gül olsun ruḫ-ı **semen-rūyān** / Ṣubḥ-dem seyr-i gül-sitān idelüm

semend [20] güzel, süratli ve çevik at

K5/17 Semender-veş **semendüñ** yanar od içre atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli sindānı

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i **semendi** deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i **semend-i** ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı ser-i Ḳayser bile

G153/5 Şemşīr-i dest-i ḳahruña Cemşīd baş eger / Naʿl-i **semend-i** ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker

G255/5 Destüñde Ẕü'l-feḳār-ı ʿAlī nevk-i ḫāmedür / Bāḳī **semend-i** ṭabʿuñ olur Düldül eyleseñ

K5/39 Żiyā-baḫş ol rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫurşīde / **Semend-i** baḫtuñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

G143/5 Murādı sīneye ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / **Semend-i** ṭabʿ-ı Bāḳī bir gümişden sīne-bend ister

G444/5 **Semend-i** ṭabʿa süvār oldı ʿazm ider Bāḳī / Belāġat ehline yā Hū göñüller alçaḳda

G494/2 Bahār oldı dem-i seyr ü temāşādur ḫudāvendā / **Semend-i** ʿazmüñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

K2/23 Ġāzīler pāy-i **semendin** yine ḫınnāladılar / Ḫūn-ı aʿdāyı o dem k'eylediler **seyl-i** revān

G174/4 Yügrük atuñ ḳılıcuñ keskin didüm / Gāh tīġın geh **semendin** gösterür

K2/13 Dāver-i devr-i zamān Şāh Süleymān ol kim / Yüz sürer pāy-i **semendine** mülūk-i devrān

G233/7 Olmaz ey Bāḳī-i bī-dil ser-i aʿdā pā-māl / Yine sen ṭabʿ **semendine** süvār olmayıcaḳ

K5/17 Semender-veş **semendüñ** yanar od içre atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli sindānı

M1/VI/3 Her ḳanda baṣsa pāy-ı **semendüñ** nis̱ār içün / Ḫānlar yoluñda cümle revān itdi cānları

G225/2 Almaġa āvāze-i pāy-i **semendüñ** gūş-i cān / Ḳaldı yollarda nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / Virür naʿl-i **semendüñ** şuʿle mihr-i ʿālem-efrūze

K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ yaraşur çarḫuñ ecrāmı / **Semendüñ** sīne-bendinde gül-i zer māh-ı tābānı

G147/4 **Semendüñ** naʿli mir'āt-ı Sikender / Seg-i kūyuñ sifāli cām-ı Cemdür

G291/2 Naʿl-i süm-i **semendüñe** benzetdiler diyü / Saḳf-ı sipihre degdi küleh-gūşe-i hilāl

semend-i nāz [2] naz atı; bkz. 'esb-i nāz' md.

G446/4 Üftādeler şikeste vü mecrūḥ u pāy-māl / Ḫūbān **semend-i nāza** binüp türktāzda

G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı **semend-i nāza** çignetme / İñende ḥüsne maġrūr olma sulṭānum bu dünyādur

semender [1] bir kertenkele şeklinde hayal edilip ateşte yanmadığına inanılan masal hayvanı; çeşitli sözlüklerdeki tanımlar ve farklı tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 399-400.

G422/5 Işınurdum yirüme nār-ı firāḳa nisbet / Ben olaydum eger āteşde **semender** yirine

Semerḳand ü Buḫārā [1]

K15/4 Zamāne ḫāl-i Hindū-yı benefşe zīnetin görsün / Nis̱ār itsün Sitānbūla **Semerḳand ü Buḫārāyı**

semt semt [7] her tarafta, şehrin her yerinde

G23/1 Lāle-ḫadler ḳıldılar gül-geşt-i ṣaḥrā **semt semt** / Bāġ u rāġı gezdiler idüp temāşā **semt semt**

G23/2 ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı pāküñdür meger kim cūylar / Cüst ü cū eyler seni ey serv-i bālā **semt semt**

G23/3 Leşger-i ġam geldi dil şehrine ḳondı cavḳ cavḳ / Ḳopdı yir yir fitne vü āşūb u ġavġā **semt semt**

G23/4 Giryeden cūy-ı sirişküm sū-be-sū oldı revān / Yine Ḳulzüm gibi cūş itdi bu deryā **semt semt**

G23/5 Bir ḳadem baṣ luṭf ile gel gül-şene ey serv-ḳad / Bileler eksükligin her serv-i bālā **semt semt**

G23/6 Şiʿr-i Bāḳī sebʿa-i iḳlīme olduḳça revān / Oḳınursa yiridür bu naẓm-ı ġarrā **semt semt**

semūm [1] Sam yeli

M2/I/5 Āb u tābın giderüp teff-i **semūm-ı** ḳahrı / Berg-i nīlūfere döndürdi gül-i ḫandānı

s̱enā [7] övgü, medh; bkz. 'medḥ ü s̱enā' md.

K1/27 Bāġ-ı **s̱enā** vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur şu gibi revān

K23/34 Ḫatm oldı söz du'ā-yı cemīlüñ maḥallidür / K'ola raḥīk-i cām-ı **s̱enā** 'anberīn ḫıtām

K26/37 'Andelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gül-istān-ı **s̱enā** / İdeler medḥüñ ile ḫoş naġamāt-ı rengīn

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ du'ālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de sög bārī du'ā olsun **s̱enā** olsun

K21/23 'Arūs-ı dehre **s̱enāñı** benem ḳılāde ḳılan / Güher edā-yı girān-māye rişte ince ḫayāl

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda / Velī olmaz deb-istān-ı **s̱enāñuñ** ṭıfl-ı nā-dānı

K3/29 **S̱enāsında** Bāḳī-ṣıfat ola 'āciz / Hezārān ola 'andelīb-i suḫan-ver

s̱enā-ḫᵛān [3] sena okuyan, öven, medheden

K11/13 İrişdükçe seḥer-gāha münācāt eyle der-gāha / Devām-ı devlet-i şāha du'ā-gūy u **s̱enā-ḫᵛān** ol

G274/7 Ya'nī sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / Yirde meddāḥı beşer gökde **s̱enā-ḫᵛānı** melek

K5/29 **S̱enā-hᵛānuñ** olurdı māh-ı Ken'ān ṭal'atuñ görse / Saña Yūsuf diyeydi iller aña Yūsuf-ı s̱ānī

sencileyin [4] senin gibi(si)

M1/IV/6 Deryālar itse 'ālemi çeşm-i güher-feşān / Gelmez vücūda **sencileyin** dürr-i şāh-vār

G245/4 Çemende ġonca-i dil neyle gülsün açılsun / Yanumda **sencileyin** şūḫ-ı gül-'iẕārum yoḳ

Kt11/1 Şā'ir olup kişi söz söylemege ey Emrī / Bizdeki ṭab' gerek **sencileyin** gūl olmaz

G62/2 Bencileyin günin geçürür āh u vāh ile / **Sencileyin** vefāsuzı her kim sever geçer

senderūs eylemek [1] sarartmak (cila yapmakta kullanılan bir zamk) ‖ kızartmak (kırmızı)

G212/6 Evṣāf-ı la'lüñ ile pür-efsūndur sözüm / **K'eyler** oḳınsa çihre-i a'dāyı **senderūs**

sened [1] güvenilecek yer ‖ tapu

G43/1 Ey dil gerekse vāsıṭa-i devlet-i ebed / Olmaz nigāruñ işigi ṭaşı gibi **sened**

seng [14] taş

M1/I/3 Āḫır mekānuñ olsa gerek cür'a gibi ḫāk / Devrān elinden irse gerek cām-ı 'Īşa **seng**

K24/47 Ser-i a'dāña ṭaḳa **seng-i** melāmet güller / Ola düşmenlerüñüñ başına şeş-per sünbül

M9/V/1 Ṣıyup **seng-i** ḥavādis̱ yine cām-ı bezm-i 'uşşāḳı

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī **seng-i** miḥnet kesmede / Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣan'at gösterür

G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ **seng-i** ġamuñ zaḫmından / Günbed-i çarḫ-ı felek başumuza teng olmaz

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne başdı bağrına **seng-i** siyāhı Ka'be yā ḳıblem

G403/4 Urmañ gedā-yı kūy-ı ḫarābāta **seng-i** ṭa'n / Ḳoñ anı kendü ḥāline Rabb-i Raḥīm ile

G420/7 Bāḳī 'aceb mi **seng-i** belā irse pāyine / Her kim bu reh-güẕār-ı fenādan mürūr ide

G426/6 Ẓulmet-i cehlde cevher diyü cem' itdügümüz / Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzda **seng-i** ḫāre

G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm **seng-i** cefā zaḫmından / Yaşumı cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi

M6/VII/3 **Seng-i** fenāya çaldı hevā ṣabr zevraḳın

G12/3 **Seng-i** bī-dāduñla serde zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i destārda rengīn ḳaranfüldür baña

G98/4 **Seng-i** cefā-yı dehr ile mir'āt-ı dil degül / Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender şikest olur

G172/3 **Seng-i** cevrüñle ne dem dökse göñül şīşesini / Gözlerümden dökilür ḳaṭre-i nā-yāb nedür

seng-i felāḫan urmak [2] sapan taşı vurmak

G98/5 **Seng-i felāḫan ursa** eger dest-i rūzgār / Ḳandīl-i āfitāb-ı münevver şikest olur

G103/2 Ṣaḥn-ı çemende şöyle ḳırıldı zücāc-ı yaḫ / **Seng-i felāḫan urdı** meger aña lāleler

seng-i muṣallā [1] musalla taşı

G229/9 Ḳadrüñi **seng-i muṣallāda** bilüp ey Bāḳī / Ṭurup el baġlayalar ḳarşuña yārān ṣaf ṣaf

seng-dil **[3]** taş yürekli güzel

G376/3 Jāle düşmiş berg-i sūsendür muraṣṣaʿ ḫançerüñ / Berkdür ey **seng-dil** ammā demürden ṭaşdan

G383/3 Dostum her **seng-dil** bilmez dehānuñ ḳıymetin / Cāna baṣ ol ḫātem-i gevher-nigīnüñ minnetin

G1/4 Sen **seng-dilüñ** şol ki derūnında yir eyler / ʿĀlemde hemān sikke ḳazar mermere cānā

seng-endāz **[1]** mancınık

G17/4 Ne ṭaşlar baṣdı **seng-endāz-ı** āhum deyr-i gerdūna / Düşen altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb

sengīn-dil **[2]** taş yürekli, merhametsiz; bkz. 'dil-i sengīn' md.

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ es̱er ey şūḫ-ı **sengīn-dil** / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

G452/4 N'olur bī-raḥm u **sengīn-dil** cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / Göñüller iñlese şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa

sepīde-dem **[1]** seher vakti, sabah vakti

M1/VII/3 Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi **sepīde-dem** / Ruḫsār-ı ḫūb-ı ḫusrev-i rūşen-żamīri gör

ser **[22]**

1. baş

G136/1 Ḫūn-ı dil mey kāse-i **ser** anda bir peymānedür / ʿİşret-ābād-ı maḥabbet bir ʿaceb mey-ḫānedür

G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden mevc urur yaşum / Melāmet fülkidür **ser** aña lengerdür iki ḳaşum

G12/3 Seng-i bī-dāduñla **serde** zaḫm-ı ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i destārda rengīn ḳaranfüldür baña

G72/3 Farḳ-ı **serde** şekl-i şemşīrüñ yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur

G193/3 Tāc-ı zümürrüdī görinür var ise meger / Bālā-yı **serde** illere dūd-ı kebūdumuz

G281/3 Bālā-yı **serde** āteş-i āhum duḫānını / Şāh-ı maḥabbet üstine bir sāye-bān ṭutuñ

G441/1 Ten pāy-māl ü **serde** ġam-ı ʿaşḳ-ı yār ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül iḫtiyār ise

G72/5 **Serde** ey Bāḳī ġam-ı zülf-i hümāyūn-fāl var / Sāye-i baḫt u saʿādet māye-i iḳbāl olur

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı **ser-i** Ḳayser bile

K12/8 Ayaġı ṭopraġı tāc-ı **ser-i** eşrāf-ı cihān / Sürme-i ḫāk-i rehin dīde-i aʿyāne çeker

K22/30 Ben kemend-endāz-ı meydān-ı belāġat olalı / Ḥalḳa-i teslīme geçmişdür **ser-i** gerden-keşān

G524/4 Ārām-geh-i mürġ idi dirler **ser-i** Mecnūn / Meydān-ı maḥabbetde ne başlar yuvalandı

K14/22 **Ser-i** bī-maġz-ı düşmenden feżāda kāseler ṭoldı / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī

2. uç

K2/31 Maḥv olupdur **ser-i** şemşīr-i cihān-gīrüñ ile / Levḥ-i ʿālemde olan naḳş-ı ḍalāl u ṭuġyān

K12/11 Dāmen-i şāhid-i maʿnāya biri dest uramaz / Çoġ olur gerçi **ser-i** fikri girībāne çeker

K25/40 Nitekim her **ser-i** māh ola bir altun ḳandīl / Zīver-i dāʾire-i çenber-i çarḫ-ı devvār

G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / Görinür sīnede yir yir **ser-i** mismārdur dāġum

G112/2 **Ser-i** nīzeñe irgüren başını / Cihān ḫalḳı içre ser-efrāz olur

G113/3 Oḳlaruñ sehmi sīneye iricek / **Ser-i** peykānuñ üstüḫāne deger

G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā mīli gibi / **Ser-i** peykān-ı ġamuñda ten-i ʿuryān ditrer

G330/2 Çeşm-i bīmārı gibi ḫaste-dilem / **Ser-i** zülfi gibi perīşānem

G346/7 **Ser-i** şemşīrüñ ile ṭoġrasalar ḫāme-ṣıfat / Baş ḳaldurmaya ʿāşıḳ ḫaṭ-ı fermānuñdan

ser ü ser-dār **[1]** başkan, önder, reis

K2/14 Şāh-ı Cemşīd-ḫaşem Ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem / **Ser ü ser-dār-ı** ser-efrāz-ı selāṭīn-i zamān

ser ü sīne **[2]** her yer

G66/3 Tāze dāġumla **ser ü sīne** n'ola zeyn olsa / Kūh u deşt ey yüzi gül lāle-i ḥamrā yiridür

G402/5 Ḫayāli her dem ey Bāḳī gezer nice **ser ü sīne** / Hezārān kūh u deşti geşt ider bir demde bir āhū

ser terki [1] başını vermeye hazır olma, ölümü göze alabilme

G171/6 **Ser terkine** ḳā'ildür dünyāya göñül virmez / Terk ehlinüñ ey Bāḳī başında saʿādet var

ser terkini urmak [1] başını vermeye hazır olmak, ölümü göze alabilmek; bkz. 'terk-i ser itmek/ḳılmak' md.

G341/5 Ser-i zülfi ucında ʿāḳıbet **ser terkini urdum** / Girüp meydāne Bāḳī ṭopumı çevgāne ṭapşurdum

ser-i aʿdā [7] düşmanların başı

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını vaṣf it o mehüñ maṭlaʿda / **Ser-i aʿdāyı** nihāyet añasın maḳṭaʿda

K24/47 **Ser-i aʿdāña** ṭaḳa seng-i melāmet güller / Ola düşmenlerüñüñ başına şeş-per sünbül

K5/12 İner Seyf āyeti gibi **ser-i aʿdāya** şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın nice şerḥ ide Kirmānī

K2/25 **Ser-i aʿdāñı** boyar ḳana dem-ā-dem ḳılıcuñ / Anlara ḫalḳ anuñ'çün didiler sürḫ-serān

G233/7 Olmaz ey Bāḳī-i bī-dil **ser-i aʿdā** pā-māl / Yine sen ṭabʿ semendine süvār olmayıcaḳ

K20/43 ʿAceb degüldür eger olsa nükte-i ḳalemüm / **Ser-i ʿadū-yı** bed-endīşe ḍarbet-i kūpāl

G546/5 Tırāş itdi **ser-i aʿdāyı** bir bir tīġ-i bürrānı / Atañ fetḥ itdi kürsiyy-i bilād-ı Berber-istānı

ser-i kūy [16] sevgilinin semti

G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i **ser-i kū** ser-fürū

K10/6 Cān virür çoḳdur **ser-i kūyuñda** ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it şemşīr-i bürrānuñla bir ḫançer bile

G27/5 Meger başuñ **ser-i kūyında** ṭop olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa bāʿis̱

G56/5 Cāna rāḥatdur **ser-i kūyuñda** āh itdükleri / Ol hevālar Bāḳī-i bīmāre ġāyet ḫoş gelür

G251/4 ʿAlā'iḳdan mücerred ol **ser-i kūyında** mesken bul / Mesīḥā-veş mekānı āsmāndur ehl-i tecrīdüñ

G285/2 Secde-i ḫāk-i **ser-i kūyuñla** māh-ı çār-deh / Çihre-i zerdin ġubār-ālūde ḳılmış bir ẕelīl

G324/5 Nāleler ḳıldum **ser-i kūyında** yāruñ Bāḳıyā / Bülbülān-ı gül-sitān-ı dehri ḫāmūş eyledüm

G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i **ser-i kū** ser-fürū

G65/2 Ḥaremden naʿre-i Lebbeyke Lebbeyk irdi eflāke / **Ser-i kūyuñda** gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādur

G125/4 **Ser-i kūyuñda** benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / Ne bilür ʿaşḳ elemin çekmedi ol daḫı uyur

G127/1 Temāşā-gāh-ı ʿuşşāḳ ol cemāl-i ʿālem-ārādur / **Ser-i kūyında** ʿālem mest ü şeydā bir temāşādur

G128/3 Temāşā-yı gül ü gül-şende ārām eylemez cānum / **Ser-i kūyında** cānānuñ ġaraż ārām-ı cānumdur

G179/5 **Ser-i kūyuñdaki** efġān-ı Bāḳī / Ḥicāzuñ ḳāfilesinde ceresdür

G363/1 **Ser-i kūyuñ** ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin / Müntehā ḳāmetüñi Sidre vü Ṭūbā bilürin

G372/4 **Ser-i kūyuñda** ger ġavġā-yı ʿuşşāḳ olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri öldür ne ceng ü ne cidāl olsun

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi dā'im / **Ser-i kūyuñ** ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün

ser-i zülf [19] zülfün ucu

K12/1 Dil-i ṣad-çāki **ser-i zülf-i** perīşāne çeker / Bilür ol mūy ġamın her ne ise şāne çeker

K12/2 Kim çıḳar başa **ser-i zülf-i** girih-gīrüñ ile / Yine ol silsile cevrin dil-i dīvāne çeker

G81/5 Miḥneti dil **ser-i zülfinde** çeker ey Bāḳī / Kāfir-istāna düşen kimsede miḥnet demidür

G90/1 Dil beste-i kemend-i **ser-i zülf-i** yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur

G126/2 Ne hümā ḳaydı **ser-i zülfi** hevāsında baña / Göñül o mertebelerden yüce pervāz eyler

G187/1 Öper meclisde laʿl-i dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar destin **ser-i zülf-i** nigāra şāneler vardur

G252/2 Ḳatı eller dili **ser-i zülfüñ** / Dilek ey şūḫ-ı şīve-kār dilek

G338/3 Yād-ı **ser-i zülfüñle** gül-zār-ı dil ü cānda / Sünbüller ider peydā efkār-ı perīşānum

G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile döndi kemāne / Ḳullāb-ı **ser-i zülf-i** perīşānuñ elinden

G410/2 Ḳaldum ayaḳda **ser-i zülf-i** perīşānı gibi / Dil viren böyle m'olur dil-ber-i ʿālī-şāne

G493/4 Dil giriftār-ı **ser-i zülfüñ** olup / Ṣayd-ı ser-pençe-i şeh-bāz oldı

G518/5 Dil-i Bāḳīyi **ser-i zülfüñ** elinden cānā / Çeküben ḫışm ile çeşm-i siyehüñ ala gibi

G9/2 **Ser-i zülfiyle** ḫaṭın örter imiş dirler o şūḫ / Açmadı kimseye ammā orayı bād-ı ṣabā

G33/3 Alınmazdı göñül yār olmayaydı / **Ser-i zülfüñ** gibi kec-bāze ger ruḫ

G116/4 **Ser-i zülf-i** siyeh-kāruñ şeb-i tār / ʿİẕāruñ pertevi meh-tāba beñzer

G173/4 **Ser-i zülfüñle** zencīrin sürer dīvānedür sünbül / Ġam-ı ḫālüñle yanup lāleler küh-sāre düşmişdür

G341/5 **Ser-i zülfi** ucında ʿāḳıbet ser terkini urdum / Girüp meydāne Bāḳī ṭopumı çevgāne ṭapşurdum

G436/2 **Ser-i zülfüñde** iken çeşmüñe meyl itse göñül / Beñzer ol ṭıfla varur evvel-i şebden ḫᵛāba

G436/3 **Ser-i zülfiyle** çeker kendüye ser-keşleri yār / Ne ḳadar saḫt kemān olsa urur ḳullāba

ser fidā ḳılmak **[1]** başını feda etmek, başını vermek

K12/4 Yāre **ser ḳılsa fidā** mūr-ṣıfat cān-ı żaʿif / Pīş-keş pāy-ı melaḫdur ki Süleymāna çeker

ser ḳoymak **[1]** başını ortaya koymak, ölümü göze almak

G250/4 Ayaġuñ öpmeden el çekmez ol virür başın / **Ḳoyupdur** ey boyı şimşād o yolda **ser** zülfüñ

serden düşmek **[1]** (tacı) baştan düşmek ‖ saltanatı sona ermek

G511/4 **Düşürdi** efser-i iḳbāli **serden** / İçüp bī-hūş olan cām-ı ġurūrı

serāb **[1]** serap

G365/3 Ḳanmaz şarāb-ı nāba lebüñ ārzū iden / Sīr-āb olur mı teşne-i Kevẟer **serābdan**

ser-āġāz eylemek/itmek **[6]** başlamak

G121/5 Ruḫlaruñ medḥin **ser-āġāz itdi** Bāḳī bāġda / Düşdiler hep yanına bülbüller āheng itdiler

G358/2 Meclis-i ʿaşḳda ney-zen ne çalar yanumda / Ġam-ı hecrüñle **ser-āġāz idicek** nāleye ben

G364/5 Vaṣf-ı nāz-ı nāzenīnümdür bu şiʿrüm Bāḳıyā / Muṭrıb-ı meclis **ser-āġāz eylesün** şehnāzdan

G388/2 Nāle ḳılsun ḳāmetüñ yādına mürġ-i ḫoş-nevā / Rāstdan bir naġme-i dil-keş **ser-āġāz eylesün**

G532/4 Vaṣf-ı ḥüsninde **ser-āġāz itdi** dil nev-rūzda / Bülbül-i şūrīdenüñ itdükleri ġulġul gibi

G419/6 **Ser-āġāz itdi** nev-rūz-ı ʿAcemden bülbül-i şeydā / Ḳılup bir ṣavt peydā fetḥ -i Āẕerbāycān üzre

ser-āmed **[2]** önde gelen, ileri gelen

K3/4 Egerçi **ser-āmed** geçer şāḫ-ı sünbül / Muʿanber ṣaçuñla ḳaçan ola hem-ser

G526/3 Devr içre gerçi sen de **ser-āmedsin** ey güneş / Olmayasın ol āfet-i devr-i zamān gibi

ser-ā-pā **[12]** baştan ayağa, tamamen

K16/3 Çeşmüm devāt-ı surḫa dönüp ḫūn-ı eşk ile / Cismüm boyandı ḳana **ser-ā-pā** ḳalem gibi

K18/12 Mevsim-i rezm degüldür dem-i bezm irdi diyü / Sūsenüñ ḫançerini ṭutdı **ser-ā-pā** jengār

G155/5 ʿAdūnuñ ḳılsun endāmın **ser-ā-pā** ḳana müstaġraḳ / Bitürsün bāġ-ı nuṣretde nihāl-i erġavān ḫançer

G321/2 Hem-reng-i peleng itdi beni kūh-ı belāda / Cismümde **ser-ā-pā** görinen dāġ-ı siyāhum

G502/5 Ten-i Bāḳīyi **ser-ā-pā** ḳılıcuñ pārelese / Şöyle vaʾllāhi begüm cānına minnetler idi

G508/5 Diḳḳatler ile seyr iderüz yāri **ser-ā-pā** / Görmez mi idük biz de eger olsa vefāsı

K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde vücūdum naḫl-i gül ṣandı / **Ser-ā-pā** tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp sūsen / **Ser-ā-pā** çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

K2/39 Ḫākden ḳaldur eyā dāver-i dīn-perver kim / Nusḫadur cümle **ser-ā-pāy** Ḥadīẟ ü Ḳurʾān

K21/10 Döşendi berf **ser-ā-pāy** ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / Aġardı rūy-ı zemīn ṣanki taḫta-i remmāl

G516/1 Görinmez dāġdan cismüm **ser-ā-pāy** / Beni yaḳmaġa cānā ḳalmadı cāy

G519/2 Felek bir ejdehā-yı heft-serdür / Ṭolanmış genc-i dünyāyı **ser-ā-pāy**

ser-i efāżıl-ı āfāḳ **[1]** dünya fâzıllarının başı ‖ Filipeli Mahmut Efendi

K21/13 **Ser-i efāżıl-ı āfāḳ** müftī-i ʿālem / Sipihr-i fażl u kemāl āfitāb-ı cāh u celāl

serā-perde [1] perde (saraylarda haremle selamlığı ayıran, çadır kapısına asılan büyük kalın perde)

M2/I/8 Mihr ü māh-ı felek-i baḫt u saʿādet Sulṭān / Şemʿ-i eyvān-ı **serā-perde-i** ʿiṣmet Sulṭān

ser-ā-ser [14]

1. baştan başa, tamamıyla

K2/47 İrdiler pāye-i aʿlāya **ser-ā-ser** ems̱āl / Buldılar mertebe-i ʿāliye cümle aḳrān

K19/16 Göz ḳulaġ oldı **ser-ā-ser** gözedür āfāḳı / Bulalı ḳurb-i vezīr-i şeh-i kişver ḫātem

K19/37 Şol ḳadar irdi hedāyā şeref-i medḥüñle / Ki benān-ı ḳalemüm oldı **ser-ā-ser** ḫātem

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı külehin / Gögsinüñ dügmelerin çözdi **ser-ā-ser** sünbül

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir şūḫ-ı sīm-endāma dönmişdür / Der ü dīvārı zeyn olmış **ser-ā-ser** aṭlas u dībā

G191/3 Cismümüz şekl-i muraḳḳaʿdur **ser-ā-ser** dāġdan / Şimdilik ʿālemde bir kühne ḳabāya māliküz

G232/1 Şeb-i tārīk görinür gözüme rūz-ı firāḳ / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı **ser-ā-ser** āfāḳ

G264/7 Kelām-ı ʿaşḳ ey Bāḳī **ser-ā-ser** sırr-ı vaḥdetdür / Murādı cümlenüñ birdür bütün dünyāyı söyletseñ

G485/7 Nükte-i mihr ü maḥabbetdür **ser-ā-ser** Bāḳıyā / Bulmaya ʿaşḳ ehli bir eglence eşʿāruñ gibi

Mtl 19 N'ola mūdan es̱er olmasa hīç ol serv-ḳāmetde / Şeb olmaz hep **ser-ā-ser** rūz olur dirler ḳıyāmetde

2. ipek, altın ve gümüşle dokunan çok kıymetli bir kumaş; 'Bilhassa ağır ve kıymetli kürk kabı olarak kullanılmış, en pahalı samur fervelere seraser kaplanmıştır. Topkapı sarayında Arz odasında bulunan gayet geniş ve büyük tahtın şiltesi ile yastıklarına kaplanmış ipekli ve incili bir seraser...' bkz. KOÇU, s. 204; PAKALIN, C. III, s. 175.

K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir ḫūb **ser-ā-ser** geydi / Ola tā bezm-i ḫudāvende felek ḫidmet-kār

G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı **ser-ā-ser** ṣaldılar rūy-ı zemīne ser-be-ser

G193/4 Zer-beft cāme geydi **ser-ā-ser** ṣanur gören / İtse iḥāṭa cismümüzi yanar odumuz

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün yolına ebr-i bārānī / **Ser-ā-ser** aṭlas u dībā döşetsün mihr-i raḫşānī

ser-ʿasker [1] kumandan, komutan ‖ serdar-ı ekrem

G326/2 Ol kim livā-yı fetḥ ü ẓafer reh-berin çeker / Ṣaḥn-ı feżā-yı çarḫda **ser-ʿasker-i** nücūm

ser-bāzān [1] baş koymakta

K2/16 Tāc-dārān-ı cihān sāye-nişīn-i ʿalemi / Ser-firāzān-ı memālik yolına **ser-bāzān**

ser-ber-zemīn ḳılmak [1] yere kapanmak, secde etmek ('miskīnlik itmek' paralelliğinde)

G20/2 Nāfe ḳıldı zülf-i müşgīnüñ görüp **ser-ber-zemīn** / Ayaġuñ ṭopraġına miskīnlik itdi müşg-i nāb

ser-be-ser [5] baştan başa

G78/2 ʿĀlem müzeyyen pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tāb ile / Naṭʿ-ı ser-ā-ser ṣaldılar rūy-ı zemīne **ser-be-ser**

G250/5 Mis̱āl-i ḥüsnüñe ṭāvūs ḳuyruġı çekeli / Cihānı ḥükmüñe rām itdi **ser-be-ser** zülfüñ

G362/5 Aʿdāya baş egdüremez kimse Bāḳıyā / Şemşīr gibi olmayıcaḳ **ser-be-ser** zebān

M2/II/7 **Ser-be-ser** ṣalmış idi sāye-i fażl u iḥsān / Şeh-per-i ʿāṭıfeti ḫayl-i yetīmān üzre

G513/4 Cism-i pür-dāġ u ten-i zerd ile merd-i ʿaşḳdan / **Ser-be-ser** şīr ü peleng olmış maḥabbet bīşesi

ser-bülend [3] uzun ‖ yüksek, yüce

G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi meyl itme dostum / Düşmez giyāha hem-ser ola serv-i **ser-bülend**

G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i āhum felekden **ser-bülend** itdüm

G128/1 Ruḫun ʿaksiyle ṣaḥn-ı dīde bāġ u gül-sitānumdur / Nihāl-i **ser-bülendüñ** ḫaylīden ḫāṭır-nişānumdur

ser-çeşme **[2]** pınar

G144/1 İşigüñ ḫākine **ser-çeşme-i** ḥayvān dirler / Ḳapuña maṭlaʿ-ı ḫurşīd-i dıraḫşān dirler

G64/3 Bu nüh dolābı gerdān eyleyen seyl-āb-ı eşkümdür / Yaşum **ser-çeşmesinden** baḫs̱ idersem mā-cerā artar

ser-çeşme-i cān **[2]** can pınarı

G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe **ser-çeşme-i cān** teşnedür / Ṣun cürʿa-i cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür

G268/5 Nükte-i rengīn ile elfāẓuñ ey Bāḳī revān / Laʿl-i dil-berdür meger **ser-çeşme-i cānuñ** senüñ

ser-çeşme-i fażl u hüner **[1]** fazilet ve hüner pınarı/üstadı ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K22/16 Ḫᵛāce-i ʿālī-naẓar **ser-çeşme-i fażl u hüner** / Dāver-i ferḫunde-aḫter kām-baḫş u kāmrān

ser-çeşme-i kirām **[1]** cömertlik pınarı ‖ Filipeli Mahmut Efendi (Baba Efendi)

K23/33 Luṭfuñ zülālin eyle ʿaṭā teşne-dillere / Ey menbaʿ-ı mekārim ü **ser-çeşme-i kirām**

serd **[2]** sert, şiddetli

M7/II/2 Ocaġın sīne-i germüñ fürūzān eyler āh-ı **serd**

G344/1 Gül-istān-ı cihānı bāda virmişdür dem-i **serdüm** / Ṣaḳın āhum yilinden ey nihāl-i nāz-perverdüm

ser-defter **[1]** reis, önder

G140/2 Başumuñ yazusını hep gördüm / Benem erbāb-ı ʿaşḳa **ser-defter**

ser-efgende **[3]** başı önde ‖ mahçup âşık

G443/1 Nergis-i mest bezm-i gül-şende / Çeşmüñe bende-i **ser-efgende**

G309/3 Çoḳ yanuñca ṣalınur şimdi **ser-efgendelerüñ** / Şeh-süvārum saña kim beste-i fitrāk degül

Kt9/2 Ḥaḳ-şinās ehl-i naẓar yārānuñ / Ayaġı tozı **ser-efgendesiyüz**

ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn **[1]** başı önde, sıkılgan, gamlı (aşık)

K26/19 Ġonca-veş ṭabʿ pes-i perde-i ʿuzletde seḥer / Sākin olmışdı **ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn**

ser-efrāz **[6]** önde gelen ‖ seçkin, onurlu şerefli

G275/2 Ey **ser-efrāz** geçen kimse ne ġaddār idügin / Başuña ṭoḳunıcaḳ anlayasın gerdūnuñ

K5/7 Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil şāh-ı deryā-dil / **Ser-efrāz** u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı sulṭānī

K15/10 Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī āl-i ʿOs̱mānuñ **ser-efrāzı** / Cihānuñ kār-sāzı ol sezā-yı kār-fermāyī

K2/14 Şāh-ı Cemşīd-ḫaşem Ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem / Ser ü ser-dār-ı **ser-efrāz-ı** selāṭīn-i zamān

K11/8 N'ola ḫurşīd-veş başuñ göge irdiyse ḥüsn içre / **Ser-efrāz-ı** cihān ol çāre-sāz-ı derd-mendān ol

G359/5 Ey nice **ser-efrāzlaruñ** kellesi ṭopı / Ġaltān ola bu ʿarṣada çevgānuñ elinden

ser-efrāz olmak **[5]** yücelmek, yükselmek ‖ başı göğe ermek

K19/56 Mesned-i ṣadr-ı vezāretde **ser-efrāz olasın** / Ḳıla teslīm şehenşāh-ı muẓaffer ḫātem

G76/4 Ḳāmeti servin nem-i eşküm **ser-efrāz eyledi** / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden incinür

G112/2 Ser-i nīzeñe irgüren başını / Cihān ḫalḳı içre **ser-efrāz olur**

G493/1 Çeng çün nāleme dem-sāz oldı / Sāzlar içre **ser-efrāz oldı**

K5/38 **Ser-efrāz ol** serīr-i salṭanatda gün gibi dāyim / Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

ser-encām **[1]** kötü akibet

K14/18 **Ser-encām-ı** ʿadū āḫır ne ḥāle irişür dirken / Hezārān kelleler ṭop itdi nā-geh çarḫ çevgānı

ser-endāz **[1]** korkusuz, pervasız

G388/4 Pāy-būsın isteyen ol sāḳī-i gül-çihrenüñ / Kendüyi nergis gibi mest-i **ser-endāz** eylesün

ser-figende **[1]** başı önde

Kt19/1 Nice yıllar ʿizz u iḳbāl ile olduñ kām-rān / **Ser-figende** emrüñe meʾmūr idi ḫalḳ-ı cihān

ser-firāz [2]

1. şerefli, onurlu

K9/9 Farḳında tāc-ı devlet ü iḳbāl **ser-firāz** / Taḫtında taḫt-ı ʿizzet ü baḫt eyler iftiḫār

2. seçkin, önde gelen

K7/26 Ḫıdmet-i ḫāk-i cenābından gelen ḳadr ü şeref / **Ser-firāz-ı** ehl-i dil mümtāz-ı aḳrān eyledi

ser-firāz geçmek [1] öne geçmek

G217/4 **Geçdi** sen serv-i semen-sīmā ṭururken **ser-firāz** / Gördi ʿarʿar lā-cerem bād-ı ṣabādan serzeniş

ser-firāz itmek [1] yükselmek

K7/25 Anlar **itdi** ḫākden eflāke gerçi **ser-firāz** / Menzilin şāh-ı cihān eyvān-ı Keyvān eyledi

ser-firāz olmak [2]

1. yüce olmak

G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ güneşden tāb-nāk olmış / Felekden **ser-firāz olsun** sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı

2. önde/ileride gelmek, seçkin olmak

G191/7 **Ser-firāz olsaḳ** bu devr içre ʿaceb mi Bāḳıyā / Biz ṣürāḥī-veş bu gün rengīn-edāya māliküz

ser-firāzān [1] önde gelenler, seçkinler

K2/16 Tāc-dārān-ı cihān sāye-nişīn-i ʿalemi / **Ser-firāzān-ı** memālik yolına ser-bāzān

ser-fürū eylemek/ ḳılmak [17] baş eğmek, itaat etmek ‖ minnet etmek

K5/28 Gedā-yı āsitānuñ āsmāna **ser-fürū ḳılmaz** / Begenmez ḥāṣılı kem-ter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı

K6/23 Ḫaṣm-ı gerden-keş izüñ tozına **ḳılsun ser-fürū** / Ser-fürū ḳılmazsa bir gün kellesi ġalṭān gelür

M1/II/2 Gerdūn ayaġı tozına **eylerdi ser-fürū** / Dünyāya ḫāk-i bār-gehi secde-gāh idi

G157/5 ʿĀḳıbet kim **ser-fürū ḳılmaz** gedā vü şāhdan / Bār-gāh-ı ʿaşḳa kim aʿlā vü ednā bundadur

G220/4 O dürri vaṣf iderin ḳarşu baḥr-i naẓmumda / Sözüm güherlerine **ser-fürū ider** ġavvāṣ

G234/7 Żarūrī **ser-fürū ḳıldı** edāña düşmen ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i ṭabʿuñ Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā ancaḳ

G352/3 Der ü der-gāhına sulṭān-ı ʿaşḳuñ **ser-fürū eyler** / Esīr-i tāc-dār olsun gedā-yı ḫāk-sār olsu

G399/1 **İtdürür** zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū **ser-fürū / Ḳıldurur** ʻuşşāḳa ol ḫāk-i ser-i kū **ser-fürū**

G399/2 ʻĀrıż-ı gül-gūnuñuñ dā'im ḫaṭ-ı fermānına / Ḫ̌āh u nā-ḫ̌āh **eyler** ol zülf-i semen-bū **ser-fürū**

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin irgürse dest-i Çīne bād / **Eylemezdi** sünbül-i müşgīne āhū **ser-fürū**

G399/4 Bāġa gel āyīne-i āb üzre gāhī cilve ḳıl / **Eylesün** ol ḳāmete her serv-i dil-cū **ser-fürū**

G399/5 Dürr-i naẓmuñ Bāḳıyā baş egdürür ṭāliblere / Kim żarūrī **itdürür** ġavvāṣa lü'lū **ser-fürū**

K6/23 Ḫaṣm-ı gerden-keş izüñ tozına ḳılsun ser-fürū / **Ser-fürū ḳılmazsa** bir gün kellesi ġalṭān gelür

G408/4 İşigüñ ṭaşıyla başı ḫoş gedā-yı kūyuñuñ / **Ser-fürū ḳılmaz** sipihrüñ günbed-i mīnāsına

G410/7 Bāḳıyā çün ezelī başuña yazu bu imiş / **Ser-fürū eyle** ḳalem gibi ḫaṭ-ı fermāne

G436/5 Ṭāḳ-ı ebrū-yı nigārı göreli ey Bāḳī / **Ser-fürū ḳılmadı** ʿaşḳ ehli daḫı miḥrāba

G467/1 Ḳāmeti vaṣfını ʿarż eylediler Ṭūbāya / **Ser-fürū eyledi** ol serv-i sehī-bālāya

ser-gerdān [5] şaşkın, perişan ‖ âşık

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dā'im gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre **ser-gerdān** gelür

Mtl 20 Ġam-ı ḫālüñle **ser-gerdān** benefşe / Gehī ṭop oldı geh çevgān benefşe

G219/3 Dimeñ Mecnūna gelmiş ʿāḳıbet Leylādan istiġnā / Belā-yı ʿaşḳ o **ser-gerdānı** cānından uṣandurmış

G300/5 Devr ider Bāḳī-ṣıfat ḫurşīd o māhuñ menzilin / ʿAşḳ **ser-gerdānıdur** Allāhu aʿlem ey göñül

G531/2 Geh āb-veş giryān idüp geh bād-veş pūyān idüp / Mecnūn-ı **ser-gerdān** idüp ṣaḥrālara ṣalduñ beni

ser-gerdān ḳılmak/olmak [3] perişan etmek, başını döndürmek

K2/24 Ṭop idüp kellelerin ʿarṣada tīġuñ dāyim / Düşmen-i dīni bu üslūba **ḳılur ser-gerdān**

G159/2 Şol göñül kim devr ider pīrāmen-i bāġ-ı ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca **ser-gerdān olur**

G297/2 Gerçi **ser-gerdān idüp** ṣalduñ belā gird-ābına / Yüz çevürmezler ḳadīmī āşinālar bilmiş ol

ser-geşte [1] şaşkın

G464/7 Ṭolaşaldan ruḥı şemʿine dil-i **ser-geşte** / Yaḳdı pervāne-ṣıfat bāl ü peri döne döne

ser-girān ḳılmak/olmak [2] sarhoş olmak

K22/26 Cürʿa-i cām-ı belā-encām-ı ġam bī-hūş idüp / ʿĀḳıbet **ḳıldı** ḫumār-ı derd ü miḥnet **ser-girān**

G86/5 Ġam degül Bāḳī iñen açılmasa ol gül-ʿiẕār / **Ser-girān olurlar** ekẟer ġonca-i nev-ḫīzler

ser-keş [6] dik kafalı, inatçı (güzel)

G82/3 Yola ʿazm itmiş ol **ser-keş** baña yā Hū dimez bir kez / Çeküp atı başın aġyār ile ṭurmış vedāʿ eyler

G435/1 Sīneye çekmege bir serv-i dil-ārām olsa / **Ser-keş** olmasa iñen ʿāşıḳına rām olsa

G452/4 N'olur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü **ser-keşden** / Göñüller iñlese şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa

K2/56 Serverā tevsen-i eyyām ḳatı **ser-keşdür** / Aña luṭf eyle iñen eyleme irḫā-yı ʿinān

G436/3 Ser-i zülfiyle çeker kendüye **ser-keşleri** yār / Ne ḳadar saḫt kemān olsa urur ḳullāba

G71/3 Baḳma çarḫ-ı **ser-keşüñ** ol miġfer-i pūlādına / Dilden āhum çekdügi şemşīr-i āteş-bārı gör

ser-keş serv [1] dik başlı güzel; bkz. 'serv-i ser-keş' md.

G167/2 Ne **ser-keş servdür** ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ nūrına zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler

ser-keşlik [2] dik başlılık, asilik

G519/1 Ḳomaz **ser-keşligin** bu nefs-i ḫod-rāy / Müdārā eyleseñ vay itmeseñ vay

M1/VI/2 Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi / **Ser-keşlik** adın añmadı bir daḫı bānları

ser-keşlik itmek [4] itaat etmemek, dik başlılık göstermek

K1/17 **Ser-keşlik itdi** emrine beñzer peleng-i çarḫ / Zencīr ile getürdi yine keh-keşān Keşān

M1/III/8 **Ser-keşlik itdi** tevsen-i baḫt-ı sitīze-kār / Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı Kirdigār

G158/3 Ṭurmaz ayaġın almaġa ḳaṣd eyler anuñ āb / **Ser-keşlik ider** var ise tenhāda ṣanavber

G526/2 **Ser-keşlik eylemezse** o servüñ ayaġına / Yüzler süriyü varayın āb-ı revān gibi

ser-levḥa [1] el yazması kitapların ilk sayfalarına yapılan tezhipli başlık; bkz. 'levḥa' md.

G310/7 Bāḳıyā **ser-levḥa-i** eşʿārı tezhīb eyle kim / Müşkilüñ luṭf-ı şehenşāh itdi altun gibi ḥal

ser-māye [3]

K21/5 Bu faṣl içinde şu kim ṣabrı ḳaldı **ser-māye** / Olur nihāl-i çemen gibi ġarḳ-ı māl u menāl

G93/6 Mey-i laʿl ādeme ziyān itmez / Belki **ser-māye-i** saʿādet olur

G367/5 İşāret besdür ey Bāḳī saña **ser-māye-i** devlet / Ḫudāvend-i ḳader-ḳudret şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan

ser-menzil [2] durak

G201/2 **Ser-menzile** ʿuşşāḳ irişür cümleden evvel / Ol mertebeye saʿy ile zühhād yitişmez

G233/5 Bulmadı saʿy ile **ser-menzil-i** maḳṣūda vüṣūl / Himmet-i merd-i Ḫudā sālike yār olmayıcaḳ

ser-mest [2] sarhoş

G496/5 ʿAşḳ ile **ser-mest** olan bilmez dü ʿālemden ḫaber / Aña hergiz olmasa dünyā vü ʿuḳbā kāşkī

G89/3 Ṣürāḥī üştür-i **ser-mestdür** gerden-firāz olmış / Lebüñ şevḳi ile cām-ı şarāb-ı nāb ḳandildür

ser-mūze [1] ‘cermuk manasınadır ki çizme üzerinden giyilir. Türkî’de sokman derler. Hala bu diyarlarda mütearif kalçın gibi Maveraünnehir halkı çizmeyi muhafaza için üzerinden giyerler’ bkz. BURHÂN, s. 671.

G417/7 Olur atuñ öñince āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd tāc-ı zer hilāl-i çarḫ **ser-mūze**

ser-naḫl-bend [1] en iyi nahıl ustası

G24/5 Bāḳıyā **ser-naḫl-bend-i** gül-şen-i ebyātsın / Eyledi naẓm-ı bülendüñ ḥāṣılı Selmānı pest

ser-nāme [1] mektup

G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül çihre-i zer / ʿAşḳ **ser-nāmesine** levḥa yazup ḥal çekdüm

ser-nigūn [1] ters dönmüş, baş aşağı

G164/1 Çarḫ-ı ġaddārda vefā n’eyler / Kāse-i **ser-nigūnda** mā n’eyler

ser-nişīmen [1] yuva

G80/4 Bālā-yı **ser-nişīmen-i** şeh-bāz-ı ʿaşḳdur / Farḳumda naʿl ṣūreti şāhīn yuvasıdur

ser-nüvişt [1] yazgı, kader

M5/VII/3 **Ser-nüviştüm** ḥālidür āfāḳa rūşen ḳılduġum

ser-pençe [3] güçlü el (‘şehbāz’ yönüyle)

K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil ṭūṭī iken berg-i çenār / Zerd olup **ser-pençe-i** şeh-bāza dönmişdür hemān

G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı mürġdür **ser-pençe-i** şeh-bāzdan

G493/4 Dil giriftār-ı ser-i zülfüñ olup / Ṣayd-ı **ser-pençe-i** şeh-bāz oldı

ser-rişte [2] ip uçu ‖ vesile

K23/30 **Ser-rişte-i** murādı n’ola elde bulsa ol / Ḥabl-i metīn-i ʿahdüñe ḳılmışdur iʿtiṣām

G503/4 **Ser-rişte-i** viṣāl daḫı girmedi ele / Baġrum delindi hecr ile dürr ü güher gibi

ser-sebz [1] yemyeşil

K20/34 Seḥāb-ı mekremet ü menbaʿ-ı mürüvvetsin / Nem-i seḫāñ ile **ser-sebz** gül-şen-i āmāl

ser-şikeste [1] başı kıvrık

G473/3 Ruḫ-ı zībāsı bir genc-i güşāde / Kemend-i zülfi mār-ı **ser-şikeste**

ser-tāc [1] taç ‖ baş tacı

G106/2 Her tāc olamaz faḳr u fenā şāhına **ser-tāc** / Terk ehlinüñ ey ḫᵛāce biraz başı ḳabadur

ser-tā-pā [3] baştan ayağa

K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa **ser-tā-pā** dökilmiş berg-i zer / Ṣandum altun tebsiler ḳonmış simāṭ-ı ḫusrevān

K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı **ser-tā-pā**

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb sükkerī şerbet / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki **ser-tā-pā** muʿaṭṭarsın

ser-te-ser [1] baştan başa, heryer

G390/3 Lāle-zār itmiş leṭāfet gül-sitānın **ser-te-ser** / Ruḫlaruñla erġavānī cāmeñ ey naḫl-i revān

ser-tīz [2] keskin

G251/3 Peyām-ı ḫançer-i **ser-tīzin** ol māhuñ degürmişdür / Anuñ’çün ditrer endāmı çemende bāddan bīdüñ

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür velī ol ġamze-i **ser-tīzler**

ser-ver(ā) [10] hükümdar ‖ başkan, reis

K24/1 Urınup farḳına bir tāc-ı mücevher sünbül / Oldı iḳlīm-i çemen taḫtına **ser-ver** sünbül

K20/29 Şu cāmı ṣundı baña **ser-verā** bu sāḳī-i dehr / Şarābı zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl

K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer düşmiş degüldür **ser-verā** / Reh-güẕāruñda yüzin ferş itdi māh-ı āsmān
K2/40 **Serverā** devr-i felekden yine şekvāmuz var / Ṭapuña ʿarż idelüm ruḫṣat olursa el-ān
K2/56 **Serverā** tevsen-i eyyām ḳatı ser-keşdür / Aña luṭf eyle iñen eyleme irḫā-yı ʿinān
K18/38 **Serverā** cānı mı var devletüñ eyyāmında / Sünbülüñ ṭurrasına el uzada şāḫ-ı çenār
K19/25 **Ser-verā** mūmlayup ism-i şerīfüñ ṣaḳlar / Kāʾinātı ne ʿaceb ḳılsa musaḫḫar ḫātem
K25/30 **Ser-verā** miḥver-i gerdūn-ı feżāʾil ḳalemüñ / Merkez-i himmetüñ eflāk-ı meʿālīye medār
K26/28 **Ser-verā** şiʿr degül nuṭḳ-ı Mesīḥādur bu / Ṭutalum ġayrīler eşʿārı ola siḥr-i mübīn
K7/27 Ḫusrevā sen **ser-veri** ol şāh-ı şāhān eyleyen / Ben ḳuluñ erbāb-ı ṭabʿa mīr-i mīrān eyledi

ser-dār [3] serdar-ı ekrem (padişah tarafından , komutanlık

K18/6 Farḳına bir nice per ṭaḳınur altun tellü / Ḫayl-i ezhāra meger zanbaḳ olupdur **ser-dār**
G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñʾçün Kūh-ken **ser-dārdur**
G495/4 Ḫāl u ḫaṭ milket-i Rūm üstine leşger çekdi / Virdiler kākül-i müşgīnüñe **ser-dārlıġı**

se-reng [1] üç renkli ‖ rengârenk

G489/3 Ḳarardı mühre-i dāġum ḳızardı şerḥalarum / Bu cism-i zerd baña cāme-i **se-reng** oldı

serīr [5] taht

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür gūşe-i külḫan **serīr** / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister yiter
G93/5 Cām-ı mey ṣadr-ı mey-gede kimine / Tāc-ı devlet **serīr-i** ʿizzet olur
G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña kişver-i suḫan / Geçdüm **serīr-i** naẓma bu gün ḫusrevāne ben
G453/1 Geçüp güller **serīr-i** ʿizz u nāza / Seḥerden geldi bülbüller niyāza
M2/III/5 Gelüp aḥbāb **serīrüñde** seni görmeyicek / Ḳanı Sulṭān diyü eflāke irişsün efġān

serīr-efrūz [1] parıltılı taht

K5/7 Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil şāh-ı deryā-dil / Ser-efrāz u **serīr-efrūz-ı** tāc u taḫt-ı sulṭānī

serīr-i salṭanat [2] saltanat tahtı

K4/18 Ḫudā virsün **serīr-i salṭanatda** / Saʿādet tācı birle ʿizz ü temkīn
K5/38 Ser-efrāz ol **serīr-i salṭanatda** gün gibi dāyim / Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

serīr-i zümürridīn [1] bkz. ‘taḫt-ı zümürrüd’, ‘zümürrüd taḫt’ md.

G337/8 Güli çemende **serīr-i zümürridīn** üzre / Selīm Ḫān-ı sipihr-āsitāna beñzetdüm

serīʿu’z-zevāl [1] zevali çabuk, çabuk kaybolan

G100/2 Maġrūr olma pādişehüm ḥüsn-i ṣūrete / Bir āfitābdur ki **serīʿu’z-zevāldur**

serrāc [2] saraç

G394/4 Var ise ol dil-ber-i **serrāc** ṣayd itmek diler / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur maḳṣūdı serrāc olmadan
G394/4 Var ise ol dil-ber-i serrāc ṣayd itmek diler / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur maḳṣūdı **serrāc** olmadan

serv [39] servi ‖ servi boylu güzel

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne ḳad-i **serv** ne sīmā-yı semendür bāʿiṣ
G206/3 Dūd-ı āhın **serv** idüp ḳanlu yaşın gül-şen bilen / Eylemez **serve** naẓar seyr-i gül-istān istemez
G305/3 Bir dil-sitāne döndi bu gün ṣaḥn-ı gül-sitān / Ḳad **serv** ü çeşm nergis-i şehlā ʿiẕār gül
G386/1 Hergiz ne ḳadr u cāh u ne sīm ü zer isterin / Bir **serv** boylu dil-ber-i sīmīn-ber isterin
G448/1 Gümişden pāleheng ol naḫl-i bālānuñ miyānında / Görinür māh-ı tābāndur nihāl-i **serv** yanında
G465/5 Baña ʿadū yanında cefālar ider o **serv** / Nā-gāh yolda rāst gelürse ḳażāyile
G477/2 Ṣaf ṣaf çemende **serv** dizilsün selāmuña / Sen ṣaḥn-ı gül-şen içre ṣalın ʿizz ü nāz ile
G521/1 Gül-şende kūyuñ işideli **serv** oturmadı / Zencīrlerle baġladılar āb ṭurmadı

G175/1 **Serv** ile ḳāmetüñe kimse dimez hem-serdür / Müntehā ḳāmetüñ andan daḫı bālā-terdür
G167/2 Ne ser-keş **servdür** ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ nūrına zülf-i şeb-āsāsın ḥicāb eyler
G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp ḳanlu yaşın gül-şen bilen / Eylemez **serve** naẓar seyr-i gül-istān istemez
G248/5 Elüñ irişmedi ol **serve** diyü ey Bāḳī / Ṭaʿn u teşnīʿi belāsın çekerüz irişenüñ
G390/5 Serv-ḳadsin **serve** ʿādet sebz-pūş olmaġ iken / Erġavānī cāmeye girmek neden ey nev-cevān
G121/2 Ḳıldı mürġān-ı çemen ḳadd-i nihāl-i **servi** ḫam / Muṭrib-i bezm-i bahāra gūyiyā çeng itdiler
G180/5 Ṣaḥn-ı çemende **servi** kenār eylesem diyü / Dökilmede ṣaçılmada eṭrāfa cūy-bār
G210/1 Sīneñe ʿaşḳ ile elifler kes / Bilsün ol **servi** sevdügüñ her kes
G324/4 Fürḳatüñde bāġa vardum ḥasret-i bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp **servi** der-āġūş eyledüm
G337/1 Çemende **servi** ḳad-i dil-sitāna beñzetdüm / Nihāli dil-ber-i nāzük-miyāna beñzetdüm
G403/5 Devrān nihāl-i **servi** saña beñzedem diyü / Besler kenār-ı cūyda nāz u naʿīm ile
G507/6 Şāyed ol **servi** kenāre getürem ey Bāḳī / Varayın yüz süreyin ayaġına āb gibi
K1/30 Görsün nihāl-i **serv-i** ṣanavber-ḫırāmuñı / Ayruḳ çemende beslemesün bāġ-bān bān
K1/34 Ḳıldı sücūd ḫaddüñe ḳarşu gül ü semen / İtdi ḳıyām ḳāmetüñe **serv-i** būstān
K6/15 Perçem-i tūġından irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i **serv-i** bülend-i ḳaddin özler bān gelür
G34/4 Her dūna şāḫ-ı gül gibi meyl itme dostum / Düşmez giyāha hem-ser ola **serv-i** ser-bülend
G435/1 Sīneye çekmege bir **serv-i** dil-ārām olsa / Ser-keş olmasa iñen ʿāşıḳına rām olsa
G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme şāḫında / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir **serv-i** bülend ister
G457/3 Öykünür sen serv-i sīm-endāma beñzer **serv-i** bāġ / Yāsemenler dikdiler ṭolaşdılar endāmına
G480/2 ʿArż idince şīve-i reftārını bād-ı ṣabā / Lerze düşdi **serv-i** bāġuñ cümle-i endāmına
G494/4 Nihāl-i **serv-i** bāġ-āsā nesīm-i feth ü nuṣretden / Ṣalınsun nāz ile nīzeñ ḫırāmānī ḫırāmānī
G520/2 Bi'llāh ey naḫl-i ter ol şīve-i reftār nedür / **Serv-i** āzāduña ḳul eyledüñ a şimşādı
G76/4 Ḳāmeti **servin** nem-i eşküm ser-efrāz eyledi / N'oldı ol nāzük-nihāle şimdi nemden incinür
G453/3 Ṭururlar ḳıble-i kūyına ḳarşu / Çemende **servler** ṣaf ṣaf namāza
G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş ḳarşuña / **Servler** ṭurmış çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür
G98/6 Şimşād-ı ḫoş-ḫırāmına ol **servüñ** öykünüp / Reftāre gelse pāy-ı ṣanavber şikest olur
G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o **servüñ** biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür
G119/2 Ger ölürsem ḥasret-i ḳaddiyle ol **servüñ** beni / Bir yire defn eyleñüz kim sāye-i ʿarʿar düşer
G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı ġulġul-i mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem başında **servüñ** şūr u ġavġādur yine
G463/4 Ḳāmet-i naḫl-i ḫırāmānuña öykünmez idi / Himmeti ḫaylī bülend olmasa **servüñ** özine
G526/2 Ser-keşlik eylemezse o **servüñ** ayaġına / Yüzler süriyü varayın āb-ı revān gibi

serv ü çenār [2]

K18/2 Taze cān buldı cihān irdi nebātāta ḥayāt / Ellerinde ḥarekāt eyleseler **serv ü çenār**
G385/5 ʿĀşıḳuñ raḳṣda hem-pālarıdur dest-efşān / Bāḳıyā anuñ içün **serv ü çenārı** severin

serv-i çemen [3] çemenin servisi (güzelin uzun boyu karşıtlığında)

G97/3 Reftāra gelse ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām ile / Bālā-yı yāre **serv-i çemen** zīr-dest olur
G284/3 Ḳad **serv-i çemen** yāre dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül
G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı **serv-i çemenüñ** pāyine sīmīn ḫalḫāl

serv-i dil-cū [3] göze hoş görünen servi ‖ uzun boylu alımlı güzel

G380/3 Pāyine yüzler sürer her **serv-i dil-cūnuñ** revān / Ṣu gibi bir ʿāşıḳ-ı dīdār dirseñ işte ben
G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi düşerse ṭañ mı eşk-i çeşmüme / Bāġda āb-ı revāndur **serv-i dil-cūnuñ** yiri
G66/2 Ḳaddüñüñ cilve-gehi sīne-i pür-dāġumdur / Ṣaḥn-ı gül-şen nitekim **serv-i dil-ārā** yiridür

serv-i gül-endām [3] gül endamlı güzel

G460/4 Ḥasret-i ḳaddüñ ile ḳanlu elifler çeksem / Sīnede her biri bir **serv-i gül-endām** olsa

G474/7 Bāḳī ḥarīr-i zülfi gibi şöyle añlaram / Sā'ir ḳumāş o **serv-i gül-endāme** çıḳmaya

K8/2 Ten-i pāki ʿaraḳ-rīz olmış ol **serv-i gül-endāmuñ** / Dökilmiş ḳaṭre-i şeb-nem nihāl-i erġavān üzre

serv-i gül-ʿiẕār [3] gül yanaklı güzel

G101/4 Ḥaḳḳā budur ki şimdiye dek rāst gelmedüm / Ḳaddüñ gibi nihāle eyā **serv-i gül-ʿiẕār**

G180/6 Sen ḫār ile ṣalınmada gül-zār-ı dehrde / Ben zār olam revā mıdur ey **serv-i gül-ʿiẕār**

G83/3 Āsīb-i rūzgārı gül-istān-ı dehrde / Sen **serv-i gül-ʿiẕāra** hevā-dār olan bilür

serv-i ḫoş-reftār [3] alımlı yürüyüşlü güzel

G380/2 Lebleri mül ṣaçları sünbül yañaġı berg-i gül / Bir semen-ber **serv-i ḫoş-reftār** dirseñ işte sen

Mtl 17 Öykünürmiş **serv-i ḫoş-reftāre** naḫl-i būstān / Kāşkī alsa yürüyivirse ey serv-i revān

G288/1 Ḳaddüñ nihāli hem-ser-i **serv-i** sehī degül / Ṭūbāyı alma sāyeñe ol kūtehi degül

serv-i sehī [1] düzgün boylu serviler/güzeller

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi **serv-i sehī** / Yāri girmiş ṣuya ṣandum göricek ʿaks-i mehi

serv-i sehī-bālā [1] düzgün boylu servi/güzel

G467/1 Ḳāmeti vaṣfını ʿarż eylediler Ṭūbāya / Ser-fürū eyledi ol **serv-i sehī-bālāya**

serv-i semen-sīmā [2] yasemin yüzlü güzel

G120/1 Ṣalınan kūyında ol **serv-i semen-sīmā** mıdur / Gül-şen-i cennetde şāḫ-ı Sidre vü Ṭūbā mıdur

G217/4 Geçdi sen **serv-i semen-sīmā** ṭururken ser-firāz / Gördi ʿarʿar lā-cerem bād-ı ṣabādan serzeniş

serv-i ser-keş [1] dik başlı güzel; bkz. 'ser-keş serv' md.

G343/4 ʿAceb ey **serv-i ser-keş** sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā yirde ʿarʿar hem

serv-i sīm-endām [4] gümüş vücutlu güzel(ler)

G143/5 Murādı sīneye ol **serv-i sīm-endāmı** çekmekdür / Semend-i ṭabʿ-ı Bāḳī bir gümişden sīne-bend ister

G310/6 Üstümüzden yil gibi geçsün ṣabānuñ himmeti / İstemezse irdügin ol **serv-i sīm-endāma** el

G457/3 Öykünür sen **serv-i sīm-endāma** beñzer serv-i bāġ / Yāsemenler dikdiler ṭolaşdılar endāmına

G485/4 Sen semen-ber **serv-i sīm-endāma** bir kez ṣarılañ / Başa iletdi işin ʿālemde destāruñ gibi

serv-bālā [1] servi boylu

G485/3 Sīm-sīmā **serv-bālā** meh-liḳālar çoḳ velī / Kimsede yoḳdur senüñ evżāʿ u eṭvāruñ gibi

serv-ḳad [7] servi boylu

G176/5 Başını alur giderdi Bāḳī derdüñden senüñ / N'eylesün ey **serv-ḳad** ümmīd-i vaṣluñ baġlar

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir sīm-ten nigāre / Her bir nihāl-i mevzūn bir **serv-ḳad** cevāne

G23/5 Bir ḳadem baş luṭf ile gel gül-şene ey **serv-ḳad** / Bileler eksükligin her serv-i bālā semt semt

G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde **serv-ḳadler** mest-i nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i yār elde

G182/6 Sīne-i pür-dāġ-ı Bāḳīde gezer nāveklerüñ / **Serv-ḳadler** ġonca-femler gül-sitāne girdiler

G390/5 **Serv-ḳadsin** serve ʿādet sebz-pūş olmaġ iken / Erġavānī cāmeye girmek neden ey nev-cevān

G10/5 Vaṣṣāfısın o **serv-ḳadüñ** rāstı bu kim / Ṭabʿ-ı bülend-ṭarzuña aḥsent Bāḳıyā

serv-ḳāmet [4] servi boylu

G178/5 Sīneme çeksem elifler dāġlar yaḳsam n'ola / Bāḳıyā bir **serv-ḳāmet** gül-ʿiẕārum aldılar

Mtl 19 N'ola mūdan eser olmasa hīç ol **serv-ḳāmetde** / Şeb olmaz hep ser-ā-ser rūz olur dirler ḳıyāmetde

G166/1 Ḳaçan kim nāz ile reftār iderler **serv-ḳāmetler** / Ḳopar ʿāşıḳlaruñ başına ol demde ḳıyāmetler

G266/1 **Serv-ḳāmetler** iki yanın alurlar yoluñ / Rāh-ı gül-zāre döner yolları İstanbūluñ

serv ü ṣanavber [3]

G55/1 Açıl bāġuñ gül ü nesrīni ol ruḫsārı görsünler / Ṣalın **serv ü ṣanavber** şīve-i retfārı görsünler

G50/3 Düşüp ol ḳadd-i bālādan döşenmiş ḫāk-i rāh üzre / Muʿanber zülfi gūyā sāye-i **serv ü ṣanavberdür**

G154/2 Çeksün livā-yı salṭanat-ı ḥüsni ḳadd-i yār / Ol ḳāmeti ne **serv ü ṣanavber** ne bān çeker

serv ü çemen [1] ‘ḳadd ü ḫadd’ paralelliğinde;

G440/4 Seyr idelden gül-şen-i ḥüsnüñde ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı ḫāṭırum **serv ü çemenden** cānibe

serv ü şimşād [2]

G67/1 Mürġ-i dil ḳonmaġa bir ḳāmeti Ṭūbā gözedür / **Serv ü şimşādı** begenmez ḳatı aʿlā gözedür

G268/2 **Serv ü şimşādı** yürütmez ṭaʿn-ı bülbül bāġda / Seyr idelden cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ

serv-i ḫırāmān [14] nazlı nazlı salınan dilber

K5/27 Cünūnın gördiler cūlar nihāl-i sīm-sīmāña / Gümiş zencīr ile bend itdiler **serv-i ḫırāmānı**

K11/7 Yüzüñ ey ġonca-leb dürme bize cevr eyleyüp ṭurma / Açıl gül gibi ḫandān ol ṣalın **serv-i ḫırāmān** ol

G37/5 Ḳāmetüñ ḳulluġına düşmeyicek / Olmadı **serv-i ḫırāmān** āzād

G47/7 Ol ḳāmet üzre zülf-i semen-būya beñzedi / Şol yāsemen ki **serv-i ḫırāmāne** ṣarmaşur

G229/2 Seni seyr itmek içün reh-güẕer-i gül-şende / İki cānibde ṭurur **serv-i ḫırāmān** ṣaf ṣaf

G338/2 Ben āb-ı revān itmek cān üzre gözüm yaşın / Tek meyl-i kenār itsün ol **serv-i ḫırāmānum**

G345/1 Bir ḫaber vir ey ṣabā n’oldı gül-istānum benüm / Kimler ile ṣalınur **serv-i ḫırāmānum** benüm

G346/2 Ḳāmetüñ nice ḳıyāmet ḳoparup eṭrāfa / Ne ḫaberler ṣalına **serv-i ḫırāmānuñdan**

G354/4 Ḳāmetüñ yādına bir āh ideyin kim dūdı / Gül-şen-i ʿaşḳuña bir **serv-i ḫırāmān** olsun

G356/5 Mürġ-i dil-i Bāḳīyi görüñ fāḫte-āsā / Efġān ider ol **serv-i ḫırāmānuñ** ucından

G359/7 Bāḳī nice bir fāḫte-veş bāġ-ı belāda / Nālān olam ol **serv-i ḫırāmānuñ** elinden

G438/2 Bulmaz ol ruḫsār ile ol ḳadd-i zībā ḥāletin / Baġlasañ bir deste gül **serv-i ḫırāmān** üstine

G458/1 Göñül aḳdı gözüm yaşı gibi ol ḳadd-i dil-cūya / Niçün meyl itmez ol **serv-i ḫırāmānum** aḳar ṣuya

G510/2 Eglendi biraz ḳaddi hevāsiyle çemende / Dil mürġi ḳonup **serv-i ḫırāmāne** ṣalındı

serv-i ser-firāz/efrāz [6] uzun boylu güzel

K20/35 Bu gül-şen içre seni **serv-i ser-firāz** görüp / Ṣu gibi ayaġuña aḳdı ḫāṭır-ı meyyāl

M1/VI/2 Gördi nihāl-i **serv-i ser-efrāz**-ı nīzeñi / Ser-keşlik adın añmadı bir daḫı bānları

G37/4 Yüri ey **serv-i ser-efrāz** yüri / Ḳad-i bālāña irişmez şimşād

G44/3 Yüri ey **serv-i ser-efrāz** yüri / Ḳad-i bālāña irişmez şimşād

G126/3 Ḳāmet-i naḫle göre ḥālet-i reftār olsa / Yine bu şīveyi ol **serv-i ser-efrāz** eyler

G161/4 Başına mürġ-i çemen gibi üşer nālelerüm / Dūd-ı dil bāġ-ı ġamuñ **serv-i ser-efrāzı** geçer

serv-i bālā [7] uzun boylu güzel

G23/2 ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı pāküñdür meger kim cūylar / Cüst ü cū eyler seni ey **serv-i bālā** semt semt

G23/5 Bir ḳadem baş luṭf ile gel gül-şene ey serv-ḳad / Bileler eksükligin her **serv-i bālā** semt semt

G135/2 Nihāl-i nārven ṣaḥn-ı çemende ṣalınur gūyā / Miyān-ı ʿīd-gehde bir nigār-ı **serv-i bālādur**

G185/2 Nihāl-i **serv-i bālāñuñ** görenler ʿaksini ṣuda / Ayaġuñ öpmege düşmiş saña üftādedür dirler

G221/4 Ārzū-yı cilve-i naḫl-i revānuñdur senüñ / Bāġda seyr-i ḫırām-ı **serv-i bālāda**n ġaraż

G430/2 Ṣubḥ-dem ey fāḫte bīhūde efġān eyleme / Çün girürsin her gice bir **serv-i bālā** ḳoynına

G481/4 Āh kim ol **serv-i bālānuñ** irişmez gūşına / Gerçi kūyında olan feryādum irdi göklere

serv-i revān [10] uzun boylu endamlı güzel (salına salına yürüme yönüyle)

G41/4 Oñmasun bitmesün ey **serv-i revān** / Göreyin bāġ-ı cihānda şimşād

G73/5 Nāz u istiġnā ile Bāḳīye ṭoḳınmaz geçer / Rāst gelse yolda ol **serv-i revān** bilmezlenür

G247/2 Olmadı müyesser baña bir **serv-i revānuñ** / Laʿlini öpüp biline bir pāre ṣarılmaḳ

G278/6 Bāḳī çemen-i cānda meger perveriş itdüñ / Bir ʿālemi var rūḥ ile ol **serv-i revānuñ**

G373/2 Bāġa sen **serv-i revānı** bir ḳadem baṣsun diyü / Ḫaylī dökildi ṣaçıldı yoluña berg-i ḫazān

G390/6 Ḳanına girmiş boyınca Bāḳī-i dil-ḫastenüñ / Erġavānī cāme geymiş ṣanmañ ol **serv-i revān**

G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol **serv-i revān** / Cūy-ı dil ṭurmaz aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey **serv-i revān** ammā / Bu gün Bāḳī yine ġamzeñ oḳın ḫāṭır-nişān itdi

Mtl 17 Öykünürmiş serv-i ḫoş-reftāre naḫl-i būstān / Kāşkī alsa yürüyivirse ey **serv-i revān**

G543/5 Ḳadüñ servine göz dikmişdi ey **serv-i revān** ammā / Bu gün Bāḳī yine ġamzeñ oḳın ḫāṭır-nişān itdi

serzeniş görmek [1] sitem görmek

G217/4 Geçdi sen serv-i semen-sīmā ṭururken ser-firāz / **Gördi** ʿarʿar lā-cerem bād-ı ṣabādan **serzeniş**

setr itmek [1] örtmek, gizlemek

K18/51 Ḫām var ise eger micmere-i naẓmumda / Dāmen-i luṭfuñ anı **setr ider** ey faḫr-i kibār

Settār [2] Allah (kulların kusur, ayıp ve günahlarını örtme yönüyle)

M2/V/2 Ḫılʿat-i fāḫiresi dāmen-i ʿafv-i **Settār** / Rūḥ-ı pākine ġıdā leẕẕet-i dīdār olsun

G426/8 Ḳatı el virdi hevā ġāyet açılduḳ ġāyet / İşümüz ḳaldı kemāl-i kerem-i **Settāre**

sevmek [25]

G186/4 Dilā bir nev-cevānı **sev** vefāsı olsun olmasun / Cihānda ʿaşḳsuz olmaḳdan ise mübtelā yigdür

G400/5 Bāḳī çek imdi cām-ı ġam-ı bezm-i fürḳatin / Kim didi saña yār gibi bī-vefāyı **sev**

K19/9 Cismine naʿl kesüp farḳına bir dāġ urmış / Var ise **sevdi** meger yār-ı sitem-ger ḫātem

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa düşüp tāze cevān **sevdi** meger / Bükdi ḳaddin nitekim pīr-i muʿammer ḫātem

G357/5 Cevr ü cefāñı çekmege **sevdi** göñül seni / Derd ü belāya geldüm efendi cihāne ben

G491/6 Ruḫına māʾil iken **sevdi** ʿiẕārını göñül / Āh kim derdümi günden güne efzūn itdi

G513/5 Tāze dil-ber **sevdi** Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir güzel eglencesi var bir laṭīf endīşesi

G203/2 ʿĀşıḳı şürb-i müdām eylese maʿẕūr ṭutuñ / Gözine gelmiyecek **sevdügine** yalvaramaz

G73/1 Ḥadden efzūn mihrüm ol nā-mihribān bilmezlenür / Hep bilür çoḳ **sevdügüm** ammā hemān bilmezlenür

G166/5 Birine beñzemez ben **sevdügüm** dil-dār ḥüsn ile / Cihān içinde çoḳdur Bāḳıyā gerçi ki āfetler

G174/1 **Sevdügüm** ḳadd-i bülendin gösterür / Ḫūb olan elbette kendin gösterür

G210/1 Sīneñe ʿaşḳ ile elifler kes / Bilsün ol servi **sevdügüñ** her kes

G534/1 Āh kim **sevdüm** yine bir dil-ber-i raʿnācuġı / Şimdiden biñ var yanında ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

G271/4 Seni cāndan **seven** bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan yig

G62/2 Bencileyin günin geçürür āh u vāh ile / Sencileyin vefāsuzı her kim **sever** geçer

G235/6 Dil-rübā dil-ber **sever** dirler helāk oldum meded / Cānuma kār eyledi şimden girü teʾẕīr-i ʿaşḳ

G385/1 Bāġ pür-naḳş u nigār oldı bahārı **severin** / Māʾilem naḳşına ġāyetde nigārı **severin**

G385/2 Dāġlarla bedenüm olsa nʾola naḳş-ı peleng / Ben ol āhū-beçe-i şīr-şikārı **severin**

G385/3 Yaḳma dāġum göricek sen de beni ey ṣofī / Severin nʾeyleyin ol lāle-ʿiẕārı **severin**

G385/4 Bāde-i ṣāf-ı ṣafā-baḫşda ḥayrānem ben / Ne küdūret götürür dil ne ġubārı **severin**

G385/5 ʿĀşıḳuñ raḳṣda hem-pālarıdur dest-efşān / Bāḳıyā anuñ içün serv ü çenārı **severin**

G385/3 Yaḳma dāġum göricek sen de beni ey ṣofī / Severin nʾeyleyin ol lāle-ʿiẕārı **severin**

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül **seveydi** kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

G282/5 Künc-i ġamda ḳo aġlasun Bāḳī / Yār **sevmek** anuñ nesine gerek

G406/1 Cihān cevr ider derd-i ʿaşḳuñla cāne / Seni **sevmek** oldı bahāne cihāne

sevmek sevilmek [1]

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin be ṣofī ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen ḳıṣṣadur **sevmek sevilmek** mā-teḳaddemden

sevād [11]

1. karanlık

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol **sevād** / Yaḳdı yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ

2. bahçe, bağ, bostan (uzaktan seçilemediği için karartı halinde görünen) ‖ karalık

K17/3 Döndi diyār-ı Rūma semenlerle ṣaḥn-ı bāġ / Gūyā **sevād-ı** mülk-i Ḥabeşdür benefşe-zār

G57/4 Dil mūy-ı yāri memleket-i Çīne beñzedür / İller **sevād-ı** mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur

3. yazı ‖ karalık

K19/28 Görinür naḳş-ı nigīninde **sevād-ı** mührüñ / Devletüñ barmaġına māh-ı münevver ḫātem

K4/9 **Sevād-ı** ḫaṭṭ içinde noḳṭalardan / Şeb-i tārīk içinde şekl-i Pervīn

G398/8 **Sevād-ı** ḫaṭda naẓm-ı āb-dārum / Çemen-zār içre olmışdur aḳar ṣu

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ dişleri vaṣfın yazup / Nusḫa-i çeşmi **sevādın** pür-ġubār itsem gerek

4. siyah, kara

K4/8 Beyāżı ġurre-i ṣubḥ-ı saʿādet / **Sevādı** sürme-i çeşm-i cihān-bīn

G94/3 **Sevād-ı** sübḥa-i ṣad-dāne şeyḫ-i sālūsuñ / Ḥaḳīḳate naẓar olınsa yüzi ḳarasıdur

G187/4 **Sevād-ı** çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / **Sevād-ı** dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış

sevāḥil [2] sahiller

K21/9 **Sevāḥil-i** çemene çıḳdı genc-i bād-āverd / Yöneldi Ḫusrev-i nev-rūza devlet ü iḳbāl

G228/1 Ey dürr-i pāk aġzuña nisbet senüñ ṣadef / Deryā **sevāḥilinde** yatur pāre-i ḫazef

sevdā [22] aşk ‖ kara, siyah

G26/3 Sünbülüñ niyyetidür başuma **sevdā** getüren / Çekdügüm miḥnete göñlümde bitendür bāʿiṡ

G363/3 Zāʾil olmaz heves-i zülf-i siyāhuñ dilden / Ḥāṣıl olmayacaġın gerçi bu **sevdā** bilürin

G384/3 Çekinür silsile-i zülf-i siyeh-kāruña dil / Beni dīvāne ḳılur bir gün o **sevdā** göresin

G496/3 Bend-i zülfüñden ne miḥnet çekdügin bilseñ göñül / Başuña kākül gibi düşse bu **sevdā** kāşkī

G492/2 Zülf-i ʿanber-būyuñuñ **sevdālarıdur** dostum / ʿĀşıḳuñ ḥālin perīşān eyleyen sünbül gibi

G492/4 Kākülüñ **sevdālarından** düşdi göñlüm zülfüñe / Bir belā daḫı ol oldı başuma kākül gibi

G140/3 Yazdı **sevdāñı** başumuzda ḳażā / Ḳayd olındı rüʾūsa ḥükm-i ḳader

G276/1 Giceler kākülı **sevdāsı** ile dil-dāruñ / Ḥaddi pāyānı mı var dūr u dırāz efkāruñ

G424/3 Ruḫuñuñ lāle baş açuḳ delüsi / Ḫāli **sevdāsı** var dimāġında

G538/1 Ṣaçuñ **sevdāsı** şeydā ideli ben zār u maḥzūnı / Unutdı ḫalḳ-ı ʿālem ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı

G325/3 ʿĀleme leylī ṣaçuñ **sevdāsın** iẓhār eylerin / Nev-bahār eyyāmıdur bir gün ṭutar mecnūnluġum

G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ **sevdāsına** cānā göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar

G132/5 Ṣaçuñ zencīri **sevdāsında** Bāḳī / Begüm dīvānedür dīvāne maʿẕūr

G263/2 Ḫāli **sevdāsıyla** āh itdüñ dilā / Cān meşāmın ʿanber-ālūd eyledüñ

G532/2 Kākül-i müşgīni **sevdāsıyla** yansam dūd-ı dil / Gūşe-i destārdan peydā olur sünbül gibi

G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / ʿĀşıḳa **sevdā-yı** vaṣl-ı yār ile ṭaġ üsti bāġ

G53/4 Lāle çemende başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / **Sevdā-yı** ḫāl-i yār ile muḫtel dimāġı var

G83/5 **Sevdā-yı** zülf-i yār ile Bāķī ne çekdügin / Bend-i kemend-i ʿaşķa giriftār olan bilür

G129/1 Kūyuñ gedāsı oldı dil-i mübtelāyı gör / **Sevdā-yı** mülk ü salṭanat eyler gedāyı gör

G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i bālā-yı yār olan / **Sevdā-yı** zülfi başuña düşsün belāyı gör

G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı yār der-miyān / **Sevdā-yı** ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi

G255/4 **Sevdā-yi** ḥāl-i yār ile ey dil ʿaceb degül / Meyl-i ķaranfül ārzū-yı fülfül eyleseñ

sevdālara ṣalmak **[2]** kendisine aşık etmek

G531/1 Ḫaṭṭum ḥisābın bil didüñ ġavġālara ṣalduñ beni / Zülfüm ḫayālin ķıl didüñ **sevdālara ṣalduñ** beni

G291/1 Ṣaḥrālara düşerse n'ola nāfe-i ġazāl / **Sevdālara ṣalupdur** anı dil-berā o ḫāl

sevdālara uġramak **[1]**

K24/11 ʿAşķ **sevdālarına uġramasa** ķalmaz idi / Mūy-ı jülīde ile bir ten-i lāġar sünbül

(birşeyin) sevdāsına düşmek **[1]**

G381/2 ʿAşķınuñ **sevdāsına düşdüm** yitürdüm kendümi / Ķanda buldum bilmezin ol şūḫ-ı bī-pervāyı ben

seyf **[1]** kılıç

G79/5 **Seyf-i** belā vü sehm-i ķażāya siper gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u kemān-ı hüner çeker

Seyf āyeti **[1]** 'Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün....' (Tevbe süresi 5. ayet)

K5/12 İner **Seyf āyeti** gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın nice şerḥ ide Kirmānī

seyl **[9]** sel

G114/2 Aķsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk **seyl** ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur

G114/2 Aķsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk **seyl** ü seyl yem yem pür-dür-i şeh-vār olur

G315/1 N'ola dehr içre nişānum yoġ ise ʿAnķāyem / Ne ʿaceb **seyl** gibi çaġlamasam deryāyem

G402/3 Ķapuñda çoķ revān oldı daḫı çoķ **seyl** olur yaşum / Mes̱eldür aķduġı yirde dimişler yine aķar ṣu

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde **seyl-i** ḫūn içre / Şafaķ ṣandı şebān-geh ḫalķ dāmānındaki ķanı

G27/2 Hevā-yı zülfi ķılmışdur seni ey ebr āvāre / Gözüñ yaşı budur **seyl-i** firāvān olmaġa bāʿis̱

G269/3 Esbāb-ı ṭarab **seyl-i** mey-i nāb ile gitdi / Āvāzı boġıldı giderek çeng ü rebābuñ

G414/4 Deşt-i ġamda her yaña tenler getürdi **seyl-i** ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede

G545/4 Bilmez bu ķażā reh-güẕer-i **seyl-i** fenādur / Pāyende ṣanan ķaṣr-ı dil-efrūz-ı cihānı

seyl-i eşk **[6]** gözyaşı seli

G285/4 Yollar itdi çihre-i zerdümde **seyl-i eşk** ile / Çeşm-i giryān beñzer ol saķķāya kim eyler sebīl

G294/2 Ḥasret-i ķaddüñ ile bāġda **seyl-i eşküm** / Ṭaķdı serv-i çemenüñ pāyine sīmīn ḫalḫāl

G142/2 Ol melāḥat Mıṣrınuñ Yūsuf-cemāli şevķıne / **Seyl-i eşküm** Nīl-veş günden güne efzūn olur

G436/4 Kūyuña ġayrıları çekse raķīb-i ḫar-ṭabʿ / **Seyl-i eşkümle** döner ķadd-i dü-tā dolāba

G476/5 **Seyl-i eşküm** içre çeşm-i dür-feşān / Bāķıyā gūyā ṣadef ʿummānda

G540/5 Bāķıyā gör ḫarāb ider āḫir / **Seyl-i eşküm** bu nīl-gūn ṭāķı

seyl-āb **[2]** sel

M6/VII/1 **Seyl-āb** gibi ṣaldı belā leşgeri aķın

G141/3 Kūyuñ yolında döne döne aķdı göz yaşı / **Seyl-āb-ı** dīde Dicle-i Baġdād olup gider

seyl-āb-ı eşk **[2]** gözyaşı seli

G64/3 Bu nüh dolābı gerdān eyleyen **seyl-āb-ı eşkümdür** / Yaşum ser-çeşmesinden baḥs̱ idersem mā-cerā artar

G349/4 Ķaçan rāh-ı vaṣluñdan eyler güẕer / Bu **seyl-āb-ı eşk** üzre ḫāşāk olan

seyl-i revān [2]

G337/6 Tedārük eyle bu çaġlar geçer gider ḳalmaz / Zamān-ı furṣatı **seyl-i revāna** beñzetdüm

K2/23 Ġāzīler pāy-i semendin yine ḫınnāladılar / Ḫūn-ı aʿdāyı o dem k'eylediler **seyl-i revān**

seyle virmek [2] sele vermek

G29/5 Vücūdum ḫānesin **seyle virür** Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu āb olur bāʿis̱

G483/3 Dehri bir āh-ı seḥer-gehleri ber-bād eyler / ʿĀlemi **seyle virür** gözlerinüñ yaşları

seyr [9]

1. gezinti, gezme ‖ temaşa

K17/2 Gül-zāre gel ki cümle cihāndan nümūnedür / Ṣaḥn-ı çemende ḥāṣıl olur **seyr-i** her diyār

K22/5 Bāġda gerdān ider evrāḳı ṣanmañ gird-bād / İndiler seyyāreler ḳılmaġa **seyr-i** būstān

G157/1 Var iken kūyuñ ki **seyr-i** bāġ-ı ʿuḳbā bundadur / Cennet evṣāfın ḳılur vāʿiẓ temāşā bundadur

G221/4 Ārzū-yı cilve-i naḫl-i revānuñdur senüñ / Bāġda **seyr-i** ḫırām-ı serv-i bālādan ġaraż

G455/1 Devr-i gül eyyām-ı ʿīş u nūş-ı şahbādur yine / Mevsim-i gül-geşt-i bāġ u **seyr-i** ṣaḥrādur yine

G71/4 **Seyr-i** bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ / Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör

G276/5 Māʾil olmaz gül ü şimşād u çemen **seyrine** dil / Göreli gül-şen-i ḥüsnüñde ḳad u ruḫsāruñ

2. Türk musikisinde makamların karakteristik akışı; bkz. ÖZTUNA, s. 425.

G303/5 Bāḳī dem urma **seyr-i** maḳāmāt-ı ʿaşḳdan/ Geç āh u nāle naġmelerinden ḳarāre gel

3. rüya

G177/5 Görse **seyrinde** seni bir gice nā-geh Bāḳī / Hep muʿabbirler anı vuṣlata taʿbīr ideler

seyr eylemek/itmek [44] gezmek, gezinmek ‖ temaşa etmek

K5/23 Felek ġırbāl ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı hālede **seyr eyleyenler** māh-ı tābānı

K6/11 Şehr-i dārüʾl-mülk-i ʿadlin **seyr iden** ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān gelür

K6/13 Āsitānı ḫākini ḳıldı Ḳırım ḫānı ḳonaḳ / İrte bir gün **seyr idüñ** ḫāḳān-ı Türk-istān gelür

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra döndi bāġ / Ṣandılar **seyr eyleyenler** Nīl ṭuġyān eyledi

K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze ne ḫoş yaraşur anda **seyr it** / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer ḫātem

M9/IV/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret **seyr ider** her gün

G2/5 Zer-efşān ol kef-i iḥsān ile **seyr eyle** ʿālemde / Cihān-gerd ü cevān-merd-i cihān ol āfitāb-āsā

G51/5 ʿĀşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ider / Memleket **seyr itdürür** ʿaşḳuñ vilāyet gösterür

G55/4 Ten-i zārumda pehlūm üstüḫānı ṣayılur bir bir / Beni **seyr itmeyen** aḥbāb mūsīḳārı görsünler

G59/1 Cāmuñ eṭrāfın ḳaçan kim **seyr ider** āvāreler / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā devr ider seyyāreler

G63/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret **seyr ider** her gün / Yüzüñi göremez yıllarca ammā bunda ādem var

G214/4 Sīne çoḳ **seyr itdük** ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler şu yüzinde **seyr ider** mānend-i baṭ

G229/2 Seni **seyr itmek** içün reh-güẕer-i gül-şende / İki cānibde ṭurur serv-i ḫırāmān ṣaf ṣaf

G239/4 Cām-veş kimdür bu bezm içre ciger-ḫūn olmayan / Ġonca-i gül-zārı **seyr it** lāle-i ḥamrāya baḳ

G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre baḳ **seyr it** ḫam-ı ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ eflāke **seyr ider** güẕerin / Ḥicābı şöyle çeker yirlere geçer nāvek

G277/1 Ġoncalar içre nihān eyleme gül-berg-i terüñ / Yaʿnī **seyr eyleyelüm** sīneñi çöz dügmelerüñ

G303/1 Raḥm eyle āb-ı dīde-i gevher-nis̱āre gel / Emvāc-ı baḥr-i eşkümi **seyr it** kenāre gel

G310/1 Naḳş-ı gül **seyr it** çemende ṣavt-ı bülbül diñle gel / Şimdi ṣavt u naḳşdur ʿīş ehline ṣāliḥ ʿamel

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi açıldı ḥoḳḳa-i laʿli / Yine **seyr eylesün** yārāne dürc-i dürr-i nāb açdum

G337/7 Cilā-yı āyīne-i āb-ı cūyı **seyr itdüm** / Ṣafā-yı meşreb-i şāh-ı cihāna beñzetdüm

G353/4 Ruḫuñ **seyr itdür** ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz baḳsun felekden **sebʿa-i** seyyāre eglensün

G370/2 Kāʾinātuñ **seyr iden** naḳşın ṣafā-yı cāmdan / Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümāyı nʾeylesün

G381/6 Āsitān-ı yārda mesken bulursam Bāḳıyā / Ḳāfda **seyr itdürem** ʿAnḳāya istiġnāyı ben

G402/2 Muʿaṭṭar zülf ü ḫālüñ **seyr idenler** ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde ʿanber bu

G412/5 Nis̱ār it bezmine Bāḳī bu dürr-i pāki **seyr itsün** / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o şāh-ı tāc-dār elde

G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile **seyr eyle**

G456/4 Cihān pür-būy-ı müşg-i nāfe-i Çīn / Ḥamel burcında **seyr eyler** ġazāle

G464/5 ʿĪd-gāhuñ göreyin iñlesün ol dolābı / İle **seyr itdürür** ol sīm-beri döne döne

G494/3 Yüri Rūm illerin **seyr it** ḫırāmān eyle yanuñca / ʿĀlem gibi sehī-ḳāmet nigār-ı pāk-dāmānı

G494/6 Felekden **seyr idüp** rezmüñ disün Behrām-ı ḫaṣm-efgen / Hezār aḥsent ey rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

G495/7 Zer-ger-i kāmilidür ṣanʿat-ı şiʿrüñ Bāḳī / Nicʾolur gel berü **seyr eyle** ḳalem-kārlıġı

G508/5 Diḳḳatler ile **seyr iderüz** yāri ser-ā-pā / Görmez mi idük biz de eger olsa vefāsı

G528/5 Nükterüñde Bāḳıyā ʿālem-i ʿaşḳı **seyr iden** / Meşreb-i ṣāf ü pāküñe Cām-ı cihān-nümā didi

G534/4 Yaluñuz nev-rüstedür **seyr itmege** ḳorḳar daḫı / Ḳanda gitse bilesince ṣalınur lālācuġı

G547/3 Egerçi ḳahvenüñ bir gūne vardur ʿālemi ammā / İki kāse mey içre **seyr iderler** Çīn ü Faġfūrı

G547/5 Ġubār-ı der-geh-i şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ ister **seyr idüñ** mūrı

G222/5 Ḫaṭṭ-ı laʿlin Bāḳıyā ol ġonca-i nev-rüstenüñ / **Seyr idenler** didiler ḫandānuñ olmaḳdur bu ḫaṭ

G268/2 Serv ü şimşādı yürütmez ṭaʿn-ı bülbül bāġda / **Seyr idelden** cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ

G289/4 Aḳar ṣu gibi irmege bir baḥr-i kāmile / **Seyr it** basīṭ-i ḫākde seyyāḥ-ı ʿālem ol

G440/4 **Seyr idelden** gül-şen-i ḥüsnüñde ḳadd ü ḫaddüñi / Çekmez oldı ḫāṭırum serv ü çemenden cānibe

G545/1 Gel bāġa temāşā idegör āb-ı revānı / **Seyr eyle** nedür sürʿat-i ʿömr-i güẕerānı

G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn zirihler **seyrin it** / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı gör

seyr ü ṣāfa [1] gezip dolaşma ‖ temaşa

G122/9 **Seyr ü ṣāfa-yı** bāġ u gülistān ise ġaraż / Gül-zār-ı ḥüsn-i pādişeh-i kām-kārı gör

seyre çıḳmak [2] gezintiye çıkmak

G144/4 Kimlerüñ rūşen ider menzilin āyā bilsem / Giceler **seyre çıḳar** ol meh-i tābān dirler

G384/1 **Seyre çıḳsun** ne temāşā ola peydā göresin / Bir iki gün hele ṣabr eyle temāşā göresin

seyr-i deryā [2] denizi seyretme

G175/3 **Seyr-i deryāya** ne ḥācet dem-i ṣaḥrā geldi / Gūyiyā ṣaḥn-ı çemen şimdi yem-i aḫḍardur

G442/3 Gör viṣālüñ gicesi şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / **Seyr-i deryā** ḫūb olur cānā şeb-i meh-tābda

seyr-i gül-istān [1] gülbahçesinde gezinti

G206/3 Dūd-ı āhın serv idüp ḳanlu yaşın gül-şen bilen / Eylemez serve naẓar **seyr-i gül-istān** istemez

seyr-i gül-sitān itmek [2] gül bahçesini dolaşmak

G328/8 Gül gül olsun ruḫ-ı semen-rūyān / Ṣubḥ-dem **seyr-i gül-sitān idelüm**

G180/7 Bāḳī bu demde **seyr-i gül-istān idenlerüñ** / Ayaġına çemen zer ü gevher ider nis̱ār

seyr ü temāşā [2]

G66/6 Cilve-i ḥüsn-i ruḫuñ virdi revāc u revnaḳ / ʿArṣa-i ʿāleme kim **seyr ü temāşā** yiridür

G494/2 Bahār oldı dem-i **seyr ü temāşādur** ḫudāvendā / Semend-i ʿazmüñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

seyr-i gül-şen [1] gülbahçesi gezintisi

G240/1 **Seyr-i gül-şende** ne ḥāṣıl bile yār olmayıcaḳ / Şāḫ-ı gülden ne biter tāze bahār olmayıcaḳ

seyrān eylemek [1] seyretmek

K7/14 Lāle hāven yaḳdı sūsen āsmānīler yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre **seyrān eyledi**

seyyāḥ [2] gezgin

G51/5 ʿĀşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp **seyyāḥ** ider / Memleket seyr itdürür ʿaşḳuñ vilāyet gösterür

G289/4 Aḳar şu gibi irmege bir baḥr-i kāmile / Seyr it basīṭ-i ḫākde **seyyāḥ-ı** ʿālem ol

seyyāre [5] gezegen; bkz. 'sebʿa-i seyyāre' md.

G189/4 Ṣanki kūyuñda felek encüm-i **seyyāre** ile / Bir nice aḫker ile tūde-i ḫākisterdür

G353/4 Ruḫuñ seyr itdür ey rūy-ı zemīnüñ māh-ı tābānı / Biraz baḳsun felekden **sebʿa-i seyyāre** eglensün

K22/5 Bāġda gerdān ider evrāḳı ṣanmañ gird-bād / İndiler **seyyāreler** ḳılmaġa seyr-i būstān

G59/1 Cāmuñ eṭrāfın ḳaçan kim seyr ider āvāreler / Çarḫ-ı mīnā-fāmı gūyā devr ider **seyyāreler**

G512/1 Çıḳsa eflāke n'ola āteş-i āhum şereri / Çarḫdur encüm-i **seyyārenüñ** ey māh yiri

Seyyid-i Ġāzī ḥikāyeti [1] Battal Gazi hikayesi

K20/20 Seḫāda Ḫātem-i Ṭay defterini ṭayy itdi / Ġazāda **Seyyid-i Ġāzī ḥikāyetin** baṭṭāl

Seyyid-i ṣāḥib-velāyet [1] hüküm sahibi seyyit

K7/22 ʿAbd-i Memlūkī gibi ḫāk-i cenābı ḫıdmetin / **Seyyid-i ṣāḥib-velāyet** Ḫān-ı Gīlān eyledi

sezā [2] layık, uygun

K15/10 Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī āl-i ʿOs̱mānuñ ser-efrāzı / Cihānuñ kār-sāzı ol **sezā-yı** kār-fermāyī

K20/36 **Sezā-yı** merḥamet ü müstaḥıḳḳ-ı ʿāṭıfetem / Nevāl-i fażluñ iderseñ maḥallidür ifżāl

sezā-vār olmak [2] layık olmak

M2/V/1 Lāyıḳ-ı maġfiret-i Ḥażret-i Ġaffār olsun / Devlet-i nā-mütenāhīye **sezā-vār olsun**

M7/III/2 **Sezā-vār olmaz** ol ṣadre eger Dārā eger Behmen

Ṣıfāḥān u Ḥicāz [1]

G453/2 Maḳāmın āsitān-ı yār idenler / Ḳoyup gitmez **Ṣıfāḥān u Ḥicāza**

Ṣıfāhān semti [1]

K7/23 Ṭurmadı çekdi **Ṣıfāhān semtine** bād-ı ṣabā / Ḫāk-i pāyın sürme-i eşraf u aʿyān eyledi

ṣıdḳ u ṣafā [2] doğruluk ve ahlak

G260/1 Āyīne-i cemāl-i ḥaḳīḳat-nümā yüzüñ / Āb-ı zülāl-i çeşme-i **ṣıdḳ u ṣafā** sözüñ

Mtl 12 Meşrebi ʿāşıḳ-ı mey-ḫᵛāre-ṣıfat ṣāf degül / Daʿvī-i **ṣıdḳ u ṣafā** ṣofīye inṣāf degül

ṣıdḳ u ṣafā-yı Ṣıddīḳ [1] Hz. Ebubekir'in doğruluk ve ahlakı (Kanunî Süleyman'ı övme yönüyle)

K2/27 ʿAdl ü dād-ı ʿÖmer ü **ṣıdḳ u ṣafā-yı Ṣıddīḳ /** ʿİlm ü ʿirfān-ı ʿAlī ḥilm ü ḥayā-yı ʿOs̱mān

ṣıġmak [2]

1. sığmak

G410/6 Yazmadı defterine ʿāşıḳ-ı Mecnūn-ṣıfatı / Ḥāṣılı **ṣıġmadı** bir deftere bir dīvāne

2. yakışmak, uymak; bkz. TS. C. V, s. 3410.

G478/3 Yā terk-i nām u neng it yā ʿaşḳı ḳo göñül gel / Neng ile nām **ṣıġmaz** ʿaşḳ ile bir arada

ṣıḥḥat [6] sağlık, afiyet ‖ esenlik, huzur

M4/I/1 Cāme-i **ṣıḥḥat** Ḫudādan ḫalḳa bir ḫılʿat gibi

G157/3 Mürdeye cānlar virür bīmāra **ṣıḥḥat** lebleri / Ḥikmet-i Loḳmān u iʿcāz-ı Mesīḥā bundadur

G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / Ṣan ol bīmārdur **ṣıḥḥat** yitişdi vardı uyḫuya
G168/6 ʿUnfuvān-ı **ṣıḥḥate** ey Bāḳī maġrūr olma kim / Lā-cerem her ḥayy-i dānā irtiḥāl üstindedür
G459/5 Ferāmūş it ġam-ı ferdāyı Bāḳī / Bu gün **ṣıḥḥatteyüz** minnet Ḫudāya
M4/III/2 **Ṣıḥḥat-i** cān u beden senden cüdādur ʿāḳıbet

ṣıḥḥat bulmak [1] iyileşmek

M7/V/2 **Bulur** cām-ı viṣālinden ölümlü ḫasteler **ṣıḥḥat**

ṣıḥḥat olmak [1] iyi gelmek

G93/1 Ṣoḥbetüñ mübtelāya **ṣıḥḥat olur** / Bir selāmuñ alan selāmet olur

ṣımak [3] kırmak; bkz. TS. C. V, s. 3416.

G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dāʾim **ṣınduġı** bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan zemīn ü āsmān ditrer
G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām **ṣınmış** mey dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı
M9/V/1 **Ṣıyup** seng-i ḥavādiṡ yine cām-ı bezm-i ʿuşşāḳı

ṣırça sarāy [2] ʻsırca vurulmuş tuğladan, yani çiniden yapılıp süslenmiş sarayʼ; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 402. ‖ dünya

G136/3 Çarḫuñ ey dil umma bu **ṣırça sarāyından** ṡebāt / Kim nice mīrāṡa girmiş ḫāne-i vīrānedür
G191/2 Ḫānümānı nʾeylerüz bu günbed-i mīnāda biz / ʿĀlemüñ sulṭānıyuz **ṣırça sarāya** māliküz

sırr [13]

K1/11 Ḳıldı bu ḥāli dīde-i ʿibret müşāhade / Ṭuydı bu **sırrı** ʿāḳıbetüʾl-emr gūş-ı cān
K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ **sırrı** ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm revān-ı pāk-i Selmānı
G543/1 Elinden geldügince rāz-ı ʿaşḳuñ dil nihān itdi / Aḳup cūy-ı sirişk ol **sırrı** ḥayfā kim ʿayān itdi
G214/1 Sīne-i ʿāşıḳda **sırr-ı** laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i cān gizlemiş
G243/4 Nükte-i **sırr-ı** vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ
G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber **sırr-ı** nihān-ı vaṣluña / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı cānda pinhān eyledüñ
G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar **sırr-ı** ḳażādan ḫaberüñ
G312/1 Ḥaḳīḳat **sırrın** ey zāhid dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden bil
G453/4 Ḥaḳīḳat **sırrına** vāḳıf degülsin / ʿAlāḳañ var ise ʿaşḳ-ı mecāza
G83/2 ʿAşḳuñ ġamıyla **sırrını** eşk-i revānumuñ / Cūyā-yı yār u ʿāşıḳ-ı dīdār olan bilür
G405/4 Ṣofī gelicek açma ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīṡin / Dānā-dil iseñ **sırruñı** nā-dāne ṭuyurma

ağzın küçüklüğü bağlamında;

G231/1 Bilini diḳḳat idüp fehm idemez mūy-şikāf / Deheni **sırrını** her kim ki bilürse inṣāf
K19/41 Gerçi nāzüklik ile aġzın arar engüştüñ / Dimez ammā dehenüñ **sırrını** gizler ḫātem

sırr-ı ʿaşḳ [1] aşk sırrı; bkz. “aşḳ sırrı’ md.

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki **sırr-ı ʿaşḳuñ** itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān gizlemiş

sırr-ı Ḫudā [2] Allah’ın hikmeti ‖ ilahî sır

K14/30 Hemān āyīne-i **sırr-ı Ḫudādur** ṭabʿ-ı şāhāne / Müberrā ġıll u ġışdan ḳalbi ṣāf u sāde sulṭānī
G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i şāh u gedā ancaḳ / Musaḫḫar cümle ʿālem ʿaşḳa bir **sırr-ı Ḫudā** ancaḳ

sırr-ı vaḥdet [1] varlığın birliği sırrı

G264/7 Kelām-ı ʿaşḳ ey Bāḳī ser-ā-ser **sırr-ı vaḥdetdür** / Murādı cümlenüñ birdür bütün dünyāyı söyletseñ

Sıtanbūl [2] İstanbul

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi **Sıtanbūl** u Ḳalātānuñ

K15/4 Zamāne ḫāl-i Hindū-yı benefşe zīnetin görsün / Niẟār itsün **Sitānbūla** Semerḳand ü Buḫārāyı

ṣıvarmak [1] su vermek, sulamak; bkz. TS. C. V, s. 3594.

K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı ṭās-ı zer-endūda felek / **Ṣıvara** tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār

ṣıyām [2] oruç; bkz. 'deyn-i ṣıyām' md.

K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev altun ḳalem şihāb / Erḳāmdur nücūm u felek defter-i **ṣıyām**

G329/6 Vuṣlatuñ ʿīdına irersem eger / Bāde-i laʿlüñ ile ṣavmı **ṣıyām**

sīb [2] elma

K20/4 Şu **sīb** şekline girdi şafaḳda cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı al

G488/3 **Sībdür** ġabġabı ruḫı nārenc / Leb-i rengīni laʿl-i rummānī

sīb-ẕeḳan [1] elmaya benzeyen güzel çene

G5/5 İller yiye şeftālūsını bāġ-ı cemālüñ / Ey **sīb-ẕeḳan** Bāḳī nice bir diye eyvā

sibāʿ [1] yırtıcı hayvanlar

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı düşmenden feżāda kāseler ṭoldı / **Sibāʿ-ı** kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī

Sidre [2] Sidre ağacı (Cebrail'in gidebildiği son uçtaki ağaç/makam)

K20/28 Ṣaḥā'if olsa felekler nihāl-i **Sidre** ḳalem / Yazılmaya keremi defteri ʿale'l-icmāl

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Maʿmūruñdan aʿlā olmaya Kaʿbe / Degüldür şāḫ-ı **Sidre** ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

Sidre-i müntehā [1] varılabilecek son nokta, son makam ‖ Hz. Muhammed'in miraç gecesinde Cebrail ile yükseldiği yedinci kat gökte bir makam; bkz. YILMAZ, s. 145.

G528/4 Laʿl-i lebüñle ṭalʿatuñ ravża-i Cennetü'n-naʿīm / Ḳaddüñe Cebre'īl-i ʿaḳl **Sidre-i müntehā** didi

Sidre vü Ṭūbā [3] Sidre ve Tuba ağaçları

M3/III/5 **Sidre vü Ṭūbāya** bağlandı ṭınāb-ı kibriyā / Çarḫdan aʿlā ḳurıldı sāye-bān-ı maʿdelet

G120/1 Ṣalınan kūyında ol serv-i semen-sīmā mıdur / Gül-şen-i cennetde şāḫ-ı **Sidre vü Ṭūbā mıdur**

G363/1 Ser-i kūyuñ ṣanemā cennet-i aʿlā bilürin / Müntehā ḳāmetüñi **Sidre vü Ṭūbā** bilürin

sifāl [4] çanak, çömlek ‖ kadeh; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 402.

G215/1 Benem şol laʿl-i mey-gūnuñ ġamından eşki āl olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir **sifāl** olmış

G147/4 Semendüñ naʿli mir'āt-ı Sikender / Seg-i kūyuñ **sifāli** cām-ı Cemdür

G3/2 Ḫākümi ide **sifāl-i** sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye başdan hevā-yı būy-ı zülf-i dil-rübā

G187/3 Seg-i kūyuñ **sifālin** sāġar-ı Cemşīde virmezler / Ḫarābāt illerinde sākin-i mey-ḫāneler vardur

sifle-nevāz [1] alçaklara destek olan

M2/I/4 Düşmen-i ehl-i keremdür felek-i **sifle-nevāz** / Görüñüz n'itdi o Şeh-zāde-i ʿālī-şānı

sīḫ [1] kebap şişi

G432/2 Kesildüm **sīḫ-i** miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum dil şarābum eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde

siḥr [2] büyü, efsun

G170/3 Siyeh zülfeynüñi **siḥr** ile çeşmüñ gösterür ṡuʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / **Siḥr** ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş

siḥr-i mübīn [1] apaçık bir büyü; 'bir mucize görseler, alay ederler. Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, derler.' (Saffât, 37/14-15) Bkz. YILMAZ, s. 146.

K26/28 Ser-verā şiʿr degül nuṭḳ-ı Mesīḥādur bu / Ṭutalum ġayrīler eşʿārı ola **siḥr-i mübīn**

siḥr-āferīnān [1] sihirbazlar

G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden ʿaceb ṭabʿuñ müsellem ṭutdı hep / **Siḥr-āferīnān-ı** ʿArab pākīze-gūyān-ı ʿAcem

siḥr itmek [1] büyülemek

G322/5 Ayırdı **siḥr idüp** yāri sipihr-i pīre-zen benden / Ne luʿb itdi baña gör biʾllāhi oynaşum

Sikender [3] bkz. 'tāc-ı Sikender', 'sedd-i Sikender' md.

K3/13 Ne yaña buyursa revādur getürmek / Devātın Arisṭo silāḥın **Sikender**

K9/10 Dārā revā ki ġāşiyesin ala dūşına / Lāyıḳ budur ki ola **Sikender** rikāb-dār

K14/33 **Sikendersin** ḳarīnüñ feylesofān-ı cihān olsun / Ḥakīmān-ı zamāne hīçe ṣaymaz şaḫṣ-ı nā-dānı

sikke kazmak [1] sikke nakşetmek/oyarak yazmak

G1/4 Sen seng-dilüñ şol ki derūnında yir eyler / ʿĀlemde hemān **sikke ḳazar** mermere cānā

sikke-i şāhī [1] Yavuz Sultan Selim dönemi altın parası

G457/1 Sancağın dikmezden evvel māh çarḫuñ bāmına / **Sikke-i şāhī** yürürdi mīr-i ʿaşḳuñ nāmına

s̱iḳlet [1] ağırlık

G307/5 Zāhid ol **s̱iḳlet** ile uçmaġa ḥāẓırlanma / Çıḳar ol cübbe vü destārı biraz ḫiffet bul

silāḥ [1]

K3/13 Ne yaña buyursa revādur getürmek / Devātın Arisṭo **silāḥın** Sikender

silk [3]

1. dizi ‖ iplik

K26/27 Gerden-i dehre yine **silk-i** cevāhir ṭaḳdum / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı güzīn

G383/7 **Silk-i** gevher maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı ter yiter / Bāḳıyā çekmez göñül dürr-i s̱emīnüñ minnetin

2. yol, meslek ‖ düzen, tertip

K23/23 Deryā-yı ʿilme dür gibi ġavvās olanlara / Virdi zamāne ḫidmeti **silkinde** intiẓām

sille [2] tokat, şamar

G15/3 Gömgök itdi **sille-i** āhum sipihrüñ ṣūretin / Gök yüzine baḳ inanmazsañ eger ey meh-liḳā

K7/20 **Sillesiyle** kendüye geldi şecāʿat lā-cerem / Düşmen-i dīne hücūm-ı şīr-i ġarrān eyledi

sille ṭoḳınmak [1] tokat dokunmak ‖ bela/musibet dokunmak

K19/33 Dest-i ḳahruñdan eger **sille ṭoḳınsa** görinür / Dīde-i düşmenüñe ḥalḳa-i ejder ḫātem

silmek [7]

1. silmek

G487/2 Gül-şende lāle ṣanma ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir āl dest-māl ile **sildi** yañağını

G130/2 **Sildi** ġubār-ı ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi yitişdi himmet-i merdān-ı rūzgār

G159/1 Hecr-i laʿlüñle dem-ā-dem dīde ḫūn-efşān olur / Gözlerüm **sildükçe** destüm pençe-i mercān olur

G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi āb efşān idüp / Bād-veş **sildüm** anı pāk ü mücellā eyledüm

G486/3 Naḳd-i revānı almada bī-iḫtiyār iken / Eşküm güherlerini o ʿayyār **silmedi**

K20/37 Boyandı ḳanlu yaşum **silmedin** elüm ale / Ayaḳda ḳaldum eyā maʿdin-i kerem elüm al

2. yok etmek, ortadan kaldırmak

G15/2 Eşkümüñ gevherlerin dizdüm işigi ṭaşına / Yāre ʿarż idem diyü **silmiş** raḳīb-i bed-liḳā

silip geçmek [1] sıyırıp geçmek (taş için)

G134/4 Yollarda görse aġladuġum baña ṭaş atar / Gāhī bu çeşm-i eşk-feşānı **siler geçer**

silip süpürmek [1] yok etmek ‖ temizlemek

G180/2 **Sildi süpürdi** ṣaḥn-ı çemende ġubārı bād / Yeldi yopurdı ṭurmadı ferrāş-ı rūzgār

silsile [7] zincir ‖ saç örgüsü; bkz. ‘altun silsile’ md.

K12/2 Kim çıḳar başa ser-i zülf-i girih-gīrüñ ile / Yine ol **silsile** cevrin dil-i dīvāne çeker

G46/3 Gerçi ḫāl u ḫaṭuñ āşüftesi çoḳdur ammā / Beni dīvāne ḳılan **silsile-i** gīsūdur

G226/2 ʿĪş u ṣafāya ḫāṭırumuz ṭurmayup çeker / Sünbüller oldı **silsile-i** müşg-sā-yı bāġ

G334/1 Āşüfte bend-i **silsile-i** zülfüñe nesīm / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G384/3 Çekinür **silsile-i** zülf-i siyeh-kāruña dil / Beni dīvāne ḳılur bir gün o sevdā göresin

G410/4 Düşmesin **silsile-i** zülf-i perīşānuña dil / ʿAḳlını başına cemʿ eylesün ol dīvāne

G491/1 ʿAḳlumı ġamze-i cādūları meftūn itdi / Göñlümi **silsile-i** mūları mecnūn itdi

sīm [10] gümüş; bkz. ‘naḳd-i sīm’ md.

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i **sīm** / Devrinde tā ki irmeye bir ḫāṭıra ġubār

K20/5 Ṣarındı meh yine bir ḫūb Yūsufī destār / Ṣoḳındı farḳına bir dāne ince **sīm** hilāl

G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen **sīm** dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i yāḳūt-ı aḥmer içre lüʾlūdur

G287/2 İtdi nis̱ār ʿāleme kef-i nesīm **sīm** / Gül-şende şāḫ-ı gül gibi sen de dökil ṣaçıl

G355/4 Eşk-i **sīm** ü çihre-i zerdi yiter vech-i maʿāş / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün

G403/7 Ṭoldurdı gerçi cūd u seḫā gösterüp felek / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i ṣaḥrāyı **sīm** ile

G346/3 Bilmezin sīne midür **sīmden** āyīne midür / Yine yüz gösteren ol çāk-ı girībānuñdan

G329/3 **Sīme** beñzer diyenlerüñ tenüñi / Hele ey dost sözleri ḳatı ḫām

K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile ṣaçdı **sīmi** felek / Bu ḥāleti göricek māʾil oldı tāze nihāl

G221/3 **Sīm-i** eşküñ yolına ḫarc eylemekden aġlama / Yā nedür ey ʿāşıḳ-ı şūrīde dünyādan ġaraż

sīm ü zer [5] gümüş ve altın

K27/8 Dem-ā-dem **sīm ü zer** micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i müşg-āsā

G1/6 Ben şāh-naẓar rind-i cihān aña direm kim / Nergis gibi göz dikmeye **sīm ü zere** cānā

G386/1 Hergiz ne ḳadr u cāh u ne **sīm ü zer** isterin / Bir serv boylu dil-ber-i sīmīn-ber isterin

K18/23 Güher-i furṣatı aldurma ṣaḳın devr-i felek / **Sīm ü zerle** gözüñi boyamasun nergis-vār

G424/4 Ṣadaḳāt u zekāt-ı çeşmüñdür / **Sīm ü zer** nergisüñ çerāġında

sīm ḫalḫāl [2] gümüş halhal

G424/6 Sāḳī rez duḫterinüñ ol engüşt / **Sīm ḫalḫālidür** ayaġında

K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir **sīm** şemʿ-dān

sīm şemʿ-dān [1] gümüş şamdan

K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir **sīm şemʿ-dān**

sīm-i ḫām [3] saf gümüş

G25/2 Üstād eline girmedi nā-puḫtedür henūz / Nāzük tenüñle eylemesün **sīm-i ḫām** baḥs̱

K18/3 Döşedi yine çemen naṭʿ-ı zümürrüd-fāmın / **Sīm-i ḫām** olmış iken ferş-i ḥarīm-i gül-zār

K27/10 Leṭāfetde ruḫāmı **sīm-i ḫāmı** itdi bī-raġbet / Mücellā mermeri mevcin görenler ṣandılar ḫārā

sīm-i nāb [1] saf gümüş

K9/5 Deryā-yı keffi mevc-i ʿaṭā urdı şöyle kim / Yek bār **sīm-i nāb** ile zeyn oldı her kenār

sīm-i sirişk [2] gözyaşı gümüşü

G517/3 Ṣarf itdi dīde **sīm-i sirişkin** vefañ içün / Bilmezlik ile yoḳ yire ḫarc itdi varını

G386/4 **Sīm-i sirişki** ḫarc iderin ḫāk-i pāyüñe / İksīr-i ʿaşḳ ṭālibiyin cevher isterin

sīm-āb [1] civa gibi

G433/2 Baḥr-i **sīm-āb** yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle

sīm-ber [2]

1. gümüş göğüslü güzel

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol **sīm-ber** / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş

2. gümüş göğüs

G464/5 ʿĪd-gāhuñ göreyin iñlesün ol dolābı / İle seyr itdürür ol **sīm-beri** döne döne

sīm-endām [2] gümüş vücutlu; bkz. 'serv-i sīm-endām' md.

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir şūḫ-ı **sīm-endāma** dönmişdür / Der ü dīvārı zeyn olmış ser-ā-ser aṭlas u dībā

G318/8 Şāhā muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i **sīm-endāmdur** / ʿĪş-i mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem

sīm-keş [2] haddeden gümüş tel çeken sanatkar; krş. KUYUMCULUK SÖZLÜĞÜ, s. 203.

K22/2 Rişte-i bārān gümiş tel **sīm-keş** ebr-i ḥarīf / İki çarḫa döndiler gūyā zemīn ü āsmān

G327/4 Nuḳra-i eşküm ile **sīm-keş** oldum şimdi / Müjemüñ aralarından bir iki tel çekdüm

sīm-sāʿid [1] gümüş kollu güzel

G42/1 Ne devrān muvāfıḳ ne ṭāliʿ müsāʿid / Ḳolın boynuma ṣalmaz ol **sīm- sāʿid**

sīm-sīmā [3] bkz. 'nihāl-i sīm-sīmā' md.

G485/3 **Sīm-sīmā** serv-bālā meh-liḳālar çoḳ velī / Kimsede yoḳdur senüñ evżāʿ u eṭvāruñ gibi

G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ nūrı fürūġ-ı şemʿ-i kāfūrī / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū **nihāl-i sīm-sīmādur**

K5/27 Cünūnın gördiler cūlar **nihāl-i sīm-sīmāña** / Gümiş zencīr ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı

sīm-ten [6] gümüş vücutlu (güzel) ‖ beyaz vücutlu

G470/2 Şāḫ-ı şükūfe döndi bir **sīm-ten** nigāre / Her bir nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad cevāne

Kt6/2 Tīrüñe ey **sīm-ten** olsun nişān āşüfte-dil / Ḫoş yaraşur ol miyāne ḫançer-i zerrīn-ġılāf

G431/5 Maʿnī-i pākīze ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / **Sīm-ten** dil-dāre beñzer kim libāsı yaraşa

G142/4 Pūte-i hicrān içinde **sīm-tenler** ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ velī altun olur

G182/4 **Sīm-tenler** cūy-bār-ı eşkümi aḳıtdılar / Der-kenār olmaġ içün āb-ı revāna girdiler

G236/6 Gerden-i mihre eşiʿʿa ṭaḳdı altun silsile / **Sīm-tenler** ideli dīvāne-i zencīr-i ʿaşḳ

sīmīn [7] gümüş; bkz. 'sāʿid-i sīmīn' md.

K4/6 Miṡāl-i ḫurde-i pīrūze ḫaṭṭı / Mücellā ṣafḥası bir levḥ-i **sīmīn**

M3/I/7 Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile / Taḫt-ı **sīmīn** üzre ṣaldı ferr-i devlet ṣubḥ-dem

G78/3 Faṣl-ı şitāda beyża-i **sīmīn** idi gūy-ı zemīn / Aldı ḳanadı altına sīmürġ-i zerrīn-bāl ü per

G147/9 Beyāż-ı ṣubḥ-dem bir levḥ-i **sīmīn** / Şuʿāʿ-i āfitāb altun ḳalemdür

G170/1 Degül pehlū efendi cism-i pākūñ bir içim ṣudur / Miyānuñ ḥavż-ı **sīmīn** içre düşmiş ṣanki bir mūdur

K6/22 ʿArṣa-i **sīmīn-i** ṣubḥ üstinde dāʾim gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

K18/13 Semenüñ sīne-i **sīmīnin** açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār

sīmīn ḫalḫāl [1] gümüş halhal

G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / Ṭaḳdı serv-i çemenüñ pāyine **sīmīn ḫalḫāl**

sīmīn-ber [1] gümüş göğüslü

G386/1 Hergiz ne ḳadr u cāh u ne sīm ü zer isterin / Bir serv boylu dil-ber-i **sīmīn-ber** isterin

sīmīn-ḳabā [1] gümüş işlemeli kaftan

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı zerrīn-ser ü **sīmīn-ḳabā** ḳıldı / Livā-yı ṣubḥ-ı nūrānī gibi rūşen bu eyvānı

sīmīn-sāʿid [1] gümüş kollu güzel

G457/5 Tevbe meyden Bāḳıyā āsāndur ammā ḳorḳarın / Döymeyem sāḳī-i **sīmīn-sāʿidüñ** ibrāmına

sīmā [2] yüz

K3/21 O güftār-ı mevzūn u reftār-ı dil-keş / O **sīmā-yı** maṭbūʿ u bālā-yı ḫoş-ter

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne **sīmā-yı** semendür bāʿis̱

simāṭ çekmek [1] sofra kurmak ‖ ziyafet çekmek

K6/12 ʿĀleme **çekdi simāṭ-ı** niʿmet-i bī-minnetin / Şāhlar şeh-zādeler der-gāhına mihmān gelür

simāṭ-ı ḫusrevān [1] padişah sofrası

K22/4 Reh-güẕār-ı bāġa ser-tā-pā dökilmiş berg-i zer / Ṣandum altun tebsiler ḳonmış **simāṭ-ı ḫusrevān**

sīmurġ [2] Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevî kuş

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben ḳaçurdum Ḳāfa **sīmurġı** / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki mānend-i ʿuḳāb açdum

G78/3 Faṣl-ı şitāda beyża-i sīmīn idi gūy-ı zemīn / Aldı ḳanadı altına **sīmürġ-i** zerrīn-bāl ü per

sīn [1] (س) sin harfi

G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ ṣafḥa-i māh üzredür / **Sīne** beñzer şāne-i zülfüñ ki sāl üstindedür

sinān [1] mızrak, ok temreni

G134/7 Gül-zār-ı cāna ṣu aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / Dilden **sinān-ı** ġamzeleri şöyle ter geçer

sincāb u semmūr [1] sincap ve semur kürkünden yapılan giysi

G484/7 Ḫudāvend-i ʿaṭā-baḫş u kerem-güster ki devrinde /Gedā-yı bī-ser ü pālar geyer **sincāb u semmūrı**

sindān [1] demirci örsü

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar od içre atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli **sindānı**

sīne [107] göğüs, bağır ‖ gönül yürek

K24/4 Çihre gül **sīne** semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber sünbül

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı **sīne** nice tāzelenmesün / Gül ḫırmenine āteş uran nev-bahārı gör

G163/1 Ḳaşuñ kemānı kendüyi ḫaylī gerer çeker / Ḳorḳum bu **sīne** tīr-i müjeñden żarar çeker

G234/4 Gözüme özge ʿālemler temāşā itdürür sīneñ / Nice **sīne** bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ

G282/1 Ḫūbda çihre ile **sīne** gerek / Baña maḥbūb böylesine gerek

G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle baḳsañ yiter baña / Baḳ **sīne** dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül

G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan **sīne** yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

G346/3 Bilmezin **sīne** midür sīmden āyīne midür / Yine yüz gösteren ol çāk-ı girībānuñdan

G409/5 Bāḳıyā tīġ-i cefādan **sīne** kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri derd-i dilüñ iḫfāsına

G427/1 Āyīne-ṣıfat ṣāf gerek ṣafḥa-i **sīne** / Gün gibi żiyā-güster ola rūy-ı zemīne

G427/5 Pürdür güher-i pāk ile mecmūʿa-i Bāḳī / Deryā dil-i dānādur aña **sīne** sefīne

G514/4 Gül-istān-ı ġamuñdur ṣaḥn-ı **sīne** / Açılmış aḳ güldür penbe-i key

G74/4 **Sīne** pür-şuʿle-i şevḳ olsa dil-i Mūsī-vār / Nār ẓann eyledügüñ nūr-ı tecellī görinür

G176/4 Gūyiyā yir yir açılmış lālelerdür ḫākde / **Sīne** üstinde görinen tāze tāze dāġlar

G214/4 **Sīne** çoḳ seyr itdük ey dil var ise ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş

G244/1 **Sīne** mecrūḥ-ı ġam-ı ġurbet ü efgār-ı firāḳ / Dil esīr-i elem-i hecr ü giriftār-ı firāḳ

G254/5 **Sīne** bir eglenceden ḫālī gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen ḳādir degülsin bārī miskīn yara çek

G501/1 **Sīne** gencīnesini ḫançer-i cānān deldi / Bu gün ol şūḫ-ı dil-ārā yine bir kān deldi

G518/1 **Sīne** dāġın görüp ol ġonca-dehen lāle gibi / Bir avuç ḳanuma girmek diledi jāle gibi

G81/4 ʿAşḳuñı ṣaḳlar idüm **sīnede** ammā şimdi / Āh idersem beni ʿayb eyleme fürḳat demidür

G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı ḍarb-ı tīġuñ **sīnede** bend-i ḥamāʾildür

G95/1 ʿAks-i ʿiẕāruñ dīdede berg-i gül-i ter kendidür / Laʿlüñ ḫayāli **sīnede** rūḥ-ı muṣavver kendidür
G121/4 Dil derūn-ı **sīnede** laʿlüñle ḳıldı baḥs̱-i ʿaşḳ / Bir biriyle iki bülbül gūyiyā ceng itdiler
G150/2 Fetīli şuʿle virür tāze dāġlar yaḳdum / Murādum ol ki ide **sīnede** mekān ülker
G194/3 Nice pinhān ideyin **sīnede** dāġ-ı ʿaşḳuñ / Gül gibi ẓāhir olan nesneye inkār olmaz
G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla **sīnede** bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış
G294/1 Esb-i nāz ile beni yār ḳılupdur pā-māl / Naʿller şekli aña **sīnede** olmışdur dāl
G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / Görinür **sīnede** yir yir ser-i mismārdur dāġum
G369/2 Pertev ṣalardı **sīnede** dāġ-ı maḥabbetüñ / Ṣaḥn-ı felekde meşʿale-i mihr yanmadın
G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü zaḫm-ı **sīnede** / Görseñ nihāl-i tīri nice ditrer üstine
G474/5 Ḳaldı ḫayāl-i ḫançeri ṣad-pāre **sīnede** / Māhīye beñzer ol ki düşe dāme çıḳmaya
G505/5 Virildi cāna ey Bāḳī nigāruñ manṣıb-ı ʿaşḳı / Elifler naʿllerdür **sīnede** ṭuġrā-yı menşūrı
G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene ḥākim olan cānumdur / **Sīnede** tīr-i ġam-ı ġamze-i cānānumdur
G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / **Sīnede** mūdan es̱er yoḳ daḫı pehlū da güzel
G460/4 Ḥasret-i ḳaddüñ ile ḳanlu elifler çeksem / **Sīnede** her biri bir serv-i gül-endām olsa
G102/3 Ālūdedür hemīşe dem-i zaḫm-ı **sīneden** / Bilmez miyin o ġamze-i ḫūnī ne ḳanludur
G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi
Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin gidermez **sīneden** / Āb naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez āyīneden
G454/4 **Sīneden** ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne döner tam tāze
K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb ṣanur **sīne-i** ʿuryāne çeker
K18/13 Semenüñ **sīne-i** sīmīnin açup bād-ı seḥer / Çözdi gül-şende gülüñ dügmelerin nāḫun-ı ḫār
K21/1 Aġardı berf ile yir yir çemende cism-i nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile **sīne-i** abdāl
M1/III/4 Yaḳsun derūn-ı **sīne-i** ins ü perīde dāġ / Nār-ı firāḳ-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān
M7/II/2 Ocaġın **sīne-i** germüñ fürūzān eyler āh-ı serd
M7/III/1 Ḫayālüñ taḫt-gāhıdur derūn-ı **sīne-i** rūşen
G66/2 Ḳaddüñüñ cilve-gehi **sīne-i** pür-dāġumdur / Ṣaḥn-ı gül-şen nitekim serv-i dil-ārā yiridür
G346/6 Şemʿ-veş cān viricek başuñ ucından ey dil / Şuʿle-i āhuñ ola **sīne-i** sūzānuñdan
G440/1 Ḳarşu ṭutdum **sīne-i** ṣad-çāki senden cānibe / Gönder ey ḳaşı kemānum tīri benden cānibe
G510/3 Şemşīri ki bu **sīne-i** pür-dāġa ṣalupdur / Bir āb-ı revāndur ki gül-istāne ṣalındı
K25/23 **Sīne-i** āyīne-sīmāsına beñzerdi eger / Ṣafḥa-i māh-ı şeb-efrūzda olmasa ġubār
G182/6 **Sīne-i** pür-dāġ-ı Bāḳīde gezer nāveklerüñ / Serv-ḳadler ġonca-femler gül-sitāne girdiler
G214/1 **Sīne-i** ʿāşıḳda sırr-ı laʿl-i cānān gizlemiş / Kān-ı ebdān içre ol kim cevher-i cān gizlemiş
G233/6 Ṭalʿat-i şāhid-i iḳbāl nümāyān olmaz / **Sīne-i** ehl-i ṣafā āyīne-dār olmayıcaḳ
G411/5 **Sīne-i** mecrūḥ-ı mehcūruñ oñulmaz yarası / Merhem-i vaṣluñ olur olursa dermān zaḫmına
G513/3 Her şirārın aḫter-i devlet bilürdi Kūh-ken / **Sīne-i** ḫārādan āteşler çıḳarsa tīşesi
G309/6 Almadı būy-ı maḥabbetden es̱er şunlar kim / Ġonca-veş dilleri ḫūn **sīneleri** çāk degül
G2/4 Kemānçe şekline girdüm elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı **sīnem** rebāb-āsā
G56/1 Zaḫm-ı **sīnem** ol gözi mekkāre ġāyet ḫoş gelür / Yāre açarsam revādur yāre ġāyet ḫoş gelür
G114/3 Yansa dāġ-ı **sīnem** üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / Nār nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur
G116/2 Fürūġ-ı dāġ-ı ʿaşḳuñ **sīnem** üzre / Şuʿāʿ-i mihr-i ʿālem-tāba beñzer
G120/2 Zaḫm-ı **sīnem** içre cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur
G335/1 Ṣafā gül-zārıdur **sīnem** gül-i bī-ḫārdur dāġum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārdur dāġum
G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i yār saʿādet nişānıdur / **Sīnem** ideydi ol ḳaşı ya kāşkī hedef
G298/4 Cān cāna olurduḳ dem-i vuṣlatda senüñle / **Sīnem** eger ey rūḥ-ı revān olmasa ḥāʾil

G327/2 **Sīnem** üzre görinen ḳanlu elifler ṣanmañ / Ṣafḥa-i derd ü ġama sürḫ ile cedvel çekdüm
G55/3 Açıldı dāġlar **sīnemde** çāk itdüm girībānum / Maḥabbet gül-şeninde açılan gül-nārı görsünler
G176/1 Nār-ı hecrüñle olan **sīnemde** yir yir dāġlar / Ḥālüme raḥm itdüginden dem-be-dem ḳan aġlar
G320/2 Yaḳam çāk eyledüm ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı **sīnemde** / İçinden gene peydā oldı bir künc-i ḫarāb açdum
G463/5 Göremez külḫan-ı **sīnemde** olan āteşümi / Bāḳıyā girsem eger menḳal-i nāruñ gözine
G510/5 Ṣalındı yürek żaʿf ile **sīnemde** ḳaçan kim / Gūşındaki ol gevher-i yek-dāne ṣalındı
G447/4 **Sīnemde** zaḫmuñ içre olan penbe-i fetīl / Ol yāsemīne döndi ki ḳorlar ḳaranfüle
G40/2 Zaḫm-ı **sīnemden** oḳuñ pārelerin hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ hele bir pāre meded
G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi **sīnemden** özgeye / Ṭaʿn-ı ḥasūd derd ile ḳaddüm kemān ider
G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i dil-ber şerḥalardan **sīneme** mısṭar çeker
G262/1 Gönder efendi **sīneme** tīr-i belālaruñ / Olsun siper belālaruña mübtelālaruñ
K12/6 **Sīneme** nīzelerin ol müjeler ṭoġrıldur / Üstüme ḫançerin ol ġamze-i mestāne çeker
G101/2 Çāk itmeyeydi **sīnemi** şemşīr-i cevr-i yār / Derd-i derūnum olmaz idi ḫalḳa āşikār
G113/2 Ḫançerüñ **sīnemi** delerse eger / Şöyle bir ḫayr ider ki cāna deger
K19/47 **Sīnemüñ** dāġı ile cism-i dü-tā-yı zerdüm / Ḳıldı engüşt-i belāda beni bir zer ḫātem
G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir yaḳayın nice fetīl / **Sīnemüñ** dāġların şekl-i S̱üreyyā göresin
G501/4 Tīrüñüñ ey ḳaşı ya manḳıra geçmez saʿyı / **Sīnemüñ** dāġını ol ḫançer-i bürrān deldi
G202/5 Dāġ-ı siyāh-ı **sīnemüz** örtile mevc-i eşk ile / Bir gün ola ki Bāḳıyā görmeye kimse ḳaramuz
G340/2 Ġonca-veş dāġ-ı **sīnemüz** açalum / Gül gibi keşf-i rāza başlayalum
G389/2 Gül gibi pāreledüñ **sīnemüzi** ʿaşḳ ile līk / Almaduḳ būy-ı vefā ġonca-i ḫandānuñdan
G6/4 Miyānuñ rişte-i cān mı gümiş āyīne mi **sīneñ** / Bünāgūşuñla mengūşuñ gül ile jāledür gūyā
G234/4 Gözüme özge ʿālemler temāşā itdürür **sīneñ** / Nice sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ
G17/5 Maḥabbet dāġı yaḳ **sīneñde** ferr-i devlet isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb
M1/I/4 İnsān odur ki āyīne-veş ḳalbi ṣāf ola / **Sīneñde** nʾeyler ādem iseñ kīne-i peleng
G210/1 **Sīneñe** ʿaşḳ ile elifler kes / Bilsün ol servi sevdügüñ her kes
G277/1 Ġoncalar içre nihān eyleme gül-berg-i terüñ / Yaʿnī seyr eyleyelüm **sīneñi** çöz dügmelerüñ
G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi **sīneñi** ṣāf it ġubārdan
K14/31 Mücellā **sīnesi** āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-pez̠īr-i rāz-ı pinhānī
G261/2 Ḳanı bir cām-ı muṣaffā gibi ṣāfī-meşreb / Ṣafḥa-i **sīnesi** mirʾāt-ı mücellādan yig
G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ ṣafāda cām-ı Cemden ḫoş / Mücellā **sīnesi** āyīne-i ʿālem-nümādan yig
M3/II/1 Ṭabʿı mirʾāt-i cemāl-i cān-fezā-yı salṭanat / **Sīnesi** āyīne-i ʿālem-nümā-yı salṭanat
G309/7 Bāḳıyā bāġ-ı cihānda ḳanı bir nāzük-ṭabʿ / **Sīnesi** gül gibi āzürde-i ḫāşāk degül
G430/5 Ruḫlaruñ şevḳıyla pür-dāġ itdi Bāḳī **sīnesin** / Bir avuç berg-i gül-i ter ḳoydı gūyā ḳoynına
G74/2 **Sīnesin** itse ḳaçan kān-ı maʿārif ʿārif / Ḳılsa her ḥarfe naẓar bir nice maʿnī görinür
G140/1 **Sīnesin** tīrüñe ṭutardı siper / Göbegin kesdüginde āhen-ger
G301/3 **Sīnesin** çāk eyledi mest-i ṣabūḥīler gibi / Ṣubḥ-dem mürġ-i çemenden gūş idüp āvāze gül
G358/5 Ġoncalar dügmelerin çözdi bahār oldı diyü / **Sīnesin** açdı girībānını çāk itdi semen
G227/1 **Sīnesine** yaḳmada şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ
G113/3 Oḳlaruñ sehmi **sīneye** iricek / Ser-i peykānuñ üstüḫāne deger
G143/5 Murādı **sīneye** ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / Semend-i ṭabʿ-ı Bāḳī bir gümişden sīne-bend ister
G327/5 Dāġlar naʿl ü eliflerle degül peyveste / Ṣafḥa-i **sīneye** bir ḫaṭṭ-ı müselsel çekdüm
G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim ʿārıżuñ üzre görinür / Döndi dendāneleri şekline **sīn-i** semenüñ
G249/3 Göricek **sīn-i** miske beñzetdüm / Şāne-i zülf-i ʿanber-efşānuñ

sīne dögmek **[1]** bağrını dövmek

G208/4 Ḳadeḥ ḳan aġlayup def **sīne döger** ney fiġān eyler / Meger derd ü ġam-ı ʿaşḳa olupdur mübtelā meclis

sīneye elif(ler) çekmek **[2]** göğse dikine elif şeklinde yaralar açmak

G178/5 **Sīneme çeksem elifler** dāġlar yaḳsam n'ola / Bāḳıyā bir serv-ḳāmet gül-ʿiẕārum aldılar

G183/3 Gül-şen-i bāġ-ı maḥabbetde diker tāze nihāl / Her **elif** kim **sīneme** ol ḳāmeti ʿarʿar **çeker**

sīneye çekmek **[3]** kucağına almak, kucaklamak ‖ bağrına basmak

G262/4 Rez duḫterini **sīneye çeksem** ʿaceb midür / Cevrinden özge nesnesi yoḳ bī-vefālaruñ

G435/1 **Sīneye çekmege** bir serv-i dil-ārām olsa / Ser-keş olmasa iñen ʿāşıḳına rām olsa

G518/4 Umarın kevkeb-i baḫtum ire burc-i şerefe / **Sīneye** ol meh-i tābānı **çekem** hāle gibi

sīne-bend **[2]** atın göğsüne bağlanan işlemeli, gümüşlü enli kayış

G143/5 Murādı sīneye ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / Semend-i ṭabʿ-ı Bāḳī bir gümişden **sīne-bend** ister

K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ yaraşur çarḫuñ ecrāmı / Semendüñ **sīne-bendinde** gül-i zer māh-ı tābānı

sīne-rīş **[1]** gönlü yaralı

G104/2 Naʿl kesmiş farḳına her biri olmış **sīne-rīş** / Nāvek-i müjgānuñuñ efgendesidür tīrler

sīne-ṣāf **[1]** gönlü temiz, temiz yürekli

G38/3 Ṣofī ṣafā-yı cām ile dilden keder gider / Rindān-ı **sīne-ṣāf** ile gel eyleme ʿinād

sipāh **[4]** asker ‖ ordu; bkz. 'ḫayl ü sipāh' md.

G489/1 Bu gice leşger-i ḫᵛāb ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı dīde **sipāh-ı** sirişke teng oldı

K14/24 Dem-i aʿdā ile deşt-i cihānı lāle-zār itdi / **Sipāh-ı** berḳ-reftār-ı Tatāruñ tīr-bārānı

G169/4 **Sipāh-ı** ġam n'ola ayaḳlar ise ʿuşşāḳı / Raʿiyyetine o şāhuñ riʿāyeti yoḳdur

G491/4 Rūz-ı fürḳatde hücūm eyleyüp eşk-i gül-gūn / **Sipeh-i** ṣabr u sükūn üzre şebīḫūñ itdi

sipāh u raʿiyyet **[1]** askerler ‖ halk

M1/VIII/3 Ol cism-i pāki cānı gibi eyledi nihān / Āsūde ḳıldı ḥāl-i **sipāh u raʿiyyeti**

sipāhī **[1]** süvari asker

G220/3 Alındı ʿaşḳuña dil ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / **Sipāhī** gibi ki tīmārını iderler ḫāṣ

sipāhī-zāde **[1]** sipahi oğlu bir güzel

G174/3 ʿĀşıḳ oldum bir **sipāhī-zādeye** / Ḫışm idüp baña levendin gösterür

sipend **[3]** üzerlik (güzel koku çıkarması yönüyle)

K25/8 Dehr bir şāḫ-ı **sipend** urdı felek micmerine / Meh-i nev ṣanma şafaḳda görinen zerd ü nizār

G34/3 Bu cism-i zerd ü zār u nizār ile nice bir / Yanam firāḳuñ āteşine nitekim **sipend**

G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa dil ü cāndan **sipend** ister

siper **[3]** kalkan; bkz. 'Rūmī siper' md.

G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i ḳażāya **siper** gerek / Her kim ki tīġ-i fażl u kemān-ı hüner çeker

K17/6 Çarḫ oḳlarını atdı yine gül-şene seḥāb / Altun göbeklü bir **siper-i** laʿl ṭutdı ḫār

G130/3 Güller **siperler** ile üleşdi fīloriyi / Mülk-i şitāyı ġāret idüp leşger-i bahār

siper olmak **[1]** korumak

G262/1 Gönder efendi sīneme tīr-i belālaruñ / **Olsun siper** belālaruña mübtelālaruñ

siper ṭutmak **[2]** siper etmek

G84/7 Bāḳī sipihr āhum oḳına **siper ṭutar** / Farḳ-ı felekde ẓāhir olan ṣanma hāledür

G140/1 Sīnesin tīrüñe **ṭutardı siper** / Göbegin kesdüginde āhen-ger

sipihr [33] felek ‖ gök ‖ talih

K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı **sipihr** sāġar-ı pūlād-ı zer-nişān

K20/9 Ya cām-ı ʿişret-i Dārā ya tāc-ı Kisrādur / Ṭolaşdurur bu cihānı **sipihr** olup dellāl

G7/2 Ṭaḳdı hilāl ḥalḳasını gūş-ı ḫidmete / Oldı **sipihr** bende-i fermān-peẕīr aña

G84/7 Bāḳī **sipihr** āhum oḳına siper ṭutar / Farḳ-ı felekde ẓāhir olan ṣanma hāledür

G92/2 Öykünse ḫaddüñe ne ġam ey āfitāb-ı ḥüsn / Māh-ı **sipihr** kemdür o ne yüzi ḳaradur

G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ dūdıdur felek / Mihr-i **sipihr** āhum odından şirāredür

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma penbe-i ṣubḥ ile nev-bahār / Urdı **sipihr** saḳfına bir yādgār gül

G422/2 Giceler ṣanma **sipihr** üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz ʿaksi geçer mihr-i münevver yirine

G489/7 Fiġānum ile felek çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / Berīd-i āhuma gūy-ı **sipihr** zeng oldı

K23/7 Yā defter-i **sipihrde** reʾy-i resīddür / Deyn-i ṣıyāmı ḫalḳ edā itdiler tamām

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı **sipihre** kevākib içre hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl

G7/5 Bāḳī suḫanda farḳ-ı **sipihre** ḳadem başar / Luṭf-ı Ḫudā olursa eger dest-gīr aña

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn varaḳları / Saḳf-ı **sipihre** beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

G252/4 Baḥs̱ idüp bir daḳīḳa ḥüsnüñden / Ḥāle māh-ı **sipihre** aṣdı elek

G291/2 Naʿl-i süm-i semendüñe benzetdiler diyü / Saḳf-ı **sipihre** degdi küleh-gūşe-i hilāl

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden **sipihre** naʿre-i yā Hū

G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı yār ile / Mihr-i **sipihre** ṣanma küsūf irdi ayile

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

G47/6 Āhum yili çıḳardı **sipihri** hevālara / Mānend-i gird-bād ki ʿummāne ṣarmaşur

K20/18 Revāḳ-ı manẓar-ı dīvānı ṭāḳ-ı eyvānı / Hilāl-i burc-i saʿādet **sipihr-i** cāh u celāl

K22/17 Āfitāb-ı ʿālem-ārā-yı **sipihr-i** fażl o kim / Buldı reʾy-i enveri feyżiyle nūr u fer cihān

K23/15 Mihr-i **sipihr-i** mekremet ol kim cenābına / Gökden hilāl iki bükilüp virür selām

G15/1 Baña çoḳ cevr itdügüñʾçün ey **sipihr-i** bī-vefā / Āhumuñ dūd-ı kebūdı uydı ulaşdı saña

G147/7 O ḫurşīd-i **sipihr-i** salṭanat kim / Öñinde ḳāmet-i eflāk ḫamdur

G314/1 Yaraşur ey **sipihr-i** māh-cemāl / Ḳamerī yaḳa olsa saña hilāl

G15/3 Gömgök itdi sille-i āhum **sipihrüñ** ṣūretin / Gök yüzine baḳ inanmazsañ eger ey meh-liḳā

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla **sipihrüñ** ṭās-ı pūlādı / Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

G236/3 Ḫusrevāne penc-nevbet çaldı heft-iḳlīmde / Nüh ḳıbābın yanḳulandurdı **sipihrüñ** mīr-i ʿaşḳ

G408/4 İşigüñ ṭaşıyla başı ḫoş gedā-yı kūyuñuñ / Ser-fürū ḳılmaz **sipihrüñ** günbed-i mīnāsına

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz raġbet **sipihrüñ** ẕerrece / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına

G540/2 Kilk-i āhum yazarsa sūz-ı dili / Dutışur nüh **sipihrüñ** evrāḳı

K27/21 **Sipihrüñ** nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ tā nüh günbed-i ḫaḍrā

G187/5 **Sipihrüñ** bu ṭoḳuz peymānesin bir demde ey Bāḳī / Maḥabbet meclisinde nūş ider mestāneler vardur

sipihr ü encüm [1] gökyüzü

K26/12 Bāġ-ı ḳadrinde anuñ ṣaḥn-ı **sipihr ü encüm** / Bir çemendür ki dökilmiş aña berg-i nesrīn

sipihr-i fażl u kemāl [1] fazilet ve kemal göğü ‖ Ebussuud Efendi

K21/13 Ser-i efāżıl-ı āfāḳ müftī-i ʿālem / **Sipihr-i fażl u kemāl** āfitāb-ı cāh u celāl

sipihr-i gerdān [1] felek ‖ talih

K2/7 Devlet iḳbāl ḳılup eyledi ṭāliʿ yārī / Ḥāṣılı üstümüze döndi **sipihr-i gerdān**

sipihr-i ġaddār [2] merhametsiz felek; bkz. ʻçarḫ-ı ġaddārʼ md.

K25/6 Gūyiyā ḥāżır olur irte ṣalāt-ı ʿīda / Dāl tācın başına geydi **sipihr-i ġaddār**

K25/29 Ezelī böyledür āyīn-i **sipihr-i ġaddār** / Ki gülüñ ḫᵛāb-gehi ḫār ola ḫāruñ gül-zār

sipihr-i pīre-zen [2] kocakarı felek/dünya ‖ kötü talih

G258/4 Nār-ı āhumdan ḥaẕer ḳıl ey **sipihr-i pīre-zen** / Ṭutışur bir gün ṣaḳın ol āsmānī çenberüñ

G322/5 Ayırdı siḥr idüp yāri **sipihr-i pīre-zen** benden / Ne luʿb itdi baña gör biʾllāhi oynaşum

sipihr-āsitān [2] makamı gökyüzü olan

G337/8 Güli çemende serīr-i zümürridīn üzre / Selīm Ḫān-ı **sipihr-āsitāna** beñzetdüm

G77/9 Şāh-i bülend-kevkebe māh-ı felek-cenāb / Sulṭān Murād Ḫān-ı **sipihr-āsitānı** gör

sīr-i māh [1] balık dişi; bkz. MENINSKI, C. II, süt. 2731.

G61/3 Ḫaddüñ ḳatında mihr-i felek bir zavalludur / Alnuñ yanında bedr ise bir **sīr-i māhdur**

sīr-āb [3] suya kanmış; bkz. 'ġonca-i sīr-āb', 'gül-i sīr-āb', 'lāle-i sīr-āb', 'sünbül-i sīr-āb' md.

K19/24 Dür-i **sīr-āb** ile gör gül-bün-i engüştinde / Jāle düşmiş gül-i nesrīne ne beñzer ḫātem

K22/13 Gevher-i **sīr-āb** şeb-nem gūş-vār-ı zer varaḳ / Ṣaḥn-ı būstān oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i leb-i **sīr-āb** olur bāʿiṡ / Dem-ā-dem ḳana ey sāḳī şarāb-ı nāb olur bāʿiṡ

sīr-āb olmak [1] suya kanmak

G365/3 Ḳanmaz şarāb-ı nāba lebüñ ārzū iden / **Sīr-āb olur mı** teşne-i Kevṡer serābdan

sirişk [9] gözyaşı; bkz. 'cūy-ı sirişk', 'sīm-i sirişk' md.

G489/1 Bu gice leşger-i ḫᵛāb ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı dīde sipāh-ı **sirişke** teng oldı

M1/V/5 Ṭıfl-ı **sirişki** yirlere girsün duʿām odur / Her kim ġamuñdan aġlamaya şeyḫ u şābdan

G54/2 Daḫı Cemşīdi yād eyler gözinden ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn **sirişki** cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / **Sirişk-i** āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

G225/4 Ṭop-ı āhumla ider ḫayl-i **sirişküm** ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ

G357/2 Lüʾlū dişüñ ġamıyla **sirişküm** güherlerin / Dizdüm ümīd riştesine dāne dāne ben

G382/7 Bāḳī yolında döke şaça ḫarç idüp gözüm / Āḫır düketdi naḳd-i **sirişküm** ḫızānesin

G461/4 İrmese bir dem eger mevc-i **sirişküm** her yaña / Şuʿle-i āhum zemīn ü āsmānı ḥarḳ ide

G259/1 Dilā cihānı **sirişkümle** pür-şarāb itdüñ / Behey ḫarāb olası ʿālemi ḫarāb itdüñ

ṣīt [2] ses, seda

G236/5 Lerze virdi ʿāleme ṣaldı zemīne zelzele / Ġulġul-i kūs u nefīr-i **ṣīt-i** ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

G504/5 Bāḳī ṣarīr-i kilk-i bedāyiʿ-nigārdur / Şeh-bāz-ı dest-i fikretümüñ **ṣīt-i** şeh-peri

ṣīt u ṣadā [6] ses ‖ kuş cıvıltısı; bkz. 'ṣadā vü ṣīt' md.

G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü **ṣīt u ṣadā** artar

G372/3 Yiter **ṣīt u ṣadā-yı** cān-ı nālānum bu gül-zāra / Çemen bülbülleri şimden girü ḫāmūş u lāl olsun

G518/2 Żaʿfdan şöyle ġam-ı ʿaşḳ ile nā-peydāyem / Ki hemān **ṣīt u ṣadām** işidilür nāle gibi

G537/2 Batdı sāl-ı kühenüñ **ṣīt u ṣadāsı** şimdi / Çıḳdı mürġ-i çemenüñ naġme-i nev-peydāsı

G280/2 **Ṣīt u ṣadā-yı** ʿaşḳuñ ile ṭoldı kāʾināt / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı şöhretüñ

G304/3 Bezm-i ṣafā vü ʿīşa salādur bilenlere / **Ṣīt u ṣadā-yı** bülbül ü berg ü nevā-yı gül

sitām [1] altın veya gümüş işlemeli at başlığı

K14/28 Licāmuñda **sitām** olmaḳ yaraşur çarḫuñ ecrāmı / Semendüñ sīne-bendinde gül-i zer māh-ı tābānı

sitāre [8] yıldız

G138/2 Eşküm döker **sitāre** gibi cevr ile o māh / Ḫurşīd gibi ḫurrem ü ḫandān olup gezer

G202/2 Çeşm-i **sitāre** gibi biz alçaġa nāẓır olmazuz / Himmetümüz bülenddür ḳaddüñedür neẓāremüz

G403/9 Minnet Ḫudāya baḫt müsāʿid **sitāre** yār / İḳbāl-i Ḫān Murād-ı saʿādet-nedīm ile

G468/2 Saña taṣvīr-i māhı beñzedince / Ne gözler nūrını dökdi **sitāre**

G92/3 Ḫālüñ ḫayāli ḫāṭır-ı aġyārı ḳıldı cāy / Gūyā ḳarañu gicede rūşen **sitāredür**

G362/4 Ceng itmege **sitāre-i** baḫtumla eyledüm / Bu āh-ı pür-şirārumı bir tīġ-i zer-nişān

G228/5 Bir māhdur ki cevresin almış **sitāreler** / Bezm-i şarāba gice ʿaceb şevḳ virdi def

G94/1 Nişāne sūz-ı dile āhumuñ şirāresidür / Belī belāyı iden ʿāşıḳa **sitāresidür**

sitāre-i ferḫunde [1] kutlu yıldız

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādan ol meh-rū / Zehī **sitāre-i ferḫunde** ṭāliʿ-i fīrūz

sitem [5] cefa, zulüm; bkz. 'cevr ü sitem' md.

G197/5 Yaḳamaz bedr-i āfitāb-ı **sitem** / Bir yüce bār-gāha mensūbuz

G500/2 Ḳaçup dil tāb-ı ḫurşīd-i **sitemden** / Penāh-ı sāye-i Yezdāne geldi

G232/2 Yine bir ḳaşı hilālüñ **sitemi** çarḫ gibi / Ḳaddümi ḳıldı kemer ṭāḳatümi eyledi ṭāḳ

G410/3 Rūzgāruñ **sitemin** gör düşürüp gīsūña / Yine dil zevraḳını ṣaldı Fireng-istāne

G500/1 **Sitem** ol ḫusrev-i ḫūbāne geldi / Kerem sulṭān-ı ʿālī-şāne geldi

sitem-ger [4] zalim, sitemkâr

K19/9 Cismine naʿl kesüp farḳına bir dāġ urmış / Var ise sevdi meger yār-ı **sitem-ger** ḫātem

G286/8 Bāḳıyā devrān **sitem-ger** çarḫ bī-raḥm olmasa / Pister-i ḫār üzre n'eyler nāzenīn endām-ı gül

K1/20 Devrüñde kimse cevr-i **sitem-gerden** iñlemez / Bī-şerʿ ider iderse eger çeng ü ney fiġān

G77/10 Tīr-i cefā-yı çarḫ-ı **sitem-gerden** iñleme / Şemşīr-i ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör

sitem-kār [2] zalim, merhametsiz

G83/4 Cān acısını ḫaste-i derd-i firāḳ olup / Dil-dāde-i nigār-ı **sitem-kār** olan bilür

K10/9 Bāḳıyā çarḫ-ı **sitem-kāruñ** ne cevr itdüklerin / Yek-be-yek ʿarż it ki şāh-ı maʿdelet-güster bile

sitīze-kār [1] kavgacı

M1/III/8 Ser-keşlik itdi tevsen-i baḫt-ı **sitīze-kār** / Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı Kirdigār

sivār [1] bilezik

K21/29 Nigīn-i baḫt u **sivār-ı** saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki zer ḫalḫāl

siyāh [9] bkz. 'baḫt-ı siyāh', 'dāġ-ı siyeh', 'dūd-ı siyāh', 'gerd-i siyāh', 'ḫāl-i siyāh', 'zülf-i siyāh' md.

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān **siyāh** / Geysün libās-ı mātem-i Şāhı bütün cihān

G77/2 Ḫaṭṭ-ı **siyāh** u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı gör

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ yüzini ṭutmış nitekim ey cān / Ebr-i **siyāh** içinde gizlendi māh-ı tābān

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i luṭfın ḳılaydı erzānī / **Siyāh** şālını terk ide geymeyeydi leyāl

G527/3 **Siyāh** aṭlas gibi zülfüñ yaraşdı / ʿİẕār-ı āl-i müşgīn-ḫāle düşdi

G150/3 Çü zülfi ḥalḳalarından görine ruḫsārı / Şeb-i **siyāhda** gūyā olur ʿayān ülker

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i **siyāhı** Kaʿbe yā ḳıblem

G108/4 Ḥalḳa-i zülfi ḫayāli gözümüzden gitmez / Gūyiyā çeşm-i ʿalīl üzre **siyeh** çenberdür

G216/8 Farḳında ol **siyeh** per ẓıll-ı hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş

siyeh çeşm [1] kara gözler; bkz. 'çeşm-i siyeh' md.

G368/2 Görüp çīn-i ebrū-yı müşgīnüñi / **Siyeh çeşmüñi** ṣandum āhū-yı Çīn

siyeh gözler [1] bkz. 'çeşm-i siyeh' md.

G313/1 Ālet-i ḥüsni mükemmel ḳad-i dil-cū da güzel / Ol **siyeh gözler** ile ḥaḳ bu ki ebrū da güzel

siyeh kākül [1]

G108/3 Zülfine gerçi hemān sünbül-i ter hem-serdür / İkisinden de **siyeh kākülì** bālā-terdür

siyeh zülfeyn [1] siyah zülüfler

G170/3 **Siyeh zülfeynüñi** siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur

siyeh-kār [1] günahkâr; bkz. 'zülf-i siyeh-kār', 'baḫt-ı siyeh-kār' md.

G485/2 Göñlümüz alur ele zülf-i dil-āvīzüñ hele / Vechden ḫāric degül ḫaṭṭ-ı **siyeh-kāruñ** gibi

siyāh-rū [2] yüzü kara ‖ utanmaz, rezil

G401/1 Ol āfitāb-ṭalʿata kim dirse māh-rū / Olsun cihānda meh gibi dāʾim **siyāh-rū**

G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz öper zülf-i **siyeh-rū** göz göre / Hīç yüz virmezsin ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

ṣofī [23]

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey **ṣofī** ḥabāb-āsā

G76/5 Gözlerüm yaşını **ṣofī** istemez yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār ʿālemde yemden incinür

G82/2 Güzeller şevḳıne ṣoḥbetde **ṣofī** çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle ṣanur anı semāʿ eyler

G105/3 Dünyāda çeker miḥneti erbāb-ı maḥabbet / Ey **ṣofī** bu gün baña ise irte ṣañadur

G181/2 Çemende şu gibi **ṣofī** şarāb içmek gerek şimdi / Behey **ṣofī** bu mevsimler ne ayıḳlıḳ zamānıdur

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım meclis-i ʿuşşāḳa ey **ṣofī** / Raḳīb-i bed-liḳā ile ıraḳdan merḥabā yigdür

G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey **ṣofī** / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde yāruñ dāneler vardur

G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne ḥālet kesb ider **ṣofī** / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ

G228/7 Esrār keşfin itmek için **ṣofī** Bāḳıyā / Başın muraḳḳaʿına çeker nitekim keşef

G307/6 Bī-riyā merd-i Ḫudāsın bilürüz ey **ṣofī** / Ġarażuñ raḥmet-i Ḥaḳdur o ḳadar raḥmet bul

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin be **ṣofī** ben mi vażʿ itdüm / Muʿayyen ḳıṣṣadur sevmek sevilmek mā-teḳaddemden

G385/3 Yaḳma dāġum göricek sen de beni ey **ṣofī** / Severin nʾeyleyin ol lāle-ʿiẕārı severin

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i **ṣofī** ridā-yı şeyḫ / Devr-i lebüñde mey-gedelerde yatur girev

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ yirin umma **ṣofī** / Baġlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine

G449/4 İşitdük āḫiretde ḥūr u Kevs̱er var imiş ammā / Naẓīr olur mı hey **ṣofī** mey ü maḥbūba dünyāda

G469/3 İnkār itme **ṣofī** şarābuñ menāfiʿin / Üstād-ı ḥikmet öyle buyurmış kitābda

G489/5 Yüzin eline alup geldi meclise **ṣofī** / Bu gice rişte-i tesbīḥi tār-ı çeng oldı

G541/1 Cām gibi diler iseñ kʾola ḳalbüñ ṣāfī / Çeke gör **ṣofī** ṣafā ile şarāb-ı ṣāfī

G21/3 **Ṣofī** kim ider idi meyli aña / Ḳalbe ger virmese ṣafā mey-i nāb

G38/3 **Ṣofī** ṣafā-yı cām ile dilden keder gider / Rindān-ı sīne-ṣāf ile gel eyleme ʿinād

G405/4 **Ṣofī** gelicek açma ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne ṭuyurma

G331/5 Dil-i şūrīdeye ḳıl pend ü naṣīḥat geh geh / Nefesüñ gelsün eyā **ṣofī-i** nāṣiḥ dem dem

Mtl 12 Meşrebi ʿāşıḳ-ı mey-ḫᵛāre-ṣıfat ṣāf degül / Daʿvī-i ṣıdḳ u ṣafā **ṣofīye** inṣāf degül

ṣofī-i sālūs [1] ikiyüzlü sofu; bkz. 'şeyḫ-i sālūs' md.

G279/5 Semāʿ-ı çeng ü nāy u devr-i sāġar devleti döndi / Ṣafāsın süre gör ey **ṣofī-i sālūs** devrānuñ

ṣoḥbet [8]

G81/1 Dem-i ṣubḥ irdi getür bādeyi **ṣoḥbet** demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

G348/3 Cān nis̱ār itmekdür evvel şarṭ bezm-i ʿaşḳına / Maḥrem olmaz bilmeyen ādāb-ı **ṣoḥbet** neydügin

G525/1 Sāḳıyā ḳalmaz imiş çünki bu **ṣoḥbet** bāḳī / Mey-i gül-gūn içelüm bāde-i cennet bāḳī

G82/2 Güzeller şevḳıne **ṣoḥbetde** ṣofī çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle ṣanur anı semāʿ eyler

G533/4 Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān **ṣoḥbeti** / Cām ṣınmış mey dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı

G398/3 Degül mi bezm-i vaṣl-ı yār firdevs / Belā-yı **ṣoḥbet-i** aġyār ṭamu

G179/3 N'ola ger **ṣoḥbetine** ṭālib olsaḳ / Ḳatı şevḳ ehlidür ehl-i nefesdür

G93/1 **Ṣoḥbetüñ** mübtelāya ṣıḥḥat olur / Bir selāmuñ alan selāmet olur

ṣoḥbet-i ehl/eṣḥāb-i riyā [2] riyakâr sofunun sohbeti

G157/7 İctināb it **ṣoḥbet-i ehl-i riyādan** Bāḳıyā / Kim rıżā-yı Ḥażret-i Bārī Teʿālā bundadur

G374/5 Kesilüp **ṣoḥbet-i eṣḥāb-ı riyādan** Bāḳī / Kesmedi pīr-i ḫarābātdan istimdādın

ṣoḥbet-i ḫāṣ [2] başbaşa sohbet

G339/5 **Ṣoḥbet-i ḫāṣ** eylemek maḳṣūd idindüm Bāḳıyā / Cānı āgāh itmedin cānānı peydā eyledüm

G433/4 Cānı defʿ eyle dilā gelse ḫayāl-i cānān / **Ṣoḥbet-i ḫāṣ** idelüm ḫāneyi bī-ġayr eyle

ṣoḳınmak [2] takınmak; bkz. TS. C. V, s. 3503.

K20/5 Ṣarındı meh yine bir ḫūb Yūsufī destār / **Ṣoḳındı** farḳına bir dāne ince sīm hilāl

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup tācına **ṣoḳmış** / Ṭaġlarda külüng atduġı dem başına Ferhād

ṣola yazmak [1] soluvermek

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi vādī-i derdi / Mecnūn gideli lāle-i miḥnet **ṣola yazdı**

ṣolında ṣaġında [1]

G424/7 İki ḫançer ṭaḳınmış ey Bāḳī / Ḫaste çeşmi **ṣolında ṣaġında**

ṣon demi īmānuñdan ayrılasın! **[1]** ilenç sözü

G389/3 Niçün ol yāre raḳībā didüñ īmānumsın / Göreyin **ayrılasın ṣon demi īmānuñdan**

ṣoñra [3]

K8/15 Duʿā-yı devletinden **ṣoñra** vācib saña ey Bāḳī / Tevekküldür Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān üzre

K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa zamānen sābıḳ / Gül-i ter **ṣoñra** gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār

G272/6 Bāḳīyi gül gibi ḫandān itdüñ evvel luṭf ile / **Ṣoñra** döndüñ mübtelā-yı ḫār-ı hicrān eyledüñ

ṣormak [10]

1. sormak

M6/VIII/2 Derd-i derūnı bülbül-i şūrīde-ḥāle **ṣor**

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber **ṣor** Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kā'ınātı ṭurma yil

G479/6 Bir devā **ṣor** dil-i bīmāra lebinden Baḳī / Hele ṣabr eyle biraz varsun o yār uyḫuya

G363/2 Seni Yūsufla güzellikde **ṣorarlarsa** baña / Yūsufı bilmezin ammā seni raʿnā bilürin

G527/5 Ṣaçuñ bendinde dil derdin **ṣorarsañ** / Ġarīb üftāde müşkil ḥāle düşdi

G368/5 **Ṣorarsañ** ḳapuñda şehā Bāḳīyi / Ġulām-ı kemīn bende-i kemterīn

G521/5 Bāḳī lebinden oldı bize ḥayf o ẓālimüñ / Ammā ne çāre n'eyleyelüm kimse **ṣormadı**

G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan **ṣormañ** ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ söylesün

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Ṣu **ṣorsaḳ** pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek bādedür dirler

2. emmek ‖ öpmek; bkz. TS. C. V, s. 3514.

G53/6 Bāḳī gözinden eyle ḥaẕer **ṣorma** leblerin / Zinhār ġāfil olma şarābuñ yaṣaġı var

ṣoymak [1] elbiselerini çıkarmak

G487/8 Mestāne **ṣoydı** o mehi Bāḳī geçen gice / Nāzüklik ile çözdi muḳaddem ḳuşaġını

ṣoyınmak [2] ortaya çıkmak, (bir işe) atılmak, girişmek

K22/10 Gerçi merdāne **şoyındı** girdi meydāne dıraḫt / Geldi ḳış başdı velīkin virmedi aṣlā emān

K11/3 Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / **Şoyınduñ** ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

sögmek [1] kötü söz söylemek

G350/3 Gedā gūş itse düşnāmuñ duʿālar eyler alḳışlar / Bir iki sen de **sög** bārī duʿā olsun s̱enā olsun

söylemek [30]

1. söylemek

G311/5 Degdi dehānı **söyledi** bir gün ḳulaġuma / Gūyā ṭaḳıldı gūşuma bir gūşvār laʿl

G496/2 Zāhide ʻaşḳuñ ġamın hem-ḥāl ṣandum **söyledüm** / Ḳılmayaydum derdümi bī-derde ifşā kāşkī

G246/4 Didüm var mı dehānuñla miyānuñ / Didi kim **söyleme** ortada var yoḳ

G298/3 Aġız bir idüp **söylemek** āsān idi yāre / Zaḫmuñla gelüp olsa eger ḫançeri yek- dil

G395/1 Söylemez küsmiş baña cānāne söyleñ **söylesün** / N’eyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ söylesün

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir būse daʿvā ḳıl yüri / **Söylemezse** öp hemān aġzın sükūt iḳrārdur

G395/1 **Söylemez** küsmiş baña cānāne söyleñ söylesün / N’eyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ söylesün

G395/1 Söylemez küsmiş baña cānāne söyleñ söylesün / N’eyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ **söylesün**

G395/2 Nāz ile güftāre gelmezse helāk eyler beni / Ol cefā vü cevri bī-pāyāne söyleñ **söylesün**

G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne söyleñ **söylesün**

G395/4 Ḫār zaḫmından neler çekdügümi gül-zārda / Bāġ-bān-ı bülbül-i giryāne söyleñ **söylesün**

G395/5 Bāḳıyā diñ durmasun güftāra ṭāḳat var iken / Vaḳtidür ol ḫusrev-i devrāne söyleñ **söylesün**

G194/4 İde gör var ise luṭfuñ beni **söyler** ṣanma / Gencdür naḳd-i viṣālüñ aña iḳrār olmaz

G396/4 Ḳo cengi çeng-i ʻaşḳuñ n’eydügin bilmezsin ey vāʻiẓ / Ne raʻnā **söyler** ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

G361/1 Tesellī virmez ey dil derdüñ ol cānāne **söylersin** / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne **söylersin**

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol āhū saña ṣayd olmaz ʻabes̱ yābāne **söylersin**

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vāʻiẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın ġarīb efsāne **söylersin**

G361/4 Anuñ’çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ var çıḳar yārāne **söylers**in

G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīs̱-i ʻaşḳ-ı ʻālem-sūz-ı yāri ya ne **söylersin**

G506/4 Dil olup derd-i derūnum saña taḳrīr itse / Ḫançerüñ **söylese** görseñ dil-i şeydā ġamını

G395/1 **Söylemez** küsmiş baña cānāne söyleñ söylesün / N’eyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ söylesün

G395/1 Söylemez küsmiş baña cānāne **söyleñ** söylesün / N’eyledüm ol yār-ı ʿālī-şāne söyleñ söylesün

G395/2 Nāz ile güftāre gelmezse helāk eyler beni / Ol cefā vü cevri bī-pāyāne **söyleñ** söylesün

G395/3 Derd-i ʿaşḳı ġayrıdan ṣormañ ne bilsün çekmeyen / Anı yine ʿāşıḳ-ı nālāne **söyleñ** söylesün

G395/4 Ḫār zaḫmından neler çekdügümi gül-zārda / Bāġ-bān-ı bülbül-i giryāne **söyleñ** söylesün

G395/5 Bāḳıyā diñ durmasun güftāra ṭāḳat var iken / Vaḳtidür ol ḫusrev-i devrāne **söyleñ** söylesün

2. şiir söylemek

G276/7 Bāḳıyā **söyle** lebi yādına rengīn ġazeli / Demidür nūş-ı meyüñ mevsimidür eşʿāruñ

G354/5 Bāḳıyā **söyle** biraz lebleri esrārından / Ehl-i dil naẓm-ı dil-āvīzüñe ḥayrān olsun

G313/6 **Söylese** lafẓ-ı dürer-bārına söz yoḳ Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her dāne-i lüʾlū da güzel

3. konuşturmak ‖ çalmak

G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı **söyletseñ**

söyleşmek [1] karşılıklı konuşmak ‖ dertleşmek

M2/IV/2 Gülmenüñ oynamanuñ ʿālemi gitdi şimdi / Ḥālümüz **söyleşelüm** ḥāli diger-gūnlar ile

söyletmek [12]

G426/9 Bāḳīyi leẕẕet-i vaṣluñ ṭamaʿı **söyletdi** / Ṭūṭīyi şevḳ-i şekerdür getüren güftāre
G484/4 Gice ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle bu gün **söyletdi** ṭanbūrı
G121/3 Cān u dil baḥs̱-i kitāb-ı ʿaşḳda bülbülleri / Ġonca-veş **söyletmeyüp** dem-beste vü deng itdiler
G411/6 Bāḳīyi **söyletmez** olduñ laʿlüñ alsa aġzına / Döymez ol nāzük-lebüñ beñzer ki dendān zaḫmına
G264/1 Şikāyet cevr-i dil-berden dil-i şeydāyı **söyletseñ** / Günāh andan yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı **söyletseñ**
G264/2 Firāḳ-ı cām-ı laʿlüñle ne çekdi sāġar-ı ġamdan / Ne ḳanlar yutdı görseñ ġonca-i raʿnāyı **söyletseñ**
G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥs̱inde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli şīşe-i ṣahbāyı **söyletseñ**
G264/4 Ḥadīs̱-i ʿaşḳı ḥarf u lafẓ ile ḳılmaz edā ammā / Ne raʿnā söyler ol maʿnāyı çeng ü nāyı **söyletseñ**
G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u ḳand-i laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i şekker-ḫāyı **söyletseñ**
G264/6 Ne dillerden ne dürler dökdügin deryā-ṣıfat görseñ / Ḫurūş u cūş ile bir gün dil- i dānāyı **söyletseñ**
G264/7 Kelām-ı ʿaşḳ ey Bāḳī ser-ā-ser sırr-ı vaḥdetdür / Murādı cümlenüñ birdür bütün dünyāyı **söyletseñ**
G255/3 **Söyletseñ** ey ṣurāḥī sen erbāb-ı meclisi / Muṭrıb ferāġat eyleyicek ḳulḳul eyleseñ

söz [31]

K25/33 Bir güherdür **söz** aña ṭabʿ-ı şerīfüñdür kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār
G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / Görsün felekde **söz** nic'olur ḫaṣm-ı nā-be-kār
G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum acı **söz** ile / Lebüñ emdürmez iseñ ṭatlu dilüñ bārī gerek
G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / **Söz** güherdür ne bilür ḳadrini nā-dān güherüñ
Kt9/1 **Söz** degül dürr ü güher naẓm itsem / Ḳadr ü ḳıymet bilenüñ bendesiyüz
K2/37 İrdi Selmāna **sözi** şiʿri kemālin buldı / Luṭfuña ḳaldı eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān
M4/II/3 Gör ne dir ol kim **sözi** gūyā Mesīḥ enfāsıdur
G375/5 Bāḳī **sözi** gibi cevher itsün / Perverde iderse kān-ı imkān
G200/8 **Sözi** vāʿiẓ dırāz ider ʿārif / Ol aṣıl yādgāre ḳatlanmaz
K15/9 **Sözin** lü'lū-yı lālādan zamāne ṭutdı ẕī-ḳıymet / Neden şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı
G42/5 **Sözinden** ne ġam Bāḳıyā müddeʿīnüñ / Saña mā'il olınca ʿālemde şāhid
G463/3 Naġme-i nāleme dem-sāz geçinmezdi benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger uymasa **iller sözine**
G102/6 Bāḳī **sözini** vaṣf-ı lebüñ şehd-i nāb ider / Şīrīn kelāmı anuñ içün böyle şānludur
K23/12 İllā ki māh-ı ʿīda bu **sözler** baʿīddür / Erbāb-ı ʿaḳl öñinde ḥaḳīḳat budur kelām
G25/3 Gül ġoncasınuñ olmadı mesmūʿ **sözleri** / Laʿlüñle gerçi eyledi mā-lā-kelām baḥs̱
G329/3 Sīme beñzer diyenlerüñ tenüñi / Hele ey dost **sözleri** ḳatı ḫām
G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā **sözleri** ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā ṭoldur a şol ḳan olacaġı içelüm
K17/10 Bāḳī ne deñlü **sözlerüñ** āb-ı revān ise / Aḳar ṣu gibi yirde gerek rūy-ı iʿtiẕār
G149/5 Şikest eylerse nā-dān **sözlerüñ** ġam çekme ey Bāḳī / Yine ehl-i baṣīret tūtiyā eyler bu cevherdür
G415/3 Ḫʷān-ı iḥsān-ı firāvān çekdi şīrīn **sözlerüñ** / Niʿmetu'llāhīlere ol laʿl-i şekker-bār ile
G212/6 Evṣāf-ı laʿlüñ ile pür-efsūndur **sözüm** / K'eyler oḳınsa çihre-i aʿdāyı senderūs
G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken dür dişi vaṣfın / Dāmān-ı müjem dökdi cevāhir **sözüm** üzre
G532/3 Āteşīn ruḫsārı üzre ḫāli vaṣfında **sözüm** / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ aġzın yaḳar fülfül gibi
G185/3 **Sözüm** vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler
G220/4 O dürri vaṣf iderin ḳarşu baḥr-i naẓmumda / **Sözüm** güherlerine ser-fürū ider ġavvāṣ
G336/5 **Sözüm** Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı nev-cevānumla / Özüm luṭf-ı suḫanda hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm
G260/1 Āyīne-i cemāl-i ḥaḳīḳat-nümā yüzüñ / Āb-ı zülāl-i çeşme-i ṣıdḳ u ṣafā **sözüñ**
G311/1 Şīrīn lebüñ yanında olur şerm-sār laʿl / Rengīn **sözüñ** ḳatında bulur inkisār laʿl
G311/10 Hem-vāre pāy-i taḫt-ı şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn **sözünden** eyle firāvān nis̱ār laʿl
G473/1 Lebüñden leẕẕet-i şekker şikeste / **Sözüñden** ḳıymet-i gevher şikeste

G169/1 İçilse bāde lebüñsüz ḥarāreti yoḳdur / Şeker yinilse **sözüñsüz** ḥalāveti yoḳdur

söz diñlemek [2] nasihat dinlemek

G433/5 Ḫayra gir dilde yir it **diñle sözin** Bāḳīnüñ / Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle

G449/5 **Sözüm diñle** muġannī naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut ḳavl-i üstāde

söz geçmemek [2] hükmü geçmemek

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına **söz geçmedi** hergiz / İnṣāf ʿaceb teng imiş ey ġonca dehānuñ

G490/4 Bir cevāb itdüm temennā ol dehān-ı tengden / Ḥāṣılı **söz geçmedi** güftāre imkān olmadı

söz ḫatm oldı [1] kasidelerde kalıplaşmış duaya başlama ifadesi

K23/34 **Ḫatm oldı söz** duʿā-yı cemīlüñ maḥallidür / Kʾola raḥīk-i cām-ı s̱enā ʿanberīn ḫıtām

söz ġāyete irdi [1] kasidelerde kalıplaşmış duaya başlama ifadesi

K25/39 **İrdi söz ġāyete** Bāḳī ne dimek lāzımdur / Ḥāl maʿlūm ḫod ey Ḫᵛāce-i ʿālī-miḳdār

söz söylemek [1] şiir söylemek

Kt11/1 Şāʿir olup kişi **söz söylemege** ey Emrī / Bizdeki ṭabʿ gerek sencileyin gūl olmaz

söz tamām oldı [1] kasidelerde kalıplaşmış duaya başlama ifadesi

K26/32 **Söz tamām oldı** niyāz eyleyelüm der-gāha / İşidüp diye feleklerde melekler āmīn

söz yoḳ! [3] kusur yok!, laf yok!

G313/6 Söylese lafẓ-ı dürer-bārına **söz yoḳ** Bāḳī / Dürc-i laʿlindeki her dāne-i lüʾlū da güzel

Kt15/1 Ḳaldı bucaḳda eskidi dīvānuñ Emriyā / **Söz yoḳ** egerçi bī-bedel ü bī-naẓīrdür

G5/2 Cān almada nāzüklik ile laʿlüñe **söz yoḳ** / Ḫālüñ daḫı bir dāne-durur fitnede ammā

sözde [1] sanki, güyâ

G48/4 Yāḳūt u laʿli bir birine urdı lebleri / İdüp nis̱ār **sözde** nice dürr-i şāh-vār

ṣu [23]

G134/7 Gül-zār-ı cāna **ṣu** aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / Dilden sinān-ı ġamzeleri şöyle ter geçer

G153/6 Keştīde bād-bān u **ṣu** içre ṣadef degül / Emvāc-ı baḥr-i eşküme deryā ḳulaḳ çeker

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / Ṣu ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ **ṣu** içsek bādedür dirler

G208/5 Ḳadeḥ fıskıyye mey **ṣu** ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler **ṣu** yüzinde seyr ider mānend-i baṭ

K5/11 **Ṣu** gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar od içre atar kendin / **Ṣu** gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli sindānı

K20/35 Bu gül-şen içre seni serv-i ser-firāz görüp / **Ṣu** gibi ayaġuña aḳdı ḫāṭır-ı meyyāl

G123/4 **Ṣu** gibi zencīrler ṭutmaz dil-i dīvāneyi / Ḥāṣılı āvāralıḳ vaḳti bahār eyyāmıdur

G185/1 Lebüñle çeşmüñe ʿālem bizi dil-dādedür dirler / **Ṣu** ṣorsaḳ pür-ḫumār ancaḳ ṣu içsek bādedür dirler

G185/2 Nihāl-i serv-i bālāñuñ görenler ʿaksini **ṣuda** / Ayaġuñ öpmege düşmiş saña üftādedür dirler

G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş **ṣudan** ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer

G130/4 Eflāk devr-i dāʾim ile ṭurmayup **ṣular** / Neşv ü nemāda tāze vü ter ṣaḥn-ı sebze-zār

G397/3 Ḫūnīn olup aḳardı yaşum ırmaġı müdām / Cūş u ḫurūş ile **ṣular** aḳup bulanmadın

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / **Ṣular** ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar

G64/4 **Ṣular** çaġlar ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā artar

G181/1 Bahār eyyāmı geldi tāze ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / **Ṣular** cūş itdügi demdür bulanıḳlıḳ zamānıdur

G146/4 Dil-i pür-ḫūn elem-i ʿaşḳuñ ile cūş ideli / Çeşme-i çeşmüñ aḳan **ṣuları** dem gibi gelür

G527/2 Ruḫ-ı rengīnüñ āb-ı ʿārıżuñda / Gören dir **ṣuya** ʿaks-i lāle düşdi

Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / Yāri girmiş **ṣuya** ṣandum göricek ʻaks-i mehi

G12/2 ʿĀrıżuñda ol iki zülf-i girih-gīrüñ senüñ / **Ṣuya** ḳonmış iki ġarrā tāze sünbüldür baña

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına bir dem ḳarīn olursa eger / **Ṣuyı** gül-āb ide ṭopraġı müşg bād-ı şimāl

G523/2 Ṣaçıldı cürʿa-i cām-ı maḥabbet bāġ-ı Rıḍvāna / **Ṣuyın** Kevs̱er nebātın ney-şeker ḫākin ʿabīr itdi

ṣu gibi [5]

1. çok iyi, mükemmel

K1/27 Bāġ-ı s̱enā vü gül-şen-i medḥüñde mürġ-i dil / Bu naẓm-ı rūḥ-baḫşı oḳur **ṣu gibi** revān

K3/28 Feṣāḥat gül-istānı içre dem-ā-dem / **Ṣu gibi** revān ide bülbüller ez-ber

2. bol bol

G110/4 Gevher-i eşküm eriyüp **ṣu gibi** aḳsa n'ola / Böyledür aḥvāli her kim ʿāşıḳ-ı dīdārdur

G181/2 Çemende **ṣu gibi** ṣofī şarāb içmek gerek şimdi / Behey ṣofī bu mevsimler ne ayıḳlıḳ zamānıdur

G233/1 Baḳmadı bāġa göñül yār ile yār olmayıcaḳ / Aḳmadı **ṣu gibi** gül-zāre bahār olmayıcaḳ

ṣu ḳatmak **[1]** su vermek (bıçak vb. şeyleri bilerken su eklemek yönüyle)

G60/4 Ḫançer-i cānān ecel cāmına ṭurmaz **ṣu ḳatar** / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar lez̠z̠etlüdür

ṣu sepelemek **[1]** su serpmek

G462/3 Güller bitüre gül-şen ola ḫāk-i mezārum / Peykānuñ eger **ṣu sepelerse** tozum üzre

ṣulamak [1]

G497/4 Çemende jāle-durur ṣanma bülbül-i şeydā / **Ṣuladı** eşk ile ṣaḥn-ı sarāy-ı gül-zārı

sū-be-sū [1] her yana, her tarafa

G23/4 Giryeden cūy-ı sirişküm **sū-be-sū** oldı revān / Yine Ḳulzüm gibi cūş itdi bu deryā semt semt

su'āl itmek [1] sormak

G421/3 Ṣūret-i zībāya meyl itsem baña ṭaʿn eyleme / Var **su'āl it** böyle dil-keş naḳş iden naḳḳāşına

s̱uʿbān [1] ejderha

G170/3 Siyeh zülfeynüñi siḥr ile çeşmüñ gösterür **s̱uʿbān** / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur

ṣubḥ [15] sabah vakti, sabah; bkz. 'bād-ı ṣubḥ', 'nesīm-i ṣubḥ' md.

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i **ṣubḥ** üstinde dā'im gūy-ı zer / Tā ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver cebīn-i **ṣubḥ** / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı şām

G81/1 Dem-i **ṣubḥ** irdi getür bādeyi ṣoḥbet demidür / Mey-i nāb ile pür it sāġarı ʿişret demidür

G224/2 Çün **ṣubḥ** olınca bellü olur yüzi ḳarası / Germ olmasun o ḥüsn ile ey māh iñende şemʿ

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma penbe-i **ṣubḥ** ile nev-bahār / Urdı sipihr saḳfına bir yādgār gül

G330/2 Şemʿ-veş **ṣubḥ** olınca şevḳumdan / Gāh ḫandān u gāh giryānem

K2/5 Mehçe-i rāyet-i manṣūr-ı cihān-efrūzı / Maṭlaʿ-ı **ṣubḥ-ı** ẓaferden yine oldı tābān

K3/20 Nesīm-i revān-baḫş-ı **ṣubḥ-ı** ṣafādan / Suḫan gül-şeninde ḫırāmān ṣanavber

K4/8 Beyāżı ġurre-i **ṣubḥ-ı** saʿādet / Sevādı sürme-i çeşm-i cihān-bīn

K7/29 Maṭlaʿ-ı **ṣubḥ-ı** ẓaferden şāhid-i nuṣret yüzin / Gün gibi āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı zerrīn-ser ü sīmīn-ḳabā ḳıldı / Livā-yı **ṣubḥ-ı** nūrānī gibi rūşen bu eyvānı

M5/I/1 Ey cemālüñ pertev-i envār-ı **ṣubḥ-ı** lem-yezel

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı **ṣubḥ-ı** ṣafādan ol meh-rū / Zehī sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i fīrūz

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola şehā / Nesīm-i **ṣubḥ-ı** saʿādet yoluñda ferrāşuñ

G256/1 **Ṣubḥ-ı** vaṣl-ı yārdur bezm-i şarāb itmek gerek / Sāġar-ı zerrīni reşk-i āfitāb itmek gerek

ṣubḥ u şām **[1]** sabah akşam ‖ her zaman

G25/6 Ḥüsnüñ ḳatında ṭoġmaduġa döndi her biri / Ḫurşīd ü māh eyler iken **ṣubḥ u şām** baḫş

ṣubḫa degin/dek **[3]** sabaha kadar

G319/3 Āhum ṭolanur **ṣubḫa degin** gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür döne döne eşk-i revānum

G464/3 Pister-i ġamda gözüm giceler uyḫu görmez / İderin **ṣubḫa degin** nāleleri döne döne

K3/25 Yanar şemʿ-i Nāhid öñinde şihābuñ / Çeker her gice **ṣubḫa dek** cedvel-i zer

ṣubḥ-ı ezel **[2]** ezel sabahı

G408/3 Pertev-i mihr-i melāḥat ṣaldılar **ṣubḥ-ı ezel** / Ṣafḥa-i āyīne-i ruḫsār-ı meh-sīmāsına

G369/3 Cānā ḫayālüñ egler idi ḫaste göñlümi / **Ṣubḥ-ı ezelde** ḫᵛāb-ı ʿademden uyanmadın

ṣubḥ-ı viṣāl **[4]** vuslat sabahı

G96/1 Şām-ı firāḳuñ āḫırı **ṣubḥ-ı viṣāldür** / Mihr-i münīri pertev-i nūr-ı cemāldür

G104/5 İrmege **ṣubḥ-ı viṣāl**-i yāre hergiz çāre yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i şeb-gīrler

G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki **ṣubḥ-ı viṣāl** irüp / Ḥüsnüñ żiyāsı ẓulmet-i hicrānı dūr ide

G357/4 **Ṣubḥ-ı viṣālüñ** irmedi pāyāne yitdi ʿömr / Şām-ı ġamuñda şemʿ gibi yana yana ben

ṣubḥ-dem **[34]** sabah vaktinde, sabahleyin

K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba **ṣubḥ-dem** / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān

K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı güneş zeyn itdi eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi **ṣubḥ-dem** gösterdi cevlānı

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / Çemen bülbülleriyle **ṣubḥ-dem** ẕikr eyle Mevlāyı

K16/1 Ḥüsnüñ żiyāsı pertev-i nūr-ı ḳıdem gibi / Rūşen cemālüñ āyīnesi **ṣubḥ-dem** gibi

M1/IV/2 Ṭutsun cihānı nāle-i mürġān **ṣubḥ-dem** / Güller yolınsun āh u fiġān eylesün hezār

M3/I/1 Ṭāliʿ oldı neyyir-i iḳbāl ü devlet **ṣubḥ-dem** / Şuʿle ṣaldı ʿāleme necm-i hidāyet **ṣubḥ-dem**

M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı mirʾāt-ı cemāl-i Şāhdan / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i ʿizzet **ṣubḥ-dem**

M3/I/3 Çoḳdan eylerdi cemāl-i bā-kemālin ārzū / Ber-murād oldı hele tāc-ı saʿādet **ṣubḥ-dem**

M3/I/4 Şeş cihātı rūşen itdi ṭalʿatından gün gibi / Buldı zīnet çār-sū-yı mülk ü millet **ṣubḥ-dem**

M3/I/5 Nā-gehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti / Rūşen oldı dīde-i aʿyān-ı devlet **ṣubḥ-dem**

M3/I/6 Nevbet ol Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihānuñdur diyü / Çaldılar eflākdan kūs-ı beşāret **ṣubḥ-dem**

M3/I/7 Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile / Taḫt-ı sīmīn üzre ṣaldı ferr-i devlet **ṣubḥ-dem**

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda **ṣubḥ-dem** / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

G78/4 Ḫᵛāb-ı ʿademden dīde-i ezhārı bī-dār eyledi / Taḥrīk-i bād-ı **ṣubḥ-dem** āvāze-i mürġ-i seḥer

G95/2 Şām-ı ġamuñda sākin-i ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī **ṣubḥ-dem** ḫurşīd-i enver kendidür

G122/4 Ḫāmūş yatma bister-i ġafletde **ṣubḥ-dem** / Gel merġ-zāra ġulġule-i mürġ-i zārı gör

G147/9 Beyāż-ı **ṣubḥ-dem** bir levḥ-i sīmīn / Şuʿāʿ-i āfitāb altun ḳalemdür

G153/3 Ṣaḥn-ı çemende **ṣubḥ-dem** açılduġı bu kim / Ḥüsnüñ güline ġonca-i raʿnā ḳulaḳ çeker

G228/3 Ḫāk-i rehüñden irdi meger **ṣubḥ-dem** nesīm / Rūy-ı ʿabīr ü ʿanber ile ṭoldı bu ṭaraf

G318/1 ʿĀlem ḥayāt-ı nev bulur cānlar baġışlar dem-be-dem / Enfās-ı Rūḥuʾllāhdur gūyā nesīm-i **ṣubḥ-dem**

G412/1 Şebān-geh māh-ı nev gösterdi cām-ı zer-nigār elde / Ki yaʿnī **ṣubḥ-dem** ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār elde

G461/2 Maṭlaʿından **ṣubḥ-dem** gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen yaḳasın şarḳ ide

G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı **ṣubḥ-dem** nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde şemʿ-i kāfūri

K18/9 **Ṣubḥ-dem** velvele-i nevbet-i şāhī mi degül / Ṣavt-ı mürġān-ı ḫoş-elḥān u ṣadā-yı kūh-sār

K18/10 Çemen eṭfālinüñ uyḫuların uçurdı yine / **Ṣubḥ-dem** ġulġule-i fāḫte gül-bāng-ı hezār

K22/33 Bāġ u būstān içre tā ola bisāṭ-ı sebzeye / **Ṣubḥ-dem** berg-ı ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem çekān

G71/7 Giceler ʿīş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʿaceb / **Ṣubḥ-dem** Bāḳī derūn-ı dilden istiġfārı gör

G301/3 Sīnesin çāk eyledi mest-i ṣabūḥīler gibi / **Ṣubḥ-dem** mürġ-i çemenden gūş idüp āvāze gül
G302/1 **Ṣubḥ-dem** bülbül niyāz itdükçe geldi nāze gül / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı tāze gül
G328/8 Gül gül olsun ruḫ-ı semen-rūyān / **Ṣubḥ-dem** seyr-i gül-sitān idelüm
G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini ṭuydılar eṭfāl-i çemen / **Ṣubḥ-dem** geydiler envāʿ-ı libās-ı rengīn
G430/2 **Ṣubḥ-dem** ey fāḫte bīhūde efġān eyleme / Çün girürsin her gice bir serv-i bālā ḳoynına
G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül ʿārıż-ı rengīni gül / **Ṣubḥ-dem** ruḫsār-ı ʿālem şöyle zībādur yine
Kt1/9 Nitekim levḥ-i zer-efşānına çarḫuñ çekile / **Ṣubḥ-dem** şaʿşaʿa-i mihrden altun cedvel

ṣubḥ-gāh [3]

1. sabah ‖ sabah vakti

G401/2 Ṣandum kenār-ı bāmda ol māh-ı tāmdur / Ḫurşīd ufuḳda göstericek **ṣubḥ-gāh** rū
G8/4 Micmer-i gülde nesīm-i **ṣubḥ-gāhī** ʿūd-sūz / Ṣafḥa-i gül-zārda bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

2. seher vakti

G64/6 Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ duʿā-yı **ṣubḥ-gāhından** / Belālar eksilür cāh u celāl u kibriyā artar

sūd [1] kâr

G193/5 Bāḳī metāʿ-ı naẓm ile bāzār-ı dehrde / Cevr-i liʾām u miḥnet-i eyyām **sūdumuz**

sūd eylemek [1] iyileşmek

G263/5 Küḥl-i ḫāk-i pāy-i yāri çeşmüñe / Sürmeden Bāḳī ʿaceb **sūd eyledüñ**

sūd-mend olmamak [1] faydası olmamak

G234/5 Ḳażā-yı āsmānīden ṣaḳınmaḳ **sūd-mend olmaz** / Rıżādur çāresi ʿaşḳuñ görinmez bir belā ancaḳ

ṣudūr itmek [1] ortaya çıkmak, belirmek

G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i kerāmet **ṣudūr ide**

ṣuffa [2] sofa

G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer yār-i hem-dem var / Ne ṣadr-ı **ṣuffa-i** mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var
G4/6 Her gūşesinde micmere-gerdān nesīm-i ṣubḥ / Her **ṣuffesinde** bād-ı seḥer-gāh ʿıṭr-sā

suḫan [13] söz ‖ şiir; bkz. 'erbāb-ı suḫan' md.

G357/6 Bāḳī musaḫḫar oldı baña kişver-i **suḫan** / Geçdüm serīr-i naẓma bu gün ḫusrevāne ben
G389/5 Ḫusrev-i mülk-i **suḫan** olduġum ey Bāḳī / Fehm ider ehl-i naẓar defter ü dīvānuñdan
Mtl 13 Bu devr içinde benem pādişāh-ı mülk-i **suḫan** / Baña ṣunıldı ḳaṣīde baña virildi ġazel
K3/20 Nesīm-i revān-baḫş-ı ṣubḥ-ı ṣafādan / **Suḫan** gül-şeninde ḫırāmān ṣanavber
K3/27 **Suḫan** maṭlaʿından güneş gibi ṭoġsun / Ḳosunlar şerīf adını genc-i gevher
K5/33 Belāġat kūsın urdum ḫusrevāne heft kişverde / **Suḫan** menşūrına çekdüm bu gün ṭuġrā-yı Ḫāḳānī
G7/5 Bāḳī **suḫanda** farḳ-ı sipihre ḳadem başar / Luṭf-ı Ḫudā olursa eger dest-gīr aña
G57/7 Bāḳī kelāmı cümleden aʿlā edā eder / Ḥaḳḳ-ı **suḫanda** ḥāṣıl efendi edā budur
G80/5 Bāḳī **suḫanda** saña bu gün hem-cenāḥ yoḳ / Ṭabʿ-ı bülendüñ evc-i belāġat hümāsıdur
G212/7 Bāḳī **suḫanda** nevbet-i şāhī saña degüp / Dehlūda gūş-ı Ḫusreve irdi ṣadā-yı kūs
G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı vaṣf-ı nev-cevānumla / Özüm luṭf-ı **suḫanda** hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm
G25/7 Bāḳī ferīd-i fenn-i **suḫandur** nizāʿı ḳo / İlzām iderler itme ṣaḳın iltizām baḥs̱
G26/5 Ḳafes-i ġamda yatur ṭūṭī-i ṭabʿ-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı **suḫandur** bāʿis̱

suḫan-ārā [1] sözü güzel söyleme

K2/36 Oldı vaṣf-ı **suḫan-ārāñ** ile şiʿr-i Bāḳī / Rifʿat-i pāyede hem-sāye-i naẓm-ı Selmān

suḫan-çīn **[1]** dedikoducu, söz getirip götüren

G479/3 ʿAcebā bād-ı **suḫan-çīn** ne ḫaṭā gördi geçer / Dil-i āşüfteyi ol ṭurra-i müşgīn-būya

suḫan-perver **[1]** güzel sözler söylemekte usta

G1/7 Ṭūṭī gibi ḫoş nükteler ögretdi dehānuñ / Bāḳī gibi üstād-ı **suḫan-pervere** cānā

suḫan-şinev **[1]** güzel sözler duymaya alışık

G400/3 Ṭutdı çemende nāle-i bülbül cihānı līk / Gülde ne çāre olmasa gūş-ı **suḫan-şinev**

suḫan-ver **[2]** söz ustası

K3/29 Şenāsında Bāḳī-ṣıfat ola ʿāciz / Hezārān ola ʿandelīb-i **suḫan-ver**

K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi ola mı ḫandān yāḳūt / Dehen-i yār gibi ḳanı **suḫan-ver** ḫātem

ṣulḥ **[1]** rahat, huzur

G496/6 Cām-ı ʿaşḳuñ cürʿasın ḳılsañ bu bezm ehline feyż / **Ṣulḥa** müncer olsa bu bīhūde ġavġā kāşkī

sulṭān **[28]**

K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra **sulṭān** ol

K22/9 Salṭanat tācın geyen ʿālemde maġrūr olmasun / Nice **sulṭān** börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān

M3/V/7 Mülk-i Mıṣra nitekim bir bendesin **sulṭān** ider / Bir ḳulın ṣalsun diyār-ı Çīne ḫāḳān eylesün

G135/7 Eger dünyā vü dīn emrinde nāfiʿ bir ʿamel dirseñ / Duʿā-yı devlet-i **sulṭān** muʿizz-i dīn ü dünyādur

G147/10 Ḳo şiʿri Bāḳıyā dāʾim niyāz it / Duʿāʾ-i devlet-i **sulṭān** ehemdür

G217/7 Bir güherdür ṭabʿ-ı Bāḳī kān-ı imkān içre kim / Āfitāb-ı luṭf-ı **sulṭān** ile bulmış perveriş

G523/5 Cihānda başuma **sulṭān** iken āzāde vü fāriġ / Beni zencīr-i ʿaşḳuñ boynı baġlu bir esīr itdi

M2/I/8 Mihr ü māh-ı felek-i baḫt u saʿādet **Sulṭān** / Şemʿ-i eyvān-ı serā-perde-i ʿiṣmet **Sulṭān**

M2/III/1 ʿĪd yaḳlaşdı döşensün yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup eyvān-ı saʿādetde buyursun **Sulṭān**

M2/III/5 Gelüp aḥbāb serīrüñde seni görmeyicek / Ḳanı **Sulṭān** diyü eflāke irişsün efġān

M2/V/8 Ġarḳa-i raḥmet ola rūḥ-ı revān-ı **Sulṭān** / Ḥūrīler mūnis ola gül-şen-i firdevs mekān

Kt1/8 Der-geh-i Ḥaḳḳa niyāz eyleyelüm ey Bāḳī / Cümleden der-geh-i **sulṭāna** duʿādur efḍal

G138/5 **Sulṭāna** ḳayd-ı salṭanat-ı dehr pāy-bend / Dervīş kendü başına **sulṭān** olup gezer

G439/3 Bir Ḳul oġlınuñ esīr oldı ḳapusında göñül / İntisāb itdi gedā bār-geh-i **sulṭāne**

M2/I/6 Ḳanı ol küngüre-i tāc-ı saʿādet güheri / Ḳanı ol bār-geh-i luṭf u kerem **sulṭānı**

K18/8 Döşedi mihr-i felek yolları dībālar ile / İtdi teşrīf çemen mülkini **sulṭān-ı** bahār

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol **sulṭān-ı** ṣūret pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

G147/6 Meger ḫurrem ṭutan gül-zār-ı ḥüsnüñ / Nesīm-i luṭf-ı **sulṭān-ı** keremdür

G352/3 Der ü der-gāhına **sulṭān-ı** ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / Esīr-i tāc-dār olsun gedā-yı ḫāk-sār olsun

G387/7 Bülbül edā-yı medḥ-i gül ü gül-sitān ider / Bāḳī duʿā-yı devlet-i **sulṭān-ı** pāk-dīn

G408/5 Vaḳtine mālik olan dervīşdür **sulṭān-ı** vaḳt / ʿİzz u cāh-ı salṭanat degmez cihān ġavġāsına

G414/5 Baḳmaz ol **sulṭān-ı** Mıṣr-ı ḥüsn hergiz ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma ṭuġyān itmede

G457/2 Emrine rām oldılar **sulṭān-ı** ʿaşḳuñ kāʾināt / Ḳaşlaruñ tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler aḥkāmına

M2/II/8 Aġlañ ey ḫayl-i yetīmān u ġarīban aġlañ / Yād idüp niʿmet-i **Sulṭānı** firāvān aġlañ

G61/6 **Sulṭān-ı** ʿaşḳa bende ṣatar şimdi kendüyi / Bāḳī de ḥaḳ budur ki ʿaceb pādişāhdur

G288/3 **Sulṭān-ı** çār-bāliş-i iḳlīm-i dehre dil / Kem-ter gedānı beñzedemez sen şehi degül

G387/1 Gül-şende ḳurdılar yine taḫt-ı zümürrüdīn / **Sulṭān-ı** ʿīd güller ile oldı hem-nişīn

K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc muṭlaḳ ḫās u ʿām / Yaluñuz ḳullar degül taḫtında **sulṭānlar** bile

sulṭān-ı ʿādil **[4]** âdil sultan

K5/7 Ḫudāvend-i cihān **sulṭān-ı ʿādil** şāh-ı deryā-dil / Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı sulṭānī

G419/8 Duʿā-yı devlet-i **sulṭān-ı ʿādil** bizden ey Bāḳī / Ḥimāyet ol nigeh-dār-ı zemīn ü āsmān üzre

G494/7 Duʿāmuz oldur ey Bāḳi ḫaṭādan ṣaḳlasun Bārī / Ḫudāvend-i cihān **sulṭān-ı ʿādil** Şeh Süleymānı

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı ḫudāvend-i kerīm / **Sulṭān-ı ʿādil** Ḫān Selīm şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem

sulṭān-ı ʿālem [1] bkz. "ālemüñ sulṭānı' md.

G478/4 Gir bir nemed içine āyīne gibi ṣāf ol / **Sulṭān-ı ʿālem** ol var gez ṣūret-i gedāda

sulṭān-ı ʿālī-şān [5] şanı yüce sultan

G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i **sulṭān-ı ʿālī-şān** içün / Destinde şāḫ-ı gül ṭutar laʿlīn ṭabaḳ lüʾlū-yı ter

G13/1 Ezelden şāh-ı ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz cānā / Maḥabbet mülkinüñ **sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz** cānā

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ **sulṭān-ı ʿālī-şānısın** / Mihr ü māh iki ḳuluñ girmiş ḳabā-yı zer-keşe

G500/1 Sitem ol ḫusrev-i ḫūbāne geldi / Kerem **sulṭān-ı ʿālī-şāne** geldi

Kt21/2 İşitdüm fevtin ol **Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ** ey Bāḳī / Didüm tārīḫin ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan

sulṭān-ı cevān-baḫt [2] talihi genç ‖ talihli

K14/1 Bi-ḥamdiʾllāh refīḳ oldı yine tevfīḳ-i Rabbānī / Muẓaffer ḳıldı **sulṭān-ı cevān-baḫt-ı** cihān-bānı

G274/7 Yaʿnī **sulṭān-ı cevān-baḫt** Meḥemmed Ḫān kim / Yirde meddāḥı beşer gökde s̱enā-ḫᵛānı melek

sulṭān-ı cihān [1] dünya hükümdarı ‖ Kanunî Süleyman

K2/1 İtdi şehri şeref-i maḳdem-i **Sulṭān-ı cihān** / Reşk-i bāġ-ı İrem ü ġayret-i gül-zār-ı cinān

sulṭān-ı ḫūbān [2] güzeller güzeli ‖ güzeller şâhı; bkz. 'ḫusrev-i ḫūbān', 'şāhenşāh-ı ḫūbān', 'şeh-i ḫūbān' md.

G214/7 Biñ ḥicāb-ı kibriyā ardında göstermez yüzin / Kendüyi gözlerden ol **sulṭān-ı ḫūbān** gizlemiş

G494/1 Bahār-ı ʿālem-i vuṣlatda ol **sulṭān-ı ḫūbānı** / Temāşā itdügüm gündür baña nev-rūz-ı sulṭānī

sulṭān-ı ḫūbān-ı cihān [1] dünya güzellerinin şâhı; bkz. 'ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān' md.

G343/2 Sen ol **sulṭān-ı ḫūbān-ı cihānsın** kim işigüñde / Ḳuluñdur nice Ḳul oġlı güzeller belki begler hem

sulṭān-ı kām-kār [1] muradına ulaşmış/muzaffer hükümdar

G470/5 Mektūbın elde ṭutmış zanbaḳ reh-i çemende / ʿArż ide tā ki ḥālin **sulṭān-ı kām-kāre**

sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān [1] talihi açık hükümdar

G406/5 Demüñ ʿĪsa ṣarf eyle Bāḳī niyāzuñ / Cevān-baḫt **sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırāne**

sulṭān-ı şarḳ u ġarb [1] dünya hükümdarı

K1/15 **Sulṭān-ı şarḳ u ġarb** şehenşāh-ı baḥr u ber / Dārā-yı dehr Şāh Süleymān-ı kām-rān

sulṭānum! [7] sultanlara hitap sözü ‖ 'gönlümün sultanı' (sevgili için)

K2/54 Merḥamet mevsimi ihṣān demidür **sulṭānum** / Luṭf ḳıl her ne ise devletüñe lāyıḳ olan

G37/6 Bāḳīye emr nedür **sulṭānum** / Saña ḳul oldı muṭī u münḳād

G52/4 Gedā-yı bī-ser ü pāyı semend-i nāza çignetme / İñende ḥüsne maġrūr olma **sulṭānum** bu dünyādur

G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep yoluña **sulṭānum**

G475/3 İllere luṭf u kerem eyleyicek **sulṭānum** / Cevr ile ḳahrı baña eyleme iḥsān eyle

G434/5 Yār defterden yine Bāḳī ḳazınmaḳ var dimiş / Yañlış añlatmış ʿadūlar ben ḳulın **sulṭānuma**

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi tīġ-i ḳahrı **sulṭānuñ** / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

Sulṭān Meḥemmed [2]

K9/8 Ol āsitānı ḳıble-i iḳbāl u baḫt olan / **Sulṭān Meḥemmed** aʿẓam-ı şāhān-ı tāc-dār

K16/6 Bāḳī ne ġam penāhuñ ola rūzgārda / **Sulṭān Meḥemmed** ol şeh-i ṣāḥib-kerem gibi

Sulṭān Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī [1]

K14/10 Şeh-i kişver-sitān **Sulṭān Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī** kim / ʿAdūnuñ ʿırḳını ḳaṭʿ eyledi şemşīr-i bürrānı

Sulṭān Selīm [1]

M1/VII/5 Ber-bād ḳıldı taḫt-ı Süleymānı rūzgār / **Sulṭān Selīm** Ḫān-ı Sikender-serīri gör

Sulṭān Murād [7]

M3/I/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat **Sulṭān Murād**

M3/II/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat **Sulṭān Murād**

M3/III/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat **Sulṭān Murād**

M3/IV/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat **Sulṭān Murād**

M3/V/8 Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād / Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat **Sulṭān Murād**

G77/9 Şāh-i bülend-kevkebe māh-ı felek-cenāb / **Sulṭān Murād** Ḫān-ı sipihr-āsitānı gör

G78/6 **Sulṭān Murād-ı** tāc-ver fermān-revā-yı baḥr u ber / Ṣāḥib-ḳırān-ı dād-ger şāhenşeh-i ʿālī-naẓar

Sulṭān Murād Ḫān [1]

G216/7 Reşk eylesün zamāne **Sulṭān Murād Ḫāna** / Hep pertev-i saʿādet ol kām-kāre düşmiş

Sulṭān Selīm Ḫān [1]

G470/6 Yaʿnī o şāh-ı muḳbil ol nükte-dān-ı kāmil / Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil **Sulṭān Selīm Ḫāne**

sulṭānü's-selāṭīn [1] sultanların sultanı ‖ Kanunî Süleyman

K4/2 Şeh-i ʿādil Süleymān Ḫān-ı Ġāzī / Muʿizzüʾd-devle **sulṭānü's-selāṭīn**

sulṭānī [3] hükümdar ‖ sultanlara yakışır, sultanlara layık; bkz. 'nev-rūz-ı sulṭānī' md.

K5/7 Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil şāh-ı deryā-dil / Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı **sulṭānī**

K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı şāhāne / Müberrā ġıll u ġışdan ḳalbi ṣāf u sāde **sulṭānī**

G546/1 Bi-ḥamdiʾllāh ki yārī ḳıldı ferr-i baḫt-ı **sulṭānī** / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā fetḥ -i Şirvānı

ṣunmak [30] uzatmak, vermek ‖ arzetmek; bkz. TS. C. V, s. 377-79.

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ **ṣun** var ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

G256/2 Çoḳ direng itmez bize bu şīşe-i pīrūze-reng / Sāḳıyā laʿl-i müẕābı **ṣun** şitāb itmek gerek

G292/2 Sāḳıyā sāġarı **ṣun** hecr ḫumārın yazalum / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı berü gel

G310/5 Cām-ı mey **ṣun** sāḳıyā bir pāre gelsün cānumuz / Bī-mecāl olduḳ ġam-ı dehr ile öldürdi kesel

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / Şol meyi **ṣun** ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

G495/6 Kāseler **ṣun** bize meclisde ġınā virmez ayaḳ / Sāḳıyā ḫāṭırı teng eyledi el ṭarlıġı

G506/2 Sāḳıyā cürʿa-i cām-i leb-i cān-baḫşuñı **ṣun** / Çekmesün ehl-i ṣafā bāde-i ḥamrā ġamı

G540/1 İrdi vaḳt-i ṣabāḥ ey sāḳī / Bize **ṣun** var ise mey-i bāḳī

G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i cān teşnedür / **Ṣun** cürʿa-i cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür

G160/4 **Ṣun** bezm-i ʿīşa destüñi kim cām-ı mey gibi / Girmez elüñe bir gül-i ter bī-cefā-yı ḫār

G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki şekker-pāredür laʿlüñ / **Ṣun** ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre eglensün

G106/4 ʿAşḳ ehline şol cāmı **ṣunar** sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur

G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i devrān yaraşur / Sāḳī-i devr-i felek cām **ṣunarsa** el çek

G160/5 Gül-gūn olurdı çihre-i Bāḳī şafaḳ gibi / Devrān **ṣunaydı** destine bir cām-ı zer-nigār

K13/2 ʿĪd ü gül hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer **ṣundı** hilāl / Göklere çıḳsa yiridür naʿre-i mestān eger

K20/29 Şu cāmı **ṣundı** baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / Şarābı zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl

G324/1 Zevraḳ-ı ṣahbāyı sāḳī **ṣundı** çün nūş eyledüm / İrdi bir ḥālet ki deryālar gibi cūş eyledüm

G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken geldi / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni sünbül **ṣundı** bir deste

G522/5 Vaṣf-ı cemāl-i yār ile Bāḳī ġazellerin / Biri birine **ṣundı** güzeller tuḥaf gibi

Mtl 28 Cām-ı naẓmı **ṣunıcaḳ** bezm-i ezelde sāḳī / Cürʿa-veş ḳalmış idi anda kelāmı bāḳī

Mtl 13 Bu devr içinde benem pādişāh-ı mülk-i suḫan / Baña **ṣunıldı** ḳaṣīde baña virildi ġazel

G445/2 Ayaġı elde ʿīş eyler çemende baş ḳaldurmaz / **Ṣunılmış** sāġar-ı ʿişret ezelden nergis-i meste

G292/4 **Ṣunma** laʿl-i şeker-efşānuñı bī-ẕevḳlere / Eyle şīrīn dehen-i ehl-i meẕāḳı berü gel

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / Yaḳdı yāre **ṣunmaġa** devrān turunç üstine dāġ

M9/V/2 Elin çekse ḳadeḥ **ṣunmaḳdan** erbāb-ı dile sāḳī

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān teşne-dil ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin **ṣunmış** ḥayāt ābına ḳandurmış

G365/4 Sāḳī-i devr minnet ile **ṣunsa** içmezin / Āb-ı ḥayātı cām-ı zer-i āfitābdan

G374/4 Cürʿa-i cāmın eger **ṣunsa** yitişdürmek olur / Pīr-i deyrüñ nice terk eyleyelüm irşādın

G175/5 Şöyle şol ḳan olacaġı bize **ṣunsun** Bāḳī / Nev-bahār irdi gedālar içecek demlerdür

G475/2 **Ṣunuben** ḫᵛān-ı viṣālüñi raḳībe her dem / Ġamuñı baña ġıdā eyleme iḥsān eyle

ṣunʿ [11] yaratma gücü ‖ sanat, eser

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i **ṣunʿ** ile / Ẕāt-i pāküñ gevherin perverde kān-ı Kün fe-kān

G387/2 Bir zīnet itdi ʿālemi naḳḳāş-ı **ṣunʿ** kim / Ḥayretde ḳaldı naḳşına ṣūret-nigār-ı Çīn

G164/5 Seni hüşyār yazdılar beni mest / Ḳalem-i **ṣunʿda** ḫaṭā nʾeyler

K15/1 Cihān bāġına virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle **ṣunʿ-ı** Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

K18/17 Şīşe-i çarḫda gör bunca muraṣṣaʿ naḫli / Nice ārāste ḳılmış yine **ṣunʿ-ı** Cebbār

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem-i **ṣunʿ-ı** Celīl ü Cebbār

M1/VII/1 Bāḳī cemāl-i Pādişeh-i dil-peẕīri gör / Mirʾāt-i **ṣunʿ-ı** Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri gör

G122/2 Her naḳş u her nigār ki ḳılsañ müşāhade / Elṭāf-ı **ṣunʿ-ı** Ḫāliḳ-i Perverdigārı gör

G162/5 Ḳalem-i **ṣunʿ-ı** Ḥaḳda sehv olmaz / Öyle idrāk idenler aḥmaḳdur

G239/1 Zāhidā ʿibret gözin aç ṣūret-i zībāya baḳ / Bir naẓar āyīne-i **ṣunʿ-ı** cihān-ārāya baḳ

M5/I/3 Sende göstermiş kemāl-i **ṣunʿın** Üstād-ı ezel

sūr [1] düğün, şölen

G132/4 Gehī vuṣlatda ʿāşıḳ gāh mehcūr / Bu dünyādur gehī mātem gehī **sūr**

sūr u sürūr [1] şenlik ve şölen; bkz. 'sürūr u sūr' md.

K7/7 Nevbet-i **sūr u sürūr** oldı ṭonandı her nihāl / Naḫl-bend-i nev-bahār eşkāl u elvān eyledi

ṣurāḥī [5]

G5/4 Bezm içre **ṣurāḥī** gibi ḳan aġladuġum bu / Sāḳī lebüñe ḳan yaġı oldı mey-i ḥamrā

G12/1 Gül-sitān bezm-i şarāb u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i **ṣurāḥī** ṣavt-ı bülbüldür baña

G255/3 Söyletseñ ey **ṣurāḥī** sen erbāb-ı meclisi / Muṭrıb ferāġat eyleyicek ḳulḳul eyleseñ

G515/4 Bezm-i meyde būse-i laʿl-i nigāra ḳaṣd ider / Gögsine ursa nʾola cāmuñ **ṣurāḥī** ḫançeri

G29/3 **Ṣurāḥī** nālesin artursa nʾola cām-ı ṣahbādan / Fiġān-ı ʿandelībe çün gül-i sīr-āb olur bāʿiṡ

sūre-i veʾş-Şems [1] Şems suresi; bkz. 've'ş-şems' md.

G476/1 Ḫaddüñ ey meh şol ḫaṭ-ı reyḥānda / **Sūre-i Veʾş-Şemsdür** Ḳurʾānda

sūre-i veʾş-şemsi veʾḍ-ḍuḥā [1] 'Güneşe ve kuşluk vaktine and olsun', (Şems, 91/1); YILMAZ, s. 175.

M6/VI/2 Yazmış ruḫında **sūre-i Veʾş-şemsi Veʾḍ-ḍuḥā**

sūre-i Nūn [1] Nun suresi

G538/5 Cemālüñ muṣḥafını dil-berā gördükçe bu Bāḳī / Oḳur Veʾş-şems yüzüñe ḳaşuña **sūre-i Nūnı**

ṣūret [27]

1. şekil, biçim

K21/7 Pür oldı ṣāḫları üzre yaḫdan āyīneler / Ġarīb **ṣūrete** girdi bu faṣl içinde ġazāl

G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol **ṣūreti** virmez ṣanemā naḳşına Bih-zād

G80/4 Bālā-yı ser-nişīmen-i şeh-bāz-ı ʿaşḳdur / Farḳumda naʿl **ṣūreti** şāhīn yuvasıdur

G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür **ṣūreti** nedür / Mirʾāt-ı ḥüsn-i yāre naẓar ḳıl ṣafāyı gör

K19/23 Burc-ı devletdür eli eylese peydā ne ʿaceb / Heyʾet-i māh-ı nev ü **ṣūret-i** aḫter ḫātem

G58/6 Mihr-i ʿālem-tāb olupdur ol büt-i meh-veş bu gün / Aña nisbet māh-ı enver **ṣūret-i** dīvārdur

G172/5 Nūr-ı Ḥaḳdur çü meẓāhirdeki eşyā Bāḳī / Görinen arada bu **ṣūret-i** esbāb nedür

G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki kūy-ı yārda / **Ṣūret-i** dīvārdan cism-i nizārum farḳ ide

G413/5 Cāy itmiş idi Leylīye Mecnūn dil içinde / Bir **ṣūret** idi cilve ḳılan maḥmil içinde

2. yüz, çehre

K23/26 Āyīnedür ki **ṣūret-i** iḳbāli gösterür / Ṣaḥn-ı sarāy-ı devleti ferşinde her ruḫām

G384/7 Bāḳıyā cilve ḳılur **ṣūret-i** iḳbāl ol dem / Ki göñül āyīnesin pāk ü mücellā göresin

G420/6 Bāṭıl hemīşe bāṭıl u bīhūdedür velī / Müşkil budur ki **ṣūret-i** Ḥaḳdan ẓuhūr ide

G15/3 Gömgök itdi sille-i āhum sipihrüñ **ṣūretin** / Gök yüzine baḳ inanmazsañ eger ey meh-liḳā

K21/26 Velīkin āyīne-i ṭabʿ-ı ṣafvet-āyīnüñ / Bu rūzgārda var **ṣūretinde** gerd-i melāl

G97/4 Zinhār eline āyīne virmeñ o kāfirüñ / Zīrā görince **ṣūretini** büt-perest olur

3. güzellik

G51/3 ʿĪd-gehde varalum dolāba dil-ber seyrine / Görelüm āyīne-i devrān ne **ṣūret** gösterür

G384/5 **Ṣūret-i** mihrine ey dil ḳatı maġrūr olma / Bī-vefādur felek-i āyīne-sīmā göresin

4. dünya

G65/6 Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil / Kim ol sulṭān-ı **ṣūret** pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

5. görünüş

K4/10 Egerçi noḳṭadur **ṣūretde** anlar / Velī maʿnā yüzinde ḫāl-i müşgīn

G100/2 Maġrūr olma pādişehüm ḥüsn-i **ṣūrete** / Bir āfitābdur ki serīʿu'z-zevāldur

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ vefā resmin gidermez sīneden / Āb naḳş-ı **ṣūreti** maḥv eylemez āyīneden

6. yol

G38/5 Fikr-i meʾāl ü ẕikr-i meʿād eylemez gibi / Ol **ṣūret-i** ṣalāḥa giren mebdeʾ-i fesād

7. resim, tasvir ‖ hayal

G74/3 Pür-ḫayāl-i ruḫ-ı maʿşūḳa iken dīde-i Ḳays / Neye kim ḳılsa naẓar **ṣūret-i** Leylī görinür

G470/3 Bülbülde ṣavt-ı rengīn güllerde **ṣūret-i** Çīn / Faṣl-ı bahār Mānī gül-şen Nigār-ḫāne

G473/4 Ġamuñdan **ṣūret-i** Erjeng bī-hūş / Firāḳuñdan büt-i Āzer şikeste

G24/3 **Ṣūret-i** eṣnāmdan döndi saña itdi sücūd / Rāhib-i deyri cemālüñ eyledi Yezdān-perest

G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī sūzān gehī nālān / Felek āyīnesi göstermeyeydi dürlü **ṣūretler**

ṣūret ü maʿnā [2] suret ve mana alemleri

K4/3 Ne ḫoş ḳıldı görüñ ās̱ār-ı luṭfı / Cihān-ı **ṣūret ü maʿnāyı** tezyīn

G408/8 Ḫān Murād ol pādişāh-ı **ṣūret ü maʿnā** kʾanuñ / Salṭanat ḥaḳḳā ḳabā-yı rāstdur bālāsına

ṣūret itmek [1] tasvir etmek (şiirde güzeli betimleme yönüyle)

G481/5 **Ṣūret itdüñ** şiʿrüñi girdüñ nigāruñ göñline / Bāḳıyā bu naḳş ile sen nükte ḳazduñ mermere

ṣūretā **[4]** görünüşte

G10/2 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl alıcı bir perī imiş / Ādem ṣanurdum ol ṣanemi gerçi **ṣūretā**

G136/4 Maʿnīde bir dūd peydā ḳılmış āteşdür cihān / **Ṣūretā** bir ḫūb kāşī ḳubbelü kāşānedür

G315/4 **Ṣūretā** gerçi gedā şeklin urındum ammā / Mesned-i memleket-i maʿrifete Dārāyem

G392/4 **Ṣūretā** çīn görinür çihre-i gülde ammā / Bir ṣafā var ki görenler ṣanur āyīne-i Çīn

ṣūret-i gedā **[1]** dilenci/derviş kılığı ‖ İbrahim Edhem

G478/4 Gir bir nemed içine āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol var gez **ṣūret-i gedāda**

ṣūret-i zībā **[3]** güzel yüz

G239/1 Zāhidā ʿibret gözin aç **ṣūret-i zībāya** baḳ / Bir naẓar āyīne-i ṣunʿ-ı cihān-ārāya baḳ

G384/6 Seni bir **ṣūret-i zībā** ile aldar ammā / ʿĀḳıbet saña ne yüz göstere dünyā göresin

G421/3 **Ṣūret-i zībāya** meyl itsem baña ṭaʿn eyleme / Var suʾāl it böyle dil-keş naḳş iden naḳḳāşına

ṣūretine ḥasret degül (olmamak) **[1]** yüzünü görmeye hasret olmamak

G260/2 Sen yüz virelden āyīne buldı bu raġbeti / **Ḥasret degüldi ṣūretine** ḫalḳ o yüzsüzüñ

ṣūret-ger **[2]** ressam

G213/5 Peyker-i zerd ü nizārum var iken ʿāḳil midür / Heyʾet-i Mecnūn yazan **ṣūret-ger-i** dīvāne naḳş

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i żamīre yazmadı **ṣūret-ger-i** ḫayāl

ṣūret-ger-i Çīn **[1]** Çin'in ressamı ‖ Mani

G131/2 Göricek muʿcize-i naḳşını **ṣūret-ger-i Çīn** / Götürüp ḫāme-ṣıfat barmaġın īmān getürür

ṣūret-nigār-ı Çīn **[1]** Mani

G387/2 Bir zīnet itdi ʿālemi naḳḳāş-ı ṣunʿ kim / Ḥayretde ḳaldı naḳşına **ṣūret-nigār-ı Çīn**

ṣūret-peẕīr **[1]** şekillendiği yer, meydana geldiği yer

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı şāhid-i ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı **ṣūret-peẕīr-i** rāz-ı pinhānī

sūsen **[3]** susen (susam) çiçeği; bkz. 'berg-i sūsen' md.

K7/14 Lāle hāven yaḳdı **sūsen** āsmānīler yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

G419/4 Gül ü ġonca yine rūmī ḫaṭāyī resm idüp **sūsen** / Ser-ā-pā çekdi ḫançer berg-i levḥ-i gül-sitān üzre

K18/12 Mevsim-i rezm degüldür dem-i bezm irdi diyü / **Sūsenüñ** ḫançerini ṭutdı ser-ā-pā jengār

sūsen-i āzād **[2]** sivri ve uzun şeklinden dolayı ('serv-i āzād'ın şimşir veya ardıcı göstermesi gibi)

G35/2 Devrüñde güle niçün olur bende benefşe / Üstine ḳılıçlar mı ṭutar **sūsen-i āzād**

G278/4 Şol jāle düşen **sūsen-i āzāde-veş** ey dil / Dür dişlerinüñ vaṣfı gerek vird-i zebānuñ

ṣusızlıġını kesmek **[1]**

G48/2 Ġāyetde teşne idi göñül āb-ı vaṣluña / **Ṣusızlıġını kesdi** o şemşīr-i āb-dār

ṣuvarmak **[1]** su vermek, su dökmek/damlatmak; bkz. TS. C. V, s. 3594-97.

G487/3 Odlar yaḳardı başına mürġuñ çemende gül / Şeb-nem **ṣuvarmayaydı** seḥerden ḳulaġını

ṣuver **[1]** varlıklar

G277/6 Cümle tedbīr pes-i perdeden üstāduñdur / İḫtiyārī mi ṣanursın ḥarekātın **ṣuverüñ**

sūz **[5]** bkz. 'ehl-i sūz' md.

1. elem

G198/7 Derūna tāb-ı ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda buldum ṣafā ne sāzda **sūz**

2. yakıcı

G22/5 Āteş-i **sūz-ı** firāḳuñ bir ḥarāret virdi kim / Nūş ider bir demde dil deryā-yı ʿUmmānı dürüst

3. acı, ıztırap

G387/5 Uyḫu gözine girmez ider **sūz-ı** derd ile / Vaḳt-i seḥerde mürġ-i çemen nāle-i ḥazīn

G343/3 Görüp bezmüñde **sūzum** ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benüm'çün ʿūd u micmer hem

4. hararet

G381/3 Bir ḥarāret baġladum tāb-ı teb-i ʿaşḳuñla kim / **Sūzumı** defʿ eylemez nūş eylesem deryāyı ben

sūz u güdāz [1] yanıp yakılma

G446/3 ʿAşḳuñla Zühre çarḫda gerdūn semāʿda / Ḫurşīd ü māh şevḳ ile **sūz u güdāzda**

sūz ü sāz [1] yakıp yandırma ‖ perişan etme, mahvetme

G453/5 Yaḳarlar Bāḳīyi nālān iderler / Güzeller māʾil olur **sūz ü sāza**

sūz-ı ʿaşḳ [5] aşk ateşi ‖ aşk acısı

G138/1 Āşıḳ ki **sūz-ı ʿaşḳ** ile ʿuryān olup gezer / Abdāldur ki ʿālemi ḥayrān olup gezer

G478/1 Olmasa **sūz-ı ʿaşḳuñ** dilde eger ziyāde / Ḫākister olmaz idüm yanup bu ben fütāde

K10/4 **Sūz-ı ʿaşḳuñdan** dimāġum şol ḳadar āşüfte kim / Mey degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber bile

G114/1 **Sūz-ı ʿaşḳuñla** ḳaçan kim dilden āh u zār olur / Āh dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur

G471/6 **Sūz-ı ʿaşḳuñla** bir şeb āh idicek / Ḳorḳaram oda yanar kāşāne

sūz-ı derūn [2] gönül ateşi ‖ gönül derdi

K9/23 Ümmīd o kim duʿāña ola mūcib-i ḳabūl / **Sūz-ı derūn** u derd-i dil ü çeşm-i eşk-bār

G227/5 Şemʿ-veş **sūz-ı derūnın** ʿarż ider Bāḳī saña / Yana yana ḳalmadı bī-çārenüñ baġrında yaġ

sūz-ı dil [3]

1. gönül yangını

G94/1 Nişāne **sūz-ı dile** āhumuñ şirāresidür / Belī belāyı iden ʿāşıḳa sitāresidür

G540/2 Kilk-i āhum yazarsa **sūz-ı dili** / Dutışur nüh sipihrüñ evrāḳı

2. can u gönülden

K2/53 **Sūz-ı dilden** bu ḳadar yanmaz idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese āteş-i dāġ-ı ḥirmān

sūz-nāk [1] yakıcı ‖ tesirli

G450/4 Berḳ-i āh-ı **sūz-nāk** içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

sūzān [5] bkz. ʻaḫger-i sūzānʼ md.

1. yanıp yakılmada ‖ acılı, ıztıraplı

G166/4 Olur mıydum gehī giryān gehī **sūzān** gehī nālān / Felek āyīnesi göstermeyeydi dürlü ṣūretler

G442/5 Çün teb-i ʿaşḳıyla yāruñ Bāḳıyā **sūzān** degül / Bu ḥarāretler nedür ḫurşīd-i ʿālem-tābda

2. yanan

G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi meyden cüdālıḳ derdidür / Yoḫsa gelmez āteş-i **sūzān** kebābuñ ʿaynına

G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı dil-i **sūzānum**

G346/6 Şemʿ-veş cān viricek başuñ ucından ey dil / Şuʿle-i āhuñ ola sīne-i **sūzānuñdan**

sūzān itmek [1] yakmak

K2/19 Āteş-i şuʿle-i şemşīr-i cihān-tābından / Küfr ü ilḥād kütüb-ḫānesin **itdi sūzān**

sūziş [1] ıztırap, dert ‖ tesir

G188/3 **Sūziş-i** ʿaşḳuñ ile āh idicek ben her dem / Şerer-i āteş-i dil ʿazmini eflāk eyler

sü'āl eylemek/itmek [2] sormak

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı zülfüñden faḳīhe bir **sü'āl itdüm** / Cevāba ḳādir olmadı ḥerīfi endbend itdüm

G523/1 Şarāb-ı bezm-i ġam z̲evḳın ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden **sü'āl eyleñ** faḳīr itdi

sübḥa-i mercān [1] mercan tespih tanesi; bkz. 'keh-rübā sübḥa' md.

K18/24 Cām-ı mey ḳaṭreleri **sübḥa-i mercān** olsun / Gelüñüz zerḳ u riyādan idelüm istiġfār

sübḥa-i ṣad-dāne [1] yüzlük tespih

G94/3 Sevād-ı **sübḥa-i ṣad-dāne** şeyḫ-i sālūsuñ / Ḥaḳīḳate naẓar olınsa yüzi ḳarasıdur

sücūd [1] secde etme

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif / **Sücūduñdan** ġaraż zīrā rıżā-yı Rabb-i aʿlādur

sücūd itmek/ḳılmak [4] secde etmek

K1/34 **Ḳıldı sücūd** ḫaddüñe ḳarşu gül ü semen / İtdi ḳıyām ḳāmetüñe serv-i būstān

G24/3 Ṣūret-i eṣnāmdan döndi saña **itdi sücūd** / Rāhib-i deyri cemālüñ eyledi Yezdān-perest

G368/3 **Sücūd itdi** miḥrāb-ı ebrūña māh / Anı bilmeyenler ṣanurlar cebīn

K23/29 Ḫāk-i derüñ **sücūdın ider** bir fütādedür / Luṭf eyle dest-gīri ol itsün biraz ḳıyām

süd [1] süt

G534/2 Nice şīrīn olmasun kim **süd** yerine anası / Sükker ile beslemiş ol ṭūṭī-i gūyācuġı

südde [1] kapı ‖ eşik

K2/58 Zehre-i çūn u çirā kimsede yoḳdur ḥāşā / **Südde-i** devletüñüñdür yine bāḳī fermān

südde-i devlet-me'āb [4] padişahın eşiği/kapısı

M1/V/2 Yollarda ḳaldı gözlerümüz gelmedi ḫaber / Ḫāk-i cenāb-ı **südde-i devlet-me'ābdan**

G7/3 Yüz sürmez idi **südde-i devlet-me'ābına** / Ḳul olmayaydı ḫusrev-i gerdūn-serīr aña

G429/5 Bāḳī kim ola dirse o şāh-ı felek-cenāb / Kem-ter kemīne **südde-i devlet-me'ābda**

G20/6 Bāḳīye senden ferāġat virdi ey gerdūn-ı dūn / **Südde-i devlet-me'āb-ı** pādişāh-ı kām-yāb

süfre [2] sofra

K23/32 Ḫātem bu devr içinde geleydi cihāna ger / İtmek dilerdi **süfre-i** cūduñdan iġtinām

G512/2 Şemʿ-dān **süfresidür** hāle degüldür görinen / Ḳodılar encümen-i ʿaşḳa çerāġ-ı ḳameri

süfre-i gül [2] gül sofrası

G127/3 Tekellefsüz gelür bād-ı ṣabā tārāc ider bir gün / Çemen bezminde gūyā **süfre-i gül** ḫʷān-ı yaġmādur

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda açıla **süfre-i gül** / Yiridür nergis alursa ele cām-ı zerrīn

süḫan [2]

1. kabiliyet ‖ şiir

Kt11/2 Dād-ı Ḥaḳdur bu **süḫan** her kişinüñ Bāḳī-vār / Ṭarz-ı eşʿārı pesendīde vü maḳbūl olmaz

2. söz ‖ şiir

K17/9 Mülk-i **süḫanda** nevbetümüz çaldı rūzgār / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı iştihar

sükker [3] bkz. 'teng-i sükker/şekker' md.

K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i ġam itse telḫ-kām / Şehd şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ **sükker** bile

G534/2 Nice şīrīn olmasun kim süd yerine anası / **Sükker** ile beslemiş ol ṭūṭī-i gūyācuġı

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb **sükkerī** şerbet / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

sükkerī pālūde(-i ter) [2] şekerli pelte (güzelin vücudunu beyazlığı, dolgunluğu ve titrekliği yönüyle)

G347/5 Leṭāfetde tenüñ bir **sükkerī pālūdedür** dirsem / Hemān incinmek istersin iñen nāzük iñen tersin

G95/4 Ḫūbān-ı şehrüñ ḫoş-teri şīrīn ü nāzük her yiri / Ḫᵛān-ı viṣāle **sükkerī pālūde-i ter** kendidür

***sükūt iḳrārdur* [1]** sükut ikrardan gelir

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir būse daʿvā ḳıl yüri / Söylemezse öp hemān aġzın **sükūt iḳrārdur**

Süleymān [4] Süleyman Peygamber ‖ Kanunî Süleyman; bkz. ‘mühr-i Süleymān’, ‘taḫt-ı Süleymān’, ‘mülk-i Süleymān’ md.

K14/11 **Süleymān** gibi ḥaşr oldı livāsı ẓıllına ʿālem / Ziyāde leşger-i mūr u melaḫdan ādem oġlanı

G484/6 Añarlar devlet-i şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / **Süleymān** yād olınduḳça bile meẕkūr olur mūrı

K12/4 Yāre ser ḳılsa fidā mūr-ṣıfat cān-ı żaʿif / Pīş-keş pāy-ı melaḫdur ki **Süleymāna** çeker

G547/5 Ġubār-ı der-geh-i şāha sürer yüz yirde yüz Bāḳī / **Süleymāna** muḳārin olmaġ ister seyr idüñ mūrı

Süleymān Ḫān [2] Kanunî Süleyman

G500/4 Cihānda ʿadl u dād u fażl u iḥsān / Şeh-i ʿādil **Süleymān Ḫāne** geldi

Kt21/1 ʿAdem iḳlīmine ʿazm eyledi çünkim **Süleymān Ḫān** / İlāhī ḳabrine revzenler aç firdevs-i aʿlādan

Süleymān Ḫān-ı Ġāzī [1] Kanunî Süleyman

K4/2 Şeh-i ʿādil **Süleymān Ḫān-ı Ġāzī** / Muʿizzü’d-devle sulṭānü’s-selāṭīn

süm [3] toynak

G291/2 Naʿl-i **süm-i** semendüñe benzetdiler diyü / Saḳf-ı sipihre degdi küleh-gūşe-i hilāl

G529/4 Yoluñda delīl oldı dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her dāl ki naʿl-i **süm-i** esbüñ yola yazdı

G471/5 **Süm-i** esbine ruḫ süren o şehüñ / ʿArṣa-i dehrde oldı ferzāne

sünbül [80] sümbül

K3/4 Egerçi ser-āmed geçer şāḫ-ı **sünbül** / Muʿanber ṣaçuñla ḳaçan ola hem-ser

K24/1 Urınup farḳına bir tāc-ı mücevher **sünbül** / Oldı iḳlīm-i çemen taḫtına ser-ver **sünbül**

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı külehin / Gögsinüñ dügmelerin çözdi ser-ā-ser **sünbül**

K24/3 Oldı gül-şen yine bir dil-ber-i müşgīn merġūl / Şol ḳadar virdi aña zīnet ü zīver **sünbül**

K24/4 Çihre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis / Ḫaṭ çemen ġonca dehen caʿd-ı muʿanber **sünbül**

K24/5 Yazdurup müşg ile boynına ḥamā’il ṭaḳdı / Kendüye itmek içün ḫalḳı musaḫḫar **sünbül**

K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra gelüp eyledi ʿarż-ı dīdār / Jālelerden ṭaḳınup gūşına gevher **sünbül**

K24/7 Beñzer ol būy-ı dil-āvīz ile mūy-ı yāre / Başlar üzre n’ola ger eyler ise yir **sünbül**

K24/8 Yine gömgök tere batmış çıḳa geldi çemene / Nev-bahār irdi diyü virdi ḫaberler **sünbül**

K24/9 Beden-i pāki neden böyle olurdı ḫoş-bū / Olmasa müşg ü gül-āb ile muḫammer **sünbül**

K24/10 Var ise bencileyin ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / Gök gök itmiş döginüp cismini yir yir **sünbül**

K24/11 ʿAşḳ sevdālarına uġramasa ḳalmaz idi / Mūy-ı jülīde ile bir ten-i lāġar **sünbül**

K24/12 Yine Firʿavn-ı şitā ceyşine Mūsā-mānend / Eyledi elde ʿaṣāsını bir ejder **sünbül**

K24/13 Nev-ʿarūs-ı çemene māşıṭadur faṣl-ı bahār / Kim anuñ ḫāme-i müşgīnine beñzer **sünbül**

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger **sünbül**

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur gice var ise meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī başına güller **sünbül**

K24/16 Bürüdi kendinüñ eṭrāfını bāl ü per ile / Yine ṭāvūs-ṣıfat cilveler eyler **sünbül**

K24/17 Yine ferrāş-ṣıfat destine cārūb almış / Ki ide ḫidmet-i ḫāk-i der-i dāver **sünbül**

K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dānelü bir ter **sünbül**

K24/19 Olamaz reh-güẕeri ḫākine hem-pā ʿanber / İdemez ṭurrasına kendüyi hem-**ser sünbül**

K24/20 Geldi bir Hindū-yı bī-çāre-ṣıfat işigüñe / Ġarażı bu ki ḳapuñda ola çāker **sünbül**

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar nergis / Keremüñ gül-şenine sünbüle kem-ter **sünbül**

K24/22 Būy-ı ḫulḳuñla güẕār eylemese bāġa nesīm / İdemez ḫalḳ dimāġını muʿaṭṭar **sünbül**

K24/23 Bulsa bārān-ı seḫāñ ile eger neşv ü nemā / Ḳad-i bālā çeke mānend-i ṣanavber **sünbül**

K24/24 Ebr-i cūduñdan eger irse nem-i inʿāmuñ / Bitüre ḫāre gül ü lāle vü mermer **sünbül**

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer **sünbül**

K24/26 Nūr-baḫş olsa eger bāġa çerāġ-ı luṭfuñ / Şemʿ-vār eyleye eṭrāfı münevver **sünbül**

K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene cām-ı keremüñ / Ṭuta nergis-ṣıfat elde ḳadeḥ-i zer **sünbül**

K24/28 Ḥāline ʿayn-ı ʿināyetle nigāh eyler iseñ / Göz açup ide naẓar niteki ʿabher **sünbül**

K24/29 Bezmüñe gelmek ile bu ne kerāmetdür kim / Dimeye ṣayf u şitā bitüre micmer **sünbül**

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i ter **sünbül**

K24/31 Ġam-ı gīsūñ ile āşüfte degül ger **sünbül** / Ne içün böyle perīşān olur ekẟer **sünbül**

K24/32 Var ise ṭurralaruñ bāġ-ı cinān **sünbülidür** / Ḳopmadı bāġdan ol resme muʿanber **sünbül**

K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne laʿl-i lebüñe / Zülfüñe ḳaç başı var ola ber-ā-ber **sünbül**

K24/34 Bāde-i laʿlüñe hem-şīre şarāb-ı gül-fām / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña birāder **sünbül**

K24/35 Ḫūb olur ʿārıżuñ üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Āb-ı nāb içre ṭurur tāze vü ḫoş-ter **sünbül**

K24/36 Lāle reşk-i ruḫ-ı gül-gūnuñ ile pā-der-gil / Ġam-ı zülfüñle perīşān u mükedder **sünbül**

K24/37 Nice teşbīh idem aġzuña bir ebkem ġonca / Nice nisbet ḳılam ol zülfe ber-ā-ber **sünbül**

K24/38 Dūdlar çıḳdı yanup reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler **sünbül**

K24/39 Ruḫlaruñ üzre yatur zülf-i semen-sā gūyā / Gül-i terden idinür kendüye bister **sünbül**

K24/40 Ḫaṭ-ı müşgīn-i leb-i laʿlüñe mānend olmaz / Bulsa ger perveriş-i çeşme-i Kevẟer **sünbül**

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter **sünbül**

K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını taṣvīr itdüm / Olmadın ṣafḥa-i gül-zāra muṣavver **sünbül**

K24/43 Naẓm-ı eşḫāṣa ḳıyās eyleme Bāḳī şiʿrin / Ola mı her giyeh-i ḫuşke ber-ā-ber **sünbül**

K24/44 Gerçi **sünbül** çoġ olur gül-şen-i ʿālemdür bu / Līk rengīn ü muṭarrā olamaz her **sünbül**

K24/45 Nʾola ḳadr ü şerefüñ sāl-be-sāl olsa mezīd / Her yıl arturmadadur dāneyi dirler **sünbül**

K24/46 Götürüp tā ki şehenşāh-ı bahāruñ tūġın / Getüre cünd-i şitā üstine leşger **sünbül**

K24/47 Ser-i aʿdāña ṭaḳa seng-i melāmet güller / Ola düşmenlerüñüñ başına şeş-per **sünbül**

G2/1 Ayaḳlarda ḳalur **sünbül** o zülf-i nīm-tāb-āsā / Ṣaçuñla baḫş iderse başa çıḳmaz müşg-i nāb-āsā

G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe rind-i mey-ḫᵛāra / Çemende şāḫ-ı **sünbül** aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur

G156/3 Ġam-ı zülfüñle dūd-ı āh-ı kebūd / Lācüverdī laṭīf **sünbül** olur

G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer dīvānedür **sünbül** / Ġam-ı ḫālüñle yanup lāleler küh-sāre düşmişdür

G296/5 Dūd-ı āhın yine Bāḳī şerer-ālūd itdi / Yāre ʿarż eyledi bir dāne zer-efşān **sünbül**

G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i nigār **sünbül** ü ruḫsār-ı yār gül

G380/2 Lebleri mül ṣaçları **sünbül** yañaġı berg-i gül / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen

G445/5 Bir elde Bāḳıyā gül gibi sāġar var iken geldi / Ḫayāl-i kākül-i müşgīni **sünbül** ṣundı bir deste

G455/2 Ṭurra-i müşgīni **sünbül** ʿārıż-ı rengīni gül / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı ʿālem şöyle zībādur yine

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla yansam dūd-ı dil / Gūşe-i destārdan peydā olur **sünbül** gibi

G84/4 **Sünbül** ṭaḳınmış alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış külāh-gūşeye tār-ı külāledür

G477/1 Gül gibi ʿişret olmaz ise berg ü sāz ile / **Sünbül** gibi geçinmek olur bir piyāz ile

G12/2 ʿĀrıżuñda ol iki zülf-i girih-gīrüñ senüñ / Ṣuya ḳonmış iki ġarrā tāze **sünbüldür** baña

G47/1 Zülfüñ ki tār-ı eşk-i firāvāne ṣarmaşur / **Sünbüldür** ol ki rişte-i bārāne ṣarmaşur
G447/3 Müşgīn ṣaçuñda ey yüzi gül cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki baġlana bir deste **sünbüle**
G393/2 Urupdur lāleye mihr-i ruḫuñ dāġ / İdüpdür **sünbüli** zülfüñ perīşān
G103/3 Çözdi çemende ṭurraların **sünbül-i** ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı mūyını müşgīn külāleler
G409/1 Gör ne ḫilʿatdur naẓar ḳıl **sünbül-i** raʿnāsına / ʿĀlem-i bālādan inmiş ḳāmet-i zībāsına
K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / **Sünbül-i** miskīn ʿaceb kendin perīşān eyledi
K24/32 Var ise ṭurralaruñ bāġ-ı cinān **sünbülidür** / Ḳopmadı bāġdan ol resme muʿanber **sünbül**
G226/2 ʿĪş u ṣafāya ḫāṭırumuz ṭurmayup çeker / **Sünbüller** oldı silsile-i müşg-sā-yı bāġ
G338/3 Yād-ı ser-i zülfüñle gül-zār-ı dil ü cānda / **Sünbüller** ider peydā efkār-ı perīşānum
M1/IV/3 **Sünbüllerini** matem idüp çözsün aġlasun / Dāmāne döksün eşk-i firāvānı kūh-sār
G144/2 Zülfüñüñ dest-resin ṭuydı meger ruḫlaruña / Bāġda **sünbülüñ** aḥvāli perīşān dirler
G347/4 Çekilmiş ḳaddüñ eflāke dökilmiş **sünbülüñ** ḫāke / Leṭāfet gül-şeninde bir nihāl-i sāye-güstersin
K18/38 Serverā cānı mı var devletüñ eyyāmında / **Sünbülüñ** ṭurrasına el uzada şāḫ-ı çenār
G26/3 **Sünbülüñ** niyyetidür başuma sevdā getüren / Çekdügüm miḥnete göñlümde bitendür bāʿis̱
G249/5 **Sünbülüñ** revnaḳın şikest itdi / Şiken-i ṭurra-i perīşānuñ

sünbül ü reyḥān [3]

G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i **sünbül ü reyḥān** felek / Gitmeye başdan hevā-yı būy-ı zülf-i dil-rübā
M2/II/1 Ebr-i bārān ki yaġar bāġ u gül-istān üzre / Ḳaṭreler kim dökilür **sünbül ü reyḥān** üzre
K6/3 Bāġ-bān-ı gül-şen-i ʿaşḳuñ olan ʿāşıḳlara / Dāġı gül dūd-ı kebūdı **sünbül ü reyḥān** gelür

sünbül-i müşgīn [2] misk kokulu sümbül

G399/3 Būy-ı zülfüñ şemmesin irgürse dest-i Çīne bād / Eylemezdi **sünbül-i müşgīne** āhū ser-fürū
G509/4 Tāzeler ol **sünbül-i müşgīni** beñzer yāsemīn / Eylemiş peydā gümiş dendānelü bir şāneyi

sünbül-i sīr-āb [2] suya kanmış sümbül ‖ taze/körpe sünbül

G19/1 Olsa zülfi o gül-ʿiẕāra niḳāb / Olur āşüfte **sünbül-i sīr-āb**
G442/1 Dāne dāne ol ʿaraḳlar ṭurra-i pür-tābda / Ḳaṭre ḳaṭre jālelerdür **sünbül-i sīr-ābda**

sünbül-i ter [3] taze/körpe sünbül ‖ zülüf

G108/3 Zülfine gerçi hemān **sünbül-i ter** hem-serdür / İkisinden de siyeh kākülі bālā-terdür
G379/2 Cārū-keş oldı **sünbül-i ter** bāġa nitekim / Ṣaḥn-ı bihişte ṭurra-i müşgīn-i ḥūr-ı ʿīn
G85/4 **Sünbül-i ter** zülfüñüñ Hindī ġulāmıdur senüñ / Ḫāk-sārıdur gül-i ruḫsāruñuñ gül-zārlar

sünbüle [2]

1. başak

K24/21 Bāġ-ı luṭfuñda meh ü mihr iki aḥḳar nergis / Keremüñ gül-şenine **sünbüle** kem-ter sünbül

2. sünbüle makamı; bkz. ÖZTUNA, s. 437.

G41/2 Baġlar **Sünbülede** ey meh-rū / Vaṣf-ı zülfüñdeki şiʿrüm üstād

sünbül-zār olmak [1] sümbül bahçesine dönmek ‖ gömgök olmak

G114/4 Kūhdan geçse ġam-ı zülfüñle āhum ṣarṣarı / Kūh deşt ü deşt bāġ u bāġ **sünbül-zār olur**

ṣürāḥī [5] içine şarap konan uzun boyunlu cam kap

G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar hem / Benümʾçün dem-be-dem aġlar **ṣürāḥī** şemʿ-i enver hem
G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi görsün **ṣürāḥī** üstine / Şemʿ-i bezmi devr iderken görmeyen pervāneyi
G89/3 **Ṣürāḥī** üştür-i ser-mestdür gerden-firāz olmış / Lebüñ şevḳi ile cām-ı şarāb-ı nāb ḳandildür
G132/2 **Ṣürāḥī** hem-nişīnüñ hem-demüñ cām / Niçün ben cürʿa gibi atılam dūr

G191/7 Ser-firāz olsaḳ bu devr içre ʿaceb mi Bāḳıyā / Biz **ṣürāḥī-veş** bu gün rengīn-edāya māliküz

sürʿat [1] hız (ömrün hızla gelip geçmesi yönüyle)

G545/1 Gel bāġa temāşā idegör āb-ı revānı / Seyr eyle nedür **sürʿat-i** ʿömr-i güẕerānı

sürʿat ile [1] hızla, çabucak

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı şeb irdi diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış ider **sürʿat ile** ʿazm-i kenār

S̱üreyyā [5] Ülker, Pervin (yedi yıldızdan oluşan biryıldız takımı); bkz. "ʿıḳd-ı S̱üreyyā' md.

K3/24 Yazınmaġa mānend-i naẓm-ı **S̱üreyyā** / Varaḳlar zer-efşān ider çarḫ-ı aḫḍar

K14/14 **S̱üreyyā** ṣanmañ üstinde görince şīr-i gerdūnı / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı

K21/19 Nücūm içinde **S̱üreyyā** terāzū ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde vebāl

G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ dāġların şekl-i **S̱üreyyā** göresin

G455/4 Gösterür ṣaḥn-ı gül-istān çarḫ-ı mīnādan nişān / Şāḫ-ı nergis bāġda şekl-i **S̱üreyyādur** yine

sürḫ [3]

1. kırmızı mürekkep

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir **sürḫ** olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G327/2 Sīnem üzre görinen ḳanlu elifler ṣanmañ / Ṣafḥa-i derd ü ġama **sürḫ** ile cedvel çekdüm

2. kırmızı

G351/4 Tehī-dest olsañ ey rind-i gedā ġam çekme kim elde / Zer-i **sürḫ** olmasun gül-gūn şarāb-ı dil-güşā olsun

sürḫ-serān [1] kızılbaşlar ‖ Safevî mücadelesi/savaşları

K2/25 Ser-i aʿdāñı boyar ḳana dem-ā-dem ḳılıcuñ / Anlara ḫalḳ anuñ'çün didiler **sürḫ-serān**

sürinmek [1] yürümek

G87/5 Menʿ eyleme yanuñca **sürinsün** ḳo sāye-vār / Bāḳī ḳuluñ da pādişehüm bir fütādedür

sürme [5] göz kapakları içine çekilen siyahımsı veya lacivert toz; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 411.

G263/5 Küḥl-i ḫāk-i pāy-i yāri çeşmüñe / **Sürmeden** Bāḳī ʿaceb sūd eyledüñ

K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i tāc-ı selāṭīn-i cihān / Ayaġı ṭopraġıdur **sürme-i** ʿayn-ı aʿyān

K4/8 Beyāżı ġurre-i ṣubḥ-ı saʿādet / Sevādı **sürme-i** çeşm-i cihān-bīn

K7/23 Ṭurmadı çekdi Ṣıfāhān semtine bād-ı ṣabā / Ḫāk-i pāyın **sürme-i** eşraf u aʿyān eyledi

K8/13 Hirāsān oldı aʿyān-ı Ḫorāsān gözlerin açdı / Ṣabā gerd-i siyāhın **sürmesiyle** İṣfahān üzre

sürme-i Ṣıfāḥānī [1] Isfahan sürmesi

G488/4 Göz ḳarardur düşerdi ḫāk-i rehin / Görse ger **sürme-i Ṣıfāḥānī**

sürme çekmek [1] sürme ile boyamak

K12/8 Ayaġı ṭopraġı tāc-ı ser-i eşrāf-ı cihān / **Sürme-i** ḫāk-i rehin dīde-i aʿyāne **çeker**

sürmek [7] bkz. 'yüz sürmek' md.

1. sunmak

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı **sür** bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül

G59/5 Sāḳıyā gül-gūne-veş gel bāde-i gül-gūnı **sür** / Lāle-reng olsun ḳızarsun ol iki ruḫsāreler

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ **sür** ayaġı meclisde yārān teşnedür

G286/2 Sāḳıyā **sür** cām-ı gül-rengi degül vaḳt-i direng / Ġāyet-i evvel-bahār u āḫır-ı eyyām-ı gül

G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla yāruñ nice bir dil pür-melāl olsun / **Sür** ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun

G306/3 Bezminde **sürdi** lāle muraṣṣaʿ piyālesin / Oldı emīr-i meclis-i bāġ u bahār gül

2. kovmak, uzaklaştırmak

G154/5 **Sürdükçe** nīzelerle yanuñdan müjeñ dili / Ḳullāblarla ṭurra-i ʿanber-feşān çeker

sürūd [1] şarkı, nağme

G90/5 Bāḳī **sürūd-i** bezm-i ṭarab-ḫāne-i ḫayāl / Ṣavt u ṣarīr-i ḫāme-i gevher-nis̱ārdur

sürūr u sūr [1] çalıp söyleme

G18/2 Gice ḥüsnüñ şevḳıne encüm **sürūr u sūrda** / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā elinde māh-tāb

süst [1] gevşek, zayıf (‘bütün’ karşıtlığında)

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā vefāsı **süst** olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

süst-bünyād [1] dayanıksız, çürük

G273/4 Eyleyüp zühdüñ binā-yı **süst-bünyādın** ḫarāb / Ḫāne-i ʿaşḳuñ esāsın üstüvār itsem gerek

sütūn [1] sütun

K27/15 Süṭūr-ı nāmesinden mülk ü millet sebzesi ḫurrem / **Sütūn-ı** ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

süṭūr [3] yazı satırları

K18/52 Baḥr-i eşʿār yiter urdı **süṭūr** emvācın / Demidür kʾide duʿā dürlerini zīb-i kenār

K27/15 **Süṭūr-ı** nāmesinden mülk ü millet sebzesi ḫurrem / Sütūn-ı ḫāmesinden dīn ü devlet ḫaymesi ber-pā

G52/5 Kenār-ı baḥr-i naẓma yine dürler dizmiş ey Bāḳī / **Süṭūr-ı** defter-i şiʿrüñ meger emvāc-ı deryādur

süvār olmak [4] ata binmek

K6/18 El **süvār oldı** kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

K25/16 Urdı çevgān-ı zeri gūy-ı zümürrüd-gūna / Meh-i ʿīd **oldı** yine tevsen-i gerdūna **süvār**

G233/7 Olmaz ey Bāḳī-i bī-dil ser-i aʿdā pā-māl / Yine sen ṭabʿ semendine **süvār olmayıcaḳ**

G444/5 Semend-i ṭabʿa **süvār oldı** ʿazm ider Bāḳī / Belāġat ehline yā Hū göñüller alçaḳda

süvār-ı tek-āver olmak [1] ata binmek

K3/11 Rikābında kürsī gerek tāc-ı Kisrā / **Ola** şol zamān kim **süvār-ı tek-āver**

süzilmek [2]

1. kanatları açmadan havada kayar gibi uçmak

G260/4 Şāhīn eline düşmişe döndi tezerv-i dil / İndi **süzildi** üstine iki ḳara gözüñ

2. havada süzülmek ‖ gözleri süzülmek

G499/3 Mürġ-i cānı şöyle beñzer itmek isterler şikār / Ol ḳara gözler **süzildi** iki şāhīnler gibi

Ş

Şaʿbān **[1]** Ramazan'dan önceki ay (Arabî ayların sekizincisi) ‖ 'Şaʿbān' kelimesinin sonundaki (ن) harfi (hilale benzeme yönüyle)

K20/11 Ya nūndur görinür āḫırında **Şaʿbānuñ** / Ya rādur ol Ramażān evveline olmış dāl

şād olmak **[2]** sevinmek

G300/3 Devlet-i dünyā içün hergiz ne ġam-gīn **ol** ne **şād** / Ber-ḳarār olmaz bilürsin ḥāl-i ʿālem ey göñül

M3/IV/1 **Şād oluñ** kim Pādişāh-ı dād-güsterdür gelen / Ḫusrev-i ʿādil şehenşāh-ı muẓafferdür gelen

şād olup gitmek **[1]** sevinip durmak, sevinçten uçmak

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli **şād olup gider** / Ṣan ṭıfldur ki ḫᵛāceden āzād olup gider

şād u ḫandān **[1]** sevinçle, gülerek

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü şeh-zādeler iḳbāl itsün / Gelsün ol luṭf u kerem kānına **şād u ḫandān**

şād u ḫurrem eylemek/olmak **[1]** sevindirmek, memnun etmek ‖ neşelendirmek

G331/1 **Eyledi** müjde-i gül bülbüli **şād u ḫurrem** / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

şād u ḫurrem olmak **[2]** neşelenmek ‖ sevinçten uçmak

G289/1 Gül-zāra gel nesīm-i ṣabā gibi ḫoş-dem ol / Açıl derūn-ı ġonca gibi **şād u ḫurrem ol**

G300/1 Gül gibi **olmaḳ** dilerseñ **şād u ḫurrem** ey göñül / Lāle-veş elden düşürme cāmı bir dem ey göñül

şādīliġ/ḳ eylemek **[2]** şebeklik/şaklabanlık yapmak ‖ sevinmek, neşelenmek; 'şādī'nin maymun/şebek anlamı için bkz. BURHÂN, s. 703; TS. C. V, s. 3643. ('şadı' md.)

G444/4 Bihişt şevḳına **şādīliġ eyleyüp** vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda

G491/7 Bāḳıyā **şādīlıḳ eylerse** ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ ṭāliʿini gör nice meymūn itdi

şādırvān **[1]** fıskiyesi ve muslukarından su akan, üstü kubbe ile örtülü havuz

G208/5 Ḳadeḥ fısḳıyye mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı şevḳa **şādırvān** olupdur Bāḳıyā meclis

şād-mān **[1]** keyifli, mutlu

M4/V/3 **Şād-mān** erbāb-ı ʿuzletdür hemān Bāḳī melūl

şād-mān olmak **[4]** sevinmek, mutlu olmak ‖ neşelenmek

G223/2 Ġam-ı ʿaşḳuñ cihān mülkinde buldum **şād-mān oldum** / Kişi ġurbet diyārında idermiş āşinādan ḥaẓ

Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i vażʿ itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda geh maḥzūn **olur** geh **şād-mān**

K2/2 **Şād-mān oldı** bu gün devr-i kühen-sāl yine / Vuṣlat-ı Yūsuf ile niteki pīr-i Kenʿān

K6/16 **Şād-mān olsun** ʿAcemler gözleri aydın yine / Mīr Ḫaydar nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i Īrān gelür

şafaḳ **[12]** güneş battıktan sonra ufuktaki kızıllık (kelime Türkçe'de 'güneş doğmadan önce ufukta beliren aydınlık' anlamında kullanılır.)

K23/3 Kibrītini degürdi **şafaḳ** nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola ẓalām

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / **Şafaḳ** ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

K20/4 Şu sīb şekline girdi **şafaḳda** cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı al

K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki zer-ger-i gerdūn / Ṣalup bu pūteye nār-ı **şafaḳda** eyler ḳāl

K25/8 Dehr bir ṣāḫ-ı sipend urdı felek micmerine / Meh-i nev ṣanma **şafaḳda** görinen zerd ü nizār
G400/1 Cānā **şafaḳda** ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev

şarap rengi bağlamında;

K26/18 Meclis-i ʿişretine bāde **şafaḳ** bādiye çarḫ / Nuḳl encüm meh ü ḫurşīd iki cām-ı zerrīn
G160/5 Gül-gūn olurdı çihre-i Bāḳī **şafaḳ** gibi / Devrān ṣunaydı destine bir cām-ı zer-nigār
G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından **şafaḳ**
G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla yāruñ kāʾināt / Nuḳl encüm mey **şafaḳ** sāḳī felek sāġar hilāl
G469/6 Bāḳī **şafaḳda** mihr-i münevver ṣanur gören / ʿAks-i ʿiẕār-i sāḳīyi cām-ı şarābda
G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı baḥr-i nīl-gūn üzre / **Şafaḳdan** dem urur āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ

şāfī cevāb [2] kesin cevap ‖ kabul işareti; bkz. MENINSKI, C. II, süt. 2751.

G516/2 Göñül **şāfī cevāb** ister lebinden / Dilin çeyner o ṭūṭī-i şeker-ḫāy
G541/2 Lebüñüñ şāfiyesi vire diyü **şāfī cevāb** / Bu göñül ḫastesinüñ virdi dürer yā Şāfī

Şāfī [1] Şafîlik mezhebinin kurucusu, İmam Muhammed bin İdris eş-Şafî

G541/2 Lebüñüñ şāfiyesi vire diyü şāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ virdi dürer yā **Şāfī**

şāfiye [1] şifa verici, el verici

G541/2 Lebüñüñ **şāfiyesi** vire diyü şāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ virdi dürer yā Şāfī

şāh [48] padişah, hükümdar ‖ sevgili

K7/24 Bāḳīye eżʿāfın iḥsān eyledi elṭāf-ı **şāh** / Ol kerem kim Şeh Selīm ü Ḫān Süleymān eyledi
K14/2 Ḳudūm-ı **şāh** ile ḫalḳuñ bu gün başına gün ṭoġdı / Yine tāb-ı rikābından cihānı ḳıldı nūrānī
G348/10 **Şah** işiginden ḳıl istimdād-ı himmet Bāḳıyā / Çarḫ dūn-perverdür ol bilmez mürüvvet neydügin
G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / **Şāh** elinde yā muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur
G466/1 Jālelerden ṭaḳınur tācına gevher lāle / **Şāh** olupdur çemen iḳlīmine beñzer lāle
K5/35 Niṡār-ı **şāha** lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı
K11/13 İrişdükçe seḥer-gāha münācāt eyle der-gāha / Devām-ı devlet-i **şāha** duʿā-gūy u ṡenā-ḫᵛān ol
K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi basīṭ-i arża iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa taʿẓīmi felek ol **şāha** erzānī
G77/8 Bāḳī cemāl-i **şāha** nigāh eyle aç gözüñ / Çeşm ü çerāġ-ı dūde-i ʿOṡmāniyānı gör
G171/5 Gitdükçe ḫarāb eyler mülk-i dil-i vīrānı / Dehrüñ bu cefāsından bir **şāha** şikāyet var
G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol **şāha** dil virdüm hemān / Ṭop-ı ġabġabla beden gibi ḥiṣārum aldılar
G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı **şāha** taḳlīdüñ
G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i **şāha** baḳ görmek dilerseñBāḳıyā / Baḫt u devlet nev-bahārında açılmış tāze gül
G352/7 Cenāb-ı **şāha** ey Bāḳī niṡār it lüʾlū-yı naẓmuñ / Bu ṣandūḳ-ı ṣadef-kārīde dürr-i şāh-vār olsun
G547/5 Ġubār-ı der-geh-i **şāha** sürer yüz yirde yüz Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ ister seyr idüñ mūrı
K6/18 El süvār oldı kümeyt-i ḫāmeye şimden girü / Ṣanma Bāḳī gibi **şāhā** fāris-i meydān gelür
G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ yazılur ekṡeri altun / Rūyuñda ḳaşuñ zerd olur ise nʾola **şāhā**
M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i āfāḳ müstedām / Rūḥ-ı revān-ı **Şāha** Taḥiyyāt veʾs-selām
G318/8 **Şāhā** muraṣṣaʿ cāmdur sāḳī-i sīm-endāmdur / ʿĪş-i mey-i gül-fāmdur rāḥat-resān-ı rūḥ-ı Cem
G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa zeyn olmış / Sarāy-ı **şāhda** ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur
G420/9 Deryā-yı ṭabʿ-ı pāk-i güher-rīz-i **şāhdan** / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i kerāmet ṣudūr ide
M3/I/2 Kāʾinātı ḳıldı mirʾāt-ı cemāl-i **Şāhdan** / Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i ʿizzet ṣubḥ-dem
G337/9 Ḳolında şāhid-i baḫtı görince ol **şāhı** / Şikāra pençe uran arslana beñzetdüm
K4/17 Cihānda geydügince **şāh-ı** encüm / Zümürrüd taḫtı üzre tāc-ı zerrīn
K5/37 Zümürrüd taḫtına çıḳduḳça **şāh-ı** leşger-i encüm / Cihānı efser-i zerrīn ile ḳılduḳça nūrānī

K22/28 Himmetüñ şimşādınuñ **şāh-ı** bülendi var iken / Ḳanda yapsun şāh-bāz-ı ṭabʿ-ı Bāḳī āşiyān

G8/6 Gūş ṭutsa **şāh-ı** gül çıḳsa libās-ı āl ile / Ḳıṣṣa-ı rengīne başlar lāle-i laʿlīn-ḳabā

G13/1 Ezelden **şāh-ı** ʿaşḳuñ bende-i fermānıyuz cānā / Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı ʿālī-şānıyuz cānā

G314/4 Ḫaymedür gözlerüm ṭınāb müjem / N'ola ger ḳonsa aña **şāh-ı** ḫayāl

G403/8 Baḳī velīk biz felek-i dūn-nevāzdan / Müstaġnīyüz mürüvvet-i **şāh-ı** kerīm ile

G408/7 Ḳul olursañ Bāḳıyā ol **şāh-ı** ʿālī-şāne ol / Kim virilmiş ʿizz u devlet dīnine dünyāsına

G429/5 Bāḳī kim ola dirse o **şāh-ı** felek-cenāb / Kem-ter kemīne südde-i devlet-meʾābda

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh / Geysün libās-ı mātem-i **Şāhı** bütün cihān

K7/14 Lāle hāven yaḳdı sūsen āsmānīler yine / **Şāh-ı** gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

M1/II/5 Ḥükm-i ḳażāya virdi rıżāyı egerçi kim / **Şāh-ı** ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh idi

G281/3 Bālā-yı serde āteş-i āhum duḫānını / **Şāh-ı** maḥabbet üstine bir sāye-bān ṭutuñ

G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / **Şāh-ı** gül bezminde taḳsīm itdi bir ġarrā ġazel

G77/9 **Şāh-i** bülend-kevkebe māh-ı felek-cenāb / Sulṭān Murād Ḫān-ı sipihr-āsitānı gör

G106/2 Her tāc olamaz faḳr u fenā **şāhına** ser-tāc / Terk ehlinüñ ey ḫᵛāce biraz başı ḳabadur

G197/6 Cünd-i ġam **şāhısın** ne ġam Bāḳī / Bunca ḫayl ü sipāha mensūbuz

G240/4 Her ġazāluñ tek ü pū itmede ardınca göñül / **Şāhlar** eglenemez ṣayd u şikār olmayıcaḳ

G165/1 Göñül Yūsuf gibi çāh-ı zenaḫdānuñda ḳalmışdur / Ḫalāṣ eyle benüm **şāhum** ki zindānuñda ḳalmışdur

G321/3 Luṭf eyle iñen ḳullaruña cevri çoġ itme / Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme **şāhum**

G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ zülfüñle mestūr eyleme / Almaġa **şāhum** göñül ferzānesin açmazdan

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ **şāhum** irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun taḫt-ı Ḫāḳānı

G169/4 Sipāh-ı ġam n'ola ayaḳlar ise ʿuşşāḳı / Raʿiyyetine o **şāhuñ** riʿāyeti yoḳdur

G170/5 O **şāhuñ** der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā yaşı āb-ı revān müjgānı cārūdur

G407/7 Dāʾim ey Bāḳī budur **şāhuñ** yüzi aġ olduġı / Aḳ güldür ṭalʿat-ı ḫūbı cihān gül-zārına

şāh destūrı **[1]** padişah izni

G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün bile ṣalınduġı yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ **şāh destūrı**

şāh u dervīş **[1]** padişah ve derviş ‖ herkes

G137/6 **Şāh u dervīşe** ber-ā-ber yitişür cezbe-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān ditrer

şāh u gedā **[1]** padişah ve dilenci ‖ herkes

G234/1 Maḥabbet ḫusrev-i fermān-dih-i **şāh u gedā** ancaḳ / Musaḫḫar cümle ʿālem ʿaşḳa bir sırr-ı Ḫudā ancaḳ

Şāh Erdşīr **[1]** Erdşir eski İran hükümdarlarına verilen ad olup öfkeli, gazaplı; yiğit, kahraman anlamlarına gelir. Verilen tanıkta, kahraman padişah anlamında olup Kanunî'den sonra tahta geçen Sultan Selim'i niteleme bağlamında kullanılmıştır. MİTOLOJİK UNSURLAR, s. 165.

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra yitürdi bu ṣayd-gāh / Var işigine ḫidmet-i **Şāh Erdşīri** gör

Şāh Selīm **[1]** Yavuz Sultan Selim

G99/7 Bāḳī hümā-yı evc-i saʿādet zamānede / Şāhīn baḳışlu **Şāh Selīmüñ** şikārıdur

Şāh Süleymān **[1]** Kanunî Süleyman

K2/13 Dāver-i devr-i zamān **Şāh Süleymān** ol kim / Yüz sürer pāy-i semendine mülūk-i devrān

Şāh Süleymān-ı kām-rān **[2]** muzaffer Sultan Süleyman; 'kām-rān' ın 'muzaffer anlamı için bkz. LO, s. 686.

K1/15 Sulṭān-ı şarḳ u ġarb şehenşāh-ı baḥr u ber / Dārā-yı dehr **Şāh Süleymān-ı kām-rān**

M1/III/4 Yaḳsun derūn-ı sīne-i ins ü perīde dāġ / Nār-ı firāḳ-ı **Şāh Süleymān-ı kām-rān**

şāhlar şeh-zādeler der-gāhı **[1]** şahlar şehzadeler sarayı ‖ İstanbul

K6/12 ʿĀleme çekdi simāṭ-ı niʿmet-i bī-minnetin / **Şāhlar şeh-zādeler der-gāhına** mihmān gelür

şāh-ı deryā-dil **[1]** gönlü geniş Padişah (Sultan Selim) ‖ cömert

K5/7 Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil **şāh-ı deryā-dil** / Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı sulṭānī

şāh-ı ʿAcem **[1]** İran hükümdarı

K16/12 Pā-māl-i esb-i devleti küffār-i ḫāk-sār / Ḫāḳān-ı Çīn muṭīʿ ola **şāh-ı ʿAcem** gibi

şāh-ı ʿādil **[2]**

1. adaletli padişah (Sultan Murad)

K7/17 **Şāh-ı ʿādil** Ḫān Murād ol kim nesīm-i ʿadl ile / Luṭfı bāġ-ı ʿālemi reşk-i gül-istān eyledi

2. adaletli padişah ‖ sevgili

G500/3 Ḳapuñda dād umar ey **şāh-ı ʿādil** / Dil-i mecnūnı gör dīvāne geldi

şāh-ı ʿālem **[2]** dünya hükümdarı ‖ Kanunî Süleyman

M1/V/1 Gün ṭoġdı **Şāh-ı ʿālem** uyanmaz mı ḫᵛābdan / Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i gerdūn-cenābdan

M1/VIII/1 Ḳıldukça **Şāh-ı ʿāleme** Ḥaḳ fażl u raḥmeti / Virsün cihānda Ḥażret-i Pāşāya devleti

şāh-ı cevān-baḫt **[1]** bahtı açık/bahtiyar padişah (Sultan III. Mehmet veya Sultan Murad)

K12/14 Devlet-i **şāh-ı cevān-baḫta** duʿā ḳıl ki seni / Kimse çekmez ilerü himmet-i şāhāne çeker

şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān **[3]**

1. bahtı açık dünya padişahı

G537/7 Bāḳıyā **şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān** ṣaġ olsun / Ġayra minnet ḳomadı himmet-i bī-hem-tāsı

2. Kanunî Süleyman'ın kızı Mihrümah Sultan'ın ölümü bağlamında;

M2/V/4 ʿĀḳıbet yoḳlıḳ imiş kār-ı cihān ey Bāḳī / N'idelüm **Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān** var olsun

3. Sultan Murad'ın cülusu bağlamında;

M3/I/6 Nevbet ol **Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihānuñdur** diyü / Çaldılar eflākdan kūs-ı beşāret ṣubḥ-dem

şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār **[1]** talihi kutlu cömert padişah (Sultan III. Mehmet'in cülusu bağlamında)

K9/4 Ḳıldı zemīni berf gibi naḳd-i sīme ġarḳ / İnʿām-ı ʿām-ı **şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār**

şāh-ı Cemşīd-ḫaşem **[1]** Cemşid görkemli/heybetli padişah ‖ Kanunî Süleyman

K2/14 **Şāh-ı Cemşīd-ḫaşem** Ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem / Ser ü ser-dār-ı ser-efrāz-ı selāṭīn-i zamān

şāh-ı cihān **[12]**

1. dünya padişahı

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ ḫışm āteşine yaḳmaġa / Vardılar ġammāzlar **şāh-ı cihāna** çaḳdılar

G484/6 Añarlar devlet-i **şāh-ı cihānda** nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān yād olındukça bile meẕkūr olur mūrı

Sultan Murad bağlamında;

K7/25 Anlar itdi ḫākden eflāke gerçi ser-firāz / Menzilin **şāh-ı cihān** eyvān-ı Keyvān eyledi

Sultan Mehmed bağlamında;

K9/22 Destinde ḫāme fażl u belāġat nihālidür / Medḥ ü s̱enā-yı **şāh-ı cihān** aña berg ü bār

Sultan Mehmed bağlamında;

K15/9 Sözin lüʾlū-yı lāladan zamāne ṭutdı ẕī-ḳıymet / Neden **şāh-ı cihān** bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı

Sultan Selim bağlamında;

K5/36 Duʿā-yı devlet-i **şāh-ı cihāna** başla ey Bāḳī / Ḫudā pāyende ḳılsun tāc u taḫt-ı ẓıll-ı Yezdānı

Sultan Murad bağlamında;

G546/2 İrişdi nev-be-nev nuṣret o manṣūr oldı her nevbet / Muẓaffer eyledi **şāh-ı cihānı** fażl-ı Rabbānī

2. dünya padişahı ‖ sevgili/dünyalar güzeli

G68/4 Gözeden ʿālemi müjgānuñ ile ġamzeñdür / Dime ey **şāh-ı cihān** tīġ u sinānum gözedür

G68/5 Çeşm-zaḫm-ı felegi n'eyledi gör ey Bāḳī / Dime bir daḫı beni **şāh-ı cihānum** gözedür

G146/3 Uydurup leşger-i ʿuşşāḳını ol **şāh-ı cihān** / Nāz ile ṣalını ṣalını ʿalem gibi gelür

G311/7 Nūş itmeyince cürʿa-i **şāh-ı cihānı** ḫāk / Kān içre ḥāṣıl olmadı kāmil-ʿayār laʿl

G337/7 Cilā-yı āyīne-i āb-ı cūyı seyr itdüm / Ṣafā-yı meşreb-i **şāh-ı cihāna** beñzetdüm

şāh-i cihān-tāb [1] dünyayı aydınlatan padişah ‖ sevgili/dünyalar güzeli

G186/2 Ḳapuñda ḳullara ẓulm ü cefā itme vefā eyle / Benüm **şāh-i cihān-tābum** kerem eyle vefā yigdür

şāh-ı cihān-bān [1] dünyayı görüp gözeten padişah ‖ Sultan III. Mehmet

K11/6 Zamāne eylemez ḥürmet amān virmez dem-i furṣat / Gerek dervīş-i dil-rīş ol gerek **şāh-ı cihān-bān** ol

Şāh-ı cihān-sitān [1] dünya fatihi padişah ‖ Kanunî Süleyman

K1/12 Kim bu niẓāmı virmedi ʿālem sarāyına / İllā ki yümn-i devlet-i **Şāh-ı cihān-sitān**

Şāh-ı felek-ḳadr [1] felekler kadar yüce padişah ‖ Kanunî Süleyman

K3/10 O **Şāh-ı felek-ḳadr** kim der-gehine / Mülūk-i cihān bende ʿālem musaḫḫar

şāh-ı kām-rān [1] muradına ermiş/muzaffer padişah ‖ sevgili

G73/3 İltifat-ı ḥāl-i dervīşe ʿulüvv-i şān ḳomaz / Hep bilür aḥvāli **şāh-ı kām-rān** bilmezlenür

şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh [1] kaza kuvvetli ve kader kudretli padişah ‖ Kanunî Süleyman

M1/II/5 Ḥükm-i ḳażāya virdi rıżāyı egerçi kim / **Şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-dest-gāh** idi

şāh-ı kişver [1] ülkeler fetheden padişah/dilber; bkz. 'şeh-ı kişver' md.

G235/5 **Şāh-ı kişverden** dilā gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur zīrā livā-yı mīr-i ʿaşḳ

şāh-ı maʿdelet-güster [1] âdil padişah

K10/9 Bāḳıyā çarḫ-ı sitem-kāruñ ne cevr itdüklerin / Yek-be-yek ʿarż it ki **şāh-ı maʿdelet-güster** bile

Şāh-ı Merdān [1] mertlerin/yiğitlerin padişahı (Sultan III. Mehmed) ‖ Hz. Ali

K14/13 Didi Behrām-ı düşmen-kām gördi ḍarb-ı şemşīrin / Ḳoluña ḳuvvet ey rūz-ı veġānuñ **Şāh-ı Merdānı**

şāh-ı muḳbil [1] halkın sevgilisi padişah ‖ Sultan Selim

G470/6 Yaʿnī o **şāh-ı muḳbil** ol nükte-dān-ı kāmil / Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil Sulṭān Selīm Ḫāne

şāh-ı şāhān [1] padişahlar padiaşahı ‖ Sultan Murad Han

K7/27 Ḫusrevā sen ser-veri ol **şāh-ı şāhān** eyleyen / Ben ḳuluñ erbāb-ı ṭabʿa mīr-i mīrān eyledi

şāh-ı Sikender-der [1] İskender kapılı padişah ‖ cömert padişah

G417/6 Niçün maḥrūm ola sāʾiller ey **şāh-ı Sikender-der** / Revādur kāhuña Dārā gelüp eylerse deryūze

şāh-ı Sikender-efser [1] İskender taçlı padişah ‖ Kanunî Süleyman

M1/II/1 Ḥaḳḳā ki zīb ü zīnet-i iḳbāl ü cāh idi / **Şāh-ı Sikender-efser** ü Dārā-sipāh idi

şāh-ı şīr-ceng [1] aslan pençeli/bileği güçlü padişah ‖ Kanunî Süleyman

M1/I/5 ʿİbret gözinde niceye dek ġaflet uyḫusı / Yitmez mi saña vāḳıʿa-i **Şāh-ı** şīr-ceng

şāh-ı tāc-dār [2] tac sahibi hükümdar

G412/5 Nis̱ār it bezmine Bāḳī bu dürr-i pāki seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı ṭutduḳça o **şāh-ı tāc-dār** elde

G160/3 Cām-ı şarāb-ı nāb ile rindān-ı mey-gede / Öz ʿāleminde her biri bir **şāh-ı tāc-dār**

şāh-ı Ferīdūn-fer [1] Feridun kudretli padişah

G1/8 Redd olmaz o leblerden olan ṭurma duʿā ḳıl / Dārā-yı cihān **Şāh-ı Ferīdūn-fere** cānā

şāh-ı ḫuceste-ṭāliʿ u ferḫunde-rūzgār [1] zamanı kutlu talihi uğurlu padişah ‖ Sultan III. Mehmet

K9/17 ʿAhdi zamānı emn ü emān-ı cihāniyān / **Şāh-ı ḫuceste-ṭāliʿ u ferḫunde-rūzgār**

şāh-ı yegāne [1] Sultan Mehmet

K16/7 Meşhūr bezm-i devlet-i **şāh-ı yegānede** / Ṭabʿuñ ṣafā-yı meşreb ile Cām-ı Cem gibi

şāhān [4] padişahlar

K7/31 Secde-gāh itsün cihāna ḫāk-i der-gāhuñ o kim / Āsitānuñ ḳıble-i iḳbāl-i **şāhān** eyledi

K4/16 Kemālin añlayup bir bir öñinde / Ḳomışlar yüz yire **şāhān-ı** pīşīn

K16/8 Ol şeh-süvār-ı ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫt kim / **Şāhān-ı** dehr atı öñince ḫadem gibi

G87/4 Ferzāne-i cihānsın o ruḫlarla sen bu gün / **Şāhān-ı** ḥüsn atuñ öñince piyādedür

şāhān-ı tāc-dār [2] tac sahibi hükümdarlar

K1/13 Bālā-nişīn-i mesned-i **şāhān-ı tāc-dār** / Vālā-nişān-ı maʿreke-i ʿarṣa-i Keyān

K9/8 Ol āsitānı ḳıble-i iḳbāl u baḫt olan / Sulṭān Meḥemmed aʿẓam-ı **şāhān-ı tāc-dār**

şāhān u dervīşān [1] padişahlar da dervişler de ‖ herkes

K6/10 Ḫān Murād ol kāʾinātuñ ḳıble-i iḳbāli kim / Kaʿbe-i der-gāhına **şāhān u dervīşān** gelür

şāhāne [4]

1. padişahın lutfu (Sultan Murad veya Sultan III. Mehmed bağlamında)

K12/14 Devlet-i şāh-ı cevān-baḫta duʿā ḳıl ki seni / Kimse çekmez ilerü himmet-i **şāhāne** çeker

2. şahlara yaraşır ‖ çok mükemmel, çok güzel

K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur ṭabʿ-ı **şāhāne** / Müberrā ġıll u ġışdan ḳalbi ṣāf u sāde sulṭānī

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb **şāhāne** meclisdür / Düşinde görmedi Cem böyle ʿişret-ḫāne-i zībā

G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey / Bunda bir **şāhāne** ṭavr u özge ʿālem vardur

şāh-bāz [7] beyaz ve iri doğan; ‘ekseriyâ selâtin şikâr ederler. Gayette güzel olur. Türkî’de toygun derler’, krş. BURHÂN, s. 705.

K20/10 Ḳanadı gūşesidür āşiyāneden görinür / Ferāġa vardı meger **şāh-bāz-ı** zerrīn-bāl

K22/28 Himmetüñ şimşādınuñ şāh-ı bülendi var iken / Ḳanda yapsun **şāh-bāz-ı** ṭabʿ-ı Bāḳī āşiyān

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ **şāh-bāz-ı** cān-şikār elde

G59/7 **Şāh-bāz-ı** ṭabʿumuñ pervāzın urmaz kimseler / Çāre ey Bāḳī hemān olur öñince varalar

G151/4 Ġarażuñ ṣayd ise ey dil o hümā-pervāzı / **Şāh-bāz-ı** naẓar-ı himmetüñi ṣal yiter

G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan üşüp ayırdılar / **Şāh-bāz-ı** ʿaşḳ iken elden şikārum aldılar

G388/5 Māʾil ol Bāḳī-ṣıfat dāʾim hümālar ṣaydına / **Şāh-bāz-ı** himmetüñ göklerde pervāz eylesün

şāhenşāh [1] padişahlar padişahı ‖ padişah

G274/6 Dest-gīrüñ yine **şāhenşeh-i** devrān yaraşur / Sāḳī-i devr-i felek cām ṣunarsa el çek

şāhenşāh-ı ḫūbān [1] güzeller güzeli ‖ güzeller şâhı; bkz. 'ḫusrev-i ḫūbān', 'sulṭān-ı ḫūbān', 'şeh-i ḫūbān'

G438/3 Kāküli ṣanmañ görinen ṭā'ir-i devlet hümā / Sāye ṣalmışdur o **şāhenşāh-ı ḫūbān** üstine

şāhenşāh-ı 'ālī-şān [2] şanı yüce padişah

1. Sultan Mehmed bağlamında;

K13/12 Ḳaṣr-ı ḳadrüñ āsmān eyler olursa dest-gīr / Himmet-i vālā-yı **şāhenşāh-ı 'ālī-şān** eger

2. Sultan Murad bağlamında;

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı yār / Ṣan nesīm-i luṭf-ı **Şāhenşāh-ı 'ālī-şān** gelür

şāhenşeh-i 'ālī-naẓar [1] lutfu yüce padişah ‖ Sultan III. Murad

G78/6 Sulṭān Murād-ı tāc-ver fermān-revā-yı baḥr u ber / Ṣāḥib-ḳırān-ı dād-ger **şāhenşeh-i 'ālī-naẓar**

şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem [1] kerem sahibi/cömert padişah ‖ Sultan Selim

G318/5 Bād-ı seḥerden ḫoş-nesīm ḫulḳ-ı ḫudāvend-i kerīm / Sulṭān-ı 'ādil Ḫān Selīm **şāhenşeh-i ṣāḥib-kerem**

şāhenşeh-i encüm-ḥaşem [1] yıldızlar gibi görkemli padişah (askeri çok olma yönüyle) ‖ Sultan Selim

G318/7 Ḫurşīd-veş pür-nūr u fer Nāhīd-veş rūşen-güher / Keyvān-ṣıfat 'ālī-naẓar **şāhenşeh-i encüm-ḥaşem**

şāhī [3]

1. şahlara yaraşır ‖ çok mükemmel, kusursuz

K4/15 Şikār itmek nedür ma'nā hümāsın / Bulınsa ṭab'-ı **şāhī** gibi şāhīn

K9/2 Gün gibi tāc-ı devlet-i **şāhī** ṭulū' idüp / Kevn ü mekāna virdi żiyā āfitāb-vār

2. Kanunî Süleyman

M1/III/3 Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh / Geysün libās-ı mātem-i **Şāhī** bütün cihān

şāh-naẓar [1] yüce bakışlı ‖ tecrübeli, gün görmüş

G1/6 Ben **şāh-naẓar** rind-i cihān aña direm kim / Nergis gibi göz dikmeye sīm ü zere cānā

şāh-süvār [1] usta binici ‖ öncü

K25/19 Füṣeḥā vü büleġā bezmine mīr-i meclis / 'Ulemā vü fużalā zümresine **şāh-süvār**

şāḫ [13] dal

G311/4 Nāzük nihāli ol leb ü ruḫsār-ı āl ile / Bir **şāḫdur** ki olmış aña berg ü bār la'l

K3/4 Egerçi ser-āmed geçer **şāḫ-ı** sünbül / Mu'anber ṣaçuñla ḳaçan ola hem-ser

K25/8 Dehr bir **şāḫ-ı** sipend urdı felek micmerine / Meh-i nev ṣanma şafaḳda görinen zerd ü nizār

G78/7 Destān-serā-yı midḥati **şāḫ-ı** ṭarabda naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı felekde cilve-ger

G120/1 Ṣalınan kūyında ol serv-i semen-sīmā mıdur / Gül-şen-i cennetde **şāḫ-ı** Sidre vü Ṭūbā mıdur

G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe rind-i mey-ḫᵛāra / Çemende **şāḫ-ı** sünbül aña bir ṭuġrā-yı ġarrādur

G311/9 Bāġ içre dökse cür'asın altun piyālesi / Zer ḥoḳḳalarla bitüre **şāḫ-ı** enār la'l

G332/4 Benem ol **şāḫ-ı** nihāl-i çemen-i miḥnet kim / Mīve-i ma'rifet ü fażl u hüner bükdi bilüm

G333/2 Ḥarīm-i Beyt-i Ma'mūruñdan a'lā olmaya Ka'be / Degüldür **şāḫ-ı** Sidre ḳāmetüñden müntehā ḳıblem

G470/2 **Şāḫ-ı** şükūfe döndi bir sīm-ten nigāre / Her bir nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad cevāne

G112/4 Nihāl-i cefā **şāḫıdur** ḳadd-i yār / Anuñ mīvesi şīve vü nāz olur

G143/3 Ḳarār itmez göñül mürġi bu bāġuñ degme **şāḫında** / Nihāl-i ḳadd-i dil-ber gibi bir serv-i bülend ister

K21/7 Pür oldı **şāḫları** üzre yaḫdan āyīneler / Ġarīb ṣūrete girdi bu faṣl içinde ġazāl

şāḫ-ı çenār [2] çınar dalı

K18/38 Serverā cānı mı var devletüñ eyyāmında / Sünbülüñ ṭurrasına el uzada **şāḫ-ı çenār**

K22/11 Dest-bürd-i ṣarṣarı āḫır görüp **şāḫ-ı çenār** / Didi el arḳası yirde āferīnler pehlevān

şāḫ-ı gül [13] gül dalı

G34/4 Her dūna **şāḫ-ı gül** gibi meyl itme dostum / Düşmez giyāha hem-ser ola serv-i ser-bülend

G39/4 Ṣalınur her **şāḫ-ı gül** nāzük nihāl-i erġavān / Bāġ-ı cennetden nişān virdi bahār-istān-ı ʿīd

G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i sulṭān-ı ʿālī-şān içün / Destinde **şāḫ-ı gül** ṭutar laʿlīn ṭabaḳ lüʾlū-yı ter

G109/2 Küh-sār-ı ġamda göz yaşı hecrüñle dem-be-dem / Ḫāşāk u ḫārı **şāḫ-ı gül ü erġavān** ider

G287/2 İtdi nis̱ār ʿāleme kef-i nesīm sīm / Gül-şende **şāḫ-ı gül** gibi sen de dökil ṣaçıl

G332/3 Bülbülüñ medḥ idüp ol **şāḫ-ı gül-i** ter didügi / Bir ʿömür dörpüsidür ḳaddüñe nisbet güzelüm

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur **şāḫ-ı gül-i aḥmer** gibi

K18/29 **Şāḫ-ı gül** neşv ü nemā bulsa nem-i luṭfından / Ola her ġonca-i ter bülbül-i şīrīn-güftār

G103/6 **Şāḫ-ı gül** ü nihāl-i semen biri birinüñ / İrdi o dem ki ḳolını boynına ṣalalar

G123/1 **Şāḫ-ı gülde** jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / **Şāh** elinde yā muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur

G240/1 Seyr-i gül-şende ne ḥāṣıl bile yār olmayıcaḳ / **Şāḫ-ı gülden** ne biter tāze bahār olmayıcaḳ

G403/2 Yaḳlaşdı ol ki bād ola enfās-ı ʿĪsevī / **Şāḫ-ı gül** ide baḫs̱ dıraḫt-ı Kelīm ile

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur **şāḫ-ı gül-i aḥmer** gibi

şāḫ-ı mercān [1] mercan dalı

G128/5 Yaşum deryādur ey Bāḳī içinde **şāḫ-ı mercānı** / Ḫayāl-i naḫl-i bālā-yı nihāl-i erġavānumdur

şāḫ-ı nergis [2] nergis dalı

K26/4 Görinür ṣaḥn-ı çemenden yine **şāḫ-ı nergis** / Āsmāndan nitekim heyʾet-i ʿıḳd-ı Pervīn

G455/4 Gösterür ṣaḥn-ı gül-istān çarḫ-ı mīnādan nişān / **Şāḫ-ı nergis** bāġda şekl-i S̱üreyyādur yine

şāḫ-sār [1] ağaç ‖ imparatorluk

G122/10 Āsūde ẓıll-ı rāyet-i ʿadlinde kāʾināt / Kevn ü mekāna sāye ṣalan **şāḫ-sārı** gör

şāhid [8] şahit, tanık ‖ güzel, dilber

G42/5 Sözinden ne ġam Bāḳıyā müddeʿīnüñ / Saña māʾil olınca ʿālemde **şāhid**

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden **şāhid-i** nuṣret yüzin / Gün gibi āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

K18/34 Manẓar-ı ḳaṣr-ı saʿādetden anuñ reʾyi gibi / Rūy göstermedi bir **şāhid-i** ḫurrem-dīdār

M3/II/6 Kim biri bir dil-ber-i zerrīn-külāh-ı baḫtdur / Ol biri bir **şāhid-i** laʿlīn-ḳabā-yı salṭanat

G233/6 Ṭalʿat-i **şāhid-i** iḳbāl nümāyān olmaz / Sīne-i ehl-i ṣafā āyīne-dār olmayıcaḳ

G240/5 Bāḳıyā **şāhid-i** maḳṣūd olur çihre-nümā / Ṣāf u pāk āyīne-i dilde ġubār olmayıcaḳ

G337/9 Ḳolında **şāhid-i** baḫtı görince ol şāhı / Şikāra pençe uran arslana beñzetdüm

K14/31 Mücellā sīnesi āyīne-dār-ı **şāhid-i** ġaybī / Muṣaffā ḫāṭırı ṣūret-peẕīr-i rāz-ı pinhānī

şāhid-i kāşāne [1] cariye

G173/3 Benefşe kendüyi zülfüñe teşbīh itse incinme / Ki ol bir **şāhid-i kāşānedür** bāzāre düşmişdür

şāhid-i maʿnā [3] mana güzeli/dilberi

K12/11 Dāmen-i **şāhid-i maʿnāya** biri dest uramaz / Çoġ olur gerçi ser-i fikri girībāne çeker

K25/32 Noḳṭalar kim dökilür ḫāme-i müşgīnüñden / Her biri **şāhid-i maʿnāya** olur ḫāl-i ʿiẕār

G425/6 Cilve-gāh-ı **şāhid-i maʿnā** olaldan Bāḳıyā / Reşk ider āyīneler ṭabʿ-ı ṣafā-āyīnüñe

şāhid-i zūr [1] yalancı şahit

G505/3 Güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş Kūh-ken ʿaşḳa / Bu devr içre ḳabūl itmezler ammā **şāhid-i zūrı**

şāhīn [2] (avcı kuş olması bağlamıyla)

K4/15 Şikār itmek nedür maʿnā hümāsın / Bulınsa ṭabʿ-ı şāhī gibi **şāhīn**

G260/4 **Şāhīn** eline düşmişe döndi tezerv-i dil / İndi süzildi üstine iki ḳara gözüñ

şāhīn baḳışlu [1] sert ve keskin bakışlı ‖ heybetli, azametli (Sultan Selim'i niteleme bağlamında)

G99/7 Bāḳī hümā-yı evc-i saʿādet zamānede / **Şāhīn baḳışlu** Şāh Selīmüñ şikārıdur

şāhīn yuvası [1] başa vurulan nal biçimindeki dağ benzerliğinde;

G80/4 Bālā-yı ser-nişīmen-i şeh-bāz-ı ʿaşḳdur / Farḳumda naʿl ṣūreti **şāhīn yuvasıdur**

şaḫne [1] subaşı; Ahmet Talat Onay, Salâhî Lugatı ve Bostan Şerhi'ne dayanarak; 'bugünkü polis âmiri. Bunlar devriye gezerler, meyhane ve işret meclislerini basarlar, suçluları, sulu sarhoşları yakalarlar, kollukta (=karakolda) cezaya uğratırlardı.' açıklamasını yapar. Geniş bilgi ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 413.

G20/4 **Şaḫne-i** devrān n'ola çekse çevürse dem-be-dem / İki ḳanludur añılmış bāde-i nāb u kebāb

şaḫṣ-ı cerrār [1] dilenci

K25/22 Eline girmek içün fażla-i ḫᵛān-ı keremi / Meh-i nev destin açar niteki **şaḫṣ-ı cerrār**

şaḫṣ-ı nā-dān [3] cahil

K14/33 Sikendersin ḳarīnüñ feylesofān-ı cihān olsun / Ḥakīmān-ı zamāne hīçe ṣaymaz **şaḫṣ-ı nā-dānı**

K27/4 Ḥarīm-i ḫāṣa yol virmez açılmaz **şaḫṣ-ı nā-dāna** / Nigār-ı pāk-dāmendür münaḳḳaş perdesi gūyā

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif hem-nişīnüñ merd-i ʿārif ḳıl / Açılma ey yüzi gül **şaḫṣ-ı nā-dāna** kitāb-āsā

şāʿir [2]

G181/5 Senüñ naẓm-ı ciger-sūzuñ ṭutupdur dehri ey Bāḳī / Gözin açsun ḳamu **şāʿir** uyanıḳlıḳ zamānıdur

Kt11/1 **Şāʿir** olup kişi söz söylemege ey Emrī / Bizdeki ṭabʿ gerek sencileyin gūl olmaz

şaḳāʾiḳ [2] şakayık (renkli renki çiçekler açması bağlamında); bkz. 'gül ü şaḳāyıḳ' md.

G135/3 Mis̱āl-i ḫūn-ı ḳurbāndur **şaḳāʾiḳ** ṣaḥn-ı gül-şende / Cihān pür-şūr u ġavġā şöyle beñzer ʿīd-i eḍḥādur

G337/4 Gül ü **şaḳāyıḳuñ** ol reng-i rūların gördüm / Ḥicābı ġālib iki dil-sitāna beñzetdüm

şāl [2] hırka/abâ; bkz. KOÇU, s. 213-214.

G151/5 Ehl-i dil cāme-i dībā ile zībālanmaz / Bāḳıyā ʿārif olan kimseye bir **şāl** yiter

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i luṭfın ḳılaydı erzānī / Siyāh **şālını** terk ide geymeyeydi leyāl

şām [4] akşam

K23/18 Envār-ı mihri birle münevver cebīn-i ṣubḥ / Enfās-ı ḫulḳı birle muʿaṭṭar meşām-ı **şām**

K25/1 Perde-i **şām** olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / Ẓāhir oldı gözüme heyʾet-i ebrū-yı nigār

K25/14 Es̱eridür görinen urdı miḥekk-i **şāma** / Ṣatıcaḳ ṣayrafī-i dehre felek bir dīnār

G547/1 Ḫaṭuñdur **şām-ı** ẓulmet gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden alur nūrı

şām u seḥer [1] akşam sabah ‖ sürekli

M9/IV/3 Ṭolanur peyk-i āhum kūyuñı **şām u seḥer** her gün

şāma irişmeye! [1] 'akşama çıkmasın!' anlamında ilenç sözü

G474/4 Bāmuñda pās-bānlıġuñ itmezse māh-ı nev / **Şāma irişmeye** dilerin bāme çıḳmaya

şām-ı firāḳ [1] ayrılık akşamı

G96/1 **Şām-ı firāḳuñ** āḫırı ṣubḥ-ı viṣāldür / Mihr-i münīri pertev-i nūr-ı cemāldür

şām-ı ġam [4] gam akşamı

G95/2 **Şām-ı ġamuñda** sākin-i ẓulmet-sarāy-ı miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver kendidür

G237/1 **Şām-ı ġamda** ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ

G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ irmedi pāyāne yitdi ʿömr / **Şām-ı ġamuñda** şemʿ gibi yana yana ben

G515/3 **Şām-ı ġamda** meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

Şām [1] Şam ‖ şāma çıḳmaya!

G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ yitürse bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede **Şāma** çıḳmaya

şāmil [1] kaplamak, içine almak ‖ erişmek, ulaşmak

K21/33 Eyādī-i keremüñ berr ü baḥre **şāmil ola** / Niteki eyleye her cānibe şümūl-i şimāl

Şāmiyān [1] Şamlılar veya Şam askerleri (siyahi renkte olmaları ve Yezid üzerine Medine/Kâbe'ye saldırmaları bağlamında) ‖ akşamcılar ‖ çalgıcılar, sazendeler; Tahir Olgun'un görüşleri ve daha geniş bilgi için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 415.

K1/29 Ruḫsāruñ üzre ṭurralar olmış girih girih / Gūyā Ḥicāza bağladılar **Şāmiyān** miyān

şān [1] büyüklük, ululuk, azamet

K2/20 Tāc-dārā başına teng ola tāc-ı Dārā / Ḫidmet-i ḫāk-i derüñ bilmez ise rifʿat-i **şān**

şān-ı şerīf [2] şerefli ad/nam

Kanunî Süleyman'ı niteleme bağlamında;

K2/26 Luṭf-ı Ḥaḳḳ ile bu gün oldı eyā kān-ı kerem / Bir nice faẓl senüñ **şān-ı şerīfüñde** ʿayān

Şeyhülislam Ebussuud Efendi'yi niteleme bağlamında;

K21/17 Şu deñlü **şān-ı şerīfinde** var anuñ ʿaẓamet / Ki kendüsin yitürür meclisine gelse celāl

şānına düşer mi? [1] büyüklüğüne yaraşır mı/şanına yakışır mı?

G480/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr ü cefālar eylemek / Ol güzeller pādişāhınuñ **düşer mi şānına**

şānına lāyıḳ degül (olmamak) [2] büyüklüğüne yaraşmamak

M1/III/5 Ḳıldı firāz-ı küngüre-i ʿarşı cilve-gāh / **Lāyıḳ degüldi şānına** ḥaḳḳā bu ḫāk-dān

G297/3 Yanuña ḳalur ne ḳılsañ pādişehsin dostum / **Şānuña lāyıḳ degül** ammā cefālar bilmiş ol

şānında [1] hakkında, senin için

K23/25 Gün gibi başı göklere irdi şu kimsenüñ / Kim ẕerre deñlü eyledi **şānında** ihtimām

şānlu [1] itibarlı ‖ gösterişli, heybetli

G102/6 Bāḳī sözini vaṣf-ı lebüñ şehd-i nāb ider / Şīrīn kelāmı anuñ içün böyle **şānludur**

şāne [13] tarak

K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / Yāsemen **şāne** ṣabā māşıṭa āb āyīne-dār

K19/4 İdüp elmāsdan āyīne vü zerden **şāne** / Gösterür ḫalḳa yine şīve-i duḫter ḫātem

G47/4 Zülfüñ ġamını vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i **şāne** dilleri mestāne ṣarmaşur

G199/3 Dil-i ṣad-çāk o mūy-ı müşg-būnuñ bendine ḳalmaz / Çeker zülf-i dil-āvīzüñ cefāsın **şāne** incinmez

G203/4 **Şāneden** zaḫm irişür diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı āşüfteyi zülfin ṭaramaz

K27/7 Nedür ol gūşe-i bāmındaki āvīzeler dirseñ / O zībā ṭurraya bir **şānedür** kim itdiler peydā

G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ ṣafḥa-i māh üzredür / Sīne beñzer **şāne-i** zülfüñ ki sāl üstindedür

G249/3 Göricek sīn-i miske beñzetdüm / **Şāne-i** zülf-i ʿanber-efşānuñ

G187/1 Öper meclisde laʿl-i dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar destin ser-i zülf-i nigāra **şāneler** vardur

G209/1 Zülf-i nigāre **şāne-veş** olursa dest-res / Miḳrāż gibi rişte-i peyvend-i ġayrı kes

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i ġamzeñ **şāne-veş** / Zülfüñe tek ʿāḳıbet olsun müyesser dest-res

G539/4 Ṭurra-i müşgīnüñe olmazsa rūzī dest-res / **Şāne-veş** minşār-ı miḥnet çāk çāk eyler beni

G509/4 Tāzeler ol sünbül-i müşgīni beñzer yāsemīn / Eylemiş peydā gümiş dendānelü bir **şāneyi**

şāne çekmek [1] taramak

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i zülf-i perīşāne çeker / Bilür ol mūy ġamın her ne ise **şāne çeker**

şarāb [41] bkz. 'bezm-i şarāb' md.

G12/1 Gül-sitān bezm-i **şarāb** u cām-ı mey güldür baña / Ḳulḳul-i ḥalḳ-i ṣurāḥī ṣavt-ı bülbüldür baña

G38/2 Sāḳī **şarāb** rūşen imiş çün revān-ı Cem / Cām-ı ṣabūḥı güldürelüm kʾola rūḥı şād

G45/1 Riyāż-ı ḥüsnde olmış o laʿl-i nāb leẕīẕ / Cihān içinde bilürsin olur **şarāb** leẕīẕ

G80/1 Cām-ı **şarāb** laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / Şol būseler ki andan alur ḳan bahāsıdur

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine yaşum **şarāb** eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim baġrum kebāb eyler

G181/2 Çemende şu gibi ṣofī **şarāb** içmek gerek şimdi / Behey ṣofī bu mevsimler ne ayıḳlıḳ zamānıdur

G241/3 Bezm-i ġamuñda ṣanma ḳabaḳ minnetin çekem / Eşküm **şarāb** u dīdelerümdür baña ḳabaḳ

G423/4 Sāḳıyā cām-ı **şarāb** u felek-i bī-encām / Şīşelerdür biri pür-bād u biri pür-bāde

G423/5 Mey-i nāb ile **şarāb** olsun iki ḳāfiyesi / Bir ġazel söyleyeyin laʿlüñe ḥarf-i bāde

G208/3 **Şarāb** āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn āfitāb olsa / Cinān içre gerekmez baña cānān olmasa meclis

G469/6 Bāḳī şafaḳda mihr-i münevver ṣanur gören / ʿAks-i ʿiẕār-i sāḳīyi cām-ı **şarābda**

G365/2 Laʿlüñden itme tīġ-i müjeñ birle cānı menʿ / Mümkin degüldür aña kesilmek **şarābdan**

G14/4 Bezm-i ġamda dü çeşm-i pür-ḫūnum / İki şīşe **şarābdur** gūyā

G255/1 Sāḳī elüñde bülbüleyi bülbül eyleseñ / İçseñ **şarābı** ruḫlaruñı gül gül eyleseñ

G308/4 Cām-ı **şarābı** içmez elinde ṭutar ṭurur / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl gül

M7/V/1 Marīż-i ʿillet-i ʿaşḳa **şarāb-ı** laʿlidür şerbet

G34/5 Telḫ-i **şarāb-ı** ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / Şīrīn lebin dehānuma alsam niteki ḳand

G115/1 Medhūş-ı cām-ı laʿlüñ mestānedür ṣanurlar / Mest-i **şarāb-ı** ʿaşḳuñ dīvānedür ṣanurlar

G281/6 Bāḳī **şarāb-ı** ʿaşḳ ile rüsvāy olup gezer / Anı gerekse yaḫşı gerekse yaman ṭutuñ

G286/1 Yaluñuz bülbül degül mest-i **şarāb-ı** cām-ı gül / Başumuzda ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı gül

G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / Cām-ı **şarāb-ı** vuṣlatı almasa ḳanmadın

G391/2 Dilā cām-ı **şarāb-ı** ʿaşḳ-ı yāri şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün

G431/2 Gūşına ṭaḳmış iki laʿl-i muṣaffā leblerüñ / Hep budur revnaḳ viren cām-ı **şarāb-ı** bī-ġışa

G472/1 Var ise geldi **şarāb-ı** laʿl-i nābuñ ʿaynına / Kim görinmez bāde-i gül-gūn ḥabābuñ ʿaynına

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña tenhā ḳalurdı gül gibi

G541/1 Cām gibi diler iseñ kʾola ḳalbüñ ṣāfī / Çeke gör ṣofī ṣafā ile **şarāb-ı** ṣāfī

K20/29 Şu cāmı ṣundı baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / **Şarābı** zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl

G444/3 **Şarābı** zevraḳ ile içmenüñ zamānı degül / Efendi keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda

K20/30 **Şarāb-ı** ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i ʿaḳla taṣarruf ne pāy-ı fikre mecāl

G45/4 Ne deñlü şerbet ile yaraşursa her niʿmet / **Şarāb-ı** telḫ ile olur begüm kebāb leẕīẕ

G245/5 ʿAdem diyārına çoḳdan giderdüm ey Bāḳī / **Şarāb-ı** ʿaşḳ ile reftāra iḳtidārum yoḳ

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa Cemşīdi / **Şarāb-ı** bezm-i ʿaşḳuñdan yıḳar bir kāse Faġfūrı

G523/1 **Şarāb-ı** bezm-i ġam ẕevḳın ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden süʾāl eyleñ faḳīr itdi

G251/1 Görüp tāb-ı ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ **şarābın** kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

G243/3 Bezm-i şevḳuñ içre devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ **şarābından** şafaḳ

G432/2 Kesildüm sīḫ-i miḥnetden çekildüm cām-ı ʿişretden / Kebābum dil **şarābum** eşk-i çeşmüm künc-i ʿuzletde
G53/6 Bāḳī gözinden eyle ḥaẕer ṣorma leblerin / Zinhār ġāfil olma **şarābuñ** yaṣaġı var
G269/1 Devrān ayaġın şöyle şikest itdi **şarābuñ** / Gūyā ki mey-i nāba gözi degdi ḥabābuñ
G469/3 İnkār itme ṣofī **şarābuñ** menāfiʿin / Üstād-ı ḥikmet öyle buyurmış kitābda
G513/2 Ben **şarābuñ** incesin cāmuñ ṭolusın gözlerin / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil şīşesi
G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ yār-ı ḫoş-meşreb gerek cām-ı **şarāb-āsā**

şarāb ṣoḥbeti [1] sarap meclisi

G259/2 **Şarāb ṣoḥbetin** illerle eyledüñ varduñ / Firāḳuñ āteşine baġrumı kebāb itdüñ

şarāb-ı dil-güşā [10] iç açıcı/gönle ferahlık veren şarap

M5/III/1 ʿĀşıḳa yād-ı lebüñ cām-ı **şarāb-ı dil-güşā**
G15/5 ʿAks-i ḫāl-i ʿārıżından sāḳī-i gül-çihrenüñ / Lāle-i sīr-āb olur cām-ı **şarāb-ı dil-güşā**
G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ zehrini defʿ itmez ey Bāḳī devā / İllā **şarāb-ı dil-güşā** tiryāḳ-i ekber kendidür
G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken ġonca-i ḫāṭır / Elüñde gül gibi cām-ı **şarāb-ı dil-güşā** yigdür
G191/6 Tīre-dildür lāle-i Nuʿmānı ʿarż itmeñ bize / Gül gibi cām-ı **şarāb-ı dil-güşāya** mālikü̈z
G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki ṭabʿ-ı bī-meẕāḳ itmez **şarāb-ı** dil-güşādan ḥaẓ
G351/4 Tehī-dest olsañ ey rind-i gedā ġam çekme kim elde / Zer-i sürḫ olmasun gül-gūn **şarāb-ı dil-güşā** olsun
G459/4 Olur laʿl-i muṣaffā dil-keş ammā / Naẓīr olmaz **şarāb-ı dil-güşāya**
G271/1 **Şarāb-ı dil-güşā** olmaz o laʿl-i cān-fezādan yig / Müferriḥ ḥab bulınmaz ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan yig
G353/6 **Şarāb-ı dil-güşā** egler dil-i mehcūrı ey Bāḳī / İlet ol derd-mendi ḫāne-i ḫammāre eglensün

şarāb-ı erġavān [1] erguvan renkli/kırmızı şarap, bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 418.

G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / Elüñde ṭurmayup cām-ı **şarāb-ı erġavān** ditrer

şarāb-ı gül-gūn/ gül-fām [2] gülrenkli/kırmızı şarap

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl **şarāb-ı gül-gūn** / Rind-i mey-ḫʷāreye ḫoşdur ṭolu sāġar ḫātem
K24/34 Bāde-i laʿlüñe hem-şīre **şarāb-ı gül-fām** / Zülf-i müşgīn-i semen-sāña birāder sünbül

şarāb-ı ḫoş-güvār [3] hoş içimli/lezzetli şarap; bkz. 'mey-i ḫoş-güvār' md.

G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse nūş it zehr-i eyyāmı / Ḫayāl-i laʿl-i nābı tek **şarāb-ı ḫoş-güvār** olsun
G412/1 Şebān-geh māh-ı nev gösterdi cām-ı zer-nigār elde / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem ḫoşdur **şarāb-ı ḫoş-güvār** elde
G452/2 Getürsem pendini bir bir yirine vāʿiẓ-i şehrüñ / Bahār olsa nigār olsa **şarāb-ı ḫoş-güvār** olsa

şarāb-ı laʿl-fām [2] la'l renkli/kırmızı şarap

G373/4 Al ele cām-ı **şarāb-ı laʿl-fāmı** lāle-vār /Eylesün derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı zaʿferān
G316/2 **Şarāb-ı laʿl-fām** u zevrāḳ-ı zerrīni terk itdüm / Ben ol keştī ile ol āb-ı āteş-nākden geçdüm

şarāb-ı Kevs̱er [1] Kevser suyu

G258/3 Nūş iden cām-ı lebüñ ölmekden aṣlā ġam yimez / Kim ḫumārı olmaz ey sāḳī **şarāb-ı Kevs̱erüñ**

şarāb-ı nāb [5] saf/katıksız şarap; bkz. 'cām-ı şarāb-ı nāb' md.

G29/1 Gözüm yaşına ol lāʿl-i leb-i sīr-āb olur bāʿis̱ / Dem-ā-dem ḳana ey sāḳī **şarāb-ı nāb** olur bāʿis̱
G116/1 Ruḫuñ berg-i gül-i sīr-āba beñzer / Leb-i laʿlüñ **şarāb-ı nāba** beñzer
G365/3 Ḳanmaz **şarāb-ı nāba** lebüñ ārzū iden / Sīr-āb olur mı teşne-i Kevs̱er serābdan
G429/2 Dürdi bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı yādgār gül / Rengin **şarāb-ı nābda** būyın gül-ābda
G279/6 **Şarāb-ı nābdan** ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb ḫālīligin buldı riyā ehli bu meydānuñ

şarāb-ālūd [1] şarap renkli ‖ kızıl

G279/4 Hilāl-āsā fürūzān oldı baḥr-i nīl-gūn üzre / Şafaḳdan dem urur āb-ı **şarāb-ālūdı** deryānuñ

şarḳ **[1]** Doğu ülkeleri

G131/3 Çihresinden lebi yādıyla gelür dil gūyā / **Şarḳdan** ḫᵛāce gelür laʿl-i Bedaḫşān getürür

şarḳ itmek **[1]** yırtmak (‘şakk itmek’)

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen yaḳasın **şarḳ ide (şakk itmek?)**

şarḳdan ġarba **[2]** doğudan batıya ‖ her yer

K5/2 Ṭoġup gün gibi zerrīn tāc ile burc-ı saʿādetden / Yitişdi **şarḳdan ġarba** żiyā-yı ʿadl u iḥsānı

K2/33 Bārekaʾllāh zehī Pādişeh-i ʿādil kim / **Şarḳdan ġarba** degin buldı cihān emn ü emān

şaṣt **[1]** halka; ‘halka manasınadır, ip, zülüf, kemend halkası gibi.’ krş. BURHÂN, s. 727. ‖ okçuların parmağa taktıkları yüzük; AKSOYAK, s. 91.

G220/2 Olurdı pūte-i ʿaşḳunda yanmaġa rāżī / Bulaydı **şaṣt-ı** ġamuñdan dil-i fikende ḫalāṣ

şaʿşaʿa **[3]** parıltı

G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i cihān-tāba żiyā feyż eyler / Ḫātem-i devletinüñ **şaʿşaʿa-i** elmāsı

Kt1/9 Nitekim levḥ-i zer-efşānına çarḫuñ çekile / Ṣubḥ-dem **şaʿşaʿa-i** mihrden altun cedvel

K1/10 Eṭrāfa ṣaldı **şaʿşaʿasın** gūşe gūşe mihr / Oldı ufuḳda mühr-i Süleymān gibi ʿayān

Şaṭ **[1]** Dicle (Şat-Bağdad paralelliğinde)

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy **Şaṭ** / Yāsemenler ṣu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ

şāyed **[5]**

1. ola ki

G437/3 Bezm-i meydür güzelüm ḳan ola **şāyed** arada / Çekmesün ḫançerini ġamzelerüñ mestāne

G53/3 Āh itme naʿl-i esbi nişānın görüp dilā / **Şāyed** kimesne işide yirüñ ḳulaġı var

G507/6 **Şāyed** ol servi kenāre getürem ey Bāḳī / Varayın yüz süreyin ayaġına āb gibi

2. belki

G465/9 Ümmīd-i vaṣl-ı yārdan el çekme Bāḳıyā / **Şāyed** ki dest-gīr ola bir merḥabāyile

3. eğer

G517/2 **Şāyed** teraḥḥum ide görüp ḫāk-sārını / ʿÖmrüm geçince bekleyeyin reh-güẕārını

şāyeste **[1]** layık, yaraşır

K26/31 Lāyıḳ-ı devlet ü **şāyeste-i** iḳbāl oldur / Ḳalmaya Bāḳī-i bī-çāre melūl ü ġamgīn

şeb **[10]** bkz. ‘bir şeb’, ‘bu şeb’, ‘evvel-i şebden’, ‘her şeb’, ‘nice şeb’ md.

K25/10 Ḳara yaḳlaşdı **şeb** irdi diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

Mtl 19 Nʾola mūdan eẟer olmasa hīç ol serv-ḳāmetde / **Şeb** olmaz hep ser-ā-ser rūz olur dirler ḳıyāmetde

K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre niyām-ı **şebden** / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini mihr-i raḫşān

G172/2 Başuma ʿayn-i belādur **şeb-i** hecrüñde gözüm/ Ne görür rūz-ı viṣālüñ ne bilür ḫᵛāb nedür

G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i **şeb-i** vuṣlatdur dāġ-ı dil-i sūzānum

G186/6 **Şeb-i** fürḳatde ey Bāḳī ṭulūʿ-ı mihr-i enverden / Bu göñlüm ḫānesin rūşen iden ol meh-liḳā yigdür

G352/1 **Şeb-i** zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun

G516/4 Virür ẕevḳ ehline şevḳi dem-ā-dem / **Şeb-i** ʿişretde bir yil mūmıdur nāy

G225/5 Ġam **şebinde** Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ arada ġam fetīli şemʿ-i cemʿ

G465/3 Hecrüñ ġamıyla dīde ne demler geçürdügin / Fürḳat **şebinde** ben bilürin bir Ḫudāyile

şeb-i fürḳat **[1]** ayrılık gecesi; bkz. ‘fürḳat şebi’ md.

G520/4 Hem-demümdür **şeb-i fürḳatde** diyü ḫaste göñül / Ögerek göge çıḳardı bu gice feryādı

şeb-i ʿīd [1] bayram gecesi (bu gecede yapılan eğlenceler bağlamında)

K25/5 Mevsim-i ʿīş u ṭarabdur **şeb-i ʿīd** irdi diyü / Muṭrıb-ı çarḫ eline aldı meger mūsīḳār

şeb-i Ḳadr [2] Kadir gecesi

K20/47 Giceñ şerefde **şeb-i Ḳadr** ü gündüzüñ bayram / Nevāl ü niʿmet ile ḫᵛān-ı ʿīş māl-ā-māl

G417/1 Ne ʿīde beñzedür rūz-ı viṣālüñ dil ne nev-rūze / **Şeb-i Ḳadre** irişenler irer ol rūz-ı fīrūze

şeb-i meh-tāb [1] mehtaplı gece

G442/3 Gör viṣālüñ gicesi şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā **şeb-i meh-tābda**

şeb-i tār [2] karanlık gece; bkz. ‘ḳarañu gice’ md.

G116/4 Ser-i zülf-i siyeh-kāruñ **şeb-i tār** / ʿİẕāruñ pertevi meh-tāba beñzer

G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur belki **şeb-i tār** şuʿāʿın ḳamerüñ

şeb-i tārīk [3] karanlık gece; bkz. ‘ḳarañu gice’ md.

G530/2 Dil-i mecnūna şimdi yig gelür leyli nehārından / Olaldan āsitān-būsuñ **şeb-i tārīkde** rūzī

K4/9 Sevād-ı ḫaṭṭ içinde noḳṭalardan / **Şeb-i tārīk** içinde şekl-i Pervīn

G232/1 **Şeb-i tārīk** görinür gözüme rūz-ı firāḳ / Dūd-ı āhumla meger ṭoldı ser-ā-ser āfāḳ

şeb-i siyāh [1] karanlık gece

G150/3 Çü zülfi ḥalḳalarından görine ruḫsārı / **Şeb-i siyāhda** gūyā olur ʿayān ülker

şeb-ārā [3] geceyi aydınlatan

G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam ṭāñ degül şemʿ-i **şeb-ārā** gibi demʿ

G430/1 Cāme-ḫᵛāb ol āfeti alduḳça tenhā ḳoynına / Ṣanuram ebrüñ girür māh-ı **şeb-ārā** ḳoynına

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı **şeb-ārādan** ʿiẕār-ı yār zībādur / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur

şeb-āsā [1] gece renkli/siyah

G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ nūrına zülf-i **şeb-āsāsın** ḥicāb eyler

şebbū [2] özellikle geceleri kokusu etrafı kaplayan çiçek/şebboy

G184/1 Ehl-i diller şiken-i zülfüñe **şebbū** didiler / ʿĀlemi ḳıldı muʿaṭṭar nice şeb bu didiler

G46/1 Ruḫuñ ey ġonca-dehen berg-i gül-i ḫod-rūdur / Dir gören zülf-i siyeh-kāruñ içün **şeb-būdur**

şeb-çerāġ [2] geceleyin parlayan bir çeşit taş ‖ şimşirek taşı; hurafeler ve tanıklarla ilgili olarak bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 422. (şebçerâğ md.)

G53/2 Zülfüñ ḫamında ḫaddüñi ḫurşīde virmezin / Şemʿi n’ider şu kimse k’anuñ **şeb-çerāġı** var

G487/6 Yıllar-durur ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i dehr çarḫa dutar **şeb-çerāġını**

şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm [2] zulüm karanlığının ışığı

K7/28 **Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm** eyledi şemşīrüñi / Çarḫ-ı gerdān tīġuñ elmāsın dıraḫşān eyledi

M3/III/4 **Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm** ol vücūd-ı pākdür / Gevherin ḥaḳḳā ki iẓhār itdi kān-ı maʿdelet

şeb-dīz [3] karayağız at ‖ Hüsrev’in meşhur atı

G483/4 Ṣanma **şeb-dīz** ile bir āh-ı seḥer-gāhların / Mey-i gül-gūn olur olursa ayaḳdaşları

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i **şeb-dīzi** göñül geçmek diler gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde

M5/IV/2 Naʿl-i **şeb-dīz-i** ḫaṭuñdur dirler erbāb-ı suḫan

şeb-efrūz [5] geceyi aydınlatan/ışıklandıran

G224/1 Baḥs̱ itmesün ʿiẕāruñ ile encümende şemʿ / Ḳanda çerāġ-ı māh-ı **şeb-efrūz** ḳanda şemʿ

G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī yiter meclisde / Şuʿle-i cām-ı **şeb-efrūz** çerāġ-ı rūşen

G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer şemʿ-i **şeb-efrūz** ammā / Şevḳ pervānededür k’oda yaḳar bāl ü peri

K25/23 Sīne-i āyīne-sīmāsına beñzerdi eger / Ṣafḥa-i māh-ı **şeb-efrūzda** olmasa ġubār

G215/3 Teʿālaʾllāh ne ebrūlardur ol ḥüsn āfitābında / Ġamından ḳāmeti māh-ı **şeb-efrūzuñ** hilāl olmış

şeb-gīr [1] geceleyin uyumayan ‖ âşık

G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre hergiz çāre yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i **şeb-gīrler**

şeb-ḫīz [1] geceleri uykusuz geçiren ‖ âşık

G86/2 Sen yatursın mesned-i ḥüsn üzre ḫᵛāb-ı nāzda / Ḫalḳı uyutmaz fiġān u nāle-i **şeb-ḫīzler**

şeb-reng [2] gece rengi, siyah

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı naʿl-i **şeb-rengi** yazar / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

G140/4 Tābı gitmez o zülf-i **şeb-rengüñ** / Oldı hem-sāye-i meh-i enver

şeb-rev [1] hovarda/hırsız; bu anlamlar için bkz. BURHÂN, s. 715.

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey mihr-i bī-naẓīr / **Şeb-rev** diyü ṭutıldı giceyle meh-i münīr

şebān-geh [2] geceleyin

K14/23 Meger kim uġramış gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ ṣandı **şebān-geh** ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

G412/1 **Şebān-geh** māh-ı nev gösterdi cām-ı zer-nigār elde / Ki yaʿnī ṣubḥ-dem ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār elde

şebīh olmak [2] benzetmek ‖ ‘şebîh yazmak’ bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 53.

G145/4 ʿĀrıżuñ mirʾātına āb-ı zülāl **olmaz şebīh** / Dostum āyīneye baḳ görmek isterseñ naẓīr

G482/4 **Olduġıʾçün** naʿl-i esb-i dil-bere ḳaşum **şebīh** / İtdi anı merdüm-i çeşmüm güher-bār üstine

şebīḫūn itmek [1] gece baskını yapmak

G491/4 Rūz-ı fürḳatde hücūm eyleyüp eşk-i gül-gūn / Sipeh-i ṣabr u sükūn üzre **şebīḫūn itdi**

şeb-nem [14] çiy; bkz. ‘ḳaṭre-i şeb-nem’ md.

K18/14 Pīrehen berg-i semen gūy-ı girībān **şeb-nem** / Gül-sitān oldı bu gün bir ṣanem-i lāle-ʿiẕār

K18/54 Nitekim lālelere **şeb-nem** olup üftāde / Güllere bülbül-i şeydā geçine ʿāşıḳ-ı zār

K22/13 Gevher-i sīr-āb **şeb-nem** gūş-vār-ı zer varaḳ / Ṣaḥn-ı būstān oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān

K26/5 Bāġuñ evrāḳ-ı bahār u ḳaṭerāt-ı **şeb-nem** / Dāmenin eyledi pür-sīm ü zer ü dürr-i s̱emīn

G216/1 Pākīze-dil ṣafādan ruḫsār-ı yāre düşmiş / Bir ḳaṭre **şeb-nem** olmış bir lāle-zāre düşmiş

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ **şeb-nem** nuḳaṭ

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına düşmek murād ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i **şeb-nem** ol

G430/3 Niçün aġlarsın felekden bilsem ey **şeb-nem** seni / Çün girürsin her zamān bir verd-i raʿnā ḳoynına

G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu güllerüñ ruḫsārına **şeb-nem** de üftāde

G338/1 **Şeb-nem** gibi ṣaçılsun ḳoñ eşk-i firāvānum / Güller gibi açılsun tek ġonca-i ḫandānum

G487/3 Odlar yaḳardı başına mürġuñ çemende gül / **Şeb-nem** ṣuvarmayaydı seḥerden ḳulaġını

G524/2 Beñzetdi dehānuñda olan ḥabb-i nebāta / **Şeb-nem** göricek ġonca hemān aġzı ṣulandı

K18/11 Dāye-i ebr yine ġoncalaruñ **şeb-nemden** / Başına aḳçe dizer niteki eṭfāl-i ṣıġār

G286/3 Buldı zīnet lüʾlū-yı şeh-vār-ı **şeb-nemden** yine / Tāc-ı laʿl-i ġonca vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı gül

şeb-nem düşmek [3] çiğ düşmek

G331/1 Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı güle **düşdi şeb-nem**

G438/1 Düşse zülfinden ʿaraḳ ruḫsār-ı cānān üstine / Gūyiyā **şeb-nem düşer** gül-berg-i ḫandān üstine

G18/3 Ṣanma **şeb-nemdür düşen** hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı tāb-ı āhumla gül-āb

şecāʿat [1] cesaret

K7/20 Sillesiyle kendüye geldi **şecāʿat** lā-cerem / Düşmen-i dīne hücūm-ı şīr-i ġarrān eyledi

şeftālū [5] seftali ‖ öpücük

G85/5 Fürḳatüñde ṭañ mı **şeftālū** dilerse cān u dil / Mīve-i bī-vaḳt iderler ārzū bīmārlar

G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb būse temennā ḳılsam / Ey lebi ġonca ʿiẕāruñ gül-i **şeftālūdur**

G217/2 Ruḫların teşbīh idersem n'ola cennet bāġına / Eksük olmaz tāze **şeftālūler** anda yaz u ḳış

G449/3 Disem bir būse vir cānā dir iḥsān itdi mi Leylā / Cemāli bāġınuñ **şeftālūsından** Ḳays-ı nā-şāde

G5/5 İller yiye **şeftālūsını** bāġ-ı cemālüñ / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī nice bir diye eyvā

şeh [8]

G288/3 Sulṭān-ı çār-bāliş-i iḳlīm-i dehre dil / Kem-ter gedānı beñzedemez sen **şehi** degül

K1/33 Mesken **şeh-i** maḥabbetüñe taḫt-gāh-ı dil / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

G146/5 Bāḳıyā ḳanḳı göñül şehrine gelse **şeh-i** ʿaşḳ / Bile endūh u belā ḫayl u ḥaşem gibi gelür

G317/2 Biñ günāh eylese bir ḳul yine rızḳın kesmez / Şükr-i inʿām-ı **şeh-i** bende-nevāz eyleyelüm

G421/1 Ol **şeh-i** ḥüsnüñ gözi üzre baḳanlar ḳaşına / Sāye-i perr-i hümā düşmiş ṣanurlar başına

G533/5 Ġam degül Bāḳī beḳā semtine ḳılsa irtiḥāl / Nice **şehler** bu fenā mülkinde bāḳī ḳalmadı

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen **şehüñ** vaṣlın n'ola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse umar cāndur ṭutalum kim muḥāl olmış

G471/5 Süm-i esbine ruḫ süren o **şehüñ** / ʿArṣa-i dehrde oldı ferzāne

şeh ü şeh-zāde [1]

G546/3 Şehenşāh-ı felek-mesned **şeh ü şeh-zāde** ced-ber-ced / Murād ibni Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī

Şeh Selīm [2] Sultan Selim

K7/24 Bāḳīye eżʿāfın iḥsān eyledi elṭāf-ı şāh / Ol kerem kim **Şeh Selīm** ü Ḫān Süleymān eyledi

G213/7 **Şeh Selīm** ol kim ġubār-ı naʿl-i şeb-rengi yazar / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

Şeh Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī [1] Süleyman Han oğlu Sultan Selim

K5/8 Penāh-ı dīn ü devlet pādişāh-ı āsmān-rifʿat / Cenāb-ı **Şeh Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̱mānī**

Şeh Süleymān [2] Kanunî Süleyman

G279/3 Yaḳan āb üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından ṭutışdı **Şeh Süleymānuñ**

G494/7 Duʿāmuz oldur ey Bāḳi ḫaṭādan ṣaḳlasun Bārī / Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil **Şeh Süleymānı**

şeh-i ʿādil [3] adaletli padişah

1. Kanunî Süleyman bağlamında;

K4/2 **Şeh-i ʿādil** Süleymān Ḫān-ı Ġāzī / Muʿizzü'd-devle sulṭānü's-selāṭīn

G500/4 Cihānda ʿadl u dād u fażl u iḥsān / **Şeh-i ʿādil** Süleymān Ḫāne geldi

2. Sultan III. Mehmed bağlamında;

G392/6 Ḫān Meḥemmed **şeh-i ʿādil** ki zamān-ı ʿadli / ʿĪd u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı tezyīn

Şeh-i āsmān-taḫt u ḫurşīd-efser [1] güneş taçlı ve gök tahtlı padişah ‖ Kanunî Süleyman

K3/7 Cihān-ı kerem Ḫān Süleymān-ı Ġāzī / **Şeh-i āsmān-taḫt u ḫurşīd-efser**

şeh-i cihān [2]

1. dünya güzeli ‖ sevgili

G400/4 Öykündügi'çün işigüñe ey **şeh-i cihān** / Daḫı ne ḳulplar ṭaḳa eflāke māh-ı nev

2. şairler padişahı ‖ Sultanü'ş-şuarâ (Baki'nin şairlikte ustalığı bağlamında)

Kt7/2 Başdan bu faḫr saña yiter kim **şeh-i cihān** / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña ġarrā firengiler

şeh-i dād-güster [1] adaletli padişah ‖ Kanunî Süleyman

K3/8 Ḫudāvend-i kāmil şehenşāh-ı ʿādil / Cihān-dār-ı muḳbil **şeh-i dād-güster**

şeh-i ferḫunde-fāl **[1]** falı uğurlu/talihli padişah

G308/9 Bāġ-ı cihānda gül gibi ḫandān u ḫurrem ol / Bezm-i ṣafāda ey **şeh-i ferḫunde-fāl** gül

şeh-i firişte-ḫıṣāl **[1]** melek huylu/hasletli padişah

Kt17/1 Luṭf idüp ol **şeh-i firişte-ḫıṣāl** / Ḳuzılar eylemiş ḳulına ʿaṭā

şeh-i ḫūbān **[1]** güzeller güzeli ‖ güzeller şâhı; bkz. 'ḫusrev-i ḫūbān', 'sulṭān-ı ḫūbān', 'şāhenşāh-ı ḫūbān' md.

G282/4 Mıṣr-ı ḥüsn içre ey **şeh-i ḫūbān** / Almaġa vaṣluñı ḫazīne gerek

şeh-i kişver **[2]** ülkeler fetheden padişah

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum başḳa sancaḳ çekdügin / Ṭuydı hep mīr-i livā belki **şeh-i kişver** bile

Veziriazam Ali Paşa bağlamında;

K19/16 Göz ḳulaġ oldı ser-ā-ser gözedür āfāḳı / Bulalı ḳurb-i vezīr-i **şeh-i kişver** ḫātem

şeh-i kişver-sitān **[1]** ülkeler fetheden büyük padişah ‖ Sultan III. Mehmed; bkz. 'ḫusrev-i kişver-sitān' md.

K14/10 **Şeh-i kişver-sitān** Sulṭān Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī kim / ʿAdūnuñ ʿırḳını ḳaṭʿ eyledi şemşīr-i bürrānı

şeh-i ṣāḥib-kerem **[1]** kerem sahibi/cömert padişah ‖ Sultan Mehmed

K16/6 Bāḳī ne ġam penāhuñ ola rūzgārda / Sulṭān Meḥemmed ol **şeh-i ṣāḥib-kerem** gibi

şeh-i ṣāḥib-serīr **[1]** taht sahibi padişah

M5/II/3 Her gedā-yı āsitānuñ bir **şeh-i ṣāḥib-serīr**

şeh-i Ḥayder-şecāʿat **[1]** arslan gibi cesur padişah ‖ Hz. Ali

G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol **şeh-i Ḥayder-şecāʿat** şevḳine / ʿArṣa-i kevn ü mekānı geşt ider Düldül gibi

şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl **[1]** iyi huylu/güzel hasletli padişah ‖ Kanunî Süleyman

K2/9 Ḥamdüliʾllāh viṣāl-i **Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl** / Ḳalbümüz açdı yine niteki verd-i ḫandān

şehā **[13]**

1. ey padişah ‖ ey sevgili

G10/1 Cevr ü cefāña ḳāʾil olurdum velī **şehā** / Maḫṣūṣ olaydı ol da cihānda hemān baña

G179/4 ʿİẕāruñda **şehā** ḫāl-i siyāhuñ / Şeker üstine ḳonmış bir megesdür

G184/6 İltifātuñ göricek Bāḳīye ḳapuñda **şehā** / Ḥased ehli nice bir bunda gelür bu didiler

G241/1 Ḳaṣd eyler aġzuñ öpmek içün dāʾimā ḳabaḳ / Olur boġazı iplü degüldür **şehā** ḳabaḳ

G283/2 Gözümüñ ḳanlu yaşı devlet-i ʿaşḳuñda **şehā** / ʿAynına almaz olupdur aḳışın Ceyḫūnuñ

G329/7 Kime vaṣf eylesem **şehā** seni dir / Bāḳıyā oldum aña ben de ġulām

G368/5 Ṣorarsañ ḳapuñda **şehā** Bāḳīyi / Ġulām-ı kemīn bende-i kemterīn

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür **şehā** peymāneyi dāʾim / Ser-i kūyuñ ṭolaşup ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün

G475/4 Oḳ gibi ṭoġruyam atma beni yābāne **şehā** / Ḳāmetüm hecr ile ya eyleme iḥsān eyle

G548/4 Bir ḥużūrum var-durur kūyuñda olmaḳdan **şehā** / ʿArż olınsa almazam baña Ferīdūnuñ yiri

2. ey padişah

Kt3/1 Āfāḳı **şehā** maʿdeletüñ nūrı pür itsün / Ḫurşīd gibi encümen-i dehre çerāġ ol

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola **şehā** / Nesīm-i ṣubḥ-ı saʿādet yoluñda ferrāşuñ

G155/4 **Şehā** bir dem ney-i ḫāmeñ cihān bezminde diñlensün / İçürsün düşmene cām-ı fenāyı bir zamān ḫançer

şeh-bāz **[8]** şahin; bkz. 'şāh-bāz' md. ayrıca bkz. 'Rūm ili şeh-bāzı' md.

G493/4 Dil giriftār-ı ser-i zülfüñ olup / Ṣayd-ı ser-pençe-i **şeh-bāz** oldı
K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil ṭūṭī iken berg-i çenār / Zerd olup ser-pençe-i **şeh-bāza** dönmişdür hemān
G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı zülf-i hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i **şeh-bāzdan**
G80/4 Bālā-yı ser-nişīmen-i **şeh-bāz-ı** ʿaşḳdur / Farḳumda naʿl ṣūreti şāhīn yuvasıdur
G527/4 Hümāyūn-bāl açup **şeh-bāz-ı** zülfüñ / Tezerv-i ʿaḳlı nā-geh ala düşdi
G43/2 Nā-dān elinden alma eger irse destüñe / **Şeh-bāz-ı** āşiyāne-i devlet yeden bi-yed
G504/5 Bāḳī ṣarīr-i kilk-i bedāyiʿ-nigārdur / **Şeh-bāz-ı** dest-i fikretümüñ ṣīt-i şeh-peri
G510/7 Bāḳī görelüm n'ola gerek dest-i ḳażādan / **Şeh-bāz-ı** dil ol kebk-i ḫırāmāne ṣalındı

şehd [3] bal

K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i ġam itse telḫ-kām / **Şehd** şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ sükker bile
G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i **şehd-i** lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ
G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse lez̠zetin / **Şehd-i** şīrīn-i maḥabbet şol ḳadar ḳuvvetlüdür

şehd-i nāb [2] süzme bal

G102/6 Bāḳī sözini vaṣf-ı lebüñ **şehd-i nāb** ider / Şīrīn kelāmı anuñ içün böyle şānludur
G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol leb-i şekker-feşān üzre / Mez̠āḳ ehli bilürler **şehd-i nābuñ** farḳın ol femden

şehenşāh [6] şahlar şahı/padişahlar padişahı

G310/7 Bāḳıyā ser-levḥa-i eşʿārı tezhīb eyle kim / Müşkilüñ luṭf-ı **şehenşāh** itdi altun gibi ḥal
G155/6 Nis̠ār itdi ġazā yolına der-gāh-ı **şehenşāha** / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn meh-i nev zer-nişān ḫançer
G311/10 Hem-vāre pāy-i taḫt-ı **şehenşāha** Bāḳīyā / Rengīn sözünden eyle firāvān nis̠ār laʿl
K24/46 Götürüp tā ki **şehenşāh-ı** bahāruñ tūġın / Getüre cünd-i şitā üstine leşger sünbül
G379/4 Āb-ı revān-ı gül-şen-i emn ü emān yiter / Tīġ-i cihān-güşā-yı **şehenşāh-ı** pāk-dīn
G392/7 ʿĀleme ʿīd-i saʿīd ol yiter ey Bāḳī kim / Ola pāyende saʿādetde **şehenşāh-ı** güzīn

şehenşāh-ı ʿādil [1] âdil padişah

K3/8 Ḫudāvend-i kāmil **şehenşāh-ı ʿādil** / Cihān-dār-ı muḳbil şeh-i dād-güster

şehenşāh-ı baḥr u ber [1] deniz ve karaların padişahı ‖ cihan padişahı

K1/15 Sulṭān-ı şarḳ u ġarb **şehenşāh-ı baḥr u ber** / Dārā-yı dehr Şāh Süleymān-ı kām-rān

şehenşāh-ı felek-mesned [1] felek gibi yüce padişah

G546/3 **Şehenşāh-ı felek-mesned** şeh ü şeh-zāde ced-ber-ced / Murād ibni Selīm ibni Süleymān Ḫān-ı ʿOs̠mānī

şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿat [1] güzel/mübarek yüzlü ve uğurlu talihli padişah ‖ Sultan Selim

K5/9 **Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿatdur** / Cihān-ı salṭanatda ol saʿādet taḫtınuñ ḫānı

şehenşāh-ı kām-kār [1] muradına ulaşmış/muzaffer padişah

G130/8 ʿArż itdi beñzer āyīne-i gülde ʿaksini / Rūy-ı ʿarūs-ı baḫt-ı **şehenşāh-ı kām-kār**

şehenşāh-ı kerem-güster [1] cömert/lutufkâr padişah ‖ Kanunî Süleyman

Kt1/1 Ey **şehenşāh-ı kerem-güster** ü dāniş-perver / Sāye-i luṭf-i Ḫudā pertev-i envār-ı ezel

şehenşāh-ı muʿaẓẓam [1] ulu padişah

G367/5 İşāret besdür ey Bāḳī saña ser-māye-i devlet / Ḫudāvend-i ḳader-ḳudret **şehenşāh-ı muʿaẓẓamdan**

şehenşāh-ı muẓaffer [3] zaferler kazanmış padişah

K19/56 Mesned-i ṣadr-ı vezāretde ser-efrāz olasın / Ḳıla teslīm **şehenşāh-ı muẓaffer** ḫātem
G466/9 Zīnet-i gül-şen-i iḳbāle yiter ey Bāḳī / Çihre-i baḫt-ı **şehenşāh-ı muẓaffer** lāle

Sultan Murad bağlamında;

M3/IV/1 Şād oluñ kim Pādişāh-ı dād-güsterdür gelen / Ḫusrev-i ʿādil **şehenşāh-ı muẓafferdür** gelen

şehenşāh-ı tāc-dār [1] tac sahibi padişah

K17/11 Ḳandan gedā-yı bī-ser ü pālar senüñ gibi / Ḳandan edā-yı medḥ-i **şehenşāh-ı tāc-dār**

şehīd [1]

M1/VI/8 Minnet Ḫudāya iki cihānda ḳılup saʿīd / Nām-ı şerīfüñ eyledi hem ġāzī hem **şehīd**

şeh-levendāne [1] şehlevendler gibi ‖ çapkınca; bkz. KOÇU, s. 35-36. ('bıçkın kıyafeti' md.); MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 313. ('levend' md.)

K24/2 **Şeh-levendāne** şikest eyledi ṭarf-ı külehin / Gögsinüñ dügmelerin çözdi ser-ā-ser sünbül

şehnāz [1] Şehnaz makamı; bkz. ÖZTUNA, s. 451. ‖ nazlı, şuh güzeli anlatma

G364/5 Vaṣf-ı nāz-ı nāzenīnümdür bu şiʿrüm Bāḳıyā / Muṭrıb-ı meclis ser-āġāz eylesün **şehnāzdan**

şeh-nişīn [1] cumbaya benzer çıkma, şehniş

G368/1 Saña kūyuñ içre olana ḳarīn / Melek hem-nişīn ü felek **şeh-nişīn**

şeh-per [2] büyük kanat

G504/5 Bāḳī ṣarīr-i kilk-i bedāyiʿ-nigārdur / Şeh-bāz-ı dest-i fikretümüñ ṣīt-i **şeh-peri**

M2/II/7 Ser-be-ser ṣalmış idi sāye-i fażl u iḥsān / **Şeh-per-i** ʿāṭıfeti ḫayl-i yetīmān üzre

şeh-per-i Cibrīl-i emīn [1] Minyatürlerde Cebrail'in kanatlı olarak resmedildiği görülür. Şair Cebrail'in kanatındaki en uzun tüyü, övdüğü Şam kadısının okuna yakıştırıyor. Bkz. AND 1998, s. 53 (Cennet tahtına oturan Hz. Muhammed, Cebrail ve öteki meleklerle olan minyatür), 136 (Hz. Muhammed'in hasta yatağında Cebrail ile konuşmasını resimleyen minyatür.)

K26/17 Ḳabża-i ḳudretine ḳavs kemān-ı Rüstem / Nāvek-i reʾyine per **şeh-per-i Cibrīl-i emīn**

şehr [18] kent ‖ İstanbul (bazı bağlamlarda); bkz. 'dil şehri', 'göñül şehri' md.

G147/5 Meh-i ḥüsnüñ olupdur şöhre-i **şehr** / Bütün ʿālemde ḳaddüñ ḫod ʿalemdür

G465/1 Diller revāne oldılar ol meh-liḳāyile / Eṭfāl-i **şehr** ṣanki segirdürler ay ile

G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / **Şehr** içre şimdi şöhre-i devrān olup gezer

G262/5 **Şehr** içre ḫalḳ bir birine gösterür beni / Mihri hilāle beñzedeli meh-liḳālaruñ

G171/1 Ālāyiş-i dünyādan el çekmege niyyet var / Yaḳında ʿadem dirler bir **şehre** ʿazīmet var

G344/5 Ṭabīb-i **şehre** baş egmem güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür derdüm

K2/1 İtdi **şehri** şeref-i maḳdem-i Sulṭān-ı cihān / Reşk-i bāġ-ı İrem ü ġayret-i gül-zār-ı cinān

G101/1 Dil milketini yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı yār / Virdi fenāya gösgötüri **şehri** bir şirār

G307/2 Gelme bī-nām u nişān ehl-i ḫarābāt içre / Yüri var **şehr-i** melāmetde biraz şöhret bul

G458/4 Felekde ay u gün sen şehriyāruñ **şehr-i** ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim dikildi burc u bārūya

G517/1 Cevr ile terk ider mi kişi **şehr-i** yārını / Lāyıḳ mıdur ki terk ide ḳul şehriyārını

K6/11 **Şehr-i** dārüʾl-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i vīrān gelür

G32/3 Meclis-i mey ki bedenlerle ḥiṣār olmışdur / **Şehr-i** ʿişretdür anuñ āfet-i devrānı ḳadeḥ

G134/2 Reşk-i zülāl-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / **Şehr-i** dile gelince hezārān kemer geçer

K13/10 Ol ki ḫurşīd-i cihān-tāba zekāt-ı zer virür / Kāse-gerdān olsa **şehrinde** meh-i tābān eger

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini dil-ber niçün tārāc ider / Pādişāh olan nedür **şehrini** yaġmādan ġarażGGG

G95/4 Ḫūbān-ı **şehrüñ** ḫoş-teri şīrīn ü nāzük her yiri / Ḫᵛān-ı viṣāle sükkerī pālūde-i ter kendidür

G452/2 Getürsem pendini bir bir yirine vāʿiẓ-i **şehrüñ** / Bahār olsa nigār olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa

şehr-i bān **[1]** Bân kenti; Ahmet Talat Onay, Nuhbe-i Vehbî Şerhi ve Nâimâ Tarihi'nden delillendirerek buranın nimeti bol, bereketli bir İran kenti olduğunu açıklamaktadır. Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 423.

G337/2 Nihāl-i bān ile her yanı şöyle zeyn olmış / Çemen vilāyetini **şehr-i bāna** beñzetdüm

şehr ü bāzār **[1]** şehir ve pazar ‖ herkes, bütün şehir

K25/15 Bāmdan düşdi dilā ṭaşt-ı meh-i nev bu gice / Güft ü gūy ile pür olsa n'ola **şehr ü bāzār**

şehr-āşūb **[1]** âfet (şehri birbirine katma bağlamında)

G86/3 Yaḳdılar dil kişverin cevr ile tālān itdiler / Dil-berān-ı şūẖ u **şehr-āşūb** u şūr-engīzler

şehriyār **[4]** padişah

K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i gül-i bāġı nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i tīġ-i **şehriyār**

G517/1 Cevr ile terk ider mi kişi şehr-i yārını / Lāyıḳ mıdur ki terk ide ḳul **şehriyārını**

G458/4 Felekde ay u gün sen **şehriyāruñ** şehr-i ʿaşḳında / Kesilmiş başlardur kim dikildi burc u bārūya

Sultan III. Mehmed bağlamında;

K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı felek ẖalḳa vārını / Şükrāne-i cemāl-i cihān-bān-ı **şehriyār**

şehriyār-ı muẓaffer **[1]** zaferden zafere koşan padişah, bkz. 'şehenşāh-ı muẓaffer' md.

K3/6 Meger çīn-i zülfüñde pinhān olupdur / Ġubār-ı der-i **şehriyār-ı muẓaffer**

şeh-süvār **[9]** usta binici

K1/16 Ol **şeh-süvār-ı** memleket-i ʿadl ü dād kim / Atı öñince olsa revā ẖusrevān revān

K16/8 Ol **şeh-süvār-ı** ʿarṣa-i iḳbāl ü baẖt kim / Şāhān-ı dehr atı öñince ẖadem gibi

K20/41 Belāġat içre ben ol **şeh-süvār-ı** meydānem / Ki eyledüm şuʿarā-yı zamāneyi pā-māl

M1/I/6 Ol **şeh-süvār-ı** mülk-i saʿādet ki raẖşına / Cevlān deminde ʿarṣa-i ʿālem gelürdi teng

G19/4 Ḳaddüm ey **şeh-süvār-ı** ḥüsn itdi / Pāy-būsuñ ẖayāli şekl-i rikāb

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i iḳbāl ü baẖtuñ **şeh-süvārısın** / Virür naʿl-i semendüñ şuʿle mihr-i ʿālem-efrūze

G448/2 Ṭaḳınsun pālehengin **şeh-süvārum** aylandursın / Cihāna nūr u fer virsün güzellik āsmānında

G151/3 Ayaġuñ altına baḳ eyle naẓar ben ẖāke / **Şeh-süvārum** yiter itdüñ beni pā-māl yiter

G309/3 Çoḳ yanuñca ṣalınur şimdi ser-efgendelerüñ / **Şeh-süvārum** saña kim beste-i fitrāk degül

şeh-zāde **[2]**

M2/I/4 Düşmen-i ehl-i keremdür felek-i sifle-nevāz / Görüñüz n'itdi o **Şeh-zāde-i** ʿālī-şānı

M2/III/3 Ḫala Sulṭān diyü **şeh-zādeler** iḳbāl itsün / Gelsün ol luṭf u kerem kānına şād u ẖandān

şek(k)er **[18]** bkz. 'ḳand' ve 'ḳand-i nebāt', 'şīr ü şekker' md.

G169/1 İçilse bāde lebüñsüz ḥarāreti yoḳdur / **Şeker** yinilse sözüñsüz ḥalāveti yoḳdur

G179/4 ʿİẕāruñda şehā ẖāl-i siyāhuñ / **Şeker** üstine ḳonmış bir megesdür

Kt18/2 Geh laʿlüñe şekker ezilür gāh mey-i nāb / Feryād mey-i nābdan u dād **şekerden**

G426/9 Bāḳīyi leẕẕet-i vaṣluñ ṭamaʿı söyletdi / Ṭūṭīyi şevḳ-i **şekerdür** getüren güftāre

Kt18/2 Geh laʿlüñe **şekker** ezilür gāh mey-i nāb / Feryād mey-i nābdan u dād şekerden

K3/1 Ḫaṭ-ı müşg-fāmuñla ey ġonca-i ter / **Şekerdür** o lebler mümessek mükerrer

G512/5 Lebine öykünür ol ẖusrev-i şīrīn-dehenüñ / Bāḳıyā ẖalḳ ʿaceb mi mezelense **şekeri**

G45/5 Ġazellerüñde lebi vaṣfın eyle ey Bāḳī / **Şekerle** olsa bilürsin olur ẖoş-āb leẕīẕ

K3/2 Ne zībā yaraşmış o leblerle dendān / Ne ẖūb imtizāc eylemiş **şīr ü şekker**

G98/2 Meclisde laʿl-i yāre iñende ezilmesün / Va'llāhi yoġsa kelle-i **şekker** şikest olur

G422/6 Ḳafes-i ġamda n'ola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda ya **şekker** yirine

G428/5 Nūşīn lebinde ḫaṭṭını kim görse Bāḳıyā / Şīrīnlik yazıldı ṣanur **şekker** üstine

G473/1 Lebüñden leẕẕet-i **şekker** şikeste / Sözüñden ḳıymet-i gevher şikeste

G418/2 **Şekker** dökerdi bāġa mükerrer şitāda berf / Ebr-i bahār geldi pür itdi nebāt ile

K20/39 Dilümde **şekker-i** şükr-i fevāżıl-ı keremüñ / Ṭapuña ʿarż ide geldüm ne ise mā-fi'l-bāl

Kt8/1 Ṭabʿ-ı sāḥir-pīşeñe Bāḳī göñüller meyl ider / **Şekker-i** şiʿr-i dil-āvīzüñ meger efsūnludur

G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i **şekkersin** / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin

G472/5 Devr-i laʿlüñde ne ẕevḳin buldı bilsem **şekkerüñ** / Var ise şīrīn görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

şeker-āb **[1]** tatsızlık ‖ soğukluk, dargınlık

G269/5 Bāḳī yine ṣaçıldı nemek bāde-i nāba / Bilsek ʿacebā aṣlı nedür bu **şeker-ābuñ**

şeker-bār **[5]** etrafa şeker saçan ‖ tatlı (dudak bağlamında)

K4/13 Nice nāzükdür ol şiʿr-i **şeker-bār** / Leb-i dil-ber gibi şīrīn ü rengīn

G194/1 Dehen-i ġoncada ol laʿl-i **şeker-bār** olmaz / Bülbül-i bāġda bu leẕẕet-i güftār olmaz

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i **şeker-bārıca** bar / Yā gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan laʿl-i **şeker-bāruñ** gibi / Ḳanda gördi ṭūṭī bir āyīne ruḫsāruñ gibi

G415/3 Ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān çekdi şīrīn sözlerüñ / Niʿmetu'llāhīlere ol laʿl-i **şekker-bār** ile

şeker-efşān **[3]** şeker saçan ‖ tatlı tatlı konuşan

G118/4 Ney-şeker vaṣf-ı lebüñ yazduġum işitdi meger / Ki kemer-beste-i kilk-i **şeker-efşānumdur**

dudak bağlamında;

G292/4 Ṣunma laʿl-i **şeker-efşānuñı** bī-ẕevḳlere / Eyle şīrīn dehen-i ehl-i meẕāḳı berü gel

G367/2 Bulınmaz cāy-ı engüşt ol leb-i **şekker-feşān** üzre / Meẕāḳ ehli bilürler şehd-i nābuñ farḳın ol femden

şeker-güftār **[1]** tatlı dilli/sözlü (papağan bağlamında)

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i **şeker-güftāre** eglensün

şeker-ḫāy **[2]** şeker yiyen ‖ tatlı dilli/sözlü (papağan bağlamında)

G516/2 Göñül ṣāfī cevāb ister lebinden / Dilin çeyner o ṭūṭī-i **şeker-ḫāy**

G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u ḳand-i laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ ṭūṭī-i **şekker-ḫāyı** söyletseñ

şekker-pāre **[1]** şekerpare tatlısı [‘teng-i sükker (dilber dudağı) paralelliğinde]

G353/3 Dehānuñ teng-i sükker iki **şekker-pāredür** laʿlüñ / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre eglensün

şekker-rīz olmak **[2]** şeker saçmak ‖ tatlı tatlı konuşmak

G347/2 Gör ey ṭūṭī ne **şekker-rīz olupdur** ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi dürre-i dürc-i feṣāḥat nükte-perversin

G455/6 Leblerüñ vaṣfında **şekker-rīz olup** güftār ider / Bāḳī-i şīrīn-suḫan ṭūṭī-i gūyādur yine

şekker-şiken **[2]** hoş sohpet, tatlı tatlı konuşan ‖ şeker kırmak

G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i **şekker-şiken** olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz aña bāl ü perdür

G440/3 Görmesün kimse ṣaḳın diyü lebin dişler baña / Baḳduġumca ol büt-i **şekker-şikenden** cānibe

şekl **[18]** biçim

G294/1 Esb-i nāz ile beni yār ḳılupdur pā-māl / Naʿller **şekli** aña sīnede olmışdur dāl

K4/9 Sevād-ı ḫaṭṭ içinde noḳṭalardan / Şeb-i tārīk içinde **şekl-i** Pervīn

K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki **şekl-i** ḳafes-i zer-gerdür / Dāġlar dilde olupdur aña yir yir ḫātem

K21/12 Beyāż düşdi hele **şekl-i** ṭāliʿ-i eyyām / Miṣāl-i çihre-i baḫt-ı edīb-i ferruḫ-fāl

G19/4 Ḳaddüm ey şeh-süvār-ı ḥüsn itdi / Pāy-būsuñ ḫayāli **şekl-i** rikāb

G61/1 Ḥarf-i ġama devāt u ḳalem **şekl-i** āhdur / Aña mürekkeb āhda dūd-ı siyāhdur

G72/3 Farḳ-ı serde **şekl-i** şemşīrüñ yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur

G191/3 Cismümüz **şekl-i** muraḳḳaʿdur ser-ā-ser dāġdan / Şimdilik ʿālemde bir kühne ḳabāya māliküz

G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ dāġların **şekl-i** S̱üreyyā göresin

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil mānend-i **şekl-i** Ẕü'l-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına

G455/4 Gösterür ṣaḥn-ı gül-istān çarḫ-ı mīnādan nişān / Şāḫ-ı nergis bāġda **şekl-i** S̱üreyyādur yine

G514/2 ʿAceb mi **şekl-i** ṭūmār olsa ġonca / İder ḥüsn-i ruḫuñ gül defterin ṭay

K19/40 **Şekl-i** ḫāl ü dehenüñ ḫātem-i pīrūze nigīn / Dostum görmedüm aġzuñ gibi ḫoş-ter ḫātem

G124/1 Ḥalḳa ḥalḳa zülf kim ol ḫaṭṭ u ḫāl üstindedür / **Şekl-i** ṭuġrādur mis̱āl-i bī-mis̱āl üstindedür

G229/5 Cāmiʿ içre göre tā kimlere hem-zānūsın / **Şekl-i** saḳḳāda gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf

G291/3 **Şekl-i** ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i żamīre yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl

G465/6 **Şekl-i** dehānuñ eyledi levḥ-i ḳalemde mīm / Cānā ol iki ʿaynı yazan iki yāyile

G248/2 Ḫaṭ-ı nev-ḫāste kim ʿārıżuñ üzre görinür / Döndi dendāneleri **şekline** sīn-i semenüñ

şekil baġlamak **[2]** şeklini almak; bkz. TS. C.V, s. 3653.

G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram zencīr **şeklin baġlamışdur** Selsebīl

K19/15 Beyża-i ṭā'ir-i devletdür o dürr-i şeh-vār / Āşiyān **şeklini baġlarsa** n'ola ger ḫātem

şekline girmek **[3]** şeklini almak

K20/4 Şu sīb **şekline girdi** şafaḳda cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı al

G2/4 Kemānçe **şekline girdüm** elinde muṭrib-i ʿaşḳuñ / Keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı sīnem rebāb-āsā

G104/3 Yanına alsun diyü kāfir gözüñ ġamzeñ gibi / **Girdiler** şimdi çelīpā **şekline** şemşīrler

şekvā **[1]** şikayet, sızlanma

K2/40 Serverā devr-i felekden yine **şekvāmuz** var / Ṭapuña ʿarż idelüm ruḫṣat olursa el-ān

şemʿ **[55]** mum

G224/1 Baḥs̱ itmesün ʿiẕāruñ ile encümende **şemʿ** / Ḳanda çerāġ-ı māh-ı şeb-efrūz ḳanda **şemʿ**

G224/2 Çün ṣubḥ olınca bellü olur yüzi ḳarası / Germ olmasun o ḥüsn ile ey māh iñende **şemʿ**

G224/3 Bād-ı ḫazān irişmedin ir ṣaḥn-ı bāġa kim / Bezm-i bahāra nergis olupdur çemende **şemʿ**

G224/4 Olsun çerāġı ruḫlaruñuñ rūşen ey ṣanem / Yaḳduḳça mihr ü māh bu deyr-i kühende **şemʿ**

G224/5 Bāḳī ʿaceb mi şiʿr-i dil-efrūzuñ itseler / Erbāb-ı ʿaşḳ cemʿ olıcaḳ encümende **şemʿ**

G225/1 Şemʿ-i ḥüsnüñdür viren ḫalvet-sarāy-ı cāna lemʿ / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i ʿālem-tāb **şemʿ**

G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ irmedi pāyāne yitdi ʿömr / Şām-ı ġamuñda **şemʿ** gibi yana yana ben

G397/1 Āhum göge boyandı göge gök boyanmadın / Yandum o **şemʿ** şevḳine pervāne yanmadın

G358/3 **Şemʿ** lāzım degül ey sāḳī yiter meclisde / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen

K23/1 Ḫurşīd öñinde şuʿlelenür māh-ı nev müdām / Gūyā ki **şemʿa** ḳarşu görinür kenār-ı cām

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i **şemʿa** ṣalar pervāne ḳatlanmaz

G391/3 Ḫayāl-i **şemʿ**-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol **şemʿa** yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb sükkerī şerbet / Muʿanber **şemʿdur** ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı umūr-ı cihān içün / Yaḳmışdı **şemʿ-i** fikreti Bircīs-i nükte-dān

K1/40 Tā **şemʿ-i** āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān

K3/25 Yanar **şemʿ-i** Nāhid öñinde şihābuñ / Çeker her gice ṣubḥa dek cedvel-i zer

M2/V/3 Merḳad-i pākin idüp **şemʿ-i** hidāyet rūşen / Meşhed-i ṭāhiri müstaġrıḳ-ı envār olsun

M5/VII/2 Bezm-i ʿaşḳı **şemʿ-i** āhumla müzeyyen ḳılduġum

M7/II/1 Çerāġın **şemʿ-i** dāġumdan yaḳar ḫurşīd-i ʿālem-gerd

G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde āb / Şuʿle-i **şemʿ-i** cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb

G104/4 Şuʿle-i **şemʿ-i** cemāli şevḳıne cemʿ oldılar / Bir çerāġ idindiler ol nev-cevānı pīrler
G136/2 Yanar od içre girür **şemʿ-i** ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür
G222/4 Aldılar ol **şemʿ-i** bezm-ārāyı aġyār ortaya / Ẓāhir oldı nükte-i lā ḫayre illā fi'l-vasaṭ
G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam ṭāñ degül **şemʿ-i** şeb-ārā gibi demʿ
G227/1 Sīnesine yaḳmada **şemʿ-i** ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ
G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde **şemʿ-i** rūşen şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ
G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i ʿārıż-ı yār / Kimi pervāne-i **şemʿ-i** ruḫ-ı cānān ancaḳ
G290/3 Pervānedür ki yaḳdı perin **şemʿ-i** āhuma / Farḳ-ı felekde münḫasif olmış ḳamer degül
G324/3 Terk idüp tāc u ḳabāyı şevḳ-i **şemʿ-i** ḥüsnüñe / Kendümi pervāne-āsā bir nemed-pūş eyledüm
G336/4 Gice **şemʿ-i** ruḫuñ şevḳınde bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm
G343/1 Öpelden laʿlüñi āl ile bāde cām u sāġar hem / Benüm'çün dem-be-dem aġlar ṣürāḥī **şemʿ-i** enver hem
G391/3 Ḫayāl-i **şemʿ-i** ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün
G471/2 Ṭālib-i **şemʿ-i** vaṣl olınca kişi / Oda yanmaḳdan aña pervāne
G485/6 Ḳarşu ṭut **şemʿ-i** ruḫuñ bi'llāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i tārīk içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi
G487/6 Yıllar-durur ki **şemʿ-i** ruḫuñ reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i dehr çarḫa dutar şeb-çerāġını
G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer **şemʿ-i** şeb-efrūz ammā / Şevḳ pervānededür k'oda yaḳar bāl ü peri
G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ **şemʿ-i** ḫāveri
Kt1/6 Kime kim reh-ber ola bedraḳa-i iḥsānuñ / Yolına ḳarşu ṭutar **şemʿ-i** hidāyet meşʿal
G53/2 Zülfüñ ḫamında ḫaddüñi ḫurşīde virmezin / **Şemʿi** n'ider şu kimse k'anuñ şeb-çerāġı var
K1/41 **Şemʿ-i** beḳāñı bād-ı fenādan nigāh ide / Dāmān-ı ʿavn u ʿiṣmet-i dārende-i cihān
M2/I/8 Mihr ü māh-ı felek-i baḫt u saʿādet Sulṭān / **Şemʿ-i** eyvān-ı serā-perde-i ʿiṣmet Sulṭān
M3/III/1 Sensin ey çeşm-i çerāġ-ı dūdmān-ı maʿdelet / **Şemʿ-i** nūr-efşān-ı bezm-i ḫānedān-ı maʿdelet
G225/1 **Şemʿ-i** ḥüsnüñdür viren ḫalvet-sarāy-ı cāna lemʿ / Olamaz ol meclise ḫurşīd-i ʿālem-tāb **şemʿ**
G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı cānı şevḳum var yine / **Şemʿ-i** ʿaşḳa yaḳmaġa pervāne-āsā perr ü bāl
G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / **Şemʿ-i** şeb-i vuṣlatdur dāġ-ı dil-i sūzānum
G409/4 **Şemʿ-i** ruḫsāruñ ḳomaz raġbet sipihrüñ ẕerrece / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına
G509/2 Gerdiş-i cām-ı meyi görsün ṣürāḥī üstine / **Şemʿ-i** bezmi devr iderken görmeyen pervāneyi
G360/5 Cemāli **şemʿine** pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / Yaḳar ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı nūr-ı aʿżamdan
G464/7 Ṭolaşaldan ruḫı **şemʿine** dil-i ser-geşte / Yaḳdı pervāne-ṣıfat bāl ü peri döne döne
G498/1 Göñül şevḳ-i ruḫuñla yana geldi / Cemālüñ **şemʿine** pervāne geldi
G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp yaḳdum maḥabbet **şemʿini** / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp müheyyā eyledüm
K24/26 Nūr-baḫş olsa eger bāġa çerāġ-ı luṭfuñ / **Şemʿ-vār** eyleye eṭrāfı münevver sünbül
G227/5 **Şemʿ-veş** sūz-ı derūnın ʿarż ider Bāḳī saña / Yana yana ḳalmadı bī-çārenüñ baġrında yaġ
G330/2 **Şemʿ-veş** ṣubḥ olınca şevḳumdan / Gāh ḫandān u gāh giryānem
G346/6 **Şemʿ-veş** cān viricek başuñ ucından ey dil / Şuʿle-i āhuñ ola sīne-i sūzānuñdan

şemʿ-i bālīn [1] başucu mumu

K26/3 Demidür lāle yaḳa bezm-i bahāra meşʿal / Ġonca-i zanbaḳ ola nergise **şemʿ-i bālīn**

şemʿ-i cemʿ [1] ?

G225/5 Ġam şebinde Bāḳıyā besdür perīşān-dillere / Ḫānḳāh-ı ʿaşḳ arada ġam fetīli **şemʿ-i cemʿ**

şemʿ-i kāfūri(ī) [4] kâfurlu beyaz mum

G52/2 Çerāġ-ı ḥüsnüñüñ nūrı fürūġ-ı **şemʿ-i kāfūrī** / Nigār-ı ʿanberīn-gīsū nihāl-i sīm-sīmādur
G484/1 Belürmez ḥüsnüñe ḳarşu çerāġ-ı ṣubḥ-dem nūrı / Ne deñlü fer vire ḫurşīd öñinde **şemʿ-i kāfūri**

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i vaṣl olmaġa bir şeb ʿārıżı nūrı / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ **şemʿ-i kāfūrī**

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı ẓulmet gerdenüñdür **şemʿ-i kāfūrī** / Fīrūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden alur nūrı

şemʿ-i şeb-istānī **[1]** gece mumu

K5/14 İderler reh-nümālıḳlar ʿadem mülkine aʿdāya / Ġuzātuñ ellerinde nīzeler **şemʿ-i şeb-istānī**

şemʿ-dān **[2]** şamdan; bkz. 'sīm şemʿ-dān' md.

G512/2 **Şemʿ-dān** süfresidür hāle degüldür görinen / Ḳodılar encümen-i ʿaşḳa çerāġ-ı ḳameri

G54/6 Çerāġı māh-ı enverden yaḳar ol ʿārıż u gerden / Girībānuñ senüñ bezm-i leṭāfet **şemʿ-dānıdur**

şemʿ uyandurmak **[1]** mum yakmak, ışığı parlatmak ‖ 'çerāg uyandırmak'; 'uyandırmak'ın bu anlamları için bkz. TS. C. VI. s. 4028-4029.

G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla sīnede bir **şemʿ uyandurmış** / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı yandurmış

şemʿa **[1]** fitil

G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / **Şemʿası** şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

şemīm **[1]** güzel koku

G259/4 **Şemīm-i** nāfe-i ḫālinden ey nesīm-i seḥer / Dimāġ-ı ʿālemi pür-būy-ı müşg-i nāb itdüñ

şemme **[2]**

1. güzel koku

G474/2 Berr-i Ḥicāza **şemme-i** zülfüñ yitürse bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya

2. bir zerre, bir miktar; bu anlam için bkz. MENINSKI, C. II, süt. 2864.

G399/3 Būy-ı zülfüñ **şemmesin** irgürse dest-i Çīne bād / Eylemezdi sünbül-i müşgīne āhū ser-fürū

şems **[2]** güneş

G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası **şems** olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

G230/1 Ey aṣlı pāk nesli güzīn zübde-i ḫalef / Virdüñ cihāna **şems-i** münevver gibi şeref

şems-i ḍuḥā **[1]** 'kuşluk vaktinin güneşi'; güneşin en parlak ve dünyayı en iyi aydınlattığı zaman olması yönüyle aşağıdaki tanıkta yüzün niteleyicisi bağlamında kullanılmıştır. Ayrıca bkz. YILMAZ, s. 149. (şemsü'd-duhâ md.)

G65/1 Yüzüñ **şems-i ḍuḥā** rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden müzeyyen her ṭaraf ʿālem temāşādur

şems u ḳamer **[1]** güneş ve ay

G53/1 Mihr-i ruḫuñla dilde kimüñ tāze dāġı var / Tāb-ı çerāġ-ı **şems u ḳamerden** ferāġı var

şemse **[3]** nakkaşların tavanlarda çizdikleri/resmettikleri güneş motifi; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 424.

G448/5 Görenler ol kemerde Bāḳıyā ṭāḳ-ı melāḥatde / Yazılmış **şemsedür** dirler güzellik ḫānümānında

K25/11 Çizmege dāʾire-i **şemse-i** māhı felege / Aldı üstād-ı zamān destine zerrīn pergār

G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir **şemse-i zerrīn** / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek bir dāne pīrūze

şemşīr **[49]** kılıç

M1/VI/5 **Şemşīr** gibi rūy-ı zemīne ṭaraf ṭaraf / Ṣalduñ demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları

G362/5 Aʿdāya baş egdüremez kimse Bāḳıyā / **Şemşīr** gibi olmayıcaḳ ser-be-ser zebān

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa şuʿle-i **şemşīri** nerm eyler Nerīmānı

K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya **şemşīri** / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın nice şerḥ ide Kirmānī

K8/12 Zamāne āteş urdı ḫırmen-i aʿdā-yı bed-kīşe / Düşelden şuʿle-i **şemşīri** Aẕerbāycān üzre

K9/14 Ṣaff-ı ġazāda rāyet-i iḳbāli pāy-merd / Rūz-ı veġāda ḳabża-i **şemşīri** dest-yār
K2/19 Āteş-i şuʿle-i **şemşīr-i** cihān-tābından / Küfr ü ilḥād kütüb-ḫānesin itdi sūzān
K2/31 Maḥv olupdur ser-i **şemşīr-i** cihān-gīrüñ ile / Levḥ-i ʿālemde olan naḳş-ı ḍalāl u ṭuġyān
K9/12 Nuṣret yüzini oldı nümāyende ʿāleme / Āyīne-veş elinde o **şemşīr-i** āb-dār
K10/5 Küşte-i **şemşīr-i** ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / Teng ola ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile
K14/5 Cihān emn ü emān buldı yine **şemşīr-i** pūlādın / Belā Yeʾcūcına sedd eyledi İskender-i s̱ānī
G48/2 Ġāyetde teşne idi göñül āb-ı vaṣluña / Ṣusızlıġını kesdi o **şemşīr-i** āb-dār
G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn zirihler seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı **şemşīr-i** cevher-dārı gör
G71/3 Baḳma çarḫ-ı ser-keşüñ ol miġfer-i pūlādına / Dilden āhum çekdügi **şemşīr-i** āteş-bārı gör
G101/2 Çāk itmeyeydi sīnemi **şemşīr-i** cevr-i yār / Derd-i derūnum olmaz idi ḫalḳa āşikār
G155/1 İderken tīr-i müjgānuñ gibi ḥükmin revān ḫançer / Görüp **şemşīr-i** ġamzeñ kendüden geçdi hemān ḫançer
G211/2 Çāk çāk itsün beni **şemşīr-i** ġamzeñ şāne-veş / Zülfüñe tek ʿāḳıbet olsun müyesser dest-res
G234/7 Żarūrī ser-fürū ḳıldı edāña düşmen ey Bāḳī / Senüñ **şemşīr-i** ṭabʿuñ Ẕüʾl-feḳār-ı Murtażā ancaḳ
G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı tīr-i ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların **şemşīr-i** ʿālem-gīr-i ʿaşḳ
G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen şuʿle-i **şemşīr-i** ʿaşḳ
G272/5 Baġrumı ḫūn eyledüñ **şemşīr-i** istiġnā ile / N’eyledüñ hey āfet-i devrān yine ḳan eyledüñ
G298/5 Bāḳīyi ḳalem eyledi **şemşīr-i** fīrāḳuñ / Bir kerre naṣīb olmadı taḳbīl-i enāmil
G320/5 Ṣalup **şemşīr-i** naẓm-ı āb-dārı dehre Bāḳī-veş / Belāġat kişverin ey pādişāh-ı kām-yāb açdum
G407/2 Laʿl ü yāḳūt eyledi elmās tīġından revān / Ḫalḳ taḥsīn itdiler **şemşīr-i** gevher-bārına
G411/1 Nice demdür ṣabr ider ol tīġ-i bürrān zaḫmına / Şimdi ḳatlanmaz göñül **şemşīr-i** hicrān zaḫmına
G466/8 Şol ḳadar ṭoġradı **şemşīr-i** firāḳuñ ki gören / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle
G530/8 Derūna şuʿle ṣaldı tīġ-i āteş-tābı gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ berḳ-i **şemşīr-i** cihān-sūzı
Kt5/1 Kūh-sāra irse şuʿle-i **şemşīr-i** heybeti / Deryālara atardı özin ḫavfdan peleng
M1/I/7 Baş egdi āb-ı tīġına küffār-ı Üngürūs / **Şemşīri** gevherini pesend eyledi Freng
G510/3 **Şemşīri** ki bu sīne-i pür-dāġa ṣalupdur / Bir āb-ı revāndur ki gül-istāne ṣalındı
K9/15 Eyler hücūmı düşmen-i dīne ʿAlī-ṣıfat / **Şemşīr-i** ḫūn-feşānı ḳılur kār-ı Züʾl-feḳār
K23/19 **Şemşīr-i** ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / Ger tīġ-i Ḳahramān ola ya ḫod hüsām-ı Sām
K23/20 Bāzū-yı saʿyı gerden-i maḳṣūda ṣalmadın / **Şemşīr-i** ʿazmi olmadı hem-ḫᵛābe-i niyām
G77/10 Tīr-i cefā-yı çarḫ-ı sitem-gerden iñleme / **Şemşīr-i** ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör
G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile ten yara yaradur / **Şemşīr-i** cevr-i yār ile dil pāre pāredür
G153/5 **Şemşīr-i** dest-i ḳahruña Cemşīd baş eger / Naʿl-i semend-i ʿazmüñe Dārā ḳulaḳ çeker
G290/4 **Şemşīr-i** hecr yaralarıdur elem viren / Zaḫm-ı ḫadeng-i ḳavs-ı ḳażā ol ḳadar degül
G326/3 **Şemşīr-i** tāb-nāk u żiyā-baḫşı gūyiyā / Āhendür oldı Ḥażret-i Dāvūd elinde mūm
G334/2 Ayrıldı dil ṣadef gibi sen dürr-i pākden / **Şemşīr-i** hecrüñ eyledi bī-çāreyi dü-nīm
K14/13 Didi Behrām-ı düşmen-kām gördi ḍarb-ı **şemşīrin** / Ḳoluña ḳuvvet ey rūz-ı veġānuñ Şāh-ı Merdānı
M7/IV/3 Dil-i mecrūḥa **şemşīrinden** ayru urmadı merhem
G104/3 Yanına alsun diyü kāfir gözüñ ġamzeñ gibi / Girdiler şimdi çelīpā şekline **şemşīrler**
G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i **şemşīrüñ** yiter perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur
G165/4 Benümʾçün acıyup aġlar görenler zaḫm-ı **şemşīrüñ** / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep yanuñda ḳalmışdur
G183/2 Māʾī cāmeñ üzre **şemşīrüñ** ṭaḳınsañ nāz ile / Ṣan melekler āsmāne ey ḳamer ejder çeker
G346/7 Ser-i **şemşīrüñ** ile ṭoġrasalar ḫāme-ṣıfat / Baş ḳaldurmaya ʿāşıḳ ḫaṭ-ı fermānuñdan
G494/5 Cihānuñ ḫār u ḫāşākin götürsün ab-ı **şemşīrüñ** / Gül-istān eylesün rūy-ı zemīni düşmenüñ ḳanı

Mtl 14 Zaḫm-ı **şemşīrüñ** vefā resmin gidermez sīneden / Āb naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez āyīneden

K7/28 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm eyledi **şemşīrüñi** / Çarḫ-ı gerdān tīġuñ elmāsın dıraḫşān eyledi

şemşīr-i bürrān **[7]** keskin kılıç

K5/10 Elinde Ḥażret-i Dāvūduñ āhendür ki mūm oldı / Żiyā-baḫş olsa āfāḳa n'ola **şemşīr-i bürrānı**

K7/6 ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi cünd-i şitānuñ nev-bahār / Berg-i sūsen ḫidmet-i **şemşīr-i bürrān** eyledi

K10/6 Cān virür çoḳdur ser-i kūyuñda ḳurbān olmaġa / Ḥāżır it **şemşīr-i bürrānuñla** bir ḫançer bile

K14/10 Şeh-i kişver-sitān Sulṭān Meḥemmed Ḫān-ı Ġāzī kim / ʿAdūnuñ ʿırḳını ḳaṭʿ eyledi **şemşīr-i bürrānı**

G22/4 Cevşen-i pūlād-ı çarḫı çāk çāk itdüm daḫı / Āh-ı āteş-bārumuñ **şemşīr-i bürrānı** dürüst

G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi āhū / O bir **şemşīr-i bürrāna** varur şīr-i dil-āverdür

G268/3 Sāde-pehlū olmadum nāzük-beden bir şūḫ ile / Başmayınca baġruma **şemşīr-i bürrānuñ** senüñ

şemşīr-bāz **[3]** kılıçla gösteri yapan sanatkâr

K14/17 Kimi **şemşīr-bāz** oldı kimi cān-bāz bu ḫalḳuñ / Temāşā eyleseñ ol günde görseñ ḥāl-i insānı

G130/5 Meydāna girdi şevḳ ile **şemşīr-bāz-ı** berḳ / Çoḳ aḳçe ṣaçdı üstine ebr-i güher-nis̱ār

K1/6 Bir tīġ-i zer-nişān ile girmişdi ʿarṣaya / **Şemşīr-bāz-ı** maʿreke-i ṣaḥn-ı āsmān

şen olmak **[1]** canlanmak, mamur olmak; bkz. TS. C. V, s. 3654.

G296/1 Yılda bir açılup ancaḳ **şen olur** bāġda gül / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül

şerʿ **[3]**

1. şeriat ‖ kanun

G544/2 Leb-i laʿlini emmek mey gibi ḳānūn idi ammā / Anı defʿ eylediler **şerʿ** ile ḳānūn ise gitdi

K18/40 **Şerʿa** uymaz n'idelüm nāle vü zār eyler ise / Gerçi ḳānūna uyar zemzeme-i mūsīḳār

2. şeriat

K2/11 Ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī ḥāmī-i **şerʿ-i** Nebevī / Ṭāyiʿ-i emr-i Ḫudā tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳur'ān

şerbet **[5]** ilaç; 'şerbet-i müshil' bkz. MENINSKI, C. II, süt. 2794; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 424.('şerbet' md.)

M7/V/1 Marīż-i ʿillet-i ʿaşḳa şarāb-ı laʿlidür **şerbet**

G21/4 Cümle bīmāra ey ṭabīb anı vir / Hīç **şerbet** nemī-resed be-şarāb

G45/4 Ne deñlü **şerbet** ile yaraşursa her niʿmet / Şarāb-ı telḫ ile olur begüm kebāb leẕīẕ

G93/4 Ḳomadı dilde ġıll u ġış mey-i nāb / Ne güzel ḫāṣıyetlü **şerbet** olur

G347/6 Muraṣṣaʿ cāmdur aġzuñ leb-ā-leb sükkerī **şerbet** / Muʿanber şemʿdur ḳaddüñ ki ser-tā-pā muʿaṭṭarsın

şerbet-i laʿl **[1]** dudak

G346/4 ʿĀşıḳ-ı teşne-ciger **şerbet-i laʿlüñ** bulamaz / Hele aġzı ṣulanur çāh-ı zenaḫdānuñdan

şeref **[5]** bkz. ''izz u şeref', 'ḳadr ü şeref', 'burc-i şeref', 'ne şeref' md.

1. onur, manevî büyüklük

G299/3 Dil-i dānāya **şeref** pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i ruḫ-ı zībādan bil

K19/30 **Şeref-i** nām-ı şerīfüñden olursa ḫālī / Bulımaz raġbet-i ḫalḫāl-i kebūter ḫātem

2. kıvanç

K19/37 Şol ḳadar irdi hedāyā **şeref-i** medḥüñle / Ki benān-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser ḫātem

K2/44 **Şeref-i** ḫidmetine yüz süre geldük gūyā / Cūylar kim olalar ṭālib-i baḥr-i ʿummān

3. mübarek, kutlu

K20/47 Giceñ **şerefde** şeb-i Ḳadr ü gündüzüñ bayram / Nevāl ü niʿmet ile ḫᵛān-ı ʿīş māl-ā-māl

şeref-i āfitāb [1] eşref saati; tanık bağlamında tılsım ve muskanın yazıldığı zamanı imler. Daha geniş bilgi ve tanık beyitler için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 425. (şeref-i âfitâb md.)

G469/4 Rūyında laʿli üzre ḫaṭ-ı müşg-bār-ı yār / Şīrīnlik yazar **şeref-i āfitābda**

şeref bulmak [1] şerefe ermek, şeref kazanmak

K5/1 Bi-ḥamdi'llāh **şeref buldı** yine mülk-i Süleymānī / Cülūs itdi saʿādet taḫtına İskender-i s̱ānī

şeref ü ʿizzet bulmak [1] şeref ve itibar kazanmak

G307/1 Ehl-i dil cānlara meyl it **şeref ü ʿizzet bul** / Naẓaruñ kānlara ḳıl gevher-i ẕī-ḳıymet bul

şeref itmek [1] şereflendirmek

K2/1 **İtdi** şehri **şeref-i** maḳdem-i Sulṭān-ı cihān / Reşk-i bāġ-ı İrem ü ġayret-i gül-zār-ı cinān

şeref virmek [2] şereflendirmek, yüceltmek, onurlandırmak

K11/9 **Şeref virmez** dür ü gevher kemāl olmaz zer ü zīver / Hüner kesb it hüner baḥr-i fażīlet kān-ı ʿirfān ol

G230/1 Ey aṣlı pāk nesli güzīn zübde-i ḫalef / **Virdüñ** cihāna şems-i münevver gibi **şeref**

şerefe irmek [1] şeref kazanmak

G375/4 **İrüp şerefe** saʿīd olurdı / Ḳul olsa eger o māha Keyvān

şerer [4] kıvılcımlar

G464/1 Çıḳar eflāke derūnum **şereri** döne döne / Dökilür ḫāke yaşum ḳaṭreleri döne döne

G512/1 Çıḳsa eflāke n'ola āteş-i āhum **şereri** / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey māh yiri

G68/3 Ḫirmen-i cān u dile āteş urup giñ yirden / **Şerer-i** āh ile ālūde duḫānum gözedür

G188/3 Sūziş-i ʿaşḳuñ ile āh idicek ben her dem / **Şerer-i** āteş-i dil ʿazmini eflāk eyler

şerer-ālūd [2] kıvılcımlı

G378/3 **Şerer-ālūde** görüp dūd-ı kebūd-ı āhum / Ṣandılar gök yüzidür encüm ile olmış zeyn

G118/3 Görinen encüm-i eflāk degüldür ey meh / Dūd-ı āh-ı **şerer-ālūd-ı** dil ü cānumdur

şerer-ālūd itmek [1] kıvılcımlandırmak

G296/5 Dūd-ı āhın yine Bāḳī **şerer-ālūd itdi** / Yāre ʿarż eyledi bir dāne zer-efşān sünbül

şerḥ [1] açıklama, izah

G168/2 Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline vaṣl iẓhār idüp / Derd ü ġam **şerḥinde** ṭabʿum ḳīl u ḳāl üstindedür

şerḥ itmek [2]

1. açıklamak, yorumlamak (bir hadis metni bağlamında)

K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i tīġ-i pulādın nice **şerḥ ide** Kirmānī

2. müphem, gizli bir şeyi göstermek/anlamlandırmak

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı **şerḥ ider** her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ

şerḥa [4] ince ve uzun kesik/yarık, uzunlamasına kesip açma ve dilimleme; 'tûlânî (uzunlamasına/boyuna) kesilip dilinmiş et dilimine denir' bkz. KÂMÛS, C. I, s. 484; ayrıca Fuzulî'de bu kelimenin kullanış biçimi için bkz. DİLÇİN, s. 57.

Mtl 5 Tāze tāze dāġlarla ḳanlu ḳanlu **şerḥalar** / Ḫırḳa-i Hindūya döndürdi ten-i ṣad-çākimüz

G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / Tīġ-i dil-ber **şerḥalardan** sīneme mısṭar çeker

Mtl 7 Teninde **şerḥaları** ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / Hırāş-ı pençesidür şīr-i ʿaşḳ-ı ḫūn-ḫᵛāruñ

G489/3 Ḳarardı mühre-i dāġum ḳızardı **şerḥalarum** / Bu cism-i zerd baña cāme-i se-reng oldı

şerḥa şerḥa [1] dilim dilim, yarık yarık

M7/II/3 Ciger pür-zaḫm-ı hicrān **şerḫa şerḫa** cism-i ġam-perverd

şerīʿat [1]

K2/29 Ravża-i dīn ü çemen-zār-ı **şerīʿat** olalı / Maṭar-ı luṭfuñ ile milket-i Rūm ābādān

şerīf [3] bkz. ‘iẕn-i şerīf’, , ‘şān-ı şerīf’ md.

1. mübarek

K3/9 Vücūd-ı **şerīfiyle** dünyā müşerref / Żamīr-i münīriyle ʿālem münevver

2. asil, şerefli ‖ mübarek

K25/33 Bir güherdür söz aña ṭabʿ-ı **şerīfüñdür** kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār

3. mübarek ‖ soy göstergesi (Hz. Hasan’ın soyundan gelen kimse)

K3/27 Suḫan maṭlaʿından güneş gibi ṭoġsun / Ḳosunlar **şerīf** adını genc-i gevher

şerīf ad [1] mübarek ad ‖ Ebussuud Efendi; bkz. ‘ism-i şerīf’, ‘nām-ı şerīf’ md.

K21/22 Kerīm özüñle mükerrem cihānda luṭf u kerem / **Şerīf aduñla** müşerref ḳabāle-i iḳbāl

şerīf nām [1] mübarek ad ‖ Kubad Paşa ; bkz. ‘nām-ı şerīf’ md.

K20/17 O kim debīr-i ezel çekdi kilk-i ḳudretle / **Şerīf nāmına** tevḳīʿ-nāme-i iḳbāl

şerm [1] utanç

G343/5 Görüp bu dürlü dürlü naẓm-ı pāküm **şermden** Bāḳī / Ḳızardı pençe-i mercān bozardı lüʾlū-yı ter hem

şerm-sār olmak [1] mahçup olmak, utanmak

G311/1 Şīrīn lebüñ yanında **olur şerm-sār** laʿl / Rengīn sözüñ ḳatında bulur inkisār laʿl

şeş cihāt [1] altı taraf ‖ her taraf, dünya

M3/I/4 **Şeş cihātı** rūşen itdi ṭalʿatından gün gibi / Buldı zīnet çār-sū-yı mülk ü millet ṣubḥ-dem

şeş-der [2] Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 425-426. (şeşder md.)

1. altı kapı (tavlada)

K19/32 Zār u ser-geşte-i ṭās-ı ġam idüp düşmenüñüñ / Pençe-i baḫtın **ider beste-i şeş-der** ḫātem?

2. tavla ‖ dünya

G36/4 **Şeş-der-i** ġamda zār ḳaldı göñül / Olmadı vuṣlatuñ ḳapusı güşād

şeş-ḫāne [1] süs (süsleme motifi anlamından hareketle)

G418/4 **Şeş-ḫāne-i** zamāne degül çünki sāz-kār / Bezm-i cihāna ḳılma naẓar iltifāt ile

şeş-per [1] gürz, topuz, bozdoğan (altı dilimli olması nedeniyle)

K24/47 Ser-i aʿdāña ṭaḳa seng-i melāmet güller / Ola düşmenlerüñüñ başına **şeş-per** sünbül

şeṭāret itmek [1] şenlendirmek, eğlendirmek ‖ maskaralık etmek (‘şeṭāret’in Türkçe’de kullanılmayan ‘ahlaksızlık’ anlamı nedeniyle)

G447/2 Şol deñlü **itdi** güllere bülbül **şeṭāreti** / Düşdi çemende ḳaṭre-i şeb-nem güle güle

şevḳ [36]

1. ışık, parıltı, şavk ‖ güzellik

G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh **şevḳ** / Şuʿle-i āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh **şevḳ**

G125/5 Ruḫlaruñ medḥini eflāke çıḳardı Bāḳī / **Şevḳden** ṭoldı bu gün nūr ile Beytüʾl-Maʿmūr

G442/3 Gör viṣālüñ gicesi **şevḳ-i** derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā **şeb-i** meh-tābda

G288/2 Kevn ü mekānı **şevḳ-i** ruḫuñ şöyle ṭutdı kim / Ḫurşīdi kimse ẕerreye ṣaymaz mehi degül

G324/3 Terk idüp tāc u ḳabāyı **şevḳ-i** şemʿ-i ḥüsnüñe / Kendümi pervāne-āsā bir nemed-pūş eyledüm

G450/1 Sāḳıyā **şevḳ-i** ruḫuñ cām-ı şarāb-ı nābda / ʿAks-i māh-ı ʿālem-ārādur miyān-ı ābda
G498/1 Göñül **şevḳ-i** ruḫuñla yana geldi / Cemālüñ şemʿine pervāne geldi
G517/5 Cān virdi **şevḳ-i** ḥüsnüñe Bāḳī-i ḫaste-dil / Pür-nūr ide Ḫudā-yı Teʿālā mezārını
G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ **şevḳında** bir ḳaç beyti yandurdum / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm
G18/2 Gice ḥüsnüñ **şevḳına** encüm sürūr u sūrda / Çarḫ āteş-bāzdur gūyā elinde māh-tāb
G104/4 Şuʿle-i şemʿ-i cemāli **şevḳına** cemʿ oldılar / Bir çerāġ idindiler ol nev-cevānı pīrler
G132/3 Cemālüñ **şevḳına** döymez göñüller / Tecellī tābına ṣabr eylemez Ṭūr
G354/3 Ruḫlaruñ **şevḳine** maṭlaʿ diyelüm ḳāfiyeler / Māh-ı tābān ile ḫurşīd-i dıraḫşān olsun
G397/1 Āhum göge boyandı göge gök boyanmadın / Yandum o şemʿ **şevḳine** pervāne yanmadın
G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ **şevḳıyla** dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür
G430/5 Ruḫlaruñ **şevḳıyla** pür-dāġ itdi Bāḳī sīnesin / Bir avuç berg-i gül-i ter ḳoydı gūyā ḳoynına

2. aşk

G237/2 Birʿaceb ḥālet-durur bu ʿaşḳ olmaz müstemir / Gāh miḥnet gāh ḥasret gāh fürḳat gāh **şevḳ**
G237/3 Pāy-kūbān dest-efşān naʿre-zen efġān-künān / ʿAzm-i kūy-ı dil-rübā itdüm olup der-rāh-ı **şevḳ**
G237/4 Dāne-i gendüm taḥammül ḳılduġum eksem n'ola / Ḫırmen-i ʿālemde ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı kāh **şevḳ**
G237/5 Bāḳīnüñ kārına yārān-ı ṣafā incinmesün / Gāh gāh anı özinden eylemez āgāh **şevḳ**
G208/5 Ḳadeḥ fıskıyye mey ṣu ḥalḳa-i rindān anuñ ḥavżı / Sarāy-ı **şevḳa** şādırvān olupdur Bāḳıyā meclis
G384/4 O mehüñ **şevḳına** yir yir yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ dāġların şekl-i S̱üreyyā göresin
G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri **şevḳıne** gül ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş edālar ne güzel yirlerdür
G142/2 Ol melāḥat Mıṣrınuñ Yūsuf-cemāli **şevḳıne** / Seyl-i eşküm Nīl-veş günden güne efzūn olur
G175/4 N'ola gül **şevḳıne** çalup çaġurursa bülbül / Muṭrıbā ol daḫı başḳa başına mehterdür
G243/3 Bezm-i **şevḳuñ** içre devr eyler felek bir cāmdur / Cāmda bir cürʿadur ʿaşḳuñ şarābından şafaḳ
G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i **şevḳuñle** yanmadın / ʿĀşıḳ maḥabbet adın añar mı utanmadın
G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer şemʿ-i şeb-efrūz ammā / **Şevḳ** pervānededür k'oda yaḳar bāl ü peri

3. çoşku, çoşkunluk ‖ sevinç, keyif

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca **şevḳ-i** dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar pervāne ḳatlanmaz
G426/9 Bāḳīyi lez̠zet-i vaṣluñ ṭamaʿı söyletdi / Ṭūṭīyi **şevḳ-i** şekerdür getüren güftāre
G391/1 Müheyyā oldı meclis sāḳıyā peymāneler dönsün / Bu bezm-i rūḥ-baḫşuñ **şevḳine** mestāneler dönsün
G330/2 Şemʿ-veş ṣubḥ olınca **şevḳumdan** / Gāh ḫandān u gāh giryānem
G532/5 Ṭabʿ-ı Bāḳī ol şeh-i Ḥayder-şecāʿat **şevḳine** / ʿArṣa-i kevn ü mekānı geşt ider Düldül gibi

4. heves, arzu

G444/4 Bihişt **şevḳına** şādīliġ eyleyüp vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda
G82/2 Güzeller **şevḳıne** ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / Velī her bilmeyen eyle ṣanur anı semāʿ eyler
G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı cānı **şevḳum** var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa yaḳmaġa pervāne-āsā perr ü bāl

şevḳ ile **[9]** aşk ile ‖ can u gönülden, büyük bir arzuyla

G130/5 Meydāna girdi **şevḳ ile** şemşīr-bāz-ı berḳ / Çoḳ aḳçe ṣaçdı üstine ebr-i güher-nis̱ār
G163/2 Ḫurşīd esīr-i ʿaşḳuñ olupdur eşiʿʿadan / Boynında ṭavḳ-ı **şevḳ ile** zencīr-i zer çeker
G227/1 Sīnesine yaḳmada şemʿ-i ruḫuñ **şevḳ ile** dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ
G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup **şevḳ ile** pervāneler dönsün
G446/2 ʿUşşāḳ-vār **şevḳ ile** ḥuccāc raḳṣ ider / Āheng-i āh u nālelerümden Ḥicāzda
G446/3 ʿAşḳuñla Zühre çarḫda gerdūn semāʿda / Ḫurşīd ü māh **şevḳ ile** sūz u güdāzda
G70/5 Bāḳıyā var ise dil bülbül-i ḫoş-ḫᵛān dilidür / **Şevḳ ile** ḳılsa ḳaçan nāle vü efġān ditrer

G97/2 Tāb-ı ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / **Şevḳ ile** içse kişi meyi ḳatı mest olur

G89/3 Ṣürāḥī üştür-i ser-mestdür gerden-firāz olmış / Lebüñ **şevḳi ile** cām-ı şarāb-ı nāb ḳandildür

şevḳ ehli [2]

1. derviş tabiatlı

G179/3 N'ola ger ṣoḥbetine ṭālib olsaḳ / Ḳatı **şevḳ ehlidür** ehl-i nefesdür

2. âşık

G512/3 Gerçi **şevḳ ehli** geçer şemʿ-i şeb-efrūz ammā / Şevḳ pervānededür k'oda yaḳar bāl ü peri

şevḳ u ẕevḳ ehli [1] keyif ehli

G533/3 **Şevḳ u ẕevḳ ehli** çekildi biz daḫı yā Hū didük / Ẕevḳi gitdi ʿālemüñ ehl-i meẕāḳı ḳalmadı

şevḳ virmek [4]

1. güzellik katmak

G257/4 Güler bu güfte-i rengīni gūşvār idinüp / Ruḫına **şevḳ viren** laʿl-i āb-dārı görüñ

2. aydınlatmak ‖ güzellik vermek

G241/2 Ḫoş **şevḳ virdi** meclise mihr-i münīr-vār / Ṣan ḳurṣ-ı āfitābdur ey meh-liḳā ḳabaḳ

G228/5 Bir māhdur ki cevresin almış sitāreler / Bezm-i şarāba gice ʿaceb **şevḳ virdi** def

3. şevklendirmek, canlandırmak

G516/4 **Virür** ẕevḳ ehline **şevḳi** dem-ā-dem / Şeb-i ʿişretde bir yil mūmıdur nāy

şevket [1] haşmet, heybet

M3/V/6 **Şevket-i** İskender ü dārāt-ı Dārā bī-ḳuṣūr / Mesnedin şimden girü taḫt-ı Süleymān eylesün

şey' lillāh [1] 'Allah rızası için bir şey ver' anlamında dilenme sözü; '...selmana çıkan derviş, keşkülünü uzattığı kişiye bu sözü söyler, keşküle bir şey konunca, keşkül 'Eyvallah' deyip çeker...'; bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 293-294.

K19/35 Var ise irdi der-i luṭfuña **şey' lillāhe** / K'eylemiş kāsesini pür-zer ü gevher ḫātem

şeydā [1] meczup, aşk delisi; bkz. 'ʿāşıḳ-ı şeydā', 'bülbül-i şeydā', 'dil-i şeydā', 'ʿuşşāḳ-ı şeydā' md.

G380/7 Bāḳıyā Ferhād ile Mecnūn-ı **şeydādan** bedel / ʿĀşıḳ-ı bī-ṣabr u dil kim var dirseñ işte ben

şeydā itmek [1] kendini kaybettirmek ‖ kendine âşık etmek

G538/1 Ṣaçuñ sevdāsı **şeydā ideli** ben zār u maḥzūnı / Unutdı ḫalḳ-ı ʿālem ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı

şeyḫ [1] şeyh

G400/2 Destār-ı ḫᵛāce ḫırḳa-i ṣofī ridā-yı **şeyḫ** / Devr-i lebüñde mey-gedelerde yatur girev

şeyḫ-i riyā-pīşe [1] riyakâr şeyh/zâhid

G309/4 Mey içüp virmedüñ āyīne-i idrāke cilā / Gider ey **şeyḫ-i riyā-pīşe** bu idrāk degül

şeyḫ-i sālūs [1] riyakâr sofi; bkz. 'ṣofī-i sālūs' md.

G94/3 Sevād-ı sübḥa-i ṣad-dāne **şeyḫ-i sālūsuñ** / Ḥaḳīḳate naẓar olınsa yüzi ḳarasıdur

şeyḫ u şābdan [1] yaşlısı gencinden ‖ halktan

M1/V/5 Ṭıfl-ı sirişki yirlere girsün duʿām odur / Her kim ġamuñdan aġlamaya **şeyḫ u şābdan**

şeyḫü'l-ḥarem [1] Harem-i şerif'te (Mekke'de) Halife tarafından görevlendirilen kişiye denir. Bkz. PAKALIN, C. III, s. 347.

G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşh-i cām bu zemzem olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler Beytü'l-Ḥarām pīr-i muġān **şeyḫü'l-ḥarem**

şeyḫü'l-islām [1] Osmanlı'da ilmiye sınıfının başı (Şeyhülislam Ebussuud Efendi bağlamında); geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. III, s. 347-351.

K26/10 Ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māye-i **Şeyḫü'l-islām** / Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

şiddet [1] sertlik ‖ yıkım

K22/19 Rūzgāruñ **şiddetinden** gül-şen-i baḫtı maṣūn / Nitekim bād-ı ḫazāndan ṣaḥn-ı gül-zār-ı cinān

şifā [1] derman, deva

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden **şifā** ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür derdüm

şifā-baḫş [1] şifa veren, iyileştiren

K18/46 Dil-i mecrūḥa **şifā-baḫş** ruḫ u laʿlüñdür / Gül-be-şekkerle bulur ḳuvveti ṭabʿ-ı bīmār

şihāb [6] kayan yıldız

K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile teb ṭutar ṣanur / Baġlar **şihāb** gerden-i gerdūna rīsmān

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre ṭutmış mīl-i zerrīnin **şihāb** / Küḥl içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ ʿaynına

G94/2 **Şihāb** ṣanma felekde giceyle ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i āhı yarasıdur

K3/25 Yanar şemʿ-i Nāhid öñinde **şihābuñ** / Çeker her gice ṣubḥa dek cedvel-i zer

kalem bağlamında;

K23/8 Zerrīn devāt māh-ı nev altun ḳalem **şihāb** / Erḳāmdur nücūm u felek defter-i ṣıyām

K1/3 Dest urmış idi kilk-i **şihāba** debīr-i çarḫ / Ṭuġrā-nüvīs-i ḥükm-i Ḫudāvend-i ins ü cān

şihāb atılmak [1] yıldız kaymak

G183/7 Bāḳıyā gökde **şihāb atılmadı** Mirrīḫ-i çarḫ / Rūy-ı yāre öykünür diyü mehe ḫançer çeker

şikār [3]

1. av

G337/9 Ḳolında şāhid-i baḫtı görince ol şāhı / **Şikāra** pençe uran arslana beñzetdüm

G99/7 Bāḳī hümā-yı evc-i saʿādet zamānede / Şāhīn baḳışlu Şāh Selīmüñ **şikārıdur**

2. av ‖ sevgili/güzel

G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden **şikārum** aldılar

şikār itmek [6] avlamak

K14/12 ʿAdūyı dil-figār itdi peleng-āsā **şikār itdi** / Muḥaṣṣal āşikār itdi neberd-i Şīr-i Yezdānı

G34/1 **İtdi şikār** gönlümi bir şūḫ-ı şeh-levend / Müjgānı tīr ü ḳaşı kemān ṭurrası kemend

G236/1 Degme naḫcīrin **şikār itmez** bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i ʿaşḳ

G306/5 Aldı seḥerden üsküfini bāz-ı ġoncanuñ / **İtdi** çemende bülbül-i zārı **şikār** gül

G499/3 Mürġ-i cānı şöyle beñzer **itmek** isterler **şikār** / Ol ḳara gözler süzildi iki şāhīnler gibi

K4/15 **Şikār itmek** nedür maʿnā hümāsın / Bulınsa ṭabʿ-ı şāhī gibi şāhīn

şikār olmak [2] avlanmak

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup dökdi kevākib erzen / Umaruz **k'ola** yine ʿīş u ṣafā mürġi **şikār**

G195/5 Ol āhūyı saña ṣayd ola ṣanma iltiyāmından / Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳıyā āḫır **şikār olmaz**

şikāyet [5] sızlanma, yakınma

G171/5 Gitdükçe ḫarāb eyler mülk-i dil-i vīrānı / Dehrüñ bu cefāsından bir şāha **şikāyet** var

G506/6 Bu **şikāyet** nedür inṣāf idelüm ey Bāḳī / Sen ṣafāsın süresin il mi çeker ya ġamını

G234/2 **Şikāyet** cevr-i dil-berden ḳadīmi resmdür ammā / Ḥaḳīḳatde cefā ehl-i vefāya bir ṣafā ancaḳ

G264/1 **Şikāyet** cevr-i dil-berden dil-i şeydāyı söyletseñ / Günāh andan yine ol şūḫ-ı bī-pervāyı söyletseñ

G371/5 Bāḳī çemende ḫaylī perīşān imiş varaḳ / Beñzer ki bir **şikāyeti** var rūzgārdan

şikāyet demi [1] yakınma zamanı ‖ 'dem'in nefes anlamı

G81/3 Çoḳ belā çekdi senüñ çeng-i ġamunda dil-i zār / Nāy-veş nāleler eylerse **şikāyet demidür**

şiken [2] kıvrım ‖ kırmak ('şikeste' paralelliğinde)

G184/1 Ehl-i diller **şiken-i** zülfüñe şebbū didiler / ʿĀlemi ḳıldı muʿaṭṭar nice şeb bu didiler

G249/5 Sünbülüñ revnaḳın şikest itdi / **Şiken-i** ṭurra-i perīşānuñ

şikenc [1] kıvrım ‖ kırmak ('şikeste' paralelliğinde)

G98/7 Bāḳī **şikenc-i** zülfi ġamın yazmaġ istesem / Ṭāḳat getürmez elde ḳalemler şikest olur

şikest bulmak [1] kırılmak

G24/2 Nice cām-ı Cem nice mirʾāt-ı İskender dilā / Dest-i miḥnetden cefā ṭaşıyla **bulmışdur şikest**

şikest eylemek [2]

1. kırmak ‖ külahın (şapka) bir kenarını bastırmak, yana yatırmak bağlamında;

K24/2 Şeh-levendāne **şikest eyledi** ṭarf-ı külehin / Gögsinüñ dügmelerin çözdi ser-ā-ser sünbül

2. beğenmemek, küçük görmek

G149/5 **Şikest eylerse** nā-dān sözlerüñ ġam çekme ey Bāḳī / Yine ehl-i baṣīret tūtiyā eyler bu cevherdür

şikest itmek [2] soldurmak

G249/5 Sünbülüñ revnaḳın **şikest itdi** / Şiken-i ṭurra-i perīşānuñ

şikest olmak [11]

1. solmak

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i şimşād pest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber **şikest olur**

G98/1 Laʿlüñ ḳatında ḳıymet-i gevher **şikest olur** / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber **şikest olur**

2. (kelle) uçmak, (baş) gitmek

G98/2 Meclisde laʿl-i yāre iñende ezilmesün / Vaʾllāhi yoġsa kelle-i şekker **şikest olur**

3. kırılmak

G98/3 Başlar yitürse meclis-i ʿaşḳuñda ġam degül / Bezm-i şarābda nice sāġar **şikest olur**

G98/4 Seng-i cefā-yı dehr ile mirʾāt-ı dil degül / Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender **şikest olur**

G98/5 Seng-i felāḫan ursa eger dest-i rūzgār / Ḳandīl-i āfitāb-ı münevver **şikest olur**

G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi ġamın yazmaġ istesem / Ṭāḳat getürmez elde ḳalemler **şikest olur**

G269/4 Peymāne **şikest oldı** yatur ḫaylī zamāndur / Yanup yaḳılur ḫāṭırı mecrūḥ kebābuñ

G270/3 Cām-ı mey böyle **şikest olacaġı** bellü idi / Ḫalḳ çoḳdan oḳumışlardı duʿāsın ḳadeḥüñ

4. yolda kalmak

G98/6 Şimşād-ı ḫoş-ḫırāmına ol servüñ öykünüp / Reftāre gelse pāy-ı ṣanavber **şikest olur**

5. sona ermek, bozulmak

G251/2 **Şikest olduġına** rāżī degüldi revnaḳ-ı ʿişret / Anuñʾçün düşmedi bir dem elinden cām Cemşīdüñ

şikeste [9]

1. kırık

G122/7 Baḳ sāġar-ı **şikeste-i** pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden nişāne ḳalan yādgārı gör

2. kırık, saplanmış

K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda **şikeste** ḫār

3. kıvrım kıvrım

G22/2 Olsa ʿirfān ehline cānān olınca şöyle kim / Zülf-i müşgīni **şikeste** ʿahd ü peymānı dürüst

4. kırık/kederli

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā vefāsı süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli **şikeste** ʿahd ü peymānı dürüst

G473/2 O çeşm-i nā-tevān u zülf elinden / Göñüller ḫaste ḫāṭırlar **şikeste**

G473/5 Olur ʿaşḳ içre ḫūn-ı dīde rīzān / Dil-i ʿuşşāḳ-ı ġam-perver **şikeste**

5. mahzun, kederli

G446/4 Üftādeler **şikeste** vü mecrūḥ u pāy-māl / Ḫūbān semend-i nāza binüp türktāzda

G473/4 Ġamuñdan ṣūret-i Erjeng bī-hūş / Firāḳuñdan büt-i Āzer **şikeste**

6. gücenik, bozuk

G473/1 Lebüñden leẕẕet-i şekker **şikeste** / Sözüñden ḳıymet-i gevher **şikeste**

şikeste olmak **[1]** kırılmak

G473/6 Belī bezm ehli bī-hūş olsa Bāḳī / **Olur** mey rīḫte sāġar **şikeste**

şimāl **[2]** bad-ı sabâ ‖ bahar yeli

K21/8 Meger ki ʿālem-i ʿulvīde nev-bahār oldı / Döker şükūfe-i bādāmı ṣaḥn-ı bāġa **şimāl**

K21/33 Eyādī-i keremüñ berr ü baḥre şāmil ola / Niteki eyleye her cānibe şümūl-i **şimāl**

şimden girü **[9]** bundan sonra, bundan böyle; bkz. TS. C. V, s. 3666.

K6/18 El süvār oldı kümeyt-i ḫāmeye **şimden girü** / Ṣanma Bāḳī gibi şāhā fāris-i meydān gelür

M3/V/6 Şevket-i İskender ü dārāt-ı Dārā bī-ḳuṣūr / Mesnedin **şimden girü** taḫt-ı Süleymān eylesün

G30/4 Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşküm gibi gevher / Gel ey cān riştesi **şimden girü** dürr-i ʿAdenden geç

G64/4 Ṣular çaġlar ṭuyūr āvāzesinden kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur **şimden girü** ṣīt u ṣadā artar

G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī naẓīr olmaz bu muʿciz naẓmuña / Şiʿre āġāz itseler **şimden girü** seḥḥārlar

G142/5 Ehl-i ʿaşḳuñ nālesin ney ḳāmetin çeng eyledüñ / Pādişehsin itdügüñ **şimden girü** ḳānūn olur

G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler helāk oldum meded / Cānuma kār eyledi **şimden girü** teʾs̱īr-i ʿaşḳ

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri vaḳtidür **şimden girü** / Aḳça döküp dīdeden bir bir ḥisāb itmek gerek

G372/3 Yiter ṣīt u ṣadā-yı cān-ı nālānum bu gül-zāra / Çemen bülbülleri **şimden girü** ḫāmūş u lāl olsun

şimdiden **[1]** bugünden, halihazırda

G534/1 Āh kim sevdüm yine bir dil-ber-i raʿnācuġı / **Şimdiden** biñ var yanında ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

şimdilik **[1]**

G191/3 Cismümüz şekl-i muraḳḳaʿdur ser-ā-ser dāġdan / **Şimdilik** ʿālemde bir kühne ḳabāya māliküz

şimdiye dek **[1]** bugüne kadar, bu ana kadar

G101/4 Ḥaḳḳā budur ki **şimdiye dek** rāst gelmedüm / Ḳaddüñ gibi nihāle eyā serv-i gül-ʿiẕār

şimşād **[8]** şimşir ağacı (güzelin boyu karşıtlığında)

G37/4 Yüri ey serv-i ser-efrāz yüri / Ḳad-i bālāña irişmez **şimşād**

G41/4 Oñmasun bitmesün ey serv-i revān / Göreyin bāġ-ı cihānda **şimşād**

G44/3 Yüri ey serv-i ser-efrāz yüri / Ḳad-i bālāña irişmez **şimşād**

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i **şimşād** pest olur / Zülfüñ yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G268/2 Serv ü **şimşādı** yürütmez ṭaʿn-ı bülbül bāġda / Seyr idelden cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ

G520/2 Bi'llāh ey naḫl-i ter ol şīve-i reftār nedür / Serv-i āzāduña ḳul eyledüñ a **şimşādı**

G98/6 **Şimşād-ı** ḫoş-ḫırāmına ol servüñ öykünüp / Reftāre gelse pāy-ı ṣanavber şikest olur

K22/28 Himmetüñ **şimşādınuñ** şāh-ı bülendi var iken / Ḳanda yapsun şāh-bāz-ı ṭabʿ-ı Bāḳī āşiyān

şimşād u serv [1] bkz. 'serv ü şimşād' md.

Mtl 21 **Şimşād u serv** yüz yire ḳorlar niyāz ile / Sen kim çemende ṣalınasın ʿizz u nāz ile

şināver [1] yüzücü

G172/4 Baḥr-i ʿaşḳ içre **şināver** geçinenler ne bilür / Düşmese çāh-ı zenaḫdānuña gird-āb nedür

şiʿr [41] Bakî'nin şiir sanatı ve ustalığı bağlamında;

K26/28 Ser-verā **şiʿr** degül nuṭḳ-ı Mesīḥādur bu / Ṭutalum ġayrīler eşʿārı ola siḥr-i mübīn

G46/6 N'ola meyl itseler eşʿāruña erbāb-ı ṣafā / Bāḳıyā **şiʿr** degüldür bu bir aḳar ṣudur

G207/5 Geh **şiʿr** ü geh ġazel diyü dil-dāra Bāḳıyā / ʿArż iderüz nezāket ile ḥasb-i ḥālümüz

G471/7 Bāḳıyā ṭarz-ı **şiʿr** böyle gerek / Hem ẓarīfāne hem levendāne

G85/7 Ḥaḳ budur Bāḳī naẓīr olmaz bu muʿciz naẓmuña / **Şiʿre** āġāz itseler şimden girü seḥḥārlar

K2/37 İrdi Selmāna sözi **şiʿri** kemālin buldı / Luṭfuña ḳaldı eyā ḫusrev-i ṣāḥib-dīvān

G130/9 Bāḳī bu **şiʿri** ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne yaz / Görsün felekde söz nic'olur ḫaṣm-ı nā-be-kār

G147/10 Ḳo **şiʿri** Bāḳıyā dā'im niyāz it / Duʿā'-i devlet-i sulṭān ehemdür

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu **şiʿri** ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün

K2/36 Oldı vaṣf-ı suḫan-ārāñ ile **şiʿr-i** Bāḳī / Rifʿat-i pāyede hem-sāye-i naẓm-ı Selmān

K4/13 Nice nāzükdür ol **şiʿr-i** şeker-bār / Leb-i dil-ber gibi şīrīn ü rengīn

K18/41 Geşt iderken çemen-i medḥ ü s̱enāñı ḫāṭır / Lāyiḥ oldı dile nā-gāh bu **şiʿr-i** hem-vār

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü **şiʿr-i** ter ü āvāz-ı ḥazīn

M6/VIII/1 Gül gibi **şiʿr-i** Bāḳīye bir dem ḳulaġuñ ur

G13/5 Cihānı cām-ı naẓmum **şiʿr-i** Bāḳī gibi devr eyler / Bu bezmüñ şimdi biz de Cāmī-i devrānıyuz cānā

G54/7 Ṣafā-yı **şiʿr-i** Bāḳī bāʿis̱-i mihr ü maḥabbetdür / Bu āb-ı zindegānī ol ḥayāt-ı cāvidānīdür

G90/6 Dil çeşme-i belāġat aña lūledür ḳalem / Āb-ı zülāli **şiʿr-i** selāset-şiʿārdur

G100/4 Mevzūn ḳaddi **şiʿr-i** bülendüm mis̱ālidür / Nāzük miyānı anda bir ince ḫayāldür

G101/5 Bāḳī yanardı tāb-ı teb-i hecr-i yār ile / Ṣu sepmeyeydi yüregine **şiʿr-i** āb-dār

G127/5 Edāsı ḫūbdur maʿnāsı raʿnā **şiʿr-i** Bāḳīnüñ / Aña reşk itdüren erbāb-ı naẓmı hep bu maʿnādur

G224/5 Bāḳī ʿaceb mi **şiʿr-i** dil-efrūzuñ itseler / Erbāb-ı ʿaşḳ cemʿ olıcaḳ encümende **şemʿ**

G331/1 Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem / Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

Kt8/1 Ṭabʿ-ı sāḥir-pīşeñe Bāḳī göñüller meyl ider / Şekker-i **şiʿr-i** dil-āvīzüñ meger efsūnludur

G119/5 ʿĀrıż u ruḫsāruñı vaṣf itse Bāḳī her ḳaçan / **Şiʿri** ey gül-çihre anuñ böyle rengīn-ter düşer

G23/6 **Şiʿr-i** Bāḳī sebʿa-i iḳlīme olduḳça revān / Oḳınursa yiridür bu naẓm-ı ġarrā semt semt

G44/6 **Şiʿr-i** Bāḳīye naẓīr olmaz hīç / Fenn-i ʿaşḳ içre olupdur üstād

G277/7 **Şiʿr-i** Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa zāhid ne ʿaceb / Söz güherdür ne bilür ḳadrini nā-dān güherüñ

G342/5 **Şiʿr-i** Bāḳī müsellem olsa n'ola / Vaṣf-ı pāküñ ider bu ṭabʿ-ı selīm

G454/5 Olıcaḳ ḫūb göñül virmege ʿirfān ehli / **Şiʿr-i** Bāḳī gibi hem şūḫ gerek hem tāze

K24/43 Naẓm-ı eşḫāṣa ḳıyās eyleme Bāḳī **şiʿrin** / Ola mı her giyeh-i ḫuşke ber-ā-ber sünbül

G323/5 Oḳusun vaṣf-ı ruḫ-ı yār ile Bāḳī **şiʿrin** / Bülbül-i gül-şeni meclisde ġazel-ḫᵛān idelüm

Kt8/2 Derme çatma geydürür iller libāsı **şiʿrine** / Ḫilʿat-i naẓm-ı cihān-gīrüñ senüñ altunludur

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye **şiʿrüm** revān-ı pāk-i Selmānı

K22/32 Muttaṣıl **şiʿrüm** yazarken ḫāme ṭurmaz deprenür / Neydür anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān

G41/2 Baġlar Sünbülede ey meh-rū / Vaṣf-ı zülfüñdeki **şiʿrüm** üstād

G364/5 Vaṣf-ı nāz-ı nāzenīnümdür bu **şiʿrüm** Bāḳıyā / Muṭrıb-ı meclis ser-āġāz eylesün şehnāzdan

K4/12 Ne deryādur bu **şiʿrüñ** baḥri yā Rab / Ki andan kāʾināt olmış güher-çīn

G52/5 Kenār-ı baḥr-i naẓma yine dürler dizmiş ey Bāḳī / Süṭūr-ı defter-i **şiʿrüñ** meger emvāc-ı deryādur

G495/7 Zer-ger-i kāmilidür ṣanʿat-ı **şiʿrüñ** Bāḳī / Nicʾolur gel berü seyr eyle ḳalem-kārlıġı

Mtl 9 Kesdi ʿırḳın Ḳarġa-zādedür diyen düşmenlerüñ / Zāġlanmış bir ḳılıçdur Bāḳıyā **şiʿrüñ** senüñ

G481/5 Ṣūret itdüñ **şiʿrüñi** girdüñ nigāruñ göñline / Bāḳıyā bu naḳş ile sen nükte ḳazduñ mermere

şiʿr ü inşā [1] şiir ve inşa (sevgiliye kendini anlatabilme ve ona yazılacak güzel sözler bağlamında)

G3/5 **Şiʿr ü inşādan** murādı ʿāşıḳ-ı bī-çārenüñ / ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür yāre Bāḳī veʾd-duʿā

şiʿr defteri [1] bkz. ‘defter-i eşʿār/şiʿr’ md.

G430/4 Dür dişüñ vaṣfında **şiʿrüm defterin** gördi meger / Kim ṣadef mecmūʿasını ṣaldı deryā ḳoynına

şīr [5] aslan

G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi āhū / O bir şemşīr-i bürrāna varur **şīr-i** dil-āverdür

G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil baġlama / Bend ü zencīr eslemez zīrā bilürsin **şīr-i** ʿaşḳ

G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ **şīr-i** ʿaşḳ / Şīr-merdān-ı dil-āverdür yine naḫcīr-i ʿaşḳ

Mtl 7 Teninde şerḥaları ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / Hırāş-ı pençesidür **şīr-i** ʿaşḳ-ı ḫūn-ḫʷāruñ

G104/1 Çekdi zencīre beni ʿaşḳuñ nitekim **şīrler** / Eşk-i çeşmüm iki yanumdan iki zencīrler

şīr-i gerdūn [1] aslan burcu

K14/14 S̱üreyyā ṣanmañ üstinde görince **şīr-i gerdūnı** / Atıldı āsmāne kūh-sār-ı ḳahrı ḳaplanı

şīr-i māder [1] ana sütü

G75/2 Ṭıfldur pend-i peder diñlemez ol māh daḫı / **Şīr-i māder** yirine içmege ḳanum özenür

şīr-i jeyān/ġarrān [2] kükremiş aslan

K7/20 Sillesiyle kendüye geldi şecāʿat lā-cerem / Düşmen-i dīne hücūm-ı **şīr-i ġarrān** eyledi

K9/16 **Şīr-i jeyāna** pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna ḳarşu varur vaḳt-i kār-zār

şīr-i ner [2] erkek aslan ‖ cesur ve kendine güvenen kimse

G503/2 Bend-i belā-yı zülfüñ ile künc-i ġamda dil / Zencīrlerle baġlu yatur **şīr-i ner** gibi

Kt10/2 Görme misin itlerüñ ġavġāsını bāzārda / İltifāt itmez güẕār eyler ḫırāmān **şīr-i ner**

şīr-i Yezdān [1] Allahın arslanı ‖ Hz. Ali

K14/12 ʿAdūyı dil-figār itdi peleng-āsā şikār itdi / Muḥaṣṣal āşikār itdi neberd-i **Şīr-i Yezdānı**

şīr ü şekker [1] süt ve şeker ‖ bal gibi, pek uygun

K3/2 Ne zībā yaraşmış o leblerle dendān / Ne ḫūb imtizāc eylemiş **şīr ü şekker**

şīr ü peleng [2] aslan ve kaplan

K5/22 Ḳafā-dār oldılar **şīr ü peleng** āhūya ṣaḥrāda / İderler şol ḳadar şimdi riʿāyet ḥaḳḳ-ı cīrānı

G513/4 Cism-i pür-dāġ u ten-i zerd ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser **şīr ü peleng** olmış maḥabbet bīşesi

şīr-dil [1] aslan yürekli ‖ cesur

Kt10/1 **Şīr-dilsin** Bāḳıyā āzürde-ḫāṭır olma sen / Ṭaʿn u teşnīʿ itseler bir nice ʿāḳ-ı bī-hüner

şīr-merdān [1] yiğit

G236/1 Degme naḫcīrin şikār itmez bu deştüñ şīr-i ʿaşḳ / **Şīr-merdān-ı** dil-āverdür yine naḫcīr-i ʿaşḳ

şīr-şikār [1] aslan avcısı

G385/2 Dāġlarla bedenüm olsa n'ola naḳş-ı peleng / Ben ol āhū-beçe-i **şīr-şikārı** severin

şirār(e) [13] kıvılcım

K7/13 Yaḳdılar nergisleri eṭrāfa ṣaçıldı **şirār** / Bād āteş-bāzlar gibi gül-efşān eyledi

G101/1 Dil milketini yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı yār / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir **şirār**

G200/7 Bir çaḳım ḳav olur ġamuñda göñül / Ṭutışur bir **şirāre** ḳatlanmaz

G92/6 Bāḳī derūnum āteşinüñ dūdıdur felek / Mihr-i sipihr āhum odından **şirāredür**

G94/1 Nişāne sūz-ı dile āhumuñ **şirāresidür** / Belī belāyı iden ʿāşıḳa sitāresidür

K5/17 Semender-veş semendüñ yanar od içre atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur degse **şirār-ı** naʿli sindānı

G404/4 Ḫayl-i **şirār-ı** nār-ı dil cünd-i nücūma muttaṣıl / Böyle ḳalursa şöyle bil gökde nice ḳırān ola

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre **şirār-ı** nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

G128/4 **Şirār-ı** nār-ı āhumla sipihrüñ ṭās-ı pūlādı / Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

G335/4 **Şirār-ı** nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

G265/3 Piyāle düşmez elümden hemīşe lāle-ṣıfat / **Şirār-i** nār-ı ġamuñdan ṭutışdı yandı yürek

G99/3 Zülfüñ duḫān-ı meşʿale-i bezm-i ḥüsndür / Aġzuñ çerāġ-ı luṭf u melāḥat **şirārıdur**

G272/2 Āsmān-ı mihrüñe āhum **şirārıdur** nücūm / Şuʿle-i dāġ-ı derūnum māh-ı tābān eyledüñ

G513/3 Her **şirārın** aḫter-i devlet bilürdi Kūh-ken / Sīne-i ḫārādan āteşler çıḳarsa tīşesi

şīrāze [2] kitap cildini tutan ibrişim

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün **şīrāze** gül

G302/4 Bir yire cemʿ eylemiş evrāḳ-ı nāz u şīveyi / Rişte-i cānından itmiş bülbülüñ **şīrāze** gül

şīrīn [23]

1. tatlı

K26/21 Ruḫuña beñzer idi āyīne olsa rengīn / Öykünürdi lebüñe laʿl olaydı **şīrīn**

G8/5 Leblerin yād eylese yāruñ lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider **şīrīn** ḥikāyet ġonca-i rengīn-edā

G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol ṣanemüñ derd ü belā / Yoġsa ʿāşıḳlara **şīrīn** lebi ḥāżır ḥelvā

G108/2 Dehenüñ ṭūṭī-i şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i **şīrīn** ü ḫaṭ-ı sebz aña bāl ü perdür

G176/3 Düşeli **şīrīn** lebüñ sevdāsına cānā göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne ṭaġlar

G185/3 Sözüm vaṣf-ı leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem **şīrīn** / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler

G415/3 Ḫᵛān-ı iḥsān-ı firāvān çekdi **şīrīn** sözlerüñ / Niʿmetu'llāhīlere ol laʿl-i şekker-bār ile

G459/3 ʿİẕāruñ yādı bir rengīn laṭīfe / Dehānuñ ẕikri bir **şīrīn** ḥikāye

G472/5 Devr-i laʿlüñde ne ẕevḳin buldı bilsem şekkerüñ / Var ise **şīrīn** görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

G534/2 Nice **şīrīn** olmasun kim süd yerine anası / Sükker ile beslemiş ol ṭūṭī-i gūyācuġı

G34/5 Telḫ-i şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / **Şīrīn** lebin dehānuma alsam niteki ḳand

G102/6 Bāḳī sözini vaṣf-ı lebüñ şehd-i nāb ider / **Şīrīn** kelāmı anuñ içün böyle şānludur

G311/1 **Şīrīn** lebüñ yanında olur şerm-sār laʿl / Rengīn sözüñ ḳatında bulur inkisār laʿl

G353/5 Leb-i **şīrīni** vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün

G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse leẕẕetin / Şehd-i **şīrīn-i** maḥabbet şol ḳadar ḳuvvetlüdür

G75/7 Dimez ol ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān ey Bāḳī / Laʿl-i **şīrīnüme** Ferhād-ı zamānum özenür

G381/5 Laʿl-i **şīrīnüñ** ümīdin ḳılsa göñlüm ʿāḳıbet / Pārelerdüm Kūh-ken gibi nice ḫārāyı ben

G425/4 Ey nihāl-i bāġ-ı ḥüsn andan ne dadı dalı var / Laʿl-i nābı beñzedürlermiş leb-i **şīrīnüñe**

2. Şirin (Ferhat bağlamında) ‖ tatlı

G36/1 Bulmaġ isterdi ʿaşḳ içinde murād / Yār-ı **Şīrīn** degül midür Ferhād

G41/1 Kūh-ı ʿaşḳuñda olursam Ferhād / Acıyup eyleye **Şīrīn** lebi dād

G110/3 Ṭutdı başın tīşe-i merge ġam-ı **Şīrīn** ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñ'çün Kūh-ken ser-dārdur

G520/1 Oldı dil bir büt-i şīrīn-dehenüñ Ferhādı / Aña lālā geçinür Ḫusrev ü **Şīrīn** dadı

G449/2 Nümūne ġonca-i gül-şen leb-i rengīn-i **Şīrīne** / Nişāne lāle-i ṣaḥrā dil-i ḫūnīn-i Ferhāde

şīrīn ü nāzük [1] tatlı ve nazik

G95/4 Ḫūbān-ı şehrüñ ḫoş-teri **şīrīn ü nāzük** her yiri / Ḫᵛān-ı viṣāle sükkerī pālūde-i ter kendidür

şīrīn ü rengīn [1] tatlı ve güzel

K4/13 Nice nāzükdür ol şiʿr-i şeker-bār / Leb-i dil-ber gibi **şīrīn ü rengīn**

şīrīn-dehān [7] tatlı ağızlı (ağzı güzel laf yapma yönüyle)

G434/4 Düşmese aġzumdan ol **şīrīn-dehānuñ** lebleri / Vaṣf-ı laʿlin ṭurmasam ẕikr eylesem yārānuma

G11/2 Leblerüñde ḫaṭṭuñ ey **şīrīn-dehen** / Mūrlar cüllāba düşmiş gūyiyā

G374/1 Yād ider lebleri yanında nebātuñ adın / Var ise bilmez o **şīrīn-dehen** aġzı dadın

G347/1 Dilā teng olsañ ol **şīrīn-dehenden** teng-i şekkersin / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin

M8/III/1 Cān yidürseñ eger ol ḫusrev-i **şīrīn-dehene**

G512/5 Lebine öykünür ol ḫusrev-i **şīrīn-dehenüñ** / Bāḳıyā ḫalḳ ʿaceb mi mezelense şekeri

G520/1 Oldı dil bir büt-i **şīrīn-dehenüñ** Ferhādı / Aña lālā geçinür Ḫusrev ü Şīrīn dadı

şīrīn-ḥarekāt [1] hoş tavırlı

G460/2 Olıcaḳ yār gibi dil-ber-i **şīrīn-ḥarekāt** / Teni pālūde-i ter gözleri bādām olsa

şīrīn ḥikāye [1] (ʻrengīn laṭīfeʼ karşıtlığında)

G459/3 ʿİẕāruñ yādı bir rengīn laṭīfe / Dehānuñ ẕikri bir **şīrīn ḥikāye**

şīrīn ḥikāyet [1] güzel hikayeler

G8/5 Leblerin yād eylese yāruñ lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider **şīrīn ḥikāyet** ġonca-i rengīn-edā

şīrīn-kārlar [1] hoş edalı dilberler

G85/3 Ġonca-āsā ḳan ile ṭolmış göñüller açmaġı / Leblerüñden ögrenür var ise **şīrīn-kārlar**

şīrīnlik yazmak/yazılmak [2] şirinlik muskası yazmak; bir kimsenin şirin görünmek için yazdırıp üzerinde taşıdığı muska; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 429. (ʻşirinlik muskasıʼ md.)

G428/5 Nūşīn lebinde ḫaṭṭını kim görse Bāḳıyā / **Şīrīnlik yazıldı** ṣanur şekker üstine

G469/4 Rūyında laʿli üzre ḫaṭ-ı müşg-bār-ı yār / **Şīrīnlik yazar** şeref-i āfitābda

şīrīn-suḫan [3] tatlı sözlü

G455/6 Leblerüñ vaṣfında şekker-rīz olup güftār ider / Bāḳī-i **şīrīn-suḫan** ṭūṭī-i gūyādur yine

G485/1 Ḳanı bir **şīrīn-suḫan** laʿl-i şeker-bāruñ gibi / Ḳanda gördi ṭūṭī bir āyīne ruḫsāruñ gibi

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur yolunda Ferhāduñ geçer / Mā'il ol gel Bāḳī-i **şīrīn-suḫanden** cānibe

Şirvān [1]

G546/1 Bi-ḥamdi'llāh ki yārī ḳıldı ferr-i baḫt-ı sulṭānī / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā fetḥ -i **Şirvānı**

şīşe [13]

G14/4 Bezm-i ġamda dü çeşm-i pür-ḫūnum / İki **şīşe** şarābdur gūyā

G284/5 Geh **şīşe** gehī kühne-sifāl ile ḳılur ʿīş / Bāḳī-veş olup ʿişrete meyyāl ḳaranfül

G292/6 Çoḳ tehī devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken **şīşede** bāḳī hele sāḳī berü gel

G319/5 Cānum özenür kim ḳomaya **şīşede** Bāḳī / Meclisde didüm ben de görince ḳoma cānum

G328/10 Aḳıdup ḥalḳ-ı **şīşeden** mey-i nāb / Ḫūn-ı ḳurbān gibi revān idelüm

G256/2 Çoḳ direng itmez bize bu **şīşe-i** pīrūze-reng / Sāḳıyā laʿl-i müẕābı ṣun şitāb itmek gerek

G264/3 Leb-i laʿlüñle mey baḥsinde ġavġā ḥadden aşmışdur / İşitseñ ḳīl ü ḳāli **şīşe-i** ṣahbāyı söyletseñ

G447/5 Bāḳī çemende **şīşe-i** mey ḳulḳul eylese / Bülbül terāne başlayıcaḳ uysa bülbüle

K18/17 **Şīşe-i** çarḫda gör bunca muraṣṣaʿ naḫli / Nice ārāste ḳılmış yine ṣunʿ-ı Cebbār

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden **şīşeler** ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı

G423/4 Sāḳıyā cām-ı şarāb u felek-i bī-encām / **Şīşelerdür** biri pür-bād u biri pür-bāde

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ ṭolusın gözlerin / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil **şīşesi**

G172/3 Seng-i cevrüñle ne dem dökse göñül **şīşesini** / Gözlerümden dökilür ḳaṭre-i nā-yāb nedür

şīşe-bāz [1] ‘... başlarının üzerinde dizi dizi şişe biçimlerini dengede tutuyorlar, bunlarla dans ediyorlardı. Tahtadan kolları olan bir haçın üzerine bir testi koyuyorlar, haçın dört kolu üzerine yirmi kadar çiçeklik diziyorlar, şişelerin üzerine bir tepsi, tepsiye de üç büyük şişe, sonra testiyi başının üzerine koyup bununla dans ediyor.’ bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 149-150.

G340/5 Gitmesün sāġar elden ey Bāḳī / Ṣanʿat-ı **şīşe-bāza** başlayalum

şitā [9] kış

G418/2 Şekker dökerdi bāġa mükerrer **şitāda** berf / Ebr-i bahār geldi pür itdi nebāt ile

K21/32 Hemīşe tā ḳıla keff-i direm-feşān-ı ṣabā / **Şitāda** dāmen-i küh-sār u deşti māl-ā-māl

G130/3 Güller siperler ile üleşdi filoriyi / Mülk-i **şitāyı** ġāret idüp leşger-i bahār

ordu bağlamında;

K7/5 Ṭaġılup cünd-i **şitā** fetḥ oldı mülk-i bāġ u rāġ / Leşger-i ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

K24/12 Yine Firʿavn-ı **şitā** ceyşine Mūsā-mānend / Eyledi elde ʿaṣāsını bir ejder sünbül

K24/46 Götürüp tā ki şehenşāh-ı bahāruñ tūġın / Getüre cünd-i **şitā** üstine leşger sünbül

K7/6 ʿIrḳını ḳaṭʿ eyledi cünd-i **şitānuñ** nev-bahār / Berg-i sūsen ḫidmet-i şemşīr-i bürrān eyledi

G103/1 Cünd-i **şitāyı** ṭaşa ṭutup yine jāleler / Ḳaṣd itdiler ki milket-i gül-zārı alalar

G11/1 Nev-bahār irişdi vü gitdi **şitā** / Keyfe yuhyiʾl-arża baʿde mevtihā

şitāb itmek [1] acele etmek, elini çabuk tutmak

G256/2 Çoḳ direng itmez bize bu şīşe-i pīrūze-reng / Sāḳıyā laʿl-i müẕābı şun **şitāb itmek** gerek

şīve [7]

1. naz, şive

G129/5 Ey mübtelā-yı **şīve-i** bālā-yı yār olan / Sevdā-yı zülfi başuña düşsün belāyı gör

G248/3 Bāġda dürr-i ʿAden gibi yine yāsemenüñ / Cigerin deldi bu gün **şīve-i** çāh-ı ẕeḳanuñ

G6/1 Nedür bu ḫandeler bu ʿişveler bu nāz u istiġnā / Nedür bu cilveler bu **şīveler** bu ḳāmet-i bālā

M8/II/3 Ṣanmañuz nevʿ-i beşerden gele bu **şīveleri**

G126/1 Göñül almaġa gelür **şīveye** āġāz eyler / Dil-i bī-çāreyi ben ʿarż idicek nāz eyler

G126/3 Ḳāmet-i naḫle göre ḥālet-i reftār olsa / Yine bu **şīveyi** ol serv-i ser-efrāz eyler

2. yol, usul

G317/5 Ṭutalum **şīve-i** rindān-ı ḳanāʿat-pīşe / Tā-be-key ḫāṭıra-i niʿmet ü nāz eyleyelüm

şīve-i duḫter [1] kız edâsı/nazı

K19/4 İdüp elmāsdan āyīne vü zerden şāne / Gösterür ḫalḳa yine **şīve-i duḫter** ḫātem

şīve-i retfār [4] nazlı nazlı salınış

G55/1 Açıl bāġuñ gül ü nesrīni ol ruḫsārı görsünler / Ṣalın serv ü ṣanavber **şīve-i retfārı** görsünler

G266/4 Ḳad-i bālāya göre **şīve-i reftār** gerek / Ey ṣanavber bize ʿarż itme iñende ṭūluñ

G480/2 ʿArż idince **şīve-i reftārını** bād-ı ṣabā / Lerze düşdi serv-i bāġuñ cümle-i endāmına

G520/2 Bi'llāh ey naḫl-i ter ol **şīve-i reftār** nedür / Serv-i āzāduña ḳul eyledüñ a şimşādı

şīve vü nāz [1] işve ve naz

G112/4 Nihāl-i cefā şāḫıdur ḳadd-i yār / Anuñ mīvesi **şīve vü nāz** olur

şīve eylemek [2] işvelenmek ‖ cilvelenmek

G280/6 Geh **şīve eyle** bendene geh nāz u geh ʿitāb / İrdi zamānı luṭf u kerem ḳıl ʿināyetüñ

G126/4 Göreyin ṭur seni bir laḥẓa disem yollarda / Baña ol şūḫ-ı cihān **şīveyi** ṭurmaz **eyler**

şīve-kār [1] işveli/cilveli dilber; 'şūḫ-ı şīve-kār' md.

G441/4 Cevr ü cefālar itmede ḫod başdan aşdı çarḫ / Ṭurmaz ʿitāb u nāz ider ol **şīve-kār** ise

şīve-kār olmak [1] işvelenmek, nazlanmak

G452/4 N'olur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / Göñüller iñlese şūḫ olsa dil-ber **şīve-kār olsa**

şol [31] şu, o, bu

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür **şol** kim ʿayār-ı zer bile

G1/4 Sen seng-dilüñ **şol** ki derūnında yir eyler / ʿĀlemde hemān sikke ḳazar mermere cānā

G71/6 Görme ey zāhid günāhum çoḳluġın **şol** ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

G74/5 ʿĀlem-i ʿulve ʿurūc it mele'-i aʿlā gör / Ḳalma **şol** pāyede kim anda edānī görinür

G106/4 ʿAşḳ ehline **şol** cāmı ṣunar sāḳī-i laʿlüñ / Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādur

G135/1 Ṣafā bezminde **şol** zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur

G135/6 Ne reng ü būya meftūn ol ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu fānīden beḳā itmez temennā **şol** ki dānādur

G183/1 Meclisüñde **şol** ki dā'im sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i ġam tālānına her cürʿası leşger çeker

G204/3 Olamaz meşreb-i rindāna muvāfıḳ **şol** kim / Cām-veş bāde-i gül-gūn ile hem-reng olmaz

G214/2 Dilde **şol** ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i vīrānede genc-i firāvān gizlemiş

G215/1 Benem **şol** laʿl-i mey-gūnuñ ġamından eşki āl olmış / Ḫarābāt ehline göñli şikeste bir sifāl olmış

G476/1 Ḫaddüñ ey meh **şol** ḫaṭ-ı reyḥānda / Sūre-i Ve'ş-Şemsdür Ḳur'ānda

G519/3 Ḫalāṣ eyler mi **şol** cānı kimesne / Ki ana ḥalḳa-i ejder ola cāy

Kt12/1 Geydügüñ eski püski **şol** ḳapamañ / Ḳotan mı bilmezin yā ḫod boġası

M1/V/3 Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur kendü ḫuşk-leb / **Şol** gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

G47/7 Ol ḳāmet üzre zülf-i semen-būya beñzedi / **Şol** yāsemen ki serv-i ḫırāmāne ṣarmaşur

G80/1 Cām-ı şarāb laʿl-i lebüñ mübtelāsıdur / **Şol** būseler ki andan alur ḳan bahāsıdur

G154/1 Ebrūlaruñ ġamını dil-i nā-tevān çeker / **Şol** pehlevāna döndi ki iki kemān çeker

G159/2 **Şol** göñül kim devr ider pīrāmen-i bāġ-ı ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi yıllarca ser-gerdān olur

G182/2 Gözlerüñ ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı tārāc itdiler / **Şol** ḥarāmīler gibi kim kār-bāna girdiler

G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine / **Şol** derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

G278/4 **Şol** jāle düşen sūsen-i āzāde-veş ey dil / Dür dişlerinüñ vaṣfı gerek vird-i zebānuñ

G326/5 Bāḳī nis̱ār-ı ḫāk-i ḳadem ḳıl vücūdum / **Şol** günde kim irişe gele müjde-i ḳudūm

G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i yārdan / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula teraḥ / **Şol** meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

G413/4 Bu cism-i dü-tā içre fiġānı reg-i cānuñ / **Şol** çengdeki naġmeye beñzer ḳıl içinde

G522/3 **Şol** dil ki cām gibi el üzre ṭutardı Cem / Dest-i zamāne yirlere çaldı ḫazef gibi

G528/1 Derd ü belā vü ġam baña ʿīş u ṣafā saña didi / **Şol** ki ezelde derdüñe ḳā'il olup belā didi

K21/18 Ḍurūb-ı tīġ-i ḥavādis̱den özge bulmadılar / **Şolar** ki kendülerin aña ṭutdılar ems̱āl

şol ḳadar [11] o denli, öyle

K5/22 Ḳafā-dār oldılar şīr ü peleng āhūya ṣaḥrāda / İderler **şol ḳadar** şimdi riʿāyet ḥaḳḳ-ı cīrānı

K10/4 Sūz-ı ʿaşḳuñdan dimāġum **şol ḳadar** āşüfte kim / Mey degül āsūde ḳılmaz dārū-yı hüş-ber bile

G60/4 Ḫançer-i cānān ecel cāmına ṭurmaz şu ḳatar / Yolına cān virmek anuñ **şol ḳadar** leẕẕetlüdür

G60/5 Yeñmez āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse leẕẕetin / Şehd-i şīrīn-i maḥabbet **şol ḳadar** ḳuvvetlüdür

G293/3 Diḳḳat itdüm **şol ḳadar** vaṣf-ı miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum aña münāsib hīç bir nāzük ḫayāl

K19/37 **Şol ḳadar** irdi hedāyā şeref-i medḥüñle / Ki benān-ı ḳalemüm oldı ser-ā-ser ḫātem

K24/3 Oldı gül-şen yine bir dil-ber-i müşgīn merġūl / **Şol ḳadar** virdi aña zīnet ü zīver sünbül

K26/1 Bāġa reşk itse revā ravża-i firdevs-i berīn / **Şol ḳadar** zīnet ü fer virdi yine Ferverdīn

G46/5 **Şol ḳadar** cevr ider oldı baña çarḫ-ı bed-mihr / Ṣanki bir dil-ber-i meh-rūy u hilāl-ebrūdur

G466/8 **Şol ḳadar** ṭoġradı şemşīr-i firāḳuñ ki gören / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle

G490/5 Derdine dil zaḫmınuñ luṭf eyle dermān ol didüm / **Şol ḳadar** minnetler itdüm yāre dermān olmadı

şol dem [2] o vakit, o zaman

G131/1 Bād **şol dem** ki ġubār-ı reh-i cānān getürür / Naẓar-ı ehl-i dile küḥl-i Ṣıfāhān getürür

G310/3 Nazenīn ebrūlaruñ ḥaḳḳā ki ḳılmış ḳıl ḳalem / Ḥüsnüñi **şol dem** ki taṣvīr itmiş üstād-ı ezel

şol deñlü [3] o denli, o kadar

G18/4 Ḥasret-i cām-ı lebüñ **şol deñlü** teʾs̱īr itdi kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey baş açuḳ abdāluñ ḥabāb

G413/5 Göz yaşını **şol deñlü** revān eyledi Bāḳī / Ḳaldı reh-i ʿaşḳuñda ayaġı gil içinde

G447/2 **Şol deñlü** itdi güllere bülbül şeṭāreti / Düşdi çemende ḳaṭre-i şeb-nem güle güle

şol ḳan olacaġı [2]

G175/5 Şöyle **şol ḳan olacaġı** bize ṣunsun Bāḳī / Nev-bahār irdi gedālar içecek demlerdür

G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā sözleri ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā ṭoldur a **şol ḳan olacaġı** içelüm

şol zamān [2] o vakit

K3/11 Rikābında kürsī gerek tāc-ı Kisrā / Ola **şol zamān** kim süvār-ı tek-āver

G184/4 Ölmedin yoluña cān virmege ʿahd itmiş idüm / **Şol zamān** ʿālem-i ervāḥa ki mūtū didiler

şöhre(t) [3] şöhret, ün

G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr içre şimdi **şöhre-i** devrān olup gezer

G28/1 **Şöhret-i** ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandur bāʿis̱ / Revnaḳ-ı bezm-i güle mürġ-i çemendür bāʿis̱

G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile ṭoldı kāʾināt / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı **şöhretüñ**

şöhre-i şehr olmak [1] şehirde adı dilden dile dolaşmak

G147/5 Meh-i ḥüsnüñ **olupdur şöhre-i şehr** / Bütün ʿālemde ḳaddüñ ḫod ʿalemdür

şöhret bulmak [1] şöhret salmak, meşhur olmak

G307/2 Gelme bī-nām u nişān ehl-i ḫarābāt içre / Yüri var şehr-i melāmetde biraz **şöhret bul**

şöhretlü [1] meşhur

G60/2 Cāme-i dībā ile ḫurşīd zībālanmasun / Şimdi andan ḫilʿat-i ḥüsnüñ senüñ **şöhretlüdür**

şu [7]

1. bu

K20/29 **Şu** cāmı ṣundı baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / Şarābı zehr ile ālūde dārū-yı ḳattāl

G139/4 **Şu** māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer

G279/7 **Şu** meclis içre kim dāʾim ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿīşı insānuñ

G458/3 **Şu** ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / Ṣan ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi vardı uyḫuya

G530/6 **Şu** ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / Nihāl-i ḳāmet-i nīzeñ gerek ẕihninde merkūzi

G206/5 Derd-i yār ile **şunuñ** kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür derdine dermān istemez

2. şöyle, şöylece

K20/4 **Şu** sīb şekline girdi şafaḳda cirm-i ḳamer / Güzellenüp ola bir yanı ṣarı bir yanı al

şu deñlü **[4]** o kadar

G77/6 Zaḫm-ı ḫadeng-i āh ile deldüm **şu deñlü** kim / Kef-gīre döndi günbed-i heft āsmānı gör

G344/2 Teb-i tāb-ı maḥabbetden **şu deñlü** nā-tevānem kim / Ḥayātum gül-şeninde zaʿferān oldı ruḫ-ı zerdüm

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile ḫaṣmāne girdi dil / Ḥāṣıl **şu deñlü** menʿ ide gördüm yeñilmedi

K21/17 **Şu deñlü** şān-ı şerīfinde var anuñ ʿaẓamet / Ki kendüsin yitürür meclisine gelse celāl

şu ḳadar **[2]** o kadar

G137/4 Teşne-dildür **şu ḳadar** ḫūn-ı müselmān üzre / Tīġ-i kāfir gibi ol ġamze-i bürrān ditrer

G162/6 **Şu ḳadar** var ki iḳtiżā-yı ḳażā / Gāh mübrem gehī muʿallaḳdur

şu/şunlar kim **[3]** o kimse/kimseler ki

K21/5 Bu faṣl içinde **şu kim** ṣabrı ḳaldı ser-māye / Olur nihāl-i çemen gibi ġarḳ-ı māl u menāl

G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi **şu kim** ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa baḳmaz ṭāḳ-ı eyvān istemez

G309/6 Almadı būy-ı maḥabbetden es̱er **şunlar kim** / Ġonca-veş dilleri ḫūn sīneleri çāk degül

şu kimse **[4]** o kimse

K23/25 Gün gibi başı göklere irdi **şu kimsenüñ** / Kim ẕerre deñlü eyledi şānında ihtimām

G53/2 Zülfüñ ḫamında ḫaddüñi ḫurşīde virmezin / Şemʿi n'ider **şu kimse** k'anuñ şeb-çerāġı var

G154/6 Bār-ı girān-ı ġuṣṣayı çekmez **şu kimse** kim / Ṣaḥn-ı çemende gül gibi rıṭl-ı girān çeker

G420/4 Rāḥat yüzini ḫᵛābda görmez **şu kimse** kim / Meyl-i ḥużūr-ı menzil-i dārü'l-ġurūr ide

şu resme **[1]** şu şekilde, şöylece

G133/3 Çeşmüñ **şu resme** ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı tīġ ile ṣan Rüstem öldürür

şuʿāʿ **[4]** ışık, ışın

G116/2 Fürūġ-ı dāġ-ı ʿaşḳuñ sīnem üzre **/ Şuʿāʿ-i** mihr-i ʿālem-tāba beñzer

G147/9 Beyāż-ı ṣubḥ-dem bir levḥ-i sīmīn **/ Şuʿāʿ-i** āfitāb altun ḳalemdür

G279/3 Yaḳan āb üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı **/ Şuʿāʿ-i** tīġ-i ḳahrından ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

G277/2 Revnaḳ-ı ḥüsne ḫalel virmez o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Arturur belki şeb-i tār **şuʿāʿın** ḳamerüñ

şuʿarā **[2]** şairler

G508/7 Meddāḥ olalı çeşm-i ġazālāneñe Bāḳī / Ögrendi ġazel ṭarzını Rūmuñ **şuʿarāsı**

K20/41 Belāġat içre ben ol şeh-süvār-ı meydānem / Ki eyledüm **şuʿarā-yı** zamāneyi pā-māl

şuʿbede-bāz **[1]** hokkabaz (el çabukluğuyla hüner gösteren sanatkâr); '... tersine çevrilmiş üç kap ve küçük yuvarlaklar kullanılır. Nitekim dilimizde bir deyim vardır: 'Hokka da üç, yuvarlak da.' Oyunda tekrarlanan iki hareket vardır. Ya altı boş gösterilen hokkanın içinden topun çıkması ya da içine seyircilerin top konulduğu sandığı tersine çevrilmiş hokkanın açılınca boş gösterilmesi...' bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 163-165.

K20/7 Ne ḥoḳḳadur bu ki altında çarḫ-ı **şuʿbede-bāz** / Ḳoyınca mühre-i mihri güm eyledi fi'l-ḥāl

şūḫ **[23]**

1. işveli, cilveli dilber/güzel

G9/2 Ser-i zülfiyle ḫaṭın örter imiş dirler o **şūḫ** / Açmadı kimseye ammā orayı bād-ı ṣabā

G80/2 Rişteyle bağlayup lebin ol **şūḫ** didi kim / Mihmān-ı ḫᵛān-ı vaṣluma bu diş kirāsıdur

G86/3 Yaḳdılar dil kişverin cevr ile tālān itdiler / Dil-berān-ı **şūḫ** u şehr-āşūb u şūr-engīzler

G248/1 Ḫaṭ-ı ruḫsāruña teşbīh idüp ey **şūḫ** senüñ / Bāġda ġonca biraz rīşine güldi çemenüñ

G268/3 Sāde-pehlū olmadum nāzük-beden bir **şūḫ** ile / Baṣmayınca bağruma şemşīr-i bürrānuñ senüñ

G452/4 N'olur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū tünd ü ser-keşden / Göñüller iñlese **şūḫ** olsa dil-ber şīve-kār olsa

G454/5 Olıcaḳ ḫūb göñül virmege ʿirfān ehli / Şiʿr-i Bāḳī gibi hem **şūḫ** gerek hem tāze

G460/1 Devlet el virse yüzin gördügüm eyyām olsa / Merḥabā eylesem ol **şūḫ** ile bayram olsa

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar velī mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i **şūḫdur** bülbül gül ammā meclis-ārādur

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir **şūḫ-ı** sīm-endāma dönmişdür / Der ü dīvārı zeyn olmış ser-ā-ser aṭlas u dībā

M8/I/2 Üşdiler yanına her **şūḫ-ı** cefā-ḫū begler

G35/6 İbrāmı gel ey sāḳī-i gül-çihre ḳo sen de / Almışdur olan ʿaḳlumuz ol **şūḫ-ı** perī-zād

G138/3 Dün ṭoġdı māh-ı nev gibi ol **şūḫ-ı** meh-liḳā / Şehr içre şimdi şöhre-i devrān olup gezer

G234/3 Naẓarda merḥametden yoḳ es̱er ey **şūḫ-ı** sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳaya ancaḳ

G245/4 Çemende ġonca-i dil neyle gülsün açılsun / Yanumda sencileyin **şūḫ-ı** gül-ʿiẕārum yoḳ

G252/2 Ḳatı eller dili ser-i zülfüñ / Dilek ey **şūḫ-ı** şīve-kār dilek

G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir uçurdı göklere / Beñzedi bir dil-ber-i **şūḫ-ı** kebūter-bāze gül

G328/7 Meclisüñ **şūḫ-ı** gül-ʿiẕārların / Ġonca-veş mest-i ser-girān idelüm

G388/1 Geh cefā ḳılsun niyāz ehline geh nāz eylesün / Nāz iderse ʿāşıḳa ol **şūḫ-ı** ṭannāz eylesün

G129/6 Maġrūr idüñ vefāsına bir **şūḫuñ** ey göñül / Rüsvāy-ı ʿālem eyledi şimdi cefāyı gör

G271/2 Muṣaffā laʿli ol **şūḫuñ** ṣafāda cām-ı Cemden ḫoş / Mücellā sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan yig

2. neşeli, şen, kıvrak

M9/III/5 Mülāyim dil-ber-i **şūḫuñ** dem-i vaṣlında ʿālem var

G63/3 Ġam-ı hicrānda ḥālet var dimişler ehl-i derd ammā / Mülāyim dil-ber-i **şūḫuñ** dem-i vaṣlında ʿālem var

şūḫ-ı bī-pervā [2] pervasız, gözüpek güzel/dilber

G264/1 Şikāyet cevr-i dil-berden dil-i şeydāyı söyletseñ / Günāh andan yine ol **şūḫ-ı bī-pervāyı** söyletseñ

G381/2 ʿAşḳınuñ sevdāsına düşdüm yitürdüm kendümi / Ḳanda buldum bilmezin ol **şūḫ-ı bī-pervāyı** ben

şūḫ-ı cefā-pīşe [2] zalim, acımasız güzel/dilber

G502/4 Gelse ol **şūḫ-ı cefā-pīşe** dil-i vīrānı / Tīşe-i cevr ile bir pāre meremmetler idi

Kt16/2 Yine bir **şūḫ-ı cefā-pīşe** güzel cānānuñ / Uġrın uġrın baḳışı göñlümi tālān itdi

şūḫ-ı cihān [5] dünyalar güzeli

G126/4 Göreyin ṭur seni bir laḥẓa disem yollarda / Baña ol **şūḫ-ı cihān** şīveyi ṭurmaz eyler

G75/3 Ārzū eyler imiş bār-ı belā çekdügümi / Çekeyin bārī çün ol **şūḫ-ı cihānum** özenür

G161/2 Kimse pervāz uramaz ʿaşḳı hevāsında anuñ / Gördügüñ **şūḫ-ı cihān** Rūm ili şeh-bāzı geçer

G204/5 Āl ile ruḫlaruñ alsun dil-i Bāḳīyi hemān / Aña ey **şūḫ-ı cihān** böyle güzel reng olmaz

Mtl 27 Ḥalvetde enīs eyleyüp ol **şūḫ-ı cihānı** / ʿĀlemde müyesser ola mı ʿīş-ı nihānı

şūḫ-ı dil-ārā [2] gönüller süzleyen güzel/dilber

G266/3 Devr-i ġamzeñde senüñ kimseye ḫançer çekmez / Boynuma alurın ey **şūḫ-ı dil-ārā** ḳoluñ

G501/1 Sīne gencīnesini ḫançer-i cānān deldi / Bu gün ol **şūḫ-ı dil-ārā** yine bir kān deldi

şūḫ-ı dil-sitān [3] gönüller fetheden güzel/dilber

K1/28 Cān olmayaydı ol dehen ey **şūḫ-ı dil-sitān** / Niçün olurdı cān gibi ya dīdeden nihān

G57/3 Göñlüm aḳıtdı şimdi beni ṭurmaz aġladur / Ol **şūḫ-ı dil-sitān** ile hep mā-cerā budur

G150/4 Metāʿ-ı ḥüsni bilürlerdi ne ḳumāş idügin / Sen olmasañ eger ey **şūḫ-ı dil-sitān** ülker

şūḫ-ı şeh-levend [2] boylu poslu yakışıklı genç ‖ güzeller güzeli bir dilber; 'şeh-levend' için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 313.

G34/1 İtdi şikār gönlümi bir **şūḫ-ı şeh-levend** / Müjgānı tīr ü ḳaşı kemān ṭurrası kemend

G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz **şūḫ-ı şeh-levend** ister / Ki ʿaşḳ odına yaḳmaġa dil ü cāndan sipend ister

şuḫ-ı şīve-kār [2] işveli/cilveli güzel/dilber

G380/4 Zülfi sāḥir ṭurrası ṭarrār **şuḫ-ı şīve-kār** / Çeşmi cādū ġamzesi mekkār dirseñ işte sen

G48/1 Ṭurmaz yanumda ḫançerini vaṣf ider nigār / Yaʿnī baña ṭoḳındurur ol **şūḫ-ı şīve-kār**

şūḫ u şengül [1] işveli ve güleryüzlü ‖ hoşsohpet, açıkmeşrep; 'şengül' için bkz. TS. C.V, s. 3654.

G296/1 Yılda bir açılup ancaḳ şen olur bāġda gül / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi **şūḫ u şengül**

şuʿle [22] alev ‖ ışık, parıltı

K2/19 Āteş-i **şuʿle-i** şemşīr-i cihān-tābından / Küfr ü ilḥād kütüb-ḫānesin itdi sūzān

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / Ṭoḳınsa **şuʿle-i** şemşīri nerm eyler Nerīmānı

K8/12 Zamāne āteş urdı ḫırmen-i aʿdā-yı bed-kīşe / Düşelden **şuʿle-i** şemşīri Aẕerbāycān üzre

G36/3 Günbed-i çarḫ u **şuʿle-i** āhum / Tīġ-i elmās u miġfer-i pūlād

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın **şuʿle-i** şemʿa ṣalar pervāne ḳatlanmaz

G236/7 Zaḫmumuz ḫūnı mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen **şuʿle-i** şemşīr-i ʿaşḳ

G321/1 Rūşen ola tā işigüñe varmaġa rāhum / Yil mūmlarını yaḳdı gice **şuʿle-i** āhum

G336/3 Fürūġ-ı **şuʿle-i** dāġum güneşden tāb-nāk oldı / Duḫān-ı āteş-i āhum felekden ser-bülend itdüm

G369/1 Pervāne gibi **şuʿle-i** şevḳuñle yanmadın / ʿĀşıḳ maḥabbet adın añar mı utanmadın

G507/4 Göñlümi rūşen ider **şuʿle-i** dāġ-ı ʿaşḳuñ / Pertev-i meşʿale-i mihr-i cihān-tāb gibi

Kt5/1 Küh-sāra irse **şuʿle-i** şemşīr-i heybeti / Deryālara atardı özin ḫavfdan peleng

G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i tāb-ı mülden / **Şuʿle-i** sāġar-ı mey destine yaḳmış ḫınnā

G18/1 Ey ṣafā-yı ʿārıżuñdan çeşme-i ḫurşīde āb / **Şuʿle-i** şemʿ-i cemālüñ nūr-baḫş-ı āfitāb

G104/4 **Şuʿle-i** şemʿ-i cemāli şevḳıne cemʿ oldılar / Bir çerāġ idindiler ol nev-cevānı pīrler

G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / **Şuʿle-i** āhumla ṭolar nīl-gūn ḫargāh şevḳ

G272/2 Āsmān-ı mihrüñe āhum şirārıdur nücūm / **Şuʿle-i** dāġ-ı derūnum māh-ı tābān eyledüñ

G346/6 Şemʿ-veş cān viricek başuñ ucından ey dil / **Şuʿle-i** āhuñ ola sīne-i sūzānuñdan

G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī yiter meclisde / **Şuʿle-i** cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen

G461/1 **Şuʿle-i** tīġ-i cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı eşküm ġarḳ ide

G461/4 İrmese bir dem eger mevc-i sirişküm her yaña / **Şuʿle-i** āhum zemīn ü āsmānı ḥarḳ ide

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / **Şuʿle-i** āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

K5/39 Żiyā-baḫş ol rikābuñ **şuʿlesinden** māh u ḫurşīde / Semend-i baḫtuñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

şuʿle ṣalmak [2]

1. ateş saçmak

G530/8 Derūna **şuʿle ṣaldı** tīġ-i āteş-tābı gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ berḳ-i şemşīr-i cihān-sūzı

2. aydınlatmak

M3/I/1 Ṭāliʿ oldı neyyir-i iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem / **Şuʿle ṣaldı** ʿāleme necm-i hidāyet ṣubḥ-dem

şuʿle virmek [2] ateş/alev çıkarmak

G150/2 Fetīli **şuʿle virür** tāze dāġlar yaḳdum / Murādum ol ki ide sīnede mekān ülker

G417/8 Cihānda ʿarṣa-i iḳbāl ü baḫtuñ şeh-süvārısın / **Virür** naʿl-i semendüñ **şuʿle** mihr-i ʿālem-efrūze

şuʿlelenmek **[1]** parlamak, ışık saçmak; ‘to flame; to blaze’, bkz. LEXICON, s. 1127.

K23/1 Ḫurşīd öñinde **şuʿlelenür** māh-ı nev müdām / Gūyā ki şemʿa ḳarşu görinür kenār-ı cām

şūr **[1]** kavga

Mtl 25 Nihān olmaz maḥabbet gizlü ḳalmaz ʿāşıḳuñ **şūrı** / Ne mümkindür gele bir araya mestī vü mestūrī

şūr u ġavġā **[1]** gürültü patırtı ‖ kargaşa

G455/3 Günbed-i eflāke çıḳdı ġulġul-i mürġān-ı bāġ / Dem-be-dem başında servüñ **şūr u ġavġādur** yine

şūr-engīz **[1]** fitne çıkaran, ortalığı karıştıran (güzel)

G86/3 Yaḳdılar dil kişverin cevr ile tālān itdiler / Dil-berān-ı şūḫ u şehr-āşūb u **şūr-engīzler**

şübhe **[1]**

G165/2 Metāʿ-ı vaṣluña cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ **şübhe** hicrānuñda ḳalmışdur

şügüfte **[1]** açılmış (şüküfte)

K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde **şügüfte** gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste ḫār

şükr **[1]**

K20/39 Dilümde şekker-i **şükr-i** fevāżıl-ı keremüñ / Ṭapuña ʿarż ide geldüm ne ise mā-fi'l-bāl

şükr-i Ḫudā **[1]** Allah’a şükür (için)

G387/4 **Şükr-i Ḫudāya** başın açar lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i yāsemīn

şükr eylemek **[1]** şükretmek, minnettar olmak

G317/2 Biñ günāh eylese bir ḳul yine rızḳın kesmez / **Şükr-i** inʿām-ı şeh-i bende-nevāz **eyleyelüm**

şükrāne **[1]** teşekkür borcu olarak /karşılığı olarak

K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı felek ḫalḳa vārını / **Şükrāne-i** cemāl-i cihān-bān-ı şehriyār

şükūfe **[5]** çiçek

G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya bāġ / Ḫayl-i **şükūfe** zümre-i Eṣḥāb u Āl gül

G470/2 Şāḫ-ı **şükūfe** döndi bir sīm-ten nigāre / Her bir nihāl-i mevzūn bir serv-ḳad cevāne

G198/1 Bisāṭ-ı ʿĪşa ḳadem basdı nāz ile nev-rūz / **Şükūfe** perde-sarāy-ı ʿademden itdi bürūz

K21/8 Meger ki ʿālem-i ʿulvīde nev-bahār oldı / Döker **şükūfe-i** bādāmı ṣaḥn-ı bāġa şimāl

G180/1 Naṭʿ-ı zemīne at ṣalıcaḳ fāris-i bahār / Düşdi **şükūfeler** hep öñine piyāde-vār

şükūfe-zār **[1]** çiçek bahçesi

G180/3 Ṭāvūs-vār cilveler itmekde bāġda / Gūyā ki nev-ʿarūsa dönüpdür **şükūfe-zār**

şümūl eylemek **[1]** her tarafa yayılmak

K21/33 Eyādī-i keremüñ berr ü baḥre şāmil ola / Niteki eyleye her cānibe **şümūl-i** şimāl

şürb-i müdām eylemek **[1]** şarap içmek ‖ devamlı içmek

G203/2 ʿĀşıḳı **şürb-i müdām eylese** maʿẕūr ṭutuñ / Gözine gelmiyecek sevdügine yalvaramaz

şütür **[1]** deve; bkz. ‘kīne-i şütür’ md.

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır **şütür-i** gerdūna / Pādişāh ile gedāsı hele yeksān ancaḳ

T/Ṭ

tā [22]

1. -dikçe

K10/15 Eşheb-i zerrīn-sitām-ı baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek **tā** devr ide āfāḳı heft aḫter bile

K20/46 Hemīşe **tā** meh-i rūze gelüp bu devr içre / Riyāżet ile ire peyker-i hilāle hüzāl

K21/32 Hemīşe **tā** ḳıla keff-i direm-feşān-ı ṣabā / Şitāda dāmen-i küh-sār u deşti māl-ā-māl

K22/33 Bāġ u būstān içre **tā** ola bisāṭ-ı sebzeye / Ṣubḥ-dem berg-ı ḫazāndan ḳaṭre-i şeb-nem çekān

K22/34 Her seḥer ṣaḥn-ı zümürrüd-gūn-ı gerdūn üstine / Āfitāb altun ṭabaḳdan **tā** ola gevher-feşān

K27/21 Sipihrüñ nitekim cām-ı zümürrüd-fāmı devr eyler / Olur ʿişret-sarāy-ı ḫalḳ **tā** nüh günbed-i ḫaḍrā

G171/3 Nūş eylese bir ʿāşıḳ **tā** ḥaşre dek ayılmaz / Bezm-i feleküñ bilmem cāmında ne ḥālet var

G229/5 Cāmiʿ içre göre **tā** kimlere hem-zānūsın / Şekl-i saḳḳāda gezer dīde-i giryān ṣaf ṣaf

G474/1 Bend-i ḳabā çözilmeye **tā** cāme çıḳmaya / Naḳd-i viṣāl ʿāşıḳ-ı nā-kāme çıḳmaya

K1/40 **Tā** şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān

K6/22 ʿArṣa-i sīmīn-i ṣubḥ üstinde dāʾim gūy-ı zer / **Tā** ḫam-ı çevgān-ı gerdūn içre ser-gerdān gelür

K19/55 **Tā** bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i ʿālīde / Ṭaḳa engüşt-i hilāle meh-i enver ḫātem

G280/7 Ezmānı **tā** muḥīṭ ola elṭāf-ı Ẕi'l-celāl / Bāḳī hemīşe ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ

2. -mesi için, -sin diye

K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı ṭās-ı zer-endūda felek / Ṣıvara **tā** Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār

K25/17 Ḳamerī yaḳalu bir ḫūb ser-ā-ser geydi / Ola **tā** bezm-i ḫudāvende felek ḫidmet-kār

K25/21 Māh-ı nev mīl-i zer almış ele keḥḥāl-ṣıfat / İşiginden çeke **tā** dīde-i gerdūna ġubār

G321/1 Rūşen ola **tā** işigüñe varmaġa rāhum / Yil mūmlarını yaḳdı gice şuʿle-i āhum

G407/5 Ceng meydānında yā ḫod ḳırmızı dībā geyer / Rezm-gāhuñ **tā** mehābet göstere küffārına

G433/5 Nefesüñ rūḥ virüp **tā** ola mürġ-i bāmuñ / Ey Mesīḥā-dem ölürsem gilümi ṭayr eyle

G535/3 Zaḫm urdı velī yaralarum ṣarmadı ol yār / Aġyār işidüp **tā** dimeye yāre ṣarıldı

3. -den beri

G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / **Tā** irişdi ʿāleme āvāze-i tekbīr-i ʿaşḳ

G524/3 Baġlarsañ eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz / **Tā** rişte-i cān ṭurrası tārına ulandı

tā key [1] ne zamana kadar

M1/I/1 Ey pāy-bend-i dām-geh-i ḳayd-ı nām u neng / **Tā key** hevā-yı meşġale-i dehr-i bī-direng

tā senüñ…içine ṭaşına! [1]

G421/2 Ġayrıdan ḫālī anuñ'çün eyledüm dil ḫānesin / **Tā senüñ** raḫt-ı ġam-ı ʿaşḳuñ **içine ṭaşına**

tā ki [11] -mesi için, -sin diye ‖ öyle ki

K2/59 Her seḥer **tā ki** nücūm üzre niyām-ı şebden / Çıḳara tīġ-i cihān-gīrini mihr-i raḫşān

K9/18 Devrān basīṭ-i ḫāke niçün ṣaldı ferş-i sīm / Devrinde **tā ki** irmeye bir ḫāṭıra ġubār

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm **tā ki** yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām

K24/46 Götürüp **tā ki** şehenşāh-ı bahāruñ tūġın / Getüre cünd-i şitā üstine leşger sünbül

K23/36 Hem-vāre **tā ki** edhem-i zerrīn-sitām-ı çarḫ / Naʿl-i zer ile eyleye bu ʿarṣada ḫırām

G306/6 Rengīn varaḳlar aldı ele **tā ki** eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār gül

G420/8 Hem-vāre **tā ki** zevraḳ-ı zerrīn-i māh-ı nev / Deryā-yı nīl-gūn-ı felekden ʿubūr ide

G470/5 Mektūbın elde ṭutmış zanbaḳ reh-i çemende / ʿArż ide **tā ki** ḥālin sulṭān-ı kām-kāre

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini **tā kim** diküpdür tīr-i dil-dūzı

K19/6 **Tā ki** bennā-yı ḳader yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate manẓar ḫātem

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına hilāl / **Tā kim** çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola ẓalām

tā ebed **[2]** sonsuza dek

K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan **tā ebed** maḥfūẓ olur / Bāġ-ı dehre ḥüsn-i tedbīrüñ olursa bāġ-bān

G417/5 Cihāna **tā ebed** zīnet vire bu gevher ey Bāḳī / Aña ḳıymet olur mı devlet-i dünyā-yı deh-rūze

ṭāʿat **[3]**

1. ibadet

G262/3 Baş egmez oldı gūşe-i miḥrāb-ı **ṭāʿate** / Ebrūlarına secde ḳılan dil-rübālaruñ

M4/III/1 **Ṭāʿat-i** Ḥaḳ mūnis-i bezm-i beḳādur ʿāḳıbet

2. itaat

K7/21 **Ṭāʿatinde** baġlayup mānend-i Keyḫusrev kemer / Ḥākim-i Īrān ḳabūl-i pend-i pīrān eyledi

ṭāʿat u maʿṣiyet **[2]** itaat ve isyankârlık

G93/8 **Ṭāʿat u maʿṣiyet** ne kim ḳılsam / Şöyle ṣanmañ ki bī-irādet olur

G162/7 **Ṭāʿat u maʿṣıyet** ʿibāde çıḳar / Ḥaḳ Teʿālā Ġanī-i Muṭlaḳdur

ṭāʿat u taḳvā **[1]** ibadet

G426/5 ʿAceb ol **ṭāʿat u taḳvā** diyü zuʿm itdügümüz / Varıcaḳ nʾolsa gerekdür naẓar-ı Cebbāre

tāb **[23]** bkz. ʻāb u tābʼ md.

1. hararet ‖ ateş

G382/3 Ḳandīl gibi dīde pür-āb u dilümde **tāb** / Eflāke çekdüm āteş-i āhum zebānesin

G9/4 Ḳızarup ruḫları gül-gūne-i **tāb-ı** mülden / Şuʿle-i sāġar-ı mey destine yaḳmış ḫınnā

G18/3 Ṣanma şeb-nemdür düşen hecr-i ruḫuñda ṣubḥ-dem / Ḳubbe-i gerdūn çıḳardı **tāb-ı** āhumla gül-āb

G101/5 Bāḳī yanardı **tāb-ı** teb-i hecr-i yār ile / Şu sepmeyeydi yüregine şiʿr-i āb-dār

G344/2 Teb-i **tāb-ı** maḥabbetden şu deñlü nā-tevānem kim / Ḥayātum gül-şeninde zaʿferān oldı ruḫ-ı zerdüm

G381/3 Bir ḥarāret baġladum **tāb-ı** teb-i ʿaşḳuñla kim / Sūzumı defʿ eylemez nūş eylesem deryāyı ben

K10/7 **Tāb-ı** dilden aḫker-i sūzāna döndi gözlerüm / Bu mes̱eldür kim yanar ḫuşküñ yanınca ter bile

G243/2 Gül gül oldı bāde-i ʿaşḳuñla rūy-ı gül-sitān / **Tāb-ı** meydendür cebīn-i ġonca-i terde ʿaraḳ

G132/3 Cemālüñ şevḳıne döymez göñüller / Tecellī **tābına** ṣabr eylemez Ṭūr

2. büklüm, kıvrım (zülf için)

G140/4 **Tābı** gitmez o zülf-i şeb-rengüñ / Oldı hem-sāye-i meh-i enver

G72/2 **Tāb-ı** zülfüñle göñül ḳılduḳça āh-ı āteşīn / Dūd-ı dil cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / **Tāb-ı** zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş

3. ışık, parıltı

K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile **tāb-ı** ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür

K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde **tāb-ı** ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı ṭalʿat-ı nev-rūz bāġ u būstān üzre

K14/2 Ḳudūm-ı şāh ile ḫalḳuñ bu gün başına gün ṭoġdı / Yine **tāb-ı** rikābından cihānı ḳıldı nūrānī

G198/7 Derūna **tāb-ı** ruḫı düşmeyince ey Bāḳī / Ne cām-ı ṣāfda buldum ṣafā ne sāzda sūz

G251/1 Görüp **tāb-ı** ʿiẕāruñ ḫāṭırı nerm oldı Nāhīdüñ / İçüp ʿaşḳuñ şarābın kellesi germ oldı ḫurşīdüñ

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı **tāb-ı** ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil
G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe **tāb-ı** mey-i rūşen żiyā olsun
G398/6 Yaḳardı **tāb-ı** ruḫsārı cihānı / Güneşde olsa ger ol çeşm ü ebrū
G500/2 Ḳaçup dil **tāb-ı** ḫurşīd-i sitemden / Penāh-ı sāye-i Yezdāne geldi
G53/1 Mihr-i ruḫuñla dilde kimüñ tāze dāġı var / **Tāb-ı** çerāġ-ı şems u ḳamerden ferāġı var
G97/2 **Tāb-ı** ruḫuñla laʿlüñ añan ʿaḳlın aldurur / Şevḳ ile içse kişi meyi ḳatı mest olur

tāb irmek [2] ışık gelmek

K6/15 Perçem-i tūġından **irdükçe** Freng-istāna **tāb** / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler bān gelür
G213/3 Āb-ı rūyuñdan **irer** āyīne-i ḫurşīde **tāb** / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş

tāb-nāk u żiyā-baḫş [1] parıltılı ve ışıltılı (kılıç)

G326/3 Şemşīr-i **tāb-nāk u żiyā-baḫşı** gūyiyā / Āhendür oldı Ḥażret-i Dāvūd elinde mūm

tāb-nāk olmak [2] -den daha çok parlamak

G336/3 Fürūġ-ı şuʿle-i dāġum güneşden **tāb-nāk oldı** / Duḫān-ı āteş-i āhum felekden ser-bülend itdüm
G546/9 Çerāġ-ı kevkeb-i baḫtuñ güneşden **tāb-nāk olmış** / Felekden ser-firāz olsun sarāy-ı ḳadrüñ eyvānı

ṭabʿ [41] tabiat, yaratılış ‖ şair tabiatlı ‖ ince görüşlü

K26/19 Ġonca-veş **ṭabʿ** pes-i perde-i ʿuzletde seḥer / Sākin olmışdı ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn
G12/5 Ḥayder-i Kerrārıyam meydān-ı naẓmuñ Bāḳıyā / Nevk-i ḫāme Ẕü'l-feḳār u **ṭabʿ** Düldüldür baña
G22/6 Bāḳıyā fennüñde ṭutmaz kimse noḳṣānuñ senüñ / Ḥamdüli'llāh **ṭabʿ** mevzūn ʿaḳl mīzānı dürüst
G233/7 Olmaz ey Bāḳī-i bī-dil ser-i aʿdā pā-māl / Yine sen **ṭabʿ** semendine süvār olmayıcaḳ
G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i vaṣlına düşmek murād ise / Evvel ṣafā-yı **ṭabʿ** ile mānend-i şeb-nem ol
G541/5 Kim ide vaṣf-ı cemālüñ senüñ āyīne-ṣıfat / Bāḳī-i **ṭabʿ** gibi olmaya hīç vaṣṣāfı
Kt11/1 Şāʿir olup kişi söz söylemege ey Emrī / Bizdeki **ṭabʿ** gerek sencileyin gūl olmaz
K2/32 Ḫalḳ rāḥatda seḥāb-ı keremüñ feyżinden / Belī uyḫu getürür **ṭabʿa** hevā-yı bārān
M6/II/2 Zühd adın añma **ṭabʿa** n'idersin kesel virüp
G444/5 Semend-i **ṭabʿa** süvār oldı ʿazm ider Bāḳī / Belāġat ehline yā Hū göñüller alçaḳda
K20/42 Benem bu ʿarṣada kim raḫş-ı **ṭabʿı** depredicek / Vücūdı ḫaṣm ola pāmāl olursa Rüstem-i Zāl
K1/32 Bārīk-bīn olanlar ider ḳaşlaruñ ḫayāl / Dendānuñı taṣavvur ider **ṭabʿ-ı** ḫurde-dān
K4/15 Şikār itmek nedür maʿnā hümāsın / Bulınsa **ṭabʿ-ı** şāhī gibi şāhīn
K14/30 Hemān āyīne-i sırr-ı Ḫudādur **ṭabʿ-ı** şāhāne / Müberrā ġıll u ġışdan ḳalbi ṣāf u sāde sulṭānī
K18/46 Dil-i mecrūḥa şifā-baḫş ruḫ u laʿlüñdür / Gül-be-şekkerle bulur ḳuvveti **ṭabʿ-ı** bīmār
K21/26 Velīkin āyīne-i **ṭabʿ-ı** ṣafvet-āyīnüñ / Bu rūzgārda var ṣūretinde gerd-i melāl
K25/33 Bir güherdür söz aña **ṭabʿ-ı** şerīfüñdür kān / ʿİlm bir baḥr-durur sen aña dürr-i şeh-vār
G165/5 Reʾīs-i baḥr-i naẓm olduñ bu gün ʿālemde ey Bāḳī / Ġazel dimek senüñ **ṭabʿ-ı** dür-efşānuñda ḳalmışdur
G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla **ṭabʿ-ı** pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde yoḳ bir hem-nefes
G223/3 Ṣafā-yı cām-ı laʿlüñden ne ḥālet kesb ider ṣofī / Ki **ṭabʿ-ı** bī-meẕāḳ itmez şarāb-ı dil-güşādan ḥaẓ
G308/5 Maḳbūl-i **ṭabʿ-ı** ḫalḳ-ı cihān oldı nitekim / Dīvān-ı naẓm-ı Ḫusrev-i ṣāḥib-kemāl gül
G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i zülfüñe nesīm / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe **ṭabʿ-ı** müstaḳīm
G342/5 Şiʿr-i Bāḳī müsellem olsa n'ola / Vaṣf-ı pāküñ ider bu **ṭabʿ-ı** selīm
G425/6 Cilve-gāh-ı şāhid-i maʿnā olaldan Bāḳıyā / Reşk ider āyīneler **ṭabʿ-ı** ṣafā-āyīnüñe
M3/II/1 **Ṭabʿı** mirʾāt-i cemāl-i cān-fezā-yı salṭanat / Sīnesi āyīne-i ʿālem-nümā-yı salṭanat
K18/31 **Ṭabʿ-ı** veḳḳādın eger āteş-i raḫşān görse / Ḳızara aḫker-i sūzān nitekim dāne-i nār
G10/5 Vaṣṣāfısın o serv-ḳadüñ rāstı bu kim / **Ṭabʿ-ı** bülend-ṭarzuña aḥsent Bāḳıyā

G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün hem-cenāḥ yoḳ / **Ṭabʿ-ı** bülendüñ evc-i belāġat hümāsıdur
Kt8/1 **Ṭabʿ-ı** sāḥir-pīşeñe Bāḳī göñüller meyl ider / Şekker-i şiʿr-i dil-āvīzüñ meger efsūnludur
K22/20 Ṣafḥa-i āyīne-i ʿālem-nümā-yı **ṭabʿına** / Cümle-i dünyā vü mā-fīhā muṣavverdür ʿayān
K4/14 Pes-i āyīne-i **ṭabʿından** itdi / Yine ṭūṭī-ṣıfat Bāḳīye telḳīn
G168/2 Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline vaṣl iẓhār idüp / Derd ü ġam şerḥinde **ṭabʿum** ḳīl u ḳāl üstindedür
G59/7 Şāh-bāz-ı **ṭabʿumuñ** pervāzın urmaz kimseler / Çāre ey Bāḳī hemān olur öñince varalar
M3/III/2 Ḥüsn-i reʾyüñ āfitāb-ı bī-zevāl-i mülk ü dīn / Luṭf-ı **ṭabʿuñ** nev-bahār-ı bī-ḫazān-ı maʿdelet
M9/V/4 Ṣafā-yı ṣafvet-i **ṭabʿuñ** yiter eglence ey Bāḳī
G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i **ṭabʿuñ** yiter eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdiʾllāh ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var
G234/7 Żarūrī ser-fürū ḳıldı edāña düşmen ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i **ṭabʿuñ** Ẕüʾl-feḳār-ı Murtażā ancaḳ
G255/5 Destüñde Ẕüʾl-feḳār-ı ʿAlī nevk-i ḫāmedür / Bāḳī semend-i **ṭabʿuñ** olur Düldül eyleseñ
G318/10 Ḫāmūşlıḳ senden ʿaceb **ṭabʿuñ** müsellem ṭutdı hep / Siḥr-āferīnān-ı ʿArab pākīze-gūyān-ı ʿAcem
K16/7 Meşhūr bezm-i devlet-i şāh-ı yegānede / **Ṭabʿuñ** ṣafā-yı meşreb ile Cām-ı Cem gibi
Kt7/1 **Ṭabʿuñ** ki genc-i gevher-i naẓm oldı Bāḳıyā / İrmez senüñ ḫayālüñe bir iki bengiler

ṭabʿ ehli [1] hüner sahipleri; bkz. ‘erbāb-ı ṭabʿ’ md.

K26/34 Luṭf **ṭabʿ ehline** ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i ter ü āvāz-ı ḥazīn

ṭabʿ-ı Bāḳī [7] Bakî’nin şairlik tabiatı

K22/28 Himmetüñ şimşādınuñ şāh-ı bülendi var iken / Ḳanda yapsun şāh-bāz-ı **ṭabʿ-ı Bāḳī** āşiyān
G26/5 Ḳafes-i ġamda yatur ṭūṭī-i **ṭabʿ-ı Bāḳī** / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı suḫandur bāʿiṣ
G143/5 Murādı sīneye ol serv-i sīm-endāmı çekmekdür / Semend-i **ṭabʿ-ı Bāḳī** bir gümişden sīne-bend ister
G217/7 Bir güherdür **ṭabʿ-ı Bāḳī** kān-ı imkān içre kim / Āfitāb-ı luṭf-ı sulṭān ile bulmış perveriş
G223/6 İlāhī **ṭabʿ-ı Bāḳīden** rüsūm-ı ġayrı maḥv eyle / Ki aṣlā ḳalmaya ḳalbinde naḳş-ı mā-sivādan ḥaẓ
G527/7 Kemāle māʾil oldı **ṭabʿ-ı Bāḳī** / Maḥabbet ḫalḳ içinde māle düşdi
G532/5 **Ṭabʿ-ı Bāḳī** ol şeh-i Ḫayder-şecāʿat şevḳine / ʿArṣa-i kevn ü mekānı geşt ider Düldül gibi

ṭabʿ-ı nükte-dān [2] incelikleri anlayan şairlik tabiatı

K5/32 Ẓuhūr itdi Ẓahīrüñ sırrı **ṭabʿ-ı nükte-dānumda** / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm revān-ı pāk-i Selmānı
G162/4 Yig bilür **ṭabʿ-ı nükte-dānı** ḥakīm / Ol ki ḥāl-i ʿalīle evfaḳdur

ṭabʿ-ı pāk [4] temiz tabiatlı

K14/25 Ḫudāvendā sen ol İskender-i pākīze-meşrebsin / Aḳıtdı **ṭabʿ-ı pāküñ** ayaġına Āb-ı ḥayvānı
G191/1 Biz ki **ṭabʿ-ı pāk** ü ḳalb-i pür-ṣafāya māliküz / Gūyiyā āyīne-i ʿālem-nümāya māliküz
G420/9 Deryā-yı **ṭabʿ-ı pāk-i** güher-rīz-i şāhdan / Lüʾlū-yı fażl u dürr-i kerāmet ṣudūr ide
M3/IV/6 **Ṭabʿ-ı pāküñ** gevherinden feyżin eyler mi dirīġ / Nūr-baḫş-ı çeşme-i ḫurşīd-i enverdür gelen

ṭabaḳ [1] bkz. ‘laʿlīn ṭabaḳ’, ‘altun ṭabaḳ’ md.

G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde gümişden bir **ṭabaḳdur** ol / Açılmış aḳ güldür ya leṭāfet gül-sitānında

tābān [1] parlak; bkz. ‘māh-ı tābān’, ‘meh-i tābān’ md.

G482/3 Pençe-i māhı ṣanasın ḳapladı ebr-i sefīd / Çihre-i **tābānuñuñ** kim indi destār üstine

tābān olmak [1] parlamak ‖ yüzünü göstermek

K2/5 Mehçe-i rāyet-i manṣūr-ı cihān-efrūzı / Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden yine **oldı tābān**

tā-be-key [1] ne zamana kadar

G317/5 Ṭutalum şīve-i rindān-ı ḳanāʿat-pīşe / **Tā-be-key** ḫāṭıra-i niʿmet ü nāz eyleyelüm

ṭabīb [9] hekim doktor ‖ sevgili

G21/4 Cümle bīmāra ey **ṭabīb** anı vir / Hīç şerbet nemī-resed be-şarāb

G31/2 Bī-derd olana eylemede ṭurmadın devā / Ol cān **ṭabīb** ḫastesine eylemez ʿilāc

G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā ʿaşḳında yāruñ ḫaste-ḥāl / Bir **ṭabīb** andan bu deñlü mübtelāyı n'eylesün

Mtl 4 Her derd ü her seḳāmete ḥāẕıḳ **ṭabīb** olur / İllā marīż-i ʿaşḳa bulınmaz devā bilür

G223/4 Be-her taḳdīr olur mā'il güzeller ʿāşıḳ-ı zāra / **Ṭabīb** olanlar elbette iderler mübtelādan ḥaẓ

G167/5 Yitişgil ölmedin ey cān **ṭabībi** dest-gīr ol kim / Bedenden cān-ı Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler

G344/5 **Ṭabīb-i** şehre baş egmem güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür derdüm

G173/2 Belā ʿāşıḳlara rūz-ı ezelde ḳısmet olduḳda / **Ṭabībüm** derd-i hicrānuñ dil-i bīmāre düşmişdür

G396/3 **Ṭabībüm** eyle müstaġnīsin ehl-i derd ḥālinden / Ki ḳapuñda fiġān u zār iden bīmārı ṭuymazsın

tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳur'ān [1] Kur'an hükümlerine bağlı ‖ Kanunî Süleyman

K2/11 Ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī / Ṭāyiʿ-i emr-i Ḫudā **tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳur'ān**

taʿbīr itmek [1] yormak (rüya bağlamında)

G177/5 Görse seyrinde seni bir gice nā-geh Bāḳī / Hep muʿabbirler anı vuṣlata **taʿbīr ideler**

ṭabl u neḳāre [1] mehter mızıkasındaki davullar; bkz. PAKALIN, C. III, s. 370.

K14/16 Çalındı kūslar **ṭabl u neḳāre** ṣaldı āvāze / Dügün bayram idi gūyā ġuzāta ceng meydānı

ṭabla-i ʿaṭṭār [1] attar tepsisi (gezici esnafın kullandığı tabla)

G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it gūşe-i gül-zārı gör / Ḥalḳa-i zülfin ḳıyās it **ṭabla-i ʿaṭṭārı** gör

tāc [18] bkz. 'dāl tāc', 'laʿlīn tāc', 'zerrīn tāc', 'ʿāṣā ile tāc' md.

1. hükümdarlık tacı (mücevher taşlarla işlenmiş baş kisvesi)

G394/2 Pādişehseñ terk-i tāc u kisvet itmekdür yoluñ / Pādişāh olmaz kişi başında bir **tāc** olmadan

K2/17 Güher-i **tācı** żiyāsıyla memālik rūşen / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla cihān pür-lemeʿān

K4/18 Ḫudā virsün serīr-i salṭanatda / Saʿādet **tācı** birle ʿizz ü temkīn

K2/15 Ḫāk-i rāhı güher-i **tāc-ı** selāṭīn-i cihān / Ayaġı ṭopraġıdur sürme-i ʿayn-ı aʿyān

K8/9 Nişān-ı baḫt u devlet gevher-i kān-ı saʿādetdür / Ġubār-ı naʿl-i esbi **tāc-ı** farḳ-ı ḫusrevān üzre

K9/2 Gün gibi **tāc-ı** devlet-i şāhī ṭulūʿ idüp / Kevn ü mekāna virdi żiyā āfitāb-vār

K9/9 Farḳında **tāc-ı** devlet ü iḳbāl ser-firāz / Taḫtında taḫt-ı ʿizzet ü baḫt eyler iftiḫār

K10/14 Vāṣıl olmaz pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül **tāc-ı** ser-i Ḳayser bile

K12/8 Ayaġı ṭopraġı **tāc-ı** ser-i eşrāf-ı cihān / Sürme-i ḫāk-i rehin dīde-i aʿyāne çeker

K17/8 Ol kim ġubār-ı der-gehine intisāb ile / Eflāke irdi küngüre-i **tāc-ı** iftiḫār

G93/5 Cām-ı mey ṣadr-ı mey-gede kimine / **Tāc-ı** devlet serīr-i ʿizzet olur

G286/3 Buldı zīnet lü'lū-yı şeh-vār-ı şeb-nemden yine / **Tāc-ı** laʿl-i ġonca vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı gül

K22/9 Salṭanat **tācın** geyen ʿālemde maġrūr olmasun / Nice sulṭān börkin almışdur begüm bād-ı ḫazān

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup **tācına** ṣoḳmış / Ṭaġlarda külüng atduġı dem başına Ferhād

G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet zīb ü zīver **tācına** / Gevher-i vālā-yı nuṣret ḫançer-i elmāsına

G466/1 Jālelerden ṭaḳınur **tācına** gevher lāle / Şāh olupdur çemen iḳlīmine beñzer lāle

2. derviş serpuşu (derviş taçlarının mensup olunan tarikata, tarikatlerdeki mevkilere göre değişiklik göstermesi ve bunların görsel dökümü için bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s. 154-208.

G106/2 Her **tāc** olamaz faḳr u fenā şāhına ser-tāc / Terk ehlinüñ ey ḫᵛāce biraz başı ḳabadur

G105/2 Abdāllaruz n'eyleyelüm tāc u ḳabāyı / Dervīşlerüñ **tācı** fenā başı ḳabādur

tāc ü günbed [1] sarık; 'tacın üst kısmına 'kubbe', başa geçen kısmına 'lenger' derler.' TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 297. Bu tanıkta, tacın (derviş serpuşu) altına şarap kadehini saklama düşüncesi yer almaktadır.

G2/7 Ṭutarken cāmı nāşī gelse **tāc ü günbed** altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā

tāc u ḳabā [2] saltanat tacı ve kaftan (abdal-sultan karşıtlığında)

G105/2 Abdāllaruz n'eyleyelüm **tāc u ḳabāyı** / Dervīşlerüñ tācı fenā başı ḳabādur

G324/3 Terk idüp **tāc u ḳabāyı** şevḳ-i şemʿ-i ḥüsnüñe / Kendümi pervāne-āsā bir nemed-pūş eyledüm

tāc u kisvet [1] saltanat tacı ve giysi (abdal-sultan karşıtlığında)

G394/2 Pādişehseñ terk-i **tāc u kisvet** itmekdür yoluñ / Pādişāh olmaz kişi başında bir tāc olmadan

tāc u taḫt [3] tac ve taht (en önemli iki saltanat sembolü); bkz. 'taḫt u tāc' md. ‖ İbrahim Edhem

K5/7 Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı ʿādil şāh-ı deryā-dil / Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı **tāc u taḫt-ı** sulṭānī

K5/36 Duʿā-yı devlet-i şāh-ı cihāna başla ey Bāḳī / Ḫudā pāyende ḳılsun **tāc u taḫt-ı** ẓıll-ı Yezdānı

G514/1 Çemende lāle geydi efser-i Key / Elinde **tāc u taḫt-ı** Behmen-i dey

tāc-ı Dārā [1] Dârâ'nın tacı ('tāc-dārā'-'tāc-ı Dārā')

K2/20 Tāc-dārā başına teng ola **tāc-ı Dārā** / Ḫidmet-i ḫāk-i derüñ bilmez ise rifʿat-i şān

tāc-ı Edhem [1] Edhemî tac; dört dilimli bu taç İbrahim Edhem'in tac ve tahtını terk etmesine gönderme yapılarak aza kanaat etmenin sembolü olup Bektaşilerce kullanıldığı konusu ve resimler için bkz. DERVİŞ ÇEYİZİ, s.181; PAKALIN, C. I, s. 504.

G360/3 Nihānī ʿişrete mānıʿ degüldür kisvet ey zāhid / İçerler bunda ʿārifler ṭoluyı **tāc-ı Edhemden**

tāc-ı ḳalender [1] tepesinde düğme olmayan ve dilimleri dıştan dikişli bulunmayan, kubbesi oniki, lengeri ddört dilimli tac; bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 298.

G95/5 Bī-derd iken dil gūyiyā bir miġfer-i pūlād idi / Şimdi ḫadeng-i cevr ile **tāc-ı ḳalender** kendidür

tāc-ı Keyānī [1] hükümdarlık tacı ‖ Keyanîler

G54/1 Piyāle ḫusrev-i mülk-i ġama **tāc-ı Keyānīdür** / Ḫum-ı mey pādişāh-ı ʿaşḳa genc-i ḫusrevānīdür

tāc-ı Kisrā [2] Kisra'nın tacı

K3/11 Rikābında kürsī gerek **tāc-ı Kisrā** / Ola şol zamān kim süvār-ı tek-āver

K20/9 Ya cām-ı ʿişret-i Dārā ya **tāc-ı Kisrādur** / Ṭolaşdurur bu cihānı sipihr olup dellāl

tāc-ı muraṣṣaʿ [1] mücevher işlemeli süslü tac

K3/15 Ṣaçar bezme nūrı döker rezme nārı / O **tāc-ı muraṣṣaʿ** o tīġ-i mücevher

tāc-ı mücevher [2] mücevher işlemeli tac

K19/18 Kerem-i keff-i güher-pāş-ı ʿAlī Pāşādan / Buldı zerrīn-kemer ü **tāc-ı mücevher** ḫātem

K24/1 Urınup farḳına bir **tāc-ı mücevher** sünbül / Oldı iḳlīm-i çemen taḫtına ser-ver sünbül

tāc-ı saʿādet [2] saadet tacı

M2/I/6 Ḳanı ol küngüre-i **tāc-ı saʿādet** güheri / Ḳanı ol bār-geh-i luṭf u kerem sulṭānı

M3/I/3 Çoḳdan eylerdi cemāl-i bā-kemālin ārzū / Ber-murād oldı hele **tāc-ı saʿādet** ṣubḥ-dem

tāc-ı Sikender [3] İskenderin tacı

K19/2 Nām ile tutdı cihān mülkin olursa ṭañ mı / Mālik-i Cām-ı Cem ü **tāc-ı Sikender** ḫātem

G66/8 Bāḳıyā **tāc-ı Sikender** yaraşur farḳında / Ol ki zīr-i ḳademi būse-i Dārā yiridür

G466/2 Salṭanat bār-gehin ḳurdı yine faṣl-ı bahār / Taḫt-ı Cemşīd çemen **tāc-ı Sikender** lāle

tāc-ı zer **[3]** altın tac

G78/1 Dīvān ider vaḳt-i seḥer nev-rūz-ı sulṭānī meger / Devrān ufuḳdan gösterür taḫt-ı zümürrüd **tāc-ı zer**

G417/7 Olur atuñ öñince āsmān peyk-i cihān-peymā / Aña ḫurşīd **tāc-ı zer** hilāl-i çarḫ ser-mūze

tāc-ı zer-nigār **[1]** altın işlemeli taç

G160/1 Farḳ-ı felekde ẓāhir olup **tāc-ı zer-nigār** / Üsküflerin menārelerüñ ḳapdı rūzgār

tāc-ı zerrīn **[2]** altın tac

K3/14 Eger peyk olurlarṣa lāyıḳ öñince / İnüp **tāc-ı zerrīn** ile heft aḫter

K4/17 Cihānda geydügince şāh-ı encüm / Zümürrüd taḫtı üzre **tāc-ı zerrīn**

tāc-ı zümürrüdī **[1]** zümrüt bezeli tac

G193/3 **Tāc-ı zümürrüdī** görinür var ise meger / Bālā-yı serde illere dūd-ı kebūdumuz

tāc-dār **[6]** bkz. 'şāhān-ı tāc-dār', 'şāh-ı tāc-dār' md.

1. tac sahibi

K17/11 Ḳandan gedā-yı bī-ser ü pālar senüñ gibi / Ḳandan edā-yı medḥ-i şehenşāh-ı **tāc-dār**

G352/3 Der ü der-gāhına sulṭān-ı ʿaşḳuñ ser-fürū eyler / Esīr-i **tāc-dār** olsun gedā-yı ḫāk-sār olsun

G88/2 Cām-ı ġurūr ʿāḳıbet ʿālemi görmez eyledi / Nergis-i bāġ gūyiyā Hürmüz-i **tāc-dārdur**

2. hükümdar

G377/2 Devr-i piyāle devlet-i Cemden ḫaber virür / Her bir ḥabābı remz ile bir **tāc-dārdan**

G216/8 Farḳında ol siyeh per ẓıll-ı hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol **tāc-dāre** düşmiş

G99/5 Cām-ı zer ile buldı żiyā bezm-i devleti / Nergis ki taḫt-gāh-ı çemen **tāc-dārıdur**

tāc-dārā **[1]** ey padişah

K2/20 **Tāc-dārā** başına teng ola tāc-ı Dārā / Ḫidmet-i ḫāk-i derüñ bilmez ise rifʿat-i şān

tāc-dārān **[1]** hükümdarlar

K2/16 **Tāc-dārān-ı** cihān sāye-nişīn-i ʿalemi / Ser-firāzān-ı memālik yolına ser-bāzān

ṭaġıtmak **[2]** savurmak (saç bağlamında)

G414/1 **Ṭaġıdup** her yaña zülfin ʿanber-efşān itmede / Āh kim bī-dillerin ḫāṭır-perīşān itmede

G103/3 Çözdi çemende ṭurraların sünbül-i ṭarī / Gūyā **ṭaġıtdı** mūyını müşgīn külāleler

ṭaġılmak **[1]** bozguna uğramak

K7/5 **Ṭaġılup** cünd-i şitā fetḥ oldı mülk-i bāġ u rāġ / Leşger-i ebr-i bahārī tīr-bārān eyledi

ṭaġ **[3]** dağ

G142/3 Āb-ı çeşmüm baḥr ider hāmūnı ṭuġyān eylese / Ṣarṣar-ı āhum ṭoḳınsa **ṭaġlar** hāmūn olur

G176/3 Düşeli şīrīn lebüñ sevdāsına cānā göñül / Ḫoş gelür Ferhād-veş ben nā-tevāne **ṭaġlar**

G35/3 Bir ġonca benefşe ḳoparup tācına ṣoḳmış / **Ṭaġlarda** külüng atduġı dem başına Ferhād

ṭaġ üsti bāġ **[1]** dağ üstü bağ; 'Çalılık, taşlık, ormanlık ve dağlık yerler sökülüp temizlendikten sonra asma çubukları, meyve fidanları dikilmek suretiyle bağ yapılır; ihmal edilirse bağ iken dağ olur... İşte dağ halinde iken bağ haline konan yerler için dağ üstü bağ derler.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 160.

G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı yār ile **ṭaġ üsti bāġ**

ṭaġlara düşmek **[1]** yerini yurdunu terketmek

G158/2 Dīvāne-ṣıfat böyle niçün **ṭaġlara düşdi** / Olmadı ise ḳaddüñe üftāde ṣanavber

taġyīr itmek [1] bozmak

Kt19/2 Ġam-ı dil **taġyīr-i** vażʿ **itse** eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda geh maḥzūn olur geh şād-mān

taḥammül idememek [2] taşıyamamak

G96/3 Bār-ı ġam-ı maḥabbeti yüklenme ey göñül / Āḫır **taḥammül itmeyesin** iḥtimāldür

G100/5 Bār-ı belā-yı ʿaşḳa heves ḳılma Bāḳıyā / Zīrā **taḥammül itmeyesin** iḥtimāldur

taḥammül ḳılmak [1]

G237/4 Dāne-i gendüm **taḥammül ḳılduġum** eksem nʾola / Ḫırmen-i ʿālemde ṣaymaz kūh-ı Ḳāfı kāh şevḳ

taḥiyyāt veʾs-selām [1] ‘Allah uzun ömürler versin’ (dua sözü)

M1/VII/8 İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i āfāḳ müstedām / Rūḥ-ı revān-ı Şāha **Taḥiyyāt veʾs-selām**

taḥrīk [1] uğultu

G78/4 Ḫᵛāb-ı ʿademden dīde-i ezhārı bī-dār eyledi / **Taḥrīk-i** bād-ı ṣubḥ-dem āvāze-i mürġ-i seḥer

taḥrīk itmek [1] kımıldatmak ‖ kışkırtmak

G520/3 Ey ṣabā zülf-i dil-āvīzini **taḥrīk itdüñ** / Bu ḳadar fitne vü āşūba sen olduñ bādī

taḥrīr [1] yazma, kayda geçme

G147/8 Dem-i **taḥrīr-i** elṭāfında ʿālem / Ṭufeyl-i ḫāme-i müşgīn-raḳamdur

taḥrīr eylemek [1] yazmak, kaleme almak

G306/6 Rengīn varaḳlar aldı ele tā ki **eyleye** / **Taḥrīr-i** medḥ-i ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār gül

taḥṣīl itmek [4] edinmek, elde etmek

G405/3 Esrāruñı keşf eyleme **taḥṣīl-i** mizāc **it** / Nūş eyle mey-i nābı ḥakīmāne ṭuyurma

K11/2 Eger **taḥṣīl-i** derd **itdüñse** düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler çünkim muḳīm-i künc-i vīrān ol

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i yār ile **taḥṣīl itmiş** / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer ḫātem

K25/35 Bu ḳadar nūrı güneş ḳandan **iderdi taḥṣīl** / Olmasa reʾy-i cemīlüñ yüzine āyīne-dār

taḥsīn itmek [4] aferinler demek ‖ takdir etmek, beğenmek

K4/5 Yine naẓm eylemiş bir ʿıḳd-ı gevher / **İder** biñ kerre Ḥassān görse **taḥsīn**

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına aduña kim / Cān u dilden **ide** Ḥassān aña yüz biñ **taḥsīn**

G407/2 Laʿl ü yāḳūt eyledi elmās tīġından revān / Ḫalḳ **taḥsīn itdiler** şemşīr-i gevher-bārına

G212/2 Meclisde cām-ı laʿl-i lebüñ vaṣfın eyledüm / **Taḥsīnler itdi** cürʿa baña ḳıldı ḫāk-būs

taḫt [10] bkz. ‘muraṣṣaʿ pāy-i taḫt’, ‘zümürrüd taḫt’ md.

K9/9 Farḳında tāc-ı devlet ü iḳbāl ser-firāz / Taḫtında **taḫt-ı** ʿizzet ü baḫt eyler iftiḫār

G311/10 Hem-vāre pāy-i **taḫt-ı** şehenşāha Bāḳīyā / Rengīn sözünden eyle firāvān niṣār laʿl

G546/4 Buyur kem-ter ḳuluñ şāhum irişsün Çīn ü Māçīne / Açup iḳlīm-i Türk-istānı alsun **taḫt-ı** Ḫāḳānı

M3/I/7 Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile / **Taḫt-ı** sīmīn üzre ṣaldı ferr-i devlet ṣubḥ-dem

K5/1 Bi-ḥamdiʾllāh şeref buldı yine mülk-i Süleymānī / Cülūs itdi saʿādet **taḫtına** İskender-i s̱ānī

K24/1 Urınup farḳına bir tāc-ı mücevher sünbül / Oldı iḳlīm-i çemen **taḫtına** ser-ver sünbül

K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc muṭlaḳ ḫās u ʿām / Yaluñuz ḳullar degül **taḫtında** sulṭānlar bile

K9/9 Farḳında tāc-ı devlet ü iḳbāl ser-firāz / **Taḫtında** taḫt-ı ʿizzet ü baḫt eyler iftiḫār

K5/9 Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-ṭalʿatdur / Cihān-ı salṭanatda ol saʿādet **taḫtınuñ** ḫānı

G431/3 Sen güzellik **taḫtınuñ** sulṭān-ı ʿālī-şānısın / Mihr ü māh iki ḳuluñ girmiş ḳabā-yı zer-keşe

taḫt u tāc [1] bkz. ‘tāc u taḫt’ md.

G31/4 Mecnūnı gör ki ḳomadı ʿaşḳını Leylīnüñ / Nāmūs u nengi ḳodı vü terk itdi **taḫt u tāc**

taḫt-ı zümürrüd [4] zümrüt işlemeli taht ‖ çemen (yeşillik bağlamında)

K7/14 Lāle hāven yaḳdı sūsen āsmānīler yine / Şāh-ı gül **taḫt-ı zümürrüd** üzre seyrān eyledi

G78/1 Dīvān ider vaḳt-i seḥer nev-rūz-ı sulṭānī meger / Devrān ufuḳdan gösterür **taḫt-ı zümürrüd** tāc-ı zer

G79/2 Nergis çemende ġonca-i laʿlüñ ṣafāsına / **Taḫt-ı zümürrüd** üzre çıḳar cām-ı zer çeker

G88/1 ʿAdl ile faṣl-ı nev-bahār Kisrī-i nām-dārdur / **Taḫt-ı zümürrüd** üzre gül Ḫusrev-i kām-kārdur

taḫt-ı zümürrüdīn [1] zümrüt işlemeli taht

G387/1 Gül-şende ḳurdılar yine **taḫt-ı zümürrüdīn** / Sulṭān-ı ʿīd güller ile oldı hem-nişīn

taḫt-ı zümürrüd-fām [1] zümrüt renkli taht

G286/3 Buldı zīnet lüʾlū-yı şeh-vār-ı şeb-nemden yine / Tāc-ı laʿl-i ġonca vü **taḫt-ı zümürrüd-fām-ı** gül

taḫt-ı Süleymānī [3] Süleyman'ın tahtı (Kanunî Süleyman'ın tahtı)

K14/6 Yıḳıldı ḫānümān-ı baḫtı ber-bād oldı aʿdānuñ / Revān oldı nesīm-i fetḥ ile **taḫt-ı Süleymānī**

M1/VII/5 Ber-bād ḳıldı **taḫt-ı Süleymānı** rūzgār / Sulṭān Selīm Ḫān-ı Sikender-serīri gör

M3/V/6 Şevket-i İskender ü dārāt-ı Dārā bī-ḳuṣūr / Mesnedin şimden girü **taḫt-ı Süleymān** eylesün

taḫt-ı Cemşīd [1] Cem'in tahtı

G466/2 Salṭanat bār-gehin ḳurdı yine faṣl-ı bahār / **Taḫt-ı Cemşīd** çemen tāc-ı Sikender lāle

taḫt-gāh [3] şehir, ülke

K1/33 Mesken şeh-i maḥabbetüñe **taḫt-gāh-ı** dil / Menzil ḫayāl-i laʿlüñe ḫalvet-sarāy-ı cān

G99/5 Cām-ı zer ile buldı żiyā bezm-i devleti / Nergis ki **taḫt-gāh-ı** çemen tāc-dārıdur

M7/III/1 Ḫayālüñ **taḫt-gāhıdur** derūn-ı sīne-i rūşen

taḫta-i remmāl [1] remilci tahtası

K21/10 Döşendi berf ser-ā-pāy ṣaḥn-ı ṣaḥrāya / Aġardı rūy-ı zemīn ṣanki **taḫta-i remmāl**

tāʾib itmek [1] tevbe etmek

G21/1 **Tāʾib itdi** nice zamān Tevvāb / Yirümüz oldı mescid ü miḥrāb

ṭāʾifān [1] zümre

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol zāt-ı pāke ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı **ṭāʾifān-ı** ʿarş-ı Raḥmānī

ṭāʾir-i devlet [2] devlet kuşu

K19/15 Beyża-i **ṭāʾir-i devletdür** o dürr-i şeh-vār / Āşiyān şeklini bağlarsa nʾola ger ḫātem

G438/3 Kāküli ṣanmañ görinen **ṭāʾir-i devlet** hümā / Sāye ṣalmışdur o şāhenşāh-ı ḫūbān üstine

tāk [1] asma, üzüm kütüğü

G539/3 Dehre-i dehr-i denī bāġ-ı belāda yaşumı / Ḳaṭre ḳaṭre aḳıdur mānend-i **tāk** eyler beni

ṭāḳ [12]

1. kubbe, kümbet ‖ gökyüzü

G540/5 Bāḳıyā gör ḫarāb ider āḫir / Seyl-i eşküm bu nīl-gūn **ṭāḳı**

K19/6 Tā ki bennā-yı ḳader yapdı saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol **ṭāḳ-ı** felek-rifʿate manẓar ḫātem

K20/14 Hemān bu ḫançer-i zerrīn-ġılāf-ı Pāşādur / Ki **ṭāḳ-ı** ʿarşa aṣıldı bu şeb hilāl-mis̱āl

K27/1 Teʿālaʾllāh zehī **ṭāḳ-ı** bülend-i āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey burc-ı felek-ḳadr u semā-sīmā

K27/23 Nigeh-dāruñ Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān olsun / Cihān ṭurduḳça ābād olsun ol **ṭāḳ-ı** felek-fersā

G113/1 Ḥaremüñ ravża-i cināne deger / İşigüñ **ṭāḳ-ı** āsmāne deger

G448/5 Görenler ol kemerde Bāḳıyā **ṭāḳ-ı** melāḥatde / Yazılmış şemsedür dirler güzellik ḫānümānında

2. kemer ‖ kapı üstü

K21/16 O kim yazılmış ezel **ṭāḳ-ı** bār-gāhında / Melāẕ u melceʾ-i erbāb-ı fażl u ehl-i kemāl

G436/5 **Ṭāḳ-ı** ebrū-yı nigārı göreli ey Bāḳī / Ser-fürū ḳılmadı ʿaşḳ ehli daḫı miḥrāba

3. saray

G84/3 **Ṭāḳ-ı** cefāda manẓara-i çeşm-i dil-rübā / Kūy-i belāda ḫāne-i cāna ḥavāledür

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet **ṭāḳini** tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı

3. zirve

K18/28 Āsmān-pāye hümā-sāye ʿAlī Pāşā kim / İremez **ṭāḳ**-i celāline kemend-i efkār

ṭāḳ u revāḳ [2] kasır veya saraylardaki mimarı kısımlar yönüyle;

1. tak ve revak ‖ her şey

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ yiridür raḳṣ uralum dest-efşān / Virelüm zelzeleye **ṭāḳ u revāḳı** berü gel

2. tak ve revak ‖ hiçbir şey

G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ **ṭāḳ u revāḳı** ḳalmadı / Nice Kisrā geçdi ṭāḳ u ṭumṭurāḳı ḳalmadı

ṭāḳ-ı eyvān [2] saray takı ‖ saray/kasır

K20/18 Revāḳ-ı manẓar-ı dīvānı **ṭāḳ-ı eyvānı** / Hilāl-i burc-i saʿādet sipihr-i cāh u celāl

G206/2 Faḳr küncin iḫtiyār itdi şu kim ḳāniʿ olur / Şemʿası şems olsa baḳmaz **ṭāḳ-ı eyvān** istemez

ṭāḳ-ı felek [2] bkz. ‘felek ṭāḳı’ md.

G153/4 **Ṭāḳ-ı felekde** hāle degüldür o meh-veşüñ / Mihr-i ruḫına çarḫ-ı muʿallā ḳulaḳ çeker

G397/6 Bāḳī yanardı āteş-i ʿaşḳ ile odlara / **Ṭāḳ-ı felekde** meşʿale-i mihr yanmadın

ṭāḳ-ı Kisrā [1] Kisra’nın sarayı (‘ḫam-ı ebrū’ karşıtlığında); bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 432.

G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i yāre baḳ seyr it ḫam-ı ebrūsını / Adın añma **ṭāḳ-ı Kisrā** ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ

ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ [1] mücevher süslemeli tak

K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir günbed-i zer-kār felek / Aña bir **ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ** kemer-i kāh-keşān

ṭāḳ u ṭumṭurāḳ [1] gösteriş ve debdebe

G533/1 Gitdi Ḳayṣer ḳaṣrınuñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı / Nice Kisrā geçdi **ṭāḳ u ṭumṭurāḳı** ḳalmadı

ṭaḳmak [11]

K24/47 Ser-i aʿdāña **ṭaḳa** seng-i melāmet güller / Ola düşmenlerüñüñ başına şeş-per sünbül

K19/55 Tā bu eyvān-ı muraṣṣaʿ kemer-i ʿālīde / **Ṭaḳa** engüşt-i hilāle meh-i enver ḫātem

G18/5 Bade nūş itseñ kenār-ı cāma gelse leblerüñ / Duḫter-i rez gūşına gūyā **ṭaḳarlar** laʿl-i nāb

K24/5 Yazdurup müşg ile boynına ḥamāʾil **ṭaḳdı** / Kendüye itmek içün ḫalḳı musaḫḫar sünbül

G236/6 Gerden-i mihre eşiʿʿa **ṭaḳdı** altun silsile / Sīm-tenler ideli dīvāne-i zencīr-i ʿaşḳ

G7/2 **Ṭaḳdı** hilāl ḥalḳasını gūş-ı ḫidmete / Oldı sipihr bende-i fermān-peẕīr aña

G276/3 Nev-bahār oldı yine geldi cünūn eyyāmı / **Ṭaḳdı** zencīrlerin bād-ı bahār enhāruñ

G294/2 Ḥasret-i ḳaddüñ ile bāġda seyl-i eşküm / **Ṭaḳdı** serv-i çemenüñ pāyine sīmīn ḫalḫāl

M3/II/4 Gūşe-i destārına ṣandum otaġa **ṭaḳdılar** / Sāye ṣalmış farḳına perr-i hümā-yı salṭanat

K26/27 Gerden-i dehre yine silk-i cevāhir **ṭaḳdum** / Riştedür maʿnī-i bārīk ü güher lafẓ-ı güzīn

G431/2 Gūşına **ṭaḳmış** iki laʿl-i muṣaffā leblerüñ / Hep budur revnaḳ viren cām-ı şarāb-ı bī-ġışa

ṭāḳat [2] derman, güç

M2/III/8 Meded Allāh meded ʿavn ü ʿināyet senden / Bu firāḳ āteşine döymege **ṭāḳat** senden

G395/5 Bāḳıyā diñ durmasun güftāra **ṭāḳat** var iken / Vaḳtidür ol ḫusrev-i devrāne söyleñ söylesün

ṭāḳat ḳalmamak [2] tahammül kalmamak

G525/4 Aġlamazdum bu ḳadar zār u zebūn olduġuma / **Ḳalsa** bir pāre ġamuñ çekmege **ṭāḳat** bāḳī

G542/2 Nefse nefsī oldı ʿālem her kişi ḥayretdedür / Kimseden hīç kimseye dermāna **ṭāḳat ḳalmadı**

ṭāḳat getürmemek [2] dayanamamak

G457/4 ʿĀḳıbet bī-hūş olur **ṭāḳat getürmez** ādemī / Sāḳī-i devrüñ ṭoḳuz cām-ı zümürrüd-fāmına

G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi ġamın yazmaġ istesem / **Ṭāḳat getürmez** elde ḳalemler şikest olur

ṭāḳatini ṭāḳ eylemek [1] takatini kesmek; bkz. TS. C. V, s. 3702.

G232/2 Yine bir ḳaşı hilālüñ sitemi çarḫ gibi / Ḳaddümi ḳıldı kemer **ṭāḳatümi eyledi ṭāḳ**

taḳbīl-i enāmil [1] elini öpmek

G298/5 Bāḳīyi ḳalem eyledi şemşīr-i fīrāḳuñ / Bir kerre naṣīb olmadı **taḳbīl-i enāmil**

ṭaḳılmak [4]

1. takılmak

G311/5 Degdi dehānı söyledi bir gün ḳulaġuma / Gūyā **ṭaḳıldı** gūşuma bir gūşvār laʿl

K20/2 Ṭulūʿ idince ufuḳdan miyān-ı encümde / **Ṭaḳıldı** gerden-i gerdūna ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl

1.1. takılmak ‖ sırnaşmak

G398/5 **Ṭaḳılur** saña ḫançer gibi egri / Atılur oḳ gibi yābāne ṭoġru

2. yanında peşi sıra gitmek

G505/2 **Ṭaḳılup** yanına her gün bile ṣalınduġı yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı

ṭaḳınmak [16] kendi kendine takmak, iliştirmek

G155/2 ʿAdūñuñ tīġ-i kāfir gibi lerzān itdi endāmın / Miyānına **ṭaḳındı** ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān ḫançer

K20/1 Ne ḫoş yaraşdı sipihre kevākib içre hilāl / **Ṭaḳındı** pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl

G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn zirihler seyrin it / Ġamzeler **ṭaḳınduġı** şemşīr-i cevher-dārı gör

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur gice var ise meger / Ki **ṭaḳınmış** seḥerī başına güller sünbül

G84/4 Sünbül **ṭaḳınmış** alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış külāh-gūşeye tār-ı külāledür

G424/7 İki ḫançer **ṭaḳınmış** ey Bāḳī / Ḫaste çeşmi ṣolında ṣaġında

G183/2 Māʾī cāmeñ üzre şemşīrüñ **ṭaḳınsañ** nāz ile / Ṣan melekler āsmāne ey ḳamer ejder çeker

G448/2 **Ṭaḳınsun** pālehengin şeh-süvārum aylandursın / Cihāna nūr u fer virsün güzellik āsmānında

K19/13 Ṭavḳ-ı zerrīn **ṭaḳınup** yine ḳazıtmış ḳaşın / İḫtiyār eylemiş üslūb-ı Ḳalender ḫātem

K24/6 Ṣaḥn-ı gül-zāra gelüp eyledi ʿarż-ı dīdār / Jālelerden **ṭaḳınup** gūşına gevher sünbül

G305/1 Lü'lū-yı jāleden **ṭaḳınup** gūşvār gül / İtdi çemende nāz ile ʻarż-ı ʻiẕār gül

G439/4 Zer devātın **ṭaḳınup** çıḳsa evinden seḥerī / Āfitāb aña ber-ā-ber gelemez meydāne

K18/6 Farḳına bir nice per **ṭaḳınur** altun tellü / Ḫayl-i ezhāra meger zanbaḳ olupdur ser-dār

G466/1 Jālelerden **ṭaḳınur** tācına gevher lāle / Şāh olupdur çemen iḳlīmine beñzer lāle

K19/14 Bu gül-istānda yiter ʿārife bir gül çünkim / **Ṭaḳınur** farḳına bir dāne gül-i ter ḫātem

G534/3 **Ṭaḳınur** göz degmesün diyü ḥamāʾil boynına / Ṣaḳınur yavuz naẓardan nʾeylesün anacuġı

taḳlīd [1] öykünme

G251/5 Gedā-yı kūy-ı cānāne ṣaḳın öykünme ey Bāḳī / Sefāhatdür bilürsin muḳteżā-yı şāha **taḳlīdüñ**

taḳrīr itmek [2] anlatmak

G506/4 Dil olup derd-i derūnum saña **taḳrīr itse** / Ḫançerüñ söylese görseñ dil-i şeydā ġamını

G209/3 Güftāra ḳādir olsa eger çalmasa dili / **Taḳrīr iderdi** derd-i derūnum saña ceres

taḳsīm itmek [1] gazel okumak; 'Hanendenin yaptığı taksime –daha çok halk dilinde- gazel denir. Umumiyetle usulsüzdür, yer yer usule girebilir.' bkz. ÖZTUNA, s. 463.

G310/2 Başladı gül-şende mürġ-i ḫoş-nevā nev-rūzdan / Şāh-ı gül bezminde **taḳsīm itdi** bir ġarrā ġazel

taḳṣīr ü tevānī [1] gevşeklik tembellik

G74/6 Olamazsın ḥarem-i vaṣlına maḥrem dervīş / Sende mādām ki **taḳṣīr ü tevānī** görinür

taḳvā vü ṭāʿat [2] ibadet

G243/5 Ḫūbdur ḥüsn-i ʿamel **taḳvā vü ṭāʿat** gerçi kim / Māniʿ olmaz nesne ey Bāḳī olınca feyż-i Ḥaḳ

G426/5 ʿAceb ol **ṭāʿat u taḳvā** diyü zuʿm itdügümüz / Varıcaḳ n'olsa gerekdür naẓar-ı Cebbāre

ṭalāḳ virmek [1] boşamak

G232/4 Merd iseñ dehr-i denī mekrine meftūn olma / Er odur kim **vire** bu pīre-zen-i dehre **ṭalāḳ**

ṭalmak [2] dalmak (denizin dibine)

G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa **ṭalalar** yir yir

K15/8 **Ṭalup** ġavvāṣ-ı dil ḳaldı derūn-ı baḥr-i ḥayretde / Ṣanur arayı arayı bulam ol dürr-i yek-tāyı

tālān [1] yağma, çapul

G183/1 Meclisüñde şol ki dā'im sāḳıyā sāġar çeker / Ḫayl-i ġam **tālānına** her cürʿası leşger çeker

tālān itmek [2] yağmalamak

G86/3 Yaḳdılar dil kişverin cevr ile **tālān itdiler** / Dil-berān-ı şūḫ u şehr-āşūb u şūr-engīzler

Kt16/2 Yine bir şūḫ-ı cefā-pīşe güzel cānānuñ / Uġrın uġrın baḳışı göñlümi **tālān itdi**

ṭalʿat [15] yüz, çehre

K14/9 Güneşdür **ṭalʿatı** gūyā cihāndan defʿ u refʿ itdi / Ẓalām-i ẓulm u ʿudvānı ḍalāl-i küfr ü ṭuġyānı

K8/6 Ḥarīm-i cān u dilde tāb-ı ḥüsnüñden nişān virdi / Ṣafā-yı **ṭalʿat-ı** nev-rūz bāġ u būstān üzre

G39/1 Ḳıldı āfāḳı münevver **ṭalʿat-ı** raḫşān-ı ʿīd / Ḫalḳa dībālar geyürdi māh-ı nūr-efşān-ı ʿīd

G407/7 Dā'im ey Bāḳī budur şāhuñ yüzi aġ olduġı / Aḳ güldür **ṭalʿat-ı** ḫūbı cihān gül-zārına

K15/11 Żiyā-baḫş olsun āfāḳa cemāl-i ʿālem-efrūzı / Fürūzān eyledükçe **ṭalʿat-i** nev-rūz dünyāyı

M7/I/1 Ne mümkindür naẓar bir laḥẓa ḥüsn-i **ṭalʿat-i** yāre

G198/6 Cemāl-i yāre naẓar ḳıl derūnuñ it rūşen / Ki nūr-baḫşdur ol **ṭalʿat-i** cihān-efrūz

G422/1 Ṭutalum mihri görem **ṭalʿat-i** dil-ber yirine / Kime dil baġlayam ol zülf-i muʿanber yirine

G537/1 ʿĀlemi tāze bahār itdi ruḫ-ı zībāsı / Virdi āfāḳa żiyā **ṭalʿat-i** meh-sīmāsı

G233/6 **Ṭalʿat-i** şāhid-i iḳbāl nümāyān olmaz / Sīne-i ehl-i ṣafā āyīne-dār olmayıcaḳ

M3/I/4 Şeş cihātı rūşen itdi **ṭalʿatından** gün gibi / Buldı zīnet çār-sū-yı mülk ü millet ṣubḥ-dem

K1/37 Bāḳī-ṣıfat ne bülbül-i rengīn-edā gele / Ne ola **ṭalʿatuñ** gibi ferḫunde gül-sitān

K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı māh-ı Kenʿān **ṭalʿatuñ** görse / Saña Yūsuf diyeydi iller aña Yūsuf-ı s̱ānī

G415/4 Rūşen itdi gün gibi ās̱ār-ı ḥüsn-i **ṭalʿatuñ** / Nūr-baḫşīler çerāġın pertev-i envār ile

G528/4 Laʿl-i lebüñle **ṭalʿatuñ** ravża-i Cennetü'n-naʿīm / Ḳaddüñe Cebre'īl-i ʿaḳl Sidre-i müntehā didi

ṭāliʿ [9] talih, baht

K11/5 Düşer bir ʿuḳdeye gāhī küdūret kesb ider **ṭāliʿ** / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

K21/28 Hemīşe nergis-i iḳbāl u baḫt ḫᵛāb-ālūd / Hemīşe ṭurra-i **ṭāliʿ** müşevveşü'l-aḥvāl

G42/1 Ne devrān muvāfıḳ ne **ṭāliʿ** müsāʿid / Ḳolın boynuma ṣalmaz ol sīm- sāʿid

K21/12 Beyāż düşdi hele şekl-i **ṭāliʿ-i** eyyām / Mis̱āl-i çihre-i baḫt-ı edīb-i ferruḫ-fāl

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādan ol meh-rū / Zehī sitāre-i ferḫunde **ṭāliʿ-i** fīrūz

G491/7 Bāḳıyā şādīlıḳ eylerse ʿaceb mi aġyār / Çarḫ anuñ **ṭāliʿini** gör nice meymūn itdi

G168/1 Kevkeb-i baḫtum benüm bürc-i hilāl üstindedür / Āfitāb-ı **ṭāliʿum** her gün zevāl üstindedür

G26/2 Ṭurra-i **ṭāliʿumuñ** böyle perīşānlıġına / Yine ol zülf-i pür-āşūb u fitendür bāʿiṡ

K12/13 **Ṭāliʿuñla** nice bir ceng ü cidāl ey Bāḳī / ʿĀḳıbet kevkeb-i baḫtuñ seni dīvāne çeker

ṭāliʿ-i vārūn [1] ters dönmüş talih ‖ kötü talih

G491/3 Eksük olmaz ten-i ṣad-pāreden işler yara / Baña bu işleri hep **ṭāliʿ-i vārūn** itdi

ṭāliʿ olmak [1] doğmak

M3/I/1 **Ṭāliʿ oldı** neyyir-i iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem / Şuʿle ṣaldı ʿāleme necm-i hidāyet ṣubḥ-dem

ṭāliʿ yārī eylemek [1] talihi yar olmak ‖ şansı açık olmak, işleri rast gitmek

K2/7 Devlet iḳbāl ḳılup **eyledi ṭāliʿ yārī** / Ḥāṣılı üstümüze döndi sipihr-i gerdān

ṭālib [9]

1. isteyen, arayan

G141/5 Biz **ṭālib-i** teveccüh-i iḳbāl-i rūzgār / Gül-berg-i bāġ-ı ʿömr ise ber-bād olup gider

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne **ṭālib-i** zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey **ṭālib-i** dünyā-yı dūn / Var ise rāḥat yiri ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

G133/2 Genc-i viṣāl **ṭālibini** ejdehā-ṣıfat / Ol ḥalḳa ḥalḳa zülf-i ḫam-ender-ḫam öldürür

G386/4 Sīm-i sirişki ḫarc iderin ḫāk-i pāyüñe / İksīr-i ʿaşḳ **ṭālibiyin** cevher isterin

M2/IV/4 Naḳd-i vaḳt oldı bize eşk-i sefīd ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam **ṭālibiyüz** aḳçeler altunlar ile

G399/5 Dürr-i naẓmuñ Bāḳıyā baş egdürür **ṭāliblere**/ Kim żarūrī itdürür ġavvāṣa lüʾlū ser-fürū

2. istekli ‖ talebe

K27/17 Düḫūl-i meclis-i ḫāṣına ruḫṣat mümkin olmazsa / Buḫārīden gelür diñler ḥadīs̱in **ṭālib-i** maʿnā

3. derviş

G196/3 Naṣīḥat diñlemez **ṭālib** olınca şevḳ-i dil ġālib / Vücūdın şuʿle-i şemʿa ṣalar pervāne ḳatlanmaz

ṭālib-i dīdār [1] Hak talibi (cennet cehennem talibleri karşıtlığında)

G355/3 **Ṭālib-i dīdār** iseñ mirʾāt-ı ḳalbüñ ṣāf ṭut / Ḫāṭıra endīşe-i cennet cehennem gelmesün

ṭālib olmak [5] istemek ‖ aramak

G179/3 Nʾola ger ṣoḥbetine **ṭālib olsaḳ** / Ḳatı şevḳ ehlidür ehl-i nefesdür

G404/2 Yaşuma baḳmaz ol perī bilmedi ḳadr-i gevheri / **Ṭālib ola** bu demleri bulmaya bir zamān ola

G125/3 Leblerüñ māʾili ḳaçmaz ḫaṭ-ı nev-ḫāsteden / Ġam degül **ṭālib-i** nūş **olana** nīş-i zenbūr

K2/44 Şeref-i ḫidmetine yüz süre geldük gūyā / Cūylar kim **olalar ṭālib-i** baḥr-i ʿummān

G471/2 **Ṭālib-i** şemʿ-i vaṣl **olınca** kişi / Oda yanmaḳdan aña pervāne

tam tāze [1] taptaze

G454/4 Sīneden ḳan bulaşıḳ penbe-i dāġum ḳopıcaḳ / Şimdi ḳopmış gül-i rengīne döner **tam tāze**

ṭamaʿ [2] bkz. ‘ḥırṣ u ṭamaʿ’ md.

1. arzu

G426/9 Bāḳīyi leẕẕet-i vaṣluñ **ṭamaʿı** söyletdi / Ṭūṭīyi şevḳ-i şekerdür getüren güftāre

2. hırs, açgözlülük

G317/1 Mā-sivādan **ṭamaʿ-ı** nuṣreti az eyleyelüm / Luṭf u iḥsānı çoḳ Allāha niyāz eyleyelüm

ṭamaʿ eylemek [1] istemek

G493/5 Bāḳıyā mihr ü vefāsın o mehüñ / Çoḳ **ṭamaʿ eyler idük** az oldı

tamām [3]

1. tastamam, tam tamına

K2/46 Ẕillet ü miḥnet ile şimdi **tamām** üç yıldur / Yaturuz zāviye-i hücrede bī-nām u nişān

K23/7 Yā defter-i sipihrde reʾy-i resīddür / Deyn-i ṣıyāmı ḫalḳ edā itdiler **tamām**

2. bütün

G513/1 ʿĀşıḳ öldürmekdür ol māhuñ **tamām** endīşesi / Yolına cān virmedür eksüklünüñ kem pīşesi

tamām itmek [1] tamamlamak

M1/VIII/8 Yā Rab kemāl-i luṭfuña ḳaldı senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ cihānda **tamām itdi** ḫidmeti

tamām olmak [1] bitmek, sona ermek

K26/32 Söz **tamām oldı** niyāz eyleyelüm der-gāha / İşidüp diye feleklerde melekler āmīn

ṭammak [1] damlamak; bkz. TS. C. II, s. 985.

G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i zülfine cānlar esīr / Ġamzesinden ḳan **ṭamar** aġzında ammā būy-ı şīr

ṭamlamak [2] damlamak

G276/6 Jāleler **ṭamlamaġ** ister gül-i terden gūyā / Görinen dürr-i bünāgūşı degüldür yāruñ

G300/2 Devr elinden kāse kāse yutduġum ḳanlardur ol / Ḳaṭre ḳaṭre **ṭamlayan** gözden dem-ā-dem ey göñül

ṭamu [1] cehennem (‘firdevs’ karşıtlığında)

G398/3 Degül mi bezm-i vaṣl-ı yār firdevs / Belā-yı ṣoḥbet-i aġyār **ṭamu**

ṭañ mı [9] şaşılır mı; bkz. ‘‘aceb mi’ md.

K19/2 Nām ile tutdı cihān mülkin olursa **ṭañ mı** / Mālik-i Cām-ı Cem ü tāc-ı Sikender ḫātem

G85/5 Fürḳatüñde **ṭañ mı** şeftālū dilerse cān u dil / Mīve-i bī-vaḳt iderler ārzū bīmārlar

G96/2 ʿĀr itse **ṭañ mı** içmege bezm-i Cem içre cām / Her kim segān-ı kūyuñ ile hem-sifāldür

G315/2 Göze göstermez ise **ṭañ mı** beni her ednā / Ki naẓar farḳ idecek mertebeden aʿlāyem

G504/3 ʿĀşıḳ güşāde-meşreb olur cām-ı mey gibi / Hem-dem idinse kendüsine **ṭañ mı** sāġarı

G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi düşerse **ṭañ mı** eşk-i çeşmüme / Bāġda āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ yiri

G54/3 Leb-ā-leb cām-ı dil ḫūn olsa **ṭāñ mı** bezm-i fürḳatde / Güzeller ʿaşḳına nūş itmek içün dostgānīdür?

G225/3 Yaḳdı nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam **ṭāñ** degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ?

G119/3 **Ṭañ mı** ġam öldürse meydān-ı melāmetde beni / Bu neberd-i ʿaşḳdur anca dil-āverler düşer?

ṭaʿn [4]

1. kınama, yerme

G403/4 Urmañ gedā-yı kūy-ı ḫarābāta seng-i **ṭaʿn** / Ḳoñ anı kendü ḥāline Rabb-i Raḥīm ile

G268/2 Serv ü şimşādı yürütmez **ṭaʿn-ı** bülbül bāġda / Seyr idelden cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ

2. kınayıcı, yerici

G199/5 Zebān-ı **ṭaʿn-ı** aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i āzār ururlar kāne incinmez

3. kötü söz etmesi (rakibin)

G109/5 Sen urduġuñca tīrüñi sīnemden özgeye / **Ṭaʿn-ı** ḥasūd derd ile ḳaddüm kemān ider

ṭaʿn u teşnīʿ [1] kınama ve ayıplama

G248/5 Elüñ irişmedi ol serve diyü ey Bāḳī / **Ṭaʿn u teşnīʿi** belāsın çekerüz irişenüñ

ṭaʿn u teşnīʿ eylemek [1] kınayıp kusur bulmak

Kt10/1 Şīr-dilsin Bāḳıyā āzürde-ḫāṭır olma sen / **Ṭaʿn u teşnīʿ itseler** bir nice ʿāḳ-ı bī-hüner

ṭaʿn eylemek/itmek [3] kusur bulmak, yermek

G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta iñen **ṭaʿn itme** / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

G421/3 Ṣūret-i zībāya meyl itsem baña **ṭaʿn eyleme** / Var suʾāl it böyle dil-keş naḳş iden naḳḳāşına

G530/4 Bize esrārını açmaz meye **ṭaʿn itmeden** geçmez / Gel ey sāḳī geçür bundan bu ʿaḳl-ı dāniş-endūzı

ṭanbūr [2] bkz. ÖZTUNA, s. 465.

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ niş̱teri mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur niteki tār-ı **ṭanbūr**

G484/4 Gice ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki tāziyāneyle bu gün söyletdi **ṭanbūrı**

ṭannāz [2] alaycı

G388/1 Geh cefā ḳılsun niyāz ehline geh nāz eylesün / Nāz iderse ʿāşıḳa ol şūḫ-ı **ṭannāz** eylesün

G301/1 Döndi bezm-i bāġda bir dil-ber-i **ṭannāze** gül / Cilve-i ḥüsn eyledi girdi libās-ı nāze gül

ṭapmak [1] kulluk etmek

G253/3 Yüzleri böyle ḳararmazdı eger ey māh-rū / Āfitāba **ṭapmayaydı** ṭurra-i hindūlaruñ

ṭapşurmak [6] bkz. TS. C. V, s. 3744-48.

1. ulaştırmak, yetiştirmek

G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı der-i cānāne **ṭapşurdum** / Varup dārüʾş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum

2. emanet etmek, teslim etmek

G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı der-i cānāne ṭapşurdum / Varup dārüʾş-şifāya yine bir dīvāne **ṭapşurdum**

G341/2 Ruḫı gül-gūnına ol ġoncanuñ dil mürġını virdüm / Yine bir bülbül-i gūyā gül-i ḫandāne **ṭapşurdum**

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i ġama bir heft-ser ejder / Ḫayāl-i zülfini çün bu dil-i vīrāne **ṭapşurdum**

G341/4 ʿAcūz u pīre-zen dehrüñ çü ḳaṣdı cān imiş bildüm / Erenler himmetinde anı ben merdāne **ṭapşurdum**

G341/5 Ser-i zülfi ucında ʿāḳıbet ser terkini urdum / Girüp meydāne Bāḳī ṭopumı çevgāne **ṭapşurdum**

ṭapu [7] bkz. TS. C. V, s. 3748-54.

1. zât, zât-ı âlî

K23/31 Gerdūn-ı dūna eylemez ol ʿarż-ı iḥtiyāc / **Ṭapuñ** ṭururken eyleye mi minnet-i liʾām

2. huzur, makam

K9/21 Mevrūs̱dur cenābuña memlūk **ṭapuña** / Lāyıḳ degül ki devr-i zamān ide ḫᵛār u zār

K2/40 Serverā devr-i felekden yine şekvāmuz var / **Ṭapuña** ʿarż idelüm ruḫṣat olursa el-ān

K20/38 **Ṭapuña** yüz süre geldüm ṣafā-yı ḫāṭır ile / Zülāl gibi beni gül-sitān-ı luṭfuña ṣal

K20/39 Dilümde şekker-i şükr-i fevāżıl-ı keremüñ / **Ṭapuña** ʿarż ide geldüm ne ise mā-fiʾl-bāl

2.1. 'ḳapu'-'ṭapu' paralelliğinde

K21/21 Maʿārif ehline ḳapuñdan irişür maʿrūf / Feżāʾil ehline **ṭapuñdan** irişür efżāl

G333/1 **Ṭapuñdur** Kaʿbe-i ʿulyā-yı eṣḥāb-ı ṣafā ḳıblem / Ḳapuñdur Mescid-i Aḳṣā-yı erbāb-ı vefā ḳıblem

ṭapuya gelmek [1] kapıya gelmek

K19/50 Bī-ʿaded ḫātem ile **ṭapuña geldi** Bāḳī / Ki nice Rūm ḫarācını deger her ḫātem

tār [5] bkz. 'ṣaç tārı'; bkz. 'şeb-i tār' md.

1. tel (saz teli)

G47/1 Zülfüñ ki **tār-ı** eşk-i firāvāne ṣarmaşur / Sünbüldür ol ki riştе-i bārāne ṣarmaşur

G125/2 Bezm-i hecrüñde müjeñ niş̱teri mıżrābından / Reg-i cān nāle ḳılur niteki **tār-ı** ṭanbūr

G489/5 Yüzin eline alup geldi meclise ṣofī / Bu gice riştе-i tesbīḥi **tār-ı** çeng oldı

2. saç teli

G84/4 Sünbül ṭaḳınmış alnına ṣanman o gül-ʿiẕār / Çıḳmış külāh-gūşeye **tār-ı** külāledür

G524/3 Baġlarsañ eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz / Tā riştе-i cān ṭurrası **tārına** ulandı

tār-ı mūy [2] saç teli

G383/1 Dil çeker ol **tār-ı mūy-ı** ʿanberīnüñ minnetin / İstemez ʿālemde zülf-i ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin

G450/3 Ḳaşuñ üzre **tār-ı mūyuñla** cebīnüñ gördiler / Nūrdan ḳandīl aṣılmış ṣandılar miḥrābda

tār-ı zülf [3] saç teli

G336/2 Ḥadīs̱-i **tār-ı zülfüñden** faḳīhe bir süʾāl itdüm / Cevāba ḳādir olmadı ḥerīfi endbend itdüm

M3/V/4 **Tār-ı zülf** ü ṭurra-i ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / Sāl-i iḳbālin Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān baġlasun / **Tār-ı zülf**-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül

tār olmak [1] kararmak

M1/IV/4 Añduḳça būy-ı ḫulḳuñı derdüñle lāle-veş / **Olsun** derūn-ı nāfe-i müşg-i Tātār **tār**

ṭarī [1] taze, taravetli

G103/3 Çözdi çemende ṭurraların sünbül-i **ṭarī** / Gūyā ṭaġıtdı mūyını müşgīn külāleler

ṭarab [2] eğlence, şenlik, çoşkunluk

G269/3 Esbāb-ı **ṭarab** seyl-i mey-i nāb ile gitdi / Āvāzı boġıldı giderek çeng ü rebābuñ

G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı **ṭarabda** naġme-sāz / Ṭāvūs-ı baḫt u devleti bām-ı felekde cilve-ger

ṭarab u ʿīş [1] eğlence ve işret; bkz. ‘ʿīş u ṭarab’ md.

G105/4 Bāġ-ı **ṭarab u ʿīşa** mey-i nāb u dem-i nāy / Ḥaḳḳā bu ʿaceb ḫūb u laṭīf āb u hevādur

ṭarab u ʿīş u ṣafā [1] eğlence, işret ve safa

G238/3 Bu cihān kimine ḳaṣr-ı **ṭarab u ʿīş u ṣafā** / Kiminüñ miḥnet ile başına zindān ancaḳ

ṭarab-ḫāne [1] neşe/çoşku yeri

G90/5 Bāḳī sürūd-i bezm-i **ṭarab-ḫāne-i** ḫayāl / Ṣavt u ṣarīr-i ḫāme-i gevher-nis̱ārdur

ṭarab-sāz [1] neşelendirici, çoşturucu (‘ṣafā-baḫş’ paralelliğinde)

G261/1 Bir ṣafā-baḫş ḳanı cām-ı muṣaffādan yig / Bir **ṭarab-sāz** mı var sāġar-ı ṣahbādan yig

tārāc itmek [4] yağmalamak, talan etmek

G127/3 Tekellefsüz gelür bād-ı ṣabā **tārāc ider** bir gün / Çemen bezminde gūyā süfre-i gül ḫᵛān-ı yaġmādur

G182/2 Gözlerüñ ṣabr u ḳarār u ʿaḳlı **tārāc itdiler** / Şol ḥarāmīler gibi kim kār-bāna girdiler

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini dil-ber niçün **tārāc ider** / Pādişāh olan nedür şehrini yaġmādan ġaraż

G380/6 Gözleri ṣabr u selāmet mülkini **tārāc ider** / Bir amānsuz ġamzesi Tātār dirseñ işte sen

ṭaraf ṭaraf [1]

M1/VI/5 Şemşīr gibi rūy-ı zemīne **ṭaraf ṭaraf** / Ṣalduñ demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları

ṭaramaḳ [1]

G203/4 Şāneden zaḫm irişür diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı āşüfteyi zülfin **ṭaramaz**

ṭarāvet [4] tazelik

G60/3 Sen **ṭarāvet** bāġınuñ bir ġonca-i ḫandānısın / Jāle düşmiş tāze gül bir aġlamış ṣūretlüdür

G33/4 **Ṭarāvet** kesb ider olsañ ʿaraḳ-nāk / Olur berg-i semenden tāze-ter ruḫ

K25/31 Ravża-i ʿilm-i **ṭarāvetde** nem-i ḫāmeñ ile / Tāzeler gül-şen ü bāġı nitekim ebr-i bahār

G169/5 Çemende ġoncaya baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ aġzına nisbet **ṭarāveti** yoḳdur

ṭarf [3]

1. kenar

K24/2 Şeh-levendāne şikest eyledi **ṭarf-ı** külehin / Gögsinüñ dügmelerin çözdi ser-ā-ser sünbül

G365/1 Cānā görinse **ṭarf-ı** ʿiẕāruñ niḳābdan / Ḫalḳ āfitāb ṭoġdı ṣanurlar seḥābdan

2. taraf

G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat olma teng-dil / ʿAzm eyle **ṭarf-ı** gül-şene gül gibi gül açıl

ṭarḥ ṣalmak [1] düzen kurmak

G387/3 Bir **ṭarḥ ṣaldı** ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle naḳş görindi zamān zemīn

ṭarḥ-ı nev ṣalmak [1] yeni bir düzen kurmak

K27/20 Kef-i cūduñ vücūd iḳlīmine bir **ṭarḥ-ı nev ṣaldı** / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

tārīḫ dimek [1] tarih düşürmek

Kt21/2 İşitdüm fevtin ol Sulṭān-ı ʿālī-şānuñ ey Bāḳī / **Didüm tārīḫin** ʿazm itdi beḳāya dār-ı dünyādan

tārīk [1] karanlık ‖ ıssız; bkz. 'şeb-i tārīk' md.

G485/6 Ḳarşu ṭut şemʿ-i ruḫuñ biʾllāhi ben dil-ḫasteye / Künc-i **tārīk** içre ḳaldum çeşm-i bīmāruñ gibi

ṭarīḳ [4]

1. yol

K1/23 Tīġuñ ʿadem diyārına rūşen **ṭarīḳdur** / Aʿdā-yı dīni ṭurma ḳılıçdan geçür hemān

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış **ṭarīḳ-i** Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

2. vesile, imkan

G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa ṣabr u tesellī **ṭarīḳi** yoḳ / Varan ḥarīm-i kūyuña nā-şād olup gider

3. kul (padişahın yoluna kendini verme yöüyle)

K2/43 Bu **ṭarīḳuñ** nice yıl künc-i medārisde yatup / Elemin çekmiş iken her birümüz nice zamān

ṭarrār [1] yankesici, hırsız ‖ gönül çalan

G380/4 Zülfi sāḥir ṭurrası **ṭarrār** şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi cādū ġamzesi mekkār dirseñ işte sen

tārumār eylemek/itmek [2]

1. dağıtmak

G306/7 Bāḳī-veş āḫır eyledi ʿaczin müşāhade / Evrāḳın **itdi** defterinüñ **tārumār** gül

2. perişan etmek, darmadağın etmek ('cemʿiyyet-i ḫāṭır' karşıtlığında)

K6/4 Nūş-ı cān eyler göñül cemʿiyyet-i ḫāṭır bulur / **Tārumār eyler** yine ol gözleri mestān gelür

ṭarz [3] üslup, edâ

G471/7 Bāḳıyā **ṭarz-ı** şiʿr böyle gerek / Hem ẓarīfāne hem levendāne

Kt11/2 Dād-ı Ḥaḳdur bu süḫan her kişinüñ Bāḳī-vār / **Ṭarz-ı** eşʿārı pesendīde vü maḳbūl olmaz

G508/7 Meddāḥ olalı çeşm-i ġazālāneñe Bāḳī / Ögrendi ġazel **ṭarzını** Rūmuñ şuʿarāsı

ṭās [3]

K19/32 Zār u ser-geşte-i **ṭās-ı** ġam idüp düşmenüñüñ / Pençe-i baḫtın ider beste-i şeş-der ḫātem

K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı **ṭās-ı** zer-endūda felek / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār

G128/4 Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrüñ **ṭās-ı** pūlādı / Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

ṭās ṭās [1]

Kt14/1 Yār bir meclis ḳurar mı kʾanda bu ġamgīn göñül / Devr elinden **ṭās ṭās** aġuyı bir dem içmeye

taṣarruf [1] kullanabilme (akıl elini iradesi dışında hareket etme)

K20/30 Şarāb-ı ḥayret ile şöyle mest ü medhūşam / Ne dest-i ʿaḳla **taṣarruf** ne pāy-ı fikre mecāl

taṣavvur [2] düşünce, hayal

G154/3 Gelmez vücūda naḳd-i viṣālüñ **taṣavvurı** / ʿAşḳuñ metāʿı ḫᵛāceleri çoḳ ziyān çeker

G426/7 Bu **taṣavvurlar** eger bāṭıl olursa nic'olur / Ḳatı ḥayret yiridür bir gözüñ aç bī-çāre

taṣavvur itmek [2] düşünmek, hayal etmek

K1/32 Bārīk-bīn olanlar ider ḳaşlaruñ ḫayāl / Dendānuñı **taṣavvur ider** ṭabʿ-ı ḫurde-dān

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa derd ile ʿāşıḳ niyāzda / Bāṭıl **taṣavvur itmede** zāhid namāzda

taṣfiye itmek [1] saflaştırmak, arıtmak ‖ kalbi dünya kirlerinden arıtma

G61/4 Ḫum gibi sen de **taṣfiye-i** bāṭın **it** yüri / Dergāh-ı mey-fürūş ulu ḫānḳāhdur

taṣvīr [2] resim, nakış

G468/2 Saña **taṣvīr-i** māhı beñzedince / Ne gözler nūrını dökdi sitāre

G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi gören **taṣvīrin** / Āferīn anı ḳalemden çıḳaran üstāde

taṣvīr itmek [4] çizmek ‖ resimlemek

K24/42 Levḥ-i ḫāṭırda ḫaṭuñ naḳşını **taṣvīr itdüm** / Olmadın ṣafḥa-i gül-zāra muṣavver sünbül

G246/3 Gelürse bir yire naḳḳāş-ı ʿālem / Bu resm ile seni **taṣvīr ider** yoḳ

G310/3 Nazenīn ebrūlaruñ ḥaḳḳā ki ḳılmış ḳıl ḳalem / Ḥüsnüñi şol dem ki **taṣvīr itmiş** üstād-ı ezel

G421/7 Naḳş-ı ḥüsnüñ kimse Bāḳī gibi **taṣvīr itmeye** / Ṣafḥa-i eşʿārda anca ḳalemler aşına

ṭaş [3] bkz. 'işigi ṭaşı' md.

K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir ṭaşına ḳıymet / Egerçi ḳıymeti **ṭaş** iledür bünyādı ser-tā-pā

K27/11 İrem bāġı aña nisbet degül bir **ṭaşına** ḳıymet / Egerçi ḳıymeti ṭaş iledür bünyādı ser-tā-pā

G24/2 Nice cām-ı Cem nice mir'āt-ı İskender dilā / Dest-i miḥnetden cefā **ṭaşıyla** bulmışdur şikest

***ṭaş atmak* [2]** taş atmak ‖ söz dokundurmak

G134/4 Yollarda görse aġladuġum baña **ṭaş atar** / Gāhī bu çeşm-i eşk-feşānı siler geçer

G283/4 Başdan mürġ-i aḳıl uçmaz idi başından / Ṭıfllar üstine **ṭaş atmasalar** Mecnūnuñ

***ṭaş ḳondurmak* [1]** taş fırlatmak ‖ yüzük taşı ‖ söz dokundurmak

K5/24 Aña her gūşeden bir ṭaʿne **ṭaşın ḳondururlardı** / Nigīnüñle muʿārıż görseler mühr-i Süleymānı

***ṭaşa ṭutmak* [1]** taşlamak ‖ hücum etmek

G103/1 Cünd-i şitāyı **ṭaşa ṭutup** yine jāleler / Ḳaṣd itdiler ki milket-i gül-zārı alalar

***ṭaşlar başmak* [1]** taş yağdırmak, taş savurmak ; 'başmak'ın atmak, savurmak, yağdırmak anlamları için bkz. TS, C. I, s. 413.

G17/4 Ne **ṭaşlar başdı** seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna / Düşen altun ḳayalardur degül vaḳt-i seḥer kevkeb

ṭaşırġatmak [1] taşırmak

K5/20 Seḫā resminde ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā / Kef-i cūduñ **ṭaşırġatmaz** kerem vaḳtinde ʿummānı

ṭaşmak [1]

G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı **ṭaşup** çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında ṭuran ḫançerdür

ṭaşt [1] leğen; bkz. 'bāmdan düşmek' md.

K25/15 Bāmdan düşdi dilā **ṭaşt-**ı meh-i nev bu gice / Güft ü gūy ile pür olsa n'ola şehr ü bāzār

Tatār [3] Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 434; ayrıca bkz. 'yaġı Tātār' md.

1. akıncı, savaşçı; zalim

K14/24 Dem-i aʿdā ile deşt-i cihānı lāle-zār itdi / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı **Tatāruñ** tīr-bārānı

K18/45 Ṭurralar milket-i Çīn nāfe-i müşgīn ol ḫāl / Gözüñ āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür **Tātār**

2. Tatar ahusu; bkz. 'nāfe-i Tatār' md.

M1/IV/4 Añduḳça būy-ı ḫulḳuñı derdüñle lāle-veş / Olsun derūn-ı nāfe-i müşg-i **Tātār** tār

tātār-ı ġamze [3] yağmacı, çapulcu gamze ‖ zalim gamze; bkz. 'ġamzesi Tātār' md.

G242/2 ʿAşḳuñ yolında bulmadı dil emn ü rāḥatı / **Tātār-ı ġamzeñ** eyledi yaġmā ḳonaḳ ḳonaḳ

G414/4 Deşt-i ġamda her yaña tenler getürdi seyl-i ḫūn / Ṭurmayup **Tātār-ı ġamzeñ** tīr-bārān itmede

G484/3 Hezārān ʿöẕr-i leng eyler ḳaçar meydāna gelmezdi / Eger **Tātār-ı ġamzeñ** daʿvet itse cenge Tīmūrı

ṭatlu dil [1] yumuşak, güzel söz

G274/3 Telḫ-kām itme beni dostum acı söz ile / Lebüñ emdürmez iseñ **ṭatlu dilüñ** bārī gerek

ṭavāf eylemek/itmek [2] etrafını dolaşmak ‖ Kabe'nin etrafını dolaşmak

G231/5 Bāḳıyā ister iseñ ḳalbe ṣafā virmek eger / Kaʿbe-i kūyına var döne döne **eyle ṭavāf**

G10/3 Bir kez **ṭavāfın itmegi** biñ ʿömre virmezin / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña kūy-i dil-rübā

ṭavf [1] tavaf etmek

G465/2 Ey kāş **ṭavf-ı** Kaʿbe-i kūy-ı nigār içün / Hem-rāh olaydı ḫāk-i vücūdum ṣabāyile

ṭavḳ [3] esirlerin boynuna geçirilen halka/tasma

G163/2 Ḫurşīd esīr-i ʿaşḳuñ olupdur eşiʿʿadan / Boynında **ṭavḳ-ı** şevḳ ile zencīr-i zer çeker

K19/13 **Ṭavḳ-ı** zerrīn ṭaḳınup yine ḳazıtmış ḳaşın / İḫtiyār eylemiş üslūb-ı Ḳalender ḫātem

K19/26 **Ṭavḳ-ı** fermāne çeküp gerden-i teslīmlerin / Nice āzādeleri eyledi çāker ḫātem

ṭavḳ u kemer [1] gerdanlık ve kemer (güzelin boynu ve belini sarmaları yönüyle)

G277/3 Ḳandasın biz de gel ey āfet-i devrān görelüm / Nice bir öpe ḳuca görişe **ṭavḳ u kemerüñ**

ṭavr [1] hal, keyif ‖ musikide icra üslubu; bkz. 'zamāne ṭavrı' md.

G58/3 Her gedā-ṭabʿ añlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey / Bunda bir şāhāne **ṭavr** u özge ʿālem vardur

ṭāvūs [9] bkz. 'İrem ṭāvūsı' md.

G420/3 **Ṭāvūs** gibi cilve ḳılup bāġ-ı ʾīşumuz / Reşk-i cinān u ravża-i Rıḍvān u ḥūr ide

G295/2 **Ṭāvūsdur** ki ravżada cevlāna başlamış / Ruḫsāruñ üzre zülf-i semen-bū degüldür ol

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i bām-ı zümürrüd-fāmına / Ḳadri **ṭāvūsı** çıḳup gün gibi cevlān eylesün

G414/2 Ṭurralar boynın burup ḥüsnin temāşālanmada / Zülfi **ṭāvūsı** İrem bāġında cevlān itmede

K2/4 Ol zamān irdi ki biñ şevḳ ile **ṭāvūs-ı** neşāṭ / İde ṣaḥn-ı ḥarem-i bāġ-ı cihānda cevlān

M1/VII/7 Cevlāne gitdi ravżaya **ṭāvūs-ı** bāġ-ı ḳuds / Ferr-i hümā-yı evc-i saʿādet-mesīri gör

G78/7 Destān-serā-yı midḥati şāḫ-ı ṭarabda naġme-sāz / **Ṭāvūs-ı** baḫt u devleti bām-ı felekde cilve-ger

K24/16 Bürüdi kendinüñ eṭrāfını bāl ü per ile / Yine **ṭāvūs-ṣıfat** cilveler eyler sünbül

G180/3 **Ṭāvūs-vār** cilveler itmekde bāġda / Gūyā ki nev-ʿarūsa dönüpdür şükūfe-zār

ṭāvūs ḳuyruġı çekmek [1] bkz. 'düm-i ṭāvūs' md.

G250/5 Miṡāl-i ḥüsnüñe **ṭāvūs ḳuyruġı** çekeli / Cihānı ḥükmüñe rām itdi ser-be-ser zülfüñ

ṭāvūs-ı zerrīn-bāl [2] altın kanatlı tavus

G39/2 Cāme-i dībā ile **ṭāvūs-ı zerrīn-bāldür** / Dil-rübā kim eyler ol reftār ile cevlān-ı ʿīd

G72/2 Tāb-ı zülfüñle göñül ḳılduḳça āh-ı āteşīn / Dūd-ı dil cevlān ider **ṭāvūs-ı zerrīn-bāl** olur

ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per [1] altın kanatlı tavus

G318/2 Ṣaḥn-ı felekde cilve-ger **ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per** / Bāġ-ı cihān pür-nūr u fer ʿālem gül-istān-ı İrem

ṭayanmak [3]

1. dayamak

G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / Virmedi ḳaṭʿā cevāb aña **ṭayandı** ḫançerüñ

2. dayanmak ‖ güvenmek

G192/3 Biz müttekā-yı zer-keş-i cāha **ṭayanmazuz** / Ḥaḳḳuñ kemāl-i luṭfınadur istinādumuz

G265/5 S̱ebāt-ı dehre **ṭayanmaḳ** olurdı ey Bāḳī / Ṭuraydı ʿahdine ʿālemde dönmeyeydi felek

ṭayanı görmek [1] dayanıp durmak, dayanmakta sebat etmek; bkz. TS. C. IV, s. 1030.

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş piyāle ṭut / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı ḥavādis̱ **ṭayanı gör**

ṭāyiʿ-i emr-i H̱udā [1] Allah'ın emirlerini yerine getirici ‖ Kanunî Süleyman

K2/11 Ḥāfıẓ-ı dīn-i ḳavī ḥāmī-i şerʿ-i Nebevī / **Ṭāyiʿ-i emr-i H̱udā** tābiʿ-i naṣṣ-ı Ḳurʾān

ṭayr eylemek [1] savurmak, uçurmak

G433/3 Nefesüñ rūḥ virüp tā ola mürġ-i bāmuñ / Ey Mesīḥā-dem ölürsem gilümi **ṭayr eyle**

tażarruʿ demleri [1] yalvarıp yakarma zamanları ‖ dua zamanı

G155/7 **Tażarruʿ demleri** geldi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ey Bāḳī / İdüp Fetḥ āyetin ezber dilin ḳılsun revān ẖançer

tāze [16]

1. yeniden ‖ taze

K27/18 Hezārān mürdeye bir demde luṭfuñ **tāze** cān virdi / Mesīḥā resm ü āyīnin muḥaṣṣal eyledüñ iḥyā

G181/1 Bahār eyyāmı geldi **tāze** ʿāşıḳlıḳ zamānıdur / Ṣular cūş itdügi demdür bulanıḳlıḳ zamānıdur

G340/1 ʿArż-ı ḥüsn it niyāza başlayalum / Naġme-i ʿaşḳa **tāze** başlayalum

K18/2 **Taze** cān buldı cihān irdi nebātāta ḥayāt / Ellerinde ḥarekāt eyleseler serv ü çenār

2. taptaze

G12/2 ʿĀrıżuñda ol iki zülf-i girih-gīrüñ senüñ / Ṣuya ḳonmış iki ġarrā **tāze** sünbüldür baña

G217/2 Ruẖların teşbīh idersem nʾola cennet bāġına / Eksük olmaz **tāze** şeftālūler anda yaz u ḳış

G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı dem-ā-dem tāze / Gül-i ruẖsāruñ ile gül-şen-i ʿālem **tāze**

3. körpe ‖ yeni açmış (güzel ve parlak olma yönüyle)

G60/3 Sen ṭarāvet bāġınuñ bir ġonca-i ẖandānısın / Jāle düşmiş **tāze** gül bir aġlamış ṣūretlüdür

G122/3 Dil-beste olma terligine **tāze** ġoncanuñ / Ol pīrehende cilve ḳılan gül-ʿiẕārı gör

G301/5 Bāġ-ı ḥüsn-i şāha baḳ görmek dilerseñBāḳıyā / Baẖt u devlet nev-bahārında açılmış **tāze** gül

G302/1 Ṣubḥ-dem bülbül niyāz itdükçe geldi nāze gül / Rāz-ı ʿaşḳı der-miyān itdi açıldı **tāze** gül

G454/5 Olıcaḳ ẖūb göñül virmege ʿirfān ehli / Şiʿr-i Bāḳī gibi hem şūẖ gerek hem **tāze**

4. yeni

G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir **tāze** dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül

G489/2 Ġamuñla farḳuma bir **tāze** naʿl kesmiş idüm / Başumda āle boyanmış per-i küleng oldı

5. yeşil

G321/4 Dildür saña ʿarż itmege aḥvālümi gūyā / Ḳabrümdeki ẖāk üzre biten **tāze** giyāhum

6. devamlı kanamakta

G454/1 Nem-i eşkümle göñül dāġı dem-ā-dem **tāze** / Gül-i ruẖsāruñ ile gül-şen-i ʿālem tāze

tāze vü ter [2] taptaze, tazecik; bkz. 'ter ü tāze' md.

K3/30 Duʿā idelüm rūy-ı iḳbāl u baẖtı / Dem-ā-dem ola gül gibi **tāze vü ter**

G130/4 Eflāk devr-i dāʾim ile ṭurmayup ṣular / Neşv ü nemāda **tāze vü ter** ṣaḥn-ı sebze-zār

tāze bahār [2]

G240/1 Seyr-i gül-şende ne ḥāṣıl bile yār olmayıcaḳ / Şāẖ-ı gülden ne biter **tāze bahār** olmayıcaḳ

G537/1 ʿĀlemi **tāze bahār** itdi ruẖ-ı zībāsı / Virdi āfāḳa żiyā ṭalʿat-i meh-sīmāsı

tāze cevān [3] taze civan/delikanlı

K19/10 Vādī-i ʿaşḳa düşüp **tāze cevān** sevdi meger / Bükdi ḳaddin nitekim pīr-i muʿammer ḫātem

G75/4 Pīrlikde bu dü-tā ḳaddümi çeng eylemege / Neydügin bilmeyüp ol **tāze cevānum** özenür

G469/2 Devr-i gül irdi **tāze cevāndur** cihān yine / Saʿy eyle ʿīş u ʿişrete ʿahd-i şebābda

tāze çemen [1] ‘lāle’ paralelliğinde

K17/4 Ṣaḥrāyı ḳıldı lāle Bedaḫşān vilāyeti / Gül-zārı itdi **tāze çemen** mülk-i sebze-zār

tāze dāġ [6]

K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde vücūdum naḫl-i gül ṣandı / Ser-ā-pā **tāze dāġumdan** bu cism-i nā-tevān üzre

G492/3 Eksük olmaz sīneden gül gibi **tāze dāġlar** / Nāleler ḳılsa ʿaceb mi mürġ-i dil bülbül gibi

G53/1 Mihr-i ruḫuñla dilde kimüñ **tāze dāġı** var / Tāb-ı çerāġ-ı şems u ḳamerden ferāġı var

G150/2 Fetīli şuʿle virür **tāze dāġlar** yaḳdum / Murādum ol ki ide sīnede mekān ülker

G156/2 Dir gören **tāze dāġı** başumda / Ne güzel ḳırmızı ḳaranfül olur

G66/3 **Tāze dāġumla** ser ü sīne n’ola zeyn olsa / Kūh u deşt ey yüzi gül lāle-i ḥamrā yiridür

tāze dil-ber [1]

G513/5 **Tāze dil-ber** sevdi Bāḳī şimdi fikr-i vaṣl ider / Bir güzel eglencesi var bir laṭīf endīşesi

tāze fidanlar [1] boy boy fidanlar ‖ ince uzun güzeller

G242/5 Ḳaddüñ nihāli ruḫlaruñ āli gerek bize / Gül deste deste **tāze fidanlar** ḳucaḳ ḳucaḳ

tāze nihāl [2] taze fidan

K21/4 Zemīne dāmen-i ebr ile ṣaçdı sīmi felek / Bu ḥāleti göricek māʾil oldı **tāze nihāl**

G183/3 Gül-şen-i bāġ-ı maḥabbetde diker **tāze nihāl** / Her elif kim sīneme ol ḳāmeti ʿarʿar çeker

tāze vü ḫoş-ter [1] taptaze, tazecik

K24/35 Ḫūb olur ʿārıżuñ üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Āb-ı nāb içre ṭurur **tāze vü ḫoş-ter** sünbül

tāze-cevān [1] genç

M8/IV/1 Pāk-rū **tāze-cevāndur** baña cānumdan eʿaz

tāze-ter [1] daha taze

G33/4 Ṭarāvet kesb ider olsañ ʿaraḳ-nāk / Olur berg-i semenden **tāze-ter** ruḫ

tāze tāze [1] yeni yeni

G166/2 Benüm bilmezdi kimse ʿāşıḳ-ı şeydālıġum hergiz / Tenümde **tāze tāze** yaḳmasam dāġ-ı maḥabbetler

tāze tāze dāġlar [2]

G176/4 Gūyiyā yir yir açılmış lālelerdür ḫākde / Sīne üstinde görinen **tāze tāze dāġlar**

Mtl 5 **Tāze tāze dāġlarla** ḳanlu ḳanlu şerḥalar / Ḫırḳa-i Hindūya döndürdi ten-i ṣad-çākimüz

tāze itmek [1] tazelemek ‖ yenilemek

G454/2 Tāzeler derd-i dili miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / Dāġın abdāluñ **ider** māh-ı Muḥarrem **tāze**

tāze ṭutmak [1] soldurmamak ‖ kurutmamak; bkz. ‘ter ṭutmak’ md.

G454/3 Rūz-ı hecrinde güler dāne-i eşküm göricek / Berg-i güldür ki **ṭutar** ḳaṭre-i şeb-nem **tāze**

tāzelemek [7] yenilemek ‖ canlandırmak

G331/3 Var ise **tāzeledi** bāġ-ı nihāl-i emelin / Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem

G529/3 Bir pāre yaşum **tāzeledi** vādī-i derdi / Mecnūn gideli lāle-i miḥnet ṣola yazdı

M6/I/3 Çün **tāzelendi** gül-şen-i ʿālem bahār ile

G122/6 Dāġ-ı derūn-ı sīne nice **tāzelenmesün** / Gül ḫırmenine āteş uran nev-bahārı gör

K25/31 Ravża-i ʿilm-i ṭarāvetde nem-i ḫāmeñ ile / **Tāzeler** gül-şen ü bāġı nitekim ebr-i bahār

G454/2 **Tāzeler** derd-i dili miḥnet-i eyyām-ı firāḳ / Dāġın abdāluñ ider māh-ı Muḥarrem tāze

G509/4 **Tāzeler** ol sünbül-i müşgīni beñzer yāsemīn / Eylemiş peydā gümiş dendānelü bir şāneyi

tāziyāne **[1]** mızrap ‖ kırbaç

G484/4 Gice ḳan oldı meclisde bulındı bu diyü muṭrıb / Bir iki **tāziyāneyle** bu gün söyletdi ṭanbūrı

taʿẓīm **[1]** hürmet ederek, saygıyla

K14/7 Bisāṭ-ı emni basṭ itdi basīṭ-i arża iḳbāli / Ne deñlü ḳılsa **taʿẓīmi** felek ol şāha erzānī

teʿāla'llāh! **[2]** maşallah!, ne güzel!

K27/1 **Teʿāla'llāh** zehī ṭāḳ-ı bülend-i āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey burc-ı felek-ḳadr u semā-sīmā

G215/3 **Teʿāla'llāh** ne ebrūlardur ol ḥüsn āfitābında / Ġamından ḳāmeti māh-ı şeb-efrūzuñ hilāl olmış

temāşā eylemek **[1]** bir özge temaşa ile bakmak

K15/1 Cihān bāġına virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / **Temāşā eyle** ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

teb **[6]** sıtma, humma

G101/5 Bāḳī yanardı tāb-ı **teb-i** hecr-i yār ile / Ṣu sepmeyeydi yüregine şiʿr-i āb-dār

G200/1 Dil **teb-i** hecr-i yāre ḳatlanmaz / Kimse iḥrāḳ-i nāre ḳatlanmaz

G381/3 Bir ḥarāret baġladum tāb-ı **teb-i** ʿaşḳuñla kim / Sūzumı defʿ eylemez nūş eylesem deryāyı ben

G442/5 Çün **teb-i** ʿaşḳıyla yāruñ Bāḳıyā sūzān degül / Bu ḥarāretler nedür ḫurşīd-i ʿālem-tābda

K19/12 Nusḫa yazdursa ʿaceb olmaya bādām üzre / **Teb-i** hicrāna ʿilāc eylemek ister ḫātem

G344/2 **Teb-i** tāb-ı maḥabbetden şu deñlü nā-tevānem kim / Ḥayātum gül-şeninde zaʿferān oldı ruḫ-ı zerdüm

teb ṭutmak **[2]** sıtma tutmak ‖ titreme gelmek

K1/22 Lerzende görse ḫavfuñ ile **teb ṭutar** ṣanur / Baġlar şihāb gerden-i gerdūna rīsmān

G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür cezbe-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı **teb ṭutıcaḳ** her kişi yeksān ditrer

tebdīl itmek **[1]** çevirmek

G495/5 Virelüm cānı dilā būs-ı dehān-ı yāre / ʿĀḳıbet yoḳlıġa **tebdīl iderüz** varlıġı

tebḫāle **[2]** uçuk

G518/3 Seg raḳībe nicʾolur göstereyin ölmez isem / Dehen-i yāre uyuzlanmaġı **tebḫāle** gibi

G190/1 Dehān-ı ġonca-i ḥamrāda gūyā jāleler yir yir / Olupdur laʿl-i dil-berde dilā **tebḫāleler** yir yir

Tebrīz **[3]**

K8/14 Dilerse aḳıdur āb-ı revānı ḫāk-i **Tebrīze** / Dilerse ḫāk-i Tebrīzi döker āb-ı revān üzre

K8/14 Dilerse aḳıdur āb-ı revānı ḫāk-i Tebrīze / Dilerse ḫāk-i **Tebrīzi** döker āb-ı revān üzre

G546/6 Ġubār-ı naʿl-i esbin dīde-i aʿdāya küḥl itdi / Ne **Tebrīzin** ḳodı ceddüñ ne Ḳazvīn ü Ṣıfāḥānı

tecellī **[2]** bkz. 'nūr-ı tecellī' md.

G1/2 Bir yirde ki pertev ṣala envār-ı **tecellī** / Ḥācet mi ḳalur mihr ü meh-i envere cānā

G132/3 Cemālüñ şevḳıne döymez göñüller / **Tecellī** tābına ṣabr eylemez Ṭūr

tecerrüd **[1]** evlenmeme; bkz. 'ehl-i tecerrüd' md.

G344/4 Mürīd-i ʿaşḳ oldum ben **tecerrüd** iḫtiyār itdüm / Eger meyl eyler isem bir zen-i dünyāya nā-merdüm

tecribe **[1]**

G303/3 Meydür miḥekk-i **tecribe-i** pīr-i mey-fürūş / ʿArż eyle naḳd-i ḳalbüñi ṣāḥib-ʿayāre gel

tecrīd **[1]** dervişlik (dünya işlerinden el çekme bağlamında); bkz. 'ehl-i tecrīd' md.

G371/2 Eşcār-ı bāġ ḫırḳa-i **tecrīde** girdiler / Bād-ı ḫazān çemende el aldı çenārdan

tedārük eylemek [1] hazırlık yapmak

G337/6 **Tedārük eyle** bu çağlar geçer gider ḳalmaz / Zamān-ı furṣatı seyl-i revāna beñzetdüm

tedbīr [5]

1. idare, tasarruf

G277/6 Cümle **tedbīr** pes-i perdeden üstāduñdur / İḫtiyārī mi ṣanursın ḥarekātın ṣuverüñ

2. çare, önlem

M1/VIII/5 **Tedbīri** gör ki irmedi kimse ḫayāline / Āṣaf cihāna gelse göreydi vezāreti

K27/13 Nice maṭbūʿ u mevzūn olmaz ol ḳaṣr-ı muʿallā kim / Aña miʿmār ola **tedbīr-i** ṣāḥib-reʾy-i mülk-ārā

K1/7 **Tedbīr-i** muʿẓamāt-ı umūr-ı cihān içün / Yaḳmışdı şemʿ-i fikreti Bircīs-i nükte-dān

K22/24 Āfet-i bād-ı ḫazāndan tā ebed maḥfūẓ olur / Bāġ-ı dehre ḥüsn-i **tedbīrüñ** olursa bāġ-bān

tedbīr itmek [1] hazırlanmak

G177/1 Ne revādur ki müjeñle ḳaşuñ el bir ideler / Beni öldürmek içün reʾy ile **tedbīr ideler**

terk [1] dünyadan elini eteğini çekmek; bkz. ‘tecrīd’ md.

G74/1 **Terk**-i dünyī-i denī ḫalḳa tedennī görinür / Çeşm-i ʿuşşāḳa ne dünyī vü ne ʿuḳbī görinür

teff [1] sıcaklık

M2/I/5 Āb u tābın giderüp **teff-i** semūm-ı ḳahrı / Berg-i nīlūfere döndürdi gül-i ḫandānı

tefrīḥ-i ruḥ itmek [1] ruha ferahlık vermek, iç açmak

G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül eşk-i revānum görse yār / ʿĀdeti **tefrīḥ-i ruḥ itmekdür** aḳar ṣularuñ

tehī [3]

1. boş

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar **tehī** ḫum-ḫāneler tenhā / ʿAceb ḫālīligin buldı riyā ehli bu meydānuñ

G292/6 Çoḳ **tehī** devr ide bu sāġar-ı mīnā bizden / Var iken şīşede bāḳī hele sāḳī berü gel

2. boşu boşuna

G288/4 Meclisde būseñe ṭolaşur şöyle añların / Cāmuñ efendi bir ġarażı var **tehī** degül

tehī-dest [1] eli boş ‖ fakir, züğürt

G351/4 **Tehī-dest** olsañ ey rind-i gedā ġam çekme kim elde / Zer-i sürḫ olmasun gül-gūn şarāb-ı dil-güşā olsun

teʾḫīr [1] geciktirme

G328/11 Hīç **teʾḫīre** yir yoḳ ey Bāḳī / Niyyet-i ḫayrdur hemān idelüm

tek [10] yeter ki, yalnız; bkz. TS. C. II, s. 1060-61.

G65/5 İrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña **tek** dil-i Bāḳī / Ḥarīm-i ḥürmetüñ ḳurbında ḳurbān ile irżādur

G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez / Ucından **tek** hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne incinmez

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i ġamzeñ şāne-veş / Zülfüñe **tek** ʿāḳıbet olsun müyesser dest-res

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı **tek** viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

G338/1 Şeb-nem gibi ṣaçılsun ḳoñ eşk-i firāvānum / Güller gibi açılsun **tek** ġonca-i ḫandānum

G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse nūş it zehr-i eyyāmı / Ḫayāl-i laʿl-i nābı **tek** şarāb-ı ḫoş-güvār olsun

G372/2 Viṣālüñ bezmine **tek** maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun

G372/5 Dirīġ eyler mi Bāḳī cānı ḳurbān olduġum senden / Fidā yoluña varı **tek** hemān ʿīd-ı viṣāl olsun

G338/2 Ben āb-ı revān itmek cān üzre gözüm yaşın / **Tek** meyl-i kenār itsün ol serv-i ḫırāmānum

G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / **Tek** olsun yār māʾil naġme-i evtāre eglensün

tek ü pū itmek [1] koşuşturmak

G240/4 Her ġazāluñ **tek ü pū itmede** ardınca göñül / Şāhlar eglenemez ṣayd u şikār olmayıcaḳ

teḳāżī ḳılmamak [1] başına kakmamak

G325/2 Laʿlüñe teslīm ider cān borcın inkār itmezin / **Ḳılmasun** ġamzeñ **teḳāżī** çekmesün medyūnluġum

tekbīr [1]

G235/3 Ḳıble-i iḳbāl-i ʿālemdür cemālüñ Kaʿbesi / Tā irişdi ʿāleme āvāze-i **tekbīr-i** ʿaşḳ

tekellefsüz [1] zahmetsizce, kolayca

G127/3 **Tekellefsüz** gelür bād-ı ṣabā tārāc ider bir gün / Çemen bezminde gūyā süfre-i gül ḫᵛān-ı yaġmādur

tekellüm vaḳti [1] şiir söyleme zamanı ‖ bahar günleri

G318/9 ʿĪş u tanaʿʿum vaḳtidür sāz u terennüm vaḳtidür / Bāḳī **tekellüm vaḳtidür** güftāre saʿy it lā-cerem

tekmīl itmek [1] tamamlamak, bitirmek

G89/1 Göñül **tekmīl-i** fenn-i ʿaşḳ **iden** üstād-ı kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür

tekye [2] tekke

G438/6 Ġam degül gelse dile Bāḳī pey-ā-pey derd ü ġam / Eksük olmaz **tekyedür** mihmān mihmān üstine

G376/4 Ḫānḳāh-ı ʿaşḳuñuñ mihmānlarıdur cān u dil / **Tekyedür** ḫālī degül evbāşdan ḳallāşdan

tekye-i vaḥdet [1] vahdet tekkesi

G273/5 Bezm-i kes̱retden çekildi cām-veş Bāḳī göñül / **Tekye-i vaḥdetde** ʿuzlet iḫtiyār itsem gerek

tel çekmek [1] gümüş tel işlemek; bkz. 'gümiş tel' md.

G327/4 Nuḳra-i eşküm ile sīm-keş oldum şimdi / Müjemüñ aralarından bir iki **tel çekdüm**

telef itmek [1] harcamak, yoluna dökmek

G228/6 Eşküm gibi ġamuñla ḳılup terk-i ḫānümān / **İtdüm** yoluñda varumı çeşmüm gibi **telef**

telḫ [2] acı

G45/4 Ne deñlü şerbet ile yaraşursa her niʿmet / Şarāb-ı **telḫ** ile olur begüm kebāb lez̠īz̠

G34/5 **Telḫ-i** şarāb-ı ġuṣṣa-i devrānı defʿ ider / Şīrīn lebin dehānuma alsam niteki ḳand

telḫ itmek [1] acıtmak ‖ ağzının tadını bozmak

G143/4 Mez̠āḳın zehr-i ḳahr-ı miḥnet-i eyyām **telḫ itmiş** / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister

telḫ-kām eylemek/itmek [3] ağzın tadını bozmak ‖ kederlendirmek

K10/8 İnkisār-ı bāl ile zehr-i ġam **itse telḫ-kām** / Şehd şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ sükker bile

G352/4 Ne deñlü **telḫ-kām eylerse** nūş it zehr-i eyyāmı / Ḫayāl-i laʿl-i nābı **tek** şarāb-ı ḫoş-güvār olsun

G274/3 **Telḫ-kām itme** beni dostum acı söz ile / Lebüñ emdürmez iseñ ṭatlu dilüñ bārī gerek

telḳīn eylemek/itmek [2] öğretmek, belletmek

K26/20 Mülhim-i ġayb göñül āyīnesin ḳarşu ṭutup / **Eyledi** ṭūṭī-i cāna bu kelāmı **telḳīn**

K4/14 Pes-i āyīne-i ṭabʿından **itdi** / Yine ṭūṭī-ṣıfat Bāḳīye **telḳīn**

temāşā [7] bkz. 'seyr ü temāşā' md.

G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i bāġ-ı ʿuḳbā bundadur / Cennet evṣāfın ḳılur vāʿiẓ **temāşā** bundadur

G384/1 Seyre çıḳsun ne **temāşā** ola peydā göresin / Bir iki gün hele ṣabr eyle temāşā göresin

G384/1 Seyre çıḳsun ne temāşā ola peydā göresin / Bir iki gün hele ṣabr eyle **temāşā** göresin

G417/2 **Temāşā** bunda kim faṣl-ı bahār eyyām-ı ʿīd oldı / Daḫı künc-i riyāżetde ṭutarlar ehl-i dil rūze

G65/1 Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden müzeyyen her ṭaraf ʿālem **temāşādur**

G127/1 Temāşā-gāh-ı ʿuşşāḳ ol cemāl-i ʿālem-ārādur / Ser-i kūyında ʿālem mest ü şeydā bir **temāşādur**

G128/3 **Temāşā-yı** gül ü gül-şende ārām eylemez cānum / Ser-i kūyında cānānuñ ġarażārām-ı cānumdur

temāşā eylemek/itmek [8]

1. seyretmek ‖ hayranlıkla seyretmek

K5/15 Müs̱elles̱ gösterür dāyim **temāşā eyleseñ** elde / Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı dıraḫşānı

G234/4 Gözüme özge ʿālemler **temāşā itdürür** sīneñ / Nice sīne bu ḫod āyīne-i ʿālem-nümā ancaḳ

G545/1 Gel bāġa **temāşā idegör** āb-ı revānı / Seyr eyle nedür sürʿat-i ʿömr-i güẕerānı

K14/17 Kimi şemşīr-bāz oldı kimi cān-bāz bu ḫalḳuñ / **Temāşā eyleseñ** ol günde görseñ ḥāl-i insānı

K15/1 Cihān bāġına virdi revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / **Temāşā eyle** ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ ṣun var ise bāḳī / **Temāşā eyle** āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

G494/1 Bahār-ı ʿālem-i vuṣlatda ol sulṭān-ı ḫūbānı / **Temāşā itdügüm** gündür baña nev-rūz-ı sulṭānī

2. dolaşmak

G23/1 Lāle-ḫadler ḳıldılar gül-geşt-i ṣaḥrā semt semt / Bāġ u rāġı gezdiler **idüp temāşā** semt semt

temāşā ḳılmak [1] seyretmek ‖ gezinmek

G215/2 **Temāşā ḳılmaġa** gül-zār-ı ḥüsn-i yāri bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış

temāşālanmak [1] hayran hayran seyretmek

G414/2 Ṭurralar boynın burup ḥüsnin **temāşālanmada** / Zülfi ṭāvūsı İrem bāġında cevlān itmede

temāşā-gāh [2] mesire, gezinti yeri

G127/1 **Temāşā-gāh-ı** ʿuşşāḳ ol cemāl-i ʿālem-ārādur / Ser-i kūyında ʿālem mest ü şeydā bir temāşādur

G445/4 **Temāşā-gāh-ı** ḥüsnüñde cihānı ḥayret almışdur / Ġanīnüñ gözleri ḥayrān faḳīrüñ çeşmi dem-beste

temennā eylemek/itmek [3]

1. istemek, arzulamak

G135/6 Ne reng ü būya meftūn ol ne hāy u hūya ey Bāḳī / Bu fānīden beḳā **itmez temennā** şol ki dānādur

G333/7 Yüzüñ görüp nʾola vaṣluñ **temennā eylese** Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler müstecāb olur duʿā ḳıblem

2. beklemek

G490/4 Bir cevāb **itdüm temennā** ol dehān-ı tengden / Ḥāṣılı söz geçmedi güftāre imkān olmadı

temennā ḳılmak [2] istemek, arzulamak

G46/2 Ruḫlaruñdan ne ʿaceb būse **temennā ḳılsam** / Ey lebi ġonca ʿiẕāruñ gül-i şeftālūdur

G215/5 **Temennā ḳılsa** Bāḳī sen şehüñ vaṣlın nʾola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse umar cāndur ṭutalum kim muḥāl olmış

ten [30] beden, vücut

G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile **ten** yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i yār ile dil pāre pāredür

G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ ṣanma **ten** āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan

G87/2 **Ten** ḫāk-i rehde dīde zülāl-i viṣālde / Cān āteş-i firāḳda ḫāṭır hevādadur

G441/1 **Ten** pāy-māl ü serde ġam-ı ʿaşḳ-ı yār ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül iḫtiyār ise

G137/1 Ḫaber-i hecrüñ ile **tende** dil ü cān ditrer / Esicek bād-ı ḫazān berg-i dıraḫtān ditrer

G182/1 Oḳlaruñ kim **tende** zaḫm-ı ḫūn-feşāna girdiler / Öldürüp ben ḫasteyi yoḳ yire ḳana girdiler

G183/6 Gül-sitān-ı **tende** oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye tuḫfe ey ġonca gül-i aḥmer çeker

G338/5 Sen gül gibi gül-şende gülmekde açılmaḳda / İñler ḳafes-i **tende** mürġ-i dil-i nālānum

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost yitiş / Hele bir pāre daḫı **tende** ḥarāret bāḳī

G354/1 **Tende** bir kühne ḳabā elde biraz nān olsun / ʿĀşıḳ-ı bī-ser ü pā başına sulṭān olsun

G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i **tenden** çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi zindān deldi

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol yirüñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i meẕelletde bu **tendür** bāʿis̱

G118/1 Ṣanma iḳlīm-i **tene** ḥākim olan cānumdur / Sīnede tīr-i ġam-ı ġamze-i cānānumdur

G70/4 Şöyle ḳıldı **ten-i** efsürdeyi āh-ı serdüm / Ṭoḳınup ṭurduġı dem nāvek-i cānān ditrer

G115/2 Cān u cenān-ı şeydā birle **ten-i** ḫarābı / Dīvāneler yataġı vīrānedür ṣanurlar

G513/4 Cism-i pür-dāġ u **ten-i** zerd ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış maḥabbet bīşesi

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ viṣāli ḫᵛānın özler kim / **Teni** pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer

G460/2 Olıcaḳ yār gibi dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt / **Teni** pālūde-i ter gözleri bādām olsa

K8/2 **Ten-i** pāki ʿaraḳ-rīz olmış ol serv-i gül-endāmuñ / Dökilmiş ḳaṭre-i şeb-nem nihāl-i erġavān üzre

G55/4 **Ten-i** zārumda pehlūm üstüḫānı ṣayılur bir bir / Beni seyr itmeyen aḥbāb mūsīḳārı görsünler

G502/5 **Ten-i** Bāḳīyi ser-ā-pā ḳılıcuñ pārelese / Şöyle vaʾllāhi begüm cānına minnetler idi

G28/2 Naḫl-i zībā ile nāzük **tenidür** meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür bāʿis̱

Mtl 7 **Teninde** şerḥaları ʿāşıḳ-ı dil-efgāruñ / Hırāş-ı pençesidür şīr-i ʿaşḳ-ı ḫūn-ḫᵛāruñ

G414/4 Deşt-i ġamda her yaña **tenler** getürdi seyl-i ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede

G491/5 Nīle ġarḳ itdi **tenüm** seng-i cefā zaḫmından / Yaşumı cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi

G166/2 Benüm bilmezdi kimse ʿāşıḳ-ı şeydālıġum hergiz / **Tenümde** tāze tāze yaḳmasam dāġ-ı maḥabbetler

G423/3 Nāle beñzer **tenümüñ** didi gören taṣvīrin / Āferīn anı ḳalemden çıḳaran üstāde

G347/5 Leṭāfetde **tenüñ** bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān incinmek istersin iñen nāzük iñen tersin

G329/3 Sīme beñzer diyenlerüñ **tenüñi** / Hele ey dost sözleri ḳatı ḫām

G25/2 Üstād eline girmedi nā-puḫtedür henūz / Nāzük **tenüñle** eylemesün sīm-i ḫām baḥs̱

ten-i lāġar [2] bir deri bir kemik vücut

K24/11 ʿAşḳ sevdālarına uġramasa ḳalmaz idi / Mūy-ı jülīde ile bir **ten-i lāġar** sünbül

K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i yār ile taḥṣīl itmiş / **Ten-i lāġar** ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer ḫātem

ten-i ṣad-çāk [1] paramparça vücut (ara ara dağ ve şerhalarla yaralı vücut)

Mtl 5 Tāze tāze dāġlarla ḳanlu ḳanlu şerḥalar / Ḫırḳa-i Hindūya döndürdi **ten-i ṣad-çākimüz**

ten-i ṣad-pāre [2] paramparça vücut (ara ara dağ ve şerhalarla yaralı vücut)

G491/3 Eksük olmaz **ten-i ṣad-pāreden** işler yara / Baña bu işleri hep ṭāliʿ-i vārūn itdi

K19/42 **Ten-i ṣad-pāre** ki şekl-i ḳafes-i zer-gerdür / Dāġlar dilde olupdur aña yir yir ḫātem

ten-i ʿuryān [2] çıplak vücut

G137/3 Kūyuña ḳarşu ṭurup ḳıble-nümā mīli gibi / Ser-i peykān-ı ġamuñda **ten-i ʿuryān** ditrer

G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ **ten-i ʿuryāne** incinmez /Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne incinmez

tenaʿʿum [1] nimet ve bolluk içindeki yaşam

G134/6 Geçmez **tenaʿʿumından** o kim bezm-i ʿālemüñ / Cām-ı fenāyı ʿāḳıbetüʾl-emr içer geçer

teng [2] küçük; bkz. ‘dehān-ı teng’ md.

G278/2 Dil-dādelerüñ ḥaḳḳına söz geçmedi hergiz / İnṣāf ʿaceb **teng** imiş ey ġonca dehānuñ

G347/1 Dilā **teng** olsañ ol şīrīn-dehenden teng-i şekkersin / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin

teng-i sükker/şekker [2] dilber dudağı; bkz. BURHÂN, s. 763.

G353/3 Dehānuñ **teng-i sükker** iki şekker-pāredür laʿlüñ / Ṣun ey cān ʿāşıḳ-ı zāra hele bir pāre eglensün

G347/1 Dilā teng olsañ ol şīrīn-dehenden **teng-i şekkersin** / Ġam-ı laʿlin çeküp ḳanlar yudarsañ kān-ı gevhersin

teng-dil olmak [1] sıkılmak, yüreği daralmak

G287/1 Devr-i gül irdi ġonca-ṣıfat **olma teng-dil** / ʿAzm eyle ṭarf-ı gül-şene gül gibi gül açıl

teng gelmek [1] dar gelmek

M1/I/6 Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki raḫşına / Cevlān deminde ʿarṣa-i ʿālem **gelürdi teng**

teng olmak [2] dar gelmek; bkz. 'başına teng olmak' md.

G489/1 Bu gice leşger-i ḫᵛāb ile ḫaylī ceng oldı / Feżā-yı dīde sipāh-ı sirişke **teng oldı**

K10/5 Küşte-i şemşīr-i ʿaşḳuñ ḫākden ḳaldursalar / **Teng ola** ṣaḥrā-yı ʿālem ʿarṣa-i maḥşer bile

tenhā [9]

1. yalnız, tek başına

K18/49 Bāġ-ı medḥüñde olur cümleye ġālib **tenhā** / Baḥs̱ içün gelse eger bülbül-i ḫoş-naġme hezār

G40/5 Gice **tenhā** işigi ḫākine yüzler süreyin / Ṣaḳınuñ kimse ḫaber virmesün aġyāre meded

G265/4 Raḳīb yanını **tenhā** ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur ḳarşusında āh o köpek

G492/1 Ḫalḳ-ı ʿālem gül seveydi kāşkī bülbül gibi / Ol lebi ġonca baña **tenhā** ḳalurdı gül gibi

2. sadece, yalnızca

G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc **tenhā** dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür

3. boş, ıssız

G279/6 Şarāb-ı nābdan ḫumlar tehī ḫum-ḫāneler **tenhā** / ʿAceb ḫālīligin buldı riyā ehli bu meydānuñ

4. gizlice

G430/1 Cāme-ḫᵛāb ol āfeti alduḳça **tenhā** ḳoynına / Ṣanuram ebrüñ girür māh-ı şeb-ārā ḳoynına

5. yaban, taşra

G158/3 Ṭurmaz ayaġın almaġa ḳaṣd eyler anuñ āb / Ser-keşlik ider var ise **tenhāda** ṣanavber

G531/4 Yūsuf gibi ʿizzetde sen Yaʿḳūb-veş miḥnetde ben / Dil sākin-i Beytü'l-ḫazen **tenhālara** ṣalduñ beni

tenhā eylemek [1] boşaltmak

G339/1 Dün gice dil ḫānesin bi'l-cümle **tenhā eyledüm** / Ḳapu yapdum ġayra kes̱retden müberrā eyledüm

tenūr [1] ocak, fırın

G330/5 Bāḳıyā ḫᵛān-ı vaṣla irmez isem / Ġam **tenūrında** nice bir yanam

tenzilü'l-esmā'ü min ṣavbi's-semā [1] 'İsimler gökten iner'

G3/1 Yār işiginde dinildi ʿāşıḳ-ı şeydā baña / Ḥaḳ dimişler **tenzilü'l-esmā'ü min ṣavbi's-semā**

ter [14] bkz. 'berg-i gül-i ter', 'çeşm-i ter', 'dīde-i ter', 'ḫuşk u ter', 'ġonca-i ter', 'gül-i ter' 'gül-berg-i ter', 'lü'lū-yı ter', 'sünbül-i ter', 'pālūde-i ter', 'müşk-i ter' md.

1. taze

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i **ter** mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i **ter** / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i **ter** gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi

G520/2 Bi'llāh ey naḫl-i **ter** ol şīve-i reftār nedür / Serv-i āzāduña ḳul eyledüñ a şimşādı

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ **terdür** / Nükte fehm eyle begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden **terdür** / Ṣaḳın incinme begüm ḫaylīce rengīn yirdür

G152/7 Bāḳī nihāl-i maʿrifetüñ mīve-i **teri** / ʿĀrif ḳatında bir ġazel-i āb-dārdur

2. güzel (şiir bağlamında)

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / Yazdı levḥ-i çemene bir ġazel-i **ter** sünbül

K26/34 Luṭf ṭabʿ ehline ola nitekim ḥālet-baḫş / Çihre-i dil-ber ü şiʿr-i **ter** ü āvāz-ı ḥazīn

G383/7 Silk-i gevher maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı **ter** yiter / Bāḳıyā çekmez göñül dürr-i s̱emīnüñ minnetin

3. gücenme, küsme

G175/2 Gül dirin gülmez açılmaz baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep yüzine gül didügüme **terdür**

G189/3 Görmedin dīde yüzin oldı göñül āşüfte / Göñlüme çeşm-i güher-bār bu yüzden **terdür**

4. gözyaşı

G119/4 Anuñ içün varmazam ben kūyuña giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram cānā gözümden **ter** düşer

5. çıtkırıldım

G347/5 Leṭāfetde tenüñ bir sükkerī pālūdedür dirsem / Hemān incinmek istersin iñen nāzük iñen **tersin**

ter ü tāze [2] taptaze, tazecik; bkz. 'tāze vü ter' md.

K4/7 Ya ḫod zībā **ter ü tāze** benefşe / Der-āġūş eylemiş gül-berg-i nesrīn

Kt1/3 Kef-i dest-i keremüñ ebr-i bahār-ı iḥsān / Nem-i cūduñla **ter ü tāze** gül-istān-ı emel

ter sünbül [1] bkz. 'sünbül-i ter' md.

K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dānelü bir **ter sünbül**

ter geçmek [1] gelip geçmek, üstünkörü geçmek; bkz. TS. C. V, s. 3794.

G134/7 Gül-zār-ı cāna şu aḳıdur ṣanki Bāḳıyā / Dilden sinān-ı ġamzeleri şöyle **ter geçer**

ter olmak [1] ter içinde kalmak ‖ gücenmek, rahatsız olmak

G250/2 ʿAraḳlar eyler ise bāġ-ı ʿārıżuñ gül-geşt / İñende **olmasun** andan efendi **ter** zülfüñ

ter ṭutmak [1] tazelemek; bkz. 'tāze ṭutmak' md.

G312/5 Vücūduñ ḫākini **ter ṭut** gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı maʿnā açılur bu āb u gilden bil

teraḥ [1] gam, keder, tasa ('feraḥ' karşıtlığında)

G404/5 Baḳīye sāḳıyā feraḥ vir ki fenā bula **teraḥ** / Şol meyi ṣun ki bir ḳadeḥ pīr içe nev-cevān ola

teraḥḥum itmek [2] merhamet etmek, acımak

G517/2 Şāyed **teraḥḥum ide görüp** ḫāk-sārını / ʿÖmrüm geçince bekleyeyin reh-güẕārını

G250/6 Yolında nāfe-ṣıfat ḳıldı terk-i ser Bāḳī / **Teraḥḥum itmedi** miskīne ḳıl ḳadar zülfüñ

teraḳḳī [1] yükselme ‖ hilalin dolunay haline gelmesi

K25/41 Māh-ı nev gibi **teraḳḳīde** dem-ā-dem ḳadrüñ / Çeşm-i encüm gibi baḫtuñ gözi dā'im bī-dār

terāne [2] bkz. 'sāz u terāne' md.

1. şakıma ‖ nağme

G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i mey ḳulḳul eylese / Bülbül **terāne** başlayıcaḳ uysa bülbüle

2. ses

G365/5 Bezm-i belāda nāle vü āhuñla Bāḳıyā / Müstaġnīyüz **terāne-i** çeng ü rebābdan

terāne eylemek [1] şakımak ‖ terane bağlamak, nağme düzmek

K21/25 **Terāne eylese** bülbül çemende güftārum / Gelüp öñinde zemīn-būs iderdi āb-ı zülāl

terāzū [2]

1. denge değneği (cambazların ipte yürürken denge sağlamak için kullandıkları uzun sırık); bkz. OSMANLI ŞENLİKLERİ, s. 144.

K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā **terāzū** ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde vebāl

2. terazi ‖ Hz. Yusuf'un tartılarak satılması

G351/2 Hemān ol Yūsuf-ı s̱ānī iner ancaḳ **terāzūdan** / ʿAdīl olmaz gerekse iki ʿālem bir yaña olsun

terāzūya urmak [1] teraziye vurmak

K20/26 Kef ile gerçi **terāzū-yı** ʿaḳla **urmış** idüm / Ḫafīf geldi ḳatı keffe-i seḥāb-ı s̱iḳāl

tercīḥ itmek [1] yeğlemek, üstün tutmak

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn naḳşın gören **tercīḥ ider** şimdi zamān üzre

ter-dāmān [2] iffetsiz, eteği kirli

G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin her-cāyī dil-ber yolına / Yüzi açılmış güzel gül gibi **ter-dāmān** olur

G227/3 Gül gibi **ter-dāmene** teşbīh iden kimdür seni / Yāsemen gibi cihānda alnuñ açuḳ yüzüñ aġ

ter-dest [1] hünerli, eli yatkın

G501/2 Müje-i dīde-i pür-nem gibi **ter-dest** olmaz / Yine bir demde nice laʿl-i Bedaḫşān deldi

tereddüd itmemek [1]

K20/13 Gelüñ bu fikri ḳoyalum **tereddüd itmeyelüm** / Bu deñlü nesne niçün ola pāy-ı ʿaḳla ʿıḳāl

terennüm eylemek/ḳılmak [2] şakımak ‖ şarkı söylemek; bkz. ‘sāz u terennüm’ md.

K5/25 Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer gül-zār-ı medḥüñde / Bu ebyātı **terennüm ḳıldı** bir mürġ-i ḫoş-elḥānī

G296/2 Naḳşlar bağladı nev-rūz hevāsında çemen / **Eylesün** ḫūb edālarla **terennüm** bülbül

terk [2] bırakma, vazgeçme

M1/II/6 Gerdūn-ı dūna zār u zebūn oldı ṣanmañuz / Maḳṣūdı **terk-i** cāh ile ḳurb-i İlāh idi

G74/1 **Terk-i** dünyī-i denī ḫalḳa tedennī görinür / Çeşm-i ʿuşşāḳa ne dünyī vü ne ʿuḳbī görinür

terk eylemek/itmek [13] bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak

K20/25 Eger ki ḫilʿat-i luṭfın ḳılaydı erzānī / Siyāh şālını **terk ide** geymeyeydi leyāl

G31/4 Mecnūnı gör ki ḳomadı ʿaşḳını Leylīnüñ / Nāmūs u nengi ḳodı vü **terk itdi** taḫt u tāc

G316/2 Şarāb-ı laʿl-fām u zevrāḳ-ı zerrīni **terk itdüm** / Ben ol keştī ile ol āb-ı āteş-nākden geçdüm

G374/4 Cürʿa-i cāmın eger ṣunsa yitişdürmek olur / Pīr-i deyrüñ nice **terk eyleyelüm** irşādın

G517/1 Cevr ile **terk ider mi** kişi şehr-i yārını / Lāyıḳ mıdur ki **terk ide** ḳul şehriyārını

G536/1 Gördiler ol bī-vefāyı **terk ider** her dem beni / Özlerine eylediler nāleler hem-dem beni

G536/4 Benden ögren gel ḥaḳīḳat yolını ey yār kim / **İtmezem terk** günde biñ kez öldürürken ġam beni

G256/3 Devlet-i dünyā ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer nesnedür / Baḫt-ı bī-dār isteyenler **terk-i** ḫᵛāb **itmek** gerek

G394/2 Pādişehseñ **terk-i** tāc u kisvet **itmekdür** yoluñ / Pādişāh olmaz kişi başında bir tāc olmadan

M6/III/1 **Terk eyle** zühdi mezheb-i rindān-ı ʿaşḳa gir

G324/3 **Terk idüp** tāc u ḳabāyı şevḳ-i şemʿ-i ḥüsnüñe / Kendümi pervāne-āsā bir nemed-pūş eyledüm

G435/5 **Terk iderdi** mey ü maḥbūb hevāsın Bāḳī / Cānda ṣabr u dil-i āvārede ārām olsa

G526/1 **Terk itdi** ben żaʿīfini gitdi revān gibi / Gelmek müyesser olmadı bir daḫı cān gibi

terk-i nām u neng itmek [1] şan ve şöhretten vazgeçmek

G478/3 Yā **terk-i nām u neng it** yā ʿaşḳı ḳo göñül gel / Neng ile nām ṣıġmaz ʿaşḳ ile bir arada

terk-i ser itmek/ḳılmak [2] başını ortaya koymak, baştan vazgeçmek; bkz. ‘ser terkini urmak’ md.

G250/6 Yolında nāfe-ṣıfat **ḳıldı terk-i ser** Bāḳī / Teraḥḥum itmedi miskīne ḳıl ḳadar zülfüñ

G290/1 Cānlar fidā maḥabbet-i cānāne ser degül / Erbāb-ı ʿaşḳa **terk-i ser itmek** hüner degül

terkin urmak [1] bırakmak, vazgeçmek; bkz. TS. C. V, s. 3794-95.

G443/4 **Terkin urdum** ʿāṣā ile tācuñ / Geyeli pīr-i ʿaşḳdan jende

terk ehli [2] tasavvuf ehli ‖ dervişler

G106/2 Her tāc olamaz faḳr u fenā şāhına ser-tāc / **Terk ehlinüñ** ey ḫᵛāce biraz başı ḳabadur

G171/6 Ser terkine ḳāʾildür dünyāya göñül virmez / **Terk ehlinüñ** ey Bāḳī başında saʿādet var

terk-i ḫānümān ḳılmak **[1]** yaşadığı diyarı terketmek

G228/6 Eşküm gibi ġamuñla **ḳılup terk-i ḫānümān** / İtdüm yoluñda varumı çeşmüm gibi telef

terlemek [1]

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre girür ḫusrevā felek / Yād eyledükçe luṭfuñı **terler** ḥicābdan

terlik [1] kadınların giydiği yenleri kısa, önleri açık bir çeşit yeldirme, mintan (‘pīrehen’ paralelliğinde; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 438. (‘pīrehen’ paralelliğinde) ‖ güzellik

G122/3 Dil-beste olma **terligine** tāze ġoncanuñ / Ol pīrehende cilve ḳılan gül-ʿiẕārı gör

termīm eylemek [1] onarmak, tamir etmek

G342/1 Ḫāne-i ḳalbüm **eylesün termīm** / Kaʿbe yapmaḳ dilerse İbrāhīm

tertīb ḳılmak [1] divan oluşturmak (şiirleri düzenlemek)

K3/22 Selāṭīne dīvān olur çünki lāzım / N’ola **ḳılsa tertīb-i** dīvān u defter

tertīb-i mihmānī [1] balık istifi

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı düşmenden feżāda kāseler ṭoldı / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar **tertīb-i mihmānī**

tertīb ü āyīn virmek [1] ülkeyi düzene sokmak

K4/4 **Virüp** fażl u kemāli ḫusrevāne / Maʿānī mülkine **tertīb ü āyīn**

tesbīḥ [1] bkz. ‘rişte-i tesbīḥ’ md.

G461/3 Dāne-i **tesbīḥüñe** ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

tesbīḥ-i mercān [1] mercan tespih

G361/3 Ḳoyup **tesbīḥ-i mercānı** seni kim diñler ey vā‘iẓ / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın ġarīb efsāne söylersin

tesellī [1] hatıra ‖ avuntu; bkz. ‘ṣabr u tesellī’ md.

G74/7 İdeli ḫāk-i cenābuñ ruḫ-ı Bāḳīde es̱er / Baḳsa āyīne-i idrāke **tesellī** görinür

tesellī virmemek [1] avutmamak

G361/1 **Tesellī virmez** ey dil derdüñ ol cānāne söylersin / Açılmaz saña gūyā ġonca-i ḫandāne söylersin

tesḫīr [1] bağlama, etkisi altına alma; ‘bir daire içinde tütsüler yakıp efsun ve dualar okuyarak matlûbu elde etmeye derler’ bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 439.

G220/1 ʿAvām oḳur seni **tesḫīr** içün hemīşe ḫavāṣ / Bu muḫliṣüñ işi dā’im maḥabbet ü iḫlāṣ

te’s̱īr [1] etki, güç

G235/6 Dil-rübā dil-ber sever dirler helāk oldum meded / Cānuma kār eyledi şimden girü **te’s̱īr-i** ʿaşḳ

te’s̱īr eylemek/itmek [2] iz bırakmak, etki yapmak

G18/4 Ḥasret-i cām-ı lebüñ şol deñlü **te’s̱īr itdi** kim / Ḳıpḳızıl dīvāne mey baş açuḳ abdāluñ ḥabāb

G509/6 Zāhidā ʿaşḳ içre **te’s̱īr eylemez** Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin diñlemez efsāneyi

teslīm [1] esir; bkz. ‘ḥalḳa-i teslīm’ md.

K19/26 Ṭavḳ-ı fermāne çeküp gerden-i **teslīmlerin** / Nice āzādeleri eyledi çāker ḫātem

teslīm itmek [1] boyun eğmek, kabul etmek

G325/2 Laʿlüñe **teslīm ider** cān borcın inkār itmezin / Ḳılmasun ġamzeñ teḳāżī çekmesün medyūnluġum

teslīm ḳılmak [1] mühür emanetini verilmek (padişah tarafından sadrazamlara)

K19/56 Mesned-i ṣadr-ı vezāretde ser-efrāz olasın / **Ḳıla teslīm** şehenşāh-ı muẓaffer ḫātem

teşbīh eylemek/itmek [8] benzetmek

K24/37 Nice **teşbīh idem** aġzuña bir ebkem ġonca / Nice nisbet ḳılam ol zülfe ber-ā-ber sünbül
G173/3 Benefşe kendüyi zülfüñe **teşbīh itse** incinme / Ki ol bir şāhid-i kāşānedür bāzāre düşmişdür
G217/2 Ruḫların **teşbīh idersem** n'ola cennet bāġına / Eksük olmaz tāze şeftālūler anda yaz u ḳış
G227/3 Gül gibi ter-dāmene **teşbīh iden** kimdür seni / Yāsemen gibi cihānda alnuñ açuḳ yüzüñ aġ
G248/1 Ḫaṭ-ı ruḫsāruña **teşbīh idüp** ey şūḫ senüñ / Bāġda ġonca biraz rīşine güldi çemenüñ
G293/1 Saña **teşbīh itmek** olmaz ey meh-i ṣāḥib-cemāl / Āfitāba ger hilāl ebrū vü Nāhīd olsa ḫāl
G337/3 Diyār-ı Rūma gülistānın **eyledüm teşbīh** / Benefşe-zārını Hindū-sitāna beñzetdüm
G398/4 **İdermiş** zülfüñe perrini **teşbīh** / Ḳatı alçaḳ ḳaçar geh geh peristū

teşḫīṣ eylemek [1] anlamak, belirlemek

K25/28 Bir olur mıydı bu gün ḳıymet-i ehl ü nā-ehl / Nāḳıd-ı çarḫ eger **eylese teşḫīṣ-i** ʿayār

teşne [9] susamış ‖ çok hevesli, çok arzulu; bkz. 'Ramażān teşneleri' md.

G48/2 Ġāyetde **teşne** idi göñül āb-ı vaṣluña / Ṣusızlıġını kesdi o şemşīr-i āb-dār
G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān **teşnedür**
G69/1 Āb-ı ḥayāt-ı laʿlüñe ser-çeşme-i cān **teşnedür** / Ṣun cürʿa-i cām-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān **teşnedür**
G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān **teşnedür**
G69/3 Āb-ı zülāl-i vaṣluña muḥtāc tenhā dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān **teşnedür**
G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı meclisde yārān **teşnedür**
G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān **teşnedür**
G69/6 Giryān o Leylī-veş n'ola ṣaḥrāya ṣalsa Bāḳīyi / Mecnūnuñ āb-ı çeşmine ḫāk-i beyābān **teşnedür**
G365/3 Ḳanmaz şarāb-ı nāba lebüñ ārzū iden / Sīr-āb olur mı **teşne-i** Kevs̱er serābdan

teşne-dil [6] gönlü susuz ‖ âşık

G219/4 Bulup saḳḳā-yı hicrān **teşne-dil** ṣaḥrāda Mecnūnı / Ecel peymānesin ṣunmış ḥayāt ābına ḳandurmış
G67/7 ʿĀrıżuñ ḥasreti bir ʿārıżadur Bāḳīye kim / **Teşne-dil** ḫaste yatur iki gözi mā gözedür
G137/4 **Teşne-dildür** şu ḳadar ḫūn-ı müselmān üzre / Tīġ-i kāfir gibi ol ġamze-i bürrān ditrer
G217/3 **Teşne-diller** vādī-i hicrānda sensüz yandılar / Ḫıżr-veş ey laʿl-i nābı āb-ı ḥayvānum yetiş
G13/2 Seḥāb-i luṭfuñ ābın **teşne-dillerden** dirīġ itme / Bu deştüñ baġrı yanmış Lāle-i Nuʿmānıyuz cānā
K23/33 Luṭfuñ zülālin eyle ʿaṭā **teşne-dillere** / Ey menbaʿ-ı mekārim ü ser-çeşme-i kirām

teşne-leb [2] dudağı kurumuş

G380/5 Fürḳatüñde **teşne-leb** ḫāṭır-perīşān ḫaste-dil / Künc-i ġamda bī-kes ü bīmār dirseñ işte ben
G244/5 **Teşne-leb** iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür / Pister-i ġamda yatur Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ

teşrīf itmek [1] gelişiyle şereflendirmek

K18/8 Döşedi mihr-i felek yolları dībālar ile / **İtdi teşrīf** çemen mülkini sulṭān-ı bahār

teşvīş [1] karmakarışık

K26/8 Ġonca-veş bāġ-ı belāda nice bir ḥāṣıl ola / Girih-i ḫāṭır u **teşvīş-i** dil ü çīn-i cebīn

tevānā [1] güçlü kuvvetli

G235/7 Bāḳīyi zār u zebūn itdüñ yigitlik bu mıdur / Sen **tevānā** nev-cevān ol nā-tevān bir pīr-i ʿaşḳ

tevāżuʿ ehli [1]

G337/5 Ṣabā ile ḥarekātın görüp nihāllerüñ / **Tevāżuʿ ehli** birer nev-cevāna beñzetdüm

tevbe [3] tövbe

G42/4 Ferāġat güzel sevmeden **tevbe** meyden / Zehī reʾy-i bāṭıl zehī fikr-i fāsid
G200/5 **Tevbe** āsān idi velī ʿāşıḳ / Bāde-i ḫoş-güvāre ḳatlanmaz

G457/5 **Tevbe** meyden Bāḳıyā āsāndur ammā ḳorḳarın / Döymeyem sāḳī-i sīmīn-sāʿidüñ ibrāmına

tevbe vü istiġfāre gelmek [1] tövbe ve af dilemek

G426/1 Gelüñüz yüz ṭutalum bār-geh-i Ġaffāre / Cān u dilden **gelelüm tevbe vü istiġfāre**

teveccüh [1] gönlünü bağlamış ‖ yönelmiş

G141/5 Biz ṭālib-i **teveccüh-i** iḳbāl-i rūzgār / Gül-berg-i bāġ-ı ʿömr ise ber-bād olup gider

tevekkül [2]

K8/15 Duʿā-yı devletinden ṣoñra vācib saña ey Bāḳī / **Tevekküldür** Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān üzre

G192/2 Baş egmezüz edānīye dünyā-yı dūn içün / Allāhadur **tevekkülümüz** iʿtimādumuz

tevekkül eylemek [1] işini Allah'a bırakmak

G271/7 Umūruñ Ḥaḳḳa tevfīz it **tevekkül eyle** ey Baḳī / Ki cāy-ı ilticā olmaz cenāb-ı Kibriyādan yig

tevfīḳ [3] yardım ‖ Allah'ın lutfu

K14/1 Bi-ḥamdi'llāh refīḳ oldı yine **tevfīḳ-i** Rabbānī / Muẓaffer ḳıldı sulṭān-ı cevān-baḫt-ı cihān-bānı

G426/2 Ṭutalum Kaʿbe-i **tevfīḳ-i** ilāhī yolını / Bu beyābānda ʿabes̱ gezmeyelüm āvāre

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ ola reh-ber ü refīḳ / **Tevfīḳ-i** Rabb-i ʿizzet ü te'yīd-i Kirdigār

tevfīz it! [1] acele et!

G271/7 Umūruñ Ḥaḳḳa **tevfīz it** tevekkül eyle ey Baḳī / Ki cāy-ı ilticā olmaz cenāb-ı Kibriyādan yig

tevḳīʿ u ṭuġrā çekmek [1] tuğra çekmek, imza atmak ‖ padişah fermanlarına, menşur ve mektuplara konulan ve imza yerine geçen tuğra, nişan; bkz. PAKALIN, C. III, s. 484.

G457/2 Emrine rām oldılar sulṭān-ı ʿaşḳuñ kā'ināt / Ḳaşlaruñ **tevḳīʿ u ṭuġrā çekdiler** aḥkāmına

tevḳīʿ-nāme çekmek [1] tuğra çekmek

K20/17 O kim debīr-i ezel **çekdi** kilk-i ḳudretle / Şerīf nāmına **tevḳīʿ-nāme-i** iḳbāl

tevsen [3] dik başlı at

K2/56 Serverā **tevsen-i** eyyām ḳatı ser-keşdür / Aña luṭf eyle iñen eyleme irḫā-yı ʿinān

K25/16 Urdı çevgān-ı zeri gūy-ı zümürrüd-gūna / Meh-i ʿīd oldı yine **tevsen-i** gerdūna süvār

M1/III/8 Ser-keşlik itdi **tevsen-i** baḫt-ı sitīze-kār / Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı Kirdigār

tevvāb [1] çok tövbe eden kimse ‖ âşık

G21/1 Tā'ib itdi nice zamān **Tevvāb** / Yirümüz oldı mescid ü miḥrāb

te'yīd [1] destek ‖ Allah'ın bir olayı doğrular şekilde ortaya çıkardığı ilahî tecelliler

K9/24 Her ḳanda ʿazm iderseñ ola reh-ber ü refīḳ / Tevfīḳ-i Rabb-i ʿizzet ü **te'yīd-i** Kirdigār

tezerv [3] sülün (kuyrukları göz alıcı renkte kuş)

G260/4 Şāhīn eline düşmişe döndi **tezerv-i** dil / İndi süzildi üstine iki ḳara gözüñ

G527/4 Hümāyūn-bāl açup şeh-bāz-ı zülfüñ / **Tezerv-i** ʿaḳlı nā-geh ala düşdi

G317/3 Her **tezervüñ** nice bir ṣaydı hevāsında yilüp / Dā'imā ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini bāz eyleyelüm

tezerv-i ḫoş-ḫırām [1] yürüyüşü güzel dilber (boylu boslu, göz alıcı olması yönüyle)

G58/4 Dām-ı āġūş içre düşmez ol **tezerv-i ḫoş-ḫırām** / Dāne-i eşküm egerçi lü'lü-yı şeh-vārdur

tezhīb eylemek [1] tezhip yapmak, yaldızlamak; 'eski hattatlar bir ayet veya hadisi, Arapça bir vecizeyi, bir beyit veya mısraı levha halinde yazarlar, sonra yazının kenarlarını, satır aralarını boya yada yaldızla süsletirlerdi.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 441.

G310/7 Bāḳıyā ser-levḥa-i eşʿārı **tezhīb eyle** kim / Müşkilüñ luṭf-ı şehenşāh itdi altun gibi ḥal

tezvīr [1] yalan dolan ‖ iftira

G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i zülf-i pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı **tezvīre** reh-i mekr ü fitenden geç

tezyīn eylemek [1] bezemek, süslemek

K7/16 Devr-i gül ṣanmañ cihānı böyle **tezyīn eyleyen** / Yümn-i iḳbāl-i Ḫudāvend-i cihān-bān eyledi

tezyīn ḳılmak [2] süslemek, bezemek

K4/3 Ne ḫoş **ḳıldı** görüñ āṣār-ı luṭfı / Cihān-ı ṣūret ü maʿnāyı **tezyīn**

G392/6 Ḫān Meḥemmed şeh-i ʿādil ki zamān-ı ʿadli / ʿĪd u nev-rūz gibi **ḳıldı** cihānı **tezyīn**

ṭıfl [16] çocuk

G366/5 Güzeller **ṭıfl** iken eyler ḳuculmaġa heves şimdi / Ṣarılmaḳ resm ü āyīnin bilürler daḫı ḳundaḳdan

G404/1 Müşkil imiş ki dil-rübā **ṭıfl** ola dil-sitān ola / ʿĀşıḳ-ı zār u mübtelā pīr ola nā-tevān ola

G467/4 Nāzenīnā daḫı sen **ṭıfl** iken Allāh bilür / Seni emzürmege ne cānlar eritdi dāye

G424/1 **Ṭıfl** iken dāyesi ḳucaġında / Gül idi ḳopmaduḳ budaġında

G436/2 Ser-i zülfüñde iken çeşmüñe meyl itse göñül / Beñzer ol **ṭıfla** varur evvel-i şebden ḫᵛāba

G141/1 Dil ḳayd-ı ʿaḳlı selb ideli şād olup gider / Ṣan **ṭıfldur** ki ḫᵛāceden āzād olup gider

G421/5 Şöyle aġlar merdüm-i çeşmüm ki ġarḳ itdi özin / Gūyiyā bir **ṭıfldur** ol şimdi girdi yaşına

G75/2 **Ṭıfldur** pend-i peder diñlemez ol māh daḫı / Şīr-i māder yirine içmege ḳanum özenür

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda / Velī olmaz deb-istān-ı ṣenāñuñ **ṭıfl-ı** nā-dānı

K13/6 Cūʿ u ẕillet derdidür eṭfāli giryān eyleyen / Aġlamazdı **ṭıfl-ı** dil olsa elinde nān eger

G145/2 Hey gice **ṭıfl-ı** belā-engīz olur kim nicesin / Miḥnet-i ʿaşḳı cevān olmazdan evvel itdi pīr

G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı velī pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ daḫı **ṭıfl-ı** nev-āmūzı

K7/4 Mehd-i gül-zār üzre geldi dāye-i ebr-i bahār / **Ṭıfl-ı** ġonca aġzın açdı meyl-i pistān eyledi

M1/V/5 **Ṭıfl-ı** sirişki yirlere girsün duʿām odur / Her kim ġamuñdan aġlamaya şeyḫ u şābdan

G283/4 Başdan mürġ-i aḳıl uçmaz idi başından / **Ṭıfllar** üstine ṭaş atmasalar Mecnūnuñ

G145/1 Oldı bir **ṭıfluñ** kemend-i zülfine cānlar esīr / Ġamzesinden ḳan ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr

ṭıfl-ı nā-resīde [1] yeniyetme çocuk

G138/4 Dil-ber beşikden ögrenür oldı ṣalınmaġı / Her **ṭıfl-ı nā-resīde** ḫırāmān olup gezer

ṭıfl-ı yetīm [1] yetim çocuk

G165/3 Begüm merdümlik it kendü ciger-gūşeñ gibi besle / Yaşum **ṭıfl-ı yetīmüñdür** ki dāmānuñda ḳalmışdur

ṭınāb [3] çadır ipi

G314/4 Ḫaymedür gözlerüm **ṭınāb** müjem / Nʾola ger ḳonsa aña şāh-ı ḫayāl

K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı ḫıyām-ı devletine / Yiter uzandı bu deñlü **ṭınāb-ı** ḳāl u meḳāl

M3/III/5 Sidre vü Ṭūbāya baġlandı **ṭınāb-ı** kibriyā / Çarḫdan aʿlā ḳurıldı sāye-bān-ı maʿdelet

tırāş itmek [1] tıraşlamak ‖ kesmek

G546/5 **Tırāş itdi** ser-i aʿdāyı bir bir tīġ-i bürrānı / Atañ fetḥ itdi kürsiyy-i bilād-ı Berber-istānı

tırāşe [1] yonga, talaş (çıkrıkçı bağlamında)

K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i çarḫuñ zamāne ḫarrāṭı / Döker **tırāşesini** kūh u deşte berf-miṡāl

ṭīb-i ḫāṭır [1] gönül hoşluğu

G18/6 Dehri enfāsuñ muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / **Ṭīb-i ḫāṭır** virdi beñzer ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb

tīġ [43] kılıç

G133/3 Çeşmüñ şu resme ʿāşıḳı ġamzeñle ḳatl ider / Bir nā-tevānı **tīġ** ile ṣan Rüstem öldürür

G151/1 Leşger-i fitne saña ḫayl-i ḫaṭ u ḫāl yiter / **Tīġ** lāzım degül ol ġamze-i ḳattāl yiter
K19/34 Görür elṭāfuñ ile maṣlaḥat-ı **tīġı** ḳalem / Bitürür ḳahruñ ile ḫidmet-i ḫançer ḫātem
K2/59 Her seḥer tā ki nücūm üzre niyām-ı şebden / Çıḳara **tīġ-i** cihān-gīrini mihr-i raḫşān
K2/60 Ḳılıcuñ üstün ola niteki **tīġ-i** ḫurşīd / Sāye-i salṭanatuñda ola āsūde cihān
K5/12 İner Seyf āyeti gibi ser-i aʿdāya şemşīri / Ḥadīs̱-i **tīġ-i** pulādın nice şerḥ ide Kirmānī
K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / Güher göster güher meydāna gir sen **tīġ-i** ʿuryān ol
K17/7 Gösterdi āb ʿaks-i gül-i bāġı nitekim / Nuṣret yüzini āyīne-i **tīġ-i** şehriyār
K21/18 Ḍurūb-ı **tīġ-i** ḥavādis̱den özge bulmadılar / Şolar ki kendülerin aña ṭutdılar ems̱āl
K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / Ger **tīġ-i** Ḳahramān ola ya ḫod hüsām-ı Sām
M3/II/5 Düşmene ṣalınsa **tīġ-i** ḫūn-feşānı yaraşur / Yiridür olsa ḫırāmān ol livā-yı salṭanat
M7/IV/1 Egerçi **tīġ-i** bī-dādı derūnum ṭoġradı muḥkem
G39/6 Şimdi **tīġ-i** cevr ile öldürme ḳurbān olduġum / ʿĪd-ı Edḥā geldüginde idesin ḳurbān-ı ʿīd
G79/5 Seyf-i belā vü sehm-i ḳażāya siper gerek / Her kim ki **tīġ-i** fażl u kemān-ı hüner çeker
G94/2 Şihāb ṣanma felekde giceyle ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol **tīġ-i** āhı yarasıdur
G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / Zülāl-i **tīġ-i** dil-berden cüdā cismünde cān ditrer
G383/4 Ḫançer-i elmās-ı ġamzeñ var iken ḫūnī gözüñ / Çekmesün ʿālemde **tīġ-i** āhenīnüñ minnetin
G407/1 Āferīn ol rūzgāruñ Ḥayder-i Kerrārına / Ẕü'l-feḳār olmaz muʿādil **tīġ-i** cevher-dārına
G409/5 Bāḳıyā **tīġ-i** cefādan sīne kim ṣad-çāk ola / Ḳādir olmaz ʿaşḳ eri derd-i dilüñ iḫfāsına
G461/1 Şuʿle-i **tīġ-i** cihān-tābuñ ḳaçan kim berḳ ide / ʿĀlemi bir laḥẓada bārān-ı eşküm ġarḳ ide
Kt5/2 Deryāya düşse sāye-i **tīġ-i** mehābeti / Pertāb iderdi kendüyi ṣaḥrālara neheng
G407/6 **Tīġı** resmin ehl-i dil mānend-i şekl-i Ẕü'l-feḳār / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına
G36/3 Günbed-i çarḫ u şuʿle-i āhum / **Tīġ-i** elmās u miġfer-i pūlād
G37/3 **Tīġ-i** hecrüñle ber-ā-ber ḳıldı / Nāvek-i ġamzelerüñ zaḫmı żiyād
G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum yazmaġa / **Tīġ-i** dil-ber şerḥalardan sīneme mısṭar çeker
G379/4 Āb-ı revān-ı gül-şen-i emn ü emān yiter / **Tīġ-i** cihān-güşā-yı şehenşāh-ı pāk-dīn
G486/2 Zülfüñ gibi yanuñca ṣalınmaḳ diler göñül / **Tīġ-i** cefā vü cevr ile senden kesilmedi
G174/4 Yügrük atuñ ḳılıcuñ keskin didüm / Gāh **tīġın** geh semendin gösterür
M1/I/7 Baş egdi āb-ı **tīġına** küffār-ı Üngürūs / Şemşīri gevherini pesend eyledi Freng
G394/3 Zaḫm-ı **tīġından** o māhuñ ṣanma ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan
G407/2 Laʿl ü yāḳūt eyledi elmās **tīġından** revān / Ḫalḳ taḥsīn itdiler şemşīr-i gevher-bārına
K5/13 ʿAlevlerdür duḫān içre görinür **tīġler** gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı rezm-gāhı ḳılsa ẓulmānī
K2/24 Ṭop idüp kellelerin ʿarṣada **tīġuñ** dāyim / Düşmen-i dīni bu üslūba ḳılur ser-gerdān
K7/28 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm eyledi şemşīrüñi / Çarḫ-ı gerdān **tīġuñ** elmāsın dıraḫşān eyledi
K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i nuṣret yüzin / Gün gibi āyīne-i **tīġuñ** nümāyān eyledi
G89/4 Degül dāġ-ı siyehler nüsḫalardur ḥırz-ı cān içün / Nişān-ı ḍarb-ı **tīġuñ** sīnede bend-i ḥamā'ildür
K1/23 **Tīġuñ** ʿadem diyārına rūşen ṭarīḳdur / Aʿdā-yı dīni ṭurma ḳılıçdan geçür hemān
M1/V/7 Yād eylesün hünerlerüñi ḳanlar aġlasun / **Tīġuñ** boyınca ḳaraya batsun ḳırābdan
M1/VI/1 **Tīġuñ** içürdi düşmene zaḫm-ı zebānları / Baḥs̱ itmez oldı kimse kesildi lisānları
M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / **Tīġuñ** Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları
G99/2 Bir ābdur ki aḳduġı yir lāle-zār olur / **Tīġuñ** ki gül-sitān-ı ṣafā cūy-bārıdur
G47/8 Pehlūya çekse **tīġuñı** Bāḳī ṣafā bulur / Ṣan sāde-rūy dil-ber-i ʿuryāne ṣarmaşur
K2/45 ʿArṣa-i baḫs̱e girüp cevherümüz ʿarż itdük / **Tīġ-veş** her birümüz şimdi ḳalupdur ʿuryān

tīġ u ḫançer [1] kılıç ve hançer

G474/6 Dā'im revā mı ġayra çıḳa **tīġ u ḫançerüñ** / Bir ḥiṣṣe daḫı ʿāşıḳ-i nā-kāme çıḳmaya

tīġ u ḫançer çekmek [1] saldırmak

Kt6/1 Ġamzelerden **tīġ u ḫançer çekse** ḳaṣd-ı ʿāşıḳa / Rüstem irmez Ḳahramān-ı çeşmüñe rūz-ı meṣāf

tīġ u sinān [1] kılıç ve mızrak ('müjgān ile ġamze' paralelliğinde)

G68/4 Gözeden ʿālemi müjgānuñ ile ġamzeñdür / Dime ey şāh-ı cihān **tīġ u sinānum** gözedür

tīġ-i āteş-tāb [2] ateş saçan kızgın kılıç

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / Zer-nişān ḫaṭdur görinür **tīġ-i āteş-tābda**

G530/8 Derūna şuʿle ṣaldı **tīġ-i āteş-tābı** gūyā kim / Ḫudāvend-i cihānuñ berḳ-i şemşīr-i cihān-sūzı

tīġ-i ḳahr [3] kahır kılıcı

K14/27 Miṡāl-i ḥalḳa-i zülf-i girih-gīr-i ḫam-ender-ḫam / Biri birine ḳoydı **tīġ-i ḳahruñ** kāfir-istānı

G279/1 Reh-i mey-ḫāneyi ḳaṭʿ itdi **tīġ-i ḳahrı** sulṭānuñ / Ṣu gibi arasın kesdi Sıtanbūl u Ḳalātānuñ

G279/3 Yaḳan āb üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i **tīġ-i ḳahrından** ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

tīġ-i zer-nişān [3] altın işlemeli kılıç (kılıçlar üzerindeki yazı ve şekiller bağlamında)

K1/6 Bir **tīġ-i zer-nişān** ile girmişdi ʿarṣaya / Şemşīr-bāz-ı maʿreke-i ṣaḥn-ı āsmān

K22/3 Berg-i bīdi bāġda āb-ı revān üzre görüp / Didiler aḳmış ġılāfından bu **tīġ-i zer-nişān**

G362/4 Ceng itmege sitāre-i baḫtumla eyledüm / Bu āh-ı pür-şirārumı bir **tīġ-i zer-nişān**

tīġ-i bürrān [4] keskin kılıç

K14/29 Bilürsin anı mürġ-i beyża-i pūlād-ı nuṣretdür / ʿAceb mi dāne divşürse elinde **tīġ-i bürrānı**

G393/1 Çeker göz göre ġamzeñ **tīġ-i bürrān** / Diler kim eyleye bir demde biñ ḳan

G411/1 Nice demdür ṣabr ider ol **tīġ-i bürrān** zaḫmına / Şimdi ḳatlanmaz göñül şemşīr-i hicrān zaḫmına

G546/5 Tırāş itdi ser-i aʿdāyı bir bir **tīġ-i bürrānı** / Atañ fetḥ itdi kürsiyy-i bilād-ı Berber-istānı

tīġ-i Ḥayder [1] Zülfikâr

G144/3 Ḫançer-i ġamze-i ḫūn-rīzüñe **tīġ-i Ḥayder** / Ṣafḥa-i ʿārıżuña muṣḥaf-ı ʿOṡmān dirler

tīġ-i kāfir gibi [2] kafir kılıcı gibi (korkudan titreme bağlamında)

G155/2 ʿAdūñuñ **tīġ-i kāfir gibi** lerzān itdi endāmın / Miyānına ṭaḳındı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān ḫançer

G137/4 Teşne-dildür şu ḳadar ḫūn-ı müselmān üzre / **Tīġ-i kāfir gibi** ol ġamze-i bürrān ditrer

tīġ-i mücevher [1] mücevher kabzalı kılıç

K3/15 Ṣaçar bezme nūrı döker rezme nārı / O tāc-ı muraṣṣaʿ o **tīġ-i mücevher**

tīġ-i müje [2] kirpik gibi kılıç

G365/2 Laʿlüñden itme **tīġ-i müjeñ** birle cānı menʿ / Mümkin degüldür aña kesilmek şarābdan

G50/4 Göñül **tiġ-i müjeñden** yüz çevürmez ey gözi āhū / O bir şemşīr-i bürrāna varur şīr-i dil-āverdür

tīġını çekmek [1] saldırmak

G326/1 Aġyāra ḳıldı ḫançer ile ġamzesi hücūm / Küffāra **çekdi tīġını** ṣan pādişāh-ı Rūm

tīġ-zen [1] iyi kılıç kullanan kimse

G68/2 Ġamzeler **tīġ-zen** olmışdur ol ebrū ḳavvās / Rāh-ı ʿaşḳı bu gün ol ḳaşı kemānum gözedür

tīġ çekmek [1] kılıç çekmek

G327/3 ʿAlev-i āteş-i āhum degül eflāke çıḳan / Aḫter-i baḫtuma bir **tīġ-i** muṣayḳal **çekdüm**

tīmār [1] tımar

G220/3 Alındı ʿaşḳuña dil ḳaldı fikr-i bī-ḥāṣıl / Sipāhī gibi ki **tīmārını** iderler ḫāṣ

Tīmūr [1] 'ʿöẕr-i leng eylemek' paralelliğinde

G484/3 Hezārān ʿöẕr-i leng eyler ḳaçar meydāna gelmezdi / Eger Tātār-ı ġamzeñ daʿvet itse cenge **Tīmūrı**

tīr [31] ok

G34/1 İtdi şikār gönlümi bir şūḫ-ı şeh-levend / Müjgānı **tīr** ü ḳaşı kemān ṭurrası kemend

G91/3 Fiʾl-cümle öykünürdi senüñ ġamzeñ oḳına / İller ḳanadı ile uçar olmayaydı **tīr**

M9/III/1 Beni ol ḳaşı ya ger atmasa yābāna **tīr-āsā**

G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ nihāl-i **tīri** nice ditrer üstine

G440/1 Ḳarşu ṭutdum sīne-i ṣad-çāki senden cānibe / Gönder ey ḳaşı kemānum **tīri** benden cānibe

K11/3 Ṭoḳınsa **tīr-i** miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey **tīr-i** kec-endāz-ı felek / Merdüm-i dīde-i devrāna ṭoḳındı peykān

G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur yirüñ ey **tīr-i** dil-ber sen bedenden geç

G62/3 Saḳın ṣaḳın ki ey ḳaşı yā **tīr-i** āhdan / Ger gök demür olursa felekler deler geçer

G118/1 Ṣanma iḳlīm-i tene ḥākim olan cānumdur / Sīnede **tīr-i** ġam-ı ġamze-i cānānumdur

G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh ṭoḳındı **tīr-i** maḥabbet ḳażāyı gör

G216/6 Ḳısmetde **tīr-i** ʿaşḳun Bāḳīye oldı rūzī / Sehm-i saʿādet ol gün ol dil-figāre düşmiş

G235/1 Geçdi ʿālem ḫalḳına ḥükm-i revān-ı **tīr-i** ʿaşḳ / Kesdi hep daʿvāların şemşīr-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

G262/1 Gönder efendi sīneme **tīr-i** belālaruñ / Olsun siper belālaruña mübtelālaruñ

G298/1 Her **tīr-i** belā ḳavs-i ḳażādan kʾola nāzil / Ṣaḥrā-yı dil-i ehl-i vefādur aña menzil

G417/4 Ne ḥālet ḥāṣıl itmişdür kim oldı böyle ḳan ḥayrān / Gözini dikdi ḳaldı zaḫmum ol **tīr-i** ciger-dūze

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler ṭoldı derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür **tīr-i** dil-dūzı

K9/19 Dāġ-ı vefā vü mihri göñülde şügüfte gül / **Tīr-i** ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste ḫār

M6/VII/2 **Tīr-i** ḳażāya oldı ber-ā-ber ıraḳ yaḳın

G75/6 **Tīr-i** āh-ı seḥerī çekdügüm ister dil-dār / Çekeyin nʾolsa gerek ḳaşı kemānum özenür

G77/10 **Tīr-i** cefā-yı çarḫ-ı sitem-gerden iñleme / Şemşīr-i ʿadl-i ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı gör

G92/1 **Tīr-i** ġam-ı nigār ile ten yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i yār ile dil pāre pāredür

G230/4 Atduñ ḫadeng fażl u belāġat nişānına / **Tīr-i** murāduña ola her maḳṣaduñ hedef

G376/2 **Tīr-i** ġamzeñ nice ġarrā rāstlar ḥayretdeyem / Ḳana müstaġrıḳ ciger aṣlā görinmez başdan

G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i belā nā-gehān irer / **Tīr-i** ḳażādan umma ḫalāṣ iḥtirāz ile

G526/5 **Tīr-i** ġamuñ nişānesidür diyü Bāḳīyi / Allāh ki ḫalḳ çekdi çevürdi kemān gibi

G104/2 Naʿl kesmiş farḳına her biri olmış sīne-rīş / Nāvek-i müjgānuñuñ efgendesidür **tīrler**

G140/1 Sīnesin **tīrüñe** ṭutardı siper / Göbegin kesdüginde āhen-ger

Kt6/2 **Tīrüñe** ey sīm-ten olsun nişān āşüfte-dil / Ḫoş yaraşur ol miyāne ḫançer-i zerrīn-ġılāf

G109/5 Sen urduġuñca **tīrüñi** sīnemden özgeye / Ṭaʿn-ı ḥasūd derd ile ḳaddüm kemān ider

G501/4 **Tīrüñüñ** ey ḳaşı ya manḳıra geçmez saʿyı / Sīnemüñ dāġını ol ḫançer-i bürrān deldi

tīr ü kemān [1] ok ve yay (ʻmüje vü ebruvānʼ paralelliğinde)

G77/1 Ḫūnī göz ile ol müje vü ebruvānı gör / **Tīr ü kemān** elinde iki Türkmānı gör

tīr ü kemānlu [1] ok ve yaylı ‖ silahlı

G102/2 Der-bend-i ġamda beñzedi ḥaḳḳā o ġamzeler / Reh-zenlere ki elleri **tīr ü kemānludur**

tīr-bārān [1] ok yağdırma

K14/24 Dem-i aʿdā ile deşt-i cihānı lāle-zār itdi / Sipāh-ı berḳ-reftār-ı Tatāruñ **tīr-bārānı**

tīr-bārān eylemek/itmek [2] yağmur gibi ok yağdırmak

K7/5 Ṭaġılup cünd-i şitā fetḥ oldı mülk-i bāġ u rāġ / Leşger-i ebr-i bahārī **tīr-bārān eyledi**

G414/4 Deşt-i ġamda her yaña tenler getürdi seyl-i ḫūn / Ṭurmayup Tātār-ı ġamzeñ **tīr-bārān itmede**

tīr-i müje **[3]** kirpik oku

G161/1 Dil-i ḫūnīnüñ o **tīr-i müje** dem-sāzı geçer / Nīze-i ġamzesinüñ ʿāşıḳına nāzı geçer

G163/1 Ḳaşuñ kemānı kendüyi ḫaylī gerer çeker / Ḳorḳum bu sīne **tīr-i müjeñden** żarar çeker

G177/3 Zaḫm-ı **tīr-i müjeñ** ile ger ölem ey ḳaşı ya / Üstüḫānum alalar ḳavs ile zih-gīr ideler

tīr-i müjgān **[3]** kirpik okları

G155/1 İderken **tīr-i müjgānuñ** gibi ḥükmin revān ḫançer / Görüp şemşīr-i ġamzeñ kendüden geçdi hemān ḫançer

G325/4 Vaz geldi cāna dil-ber **tīr-i müjgān** urmadan / Añlamışdur ol perī-ṣūret meger vurġunluġum

G394/3 Zaḫm-ı tīġından o māhuñ ṣanma ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān **tīr-i müjgānına** āmāc olmadan

tīre-dil **[1]** kötü kalpli

G191/6 **Tīre-dildür** lāle-i Nuʿmānı ʿarż itmeñ bize / Gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşāya mālikz

tiryāk **[2]** panzehir ‖ afyonlu macun; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 442.

K19/44 Anda zehr ola vü **tiryāk** leb-i dil-berde / Dehen-i yāre ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem

G316/3 Ġamuñ afyonını **tiryāk** diyü baña ʿarż itme / Yüri ṣaġ ol benüm ʿömrüm ben ol **tiryākden** geçdüm

tiryāḳ-i ekber **[1]** en büyük panzehir

G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ zehrini defʿ itmez ey Bāḳī devā / İllā şarāb-ı dil-güşā **tiryāḳ-i ekber** kendidür

tīşe **[4]** külüng, kazma

K5/35 Nis̱ār-ı şāha lāyıḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ / Ḳazardum **tīşe-i** endīşe birle kān-ı imkānı

G110/3 Ṭutdı başın **tīşe-i** merge ġam-ı Şīrīn ile / Ehl-i ʿaşḳ içre anuñ'çün Kūh-ken ser-dārdur

G502/4 Gelse ol şūḫ-ı cefā-pīşe dil-i vīrānı / **Tīşe-i** cevr ile bir pāre meremmetler idi

G513/3 Her şirārın aḫter-i devlet bilürdi Kūh-ken / Sīne-i ḫārādan āteşler çıḳarsa **tīşesi**

tīşe urmak **[1]** kazma vurmak

G199/5 Zebān-ı ṭaʿn-ı aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān **tīşe-i** āzār **ururlar** kāne incinmez

tīz-āb **[1]** kezzap

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyādan ṣāf ider / Zer bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur **tīz-ābda**

tīzlik **[1]**

G476/3 Dem-be-dem dil üzredür biz ʿāşıḳa / **Tīzlik** var ḫançer-i cānānda

ṭoġmak **[5]** bkz. 'āfitāb ṭoġmak', 'gün ṭoġmak' md.

1. dünyaya gelmek

G198/4 **Ṭoġarsa** maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādan ol meh-rū / Zehī sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i fīrūz

G138/3 Dün **ṭoġdı** māh-ı nev gibi ol şūḫ-ı meh-liḳā / Şehr içre şimdi şöhre-i devrān olup gezer

K3/27 Suḫan maṭlaʿından güneş gibi **ṭoġsun** / Ḳosunlar şerīf adını genc-i gevher

2. (güneş) doğmak ‖ ortaya çıkmak

G490/3 **Ṭoġmadı** ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı devlet ʿāşıḳa / Dil-rübā kim ʿālem-i vuṣlatda ʿuryān olmadı

K5/2 **Ṭoġup** gün gibi zerrīn tāc ile burc-ı saʿādetden / Yitişdi şarḳdan ġarba żiyā-yı ʿadl u iḥsānı

ṭoġmaduġa dönmek **[1]** anasından doğduğuna pişman olmak

G25/6 Ḥüsnüñ ḳatında **ṭoġmaduġa döndi** her biri / Ḫurşīd ü māh eyler iken ṣubḥ u şām baḫs̱

ṭoġramak **[4]** doğramak

M7/IV/1 Egerçi tīġ-i bī-dādı derūnum **ṭoġradı** muḥkem

G466/8 Şol ḳadar **ṭoġradı** şemşīr-i firāḳuñ ki gören / Dil-i ḫūnīni ḫayāl eyledi ḳaṭmer lāle

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda dil varaḳın şöyle **ṭoġradı** / Efşān-per olsa gül kesemez böyle kāz ile

G346/7 Ser-i şemşīrüñ ile **ṭoġrasalar** ḫāme-ṣıfat / Baş ḳaldurmaya ʿāşıḳ ḫaṭ-ı fermānuñdan

ṭoġru [4]

1. doğruca, hemen

G236/8 Ḫānḳāhdan **ṭoġru** ʿazm itse nʾola mey-ḫāneye / Bāḳīyi çün böyle irşād eylemişdür pīr-i ʿaşḳ

2. doğru sözlü, dürüst

G70/1 Nīzesi cānuma vü nīzesine cān ditrer / Yār kim **ṭoġru** ola üstine yārān ditrer

G475/4 Oḳ gibi **ṭoġruyam** atma beni yābāne şehā / Ḳāmetüm hecr ile ya eyleme iḥsān eyle

3. âşık; bkz. ‘egri’ md.

G398/5 Ṭaḳılur saña ḫançer gibi egri / Atılur oḳ gibi yābāne **ṭoġru**

ṭoġrı yol [2] doğru yol ‖ aşıklık yolu

M4/V/2 Ḥubb-i dünyādan ferāġat gibi olmaz **ṭoġrı yol**

M8/V/2 Çıḳarur **ṭoġru yoluñdan** biri eyler güm-rāh

ṭoġrılmak [1] doğrulmak, kendine gelmek

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin **ṭoġrılam** yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

ṭoġrıltmak [1] (mızrağını) üzerine tutmak

K12/6 Sīneme nīzelerin ol müjeler **ṭoġrıldur** / Üstüme ḫançerin ol ġamze-i mestāne çeker

ṭoḳındurmak [1] ima etmek, üstü kapalı anlatmak ‖ hançerini değdirmek

G48/1 Ṭurmaz yanumda ḫançerini vaṣf ider nigār / Yaʿnī baña **ṭoḳındurur** ol şūḫ-ı şīve-kār

ṭoḳınmak [9]

1. isabet etmek, saplanmak

M2/III/6 Ne ḫaṭā eyledüñ ey tīr-i kec-endāz-ı felek / Merdüm-i dīde-i devrāna **ṭoḳındı** peykān

G129/7 Gögsin gererdi zühd ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh **ṭoḳındı** tīr-i maḥabbet ḳażāyı gör

K11/3 **Ṭoḳınsa** tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger / Ṣoyınduñ ʿarṣa-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

2. düşmek

G283/5 Döne döne anı zār itmez idi āhum eger / Bāḳī çarḫına **ṭoḳınmasa** idi gerdūnuñ

3. görmezlikten gelmek

G73/5 Nāz u istiġnā ile Bāḳīye **ṭoḳınmaz** geçer / Rāst gelse yolda ol serv-i revān bilmezlenür

4. tesir etmek

K24/25 Ger **ṭoḳınsa** nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire āẕer sünbül

5. erişmek, gelmek

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş piyāle ṭut / Nā-geh **ṭoḳınsa** bād-ı ḥavādiṡ ṭayanı gör

6. değmek

G142/3 Āb-ı çeşmüm baḥr ider hāmūnı ṭuġyān eylese / Ṣarṣar-ı āhum **ṭoḳınsa** ṭaġlar hāmūn olur

K5/11 Ṣu gibi nār-ı ḳahrından erir bir demde Rūyīn-ten / **Ṭoḳınsa** şuʿle-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

ṭoḳınup ṭurmak [1]

G70/4 Şöyle ḳıldı ten-i efsürdeyi āh-ı serdüm / **Ṭoḳınup ṭurduġı** dem nāvek-i cānān ditrer

ṭoḳuz [2]

K24/18 Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk / Bāġ-ı fażlında **ṭoḳuz** dānelü bir ter sünbül

G457/4 ʿĀḳıbet bī-hūş olur ṭāḳat getürmez ādemī / Sāḳī-i devrüñ **ṭoḳuz** cām-ı zümürrüd-fāmına

ṭoḳuz peymāne [2] dokuz kadeh ‖ dokuz kat gök

G187/5 Sipihrüñ bu **ṭoḳuz peymānesin** bir demde ey Bāḳī / Maḥabbet meclisinde nūş ider mestāneler vardur

G279/7 Şu meclis içre kim dā'im **ṭoḳuz peymāne** devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī zamān-ı ʿīşı insānuñ

ṭoḳuz ṭolanmak [1] birçok defalar dolaşmak; bkz. TS. C. II, s. 1200.

G397/4 Döne döne ṭolanur idüm kūyını anuñ / Çarḫa girüp felek daḫı **ṭoḳuz ṭolanmadın**

ṭolmak [1] dolup taşmak

Kt1/10 Ola vaṣfuñla müzeyyen ṣafaḥāt-ı eyyām / **Ṭola** medḥüñle kütüb-ḫāne-i edyān u milel

ṭola gelmek [1] dolu dolu olmak, yaşla dolmak; bkz. TS. C. II, s. 1200.

M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa gözleri ḫalḳuñ **ṭola gelür** / Zīrā görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür

ṭola yazmak [1] az daha doluvermek

G529/1 Çeşmümden aḳan ḫūn ile sāġar **ṭola yazdı** / Meclisde geçen gice yine ḳan ola yazdı

ṭolandurmak [1] kandırmak, aldatmak ‖ soymak

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış **ṭolandurmış**

ṭolanmak [6]

1. dönüp dolaşmak

G524/1 Eṭrāf-ı çemen-zārı yine āb **ṭolandı** / Gül-zāra girüp her yaña ṣalındı bulandı

M2/II/2 Cūylar kim **ṭolanur** dāmen-i ṣaḥrālarda / Jāleler kim görinür lāle-i Nūʿmān üzre

2. sarmak, çevrelemek

G519/2 Felek bir ejdehā-yı heft-serdür / **Ṭolanmış** genc-i dünyāyı ser-ā-pāy

3. gezinmek, dolaşmak

G319/3 Āhum **ṭolanur** ṣubḥa degin gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ yörenür döne döne eşk-i revānum

G397/4 Döne döne **ṭolanur** idüm kūyını anuñ / Çarḫa girüp felek daḫı ṭoḳuz ṭolanmadın

M9/IV/3 **Ṭolanur** peyk-i āhum kūyuñı şām u seḥer her gün

ṭolaşdurmak [1] gezdirmek ‖ döndürmek

K20/9 Ya cām-ı ʿişret-i Dārā ya tāc-ı Kisrādur / **Ṭolaşdurur** bu cihānı sipihr olup dellāl

ṭolaşmak [8]

1. dolanmak, dönmek

G464/7 **Ṭolaşaldan** ruḫı şemʿine dil-i ser-geşte / Yaḳdı pervāne-ṣıfat bāl ü peri döne döne

2. dokunamak ‖ saçın dolaşması

G156/4 Rişte-i mūy-ı dil-bere **ṭolaşan** / Beste-i bend-i zülf ü kākül olur

G297/6 Çoḳ **ṭolaşdı** ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ bend ider bir gün ḫaṭālar bilmiş ol

G445/3 **Ṭolaşmaḳdan** degül fāriġ kemend-i kāküli dā'im / Ulaşmaḳdan degül ḫālī kemān ebrūsı peyveste

3. gezinmek

G391/4 Sen aġyār ile devr itdür şehā peymāneyi dā'im / Ser-i kūyuñ **ṭolaşup** ʿāşıḳ-ı dīvāneler dönsün

4. ilişmek, sataşmak

G9/5 Meclis-i meyde leb-i yāre **ṭolaşur** dirler / Elüme girmeye mi bir daḫı cām-ı ṣahbā

G288/4 Meclisde būseñe **ṭolaşur** şöyle añların / Cāmuñ efendi bir ġarażı var tehī degül

G468/5 Belādur gel bu sevdādan geç ey dil / **Ṭolaşma** ḥalḳa-i zülf-i nigāre

ṭoldurmak [3]

G332/5 Ādemüñ ehl-i riyā sözleri ḳanın ḳurıdur / Sāḳıyā **ṭoldur** a şol ḳan olacaġı içelüm

G427/3 İnṣāf budur kim çıḳarup misk-i ġazāli / İzüñ tozını **ṭolduralar** nāfe-i Çīne

G403/7 **Ṭoldurdı** gerçi cūd u seḫā gösterüp felek / Ceyb-i cibāl ü dāmen-i ṣaḥrāyı sīm ile

ṭolmak [13]

G237/1 Şām-ı ġamda ḥāṣıl olsa göñlüme nā-gāh şevḳ / Şuʿle-i āhumla **ṭolar** nīl-gūn ḫargāh şevḳ

K3/5 **Ṭolar** būy-ı müşgīn-i zülfüñle ʿālem / Döner nāfe-i miske çarḫ-ı müdevver

K14/22 Ser-i bī-maġz-ı düşmenden feżāda kāseler **ṭoldı** / Sibāʿ-ı kūh u deşte ḳıldılar tertīb-i mihmānī

K21/2 Zemīne bād-ı hevādan çoḳ aḳçe düşdi yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı **ṭoldı** ceyb-i cibāl

G125/5 Ruḫlaruñ medḥini eflāke çıḳardı Bāḳī / Şevḳden **ṭoldı** bu gün nūr ile Beytüʾl-Maʿmūr

G228/3 Ḫāk-i rehüñden irdi meger ṣubḥ-dem nesīm / Rūy-ı ʿabīr ü ʿanber ile **ṭoldı** bu ṭaraf

G232/1 Şeb-i tārīk görinür gözüme rūz-ı firāḳ / Dūd-ı āhumla meger **ṭoldı** ser-ā-ser āfāḳ

G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle cihān **ṭoldı** bu gün / Yine var ise ʿadū eyledi yārine nifāḳ

G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile **ṭoldı** kāʾināt / Āfāḳı ṭutdı velvele-i kūs-ı şöhretüñ

G398/10 Cihān enfās-ı müşgīnüñle **ṭoldı** / Saña Ḥaḳdan ʿaṭādur Bāḳıyā bu

G530/5 Gözümüñ ḳaṭresinden şīşeler **ṭoldı** derūnumda / Maḥabbet ṭāḳini tā kim diküpdür tīr-i dil-dūzı

K1/35 Ṭutdı cihānı pertev-i ḥüsnüñ güneş gibi / **Ṭoldı** ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile kāḫ-ı Kün fe-kān

G85/3 Ġonca-āsā ḳan ile **ṭolmış** göñüller açmaġı / Leblerüñden ögrenür var ise şīrīn-kārlar

ṭolmış [1] sandal ‖ şarap; bkz. TS. C. II, s. 1205; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 174.

G444/2 Kenār-ı ʿīş u ṣafāya geçilse **ṭolmış** ile / Yine pür olsa mey-i ḫoş-güvār zevraḳda

ṭolu [11] bkz. TS. C. II, s. 1205.

1. içi şarapla dolu kadeh ‖ dolu

K18/21 Cām-ı zerrīni **ṭolu** bāde-i gül-reng itmiş / Gül-i raʿnā seḥerī ḳılmaġ içün defʿ-i ḫumār

K19/7 Ḥalḳadur devr-i ḳadeḥ laʿl şarāb-ı gül-gūn / Rind-i mey-ḫᵛāreye ḫoşdur **ṭolu** sāġar ḫātem

G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim **ṭolu** ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur

G147/2 Ayaġ elde **ṭolu** ḫūn-ı kebūter / Bi-ḥamdiʾllāh yine dem der-ḳademdür

G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / Yār bilmez mi **ṭolu** üstinde ʿādet neydügin

G417/3 Bihişt-i cāvidānīdür cemālüñ ol dehen gūyā / Leb-ā-leb āb-ı Kevs̱erle **ṭolu** bir laʿlden küze

G498/4 Dil-i pür-ḫūn baña bezm-i ezelden / Leb-ā-leb bir **ṭolu** peymāne geldi

G513/2 Ben şarābuñ incesin cāmuñ **ṭolusın** gözlerin / Fikr-i laʿlüñle leb-ā-leb olalı dil şīşesi

G360/3 Nihānī ʿişrete māniʿ degüldür kisvet ey zāhid / İçerler bunda ʿārifler **ṭoluyı** tāc-ı Edhemden

G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi çeşmüm **ṭolu** ḳan eyledi / Yār bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin

2. kaplı, dolup taşmış

G541/3 **Ṭoludur** dil ḳafesi genc-i maḥabbetle bu gün / ʿAşḳ bāzārınuñ ey ḫᵛāce benem ṣarrāfı

ṭolu urmış tarla [1]

G533/4 **Ṭolu urmış tarlaya** döndürdi devrān ṣoḥbeti / Cām ṣınmış mey dökilmiş dest-i sāḳī ḳalmadı

ṭonanmak [1] süslenmek, giyinip kuşanmak; bkz. TS. C. II, s. 1214.

K7/7 Nevbet-i sūr u sürūr oldı **ṭonandı** her nihāl / Naḫl-bend-i nev-bahār eşkāl u elvān eyledi

ṭonatmak [2] süslemek, bezemek; bkz. TS. C. II, s. 1214-15.

G543/2 **Ṭonatdı** dāġ ile bāzūlarını ol gül-endāmuñ / Açınca ḳolların eṭrāfı gūyā gül-sitān itdi

G34/2 Bāzārlarda başladı naḫli **ṭonatmaġa** / Dil baġlayalı ḳāmet-i zībāña naḫl-bend

ṭop **[7]** bkz. ‘kelleleri ṭop itmek’ md.

1. top

G27/5 Meger başuñ ser-i kūyında **ṭop** olmaḳ hevāsıdur / Dem-ā-dem Bāḳıyā ḳoluñda çevgān olmaġa bāʿis̱

Mtl 20 Ġam-ı ḫālüñle ser-gerdān benefşe / Gehī **ṭop** oldı geh çevgān benefşe

G280/3 Zinhār uzatma destüñi dīnār u dirheme / Ṣal mihr ü māh **ṭopına** çevgān-ı himmetüñ

2. baş ‖ top

G341/5 Ser-i zülfi ucında ʿāḳıbet ser terkini urdum / Girüp meydāne Bāḳī **ṭopumı** çevgāne ṭapşurdum

3. gülle

G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dāʾim ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı **ṭop-ı** āhumdan zemīn ü āsmān ditrer

G178/4 Ṣaff-ı müjgānın görüp ol şāha dil virdüm hemān / **Ṭop-ı** ġabġabla beden gibi ḥiṣārum aldılar

G225/4 **Ṭop-ı** āhumla ider ḫayl-i sirişküm ʿāḳıbet / Ḳalʿa-i hicrānı ḳalʿ u leşger-i endūhı ḳamʿ

ṭopraġ **[2]** bkz. ‘āsitānı ṭopraġı’, ‘ayaġı ṭopraġı’ md.

G345/4 Sebzeler dil uzadup **ṭopraġa** sürerler yüzin / Kimseden incinmesün bu naḫl-i būstānum benüm

K20/23 Nesīm-i ḫulḳına bir dem ḳarīn olursa eger / Ṣuyı gül-āb ide **ṭopraġı** müşg bād-ı şimāl

ṭopṭolu **[1]** dopdolu

G39/3 Ayaġuñ tozıyla vezn itmez birin ehl-i naẓar / **Ṭopṭolu** Yūsuf-liḳālarla bu gün mīzān-ı ʿīd

ṭoyılmamak **[1]** gözü doymamak

G64/7 **Ṭoyılmaz** ḫᵛān-ı iḥsāna ḳanāʿat gelmez insāna / Kerem gördükçe ey Bāḳī gedālardan recā artar

toz **[4]** bkz. ‘ayaġı tozı’, ‘izi tozı’ md.

1. toz

G530/7 Ṣabā ḫāk-i rehin būs itdi muġber olduñ ey ʿāşıḳ / Ġubār-ı ḫaṭṭ-ı müşgīni belürsin göresin **tozı**

G397/5 Mihr ile raḳṣ iderdi **tozum** ẕerre-veş benüm / Ġırbāl ile bu ḫāk-i vücūdum elenmedin

G462/3 Güller bitüre gül-şen ola ḫāk-i mezārum / Peykānuñ eger şu sepelerse **tozum** üzre

2. yayın kabzası üzerine kaplanan kayın ağacı kabuğu ve kirişi; bkz. TS. C. V, s. 3840.

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim görür ya **tozını** ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

toz ḳoparmak **[1]** toz kaldırmak ‖ nam salmak ‖ sürmeyle gözlerin açılması; bkz. TS. C. V, s. 3841.

M3/I/5 Nā-gehān bir **toz ḳopardı** bād-pāy-ı devleti / Rūşen oldı dīde-i aʿyān-ı devlet ṣubḥ-dem

Ṭūbā **[7]** bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç ‖ güzelin boyu; bkz. ‘ḳāmeti Ṭūbā’, ‘Sidre vü Ṭūbā’ md.

K8/1 Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o ḳadd-i dil-sitān üzre / Döşenmiş sāye-i **Ṭūbā** bihişt-i cāvidān üzre

G66/1 Cennet-i kūyuña meyl eylese **Ṭūbā** yiridür / Āsitānuñ dilese gökde Mesīḥā yiridür

G217/1 ʿĀrıżuñ firdevs-i aʿlā ḳāmetüñ **Ṭūbā imiş** / Būse-i laʿlüñ alan ḫoş mīve-i zībā imiş

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde **Ṭūbā** yirde ʿarʿar hem

G221/1 Āsitānuñ ḫākidür firdevs-i aʿlādan ġaraż /Ḳāmetüñdür ravża-i cennetde **Ṭūbādan** ġaraż

G467/1 Ḳāmeti vaṣfını ʿarż eylediler **Ṭūbāya** / Ser-fürū eyledi ol serv-i sehī-bālāya

G288/1 Ḳaddüñ nihāli hem-ser-i serv-i sehī degül / **Ṭūbāyı** alma sāyeñe ol kūtehi degül

tūde **[1]** yığın

G189/4 Ṣanki kūyuñda felek encüm-i seyyāre ile / Bir nice aḫker ile **tūde-i** ḫākisterdür

ṭūfān [4]

1. fırtına

K18/36 Manẓar-ı himmetinüñ küngüre-i rifʿatine / İremez ṣarṣar-ı **ṭūfān-ı** fenā birle ġubār

G523/3 Binā-yı ʿaşḳa **ṭūfān-ı** ḥavādiṡ kār-ger olmaz / Esāsın gūyiyā bennā-yı ḳudret kār-gīr itdi

2. fırtına ‖ Nuh tufanı

K13/15 Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum ḫaṭādan ṣaḳlasun / Yıḳsa bünyād-ı sarāy-ı ʿālemi **ṭūfān** eger

G376/1 Nice **ṭūfān** oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm yanına gelse dem urmaz yaşdan

ṭufeyl [1] tâbi

G147/8 Dem-i taḥrīr-i elṭāfında ʿālem / **Ṭufeyl-i** ḫāme-i müşgīn-raḳamdur

tūġ [2] hükümdarlara ve rütbelerine göre vezirlere verilen saltanat simgesi; Ahmet Talat Onay, Tuhve-i Vehbî şerhinden alıntılayarak sadrazamın beş tuğu olduğunu, vezirlerin üçünü, beylerbeyinin ikisini, mir-i livanın ise birini taşıdığını, tuğ sayısınca itibar gördüklerini yazmaktadır. Bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 443; PAKALIN, C. III, s. 522-524.

K24/46 Götürüp tā ki şehenşāh-ı bahāruñ **tūġın** / Getüre cünd-i şitā üstine leşger sünbül

K6/15 Perçem-i **tūġından** irdükçe Freng-istāna tāb / Sāye-i serv-i bülend-i ḳaddin özler bān gelür

tūġ dikmek [1] savaş zamanında tuğlar en önde giderek yol açar ve savaş meydanının en tepesine dikilirdi. Savaş zamanlarında padişahın karargâhında yedi tuğ bulunurdu.; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 443.

K18/7 **Dikdi** leşger-geh-i ezhāra ṣanavber **tūġın** / Ḫaymeler ḳurdı yine ṣaḥn-ı çemende eşcār

ṭuġrā [4] fermanlarda imza yerine kullanılan işaret; PAKALIN, C. III, s. 525-527; ayrıca bkz. ‘tevḳīʿ u ṭuġrā çekmek’ md.

G124/1 Ḥalḳa ḥalḳa zülf kim ol ḫaṭṭ u ḫāl üstindedür / Şekl-i **ṭuġrādur** miṡāl-i bī-miṡāl üstindedür

G5/3 **Ṭuġrāsı** berātuñ yazılur ekṡeri altun / Rūyuñda ḳaşuñ zerd olur ise n’ola şāhā

G291/4 Yazıldı ḫaddüñ üzre ḫaṭuñ ẓāhir olmadın / Dirsem ʿaceb mi zülfüñe **ṭuġrā-yı** bī-miṡāl

G61/5 Naʿl u elifler ile göñülde nişān-ı ʿaşḳ / **Ṭuġrā-yı** ḥükm-i ḫusrev-i ʿālem-penāhdur

ṭuġrā çekmek [1] berat, ferman gibi belgelere tuğra koyulması; bkz. PAKALIN, C. III, s. 529.

G328/3 **Çekelüm** ḥükm-i ʿaşḳa **ṭuġrāyı** / ʿAḳlı bī-nām u bī-nişān idelüm

ṭuġrā-yı ġarrā [2] parlak tuğra

G52/3 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāruñ üzre zülf-i pür-çīnüñ / Miṡālin görmemişdür kimse bir **ṭuġrā-yı ġarrādur**

G127/4 Ḫaṭ-ı menşūr-ı devletdür benefşe rind-i mey-ḫᵛāra / Çemende şāḫ-ı sünbül aña bir **ṭuġrā-yı ġarrādur**

ṭuġrā-yı Ḫāḳānī [1] padişah tuğrası

K5/33 Belāġat kūsın urdum ḫusrevāne heft kişverde / Suḫan menşūrına çekdüm bu gün **ṭuġrā-yı Ḫāḳānī**

ṭuġrā-yı menşūr [1] ferman tuğrası

G505/5 Virildi cāna ey Bāḳī nigāruñ manṣıb-ı ʿaşḳı / Elifler naʿllerdür sīnede **ṭuġrā-yı** menşūrı

ṭuġrā-nüvīs [1] tuğrakeş, nişancı

K1/3 Dest urmış idi kilk-i şihāba debīr-i çarḫ / **Ṭuġrā-nüvīs-i** ḥükm-i Ḫudāvend-i ins ü cān

ṭuġyān eylemek/itmek [5] çoşup taşmak; bkz. ‘ḍalāl u ṭuġyān’, ‘küfr ü ṭuġyān’ md.

K7/15 Ṭutdı eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl **ṭuġyān eyledi**

G64/1 Dem-i vaṣluñ irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular **ṭuġyān ider** evvel bahār olduḳça mā artar

G142/3 Āb-ı çeşmüm baḥr ider hāmūnı **ṭuġyān eylese** / Ṣarṣar-ı āhum ṭoḳınsa ṭaġlar hāmūn olur
G297/4 Cūy-ı eşküm şöyle **ṭuġyān itdi** kim bir gün hemān / Āsmānuñ āsiyā-sengin yuvalar bilmiş ol
G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn hergiz ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm ṭurma **ṭuġyān itmede**

tuḥaf [1] armağan, hediye

G522/5 Vaṣf-ı cemāl-i yār ile Bāḳī ġazellerin / Biri birine ṣundı güzeller **tuḥaf** gibi

tuḥfe [3] hediye, armağan

G88/4 Ḫāk-i rehüñ ṣabā yili ʿāşıḳa armaġān ider / Ḥaḳ bu ki ayaġuñ tozı **tuḥfe-i** rūzgārdur
K19/38 **Tuḥfe-i** bezmüñ içün bu ġazel-i rengīni / Levḥ-i zerrīne yazup eylesün ez-ber ḫātem
G267/5 Yoluña Bāḳī-i dil-ḫaste revān eyler idi / **Tuḥfe-i** cān-ı ḥaḳīr olsa eger maḳbūlüñ

tuḥfe çekmek [1] armağan vermek; bkz. 'pīş-keş çekmek' md.

G183/6 Gül-sitān-ı tende oldı çeşm-i pür-ḫūn bāġ-bān / Ḫāk-i pāye **tuḥfe** ey ġonca gül-i aḥmer **çeker**

ṭūl [1] boy

G266/4 Ḳad-i bālāya göre şīve-i reftār gerek / Ey ṣanavber bize ʿarż itme iñende **ṭūluñ**

ṭulūʿ [1] doğuş

G186/6 Şeb-i fürḳatde ey Bāḳī **ṭulūʿ-ı** mihr-i enverden / Bu göñlüm ḫānesin rūşen iden ol meh-liḳā yigdür

ṭulūʿ itmek [4] doğmak ‖ görünmek

K9/2 Gün gibi tāc-ı devlet-i şāhī **ṭulūʿ idüp** / Kevn ü mekāna virdi żiyā āfitāb-vār
G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma **ṭulūʿ itdi** māh-ı nev / Yaḳdı cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev
G401/4 Bürc-i şerefde aḫter-i baḫtum **ṭulūʿ ider** / Gösterse yār manẓaradan gāh gāh rū
K20/2 **Ṭulūʿ idince** ufuḳdan miyān-ı encümde / Ṭaḳıldı gerden-i gerdūna ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl

ṭūmār [1] tomar; bkz. 'ḫaṭṭ-ı ṭūmār' md.

G514/2 ʿAceb mi şekl-i **ṭūmār** olsa ġonca / İder ḥüsn-i ruḫuñ gül defterin ṭay

ṭuʿme [2] lokma

K1/25 Minḳārına dilerse alur çarḫı dāne-vār / ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ḳadrüñe bir **ṭuʿmedür** cihān
G489/6 Maḥabbet içre giriftār-ı hecr olan ʿāşıḳ / Deñizlere düşüben **ṭuʿme-i** neheng oldı

ṭurılmak [1] durulmak

G231/2 Münʿakis olmaz imiş anda ḫayāl-i ruḫ-ı dost / Āb-ı ṣāfī olamaz ger **ṭurılup** olmasa ṣaf

ṭurma [11] durmadan, devamlı

K1/23 Tīġuñ ʿadem diyārına rūşen ṭarīḳdur / Aʿdā-yı dīni **ṭurma** ḳılıçdan geçür hemān
K26/9 Bāġa ʿazm eyle yüri **ṭurma** ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki meclis-i maḫdūm-ı güzīn
G1/8 Redd olmaz o leblerden olan **ṭurma** duʿā ḳıl / Dārā-yı cihān Şāh-ı Ferīdūn-fere cānā
G32/2 Felek-i ʿişrete bir aḫter-i ferḫunde iken / Yine Mirrīḫ-ṣıfat **ṭurma** döker ḳanı ḳadeḥ
G57/6 Āheng-i āhı **ṭurma** hemān eyle ey göñül / Sāz u nevā-yı ʿaşḳa münāsib hevā budur
G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kāʾinātı **ṭurma** yil
G371/4 Ṣaḥn-ı çemende **ṭurma** ṣalınsun ṣabā ile / Āzādedür nihāl bu gün berg ü bārdan
G414/5 Baḳmaz ol sulṭān-ı Mıṣr-ı ḥüsn hergiz ḥālüme / Nīl-veş cūy-ı sirişküm **ṭurma** ṭuġyān itmede
G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i Īrān ṣandı beñzer **ṭurma** vīrān itmede
K18/5 Leşger-i ebr çemen mülkine aḳın ṣaldı / **Ṭurma** yaġmada yine niteki yaġı Tātār
G210/3 Ḫākümi kūy-ı yāre irgürdüñ / **Ṭurma** ey bād-ı ṣubḥ olup esen es

ṭurmak [48]

G126/4 Göreyin **ṭur** seni bir laḥẓa disem yollarda / Baña ol şūḫ-ı cihān şīveyi ṭurmaz eyler
M1/VII/6 Vardı peleng-i kūh-ı veġā ḫᵛāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı kibriyāda **ṭuran** nerre şīri gör
G107/5 Cūy-ı ḥüsn ābı ṭaşup çıḳmış o servüñ biline / Bāḳıyā ṣanma miyānında **ṭuran** ḫançerdür
K27/23 Nigeh-dāruñ Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān olsun / Cihān **ṭurduḳça** ābād olsun ol ṭāḳ-ı felek-fersā
G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i üftādenüñ ol kim ḳıyām itsün / Felekler saḳfı **ṭurduḳça** binā-yı ʿömrüñ erkānı
G180/2 Sildi süpürdi ṣaḥn-ı çemende ġubārı bād / Yeldi yopurdı **ṭurmadı** ferrāş-ı rūzgār
G521/1 Gül-şende kūyuñ işideli serv oturmadı / Zencīrlerle baġladılar āb **ṭurmadı**
K7/23 **Ṭurmadı** çekdi Ṣıfāhān semtine bād-ı ṣabā / Ḫāk-i pāyın sürme-i eşraf u aʿyān eyledi
M2/III/4 Āh kim ḫᵛāb u ḫayāl oldı bu devletler hep / **Ṭurmadı** ʿaksine devr eyledi çarḫ-ı gerdān
G434/4 Düşmese aġzumdan ol şīrīn-dehānuñ lebleri / Vaṣf-ı laʿlin **ṭurmasam** ẕikr eylesem yārānuma
M4/IV/2 Devr içinde **ṭurmasañ** görseñ hezārān nīk ü bed
G524/3 Baġlarsañ eger deste-i reyḥān ile **ṭurmaz** / Tā rişte-i cān ṭurrası tārına ulandı
K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı velī / Şimdi naḳd altun ṣayar **ṭurmış** nihāl-i erġavān
G51/4 Ḳaddüñe ḳul olmaġa gelmiş dizilmiş ḳarşuña / Servler **ṭurmış** çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterür
G82/3 Yola ʿazm itmiş ol ser-keş baña yā Hū dimez bir kez / Çeküp atı başın aġyār ile **ṭurmış** vedāʿ eyler
M3/V/5 Ḳarşusında ayaġın **ṭursun** mülūk el baġlasun / Kendü çıḳsun bār-gāh-ı ʿadle dīvān eylesün
G40/2 Zaḫm-ı sīnemden oḳuñ pārelerin hep alma / **Ṭursun** Allāhı severseñ hele bir pāre meded
G133/4 **Ṭursun** yirinde ġamze-i ḳattāl-i ḫūn-feşān / Başdan belālu ʿāşıḳı ol perçem öldürür
K2/51 Bu faḳīr anda **ṭurup** ḫidmete meşġūl oldum / İtmeyüp ẕerrece saʿyinde ḳuṣūr u noḳṣān
G137/5 Var ise būseñe ṣarḳar senüñ ol zer mengūş / Ruḫlaruñ üzre **ṭurup** ey gül-i ḫandān ditrer
G229/9 Ḳadrüñi seng-i muṣallāda bilüp ey Bāḳī / **Ṭurup** el baġlayalar ḳarşuña yārān ṣaf ṣaf
K24/35 Ḫūb olur ʿārıżuñ üstinde o ḫaṭṭ-ı müşgīn / Āb-ı nāb içre **ṭurur** tāze vü ḫoş-ter sünbül
G229/1 Müje ḫaylin dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf / Gūyiyā **cenge ṭurur** nīze-güẕārān ṣaf ṣaf
G229/2 Seni seyr itmek içün reh-güẕer-i gül-şende / İki cānibde **ṭurur** serv-i ḫırāmān ṣaf ṣaf
G308/4 Cām-ı şarābı içmez elinde **ṭutar ṭurur** / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl gül
K23/31 Gerdūn-ı dūna eylemez ol ʿarż-ı iḥtiyāc / Ṭapuñ **ṭururken** eyleye mi minnet-i liʾām
G217/4 Geçdi sen serv-i semen-sīmā **ṭururken** ser-firāz / Gördi ʿarʿar lā-cerem bād-ı ṣabādan serzeniş

devamlı, durmaksızın

G167/5 Yitişgil ölmedin ey cān ṭabībi dest-gīr ol kim / Bedenden cān-ı Bāḳī **ṭurmayuben** ıżṭırāb eyler
M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā **ṭurmayup** ḳonar / Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları
G130/4 Eflāk devr-i dāʾim ile **ṭurmayup** ṣular / Neşv ü nemāda tāze vü ter ṣaḥn-ı sebze-zār
G139/5 Mey-i dūşīneden Bāḳī yine maḫmūra beñzersin / **Elüñde ṭurmayup** cām-ı şarāb-ı erġavān ditrer
G226/2 ʿĪş u ṣafāya ḫāṭırumuz **ṭurmayup** çeker / Sünbüller oldı silsile-i müşg-sā-yı bāġ
G444/1 Metāʿ-ı bāde-i gül-reng şimdi ayaḳda / Ḳumāş-ı zühd ü riyā **ṭurmayup** ṣatılmaḳda
K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i ġamdur vaṭanı / **Ṭurmayup** ḫāli ḫayālin getürür dāne çeker
G414/4 Deşt-i ġamda her yaña tenler getürdi seyl-i ḫūn / **Ṭurmayup** Tātār-ı ġamzeñ tīr-bārān itmede
G483/2 ʿArṣa-i ʿaşḳda gör Ḥażret-i Mevlānāyı / **Ṭurmayup** daḫı döner üstine yoldaşları
K5/31 Benem ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim **ṭurmaz** revān eyler / Dilinden Āb-ı ḥayvānı gözinden dürr-i ġalṭānı
K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm yazarken ḫāme **ṭurmaz** deprenür / Neydür anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān
G57/3 Göñlüm aḳıtdı şimdi beni **ṭurmaz** aġladur / Ol şūḫ-ı dil-sitān ile hep mā-cerā budur
G60/4 Ḫançer-i cānān ecel cāmına **ṭurmaz** ṣu ḳatar / Yolına cān virmek anuñ şol ḳadar leẕẕetlüdür
G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur **ṭurmaz** ol mā dāʾimā artar
G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne **ṭurmaz** żiyā artar

G126/4 Göreyin ṭur seni bir laḥẓa disem yollarda / Baña ol şūḫ-ı cihān şīveyi **ṭurmaz** eyler
G425/3 ʿĀrıżuñ **ṭurmaz** öper zülf-i siyeh-rū göz göre / Hīç yüz virmezsin ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe
G479/5 Ne ʿaceb meyl-i kenār eylemez ol serv-i revān / Cūy-ı dil **ṭurmaz** aḳar ḫod o ḳad-i dil-cūya
G48/1 **Ṭurmaz** yanumda ḫançerini vaṣf ider nigār / Yaʿnī baña ṭoḳındurur ol şūḫ-ı şīve-kār
G158/3 **Ṭurmaz** ayaġın almaġa ḳaṣd eyler anuñ āb / Ser-keşlik ider var ise tenhāda ṣanavber
G441/4 Cevr ü cefālar itmede ḫod başdan aşdı çarḫ / **Ṭurmaz** ʿitāb u nāz ider ol şīve-kār ise

ṭurmadın [2] durmaksızın, devamlı

G31/2 Bī-derd olana eylemede **ṭurmadın** devā / Ol cān ṭabīb ḫastesine eylemez ʿilāc
G41/3 Dil ceres gibi Ḥicāz-ı kūyuñ / Yād idüp **ṭurmadın** eyler feryād

Ṭūr [1] Tur dağı

G132/3 Cemālüñ şevḳıne döymez göñüller / Tecellī tābına ṣabr eylemez **Ṭūr**

ṭurra [26] kakül ‖ saç

G79/6 Her kim keşīde ṭutmaya destin o **ṭurradan** / Zinhār ġaflet eylemesün çoḳ żarar çeker
K21/28 Hemīşe nergis-i iḳbāl u baḫt ḫʷāb-ālūd / Hemīşe **ṭurra-i** ṭāliʿ müşevveşü'l-aḥvāl
M3/V/4 Tār-ı zülf ü **ṭurra-i** ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / Sāl-i iḳbālin Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün
G47/2 Ḫoş geldüñ ey nesīm-i ṣabā merḥabā diyü / Bād-ı bahāra **ṭurra-i** cānāne ṣarmaşur
G249/5 Sünbülüñ revnaḳın şikest itdi / Şiken-i **ṭurra-i** perīşānuñ
G253/3 Yüzleri böyle ḳararmazdı eger ey māh-rū / Āfitāba ṭapmayaydı **ṭurra-i** hindūlaruñ
G442/1 Dāne dāne ol ʿaraḳlar **ṭurra-i** pür-tābda / Ḳaṭre ḳaṭre jālelerdür sünbül-i sīr-ābda
G467/3 ʿAnberīn ḫaṭṭuñ anuñ sāyesidür ḫaddüñde / Kim göñül baġlamaz ol **ṭurra-i** ʿanber-sāye
G26/2 **Ṭurra-i** ṭāliʿumuñ böyle perīşānlıġına / Yine ol zülf-i pür-āşūb u fitendür bāʿiṡ
K1/29 Ruḫsāruñ üzre **ṭurralar** olmış girih girih / Gūyā Ḥicāza baġladılar Şāmiyān miyān
G6/2 Nedür bu pīç pīç ü çīn çīn ü ḫam-be-ḫam kākül / Nedür bu **ṭurralar** bu ḥalḳa ḥalḳa zülf-i müşg-āsā
K18/45 **Ṭurralar** milket-i Çīn nāfe-i müşgīn ol ḫāl / Gözüñ āhū-yı Ḫuten ġamzelerüñdür Tātār
G71/2 **Ṭurralar** egnindeki müşgīn zirihler seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı gör
G414/2 **Ṭurralar** boynın burup ḥüsnin temāşālanmada / Zülfi ṭāvūsı İrem bāġında cevlān itmede
G103/3 Çözdi çemende **ṭurraların** sünbül-i ṭarī / Gūyā ṭaġıtdı mūyını müşgīn külāleler
K24/32 Var ise **ṭurralaruñ** bāġ-ı cinān sünbülidür / Ḳopmadı bāġdan ol resme muʿanber sünbül
G203/1 Gerçi dil **ṭurrañ** elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh el ḳaramaz
G428/3 **Ṭurrañdan** indi ġamzeñe cān-bāz-ı dil yine / Çenberden atdı kendüsini ḫançer üstine
G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp **ṭurrañla** pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya andadur ya bundadur
G34/1 İtdi şikār gönlümi bir şūḫ-ı şeh-levend / Müjgānı tīr ü ḳaşı kemān **ṭurrası** kemend
G380/4 Zülfi sāḥir **ṭurrası** ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi cādū ġamzesi mekkār dirseñ işte sen
G524/3 Baġlarsañ eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz / Tā rişte-i cān **ṭurrası** tārına ulandı
K18/38 Serverā cānı mı var devletüñ eyyāmında / Sünbülüñ **ṭurrasına** el uzada şāḫ-ı çenār
K24/19 Olamaz reh-güẕeri ḫākine hem-pā ʿanber / İdemez **ṭurrasına** kendüyi hem-ser sünbül
K27/7 Nedür ol gūşe-i bāmındaki āvīzeler dirseñ / O zībā **ṭurraya** bir şānedür kim itdiler peydā
K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer ḳılur ol **ṭurraya** hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i zülf-i müşg-āsā

ṭurra-i ʿanber-feşān [2] amber gibi koku saçan kakül

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u **ṭurra-i ʿanber-feşāna** baḳ / Evvel ẓuhūr-ı fitne-i āḫir-zamānı gör
G154/5 Sürdükçe nīzelerle yanuñdan müjeñ dili / Ḳullāblarla **ṭurra-i ʿanber-feşān** çeker

ṭurra-i müşgīn [6] misk kokulu kakül

G54/5 Baḫūr-ı micmer-i ḥüsn ü bahādur ḫāl-i ruḫsāruñ / Anuñ ol ḥalḳa ḥalḳa **ṭurra-i müşgīn** duḫānıdur
G297/6 Çoḳ ṭolaşdı **ṭurra-i müşgīnüñe** āşüfte-dil / Çīn-i zülfüñ bend ider bir gün ḫaṭālar bilmiş ol
G379/2 Cārū-keş oldı sünbül-i ter bāġa nitekim / Ṣaḥn-ı bihişte **ṭurra-i müşgīn-i** ḥūr-ı ʿīn
G467/2 Var ise **ṭurra-i müşgīnüñüñ** āşüftesidür / Bī-sebeb düşmedi āhū-yı Ḫu**ten** ṣaḥrāya
G455/2 **Ṭurra-i müşgīni** sünbül ʿārıż-ı rengīni gül / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı ʿālem şöyle zībādur yine
G539/4 **Ṭurra-i müşgīnüñe** olmazsa rūzī dest-res / Şāne-veş minşār-ı miḥnet çāk çāk eyler beni

ṭurra-i müşgīn-bū [2] misk kokulu kakül

G479/3 ʿAcebā bād-ı suḫan-çīn ne ḫaṭā gördi geçer / Dil-i āşüfteyi ol **ṭurra-i müşgīn-būya**
G479/2 Āh ider dil baḳup ol **ṭurra-i müşgīn-būya** / Es̱er itmez n'idelüm āh o gözi āhūya

turunç üstine dāġ [1] 'Eskiden sevgililerine aşklarını duyurmak için mektup kenarını yakmak gibi, meyvenin bir tarafını kızgın bir şişle dağlayıp göndermek de adetmiş. Sevgili bu dağdan kendisinin sevildiğini anlarmış... Muhterem fâzıl Ferit Kam, sevgiliye dağlı turunç göndermek âdetinin gençliği çağına kadar carî olduğunu beyan buyurdular.' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 444. ('turunca dağ' md.)

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / Yaḳdı yāre ṣunmaġa devrān **turunç üstine dāġ**

turuncī [1] turunç ‖ turuncu

G538/3 **Turuncī** ġabġabuña el ṣuna diyü raḳīb ey māh / Günüm eyvā ile geçdi vü beñzüm oldı leymūnī

ṭuṭaḳ [1] dudak

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi dil-rübā ḳanı / Laʿlīn **ṭuṭaġı** dür dişi gül-gūn yañaġı var

ṭutılmak [1] ay tutulmak

G91/1 Kūyuñ yolında nice kez ey mihr-i bī-naẓīr / Şeb-rev diyü **ṭutıldı** giceyle meh-i münīr

ṭutmak [30]

1. tutmak

G77/5 Pīrāne-ser elüñde ʿaṣā-veş piyāle **ṭut** / Nā-geh ṭoḳınsa bād-ı ḥavādis̱ ṭayanı gör
K24/27 Cürʿa-rīz olsa eger gül-şene cām-ı keremüñ / **Ṭuta** nergis-ṣıfat elde ḳadeḥ-i zer sünbül
G466/6 Dāġ-ı hicrān elemin ḳılmaġa dilden bīrūn / Ṣaḥn-ı gül-şende **ṭutar** gül gibi sāġar lāle
G2/7 **Ṭutarken** cāmı nāşī gelse tāc ü günbed altında / Mey-i gül-rengi pinhān eyle ey ṣofī ḥabāb-āsā
G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān **ṭutuñ**
G470/5 Mektūbın elde **ṭutmış** zanbaḳ reh-i çemende / ʿArż ide tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre
G499/1 **Ṭutsa** cām-ı bāde-i gül-gūnı verd-i ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi
G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede ṭutmañ göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān **ṭutuñ**
G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil vaṣluñ hevāsından güẕār itmek / **Ṭutar** ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār elde
G412/5 Nis̱ār it bezmine Bāḳī bu dürr-i pāki seyr itsün / Muraṣṣaʿ cāmı **ṭutduḳça** o şāh-ı tāc-dār elde

2. ... durumda kalmasını sağlamak

G355/3 Ṭālib-i dīdār iseñ mir'āt-ı ḳalbüñ ṣāf **ṭut** / Ḫāṭıra endīşe-i cennet cehennem gelmesün
G147/6 Meger ḫurrem **ṭutan** gül-zār-ı ḥüsnüñ / Nesīm-i luṭf-ı sulṭān-ı keremdür
G78/5 Bāḳī nis̱ār-ı maḳdem-i sulṭān-ı ʿālī-şān içün / Destinde şāḫ-ı gül **ṭutar** laʿlīn ṭabaḳ lü'lū-yı ter

3. kaplamak, doldurmak

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı **ṭutdı** encüm gibi nergis şöyle kim / Mestler farḳ eylemez yirden gögi eyler ġalaṭ
G288/2 Kevn ü mekānı şevḳ-i ruḫuñ şöyle **ṭutdı** kim / Ḫurşīdi kimse ẕerreye ṣaymaz mehi degül

K7/15 **Ṭutdı** eṭrāfın benefşe mülk-i Mıṣra döndi bāġ / Ṣandılar seyr eyleyenler Nīl ṭuġyān eyledi

G192/4 Zühd u ṣalāḥa eylemezüz ilticā hele / **Ṭutdı** egerçi ʿālem-i kevni fesādumuz

K19/2 Nām ile **tutdı** cihān mülkin olursa ṭañ mı / Mālik-i Cām-ı Cem ü tāc-ı Sikender ḫātem

4. yakalamak

G117/2 Keştī-i ṣahbā keş-ā-keşden ḫalāṣ olmaz daḫı / **Ṭutdılar** ḳanlu gibi muḥkem resenler ṭaḳdılar

5. barındırmamak

G281/2 Ey sākinān-ı mey-gede **ṭutmañ** göñülde ġam / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān **ṭutuñ**

6. zabtetmek, durdurmak

G123/4 Ṣu gibi zencīrler **ṭutmaz** dil-i dīvāneyi / Ḥāṣılı āvāralıḳ vaḳti bahār eyyāmıdur

G509/1 Ārzū eyler kemend-i kākül-i cānāneyi / Baġlasañ zencīrler **ṭutmaz** dil-i dīvāneyi

7. kapatmak

G316/5 Muġaylān-ı belā **ṭutmış** ṭarīḳ-i Kaʿbe-i vaṣluñ / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāṣākden geçdüm

8. saymak, kabul etmek

K11/14 Degülsin medḥine ḳādir ne deñlü **ṭutsalar** māhir / Gerekse Rūmda Bāḳī ʿAcem mülkinde Selmān ol

K15/9 Sözin lüʾlū-yı lālādan zamāne **ṭutdı** ẕī-ḳıymet / Neden şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı

G281/6 Bāḳī şarāb-ı ʿaşḳ ile rüsvāy olup gezer / Anı gerekse yaḫşı gerekse yaman **ṭutuñ**

G281/5 Dünyā evinde olmayıcaḳ bir ḥużūr-ı ḳalb / Fānī cihānı nʾeyleyelüm cāvidān **ṭutuñ**

9. izlemek, takip etmek ‖ gitmek

G281/1 Ey reh-revān-ı ʿaşḳ reh-i rāstān **ṭutuñ** / Mürşīd gerekse dāmen-i pīr-i muġān **ṭutuñ**

10. bakmak (nazar tutmak)

G379/5 Bāḳī işigi ḫākine **ṭutsun** kimüñ ki var / Aḫter gibi bülend-naẓar çeşm-i dūr-bīn

11. sürmek

G472/3 Ḫāk-i rāh-ı yāre **ṭutmış** mīl-i zerrīnin şihāb / Küḥl içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ ʿaynına

ṭut! **[1]** tut ki!, farzet ki!

G123/5 Dehre meftūn olma ey Bāḳī felek rām oldı **ṭut** / Bī-vefā dünyā hele ben bildügüm dünyā mıdur

ṭutalum! **[7]** farzedelim (ki)!, var sayalım!

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen şehüñ vaṣlın nʾola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse umar cāndur **ṭutalum** kim muḥāl olmış

G275/3 Zīr-i ḫāk olsa gerek menzilüñ āḫır nʾidelüm / Māline mālik imişsin **ṭutalum** Ḳārūnuñ

K12/5 Ne çeker adını aṣḥāb-ı riyā ikide bir / **Ṭutalum** rind-i gedā bir iki peymāne çeker

K26/28 Ser-verā şiʿr degül nuṭḳ-ı Mesīḥādur bu / **Ṭutalum** ġayrīler eşʿārı ola siḥr-i mübīn

G317/5 **Ṭutalum** şīve-i rindān-ı ḳanāʿat-pīşe / Tā-be-key ḫāṭıra-i niʿmet ü nāz eyleyelüm

G422/1 **Ṭutalum** mihri görem ṭalʿat-i dil-ber yirine / Kime dil baġlayam ol zülf-i muʿanber yirine

G426/2 **Ṭutalum** Kaʿbe-i tevfīḳ-i ilāhī yolını / Bu beyābānda ʿabes̱ gezmeyelüm āvāre

ṭutup ṭurmak **[1]**

G308/4 Cām-ı şarābı içmez elinde **ṭutar ṭurur** / ʿAşḳun meyinden oldı meger bī-mecāl gül

ṭūṭī **[15]** papağan

K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil **ṭūṭī** iken berg-i çenār / Zerd olup ser-pençe-i şeh-bāza dönmişdür hemān

G347/2 Gör ey **ṭūṭī** ne şekker-rīz olupdur ḥoḳḳa-i laʿli / Egerçi dürre-i dürc-i feṣāḥat nükte-perversin

G485/1 Ḳanı bir şīrīn-suḫan laʿl-i şeker-bāruñ gibi / Ḳanda gördi **ṭūṭī** bir āyīne ruḫsāruñ gibi

G1/7 **Ṭūṭī** gibi ḫoş nükteler ögretdi dehānuñ / Bāḳī gibi üstād-ı suḫan-pervere cānā

K26/20 Mülhim-i ġayb göñül āyīnesin ḳarşu ṭutup / Eyledi **ṭūṭī-i** cāna bu kelāmı telḳīn

G26/5 Ḳafes-i ġamda yatur **ṭūṭī-i** ṭabʿ-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı suḫandur bāʿiṡ

G108/2 Dehenüñ **ṭūṭī-i** şekker-şiken olsa ne ʿaceb / Leb-i şīrīn ü ḫaṭ-ı sebz aña bāl ü perdür

G353/5 Leb-i şīrīni vaṣfında ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri **ṭūṭī-i** şeker-güftāre eglensün

G455/6 Leblerüñ vaṣfında şekker-rīz olup güftār ider / Bāḳī-i şīrīn-suḫan **ṭūṭī-i** gūyādur yine

G534/2 Nice şīrīn olmasun kim süd yerine anası / Sükker ile beslemiş ol **ṭūṭī-i** gūyācuġı

K4/14 Pes-i āyīne-i ṭabʿından itdi / Yine **ṭūṭī-ṣıfat** Bāḳīye telḳīn

G422/6 Ḳafes-i ġamda n'ola ḳaldum ise **ṭūṭī-vār** / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda ya şekker yirine

K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze ne ḫoş yaraşur anda seyr it / Oldı bir **ṭūṭīye** gūyā ḳafes-i zer ḫātem

G28/5 **Ṭūṭīyi** leẕẕet-i güftārı giriftār eyler / Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu fendür bāʿiṡ

G426/9 Bāḳīyi leẕẕet-i vaṣluñ ṭamaʿı söyletdi / **Ṭūṭīyi** şevḳ-i şekerdür getüren güftāre

ṭūṭī-i şekker-ḫāy **[2]** şeker çiğneyen papağan ‖ tatlı dilli dilber

G264/5 Nebāt-ı ḫaṭṭ u ḳand-i laʿl-i nābuñ düşmez aġzından / Biraz gūş eyleseñ **ṭūṭī-i şekker-ḫāyı** söyletseñ

G516/2 Göñül ṣāfī cevāb ister lebinden / Dilin çeyner o **ṭūṭī-i şeker-ḫāy**

ṭutışmak **[6]**

1. alev almak, yanmak

G279/3 Yaḳan āb üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından **ṭutışdı** Şeh Süleymānuñ

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / **Ṭutışdı** odlara yandı benüm'çün ʿūd u micmer hem

G200/7 Bir çaḳım ḳav olur ġamuñda göñül / **Ṭutışur** bir şirāre ḳatlanmaz

G258/4 Nār-ı āhumdan ḥaẕer ḳıl ey sipihr-i pīre-zen / **Ṭutışur** bir gün ṣaḳın ol āsmānī çenberüñ

G466/5 Erġavānlar **ṭutışup** ḫırmen-i gül yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı yir yir lāle

2. güreş tutuşmak

G24/4 Rüstem-i Zālüñ **ṭutışdum** pençesin burdum idi / Ḳodı el arḳası didi dest ber-bālā-yı dest

tūtiyā **[10]** göze parlaklık ve kuvvet sürme taşının tozu ‖ güzelin ayağı tozu; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 445; ayrıca bkz. 'cilā-yı tūtiyā' md.

G149/5 Şikest eylerse nā-dān sözlerüñ ġam çekme ey Bāḳī / Yine ehl-i baṣīret **tūtiyā** eyler bu cevherdür

G351/5 Yine Bāḳī viṣālüñ günlerin görsün gözüm nūrı / Ġubār-ı āsitānuñ çeşm-i cāna **tūtiyā** olsun

G56/2 **Tūtiyānuñ** minnetin keḥḥāl ḳahrın çekmeden / Ḫāk-i pāyüñ dīde-i ḫūn-bāre ġāyet ḫoş gelür

G148/2 Almazın küḥl-i cilāyı ʿaynuma / Ḫāk-pāyuñ **tūtiyāsı** ḫoş gelür

G254/2 Ola kim bir pāre yaşın diñdürüp ḳanın kese / Ḫāk-i pāyuñ **tūtiyāsın** dīde-i ḫūn-bāre çek

G472/4 Ḳaṭre-i bārān degül dürler dökerdi çekseler / Ḫāk-i pāyuñ **tūtiyāsından** seḥābuñ ʿaynına

G322/4 Bilürsin nūr-ı dīdem **tūtiyāya** ḳatılur cevher / N'ola aġlarsa ḫāk-i pāyüñe çeşm-i güher-pāşum

G285/5 Muntaẓır olsa n'ola nergis ġubār-ı kūyına / **Tūtiyāya** Bāḳıyā muḥtāc olur çeşm-i ʿalīl

M3/II/2 Āsitānı ṭopraġından **tūtiyā-yı** çeşm-i baḫt / Ḫāk-i pāyı cevherinden kīmyā-yı salṭanat

G197/2 **Tūtiyā-yı** baṣar leṭāfetde / Yine bir ḫāk-i rāha mensūbuz

tūtiyā itmek **[1]** sürme çekmek

G515/5 Almaz oldum Bāḳıyā küḥl-i cilāyı ʿaynuma / **Tūtiyā-yı** çeşm **idelden** ḫāk-pāy-ı dil-beri

ṭuymak **[9]**

1. işitmek ‖ haber almak, öğrenmek

G144/2 Zülfüñüñ dest-resin **ṭuydı** meger ruḫlaruña / Bāġda sünbülüñ aḥvāli perīşān dirler

K1/11 Ḳıldı bu ḥāli dīde-i ʿibret müşāhade / **Ṭuydı** bu sırrı ʿāḳıbetü'l-emr gūş-ı cān

K10/3 Sāye-i ḳaddüñde āhum başḳa sancaḳ çekdügin / **Ṭuydı** hep mīr-i livā belki şeh-i kişver bile

G392/5 Rūz-ı ʿīd irdügini **ṭuydılar** eṭfāl-i çemen / Ṣubḥ-dem geydiler envāʿ-ı libās-ı rengīn

2. duymazlıktan gelmek

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı **ṭuymazsın** / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı **ṭuymazsın**

G396/2 Görüp ben zārı dāmen-gīr olursın ey seg-i dil-ber / Gelür kūy-ı nigāra her gice aġyārı **ṭuymazsın**

G396/3 Ṭabībüm eyle müstaġnīsin ehl-i derd ḥālinden / Ki ḳapuñda fiġān u zār iden bīmārı **ṭuymazsın**

G396/4 Ḳo cengi çeng-i ʻaşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey vāʻiẓ / Ne raʻnā söyler ol çeng ile mūsīḳārı **ṭuymazsın**

G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān görüp yāri / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i ḫūn-ḫ̌ārı **ṭuymazsın**

ṭuyūr **[1]** kuşlar; bkz. 'vuḥūş u ṭuyūr' md.

G64/4 Ṣular çaġlar **ṭuyūr** āvāzesinden kūh-sār iñler / Bahār eyyāmıdur şimden girü ṣīt u ṣadā artar

ṭuyurmamak **[7]** söylememek ‖ haber vermemek

G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi cānāne **ṭuyurma** / Cān içre nihān eyle velī cāna **ṭuyurma**

G405/2 Zinhār ṣaḳın mey yirine ḳanuñ içerler / Keyfiyyetüñ ol gözleri mestāne **ṭuyurma**

G405/3 Esrāruñı keşf eyleme taḥṣīl-i mizāc it / Nūş eyle mey-i nābı ḥakīmāne **ṭuyurma**

G405/4 Ṣofī gelicek açma ṣaḳın ʿaşḳ ḥadīs̱in / Dānā-dil iseñ sırruñı nā-dāne **ṭuyurma**

G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / Ḥüzn içre ḳomaz ḳıṣṣayı iḫvāne **ṭuyurma**

M1/VIII/4 Ḫalḳ-ı cihāna ḳırḳ sekiz gün **ṭuyurmayup** / Bir hafta ḳıldı ġayrılar ancaḳ bu ḥāleti

tüfek **[1]**

G252/3 Naʿre-i mest-i ʿaşḳa beñzedemez / Lāf çatlatmasun iñende **tüfek**

tünd ü ser-keş **[1]** haşin ve dikbaşlı

G452/4 N'olur bī-raḥm u sengīn-dil cefā-ḫū **tünd ü ser-keşden** / Göñüller iñlese şūḫ olsa dil-ber şīve-kār olsa

türāb **[2]** toprak

G2/6 Yüzüm üzre ḳadem başmaz cefā vü cevrden geçmez / Yolında ḳılduġumdan n'oldı ben cismüm **türāb-āsā**

G429/1 Peykānuñ açdı zaḫmumı cism-i ḫarābda / Güller bitürdi ḳaṭre-i bārān **türābda**

türktāz **[1]** koşmakta ‖ yağmada

G446/4 Üftādeler şikeste vü mecrūḥ u pāy-māl / Ḫūbān semend-i nāza binüp **türktāzda**

U/Ū

ʿubūr itmek [1] karşıya geçmek

G420/8 Hem-vāre tā ki zevraḳ-ı zerrīn-i māh-ı nev / Deryā-yı nīl-gūn-ı felekden **ʿubūr ide**

ucında/n [10] Bkz. TS. C. VI, s. 3882-86.

1. sebebiyle, yüzünden, ötürü, -den dolayı

G341/5 Ser-i zülfi **ucında** ʿāḳıbet ser terkini urdum / Girüp meydāne Bāḳī ṭopumı çevgāne ṭapşurdum

G210/2 N'ola dilden fiġān u zār itsem / Dili **ucından** iñlemez mi ceres

G346/6 Şemʿ-veş cān viricek başuñ **ucından** ey dil / Şuʿle-i āhuñ ola sīne-i sūzānuñdan

G356/1 Başlar kesilür zülf-i perīşānuñ **ucından** / Ḳanlar dökilür ġamze-i bürrānuñ **ucından**

G356/2 Peykān-ı belā cānuma işler geçer oldı / Ey ḳaşları ya nāvek-i müjgānuñ **ucından**

G356/3 Dil ḍarbın urur ḳalbe firāḳuñda dem-ā-dem / Ḳan aġlasa zaḫmum n'ola peykānuñ **ucından**

G356/4 Yüz sürmek umar pāyüñe üftādeler ammā / Nevbet mi deger kimseye dāmānuñ **ucından**

G356/5 Mürġ-i dil-i Bāḳīyi görüñ fāḫte-āsā / Efġān ider ol serv-i ḫırāmānuñ **ucından**

G179/2 **Ucından** zülfüñüñ çoḳ baş kesildi / Meded ʿömrüm anı bir pāre kesdür

2. kenarından köşesinden, bir kenarından

G199/1 Eger biñ zaḫm ura ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez / **Ucından** tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne incinmez

uçmak [8]

1. uçmak, havalanmak

G91/3 Fi'l-cümle öykünürdi senüñ ġamzeñ oḳına / İller ḳanadı ile **uçar** olmayaydı tīr

G129/3 Peşmīne geydi egnine zülfüñden aldı el / Göklerde **uçdı** āḫır efendi hümāyı gör

G171/2 **Uçdı** bu feżālardan mürġ-i dil-i nālānum / Ārām idemez oldum efkār-ı seyāḥat var

G283/4 Başdan mürġ-i aḳıl **uçmaz** idi başından / Ṭıfllar üstine ṭaş atmasalar Mecnūnuñ

G301/2 Elden evrāḳın ṣalup bir bir **uçurdı** göklere / Beñzedi bir dil-ber-i şūḫ-ı kebūter-bāze gül

2. uçmak, havalanmak ‖ cennet; tanıklar için bkz. TS. C. VI, s. 3891-3896.

G307/5 Zāhid ol s̱iḳlet ile **uçmaġa** ḥāżırlanma / Çıḳar ol cübbe vü destārı biraz ḫiffet bul

G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına yāruñ irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe **uçmaġa** bāl ü per isterin

G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı ḳafes / Kūy-ı yāri añıcaḳ **uçmaḳ** diler cānum benüm

ʿūd [4]

1. öd ağacı

G263/1 Ḳaddümi çeng eşkümi rūd eyledüñ / Cismüm āteş cānumı **ʿūd** eyledüñ

G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / Ṭutışdı odlara yandı benüm'çün **ʿūd** u micmer hem

2. ut (Türk musikisinde mızraplı bir çalgı), bkz. ÖZTUNA, s. 537-538.

G370/3 Göñlin egler nāle-i zencīr ile mecnūn-ı ʿaşḳ / Naġme-i **ʿūd** u ṣadā-yı çeng ü nāyı n'eylesün

G463/3 Naġme-i nāleme dem-sāz geçinmezdi benüm / Muṭrıbā **ʿūduñ** eger uymasa iller sözine

ʿūd u ʿanber [5] öd ağacı ve anber (güzel kokular yayan tütsü bağlamında)

K3/18 Zamān-ı kitābetde kilk ü mürekkeb / Elinde olur var ise **ʿūd u ʿanber**

K7/1 Micmer-i zerrīn-i mihri çarḫ gerdān eyledi / **ʿŪd u ʿanber** ḳıymetin būy-ı gül erzān eyledi

K19/31 Nāmuñ āfaḳa ṣalar nefḥa-i **ʿūd u ʿanber** / Meclis-i devletüñe olalı micmer ḫātem

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı **ʿūd u ʿanberden** kemend-i zülf-i müşg-āsā

M3/IV/3 Nefḥa-i müşgīn-nesīm-i ḫulḳı ṭutdı ʿālemi / Her ṭarafdan şimdi būy-ı **ʿūd u ʿanberdür** gelen

ʿūd-sūz [1] ud kokusu yayma ("ʿıṭr-sā' paralelliğinde)

G8/4 Micmer-i gülde nesīm-i ṣubḥ-gāhī **ʿūd-sūz** / Ṣafḥa-i gül-zārda bād-ı bahārī ʿıṭr-sā

ufuḳ [5]

K1/10 Eṭrāfa ṣaldı şaʿşaʿasın gūşe gūşe mihr / Oldı **ufuḳda** mühr-i Süleymān gibi ʿayān

K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān **ufuḳda** vażʿ ide bir sīm şemʿ-dān

G401/2 Ṣandum kenār-ı bāmda ol māh-ı tāmdur / Ḫurşīd **ufuḳda** göstericek ṣubḥ-gāh rū

K20/2 Ṭulūʿ idince **ufuḳdan** miyān-ı encümde / Ṭaḳıldı gerden-i gerdūna ṣanki ʿıḳd-ı leʾāl

G78/1 Dīvān ider vaḳt-i seḥer nev-rūz-ı sulṭānī meger / Devrān **ufuḳdan** gösterür taḫt-ı zümürrüd tāc-ı zer

uġramak [3]

1. maruz kalmak

G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne kāfir nesnedür / Nice maẓlūm **uġradı** ol nā-müselmān zaḫmına

2. düşmek (sevdalara)

K24/11 ʿAşḳ sevdālarına **uġramasa** ḳalmaz idi / Mūy-ı jülīde ile bir ten-i lāġar sünbül

3. rast gelmek, tesadüf etmek

K14/23 Meger kim **uġramış** gerdūn öñinde seyl-i ḫūn içre / Şafaḳ ṣandı şebān-geh ḫalḳ dāmānındaki ḳanı

***uġrın uġrın baḳış* [1]** gizli gizli bakma ‖ çapkın çapkın bakma; bkz. TS. C. VI, s. 3924.

Kt16/2 Yine bir şūḫ-ı cefā-pīşe güzel cānānuñ / **Uġrın uġrın** baḳışı göñlümi tālān itdi

ʿuḳāb [1] kartal

G320/4 Hevā-yı ʿaşḳuñ içre ben ḳaçurdum Ḳāfa sīmurġı / Cenāḥ-ı himmeti ol dem ki mānend-i **ʿuḳāb** açdum

ʿuḳbā [3] ahiret; bkz. 'dünyā vü ʿuḳbā', 'ne dünyī vü ne ʿuḳbī' md.

G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i bāġ-ı **ʿuḳbā** bundadur / Cennet evṣāfın ḳılur vāʿiẓ temāşā bundadur

M4/V/1 Menzil-i āsāyiş-i **ʿuḳbāya** isterseñ vüṣūl

G505/4 Fenāsın bildi dünyānuñ çekildi dār-ı **ʿuḳbāya** / Saʿādet mülkine Bārī muẓaffer ḳıldı Manṣūrı

ʿuḳde [2] dert, sorun

K11/5 Düşer bir **ʿuḳdeye** gāhī küdūret kesb ider ṭāliʿ / Gerekse māh-ı tābān ol gerek mihr-i dıraḫşān ol

K20/33 Elüñdedür çü bu gün ḥall-i müşkilāt-ı enām / Enāmil-i keremüñ ḳıl bu **ʿuḳdeye** ḥallāl

ulanmak [1] ulaşmak, eklenmek; bkz. TS. C. VI, s. 3939.

G524/3 Baġlarsañ eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz / Tā rişte-i cān ṭurrası tārına **ulandı**

ulaşmak [1] yetişmek, erişmek

G445/3 Ṭolaşmaḳdan degül fāriġ kemend-i kākükli dāʾim / **Ulaşmaḳdan** degül ḫālī kemān ebrūsı peyveste

ʿulemā vü fużalā zümresi [1] âlim ve fâzıllar zümresi ('füṣeḥā vü büleġā' paralelliğinde)

K25/19 Füṣeḥā vü büleġā bezmine mīr-i meclis / **ʿUlemā vü fużalā zümresine** şāh-süvār

ulu [1] büyük, yüce

G61/4 Ḫum gibi sen de taṣfiye-i bāṭın it yüri / Dergāh-ı mey-fürūş **ulu** ḫānḳāhdur

ulü'l-ārā [1] fikir/rey sahibleri

M9/III/3 Dem-i fürḳat degüldür ḳavl-i muḫtār-ı **ulü'l-ārā**

ʿulüvv-i şān [1] büyüklük/itibar

G73/3 İltifat-ı ḥāl-i dervīşe **ʿulüvv-i şān** ḳomaz / Hep bilür aḥvāli şāh-ı kām-rān bilmezlenür

ʿulyā [2] çok yüce

K27/14 Cihān-ı himmetüñ baḥr-i firāvānı Ferīdūn Beg / Ki üstine ḥabāb olmış anuñ ol ḳubbe-i **ʿulyā**

G333/1 Ṭapuñdur Kaʿbe-i **ʿulyā-yı** eṣḥāb-ı ṣafā ḳıblem / Ḳapuñdur Mescid-i Aḳṣā-yı erbāb-ı vefā ḳıblem

ummak [18]

1. istemek ‖ beklemek, ümit etmek; bkz. TS. C. VI, s. 3958.

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār **umar** ʿuşşāḳ **umar** / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen şehüñ vaṣlın nʾola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse **umar** cāndur ṭutalum kim muḥāl olmış

G356/4 Yüz sürmek **umar** pāyüñe üftādeler ammā / Nevbet mi deger kimseye dāmānuñ ucından

G371/3 Her yañadan ayaġına altun aḳup gelür / Eşcār-ı bāġ himmet **umar** cūy-bārdan

G500/3 Ḳapuñda dād **umar** ey şāh-ı ʿādil / Dil-i mecnūnı gör dīvāne geldi

G518/4 **Umarın** kevkeb-i baḫtum ire burc-i şerefe / Sīneye ol meh-i tābānı çekem hāle gibi

G542/1 Ey göñül aʿyān-ı devlet içre himmet ḳalmadı / Kimden **umarsın** kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı

K2/6 **Umaruz** kim bulına Kaʿbe-i maḳṣūda vüṣūl / Geçdi çün devlet ile yirlü yirine erkān

K25/12 Māh-ı nev dām ḳurup dökdi kevākib erzen / **Umaruz** kʾola yine ʿīş u ṣafā mürġi şikār

G252/1 **Umaruz** cām-ı laʿlüñi emmek / Çoḳ çekilmişdür ol ümīde emek

G292/7 **Umaruz** himmet-i merdān-ı ṭarīḳat yitişe / Nā-gehān bir gün efendüm diye Bāḳī berü gel

G136/3 Çarḫuñ ey dil **umma** bu şırça sarāyından s̱ebāt / Kim nice mīrās̱a girmiş ḫāne-i vīrānedür

G477/4 ʿAşḳ ehline ḫādeng-i belā nā-gehān irer / Tīr-i ḳażādan **umma** ḫalāṣ iḥtirāz ile

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden şifā **ummam** / Oñulmaz yaradur yaram devāsuz derddür derdüm

G6/5 Vefā **ummaz** cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña cānā yaraşur saña istiġnā

G249/7 Bāḳī senden cefā vü cevr **ummaz** / Eger olursa luṭfuñ iḥsānuñ

M2/III/7 Kimse **ummazdı** bu tārīḫe degin çaḳ bu ḳadar / Bī-vefālıḳ yüzini göstere mirʾāt-ı zamān

2. gözetmek/göz dikmek

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ yirin **umma** ṣofī / Baġlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine

ʿummān [7] deniz, okyanus; bkz. ʻbaḥr-i ʿummānʼ md.

G214/5 Bir ṣadefdür dürr-i evṣāfuñla dīvānum benüm / ʿĀrif almış ḳoynına mānend-i **ʿummān** gizlemiş

G229/3 Leşger-i eşk-i firāvān ile ceng itmek içün / Gönderür mevclerin lücce-i **ʿummān** ṣaf ṣaf

G393/5 Nice aġlayamam kim acımaz yār / İdersem yaşumı ey Bāḳī **ʿummān**

G476/5 Seyl-i eşküm içre çeşm-i dür-feşān / Bāḳıyā gūyā ṣadef **ʿummānda**

G47/6 Āhum yili çıḳardı sipihri hevālara / Mānend-i gird-bād ki **ʿummāne** ṣarmaşur

G510/6 Allāh oñara düşmeye gird-āb-ı belāya / ʿAşḳuñda göñül zevraḳı **ʿummāne** ṣalındı

K5/20 Seḫā resminde ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā / Kef-i cūduñ ṭaşırġatmaz kerem vaḳtinde **ʿummānı**

umūr [2] işler

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı **umūr-ı** cihān içün / Yaḳmışdı şemʿ-i fikreti Bircīs-i nükte-dān

G271/7 **Umūruñ** Ḥaḳḳa tevfīz it tevekkül eyle ey Baḳī / Ki cāy-ı ilticā olmaz cenāb-ı Kibriyādan yig

ʿunfuvān-ı ṣıḥḥat [1] gençlik (en taze/parlak zamanlar bağlamında)

G168/6 **ʿUnfuvān-ı ṣıḥḥate** ey Bāḳī maġrūr olma kim / Lā-cerem her ḥayy-i dānā irtiḥāl üstindedür

unutmak [1] unutmak ‖ bırakmak, vazgeçmek

G538/1 Ṣaçuñ sevdāsı şeydā ideli ben zār u maḥzūnı / **Unutdı** ḫalḳ-ı ʿālem ḳıṣṣa-i Leylā vü Mecnūnı

ʿunvān [1] elkab ‖ fermanların (mis̱āl) başına yazılması yönüyle; 'Emîrül'l-ümerâi'l-kirâm kebîrü'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadr-i ve'l-ihtirâm sahibü'l-izz-i ve'l-ihtişâm....' (Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşa'ya gönderilmiş ferman taslağından bir parça); daha geniş bilgi için bkz. PAKALIN, C. I, s. 608. Metin bağlamında 'debīr-i felek'in (Utarit) yazdığı unvân, 'mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl' ibaresidir.

K20/24 Mis̱āl-i cūdına **ʿunvān** yazar debīr-i felek / Mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl

ʿuryān [3] çıplak; bkz. 'ten-i ʿuryān' md.

K11/10 Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil / Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-i **ʿuryān** ol

K12/10 Āb-ı rūyın gören ol ḫançer-i āteş-tābı / Sāde-rū ḫūb ṣanur sīne-i **ʿuryāne** çeker

G47/8 Pehlūya çekse tīġuñı Bāḳī ṣafā bulur / Ṣan sāde-rūy dil-ber-i **ʿuryāne** ṣarmaşur

ʿuryān ḳalmak [1] çıplak kalmak ‖ aciz kalmak

K2/45 ʿArṣa-i baḫşe girüp cevherümüz ʿarż itdük / Tīġ-veş her birümüz şimdi **ḳalupdur ʿuryān**

ʿuryān olmak [3] soyunmak ‖ dünya bağlarını kesmek

G27/4 Yaḳarlar hep fetīl-i dāġ olur destār ile cāme / Budur abdāllar ʿaşḳuñda **ʿuryān olmaġa** bāʿis̱

G138/1 Āşıḳ ki sūz-ı ʿaşḳ ile **ʿuryān olup** gezer / Abdāldur ki ʿālemi ḥayrān olup gezer

G490/3 Ṭoġmadı ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı devlet ʿāşıḳa / Dil-rübā kim ʿālem-i vuṣlatda **ʿuryān olmadı**

uṣanmak [1] bıkkınlık gelmek

G106/6 Va'llāhi ġazel söylemeden çoḳdan **uṣanduḳ** / Maḳṣūd hemān ḥāside bir pāre ez̠ādur

uṣlu [1] akıllı

G295/4 Zencīr-i zülf-i dil-bere dīvāne olmayan / Baġlamaludur ey göñül **uṣlu** degüldür ol

ʿuşşāḳ [28] âşıklar

G69/5 Cānā zülāl-i vaṣluñı aġyār umar **ʿuşşāḳ** umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür

G127/1 Temāşā-gāh-ı **ʿuşşāḳ** ol cemāl-i ʿālem-ārādur / Ser-i kūyında ʿālem mest ü şeydā bir temāşādur

G174/2 Dil-rübālar mā'il-i **ʿuşşāḳ** olur / Bir birine derd-mendin gösterür

G201/2 Ser-menzile **ʿuşşāḳ** irişür cümleden evvel / Ol mertebeye saʿy ile zühhād yitişmez

G229/8 Kūyuñ eṭrāfına **ʿuşşāḳ** dizilmiş gūyā / Ḥarem-i Kaʿbede her cānibe erkān ṣaf ṣaf

G354/2 Yüri ey bād elüñ kendüñe çek zülfinden / Nice bir ḫāṭır-ı **ʿuşşāḳ** perīşān olsun

G372/4 Ser-i kūyuñda ger ġavġā-yı **ʿuşşāḳ** olmasun dirseñ / Raḳīb-i kāfiri öldür ne ceng ü ne cidāl olsun

G105/6 **ʿUşşāḳ** iñiler güm güm öter günbed-i gerdūn / Ḥaḳḳā bu güzel ḫūb u ṣafā-baḫş ṣadādur

G427/2 **ʿUşşāḳ** idemez ol ḳad-i mevzūnı der-āġūş / Açılmayıcaḳ ḫayme gibi nice ḫazīne

G74/1 Terk-i dünyī-i denī ḫalḳa tedennī görinür / Çeşm-i **ʿuşşāḳa** ne dünyī vü ne ʿuḳbī görinür

G89/5 N'ola raḥm eylemezse Bāḳıyā aḥvāl-i **ʿuşşāḳa** / Dil-i sengīni cānānuñ raḳībe ḳatı mā'ildür

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım meclis-i **ʿuşşāḳa** ey ṣofī / Raḳīb-i bed-liḳā ile ıraḳdan merḥabā yigdür

G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i **ʿuşşāḳa** yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan kişi yārāne incinmez

G209/2 Kim gūş urardı ḳavline meclisde def gibi / Nāy olmayaydı nāle-i **ʿuşşāḳa** hem-nefes

G249/4 Bir belādur ṣalındı **ʿuşşāḳa** / Dostum ḳāmet-i ḫıramānuñ

G271/3 Maḥabbet lez̠z̠etin idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı **ʿuşşāḳa** devādan yig

G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur **ʿuşşāḳa** ol ḫāk-i ser-i kū ser-fürū

G317/6 Ḥarem-i vaṣla reh-i rāst maḥabbet yolıdur / Rāh-ı **ʿuşşāḳdan** āheng-i ḥicāz eyleyelüm

M9/V/1 Ṣıyup seng-i ḥavādiş yine cām-ı bezm-i **ʿuşşāḳı**

G169/4 Sipāh-ı ġam n'ola ayaḳlar ise **ʿuşşāḳı** / Raʿiyyetine o şāhuñ riʿāyeti yoḳdur

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür **ʿuşşāḳı** tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

G540/3 Ḫāk-i rāh olduġın görüp cānān / Ḳatı ayaḳlar oldı **ʿuşşāḳı**

G473/5 Olur ʿaşḳ içre ḫūn-ı dīde rīzān / Dil-i **ʿuşşāḳ-ı** ġam-perver şikeste

G99/4 **ʿUşşāḳı** zīr-i ḫāke iletse n'ola ġamuñ / Derd-i maḥabbet ehl-i dilüñ yār-ı ġārıdur

G92/5 Çeşm-i ḥaḳāret ile naẓar ḳılma dostum / **ʿUşşāḳ-ı** ḫaste-ḥāli de Allāh yaradur

G146/3 Uydurup leşger-i **ʿuşşāḳını** ol şāh-ı cihān / Nāz ile ṣalını ṣalını ʿalem gibi gelür

G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / Günde **ʿuşşāḳuñ** hezārın zār ider bülbül gibi

G446/2 **ʿUşşāḳ-vār** şevḳ ile ḥuccāc raḳṣ ider / Āheng-i āh u nālelerümden Ḥicāzda

ʿuşşāḳ-ı şeydā [1] çılgın/meczup âşıklar

G65/2 Ḥaremden naʿre-i Lebbeyke Lebbeyk irdi eflāke / Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i **ʿuşşāḳ-ı şeydādur**

utanmak [3]

1. mahçup olmak

K26/13 Kef-i kān ḫāṣiyetinden görüp iḥsān nic'olur / Yirlere geçdi ḥayādan **utanup** genc-i defīn

G294/3 Nic'olur gördi ṣafā āyīne-i ḥüsnüñde / Yirlere geçdi ḥayādan **utanup** āb-ı zülāl

2. utanmaksızın

G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i şevḳuñle yanmadın / ʿĀşıḳ maḥabbet adın añar mı **utanmadın**

uyandurmak [1] (gafletten) uyandırmak; bkz. 'şemʿ uyandurmak' md.

K15/2 **Uyandur** çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / Çemen bülbülleriyle ṣubḥ-dem ẕikr eyle Mevlāyı

uyanmak [4] uyanmak

G382/4 Müşkil belā degül mi vefāsuz güzel sevüp / Ġuṣṣayla yata derd ü ġam ile **uyanasın**

G369/3 Cānā ḫayālüñ egler idi ḫaste göñlümi / Ṣubḥ-ı ezelde ḫᵛāb-ı ʿademden **uyanmadın**

G397/2 Āşüfte olup ol göze ḥayrān u zār idüm / Nergis henüz ḫᵛāb-ı ʿademden **uyanmadın**

M1/V/1 Gün ṭoġdı Şāh-ı ʿālem **uyanmaz mı** ḫᵛābdan / Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i gerdūn-cenābdan

uyanıḳlıḳ zamānı [1] etrafında olup bitenlerden haberdar olma zamanı

G181/5 Senüñ naẓm-ı ciger-sūzuñ ṭutupdur dehri ey Bāḳī / Gözin açsun ḳamu şāʿir **uyanıḳlıḳ zamānıdur**

uyarmak [1] yakmak; bkz. TS. C.VI, s. 4036.

G246/5 Felek ṭāḳındaki ḳandīl-i māhı / **Uyarmaz** Bāḳī āhum giceler yoḳ

uyarı görmek [1] uyandırıvermek; bkz. TS. C. VI, s. 4032.

G122/8 Bāḳī nesīm gibi sebük-ḫīz olup seḥer / Ġaflet gözini ḫᵛāb-ı girāndan **uyarı gör**

uymak [7]

1. bağdaşmak, uyuşmak ‖ musiki bağlamında 'akort tutmak'

K18/40 Şerʿa uymaz n'idelüm nāle vü zār eyler ise / Gerçi ḳānūna **uyar** zemzeme-i mūsīḳār

G463/3 Naġme-i nāleme dem-sāz geçinmezdi benüm / Muṭrıbā ʿūduñ eger **uymasa** iller sözine

G447/5 Bāḳī çemende şīşe-i mey ḳulḳul eylese / Bülbül terāne başlayıcaḳ **uysa** bülbüle

2. uygun olmak

K18/40 Şerʿa **uymaz** n'idelüm nāle vü zār eyler ise / Gerçi ḳānūna uyar zemzeme-i mūsīḳār

3. tâbi olmak, ayak uydurmak

G77/7 Devrinde kimse görmedi emn ü selāmeti / **Uydı** zamāne ṭavrına ol bī-emānı gör

G302/3 **Uymadı** bir gün hevā-yı bülbül-i şūrīdeye / Meyl ider dā'im nesīm-i ṣubḥ ile pervāze gül

G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melā'ik yaraşur merdümlere / **Uymasun** dīv-i raḳībüñ ol perī iġvāsına

uyup ulaşmak [1] peşini bırakmamak ‖ çatmak

G15/1 Baña çoḳ cevr itdügüñ'çün ey sipihr-i bī-vefā / Āhumuñ dūd-ı kebūdı **uydı ulaşdı** saña

uydurmak [2]

1. ayarlamak, denk getirmek

G426/3 Çarḫ-ı kec-revde ḳalur ʿaḳl-ı mühendis ḥayrān / Bir yirin **uyduramaz** cedvele vü pergāre

2. düzene sokmak

G146/3 **Uydurup** leşger-i ʿuşşāḳını ol şāh-ı cihān / Nāz ile ṣalını ṣalını ʿalem gibi gelür

uyḫu [1]

G464/3 Pister-i ġamda gözüm giceler **uyḫu** görmez / İderin ṣubḥa degin nāleleri döne döne

uyḫu getürmek [1]

K2/32 Ḫalḳ rāḥatda seḥāb-ı keremüñ feyżinden / Belī **uyḫu getürür** ṭabʿa hevā-yı bārān

uyḫu yüzi görmek [1] uyuma fırsatı bulmak

K5/6 Biraz **uyḫu yüzin görsün** felekde dīde-i encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı yiter dehrüñ nigeh-bānı

uyḫularını uçurmak [1] uykularını kaçırmak; bkz. TS. C. VI, s. 4042; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 450. ('uyku uçurmak' md.)

K18/10 Çemen eṭfālinüñ **uyḫuların uçurdı** yine / Ṣubḥ-dem ġulġule-i fāḫte gül-bāng-ı hezār

uyḫuya varmak [2] uykuya dalmak, uyumaya başlamak; bkz. TS. C. VI, s. 4041.

G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / Ṣan ol bīmārdur ṣıḥḥat yitişdi **vardı uyḫuya**

G479/6 Bir devā ṣor dil-i bīmāra lebinden Baḳī / Hele ṣabr eyle biraz **varsun** o yār **uyḫuya**

uyumak [1] gaflet içinde olmak, bilmemek

G125/4 Ser-i kūyuñda benüm āh-ı seḥer-gāhlarum / Ne bilür ʿaşḳ elemin çekmedi ol daḫı **uyur**

uyutmamak [1]

G86/2 Sen yatursın mesned-i ḥüsn üzre ḫᵛāb-ı nāzda / Ḫalḳı **uyutmaz** fiġān u nāle-i şeb-ḫīzler

uyuzlanmak [1] sokulup sürtünmek; bkz. TS. C. VI, s. 4047.

G518/3 Seg raḳībe nic'olur göstereyin ölmez isem / Dehen-i yāre **uyuzlanmaġı** tebḫāle gibi

uzanmak [1] uzamak, uzun sürmek; bkz. TS. C. VI, s. 4050.

K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı ḫıyām-ı devletine / Yiter **uzandı** bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl

uzatmak [1] uzatmak, gereğinden fazla sürdürmek

G259/5 Ṣaçı kelāmın o deñlü **uzatduñ** ey Bāḳī / İki ṣaḥīfe yiri başḳa bir kitāb itdüñ

ʿuzlet [3] yalnızlık, inziva ‖ görünürde halkın içinde olup kalben onlardan ayrı olma; bkz. ULUDAĞ, s. 543; ayrıca bkz. 'künc-i ʿuzlet' md.

G273/5 Bezm-i keṣretden çekildi cām-veş Bāḳī göñül / Tekye-i vaḥdetde **ʿuzlet** iḫtiyār itsem gerek

K11/1 Leb-i laʿlin ḫayāl it gūşe-i **ʿuzletde** pinhān ol / Dilā hem kān-ı gevher ḳıl özüñ hem gevher-i kān ol

K26/19 Ġonca-veş ṭabʿ pes-i perde-i **ʿuzletde** seḥer / Sākin olmışdı ser-efgende vü dil-teng ü ġamīn

ʿuzlet itmek [1] uzaklaşmak, kaçmak

G206/1 Var mı bir dīvāne kim geşt-i beyābān istemez / **ʿUzlet idüp** ḫalḳdan bir beyt-i aḥzān istemez

Ü

üç yıldur **[1]** üç yıl boyunca

K2/46 Ẕillet ü miḥnet ile şimdi tamām **üç yıldur** / Yaturuz zāviye-i hücrede bī-nām u nişān

üflemek **[1]** (ney) üflemek ‖ (âşığın ateşini) canlandırmak

G358/1 Naġamāt eylemege başladı ṣanma anı sen / Ehl-i sūzuñ ṣanemā āteşin **üfler** ney-zen

üftāde **[14]**

1. düşkün, zavallı

G401/5 Kūyuñ yolında Bāḳī-i **üftāde** var iken / Ḥayfā o keff-i pāye süre ḫāk-i rāh rū

G158/1 Küh-sārda olsa n'ola üftāde ṣanavber / **Üftāde** geçer sen boyı şimşāde ṣanavber

G185/2 Nihāl-i serv-i bālāñuñ görenler ʿaksini ṣuda / Ayaġuñ öpmege düşmiş saña **üftādedür** dirler

G185/4 Ḳapuñda ḫāk-i rāh olmaḳ baña vaʾllāhi rifʿatdür / Egerçi kim beni düşkün ṣanup **üftādedür** dirler

M5/II/1 İşigüñ **üftādesi** kemter-gedā mihr-i münīr

2. düşmüş/âşık olmuş

G449/1 Dilā bülbül ṣanurdum ben hemān gül-şende dil-dāde / Belā bu güllerüñ ruḫsārına şeb-nem de **üftāde**

3. âşık

G527/5 Ṣaçuñ bendinde dil derdin ṣorarsañ / Ġarīb **üftāde** müşkil ḥāle düşdi

G124/5 ʿĀşıḳ-ı bī-çāreler bār-ı belāñ altındadur / Derd-mend **üftādeler** görseñ ne ḥāl üstindedür

G356/4 Yüz sürmek umar pāyüñe **üftādeler** ammā / Nevbet mi deger kimseye dāmānuñ ucından

G446/4 **Üftādeler** şikeste vü mecrūḥ u pāy-māl / Ḫūbān semend-i nāza binüp türktāzda

G378/2 İltifāt eylese **üftādelere** yāre ne ʿār / Ḥaḳden pertev-i ḫurşīd-i cihān-tāba ne şeyn

G161/3 Lebler ile nice zībā dirilür mürdeleri / Gerçi **üftādeleri** ġamze-i ġammāzı geçer

G508/3 Gitmez o mehüñ rā gibi ḫançer kemerinden / **Üftādelerin** öldürür āh işte burası

G546/8 Duʿāsı Bāḳī-i **üftādenüñ** ol kim ḳıyām itsün / Felekler saḳfı ṭurduḳça binā-yı ʿömrüñ erkānı

üftāde-i der **[1]** kapıdaki düşkünler/kullar

M6/V/2 Ḳılsun fiġān u nāleler **üftāde-i derüñ**

üftāde olmak **[3]** düşkün olmak ‖ sevdalanmak

K18/54 Nitekim lālelere şeb-nem **olup üftāde** / Güllere bülbül-i şeydā geçine ʿāşıḳ-ı zār

G158/1 Küh-sārda **olsa** n'ola **üftāde** ṣanavber / Üftāde geçer sen boyı şimşāde ṣanavber

G158/2 Dīvāne-ṣıfat böyle niçün ṭaġlara düşdi / **Olmadı ise** ḳaddüñe **üftāde** ṣanavber

üleşmek **[1]** paylaşmak, bölüşmek (savaş sonrası yağma bağlamında); bkz. TS. C. VI, s. 4062.

G130/3 Güller siperler ile **üleşdi** fīloriyi / Mülk-i şitāyı ġāret idüp leşger-i bahār

ülker **[5]** Süreyya, Pervin (yedi yıldızdan oluşan takımyıldızı) ‖ sevgili

G150/1 Aḳar yaşum olıcaḳ dīdeden nihān **ülker** / Diler ki göstere çeşm-i güher-feşān **ülker**

G150/2 Fetīli şuʿle virür tāze dāġlar yaḳdum / Murādum ol ki ide sīnede mekān **ülker**

G150/3 Çü zülfi ḥalḳalarından görine ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān **ülker**

G150/4 Metā'-ı ḥüsni bilürlerdi ne ḳumāş idügin / Sen olmasañ eger ey şūḫ-ı dil-sitān **ülker**

G150/5 'İẕār-ı yār 'araḳ-nāk olınca ey Bāḳī / Görenler itdi ṣanur māh ile ḳırān **ülker**

ümīd/ ümmīd [11] umut, ümit

G290/2 Bāġ-ı **ümīd** içinde dilā mīve-i viṣāl / Bir mīve-i ġarībdür olur biter degül

G357/2 Lü'lū dişüñ ġamıyla şirişküm güherlerin / Dizdüm **ümīd** riştesine dāne dāne ben

G252/1 Umaruz cām-ı la'lüñi emmek / Çoḳ çekilmişdür ol **ümīde** emek

G416/2 Çeşm-i **ümīdi** eyledi rūşen nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigār ile

G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i 'ālem-sūz-ı 'aşḳ / Mīve-i bāġ-ı **ümīd-i** vaṣl-ı cānān olmadı

G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar vaṣluñ **ümīdiyle** cihān / Ḥasret-i 'īd ile māh-ı nevi dünyā gözedür

G109/3 Ḥüsnüñ ḫayāli vaṣluñ **ümīdiyle** 'āşıḳa / Nār-ı cāḥīmi gül-şen-i bāġ-ı cinān ider

G176/5 Başını alur giderdi Bāḳī derdüñden senüñ / N'eylesün ey serv-ḳad **ümmīd-i** vaṣluñ baġlar

G490/2 Ġonca-i **ümmīd-i** bāġ-ı 'ömri ḫandān görmedi / Dīde kim ebr-i bahārī gibi giryān olmadı

G4/3 **Ümmīd-i** ḫāk-būs-ı cenābuñla āsmān / Yıllar-durur ki ḳāmetini eyledi dü-tā

G465/9 **Ümmīd-i** vaṣl-ı yārdan el çekme Bāḳıyā / Şāyed ki dest-gīr ola bir merḥabāyile

ümīd ḳılmak [1] (kavuşmayı) ümit etmek

G381/5 La'l-i şīrīnüñ **ümīdin ḳılsa** göñlüm 'āḳıbet / Pārelerdüm Kūh-ken gibi nice ḫārāyı ben

ümīdin revā eyle(ye)! [1] Allah ümidini arttırsın! ‖ 'revān eylemek'

K3/33 **Ümīdin revā eyle** 'ömrin ziyāde / Mühimmin müheyyā murādın müyesser

ümmīd eylemek [1] istemek

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan kenāre keştī-i bāde / Necāt **ümmīdin eylerseñ** bir iki çek bu zevraḳdan

ümīd bu ki! **[2]** ümit ederim !

G198/5 Henūz ġonca murāḳıb derūn-ı perdede gül / **Ümīd bu ki** ide 'an-ḳarīb keşf-i rümūz

G274/1 Devr-i la'lüñde **ümīdüm bu ki** ḥakkāk-i felek / Gevherüñ nāmın ide ṣafḥa-i 'ālemden ḥak

ümmīd o kim! **[1]** ümit ederim!, inşallah!

K9/23 **Ümmīd o kim** du'āña ola mūcib-i ḳabūl / Sūz-ı derūn u derd-i dil ü çeşm-i eşk-bār

ümmīd-gāh [1] umut kapısı

M1/II/4 Ḫāk-i cenāb-ı ḥażreti der-gāh-ı devleti / Fażl u belāġat ehline **ümmīd-gāh** idi

Üngürūs [1] Macarlar

M1/I/7 Baş egdi āb-ı tīġına küffār-ı **Üngürūs** / Şemşīri gevherini pesend eyledi Freng

üsküf [2]

1. 'şahin ve doğanların avda asabiyet göstermesi ve ava süratla saldırması için gözleri kapalı tutmak maksadıyla başlarına geçirilen meşin başlığa denir.' Daha farklı anlam ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 452.

G306/5 Aldı seḥerden **üsküfini** bāz-ı ġoncanuñ / İtdi çemende bülbül-i zārı şikār gül

2. alem (minare bağlamında)

G160/1 Farḳ-ı felekde ẓāhir olup tāc-ı zer-nigār / **Üsküflerin** menārelerüñ ḳapdı rūzgār

üslūb-ı Ḳalender [1] kalenderlik yolu, kalender meşreplik

K19/13 Ṭavḳ-ı zerrīn ṭaḳınup yine ḳazıtmış ḳaşın / İḫtiyār eylemiş **üslūb-ı Ḳalender** ḫātem

üstine ḳılıçlar ṭutmak **[1]**

G35/2 Devrüñde güle niçün olur bende benefşe / **Üstine ḳılıçlar mı ṭutar** sūsen-i āzād

üstād **[10]**

1. üstat

G41/2 Baġlar Sünbülede ey meh-rū / Vaṣf-ı zülfüñdeki şiʿrüm **üstād**

G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice üstāda yitişdi / ʿĀlemde bu gün aña bir **üstād** yitişmez

G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice **üstāda** yitişdi / ʿĀlemde bu gün aña bir üstād yitişmez

G449/5 Sözüm diñle muġannī naġmesin gūş eyle ey Bāḳī / Ġaraż saña naṣīḥatdur ḳulaḳ ṭut ḳavl-i **üstāde**

G1/7 Ṭūṭī gibi ḫoş nükteler ögretdi dehānuñ / Bāḳī gibi **üstād-ı** suḫan-pervere cānā

G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden **üstād-ı** kāmildür / Anuñ yanında kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür

1.1. üstat (gölge oyunu ustası bağlamında) ‖ Tanrı

G277/6 Cümle tedbīr pes-i perdeden **üstāduñdur** / İḫtiyārī mi ṣanursın ḥarekātın ṣuverüñ

2. usta/mühendis

G423/3 Nāle beñzer tenümüñ didi gören taṣvīrin / Āferīn anı ḳalemden çıḳaran **üstāde**

K25/11 Çizmege dāʾire-i şemse-i māhı felege / Aldı **üstād-ı** zamān destine zerrīn pergār

M3/II/7 Kilk-i **üstād-ı** ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / Zīnet-i eyvān-ı ḳaṣr-ı kibriyā-yı salṭanat

üstād-ı ezel **[2]** Tanrı (nakkaş bağlamında)

G310/3 Nazenīn ebrūlaruñ ḥaḳḳā ki ḳılmış ḳıl ḳalem / Ḥüsnüñi şol dem ki taṣvīr itmiş **üstād-ı ezel**

M5/I/3 Sende göstermiş kemāl-i ṣunʿın **Üstād-ı ezel**

üstād-ı ḥikmet **[1]** hikmet üstadı

G469/3 İnkār itme ṣofī şarābuñ menāfiʿin / **Üstād-ı ḥikmet** öyle buyurmış kitābda

üstād eline girmek **[1]** usta tarafından işlenmek (ham gümüşü işleme bağlamında)

G25/2 **Üstād eline girmedi** nā-puḫtedür henūz / Nāzük tenüñle eylemesün sīm-i ḫām baḥs̱

üstād olmak **[2]**

1. üstat kabul edilmek

G44/6 Şiʿr-i Bāḳīye naẓīr olmaz hīç / Fenn-i ʿaşḳ içre **olupdur üstād**

2. ustalaşmak, tecrübe kazanmak

G51/6 Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i miḥnet kesmede / Şöyle **üstād oldı** kim Ferhāda ṣanʿat gösterür

üstādāne **[1]** maharetle ‖ ustalara yakışır biçimde

G213/1 Yazdı naḳḳāş-ı ḳażā levḥ-i bahār-istāne naḳş / Baġladı nev-rūzda bülbül bir **üstādāne** naḳş

üstine ditremek **[2]** titizlenmek

G70/1 Nīzesi cānuma vü nīzesine cān ditrer / Yār kim ṭoġru ola **üstine** yārān **ditrer**

G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü zaḫm-ı sīnede / Görseñ nihāl-i tīri nice **ditrer üstine**

üstüñe düşmemek **[1]** çok uğraşmamak

G431/4 **Üstüñe düşmez** ne deñlü mest olursa zāhidā / Böyle istiġnā virilmiş ʿāşıḳ-ı dürdī-keşe

üstüḫān **[3]** kemik; bkz. ‘pehlū üstüḫānı ṣayılmak’ md.

G113/3 Oḳlaruñ sehmi sīneye iricek / Ser-i peykānuñ **üstüḫāne** deger

G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile ger ölem ey ḳaşı ya / **Üstüḫānum** alalar ḳavs ile zih-gīr ideler

Kanunî Süleyman’ın toprak altında kalan kemikleri bağlamında;

M1/III/6 Mürġ-i revānı göklere irdi hümā gibi / Ḳaldı ḥażīż-i ḫākde bir iki **üstüḫān**

üstüvār **[1]** sağlam

K9/25 Eyyām-ı ʿömr ü devlet ü iclāl müstedām / Bünyād-ı baḫt u ʿizzet ü iḳbāl **üstüvār**

üstüvār itmek [1] sağlamlaştırmak

G273/4 Eyleyüp zühdüñ binā-yı süst-bünyādın ḫarāb / Ḫāne-i ʿaşḳuñ esāsın **üstüvār itsem gerek**

üşmek [2] bkz. 'başa üşmek' md.

1. toplanmak, üşüşmek

M8/I/2 **Üşdiler** yanına her şūḫ-ı cefā-ḫū begler

2. saldırmak

G178/3 Zāġlar bir kebk-i raʿnādan **üşüp** ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden şikārum aldılar

üştür [1] deve

G89/3 Ṣürāḥī **üştür-i** ser-mestdür gerden-firāz olmış / Lebüñ şevḳi ile cām-ı şarāb-ı nāb ḳandildür

üzilüp kesilmek [1] alakayı kesmek, terketmek (sevgilinin mahallesini); bkz. TS. C. VI, s. 4141.

G42/3 Yiter kirpügüm kūy-ı ʿaşḳuñda cārūb / **Üzilsün kesilsün** hemān rīş-i zāhid

V

vābeste **[1]** -e bağlı

G38/4 Lāyıḳ budur ki biz ḳılavuz cürme iʿtirāf / **Vābeste-i** ʿināyetidür mebdeʾ ü meʿād

vācib **[1]** yapılması gereken, şart olan

K8/15 Duʿā-yı devletinden ṣoñra **vācib** saña ey Bāḳī / Tevekküldür Ḫudāvend-i zemīn ü āsmān üzre

vaʿde **[3]** söz, taahhüt

G196/1 Gören dil ān-ı ḥüsnin **vaʿde-i** cānāne ḳatlanmaz / Belī ʿāşıḳda ṣabr olmaz göñül ol āne ḳatlanmaz

G231/3 Kemerüm gibi miyānını kenār ide diyü / Ḳorḳaram **vaʿde-i** vaṣlına nigār ide ḫılāf

G200/6 Belki dil ṣabr ideydi ammā ʿömr / **Vaʿde-i** vaṣl-ı yāre ḳatlanmaz

vaʿdeye vefā eylememek **[1]** verilen sözü tutmamak; bkz. ʻvefāya vaʿdeler itmekʼ md.

G10/4 Evvel vefāya vaʿdeler itmişken ey ṣanem / Cevr itdüñ āḫır **eylemedüñ vaʿdeye vefā**

vaʿdeler ḳılmak **[1]** sözler vermek

G219/5 Bu gün Bāḳīye ol āfet viṣālin **vaʿdeler ḳılmış** / Yalanlar söylemiş miskīni gerçekden inandurmış

vādī **[6]**

G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne **vādīdür** bu kim cān teşne cānān teşnedür

G49/1 Cūy-bār-ı **vādī-i** ġam eşk-i çeşm-i ter yiter / Rūy-ı zerd ol cūy-bāra berg-i nīlūfer yiter

G217/3 Teşne-diller **vādī-i** hicrānda sensüz yandılar / Ḫıżr-veş ey laʿl-i nābı āb-ı ḥayvānum yetiş

G529/3 Bir pāre yaşum tāzeledi **vādī-i** derdi / Mecnūn gideli lāle-i miḥnet ṣola yazdı

K2/22 Eyledi leşger-i manṣūruñ o bayraḳlar ile / **Vādī-i** nuṣret ü deşt-i ẓaferi lāle-sitān

K19/10 **Vādī-i** ʿaşḳa düşüp tāze cevān sevdi meger / Bükdi ḳaddin nitekim pīr-i muʿammer ḫātem

vaḥdetde keṡretde **[1]** hiçbir zaman

G432/4 Ḫayāl-i ḫāl u ḫaṭṭuñdan beni ḫālī olur ṣanma / Göñülden çıḳmaz ol endīşeler **vaḥdetde keṡretde**

vāhib-i fażl u ʿaṭā **[1]** kerem ve ihsan sahibi ‖ Mehmet Çelebi

K26/11 Menbaʿ-ı mekremet ü luṭf Meḥemmed Çelebi / **Vāhib-i fażl u ʿaṭā** ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn

vāʿiẓ **[11]** bkz. ʻzāhidʼ md.

G157/1 Var iken kūyuñ ki seyr-i bāġ-ı ʿuḳbā bundadur / Cennet evṣāfın ḳılur **vāʿiẓ** temāşā bundadur

G181/3 Müdām içen münāfıḳdur dimiş minberde bir **vāʿiẓ** / Ne çāre hey müselmānlar münafıḳlıḳ zamānıdur

G200/8 Sözi **vāʿiẓ** dırāz ider ʿārif / Ol aṣıl yādgāre ḳatlanmaz

G309/5 Varmaz erbāb-ı ṣafā meclisüñe ey **vāʿiẓ** / Aġlamış ṣūretüñe kimse heves-nāk degül

G316/4 Beni ālūde-dāmen ṣañma **vāʿiẓ** mest gördüñse / Senüñ bezmüñ gibi ben nice cāy-ı pākden geçdüm

G361/3 Ḳoyup tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey **vāʿiẓ** / Mufaṣṣal ḳıṣṣa başlarsın ġarīb efsāne söylersin

G396/4 Ḳo cengi çeng-i ʿaşḳuñ n'eydügin bilmezsin ey **vāʿiẓ** / Ne raʿnā söyler ol çeng ile mūsīḳārı ṭuymazsın

G444/4 Bihişt şevḳına şādīliġ eyleyüp **vāʿiẓ** / Miyān-ı meclise atıldı yek muʿallaḳda

G485/5 Ögmesün ʿāşıḳlara **vāʿiẓ** riyāż-ı cenneti / Bāġ-ı ḫurrem olmaz ehl-i ʿaşḳa dīdāruñ gibi

G474/3 **Vāʿiẓ** çıḳarsa kürsīye her cumʿa ġam degül / Ammā bolayki luṭf ide bayrama çıḳmaya

G452/2 Getürsem pendini bir bir yirine **vāʿiẓ-i** şehrüñ / Bahār olsa nigār olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa

vāʿiẓ ü şeyḫ **[1]** vaiz ve şeyh

G164/3 Gelemez bezm-i ʿīşa **vāʿiẓ ü şeyḫ** / Bunda nā-sāz u nā-sezā n'eyler

vāḳıʿa [1] olay ‖ ölüm ‖ rüya

M1/I/5 ʿİbret gözinde niceye dek ġaflet uyḫusı / Yitmez mi saña **vāḳıʿa-i** Şāh-ı şīr-ceng

vāḳıf [1] hakkıyla bilme, haberdar olma

G453/4 Ḥaḳīḳat sırrına **vāḳıf** degülsin / ʿAlāḳañ var ise ʿaşḳ-ı mecāza

vāḳıf itmemek [1] haberdar etmemek

G40/4 İḥtirāz itmedüñüz aldılar elden cāmı / **Vāḳıf itmeñ** ṣaḳınuñ kimseyi esrāra meded

vāḳıf olmamak [1] haberdar olmamak ‖ duymamak

G182/3 Cān evinden ḫānümānum aldı düzd-i ġamzeler / **Olmadı** hīç kimse **vāḳıf** nāzükāne girdiler

vāḳiʿ-i aḥvāl [1] olup biten

K2/57 Emr-i ʿālī yine dergāh-ı muʿallāñuñdur / Hele biz eyleyelüm **vāḳiʿ-i aḥvāli** beyān

vaḳt [7]

1. zaman

M2/IV/4 Naḳd-i **vaḳt** oldı bize eşk-i sefīd ü ruḫ-ı zerd / Derd ü ġam ṭālibiyüz aḳçeler altunlar ile

G58/5 ʿAşḳ ile ḳaddüñ büküp Ẕü'n-Nūn-ı **vaḳt** olsañ yine / Kām-rān ol kimsedür kim Mālik-i Dīnārdur

G408/5 Vaḳtine mālik olan dervīşdür sulṭān-ı **vaḳt** / ʿİzz u cāh-ı salṭanat degmez cihān ġavġāsına

G408/5 **Vaḳtine** mālik olan dervīşdür sulṭān-ı vaḳt / ʿİzz u cāh-ı salṭanat degmez cihān ġavġāsına

2. tam vakti, uygun zamanı

G256/5 Bāḳıyā maḥṣūl-i ʿömri **vaḳtidür** şimden girü / Aḳça döküp dīdeden bir bir ḥisāb itmek gerek

G395/5 Bāḳıyā diñ durmasun güftāra ṭāḳat var iken / **Vaḳtidür** ol ḫusrev-i devrāne söyleñ söylesün

3. mevsim

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil **vaḳt-i** gül ü reyḥāne ḳatlanmaz

vaḳt-i direng [1] sıkıntı zamanı

G286/2 Sāḳıyā sür cām-ı gül-rengi degül **vaḳt-i direng** / Ġāyet-i evvel-bahār u āḫır-ı eyyām-ı gül

vaḳt-i kār-zār [1] savaşırken

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna ḳarşu varur **vaḳt-i kār-zār**

vaḳt-i nevāl [1] lutuf ve bağış zamanı; bkz. 'kerem vaḳti' md.

K20/21 Kef-i cevādı pür eyler seḥāb dāmānın / Seḥāb egerçi virür dāmen ile **vaḳt-i nevāl**

vaḳt-i ṣabāḥ [1] sabah vakti

G540/1 İrdi **vaḳt-i ṣabāḥ** ey sāḳī / Bize ṣun var ise mey-i bāḳī

vaḳt-i seḥer [3] seher vakti

G17/4 Ne ṭaşlar başdı seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna / Düşen altun ḳayalardur degül **vaḳt-i seḥer** kevkeb

G78/1 Dīvān ider **vaḳt-i seḥer** nev-rūz-ı sulṭānī meger / Devrān ufuḳdan gösterür taḫt-ı zümürrüd tāc-ı zer

G387/5 Uyḫu gözine girmez ider sūz-ı derd ile / **Vaḳt-i seḥerde** mürġ-i çemen nāle-i ḥazīn

vaḳt-i selām [1] selamlarken

K23/16 Devrān içinde aña bu gün māh-ı nev gibi / Kimdür ki ḳaddin itmeye **vaḳt-i selām** lām

vaḳti ḫoş [1] hali vakti yerinde

G432/5 Eger Bāḳīnüñ aḥvālinden istifsār iderlerse / Ġam-ı dil-dāra hem-dem **vaḳti ḫoş** devletde ʿizzetde

vālā [2] bkz. 'āl vālā' md.

1. yüksek

K13/12 Ḳaṣr-ı ḳadrüñ āsmān eyler olursa dest-gīr / Himmet-i **vālā-yı** şāhenşāh-ı ʿālī-şān eger

2. değerli, eşsiz

G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet zīb ü zīver tācına / Gevher-i **vālā-yı** nuṣret ḫançer-i elmāsına

vālā-nişān [1] en yükseğinde bulunan (‘bālā-nişīn’ paralelliğinde)

K1/13 Bālā-nişīn-i mesned-i şāhān-ı tāc-dār / **Vālā-nişān-ı** maʿreke-i ʿarṣa-i Keyān

va’llāhi [7] ‘Allah hakkı için!’, ‘Allaha and olsun!’

K8/4 Ḥamā’il gibi dā’im dāġ-ı derdüm ʿāşıḳ-ı bī-dil / Ḳosun baş üstine dirse nʾola **va’llāhi** cān üzre

G185/4 Ḳapuñda ḫāk-i rāh olmaḳ baña **va’llāhi** rifʿatdür / Egerçi kim beni düşkün ṣanup üftādedür dirler

G502/5 Ten-i Bāḳīyi ser-ā-pā ḳılıcuñ pārelese / Şöyle **va’llāhi** begüm cānına minnetler idi

G98/2 Meclisde laʿl-i yāre iñende ezilmesün / **Va’llāhi** yoġsa kelle-i şekker şikest olur

G106/6 **Va’llāhi** ġazel söylemeden çoḳdan uṣanduḳ / Maḳṣūd hemān ḥāside bir pāre eẕādur

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa iḫtiyār yoḳ / **Va’llāhi** bī-günāhın efendi bu bābda

G508/1 Ḫoş geldi baña mey-gedenüñ āb u hevāsı / **Va’llāhi** güzel yirde yapılmış yıḳılası

va’llāhi bi’llāhi [1]

G55/5 Güzeller mihribān olmaz dimek yañlışdur ey Bāḳī / Olur **va’llāhi bi’llāhi** hemān yalvarı görsünler

var [5]

1. mevcut

K18/51 Ḫām **var** ise eger micmere-i naẓmumda / Dāmen-i luṭfuñ anı setr ider ey faḫr-i kibār

G181/4 Açılsun göñlümüz sāḳī ḳadeḥ ṣun **var** ise bāḳī / Temāşā eyle āfāḳı çü açıḳlıḳ zamānıdur

G453/4 Ḥaḳīḳat sırrına vāḳıf degülsin / ʿAlāḳañ **var** ise ʿaşḳ-ı mecāza

G540/1 İrdi vaḳt-i ṣabāḥ ey sāḳī / Bize ṣun **var** ise mey-i bāḳī

2. kaderde varsa

G312/2 Çeker dil miḥnet ü derdi maḥabbet riştesin ḳırmaz / Kesilmek **var** ise ol dil-ber-i peymān-güsilden bil

***var ise* [33]** ihtimal ki, galiba, olsa olsa, zannımca; bkz. TS. C.V, s. 4153.

K3/18 Zamān-ı kitābetde kilk ü mürekkeb / Elinde olur **var ise** ʿūd u ʿanber

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende yatupdur gice **var ise** meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī başına güller sünbül

G70/5 Bāḳıyā **var ise** dil bülbül-i ḫoş-ḫᵛān dilidür / Şevḳ ile ḳılsa ḳaçan nāle vü efġān ditrer

G85/3 Ġonca-āsā ḳan ile ṭolmış göñüller açmaġı / Leblerüñden ögrenür **var ise** şīrīn-kārlar

G117/4 Bir iki mismārına **var ise** göz dikdüñ diyü / Başına ġammāzuñ erbāb-ı ẓarāfet ḳaḳdılar

G158/3 Ṭurmaz ayaġın almaġa ḳaṣd eyler anuñ āb / Ser-keşlik ider **var ise** tenhāda ṣanavber

G193/3 Tāc-ı zümürrüdī görinür **var ise** meger / Bālā-yı serde illere dūd-ı kebūdumuz

G194/4 İde gör **var ise** luṭfuñ beni söyler ṣanma / Gencdür naḳd-i viṣālüñ aña iḳrār olmaz

G214/4 Sīne çoḳ seyr itdük ey dil **var ise** ol sīm-ber / Siḥr ile ḳoynında ḳurṣ-ı māh-ı tābān gizlemiş

G218/4 Görmez cihānı gözlerümüz yāri görmese / Mirʾāt-ı ḥüsni **var ise** ʿālem-nümā imiş

G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle cihān ṭoldı bu gün / Yine **var ise** ʿadū eyledi yārine nifāḳ

G274/2 Dehenüñ **var ise** bir būse ḳıl iḳrār didüm / Nāz ile yoḳ didi ol ġonca-i ḫandān gülerek

G311/3 Dürc-i dehānı **var ise** billūr ḥoḳḳadur / Andan görinür iki laṭīf āb-dār laʿl

G463/1 Ol perī-rū güzelüñ oldı muḳābil yüzine / Yine āyīnenüñ ey dil görinür **var** gözine

G508/2 Menʿ eyler imiş mesʾele-i ʿaşḳı müderris / Ey ḫᵛāce anuñ **var ise** yaḳlaşdı ḳażāsı

K19/9 Cismine naʿl kesüp farḳına bir dāġ urmış / **Var ise** sevdi meger yār-ı sitem-ger ḫātem

K19/22 **Var ise** necm-i hidāyetdür o faṣṣ-ı rūşen / K᾿olur anuñla nice sālike reh-ber ḫātem

K19/35 **Var ise** irdi der-i luṭfuña şey᾿ lillāhe / K᾿eylemiş kāsesini pür-zer ü gevher ḫātem

K19/48 Ṣararup miḥnet ile beñzi ḳızarmış çeşmi / **Var ise** baḫt-ı siyeh-kāruma aġlar ḫātem

K22/8 Ḳanlu yaş dökmiş ruḫ-ı zerd ü ġubār-ālūdına / **Var ise** dehrüñ fenāsın añdı mīr-i ʿāşıḳān

K24/10 **Var ise** bencileyin ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / Gök gök itmiş döginüp cismini yir yir sünbül

K24/32 **Var ise** ṭurralaruñ bāġ-ı cinān sünbülidür / Ḳopmadı bāġdan ol resme muʿanber sünbül

K25/4 Bir güneş yüzlü firāḳında felek ḥasret ile / **Var ise** ḫançere düşdi nitekim ʿāşıḳ-ı zār

G44/2 **Var ise** çekmege her bār-ı ġamuñ / Ḫar gibi oldı raḳībüñ muʿtād

G137/5 **Var ise** būseñe ṣarḳar senüñ ol zer mengūş / Ruḫlaruñ üzre ṭurup ey gül-i ḫandān ditrer

G274/4 Kimse ḥall eylemedi müşkil-i rāz-ı felegi / **Var ise** ʿıḳd-ı S̱üreyyādur aña noḳṭa-i şek

G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / **Var ise** ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

G374/1 Yād ider lebleri yanında nebātuñ adın / **Var ise** bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın

G394/4 **Var ise** ol dil-ber-i serrāc ṣayd itmek diler / Müddeʿīnüñ ṣaġrıdur maḳṣūdı serrāc olmadan

G467/2 **Var ise** ṭurra-i müşgīnüñüñ āşüftesidür / Bī-sebeb düşmedi āhū-yı Ḫuten ṣaḥrāya

G472/1 **Var ise** geldi şarāb-ı laʿl-i nābuñ ʿaynına / Kim görinmez bāde-i gül-gūn ḥabābuñ ʿaynına

G472/5 Devr-i laʿlüñde ne ẕevḳin buldı bilsem şekkerüñ / **Var ise** şīrīn görinmişdür ẕübābuñ ʿaynına

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / **Var ise** rāḥat yiri ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

var olsun! **[2]** çok yaşasın! sağ olsun!

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār **var olsun**

M2/V/4 ʿĀḳıbet yoḳlıḳ imiş kār-ı cihān ey Bāḳī / N᾿idelüm Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān **var olsun**

var! **[6]** haydi, durma (pekiştirme sözü); bkz. TS. C. VI, s. 4146-47.

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri **var** açıl

G478/4 Gir bir nemed içine āyīne gibi ṣāf ol / Sulṭān-ı ʿālem ol **var** gez ṣūret-i gedāda

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra yitürdi bu ṣayd-gāh / **Var** işigine ḫidmet-i Şāh Erdşīri gör

G129/2 **Var** ey Ḫutende ḫāli gibi misk olur diyen / Ṣaḥrā-yı Çīni geşt ü güẕār it Ḫaṭāyı gör

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / **Var** ḳıyās it vüsʿat-i deryā-yı raḥmet neydügin

G421/3 Ṣūret-i zībāya meyl itsem baña ṭaʿn eyleme / **Var** suʾāl it böyle dil-keş naḳş iden naḳḳāşına

var **[7]** servet, mal ‖ varlık, bütün herşey; bkz. TS. C. VI, s. 4145; ayrıca bkz. ‘‘ömrüm varı’ md.

G439/5 Cān nis̱ār eyledi Bāḳī bilini ḳuçmaḳ içün / Der-miyān itdi bu gün **varını** dervīşāne

G228/6 Eşküm gibi ġamuñla ḳılup terk-i ḫānümān / İtdüm yoluñda **varumı** çeşmüm gibi telef

K9/7 Allāh ki dökdi ṣaçdı felek ḫalḳa **vārını** / Şükrāne-i cemāl-i cihān-bān-ı şehriyār

G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp **varın** çüritdi cevhere

G517/3 Ṣarf itdi dīde sīm-i sirişkin vefañ içün / Bilmezlik ile yoḳ yire ḫarc itdi **varını**

K22/12 Jāle vü berg-i ḫazāndan pür-zer ü gevher çemen / Gül-şene **varın** nis̱ār itdi meger deryā vü kān

G328/2 Jāle-veş bezme **varumuz** ṣaçalum / Zeri gül gibi der-miyān idelüm

varaḳ **[10]** bkz. ‘altun varaḳ’ md.

1. yaprak, tabaka; bkz. YAZMA KİTAP SANATLARI, s. 75.

K22/13 Gevher-i sīr-āb şeb-nem gūş-vār-ı zer **varaḳ** / Ṣaḥn-ı būstān oldı gūyā çār-sūy-ı zer-gerān

G243/4 Nükte-i sırr-ı vücūdı şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir **varaḳ**

G371/5 Bāḳī çemende ḫaylī perīşān imiş **varaḳ** / Beñzer ki bir şikāyeti var rūzgārdan

G226/4 Ṣaçıldı ṣaḥn-ı sebzeye nesrīn **varaḳları** / Saḳf-ı sipihre beñzedi ferş-i sarāy-ı bāġ

G477/3 Ġamzeñ ġamuñda dil **varaḳın** şöyle ṭoġradı / Efşān-per olsa gül kesemez böyle kāz ile

2. sayfa

G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ muṣḥafından bir **varaḳ** / Ol varaḳdan başladı gül-şende bülbüller sebaḳ

G243/1 Nev-bahār açdı cemālüñ muṣḥafından bir varaḳ / Ol **varaḳdan** başladı gül-şende bülbüller sebaḳ

G189/2 Ġonca mecmūʿasınuñ her **varaḳ-ı** rengīni / Vaṣf-ı laʿl-i leb-i dil-dāruma bir defterdür

G306/6 Rengīn **varaḳlar** aldı ele tā ki eyleye / Taḥrīr-i medḥ-i ḫᵛāce-i ṣāḥib-veḳār gül

K3/24 Yazınmaġa mānend-i naẓm-ı S̱üreyyā / **Varaḳlar** zer-efşān ider çarḫ-ı aḫḍar

varaḳ varaḳ [1] sayfa sayfa

G242/1 Yazdı bahār āyet-i ḥüsnüñ **varaḳ varaḳ** / Gül muṣḥafından oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ

varmak [33] bkz. TS. C. VI, s. 4254-59.

1. gitmek

G231/5 Bāḳıyā ister iseñ ḳalbe ṣafā virmek eger / Kaʿbe-i kūyına **var** döne döne eyle ṭavāf

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor Çīne **var** / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kāʾinātı ṭurma yil

G59/7 Şāh-bāz-ı ṭabʿumuñ pervāzın urmaz kimseler / Çāre ey Bāḳī hemān olur öñince **varalar**

G51/3 ʿĪd-gehde **varalum** dolāba dil-ber seyrine / Görelüm āyīne-i devrān ne ṣūret gösterür

G205/5 Nice bir daġdaġa-i baḥs̱ u cidāl ey Bāḳī / **Varalum** ʿīş idelüm meclis-i rindāne biraz

G203/5 Ḥarem-i vuṣlatuña iẕn-i şerīf olmayıcaḳ / İşigüñ Kaʿbesine Bāḳī-i bī-dil **varamaz**

G56/4 Bir ʿaceb dārüʾş-şifādur kūyı derd ehline kim / Anda hep nā-ḫoş **varan** bī-çāre ġāyet ḫoş gelür

G148/3 Bir ʿaceb dārüʾş-şifādur kūy-i yār / Ḫaste **varan** mübtelāsı ḫoş gelür

G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa ṣabr u tesellī ṭarīḳi yoḳ / **Varan** ḥarīm-i kūyuña nā-şād olup gider

G526/2 Ser-keşlik eylemezse o servüñ ayaġına / Yüzler süriyü **varayın** āb-ı revān gibi

G507/6 Şāyed ol servi kenāre getürem ey Bāḳī / **Varayın** yüz süreyin ayaġına āb gibi

G536/3 **Varayın** ḳan aġlayayın āsitān-ı yārda / Fürḳatinde ḳana yudı dīde-i pür-nem beni

G543/4 Gelüp ḳonmışken ey ḳaşı kemānum dilde peykānuñ / Göñülden geçdi āḫir cān evin **vardı** mekān itdi

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ ḫışm āteşine yaḳmaġa / **Vardılar** ġammāzlar şāh-ı cihāna çaḳdılar

G88/5 Mevsim-i gülde Bāḳıyā gül-şene **varduġum** bu kim / Naġme-i āhı bülbülüñ nāleme sāz-kārdur

G324/4 Fürḳatüñde bāġa **vardum** ḥasret-i bālāñ ile / Ḳalmadı ṣabrum görüp servi der-āġūş eyledüm

G259/2 Şarāb ṣoḥbetin illerle eyledüñ **varduñ** / Firāḳuñ āteşine baġrumı kebāb itdüñ

G426/5 ʿAceb ol ṭāʿat u taḳvā diyü zuʿm itdügümüz / **Varıcaḳ** nʾolsa gerekdür naẓar-ı Cebbāre

G131/5 Zülfi endīşesine **varma** ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmūʿ ileden ʿaḳlı perīşan getürür

G233/4 Gül-şen-i kūyuña **varmaġa** göñül yüz gereke / Gül-i ruḫsāruña āşüfte hezār olmayıcaḳ

G321/1 Rūşen ola tā işigüñe **varmaġa** rāhum / Yil mūmlarını yaḳdı gice şuʿle-i āhum

G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā **varmasun** mı yaġmāya / Çemen diyārına leşger çeken bahārı görüñ

G309/5 **Varmaz** erbāb-ı ṣafā meclisüñe ey vāʿiẓ / Aġlamış ṣūretüñe kimse heves-nāk degül

G119/4 Anuñ içün **varmazam** ben kūyuña giryān olup / Ḫāk-i rāhuñ ḳorḳaram cānā gözümden ter düşer

G219/2 Göñüller naḳdin almış yār girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi **varmış** ṭolandurmış

G548/3 Kūyına **varsa** ʿaceb mi dil-berüñ gāhī raḳīb / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ yiri

G158/4 Reftār yolın göster eyā naḫl-i ḫırāmān / **Varsun** o sehī ḳaddüñe istāde ṣanavber

Kt15/2 Anı Delü Muṣannife bağışla sen hemān / **Varsun** götini silsün o da bir faḳīrdür

Kt20/2 Künc-i ʿuzlet iḫtiyār idüp **varup** bir gūşede / Ḫāk bilüp kendözin ölmezden evvel ḫāk ide

G341/1 Dil-i pür-derd-i mecrūḥı der-i cānāne ṭapşurdum / **Varup** dārüʾş-şifāya yine bir dīvāne ṭapşurdum

G361/2 **Varup** Mecnūn gibi āhuñ kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol āhū saña ṣayd olmaz ʿabeŝ yābāne söylersin

G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi āhū / O bir şemşīr-i bürrāna **varur** şīr-i dil-āverdür

2. saldırmak, hücum etmek

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i yabāna ḳarşu **varur** vaḳt-i kār-zār

varı görmek [1] gidivermek, gidip görmek

G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd ḥüsn-i yāri görüñ / Ġaraż cinān ise kūy-ı nigāra **varı görüñ**

vāridāt [1] manalar, ilhamlar ‖ gelir

K3/23 Debīr-i felek yazmaġa **vāridātın** / Eşiʿʿa getürmişdür altun ḳalemler

vāriṡ [1] mirasçı

G538/4 İkisinüñ daḫı bir benden özge **vāriṡi** yoḳdur / Cihānda ben var iken kim añar Ferhād u Mecnūnı

vāriṡ-i ʿilm-i Nebī [1] peygamber ilminin mirasçısı ‖ Kadızâde

K25/18 **Vāriṡ-i ʿilm-i Nebī** Ḥażret-i Ḳāḍī-zāde / Efżal-i ehl-i zamān eşref-i eşrāf u kibār

varlıḳ [2]

1. vücut, can

G495/5 Virelüm cānı dilā būs-ı dehān-ı yāre / ʿĀḳıbet yoḳlıġa tebdīl iderüz **varlıġı**

2. kainat, dünya

G360/4 Metāʿ-ı dehr-i fānīden bu gün peymānedür **varlıḳ** / Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişān-ı devlet-i Cemden

vaṣf [42]

1. nitelik, özellik

M3/III/3 Ẕāt-ı pāküñ **vaṣfı** der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

G230/5 Bāḳī kemāl-i **vaṣfı** ne mümkin duʿāya gel / Ḫayrü'l-kelāmi muḫtaṣarun didi çün selef

K2/36 Oldı **vaṣf-ı** suḫan-ārāñ ile şiʿr-i Bāḳī / Rifʿat-i pāyede hem-sāye-i naẓm-ı Selmān

2. övgü, övme ‖ güzelliğini dile getirme

G278/4 Şol jāle düşen sūsen-i āzāde-veş ey dil / Dür dişlerinüñ **vaṣfı** gerek vird-i zebānuñ

G92/4 Eşʿārum içre **vaṣf-ı** leb-i yār gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde yatur laʿl-pāredür

G102/6 Bāḳī sözini **vaṣf-ı** lebüñ şehd-i nāb ider / Şīrīn kelāmı anuñ içün böyle şānludur

G118/4 Ney-şeker **vaṣf-ı** lebüñ yazduġum işitdi meger / Ki kemer-beste-i kilk-i şeker-efşānumdur

G185/3 Sözüm **vaṣf-ı** leb-i laʿlüñle hem rengīn ü hem şīrīn / ʿAdūlar nükteyi fehm eylemezler sādedür dirler

G189/1 Naẓm-ı rengīnüme kim **vaṣf-ı** leb-i dil-berdür / Diyemez kimse naẓīre ḳatı rengīn-terdür

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü **vaṣf-ı** ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

G293/3 Diḳḳat itdüm şol ḳadar **vaṣf-ı** miyānuñ ḳılmaġa / Bulmadum aña münāsib hīç bir nāzük ḫayāl

G323/5 Oḳusun **vaṣf-ı** ruḫ-ı yār ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i gül-şeni meclisde ġazel-ḫᵛān idelüm

G336/5 Sözüm Bāḳī kemālin buldı **vaṣf-ı** nev-cevānumla / Özüm luṭf-ı suḫanda hem-ser-i pīr-i Ḫocend itdüm

G428/4 Lāyıḳ budur ki **vaṣf-ı** ruḫuñ mihr-i āsmān / Altun ḳalemle yaza meh-i enver üstine

G541/5 Kim ide **vaṣf-ı** cemālüñ senüñ āyīne-ṣıfat / Bāḳī-i ṭabʿ gibi olmaya hīç vaṣṣāfı

G41/2 Baġlar Sünbülede ey meh-rū / **Vaṣf-ı** zülfüñdeki şiʿrüm üstād

G66/7 **Vaṣf-ı** laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded Allāhı severseñ ḳatı zībā yiridür

G189/2 Ġonca mecmūʿasınuñ her varaḳ-ı rengīni / **Vaṣf-ı** laʿl-i leb-i dil-dāruma bir defterdür

G229/7 **Vaṣf-ı** ḳaddüñle ḫırām itse ʿalem gibi ḳalem / Leşger-i saṭrı çeker defter ü dīvān ṣaf ṣaf

G301/4 **Vaṣf-ı** ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül

G364/5 **Vaṣf-ı** nāz-ı nāzenīnümdür bu şiʿrüm Bāḳıyā / Muṭrıb-ı meclis ser-āġāz eylesün şehnāzdan

G422/6 Ḳafes-i ġamda n’ola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / **Vaṣf-ı** laʿlüñ hele aġzumda ya şekker yirine

G434/4 Düşmese aġzumdan ol şīrīn-dehānuñ lebleri / **Vaṣf-ı** laʿlin ṭurmasam ẕikr eylesem yārānuma

G522/5 **Vaṣf-ı** cemāl-i yār ile Bāḳī ġazellerin / Biri birine ṣundı güzeller tuḥaf gibi

G532/4 **Vaṣf-ı** ḥüsninde ser-āġāz itdi dil nev-rūzda / Bülbül-i şūrīdenüñ itdükleri ġulġul gibi

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı **vaṣfın** yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına miskī ḥarīr

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ dişleri **vaṣfın** yazup / Nusḫa-i çeşmi sevādın pür-ġubār itsem gerek

G440/2 Defterin bād-ı ṣabā lü’lü-yı lālānuñ dürer / İlter olsa dişlerüñ **vaṣfın** ʿAdenden cānibe

G462/5 Bāḳī gibi naẓm eyler iken dür dişi **vaṣfın** / Dāmān-ı müjem dökdi cevāhir sözüm üzre

G470/7 Ẕāt-ı kerīmi **vaṣfın** Bāḳī ne gūne ḳılsun / Melḥūẓ olan maʿānī mümkin degül beyāne

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ **vaṣfına** defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül

G15/6 Ruḫlaruñ **vaṣfında** Bāḳī bir ġazel naẓm itdi kim / Ehl-i diller ḳodılar adını mir’ātü’ṣ-ṣafā

G22/1 Gül yüzüñ **vaṣfında** bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst

G254/4 Dür dişi **vaṣfında** ey dil baġla bir ʿıḳd-ı güher / Lü’lū-yı lālā-yı naẓmuñ rişte-i efkāre çek

G337/11 Edā-yı Bāḳīyi **vaṣfında** selsebīl ṣanup / Riyāż-ı baḫtını bāġ-ı cināna beñzetdüm

G353/5 Leb-i şīrīni **vaṣfında** ʿaceb rengīn ġazel düşdi / Oḳuñ bu şiʿri ṭūṭī-i şeker-güftāre eglensün

G430/4 Dür dişüñ **vaṣfında** şiʿrüm defterin gördi meger / Kim ṣadef mecmūʿasını ṣaldı deryā ḳoynına

G455/6 Leblerüñ **vaṣfında** şekker-rīz olup güftār ider / Bāḳī-i şīrīn-suḫan ṭūṭī-i gūyādur yine

G532/3 Āteşīn ruḫsārı üzre ḫāli **vaṣfında** sözüm / ʿĀşıḳ-ı bī-dillerüñ aġzın yaḳar fülfül gibi

G467/1 Ḳāmeti **vaṣfını** ʿarż eylediler Ṭūbāya / Ser-fürū eyledi ol serv-i sehī-bālāya

G185/5 Ruḫuñ **vaṣfıyla** Bāḳīnüñ görüp güftār-ı rengīnin / Naẓardan düşmesün luṭf eyle merdüm-zādedür dirler

Kt1/10 Ola **vaṣfuñla** müzeyyen ṣafaḥāt-ı eyyām / Ṭola medḥüñle kütüb-ḫāne-i edyān u milel

vaṣf eylemek/itmek [13] övmek ‖ güzelliğini dile getirmek

G47/4 Zülfüñ ġamını **vaṣf idemez** bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i şāne dilleri mestāne ṣarmaşur

G48/1 Ṭurmaz yanumda ḫançerini **vaṣf ider** nigār / Yaʿnī baña ṭoḳındurur ol şūḫ-ı şīve-kār

G119/5 ʿĀrıż u ruḫsāruñı **vaṣf itse** Bāḳī her ḳaçan / Şiʿri ey gül-çihre anuñ böyle rengīn-ter düşer

G220/4 O dürri **vaṣf iderin** ḳarşu baḥr-i naẓmumda / Sözüm güherlerine ser-fürū ider ġavvāṣ

G329/7 Kime **vaṣf eylesem** şehā seni dir / Bāḳıyā oldum aña ben de ġulām

G373/5 Gelmeye sen gül-ʿiẕārı **vaṣf ider** bülbül-ṣıfat / Gül-sitān-ı ʿāleme Bāḳī gibi bir nükte-dān

G418/6 Bāḳī edā-yı ḫūb ile **vaṣf itse** leblerüñ / Ḳand-i nebāt ḥall ider āb-ı ḥayāt ile

G497/5 Hemīşe ḳāmet-i bālāñı **vaṣf ider** Bāḳī / Bülend-mertebe olsa ʿaceb mi eşʿārı

Mtl 22 Mihr-i ruḫsārını **vaṣf it** o mehüñ maṭlaʿda / Ser-i aʿdāyı nihāyet añasın maḳṭaʿda

G207/4 **Vaṣf ideli** miyān u lebin ol perī-veşüñ / Nāzük ḫayāl ile añılur ḳīl ü ḳālümüz

G45/5 Ġazellerüñde lebi **vaṣfın eyle** ey Bāḳī / Şekerle olsa bilürsin olur ḫoş-āb leẕīẕ

G212/2 Meclisde cām-ı laʿl-i lebüñ **vaṣfın eyledüm** / Taḥsīnler itdi cürʿa baña ḳıldı ḫāk-būs

G342/5 Şiʿr-i Bāḳī müsellem olsa n’ola / **Vaṣf-ı** pāküñ **ider** bu ṭabʿ-ı selīm

vāṣıl olamamak [1] erişememek

K10/14 **Vāṣıl olmaz** pāye-i naʿl-i semend-i ḳadrine / Efser-i Ḫāḳān degül tāc-ı ser-i Ḳayser bile

vāsıṭa [2]

1. ulaştıracak şey

G43/1 Ey dil gerekse **vāsıṭa-i** devlet-i ebed / Olmaz nigāruñ işigi ṭaşı gibi sened

2. vesile

G241/6 Ol **vāsıṭayla** laʿl-i leb-i dil-beri öper / Cāmuñ yüzine gülse n’ola Bāḳıyā ḳabaḳ

vaṣl **[49]** vuslat, sevgiliye kavuşma; bkz. ‘mīve-i vaṣl’, ‘dem-i vaṣl’ md.

G168/2 Miḥnet ü ẕüll ü belā ehline **vaṣl** iẓhār idüp / Derd ü ġam şerḥinde ṭabʿum ḳīl u ḳāl üstindedür

G416/3 Āḫır peyām-ı **vaṣl** ile gül-berg-i ter gibi / İrdi ḫuceste nāmeleri rūzgār ile

G471/2 Ṭālib-i şemʿ-i **vaṣl** olınca kişi / Oda yanmaḳdan aña pervāne

G505/1 Çerāġ-ı bezm-i **vaṣl** olmaġa bir şeb ʿārıżı nūrı / Kefīli boynıdur ol meh-liḳānuñ şemʿ-i kāfūrī

G513/5 Tāze dil-ber sevdi Bāḳī şimdi fikr-i **vaṣl** ider / Bir güzel eglencesi var bir laṭīf endīşesi

G317/6 Ḥarem-i **vaṣla** reh-i rāst maḥabbet yolıdur / Rāh-ı ʿuşşāḳdan āheng-i ḥicāz eyleyelüm

G330/5 Bāḳıyā ḫᵛān-ı **vaṣla** irmez isem / Ġam tenūrında nice bir yanam

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı **vaṣl-ı** yār / Ṣan nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür

K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı **vaṣl-ı** yāre ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen ḳāvī dil-dār her-cāyī

G94/5 Ḥayāt bulsa n’ola **vaṣl-ı** yār ile Bāḳī / Dehānı cānı leb-i laʿli cānı pāresidür

G200/6 Belki dil ṣabr ideydi ammā ʿömr / Vaʿde-i **vaṣl-ı** yāre ḳatlanmaz

G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı **vaṣl-ı** yār ile ṭaġ üsti bāġ

G256/1 Ṣubḥ-ı **vaṣl-ı** yārdur bezm-i şarāb itmek gerek / Sāġar-ı zerrīni reşk-i āfitāb itmek gerek

G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline **vaṣl-ı** yārdur maḳṣūd ʿālemden

G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı **vaṣl-ı** yār / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa bād-ı bahārdan

G398/3 Degül mi bezm-i **vaṣl-ı** yār firdevs / Belā-yı ṣoḥbet-i aġyār ṭamu

G416/1 İrdi bahār müjde-i **vaṣl-ı** nigār ile / ʿĀlem muʿaṭṭar oldı nesīm-i bahār ile

G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı **vaṣl-ı** yār-i dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre

G459/1 Dilā meyl itme **vaṣl-ı** dil-rübāya / Hevā-yı salṭanat düşmez gedāya

G465/9 Ümmīd-i **vaṣl-ı** yārdan el çekme Bāḳıyā / Şāyed ki dest-gīr ola bir merḥabāyile

G490/6 Bāḳıyā germ oldı gerçi mihr-i ʿālem-sūz-ı ʿaşḳ / Mīve-i bāġ-ı ümīd-i **vaṣl-ı** cānān olmadı

K6/2 **Vaṣl-ı** yāra cān ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse biñ naḳd-i revāne bir demi erzān gelür

G478/5 **Vaṣl-ı** nigāre irüp olmadı ber-murād ol / Aġla gözüm yan ey dil Bāḳī-i nā-murāde

G215/5 Temennā ḳılsa Bāḳī sen şehüñ **vaṣlın** n’ola Ḥaḳdan / Ne deñlüyse umar cāndur ṭutalum kim muḥāl olmış

G74/6 Olamazsın ḥarem-i **vaṣlına** maḥrem dervīş / Sende mādām ki taḳṣīr ü tevānī görinür

G231/3 Kemerüm gibi miyānını kenār ide diyü / Ḳorḳaram vaʿde-i **vaṣlına** nigār ide ḫılāf

G289/2 Ṣaḥn-ı ḥarīm-i **vaṣlına** düşmek murād ise / Evvel ṣafā-yı ṭabʿ ile mānend-i şeb-nem ol

G325/5 Olmadum Bāḳī-ṣıfat mālik metāʿ-ı **vaṣlına** / Gitdi elden naḳd-i cān āḫır görün maġbūnluġum

G109/7 **Vaṣlına** cān dilerse dirīġ itme Bāḳıyā / Zinhār ġāfil olma seni imtiḥān ider

G531/3 **Vaṣlum** dilersin çün didüñ luṭf idüben olsun didüñ / Yarın didüñ bir gün didüñ ferdālara ṣalduñ beni

G80/2 Rişteyle baġlayup lebin ol şūḫ didi kim / Mihmān-ı ḫᵛān-ı **vaṣluma** bu diş kirāsıdur

G64/1 Dem-i **vaṣluñ** irişse çeşm-i ʿāşıḳda bükā artar / Ṣular ṭuġyān ider evvel bahār olduḳça mā artar

G67/4 Ḫam-ı ebrūña baḳar **vaṣluñ** ümīdiyle cihān / Ḥasret-i ʿīd ile māh-ı nevi dünyā gözedür

G109/3 Ḥüsnüñ ḫayāli **vaṣluñ** ümīdiyle ʿāşıḳa / Nār-ı cāḥīmi gül-şen-i bāġ-ı cinān ider

G176/5 Başını alur giderdi Bāḳī derdüñden senüñ / N’eylesün ey serv-ḳad ümmīd-i **vaṣluñ** baġlar

G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i **vaṣluñ** / ʿÖmr āḫır olur mevt irişür zād yitişmez

G316/5 Muġaylān-ı belā ṭutmış ṭarīḳ-i Kaʿbe-i **vaṣluñ** / Efendi ben o rāh-ı pür-ḫas u ḫāşākden geçdüm

G333/7 Yüzüñ görüp n’ola **vaṣluñ** temennā eylese Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler müstecāb olur duʿā ḳıblem

G334/5 Bāḳīye virdi müjde-i **vaṣluñ** ḥayāt-ı nev / ʿÖmrüñ mezīd pādişehüm yarıcuñ Ḳadīm

G411/5 Sīne-i mecrūḥ-ı mehcūruñ oñulmaz yarası / Merhem-i **vaṣluñ** olur olursa dermān zaḫmına

G412/3 Ne mümkin mürġ-i dil **vaṣluñ** hevāsından güẕār itmek / Ṭutar ṣayyād-ı ġamzeñ şāh-bāz-ı cān-şikār elde

G426/9 Bāḳīyi leẕẕet-i **vaṣluñ** ṭamaʿı söyletdi / Ṭūṭīyi şevḳ-i şekerdür getüren güftāre

K16/2 ʿĀlem ḥarīm-i ḥürmet-i kūyuñda muḥterem / **Vaṣluñ** ḥarām ʿāşıḳa ṣayd-ı Ḥarem gibi
G69/3 Āb-ı zülāl-i **vaṣluña** muḥtāc tenhā dil degül / Ḫāk üzre ḳalmış ḫuşk-leb deryā-yı ʿUmmān teşnedür
G165/2 Metāʿ-ı **vaṣluña** cāndan ḫırīdār olmaḳ ister dil / Hemān ey ḫᵛāce ancaḳ şübhe hicrānuñda ḳalmışdur
G272/4 Çıḳmaz aġzuñdan ḫaber sırr-ı nihān-ı **vaṣluña** / ʿĀşıḳuñ rāzın derūn-ı cānda pinhān eyledüñ
G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i **vaṣluñda** cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı ġamzeñ beñzemez ḫār-ı muġaylān zaḫmına
G69/5 Cānā zülāl-i **vaṣluñı** aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür
G282/4 Mıṣr-ı ḥüsn içre ey şeh-i ḫūbān / Almaġa **vaṣluñı** ḫazīne gerek

vaṣl u telāḳī **[1]** vuslat ve buluşma

G292/1 Gitdi hecr irdi dem-i **vaṣl u telāḳī** berü gel / Olalum bezm-i maḥabbetde mülāḳī berü gel

vaṣl olmamak **[1]** ulaşamamak ‖ elde edememek

G481/3 Dil lebüñ yāḳūtına iksīr ile **vaṣl olmadı** / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi cevhere

vaṣṣāf **[2]** övücü

G541/5 Kim ide vaṣf-ı cemālüñ senüñ āyīne-ṣıfat / Bāḳī-i ṭabʿ gibi olmaya hīç **vaṣṣāfı**
G10/5 **Vaṣṣāfısın** o serv-ḳadüñ rāstı bu kim / Ṭabʿ-ı bülend-ṭarzuña aḥsent Bāḳıyā

vaṭan **[1]** yurt; bkz. ‘ḥubb-i vaṭan’ md.

K12/7 Mūr-ı endīşe ki peygūle-i ġamdur **vaṭanı** / Ṭurmayup ḫāli ḫayālin getürür dāne çeker

vaṭan ṭutmak **[1]** vatan edinmek ‖ yerleşmek

G280/4 Bir dilde meyl ü mihr ü maḥabbet **vaṭan ṭuta** / Ḳalmaz ḳarārı ṣabr u sükūn u selāmetüñ

vay...... vay **[1]**

G519/1 Ḳomaz ser-keşligin bu nefs-i ḫod-rāy / Müdārā eyleseñ **vay** itmeseñ **vay**

vāye **[1]** kısmet, nasip (‘behre’ paralelliğinde)

G286/7 Sāġar-ı gül-gūn-ı ʿişret **vāye-i** Kāvūs-ı ḫār / Ḫançer-i ḫār-ı melāmet behre-i Behrām-ı gül

vaz gelmek **[1]** vazgeçmek; bkz. TS. C. VI, s. 4164-66.

G325/4 **Vaz geldi** cāna dil-ber tīr-i müjgān urmadan / Añlamışdur ol perī-ṣūret meger vurġunluġum

vaʿẓ **[1]** vaaz

G307/4 Meclis-i **vaʿẓa** oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna yitiş rifʿat bul

vażʿ **[2]** vaziyet, durum

G236/4 ʿAḳlumı itdi perīşān göñlümi ḳıldı ḫarāb / **Vażʿ-ı** nā-hemvār-ı ʿālem kār-ı bī-tedbīr-i ʿaşḳ
Kt19/2 Ġam-ı dil taġyīr-i **vażʿ** itse eger devr-i zamān / Her kişi dünyāda geh maḥzūn olur geh şād-mān

vażʿ eylemek/itmek **[3]**

1. koymak

K1/40 Tā şemʿ-i āfitāb-ı cihān-tāba ṣubḥ-dem / Devrān ufuḳda **vażʿ ide** bir sīm şemʿ-dān

2. yapmak ‖ icat etmek

G212/4 Cām-ı cihān-nümā-yı cemālin göreydi ger / **İtmezdi vażʿ-ı** āyīne ferzend-i Fīlekūs

3. tespit etmek, düzenlemek

G367/3 Maḥabbet resm ü āyīnin be ṣofī ben mi **vażʿ itdüm** / Muʿayyen ḳıṣṣadur sevmek sevilmek mā-teḳaddemden

vebāl **[2]**

1. sıkıntı ‖ kötülük

K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā terāzū ile yürür / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde **vebāl**

2. günah

G100/1 Yıllar-durur yoluñda senüñ pāy-māldur / Miskīn zülfüñ ayaġa ṣalma **vebāldur**

vebāli boynuña almak [1] bir işin günahını yüklenmek

G207/3 Gīsūlaruñ firāḳı helāk eyledi bizi / **Boynuña alma** ey ṣaçı Leylā **vebālümüz**

vech [4]

1. biçim, yol ‖ böylelikle

Mtl 18 Ellerin dil-ber yüzine ṭutdı ṣanmañ nāzdan / ʿĀşıḳa bu **vech** ile yüz gösterür açmazdan

2. hak ‖ yüz

G110/5 Bāḳıyā ol āfitāb-ı ʿālem-ārā germ olup / Māhdan ġarrā yirüm var dirse **vechi** vardur

3. yüz, surat (yüz-sakal bağlamında)

G485/2 Göñlümüz alur ele zülf-i dil-āvīzüñ hele / **Vechden** ḫāric degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi

G517/4 Ḫāric **vecihden** ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / Yazmış kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi kenārını

vech-i ḥasen [1] güzel yüz ‖ güzel ahenk (musiki bağlamında) ‖ ‘vech-i hüseyni: Türk musikisinde bazı eski eserlerde Hüseynî-Aşiran makamına verilen ad’ krş. ÖZTUNA, s. 550.

G28/4 Perde-i nāleleri çıḳsa Ḥüseynīye nʾola / Dili zār itmege ol **vech-i ḥasendür** bāʿis̠

vech-i maʿāş [1] geçim vasıtası ‖ geçinmek için

G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi yiter **vech-i maʿāş** / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün

vedāʿ eylemek [1] vedalaşmak

G82/3 Yola ʿazm itmiş ol ser-keş baña yā Hū dimez bir kez / Çeküp atı başın aġyār ile ṭurmış **vedāʿ eyler**

ve’d-duʿā [1] ‘duamız sizinle beraber’ mektupların sonuna yazılan kalıplaşmış söz

G3/5 Şiʿr ü inşādan murādı ʿāşıḳ-ı bī-çārenüñ / ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür yāre Bāḳī **ve’d-duʿā**

vefā [17] bkz. ‘mihr ü vefā’, ‘ehl-i vefā’, ‘erbāb-ı vefā’ md.

G35/4 Eşkāl-i **vefā** resmi ḳabūl itmede ḳalbüñ / Āyīnedür ammā begüm āyīne-i pūlād

G164/1 Çarḫ-ı ġaddārda **vefā** nʾeyler / Kāse-i ser-nigūnda mā nʾeyler

G186/2 Ḳapuñda ḳullara ẓulm ü cefā itme vefā eyle / Benüm şāh-i cihān-tābum kerem eyle **vefā** yigdür

G389/2 Gül gibi pāreledüñ sīnemüzi ʿaşḳ ile līk / Almaduḳ būy-ı **vefā** ġonca-i ḫandānuñdan

G6/5 **Vefā** ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña cānā yaraşur saña istiġnā

G396/1 Fenāya virdi bülbül zār ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ zārın ey gül zārı ṭuymazsın

G109/6 Rāh-ı **vefāda** yitüre diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı dīde yollara yir yir nişān ider

G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur yār velī yār-ı **vefā-dār** olmaz

G297/1 Her cefā kim eyledüñ geldi **vefālar** bilmiş ol / Rūḥa rāḥatdur ġamuñ cāna ṣafālar bilmiş ol

G517/3 Ṣarf itdi dīde sīm-i sirişkin **vefāñ** içün / Bilmezlik ile yoḳ yire ḫarc itdi varını

G359/3 İl bezm-i **vefāñ** içre ṣafālarda velī ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ elinden

G22/3 Dil-berüñ ʿahdi bütün ammā **vefāsı** süst olur / ʿĀşıḳuñ göñli şikeste ʿahd ü peymānı dürüst

G186/4 Dilā bir nev-cevānı sev **vefāsı** olsun olmasun / Cihānda ʿaşḳsuz olmaḳdan ise mübtelā yigdür

G508/5 Diḳḳatler ile seyr iderüz yāri ser-ā-pā / Görmez mi idük biz de eger olsa **vefāsı**

G129/6 Maġrūr idüñ **vefāsına** bir şūḫuñ ey göñül / Rüsvāy-ı ʿālem eyledi şimdi cefāyı gör

G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ **vefāsından** / Görinür sīnede yir yir ser-i mismārdur dāġum

G10/4 Evvel **vefāya** vaʿdeler itmişken ey ṣanem / Cevr itdüñ āḫır eylemedüñ vaʿdeye vefā

vefā resmi [1] vefa duygusu; bkz. ‘resm-i vefā’ md.

Mtl 14 Zaḫm-ı şemşīrüñ **vefā resmin** gidermez sīneden / Āb naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez āyīneden

vefāsuz [1] vefasız güzel

G62/2 Bencileyin günin geçürür āh u vāh ile / Sencileyin **vefāsuzı** her kim sever geçer

vefāsuz güzel [1]

G382/4 Müşkil belā degül mi **vefāsuz güzel** sevüp / Ġuṣṣayla yata derd ü ġam ile uyanasın

vefā vü mihr [1] vefa ve aşk

K9/19 Dāġ-ı **vefā vü mihri** göñülde şügüfte gül / Tīr-i ḫadengi cān-ı ʿadūda şikeste ḫār

vefā eylemek [1] vefa göstermek

G186/2 Ḳapuñda ḳullara ẓulm ü cefā itme **vefā eyle** / Benüm şāh-i cihān-tābum kerem eyle vefā yigdür

vefāya vaʿdeler itmek [1] vefa göstermeye söz vermek

G10/4 Evvel **vefāya vaʿdeler itmişken** ey ṣanem / Cevr itdüñ āḫır eylemedüñ vaʿdeye vefā

veġā [2] savaş; bkz. 'rūz-ı veġā' md.

M1/VII/6 Vardı peleng-i kūh-ı **veġā** ḫᵛāb-ı rāḥate / Küh-sār-ı kibriyāda ṭuran nerre şīri gör

K20/22 Dem-i **veġāda** çü pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür zilzāl

vehm [1] şüphe ‖ vesvese, kuruntu; ('yaḳīn' karşıtlığında)

K26/15 Nisbet olınsa eger fażlına ẓannum bu kim / Menzil-i **vehmdedür** muʿteḳad-ı ehl-i yaḳīn

veḳār [1] şeref, haysiyet

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi yanında kūha neden nisbet-i **veḳār**

veḳḳād [1] parlak

K18/31 Ṭabʿ-ı **veḳḳādın** eger āteş-i raḫşān görse / Ḳızara aḫker-i sūzān nitekim dāne-i nār

ve'l-ḥāṣıl [2] sözün kısası

M9/II/3 Gerekmez ʿaḳla yār olmaḳ ḫarābāt ehli **ve'l-ḥāṣıl**

G364/4 Muttaṣıl ġamzeñ geçer bir laḥẓa baḳsañ ḥālüme / ʿĀciz olduḳ dostum **ve'l-ḥāṣıl** ol ġammāzdan

velī [29] ama, fakat ‖ şöyle ki

K18/50 Puḫtedür ġayrılar eşʿārı **velī** puḫte piyaz / Ḫām ʿanberdür eger ḫām ise de bu eşʿār

K22/7 Rāygān aldum ṣanurdı laʿl u yāḳūtı **velī** / Şimdi naḳd altun ṣayar ṭurmış nihāl-i erġavān

M2/IV/5 Niʿmet-i raḥmet-i Raḥmāna yitişdi o **velī** / Biz ciger ḫūnı yirüz bunda ciger-ḫūnlar ile

G10/1 Cevr ü cefāña ḳā'il olurdum **velī** şehā / Maḫṣūṣ olaydı ol da cihānda hemān baña

G12/4 Mest ü medhūşam **velī** ḥālī mey-i engūrdan / Laʿl-i nābuñ ḥāleti keyfiyyet-i müldür baña

G86/1 Gerçi ġāyet mestdür ol nergis-i ḫūn-rīzler / Ḳatı geçkindür **velī** ol ġamze-i ser-tīzler

G113/6 Bilüñe yoḳ bedel **velī** ṣaçuñuñ / Girihin çözseñ ol miyāne deger

G127/2 Ḥarīf-i sādedür sāġar **velī** mey ḫūb hem-demdür / Nedīm-i şūḫdur bülbül gül ammā meclis-ārādur

G141/2 Maʿmūre-i derūnı ḫarāb itdi ġam **velī** / Maḥrūsa-i maḥabbetüñ ābād olup gider

G142/4 Pūte-i hicrān içinde sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi yanur yaḳılur ʿāşıḳ **velī** altun olur

G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur yār **velī** yār-ı vefā-dār olmaz

G200/5 Tevbe āsān idi **velī** ʿāşıḳ / Bāde-i ḫoş-güvāre ḳatlanmaz

G359/3 İl bezm-i vefāñ içre ṣafālarda **velī** ben / Ḳanlar yudarın sāḳī-i hicrānuñ elinden

G379/3 Çīn içre yoḳ ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter **velī** / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār çīn

G405/1 Ṣabr eyle dilā derdüñi cānāne ṭuyurma / Cān içre nihān eyle **velī** cāna ṭuyurma

G420/6 Bāṭıl hemīşe bāṭıl u bīhūdedür **velī** / Müşkil budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan ẓuhūr ide

G463/2 Ḫaṭ degüldür görinen āb-ı ʿiẕārında **velī** / Bī-vefālıḳ o mehüñ kir getürüpdür yüzine

G485/3 Sīm-sīmā serv-bālā meh-liḳālar çoḳ **velī** / Kimsede yoḳdur senüñ evżāʿ u eṭvāruñ gibi

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür **velī** / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

G530/3 Ḥakīm-i feylesof oldı **velī** pīr-i ḫıred olmaz / Muʿallim-ḫāne-i ʿaşḳuñ daḫı ṭıfl-ı nev-āmūzı

G535/3 Zaḫm urdı **velī** yaralarum ṣarmadı ol yār / Aġyār işidüp tā dimeye yāre ṣarıldı

K4/10 Egerçi noḳṭadur ṣūretde anlar / **Velī** maʿnā yüzinde ḫāl-i müşgīn

K5/34 Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda / **Velī** olmaz deb-istān-ı ṣenāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı

G30/5 Kemend-i zülfi ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç

G82/2 Güzeller şevḳına ṣoḥbetde ṣofī çalġusuz oynar / **Velī** her bilmeyen eyle ṣanur anı semāʿ eyler

G89/2 ʿİẕār-ı yāre ay ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / **Velī** ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur

G245/3 Ḥużūr-ı pīre yitişdüm egerçi her fende / **Velī** güzelleri sevmekde iḫtiyārum yoḳ

G335/3 Beni müflis ṣanur gerçi görenler rūy-ı zerdümden / **Velī** aġ aḳçadur eşküm ḳızıl dīnārdur dāġum

G412/4 Ḳoyup ol zülf-i şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / **Velī** görsem yine ḳalmaz ʿinān-ı iḫtiyār elde

velīk [1] fakat, ama, lâkin

G403/8 Baḳī **velīk** biz felek-i dūn-nevāzdan / Müstaġnīyüz mürüvvet-i şāh-ı kerīm ile

velīkin [3] fakat, ama, lâkin

K22/10 Gerçi merdāne ṣoyındı girdi meydāne dıraḫt / Geldi ḳış baṣdı **velīkin** virmedi aṣlā emān

G246/2 Pür oldı dīdemüz ḫāk-i rehüñle / Es̱er yilden **velīkin** hīç es̱er yoḳ

K21/26 **Velīkin** āyīne-i ṭabʿ-ı ṣafvet-āyīnüñ / Bu rūzgārda var ṣūretinde gerd-i melāl

velvele [5] gürültü ‖ Türk musikisinde usul'ün parçacıklarına ayrılarak vurma şekli; bkz. ÖZTUNA, s. 550.

K1/36 Eflāke çıḳdı **velvele-i** ʿarṣa-i zemīn / İndi zemīne ġulġule-i āsmāniyān

K17/9 Mülk-i süḫanda nevbetümüz çaldı rūzgār / Āfāḳı ṭutdı **velvele-i** kūs-ı iştihar

K18/9 Ṣubḥ-dem **velvele-i** nevbet-i şāhī mi degül / Ṣavt-ı mürġān-ı ḫoş-elḥān u ṣadā-yı kūh-sār

G202/3 Nevbet-i iştihārumuz bām-ı felekde çalınur / Ġulġule ṣaldı ʿāleme **velvele-i** neḳāremüz

G280/2 Ṣīt u ṣadā-yı ʿaşḳuñ ile ṭoldı kāʾināt / Āfāḳı ṭutdı **velvele-i** kūs-ı şöhretüñ

verd [1] gül

G305/5 Dürme yüzüñi ġonca-ṣıfat bañā nāz idüp / Aç **verd-i** bāġ-ı behçeti ey gül-ʿiẕār gül

verd-i ter [1] bkz. 'gül-i ter' md.

G499/1 Ṭutsa cām-ı bāde-i gül-gūnı **verd-i** ter gibi / Sāʿid-i sāḳī olur şāḫ-ı gül-i aḥmer gibi

verd-i ḫandān [2] bkz. 'gül-i ḫandān' md.

K2/9 Ḥamdüliʾllāh viṣāl-i Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl / Ḳalbümüz açdı yine niteki **verd-i ḫandān**

G345/2 Bülbül-i müştāḳuñuñ aġladuġın yār işidüp / Ḫārlarla açılur mı **verd-i ḫandānum** benüm

verd-i raʿnā [2] bkz. 'gül-i raʿnā' md.

G135/1 Ṣafā bezminde şol zerrīn-ḳadeḥ kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış **verd-i raʿnādur**

G430/3 Niçün aġlarsın felekden bilsem ey şeb-nem seni / Çün girürsin her zamān bir **verd-i raʿnā** ḳoynına

veʾş-şems [1] bkz. 'sūre-i Veʾş-Şems', 'sūre-i Veʾş-şemsi Veʾḍ-ḍuḥā' md.

G538/5 Cemālüñ muṣḥafını dil-berā gördükçe bu Bāḳī / Oḳur **Veʾş-şems** yüzüñe ḳaşuña sūre-i Nūnı

vezāret [2] vezirlik

K19/56 Mesned-i ṣadr-ı **vezāretde** ser-efrāz olasın / Ḳıla teslīm şehenşāh-ı muẓaffer ḫātem

M1/VIII/5 Tedbīri gör ki irmedi kimse ḫayāline / Āṣaf cihāna gelse göreydi **vezāreti**

vezīr [2]

G523/1 Şarāb-ı bezm-i ġam zevḳın ne mīr ü ne **vezīr** itdi / Anuñ keyfiyyetin benden süʾāl eyleñ faḳīr itdi

veziriazam Ali Paşa bağlamında;

K19/16 Göz ḳulaġ oldı ser-ā-ser gözedür āfāḳı / Bulalı ḳurb-i **vezīr-i** şeh-i kişver ḫātem

vezīr-i ḫūb-siyer [1] güzel yüzlü vezir ‖ Kubad Paşa

K20/15 Emīr-i şāh-naẓar dāver-i bülend-aḫter / **Vezīr-i ḫūb-siyer** ḫᵛāce-i ḫuceste-ḫıṣāl

vezn itmek [1] tartmak

G39/3 Ayaġuñ tozıyla **vezn itmez** birin ehl-i naẓar / Ṭopṭolu Yūsuf-liḳālarla bu gün mīzān-ı ʿīd

vilāyet [1] diyar, ülke, memleket; ‘çemen vilāyeti’, ‘Bedaḫşān vilāyeti’ md.

G51/5 ʿĀşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ider / Memleket seyr itdürür ʿaşḳuñ **vilāyet** gösterür

vīrān/vīrāne [8] bkz. ‘dil-i vīrān’ md.

1. harap (olmak)

K2/30 Menzil-i zendeḳa vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i Īrān **vīrān**

2. yıkık, harap

K6/11 Şehr-i dārü'l-mülk-i ʿadlin seyr iden ʿāriflere / Ḫıṭṭa-i maʿmūre-i ʿālem dih-i **vīrān** gelür

3. virane (hazine bağlamında)

K11/2 Eger taḥṣīl-i derd itdüñse düş kūy-ı ḫarābāta / Seni genc itdiler çünkim muḳīm-i künc-i **vīrān** ol

G214/2 Dilde şol ʿāşıḳ ki sırr-ı ʿaşḳuñ itmişdür nihān / Gūşe-i **vīrānede** genc-i firāvān gizlemiş

G115/2 Cān u cenān-ı şeydā birle ten-i ḫarābı / Dīvāneler yataġı **vīrānedür** ṣanurlar

G187/2 Cihāna ṣavt-ı zencīr-i cünūnı ġulġule ṣalmış / Bu gün **virānelerde** ey perī dīvāneler vardur

4. virane ‖ dünya

G136/3 Çarḫuñ ey dil umma bu şırça sarāyından s̱ebāt / Kim nice mīrās̱a girmiş ḫāne-i **vīrānedür**

M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā kühne-serādur dünyā / Künc-i rāḥat yiri ẓann eyleme bu **vīrānı**

vīrān eylemek/itmek [2] yıkıp dökmek, viraneye çevirmek

G323/4 Menzil-i ʿīş u ṭarāb ḫurrem ü ābād olsun / Yıḳalum zerḳ u riyā deyrini **vīrān idelüm**

G414/6 Göñlümüz maʿmūresin ol ḫusrev-i bī-dād-ger / Mülk-i Īrān ṣandı beñzer ṭurma **vīrān itmede**

virmek [37] vermek ‖ ihsan etmek, bağışlamak

M6/III/2 Naḳd-i revānı bir büt-i zībā-cemāle **vir**

G21/4 Cümle bīmāra ey ṭabīb anı **vir** / Hīç şerbet nemī-resed be-şarāb

K15/1 Cihān bāġına **virdi** revnaḳ-ı firdevs-i aʿlāyı / Temāşā eyle ṣunʿ-ı Ḥażret-i Bārī Teʿālāyı

M1/VIII/6 Ġayret kemerlerini ḳuşandı ḳılıç gibi / Aldı Ḥiṣārı **virdi** Ḫudā fetḥ ü nuṣreti

G18/6 Dehri enfāsuñ muʿaṭṭar ḳıldı ey Bāḳī yine / Ṭīb-i ḫāṭır **virdi** beñzer ol ḫıṭāb-ı müsteṭāb

G20/6 Bāḳīye senden ferāġat **virdi** ey gerdūn-ı dūn / Südde-i devlet-meʾāb-ı pādişāh-ı kām-yāb

G456/3 Felek cevlān ider bāġ-ı cihānda / Düm-i ṭāvūs naḳşın **virdi** hāle

G162/8 **Virdi** ḥaḳḳ-ı edāyı maʿnāya / Ḳavl-i Bāḳī ki mā-bihi'l-ḥaḳdur

G495/4 Ḫāl u ḫaṭ milket-i Rūm üstine leşger çekdi / **Virdiler** kākül-i müşgīnüñe ser-dārlıġı

G275/5 Yāre ʿarż eyleyemez çihre-i zerdin Bāḳī / **Virdügi** rengi görüñ aña mey-i gül-gūnuñ

G341/2 Ruḫı gül-gūnına ol ġoncanuñ dil mürġını **virdüm** / Yine bir bülbül-i gūyā gül-i ḫandāne ṭapşurdum

K24/25 Ger ṭoḳınsa nefes-i luṭf u dem-i iḥsānuñ / Gidere dūd-ı kebūdı vire **āẕer** sünbül

G541/2 Lebüñüñ şāfiyesi **vire** diyü şāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ virdi dürer yā Şāfī

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ yiridür raḳṣ uralum dest-efşān / **Virelüm** zelzeleye ṭāḳ u revāḳı berü gel
K19/53 Ḫātem-i naẓma bu gün kimse bu ḥükmi **viremez** / Nice müfsidler ider gerçi müzevver ḫātem
G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā **virildi** baña Mecnūnuñ yiri
Mtl 13 Bu devr içinde benem pādişāh-ı mülk-i suḫan / Baña ṣunıldı ḳaṣīde baña **virildi** ġazel
G505/5 **Virildi** cāna ey Bāḳī nigāruñ manṣıb-ı ʿaşḳı / Elifler naʿllerdür sīnede ṭuġrā-yı menşūrı
G408/7 Ḳul olursañ Bāḳıyā ol şāh-ı ʿālī-şāne ol / Kim **virilmiş** ʿizz u devlet dīnine dünyāsına
G431/4 Üstüñe düşmez ne deñlü mest olursa zāhidā / Böyle istiġnā **virilmiş** ʿāşıḳ-ı dürdī-keşe
G290/5 İki cihāna **virmedi** bir yār-i sādeyi / Bāḳī esīr-i ḳayd-ı nuḳūş u ṣuver degül
G258/5 Bir içim ṣu istedi hecrüñde Bāḳī ḫaste-dil / **Virmedi** ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı ḫançerüñ
G278/3 Rez duḫterini **virmediler** kimseye ḳaldı / Aġırlıġını almadılar rıṭl-ı girānuñ
G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü hengām-ı ʾīşdur / **Virmek** gerek ne ḥālet ise muḳteżā-yı bāġ
G97/4 Zinhār eline āyīne **virmeñ** o kāfirüñ / Zīrā görince ṣūretini büt-perest olur
G73/2 Āşinālıḳ **virmeyüp** bīgāne resmin ḳullanur / Nāz ider her gördügince bir zamān bilmezlenür
G35/7 Rengīn ider evṣāf-ı ruḫuñ ḫāme-i Bāḳī / Ol ṣūreti **virmez** ṣanemā naḳşına Bih-zād
G10/3 Bir kez ṭavāfın itmegi biñ ʿömre **virmezin** / Ey ḥācī saña Kaʿbe baña kūy-i dil-rübā
G53/2 Zülfüñ ḫamında ḫaddüñi ḫurşīde **virmezin** / Şemʿi nʾider şu kimse kʾanuñ şeb-çerāġı var
G187/3 Seg-i kūyuñ sifālin sāġar-ı Cemşīde **virmezler** / Ḫarābāt illerinde sākin-i mey-ḫāneler vardur
K25/36 Bu feżāʾil ki saña Bārī Teʿālā **virmiş** / İtmeyüpdür daḫı bir nāḳil-i aḫbār iḫbār
K3/3 Göñül naḳdini aldı ʿayyār-ı ġamzeñ / Ġamuñdan **virüp** cāna dārū-yı hüş-ber
G543/3 Lebin aġyār-ı bed-ḫᵛāhuñ **virüp** aġzına dişletdi / Dirīġā dostlar meclisde ol meh yine ḳan itdi
K13/10 Ol ki ḫurşīd-i cihān-tāba zekāt-ı zer **virür** / Kāse-gerdān olsa şehrinde meh-i tābān eger
K20/21 Kef-i cevādı pür eyler seḥāb dāmānın / Seḥāb egerçi **virür** dāmen ile vaḳt-i nevāl
M1/VIII/1 Ḳılduḳça Şāh-ı ʿāleme Ḥaḳ fażl u raḥmeti / **Virsün** cihānda Ḥażret-i Pāşāya devleti
K4/18 Ḫudā **virsün** serīr-i salṭanatda / Saʿādet tācı birle ʿizz ü temkīn

vird [1] düzenli biçimde okunan ayet veya dua

G541/2 Lebüñüñ şāfiyesi vire diyü şāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ **virdi** dürer yā Şāfī

vird-i zebān [1] dilden düşmeyen söz

G278/4 Şol jāle düşen sūsen-i āzāde-veş ey dil / Dür dişlerinüñ vaṣfı gerek **vird-i zebānuñ**

viṣāl [17] vuslat; bkz. ‘ṣubḥ-ı viṣāl’, ‘naḳd-i viṣāl’ md.

G133/2 Genc-i **viṣāl** ṭālibini ejdehā-ṣıfat / Ol ḥalḳa ḥalḳa zülf-i ḫam-ender-ḫam öldürür
G503/4 Ser-rişte-i **viṣāl** daḫı girmedi ele / Baġrum delindi hecr ile dürr ü güher gibi
G45/2 Dem-i **viṣālde** ḫoşdur yüzüñ görüp ölmek / Bahār günleri olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ
G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde zülāl-i **viṣālde** / Cān āteş-i firāḳda ḫāṭır hevādadur
G451/4 Dil mübtelā-yı künc-i ġam-ı fürḳat ü henūz / Ḫāṭır ḫayāl-i ʿişret-i bezm-i **viṣālde**
K16/5 Sen saġ ol ey **viṣāli** ḥayāt-ı cihān olan / Ben bu firāḳa döymeyem āḫır ölem gibi
K2/9 Ḥamdüliʾllāh **viṣāl-i** Şeh-i ferḫunde-ḫıṣāl / Ḳalbümüz açdı yine niteki verd-i ḫandān
G324/2 ʿİşret-i bezm-i **viṣāl-i** yār geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı devri ferāmūş eyledüm
G219/5 Bu gün Bāḳīye ol āfet **viṣālin** vaʿdeler ḳılmış / Yalanlar söylemiş miskīni gerçekden inandurmış
M7/V/2 Bulur cām-ı **viṣālinden** ölümlü ḫasteler ṣıḥḥat
G157/6 Hāy u hūy-ı ḫānḳāh u naʿre-i mestāneden / Hep **viṣālüñ** küncidür maḳṣūd ġavġā bundadur
G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı **viṣālüñ** gözedür / Pister-i ġamda yatur Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ
G334/4 Sensüz cināne ḳalmadı meylüm cihān degül / Kūyuñ riyāż-ı ḫuld **viṣālüñ** yiter naʿīm

G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʾīş itmege hecrüñde yiter / Nāle ney göz yaşı mey fikr-i **viṣālüñ** gül-şen

G442/3 Gör **viṣālüñ** gicesi şevḳ-ı derūnın ʿāşıḳun / Seyr-i deryā ḫūb olur cānā şeb-i meh-tābda

G179/1 Ḫayālüñ ʿāşıḳa eglence besdür / **Viṣālüñ** istemek zāʾid hevesdür

G372/2 **Viṣālüñ** bezmine tek maḥrem eyle cān-ı maḥrūmı / İçerlerse ḥarāmī gözlerüñ ḳanum ḥelāl olsun

viṣāl mīvesi [1] vuslat meyvesi; bkz. 'mīve-i vaṣl', 'mīve-i viṣāl' md.

G530/6 Şu ʿāşıḳ kim **viṣālüñ mīvesinden** ārzū eyler / Nihāl-i ḳāmet-i nīzeñ gerek ẕihninde merkūzi

viṣāl ʿīdı [1] vuslat bayramı; bkz. 'ʿīd-ı viṣāl' md.

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek **viṣālüñ ʿīdına** irgür / Eger ḳurbān dilerseñ yoluña cānlar fidā ḳıblem

viṣāl ḫᵛānı [1] vuslat sofrası; bkz. 'ḫᵛān-ı viṣāl', 'ḫᵛān-ı vaṣl' md.

G139/2 Göñül bir nāzük-endāmuñ **viṣāli ḫᵛānın** özler kim / Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer

viṣāl günleri [1] vuslat günleri; bkz. 'rūz-ı viṣāl' md.

G351/5 Yine Bāḳī **viṣālüñ günlerin** görsün gözüm nūrı / Ġubār-ı āsitānuñ çeşm-i cāna tūtiyā olsun

vuḥūş u ṭuyūr [1] vahşi hayvan ve kuş

K21/11 Nişān-ı pāy-ı **vuḥūş u ṭuyūr** ṣaḥrāda / Çizildi rīk-i sefīd üzre gūyiyā eşkāl

vurġunluk [1] sevdalılık, tutkunluk

G325/4 Vaz geldi cāna dil-ber tīr-i müjgān urmadan / Añlamışdur ol perī-ṣūret meger **vurġunluġum**

vuṣlat [12] bkz. 'ʿālem-i vuṣlat' md.

G167/3 Naʿīm-i **vuṣlat** añsam dūzaḫ-ı hecre ṣalar cānum / Baña bī-mūcib ol ḳaddi ḳıyāmet çoḳ ʿaẕāb eyler

G477/5 Bāḳī ṣafā-yı Kaʿbe-i **vuṣlat** murād ise / Saʿy it hemīşe saʿy iden irdi menāzile

G177/5 Görse seyrinde seni bir gice nā-geh Bāḳī / Hep muʿabbirler anı **vuṣlata** taʿbīr ideler

G132/4 Gehī **vuṣlatda** ʿāşıḳ gāh mehcūr / Bu dünyādur gehī mātem gehī sūr

G298/4 Cān cāna olurduḳ dem-i **vuṣlatda** senüñle / Sīnem eger ey rūḥ-ı revān olmasa ḥāʾil

G186/1 Dil-i maḥzūna **vuṣlatdan** firāḳ-ı dil-rübā yigdür / Cihānda yār-i ḥādiẕden ḳadīmī āşinā yigdür

G338/4 Cām-ı mey-i ʿişretdür ʿaşḳuñda dil-i pür-ḫūn / Şemʿ-i şeb-i **vuṣlatdur** dāġ-ı dil-i sūzānum

G96/4 Ādāb-ı bezm-i **vuṣlatı** pervāneden görüñ / Bülbül gibi degül-dürür ol ehl-i ḥāldür

G369/4 Ḫoş ʿādil idi sāḳī-i bezm-i cihān eger / Cām-ı şarāb-ı **vuṣlatı** almasa ḳanmadın

K2/2 Şād-mān oldı bu gün devr-i kühen-sāl yine / **Vuṣlat-ı** Yūsuf ile niteki pīr-i Kenʿān

G36/4 Şeş-der-i ġamda zār ḳaldı göñül / Olmadı **vuṣlatuñ** ḳapusı güşād

G203/5 Ḥarem-i **vuṣlatuña** iẕn-i şerīf olmayıcaḳ / İşigüñ Kaʿbesine Bāḳī-i bī-dil varamaz

vuṣlat ʿīdı [1] vuslat bayramı; bkz. 'ʿīd-ı viṣāl', 'viṣāl ʿīdı' md.

G329/6 **Vuṣlatuñ ʿīdına** irersem eger / Bāde-i laʿlüñ ile ṣavmı ṣıyām

vücūd [15]

1. varlık

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı **vücūd** itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı çāpük-i Yūsuf-naẓīri gör

G243/4 Nükte-i sırr-ı **vücūdı** şerḥ ider her berg-i ter / ʿĀrif-i āgāha bu gül-şende besdür bir varaḳ

G421/4 Bāde-i ʿaşḳa **vücūdı** cāmesin rehn itdi Ḳays / Āferīnler ol melāmet bezminüñ ḳallāşına

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı ẓulmet-i ẓulm ol **vücūd-ı** pākdür / Gevherin ḥaḳḳā ki iẓhār itdi kān-ı maʿdelet

G211/3 ʿAşḳuñuñ deryāsına nisbet **vücūd-ı** kāʾināt / Mevc-i baḥr-i bī-kerān üzre bir avuç ḫār u ḫas

K8/8 Cihān-ı maʿdelet kān-ı mürüvvet Ḫān Murād ol kim / **Vücūdı** sāye-i luṭf-ı ilāhīdür cihān üzre

K20/42 Benem bu ʿarṣada kim raḫş-ı ṭabʿı depredicek / **Vücūdı** ḫaṣm ola pāmāl olursa Rüstem-i Zāl

K3/9 **Vücūd-ı** şerīfiyle dünyā müşerref / Żamīr-i münīriyle ʿālem münevver

K14/34 Niyāz it Ḥaḳḳa ey Bāḳī **vücūdın** ḥıfẓ ide Bārī / Ḫaṭālardan nigeh-dār olsun ol Dārā-yı devrānı

G193/1 ʿĀlemde ẕerre deñlü degülken **vücūdumuz** / Müşkil budur ki ẕerreden artuḳ ḥasūdumuz

2. varlık ‖ benlik

G326/5 Bāḳī nis̱ār-ı ḫāk-i ḳadem ḳıl **vücūdum** / Şol günde kim irişe gele müjde-i ḳudūm

G29/5 **Vücūdum** ḫānesin seyle virür Bāḳī gözüm yaşı / Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu āb olur bāʿis̱

3. beden

K8/3 Gören bezm-i maḥabbetde **vücūdum** naḫl-i gül ṣandı / Ser-ā-pā tāze dāġumdan bu cism-i nā-tevān üzre

4. kendi

G196/3 Naṣīḥat diñlemez ṭālib olınca şevḳ-i dil ġālib / **Vücūdın** şuʿle-i şemʿa ṣalar pervāne ḳatlanmaz

5. var olma

G260/3 Bāʿiŝ cemālüñ oldı cihānuñ ẓuhūrına / Ḫurşīddür bahāne **vücūdına** gündüzüñ

vücūd iḳlīmi [1] varlık ülkesi ‖ dünya

K27/20 Kef-i cūduñ **vücūd iḳlīmine** bir ṭarḥ-ı nev ṣaldı / ʿİmāret buldı luṭfuñla sarāy-ı kühne-i dünyā

vücūd mülki [1] varlık ülkesi

G239/2 Dildür ol baḥr-i ḥaḳīḳatden **vücūduñ mülkine** / Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

vücūda gelmemek [2]

1. meydana gelmemek

M1/IV/6 Deryālar itse ʿālemi çeşm-i güher-feşān / **Gelmez vücūda** sencileyin dürr-i şāh-vār

2. akıllar almamak (vuslat'ın çok pahalıya mal olması bağlamında)

G154/3 **Gelmez vücūda** naḳd-i viṣālüñ taṣavvurı / ʿAşḳuñ metāʿı ḫᵛāceleri çoḳ ziyān çeker

vücūd ḫāki [1] varlık toprağı; bkz. 'ḫāk-i vücūd' md.

G312/5 **Vücūduñ ḫākini** ter ṭut gözün yaşıyla ey Bāḳī / Gül-i gül-zār-ı maʿnā açılur bu āb u gilden bil

vüsʿat [1] genişlik ‖ bolluk

G348/6 Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret / Var ḳıyās it **vüsʿat-i** deryā-yı raḥmet neydügin

vüṣūl [1] varmak, ermek, ulaşmak

M4/V/1 Menzil-i āsāyiş-i ʿuḳbāya isterseñ **vüṣūl**

vüṣūl bulmak [2] ulaşmak, erişmek

K2/6 Umaruz kim **bulına** Kaʿbe-i maḳṣūda **vüṣūl** / Geçdi çün devlet ile yirlü yirine erkān

G233/5 **Bulmadı** saʿy ile ser-menzil-i maḳṣūda **vüṣūl** / Himmet-i merd-i Ḫudā sālike yār olmayıcaḳ

Y

ya/yā [20]

1. anlamı güçlendiren ek (özellikle çekimli fiillerden sonra)

K1/28 Cān olmayaydı ol dehen ey şūḫ-ı dil-sitān / Niçün olurdı cān gibi **ya** dīdeden nihān

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim görür **ya** tozını ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol yalıñ ḳılıç / ʿAks-i āteş düşdi **ya** āyīne-i ruḫsārına

G407/4 Āteş-i rezm içre **ya** āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister belī kār-ı ẓafer-kirdārına

G422/6 Ḳafes-i ġamda n'ola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda **ya** şekker yirine

G448/3 Meger ḫᵛān-ı melāḥatde gümişden bir ṭabaḳdur ol / Açılmış aḳ güldür **ya** leṭāfet gül-sitānında

G506/6 Bu şikāyet nedür inṣāf idelüm ey Bāḳī / Sen ṣafāsın süresin il mi çeker **ya** ġamını

2. yahut, veya

K20/6 Elinde muṭrıb-ı çarḫuñ **ya** ḳurs-ı meh defdür / Kenāresi görinür pūlınuñ mis̱āl-i hilāl

G120/4 Aġzuñ içre diş midür **ya** ġonca içre jāle mi / Kevkeb-i dürrī midür **ya** lü'lū-yı lālā mıdur

K25/3 Ḳamerüñ altına **yā** ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā yazupdur ḳalem-i ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

G123/1 Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonca-i raʿnā mıdur / Şāh elinde **yā** muraṣṣaʿ sāġar-ı ṣahbā mıdur

G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ yoġ anuñ çünki göñlinde / Ne baṣdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe **yā** ḳıblem

K23/6 **Yā** nāḫunı görindi felek bir pelengdür / K'olmışdur aña ḳulle-i kūh-ı cefā maḳām

K23/7 **Yā** defter-i sipihrde re'y-i resīddür / Deyn-i ṣıyāmı ḫalḳ edā itdiler tamām

G105/1 ʿĀşıḳlara çün derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / **Yā** ẕevḳ u ṣafā derdine düşmek ne belādur

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i ter mi ʿaceb / **Yā** bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış yeşil ḫārā mıdur

Mtl 1 Ḳaysı cennet mīvesi laʿl-i şeker-bārıca bar / **Yā** gül-istān sebzesi ol ḫaṭṭ-ı jengārıca bar

3. yay

G283/1 Kim çeker **yasını** ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim görür ya tozını ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

4. ey!

G21/2 Ola kim bāb-ı mey-gede açıla / Diyelüm **yā** Müfettiḥe'l-ebvāb

G541/2 Lebüñüñ şāfiyesi vire diyü şāfī cevāb / Bu göñül ḫastesinüñ virdi dürer **yā** Şāfī

ya...ya [3]

K20/9 **Ya** cām-ı ʿişret-i Dārā **ya** tāc-ı Kisrādur / Ṭolaşdurur bu cihānı sipihr olup dellāl

K20/11 **Ya** nūndur görinür āḫırında Şaʿbānuñ / **Ya** rādur ol Ramażān evveline olmış dāl

G478/3 **Yā** terk-i nām u neng it **yā** ʿaşḳı ḳo göñül gel / Neng ile nām ṣıġmaz ʿaşḳ ile bir arada

ya ne! [3]

G106/1 Cānāne cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādur / Aġyār elemin çekdügümüz **ya ne** belādur

G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīs̱-i 'aşḳ-ı 'ālem-sūz-ı yāri **ya ne** söylersin

G221/3 Sīm-i eşküñ yolına ḫarc eylemekden aġlama / **Yā nedür** ey ʿāşıḳ-ı şūrīde dünyādan ġaraż

ya andadur ya bundadur **[1]** ya ondadır ya bundadır; yüzük oyunu[26]; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 467. ('yüzük oyunu' md.)

G157/4 Zülfüñ el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı **ya andadur ya bundadur**

ya eylemek **[1]** yaya çevirmek ‖ iki büklüm etmek

G475/4 Oḳ gibi ṭoġruyam atma beni yābāne şehā / Ḳāmetüm hecr ile **ya eyleme** iḥsān eyle

yasını çekmek **[1]** yasını tutmak ‖ yayını çekmek

G283/1 Kim çeker yasını ey dil o kemān-ebrūnuñ / Kim görür ya tozını ol ḫaṭ-ı ʿanber-būnuñ

yā Hū **[5]**

1. Allaha ısmarladık!

G82/3 Yola ʿazm itmiş ol ser-keş baña **yā Hū** dimez bir kez / Çeküp atı başın aġyār ile ṭurmış vedāʿ eyler

G184/2 Götürüp ayaġı rindān-ı selef kes̱retden / Çekdiler cām-ı fenāyı bize **yā Hū** didiler

G444/5 Semend-i ṭabʿa süvār oldı ʿazm ider Bāḳī / Belāġat ehline **yā Hū** göñüller alçaḳda

2. çekilmek; 'Yâ hû' demek bir şeyin sona erdiğine de işaret sayılır ve 'Artık bu işe yâ hû dedik' denir. Bkz. TASAVVUFTAN DİLİMİZE, s. 153-154.

G533/3 Şevḳ u z̠evḳ ehli çekildi biz daḫı **yā Hū** didük / Z̠evḳi gitdi ʿālemüñ ehl-i meẕāḳı ḳalmadı

3. yâ hû! (ay yüzlü güzele duyulan hayranlıktan dolayı)

G402/1 Cihānuñ göñlin aldı evc-i istiġnāda bir meh-rū / ʿAceb mi çıḳsa her yirden sipihre naʿre-i **yā Hū**

ya ḫod/yā ḫod **[6]** yahut, veya

K23/9 Behrām eline ḫançer alup ḳaṣd ider **ya ḫod** / Aʿdā-yı dīn ü düşmen-i İslāma intiḳām

K23/19 Şemşīr-i ihtimāmına nisbet kelīl ü künd / Ger tīġ-i Ḳahramān ola **ya ḫod** hüsām-ı Sām

G407/5 Ceng meydānında **yā ḫod** ḳırmızı dībā geyer / Rezm-gāhuñ tā mehābet göstere küffārına

K4/7 **Ya ḫod** zībā ter ü tāze benefşe / Der-āġūş eylemiş gül-berg-i nesrīn

Kt12/1 Geydügüñ eski püski şol ḳapamañ / Ḳotan mı bilmezin **yā ḫod** boġası

G398/9 **Ya ḫod** bir nev-ḫaṭ aʿlā dil-rübādur / İki mıṣrāʿ olupdur aña ebrū

yā Rab **[4]**

K4/12 Ne deryādur bu şiʿrüñ baḥri **yā Rab** / Ki andan kāʾināt olmış güher-çīn

G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam **yā Rab** / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı yār ḳaddüm bükdi pīr itdi

M1/VIII/8 **Yā Rab** kemāl-i luṭfuña ḳaldı senüñ hemān / Pāşā ḳuluñ cihānda tamām itdi ḫidmeti

G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū yār içmek ister ḳanumı / **Yā Rab** ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür

yā Rabbi **[1]**

G247/5 Żāyiʿ ola mı bunca belā dünyede Bāḳī / **Yā Rabbi** naṣīb ola mı dil-dāra ṣarılmaḳ

yabān **[1]** yabanî

K9/16 Şīr-i jeyāna pençe ṣalar gāh-ı ḫışm u kīn / Bebr-i **yabāna** ḳarşu varur vaḳt-i kār-zār

yābāna atmak **[4]** karavana atmak (okçuluk terimi) ‖ dışarı atmak (merkez karşıtlığında) ‖ dikkate almamak, itibar etmemek, hiçe saymak; bkz. TS. C. VI, s. 4179; AKSOYAK, s. 93.

M9/III/1 Beni ol ḳaşı ya ger **atmasa yābāna** tīr-āsā

G398/5 Ṭaḳılur saña ḫançer gibi egri / **Atılur** oḳ gibi **yābāne** ṭoġru

G471/3 Kīşden çoḳ çıḳarduñ ey ḳaşı ya / Oḳ gibi bāri **atma yābāne**

[26] Cemal Kurnaz, age. s. 18-27.

G475/4 Oḳ gibi ṭoġruyam **atma** beni **yābāne** şehā / Ḳāmetüm hecr ile ya eyleme iḥsān eyle

yābāne söylemek **[1]** saçma şeyler söylemek, sayıklayıp durmak; bkz. TS. C. VI, s. 4180.

G361/2 Varup Mecnūn gibi āhuñ kemendin ṣalma ṣaḥrāya / Ol āhū saña ṣayd olmaz ʿabeŝ **yābāne söylersin**

yād **[6]** hatır, hatıra ‖ hayal

G459/3 ʿİẕāruñ **yādı** bir rengīn laṭīfe / Dehānuñ ẕikri bir şīrīn ḥikāye

G322/3 Ne meclis içre nūş-ı cām idersem **yād-ı** laʿlüñle / O bezm ehlinde ḳalmaz cürʿadan ġayrı ayaḳdaşum

G338/3 **Yād-ı** ser-i zülfüñle gül-zār-ı dil ü cānda / Sünbüller ider peydā efkār-ı perīşānum

M9/II/1 Leb-i mey-gūn-ı sāḳī **yādına** cūş eyleyüp ey dil

G354/4 Ḳāmetüñ **yādına** bir āh ideyin kim dūdı / Gül-şen-i ʿaşḳuña bir serv-i ḫırāmān olsun

G388/2 Nāle ḳılsun ḳāmetüñ **yādına** mürġ-i ḫoş-nevā / Rāstdan bir naġme-i dil-keş ser-āġāz eylesün

yād-ı leb **[3]** bkz. 'lebi yādı' md.

M5/III/1 ʿĀşıḳa **yād-ı lebüñ** cām-ı şarāb-ı dil-güşā

G242/3 **Yād-ı lebüñle** ʿişret içün būstānlara / Allāh çekildi bāde-i gül-gūn ḳabaḳ ḳabaḳ

G357/3 **Yād-ı lebüñle** cām-ı mey-i laʿl-fām içün / Kūy-ı muġānı geşt iderin ḫāne ḫāne ben

yād eylemek/itmek **[12]** hatırlamak, anmak

G8/5 Leblerin **yād eylese** yāruñ lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider şīrīn ḥikāyet ġonca-i rengīn-edā

G37/2 Beni **yād eyledüñ** iḥyā itdüñ / Öldiler gitdiler ammā ḥussād

G54/2 Daḫı Cemşīdi **yād eyler** gözinden ḳan döker meclis / Mey-i gül-gūn sirişki cām çeşm-i ḫūn-feşānıdur

G184/3 Nāfeye beñzedicek ḫālüñi erbāb-ı naẓar / Nergis-i mestüñi **yād eyleyüp** āhū didiler

G350/2 Ne **yād eyle** geçen cevrin ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

G355/5 Ġuṣṣamuz **yād eyleyüp** yanında bārī dostlar / Adumuz añmañ mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

Kt20/1 ʿĀḳil odur kim cihānda **yād idüp** ʿiṣyānını / Dūd-ı āhından dem-ā-dem gözlerin nem-nāk ide

M1/V/4 Gāhī ḥicāb-ı ebre girür ḫusrevā felek / **Yād eyledükçe** luṭfuñı terler ḥicābdan

M1/V/7 **Yād eylesün** hünerlerüñi ḳanlar aġlasun / Tīġuñ boyınca ḳaraya batsun ḳırābdan

M2/II/8 Aġlañ ey ḫayl-i yetīmān u ġarīban aġlañ / **Yād idüp** niʿmet-i Sulṭānı firāvān aġlañ

G41/3 Dil ceres gibi Ḥicāz-ı kūyuñ / **Yād idüp** ṭurmadın eyler feryād

G374/1 **Yād ider** lebleri yanında nebātuñ adın / Var ise bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın

yād ḳılmak **[1]** (adını) anmak, zikretmek

G37/1 Leb-i ḫandānuñ ile **ḳılduñ yād** / Eyledüñ mürdelerüñ rūḥını şād

yād olınmak **[1]** (adı) anılmak, zikredilmek

G484/6 Añarlar devlet-i şāh-ı cihānda nāmuñ ey Bāḳī / Süleymān **yād olınduḳça** bile meẕkūr olur mūrı

yāda gelmek **[2]** hatıra gelmek, akla gelmek

G286/5 Ẕikr-i ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / **Yāda gelmez** ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i yār **geldi yāduma** / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı devri ferāmūş eyledüm

yādgār **[5]**

1. armağan, hediye

G200/8 Sözi vāʿiẓ dırāz ider ʿārif / Ol aṣıl **yādgāre** ḳatlanmaz

G305/2 Gün ṭoġdı ṣanma penbe-i ṣubḥ ile nev-bahār / **Urdı** sipihr saḳfına bir **yādgār** gül

G429/2 Dürdi bisāṭ-ı ʿīşı ḳodı **yādgār** gül / Rengin şarāb-ı nābda būyın gül-ābda

2. hatıra

G122/7 Baḳ sāġar-ı şikeste-i pür-ḫūn-ı lāleye / Cemşīdden nişāne ḳalan **yādgārı** gör

G99/6 Çeşm ü çerāġ-ı merdüm-i ṣāḥib-naẓar yiter / Cām-ı şarāb-ı nāb ki Cem **yādgārıdur**

yaġmak **[4]** bkz. 'bārān yaġmak' md.

1. yağmak

G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / **Yaġdı** ʿiẕārı bāġına ḫaṭ ṣanma zinhār

G19/2 Dūd-ı āhum ruḫuñ hevāsıyıla / Ebr olur **yaġdurur** cihāna gül-āb

K13/8 Lā-cerem bir gün zemīn-i ḫuşk olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından **yaġmasa** bir nice dem **bārān** eger

2. yağmak ‖ yağmalamak, talan etmek

K18/5 Leşger-i ebr çemen mülkine aḳın ṣaldı / Ṭurma **yaġmada** yine niteki yaġı Tātār

yaġı Tātār **[1]** Yağma Tatarı; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 434. ('Tatar' md.) ‖ düşman Tatar; 'yaġı'nın 'düşman' anlamı için bkz. TS. C. VI, s. 4194-95.

K18/5 Leşger-i ebr çemen mülkine aḳın ṣaldı / Ṭurma yaġmada yine niteki **yaġı Tātār**

yaġmā **[2]** bazı savaşlardan sonra askerlerin o şehiri yağmalaması, mallardan istediklerinin alması; ayrıca bkz. 'ḫᵛān-ı yaġmā' md.

G221/5 Bāḳıyā dil mülkini dil-ber niçün tārāc ider / Pādişāh olan nedür şehrini **yaġmādan** ġaraż

G257/2 Metāʿ-ı zühd ü riyā varmasun mı **yaġmāya** / Çemen diyārına leşger çeken bahārı görüñ

yaġmā eylemek **[1]** yağmalamak, talan etmek

G242/2 ʿAşḳuñ yolında bulmadı dil emn ü rāḥatı / Tātār-ı ġamzeñ **eyledi yaġmā** ḳonaḳ ḳonaḳ

yaḫ **[5]** buz

G103/2 Ṣaḥn-ı çemende şöyle ḳırıldı zücāc-ı **yaḫ** / Seng-i felāḫan urdı meger aña lāleler

K21/7 Pür oldı şāḫları üzre **yaḫdan** āyīneler / Ġarīb ṣūrete girdi bu faṣl içinde ġazāl

Kt2/2 Bilmeyen anı ṣandı kim **yaḫdur** / İlişüpdür kenārına bāmuñ

K25/13 Ḳodı bir pāre **yaḫı** ṭās-ı zer-endūda felek / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār

K21/6 Cihānı berf ile **yaḫ** ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / ʿAceb mi yir yüzine çıḳsa hep defāʾin-i māl

yaḫşı **[2]** iyi, güzel; bkz. TS. C. VI, s. 4209-12.

G281/6 Bāḳī şarāb-ı ʿaşḳ ile rüsvāy olup gezer / Anı gerekse **yaḫşı** gerekse yaman ṭutuñ

G39/5 Sāḳıyā rıṭl-ı girān eksük gerekmez aradan / **Yaḫşı** aġırlanmaḳ ister ḥāṣılı mihmān-ı ʿīd

yaḳa alınmamak **[1]** yakasını kurtaramamak

G11/4 Dest-i miḥnetden **alınmaya yaḳam** / Ger olursa iki ʿālem bir yaña

yaḳasını ḳurtaramamak **[1]** sıyrılamamak, kurtulamamak

G203/1 Gerçi dil ṭurrañ elinden **yaḳasın ḳurtaramaz** / Ruḫuña meyl idene zülf-i siyāh el ḳaramaz

yaḳası çāk eylemek **[4]** yaka yırtmak, üzüntüyle gömleğin yakasını parçalamak

G188/1 Mest olup ʿāşıḳ-ı rüsvā **yaḳasın çāk eyler** / Düşüben kūy-ı ḫarābāta özin ḫāk eyler

G461/2 Maṭlaʿından ṣubḥ-dem gün ṭoġdı ṣanurlar ḳaçan / Āfitāb-ı ḥüsne pīrāhen **yaḳasın şarḳ ide**

G188/5 Görüp aġyāruñ elinde ayaġın dil-dāruñ / Bāḳī ġamdan çeküben **yaḳasını çāk eyler**

G320/2 **Yaḳam çāk eyledüm** ʿaşḳuñ yolında dāġ-ı sīnemde / İçinden gene peydā oldı bir künc-i ḫarāb açdum

yaḳası çāk olmak **[2]** yakası yırtılmak

G359/1 **Çāk oldı yaḳam** cevr-i firāvānuñ elinden / Ṣad-pāre iken dāmen-i dil anuñ elinden

G330/3 Nʾola ṣabrum **yaḳası çāk olsa** / Mest ü medhūş-ı cām-ı hicrānem

yaḳında **[1]** yakınlarda, yakın bir gelecekte

G171/1 Ālāyiş-i dünyādan el çekmege niyyet var / **Yaḳında** ʿadem dirler bir şehre ʿazīmet var

yaḳīn gelmek [1] yaklaşmak

G423/6 Rūz-ı şekk irdi **yaḳīn geldi** meh-i rūze yine / Bādeden reng-pe̱zīr olsa gerek seccāde

yaḳīn itmek [1] yaklaşmak, yanına varmak

G529/5 Ḫāṣiyyet ile yāre **yaḳīn itmek** içündür / Bāḳī ki biraz ḳanlu elifler ḳola yazdı

yaḳlaşmak [5]

K25/10 Ḳara **yaḳlaşdı** şeb irdi diyü keştī-i hilāl / Bād-bān açmış ider sürʿat ile ʿazm-i kenār

M2/III/1 ʿĪd **yaḳlaşdı** döşensün yine ḳaṣr u dīvān / Çıḳup eyvān-ı saʿādetde buyursun Sulṭān

G410/5 ʿĪd **yaḳlaşdı** ṣalıncaġa binüp ṣalına mı / Yine ol Yūsuf-ı s̱ānī gire mi mīzāne

G508/2 Menʿ eyler imiş mesʾele-i ʿaşḳı müderris / Ey ḫᵛāce anuñ var ise **yaḳlaşdı** ḳażāsı

G403/2 **Yaḳlaşdı** ol ki bād ola enfās-ı ʿĪsevī / Şāḫ-ı gül ide baḥs̱ dıraḫt-ı Kelīm ile

yaḳmak [40]

1. yakmak

G17/5 Maḥabbet dāġı **yaḳ** sīneñde ferr-i devlet isterseñ / Bilürsin olmaz ey Bāḳī saʿādet-baḫş her kevkeb

G466/3 Būy-ı müşgīn-i bahār irdi dimāġ-ı dehre / **Yaḳalı** dāmen-i küh-sārda micmer lāle

G197/5 **Yaḳamaz** bedr-i āfitāb-ı sitem / Bir yüce bār-gāha mensūbuz

G279/3 **Yaḳan** āb üzre āteş ṣanmañuz keştī-i ṣahbāyı / Şuʿāʿ-i tīġ-i ḳahrından ṭutışdı Şeh Süleymānuñ

G227/1 Sīnesine **yaḳmada** şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ

G512/3 Gerçi şevḳ ehli geçer şemʿ-i şeb-efrūz ammā / Şevḳ pervānededür kʾoda **yaḳar** bāl ü peri

G27/4 **Yaḳarlar** hep fetīl-i dāġ olur destār ile cāme / Budur abdāllar ʿaşḳuñda ʿuryān olmaġa bāʿis̱

G384/4 O mehüñ şevḳına yir yir **yaḳayın** nice fetīl / Sīnemüñ dāġların şekl-i S̱üreyyā göresin

K7/14 Lāle hāven **yaḳdı** sūsen āsmānīler yine / Şāh-ı gül taḫt-ı zümürrüd üzre seyrān eyledi

G248/4 Hele ey lāle-i sīr-āb-ı çemen-zār-ı cefā / Baġrumuz **yaḳdı** senüñ ḥasret-i ḫāl-i dehenüñ

G290/3 Pervānedür ki **yaḳdı** perin şemʿ-i āhuma / Farḳ-ı felekde münḫasif olmış ḳamer degül

G225/3 **Yaḳdı** nār-ı fürḳat-i şehd-i lebüñ cān riştesin / Aḳıdursam ṭāñ degül şemʿ-i şeb-ārā gibi demʿ

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / **Yaḳdı** yāre ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ

G464/7 Ṭolaşaldan ruḫı şemʿine dil-i ser-geşte / **Yaḳdı** pervāne-ṣıfat bāl ü peri döne döne

G117/5 Bāḳıyā ḳılsun muʿaṭṭar bezm-i āfāḳı nesīm / Pādişāhuñ micmer-i ʿadlinde ṣandal **yaḳdılar**

K7/13 **Yaḳdılar** nergisleri eṭrāfa ṣaçıldı şirār / Bād āteş-bāzlar gibi gül-efşān eyledi

G227/1 Sīnesine **yaḳmada** şemʿ-i ruḫuñ şevḳ ile dāġ / Māh-ı enver mihr-i ʿālem-tābdan yaḳar çerāġ

G117/3 Raḫt u baḫtın zevraḳuñ ḫışm āteşine **yaḳmaġa** / Vardılar ġammāzlar şāh-ı cihāna çaḳdılar

G293/4 Gördüm ol çeşm ü çerāġ-ı cānı şevḳum var yine / Şemʿ-i ʿaşḳa **yaḳmaġa** pervāne-āsā perr ü bāl

G516/1 Görinmez dāġdan cismüm ser-ā-pāy / Beni **yaḳmaġa** cānā ḳalmadı cāy

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo yansun ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa **yaḳup** şevḳ ile pervāneler dönsün

2. tutuşturmak

M7/II/1 Çerāġın şemʿ-i dāġumdan **yaḳar** ḫurşīd-i ʿālem-gerd

G54/6 Çerāġı māh-ı enverden **yaḳar** ol ʿārıż u gerden / Girībānuñ senüñ bezm-i leṭāfet şemʿ-dānıdur

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i ẓulmetdür velī / Şuʿle-i āhum **yaḳar** her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

G360/5 Cemāli şemʿine pervānedür Bāḳī o māhuñ kim / **Yaḳar** ḥüsn-i dil-efrūzı çerāġı nūr-ı aʿżamdan

G321/1 Rūşen ola tā işigüñe varmaġa rāhum / Yil mūmlarını **yaḳdı** gice şuʿle-i āhum

G487/1 Berfüñ eritdi bād-ı ṣabā baġrı yaġını / **Yaḳdı** çemende nergisüñ altun çerāġını

G224/4 Olsun çerāġı ruḫlaruñuñ rūşen ey ṣanem / **Yaḳdukça** mihr ü māh bu deyr-i kühende şemʿ

G339/3 Perde-i ʿizzet çeküp **yaḳdum** maḥabbet şemʿini / Ṣandal-ı rūḥı buḫūr idüp müheyy**ā** eyledüm

G143/1 Göñül bir rind-i ʿālem-sūz şūḫ-ı şeh-levend ister / Ki ʿaşḳ odına **yaḳmaġa** dil ü cāndan sipend ister

K1/7 Tedbīr-i muʿẓamāt-ı umūr-ı cihān içün / **Yaḳmışdı** şemʿ-i fikreti Bircīs-i nükte-dān

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı **yaḳup** refʿ ola ẓalām

3. ateşe vermek, ateşle yok etmek

G33/5 Dil-i Bāḳī nice ābād olur kim / Yıḳar ol ġamze-i fettān **yaḳar** ruḫ

G398/6 **Yaḳardı** tāb-ı ruḫsārı cihānı / Güneşde olsa ger ol çeşm ü ebrū

G101/1 Dil milketini **yaḳdı** ḫayāl-i dehān-ı yār / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir şirār

G400/1 Cānā şafaḳda ṣanma ṭulūʿ itdi māh-ı nev / **Yaḳdı** cihānı ʿaşḳuñ odı çıḳdı bir ʿalev

G86/3 **Yaḳdılar** dil kişverin cevr ile tālān itdiler / Dil-berān-ı şūḫ u şehr-āşūb u şūr-engīzler

K11/12 Dilā āhuñla **yaḳduñ** milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı yār olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol

M5/V/2 Gün gibi **yaḳduñ** cihānı ey meh-i zerrīn-ḳabā

4. sevdaya düşürmek

G453/5 **Yaḳarlar** Bāḳīyi nālān iderler / Güzeller māʾil olur sūz ü sāza

yaḳup yandurmak **[1]** pişman etmek

G191/5 **Yaḳdı yandurdı** ġamuñda dostum düşmen beni / Didi kim biz dūzaḫ-ı cevr ü cefāya māliküz

Yaʿḳūb **[3]** Yakup peygamber; (‘Yūsuf’, ‘Beytü’l-ḫazen’ paralelliğinde)

K2/3 Rūşen oldı açılup dīde-i **Yaʿḳūb-ı** emel / Demidür menzil-i ʿişret ola Beytü’l-aḥzān

G405/5 **Yaʿḳūb-ṣıfat** Bāḳīyi ol Yūsuf-ı s̱ānī / Ḥüzn içre ḳomaz ḳıṣṣayı iḫvāne ṭuyurma

G531/4 Yūsuf gibi ʿizzetde sekn **Yaʿḳūb-veş** miḥnetde ben / Dil sākin-i Beytü’l-ḫazen tenhālara ṣalduñ beni

yāḳūt **[5]** bkz. ‘dür ü yāḳūt’ md.

1. yakut (dudak ve diş bağlamında)

K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi ola mı ḫandān **yāḳūt** / Dehen-i yār gibi ḳanı suḫan-ver ḫātem

G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa **yāḳūt-ı** müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber yiter

G170/2 Degüldür laʿl-i nābuñda görinen sīm dendānuñ / Dizilmiş ḥoḳḳa-i **yāḳūt-ı** aḥmer içre lü’lūdur

G481/3 Dil lebüñ **yāḳūtına** iksīr ile vaṣl olmadı / Naḳd-i ʿömrin ḫarc idüp varın çüritdi cevhere

2. yakut ‖ Yakut (köle ismi)

G375/2 Ol ḫāl-i siyeh Bilāl ü lebler / **Yāḳūt** biri birisi mercān

yāḳūt u laʿl **[1]** bkz. ‘laʿl ü yāḳūt’ md.

G48/4 **Yāḳūt u laʿli** bir birine urdı lebleri / İdüp nis̱ār sözde nice dürr-i şāh-vār

yāḳūt-ı nāb **[1]** saf/halis yakut

K1/31 Laʿlüñ ḫayāli ḥoḳḳa-i ḫāṭırda var iken / **Yāḳūt-ı** nāba olmamış idi mekān kān

yāḳūt-ı rummānī **[1]** nar tanesi gibi çok makbul yakut; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 458.

G419/5 Muraṣṣaʿ sāye-bānından dökildi ebr-i nīsānuñ / Dür ü **yāḳūt-ı rummānī** nihāl-i erġavān üzre

yalan **[1]**

K6/8 Ṣādıḳam cāndan baña ʿaşḳuñ ʿazīz oldı disem / Ṣanma girçek ʿāşıḳuñdan dostum **yalan** gelür

yalan itmek **[1]** yalancı çıkarmak ‖ kandırmak

Kt16/1 ʿÖmrüm olduḳça güzel sevmeyeyin dirdüm līk / N’ideyin bu dil-i şeydā beni **yalan itdi**

yalanlar söylemek **[1]**

G219/5 Bu gün Bāḳīye ol āfet viṣālin vaʿdeler ḳılmış / **Yalanlar söylemiş** miskīni gerçekden inandurmış

yalıñ ḳılıç **[1]** kınından sıyrılmış kılıç ‖ alev saçan kılıç; bkz. TS. C. VI, s. 4248-49.

G407/3 Ḫūn-ı düşmenden mi rengīn oldı ol **yalıñ ḳılıç** / ʿAks-i āteş düşdi ya āyīne-i ruḫsārına

yaluñuz [1] tek başına, yalnız

G534/4 **Yaluñuz** nev-rüstedür seyr itmege ḳorḳar daḫı / Ḳanda gitse bilesince ṣalınur lālācuġı

yaluñuz... degül [3] yalnızca...değil, sadece... değil

K10/12 Āsitānı ḫākine muḥtāc muṭlaḳ ḫāṣ u ʿām / **Yaluñuz** ḳullar **degül** taḫtında sulṭānlar bile

G286/1 **Yaluñuz** bülbül **degül** mest-i şarāb-ı cām-ı gül / Başumuzda ḥālet-i cām-ı sürūr-encām-ı gül

G313/3 **Yaluñuz** gerden-i zībāsı **degül** ḥālet-baḫş / ʿAnber-āmīz o zülfeyn ile gīsū da güzel

yaluñuz ḳalmak [1] yalnız başına kalmak

G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i gül-zār ile / Gül de gitdi **yaluñuz ḳaldum** ġamuñda zār ile

yalvarmak [1]

G203/2 ʿĀşıḳı şürb-i müdām eylese maʿẕūr ṭutuñ / Gözine gelmiyecek sevdügine **yalvaramaz**

yalvarı görmek **[1]** yalvarıvermek ‖ ‘yalvarı’ para, filori; bu beyitle ilgili latife için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 459.

G55/5 Güzeller mihribān olmaz dimek yañlışdur ey Bāḳī / Olur vaʾllāhi biʾllāhi hemān **yalvarı görsünler**

yaman [1] fena, kötü (‘yaḫşı’ karşıtlığında) bkz. TS. C. VI, s. 4260.

G281/6 Bāḳī şarāb-ı ʿaşḳ ile rüsvāy olup gezer / Anı gerekse yaḫşı gerekse **yaman** ṭutuñ

yañ [25]

1. yan

K23/11 Nārencdür ṣarardı güneşden **yanı** disem / Olurdı bu mülāḥaẓa hem bir ḫayāl-i ḫām

M8/I/2 Üşdiler **yanına** her şūḫ-ı cefā-ḫū begler

G121/5 Ruḫlaruñ medḥin ser-āġāz itdi Bāḳī bāġda / Düşdiler hep **yanına** bülbüller āheng itdiler

G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm **yanına** gelse dem urmaz yaşdan

G104/3 **Yanına** alsun diyü kāfir gözüñ ġamzeñ gibi / Girdiler şimdi çelīpā şekline şemşīrler

G311/1 Şīrīn lebüñ **yanında** olur şerm-sār laʿl / Rengīn sözüñ ḳatında bulur inkisār laʿl

G355/5 Ġuṣṣamuz yād eyleyüp **yanında** bārī dostlar / Adumuz añmañ mübārek ḫāṭıra ġam gelmesün

G374/1 Yād ider lebleri **yanında** nebātuñ adın / Var ise bilmez o şīrīn-dehen aġzı dadın

G448/1 Gümişden pāleheng ol naḫl-i bālānuñ miyānında / Görinür māh-ı tābāndur nihāl-i serv **yanında**

G465/5 Baña ʿadū **yanında** cefālar ider o serv / Nā-gāh yolda rāst gelürse ḳażāyile

G534/1 Āh kim sevdüm yine bir dil-ber-i raʿnācuġı / Şimdiden biñ var **yanında** ʿāşıḳ-ı şeydācuġı

G547/4 O ġonca-leb **yanında** ḫoş gör ey dil ḫār-ı aġyārı / ʿAsel cemʿ eyleyen nūş eyler eks̱er nīş-i zenbūrı

G89/2 ʿİẕār-ı yāre ay ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / Velī ayrılmadı **yanından** anuñ bir nice yıldur

G265/4 Raḳīb **yanını** tenhā ḳomaz ol āhūnuñ / Geçer hemān oturur ḳarşusında āh o köpek

M8/IV/2 Gelmedi **yanuma** zen ḳısmı meger duḫter-i rez

G48/1 Ṭurmaz **yanumda** ḫançerini vaṣf ider nigār / Yaʿnī baña ṭoḳındurur ol şūḫ-ı şīve-kār

G358/2 Meclis-i ʿaşḳda ney-zen ne çalar **yanumda** / Ġam-ı hecrüñle ser-āġāz idicek nāleye ben

G245/4 Çemende ġonca-i dil neyle gülsün açılsun / **Yanumda** sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum yoḳ

G34/6 Aʿdā **yanuñda** ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bāḳī ġamuñda zār u dil-efgār u derd-mend

G250/3 Ḳatuñda ḳanlar idüp oldı muʿteber ġamzeñ / **Yanuñda** yollara indi idindi yir zülfüñ

G154/5 Sürdükçe nīzelerle **yanuñdan** müjeñ dili / Ḳullāblarla ṭurra-i ʿanber-feşān çeker

G346/8 Dür-i fażl ile muraṣṣaʿ ḳılıcuñdur Bāḳī / Anı dūr itme benüm pādişehüm **yanuñdan**

2. yan ‖ kemer; bkz. TS. C. VI, s. 4264.

G505/2 Ṭaḳılup **yanına** her gün bile ṣalınduġı yitmez / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı

M9/III/2 Kesilmezdüm **yanından** bir naẓar ḫançer gibi ḳaṭʿā

G389/1 Ḫavf ider ṣanma beni ḫançer-i bürrānuñdan / Degme nesneyle kesilmem ṣanemā **yanuñdan**

yanında [6] -uñ/üñ yanında ‖ katında, nezdinde, huzurunda

K1/21 ʿAdluñ ḳatında cevr ü sitem dād-ı Keyḳubād / Ḫışmuñ **yanında** luṭf u kerem ḳahr-ı Ḳahramān

K9/11 ʿİlmi ḳatında baḥre niçün dinile muḥīṭ / Ḥilmi **yanında** kūha neden nisbet-i veḳār

G61/3 Ḫaddüñ ḳatında mihr-i felek bir zavalludur / Alnuñ **yanında** bedr ise bir sīr-i māhdur

G89/1 Göñül tekmīl-i fenn-i ʿaşḳ iden üstād-ı kāmildür / Anuñ **yanında** kimdür Kūh-ken Mecnūn ne cāhildür

G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i şimşād pest olur / Zülfüñ **yanında** revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

G98/1 Laʿlüñ ḳatında ḳıymet-i gevher şikest olur / Zülfüñ **yanında** revnaḳ-ı ʿanber şikest olur

yanuñca [10] yanında, beraberinde; bkz. TS. C. VI, s. 4283-84.

K10/7 Tāb-ı dilden aḫker-i sūzāna döndi gözlerüm / Bu mes̱eldür kim yanar ḫuşküñ **yanınca** ter bile

K10/13 Cānına minnet bilür Dārāyı der-bān eylese / Ḥaḳ bu kim Dārā degül **yanınca** İskender bile

K13/14 Gelmeye bir daḫı mis̱li dehre biñ saʿy itseler / Heft aḫter nüh felek **yanınca** çār erkān eger

G87/5 Menʿ eyleme **yanuñca** sürinsün ḳo sāye-vār / Bāḳī ḳuluñ da pādişehüm bir fütādedür

G309/3 Çoḳ **yanuñca** ṣalınur şimdi ser-efgendelerüñ / Şeh-süvārum saña kim beste-i fitrāk degül

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm cüdā oldum mekānumdan / Bu yirlerde ġarībem yoḳ-durur **yanuñca** hem-derdüm

G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse yoḳ **yanuñca** ey Bāḳī / Ḥadīs̱-i ʿaşḳ-ı ʿālem-sūz-ı yāri ya ne söylersin

G486/2 Zülfüñ gibi **yanuñca** ṣalınmaḳ diler göñül / Tīġ-i cefā vü cevr ile senden kesilmedi

G494/3 Yüri Rūm illerin seyr it ḫırāmān eyle **yanuñca** / ʿĀlem gibi sehī-ḳāmet nigār-ı pāk-dāmānı

Kt4/2 Öñüñce peyk-i hidāyet delīl ü reh-ber ola / **Yanuñca** Ḫıżr ʿaleyhiʾs-selām yoldaşuñ

(yaptığı) yanuña ḳalmak **[2]** (yaptığı) yanına kalmak

G165/4 Benümʾçün acıyup aġlar görenler zaḫm-ı şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep **yanuñda ḳalmışdur**

G297/3 **Yanuña ḳalur** ne ḳılsañ pādişehsin dostum / Şānuña lāyıḳ degül ammā cefālar bilmiş ol

yañaḳ [4]

G53/5 Cām-ı şarāb-ı nāb gibi dil-rübā ḳanı / Laʿlīn ṭuṭaġı dür dişi gül-gūn **yañaġı** var

G380/2 Lebleri mül ṣaçları sünbül **yañaġı** berg-i gül / Bir semen-ber serv-i ḫoş-reftār dirseñ işte sen

G487/2 Gül-şende lāle ṣanma ʿaraḳ-nāk olup çemen / Bir āl dest-māl ile sildi **yañaġını**

G498/2 Ḫam-ı zülfüñ ki devr eyler **yanaġuñ** / İrem ṭāvūsıdur cevlāne geldi

yanaşmak [1] hizmete durmak; bkz. TS. C. VI, s. 4270.

G89/2 ʿİẕār-ı yāre ay ile **yanaşdı** zülf-i Hindūsı / Velī ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur

yaʿnī [12]

K25/7 Keh-rübā sübḥasın aldı ele çarḫ-ı sālūs / Ḫalḳa cevr eylemeden **yaʿnī** ider istiġfār

G149/4 İzüñ tozına urmış rūy-ı zerdin ʿāşıḳ-ı şeydā / Fenā ehli ḳatında ḫāk ü zer **yaʿnī** ber-ā-berdür

G412/1 Şebān-geh māh-ı nev gösterdi cām-ı zer-nigār elde / Ki **yaʿnī** ṣubḥ-dem ḫoşdur şarāb-ı ḫoş-güvār elde

G48/1 Ṭurmaz yanumda ḫançerini vaṣf ider nigār / **Yaʿnī** baña ṭoḳındurur ol şūḫ-ı şīve-kār

G88/3 Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp yatur / **Yaʿnī** ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāk-sārdur

G197/1 Her nefes dūd-ı āha mensūbuz / **Yaʿnī** dūd-ı siyāha mensūbuz

G226/1 Feryāda geldi bülbül-i destān-serā-yı bāġ / **Yaʿnī** zamān-ı ʿīşdur eyler ṣalā-yı bāġ

G274/7 **Yaʿnī** sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / Yirde meddāḥı beşer gökde s̱enā-ḫᵛānı melek

G277/1 Ġoncalar içre nihān eyleme gül-berg-i terüñ / **Yaʿnī** seyr eyleyelüm sīneñi çöz dügmelerüñ

G418/3 Ḳılma ʿalāḳa ʿāleme rūḥ-ı mücerred ol / **Yaʿnī** muḳayyed olma ḳuyūd-ı cihāt ile

G470/6 **Yaʿnī** o şāh-ı muḳbil ol nükte-dān-ı kāmil / Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿādil Sulṭān Selīm Ḫāne

G515/1 Yār olup aġyāra ādemler begenmez ol perī / Kendüye hem-rāz idindi **yaʿni** bizden yigleri

yanḳulandurmak [1] yankı ile çınlatmak; bkz. TS. C. VI, s. 4290.

G236/3 Ḫusrevāne penc-nevbet çaldı heft-iḳlīmde / Nüh ḳıbābın **yanḳulandurdı** sipihrüñ mīr-i ʿaşḳ

yañlış [3]

G295/3 Jengār ṣanduñ āyīnede naḳş-ı ḫaṭṭuñı / **Yañlış** görişdüñ ey yüzi gül o degüldür ol

G434/5 Yār defterden yine Bāḳī ḳazınmaḳ var dimiş / **Yañlış** añlatmış ʿadūlar ben ḳulın sulṭānuma

G55/5 Güzeller mihribān olmaz dimek **yañlışdur** ey Bāḳī / Olur vaʾllāhi biʾllāhi hemān yalvarı görsünler

yandurmak [2]

1. söylemek

G336/4 Gice şemʿ-i ruḫuñ şevḳında bir ḳaç beyti **yandurdum** / ʿAceb ḫūb u dil-efrūz eyledüm ḫoş dil-pesend itdüm

2. yakmak

G219/1 Göñül dāġ-ı ġamuñla sīnede bir şemʿ uyandurmış / Çerāġ-ı ʿaşḳa bir ġarrā ḳızıl altunı **yandurmış**

yanmak [29]

1. yanmak

G330/5 Bāḳıyā ḫᵛān-ı vaṣla irmez isem / Ġam tenūrında nice bir **yanam**

G34/3 Bu cism-i zerd ü zār u nizār ile nice bir / **Yanam** firāḳuñ āteşine nitekim sipend

K5/17 Semender-veş semendüñ **yanar** od içre atar kendin / Ṣu gibi aḳıdur degse şirār-ı naʿli sindānı

G193/4 Zer-beft cāme geydi ser-ā-ser ṣanur gören / İtse iḥāṭa cismümüzi **yanar** odumuz

G136/2 **Yanar** od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür

G101/5 Bāḳī **yanardı** tāb-ı teb-i hecr-i yār ile / Ṣu sepmeyeydi yüregine şiʿr-i āb-dār

G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / **Yanmadan** pervāsı yoḳ her ḫidmete pervānedür

G369/1 Pervāne gibi şuʿle-i şevḳuñle **yanmadın** / ʿĀşıḳ maḥabbet adın añar mı utanmadın

G369/2 Pertev ṣalardı sīnede dāġ-ı maḥabbetüñ / Ṣaḥn-ı felekde meşʿale-i mihr **yanmadın**

G397/1 Āhum göge boyandı göge gök boyanmadın / Yandum o şemʿ şevḳine pervāne **yanmadın**

G397/6 Bāḳī yanardı āteş-i ʿaşḳ ile odlara / Ṭāḳ-ı felekde meşʿale-i mihr **yanmadın**

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i gül **yanmaġ** içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı yir yir lāle

G220/2 Olurdı pūte-i ʿaşḳunda **yanmaġa** rāżī / Bulaydı şaṣt-ı ġamuñdan dil-i fikende ḫalāṣ

G115/4 Dāġ-ı siyehler ile cism-i nizār u zerdi / Bir bāl ü perri **yanmış** pervānedür ṣanurlar

G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne **yanmışdur** / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı yārdur dāġum

G114/3 **Yansa** dāġ-ı sīnem üzre ḥasret-i ḫaddüñle nār / Nār nūr u nūr hūr u hūr pür-envār olur

G391/3 Ḫayāl-i şemʿ-i ruḫsāruñ ḳo **yansun** ḫāne-i dilde / Perin ol şemʿa yaḳup şevḳ ile pervāneler dönsün

K24/38 Dūdlar çıḳdı **yanup** reşk-i ruḫuñ nārına bāġ / Cā-be-cā ṣanma çemende görinenler sünbül

G478/1 Olmasa sūz-ı ʿaşḳuñ dilde eger ziyāde / Ḫākister olmaz idüm **yanup** bu ben fütāde

G464/2 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ niteki fānūs-ı ḫayāl / Nār-ı ʿaşḳuñla **yanupdur** cigeri döne döne

G156/5 Bāḳīye āb-ı vaṣluñ irmez ise / Āteş-i hecr ile **yanur** kül olur

2. parlamak

K3/25 **Yanar** şemʿ-i Nāhid öñinde şihābuñ / Çeker her gice ṣubḥa dek cedvel-i zer

K1/2 Ḫayl-i kevākib içre **yanup** meşʿal-i Ḳamer / Ṣaḥn-ı semāda rūşen idi rāh-ı keh-keşān

3. sevdalanmak, aşk ateşine düşmek

G532/2 Kākül-i müşgīni sevdāsıyla **yansam** dūd-ı dil / Gūşe-i destārdan peydā olur sünbül gibi
G173/4 Ser-i zülfüñle zencīrin sürer dīvānedür sünbül / Ġam-ı ḫālüñle **yanup** lāleler küh-sāre düşmişdür
G397/1 Āhum göge boyandı göge gök boyanmadın / **Yandum** o şemʿ şevḳine pervāne yanmadın

4. ıztırap çekmek, çok üzülmek

G478/5 Vaṣl-ı nigāre irüp olmadı ber-murād ol / Aġla gözüm **yan** ey dil Bāḳī-i nā-murāde

5. arzulamak, çok istemek

K2/53 Sūz-ı dilden bu ḳadar **yanmaz** idüm ḫidmetüñe / Cāna kār eylemese āteş-i dāġ-ı ḥirmān

6. çok susamak

G217/3 Teşne-diller vādī-i hicrānda sensüz **yandılar** / Ḫıżr-veş ey laʿl-i nābı āb-ı ḥayvānum yetiş

yana yana **[3]** yanarak

G182/5 Ḥalḳa-i ẕikre girüp ʿāşıḳlar itdiler semāʿ / Ehl-i diller ʿaşḳ odına **yana yana** girdiler
G227/5 Şemʿ-veş sūz-ı derūnın ʿarż ider Bāḳī saña / **Yana yana** ḳalmadı bī-çārenüñ baġrında yaġ
G357/4 Ṣubḥ-ı viṣālüñ irmedi pāyāne yitdi ʿömr / Şām-ı ġamuñda şemʿ gibi **yana yana** ben

yana gelmek **[1]**

G498/1 Göñül şevḳ-i ruḫuñla **yana geldi** / Cemālüñ şemʿine pervāne geldi

yanup yaḳılmak **[5]** için için yanmak ‖ sevdalanmak

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil **yandı yaḳıldı** sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı meclisde yārān teşnedür
M1/V/6 **Yansun yaḳılsun** āteş-i hecrüñle āfitāb / Derdüñle ḳara çullara girsün seḥābdan
G269/4 Peymāne şikest oldı yatur ḫaylī zamāndur / **Yanup yaḳılur** ḫāṭırı mecrūḥ kebābuñ
G361/5 **Yanup yaḳılmaġ** ister kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīŝ-i ʻaşḳ-ı ʻālem-sūz-ı yāri ya ne söylersin
G142/4 Pūte-i hicrān içinde sīm-tenler ʿaşḳına / Gerçi **yanur yaḳılur** ʿāşıḳ velī altun olur

yanup ṭutışmak **[2]** yanıp kavrulmak ‖ arzulamak, büyük bir aşk duymak

G265/3 Piyāle düşmez elümden hemīşe lāle-ṣıfat / Şirār-i nār-ı ġamuñdan **ṭutışdı yandı** yürek
G343/3 Görüp bezmüñde sūzum ḫāl-i ruḫsāruñ firāḳıyla / **Ṭutışdı** odlara **yandı** benümʾçün ʿūd u micmer hem

yapışmak **[1]** sürülmek, bulaşmak; bkz. TS. C. VI, s. 4300.

G149/3 Raḳīb āzār ider yār işiginde eylesem secde / Yüzüme **yapışur** gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür

yapmak **[4]** bina etmek, inşa etmek

G495/2 Dili dil-ber **yapar** aġyār yıḳılsun gitsün / Gelmesün görmeyelüm kendüye miʿmārlıġı
K19/6 Tā ki bennā-yı ḳader **yapdı** saʿādet ḳaṣrın / Oldı ol ṭāḳ-ı felek-rifʿate manẓar ḫātem
G508/1 Ḫoş geldi baña mey-gedenüñ āb u hevāsı / Vaʾllāhi güzel yirde **yapılmış** yıḳılası
G342/1 Ḫāne-i ḳalbüm eylesün termīm / Kaʿbe **yapmaḳ** dilerse İbrāhīm

yār **[208]** sevgili ‖ dost

K6/9 Cānuma cānlar ḳatar gelse peyām-ı vaṣl-ı **yār** / Ṣan nesīm-i luṭf-ı Şāhenşāh-ı ʿālī-şān gelür
K11/12 Dilā āhuñla yaḳduñ milket-i Rūmı nedür derdüñ / Gedā-yı kūy-ı **yār** olmaḳ dilerseñ Mıṣra sulṭān ol
K13/4 Ḫᵛār u zār olmazdı bülbül ḫāre **yār** olmazdı gül / ʿAksine devr itmeyeydi günbed-i gerdān eger
K19/11 Ḥasret-i laʿl-i leb-i **yār** ile taḥṣīl itmiş / Ten-i lāġar ḳad-i çenber ruḫ-ı aṣfer ḫātem
K19/49 Laʿl-i dil-dār gibi ola mı ḫandān yāḳūt / Dehen-i **yār** gibi ḳanı suḫan-ver ḫātem
M9/I/3 Ne mānend-i ḫayāl-i **yār** bezm-i dilde maḥrem var
M9/II/3 Gerekmez ʿaḳla **yār** olmaḳ ḫarābāt ehli veʾl-ḥāṣıl
G33/3 Alınmazdı göñül **yār** olmayaydı / Ser-i zülfüñ gibi kec-bāze ger ruḫ
G45/3 Cefā-yı **yār** ile muʿtād olıncadur müşkil / ʿAẕāb ʿaẕb olur āḫır gelür ʿitāb leẕīẕ

G53/4 Lāle çemende başı açuḳ ḳıpḳızıl deli / Sevdā-yı ḫāl-i **yār** ile muḫtel dimāġı var
G62/4 Bu göz ü ḳaş u ġamze vü ḫāl ü ḫaṭ ile **yār** / Āşūb-ı dehr ü fitne-i devr-i Ḳamer geçer
G69/2 Cān laʿlin eyler ārzū **yār** içmek ister ḳanumı / Yā Rab ne vādīdür bu kim cān teşne cānān teşnedür
G76/2 Ḳatlüme engüşt-i **yār** itsün işāret ġam degül / Ḳangı nā-dāndur o kim ḥükm-i ḳalemden incinür
G83/2 ʿAşḳuñ ġamıyla sırrını eşk-i revānumuñ / Cūyā-yı **yār** u ʿāşıḳ-ı dīdār olan bilür
G83/5 Sevdā-yı zülf-i **yār** ile Bāḳī ne çekdügin / Bend-i kemend-i ʿaşḳa giriftār olan bilür
G87/1 Dil derd-i ʿaşḳ-ı **yār** ile bezm-i belādadur / Ḳad çeng ü nāle nāy u ciger ḫūnı bādedür
G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile ten yara yaradur / Şemşīr-i cevr-i **yār** ile dil pāre pāredür
G92/4 Eşʿārum içre vaṣf-ı leb-i **yār** gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde yatur laʿl-pāredür
G94/5 Ḥayāt bulsa nʾola vaṣl-ı **yār** ile Bāḳī / Dehānı cānı leb-i laʿli cānı pāresidür
G99/1 Dil merġ-zār-ı mihr ü vefā mürġ-i zārıdur / Dīdār-ı **yār** ḥüsn ü bahā nev-bahārıdur
G100/3 Ḳadd-i bülend ü ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām-ı **yār** / Gül-zār-ı iʿtidālde bitmiş nihāldür
G101/1 Dil milketini yaḳdı ḫayāl-i dehān-ı **yār** / Virdi fenāya gösgötüri şehri bir şirār
G101/2 Çāk itmeyeydi sīnemi şemşīr-i cevr-i **yār** / Derd-i derūnum olmaz idi ḫalḳa āşikār
G101/5 Bāḳī yanardı tāb-ı teb-i hecr-i **yār** ile / Ṣu sepmeyeydi yüregine şiʿr-i āb-dār
G111/1 Bir ḥüsn daḫı baġladı ḫaṭdan ʿiẕār-ı **yār** / Eṭrāf-ı bāġ ḫūb olur olsa benefşe-zār
G111/4 Esdürmeyeydi ṣarṣar-ı āhum cefā-yı **yār** / Mirʾāt-ı ḥüsni olmaz idi böyle pür-ġubār
G112/4 Nihāl-i cefā şāḫıdur ḳadd-i **yār** / Anuñ mīvesi şīve vü nāz olur
G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i bālā-yı **yār** olan / Sevdā-yı zülfi başuña düşsün belāyı gör
G146/2 Fürḳat-i **yār** ḳatı zār u zebūn itdi beni / Döymeyem miḥnet-i hicrāna ölem gibi gelür
G148/3 Bir ʿaceb dārüʾş-şifādur kūy-i **yār** / Ḫaste varan mübtelāsı ḫoş gelür
G149/3 Raḳīb āzār ider **yār** işiginde eylesem secde / Yüzüme yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür
G150/5 ʿİẕār-ı **yār** ʿaraḳ-nāk olınca ey Bāḳī / Görenler itdi ṣanur māh ile ḳırān ülker
G154/2 Çeksün livā-yı salṭanat-ı ḥüsni ḳadd-i **yār** / Ol ḳāmeti ne serv ü ṣanavber ne bān çeker
G164/2 Cevr-i aġyārdur belāyı iden / Yoġsa **yār** itdügi cefā nʾeyler
G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur **yār** velī yār-ı vefā-dār olmaz
G194/5 Şöyle nāz uyḫusına varmış o **yār** ey Bāḳī / Ki cihān ḫalḳı fiġān eylese bī-dār olmaz
G206/5 Derd-i **yār** ile şunuñ kim başı ḫoşdur Bāḳıyā / Ölmege cānlar virür derdine dermān istemez
G209/4 Bāzār-ı dehr içinde gözüme ṭoḳınmadı / Ḫāl-i ʿiẕār-ı **yār** gibi ʿanberīn meges
G219/2 Göñüller naḳdin almış **yār** girmiş ḥalḳa-i ẕikre / Bir iki derd-mend āvāreyi varmış ṭolandurmış
G227/2 Bī-sütūnı gül-şen itmiş ḫūn-ı çeşm-i Kūh-ken / ʿĀşıḳa sevdā-yı vaṣl-ı **yār** ile ṭaġ üsti bāġ
G228/4 Zaḫm-ı ḫadeng-i **yār** saʿādet nişānıdur / Sīnem ideydi ol ḳaşı ya kāşkī hedef
G233/1 Baḳmadı bāġa göñül **yār** ile **yār** olmayıcaḳ / Aḳmadı ṣu gibi gül-zāre bahār olmayıcaḳ
G238/2 Kimisi bülbül-i nālān-ı gül-i ʿārıż-ı **yār** / Kimi pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı cānān ancaḳ
G240/1 Seyr-i gül-şende ne ḥāṣıl bile **yār** olmayıcaḳ / Şāḫ-ı gülden ne biter tāze bahār olmayıcaḳ
G242/6 Mesken ṭutalı ol ḫam-ı ebrūda çeşm-i **yār** / Āşūb u fitne gizlenür oldı bucaḳ bucaḳ
G253/4 Ḫurrem olsa ġam degül eşk-i revānum görse **yār** / ʿĀdeti tefrīḥ-i ruḫ itmekdür aḳar ṣularuñ
G255/4 Sevdā-yi ḫāl-i **yār** ile ey dil ʿaceb degül / Meyl-i ḳaranfül ārzū-yı fülfül eyleseñ
G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i **yār** / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını ẓulmetüñ
G287/4 Baḫş eyleme ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i **yār** ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter yüri var açıl
G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı **yār** gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i żamīre yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl
G294/1 Esb-i nāz ile beni **yār ḳılupdur** pā-māl / Naʿller şekli aña sīnede olmışdur dāl
G294/4 Ārzū eylemezin salṭanat-ı dünyāyı / Ḫidmet-i ḫāk-i der-i **yār** yiter cāh u celāl

G294/5 Bāḳıyā baña gedā-yı der-i **yār** olmaḳdur / Māye-i ʿizz u şeref pāye-i baḫt u iḳbāl
G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i **yār** ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı zülf-i ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül
G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān yiter baña / Zülf-i nigār sünbül ü ruḫsār-ı **yār** gül
G323/5 Oḳusun vaṣf-ı ruḫ-ı **yār** ile Bāḳī şiʿrin / Bülbül-i gül-şeni meclisde ġazel-ḫᵛān idelüm
G324/2 ʿİşret-i bezm-i viṣāl-i **yār** geldi yāduma / Ġuṣṣa-i dehri ġam-ı devri ferāmūş eyledüm
G345/2 Bülbül-i müştāḳuñuñ aġladuġın **yār** işidüp / Ḫārlarla açılur mı verd-i ḫandānum benüm
G353/2 Dil ü cān nāleler ḳılsun reg ü pey virsün āvāze / Tek olsun **yār** māʾil naġme-i evtāre eglensün
G367/1 Ġaraż **yār** ile ʿişretdür bu nüzhet-gāh-ı ḫurremden / Mey ü maḥbūbdan ġayrı nedür maḳṣūd bu ʿālemden
G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı **yār** / Yigdür dimāġ-ı ʿāşıḳa bād-ı bahārdan
G393/5 Nice aġlayamam kim acımaz **yār** / İdersem yaşumı ey Bāḳī ʿummān
G398/3 Degül mi bezm-i vaṣl-ı **yār** firdevs / Belā-yı ṣoḥbet-i aġyār ṭamu
G400/5 Bāḳī çek imdi cām-ı ġam-ı bezm-i fürḳatin / Kim didi saña **yār** gibi bī-vefāyı sev
G401/4 Bürc-i şerefde aḫter-i baḫtum ṭulūʿ ider / Gösterse **yār** manẓaradan gāh gāh rū
G403/9 Minnet Ḫudāya baḫt müsāʿid sitāre **yār** / İḳbāl-i Ḫān Murād-ı saʿādet-nedīm ile
G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i **yār** peykān zaḫmına
G412/2 Ṣalındı ʿīd-gehde serv-ḳadler mest-i nāz olmış / İderdük biz de ayaḳ seyrin olsa dest-i **yār** elde
G415/2 Devlet anuñ kim ḫayāl-i **yār** ola eglencesi / Ḫurrem ol dem kim geçer endīşe-i dil-dār ile
G415/5 Ḳılmaz ey Bāḳī hevā-yı bāġ u meyl-i būstān / Gül-şen-i firdevs olan ḫāṭır ḫayāl-i **yār** ile
G422/3 Görmese **yār** ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / Ḫışm idüp ʿāşıḳın āzārlar itler yirine
G436/3 Ser-i zülfiyle çeker kendüye ser-keşleri **yār** / Ne ḳadar saḫt kemān olsa urur ḳullāba
G441/1 Ten pāy-māl ü serde ġam-ı ʿaşḳ-ı **yār** ise / Ayaḳda ḳaldum elde degül iḫtiyār ise
G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan nişāne yoḳ / Yār adın añma ʿaḳluñ eger saña **yār** ise
G453/2 Maḳāmın āsitān-ı **yār** idenler / Ḳoyup gitmez Ṣıfāḥān u Ḥicāza
G460/2 Olıcaḳ **yār** gibi dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt / Teni pālūde-i ter gözleri bādām olsa
G465/8 Dāġ üzre dāġ urındı felek ʿaşḳ-ı **yār** ile / Mihr-i sipihre ṣanma küsūf irdi ayile
G469/4 Rūyında laʿli üzre ḫaṭ-ı müşg-bār-ı **yār** / Şīrīnlik yazar şeref-i āfitābda
G479/6 Bir devā ṣor dil-i bīmāra lebinden Baḳī / Hele ṣabr eyle biraz varsun o **yār** uyḫuya
G486/1 Cism-i żaʿīf ü zārı görüp **yār** bilmedi / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i dil-dūzı ilmedi
G507/5 Bād gīsūların açduḳça görinür ruḫ-ı **yār** / Bāġ-ı cennetde açılmış gül-i sīr-āb gibi
G522/4 Dilde ḫayāl-i ḫāl-i ruḫ-ı **yār** der-miyān / Sevdā-yı ḫaṭṭı gerçi biraz ber-ṭaraf gibi
G522/5 Vaṣf-ı cemāl-i **yār** ile Bāḳī ġazellerin / Biri birine ṣundı güzeller tuḥaf gibi
G523/4 Cevānlıḳ ʿālemi gitdi ne vaḳtin ṭoġrılam yā Rab / Egildüm bār-ı ʿaşḳ-ı **yār** ḳaddüm bükdi pīr itdi
G525/5 Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende Ḫudā **yār** saʿādet bāḳī
G535/3 Zaḫm urdı velī yaralarum ṣarmadı ol **yār** / Aġyār işidüp tā dimeye yāre ṣarıldı
G536/4 Benden ögren gel ḥaḳīḳat yolını ey **yār** kim / İtmezem terk günde biñ kez öldürürken ġam beni
Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı **yār** zībādur / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur
G3/1 **Yār** işiginde dinildi ʿāşıḳ-ı şeydā baña / Ḥaḳ dimişler tenzilüʾl-esmāʾü min ṣavbiʾs-semā
G11/3 **Yār** aġyārı ṣavar düşnām ile / Defʿ olur ṣan kim duʿā ile belā
G70/1 Nīzesi cānuma vü nīzesine cān ditrer / **Yār** kim ṭoġru ola üstine yārān ditrer
G76/3 Olsa ḳahruñla muḳayyed luṭfıdur iḥsānıdur / **Yār** eger incinse de maḥż-ı keremden incinür
G81/2 **Yār** ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i zār / Gözlerüm ḳan aḳıdursa nʾola ġayret demidür
G161/6 **Yār** Bāḳīyle ne hem-ḫāne ne hem-rāh-ı sefer / Derd-mendüñ bu recālarla ḳışı yazı geçer
G282/5 Künc-i ġamda ḳo aġlasun Bāḳī / **Yār** sevmek anuñ nesine gerek

G321/5 Bāḳī dilemez dehr-i denī salṭanatın dil / **Yār** işiginüñ ḫidmetidür devlet ü cāhum
G348/4 Ḥasret-i cām-ı lebi çeşmüm ṭolu ḳan eyledi / **Yār** bilmez mi ṭolu üstinde ʿādet neydügin
G422/4 **Yār** işiginde raḳībüñ yirin umma ṣofī / Bağlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine
G434/5 **Yār** defterden yine Bāḳī ḳazınmaḳ var dimiş / Yañlış añlatmış ʿadūlar ben ḳulın sulṭānuma
G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan nişāne yoḳ / **Yār** adın añma ʿaḳluñ eger saña yār ise
G515/1 **Yār** olup aġyāra ādemler begenmez ol perī / Kendüye hem-rāz idindi yaʿni bizden yigleri
Kt14/1 **Yār** bir meclis ḳurar mı k’anda bu ġamgīn göñül / Devr elinden ṭās ṭās aġuyı bir dem içmeye
K6/2 Vaṣl-ı **yāra** cān ile oldur ḫırīdār olduġum / Gelse biñ naḳd-i revāne bir demi erzān gelür
M6/VI/1 Virmiş ʿiẕār-ı **yāra** ṣafā ḫaṭṭ-ı dil-güşā
G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı **yārda** ḫaṭ ṣanma görinen / Ẕerrātdur ki mihr-i münīr itdi āşikār
G212/3 Ruḫsār-ı ṣāf u pāki ḫam-ı zülf-i **yārda** / Āyīnedür ki deste vü pervāzı ābnūs
G381/6 Āsitān-ı **yārda** mesken bulursam Bāḳıyā / Ḳāfda seyr itdürem ʿAnḳāya istiġnāyı ben
G461/5 Bāḳıyā ehl-i naẓar oldur ki kūy-ı **yārda** / Ṣūret-i dīvārdan cism-i nizārum farḳ ide
G536/3 Varayın ḳan aġlayayın āsitān-ı **yārda** / Fürḳatinde ḳana yudı dīde-i pür-nem beni
G20/1 Şöyle olmış cām-ı ʿaşḳ-ı **yārdan** mest ü ḫarāb / Kendüsin dīvārdan dīvāra urmış āfitāb
G377/1 Rūşen gerekse ḫāne-i dil ʿaks-i **yārdan** / Āyīne gibi sīneñi ṣāf it ġubārdan
G465/9 Ümmīd-i vaṣl-ı **yārdan** el çekme Bāḳıyā / Şāyed ki dest-gīr ola bir merḥabāyile
G528/3 Dil bir içim ṣu istedi çeşme-i laʿl-i **yārdan** / Āb-ı zülāl-i ḫançerin gösterüp işte mā didi
G146/1 **Yārdan** cevr ü cefā luṭf u kerem gibi gelür / Ġayrdan mihr ü vefā derd ü elem gibi gelür
G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i zülf-i **yārdur** / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur
G256/1 Ṣubḥ-ı vaṣl-ı **yārdur** bezm-i şarāb itmek gerek / Sāġar-ı zerrīni reşk-i āfitāb itmek gerek
G335/4 Şirār-ı nār-ı ḫırmen-sūz-ı ġamdan sīne yanmışdur / Nişān-ı āteş-i endūh-ı ʿaşḳ-ı **yārdur** dāġum
G360/1 Ḫayāl-i ʿālem-i vuṣlat ḫalāṣ eyler dili ġamdan / Ki ʿaşḳ ehline vaṣl-ı **yārdur** maḳṣūd ʿālemden
K15/7 Ne mümkin dest-res dāmān-ı vaṣl-ı **yāre** ey Bāḳī / Felek nā-mihribān düşmen ḳāvī dil-dār her-cāyī
K19/44 Anda zehr ola vü tiryāk leb-i dil-berde / Dehen-i **yāre** ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem
K24/7 Beñzer ol būy-ı dil-āvīz ile mūy-ı **yāre** / Başlar üzre n’ola ger eyler ise yir sünbül
M7/I/1 Ne mümkindür naẓar bir laḥẓa ḥüsn-i ṭalʿat-i **yāre**
G3/5 Şiʿr ü inşādan murādı ʿāşıḳ-ı bī-çārenüñ / ʿArż-ı iḫlāṣ eylemekdür **yāre** Bāḳī ve’d-duʿā
G9/5 Meclis-i meyde leb-i **yāre** ṭolaşur dirler / Elüme girmeye mi bir daḫı cām-ı ṣahbā
G11/5 Eşk-i çeşmüm **yāre** ʿarż itdüm didi / Bāḳıyā maʿlūm oldı mā-cerā
G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol gözi mekkāre ġāyet ḫoş gelür / Yāre açarsam revādur **yāre** ġāyet ḫoş gelür
G89/2 ʿİẕār-ı **yāre** ay ile yanaşdı zülf-i Hindūsı / Velī ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur
G97/3 Reftāra gelse ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām ile / Bālā-yı **yāre** serv-i çemen zīr-dest olur
G98/2 Meclisde laʿl-i **yāre** iñende ezilmesün / Va’llāhi yoġsa kelle-i şekker şikest olur
G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i **yāre** hergiz çāre yoḳ / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i şeb-gīrler
G129/4 Āyīnenüñ ṣafāsı nedür ṣūreti nedür / Mir’āt-ı ḥüsn-i **yāre** naẓar ḳıl ṣafāyı gör
G183/7 Bāḳıyā gökde şihāb atılmadı Mirrīḫ-i çarḫ / Rūy-ı **yāre** öykünür diyü mehe ḫançer çeker
G198/6 Cemāl-i **yāre** naẓar ḳıl derūnuñ it rūşen / Ki nūr-baḫşdur ol ṭalʿat-i cihān-efrūz
G200/1 Dil teb-i hecr-i **yāre** ḳatlanmaz / Kimse iḥrāḳ-i nāre ḳatlanmaz
G200/6 Belki dil ṣabr ideydi ammā ʿömr / Vaʿde-i vaṣl-ı **yāre** ḳatlanmaz
G207/1 Ancaḳ raḳīb cevri degül infiʿālümüz / Ḫaṭ geldi laʿl-i **yāre** odur bu melālümüz
G210/3 Ḫākümi kūy-ı **yāre** irgürdüñ / Ṭurma ey bād-ı ṣubḥ olup esen es
G216/1 Pākīze-dil ṣafādan ruḫsār-ı **yāre** düşmiş / Bir ḳaṭre şeb-nem olmış bir lāle-zāre düşmiş

G227/4 Māh-ı çarḫ üzre nedür bilmek dilerseñ ol sevād / Yaḳdı **yāre** ṣunmaġa devrān turunç üstine dāġ
G247/1 İsterse n'ola ḫaste göñül **yāre** ṣarılmaḳ / Mecrūḥ olıcaḳ lāzım olur yara ṣarılmaḳ
G254/1 Ey ṣabā dil raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi zencīr-i zülf-i **yāre** çek
G258/2 Kāḫ-ı ḥüsn-i **yāre** baḳ seyr it ḫam-ı ebrūsını / Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣerüñ
G284/3 Ḳad serv-i çemen **yāre** dehen ġonca-i gül-zār / Ḫaṭ müşg-i Ḫuten çihre semen ḫāl ḳaranfül
G293/2 Rūy u mūy-ı **yāre** beñzer nesne daḫı görmedüm / Gerçi gördüm bī-vefā dünyāda nice māh u sāl
G298/3 Aġız bir idüp söylemek āsān idi **yāre** / Zaḫmuñla gelüp olsa eger ḫançeri yek- dil
G378/2 İltifāt eylese üftādelere **yāre** ne ʿār / Ḫākden pertev-i ḫurşīd-i cihān-tāba ne şeyn
G389/3 Niçün ol **yāre** raḳībā didüñ īmānumsın / Göreyin ayrılasın ṣon demi īmānuñdan
G398/1 Ḳıyām itdi çemende **yāre** ḳarşu / Çenār u ʿarʿar u şimşād ḳamu
G398/7 Gelüp miskīnlik itdi ḫāl-i **yāre** / Ḫaṭādan nāfe-i müşgīn-i āhū
G451/3 Biñ meşk iderse ṣafḥa-i çarḫ üzre māh-ı nev / Ebrū-yı **yāre** öykünebilmez mis̱ālde
G468/1 Ḳanāʿat ḳıl göñül pā-būs-ı **yāre** / Elinden būse alınmaz ne çāre
G472/3 Ḫāk-i rāh-ı **yāre** ṭutmış mīl-i zerrīnin şihāb / Küḥl içün her aḫter-i gerdūn-cenābuñ ʿaynına
G490/5 Derdine dil zaḫmınuñ luṭf eyle dermān ol didüm / Şol ḳadar minnetler itdüm **yāre** dermān olmadı
G495/5 Virelüm cānı dilā būs-ı dehān-ı **yāre** / ʿĀḳıbet yoḳlıġa tebdīl iderüz varlıġı
G518/3 Seg raḳībe nic'olur göstereyin ölmez isem / Dehen-i **yāre** uyuzlanmaġı tebḫāle gibi
G529/5 Ḫāṣiyyet ile **yāre** yaḳīn itmek içündür / Bāḳī ki biraz ḳanlu elifler ḳola yazdı
G535/3 Zaḫm urdı velī yaralarum ṣarmadı ol yār / Aġyār işidüp tā dimeye **yāre** ṣarıldı
G535/5 Bāḳī görüp ol pīreheni **yāre** ṣarılmış / Ṣandum ki semen ḳadd-i sefīdāre ṣarıldı
Mtl 31 Özüñ ḫāl-i ʿiẕār-ı **yāre** beñzetmişsin ey aḫter / Ne bilsünler ḳarañuda anuñ göz ḳıpduġın iller
K12/4 **Yāre** ser ḳılsa fidā mūr-ṣıfat cān-ı żaʿif / Pīş-keş pāy-ı melaḫdur ki Süleymāna çeker
G15/2 Eşkümüñ gevherlerin dizdüm işigi ṭaşına / **Yāre** ʿarż idem diyü silmiş raḳīb-i bed-liḳā
G254/5 Sīne bir eglenceden ḫālī gerekmez Bāḳıyā / **Yāre** sen ḳādir degülsin bārī miskīn yara çek
G275/5 **Yāre** ʿarż eyleyemez çihre-i zerdin Bāḳī / Virdügi rengi görüñ aña mey-i gül-gūnuñ
G296/5 Dūd-ı āhın yine Bāḳī şerer-ālūd itdi / **Yāre** ʿarż eyledi bir dāne zer-efşān sünbül
G57/4 Dil mūy-ı **yāri** memleket-i Çīne beñzedür / İller sevād-ı mülk-i Ḫuten dir ḫaṭā budur
G122/1 Mir'āt-ı gülde ḥüsn-i dil-efrūz-ı **yāri** gör / Ruḫsāre-i ḥaḳīḳate āyīne-dārı gör
G215/2 Temāşā ḳılmaġa gül-zār-ı ḥüsn-i **yāri** bī-minnet / Sevād-ı dīde-i Mecnūn ruḫ-ı Leylāda ḫāl olmış
G218/4 Görmez cihānı gözlerümüz **yāri** görmese / Mir'āt-ı ḥüsni var ise ʿālem-nümā imiş
G257/1 Bahār u bāġ ise maḳṣūd ḥüsn-i **yāri** görüñ / Ġaraż cinān ise kūy-ı nigāra varı görüñ
G263/5 Küḥl-i ḫāk-i pāy-i **yāri** çeşmüñe / Sürmeden Bāḳī ʿaceb sūd eyledüñ
G322/5 Ayırdı siḥr idüp **yāri** sipihr-i pīre-zen benden / Ne luʿb itdi baña gör bi'llāhi oynaşum
G345/5 Bāḳıyā bir mürġdur gūyā giriftār-ı ḳafes / Kūy-ı **yāri** añıcaḳ uçmaḳ diler cānum benüm
G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse yoḳ yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīŝ-i 'aşḳ-ı 'ālem-sūz-ı **yāri** ya ne söylersin
G391/2 Dilā cām-ı şarāb-ı ʿaşḳ-ı **yāri** şöyle nūş it kim / Felekler güm güm ötsün başuña ḫum-ḫāneler dönsün
G396/5 Vefā eyler ṣanursın Bāḳıyā ḫandān görüp **yāri** / Ne ḳaṣd-ı cān ider ol ġamze-i ḫūn-ḫ̌ārı ṭuymazsın
G489/4 Ṣarardı beñzi ḥasedden benümle **yāri** görüp / Raḳīb-i rū-siyehe bir ġarīb reng oldı
G497/1 Esirgemek gerege ʿāşıḳ-ı dil-efġārı / ʿAle'l-ḫuṣūṣ ki bir bī-vefā ola **yāri**
G508/5 Diḳḳatler ile seyr iderüz **yāri** ser-ā-pā / Görmez mi idük biz de eger olsa vefāsı
K19/9 Cismine naʿl kesüp farḳına bir dāġ urmış / Var ise sevdi meger **yār-ı** sitem-ger ḫātem
G2/8 Ḥasūduñ dürd-i derdin çekme ey Bāḳī bu bezm içre / Nedīmüñ **yār-ı** ḫoş-meşreb gerek cām-ı şarāb-āsā
G148/4 Ḥūr u ġılmān añma kim her ʿāşıḳa / Kendü **yār-ı** bī-vefāsı ḫoş gelür

G194/2 Bulmadum cāna ġamuñ gibi muvāfıḳ maḥrem / Çoḳ olur yār velī **yār-ı** vefā-dār olmaz
G395/1 Söylemez küsmiş baña cānāne söyleñ söylesün / N'eyledüm ol **yār-ı** ʿālī-şāne söyleñ söylesün
G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā yigdür / Cihānda **yār-i** ḥādis̱den ḳadīmī āşinā yigdür
G290/5 İki cihāna virmedi bir **yār-i** sādeyi / Bāḳī esīr-i ḳayd-ı nuḳūş u ṣuver degül
G419/1 Nevā-yı dil hevā-yı vaṣl-ı **yār-i** dil-sitān üzre / Ṣadā-yı ṣavt-ı bülbül naḳş-ı bāġ u būstān üzre
Mtl 24 Ṣaḥn-ı bāġuñ ḥavżınuñ her cānibi serv-i sehī / **Yāri** girmiş ṣuya ṣandum göricek ʻaks-i mehi
G36/1 Bulmaġ isterdi ʿaşḳ içinde murād / **Yār-ı** Şīrīn degül midür Ferhād
G232/5 Bāḳīnüñ nāle vü zāriyle cihān ṭoldı bu gün / Yine var ise ʿadū eyledi **yārine** nifāḳ
G517/1 Cevr ile terk ider mi kişi şehr-i **yārını** / Lāyıḳ mıdur ki terk ide ḳul şehriyārını
G8/5 Leblerin yād eylese **yāruñ** lisān-ı ḥāl ile / Naḳl ider şīrīn ḥikāyet ġonca-i rengīn-edā
G85/6 Ḫāl-i **yāruñ** müşg bir ḫūnīn kefen maḳtūlidür / Āl vālāya ṣarupdur ṣanmañuz ʿaṭṭārlar
G91/4 Ḫaṭdan żarar ne ḥüsnine **yāruñ** ki mūrdan / Olmaz niẓām-ı mülk-i Süleymān ḫalel-peẕīr
G169/5 Çemende ġoncaya baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O **yāruñ** aġzına nisbet ṭarāveti yoḳdur
G187/4 Sevād-ı çeşm-i ḥavrāya degişmez ādem ey ṣofī / Ṣaçılmış ḫırmen-i ḥüsninde **yāruñ** dāneler vardur
G195/4 Ne ḳanlar aġların hecrinde **yāruñ** derd-i fürḳatden / ʿAceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḫūn eşk-bār olmaz
G276/6 Jāleler ṭamlamaġ ister gül-i terden gūyā / Görinen dürr-i bünāgūşı degüldür **yāruñ**
G277/4 ʿĀşıḳa küḥl-i cilā **yāruñ** ayaġı tozıdur / Ḥāṣılı bendesiyüz ʿārif-i ṣāḥib-naẓaruñ
G285/3 Cāmiʿ-i ʿaşḳında **yāruñ** çarḫ bir ḳandīldür / Āfitāb-ı ʿālem-efrūz aña bir rūşen fetīl
G293/5 Bāḳıyā ʿişretdedür ʿaşḳıyla **yāruñ** kā'ināt / Nuḳl encüm mey şafaḳ sāḳī felek sāġar hilāl
G322/2 Peleng-i ʿaşḳ-ı **yāruñ** bīşesidür mūy-ı jülīdem / Diyār-ı derd ü miḥnet kūh-sārıdur benüm başum
G324/5 Nāleler ḳıldum ser-i kūyında **yāruñ** Bāḳıyā / Bülbülān-ı gül-sitān-ı dehri ḫāmūş eyledüm
G332/2 Yitişinceydi hemān derdine ben bīmāruñ / Mīve-i vaṣlına **yāruñ** n'ideyin irmez elüm
G370/5 Ḫalḳ-ı ʿālem Bāḳıyā ʿaşḳında **yāruñ** ḫaste-ḥāl / Bir ṭabīb andan bu deñlü mübtelāyı n'eylesün
G372/1 Ġam-ı ḫaṭṭıyla **yāruñ** nice bir dil pür-melāl olsun / Sür ey sāḳī ayaġı mūr-ı ġuṣṣa pāy-māl olsun
G386/2 Bāġ-ı bihişt-i kūyına **yāruñ** irem diyü / Ḥaḳdan hemīşe uçmaġa bāl ü per isterin
G442/5 Çün teb-i ʿaşḳıyla **yāruñ** Bāḳıyā sūzān degül / Bu ḥarāretler nedür ḫurşīd-i ʿālem-tābda
G504/4 **Yaruñ** raḳībi gibi iti görmedüm daḫı / Olmaya gerçi eşk-i revānum gibi cerī

yār u muṣāḥib **[1]** sımsıkı iki dost

G51/2 Mevsim-i gül ʿīd ile **yār u muṣāḥib** düşdiler / Bir birine iki dil-berdür maḥabbet gösterür

yār olmak **[1]** yardımcı olmak

G233/5 Bulmadı saʿy ile ser-menzil-i maḳṣūda vüṣūl / Himmet-i merd-i Ḫudā sālike **yār olmayıcaḳ**

yārī eylemek/ ḳılmak **[2]** yardım etmek, yardımcı olmak

K2/7 Devlet iḳbāl ḳılup **eyledi** ṭāliʿ **yārī** / Ḥāṣılı üstümüze döndi sipihr-i gerdān
G546/1 Bi-ḥamdi'llāh ki **yārī ḳıldı** ferr-i baḫt-ı sulṭānī / Müyesser eyledi Bārī Teʿālā fetḥ -i Şirvānı

yār-ı ġār **[1]** vefalı dost ‖ mağara dostu (Hicret sırasında mağarada peygamber ile bulunan Hz. Ebubekir hakkında)

G99/4 ʿUşşāḳı zīr-i ḫāke iletse n'ola ġamuñ / Derd-i maḥabbet ehl-i dilüñ **yār-ı** ġārıdur

yār-i hem-dem **[2]** can dostu

M9/I/4 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer **yār-ı hem-dem** var
G63/1 Ne cām-ı bāde-i gül-gūna beñzer **yār-i hem-dem** var / Ne ṣadr-ı ṣuffa-i mey-ḫāne gibi cāy-ı ḫurrem var

yār-ı ṣādıḳ **[1]** sadık dost ‖ âşık

404/3 Gūş ṭutup münāfıḳa cevri ḳo **yār-ı ṣādıḳa** / Dil-ber odur ki ʿāşıḳa müşfik ü mihrbān ola

yār ü hem-ʿinān [1] dost ve arkadaş (‘iḳbāl ü ʿizzet’ paralelliğinde)

M1/III/7 Çāpük-süvār-ı ʿarṣa-i kevn ü mekān idi / İḳbāl ü ʿizzet olmış idi **yār ü hem-ʿinān**

yara [3] bkz. ‘oñulmaz yara’ md.

G290/4 Şemşīr-i hecr **yaralarıdur** elem viren / Zaḫm-ı ḫadeng-i ḳavs-ı ḳażā ol ḳadar degül

G344/5 Ṭabīb-i şehre baş egmem güzellerden şifā ummam / Oñulmaz yaradur **yaram** devāsuz derddür derdüm

G94/2 Şihāb ṣanma felekde giceyle ẓāhir olan / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i āhı **yarasıdur**

yara çekmek [1] bkz. ‘elif çekmek’ md.

G254/5 Sīne bir eglenceden ḫālī gerekmez Bāḳıyā / Yāre sen ḳādir degülsin bārī miskīn **yara çek**

yara işlemek [1] yarası kapanmamak

G491/3 Eksük olmaz ten-i ṣad-pāreden **işler yara** / Baña bu işleri hep ṭāliʿ-i vārūn itdi

yara ṣarmak/ṣarılmak [2] yara sarmak ‖ derdine derman olmak ‖ sevgiliye sarılmak

G247/1 İsterse n’ola ḫaste göñül yāre ṣarılmaḳ / Mecrūḥ olıcaḳ lāzım olur **yara ṣarılmaḳ**

G535/3 Zaḫm urdı velī **yaralarum ṣarmadı** ol yār / Aġyār işidüp tā dimeye yāre ṣarıldı

yaralar çizmek [1] yara çekmek

G458/5 Yine cisminde Bāḳī ḫançerüñle **yaralar çizdi** / Ṣanasın sāde-rū bir dil-rübāyı çekdi pehlūya

yara yara [1]

G92/1 Tīr-i ġam-ı nigār ile ten **yara yaradur** / Şemşīr-i cevr-i yār ile dil pāre pāredür

yāre açmak [1] yara açmak

G56/1 Zaḫm-ı sīnem ol gözi mekkāre ġāyet ḫoş gelür / **Yāre** açarsam revādur yāre ġāyet ḫoş gelür

yaramamak [1] yaranamamak

G203/3 Her perī-rūnuñ olur meyli raḳīb-i dīve / Cān u dil virmek ile bunlara ādem **yaramaz**

yaratmak [1]

G92/5 Çeşm-i ḥaḳāret ile naẓar ḳılma dostum / ʿUşşāḳ-ı ḫaste-ḥāli de Allāh **yaradur**

yārān [9] dostlar

G69/4 Bezm-i ġamında cān u dil yandı yaḳıldı sāḳıyā / Depret elüñ sür ayaġı meclisde **yārān** teşnedür

G70/1 Nīzesi cānuma vü nīzesine cān ditrer / Yār kim ṭoġru ola üstine **yārān** ditrer

G229/9 Ḳadrüñi seng-i muṣallāda bilüp ey Bāḳī / Ṭurup el baġlayalar ḳarşuña **yārān** ṣaf ṣaf

G269/2 Keyfiyyet-i esrāra döşendi ẓürefā hep / **Yārān** ayaġın almada ḥayrān mey-i nābuñ

G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa yārān-ı ṣafādandur / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan kişi **yārāne** incinmez

G320/3 Leṭāʾif söyledüm güldi açıldı ḥoḳḳa-i laʿli / Yine seyr eylesün **yārāne** dürc-i dürr-i nāb açdum

G361/4 Anuñ’çün ġonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül / Hezārān hem-zebānuñ var çıḳar **yārāne** söylersin

G434/4 Düşmese aġzumdan ol şīrīn-dehānuñ lebleri / Vaṣf-ı laʿlin ṭurmasam ẕikr eylesem **yārānuma**

Kt9/2 Ḥaḳ-şinās ehl-i naẓar **yārānuñ** / Ayaġı tozı ser-efgendesiyüz

yārān-ı ṣafā [4] safa dostları ‖ gönül dostları

K5/21 Perīşān itmedi devrüñde hergiz kimseyi kimse / Meger meclisde **yārān-ı ṣafā** gül-berg-i ḫandānı

G105/7 Bāḳī n’ola pervāz-ı bülend itse ġazelde / Bāl ü per aña himmet-i **yārān-ı ṣafādur**

G199/2 Ġam u ġuṣṣa dil-i ʿuşşāḳa **yārān-ı ṣafādandur** / Göñül ḥaẓẓ eyler anlardan kişi **yārāne** incinmez

G237/5 Bāḳīnüñ kārına **yārān-ı ṣafā** incinmesün / Gāh gāh anı özinden eylemez āgāh şevḳ

yaraşmak [24] yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak; bkz. TS. C. VI, s. 4337.

K23/35 Dürr-i duʿāñı zeyn idelüm tā ki **yaraşa** / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām
G431/5 Maʿnī-i pākīze ey Bāḳī edā-yı ḫūb ile / Sīm-ten dil-dāre beñzer kim libāsı **yaraşa**
K20/1 Ne ḫoş **yaraşdı** sipihre kevākib içre hilāl / Ṭaḳındı pāyine gūyā ki cevherī ḫalḫāl
G527/3 Siyāh aṭlas gibi zülfüñ **yaraşdı** / ʿİẕār-ı āl-i müşgīn-ḫāle düşdi
M7/III/3 **Yaraşmaz** mesned-i ḫalvet-sarāy-ı dilde illā sen
K3/2 Ne zībā **yaraşmış** o leblerle dendān / Ne ḫūb imtizāc eylemiş şīr ü şekker
G216/8 Farḳında ol siyeh per ẓıll-ı hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim **yaraşmış** ol tāc-dāre düşmiş
K14/28 Licāmuñda sitām olmaḳ **yaraşur** çarḫuñ ecrāmı / Semendüñ sīne-bendinde gül-i zer māh-ı tābānı
K19/5 Faṣṣ-ı pīrūze ne ḫoş **yaraşur** anda seyr it / Oldı bir ṭūṭīye gūyā ḳafes-i zer ḫātem
K19/51 Ḳoma ayaḳda bu maṣnūʿ u muraṣṣaʿ naẓmı / Elde ḫoş **yaraşur** ey Āṣaf-ı ṣaf-der ḫātem
M3/II/5 Düşmene ṣalınsa tīġ-i ḫūn-feşānı **yaraşur** / Yiridür olsa ḫırāmān ol livā-yı salṭanat
G6/5 Vefā ummaz cefādan yüz çevürmez Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña cānā **yaraşur** saña istiġnā
G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender **yaraşur** farḳında / Ol ki zīr-i ḳademi būse-i Dārā yiridür
G274/6 Dest-gīrüñ yine şāhenşeh-i devrān **yaraşur** / Sāḳī-i devr-i felek cām ṣunarsa el çek
G409/2 Ḫaṣlet ü ḫūy-ı melāʾik **yaraşur** merdümlere / Uymasun dīv-i raḳībüñ ol perī iġvāsına
G508/4 Zībā **yaraşur** ḫilʿat-i nāz o boyı serve / İki ḳolumı ḳılsam aña bil ṭolaması
Kt6/2 Tīrüñe ey sīm-ten olsun nişān āşüfte-dil / Ḫoş **yaraşur** ol miyāne ḫançer-i zerrīn-ġılāf
K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / **Yaraşur** yazılsa ger medḥ-i edīb-i nükte-dān
K24/41 **Yaraşur** zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül
G32/5 **Yaraşur** ḥalḳa-i rindāna disem ey Bāḳī / Ḫatem-i Cemdür anuñ laʿl-i Bedaḫşānı ḳadeḥ
G314/1 **Yaraşur** ey sipihr-i māh-cemāl / Ḳamerī yaḳa olsa saña hilāl
G390/2 Erġavānī cāmeñi görüp nʾola ḳan aġlasam / **Yaraşur** āb-ı revāna ḳarşu zīrā erġavān
G425/2 ʿĀşıḳ-ı bī-dil ruḫ-ı zerd ile yaṣdansun ḳoluñ / **Yaraşur** zerrīn ḥamāʾil sāʿid-i sīmīnüñe
G45/4 Ne deñlü şerbet ile **yaraşursa** her niʿmet / Şarāb-ı telḫ ile olur begüm kebāb leẕīẕ

yarıcu [1] yardımcı, şefaatçi

G334/5 Bāḳīye virdi müjde-i vaṣluñ ḥayāt-ı nev / ʿÖmrüñ mezīd pādişehüm **yarıcuñ** Ḳadīm

yarın didüñ bir gün didüñ [1]

G531/3 Vaṣlum dilersin çün didüñ luṭf idüben olsun didüñ / **Yarın didüñ bir gün didüñ** ferdālara ṣalduñ beni

yaṣaḳ [1]

G53/6 Bāḳī gözinden eyle ḥaẕer ṣorma leblerin / Zinhār ġāfil olma şarābuñ **yaṣaġı** var

yaṣdanmak [1] yaslanmak, dayanmak; bkz. TS. C. VI, s. 4372-75.

G425/2 ʿĀşıḳ-ı bī-dil ruḫ-ı zerd ile **yaṣdansun** ḳoluñ / Yaraşur zerrīn ḥamāʾil sāʿid-i sīmīnüñe

yāsemen [10] bkz. ‘gül ü yāsemīn’ md.

G47/7 Ol ḳāmet üzre zülf-i semen-būya beñzedi / Şol **yāsemen** ki serv-i ḫırāmāne ṣarmaşur
K18/15 Zīb ü fer virmek içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / **Yāsemen** şāne ṣabā māşıṭa āb āyīne-dār
G227/3 Gül gibi ter-dāmene teşbīh iden kimdür seni / **Yāsemen** gibi cihānda alnuñ açuḳ yüzüñ aġ
G284/2 Farḳında ḳılup **yāsemeni** dāġına penbe / ʿAşḳuñda geçer baş açuḳ abdāl ḳaranfül
G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / **Yāsemenler** ṣu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ
G457/3 Öykünür sen serv-i sīm-endāma beñzer serv-i bāġ / **Yāsemenler** dikdiler ṭolaşdılar endāmına

G248/3 Bāġda dürr-i ʿAden gibi yine **yāsemenüñ** / Cigerin deldi bu gün şīve-i çāh-ı zeḳanuñ

G387/4 Şükr-i Ḫudāya başın açar lāle-i çemen / Rūy-ı niyāzı ḫāke sürer berg-i **yāsemīn**

G509/4 Tāzeler ol sünbül-i müşgīni beñzer **yāsemīn** / Eylemiş peydā gümiş dendānelü bir şāneyi

G447/4 Sīnemde zaḫmuñ içre olan penbe-i fetīl / Ol **yāsemīn**e döndi ki ḳorlar ḳaranfüle

yaş [30] gözyaşı; bkz. ʻḳanlu yaşʼ md.

G376/1 Nice ṭūfān oldı peydā dīde-i ḫūn-pāşdan / Nūḥ çeşmüm yanına gelse dem urmaz **yaşdan**

G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ baḥre dönüpdür **yaşı** / İki zevraḳdur iki dīdesi deryā gözedür

G170/5 O şāhuñ der-geh-i pākinde ḫidmet ḳılmada Bāḳī / Gözi saḳḳā **yaşı** āb-ı revān müjgānı cārūdur

G254/2 Ola kim bir pāre **yaşın** diñdürüp ḳanın kese / Ḫāk-i pāyuñ tūtiyāsın dīde-i ḫūn-bāre çek

G421/5 Şöyle aġlar merdüm-i çeşmüm ki ġarḳ itdi özin / Gūyiyā bir ṭıfldur ol şimdi girdi **yaşına**

G531/5 Bāḳī-ṣıfat virdüñ elem itdüñ gözüm **yaşını** yem / Ḳılduñ ġarīḳ-i baḥr-i ġam deryālara ṣalduñ beni

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā **yaşum** / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā artar

G150/1 Aḳar **yaşum** olıcaḳ dīdeden nihān ülker / Diler ki göstere çeşm-i güher-feşān ülker

G167/1 Ne sāḳīdür lebüñ ġam bezmine **yaşum** şarāb eyler / Ne āteşdür maḥabbet odı kim baġrum kebāb eyler

G263/3 Diñmese **yaşum** ʿaceb mi ey göñül / Ḫānemi āh ile pür-dūd eyledüñ

G322/1 Maḥabbet baḥridür āhum yilinden mevc urur **yaşum** / Melāmet fülkidür ser aña lengerdür iki ḳaşum

G397/3 Ḫūnīn olup aḳardı **yaşum** ırmaġı müdām / Cūş u ḫurūş ile ṣular aḳup bulanmadın

G402/3 Ḳapuñda çoḳ revān oldı daḫı çoḳ seyl olur **yaşum** / Mes̱eldür aḳduġı yirde dimişler yine aḳar ṣu

G433/2 Baḥr-i sīm-āb **yaşum** zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle

G464/4 Zevraḳ-āsā ġam-ı ʿaşḳuñla **yaşum** gird-ābı / Ġarḳ idüpdür ṣanemā çeşm-i teri döne döne

G507/1 Aġlayup iñlemeden derd ile dolāb gibi / Oldı çihremde **yaşum** yolları mīzāb gibi

G529/3 Bir pāre **yaşum** tāzeledi vādī-i derdi / Mecnūn gideli lāle-i miḥnet ṣola yazdı

G64/3 Bu nüh dolābı gerdān eyleyen seyl-āb-ı eşkümdür / **Yaşum** ser-çeşmesinden baḥs̱ idersem mā-cerā artar

G112/1 Ne dem kim ġamuñ cāna hem-rāz olur / **Yaşum** āh u nālemle dem-sāz olur

G128/5 **Yaşum** deryādur ey Bāḳī içinde şāḫ-ı mercānı / Ḫayāl-i naḫl-i bālā-yı nihāl-i erġavānumdur

G165/3 Begüm merdümlik it kendü ciger-gūşeñ gibi besle / **Yaşum** ṭıfl-ı yetīmüñdür ki dāmānuñda ḳalmışdur

Kt18/1 **Yaşum** dökilür āh idicek dīde-i terden / Berg-i gül-i bādām gibi bād-ı seḥerden

G404/2 **Yaşuma** baḳmaz ol perī bilmedi ḳadr-i gevheri / Ṭālib ola bu demleri bulmaya bir zamān ola

G111/3 Gül-zār-ı ḥüsni olmaz idi böyle sebze-zār / Aḳıtmayaydı **yaşumı** çoḳ çoḳ o gül-ʿiẕār

G393/5 Nice aġlayamam kim acımaz yār / İdersem **yaşumı** ey Bāḳī ʿummān

G539/3 Dehre-i dehr-i denī bāġ-ı belāda **yaşumı** / Ḳaṭre ḳaṭre aḳıdur mānend-i tāk eyler beni

G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm seng-i cefā zaḫmından / **Yaşumı** cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi

G191/4 **Yaşumuz** deryālara döndürdi cevr-i rūzgār / Ḥāliyā ey māh-rū baḥr-i belāya māliküz

G159/4 Dökme **yaşuñ** ḳaṭresin her-cāyī dil-ber yolına / Yüzi açılmış güzel gül gibi ter-dāmān olur

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne **yaşuñdan** dem ur hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne ẕikr-i mā-cerā olsun

yaş dökmek **[3]** gözyaşı dökmek ‖ aġlamak

G483/5 Gözüme ḫāk ile yeksān görinür dürr ü güher / Ḫāke **yaş dökse** ḳaçan çeşm-i güher-pāşları

G464/1 Çıḳar eflāke derūnum şereri döne döne / **Dökilür** ḫāke **yaşum** ḳaṭreleri döne döne

G26/1 **Yaşumuz dökmege** ol dürr-i ʿAdendür bāʿis̱ / Göñlümüz düşmege ol çāh-ı zeḳandur bāʿis̱

yatmak [1]

G382/4 Müşkil belā degül mi vefāsuz güzel sevüp / Ġuṣṣayla **yata** derd ü ġam ile uyanasın

yataḳ [1] barınak (divanelerin yaşadıġı yer anlamında); bkz. TS. C. VI, s. 4388.

G115/2 Cān u cenān-ı şeydā birle ten-i ḫarābı / Dīvāneler **yatağı** vīrānedür ṣanurlar

yataḳ yataḳ [1] her yer (özellikle kaçakların saklandıkları barınak)

G242/4 Dün gice ol ġazāli ḳaçurmış raḳīb-i seg / İtler gibi aradı bulınca **yataḳ yataḳ**

yatmak [20] bkz. 'girev yatmak' md.

G413/2 Derdüñle ölüp ḫᵛāb-ı 'adem içre **yatandur** / Āsāyiş ider var ise bu menzil içinde

G122/4 Ḫāmūş **yatma** bister-i ġafletde ṣubḥ-dem / Gel merġ-zāra ġulġule-i mürġ-i zārı gör

K2/43 Bu ṭarīḳuñ nice yıl künc-i medārisde **yatup** / Elemin çekmiş iken her birümüz nice zamān

K24/15 Ṣaḥn-ı gül-şende **yatupdur** gice var ise meger / Ki ṭaḳınmış seḥerī başına güller sünbül

K12/12 Ehl-i dil gūşe-i bī-tūşe-i miḥnetde **yatur** / Ḫᵛān-ı iḥsānı felek merdüm-i nā-dāne çeker

K24/39 Ruḫlaruñ üzre **yatur** zülf-i semen-sā gūyā / Gül-i terden idinür kendüye bister sünbül

M1/V/3 Reng-i 'iẕārı gitdi **yatur** kendü ḫuşk-leb / Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

G26/5 Ḳafes-i ġamda **yatur** ṭūṭī-i ṭab'-ı Bāḳī / Çekdügi ḳahra anuñ luṭf-ı suḫandur bā'iṡ

G67/7 'Ārıżuñ ḥasreti bir 'ārıżadur Bāḳīye kim / Teşne-dil ḫaste **yatur** iki gözi mā gözedür

G88/3 Pertev-i āfitābı gör yollaruña düşüp **yatur** / Ya'nī ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāk-sārdur

G92/4 Eş'ārum içre vaṣf-ı leb-i yār gūyiyā / Āb-ı zülāl içinde **yatur** la'l-pāredür

G118/2 Ḫᵛāb-ı ġafletde **yatur** baḫt-ı siyāhum ammā / Giceler 'ālemi bī-dār iden efġānumdur

G228/1 Ey dürr-i pāk aġzuña nisbet senüñ ṣadef / Deryā sevāḥilinde **yatur** pāre-i ḫazef

G244/5 Teşne-leb iki gözi āb-ı viṣālüñ gözedür / Pister-i ġamda **yatur** Bāḳī-i bīmār-ı firāḳ

G269/4 Peymāne şikest oldı **yatur** ḫaylī zamāndur / Yanup yaḳılur ḫāṭırı mecrūḥ kebābuñ

G287/3 Deryā-yı aḫḍar oldı çemen mevc urup **yatur** / Rūy-ı zemīni faṣl-ı bahār itdi yem yeşil

G503/2 Bend-i belā-yı zülfüñ ile künc-i ġamda dil / Zencīrlerle baġlu **yatur** şīr-i ner gibi

G199/4 Döker 'āşıḳ yoluñda dāne dāne gevher-i eşki / **Yatur** ḫāk-i meẕelletde yine bir dāne incinmez

G86/2 Sen **yatursın** mesned-i ḥüsn üzre ḫᵛāb-ı nāzda / Ḫalḳı uyutmaz fiġān u nāle-i şeb-ḫīzler

K2/46 Ẕillet ü miḥnet ile şimdi tamām üç yıldur / **Yaturuz** zāviye-i hücrede bī-nām u nişān

yavuz naẓar [1] kem göz, kötü nazar; bkz. TS. C. VI, s. 4425. ('yavuz göz' md.)

G534/3 Ṭaḳınur göz degmesün diyü ḥamā'il boynına / Ṣaḳınur **yavuz naẓardan** n'eylesün anacuġı

yay [2]

G516/3 Ḫazān beñzüm zemistān āh-ı serdüm / Yüzüñ evvel-bahār olmış ḳaşuñ **yay**

G465/6 Şekl-i dehānuñ eyledi levḥ-i ḳalemde mīm / Cānā ol iki 'aynı yazan iki **yāyile**

yay aṣmak [1] 'Bin defa okunu hedefe isabet ettiren, bin kere av avlayan kahraman, yayını duvara asıp artık nişan atmaz, ava gitmezmiş.' Krş. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 460.

G479/4 **Aṣdı** ḥallāc-ṣıfat 'aşḳ u maḥabbet **yayın** / Atılup penbe gibi dil o kemān-ebrūya

yaymak [1] sermek ‖ yay

G516/5 Nişān itsün dil-i Bāḳīyi ġamzeñ / Öñine hep müjeñ oḳlarını **yay**

yaz u ḳış [1] yaz kış ‖ her zaman; bkz. 'ḳışı yazı geçmek' md.

G217/2 Ruḫların teşbīh idersem n'ola cennet bāġına / Eksük olmaz tāze şeftālūler anda **yaz u ḳış**

yaz uyḫusı [1]

G472/6 Nev-bahār eyyāmıdur **yaz uyḫusından** Bāḳıyā / Döndi nergis merdüm-i maḫmūr-ı ḫᵛābuñ 'aynına

yazı/u [1] alın yazısı ‖ kader; TS. C. VI, s. 4454; ayrıca bkz. 'baş yazusı', 'ḳırma yazı' md.

G410/7 Bāḳıyā çün ezelī başuña **yazu** bu imiş / Ser-fürū eyle ḳalem gibi ḫaṭ-ı fermāne

yazılmak [8]

G291/4 **Yazıldı** ḫaddüñ üzre ḫaṭuñ ẓāhir olmadın / Dirsem ʿaceb mi zülfüñe ṭuġrā-yı bī-mis̱āl

K20/28 Ṣaḥāʾif olsa felekler nihāl-i Sidre ḳalem / **Yazılmaya** keremi defteri ʿaleʾl-icmāl

K18/20 Zanbaḳuñ ġoncasıdur bāġa gümiş bāzū-bend / Zaʿferān ile **yazılmış** aña ḫaṭṭ-ı ṭūmār

K21/16 O kim **yazılmış** ezel ṭāḳ-ı bār-gāhında / Melāẕ u melceʾ-i erbāb-ı fażl u ehl-i kemāl

G448/5 Görenler ol kemerde Bāḳıyā ṭāḳ-ı melāḥatde / **Yazılmış** şemsedür dirler güzellik ḫānümānında

K22/15 Bir yeşil ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur **yazılsa** ger medḥ-i edīb-i nükte-dān

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla **yazıludur** ṣafḥa-i derūn / Odlara yaḳma yazuġ efendi günāhdur

G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ **yazılur** eks̱eri altun / Rūyuñda ḳaşuñ zerd olur ise nʾola şāhā

yazınmak [1] kopya etmek, istinsah etmek, kendisi için yazmak; bkz. TS. C. VI, s. 4455-56.

K3/24 **Yazınmaġa** mānend-i naẓm-ı S̱üreyyā / Varaḳlar zer-efşān ider çarḫ-ı aḫḍar

yazmak [36] bkz. 'şīrīnlik yazmak' md.

1. yazmak

G130/9 Bāḳī bu şiʿri ṣafḥa-i çarḫ-ı berīne **yaz** / Görsün felekde söz nicʾolur ḫaṣm-ı nā-be-kār

G428/4 Lāyıḳ budur ki vaṣf-ı ruḫuñ mihr-i āsmān / Altun ḳalemle **yaza** meh-i enver üstine

G59/2 **Yazamaz** ebrūlaruñ rāsına beñzer bir hilāl / Māh-ı tābān bunca yıllardur mis̱ālin ḳaralar

G465/6 Şekl-i dehānuñ eyledi levḥ-i ḳalemde mīm / Cānā ol iki ʿaynı **yazan** iki yāyile

K20/24 Mis̱āl-i cūdına ʿunvān **yazar** debīr-i felek / Mürebbī-i fużalā dest-gīr-i ehl-i kemāl

K23/10 Cirm-i ḳamer hilāl ile ʿayn-ı ʿAlī **yazar** / ʿĪd-i şerīfe irmek içün ḳadr ü iḥtirām

G213/7 Şeh Selīm ol kim ġubār-ı naʿl-i şeb-rengi **yazar** / Ṣafḥa-i ruḫsāre-i ḫurşīd-i nūr-efşāne naḳş

K22/32 Muttaṣıl şiʿrüm **yazarken** ḫāme ṭurmaz deprenür / Neydür anı gūyiyā lerzān ider āb-ı revān

G540/2 Kilk-i āhum **yazarsa** sūz-ı dili / Dutışur nüh sipihrüñ evrāḳı

G222/3 Bir Gülistān **yazdı** bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle yir yir sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G529/4 Yoluñda delīl oldı dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her dāl ki naʿl-i süm-i esbüñ yola **yazdı**

K19/29 **Yazdı** ḫoş āyet-i Nūn veʾl-Ḳalem engüştüñde / Ne midād istedi ne ḫāme ne mıṣṭar ḫātem

K24/30 Dāne ḫaṭ jāle nuḳaṭ nefḥa-i müşgīn maʿnā / **Yazdı** levḥ-i çemene bir ġazel-i ter sünbül

G242/1 **Yazdı** bahār āyet-i ḥüsnüñ varaḳ varaḳ / Gül muṣḥafından oḳudı bülbül sebaḳ sebaḳ

M3/III/6 Salṭanat menşūrına ism-i şerīfüñ **yazdılar** / Daḫı peydā olmadın nām u nişān-ı maʿdelet

G118/4 Ney-şeker vaṣf-ı lebüñ **yazduġum** işitdi meger / Ki kemer-beste-i kilk-i şeker-efşānumdur

G145/3 Zülf-i müşg-efşānı vaṣfın **yazduġum** bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına miskī ḥarīr

G38/6 Bāḳī kifāyet eyler işāret efendüñe / Maḫlaṣ yerine **yazdurasın** aḫlaṣuʾl-ʿibād

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i żamīre **yazmadı** ṣūret-ger-i ḫayāl

G410/6 **Yazmadı** defterine ʿāşıḳ-ı Mecnūn-ṣıfatı / Ḥāṣılı ṣıġmadı bir deftere bir dīvāne

G98/7 Bāḳī şikenc-i zülfi ġamın **yazmaġ** istesem / Ṭāḳat getürmez elde ḳalemler şikest olur

K3/23 Debīr-i felek **yazmaġa** vāridātın / Eşiʿʿa getürmişdür altun ḳalemler

G183/4 Kātib-i ġam nāme-i aʿmāl-i ʿaşḳum **yazmaġa** / Tīġ-i dil-ber şerḫalardan sīneme mıṣṭar çeker

G482/2 Ḳaşuñ ol rādur ki **yazmış** anı ḳudret kātibi / Ḳıl ḳalemle ṣafḥa-i ḥüsnüñde ruḫsār üstine

G547/2 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāra ol ḫaṭṭ-ı cemālüñle / Muḥaḳḳaḳ ḫaṭṭ-ı Nūrī mi ki **yazmış** āyet-i Nūrı

M6/VI/2 **Yazmış** ruḫında sūre-i Veʾş-şemsi Veʾḍ-ḍuḥā

G517/4 Ḫāric vecihden ey ṣanem-i dil-rübā ḫaṭuñ / **Yazmış** kitāb-ı ḥüsnüñ egerçi kenārını

K24/41 Yaraşur zülf ü ruḫuñ vaṣfına defter **yazsam** / Kāğıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül

K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu ġazel-i rengīni / Levḥ-i zerrīne **yazup** eylesün ez-ber ḫātem

G273/3 Ḳırma yazıyla raḳībüñ dişleri vaṣfın **yazup** / Nusḫa-i çeşmi sevādın pür-ġubār itsem gerek

G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül çihre-i zer / ʿAşḳ ser-nāmesine levḥa **yazup** ḥal çekdüm

K25/3 Ḳamerüñ altına yā ṣafḥa-i eflāk üzre / Rā **yazupdur** ḳalem-i ṣunʿ-ı Celīl ü Cebbār

2. açmak, dağıtmak; bkz. TS. C. VI, s. 4458.

G292/2 Sāḳıyā sāġarı ṣun hecr ḫumārın **yazalum** / Nāmeden ḫakk idelüm nām-ı firāḳı berü gel

3. kaderini yazmak

G140/3 **Yazdı** sevdāñı başumuzda ḳażā / Ḳayd olındı rüʾūsa ḥükm-i ḳader

G164/5 Seni hüşyār **yazdılar** beni mest / Ḳalem-i ṣunʿda ḫaṭā nʾeyler

G447/1 **Yazmış** debīr-i ḥikmet ezel ṣāfḥa-i güle / Bülbül dem-ā-dem aġlaya her bār gül güle

yazuḳ! [2] yazık!

G61/2 Naḳş-ı ḫaṭuñla yazıludur ṣafḥa-i derūn / Odlara yaḳma **yazuġ** efendi günāhdur

G480/4 Bezm-i ġamda cām-ı ʿaşḳuñ nūş ide āvāreler / Bāde-i nābuñ **yazuḳ** cām-ı sürūr-encāmına

Yeʾcūc [2] Mecuc ile birlikte Nuh peygamberin oğlu Yafes'in soyundan gelen iki kabileden biri (sed bağlamında); bkz. PALA, s. 522-523; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 460.

K26/14 Defʿ-i **Yeʾcūc-ı** ġama işigidür sedd-i sedīd / Menʿ-i ceyş-i eleme der-gehidür ḥıṣn-ı ḥaṣīn

K14/5 Cihān emn ü emān buldı yine şemşīr-i pūlādın / Belā **Yeʾcūcına** sedd eyledi İskender-i s̱ānī

yed-i Beyżā [1] Musa peygamberin elini koynuna sokup çıkarması ve elinin güneş gibi parlaması mucizesi

K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür būy-ı baḫūr-ı Meryem / Açdı zanbaḳ **Yed-i Beyżāyı** kef-i Mūsā-vār

yedi ser-ʿalem [1] yedi kat gök

K2/21 Felek-i salṭanatuñ sebʿa-i seyyāresidür / Kām-kārā o **yedi ser-ʿalem-i** nūr-efşān

yidi muʿallaḳ dönmek [1] yedi takla atmak (güvercin bağlamında)

K23/21 Fażlı feżāsı içre bu eflāk-i bī-ḳarār / Evc-i hevāda **yidi muʿallaḳ döner** ḥamām

yeden bi-yed [1] doğrudan doğruya, vasıtasız; maliyeye ait belgelerde geçmesi bağlamında bkz. PAKALIN, C. III, s. 613. ('yed-beyed' md.)

G43/2 Nā-dān elinden alma eger irse destüñe / Şeh-bāz-ı āşiyāne-i devlet **yeden bi-yed**

yek muʿallaḳ [1] bir takla

G444/4 Bihişt şevḳına şādīliġ eyleyüp vāʿiẓ / Miyān-ı meclise atıldı **yek muʿallaḳda**

yek bār [1] birdenbire

K9/5 Deryā-yı keffi mevc-i ʿaṭā urdı şöyle kim / **Yek bār** sīm-i nāb ile zeyn oldı her kenār

yek işāret [1] küçük bir işaret

G93/9 Dostdan **yek işāret** ey Bāḳī / Cāna ṣad mūcib-i beşāret olur

yek-be-yek [1] tek tek, bir bir

K10/9 Bāḳıyā çarḫ-ı sitem-kāruñ ne cevr itdüklerin / **Yek-be-yek** ʿarż it ki şāh-ı maʿdelet-güster bile

yek-dāne [1] bir tanecik ‖ eşsiz

G510/5 Ṣalındı yürek żaʿf ile sīnemde ḳaçan kim / Gūşındaki ol gevher-i **yek-dāne** ṣalındı

yek-dem [1] bir an ('hezār sāl' karşıtlığında)

G469/1 Yoḳdur s̱ebāt çünki cihān-ı ḫarābda / Birdür hezār sāl ile **yek-dem** ḥisābda

yek-dil [2] tek yürek

K7/30 Cümle **yek-dildür** duʿā-yı devletüñde kāʾināt / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i Yezdān eyledi

G298/3 Aġız bir idüp söylemek āsān idi yāre / Zaḫmuñla gelüp olsa eger ḫançeri **yek-dil**

yeksān [2] bir, beraber ‖ eşit; bkz. 'ḫāk ile yeksān' md.

G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber yitişür cez̠be-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi **yeksān** ditrer

G238/4 Pāy-māl olmada āḫır şütür-i gerdūna / Pādişāh ile gedāsı hele **yeksān** ancaḳ

yek-ser [1] bir baştan bir başa

K19/27 Felek engüşterī-i ḳadrüñe pīrūze nigīn / Ḳapladı nāmuñ ile ʿālemi **yek-ser** ḫātem

yelmek [1] esmek ‖ koşmak; bkz. TS. C. VI, s. 4505.

G342/3 Ḫaber-i būy-ı zülfüñ alınca / Ne hevālarda **yeldi** bād-ı nesīm

yelmek yopurmak [1] telaşla koşuşturmak ('silmek süpürmek' paralelliğinde); bkz. TS. C. VI, s. 4511.

G180/2 Sildi süpürdi ṣaḥn-ı çemende ġubārı bād / **Yeldi yopurdı** ṭurmadı ferrāş-ı rūzgār

yelkenlüler [1] yelken takye giymiş askerler[27] ‖ yelkenli gemiler

K14/20 Çıḳup **yelkenlüler** Rūmī siperden bād-bānlarla / Yine gösterdiler cūş u ḫurūş-ı baḥr-i ʿummānı

yem [8] deniz

G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez **yem** ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār ʿālemde yemden incinür

G114/2 Aḳsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk seyl ü seyl **yem** yem pür-dür-i şeh-vār olur

G114/2 Aḳsa eşküm dīdeden ol gevher-i nā-yāb içün / Eşk seyl ü seyl yem **yem** pür-dür-i şeh-vār olur

G531/5 Bāḳī-ṣıfat virdüñ elem itdüñ gözüm yaşını **yem** / Ḳılduñ ġarīḳ-i baḥr-i ġam deryālara ṣalduñ beni

G76/5 Gözlerüm yaşını ṣofī istemez yem ḳılduġum / Görmedüm bir böyle ḫār ʿālemde **yemden** incinür

K23/24 Keff-i **yem-i** yemīni nem-i cūdın itse feyż / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

G46/4 ʿĀşıḳuñ ḳaʿr-ı **yem-i** ġuṣṣa-i hicrānuñda / Ṣadef-i dīde-i ġam-dīdesi pür-lüʾlūdur

G195/3 Kenār itsem diyen ol gevheri ḳaʿr-ı **yem-i** ġamdan / Kenāra çıḳmasun hergiz ki gevher der-kenār olmaz

yemek [2]

G252/5 Cūy-ı eşküm **yeñilmez** ey Bāḳī / Çoḳ döner daḫı āsiyāb-ı felek

G60/5 **Yeñmez** āb-ı çeşme-i çeşmüm dökinse lez̠z̠etin / Şehd-i şīrīn-i maḥabbet şol ḳadar ḳuvvetlüdür

yem yeşil [1]

G287/3 Deryā-yı aḫḍar oldı çemen mevc urup yatur / Rūy-ı zemīni faṣl-ı bahār itdi **yem yeşil**

yem-i aḫḍar [2] yeşil deniz ‖ mavi deniz

K24/14 Sāḳıyā zevraḳı sür bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı **yem-i aḫḍar** u lenger sünbül

G175/3 Seyr-i deryāya ne ḥācet dem-i ṣaḥrā geldi / Gūyiyā ṣaḥn-ı çemen şimdi **yem-i aḫḍardur**

yemīn [1] bereketli, mübarek ‖ sağ el

K23/24 Keff-i yem-i **yemīni** nem-i cūdın itse feyż / Bārān yirine dürr ü güher yaġdurur ġamām

yemīn itmek [3]

1. and içmek

K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı **yemīn itmek** olur / Ki ʿaṭāsından irer baḥre ġınā kāne yesār

---

[27] Muhammet Nur Doğan, agm. s. 254-255. Sözü edilen yazıda yeniçeri serpuşlarına yelken denmesinin sebebi, bunların iki yanlarından çıkan uzantıların rüzgârda şişmiş yelken bezine benzemesi olarak açıklanmaktadır.

G250/1 Göñüller alduġın inkār ider meger zülfüñ / Elini muṣḥafa urmış **yemīn ider** zülfüñ

2. içmemeye yemin etmek (‘and içmek’ paralelliğinde) ‖ vazgeçmek

G524/5 Bāḳīyi mey-i nāba **yemīn itdi** dimişler / Gül gibi ele sāġar alup içmez ol andı

yeñilmemek [1] pes etmemek (güreşte ve oyunda)

G486/4 Meydān-ı ʿaşḳa derd ile ḫaṣmāne girdi dil / Ḥāṣıl şu deñlü menʿ ide gördüm **yeñilmedi**

yer [1]

G217/6 Göz yaşın çoḳ çoḳ revān it cürm ü ʿiṣyān üzre kim / Aḳduġı **yerde** ḳomaz āb-ı firāvān ġıll u ġış

yerine [2]

G38/6 Bāḳī kifāyet eyler işāret efendüñe / Maḫlaṣ **yerine** yazdurasın aḫlaṣuʾl-ʿibād

G534/2 Nice şīrīn olmasun kim süd **yerine** anası / Sükker ile beslemiş ol ṭūṭī-i gūyācuġı

yereḳān [1] sarılık hastalığı ‖ bir çeşit mermer

G319/2 Zerd oldı yüzüm derd ile ṣan kim **yereḳāndur** / Luṭf eyle begüm dökme benüm yoḳ yire ḳanum

yesār irmek [1] bereket gelmek ‖ sol (‘yemīn’ karşıtlığında)

K18/33 Şöyledür keff-i güher-pāşı yemīn itmek olur / Ki ʿaṭāsından **irer** baḥre ġınā kāne **yesār**

yestehlemek [1] sıçmak

Kt13/2 Oġlancuġı **yestehliyicek** ḳalḳar o miskīn / Kendüsi siler boḳını ṣaçı ṣaḳalıyla

yeşil [3]

K22/6 Perr ü bāl açmış **yeşil** ṭūṭī iken berg-i çenār / Zerd olup ser-pençe-i şeh-bāza dönmişdür hemān

K22/15 Bir **yeşil** ġarrā zer-efşān kāġıd olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa ger medḥ-i edīb-i nükte-dān

G123/3 Mevc urur bād-ı seḥerden sebze-i ter mi ʿaceb / Yā bisāṭ-ı bezm-i ʿīş olmış **yeşil** ḫārā mıdur

Yezdān [2] Allah; bkz. ‘sāye-i Yezdān’, ‘şīr-i Yezdān’, ‘ẓıll-ı Yezdān’ md.

K7/30 Cümle yek-dildür duʿā-yı devletüñde kāʾināt / Ḫalḳ iḳbāl-i cenāb-ı pāk-i **Yezdān** eyledi

K5/3 Beşāretler zemīne āsmānuñ gözleri aydın / Cihānı rūşen itdi pertev-i envār-ı **Yezdānī**

yezdān-perest eylemek [1] imana getirmek

G24/3 Ṣūret-i eṣnāmdan döndi saña itdi sücūd / Rāhib-i deyri cemālüñ **eyledi Yezdān-perest**

yıḳılmak [1]

K14/6 **Yıḳıldı** ḫānümān-ı baḫtı ber-bād oldı aʿdānuñ / Revān oldı nesīm-i fetḥ ile taḫt-ı Süleymānī

yıḳmak [5]

G323/4 Menzil-i ʿīş u ṭarāb ḫurrem ü ābād olsun / **Yıḳalum** zerḳ u riyā deyrini vīrān idelüm

G484/2 Raḥīḳ-i cām-ı laʿlüñden alur bir cürʿa Cemşīdi / Şarāb-ı bezm-i ʿaşḳuñdan **yıḳar** bir kāse Faġfūrı

G33/5 Dil-i Bāḳī nice ābād olur kim / **Yıḳar** ol ġamze-i fettān yaḳar ruḫ

G468/4 **Yıḳar** bünyād-ı çarḫı bād-ı āhum / Efendi nesne döymez rūzgāre

K13/15 Nūḥ ʿömrin virsün Allāhum ḫaṭādan ṣaḳlasun / **Yıḳsa** bünyād-ı sarāy-ı ʿālemi ṭūfān eger

yıḳılası [1] yıkılasıca (‘yıkılsın!’ anlamında beddua sözü)

G508/1 Ḫoş geldi baña mey-gedenüñ āb u hevāsı / Vaʾllāhi güzel yirde yapılmış **yıḳılası**

yıḳılsun gitsün! [1] defolsun gitsin!

G495/2 Dili dil-ber yapar aġyār **yıḳılsun gitsün** / Gelmesün görmeyelüm kendüye miʿmārlıġı

yılda bir [1]

G296/1 **Yılda bir** açılup ancaḳ şen olur bāġda gül / Ḳanı ol ġonca-i ḫandān gibi şūḫ u şengül

yıllarca **[4]** yıllar yılı, senelerce

M9/IV/5 Yüzüñi göremez **yıllarca** ammā bunda ādem var

G63/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / Yüzüñi göremez **yıllarca** ammā bunda ādem var

G159/2 Şol göñül kim devr ider pīrāmen-i bāġ-ı ruḫuñ / Zülf-i müşgīnüñ gibi **yıllarca** ser-gerdān olur

G253/2 Baḳmasa **yıllarca** Nāhīdüñ yüzine ġam yimez / Ayda bir kez ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

yıllardur **[4]** yıllar yılı

G440/5 Ḫusrevā **yıllar-durur** yolunda Ferhāduñ geçer / Mā'il ol gel Bāḳī-i şīrīn-suḫanden cānibe

G4/3 Ümmīd-i ḫāk-būs-ı cenābuñla āsmān / **Yıllar-durur** ki ḳāmetini eyledi dü-tā

G100/1 **Yıllar-durur** yoluñda senüñ pāy-māldur / Miskīn zülfüñ ayaġa ṣalma vebāldur

G487/6 **Yıllar-durur** ki şemʿ-i ruḫuñ reşkine mehüñ / Ḥakkāk-i dehr çarḫa dutar şeb-çerāġını

yılduz **[2]** baht, talih; bkz. TS. C. VI, s. 4580.

G462/4 Gözden ṣaḳınur ḫāk-i derin beñzer o māhuñ / Āhum dütüni perde çeker **yılduzum** üzre

K20/31 Hemīşe ṣanʿat u pīşem dem-ā-dem endīşem / Özümle baḥs̱ u cedel **yılduzumla** ceng ü cidāl

yılduzı düşkün olmak **[1]** gözden düşmüş, talihsiz, bedbaht olmak; bkz. TS. C. VI, s. 4580. ('yıldızı düşmek' md.)

G267/3 Dökilür ḳaṭreleri ʿāşıḳ-ı mehcūr aġlar / **Yılduzı düşkün** olur pādişehüm maʿzūlüñ

yig **[28]** -dan daha iyi, üstün

G261/1 Bir ṣafā-baḫş ḳanı cām-ı muṣaffādan **yig** / Bir ṭarab-sāz mı var sāġar-ı ṣahbādan **yig**

G261/2 Ḳanı bir cām-ı muṣaffā gibi ṣāfī-meşreb / Ṣafḥa-i sīnesi mirʾāt-ı mücellādan **yig**

G261/3 Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i raʿnādur kim / Çihre-i nāzüki gül-berg-i muṭarrādan **yig**

G261/4 Bir nefes hem-dem olup defʿ-i melāl eyleyecek / Bulmadum dünyede cām-ı mey-i ḥamrādan **yig**

G261/5 Bāḳıyā mey-gedenüñ ehl-i ḫarābāt içre / Ḫidmet-i ḫāk-i deri devlet-i Dārādan **yig**

G271/1 Şarāb-ı dil-güşā olmaz o laʿl-i cān-fezādan **yig** / Müferriḥ ḥab bulınmaz ḫāl-i rūy-ı dil-rübādan **yig**

G271/2 Muṣaffā laʿli ol şūḫuñ ṣafāda cām-ı Cemden ḫoş / Mücellā sīnesi āyīne-i ʿālem-nümādan **yig**

G271/3 Maḥabbet lez̄zetin idrāk iden miḥnetden incinmez / Gelür derdüñ dil-i bīmār-ı ʿuşşāḳa devādan **yig**

G271/4 Seni cāndan seven bī-dillerüñ luṭf eyle ḳadrin bil / Bulınmaz bende-i muḳbil muḥibb-i bī-riyādan **yig**

G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan yitişdi dīde-i cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan **yig**

G271/6 Bülend-āvāze ḳıl sāz u nevā-yı ʿaşḳı ey muṭrıb / Ki ḳalmaz ḳubbe-i gerdūnda hergiz ol ṣadādan **yig**

G271/7 Umūruñ Ḥaḳḳa tevfīz it tevekkül eyle ey Baḳī / Ki cāy-ı ilticā olmaz cenāb-ı Kibriyādan **yig**

G511/3 Hezārān mülk ü māl ü cāhdan **yig** / Cihānda bir nefes ḳalbüñ ḥużūrı

G530/2 Dil-i mecnūna şimdi **yig** gelür leyli nehārından / Olaldan āsitān-būsuñ şeb-i tārīkde rūzī

Mtl 10 Dā'im olmaz devr-i gül devrān ise bāḳī degül / Gel begüm dönsün ḳadeḥ bundan **yig** olmaz devr-i gül

G162/4 **Yig** bilür ṭabʿ-ı nükte-dānı ḥakīm / Ol ki ḥāl-i ʿalīle evfaḳdur

G186/1 Dil-i maḥzūna vuṣlatdan firāḳ-ı dil-rübā **yigdür** / Cihānda yār-i ḥādis̱den ḳadīmī āşinā **yigdür**

G186/2 Ḳapuñda ḳullara ẓulm ü cefā itme vefā eyle / Benüm şāh-i cihān-tābum kerem eyle vefā **yigdür**

G186/3 Ayaḳ başmaḳ ne lāzım meclis-i ʿuşşāḳa ey ṣofī / Raḳīb-i bed-liḳā ile ıraḳdan merḥabā **yigdür**

G186/4 Dilā bir nev-cevānı sev vefāsı olsun olmasun / Cihānda ʿaşḳsuz olmaḳdan ise mübtelā **yigdür**

G186/5 Güşāde olmaġa dem-beste iken ġonca-i ḫāṭır / Elüñde gül gibi cām-ı şarāb-ı dil-güşā **yigdür**

G186/6 Şeb-i fürḳatde ey Bāḳī ṭulūʿ-ı mihr-i enverden / Bu göñlüm ḫānesin rūşen iden ol meh-liḳā **yigdür**

G377/4 Şol ḫoş ḫaber ki andan ire būy-ı vaṣl-ı yār / **Yigdür** dimāġ-ı 'āşıḳa bād-ı bahārdan

G394/1 Çarḫa baş egme göñül hergiz daḫı ac olmadan / **Yigdür** ölmek merd olan nā-merde muḥtāc olmadan

G515/1 Yār olup aġyāra ādemler begenmez ol perī / Kendüye hem-rāz idindi yaʿni bizden **yigleri**

yigitlik **[1]**

G235/7 Bāḳīyi zār u zebūn itdüñ **yigitlik** bu mıdur / Sen tevānā nev-cevān ol nā-tevān bir pīr-i ʿaşḳ

yil **[1]** yel, rüzgâr; bkz. 'āhum yili', 'es̱er yil', 'ṣabā yili' md.

G310/6 Üstümüzden **yil** gibi geçsün ṣabānuñ himmeti / İstemezse irdügin ol serv-i sīm-endāma el

yil mūmı **[2]** rüzgarda sönmeyen meşale gibi kullanılan kalın fitilli mum; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 461.

G516/4 Virür ẕevḳ ehline şevḳi dem-ā-dem / Şeb-i ʿişretde bir **yil mūmıdur** nāy

G321/1 Rūşen ola tā işigüñe varmaġa rāhum / **Yil mūmlarını** yaḳdı gice şuʿle-i āhum

yilmek **[2]** bkz. TS. C. VI, s. 4505-4510.

1. esmek

G310/4 Nāfe-i müşgīn-i zülfinden ḫaber ṣor Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kāʾinātı ṭurma **yil**

2. koşmak

G317/3 Her tezervüñ nice bir ṣaydı hevāsında **yilüp** / Dāʾimā ḥırṣ u ṭamaʿ çeşmini bāz eyleyelüm

yimek **[6]** bkz. 'ġam yimek' md.

1. yemek

K2/55 Beẕl ile az ola mı niʿmet-i cūd u keremüñ / **Yimeden** eksile mi ḫᵛān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān

G5/5 İller **yiye** şeftālūsını bāġ-ı cemālüñ / Ey sīb-ẕeḳan Bāḳī nice bir diye eyvā

G169/1 İçilse bāde lebüñsüz ḥarāreti yoḳdur / Şeker **yinilse** sözüñsüz ḥalāveti yoḳdur

M2/IV/5 Niʿmet-i raḥmet-i Raḥmāna yitişdi o velī / Biz ciger ḫūnı **yirüz** bunda ciger-ḫūnlar ile

1.1. yemek ‖ 'gam yemek'

Mtl 15 Bāḳīye ḫoş bulındı bu ḳaḥṭ-ı keremde ġam / Ol derd-mend şimdi ne **yir** olmasaydı ġam

2. gürz isabet etmek ‖ Bozdoğan armutu yemek

K14/15 Elinden ol ḳadar düşmen **yimişdür** boz doġanı kim / Ḳızılelmadan eyvā ḳopdı nā-geh işidüp anı

yir **[35]**

1. yer ‖ mekân

G7/1 Ḫurşīd kim feżā-yı felekdür mesīr aña / Degmez gedālar içre işigüñde **yir** aña

G99/2 Bir ābdur ki aḳduġı **yir** lāle-zār olur / Tīġuñ ki gül-sitān-ı ṣafā cūy-bārıdur

G386/3 Ṣaḥrā vü kūhı geşt ü güẕār itdügüm bu kim / Dīvāne göñlüm egleyecek bir **yir** isterin

G483/6 Cürʿa ṣaçdıḳları **yir** kān-ı Bedaḫşāna deger / Laʿl ü yāḳūtı n'ider mey-gede ḳallāşları

K17/10 Bāḳī ne deñlü sözlerüñ āb-ı revān ise / Aḳar şu gibi **yirde** gerek rūy-ı iʿtiẕār

G508/1 Ḫoş geldi baña mey-gedenüñ āb u hevāsı / Va'llāhi güzel **yirde** yapılmış yıḳılası

G107/1 Berg-i gülden ruḫı ol lāle-ʿiẕāruñ terdür / Nükte fehm eyle begüm ḫaylīce rengīn **yirdür**

G108/1 Lebüñe dirler ise ġonca-i gülden terdür / Ṣaḳın incinme begüm ḫaylīce rengīn **yirdür**

G159/5 Cām-ı ʿişret nūş iden bir ḳaṭresin dökmez **yire** / Ehl-i dil bir cürʿaya degmez ʿaceb devrān olur

M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā kühne-serādur dünyā / Künc-i rāḥat **yiri** ẓann eyleme bu vīrānı

G509/5 Ḫᵛāb-ı ġaflet nice bir ey ṭālib-i dünyā-yı dūn / Var ise rāḥat **yiri** ṣanduñ bu miḥnet-ḫāneyi

G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur cān-ı maḥzūnuñ **yiri** / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ yiri

G548/2 Ḳāmetüñ ʿaksi düşerse ṭañ mı eşk-i çeşmüme / Bāġda āb-ı revāndur serv-i dil-cūnuñ **yiri**

G548/3 Kūyına varsa ʿaceb mi dil-berüñ gāhī raḳīb / Cennet idi bir zamān İblīs-i melʿūnuñ **yiri**

G548/4 Bir ḥużūrum var-durur kūyuñda olmaḳdan şehā / ʿArż olınsa almazam baña Ferīdūnuñ **yiri**

G548/5 Dirhem-i eşküm dükenmez nice demdür Bāḳıyā / Ḫāk-i cismümdür meger kim māl-i Ḳārūnuñ **yiri**

G263/4 Her şeb ey dil āh-ı āteş-nākden / Çarḫ-ı bed-mihrüñ **yirin** od eyledüñ

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ **yirin** umma ṣofī / Baġlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar yirine

K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki ʿadūsı zamānede / Rāḥat **yirini** bulmaya kūy-ı ʿadem gibi

G107/2 Mürġ-i dil naġmeleri şevḳıne gül ruḫlarınuñ / Ne ṣafā-baḫş edālar ne güzel **yirlerdür**

G21/1 Tāʾib itdi nice zamān Tevvāb / **Yirümüz** oldı mescid ü miḥrāb

G370/1 Dil giriftār-ı belā dil-ber hevāyī nʾeylesün / Dāme düşmez **yirlere** ḳonmaz hümāyı nʾeylesün

2. yeryüzü, arz; bkz. TS. C. VI, s. 4606.

G343/4 ʿAceb ey serv-i ser-keş sen ne naḫl-i ʿālem-ārāsın / Ki ḳaddüñ dikmesidür gökde Ṭūbā **yirde** ʿarʿar hem

G274/7 Yaʿnī sulṭān-ı cevān-baḫt Meḥemmed Ḫān kim / **Yirde** meddāḥı beşer gökde s̱enā-ḫᵛānı melek

G198/2 Ne ḫūb-dem ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / Nücūm indi **yire** yir yüzine çıḳdı künūz

3. kısım, bölüm

G259/5 Ṣaçı kelāmın o deñlü uzatduñ ey Bāḳī / İki ṣaḥīfe **yiri** başḳa bir kitāb itdüñ

4. makam, mevki

G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i mez̠elletde z̠elīl / Gün gibi evc-i felekde **yiri** her bir dūnuñ

G309/1 Ehl-i tecrīd ki kūyuñda **yiri** ḫāk degül / Pāye-i ḳadri Mesīḥā gibi eflāk degül

G512/1 Çıḳsa eflāke nʾola āteş-i āhum şereri / Çarḫdur encüm-i seyyārenüñ ey māh **yiri**

G548/1 Nice yıldur deşt-i ġamdur cān-ı maḥzūnuñ yiri / Ey ṣaçı Leylā virildi baña Mecnūnuñ **yiri**

G110/5 Bāḳıyā ol āfitāb-ı ʿālem-ārā germ olup / Māhdan ġarrā **yirüm** var dirse vechi vardur

G26/4 Rūḥ-ı pāk ol **yirüñ** eflāk ola mānend-i Mesīḥ / Ḳalmaġa ḫāk-i mez̠elletde bu tendür bāʿis̱

G30/3 Neden bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār itmek / Senüñ cāndur **yirüñ** ey tīr-i dil-ber sen bedenden geç

5. diyar, ülke; bkz. TS. C. VI, s. 4607.

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm cüdā oldum mekānumdan / Bu **yirlerde** ġarībem yoḳ-durur yanuñca hem-derdüm

G148/5 Mülk-i ġamda eşk ü āh egler beni / Ol **yirüñ** āb u hevāsı ḫoş gelür

yir bulmak [1] yer edinmek, makam edinmek

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler **bulurken** gökde **yir** kevkeb / İşigüñ cānibin gözler zehī ʿālī-naẓar kevkeb

yir eylemek/itmek [3] yer tutmak, mekan tutmak, yerleşmek; bkz. TS. C. VI, s. 4536.

G1/4 Sen seng-dilüñ şol ki derūnında **yir eyler** / ʿĀlemde hemān sikke ḳazar mermere cānā

K14/26 Ne cünbiş ḳıldı kim āḫır dil-i düşmende **yir itdi** / Meger gösterdi ol nīze ḫırām-ı ḳadd-i ḫūbānı

G433/5 Ḫayra gir dilde **yir it** diñle sözin Bāḳīnüñ / Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle

yir idinmek [1] mevki tutmak; bkz. TS. C. VI, s. 4536.

G250/3 Ḳatuñda ḳanlar idüp oldı muʿteber ġamzeñ / Yanuñda yollara indi **idindi yir** zülfüñ

yir yoḳ [1] gerek yok, mahal yok

G328/11 Hīç teʾḫīre **yir yoḳ** ey Bāḳī / Niyyet-i ḫayrdur hemān idelüm

yir yüzi [2] yeryüzü; bkz. ʻrūy-ı zemīnʼ md.

K21/6 Cihānı berf ile yaḫ ṭutdı ḳış ḳıyāmetdür / ʿAceb mi **yir yüzine** çıḳsa hep defāʾin-i māl

G198/2 Ne ḫūb-dem ne ḳıyāmet-zamān olur bu kim / Nücūm indi yire **yir yüzine** çıḳdı künūz

yirden göke dek [1] çok fazla, pek çok

G423/1 Elüm irmez nʾideyin āh o boyı şimşāde / İdeyin minneti **yirden göke dek** feryāde

yirden gögi farḳ eyleyememek **[1]** körkütük sarhoş olmak bağlamında;

G222/2 Ṣaḥn-ı bāġı ṭutdı encüm gibi nergis şöyle kim / Mestler **farḳ eylemez yirden gögi** eyler ġalaṭ

yire geçmek **[4]** çok utanmak

G168/5 **Yire geçse** yiridür ehl-i fażīlet çünki āh / ʿİzz u cāhuñ ḫār u ḫas deryā-mis̱āl üstindedür?

G265/2 Ḫadeng-i āhumuñ eflāke seyr ider güẕerin / Ḥicābı şöyle çeker **yirlere geçer** nāvek

K26/13 Kef-i kān ḫāṣiyetinden görüp iḥsān nicʾolur / **Yirlere geçdi** ḥayādan utanup genc-i defīn

G294/3 Nic'olur gördi ṣafā āyīne-i ḥüsnüñde / **Yirlere geçdi** ḥayādan utanup āb-ı zülāl

yirine getürmek **[1]** gereğini yapmak

G452/2 **Getürsem** pendini bir bir **yirine** vāʿiẓ-i şehrüñ / Bahār olsa nigār olsa şarāb-ı ḫoş-güvār olsa

yirine ışınmak **[1]** uzun süre kalmak, alışmak

G422/5 **Işınurdum yirüme** nār-ı firāḳa nisbet / Ben olaydum eger āteşde semender yirine

yirini ṭutmak **[1]** yerini doldurmak, yerini aratmamak

K19/54 Bedel olmaz buña zīrā ki senüñ nāmuñadur / **Ṭutamaz** mühr-i Süleymān **yirin** āḫer ḫātem

yirlere çalmak **[1]** yere fırlatmak ‖ perişan etmek

G522/3 Şol dil ki cām gibi el üzre ṭutardı Cem / Dest-i zamāne **yirlere çaldı** ḫazef gibi

yirlere girmek **[1]** mezara girmek (beddua sözü)

M1/V/5 Ṭıfl-ı sirişki **yirlere girsün** duʿām odur / Her kim ġamuñdan ağlamaya şeyḫ u şābdan

yirlü yirine **[1]**

K2/6 Umaruz kim bulına Kaʿbe-i maḳṣūda vüṣūl / Geçdi çün devlet ile **yirlü yirine** erkān

yirüñ ḳulağı var **[1]**

G53/3 Āh itme naʿl-i esbi nişānın görüp dilā / Şāyed kimesne işide **yirüñ ḳulağı var**

yir yir **[18]** yer yer, taraf taraf

K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i ḳafes-i zer-gerdür / Dāğlar dilde olupdur aña **yir yir** ḫātem

K21/1 Aġardı berf ile **yir yir** çemende cism-i nihāl / Niteki penbe-i dāġ ile sīne-i abdāl

K22/14 Şöyle beñzer kim ḫaṭ-ı āyāt-ı raḥmetdür çemen / Bād-ı ṣubḥ itmişdür altun ḥall ile **yir yir** nişān

K24/10 Var ise bencileyin ʿāşıḳ-ı zār olmışdur / Gök gök itmiş döginüp cismini **yir yir** sünbül

G20/3 Ṭoḳınupdur bāde-i gül-gūna çeşm-i rūzgār / Sāġar üzre ṣanmañuz peydā olur **yir yir** ḥabāb

G23/3 Leşger-i ġam geldi dil şehrine ḳondı cavḳ cavḳ / Ḳopdı **yir yir** fitne vü āşūb u ġavġā semt semt

G109/6 Rāh-ı vefāda yitüre diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı dīde yollara **yir yir** nişān ider

G176/1 Nār-ı hecrüñle olan sīnemde **yir yir** dāġlar / Ḥālüme raḥm itdüginden dem-be-dem ḳan ağlar

G176/4 Gūyiyā **yir yir** açılmış lālelerdür ḫākde / Sīne üstinde görinen tāze tāze dāġlar

G190/1 Dehān-ı ġonca-i ḥamrāda gūyā jāleler **yir yir** / Olupdur laʿl-i dil-berde dilā tebḫāleler **yir yir**

G190/2 Dilerlerse dür-i dendān-ı laʿl-i dil-beri ey dil / Revādur āşinālar baḥr-i ʿaşḳa ṭalalar **yir yir**

G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa zülfüñi dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler **yir yir**

G190/4 Görinen cism-i zerdümde degüldür dāġ-ı ḫūn-ālūd / Bitüpdür ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı belāda lāleler **yir yir**

G190/5 Ḳaçan mestāne gezseñ çār-sū-yı dehri ey Bāḳī / Olur ol demde peydā her ṭarafdan nāleler **yir yir**

G222/3 Bir Gülistān yazdı bir ay içre faṣl-ı nev-bahār / Lāle **yir yir** sürḫ olupdur sebze ḫaṭ şeb-nem nuḳaṭ

G335/2 Der-i ümmīdi ḳıldum beste ḫūbānuñ vefāsından / Görinür sīnede **yir yir** ser-i mismārdur dāġum

G384/4 O mehüñ şevḳına **yir yir** yaḳayın nice fetīl / Sīnemüñ dāğların şekl-i S̱üreyyā göresin

G466/5 Erġavānlar ṭutışup ḫırmen-i gül yanmaġ içün / Gül-sitān milkine āteş ḳodı **yir yir** lāle

yiridür **[16]** layıktır, münasiptir, sırasıdır; bkz. TS. C. VI, s. 4537.

K12/9 Ḫūblar ṭutsa rikābın **yiridür** cümle ḳaçan / Esb-i nāzı felek ol ḫusrev-i ḫūbāne çeker

K13/2 ʿĪd ü gül hem-ṣoḥbet oldı cām-ı zer ṣundı hilāl / Göklere çıḳsa **yiridür** naʿre-i mestān eger

G23/6 Şiʿr-i Bāḳī sebʿa-i iḳlīme olduḳça revān / Oḳınursa **yiridür** bu naẓm-ı ġarrā semt semt

G66/1 Cennet-i kūyuña meyl eylese Ṭūbā **yiridür** / Āsitānuñ dilese gökde Mesīḥā **yiridür**

G66/2 Ḳaddüñüñ cilve-gehi sīne-i pür-dāġumdur / Ṣaḥn-ı gül-şen nitekim serv-i dil-ārā **yiridür**

G66/3 Tāze dāġumla ser ü sīne nʾola zeyn olsa / Kūh u deşt ey yüzi gül lāle-i ḥamrā **yiridür**

G66/4 Ābı ḫoş ḫāki hevā ehline ġāyet dil-keş / ʿĀlemüñ kūy-ı ḫarābāt bir aʿlā **yiridür**

G66/5 Nām u neng ehli ne bilsün reviş-i rindānı / Mey-gede bencileyin ʿāşıḳ-ı şeydā **yiridür**

G66/6 Cilve-i ḥüsn-i ruḫuñ virdi revāc u revnaḳ / ʿArṣa-i ʿāleme kim seyr ü temāşā **yiridür**

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded Allāhı severseñ ḳatı zībā **yiridür**

G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender yaraşur farḳında / Ol ki zīr-i ḳademi būse-i Dārā **yiridür**

G168/5 Yire geçse **yiridür** ehl-i fażīlet çünki āh / ʿİzz u cāhuñ ḫār u ḫas deryā-mis̱āl üstindedür

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ **yiridür** raḳṣ uralum dest-efşān / Virelüm zelzeleye ṭāḳ u revāḳı berü gel

G426/7 Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa nicʾolur / Ḳatı ḥayret **yiridür** bir gözüñ aç bī-çāre

M3/II/5 Düşmene ṣalınsa tīġ-i ḫūn-feşānı yaraşur / **Yiridür** olsa ḫırāmān ol livā-yı salṭanat

G392/2 Demidür bezm-i ṣafāda açıla süfre-i gül / **Yiridür** nergis alursa ele cām-ı zerrīn

yirine **[12]** yerini tutmak üzere

K23/24 Keff-i yem-i yemīni nem-i cūdın itse feyż / Bārān **yirine** dürr ü güher yaġdurur ġamām

K25/37 Kelimātum **yirine** dürr ü güher naẓm itsem / İdemez mertebe-i fażluñı eşʿār işʿār

G75/2 Ṭıfldur pend-i peder diñlemez ol māh daḫı / Şīr-i māder **yirine** içmege ḳanum özenür

G345/3 Hīç bilür mi mey **yirine** dem-be-dem ḳan yutduġum / İşidür mi ney **yirine** āh u efġānum benüm

G405/2 Zinhār ṣaḳın mey **yirine** ḳanuñ içerler / Keyfiyyetüñ ol gözleri mestāne ṭuyurma

G422/1 Ṭutalum mihri görem ṭalʿat-i dil-ber **yirine** / Kime dil baġlayam ol zülf-i muʿanber **yirine**

G422/2 Giceler ṣanma sipihr üzre ḳamerdür görinen / Cānumuz ʿaksi geçer mihr-i münevver **yirine**

G422/3 Görmese yār ġażab-nāk olıcaḳ aġyārı / Ḫışm idüp ʿāşıḳın āzārlar itler **yirine**

G422/4 Yār işiginde raḳībüñ yirin umma ṣofī / Baġlamaz kimse seni ol ḳapuda ḫar **yirine**

G422/5 Işınurdum yirüme nār-ı firāḳa nisbet / Ben olaydum eger āteşde semender **yirine**

G422/6 Ḳafes-i ġamda nʾola ḳaldum ise ṭūṭī-vār / Vaṣf-ı laʿlüñ hele aġzumda ya şekker **yirine**

G422/7 İşigüñ ṭaşı ile ḫāk-i ḥarīmüñ besdür / Bāḳī-i ḫaste-dile bāliş ü bister **yirine**

yirinde **[1]** olduğu yerde, yerli yerinde

G133/4 Ṭursun **yirinde** ġamze-i ḳattāl-i ḫūn-feşān / Başdan belālu ʿāşıḳı ol perçem öldürür

yiter **[36]** yeter, kâfi ‖ yeterince

K5/6 Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i encüm / Ki çeşm-i baḫt-ı bī-dārı **yiter** dehrüñ nigeh-bānı

K5/30 Getür cām-ı sürūr-encāmı ey sāḳī **yiter** çekdük / Cefā-yı devr-i gerdūnı belā-yı çarḫ-ı gerdānı

K18/52 Baḥr-i eşʿār **yiter** urdı süṭūr emvācın / Demidür kʾide duʿā dürlerini zīb-i kenār

M9/V/4 Ṣafā-yı ṣafvet-i ṭabʿuñ **yiter** eglence ey Bāḳī

G49/1 Cūy-bār-ı vādī-i ġam eşk-i çeşm-i ter **yiter** / Rūy-ı zerd ol cūy-bāra berg-i nīlūfer **yiter**

G49/2 Aġzı laʿlīn ḥoḳḳa yāḳūt-ı müferriḥ lebleri / Cevherī terkīb isterseñ leb-i dil-ber **yiter**

G49/3 Ḫᵛāce ursun başına destār-ı mermerşāhīyi / Lāubālī ʿāşıḳuñ farḳında bir sāġar **yiter**

G49/4 Pādişāh-ı ʿaşḳa besdür gūşe-i külḫan serīr / Bister-i sincāb ise maḳṣūd ḫākister **yiter**

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i dünyāya dil / Rūy-ı zerd ü gevher-i eşküm zer ü zīver **yiter**

G63/5 Ṣafā-yı ḥālet-i ṭabʿuñ **yiter** eglence ey Bāḳī / Bī-ḥamdiʾllāh ne ġam yirsin elüñde sāġar-ı Cem var
G72/3 Farḳ-ı serde şekl-i şemşīrüñ **yiter** perr-i küleng / Bā-vücūd ol dem ki ḫūn-ı zaḫmum içre āl olur
G99/6 Çeşm ü çerāġ-ı merdüm-i ṣāḥib-naẓar **yiter** / Cām-ı şarāb-ı nāb ki Cem yādgārıdur
G140/6 Bāḳıyā hem-dem ü hevā-dāruñ / Cām-ı gül-reng ile ḥabāb **yiter**
G151/1 Leşger-i fitne saña ḫayl-i ḫaṭ u ḫāl **yiter** / Tīġ lāzım degül ol ġamze-i ḳattāl **yiter**
G151/2 Fitneler ḳaynadup ey dost nʾider ḫāl u ḫaṭuñ / Göñül almaġa ruḫuñ eyledügi āl **yiter**
G151/4 Ġarażuñ ṣayd ise ey dil o hümā-pervāzı / Şāh-bāz-ı naẓar-ı himmetüñi ṣal **yiter**
G151/5 Ehl-i dil cāme-i dībā ile zībālanmaz / Bāḳıyā ʿārif olan kimseye bir şāl **yiter**
G275/4 Mey-i rāḥat dileyü çekme ġam-ı devrānı / Cām-ı gül-reng **yiter** saña dil-i pür-ḫūnuñ
G294/4 Ārzū eylemezin salṭanat-ı dünyāyı / Ḫidmet-i ḫāk-i der-i yār **yiter** cāh u celāl
G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān **yiter** baña / Zülf-i nigār sünbül ü ruḫsār-ı yār gül
G306/4 Luṭfuñ göziyle bir güle baḳsañ **yiter** baña / Baḳ sīne dāġın eyledüm ey gül-ʿiẕār gül
G334/4 Sensüz cināne ḳalmadı meylüm cihān degül / Kūyuñ riyāż-ı ḫuld viṣālüñ **yiter** naʿīm
G355/4 Eşk-i sīm ü çihre-i zerdi **yiter** vech-i maʿāş / Bir cihetden ʿāşıḳa dīnār u dirhem gelmesün
G358/3 Şemʿ lāzım degül ey sāḳī **yiter** meclisde / Şuʿle-i cām-ı şeb-efrūz çerāġ-ı rūşen
G358/6 Bāḳīye ʿişret ü ʿīş itmege hecrüñde **yiter** / Nāle ney göz yaşı mey fikr-i viṣālüñ gül-şen
G379/4 Āb-ı revān-ı gül-şen-i emn ü emān **yiter** / Tīġ-i cihān-güşā-yı şehenşāh-ı pāk-dīn
G383/7 Silk-i gevher maʿnī-i bārīk ü naẓm-ı ter **yiter** / Bāḳıyā çekmez göñül dürr-i s̱emīnüñ minnetin
G392/7 ʿĀleme ʿīd-i saʿīd ol **yiter** ey Bāḳī kim / Ola pāyende saʿādetde şehenşāh-ı güzīn
G466/9 Zīnet-i gül-şen-i iḳbāle **yiter** ey Bāḳī / Çihre-i baḫt-ı şehenşāh-ı muẓaffer lāle
Kt7/2 Başdan bu faḫr saña **yiter** kim şeh-i cihān / Ḫilʿat geyürdi naẓmuña ġarrā firengiler
K20/45 El aç duʿā-yı ḳıyām-ı ḫıyām-ı devletine / **Yiter** uzandı bu deñlü ṭınāb-ı ḳāl u meḳāl
G42/3 **Yiter** kirpügüm kūy-ı ʿaşḳuñda cārūb / Üzilsün kesilsün hemān rīş-i zāhid
G196/5 **Yiter** ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme zīnet ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz
G372/3 **Yiter** ṣīt u ṣadā-yı cān-ı nālānum bu gül-zāra / Çemen bülbülleri şimden girü ḫāmūş u lāl olsun

yiter..... yiter [1]

G151/3 Ayaġuñ altına baḳ eyle naẓar ben ḫāke / Şeh-süvārum **yiter** itdüñ beni pā-māl **yiter**

yitmek [3] yetmek, yeterli olmak; bkz. ‘pāyāne yitmek’ md.

G381/1 Māh-rūlar bī-ʿaded bir ʿāşıḳ-ı rüsvāyı ben / **Yitmeye** biñ pāre ḳılsam bu dil-i şeydāyı ben
G505/2 Ṭaḳılup yanına her gün bile ṣalınduġı **yitmez** / Ayaġın öpmege ṣarḳar nigāruñ şāh destūrı
M1/I/5 ʿİbret gözinde niceye dek ġaflet uyḫusı / **Yitmez mi** saña vāḳıʿa-i Şāh-ı şīr-ceng

yitürmek [4]

1. itirmek, kakmak; bkz. TS. C. VI, s. 4613.

M1/VII/4 Behrām-ı vaḳti gūra **yitürdi** bu ṣayd-gāh / Var işigine ḫidmet-i Şāh Erdşīri gör

2. kaybetmek; bkz. TS. C. VI, s. 4609.

G40/3 Güher-i cāmı **yitürdük** bizi ġam öldüriyor / Sāḳıyā gel bulı vir ḳanda ise ara meded
G109/6 Rāh-ı vefāda **yitüre** diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı dīde yollara yir yir nişān ider

3. ulaştırmak, iletmek; bkz. ‘kendüni yitürmek’ md.

G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i zülfüñ **yitürse** bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya

yitiş! **[1]** yardım et!, yardıma koş!

G525/3 Beni öldürdi firāḳuñ meded ey dost **yitiş** / Hele bir pāre daḫı tende ḥarāret bāḳī

yitişmek [24]

G307/4 Meclis-i vaʿża oturmaḳ ḳatı alçaḳlıḳdur / Ṣadr-ı mey-ḫāne-i ʿirfāna **yitiş** rifʿat bul
M2/IV/5 Niʿmet-i raḥmet-i Raḥmāna **yitişdi** o velī / Biz ciger ḫūnı yirüz bunda ciger-ḫūnlar ile
G130/2 Sildi ġubār-ı ġuṣṣayı dilden nesīm-i ṣubḥ / İrdi **yitişdi** himmet-i merdān-ı rūzgār
G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice üstāda **yitişdi** / ʿĀlemde bu gün aña bir üstād yitişmez
G271/5 Güşāyiş gerd-i rāhuñdan **yitişdi** dīde-i cāna / Ṣafā-yı ḫāk-i der-gāhuñ cilā-yı tūtiyādan yig
G377/5 Bāḳī **yitişdi** gözlerüñ aydın nesīm-i ṣubḥ / Ḫāk-i cenāb-ı sāye-i Perverdigārdan
G441/2 Maḥbūb u mey mülāzemetinden ḳaçardı dil / Geldi **yitişdi** bir yañadan nev-bahār ise
G458/3 Şu ʿāşıḳ kim senüñ ʿaşḳuñ belāsından helāk oldı / Ṣan ol bīmārdur ṣıḥḥat **yitişdi** vardı uyḫuya
K5/2 Ṭoġup gün gibi zerrīn tāc ile burc-ı saʿādetden / **Yitişdi** şarḳdan ġarba żiyā-yı ʿadl u iḥsānı
G245/3 Ḥużūr-ı pīre **yitişdüm** egerçi her fende / Velī güzelleri sevmekde iḫtiyārum yoḳ
G374/4 Cürʿa-i cāmın eger ṣunsa **yitişdürmek** olur / Pīr-i deyrüñ nice terk eyleyelüm irşādın
G292/7 Umaruz himmet-i merdān-ı ṭarīḳat **yitişe** / Nā-gehān bir gün efendüm diye Bāḳī berü gel
G167/5 **Yitişgil** ölmedin ey cān ṭabībi dest-gīr ol kim / Bedenden cān-ı Bāḳī ṭurmayuben ıżṭırāb eyler
G332/2 **Yitişinceydi** hemān derdine ben bīmāruñ / Mīve-i vaṣlına yāruñ nʾideyin irmez elüm
G133/5 Bāḳī peleng-i kūh-ı ġamuñ pençesindedür / Luṭfuñ meded **yitişmez** ise bir dem öldürür
G201/1 Feryāduma ol ḳāmeti şimşād **yitişmez** / Beñzer ki anuñ gūşına feryād **yitişmez**
G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ irişür cümleden evvel / Ol mertebeye saʿy ile zühhād **yitişmez**
G201/3 Āhumdan öñürdi yitişür ḳapuña eşküm / Germiyyet ile şöyle gider bād **yitişmez**
G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur mevt irişür zād **yitişmez**
G201/5 Bu ʿarṣada Bāḳī nice üstāda yitişdi / ʿĀlemde bu gün aña bir üstād **yitişmez**
G107/4 Mīve-i vaṣlına bir ḳāmeti Ṭūbā güzelüñ / Zāhidā her kim irişdiyse **yitişmiş** erdür
G137/6 Şāh u dervīşe ber-ā-ber **yitişür** cezbe-i ʿaşḳ / Ḥaṣılı teb ṭutıcaḳ her kişi yeksān ditrer
G201/3 Āhumdan öñürdi **yitişür** ḳapuña eşküm / Germiyyet ile şöyle gider bād yitişmez
G299/1 Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan bil / Her belā kim **yitişür** ʿālem-i bālādan bil

yoġ/ yoḳ [52]

1. yok

G275/1 Elemin Ḳaysa ḳıyās itme dil-i maḥzūnuñ / ʿAḳlı **yoġ** idi ne derdi var idi Mecnūnuñ
G315/1 Nʾola dehr içre nişānum **yoġ** ise ʿAnḳāyem / Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem
G333/3 Ḫayāl-i ḫāl-i ruḫsāruñ **yoġ** anuñ çünki göñlinde / Ne başdı baġrına seng-i siyāhı Kaʿbe yā ḳıblem
K21/30 Hezār bār belā pūtesinde ḳāl oldum / Henūz āteş-i miḥnetde **yoḳ** ḫalāṣa mecāl
G80/5 Bāḳī suḫanda saña bu gün hem-cenāḥ **yoḳ** / Ṭabʿ-ı bülendüñ evc-i belāġat hümāsıdur
G104/5 İrmege ṣubḥ-ı viṣāl-i yāre hergiz çāre **yoḳ** / Bāḳıyā āfāḳı ṭutdı nāle-i şeb-gīrler
G113/6 Bilüñe **yoḳ** bedel velī ṣaçuñuñ / Girihin çözseñ ol miyāne deger
G136/2 Yanar od içre girür şemʿ-i ruḫuñ şevḳıyla dil / Yanmadan pervāsı **yoḳ** her ḫidmete pervānedür
G141/4 Erbāb-ı ʿaşḳa ṣabr u tesellī ṭarīḳi **yoḳ** / Varan ḥarīm-i kūyuña nā-şād olup gider
G149/2 Ġamuñdan nevbet-i āh u fiġān u zāra ḳudret **yoḳ** / Çemende bülbül-i şūrīde şimdi başḳa mehterdür
G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i ḳażāya ẕerre ḳadar **yoḳ** ʿinādumuz
G206/4 Ḫoş gelür aña rebāb āvāzesi ġavġāsı **yoḳ** / Pādişāh-ı ʿaşḳ olanlar kūs-ı ḫāḳān istemez
G211/1 Pür-hevādur ney gibi ʿaşḳuñla ṭabʿ-ı pür-heves / Derd-i dilden bā-ḫaber ʿālemde **yoḳ** bir hem-nefes
G233/2 Ey ki deryā-yı ġam-ı ʿaşḳuña **yoḳ** hīç kenār / Būse luṭf eyle hele bārī kenār olmayıcaḳ
G234/3 Naẓarda merḥametden **yoḳ** eser ey şūḫ-ı sengīn-dil / Ḳıya baḳışlaruñdan añlanur ḳalbüñ ḳa**ya** ancaḳ

G245/1 Kemāl u fażl ile ʿālemde iftiḫārum **yoḳ** / Melāmet eylese ʿaşḳuñ cihāna ʿārum **yoḳ**

G245/2 Hezār mertebe ʿaşḳuñda ġālibem Ḳaysa / Nihāyet ey ṣanem ol deñlü iştihārum **yoḳ**

G245/3 Ḥużūr-ı pīre yitişdüm egerçi her fende / Velī güzelleri sevmekde iḫtiyārum **yoḳ**

G245/4 Çemende ġonca-i dil neyle gülsün açılsun / Yanumda sencileyin şūḫ-ı gül-ʿiẕārum **yoḳ**

G245/5 ʿAdem diyārına çoḳdan giderdüm ey Bāḳī / Şarāb-ı ʿaşḳ ile reftāra iḳtidārum **yoḳ**

G246/1 Ḳadeḥden ġayrı bir laʿlüñ öper **yoḳ** / Kemerden ġayrı bilüñi ḳucar **yoḳ**

G246/2 Pür oldı dīdemüz ḫāk-i rehüñle / Es̱er yilden velīkin hīç es̱er **yoḳ**

G246/3 Gelürse bir yire naḳḳāş-ı ʿālem / Bu resm ile seni taṣvīr ider **yoḳ**

G246/4 Didüm var mı dehānuñla miyānuñ / Didi kim söyleme ortada **var yoḳ**

G246/5 Felek ṭāḳındaki ḳandīl-i māhı / Uyarmaz Bāḳī āhum giceler **yoḳ**

G262/4 Rez duḫterini sīneye çeksem ʿaceb midür / Cevrinden özge nesnesi **yoḳ** bī-vefālaruñ

G270/2 Lāle-veş bāġ-ı ṣafāda iñen açılduġı **yoḳ** / Ḫaylī demdür göremez kimse ḳarasın ḳadeḥüñ

G303/4 Gördüñ ḳabā-yı ʿömre beḳā **yoḳ** bu bāġda / Gül gibi sen de pīreheni pāre pāre gel

G313/4 Ṣaḥn-ı ḥammāmda dün gördüm o nāzük-bedeni / Sīnede mūdan es̱er **yoḳ** daḫı pehlū da güzel

G361/5 Yanup yaḳılmaġ ister kimse **yoḳ** yanuñca ey Bāḳī / Ḥadīs̱-i ʿaşḳ-ı ʿālem-sūz-ı yāri ya ne söylersin

G379/3 Çīn içre **yoḳ** ṣaçuñ gibi bir müşk-i ter velī / Müşgīn ṣaçuñda bulmaġ olur ṣad hezār çīn

G441/5 Bāḳī cihānda resm-i vefādan nişāne **yoḳ** / Yār adın añma ʿaḳluñ eger saña yār ise

G450/5 İḫtiyārı **yoḳ** ḳapuñda āh u efġān itmege / Pādişāhum Bāḳīyi maʿẕūr ṭut ol bābda

G469/5 Ḳapuñda nāle ḳılmamaġa iḫtiyār **yoḳ** / Va'llāhi bī-günāhın efendi bu bābda

G496/7 Maḥrem-i esrār-ı maʿnā hem-zebān-ı ḥāl **yoḳ** / ʿAşḳ sırrın ḳılmasañ Bāḳī hüveydā kāşkī

G520/5 Cevre ḳatlanmaḳ olurdı n'idelüm ey Bāḳī / ʿAhd-i ḫūbān gibi **yoḳ** ṣabrumuzuñ bünyādı

K2/58 Zehre-i çūn u çirā kimsede **yoḳdur** ḥāşā / Südde-i devletüñüñdür yine bāḳī fermān

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol Yūsuf-liḳā yaşum / Anuñ miḳyāsı **yoḳdur** ṭurmaz ol mā dā'imā artar

G79/7 Bāḳī-i ḫaste-ḫāṭırı dūr itme dīdeden / Ġamzeñden ayru kimsesi **yoḳdur** iler çeker

G169/1 İçilse bāde lebüñsüz ḥarāreti **yoḳdur** / Şeker yinilse sözüñsüz ḥalāveti **yoḳdur**

G169/2 Egerçi ʿarʿar-ı bāġuñ bülend ḳāmeti var / Nihāl-i ḳaddüñe nisbet leṭāfeti **yoḳdur**

G169/3 Hevā-yı kāküli bir yaña bir yaña zülfi / Başumda derd ü belānuñ nihāyeti **yoḳdur**

G169/4 Sipāh-ı ġam n'ola ayaḳlar ise ʿuşşāḳı / Raʿiyyetine o şāhuñ riʿāyeti **yoḳdur**

G169/5 Çemende ġoncaya baḳup dimiş bir ehl-i naẓar / O yāruñ aġzına nisbet ṭarāveti **yoḳdur**

G169/6 Cihañda derd ü belāñı çeker gider Bāḳī / Ölürse dünyede senden ferāġati **yoḳdur**

G485/3 Sīm-sīmā serv-bālā meh-liḳālar çoḳ velī / Kimsede **yoḳdur** senüñ evżāʿ u eṭvāruñ gibi

G508/6 Dünyā deger ol māh-liḳā dil-ber-i ġarrā / Yūsufda daḫı **yoḳdur** anuñ ḥüsn ü bahāsı

G538/4 İkisinüñ daḫı bir benden özge vāris̱i **yoḳdur** / Cihānda ben var iken kim añar Ferhād u Mecnūnı

Kt1/7 Gerçi kāmillere ʿālemde nihāyet **yoḳdur** / Minnet Allāha seni cümleden itmiş ekmel

G469/1 **Yoḳdur** s̱ebāt çünki cihān-ı ḫarābda / Birdür hezār sāl ile yek-dem ḥisābda

G344/3 Diyār-ı ġurbete düşdüm cüdā oldum mekānumdan / Bu yirlerde ġarībem **yoḳ-durur** yanuñca hem-derdüm

2. hayır!

G274/2 Dehenüñ var ise bir būse ḳıl iḳrār didüm / Nāz ile **yoḳ** didi ol ġonca-i ḫandān gülerek

yoḳ ḥisābına **[1]**

G352/5 Bıraḳdı **yoḳ ḥisābına** felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür yoḳlar ġam-ı dil-dār var olsun

yoḳ yire **[4]** boş yere, boşu boşuna

G25/1 La'lüñle cām **yoḳ yire** eyler müdām baḥs̱ / İẓhār-ı ḥaḳ degülse ġaraż ḫod ḥarām baḥs̱

G182/1 Oḳlaruñ kim tende zaḫm-ı ḫūn-feşāna girdiler / Öldürüp ben ḫasteyi **yoḳ yire** ḳana girdiler

G319/2 Zerd oldı yüzüm derd ile ṣan kim yereḳāndur / Luṭf eyle begüm dökme benüm **yoḳ yire** ḳanum

G517/3 Ṣarf itdi dīde sīm-i sirişkin vefañ içün / Bilmezlik ile **yoḳ yire** ḫarc itdi varını

yoġsa [8] yoksa

G1/3 Ḥaşr ide mi bir yirde senüñle beni devrān / Ḥasret ḳala mı **yoġsa** dem-i maḥşere cānā

G98/2 Meclisde la'l-i yāre iñende ezilmesün / Va'llāhi **yoġsa** kelle-i şekker şikest olur

G120/5 Bāḳī-i dil-ḫasteye cevr-i firāvān itmeden / Ḳaṣduñ öldürmek mi **yoġsa** nāz u istiġnā mıdur

G9/1 Bilini ḳuçmadadur ol ṣanemüñ derd ü belā / **Yoġsa** 'āşıḳlara şīrīn lebi ḥāżır ḥelvā

G164/2 Cevr-i aġyārdur belāyı iden / **Yoġsa** yār itdügi cefā n'eyler

G381/4 Hep senüñ'çündür benüm dünyā cefāsın çekdügüm / **Yoġsa** 'ömrüm varı sensüz n'eylerin dünyāyı ben

G434/1 Ḳorḳum oldur göz dege ḫāk-i der-i cānānuma / **Yoġsa** küḥl-āsā çekerdüm çeşm-i ḫūn-efşānuma

G472/2 Ḳanlu yaşlar dökdügi meyden cüdālıḳ derdidür / **Yoḫsa** gelmez āteş-i sūzān kebābuñ 'aynına

yoḳlamak [1] ziyaret etmek, bakmak ‖ hatır için hastayı ziyaret

G352/5 Bıraḳdı yoḳ ḥisābına felek ben zār u bīmārı / Hele gāhī gelür **yoḳlar** ġam-ı dil-dār var olsun

yoḳlıḳ [2]

1. yokluk (sevgilinin ağzı bağlamında)

G495/5 Virelüm cānı dilā būs-ı dehān-ı yāre / 'Āḳıbet **yoḳlıġa** tebdīl iderüz varlıġı

1.1. yokluk ('var olsun' karşıtlığında) ‖ ölüm

M2/V/4 'Āḳıbet **yoḳlıḳ** imiş kār-ı cihān ey Bāḳī / N'idelüm Şāh-ı cevān-baḫt-ı cihān var olsun

yol [43] bkz. 'Ḫudā yolı', 'kūyuñ yolı', 'ṭoġrı yol' md.

1. yol

G529/4 Yoluñda delīl oldı dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her dāl ki na'l-i süm-i esbüñ **yola** yazdı

G73/5 Nāz u istiġnā ile Bāḳīye ṭoḳınmaz geçer / Rāst gelse **yolda** ol serv-i revān bilmezlenür

G465/5 Baña 'adū yanında cefālar ider o serv / Nā-gāh **yolda** rāst gelürse ḳażāyile

G158/4 Reftār **yolın** göster eyā naḫl-i ḫırāmān / Varsun o sehī ḳaddüñe istāde ṣanavber

M8/VI/1 Bāḳıyā gel olalum Ka'be-i dil **yolına** peyk

M1/VI/4 Deşt-i fenāda mürġ-i hevā ṭurmayup ḳonar / Tīġuñ Ḫudā **yolında** sebīl itdi ḳanları

G393/3 **Yolında** nūrdur gūyā ki ḫurşīd / Ḳabā-yı ezraḳ üzre rūy-ı cānān

G426/2 Ṭutalum Ka'be-i tevfīḳ-i ilāhī **yolını** / Bu beyābānda 'abes̱ gezmeyelüm āvāre

M5/VI/2 **Yollar** üzre cism-i pā-mālüm görüp raḥm itmedüñ

G109/6 Rāh-ı vefāda yitüre diyü ġamuñ beni / Ḫūn-āb-ı dīde **yollara** yir yir nişān ider

G126/4 Göreyin ṭur seni bir laḥẓa disem **yollarda** / Baña ol şūḫ-ı cihān şīveyi ṭurmaz eyler

G134/4 **Yollarda** görse aġladuġum baña ṭaş atar / Gāhī bu çeşm-i eşk-feşānı siler geçer

K18/8 Döşedi mihr-i felek **yolları** dībālar ile / İtdi teşrīf çemen mülkini sulṭān-ı bahār

G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın alurlar yoluñ / Rāh-ı gül-zāre döner **yolları** İstanbūluñ

G507/1 Aġlayup iñlemeden derd ile dolāb gibi / Oldı çihremde yaşum **yolları** mīzāb gibi

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi yolup bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i berf **yollarına** eyledi nis̱ār

G466/4 Āl fānūs ile geldi giceden gül-zāra / Virdi ṣaḥn-ı çemenüñ **yollarına** fer lāle

G266/1 Serv-ḳāmetler iki yanın alurlar **yoluñ** / Rāh-ı gül-zāre döner yolları İstanbūluñ

G267/1 Dil-rübālarla 'aceb kes̱reti var her **yoluñ** / Geçemez ḫūblarından göñül İstanbūluñ

M1/VI/3 Her ḳanda baṣsa pāy-ı semendüñ nis̱ār içün / Ḫānlar **yoluñda** cümle revān itdi cānları

2. uğruna,uğrunda ‖ amaç, maksat

G250/4 Ayaġuñ öpmeden el çekmez ol virür başın / Ḳoyupdur ey boyı şimşād o **yolda** ser zülfüñ

K2/16 Tāc-dārān-ı cihān sāye-nişīn-i ʿalemi / Ser-firāzān-ı memālik **yolına** ser-bāzān

K13/1 Cān virürdüm cevher-i cān istese cānān eger / Bez̠l iderdüm **yolına** z̠ī-ḳıymet olsa cān eger

K14/8 Dür ü gevher nis̱ār itsün **yolına** ebr-i bārānī / Ser-ā-ser aṭlas u dībā döşetsün mihr-i raḫşānī

M1/VIII/7 Rāḥat yüzini görmedi çalışdı cān ile / Çekdi Efendi **yolına** bu deñlü zaḥmeti

G155/6 Nis̱ār itdi ġazā **yolına** der-gāh-ı şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn meh-i nev zer-nişān ḫançer

G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin her-cāyī dil-ber **yolına** / Yüzi açılmış güzel gül gibi ter-dāmān olur

G382/7 Bāḳī **yolında** döke şaça ḫarç idüp gözüm / Āḫır düketdi naḳd-i sirişküm ḫızānesin

G483/1 Müstedām ola fenā kūyınuñ evbāşları / Kim olur bir biri **yolında** fidā başları

G2/6 Yüzüm üzre ḳadem başmaz cefā vü cevrden geçmez / **Yolında** ḳılduġumdan nʾoldı ben cismüm türāb-āsā

G250/6 **Yolında** nāfe-ṣıfat ḳıldı terk-i ser Bāḳī / Teraḥḥum itmedi miskīne ḳıl ḳadar zülfüñ

K18/42 Gül gibi gül-şene ḳılsañ nʾola ʿarż-ı dīdār / Ḫayli dökildi şaçıldı **yoluña** faṣl-ı bahār

G338/7 Döksün güher-i eşki Bāḳī reh-i kūyuñda / Maḥṣūl-i dil ü dīde hep **yoluña** sulṭānum

G373/2 Bāġa sen serv-i revānı bir ḳadem başsun diyü / Ḫaylī dökildi ṣaçıldı **yoluña** berg-i ḫazān

G82/4 Beni daʿvā-yı ḳatlüñden murāduñ baş u cān ise / **Yoluña** hey benüm ʿömrüm senüñle kim nizāʿ eyler

G440/5 Ḫusrevā yıllar-durur **yolunda** Ferhāduñ geçer / Māʾil ol gel Bāḳī-i şīrīn-suḫanden cānibe

G100/1 Yıllar-durur **yoluñda** senüñ pāy-māldur / Miskīn zülfüñ ayaġa ṣalma vebāldur

G199/4 Döker ʿāşıḳ **yoluñda** dāne dāne gevher-i eşki / Yatur ḫāk-i mez̠elletde **yine** bir dāne incinmez

G228/6 Eşküm gibi ġamuñla ḳılup terk-i ḫānümān / İtdüm **yoluñda** varumı çeşmüm gibi telef

G273/1 Çeşm-i pür-ḫūnum **yoluñda** eşk-bār itsem gerek / Ayaġuñ tozına gevherler nis̱ār itsem gerek

Kt4/1 Ne yaña ʿazm-i hümāyūn iderseñ ola şehā / Nesīm-i ṣubḥ-ı saʿādet **yoluñda** ferrāşuñ

G529/4 **Yoluñda** delīl oldı dü-tā ḳılmaġa ḳaddüm / Her dāl ki naʿl-i süm-i esbüñ yola yazdı

3. tutulan yol

G394/2 Pādişehseñ terk-i tāc u kisvet itmekdür **yoluñ** / Pādişāh olmaz kişi başında bir tāc olmadan

yoluña (cān) revān eylemek **[1]** uğrunda can vermek

G267/5 **Yoluña** Bāḳī-i dil-ḫaste **revān eyler** idi / Tuḥfe-i cān-ı ḥaḳīr olsa eger maḳbūlüñ

yolında cānlar virmek **[6]** uğrunda ölmek

G513/1 ʿĀşıḳ öldürmekdür ol māhuñ tamām endīşesi / **Yolına cān virmedür** eksüklünüñ kem pīşesi

G60/4 Ḫançer-i cānān ecel cāmına ṭurmaz şu ḳatar / **Yolına cān virmek** anuñ şol ḳadar lez̠z̠etlüdür

G231/4 ʿAşḳdur bu geçürür ʿāşıḳı başdan cāndan / ʿĀşıḳun **yoluña cān virdügini** ṣanma güz̠āf

G184/4 Ölmedin **yoluña cān virmege** ʿahd itmiş idüm / Şol zamān ʿālem-i ervāḥa ki mūtū didiler

G333/4 Dil-i pür-iştiyāḳı tek viṣālüñ ʿīdına irgür / Eger ḳurbān dilerseñ **yoluña cānlar fidā** ḳıblem

G167/4 Ḥisāb olmaz benüm **yolında cānlar virdügüm** ammā / Baña bir būse virse kendü yüz kerre ḥisāb eyler

yolına ḫārc eylemek **[1]** uğruna harcamak

G221/3 Sīm-i eşküñ **yolına ḫārc eylemekden** aġlama / Yā nedür ey ʿāşıḳ-ı şūrīde dünyādan ġaraż

yollara inmek **[1]**

G250/3 Ḳatuñda ḳanlar idüp oldı muʿteber ġamzeñ / Yanuñda **yollara indi** idindi yir zülfüñ

yollara düşmek **[1]** yollara koyulmak

G88/3 Pertev-i āfitābı gör **yollaruña düşüp** yatur / Yaʿnī ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāk-sārdur

yola ʿazm itmek **[1]** yola çıkmak, yola koyulmak

G82/3 **Yola ʿazm itmiş** ol ser-keş baña yā Hū dimez bir kez / Çeküp atı başın aġyār ile ṭurmış vedāʿ eyler

yol virmemek **[1]** izin vermemek; bkz. TS. C. VI, s. 4663.

K27/4 Ḥarīm-i ḫāṣa **yol virmez** açılmaz şaḫṣ-ı nā-dāna / Nigār-ı pāk-dāmendür münaḳḳaş perdesi gūyā

yolına ḳarşu **[2]**

G244/3 Gitdi mülk-i ʿademe ḳāfile-i ṣabr u sükūn / **Ḳarşu** ṭutdı **yolına** meşʿale-i nār-ı firāḳ

Kt1/6 Kime kim reh-ber ola bedraḳa-i iḥsānuñ / **Yolına ḳarşu** ṭutar şemʿ-i hidāyet meşʿal

yollar itmek **[1]** yollar açmak; bkz. TS. C. VI, s. 4655.

G285/4 **Yollar itdi** çihre-i zerdümde seyl-i eşk ile / Çeşm-i giryān beñzer ol saḳḳāya kim eyler sebīl

yollarda ḳalmak **[2]**

G225/2 Almaġa āvāze-i pāy-i semendüñ gūş-i cān / **Ḳaldı yollarda** nişān-ı naʿl-i esbüñ gibi semʿ

G201/4 **Yollarda ḳalur** rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur mevt irişür zād yitişmez

yoluña varı fidā **[1]** uğruna herşeyi feda

G372/5 Dirīġ eyler mi Bāḳī cānı ḳurbān olduġum senden / **Fidā yoluña varı** tek hemān ʿīd-ı viṣāl olsun

yoluña ölmek **[2]** uğrunda ölmek

G525/5 Bāḳī **ölsün yoluña** pādişehüm sen ṣaġ ol / Baḫt pāyende Ḫudā yār saʿādet bāḳī

K6/6 Senden ayrılmaḳ ḳatı müşkil belādur dostum / **Yoluña ölmek** egerçi ʿāşıḳa āsān gelür

yoldaş **[3]**

1. arkadaş, yol arkadaşı

G376/5 Bāḳīyi ġam öldürür ʿaşḳuñ yolında ḳorḳarın / Şimdi mi çekdi belāyı rāh-rev **yoldaşdan**

Kt4/2 Öñüñce peyk-i hidāyet delīl ü reh-ber ola / Yanuñca Ḥıżr ʿaleyhiʾs-selām **yoldaşuñ**

2. mevlevî dervişleri

G483/2 ʿArṣa-i ʿaşḳda gör Ḥażret-i Mevlānāyı / Ṭurmayup daḫı döner üstine **yoldaşları**

yolınmak **[1]** yırtınıp ağlamak

M1/IV/2 Ṭutsun cihānı nāle-i mürġān ṣubḥ-dem / Güller **yolınsun** āh u fiġān eylesün hezār

yolmak **[1]** koparmak

K9/6 Berg-i gül-i sefīdi **yolup** bāġ-bān-ı çarḫ / Mānend-i berf yollarına eyledi nis̱ār

yonmak **[1]** yontmak, tıraş etmek; bkz. TS. C. VI, s. 4665-67.

G464/8 Ḳaṭre-i eşkine öykündi diyü Bāḳīnüñ / Çarḫ-i ḥakkāk **yonupdur** güheri döne döne

yönelmek **[1]** doğrulmak, yüzünü çevirmek, teveccüh etmek; bkz. TS. C. VI, s. 4685.

K21/9 Sevāḥil-i çemene çıḳdı genc-i bād-āverd / **Yöneldi** Ḫusrev-i nev-rūza devlet ü iḳbāl

yörenmek **[1]** dolaşmak, etrafında dolaşmak; bkz. TS. C. VI, s. 4698-4700.

G319/3 Āhum ṭolanur ṣubḥa degin gökleri ḳat ḳat / Kūyuñ **yörenür** döne döne eşk-i revānum

Yūsuf **[8]** Yusuf peygamber

K2/2 Şād-mān oldı bu gün devr-i kühen-sāl yine / Vuṣlat-ı **Yūsuf** ile niteki pīr-i Kenʿān

K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı māh-ı Kenʿān ṭalʿatuñ görse / Saña **Yūsuf** diyeydi iller aña Yūsuf-ı s̱ānī

K15/6 Gülüñ pīrāhen-i **Yūsuf** gibi dāmānı çāk olmış / Nesīm-i perde-der ḳıldı meger mekr-i Zelīḫāyı

G165/1 Göñül **Yūsuf** gibi çāh-ı zenaḫdānuñda ḳalmışdur / Ḫalāṣ eyle benüm şāhum ki zindānuñda ḳalmışdur

G531/4 **Yūsuf** gibi ʿizzetde sen Yaʿḳūb-veş miḥnetde ben / Dil sākin-i Beytüʾl-ḫazen tenhālara ṣalduñ beni

G508/6 Dünyā deger ol māh-liḳā dil-ber-i ġarrā / **Yūsufda** daḫı yoḳdur anuñ ḥüsn ü bahāsı

G363/2 Seni Yūsufla güzellikde ṣorarlarsa baña / **Yūsufı** bilmezin ammā seni raʿnā bilürin

G363/2 Seni **Yūsufla** güzellikde ṣorarlarsa baña / Yūsufı bilmezin ammā seni raʿnā bilürin

Yūsuf-ı Kenʿān **[2]** Kenan'lı Yusuf

G308/2 Geldi ẓuhūra çāh-ı ʿademden çıḳup yine / Mīzāne girdi **Yūsuf-ı Kenʿān-mis̱āl** gül

G359/6 Fāş itmez idi rāz-ı dili **Yūsuf-ı Kenʿān** / Çāk olmasa dāmānı Züleyḫānuñ elinden

Yūsuf-ı s̱ānī **[4]** güzellikte ikinci Yusuf ('Yusuf' paralelliğinde)

K5/29 S̱enā-hᵛānuñ olurdı māh-ı Kenʿān ṭalʿatuñ görse / Saña Yūsuf diyeydi iller aña **Yūsuf-ı s̱ānī**

G351/2 Hemān ol **Yūsuf-ı s̱ānī** iner ancaḳ terāzūdan / ʿAdīl olmaz gerekse iki ʿālem bir yaña olsun

G405/5 Yaʿḳūb-ṣıfat Bāḳīyi ol **Yūsuf-ı s̱ānī** / Ḥüzn içre ḳomaz ḳıṣṣayı iḫvāne ṭuyurma

G410/5 ʿĪd yaḳlaşdı ṣalıncaġa binüp ṣalına mı / Yine ol **Yūsuf-ı s̱ānī** gire mi mīzāne

Yūsuf-cemāl **[1]** Yusuf yüzlü ‖ güzel yüzlü

G142/2 Ol melāḥat Mıṣrınuñ **Yūsuf-cemāli** şevḳıne / Seyl-i eşküm Nīl-veş günden güne efzūn olur

Yūsuf-dīdār **[1]** Yusuf yüzlü ‖ güzel yüzlü

K25/20 Bū ʿAlī-ḥikmet ü Ḫātem-kef ü Nuʿmān-mez̲heb / Muṣṭafā-ḫulḳ u Mesīḥā-dem ü **Yūsuf-dīdār**

Yūsufī destār **[1]** 'Padişahlarla vezirlerin ve diğer bir kısım büyük memurların giydikleri bu kavuğun başa geçecek tarafı dar, tepeye doğru genişleyen üstü dilimli idi. Dilimli tepe kısmı hariç olarak diğer kısımları tülbent ile örtülü, ön kısmına da iki sorguç takılırdı.' Bkz. PAKALIN, C. III, s. 639. ('Yusufî' md.)

K20/5 Ṣarındı meh yine bir ḫūb **Yūsufī destār** / Ṣoḳındı farḳına bir dāne ince sīm hilāl

Yūsuf-liḳā **[2]** Yusuf yüzlü ‖ güzel yüzlü

G64/2 Ḳıyās eyler mi Nīl-i Mıṣra ol **Yūsuf-liḳā** yaşum / Anuñ miḳyāsı yoḳdur ṭurmaz ol mā dāʾimā artar

G39/3 Ayaġuñ tozıyla vezn itmez birin ehl-i naẓar / Ṭopṭolu **Yūsuf-liḳālarla** bu gün mīzān-ı ʿīd

Yūsuf-naẓīr **[1]** Yusuf'a benzeyen

M1/VII/2 Pīr-i ʿAzīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi intiḳāl / Mīr-i cevān-ı çāpük-i **Yūsuf-naẓīri** gör

yutmak **[2]** bkz. 'ḳanlar yutmak' md.

K14/21 Neheng-āsā dil-āverler ʿadūyı **yutdılar** gitdi / ʿAceb deryā imiş ḥaḳḳā bu leşger-gāh-ı ʿOs̱mānī

G154/7 Bāḳī ġamuñda ḫūn-ı ciger **yutsa** gūyiyā / Bezm-i ṣafāda cām-ı mey-i erġavān çeker

yuva **[1]** bkz. 'şāhīn yuvası' md.

G297/4 Cūy-ı eşküm şöyle ṭuġyān itdi kim bir gün hemān / Āsmānuñ āsiyā-sengin **yuvalar** bilmiş ol

yüce **[2]**

G126/2 Ne hümā ḳaydı ser-i zülfi hevāsında baña / Göñül o mertebelerden **yüce** pervāz eyler

G197/5 Yaḳamaz bedr-i āfitāb-ı sitem / Bir **yüce** bār-gāha mensūbuz

yügrük **[1]** yürük, hızlı koşan, çok koşan; bkz. TS. C. VI, s. 4743.

G174/4 **Yügrük** atuñ ḳılıcuñ keskin didüm / Gāh tīġın geh semendin gösterür

yük **[1]**

K18/4 Yine ferrāş-ı ṣabā ṣaḥn-ı ribāṭ-ı çemene / Geldi bir ḳāfile ḳondurdı **yüki** cümle bahār

yüklemek **[1]**

G383/2 Gerd-i rāhın çihre-i aġyāra ḳondurmış ṣabā / **Yükledük** ol gāve hep rūy-ı zemīnüñ minnetin

yüklenmek [1]

G96/3 Bār-ı ġam-ı maḥabbeti **yüklenme** ey gönül / Āḫır taḥammül itmeyesin iḥtimāldür

yüksek [1]

G274/5 İltifāt itme bu alçaḳlara sen ey Bāḳī / Himmetüñ mürġ-i hümāyūnı hümādan **yüksek**

yümn [2] bereket, uğur

K1/12 Kim bu niẓāmı virmedi ʿālem sarāyına / İllā ki **yümn-i** devlet-i Şāh-ı cihān-sitān

K7/16 Devr-i gül ṣanmañ cihānı böyle tezyīn eyleyen / **Yümn-i** iḳbāl-i Ḫudāvend-i cihān-bān eyledi

yürek [1] kalp ‖ gönül

G510/5 Ṣalındı **yürek** żaʿf ile sīnemde ḳaçan kim / Gūşındaki ol gevher-i yek-dāne ṣalındı

yüregi oynamak [1] kalbi çarpmak, heyecanlanmak; bkz. TS. C. VI, s. 4767.

G319/1 Laʿlüñ göricek ḳana döner gözden aḳanum / **Oynar yüregüm** derd ile diñmez ḥafeḳānum

yüregi yanmak [1] içi yanmak

G265/3 Piyāle düşmez elümden hemīşe lāle-ṣıfat / Şirār-i nār-ı ġamuñdan ṭutışdı **yandı yürek**

yüregine ṣu sepmek [1] içini rahatlatmak, ferahlatmak

G101/5 Bāḳī yanardı tāb-ı teb-i hecr-i yār ile / **Ṣu sepmeyeydi yüregine** şiʿr-i āb-dār

yüri! [9] haydi, durma; bkz. TS. C. VI, s. 4773.

K13/9 Derd ü miḥnet çekme der-gāhında ey Bāḳī **yüri** / ʿArż ḳıl bilmezse ḥālüñ ḥażret-i Sulṭān eger

G19/6 Ġam-ı devrān-ı dūnı çekme **yüri** / Bāḳıyā ol hemīşe mest ü ḫarāb

G58/7 Ol ṣanemden Bāḳıyā bir būse daʿvā ḳıl **yüri** / Söylemezse öp hemān aġzın sükūt iḳrārdur

G61/4 Ḫum gibi sen de taṣfiye-i bāṭın it **yüri** / Dergāh-ı mey-fürūş ulu ḫānḳāhdur

G213/6 Rūy-ı zerd ü eşk-i ḫūnīnüñle ey Bāḳī **yüri** / Yaza gör ḫāk-i cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭāne naḳş

G316/3 Ġamuñ afyonını tiryāk diyü baña ʿarż itme / **Yüri** ṣaġ ol benüm ʿömrüm ben ol tiryākden geçdüm

G354/2 **Yüri** ey bād elüñ kendüñe çek zülfinden / Nice bir ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ perīşān olsun

G494/3 **Yüri** Rūm illerin seyr it ḫırāmān eyle yanuñca / ʿĀlem gibi sehī-ḳāmet nigār-ı pāk-dāmānı

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / **Yüri** zehr-i belāya ḳāniʿ ol afyon ise gitdi

yüri ṭurma! [1] haydi durma!

K26/9 Bāġa ʿazm eyle **yüri ṭurma** ki ṣaḥn-ı gül-şen / Cān-fezādur niteki meclis-i maḫdūm-ı güzīn

yürümek [6]

1. yürümek ‖ gezmek, dolaşmak

G115/5 Zülfüñden ayru Bāḳī bir ḥāl ile **yürür** kim / Zencīrden boşanmış dīvānedür ṣanurlar

G268/2 Serv ü şimşādı **yürütmez** ṭaʿn-ı bülbül bāġda / Seyr idelden cilve-i naḫl-i ḫırāmānuñ senüñ

1.1. yürümek ‖ ...durmak; bkz. TS. C. VI, s. 4777.

G166/3 Ḳoyup nāmūs ile ʿārı düşüp kūy-ı ḫarābāta / **Yürür** çāk-i girībān olup erbāb-ı melāmetler

2. geçerli olmak, tedavülde olmak; bkz. TS. C. VI, s. 4776.

G457/1 Sancaġın dikmezden evvel māh çarḫuñ bāmına / Sikke-i şāhī **yürürdi** mīr-i ʿaşḳuñ nāmına

3. ip üzerinde yürümek (canbaz gösterisi bağlamında)

K21/19 Nücūm içinde S̱üreyyā terāzū ile **yürür** / Ki ṣādır olmaya eyyām-ı devletinde vebāl

4. salınmak

Mtl 17 Öykünürmiş serv-i ḫoş-reftāre naḫl-i būstān / Kāşkī alsa **yürüyivirse** ey serv-i revān

yüri var! **[5]** haydi git!

M7/V/3 Ġaraż dermān ise Bāḳī **yüri var** derde ḳıl himmet

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i yār ile / Yüzüñ ṣuyıyla ey gül-i ter **yüri var** açıl

G433/1 Dili al ey büt-i Çīn ḫayruña bir deyr eyle / Saña bir būseye ṣatduḳ **yüri var** ḫayr eyle

G307/2 Gelme bī-nām u nişān ehl-i ḫarābāt içre / **Yüri var** şehr-i melāmetde biraz şöhret bul

Kt11/3 **Yüri var** bulduġuñ aġaca ḳaşınma miskīn / Sen anuñʾçün götüñi yırtar iseñ ol olmaz

yüri..... yüri **[1]**

G44/3 **Yüri** ey serv-i ser-efrāz **yüri** / Ḳad-i bālāña irişmez şimşād

yürüyişler **[1]** salına salına yürüyüşler

G79/3 Dil kişverini ol **yürüyişler** ḫarāb ider / Ḳaddüñ nihāli rāyet-i fetḥ ü ẓafer çeker

yüz **[32]** bkz. ‘gün yüz’, ‘güneş yüzlü’ md.

1. yüz, yanak

G352/1 Şeb-i zülfüñ nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ **yüzden** cemālüñ nev-bahār olsun

G380/1 Bir lebi ġonca **yüzi** gül-zār dirseñ işte sen / Ḫār-ı ġamda ʿandelīb-i zār dirseñ işte ben

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ẓaferden şāhid-i nuṣret **yüzin** / Gün gibi āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

K22/21 Rāh-ı bāġa berg-i zer düşmiş degüldür ser-verā / Reh-güẕāruñda **yüzin** ferş itdi māh-ı āsmān

G189/3 Görmedin dīde **yüzin** oldı göñül āşüfte / Göñlüme çeşm-i güher-bār bu yüzden terdür

G460/1 Devlet el virse **yüzin** gördügüm eyyām olsa / Merḥabā eylesem ol şūḫ ile bayram olsa

G511/2 Deger bir kez **yüzin** görmek o māhuñ / Güneş ḳurṣı gibi yüz bin filori

K4/10 Egerçi noḳṭadur ṣūretde anlar / Velī maʿnā **yüzinde** ḫāl-i müşgīn

G514/3 Ḥarāretden dilinde lālenüñ dāġ / Ḫacāletden **yüzinde** güllerüñ ḫay

K25/35 Bu ḳadar nūrı güneş ḳandan iderdi taḥṣīl / Olmasa reʾy-i cemīlüñ **yüzine** āyīne-dār

G117/1 Rindler cāmuñ ḥabāb-āsā **yüzine** baḳdılar / Mey gibi sāḳī-i bezmüñ ayaġına aḳdılar

G175/2 Gül dirin gülmez açılmaz baña ol ġonca-dehen / Ġālibā hep **yüzine** gül didügüme terdür

G463/1 Ol perī-rū güzelüñ oldı muḳābil **yüzine** / Yine āyīnenüñ ey dil görinür var gözine

G188/2 Bilmezem nice göreyüm ben o māhuñ **yüzini** / Baḳıcaḳ gün yüzine gözünü nem-nāk eyler

G319/2 Zerd oldı **yüzüm** derd ile ṣan kim yereḳāndur / Luṭf eyle begüm dökme benüm yoḳ yire ḳanum

G507/3 Başumı kesdügine rāżıyem ol ḫūnīnüñ / Ayaġın baṣsa **yüzüm** üstine ḳaṣṣāb gibi

G2/6 **Yüzüm** üzre ḳadem baṣmaz cefā vü cevrden geçmez / Yolında ḳılduġumdan nʾoldı ben cismüm türāb-āsā

G149/3 Raḳīb āzār ider yār işiginde eylesem secde / **Yüzüme** yapışur gūyā ġubār-ı kūy-ı dil-berdür

G131/4 Eşk-i ḥasret **yüzümüz** āl ider añduḳça lebin / Mey-i gül-gūn içerüz beñzümüze ḳan getürür

G22/1 Gül **yüzüñ** vaṣfında bülbül ḳılsa elḥānı dürüst / Bāġda bir ġoncanuñ ḳalmaz girībānı dürüst

G45/2 Dem-i viṣālde ḫoşdur **yüzüñ** görüp ölmek / Bahār günleri olur seḥerde ḫᵛāb leẕīẕ

G260/1 Āyīne-i cemāl-i ḥaḳīḳat-nümā **yüzüñ** / Āb-ı zülāl-i çeşme-i ṣıdḳ u ṣafā sözüñ

G428/1 Mestāne düşmişin bu gice sāġar üstine / Sāḳī-i bezm didi **yüzüñ** güller üstine?

G65/1 **Yüzüñ** şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣālüñ ʿīd-i Eḍḥādur / Cemālüñden müzeyyen her ṭaraf ʿālem temāşādur

G116/3 İşigüñ Mescid-i Aḳṣāya mānend / **Yüzüñ** ḳıble ḳaşuñ miḥrāba beñzer

G516/3 Ḫazān beñzüm zemistān āh-ı serdüm / **Yüzüñ** evvel-bahār olmış ḳaşuñ yay

G538/5 Cemālüñ muṣḥafını dil-berā gördükçe bu Bāḳī / Oḳur Veʾş-şems **yüzüñe** ḳaşuña sūre-i Nūnı

G333/7 **Yüzüñ** görüp nʾola vaṣluñ temennā eylese Bāḳī / Görinse Kaʿbe dirler müstecāb olur duʿā ḳıblem

2. üst, yüzey

G222/1 Ṣaḥn-ı gül-şen mülk-i Baġdād oldı āb-ı cūy Şaṭ / Yāsemenler şu **yüzinde** seyr ider mānend-i baṭ

G228/2 Baḥr-i muḥīṭ-i eşküme ger dil uzatmasa / Deryā **yüzine** urmaz idi bād-ı ṣubḥ kef

G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel deñiz **yüzlerin** ol zevraḳ ile seyr eyle

3. taraf, yön

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe degin çaḳ bu ḳadar / Bī-vefālıḳ **yüzini** göstere mirʾāt-ı zamān

yüz biñ [2]

K26/36 Şöyle eşʿār-ı güher-bār oḳına aduña kim / Cān u dilden ide Ḥassān aña **yüz biñ** taḥsīn

G511/2 Deger bir kez yüzin görmek o māhuñ / Güneş ḳurşı gibi **yüz bin** filori

yüz çevürmemek [3] vazgeçmemek, geri dönmemek

G6/5 Vefā ummaz cefādan **yüz çevürmez** Bāḳī ʿāşıḳdur / Niyāz itmek aña cānā yaraşur saña istiġnā

G50/4 Göñül tiġ-i müjeñden **yüz çevürmez** ey gözi āhū / O bir şemşīr-i bürrāna varur şīr-i dil-āverdür

G297/2 Gerçi ser-gerdān idüp ṣalduñ belā gird-ābına / **Yüz çevürmezler** ḳadīmī āşinālar bilmiş ol

yüz döndürmek [1] yüz çevirmek, terketmek; bkz. TS. C. VI, s. 4780.

G124/8 Çarḫ **yüz döndürmedin** gül-şende ʿīş it Bāḳıyā / Sebzeler zībā hevālar iʿtidāl üstindedür

yüz gerekmek [1]

G233/4 Gül-şen-i kūyuña varmaġa göñül **yüz gereke** / Gül-i ruḫsāruña āşüfte hezār olmayıcaḳ

yüz göstermek [6]

1. belirmek, görünmek, kendini göstermek

G346/3 Bilmezin sīne midür sīmden āyīne midür / Yine **yüz gösteren** ol çāk-ı girībānuñdan

G214/7 Biñ ḥicāb-ı kibriyā ardında **göstermez yüzin** / Kendüyi gözlerden ol sulṭān-ı ḫūbān gizlemiş

G355/1 Gün **yüzin** hem **gösterür** hem dir göze nem gelmesün / Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-ā-dem gelmesün

2. nasip olmak, kısmet etmek

G384/6 Seni bir ṣūret-i zībā ile aldar ammā / ʿĀḳıbet saña ne **yüz göstere** dünyā göresin

G458/2 Baña devlet **yüzin göstermeyen** baḫt-ı siyāhumdur / Ḳara zülfüñ ki çekmiş perde ol ruḫsār-ı nīkūya

3. yüz vermek, iltifat etmek

Mtl 18 Ellerin dil-ber yüzine ṭutdı ṣanmañ nāzdan / ʿĀşıḳa bu vech ile **yüz gösterür** açmazdan

yüz kerre [1] ‘bir būse’ karşıtlığında;

G167/4 Ḥisāb olmaz benüm yolında cānlar virdügüm ammā / Baña bir būse virse kendü **yüz kerre** ḥisāb eyler

yüz nūrı [1] ‘kāfir ṣaç’ karşıtlığında;

G498/3 Gelüp kāfir ṣaçuñ ruḫsāruñ üzre / **Yüzüñ nūrın** görüp īmāne geldi

yüz sürmek [16] huzurunda yere kapanmak ‖ ayaklara kapanmak (saygı bağlamında); bkz. ‘çihre-sāy olmak’ md.

K18/37 İşigi ṭaşı imiş **yüz sürecek** ḥayf diyü / Ṭaşdan ṭaşa döger başını şimdi enhār

G333/6 Bilürsin **yüz sürerler** āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe yüzüm sürsem nʾola a Kaʿbem a ḳıblem

G425/1 Bī-tekellüf **yüz sürer** her şeb ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle niçün yüz virürsin dostum bālīnüñe

G490/1 Zülfüñe dil virmeyen ḫāṭır-perīşān olmadı / Pāyüñe **yüz sürmeyen** ḫāk ile yeksān olmadı

G507/6 Şāyed ol servi kenāre getürem ey Bāḳī / Varayın **yüz süreyin** ayaġına āb gibi

G106/3 İzüñ tozına **sürdi yüzin** āyīne-veş dil / Maḳṣūd benüm pādişehüm kesb-i ṣafādur

G345/4 Sebzeler dil uzadup ṭopraġa **sürerler yüzin** / Kimseden incinmesün bu naḫl-i būstānum benüm

K2/13 Dāver-i devr-i zamān Şāh Süleymān ol kim / **Yüz sürer** pāy-i semendine mülūk-i devrān

K17/12 **Yüz sür** Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz u tażarruʿ it / Olsun mezīd ʿömr-i Ḫudāvend-i rūzgār

G7/3 **Yüz sürmez idi** südde-i devlet-meʾābına / Ḳul olmayaydı ḫusrev-i gerdūn-serīr aña

G356/4 **Yüz sürmek** umar pāyüñe üftādeler ammā / Nevbet mi deger kimseye dāmānuñ ucından

G40/5 Gice tenhā işigi ḫākine **yüzler süreyin** / Ṣaḳınuñ kimse ḫaber virmesün aġyāre meded

G380/3 Pāyine **yüzler sürer** her serv-i dil-cūnuñ revān / Ṣu gibi bir ʿāşıḳ-ı dīdār dirseñ işte ben

G526/2 Ser-keşlik eylemezse o servüñ ayaġına / **Yüzler süriyü** varayın āb-ı revān gibi

G368/4 İzüñ tozına **yüzlerin sürmege** / Dökildi ṣaçıldı gül ü yāsemīn

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Kaʿbeye ben de / İşigüñe **yüzüm sürsem** nʾola a Kaʿbem a ḳıblem

yüz süre gelmek **[4]** yüz sürmeye gelmek; bkz. TS. C. VI, s. 4788.

K2/44 Şeref-i ḫidmetine **yüz süre geldük** gūyā / Cūylar kim olalar ṭālib-i baḥr-i ʿummān

K20/38 Ṭapuña **yüz süre geldüm** ṣafā-yı ḫāṭır ile / Zülāl gibi beni gül-sitān-ı luṭfuña ṣal

M2/III/2 Der-i der-gāhına ʿazm eylesün eşrāf-ı diyār / İşigi ḫākine **yüzler süre gelsün** aʿyān

G419/9 Bahār oldı yine **yüzler süre geldi** gül ü lāle / Ġubār-ı āsitān-ı ḫusrev-i kişver-sitān üzre

yüz ṭutmak **[4]** yönelmek, meyletmek; bkz. TS. C. VI, s. 4789-92.

K1/39 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa **yüz ṭutalum** ber-mezīd ola / Cāh u celāl-i salṭanat u baḫt-ı cāvidān

G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete **yüz ṭut** kim oldur ḳıble-i ʿārif / Sücūduñdan ġaraż zīrā rıżā-yı Rabb-i aʿlādur

G426/1 Gelüñüz **yüz ṭutalum** bār-geh-i Ġaffāre / Cān u dilden gelelüm tevbe vü istiġfāre

G232/3 **Ṭutdı** ebrūña **yüzin** mihr-i ʿiẕāruñla göñül / Ḳıbleye ḳarşu ḳılur ṣanki ṣalāt-ı işrāḳ

yüz virmek **[4]** yakınlık göstermek, şımartmak

G260/2 Sen **yüz virelden** āyīne buldı bu raġbeti / Ḥasret degüldi ṣūretine ḫalḳ o yüzsüzüñ

G427/4 Āyīne gibi herkese **yüz virmesün** ol māh / Bir baġrı yanuḳ ʿāşıḳuñ uġrar nefesine

G425/3 ʿĀrıżuñ ṭurmaz öper zülf-i siyeh-rū göz göre / Hīç **yüz virmezsin** ammā ʿāşıḳ-ı miskīnüñe

G425/1 Bī-tekellüf yüz sürer her şeb ruḫ-ı rengīnüñe / Böyle niçün **yüz virürsin** dostum bālīnüñe

yüz yirde yüz sürmek **[1]** yüzü koyun yere kapanmak; bkz. TS. C. VI, s. 4801. (‘yüz yerde baş komak’ md.)

G547/5 Ġubār-ı der-geh-i şāha **sürer yüz yirde yüz** Bāḳī / Süleymāna muḳārin olmaġ ister seyr idüñ mūrı

yüz yire ḳomak **[3]** yüz sürmek, yere kapanmak; bkz. TS. C. VI, s. 4792

K4/16 Kemālin añlayup bir bir öñinde / **Ḳomışlar yüz yire** şāhān-ı pīşīn

Mtl 21 Şimşād u serv **yüz yire ḳorlar** niyāz ile / Sen kim çemende ṣalınasın ʿizz u nāz ile

M1/I/8 **Yüz yire ḳodı** luṭf ile gül-berg-i ter gibi / Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i devrān güher gibi

yüz urmak **[1]** yüz sürmek

K8/5 ʿİẕār-ı nāzenīnin pür-ġubār-ı müşg-i Çīn itmiş / **Yüz urmış** ḫāk-i pāy-ı ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān üzre

yüze gülmek **[1]** iltifat etmek ‖ kandırmak, riyakârca davranmak

K13/3 Aldanurdum gül-bün-i ʿömrüñ **yüze güldügine** / ʿAhdine ṭursa zamāne dönmese devrān eger

yüzi açılmak **[1]** güzelleşmek

G159/4 Dökme yaşuñ ḳaṭresin her-cāyī dil-ber yolına / **Yüzi açılmış** güzel gül gibi ter-dāmān olur

yüzi aġ **[1]** alnı açık; bkz. ‘alnuñ açuḳ yüzüñ aġ’ md.

G407/7 Dāʾim ey Bāḳī budur şāhuñ **yüzi aġ** olduġı / Aḳ güldür ṭalʿat-ı ḫūbı cihān gül-zārına

yüzi gözi açılmak **[1]** güzelleşmek

G276/4 Gül-şene nergis ü gül ḫaylī leṭāfet virdi / Şimdi **açıldı** daḫı **yüzi gözi** gül-zāruñ

yüzi gül **[6]** gül yüzlü

G2/3 Derūnuñ pür-maʿārif hem-nişīnüñ merd-i ʿārif ḳıl / Açılma ey **yüzi gül** şaḫṣ-ı nā-dāna kitāb-āsā

G9/3 Āteş urmış **yüzi gül** ḫırmenine ol māhuñ / Devr-i sāġarda ruḫı ʿaksini ḳılmış peydā

G25/4 Bülbül nevā-yı nāleme ḳılmaz muʿāraża / Zīrā götürmez ey **yüzi gül** her maḳām baḥs̠

G66/3 Tāze dāġumla ser ü sīne nʾola zeyn olsa / Kūh u deşt ey **yüzi gül** lāle-i ḥamrā yiridür

G295/3 Jengār ṣanduñ āyīnede naḳş-ı ḫaṭṭuñı / Yañlış görişdüñ ey **yüzi gül** o degüldür ol

G447/3 Müşgīn ṣaçuñda ey **yüzi gül** cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki bağlana bir deste sünbüle

yüzi gül-şen **[1]** gül yüzlü

G159/3 Aġzumuz şīrīn ider bir nükte-i rengīn ile / Laʿl-i nābuñ ey **yüzi gül-şen** ne nāzük cān olur

yüzi ḫurşīd **[1]** güneş yüzlü; bkz. ‘gün/güneş yüzlü’ md.

G35/5 ʿAhdüñde eger ʿāleme bir daḫı gelürse / Ḳullıḳlar ider sen **yüzi ḫurşīde** Feraḫşād

yüzi ḳara **[3]**

1. utanmaz ‖ ayıplı, kusurlu

G92/2 Öykünse ḫaddüñe ne ġam ey āfitāb-ı ḥüsn / Māh-ı sipihr kemdür o ne **yüzi ḳaradur**

2. kusur, ayıp

G94/3 Sevād-ı sübḥa-i ṣad-dāne şeyḫ-i sālūsuñ / Ḥaḳīḳate naẓar olınsa **yüzi ḳarasıdur**

G224/2 Çün ṣubḥ olınca bellü olur **yüzi ḳarası** / Germ olmasun o ḥüsn ile ey māh iñende şemʿ

yüzi ḳararmak **[1]**

G253/3 **Yüzleri** böyle **ḳararmazdı** eger ey māh-rū / Āfitāba ṭapmayaydı ṭurra-i hindūlaruñ

yüzine baḳmamak **[1]**

G253/2 **Baḳmasa** yıllarca Nāhīdüñ **yüzine** ġam yimez / Ayda bir kez ḫāl-i ruḫsārın gören meh-rūlaruñ

yüzine gülmek **[1]** dalga geçmek, alay etmek

G241/6 Ol vāṣıtayla laʿl-i leb-i dil-beri öper / Cāmuñ **yüzine gülse** nʾola Bāḳıyā ḳabaḳ

yüzine kir getürmek **[1]** yüzünü karartmak

G463/2 Ḫaṭ degüldür görinen āb-ı ʿiẕārında velī / Bī-vefālıḳ o mehüñ **kir getürüpdür yüzine**

yüzini dürmek **[2]** surat asmak, yüz buruşturmak

K11/7 **Yüzüñ** ey ġonca-leb **dürme** bize cevr eyleyüp ṭurma / Açıl gül gibi ḫandān ol ṣalın serv-i ḫırāmān ol

G305/5 **Dürme yüzüñi** ġonca-ṣıfat bañā nāz idüp / Aç verd-i bāġ-ı behçeti ey gül-ʿiẕār gül

yüzini eline almak **[1]** utancını yenmeye çalışmak; bkz. TS. C. VI, s. 4799.

G489/5 **Yüzin eline alup** geldi meclise ṣofī / Bu gice rişte-i tesbīḥi tār-ı çeng oldı

yüzini görememek **[2]** uzun süre görmemek/hiç görmemiş olmak

M9/IV/5 **Yüzüñi göremez** yıllarca ammā bunda ādem var

G63/4 Ruḫuñ bāġın raḳīb-i dīv-sīret seyr ider her gün / **Yüzüñi göremez** yıllarca ammā bunda ādem var

yüzini göstermek **[1]** yüzünü göstermek ‖ müjdelemek

K17/7 **Gösterdi** āb ʿaks-i gül-i bāġı nitekim / Nuṣret **yüzini** āyīne-i tīġ-i şehriyār

yüzini nümāyende olmak **[1]** yüzünü göstermek ‖ müjdelemek

K9/12 Nuṣret **yüzini oldı nümāyende** ʿāleme / Āyīne-veş elinde o şemşīr-i āb-dār

yüzini ṭutmak **[1]** yüzünü kaplamak (sakal bağlamında)

Mtl 16 Ḫaṭṭuñ ḫadüñ **yüzini ṭutmış** nitekim ey cān / Ebr-i siyāh içinde gizlendi māh-ı tābān

yüz ṣuyı **[1]** güzellik, letafet ‖ itibar; bkz. TS. C. VI, s. 4789-90; ayrıca bkz. ‘āb-ı rūy’ md.

G287/4 Baḥs̱ eyleme ʿiẕār-ı ʿaraḳ-rīz-i yār ile / **Yüzüñ ṣuyıyla** ey gül-i ter yüri var açıl

yüzsüz [1] arsız, utanmaz, sırnaşık

G260/2 Sen yüz virelden āyīne buldı bu raġbeti / Ḥasret degüldi ṣūretine ḫalḳ o **yüzsüzüñ**

yüzmek [1]

G134/1 Cūy-ı fenāyı ḫalḳ birer ikişer geçer / Baḥr-i belādan ehl-i tecerrüd **yüzer** geçer

Z/Ẓ/Ż/Ẕ

żabṭ itmek [1] tutmak

G122/5 Dīvānelik zamānıdur āvāre göñlini / Zencīrlerle **żabṭ idemez** cūy-bārı gör

zād [1] azık, yiyecek, rızık

G201/4 Yollarda ḳalur rāh-rev-i Kaʿbe-i vaṣluñ / ʿÖmr āḫır olur mevt irişür **zād** yitişmez

zād-ı reh [1] yolluk

G84/5 Kūyuñdan itse ʿazm-i sefer cān-ı mübtelā / **Zād-ı reh** aña ġuṣṣa vü nāle nevāledür

żaʿf [1] zayıflık

G518/2 **Żaʿfdan** şöyle ġam-ı ʿaşḳ ile nā-peydāyem / Ki hemān ṣīt u ṣadām işidilür nāle gibi

żaʿf ile [2] zayıflıktan

K18/44 Geçemez çenber-i gīsū-yı girih-gīrüñden / Gerçi kim **żaʿf ile** bir ḳılca ḳalupdur dil-i zār

G510/5 Ṣalındı yürek **żaʿf ile** sīnemde ḳaçan kim / Gūşındaki ol gevher-i yek-dāne ṣalındı

ẓafer [3] bkz. ʻfetḥ ü ẓaferʼ md.

K2/5 Mehçe-i rāyet-i manṣūr-ı cihān-efrūzı / Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı **ẓaferden** yine oldı tābān

K7/29 Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı **ẓaferden** şāhid-i nuṣret yüzin / Gün gibi āyīne-i tīġuñ nümāyān eyledi

K2/22 Eyledi leşger-i manṣūruñ o bayraḳlar ile / Vādī-i nuṣret ü deşt-i **ẓaferi** lāle-sitān

ẓafer-kirdār [1] zafer kazanma, muzaffer olma (işi)

G407/4 Āteş-i rezm içre ya āhendür oldı āl reng / Ceng āl ister belī kār-ı **ẓafer-kirdārına**

zaʿferān [2] safran; bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 468.

K22/25 Ṣarṣar-ı ġam fikrüm evrāḳın perīşān eyledi / Çihre-i zerdüm belādan buldı reng-i **zaʿferān**

K18/20 Zanbaḳuñ ġoncasıdur bāġa gümiş bāzū-bend / **Zaʿferān** ile yazılmış aña ḫaṭṭ-ı ṭūmār

zaʿferān eylemek [1] sarartmak (yüzünü)

G373/4 Al ele cām-ı şarāb-ı laʿl-fāmı lāle-vār /**Eylesün** derd-i ḥased rūy-ı ʿadūyı **zaʿferān**

zaʿferān olmak [1] sararmak (yüzü)

G344/2 Teb-i tāb-ı maḥabbetden şu deñlü nā-tevānem kim / Ḥayātum gül-şeninde **zaʿferān oldı** ruḫ-ı zerdüm

zāġ [1] karga ‖ düşman

G178/3 **Zāġlar** bir kebk-i raʿnādan üşüp ayırdılar / Şāh-bāz-ı ʿaşḳ iken elden şikārum aldılar

zāġlanmak [1] bilenmek, keskinletilmek

Mtl 9 Kesdi ʿırḳın Ḳarġa-zādedür diyen düşmenlerüñ / **Zāġlanmış** bir ḳılıçdur Bāḳıyā şiʿrüñ senüñ

zāhid [18] kaba sofu (çok dindar olup irfanı olmayan kimse)

G42/3 Yiter kirpügüm kūy-ı ʿaşḳuñda cārūb / Üzilsün kesilsün hemān rīş-i **zāhid**

G71/6 Görme ey **zāhid** günāhum çoḳluġın şol ʿālemi / Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

G72/4 Añma ʿaşḳ abdālınuñ rāzın helāk eyler seni / Bunlaruñ esrārı ey **zāhid** ḳatı ḳattāl olur

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi muḥkem ṣanma ey **zāhid** / Ḳırar zencīr-i pūlādı dil-i dīvāne ḳatlanmaz

G277/7 Şiʿr-i Bāḳīye ḳulaḳ ṭutmasa **zāhid** ne ʿaceb / Söz güherdür ne bilür ḳadrini nā-dān güherüñ

G307/3 Ḳoyalum sāġarı **zāhid** saña hem-reng olalum / Bize keyfiyyet-i ṣahbā gibi bir ḥālet bul

G312/1 Ḥaḳīḳat sırrın ey **zāhid** dil-i bī-ġışş u ġılden bil / Rümūz-ı ʿaşḳı fehm eyle biraz sen de bu dilden bil

G360/3 Nihānī ʿişrete māniʿ degüldür kisvet ey **zāhid** / İçerler bunda ʿārifler ṭoluyı tāc-ı Edhemden

G366/4 Ṣaḳın mey dirsem ey **zāhid** mey-i engūrı fehm itme / Hüner esrār-ı maʿnā añlamaḳdur lafẓ-ı muġlaḳdan

G446/1 Der-gāh-ı Ḥaḳḳa derd ile ʿāşıḳ niyāzda / Bāṭıl taṣavvur itmede **zāhid** namāzda

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey **zāhid** aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

G303/2 **Zāhid** ne lāzım ehl-i dile kīne-i şütür / Gir bezm-i ʿīş u ʿişrete sen de ḳıtāre gel

G307/5 **Zāhid** ol s̱iḳlet ile uçmaġa ḥāẓırlanma / Çıḳar ol cübbe vü destārı biraz ḫiffet bul

G496/2 **Zāhide** ʿaşḳuñ ġamın hem-ḥāl ṣandum söyledüm / Ḳılmayaydum derdümi bī-derde ifşā kāşkī

G29/2 Semāʿa girse n'ola cām-ı meyden **zāhid-i** hüşyār / Ki raḳṣ-ı ẕerreye ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿis̱

G529/2 Pend eylemiş ol sāde-ruḫa **zāhid-i** nā-dān / ʿAşḳ ehli hücūm eyledi rīşin yola yazdı

Mtl 26 Nā-geh görince pertev-i ruḫsār-ı Aḥmedi / Bī-iḫtiyār **zāhidüñ** īmānı gevredi

G460/3 Gül gibi bāde-i rengīne ne ibrām gerek / **Zāhidüñ** ḳanın içerdüm eger ibrām olsa

zāhidā [6] ey zahid

G431/4 Üstüñe düşmez ne deñlü mest olursa **zāhidā** / Böyle istiġnā virilmiş ʿāşıḳ-ı dürdī-keşe

G107/4 Mīve-i vaṣlına bir ḳāmeti Ṭūbā güzelüñ / **Zāhidā** her kim irişdiyse yitişmiş erdür

G239/1 **Zāhidā** ʿibret gözin aç ṣūret-i zībāya baḳ / Bir naẓar āyīne-i ṣunʿ-ı cihān-ārāya baḳ

G277/5 **Zāhidā** rind-i ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / Var ise ẕerre ḳadar sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

G348/5 **Zāhidā** olmaz riyā māniʿ nihānī ʿişrete / Gūlsin ġāyetde bilmezsin ẓarāfet neydügin

G509/6 **Zāhidā** ʿaşḳ içre teʾs̱īr eylemez Bāḳīye pend / Mest-i lā-yaʿḳil bilürsin diñlemez efsāneyi

Ẓahīr [1] Zahîr-i Faryâbî; kaside ve gazelde Selman-ı Savecî ile birlikte en büyük iki şair kabul edilmeleri ile bu şairlerle ilgili anlatı ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 397-398.

K5/32 Ẓuhūr itdi **Ẓahīrüñ** sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm revān-ı pāk-i Selmānı

ẓahīr olmak [1] arka çıkmak, destek vermek, yardımcı olmak

G145/5 Ḫusrevā Bāḳī ḳuluñ naẓm içre Selmān olmaġa / Hep senüñ luṭfuñ muʿīn **olmışdur** iḥsānuñ **ẓahīr**

ẓāhir [2] görünen, açık, belli; bkz. 'erbāb-ı ẓāhir' md.

G214/8 Hep meẓāhir üzre **ẓāhir** çeşm-i nāẓırdan nihān / Kendü envārında kendin mihr-i raḫşān gizlemiş

G360/2 Ḫaṭ-ı laʿlüñde bulmaz cāy-ı engüşt iʿtirāz ehli / ʿAceb **ẓāhirdür** ey ġonca dehānuñ farḳı ḫātemden

ẓāhirā [1] görünüşte

G118/5 **Ẓāhirā** gerçi gedā-ṣūretem ammā Bāḳī / Maḫzen-i genc-i maʿānī dil-i vīrānumdur

ẓāhir olmak [9] açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak

K21/31 Duʿā-yı devletine ḳıl ʿazīmet ey Bāḳī / Murād neydügi maʿlūm **ẓāhir oldı** meʾāl

G84/7 Bāḳī sipihr āhum oḳına siper ṭutar / Farḳ-ı felekde **ẓāhir olan** ṣanma hāledür

G94/2 Şihāb ṣanma felekde giceyle **ẓāhir olan** / Maḥabbet ehlinüñ ol tīġ-i āhı yarasıdur

G160/1 Farḳ-ı felekde **ẓāhir olup** tāc-ı zer-nigār / Üsküflerin menārelerüñ ḳapdı rūzgār

G291/4 Yazıldı ḫaddüñ üzre ḫaṭuñ **ẓāhir olmadın** / Dirsem ʿaceb mi zülfüñe ṭuġrā-yı bī-mis̱āl

G542/4 Gel ẓuhūr it ḳandasın ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim cihānda **ẓāhir olmaduḳ** ʿalāmet ḳalmadı

K25/1 Perde-i şām olıcaḳ mihre niḳāb-ı ruḫsār / **Ẓāhir oldı** gözüme heyʾet-i ebrū-yı nigār

G222/4 Aldılar ol şemʿ-i bezm-ārāyı aġyār ortaya / **Ẓāhir oldı** nükte-i lā ḫayre illā fiʾl-vasaṭ

G194/3 Nice pinhān ideyin sīnede dāġ-ı ʿaşḳuñ / Gül gibi **ẓāhir olan** nesneye inkār olmaz

zaḫm [31] yara; bkz. 'dil zaḫmı' md.

G203/4 Şāneden **zaḫm** irişür diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı āşüfteyi zülfin ṭaramaz

G37/3 Tīġ-i hecrüñle ber-ā-ber ḳıldı / Nāvek-i ġamzelerüñ **zaḫmı** żiyād

G184/5 Gördiler ḫançerüñüñ **zaḫmı** virür cāna ḥayāt / ʿĀşıḳ-ı teşne-cigerler bir içim ṣu didiler

K13/5 Aġlamazdum **zaḫm-ı** ḫārından bu fānī gül-şenüñ / Bir güle baksa hele ol ġonca-i ḫandān eger

G12/3 Seng-i bī-dāduñla serde **zaḫm-ı** ḫūnīnüm ki var / Gūşe-i destārda rengīn ḳaranfüldür baña

G165/4 Benüm'çün acıyup aġlar görenler **zaḫm-ı** şemşīrüñ / Baña itdüklerüñ ey ḫūnī hep yanuñda ḳalmışdur

G182/1 Oḳlaruñ kim tende **zaḫm-ı** ḫūn-feşāna girdiler / Öldürüp ben ḫasteyi yoḳ yire ḳana girdiler

G200/3 Gül-i maḳṣūd ele getürmez o kim / Zaḥmet-i **zaḫm-ı** ḫāre ḳatlanmaz

G196/4 Göñül çeng-i maḥabbetde yine ṣabr itse mümkindür / Reg-i cān līk **zaḫm-i** nāḫun-ı hicrāne ḳatlanmaz

G77/6 **Zaḫm-ı** ḫadeng-i āh ile deldüm şu deñlü kim / Kef-gīre döndi günbed-i heft āsmānı gör

G177/3 **Zaḫm-ı** tīr-i müjeñ ile ger ölem ey ḳaşı ya / Üstüḫānum alalar ḳavs ile zih-gīr ideler

G228/4 **Zaḫm-ı** ḫadeng-i yār saʿādet nişānıdur / Sīnem ideydi ol ḳaşı ya kāşkī hedef

G290/4 Şemşīr-i hecr yaralarıdur elem viren / **Zaḫm-ı** ḫadeng-i ḳavs-ı ḳażā ol ḳadar degül

G394/3 **Zaḫm-ı** tīġından o māhuñ ṣanma ten āzürdedür / Ḥaẓẓ ider cān tīr-i müjgānına āmāc olmadan

G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i vaṣluñda cān ḳurtarmadı / **Zaḫm-ı** ġamzeñ beñzemez ḫār-ı muġaylān zaḫmına

Mtl 14 **Zaḫm-ı** şemşīrüñ vefā resmin gidermez sīneden / Āb naḳş-ı ṣūreti maḥv eylemez āyīneden

G411/1 Nice demdür ṣabr ider ol tīġ-i bürrān **zaḫmına** / Şimdi ḳatlanmaz göñül şemşīr-i hicrān **zaḫmına**

G411/2 Bī-günāh öldürmede ġamzeñ ne kāfir nesnedür / Nice maẓlūm uġradı ol nā-müselmān **zaḫmına**

G411/3 Kimse rāh-ı Kaʿbe-i vaṣluñda cān ḳurtarmadı / Zaḫm-ı ġamzeñ beñzemez ḫār-ı muġaylān **zaḫmına**

G411/4 Ġoncalarla zeyn olınmış naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār peykān **zaḫmına**

G411/5 Sīne-i mecrūḥ-ı mehcūruñ oñulmaz yarası / Merhem-i vaṣluñ olur olursa dermān **zaḫmına**

G411/6 Bāḳīyi söyletmez olduñ laʿlüñ alsa aġzına / Döymez ol nāzük-lebüñ beñzer ki dendān **zaḫmına**

G148/6 Ġayrı dermān istemez Bāḳī ḳuluñ / **Zaḫmına** derdüñ devāsı ḫoş gelür

G204/2 Ḳanḳı gündür ki senüñ seng-i ġamuñ **zaḫmından** / Günbed-i çarḫ-ı felek başumuza teng olmaz

G395/4 Ḫār **zaḫmından** neler çekdügümi gül-zārda / Bāġ-bān-ı bülbül-i giryāne söyleñ söylesün

G491/5 Nīle ġarḳ itdi tenüm seng-i cefā **zaḫmından** / Yaşumı cevr-i firāvān ile Ceyḫūn itdi

G356/3 Dil ḍarbın urur ḳalbe firāḳuñda dem-ā-dem / Ḳan aġlasa **zaḫmum** n'ola peykānuñ ucından

G417/4 Ne ḥālet ḥāṣıl itmişdür kim oldı böyle ḳan ḥayrān / Gözini dikdi ḳaldı **zaḫmum** ol tīr-i ciger-dūze

G429/1 Peykānuñ açdı **zaḫmumı** cism-i ḫarābda / Güller bitürdi ḳaṭre-i bārān türābda

G447/4 Sīnemde **zaḫmuñ** içre olan penbe-i fetīl / Ol yāsemīne döndi ki ḳorlar ḳaranfüle

G298/3 Aġız bir idüp söylemek āsān idi yāre / **Zaḫmuñıla** gelüp olsa eger ḫançeri yek- dil

zaḫm ḫūnı [1] yaradaki kan; bkz. 'ḫūn-ı zaḫm' md.

G236/7 **Zaḫmumuz ḫūnı** mey-i gül-gūnumuzdur giceler / Bezmümüzde şemʿ-i rūşen şuʿle-i şemşīr-i ʿaşḳ

zaḫm-ı sīne [5] göğüs yarası

G102/3 Ālūdedür hemīşe dem-i **zaḫm-ı sīneden** / Bilmez miyin o ġamze-i ḫūnī ne ḳanludur

G428/2 Peykān-ı dost ḳala diyü **zaḫm-ı sīnede** / Görseñ nihāl-i tīri nice ditrer üstine

G40/2 **Zaḫm-ı sīnemden** oḳuñ pārelerin hep alma / Ṭursun Allāhı severseñ hele bir pāre meded

G56/1 **Zaḫm-ı sīnem** ol gözi mekkāre ġāyet ḫoş gelür / Yāre açarsam revādur yāre ġāyet ḫoş gelür

G120/2 **Zaḫm-ı sīnem** içre cānā ḳanlu peygānuñ senüñ / Ġoncada pinhān olan berg-i gül-i raʿnā mıdur

zaḫm-ı zebān [1] dil yarası

M1/VI/1 Tīġuñ içürdi düşmene **zaḫm-ı zebānları** / Baḥs̱ itmez oldı kimse kesildi lisānları

zaḫm urmak [3] yara açmak

G73/4 Ġamzesi **zaḫm urduġınca** laʿli dermān itmede / Gerçi kim dil derdin ol āşūb-ı cān bilmezlenür

G199/1 Eger biñ **zaḫm ura** ġamzeñ ten-i ʿuryāne incinmez /Ucından tek hemān bir ḥiṣṣe çıḳsun cāne incinmez

G535/3 **Zaḫm urdı** velī yaralarum ṣarmadı ol yār / Aġyār işidüp tā dimeye yāre ṣarıldı

zaḥmet [3] sıkıntı, eziyet

G502/1 ʿAşḳuñuñ **zaḥmeti** ḫod cānuma raḥmetler idi / Dostum cevr ü cefālar da ne zaḥmetler idi

G200/3 Gül-i maḳṣūd ele getürmez o kim / **Zaḥmet-i** zaḫm-ı ḫāre ḳatlanmaz

G502/1 ʿAşḳuñuñ zaḥmeti ḫod cānuma raḥmetler idi / Dostum cevr ü cefālar da ne **zaḥmetler** idi

zaḥmet çekmek [1] sıkıntı çekmek, güçlükle karşılaşmak

M1/VIII/7 Rāḥat yüzini görmedi çalışdı cān ile / **Çekdi** Efendi yolına bu deñlü **zaḥmeti**

zā'id [1] fazla ‖ gereksiz, lüzumsuz

G179/1 Ḫayālüñ ʿāşıḳa eglence besdür / Viṣālüñ istemek **zā'id** hevesdür

żaʿīf [1] güçsüz kuvvetsiz

K12/4 Yāre ser ḳılsa fidā mūr-ṣıfat cān-ı **żaʿīf** / Pīş-keş pāy-ı melaḫdur ki Süleymāna çeker

żaʿīf ü nā-tevān [1] güçsüz

K22/31 Pehlevān-ı ʿarṣa-i naẓmem diyen ferzāneler / Bir iki zār u zebūnumdur **żaʿīf ü nā-tevān**

żaʿīf ü zār [1] zayıf ve çelimsiz

G486/1 Cism-i **żaʿīf ü zārı** görüp yār bilmedi / Geçdi ḫandeng-i ġamze-i dil-dūzı ilmedi

zā'il olmak [1] yok olmak, ortadan kalkmak

G363/3 **Zā'il olmaz** heves-i zülf-i siyāhuñ dilden / Ḥāṣıl olmayacaġın gerçi bu sevdā bilürin

ẓalām [2] karanlık

K23/3 Kibrītini degürdi şafaḳ nārına hilāl / Tā kim çerāġ-ı māhı yaḳup refʿ ola **ẓalām**

K14/9 Güneşdür ṭalʿatı gūyā cihāndan defʿ u refʿ itdi / **Ẓalām-i** ẓulm u ʿudvānı ḍalāl-i küfr ü ṭuġyānı

ẓālim [1] merhametsiz dilber

G521/5 Bāḳī lebinden oldı bize ḥayf o **ẓālimüñ** / Ammā ne çāre n'eyleyelüm kimse ṣormadı

żam [1] ?

K16/13 Kesr-i ʿadū vü fetḥ -i memālik ʿale'd-devām / Gürz-i girānı kelle-i düşmende **żam** gibi

zamān [21] bkz. 'devr-i zamān' md.

K2/14 Şāh-ı Cemşīd-ḫaşem Ḫusrev-i ḫurşīd-ʿalem / Ser ü ser-dār-ı ser-efrāz-ı selāṭīn-i **zamān**

K8/11 Memālik ẓıll-ı rifʿatde ḫalā'iḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde ʿadlinde **zamān** emn ü emān üzre

K25/11 Çizmege dā'ire-i şemse-i māhı felege / Aldı üstād-ı **zamān** destine zerrīn pergār

M2/III/7 Kimse ummazdı bu tārīḫe degin çaḳ bu ḳadar / Bī-vefālıḳ yüzini göstere mir'āt-ı **zamān**

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / Zemīn naḳşın gören tercīḥ ider şimdi **zamān** üzre

K3/12 Mülūk-i **zamāne** öñince revāne / Rikāb-ı hümāyūnda Ḫāḳān u Ḳayṣer

K14/33 Sikendersin ḳarīnüñ feylesofān-ı cihān olsun / Ḥakīmān-ı **zamāne** hīçe ṣaymaz şaḫṣ-ı nā-dānı

K25/26 Ne şeref cāh ile ger olsa **zamānen** sābıḳ / Gül-i ter ṣoñra gelür gül-şene evvel ḫas u ḫār

K20/41 Belāġat içre ben ol şeh-süvār-ı meydānem / Ki eyledüm şuʿarā-yı **zamāneyi** pā-māl

K9/17 ʿAhdi **zamānı** emn ü emān-ı cihāniyān / Şāh-ı ḫuceste-ṭāliʿ u ferḫunde-rūzgār

G180/4 ʿĪşuñ **zamānı** ʿişretüñ eyyāmıdur diyü / ʿİşret-geh-i çemende ṣalar ellerin çenār

G280/6 Geh şīve eyle bendene geh nāz u geh ʿitāb / İrdi **zamānı** luṭf u kerem ḳıl ʿināyetüñ

G444/3 Şarābı zevraḳ ile içmenüñ **zamānı** degül / Efendi keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda

G226/5 Bāḳī zamān-ı ʿişret ü hengām-ı ʾīşdur / Virmek gerek ne ḥālet ise muḳteżā-yı bāġ

G392/6 Ḫān Meḥemmed şeh-i ʿādil ki **zamān-ı** ʿadli / ʿĪd u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı tezyīn

G406/3 Mey-i lāle-reng elde meclis müheyyā / Ne ḥācet **zamān-ı** gül ü gül-sitāne

K3/18 **Zamān-ı** kitābetde kilk ü mürekkeb / Elinde olur var ise ʿūd u ʿanber

G337/6 Tedārük eyle bu çaġlar geçer gider ḳalmaz / **Zamān-ı** furṣatı seyl-i revāna beñzetdüm

K5/4 Perī gözden nihān olmaḳ ne mümkindür **zamānında** / Cihānı şöyle nūrānī ḳılupdur rūy-ı raḫşānı

G75/7 Dimez ol ḫusrev-i ḫūbān-ı cihān ey Bāḳī / Laʿl-i şīrīnüme Ferhād-ı **zamānum** özenür

G95/7 Ḳahr-ı **zamānuñ** zehrini defʿ itmez ey Bāḳī devā / İllā şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber kendidür

zamān zemīn [1] kevnümekân ‖ bütün varlık

G387/3 Bir ṭarḥ ṣaldı ṣafḥa-i dehr-i dü-renge kim / Eşkāl-i Cemle naḳş görindi **zamān zemīn**

zamān-ı ʿīş [3] işret zamanı ‖ bahar

G152/1 Sāḳī **zamān-ı ʿīş-ı** mey-i ḫoş-güvārdur / Bir ḳaç piyāle nūş idelüm nev-bahārdur

G226/1 Feryāda geldi bülbül-i destān-serā-yı bāġ / Yaʿnī **zamān-ı ʾīşdur** eyler ṣalā-yı bāġ

G279/7 Şu meclis içre kim dāʾim ṭoḳuz peymāne devr eyler / Ne deñlü ola ey Bāḳī **zamān-ı ʿīşı** insānuñ

zamāne [20]

1. felek

K13/3 Aldanurdum gül-bün-i ʿömrüñ yüze güldügine / ʿAhdine ṭursa **zamāne** dönmese devrān eger

K15/9 Sözin lüʾlū-yı lālādan **zamāne** ṭutdı ẕī-ḳıymet / Neden şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı

K21/3 Meger ki ḥoḳḳa-i çarḫuñ **zamāne** ḫarrāṭı / Döker tırāşesini kūh u deşte berf-miṡāl

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı **zamāne** niteki zer ḫalḫāl

K23/13 Peyk-i **zamāne** zer teberin dūşına alup / İrgürdi Ḫᵛāce ḫidmetine ʿīddan peyām

K23/23 Deryā-yı ʿilme dür gibi ġavvās olanlara / Virdi **zamāne** ḫidmeti silkinde intiẓām

G216/7 Reşk eylesün **zamāne** Sulṭān Murād Ḫāna / Hep pertev-i saʿādet ol kām-kāre düşmiş

G418/4 Şeş-ḫāne-i **zamāne** degül çünki sāz-kār / Bezm-i cihāna ḳılma naẓar iltifāt ile

G470/1 Açdı gülüñ niḳābın bād irdi gül-sitāne / Gösterdi rūy-ı baḫtı āyīne-i **zamāne**

G522/3 Şol dil ki cām gibi el üzre ṭutardı Cem / Dest-i **zamāne** yirlere çaldı ḫazef gibi

K20/32 Kemend-i ʿacz ile olmazdı dest ü pā beste / Bu bendi geçmese baña **zamāne-i** muḫtāl

K8/12 **Zamāne** āteş urdı ḫırmen-i aʿdā-yı bed-kīşe / Düşelden şuʿle-i şemşīri Aẕerbāycān üzre

K11/6 **Zamāne** eylemez ḥürmet amān virmez dem-i furṣat / Gerek dervīş-i dil-rīş ol gerek şāh-ı cihān-bān ol

K15/4 **Zamāne** ḫāl-i Hindū-yı benefşe zīnetin görsün / Niṡār itsün Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı

K20/40 Elümde sāġar-ı ʿişret emīr-i meclis idüm / **Zamāne** olmasa devr-i edānī vü erzāl

G13/3 **Zamāne** bizde gevher sezdügiçün dil-ḫırāş eyler / Anuñʾçün baġrumuz ḫūndur maʿārif kānıyuz cānā

G484/5 Kemend-endāz-ı dehrüñ kimse bendinden ḫalāṣ olmaz / **Zamāne** gösterür Behrām olursañ ʿāḳıbet gūrı

2. her zaman

G443/3 Hüner ehli **zamānede** gülmez / ʿĀḳil itmez ʿabeṡ yire ḫande

3. bu zamanda, bu devirde

K16/10 Ḥaḳdan niyāzum ol ki ʿadūsı **zamānede** / Rāḥat yirini bulmaya kūy-ı ʿadem gibi

4. gökyüzü

G99/7 Bāḳī hümā-yı evc-i saʿādet **zamānede** / Şāhīn baḳışlu Şāh Selīmüñ şikārıdur

zamāne ṭavrı [1] feleğin gidişi ‖ zamanın kötü yolu

G77/7 Devrinde kimse görmedi emn ü selāmeti / Uydı **zamāne ṭavrına** ol bī-emānı gör

żamīr [3] gönül

G291/3 Şekl-i ʿiẕār-ı yār gibi naḳş-ı dil-firīb / Levḥ-i **żamīre** yazmadı ṣūret-ger-i ḫayāl

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı zülfüñden düşer levḥ-i **żamīr-i** kāne naḳş

K3/9 Vücūd-ı şerīfiyle dünyā müşerref / **Żamīr-i** münīriyle ʿālem münevver

żamīrin şikest itmek [1] gönlünü kırmak

G42/2 **Żamīrin şikest itme** erbāb-ı ʿaşḳuñ / Yine saña rāciʿ yine saña āʿid

zanbaḳ [3] zambak

K18/6 Farḳına bir nice per ṭaḳınur altun tellü / Ḫayl-i ezhāra meger **zanbaḳ** olupdur ser-dār

K18/19 Dem-i ʿĪsā dirilür būy-ı baḫūr-ı Meryem / Açdı **zanbaḳ** Yed-i Beyżāyı kef-i Mūsā-vār

G470/5 Mektūbın elde ṭutmış **zanbaḳ** reh-i çemende / ʿArż ide tā ki ḥālin sulṭān-ı kām-kāre

zanbaḳ ġoncası [1] bkz. ʻġonca-i zanbaḳʼ md.

K18/20 **Zanbaḳuñ ġoncasıdur** bāġa gümiş bāzū-bend / Zaʿferān ile yazılmış aña ḫaṭṭ-ı ṭūmār

ẓannum bu kim [1] zannımca, öyle sanıyorum ki

K26/15 Nisbet olınsa eger fażlına **ẓannum bu kim** / Menzil-i vehmdedür muʿteḳad-ı ehl-i yaḳīn

ẓann eylemek [3] sanmak

K6/14 Bir ḫaṭā **ẓann eyleyüp** ebrūların çīn eylese / Cān atar der-gāhına Faġfūr ile Ḫāḳān gelür

M2/I/2 Menzil-i bār-ı belā kühne-serādur dünyā / Künc-i rāḥat yiri **ẓann eyleme** bu vīrānı

G74/4 Sīne pür-şuʿle-i şevḳ olsa dil-i Mūsī-vār / Nār **ẓann eyledügüñ** nūr-ı tecellī görinür

zār [5] bkz. ʻʿandelīb-i zārʼ, ʻbülbül-i zārʼ, ʻmürġ-i zārʼ md.

1. inleme, ağlama

G81/2 Yār ise maḥrem-i aġyār göñül hem-dem-i **zār** / Gözlerüm ḳan aḳıdursa nʼola ġayret demidür

G396/1 Fenāya virdi bülbül **zār** ile gül-zārı ṭuymazsın / İşitmezsin hezāruñ **zārın** ey gül **zārı** ṭuymazsın

G415/1 Fürḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i gül-zār ile / Gül de gitdi yaluñuz ḳaldum ġamuñda **zār** ile

2. zayıf, dermansız

G239/5 Ḥāl-i **zār-ı** Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ

G55/4 Ten-i **zārumda** pehlūm üstüḫānı ṣayılur bir bir / Beni seyr itmeyen aḥbāb mūsīḳārı görsünler

zār u bī-ḳarār [2] perişan ve sabırsız

M1/IV/1 Olsun ġamuñda bencileyin **zār u bī-ḳarār** / Āfāḳı gezsün aġlayuraḳ ebr-i nev-bahār

G130/7 Güller ṣafāda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bülbül belāda bencileyin **zār u bī-ḳarār**

zār u bīmār olmak [1] hasta ve perişan olmak

G297/7 Pister-i hicrānda dāʾim **zār u bīmār olmada** / Ölmege cānlar virürler mübtelālar bilmiş ol

zār u dil-efgār [1] perişan ve gönlü yaralı

M6/V/1 Olsun hezār-ı **zār u dil-efgār** çākerüñ

zār u dil-efgār u derd-mend [1] perişan, gönlü yaralı (aşık)

G34/6 Aʿdā yanuñda ḫurrem u ḫandān u şād-mān / Bāḳī ġamuñda **zār u dil-efgār u derd-mend**

zār u mübtelā [1] perişan ve müptela

G404/1 Müşkil imiş ki dil-rübā ṭıfl ola dil-sitān ola / ʿĀşıḳ-ı **zār u mübtelā** pīr ola nā-tevān ola

zār u ser-gerdān olmak [1] avare ve perişan olmak

G402/4 Ġarīb aḫşama ḳarşu **zār u ser-gerdān olur** ġāyet / Perīşān olduġı oldur göñül hep zülfüñe ḳarşu

zār u ser-geşte [1] avare ve perişan

K19/32 **Zār u ser-geşte**-i ṭās-ı ġam idüp düşmenüñüñ / Pençe-i baḫtın ider beste-i şeş-der ḫātem

zār u zebūn [1] aciz ve zavallı

K22/31 Pehlevān-ı ʿarṣa-i naẓmem diyen ferzāneler / Bir iki **zār u zebūnumdur** żaʿīf ü nā-tevān

zār u zebūn itmek [2] perişan etmek

G146/2 Fürḳat-i yār ḳatı **zār u zebūn itdi** beni / Döymeyem miḥnet-i hicrāna ölem gibi gelür

G235/7 Bāḳīyi **zār u zebūn itdüñ** yigitlik bu mıdur / Sen tevānā nev-cevān ol nā-tevān bir pīr-i ʿaşḳ

zār u zebūn olmak [2]

1. düşkünlüğü olmak

M1/II/6 Gerdūn-ı dūna **zār u zebūn oldı** ṣanmañuz / Maḳṣūdı terk-i cāh ile ḳurb-i İlāh idi

2. perişan olmak

G525/4 Aġlamazdum bu ḳadar **zār u zebūn olduġuma** / Ḳalsa bir pāre ġamuñ çekmege ṭāḳat bāḳī

zār zār [3] inleme ve ağlama sesi bağlamında;

M1/IV/7 Ey dil bu demde sensin olan baña hem-nefes / Gel nāy gibi iñleyelüm bārī **zār zār**

M2/IV/1 Bir yire cemʿ olalum ḫāṭırı maḥzūnlar ile / **Zār zār** aġlaşalum dīde-i pür-ḫūnlar ile

G305/6 Çekmezdi ḫārḫārını gül-zār-ı ʿālemüñ / İñletmeyeydi bülbülini **zār zār** gül

zār itmek [4] ağlayıp inletmek

G416/5 Biñ mübtelāyı ʿaşḳuñ **ider** her birini **zār** / Gül gibi kim muʿāmele eyler hezār ile

G532/1 Allar geymiş ḫırām eyler nihāl-i gül gibi / Günde ʿuşşāḳuñ hezārın **zār ider** bülbül gibi

G28/4 Perde-i nāleleri çıḳsa Ḥüseynīye n'ola / Dili **zār itmege** ol vech-i ḥasendür bāʿiṣ

G283/5 Döne döne anı **zār itmez** idi āhum eger / Bāḳī çarḫına ṭoḳınmasa idi gerdūnuñ

zār ḳalmak [1]

G36/4 Şeş-der-i ġamda **zār ḳaldı** göñül / Olmadı vuṣlatuñ ḳapusı güşād

zār olmak [1] ağlayıp inlemek

G180/6 Sen ḫār ile ṣalınmada gül-zār-ı dehrde / Ben **zār olam** revā mıdur ey serv-i gül-ʿiẕār

zārī ḳılmak [1] ağlamak

G8/7 Ġonca-veş cām-ı dil-i Bāḳīyi pür-ḫūn itdiler / Dem-be-dem **zārī ḳılur** gül-zār-ı bezmüñden cüdā

ẓarāfet [1] incelik, nezaket; bkz. 'erbāb-ı ẓarāfet' md.

G348/5 Zāhidā olmaz riyā māniʿ nihānī ʿişrete / Gūlsin ġāyetde bilmezsin **ẓarāfet** neydügin

żarar çekmek [2] zarar görmek

G79/6 Her kim keşīde ṭutmaya destin o ṭurradan / Zinhār ġaflet eylemesün çoḳ **żarar çeker**

G163/1 Ḳaşuñ kemānı kendüyi ḫaylī gerer çeker / Ḳorḳum bu sīne tīr-i müjeñden **żarar çeker**

ẓarīfāne [1] zarifçe, nazikâne, incelikli ('levendāne' paralelliğinde)

G471/7 Bāḳıyā ṭarz-ı şiʿr böyle gerek / Hem **ẓarīfāne** hem levendāne

żarūret [1] sıkıntı, güçlük ‖ 'żarūret çekmek' (sıkıntı çekmek) ‖ sürme çekmek

G79/1 Kūyūñ ġubārı minnetin ehl-i naẓar çeker / Küḥl-i cilā **żarūretini** bī-baṣar çeker

żarūrī [2] zorunlu olarak, mecburi ('ser-fürū itdürmek/ ḳılmak' söyleyiş kalıbı ile birlikte)

G399/5 Dürr-i naẓmuñ Bāḳıyā baş egdürür ṭāliblere / Kim **żarūrī** itdürür ġavvāṣa lü'lū ser-fürū

G234/7 **Żarūrī** ser-fürū ḳıldı edāña düşmen ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i ṭabʿuñ Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā ancaḳ

ẕāt-ı kerīm [1] yüce/cömert kişilik

G470/7 **Ẕāt-ı kerīmi** vaṣfın Bāḳī ne gūne ḳılsun / Melḥūẓ olan maʿānī mümkin degül beyāne

ẕāt-ı pāk [3] temiz/mübarek zât

K14/35 Ḫudāvendā Ḫudā ol **ẕāt-ı pāke** ḥırz-ı cān olsun / Duʿā-yı müstecāb-ı ṭā'ifān-ı ʿarş-ı Raḥmānī

M3/III/3 **Ẕāt-ı pāküñ** vaṣfı der-gāh-ı refīʿüñ ismidür / Āfitāb-ı baḫt u devlet āsmān-ı maʿdelet

K22/22 Eyleyüpdür feyż-i ḫurşīd-i kemāl-i ṣunʿ ile / **Ẕāt-i pāküñ** gevherin perverde kān-ı Kün fe-kān

zavallu [1]

G61/3 Ḫaddüñ ḳatında mihr-i felek bir **zavalludur** / Alnuñ yanında bedr ise bir sīr-i māhdur

zāviye [1] köşe

K2/46 Ẕillet ü miḥnet ile şimdi tamām üç yıldur / Yaturuz **zāviye-i** hücrede bī-nām u nişān

żāyiʿ geçürmek [1] boşa geçirmek

G152/5 **Żāyiʿ geçürme** ʿömri bu dem künc-i ġamda kim / Menzil kenār-ı bāġ u leb-i cūy-bārdur

żāyiʿ olmak [1] ziyan olmak, boşa gitmek

G247/5 **Żāyiʿ ola mı** bunca belā dünyede Bāḳī / Yā Rabbi naṣīb ola mı dil-dāra ṣarılmaḳ

zebān [3] bkz. 'vird-i zebān', 'zaḫm-ı zebān' md.

1. dil ‖ güzel konuşma

G450/2 Aġzuñ içre ey leṭāfet gül-sitānı ol **zebān** / Ḳırmızı gül yapraġıdur ġonca-i sīr-ābda

2. dil ‖ şiir

G362/5 Aʿdāya baş egdüremez kimse Bāḳıyā / Şemşīr gibi olmayıcaḳ ser-be-ser **zebān**

3. konuşma ‖ dedikodu

G199/5 **Zebān-ı** ṭaʿn-ı aʿdādan perīşān olma ey Bāḳī / Hezārān tīşe-i āzār ururlar kāne incinmez

zebān-dırāz olmak [1] dil uzatmak, atıp tutmak

G153/7 Bāḳī ḳayırmaz **olsalar** aʿdā **zebān-dırāz** / Aduñ añılsa cümle eḥibbā ḳulaḳ çeker

zebāne [1] kandil fitili ‖ dumansız alev

G382/3 Ḳandīl gibi dīde pür-āb u dilümde tāb / Eflāke çekdüm āteş-i āhum **zebānesin**

zebūn olmak [3] düşkün olmak, kendini kaptırmak

G304/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre er olmaz **zebūn olan** / Merdān-ı rāh-ı ʿaşḳ dimezler aña recül

G503/5 Bāḳī ʿacūz-ı dehre **zebūn olma** key ṣaḳın / Merdāne baş ayaġuñı meydāne er gibi

G498/5 **Zebūn olmaz** ʿacūz-ı dehre Bāḳī / Bu meydāne begüm merdāne geldi

zehī [6] ne iyi!, ne güzel!

G17/1 Ayaġuñ ṭopraġın özler bulurken gökde yir kevkeb / İşigüñ cānibin gözler **zehī** ʿālī-naẓar kevkeb

G314/3 Dir görenler dem-i ġażabda seni / Bāreka'llāh **zehī** cemāl u celāl

G198/4 Ṭoġarsa maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādan ol meh-rū / **Zehī** sitāre-i ferḫunde ṭāliʿ-i fīrūz

'Bāreka'llāh', 'Levḥaşa'llāh', 'Teʿāla'llāh' gibi dua ifadelerinin hemen arkasından gelmesi bağlamında;

K2/33 Bāreka'llāh **zehī** Pādişeh-i ʿādil kim / Şarḳdan ġarba degin buldı cihān emn ü emān

K2/34 Levḥaşa'llāh **zehī** salṭanat-ı ḳāhire kim / Ḳāfdan Ḳāfa cihān cümle muṭīʿ-i fermān

K27/1 Teʿāla'llāh **zehī** ṭāḳ-ı bülend-i āsmān-āsā / Hezār aḥsent ey burc-ı felek-ḳadr u semā-sīmā

zehī..... zehī [1]

G42/4 Ferāġat güzel sevmeden tevbe meyden / **Zehī** reʾy-i bāṭıl **zehī** fikr-i fāsid

zehr [7]

1. zehir

K19/44 Anda **zehr** ola vü tiryāk leb-i dil-berde / Dehen-i yāre ḳaçan ola ber-ā-ber ḫātem

K20/29 Şu cāmı ṣundı baña ser-verā bu sāḳī-i dehr / Şarābı **zehr** ile ālūde dārū-yı ḳattāl

K10/8 İnkisār-ı bāl ile **zehr-i** ġam itse telḫ-kām / Şehd şīrīn itmez aġzın ʿāşıḳuñ sükker bile

G143/4 Meẕāḳın **zehr-i** ḳahr-ı miḥnet-i eyyām telḫ itmiş / Lebüñden ʿāşıḳ-ı bī-ṣabr u dil bir pāre ḳand ister

G352/4 Ne deñlü telḫ-kām eylerse nūş it **zehr-i** eyyāmı / Ḫayāl-i laʿl-i nābı tek şarāb-ı ḫoş-güvār olsun

G544/1 Dilā nūş it ciger ḳanın mey-i gül-gūn ise gitdi / Yüri **zehr-i** belāya ḳāniʿ ol afyon ise gitdi

2. ıztırap, acı

G95/7 Ḳahr-ı zamānuñ **zehrini** defʿ itmez ey Bāḳī devā / İllā şarāb-ı dil-güşā tiryāḳ-i ekber kendidür

zehr-ālūd [1] zehirli

G355/7 Cām **zehr-ālūd** ise gelsün kef-i dil-dārdan / Bāḳıyā aġyār elinden sāġar-ı Cem gelmesün

zehre-i çūn u çirā [1] neden nasıl diye sorma cesareti

K2/58 **Zehre-i çūn u çirā** kimsede yoḳdur ḥāşā / Südde-i devletüñüñdür yine bāḳī fermān

ẕeḳan [1] çene; bkz. ‘çāh-ı ẕeḳan/ zenaḫdān’ md.

G14/1 ʿĀrıżuñ āb-ı nābdur gūyā / **Ẕeḳanuñ** bir ḥabābdur gūyā

zekāt [2] bkz. ‘ṣadaḳāt u zekāt’ md.

K13/10 Ol ki ḫurşīd-i cihān-tāba **zekāt-ı** zer virür / Kāse-gerdān olsa şehrinde meh-i tābān eger

G91/2 Ḥüsnüñ **zekātınuñ** eger ey ḫᵛāce-i cemāl / Bir müsteḥaḳḳın ister iseñ işte ben faḳīr

Zelīḫā [1]

K15/6 Gülüñ pīrāhen-i Yūsuf gibi dāmānı çāk olmış / Nesīm-i perde-der ḳıldı meger mekr-i **Zelīḫāyı**

ẕelīl [2] düşkün, hakir

G283/3 Ehl-i diller geçinür ḫāk-i meẕelletde **ẕelīl** / Gün gibi evc-i felekde yiri her bir dūnuñ

G285/2 Secde-i ḫāk-i ser-i kūyuñla māh-ı çār-deh / Çihre-i zerdin ġubār-ālūde ḳılmış bir **ẕelīl**

zelzele [1] sarsıntı ‖ düzen bozukluğu (‘ḳarār virmek’ karşıtlığında)

K9/13 Ḫālī degüldi **zelzeleden** ʿarṣa-i zemīn / Evvel ḳademde ḳarār cihān mülkine ḳarār

zelzele ṣalmak [1] titretmek ‖ her yeri sarsmak

G236/5 Lerze virdi ʿāleme **şaldı** zemīne **zelzele** / Ġulġul-i kūs u nefīr-i ṣīt-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ

zelzeleye virmek [1] titretmek ‖ zelzele koparmak

G292/3 Ẕevḳ u şevḳuñ yiridür raḳṣ uralum dest-efşān / **Virelüm zelzeleye** ṭāḳ u revāḳı berü gel

zemīn [13] yer ‖ yeryüzü; bkz. ‘‘arṣa-i zemīn’, ‘rūy-ı zemīn’ md.

K26/2 İrişür bād-ı seḥerden nefeḥāt-ı cennāt / Mevsim-i Ürdibihişt irdi bihişt oldı **zemīn**

G78/3 Faṣl-ı şitāda beyża-i sīmīn idi gūy-ı **zemīn** / Aldı ḳanadı altına sīmürġ-i zerrīn-bāl ü per

G482/5 Ayaġuñ altında ḫāk olduġıʾçün ey meh **zemīn** / Eşk-i Bāḳī ḳıldı anuñ laʿl īẟār üstine

G419/2 Ḥarīm-i gül-sitān reşk-i Nigār-istān-ı Çīn oldı / **Zemīn** naḳşın gören tercīḥ ider şimdi zamān üzre

K1/36 Eflāke çıḳdı velvele-i ʿarṣa-i zemīn / İndi **zemīne** ġulġule-i āsmāniyān

K5/3 Beşāretler **zemīne** āsmānuñ gözleri aydın / Cihānı rūşen itdi pertev-i envār-ı Yezdānī

M1/III/8 Ser-keşlik itdi tevsen-i baḫt-ı sitīze-kār / Düşdi **zemīne** sāye-i elṭāf-ı Kirdigār

G180/1 Naṭ'-ı **zemīne** at ṣalıcaḳ fāris-i bahār / Düşdi şükūfeler hep öñine piyāde-vār
G236/5 Lerze virdi ʿāleme ṣaldı **zemīne** zelzele / Ġulġul-i kūs u nefīr-i ṣīt-i ʿālem-gīr-i ʿaşḳ
K21/2 **Zemīne** bād-ı hevādan çoḳ aḳçe düşdi yine / Pür itdi dāmen-i ṣaḥrāyı ṭoldı ceyb-i cibāl
K21/4 **Zemīne** dāmen-i ebr ile ṣaçdı sīmi felek / Bu ḥāleti göricek māʾil oldı tāze nihāl
K9/4 Ḳıldı **zemīni** berf gibi naḳd-i sīme ġarḳ / İnʿām-ı ʿām-ı şāh-ı cevān-merd-i baḫtiyār
K13/8 Lā-cerem bir gün **zemīn-i ḫuşk** olur deryā-yı Nīl / Menbaʿından yaġmasa bir nice dem bārān eger

zemīn ü āsmān [5] yer gök ‖ her yer, bütün dünya; bkz. 'ḫudāvend-i zemīn ü āsmān' md.

K22/2 Rişte-i bārān gümiş tel sīm-keş ebr-i ḥarīf / İki çarḫa döndiler gūyā **zemīn ü āsmān**
G139/3 Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dāʾim ṣınduġı bu kim / Ṣadā-yı ṭop-ı āhumdan **zemīn ü āsmān** ditrer
G155/3 Çemende berg-i sūsen gökde māh-ı nev degül peydā / Çeker aʿdā-yı dīn üzre **zemīn ü āsmān** ḫançer
G419/8 Duʿā-yı devlet-i sulṭān-ı ʿādil bizden ey Bāḳī / Ḥimāyet ol nigeh-dār-ı **zemīn ü āsmān** üzre
G461/4 İrmese bir dem eger mevc-i sirişküm her yaña / Şuʿle-i āhum **zemīn ü āsmānı** ḥarḳ ide

zemīn-būs itmek [1] yer öpmek (saygı ifadesi olarak)

K21/25 Terāne eylese bülbül çemende güftārum / Gelüp öñinde **zemīn-būs iderdi** āb-ı zülāl

zemistān [1] kış

G516/3 Ḫazān beñzüm **zemistān** āh-ı serdüm / Yüzüñ evvel-bahār olmış ḳaşuñ yay

zemzem [1] bkz. 'āb-ı Zemzem' md.

G318/3 Bezm-i ṣafā vü reşh-i cām bu **zemzem** olmış ol maḳām / Mey-ḫāneler Beytü'l-Ḥarām pīr-i muġān şeyḫü'l-ḥarem

zemzeme [1] tatlı nağmeler ‖ ezgiler

K18/40 Şerʿa uymaz nʾidelüm nāle vü zār eyler ise / Gerçi ḳānūna uyar **zemzeme-i** mūsīḳār

zen-i dünyā [2] dünya kadını (olumsuz anlamda)

G62/5 Her kim ki meyl ider **zen-i dünyāya** Bāḳıyā / Merdāneler içinde anı ṣanma er geçer
G344/4 Mürīd-i ʿaşḳ oldum ben tecerrüd iḫtiyār itdüm / Eger meyl eyler isem bir **zen-i dünyāya** nā-merdüm

zen ḳısmı [1] kadın kısmı

M8/IV/2 Gelmedi yanuma **zen ḳısmı** meger duḫter-i rez

zenaḫdān [1] çene; bkz. 'çāh-ı zenaḫdān' md.

G249/2 Bāde-i nābdur leb-i laʿlüñ / Sāġar-ı sīmdür **zenaḫdānuñ**

zencīr [15] zincir ‖ eskiden azılı katil ve delilerin eline ve ayağına vurulan bağ

G285/1 Zülfüñi görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram **zencīr** şeklin baġlamışdur Selsebīl
G370/3 Göñlin egler nāle-i **zencīr** ile mecnūn-ı ʿaşḳ / Naġme-i ʿūd u ṣadā-yı çeng ü nāyı nʾeylesün
K1/17 Ser-keşlik itdi emrine beñzer peleng-i çarḫ / **Zencīr** ile getürdi yine keh-keşān Keşān
G104/1 Çekdi zencīre beni ʿaşḳuñ nitekim şīrler / Eşk-i çeşmüm iki yanumdan iki **zencīrler**
G132/5 Ṣaçuñ **zencīri** sevdāsında Bāḳī / Begüm dīvānedür dīvāne maʿẕūr
G187/2 Cihāna ṣavt-ı **zencīr-i** cünūnı ġulġule ṣalmış / Bu gün virānelerde ey perī dīvāneler vardur
G130/1 İrdi nesīm-i maʿdelet-i Kisrī-i bahār / **Zencīr-i** ʿadl çekdi çemen-zāra cūy-bār
G353/1 Ṣaçuñ **zencīrine** bend it dil-i āvāre eglensün / Muḳayyed ḳıl biraz ol zülf-i müşgīn-tāre eglensün
G439/2 Zülfi **zencīrine** āşüfte göñül bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol dīvāne
G123/4 Şu gibi **zencīrler** ṭutmaz dil-i dīvāneyi / Ḥāṣılı āvāralıḳ vaḳti bahār eyyāmıdur
G509/1 Ārzū eyler kemend-i kākül-i cānāneyi / Baġlasañ **zencīrler** ṭutmaz dil-i dīvāneyi
G276/3 Nev-bahār oldı yine geldi cünūn eyyāmı / Ṭaḳdı **zencīrlerin** bād-ı bahār enhāruñ
G122/5 Dīvānelik zamānıdur āvāre göñlini / **Zencīrlerle** żabṭ idemez cūy-bārı gör

G503/2 Bend-i belā-yı zülfüñ ile künc-i ġamda dil / **Zencīrlerle** baġlu yatur şīr-i ner gibi

G521/1 Gül-şende kūyuñ işideli serv oturmadı / **Zencīrlerle** baġladılar āb ṭurmadı

zencīr-i ʿaşḳ [2] aşk zinciri

G236/6 Gerden-i mihre eşiʿʿa ṭaḳdı altun silsile / Sīm-tenler ideli dīvāne-i **zencīr-i ʿaşḳ**

G523/5 Cihānda başuma sulṭān iken āzāde vü fāriġ / Beni **zencīr-i ʿaşḳuñ** boynı baġlu bir esīr itdi

zencīr-i zülf [1] bkz. 'zülfi zencīri', 'ṣaçuñ zencīri' md.

G295/4 **Zencīr-i zülf-i** dil-bere dīvāne olmayan / Baġlamaludur ey göñül uṣlu degüldür ol

zencīr-i pūlādı ḳırmak [1] zincirden boşanmak

G196/2 Hevādan menʿ ider pendüñi muḥkem ṣanma ey zāhid / **Ḳırar zencīr-i pūlādı** dil-i dīvāne ḳatlanmaz

zencīr-i zer [1] altın zincir

G163/2 Ḫurşīd esīr-i ʿaşḳuñ olupdur eşiʿʿadan / Boynında ṭavḳ-ı şevḳ ile **zencīr-i zer** çeker

zencīrden boşanmış dīvāne **[1]**

G115/5 Zülfüñden ayru Bāḳī bir ḥāl ile yürür kim / **Zencīrden boşanmış dīvānedür** ṣanurlar

zencīre urmak **[1]** prangaya vurmak, zincirlemek

G521/4 Bir dil mi var ki zülfine dīvāne ḳılmayup / Dārü'ş-şifā-yı ʿaşḳda **zencīre urmadı**

zencīre çekmek **[2]** zincirle bağlamak

G104/1 **Çekdi zencīre** beni ʿaşḳuñ nitekim şīrler / Eşk-i çeşmüm iki yanumdan iki zencīrler

G254/1 Ey ṣabā dil raḫtın ol gīsū-yı müşgīn-tāre çek / ʿĀşıḳ-ı dīvāneyi **zencīr-i** zülf-i yāre **çek**

zencīrini sürer dīvāne **[1]** zincirlerini sürüyen deli

G173/4 Ser-i zülfüñle **zencīrin sürer dīvānedür** sünbül / Ġam-ı ḫālüñle yanup lāleler küh-sāre düşmişdür

zendeḳa [1] zındıklık ('ilḥād' paralelliğinde)

K2/30 Menzil-i **zendeḳa** vü mecmaʿ-ı ilḥād olalı / Ṣarṣar-ı ḳahruñ ile ḫıṭṭa-i Īrān vīrān

zeng [1] çıngırak, zil

G489/7 Fiġānum ile felek çıñ çıñ ötdi ey Bāḳī / Berīd-i āhuma gūy-ı sipihr **zeng** oldı

zer [20] bkz. 'berg-i zer', 'cām-ı zer', 'gūş-vār-ı zer', 'gūy-ı zer', 'gül-i zer' 'ibrīḳ-i zer', 'tāc-ı zer', 'sīm ü zer', 'ḳadeḥ-i zer', 'ḳafes-i zer', 'mīl-i zer', 'naʿl-i zer', 'zencīr-i zer' md.

1. altın

K5/23 Felek ġırbāl ile **zer** buldı dirler ḫāk-i rāhuñda / Miyān-ı hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı

K10/1 Ḳadr-i eşküm ol bilür kim ḳıymet-i gevher bile / Rūy-ı zerdüm ḫoş görür şol kim ʿayār-ı **zer** bile

K13/10 Ol ki ḫurşīd-i cihān-tāba zekāt-ı **zer** virür / Kāse-gerdān olsa şehrinde meh-i tābān eger

K19/47 Sīnemüñ dāġı ile cism-i dü-tā-yı zerdüm / Ḳıldı engüşt-i belāda beni bir **zer** ḫātem

G31/5 Ḥayretde ḳaluram göricek Bāḳī nergisi / Bunca **zer** ile ayaġı gūr içre gözi ac

G138/6 Faṣl-ı ḫazānı gör ki gelür ayaġına **zer** / Ebr-i bahār ʿālemi giryān olup gezer

G183/5 Çarḫ bir ṣarrāfdur mihr ile meh mīzān aña / Çār-sū-yı dehr içinde gice gündüz **zer** çeker

G218/2 Bir secde ile ḳıldı ruḫ-ı āfitābı **zer** / Ḫāk-i cenāb-ı dost ʿaceb kīmyā imiş

G466/7 Jāle naḳdin ḳadeḥe ḳoydı çemen bezminde / Cemʿ idüp ṣaḳlamadı ġonca gibi **zer** lāle

G1/5 **Zer** ṣaḳlamaya ġonca-ṣıfat ʿāḳil odur kim / Gül gibi olan naḳdi ḳoya sāġare cānā

G328/5 **Zer** gibi ḳalbi ṣāf olan gelsün / Āteş-i meyde imtiḥān idelüm

G442/2 Rūy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyādan ṣāf ider / **Zer** bilürsin ġıll u ġışdan pāk olur tīz-ābda

K19/4 İdüp elmāsdan āyīne vü **zerden** şāne / Gösterür ḫalḳa yine şīve-i duḫter ḫātem

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i **zerdür** / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş zīb ü zīverdür

K25/16 Urdı çevgān-ı **zeri** gūy-ı zümürrüd-gūna / Meh-i ʿīd oldı yine tevsen-i gerdūna süvār

G3/4 ʿAynuma almam **zer-i** ḫurşīd ü dürr-i encümi / Fetḥ olaldan baña bāb-ı genc-i iksīr-i fenā

G365/4 Sāḳī-i devr minnet ile ṣunsa içmezin / Āb-ı ḥayātı cām-ı **zer-i** āfitābdan

G328/2 Jāle-veş bezme varumuz ṣaçalum / **Zeri** gül gibi der-miyān idelüm

G351/4 Tehī-dest olsañ ey rind-i gedā ġam çekme kim elde / **Zer-i** sürḫ olmasun gül-gūn şarāb-ı dil-güşā olsun

2. sarı, sararmış

G327/6 Beden-i zerd ü nizārumla degül çihre-i **zer** / ʿAşḳ ser-nāmesine levḥa yazup ḥal çekdüm

zer ü zīver [3] altın ve süs

K11/9 Şeref virmez dür ü gevher kemāl olmaz **zer ü zīver** / Hüner kesb it hüner baḥr-i fażīlet kān-ı ʿirfān ol

K19/19 Eli iḥsān u ʿaṭā mevcin urur deryādur / Ne ʿaceb ger ola ġarḳ-ı **zer ü zīver** ḫātem

G49/5 Bāḳıyā meyl eylemez ārāyiş-i dünyāya dil / Rūy-ı zerd ü gevher-i eşküm **zer ü zīver** yiter

zer ḫalḫāl [2] altın halhal

K21/29 Nigīn-i baḫt u sivār-ı saʿādet elde degül / Ayaḳda ḳodı zamāne niteki **zer ḫalḫāl**

G366/2 Ne zībādur ol engüşt-i muḥannā pāy-ı sāġarda / Ṣaḳın dūr itme ey sāḳī o **zer ḫalḫāli** ayaḳdan

zer ü gevher [2] altın ve mücevher

G180/7 Bāḳī bu demde seyr-i gül-istān idenlerüñ / Ayaġına çemen **zer ü gevher** ider nis̱ār

K19/1 **Zer ü gevherle** ḳılup zīver-i efser ḫātem / Zīb ü zīnetde geçer hem-ser-i Ḳayser ḫātem

zer ḥoḳḳa [1] altın hokka

G311/9 Bāġ içre dökse cürʿasın altun piyālesi / **Zer ḥoḳḳalarla** bitüre şāḫ-ı enār laʿl

zer-i ḫāliṣ [1] saf altın

G50/5 **Zer-i ḫāliṣ** gibi rengīn olup gitmekde eşʿāruñ / Elüñde ḫāme ey Bāḳī meger kibrīt-i aḥmerdür

zer-i kāmilü'l-ʿayār [1] ayarı tam para

K9/3 Ḫurşīd gibi pertev-i cūd u seḫā ile / Rūy-ı zemīne ṣaçdı **zer-i kāmilü'l-ʿayār**

zer-i nāb [1] saf altın

G113/4 **Zer-i nāb** oldı rūy-ı zerd ammā / Ḳaçan ol ḫāk-i āsitāne deger

zer devāt [1] altın divit

G439/4 **Zer devātın** ṭaḳınup çıḳsa evinden seḥerī / Āfitāb aña ber-ā-ber gelemez meydāne

zer mengūş [1] altın küpe

G137/5 Var ise būseñe ṣarḳar senüñ ol **zer mengūş** / Ruḫlaruñ üzre ṭurup ey gül-i ḫandān ditrer

zer teber [1] altın teber (hilal şeklinde)

K23/13 Peyk-i zamāne **zer teberin** dūşına alup / İrgürdi Ḫᵛāce ḫidmetine ʿīddan peyām

zer-baḫş [1] altın bağışlayan/dağıtan

K13/11 Feyż-i envār-ı kef-i **zer-baḫşı** besdür ʿāleme / Aḳmaz olsa çeşme-i ḫurşīd-i nūr-efşān eger

zer-beft cāme [1] altın tel ve sırma işli elbise; bkz. KOÇU, s. 249; PAKALIN, C. III, s. 653.

G193/4 **Zer-beft cāme** geydi ser-ā-ser ṣanur gören / İtse iḥāṭa cismümüzi yanar odumuz

zer-dūzī [1] altın tel ve sırma ile işlenmiş deriden (çadır); PAKALIN, C. III, s. 654.

G530/10 Niẓām-ı devletüñ dāʾim ḳıyām-ı rifʿatüñ ḳāʾim / Cihāna sāye ṣalduḳça bu ʿālī çetr-i **zer-dūzī**

zer-efşān [4]

1. altın saçan (el)

G2/5 **Zer-efşān** ol kef-i iḥsān ile seyr eyle ʿālemde / Cihān-gerd ü cevān-merd-i cihān ol āfitāb-āsā

K18/32 Güneşi keff-i **zer-efşānına** beñzer dir idüm / Almasa māha ʿaṭā eyledügin āḫır-ı kār

2. serpme altınlı kağıt; bkz. PAKALIN, s. 654. (tezhib terimi)

G296/5 Dūd-ı āhın yine Bāḳī şerer-ālūd itdi / Yāre ʿarż eyledi bir dāne **zer-efşān** sünbül

Kt1/9 Nitekim levḥ-i **zer-efşānına** çarḫuñ çekile / Ṣubḥ-dem şaʿşaʿa-i mihrden altun cedvel

zer-efşān eylemek/itmek [2] serpme altınla süslemek

K5/5 Metāʿ-ı maʿrifet geldi revācın bulduġı demler / **Zer-efşān eylesün** nergisler evrāḳ-ı gül-istānı

K3/24 Yazınmaġa mānend-i naẓm-ı S̱üreyyā / Varaḳlar **zer-efşān ider** çarḫ-ı aḫḍar

zer-efşān kāġıd [1] serpme altınlı kağıt; bkz. PAKALIN, C. III, s. 654.

K22/15 Bir yeşil ġarrā **zer-efşān kāġıd** olmışdur çemen / Yaraşur yazılsa ger medḥ-i edīb-i nükte-dān

zer-endūd [1] ezilmiş varak altının zer mürekkeple sürülmesiyle oluşturulan tezyinat; PAKALIN, C. III, s. 654. (tezhib terimi)

K25/13 Ḳodı bir pāre yaḫı ṭās-ı **zer-endūda** felek / Ṣıvara tā Ramażān teşnelerin saḳḳā-vār

zer-feşān [1] altın saçan (el)

K20/27 ʿAṭā-yı kān-ı kef-i **zer-feşānına** nisbet / Nevāl ü feyż-i seḥāb-ı s̱iḳāl bir mis̱ḳāl

zer-ger [5] bkz. 'çār-sūy-ı zer-gerān' md.

1. kuyumculuk

K19/52 Bulımaz dāʾiresin bu güher-i nā-yābuñ / İtmesün bir daḫı bu devrde **zer-ger** ḫātem

2. kuyumcu

K19/42 Ten-i ṣad-pāre ki şekl-i ḳafes-i **zer-gerdür** / Dāġlar dilde olupdur aña yir yir ḫātem

K20/8 Nedür bu ḳurṣ-ı nuḫāsī ki **zer-ger-i** gerdūn / Ṣalup bu pūteye nār-ı şafaḳda eyler ḳāl

G495/7 **Zer-ger-i** kāmilidür ṣanʿat-ı şiʿrüñ Bāḳī / Nicʾolur gel berü seyr eyle ḳalem-kārlıġı

G347/7 İşüñ altun ider kār-ı maḥabbet rūy-ı zerd ile / Hezār aḥsent ey Bāḳī bu gün fennüñde **zer-gersin**

zer-kār [1] altın işlemeli

K2/18 Ḥarem-i ḳadrine bir günbed-i **zer-kār** felek / Aña bir ṭāḳ-ı muraṣṣaʿ kemer-i kāh-keşān

zer-keş [2] altın işlemeli

G431/3 Sen güzellik taḫtınuñ sulṭān-ı ʿālī-şānısın / Mihr ü māh iki ḳuluñ girmiş ḳabā-yı **zer-keşe**

G192/3 Biz müttekā-yı **zer-keş-i** cāha ṭayanmazuz / Ḥaḳḳuñ kemāl-i luṭfınadur istinādumuz

zer-kūblar dükkānı [1] altın dövüleni altın varak ve yaldız yapılan dükkan

K22/1 Gül-şene altun varaḳlar zeyn idüp bād-ı ḫazān / Gūyiyā **zer-kūblar dükkānı** oldı gül-sitān

zer-nişān [2] altın işlemeli; bkz. 'tīġ-i zer-nişān', 'cām-ı zer-nişān' md.

K1/42 Bezmüñde baḫt sāḳī vü iḳbāl hem-nişīn / Cām-ı sipihr sāġar-ı pūlād-ı **zer-nişān**

G450/4 Berḳ-i āh-ı sūz-nāk içre şirār-ı nār-ı dil / **Zer-nişān** ḫaṭdur görinür tīġ-i āteş-tābda

zer-nişān ḫançer [1] altın işlemeli hançer

G155/6 Nis̱ār itdi ġazā yolına der-gāh-ı şehenşāha / Muraṣṣaʿ bir kemer gerdūn meh-i nev **zer-nişān ḫançer**

zerd [6] ; bkz. 'ruḫ-ı zerd', 'rūy-ı zerd', 'çihre-i zerd', 'cism-i zerd' md.

1. sarı

G5/3 Ṭuġrāsı berātuñ yazılur eks̱eri altun / Rūyuñda ḳaşuñ **zerd** olur ise nʾola şāhā

2. sararmış, solgun

G110/1 Nergis üzre berg-i **zerd** u jāleler kim vardur / Er çerāġına dizilmiş dirhem ü dīnārdur

G513/4 Cism-i pür-dāġ u ten-i **zerd** ile merd-i ʿaşḳdan / Ser-be-ser şīr ü peleng olmış maḥabbet bīşesi

G401/3 Ruḫsār-ı **zerdi** ḫāke bulaşmış benüm gibi / Beñzer ayaġı ṭopraġına sürdi māh rū

G239/5 Ḥāl-i zār-ı Bāḳī-i bī-dilden isterseñ nişān / Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı **zerd-i** nāya baḳ

K19/47 Sīnemüñ dāġı ile cism-i dü-tā-yı **zerdüm** / Ḳıldı engüşt-i belāda beni bir zer ḫātem

zerd ü nizār **[3]** solgun ve zayıf

G213/5 Peyker-i **zerd ü nizārum** var iken ʿāḳil midür / Heyʾet-i Mecnūn yazan ṣūret-ger-i dīvāne naḳş

G327/6 Beden-i **zerd ü nizārumla** degül çihre-i zer / ʿAşḳ ser-nāmesine levḥa yazup ḥal çekdüm

K25/8 Dehr bir şāḫ-ı sipend urdı felek micmerine / Meh-i nev ṣanma şafaḳda görinen **zerd ü nizār**

zerd eylemek **[1]** solgunlaştırmak

G43/4 Derd-i maḥabbet **eylese** cismi ʿaceb mi **zerd** / İksīr-i ʿaşḳ-ı pāk ile altun olur cesed

zerd olmak **[2]**

1. solgunlaşmak

G319/2 **Zerd oldı** yüzüm derd ile ṣan kim yereḳāndur / Luṭf eyle begüm dökme benüm yoḳ yire ḳanum

2. sararmak

K22/6 Perr ü bāl açmış yeşil ṭūṭī iken berg-i çenār / **Zerd olup** ser-pençe-i şeh-bāza dönmişdür hemān

zerḳ **[2]** bkz. ʻsālūs u zerḳʼ md.

1. riya, ikiyüzlülük

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i zīrek ṣanma hergiz meyl-i dām-ı **zerḳ** ide

2. dervişlerin giydiği mavi hırka

G162/1 Āsmān kim libāsı ezraḳdur / Delḳ-pūşān-ı **zerḳa** mülḥaḳdur

zerḳ u riyā **[4]** ikiyüzlülük

K18/24 Cām-ı mey ḳaṭreleri sübḥa-i mercān olsun / Gelüñüz **zerḳ u riyādan** idelüm istiġfār

M6/II/1 Erkān-ı ʿaşḳa **zerḳ u riyādan** ḫalel virüp

G152/4 Eyyām-ı zühd ü mevsim-i **zerḳ u riyā** degül / Hengām-ı ʿīş u ʿişret ü geşt ü güẕārdur

G323/4 Menzil-i ʿīş u ṭarāb ḫurrem ü ābād olsun / Yıḳalum **zerḳ u riyā** deyrini vīrān idelüm

ẕerrāt **[1]** zerreler (zerre-güneş bağlamında)

G111/5 Bāḳī ʿiẕār-ı yārda ḫaṭ ṣanma görinen / **Ẕerrātdur** ki mihr-i münīr itdi āşikār

ẕerre **[4]**

G193/1 ʿĀlemde ẕerre deñlü degülken vücūdumuz / Müşkil budur ki **ẕerreden** artuḳ ḥasūdumuz

G289/5 Başuñ gerekse göklere irsün güneş gibi / Dervīşlik dilerseñ eger **ẕerreden** kem ol

zerre-güneş bağlamında;

G397/5 Mihr ile raḳṣ iderdi tozum **ẕerre-veş** benüm / Ġırbāl ile bu ḫāk-i vücūdum elenmedin

G29/2 Semāʿa girse nʾola cām-ı meyden zāhid-i hüşyār / Ki raḳṣ-ı **ẕerreye** ḫurşīd-i ʿālem-tāb olur bāʿiş

ẕerreye ṣaymamak **[1]** itibara almamak, önemsememek

G288/2 Kevn ü mekānı şevḳ-i ruḫuñ şöyle ṭutdı kim / Ḫurşīdi kimse **ẕerreye ṣaymaz** mehi degül

ẕerre deñlü **[2]** zerre kadar

K23/25 Gün gibi başı göklere irdi şu kimsenüñ / Kim **ẕerre deñlü** eyledi şānında ihtimām

G193/1 ʿĀlemde **ẕerre deñlü** degülken vücūdumuz / Müşkil budur ki ẕerreden artuḳ ḥasūdumuz

z̲erre ḳadar [4]

1. hiç mi hiç

K25/25 Güneşüñ **z̲erre ḳadar** ḳadrine noḳṣān gelmez / Eylese nūr-ı cihān-tābını ḫuffāş inkār

G192/1 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādumuz / Ḥükm-i ḳażāya **z̲erre ḳadar** yoḳ ʿinādumuz

G315/3 İltifāt eylemezem **z̲erre ḳadar** nā-dāne / Āsmān-ı hünere mihr-i cihān-ārāyem

2. çok az da olsun, zerrece

G277/5 Zāhidā rind-i ḫarābāta iñen ṭaʿn itme / Var ise **z̲erre ḳadar** sırr-ı ḳażādan ḫaberüñ

z̲erre-i nāçīz [2] küçücük zerre ‖ değersiz ve itibarsız şeyler (zerre-güneş bağlamında)

G86/4 Meclis-i ʿaşḳuñda çengī Zühre deffāf āfitāb / N'eylesün raḳṣ itmesün mi **z̲erre-i nāçīzler**

G159/6 Pertevin bir gün ṣalar mihr-i ʿināyet Bāḳıyā / **Z̲erre-i nāçīzler** ḫurşīd-i nūr-efşān olur

z̲errece [2] zerre kadar

K2/51 Bu faḳīr anda ṭurup ḫidmete meşġūl oldum / İtmeyüp **z̲errece** saʿyinde ḳuṣūr u noḳṣān

G409/4 Şemʿ-i ruḫsāruñ ḳomaz raġbet sipihrüñ **z̲errece** / Mihr-i ʿālem-tābına māh-ı cihān-ārāsına

zerrīn [4] altın, atından; bkz. 'cām-ı zerrīn', 'efser-i zerrīn', 'mīl-i zerrīn', 'sāġar-ı zerrīn', 'zevrāḳ-ı zerrīn' md.

K19/13 Ṭavḳ-ı **zerrīn** ṭaḳınup yine ḳazıtmış ḳaşın / İḫtiyār eylemiş üslūb-ı Ḳalender ḫātem

G417/9 Muʿallā bār-gāhuñda güneş bir şemse-i **zerrīn** / Muraṣṣaʿ pāy-i taḫtuñda felek bir dāne pīrūze

K19/38 Tuḥfe-i bezmüñ içün bu ġazel-i rengīni / Levḥ-i **zerrīne** yazup eylesün ez-ber ḫātem

K7/1 Micmer-i **zerrīn-i** mihri çarḫ gerdān eyledi / ʿŪd u ʿanber ḳıymetin būy-ı gül erzān eyledi

zerrīn devāt [1] altın divit

K23/8 **Zerrīn devāt** māh-ı nev altun ḳalem şihāb / Erḳāmdur nücūm u felek defter-i ṣıyām

zerrīn ḥamā'il [1] altın pazubend ‖ 'kola bağlanan ta'viz, muska ki halk pazvend derler. Bazubendler gümüşten saat büyüklüğünde zarif bir kutu veyahut sırma işlenmiş sathiyandan kese içinde olup....' bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 118.

G425/2 ʿĀşıḳ-ı bī-dil ruḫ-ı zerd ile yaṣdansun ḳoluñ / Yaraşur **zerrīn ḥamā'il** sāʿid-i sīmīnüñe

zerrīn pergār [1] altın pergel

K25/11 Çizmege dā'ire-i şemse-i māhı felege / Aldı üstād-ı zamān destine **zerrīn pergār**

zerrīn tāc [2] altın taç; ‖ parlak taç; bkz. 'tāc-ı zerrīn', 'efser-i zerrīn' md.

K5/2 Ṭoġup gün gibi **zerrīn tāc** ile burc-ı saʿādetden / Yitişdi şarḳdan ġarba żiyā-yı ʿadl u iḥsānı

M3/I/7 Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi **zerrīn tāc** ile / Taḫt-ı sīmīn üzre ṣaldı ferr-i devlet ṣubḥ-dem

zerrīn-bāl [1] altın kanatlı; bkz. 'ṭāvūs-ı zerrīn-bāl' md.

K20/10 Ḳanadı gūşesidür āşiyāneden görinür / Ferāġa vardı meger şāh-bāz-ı **zerrīn-bāl**

zerrīn-bāl ü per [1] altın kanatlı ‖ güneş; bkz. 'ṭāvūs-ı zerrīn-bāl ü per' md.

G78/3 Faṣl-ı şitāda beyżа-i sīmīn idi gūy-ı zemīn / Aldı ḳanadı altına sīmürġ-i **zerrīn-bāl ü per**

zerrīn-ḳabā [1] altın elbiseli ‖ parlak

M5/V/2 Gün gibi yaḳduñ cihānı ey meh-i **zerrīn-ḳabā**

zerrīn-ḳadeḥ [1] altın kadeh ‖ nergis/papatya ('verd-i raʿnā' paralelliğinde)

G135/1 Ṣafā bezminde şol **zerrīn-ḳadeḥ** kim ṭolu ṣahbādur / Kenār-ı bāġ-ı ʿişretde açılmış verd-i raʿnādur

zerrīn-kemer [1] altın tel ile yapılmş yahut altın paftalı kemer; bkz. KOÇU, s. 250.

K19/18 Kerem-i keff-i güher-pāş-ı ʿAlī Pāşādan / Buldı **zerrīn-kemer** ü tāc-ı mücevher ḫātem

zerrīn-külāh [1] ‘Osmanlı sarayının 1828’den önceki teşkilatında Zülüflü Ağalar diye anılan saray iç oğlanlarının görev başında ve törenlerde giydikleri külahın adı; şekli mevlevî sikkesini andırır ve en alâ keçeden yapılır, dışının her tarafı som altın sırma işlemeli idi; ve önünün iki yanından saç örgüsü taklidi sırmadan iki zülüf sarkardı.’ Bkz. KOÇU, s. 250.

M3/II/6 Kim biri bir dil-ber-i **zerrīn-külāh-ı** baḫtdur / Ol biri bir şāhid-i laʿlīn-ḳabā-yı salṭanat

zerrīn-ser [1] altın alemli

K14/4 Yine ol sancaḳ-ı **zerrīn-ser** ü sīmīn-ḳabā ḳıldı / Livā-yı ṣubḥ-ı nūrānī gibi rūşen bu eyvānı

zerrīn-sitām [2] altın işlemeli at başlığı

K10/15 Eşheb-i **zerrīn-sitām-ı** baḫtı cevlān eylesün / Nüh felek tā devr ide āfāḳı heft aḫter bile

K23/36 Hem-vāre tā ki edhem-i **zerrīn-sitām-ı** çarḫ / Naʿl-i zer ile eyleye bu ʿarṣada ḫırām

zevāl [2]

1. alçalma, düşme

G168/1 Kevkeb-i baḫtum benüm bürc-i hilāl üstindedür / Āfitāb-ı ṭāliʿum her gün **zevāl** üstindedür

2. öğle

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / **Zevāli** bilmek isterseñ żiyādan bilme ẓılden bil

ẕevi’l-iḥtirām [1] saygı değer kimseler

K23/17 Münḳād emr ü nehyine eṣḥāb-ı iʿtibār / Ednā işaretine **ẕevi’l-iḥtirām** rām

ẕevḳ [2]

1. eğlence

G544/5 Dil-i maḥzūn bulurdı ḳahve vü berş ile Bāḳī ẕevḳ / Dirīġā aradan **ẕevḳ-i** dil-i maḥzūn ise gitdi

2. tat

G523/1 Şarāb-ı bezm-i ġam **ẕevḳın** ne mīr ü ne vezīr itdi / Anuñ keyfiyyetin benden sü’āl eyleñ faḳīr itdi

ẕevḳ u ṣafā [3]

G105/1 ʿĀşıḳlara çün derd ü belā ẕevḳ u ṣafādur / Yā **ẕevḳ u ṣafā** derdine düşmek ne belādur

G105/1 ʿĀşıḳlara çün derd ü belā **ẕevḳ u ṣafādur** / Yā ẕevḳ u ṣafā derdine düşmek ne belādur

G270/1 Bir iki gün çekelüm cevr ü cefāsın ḳadeḥüñ / Sürevüz bir dem ola **ẕevḳ u ṣafāsın** ḳadeḥüñ

ẕevḳ u ṣafā sürmek [1] keyfini sürmek, tadını çıkarmak

G270/1 Bir iki gün çekelüm cevr ü cefāsın ḳadeḥüñ / **Sürevüz** bir dem ola **ẕevḳ u ṣafāsın** ḳadeḥüñ

ẕevḳ ehli [1]

G516/4 Virür **ẕevḳ ehline** şevḳi dem-ā-dem / Şeb-i ʿişretde bir yil mūmıdur nāy

ẕevḳ bulmak [1] keyiflenmek

G544/5 Dil-i maḥzūn **bulurdı** ḳahve vü berş ile Bāḳī **ẕevḳ** / Dirīġā aradan ẕevḳ-i dil-i maḥzūn ise gitdi

ẕevḳ itmemek [1] eğlenmemek, hoşlanmamak

G31/1 Göstermeseydi bādesini sāġar-ı zücāc / **Ẕevḳ itmez idi** bezm-i ṣafādan göñül mizāc

ẕevḳ u şevḳ [1] keyif ve çoşkunluk

G292/3 **Ẕevḳ u şevḳuñ** yiridür raḳṣ uralum dest-efşān / Virelüm zelzeleye ṭāḳ u revāḳı berü gel

zevraḳ [12] bkz. ‘dil zevraḳı’ md.

1. sandal

G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum zevraḳ-ı laʿlin çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol **zevraḳ** ile seyr eyle

G464/4 **Zevraḳ-āsā** ġam-ı ʿaşḳuñla yaşum gird-ābı / Ġarḳ idüpdür ṣanemā çeşm-i teri döne döne

G67/6 Āşıḳuñ düşmeni çoḳ baḥre dönüpdür yaşı / İki **zevraḳdur** iki dīdesi deryā gözedür

G510/6 Allāh oñara düşmeye gird-āb-ı belāya / ʿAşḳuñda göñül **zevraḳı** ʿummāne ṣalındı

G433/2 Baḥr-i sīm-āb yaşum **zevraḳ-ı** laʿlin çeşmüm / Gel deñiz yüzlerin ol zevraḳ ile seyr eyle

M6/VII/3 Seng-i fenāya çaldı hevā ṣabr **zevraḳın**

G216/3 Būs u kenāruñ özler ʿaşḳuñ ġamında diller / **Zevraḳları** bu baḥruñ hep ol kenāre düşmüş

2. kadeh ‖ sandal

G444/3 Şarābı **zevraḳ** ile içmenüñ zamānı degül / Efendi keştīyi kāġıdda ṣuyı bardaḳda

G444/2 Kenār-ı ʿīş u ṣafāya geçilse ṭolmış ile / Yine pür olsa mey-i ḫoş-güvār **zevraḳda**

G366/3 Çıḳarsun lücce-i ġamdan kenāre keştī-i bāde / Necāt ümmīdin eylerseñ bir iki çek bu **zevraḳdan**

K24/14 Sāḳıyā **zevraḳı** sür bād-ı bahār esdi yine / Sebze-zār oldı yem-i aḫḍar u lenger sünbül

G117/3 Raḫt u baḫtın **zevraḳuñ** ḫışm āteşine yaḳmaġa / Vardılar ġammāzlar şāh-ı cihāna çaḳdılar

zevraḳ-ı dil [1] gönül sandalı; bkz. ‘dil zevraḳı’ md.

G436/1 Mübtelā oldı göñül cām-ı şarāb-ı nāba / Āh kim **zevraḳ-ı dil** düşdi yine gird-āba

zevraḳ-ı mey [2] şarap sandalı

G200/4 Ḳullanur **zevraḳ-ı meyi** sāḳī / Çekdürür rūzgāre ḳatlanmaz

G282/2 Geçmege baḥr-i ġamdan ey sāḳī / **Zevraḳ-ı mey** gibi sefīne gerek

zevraḳ-ı ṣahbā [1] şarap sandalı ‖ şarap kadehi; bkz. ‘keştī-i ṣahbā’ md.

G324/1 **Zevraḳ-ı ṣahbāyı** sāḳī ṣundı çün nūş eyledüm / İrdi bir ḥālet ki deryālar gibi cūş eyledüm

zevraḳ-ı zerrīn [2] altın kadeh

G420/8 Hem-vāre tā ki **zevraḳ-ı zerrīn-i** māh-ı nev / Deryā-yı nīl-gūn-ı felekden ʿubūr ide

G316/2 Şarāb-ı laʿl-fām u **zevrāḳ-ı zerrīni** terk itdüm / Ben ol keştī ile ol āb-ı āteş-nākden geçdüm

zeyn itmek [3] süslemek, bezemek

K14/3 Eşiʿʿa bāl ü per oldı güneş **zeyn itdi** eṭrāfın / İrem ṭāvūsı gibi ṣubḥ-dem gösterdi cevlānı

K22/1 Gül-şene altun varaḳlar **zeyn idüp** bād-ı ḫazān / Gūyiyā zer-kūblar dükkānı oldı gül-sitān

K23/35 Dürr-i duʿāñı **zeyn idelüm** tā ki yaraşa / Sāḳ-ı mesāḳ-ı midḥata ḫalḫāl-i iḥtişām

zeyn olmak [10] süslenmek, bezenmek

K9/5 Deryā-yı keffi mevc-i ʿaṭā urdı şöyle kim / Yek bār sīm-i nāb ile **zeyn oldı** her kenār

K18/53 Lālelerle bezene niteki deşt ü ṣaḥrā / Nitekim güller ile **zeyn ola** dest ü destār

K27/6 Görüp ol cām-ı gül-rengi seḥerden eyler āhengi / Ṣanur güllerle **zeyn olmış** ḳafesdür bülbül-i şeydā

K27/9 Libās-ı ḥüsn ile bir şūḫ-ı sīm-endāma dönmişdür / Der ü dīvārı **zeyn olmış** ser-ā-ser aṭlas u dībā

G66/3 Tāze dāġumla ser ü sīne nʾola **zeyn olsa** / Kūh u deşt ey yüzi gül lāle-i ḥamrā yiridür

G135/4 Dizilmiş lāleler ṣaḥn-ı ḥarīm-i bāġa **zeyn olmış** / Sarāy-ı şāhda ṣan kāse kāse ḫᵛān-ı yaġmādur

G210/4 Oda yandı hezāruñ āhından / Ṣanma **zeyn oldı** güller ile ḳafes

G337/2 Nihāl-i bān ile her yanı şöyle **zeyn olmış** / Çemen vilāyetini şehr-i bāna beñzetdüm

G378/3 Şerer-ālūde görüp dūd-ı kebūd-ı āhum / Ṣandılar gök yüzidür encüm ile **olmış zeyn**

G541/4 Nʾola **zeyn olsa** yine meclisümüz güller ile / Gözümüñ ḳanlu yaşı eyledi pür eṭrāfı

zeyn olınmak [1] bezenmek

G411/4 Ġoncalarla **zeyn olınmış** naḫle döndi ḳāmetüm / Şöyle ġarḳ itdi ḫadeng-i yār peykān zaḫmına

ẓıl/l [5] gölge

G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ żiyādan bilme **ẓılden** bil

K8/11 Memālik **ẓıll-ı** rifʿatde ḫalāʾiḳ ḫᵛāb-ı rāḥatde / Cihān āsūde ʿadlinde zamān emn ü emān üzre

G122/10 Āsūde **ẓıll-ı** rāyet-i ʿadlinde kāʾināt / Kevn ü mekāna sāye ṣalan şāḫ-sārı gör

G216/8 Farḳında ol siyeh per **ẓıll-ı** hümāya beñzer / Ḥaḳḳā bu kim yaraşmış ol tāc-dāre düşmiş

K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı livāsı **ẓıllına** ʿālem / Ziyāde leşger-i mūr u melaḫdan ādem oġlanı

ẓıll-ı Yezdān [1] Allah'ı gölgesi ‖ hükümdar/halife; bkz. 'sāye-i Yezdān' md.

K5/36 Duʿā-yı devlet-i şāh-ı cihāna başla ey Bāḳī / Ḫudā pāyende ḳılsun tāc u taḫt-ı **ẓıll-ı Yezdānı**

zīb itmek [1] süslemek

K18/52 Baḥr-i eşʿār yiter urdı süṭūr emvācın / Demidür **k'ide** duʿā dürlerini **zīb-i** kenār

zīb ü fer virmek [2] süs ve şatafat vermek ‖ süsleyip püslemek

K15/3 Cihāna **zīb ü fer virdi** yine meşşāṭa-i ḳudret / ʿArūs-ı nev gibi ārāyiş itdi kühne dünyāyı

K18/15 **Zīb ü fer virmek** içün rūy-ı ʿarūs-ı çemene / Yāsemen şāne ṣabā māşıṭa āb āyīne-dār

zīb ü tezyīn [1] süs ve takı

K26/33 Nitekim māşıṭa-i dehr ʿarūs-ı çemenüñ / Çihresin eyleye ārāyiş-i **zīb ü tezyīn**

zīb ü zīnet [3] süs ve ziynet

K1/9 Āyā bu **zīb ü zīnet-i** ʿālem nedür diyü / ʿİbret göziyle nāẓır iken dehre nāgehān

M1/II/1 Ḥaḳḳā ki **zīb ü zīnet-i** iḳbāl ü cāh idi / Şāh-ı Sikender-efser ü Dārā-sipāh idi

K19/1 Zer ü gevherle ḳılup zīver-i efser ḫātem / **Zīb ü zīnetde** geçer hem-ser-i Ḳayser ḫātem

zīb ü zīver [2] süs

G149/1 Ne laʿl-i kāna māʾil ʿaşḳ eri ne ṭālib-i zerdür / Sirişk-i āl ü rūy-ı zerd aña ḫoş **zīb ü zīverdür**

G408/9 Dürr-i yektā-yı saʿādet **zīb ü zīver** tācına / Gevher-i vālā-yı nuṣret ḫançer-i elmāsına

zībā [16] güzel ‖ renkli ‖ yaraşıklı; bkz. 'ṣūret-i zībā', 'ḳāmet-i zībā', 'ruḫ-ı zībā' md.

K4/7 Ya ḫod **zībā** ter ü tāze benefşe / Der-āġūş eylemiş gül-berg-i nesrīn

K27/5 Muraṣṣaʿ cāmlarla bir ʿaceb şāhāne meclisdür / Düşinde görmedi Cem böyle ʿişret-ḫāne-i **zībā**

K27/7 Nedür ol gūşe-i bāmındaki āvīzeler dirseñ / O **zībā** ṭurraya bir şānedür kim itdiler peydā

G28/2 Naḫl-i **zībā** ile nāzük tenidür meyle sebeb / Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı semendür bāʿiş̱

G66/7 Vaṣf-ı laʿlin oḳı ey ḥüsn kitābın oḳuyan / Meded Allāhı severseñ ḳatı **zībā** yiridür

G124/8 Çarḫ yüz döndürmedin gül-şende ʿīş it Bāḳıyā / Sebzeler **zībā** hevālar iʿtidāl üstindedür

G161/3 Lebler ile nice **zībā** dirilür mürdeleri / Gerçi üftādeleri ġamze-i ġammāzı geçer

G217/1 ʿĀrıżuñ fīrdevs-i aʿlā ḳāmetüñ Ṭūbā imiş / Būse-i laʿlüñ alan ḫoş mīve-i **zībā** imiş

G438/2 Bulmaz ol ruḫsār ile ol ḳadd-i **zībā** ḥāletin / Baġlasañ bir deste gül serv-i ḫırāmān üstine

G508/4 **Zībā** yaraşur ḫilʿat-i nāz o boyı serve / İki ḳolumı ḳılsam aña bil ṭolaması

G299/3 Dil-i dānāya şeref pertev-i ʿirfān iledür / Ḥüsn-i āyīneyi ʿaks-i ruḫ-ı **zībādan** bil

G135/5 Gül ü nergis yine altun beneklü cāme geymişler / Libāsı lālenüñ egninde bir dībā-yı **zībādur**

G455/2 Ṭurra-i müşgīni sünbül ʿārıż-ı rengīni gül / Ṣubḥ-dem ruḫsār-ı ʿālem şöyle **zībādur** yine

Mtl 29 Ruḫ-ı māh-ı şeb-ārādan ʿiẕār-ı yār **zībādur** / Ḳamer aʿlā ise mihr-i münīr aʿlādan aʿlādur

G313/3 Yaluñuz gerden-i **zībāsı** degül ḥālet-baḫş / ʿAnber-āmīz o zülfeyn ile gīsū da güzel

G493/2 Māhdan çihre-i **zībā-yı** nigār / Çeşm ü ebrū ile mümtāz oldı

zībā-cemāl [1] güzel yüzlü

M6/III/2 Naḳd-i revānı bir büt-i **zībā-cemāle** vir

zībālanmak [2] güzellenmek

G60/2 Cāme-i dībā ile ḫurşīd **zībālanmasun** / Şimdi andan ḫilʿat-i ḥüsnüñ senüñ şöhretlüdür

G151/5 Ehl-i dil cāme-i dībā ile **zībālanmaz** / Bāḳıyā ʿārif olan kimseye bir şāl yiter

zih-gīr [1] sağ elin baş parmağına takılan atış yüzüğü

G177/3 Zaḫm-ı tīr-i müjeñ ile ger ölem ey ḳaşı ya / Üstüḫānum alalar ḳavs ile **zih-gīr** ideler

ẕī-ḫilʿat [1] hilat sahibli, bkz. 'ḫilʿat' md.

G375/3 Zülf-i siyehüñ mübārek olsun / **Ẕī-ḫilʿat-i** ʿanberīn-girībān

ẕihninde [1] aklında, hafızasında

G530/6 Şu ʿāşıḳ kim viṣālüñ mīvesinden ārzū eyler / Nihāl-i ḳāmet-i nīzeñ gerek **ẕihninde** merkūzi

ẕī-ḳıymet [3] kıymetli, değerli

K13/1 Cān virürdüm cevher-i cān istese cānān eger / Beẕl iderdüm yolına **ẕī-ḳıymet** olsa cān eger

K15/9 Sözin lüʾlū-yı lālādan zamāne ṭutdı **ẕī-ḳıymet** / Neden şāh-ı cihān bī-ḳıymet eyler böyle lālāyı

G307/1 Ehl-i dil cānlara meyl it şeref ü ʿizzet bul / Naẓaruñ kānlara ḳıl gevher-i **ẕī-ḳıymet** bul

ẕikr [6]

1. sözünü etme, dile getirme, anma

G459/3 ʿİẕāruñ yādı bir rengīn laṭīfe / Dehānuñ **ẕikri** bir şīrīn ḥikāye

G350/2 Ne yād eyle geçen cevrin ne yaşuñdan dem ur hergiz / Ne fikr-i mā-meżā olsun ne **ẕikr-i** mā-cerā olsun

G38/5 Fikr-i meʾāl ü **ẕikr-i** meʿād eylemez gibi / Ol ṣūret-i ṣalāḥa giren mebdeʾ-i fesād

G286/5 **Ẕikr-i** ḥüsn ü vaṣf-ı ruḫsāruñla herkes āşinā / Yāda gelmez ruḫlaruñ devrinde ammā nām-ı gül

G542/3 Ey dirīġā luṭf u iḥsānuñ ḳapusın yapdılar / **Ẕikri** ḫayr olsun dinür ṣāḥib-saʿādet ḳalmadı

2. ad

G539/5 **Ẕikrüñi** dilden düşürmez sebze-i ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı devrān zīr-i ḫāk eyler beni

ẕikr eylemek [2]

1. anmak || Allah'ın isimlerini arka arkaya söylemek

K15/2 Uyandur çeşm-i cānı ḫᵛāb-ı rāḥatdan seḥer-ḫīz ol / Çemen bülbülleriyle ṣubḥ-dem **ẕikr eyle** Mevlāyı

2. anlatmak, dile getirmek

G434/4 Düşmese aġzumdan ol şīrīn-dehānuñ lebleri / Vaṣf-ı laʿlin ṭurmasam **ẕikr eylesem** yārānuma

ẕi'l-celāl [1] Allah

G280/7 Ezmānı tā muḥīṭ ola elṭāf-ı **Ẕi'l-celāl** / Bāḳī hemīşe ʿizzet ü iḳbāl ü devletüñ

ẕillet [2] bkz. 'cūʿ u ẕillet' md.

K2/38 Baḥr-i naẓm içre bu gün dürr-i girān-māye iken / Ḫāk-i **ẕilletde** ḳalupdur nitekim gevher-i kān

G523/6 Ne ġam endīşe-i **ẕilletden** ey Bāḳī bu menzilde / Hidāyet reh-beri luṭfın aña kim dest-gīr itdi

ẕillet ü miḥnet [1] sefillik ve sıkıntı

K2/46 **Ẕillet ü miḥnet** ile şimdi tamām üç yıldur / Yaturuz zāviye-i hücrede bī-nām u nişān

zilzāl [1] deprem, zelzele

K20/22 Dem-i veġāda çü pāy-i semendi deprense / Sipihre lerze düşer arża irişür **zilzāl**

zindān [2]

G501/3 Cān ġam-ı ġamzeñ ile maḥbes-i tenden çıḳdı / Ṣanki bir merdüm-i maḥbūs idi **zindān** deldi

G165/1 Göñül Yūsuf gibi çāh-ı zenaḫdānuñda ḳalmışdur / Ḫalāṣ eyle benüm şāhum ki **zindānuñda** ḳalmışdur

zīnet [6] bkz. ‘zīb ü zīnet’ md.

G196/5 Yiter ḫaṭṭ u ruḫ-ı sāḳī bu bezme **zīnet** ey Bāḳī / Ḳadeḥ nūş it ki dil vaḳt-i gül ü reyḥāne ḳatlanmaz

Kt3/2 Geh nāfe gibi eyle der ü deşti muʿaṭṭar / Geh ġonca gibi gül-şene gel **zīnet-i** bāġ ol

M3/II/7 Kilk-i üstād-ı ḳader ḳılmış bu ġarrā maṭlaʿı / **Zīnet-i** eyvān-ı ḳaṣr-ı kibriyā-yı salṭanat

G123/2 **Zīnet-i** bāġ u bahār olmış nihāl-i erġavān / ʿĪd-gehde ṣalınur maḥbūb-ı müstes̱nā mıdur

G466/9 **Zīnet-i** gül-şen-i iḳbāle yiter ey Bāḳī / Çihre-i baḫt-ı şehenşāh-ı muẓaffer lāle

K15/4 Zamāne ḫāl-i Hindū-yı benefşe **zīnetin** görsün / Nis̱ār itsün Sitānbūla Semerḳand ü Buḫārāyı

zīnet bulmak [2] süslenmek ‖ güzelleşmek

M3/I/4 Şeş cihātı rūşen itdi ṭalʿatından gün gibi / **Buldı zīnet** çār-sū-yı mülk ü millet ṣubḥ-dem

G286/3 **Buldı zīnet** lüʾlū-yı şeh-vār-ı şeb-nemden yine / Tāc-ı laʿl-i ġonca vü taḫt-ı zümürrüd-fām-ı gül

zīnet itmek [1] bezemek, süslemek

G387/2 Bir **zīnet itdi** ʿālemi naḳḳāş-ı ṣunʿ kim / Ḥayretde ḳaldı naḳşına ṣūret-nigār-ı Çīn

zīnet virmek [1] güzellik vermek

G417/5 Cihāna tā ebed **zīnet vire** bu gevher ey Bāḳī / Aña ḳıymet olur mı devlet-i dünyā-yı deh-rūze

zīnet ü fer virmek [1] güzellik ve parlaklık vermek

K26/1 Bāġa reşk itse revā ravża-i firdevs-i berīn / Şol ḳadar **zīnet ü fer virdi** yine Ferverdīn

zīnet ü zīver virmek [1] süslemek ‖ güzellik vermek

K24/3 Oldı gül-şen yine bir dil-ber-i müşgīn merġūl / Şol ḳadar **virdi** aña **zīnet ü zīver** sünbül

zinhār! [7] sakın!, asla!, aman!

G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol zülf-i müşg-bār / Yaġdı ʿiẕārı bāġına ḫaṭ ṣanma **zinhār**

G53/6 Bāḳī gözinden eyle ḥaẕer ṣorma leblerin / **Zinhār** ġāfil olma şarābuñ yaşaġı var

G79/6 Her kim keşīde ṭutmaya destin o ṭurradan / **Zinhār** ġaflet eylemesün çoḳ żarar çeker

G97/4 **Zinhār** eline āyīne virmeñ o kāfirüñ / Zīrā görince ṣūretini büt-perest olur

G109/7 Vaṣlına cān dilerse dirīġ itme Bāḳıyā / **Zinhār** ġāfil olma seni imtiḥān ider

G280/3 **Zinhār** uzatma destüñi dīnār u dirheme / Ṣal mihr ü māh ṭopına çevgān-ı himmetüñ

G405/2 **Zinhār** ṣaḳın mey yirine ḳanuñ içerler / Keyfiyyetüñ ol gözleri mestāne ṭuyurma

zīr [3] alt, alt taraf

G66/8 Bāḳıyā tāc-ı Sikender yaraşur farḳında / Ol ki **zīr-i** ḳademi būse-i Dārā yiridür

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / **Zīr-i** dāmānında ol zülf-i perīşān gizlemiş

G438/5 **Zīr-i** zülfüñde görenler ḫaṭṭuñı ebr-i bahār / Sāye ṣalmış ṣandılar ṣaḥn-ı gül-istān üstine

zīr-i ḫāk eylemek [1] toprağa karmak ‖ mezara sokmak

G539/5 Ẕikrüñi dilden düşürmez sebze-i ḫāküm ḳaçan / Dāne-veş dihḳān-ı devrān **zīr-i ḫāk eyler** beni

zīr-i ḫāk olsa gerek [1] mezar olacak

G275/3 **Zīr-i ḫāk olsa gerek** menzilüñ āḫır n’idelüm / Māline mālik imişsin ṭutalum Ḳārūnuñ

zīr-i ḫāke iletmek [1] mezara yollamak ‖ öldürmek

G99/4 ʿUşşāḳı **zīr-i ḫāke iletse** n’ola ġamuñ / Derd-i maḥabbet ehl-i dilüñ yār-ı ġārıdur

zīr-i bāl almak [1] kanatları altına almak

G308/8 Açduḳça ġonca beççe-i bülbül gibi dehān / **Alduḳça** jāle beyżaların **zīr-i bāl** gül

zīr-dest olmak [1] tâbi olmak, yolundan gitmek

G97/3 Reftāra gelse ḳāmet-i ʿarʿar-ḫırām ile / Bālā-yı yāre serv-i çemen **zīr-dest olur**

zīrā [12] çünkü, onun için ki

K19/54 Bedel olmaz buña **zīrā** ki senüñ nāmuñadur / Ṭutamaz mühr-i Süleymān yirin āḫer ḫātem
G65/4 Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif / Sücūduñdan ġaraż **zīrā** rıżā-yı Rabb-i aʿlādur
G195/2 Ṣaḳın Mecnūnı ṣanmañ ehl-i ʿaşḳuñ iḫtiyārıdur / Güzel sevmekde **zīrā** kimseye hīç iḫtiyār olmaz
G235/2 Pend ile dīvāne-i ʿaşḳa selāsil baġlama / Bend ü zencīr eslemez **zīrā** bilürsin şīr-i ʿaşḳ
G235/5 Şāh-ı kişverden dilā gel çekme sancaḳ minnetin / Kendü dūd-ı āhıdur **zīrā** livā-yı mīr-i ʿaşḳ
G390/2 Erġavānī cāmeñi görüp n'ola ḳan aġlasam / Yaraşur āb-ı revāna ḳarşu **zīrā** erġavān
G421/6 Meclis-i cānāneye sāḳī çoġ alsun bādeyi / Başḳa bir destī gerek **zīrā** raḳībuñ başına
M1/II/8 Ḫurşīde baḳsa gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür / **Zīrā** görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür
G25/4 Bülbül nevā-yı nāleme ḳılmaz muʿāraża / **Zīrā** götürmez ey yüzi gül her maḳām baḫş
G97/4 Zinhār eline āyīne virmeñ o kāfirüñ / **Zīrā** görince ṣūretini büt-perest olur
G100/5 Bār-ı belā-yı ʿaşḳa heves ḳılma Bāḳıyā / **Zīrā** taḥammül itmeyesin iḥtimāldur
G304/1 Gül gülse dāʾim aġlasa bülbül ʿaceb degül / **Zīrā** kimine aġla dimişler kimine gül

zīrek [1] uyanık

G461/3 Dāne-i tesbīḥüñe ey zāhid aldanmaz göñül / Mürġ-i **zīrek** ṣanma hergiz meyl-i dām-ı zerḳ ide

zirih [1] zırh

G71/2 Ṭurralar egnindeki müşgīn **zirihler** seyrin it / Ġamzeler ṭaḳınduġı şemşīr-i cevher-dārı gör

zīver [1] süs; bkz. 'zer ü zīver', 'zīnet ü zīver', 'zīb ü zīver' md.

K25/40 Nitekim her ser-i māh ola bir altun ḳandīl / **Zīver-i** dāʾire-i çenber-i çarḫ-ı devvār

zīver ḳılmak [1] süslemek

K19/1 Zer ü gevherle **ḳılup zīver-i** efser ḫātem / Zīb ü zīnetde geçer hem-ser-i Ḳayser ḫātem

żiyā [13] ışık

G64/5 Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl-ebrū / Çerāġ-ı ḥüsnine günden güne ṭurmaz **żiyā** artar
G350/1 Ele cām-ı muṣaffā al derūnuñ pür-ṣafā olsun / Ḥarīm-i bezmüñe tāb-ı mey-i rūşen **żiyā** olsun
G537/8 Cām-ı ḫurşīd-i cihān-tāba **żiyā** feyż eyler / Ḫātem-i devletinüñ şaʿşaʿa-i elmāsı
G223/5 Çerāġ-ı māh-ı ḥüsnüñ ḳarşu ṭutma çeşm-i aġyāra / Gözüm nūrı ne deñlü eyleye aʿmā **żiyādan** ḥaẓ
G312/3 Ḫaṭ u ḫāl öldürür ʿuşşāḳı tāb-ı ʿārıż incitmez / Zevāli bilmek isterseñ **żiyādan** bilme ẓılden bil
K16/1 Ḥüsnüñ **żiyāsı** pertev-i nūr-ı ḳıdem gibi / Rūşen cemālüñ āyīnesi ṣubḥ-dem gibi
G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki ṣubḥ-ı viṣāl irüp / Ḥüsnüñ **żiyāsı** ẓulmet-i hicrānı dūr ide
G59/3 Sen meh-i bedrüñ **żiyāsın** virmek olmaz ʿāleme / İttifāḳī bir yire cemʿ olsalar meh-pāreler
G270/5 Bāḳıyā dün gice meclisde gül-efşānlar ile / Māh-tāb itmiş idük bezme **żiyāsın** ḳadeḥüñ
G234/6 Cihān rūşen **żiyāsından** maḥabbet ol Ḫudā ḥaḳḳı / Çerāġ-efrūz-ı ʿālem nūr-ı pāk-i Muṣṭafā ancaḳ
K2/17 Güher-i tācı **żiyāsıyla** memālik rūşen / Ḫançer-i ʿadli cilāsıyla cihān pür-lemeʿān
K5/2 Ṭoġup gün gibi zerrīn tāc ile burc-ı saʿādetden / Yitişdi şarḳdan ġarba **żiyā-yı** ʿadl u iḥsānı
K6/1 Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür / Ḫāne-i cāna **żiyā-yı** mihr-i nūr-efşān gelür

żiyā bulmak [1] aydınlanmak

G99/5 Cām-ı zer ile **buldı żiyā** bezm-i devleti / Nergis ki taḫt-gāh-ı çemen tāc-dārıdur

żiyā virmek [2] ışık saçmak, aydınlatmak

K9/2 Gün gibi tāc-ı devlet-i şāhī ṭulūʿ idüp / Kevn ü mekāna **virdi żiyā** āfitāb-vār
G537/1 ʿĀlemi tāze bahār itdi ruḫ-ı zībāsı / **Virdi** āfāḳa **żiyā** ṭalʿat-i meh-sīmāsı

żiyā-baḫş [1] ışık saçan

G326/3 Şemşīr-i tāb-nāk u **żiyā-baḫşı** gūyiyā / Āhendür oldı Ḥażret-i Dāvūd elinde mūm

żiyā-baḫş olmak [3] ışık saçmak

K5/10 Elinde Ḥażret-i Dāvūduñ āhendür ki mūm oldı / **Żiyā-baḫş olsa** āfāḳa n'ola şemşīr-i bürrānı

K5/39 **Żiyā-baḫş ol** rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫurşīde / Semend-i baḫtuñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

K15/11 **Żiyā-baḫş olsun** āfāḳa cemāl-i ʿālem-efrūzı / Fürūzān eyledükçe ṭalʿat-i nev-rūz dünyāyı

żiyā-güster [2] ışık yayan, ışık veren (güneş bağlamında)

G499/2 Sāḳıyā ʻaks-i ʻiẕāruñdan fürūġ-ı cām-ı mey / Rūşen eyler bezmi ḫurşīd-i **żiyā-güster** gibi

G1/1 Ḫurşīd-i ruḫuñ kendüyi kim göstere cānā / Minnet mi ḳalur mihr-i **żiyā-güstere** cānā

żiyā-güster olmak [1] ışık vermek, aydınlatmak

G427/1 Āyīne-ṣıfat ṣāf gerek ṣafḥa-i sīne / Gün gibi **żiyā-güster ola** rūy-ı zemīne

żiyād ḳılmak [1] arttırmak, çoğaltmak

G37/3 Tīġ-i hecrüñle ber-ā-ber **ḳıldı** / Nāvek-i ġamzelerüñ zaḫmı **żiyād**

ziyāde [1] kalabalık

K14/11 Süleymān gibi ḥaşr oldı livāsı ẓıllına ʿālem / **Ziyāde** leşger-i mūr u melaḫdan ādem oġlanı

ziyāde olmak [1] artmak, çoğalmak

G478/1 **Olmasa** sūz-ı ʿaşḳuñ dilde eger **ziyāde** / Ḫākister olmaz idüm yanup bu ben fütāde

ziyān itmemek [1] kaybettirmemek, zarara uğratmamak (ticaret bağlamında)

G93/6 Mey-i laʿl ādeme **ziyān itmez** / Belki ser-māye-i saʿādet olur

ziyān çekmek [1] zarar ettirmek, kâr edememek (ticaret bağlamında)

G154/3 Gelmez vücūda naḳd-i viṣālüñ taṣavvurı / ʿAşḳuñ metāʿı ḫᵛāceleri çoḳ **ziyān çeker**

ẓuhūr [2]

1. baş gösterme

G77/2 Ḫaṭṭ-ı siyāh u ṭurra-i ʿanber-feşāna baḳ / Evvel **ẓuhūr-ı** fitne-i āḫir-zamānı gör

2. yaratılma, ortaya çıkış

G260/3 Bāʿiŝ cemālüñ oldı cihānuñ **ẓuhūrına** / Ḫurşīddür bahāne vücūdına gündüzüñ

ẓuhūr itmek [5]

K26/30 Ḥāṣıl ey kān-ı kerem irdi bu gün ol dem kim / Eŝer-i ʿāṭıfet ü luṭf **ẓuhūr ide** hemīn

G420/1 Göster rūḫuñ ki nūr-ı tecellī **ẓuhūr ide** / Ḫurşīd gibi āyīneler feyż-i nūr ide

G420/6 Bāṭıl hemīşe bāṭıl u bīhūdedür velī / Müşkil budur ki ṣūret-i Ḥaḳdan **ẓuhūr ide**

G542/4 Gel **ẓuhūr it** ḳandasın ey Mehdī-i ṣāḥib-ḳırān / Kim cihānda ẓāhir olmaduḳ ʿalāmet ḳalmadı

K5/32 **Ẓuhūr itdi** Ẓahīrüñ sırrı ṭabʿ-ı nükte-dānumda / Aḳıtdı kendüye şiʿrüm revān-ı pāk-i Selmānı

ẓuhūra gelmek [1] gün yüzüne çıkmak (Hz. Yusuf bağlamında)

G308/2 **Geldi ẓuhūra** çāh-ı ʿademden çıḳup yine / Mīzāne girdi Yūsuf-ı Kenʿān-miŝāl gül

ẓulm eylemek [1] cevr etmek ‖ eziyet etmek

G321/3 Luṭf eyle iñen ḳullaruña cevri çoġ itme / Āh eylemesün kimseye **ẓulm eyleme** şāhum

ẓulm ü cefā itmek [1] cevr etmek ‖ eziyet etmek

G186/2 Ḳapuñda ḳullara **ẓulm ü cefā itme** vefā eyle / Benüm şāh-i cihān-tābum kerem eyle vefā yigdür

ẓulm u ʻudvān [1] zulüm ve adaletsizlik

K14/9 Güneşdür ṭalʿatı gūyā cihāndan defʿ u refʿ itdi / Ẓalām-i **ẓulm u ʻudvānı** ḍalāl-i küfr ü ṭuġyānı

ẓulmānī ḳılmak [1] karartmak

K5/13 ʿAlevlerdür duḫān içre görinür tīġler gūyā / Ne dem gerd-i siyāhı rezm-gāhı ḳılsa **ẓulmānī**

ẓulmet [7] karanlık

G547/1 Ḫaṭuñdur şām-ı **ẓulmet** gerdenüñdür şemʿ-i kāfūrī / Fürūzān olmaġa gül-nār ḫaddüñden alur nūrı

G515/3 Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i **ẓulmetdür** velī / Şūʿle-i āhum yaḳar her ṣubḥ şemʿ-i ḫāveri

K7/28 Şeb-çerāġ-ı **ẓulmet-i** ẓulm eyledi şemşīrüñi / Çarḫ-ı gerdān tīġuñ elmāsın dıraḫşān eyledi

M3/III/4 Şeb-çerāġ-ı **ẓulmet-i** ẓulm ol vücūd-ı pākdür / Gevherin ḥaḳḳā ki iẓhār itdi kān-ı maʿdelet

G420/2 Ol gün ṭoġar mı başa ki ṣubḥ-ı viṣāl irüp / Ḥüsnüñ żiyāsı **ẓulmet-i** hicrānı dūr ide

G426/6 **Ẓulmet-i** cehlde cevher diyü cemʿ itdügümüz / Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzda seng-i ḫāre

G280/5 Dilden giderdi ḫaṭṭı ġamın ʿaşḳ-ı ḥüsn-i yār / Defʿ itdi nār u nūr ḥicābını **ẓulmetüñ**

ẓulmet-ābād [1] karanlık

G214/9 Nükte-i lāʿl-i revān-baḫş ile ey Bāḳī yine / **Ẓulmet-ābād-ı** midāduñ āb-ı ḥayvān gizlemiş

ẓulmet-sarāy [1] karanlık yer

G95/2 Şām-ı ġamuñda sākin-i **ẓulmet-sarāy-ı** miḥnete / Cām-ı ṣabūḥī ṣubḥ-dem ḫurşīd-i enver kendidür

zuʿm itmek [1] sanmak, zannetmek

G426/5 ʿAceb ol ṭāʿat u taḳvā diyü **zuʿm itdügümüz** / Varıcaḳ n'olsa gerekdür naẓar-ı Cebbāre

zūr [1] kuvvet; bkz. 'şāhid-i zūr' md.

K7/19 **Zūr-ı** dest-i devleti gürz-i girān-ı saṭveti / Düşmen üzre ḥamle-i Sām u Nerīmān eyledi

zūr-ı bāzū [1] kol kuvveti

G505/3 Güvāhī **zūr-ı bāzūsın** getürmiş Kūh-ken ʿaşḳa / Bu devr içre ḳabūl itmezler ammā şāhid-i zūrı

ẕübāb [1] sinek

G472/5 Devr-i laʿlüñde ne ẕevḳin buldı bilsem şekkerüñ / Var ise şīrīn görinmişdür **ẕübābuñ** ʿaynına

zübde [1] en değerli, en seçkin

G230/1 Ey aṣlı pāk nesli güzīn **zübde-i** ḫalef / Virdüñ cihāna şems-i münevver gibi şeref

zücāc [2] sırça, şişe

G31/1 Göstermeseydi bādesini sāġar-ı **zücāc** / Ẕevḳ itmez idi bezm-i ṣafādan göñül mizāc

G103/2 Ṣaḥn-ı çemende şöyle ḳırıldı **zücāc-ı** yaḫ / Seng-i felāḫan urdı meger aña lāleler

zühd [5] züht; bkz. 'eṣḥāb-ı zühd' md.

G129/7 Gögsin gererdi **zühd** ile Bāḳī bu ʿarṣada / Nā-geh ṭoḳındı tīr-i maḥabbet ḳażāyı gör

G152/4 Eyyām-ı **zühd** ü mevsim-i zerḳ u riyā degül / Hengām-ı ʿīş u ʿişret ü geşt ü güẕārdur

M6/II/2 **Zühd** adın añma ṭabʿa n'idersin kesel virüp

M6/III/1 Terk eyle **zühdi** mezheb-i rindān-ı ʿaşḳa gir

G273/4 Eyleyüp **zühdüñ** binā-yı süst-bünyādın ḫarāb / Ḫāne-i ʿaşḳuñ esāsın üstüvār itsem gerek

zühd ü riyā [2] züht ve riyakârlık

G444/1 Metāʿ-ı bāde-i gül-reng şimdi ayaḳda / Ḳumāş-ı **zühd ü riyā** ṭurmayup ṣatılmaḳda

G257/2 Metāʿ-ı **zühd ü riyā** varmasun mı yaġmāya / Çemen diyārına leşger çeken bahārı görüñ

zühd u ṣalāḥ [1] kuru züht, kaba sofuluk

G192/4 **Zühd u ṣalāḥa** eylemezüz ilticā hele / Ṭutdı egerçi ʿālem-i kevni fesādumuz

zühhād [2] zahidler

G201/2 Ser-menzile ʿuşşāḳ irişür cümleden evvel / Ol mertebeye saʿy ile **zühhād** yitişmez

G399/1 İtdürür **zühhāda** ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i ser-i kū ser-fürū

Zühre [4] Venüs ‖ Nâhid ‖ çoban yıldızı, kervankıran (halk arasında); gökyüzünde görevi çalgıcılık olan gezegen; geniş açıklama ve minyatürler için bkz. OSMANLI MİTOLOGYASI, s. 345-346; MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 471; ayrıca ‘‘muṭrıb-ı çarḫ’, ‘Nāhid’ md.

K1/4 Bezm-i felekde urmış idi **Zühre** sāza çeng / ʿĪş u ṣafāda ḫurrem ü ḫandān u şād-mān

G82/1 Göñül her naġme kim çeng-i ġamuñda iḫtiraʿ eyler / Ḳoyup elden felekde **Zühre** sāzın istimāʿ eyler

G86/4 Meclis-i ʿaşḳuñda çengī **Zühre** deffāf āfitāb / N’eylesün raḳṣ itmesün mi ẕerre-i nāçīzler

G446/3 ʿAşḳuñla **Zühre** çarḫda gerdūn semāʿda / Ḫurşīd ü māh şevḳ ile sūz u güdāzda

zülāl [7] tatlı ve berrak su; bkz. ‘āb-ı zülāl’ md.

K20/38 Ṭapuña yüz süre geldüm ṣafā-yı ḫāṭır ile / **Zülāl** gibi beni gül-sitān-ı luṭfuña ṣal

G69/5 Cānā **zülāl**-i vaṣluñı aġyār umar ʿuşşāḳ umar / Āb-ı seḥāb-ı raḥmete kāfir müselmān teşnedür

G87/2 Ten ḫāk-i rehde dīde **zülāl**-i viṣālde / Cān āteş-i firāḳda ḫāṭır hevādadur

G134/2 Reşk-i **zülāl**-i ḫançeri ḫalḳuñ bilin büker / Şehr-i dile gelince hezārān kemer geçer

G139/4 Şu māhī gibi kim ḫāk üzre düşmiş ṣudan ayrılmış / **Zülāl-i** tīġ-i dil-berden cüdā cismünde cān ditrer

K23/33 Luṭfuñ **zülālin** eyle ʿaṭā teşne-dillere / Ey menbaʿ-ı mekārim ü ser-çeşme-i kirām

K27/12 **Zülālinden** ʿibāretdür nesīminden kināyetdür / Ṣafā-yı çeşme-i Kevs̱er hevā-yı Cennetü’l-me’vā

ẕü’l-baḥreyn [1]

G378/1 Aḳsa gözden ḳad-i mevzūnı ġamından iki ʿayn / İki mıṣrāʿ döner ḳaşlarumuz **ẕü’l-baḥreyn**

Züleyḫā [1]

G359/6 Fāş itmez idi rāz-ı dili Yūsuf-ı Kenʿān / Çāk olmasa dāmānı **Züleyḫānuñ** elinden

zülf [124] yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi ‖ saç ‖ ‘Osmanlı Sarayının ‘Zülüflü Ağalar’ denilen iç oğlanları ile ‘Zülüflü Baltacılar’ denilen ve kaba temizlik işlerinde kullanılan uşak delikanlılarının günlük görevleri işleri sırasında takıp taşımaya mecbur oldukları örülmüş kız saçı taklidi iki kolan takma saçın adıdır. ‘Ağa’ unvanı taşıyan iç oğlanların zülüfleri sırmadan, ‘Baltacı’ denilen uşak oğlanların zülüfleri de klabdandan (ipekten) örülmüşdü; bu kız saçı taklidi örgü kolanları Zülüflü Ağalar, mevlevî sikkesine benzeyen ve som sırma işlemeli külahlarının, Zülüflü Baltacılar da armudî şekilli keçe külahlarının alt kenarına takarlar ve şakakları üstünden gögüslerine sarkıtırlardı.’ bkz. KOÇU, s. 254-255; PAKALIN, C. III, s. 668-670; ayrıca bkz. ‘ser-i zülf’ md.

G124/1 Ḥalḳa ḥalḳa **zülf** kim ol ḫaṭṭ u ḫāl üstindedür / Şekl-i ṭuġrādur mis̱āl-i bī-mis̱āl üstindedür

G473/2 O çeşm-i nā-tevān u **zülf** elinden / Göñüller ḫaste ḫāṭırlar şikeste

K24/37 Nice teşbīh idem aġzuña bir ebkem ġonca / Nice nisbet ḳılam ol **zülfe** ber-ā-ber sünbül

G47/3 Göñlin o **zülfe** beste ḳılan cān-ı nā-tevān / Ol riştedür ki deste-i reyḥāne ṣarmaşur

G113/7 Elüñ ol **zülfe** degmek ey Bāḳī / Ḥāṣılı ʿömr-i cāvidāne deger

G19/1 Olsa **zülfi** o gül-ʿiẕāra niḳāb / Olur āşüfte sünbül-i sīr-āb

G27/2 Hevā-yı **zülfi** ḳılmışdur seni ey ebr āvāre / Gözüñ yaşı budur seyl-i firāvān olmaġa bāʿis̱

G30/5 Kemend-i **zülfi** ey Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdür / Velī sen ġamze-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç

G43/3 Gösterdi gāh **zülfi** ḳarasın gehī ḳaşın / Deryā-yı ḥüsn-i dost ʿayān itdi cezr ü med

G50/3 Düşüp ol ḳadd-i bālādan döşenmiş ḫāk-i rāh üzre / Muʿanber **zülfi** gūyā sāye-i serv ü ṣanavberdür

G98/7 Bāḳī şikenc-i **zülfi** ġamın yazmaġ istesem / Ṭāḳat getürmez elde ḳalemler şikest olur

G129/5 Ey mübtelā-yı şīve-i bālā-yı yār olan / Sevdā-yı **zülfi** başuña düşsün belāyı gör
G169/3 Hevā-yı kākülі bir yaña bir yaña **zülfi** / Başumda derd ü belānuñ nihāyeti yoḳdur
G473/3 Ruḫ-ı **zībāsı** bir genc-i güşāde / Kemend-i **zülfi** mār-ı ser-şikeste
G474/7 Bāḳī ḥarīr-i **zülfi** gibi şöyle añlaram / Sā'ir ḳumāş o serv-i gül-endāme çıḳmaya
G488/2 Menzil-i māhdur ḫam-ı **zülfi** / Maṭla'-ı mihrdür girībānı
G537/4 Açdı ol ġonca-i ra'nāyı libās-ı gül-gūn / Düşdi ruḫsārına **zülfi** başuma sevdāsı
K26/24 Dil-i āşüfte-ṣıfat cevr ile pā-māl itme / Hindū-yı ḥalḳa-be-gūşuñdur o **zülf-i** miskīn
G2/1 Ayaḳlarda ḳalur sünbül o **zülf-i** nīm-tāb-āsā / Ṣaçuñla baḥs iderse başa çıḳmaz müşg-i nāb-āsā
G3/2 Ḫākümi ide sifāl-i sünbül ü reyḥān felek / Gitmeye başdan hevā-yı būy-ı **zülf-i** dil-rübā
G26/2 Ṭurra-i ṭāli'umuñ böyle perīşānlıġına / Yine ol **zülf-i** pür-āşūb u fitendür bā'iṡ
G30/1 Gel ey dil ḥalḳa-i müşgīn-i **zülf-i** pür-şikenden geç / Düşersin dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç
G52/3 Beyāż-ı ṣafḥa-i ruḫsāruñ üzre **zülf-i** pür-çīnüñ / Miṡālin görmemişdür kimse bir ṭuġrā-yı ġarrādur
G72/5 Serde ey Bāḳī ġam-ı **zülf-i** hümāyūn-fāl var / Sāye-i baḫt u sa'ādet māye-i iḳbāl olur
G83/5 Sevdā-yı **zülf-i** yār ile Bāḳī ne çekdügin / Bend-i kemend-i 'aşḳa giriftār olan bilür
G89/2 'Iẕār-ı yāre ay ile yanaşdı **zülf-i** Hindūsı / Velī ayrılmadı yanından anuñ bir nice yıldur
G90/1 Dil beste-i kemend-i ser-i **zülf-i** yārdur / Cān ḫaste-i girişme-i çeşm-i nigārdur
G133/2 Genc-i viṣāl ṭālibini ejdehā-ṣıfat / Ol ḥalḳa ḥalḳa **zülf-i** ḫam-ender-ḫam öldürür
G140/4 Tābı gitmez o **zülf-i** şeb-rengüñ / Oldı hem-sāye-i meh-i enver
G167/2 Ne ser-keş servdür ḳaddüñ benüm ey naḫl-i būstānum / Cemālüñ nūrına **zülf-i** şeb-āsāsın ḥicāb eyler
G187/1 Öper meclisde la'l-i dil-beri peymāneler vardur / Ṣunar destin ser-i **zülf-i** nigāra şāneler vardur
G212/3 Ruḫsār-ı ṣāf u pāki ḫam-ı **zülf-i** yārda / Āyīnedür ki deste vü pervāzı ābnūs
G249/3 Göricek sīn-i miske beñzetdüm / Şāne-i **zülf-i** 'anber-efşānuñ
G295/4 Zencīr-i **zülf-i** dil-bere dīvāne olmayan / Baġlamaludur ey göñül uṣlu degüldür ol
G301/4 Vaṣf-ı ḥüsn-i yār ile bir tāze dīvān baġlasun / Tār-ı **zülf-i** ḥūrdan bend eylesün şīrāze gül
G329/1 Ol iki **zülf-i** müşg-i ġāliye-fām / Olmış ebrūlaruñ hilāline lām
G364/1 Nāle-i dil ol ḫam-ı **zülf-i** hümā-pervāzdan / Ṣan fiġān-ı mürġdür ser-pençe-i şeh-bāzdan
G383/1 Dil çeker ol tār-ı mūy-ı 'anberīnüñ minnetin / İstemez 'ālemde **zülf-i** ḥūr-ı 'īnüñ minnetin
G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur 'uşşāḳa ol ḫāk-i ser-i kū ser-fürū
G412/4 Ḳoyup ol **zülf-i** şeb-dīzi göñül geçmek diler gāhī / Velī görsem yine ḳalmaz 'inān-ı iḫtiyār elde
G425/3 'Āriżuñ ṭurmaz öper **zülf-i** siyeh-rū göz göre / Hīç yüz virmezsin ammā 'āşıḳ-ı miskīnüñe
G434/3 Çeşm ü ebrū ḫāl-i Hindū **zülf-i** cādū bulsa ger / Öykünürdi āfitāb ol āfet-i devrānuma
G468/5 Belādur gel bu sevdādan geç ey dil / Ṭolaşma ḥalḳa-i **zülf-i** nigāre
G48/3 **Zülfi** elinden almaġa cān-ı belā-keşi / Boynın ḳulaġın öpdi girībān u gūşvār
G131/5 **Zülfi** endīşesine varma ṣaḳın ey Bāḳī / Anda mecmū' ileden 'aḳlı perīşan getürür
G380/4 **Zülfi** sāḥir ṭurrası ṭarrār şuḫ-ı şīve-kār / Çeşmi cādū ġamzesi mekkār dirseñ işte sen
G414/2 Ṭurralar boynın burup ḥüsnin temāşālanmada / **Zülfi** ṭāvūsı İrem bāġında cevlān itmede
K7/11 **Zülf-i** dil-ber bendine düşmiş gibi āşüfte-ḥāl / Sünbül-i miskīn 'aceb kendin perīşān eyledi
G22/2 Olsa 'irfān ehline cānān olınca şöyle kim / **Zülf-i** müşgīni şikeste 'ahd ü peymānı dürüst
G72/1 **Zülf-i** pür-ḫam çün ruḫuñ üzre perīşān-ḥāl olur / Kendüsin cem' idemez ol nice māh u sāl olur
G209/1 **Zülf-i** nigāre şāne-veş olursa dest-res / Miḳrāż gibi rişte-i peyvend-i ġayrı kes
G305/4 Dīdār-ı dost bāġ u gül-istān yiter baña / **Zülf-i** nigār sünbül ü ruḫsār-ı yār gül
G492/2 **Zülf-i** 'anber-būyuñuñ sevdālarıdur dostum / 'Āşıḳuñ ḥālin perīşān eyleyen sünbül gibi
G71/1 Künc-i ebrūsın ḫayāl it gūşe-i gül-zārı gör / Ḥalḳa-i **zülfin** ḳıyās it ṭabla-i 'aṭṭārı gör

G203/4 Şāneden zaḫm irişür diyü dil-i mecrūḥa / Ṣaḳınur ḫāṭır-ı āşüfteyi **zülfin** ṭaramaz
G414/1 Ṭağıdup her yaña **zülfin** ʿanber-efşān itmede / Āh kim bī-dillerin ḫāṭır-perīşān itmede
G126/5 Bend-i **zülfinden** elem çekme iñen ey Bāḳī / Seni aġyārdan ol ḳayd ile mümtāz eyler
G310/4 Nāfe-i müşgīn-i **zülfinden** ḫaber ṣor Çīne var / Ey ṣabā geşt ü güẕār it kāʾinātı ṭurma yil
G354/2 Yüri ey bād elüñ kendüñe çek **zülfinden** / Nice bir ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ perīşān olsun
G438/1 Düşse **zülfinden** ʿaraḳ ruḫsār-ı cānān üstine / Gūyiyā şeb-nem düşer gül-berg-i ḫandān üstine
G536/5 Būy-ı **zülfinden** ṣabā geldi dem urdı cānuma / ʿĀşıḳ-ı āşüfte itdi Bāḳıyā ol dem beni
G145/1 Oldı bir ṭıfluñ kemend-i **zülfine** cānlar esīr / Ġamzesinden ḳan ṭamar aġzında ammā būy-ı şīr
G521/4 Bir dil mi var ki **zülfine** dīvāne ḳılmayup / Dārüʾş-şifā-yı ʿaşḳda zencīre urmadı
G108/3 **Zülfine** gerçi hemān sünbül-i ter hem-serdür / İkisinden de siyeh kāküli bālā-terdür
G100/1 Yıllar-durur yoluñda senüñ pāy-māldur / Miskīn **zülfüñ** ayaġa ṣalma vebāldur
G124/6 Mīmdür gūyā dehānuñ ṣafḥa-i māh üzredür / Sīne beñzer şāne-i **zülfüñ** ki sāl üstindedür
G250/1 Göñüller alduġın inkār ider meger **zülfüñ** / Elini muṣḥafa urmış yemīn ider **zülfüñ**
G250/2 ʿAraḳlar eyler ise bāġ-ı ʿārıżuñ gül-geşt / İñende olmasun andan efendi ter **zülfüñ**
G250/3 Ḳatuñda ḳanlar idüp oldı muʿteber ġamzeñ / Yanuñda yollara indi idindi yir **zülfüñ**
G250/4 Ayaġuñ öpmeden el çekmez ol virür başın / Ḳoyupdur ey boyı şimşād o yolda ser **zülfüñ**
G250/5 Mis̱āl-i ḥüsnüñe ṭāvūs ḳuyruġı çekeli / Cihānı ḥükmüñe rām itdi ser-be-ser **zülfüñ**
G250/6 Yolında nāfe-ṣıfat ḳıldı terk-i ser Bāḳī / Teraḥḥum itmedi miskīne ḳıl ḳadar **zülfüñ**
G297/5 Rişte-i cānumda **zülfüñ** bir girih bend itdi kim / Ḥalline ḳādir degül müşkil-güşālar bilmiş ol
G297/6 Çoḳ ṭolaşdı ṭurra-i müşgīnüñe āşüfte-dil / Çīn-i **zülfüñ** bend ider bir gün ḫaṭālar bilmiş ol
G317/4 Māhdan māhīye dek ṣaldı cefā ḳullābın / Ḳıṣṣa-i ġuṣṣa-i **zülfüñ** ne dırāz eyleyelüm
G342/3 Ḫaber-i būy-ı **zülfüñ** alınca / Ne hevālarda yeldi bād-ı nesīm
G352/1 Şeb-i **zülfüñ** nihān eyle ruḫuñ rūşen nehār olsun / Gider ebr-i ḫaṭuñ yüzden cemālüñ nev-bahār olsun
G393/2 Urupdur lāleye mihr-i ruḫuñ dāġ / İdüpdür sünbüli **zülfüñ** perīşān
G398/2 Görüp **zülfüñ** ʿiẕāruñ üzre bildüm / Muḳarrer batmaz imiş ṣuya cādū
G399/1 İtdürür zühhāda ol miḥrāb-ı ebrū ser-fürū / Ḳıldurur ʿuşşāḳa ol ḫāk-i ser-i kū ser-fürū
G474/2 Berr-i Ḥicāza şemme-i **zülfüñ** yitürse bād / Ḥuccāc ḳala bādiyede Şāma çıḳmaya
G480/3 Ārzū-yı dāne-i ḫāl-i ruḫuñla ʿāḳıbet / Düşdi ḥayfā mürġ-i dil ṣayyād-ı **zülfüñ** dāmına
G498/2 Ḫam-ı **zülfüñ** ki devr eyler yanaġuñ / İrem ṭāvūsıdur cevlāne geldi
G503/2 Bend-i belā-yı **zülfüñ** ile künc-i ġamda dil / Zencīrlerle baġlu yatur şīr-i ner gibi
G527/3 Siyāh aṭlas gibi **zülfüñ** yaraşdı / ʿİẕār-ı āl-i müşgīn-ḫāle düşdi
G527/4 Hümāyūn-bāl açup şeh-bāz-ı **zülfüñ** / Tezerv-i ʿaḳlı nā-geh ala düşdi
G47/1 **Zülfüñ** ki tār-ı eşk-i firāvāne ṣarmaşur / Sünbüldür ol ki rişte-i bārāne ṣarmaşur
G97/1 Ḳaddüñ ḳatında ḳāmet-i şimşād pest olur / **Zülfüñ** yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur
G98/1 Laʿlüñ ḳatında ḳıymet-i gevher şikest olur / **Zülfüñ** yanında revnaḳ-ı ʿanber şikest olur
G99/3 **Zülfüñ** duḫān-ı meşʿale-i bezm-i ḥüsndür / Aġzuñ çerāġ-ı luṭf u melāḥat şirārıdur
G157/4 **Zülfüñ** el bir eyleyüp ṭurrañla pinhān itdiler / Ḫātem-i dil ḥāṣılı ya andadur ya bundadur
G218/5 **Zülfüñ** esīri Bāḳī-i bī-çāre dostum / Bir mübtelā-yı bend-i kemend-i belā imiş
G329/5 Olmasañ ger cihānda bir dāne / **Zülfüñ** olmazdı cān mürġına dām
G486/2 **Zülfüñ** gibi yanuñca ṣalınmaḳ diler göñül / Tīġ-i cefā vü cevr ile senden kesilmedi
K3/6 Meger çīn-i **zülfüñde** pinhān olupdur / Ġubār-ı der-i şehriyār-ı muẓaffer
G438/5 Zīr-i **zülfüñde** görenler ḫaṭṭuñı ebr-i bahār / Sāye ṣalmış ṣandılar ṣaḥn-ı gül-istān üstine
G41/2 Baġlar Sünbülede ey meh-rū / Vaṣf-ı **zülfüñdeki** şiʿrüm üstād

G129/3 Peşmīne geydi egnine **zülfüñden** aldı el / Göklerde uçdı āḫır efendi hümāyı gör

G143/2 Belā-yı bend-i **zülfüñden** ḫalāṣ it cān-ı miskīni / Esīr-i miḥnet-i ʿaşḳuñ ne bend ü ne kemend ister

G213/3 Āb-ı rūyuñdan irer āyīne-i ḫurşīde tāb / Tāb-ı **zülfüñden** düşer levḥ-i żamīr-i kāne naḳş

G336/2 Ḥadīs̱-i tār-ı **zülfüñden** faḳīhe bir süʾāl itdüm / Cevāba ḳādir olmadı ḥerīfi endbend itdüm

G496/3 Bend-i **zülfüñden** ne miḥnet çekdügin bilseñ göñül / Başuña kākül gibi düşse bu sevdā kāşkī

G115/5 **Zülfüñden** ayru Bāḳī bir ḥāl ile yürür kim / Zencīrden boşanmış dīvānedür ṣanurlar

G173/3 Benefşe kendüyi **zülfüñe** teşbīh itse incinme / Ki ol bir şāhid-i kāşānedür bāzāre düşmişdür

G184/1 Ehl-i diller şiken-i **zülfüñe** şebbū didiler / ʿĀlemi ḳıldı muʿaṭṭar nice şeb bu didiler

G291/4 Yazıldı ḫaddüñ üzre ḫaṭuñ ẓāhir olmadın / Dirsem ʿaceb mi **zülfüñe** ṭuġrā-yı bī-mis̱āl

G334/1 Āşüfte bend-i silsile-i **zülfüñe** nesīm / Māʾil nihāl-i ḳāmetüñe ṭabʿ-ı müstaḳīm

G398/4 İdermiş **zülfüñe** perrini teşbīh / Ḳatı alçaḳ ḳaçar geh geh peristū

G402/4 Ġarīb aḫşama ḳarşu zār u ser-gerdān olur ġāyet / Perīşān olduġı oldur göñül hep **zülfüñe** ḳarşu

G492/4 Kākülüñ sevdālarından düşdi göñlüm **zülfüñe** / Bir belā daḫı ol oldı başuma kākül gibi

K24/33 Ġoncanuñ cānı mı var öyküne laʿl-i lebüñe / **Zülfüñe** ḳaç başı var ola ber-ā-ber sünbül

G211/2 Çāk çāk itsün beni şemşīr-i ġamzeñ şāne-veş / **Zülfüñe** tek ʿāḳıbet olsun müyesser dest-res

G481/1 **Zülfüñe** bend eyle ben mecnūnı didüm dil-bere / Didi ḳayd itdüm seni dīvāne geçdüñ deftere

G490/1 **Zülfüñe** dil virmeyen ḫāṭır-perīşān olmadı / Pāyüñe yüz sürmeyen ḫāk ile yeksān olmadı

G190/3 Görenler ruḫlaruñda ḥalḳa ḥalḳa **zülfüñi** dirler / Meh-i bedr ile ṣan kim cemʿ olupdur hāleler yir yir

G285/1 **Zülfüñi** görsem ʿiẕāruñ üzre ey ḥūr-i cemīl / Ṣanuram zencīr şeklin baġlamışdur Selsebīl

K3/5 Ṭolar būy-ı müşgīn-i **zülfüñle** ʿālem / Döner nāfe-i miske çarḫ-ı müdevver

G72/2 Tāb-ı **zülfüñle** göñül ḳılduḳça āh-ı āteşīn / Dūd-ı dil cevlān ider ṭāvūs-ı zerrīn-bāl olur

G338/3 Yād-ı ser-i **zülfüñle** gül-zār-ı dil ü cānda / Sünbüller ider peydā efkār-ı perīşānum

G364/2 Beydaḳ-ı ḫāl-i ruḫuñ **zülfüñle** mestūr eyleme / Almaġa şāhum göñül ferzānesin açmazdan

G85/4 Sünbül-i ter **zülfüñüñ** Hindī ġulāmıdur senüñ / Ḫāk-sārıdur gül-i ruḫsāruñuñ gül-zārlar

G144/2 **Zülfüñüñ** dest-resin ṭuydı meger ruḫlaruña / Bāġda sünbülüñ aḥvāli perīşān dirler

G374/2 **Zülfüñüñ** ḳaldı göñül mürġi Ḳara Bāġında / Ruḫuñuñ görmege ʿazm itmiş iken Baġdādın

G443/2 **Zülfüñüñ** boynı baġlu ḳulları çoḳ / Geçmedük kimse ḳalmadı bende

zülf ü ḫāl [1] zülüf ve ben (ʻmisk ve ʿanberʼ paralelliğinde)

G402/2 Muʿaṭṭar **zülf ü ḫālüñ** seyr idenler ey gözi āhū / Dimişlerdür ḥaḳīḳat misk odur ʿālemde ʿanber bu

zülf ü kākül [1]

G156/4 Rişte-i mūy-ı dil-bere ṭolaşan / Beste-i bend-i **zülf ü kākül** olur

zülf ü ruḫ [2] zülüf ve yanak

K24/41 Yaraşur **zülf ü ruḫuñ** vaṣfına defter yazsam / Kāġıdı berg-i gül ola ḫaṭ-ı defter sünbül

G188/4 Dil-i dīvāne senüñ görmeyeli **zülf ü ruḫuñ** / Ṣanma cānā giceden gündüzi idrāk eyler

zülf ü ṭurra [1] zülüf ve kakül

M3/V/4 Tār-ı **zülf ü ṭurra-i** ḫūbān-ı müşgīn-mū gibi / Sāl-i iḳbālin Ḫudā bī-ḥadd ü pāyān eylesün

zülf-i dil-āvīz [4] gönüller açan zülüf

G27/3 Olurken rūz u şeb hem-sāye ol ruḫsār-ı zībāya / Nedür **zülf-i dil-āvīzüñ** perīşān olmaġa bāʿis̱

G199/3 Dil-i ṣad-çāk o mūy-ı müşg-būnuñ bendine ḳalmaz / Çeker **zülf-i dil-āvīzüñ** cefāsın şāne incinmez

G485/2 Göñlümüz alur ele **zülf-i dil-āvīzüñ** hele / Vechden ḫāric degül ḫaṭṭ-ı siyeh-kāruñ gibi

G520/3 Ey ṣabā **zülf-i dil-āvīzini** taḥrīk itdüñ / Bu ḳadar fitne vü āşūba sen olduñ bādī

zülf-i girih-gīr [3] kıvrım kıvrım zülüf; bkz. ʻgīsū-yı girih-gīrʼ

G12/2 ʿĀrıżuñda ol iki **zülf-i girih-gīrüñ** senüñ / Ṣuya ḳonmış iki ġarrā tāze sünbüldür baña

K12/2 Kim çıḳar başa ser-i **zülf-i girih-gīrüñ** ile / Yine ol silsile cevrin dil-i dīvāne çeker

K14/27 Miṡāl-i ḥalḳa-i **zülf-i girih-gīr-i** ḫam-ender-ḫam / Biri birine ḳoydı tīġ-i ḳahruñ kāfir-istānı

zülf-i muʿanber [1] amber kokulu zülüf; bkz. 'muʿanber zülf' md.

G422/1 Ṭutalum mihri görem ṭalʿat-i dil-ber yirine / Kime dil bağlayam ol **zülf-i muʿanber** yirine

zülf-i müşg-āsā [3] misk gibi kokan zülüf

K8/1 Dökilmiş **zülf-i müşg-āsā** o ḳadd-i dil-sitān üzre / Döşenmiş sāye-i Ṭūbā bihişt-i cāvidān üzre

K27/8 Dem-ā-dem sīm ü zer micmer ḳılur ol ṭurraya hem-ser / Duḫān-ı ʿūd u ʿanberden kemend-i **zülf-i müşg-āsā**

G6/2 Nedür bu pīç pīç ü çīn çīn ü ḫam-be-ḫam kākül / Nedür bu ṭurralar bu ḥalḳa ḥalḳa **zülf-i müşg-āsā**

zülf-i müşgīn [2] misk kokulu zülüf

G20/2 Nāfe ḳıldı **zülf-i müşgīnüñ** görüp ser-ber-zemīn / Ayaġuñ ṭopraġına miskīnlik itdi müşg-i nāb

G159/2 Şol göñül kim devr ider pīrāmen-i bāġ-ı ruḫuñ / **Zülf-i müşgīnüñ** gibi yıllarca ser-gerdān olur

zülf-i müşgīn-tār [1] misk telli zülüf

G353/1 Ṣaçuñ zencīrine bend it dil-i āvāre eglensün / Muḳayyed ḳıl biraz ol **zülf-i müşgīn-tāre** eglensün

zülf-i müşgīn-i semen-sā [1] yasemin kokulu misk zülf

K24/34 Bāde-i laʿlüñe hem-şīre şarāb-ı gül-fām / **Zülf-i müşgīn-i semen-sāña** birāder sünbül

zülf-i müşg-bār [1] misk gibi kokan zülüf

G111/2 Ebr-i bahār-ı ḥüsndür ol **zülf-i müşg-bār** / Yaġdı ʿiẕārı bāġına ḫaṭ ṣanma zinhār

zülf-i müşg-efşān [1] misk gibi kokan zülüf

G145/3 **Zülf-i müşg-efşānı** vaṣfın yazduġum bildi devāt / Ḫāmenüñ ṣaldı ayaġı altına miskī ḥarīr

zülf-i perīşān [7] dağınık zülüf

K12/1 Dil-i ṣad-çāki ser-i **zülf-i perīşāne** çeker / Bilür ol mūy ġamın her ne ise şāne çeker

G214/6 Ḫaṭṭınuñ pīrūzesin buldı çıḳardı bād-ı ṣubḥ / Zīr-i dāmānında ol **zülf-i perīşān** gizlemiş

G346/1 Ne belālar çekile **zülf-i perīşānuñdan** / Ne fiten ḳopsa gerek nergis-i fettānuñdan

G356/1 Başlar kesilür **zülf-i perīşānuñ** ucından / Ḳanlar dökilür ġamze-i bürrānuñ ucından

G359/2 Ḳaddüm bükilüp derdüñ ile döndi kemāne / Ḳullāb-ı ser-i **zülf-i perīşānuñ** elinden

G410/2 Ḳaldum ayaḳda ser-i **zülf-i perīşānı** gibi / Dil viren böyle mʾolur dil-ber-i ʿālī-şāne

G410/4 Düşmesin silsile-i **zülf-i perīşānuña** dil / ʿAḳlını başına cemʿ eylesün ol dīvāne

zülf-i semen-bū [3] yasemin kokulu zülüf

G47/7 Ol ḳāmet üzre **zülf-i semen-būya** beñzedi / Şol yāsemen ki serv-i ḫırāmāne ṣarmaşur

G295/2 Ṭāvūsdur ki ravżada cevlāna başlamış / Ruḫsāruñ üzre **zülf-i semen-bū** degüldür ol

G399/2 'Ārıż-ı gül-gūnuñuñ dā'im ḫaṭ-ı fermānına / Ḫᵛāh u nā-ḫᵛāh eyler ol **zülf-i semen-bū** ser-fürū

zülf-i semen-sā [2] yasemin kokulu zülüf

K24/39 Ruḫlaruñ üzre yatur **zülf-i semen-sā** gūyā / Gül-i terden idinür kendüye bister sünbül

G506/5 Kākülüñ bend-i belādan beni āzād itsün / Alayın boynuma ol **zülf-i semen-sā** ġamını

zülf-i siyāh [8] siyah zülüf

M5/IV/1 Ḥalḳa-i **zülf-i siyāhuñ** ey ṣaçı müşg-i Ḫuten

G50/1 Ruḫuñ āteş ḫaṭ u ḫālüñ baḫūr-ı misk ü ʿanberdür / Ḫam-ı **zülf-i siyāhuñ** ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı micmerdür

G50/2 Benüm dūd-ı kebūd-ı nār-ı āhum başdan aşmışdur / Senüñ **zülf-i siyāhuñ** ayaġuñla baş ber-ā-berdür

G203/1 Gerçi dil ṭurrañ elinden yaḳasın ḳurtaramaz / Ruḫuña meyl idene **zülf-i siyāh** el ḳaramaz

G363/3 Zā'il olmaz heves-i **zülf-i siyāhuñ** dilden / Ḥāṣıl olmayacaġın gerçi bu sevdā bilürin

G218/1 **Zülf-i siyāhı** sāye-i perr-i hümā imiş / İḳlīm-i ḥüsne anuñ içün pādişā imiş

G375/3 **Zülf-i siyehüñ** mübārek olsun / Ẕī-ḫilʿat-i ʿanberīn-girībān

G458/2 Baña devlet yüzin göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur / **Ḳara zülfüñ** ki çekmiş perde ol ruḫsār-ı nīkūya

zülf-i siyeh-kār [3] yol kesen zülüf ‖ kötülükler yapan zülüf

G46/1 Ruḫuñ ey ġonca-dehen berg-i gül-i ḫod-rūdur / Dir gören **zülf-i siyeh-kāruñ** içün şeb-būdur

G116/4 Ser-i **zülf-i siyeh-kāruñ** şeb-i tār / ʿİẕāruñ pertevi meh-tāba beñzer

G384/3 Çekinür silsile-i **zülf-i siyeh-kāruña** dil / Beni dīvāne ḳılur bir gün o sevdā göresin

zülf ḥalḳaları [1] bkz. 'ḥalḳa-i zülf' md.

G150/3 Çü **zülfi ḥalḳalarından** görine ruḫsārı / Şeb-i siyāhda gūyā olur ʿayān ülker

zülf zencīri [1] bkz. 'zencīr-i zülf' md.

G439/2 **Zülfi zencīrine** āşüfte göñül bende geçer / Kendüsin lāyıḳ-ı ḫidmet ṣanur ol dīvāne

zülfüñ ġamı [1] bkz. 'ġam-ı zülf' md.

G47/4 **Zülfüñ ġamını** vaṣf idemez bī-hüşān-ı ʿaşḳ / Mānend-i şāne dilleri mestāne ṣarmaşur

zülf ḫamı [2] zülüf kıvrımı

G53/2 **Zülfüñ ḫamında** ḫaddüñi ḫurşīde virmezin / Şemʿi n'ider şu kimse k'anuñ şeb-çerāġı var

K10/2 Nefḥa-i ʿanber ṭutar **zülfi ḫamından** ʿālemi / Ḳanda gitse iki yanında iki micmer bile

zülf ḫayāli [2] bkz. 'ḫayāl-i zülf' md.

G531/1 Ḫaṭṭum ḥisābın bil didüñ ġavġālara ṣalduñ beni / **Zülfüm ḫayālin** ḳıl didüñ sevdālara ṣalduñ beni

G341/3 Nigeh-bān eyledüm genc-i ġama bir heft-ser ejder / **Ḫayāl-i zülfini** çün bu dil-i vīrāne ṭapşurdum

zülf ucı [1] bkz. 'ser-i zülf' md.

G179/2 **Ucından zülfüñüñ** çoḳ baş kesildi / Meded ʿömrüm anı bir pāre kesdür

zülf hevāsı [1] zülüf sevdası

G207/2 Bend-i belādan olmaduḳ āzād bir nefes / **Zülfüñ hevāsı** olalı dilde ḫayālümüz

zülfeyn [2] iki zülüf

G313/3 Yaluñuz gerden-i zībāsı degül ḥālet-baḫş / ʿAnber-āmīz o **zülfeyn** ile gīsū da güzel

G170/3 Siyeh **zülfeynüñi** siḥr ile çeşmüñ gösterür s̱uʿbān / Ruḫuñda ḫālüñ āteşler ṣaçar ol ʿayn-i cādūdur

Ẕü'l-feḳār [5] Hz. Ali'nin ucu çatallı , ortası yivli olan meşhur kılıcı

K9/15 Eyler hücūmı düşmen-i dīne ʿAlī-ṣıfat / Şemşīr-i ḫūn-feşānı ḳılur kār-ı **Ẕü'l-feḳār**

G12/5 Ḥayder-i Kerrārıyam meydān-ı naẓmuñ Bāḳıyā / Nevk-i ḫāme **Ẕü'l-feḳār** u ṭabʿ Düldüldür baña

G407/1 Āferīn ol rūzgāruñ Ḥayder-i Kerrārına / **Ẕü'l-feḳār** olmaz muʿādil tīġ-i cevher-dārına

G407/6 Tīġı resmin ehl-i dil mānend-i şekl-i **Ẕü'l-feḳār** / Ḫānḳāh-ı ʿālemüñ naḳş eylesün dīvārına

G255/5 Destüñde **Ẕü'l-feḳār-ı** ʿAlī nevk-i ḫāmedür / Bāḳī semend-i ṭabʿuñ olur Düldül eyleseñ

Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā [1] Hz. Ali'nin zülfikarı (kılıcı)

G234/7 Żarūrī ser-fürū ḳıldı edāña düşmen ey Bāḳī / Senüñ şemşīr-i ṭabʿuñ **Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā** ancaḳ

zümre [1] topluluk, camia

G308/3 Döndi ṣafāda encümen-i Muṣṭafāya bāġ / Ḫayl-i şükūfe **zümre-i** Eṣḥāb u Āl gül

zümürrüd taḫt [2] zümrüt işemeli taht; bkz. 'serīr-i zümürridīn', 'taḫt-ı zümürrüd', 'taḫt-ı zümürrüd-fām' md.

K4/17 Cihānda geydügince şāh-ı encüm / **Zümürrüd taḫtı** üzre tāc-ı zerrīn

K5/37 **Zümürrüd taḫtına** çıḳduḳça şāh-ı leşger-i encüm / Cihānı efser-i zerrīn ile ḳılduḳça nūrānī

zümürrüd-fām **[3]** bkz. ‘cām-ı zümürrüd-fām’ md.

K18/3 Döşedi yine çemen naṭʿ-ı **zümürrüd-fāmın** / Sīm-i ḫām olmış iken ferş-i ḥarīm-i gül-zār

M3/V/2 Āsmānuñ gūşe-i bām-ı **zümürrüd-fāmına** / Ḳadri ṭāvūsı çıḳup gün gibi cevlān eylesün

G480/1 İrmedi hīç pāye-i ḳaṣr-ı **zümürrüd-fāmına** / Naʿrelerle āhlar çıḳdı felekler bāmına

zümürrüd-gūn **[2]** zümrüt renki

K22/34 Her seḥer ṣaḥn-ı **zümürrüd-gūn-ı** gerdūn üstine / Āfitāb altun ṭabaḳdan tā ola gevher-feşān

K25/16 Urdı çevgān-ı zeri gūy-ı **zümürrüd-gūna** / Meh-i ʿīd oldı yine tevsen-i gerdūna süvār

zümürrüdīn **[1]** bkz. ‘taḫt-ı zümürrüdīn’ md.

G379/1 Ṣaḥrālara döşendi bisāṭ-ı **zümürrüdīn** / Devlet anuñ ki lāle-ruḫı oldı hem-nişīn

zünnār **[1]** keşişlerin bellerine bağladıkları kuşak

G85/2 Bende-i fermān olup gīsū-yı kāfir-kīşüñe / Ḫidmete bil bağlayupdur ey ṣanem **zünnārlar**

Ẕü’n-Nūn **[1]** Hz. Peygamber’e Mısır meliki Mukavkıs tarafından verilen köle; anlatılar ve tanıklar için bkz. MAZMUNLAR ve İZAHI, s. 473.

G58/5 ʿAşḳ ile ḳaddüñ büküp **Ẕü’n-Nūn-ı** vaḳt olsañ yine / Kām-rān ol kimsedür kim Mālik-i Dīnārdur

ẓürefā **[2]** keyfine düşkün zarifler ‖ seçkin kimseler

G9/6 Öykünürdi lebüñe cām-ı mey ammā dönmiş / Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş **ẓürefā**

G269/2 Keyfiyyet-i esrāra döşendi **ẓürefā** hep / Yārān ayağın almada ḥayrān mey-i nābuñ

SONUÇ

Bu tezle, XVI. yüzyıl Osmanlı Edebiyatı'nın en önemli yapıtlarından biri olan Bakî Divanı'nın 9347 tanıklık sözvarlığı ortaya çıkartılmıştır. Bakî Divanı'nın sözvarlığını oluşturan sözcükler, deyimler, atasözleri, çeviri deyimler, alıntılar, kültür dili, kalıplaşmış günlük ifadeler bağlamlı dizin (concordance) yardımı ile alfabetik olarak dökümlenmiş ve böylelikle bu ham malzeme üzerinde çalışılarak işlevsel anlamlar tespit edilebilmiştir. Ayrıca her maddebaşında tanıkların sıklıkları tespit edilerek köşeli parantezle gösterilmiştir. Bütün bu dil öğeleri, tarihsel sözlük ve Osmanlı kültürü ile ilgili temel başvuru kaynaklarından referans gösterilerek tanıklandırılmıştır. Çalışmada eş zamanlı bir yöntem uygulanmış olup sözvarlığını oluşturan dil öğelerinin tarihsel anlam değerleri tespit edilmiştir. Bunun yanında bu sözvarlığının bağlama göre değişen anlamları ve yananlamları da aralara girilerek belirtilmiştir.

Bu çalışmanın, Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyacağı düşünülmektedir. Bugüne kadar hem Batıda (Eliot, Proust) hem de Doğuda (Hafız) birçok şair ve yazarın bağlamlı dizinleri hazırlanarak bilim dünyasına sunulmuştur. Ancak ülkemizde dil çalışmaları kapsamında ele alınabilecek bazı gramer sözlüklerinin dışında, böyle bir çalışma şu ana kadar yapılmış değildir. Bu yönüyle, Bakî Divanı'nın bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğünün ortaya çıkartılması üç önemli çalışma alanına zemin hazırlamıştır. Birincisi, bu çalışmanın Bakî'nin üslûbunu belirlemede çok önemli bir rolünün olabileceği düşünülmektedir. Osmanlı şiir çalışmalarında bu tür imkan yoklamalarının yeni üslup çalışma alanları açacağı beklenmektedir. Ayrıca Osmanlı şiiri çalışmalarında şairlerin neyi söylediğinden çok nasıl söylediğinin üzerinde durulması artık daha önem taşımaktadır. Ancak bu tür çalışmaların artmasıyla şairlerin üslup faklılıkları ortaya çıkabilecektir. Öte yandan sözvarlığını oluşturan tanıkların kullanım sıklıklarının verilmesiyle üslup çalışmaları için çok sağlam ve somut veriler ortaya konmuştur. İkincisi, sözü edilen çalışma, Bakî Divanının dil öğelerini tespitle tarihsel sözlük çalışmalarına mütevazi bir katkı sağlamıştır. Bağlamıyla ortaya çıkarılmış sözvarlığı,

tarihsel sözlük çalışmaları için çok önemli olarak görülmektedir. Son yıllarda artmaya başlayan sözlük çalışmaları-özellikle özel sözlükler-için önemli bir dil malzemesini içinde barındırmaktadır. Üçüncüsü, bağlamlı dizin, şairin günlük (standart) dildeki malzeme ile atasözleri, deyimler, kalıplaşmış ifadeler, alıntılar vb. dilsel öğeleri nasıl sanat diline (edebî dil) dönüştürdüğünü, bunu hangi bağlamlarda gerçekleştirebildiğini de anlamaya olanak sağlamıştır. Ayrıca bu çalışmayla XVI. yüzyıl Osmanlı kültürü ile ilgili çok önemli kültür öğeleri de tespit edilmiş durumdadır. Bu kültür öğelerinin bir kısmını da folklorik malzemeler oluşturmaktadır.

Sözü edilen yönleriyle bu çalışma, özellikle Osmanlı şiirinde birçok çalışma alanına malzeme verecek olmakla beraber sözlük düzeninde hazırlanması yönüyle de araştırmacılara kolaylıklar sağlayacak bir niteliktedir. Bu tür çalışmaların artması, şairlerin sözvarlıklarını karşılaştırma imkânının oluşması ve bu çalışmalardan hareketle şairlerin üslup çalışmalarının yapılmaya başlanması Osmanlı şiiri çalışmalarında umutla beklenmektedir.

GENEL BİBLİYOGRAFYA

Sözlükler

Ahmed Âsım, **Burhân-ı Kâtı‘** (haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs) , TDK.Yay., Ankara 2000.

------, **Okyânûsü'l-Basît fî-Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît**, 3 C., İstanbul 1268.

Ahmet Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmânî** (haz: Recep Toparlı), TDK Yay., Ankara 2000.

Ahterî, Mustafa bin Şemseddin, **Ahterî-i Kebîr**, İstanbul, 2 C, 1310 [1892].

Aksoy, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, 2 C., İnkilap Kitabevi, İstanbul 1995.

Berfe, Süreyya, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, [Nüket Güz, Emel Huber, Osman Semenoğlu, Erdim Öztokat], Multilingual Yay., İstanbul 2002.

Dankoff, Robert, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü** (Katkılarıyla İngilizceden çev. Semih Tezcan), TDAD Yay., İstanbul 2004.

Eyüpoğlu, E. Kemal, **Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler-Tabirler**, 2 C., İstanbul 1973.

Gölpınarlı, Abdülbaki, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkilap Kitabevi, İstanbul 2004.

Gürgendereli, Müberra; Beyzadeoğlu, Süreyya Ali, **Edirneli Ahmed Badî Efendi, Armağan, Proverbs and Idoms in the Classical Ottoman Poetry,** The Departmen of Near Eastern Languages, Harvard 2003.

Hüseyin Kâzım Kadri, **Türk Lugatı [Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lugatları]**, 4 C. İstanbul 1928-45.

Hüseyin Remzî, **Lugat-ı Remzî**, 2 C., İstanbul 1305 [1808].

Koçu, Reşat Ekrem, **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yay., Ankara 1967.

Mehmet Esat Efendi, **Lehçetü'l-Lugat** (haz. Ahmet Kırkkılıç), TDK.Yay., Ankara 1999.

Mehmed Salâhî , **Kâmûs-ı Osmânî**, İstanbul 1329 [1911].

Meninski, Franciscus a Mesgnien, **Thesaurus Linuarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum**, 6 C., yay. Mehmet Ölmez, Simurg Yay., İstanbul 2000.

Öztuna, Yımaz, **Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi I-II**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 3 C., MEB.Yay., İstanbul 2004.

Redhouse, James W, **Türkish and English Lexicon** (2.bas.) Çağrı Yay., İstanbul 1992.

Steingass, F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beirut 1998.

Tarama Sözlüğü [XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesi İle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tarama Sözlüğü], (3.bas.), 8 C., Ankara 1995.

Topaloğlu, Ahmet, **Kuran Tercümesi (Sözlük)**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1978.

Verburg, Antoinette C., "The Tuhfe-i Şâhidî: Sixteenth Century Persian-Ottoman Dictionary in Rhyme", **Archivum Ottomanicum**, nr.15, s.5-87, 1997.

Yılmaz, Mehmet, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler [Ansiklopedik Sözlük]**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

Yurtbaşı, Metin, **Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü,** Ankara 1996.

Ziya Şükün, **Farsça-Türkçe Lugat, Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ**, MEB.Yay., İstanbul 1996.

Bâkî'nin Şiiri Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Aker, Haluk, "Bâkî'nin Bir Gazelini Okurken", **Yordam**, S. 4, s. 1,31, 1966.

Aksoyak, İ. Hakkı, "Gelibolulu Mustafa Âlî ve Bâkî'nin Münasebetleri [Künhü'l-Ahbâr ve Divanlarına Göre]", **Osmanlı Araştırmaları**, S. XXV, İstanbul 2005, s. 69-82.

Bilkan, Ali Fuat, "Benzer ki Bir Şikâyeti Var Rûzgârdan" [Bâkî'nin Gazellerini Yeniden Okuma Denemesi], **Dergah**, S.123, s. 8-11, Mayıs 2000.

Çavuşoğlu, Mehmet, **Bâkî ve Divanından Örnekler**, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.

Doğan, Muhammet Nur , **Bâkî**, Şule Yay., İstanbul 1998.

------, "Bâkî'nin Şiir Aynasında Osmanlı Hayatından Renkli Akisler", **Tarihi,Kültürü ve Sanatıyla VI. Eyüp Sultan Sempozyumu**, s. 250-266., İstanbul 2002.

Ergun, Sadeddin Nüzhet, **Bâkî Divanı, Hayatı ve Şiirleri**, Semih Lutfi Bitik ve Basım Evi, İstanbul 1935.

Gökyay, Orhan Şaik, "Şair Bâkî Gençliğinde Saraç Çıraklığı Yaptı mı?", **Journal of Turkish Studies [Ali Nihad Tarlan Hatıra Sayısı],** Cambridge 1979.

Horata, Osman, "Necati Bey'den Bâkî'ye Döne Döne", **Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,** S.7, s. 44-66, Ankara 1998.

Özalp Nazmi, "Bakî", **Ferid Kam**, MEB. Yay., İstanbul 2000.

Karaismailoğlu, Adnan, "Bâkî'nin Gazellerinde Tasavvufi Anlayış", **Yedi İklim**, nr.104, s.514-536, İstanbul 1998.

Kesik, Beyhan, "Bâkî'nin Kasidelerinde İlkbahar Tasvirleri" ,**Türk Kültürü 39**, S.460, 2001.

------, "Bâkî'nin Kasidelerinde Gökyüzü Tasvirleri", **Türk Kültürü 39**, S.457, 2001.

Kortantamer, Tunca, "Eroticism in the Ghazal Poetry: Bâkî and Fuzûlî-The Two Most Famous Ottoman Poets Of The 16. Century", **Eski Türk Edebiyatı Makaleler**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2004.

Küçük, Sabahattin, "Bâkî'nin Medhiyeleri Üzerine", **Milli Kültür**, S.44, s.49-53, 1984.

------, "Fuzûlî'nin Bâkî Üzerindeki Tesiri ve Divanında Yer Almayan Bir Şiiri Hakkında", **Millî Kültür**, S. 60, s. 5-8, 1988

------, "Bâkî'ye Dair Notlar", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.I, s.147-156, Elazığ 1987.

------, "Bâkî'nin şiirlerinde Sosyal Hayatın İzleri", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.59, s.153-165, İstanbul 1988.

------, **Bâkî Divanı** (Tenkitli Basım), TDK Yay., Ankara 1994.

------, "Bâkî'nin Şiirlerinde Tasavvuf", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.I-II, s.133-136, Elazığ 1995.

------, **Bâkî ve Divanından Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

Macit, Muhsin, "Osmanlı Mülkünün Yüzakı: Şairler Sultanı Bâkî", **Hece Türk Şiiri Özel Sayısı**, S.53-54-55, s. 53-55.

Okay, Orhan, "Bâkî'nin Kanûnî Mersiyesine Dair",**Yönelişler**, S. 40, Nisan 1985.

Olgun, Tahir, **Bâkî'ye Dair**, İstanbul 1938.

Pala, İskender, **Bâkî**, Kapı Yay., İstanbul 2004.

Şemseddin Sâmî, **Bâkî'nin Eş'ar-ı Müntahabesi**, İstanbul 1899.

Üstünova, Kerime, "Bâkî'nin Şiir Dilinde Türkçe Unsurlar", **Türk Dili**, S.586, s.379-388, Ekim 2000.

Tarlan, Ali Nihat, **Bâkî Divanı Şerhi Notları** (haz. Necip Fazıl Duru, Sait Okumuş), Ankara 2003.

------, "Hayâlî-Bâkî", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.I, S.1, s.151-162., İstanbul 1946-1947.

Timurtaş, Faruk Kadri, **Bâkî Divanından Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

------, "Bâkî'nin Kanuni Mersiyesi'nin Dil Bakımından İzahı", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S.9, s.219-232, İstanbul 1962.

Yerdelen, Cevat, "Bâkî Divanı'nda Tasavvufî ve Dinî Öğeler" , **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.15, s.95-110, Erzurum 2000.

Yıldırım, Ali, "Bâkî'nin Devriye Türünde Yazdığı Bir Gazeli", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.10, s.207-215, Elazığ 2000.

------, "Bâkî'nin Divanında Deyimlerin Kullanımı", **Bir Dergisi**, S.9-10, s.631-642, İstanbul 1998.

Diğer Başvuru Kaynakları:

Aksan, Doğan, **Türkçenin Sözvarlığı [Türk Dilinin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar]**, Engin Yay., Ankara 2000.

------, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili,** Engin Yay., Ankara 1999.

------, **Anlambilim [Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi]**, Engin Yay., 4. baskı, Ankara 2006, s. 74-78.

Aksoyak, İ. Hakkı, "Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 1995, S. I, s. 81-94.

And, Metin, **16. Yüzyılda İstanbul [Kent-Saray-Günlük Yaşam]**, Akbank Yay., İstanbul 1993.

------, **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası**, Akbank Yay., İstanbul 1998.

Andrews, Walter, **Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**, çev:Tansel Güney, İletişim Yay., İstanbul 2000.

Atasoy, Nurhan, **15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler,** Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 2005.

------, **Derviş çeyizi, Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 2005.

Aybet, Nahit, **Fuzûlî Divanı'nda Maddi Kültür**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

Başkan, Özcan, **Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi**, Multilingual Yay., İstanbul 2003.

Çakır, Cemal, "Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kök Anlambilim ve Art Anlambilim", **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 24, S. 3, s. 245-255, Ankara 2004.

Çavuşoğlu, Mehmet, **Necati Bey Divanının Tahlili**, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.

------, "Gen Yakadan", **Divanlar Arasında**, Akçağ Yay., Ankara 1998.

Cengiz, Halil Erdoğan, **Divan Şiiri Antolojisi**, Bilgi Yay., Ankara 1983.

Ceylan, Ömür, "Kadeh Duası ve Şerhine Dair", **Böyle Buyurdu Sufi [Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları]**, Kapı Yay., İstanbul 2005.

Dilçin, Cem, "Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi", **Türkoloji Dergisi**, C. IX, S.1, s.43-98, Ankara 1991.

------, "Fuzûlî'nin Şiirlerinde Söz Tekrarlarına Dayanan Bir Anlatım Özelliği", **Türkoloji Dergisi**, C. X, S.1, s.77-114, Ankara 1992.

------, "Fuzûlî'nin Şiirlerinde İkilemelerin Oluşturduğu Ses, Söz ve Anlam Düzeni", **In Memoriam Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı I, Journal of Turkish Studies**, C. 19, s,157-202, Harvard Üniversitesi 1995.

------, "Türk Kültür Kaynağı Olarak Divan Şiiri", **Türk Dili**, S.571, s.618-626, Temmuz 1999.

------, "Divan Şiirinde Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma", **Türkoloji Dergisi**, C.XIII, s.33-66, Ankara (2000/1).

------, "Fuzûlî'nin Kasidelerinde Dua Bölümleri Üzerine", **Türkoloji Dergisi**, C.XIII, s.193-202, Ankara (2000/2).

------, **Studies on Fuzuli's Divan [Fuzulî Divanı Üzerine Notlar]**, Sources of Oriental Languages and Literatures 50, Turkish Sources XLIII, Harvard 2001.

------, "Ahmet Paşa'nın Şiirlerinde Paralelizm", **İstanbul'un Fethinin 550. Yılı Anı Kitabı (editör: Prof.Dr. Esin Kahya, Dr. Ayten Aydın)**, s. 55-72, Ankara 2004.

Hengirmen, Mehmet, **Güvâhî, Pendnâme [Öğütler ve Atasözleri],** Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Kadı, İsmail Hakkı, "Hollanda'da Şarkiyat Araştırmaları", **Doğu-Batı Düşünce Dergisi**, S. 20, s. 98-100, (Ağustos-Eylül-Ekim) 2002.

Kocatürk, Vasfi Mahir, **Divan Şiiri Antolojisi**, Varlık Yay., 2.bas., İstanbul 1949.

Kurnaz, Cemal, **Hayâlî Bey Divanının Tahlili**, MEB.Yay., İstanbul 1996.

------, "Ok Doğru, Yay Eğri", **Divan Dünyası**, Gazi Kitabevi Yay., Ankara 2005.

Köprülü, M.Fuad, **Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi**, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1931.

Levend, Agâh Sırrı, **Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar**, 4.bas., İstanbul 1984.

Mengi, Mine, "Necatinin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı", **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, C.II, nr.4, s.47-58, Ankara 1986.

Onan, Necmettin Halil, **İzahlı Divan Şiiri Antolojisi**, MEB Yay., İstanbul 1991.

Onay, Ahmet Talay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı** (haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Kitabevi, Ankara 2000.

Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara 1995.

Palmer, F. R., **Semantik [Yeni Bir Anlambilim Projesi]**, çev. Ramazan Ertürk, Kitâbiyât Yay., Ankara 2001.

Sefercioğlu, Nejat, **Nev'î Divanının Tahlili**, Akçağ Yay., Ankara 2001.

Şentürk, Ahmet Atilla, "Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Günlük Hayattan Sahneler", **Türk Dili**, S. 495, s.175-188, Mart 1993.

------, "Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Adetler ve Günlük Hayattan Sahneler II", **Türk Dili** S. 500, s.211-223, Ağustos 1993.

------, **Osmanlı Şiiri Antolojisi**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, "Fuzûlî ve Bâkî", **Edebiyat Üzerine Makaleler**, s.141-146., Dergah Yay., İstanbul 1992.

Tolasa, Harun, **Ahmet Paşanın Şiir Dünyası**, Akçağ Yay., Ankara 2001.

Tezler:

Akçaat, Bilal, **Bâkî Divanı'nın Dil ve Üslup Bakımından Tahlili**, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Doç.Dr.İ.Çetin Derdiyok), Çukurova Üniversitesi, 2000.

Akyol, Şadiye, **Bâkî Divanı'nda Soyut Kavramların Tahlili** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Prof.Dr. Muhammet Nur Doğan),İstanbul Üniversitesi, 2002.

Aslan, Zehra Koçak, **Bâkî Divanı'nda Sevgili ve Sevgiliye Ait Fiziki Unsurlar** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Nihat Öztoprak, Marmara Üniversitesi, 2001.

Deniz, Sabahat, **16.Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayalî Bey, Nevî, Yahya Bey)**, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Yrd.Doç.Dr.Nejat Sefercioğlu), Marmara Üniversitesi, 1992.

Gün, Mesut, **Bâkî ve Nefî Divanlarında Övgü** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Prof.Dr. Mine Mengi), Çukurova Üniversitesi,2002.

Kartal, Nuray, **16. Yüzyıl Şairlerinden Bâkî, Fuzulî, Hayalî, Nevî ve Hayâlî Divanlarında Bitkilerle İlgili Bazı Hususiyetler** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Yrd.Doç.Dr. Nejat Sefercioğlu),Marmara Üniversitesi, 1994.

Kılıç, Zülküf, **Bâkî Divanı'nda Ses ve Seslenme Esasına Dayalı Sanatlar** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Yrd.Doç.Dr.Zülfü Güler), Fırat Üniversitesi,2001.

Mum, Cafer, **Hafız-ı Şirâzî ve Bâkî'de Rindlik**, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Yrd.Doç.Dr.Sadık Armutlu), İnönü Üniversitesi, 1999.

Yıldırım, Mehmet, **Bâkî Divanı'nda Anlam Sanatları** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Yrd.Doç.Dr.Zülfü Güler), Fırat Üniversitesi 2002.

Yıldırım, Veysel, **Bâkî Divanı'nda Siyasi ve Askeri Unsurlar** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, yön. Yrd.Doç.Dr.Zülfü Güler), Fırat Üniversitesi, 1996.

Model Alınan Bağlamlı Dizin [Concordance] Yapıtları

Barale, Michele Aina, **Concordance to Samuel Beckett's Trilleogy: Molloy, Malone Dies, and The Unnamable**, Garland Pub.,1988.

Benson, D.Larry, **A Glossarial Concordance to The Riverside Chaucer**, Garland Puplishing, İnc.,New York 1993.

Dawson J. L., Holland P.D., Mckitterick, **A Concordance to The Complete Poems and Plays of T.S. Eliot**, Faber Limited 1995.

Ellis, F.S., **A Lexical Concordance to The Poetical Works of Percy Bysshe Shelley: An Attempt to Classify Every Word Found Thercin According to its Signification**, New York 1968.

Floren, Celia, **A Concordance of Paradise Lost**, Hildesheim: Olms-Weidmann 1992.

Haule, James M., **A Concordance to The Novels Of Virginia Woolf**, Garland Pub.,New York 1991.

Hays, Peter L., **A Concordance to Hemingway's in Our Time**, G:K. Hall, Boston 1990.

Sıddıkıyân, M., Mirâbidinî, E., **Ferheng-i Vâje-nümâ-yı Hâfız [A Concordance to the Poems of Hâfız],** Tahran 1392.

Stern, Frances, **A Concordance to Proust**, Barnes/Noble Boks, Lanham 1993.

Wiley, Elizabeth, **Concordance to The Poetry of Allan Poe**, Susquehanna Universty Presses, 1989.

ÖZET

Bu çalışma, Bakî Divanı'nın 9347 tanıklık sözvarlığının sözlük biçiminde sunumudur. Söz konusu bu sözlük, Bakî Divanı'nın hem bağlamlı dizinini (concordance) hem de işlevsel hale getirilmiş sözlüğünü içermektedir. Bağlamlı dizin kısmı, dökümlenen tanıkların aralarına girilerek ayıklanması ve düzenlenmesi ile oluşturulmuştur. Bununla birlikte düzenlenmiş tanıklara madde başı ve sıklık sayısı da eklenmiştir. İşlevsel sözlük aşamasında ise her bağlama göre değişen anlamlar tespit edilmiştir. Bunun için bütün tanıklar tek tek ele alınarak anlamlandırılmış ve gerekli yerlerde kaynak eserler referans olarak gösterilmiştir. Ayrıca bu tezle, Bakî Divanı'ndaki atasözler, deyimler, terimler, kültür dili ve kalıplaşmış sözler (dua, beddua, tebrik vb.) ortaya çıkarılmıştır. Bütün bunların yanısıra Bakî'nin yaşadığı XVI. yüzyıl Osmanlı ülkesindeki kültür öğeleri şiire yansıdığı ölçüde tespit edilmiştir. Böylelikle Bakî'nin şiir dilini oluşturan dil öğeleri ortaya çıkarılarak kolayca kullanılır hale getirilmiştir. Bunun üslup çalışmaları için önemli olacağı düşünülmektedir.

ABSTRACT

This study is a presentation of the 9347-word vocabulary of Bakî's Dîvân in the form of dictionary entries. The glossary at issue includes both the concordance and functional glossary of Bakî's Dîvân. The concordance part is formed by organizing and sorting the words. Also, the frequency rates are added to the entries. At the functional glossary part, on the other hand, the meanings that change subject to the different contexts are determined. In order to do this, all words are evaluated one by one by finding other references when it is necessary. On the other hand, this dissertation reveals all the proverbs, idioms, terms and stereotyped expressions (prayer, curse, congratulation etc.) in Bakî's Dîvân. In addition to those, it also determines the cultural ingredients of 16. Century Ottoman life which were reflected to the poetry. Herewith, the ingredients that compose Bakî's poetry style are revealed. It is supposed that this would be helpful to the style studies.